

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

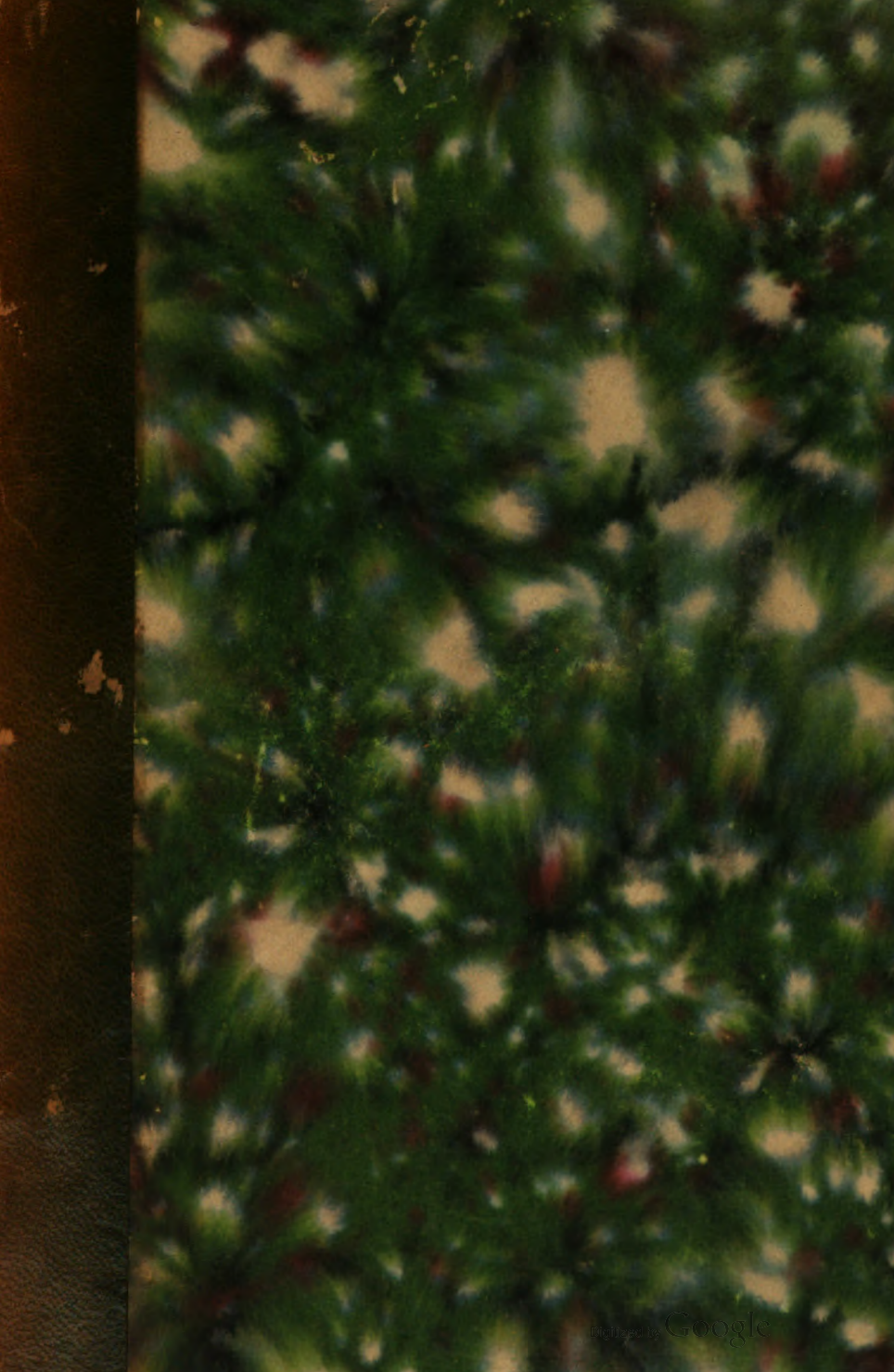
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

MG 366,
2.5 (1-2)

HARVARD COLLEGE LIBRARY

FROM THE LIBRARY

OF

ARTHUR DARBY NOCK

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΕΜΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΚΑΤΑ
ΤΟΥ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΕΝ ΕΤΕΙ 1824

ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ

ΤΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΩΣ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΗ.

Συγγραφεῖσα μὲν

ΥΠΟ

ANT. ΠΡΟΚΕΣ-ΟΣΤΕΝ,

Μεταφρασθεῖσα δ' ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ

πρωτοτύπου

ΥΠΟ

Γ. ΕΜ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

ΑΘΗΝΗΣΙ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ «ΑΘΗΝΑΣ.»

1868.

Mg 366.2.5 (1-2)

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ.

Ἡ προκειμένη ἱστορία, ἔργον τοῦ στρατάρχου καὶ πρέσβευς τῆς Αὐστρίας ἐν Κωνσταντινουπόλει Κ. Ἀντωνίου Πρόκες, συγκροτεῖται ἐκ τόμων ἑξ. Καὶ οἱ μὲν δύο πρῶτοι τόμοι γερμανιστὶ συντεταγμένοι, περιέχουσι τὸ κείμενον τῆς ἱστορίας, αἱ δὲ λοιποὶ τέσσαρες ἐν εἰδει παραρτήματος τὰ διπλωματικὰ καὶ δημόσια ἔγγραφα, ἐξ ὧν ὁ συγγραφεὺς ἤρυσθη τὴν ὕλην. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα, ἥτοι διακοινώσεις, ὑπομνήματα, ἐπιστολαὶ μοναρχῶν, πρακτικὰ διπλωματικῶν συνεδριάσεων, ὁδηγίαι διπλωματικαὶ κτλ. εἶναι γεγραμμένα τὰ πλεῖστα εἰς γλῶσσαν γαλλικὴν καὶ τὰ λοιπὰ εἰς γερμανικὴν καὶ ἀγγλικήν.

Τὸ σπουδαῖον τοῦτο πόνημα συνεγράφη, ὡς λέγει ὁ συγγραφεὺς, κατὰ τὰ ἔτη 1834 μέχρι 1848, καὶ ἦτο ἐκτετυπωμένον μέχρι τέλους τοῦ τετάρτου τόμου ἤδη κατὰ τὸ ἔτος 1853 δαπάναις τῆς ἐν Βιέννῃ αὐτοκρατορικῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Ἀλλ' ἔνεκα ἐκτάκτων περιστάσεων, κατὰ τὴν διπλωματικὴν φράσιν τοῦ πρέσβευς ἱστοριογράφου, ἐμποδίσθη ἡ δημοσίευσις αὐτοῦ ἐπὶ ὀλόκληρον δεκατετραετίαν. Ὡς δὲ πάλιν ἔνεκα ἐκτάκτων περιστάσεων ὠρμήθη ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν δημοσίευσιν τοῦ συγγράμματος ἀκριβῶς σήμερον, ὅτε τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα εἶναι θέμα σκέψεων καὶ συζητήσεων μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν μυστικοσυμβουλίων.

Ἡ ἐπίσημος ὕλη τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων, ἡ μακρὰ πεῖρα τοῦ γέροντος διπλωμάτου ἀναδεικνύουν τὸ σύγγραμμα τοῦτο μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος του, καὶ πολύτιμον διὰ τοὺς Ἕλληνας, πρὸ πάντων τοὺς πολιτικούς ἀνδρας, ὅσοι θέλουσι νὰ μνηθῶσι τὰ μυστήρια τῆς διπλωματίας καὶ νὰ μάθωσι τὴν ἀληθῆ πολιτικὴν τῶν ἰσχυρῶν τῆς Γῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ ἀνατολικὸν ζήτημα.

Ἦς πρὸς τὰ πολυμυκῶς συμβάντα τῆς ἐπαναστάσεως ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐστῆρίχθη εἰς προγενέστερα συγγράμματα. Ὅ,τι λέγει, εἶναι προϊόν ἰδίας ἀντιλήψεως, καὶ κατὰ τοῦτο δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι τὸ ἔργον του εἶναι τρόπον τινὰ ἰθαγενές. Ἐκπλήσσεται τις βλέπων πόσον καλῶς ἐγνώρισε τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Τούρκους, τοὺς χαρακτῆρας, τὰ πάθη τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰ ἠθικὰ ἐλαττήρια τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐκθέτει τὰ γεγονότα συντόμως μὲν ἀλλ' εὐκρινῶς καὶ μὲ ἀμεροληψίαν ἀνδρὸς ἀδιαφόρου. Σπανίως μεταχειρίζεται μεταφορὰς καὶ σχήματα ῥητορικὰ ἢ φράσεις του εἶναι ἀφελῆς καὶ ἀκριβῆς, καὶ αἱ λέξεις παριστῶσιν ἀπλῶς πράγματα. Προσπαθεῖ πάντοτε νὰ περιστέλλῃ τὸν ἐνθουσιασμόν του διὰ τῆς κριτικῆς καὶ διπλωματικῆς τέχνης, ἀλλ' ἡ συμπάθεια καὶ ὁ σεβασμὸς του πρὸς τὴν Ἑλλάδα ὑποφαίνεται καθ' ὅλον τὸ σύγγραμμα.

Ὁ μεταφραστὴς

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Δὲν συγγράφω ἵνα ἐπαινεθῶ. Συγγράφω ἐκ συνηθείας εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ κλίσεως εἰς τὴν ἔρευναν καὶ ἀλήθειαν. Συγγράφω ὥς ὁ κάστωρ οἰκοδομεῖ καὶ τὸ δένδρον φυλλοφυεῖ.

Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν συμμετέχων τῶν τυχῶν τῆς Ἑλλάδος, μάρτυς αὐτόπτης γενόμενος τῶν ἀγώνων αὐτῆς, συμπονήσας καὶ συνελπίσας, καταβαλὼν καὶ ἐγὼ ἓνα λίθον πρὸς θεμελίωσιν τῆς παλιγγενεσίας αὐτῆς, συνεργήσας εἰς διατήρησιν τῆς δι' αἱμάτων ἐξηγορασμένης αὐτονομίας αὐτῆς, τί θαυμαστὸν ἂν ἐπεχείρησα νὰ κρητήσω τὴν λαυπαῖδα τῆς ἱστορίας ἐν τῷ διπλωματικῷ λαβυρίνθῳ τοῦ περὶ ἐλευθερίας πολέμου.

Αἱ φιλικαὶ μου σχέσεις μετὰ πολλῶν ἐκ τῶν τότε πολιτικῶν ἀνδρῶν, αὐτὸ τὸ ἀξίωμά μου παρέσχον μοι πηγὰς, ἃς οὐδεὶς ἄλλος ἐδύνατο νὰ συλλέξῃ. Ὅλα, ὅσα ἐγράφησαν μέχρι σήμερον περὶ τοῦ θέματος τούτου, εἶναι εἴτε μεροληπτικὰ ἢ ὅλως ἀτελεῖ ἔργα. Ἐπιθυμῶ νὰ προσφέρω πληρέστερόν τι καὶ ἀμερόληπτον ἔργον. Παρθεῖται δὲ τῷ ἀναγνώστῃ ἐν τοῖς παρρητήματιν ὅ,τι δύναται καὶ ἐμοῦ αὐτοῦ τὰ σφάλματα νὰ διορθώσῃ.

Ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν ἀνοίξιν τοῦ 1848.

ANT. PROKES - OSTEN.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Το μέλλον θὰ δείξῃ ἂν ἀξίξῃ τὸν κόπον νὰ γράψῃ τις τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Διηγῆσεις φόνων καὶ μαχῶν, ἀνδρείας καὶ ἀδυναμίας, ἀθλιότητος καὶ ἀπάτης, καταχρήσεων καὶ ἐπεμβάσεων, εἶναι γυμνάσματα σχολαῖα. Ἐὰν ὁ πόλεμος οὗτος ἐμφαίνῃ μόνον μετάβασιν ἀπὸ μιᾶς βραχέου καταστάσεως εἰς ἄλλην, τότε ἂς ἐξακολουθῶμεν νὰ ἐξιστορῶμεν πρὸς τοὺς μαθητὰς τὰς πλάνας, αἵτινες εἶναι τὸ κυκλοφοροῦν νόμισμα εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς σημερινῆς ἱστορίας. Ἀλλ' ἐὰν τὴν ὥραίαν ταύτην χώραν μέλλῃ νὰ κατοικήσῃ πάλιν γένος ἐξημερωμένον, ὅπερ παρήγαγέ ποτε τόσον πλούσια ἄνθη καὶ καρπούς, τότε εἶθε νὰ εἶδῃ εἰς τὰς δέλτους, ἃς καταλείπομεν αὐτῷ προσπαθήσαντες νὰ ἱστορήσωμεν περιληπτικῶς καὶ ἀληθῶς τὴν αἵματηρὰν ἀναγέννησίν του, τὴν ἀπόδειξιν τοῦ σεβασμοῦ, ὃν ἐκ τῶν προτέρων εἶχαμεν πρὸς αὐτὸ καὶ νὰ μᾶς ἀγαπᾷ χάριν τῆς ἐλπίδος ἣν τρέφομεν περὶ αὐτοῦ.

Σκοπὸς τοῦ ἔργου τούτου εἶναι νὰ καταδείξῃ τὴν ἐνέργειαν τῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐπέφεραν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, νὰ παραστήσῃ τὴν ἀληθῆ σχέσιν αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας, καὶ μάλιστα νὰ καταδείξῃ τὰ ἔργα καὶ τὰ παλίνια τῆς μέχρι τοῦδε ἡττον γνωστῆς διπλωματικῆς ἐνεργείας, ἥτις συνετέλεσε σπουδαίως καὶ μάλιστα ἀποτελεσματικῶς πρὸς τοῦτο. Βραχίαι τις εἰσαγωγὴ θὰ ὀρίσῃ τὴν κατ᾽ἐκτακτὴν τοῦ ζητήματος.

ΤΟΜ. Α'.

1.

Φυσικὸν εἶναι λαὸς καθ' ἡμέραν ἐκτεθειμένος εἰς τὴν αὐθαι-
ρεσίαν, ἔστω καὶ τὴν μετριωτάτην, νὰ ζητῇ ν' ἀνθίσταται
κατ' αὐτῆς, καὶ μάλιστα ὅταν ὁ λαὸς οὗτος χωρίζεται ἀπὸ
τοῦ ὕψ' ὃν εἶναι ὑποτεταγμένος διὰ τῶν ἀναμνήσεων, τῆς
γλώσσης, τῆς θρησκείας καὶ τῶν ἠθῶν, καὶ πρὸς τοῦτοις συν-
αισθάνεται ἡ πιστεύη ἑαυτὸν ἀνώτερον κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ
ικανότητα. Τί ἄλλο ἔθεταν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Ἑλλήνος
ξένοι καὶ ἐγχώριοι ἐν ἄσμασι καὶ ἱστορίαις, ἢ τὸ παλαιὸν
αὐτοῦ μεγαλεῖον καὶ τὸ νῦν ὄνειδος; Τί ἄλλο ἐκήρυσσαν οἱ
ἱερεῖς αὐτοῦ, ἢ τὸν Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν, ὅστις ἦτο καὶ θὰ
ῖναι ὁ Προστάτης ὅλων; Ποίαν ἄλλην συνείδησιν ἐγέννησεν ἡ
ὑπὸ τσορۇτων τέκνων του ἀποκτηθεῖσα μεγάλη ἐπιρρόη εἰς
ὅλας τὰς πολιτικὰς καὶ ἐμπορικὰς σχέσεις τοῦ Τουρκικοῦ λαοῦ
πρὸς ἄλλους λαοὺς, ἐὰν ὅχι τὴν τῆς διανοητικῆς ὑπεροχῆς;
Τί ἔπρεπε νὰ ἐπιφέρῃ ἡ ἐπιθυμία Εὐρωπαϊκῆς μορφώσεως, εἰς
τὴν τὸν παρώτρυναν καθ' ἡμέραν, ἐξ ὀρθῆς πεποιθήσεως καὶ
γνώσεως ποῦ ἔμελλεν αὐτὴ νὰ φέρῃ, αἰ. φωναὶ τῶν ξένων καὶ
ἀδελφῶν, καὶ ὀπισθεν τῆς θελκτικῆς εἰκόνης τῆς ὁποίας ὑπῆρ-
χεν ἡ ἐλπίς εὐημερίας, ἣν ἕκαστος ἐπεκόςμει κατὰ τὸν ἑαυτοῦ
τρόπον, ἐὰν ὅχι τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ;

Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἰδρύσας τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς
Θρησκείας. Ἦ διὰ τῆς θρησκείας ἐξουσία ἦτον ἡ μόνη, ἣν οἱ
ἀνατολικοὶ Χριστιανοὶ ἠδύναντο νὰ ἐννοήσωσιν, ἥτις ἔφερεν ἐν
ἑαυτῇ τὴν δικαιολογίαν αὐτῆς, καὶ τὴν εἶχε λάβει παρὰ τοῦ
Θεοῦ. Ἀλλ' ὁ Σουλτάνος οὐδὲν ἄλλο στῆριγμα τῆς δεσποτείας
του εἶχεν ἢ τὴν βίαν. Θρησκεία, ἥθη, νόμοι, φιλοπατρία συν-
εμάχουν κατ' αὐτοῦ. Ὅτε δὲ ἡ ἐπανάστασις ἤρξατο νὰ συν-
τρίβῃ καὶ τὴν βίαν, κατεῖχεν ἤδη ὅλων τὰς ψυχὰς. Ἐκτοτε
ἡ ἔκρηξις αὐτῆς ἐξηρτᾶτο ἐκ τῶν μέσων καὶ τῆς συγκεντρώ-
σεως αὐτῶν. Ἦ ἀληθὴς αἰτία αὐτῆς ὑπῆρχεν εἰς τὴν αὐξησιν
τῶν μέσων τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἐλάττωσιν τῶν Τουρκικῶν.
Ἐπρεπε δὲ νὰ ἔλθῃ ὁ καιρὸς, καθ' ὃν τὰ μέσα τῶν Ἑλλήνων

ἦσαν πλέον πράγματι ἀνώτερα ἢ τὰ τῶν δεσποτῶν αὐτῶν, ἢ τοῦλάχιστον ἐθεωροῦντο ὡς τοιοῦτα. Τυχὴν τὴν ἐποχὴν νὰ ἐπισπεύσωσι καὶ ἐπωφεληθῶσι προέθεντο καὶ προσεπάθουν τὰ μέλη τῆς ἐταιρίας, ἅτινα ὡς σκοπὸν εἶχαν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ οἱ ξένοι, ὅσοι τὸν σκοπὸν τοῦτον ἤθελαν νὰ μεταχειρισθῶσιν ὡς μέσον πρὸς ἄλλα σχέδια.

Σφάλμα τοῦ κατακτητοῦ εἶναι ν' ἀφίη τὸν ὑποτεταγμένον λαόν, ὅστις κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ συγχωρευθῇ μετὰ τοῦ νικητοῦ, νὰ ὑπάρχῃ ὡς ὀργανικὸν σῶμα, ὡς Κράτος ἐν Κράτει. Τὸ σφάλμα τοῦτο ἐπραξεν Μωάμεθ ὁ Β'. Συστήσας τὸ πατριάρχειον καὶ τὴν Σύνοδον ἔδωκεν εἰς ὅλους τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, οἵτινες κατώκουν τὴν εὐρύχωρον ἐπικράτειάν του, ἐν κέντρῳ. Ὁ πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτον ὁ παρὰ θεοῦ δοθεὶς αὐτοῖς ἄρχων, ἦτον ὁ δέσμιος αὐτῶν βασιλεὺς ἐν μέσῳ τοῦ δεσμίου λαοῦ.

Αἱ κακώσεις, αἱ οἱ Ἕλληνες εἶχαν ὑποστῇ παρὰ τῶν Λατίνων πρὶ καὶ μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐμπόδισαν νὰ χαλαρωθῇ διὰ νέων ἐλπίδων ἡ παλαιὰ προσκόλλησις αὐτῶν εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν. Ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπερασπίσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀνεξαρτησίας κατέστη ζωηρότερα, ἀφοῦ ὁ πολιτικὸς βίος ἔπαυσε. Δὲν εἶχαν δὲ νάντηταιθῶσι κατὰ τῶν Μουσουλμάνων, διότι οὗτοι δὲν κατεδίωκαν τὴν ἐκκλησίαν, ἀφῆκαν αὐτὴν ἐλευθέραν πλέον πάσης ἄλλης, ἐσεβάσθησαν τὰ μοναστήρια, περιέβαλαν αὐτὰ μὲ πρόνομιαν, ἀπένευμαν ἐν μέρει τὴν δικαστικὴν καὶ διοικητικὴν διαχείρισιν εἰς τοὺς ἱερεῖς, καὶ οὐδόλως ἐξήταζαν ἢ ἀμφισβήτησαν τὰ δόγματα τῆς ἐκκλησίας. Ἄλλως εἶχε τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τοὺς Λατίνους, ὑπ' ὧν οἱ Ἕλληνες ἐπαθον πολιτικῶς, ὅσα καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων βραδυτέρον, καὶ οἵτινες ἐκτὸς τούτου κατεδίωκαν ἀδιαλείπτως τὴν Ἐκκλησίαν αὐτῶν. Ὁ λόγος οὗτος προσεκόλλησε καὶ ἐκράτησε τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν σταθερῶς περὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κέντρον, ὅπερ τῷ ἀφῆκεν ὁ κατακτητής.

νω; ὡς πρὸς τὸ θάρρος, τὰ πλούτη καὶ τὰς γνώσεις πολλὰς; ἐνεργούς καὶ ἀπαιτητικὰς δυνάμεις, ἀσυμβιβάστους μὲ τὴν ὑλικὴν ἀπόλαυσιν τοῦ πλούτου καὶ τὴν ἐπάρκειαν ἐν τῷ περιορισμῷ· οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ εὐκαιρία μόνον ἔλλειπε καὶ ἡ ὥθησις πρὸς ἐκρηξιν· ἐκείνην μὲν παρέσχεν αὐτῇ ἡ Πύλη κηρύξασα τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ γείτονος τῆς Ἑλληνικῆς ἡπείρου Ἀλῆ-πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων, τὴν ἄλλην ἔδωκεν ἡ Ἐταιρία καὶ τὸ πλῆθος τῶν ξένων καὶ ἐγγωρίων ζηλωτῶν, οἵτινες κατεχρήσαντο τὴν ἐριδα τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὴν Πύλην ἐν γνώσει ἢ ἐκ πλάνης.

Ὁ Σουλτάνος Μαχμούτης, προσπαθὼν νὰ συγκεντρώσῃ ἐτι μᾶλλον εἰς χεῖράς του τὴν δύναμιν καὶ τὰς προσόδους τοῦ κράτους του, κατέστρεψε τοὺς ἰσχυροὺς Ἀγυάνας, ἢ τοπάρχας ἐν Ῥουμελίᾳ, πρὸ οἷς ἐνυπῆρχεν ἀκίμη ἐθνικὴ δύναμις καὶ σεβασμὸν ἐπιβάλλουσα θέλησις. Ἐξησθένεισε δὲ οὕτω τὰς ὁμόρους χώρας τῆς Ἑλλάδος ὡς πρὸς τὰ μέσα τῆς ἐπιθέσεως καὶ ἀντιστάσεως. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1820 προσέβαλεν ὁ Σουλτάνος καὶ τὸν Ἀλῆ-πασσᾶν τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις ἀπέκτισε τὴν ἰσχύν του ὡς Κλεισσοειάρχης τῆς ἀρκτῶς Ἑλλάδος, καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐπροσπάθησε ἐκ τῶν Ἀρματωλῶν τοὺς μὲν νὰ προσελκύσῃ εἰς ἑαυτὸν, τοὺς δὲ νὰ ἐξοντώσῃ, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ ἐνὸς καὶ διὰ τοῦ ἐτέρου τρόπου ἀνύψωσε τὸν θεσμόν τουτον, παρήγαγε τὸν πολεμικὸν ἐκείνων βίον εἰς τὰ ὄρη, ὅστις ἀενάως ἴσταται ἄγρυπνος, καὶ ἐκ τῆς ἐκβάσεως μιᾶς μάχης προσδοκᾷ μόνον ἐν τεμάχιον ἄρτου, καὶ οὕτω διὰ τὸν προκείμενον πόλεμον, χωρὶς νὰ τὸ γινώσκῃ, προητοίμασε πολυάριθμα καὶ σπουδαῖα στοιχεῖα. Οἱ Ἕλληνες μόνον τὸν Ἀλῆ-πασσᾶν ἐφοβούντο, καὶ ἐγίνωσκαν ὅτι, εὐθύς ἅμα ὁ Σουλτάνος προσέβαλεν αὐτὸν, ἀπώλεσε τὸ μόνον μέσον τοῦ νὰ τοὺς κρατῇ ὑπὸ τὸν ζυγὸν ἢ νὰ τοὺς ἐπαναγάγῃ ὑπ' αὐτόν. Ὁ Ἀλῆς δὲ πάλιν, ἅμα λαβὼν τὸ φριμάνιον τῆς καταδίλης του, ἔδωκεν ἀκρόσιν εἰς τοὺς Φ.λικούς, οἵτινες ἐνέκειντο αὐτῷ, καὶ, ἐὰν

ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν τῶν μᾶλλον ζήλωτῶν ἐξ αὐτῶν, οἵτινες τῷ ἐλάλουν περὶ βαπτίσματος καὶ τοῦ θρόνου τοῦ Κωνσταντίνου, παρώτρυνεν ὁμῶς εἰς τυχρίαν ἀποστασίαν καὶ ὑπεσχέθη νὰ συνδράμῃ τὴν ἐπιχείρησιν, ἥς τὸν σκοπὸν καὶ τὸ σχέδιον ἐγίνωσκειν. Ἐπρόσκάλεσε περὶ ἑαυτὸν τοὺς ἄρματω-
λους τῶν θεσσαλικῶν στενῶν καὶ ὅλους, ὅσοι ἐκ τοῦ σώματος τοῦτου εἶχαν ὑπηρετήσει ὑπ' αὐτόν. Ὁ Σερασκέρης Σουλεϊμάν-
πασσᾶς, ὅστις ἐξεστράτευσεν κατὰ τοῦ Ἀλῆ, ἐπρόξεν τὸ αὐτὸ ἐκάλεσε τοὺς κατοίκους τῆς ἀρκτώχης Ἑλλάδος εἰς τὰ ὄπλα· τὸ λάθος τοῦτο, πρὶν γὰρ κατὰ συμβουλήν τοῦ Ἑλληνος ἰδιαι-
τέρῳ γραμματέως του, ἐπέφερον εὐθύς μετ' ὀλίγον τὸν ἀπο-
κεραλισμὸν του, ἀλλὰ τὰ ἐπακόλουθα ἔμειναν. Οἱ Ἕλληνες τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων, λαβόντες τὴν ἄδειαν νὰ ὀπλορρήθω-
σιν, ἔστρεψαν μετ' ὀλίγον τὰ ὄπλα των κατὰ τῶν σιτιῶν τοῦ Σουλτάνου, ἅτινα διήρχοντο λεηλατοῦντα τὴν χώραν. Ἐν τῇ ἐξάψει τοῦ πολέμου τοῦτου καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα αὐτοῦ διαφραγνῶθη ἡ ἐνῶπλος ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς Πύλης. Ἀλλ' ἡ ἀφῆρη αὕτη, ὡς καὶ πολλαὶ ἄλλαι πρότερον, ἢ ἀπαρήχθη, ἢ ἀνὰ δὲν ἐδίδετο ἰσχυρὰ τις ὠθησις ἐν πολλοῖς συγχρόνως μέρεσιν εἰς τὰ οὕτω προπαρασκευασμένα στοιχεῖα. Ἐνταῦθα ἀνέκει εὐρεῖα τις καὶ πολὺκλαδος συνωμοσία, ἥτις ἐπακλουμένη μεγάλην τινα δύναμιν, ἡδύνατο νὰ πρὸσελκύσῃ εἰς ἑαυτὴν τοὺς δειλοὺς καὶ φρονίμους, νὰ συγκεντρώσῃ τὰ μέτα καὶ διὰ βιαίας τινος πράξεως νὰ δώσῃ τὸ σημεῖον πρὸς ἐκκῆζιν. Τοῦτο δ' ἐπράξεν ἡ Ἑταιρεία.

Ἡ πρώτη ιδέα ἑταιρίας, οὕτω καλουμένης, ἀνέκει εἰς τὸν Ὀσμανδάρου τῆς Βλαχίας, Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον, ἀπο-
δημήσαντα τὸ 1784 εἰς Ῥωσσίαν. Παρὰ μὴ τῆς δυστυχίας ἦτο ὁ πρῶτος αὐτῆς σκοπός, ἔπειτα δὲ ἡ διάδοσις Εὐρωπαϊ-
κῶν γνώσεων καὶ βαθμηδὸν ἡ ἀνατροφή τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς ιδέας καὶ ἀρχὰς ἐγένετο θέμα προσηλὸς παρὰ πολλοῖς φιλανθρωποῖς ἀνδράσιν, ὅπερ καὶ πολλοὶ μὴ τοιοῦτοι

ἐν ματαιότητος καὶ συρροῦ ἐπεδίωκον. Ὁ Κόμης Ἰωάννης Καποδίστριας, ὁ ἐξοχώτερος ἀνὴρ τοῦ λαοῦ του, συχναίως μετεχειρίσθη τὴν ὑψηλὴν θέσιν καὶ τὴν εὐρείαν ἐπιρροὴν του πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἐγένετο εὐχαρίστως ὁ προστάτης καὶ ὁδηγὸς τῶν πλείστων προσπαθειῶν πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὑπὸ τὸ φιλόανθρωπον τοῦτο πνεῦμα σκοπῶν τὴν μεταβολὴν τῆς καταστάσεως τοῦ λαοῦ διὰ τοῦ πρᾶου τρόπου τῆς διαδόσεως τῆς παιδείας, ἀνενώσεν ἐν ἔτει 1814, ὅτε διέτριβεν ἐν Βιέννῃ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Συνόδου, μετὰ τοῦ λόρδου Γουλφρῆδου καὶ ἄλλων φίλων τὴν μήπω ὀλοτελῶς δια-
λειτουργημένην Ἑταιρίαν. Αὕτη δὲ δὲν ἔμελλε νὰ ἦναι ἔργον μου-
σικόν. Ἀναφανδὸν ἐπεδίωκεν ὁ κόμης τὸν συνεταιρισμὸν ἐν ὀνόματι τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς θρησκείας καὶ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας. Ἕλληνες καὶ ξένοι τὸν ἐβόηθη-
σαν, σημαντικὰ ὀνόματα κατεγράφησαν καὶ συνεισέρορα ἐδό-
θησαν. Ἡ ἐταιρία τῶν Φιλομούσων ἐν Ἀθήναις, ὁ λόρδος Γουλ-
φρῆδος ἐν Κερκύρα ὑπῆρξαν τὰ κέντρα τῆς ἐνεργείας ταύτης.
Ὅ,τι δ' ἔπραξαν, παρήχθη ἐκ τῆς μιᾶς ἐν Βιέννῃ φευθείσης
ρίζης.

Μόλις ἀντήχησεν ἡ εἰδησις περὶ τῆς ἐταιρίας ταύτης παρὰ τοῖς Ἕλλησιν εἰς τὰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ πρὸ πάντων ἐν Ῥωσσίᾳ, ὅτε, ὡς ἔπρεπε νὰ συμβῇ, ἡ φαντασία δὲν ἠρκέσθη εἰς τὰ φαινόμενα, ἀλλ' ἤρchiσε νὰ πιστεῦῃ ὑπο-
κεκρυμμένον τι σχέδιον, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατο νὰ ἦναι ἢ ἡ πολιτικὴ ἀναγέννησις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ ἐθεώρει τὸ ὄνομα τοῦ προστάτου τῆς νέας Ἑταιρίας ὡς ἀναμφιβόλον ἐγ-
γύησιν περὶ τῆς παραδοχῆς τοῦ σχεδίου τούτου τουλάχιστον ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας, ἴσως δὲ καὶ ὑπὸ πολλῶν Δυναμέων. Ἡ πλάνη αὕτη, ἐρρίζωμένη εἰς πολλὰς ψυχὰς καὶ τρεφομένη διὰ τῆς θερμῆς ἀγάπης τοῦ κόμητος πρὸς τὸν λαὸν καὶ τὴν Ἐκ-
κλησίαν, ἐνεθάρρυνε ταχέως; τινὰς, εἴτε συμμερίζομένους αὐ-
τὴν εἴτε μὴ, νὰ τὴν καταστήσωσι καρποφόρον. Ἦδη ἐν ἔτει

1814 συνεκρότησαν ἐν Ὁδησσῷ τρεῖς καθ' ἑαυτοὺς ὀλίγον ἐπίσημοι ἄνδρες, ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς ἐξ Ἀρτης, ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ ἐξ Ἰωάννινων καὶ ὁ Παναγιώτης Α. Ἀναγνωστόπουλος ἐξ Ἀνδριταίνης, μυστικὴν τινα ἐταιρίαν πρὸς ἀλλήλους, ἣν ὠνόμασαν ἐταιρίαν τῶν Φιλικῶν. Ἀπεφάσισάν δὲ νὰ παραστήσωσιν αὐτὴν ἐν τῇ ιδέᾳ τῶν Ἑλλήνων ὡς παράρημα τῆς φανεράς, καὶ βοηθεῖα ταύτης νὰ στράτολογῶσιν ἐκείνη τοὺς συνεταίρους. Ἡ μεγάλη αὕτη ἀπάτη ἠδύνετο νὰ ἐπιτύχῃ, διότι ἐστηρίζετο εἰς τὰς εὐχὰς καὶ τὴν πλάνην τοῦ λαοῦ, ὁ σκοπὸς ὁμῶς, ὃν προέθετο διὰ τῆς Ἑταιρίας, δὲν ἦτο ἢ κατὰ πρῶτον καὶ βραδύτερον συλληφθεῖσα καὶ προτεθεῖσα ἀναβίωσις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀλλὰ πολὺ μείζων· πολὺ ὑψηλότερα, πολὺ ἐνεργητικώτερα, πολὺ χρησιμιώτερα ιδέα ἐνεψύχου τὴν Ἑταιρίαν ἐπρόκειτο νὰ σχηματίσωσι πάλιν δι' ὅλους τοὺς Ἕλληνας τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας μίαν πατρίδα, νὰ θεμελιώσωσιν ἐν κράτος, ὅπερ, ὡς ἄλλοτε, ἔπρεπε νὰ ἔχη πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ν' ἀνορθώσωσιν οὐχὶ τὰς Ἀθήνας, Θήβας καὶ Σπάρτην, ἀλλὰ τὸ Βυζάντιον τῶν Αὐτοκρατόρων. Ἡ ἀνάστασις τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἦτο ἐπομένως ὁ σκοπὸς τῆς Ἑταιρίας, βάσις δ' αὐτῆς οὐχὶ ἡ εὐνότης, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία, καὶ κατὰ τοῦτο ἐγίνοντο καὶ αἱ κατήχησεις αὐτῆς. Ἐπενόησαν λοιπὸν οἱ τρεῖς ἐκεῖνοι ἄνδρες ὁκοὶν καὶ σημεῖα καὶ τὰς ἄλλας παρασκευὰς μυστικῶν ἐταιριῶν. Παρίστανον ἑαυτοὺς ὡς ἀπλᾶ ὄργανα, ἔπειθον τοὺς προσηλύτους νὰ θεωρῶσιν ἑαυτοὺς ἀπλῶς ὡς τοιαῦτά, ὑπαίνισσοντο ὑπερτάτην τινα ὁδηγὸν Δύναμιν, χωρὶς νὰ τὴν ὀνομάζωσι καὶ ἐπίστευαν τὴν Δύναμιν ταύτην τόσοον δραστήκιωτέραν, καθ' ὅσον οὐδεὶς ἐζήτει αὐτὴν ἐκεῖ ὅπου πράγματι ἦτο, ἀλλ' ἕκαστος ἐβλεπε πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἦτο βέβαιος ὅτι τὴν εἰκάζει. Ἀπελθόντες δι' ἑλλειψιν χρημάτων εἰς Μόσχαν, ὁ Σκουφᾶς καὶ ὁ Τσακάλωφ ἐστρατολόγησαν ἐκεῖ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1815 πολλοὺς ὀπχοδούς. Ἀλλὰ πρῶτον κατὰ τὸ ἐπόμενον

έτος, ότε έπανήλθαν άμφοτέροι εις Όδησσόν, ή έταιρία έλαβε πλήρη καταρτισμόν. Έπτά βαθμοί άντικατέστησαν ήδη τούς τρεις τών βλάμιδιων, τών συστημένων και ιζρέων, προσετέθησαν δηλ. οί ποιμένες, οί άρχιποιμένες, οί άφιερωμένοι και οί άρχηγοί. Τήν άνωτάτην διεύθυνσιν διετήρησαν οί τρεις προειρημένοι άνδρες· άλλ' ήσθάνθησαν τήν ανάγκην νά τήν αναθέσωσιν εις χείρας τού κόμητος Καποδιστρίου. Έκ πλάνης ή και άπλως έλπίζοντες έπεμψαν πρós αύτόν έν έτει 1816 εις Πετρούπολιν τόν Νικόλαον Γαλάτην, Ίθακήσιον.

Διά τών εύχών ήνωμένοι, διαφωνουντες ώς πρós τά μέσα και τόν τρόπον, έχωρίζοντο διά χάσματος ό προστάτης της έταιρίας εκείνης, ήτις ήθελε νά φέρη και περιμένη τήν φυσικήν ώριμότητα τού λαού, και ό απόστολος της άλλης, ήτις απέκρουε πάσαν αναβολήν και ήλπιζε νά κατορθώση τήν ώριμότητα διά τού βρασμού της πάλης. Ό Καποδίστριας άνεκοίωσε τήν γνώμην αύτού πρós τόν Γαλάτην. Η άπερίσκεπτος δέ διαγωγή τούτου κατέστησεν αδύνατον εις εκείνον και τοι έπιθυμούντα νά τόν φεισθῃ. Όθεν διέταξε νά τόν συλλάβωσι, κατέσχε τά έγγραφα του και περιωρίσθη νά διατάξῃ νά τόν έκτοπίσωσιν εις τās Ήγεμονείας, και εκεί νά τόν συστήσῃ εις τήν επιτήρησιν τού ρωσικού γενικού προξενείου.

Τούτο δέν εκλόνησε τήν πίστιν τού πλήθους. Ό Άναγνωστόπουλος κατήχησε περί τήν έποχήν ταύτην πολλούς ισχυρούς όπλαρχηγούς της Πελοποννήσου, οίτινες απήρχοντο διά της Όδησσού εις Πετρούπολιν, ίνα πραγματοποιήσωσιν άκαιτήσεις μισθοδοσιών, και τούς δύο Μανιάτας Χρυσοσπάθην και Παναγώτην. Δημητρακόπουλον. Έν Ίσμαηλίω προσεταιρίσθη τόν άρχηγόν τών Βουλγαρικών στρατευμάτων Κατικιώτην, όστις όμως μετ' όλίγον απέθανε, και άλλους σημαντικούς άνδρας. Τσοότο δ' έκρατύνη τών τριών τó θάρρος εις τó έργον των, ώστε περί τó τέλος τού 1816 ήθέλησαν νά μεταβώσι και εις αύτήν τήν Ελλάδα και νά προπαρασκευάσωσι τήν έ-

κρηξιν. Ἀλλὰ μετὰ τινα σκέψιν μετέφεραν τὴν ἔδραν τῶν τῆν ἄνοιξιν τοῦ 1817 εἰς Κωνσταντινούπολιν, προσήλκυσαν ἐκεῖ τὸν Παναγ. Σέκερην, ἔμπορον ἐκ Τριπόλεως, συνεργὸν δραστηριώτατον καὶ διεκλαδύθησαν ἐκεῖθεν τῇ βοήθειᾳ τῶν ἐκ Πετροπόλεως εἰς Ἑλλάδα ἐπανκαμπόντων ὀπλαρχηγῶν καὶ δι' ἰδίων ἀποστόλων εἰς τὰς νήσους τοῦ ἀρχιπελάγους, καθ' ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν ἡπειρον, τὰς Ἡγεμονείας καὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ μέχρι τῆς αὐλῆς τοῦ Πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Ἐν ἔτει 1816 ἡ ἑταιρία κατήχησεν ὅλους σχεδὸν τοὺς μοναχοὺς καὶ ἐπισκόπους, τοὺς ὀπλαρχηγούς καὶ ναυτικούς, πολλοὺς προύχοντας, τοὺς ἀρχηγούς τῶν τακτικῶν σιφῶν καὶ τῶν Σούλιωτῶν ἐπὶ τῶν Ἰονίων νήσων, τοὺς ἀρχηγούς τῶν Κλεπτῶν, τοὺς Ἑλλήνας τοὺς περιστοιχίζοντας τοὺς πασσάδας καὶ Τούρκους διοικητὰς ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, Θεσσαλίᾳ, Ἡπείρῳ, τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Κύπρῳ, Συρίᾳ καὶ τοὺς ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐγκατεστημένους ἔμπορους καὶ τὰς ἐξοχωτέρας Ἑλληνικὰς οἰκογενείας ἐν Κωνσταντινουπόλει. Κλεπτικὰ ἄσματα διήγειρον τὴν νεολαίαν ἐν τῇ κυρίῳ Ἑλλάδι. Νέος Τυρταῖος τοῦ προκειμένου ἀγῶνος ἀνεφάνη, Παναγιώτης ὁ Ἀνδρόνικος. Φύλλα θυμίσια προστούτοις προπαρασκεύαζον τὴν κοινὴν γνώμην ἐν Εὐρώπῃ. Μάλιστα ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις ὁ ζήλος ἐφαίνετο ὅτι μόλις ἠδύνατο πλέον νὰ χαλιναγωγηθῇ, διότι ἐκεῖ ἐνέργει ὁ ἀρχιμανδρίτης Δικαῖος, ἀνὴρ βίαιος, ἀκάματος καὶ πεποιθὺς εἰς τῆς Ῥωσσίας τὴν συνδρόμην, ὅστις κατήχησε τοὺς ἀρχηγούς τῶν στρατευμάτων Ὀλύμπιον, Σάββαν καὶ Κεράτιον, ἔξωρε νὰ ἐκτείνῃ τὴν χειρὰ του ὑπὲρ τὸν Δούναβιν καὶ ὑπὲρ τὰ Θεσσαλικὰ ὄρη ἕως κάτω εἰς τὴν καρδίαν τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἐθεώρει τὴν ταχεῖαν ἐκρηξιν ὡς ἐγγύησιν τῆς ἐπιτυχίας. Ὁ Ἀναγνωστόπουλος ἠναγκάσθη ν' ἀπέλθῃ εἰς τὴν Βλαχίαν αὐτὴν, ἵνα πέσῃ εἰς τὰς ἀγκάλας του, καὶ μόνον διὰ τούτου ἠδυνήθη νὰ τὸν περιορίσῃ, ὅτι τὸν ἐξήγαγεν ἐκ τῆς πλάνης του καὶ τὸν παρεδέχθη μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἑται-

ρίας. Διὰ τῶν ἐφοριῶν, ἃς ἐσύστησε, κατεξουσίασεν ἐν ταῖς Ἱγεμονείαις τὸν βρασμὸν καὶ τὸν ἀπέτρεψε χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίσῃ. Καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν δὲ καὶ τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἐσύστήθησαν ἐφορίαι περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1818 καὶ κατὰ τοὺς ἐπομένους μῆνας. Κατάρθωσαν δὲ νὰ λάβωσι παρὰ τοῦ πατριάρχου ἐγκυκλίους διὰ τὴν Πελοπόννησον, αἵτινες, ἐκφεδόμεναι λόγῳ ὅτι πρόκειται μόνον περὶ σχολείων, ἐσύσταινον τὴν ἰδρυσιν ἐφορίας καὶ εἰς τὴν χερσάνησαν αὐτήν. Τὰ πάντα ἔτειναν πρὸς τὴν ὠριμότητα, ἀλλὰ τὸ ἔργον ὠρίσθησεν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν θεμελιωτῶν.

Ἀδύνατον ἦτο ἐνέργεια τόσον ἐκτεταμένη καὶ τόσαν βαθύως εἰς τὰ σπλάχνα τοῦ λαοῦ εἰσχωροῦσα νὰ μείνῃ ἀπόκρυφτος εἰς τοὺς κυρίους τῆς χώρας, τοὺς Τούρκους. Ἐγίνωσκον μάλιστα αὐτὴν ἐν μέρει, καὶ εἰδοποιήθησαν πολυειδῶς καὶ πολλαχόθεν περὶ αὐτῆς. Ἀλλ' ὅμως δὲν κατενόησαν αὐτὴν τότε ἐν τῇ συνόλῳ αὐτῆς, καὶ ἡ πλάνη, ἣτις ἔπρεπε νὰ μεταβῇ εἰς αὐτοὺς, τὸ θεμελιωδὲς ψεῦδος τῆς ἐταιρίας, ὅπερ κυρίως ἦτο τὸ ἕξος καὶ ἡ ἀσπίς αὐτῆς, ἐκράτησε τὴν κυβέρνησιν τοῦ Σουλτάνου ἀδρανῆ, ἡ τουλάχιστον τὴν ἐμπόδισεν ἀπὸ βιαιοπραγιῶν. Ὅχι τῶσον τὴν εἰς τοὺς Τούρκους προδοσίαν, ὅσον τὴν εἰς τοὺς Φιλικοὺς αὐτοὺς ἐφροῦντα αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐταιρίας, καὶ ἐκ τοῦ φόβου τούτου ἐθυσίασαν ἕνα τῶν πρώτων, δραστηριωτέρων καὶ πιστοτέρων ἀδελφῶν, τὸν ἄφρονα Γαλάτην, ὅστις διεφλεγόμενος ὑπὸ φιλοδοξίας εἶχε τολμήσει νὰ συνοδεύσῃ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ μὲ τὴν ἀπειλὴν τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ μυστικοῦ. Μὲ γλυκεῖς λόγους παρεκίνησεν αὐτὸν ὁ Ἀναγκαστόπουλος νὰ ὑπάγῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἐκεῖ τὸν παρέλαβαν ὁ Δεκερὴς καὶ Τσακάλωφ· αὐτὸς τὸν ὠδήγησεν εὐθὺς ὡς φίλος καὶ σίμυθρος μεθ' ἑαυτοῦ εἰς Ὑδραν, καὶ ἔβαλε καὶ τὸν ἐφόνευσαν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1818 ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ἀκτῆς τῆς Ἑρμιόνης.

Διαζόμενοι ἐκ τῶν θυγιάμων, τὰς ὁποίας εἶχαν προκαλέσει, συνεσχέφθησαν καὶ πάλιν αἱ ἀρχαὶ περὶ τὴν ἐποχὴν

ταύτην ἐν βαθυτάτῃ ἐμβριθείᾳ περὶ τοῦ πρακτεῦ καὶ ἔκριναν
 πρὸ πάντων ὡς ἀπαραίτητον νὰ μὴν ἄρῃσι τὸν πῆπλον τῆς
 ἀπάτης, ὃ ἀφῆσται δὴλ. νὰ ὑφίσταται ἡ δόξα ὅτι ὁ Αὐτο-
 κράτωρ Ἀλέξανδρος ἦτον ἡ κεφαλὴ τῆς συναμοσίας. Ἀλλὰ
 κατείδον καὶ τὴν ἀνάγκη νέας ἀποπειρᾶς παρὰ τοῦ Καπο-
 διστρίου, καὶ ὁ Πάτρις Ἐμμανουὴλ Σπίνθος, ὅστις παρεκάθητο
 εἰς τὸ μυστικὸν συμβούλιον, ἐνεδέχθη τὴν ἀποστολὴν. Ὁ
 Ἀναγκαστόπουλος ὤφειλεν ἐνίοτε νὰ διαμῆνῃ καὶ ἐνεργεῖ ἐν
 ταῖς Ἡγεμονίαις ὁ Τσακάλιαρ ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι, ὁ δὲ
 Σέκερης, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκουρφέ κατέλαβε τὴν
 θέσιν του μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν, νὰ ἀποτελέσῃ ἐν Κωνσταντι-
 νουπόλει τὸ κέντρον καὶ νὰ διαχειρίζεται τὰ χεῖματα, ἅτινα
 συνθροίζοντο ἐκ τῶν συνεισφερῶν τῶν ἀδελφῶν.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους 1819,
 ὁ κόμης Καποδίστριας, γινώσκων τὰς διαθέσεις τοῦ Αὐτοκρά-
 τὸρος τοῦ καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ κόσμου, ἀνησυχεῖ ἥδη ἐκ
 τῶν συμπτῶν τὰ ὅποια ἐβόλεπον. Ἐξέδωκε τὴν 18 Ἀπριλίου,
 ἐπὶ διέτρεψεν εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Κόρυραν, χωρὶς νὰ φανῇ
 ὡς συγγραφεύς, ἂν καὶ πέντε εἰκάσαν αὐτὸν, ὑπόμνημά τι,
 ἐν ᾧ ζυγρᾶς ὑπερασπίσθη τὴν πρὸς ἀναβολὴν τείνουσαν Ἑται-
 ρίαν, ἐκείνην ἥτις ἤθελε νὰ περμμένη τῇ φυσικῇ ὀρμότητι
 τοῦ λαοῦ καὶ, ἂν καὶ πληρέστατα ἀσπαζόμενος τὸν σκοπὸν
 τῆς Ἑταιρίας, ὡς καὶ τὴν θεμελίωσιν αὐτῆς οὐχὶ ἐπὶ τῆς
 στενῆς καὶ μόνου τὴν ὄψιν τῆς ζωῆς ἐχούσας ιδέας τῆς ἐθνό-
 τητος, ἀλλ' ἐπὶ τῆς εὐρείας καὶ ζωῆς Ἑκκλησίας, ἐπρότεινε
 ν' ἀνταρραφῶσιν οἱ ἱερεῖς ὡς σωτῆρες τοῦ λαοῦ καὶ ὑπ' αὐτῶν ὁ
 λαός. Μόνον διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἡδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ
 κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κόμης ὁ ἀποχωρισμὸς ἀπὸ τῆς Πύλης,
 ἡ ἐκλιγμένης διὰ τῆς σταθερᾶς δηλονότι ἀφοσιώσεως εἰς
 τὴν Ἑκκλησίαν καὶ δι' ἀριθμοῦ νέων τινῶν λογάδων, αἵτινες
 ἔπρεπε νὰ ἐκπαιδεύωνται εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ βίου ἐν Ῥωσσίᾳ,
 Ἑλβετίᾳ, Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ καὶ νὰ φέρωσι τῆς ἀποκεκμη-

μένας γνώσεις εἰς τὴν πατρίδα, καὶ μόνον τὴν παλιγενεσίαν ταύτην νὰ στρέψωσι πρὸς σωτηρίαν τοῦ λαοῦ. (*)

Ἡ συμβουλή αὕτη δὲν ἡδυνήθη νὰ ὑπερισχύσῃ τοῦ ζήλου τῶν ἀνυπομόνων ὅσοι δ' ἀνέκαθεν ἐδυσπίστουν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἀπέκρουσαν αὐτὴν, φοβούμενοι ὅτι οἱ ἱερεῖς θὰ παρεδίδοντο εἰς τὰς χεῖρας τῆς δυνάμεως ταύτης ὡς εὐχρηστά ὄργανα. Οἱ τὴν ἐπανάστασιν ἀποφασίσαντες κατώρθωσαν νὰ πείσωσι τοὺς ἔτι ἐνδριάζοντας ἀδελφοὺς αὐτῶν νὰ θεωρήσωσι τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ὡς ἀναγκαῖον πέπλον πρὸς ἐπικάλυψιν τῆς ὠρισμένης ὥρας, καὶ νὰ παραστήσωσιν εἰς τὴν κοινὴν γνώμην τὴν παρουσίαν τοῦ Ῥώσσου ὑπουργοῦ ἐν Κερκύρα ὡς μοχλόν. Οὐδέποτε ἐξετάθη καὶ ἐκραταιώθη τοσοῦτον ἡ δόξα ὅτι ὁ κόμης εἶναι ὁ μυστικὸς ἀρχηγὸς τῆς συνωμοσίας, ὅσον τῶρα, καὶ αἱ ἀποφατικαὶ ἀπαντήσεις, ἃς ἐδίδεν εἰς πολλὰς ἐρωτήσεις, ὀλίγον ἐνήργουν κατὰ τῆς ἰσχύος τῆς δόξης ταύτης. Οὕτως ἔγραψε πρὸς αὐτὸν ὁ ἐπίσκοπος Ἰγνάτιος ἐκ Πίσσης, ὁ Θεόδωρος Νέγρης ἐκ Βουκουρεστίου, ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης ἐξ Ὑδρας, αὐτὸς ὁ βέης τῆς Μάνης Πέτρος Μαυρομυχάλης, ὅστις ἐπεμφθεὶς ἐπὶ τέλους πρὸς αὐτὸν ἰδιαιτέρον ἀπεσταλλένον, τὸν Καμαρινόν. Ἀλλ' οἱ ἀρχηγοὶ ἤξευραν νὰ κρατῶσι τοῦτον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἕως οὗ ὁ Ξάνθος δυνήθη νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν του.

Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1820 ἔφθασεν ὁ Ξάνθος εἰς Πιτρούπολιν. Ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν κόμητα ὅλην τὴν συνωμοσίαν, τὰ μέσα καὶ τὴν κατάστασιν τῆς καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν καὶ αὐτὴν εἰς τὰς χεῖράς του. Λύπη κατέλαβε τὸν κόμητα, ἡ καρδία του τὸν ἠπάτησε, καὶ ἐπίστευσεν ὅτι ἡδύνατο εἰσέτι ν' ἀποτρέψῃ τὴν καταιγίδα διὰ λόγων, ἐνόμισεν ὅτι ἡ εὐγλωττία τοῦ κατέβαλε τὴν τοῦ ἀποστόλου, καὶ τὸν ἀφήκε ν' ἀπέλθῃ, πιστεύ-

*) Ἰβ. τὸ ὑπόμνημα ἐν G. Waddington's Visit to Greece. London 1824 καὶ Portfolio V. IV. XXX.

σας ὅτι τὸν ἔπεισε περὶ τῆς ἀρροσύνης τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἀλλ' ὁ Ξάνθος, ἀφοῦ ἀπεκρούσθη, κρίνων ἀδύνατον πᾶσαν ἀναβολὴν ἀπετάθη πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην. Ὁ νέος οὗτος, υἱὸς τοῦ εἰς Ῥωσσίαν καταφυγόντος Ὀσποδάρου Κωνσταντίνου Ὑψηλάντου, Ἕλλην τὴν καταγωγὴν, Φράγκος τὴν ἀνατροφὴν, κατάλληλος, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του ἐν τῷ Ῥωσσικῷ στρατῷ καὶ ὡς ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας τοῦ αὐτοκράτορος, νὰ διατηρῇ τὴν πλάνην, ἧς εἶχεν ἀνάγκην ἡ Ἐταιρία, πρὸς τούτους ἀνδρείος, ἐλευθέριος καὶ τολμηρὸς τὸ φρόνημα, παρεδέχθη ἄνευ πολλῆς σκέψεως τὰς προτάσεις τοῦ Ξάνθου καὶ ἐνέπλησεν αὐτὸν θάρρους. Πάντες ἀνεξαίρετως οἱ ἀρχηγεῖ ἐν Κωνσταντινουπόλει νύχταριστήθησαν, ὅτι εὖρον τὸν ἀρχηγὸν τοῦ μὴ ἐπιδεχόμενου πλέον ἀναβολὴν πολέμου. Τὴν 15 Ἰουνίου 1820 ἀνεγνωρίσθη ὁ πρίγκιψ Ἀλέξανδρος ὡς ὑπέρτατος Ἐφορος τῆς Ἐταιρίας παρ' ἐκείνων, οἵτινες ἕως τότε εἶχον εἰς χεῖρας τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν, καὶ ἐγνωστοποιήθη εἰς ὅλας τὰς Ἐφορίας ὡς ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ ἱεροῦ πολέμου. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐπέστρεψεν ὁ Καμαρινὸς ἐκ Πετρούπολεως, καὶ ἐξεφράζετο πανταχοῦ κατὰ τῆς δόξης περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ κόμητος Καποδιστρίου, κατ' αὐτῆς τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐφερε δὲ καὶ ἐπιστολάς τοῦ κόμητος πρὸς τὸν βέην τῆς Μάνης, ὧν τὸ περιεχόμενον δὲν ἠδύνατο νὰ ᾔηται ἀμφίβολον. Ὁ Ὑψηλάντης ταχέως ἀποφασίσας διέταξεν ἐπίτηδες δολοφόνους καὶ τὸν ἐπνίξαν κατὰ τὴν διάβασίν του διὰ τοῦ Δουνάβου καὶ τῷ παρέδωκαν τὰς ἐπιστολάς του. Ἀρθέντος τοῦ ἐμποδίου τούτου, μετεχειρίσθη τὴν ὑπόληψιν καὶ τὰ μέσα; ἅτινα τῷ παρεῖχεν ἡ θέσις του, ἵνα μὴ ἀφήσῃ νὰ διαλυθῇ ἡ πλάνη, ἣτις συνετῆρει τὴν Ἐταιρίαν. Συνέσχεθη μετὰ τοῦ Ξάνθου καὶ ἄλλων τὸ σχέδιον τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐγγυήθη περὶ τῆς Σερβίας, τῶν Ἡγεμονειῶν καὶ αὐτῆς τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐρωδιασμένος μὲ πλουσίας συνεισφοράς ἤρχισεν εἰς πολλὰ μέγεθος συγχρόνως νὰ σχηματίζει ἐνοπλον δύναμιν, δι' ἧς ὑπεσχέθη

νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὰς Ἡγεμονείας, καὶ οὕτω νὰ δώσῃ τὸ σημεῖον τῆς γενικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἀλλὰ ποῦ ἦσαν τὰ μέσα πρὸς μίαν τόσον γιγάντειον καὶ κινδυνώδη ἐπιχείρησιν; Ἰππάρχον μὲν πολλὰ, ἀλλ' οὐδαμοῦ ἦσαν συνηθροισμένα καὶ διατεταγμένα. Ἰππάρχον ἐν τῇ πληθύνει τῶν κλιόνων, καὶ ἐν τῇ πραγματικῇ ὑπεροχῇ τοῦ Ἑλλήνου ναύτου. Ἐκείντοι ἐν τῇ σχέσει τοῦ Ἑλληνικοῦ πρὸς τὸν Τούρκικόν πληθυσμόν, ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ταινάρου μέχρι τοῦ Ὀλύμπου ἐν τῇ ἐπιβρῇ, ἣν ἥσκουν οἱ Ἕλληνες πανταχοῦ ὅπου συνέζων μετὰ Τούρκων. Ἀλλ' ἰδίως πολεμικὰ ἐφόδια ὑπάρχον ὀλίγα, ἂν καὶ ὁ Σέκερης διέταξε ν' ἀγορασθῶσιν ὅπλα, καὶ ἐκτίσθωσαν πυριτόμυλοι εἰς τινὰς τόπους. Ἀλλὰ καὶ οἱ χρηματικοὶ ἔρανοι ἦσαν σχετικῶς λίαν μικροί. Ὁ πόλεμος, ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπερασπίσεως καὶ ἐπιθέσεως ἐμελλε νὰ γενήσῃ καὶ συγκεντρώσῃ τὰ μέσα· οἱ ἐπιπόλαιοι ἐτρέφοντο μὲ τὰς μεγάλαις ἐλπίδας, καὶ ὑπελόγιζαν ἑκατὸν χιλιάδας ἐνόπλων. Οἱ ἐχέφρονες ἠλπίζαν εἰς τὰ θαύματα καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Ὅλοι δὲ ἀνεπαύοντο πεποθεότες εἰς τὴν συνδρομὴν τῆς Ρωσσίας.

Ἡμεῖς, οὔτινες ἐζήσαμεν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ ἤξευρομεν ὅτι, ἐξαίρεσι πολλὰ ὀλίγων, ὅλη ἡ Εὐρώπη ἐθεώρει τὸν πόλεμον τῆς Ρωσσίας κατὰ τῆς Πύλης ὡς ἐπικείμενον, καὶ ὅλα, ὅσα ἐπραττεν ἡ Ἐταιρία, ὡς ἔργον τῆς θυνάμεως ταύτης, δὲν πρέπει ν' ἀπορώμεν ὅτι ἡ πλάνη αὕτη ἦτο ἐρρίζωμένη εἰς τὴν καρδίαν ὅλων τῶν Ἑλλήνων καὶ αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν των. Ὅτε λοιπὸν ὁ Σουλτάνος παρακούων τὴν συμβουλὴν ὅλων τῶν περὶ αὐτῶν συνετῶν ἀνδρῶν ἐπεχείρησε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀλῆ, καὶ οὕτως ἐβλαψεν ἑαυτὸν καὶ τὸν μόνον ἀνδρα, ὃν οἱ Ἕλληνες ἐφοβούντο, ἡ ἀνυπομονησία πλεόν τῶν Φιλικῶν ἦτον ἀκράτητος. Ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις κατετρίβη ἡ ἐνέργειά των εἰς ἐριδας καὶ διχονοίας. Λάθη περὶ τὴν ἀπονομὴν τῶν στρατιωτικῶν ἀξιοματίων καὶ ἀμοιβῶν ὑποβίβη, πολυεὶδῃ ἀντίθετα.

σχέδια ἔφεραν τὴν διαίρεσιν μεταξύ τῶν Φιλικῶν, ἀλλ' ἐν τῇ κυρίῳ· Ἑλλάδι οἱ ἰερεῖς ἐκήρυττον σχεδὸν ἀναφανδὸν τὸν προσ-
εγγίζοντα ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Ἡ Ὑδρα, αἱ Σπέτσαι καὶ
τὰ Παρὰ συνήγαγον καὶ ἐφάπλισαν τὰ πλοῖά των. Ὁ Δικαῖος
εἰς τὴν Ἀχαΐαν καὶ Ἀρκαδίαν, ὁ Περραιβὸς εἰς τὴν Μάνην,
ἄλλοι εἰς ἄλλους τόπους σταλέντες ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου, ἔφε-
ραν προκηρύξεις καὶ διαβεβαιώσεις ἐπὶ ὅλων τῶν ὁρέων, εἰς
ὅλας τὰς νήσους, καὶ ἀνήγγειλαν τὴν προσεχῇ ἔλευσιν τοῦ
Ὑψηλάντου. Πανταχοῦ συνηργάζοντο ὁμοφώνως, ὥστε συντετέλεσε
τὰ μέγιστα, οἱ Ῥώσσοι πρόξενοι, Ἕλληνες ὄντες τὴν καταγω-
γὴν ἀπὸ τῆς ὑπουργίας τοῦ Καποδιστρίου. Ναὶ μὲν τὸν χει-
μῶνα τοῦ 1820 καὶ 1821 διενεμήθησαν πάλιν πολλὰ ἀντί-
γραφα τοῦ ἀποτρέποντος ὑπομνήματος, ἀλλ' οὐδὲν ἀποτελέ-
σκει ἐπὶ πλεονέκτημα. Ἐθεωρήθη ἀπλῶς ὅτι τοῦτο προήρχετο ἐκ τῆς
ἐπιθυμίας τοῦ κόμητος Καποδιστρίου τοῦ νὰ διαφυλάξῃ τὴν
ἰσὺν τῆς ἐπιρροῆς του πρὸς εὐόδωσιν τῆς ἐπιχειρήσεως.

Οἱ ἰκανώτατοι τῶν ἐταιριστῶν προσεπᾶθον νὰ ἐπιδράσω-
σιν ἐπ' αὐτῶν τῶν κυβερνήσεων καὶ νὰ τὰς διαθέσωσι κατὰ
τὰς εὐχάς των. Ἐνταῦθα ἀνήκει ὑπόμνημά τι τοῦ Ἀλεξάνδρου
Μαυροκορδάτου περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ Τουρκικοῦ κράτους,
ὑπερὸ ἐν ἔτει 1818 εἰς Ἱταλίαν καταφυγὼν ἡγεμὼν τῆς Βλα-
χίας, Ἰωάννης ὁ Καρατζᾶς (*) ἀπηύθυνεν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ

*) Ὁ ἔσχατος οὗτος ἀνὴρ ἠύνοετο πολὺ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ὅτις, οὐχὶ
ἵνα θανατώσῃ αὐτὸν, ἀλλ' ἵνα τὸν πρῶτον τοῦτον χριστιανὸν παραλάβῃ
ἐκ τοῦ συμβουλίου τοῦ Κράτους, προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὴν πρωτεύου-
σαν. Ἀλλ' ὁ Σουλτάνος εἶχε καὶ λόγον προσκαλῶν αὐτὸν, διότι ἐπεθύμει
νὰ μὴ παραδεχθῇ πράγματι τὴν ὑπὸ τῶν Ῥώσσω ἐπιβεβλημένην ἐπταετῇ
διάρκειαν τῶν Ὀσποθάρων. Διὰ τοῦτο ὤφειλεν ὁ Καρατζᾶς, ὅτε εἰσθε
τὴν ἡγεμονίαν, νὰ τῇ ἐπισχεθῇ πρῶτως ὅτι θὰ παρῃτεῖτο μετὰ 3 ἔτη,
καὶ μόλις ἡδυνῆθῃ νὰ λάβῃ παράτασιν διὰ τέταρτον ἔτος· τοῦτο εἶχεν
ἤδη παρέλθει. Ἐὰν δὲ νῦν ὁ Καρατζᾶς ἐπορεύετο εἰς Κωνσταντινούπολιν,
ὅτι θεωρεῖται τὴν Ῥωσσίαν, εἰς τὴν ἐπορεύετο, θὰ παρέβαινε τὸν λό-
γον του πρὸς τὸν Σουλτάνον. Πρὸς τὰς τοιαύτας ἐγίνωσκε τὰς ἑταιρίας

1820 εἰς πολλὰς αὐλὰς. Ὁ συγγραφεὺς παρίστα ἐν αὐτῷ τοὺς Τούρκους ὡς προσεγγίζοντας εἰς τὴν ἀφευκτον καταστροφῇ των, καὶ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων ὡς ἀναγκασίαν καὶ ἐπιχειμένην. Εὐλόγως δ' ἐξέφραζεν ἐν αὐτῷ τὴν ἀπορίαν του περὶ τῶν σφαλερῶν καὶ ἀντιφατικῶν γνωμῶν, ἃς Εὐρωπαῖοι συγγραφεῖς ἐδημοσίεουν περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Τουρκίας, περὶ τῆς κενῆς φλυαρίας δι' ἧς ἐσυνείθιζον νὰ φενακίζωσι τοὺς ἀναγνώστας των, τέλος περὶ τῆς ἐντελοῦς αὐτῶν ἀγνοίας τῆς ἀπογραφικῆς τοῦ κράτους τούτου, ὡς καὶ τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τῶν λαῶν, οἵτινες κατῴκουν ἐν αὐτῷ. Ἀλλὰ στηριζόμενος εἰς τὴν ἀγνοίαν ταύτην παρέστησε τὴν διοίκησιν ὡς ὅλως αὐθαίρετον, καὶ ὡς ἀποτέλεσμα αὐτῆς τὴν πλήρη κατάθλιψιν καὶ τὴν παντελῆ ἀναρχίαν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ. Κατ' αὐτὸν ἡ Τουρκία, ἧς τὴν ἔκτασιν παρεδέχετο εἰς 115,000 τετραγ. λευγῶν καὶ τὸν οἰκισμὸν εἰς 23 μέχρι 25 ἑκατομ. ψυχῶν, δὲν ἦτον εἰς θέσιν νὰ ἐξοπλισθῇ πλέον τῶν 70,000 ἀνδρῶν στρατοῦ, καὶ τούτους μόνον ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου ἡδύνατο νὰ συντηρήσῃ. Τὰ ἔσοδα ὑπελόγιζεν εἰς 60 ἑκατομ. φράγκων, καὶ τὰ ἐθεώρει ἀνεπαρκῆ καὶ μειούμενα καθ' ἑκάστην διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἀνθρωποπληθείας καὶ τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος. Ὡς πρὸς τὸν οἰκισμὸν τῆς χώρας παρέστησεν ὅτι πλεονάζουν τὰ μὴ τουρκικὰ στοιχεῖα, καὶ ὅτι ἰδίως κατὰ τὸ Εὐρωπαϊκὸν μέρος τῆς ἐπικρατείας σχετίζονται πρὸς τοὺς Τούρκους ὡς ἐπτά πρὸς δύο. Τέλος ἐξήταζε τὸ ζήτημα τίνα βαρύτητα εἶχε τὸ Ὀθωμανικὸν Κράτος ἐν τῇ πλάστιγγι κατὰ τῆς Ῥωσσίας, καὶ συνέχεεν αὐτὸ, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν συγχρόνων του, πρὸς τοῦτο, πόσον δῆλ. ἐβάρυνεν αὕτη ἐν τῇ πολιτικῇ πλάστιγγι τῆς Εὐρώπης. Ἐκοπίασε κυρίως νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἦτον ἀδύνατον εἰς τὴν Πύλῃν ν' ἀνεγερθῇ ποτε ἐκ τῆς παρακμῆς της, καὶ νὰ ἐμ-

καὶ ἤξευρεν ὅτι, ἐὰν διέμενον ἐν Κωνσταντινουπόλει, θὰ ἐπικτεν ἐν ἐκ τῶν πρώτων θυμάτων τῆς ἐπαναστάσεως.

ποδίση μάλιστα τὴν αὐξάνουσαν ταχύτητα τῆς πτώσεώς της εἰς τοὺς ἀνεωγμένους βραχίονας τῆς Ῥωσσίας. Ὁ Μυροκορδάτος ὑπηρετῶν τότε τὸν ἡγεμόνα, ὅστις κατὰ τὰς συνθήκας εἶχεν διορισθῇ Ὁσποδάρος τῆς Βλαχίας ἐπὶ ἑπταετίαν, καὶ μετὰ ματαίαν προσπάθειαν νὰ παρακινήσῃ τὴν Ῥωσσίαν, ὅπως ἐνεργήσῃ παρὰ τῇ Πύλῃ τὴν παράτασιν τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐπὶ ἄλλα ἑπτὰ ἔτη, ἔφυγε κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος εἰς Ἰταλίαν, ἐκρίτεινε τὴν σύστασιν αὐτονόμων ἡγεμονειῶν ἐν Σερβίᾳ, Βλαχίᾳ καὶ Μολδαυίᾳ, ὡς τὸ μόνον μέσον τοῦ νὰ προληφθῶσιν οἱ κίνδυνοι, οἵτινες ἠπειλοῦν τὴν Εὐρώπῃν ἕνεκα τῆς μηδαμνότητος τῆς Πύλης· ὅπισθεν τῆς προτάσεως ταύτης ὑπέβαλε τὴν γνώμην τοῦ ὅτι, διακίω· καὶ κατ' ἀνάγκην προσεγγίζει νὰ ἐκτραγῇ καὶ ὅα ἐπετύγχανεν ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ἐπίστευε δὲ εἰς τὸν πόλεμον τῆς Ῥωσσίας κατὰ τῆς Πύλης, τὸν ὅποῖον ἀνήγγειλεν ἐπίσης ὡς ἀναπόφευκτον καὶ ἐπικείμενον· τέλος ὡς κύριον σκοπὸν τοῦ ὑπομνήματος ἐτόλμησε καὶ ἀνέπτυξε τὸν ἰσχυρισμὸν, ὅτι μόνον ἡ ἀνόρθωσις τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἡδύνετο νὰ ἄρῃ ὁλοτελῶς τὸν διὰ τῆς ἰδρύσεως τριῶν αὐτονόμων ἡγεμονειῶν ἀναβαλλόμενον μόνον κίνδυνον, καὶ νὰ μετατρέψῃ τὴν ἄφευκτον καὶ προσεγγίζουσαν πῦσιν τοῦ τουρκικοῦ κράτους εἰς ὠφέλιμον τῇ Εὐρώπῃ συμβεβηκός (*).

Ἡ γνώμη αὕτη ἦτο σχεδὸν καθολικὴ ἐν Εὐρώπῃ· προήρχετο δ' ἐκ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν, τῶν ἐλπίδων τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς πολιτικῆς παρελθόντων αἰώνων, καὶ τοῦ φόβου κατὰ τῆς Ῥωσσίας· εἶχεν ἐπομένως ὑπὲρ ἑαυτῆς ἀλήθειάν τινα, ἀλλὰ καὶ τινα πλάνην· διότι ἐστηρίζετο ἐν μέρει μὲν εἰς ἄδικον κρίσιν περὶ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ, ἐν μέρει δὲ εἰς σκόπιμον παραμύρφωσιν τῶν γεγονότων. Ἐθεώρει τὴν φρόνησιν ἀνωτέραν τῶν ἀσφαλεστῶ-

*) Ἱδε Παράρτημα Α. 1.

των θεμελιῶν πάσης κατοχῆς καὶ δικαίου, καὶ ἀκριβῶς ἕνεκα τούτου δὲν ἠδύνατο νὰ τύχη ἐπιδοκιμασίας παρὰ τοῖς ἀνακτοβουλίοις, ἅτινα διὰ τοῦ δικαίου ὑπερήσπιζον τὴν ζωὴν τῶν κυβερνήσεων καὶ κρατῶν.

Ἡ πεπονήθης εἰς τὴν Ῥωσσίαν παρώτρυνε τὰ μέλη τῆς ἐταιρίας νὰ παρορῶσιν εὐκόλως τοὺς φόβους, οὓς ἔπρεπε νὰ ἐμπνέῃ αὐτοῖς ἡ Ἱερὰ Συμμαχία, περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐπαναστάσεως. Αἱ δεινούμεναι διαφωνοῖαι μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Πύλης ἐν ἔτει 1820 ἐνίσχυσαν τὴν πεπονήθῃσιν ταύτην, ῥῶσοι δὲ πρόξενοι καὶ περιηγηταί, ἐπιθυμοῦντες ἐν καιρῷ πολέμου νὰ προστοιμίσωσι κατὰ τῆς Πύλης, ἕνα ἐχθρὸν περισσύτερον καὶ ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας ἕνα σύμμαχον ἐντὸς τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, εὗραν παρὰ τοῖς Ἑλλήσι τόσῳ μᾶλλον πίστιν, καθ' ὅσον ἐκεῖνοι οὐχὶ σπανίως παρίστανον ὡς ἐντολὴν, ὅτι ἔπραττον ἐκ ζήλου, καὶ ἠδύναντο νὰ ἐπιδειξωσιν ἕνα Ἑλληνα, ὅστις ἔχαιρε κατ' ἐξοχὴν τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, καὶ ὃν ἡ κοινὴ γνώμη, ἂν καὶ οἱ λόγοι του ἦσαν δυσμενεῖς, ἀνεγνώριζεν ὡς τὸν πρῶτον μεταξὺ τῶν φίλων τῆς πατρίδος. Ταύτων προϋποτιθεμένων, ἡ ἀμφίβολος θέσις τῆς Σερβίας, ἡ δυσἀρέσκεια ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις, ὁ πόλεμος κατὰ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ ἐξήρχουν, ἵνα θεωρῶσιν ὡς θεαίαν τὴν ἐπιτυχίαν κατὰ τὴν ἐναρξιν καὶ μέχρις οὗ ἡ Ῥωσσία ἀποφασίσῃ. Ἐσχέθησιν δὲ ἤδη ὅτι ἦτον ἀδύνατον νὰ διατηρήσωσι περαιτέρω τὸ θρυλούμενον μυστικόν· καὶ ὅτε ὁ Ὑψηλάντης, διατρίβων ἀπὸ πολλοῦ μετὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ φίλων τοῦ ἐν Κισγενεύῃ, ἔμαθε τὴν εἶδησιν ὅτι ὁ Ἀριστείδης Πάππ, ὃν εἶχε πέμψῃ μετ' ἰδιοχείρους ἐπιστολάς εἰς Σερβίαν, ἵνα ὑποκινήσῃ ἐκεῖ τὸν λαόν κατὰ τοῦ ἡγεμόνος Μιλόσχη, ἀνελήφθη ὑπὸ τοῦ πασᾶ τοῦ Βιδδινίου, ἀπέκρουσε πᾶσαν ἀργοπορίαν, καὶ ἐναντίον τῆς συμβουλῆς τῶν δύο ἀπεσταλμένων Δούκα Κωνσταντίνου καὶ Γερασίου Ὁρφανοῦ, οἵτινες ἔσπευσαν πρὸς αὐτὸν τὴν 22 Φεβρουαρίου ἐξ Ἰκσίου, ἵνα τῷ ἀνκράξωσιν ὅτι αἱ

πρατομαχίαι δὲν εἶχαν εἰσέτι προχωρήσει ἀρκούντως, εἰσέ-
βαλε τὴν 7 Μαρτίου διὰ τοῦ Προύθου εἰς τὴν Μολδαυίαν, καὶ
οὕτως ὁ κύβος ἐρρίφθη.

Ὅσον καὶ ἂν περιμένετο καὶ ἀνηγγέλλετο μάλιστα ἡ ἐπα-
νάστασις τῶν Ἑλλήνων, ὅ-τε ὁμως ἐξεφράγη, καταπλάγησαν καὶ
αὐτοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐθεώρουν τὸ συμβῆναι τοῦτο μετὰ θάρ-
ρους, καὶ εἶχαν ὑπὲρ αὐτῆς ἐργασθῆ προθυμότητα. Ἐσκέ-
πτοντο ἤδη ὅτι οὐδεμία ἄμεσος ἀφορμὴ, οὐδὲν νέον παρά-
πνον, οὐδεμία νέα καταπίεσις ὑπῆρχεν, ἵνα παρακινήσωσι
ταῖς Ἑλληνας νὰ ἐπιταχύνωσι τὴν ἐπανάστασιν. Ἡ κατά-
στασις αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἀτυχοῦς ἀπαπειρας τοῦ ἔτους 1771
κατ' οὐδένα τρόπον εἶχε χειροτερεύσει τούναντίον ἀπῆλαιον
ὅλας τὰς ἐλευθερίας, ὅλην τὴν προετασίαν, ἣν ἠδύναντο νὰ πα-
ράσχῃ ὁ μωαμεθανικὸς νόμος· ἡ βιομηχανικὴ καὶ διανοητικὴ
πρόοδος αὐτῶν, ὅπου τὸ ἐπέτρεπον αἱ τοπικαὶ σχέσεις, διέ-
μεινεν ἀκώλυτος. Εἶχαν αὐξήσει ταχέως, καὶ μεγάλως τὸ ἐμ-
πόριον καὶ τὰ πλούτη των, εἶχαν φθάσει εἰς μεγάλην εὐημε-
ρίαν καὶ ἀπῆλαιον αὐτὴν κατὰ τὸ δοκοῦν. Αἱ πρόκριτοι οἰκο-
γένειαι αὐτῶν, ἀντὶ νὰ μαραίνωνται ἐν λήθῃ καὶ περιφρονή-
σει, εἶχον πανταχοῦ μεγάλην ἐπιρροὴν καὶ ἤσκουν ἰδίως ἐν
Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τῶν δημοσίων ὑποθέσεων μεγαλειτέ-
ραν ἢ πρότερον. Οὐδὲν προανήγγειλε τῇ Πύλῃ τὴν ἐπανάστα-
σιν. Εἰδοποιήθη μὲν πρῶτον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀλλ-πασσα τῶν
Ἰωαννίκων, τοῦ σπανίου τούτου ἀνδρός, ὅστις ἤξευρε καὶ ἐπ'
αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν του ν' ἀσκήσῃ ἀκαταμάχητόν τινα γοητεῖαν,
ὃν ὁ Λεόντιος ἐν τῇ ζήσει αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς
αὐτοκρατορίας ἤθελε νὰ κάμῃ χριστιανόν, ἀρχηγόν τῆς Ἐ-
ταιρίας καὶ αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὅστις,
ὅταν ἔπεσε, ἐπραστατεύθη ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων, οὐς ἐπὶ τριά-
κοντα ἔτη εἶχεν ἀξιατηρώτατα σπουδήσει, εἶχεν ἐκδιώξει ἐκ
τῶν οἰκιῶν των καὶ σχεδὸν εἶχεν ἐξοντώσει. Ἐνῶ δηλ. διε-
πραγματεύετο μετὰ τῶν συνωμοτῶν, ἐγνωστοποιεῖ εἰς τὴν

Πύλην, ἴν' ἀποτρέψῃ τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐπικειμένην καταιγίδα, τὴν συνωμοσίαν καὶ ἀνεκρίνου τὰ σύμβολα καὶ μυστήρια αὐτῆς. Καὶ ὁ Καπουδὰν πασσᾶς καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι διοικηταί, ὁ Μεχμέτ-Ἀλῆς ἐπίσης καὶ αὐτὰ τὰ ἀνακτοδοῦλια, οὐδὲ τοῦ Ῥωσικοῦ ἐξαιρουμένου, εἰδοποιοῦν πρὸ πάντων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκρήξεως τῶν ταραχῶν ἐν Ἰταλίᾳ περὶ τῶν ραδιουργιῶν τῶν ἐταιριῶν καὶ συλλόγων, οὔτινες ὑπὸ τὸ πρόσχημα φιλανθρωπικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν σκοπῶν εἶχαν σχηματισθῇ παρὰ τὴν Ἀδριατικὴν παραλίαν, ἐπὶ τῶν Ἰονίων νήσων καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Πελοποννήσῳ· ἀλλ' ἡ Πύλη ἠδύνατο νὰ παρακούῃ τὰς νουθεσίας ταύτας. Τουλάχιστον δὲν προήρχετο ἐξ ἀπλῆς ἐπιπολαιότητος ἢ πεποιθήσεως, μεθ' ἧς ἐθεώρει τὸ ἐκτὸς τῆς προόδου, τῶν πλανῶν καὶ νοσημάτων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ κείμενον κράτος τοῦ Σουλτάνου, ὡς ἄτρωτον διὰ τῶν ιδεῶν καὶ ραδιουργιῶν, αἵτινες εἶχαν καταλύσει πολλὰ χριστιανικὰ κράτη. Ἐρρόνει προσέτι ὅτι ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ κράτους οὐδὲν εἶχε συμβῆ, ὅπερ νὰ παρακρήσῃ τοῖς Ἑλλήσι τὴν ἐποχὴν ταύτην ὡς ἀρμόδιαν εἰς ἐπανάστασιν. Ὁ κατὰ τοῦ Ἀλῆ-πασσᾶ πόλεμος ἠδύνατο βεβαίως νὰ προκαλέσῃ σπουδαίας ταραχάς· εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὰς γειτονικὰς χώρας, ἀλλ' ὁ σκληρὸς καὶ ἄπιστος χαρακτὴρ τοῦ τοποτηρητοῦ τούτου ἐφαίνετο τῇ Πύλῃ λίαν γνωστὸς, ὥστε καὶ οἱ ἀφρονέστεροι καὶ τυφλότεροι τῶν Ἑλλήνων νὰ ἐλπίζωσιν εἰς αὐτὸν ὡς βοηθὸν ἢ ὑπερσπιστὴν τῆς ἀνεξαρτησίας των, ἢ καὶ ἀπλῶς ὡς πιστὸν σύμμαχον. Ἐκτὸς τούτου τόσον κακῶς ἐχώρουν τὰ πράγματα αὐτοῦ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους 1822, καὶ ἡ ἐκβασίς τόσον εὐκόλως ἐπροβλέπετο, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ ὅτι οἱ Ἕλληνες, οὔτινες δὲν εἶχον ἐπωφεληθῇ τὴν στιγμὴν τῆς νίκης του, θὰ ἐξέλεγον ἡδὴ ἐκείνην καθ' ἣν ἡ ἡττά του ἦτο βεβαία, καὶ θὰ συνεμερίζοντο τὴν τύχην του. Μὴ συνειδυῖα τὰ ἑαυτῆς λάθη καὶ μὴ ἐννοοῦσα τὰς ἀνάγκας χριστιανικοῦ λαοῦ, πρὶν ὧς εἰσῆλθῃ σποράδην ἡ εὐρωπαϊκὴ παιδεία, ἡ Πύλη, αἶμ' ἀφοῦ ἡ

ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων ἐξερέαγη, καὶ δὲν ἀμφέβαλλε πλέον περὶ αὐτῆς, ἡδύνατο νὰ ὑποθέτῃ ὅτι αὕτη μόνον ἔξωθεν ὑπεκινήθη καὶ, ὅσον πυκνὸς καὶ ἂν ᾗτο ὁ καλύπτων αὐτὴν πέπλος, δὲν ἔλειπον λόγοι ὑπὲρ τῆς γνώμης τῆς. Ἐλεγον μὲν αὕτῃ ὅτι τὸ αἷτιον αὐτῆς ὑπῆρχεν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος, εἰς τὸ ἀλλαχοῦ δοθὲν παράδειγμα, εἰς τὰς ραδιουργίας μυστικῶν ἐταιριῶν καὶ ἐνόει ὅτι βεβαίως ταῦτα καὶ ἄλλα αἷτια ἐδείκνυσαν βαρέως τὸν ἤδη ὑπάρχοντα βρασμὸν, ἐδημιούργησαν ἀρχηγούς καὶ κέντρα καὶ εἶχαν πείσει πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων νὰ ἐλπίζωσιν ὀλοσχερῇ ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας τῶν ἀπὸ τῆς τουρκικῆς δεσποτείας, ἀλλ' ἤξευρεν ἐπίσης ὅτι τὸ μεγαλείτερον μέρος τῶν Ἑλλήνων οὐδὲν ἐγίνωσκεν ἐκ τῶν γιγνομένων ἐν Εὐρώπῃ, ἢ μικρὰν ἐδίδεν ἀξίαν εἰς αὐτά. Μόνων λοιπὸν ὠρισμένοι καὶ τοπικαὶ προκλήσεις ἡδύνατο κατ' αὐτὴν νὰ ἐπιφέρωσι τὴν γενικὴν κίνησιν καὶ τὴν ἀληθῆ ἐπανάστασιν, καὶ ἅπαξ συλλαβούσα τὴν ιδέαν ταύτην δὲν ἡδύνατο ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς πηγῆς τῶν προκλήσεων τούτων. Ἀπασα ἡ Εὐρώπη ἐθεώρησε τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ὑψηλάντου ὡς προάγγελον τοῦ βωτσικῶ πολέμου. Τὸ ὅτι δ' ἡ ὑπόνομος ἐξερέαγῃ εἰς τὸ μέρος τοῦτο καὶ ἡ Πύλη ἔπρεπε νὰ θεωρῇ ὡς φανεράν περὶ τούτου ἀπόδειξιν.

Ἡ Εὐρώπη διηρέθη εἰς δύο γνώμας περὶ τῆς αἰτίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ἀμφότεραι ἦσαν σφαλκεραί. Οἱ μὲν ισχυρίζοντο ὅτι αὕτη ἦτον ὁ φυσικὸς καρπὸς τῆς βαρείας τυραννίας ὑφ' ἣν οἱ Ἕλληνες ἐστέναν, οἱ ἄλλοι, ἐν οἷς οἱ ἡγεμόνες καὶ αἱ κυβερνήσεις, τὴν ἐθεώρουν ἀπλῶς ὡς ἔργον τοῦ πανταχοῦ παρόντος καὶ πρὸς καταστροφὴν ὅλων τῶν τότε μοναρχικῶν ἐργαζομένου κόμματος. Βεβαίως ἡ τυραννία εἶχε συνυφασθῇ πρὸ πολλοῦ τὸ ἔνχυσμα, ὅπερ ἐχρειάζοντο οἱ ἐμπρησταί, καὶ ἐπίσης ἀσφαλῶς ἡδύνατο τὸ ἀναισθητικὸν κόμμα νὰ παράσχῃ αὐτοῖς χρήσιμα ὄργανα. Ἀλλ' οὔτε ἡ ἐσχάτως μᾶλλον ἐλαττωθεῖσα ἢ αὐξήσασα κατάθλιψις, οὔτε τὰ

ἀνίκανον νὰ ἐκτελέσῃ τόσον εὐρὺ σχέδιον εἰς τόσον ἀπομακρυσμένῃς χώρᾳς κόμμα θὰ ἠδύναντο νὰ προκαλέσωσιν εἰς τόσα σημεῖα τὴν σύγχρονον ἐκρηξίν εἰς στιγμὴν τόσον ὀλίγον εὐνοϊκὴν πρὸς τοῦτο, ὅτε ἡ Πύλη εἶχεν εἰρήνην μὲ ὅλας τὰς Δυνάμεις καὶ ἡ ἐν Ἰταλίᾳ ἐπανάστασις εἶχε πρὸ ὀλίγου καταβληθῇ ὑπὸ τῆς Αὐστρίας. Ἡ τρίτη ὀρθὴ ἐξήγησις διέφυγεν ἐπίσης τὴν προσοχὴν ἕνεκα τῆς βαρύτητος τῶν δύο ἄλλων. Ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις ἦτο φυσικὸν ἀποτέλεσμα τῆς δυνάμεως καὶ προόδου τῶν Ἑλλήνων, καὶ τῆς ἐκ τῶν σφαλμάτων τοῦ Σουλτάνου μᾶλλον ἢ τῆς ἐκ τῶν ἀνεξαρτήτων ἀπ' αὐτοῦ περιστάσεων ἐπελθούσης ἐσχάτως ἀσθενείας τοῦ Τουρκικοῦ κράτους. Τὴν ἀφορμὴν πρὸς ἐκρηξίν ἔδωκεν ἡ στάσις τῆς Πύλης πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. Οἱ λαοὶ ὀλίγον ἐγίνωσκον τὰς πολυτετεῖς ἐνεργείας τῶν Ῥώσων πρακτόρων ἐν Ἑλλάδι. Αἱ κυβερνήσεις τὰς ἐγίνωσκον μὲν, ἀλλ' ἡ φρόνησις καὶ σκέψις ἔπεισαν αὐτὰς νὰ σιωπήσωσι καὶ δὲν τὰς ἀπεκάλυψαν εἰς τοὺς λαοὺς. Ἀλλ' ἡ ἱστορία ὀφείλει νὰ γράψῃ καὶ παραστήσῃ εἰς τὰς ἀδεκάστους δέλτους αὐτῆς τὴν ὑπὸ τινων μὲν πρᾶγγνωρισθεῖσαν καὶ ὑπ' ἄλλων ἀποκρυφθεῖσαν ἀλήθειαν.

Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην θὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτὴν καὶ θὰ ἐκτυλίξωμεν αὐτὴν φύλλον πρὸς φύλλον. Ἡ ἐποχὴ τῶν παθῶν καὶ ὁ καιρὸς καθ' ὃν αἱ ὑπερβολαὶ ἦσαν χρήσιμα ὅπλα παρῆλθεν· ὁ ἀγὼν ἐτελείωσεν, ἡ ἀπελευθέρωσις, εἰς ὅχι τῶν Ἑλλήνων, μέρους ὅμως τινὸς τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἐγένετο· φρονοῦμεν δὲ ὅτι τὰς ἐπερχομένας γενεὰς μόνον μὲ τὴν ἀλήθειαν πρέπει νὰ ὑπηρετήσωμεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

*Ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὴν Μολδαβίαν καὶ
τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπανάστασεως ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι
μέχρι τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει
Ῥώσσου πρέσβεως.*

Ὀλέγαι ἐπιχειρήσεις προπαρασκευάσθησαν μὲ μεγαλειτέραν ἐπιπολαιότητα, ἤρχισαν μὲ τοσαύτην πεποίθῃσιν, καὶ διεξήχθησαν μὲ περισσοτέραν ἀνικανότητα, ὅσον ἡ εἰσβολὴ τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὰς Ἡγεμονείας. Ἡ πλήρης αὐτοῦ ἀγνοία τῶν σχέσεων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις ἐδείχθη εἰς τὰ πρῶτά του βήματα. Ἡ δυσαρέσκεια τῶν κατοίκων αὐτῶν διὰ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἑταιρίας ὡς ἐγγύσις περὶ τῆς ἐπιτυχίας. Δὲν ἐνόησεν ὅτι αὕτη ἀπευθύνετο ὅχι τόσο κατὰ τῶν Τούρκων, ὅσον κατὰ τῶν Βογιάρων καὶ Ἑλλήνων ἡγεμόνων. Μέσα, ἅτινα θὰ ἐξήρουν ἐν γένει εἰς συνωμότην, ἀλλ' ὅχι καὶ εἰς τὸν περιφερόμενον μὲ τὴν δαῖδα τῆς ἐπανάστασεως, ἦσαν σχεδὸν τὰ μόνα ἅπερ εἶχεν, οἷον δωροδοκία καὶ ἐξαγορὰ ἀνθρώπων ὀλίγον ἀσφαλῶν, ὑπόκρισις μεγάλων δυνάμεων καὶ μέσων, καὶ τέλος ἡ ὑπόσχεσις περὶ τῆς προσεγγιζούσης βοηθείας τῆς Ῥωσσίας. Ἄνδρες ἀνίκανοι καὶ ἀλαζῶνες περιῆλθον πρὸ δύο μηνῶν τὰς ἡγεμονείας. Ἀλλ' ὅσα εἶπαν καὶ ἐπραξάν ἦσαν μᾶλλον κατάλληλα νὰ ἐμποδίσωσιν, ἢ νὰ προπαρασκευάσωσι τὴν ἐπιχείρησιν. Οἱ Βογιάροι, ἂν καὶ ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν των, οὐχ ἔττον ἐσιώπησαν, διότι ἐθεώρουν τὴν ἐπιχείρησιν ὡς ἀδύνατον μὲν ἄνευ τῆς ῤητῆς συγκαταθέσεως τῆς Ῥωσσίας, ὡς ἀσφαλτον δὲ διὰ συναινέσεώς της. Ὁ Ὀσποδάρος τῆς Μολδαβίας, Μιχαὴλ Σούτσος, ἔμαθε τὸν σκοπὸν τοῦ Ὑψηλάντου μάλιστα δύο μῆνας πρὸ τῆς ἐκτελέσεως. Ὁ ἰδιαιτέρος γραμμα-

τεύς του, Ἰάκωβος Ῥίζος, ἐν τῶν δραστηριωτέρων μελῶν τῆς Ἑταιρίας, δὲν εἰδοποίησε πρότερον τὸν ἡγεμῶνα τοῦτον, εἰ μὴ ἀφρῷ ἐκέρδισε τοὺς περὶ αὐτὸν καὶ τοὺς σωματοφύλακας του καὶ δὲν τῷ ἔμενε πλέον ἄλλη ἐκλογή. Ἐν τούτοις ἡ ἀπόφασις τοῦ ἡγεμόνος τούτου ἀνήκει εἰς ἐκείνας, αἵτινες δὲν ἐξηγούνται εἰμὴ διὰ μεγάλης ἀπάτης ἢ διὰ μεγάλης αὐταπαρνήσεως. Ἦτον εὐνοούμενος τοῦ Σουλτάνου καὶ ἔχαιρε μεγάλην παρ' αὐτῷ ἐμπιστοσύνην· πηρεκάθησεν εἰς τὸ μυστικοσυμβούλιον αὐτοῦ, ὅπερ ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν προεδρείαν τοῦ Χαλέτ-Ἐφένδου ἀπετέλει ἐν ὑπουργεῖον παρὰ τὸ ὑπουργεῖον, ἀγνωστον εἰς τοῦτο, καὶ ὅπου ὅλαι αἱ συζητήσεις ἐγίνοντο ἀμέσως πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Σουλτάνου. Εἶχεν ἀποκτήσει εἰς βαθμὸν σπάνιον τὴν εὐνοίαν τοῦ Σουλτάνου, διότι καὶ τῷ Χριστιανὸς εἶχε γνωμοδοτήσει ὑπὲρ τῆς ἐξοντώσεως τῶν Ἀγυάων καὶ ὑπὲρ τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ὅπερ οὐδεὶς Τούρκος ἐτόλμησε νὰ συμβουλευέσῃ. Ἐλαβε παρ' αὐτοῦ πλείστας εὐεργεσίας καὶ διετέλει εἰς διαρκῆ ἀλληλογραφίαν μετ' αὐτοῦ. Εἶχεν οἰκογένειαν ἀξιαγάπητον, μεγάλα πλούτη, νεότητα καὶ λαμπρὸν ἀξίωμα· διεκινδύνευε τὰ πάντα καὶ ἐξετίθετο εἰς τὰς βαρυτάτας μομφὰς τῆς ἀχαριστίας καὶ προδοσίας. Ἀλλ' ἦτο πατὴρ υἱῶν μεστῶν ἐλπίδων· δεκατέσσαρα μέλη τῆς οἰκογενείας του ἔπασαν ἐνώπιόν του θῦμα τῆς αὐθαιρεσίας τοῦ Σουλτάνου. Ἐπόθει μίαν πατρίδα καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν τέκνων του, ἤλπιζεν εἰς τὴν ἀνθρώπῳ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ἐπίστευεν εἰς τὸν Ῥωσικὸν πόλεμον καὶ εἰς τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τῆς μεγάλης γείτονος δυνάμεως· ἠδύνατο δὲ νὰ πιστεύῃ ὅτι ἐκ τῆς ἀποφάσεώς του ἐξήρτηντο αἱ τύχαι τοῦ λαοῦ.

Στρατιωτικὰ μέσα ἐπίστευεν ὁ Ἰψηλάντης, ὅτι δὲν θὰ ἔλειπον, διότι πολλοὶ Φιλικοὶ ἦσαν διεσχορπισμένοι καθ' ὅλην τὴν μεταξὺ τοῦ Προῦθου, τῆς Ἴονικῆς καὶ μεσογείου θαλάσσης χώραν, καὶ πολυάριθμοι ὑπερβολικαὶ εἰδήσεις τὸν ἠπάτων. Ἐπί-

στευε πράγματι ὅτι θὰ ἐπορεύετο ἐν θριάμβῳ διὰ τῶν ἡγεμονειῶν, τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, καὶ ὡς ἄλλος Ἀλέξανδρος θὰ συνεπήγαγε μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς λαοὺς. Ἡ Μολδαυία ἦτο διὰ τῆς ἀποράσεως τοῦ ἡγεμόνος ἐδική του. Τὴν Βλαχίαν ἐπίστευεν ὅτι ἡδύνατο νὰ κερδίσῃ εὐκόλως διὰ τοῦ συνδέσμου του μὲ τὸν Γεωργάκην, τὸν ἀρχηγὸν σώματός τινος Μακεδόνων καὶ Ἑπειρωτῶν ὑπηρετούντων τὸν πρῶτον ἡγεμόνα, καὶ διὰ τοῦ Ὀλυμπίου, Φαρμάκην καὶ ἄλλων Φιλικῶν. Τὴν Βουλγαρίαν ἐμελλε νὰ τῷ ἐπεναστατήσῃ ὁ Σάββας, Ἕλλην Πάτριος· εἰς τὴν Σερβίαν ὠργανίσθη συνωμοσία, ἥτις ἐμελλε νὰ ῥίψῃ τὸν ἡγεμόνα Μιλόσχην καὶ ν' ἀναφλέξῃ ὁλόκληρον τὴν χώραν. Ἀμφότεραι αἱ ἡγεμονεῖαι, ἄφθονα ἔχουσαι τὰ τρόφιμα, ὥστε νὰ θρέψωσιν ἀνέτως πλεόν τῶν ἑκατὸν χιλιάδων ἀνδρῶν, εἶχαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐγκαταληφθῇ σχεδὸν ὑπὸ τῶν Τούρκων· ἡ Βραΐλα, τὸ Ἀδάϊ - Κεζίρ καὶ τὰ φρούρια τοῦ Δουνάβεως σχεδὸν ἀφοπλισθῇ, καὶ ὁ κατὰ τοῦ Ἀλῆ πόλεμος εἶχεν ἀφαιρέσει καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν γειτονικῶν ἐπαρχιῶν, ἐκ τῆς Θράκης καὶ Βουλγαρίας τὸν πολεμικὸν λαόν. Ὀλίγοι τῶντι ἀνδρες, ὅτε ἐκινήθη ὁ Ἰψηλάντης, θὰ ἐξήρουν ν' ἀναφλέξωσιν τὰς ἡγεμονείας, καὶ νὰ ἐνώσωσι τὰς τριάκοντα περίπου χιλιάδας Ἑλλήνων, Βουλγάρων, Σέρβων καὶ ξένων, οἵτινες περιπλανῶντο ἐν αὐταῖς ἀκολουθοῦντες τὸν ἰσχυρότερον, ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ. Ἐμπειρος δὲ καὶ συνετὸς ἀνὴρ θὰ προπαρεσκεύαζε τὴν ἐπιχείρησιν, καὶ θὰ κατῴρθου νὰ φέρῃ ἐνότητά εἰς τὰς ἐνεργείας. Ἀλλ' ὁ κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1821 ἐπελθὼν θάνατος τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, Ἀλεξάνδρου Σοῖτσου, ἐπροκάλεσε τὴν πρόωρον ἐκρηξίν. Ὁ Γεωργάκης ἐπίστευεν ἴδῃ τὸν Φεβρουάριον ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ βραδύνῃ ἐπὶ πλεόν, καὶ χωρὶς νὰ συνεννοηθῇ πρῶτον μετὰ τοῦ Σάββου, παρεκίνησε τὸν Θεόδωρον Βλαδιμηρέσκον νὰ συνάγῃ περὶ ἑαυτὸν τοὺς δυσηρεστημένους, καὶ ν' ἀρχίσῃ τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ Θεόδωρος οὗτος, Βλάχος τὴν πατρίδα, εἶχε διατελέσει εἰς τὴν ῥωσικὴν ὑπη-

ρεσίαν καὶ ἦτον εἷς ἐξ ἐκείνων, εἰς οὓς ἡ Ῥωσσία διὰ τοῦ πρέσβεως της παρὰ τῇ Πύλῃ ὑπεσχέθη ἀποζημιώσεις καὶ ἀνταμοιβὰς, ἐκτὸς τούτου ἦτο θρασὺς, μάταιος καὶ φιλοδοξὸς καὶ ἐφάνη κατάλληλος πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν. Ὁ Γεωργάκης τῷ ἔδωκεν ἡμίσειαν ἑκατοντάδα Ἀλβανῶν καὶ τῷ ἐλάλησε περὶ τῆς ἡγεμονικῆς τιάρας τῆς Βλαχίας. Ὁ Θεόδωρος συνήθροισε περὶ ἑαυτὸν κατὰ πρῶτον διακοσίους περίπου ἄνδρας, προσέκηρξεν ἔπειτα ἐλάττωσιν τῶν φόρων καὶ κατάργησιν τῶν ἀγγαριῶν, περιεστοιχίσθη μετ' ὀλίγων ὑπὸ τινων χιλιάδων χωρικῶν καὶ ἐβάδισε κατὰ τοῦ Βουκουρεστίου. Οἱ Βογιάροι τῆς πρωτευούσης ἐτρέπτησαν εἰς φυγὴν, ἀλλ' ὁ Σάββας, ὅστις δὲν ἤμελεν ἐπανάστασιν τοιαύτην, ἐκράτησε τὴν πόλιν μετὰ χιλίων πεντακοσίων περίπου ἐκ τῶν ἐδικῶν του. Ἡ Πύλη πληροφορηθεῖσα ἐν μέρει τὰ διατρέχοντα ἀπέδωκεν αὐτοῖς πλείονα σημασίαν ἢ ὅσην ἀπέδιδεν εἰς ἄλλους καιροὺς· ἀλλ' ἐνόμισεν ὅτι τὰ ἐγγύρια στρατεύματα θὰ ἐζήρκουν, παρήγγειλεν εἰς τοὺς τοποτηρητάς ἰὰ ἐπαγρυπνῶσι καὶ ἐζήτησε νὰ ἐπιταχύνη τὴν ἀναχώρησιν τοῦ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν διορισθέντος Ὀσποδάρου, τοῦ πρίγκηπος Καρόλου Καλλιμάχου, ὅστις ὑπῆρξε διερμηνεὺς τῆς Πύλης, ἔπειτα Ὀσποδάρος τῆς Μολδαυίας ἐπὶ ἐπταετίαν, τέλος ὀθωμανικὸς πληρεξούσιος ἐν ταῖς μετὰ τῆς Ῥωσσίας διαπραγματεύσεσι καὶ ἔχαιρε πολλὴν εὐνοίαν παρὰ τῷ ἰσχυροτάτῳ ἀνδρὶ ἐν τῷ Διδανίῳ, Χαλέτ-ἐφένδῃ. Ὁ Ῥώσσο; πρέσβυς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἅμα μαθὼν τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Θεοδώρου, ἐξεφράσθη σφοδρῶς κατ' αὐτοῦ, παρεκίνησε τὴν Πύλιν εἰς αὐστηρὰ μέτρα καὶ δεχθεὶς εὐχαρίστως τὴν αἴτησίν της διέταξε τὸν Ῥώσσον γενικὸν πρῶτον ἐν Βουκουρεστίῳ νὰ προσκαλέσῃ καὶ κρατήσῃ αὐστηρῶς τὸν ἀποστάτην. Ἀνεκοίνωσε προσέτι εἰς τὴν Πύλιν τὰς πληροφορίας τοῦ πρῶτον τούτου περὶ τῆς προόδου τῆς ἀποστασίας ὡς τῷ ἀπεστάλησαν, καὶ εἶπεν ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ ἐκδώσῃ γνωστοποιήσιν ἵνα χαρακτηρίσῃ ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου τὴν ἐπιχείρησιν ὡς ὕβριν καὶ κατ' αὐτῆς τῆς Ῥωσ-

σίας· τοῦτο ἐθεώρησεν ὡς ἄρκον· ἀλλ' ὅτε ἡ Πύλη ἐξέδωκε διαταγὴν πρὸς τὰς φρουρὰς τοῦ Δουνάβεως, ἐὰν οἱ τοποτηρηταὶ ἐξήτουν στρατεύματα νὰ τ' ἀφήσωσι νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰς Ἡγεμονείας, ὁ Ῥώσος πρέσβυς ἐξανέστη κατὰ τοῦ μέτρου τοῦτου ὡς ἀντικειμένου εἰς τὰς συνθήκας, καὶ ἀπήτησε νὰ μὴ ἐκτελεσθῇ, τοῦλάχιστον ἕως οὗ ὁ Ῥώσος γεν. πρόξενος συνεννοηθῇ μὲ τούς τοποτηρητὰς περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐπικουρίας ταύτης.

Μέχρι τοῦδε ἡ ἐπανάστασις ἦτον ἀπλὴ παρατόλμου ἀπόπειρα, ἀλλ' ἔλαβεν ὅλως ἄλλον χαρακτῆρα, ὅτε τὸν Μάρτιον περὶ τὴν 6 ὥραν τὸ ἑσπέρας ὁ Ἀλέξανδρος Ἰψηλάντης διέβη τὸν Προῦθον, τὰ κατὰ μήκος τοῦ ποταμοῦ διαμεμερισμένα στίφη τῶν Ἀλβανῶν ἐκινήθησαν ἀμέσως εἰς τὴν διαταγὴν του, οἱ σωματοφύλακες τοῦ Ὀσποδάρου καὶ τῶν Βογιαρίων ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ αὐτοῦ, πλείστοι Ῥώσοι ἀξιοματικοὶ καὶ στρατιῶται παρηκολούθησαν αὐτούς, οἱ Τοῦρκοι παντὸς βαθμοῦ τάξεως καὶ γένους καταληφθέντες καθ' ὅλας τὰς Ἡγεμονείας ἀφωκλίσθησαν, συνελήφθησαν ἢ κατεκόπησαν, προκηρύξεις ἐκδοθεῖσαι πρὸς τὸν Μολδαυικὸν λαόν, πρὸς τοὺς Φιλικούς, πρὸς ὅλους τοὺς Ἕλληνας τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἀνήγγελον πλέον ὅχι μερικὴν τινα, ἀλλὰ τὴν καθ' ὅλας τὰς ἐπαρχίας τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ὅπου ἦσαν Ἕλληνες, ἐξηπλωμένην καὶ ὅλους τοὺς Ἕλληνας περιλαμβάνουσαν ἐπανάστασιν, ὁ σταυρὸς ὑψοῦ· ο ὡς πυρὸς τοῦ πολέμου καὶ ὁ Ἰψηλάντης ἐν ταῖς αὐταῖς προκηρύξεσιν ὑπαινίσσετο ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου μεγάλην τινα δύναμιν, ἥτις ἐπρωτίτετο νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐπιχείρησίν του, εἰς δὲ τὰς ἀγορεύσεις του δημοσίως καὶ ἰδιαιτέρως ἀνέφερεν ὀνομαστὶ τὴν δύναμιν, ταύτην καὶ πρῶτα ἑαυτὸν ὡς ἐντολοδόχον τῆς Ῥωσσίας. *)

Ἡ Πύλη ἔλαβε τὴν εἶδησιν τοῦ δεινοῦ τούτου συμβεβηκότος τὴν 14 Μαρτίου τὸ ἑσπέρας. Οἱ δύο ἐπίτροποι τοῦ Ὀσποδάρου τῆς Μολδαβίας, ὁ εἰς ἀδελφὸς καὶ ὁ ἕτερος γαμβρὸς αὐ-

*) 13. Παράρτημα Α. 2.

τοῦ, εἶχαν προετοιμάσει τόσον καλῶς τὴν φυγὴν των, ὥστε μετέφεραν τὸ μεγαλειότερον μέρος τῆς περιουσίας των εἰς ἀγγλικόν τι πλοῖον. ὅπερ ἀνεχώρει εἰς Ὀδησσὸν, ἐνῶ ὑπῆρτέουν κατὰ τὸ σῶνθες τὸν ῥεῖς - Ἐρένδην. Μετ' αὐτῶν ἔφυγε καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος Καρατσᾶ, ἀδελφὸς τῆς συζύγου τοῦ Ὀσποδάρου τῆς Μολδαβίας.

Ἡ Πύλη ἐθεώρησεν, ὅπως ὅλη ἡ Εὐρώπη, τὴν πράξιν τοῦ Ἰψηλάντου ὡς ἄμεσον πρόδρομον τοῦ ῥωσικοῦ πολέμου· ἐπίστευεν ὅτι προκατελήφθη ἀπροσδοκῆτως καὶ ἀπίστως. Ἡ ἀπότομος συμπεριφορὰ τοῦ Ῥώσσου πρέσβευς βαρώνου Στρογονῶφ, τὰ ἄπειρα σημεῖα τῆς πολυκλάδου συνωμοσίας, τῆς ὑποσχάφειως ὅλου τοῦ κράτους ἐνεφανίσθησαν ἤδη ἐνώπιόν της φοβερώτατα. Ἐπερίμενεν ἀπὸ ὥρας εἰς ὥρας τὴν ἐκρηξίν τῆς ἐπανάστασεως εἰς πᾶν μέρος τῆς ἐπικρατείας ὅπου κατώκουν Ἕλληνες, καὶ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας.

Ἡ πρώτη ἀναβόησις τοῦ Σουλτάνου ἦτο ἡ τῆς θρησκευτικῆς μανίας, οἷαν τὴν ἀφύπνισαν ἡ φύσις καὶ τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς αὐτοσυντηρήσεως. Ὁ Στρογονῶφ μαθὼν συγχρόνως τὰ συμβάντα καὶ εἰκάζων τὰ ἐπακόλουθα προέβη εἰς τὰ πρώτιστα μέτρα. Ἀνεκοίνωσεν ἀμέσως τῇ Πύλῃ τὰς εἰδήσεις του. Τὸ Διβάνιον τὸν ἐπροσχάλεσε τὴν 16 εἰς συνδιάσκεψιν, ἣν ὁ Στρογονῶφ εἶχεν ἀπαιτήσει, καὶ ἐξέφρασεν αὐτῷ ἀπροκαλύπτως τὴν γνώμην καὶ τοὺς φόβους τοῦ. Ἐπισήμως ἀντέκρουσεν ὁ πρέσβυς τὰς κατὰ τῆς Αὐλῆς του αἰτιάσεις, ἔχαρακτήρισε καὶ κατεδίδασκε ὡς ἐσχάτην προδοσίαν τὸ ἐπιχειρήμα, τὸ ὁποῖον ὁ Ἰψηλάντης ἐπικαλούμενος τὴν Ῥωσσίαν διενόεῖτο ν' ἀποπειραθῇ, καὶ προσέφερεν ὅλην τὴν βαρύτητα τῆς θέσεώς του εἰς συνδρομὴν τῆς Πύλης. Ἐξέδωκε προσέτι τὴν 21 γνωστοποιήσιν πρὸς ὅλους τοὺς Ῥώσσους ὑπακόους ἐν τῇ τουρκικῇ ἐπικρατείᾳ, ἵνα τοὺς προφυλάξῃ ἐκ τῶν δόλων τῶν ἀποστατῶν. Ὁ δὲ Σουλτάνος καθυσύχασε κατ' ἐπιφάνειαν, ἀλλ' ὅχι καὶ πράγματι. Εἶχεν ἤδη καλέσει εἰς τὸ συμβούλιον τὸν Σεΐ-

δὲ Ἐφένδην, ἄσπονδον ἐχθρόν τῶν Ῥώσσω, διέταξε τὴν ἐξάρ-
τισιν 17 πολεμικῶν πλοίων, τὴν πορείαν τινῶν στρατευμάτων
καὶ τὴν σύστασιν ἀποθηκῶν εἰς τὴν Ἐξερουμένην. Ἐν φιμάνιον
ἐκπύρξε τὸν Σοτσον καὶ Ἰψηλάντην καὶ ὅλους τοὺς ὁπαδοὺς καὶ
συνεργάτας αὐτῶν ἐνόχους ἐσχάτης προδοσίας. Ὁ δὲ πατριάρχης
ἐξεσφενδόνησε κατ' αὐτῶν τὸ ἀνάθημα τῆς ἐκκλησίας.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαρτίου ἔλαβον οἱ ἐν Λαυδᾶχῃ συνη-
μένοι μονάρχαι τὴν εἰδήσιν περὶ τῶν πρώτων προανακρουσμά-
των ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις. Εἶχον δὲ συνέλθει ἵνα καταβάλωσι
τὴν ἐπαναστάσιν, ἥτις εἶχεν ὑψώσει τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν με-
σημβρινὴν καὶ δυτικὴν Ἰταλίαν, καὶ ἐθεώρησαν καθήκον αὐτῶν,
παντοῦ ὅπου ἐφθάνεν ἡ χεὶρ καὶ συμβουλή των, νὰ διατηρήσω-
σι τὰ θεμέλια τῆς ὑφισταμένης τάξεως.

Ἡ πρώτη διαταγὴ ἐκ Λαυδᾶχης ἦτο ἀπάντησίς τις τοῦ
κόμητος Νεσσελρῳῶδου πρὸς τὸν γεν. πρόξενον τῆς Ῥωσσίας
Πίνην ἐν Βουκουρεστίῳ τὴν 7 Μαρτίου. *)

Ἐν αὐτῇ ἐξέφραζε τὴν συγγένειαν τῆς ἐπαναστάσεως ταύ-
της πρὸς τὰς ἄλλας ἐν Εὐρώπῃ. «Ἐν Βλαχία, λέγει, ὡς ἐν
Μαδρίτῃ, Λισσαβῶνι καὶ Νεαπόλει σμῆνος ἐπιόρκων στρατιω-
τῶν ἀντίγει τὰς πύλας τῆς ἀταξίας, καὶ ζητεῖ νὰ ῥίψῃ τὰ
κράτη εἰς τὴν ἀναρχίαν. Ἐκεῖ, ὡς καὶ ἐνταῦθα, οἱ ἀρχη-
γοὶ ὑποκρίνονται βαθύτατον σέβας πρὸς τὸν μονάρχην καὶ ἀπε-
ριόριστον ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν δικαιοσύνην του, ἐνῶ προσπα-
θοῦν νὰ καταλάβωσι τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν καὶ νὰ ἐκτελέ-
σωσι τ' ἀνατρεπτικὰ τῶν σχεδία. Ἐκεῖ, ὡς καὶ ἐνταῦθα, οἱ
ἐχθροὶ τῆς εἰρήνης καὶ τάξεως παραβαίνουν τὸ ἱερώτατον παρ'
ἀνθρώποις, τὸν ὅρκον· διαδίδουν ὅτι μόνον τὴν ἰδιοκτησίαν θε-
λων νὰ ὑπερασπίσωσι, μόνον τὴν ἡσυχίαν νὰ ἐξασφαλίσωσιν,
ἐξαπατοῦν τοὺς λαοὺς καλύπτοντες διὰ τῶν προσχημάτων

*) Ἰδε Παράρτημα Α. 3.

τούτων τοὺς κηκούργους σκοπούς των καὶ τολμῶν τὰ πάντα, ἵνα τὰ πάντα ἀνατρέψωσιν.»

Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην ἐκήρυττεν ὅτι «αἱ συμμαχικαὶ δυνάμεις ἔχουν ἀπόφασιν νὰ μὴ συνθηκολογήσωσι μὲ τὴν ἐπανάστασιν, ἀλλὰ νὰ πολεμήσωσι τὸ κακὸν παντοῦ ὅπου δύνανται, δι' ὅλων τῶν μέσων τὰ ὅποια ἔχουν εἰς τὴν διάθεσιν των.» Τὴν πρὸς τὸν Βλαδιμηρέσκον ὑπὸ τοῦ γενικοῦ προξενίου ἀπευθυνθεῖσαν πρόσκλησιν, οὐ μόνον ἐπίνει, ἀλλ' ἐπρόσθεσεν ὅτι ὤφειλε νὰ κηρύξῃ τὸν ὑπολογαγὸν τοῦτον ἔκπτωτον τοῦ ῥωσικοῦ παρασήμερου, ὅπερ εἶχε, καὶ πάσης προστασίας τῆς Ῥωσσίας, νὰ μὴν ἀφήσῃ τὴν ἐλαχίστην ἀμφιβολίαν ὅτι ἡ Ῥωσσία καταδικάζει καθ' ὁλοκληρίαν τὰς ἐν Βλαχία ταραχάς, καὶ νὰ παρακινήσῃ τὴν Πύλην νὰ μὴ βραδύνῃ νὰ λάβῃ αὐστηρὰ μέτρα κατὰ τῶν ἀποστατῶν, νὰ στείλῃ ἄνευ ἀναβολῆς τὸν νεωστὶ διορισθέντα Ὀσποδάρων πρίγκηπα Καλλιμάχην εἰς τὴν θέσιν του, καὶ νὰ τῷ δώσῃ εὐρείαν πληρεξουσιότητα πρὸς καταστολὴν τῆς ἀποστασίας.

Μόλις ἐξεδόθησαν αἱ ὁδηγίαι αὗται ἐκ Λαυδάχης, καὶ ἔφθασαν ἐκεῖ αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ πρίγκηπος Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου καὶ τοῦ Ὀσποδάρου Μιχαὴλ Σούτσου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὡς καὶ ἡ ταυτόχρονος τοῦ δευτέρου πρὸς τὸν λόμηντα Καποδίστριαν ἐξ Ἰασίου τῆς 24 Φεβρουαρίου, αἵτινες ἔχυσαν νέον ἀπροσδόκητον φῶς περὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐπαναστάσεως. *) Ὅχι μόνον ἡ ἐπέκτασις τῆς ἀποστασίας ἐνὸς στρατιωτικοῦ στίφους εἰς μίαν πρὸ πολλοῦ προπαρασκευαζομένην ἐπανάστασιν ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις, ὅχι μόνον ἡ μεγίστη βοήθεια, ἣν τὸ σπουδαῖον διὰ τὸ μέλλον συμβὰν τοῦτο, ἔμελλε νὰ λάβῃ ἐνεκα τῆς συμμετοχῆς στρατηγοῦ εἰς τὴν ῥωσικὴν ὑπηρεσίαν διατελοῦντος καὶ συγγενοῦς ἡ φίλου πολλῶν ἰσχυρῶν ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπανάστασις δέκα ἑκατομ-

*) Ἴδε Παράρτημα Α. 4. 5. 6.

μυρίων Ἑλλήνων εἰς τόσας ἐπαρχίας τοῦ τουρκικοῦ κράτους διεσπαρμένων, ἐγνωστοποιεῖτο ἐν αὐταῖς, παρίστατο δὲ ὡς ἀπὸ πολλοῦ προπαρασκευασμένον σχέδιον, καὶ ἡ θρησκεία ὑψοῦτο ὡς σημαία τοῦ πολέμου.

«Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, γράφει ὁ Ὑψηλάντης, οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἐν Ἰπείρῳ κτυποῦσι τὰ στρατεύματα τοῦ Σουλτάνου. Οἱ Σουλιῶται, οἱ Πάργιοι ἐπιστρέφουν εἰς τὰς πατρίδας των ἵνα κηρύξωσιν ἑαυτοὺς ἐλευθέρους. Ὅλα τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος βρῖθουν ἀτρομήτων προμάχων τῆς ἐλευθερίας· ἡ Πελοπόννησος, τὸ Ἀρχιπέλαγος ἐγείρονται, ἡ Κρήτη ἀνορθοῦται, ἡ Σερβία, Βουλγαρία, Θράκη καὶ Μακεδονία δρᾷν τὸν πόλεμον τὰ ὄπλα· ἡ Βλαχία καὶ Μολδαβία ἀποτινάσσουσιν τὸν ὕμνον, καὶ οἱ ἑντρομοὶ Τοῦρκου ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει κάθονται ἐπὶ ἡφιστείου, ὅπερ εἶναι ἔτομον νὰ τοὺς καταβροχθίσῃ.» Οἱ δύο ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως παρεκίλουν τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον νὰ γείνῃ ὁ σωτὴρ τῆς Ἑλλάδος, ὁ πρόμαχος τοῦ Σταυροῦ κατὰ τοῦ Ἰσλαμισμού μετὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὁ Σαῦτσος ἐξέφραζε ῥητῶς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ εἰσβάλῃσι ῥωσικὰ στρατεύματα εἰς τὰς Ἡγεμονείας καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν κύμητα Καποδίστριαν ἐπιστολῇ αὐτοῦ. Ἐξητεῖτο δὲ τοῦτο ὡς τὸ μόνον μέσον τοῦ νὰ σωθῶσιν αἱ χώραι αὗται ἀπὸ τῆς βεβαίας καταστροφῆς, διότι ὁ Ὑψηλάντης θὰ ἐξηκολούθει ἀνυπερθέτως τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα πορείαν του.

Τὸ ὕψος τῶν ἐπιστολῶν τούτων δὲν ἐμαρτύρει συντετὸν ὑπολογισμόν τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἐτι μεγαλείτερα ἦσαν τὰ λάθη ἐν ταῖς προκηρύξεσι τοῦ Ὑψηλάντου, αἵτινες ἀπέδιδον κατὰ τρόπον ἀκατανόητον ψευδῇ χαρακτῆρα εἰς τὰς τάσεις, εἰς ἃς ἐμελλον νὰ ἐνθουσιάσωσι τοὺς Ἕλληνας, ὅστις, καὶ ἀληθῆς ἂν ἦτο, ἔπρεπε ν' ἀποκρυβῇ ἐπιμελῶς. Ὁ Ὑψηλάντης ἐδείκνυεν ὡς ἄξια μιμήσεως παραδείγματα τὰς ἐπαναστάσεις· εὐρωπαϊκῶν λαῶν, ἃς πρὸ ὀλίγου εἶχον ἀποκρούσει καὶ ὤφειλαν ν' ἀ-

ποκρούσωσιν οἱ μονάρχαι. Ὑπέσχετο τοῖς Ἑλλήσι πολλοὺς φίλους τῆς ἐλευθερίας, οἵτινες ἐπρόσμενον τὴν ὥραν νὰ προσδράμωσιν ἐξ Εὐρώπης, καὶ εἰς τὴν οὕτω χαρακτηριζομένην ἐπιχείρησιν ἐγγυᾶτο μετὰ προπετοῦς πεποιθήσεως τὴν συνδρομὴν μεγάλης τιнос Δυνάμεως, ἀδιαφορῶν ἂν ὁ μονάρχης αὐτῆς ἦτον ἐκ τῶν πρώτων πολεμίων τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἀγνοῶν τὰς ραδιουργίας τῶν πρακτόρων του, καὶ οὐτ' ἐπιθυμῶν, οὔτε προαισθανθεὶς τὴν ἐπιθεσιν ταύτην κατὰ τῆς Πύλης, ἀπεφάσισεν ἀμέσως ὅτι τῷ ἐπέβαλλον αἱ ἀρχαί, ἅς εἶχε κηρύξει ἐνώπιον ὅλης τῆς Εὐρώπης. Παρέστησε τὸν Ὑψηλάντην ὡς ψευδόμενον, κατεδίκασε διὰ σαφῶν καὶ καθαρῶν ἐκφράσεων τὴν ἐπιχείρησίν του, καὶ ἔκοψε τοὺς δεσμούς, οἵτινες συνέδεον τὸν ἄνδρα τοῦτον μετὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἡ περίεργος ἐπιστολὴ, ἣν ἔνεκα τούτου διέταξε νὰ πέμψωσι πρὸς αὐτὸν, ἦτον ἰδιόχειρος τοῦ κόμητος Καποδίστριας. *) Ἐπρεπέ τις νὰ ἐκλάβῃ πᾶν ὅ,τι καλεῖται τιμὴ, πίστις, καὶ εὐθύτης ὡς μύθους, εἰὰν παρεδέχετο, ὅτι ἡ γλῶσσα, ἣν ἐτῆρει τότε ὁ ὑπουργὸς οὗτος, αἱ πανηγυρικαὶ του ἐκφράσεις καὶ τὸ ὅλον τῆς διαγωγῆς του ἐν Λαυδάχῃ ἦσαν παίγνιον τῆς ὑποκρισίας, ἀπάτης καὶ ἀπιστίας. Ἄν καὶ πλήρης θερμοτάτων εὐχῶν ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος τῶν συμπατριωτῶν του, ἂν καὶ πρὸ πολλοῦ φίλος τοῦ Ὑψηλάντου, οὐχ ἦττον δὲν ὑπῆρξε συνωμότης του, οὐδὲ μυστικὸς σύμβουλος τῆς παρατόλμου ἐπιχειρήσεώς του, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ὡς ἐκ τοῦ ὅλου χαρακτῆρός του. Βεβαίως ὁ κόμης Καποδίστριας ἐπεθύμει τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, ἀλλὰ τὴν βραδείαν καὶ φυσικὴν ἀπελευθέρωσιν, τὴν διὰ τῆς ἀφθονίας τῶν μέσων ὑποσχομένην τὴν ἐπιτυχίαν, τὴν ὠριμότητα πρὸς ἀποχωρισμὸν καὶ μετάβασιν εἰς ἄλλην εὐτυχέστεραν κατάστασιν. Ἡ ἐποχὴ αὕτη ἔκειτο κατὰ τὴν γνώμην του του-

*) Ἰδὲ Παράρτημα Α. 7,

λάχιστον ἡμίσεα αἰῶνα μακρὰν, καὶ ἡ πολιτικὴ κατάστασις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οὕτως ἔκρινε καὶ ὑπελόγιζε μὲ τὴν ὀξύτητα καὶ πεποίθησιν τῆς ψυχῆς του, θὰ ἔφερε τὴν ἀπελευθέρωσιν. Ἐγίνωσκε κάλλιον παντὸς ἄλλου ὅτι, πᾶσα ἀποστασία καὶ αἱματηρὰ ἐπανάστασις οὐδέποτε καὶ οὐδαμῶς θὰ ἐπιδοκιμαζόντο ὑπὸ τοῦ μονάρχου ὃν ὑπηρετεῖ. Τέλος καὶ ἐὰν ἐπεθύμει, ἀπεφάσιζε καὶ προήγαγε τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, ὥς αὕτη ἐνεφάνισθη, θὰ ἐθρήνει τὴν ἀκατάλληλον ἐποχὴν τῆς ἐκρήξεώς της, δῶτι θὰ ἔρριπτεν αὐτὸν τὸν ἴδιον εἰς φοβεράς ἀδημονίας καὶ θὰ συνεπήγαγε τὴν πτώσιν του.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, προσενεχθεὶς ἀνοήτως καὶ σφαλερῶς, εἶδε νὰ ὀλισθαίνει τὸ ἔδαφος ὑπὸ τοὺς πόδας του κατὰ τὰς πρώτας αὐτοῦ προσπαθείας τοῦ νὰ στερεωθῇ ἐπ' αὐτοῦ. Εἶχεν ἀναγγεῖλει διαβρῆδην τὴν συνδρομὴν τῆς Ῥωσσίας· διαβρῆδην καὶ ἡ δύναμις αὕτη ἐδήλωσε τὴν ἀπαρέσκειάν της κατὰ τῆς ἐπιχειρήσεώς του, προσθέσασα ὅτι οὐδέποτε καὶ οὐδαμῶς ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ βοήθειαν ἀπ' αὐτῆς. Ὁ πρίγκηψ Ἀλέξανδρος διεγράφη ἐκ τῶν μητρῶων τοῦ στρατοῦ, ῥηταὶ διαταγαὶ ἐδόθησαν πρὸς τὸν κόμητα Βιτγκεστήν, διοικητὴν τῶν παρὰ τὸν Προῦθον καὶ ἐν Βεσσαραβία σταθμευόντων στρατευμάτων, νὰ μὴ ἀναμιχθῇ ὑπὸ μηδὲν πρόσχημα, μῆτε ἀμέσως, μῆτε ἐμμέσως, εἰς τὰς ταραχὰς τῶν Ἡγεμονειῶν· αἱ ἀποφάσεις αὐταὶ ἀνεκοινώθησαν τῇ Πύλῃ καὶ ἐπανελήφθησαν αἱ διαβεβαιώσεις, αἵτινες εἶχαν ἤδη δοθῇ κατὰ τὴν ἀποστασίαν τοῦ Βλοδμηρέσκου. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐθεώρησεν ὥς ὑπόθεσιν τιμῆς τὸ νὰ διατηρηθῇ ἄθικτος ἡ εὐθύτης τῶν φρονημάτων του ἐν τῇ πίστει τοῦ Διδανίου. Ὁ βαρῶνος Στρογονόφ διετάχθη κατεπευγόντως νὰ πείσῃ αὐτὸ, ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς Ῥωσσίας ἀντίκειται εἰς τὰς ραδιουργίας, αἵτινες ἠπείλουν νὰ διαταράξωσι τὴν ἡσυχίαν τῶν τουρκικῶν ἐπαρχιῶν· ὅτι ἡ πολιτικὴ, ἣν τινα ἀπέδιδον οἱ ταραχοποιοὶ εἰς τὴν Ῥωσίαν, ἀντιφάσκει ἀντικρὺς εἰς τὰ φρονήματα τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ὅτι οὗτος ἐν ταῖς

πρὸς τὴν Πύλην σχέσεις αὐτοῦ ἔχει πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν διατήρησιν καὶ αὐστηρὰν ἐκτέλεσιν τῶν ὑφισταμένων συνθηκῶν. Ἐν τοιαύτῃ ἐννοίᾳ συνετάχθη τὸ γράμμα τοῦ κόμητος Καποδιστρίου, ὅπερ ὁ ὑπουργὸς οὗτος ἐν ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπεμψεν ἐκ Λαυδάχης τὴν 26 Μαρτίου πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ διακοινώσεις τῆς αὐτῆς ἡμέρας πρὸς τὸν Βαρῶνον Στρογονῶφ. *) Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἠλπίζεν εἰσέτι, ὅτι ὁ νέος Ὀσποδάρος Καλλιμάχης, ἔχων ἑκτακτον πληρεξουσιότητα καὶ ὑποστηρίζομενος ὑπὸ ἀρκετῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, θὰ προσελκύνει ἐπιτοπίως εἰς ἑαυτὸν τοὺς μεγάλους γαιοκτήμονας, καὶ θὰ ἡδύνατο οὕτω νὰ καταβάλλῃ τὴν ἐπανάστασιν. Ἀμφότερα τὰ ἔγγραφα εἶχαν πρᾶν τὸ ὕψος ἢ ἀντανάγκαις τῆς κοινῆς γνώμης ἐν Εὐρώπῃ εἶχεν ἐπενεργήσει ἐπ' αὐτά.

Τὴν πρωίαν τῆς 24 Μαρτίου ἔλαβεν ὁ Στρογονῶφ τὰς διακοινώσεις τῆς αὐλῆς τοῦ ἐκ Λαυδάχης ἀπὸ 7 Μαρτίου, αἵτινες ἀπέβλεπαν μόνον τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Βλαδιμηράσκου. Διευκόλυναν δὲ αὐτὸν νὰ πορευθῇ εἰς τὸ Βεβέκι, ὅπου τὸν εἶχε προσκαλέσει ὁ ρεῖζ-ἐφένδης πρὸς συνδιάλεξιν, ἀλλ' ἡ ἐνέργειά τῶν ἐματαιώθη ἐκ τῶν θαρρέων παραπόνων δι' ὧν τὸν ἀντέκρουεν ὁ ρεῖζ-ἐφένδης. Δὲν ἐπερίμεναν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸν Ῥώσσον πρέσβην μόνον αἱ ἀναρίθμητοι κατηγορίαι κατὰ τῶν ἐν τῇ τουρκικῇ ἐπικρατείᾳ καὶ ἰδίως κατὰ τῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ κατοικούντων Ῥώσσων· οὔτε μόνον ἡ ἀπροκαλύπτως ἐκφρασθεῖσα ὑποψία κατὰ τῶν μελῶν αὐτῆς τῆς πρεσβείας καὶ ἡ στερεὰ γνώμη, ὅτι ἡ ἀποστασία προπαρεσκευάσθη εἰς Ῥωσικὴν χώραν καὶ ἐκεῖθεν διευθύνεται· ἀλλ' αἱ προσκλήσεις τοῦ Ὑψηλάντου καὶ αἱ εἰδήσεις περὶ τῆς ἐν ὀνόματι καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου γενομένης καταλήψεως τῆς Μολδαυίας ἐβάρυναν περισσότερο

*) Ἰδ. Παράρτημα Α. 8.

εἰς τὴν πλάστιγγα· βαρύτερον ὅμως ὅλων αἱ ἐπιστολαὶ, ἃς-ἡ ἔλκρῶνιαι τῶν Φιλικῶν εἶχεν ἀφήσει νὰ πέσωσιν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, καὶ αἷτινες ἐφανεύουν τὴν συνεννόησιν τῶν Ῥωσικῶν παρὰ τὰ σύνορα ἀρχῶν διὰ σειρᾶς γεγονότων, ἀπεδείκνυν ἀριδὴλως τὴν συνενοχὴν ἐξόχων ἀνδρῶν, καὶ ἐπεβεβαίουν σχεδὸν ἀναντιρρόπως τοὺς παρατόλμους ἰσχυρισμοὺς τῶν ἀποστατῶν περὶ τῆς Ῥωσικῆς βοήθειας. Μεταξὺ τῶν ἐπιστολῶν τούτων ὑπῆρχε μία τοῦ κόμητος Καποδίστρου πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ἥς τὸ περιεχόμενον δὲν ἐσυμφῶνει πρὸς τὰς συγχρόνους καὶ μεταγενεστέρας διακηρύξεις τοῦ Ῥωσικῷ ὑπουργείου, ἥτις καὶ ὡς ἰδιωτικὴ γνώμη τοῦ ὑπουργοῦ θεωρουμένη μόνον διὰ τῆς πεποιθήσεως αὐτοῦ ἠδύνατο γὰρ ἐξηγηθῆ, ὅτι δὲν πρέπει ἐπὶ πλέον νὰ βραδύνῃ τὸ πρᾶγμα, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ριφθῇ ὁ περὶ τῶν ὅλων κύβος. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ἔλεγεν ὁ κόμης Καποδίστριας πρὸς τὸν πρίγκηπα Ἀλέξανδρον· «νὰ μὴ φοβῆται ὅτι θὰ μείνῃ ἄνευ συνδρομῆς· μεγάλα βοήθειαι θὰ τῷ δοθῶσιν· ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐν τῷ Ῥωσικῷ καὶ Τουρκικῷ κράτει καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἰονίοις νήσοις εἶναι ἑτοιμοὶ εἰς τὸ πρῶτον νεῦμα νὰ δράζωσι τὰ ὅπλα· ἵνα πολεμήσωσιν ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας.» Ὁ Στρωγγινῶφ εἶχεν εἰς τοῦτο τὸ βαρέως ἐπὶ τῆς πλάστιγγος ζυγίζον ἀποδεικτικὸν ἔγγραφον μίαν μόνην ἀπάντησιν· προσέβαλε τὴν γνησιότητα τῆς ἐπιστολῆς ταύτης καὶ ἄλλων ὁμοίων καὶ τὰς ἐκάρυξεν ὡς κακοῦθεις ἀποπειρὰς τῶν ἀποστατῶν, ἵνα φέρωσι τὴν ῥῆξιν τῆς Πύλης μὲ τὴν Ῥωσσίαν. Ὁ ρεῖζ - ἐφένδης παρεδέχθη τὴν ἐξήγησιν ταύτην, καὶ ἀπῆτησεν ὡς τεκμήριον τῶν φρονιμάτων τοῦ αὐτοκράτορος πρῶτον τὴν παράδοσιν τῶν ἀποστατῶν, οἵτινες εἶχαν καταφύγει εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ἢ θὰ κατέφευγον, ἔπειτα τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἐρευνῶσι τὰ ὑπὸ Ῥωσικὴν σημαίαν πλοῖα πρὸ τοῦ ἀπόπλου των ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ λαμβάνωσιν ἐκ τοῦ καταστρώματος πάντα ὑπάρχοντα τῆς Πύλης· τέλος τὴν ἐπίσημον δημοσίευσιν

τῆς ἀποκηρύξεως τῆς ἀποστασίας ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἡ δημοσίευσίς αὕτη ἔπρεπε ν' ἀπευθυνθῇ πρὸς ὅλους τοὺς Ῥώσους ὑπηκόους καὶ προστατευομένους καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ ἀρχιπελάγους, καὶ ὁ Ῥώσος πρέσβυς νὰ ὑποσχεθῇ, ὅτι θὰ λάβῃ τὰ αὐστηρότερα ἀστυνομικὰ μέτρα κατὰ τῶν δύο πρώτων.

Ὁ Στρογονώφ ὑπεσχέθη ἄνευ δισταγμοῦ τὴν ἐκδήλωσιν τῶν φρονημάτων τοῦ αὐτοκράτορός του· συνήνεσε καὶ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν πλοίων, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς αὐτὴν καὶ αἱ λοιπαὶ σημαῖαι, καὶ ἐκήρυξεν ὅτι εἶναι ἔτοιμος, ὅσον ἀφορᾷ τὴν παράδοσιν τῶν εἰς Ῥωσικὸν ἔδαφος καταφευγόντων, νὰ συστήσῃ τὴν ἀπαίτησιν ταύτην λίαν εὐνοϊκῶς εἰς τὴν αὐλήν του, ἀλλ' ἐσυμβούλευσε ν' ἀπαιτήσῃ τὸ αὐτὸ καὶ παρὰ τῆς Αὐστρίας. «Ἡ Πύλη γινώσκει ἀναμφιβόλως, εἶπε, τί δύναται νὰ προσδοκᾷ παρὰ δυνάμεως, πρὸς τὴν ὅποιαν φέρεται λίαν ἀδίκως ἕνεκ τῶν πολλῶν Βοσνίων καὶ ἄλλων φυγάδων, οἵτινες εὗρισκον παρ' αὐτῇ ὑποδοχὴν καὶ ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς χώρας ἐλεηλάτουν τὴν Αὐστριακὴν.» Ὁ ρεῖζ-ἑφένδης ἐθεώρησε τοὺς λόγους τούτους ὡς ἐμφαίνοντας τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ μὴν ἐπιτρέψῃ τὴν παράδοσιν, ἀλλ' ἐσιώπησε περὶ τούτου ἐπὶ τοῦ παρόντος. Ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Ῥώσσον πρέσβυν, ὅτι ἡ Πύλη θὰ διατάξῃ νὰ εἰσέλθωσιν στρατεύματα εἰς τὰς Ἱγεμονείας, μέτρον εἰς τὸ ὁποῖον συγκατετέθη ὁ Στρογονώφ, ἐπιφυλαχθεὶς μόνον ὑπὲρ τοῦ Ῥωσικοῦ προξενείου τὸ δικαίωμα νὰ συνδράμῃ τοὺς κατοίκους εἰς τὴν διανομὴν τῶν ἐκ τούτου προελευσμένων βαρῶν. Καὶ τὴν κατὰ τοῦ Μιχαὴλ Σούτσου ληφθεῖσαν ἀπόφασιν ἀνεκοίνωσεν ὁ ρεῖζ-ἑφένδης πρὸς τὸν Ῥώσσον πρέσβυν, ἣν οὗτος ἐπίσης ἐπεδοκίμασεν, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν νὰ κηρυχθῇ ἐπισήμως ἡ συνενοχὴ του, καὶ νὰ ὑποβληθῶσιν αὐτῷ αἱ περὶ ταύτης ἀποδείξεις. Ἀμφότεροι ἀπέχωρίσθησαν εὐχαριστημένοι κατ' ἐπιφάνειαν. Ὁ ρεῖζ-ἑφένδης παρεπονέθη ἐπίσης διὰ τὴν τῷ ὄντι δυσχερῇ ἀπομά-

κρυσιν τοῦ Ῥώσσου πρέσβεως ἀπὸ τῆς πρωτεύουσῃς κατὰ τὰς τότε κατεπειγούσας περιστάσεις, διότι κατῴκει εἰς Βουγιουκτερέν. Τὸν ἐπροσκάλεσε δὲ νὰ μετοικήσῃ εἰς τὸ Σταυροδρομιον. Ὁ Στρογονώφ καὶ τοι μὴ ἔχων οἰκίαν ἐν τῷ πρᾶστέϊω τούτῳ συνήνεσεν. Ἦδη τὴν ἐπομένην ἡμέραν προσέφερεν αὐτῷ ἡ Πύλη τὴν οἰκίαν τινὸς Τιγγίρ-Ὀγλού, ὅστις διαταχθεὶς νὰ τὴν κενώσῃ διὰ τὴν Ῥωσικὴν πρεσβεῖαν ἔστειλεν ἀμέσως τὰς κλεῖς αὐτῆς. Ὁ Στρογονώφ ἀπέφυγε τὴν προσφορὰν ταύτην, ἐνοικίασεν ἄλλην καὶ μετέβη εἰς αὐτὴν ἔτι τοῦ Μαρτίου ὑφισταμένῳ. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἔγραψεν ὁ ρεῖζ-ἐφένδης πρὸς τὸν κήμητα Νεστελρώδη σκοπῶν νὰ μὴν ἀφήσῃ καμμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι ἡ Πύλη μόνον ἡθικὴν ὑποστήριξιν ἔλαβε παρὰ τῆς δυνάμεως ταύτης, καὶ ἤθελε διὰ τούτου νὰ προετοιμάσῃ τὴν πρῶτασιν τοῦ νὰ διατάξῃ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰς Ἰγγεμονεῖας στρατεύματα.

Μὲ πρόδῃλιν εὐνοίαν ἀπέβλεψεν ἡ Πύλη πρὸς τὴν Ἀγγλίαν. Ἐθεώρει τὴν ἱεράν Συμμαχίαν ὡς πρόδρομον σταυροφορίας κατὰ τοῦ Ἰσλαμισμού, καὶ τὴν Ἀγγλίαν, ἐπειδὴ δὲν ἀνῆκεν εἰς αὐτὴν, ὡς τὴν μόνην φιλικὴν δύναμιν. Τὴν ἐγκύκλιον τοῦ Καστλερήγου κατὰ τῶν ἐν Τροππάω γενομένων ἀποφάσεων περὶ Νεαπόλεως, ἐθεώρει τὸ Διβάνιον ὡς ἀπόδειξιν ὅτι, ἂν καὶ ἡ μεγάλη Βρετανία ἐπολέμει ὀλιγώτερον αὐστηρῶς ἢ αἱ ἡπειρωτικαὶ δυνάμεις τὴν ἐπανάστασιν, δὲν ἐπεδοκίμαζεν ὁμως διὰ τοῦτο αὐτήν, οὐδὲ προτίθετο νὰ τὴν συνδράμῃ. Τὸ δὲ Διβάνιον κατείδεν ἐν τῇ διακηρύξει ταύτῃ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου τὴν πρόθεσιν τῆς Ἀγγλίας νὰ τηρήσῃ διάφορον τῶν λοιπῶν δυνάμεων θέσιν, καὶ ἐπειδὴ ἐθεώρει τὰς δυνάμεις ταύτας ὡς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐξηρηγμένας ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας, περὶ τῶν ἐχθρικῶν προθέσεων τῆς ὁποίας δὲν ἀμφέβαλλον, ἐθεώρησε τὴν Ἀγγλίαν ἔτι μᾶλλον ὡς φυσικὴν καὶ μόνην βεβαίαν σύμμαχον τῆς Πύλης. Ὁ λόρδος Στραγγφῶρδος, φθάσας τὴν 20 Μαρτίου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔλαβεν ἐξαιρε-

τικὴν ὑποδοχὴν, ἐγένετο ἤδη κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας ὁ ἔμπιστος τοῦ κιαγιᾶ - βέη, Γιανίπ - Ἐφένδου, ὅστις, καὶ τοι ἐκτὸς τῶν πραγμάτων, ἐξηκολούθει νὰ ἔχη σπουδαίαν συμμετοχὴν εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις. Ἄν καὶ αἱ ἐλπίδες τοῦ Διδανίου εἰς τὴν Ἀγγλίαν διὰ τῶν διασαφήσεων, ἃς ἔδωκεν ὁ πρέσβυς ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ ἐκείνῃ, δὲν ᾠξήσαν, ἀλλ' ὅμως ἡ ἀνάγκη τοῦ διατελεῖν φιλικῶς μετὰ μιᾶς δυνάμεως ἦτο λίαν μεγάλη, ὥστε νὰ περιορισθῇ εἰς ὅ,τι δὲν ἐξήρκει εἰς τὰς ἐπιθυμίας της. Τὸ Διδάνιον ἀνεκοίνωσε πρὸς τὸν ἄγγλον πρέσβυν πᾶν ὅ,τι ἀπέβλεπε τὴν Ῥωσσίαν, ἐπομένως καὶ τὴν κατασχεθεῖσαν ἐπιστολὴν τοῦ Καποδιστρίου, κατὰ τῆς ὁποίας κυρίως οὐδὲν ἄλλο ἡδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ἢ ὅ,τι εἶχεν ἤδη εἰπεῖ ὁ Στρογονόφ.

Ὁ Σουλτάνος ῥέπων πρὸς τὰ βίαια μέτρα καὶ βασανιζόμενος ὑπὸ τοῦ αἰσθημάτων ὅτι κάθηται ἐπὶ ὑπονόμων, ἔψαυε πᾶσαν θέσιν ὅπου ἔλπιζε νὰ εὕρῃ τὸν μίτον τῆς συνωμοσίας. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἐφέσου, πολλοὶ Βογιάροι καὶ εὐυπόληπτοι Ἑλληγες ἐφυλακίσθησαν ὁ γέρον Σκαναβῆς, ὁ Μιχαὴλ Μάνος, ὁ μέγας Λογοθέτης Ῥίζος ἀπεκεφαλίσθησαν. Ἐνοπλὰ στίφη ἐτοποθετήθησαν εἰς τὰ παρὰ τὸν Βόσπορον Ἑλληνικὰ χωρία, εἰς τὰ προάστεια, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν ἤρχισαν νὰ ἀφοπλίζωσι τοὺς Ῥαγιαδας καὶ ἔχοντας Εὐρωπαϊκὴν προστασίαν, ὅπερ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς κατ'ἀχρησίαν τῆς ἐξουσίας καὶ ὠμότητος, καὶ ᾠξήσε τῶν μὲν χριστιανῶν τὸν τρόμον, τῶν δὲ Τούρκων τὸν ἐρεθισμὸν. Ὅστις ἐκ τῶν πρώτων ἡδύνατο νὰ φύγῃ, ἔσπευσε· πολλοὶ διέφυγαν ἐπὶ Εὐρωπαϊκῶν πλοίων εἰς τὸν Εὐξεινον ἢ τὴν Μεσόγειον, καὶ ἄλλοι ἐφρονεύθησαν κατὰ τὴν ἀπόπειραν. Ἡ Πύλη ἐζήτησε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ὁρμὴν ταύτην πρὸς φυγὴν, παρακαλέσασα τὴν 29 Μαρτίου ὅλους τοὺς Εὐρωπαίους πρέσβεις ν' ἀρνηθῶσι τὴν παραδοχὴν Τούρκων ὑπηκόων εἰς τὰ πλοῖα, καὶ νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης διὰ τῆς ἀδείας τοῦ νὰ ἐρευνῶνται τὰ πλοῖα ὑφ' ἐ-

νὸς Τούρκου καὶ καὶ ἐνὸς Εὐρωπαίου ἐπιτρόπου εἰς τὰ Ἀφρδα-
νέλλια καὶ κατὰ τὸν ἀπόπλουν.

Ὁ Σουλτάνος, μὴ εὐχαριστούμενος εἰς τὴν δραστηριότητα
τοῦ μεγάλου βεζίρου καὶ στενοχωρούμενος ἐκ τῆς μετριοπα-
θείας τοῦ μουφτῆ, ἐξώρισε τὸν μὲν εἰς Καλλιόπολιν, τὸν δὲ εἰς
Παρούσαν. Ὁ Βενδερλῆ - Ἀλῆ - Πασσᾶ, ἐγένετο μέγας βεζί-
ρης, μουφτῆς δὲ, ὁ Τασσιν - Τσιζάδης. Φιρμάνιον τοῦ Σουλ-
τάνου ἀναγκασθὲν τὴν 30 Μαρτίου ἐπῆνει τοὺς Ἑβραίους καὶ
Ἀρμενίους διὰ τὴν πίστίν των, ἀνήγγελλε τὰ φρονήματα
τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας καὶ ὅλων τῶν ἄλλων μοιαρ-
χῶν, ἐσύσταινε τοὺς Φράγκους, καὶ ὅσον ἐφέροντο ἡσύχως εἰς
τὴν δημοσίαν προστασίαν, κατηγορεῖ τοὺς Ἕλληνας ὡς πα-
ρατόλμως ἀποπειραθέντας νὰ ἀνατρέψωσι τὸν σουλτανικὸν
θρόνον, ἠπεῖλει ὅτι θὰ τιμωρήσῃ αὐτοὺς αὐστηρότατα, καὶ
τέλος ἐπροσκέλει τοὺς Τούρκους νὰ κρατῶσιν ἑτοιμα τὰ ὅπλα,
διότι ὁ ἐχθρὸς εὐρίσκετο ἐν μέσῳ αὐτῶν. Ἀποκεφελίσαις τινὲς
συγκάθευαν τὴν δημοσίευσιν τῶν αὐτοκρατορικῶν τούτων λό-
γων, οἵτινες ἀπεστάλησαν διὰ τινος ἐγκυκλίου τοῦ πατριάρ-
χου καὶ πρὸς ὅλους τοὺς ἐπισκόπους καὶ ὅλους ἐν γένει τοὺς
ἐκκλησιαστικούς, ὅσοι ἀνῆκαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν.

Μετ' ὀλίγον διεδόθησαν ὑποκώφως ψευδεῖς φῆμαι, ἀπηχίμα-
τα τῶν μεγαλαυχιῶν τῶν Φιλικῶν, αἵτινες ἠύξησαν τὸν ἐρε-
θισμὸν τῶν Τούρκων εἰς μανίαν, καὶ μόλις ἠδυνήθη ὁ Σουλτά-
νος νὰ ἐμποδίσῃ τὴν σφαγὴν ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ πρω-
τεύουσῃ. Ὅτε μὲν ἐμελλαν νὰ καταληρῶσιν ὅλοι αἱ φυλακαὶ
καὶ τὰ φρούρια τῶν Τούρκων, ὅτε δὲ νὰ πυρποληθῶσιν ὁ ναύ-
σταθμος καὶ ὁ στόλος ἀπὸ μιᾶς στιγμῆς εἰς ἄλλην ἐπερίμε-
ναν ἅπαντες ἀπαίσιόν τι καὶ φοβερόν. Πρὶν ἢ ἐγερθῇ εἰς ἀνὴρ
ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐπὶ τῶν νήσων, ἀνηγγέλλθη ἤδη δεκάκις
ὡς βεβαία ἡ εἰδήσις περὶ ἐπαναστάσεως τῶν χωρῶν τούτων·
οὕτω τὴν πρώτην Ἀπριλίου διεδόθη ἡ φήμη περὶ τῆς σκλη-
ρᾶς σφαγῆς ὅλων τῶν Τούρκων τῆς Χίου, ἐπροκάλεσε τὴν 2

αἱματηρὰς σκηνὰς εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πρωτευούσης, τὴν 3 ἀ-
στυνομικά τινα μέτρα, ἃτινα ἦσαν σχεδὸν χεῖρονα, καὶ ἔπειτα
διεψεύσθη ἡ ἀντικατέστη, ὡς πολλὰ ἄλλαι, διὰ νέων εἰδήσεων.

Ἐν τούτοις ἐξεδόθη πράγματι ἡ πρὸ τοῦ Στρογονώφ αἰτη-
θεῖσα καὶ ὑποσχεθεῖσα γκωστοποιήσις πρὸς τοὺς ἐν Τουρκίᾳ
διαμένοντας Ῥώσους ὑπηκόους καὶ προστατευομένους καὶ πε-
ριέστειλεν ὀλίγον τὸν ὀλέθριον ζῆλον τῶν θαύραλέων Ἑλλήνων.
Ἡ τοῦ Στρογονώφ ἀπάντησις τῆς 18 Μαρτίου *) εἰς τὴν ἐπι-
στολὴν τοῦ Ὑψηλάντου πρὸς αὐτὸν ἀπὸ 22 Φεβρουαρίου ἐγρά-
φη ἤδη κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν ὁδηγιῶν, ἃς ἔλαβεν ἐκ Λαυζά-
χης ἓνα μῆνα βραχύτερον. Ὁ Στρογονώφ καὶ ὁ βεῖζ-εφένδης
παρεδέχθησαν πάλιν τὴν 3 Ἀπριλίου τὰς προγενεστέρας δια-
τάξεις τοῦ πέμπτου ἄρθρου τῆς Βουκουρεστινῆς συνθήκης. Ἡ
ἀπαμακρύνῃ δὲ πᾶσαν ὑπόνοιαν ἐχθρικῆς ὑστεροβουλίας, ὁ
Ῥώσος πρέσβυς ἐξέφρασε τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ ζητήσῃ ἐντὸς
ὀλίγου τὴν ἐπίσημον ἀκρόασιν παρὰ τῷ Σουλτάνῳ, ἣν δὲν εἶ-
χεν εἰσέτι λάβει. Ἐθεώρησε καὶ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Γιανί-
ῒ Εφένδου ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ κιχγιᾶ - βέη, ἐν μέρει τοῦ-
λάχιστον, ὡς περιποίησιν πρὸς αὐτὸν, καὶ ὡς ἐκφράσιν ἐπιθυ-
μίας νὰ μὴ διαταρχῶσιν αἱ μετὰ τῆς Ῥωσσίας σχέσεις, διό-
τι ὁ θερμὸς οὗτος ὑπηρέτης τοῦ Σουλτάνου καὶ φίλος τοῦ Χα-
λὲτ - Εφένδου ἐξεφράζετο πάντοτε ἐν τῷ συμβουλευίῳ σφοδρό-
τατα κατὰ τῆς Δυνάμεως ταύτης.

Αἱ ἐξ Ὀδησσοῦ εἰδήσεις περὶ τῆς ὑποδοχῆς ἣν εὗρισκον οἱ
φυγάδες ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὅστις
κατέλαβεν ὅλην τὴν μεσημβρινὴν Ῥωσσίαν ὑπὲρ τῶν Ἑλλή-
νων αἱ ἐκ Βουκουρεστίου εἰδήσεις περὶ τῆς πλήρους ἀναρχίας
ἣτις ἐπεκράτει ἐκεῖ, περὶ τῆς προόδου τῶν ἀποστατῶν καὶ
τέλος περὶ τῆς εἰσόδου τοῦ Βλαδιμηρέσκου εἰς τὴν πρωτεύ-
ουσαν ταύτην, ηὔξησαν τοὺς φόβους τοῦ Διβανίου καὶ τοῦ λαοῦ.

*) Ἡ Παράρτημα Α. 9.

Ἡ κυβέρνησις διέκοψεν ὅλας τὰς κατὰ ξηρὰν συγκοινωνίας. Πάντες οἱ φθάνοντες καὶ ἀπερχόμενοι ξένοι καὶ ἐγγχώριοι ἐκρά-
τουντο, ἐξητάζοντο τὰ ἐγγραφά των καὶ οὐχὶ σπανίως ἐκα-
κοποῦντο. Ἡ εἰδησις περὶ τῶν διαπραγματεύσεων τῶν ἀπο-
στατῶν ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις μετὰ τοῦ Μιλόσχου Ὁδρέσκο-
βιτς, τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σερβίας, ὁ μῦθος περὶ τῆς ἐκρήξεως
τῆς ἐπαναστάσεως ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, αἱ προεκλήσεις τοῦ
Ἀλῆ πασσᾶ πρὸς τοὺς Ἑλληνας, ὧν τὸν ἀγῶνα ἡσπάζετο ὡς
ἰδιον, ἡ διακήρυξις τοῦ Μητροπολίτου τοῦ Μυυροβουνίου καὶ
τῆς Ἐρζεγοβίνας ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τέλος αἱ πληροφορίες ἐκ
Πελοποννήσου καὶ ἐξ Ἠπείρου περὶ συμβουλιῶν ἰδιωτῶν καὶ
ἐπισκόπων, περὶ τῆς ἐκεῖ μεταστάσεως Σουλτανικῶν τιφῶν
ἐκ τῶν Ἰονίων νήσων, καὶ περὶ συνελεύσεων τῶν Φιλικῶν ἐν
Πρεβέζῃ, εἰς ἃς παρεκλήθησεν ὁ Λιγοθέτης, ὁ σύντροφος τοῦ
Μινικίνη καὶ ἄλλοι φυγάδες ἐκ Νεαπόλεως, ὧρουν τὴν κυβέρ-
νησιν εἰς βιαιότερα πάντοτε μέτρα. Ἐνῶ δὲ ἀπέστειλεν ἑνο-
πλᾶ στίφη εἰς τὸν Δούναβιν κατὰ ξηρὰν καὶ διὰ θαλάσσης
καὶ ἐτοιμάσθησαν ν' ἀκολουθήσωσι 10,000 ἀνδρ. ἐν οἷς 7,000
Γενιτάρων, ἐνῶ ἐξέδωκε καταπειγούσας διαταγὰς πρὸς τὸν
Κουρσὴδ καὶ Ἰσμαήλ-πασᾶν νὰ περτώσωσι τὸν πρὸς τοὺς
Σουλιάτας καὶ τὸν Ἀλῆ πασσᾶν πόλεμον, κατέσχε καὶ αὐτὴν
τὴν τῆς ὑπηρεσίας ἀλληλογραφίαν τῶν φραγκικῶν προξένων
μετὰ τῶν πρέσβεων των ἐν Κωνσταντινουπόλει, διέταξε τὴν
ἐρευνάν των πλοίων ὅλων των σημαδιῶν κατὰ τὸν ἀπόπλουον
εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ τὴν Μεσόγειον, εἰς τὸ Φανιράκι
καὶ εἰς τὰ Ἀχρδανέλλια, χωρὶς νὰ περιμείνη νὰ συνεννοηθῶσιν
οἱ πρέσβεις μετ' αὐτῆς περὶ τοῦ τρόπου. Ἠνάγκασε τοὺς ἀνή-
κοντας εἰς ἡγεμονικὰς οἰκογενεῖας Ἑλληνας νὰ κατοικήσωσιν
εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Φαναρίου, καὶ διέταξε νὰ σημειώσωσιν
ὅλων ἐν γένει τῶν Ἑλλήνων τὰς οἰκίας καὶ τὰ ὀνόματα ἐν
τῇ πόλει καὶ τοῖς προαστείοις.

Τὴν 14 Ἀπριλίου ἔφθασαν εἰς τὸ Πέρα αἱ σπουδαῖαι

ἀποφάσεις τῶν μοναρχῶν ἀπὸ 26 Μαρτίου ἐκ Αὐθόχης. Ὁ βαρῶνος Στρογονόφ τὰς ἀνεκοίωσε μετὰ μίαν ἡμέραν πρὸς τὸν βεῖζ - ἐφένδην, ἀλλὰ δὲν ἐπήνεγκαν τὴν προσδοκωμένην ἐντύπωσιν· διότι, ὅσον καὶ ἂν ἐφυλάσσετο ἡ Πύλη νὰ ὁμολογήσῃ ἀναφανδὸν τὴν πέποιθσίν της περὶ τῆς συμμετοχῆς τῆς Ῥωσσίας, ἐνυπῆρχεν αὕτη ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Σουλτάνου καὶ ὅλων τῶν ὑπουργῶν του. Ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ ἔκτασις τῆς ῥωσικῆς ἐπιρροῆς ὄχι μόνον εἰς τὰς Ἑγεμονείας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ῥουμέλιαν, Ἀλβανίαν, Πελοπόννησον καὶ εἰς τὰς νήσους, εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ μέχρι τῶν πυλῶν τοῦ σεραγίου καὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ Διβανίου, ἐθεωρεῖτο ὡς πρᾶγμα γνωστόν· ὁ δεσμὸς μετὰ τοῦ ῥωσικοῦ καὶ ἐλληνικοῦ κλήρου ὑφίστατο ὅλοι οἱ Ῥῶσσοι πρόξενοι ἦσαν Ἕλληνες. Τὸ ῥωσικὸν ἐμπορικὸν ναυτικὸν ἐν τῇ Εὐξεινῇ Πόντῳ καὶ τῇ Ἀνατολῇ ἐνεργεῖτο ὑπὸ Ὑδραίων, Σπετσιωτῶν καὶ Ψαριανῶν· ὅπου ἐγεννῶντο ταρχαί, τοῦτο συνέβαινεν ἐν ὀνόματι τῆς Ῥωσσίας· ῥωσικὰ ἐθνόσημα διανεμήθησαν· τέλος ὅλος ὁ κόσμος ἐφῶναζεν· Ἡ Ῥωσσία τὰ ἐνεργεῖ! Αὕτη δὲ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβεία ἦτο καὶ ὅλα τὰ μέλη αὐτῆς ὑποπτος καὶ μισητὴ εἰς τὴν Πύλην. Ἐκεῖ εἶχεν ὁ Κατακλιζης, γαμβρὸς τοῦ πρίγκηπου· Ὑψηλάντου καὶ ἀδελφὸς τοῦ διοικητοῦ τῆς Βεσσαραβίας, καθημερινὰς σχέσεις μὲ τὰς φανατικὰς οἰκὸγενεῖας. Ἐν Κιστενέυ, τῇ ἑδρᾷ τοῦ διοικητοῦ τούτου, εἶχε προετοιμάσει ὁ Ὑψηλάντης τὴν εἰσβολὴν εἰς Μολδαβίαν, καὶ ἐκεῖθεν ἐπεγράφη ἡ πρὸς τὸν Μιλόσχην ἐπιστολή, δι' ἧς τὸν προσεκάλει εἰς ἐπανάστασιν καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἐνέργειαν. Ἐκεῖ ἦτο Δασκωφ τις, περὶ οὗ ἐβεβαίουν, ὅτι περιηγήθη ὅλην τὴν Ἀνατολὴν πρὸς ἐξέτασιν τῆς βελτίωσιν τῶν προξενείων, εἶχεν ὁμιλήσει παντοῦ μὲ τοὺς Ἕλληνας· ἐπισκήπους δημοσίως καὶ μυστικῶς, εἶχε φέρει περὶ τὸ μέτωπόν του τὴν λάμπην μυστικῆς ἐντολῆς περὶ ἀπελευθερώσεως τῶν Ἑλλήνων, εἶχε λάβει μεγάλης τιμᾶς ὡς ἐκ τῆς προλήψεως ταύτης, καὶ παντοῦ ρι-

λεφρονηθείς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, δὲν ἠδύνατο νὰ ᾔηται εὐχάριστος εἰς τοὺς Τούρκους. Ἐκεῖ ἦτον αὐτός ὁ Στρογονῶφ, ἐμπαθὴς καὶ σφοδρὸς εἰς τὰς ἐκφράσεις του μᾶλλον ἢ εἰς τὰς πράξεις του, θεωρούμενος ὑφ' ὧν ὡς ἀληθὴς φίλος τῶν Ἑλλήνων. Οὗτος εἶχε περικυκλώσει τὸν βεῖζ-εφένδην διὰ τῶν ὀπαδῶν του. Ἰδίως δὲ ὁ διερμηνεὺς τῆς Πύλης Μουρούζης ἦτο τυφλῶς ἀφωσιωμένος εἰς αὐτόν. Ὑπερήφανος ὢν πρὸς τοὺς διερμηνεῖς τῶν λοιπῶν πρέσβων εἶπεν οὗτος ἐνώπιον τοῦ ῥωσικοῦ, καὶ ὁ Στρογονῶφ ἐλάμβανε τακτικὰς πληροφορίες περὶ πάντων ὅσα διήρχοντο διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ. Τὸ Διβάνιον καθησυχάσαν ὀλίγον διὰ τῆς δηλώσεως τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ἀπήτησε παρὰ τοῦ Ῥώσσου πρέσβους γνωστοποίησιν πρὸς ὅλους τοὺς Ἑλληνας μὲ τὰς πλέον καθαρὰς ἐκφράσεις. Οὗτος ἐκήρυξεν ὅτι δὲν ἔχει ἐξουσίαν πρὸς τοῦτο, καὶ ἐσυμβούλευσε μὲν τὴν βίαν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὴν συγχώρησιν. Τὸ Διβάνιον ἀπέρριψε τὴν πρότασιν, ἐδήλωσεν ὅτι τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἄνευ ἀναβολῆς θὰ διέβαινον τὸν Δούναβιν καὶ μόνον τὴν ἀποριόριστον ὑποταγὴν ἤθελε νὰ ἡξεύρη, καὶ ὡς τελευταίαν ἀπάντησιν ἔδωκε, κατὰ μίμησιν τῆς τῶν Εὐρωπαίων ἐκφράσεως· «Ἡ μεγαλειότης του δὲν σενειθίζει νὰ διαπραγματεύηται μετ' ἀποστατῶν». Ἐζήτησε τότε ὁ Στρογονῶφ, ὅστις ἐπρόβλεπε τὴν ἀθλιότητα εἰς ἣν θὰ περιέπιπταν αἱ Ἑγεμονεῖαι διὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν τουρκικῶν σιρῶν, ἔνεκα τῆς τότε διαθέσεως τῆς Πύλης, νὰ λάβῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ αὐστριακοῦ Διαγγέλου (Internutius), Λυτσῶφ. Ἀλλὰ καὶ τούτου ἡ ἐνέργεια ἔμεινεν ἄνευ ἀποτελέσματος, διότι ὁ Σουλτάνος εἶχεν ἤδη ἐκφράσει τὰς λέξεις ὅτι κινδυνεύει ἡ θρησκεία, καὶ διὰ τούτου ἐτράπη ἡ μανία τῶν ἀτάκτων στρατευμάτων, ἀπὸ τῆς γνώμης τῶν ὁποίων οὗτος ἐξηρτᾶτο, εἰς μῆκος κατὰ τῶν χριστιανῶν. Τὸ Διβάνιον ἐθεώρησε τὰς προσπαθείας τοῦ Στρογονῶφ ὡς ἀπόδειξιν ὅτι τὸ προσχεδιασθὲν κτύπημα ἀπέτυχε, καὶ ὅτι ἡ Ῥωσσία, ἐναντίον τῆς ἀρχικῆς

γνώμης της, δὲν ἐνεπιστεύετο πλέον εἰς τοὺς Ἑλληνας, ὅτι εἶχαν τὰ μέσα ἢ τὴν ἐνότητα, ἵνα ἐνεργήσωσι τὴν ἐπιθυμητὴν ἀνατροπὴν τοῦ τουρκικοῦ κράτους.

Ἐφθασαν τότε ἐκ Πελοποννήσου αἱ πρῶται εἰδήσεις περὶ τῆς ἀληθῶς ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως· διότι, πρὶν ἢ τὸ ἀποτέλεσμα ἀποκαλύψῃ τὸ ἀβάσιμον τῆς ἐπιχειρήσεως ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις, αὕτη ἐπενήργησεν ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι. Ἦδὴ τὸν Ἰανουάριον συνήλθαν οἱ μητροπολῖται Πατρῶν καὶ Ἀρχαδίας, ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης ἐκ Καλαβρύτων, ὁ Ἀνδρέας Λόντος ἐξ Αἰγίου καὶ πολλοὶ σημαντικοὶ Φιλικοὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ πόλει εἰς κοινὴν σύσκεψιν· ἐζύγισαν τὰ μέσα, τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπαναστάσεως, τὰς ὑποσχέσεις, ἃς εἶχε φέρει αὐτοῖς ὁ ἀρχιμανδρίτης Δικαῖος ἀπὸ τῶν συνωμοτῶν ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ περιμείνωσιν ἔτι ν' αὐξήσωσι τὰ μέσα των, καὶ νὰ ὑποταχθῶσι κατ' ἐπιφάνειαν. Ὁμοῖα συμβούλια ἐγένοντο πρότερον ἤδη ἐν Καλάμαις μεταξύ τοῦ Πετρόβου Μαυρομιχάλου, ἡγεμόνος τῆς Μάνης, τῶν μητροπολιτῶν Ἀρχαδίας καὶ Μονεμβασίας καὶ πολλῶν Λακεδαιμονίων καὶ Μεσσηνίων ἀρχόντων, καὶ ἀπεφάσισαν τὸ αὐτό. Οἱ Τοῦρκοι τῆς Πελοποννήσου δὲν εἶχαν ἀκόμη ὑποπτευθῇ τὴν ὑπόνοιαν, ἥτις εἶχε πληρωθῇ ὑπὸ τοὺς πόδας των. Ὁ Κουρσὴδ-πασσᾶς, ὁ τοποτηρητὴς τοῦ Σουλτάνου, ἠδύνατο καὶ κατ' αὐτὸν τὸν Φεβρουάριον ν' ἀφήσῃ τὴν χώραν πεπεισμένος περὶ τῆς ἡσυχίας της, καὶ ἐνόμιζεν ὅτι ἀρκούντως ἔπραξεν ἀποστείλας ἐκ Θεσσαλίας 1000 ἄνδρας εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ὁ ἐπίτροπός του Σαλήχ-πασσᾶς, ἐνῶ ὁ Κουρσὴδ-πασσᾶς ἐστρατοπέδευε κατὰ τοῦ τοποτηρητοῦ τῶν Ἰωαννίνων, ἐνόμιζεν ὅτι πρέπει νὰ πράξῃ τι πλεϊότερον. Παρήγγειλε νὰ καταδραφίσωσι περὶ τὰ μέσα τοῦ Φεβρουαρίου τοὺς πυριτομύλους ἐν Δημητσάνῃ, διέταξε τὴν ἐπὶ ὑπόπτων περιστάσεων συνήθη ἀφώπλισιν τῆς 400,000 περίπου ψυχῶν (ἐν οἷς 1/5 Τοῦρκοι) περιεχούσης χειρσονήσου, καὶ ἐπροκάλεσε τοὺς ἐπισκόπους καὶ

ἄρχοντας εἰς Τρίπολιν. Ἐννέα ἐπίσκοποι, ἐν οἷς ὁ Κορίνθου, Ἀρχαδίας καὶ Μονεμβασίας, δώδεκα προεσῶτες, ἐν οἷς ὁ Θεόδωρος Δεληγιάννης, Σωτήριος Νοταρᾶς ἐκ Κορίνθου, Ἰωάννης Πεφρούκας ἐξ Ἀργους, καὶ ἄλλοι ἐπορεύθησαν ἐκεῖσε καὶ ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης, ἀποφυγὼν νὰ ὑπάγῃ αὐτοπροσώπως, ἔστειλε τὸν υἱὸν τοῦ Ἀναστάσιου. Ἄλλοι, ὡς ὁ Ἀνδρέας Λόντος, ὁ Ζαΐμης καὶ Γερμανὸς, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν, ἐξέκλιναν μὲν, ἀλλ' ἐστάθησαν εἰς τὰ Καλάβρυτα, καὶ μετὰ ἀπατηλὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν Τούρκων διαδίδοντες τὴν φήμην καὶ ἐξ αὐτῆς δῆθεν φοβούμενοι, ὅτι οἱ Τούρκοι ἐσκόπουσαν νὰ σφάξωσιν ὅλους τοὺς ἐν Τριπόλει συνηγμένους ἀρχηγούς, ὕψωσαν τὴν 4 Ἀπριλίου τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὀλίγας ἡμέρας πρότερον ὁ Νικ. Σολιώτης καὶ Πετμεζᾶς εἶχον ἐπιτέσει ἐκ Μάνης κατὰ πολλῶν εἰς Τρίπολιν πορευομένων Τούρκων, καὶ τὰ εἰς τὸν βένν τῆς Μάνης ὑποκείμενα σώματα τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνου, Νικήτα καὶ Ἀναγνωσταρᾶ κατέβησαν εἰς Καλάμας καὶ περιεκύκλωσαν τὸν διοικητὴν τῆς χώρας ταύτης. Τὴν 4 συνέβρευσαν ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες πανταχόθεν, ἐβίασαν τοὺς Τούρκους νὰ παραδοθῶσιν, ἐτέλεσαν μετὰ μίαν ἡμέραν πανηγυρικὴν δοξολογίαν πρὸς ἑνρξίν τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος, καὶ οὕτως ἐσυστήθη ἐν Καλάμαις, ὅπως εἰς πολλοὺς τόπους ἐπιτροπαὶ ἐκ τῶν προυχόντων, μία Γερουσία, ἧς ὁ πρόεδρος Πέτρος Μαυρομιχάλης ἐξέδωκε τὴν 9 Ἀπριλίου κήρυγμα πρὸς τὰς εὐρωπαϊκάς αὐλὰς, ὅπου ἐδηλοῦτο ὁ σκοπὸς τοῦ ν' ἀποτιναξάωσι τὸν τουρκικὸν ζυγὸν καὶ ἐζητεῖτο ἡ προστασία τῶν Δυνάμεων. *)

Ταχέως ἐφυγαν οἱ Τούρκοι ἐξ ὧων τῶν ἀφρουρήτων τόπων εἰς τὴν πρῶτεύουσαν. Οἱ ἐν τῇ σπαρτιατικῇ χώρᾳ ἄφησαν τοὺς ὀχυροὺς πύργους των καὶ ἐπορεύθησαν ἐκεῖσε. Ὁ Κολοκοτρώνης περιεκύκλωσε τὴν Καρύταιναν. Ὁ Νικήτας κατέλαβε τὸ

*) Ἴδε παραρ. Α. 10.

Λεοντάρι. Οἱ Μαυρομιχάλοι ἐστράφησαν πρὸς τὴν Τρίπολιν. Πολλὰι χιλιάδες ποιμένων καὶ χωρικῶν προσέδραμαν πρὸς αὐτοὺς, τοὺς ὥπλισαν δὲ μὲ τουρκικὰ ὄπλα καὶ κατέλαβαν ὅλας τὰς πρὸς τὴν πρωτεύουσαν φερύσας διόδους.

Τώρα πλεόν ἡ Πύλη εἶδεν ὅλους τοὺς δεινοὺς φόβους τῆς διακαιολογημένους. Ὁ διερμηνεὺς τῆς Πύλης Μουρούζης ὑπῆρξε τὸ πρῶτον θυμὰ τῆς πεποιθήσεως ταύτης, καὶ ἐπορεύθη, ἀντὶ εἰς συνδιάλεξιν μεταξὺ τοῦ ρεῖζ-ἐφένδου καὶ τοῦ αὐστριακοῦ Διαγγέλου, ἡτις εἶχεν ὀρισθῇ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, εἰς τὸν θάνατον. Ἀπήχθη ἐν στολῇ εἰς τὸ Ἀλχί-Κιόσκ καὶ ἐκεῖ ἀπεκεφαλίσθη ἔνεκα τῶν σχέσεων του μετὰ τοῦ βέη τῆς Μάνης. Εἶχον ἤδη φυλακισθῇ οἱ ἐπίσκοποι Θεραπειῶν καὶ Νικουμειδίας, οἱ μητροπολίται Ἀνδριανουπόλεως, Θεσσαλονίκης καὶ Τουρνόβης. Ἐπλήθυναν αἱ φυλακίσεις, καταδιώξεις καὶ ἀποκεφαλίσεις· ὅκτῳ χιλιάδες Γενιτσάρων ἀποπλευσάντων εἰς Βάρναν, διέπραξαν διεργόμενοι τὰ προάστεια καὶ τὸν Βόσπορον ὠμότητος καὶ βιαιοπραγίας· εἰς μάτην οἱ Εὐρωπαῖοι πρέσβεις ἐποίουσαν παραστάσεις εἰς τὴν Πύλην, καὶ ἐλάμβαναν δυσαρέστους ἀπαντήσεις. Αὐτὴ ἡ κυρία Στραγγυφόρδου ἔλαβεν, ἐνῷ ἐπορεύετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐν ῥάπισμα παρὰ τουρκικοῦ γυναιχοῦ. Πολλὰι Ἑλληνικαὶ ἐκκλησίαι προσεβλήθησαν, διηρπάχθησαν καὶ ἐπυρπολήθησαν· ἠπειλήθησαν αἱ οἰκίαι τῶν Φράγκων καὶ αὐτῶν τῶν πρέσβων. Γυναῖκες καὶ παῖδιά κατέφυγαν εἰς τὰ οἰκήματα Τούρκων φίλων, ἢ μετὰ τῶν ἀνδρῶν των εἰς τὸ μέγαρον τῆς ῥωσικῆς πρεσβείας, ἡτις μόνῃ ἐκράτησεν ἀνοικτὰς τὰς πύλας τῆς, καὶ ὅπου μία ὀρδὴ Γενιτσάρων ἐστάθμευεν ὡς φυλακὴ.

Ἡ ἀδιαφορία, ἴσως δὲ ἡ κρυπτὴ χαρὰ, μεθ' ἧς ἡ κυβερνήσις ἔβλεπε τὰς ἀταξίας ταύτας, δὲν ἡλαττώθησαν διὰ τῆς ἀπροσδοκῆτου καὶ εὐνοϊκῆς ὑπὲρ τῆς Πύλης τροπῆς τῶν πραγμάτων ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις. Ὁ Μητροπολίτης καὶ πλείστοι Βογιάροι τῆς Βλαχίας ἐπεμψαν ἐγγράφως τὴν ὑποταγὴν των

πρὸς τὸ Διβάνιον, καὶ ὑπεσχέθησαν τὴν παράδοσιν τοῦ Βλαδιμηρέσκου. Ἐγραψαν δὲ συγχρόνως (Βουκουρέσι 10 Ἀπριλ.) πρὸς τὸν Στρογονόφ παρακαλοῦντες αὐτὸν νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῆς αἰτήσεώς των τοῦ νὰ ἐκθέσῃσι τὰ παράπονά των. Ὁ Ὑψηλάντης ἐξέδωκε πρὸς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς τῶν ὁρίων διακίρυξιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπέσχετο ἀνακωχὴν καὶ προσεκάλει ἐπίσης αὐτὰς εἰς τοῦτο· «διότι ὁ Ῥώσσοις πρέσβυς ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ αὐτοκράτορός του ἔχει νὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὴν Πύλην τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς θὰ ὑπετάσσοντο αἱ ἐπαρχίαι.» Ἐκ Καλιντίνης ἔγραψε καὶ πρὸς τὸν Ῥώσσον πρέσβυν, ὅτι ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ κόμητος Καποδιστρίου ἀπὸ 28 Μαρτίου, ὅτι ἀμέσως ἀπεσύρθη, καὶ ἐγνωστοποίησε τὴν ἀναχώρησίν του πρὸς τὸν τοποτηρητὴν τοῦ πρίγκηπος Καλλυμάχου. *) «Υπάγω, λέγει εἰς τὸ τέλος τῶν ὀλίγων γραμμῶν του, νὰ φέρω πρὸς τὴν Μεγαλειότητά του τὸν αὐτοκράτορα τὰς παρακλήσεις καὶ τοὺς πόθους τῶν Ἑλλήνων, καὶ περμῆνα ἀνυπομόνως τὴν συμβουλὴν σας.» Τὸ ὕψος τοῦτο δὲν ἐδείκνυν ἀνδρὰ ὑποπτευόμενον ὅτι ἡ ἐπιχείρησις του ἐθεωρεῖτο ὡς ἔγκλημα, καὶ παρέτεινε τὴν σωτήριον περὶ αὐτῆς πλάνην.

Ὁ Στρογονόφ ἐπέδειξε τὰς ἐπιστολάς ταύτας πρὸς τὴν Πύλιν, αὕτη δ' ἐξήγαγεν ἐξ αὐτῶν συμπεράσματα, ἐνισχύοντα ἐτι μᾶλλον τὴν γνώμην της περὶ τοῦ προσώπου, ὅπερ ὑπεκρίνετο ἡ Ῥωσσία. Τὴν εἰσοδὸν τουρκικῶν στρατευμάτων εἰς τὰς Ἡγεμονίας ἔκρινεν ὁ Ῥώσσοις πρέσβυς ὡς ὄλω· περιττὴν, ἐκεῖ ὅπου αἱ ἐπαρχίαι αὗται, ὡς ἔλεγεν, εἶχον πάλιν ὑποταχθῇ εἰς τὴν νόμιμον ἐξουσίαν τοῦ κυριάρχου των, ὅ,τι δὲ ὑπελείπετο νὰ γείνη, νὰ ἐνεργηθῇ δι' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, προσφερομένου νὰ μεταβῇ μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῆς Πύλης ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῶν Ἡγεμονειῶν. Ἐκτὸς τούτου ἐσυμβούλευσε μετριοπάθειαν, καὶ ὑπεστήριξε τὴν αἵτησιν τῶν Βογιαζῶν, οἵτι-

*) Ἴδε παρὰρτ. Α. 11.

νες διηγούμενοι τὴν προδοσίαν καὶ φυγὴν τοῦ Ὀσποδάρου Μιχαήλ Σούτσου παρεκάλουν ἐν τέλει νὰ διορισθῇ καὶ ἀποσταλῇ ὁ διάδοχος. Ἡ Πύλη μὲ μεγάλην ἀποστροφὴν ἀπέκρουσε τὴν συμβουλὴν καὶ αὐτῆς τῆς ἐμμέσου διαπραγματεύσεως μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου, καὶ ἐξέφρασε τὴν ἀπορίαν, πῶς ἡ ῥωσικὴ αὐλὴ δύναται ν' ἀποτείνῃ τὸν λόγον πρὸς τὸν κακοῦργον τοῦτον καὶ προδότην, τὸν πατροπαράδοτον ῥαγιαῖν τῆς Πύλης. Ἐπέμεινε δ' ἰσχυρίζομένη ὅτι ἡ εἰσοδος τῶν στρατευμάτων πῃς ἦτον ἀναγκαία, διότι ἡ ἔγγραφος ὑποταγὴ ἡδύνατο νὰ ᾔναι καὶ ἀληθὴς καὶ πλαστὴ, διότι οἱ προδότες διέτρεβαν εἰσέτι εἰς τὴν χώραν, καὶ ὁ μόνος τρόπος τῆς εἰρηνοποιήσεως ἦτον ἡ τιμωρία αὐτῶν καὶ τῶν ὁπαδῶν των. Ἡ Πύλη ἀπήτησε παρὰ τῆς Ῥωσσίας νὰ μὴ δεχθῇ τοὺς προδότας καὶ νὰ τοὺς παραδώσῃ ἢ τιμωρήσῃ δημοσίᾳ ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου, ὡς καὶ παρὰ τῆς Αὐστρίας, ἧς ὁ διάγγελος ὑπεστήριξε τὰς συμβουλὰς τοῦ βαρῶνου Στρογονῶφ περὶ συγγνώμης καὶ ἐπιεικείας. Ἀπὸ ταύτης τῆς τιμωρίας ἡ παραδόσεως ἐξήρτησεν ἡ Πύλη τὸν διορισμὸν τῶν Ὀσποδάρων, ἕως τότε δὲ αἱ Ἡγεμονεῖαι ἔπρεπε νὰ διοικῶνται ὑπὸ Μουχαβίδων ἢ στρατιωτικῶν διωικητῶν. *)

Ὁ Στρογονῶφ σκοπῶν νὰ ἐμποδίσῃ τὰς αἰματηρὰς ἐκδικήσεις καὶ διατηρήσῃ τὴν ἐπιρροὴν τῆς Ῥωσσίας ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις, ἤθελε νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀρκούσα ἀπόδειξις ὑποταγῆς ἡ ἀναφορὰ καὶ δῆλωσις τῶν μητροπολιτῶν καὶ τῶν Βογιάρων ἀπέκρουσε τὴν στρατιωτικὴν κατοχὴν καὶ διοικήσιν ὡς ἐναντίας τῶν συνθηκῶν, ἐπανελάβε τὴν πρότασιν τοῦ ν' ἀφήσωσι τῷ Ὑψηλάντῃ μίαν θύραν ἀνοικτὴν πρὸς φυγὴν, ὡς ἔργον φρονήσεως, ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ τὸν πείσῃ εἰς τοῦτο, καὶ ἐθεώρησε τὸν ταχὺν διορισμὸν τῶν Ὀσποδάρων ὡς τὸ μόνον μέσον τῆς εἰρηνοποιήσεως. Ἰσχυρίζετο δὲ ὅτι τῶν τουρκικῶν στρατευ-

*Idε παρέρτ. Α. 12. 13.

μάτων ἡ εἴσοδος ἔπρεπε νὰ ἐπιτραπῇ μόνον ἵνα συνοδεύσωσι τοὺς Ὀσποδάρους εἰς τὰς Ἑγεμονείας.

Ἡ Πύλη ἀπεκρίθη εἰς ταῦτα διὰ τινος καιροῦ κυτυπήματος· κατὰ τῆς κεφαλῆς τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Διέταξε μετὰ δύο ἡμέρας, κατ' αὐτὸ τὸ ἅγιον Πάσχα, νὰ συλληφθῶσι πάντες οἱ ἱερεῖς τῆς συνοικίας Φαναρίου καὶ τῶν ἑλληνικῶν προαστείων, καὶ νὰ κρεμασθῶσι τρεῖς μητροπολίται καὶ τρεῖς ἄλλοι ἱερεῖς πρὸ τῶν ἐκκλησιῶν των, καὶ αὐτὸς ὁ Πατριάρχης πρὸ τοῦ μεγάρου τοῦ ἐν πλήρει ἐκκλησιαστικῇ στολῇ. Πρὸ ὀγδοήκοντα ἐτῶν δὲν εἶχε λάβει χώραν τοιοῦτο ἀνοσιούργημα. Ἐγένετο δὲ ἀπαισιώτερον διὰ τῆς ἐπελθούσης ἡμέρας καὶ τῆς συνοδεύσεως αὐτὸ χλεύης. Μετὰ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῆς πράξεως ὁ μέγας βεζίρης ἐπορεύθη ἐπιτοπίως, διέταξε νὰ τῷ δώσωσι κάθισμα καὶ συμβούκιον, καὶ ἐθεᾶτο μετ' εὐχαριστήσεως τὸ πτώμα. Ὁ Μητροπολίτης Σπάρτης ἀναδειχθεὶς Πατριάρχης ἠναγκάσθη νὰ παρυσταθῇ εἰς τὴν ἀπαισίαν ταύτην πρᾶξιν. Μετὰ μίαν ἡμέραν ἀνῆρτησαν ἐπὶ τοῦ ἀπαγχονισθέντος τὸν Γιοφτᾶν, ὅστις κατελόγιζεν αὐτῷ τὸ ἔγκλημα, ὅτι καίτοι γινώσκων δὲν κατέδειξε τὴν συνωμοσίαν, καὶ ἐγένετο οὕτω προδότης πρὸς τὸν Σουλτάνον καὶ τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ λαόν, ὅστις ἔνεκεν αὐτοῦ διέτρεξε τὸν μέγαν κίνδυνον τοῦ νὰ θυσιασθῇ ὁλόκληρος. Ὑπαινίσσεται δὲ πρότασιν τινὰ τοῦ Χαλὲτ-ἑφένδου καὶ τοῦ Καπουδᾶν-παστᾶ, γενομένην πρὸς τὸν Σουλτάνον κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας, τοῦ νὰ ἐπιπέσωσιν ἐν νυκτὶ καὶ κατὰ ῥητὸν σύνθημα καὶ νὰ σφάξωσιν ὅλους τοὺς ἐν τῇ πρωτεύουσῃ Ἑλληνας. Ὁ Σικελικὸς οὗτος ἐσπερινὸς καὶ ἡ νύξ αὕτη τοῦ Βαρθολομαίου ἐπροτάθησαν ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ προλάβωσι τοὺς Ἑλληνας οἵτινες, ὡς ἐλέγετο, ἤθελον κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον νὰ σφάξωσι τοὺς φρουροὺς τῶν ὀχυρῶν θέσεων καὶ νὰ καταλάβωσιν αὐτάς. Ἡ ἀπόλυσις τοῦ μεγάλου βεζίρου καὶ τοῦ μουφτῆ, ἐγένετο κατ' ἀπαίτησιν τῆς κοινῆς γνώμης, διότι οὗτοι ἀντεῖπαν κατὰ τῆς φωνικῆς ταύτης προτά-

σιως. Τὴν τρίτην ἡμέραν μετὰ τὴν ἀπαγχόνισιν τοῦ πατριάρχου παρεδόθη τὸ πτώμα του εἰς τοὺς Ἰουδαίους, οἵτινες ἐν χλεύῃ καὶ ὕβρει τὸ ἔσυραν μὲ τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς τὴν γῆν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τὸ ἐβύθισαν ἐν αὐτῇ.

Φρικτὴν ἐντύπωσιν ἐπροξένησαν αἱ πράξεις αὗται εἰς τοὺς πρέσβεις τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων καὶ ἰδίως εἰς τὸν Στρογονώφ· οὗτος ἐζήτησε νὰ πείσῃ τοὺς πρέσβεις τῆς Αὐστρίας, Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, ὅπερ ἀπῆται καὶ ἡ ἀξιοπρέπειά των, νὰ δηλώσωσιν εἰς τὴν Πύλην ὅτι θ' ἀνεφέροντο εἰς τὰς αὐλὰς των, ἵνα πέμψωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν πολεμικὰ πλοῖα πρὸς ὑπεράσπισίν των. Τὴν ἡμέραν τοῦ φόνου τοῦ πατριάρχου συνήγαγεν ὁ διαγγελος τῆς Αὐστρίας τοὺς πρέσβεις παρ' ἑαυτῶν εἰς γεῦμα, ἵν' ἀποφασίσωσιν ἐκεῖ περὶ τῆς δηλώσεως ταύτης. Ἀλλ' ὁ λόρδος Στραγγφόρδος, φοβούμενος μὴ διὰ τούτου προστεθῇ νέον ἔναυσμα εἰς τὴν πυρκαϊάν, ἀνεκοίνωσεν αὐτοῖς ὅτι ἡ Πύλη ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ καθησυχαστικὴν ἀπάντησιν εἰς τὰς παραστάσεις του περὶ τῶν κινδύνων, οἵτινες ἠπειλοῦν τοὺς Φράγκους, καὶ δηλώσας ὅτι τὸ καθ' ἑαυτὸν καθησύχασεν ὁλοσχερῶς ἐμπόδισεν αὐτοὺς νὰ προβῶσιν περαιτέρω. Ἡ περιστάσις αὕτη ἠῤῃσεν τὴν διάστασιν, ἣτις ὑφίστατο ἤδη μεταξὺ τῶν πρέσβεων Αὐστρίας, Ῥωσσίας καὶ τοῦ λόρδου Στραγγφόρδου. Οὗτος δὲ ἀπέκτισε νέαν ὑπόληψιν πικρὰ τῇ Πύλῃ, ἐνῶ ὁ πρῶτος ἀπώλεσεν αὐτὴν καὶ ἀνεφέρθη εἰς τὴν αὐλήν του, καὶ ὁ δεύτερος ἐζήτησε τὴν ἀνάκλησίν του καὶ ἐδήλωσε τῇ Πύλῃ ὅτι ἐζητήσατο παρὰ τῆς κυβερνήσεώς του ἐν πολεμικὸν πλοῖον, πρὸς ἀσφάλειάν του προσωπικὴν. Ἡ Πύλη, ἃν καὶ ἤθελε νὰ διακηται φιλικῶς πρὸς ὅλας τὰς δυνάμεις, ἐνέμεινεν εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ νὰ πνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν ἐν τῷ αἵματι.

Τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ Ἀπριλίου ἀφῆρσεν ὁ Σουλτάνος ἀπὸ τοῦ Βενδερλή - Ἀλῆ - πασσᾶ, ὅστις εἶχε φεισθῇ εὐνοομένων του τινας, τὴν ἐπὶ ὀλίγας μόνον ἡμέρας κρατηθεῖσιν σφραγίδα, τὸν ἐξώρισεν εἰς Κύπρον καὶ διώρισεν ἀντ' αὐτοῦ

τὸν Καίμαχάμην Ἐλγάζ - Σαλήχ - πασσάν, ὅστις πρὸ δύο ἔτι
μηνῶν ἦτον ἐπιμελητὴς τῶν προμηθειῶν τῆς πρωτεύουσας. Ὁ
νῆος βεζίρης παρήγγειλε πρὸς ὅλους τοὺς Τούρκους τῆς πρωτεύου-
σης νὰ περιφέρονται ὥπλισμένοι, ὅπερ ἐπροκάλεσε πολλὰς ὠμύ-
τητας καὶ κατασχῆσεις τῶν ὀπλῶν. Τρεῖς ἐπίσκοποι τὴν 1
Μαΐου καὶ ἄλλοι τὰς ἄλλας ἡμέρας ἀπεκεφαλίσθησαν ἐπὶ τοῦ
Ἱπποδρουμίου. Ὑλλήνες ἔμποροι ἐσφάγησαν πρὸ τῶν οἰκιῶν ἢ
ἐργαστηρίων τῶν πολλὰ δ' ἐκκλησίαι ἐσολήθησαν καὶ κατε-
δαφίσθησαν ὑπὸ τοῦ ὄχλου. Ἡ παραφρορὰ εἶχεν ἤδη καταλά-
βει ὅλον τὸ κράτος. Εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, εἰς
ὅλας τὰς πηραλίους ἀγοράς, οἱ Ὑλλήνες ἐληστεύθησαν καὶ
ἐπράγησαν. Εἰς ὀλίγα μόνον μέρη, μάλιστα εἰς τὴν Αἴγυπτον,
ἐτόλμησαν ἢ ἡδυνήθησαν οἱ διοικηταὶ νὰ περιστείλωσι τὸν δι' αἰ-
σχρῶν ψευδολογιῶν καὶ θρησκευτικῆς λύσεως ἡρεθισμένον λαόν.
Εἰς αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν ἡ κυβερνήσις δὲν ἦτο πλέον κυ-
ρία τῶν παραχῶν. Οἱ Γενίτσαροι ἠνώθησαν καὶ ἠπειλοῦν οἱ
Γιαμάκι ἐτουφέκιζαν πᾶσαν ἐνοπλον δύναμιν, ἥτις ἤρχετο
νὰ ἐμποδίσῃ τὰς βιαιοπραγίαις τῶν αἱ διαταγαί, αἱ ἀπειλαί
καὶ αὗται αἱ τιμωρίαι ἔμειναν ἀτελεσφόρητοι. Τούναντίον ἡ
παραφρορὰ ἐφάνιστο ὅτι κατελάμβανεν ἔτι μᾶλλον καὶ αὐτὴν
τὴν κυβερνήσιν. Ἐν τῷ κατὰ τὸν διορισμὸν τοῦ Ἐλγάζ - Σαλήχ
πασᾶ ἐκδοθέντι Χάτ - Σεριφιῶ ἐκατηγόρει τὸν προκάτοχον
τούτου Βενδερχλῆ - Ἀλῆ - πασσάν ἐπὶ ἐπιεικείᾳ, ἥτις ἠπειλεῖ
νὰ θείσῃ τὸν ἐξὸν ζῆλον τῶν Μουσουλμάνων. Ὅθεν ἐμέμφετο
παντὸς πιστοῦ τὴν ἐπιεικειαν, ἐνεφύσα ἰδίῳ στόματι τὴν θρη-
σκευτικὴν μανίαν, καὶ θὰ ἤνοιγεν εἰς τὸν ἀρχεῖον ἐκεῖνον λαόν
πᾶσαν διεξόδον πρὸς τὰ κακουργήματα καὶ τὰ πάθη. Ἦτο
δὲ τοῦτο κορυφὴ τῆς καὶ ἐκδικήσεως! Ὅλη ἡ Εὐρώπη ἐνε-
κ τούτου ἐβρίμβε τὸν λίθον κατὰ τῆς Πύλης, καὶ ὅλη ἡ Εὐ-
ρώπη διὰ τῶν εὐχῶν καὶ συμπαιθεῶν τῆς ἔλαβε μέρος ὑπὲρ
τῶν ἀποστατῶν. Ἀλλ' ὅμως καὶ κατὰ τὴν ἐσχάτην ταύτην
δείκνυσιν τῶν παραγμάτων, οὔτε περὶ ἐξοντώσεως τῶν Ἑλλήνων,

οὔτε περὶ πολέμου κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπρόκειτο, διὰ τούτα ἡ ἀπάντησις δὲν ἐσυμφώνησε πρὸς τὴν πρόσκλησιν. Οἱ τρομεροὶ ἐκεῖνοι λόγοι περιωρίσθησαν κυρίως νὰ κρατῶσιν ὅλους τοὺς Μουσουλμάνους ἀγρόπνους πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πίστεως καὶ τοῦ κράτους, ὅπερ ἠπειλεῖτο ἐκ θεμελίων.

Ἡ Πύλη, οὕτω διατεθειμένη, ἦτο συγγνωστέρα ὅτι ὕψωσε τὸν τόνον τῆς φωνῆς τῆς πρὸς τὸν Στρογονῶφ καὶ ἀπέρριψε τὴν πρότασιν του ὡς καὶ τὴν τοῦ Διαγγέλου περὶ συγχωρήσεως. Ἀλλ' ὁ Ῥώσσος πρέσβυς ἐσυμπέρανεν ἐκ τούτου, ὅτι αὕτη ἐσκόπει νὰ παραδώσῃ τὰς Ἡγεμονείας εἰς τοὺς Γενιτσάρους πρὸς λεηλασίαν, καὶ ἐπεκαλέσθη τὸ προστατευτικὸν δικαίωμα τῆς Ῥωσσίας ὑπὲρ τῶν χωρῶν τούτων δυνάμει τοῦ ἄρθρου 7 τῆς ἐν Καϊναρσιῶ συνθήκης. Αἱ περὶ τούτου διαπραγματεύσεις κατήντησαν εἰς προσωπικὰς ὕβρεις. Ἐπῆλθε δὲ καὶ ἡ φυλάκισις ἐν Πέρα Δανέζῃ τινός, ὃν ὁ Στρογονῶφ ὑπελήπτετο πολὺ, ὅστις ἦτον Ὁθωμανὸς ὑπῆκοος, εἰς τῶν εὐύποληπτοτέρων Ἑλλήνων καὶ τραπέζιτης τῆς Ῥωσικῆς πρεσβείας, καὶ εἶχε διασώσει πολλὰ χρήματα τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Στρογονῶφ ἐξητήσατο τὴν ἀποφυλάκισιν αὐτοῦ, διότι τὸν συνέλαβαν ἐνῷ ἐπορεύετο πρὸς τὴν Πύλην συνοδευόμενος καὶ προστατευόμενος τρόπον τινὰ ὑπὸ τοῦ Ῥώσσου διερμηνέως Φρχγίνου. Ἡ πρώτη αἵτησίς του ἦτον ἔγγραφος, ἡ δευτέρα ἐγένετο ἐπιστήμως διὰ τῶν γραμματέων τῆς πρεσβείας, ἡ τρίτη δι' αὐτοῦ τούτου τοῦ Στρογονῶφ. Ἀλλ' ἅπασι οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἔφεραν. Μετὰ κόπου ἠδυνήθη ὁ πρέσβυς νὰ ποτραπῇ τῆς ἀποφάσεως τοῦ νὰ ἐγχειρίσῃ ὁ ἴδιος πρὸς τὸν Σουλτάνον τὴν αἵτησίν του· ἔπραξε δὲ τοῦτο διὰ τοῦ συμβούλου τῆς ἐπικρατείας Φοντόνου, ὅστις ἐπερίμενε μετὰ πολυαριθμοῦ συνοδίας τὸν Σουλτάνον νὰ πορευθῇ εἰς τὸ Τζαμίον.

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ ἀπόπειρα τοῦ νὰ πυρπολήσωσιν ἐν τῶν τριχρότων καὶ δι' αὐτοῦ ὅλον τὸν νάυσταθμον, ὅπου ἡργάζοντο μὲ πολλὴν δραστηριότητα, ἐπροκάλεσε τὴν γενικὴν σφαγὴν Ἰδραίων, Σπετσιωτῶν καὶ ἄλλων νησιωτῶν. Ἀλλ' ἡ φυγὴ εἰς

τὸν Εὐξείνιον Πόντον δὲν ἠδύνετο νὰ ἐμποδισθῇ, ὡς καὶ ἡ ἐν Ὀδησσῷ ὑποδοχὴ, ὅπου ἐδεξιούντο τοὺς φυγάδας ὡς μάρτυρας. Δι' ὃ ἡ ὑποδοχὴ αὕτη κατελογίσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς βάρος τῆς ῥωσικῆς κυβερνήσεως. Τῶντι ὁ οἶκος τοῦ γεν. διοικητοῦ τῆς Ὀδησσῷ, κόμητος Λαγγερόπου, ὅστις πρῶτον εἶχε δεχθῇ τινὰς τῶν συνωμοτῶν ὡς καθημερινὸς συνδαιτημόνας, ἦτον ἀνοικτὸς εἰς ὅλους τοὺς φυγάδας. Εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ὅλα τ' ἀνθρώπινα καὶ θρησκευτικὰ αἰσθήματα παρεκίναυν πρὸς βοήθειαν τῶν δυστυχῶν, δι' ἣν ἔπρεπε νὰ παρρησάται πᾶσα πολιτικὴ ἔποψις, ἦτο βεβαίως δύσκολον εἰς τὸν ῥῶσσον ὑπάλληλον νὰ συμβιβάσῃ τὸ καθήκον τοῦ ἀξιώματός του μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς καρδίας του, ἀλλ' ἐπίσης δύσκολον ἦτο καὶ εἰς τὸν ἄνδρα τοῦ Διβανίου νὰ διακρίνῃ τὴν χωρίζουσαν ἀμφότερα γραμμὴν, καὶ νὰ μὴν ἐκλαμβάνῃ τοῦλάχιστον τὴν ἐκ φιλανθρωπίας πρᾶξιν ὡς ἐπιδοκιμαζομένην ὑπὸ τῆς ῥωσικῆς αὐλῆς.

Χείρισται διὰ τὴν Πύλιν ἦσαν αἱ ἐκ Πελοποννήσου εἰδήσεις. Ἀπέκρουσαν μὲν οἱ Τοῦρκαι εἰς τὴν Ἀλόνισταινιν τὸ σῶμα τοῦ ἐκ Μάνης καταδάντος Κολοκοτρώνου, ἐδίωξαν τοὺς Μανιάτας εἰς τὰ ὄρη καὶ ἐνίκησαν εἰς πολλὰς μικρὰς συμπλοκάς· ἀλλὰ βασιανίζόμενοι δι' ἀτελευτήτων ἐπιδρομῶν ἄλλο δὲν εἶχαν, ἢ ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς τὰ φρούρια, ὧν ὑπῆρχον ἐνέα ἐν Πελοποννήσῳ, τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν, τοῦ Μιστρά, τῆς Ἀκροκορίνθου, Μεθώνης, Κορώνης, Ναυαρίνου, Ναυπλίου, Μονεμβασίας καὶ Τριπόλεως. Ὅλα τὰ φρούρια ταῦτα ἐπολιορκήθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον τὸν Ἀπρίλιον. Ἡ δὲ παρουσία τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνου ἔφερεν ἐνότητά εἰς τὰς ἐνεργείας τῶν Ἑλλήνων. Καταγόμενος οὗτος ἐξ ἀρχαίου κλεπτικῷ γένους, πολεμιστῆς παιδιόθεν, μορφωθείς κατὰ τι ἔπειτα ἐν τῇ ἀγγλικῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν Ἰονίων νήσων περὶ τὴν τακτικὴν, γίγας κατὰ τὴν σωματικὴν ῥώμην, τολμηρὸς καὶ ἐπιτήδειος, εὐγλωττος· κατ' ἴδιον τρόπον, ἐγένετο ὁ φυσικὸς ἀρχηγὸς εἰς

ὃν ὑπετάσσοντο εὐχαρίστως οἱ πλεῖστοι. Ὁ ἰσχυρότερός του βραχίων ἦτον ὁ ἀνεψιός αὐτοῦ Νικήτας. Οἱ ὀπαδοὶ του ἦσαν ἐπὶ ὅλων τῶν ὁρέων, εἰς ὅλας τὰς κοιλάδας. Ἐβούστησε διὰ πυρὸς σημεῖν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἄκρας τῆς χερσονήσου μέχρι τῆς ἄλλης· ἡ ἐπίβλεψίς του ἔφθανε πανταχοῦ, ἀλλὰ τὰ μέσα του ἦσαν εἰσέτι μικρὰ, ἀβέβαια καὶ ἄδηλα. Ἡ ὑποταγὴ ἦτον ἐκουσίᾳ μόνον καὶ οὐχὶ γενική. Αἱ ἔριδες, αἵτινες βραδύτερον ἠϋξήσαν τοσοῦτο, ἀνεφύησαν ἤδη ἐν ἀρχῇ. Ἐνῷ δὲ διεζήγετο ὁ ἀκροβολιστικὸς πόλεμος κατὰ πάσης ὀχυρᾶς θέσεως τῶν Τούρκων, οἱ Ἕλληνες ἀρχηγοὶ ἐζήτουν νὰ συγκεντρώσωσι τὰς δυνάμεις των εἰς τρία μέρη, ἵνα ἐπιτίθενται ἀποτελεσματικώτερον. Ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Βρεσθένης Θεοδώρητον καὶ τὸν Μαυρομιχάλην συνήχθησαν πολλαὶ χιλιάδες ἀνδρῶν παρὰ τὸ Βαλτέτσιον, κείμενον νοτιωδευτικῶς τῆς Τριπόλεως. Ὁ Κολοκοτρώνης συνήγαγεν ὀπλοφόρους ἐπὶ τῶν Ἀρκαδικῶν ὁρέων, καὶ ὁ Γερμανὸς ἐντὸς καὶ παρὰ τὰς Πάτρας ἐπολιόρκει τὴν ἀκρόπολιν, Ἄλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου ἔφθασεν ἐκ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ὁ Γιουσούφ - Σελήμ - πασσᾶς μετὰ 1000 ἵππέων, καὶ ἐδίωξε τοὺς Ἕλληνας ἐκ τῶν Πατρῶν. Τὸν Μάϊον διεπεραιώθη ἐκ τῆς Στερεᾶς ὁ Μοχαμέτ, τοποτηρητὴς τοῦ Χουρσήτ μετὰ 5,000 ἀνδρῶν περίπου, κατέστρεψε τὸ Αἶγιον, ἐνίσχυσε τὴν φρουρὰν τῆς Ἀκροκορίνθου, ἔκχυσε τὸ Ἄργος, ἀφῆκε τινὰς ἑκατοντάδας ἀνδρῶν ἐντὸς τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἐπορεύθη ἔπειτα εἰς Τρίπολιν. Ἐχὼν τοὺς Τούρκους κατοίκους τοῦ Λάλα ἐν Ἠλείᾳ καὶ 4,000 περίπου καλῶν στρατιωτῶν ἐζήτησε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς παρὰ τὸ Βαλτέτσι συνηγμένους Ἕλληνας. Ὁ Νικήτας μετέφερε μόλυβδον ἐξ Ἀργους, ὅπου ἀφῆρεσε τὴν ὀροφὴν τουρκικοῦ τινος σχολείου. Ὁ Κολοκοτρώνης διηλθε διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν, ὁ Ἀναγκασταρᾶς καὶ Ἀνδρέας Μεταξᾶς, ὅστις πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἐλθεῖ εἰς Πελοπόννησον μετὰ πεντακοσίων ἑω; ἐξεκκοσίων Ζακυνθίων καὶ Κεφαλλήνων, τοὺς ἐκτύπησαν ἐκ τῶν ὀπισθεν, καὶ οἱ Τούρκοι ἐβιάσθησαν νὰ ὀπισθο-

δρομήσωσι, μέγα δὲ πλῆθος ὄπλων ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Δὲν ἦτο εὐτυχεστέρα ἐπίθσις τις κατὰ τῶν Δολιανῶν (30 Μαΐου) ἣν ἀπέκρουσαν ὁ Νικήτας καὶ ὁ Βρεσθένης. Αἱ νίκαι αὗται ἐνεθάρρουν τοὺς Ἕλληνας νὰ πλησιάσωσι πρὸς τὴν Τρίπολιν. Κατέλαβαν τὰ ὕψη τῶν Τρικόρφων καὶ ἐτρέπτησαν εἰς τοὺς παρακειμένους τόπους. Τὴν Κορώνην προσέβαλαν οἱ Μανιάται ἄνευ ἀποτελέσματος, ἀλλὰ τὸ Ναυαργῶν ἐπέκλεισαν στενωτέρον τῇ βοήθειᾳ δύο πλοίων ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Μιθώνης Γρηγόριον. Τὸ πλοῦσιον καὶ ἀρμαῖον Ἀλέξα περιέχον πλείονας τῶν χιλίων τουρκικῶν οἰκογενειῶν καὶ τοὺς Τούρκους, ὅσοι ἐκ τῶν περιχώρων ἠδυνήθησαν νὰ καταφύγωσιν ἐκεῖ καὶ εἰς τὸν Φραγκικὸν πύργον Χλουμίτσι, ἀντίστατα εἰς τὴν ἀνδρείως κατὰ τοῦ Γ. Σισίνη, Γρ. Πλαπούτα, Δεληγιάννη, Ἀσιμάκη, Φωτίλα καὶ Ἀνδρέου Μεταξᾶ, οἵτινες ὠδήγησαν ὁμοῦ ὑπὲρ τὰς 3000 ἀνδρῶν. Ἡ Μονεμβασίᾳ ἐπολιορκεῖτο στενωδῶς ὑπὸ Μανιατῶν καὶ Τσακωνῶν. Τὸ Ναύπλιον ἐχράτην ἀποκεκλεισμένον ὁ Γκέκας Βίτασις, ἡ Σπετσιώτις Βουβουλῖνα κατὰ θάλασσαν καὶ πολὺς λαὸς ἐξ Ἀργους, Κρανιδίου καὶ Ἐχμίωνης κατὰ ξηρὰν, ἕως οὗ ὁ τοποτηρητὴς τοῦ Χουρσὴτ τὸ ἀπῆλλαξε τῆς πολιορκίας τὸν Ἀπρίλιον ἐπενεγκῶν πολλὴν φθορὰν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Περὶ τὴν Κόρινθον ἐσηκώθησαν τὰ χωρία τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ 2,000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Ἀναγνώστην Πετμεζᾶν, ἤρχιταν νὰ πυροβολῶσι τὴν Ἀκροκόρινθον, ἕως οὗ ἐν βροχεῖ ἐξεδιώχθησαν. Τὸν Μάϊον συνήγαγον πάλιν ὁ Γερμανὸς, Α. Ζαΐμης, Α. Λόντος καὶ ἄλλοι παρὰ τὰς Πάτρας περὶ τὰς 3,000 ἀνδρῶν, καὶ ἡ πόλις παρεδόθη μετ' ὀλίγον εἰς τὰς φλόγας καὶ τὴν ἀρπυγὴν. Ἐπομένως παντοῦ ὕψωσαν τὴν κεφαλὴν οἱ Ἕλληνες τῆς χερσονήσου. Οἱ ἀρχηγοὶ συνεσθάνοντο ὁρθῶς ὅτι, ἵνα συσσωματώσωσι τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἐμφανίσωσιν αὐτὴν εἰς τὰ ἔκτος, ἔπρεπεν ἀνυπερθέτως νὰ συστήσωσι κυβέρνησιν. Ἡ συνέλευσις τῶν Καλαμῶν, ἥτις ἀνωμάσθη Γερουσίᾳ, μετετράπη τὴν 7 Ἰουνίου εἰς κεντρικὴν

ἀρχὴν συγκροτουμένην ἐκ προϋχόντων καὶ πληρεξουσίων διαφόρων ἐπαρχιῶν, ἧς πρόεδρος ἐξελέχθη ὁ ἐπίσκοπος Βρεσθένης. Παρεκλήθησαν δὲ αὐτῷ ὁ Σωτήριος Χαραλάμπης ἐκ Καλαβρύτων, ὁ Ἀθαν. Κανακάρης ἐκ Πατρῶν, ὁ Ἀναγνώστης Δεληγιάννης ἐκ Καρυταίνης, ὁ Θεοδωράκης Ρέντης ἐκ Κορίνθου καὶ ὁ Νικ. Πονηρόπουλος ἐκ Πύργου. Ἡ κυβέρνησις αὕτη, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἔμεινε κυρίως ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης ὡς ἀρχιστράτηγος, ἐνιδρύθη ἐν τῇ Μονῇ Κελτέτσης καὶ ἔπειτα ἐν Σταμνίτσῃ. Εἶχε δὲ τὴν ἐξουσίαν, μέχρις οὗ θὰ ἐκυριεύετο ἡ Τρίπολις. *)

Ἡ ἰσχὺς αὐτῆς ἦτο μικρὰ καὶ ἐξετείνετο μόνον εἰς τὰ μέρη, ἅτινα εἶχον στρέψει τὰ ὄπλα των κατὰ τῆς πρωτευούσης. Ἦτο αὐθόρμητός τις σύμπραξις ἀρχηγῶν, οἵτινες διὰ τῶν ἰδίων ἀρετῶν, χρημάτων καὶ ὑπολήψεως ἔσυραν κατόπιν των τὸν λαόν. Ἐπομένως τὸ καθίδρυμα τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχη τάξιν τινὰ κατ' εὐρωπαϊκὴν ἔννοιαν, ἂν καὶ ἐδυνάσθησαν δι' αὐτὸ εὐρωπαϊκὰ ὀνόματα, καὶ οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα σχεδὸν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνις.

Αἱ νῆσοι ἐσύστησαν χωριστὴν Γερουσίαν καὶ ἐπανεστήσαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, πρῶτον αἱ Σπέτσαι, ἔπειτα τὰ Ψαρά, τέλος ἡ Ὑδρα. Τὴν 29 Ἀπριλίου ἐξέπλευσαν 18 πλοῖα αὐτῶν, ἐν οἷς 7 Σπετσιωτικὰ καὶ 11 Ὑδραϊκὰ ὑπὸ τὴν ναυαρχίαν τοῦ Ἰακώβου Τομβάζη ἐκ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, ἐφθάσαν τὴν 4 Μαΐου εἰς Τήνον, ὅπου εἶχεν ἤδη ὑψωθῇ ἡ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τῶν προϋχόντων καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, καὶ ἠνωθήσαν τὴν 8 ἔμπροσθεν τῆς Χίου μὲν τρία Ψαριανὰ πλοῖα. Τὸ σχέδιον αὐτῶν τοῦ νὰ ἐπαναστατήσωσι τὴν Χίον ἀπέτυχε. Συνέλαβον ἐν τῷ Ἀρχιεπαλάγει φορτηγὰ τινὰ τουρκικὰ, καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὰς νήσους των.

Ὅλοι συνηθάνοντο τὴν ἀνάγκην ἐνὸς κυβερνῶντος ἀρχι-

*) Ἰδε παρέρτ. Α. 14.

γού. Ἐνόμισαν δ' ὅτι εὗρον αὐτόν, ὅτε περὶ τὰς ἀρχὰς Του-
νίου ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ
τοῦ Ἀλεξάνδρου, κατέπλευσεν ἀπροσδοκῆτως εἰς Ὑδραν, καὶ
ἐγκατετήθη μετὰ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως. Συνηκολούθουν δὲ
αὐτῷ ὁ Γρηγόριος Κατακουζηνὸς καὶ πολλοὶ νέοι Ἕλληνες ἐξ
Εὐρώπης. Ἐδείξε τὰ πληρεξούσια τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ δὲν
εἰδίστασε νὰ συνενώσῃ ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ τὴν Γερουσίαν
τῆς Ὑδρας καὶ τὴν κυβέρνησιν τοῦ ἐμπροσθεν τῆς Τριπόλεως
στρατοπέδου. Πληνυρικῶς μετηνέχθη ὑφ' ὅλων τῶν μελῶν
τῆς κυβερνήσεως, ὑπὸ τῶν κυριωτέρων στρατηγῶν καὶ πρού-
χόντων εἰς Ἀστρὸς (21 Ἰουνίου) καὶ ὠδηγήθη εἰς τὸ στρατό-
πέδον τῶν Βερβένων. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Γερμανὸς καὶ πάντες
οἱ ἐταπιστὰι ἔσπευσαν πρὸς αὐτόν. Ἐπεριειρόμενος δὲ εἰς τὸν
δουρισμὸν τοῦ ἀδελφοῦ του, ὅστις ἦτο γενικὸς ἐπίτροπος τῆς
ὑψηλῆς καὶ ἀράτου ἀρχῆς, καὶ εἰς τὴν μεταβίβασθεῖσαν
αὐτῷ πληρεξουσιότητα, διεξεδίκησεν ἐν πανηγυρικῇ συνελεύ-
σει, ἐνώπιον ὅλου τοῦ διὰ τῶν πολεμιστῶν τοῦ ἀντιπροσω-
πευομένου λαοῦ τῆς Πελοποννήσου, τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν, καὶ
ἐπρότεινε τὴν διάλυσιν τῆς Γερουσίας. Μεγαλοφύχως παρε-
χώρησεν ὁ Πέτρος Μυρομιχάλης εἰς τὸν ἔπηλυν, ὅπισθεν τοῦ
ὁποῖου ὑπελάμβανον ὅτι ἐβλεπον ὁλόκληρον τὴν Ῥωσσίαν, τὴν
ἑσιν τοῦ ὡς ἀρχιστρατήγου, καὶ ὑπετάχθη αὐτῷ τὸ αὐτὸ
ἐπραξεν ὁ Θεόδ. Κολοκοτρώνης καὶ ὅλοι οἱ ὁπλαρχηγοὶ τῆς
Πελοποννήσου, ἀλλ' ἐθεωρήθη ὑπερβολικὴ ἡ ἀπαίτησις ν' ἀνα-
τεθῇ αὐτῷ καὶ μόνῳ ἢ τε στρατιωτικῇ ἀρχηγίᾳ καὶ ἡ κυβερνη-
τικὴ ἐξουσία, καὶ ἡ Γερουσία ἐπεκαλέσθη τὴν πληρεξουσιότη-
τά της μέχρι τῆς πτώσεως τῆς Τριπόλεως. Ἀλλ' ὁ Ὑψηλάν-
της ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἀπαίτησίν του, ἠπειλῆσε ν' ἀναχωρήσῃ,
καὶ συνήνεσεν ἐπὶ τέλους νὰ μείνῃ ἡ Γερουσία, ἀλλὰ νὰ λάβῃ
ὡς μέλη τὸν ἀρχιεπίσκοπον Γερμανὸν καὶ τὸν Ἀσιμᾶκην Ζαί-
μην, νὰ κυβερνᾷ ἀπὸ κοινοῦ μετ' αὐτοῦ, καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Κα-
λάβρυτα.

Ἦδη λοιπὸν εἶχεν ἡ ἐπανάστασις τῆς Πελοποννήσου ἕνα ἀρχηγόν, καὶ ἡ ἐλπίς ῥωσικῆς βοηθείας τὴν ἐνέπλησε θάρρους κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην ἐποχὴν.

Τὴν 30 Μαΐου ἐξέπλευσε δευτέρα κατὰ θάλασσαν ἐκστρατεία συγκροτούμενη ἐξ 22 Ὑδρικών, 9 Σπετσιωτῶν καὶ 7 Ψαρικῶν πλοίων. Ἐκαμε τὴν 9 Ἰουνίου ἐν τῷ λιμένι τῆς ἐπὶ τῆς Μυτιλήνης Ἐρίσσου τὴν πρώτην ἀπόπειραν διὰ πυρπολικῶν καθ' ἐνὸς τουρκικοῦ πλοίου τῆς γραμμῆς, ὅπερ εἶχεν ἀποχωρισθῆ ἀπὸ τινος στόλου ἐκ 2 φρεγαττῶν, 3 κορβετῶν καὶ 2 βρικίων. Ἐπέτυχε δὲ νὰ τὸ πυρπολήσῃ, καὶ τὰ λοιπὰ τουρκικὰ πλοῖα ἔφυγαν εἰς τὰ Δαρδανέλλια. Τότε ἀπεπειράθησαν οἱ Ἕλληνες νὰ ἐπαναστήσωσι τὴν Μυτιλήνην καὶ τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ἀλλ' ἕνεκα τῶν προσπαθειῶν τούτων κατεστράφησαν αἱ Κυδωνίαι. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐνισχυθεὶς διὰ τεσσάρων πλοίων ἐξ Ὑδρας παρέλαβεν ὅσους ἐκ τῶν δυστυχῶν ἠδυνήθη, καὶ τὴν 25 Ἰουνίου ἐπανήλθεν εἰς Ὑδραν. Ὅθεν ἐν τῷ μεταξὺ ἐξέπλευσαν 16 πλοῖα διὰ τὰς Πάτρας καὶ τ' ἄλδανικὰ παράλια.

Ἐν τῇ Σερεῖᾳ Ἑλλάδι ἐπανεστάτησαν κατὰ πρῶτον ἡ Ἀμφισσα, Λεβαδίς καὶ αἱ Θήβαι. Οἱ Τούρκοι τῶν δύο πρῶτων τόπων ἔφυγαν εἰς τὰ φρούρια, ἅτινα ὅμως μετ' ὀλίγον ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Τὸ Γαλτζεΐδιον ἐπραξέ τὸ αὐτὸ καὶ ἐξώπλισε τὰ πλοῖά του. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπανεστάτησαν καὶ ἐβίασαν τοὺς Τούρκους νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Τὴν 7 Μαΐου ἐκυριεύθη ἡ πόλις, καὶ Ὑδραῖοι, Κεφαλλῆνες καὶ Κεῖοι σπεύσαντες ἐκεῖ ἤρχισαν νὰ τοποθετῶσι κανονιστοχίας κατὰ τοῦ φρουρίου. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου οἱ Αἰτωλοὶ καὶ Ἀκαρνανεὶς ὑπὸ τὸν Μικρὴν ἐδίωξαν τοὺς Τούρκους ἐκ Μεσολογγίου καὶ ἔπειτα ἐκ Βρυχωρίου. Ὁ Χουρσὶτ - πασσᾶς ἐπησχολημένος κατὰ τοῦ Ἀλῆ - πασσᾶ δὲν εἶχεν ἀρκετὰς δυνάμεις νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διάδοσιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὰ ὄρη, ἥτις προήγετο ὑπὸ τῶν ἐγγυρίων καὶ Σουλωτῶν ἀρχι-

γῶν. Ὁ Γεώργ. Τσόγκας ἐπολιόρησε τὴν Βόνιτσαν· ὁ Ἀνδρέας Καραίσκος καὶ ὁ Γῶγος Βακόλας ὑπερασπίσθησαν τὴν ὀχυρὰν θέσιν τοῦ Μακρυνόρου κατὰ τινος στίφους Ἀλβανῶν, οἵτινες ἐπέιλουν νὰ εἰσβάλωσιν ἐξ Ἀρτης. Τὸ αὐτὸ ἐπραξεν ὁ Γιαννάκης Ῥάγκος παρὰ τὸ Αὐτί. Οἱ Βλάχοι τοῦ Πίνδου ἦλθον κατὰ στίφη εἰς τὸ Λιτωλικὸν ὄρος, καταλιπόντες τὰ χωρία τῶν εἰς τοὺς Τούρκους. Ὁ Ἀνθιμος Γαζής διήγειρε τὰς χειρονήσους Κασσάνδραν καὶ Μαγνησίαν, καὶ ὁλόκληρος ὁ Ὀλυμπος ἐπανέστη. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐλθὼν ἐξ Ἰθάκης ἐγκατέστη ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ. Οἱ Τούρκοι ἀπεσύρθησαν εἰς Ἀρταν, Θεσσαλονίκην, Εὐβοίαν καὶ εἰς τὰς πόλεις τῆς Θεσσαλίας.

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ δευτέρου Ὑψηλάντου, ὅστις εἶχεν ἐλθεῖ καὶ αὐτὸς ἐκ Ῥωσσίας καὶ πρὸ μικροῦ ἔτι εἶχε παρουσιασθῇ ἐν Ῥώσσει, στολῇ σωματοφύλακος εἰς τὸν οἶκον τοῦ κόμητος Λαγγερώνου, παρώργισε πολὺ τὴν Πύλην· ἔδωκε δὲ αὐτῇ ἀφορμὴν εἰς τραχείας μομφὰς καὶ ἡ διαγωγὴ τοῦ Ῥώσσου προξένου ἐν Πάτραις Βλασσοπούλου, ὅστις ὦν ἀναμφιβόλως εἷς τῶν ἐνεργητικωτέρων ἐταιριστῶν ἀπέδειξε τὴν ἐνοχλήν του διὰ τῆς φυγῆς του, ὅτε οἱ Τούρκοι κατέλαβαν πάλιν τὴν πόλιν, καὶ μάλιστα ἐδείκωσεν αὐτὴν, διότι ἐκάλυψε τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα μὲ Ῥώσικὴν σημαίαν.

Δύο τινὰ ἠδύναντο νὰ φέρωσιν ἄμεσον ῥῆξιν μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τοῦ Στρογονῶφ, ἡ ἀπόφασις τῆς Πύλης τοῦ νὰ ἐμπιδῇ τὴν σιταγωγίαν ἐκ τοῦ Βύξεινου εἰς τὴν Μεσόγειον, καὶ ἡ αἰτησις τοῦ Στρογονῶφ τοῦ νὰ συγχωρήσῃ αὕτη τὴν ἐν τῷ Βοσπόρῳ διαμονὴν ἐνὸς Ῥώσσιكوῦ πλοίου πρὸς ὑπηρεσίαν του. Τὸ πλῆθος τῶν ἑλληνικῶν πειρατικῶν, τὰ ὅποια οὐχὶ σπανίως ὑπὸ Ῥώσικὴν σημαίαν διέπλεον τὸ Ἀρχιπέλαγος, ἀπέκλειπτε τὴν πρωτεύουσαν τῆς ἀπὸ τοῦ μέρους τούτου εἰσαγωγῆς σίτου. Ἡ Πύλη ἐφοβεῖτο καὶ δι' αὐτοῦ ἔτι τοῦ περιορισμοῦ μεγίστους κινδύνους ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ, ἐνῶ ἐξήρτισε ταχέως πλοῖά τινα καὶ τὰ ἔστειλεν εἰς τὰ Δαρδα-

νέλλια, ἐπροσκάλεσε τὸν πασσᾶν τῆς Αἰγύπτου, τὰ πειρατικά κράτη, καὶ αὐτὴν τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τῶν πειρατῶν, καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς, ὅτι ὅλα τὰ ἐκ τοῦ Εὐξείνου προερχόμενα εἰς Κωνσταντινούπολιν σιτηρὰ, ὑφ' οἰανδήποτε σημαῖν, ἔπρεπε νὰ μεταφέρονται εἰς τὰς αὐτοκρατορικὰς ἀποθήκας καὶ νὰ πωλῶνται εἰς αὐτάς. Ὁ Στρογονῶφ, ὃν εἰδοποίησε περὶ τούτου διὰ διακρινώσεως ἀπὸ 11 Μαΐου, ἠρνήθη τὴν συγκατάθεσιν τοῦ εἰς τὸ μέτρον τοῦτο, ὅπερ ἀντέκειτο εἰς τὰ ἄρθρα 31, 32 καὶ 35 τῆς ἀπὸ 10 Ἰουνίου 1783 μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Πύλης συντημένης συνθήκης, ὅπερ βεβαίως ἠδύνατο ν' ἀπαιτῇ ἡ ἀνάγκη τῆς στιγμῆς καὶ ἐπομένως δι' ἐπιεικούς συνεννοήσεως νὰ ἐπιτραπῇ καὶ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ τινὰ χρόνον. Ἄν καὶ ῥητῶς ἠρνεῖτο τοῦτο ἐν τῇ ἀπὸ 16 Μαΐου ἐγγράφῳ αὐτοῦ ἀπαντήσῃ, καὶ ἠπεῖλει διὰ τῆς ῥήξεως, οὐχ' ἦττον ὁ Στρογονῶφ ὑπέσχετο νὰ προμηθεύσῃ εἰς τὴν Πύλιν ὅσα σιτηρὰ ἤθελεν ἐν Ὁδησσῷ κατὰ τὴν ἐκεῖ ἀγοραίαν τιμὴν.

Τὸ δεύτερον ἐπροσκάλεσε δυσάρεστα βήματα, ἅτινα ἐδείκνυσαν σφοδρῶς τὴν ἐριδία, καὶ τὸ Πέρα ἤρχισε νὰ φοβῆται σχεδὸν καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ Στρογονῶφ. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐκπληρῶν τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ εἶχε διατάξει τὴν ἀποστολὴν μικροῦ τινος πολεμικοῦ πλοίου εἰς τὸν Βόσπορον. Τὴν 12 Μαΐου ἐγνωστοποίησε τοῦτο ὁ Στρογονῶφ εἰς τὴν Πύλιν, τὴν δὲ 7 ἐφάνη τὸ πλοῖον ὑπὸ σημαίαν ταχυδρομικοῦ καὶ ἠγκυροβόλησεν εἰς Βουγιουκτερέν. Ἡ Πύλη ἐξέλαβε τὸ πλοῖον τοῦτο ὡς παρουσίαζεν ἑαυτὸ, ἦτοι ὡς ἐμπορικόν, καὶ ἐφυλάκισεν ἐπὶ τινι προφάσει τὸν πλοίαρχον. Εἰς τὴν βμαιοπραγίαν ταύτην προσέθηκε καὶ ἄλλην, φυλακίσασα τὴν οἰκογένειαν Ῥώσου ὑπηκόου κατοικοῦντος εἰς Γαλατᾶν καὶ σφραγίσασα τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, συλλαβοῦσα ἑλληνας φυγάδας ἐπὶ Ῥωσικῶν πλοίων, ὅπερ συνεπήγαγε τὴν ἄρνησιν τοῦ ἀπόπλου εἰς τὰ πλοῖα ὅλων τῶν σημαίων. Αἱ ἐκ Σμύρνης καὶ τοῦ Ἀρχιπελάγους εἰδήσεις, αἵτινες φυσικὰ ἐξώγκονον τὰ καθ' ἑαυτὰ ἥδη

δεῖνὰ γεγονότα, καὶ κατὰ τὰς ὁποίας ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἐλλή-
νικὰ πλοῖα περιέπλεον τὴν θάλασσαν ταύτην, ἠπειλουν ὅλους
τοὺς λιμένας, ἤρπαζαν Τούρκους ἐξ εὐρωπαϊκῶν πλοίων καὶ
τοὺς ἐφόνευον· ὅτι ὄχι μόνον ὅλαι αἱ Κυκλάδες ἀλλὰ καὶ ἡ
Χίος, Μυτιλήνη καὶ Τένεδος ἦσαν ἐπαναστατημέναι, ὥστε ἡ
Πύλη ἐκράτησεν εἰς τὰ Δαρδανέλλια τὸν ἐξ 6 πλοίων στολί-
σμον, ὃν ἐσκόπει ν' ἀποστείλῃ κατὰ πρῶτον, ὡς μὴ ἀρκούντως
ἰσχυρὸν, ἐσκληρύναν ὅλας αὐτῆς τὰς ἀποφάσεις. Ὁ Σουλτάνος
ἐύστησε στρατόπεδον ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς παραλίας, καὶ διή-
ρυσεν αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν εἰς ἑπτὰ στρατιωτικὰ τμήματα,
ἐφ' ἑκάστου τῶν ὁποίων προέστησεν ἓνα Πασσᾶν. Ἐν ταῖς
παρὰ τῷ μουφτῇ καὶ μεγάλῳ βεζίρῃ συσκέψεσιν, εἰς ἃς πα-
ρίσαντο Ἀγᾶς τῶν Γενιτσάρων καὶ δύο ἄλλοι ἀξιωματικοὶ τοῦ
τάγματος· τούτου, ἐσυζήτησαν συχνάκις περὶ τῶν στρατιωτι-
κῶν μέσων τοῦ κράτους καὶ περὶ τῆς μετατροπῆς τῶν γενιτσά-
ρων εἰς μόνιμον στράτευμα. Ἐδόθησαν πρὸς ὅλους τοὺς Μου-
σουλμάνους τῆς αὐτοκρατορίας νουθεσίαι ν' ἀφήσωσι τὰς με-
ταξὺ τῶν διαφορᾶς, καὶ νὰ ἐνωθῶσι πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πί-
στεως. Ἐσκέφθησαν περὶ συστάσεως ἐνὸς αὐτοκρατορικοῦ ἀρ-
χιτείου ἐν Ἀνδριανουπόλει. Ἐπεσχεύασαν τὰ φρούρια καὶ τὰ
πυροβολεῖα παρὰ τὸν Βόσπορον, θεωροῦντές τὸν μετὰ τῆς
Ῥωσσίας πόλεμον ὡς ἀφευκτον καὶ ἐπικείμενον.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀντηλλάσσοντο διακινώσεις μεταξὺ τῆς
Πύλης καὶ τῆς Ῥωσσιτικῆς πρεσβείας περὶ τῶν πραγμάτων τῶν
Ἡγεμονειῶν. Ἡ Πύλη ἐπέμεινεν εἰς τὴν περὶ παραδόσεως
τῶν φυγάδων αἵτησίν της, εἰς τὴν ἄρνησιν τοῦ ν' ἀποστείλῃ
τοὺς Ὀσποδάρους εἰς τὰς ἐπαρχίας ταύτας καὶ εἰς τὴν στρα-
τιωτικὴν διοίκησιν αὐτῶν. Ὁ δὲ Ῥώσσος πρέσβυς ἠρνήθη τὴν
παραδοσιν, ὡς καταστᾶσαν ἀδύνατον ἐκ τῆς παραφορᾶς τῆς
Πύλης, ἐκήρυξεν ὅτι ἐλύθησαν ἅπαντες οἱ δεσμοὶ τοῦ κοινοῦ
δικαίου, διὰ τῶν ὑπ' αὐτῆς διαπραχθεῖσων ὁμοτήτων, τὴν
στρατιωτικὴν διοίκησιν ὡς ἀπορρίπτεαν καὶ τὴν ἀποστολὴν

τῶν Ὀσποδάρων ὡς ἀναγκαίαν καὶ ἀνεπίδεκτον ἀναβολῆς, ἵνα ὑποβληθῶσιν εἰς τὰς διαταγὰς αὐτῶν τὰ τουρκικὰ στρατεύματα. Καθ' ἡμέραν πῦξανεν ἐκεῖ ἡ ἀναρχία. Ὁ Βλαδιμηρέσκος ἐκράτει φυλακισμένον τὸν μητροπολίτην καὶ τινα μέλη τοῦ Βλαχικοῦ Διβανίου, καὶ ἦτο κύριος τῆς χώρας. Ὁ Ὑψηλάντης ἐνησχολεῖτο ἐν Τεργοβίστη εἰς ἀμυντικὰ ἔργα. Ἡ διαίρεσις μεταξὺ τῶν δύο κομματαρχῶν πῦξησεν ἤδη μεγάλως περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαΐου, ὥστε μόνον ὁ κοινὸς φόβος τῆς προσεγγίσεως τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων, ἅτινα ἴσταντο ἤδη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὀχθῆς τοῦ Δουνάβεως, τοὺς ἐκράτει ἀπὸ τοῦ νὰ ἔλθωσιν εἰς χεῖρας. Ἐν Ἰασίῳ οἱ ἐταιρισταὶ κατέλαβαν διὰ τῆς βίας τὴν κυβέρνησιν, ἐνθ' πολλοὶ Βογιάροι εἶχαν μυστικὴν συνεννόησιν μὲ τὸν πασσᾶν τοῦ Ἰσμαηλίου. Ἀνήγειλαν ὅτι προσεχῶς θὰ εἰσβάλωσι τὰ βωσσιὰ στρατεύματα καὶ θὰ φθάσωσι χρηματικαὶ συνδρομαὶ ἐξ ἑλληνικῶν ταμείων, καὶ οὕτω διετήρησαν ἀκμαῖον τὸ θάρρος τῶν ὀπαδῶντων. Ἀλλὰ τὴν 13 Μαΐου ἐπέπεσεν ὁ Ἰβραῖμ-πασσᾶς μετὰ 6,000 ἀνδρῶν καὶ 17 κανονοφόρων κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν παρὰ τὸ Γαλάζιον καὶ τοὺς κατετρόπωσε. Τοῦτο ἐβίασε τοὺς ἐταιριστὰς νὰ κενώσωσι τὴν 18 τὸ Ἰάσιον. Περὶ δὲ τὸ τέλος τοῦ μηνὸς προήλασεν ὁ πασσᾶς τῆς Σιλιστρίας εἰς Βουκουρέστιον καὶ ἐκυρίευσεν ἀμαχητὶ τὴν πόλιν.

Ἡ Πύλη ἐπέισθη ἥδη ὅτι ὁ μεγαλείτερος κίνδυνος ἠπειλεῖ αὐτὴν ἐκ τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Ὅθεν ὑπῆρξε σκληρὰ καὶ ἀμετάπιστος εἰς τὰ μέτρα, ἅτινα κατὰ τὴν γνώμην τῆς ἡδύναντο ν' ἀποτρέψωσιν αὐτόν. Αἱ κακαὶ εἰδήσεις ἐφθانون ἀλληλοδιαδόχως ἐκεῖθεν. Ὁ Σουλτάνος ἔμαθεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον πῶς ἡ ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ Ἑλλὰς ἠκολούθησε τὸ παράδειγμα τῆς Πελοποννήσου, οἱ Τούρκοι ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ὄχυρά φρούρια, καὶ ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, πῶς ἐσχηματίσθησαν τὰ πολυάριθμα ἐκεῖνα σώματα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν ἐπισκόπων, πρὸυχόντων καὶ ὀπλαρχηγῶν των καὶ ἐκέρυζαν τὸν

θησκευτικὸν καὶ πανώλεθρον πόλεμον κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν εἰς Ἀμφισσαν, Λεβαδίαν καὶ ὅπου οἱ Τούρκοι δὲν εἶχον ἀσφάλειαν ὀπίσθεν τῶν τειχῶν, τοὺς κατέτρεξαν ὅλους. Ὡς ἐθεώρουν βεβίαιαν τὴν βρῆθειαν τῆς Ῥωσσίας καὶ σταυροφωρίαν τινὰ ὅλης τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης, πῶς ἤλπιζαν καὶ ἐκεῖ εἰς τὴν συνδρομὴν τοῦ πασσαὶ τῶν Ἰωαννίνων. Ἐκ τούτων ἐννοεῖται διατί ἡ Πύλη δὲν ἐσυγχώρει τὴν ἐξαγωγὴν τῶν σιτηρῶν ἐκ τοῦ Εὐξείνου, οὔτε ἐπέτρεπε τὴν φυγὴν τῶν Ἑλλήνων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις ἡ ἀνάγκη αὐτῇ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὁμήρων, καὶ ᾗ ᾗ ἔσαν τὸν τῶν ἐπαναστατῶν. Ἐρνεῖτο ἐπιμόνως εἰς τὰ πλοῖα ὅλων τῶν σημαίων, ἅτινα δὲν παρέδιδον αὐτῇ τὰ σιτηρὰ εἰς τὰς ὑπ' αὐτῆς ὠρισμένους τιμὰς, τὰ φερμένα τοῦ ἀπόπλου. Ὁ αὐστριακὸς διάγγελος παρεπονέθη ἐν τῇ διακοινώσει ἀπὸ 20 Μαΐου διὰ τὴν βλάβην ταύτην τοῦ ἐμπορίου. Ὁ Στρογονόφ ἐπανελάβε τὸ αὐτὸ μετὰ τέσσαρς ἡμέρας, καὶ παρήγγειλε πρὸς τοὺς Ῥώσους ἐμπόρους ν' ἀναχωρήσωσι, ν' ἀπαιτήσωσι τὰ φερμένα τῶν καὶ ν' ἀναμέσωσι ἐπιστήμως τὴν ὥς ἐκ τῆς ἀρνήσεως ἐπιγιγνομένην αὐτοῖς ζημίαν, ἐπεκαλέσθη δὲ, ὡς πρὸς τὰ Ῥωσικὰ σιτηρὰ ἐπὶ τῶν μὴ Ῥωσικῶν πλοίων καὶ τὴν ξένην ιδιοκτησίαν ἐπὶ τῶν Ῥωσικῶν, τὴν ἀρχὴν ὅτι ἡ σημαία καλύπτει τὸ ἐμπόρευμα.

Ὅτι διευκόλυνε τῇ Πύλῃ τὴν ἀντίστασιν, ἦτον ἐν μέρει ἡ κλίσις τῶν ἐμπόρων τοῦ νὰ πωλῶσι τὰ σιτηρὰ εἰς αὐτὴν, ἡ εὐκολία μετ' ἧς οὗτοι συμφώνουν μετ' αὐτῆς, πρὸ πάντων δὲ ἡ ἐλλειψὶς ἐνόητος, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο μεταξὺ τῶν πρέσβειν τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων. Ἡ Γαλλία καὶ Ἀγγλία, αἵτινες εἶχον μικρὸν ἐμπόριον σιτηρῶν εἰς τὸν Εὐξείνον, ἐφάνησαν ὅτι ἤθελον νὰ εὐχαριστήσωσι τὴν Πύλην· ἰδίως δὲ ὁ λόρδος Στραγγφόρδος, ὅστις ἐσκόπει ν' αὐξήσῃ τὴν ἐπιβράχην του ὑπὲρ τοῦ ἄλλου, ἀνεγώρισε εἰς τὴν Πύλην τὸ δικαίωμα τῆς πράξεως ταύτης, καὶ περιωρίσθη μόνον νὰ ζητήσῃ δικαίας τιμὰς διὰ τὰ ὑπὸ ἀγγλικῶν πλοίων εἰς τὴν Πύλην δι-

δόμενα σιτηρά. Ἡ Πύλη, ἥτις ἤδη κατὰ τὴν ἀφίξιν του, θερμῶς ἐνεκολπώθη αὐτὸν, ἔπεσεν εἰς τὰς ἀγκάλας του. Ἐδειξεν ὅτις μόλις ἠδύνατο νὰ περιμένη τὴν ἐπίσημον παρουσιάσιν του πρὸς τὸν Σουλτάνον, ἐνῶ πρὸς τὸν Ῥώσσον πρέσβυν, ὅστις ἐξητήσατο τὴν ἐδικήν του, μόλις ἀπεκρίθη. Ἡ κυρία Στραγγφόρδου, ἥτις παρευρίσκατο εἰς τὴν ἔντευξιν τοῦ συζύγου της, ἔτυχεν ἐξειδiasmένης περιποιήσεως ὅπερ ἦτο τιμὴ ἀπαρადειγμάτιστος. Τὴν νομισματικὴν συλλογὴν τοῦ πρὸ δύο ἐβδομάδων ἀπονεφαισθέντος Χαντσερλῆ ἔδωκεν ἡ Πύλη τῷ λόρδῳ Στραγγφόρδῳ ὡς δῶρον, καὶ οὗτος τὴν ἐδέχθη. Ἀντὶ τούτου ἡξίου παρ' αὐτοῦ νὰ καλέσῃ ἐκ Μάλτας εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος πολεμικὰ πλοῖα κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, καὶ ἠθέλει νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὸν, ἵνα πέμψῃ τὴν περὶ βοήθειας πρόσκλησιν της εἰς τὰ πειρατικὰ κράτη, ἣν εἶχε συσκεφθῇ μετ' αὐτοῦ, καὶ εἶχεν ὑποχρεωθῇ εἰς τετραπλὴν ἀποζημίωσιν τῆς βλάβης, ἥτις ἠδύνατο νὰ προέλθῃ ἐκ τούτου εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς πλοιάρχους.

Οἱ ὑπουργοὶ τῆς Πύλης ἐποιοῦν διαβρῆδην τὴν σύγκρισιν μεταξὺ τῆς διαγωγῆς τῆς Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας, λέγοντες ὅτι ἀπὸ Ῥώσσοις πρόξενος Πατρῶν εἶναι ὁ πρωτοεργὸς τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ δὲ Ἀγγλος ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ὁ πρῶτος ὅστις εἰδοποίησε τὴν Πύλην· ἡ Ῥωσσία δέχεται τοὺς προδότας καὶ ἡ Ἰονικὴ πολιτεία τοὺς ἀπωθεῖ· ἡ ἀγγλικὴ σημαία θὰ βοηθήσῃ ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει τὰ τουρκικὰ πλοῖα κατὰ τῶν ἐλληνικῶν πειρατικῶν, ἡ δὲ Ῥωσσικὴ λάμπει ἐπὶ τῶν πειρατικῶν τούτων, ἅτινα πλέουν μὲ Ῥωσσικὰ ἔγγραφα, καὶ ὁ Ῥώσσοις πρόξενος Χίου φυγὼν εἰς Ψαρὰ, ὥπλισεν ἐκεῖ τὰ πλοῖα, ἅτινα ἔκτοτε ἠνώθησαν μετὰ τῶν Ὑδραϊκῶν καὶ Σπετσιωτικῶν. Ὁ λόρδος Στραγγφόρδος ἐβεβαίωσεν ἐν τῷ πρὸς τὸν Σουλτάνον λόγῳ του ὅτι ἡ Ἀγγλία οὐδέποτε θὰ συγχωρήσῃ νὰ προσβληθῇ ἡ ἀκεραιότης τοῦ τουρκικοῦ κράτους· ὁ δὲ Στρογονώφ ἀποφεύγει ἐναντίον τοῦ γράμματος τῆς συνθήκης τὴν παρά-

δοσιν τῶν ἀδίκως κατεχομένων Ἀσιατικῶν φρουρίων καὶ θέλει
νὰ διαφρονεικῇσῃ τῇ Πύλῃ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ διοικῇ ἐπαρ-
χίας ἀνηκούσας αὐτῇ καὶ νὰ τιμωρῇ ταρχοποιούς ὑπὸχόους.»

Ἡ δυσπιστία μεταξύ τοῦ Ρώσσου καὶ τοῦ Ἀγγλου πρέ-
σβευς ἤρξε, καθ' ὅσον ἀνεπτύσσετο ἔτι μᾶλλον ἡ θέσις των.
Ὁ Διάγγελος ἐκλινε πρὸς τὸν Στρογονῶφ, καὶ κατὰ τοῦτο δὲν
ἀνταπεκρίθη εἰς τὰς διαθέσεις τῆς αὐλῆς του. Ἐν τούτοις ἡ
θέσις τῆς πρωτευούσης ἐγίνετο καθ' ἐκάστην ἀβεβαιότερα. Αἱ
θανατώσεις ἐξηκολούθουν πολυάριθμοι. Ὁ ὄχλος διέπραττεν
ἀκωλύτως βιαιοπραγίας παντὸς εἶδους. Τὰ ἄτακτα στρατεύ-
ματα ἐστασίαζον, οἱ κοῖνοι Γενίτσαροι ἀφήκαν τὰ ἰδιωτικά
τῶν ἔργα καὶ πράγματα καὶ ὁ ὄχλος προσετέθη αὐτοῖς. Αἱ
σφαγαὶ τοῦ Γαλαζίου, Ἰασίου καὶ ἄλλων μερῶν ἐφαίνοντο ὅτι
διηρέθιζον τὴν διψαν τοῦ αἵματος ἐν ταῖς κατωτέραις τάξεσι
τοῦ λαοῦ τῆς πρωτευούσης. Ἡ δὲ κυβέρνησις πολλάκις ἐβλε-
πε τὴν ἀνάγκην νὰ σταματᾷ τὴν μανίαν τοῦ λαοῦ, διέταξε
νὰ διαλύωνται αἱ συναθροίσεις τῶν καφφοπωλειῶν, ἐξώρισε
πολλοὺς Οὐλεμάδας καὶ ἀξιωματικούς, καὶ τινὰς μάλιστα ἐθα-
νώσεν. Ἐπεμψε πολλὰ στίφη Γιζμάκων, ἥτοι φυλάκων τῶν
φρουρίων, εἰς τὸν στόλον· συνεκέντρωσε δὲ καὶ ὑπὸ τὸν Ἰβραΐμ
πασᾶν τῆς Προύσης παρὰ τὸν Βουγιουκτερὲν στρατόπεδον
ἐκ 12,000 ἀνδρῶν ὀρίσασα αὐτοὺς νὰ ἐπιτηρῶσι συγχρόνως
τὰ βίατα ταῦτα στίφη. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ ἰδία ἐφαίνετο συν-
αρπαζομένη συχνάκις ὑπὸ τῆς παραφορᾶς· τὰ τρομερά της
μέτρα κατὰ τῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ὑπηρετούντων Πελοποννη-
σίων, τοὺς ὁποίους διέταξε νὰ συλλάβωσι, νὰ μετακομίσωσιν
εἰς τὸν στόλον νὰ πνίξωσιν ἐν μέρει καὶ νὰ πωλήσωσι τὰς γυ-
ναῖκας καὶ τὰ τέχνα των· αἱ ἀδιάκοποι θανατώσεις κληρικῶν
καὶ ἄλλων Ἑλλήνων, ἡ βίατα ναυτολογία τῶν νησιωτῶν Ἑλ-
λήνων ἐνέσπειραν ἀδιαλείπτους τρόμους μεταξύ τοῦ ἐνὸς μέ-
ρους τῶν κατοίκων, καὶ ἤρξε τὴν μανίαν τοῦ ἐτέρου. Πᾶν
εἶδος ἐμπορίου ἐσταμάτησεν, ὅλαι αἱ τέχναι ἡπράχτουν, λυσ-

σῶντα στίφη διήρπαζαν τὰς οἰκίας τῶν Ἑλλήνων καὶ ἠπέ-
λουν τὰς τῶν Φράγκων· ἡ φυγή, ἣτις συχνάκις ἀπετύγχανε,
καὶ οἱ φόνοι ἐν ταῖς ὁδοῖς ἠῤῥανον· ὁ τουρκικὸς λαὸς ἐφαίνετο
ὡς μεθύων, καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες παρκαλοῦνθων τοὺς κηκούρ-
γους· ἅπαντες δὲ ἀνεβόων, θάνατος εἰς τοὺς ἀπίστους! Αἱ
ἐπαργίαι ἐμμήνησαν τὸ παράδειγμα τῆς πρωτευσούσης. Εἰς
τὴν Μαγνησίαν καὶ Σμύρνην ἔλαβον χώραν φονικαὶ σκηναί. Ἐν
Ἀδριανουπόλει, ἐπὶ τῇ ἀπαιτίσει τῶν Γενιτσέρων καὶ παρὰ τὴν
θέλησιν τοῦ μολλᾶ, ἐθανατώθησαν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἴκοσι τρεῖς
Ἕλληνες ἐκ τῶν ἀνωτάτων τάξεων, ἐν οἷς καὶ ὁ πρόην πα-
τριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλος, ὅστις ἐξῆ ἐκεῖ ἀπο-
μεμακρυσμένος τῶν πραγμάτων. Ἡ διάλυσις αὕτη ὄλων τῶν
δεσμῶν τῆς φιλάνθρωπίας καὶ ἡ περιφρόνησις πρὸς ὅλας τὰς
χριστιανικὰς δυνάμεις, ἠνάγκασαν τὸν Στρογονόφ νὰ διακόψῃ
τὰς σχέσεις του μὲ τὴν Πύλην. Ὡς πρόφασιν δὲ πρὸς τοῦτο
εὔρε τὴν ἀπειλὴν τοῦ Διδανίου, ὅτι θὰ ἐκδιώξῃ βιαίως ἐκ τοῦ
Βοσπόρου τὸ σταλὲν αὐτῷ ταχυδρομικὸν πλοῖον καὶ τὴν προ-
σπάθειαν τοῦ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀπὸ τοῦ Σταυροδρομίου εἰς
Βουγιουκτερέν μετοίκισιν του. Τὴν 5 Ἰουνίου ἐγνωστοποίησε
τὴν ἀπόφασίν του πρὸς τὸν βεῖζ-ἐφένδην, καὶ εἶπεν ὅτι πε-
ριμένει τὰς διαταγὰς τῆς κυβερνήσεώς του. *) Οἱ Τούρκοι πε-
ριωρίσθησαν νὰ τὸν ἐπιτηρῶσιν εἰς Βουγιουκτερέν καὶ νὰ προ-
σμένωσιν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκθέσεών του, τὰς ὁποίας ἀπέ-
στειλε τὴν 9 Ἰουνίου.

Τὴν 12 Μαΐου ἀνεχώρησαν οἱ μονάρχαι ἐκ Λαυδίας. Κατ'
αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεως συνέπεσε νὰ λάβῃ ὁ Ἀλέ-
ξανδρος τὴν εἶδσιν περὶ τῶν αἵματηρῶν σκηνῶν τῆς Κωνσταν-
τινουπόλεως. Ὁ βίσιος καὶ τραγικὸς χαρκτηρ τοῦ πολέμου,
τὰ ἀνυπολόγιστα ἐπακόλουθα, ἅτινα ἠδύνατο νὰ ἔχῃ διὰ τὴν
Πύλην, δι' ὅλους τοὺς χριστιανούς ὑπηκόους τῆς, διὰ τὰ γει-

*) Ἰβ: Παράρτημα Α. 16.

τονικά κράτη καὶ διὰ τὰ σπουδαιότερα συμφέροντα τῆς Ἑλ-
 λῆδος συνεκίνησαν τὴν ψυχὴν του. Ἡ ἐπανάστασις, ἥν κατὰ
 πρῶτον ἐθεώρησαν ὡς πρόσκαιρόν τι κίνημα, παρέστη ὡς μία
 ἐκ τῶν καταστροφῶν ἐκείνων, αἵτινες εἶναι προσωρισμέναι νὰ με-
 ταβῇ ἄλλῳ τὴν τύχην τῶν κρατῶν. Ὁ κόμης Καποδίστριας
 ᾤφειλε νὰ βλέπῃ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ὑπὸ τὴν
 αὐτὴν ἐποψίν, καὶ ἐπομένως νὰ αἰσθάνηται τὰς ἀδημονίας,
 αἵτινες προέκυπτον ἀπειλητικῶς ἐκ τῶν συμβάντων κατ' αὐ-
 τῷ ὡς ὑπουργῷ. Ὁφείλε ν' ἀνγνῶρισῃ, ὅτι τῷ ἦτον ἀδύνα-
 τον νὰ συμβιβάσῃ τὰ καθήκοντα, τὰ ὅποια τῷ ἐπέβη ἢ
 θέσις του, πρὸς τὴν συμμετοχὴν, τὴν ὁποίαν ἐβιάζετο νὰ λά-
 βῃ εἰς τὰ συμφέροντα, παλήματα καὶ κινδύνους, εἰς τὰς ἐπι-
 θυμίας, τὰς περκαλῆσεις καὶ τὰς βεδιουργίας τῶν πολυαφί-
 μων φίλων του. Ἐνταῦθα παρέστη αὐτῷ ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ πα-
 ραιτηθῇ καὶ νὰ πᾶσῃ τὴν ψευδῇ θέσιν, τὴν ὁποίαν εἰς τοιαύ-
 τας περιστάσεις νοημένεστερος καὶ ἰσχυρώτερος αὐτοῦ ἀνὴρ
 δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπερνικήσῃ· καὶ εἰάν ἐκ φιλοδοξίας ἢ κα-
 κῶς ἐνωρουμένης φιλοπατρίας ἀμείβῃ ἄλλεν εἰσέτι περὶ τῆς ἀνέγ-
 κης; ταύτης, ὁ αὐτοκράτωρ αὐτοῦ· ἐξ οὐκείας θελήσεως θὰ τὸν
 ἀπῆλθασεν τοῦ ἐπικινδύνου τούτου καὶ δυσχεροῦς ἔργου. Ἀλλ' ὑ-
 περβολικὴ ἐπιείκεια καὶ κηλοκαγαθία ἐμπόδισαν τὸν αὐτο-
 κράτορα νὰ προβῇ ἐγκαίρως εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἥτις
 θὰ τὸν ἀπῆλθασεν ἀπὸ πολλῶν μεριμνῶν καὶ ἀντιφάσεων.

Ἐπεδείξαμεν ἤδη τὴν πᾶρσιν, τὴν ὁποίαν ἀπεφάσισαν τ' ἀ-
 νακτοβουλία νὰ λάβωσιν. Αἱ ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐποχῆς, ὡς
 ἐνόμιζον, προσερχόμεναι ἀρχαὶ τῶν, καὶ τὰ ἐκ τῆς ἀμοιβῆς
 θέσεώς των ἐξηρητημένα συμφέροντα, οὐδεμίαν ἄλλην ἐσυγχώ-
 ρουν. Ἀσύνετον καὶ ἀσκόπων ἦτο ν' εἴποι τις παρ' αὐτῶν νὰ
 γένωσιν ὄργανα τῆς ἀταξίας καὶ ἀνατροπῆς τοῦ καθεστώτος.
 Ἐξήντησαν ὅλας τὰς θεωρίας, ἵν' ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ ἐξουσία
 τῆς Πύλης ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων δὲν ἦτο νόμιμος, ὅτι λαὸς χρι-
 στιανικὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ᾔναι ὑπέκτος μὴ χριστιανικοῦ λαοῦ,

ἄνευ παραβάσεως ὧν τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων κανόνων, ὅτι οὐδεμία παραγραφή καθίστα νόμιμον τὴν ἀπώλειαν ἀναπαλλοτρίωτων δικαιωμάτων· ὅτι τὰ δικαιώματα τῶν Ἑλλήνων ἀνήκον εἰς τὴν τάξιν ταύτην, καὶ ἐὰν παρεγνωρίσθωσαν ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας, ἡδύνατο κατὰ πᾶσαν ἐποχὴν ν' ἀναγνωρισθῶσιν, ἐπομένως ἡ ἐπανάστασις ἦτο καθήκον ἱερὸν, δικαίαι ἀπόληψις τοῦ βιαίως ἀφαιρεθέντος, καὶ ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι μονάρχαι ἁμαρτάνουν πρὸς τὸν Θεόν, τὴν συνείδησιν καὶ τὸ καθήκον αὐτῶν, ἐὰν διστάζωσιν ἐπὶ στιγμὴν νὰ κηρυχθῶσι κατὰ τῶν καταπιεστῶν ὑπὲρ τῶν κατεπιεζομένων, κατὰ τῶν τυράνων ὑπὲρ τῶν θυμάτων.

Αἱ θεωρίαι αὗται ἡδύνατο νὰ συμφωνῶσι πρὸς τὰς ἰδέας καὶ ἐπιθυμίας τῆς ἐποχῆς, καὶ εἰς ἄλλας παρὰ τὰς πράγματι ὑφισταμένας πολιτικὰς σχέσεις νὰ δώσωσιν ἀφορμὴν εἰς πολιτικὴν μεταβολήν· ἀλλὰ δὲν ἡδύνατο νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ὑπογραμμὸς εἰς τὰ ἀνακτοβούλια, ἅτινα ἐθεώρουν ἑαυτὰ ὡς προωρισμένα, αὐχὶ νὰ διορθώσωσι τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ὅπερ ἀνήκει εἰς ἀνώτερόν τι ὄν καὶ οὐχὶ εἰς ἀσθεῆ πλάσμα· ἀλλὰ νὰ διατηρῶσι τὸ κῆρος τοῦ θετικοῦ δικαίου, ὅπερ κανονίζει τὰς σχέσεις τῶν κρατῶν πρὸς ἄλληλα, καὶ δὲν δύναται ἄνευ προσβολῆς κατὰ τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ ὑπάρξεως νὰ προσβληθῇ ἐν τρίτῳ τινί. Ἡ ἐξουσία τῆς Πύλης παρήχθη ἐκ κατακτήσεως καὶ ἡ κατάκτησις, ὅπως καὶ ἂν ἐγένετο, πρέπει βεβαίως παντοῦ καὶ πάντοτε νὰ θεωρῆται ὡς νόμιμος τίτλος τῆς ἐξουσίας. Ἐκτὸς τούτου ἡ ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων ἐξουσία τῶν Τούρκων ἐκυρώθη διὰ πολλῶν συνθηκῶν μετὰ τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων, ὥστε αὗται δὲν ἡδύνατο, χωρὶς νὰ παραβιάσῃ τὰς συνθήκας ταύτας, ν' ἀμφισβητήσωσι τὴν νομιμότητα τῆς ἐξουσίας ταύτης.

Ὅθεν αἱ ἐπίσημοι διακηρύξεις, δι' ὧν οἱ μονάρχαι εἶχον καταδικάσει πᾶσαν ἐπανάστασιν, ἔπρεπε νὰ ἐφαρμοσθῶσι καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Τ' ἀνακτοβούλια δὲν ἡδύνατο, χωρὶς νὰ

ἐλθεσιν εἰς προφανή ἀντίφασιν πρὸς ἑαυτὰ, νὰ κηρύξωσιν ὡς ἀθῶον καὶ ἐπαινετὸν ἐπὶ τῆς μιᾶς ἀκτῆς τῆς μεσογείου, ὅ,τι ἐπὶ τῆς ἐτέρας ἐπολέμησαν ὡς ἐγκληματικὸν καὶ τιμωρητέον. Ἡ σκέψις αὕτη ὑπῆρξεν ἡ βάσις τῶν πρώτων ἀποφάσεών των. Μόνον ἡ Ῥωσσία, Αὐστρία καὶ Πρωσσία ὑπέγραψαν τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν καταδίκην τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως διπλωματικά ἔγγραφα, ἀλλὰ καὶ ἡ Γαλλία καὶ Ἀγγλία παρέδθησαν τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐναντίον ἰσχυροῦ τινος ἐσωτερικοῦ κόμματος, ὅπερ ὤφειλαν νὰ περιποιηθῶσι, καὶ ἐκήρυξαν λόγῳ καὶ ἔργῳ ὅτι ἀσπάζονται τὸ ἐν Λαυδᾷ καθιερωμένον σύστημα.

Ἀλλὰ καὶ τὸ συμφέρον τῶν δυνάμεων ἐσυμβιβάζετο πληρέστατα πρὸς τὴν ἀρχὴν ταύτην. Κατὰ τὴν ἐποχὴν, περὶ ἧς πρόκειται ἐνταῦθα, ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Ἑλλήνων ἦτον ὀλίγων μόνον ἀνδρῶν ὄνειρον· τ' ἀνακτοβούλια ἡδύναντο νὰ θεωρῶσι τὴν ἀπόπειραν πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτῆς ὡς ὀλίγον βέβαιον καὶ διαρκές ἐπιχείρημα, ἀλλ' ὤφειλαν νὰ φοβῶνται, ὑπὸ πολιτικὴν ἐποψίν καὶ ὡς πρὸς τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις, τὰ παντὸς εἶδος κακιὰ, τὰς ἐρηνώσεις καὶ φονικὰς σκηναίς, ἃς συνεπῆγαν, καὶ τὴν ἀταξίαν ἣτις ἔπρεπε νὰ προέλθῃ ἐκ τούτων. Ὅθεν ἡ πρώτη των εὐχὴ δὲν ἡδύνατο νὰ ἦναι ἄλλη, εἰμὴ νὰ εἰδῶσι τὴν ἀπόπειραν ταύτην ὡς ὀδὸν τε τάχιον ματαιουμένην. Ἀλλ' ἐπειδὴ, ὅσον καὶ ἐὰν ἐθεώρουν ἐνόχους τοὺς πρωταιτίους, συνηγόρουν ὑπὲρ τῶν συμπαρασσευμένων λαῶν ἡ φιланθρωπία καὶ ἡ θρησκεία, διὰ τοῦτο ἤρμοζεν εἰς τὴν καλοκαγαθίαν τῶν κυβερνήσεων νὰ εὗρῶσιν ἐν μέσον, δι' οὗ νὰ χαλινώσωσι τὴν παρωγισμένην Πύλκην, καὶ νὰ δυνηθῶσι νὰ εἰσαγάγῃσι βελτιώσεις εἰς τὰς ὑπὸ Ἑλλήνων κατοικουμένας χώρας.

Ἦνα δ' ἐπιτύχῃσι τὸν διπλοῦν τοῦτον σκοπὸν, δύο πράγματα εἶχαν νὰ πράξωσιν· ἦτο δηλονότι ἀναγκαῖον νὰ γνωστοποιήσωσι πρὸς τοὺς ἀρχηγούς τῆς ἐπαναστάσεως, ὅτι ἐχρεώσταν ν' ἀποστῶσι πάσης περαιτέρω προσβολῆς, καὶ ν' ἀναθέσωσι τὴν ὑπόθεσιν των εἰς τὰς δυνάμεις, ἂν δὲν ᾔθελον νὰ

ἐμποδίσωσιν αὐτάς ἀπὸ τοῦ νὰ ἐργασθῶσιν ὑπὲρ τινος ἀναλόγου ἀμνηστίας καὶ εὐνοικοῦ διοργανισμοῦ τοῦ μέλλοντος. Τοῦτου ἐπιτευχθέντος, ὥφειλαν ν' ἀρχίσωσι μετὰ τῆς Πύλης σπουδαίας καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τῶν ἀμεταθέτου διαπραγματεύσεις, νὰ ἐνεργήσωσι δὲ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ φιλικὸν καὶ σταθερὸν ὕψος, ὥστε νὰ παύσωσιν αἱ ὁμότητες τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐκδικήσεως, καὶ ἔπειτα νὰ ὑπαγορεύωσι τὰς ἀναμνησκόμενας ἐν τῇ δικαίᾳ, καὶ νὰ προσπαθῶσι νὰ πείσωσι τὴν Πύλην περὶ τῆς ὥφελείας, ἥτις θὰ προέκυπτεν ἐκ τούτων ὑπὲρ αὐτῆς ταύτης.

Ἄλλ' αἱ Δυνάμεις δὲν ἠσπάσθησαν τὴν πορείαν ταύτην, τὴν ὁποίαν μόνον ἠωμέναι ἐδύναντο ν' ἀκολουθήσωσι μετὰ βαρύντητος, ἥτις βεβαίως θὰ ἔλλειπεν ἀπὸ πάσης ἄλλης πορείας. Ἀφοῦ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἀπεμακρύνθη ἐκ τῆς Λαῶβιχης, περιήγησαν εἰς τὰ ὠτὰ τοῦ ἄλλαι φωναί, καὶ ἤλκυσαν τὸν ἄνθρωπον, ἂν καὶ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἐλύσωσι τὸν αὐτοκράτορα. Ἐὰν ἐπετύγχανον τὸ δεύτερον, δὲν θὰ ἐλαμβάνοντο τοῦλάχιστον τὰ ἱμιτελῆ ἐκεῖνα μέτρα, ἃτινα χαρακτηρίζουσι τὴν προσεχῆ ἐποχὴν. Μόνον ἡ Ῥωσσία ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἀνωπύτως, ὅτι ἐπεδίδωκαν οἱ ἑταῖροί σται ὡς ἔσχατον σκοπὸν. Δι' ἁλλῶν Δυνάμεων γινόμενον θὰ ἐφαίνετο ὡς ἐνέργεια κατὰ τῆς Ῥωσσίας, καὶ θὰ ἔλκε τοὺς σπουδαίους φιλικούς δεσμούς μετὰ τοῦ κράτους τούτου. Ἄλλ' ἡ Ῥωσσία ὥφειλε νὰ θεωρῇ τὸν Σουλτάνον ὡς εὐχρηστότερον γείτονα ἢ τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Ὅθεν μετὰ τῶν ἐσχάτων εὐχῶν τῆς Ῥωσσίας καὶ τῶν ἑταιριστῶν ὑπῆρχε μέγα χάσμα, καὶ παράτολμον ἀρεθὸν ὄνειρον ἦτο τὸ ν' ἀφαιρῶσιν ὑπὲρ τοῦτο τὴν Ῥωσσίαν διὰ τῆς βίας τῶν περιστάσεων. Οὐχ' ἥτιον ἡλπίζον τότε ἀκόμη πολλοὶ νὰ νικήσωσι τὴν πολιτικὴν διὰ φιλανθρωπικῶν καὶ χριστιανικῶν φρονημάτων, καὶ τοὺς συνέδραμον εἰς τοῦτο ἡ Πύλη, αὐτὴ ἡ κοινὴ γνώμη ἐν Εὐρώπῃ καὶ πολλοὶ σπουδαῖοι πολιτικοὶ ἄνδρες.

Ἡ κρυγὴ περὶ τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων διαπραττομένων ὡμότητων ἀντήχησεν μυριστρόπως καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ ἔθιξε τὰς ἀγαθετέρας χορὰς τῶν ἀγαθωτέρων καρδιῶν. Ὁ Σουλτὰν, εἰς οὗ ἀπεθίδοντο αἱ ὁμότητες: πάντων, ἴστατο κατὰ τὴν κοινὴν γνώμην ὡς δῆμος ἐπὶ τῆς λαμπτόμου. Βεβαίως τὸ πάθος δὲν ἔδωκεν αὐτῷ τὸν καιρὸν νὰ σκεφθῇ ὅτι ἡ θέσις τοῦ ἥτο φοβερὰ, ὅτι ἐβρίσθη λίαν αἰφνυδῶς εἰς αὐτὴν καὶ ὅτι πολὺ διάφορα μέτρα ἢ τὰ ἐδικὰ τοῦ θὰ συνελέτουν νὰ εὕρῃ κατὰ τὴν πρώτην στιγμὴν τὴν ὀρθὴν καὶ πράγματι συμφέρουσαν αὐτῷ διαγωγὴν. Ἀλλὰ ποία εὐρωπαϊκὴ κυβέρνησις δύναται νὰ εἰπῇ ὅτι ἐν ὁμοίᾳ θέσει θὰ ἐξεύρισκεν ἀμέσως τὰ πρόσφορα μέσα; Ὅσον ἀπροσδόκητα ἦσαν τὰ συμβάντα, τόσον τρομακτικότερα ἔπρεπε νὰ ἦναι ἡ ἐντύπωσις αὐτῶν. Ἀμ' ἀφοῦ ἐγνώσθησαν ὡς ἀλληλοδιαδόχα κτυπήματα, ἡ εἰσβολὴ εἰς τὰς Ἡγεμονείας, ἡ ἐπανάστασις τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν νήσων, αἱ βιαιότητες καὶ παντοειδεῖς σφαγαὶ τῶν Μουσουλμάνων, πᾶς νὰ μὴ ἀναφλεθῇ ἡ μανία καὶ ἐκδίκησις; Πανταγόθεν ἐπέσκηψεν ἡ καταιγὶς ἐπὶ τῆς Πύλης, ἥτις ἐγίνωσκεν ὅτι δὲν τὴν ἐπρόκαλεσε, πανταχοῦ εἶδεν ἐαυτὴν προδιδομένην καὶ κεκρηγμένην κατ' αὐτῆς τὸν πανώλεθρον πόλεμον, ὅχι ὅπως ἐκδιέτῃ τὴν ἐπιεικειάν της, ἀλλ' ὅπως καταστρέψῃ τὴν δυνάμιν της, τὴν κατοχὴν της, τὴν ὑπαρξίν της. Τίς δὲν ἤξευρεν ὅτι ἐν τῇ παρακμῇ αὐτῆς; εἶχεν ἔτι διατηρήσει συναίσθησιν τινα ἀξίας, ἣν ἔπρεπε νὰ πληρώσῃ ἡ τολμηρὰ ἐπίθεσις λαοῦ, οὗ ἡθελερὶ πολὺ κατώτερόν της; Οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες, οἵτινες εἶχον νὰ ἐπεργήσωσι κατὰ τὴν θλιβεράν ἐκείνην κρίσιν, ἐπειδὴ αἱ κωδερνήσεις των ἤθελον τὴν κατάπαυσιν τῆς ἐπαναστάσεως, ὥρηναι νὰ ἐκτιμῇσωσι τὰς περιστάσεις ταύτας, νὰ μὴ καταπλαγῶσι εἰς τὴν θέαν τῶν πρώτων ἐκρήξεων, ὥς παρήγαγεν ὁ τρόμος, ἡ μανία καὶ ὁ φόβος ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἄλλα, καὶ ἰδίως νὰ μὴ λησμονήσωσιν, ὅτι αἱ ὁμότητες αὗται προεκλήθησαν δι' ἄλλων οὐχ' ἥττον ἀσυγνώστων ὡμότητων.

Ἐνθ' ἡ Εὐρώπη ἀντήχει ἐκ τῆς μανιώδους κατακράυγης κατὰ τῶν Τούρκων καὶ προσεκάλει εἰς σταυροφορίαν, τ' ἀνακτοδοῦλια καὶ τὰ ὄργανά των, ἱστάμενα ὑψηλότερον, ὥφειλον νὰ ἐργασθῶσιν ὅπως καταπραῦνῳσι τὸν πυρετὸν τοῦτον, νὰ περιστείλῳσι τὴν Πύλην διὰ συντετῶν καὶ ἀξιοπρεπῶν μέτρων, καὶ νὰ μὴ παραβλέψῳσι τὸν μέγαν σκοπὸν τῆς ἐπανόδου καὶ ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης. Αὕτη ἦτον, ὡς εἶχαν τότε τὰ πράγματα, ἡ μόνη ὑγιὴς πολιτικὴ. Ὑπῆρχε βεβαίως καὶ ἄλλη τις ἀλλοτρία τῷ δικαίῳ, ἥτις ἐπωφελουμένη τὰς περιστάσεις, τὰ πάθη καὶ τὰς πλάνας τῆς ἐποχῆς, θὰ παρουσιάζετο ὡς τοιαύτη, ἥτις ἔφερεν ἐν ἑαυτῇ τὴν δικαιολογίαν τῆς, καὶ τὴν ὁποῖαν οὐδεὶς δύναται νὰ ἐπαινέσῃ ἐκ τῶν προτέρων, ὅπως οὐδεὶς τὴν κατακρίνει ἐκ τῶν ὑστέρων. Αὕτη δὲ, προερχομένη ἐκ τῶν ἡκαμένων προσπαθειῶν τῶν Δυνάμεων, θὰ ἡδύνατο ν' ἀνεγείρῃ δυνατὸν προμαχῶνα κατὰ τῶν κινδύνων τοῦ μέλλοντος. Ἀλλὰ τοιαύτη πολιτικὴ ἀπαιτεῖ πλήρη ἀσφάλειαν τῶν κυβερνήσεων ἐσωτερικῶς, καὶ αὕτη ἔλειπε, τὸν μεγαλειότερον ἀμοibaῖον σεβασμὸν καὶ ὁμόνοιαν, καὶ ταῦτα ἐπίσης ἔλειπον· ἡ ἀπῆτει μεγάλην ὑπεροχὴν μιᾶς Δυνάμεως, καὶ αὕτη δὲν ὑπῆρχεν.

Ἀλλ' ἄλλαι σκέψεις καὶ ἀποφάσεις ἐπεκράτησαν. Μόλις ἐπανῆλθεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς Πετροῦπολιν, εὐθὺς ἐξεβράγησαν περὶ αὐτοῦ τὰ ἐχθρικώτερα φρονήματα κατὰ τῆς Πύλης. Πόλεμος ἦτον ἡ εὐχὴ ὅλων τῶν Ῥώσων, ὅσον διάφορα καὶ ἂν ἦσαν τὰ αἷτια ἅτινα ἐγένεον τὴν ἀπαίτησιν ταύτην. Ὁ ὑπὲρ τῆς θρησκείας ζήλος παρέσχεν προφάσεις καὶ ἐπιχειρήματα, ἀλλὰ κυρίως οὗτος ὀλίγον ζωρὸς ἦτο. Ἰσχυρότερον ἐπενήργει τὸ ὑπερήφανον, μάταιον καὶ ἀνευχάριστον πνεῦμα τῆς φιλελευθερίας, τὸ ὁποῖον ἐλάμβανε πολλὴν ἐπίδοσιν ἐν τῷ στρατῷ καὶ ταῖς ἀνωτέραις τάξεσιν ἐν Ῥωσσίᾳ, καὶ ἤδη θορυβωδῶς ὑπεστήριζε τοὺς καθ' ὅλον τὸ κράτος ἐξηπλωμένους Φιλικούς, οἵτινες ἐκήρυτταν τὸν πόλεμον ὡς ἀγῶνα ἱερόν. Αἱ

μεσημβρινῇ ἐπαρχίᾳ ὠνειροπόλουν τὰ μεγάλα ὠφελήματα ἅτινα θὰ ἀπέκτων ἐκ τῆς πτώσεως τῆς Δυνάμεως, ἥτις ἐκράτει τὰς κλεῖς τοῦ Βοσπόρου. Ὁ στρατός, βαρυνθεὶς τὴν εἰρήνην, ὠνειροπόλει τιμὰς, βαθμοὺς καὶ δόξαν. Οἱ ὀπαδοὶ τέλος τῆς πολιτικῆς τῆς Αἰκατερίνης ἐπίστευον ὅτι ἦλθεν ὁ καιρὸς ν' ἀναστήσωσι τὰ παλαιὰ σχέδια, ἅτινα δὲν συνῆδον πρὸς τὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὅλοι οὗτοι ὁμοῦ, καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἦτο μέγας, κατέκριναν τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου ὡς εὐρωπαϊκὴν, καὶ προσεπάθουν νὰ τὸν σύρῳσιν εἰς τὴν ὁποίαν ἐνόμιζαν ὡς ῥωσικὴν, ἥτις ἐκολάκευε μᾶλλον τὴν ἐθνικὴν ζηλοτυπίαν καὶ ματαιότητά, καὶ ἀπεμάκρυνεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς κοινῆς ὑποθέσεως, ἥτις κατεῖχε τὴν ψυχὴν του καὶ παρίστατο διὰ τῆς πρὸς Συμμαχίας.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἀντέστη κατὰ τῆς πίεσεως ταύτης. Ἡ ὑπερηγὴ τοῦ νοός του, τὰ ὑψηλά του αἰσθήματα καὶ ἡ σταθερότης τοῦ χαρακτῆρός του ἀπέκρουον τὰ σοφίσματα περὶ μαρισμένης πολιτικῆς καὶ τὰ σχέδια, ἅτινα ἡ φιλοδοξία εἶχε περιβάλλει διὰ τοῦ πέπλου τῶν ῥωσικῶν συμφερόντων. Διατήρησις τῆς εἰρήνης, ἐδραίωσις τῆς ὑφισταμένης τάξεως ἐν Εὐρώπῃ καὶ πᾶσα εὐμερία καὶ ἐλευθερία ὑπὲρ τῶν ὁμοθρήσκων του, αἵτινες ἰδύναντο νὰ ἐπιτευχθῶσι διὰ τῆς εὐθείας ὁδοῦ, ἦσαν οἱ σκοποὶ οὓς ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν. Ἦθελε νὰ σώσῃ τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τοῦ βαρβάθρου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶχαν ῥῖψῃ αὐτοὶ ἑαυτοὺς, ἀλλὰ νὰ μὴ θυσιάσῃ διὰ τοῦτο τὰς ἀρχάς του, νὰ μὴ προσθέσῃ εἰς τὰς ὁμότητες ἃς ἐγέννησεν ἡ ἐπανάστασις, νέας ἄλλας ἐνὸς πολέμου, τοῦ ὁποίου οὐδεὶς ἦν δυνατό νὰ ὀρίσῃ τὸν ἀληθεῖ σκοπὸν, καὶ τοῦ ὁποίου τὰ πρῶτα ἐκαύλουθα θὰ ἦσαν ἡ σφαγὴ ἑκατὸν χιλιάδων ἐλληνικῶν οἰκονομικῶν, ἡ ἐξόντωσις ὁλοκλήρου τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ καὶ σκὰ ἀνυπολογίστων καταστροφῶν.

Ἀλλὰ τὸ ὄργανον τῆς θελήσεώς του, τὸ ἀνακτοβούλιον δὲν ἐπύργει κατὰ τὴν ἐννοίαν ταύτην. Ὁ Καποδίστριας ἐντρομος

ἐκ τῶν κινδύνων τῶν πατριωτῶν του, θηρεύων δραστήρια μέσα ἵνα σώσῃ αὐτούς, καὶ παρασυρόμενος ὑπὸ τῆς παραφροῆς τῆς Εὐρώπης, ἐνόμιζεν ὅτι ὤφειλεν ἐν ταῖς μετὰ τῆς Πύλης δικτατορικατέουσιν νὰ μεταχειριθῇ ἀντὶ τοῦ φιλικῦ τοῦ δικτακτικῶν ὄφους. Ἐγίνωσκε καλῶς ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἤθελε τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἤλπιζεν, ὅτι κυβερνήσεις ἀσθενεῖς ὡς τὴν τουρκικὴν δὲν θὰ ἤργει νὰ δώσῃ ἀφ' ὧν πρὸς τοῦτον, καὶ δὲν θὰ ἀνθίστατο εἰς τὰς ἀπειλάς.

Ἀκριβῶς τοιαύτην πράξιν, ἣν ἡ Πύλη ἠκολούθει, καὶ τοιαύτην συμπεριφορὰν ὡς τὴν τοῦ βερώνου Στρογονόφ, ἐχρειάζετο ὁ Καπρὸδίστριας. Πρὶν ἢ φθάσωσιν ἀκρίβη εἰς Πετρούπολιν αἱ ἀπὸ 9 Ἰουνίου εἰδήσεις, τὸ πολεμικὸν κίμα ἐνίμισεν ὅτι ὑπερίσχυσε καὶ προέβη πάραυτα εἰς τὸ ἔργον. Ὁ Καπρὸδίστριας ἐγκώριζε πολὺ καλὰ τὸν αὐτοκράτορα του, καὶ ἐγίνωσκεν ὅτι μόνος αὐτὸς δὲν ἠδύνατο νὰ τὴν διεξάγῃ, καὶ ὅτι ὅλη ἡ Εὐρώπη ἔπρεπε νὰ συμμεριθῇ μετ' αὐτοῦ τὴν εὐθύνην, πρὶν ἢ ἀποφασίσῃ τὸν πόλεμον. Ἀλλ' ἤλπιζεν ὅτι θὰ περιέπλεκε τὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις τόσον βραδέως εἰς τὸ δέιπνόν του, ὥστε ν' ἀναγκασθῶσι νὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν, ὅπου καὶ ἂν τὰς ὠδήγει. Ἡ ἐλπὶς αὕτη ὑπῆρξεν ἡ πηγὴ ὅλων τῶν σφαλμάτων ὑπολογισμῶν του.

Τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετρούπολεως ἐνισχυθὲν διὰ τῶν ὅπλων, τὰ ὅποια παρέσχεν αὐτῇ ἡ Πύλη καὶ ὁ Στρογονόφ, ἐνεφανίσθη τὴν 22 Ἰουνίου ἐνώπιον ὅλων τῶν λοιπῶν ἀνακτοβουλίων τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ὡς ἐνώπιον μεγάλου τινὸς δικαστηρίου, καὶ διεξήγαγε τοιοῦτοτρόπως τὴν ὑπόθεσιν του, ὥστε προσεδόκῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν ἐπιδοκιμασίαν ἀπάντων, καὶ ἤλπιζεν ὅτι θὰ παρεκλίνει πᾶσαν χεῖρα νὰ φέρῃ μέλαναν ψῆφον κατὰ τῆς Πύλης. *) Ἐφρόντισε δὲ ἰδίως νὰ προσελκύσῃ εἰς ἑαυτὸ τὴν Δυστρίαν, τὴν σπουδαιοτέραν

*) Ἡ παρ. Α. 17. α. β. γ.

δύναμιν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ τὸ σπουδαιότερον ἀνακτο-
βοῦλιον, ἕνεκα τῆς αὐστηρότητος τῶν ἀρχῶν του καὶ τῆς ἰκα-
νότητος τοῦ ἀρχηγοῦ του. Ὁ Καποδίστριας ἐπρόβαλε τὴν ταυ-
τότητα τῶν ιδεῶν τῆς ρωσικῆς καὶ αὐστριακῆς κυβερνήσεως,
καὶ πρὸς ἀποδείξιν τούτου· ἔφερε τὴν ἐπὶ τῇ εἰδήσει τῆς ἀπαγ-
χρίσεως τοῦ πατριάρχου ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Μετερνίχου δο-
θεῖσαν παραγγελίαν πρὸς τὸν Δι' ἀγγελόν του, νὰ ἐκφράσῃ τὴν
ἀπρίσκειαν τῆς αὐλῆς του δι' αὐστηρῶν φράσεων, καὶ νὰ εἴπῃ
συμβουλευτικῶς τῇ Πύλῃ, ὅτι ὅλαι αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις
ἕνεκα τῆς προσβολῆς κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἡδύνατο
νὰ φράσωσιν εἰς τριᾶύτην ἀ' ἀγκυρῇ, καθ' ἣν ἡ Πύλη βεβαίως
διέτρεχε μέγαν κίνδυνον. Ὁ πρίγκιψ εἶχε προσέτι γράψῃ τό-
τε τῇ κήμητι Νεσσαελρώδη, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας
ταῦτον ἐταξέχθη, ὡς ἂν ἡ ὕβρις ἐγένετο κατὰ τοῦ Πάπα·
ὅτι κατὰ τὴν κρίσιν ἐκείνην περιστάσιν οὐδεμίαν διάκρισιν
ἐποίησε μεταξύ ρωμαϊκῆς καὶ ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Τῶν λέξεων
ταύτων ἐδράζετο νῦν τὸ ρωσσικὸν ἀνακτοβούλιον, καὶ ἀποδί-
δον τῇ Πύλῃ τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ ὕβρισῃ καὶ ταπεινώσῃ ὁλό-
κληρον τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν ἐν τῇ ἑλληνικῇ, προσε-
φέρθη ὡς συνήγορος προσκαλέσαν καὶ τὰς λοιπὰς χριστιανι-
κὰς δυνάμεις νὰ προστατεύσωσι τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν, ὅπερ
ἐπίταττε τὸ διὰ τῶν συνήκων κεκτημένον καθήκον καὶ δι-
καίωμα. Ἀπέδιδε δὲ τῇ Πύλῃ καὶ τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ ἐξο-
ληθῇ οὐ μόνον τοὺς ἀποστάτας, ἀλλ' ὁλόκληρον τὸν χρι-
στιανικὸν λαόν, καὶ ἐξητήσατο τὴν σύμπραξιν τῶν συμμάχων
δυνάμεων κατὰ τῶν ἀποτραπαλίων τούτων σκοπῶν. Ἡ Πύλη,
ὡς ἐπείτα τὴν θέσιν τῆς, ἡ ἡδυνάτει ἕνεκα τῆς ἰσχύος καὶ
ἐκτάσεως τῆς ἐπαναστάσεως νὰ τραπῇ φιλανθρωποτέρῳ ὁδῶν,
ἔ, ὅταν τοῦτο τὴν ἐσύμφαρεν, προθύμως ἐνέβαλλεν ἐαυτὴν εἰς
τὴν ἀδυναμίαν ταύτην, ὅπως ἐκήρυξεν αὐτοβροντήτως τὸν κατὰ
τῶν ἀποστατῶν πόλεμον ὡς κοινὸν ἀγῶνα ὅλων τῶν Μουσουλ-
μάνων, ὡς πόλεμον τοῦ Ἰσλαμισμοῦ κατὰ τοῦ Σταυροῦ. Ἐάν

ἡ κατάστασις αὕτη δὲν ἐπιτρέπει εἰς τὰς Δυνάμεις νὰ διστιά-
ζωσιν, οὐχ ἥττον ἢ παραβιάσις τῶν συνθηκῶν (ὅχι μόνον τῶν
μετὰ τῆς Ῥωσσίας, ἀλλὰ καὶ τῶν μετὰ πάσης ἐξ αὐτῶν συνημιέ-
νων) δικαιοῖ καὶ ὑποχρεοῖ αὐτὰς νὰ λάβωσι κοινὴν τινὰ σπου-
δαίαν ἀπόφασιν. Ἵνα καταδείξῃ δὲ ὅτι πράγματι ἔλαβε χώ-
ραν ἢ παραβιάσις, τὸ Ῥωστικὸν ἀνακτοβούλιον ὑπέβαλεν εἰς
τὰς Δυνάμεις περιληψὶν τῶν συνθηκῶν, αἵτινες εἶχαν συναφθῇ
μετὰ τῆς Πύλης ἀπὸ τῆς κατακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπό-
λεως ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β', καὶ ἐδείξε τὰς πρὸς ὑπεράσπισιν
τῆς χριστιανικῆς πίστεως, τῆς τε ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς
ἐκκλησίας καὶ ἱερωσύνης, παραδειγμένας ῥήτρας ὡς καὶ τοὺς
ὁρισμοὺς περὶ ναυτιλίας καὶ ἐμπορίου. Παρέστησεν ὡς ἀνάγκ-
καίον ὃ ἀπαιτήσῃ παρὰ τῆς Πύλης νὰ ἀλλάξῃ ὅλην τὴν
μέχρι τοῦδε διαγωγὴν της, ἀλλ' εἶπεν ὅτι δὲν εἶχε τὴν πρὸς
τοῦτο θέλησιν, καὶ ἐξήγαγεν ἐκ τούτου τὸ συμπέρασμα, ὅτι
ἡ Πύλη δὲν δύναται πλέον νὰ συνυπάρχῃ μετὰ τῶν χρι-
στιανικῶν κρατῶν. Ἀπαξ ἐκφράσαν τὴν ὀριστικὴν ταύτην
γνώμην, τὸ Ῥωστικὸν ἀνακτοβούλιον δὲν ἔλειψε νὰ ἐκδηλώσῃ τὸν
φόβον, ὅτι τὸ ταραχοποιὸν κόμμα ἐν Εἰρώπῃ, ἐπειδὴ ἴσως ἔχει
μέρος εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, θὰ ἐκμεταλλευθῇ αὐτὴν
ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἐὰν αἱ Δυνάμεις δὲν σπεύσωσι νὰ κατισχύσωσιν
αὐτῆς, ἢ ἐὰν ἡ Πύλη κατορθώσῃ τὴν ἐξόντωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ
λαοῦ, ἐπομένως καὶ ἐν ἐπιτυχίᾳ καὶ ἐν ἀποτυχίᾳ. Ἐπρόσθε-
σε δὲ εἰς τὸν σπουδαῖον δι' ὅλας ἐξίσου τὰς Δυνάμεις λόγον
τοῦτον, τὸν ἰδιαιτέρον ἑαυτοῦ, ὡς γειτονικοῦ κράτους, ὡς προ-
στάτου τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, καὶ ἔδωκε σύνοψιν τινὰ περὶ
τούτου εἰλημμένην ἐκ τῶν συνθηκῶν καὶ ἐτέραν ἐκ τῶν πλη-
ροφορικῶν τοῦ βαρῶνου Στρογονώφ, ἵνα καταδείξῃ τὰς ζημίας
αἵτινες προσεγίνοντο τῇ Ῥωσσίᾳ ὑπὸ ἀμφοτέρας τὰς ἐπὶφεις.
Ὅδηγαί δὲ πρὸς τὸν Στρογονώφ, ὡς τελευταία θυσίᾳ, τοῦ νὰ
προσκαλέσῃ τὰς Δυνάμεις νὰ ἐκφρασθῶσι καὶ συμπράξωσι, καὶ
διαβεβαίωσις ὅτι οὐδεμίαν ἐπιδιώκει κατάκτησιν, ἀλλὰ μόνον

τὸ δίκαιόν της, τὴν εἰρήνην, τὴν διατήρησιν τῆς ἱερᾶς Συμμαχίας, τὴν κραταίωσιν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας καὶ χωρὶς τὴν διοίκησιν ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καὶ τέλος ὑπαινικμοὶ ὅτι τὰ στρατεύματά της ἦσαν ἔτοιμα, ἐδίδαν πέρας εἰς τὴν περίεργον ταύτην δῆλωσιν τῆς Ῥωσσίας, ἥτις κατὰ τὸ περιεχόμενον ἦτο εἰσαγωγή πολεμικοῦ τηλεσιγράφου. Ἐφάνη δὲ φοβουμένη ὅτι δὲν δύναται νὰ πέμψῃ ἀπ' εὐθείας τὰς εἰδήσεις ταύτας πρὸς τὸν Στρογονῶφ, ὅθεν ἐπέμψεν ἀντίγραφον αὐτῶν πρὸς τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Βιέννης, παρεκάλει αὐτὸ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀποστολὴν, ἐξύψου ἐπαίνων τὴν φιλίαν τοῦ Διαγγέλου πρὸς τὸν Στρογονῶφ, κατέκρινε τὴν διζωγὴν τοῦ Στραγγφόρδου, ἀπηύθυνεν ἐν Ἀγγλίᾳ ῥητὰ παράπονα κατ' αὐτοῦ, καὶ ἐξεδήλου δεινοὺς φόβους περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Στρογονῶφ, τὸν ὅποιον προσεκάλεσεν ὅλας τὰς δυνάμεις νὰ προστατεύσωσι.

Τὸ ἀνακτοβούλιον, ἰδίως τὸ τῆς Βιέννης, ἐξεπλάγησαν ἰδόντα τὰς διακηρύξεις τῆς Ῥωσσίας καὶ τὰς πρὸς τὸν Στρογονῶφ ὁδηγίας, ἐν ταῖς ὁποίαις σπανιώτατοι λόγοι διεδέχοντο βαρυτάτας κατηγορίας καὶ ἀπειλάς. Εἰκασαν ὅσοις ἐντύπωνσιν θὰ ἐπρόξενον αὐταὶ εἰς τὴν Πύλην, ἥτις τότε εἶχε πλείστας ἀποδείξεις περὶ τῆς συνενοχῆς τῶν Ῥώσων ὑπαλλήλων εἰς τὴν ἐκανάστασιν, ἕκαστος ἄγγελος ἔφερεν αὐτῇ νέας τρομερὰς εἰδήσεις ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, ἡ δὲ πρωτεύουσα ἐπίστευσεν ὅτι κἀνθιται ἐπὶ ὑπονόμου, καὶ ὅλον τὸ κράτος ἠπηλεῖτα. Εἶδαν ὅτι ἡ Ῥωσικὴ κυβέρνησις, προσπαθοῦσα νὰ μάθῃ τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰ μέτρα τῶν δυνάμεων ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ Πύλη ἀρνητικῶς ἀπαντῶσα ἢ ἀδυνατῶσα νὰ τραπῇ φρονιμωτέραν ὁδὸν ἐπικάλει τὸν πόλεμον, οὐδὲν ἄλλα ἐκαραδοκεῖ, οὐδεμίαν ἑλληνικήν εἶχεν, ἢ αὐτὸν τὸν πόλεμον.

Αἱ πρὸς τὸν Στρογονῶφ ὁδηγίαι ἐνοχλοῦσαν τὴν Πύλιν ἐκὶ μεγάλη ἀχαριστία πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἥτις ἀπὸ ἐπὶ τῶν δὲν ἔπαυσεν ἀπαιτοῦσα παρ' αὐτῆς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν συνθηκῶν, καὶ

ἔτρεφεν ὑπὲρ αὐτῆς· τὰ εἰρηνικώτερα καὶ φιλικώτερα φρονήματα. Τὸ ἀληθές ἦτον ὅτι ἡ Ῥωσσία ἔνεκα τῆς μὴ ἐκπληρώσεως τῶν συνθηκῶν ἐκράτει μεταώρους καὶ ἀμφιβόλους τὰς διαπραγματεύσεις, καὶ ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ Στρογονῶφ σπανίως ἐδείκνυε φιλικὰς διαθέσεις. Ἀπέδιδον δὲ τῇ Πύλῃ τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ πολεμήσῃ ὄχι τοὺς ἀποστάτας ἀλλὰ τοὺς Ἑλληνας ἐν γένει, νὰ μὴ περιορισθῇ εἰς ὑπεράσπισιν, ἀλλὰ νὰ κτυπήσῃ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν· ἀλλ' αἱ κατηγορίαι αὐτῆς δὲν ἦσαν ἀληθεῖς. Ἐκράνυαζον ὅτι κατεπατήθησαν αἱ συνθήκαι, ἀλλὰ δὲν ἐξετίμων τοὺς λόγους, αἵτινες ἐσυγχώρουν, ἐδικαιολόγουν καὶ διετήρουν τὰ κατὰ τῶν Ἡγεμονειῶν καὶ τῆς νυκτιλίας μέτρα. Ἐφαίνοντο ὅτι ἤθελαν νὰ δείξωσι καὶ πάλιν τῇ Πύλῃ παρὰ τὴν θέλησιν τῆς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας τοῦ, καὶ ἠπειλοῦν διὰ τοῦ πολέμου, ἐὰν ἡ Πύλη δὲν παρεδέχετο τὰς ἀπαιτήσεις, τὰς ὁποίας ὤφειλε νὰ παρουσιάσῃ ὁ Στρογονῶφ εἰς αὐτὴν ἐν διακονίᾳ, ἥτις συνταχθεῖσα ἐστάλη αὐτῷ ἐκ Πιτρούπολεως. Ἡ Ῥωσσία ἰδιοποιεῖτο τὸ δικαίωμα τοῦ ν' ἀποφινθῇ μνημονῶς περὶ τοῦ θεμιτοῦ τῆς παλαιτέρᾳ συνπαρέχεις τῆς Πύλης μετὰ τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, καὶ ἐνίσχυε τὰς ἀπειλὰς τῆς λέγουσα ὅτι εἴγε τρὸς τοῦτο τὴν συγκατάθεσιν τῶν Δυνάμεων, παρήγγειλε δὲ τῷ βασιλεῖ Στρογονῶφ, νὰ βεβαιώσῃ τὴν Πύλῃν ὅτι ἐν περιπτώσει πολέμου ὅλαι αἱ Δυνάμεις αὐταὶ θὰ πηρυχλωθῶν τὴν Ῥωσσίαν. Καὶ ἵνα μὴ λείψῃ τι εἰς κατάρτισιν τῶν ὁδηγῶν τούτων, διέταττε τὸν Στρογονῶφ νὰ γνωστοποιήσῃ τὴν ἀπάντησιν τῆς Πύλης οὐ μόνον πρὸς τὴν αὐλήν του, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν κόμητα Βιτγκενατέην καὶ τὸν ἀντιναύαρχον Γρέιχ, δηλ. πρὸς τοὺς διοικητὰς τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου.

Ἡ πρὸς τὴν Πύλῃν διακοίνωσις, περὶ ἧς εἶπαμεν ἀνατέρω, συνετάχθη μὲ ὕψος τελεσιγράφου. Παρίστανε τὴν διαγωγὴν τῆς Ῥωσσίας ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως ὡς ἀμεμπτόν, τούναντίον δὲ τὴν τῆς Πύλης μὲ μέλανα χρώματα, καὶ

ἐδικαιολογεῖ τὴν παρατεινομένην καὶ ἐπεκτεινομένην ἀντίστασιν τῶν Ἑλλήνων ὡς ἀγῶνα περὶ ζωῆς καὶ θανάτου, προσκληθέντα ἐκ τῶν μέτρων τῆς Πύλης. Ἐλεγε δὲ ὅτι ἡ Ῥωσσία ἀντιπροσωπεύει τὴν Εὐρώπην, καὶ ἀπαιτεῖ παρ' ἐκείνης νὰ ἀλλάξῃ διαγωγὴν, νὰ δηλώσῃ σαφῶς, ὅτι τὰ ἔκτοτε γεγόμενα οὐκ ἀποδείξουσιν ὅτι ἡ Πύλη δύναται εἰσέτι ν' ἀσπασθῇ φιλικωτέρῳ καὶ συμφωνοῦν πρὸς τὰς συνθήκας τρόπον ἐνεργείας, τὴν ἀνέγερσιν τῶν ἐκκλησιῶν, τὴν προστασίαν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, τὴν διάκρισιν μεταξὺ ἀθῶων καὶ ἐνόχων, τὴν ἀδείαν τοῦ νὰ παρεμβῇ ἡ Ῥωσσία πρὸς εἰρηνοποίησιν τῶν Ἡγεμονικῶν, καὶ πράξῃν τινα ἐν ταῖς χώραις ταύταις, δι' ἧς νὰ προσκληθῶσιν ἅπαντες οἱ Ἕλληνες νὰ καταθέσωσι τὰ ὄπλα καὶ ὑποταχθῶσιν. Ἄλλ' ἐὰν ἡ διαγωγή τῆς Πύλης προήρχετο ἐκ προαπεφασισμένου σχεδίου καὶ ἤθελε νὰ τὸ ἐφαρμόσῃ περαιτέρω, τότε ἐκήρυττεν αὐτὴν ὡς ἐχθρὰν ὅλου τοῦ χριστιανισμοῦ, ὡς δικαιολογοῦσαν τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀναγκάζουσιν τὴν Ῥωσσίαν καὶ ὅλον τὸν Χριστιανισμόν νὰ παρδάσχωσιν αὐτοῖς, ἔσθω, προστασίαν καὶ συνδρομήν. Ὅκτῳ ἡμερῶν προθεσμίαν ἔδωκε τῇ Πύλῃ πρὸς ἀπάντησιν, καὶ, ἐὰν αὕτη ἦτο καταφατικὴ, τότε ἔπρεπε πάλιν νὰ συμφωνηθῇ μετ' αὐτῆς ἡ διορία, ἐντὸς τῆς ὁποίας διὰ σειρᾶς γεγονότων ὤφειλε ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡσπάσθη τὸ σύστημα τῆς μετριοπαθείας. Εἰς πᾶσαν δὲ ἄλλην περίστασιν ἡ Ῥωστικὴ πρεσβεία θ' ἀνεχώρει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Μόλις ἐξῆλθον ἐκ Πιερουπόλεως αἱ ἀποφάσεις αὗται, καὶ ἔφθασαν ἐκεῖ οἱ ταχυδρόμοι τοῦ Στρογονόφ ἀπὸ 9 Ἰουνίου. Τὰ πάντα εἶχον λεχθῇ· οὐδὲν ὑπελείπετο νὰ πραχθῇ, ἢ μόνον νὰ ἐπαναληφθῶσι τὰ λεχθέντα καὶ νὰ ἐνισχυθῶσιν ἐτι μᾶλλον. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἔγραψε τὴν 11 Ἰουλίου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας ὑπὸ τὴν ἐπιφύσην τῶν νέων εἰδήσεων τοῦ Στρογονόφ, αἵτινες ὁμοῦ δὲν ἠδυνήθησαν

νὰ κατισχύσωσιν ὅλως τῆς γνώμης του. *) « Δύο μόνον ἀξιοθρήνητοι περιπτώσεις, ἔλεγε, φαίνονται ἀκόμη δυναταί· ἡ ὑπερισχύει ἡ Πύλη καὶ εἰς λαὸς ἐξολοθρεύεται, ὅστις μέχρι τοῦδε ἦτο ὁ μόνος συνδετικὸς κρίκος μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων, ἡ ἡττᾶται ἡ Πύλη καὶ ἡ ἐπανάστασις θριχμδεύει. Σκοπὸς τῶν πτωτουργῶν τῆς ἐπανάστασεως ἦτο νὰ λύσωσι τὸν δεσμὸν τῶν Δυνάμεων. Ἀλλ' ἡ διατήρησις τοῦ δεσμοῦ τούτου, καὶ ἐν περιπτώσει πολέμου εἶναι τὸ μόνον μέσον τοῦ νὰ ναυαγήσωσι τὰ περαιτέρω σχέδια των. » Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐξητεῖτο τὴν ἐγγύησιν τῆς Αὐστρίας παρ' ἅπασι ταῖς λοιπαῖς Δυνάμεσι περὶ τῶν φρονημάτων του ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, τὴν ὅποιαν ἐπομένως ἐδικαιολόγει. « Θεωρήσατε, Μεγαλειότατε, ἀμερολήπτως τὴν θέσιν μου. Δύναται ἡ Ρωσσία νὰ βλέπῃ μὲ ἀδιάφορον ὄμμα ὅτι καταδικάζουν, χωρὶς νὰ διακρίνωσι τοὺς ἀθώους ἀπὸ τῶν ἐνόχων, εἰς ὅλοσχερῇ ἐξόντῳσιν λαὸν ὁμόθησκον, ὃν αἱ συνθηκαὶ θέτουν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ; Δύναται νὰ σχίσῃ ἰδίᾳ χειρὶ τὰ ἐντιμώτερα φύλλα τῶν διαπραγματεύσεών της, νὰ καταστρέψῃ τὸ ἐμπόριον τῶν πλουσιωτέρων ἐπαρχιῶν της; νὰ θυσιάσῃ τὴν ναυτιλίαν της, ἢ νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὸ μίασμα τῆς ἀναρχίας ; Γινώσκετε τὰ φρονήματά μου, ὡς καὶ ἐγὼ τὰ ὑμέτερα· μίαν μόνην γνώμην δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν περὶ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ παρόντος. . . . Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς κατεδίκασα τὰ συμβάντα τοῦ Μαρτίου, ἐπραξά πᾶν ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπ' ἐμοῦ, ἵνα καταπνίξω τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰ σπάργανά της· ἡ μακροθυμία μου οὐδέποτε διεψεύσθη καὶ οὐδέποτε θὰ διαψευσθῇ, διότι τότε μόνον θὰ δράξω τὰ ὅπλα πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαιμάτων μου, ὅταν δὲν θὰ ὑπολείπεται πλέον ἄλλος τρόπος εἰρηνικῆς διαλλαγῆς ».

Ἐνθ' τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετροπόλεως ἡλπίζε νὰ κα-

*) Ἴδε Παράρτημα Α. 18.

τορνήσῃ ὥστε ὁ πόλεμος νὰ πέσῃ ὡς ὥριμος ὀπώρα ἀπὸ τοῦ δένδρου, συνέβησαν πολλὰ ματαιώσαντα τὴν ἐνέργειαν τοῦ προπαρασκευασμένου κτυπήματος, καὶ παρέσχον εἰς τὸ Ἀνακτοδούλιον τῆς Βιέννης τὰ μέσα, ὅπως ἀνατρέψῃ σύσσωμον τὴν περὶ πολέμου διαλεκτικὴν τέχνην. Ὁ Σουλτάνος ἐφάνετο ἐντελὲς πεπεισμένος ὅτι ὁ μετὰ τῆς Ρωσσίας πόλεμος ἦτον ἀφρευκτος, ἀπέστειλε παρὰ τὸν Δούναβιν στρατοὺς καὶ πολεμικὰ ὀπλῆα αὐτὸς καὶ ὅλη ἡ αὐλὴ τοῦ ἐφόρεσαν τὴν πολεμικὴν στολὴν, συγσκέφθησαν ἐν τῇ Πύλῃ μετὰ θάρρους περὶ συστάσεως στρατοπέδου ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ περὶ τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ Σαντζίκ - Σερῖφ, ἡτοὶ τῆς ἱερᾶς σημαίας, κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Βαϊραμίου. Ἡ ἰσχὺς προσέτι τῶν ὀπλίων ἔδωκε πέρας κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑγεμονικῶν ἀκχεῖται τοὶ εἰσῆλθαι οἱ Τούρκοι πασσάδες τὸν Ἰουῖνον εἰς τὰς χώρας ταύτας, κατετρόπωσαν ἐξ ὀλοκλήρου τοὺς Ἑταίριστάς· ὑπὸ τὸν Καντακουζηνὸν παρὰ τὸ Βούσκυ, καὶ ἄλλο ἀπόσκαμμα τοῦ Ὑψηλάντου παρὰ τὸ Δρυγασάνι, καὶ προύχωρησαν κατὰ μῆκος τῶν ποταμῶν Σχύλου καὶ Ἀλούτα. Οἱ διορισθέντες Καϊμακάμαὶ τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας ἐφθασαν εἰς τὰς πρωτεύουσας τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, καὶ προσεκάλεσαν τοὺς τογόντας κατοίκους νὰ ἐπανέλθωσιν. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ἀποῦ διέταξε νὰ συλλάβωσι καὶ φονεύσωσι τὴν Ἰουῖνου τὸν Θεόδωρον Βλαδμηρέσκον, ὅστις εἶχε λάβει τὰ ὅπλα μόνον ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῆς Βλαχίας, καὶ δὲν παρεδέχετο τὸν πόλεμον πρὸς ἑξῶσιν τῶν Τούρκων, ἐζήτησε νὰ χιρακωθῇ παρὰ τὸ Ῥίμνικον, ἀλλὰ κατεδιώχθη πρὸς τὴν Πόλιν καὶ ἐκεῖ ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν πλείστων ἀνθρώπων του, ἐξ ὧν πολλοὶ ἐλειποτάκτησαν πρὸς τοὺς Τούρκους. Τὴν 22 Ἰουῖνου ἐξέδωκεν ἐν Ῥίμνικῳ διακήρυξιν πλήρη παρορτήτων μομφῶν, ἀπεσύρθη παρακολουθούμενος ὑπ' ὀλίγων εἰς τὴν Μονὴν τῆς Κοζίας, καὶ ἔπειτα ἐφυγεν εἰς τὴν Αὐστριακὴν χώραν. Ἡ περίστασις αὕτη, ἣν ἡ αὐστριακὴ καὶ ρωσικὴ κυβέρνησις

εἶχαν προειθεῖ, παρακίνησεν ἀμφοτέρας νὰ κρατήσωσι τὸν Ὑψηλάντην ἐπὶ τῆς αὐστριακῆς χώρας, καὶ οὕτω ν' ἀπαλλάξωσι τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ μεταχειρισθῇ μὲ τὴν αὐστηρότητα τοῦ νόμου τὸν ἄνδρα τοῦτον, καὶ ἀμφοτέρας τὰς κυβερνήσεις τῆς μομφῆς ὅτι τὸν ἀφήκαν νὰ διαφύγῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ αὐστριακὴ κυβερνήσις ἐφυλάκισε τὸν Ὑψηλάντην, καὶ ἐπροφύλαξεν οὕτω τὴν Πύλην ἀπὸ νέας ἐπιθέσεως. Ἀλλ' ἡ κοινὴ γνώμη ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἡ Πύλη ὀλίγον ἐνόουν τὸ ἐπιεικὲς τῆς πράξεως ταύτης.

Κατὰ τὸν ἐν τῷ Ἀρχιεπαύγει ἑλληνικῶν καταδρομικῶν εἶχε πέμψει ἐν ἀρχῇ τοῦ Ἰουνίου ἡ Πύλη δύο πλοῖα τῆς γραμμῆς, τρεῖς φρεγάττας, πέντε βρίκια καὶ πολλὰ μικρὰ πλοῖα, φέροντα ὅλα ἀθλίον πλῆρωμα, διότι ἔλειπαν οἱ Ἕλληνες καῦται. Αὐτὸς ἦτον ὁ στόλος, ὅστις ἀπώλεσε διὰ τὸν Ἑλληνικῶν πυρπολικῶν ἐν πλοῖον τῆς γραμμῆς καὶ ἐπέστρεψεν ἔπειτα εἰς τὰ Δαρδανέλλια, ὅπου ἐνισχυθὲ διαρκούντος τοῦ μηνὸς ὑπὸ δύο πλοίων τῆς γραμμῆς καὶ μιᾶς φρεγάττας. Οἱ δὲ ἐπαναστάται ἔχοντες 70 πλοῖα προσέβαλον τὴν 13 τὴν ὑπὸ 35,000 ψυχῶν κατὰ τὸ πλεῖστον Ἑλλήνων κατοικουμένην πόλιν τῶν Κυθαιῶν, ἥτις κατεῖχτο ὑπὸ ἐνὸς καχαγιά τοῦ πασσαῖ τῆς Προύσης. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι συνήργησαν εἰς τὴν ἥτταν καὶ σφαγὴν τῶν Τούρκων. Τὴν νύκτα οἱ ἐπαναστάται ἀπέκλεισαν μετ' ὅσων ἀνθρώπων ἠδυνήθησαν νὰ φέρωσι τὰ πλοῖά των. Φοδερὰν τυμωρίαν ἔλαβαν οἱ ἐναπομείναντες, διότι οἱ ἐκωφερόμενοι Τούρκοι ἐσφαξαν ὅλους τοὺς ἄνδρες, ἀπήγαγον γυναῖκας καὶ παιδιὰ εἰς τὴν δουλείαν καὶ κατεδάφισαν τὴν λοιπὴν πόλιν.

Αἱ τολεμαϊκαὶ νίκαι καθυσέχσαν ὀλίγον τὴν Πύλιν, καὶ τὴν κατέστησαν ἐπιδεκτικωτέραν τῶν συμβουλῶν τῶν φίλων της. Ἰδίως ὁ ἄγγλος πρέσβυς ἐπροσπάθησε ν' ἀποτρέψῃ τὸν κίνδυνον, ὃν ἠδύνατο νὰ φέρῃ ἡ ῥῆξις αὐτῆς μετὰ τοῦ Στρογονόφ. Παρώτρυνε τὸ Διδότιον νὰ ἀποταθῇ ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸ ἀνα-

κτοβαύλιον τῆς Πετροπόλεως, ὥστε νὰ ἐπαναληφθῶσιν αἱ ὑπὸ τοῦ Στρογονῶφ διαβήνυθαι σχέσεις, ὅπως παραστήσῃ ὅτι αὐτὸς ὁ Στρογονῶφ ἐπροκάλεσε τὴν πρὸς αὐτὸν συμπεριφορὰν τῆς. Ὁ μέγας βεζίρης ἔγραψε κατὰ τὴν ἐννοίαν ταύτην τὴν 27 τοῦ ραμαζανίου 1236 πρὸς τὸν κόμητα Νεσελερώδην, πρεπονέθη διὰ τὸ ὀξύθυμον καὶ ἐπίμακον τοῦ Στρογονῶφ, ὅστις κατηγορεῖ τὴν Πύλην, ἵνα καλύψῃ τὴν ἀπρεπὴ συμπεριφορὰν του, καὶ ἀφοῦ κατήντησεν εἰς βιαίας πράξεις, ὑπεκρίνετο ἔπειτα τὸ ἐνκνίον. Παρεπνέθη ἰδίως, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος Τψηλάντης ἔμεινεν ἀτιμώρητος, ἂν καὶ ὁ αὐστριακὸς Διέγγελος τῇ ὑπεσχέθῃ ὅτι ὅλοι αἱ ἀπρεπταὶ θ' ἀποδιωχθῶσιν ἢ τιμωρηθῶσιν. Ἐξητήσατο τὴν παράδοσιν τῶν προδοτῶν ἐπικαλουμένη τὰς συνθήκας, καὶ εἶπεν ὅτι ὁ Στρογονῶφ πάντοτε τῇ ἡνιότητι τοῦτο, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς ἦτον εἰς τῶν ἀνωμοτῶν. Ἐδιηγήθη τὰ περὶ τῆς ἐπαναστάσεως, ἐδικαιολόγησε τὰ μέτρα τῆς καὶ εἶπε πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι ἐδύνατο καὶ ἐδικαιούτο ἐν τῇ ὀργῇ αὐτῆς νὰ ἐξοντώσῃ ὅλον τὸν ἐλληνικὸν λαὸν, ἀλλ' ἐξ ἐπιεικείας μᾶλλον ἢ κατὰ τὸ δίκαιον προσεκάλεσε τὸν πατριάρχην νὰ διαλύσῃ τὴν ἐπανάστασιν. Εὐθύς ὁμως μετὰ τοῦτο ἡ σημαία τῆς ἀποστασίας ὑψώθη εἰς αὐτὰ τὰ Καλάβρυτα, τὸν γινέθλιον τόπον τοῦ Πατριάρχου. Ἡ Πύλη, ἐξηκολούθει, ἐτιμώρησε τοὺς ἐνόχους, ὅχι διότι ἦσαν Ἕλληνες, ἀλλ' ὡς προδότας. Ὁ βαρῶνος Στρογονῶφ, ὅστις ἐθορύβησε τοσοῦτον διὰ τὴν ἀπαγχόνισιν τοῦ πατριάρχου, δὲν ἐγίνωσκεν ἢ δὲν ἐσκέφθη, ὅτι Ἕλληνες εἶχαν καταγγεῖλει τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐκκλησίας τῶν ὡς προδότην. Πέτρος ὁ μέγας διέταξεν ἐπίσης νὰ θανατωθῇ ὁ πατριάρχης τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἔκτοτε κατηργήθη ἐν Ῥωσίᾳ τὸ πατριαρχεῖον. Ἀλλ' ὁ Στρογονῶφ οὐδὲν θέλει ἀκούσῃ, ἐνοχλεῖ τὴν Πύλην, ὑποδοιθεὶ τὴν φυγὴν τῶν ἐνόχων καὶ συνέδραμε προπαρασκευάσας τὴν ἐπανάστασιν. Ἐπὶ τέλους ἐβεβαίω, ὅτι ἐπεθύμει πολὺ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν φιλίαν μετὰ τῆς γείτονός τῆς.

Τὸ γράμμα τοῦτο ἠθέλησεν ἡ Πύλη νὰ πέμψῃ πρὸς τὸν ῥώσσον πρωθυπουργὸν διὰ τοῦ αὐστριακοῦ· ὅθεν περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου τὸ ἐνεχείρισε τῷ Διαγγέλῳ προσθέσασα ὀλίγας γραμμὰς πρὸς τὸν πρίγκηπα Μετερνίχον.

Τὸ βαϊράμιον, ὅπερ τὴν φορὰν ταύτην συνέπεσε τὴν 1 Ἰουλίου, διηλθε ἡσυχώτερον ἢ ὅσον ὁ κόσμος περιέμενε. Τὰ παράφορα στίφη ἠρκέσθησαν διερχόμενα τὸ Πέρα νὰ θρᾷσωσι τὰ παράθυρα καὶ νὰ ἐκκενώσωσι τὰ ὅπλα των. Τ' αὐστηρὰ μέτρα τῆς κυβερνήσεως ἐμπόδισαν αὐτὰ ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ προαστείῳ τοῦ Ἀγ. Δημητρίου. Αὕτη ἐξέδωκε διαταγὰς τινάς, αἵτινες ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐν μέρει ἀνάκλησις τῆς γενικῆς προσκλήσεως. Πάντες οἱ παῖδες καὶ νεανίσκοι, ἀχθοφόροι καὶ χειρώνακτες καὶ ὅλος ὁ ὄχλος ὠφείλαν νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα, καὶ ἀπηγορεύθη τοῖς λοιποῖς ἡ κατάχρησις τῶν ὅπλων. Ὁ Σουλτάνος ἐζήτησε νὰ ἐπενεργήσῃ ἐπὶ τῶν ἡθῶν, ἵνα διεγείρῃ ἀνδρικὰ φρονήματα ἐν τῷ λαῷ. Ὅθεν ἐξέδωκεν ὁρισμὸν περὶ μετριοτήτος ἐν τῷ τρώγειν, δι' ἧς περιωρίζοντο τὰ μὲν φαγητὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς τραπέζης εἰς ἑπτὰ, τὰ δὲ τῶν μεγιστάνων τοῦ κράτους εἰς πέντε. Τὰ μέτρα ταῦτα, καὶ ἡ τοποθέτησις πολλῶν στρατευμάτων ὑπὸ τὸν Τσαπάνογλουν καὶ Βεράμ-πασσᾶν παρὰ τὸ Σκούταρι ὡς καὶ τοῦ Καρᾶ Ἀγᾶ παρὰ τὸν Ἀγ. Στέφανον, ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας, ἔπρεπε νὰ ἐπαναφέρωσι τὴν τάξιν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐκτὸς τούτου συνετέλεσε πολὺ ἡ θανάτωσις τοῦ πρὸ ὀλίγου ἐξορισθέντος μεγάλου βεζίρου Βενδερλή - Ἀλη-πασσᾶ.

Ἡ ἐπιστροφὴ αὕτη τῆς Πύλης εἰς τὴν μετριοπάθειαν εὐχαρίστησε τὰς δυνάμεις, αἵτινες ἐπεθύμουν τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, καὶ δυσπρόσβητος τοὺς φιλοταράχους ὄλων τῶν χωρῶν. Ἰδίως ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ἀντέπραττε δραστηριῶς ἐν Περουπόλει καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τῶν φιλοπολέμων. Εἶχε φυσικὰ δυσαρεστηθῇ κατὰ τῆς προτεράς διχωγῆς τῆς

Πύλης, καὶ παρήγγειλε τὴν 3 'Ιουλίου πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς νὰ παραστήσῃ πρὸς τὸ Διβάνιον πόσον ἐκινδύνευε διὰ τῆς διαγωγῆς τοῦ ταύτης. Ἰσχυρίσθη, ἀντικρούουσα κατὰ πόδας τὴν προσχηματισθεῖσαν γνώμην ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅτι ἡ διατήρησις τῆς εἰρήνης εἶναι εὐχὴ γενικὴ, ἐπομένως καὶ τῆς Ῥωσίας, καὶ ἐξέφρασε τὴν ἀρχὴν ὅτι ἡ ὕβρις κατὰ μιᾶς Δυνάμεως ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἶναι ὕβρις καθ' ὅλων. Ἡλπιζε δὲ νὰ πείσῃ τὴν Πύλιν διὰ τῆς ὁμοφωνίας ταύτης. Ἐκτὸς τούτου ἐπέστησε σπουδαίως τὴν προσοχὴν τῆς εἰς τὸν δημόσιον χαρακτήρα τοῦ Στρογονῶφ καὶ ἀντέκρουσε τοὺς φόβους, τοὺς ὁποίους οὗτος ἐξέφραζε περὶ ἑαυτοῦ καὶ ἀνεχοῖνου πρὸς τὴν κλέρησίν του.

Αἱ ἀπὸ 16 'Ιουνίου ὁδηγαὶ ἐστάλησαν τὴν 26 ἐκ Πιερπούλεως, ἔφθασαν τὴν 15 'Ιουλίου εἰς τὸν Βόσπορον καὶ ἐλήφθησαν ὑπὸ τοῦ Ῥώσσου πρέσβεως τὴν 17, διότι τὸ ταχύπλουν, μὴ ὁπισθοδρομήσαν εἰς τὰ ἀπὸ τοῦ φρουρίου Φαναράκι γεγόμενα πρὸς αὐτὸ σημεῖα, εἶχε κρατηθῇ ἐπὶ τινα χρόνον. Ὅσον δ' αὐτοῖς καὶ ἂν ἦσαν αὗται, ὁ Στρογονῶφ ὀλίγον νύχαριστήθη· ἐθαύρηνεν ὡς λίαν μέτριον τὸ ὕψος τῶν ἀπαιτήσεων. Ἐμπάπθης δὲ ὢν καὶ ὠργισμένος, βεβαρυμένος ἐκ τῆς θέσεώς του καὶ προσβεβλημένος προσωπικῶς, ἄλλο δὲν ἐπεθύμει παρὰ τὴν ῥῆξιν. Ἐτι μᾶλλον παρώξυνεν αὐτὸν ἡ ἐξορία τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, Καρόλου Καλλιμάχου, ὅστις ἀπὸ πολλοῦ ἐκρατεῖτο αὐστηρῶς· καὶ ἀπήχθη τὴν 9 'Ιουλίου μεθ' ὅλης τοῦ τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν ἀνθρώπων του εἰς Βόλι, πόλιν κεκμένην πλησίον τῆς Προύσσης. Ἡ Πύλη ἐβεβαίωσε μὲν ὅτι ἐπραξε τοῦτο, ἵνα τὸν προστατεύσῃ, καὶ ἴσως εἶχε τοιαύτην πρόθεσιν, ἀλλ' εἶναι βέβαιον ὅτι πάντες ἐφοβοῦντο περὶ τῆς ζωῆς τῆς οἰκογενείας ταύτης. Τὴν 18 ὁ Στρογονῶφ ἐνεχείρισε τῇ Πύλῃ τὰς προτάσεις, ἐζήτησεν ὀριστικὴν περὶ αὐτῶν ἀπάντησιν ἐν τῷ ὁκτῷ ἡμερῶν, καὶ ἠπέλιπεν ν' ἀναχωρήσῃ ἀμέσως. Ὅθεν διέταξε νὰ συσκευάσωσι τὰ ἐπιπλά του, καὶ νὰ εἰδοποιήσω-

σιν ὅλους τοὺς ῥώσους ἐμποροῦς, πλοιαρχούς καὶ ὑπαλλήλους περὶ τῶν κατὰ τῆς Πύλης ἀπαιτήσεων, τῆς προθεσμίας καὶ τῶν ἐτοιμασιῶν τοῦ πρὸς ἀναχώρησιν.

Ἡ πρὸς τὴν Πύλην συμπεριφορά του ἦτο κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τραχυτέρα ἢ ἄλλοτε ποτε. Τὰς ληφθείσας ὁδηγίας μετεσχημάτισε καὶ ὑπέβαλε τῇ Πύλῃ ὡς ἀκολούθως·

1. Τὰ μέχρι τοῦδε ληφθέντα μέτρα ἦσαν ἐκούσια καὶ προαποφασισμένα, ἡ ὁ φανατισμὸς τινῶν ἀπονενοημένων παρέσυρεν αὐτὴν εἰς ταῦτα ;

2. Ἐὰν παρὰ τὴν θέλησιν τῆς Πύλης λαμβάνωνται μέτρα, δι' ὧν πάσχουσιν ἡ θρησκεία καὶ φιλανθρωπία, εἶναι πρόθυμος αὕτη ν' ἀφήσῃ τὸ σύστημα τοῦτο τῆς βίας καὶ ἀδιαλείπτου παραβιάσεως τῶν συνθηκῶν, καὶ ν' ἀσπασθῇ ἄλλο συμφωνότερον πρὸς τὰς εὐχὰς τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Εὐρώπης ;

3. Συμφωνεῖ πρὸς ὅλας τὰς προτάσεις καὶ ἀρχὰς τῆς ἀπὸ 18 Ἰουνίου διακοινώσεως ;

Ἐν τῷ Διεθνίῳ ὑπερίσχυσεν ἡ γνώμη τοῦ Χαλὲτ-ερένδου νὰ μὴ ἐνθαβρύνωσι δι' ὑποχωρήσεως τὴν Ῥωσσίαν εἰς μεγαλειτέρας ἀπαιτήσεις. Ἄλλ' ὁ Στραγγφόρδος, ὅστις ἔμαθε τὸν σκοπὸν τοῦ ῥώσου ὑπουργοῦ, καὶ ὁ Διάγγελος τῆς Αὐστρίας κατεπειγόντως ὁδηγηθεὶς περὶ τούτου ὑπὸ τῆς αὐλῆς του, ἐπροσπάθησαν νὰ μετριάσωσι τὰ ὕψος τῆς Πύλης. Τὴν 26 Ἰουλίου, ὅτε οἱ διερμηνεῖς τῆς Ῥωσικῆς Πύλης ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν Πύλην ἵνα λάβωσι τὰς ἀπαντήσεις, ὁ μεῖζ-ερένδης ἐδήλωσεν·

1. Ὅτι ἡ Πύλη ἐπισήμως ἀπορροῦει τὴν μομφὴν ὅτι καταδιώκει τοὺς Ἕλληνας ἕνεκα τῆς θρησκείας των, ἡ ὅτι τοὺς πολεμεῖ μέχρις ἐξοντώσεως, διότι εἶναι χριστιανοί.

2. Ὅτι ὁ πατριάρχης ἀπηχονίσθη ὡς ἐνοχος ἐσχάτης προδοσίας, ὅχι δὲ καὶ ὡς ἀρχηγὸς θρησκείας διαφόρου τῆς τοῦ κράτους· ὅτι ἡ ἐξέδρισις τοῦ πτώματός του ἐγένετο οὐχὶ κατὰ διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως, ἀλλ' ἐκ τῆς μενίας τοῦ ὄχλου.

3. Ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἡσυχίας ἡ Πύ-

λη θὰ φροντίσῃ ν' ἀνακαινίσῃ τὰς ὑπὸ τοῦ ὄχλου κἀτςδαρισμένας ἢ βεβλαμμένους ἐκκλησίας.

4. Ὅτι ἡ Πύλη πάντοτε διέκρινε τοὺς αἰῶνας ἀπὸ τῶν ἐνόχων καὶ λυπεῖται ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ καὶ παρὰ τὴν θέλησίν της ἔλαβον χώραν καταχρήσεις· ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς αὐτοσυντηρήσεως ἔχει κατὰ τοὺς θεῖους καὶ ἀνθρωπίνους νόμους πᾶς τις, ἐπαμείνων καὶ αὕτη, ὅτι συνέλεξε τὰς δυνάμεις αὐτῆς ἵνα καταβάλλῃ τὸν ἐχθρόν, ὅστις ἐπεχείρησε τὴν καταστροφὴν της· ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε ν' ἀσπασθῇ τὸ σύστημα ἐξοντίαςσεως, καὶ ὅπου ἐγένοντο καταχρήσεις, προῆλθον ἐξ ἀτυχῶν περιστάσεων ἕνεκα τῆς ἐν ὥρᾳ ἐσωτερικοῦ πολέμου ἀναποφεύκτου συγχύσεως καὶ τοῦ ἀναδρασμοῦ τῶν παθῶν.

5. Ἄμ' ἀφοῦ καθαρωθῶσιν αἱ Ἡγεμονεῖαι ἀπὸ τῶν ἀποστατῶν καὶ ἀποφασισθῇ ἡ τύχη τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῶν ὁπαδῶν του, θὰ ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματα, ὧν ἡ εἰσβολὴ ἐγένετο κατὰ συγκατάθεσιν τοῦ βαρῶνου Στρογονῶφ, θὰ πέμψῃ δ' ἐκεῖ Ὑποδάρους, καὶ θὰ ἐπαναφέρῃ τὰ πάντα εἰς τὴν κατὰ τὰς συνήκας κτᾶσταςιν. Μετὰ τὴν προφορικὴν ταύτην ἀπάντησιν ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ τὴν γραπτὴν μέχρι τῆς ἐσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας.

Ὁ Στρογονῶφ, κηρύξας τὴν προφορικὴν ὡς ἀνεπαρκῆ, δὲν ἐπέστρεψεν εἰς τοὺς διερμηνεῖς του νὰ δεχθῶσι τὴν γραπτὴν. Περὶ τὰς τρεῖς ὥρας τῆς πρωΐας ἡ Πύλη ἐπροσκάλεσε τοὺς κυρίους Φραγκίνας νὰ λάβωσιν αὐτήν. Ὁ εἰς ἐζήτησε συγγνώμην, διότι ἦτο ἀποδιὰθετος, ὁ δὲ ἕτερος δὲν ὑπῆρχε πλέον εἰς τὴν πόλιν. Ἀλλὰ τὴν 27 πρωΐ ὁ εἰς Φραγκίνης παρουσιάσθη πρὸς τὸν βεῖζ - ἐφένδην, ἠρώτη νὰ λάβῃ τὴν γραπτὴν ἀπάντησιν, τὴν ὅποιαν αὐτός τῷ ἐνεχειρίζε, διότι ἦτο πολὺ ἄργα, καὶ ἀντὶ τούτου παρέδωκε διαποιώσων τοῦ Στρογονῶφ, δι' ἧς αὐτός ἐζήτηι τὰ διαβατήριά του. Ὁ βεῖζ - ἐφένδης ἐκπλαγείς ἐνόμισεν ὅτι ὁ ῥώσσεος πρέσβυς δὲν εἶχεν ἄδειαν νὰ προῇ εἰς τὸ βίαιον τοῦτο μέτρον, πρὶν ἢ ἀναγνώσῃ τὴν ἀπάν-

τησιν τῆς Πύλης· ἀλλ' ὁ Φραγκίνης δὲν τὴν ἐδέχθη· τότε ὁ
 βεῖζ-ἐφένδης δὲν ἔδωκεν τὰ διαβατήρια. Ἐκεῖνος ἀπηλθεν,
 καὶ οὗτος ἔμεινε, ἐκάτερος μὲ τὰς ἀπαιτήσεις του.

Ἡ Πύλη εἰδοποίησεν εὐθὺς περὶ τῶν διατρεχόντων τὸν αὐ-
 στριακὸν καὶ ἄγγλον πρέσβυν. Ἀμφότεροι δὲ αὗτοι καὶ ὅλοι
 ἐν γένει οἱ πρέσβεις τῶν ξένων Δυνάμεων ἐν Κωνσταντινουπό-
 λει εἶχον μάθει ἡδὴ ἐπισήμως παρὰ τοῦ βαρβάνου Στρογονάφ
 τὴν περὶ ἀναχωρήσεως ἀπόφασιν· οὗτος ἐγνωστοποίησεν αὐ-
 τοῖς ταύτην δι' ὑπομνήματος, εἰς τὸ ὅποιον ἦτο ἐπισυνημμένη
 ἐν ἀντιγράφῳ ἡ ἀπαίτησις τῆς Ῥωσσίας καὶ αὐτοῦ περὶ τῶν
 διαβατηρίων, καὶ ἐν τῷ ὅποιῳ ἐπέρριπτεν ὅλον τὸ πταῖσμα
 ἐπὶ τῆς Πύλης. Ἐμίσθωσε δὲ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τρία
 αὐστριακὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, καὶ τρία ἄλλα ῥωσικὰ ἦσαν ὑπὸ
 τὰς διαταγὰς του ἐν τῷ Βοσπόρῳ.

Αἱ προσπάθειαι τοῦ ἄγγλου καὶ αὐστριακοῦ πρέσβεως νὰ
 πείσωσι τὸν Στρογονάφ, νὰ δεχθῇ τὴν ἀπάντησιν τῆς Πύλης
 καὶ ν' ἀναβάλῃ τὴν ἀναχώρησίν του, ἔμειναν ἄκαρποι. Εἶχεν
 εἰπεῖ ἐν τῇ ἀπὸ 27 διακοινώσεϊ του, ὅτι ὑπελείπετο εἰς τὴν
 Πύλην νὰ πέμψῃ τὴν ἀπάντησίν της ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν αὐ-
 τοκράτορα. Ἐπέμεινε δὲ εἰς τοῦτο καὶ ὑπεσχέθη συγχρόνως νὰ
 προσμένῃ ἐν Ὁδησσῷ τὰς διαταγὰς τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐσύσγησε
 τοὺς ῥωσσοὺς ὑπηκόους εἰς τὴν προσάσιν τοῦ αὐστριακοῦ διαγ-
 γέλου καὶ ἀπέπελσε τὴν 10 Αὐγούστου, ἐμποδίσθεις ἔως
 τότε ἐκ τῶν ἐναντίων ἀνέμων. Ἡ Πύλη, ἥτις εἶχεν ἀρνηθῇ τὰ
 διαβατήρια, διότι δὲν ἠθελε κατ' ἐλάχιστον νὰ φανῇ ὅτι συ-
 νεργεῖ εἰς τοῦτο, διέταξε τὰ φρούρια τοῦ Βοσπόρου νὰ μὴν ἐμ-
 ποδίσωσι τὸν ἀπόπλουον τῶν πλοίων. Ἐπράξε δὲ τοῦτο, ἂν καὶ
 ἐγίνωσκεν ὅτι ἐπὶ τῶν πλοίων τούτων εὐρίσκοντο καὶ 122 Ἑλ-
 ληνες, τουρκικοὶ ὑπήκοοι. Ὅλοι αἱ εἰδήσεις ἐκ τῶν ῥωσσικῶν
 ὁρίων προεμήνυσον τὸν πόλεμον· 180,000 ἀνδρῶν ἦσαν ἐκεῖ συ-
 νηγμέναι καὶ νεῦμα μόνον περιέμενον ἵνα διαβῶσι τὸν Προῦθον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Ἀπὸ τῆς διακοπῆς τῶν ἀμέσων διπλωματικῶν σχέσεων μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Πύλης μέχρι τέλους τοῦ ἔτους 1821.

Κραυγὴν ἀγαλλιάσεως ἐξέφερχν πάντες οἱ φιλοπόλεμοι εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς αἰφνιδίου καὶ καθ' ὅλα ἀπειλητικῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Στρογονώφ. Ἄλλοι μὲν ἐθεώρησαν τὴν μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Πύλης ἐριδα ὡς πρόδρομον τῆς ἀναποφεύκτου συνταράξεως τῆς Εὐρώπης, τῆς λύσεως τοῦ ἀμοιβαίου συνδέσμου τῶν κυβερνήσεων, ὡς εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἐνθέμμως ἐπόθουν· ἄλλοι δ' ἐβλεπον ἤδη τοὺς Τούρκους διωκομένους ἐκ τῆς Εὐρώπης, καὶ συνίστων ἐλ τῶν ἐγκαταλελειμμένων ἐπαρχιῶν τὰ ἀρέσκοντα αὐτοῖς βασιλεία. Ἄλλ' ὅμως ἐκ τοῦ μετὰ τοσαύτης ἐπιπολαίου πεποιθήσεως καὶ μετὰ τοσούτων ὀλεθρίων ἐλπίδων ἐπικροτηθέντος συμβάντος δὲν παρήχθη ὁ καρπὸς τοῦ πολέμου. Τούναντίον ὅτι ἔπρεπε νὰ τὸν φέρῃ, συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ.

Ἡ Πύλη, ἀφ' οὗ ὑπέβαλεν ἅπασιν τοῖς ξένοις πρεσβευταῖς τὴν πρὸς τὸν Στρογονώφ ἔτοιμον ἀπάντησίν της, ἐπεμψεν αὐτὴν μετ' ἐπιστολῆς τοῦ μεγάλου βεζίρου πρὸς τὸν κόμητα Νεσσελρώδην ἀπὸ 30 Ἰουλίου, πρὸς τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετροπόλεως. *) Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ἐπανελάμβανεν ὅσα εἶχεν ἀνακοινῶσαι τὴν 27 τοῦ ῥυμαζανίου (27 Ἰουνίου) πρὸς τὸν κόμητα Νεσσελρώδην, εἰς τὰ ὅποια παρέπεμπε, καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἰσχυρίζετο ὅτι εἶχεν ἀποκριθῇ ἐκ τῶν προτέρων εἰς ὅλας τὰς ἀξιώσεις τῆς Ῥωσσίας. Μὴ διστάζουσα δὲ περὶ τῆς προθέσεως τῆς Ῥωσσιτικῆς Αὐλῆς τοῦ νὰ διατηρήσῃ τὴν εἰρήνην, κατηγόρει τὴν διαγωγὴν τοῦ Στρογονώφ ὡς ἐναντίαν

*) Ἰδε παράρτ. Β. 1.

εἰς τὴν πρόθεσιν ταύτην, ἐδεδαίου τὴν πίστιν αὐτῆς περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν συνθηκῶν, ἐλάλει περὶ τῆς ἀχαριστίας τῶν Ἑλλήνων, τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐπαναστάσεως, περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ τὴν καταπολεμήσῃ, καὶ ἀπέκρουεν ὠρισμένως τὴν κατηγορίαν περὶ σκοπίμου ἐξυβρίσεως τῆς θρησκείας, ὡς καὶ τοὺς ὑπαινιγμοὺς τοῦ Στρογονώφ περὶ τῆς ἀσθενείας τοῦ τουρκικοῦ κράτους τὴν μὲν ὡς ψευδῆ, τοὺς δὲ ὡς ἀπρεπεῖς. Διαβεδαίουσα δὲ ὅτι ἐπιθυμεῖ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν διατήρησιν τῶν φιλικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Ῥωσσίας, ἀπῆτει καὶ αὐτῇ τὴν παράδοσιν ἢ τιμωρίαν τῶν εἰς Ῥωσσίαν ἢ αὐστριακὴν χώραν καταφυγόντων ἀποστατῶν κατὰ τὰς συνθήκας, ὡς τὸ μόνον μέσον πρὸς ἐπάνοδον τῆς ἡσυχίας. Ἐξήρτησε δὲ τὸν διορισμὸν καὶ τὴν ἀποστολὴν τῶν Ὀσποδάρων ἀπὸ τῆς ἀπαίτησεως ταύτης, καὶ ἀπὸ τῆς πλήρους κατατροπώσεως τῶν ἐπαναστατῶν ἐν ταῖς Ἑγμονεΐαις. Ἐκτὸς τούτου ἠπόρει πόθεν νὰ ἐκλέξῃ τούτους, διότι οὐδένα τῶν φαναριωτῶν, οἵτινες συνήθως ὑπηρετοῦν ὡς διερμηνεῖς καὶ Ὀσποδάραι, ἐνεπιστεύετο ἀρκούντως, καὶ ἐγνώριζε σχεδὸν ὅλους ὡς ἔχοντας σχέσεις μετὰ τῶν ἀποστατῶν. Ἐκλινε δὲ νὰ παραχωρήσῃ πάλιν εἰς τοὺς ἐντοπίους τὴν διοίκησιν τῶν Ἑγμονειῶν. Συγχρόνως μὲ τὸ διπλωματικὸν τοῦτο βῆμα ἐξέδωκεν ὁ Σουλτάνος (περὶ τὰ μέσα τοῦ μηνὸς Ζιλκαὰδ) φερμάνιον πρὸς ὅλους τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ κράτους, ἐν ᾧ διέτατε νὰ φεῖδωνται καὶ προστατεύωσι τοὺς Ἑλληνας οἵτινες δὲν μετέσχον τῆς ἐπαναστάσεως. *) Διατάχθη προσέτι ὁ πατριάρχης νὰ προσκλήσῃ τοὺς ἀπεπλανημένους εἰς τὸ καθήκόν των. Ἀμφότερα δὲ τὰ διατάγματα ἀνεκoinώθησαν τοῖς ξένοις πρεσβευταῖς καὶ ἰδίως τῷ ἄγγλῳ πρὸς ἀπόδειξιν πόσον ταχέως ἐξεπληρώθη ἡ αἰτησίς του περὶ προστασίας τῶν φράγκων καὶ ῥωγιάδων τῆς Σμύρνης, περὶ τῶν κατοίκων τῆς Μήλου, περὶ τῶν καθολικῶν ῥα-

*) Ἴδε καράρτ. Β. 2.

γιάδων τῆς Χίου κτλ. Τὸ ποιμαντορικὸν γράμμα τοῦ πατριάρχου ἀνεγνώσθη εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας τὴν 19 Αὐγούστου καὶ ἐθεωρήθη ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης ὡς εἶδος ἀμνηστείας. Ὡς πρὸς τοὺς ῥώσους ὑπηκόους ἡ Πύλη δὲν ᾔθελεν νὰ τῇ ἀφαιρεθῇ τὸ προνόμιον τῆς προστασίας, καὶ ἐξητήσατο παρὰ τοῦ Διαγγέλου νὰ τῇ τὸ παραχωρήσῃ. Ἦρε δὲ καὶ τὸν ἐπὶ τῶν σιτηρῶν περιορισμὸν πρὸς μεγάλην χαρὰν τῶν ἐμπόρων.

Αἱ παραχωρήσεις αὗται παρέσχον τοῖς ἀνακτοβουλίοις τοῦ Λονδίνου καὶ Βιέννης ἀρκούντα ἐπιχειρήματα. Ἐπέτυχον δὲ ταχέως νὰ ἐμποδίσωσι τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον ἀπὸ τοῦ νὰ γείνῃ ὄργανον τῶν φιλοπολέμων. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας ἀπαντῶν ἐκ Σαλσβούργου ἀπὸ 22 Ἀπριλίου *) τόσον ἐπιφυλακτικῶς συνήνεσεν εἰς τὴν περὶ ἐγγυήσεως αἵτησιν, ὥστε ἡ συναίνεσις τοῦ ὁμοιάζεν ἄρνησιν, ἐξεφράζετο μετὰ σταθερωτάτης πεποιθήσεως περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης καὶ ἐκήρυττε τὴν συντήρησιν τῆς συμμαχίας μεταξὺ τῶν δυνάμεων, ἣν ὁ Ἀλέξανδρος ἐθεώρει ὡς ἴδιον ἔργον, ὡς μεγίστην ἀνάγκην, καὶ ὅρον ἀπαραίτητον πρὸς διατήρησιν τῆς κοινωνικῆς τάξεως ἐν Εὐρώπῃ· κατέκρινε τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Στρογανῶφ, ἰδίως διότι τόσων σπουδαία ἀπόφασις ἐλήφθη διὰ τὴν ἀργοπορίαν ὀλίγων ἡρῶν, ὅπερ ἐνώπιον τοῦ κόσμου παρίστατο ὡς πρόσχημα, τὸ ὅποῖον οἱ ἐχθροὶ τῶν θρόνων θ' ἀπεδέχοντο εὐχαρίστως καὶ θὰ ἐθεώρουν ὡς ἀποδεδειγμένην τὴν διάστασιν μεταξὺ τῆς Ρωσσίας καὶ τῶν λοιπῶν δυνάμεων. Μόνη ἡ εἰρήνη κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἡδύνατο νὰ προλάβῃ τὰ ἐπακόλουθα τοῦ σφάλματος τούτου. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχας εἰς τὰς ἀνακοινώσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν κόμητα Νεσελνρόδην, τοῦ ὁποῦ τὴν ἐπὶ ῥόσῃν ἡλιπίζε ὡς ἀντιτάξῃ ἐπιτυχῶς κατὰ τοῦ κόμητος Καποδιστρίου, ἀντέκρουσεν ὅλας τὰς προσφιλεῖς ἰδέας τῶν φιλοπολέμων, τὴν ἐξωσιν τῶν Τούρκων, τὸν σχη-

*) Ἰδε παράρτ. Β. 3. α. 6.

πρατισμὸν Ἑλληνικοῦ βασιλείου κτλ. Ἐδειξεν ὅτι ταῦτα ἦσαν ἀκατόρθωτα ἀνευ μεγάλων καὶ ἐπαζημιῶν θυσιῶν, καὶ ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἀρχὴν ὅτι ὁ θρίαμβος τῆς ἐπαναστάσεως εἶναι ἤττα τῶν βασιλέων, καὶ ὅτι ἦτον ἀνάξιον τῆς συμμαχίας των, ἥτις εἶχε δαμάτῃ Βοναπάρτας, νὰ διαλυθῇ διὰ τῶν σφαλμάτων τῆς Πύλης. Ἄλλως τε καὶ ἡ θέσις τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου δὲν ἦτο εὐχάριστος. Δὲν ἠδύνατο ν' ἀποδοκιμάτῃ δημοσίως τὰς ἀφρονάς πράξεις τοῦ Στρογονῶφ, διότι ὁ πρέσβους οὗτος, ὅστις διὰ τὴν πολυετῇ ἀπουσίαν του ἐκ Πατρὸς πόλεως ἢ ἔνεκα τῆς γλώσσης τῶν ἐκεῖ φίλων του, ἐπλανᾶτο περὶ τῶν ῥονημάτων τοῦ αὐτοκράτορος, εἶχεν ἐνεργήσει κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν ὁδηγιῶν του.

Τὸ γεγονός τῆς ἀναχωρήσεως ἦτον ἀδύνατον πλέον νὰ ἐξαλειφθῇ· ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἐπαθύμει νὰ δώτῃ εἰς αὐτὸ συνεπίεξις διὰ βημάτων ἐχθρικῶν. Ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων ἐβίασε τὴν Ῥωσίαν ν' ἀναθέσῃ εἰς τὰς αὐλὰς τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Λονδίνου τὴν ὑπόθεσίν της, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδύνατο πλέον ἡ ἰδία νὰ διεξαγάγῃ ἀπ' εὐθείας. Αὐτὸς ὁ κύμης Καποδίστριας, συνειδὼν τὴν πλάνην του καὶ συναισθανόμενος ὅτι ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀπέβαλλε τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ αὐτοκράτορός του, κατενόει μὲν τί ἐμελλε νὰ πάθῃ τὸ ἔργον του εἰς τὰς χεῖρας, ὅπου ὤφειλε νὰ τὸ ἀναθέσῃ, ἀλλ' οὔτε νὰ ὁπισθοδρομήσῃ, οὔτε νὰ προχωρήσῃ ἠδύνατο, καὶ ἦτο ἡναγχασιμένος νὰ τὸ ἐγκαταλείψῃ εἰς τοὺς συμμαχοὺς.

Ἄλλ' ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις μὴ προσμένουσα νὰ ὠρμάτῃ ἢ ἀποφάσις αὕτη ἀνέλαβεν, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀπεσύρθη ὁ Στρογονῶφ καὶ ἀπηλλάγῃ τοῦ ἐμποδίου τούτου, μετὰ δραστηριότητος τὸ ἔργον τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος διείδε ταχέως τὴν πρόθεσιν τοῦ κόμητος Καποδίστριας τοῦ νὰ τὸν περιπλέξῃ εἰς τὴν πορείαν του, καὶ παρήτησε τὴν προτέραν αὐτοῦ ἀρχὴν, ὅτι τ' ἀνακτοβουλία ὤφειλον νὰ ἐνεργῶσιν ἀπὸ κοινῆς, ἀσπασθεῖς τὴν μεμονωμένην ἐνέρ-

γειαυ, ἣν ἐδικαιολόγει ἡ δυσπιστία τῆς Πύλης κατὰ τῶν Χριστιανικῶν Δυνάμεων ὡς ὅλου σώματος. Παρήγγειλεν ἤδη τὴν 31 Ἰουλίου πρὸς τὸν Διάγγελον νὰ ἐνεργῇ χωριστά. Οὗτος εἶχε πεισθῇ νεωστὶ ἐν τινι συνδιαλέξει μετὰ τοῦ βρεῖζ - ἐφέν - δου τὴν 5 Αὐγούστου, ὅτι ἡ Πύλη δὲν ἤκουσε τὰς συνηγορίας του ὑπὲρ τοῦ Στρογονώφ. Ὁ Τοῦρκος ὑπουργὸς ἐπέμεινε εἰς τοὺς δύο ἰσχυρισμούς ὅτι ὅλον τὸ κακὸν τοῦ κράτους ἐσχάτως προήρχετο ἐκ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ὅτι ὁ Στρογονώφ εἶναι προσωπικὸς ἐχθρὸς τῆς Πύλης. Ὑπαινίχθη ἀπαντῶσα εἰς τὴν ἀξίωσιν τοῦ νὰ παύσῃ τοὺς ἐξοπλισμούς τὸ πλῆθος τῶν στρατευμάτων, ἅτινα συνηθορίζοντο παρὰ τὸν Προῦθον, καὶ δὲν παρεδέχθη ὡς ἀποπερατωμένον τὸν ἐν ταῖς Ἑγεμονείαις πόλεμον, ἂν καὶ ὁ Βλαδιμηρέσκος ἀπεκεφαλίσθη καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἔφυγεν, ἐκρατεῖτο εἰς τὴν Ἑρμαννούπολιν καὶ κατὰ τὴν ἔννοίαν τοῦ 18 ἄρθρου τῆς Βελιγραδίνης εἰρήνης μετηνέχθη ὑπὸ τῆς Αὐστρίας εἰς ἀπόκεντρον τι φρούριον καὶ ἐπομένως ὁ πόλεμος εἶχε καταπαύσει.

Ἡ Αὐστρία ἤρχισεν ἤδη νὰ ἐνεργῇ ὑπὸ ὑψηλοτέραν τιὰ ἐποφιν. Ἐβεβαίωσε τὴν Πύλην περὶ τῶν καλῶν διαθέσεων τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, αἵτινες οὐδόλως μετεβλήθησαν ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ ἐκ Λαυδάχης. Ἐξέφρασε τὴν ἀλήθειαν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἐπεθύμει τὸν πόλεμον, δὲν ἐθεώρει τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα ὡς Ῥωσσικόν, καὶ κατὰ τὴν ἀξιοθρήνητον σύγχυσιν τοῦ παρόντος διακρίνει αὐστηρῶς ὅ,τι ὑπαγορεύει ἡ καλοκάγαθία καὶ ἡ ὀρθῶς ἐννοουμένη φιλανθρωπία, ἀπ' ἐκείνου ὅπερ εἶναι προῖον τῆς ἐνεργείας τῶν ἐπαναστατῶν, οἵτινες προτίθενται νὰ διαιρέσωσι τὰς μεγάλας Δυνάμεις. Ἐπέστησε δὲ τὴν προσοχὴν ἐπὶ τούτου, ὅτι οἱ πλείότεροι τῶν Ῥώσων ὑπαλλήλων καὶ τοῦ Ῥωσσικοῦ λαοῦ δὲν ἐπόιουν τὴν διάκρισιν ταύτην, ἐσχέποντο διαφόρως ἢ ὁ αὐτοκράτωρ αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο ἠδύναντο ν' ἀποπλανήσωσι τοὺς μὴ εἰδότας εἰς ἄδικον κρίσιν. Ἐγγυᾶτο ὑπὲρ τῶν Αὐλῶν τοῦ Λονδίνου, Παρισίων καὶ Βε-

ρολίνου, αἵτινες ἐπεθύμουν ἐξίσου θερμῶς τὴν εἰρήνην καὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην ὠδήγησαν τοὺς πρέσβεις των.

Ἐν ταῖς ὁδηγίαις, ἃς ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἐπεμψε τὴν 17 Αὐγούστου πρὸς τὸν Διάγγελον, παρέστησε τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ὡς ἀκολούθως.

1. Οἱ Τοῦρκοι κατέχουν τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, εἴτε διὰ κατακτήσεως, ἀνεγνωρισμένης διὰ συνθηκῶν, εἴτε δι' ὑποταγῆς, γενομένης κατὰ νόμιμον τύπον. Ἐπομένως ἡ Πύλη κατέσχε νομίμως τὰς χώρας ταύτας, καὶ ὁ Σουλτάνος δικαιούται νὰ ἐξασκῇ ἐπ' αὐτῶν κυριαρχικὰ δικαιώματα. Ἀρχεὶ δὲ καὶ ἐπὶ χριστιανῶν ὑπηκόων, καὶ οὗτοι δύνανται ν' ἀπολαύσῃ τὴν θρησκευτικὴν καὶ νόμιμον προσάσιν, ἣν τὸ Κοράνιον θέλει καὶ ἀπαιτεῖ, ὀρίζουν αἱ συνθήκαι καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος ὑπαγορεύει εἰς ὅλας τὰς κυβερνήσεις καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις, σχέσεις καὶ χρόνους.

2. Ἐναντίον τῆς νομίμου ἐξασκήσεως τῆς ἐξουσίας τοῦ Σουλτάνου, ἡ ὅπερ εἶναι τὸ αὐτὸ, πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπ' αὐτῆς ἐσχηματίσθη μεγάλη τις συνομωσία, καὶ παρουσιάσθη μὲ τὰ ὅπλα εἰς χεῖρας. Ὁ ἀνώτατος ἀρχηγὸς τῶν πρώτων ἐνόπλων σιφῶν ἐτόλμησε νὰ ὑπαινιχθῇ τὸν αὐτοκράτορα Ἀλεξάνδρον· ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεδοχίμασε δημοσίᾳ τὸν ὑπαινιγμὸν τοῦτον καὶ κατεδίδασκε τὸ ἐπιχείρημα, ὅπερ εἶχεν ἀναγγελθῇ ὡς ὑπ' αὐτοῦ ὑποκινηθὲν καὶ ὑποστηριζόμενον.

3. Ἡ Πύλη βλέπουσα ὅτι ἡ ἀποστασία ἐξερράγη καὶ εἰς τὴν ἰδίᾳς Ἑλλάδα, ἔλαβεν εὐλόγως θέσιν ἀμυντικὴν. Ἐξέλεξε μὲν μέσα ἅτινα μᾶλλον κινδύνους ἢ πλεονεκτήματα συνεπήγοντο, ἀλλ' ἦτο κυρία νὰ ἐκλέξῃ ὅσα ἐθεώρει ὡς κατὰλληλα, ἡδύνατο δὲ ἄλλως νὰ πεισθῇ κατόπιν ὅτι ἡ ἐκλογὴ των δὲν ἦτον ἡ ἀρίστη.

4. Ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ὥρμησε, καὶ ἡ πρὸς τὰς Δυνάμεις θέσις ἐγένετο ὅσον οἷόν τε καθαρά· ὁ ῥῶστος πρέσβυς ἀνεχώρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ δὲν ἔχαρα-

κτίρισε τὴν ἀναχώρησίν τοι· ὡς ἑναρξιν πολέμου. Ἡ δὲ Πύλη ἀπέδειξεν ὅτι δὲν συγγέει τὸ βῆμα ἐκεῖνο πρὸς τοῦτον. Ἡ ἀπαιτήσις ἡ ἀνάγκη τοῦ πολέμου δὲν ὑφίσταται· καὶ ὁ πόλεμος πρέπει νὰ ἀποκρουσθῇ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους.

Ἐπομένως ὅλοι οἱ εὐρωπαῖοι πρέσβεις ὁμοῦ καὶ ἕκαστος κατ' ἰδίαν ὀφείλουν νὰ λαλῶσι τ' αὐτὰ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης· ὀφείλουν νὰ ὑποδείξωσι τῷ βεῖζ - ἐφένδῃ ὅτι τὸ φρονιμώτερον εἶναι νὰ διαχωρίζῃ ὀλγτελῶ; τὸ παρὸν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος, νὰ μὴ συγγέῃ τὸ ἐπουσιῶδες μὲ τὸ σπουδαῖον, τὰ ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας ἀποδοκιμασθέντα συμβάντα μὲ τὰ παράπονα αὐτῆς, νὰ ἐκφρασθῇ περὶ τῶν παραπύων, νὰ μὴ ἀποκρούσῃ τὰ συνδιαλλακτικὰ μέσα, νὰ μὴ συγγέῃ τοὺς ἀθῶους μετὰ τῶν ἐνόχων, νὰ μὴ συγχωρῇ νὰ γίνεταί ὁ ὄχλος ἐκτελεστής τῆς δικαιοσύνης, νὰ καταμετρήσῃ τοὺς κινδύνους καὶ νὰ δεχθῇ τὴν μεσολάβησιν τῆς αὐστριακῆς αὐλῆς.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ γράμμα τῶν ἀπαιτήσεων, ὁ πρίγκηψ Μεταρνίχος συνεκεφαλώσας τὴν διακοίνωσιν τῆς Ῥωσσίας ἀπὸ 18 Ἰουλίου εἰς τέσσαρας ὅρους, καὶ οὕτως ἐμετρίασε τὴν δριμύτητά της. Κατ' αὐτὸν αἱ ἀπαιτήσεις τῆς Ῥωσσίας ἦσαν αἱ ἑξῆς·

1. Ἡ ἀνακαίνισις τῶν Ἑκκλησιῶν.

2. Προστασία τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, οἷας ἀπῆλθουν αὕτη μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἡγεμονειῶν, καὶ τὸ ἀπαραιτήστου αὐτῆς εἰς τὸ μέλλον.

3. Διάρκισις τῶν ἀθῶων ἀπὸ τῶν ἐνόχων καὶ συγχώρησις ἐκείνων, ὅσοι ὑποταχθῶσιν ἐντὸς ὁρισμένου χρονικοῦ διαστήματος.

4. Πρᾶξις τίς ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις συγχωροῦσα εἰς τὴν Ῥωσσίαν νὰ συνεργήσῃ εἰς τὴν πλήρη εἰρηνοποίησιν αὐτῶν.

Ἡ σύνψις αὕτη τῆς ὀλίγον σαφοῦς καὶ σχοινοτενοῦς Δια-

κοινώσεως τοῦ ῥωσικοῦ ἀνακτοβουλίου, ἡ μετατροπὴ αὕτη τῶν ἀβεβαίων καὶ λίαν μεγάλων ἀπαιτήσεων του εἰς ὠρισμένας, ἐπεδοκιμάσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου. Οὐδὲν δὲ ὑπῆρχεν ἐν αὐτῇ παραβλάπτων τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὰ συμφέροντα τῆς Πύλης.

Σὺν τῇ ὑποβολῇ τῶν προτάσεων τούτων ἄρχεται ἡ δευτέρα ἐποχὴ τοῦ πολυπλόκου τούτου δράματος. Ὁ Διάγγελος ἐπρότεινεν εἰς δύο συνεντεύξεις τῆς 25 Αὐγούστου καὶ τῆς 3 Σεπτεμβρίου νὰ κενωθῶσιν αἱ Ἑγεμονεῖαι ὡς δεῖγμα ἰσχυρώτατον εἰρηνικῶν διαθέσεων καὶ προπαρασκευῇ πρὸς ἀποκατάσασιν τῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν τούτων κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν συνθηκῶν. Ὁ ἄγγλος πρέσβυς καὶ οἱ ἐπιτετραμμένοι τῆς Γαλλίας καὶ Πρωσσίας ἀπῆλθον τὴν αὐτὴν πρότασιν· διότι τὰ ἀνακτοβούλια τοῦ Λονδίνου, Παρισίων καὶ Βερολίνου ὡς μετεχειρίσθησαν τὴν αὐτὴν γλῶσσαν ἐν Πετρούπολει οἶαν καὶ τὸ τῆς Βιέννης, οὕτω καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει· ὅλοι ὁμῶς ἔλαβαν τὴν αὐτὴν ἀπάντησιν, ὅτι ἡ Πύλη πρέπει πρῶτον νὰ λάβῃ τὴν ἐγγύησιν, ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν μελετᾷ εὐθὺς τὴν ἄλλην ἡμέραν νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὰς ἐκκενωμένας Ἑγεμονεῖας καὶ νὰ ἐξασκήσῃ προστατευτικὸν δικαίωμα δικαιολογοῦσα αὐτὸ ἐκ τῶν συνθηκῶν. Τὴν πρότασιν ὁμῶς περὶ μεσολαβήσεως τῆς Αὐστρίας ἐδέχθη εὐχαρίστως ὁ ρεῖζ-ἐφένδης. Ἦδη δὲ ὅλοι αἱ Δυνάμεις προσεπάθουν ἐντονώτερον ἐν Πετρούπολει, ἵνα ἐπωφεληθῶσιν ἐκεῖ τὸ εἰρηνικὸν ὕφος τῆς Πύλης πρὸς διατήρησιν τῆς γενικῆς εἰρήνης. Ἀλλὰ τὰ μέσα μόνον ἐν Κωνσταντινουπόλει ἠδύναντο νὰ εὐρωσιν. Ἡ Ἀγγλία ἐζήτησεν αὐτὰ κυρίως εἰς τὴν ἐποψίν τῆς φιλανθρωπίας. Ἡ Αὐστρία ἐπιτυχέστερον τὰ ἔλαβεν ἐκ τῆς ἐπόψεως τῆς θρησκείας. Ἐνῶ ὁ λόρδος Λονδονδερόρρης παρήγγειλε τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβει νὰ ἐργασθῇ πρὸ πάντων, ὅπως Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες, καὶ μάλιστα οἱ Ἕλληνες τοῦ Ἀρχιεπαρχοῦ, πεισθῶσιν ὅτι πρέπει νὰ φέρονται πρὸς ἀλλήλους φιλανθρωπότερον, παραγγελία, ἥτις,

ὡς εἶπεν ὁ Στραγγόρδος, ἔπρεπε νὰ δοθῇ εἰς τοὺς στόλους τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων καὶ ἰδίως πρὸς τὸν ναύαρχον τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου ἐν τῇ Μεσογείᾳ, Σὶρ Γράχαμ Μοῦρ, διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τὴν ἐννοήσωσιν ἀμφοτέρω τὰ μέρη, ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἔγραψε τὴν 4 Σεπτεμβρίου *) πρὸς τὸν Διγγελον. «Ἡ Πύλη πρᾶξεν ὑπὲρ τὸ δέον θεωρήσασα τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως ἐνὸς λαοῦ ὡς πόλεμον θρησκευτικόν. Τὸ ἔσχατον τοῦτο μέσον θ' ἀπηρετίζοι, ἐὰν ἡδύνατο εὐλόγως νὰ φοβῆται ἐπιθεσιν τῶν χριστιανικῶν Δυνάμεων· καθὼς δὲ ὁ Σουλτάνος δὲν δύναται νὰ παραβῇ τὸ Κοράνιον, οὕτω καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας νὰ παραδώσῃ πρὸς ὁμοθρήσκους τοῦ εἰς τὸ τουρκικὸν ξίφος. Δὲν πρόκειται πλέον περὶ ἀποστατῶν, ἀλλὰ περὶ ὁμοθρήσκων, καὶ τὴν ἐδικαίωσιν ταύτην δὲν ἔκαμεν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας. Ὁ Σουλτάνος πρέπει νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι σήμερον θὰ ἦτο πολὺ ἐυκολώτερον εἰς τὰς Δυνάμεις νὰ πέμψωσιν εἰς τὴν Τουρκίαν ἐν ἑκατομμύριον στρατιωτῶν, ἢ νὰ περιορισθῶσιν εἰς τὸν κύκλον τῶν συνθηκῶν. Ἐὰν ὁ Σουλτάνος διευκολύνῃ αὐτοῖς τὸ πρῶτον τοῦτο ἔργον, οὐδένα κίνδυνον διατρέχει, καὶ ἐὰν εἴχῃ ὀρθὴν γνῶσιν τοῦ σημερινοῦ ἐρεθισμοῦ τῶν λαῶν ἐν Εὐρώπῃ, θὰ ἐννοήσῃ πῶς συνέβη κατὰ τὸν Μεσαίωνα ὁλόκληροι λαοὶ ἑνοπλοῖ νὰ ἐκχυθῶσιν εἰς τὴν Ἀσίαν.» Μετὰ τὴν διήγησιν ταύτην ὁ πρίγκηψ ἰσχυρίσθη ὅτι ἡ Πύλη, πρὸς τὸ ἴδιον ἑαυτῆς συμφέρον, ὀφείλει νὰ παραιτηθῇ ἀπαιτήσεων ἀντικειμένων εἰς τὴν εἰρήνην, ὡς π. χ. τῆς παραδόσεως τῶν φυγάδων. «Τῷ ὄντι ἔχει τὸ δικαίωμα ἡ Πύλη ν' ἀπαιτῇ τὴν παράδοσιν, εἶπεν, ἀλλὰ τὸ συμφέρον τῆς ἀπαιτεῖ νὰ μὴ κάμῃ ἡγῆσιν τοῦ δικαιώματος τούτου εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν... Περὶ τοῦ δικαιώματος τούτου τῆς Πύλης φρονοῦμεν ἐν πεποιθήσει, ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν δύναται σήμερον νὰ τὸ ἱκανο-

*) Ἰδε Παράρτημα Β. 4.

»ποιήσῃ. Προσέθετε δὲ τὴν 10 Σεπτεμβρίου «Ὅλαι αἱ συνθη-
»και μεταξὺ Πύλης καὶ Αὐστρίας περιέχουν τὴν ῥήτραν, ὅτι οἱ
»εἰς τὴν χώραν μιᾶς τῶν δύο τούτων Δυνάμεων καταφεύγοντες
»διαταράσσεται τῆς δημοσίας ἡσυχίας δὲν πρέπει νὰ παραδίδων-
»ται, ἀλλὰ νὰ ἀπωθῶνται μακρὰν τῶν ὁρίων. Καὶ διὰ τοῦτο
»οὔτε ὁ Τόκελης, Ῥαγόσκης, Σκάκης, Βερσκένης καὶ λ. ὑπὸ
»τῆς Πύλης εἰς τὴν Αὐστρίαν, οὔτε ὁ Σκερνῦ-Γεώργιος καὶ Κα-
»πρατσᾶς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ὑπὸ τῆς Αὐστρίας παρεδόθησαν
»εἰς τὴν Πύλην. Τοῦτο ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ παράδοσις δὲν δύνα-
»ται νὰ ζητηθῇ ἐπὶ τοῦ τουρκικοῦ νόμου. Ὅθεν τὸ παράδειγ-
»μα τοῦτο ἄς λάβῃ ἡ Πύλη ὡς ὑπογραμμὸν τῆς διαγωγῆς της
»ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει».

«Τί θ' ἀποκριθῇ ἡ Πύλη, ἂν ἐγὼ ἐφαρμόσω ἐπ' αὐτῆς ἀμοι-
»βαίως τὴν ἀπαίτησιν ταύτην; Χιλιάδες Ὀθωμανῶν διατε-
»λοῦν ὑπὸ τὸ ῥωσικὸν σκῆπτρον. Ἄς ὑποθέσωμεν, ὅτι τινὲς
»αὐτῶν ἐγένοντο ἔνοχοι ἀποστασίας, καὶ κατέφυγαν εἰς τὴν
»τουρκικὴν χώραν. Ἐὰν ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις ἀπῆλθει τὴν πα-
»ράδοσιν αὐτῶν, ἡ Πύλη θὰ τὴν παρεχῶρει;»

»Δὲν καταφεύγουν καθ' ἑκάστην κακοῦργοι ἐκ τῶν χριστια-
»νικῶν κρατῶν εἰς τὴν Τουρκίαν; Ἀρκεῖ εἰς ἑξ' αὐτῶν ἐπὶ πα-
»ρουσίᾳ ἐνὸς διερμηνέως νὰ δηλώσῃ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου,
»ὅτι θέλει ν' ἀσπασθῇ τὸ ὀθωμανικὸν θρήσκευμα, καὶ ἀμέσως
»παύει ἡ παράδοσις. Οὕτως ὀρίζουν αἱ ἀρχαῖαι συνθήκαι μεθ' ὁ-
»λων τῶν χριστιανικῶν κρατῶν. Νῦν δὲ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς
»Ῥωσσίας διάκειται πρὸς τοὺς ὁπαδοὺς τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλη-
»σίας περίπου ὡς ὁ Σουλτάνος πρὸς τοὺς Μωαμεθανούς.»

Ὅλιγον κατ' ὀλίγον οἱ ὑπουργοὶ τῆς Πύλης συγκατετέθη-
σαν νὰ μὴ θεωρῶσι τὴν παράδοσιν τῶν φυγάδων ὡς *conditio*
sine qua non, ὅρον ἀπαραίτητον. Ἡ μακρὰ ἐπιμονὴ εἰς τὸν
ὅρον τοῦτον δὲν προήρχετο ἐκ τῆς πεποιθήσεως τοῦ Σουλ-
τάνου καὶ τῶν ὑπουργῶν του, ἀλλ' ἐπεβλήθη αὐτοῖς ὑπὸ τῶν
Γενιτσάρων, τῆς κενოდόξου καὶ βαρβάρου ἐκείνης πολιτοφυ-

λακῆς, ἥτις προησθάνετο τὸ κτύπημα, ὅπερ ἔκτοτε τῇ ἐδό-
θη διὰ χειρὸς τοῦ Μαχμούτου. Διὰ τοῦτο ἐπεθύμει τὸν πό-
λεμον καὶ ἐδήλου διὰ ταραχῶν καὶ στάσεων τὰ παράπονα
αὐτῆς κατὰ τῆς ἀναξίως ὑποχωρήσεως τὴν ὁποίαν, ὡς ἐνό-
μιζεν, ἐδείκνυν ὁ Σουλτάνος πρὸς τὴν Ῥωσσίαν καὶ τὰς συμ-
μίχους αὐτῇ Δυνάμεις. Οὗτος ὁμως ἐτήρησε τὴν ἀξιοπρέ-
πειάν του ἀπέναντι τῆς πολιτοφυλακῆς ταύτης, ἐπέφερε με-
ταβολὰς τινὰς εἰς τὸν ὀργανισμόν της, καὶ ἀντέταξε θράσος
κατὰ τοῦ θράσους, ὅπερ, εἰς τὴν οἰκίαν, δὲν θὰ ἐτόλμα νὰ
πράξῃ, ἀλλὰ προθύμως ἐπεζήτην τίνι τρόπῳ νὰ καταπραύνη
τὴν κοινὴν γνώμην. Ἐνεκα τούτου ἐπεμψε κατὰ τὸν Σεπτέμ-
βριον τὸν πρῶτον πρέσβυν ἐν Λονδίνῳ Ἰσμαῆλ - ἐφένδην πρὸς
τὸν λόρδον Στραγγφώρδον. Ἐν ἐμπιστευτικῇ συνδιαλέξει, πρὸς
τὴν ὁποίαν ὁ Ἰσμαῆλ ἐβεβαίωσεν ὅτι ἔχει ἐντολὴν ἐπιδειξας
τὸν σφραγιστῆρα δακτύλιον τοῦ Χαλὲτ - ἐφένδου, ἐπρόβαλε
τῷ ἄγγλῳ πρέσβει τὸ ζήτημα· εἰς τῷ ὄντι ἡ εἰρήνη ἐξαρτᾶ-
ται ἐκ τῆς ἐκκένωσως τῶν Ἡγεμονειῶν, καὶ τούτου κατὰφα-
τικῶς ἀποκριθέντος, ὡμολόγησεν ὅτι ἐν τῷ Διθανίῳ ἐπικρατεῖ
ἡ γνώμη, ὅτι πρέπει νὰ ἐξαρτήσῃ τὴν ἐκκένωσιν ταύτην ἀπὸ
τῆς παραδόσεως τῶν φυγάδων. «Εἰς Μιχαῆλ Σούτσος, εἰς
Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης παραδιδόμενοι εἰς τὴν τιμωρίαν τῆς
δικαιοσύνης, πόσας χιλιάδας ψυχῶν δὲν θὰ ἔσωζον; Ὅταν ἡ
Ῥωσσία προστατεύῃ τοὺς ἀντάρτας, διότι πρεσβεύουν τὸ ἐλ-
ληνικὸν θρήσκευμα, τότε κατ' ἔτος θὰ γίνωνται ἐπαναστάσεις.
Ἐὰν ἡ Ῥωσσία θέλῃ εἰλικρινῶς τὴν εἰρήνην, ὀφείλει νὰ τηρῇ
τὴν συνθήκην τοῦ Καϊναρτσίου, καὶ νὰ μὴ παρέχῃ ἀσφαλὲς
ἀσυλον εἰς τὸν πρῶτον Ὀσποδάρον, ὅστις διέπραξε παντὸς εἴ-
δους κακῶν, ὅταν ὁ μονάρχης του θέλῃ νὰ τὸν ἐκδικηθῇ καὶ
τιμωρήσῃ.» Ὁ Ἰσμαῆλ ὡμολόγησεν ἐν τῇ συνδιαλέξει ταύτῃ,
ὅτι ἡ Πύλη θεωρεῖ τὴν ἱερὰν Συμμαχίαν ὡς Σταυροφορίαν
κατὰ τῆς Ἡμισελήνου. Μόνον δὲ ἀφ' αὐτῆς ἡ Αὐστρία καὶ Πρωσ-
σία ἤρχισαν νὰ ἔχωσι τὰ αὐτὰ φρονήματα μετὰ τὴν Ἀγγλίαν,

ἥτις δὲν συμμετέχει τῆς ἱερᾶς Συμμαχίας, ἀρχίζει καὶ ἡ Πύλη ν' ἀποβάλλῃ τοὺς φόβους τούτους. Ἀπῆλθε δὲ ὑποσχεθεὶς νὰ πείσῃ τὸν Χάλετ-εφένδην περὶ τῆς ἐκκενώσεως τῶν Ἑγμονειῶν.

Ἄλλ' ὅσῳ μᾶλλον ἡ Πύλη ἐκλινε νὰ πιστεύῃ ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν θέλει πράγματι τὸν πόλεμον, τόσον ζυλότυπος ἐγίνετο ὡς πρὸς τὴν ἀπαρξίαν τῶν ἐξάσκησιν τῶν δικαιωμάτων της. Οἱ πρέσβεις τῶν ξένων δυνάμεων εἶχαν συντάξει κήρυγμά τι πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ὅπερ ἔμελλε ν' ἀφαιρέσῃ αὐτοῖς πᾶσαν ἐλπίδα περὶ ἐξωτερικῆς βοηθείας *) Ὅσον ὠφέλιμος καὶ ἂν ἦτον ἡ συνέπεια τοιοῦτου βήματος, τὰ Διδάνιον ἐν τούτοις τὰ ἀπέκρουσε, λόγῳ μὲν ἐκ θρησκευτικῶν αἰτίων, πράγματι δὲ, ἵνα μὴ φανῇ ὅτι ἐπιτρέπει τὴν ἀνάμιξιν. Ἐπίσης δυσαρέστως συγκατένευσε· ὁ ρεῖζ-εφένδης εἰς συνδιάλεξίν τινα μετὰ τοῦ πρέσβεως τῆς Σουηδίας, κυρίου Παλίνου, ὅστις, ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῆς Ῥωσσιᾶς κυβερνήσεως ἐν Στοκχόλμῃ, παρηγγέλη ν' ἀκολουθῇ τοὺς πρέσβεις τῶν λοιπῶν δυνάμεων καὶ νὰ τοὺς ὑποστηρίξῃ.

Τὸ Ῥωσσικὸν ἀνακτοβούλιον ἐκήρυξεν ὅτι δὲν πῦχαριστήθη ἐκ τῶν παραχωρήσεων τῆς Πύλης. Κατὰ τὴν γνώμην του τὰ γράμματα τοῦ μεγάλου βεζίρου, εἰς τὰ ὅποια παρέπεμπεν ἡ Πύλη διὰ τῶν μεταγενεστέρων δηλώσεων της ὡς ἀπαντῶντα εἰς ὅλα, οὐδὲν ἄλλο ἐμπεριεῖχον, ἢ ἀντεγκλίσεις καὶ παράπονα καὶ ἀληθινὴν ἄρνησιν νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς τέσσαρας Ῥωσσιᾶς ἀπαιτήσεις. Ὁ κόμης Νεσελρώδης ἀπάντησεν εἰς τὰ γράμματα ταῦτα τὴν 10 Σεπτεμβρίου καὶ ἔδωκε τὸ σχέδιον τῆς ἀπαντήσεως πρὸς τὴν αὐστριακὴν κυβέρνησιν, τὴν ὅποιαν ἡ Ῥωσσιᾶ ἐθεώρει εἰς τὸ ἐξῆς ὡς ἀναλαβοῦσαν τὴν εὐθύνην τῆς ἀπαντήσεως. **) Ἡ Ῥωσσιᾶ κυβερνήσις ἐπιδιώκουσα τὴν σύμπραξιν τῆς Ἀγγλίας, συνεβούλευσεν ἐν ταυτῷ τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον

*) 18. Παράρτ. Β. 5. **) 18. παράρτ. Β. 6. 7. 8.

νὰ γράψῃ πρὸς τὸν λόρδον Λονδονδερρὴν κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας ἐπιστολῆς *) καὶ προσεκάθησεν ἐν τινὶ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν κόμητα Δεΐβην ἀπὸ 19 Ὀκτωβρίου **) νὰ καταδείξῃ ὅτι ὁ βεῖζ-εφένδης ἀδίκως ἀπή-τησε καὶ παρὰ τοῦ λόρδου Στραγγφώρδου ἐγγύησιν, ὅτι ἐν περιπτώσει ἐκκενώσεως τῶν Ἑγεμονειῶν δὲν θὰ εἰσέρχοντο ῥωσικὰ στρατεύματα εἰς αὐτάς. Ἡ μετριοπάθεια τοῦ αὐτοκράτορος παρέχει τὴν ἐγγύησιν ταύτην, ἔλεγεν ὁ κόμης Νεσσελρῶδης, καθ' ὅσον μάλιστα, ἂν καὶ ἡ εἰσβολὴ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων παρεβλάζε τὰς συνθήκας, δὲν εἰσέβαλαν ἐπίσης καὶ οἱ Ῥῶσοι. Ἡ ὀλίγον ἀσαφὴς ἀπαίτησις τοῦ Στρογονόφ ἐν τῇ ἀπὸ 18 Ἰουλίου διακοινώσει τοῦ νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὴν Ῥωσσίαν νὰ συμ-πράξῃ εἰς τὴν εἰρηνοποίησιν τῶν Ἑγεμονειῶν, ἥτις ἴσως ἐπροκά-λεσε τοὺς φόβους τῆς Πύλης, ὑπετυποῦτο νῦν σαφέστερον. Ἐκ-κένωσις τῶν Ἑγεμονειῶν, διορισμὸς τῶν Ὀσποδάρων καὶ ταχεῖα διοργάνωσις καλῆς διοικήσεως; τὸναντίον αἱ δύο ὀνομασίαι Ἑγε-μονεῖαι καὶ χριστιανικαὶ ἐπαρχίαι τοῦ τουρκικοῦ κράτους ἐξη-κολοῦθουν νὰ συγχέωνται, ὡςάκις ἡ ῥωσικὴ ἐπισυλὴ ἀνέφερεν ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐπρεπε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν εἰρηνοποίησιν. Ὁ Στραγγφώρδος ἐφαίνετο ὅτι ἤλπιζε πολὺ ἐκ τῶν παραστάσεων, τὰς ὁποίας οἱ πρέσβεις ὅλων τῶν συμμάχων Δυνάμεων ἐμελ-λον ν' ἀπευθύνωσι πρὸς τοὺς Ἕλληνας· ἡ Ῥωσσία ἐφρόνει ὅτι ἡ εἰρηνοποίησις μόνον διὰ τῆς ὀλοσχεροῦς μεταβολῆς τοῦ συ-στήματος τῆς Πύλης ἡδύνατο νὰ προέλθῃ, καὶ μάλιστα τοι-αύτης μεταβολῆς, ἥτις νὰ συγχωρῇ τὴν ἐπανάληψιν τῶν δι-πλωματικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Πύλης. Ἔως τότε ἡ Ῥωσσία ἐκίχυεν ὅτι οὐδὲν θὰ ἐνεργήσῃ παρὰ τοῖς ἐπαναστάταις, καὶ ὅτι πᾶσα ἐνέργεια τῶν λοιπῶν Δυνάμεων θ' ἀπέβαινε ματαία. Ἀπέρριψε τὴν γνώμην τοῦ Στραγγφώρδου καὶ Λονδονδερρῇ νὰ σταλῇ πρόσκλησις πρὸς τὰς ἑλληνικὰς νήσους διὰ τοῦ ναυάρ-

*) 18. Παράρτημα Β. 8. **) 18. Παράρτημα Β. 10, α. 6.

χου Σίρ Γράχαμ Μοϋρ, διότι ἔπρεπε νὰ ἐγγυηθῶσιν αὐτοῖς περὶ τῆς ἀμνηστείας, καὶ οὐδὲν ἐγένετο περὶ αὐτῆς, ἡ δὲ εἰρηνοποιήσις τῶν νήσων δὲν συνεπάγεται κατ' ἀνάγκην καὶ τὴν τῆς ἐλληνικῆς ἡπείρου. Ἀλλ' ἐδήλωσεν ὅτι εἶναι ἔτοιμος, ἂμ' ἀφοῦ ἐπαναληφθῶσιν αἱ μετὰ τῆς Πύλης σχέσεις τῆς, νὰ μεσολαβήσῃ μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ Σουλτάνου ἐπὶ τῇ βάσει, ἣν εἶχε προτείνει ἡ Ἀγγλία ἀπὸ τοῦ 1812 πρὸς τὴν ἰσπανικὴν κυδέρνησιν ὡς πρὸς τὰς ἀποικίας.

Τὴν στάσιν ταύτην τοῦ ῥωστικοῦ ἀνακτοβουλίου δὲν ἡγνόει ὁ ἐν τῷ μετὰ τὴν φθάσας βαρῶνος Στρογονόφ. Τὸ ἀνακτοβούλιον τοῦτο ἀπήντησεν καὶ εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν τῆς Πύλης, ὅτι ὁ βαρῶνος συγκατετέθη εἰς τὴν εἴσοδον τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων εἰς τὰς Ἡγεμονείας, εἰπὼν, ὅτι ἡ συγκατάθεσις αὕτη ἐδόθη μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ ν' ἀποκατασταθῇ συγχρόνως ἡ παλαιὰ τάξις τῶν πραγμάτων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις, ἀλλ' ἡ Πύλη ζητεῖ ἤδη διὰ τῶν στρατευμάτων τῆς νὰ εἰσάγῃ νέον τρόπον διοικήσεως, τὸν διὰ στρατιωτικῶν διοικητῶν. Ὁ κόμης Καποδίστριας ἤλπιζεν, ὅτι αἱ διαπραγματεύσεις θ' ἀποτύχωσι, καὶ ἔπραξε πᾶν ὅ,τι συνέτεινεν εἰς τοῦτο. Τοῦναντίον ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος εἶχεν ἀκλόνητον τὴν πεποιθήσιν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος συνησθάνετο τὴν ἀνάγκην τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης, διότι ἐγίνωσκε τί ἐφρόνει περὶ τῶν κινδύνων τῆς ἐπαναστάσεως καὶ πόσῃ ἀπεστρέφετο τὰς εὐχὰς τῶν Ῥώσων καὶ Ἑλλήνων, ἐξ ὧν ἐκεῖνοι μὲν ὠνειροπόλουν αὐξήσιν τῶν ὀρίων, οὗτοι δὲ τὴν ἀνέγερσιν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ κόμης Καποδίστριας πιεζόμενος μετὰ τῶν φρονημάτων τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ καὶ τῆς περὶ τὴν ἐκείνου εὐχῆς ὑπὲρ τοῦ πολέμου, καθ' ὅσον δηλ. ἠδύνατο νὰ προκύψῃ ἐξ αὐτοῦ μετὰ βεβαιότητος ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Ἑλλήνων, ἐναπέθεσε τὰς ἐλπίδας του εἰς τὴν τύχην, τὰς συμπτώσεις καὶ τὰ πάθη, ἐξ ὧν ἠδύνατο νὰ προέλθωσι ὅ,τι οἰκονόμοι μορφήν καὶ ἔκτασιν ἡ πτώσις τοῦ τουρ-

κικοῦ κράτους καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Ἑλλήνων. Ὅθεν ἡ πρὸς τὸν μέγαν βεζίρην ἀπάντησις καὶ αἱ ἀνακοινώσεις πρὸς τὴν αὐστριακὴν καὶ ἀγγλικὴν κυβέρνησιν ἀπὸ 18 Σεπτεμβρίου καὶ 19 Ὀκτωβρίου ἐμχρτύρουν διχογνωμίαν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῷ ἀνακτοβουλίῳ τῆς Πέτρουπόλεως, καὶ οὐδεμίαν εἶχον χροιάν, διότι οὐδεμία ἀπόφασις ἐφαίνετο ὅτι εἶχε ληφθῇ ἐδικαιολόγουν μὲν τὰς πράξεις τοῦ Στρογονώφ, ἀλλ' ἦτο γνωστὸν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος τὰς εἶχεν ἀποδοκιμάσει προσωπικῶς, καὶ ἰδίως τὴν σύντομον ἀνακοίνωσιν τοῦ Στρογονώφ πρὸς τὸν κόμητα Λαγκερώνην περὶ τῆς διακοπῆς τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, ἥτις εἶχε καταταράξει τὴν Ὀδησὸν καὶ καθ' ὅλην τῆς Εὐρώπῃ ἐθεωρήθη καὶ ἐπενέργησεν ὡς κήρυξις πολέμου. Ἐπεκχλοῦντο μὲν τὰς συνθήκας καὶ ἐπομένως ἐδείκνυν ὅτι ἐπεθύμουν τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης. Ἡπεῖλουν κηρύττουσαι ὅτι αἱ ἀπειλαὶ τοῦ Στρογονώφ ὑφίσταντο καθ' ὅλον αὐτῶν τὸ βάρος, ἀλλ' αἱ ἀπειλαὶ αὗται περὶωρίσθησαν εἰς τὴν ἀναχώρησιν του, αὕτη δ' ἐγένετο χωρὶς νὰ συνεπιφέρῃ καὶ τὴν ῥῆξιν. Ὑπεδείκνυν μὲν τὸν πόλεμον ὡς μέτρον σχεδὸν ἀναπόφευκτον, ὡς συντομώτατον καὶ φιλανθρωπότατον μάλιστα, ἀλλ' ὑπέσχοντο ν' ἀναζητήσωσιν ἔτι τὰς ὁδοὺς τῆς εἰρήνης. Ἐπανελάμβανον τὴν ἐρώτησιν ποίαν στάσιν θὰ ἐλάμβανεν αὕτη ἡ ἐκείνη ἡ δύναμις ἐν περιπτώσει πολέμου, ἡ μάλιστα κατὰ τίνα τρόπον θὰ συμμετέσχεεν αὐτοῦ, καὶ ἐπροκάλουν συμβουλὰς περὶ τῆς μελλούσης ὀργανώσεως τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἀλλ' ἐφαίνοντο καὶ εὐχαριστημένα εἰς τὴν πρὸ τοῦ Μαρτίου τοῦ ἔτους τούτου κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Ἐξ ὅλων δὲ ἀπεδεικνύετο ὅτι ἡ Ῥωσία δὲν ἤθελε μὲν τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἠπόρει πῶς νὰ διατηρήσῃ ἐνταυτῷ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀξιοπρέπειάν της. Εὐκολωτέρα ἦτον ἡ θέσις τοῦ Σουλτάνου, οὗτινος ἡ ἀξιοπρέπεια ἐξηρτάτο μόνον ἐκ τῆς διατηρήσεως τῶν συνθηκῶν. Ὅθεν ἡ Αὐστρία ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, Πρωσσίας καὶ Γαλλίας, εἶχεν ὀρίσει τὸν τρόπον

πρὸς ἐξισασμὸν τῶν μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Πύλης διαφορῶν. Ἐλαβε κατ' ἰδίαν τὰς Ῥωσικὰς ἀπαιτήσεις ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ῥωσσίας καὶ ὠδήγησε τὴν Πύλην πῶς ν' ἀπαντήσῃ εἰς αὐτάς. Ἡ Ῥωσσία ἐν οὐδεμιᾷ τῶν τουρκικῶν δηλώσεων εὗρισκε τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θ' ἀνακαινισθῶσιν αἱ ἐκκλησίαι. Ἡ Αὐστρία ἐσυμβούλευσε τὴν Πύλην ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τούτου, ἔστω καὶ ἵνα δηλώσῃ ἀπλῶς τὴν περὶ τούτου θέλησίν της. Ἡ Ῥωσσία παρεπονέετο, ὅτι ἡ Πύλη οὐδὲ λέξιν μομφῆς ἐξέφερεν κατὰ τῶν γενομένων ἐναντίον τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας προσβολῶν, οὐδ' ἐγγυᾶτο ὑπὲρ αὐτῆς εἰς τὸ μέλλον. Ἡ Αὐστρία ἐσυμβούλευσε ν' ἀποκριθῇ εἰς ταῦτα· «Δὲν παρεβιάσαμεν ἡμεῖς τὰς συνθήκας, οὐδὲ κατεπατήσαμεν ὑπεροπτικῶς δικαίωματα ἀνεγνωρισμένα. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες προσέβαλον τὰ ἐδικά μας· ἀλλ' ἔστω, ἀντὶ τοῦ δικαίωματος θέλομεν νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν πρῶτην· μεμφόμεθα, συγχωροῦμεν καὶ ἐγγυώμεθα περὶ τοῦ μέλλοντος.» Ἡ Ῥωσσία ἀπεκάλεσε τὰ φερμάνια τοῦ Σουλτάνου περὶ προστασίας τῶν ἀθῶων, λέξεις κενὰς μὴ ἐπικυρωθείσας εἰσέτι ὑπὸ τῶν πραγμάτων. Ἡ Αὐστρία ἐνέμεινε εἰς τὰ φερμάνια καὶ ἐζήτησε παρὰ τῆς Πύλης νὰ προσέχῃ, ὥστε τὰ φρονήματα καὶ αἱ ἐνέργειαι της νὰ χωρίζωνται καλῶς ἀπὸ τὰς τῶν ἀτάκτων στιφῶν, αἵτινα ἐπίστευον ὅτι ἐκινδύνευεν ἡ ἰδιοκτησία, ἡ θρησκεία καὶ ἡ ζωὴ αὐτῶν. Τέλος ἡ Ῥωσσία δὲν εὗρισκεν ἐν τῷ περὶ Ἡγεμονειῶν ἄρθρῳ, ὅτι ἀνεγνωρίζετο τὸ διὰ τῶν συνθηκῶν δεδομένον αὐτῇ δικαίωμα τοῦ νὰ συνεργῇ εἰς τὴν εἰρηνοποίησιν τῶν χωρῶν τούτων, ἔβλεπε μάλιστα ὅτι ἡ ἐκκένωσίς των ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τινος ὄρου, ὃν ὁ αὐτοκράτωρ οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ παραδεχθῇ. Ἡ Αὐστρία, γινώσκουσα ὅτι ἡ Πύλη δὲν ἐπιμένει εἰς τὸν ὅρον τοῦτον, ἐθεώρησε τὴν ἀντίρρῃσιν ταύτην ὡς πεπαυμένην, καὶ μεμφθεῖσα τὴν Πύλην ὅτι ἐσιώπησε περὶ τῆς δικαίας ταύτης αξιώσεως, τὴν ἐσυμβούλευσε νὰ εἴπῃ ἀπλῶς ὅτι ἐσφαλμένον συμπέρασμα ἐξήχθη ἐκ τῆς σιωπῆς της ταύτης. Ἡ Ῥωσσία

τέλος ἔλεγεν ὅτι ἦτον ἀδύνατος ἡ ἐπανάληψις τῶν φιλικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Πύλης, ἐφ' ὅσον αὕτη οὐδὲ λέξιν ἀνέφερε περὶ τῶν συνθηκῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίζοντο αἱ σχέσεις αὗται, καὶ αἱ ὁποῖαι παρεβιάσθησαν ἅπασαι. Ἡ Αὐστρία ἐσυμβούλευσε νὰ ἐπαναχθῶσιν αἱ συνθήκαι εἰς τὴν προτέραν ἰσχύν των, τὸ ὁποῖον ἡ Ῥωσσία, ἐφ' ὅσον ἐπιθυμεῖ τὴν εἰρήνην, ἔχει ἀνχμφίβολον δικαίωμα ν' ἀπαιτῇ. Ἐὰν δὲ καὶ ἡ Πύλη θέλῃ τὴν εἰρήνην, πρέπει νὰ θέλῃ καὶ τὰ μέσα πρὸς ταύτην, καὶ τοῦτο εἶναι εὐκολον εἰς αὐτὴν, ἀφοῦ ἡ Ῥωσσία οὐδὲν ἄλλο ἀπαιτεῖ, εἰμὴ ὅ,τι ὀρίζουσιν αἱ συνθήκαι. Μέγα δὲ πλεονέκτημα εἶναι ὑπὲρ αὐτῆς, τὸ νὰ μεταβῇ ἐξ ἀορίστου εἰς ὠρισμένην κατὰστασιν εἰρήνης. Ὅθεν ὀφείλει ν' ἀναγνωρίσῃ ἀπλῶς τὰς συνθήκας καὶ νὰ δηλώσῃ ὅτι οὐδέποτε θὰ τὰς παραβῇ. Ἐκτὸς τούτου ἡ Ῥωσσία κατήγγελε τὰς βιαιοπραγίας, αἵτινες διεπράττοντο καθ' ἐκάστην ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις, χωρὶς νὰ ἐξαίτωνται, οὔτε οἱ ἀθῶοι οὔτε αἱ γυναῖκες, καὶ χωρὶς νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ὑποταγὴ καὶ αἱ προσφερθεῖσαι ὑπηρεσίαι. Ἰσχυρίζετο ὅτι παρεβιάσθη ἡ πρότερον ἐν Βουκουρεστίῳ ὀρισθεῖσα ἀμνηστία ὑπὲρ τῆς Σερβίας, καὶ ἐκήρυξε, στηριζομένη εἰς τὸ παράδειγμα τοῦτο, ὡς ἀνεπαρκεῖς τὰς ἐγγράφους διαβεβαιώσεις τῆς Πύλης. Ἡ Αὐστρία συνεῖδε καλῶς πόσον δίκαιον εἶχεν ἡ Ῥωσσία ὡς πρὸς τὴν κατηγορίαν ταύτην καὶ ἀμφιβολίαν· ὅθεν ἐσυμβούλευσε τὴν Πύλην νὰ ὁμολογήσῃ τὰ γεγονότα, καὶ νὰ προβάλῃ αὐτὰς ταύτας τὰς βιαιοπραγίας ὡς ἀποδείξιν, ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ δώσῃ πέρας εἰς αὐτάς καὶ νὰ ἐκκενώσῃ τὰς Ἡγεμονεῖας. «Τὸ θέλομεν βεβαίως καὶ εἴμεθα πρόθυμοι πρὸς τοῦτο», ὥφειλε νὰ εἴπῃ ἡ Πύλη «καὶ ἐὰν δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ πράξωμεν, σεῖς πταίετε καὶ ὄχι ἡμεῖς». *)

Ὁ πρίγκηψ Μεττερνῖχος σπουδάζων πολὺ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πρόσδον τῶν ἐνεργειῶν του ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ νὰ προ-

*) Ἰδε παρ. Β. 11. α. 6. 12.

λάβῃ τὰς προσπάθειας, αἵτινες ἡδύνατο νὰ κατισχύσῃσι τῶν προλήψεων τοῦ Διβανίου πρὸς βλάβην του, παρήγγειλεν ἓν τι-
 μυστικὴν ἐπιστολὴν ἀπὸ ὧν Ὁκτωβρίου πρὸς τὸν Διάγγελον, νὰ
 ἐκθέσῃ φανερὰ εἰς τὴν Πύλην τοὺς κινουῦντας· τὸ βιενναῖον ἀ-
 νακτοδούλιον λόγους. Εἰλικρινῶς ἐξεφράζετο ὁ πρίγκιψ· λέγων·
 «Ἐπιθυμοῦμεν τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, ὅχι διότι φοβού-
 μεθα τὰ συνήθη ἐπακόλουθα τοῦ πολέμου, οὐδ' ἐξ ἀδυναμίας.
 Ἐπολεμήσαμεν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ πολέμους, καὶ εἶδαμεν πολέ-
 μους· ἀλλ' εἰμεθα πεπεισμένοι, ὅτι πᾶς πόλεμος τὴν σήμερον
 εἶναι λίαν ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν κοινωνικὴν τάξιν ἐν γένει, καὶ
 ἐπὶ τέλους θ' ἀποβῇ ἐπιζήμιος καὶ εἰς τὸ νικῆσαι· καὶ εἰς τὸ
 ἡττηθῆν κράτος, εἴτε χριστιανικὸν εἴτε τουρκικὸν εἶναι, καὶ
 κυρίως μόνον τὰ συμφέροντα τῆς ἐπαναστάσεως θὰ προκύβῃ.
 Ἡ πεποθήσις αὕτη εἶναι ἡ κυρία αἰτία τῶν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης
 ἐνεργειῶν μας». Ἐπρόσθετε δὲ «Δεύτερον, πᾶσα δὲ πλάνη περὶ
 τοῦτο δύναται νὰ ἔχῃ συνεπείας, ἡ Πύλη δὲν πρέπει νὰ θεω-
 ρήσῃ τὴν ἀνάμειξίν μας ὡς προερχομένην ἐξ ἀνησυχου πολιτι-
 κῆς. Θεωροῦμεν τὸ ζήτημα ἐν μεγάλῳ καὶ ἐν συνόλῳ καὶ ὅχι
 ἐν μικρῷ καὶ κατ' ἰδίαν. Ἐκτὸς τούτου ἡ Πύλη θὰ ἐλαγιά-
 νετο πιστεύουσα, ὅτι τὸ συμφέρον μᾶς κινεῖ νὰ ἐμποδίσωμεν
 διὰ πάσης θυσίας τὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας ῥῆξίν της. Ἡ πρό-
 ληψις αὕτη ἡδύνατο νὰ τὴν παρασύρῃ ὥστε νὰ ἐξοργώσῃ ὑπὲρ
 τὸ δέον τὰς ἀπαιτήσεις της. Ἐπίσης σφαλερὰ θὰ ἦτο ἡ γνώ-
 μη, ὅτι αὕτη μόνη, ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως τρίτης δυνάμεως,
 ἡδύνατο νὰ ἐξισάσῃ τὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας ἐριδί της. Ἡ
 Ῥωσσία θέλει μὲν τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ἡ Πύλη δὲν θὰ ἡδύνατο
 νὰ ὑπερνικήσῃ τὰ ἐμπόδια καὶ τὰς ἀπαιτήσεις, ἅστινας θὰ πα-
 ρενέβαλλαν αὐτῇ καθ' ὁδόν. Ὅθεν τὸ ὀρθώτερον εἶναι νὰ ἐμ-
 πιστευθῇ ἡμῖν, νὰ ἐμμείνη εἰς τὸ δίκαιον, νὰ ὑποχωρήσῃ δὲ
 ἐπὶ τοσοῦτον, ὅσον τοῦτο ὑπαγορεύει».

Ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχος ὑποδεικνύων εἰς τὴν Πύλιν τὴν
 ὁδὸν τῶν συνθηκῶν, ἦν τόσον καθαρῶς τῇ ἐπρότεινε ἡ Ῥωσ-

σία τῇ ἐδίδοε βεβαίως τὴν καλλίστην καὶ ὠφελιμωτάτην συμβουλὴν. Αἱ συνθήκαι παρῆχον αὐτῇ ἐν τῇ παρούσῃ συγχύσει τόσον ἐπωφελῆ καὶ στερεὰν βάσιν, ὥστε πᾶσα ἄλλη συγκρινομένη ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπατηλή. Ἐκτὸς τούτου ἡ ὁδὸς αὕτη διευκόλυνεν ὅλας τὰς λοιπὰς Δυνάμεις νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν Πύλην. Τὸ Διδάνιον εἶχε συμφέρον ν' ἀποκριθῇ ταχέως καὶ σαφῶς, ν' ἀποδείξῃ γεγονότα, νὰ διορίσῃ ἐπιτρόπους, οἵτινες ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ῥώσων ἐπιτρόπων νὰ ἐπαναφέρωσιν ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις τὴν προτέραν κατάστασιν, καὶ νὰ κενώσῃ τὰς χώρας ταύτας, διότι, ὅταν τις δὲν ἔχῃ ἄλλα μέσα πρὸς εἰρηνopoίησιν ἢ τοιαῦτα ἔκνομα στίφη, ὡς ἡ Τουρκία, ὀφείλει σπεύσας νὰ τὰ ἐκβάλῃ ἐκ μέσου. Ἡ ῥωσικὴ ἀπάντησις εἰς τὸ γράμμα τοῦ μεγάλου Βεζίρου καὶ τὴν ἀνακοίνωσιν τῆς Πύλης πρὸς τὸν Διὰγγελον ἐτελείωνεν ἐπίσης ἀπαιτοῦσα τὴν ἀνευ ὄρων ἐκνένωσιν τῶν Ἡγεμονειῶν, διότι τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἐθεωροῦντο ὑπὸ τοῦ ῥωσικοῦ ἀνακτοβουλίου ὡς ἡ μόνη αἰτία τῆς παρατάσεως τῶν ταραχῶν, καθὼς καὶ τὴν ἀποστολὴν πληρεξουσίου, ὅπως συσκεφθῇ περὶ τῆς ἐγκυβερνήσεως τοῦ νέου ἡγεμόνος καὶ τῶν μέτρων, δι' ὧν ἡδύνατο νὰ συστηθῇ ἐκεῖ καλὴ κυβέρνησις, καὶ νὰ καταπαύσωσιν αἱ ὠμότητες εἰς τὰς λοιπὰς χριστιανικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Αἱ ἀπαιτήσεις αὗται ἐβοήθησαν τὴν Αὐστρίαν καὶ Ἀγγλίαν δι' ὅλης τῆς βαρύτητός των, ὅχι ὡς μεσιτρίας ἀλλ' ἐν ἰδίῳ ὀνόματι, ὡς φίλας ἀμφοτέρων τῶν κρατῶν, καὶ πρὸ πάντων τὴν Αὐστρίαν, ὡς κράτος κείμενον ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐπομένως κατάλληλον ὑπὲρ πάντων ἄλλων νὰ διορθώσῃ τὰς σχέσεις τῶν γειτονικῶν τούτων κρατῶν. Πᾶσαι αἱ ἄλλαι Αὐλαὶ εἶχαν τὴν αὐτὴν γνώμην μετὰ τῆς τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Λονδίνου. Ἐκ τούτου ἡδύνατο καὶ ὤφειλεν ὁ Σουλτάνος νὰ πεισθῇ.

Ἄλλ' ἡ Πύλη ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ συγχύσει τετυφλωμένη ἐκ τοῦ δικαιώματός της, περὶ τῶν δυ-

λάβῃ τὰς προσπαθείας, αἵτινες ἠδύναντο νὰ κατισχύσωσι τῶν προλήψεων τοῦ Διβανίου πρὸς βλάβην του, παρήγγειλεν ἓν τιμι μυστικῇ ἐπιστολῇ ἀπὸ ὧ Ὀκτωβρίου πρὸς τὸν Διάγγελλον, νὰ ἐκθέσῃ φανερά εἰς τὴν Πύλνν τοὺς κινουῦντας τὸ βιενναῖον ἀνακτοδοῦλιον λόγους. Βίλικρινῶς ἐξεφράζετο ὁ πρίγκηψ ᾠλέγων· «Ἐπιθυμοῦμεν τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, ὅχι διότι φοβοῦμεθα τὰ συνήθη ἐπακόλουθα τοῦ πολέμου, οὐδ' ἐξ ἀδυναμίας. Ἐπολεμήσαμεν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ πολέμους, καὶ εἶδαμεν πολέμους· ἀλλ' εἴμεθα πεπεισμένοι, ὅτι πᾶς πόλεμος τὴν σήμερον εἶναι λίαν ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν κοινωνικὴν τάξιν ἐν γένει, καὶ ἐπὶ τέλους θ' ἀποβῇ ἐπιζήμιος καὶ εἰς τὸ νικῆσαν· καὶ εἰς τὸ ἡττηθὲν κράτος, εἴτε χριστιανικὸν εἴτε τουρκικὸν εἶναι, καὶ κυρίως μόνον τὰ συμφέροντα τῆς ἐπαναστάσεως θὰ προέγῃ. Ἡ πεποίθησις αὕτη εἶναι ἡ κυρία αἰτία τῶν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἐνεργειῶν μας». Ἐπρόσθετε δὲ «Δεύτερον, πᾶσα δὲ πλάνη περὶ τοῦτο δύναται νὰ ἔχῃ συνεπείας, ἡ Πύλη δὲν πρέπει νὰ θεωρήσῃ τὴν ἀνάμειξίν μας ὡς προερχομένην ἐξ ἀνυσύχου πολιτικῆς. Θεωροῦμεν τὸ ζήτημα ἐν μεγάλῳ καὶ ἐν συνόλῳ καὶ ὅχι ἐν μικρῷ καὶ κατ' ἰδίαν. Ἐκτὸς τούτου ἡ Πύλη θὰ ἐλανθάνετο πιστεύουσα, ὅτι τὸ συμφέρον μᾶς κινεῖ νὰ ἐμποδίσωμεν διὰ πάσης θυσίας τὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας ῥῆξιν τῆς. Ἡ πρόληψις αὕτη ἠδύνει νὰ τὴν παρασύρῃ ὥστε νὰ ἐξογλώσῃ ὑπὲρ τὸ δέον τὰς ἀπαιτήσεις τῆς. Ἐπίσης σφικτερά θὰ ἦτο ἡ γνώμη, ὅτι αὕτη μόνη, ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως τρίτης δυνάμεως, ἠδύνει νὰ ἐξισάσῃ τὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας ἐριδία τῆς. Ἡ Ῥωσσία θέλει μὲν τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ἡ Πύλη δὲν θὰ ἠδύνει νὰ ὑπερνικήσῃ τὰ ἐμπόδια καὶ τὰς ἀπαιτήσεις, ἅστινας θὰ παρενέβαλλαν αὐτῇ καθ' ὁδόν. Ὅθεν τὸ ὀρθώτερον εἶναι νὰ ἐμπιστευθῇ ἡμῖν, νὰ ἐμμελῇ εἰς τὸ δίκαιον, νὰ ὑποχωρήσῃ δὲ ἐπὶ τοσοῦτον, ὅσον τοῦτο ὑπαγορεύει».

Ὁ πρίγκηψ Μεττερνῖχος ὑποδεικνύων εἰς τὴν Πύλνν τὴν ὁδὸν τῶν συνθηκῶν, ἣν τόσον καθαρῶς τῇ ἐπρότεινεν ἡ Ῥωσ-

σία τῇ ἐδίδε βεβαίως τὴν καλλίστην καὶ ὠφελιμωτάτην συμβουλὴν. Αἱ συνθήκαι παρῆχον αὐτῇ ἐν τῇ παρούσῃ συγχύσει τόσον ἐπωφελῆ καὶ στερεὰν βάσιν, ὥστε πᾶσα ἄλλη συγκρινομένη ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπατηλή. Ἐκτὸς τούτου ἡ ὁδὸς αὕτη διευκόλυνεν ὅλας τὰς λοιπὰς Δυνάμεις νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν Πύλῃν. Τὸ Διδάνιον εἶχε συμφέρον ν' ἀποκριθῇ ταχέως καὶ σαφῶς, ν' ἀποδείξῃ γεγονότα, νὰ διορίσῃ ἐπιτρόπους, οἵτινες ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ῥώσων ἐπιτρόπων νὰ ἐπαναφέρωσιν ἐν ταῖς Ἑγεμονείαις τὴν προτέραν κατάστασιν, καὶ νὰ κενώσῃ τὰς χώρας ταύτας, διότι, ὅταν τις δὲν ἔχῃ ἄλλα μέσα πρὸς εἰρηνopoίησιν ἢ τοιαῦτα ἔκνομα στίφη, ὡς ἡ Τουρκία, ὀφείλει σπύσας νὰ τὰ ἐκβάλῃ ἐκ μέσου. Ἡ ῥωσικὴ ἀπάντησις εἰς τὸ γράμμα τοῦ μεγάλου Βεζίρου καὶ τὴν ἀνακοίνωσιν τῆς Πύλης πρὸς τὸν Διάγγελον ἐτελείωνεν ἐπίσης ἀπαιτούσα τὴν ἀνευ ὄρων ἐκκένωσιν τῶν Ἑγεμονειῶν, διότι τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἐθεωροῦντο ὑπὸ τοῦ ῥωσικοῦ ἀνακτοβουλίου ὡς ἡ μόνη αἰτία τῆς παρατάσεως τῶν ταραχῶν, καθὼς καὶ τὴν ἀποστολὴν πληρεξουσίου, ὅπως συσκεφθῇ περὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ νέου ἡγεμόνος καὶ τῶν μέτρων, δι' ὧν ἡδύνατο νὰ συστηθῇ ἐκεῖ καλὴ κυβέρνησις, καὶ νὰ κατεπύσωσιν αἱ ὠμότητες εἰς τὰς λοιπὰς χριστιανικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Αἱ ἀπαιτήσεις αὗται ἐβοήθησαν τὴν Αὐστρίαν καὶ Ἀγγλίαν δι' ὅλης τῆς βαρύτητός των, ὅχι ὡς μεσιτρίαις ἀλλ' ἐν ἰδίῳ ὀνόματι, ὡς φίλας ἀμφοτέρων τῶν κρατῶν, καὶ πρὸ πάντων τὴν Αὐστρίαν, ὡς κράτος κείμενον ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐπομένως κατάλληλον ὑπὲρ πᾶν ἄλλο νὰ διορθώσῃ τὰς σχέσεις τῶν γειτονικῶν τούτων κρατῶν. Πᾶσαι αἱ ἄλλαι Αὐλαὶ εἶχαν τὴν αὐτὴν γνώμην μὲ τὰς τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Λονδίνου. Ἐκ τούτου ἡδύνατο καὶ ὤφειλεν ὁ Σουλτάνος νὰ πεισθῇ.

Ἄλλ' ἡ Πύλη ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ συγχύσει τετυφλωμένη ἐκ τοῦ δικαιώματός της, περὶ τῶν δυ-

ἡμεῶν της καὶ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν σχέσεων, ἐνέμεινεν εἰς τὴν πολιτικὴν της καὶ δὲν ἀπέβαλε τὴν δυσπιστίαν της καθ' ὅλων τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ἐκδικήσεως κατὰ τῆς Ῥωσσίας. Οἱ πλείοτεροι σύμβουλοι τοῦ Διανίου, αὐτὸς ὁ Σουλτάνος, ἐξηκολούθουν νὰ ἔχωσι τὴν σφαλερὰν καὶ ἐπιπολαίαν ἰδέαν περὶ τῆς ἱερᾶς Συμμαχίας, τὴν ὁποίαν εἶχον σχηματίσει ἐν ἔτει 1815. Ἀλλ' εἶχαν καὶ ἄλλους περισπασμούς, οἵτινες ἀπέτρεπον τὸν χρόνον καὶ τὴν προσοχὴν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Ῥωστικοῦ ζητήματος. Ὁ Σάκης τῆς Περσίας ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πύλης, καὶ ἠπέλπει τὴν Ἐρζερούμεν καὶ τὸ Βαγδάτιον. Ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ πλῆθη τῶν Γενιτσάρων προσέδωσαν μέχρι βιαιοπραγιῶν, καὶ ἐξεβίβισαν τὴν παῦσιν τοῦ Ἀγᾶ αὐτῶν. Ἐν αὐτῇ τῇ Πύλῃ δὲν ἔλειπον αἱ ῥαδιουργίαι καὶ ἐγένων περιπλοκάς· οὕτω π. χ. ὁ διερμηνεὺς τῆς Πύλης εἰργάζετο νὰ καταστρέψῃ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Καλλιμάχου καὶ νὰ λάβῃ αὐτὸς τὴν Ἡγεμονείαν. Ἐξεμεταλλεύθη δὲ πρὸς τοῦτο γράμμα τι συντεταγμένον διὰ σημείων, ὅπερ ἐστάλη ἐκ Βιέννης ὑπὸ τινος ὀπαδοῦ τοῦ ἡγεμόνος Καρατσᾶ πρὸς τινὰ ὑπάλληλον τοῦ Ὀσποδάρου καὶ ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῆς Πύλης, παρεξηγήσας αὐτὸ ὀλεθρίως. Τοῦτο προὔκλεσε τὸν θάνατον τοῦ πρώην διερμηνέως τῆς Πύλης Ἰωάννου Καλλιμάχου ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἐξορίας του, τῇ ἐν Συρίᾳ Καισαρείᾳ, δεινωθέντα διὰ τῆς κατεδαφίσεως τῆς ἐν Θεραπείῳ οἰκίας του καὶ διὰ τινος φερμάνιου, ὅπερ ἀπηγόρευεν ἡ ἀνακτισθῆ ἄλλη ἐπὶ τῆς θέσεως. Ἐν Πελοποννήσῳ, εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος, ἐν Κρήτῃ ἡ ἐπανάστασις ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐκραταιοῦτο, καὶ ἀπῆτει μεγαλειτέρους ἐξοπλισμούς καὶ διαίρεσιν τῶν δυνάμεων εἰς πολλὰ σημεία. Ἦδη τὸν Ἰούλιον ἐξέπλευσεν ἡ τρίτη ἑλληνικὴ ναυτικὴ ἐκστράτεία συγκεκροτημένη ἐξ 90 πλοίων, καὶ ἐμπόδισεν ἐπιθεσὶν τινὰ τοῦ Καπουδᾶν - Βέη καὶ τῶν Μικρασιατικῶν Τούρκων κατὰ τῆς Σάμου. Ἀπέτυχον μὲν πολλοὶ διὰ πυρπολικῶν

ἀποπειρὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ Τουρκικὸς στόλος ἠνώθη ἀνω-
λύτως παρὰ τὴν Ῥόδον μετὰ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ, ἀλλὰ πολλὰ
τουρκικὰ φορητὰ πλοῖα κατεστράφησαν, ἡ Σάμος ἐπαναστά-
τησεν, ἐφωδιάσθη μέ τινα πολεμοφόδια καὶ ὁ στόλος ἐπανήλ-
θεν οἰκαδὲ ἀρκούντως παρηγορηθεὶς, ὅτι ἀντὶ δυσαρέστου συν-
αντίσεως ἔλαβε φιλικὰς συμβουλὰς καὶ ἐνθαῤῥυντικὰς λόγους
παρὰ τοῦ ἄγγλου ναυάρχου, Σὶρ Γράχαμ Μούρ. Ἡ διαφορὰ,
ἥτις ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἐπεκράτησε μεταξὺ τῆς διαγωγῆς τοῦ
ἄγγλικου στόλου καὶ τῆς τοῦ ἄγγλου πρέσβεως ἐν Κωνσταν-
τινουπόλει, κατεφάνη ἤδη τότε, καὶ συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον
εἰς τὸ νὰ ἐνισχύσῃ τὸ θάρρος καὶ τὰς ἐλπίδας τῶν Ἑλλήνων.

Τὴν 3 Αὐγούστου ἡ Μονεμβασία ἐκ παντελοῦς ἐλλείψεως
τροφῶν παρεδόθη εἰς τὸν Γρηγόριον Καντακουζηνόν. Οἱ Τοῦρ-
κοὶ κάτοικοι, μόλις 756 ὑπολειφθέντες, διεβιβάσθησαν ἐπὶ
Σπετσιωτικῶν πλοίων εἰς τὴν Ἀσίαν. Μετ' ὀλίγον τὴν 19
Αὐγούστου παρεδόθη καὶ τὸ Ναυαρίνον, οὗτινος οἱ Τοῦρκοι
κάτοικοι εἶχον πολεμήσει καθ' ὅλων τῶν βασάνων τῆς πείνης.
Δις εἶχον ἐκδιώξει ἐκ τοῦ φρουρίου πλῆθος γυναικῶν καὶ παι-
δίων, τὰ ὅποια οἱ Ἕλληνες εἴτε παρέλαβον, εἴτ' ἐφόνευσαν,
εἴτε παρέδωκαν εἰς τὸν διὰ τῆς πείνης θάνατον ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ
λημένι ἐργίου σκοπέλου. Τέλος ἡ φρουρὰ ἀπεθαῤῥύνθη, πα-
ρέδωκεν ὅλην τὴν τὴν περιουσίαν, καὶ ἔπρεπε νὰ διαβιβάσθῃ
ἐπίσης εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες καταπατήσαντες τὰς
συνθήκας ἔσφαζαν βαρβάρως ὅλους τοὺς Τούρκους. Διὰ βρα-
δείας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Σεπτεμβρίου ἐφάνη ὁ στόλος τοῦ
Σουλτάνου. Ὁ ἐκ Βυρτεμβέργης φιλέλλην, στρατηγὸς Νορμά-
νος, ἀπέκρουσε μὲν ἀπόδασίν τινα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Ναυαρίνου,
ἀλλ' αὐτοῦ ἐξεδίωξε τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐκ Μεθώνης καὶ ἐφω-
δίασεν ἀφθόνως τὸ φρούριον τοῦτο καὶ τὴν Κορώνην, ἅτινα
νῦν ἀντέσχον ἐπὶ ἔτη. Ἐπειτα εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Κορινθια-
κὸν κόλπον καὶ κατέστρεψε τὰ πλοῖα τῶν Γαλαξειδιωτῶν.
Περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ ἀποκλεισμός τῶν Πατρῶν ἐγένετο

στενότερος. Πέντε ἕως ἑξ̄ χιλιάδες Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν Ζαΐ-
μην, Λόντον καὶ Καραντσᾶν ἐπολέμησαν ἐκεῖ μετὰ τεσ-
σάρων ἕως πέντε χιλιάδων Τούρκων, ἀλλ' ὁ πόλεμος ὑπῆρξε
σχεδὸν ἀμφίρροπος. Ἐμπροσθεν τῆς Τριπόλεως, τῆς πρωτευ-
ούσης τῆς Πελοποννήσου, ἥτις εἶχεν 25,000 κατοίκων,
περὶ τὰ πεντήκοντα πυροβόλα καὶ τινὰς χιλιάδας φρουρῶν,
παρεκάθηντο ἑπτὰ ἕως δέκα χιλιάδες Ἑλλήνων μέ τινα πε-
δινὰ πυροβόλα καὶ ὄλμους μετακομισθέντας ἐκ Μονεμβασίας.
Τυχοδιώκται ἐξ ὧν τῶν χωρῶν συνέβρυσαν ἐκείσε. Οἱ Ἑλ-
ληνες ἐπροσπάθουν νὰ στενοχωρήσωσι τοὺς Τούρκους διὰ χα-
ρακωμάτων, καὶ τοὺς ἐβλαψαν μάλιστα τὴν 22 Αὐγούστου
μεγάλως συλλαβόντες πολλὰ ὑποζύγια τῶν φρωτωμένα με-
λάφουρα. Οἱ ἵπποι τῶν Τούρκων ἐφθείροντο δι' ἑλλειψιν φορβῆς.
Οἱ Ἀλβανοὶ διήρπασαν τὸ ταμεῖον τοῦ Πασσᾶ, ἵνα λάβωσι
τοὺς καθυστερουμένους μισθοὺς τῶν. Αἱ ἐπικουρίαι, ἃς προσε-
δόκουν ἐκ τοῦ στόλου, εἶχον μὲν ἀποβιβάσθῃ ἐκ τῆς ξηρᾶς
παρὰ τὰς Πάτρας, δὲν ἡδυνήθησαν ὅμως νὰ διαβῶσι τὰ στε-
νὰ τῆς Ἀρκαδίας, τὰ ὅποια κατεῖχεν ὁ Κολοκοτρώνης πε-
φραγμένα. Ἐπίσης δ' ἀπέτυχαν καὶ τὰ ἐκ Θεσσαλίας εἰσβαλόν-
τα στίφη εἰς τὰ Βοιωτικὰ στενὰ. Τὸν Ἰούλιον ὁ Ὁμὲρ-πασσᾶς
Βρυόνης καὶ ὁ Μεχμέτ-πασσᾶς μετὰ 4,000 ἀνδρῶν περίπου
ἦλθαν παρὰ τὸν Σπερχεῖον, ἐνίκησαν παρὰ τὰς Θερμοπύλας
τοὺς ἀνδρείως ἀντιστάοντας Διάκον ἐκ Λοιδωρικίου καὶ ἐπί-
σκοπον Ἰσαΐαν ἐκ Θεσσαλονίκης, ἀλλ' εἰς τὸ Χάνι τῆς Γρα-
βιᾶς ἀπώλεσαν πολλοὺς ἀνδρας ὡς ἐκ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ
Ὀδυσσεῶς καὶ Γούρα, καὶ ἐπορεύθησαν ἀρπάζοντες καὶ λεηλα-
τοῦντες εἰς Λεβαδίαν καὶ Θήβας, τινὲς μάλιστα αὐτῶν μέ-
χρις Ἀθηνῶν, χωρὶς ὅμως νὰ διαβῶσι τὸν Ἰσθμὸν. Ἀρχομέ-
νου τοῦ Σεπτεμβρίου, ὁ Βαχράμ-πασσᾶς μετὰ 6,000 ἀνδρῶν,
τὸ πλεῖστον ἱππέων, ἐπορεύθη τὴν αὐτὴν ὁδόν, ἀλλὰ κατετρο-
πώθη ὑπὸ τοῦ Γούρα καὶ Παπανδρέου ἐν ταῖς φάραξι τῶν ὀ-
ρέων τῆς Φωκίδος. Ἐν ἀρχῇ τοῦ Ὀκτωβρίου ἔπεσεν ἡ Τρίπολις

πληγείσα εἰς τὸ αἷμα καὶ τὰς ὀμότητας, ὡς Ἑκατόμβη τις εἰς τὴν μανίαν. Οἱ ἐκεῖ Ἀλβανοὶ ἀνεχώρησαν ὑπόσπονδοι. Πολλοὶ τουρκικαὶ καὶ ἐβραϊκαὶ οἰκογένειαι ἐξηγόρασαν τὴν ἀναχώρησίν των. Ἐν τούτοις τὴν 5 Ὀκτωβρίου ἐκυριεύθη ἡ πόλις ἐξ ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ κατεστράφη· τὸ φρούριον παρεδόθη τῷ Κολοκοτρώνῃ τὴν ἐπομένην ἡμέραν. Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παῖδια, ἐν μὲν τῇ πόλει 8,000, ἐξώθεν δ' αὐτῆς 4,000 πρίπου κατεσφίγησαν. Τὸ μέγαρον τοῦ πασσᾶ ἐπυρπολήθη μὲ τὸ πλεῖστον τῶν ἐν αὐτῷ πολυτίμων πραγμάτων. Αἱ οἰκογένειαι τοῦ Χουρσὶδ καὶ Μεχμέτ πασσᾶ ἤχμαλιωτίσθησαν, ὡς καὶ ὁ Κιαμλ-βέης τῆς Κορίνθου, ὅστις εἶχε σώσει τὸν μητροπολίτην τῆς πόλεως ταύτης, τὸν Σωτήριον Νοταρᾶν καὶ ἄλλους ὁμήρους. Σχεδὸν ὅλα τὰ λάφυρα κατεσχορπίσθησαν. Μόνον τὰ τηλεβόλα, ἡ πυρίτις καὶ ὁ μόλυβδος ἀπέμειναν εἰς τὴν κυβέρνησιν. Ἦδη οἱ Τούρκοι ἦσαν περὶωρισμένοι ἐπὶ τῶν πέντε παραλίων φρουρίων, καὶ οἱ Ἕλληνες ἀπέκτησαν πολλὰ ἐφόδια. Ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων δὲν ἠδύνατο βεβιαῶς νὰ καθησυχάσῃ τὴν Πύλιν. Τὴν 1 Νοεμβρίου ἐξώρισε τὸν βεῖζ-ἑφένδην Χαμὶδ-βέην εἰς Σεβάστεϊκν, καὶ διώρισε ἀντ' αὐτοῦ τὸν Σαδίκ-ἑφένδην, ὅστις ὑπὸ τὸν Σαλίχ-Γιανὶβ-ἑφένδην διετέλεσεν ὑφυπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν. Ἡ μεταβολὴ αὕτη ἐμαρτύρει ἐπιστροφὴν εἰς τὴν ἀναληγισίαν· καὶ τῷ ὄντι ἡ Πύλη, μόνον ἀφ' αὐτῆς ἐβαρύνθη τὰς συμβουλὰς τῶν Δυνάμεων, ἤκουσεν αὐτάς. Ἀπεστράφη δὲ τὰς συνδιασκέψεις μετὰ ξένων πρέσβεων, καὶ ὅτε τὴν 22 Νοεμβρίου ὁ Αἰάγγελος ἐπέτυχε τέλος νὰ συνομιλήσῃ μετὰ τοῦ βεῖζ-ἑφένδου ἐν τῇ ἐξοχικῇ αὐτοῦ οἰκίᾳ εἰς τὸ Βεγρέβεη, ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Γιανὶβ-ἑφένδου καὶ τοῦ ἀρχιδικαστοῦ τῆς Ρουμελίας, Σιδῆ-ἑφένδου, ἀμέσως κατεδείχθη ὅτι ἡ Πύλη ἐπέμενεν εἰς τὰς παλαιὰς τῆς ἀπαιτήσεις, καὶ εἶχεν ἀντικαταστήσει τὸν βεῖζ-ἑφένδην, ἵνα δυνηθῇ ν' ἀνακαλέσῃ τὸν λόγον

της. *) Πάντες οἱ λόγοι ἐναυάγησαν ἐνώπιον τοῦ ζήλου τοῦ Γερ-
νίβ-εφένδου, τοῦ δεινοῦ τούτου χριστιανομάχου, ὅστις εὐθὺς ἐξ
ἀρχῆς εἶχε συμβουλευεῖσι τὸν θρησκευτικὸν πόλεμον. Ἀπῆλθον δὲ
πάλιν οἱ Τούρκοι τὴν παράδοσιν τῶν προσφύγων, ἢ τουλάχισον
τὴν αὐστηρὰν τιμωρίαν αὐτῶν. «Διατί αἱ Δυνάμεις ἀπαιτοῦ-
σι μόνον παρ' ἡμῶν, ἔλεγον οὗτοι, διατί ὄχι παρὰ τῆς Ῥω-
σίας; Δὲν θέλομεν τὸν πόλεμον, ἀλλὰ μόνον τὸ δικαίον μας.
Φέροντες τὸ Κοράνιον εἰς τὴν μίαν, καὶ τὴν σπάθην εἰς τὴν
ἄλλην χεῖραν, θὰ ἐγερθῶμεν σύμπαντες, καὶ θὰ πολεμήσω-
μεν ἐκεῖνον, ὅστις θὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν χώραν μας. Τὰ πράγ-
ματα λοιπὸν πάλιν ἐπανῆλθαν εἰς τὴν κατὰ τὸν Ἀπρίλιον
καὶ Μάϊον κατάστασιν. Ἐπλήθυναν μάλιστα αἱ σφαγαὶ καὶ
ὠμότητες εἰς ὅλας τὰς ὁδοὺς. Ὁ λόρδος Στραγγφόρδος παρε-
πονέθη, ἀλλ' ἡ Πύλη τῷ ἀπεκρίθη διὰ φράσεων τετριμμένων.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἔλαβε συνέντευξιν
μετὰ τοῦ λόρδου Λονδονδεῖρβη εἰς τὸ Ἀννόβερον. Ἀμφότεροι
δ' ἐξέφρασαν τὴν κρίσιν, ὅτι ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις εἶναι
πολὺ μᾶλλον ἔργον τοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος ἐν ταῖς πε-
πολιτισμέναις χώραις τῆς Εὐρώπης, ἢ προῖὸν τῆς θελήσεως
αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κόμμα τοῦτο θέλει τὴν
ἐξωσιν τῶν Τούρκων ἐκ τῆς Εὐρώπης, διὰ τοῦτο πρέπει τις
νὰ θέλῃ τὸ ἐναντίον, ἥτοι τὴν διχτήρησιν τοῦ τουρκικοῦ κρά-
τους. Διότι τίς θ' ἀντικαταστήσῃ τοῦτο; καὶ τίνι τρόπῳ;
Ἀμφότεροι δὲ ἀνεγνώρισαν, ὅτι πᾶσα μεγάλη πολιτικὴ μεταβο-
λὴ θὰ ἔδραπτε τὰ συμφέροντα, ἅτινα ἦσαν ἐπιφορτισμένοι. Οἱ
δὲ πρέσβεις τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐφοδοῦντο τὸν πόλε-
μον πρὸς τὸ συμφέρον καὶ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων. Ὁ λόρδος
Στραγγφόρδος ἔγραψε τὴν 10 Δεκεμβρίου πρὸς τὸν λόρδον
Λονδονδεῖρβη· «Οἱ συνάδελφοί μου καὶ ἐγώ, αἰσθανόμεθα
μεγάλην ἀγωνίαν ὡς πρὸς τοῦτο, διότι εἴμεθα πεπεισμένοι

*) Ἴδε παράρτ. Β. 13. 14. 15. 16.

(ὡς πρέπει νὰ εἶναι πᾶς ὅστις παρηκολούθησε μετὰ προσο-
χῆς τὴν πορείαν τῶν συμβάντων καὶ τὴν τάσιν αὐτῶν)· ὅτι
πόλεμος τοιοῦτος, ἂν καὶ θὰ ἐδικαιολογεῖτο διὰ τὸν φιλόανθρω-
πον σκοπὸν του, θὰ ἐπεσώρευεν ὅμως ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ
τὰς δεινότερας συμφοράς, καὶ ὅλαι αἱ ἀντεκδικήσεις δὲν θὰ ὠφέ-
λουν. Μόλις εἶναι δέκα ἡμέραι, ἀφ' οὗ στίφος Γενιτσάρων ἐκή-
ρυξεν, ὅτι δὲν θὰ βαδίσῃ κατὰ τοῦ φανεροῦ πολέμιου, πρὶν ἢ
ἢ πρωτεύουσα ἀπαλλαγῇ τοῦ κεκρυμμένου ἐχθροῦ, δηλονότι
πρὶν ἢ πάντες οἱ Ἕλληνες φονευθῶσιν ἢ διωχθῶσιν ἐκ τῆς
Κωνσταντινουπόλεως».

Αἱ ὁδηγαί, τὰς ὁποίας ὁ μαρκέσιος Λονδονδερόης καὶ ὁ
πρίγκηψ Μεττερνίχος ἐπεμψαν ἐξ Ἀννοβέρου τὴν 9 Νοεμβρίου
πρὸς τὸν ἱππότην Βαγότην καὶ τὸν κόμητα Λεψέλτερνον εἰς
Πετρούπολιν ἐσυμφώνουν ἀμφότεραι πρὸς τὰς παρατηρήσεις
ταύτας. Ἡ ἐπανάληψις τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μεταξὺ
Ῥωσσίας καὶ Πύλης ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν Αὐλῶν τοῦ Λονδίνου
καὶ τῆς Βιέννης ὡς τὸ μόνον ἔργον, ὅπερ εἶχον κατὰ τὸ πα-
ρὸν, πρόωρον δὲ πᾶσαν περὶ πολέμου διαπραγματεύσιν. Ἡ
Ῥωσσία δὲν ἠτπάσθη τὴν γνώμην ταύτην, καὶ παρέστησεν ὡς
λίαν συντελεστικὸν εἰς τὴν εἰρήνην τὸ νὰ ἐκφρασθῶσιν αἱ Δυ-
νίμεις τί θὰ πράξωσιν ἐν περιπτώσει πολέμου. Ἐξηκολούθει
δὲ νὰ διίσχυρίζεται, ὅτι ὁ πόλεμος ἦτο πιθανὸς καὶ ἠριθμήσε-
τὰ γεγονότα, ἅτινα ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Στρογονῶφ συ-
νεπιμαρτύρουν, ὅτι ἡ Πύλη ἢ δὲν θέλει ἢ δὲν δύναται ν' ἀλλά-
ξῃ τὸν αἵματηρὸν δρόμον της, ἥτοι τὴν ἀπόρριψιν ὅλων τῶν
ἀπαιτήσεων, τὰς ὁμότητας ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις, τὰς θανα-
τώσεις, τὰς σφαγὰς ἐν Κύπρῳ κτλ. *)

Ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις, ἥτις ἕως τότε ἀφῆκε τὸν ἐπιτε-
τραμμένον αὐτῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐλεύθερον εἰς τὰς

*) 1^η παρὰρτ. Β. 17.

ἐνεργείας του, κυρίως δὲ ὀλίγον ἐνήργει, ἐνόμισεν ἥδη ὅτι πρέπει νὰ προβῇ δραστηριώτερον, καὶ διώρισεν ὡς πρέσβυν παρὰ τῇ Πύλῃ τὸν Λατοῦρ-Μωδοῦργον. Πρὶν ἢ οὗτος φθάσῃ καὶ τὸ ἔτος παρέλθῃ, ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἐπέδωκεν κατ' ἰδιαιτέραν ἐντολὴν τοῦ Σουλτάνου τὴν 7 ρεβιουλεββέλ 1237 (2 Δεκεμβρίου 1821) πρὸς τὸν Διάγγελον διακοίνωσιν τινα πρὸς ἀπάντησιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ Πύλη διαβεβαιούσα, ὅτι ἐπιθυμεῖ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν διατήρησιν τῶν συνθηκῶν, ἐπανελάμβανε τὰς παλαιὰς ἀπαιτήσεις. *) Ἀπῆτει ἐκ νέου δυνάμει τῶν συνθηκῶν τὴν παράδοσιν τῶν προσφύγων, ἀλλὰ συγκατετίθετο ν' ἀναβληθῇ αὕτη ἐπ' ἀορίστῳ χρόνῳ, ὅπερ ἡδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐμμέσος παράβλαψις. Ἀπέκρουεν ὡς προσβάλλον τὰ ἡγεμονικὰ δικαιώματα καὶ τὴν ἀξιοπρέπειάν της τὸ νὰ κενώσῃ τὴν τὰς ἡγεμονείας, καὶ νὰ διορίσῃ τοὺς Ὀσποδάρους. Ἐλεγε δ' ὅτι θὰ πράξῃ δὲ τοῦτο, ἂμ' ἀφοῦ ἡ τάξις ἀποκατασταθῇ, καὶ θὰ διοικήσῃ ἐν πάσῃ περιπτώσει ἕως τότε τὰς ἐπαρχίας ταύτας δι' Ἑλλήνων τοποτηρητῶν καὶ τουρκικῶν στρατευμάτων. Ὡς πρὸς τὰς ἐκκλησίας θὰ συγχωρήσῃ ν' ἀνακτισθῶσιν αἱ κατεδαφισθεῖσαι. Τὴν ἑλληνικὴν θρησκείαν οὐδέποτε κατεδίωξεν, καὶ πάντοτε ἐπαθύμει νὰ διακρίνῃ τοὺς ἀθῶνους ἀπὸ τῶν ἐνόχων. Ἐν τῇ ἀπαντήσῃ ταύτῃ ἡ Πύλη ὠρμήθη ἐκ τούτου, ὅτι αἱ δυνάμεις, εἰάν ἤθελαν πράγματι τὴν εἰρήνην, θὰ τῇ παρεχώρουν τὴν ὁποῖαν ἀπῆτει διορίαν. Ἀλλ' εἰάν ἤθελαν τὸν πόλεμον, ἡ ὑποχώρησις τοῦ Διβανίου θὰ ἐχειροτέρειε μόνον τὴν ὑπόθεσιν του.

Αἱ διακηρύξεις δύο δυνάμεων, τοσούτῳ ἀντιθέτων πρὸς ἀλλήλας, ἀφῆκαν ὀλίγην ἐλπίδα διαλλαγῆς. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐπίστευε σχεδὸν περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τὸν πόλεμον, καὶ ἔδωκε τῇ πρέσβει αὐτῆς ὁδηγίας δι' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, εἴτ' ἐκτραγῇ ὁ πόλεμος, εἴτε ῥωσσικὰ στρα-

*) Ἰδε παρὰρ. Β. 18.

τεύματα καταλάβωσι τὰς Ἡγεμονείας ὑπὸ εἰρηνικὸν πρόσχημα. Οἱ φόβοι οὗτοι, οὓς μετ' ὀλίγον συνεμερίσθησαν καὶ οἱ λαοὶ πρόσδει, ἐκίνησαν τὸν λόρδον Στραγγφάρδον νὰ καταφύγῃ εἰς δύο μέσχα ὀλίγον ἀποτελεσματικά, ἅτινα ὁμως αὐτός δὲν ἐθέλωρ ὥς τοιούτα, ἥτοι ν' ἀντικαταστήσῃ τὰς ἐκφράσεις τῆς Πύλης δι' ἄλλων εὐνοϊκωτέρων, καὶ νὰ περαθῇ νὰ κερδίσῃ διὰ δωροδοκίας τὰ ἰσχυρά μέλη τοῦ Διεδανίου. Ἐνῶ δὲ ὁ ρεῖζ-ἐφένδης τὴν 10 Δεκεμβρίου ἀπῆλπιζε σχεδὸν τὸν αὐστριακὸν διερχόμενον, Κάρολον Τέσταν, ἀρχαῖον φίλον του, περὶ τῆς ὑποχωρήσεως τῆς Πύλης, ὁ Στραγγφάρδος ἔγραφεν αὐθημερὸν πρὸς τὴν κυβέρνησιν του λίαν καθησυχαστικὰς λέξεις, ὅπως ἀνακοινώσιν εἰς τὴν Πετρούπολιν. *) «Θὰ λαλήσω ἐλευθέρως, εἶπεν ὁ ρεῖζ-ἐφένδης πρὸς τὸν κύριον Τέσταν, θ' ἀποβάλω τὸν δημόσιον χαρακτῆρα μου καὶ θὰ ἐκφρασθῶ μετ' ἐμπιστοσύνης. Πόθεν ὁ ζήλος αὐτοῦ τῶν φίλων μας κυβερνήσεων ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας; διατί προθύμως ὑπερασπίζονται πᾶσαν ἀπαιτήσιν αὐτῆς, ἐνῶ ἡ Πύλη ἀδικεῖται; διατί ἡ αὐστηρὰ αὕτη προσοχὴ ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας, τοῦ νὰ μὴ καταλογίσωσιν αὐτῇ οὐδὲ μίαν καὶ ἐκ τῶν πολλῶν ἀδικιῶν τῆς; ποῖον ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πολυθηλλύτου μερίμενης τῶν φίλων μας ὑπὲρ ἡμῶν, πρὸς τὴν ὁποῖαν ἀνταπεκρίθημεν δι' εἰλικρινοῦς ἐπιθυμίας ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης; Ἡ Πύλη δύναται νὰ προτείνῃ ἰσχυροὺς λόγους ὅτι οἱ φίλοι τῆς ἀπαιτοῦν θυσίαν καὶ ὑποταγὴν εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας ἐπιβαλλομένην αὐτῇ θέλησιν. Ἐτείνωμεν τὸ οὖς πρὸς τοὺς φίλους μας, διότι ἐνομίζαμεν ὅτι θὰ ὑπερασπίζοντο ἐξίσου καὶ ἡμᾶς. Ἰσως τὸ ἐπραξεν, ἀλλ' εἶναι πρόδηλον ὅτι οὐδὲν κατώρθωσαν. Ἡ Πύλη γινώσκει βεβαίως τὰς μεγάλας δυνάμεις τῆς Ῥωσσίας, οὐδὲ πιστεύει ὅτι μὲ μίαν δρᾶκα ἀνδρῶν, ὠρισμένων μόνον νὰ προσφυλάξωσιν τὰς Ἡγεμονείας ἀπὸ τῆς λεηλασίας, εἰς ἣν εἶναι ἐκ-

*) Ἰδε Παράρτημα Β. 18. α. 6.

τεθειμέναι, ἐφ' ὅσον ὑφίσταται ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις, δύναται νὰ σταματήσῃ τὸν χείμαρρον τῶν δυνάμεων τούτων, ἀλλ' αἰσθανομένη τὸ δίκαιόν της καὶ πεποθυῖα εἰς τοὺς ἀναλλοιώτους νόμους τῆς θείας Προνοίας, δὲν θὰ ὀκνήσῃ ἐν ἀνάγκῃ νὰ δεχθῇ τὸν πόλεμον.»

Ὁ λόρδος Στραγγφόρδος ἔγραφε· «Κατὰ τὴν μετὰ τῶν ὑπουργῶν τῆς Πύλης συνδιάλεξίν μου ὡμολόγησαν οὗτοι πρᾶγμα σπουδαῖον. Μὲ διαβεβαίωσαν θετικώτατα, καὶ μὲ παρέκλεσαν νὰ πληροφορήσω περὶ τούτου τὴν κυβέρνησίν μου, ὅτι παραιτοῦνται ἀπὸ τῆς ἀξιώσεως τῆς παραδόσεως τῶν φυγάδων, ἀλλὰ διὰ τούτου δὲν προτίθενται νὰ δείξωσιν ὑποχώρησιν πρὸς τὴν Ῥωσίαν, ἢ νὰ ἐξαγοράσωσι τὸ πλεονέκτημα τοῦ νὰ ὑποχωρήσῃ αὕτη ὡς πρὸς τὴν ἐκκένωσιν τῶν Ἡγεμονειῶν καὶ τὸν διορισμὸν τῶν Ὀσποδάρων. Ἡ παράιτησις ἀπὸ τῆς τῶν φυγάδων παραδόσεως εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῶν ζητημάτων τούτων καὶ παραχώρησις διαρκῆς, ἐνῶ ἡ ἐκκένωσις καὶ ὁ διορισμὸς τῶν Ὀσποδάρων ἐξαρτῶνται ἀπὸ τυχαίων καὶ καιρικῶν περιστάσεων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἡ Πύλη ἐπιθυμεῖ ν' ἀπαλλαχθῇ ὡς οἷόν τε τάχιον· προσθέτουν δὲ ὅτι, ἂμ' ἀφοῦ αἱ περιστάσεις αὗται παρέλθωσιν, ἡ ἐπιθυμία τῆς Ῥωσίας θὰ ἐκπληρωθῇ ἀμέσως. Οἱ ὑπουργοὶ τῆς Πύλης μὲ παρέκλεσαν ῥητῶς νὰ βεβαιώσω τὴν κυβέρνησίν μου ὅτι, ἂμ' ἀφοῦ ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἡσυχίας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις συγχωρήσῃ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν στρατευμάτων, αὕτη ἀμέσως θὰ γένη· ἤδη δὲ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν στρατευμάτων πράγματι ἀπεμακρύνθη. Μετὰ τὴν ἐκρηξιν τῆς ἐπανάστασεως 30,000 ἀνδρῶν εἰσήλθον εἰς τὰς Ἡγεμονείας, καὶ τώρα μόλις τρεῖς ἢ τέσσαρες χιλιάδων ἀνδρῶν ὑπάρχουν πλέον ἐκεῖ, οἵτινες ἀπέστειλαν ἤδη ὀπίσω τὸ πυροβολικὸν καὶ τὰς ἀποσκευὰς των, αἱ αὐστηρότεραι διαταγαὶ ἐδόθησαν ἵνα μὴ ἐπιβαρύνωσιν ἀδίκως τοὺς κατοίκους, μήτε καὶ νὰ τοὺς ταρατίωσι· παρεπονέθησαν προσέτι, ὅτι διὰ τῆς κατεσπευσμένης

καὶ ἀνευ λόγου ἀνγκλήσεως τῶν ῥώσων προξένων καὶ πρακτόρων, τῶν ὁποίων τὴν ἐπιστροφὴν ν' ἀπαιτήσῃ δὲν συγχωρεῖ τῇ Πύλῃ ἡ ἀξιοπρέπειά της, ἡ Ῥωσσία ἀφῆρσεν αὐτὴ ἀφ' ἐαυτῆς τὸ πλεονέκτημα τοῦ νὰ λαμβάνῃ ἀξιοπίστους εἰδήσεις ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων καὶ νὰ βλέπῃ ἀναιρούμενα τὰ ψεῦδη, ἅτινα ἐξυφαίνοντο ἐν Ῥωσσίᾳ κατὰ τῶν τσερκικῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν καὶ τόσον προθύμως ἐπιστεύοντο.»

Ἐν Βρυγίουριλδιόν, ὅπερ ἀνεγνώσθη τὴν 30 Νοεμβρίου πρὸς ἀποκρίσασιν τῆς κρινῆς ἀσφαλείας ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν ταυτόχρονον φερμάνιον τοῦ Σουλτάνου πρὸς τὸν Σαλλή-πασσᾶν, διοικητὴν ἐν Μολδαυίᾳ, περὶ ἐπανορθώσεως τῆς πειθαρχίας καὶ τάξεως, ἐπεθεβαίωσαν τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα.

Ἡ δωροδοκία τοῦ Σαδίκ-εφένδου, ἵνα πείσῃ τὸ Διδάβιον νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ῥωσικὰς ἀπαιτήσεις, δὲν ἐπέτυχεν, διότι ἔστιν ὄργανον πιστὸν τοῦ Γιανίπ-εφένδου, καὶ ὁ ἰσχυρὸς οὗτος ἀνὴρ δὲν ἐξηγοράζετο διὰ χρημάτων. Ἐπίσης ἀπέτυχεν ὁ Στραγγόρδος καὶ ὡς πρὸς τὸν Χαλέτ-εφένδην. Ἡ κυβέρνησις εἶχε θέσει εἰς τὴν διάθεσίν του πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον 50,000 λιρῶν στερλινῶν.

Οὕτω παρήλθε τὸ ἔτος. Ὁ μετὰ κόπου ἀποτραπεῖς κεραυνὸς ἐφάνετο ὅτι θὰ ἐπλησίαζε νὰ κατασκήψῃ, καὶ ἡ ἐν μέσῳ τῆς ἀντικαθείδας τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς ἀντιπράξεως τῶν ἀνακτοβουλίων τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Λονδίνου εὐτυχῶς διασωζομένη, κατὰ μὲν τὸν σκοπὸν γιγάντειος, κατὰ δὲ τὰ μέσα μικρὰ πολιτικὴ τοῦ κόμητος Καποδιστρίου ἐπλησίαζε νὰ ὑπερισχύσῃ ὀριστικῶς· οἱ κάτοικοι τῆς κυρίως Ἑλλάδος δὲν ἀπηνήθησαν τὴν πολιτικὴν ταύτην, διότι εἶχον παραδοθῇ τυφλῶς εἰς αὐτήν, ὅπερ τοῦ· ἐμπόδιζεν· ἡ ἐπανάστασις κατήντησε γενικὴ πυρκαϊά, καὶ εἶχε λάβει τόσον σκληρὸν χαρακτῆρα, ὥστε ἐξηκολοῦθει ἐπιμόνως καὶ ἑματαίου τὴν μεσολάβησιν τῆς διπλωματίας. Ἀλλὰ τὰ ἀνακτοβούλια δὲν εἶχαν ἀκόμη πεισθῇ περὶ τῆς διαρκείας αὐτῆς, καὶ ἐνόμιζαν ὅτι τὴν ἐκβασιν τοῦ

ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ἐπιχειρήματος θὰ ἐλάμβανε καὶ ἡ γενικὴ ἐπανάστασις τὸ πολὺ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος. Κυρίως δ' εἰπεῖν ἡ Πύλη ἔπταισεν εἰς τὸ ὅτι τὰ πράγματα ἄλλως ἀπέβησαν. Ἡ διαγωγὴ τῆς πρὸς τὸν Πατριάρχην, τὸν κληρὸν καὶ τὰς ἐκκλησίας ἔχυσαν ἔλαιον εἰς τὸ πῦρ. Πᾶς ἱερεὺς ἐνόμιζεν ὅτι ἐκινδύνευε προσωπικῶς, καὶ προσεκάλει δι' ὧν τῶν μέσων τῆς ἐκκλησίας τὸν λαὸν εἰς τὸν ἀγῶνα, ἀμυνόμενος οὕτως ὑπὲρ τῶν ιδεῶν, τῶν ἐλπίδων, τῆς πίστεως, τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Τὴν ἐμφύχῳσιν ταύτην συνώδευσε καὶ ἡ μετὰ τὸν πρῶτον ἐνδοιασμὸν στερεωθείσα γνώμη περὶ τῆς προσεχοῦς ἐκρήξεως τοῦ ῥωστικοῦ πολέμου, καὶ ἡ μεγάλη ἐπιδοκιμασία τῶν λαῶν, παρ' οἷς θρησκεία καὶ φιλανθρωπία συνεμάχουν μετὰ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ φαντασιοκοπίας, καὶ ἐσχηματίσθησαν πλεῖσται ἑταιρίαι, ὅπως συνδράμωσι τοὺς Ἑλλήνας διὰ χρημάτων καὶ πολεμοφοδίων. Ὁ Πάτρις Μαυρομιχάλης καὶ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἤρχον ἐπὶ στιφῶν μεθυόντων ἐκ τῶν νικῶν καὶ τῶν αἱμάτων. Τὸ Ναύπλιον καὶ αἱ Πάτραι ἦσαν στενῶς πολιορκημέναι καὶ ἡ Ἀκροκόρινθος ἐπλησίαζε νὰ πέσῃ. Ὁ Ὁμέρ-Βρυόνης ἠναγκάσθη τὸν Νοέμβριον νὰ κενώσῃ τὰς Ἀθήνας, καὶ οἱ Ἕλληνες εἶχον ἤδη ἀποκόψει τὸ ὕδωρ τοῦ φρουρίου, καὶ ἐφορμῶντες ἐφθασαν μέχρι τῆς τελευταίας θύρας. Ἐν Βοιωτίᾳ, Φωκίᾳ, Λοκρίδι οὐδεὶς πλεόν πολέμιος ὑπῆρχεν, οὐδ' ἐν Αἰτωλίᾳ καὶ Ἀκρηνανίᾳ. Εἰς Θεσσαλίαν οἱ κλέπτει τοῦ Ὀλύμπου ἀντεῖχον ὡς καὶ οἱ Σαυλιῶται τῆς Ἠπείρου. Μόνον ἐπὶ τῆς χερσονήσου Κασσάνδρας ὁ Μεχμέτ-Ἀβουλαβούδ-πασσᾶς τῆς Θεσσαλονίκης κατέπνιξε τὴν ἐπανάστασιν ἐν τῷ αἵματι· ἡ Εὐβοία δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀπελευθερωθῇ· ἡ κατὰ τῆς Καρύστου ὑπὸ τοῦ Ἠλίου Μαυρομιχάλη καὶ τοῦ θεοῦ του Κυριακούλη ἐνεργουμένη ἐπίθεσις δὲν ἐφαίνετο ὅτι θὰ ἐπετύγγανεν. Ὅλοι ὅμως τοῦ Αἰγαίου αἱ νῆσοι ἦσαν ἐλεύθεραι, καὶ αὕτῃ ἡ Σάμος, καὶ τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν ἐδυνήθη νὰ προσβάλῃ τὸν ἐνδοξὸν στόλον, ὅτε ἐπέστρε-

φεν ἐκ τοῦ καρθηνικοῦ κίλπου εἰς τὰ Δαρδανέλλια, καὶ νῶ
τὸν βλάβη πλέον ἢ ὅσον αὐτὸ ἐβλάβη.

Αἱ προσπάθειαι προσέτι τοῦ νὰ συγκεντρωθῶσιν αἱ διεσκορ-
πισμέναι δυνάμεις ὁλονὲν ἐπετύγχανον. Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης
καὶ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτος, ὁ μὲν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδελ-
φῷ του Ἀλεξάνδρου, ὁ δ' ἕτερος ὡς ἐπιτήδειος καὶ ἐμπειρὸς
Ἕλληνα, ἐζήτουν νὰ σχηματίσωσι τὴν κυβέρνησιν. Ὁ Ὑψη-
λάντης ἐπροσκάλεσε διὰ κηρύγματος τὸν Ὀκτωβρίον ἄλον
τὸν Πελοποννησιακὸν λαόν, ἐν ᾧ ἐλάλει ὡς ἐὰν ἦτον ἡγεμὼν
αὐτοῦ καὶ ὑπεγράφετο «τοποτηρητὴς τοῦ γεν. ἐφόρου». *)
Ἀλλὰ τῆς λέξεως ταύτης ἡ ἀπάτη ἔχασε πλέον τὴν γοητείν
της ἢ ἐκπονεῖστος· ἐκβασίς τοῦ ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις ἀγῶνος
ἐγένετο γνωστὴ, καὶ ὁ Δημ. Ὑψηλάντης πολλὰ ὀλίγην ἱκα-
νότητα εἶχεν, ὅπως ἐπανορθώσῃ τὴν ἥτταν ταύτην. Ἐνῷ ἡ
ἀκράδαντος ἀγάπη του πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ἡ ἀνδρεία,
ἀκεραιότης καὶ πραότης του ἐχρειάζοντο χρόνον καὶ περιστά-
σεις ν' ἀναγνωρισθῶσιν, κατεφάνησαν τὰ ἐλαττώματά του, ἡ
ἀπειρία, τὸ ἀναποφάσιστον, ἡ ὀλίγη στρατηγικότης καὶ ἐν
γένει ἡ μετριότης αὐτοῦ. Διχονοήσας πρὸς τοὺς προὔχοντας,
ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν Φιλικῶν, ὀλίγον τιμώμενος ὑπὸ τῶν
ὀπλαρχηγῶν, εἶχεν εἰσέτι ὡς στήριγμα τὰς ἐλπίδας τοῦ λαοῦ,
ὅστις δὲν τὸν ἐγνώριζεν. Ἦδη δὲ τὸν Αὐγουστον ἐπροσκάλε-
σε συμβούλια περὶ σχεδίου τινὸς πολιτεύματος, καθ' ὃ ἡ Ἑλ-
λὰς διαιρουμένη εἰς 24 ἐπαρχίας· ὦφειλε νὰ ἔχῃ ἄλλας τόσας
ἐφορίας, καὶ ἐκάστη ἐφορία νὰ πέμπῃ ἐν ἐκ τῶν μελῶν της πρὸς
ἀπαρτισμὸν ἐνὸς ἀνωτάτου καὶ τὴν ὑπερτάτην διοίκησιν ἐπι-
τετραμμένου συνεδρίου, τοῦ ὁποῦ ἡξίου δι' ἑαυτὸν τὴν προε-
δρείαν· ἀλλ' οὐδεμία συνενόησις περὶ τούτου κατωρθήθη, καὶ
ἡ προκήρυξις τοῦ Ὀκτωβρίου μόνις τὸν Δεκέμβριον ἐπέτυχε
νὰ συγκροτηθῇ ἡ συνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου, ἧς ἡ ἐνέργεια ἀνή-

*) 18. Παράρτημα Β. 20.

χει εἰς τὸ ἐπόμενον ἔτος. Μέχρι τοῦδε λοιπὸν ἡ παρουσία του ὀλίγον ἐβάρυνε πλέον τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιδείξεως, ἀλλὰ καὶ αὕτη ὑπῆρξεν ὠφέλιμος.

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀντέπραπτεν αὐτῷ ὁ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτος, ἀνὴρ συνετὸς καὶ ἐμπειρίαν τῶν τε πραγμάτων καὶ ἀνθρώπων κεκτημένος διὰ τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ παρὰ τῷ Ἡγεμόνι τῆς Βλαχίας, Ἰωάννῃ Καρατσᾶ. Εἶχε δὲ προσδράμει ἐκ Πίσσης, ὅπου εἶχε συζήσει ἐσχάτως μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀρτης, ἀφισρῶν ἑαυτὸν καὶ ὅλην αὐτοῦ τὴν περιουσίαν εἰς τὸν ἀγῶνα. Ταχέως εἶχε γνωρίσει καὶ ἐκτιμήσει τὸν Δημ. Ὑψηλάντην, ἀλλὰ δὲν τὸν παρηγῶνισε· δὲν ἠνώθη μετὰ τῶν ἀντιπάλων του· ἀνεχώρησε μόνον ἐκ τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἀνέλαβε νὰ διοργανώσῃ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἐβούστησε μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Βλοχοῦ καὶ Βραχωρίου, Ζυγοῦ, Ξηρομέρου, Σουλίου, Βάλτου, Ἀποκούρου, Ἀνατολικοῦ καὶ Μεσολογγίου τὴν Γερουσίαν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, ἥτις πρὸς τὸ παρὸν συνεκροτεῖτο ἐξ ἑνέα μελῶν, ἀλλ' ἦτον ἀνοικτὴ καὶ διὰ τὰς ἐπαρχίας, ὅσαι δὲν ἔλαβαν καιρὸν νὰ πέμψωσι τοὺς πληρεξουσίουσιν των, ἡ ἑμελλον κατόπιν ν' ἀποσείσωσι τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Τὴν προεδρίαν τῆς Γερουσίας ταύτης εἶχεν ὁ Μαυροκορδάτος, ὅστις καὶ τοι ξένος, ἐξελέχθη μετ' ἐμπιστοσύνης ὑφ' ὅλων τῶν πληρεξουσίων. Ἐπροσπάθησε δὲ νὰ συμβιδάσῃ τὰ συμφέροντα τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ προϋχόντων· ἐξέφρασε τὴν ὑποταγὴν τῆς Γερουσίας εἰς τὴν μέλλουσαν γενικὴν κυβέρνησιν· ἐνήργει νοημῶς τὰς ἐξοπλίσεις καὶ τὸν πόλεμον· καὶ αὐτοὺς τοὺς Τουρκαλβανοὺς τοῦ Ἀλῆ - πασσᾶ ἤξευρε νὰ στρέψῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ τοὺς διατηρῇ ἐπὶ τινά καιρόν. Τὸ πρὸ πάντων ἐκτεθειμένον μέρος τῆς ἰδίας Ἑλλάδος εἶχεν ἀνάγκην κατὰ πρῶτον ὀργανισμοῦ καὶ τάξεως. Διὰ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἐσχηματίσθη ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐπισκόπου Ἀταλάντης ὁ Ἀρειὸς Πάγος ἐν Ἀμφίσσῃ, συγκροτούμενος ἐκ δύο τμημάτων, τοῦ διοικητικοῦ καὶ δικαστικοῦ. Ὁ Θεόδωρος Νέργης ἐπεξερ-

γάσθη τὸν ὀργανισμόν, ὅστις ἔλαβεν ἰσχὺν νόμου τὴν 27 Νο-
εμβρίου. Τὸ σῶμα τοῦτο πρῶτον ἀπεπειράθη νὰ συνάψῃ δά-
νειον εἰς τὴν ἀλλοδαπήν. Ἐδῶκεν ἐντολὰς μέχρι τοῦ ποσοῦ
τῶν 150,000 φιορινίων, ἀλλὰ μόλις τὸ τρίτον αὐτῶν ἐπραγ-
ματοποιήθη κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος. Ἐπίσης καὶ ὁ Ἄρειος
Πάγος ἐθεώρησεν ἑαυτὸν ὡς προσωρινὸν καὶ ἐξαρτώμενον ἐκ
τῆς μελλούσης γενικῆς κυβερνήσεως, ἀλλ' ὡς ἀντιπροσώπου
τοῦ βασιλέως, ὃν ἡ Ἑλλὰς ἐμελλε νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς χρι-
στιανικῆς Εὐρώπης. Τὸ ἀρχαῖον καὶ εὐρὺ σχέδιον τῶν Φιλι-
πῶν παρήτησαν ἤδη οἱ Ἕλληνες σχεδὸν πανταχοῦ· ἀντι-
κατέστησε δὲ αὐτὸ ὁ ἀποχωρισμὸς τῆς ιδίως Ἑλλάδος ἀπὸ
τεῦ Τουρκικοῦ κράτους ὡς σκοπὸς κατορθωτός. Εὐλόγως λοι-
πὸν πάντες ἐθεώρησαν ὡς τὸ σπουδαιότατον πάντων τὸν
σχηματισμὸν γενικῆς κυβερνήσεως. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἔπρεπε
νὰ συγκροτηθῇ ἡ ἐθνικὴ Συνέλευσις, ἣν ὁ Ὑψηλάντης συνεκά-
λεσε τὸ πρῶτον εἰς Ἄργος, καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἔπειτα ἐξε-
λέχθη κατὰ πρότασιν τοῦ Μαυροκορδάτου ἡ Πιάδα, δύο ὤ-
ρας ἀπὸ τῆς Ἐπιδαύρου ἀπέχουσα. Ἐκεῖσε ἔδραμαν λήγοντος
τοῦ ἔτους οἱ πληρεξούσιοι τῆς Πελοποννήσου καὶ Στερεᾶς καὶ
κατόπιν οἱ τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων, ἀφοῦ αὗται ἐξησφάλι-
σαν πρῶτον τὴν ἀποζημίωσίν των διὰ τοὺς γενομένους ἐξοπλι-
σμοὺς λαβοῦσαι ὑποσχέσεις περὶ ἀπονομῆς γῆς. Ὅλοι συνη-
θάνοντο τὴν ἀπαραίτητον ἀνάγκην ἐνὸς ἐθνικοῦ συνεδρίου,
μιας γενικῆς κυβερνήσεως, καὶ, ὅσον ἰσχυραὶ καὶ ἂν ἦσαν αἱ
διαίρεσεις ἐν τῷ λαῷ, ὑπεχώρησαν εἰς τὸ αἶσθημα τοῦτο, ὅπερ
ἐγέννη ἡ ἀνάγκη καὶ ὁ κίνδυνος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ. -

Ἔτος 1822.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ νέου ἔτους ἔφερε τῇ Ἑλλάδι τὸν ἐπιθυμητὸν διοργανισμόν. Τὴν 1 Ἰανουαρίου συνεδρίασεν ἡ συνέλευσις τῶν πληρεξουσίων τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἡσυχίᾳ καὶ μακρὰν τῆς ἀγληρᾶς γε:τονείας τοῦ Νχυπλίου κειμένη Πιάδα. Ἐπιτροπὴ αὐτῆς, διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου, συνέταξε τὸ σχέδιον τοῦ πολιτεύματος, ὅπερ ψηφισθὲν ἤδη τὴν 12 ἐδη:μοσιεύθη ἀμέσως. Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία διενεμήθη εἰς δύο ἀνωτάτας ἀρχάς, ὥστε τὸ βουλευτικὸν σῶμα δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκδίδῃ νόμους ἄνευ τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ ἐκτελεστικοῦ, καὶ τοῦτο νὰ συνάπτῃ συνθήκας καὶ δάνεια, ἢ νὰ διαθέτῃ τὴν ἐθνικὴν περιουσίαν ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως ἐκείνου. Τὰ μέλη τοῦ Βουλευτικοῦ ἔπρεπε νὰ διορίζωνται ἐπὶ ἐν ἔτος ὑπὸ τῶν Γερουσιῶν τῶν διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐπίσης δ' ἐπὶ ἐν ἔτος καὶ τὰ μέλη τοῦ ἐκτελεστικοῦ ὑπὸ ἰδιαιτέρας πρὸς τοῦτο συγκαλουμένης συνελεύσεως τῶν πληρεξουσίων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν πρώτων ἔμεινεν ἀόριστος, καὶ ἔφθασε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἰς πεντήκοντα καὶ ἑνέα· τοῦ δὲ ἐκτελεστικοῦ τὰ μέλη ὠρίσθησαν εἰς πέντε. Περὶ δὲ τῆς ἀνεξαρτήτου ἀπ' ἀμφοτέρων δικαστικῆς ἐξουσίας ἔμελλε νὰ ὀρίσῃ ἀκριβέστερον νόμος εἰδικός. Τὸ ἐκτελεστικὸν ἠδύνατο νὰ διορίζῃ ὅκτῳ ὑπουργούς καὶ τοὺς ὑπαλλήλους τούτων, καὶ νὰ διευθύνῃ τὰς κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεις. Τὸ δὲ Βουλευτικὸν νὰ ἐξελέγχῃ τοὺς λογαριασμοὺς, καὶ ν' ἀποφασίζῃ περὶ τῶν κατὰ τῶν μελῶν ἀμφοτέρων τῶν σωμάτων ἐγειρομένων παραπόνων. Τὸ βουλευτικὸν ἐξελέξατο πρόεδρον αὐτοῦ τὸν Δημ. Ὑψηλάντην, καὶ ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης ἠρκέσθη εἰς τὴν δευτερεύουσαν θέσιν ἐν τῷ σώματι τούτῳ. Τὸ ἐκτελεστικὸν συνεκροτεῖτο ἐκ τοῦ Ἀθῆν. Κανακάρου ἐκ Πατρῶν, Ἰωάν. Ὁρλάνδου ἐξ Ὑδρας,

Ἀναγν. Δεληγιάννου Παπαγιαννοπούλου ἐκ Καρυταίνης, Ἰωάν. Δογοθέτου ἐκ Λεβαδείας καὶ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου, ὅστις ἐξελέχθη καὶ πρόεδρος. Κατὰ πρότασιν τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνου ὁργανώθη καὶ τὸ στρατιωτικὸν οὕτως, ὥστε ἡ μὲν ἐκλογὴ τῶν ἀξιωματικῶν μέχρι τῶν σημαιοφόρων ἀνῆκεν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ ἡ ἐπικύρωσις εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἡ δὲ ἐκλογὴ τῶν ὑπαξιωματικῶν εἰς τοὺς ἀξιωματικούς. Τὴν 27 Ἰανουαρίου διελύθη ἡ συνέλευσις, ἀφοῦ ἐξέδωκε κήρυγμα πρὸς τὸν λαὸν, ἐν ᾧ ἐδικαιολόγει τὴν ἐπανάστασιν ὡς ἐκ τῆς τυραννίας, καὶ ἀντέκρουε τὴν ιδέαν, ὅτι ὁ ἀγὼν αὐτῆς ἦτο προῖον δημαγωγικῶν ραδιουργιῶν. *)

Τὸ ἐκτελεστικὸν σῶμα διώρισεν ἔπειτα ὑπουργοὺς, ἐπὶ μὲν τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν Θεόδωρον Νέγγρη, ἐπὶ δὲ τῶν Ἑσωτερικῶν τὸν Ἰωάν. Κωλέττην, ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν τὸν Νόττην Βότσαρη, ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν τὸν Πανοῦτσον Νοταρᾶν, ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τὸν ἐπίσκοπον Ἀνδρούσης, τὸν Ἀνδρ. Μεταξᾶν ἐπὶ τῆς Ἀστυνομίας καὶ τὸν Θεοτόκην ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης· ἐπὶ δὲ τῶν Ναυτικῶν τριμελὴ ἐπιτροπὴν, ἔχουσαν ἀνὰ ἓν μέλος ἐξ ἐκάστης τῶν τριῶν νήσων. Ἐχάραξε νέαν σφραγίδά, φέρουσαν τὴν Ἀθηνᾶν, καὶ παραιτήσαν τὸ μέλαν χρῶμα τῆς Ἑταιρίας, καθιέρωσεν ὡς νέα χρώματα τῆς χώρας, τὸ γλαυκοῦν καὶ λευκόν. Ὁρίσε τὰς Ἀθήνας ὡς πρωτεύουσάν, καὶ μετέφερεν ἐν τῷ μεταξύ τὴν ἑδρὰν αὐτοῦ εἰς Κόρινθον, ἧς τὸ φρούριον εἶχε παραδοθῇ λήγοντος τοῦ Ἰανουαρίου εἰς τὸν Ὑψιλάντην μεσολαβήσει τοῦ ἐν Τριπόλει αἰχμαλωτισθέντος πρᾶν ἀρχόντος· τῆς Κορίνθου Κιαμὶλ-βέη. Τὸ δημοτικὸν σύστημα ἀφέθη ὡς ἦτο· αἱ κοινότητες ἐξέλεγον προεστῶτας, οὗτοι δὲ τοὺς προεστῶτας τῶν ἐπαρχιῶν, αἱ δὲ ἐπαρχίαι τὰς Περιουσίας ἢ ἐπαρχιακὰς ἀρχάς, αἵτινες ὑπήγοντο ἀμέσως εἰς τὰς δύο ἀνωτάτας ἀρχάς.

*) Ἦε Παράρτημα Γ. 1. 2.

Τὸ σπουδαιότερον ἔργον ἦτο τὴν τῶρα ὁ πόλεμος. Ὁ Μάυρο-
κορδάτος ἔπεισε τὰς τρεῖς νήσους δι' 800,000 γροσίων, τὰ
ὅποια διέταξε νὰ πληρωθῶσιν αὐταῖς ἐκ τῶν λαφύρων τῆς
Κορίνθου πρὸς ἐξόφλησιν τῶν ἀπαιτήσεων των, εἰς νέας θυ-
σίας καὶ ἀγῶνας, διότι ταύτην τὴν φορὰν παρὰ τὴν συνήθειαν,
ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χειμῶνος στόλος τουρκικὸς ὑπὸ τὸν Καπου-
δὰν Βέη, συγκροτούμενος ἐκ τριῶν φρεγατῶν καὶ τριάκοντα
μικροτέρων πολεμικῶν πλοίων, ἐφάνη εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος,
καὶ ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Ὑδρας δελεασθεὶς ἐκ τινος φημιζο-
μένης συνωμοσίας. Ἀπεπειράθη τὴν 11 Φεβρουαρίου ἀπόβασιν
εἰς Ναυαρίνον, ἥτις ἀπέτυχε διὰ τῆς ἀντιστάσεως ὀλίγων φι-
λελλήνων ὑπὸ τὸν Νορμάννον, καὶ ἔπειτα ἐφώδιε με πολε-
μοφόδια τὰς Πάτρας. Τοῦτον τὸν στόλον ἐξέπλευσε νὰ πολε-
μήσῃ μετὰ ἐξήκοντα πλοίων περὶ τὰ τέλη τοῦ Φεβρουαρίου
ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης, ἀναδειχθεὶς Ναύαρχος μετὰ τὴν παραί-
τησιν τοῦ Τομβάζου. Τὰ δὲ ἐλληνικὰ τοπικὰ στρατεύματα
ἄλλα μὲν διεσκορπίσθησαν, ἄλλα δὲ συνήχθησαν ὑπὸ τοὺς ὀ-
πλαρχηγούς εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας καὶ τῆς Στερεᾶς. Ὁ
Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ ἔλαβε τὴν μερίδα του ἐκ τῶν λαφύρων
τῆς Ἀκροκορίνθου, ἥς ἡ φρουρὰ κατὰ μέγα μέρος ἐσφάγη πα-
ρασπόνδως, ἤρχισε τὸν ἐπιδρομικὸν πόλεμον κατὰ τῶν Πα-
τρῶν. Τὸ αὐτὸ ἐπραξεν ὁ Ἀναγνωσταρᾶς κατὰ τοῦ Ναυαρίνου,
καὶ οἱ Μανιάται κατὰ τῆς Κορώνης. Τὸ Ναύπλιον ἐκράτει
στενῶς ἀποκλεισμένον κατὰ θάλασσαν ἡ ἀνδρική Βουβουλίνα,
ἥτις πρὸ ὀλίγου εἶχεν ὑπανδρεύσει τὴν κόρην της μετὰ τοῦ
Πάνου, τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ τοῦ Κολοκοτρώνου. Ὅλοι αὗται
αἱ ἐνέργειαι δὲν εἶχαν μὲν σύνδεσμον, ἀλλ' ἡ ἐξακολούθησις
τοῦ πολέμου ἐθεωρεῖτο ὑπ' ὧν ὡς ἀναπόφευκτος ἀνάγκη.
Ἐκαστος Ἕλλην συνησθάνετο, ὅτι καὶ ἡ μᾶλλον δραστήριος
θέλησις τῶν Δυνάμεων καὶ αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου οὐδὲν ἴσχυεν
ἀπέναντι τῆς μακρίας τῶν ἡρεθισμένων Μουσουλμάνων, καὶ ὅτι
μόνον διὰ τῆς σπᾶθης τοῦ ἡδύνατο γὰ ἐλπίζῃ σωτηρίαν. Ἀλ-

ἂν αἱ Δυνάμεις, ὅπως καὶ ἂν ἐσκέπτοχτο περὶ τῆς δυνάμεως τῆς πυρκαϊᾶς ταύτης, εἴτ' ἐγνώριζαν αὐτήν, εἴτε τὴν ἔκριναν ἐσπλημένως κατὰ τὸ παράδειγμα εὐρωπαϊκῶν πολέμων, εἰργάσθησαν κατὰ πρῶτον ἵνα ἐμποδίσωσι τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἐργάσθησαν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Ἡ δὲ Αὐστρία προίστατο αὐτῶν.

Σήμερον τὸ πρόσφατον τοῦτο παρελθὸν κεῖται ἀκόμη ἐνώπιν μας εἰς νεκρὰ μόνον στοιχεῖα. Ὅθεν ὀλίγοι θὰ ἐνοήσωσι τὴν δυσχέρειαν τοῦ ἔργου, ὅπερ ἀνέλαβεν ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος καὶ ἐπεδιώξεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, χωρὶς ὁμως, χάρις εἰς τὴν θεῖαν πρόνοιαν, νὰ ἐμποδίσῃ τὸν θρίαμβον τῶν Ἑλλήνων. Ὁληὴ ἡ Εὐρώπῃ ἐπολέμει τὴν πορείαν τῆς Αὐστρίας, διότι ὅλη ἡ Εὐρώπῃ εἶχε λάβει μέρος ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Καὶ αὐτὰ τὰ ὄργανα τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως δὲν ἔμειναν ἐλεύθερα τῆς ἐπιβρόχας ταύτης.

Ὁ διάγγελος τῆς Αὐστρίας, καταληφθεὶς ἐκ τῶν στιγμιαίων ἐντυπώσεων καὶ τῶν συμβαινόντων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του, ἡσπάσθη τὰς ἰδέας τῶν ἀντιπάλων τῆς Πύλης. Ὁ Μεττερνίχος ἐπετίμησε τὴν δριμύτητα τῶν πρὸς αὐτὴν ἐκφράσεών του, ἕνεκα τῶν ὁποίων δὲν ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ τὰς πληρωμάτων τοῦ πρέσβεως τούτου παρὰ τῇ ῥωσικῇ κυβερνήσει. Ἡ ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων ἡ Αὐστρία διέκειτο φιλικῶς καὶ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν καὶ τὴν Πύλην, καὶ ὡς πρῶτιστον ἔργον εἶχε τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης. Ἐὰν δὲ συνηγόρει ὑπὲρ τῶν προτάσεων τῆς Ῥωσσίας, τὸ ἔπραττε, διότι τὰς ἐθεώρει ὡς ὅρους τῆς εἰρήνης. Ὅρθῶς δὲ ποιούσα ἡδιαφύρει, ἂν ἡ Ῥωσσία ἢ ἡ Πύλη ἦτο μᾶλλον ἀξία τῆς ὑποστηρίξεώς της. Ἐκτὸς τούτου μετ' ὁδύνης ἔπρεπε νὰ βλέπῃ τὰ στοιχεῖα τῆς ἐμδοῦς, ἥτοι τὸν λαὸν τῶν Τούρκων, ὃν ἅπασα ἡ Εὐρώπῃ ἀπετροπιάζετο καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν φύσιν, καὶ τὴν ἐπιχείρησιν λαοῦ, περὶ τῆς δυνάμεως, διαρκείας καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ὁποίας αἱ γνώμαι ἠδύναντο εἰσέτι ν' ἀμφιβάλλωσι, καὶ πρὸς τὴν ὁποίαν

συγκοινοῦντο εὐχαρίστως οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀτάξως ἐν Εὐρώπῃ, μεταξὺ δ' ἀμφοτέρων τούτων τὴν Ῥωσσίαν μὲ τοὺς φιλοκτήμονας μεγιστᾶνάς της, μὲ τὰς ἀναντιρρήτους σχέσεις της πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καὶ τὸν Καποδίστριαν πλησίον τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ μέγιστος κίνδυνος ἦτο μήπως ἡ Ῥωσσία ἐκμεταλλευθῇ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸν ἐμπαθεῖ ἐρεθισμόν τῆς Εὐρώπης, ἥτις ἐκλινε νὰ τῇ ἐπιτρέψῃ τὰ πάντα καὶ νὰ τὴν συνδράμῃ μάλιστα καθ' ὅλα. Ὅθεν πρῶτιστον καὶ σπουδαιότατον ἔργον εἶχε νὰ παύσῃ τὴν μεταξὺ Πύλης καὶ Ῥωσσίας ἐριδα. Πλπιζε δὲ ὁ Μεττερνίχος εἰς τὰ φρονήματα τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου. Διότι οὗτος, κατεχόμενος ὑπὸ τῆς ιδέας τῆς καταπολεμήσεως τῆς ἐπαναστάσεως, ἀπείχετο εὐχαρίστως ἀπὸ τῶν χωρῶν, ἃς οἱ πρόγονοί του τοσοῦτον ἐπεθύμουν νὰ κατακτήσωσι. Ῥῶστος ἀρχηγὸς τῆς κυβερνήσεως θὰ παρέσυρε τὸν αὐτοκράτορα εἰς πολιτικὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πύλης, ἀλλὰ δὲν θὰ ἐξήτει νὰ τὸν πείσῃ εἰς τοῦτο ἐπεκτείνων τὴν ἐπανάστασιν. Ἕλληνας δὲ, ὡς ὁ Καποδίστριας, ὥφειλε κατ' ἀνάγκην νὰ περιπλέξῃ τὰ πράγματα καὶ πρὸ πάντων τὸν αὐτοκράτορα.

Ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ἀπαντῶσα εἰς τὴν διακοίνωσιν τῆς 2 Δεκεμβρίου ἔλεγε πρὸς τὸν διάγγελόν της, ὅτι βλέπει ἐν αὐτῇ τὴν πλήρη συγκατάθεσιν εἰς τρεῖς ἐκ τῶν τεσσάρων ἀπαιτήσεων τῆς Ῥωσσίας, καὶ σημειοῖ αὐτάς· βλέπει προσέτι τὴν συγκατάθεσιν εἰς τὴν τρίτην, ἥτοι τὴν ἐκκένωσιν τῶν Ἡγεμονειῶν, καὶ ὅτι αὕτη ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ χρονικοῦ τινος ὅρου· βλέπει τέλος τὴν παραίτησιν ἀπὸ τῆς διὰ τοῦ ἄρθρου 2 τῆς συνθήκης τοῦ Καϊναρτσίου ὀριζομένης παραδόσεως τῶν φυγάδων. Τὸ ὅλον τῆς διακοινώσεως εἶναι βηρὰ τι πρὸς συνδιαλλαγὴν, ἀλλ' ὅχι καὶ ἐπαρκοῦν· ὅτι ἡ ἀποκατάστασις τῶν φιλικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Ῥωσσίας εἶναι πολὺ δραστικώτερον μέσον πρὸς εἰρηνοποίησιν τῶν Ἡγεμονειῶν, ἢ αἱ δύο χιλιάδες ἀνδρῶν, ἃς ἔχει ἐκεῖ, ὅθεν συμφέρει αὐτῇ ἡ ἐκκένωσις. Ὅσον

ἔφορῃ τὴν διοίκησιν, τὸ βιενναῖον ἀνακτόδούλιον ἐπρότεινε τὸν διορισμὸν ἐπιτρόπων, οἵτινες ἀπὸ κοινοῦ μετ' ἄλλων, ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας διορισθησομένων, νὰ διαπραγματευθῶσι τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ἥλιπζεν ἐκ τοῦ συμβουλίου τούτου, ἂν ἐσυγκροτεῖτο, λίαν εὐάρεστα ἀποτελέσματα. *)

Ὁ πρίγκηψ Μεττερνῆχος κατέκρινε πρὸς ἐν τινι διακοινώ-
σει πρὸς τὸν Διάγγελον ἀπὸ 4 Ἰανουαρίου πολλοὺς λόγους, οὓς
ὁ ρεῖζ - ἐφένδης ἐξέφρασε κατὰ τινὰ συνέντευξιν του μετὰ τοῦ
τελευταίου, λαβοῦσαν χώραν τὴν 22 Νοεμβρίου. Ἀπέκρουσε
δὲ τὴν μορφήν τῆς μεροληψίας ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας, διαβεβαιώ-
σας ὅτι οἱ σύμμαχοι εἰργάζοντο, ὅχι ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας, ἀλλ'
ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Ἡ Ῥωσσία ἐχώρισεν, ἀφ' ἧς ἐξεβράγη ἡ ἐ-
πανέστασις, τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ
πολέμου, ἀλλ' ἡ Πύλη συγχέει ἀμφότερα, καὶ βαδίζει μετὰ
τῆς ῥήξεως καὶ τῆς διαλλαγῆς. Ἀλλ' ἡ ὁδὸς αὕτη μεγαλειτέ-
ρας μόνον περιπλοκάς, κινδύνους καὶ ζημίας δύνανται νὰ φέρῃ.
Διὰ τούτου δὲ τοῦ τρόπου ἡ Πύλη ἐμπόδισε πᾶσαν ἐνέργειαν
τῶν προσπαθειῶν τῶν Δυνάμεων. Ἐφερε δὲ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς
ἀμερολήπτου ἐνεργείας τῶν συμμάχων ἐν Πετροπόλει τὸ γε-
γονός, ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν ᾔρξησε τὰς ἀπαιτήσεις της, ἂν καὶ
ἐφάνησαν ὅλως ἀνεπαρκεῖς εἰς τὸ ἐκεῖ πολεμικὸν κόμμα. Ἐ-
πειδὴ δὲ ἡ Πύλη ἐθεώρει τὴν κατοχὴν τῶν Ἡγεμονειῶν ὡς
ἀναγκαῖον μέτρον ἀσφαλείας, τὴν ἐσυμβούλευσε νὰ εἴπῃ. «Θὰ
ἐκκυνώσω μὲν αὐτάς, ἀλλ' ἡ Ῥωσσία πρέπει νὰ μὲ διευκολύ-
νῃ εἰς τοῦτο ἀποδιώκουσα τοὺς ταραχοποιούς ἐκ τῶν ὁρίων.»
Ἐπέστησε τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἐπὶ τῶν ἀταξιῶν, τὰς ὁποίας
δι' ἑλλειψιν πειθαρχίας διέπραττον ὅλον ἐν τὰ στατεύματά
της ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις. Καὶ ἐκ τούτου ἐσυμπέρανεν, ὅτι ἐ-
σύμφερε νὰ τὰ ἀποσύρῃ ὡς οἷόν τε τάχιστα. Τέλος ἀνεκοίνω-
σε πρὸς τὴν Πύλιν δῆλωσιν τινὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάν-

*) Βε Παράρτημα Γ. 3.

δρου πρὸς τὸν αὐστριακὸν πρέσβυν ἐν Πιτροπούλει λέγουσαν. «Ἡ Πύλη μὲ διευκολύνει νὰ ἀποδείξω εἰς τοὺς ταραξίας Ἕλληνας, ὅτι οὐδεμίαν βρῆθειν ἔχουν νὰ προσδοκῶσι παρ' ἐμοῦ· ἀλλὰ πῶς δύναμαι νὰ πράξω καὶ λαλήσω, ὅταν ἡ Πύλη δὲν μοὶ χορηγεῖ τὰ μέσα; Ἡξεύρω ἐγὼ ἂν ἐπὶ τέλους δὲν προτίθεται νὰ μὲ πολεμήσῃ, διὰ τὸ ὅποιον αὐτὴ βεβαίως, ὅχι ἐγὼ, θὰ μετανοήσῃ.» Ἐπεμψε δὲ τοὺς λόγους τούτους εἰς τὴν Γαλλίαν ἵνα τοὺς ὑποστηρίξῃ. Ἡ Γαλλία, ἵν' ἀποπλύνῃ τὴν μομφὴν τῆς πολιτικῆς ἀδρανείας, ἔπεμψε διακοίνωσιν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν σύμφωνον πρὸς τὰς αὐστριακὰς ἰδέας, καὶ διώρισεν, ὡς εἶπε, τὸν κόμητα Λατοῦρ - Μωβουργον πρέσβυν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Οὗτος ἐφθασεν ἐκεῖ τὸν Φεβρουάριον φέρων τὴν ἰδίως αὐτῷ συστηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τοῦ ἀπαίτησιν τοῦ ν' ἀναγκισθῇ ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀβδαλλάχ πασσᾶ τῆς Πτολεμαίδος καταστραφεὶς ναὸς, ἐπὶ τοῦ ὅρους Καρμήλου, καὶ ἀπέφυγε νὰ ζητήσῃ τὴν παρουσίαν του, πρὶν ἢ ἐκείνη ἱκανοποιηθῇ. Τὸ σφάλμα τοῦτο ἐμνηδένισε τὴν ἐνέργειάν του ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος ὑπεστήριξε μετὰ ζήλου τὰς προσπάθειάς τῆς Αὐστρίας. Κατῴρωσε δὲ μετὰ τριῶν ἐβδομάδων ἀπαίτησιν νὰ λάβῃ τὴν 16 Φεβρουαρίου συνέντευξιν μετὰ τοῦ βεῖζ - ἐφένδου, εἰς τὴν ὅποιαν παρευρίσκοντο ὁ Γκινί - ἐφένδης καὶ ὁ ἀρχικαδῆς τῆς Ρουμελίας Σιδῆ - Ζαδὲ - Ἀχμέτ. *) Ἐβίβασεν εἰς παραδοχὴν τῶν τεσσάρων ἀπαιτήσεων καὶ προεῖπεν ἐν ἀρνήσει τὸν πόλεμον. «Καὶ ἐὰν μόνον βραδύνετε, εἶπε, ἐντὸς ἐνὸς μηνὸς θὰ κατακλύσῃ τὴν χώραν σας ῥωσικὸς στρατός, καὶ ῥωσικὸς στόλος θὰ ἐνωθῇ μετὰ τῶν πολεμίων σας εἰς τὸ ἀρχιπέλαγος.» Οἱ λόγοι οὗτοι ἐπροξένησαν ἐντύπωσιν τινά. «—Ὁ αὐτοκράτωρ εἶναι δίκαιος» ἀπεκρίθη ὁ βεῖζ - ἐφένδης, «καὶ ἡμεῖς μόνον καιρὸν ζητοῦμεν. Ἡ Ῥωσσία θέλει τὴν

*) 18ε παρ. Γ. 4.

ἐκκένωσιν αὐθωρεῖ, ἵνα μὴ φαίνεται ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης ἀδικος, ἵνα καταπαύσῃ τὸν ἐρεθισμόν ἐν τῇ χώρᾳ, καὶ ἵνα ἐξέλθῃ τῆς καταστάσεως, ἥτις οὔτε πόλεμος εἶναι οὔτε εἰρήνη· ἀλλὰ δὲν τὴν ἐσπρωξάμεν ἡμεῖς εἰς ταύτην, ἔχομεν δὲ καὶ δημοσίαν γνῶμην νὰ σεβασθῶμεν.» — «Ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀγνοεῖ ὅλοσχερῶς» ἀντέλεξεν ὁ λόρδος, «ἂν ὑμεῖς σήμερον ὑπεσχέθητε εἰς ἐμὲ καὶ τὸν Διάγγελλον, νὰ κενώσητε ἐντὸς ἐνὸς μηνὸς τὰς Ἡγεμονείας, ἀλλὰ ταχέως θὰ αἰσθανθῇ τὴν πείναν, ἣν θὰ συνεπαγάγῃ ὁ πόλεμος· καὶ ταχέως θὰ τὸ μάθῃ, ὅταν μίαν πρωΐαν ἡ ἀγγλικὴ πρεσβεία καὶ οἱ ὑπῆκροι αὐτῆς ἀναχωρήσωσιν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.» Ἡ ἀπειλὴ αὕτη ἐπίσης ὀλίγον ἐκενήρησε. Ὁ Στραγγοφόρδος ἐπρότεινεν ὡς χρήσιμον μέσον τὴν ἀποστολὴν πληρεξουσίου ἵνα διαπραγματευθῇ μετὰ ῥώσου. Ὁ ῥεῖζ - ἐφένδης ἐκήρυξεν, ὅτι τοῦτο ἦτον ἀπαράδεκτον, διότι δίδει εἰς τὴν Πύλην τὴν ὄψιν τῆς ἀδυναμίας καὶ τοῦ φόβου. Ἦδη ἠθέλησεν ὁ λόρδος νὰ μάθῃ διὰ τίνος λόγου ἀποφεύγουσι τὴν ἐκκένωσιν. «Αὕτη ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κατάπαυσιν τῆς ἀποστασίας» ἀπεκρίθη ὁ ῥεῖζ - ἐφένδης «καὶ θὰ γίγῃ θεοῦ θέλοντος πρότερον, ἢ ὅσον ὁ φίλος μας Ἀγγλὸς πρέσβυς πιστεύει. Ν' ἀποσείρωμεν τώρα τὰ στρατεύματα ἐκ τῶν Ἡγεμονειῶν, καὶ ἔπειτα νὰ τὰ πέμψωμεν ἐκ δευτέρου, τοῦτο θὰ κατέστρεφε τὰς χώρας ταύτας.» — «Εἰρήνην ἢ πόλεμον» τρώτησε καὶ πάλιν ὁ Στραγγοφόρδος, «τί νὰ γράψω εἰς Λονδὸν καὶ Πετρούπολιν; τί νὰ εἶπω τοῖς ἄγγλοις ἐμπόροις, οἵτινες μὲ περιμένουν ἤδη εἰς τὴν θύραν ἵνα μ' ἐρωτήσωσιν ἂν δύνανται νὰ διαμένωσιν ἐπὶ πλεον εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἥτις ἀπειλεῖται ὑφ' ὅλων τῶν τρώμων τοῦ πολέμου; Ἐφ' ὧμάς· πᾶσα συμφορὰ τοῦ δικαίου πολέμου τῆς Ῥωσσίας.» — «Δὲν προκχλούμεν ἡμεῖς τὸν πόλεμον,» ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπουργοὶ τῆς Πύλης, «ἀλλ' ἐκπληροῦμεν μόνον τὰς συνθήκας κατὰ γράμμα. Δώσατε ἐμπιστοσύνην εἰς ἡμᾶς καὶ ἀφήσατέ μας νὰ διεξαγάγωμεν τὴν ὑπόθεσιν μας, ὅπως ἡξέυρομεν. Οὐδέποτε προσέβημεν εἰς τὰς ὑπο-

σχέσεις μας τοσοῦτον, ὅσον σήμερον, οὐδὲ εἶπαμεν ὅτι πᾶν ὅ,τι ἀπαιτεῖτε, θὰ γείνη ταχέως, ὡς οἶόν τε τάχιστα.» Ἐδῶ ἔμειναν.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος εἶχε διατάξει τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν φυγάδων ἀπὸ τῶν ὁρίων καὶ τὴν ἀποστολὴν των εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κράτους. Ὁ Μιχαὴλ Σούτσος, ὅστις ἔκτοτε διέτριβεν ἐν Κισχενεύῃ, ἀπεπέμφθη ἐκ τῆς Ῥωσσίας. Ἀλλ' ἡ Πύλη ἐξέλαβεν, ὅτι τοῦτο ἐγένετο μὲ τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ μὴ τὸν παραδώσωσιν. Ἐλαβε δὲ καὶ τὴν εἰδησιν, ὅτι ἐκ Διδόρου ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ῥώσσου προζέου ἀπέπλευσαν δύο πλοῖα μὲ ὄπλα καὶ ἄνδρας εἰς Πελοπόννησον. Ἡ διαβεβαίωσις, ὅτι ὁ πρόξενος ἄνευ ἀνωτέρας ὁδηγίας ἐνήργησεν αὐτογυμνῶς, ὀλίγον τὴν καθυσχύασεν. Ἦξευρεν ὅτι εἰς Ὁδησσὸν ἐγίνοντο φορτία δι' Ὑδραν, καὶ κατέσχευεν ἐν τοῦ οἴκου Σικάρδου. Ὁ Σικάρδος οὗτος ἐθεωρεῖτο ὡς ἐμπικρός τοῦ Νεσσελῶδου καὶ τοῦ βαρῶνου Στρογονῶφ, καὶ ἦτον εἰς τῶν πέντε ταμιῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας. Τὸ συμφέρον τῆς Πύλης ἦτο νὰ μὴ συγχέῃ τὴν ὑπόθεσιν τῶν Ἑγμονειῶν μετὰ τῆς τῶν Ἑλλήνων. Ἡ γνώμη, ὅτι ἡ ἀποκατάστασις καλῶν γειτονικῶν σχέσεων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐκκένωσης τῶν Ἑγμονειῶν καὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν Ὀσποδάρων· ἡ ἄλλη, ὅτι ἡ φρενὴ τῶν πραγμάτων θὰ παρασύρῃ ἄκοντα τὸν αὐτοκράτορα εἰς πόλεμον, καὶ ὅτι ἡ ἀπώτομος στάσις τῆς Πύλης ἐνθαβρύνει τὸ πολεμικὸν κόμμα ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, δὲν ἐπενήργησεν ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου, τὸν ὁποῖον ἡ κατατρόπωσις τοῦ Ἀλῆ - πασσᾶ ἀπεκοίμιζε πλανῶσα καθ' ὁλοκληρίαν περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ καὶ τοῦ κράτους αὐτοῦ. Τὴν 23 Φεβρουαρίου ὁ σελικτάρης τοῦ Κουρσὴδ - πασσᾶ ἔφερε τὴν κεφαλὴν τοῦ ἰσχυροῦ τούτου τοποτηρητοῦ, (δὲν ὁ Σουλτάνος, ὡς καὶ τὸν Μεχμέτ - Ἀλῆν βραδύτερον, δὲν ἐννόησε νὰ μεταχειρισθῇ ὑπὲρ αὐτοῦ) εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὸν ὑπεδέχθησαν μετὰ χαρᾶς καὶ τιμῶν. Τώρα τὸ Διδάνιον ἐνόμιζεν ὡς βεβαίαν τὴν ὑποταγὴν τῆς κυρίως Ἑλλάδος, καθ' ὅσον μάλιστα κατὰ τὸν αὐτὸν χρό-

ων ὁ παστᾶς τῆς Θεσσαλονίκης κατέβαλε καθ' ὅλοκληρίαν τὴν ἐπανάστασιν ἐν τῷ πλουσίῳ τμήματι τοῦ ὄρους Ἐθνωσ. Ἠλπίζε προσέτι ἡ Πύλη εἰς ἐπανάστασιν τινα ἐν τῇ Κριμαίᾳ. Ἐθεώρει δὲ μετὰ θάρρους τὰ στρατεύματα, ἅτινα ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ κατὰ τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν ἥτταν τοῦ Πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Μέρους τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου ἐξέπλευσε πρὸ ὀλίγου ὑπὸ τὸν Χαλῆλ - βέρν ἐκ Δαρδανελλίων, καὶ ὁ Καπουδάν - πασσᾶς ἠτοιμάσθη νὰ τὸν παρακολουθήσῃ.

Ἐν τινι μεγάλῳ συμβουλίῳ, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἕνεκα τῶν συμ-
βάντων τοῦ 1807 καὶ 1808 τὸν φόβον φέρουσα κυβέρνησις
προσεκάλεσε καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς ὄλων τῶν σωματείων καὶ συν-
τεχνῶν, συνεσκέφθη ἡ Πύλη ποίαν στάσιν νὰ λάβῃ ἀπέναντι
τῆς Ῥωσσίας. Ἐκ τοῦ συμβουλίου δὲ τούτου ἡ Πύλη ἐπέβη, ὅτι
οἱ Γενίτσαροι-ὀλίγην ὄρεξιν εἶχαν νὰ πολεμήσωσι κατὰ τῆς Ῥωσ-
σίας· ὅθεν ὁ ρεῖζ - ἐφένδης ἐπεμψε τῷ Διαγγέλῳ καὶ λόρδῳ
Στραγγφόρδῳ τὴν 28 Φεβρουαρίου διακήρυξιν τινα πρὸς τὰς
Δυνάμεις, ἀναβάλλουσαν ἔτι μᾶλλον τὴν συνδιαλλαγὴν. *)

Διὰν βραδείως ἐφθασεν ἐπιστολή τις τοῦ πρίγκηπος Μετ-
τερνίχου ἀπὸ 19 Φεβρουαρίου, **) ὥστε νὰ ἐπενεργήσῃ ἐπὶ
τῆς ἀποφάσεως ταύτης, ἵσως δὲ θὰ τὴν ἐμπόδιζεν ἡ ἐμετρία-
ζεν. Ὁ πρίγκηψ ἐγγυᾶτο ἐν αὐτῇ περὶ τῶν διαθέσεων τοῦ
αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ὅστις ἤυχετο νὰ ἐξέλθῃ τοῦ λαβυ-
ρίνθου, εἰς ὃν τὸν περιέπλεξεν ἡ κυβέρνησις του. Ἐλεγεν ὅτι ἡ
παρεία τῆς κυβερνήσεως ταύτης ἐχαράχθη ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀν-
τιστάσεως τῆς Ἡύλης. «Ὁ ἀγὼν ὑμῶν εἶναι δίκαιος,» ἔγραφεν ὁ
πρίγκηψ. «Ἐχετε δίκαιον ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Τῷ
ὄντι ραδιουργίαι, ἔχονται τὴν ρίζαν των ἐν τῇ Ῥωσσικῇ κυβερ-
νήσει, παρεσκεύασαν, ἤρχισαν καὶ ὑπέθαλψαν τὴν ἐπανάστα-
σιν τῶν Ἑλλήνων. Οὐχ ἥττον ἄλλως ἔπρεπε νὰ φερθῇτε, ἢ
ὡς ἐπράξατε. Ἐπρεπε νὰ χωρίσητε τὰ φρονήματα τοῦ αὐτο-

*) 18. Παράρτ. Γ. 5. α. 6. **) 18. παρ. Γ. 6.

κράτορος ἀπὸ τῆς διαγωγῆς τινῶν ὀργάνων του. Ἀλλ' ἄς ἀφήσωμεν τὰ παρελθόντα καὶ ἄς εἰδῶμεν τὸ παρόν. Θέλετε τὸν πόλεμον; Πολεμήσατε. Δὲν τὸν θέλετε, τότε μὴν ὑποβόηθητε τοὺς ἐχθρούς σας. Ὅσω ταχύτερον ἐνδώσῃτε εἰς ὅ,τι ἀπαιτοῦσι, τόσο ὀλιγώτερον ἐκπληροῖτε τὰς ἐπιθυμίας των. Ὅ,τι ἀπαιτοῦσι, πρέπει νὰ τοῖς δοθῇ κατὰ δίκαιον. Θὰ ἐπράττειν δὲ καὶ ἄλλας ἀπαιτήσεις, ἐὰν δὲν ἤξευραν ὅτι καὶ ταύτας ἀποκρούετε, καὶ ὀλίγον θὰ ἐφρόντιζαν νὰ περικαλύψωσι τὴν ῥῆξιν μετὰ τὸν πέπλον τῆς μετριοτήτος. Ἀκολουθήσατε τὴν συμβουλὴν μου, ἥτις συμφέρει εἰς ὑμᾶς, ἀλλ' ὄχι καὶ εἰς τὸ κόμμα, ὅπερ ἐλπίζει τὴν ἐπιτυχίαν του πολὺ μᾶλλον ἐκ τῶν σφαλμάτων σας ἢ ἐκ τοῦ δικαίου.»

Ἀλλ' ἡ Πύλη ἐπέμεινεν εἰς τὰ λάθη τῆς. «Βεβαίως,» λέγει ἡ διακοίνωσις τῆς 28 Φεβρουαρίου, «ἡ Ῥωσσία δὲν ἐπιδοκίμασε τὴν ἐπανάστασιν ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις, ἀλλὰ εἰς λόγους μόνων περνωρίσθη. Ὁ Ὑψηλάντης εἶναι σήμερον ἀσφαλῆς, καὶ οἱ ὁπαδοὶ του προίστανται τῶν ἀποστατῶν ἐν Πελοποννήσῳ. Ὁ Μιχαὴλ Σζῦτσος εὗρεν ἐν Ῥωσσίᾳ ἀρίστην ὑποδοχὴν. Ἡ ἀνταρσία σήμερον πανταχοῦ εἶναι ζωηρά· ἐπομένως ζωηρὰ πρέπει νὰ ᾖ καὶ ἡ τιμωρία πανταχοῦ. Ἐὰν ἡ Πύλη πέμψῃ σήμερον εἰς τὰς Ἡγεμονείας Ὀσποδάρους, θ' ἀτιμάσῃ ἑαυτήν. Ἐὰν ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματα, θὰ καταστήσῃ πάλιν τὰς ἐπαρχίας ταύτας τόπον συρροῆς ὅλων τῶν προδοτῶν, καὶ θὰ ἀνάψῃ νέαν πυρκαϊάν. Ἡ Πύλη δὲν ἀρνεῖται τὴν ἐκκένωσιν τῶν Ἡγεμονειῶν, ἀλλὰ τὴν ἀναβάλλει μόνον μέχρι τῆς ἐντελοῦς εἰρηνεύσεως. Μᾶς βιάζονται νὰ ἐκτελέσωμεν τὰς συνθήκας, ἀλλὰ τότε ἀμφότερα τὰ μέρη ὀφείλουσι νὰ ἐκπληρώσωσι τὰς ἀμοιβαίας των ὑποχρεώσεις. Ἡ Ῥωσσία ἀληθῶς εἰπεῖν δὲν βιάζεται νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ἐδικὰς τῆς. Τὸ ἄρθρον 6 τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου ἀπαιτεῖ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ὑπὸ τῶν Ῥώσων κατεχομένων φρουρίων καὶ ἄλλων τόπων. Ἀλλ' ἡ Ῥωσσία δὲν ἐξεπλήρωσε τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην, μεθ' ὅσα καὶ ἂν ἐγρά-

φησαν ἤδη περὶ τούτου. Ἡ ὑπομονὴ τῆς Πύλης ἐν τῷ ζήτηματι τούτῳ μαρτυρεῖ τὰς εἰρηνικὰς τῆς διαθέσεις. Τὸ ἄρθρον τῆς συνθήκης τοῦ Καϊναρτσίου ὁρίζει τὴν παράδοσιν τῶν φυγάδων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ῥωσσία δὲν ἐξεπλήρωσεν ἀρκούντως τὸν ὅρον τοῦτον, σπεύδουν σήμερον οἱ ταρχοποιοὶ καὶ ἀντάρται εἰς τὰς ἐπανεστατημένας ἑλληνικὰς χώρας, καυχῶνται ἐκτε δικαίως περὶ τῆς Ῥωστικῆς συνδρομῆς, καὶ δυσκολεύουν τὴν καταστολὴν τῆς στάσεως. Ἀλλὰ καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο ἀνέβηκεν ἡ Πύλη δὲν εἶναι καὶ τοῦτο ἀποδείξεις τῶν εἰρηνικῶν τῆς διαθέσεων; Ὁ δικαιότερος καὶ ἀσφαλέστερος τρόπος τοῦ νὰ βεβαιωθῶσιν οἱ Ἕλληνες ἐντελῶς περὶ τῶν φρονημάτων τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, καὶ νὰ βιασθῶσι νὰ καταθέσωσι τὰ ὄπλα, εἶναι νὰ ἐκκενώσῃ ἡ Ῥωσσία τὰ φρούρια τῆς Ἀσίας, καὶ νὰ μᾶς παραδῶσιν τοὺς φυγάδας.» Ἐν τέλει δὲ τῆς διακοινώσεως ταύτης ἔλεγεν ἡ Πύλη καθαρῶς τὰ ἑξῆς: «Ἐνεκα διοικητικῶν λόγων καὶ ἐκ τῆς βλάβης, ἥτις ἐδύνατο νὰ προέλθῃ, δὲν δυνάμεθα τὴν σήμερον νὰ ἐκκενώσωμεν τὰς Ἡγεμονείας καὶ νὰ διορίσωμεν τοὺς Ὀσποδάρους. Τὰ ὀθωμανικὰ στρατεύματα εἶναι ὀλίγα ἐκεῖ, καὶ καθ' ἑκάστην ὀλιγοστεύουν. Ἕλληνες δὲ ὡς τοποτηρηταὶ θὰ διατηρήσωσι τὴν ἡσυχίαν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀποστολὴν ἐπιτρόπων τῶν δύο Δυνάμεων εἰς τὰς Ἡγεμονείας, ἡ Πύλη φρονεῖ ὅτι διατελεῖ ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐπομένως κρίνει περιττὴν τὴν ἀποστολὴν ταύτην. Ὁ πρέσβυς καὶ οἱ πρόξενοι τῆς Ῥωσσίας ἀνεχώρησαν αὐτογνωμόνως ἐκ τῆς Τουρκικῆς χώρας ... ἐὰν ἐπιστρέψωσι, θὰ εὐρωσιν ἀρίστην ὑποδοχὴν».

Ἐὰν ἡ Πύλη εἶχε στρατὸν ἑκατὸν χιλιάδων ἀνδρῶν ἐτοιμὸν πόλεμον παρὰ τὸν Δούναβιν, οἱ λόγοι τῆς παρ' ὅλου τοῦ νόμου θὰ ἐθεωροῦντο δίκαιοι. Ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις κατεῖδε πόσον ἡ γλῶσσα τῆς Πύλης ἀνέτρεπε τοὺς σκοπούς τῆς, ὅθεν ἐσπευσε νὰ δηλώτῃ πρὸς τὸν ρεῖζ-ἐφένδην, ὅτι «δὲν δύ-

ναι να θεωρήσῃ ὡς ἀπάντησιν εἰς τὰς πρὸς αὐτὴν γενομένας προτάσεις τὴν διακοίνωσιν ταύτην, ἥτις, ἀντὶ νὰ πραγματοποιέται περὶ τῶν πραγματικῶν κινδύνων τῆς Πύλης, διαλαμβάνει ἀνωφελῆ ἐκθεσί τῶν δικαιωμάτων της· ἐκτὸς τούτου περιέχει τοιαύτας ἐκφράσεις, αἰτινες, ἀντὶ νὰ διαθέσωσιν εὐνοϊκώτερον ὑπὲρ τῆς Πύλης τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσσίας, μᾶλλον εἶναι κατὰλληλοι νὰ ὑπεραυξήσωσι τὴν δυσαρέσκειαν αὐτοῦ· ἡ διαβίβασις τοιαύτης διακοινώσεως πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν αὐλὴν τῆς Πετροπόλεως δὲν συμβιβάζεται, οὔτε μὲ τὴν ἀξιόπρεπειαν τῆς αὐστριακῆς αὐλῆς, οὔτε μὲ τὸ σέβας, ὅπερ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας ὀφείλει πρὸς τὸν ὑψηλὸν σύμμαχόν του, οὔτε χρησιμεύει πρὸς τινὰ ἐπαφελῆ σκοπὸν, ἀλλὰ θὰ ἐπέφερε ταχέως τὰ ἀπειλοῦντα τὴν Πύλην κακὰ· ὅθεν τὴν ἀφίνει κατὰ μέρος, καὶ ἡ Πύλη ἂς κἀμὴ οἰκνῇ ποτε χρῆσιν αὐτῆς θέλη.

Ἐφθασε δὲ καὶ εἰς λίαν ἀκατάλληλον ἐποχὴν ἡ διακοίνωσις τῆς Πύλης εἰς τὴν Βιέννην, ὅτε δηλ. ἦλθεν ἐκεῖ ὁ Βαλλῆς Τατιτσέφ, ὃν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἐπεμψεν αἰσθανθεὶς τὴν ἀνάγκην ν' ἀποχωρισθῇ κατὰ τι τοῦ ὑπουργείου του, καὶ ἐλπίζων δι' ἀμέσους συνεννοήσεως μετὰ τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου νὰ εὕρῃ τὸν τρόπον τοῦ νὰ ἐξέλθῃ τῆς ἀντιθέτου πρὸς τὰ φρονήματα τοῦ θέσεώς του, χωρὶς νὰ βλάβῃ τὴν ἀξιόπρεπειάν του καὶ προσκρούσῃ εἰς τὴν κοινὴν γνώμην. Ὁ Ἀλέξανδρος, βέβαιος ὢν περὶ τῆς ἀκράδαντου θελήσεως τοῦ αὐστριακοῦ πρωθυπουργοῦ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, ἐσυγχώρησεν εἰς τὸ ὑπουργεῖόν του νὰ λαλῇ πλέον ἀποτόμως, ἢ ὅπως θὰ ἔπραττεν ὁ ἴδιος, καὶ διεφύλαξεν αὐτῷ τὴν κατ' ἐπιφάνειαν ἐνέργειαν παραγγείλας εἰς τὸν κόμητα Γολοφκίνην, τὸν ἐν Βιέννῃ πρέσβυν του, νὰ συμμετάσχη τῶν ἐμπιστευτικῶν συνδιαλέξεων. Ὁ Καποδίστριας διείδε τοὺς σκοποὺς τοῦ αὐτοκράτορός του. Ἐνδιέφερετο δὲ νὰ ἐξαντλήσῃ ὅλους τοὺς τρόπους τῆς συνδιαλλαγῆς, πεπεισμένος ὢν ὅτι ἦσαν μάταιοι.

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Βαλλῆ Τατιτσέφ εἶναι περιέργος τις σκη-

νῇ ἐν τῷ δυσχερεῖ δράματι, ὅπερ πραγματευόμεθα. Πιρρέσχεν εἰς τὸν πρίγκηπα Μεττερνίχον τὴν πρὸ πολλοῦ ἐπιθυμητὴν εὐκαίριαν νὰ ἐξασκήσῃ τὴν προσωπικὴν του βαρύτητα. Ἀρ' ἥς στιγμῆς ὁ Ἀλέξανδρος ἀνέθεσε τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος εἰς τὴν Αὐστρίαν, αἱ ἐλπίδες τοῦ πολεμικοῦ κόμματος ἔπρεπε νὰ πέσωσιν. Ἡ διακοίνωσις τῆς Πύλης ἀπὸ 28 Φεβρουαρίου, τὴν ὁποίαν τοῦτο ἐδέχθη μετ' ἀγαλλιότητος, ἔμεινε χάρτης ἄγραφος εἰς χεῖράς του.

Θ' ἀκολουθήσωμεν κατὰ βῆμα τὰς συνδιαλέξεις ταύτας, καὶ ἵνα κρίνωμεν αὐτὰς ὀρθῶς, θὰ ρίψωμεν πρῶτον ἐν βλέμμα ἐπὶ τῶν συνθηκῶν, τὰς ὁποίας ἡ Ῥωσσία καὶ Τουρκία ἀδιαλείπτως ἐπεκαλοῦντο, καὶ ἔπειτα ἐπὶ τῆς πυρείας, ἣν τὸ Ῥωσικὸν ἀνακτοδόσιον ἠκολούθησεν ἀπ' ἀρχῆς τῶν περιπλοκῶν.

Τὸ ἄρθρον 7 τῆς συνθήκης τοῦ Καϊναρτσίου περιέχει διὰ γενικῶν φράσεων τὴν ὑποχρέωσιν τῆς Πύλης νὰ προστατεύῃ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ τὰς ἐκκλησίας της. Ἐν τῷ ἄρθρῳ 17 ἡ ὑποχρέωσις αὕτη ἐφαρμόζεται ἰδίως ἐπὶ τῶν νήσων τοῦ ἀρχιπελάγους, αἵτινες ἀπεδόθησαν ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας τῇ Πύλῃ. Αὕτη ὑπέσχετο δι' αὐτοῦ ἀμνηστεῖαν καὶ αἰωνίαν λήθην ὅλων τῶν ἀληθῶν ἢ ὑποτιθεμένων ἐγκλημάτων καὶ ζημιῶν. Ὑπέσχετο προσέτι ὅτι οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον θὰ καταπιέζῃ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, οὐδὲ θὰ ἐμποδίζῃ τὴν ἀνέγερσιν, ἐπισκευὴν ἢ οἰκοδομὴν τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ δὲν θὰ φορολογῇ, οὔτε ταύτας οὔτε τοὺς λειτουργοὺς αὐτῆς· ὅτι οὐδέν· ἐκ τῶν ἐτήσιων φόρων θ' ἀπαιτήσῃ παρὰ τῶν νήσων, ἐφ' ὅσον διετέλεσαν ὑπὸ τὴν Ῥωσικὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ μάλιστα θὰ παρχωρήσῃ αὐταῖς διετὴ πλήρη ἀσιδουσίαν, ἐκτιμῶσα τὰ ὅποια ὑπέστησαν βάρη τοῦ πολέμου· τέλος ὅτι θὰ συγχωρήσῃ εἰς τοὺς νησιώτας ἐλευθέραν μετανάστευσιν ἐπὶ ἕν ἔτος.

Τὸ ἄρθρον 16 ὀρίζει τὴν ἀπόδοσιν τῶν Ἡγεμονειῶν εἰς τὴν Πύλιν ὑπὸ τοὺς ἐξῆς ὅρους· πλήρη ἀμνηστεῖαν γενικὴν καὶ εἰδικὴν ἄνευ ἐξαίρέσεων, ἀπόδοσιν τῶν κτημάτων, καὶ ἀνα-

διορισμὸν εἰς τὰς πρὸ τοῦ πολέμου κατεχομένας θέσεις καὶ ἀξιώματα· ἐλευθέραν θρησκευτικὴν λατρείαν, ἄδειαν ὅτι ἀκτισθῶσιν αἱ ἐκκλησίαι, ἐπιστροφὴν τῶν πρότερον κατεχομένων γαιῶν εἰς τὰς Μονὰς καὶ τοὺς ιδιώτας ἐν ταῖς περιφερείαις Βραΐλας, Χότσιν, Βένδερ κ. τ. λ. σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ μοναχοὺς· ἐλευθέραν μετανάστευσιν ἐπὶ ἕν ἔτος· πλήρη ἀσίδοσίαν διὰ τὸν χρόνον τοῦ πολέμου καὶ δύο ἔτη μετ' αὐτόν. Ἐπιείκειαν ὡς πρὸς τοὺς φόρους μετὰ παρέλευσιν τοῦ χρόνου τούτου καὶ παραλαβὴν αὐτῶν διὰ τῶν ἐπιτρόπων, οὓς αἱ Ἡγεμονεῖαι κατὰ διετίαν ἔμελλον νὰ πέμπωσι πρὸς τοῦτο· αὐστηρὰν παραγγελίαν πρὸς τοὺς πασσάδας καὶ τοποτηρητὰς, οἵτινες μέλλουσι νὰ ἀναδεχθῶσι τοὺς φόρους τούτους, νὰ μὴν ἀπαιτῶσι πλέον τοῦ δέοντος ὑπὸ μηδὲν πρόσχημα· ἄδειαν εἰς ἑκάτερον τῶν Ὀσποδάρων νὰ διατηρῇ Ἕλληνα ἐπιτετραμμένον παρὰ τῇ Πύλῃ, ὅστις νὰ διεξάγῃ τὰς ὑποθέσεις του, καὶ νὰ ᾖ ἀπαραβίαστος. Συγχώρησιν εἰς τοὺς παρὰ τῇ Πύλῃ διαπεπιστευμένους πρέσβεις τῆς Ῥωσσίας νὰ παρεμβάινωσιν ὑπὲρ τῶν Ἡγεμονειῶν καὶ ὅτι ἀκούωνται μὲ τὸ ἀνῆκον αὐτοῖς σέβας. Τάχτας τὰς ὑποχρεώσεις τῆς ὡς πρὸς τὰς Ἡγεμονείας ἐπεκύρωσεν ἡ Πύλη δι' ἰδιαιτέρων φερμανίων κατὰ τὰ ἔτη 1775, 1786, 1792 καὶ 1802. Τὸ τελευταῖον φερμανιον, ἐκδοθὲν τὴν 24 Δεκεμβρίου, περιεῖχεν ἐκτὸς τῆς ἐπικυρώσεως τῶν προτέρων καὶ πρόσθετά τινα ἄρθρα περὶ διαρκείας τῆς ἡγεμονίας τῶν Ὀσποδάρων καὶ περὶ τῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς ἠδύναντο νὰ πρυθῶσι πρὸ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου τούτου, ἔτι δὲ καὶ περὶ τῶν φόρων, τοῦ διορισμοῦ εἰς θέσεις καὶ ἀξιώματα, καὶ τοῦ καταρτισμοῦ τῆς ἐνόπλου δυνάμεως.

Τὸ ἄρθρον 8 τῆς Βουκουρεστίνης συνθήκης τοῦ ἔτους 1812 ὑπέσχετο ἐπίσης τοῖς Σέρβοις πλήρη ἀμνηστειάν, ὑπεχρέου αὐτοὺς νὰ κατεδαφίσωσι τὰ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ πολέμου ἀνεγερθέντα καὶ μηκέτι ἀναγκαῖα φρούρια, καὶ νὰ παραδώσωσι τὰ

λοιπὰ εἰς τὴν Πύλιν ἐξησφάλιζεν αὐτοῖς τὰ πλεονεκτήματα, ὧν ἀπύλουν οἱ κάτοικοι τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους, τὴν διοίκησιν τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων, μετρίους φόρους καὶ σκόπμον εἰσπραξίν αὐτῶν.

Καὶ ταῦτα μὲν αἱ συνθηκαὶ. Αἱ δὲ αἰτιάσεις, ἃς ἡ Ῥωσσία ἤγειρε κατὰ τῆς Πύλης ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τῶν ταραχῶν, ἦσαν δύο εἰδῶν, περὶ παραβιάσεως τῶν συνθηκῶν καὶ περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἡ Πύλη μετεχειρίζετο τοὺς Ἑλλήνας ὑπηκόους τῆς. Ἀμφότεραι δ' ἐγένοντο θέμα διπλωματικῶν ἐνεργειῶν, ὅτε μὲν κατ' ἰδίαν ὅτε δὲ ἐνωμέναι, ἀλλ' οὐδέποτε ἐχωρίσθησαν εὐκρινῶς. Ἐν τῇ ἀπὸ 6 Ἰουλίου 1821 διακοινώσει τῆς Ῥωσσίας εὐρίσκονται ἀμφότεραι ἀναμειγμέναι, καὶ ἐκφράζονται ἐν αὐτῇ, ὡς καὶ καθ' ὅλας τὰς ἐπομένους ἐποχὰς, ἡ ἀξίωσις τοῦ νὰ διοικῶνται οἱ Ἕλληνες ὑπήκοοι καθ' ἓν σύστημα, περιλαμβάνει δὲ διάφορα πράγματα ἐν διαφόροις διακοινώσεσιν, ὅτε μὲν μόνον τὴν ἐκπλήρωσιν σαφῶς ἐκπεφρασμένων καὶ περωσμένων ἀπαιτήσεων, ὅτε δὲ τὴν μεταβολὴν ὁλοκλήρου τοῦ πολιτικοῦ συστήματος. Τὸ αὐστριακὸν ἀνγκυτοβούλιον, ἵνα ὀρίσῃ καὶ διαχαράξῃ τὰς ἀόριστους ταύτας ἀπαιτήσεις, ἀνήγαγεν αὐτὰς ἐν τῇ ἀπὸ 17 Ἰουλίου διακοινώσει αὐτοῦ εἰς τέσσαρας, τὸ δὲ Ῥωσσικὸν ἀνεγνώρισεν ὅτι περιλαμβάνουν πράγματι τὰς ἀξιώσεις αὐτοῦ διὰ τῆς ἀπὸ 10 Σεπτεμβρίου δοθείσης πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ πρέσβυν, κόμητα Γολοκβίνην, ἐξηγήσεως. Ἀλλ' ἡ Πύλη ἐδέχθη αὐτὰς ὡς βάσιν. Τοῦτο ἐγένετο παρὰ τὴν προσδοκίαν τῆς Ῥωσσιτικῆς κυβερνήσεως, ὅθεν αὕτη ἐπανήλθε πάλιν εἰς τὰς ἀοριστίας τῶν συνθηκῶν, καθ' ὅσον κανονίζουσι τὴν συμπεριφορὰν τῆς Πύλης πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἐξήρτησεν ἀπὸ τῆς ἀκριβοῦς ἐφαρμογῆς αὐτῶν τὴν ἐπανάληψιν τῶν φιλικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο Δυνάμεων· οὐχ ἥττον ἐκήρυξε τὴν ἀπὸ 6 Ἰουλίου διακοίνωσιν, καθ' ἣ τὴν εἶχαν ἐννοήσει αἱ Δυνάμεις, ὡς τελεσίγραφον αὐτῆς, οὐδεμίαν ἐπιδεχόμενον παραλλαγὴν· καὶ ἐνῶ τοῦτο δὲν ἐλάλει οὔτε περὶ τῆς καταστο-

λης τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, οὔτε περὶ τῆς βελτιώσεως τῆς καταστάσεως τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων, συνώδευσε τὴν ἀπαίτησιν περὶ παραδοχῆς τοῦ τελεσιγράφου τούτου, δηλ. τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ὑπὸ τῶν συνθηκῶν ὀριζομένων σχέσεων μὲ ἀπειλὴν ὑπὸ τὸ πρόσχημα εὐνοίας· ἐλάλει δηλονότι περὶ τῆς ἐκκενώσεως τῶν Ἑγεμονειῶν, περὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν Ὀσποδάρων, περὶ τοῦ σχηματισμοῦ καταλλήλου διοικήσεως ὡς μέσων ἀρμοδίων πρὸς πλήρη κατάπαυσιν τῆς ἐπαναστάσεως, τῶν ὁποίων ἡ παραδοχὴ θὰ ἐσυγχώρει εἰς τὴν *Ῥωσσίαν*, γὰρ προβῇ εἰς συνδιασκέψεις μετὰ τῆς *Πύλης* περὶ τῆς πλήρους ταύτης εἰρηνοποιήσεως. Ἐπίσης τὸ Ῥωσσικὸν ἀνακτοβούλιον ἔγραψε τὴν 19 Ὀκτωβρίου πρὸς τὸν ἐν Λονδίνῳ πρέσβυν του, κόμητα Δεΐβεν, ὅτι ὅλαι τοῦ αὐτοκράτορος αἱ εὐχαὶ θὰ ἐπληροῦντο, ἐὰν ἡ Πύλη ἠδύνατο νὰ τὸν πείσῃ διὰ πράξεων, ὅτι θέλει νὰ τηρήσῃ τὰς συνθήκας οὐ μόνον ἀπέναντι αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν ὁμοθρήσκων του. Ἐπειτα δὲ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην, ἥτις θὰ καθίστα δυνατόν εἰς τὸ αὐτοκράτορα νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς μετὰ τῆς Πύλης σχέσεις του, ἐλπίζει ὅτι δύναται γὰρ συντελέσῃ πρὸς εἰρηνοποίησιν ὅλων τῶν *χριστιανικῶν ἐπαρχιῶν* τοῦ *τουρκικοῦ κράτους*, ἐν ταῖς ὁποίαις ἀναμφιβόλως ἄπιστοι φανακισμοὶ εἶχον ἐξάψῃ τὴν πυρκαϊὰν τῆς ἀνταρσίας, ἀλλ' αἱ ὁποῖαι ἔκτοτε ἔνεκα τῶν ὁμοτάτων μέτρων τῆς Πύλης ἐβιάζοντο νὰ ὑπερασπίσωσιν ἑαυτάς. Εἰς τινὰ δὲ ἄλλα διπλωματικὰ ἐγγράφα ἡ ἄμυνα αὕτη ἀπεκαλεῖτο *legitime*, ἔκφρασις, τὴν ὁποίαν ἔνεκα τῆς ἰδιαιτέρας βαρύτητός της κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν θέλομεν νὰ ἐκασθενίσωμεν μεταφράζοντες.

Κατὰ ταύτην λοιπὸν τὴν πορείαν τῶν πραγμάτων αἱ ἀπαιτήσεις τῆς *Ῥωσσίας* κατὰ τῆς Πύλης, αἵτινες ὑπεστηρίζοντο ὑπὸ τῶν δυνάμεων, ἔμειναν ἐξηρημέναι ἐκ τῆς παραδοχῆς ταύτης. Ἐν τῇ αὐτῇ ἐπισήμῳ ἐπιστολῇ ἀνεφέροντο καὶ τὰ ἐξῆς· «Κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν τότε μόνον δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ εἰρηνο-

ποίησις τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, ὅταν ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀλλάξῃ τὸ σύστημά της, ὥστε νὰ δικαιολογηται ἡ ἀνανέωσις τῶν διπλωματικῶν μας σχέσεων μετὰ τῆς Πύλης. Μέχρις οὗ ἐπέλθῃ ἡ μεταβολὴ αὕτη, ἡ Ῥωσσία ἀναγκάζεται ν' ἀπέχῃ τῶν διαπραγματεύσεων, αἵτινες ἠδύναντο νὰ φέρωσι τὸν συμβιβασμὸν τῆς Πύλης μετὰ τῶν Ἑλλήνων». Ἐπομένως ἡ ἀλλαγὴ τοῦ συστήματος ἀπητεῖτο ἐνταῦθα ὡς ὁρος προκαταρκτικὸς οὐ μόνον τῆς εἰρηνοποιήσεως ἐν γένει, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνανέωσεως τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, ἐνῷ ἐν τῷ προηγουμένῳ χωρίῳ ἡ ἀνανέωσις αὕτη ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς παραδοχῆς καὶ ἐκπληρώσεως τῶν τεσσάρων ὁρων. Ἀλλ' εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἐπρωταίετο ἀορίστως, καὶ ἐπομένως τόσῳ μᾶλλον ἀπειλητικῶς, ὡς ὁρος τῆς ἀνανέωσεως τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, ὅπερ ἡ Πύλη ἐθεώρει ὡς πρόκλησιν, ἵνα ἐμμένῃ καὶ ἀμύνηται ὅσον τὸ δυνατόν μακρότερον χρόνον ὀπισθεν τῶν προχωμάτων της.

Τῇ 9 Δεκεμβρίου τὸ Ῥωσρικὸν ἀνακτοβούλιον ἀπεκρίθη εἰς ὑπόμνημά τι ἀπευθυνθὲν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ λόρδου Λονδονδερρή ἐξ Ἀννδέρου ἐπίσης ἀντιφατικῶς, ὡς ἐν τῇ πρὸ ὀλίγου μνημονευθείσῃ διακοινώσει· Ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἀπαντήσεως ταύτης ἦτο νὰ παραστήσῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Λονδίνου, ὅτι ὁ πόλεμος ἀπίθανος μόνον ἦτο. Οἱ δὲ περὶ τούτου λόγοι ἐξετίθεντο αὕτως, ὡς ἐὰν ἐθεωρεῖτο ἀναπόφευκτος.

Τῆς διακοινώσεως ταύτης χωρίον τι λέγει· «Ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἀμφιβάλλει κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῶν διαθημάτων τῶν συμμάχων του. Βεβαίως ταῦτα δύνανται νὰ παραινῇσωσι τοὺς Τούρκους εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν προκαταρκτικῶν ὁρων, μετὰ τοὺς ὁποίους ἔπειτα θὰ ἐπακολουθήσωσιν ἄμεσοι διαπραγματεύσεις πρὸς ἐμπέδωσιν πλήρους καὶ μονίμου συνενόησεως μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Πύλης.»

Αἱ προσπάθειαι τῶν Δυνάμεων τοῦ νὰ πείσωσι τὴν Πύλην νὰ παραδεχθῇ καὶ ἐκπλήρωσιν τοὺς τέσσαρας προκαταρκτικούς

τούτους ὄρους, οὓς αὕτη μὲν ἐθεώρει ὡς δεινόντας ἔτι μᾶλλον τὰς περιπλοκάς, ἐκείναι δὲ ὡς τόσα κωλύματα τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου, δὲν ἔμειναν, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν τῆς ῥωσικῆς κυβερνήσεως, ἀτελεσφόρητοι, καὶ αἱ Δυνάμεις ἐστάματῃσαν ἐνταῦθα δραξάμεναι τῆς ὑποσχέσεως τῆς Ῥωσσίας. Ἀλλ' αὕτη ἐξωλίσθησεν αὐταῖς διὰ τῆς ἀπὸ 31 Ἰανουαρίου 1822 διακοινώσεως, ἐν ἣ ἔλεγε πρὸς τὰς δύο Αὐλὰς τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς Βιέννης. «Σπουδαῖον θεωρεῖ νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι ἢ μετὰ τῆς Πύλης συμφιλίωσις, ἥτις, μόνον ἐὰν αὕτη ὑποχωρήσῃ, δύναται νὰ γείνη, μᾶλλον φαινομένη θὰ ἦτο ἢ ἀληθινή, διότι ἐκ τῆς ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν προτείνουν εἰς αὐτὴν ν' ἀκολουθήσῃ, καὶ κατὰ τὰς διακηρύξεις τῆς Πύλης δὲν φαίνεται, ὅτι ἐτέθη ὡς βάσις ἡ πλήρης καὶ πιστὴ ἐφαρμογὴ τῶν συνθηκῶν. Οἱ Τοῦρκοι ὑπέσχοντο μὲν νὰ λάβωσιν ἐν καιρῷ μέτρα ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις, ἀλλ' οὐδόλως εἶπαν ὅτι θ' ἀλλὰξέωσι τὴν πολιτικὴν των. Ὅθεν ἐξάγεται ὅτι ἐπιθυμοῦν νὰ κορέσωσιν τὴν ἐκδίκησιν των ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς σιωπηρᾶς ἐπιδοκμασίας τῆς Ῥωσσίας, ὅπερ κυρίως αὕτη ζητεῖ νὰ ἐμποδίσῃ. Ἐπομένως ἡ ἄμεσος διαπραγματεύσις μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Πύλης δὲν προμηνύει αἰσίαν ἐκβασιν ἡ Ῥωσσία δὲν ἐφαντάσθη ὅτι δύναται νὰ κατορθώσῃ ὅ,τι αἱ συμμαχικαὶ Δυνάμεις δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἐπιτύχωσι, καὶ ἐπιθυμεῖ φυσικῶς τῷ λόγῳ νὰ μὴν καταστρέψῃ ὅλους τοὺς δεσμοὺς τῶν προτέρων σχέσεων τῆς μετὰ τῆς Πύλης. Ἀλλ' οὗτοι ἀναμφιβόλως θὰ ἠφανίζοντο καὶ εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, εἴτε οἱ Τοῦρκοι ὑπερισχύσωσιν ἐν Ἑλλάδι, ὡς καὶ ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις, εἴτε οἱ Ἕλληνες ἐξηκολουθήσωσιν ἀνθιστάμενοι, ὡς μέχρι τοῦδε».

Ἐκ τῆς ἐξηγήσεως ταύτης κατεφάνη, ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν ἠρκεῖτο εἰς τοὺς προκαταρκτικούς ὄρους, οὓς αἱ Δυνάμεις τῇ ἐπεδείκνυαν ὡς ὑπ' αὐτῆς τῆς ἰδίας τεθειμένους, καὶ ἀπῆτει ἐπὶ πλέον παρὰ τῆς Πύλης τὴν ἀόριστον ὑποχρέωσιν τοῦ νὰ ἀλλάξῃ πολιτικὴν ὅθεν ἐναργῶς κατεφάνετο ἐκ τούτων ἡ

πρόθεσις τοῦ πολέμου· διότι, ἀφοῦ ἡ Ῥωσσία προέβλεπεν, ὅτι δι' οἷαςδὴποτε ἐκδόσεως τοῦ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ τοῦ κυριάρχου των πολέμου δὲν ἠδύναντο νὰ διατηρηθῶσιν οἱ δεσμοὶ τῶν προτέρων σχέσεών της μετὰ τῆς Πύλης, ἔκρινεν ὅτι οὐδεμία πλέον συνθήκη τὴν ἐδέσμευε, καὶ ὅτι ὤφειλε νὰ θέσῃ νέας βάσεις τῆς πρὸς τὴν Πύλιν διαγωγῆς της. *)

Αἱ κυβερνήσεις τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Λονδίνου, ὡς καὶ αἱ τοῦ Βερολίνου καὶ τῶν Παρισίων, κατανόησασαι τὸ ζήτημα ἤρχισαν νὰ δημιουργῶσιν ὅχι ὀλίγον ὡς ἔργον πλέον εἶχον τὴν εἰρήνην. ἔχον ἀποδοκιμάσει ἐξ ἀρχῆς τὰ διαβήματα τῆς Ῥωσσίας, μεμψή τὸ πρόσχημα αὐτῶν, καὶ κατηγορήσει τὸ εἶδος καὶ τὸν τρόπον τῆς διεξαγωγῆς των, εἶχαν δὲ κατανοήσει καὶ τὸ ἀνίσχυρον τῶν ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας προτεινομένων λόγων. Ἐγίνωσκον ὅτι, ἂν εἶχε δίκαιον μία ἐκ τῶν δύο, ἡ Ῥωσσία ἢ ἡ Πύλη, νὰ παραπονῇται, ἦτο βεβαίως ἡ τελευταία. Αἱ κατ' αὐτῆς αἰτιάσεις τῆς Ῥωσσίας ἢ ἦσαν ἀδικαί, ἢ διέφευγον τὴν ἀρμοδιότητα τῶν ξένων κυβερνήσεων. Ἡ Πύλη οὐδεμίαν χριστιανικὴν Δύναμιν εἶχε βλάψει, ἐνῶ ἡμύνετο ὅσον καλῶς ἢ κακῶς ἠδύνετο κατ' ἐχθροῦ, ὅστις τὴν προσέβαλλε θανασίμως, καὶ δὲν ὑπέκρυπτε τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ τὴν καταστρέψῃ. Ἀφ' ἑτέρου ἔκρινον σπουδαῖον καὶ ἀναγκάϊον νὰ μὴ προσκρούσωσιν εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Ἐθεώρουν τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον ὡς παρυσυρόμενον ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ, τὸν ὅποιον δὲν ἠθέλησε νὰ ἀπομακρύνῃ ἐγκαίρως, καὶ τοῦτο μόνον τὸ σφάλμα ἐπέβριπτον αὐτῷ. Τὰς ἰδέας του παρεδέχοντο ὡς ἐδικὰς των, τὴν διατήρησιν τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης, ὡς τὸ τέρμα τῶν εὐχῶν καὶ τάσεων του διὰ τοῦτο ἐθεώρουν ὡς πρῶτιστον συμφέρον τῶν συμμάχων του, νὰ παράσχωσι πᾶσαν ἡθικὴν συνδρομὴν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ἥτις ἐδύνετο νὰ τῷ ᾔῃαι ὠφέλιμος, νὰ θεωρῶσι τὴν ἱκανοποίησίν του ὡς εὐρωπαϊκὸν πλεονέκτημα, νὰ δι-

*) Ἡ Παράρτημα Γ. 7. α. 6.

εξάγῳσι τὴν ὑπόθεσίν του, ὅσον ἀσθενῆς καὶ ἂν ἦτο αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν, καὶ διὰ τῶν ὀργάνων δι' ὧν οὗτος τὴν ἐνήργει' λαλοῦσαι δὲ καὶ πράττουσαι ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπλεονέκτουν καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐμάνθανον τὴν αὐθάδειαν καὶ ἀναισθησίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ τινῶν μελῶν τοῦ Διβανίου· καὶ εἶχαν νὰ φοβῶνται διὰ τὴν τύφλωσίν του περὶ τῶν κινδύνων, οὓς διέτρεχεν. Ἐὰν δὲν ἐσυνηγόρουσαν ἐντόνως ὑπὲρ τῶν ῥωσικῶν ἀπαιτήσεων, ἡ Πύλη ἐδύνατο ἐπαναπαυομένη εἰς ψευδῆ ἀσφάλειαν νὰ γείνη ἀναισθητοτέρα παρ' ὅσον ἤδη ἦτο· ὅσον δὲ ὁμοφρονέστεροι πρὸς ἀλλήλους παρίσταντο οἱ σύμμαχοι, τόσον περισσοτέραν πιθανότητα εἶχαν ν' ἀναγκάσωσιν τὴν Πύλην νὰ ᾖναι μετριοπαθεστέρα.

Ἀλλὰ τὸ ἔργον, ὅπερ ἐπεβάλλοντο αἱ Δυνάμεις, δὲν ἦτον εὐκολον. Ὅτε μὲν ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις παρεπονεῖτο διὰ τὴν χλιαρότητα, μεθ' ἧς διεξήγον τὴν ὑπόθεσιν τῆς, διὰ τὴν μιλαιότητα, μεθ' ἧς μετεχειρίζοντο τὴν Πύλην, καὶ διὰ τὴν βραδύτητα τῶν διαπραγματεύσεων. Ὅτε δὲ τὸ Διβάνιον ἐμέμφετο τοὺς συμμάχους ἐπὶ μεροληψίᾳ ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας καὶ ἀδίκῳ αὐστηρότητι κατὰ τῆς Πύλης. Πολλάκις δὲ ἡ ῤῆξις ἐπεφάνη ἐτοιμὴ νὰ ἐπέλθῃ. Ἀλλ' ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγγλίας, ἧς προῖστατο ὁ λόρδος Λονδονδερρόης, συνετάχθη σταθερῶς μετὰ τοῦ ὑπουργείου τῆς Αὐστρίας, ὅπερ διεύθυνεν ἀνὴρ, ὃν οὐδεμίαν δυσχέρεια κατεπτόει. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἀπέδειξε κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὅλας τὰς ἀρετὰς πηδαιούχου, στιβαρῇ τῇ χειρὶ διεύθυνοντος τὸ πλοῖον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξηρτᾶτο ἡ τύχη πολλῶν κρατῶν, διὰ μέσου τῶν σκοπέλων καὶ κινδύνων τῆς τεταραγμένης θαλάσσης. Τὸ θάρρος του, ἡ ἐπιμονὴ του, ἡ ἐπιτηδειότης του καὶ ἡ δραστηριότης ἐν τῇ ἀλληλογραφίᾳ του διέσωζον διαρκῶς τὴν ἰσορροπίαν μεταξὺ τῶν ἀλληλομαχομένων συμφερόντων. Αἱ διπλωματικαὶ ὑπηρεσίαι ἀνταμείβουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκείνον, ὅστις τὰς διεύθυνει, πολὺ ὀλιγώτερον ἢ αἱ στρατιωτικαί. Αὗται ἔχουν ἀνοικτὸν πεδίον καὶ

πρόκεινται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀπάντων, ἐνῶ τὰ λαμπρότερα πλεονεκτήματα, μετὰ κόπου ἀποκτηθέντα ἐν τῇ σιγῇ τοῦ ἡγε-
ταίου, ὑπ' ὀλίγων μόνον δύνανται νὰ ὁραθῶσι καὶ ἐκτιμηθῶσι,
καὶ οὐχὶ σπανίως μένουσι κεκρυμμένα καθ' ὁλοκληρίαν ἀπὸ
τῆς γνώσεως τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλ' ὅταν ἐπέλθῃ ὁ καιρὸς τῆς
ἀπροκαταλήπτου ἐκτιμήσεως, καὶ ἀποκαλυφθῶσιν ἀρκετὰ τεκ-
μήρια πρὸς ταύτην, ἡ ἱστορία θὰ ὁμολογήσῃ περὶ τοῦ αὐ-
στριακοῦ ὑπουργοῦ, ὅτι τὸ μέρος τοῦτο τοῦ σταδίου του εἶναι
ἐκ τῶν τὰ μάλιστα δοξαζόντων αὐτάν. Μέχρι τοῦδε μονο-
μερῆ μόνον, ἐσφαλμένα καὶ ἀνεπαρκῆ πράγματα εἶναι γνωστά
περὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης. Ἐκτὸς τούτου ἡ Κωνσταντινούπολις
ἔτο ἐν μόνον μέρος τοῦ σταδίου του, ἀλλ' ἡ ἀπίστευτος ἐνέρ-
γεια τοῦ διετῆρι αὐτὸν παρόντα ἐπὶ ὅλων τῶν πεδίων, καὶ
πολὺν χρόνον κύριον τῶν πραγμάτων πανταχοῦ.

Ὁ Βαλλῆς Τατιτσέφ ἤρχισε τὰς συνδιαλέξεις μετὰ τοῦ αὐ-
στριακοῦ πρωθυπουργοῦ τὴν 8 Μαρτίου *), διαβεβαιώσας αὐ-
τὸν πρῶτον περὶ τῶν διαθέσεων τοῦ αὐτοκράτορός του ὑπὲρ
τῆς εἰρήνης. Ἄλλ' ἐπρότεινε νὰ ἐξετασθῶσιν ἀμφοτέραι αἱ πε-
ριπτώσεις, ὃ τε πόλεμος καὶ ἡ εἰρήνη.

Ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχος ἀπερρίψεν ἀμέσως τὴν μίαν, καὶ πα-
ρέδωκε μόνον τὴν εἰρήνην ὡς θέμα συνδιασκέψεων. Ἐχώρισεν
ἀκριβῶς τὸ περὶ δικαίου ζήτημα ἀπὸ τῶν εὐχῶν τοῦ αὐτο-
κράτορος, παρέπεμψεν εἰς ἐκεῖνο πᾶν ὃ,τι ἀνῆκεν εἰς τὴν
περιοχὴν τῶν συνθηκῶν, καὶ συνέδεσε τὰς ἄλλας πρὸς τὰς εὐχὰς
τῶν συμμάχων ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς καταστάσεως τοῦ
ἡμοθρήσκου λαοῦ, ἀλλ' ἐζήτησε νὰ μάθῃ μέχρι τίνος ἐξέτει-
νεν αὐτὰς ὁ αὐτοκράτωρ. Ὁ Τατιτσέφ ἀπεκρίθη ἀπλῶς δι' ἀο-
ρίστων φράσεων, ὅτε δὲ ὁ αὐστριακὸς πρωθυπουργὸς ἐλάλησεν
ὡς δῆθεν κατὰ τύχην περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Σερβίας, ἐκεῖ-
νος ἀπάντησεν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ συν-

*) Ἰδ. Παράρτημα Γ. 8. α. 6. γ. 8. ε.

ταυτίξῃ τὴν Πελοπόννησον πρὸς τὴν Σερβίαν ἢ τὰς Ἰγυμονείας. Οἱ Σέρβοι, Μολδαυοὶ καὶ Βλάχοι εἶναι λαοὶ κεχωρισμένοι, ὅπερ δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ περὶ τῶν Πελοποννησίων. Ἐπειτα ἐξέτεινε τὰ ὅρια ταῦτα καὶ εἶπεν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ θέλει νὰ ἐξασφαλίσῃ ὑπὲρ μόνων τῶν κυρίως Ἑλλήνων ἐλευθερίαν τῆς θρησκείας καὶ ἀμερόληπτον διανομὴν τῆς δικαιοσύνης, νὰ τοῦς ἴδῃ προσατευομένους κατὰ τῶν βιασπραγγιῶν τῶν Τούρκων τοπαρχῶν, καὶ νὰ κανονίσῃ τὴν θέσιν αὐτῶν ὡς ὑπηκόων τῆς Πύλης κάλλιον, ἢ ὅπως μέχρι τοῦδε συνέβαινεν. Μάτρα δέ τινα νομοθετικὰ ἐμαρτύρουν πόσον ἐξετείνοντο αἱ ἐπιθυμίαι τοῦ αὐτοκράτορος. Ἡ Πύλη πρέπει νὰ πεισθῇ, ὡς ἔλεγεν ὁ Τατισέφ, ὅτι ἐν Ἑλλάδι μὴ ῥωσικὴ λέξις ἰσχύει πλεῖστον μιᾶς βολῆς τουρκικοῦ κανονίου.

Ἐπρότεινε δὲ νῦν τὸ ζήτημα, τίνα θέσιν θὰ ἐλάμβανεν ἡ Αὐστρία ἐν περιπτώσει πολέμου, ἂν δηλονότι ἡ Πύλη ἀπερρίπτε τὰς δικαίας καὶ μετρίας ἀπαιτήσεις τῆς Ῥωσσίας; Ὁ Μεττερνίχος τὸν παρεκάλεσε νὰ ἐξηγηθῇ τί ἐννοεῖ διὰ τῶν ἀπαιτήσεων τούτων ἡ Ῥωσσία;—«Τοὺς τέσσαρας ὅρους,» ἀπεκρίθη ὁ Βαλλής, «οἵτινες ἀπὸ ἑξ μηνῶν εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῶν διαπραγματεύσεων.»—«Τότε λοιπὸν ἡ ἐρώτησίς σας εἶναι περιττή,» εἶπεν ὁ πρίγκηψ. «Ἡ Πύλη θὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς τέσσαρας τούτους ὅρους, ἐὰν ἡ Ῥωσσία δὲν τὴν καταποτήσῃ δι' ἀπειλῶν καὶ ἄλλων ἀπαιτήσεων.» — «Ἄλλ' ἐὰν δὲν τοῦς ἐκπληρώσῃ, τί θὰ πράξετε; Δὲν ἀπαιτῶ εἰς ἀπάντησιν στρατιωτικὰς ἐπικουρίας; ὑπάρχουν ἄλλα μέσα, π. χ. ἡ ἀνάκλησις τῆς πρεσβείας, ἢ ὁ περιορισμὸς αὐτῆς; εἰς καθαρῶς προξενικὰ ἔργα. Ὁ αὐτοκράτωρ δίδει πολλὴν σημασίαν εἰς τοῦτο, γινόμενον μάλιστα ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, ὑπὲρ ἧς τὸ παρελθὸν ἔτος ἐπραξε τοσαῦτα. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀνέλαβεν ὑποχρεώσεις πρὸς τοὺς συμμάχους του, ἐὰν ποτε περιπλεχθῶσιν εἰς πόλεμον· ἐὰν οἱ σύμμαχοι τὸν ἐγκαταλείψωσιν, ὅταν εὐρεθῇ εἰς τοιαύτην θέσιν,

τότε αἱ ὑποχρεώσεις αὐται λύονται ὁλοσχερῶς, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ προτιμᾷ νὰ μένῃ ὑποχρεωμένος.»

Ὁ Μεττερνίχος εἶπεν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον ν' ἀπορρίψῃ ἡ Πύλη τοὺς τέσσαρας ὅρους· ἐσυμβούλευσε νὰ μὴν ἐπιμένωσιν ἀπαιτοῦντες τὴν ἀποστολὴν πληρεξουσίου, διότι, ἀφοῦ ἡ Πύλη παραδεχθῇ τοὺς τέσσαρας ὅρους, πᾶς λόγος πρὸς τοῦτο ἐκλείπει. Ἐκτὸς τούτου παρήγγειλε ν' ἀπαιτήσωσι παρὰ τῆς Πύλης νὰ συγκατατεθῇ εἰς τὴν ἀποστολὴν ταύτην, ἀλλὰ πρέπει τις καὶ νὰ ἰξεύρῃ νὰ τῇ εἴπῃ πρὸς τί ; Δὲν ἀπέφυγε δὲ νὰ φανερῶσιν τι θὰ πράξῃ ἡ Αὐστρία ἐν περιπτώσει πολέμου. Ὁ διάγγελός μας ἐν τῇ ἀπιθάνῳ περιπτώσει τοῦ πολέμου θ' ἀκολουθήσῃ τὴν διαγωγὴν τῶν πρέσβειων τῶν λοιπῶν μεγάλων Δυνάμεων· ὅταν δὲ ὅλη ἡ Εὐρώπη ἕνεκα τῆς ῥήξεως μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Πύλης ἐκλάβῃ τὴν συμμαχίαν τῶν Δυνάμεων ὡς χαλαρωμένην, καὶ τότε ἡ Αὐστρία θὰ θεωρήσῃ ἑαυτὴν ὑποχρεωμένην νὰ κρατῇ ἀτερεῶς ἐν τῇ συμμαχίᾳ ταύτῃ μεταξὺ τῶν διαμενουσῶν εἰς αὐτὴν Δυνάμεων τὸν δεσμὸν τῆς ἐνώσεως. Πιστεύετε τάχα ὅτι ὁ ἄγγλος πρέσβυς θ' ἀφήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰ ἄλλα μεγάλα συμφέροντα τῆς χώρας του ; Ἐγὼ δὲν τὸ πιστεύω.»

«Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς ὑποχρεώσεις, ἃς ἀνέλαβεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος πρὸς τοὺς συμμαχοὺς του, δὲν βλέπω κατὰ πόσον ὁ πόλεμος, ὃν ὁ ἴδιος ἡσπάζετο, θὰ τὸν ἀπέλυσεν ἀπ' αὐτῶν. Ἐν τούτοις εἰς περιστάσιν, καθ' ἣν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας θὰ ἠναγκάζετο νὰ ἐκλέξῃ μόνον μεταξὺ δύο κακῶν, ἢ νὰ μὴν ἀντιτείνῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσσίας, ἀκολουθοῦντα εἰς τὸ μέλλον σύστημα ἀντίθετον πρὸς τὰς διακηρύξεις του, ἢ νὰ ἰδῇ τὴν Εὐρώπην διηρημένην διὰ τῆς ταχείας διαλύσεως τῆς μεγάλης συμμαχίας, θὰ ἐπροτίμα τὸ μικρότερον κακόν. Ὅταν κινδυνεύῃ τό τε μέλλον καὶ τὸ παρὸν, τὸ πρῶτον θὰ ἦτο μικρότερον κακόν.»

Ὁ Τατισεφ μετέβη ἤδη εἰς τὸ ζήτημα, τί φρονεῖ ὁ αὐ-

στριακῆς πρωθυπουργός περί προσκαιρου καταλήψεως μέρους τινὸς τῆς τουρκικῆς ἐπικρατείας ὑπὸ ῥωσικῶν στρατευμάτων, ἕως οὗ δηλ. ἡ Πύλη ἱκανοποιήσῃ τὰς ἀπαιτήσεις ; Ὁ Μεττερνίχος ἐκήρυξε τὴν κατοχὴν ταύτην ὡς ἐπιζήμιον εἰς τὰ συμφέροντα τῆς τε Ῥωσσίας καὶ Πύλης, καὶ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων. Ἐνόσω ὁ Στρόγονωφ ἦτον εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὸ μέτρον τοῦτο θὰ ἐδικαιολογεῖτο, ἀλλὰ σήμερον ὁ ἀντιστοίχει πρὸς κήρυξιν πολέμου. Ἡ ζῶη ὅλων τῶν χριστιανῶν ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει κινδυνεύει, ἐὰν εἰς ῥώστος στρατιώτης περάσῃ τὸν Προυθον. Καὶ ὅ,τι δὲν ἔπραξεν ἡ Ῥωσσία ὑπὲρ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς, ἐνόσω περιεφρονῶντο, πῶς θὰ τὸ ἔπραττεν ἤδη, ὅτε ἡ Πύλη παρεδέχεται κατ' οὐσίαν αὐτάς.

« Ἀλλὰ ποῦ θὰ φθάσωμεν ἐπὶ τέλους ; » ἠρώτησεν ὁ Βαλλῆς. — « Εἰς τὴν εἰρήνην » ἀπεκρίθη ὁ Μεττερνίχος, « ἐὰν ἡ Ῥωσσία τὴν θέλῃ, καὶ δὲν φράξῃ τὰς πρὸς ταύτην ὁδοὺς. »

Τότε ὁ Τατισεῖρ παρουσίασε χειρόγραφον τι φύλλον, προῖον συνδιαλέξεως μετὰ τοῦ αὐτοκράτορός του, ὡς ἔλεγε, καὶ γεγραμμένον ἐπὶ τῆς τραπέζης του.

Τοῦτο δὲ περιεῖχε κατὰ λέξιν τὰ ἑξῆς· « Ἡ Πύλη πρέπει νὰ δηλώσῃ ἀπ' εὐθείας πρὸς τὴν ῥωσικὴν κυβέρνησιν, ὅτι παραδέχεται ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις, ὅσαι ἐμπεριέχονται ἐν τῇ ἐπιτολῇ τῆς κυβερνήσεως ταύτης πρὸς τὸν μέγαν βεζίρη καὶ ἐν τῇ διακοινώσει τοῦ βαρῶνου Στρόγονωφ ἀπὸ 18 Ἰουλίου, ὅτι ἀναγνωρίζει τὴν Ῥωσσίαν ὡς δικαιουμένην ἐκ τῶν συνθηκῶν καὶ τοῦ προστατευτικοῦ δικαίωματος, ὅπερ αὐταὶ παρέχουσιν αὐτῇ ἐπὶ τῶν ὁμοθρίσκων τῆς, ν' ἀπαιτήσῃ τὰ ἀπαρθείαστον τῆς θρησκείας, τὴν ἀνακαίνισιν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὴν δικαίαν διάκρισιν μεταξὺ αἰθῶν καὶ ἐνόχων, καὶ ὅτι θὰ εὐχαριστήσῃ καθ' ὅλοκληρίαν τὴν Ῥωσσίαν κατὰ τοὺς τρεῖς τούτους ὅρους· ἀλλ' ὅτι πρὸς τὸ παρὸν ἕνεκα τῶν περιστάσεων ἡ Πύλη πρέπει νὰ περιορισθῇ ἀκουσίως εἰς τὰ ἑξῆς· 1) Νὰ ἐκκενώσῃ ὁλντοχεοῶς καὶ ἀμέσως τὰς Πηγμονεῖας· 2) νὰ παραχωρήσῃ

τὴν διοίκησιν τῶν εἰς τὰ ἐπιτόπια Διβάνια ὑπὸ τὴν προεδρείαν Ἑλλήνων τοποτηρητῶν, διορισθησομένων ὑπ' αὐτῆς κατὰ τοὺς περὶ ἐκλογῆς τῶν Ὑσποδάρων κανόνας. 3) Νὰ στείλῃ ἓνα ἢ πλεονέτερος πληρεξουσίου, καὶ νὰ παρακαλέσῃ τὴν Ῥωσσίαν νὰ πράξῃ τὸ αὐτό. 4) νὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἐδικοὺς τῆς τὴν ἐξουσίαν τοῦ νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τῆς Ῥωσσίας, ὅχι μόνον περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν συνθηκῶν ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις καὶ περὶ τῆς ἐν τῷ μεταξὺ διοικήσεως αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν μέτρων, δι' ὧν δύναται νὰ παρασκευασθῇ ἥρεμον καὶ εὐτυχὲς μέλλον ὑπὲρ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ὥς αἱ συνθήκαι ἀναθέουσιν εἰς τὴν προστασίαν τῆς Ῥωσσίας.»

Ὁ Μεττερνίχος ἀνέγνωσε μεγαλοφώνως τὸ φύλλον τοῦτο, καὶ ἡρώτησεν ἔπειτα, ἐὰν ὁ Τατιτσέφ ἔχῃ ἐντολὴν νὰ τῷ ὑποβάλῃ αὐτὸ, ὅπερ οὗτος ἡρνήθη, καὶ εἶπε ὅτι πρέπει νὰ τὸ θεωρήσῃ ἀπλῶς ὡς ἐμπιστευτικὴν διακρίνωσιν. Εἰς τὴν ἄλλην ἐρώτησιν τοῦ πρίγκηπος, ἐὰν τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἔπρεπε νὰ κριθῇ κατ' ἐννοίαν ἢ κατὰ γράμμα, ἀπεκρίθη εἰπὼν—«τὸ γράμμα ἔχει μόνον τὴν ἀξίαν ὅτι ἐγένετο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ αὐτοκράτορος.»

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἔλαβεν ὁ Τατιτσέφ συνέντευξιν μετὰ τοῦ κυρίου Γέγτς, τοῦ ἐμπίστου φίλου καὶ ὀργάνου τοῦ πρίγκηπος, ἐν ᾗ ὁμολόγησεν ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς κυβερνήσεώς του μέχρι τῆς ὥρας δὲν ὑπῆρξεν λίαν καθαρά, ἀλλ' ἐπέμεινεν ὅτι πρέπει νὰ λάβωσι τὴν ὑπόθεσιν, ὅπως σήμερον παρουσιάζεται. Ἐὰν ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ἐπεθύμει νὰ χωρίσῃ τὸ ζήτημα τῆς ἐκπληρώσεως τῶν συνθηκῶν ἀπὸ τοῦ τῆς πρεμιάσεως ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἡ ἐπιθυμία τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τρου ἐξ ἄλλων λόγων εἶναι, νὰ συζητηθῶσιν ὁμοῦ ἀμφοτέρω, καὶ οὕτω νὰ ἐνισχυθῇ ἡ φυσικὴ ἀσθένεια τοῦ δευτέρου. Ὁ Ῥώστος ἀπεταλμένος ἐνόησε καλῶς πόσον δυσχερὲς ἦτο εἰς τοὺς συμμάχους νὰ ἐπιτύχωσι πλεον τῶν τεσσάρων ὁρῶν, καὶ πόσον κινδυνώδες καὶ ἀσκόπων νὰ προτείνω·

σι νέας ἀπαιτήσεις εἰς τὴν Πύλην, ἀλλ' ἐστηρίχθη εἰς τὴν ἀδυναμίας τῆς Πύλης καὶ εἰς τὴν πεποίθησιν, ἣτις ἔπρεπε νὰ γεννηθῇ αὕτη, ὅτι ἄνευ τῆς συμπράξεως τῆς Ῥωσσίας οὐδέποτε θὰ κατώρθου νὰ εἰρηνοποιήσῃ τοὺς Ἑλληνας. Ὅθεν ἐθεώρησεν ὡς ὡς ἀναγκαῖαν τὴν ἀνάμεικτον εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, καὶ ἰσχυρίσθη, ὅτι αὕτη ἀνεφέρετο ἤδη λίαν σαφῶς ἐν τῷ τελεσιγράφῳ τοῦ Στρογονόφ, τουλάχιστον τοῦτο συνετάχθη οὕτως, ὥστε νὰ ἐκφράζῃ τὴν ἐπιθυμίαν μεταβολῆς συστήματος ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Χάριν τῶν Ἡγεμονειῶν μόνον δὲν θὰ ἐξέφραζε τις τόσον αὐστηροὺς λόγους. Τὸ κύριον λοιπὸν ζήτημα εἶναι νὰ μὴν ἐπαναληφθῶσιν αἱ μετὰ τῆς Πύλης σχέσεις, πρὶν ἢ αὕτη ὑποχρεωθῇ νὰ προβῇ μετὰ τῶν συμμάχων καὶ τῆς Ῥωσσίας εἰς διαπραγματεύσεις περὶ τῆς μελλούσης τύχης τῶν Ἑλλήνων.

Μετὰ δύο ἡμέρας ὁ Τατιτσέφ παρέδωκε πρὸς τὸν αὐστριακὸν πρωθυπουργὸν ὑπόμνημα ἀνωτόγραφον, ἀναπτύσσον ἔτι μᾶλλον τὰς ἀνωτέρω σκέψεις. *) Ἡ ἐπανάστασις, λέγει, ἣτις ἐξερράγη ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει, ἤγειρε δύο λαοὺς κατ' ἀλλήλων. Ἀμφότεροι δὲ εἶναι προωρισμένοι νὰ ζῶσιν ὑπὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σκῆπτρον, καὶ ἡ εὐημερία αὐτῶν καὶ τοῦ κυριάρχου τῶν ἀπαιτεῖ νὰ μὴν ἐπαναλαμβάνωνται τὰ τοιαῦτα συμβάντα. Ἀλλὰ καὶ ἡ Εὐρώπη ἐνδιαφέρεται νὰ μὴ ταρασσηται κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἡ εἰρήνη ἐν Ἀνατολῇ, καὶ τόσῳ μᾶλλον ἐνδιαφέρεται, καθ' ὅσον ἡ κοινὴ γνώμη ἐκεῖ ἐπιθυμεῖ τοῦτο.

Προτείνει λοιπὸν τὸ ὑπόμνημα τοῦτο νὰ ληφθῶσιν ἀπὸ κοινοῦ μέτρα, καὶ νὰ ἐνεργήσωσι διαπραγματευόμενοι μετὰ τῆς Πύλης, ὥστε νὰ παύσῃ ὁ ἀγὼν ἐν ταῖς ἐπανεστατημέναις ἐπαρχίαις, νὰ κατέχῃ αὐτάς ἡ Πύλη ἡσύχως, καὶ νὰ γείνῃ συνεννόησις, ὥστε οἱ φιλήσυχοι κάτοικοι τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων καὶ ὅσοι καταθέσωσι τὰ ὄπλα, νὰ προστατευθῶσιν

*) Ἴδε Παράρτημα Γ. 2.

ὡς πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ ἰδιοκτησίαν των· διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ τεθῶσιν οὗτοι μετὰ τῶν κτημάτων καὶ τῆς ζωῆς αὐτῶν κατ' ἰδίαν καὶ ἐν συνόλῳ ὑπὸ μόνιμόν τινα καὶ δραστικὴν ἐγγύησιν.

«Ἡ Πύλη ἐπομένως,» οὕτω καταλήγει τὸ ὑπόμνημα, «ὡς διατηρῇ τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ταῖς ἄλλαις χώραις, αἵτινες τῶρα ἀπαιτοῦσι ν' ἀποχωρισθῶσιν ὀλοτελῶς· αἱ χώραι αὗται πρέπει νὰ μένωσιν εἰς τὴν ττυροικὴν ἐπικράτειαν, αἱ πρόσοδοι αὐτῶν νὰ δίδωνται τῷ Σουλτάνῳ, καὶ νὰ μὴ ταρασσῇται εἰς τὸ ἐξῆς ἡ ἰσυχία τῆς Εὐρώπης δι' ἐσωτερικῶν πολέμων ἐν εὐρωπαϊκῇ κράτει, ὑπερ πάντοτε δύναται νὰ συμβαίῃ, ἐφ' ὅσον τὰ ἐρίζοντα μέρη δὲν τεθῶσιν εἰς νέας σχέσεις πρὸς ἄλληλα.»

Τὸ περίεργον τρῦτο ὑπόμνημα, ὅπερ περιεῖχεν ἐν σπέρματι τὴν πρόθεσιν, ἣν ἔπειτα σταθερῶς εἶχεν ἡ ῥωσσικὴ κυβέρνησις, ἀπέκρουσεν ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἐν τινι συνεντεύξει τῆς 18 Μαρτίου *) εἰπὼν, ὅτι μετατρέπει εἰς νόμιμον ἀπαίτησιν ὅ, τι πρέπει νὰ ὑποβληθῇ τῇ Πύλῃ ὡς εὐχῇ. Κατέκρινε τὴν ἐκφρασιν «κοινὰ μέτρα» ὡς λίαν διαφέρουσαν κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς φράσεως, «κοινὴ ὑπόθεσις», ἐξωδέλισε τὴν λέξιν «ἐγγύησιν» καὶ ἐκηρύχθη ὀριστικῶς κατὰ πάσης παραβλάψεως τῆς κυριαρχίας, διότι ἡ περὶ ταύτης πρότασις εἶναι ἐμπόδιον ἀνυπερέβλητον καὶ φανερὰ ἀντίφασις πρὸς τὴν ἔννοιαν τῶν μέχρι τοῦδε κατὰ τῆς Πύλης ἀπευθυνθεισῶν ἀξιώσεων, καὶ κατ' αὐτῶν μάλιστα τῶν πρὸ μικροῦ προταθέντων διοικητικῶν μέτρων, ἅτινα ἐθεωρήθησαν ὡς ἱκανοποιοῦντα τὰς εὐχὰς τοῦ αὐτοκράτορος. Προεῖβαλε δὲ καὶ πᾶσαν φράσιν τοῦ συμπεράσματος, ὥστε ὁ Τατισεφ ἐβιάσθη ν' ἀποσύρῃ τὸ ὑπόμνημα.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐφθασεν εἰς Βιέννην ἡ ἀπὸ 28 Φεβρουαρίου διακοίνωσις τῆς Πύλης. Ὁ πρίγκηψ Μεττερ-

*) 18ο καρέφ. Γ. 10. 11.

νῆος οὐδ' ἐλαχίστην ἀξίαν ἔδωκεν εἰς αὐτήν. «Εἶναι ἐλεεινὴν,» εἶπε τὴν 21 Μαρτίου πρὸς τὸν Βαλλῆν, «καὶ περιέχει ὅλας τὰς ἐλλείψεις, ὅσας δύναται νὰ ἔχῃ τοιοῦτο ἔγγραφο. Εἶναι μακρὰ καὶ σχοινοτενῶς συντεταγμένη· ἡ Πύλη λαμβάνει πρὸς ὑπεράσπισίν της τοιαύτην θέσιν, εἰς ἣν οὐδεὶς ἐφάντασθη νὰ τὴν προσβάλῃ. Συσσωρεύει μωρὰς αἰτιάσεις, καὶ τὸ μόνον, ὅπερ εὐρίσκω ἐν αὐτῇ ἀνεκτὸν, εἶναι ὅτι δὲν προβάλλει μόνον τὴν Ῥωσσίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν Αὐστρίαν. Ὡς πρὸς τὸ κύριον ὅμως ζήτημα, τοὺς τέσσαρας ὅρους, παραδέχεται αὐτοὺς νῦν σαφέστερον ἢ ἄλλοτε πρότερον.

Οὕτως ἀπέτρεψεν ὁ Μεττερνίχος τὸν ἐπικινδύνον χεῖμαρρόν, καὶ ἴσως μύλις· παρετήρησεν ὁ ἀντίπαλός του πόσον ἐνδιεφέρετο νὰ μὴν ἀποχωρισθῇ τῆς Ῥωσσίας. «Ὁ αὐτοκράτωρ μου θὰ γνωστοποιήσῃ τῇ Πύλῃ,» ἐξηκολούθησεν ὁ πρίγκηψ, «ὅτι ἀπηγόρευσε εἰς τὴν κυβέρνησίν του νὰ πέμψῃ τὴν διακοίνωσιν ταύτην εἰς Πητρούπολιν. Ἐὰν ἡ Πύλη θελῇ νὰ λαλῇ μὲ τοιοῦτο ὕφος, θὰ εἴπῃ, τότε ὀφείλει ν' ἀποταθῇ ἀπ' εὐθείας πρὸς τὴν Ῥωσσίαν.»

Μετὰ προσοχῆς ἠκροάσθη ὁ Βαλλῆς τὴν διακοίνωσιν, ἣν τῷ ἀνέγνωσεν ὁ αὐστριακὸς πρωθυπουργός· ἐπὶ τέλους δὲ εἶπε· «Γινώσκω ἤδη τὴν ἀπάντησιν τοῦ αὐτοκράτορός μου, ὅταν τῷ ἀνακοινωθῇ ἐμπιστευτικῶς ἡ διακοίνωσις αὕτη.» «Ἡ Μία τουρκικὴ ἀνοησία δὲν δύναται νὰ μεταβάλῃ τὴν πορείαν καὶ τὰς ἀποφάσεις μου.» «Τοῦτο θὰ εἴπῃ. Ἡ κατὰ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ νίκη ἐσκότισε τὸν νοῦν τοῦ Σουλτάνου· ἐὰν δὲ νικήσῃ καὶ δεύτερον, θὰ γείνῃ αὐθαδέστερος.»

Ὁ Τατιτσέφ ὑπεχώρει ὁλονὲν ἐνώπιον τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου. Τὴν 5 Ἀπριλίου, *) ὅτε ἤδη ἀπεφασίσθη ἡ συνέντευξις τῶν μοναρχῶν Αὐστρίας καὶ Ῥωσσίας, εἶπε πρὸς τοῦτον· «Θέλετε νὰ μάθετε ὅλον τὸ μυστήριον τῆς ἀποστολῆς μου; Πρέ-

*) Ἴδε παράρτ. Γ. 12.

πει νὰ εὕρεθῇ ὁ τρόπος, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ μου κατὰ τὴν ἐν τῷ φθινοπώρῳ τούτῳ ὠρισμένην συνέντευξιν νὰ μὴν φανῇ, ὅτι τῷ δένουσι τὰς χεῖρας. Δὲν θ' ἀποφασίσῃ τὸν πόλεμον, πρὶν ἢ συσχεθῇ μετὰ τῶν συμμάχων του.» — «Τοῦτο πρὸ πάντων εἶναι καλὸν», ἀπεκρίθη ὁ αὐστριακὸς πρωθυπουργός, «δὲν θὰ ἦτο ὁμοῦ καλὸν, ἐὰν ἐφήμιζε τὸ σύστημα τοῦτο τῆς ἀναβολῆς καὶ προσδοκίας καὶ εἰς τὸν τρόπον τῆς συνεννοήσεως καὶ συνδιαλλαγῆς μετὰ τῆς Πύλης». — «Ὁ αὐτοκράτωρ ἔχει τὸν πόλεμον, ἀλλ' ὅχι καὶ τὴν εἰρήνην εἰς χεῖράς του, καὶ τὴν εἰρήνην μόνον ζητεῖ», ἀπάντησεν ὁ Βαλλῆς — «Λαλήσατε ἄπαξ σαφῶς» παρετήρησεν αὐτῷ ὁ Μεττερνίχος, «καὶ τότε θὰ δυνηθῶμεν νὰ σᾶς ὑπηρετήσωμεν. Ὁ πόλεμος οὐδέποτε θὰ προῆλθῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐπὶ τοσοῦτον ἐπροχώρησαν αἱ συνδιαλέξεις, αἵτινες ἐγένοντο μόνον μετὰξὺ τοῦ Τατιτσέφ καὶ Μεττερνίχου, διότι ὁ ῥώσος πρέσβυς Γολοφκίνης, ὁ ἄνθρωπος τοῦ ὑπουργείου ἀλλ' ὅχι καὶ τοῦ αὐτοκράτορος, μόνον εἰς τὴν δευτέραν ἔλαβε μέρος, καὶ παρελήφθη εἰς τὰς λοιπὰς ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ Τατιτσέφ. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ Τατιτσέφ ἦτον ὑπεύθυνος πρὸς τὸ ὑπουργεῖόν του, ἐπέδωκεν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Γολοφκίνου τὴν 12 Ἀπριλίου σχέδιον πρωτοκόλλου *) πρὸς τὸν Μεττερνίχον, προσκαλῶν αὐτὸν νὰ τὸ ὑπογράψῃ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπανελαμβάνανε τὰς προτάσεις τοῦ ἀπὸ 14 Μαρτίου ἀνυπογράφου ὑπομνήματος του, καὶ ἐτελείωνε ἀξιών ὅτι, ἐὰν τυχὸν ἡ Πύλη ἀρνήθῃ νὰ παραδεχθῇ τὰς προτάσεις ταύτας, ἡ ἐὰν ἀναβάλῃ ἐπ' ἀόριστον τὴν ἀποστολὴν πληρεξουσίων, ἡρνεῖτο δὲ διὰ τούτου τοὺς λοιποὺς ὁροὺς, πρέπει νὰ γνωστοποιήσῃ πρὸς τὴν Πύλην, ὅτι οὕτω ἐμποδίζει πᾶσαν περαιτέρω μεσολάθεσίν του, καὶ ὅτι θὰ διακόψῃ καὶ οὗτος τὰς μετ' αὐτῆς διπλωματικὰς σχέσεις. Ἡ ἀνάμιξις εἰς τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα ἐθεωρεῖτο ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τούτῳ

*) 18ε παράρτ. L. 13.

ὡς ἡ μόνη ὁδὸς πρὸς ἀποκατάστασιν καὶ ἐξασφάλισιν τῆς εἰρήνης. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἡδύνατο νὰ στηριχθῇ εἰς συνθήκας, ὥφειλεν ἡ Αὐστρία νὰ πείσῃ τὴν Πύλην περὶ τοῦ συμφέροντος τῆς παρεμβάσεως ταύτης, καὶ περὶ ἐλείνου ὅπερ θὰ εἶχαν αἱ χριστιανικαὶ ἐπαρχίαι τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἐὰν εἰς τὸ μέλλον ἐτίθεντο ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ἐπὶ τέλους ἐπροτείνετο τῷ πρίγκηπι Μεττερνίχῳ ἡ ἐπίσημος ἀναγνώρισις καὶ ὑπογραφή τῶν ἐπομένων ὁρῶν· 1. ὅτι ἀπὸ τοῦδε εἰς μόνον τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσσίας ἀνήκει νὰ κρίνῃ, ἐὰν δύναται ἐπὶ πλέον νὰ διατηρῇ τὴν πρὸς τὴν Πύλην θέσιν του, ἢ ἐὰν πρέπη νὰ προτιμῇ τὸν πόλεμον· 2. ὅτι κατὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἡ Αὐστρία οὐδαμῶς θὰ παράσχη βοήθειαν εἰς τὴν Πύλην, ἀλλ' ἀναγνωρίζουσα ὡς δικαίαν τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ῥωσσίας θὰ διακόψῃ τὰς διπλωματικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Πύλης· 3. ὅτι ἡ Αὐστρία συναινεῖ νὰ προτείνῃ ἐντόνως τὰ αὐτὰ πρὸς τὰς λοιπὰς Δυνάμεις.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας ἐδήλωσε πρὸς τὸν Βαλλὴν Τατιτσέφ, ὅτι δὲν ὑπογράφει τὸ πρωτόκολλον τοῦτο. Εἰς τοῦτο δὲ τῷ εἶχε δώσει νύξιν αὐτὸς ὁ Τατιτσέφ εἰπὼν, ὅτι ἡναγκάσθη νὰ τῷ τὸ πέμψῃ, ἵνα εὐχαριστήσῃ τὸν Γολοφκίνην καὶ τὸ ὑπουργεῖον του· ὅθεν ὁ πρίγκηψ δύναται νὰ τὸ κάμῃ ὅ,τι ἂν θέλῃ. Συνενοήθησαν δὲ ἀμφότεροι, ν' ἀπαντήσῃ εἰς αὐτὸ ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος διὰ διακοινώσεως, ἀλλὰ νὰ προσέξῃ μὴ προδώσῃ ἐν αὐτῇ τὰς μυστικὰς τῶν συνδιαλέξεως. Οὗτος ἐπέδωκε τῷ ὄντι τὴν 19 τὴν διακοινώσιν ταύτην, τὴν μίνην, ἥτις ἀνεκοινώθη πρὸς τὸν Γολοφκίνην, ἀποκρούσας ὅμως προφορικῶς ὡς ἀδικαιολόγητον πᾶσαν ἀνάμειξιν τῆς Ῥωσσίας καὶ τὸ προστατευτικὸν αὐτῆς δικαίωμα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ὅπερ τόσον συχνὰ ἀνέφερον τὰ Ῥωσικὰ ἔγγραφα. Λιξέηλθε τὰς συνθήκας, ἀπέδειξεν ὅτι, ἐκ τῶν Ἑγεμονειῶν, οὐδεμία ἄλλη ἐπαρχία τῆς Τουρκίας εἶναι ὑποβεβλημένη εἰς τὴν Ῥωσικὴν προστασίαν· ἀπήτησε τὴν πρᾶλειψιν τῆς ψευδοῦς ταύτης

ἀξιώσας, τὸν ὁποῖαν τὸ Διδάνιον οὐδέποτε δύναται νὰ παραδεχθῇ καὶ αἱ Δυνάμεις νὰ ὑποστηρίξωσι, καὶ ἡ ὁποία ἐμποδίζει τὴν συμφιλίωσιν. Ἀπέρριψε καὶ τὴν φράσιν «χριστιανικαὶ ἐπαρχίαι» ὡς ἀκατάλληλον, καὶ ἐσυμβούλευσε ν' ἀφαιρεθῇ τὸ ἄρθρον περὶ διακρίσεως τῶν ἐνόχων ἀπὸ τῶν ἀθώων, διότι αὕτη ἡ φύσις ἐπιβάλλει τοῦτο εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἡ μετατροπὴ αὐτῆς εἰς ἴδιον ἄρθρον θὰ προσέβαλλε μᾶλλον τὴν Πύλιν, αὕτη δὲ ἡδύνατο νὰ ἐπιδείξῃ διάφορα φερμάνιά της περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ἐν οἷς ἐκφράζεται λίαν αὐστηρῶς πρὸς τοὺς τοποτηρητὰς καὶ στρατιωτικοὺς διοικητὰς της.

Καὶ ἐν τῷ Βερολίνῳ δὲ ὑπεγράφη τὴν 14 Μαρτίου μεταξὺ τοῦ κόμητος Βερνστόρφου καὶ τοῦ πρέσβευς τῆς Ῥωσσίας παρὰ τῇ πρῶσσι: κῆ Αὐλῇ Κ. Ἀλωπαίου, πρωτόκολλόν τι περὶ τῆς διαγωγῆς τῆς Δυνάμεως ταύτης εἰς τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα. Τὸ πρωτόκολλον τοῦτο οὔτε ἐμπόδισεν οὔτε διέφερε κατὰ τι, ἀλλ' ὡς πρᾶξις κεχωρισμένη ἤτον τρόπον τινὰ σφαλὲρὰ, διότι ὤφειλαν ν' ἀποφύγῃσι καὶ αὐτὴν τὴν ἐπίδειξιν τοῦ χωρισμοῦ. Τὸ πρωτόκολλον γεννᾷ ὑποχρεώσεις, καὶ ὅστις ἀναγκάζεται νὰ δεχθῇ ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ αὐτοῦ τὰς ἐκφράσεις τοῦ ἄλλου, ἐκτίθεται εἰς ἐρμηνείας, αἰτινες δύνανται νὰ ἐπεκταθῶσιν ἐπὶ πολὺ. Ἡ φράσις περὶ τοῦ προστατευτικοῦ δικαιώματος ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ὅπερ αἱ συνθηκαὶ παρέχουσιν εἰς τὴν Ῥωσίαν, ἡ γεννήσασα τὴν πλάνην τῆς κοινῆς γνώμης καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἀνεγινώσκετο σποράδην ἐν τῷ διπλωματικῷ τούτῳ ἑγγραφῷ. Ἦτο δὲ φόβος, ὅτι ἡ Ῥωσσία τάχιον ἢ βράδιον θὰ ἐποίει χρῆσιν τοῦ πρωτοκόλλου τούτου. Ἀλλὰ δὲν ἀνεκρινώθη εἰς τὴν Πύλιν, καὶ ἀπέθανεν ἅμα γεννηθέν. *)

*) Τὸ πρωτοκολλὸν ἀνακτεδούλιον ἦτο εἰς τὴν δύσκολον θέσιν, ἥτις ὀλίγον συνῆθε πρὸς τὰς προσωπικὰς ιδέας τῶν ὑπουργῶν, ὅτι εὕρισκετο ἐν τῇ μέσῃ δύο δυνάμεων ἐνεργουσῶν ἀντιθέτως πρὸς ἀλλήλας, τῆς Ῥωστικῆς καὶ αὐστριακῆς κυβερνήσεως. Ἐν ὑπόμνημα τοῦ κυρίου Ἀγκιλλῶνος (18. παράρτ. Γ. 15) συνταχθέν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1821 καὶ ἀνακοινω-

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐγένετο τὸ μάταιον τοῦτο βῆμα, ὁ Μαρτερινὸς συνεσκέφθη μετὰ τοῦ Τατισσέφ τίνι τρόπῳ νὰ

θὴν εἰς ἀμφοτέρας τὰς κυβερνήσεις ὑπὸ τοῦ κόμητος Βερνστόρφου ἰσχυρίζετο, ὅτι ἡ διατήρησις τῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας μεταξύ τῶν Αὐλῶν ἡδύνατο νὰ κατορθωθῇ μόνον, ἰὰν αἱ συμμαχικαὶ Δυνάμεις ἀνελάμβανον ἐπισήμως τοὺς Ἑλλήνας εἰς τὴν προστασίαν των. Κατέληγε δὲ εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο διὰ τῶν ἐξῆς συλλογισμῶν «Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν καταπιέσεων τῆς Πύλης» ἡ ἐπενέργεια τοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος ἐν Εὐρώπῃ ἔθηκε μόνον ἀφορμὴν πρὸς τὴν ἐκρηκθῆναι. Αἱ δυνάμεις αὐτῆς ὑπάρχουν ἐν αὐτοῖς τοῖς Ἑλλήσιν, οἵτινες κατέστησαν ἤδη ἱκανοὶ ν' ἀνεγερθῶσιν ἐν τῇ παρρησίᾳ καὶ ἀδυναμίᾳ τῶν Τούρκων, ἐν τῇ σκληρότητι αὐτῶν, ἥτις μετέτρεψε τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα εἰς ζήτημα φιλανθρωπίας· ἐν τῇ κοινῇ γνώμῃ τῆς Εὐρώπης, τὴν ὁποίαν ἀσπάζονται ὅλοι οἱ φίλοι τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐννόμου τάξεως, τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ θέσει τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ὅστις ὤρειλε νὰ εἰπῇ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις οὐδὲν κοινὸν ἔχει πρὸς τὰς τῆς Νεαπόλεως, Σαρδηνίας, Ἰσπανίας καὶ Πορτογαλλίας, εἰμὴ μόνον τὴν ἀφορμὴν τῆς ἐκρήξεως· οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι ἀντάρται κατὰ νομῖμου ἐξουσίας, δὲν εἶναι ἄνθρωποι, οἵτινες ὑπὲρ ἑνὸς τεμυχίου χάρτου διακινδυνεύουσιν ὅλα τὰ πλεονεκτήματα τῆς κοινωνικῆς τάξεως· τὰ εὐγενέστερα αἰσθήματα καὶ σκοποὶ δίδουν αὐτοῖς τὰ ὅπλα εἰς χεῖρας· ἡ δεσποτεία τοῦ Σουλτάνου δὲν εἶναι κυβερνήσις, ἀλλὰ παραθῶρα πάσης κυβερνήσεως· οὐδεμία δὲ ὑποχρέωσις ὑποταγῆς εἰς τοιαύτην δεσποτεῖαν ὑπάρχει, ἐναντίον τῆς ὁποίας εἰς πᾶσαν ἄλλην ἐποχὴν ἐκ φιλανθρωπίας καὶ θρησκευτικῆς εὐλαδεῖας θὰ ἐλαμβανέ τις τὰ ὅπλα, ὅπερ ἐμπροσθεῖς σήμερον ἄλλος ὑψηλότερος σκοπός. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος δὲν θὰ θυνηθῇ ν' ἀντιστῇ μέχρι τέλους εἰς τὴν βίαν τῆς εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας του, εἰς τὰς ἀπαίτησεις τῶν εὐγενῶν, κληρικῶν, τοῦ στρατοῦ καὶ λαοῦ, ὁ δὲ πόλεμος θ' ἀναπετερώσῃ τὰς ἐλπίδας τοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος· ἐρεθίζων δὲ τὴν ἀντιζηλίαν τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, καὶ ἀπειλῶν ἀμφοτέρων τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα, θὰ λύσῃ τὴν συμμαχίαν τῶν Δυνάμεων, ἐπομένως ἡ εὐχὴ τοῦ νὰ διατηρηθῇ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ὁμόνοια κατὰ τῶν ἐπαναστάσεων φερεῖ ἀναγκάσιως εἰς τὴν διεξοδὸν τοῦ νὰ καταστῇ ὁ ἑλληνικὸς ἀγὼν ζήτημα εὐρωπαϊκόν, νὰ μεταβῇ ἡ ῥωσικὴ ἀνάμιξις δι' εὐρωπαϊκῆς, ἐν ἄλλαις λέξεσι, νὰ τοῦσιν οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὴν εὐρωπαϊκὴν προστασίαν. Ἐν περιπτώσει δὲ πολέμου ὅλοι αἱ Δυνάμεις θὰ ἐνέγρουν ἀπὸ κοινοῦ, καὶ τοῦτο θὰ ἐστέρηται, ἐντὶ νὰ λύσῃ τὴν συμμαχίαν.»

Ἐκ τοιοῦτο πνεῦμα ἐνέργει ἡ πρωτοεὶς κυβερνήσις μάλιστα ἐν Πα-

ἐμποδίσωσι τὴν Πύλιν ἀπὸ τοῦ νὰ λάβῃ τὴν ἄρνησιν τοῦ νὰ
εἰσέλθῃ ἡ διακοινώσις τῆς 8 Φεβρουαρίου εἰς Πετρούπολιν ὡς πρό-
φασιν, ἵνα περιπέσῃ εἰς σιωπὴν. Καὶ αὕτῃ ἡ Ῥωσσία ἠναγκά-
ζεται ἐκ τῆς διακοινώσεως ταύτης ἢ νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον, ἢ
ἐπίσης νὰ σιωπήσῃ. Ἀλλ' ἡ κατὰστασις τῶν πραγμάτων ἀπῆ-
ται δραστηρίαν ἐξακολούθησιν τῶν διαπραγματεύσεων. Ἐνό-
μισαν δ' ὅτι εὖρον τὸν τρόπον, ἐὰν ἀπομονώσωσι τὴν ἀπαίτησιν
περὶ τῆς ἀποστολῆς πληρεξουσίου, ἀπαίτησιν, ἥτις ἦτο μὲν μά-
καί νέα, ἐμπεριεῖχεν ὅμως ὅλας τὰς παλαιάς. Ἀλλ' ἵνα ἀνα-
ζωογονήσωσι τὴν κατὰ τι κλονισμένην πεποίθησιν περὶ τῆς
ἁμονοίας τῶν πέντε Δυνάμεων, ἐθεώρησαν ὡς λίαν ἀναγκασίαν
τὴν συνέντευξιν τῶν Μοναρχῶν.

Ἡ συνέντευξις τῶν δύο αὐτοκρατόρων ἐν Ζερνβίκη ἀπεφα-
σίθη νὰ γείνῃ τὸν Σεπτέμβριον, ἕως τότε δὲ νὰ συγκροτηθῇ
σύνδός τις πρέσβων ἐν Βιέννῃ, ἵνα προεργασθῶσιν, ἐμβάλλωσι
τῇ Πύλῃ φόβου, καὶ διευκολύνωσι τὰς διαπραγματεύσεις ἐν
Κωνσταντινουπόλει. Ὁ Τατιτσέφ ἀπεφάσισε ν' ἀναχωρήσῃ ἀμέ-
σως εἰς Πετρούπολιν φέρον τὰς προτάσεις ταύτας, καὶ κατὰ
τὴν αὐτὴν ἐπίσης ἡμέραν ὁ Μεττερνίχος ἔγραψε πρὸς τὸν κό-
μητα Νεσσαελρῶδην· «Ἀγαπητὲ κόμη, μεταχειρίζομαι τὸν
ἀπεσταλμένον σας ὡς ταχυδρόμον μου· ὁ Τατιτσέφ ἐννοεῖ ὅτι

μείνῃς καὶ Λονδίῳ, ὅσῳκις ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων πῶσαν τὴν πιθανό-
τητα τοῦ πολέμου. Διεκρίνεται δὲ ἡ ἐνέργειά της ἀπὸ τῆς τοῦ αὐστριακοῦ
ἀνακτοβουλίου κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐν Βερολίῳ ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῆς πιθανό-
τητος αὐτῆς, ἐνῷ ἐν Βιέννῃ τὴν ἀπέβριπτον· ἀλλ' ἀμφότεραι αἱ κυβερ-
νήσεις εἶχον τὰ αὐτὸν σκοπὸν, τὴν διατήρησιν τῆς εὐμαχίας τῶν Δυ-
νάμεων, καὶ ἐὰν οἱ ἐν Βερολίῳ ἐσυμφώνουν εἰλικρινέστερον τῶν ἐν Βιέν-
νῃ περὶ τοῦ δικαίου πρὸς πόλεμον, ὅπερ ἰσχυρίζετο ὅτι ἔχει τὸ ῥωσσικὸν
ὑπουργεῖον, ἀνεγνώριζαν ὅμως καὶ ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἐκεῖ, τοὺς κινδύνους
οἵτινες θὰ προέκυπτον ἐκ πολέμου μονομερῶς ἐπιχειρουμένου. Ἐφ' ὅσον
ἡ Ῥωσσία ἠσπάζετο τὰς προτάσεις τῆς Αὐστρίας καὶ Ἀγγλίας, ἐπραττε
καὶ ἡ Ῥωσσία τὸ αὐτό, καὶ ὁ ἐπιτετραμμένος τὰς ὑποθέσεις αὐτῆς ἐν
Κωνσταντινουπόλει ἔλαβε τὴν διαταγὴν νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς πρέσβεις
τούτους καθ' ὅλα. (18. παρ. Γ. 17. α. β. γ.)

ὁ προφορικός λόγος εἶναι καλλίτερος τῆς γραφῆς· ἔρχεται λοιπὸν ἵνα σᾶς ὁμιλήσῃ καὶ εἴπῃ, ὅτι ἐπιθυμοῦμεν νὰ συνεννοηθῶμεν πρὸς ἀλλήλους. Πρὸς τοῦτο ὁμῶς ἐν πρὸ πάντων εἶναι ναγκάζον, νὰ εἰπώμεν καθαρῶς τί θέλομεν. *)

Ὁ Γολοφκίνης πρὸ πολλοῦ εἶχεν αἰσθανθῇ τὸ ταπεινωτικὸν πρόσωπον ὅπερ ἔπαιζεν. Ἐνῶ αὐτὸς παρεπονεῖτο ὅτι τὰ πράγματα μένουν στάσιμα, ὁ Μεττερνίχος μετὰ τοῦ Τατιτσέφ ἦσαν ἤδη συνεννοημένοι. Κατήντησε δὲ εἰς λόγους δεικτικούς οἵτινες ἠνάγκασαν τὸν Τατιτσέφ νὰ τῷ εἴπῃ, ὅτι αὐτὸς μόνος ἀναλαμβάνει τὴν εὐθύνην. Τὴν πλαστὴν διακρίνωσιν τοῦ Μεττερνίχου εὗρεν ὁ Γολοφκίνης λίαν συντόμως συντεταγμένην, ἀλλ' ἐπροσποιήθη ὅτι ἦτο εὐχαριστημένος ἐξ αὐτῆς. Ὁ Τατιτσέφ ἀνεχώρησε τὴν 19, ὁ δὲ Μεττερνίχος τῷ ἔδωκεν ἐν ὑπόμνημα, ὅπερ ἐσκιγράφει ὡς ἐξῆς τὴν κατάστασιν τῆς περιπλοκῆς.

Σύνοψις.

Δύο εἰδῶν ζητήματα πρόκεινται ἡμῖν. Ζητήματα τοῦ δικαίου καὶ ζητήματα τοῦ γενικοῦ συμφέροντος. Τὰ πρῶτα εἰναι λελυμένα· τὰ δεύτερα πρέπει νὰ λυθῶσιν ἐκ τῆς ἀνάγκης, ἣν συναισθάνονται καὶ αἱ χριστιανικαὶ Δυνάμεις καὶ ἡ Πύλη, τοῦ νὰ γίνωσι δηλονότι στερεώτεροι οἱ δεσμοὶ μεταξύ τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ τῶν χριστιανικῶν ὑπηκόων του, ὥστε ἡ ἡσυχία τῶν τουρκικῶν χωρῶν, χωρὶς ν' ἀπειληται διαρκῶς, νὰ ἐξασφαλισθῇ εἰς τὸ ἐξῆς διὰ μέτρων σοφῶν, δικαίων καὶ καταλλήλων εἰς τὴν εὐμερίαν τῶν ὑπηκόων τούτων, τὴν ἡσυχίαν τῶν γειτονικῶν κρατῶν καὶ τὴν διατήρησιν τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης.

Σημερινὴ κατάστασις τῶν διαπραγματεύσεων.

1. Ἡ Πύλη ἀφῆκε πολλὰς διατάξεις τῶν συνθηκῶν ἀνεκτελέ-

*) 18. Παραρτ. Γ. 17. α. 6. γ.

τους. Ἡ Ῥωσσία ἀπήτησε τὴν ἐκτέλεσιν. Αἱ συμμαχικαὶ Δυνάμεις ὑπεστήριξαν τὴν δικαίαν ταύτην ἀπαίτησιν δι' ὅλων τῶν εἰρηνικῶν μέσων, ἅτινα εἶχαν. Τὸ δὲ Διδάνιον, ὅχι μόνον ἀνεγνώριζεν ἑαυτὸ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπόχρεον νὰ τηρῇ τὰς συνθήκας, ἀλλὰ καὶ ῥητῶς συνήνεσεν εἰς τὴν αἴτησιν τῆς Ῥωσσίας ἐν τούτοις ἔθεσεν ὅρους, οἵτινες κατέστησαν μέχρι τοῦδε ἀδύνατον τὴν ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων.

2. Ἀφ' ἐτέρου ἡ Α. Μ. ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας ἐξ ἀρχῆς τῶν περιπλοκῶν ἐπέμεινεν εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ἡ πλήρης λύσις δὲν δύναται νὰ κατορθωθῇ, χωρὶς νὰ ἐξετασθῶσι τὰ ζητήματα τοῦ γενικοῦ συμφέροντος. Ταῦτα δὲ οὐδέποτε ὑπῆρξεν θέμα συνδιασκέψεων μεταξὺ τῆς Ῥωσσίας καὶ τῶν λοιπῶν ἀνακτοβουλιῶν, οὐδ' ἐποίησάν ποτε λόγον περὶ αὐτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἀντικείμενον μελλουσῶν διαπραγματεύσεων.

Ἡ Α. Μ. ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας ἐδήλωσεν ἀμετάτρεπτον ἀπόφασιν νὰ μὴ χωρίσῃ τὰς μερίμνας, αἱ τῷ ἐπιβάλλει τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα, ὅσον σπουδαῖαι καὶ ἂν ἦναι, ἀπὸ τῶν ἀφρωσῶν τὴν ἀκραιότητα τοῦ πολιτικοῦ συστήματος, ὅπερ εἶναι σήμερον ἡ βᾶσις καὶ ὁ μόνος ὅρος τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης καὶ τῆς διατηρήσεως τῆς κοινωνικῆς τάξεως. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ὑποχρεοῖ τ' ἀνακτοβούλια νὰ ἐνώσῃσι πάσας αὐτῶν τὰς δυνάμεις, ὅπως λύσῃσι τὴν διαφιλονεικουμένην ὑπόθεσιν κατὰ τρόπον σύμφωνον πρὸς τὰς εὐχὰς τῆς Α. Μ. καὶ ἐξασφαλίζοντα τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τῶν κινδύνων, οἵτινες ἐδύναντο νὰ προκύψωσι κατ' αὐτῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ σήμερον ἢ εἰς τὸ μέλλον.

1. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν συνθηκῶν δὲν δύναται ν' ἀπαντήσῃ δυσκολίαν. Ὁ πρὸς αὐτὰς σεβασμὸς εἶναι ἡ βᾶσις τοῦ δημοσίου δικαίου τῆς Εὐρώπης.

2. Τὰ δὲ ζητήματα τοῦ γενικοῦ συμφέροντος πρέπει νὰ πηγάωσιν ἐξ εὐχῶν δικαίων καὶ ἐπικεχυρωμένων ὑπὸ τῆς ὀρθῆς

πολιτικῆς καὶ φιλανθρωπίας. Ἐπομένως, πρέπει νὰ συμβιβάζωσι τὸ συμφέρον ἐκείνων, ἀφ' ὧν τις ἀπαιτεῖ, πρὸς τὸ συμφέρον τούτων, εἰς οὓς θέλει νὰ δώσῃ.

Ἐπειδὴ δὲ δὲν πρόκειται νὰ περιορισθῶσι τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τοῦ Σουλτάνου, διὰ τοῦτο καὶ αἱ εὐχαι τῶν κυβερνήσεων θὰ περιορισθῶσιν εἰς νόμους καὶ διοικητικὰ μέτρα.

Ἡ Αὐστρία οὔτε εἰς ἐκυτὴν οὔτε εἰς τὰς ἄλλας Δυνάμεις ἀναγκωρίζει τὸ δικαίωμα τῆς ἀναμίξεως εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τρίτου, ἐφ' ὅσον νωτερισμοὶ δὲν ἀπειλοῦσι τὴν ἀσφάλειαν τῶν γειτονικῶν κρατῶν. Ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἐν τῇ σημερινῇ καταστάσει τοῦ τουρκικοῦ βασιλείου σχέσεις, ἀναγκάζουσαι τὰς Δυνάμεις ὡς καὶ τὴν Πύλην νὰ ζητῶσι πρόσφορα μέσα, ὅπως ἀποκαταστήσωσιν, ὅχι πρόσκαιρόν τινα καὶ διὰ χειμάρρων αἱμάτων ἐξηγορασμένην εἰρηνopoίησιν, ἀλλὰ εἰρήνην διαρκῆ, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν ἐξασφαλίζεται ἡ ὑπορξίς τοῦ κράτους τούτου καὶ ἡ ἰσυχία τῆς Εὐρώπης. Ἡ ἀνάγκη αὕτη εἶναι ἡ μόνη νόμιμος βάσις καὶ τὸ μόνον μέσον ἀπέναντι τῆς Πύλης.

Ἵνα δὲ ἐργασθῶμεν ἐπὶ τῇ βάσει τούτῃ, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐκδώσῃ ἡ Πύλη ἀληθινὴν ἀμνηστείαν· ἐπίσης ἀπαραίτητον εἶναι νὰ δεχθῶσιν αὐτὴν οἱ ἐπαναστάται.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς Ἡγεμονείας, ἀρκεῖ ἡ ἐκκένωσις αὐτῶν, ἡ ἀποκατάστασις τῆς παλαιᾶς τάξεως τῶν πραγμάτων καὶ ἡ διατήρησις τῶν ἐκ τῶν συνθηκῶν ἀπορρέόντων δικαιωμάτων.

Ἡ Πελοπόννησος καὶ αἱ νῆσοι ἔχουσι λίαν διάφορον διοίκησιν· φαίνεται ἔμως ὅτι αἱ λογικαὶ καὶ πρὸς τὴν κυριαρχίαν τῆς Πύλης συμβιβάζόμεναι εὐχαι τῶν χριστιανῶν τῶν χωρῶν τούτων δύνανται ν' ἀναχθῶσιν εἰς τὰς ἐξῆς τρεῖς κατηγορίας. Ἐλευθέρα ὀρθοκευτικὴ λατρεία, νομικοὶ ὅρισμοι πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ζωῆς καὶ περιουσίας καὶ δικαστικὴ διαχείρισις κανονισμένη.

Συμπεράσματα.

1. Ἐπειδὴ τὸ Διδάνιον εἶναι ἑτοιμον νὰ ἐκτελέσῃ τὰς συνθήκας, καὶ μόνον περὶ τοῦ τρόπου καὶ χρόνου φιλονεικεῖ μέχρι τοῦδε, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῇ δραστηριώτατα ἡ ἀνευ ἀναβολῆς ἐκκένωσις τῶν Ἑγερνοειῶν καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῆς παλαιᾶς τάξεως τῶν πραγμάτων ἐν αὐταῖς.

2. Πρέπει νὰ καταδειχθῇ εἰς τὴν Πύλην ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ χορηγήσῃ ἐντὸς ὀρισμένου χρονικοῦ διαστήματος τὴν ἀμνηστειαν, καὶ νὰ τῇ δοθῇ συγχρόνως ἡ διαβεβαίωσις, ὅτι οἱ σύμμαχοι εἶναι ἑτοιμοὶ νὰ προτρέψωσιν ὡς οἷόν τε ἐπιμόνως τοὺς ἐπανάστατας νὰ δεχθῶσιν αὐτήν.

3. Πρέπει νὰ ἀπαιτηθῇ ὁ διορισμὸς πληρεξουσίων, οἵτινες νὰ συσκεφθῶσι μετὰ τῶν τῆς Ῥωσσίας καὶ τῶν συμμάχων περὶ τῶν μέσων, δι' ὧν τὸ τουρκικὸν κράτος ἡδύνατο ν' ἀποκτήσῃ ταχεῖαν καὶ διαρκῆ εἰρήνην.

Ὁ αὐστριακὸς πρωθυπουργὸς ἦτο πεπεισμένος, ὅτι τὸ ὑπόμνημα τοῦτο καὶ αἱ προφορικαὶ ἀνακινώσεις τοῦ Τατιτσέφ θὰ ἐσπεύουν τὴν γνώμην τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, καὶ ἡ πεποιθήσις του δὲν ἦτο σφαλερὰ. Μετ' ὀλίγον τὸ πολεμικὸν κόμμα συνησθάνθη πόσον κατέπεσεν ἡ ἐπιβρόχ' αὐτοῦ ἐπὶ τῶν πραγμάτων.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ μεταβῶμεν εἰς τὴν ἐξιστόρισιν τῆς νέας ταύτης ἐποχῆς, θὰ συμπληρώσωμεν ὅσα συνέβησαν ἐπὶ τοῦ θεάτρου τοῦ ἀγῶνος, περὶ τὸ ὅποιον ὀλόκληρος ἡ Εὐρώπῃ ἐκάρθητο ὡς ἐπισπασμένος θεατῆς. Τὰ πολεμικὰ συμβάντα ἐξυγίζον βαρέως ἐπὶ τῆς πλάστιγγος κατὰ τῆς Πύλης, καθ' ὅσον ἀνεξωπύρουν ὅλον ἐν τὴν ἐπανάστασιν, ἐπέσπων πάντοτε βιαιότερον τὴν κοινὴν γνώμην, καὶ καθίσταν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον δύσκολον τὴν ἐνέργειαν τῶν ἀνακτοβουλίων ἐπὶ τῆς ἐκλελεγμένης ὁδοῦ. Βαρὺ δυστύχημα ἐθεώρησαν εὐλόγως οἱ Ἕλληνες τὴν πτώσιν τοῦ Ἀλῆ-πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Αἱ ὁμότητες τοῦ τοποτηρητοῦ τούτου εἶχαν λησμονηθῇ, καὶ μόνον ἡ ὠφέλιμος ἐ-

νέργειά του ὡς ἐχθροῦ τῆς Πύλης· ἐθεωρεῖτο. Ἦδη ἀπελύθησαν αἱ χιλιάδες, αἵτινες εἶχαν ἐκστρατεύσῃ κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τὸν Κουρήτῃ-πασσᾶν. Ἡ δυτικὴ Ἑλλάς ἔτρεμε. Ματαίως τὸ ἐκτελεστικὸν σῶμα μετεχειρίσθη τὸ παρὰ τοῦ νόμου δεδομένον δικαίωμα τοῦ νὰ διαθέτῃ τὰς κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν πολεμικάς· δυνάμεις, ἵνα πέμψῃ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὰ σώματα τοῦ εἰς τὰ ἀπειλούμενα ὄρια. Ὁ στρατηγὸς ἠρνήθη νὰ ἐγκταλείψῃ τὴν Πελοπόννησον, καὶ οὕτω μετ' ὀλίγας ἐβδομάδας ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς κυβερνήσεως ἐδόθη ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰσχυροτάτων ὀργάνων τῆς τὸ παράδειγμα τῆς παρακοῆς τῶν δικταγῶν τῆς.

Τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα κατεῖχον ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ Ὑψηλάντης, ὅστις, ἐξασθενισθεὶς διὰ τῶν ἰδίων ἐλαττωμάτων καὶ τοῦ κομματικῶν μίστους, παρήτησεν εὐχαρίστως τὸ κενὸν ἀξίωμα τοῦ προέδρου τῆς Γερουσίας ἀντὶ τῆς ἐνεργοῦ ἐκστρατείας κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ διὰ τοῦτο, ἅμα μαθὼν τὸν κίνδυνον, ἐξητήσατο καὶ ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ δράμῃ εἰς τὰς Θερμοπύλας. Ἀλλὰ τὴν Ἑλλάδα δὲν ἔσωσαν τόσοι τὰ ἀμυντικὰ μέτρα, τὰ ὅποια ἔλαβεν, ὅσον αἱ ἔξαις τῶν ἀλβανικῶν στρατευμάτων καὶ τὰ σφάλματα τῶν Τούρκων ἀρχηγῶν. Πολλοὶ τῶν Ἀλβανῶν ἐθεώρουν, ἅμ' ἄρῳ κατεστράφη ὁ Ἀλῆ-πασσᾶς, τὸ ἔργον αὐτῶν πεπερατωμένον, τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῶν ἐκτελεσθῆναι, καὶ ἀπῆλθον εἰς τὰ ἴδια. Ἄλλοι, καὶ πρὸ πάντων οἱ ἐκ Πελοποννήσου διαφυγόντες, ἦσαν ἀπειθεῖς, διότι ἐφοβοῦντο εὐλόγως τὴν ἐκδίκησιν τοῦ πασσᾶ, ὅστις ἀπέδιδε τὴν ἀπώλειαν τῆς Τριπόλεως καὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ εἰς τὴν κακὴν των διαγωγὴν. Τὰς ἐπιλοίπους δυνάμεις τοῦ δὲν ἔκρινεν ὁ Κουρήτῃ ἀρκούσας, καὶ αὐτὴ ἡ ὥρα τοῦ ἔτους τὸν ἐβίασε νὰ ἐνασχοληθῇ περὶ τὴν τακτοποίησιν τῶν στρατευμάτων του. Ὑπεσχέθη χάριν εἰς τοὺς ἐνόχους καὶ ἀδιεξάρακτον κατοχὴν τῆς χώρας των ἐν πλήρει ἀπολαύσει τῶν προτέρων ἐλευθεριῶν καὶ δικαιωμάτων. Ἀλλ' οὗτοι δὲν ἔδωκαν πίστιν, καὶ διαπραγματευόμενοι ἤδη μετὰ

τῶν Σουλιωτῶν ἀπήτουν νὰ συμπεριληφθῶσι καὶ οὗτοι ἐν τῇ εἰρήνῃ. Ἐπὶ τούτοις ἐξεστράτευσεν ὁ Κουρσὴτ κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, καὶ τοῦτο ἀπέτρεψεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸν κίνδυνον ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος.

Ἄλλο φρικῶδες συμβᾶν ἡτοιμάζετο κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ὅπερ ὡς πρὸς τὰ ἔσχατα ἐπακόλουθά του ὑπῆρξεν ἐπίσης εὐνοϊκὸν τοῖς Ἑλλήσι. Δύο Χῖοι, αὐτοκαλούμενοι πληρεξούσιοι τῆς ἀθηναῆς καὶ προνομιούχου ταύτης νήσου, ἐφθασαν κατὰ τὸν Μάρτιον καὶ ἐζήτησαν βοήθειαν ἵνα ἐκδιώξωσι τοὺς Τούρκους. Ἡ κυβέρνησις ἐν ἐλλείψει μέσων ἐνεθάρρυνεν τοῦλάχιστον αὐτούς. Οἱ συντοπιταὶ των εἶχαν ἀποκρούσει τὴν πρώτην πρόσκλησιν πρὸς ἐπανάστασιν, ἐξ ἧς θὰ ἐζημιούντο κατὰ πολλὰ. Ἄλλ' αἱ βιαιοπραγίαι τῶν εἰς Χίον ἐλθόντων πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ πασσᾶ στρατιωτικῶν στιφῶν ἡρέθισαν τὸν πυρετὸν τοῦ ἐθνουςιασμοῦ, ἡ ἐνέργεια τῶν δημαγωγῶν καὶ τέλος ἡ ἔνοπλος πρὸκλησις τῶν Σαμίων διήγειραν τὰς ψυχὰς, καὶ ἔρριψαν τὴν νήσον εἰς φοβερωτάτην συμφοράν. Τὴν 22 Μαρτίου ὁ Σάμιος καὶ ἐταιριστὴς Λυκοῦργος Λογοθέτης, ὅστις εἶχε κατορθώσει νὰ σχηματίσῃ κόμμα ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, ἀπέβη ἐπὶ τῆς νήσου μετὰ 500 περίπου Σαμίων καὶ 150 φυγάδων καὶ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς παλινοστούντων Χίων. Οἱ πλείονες τῶν κατοίκων ἀπεδοκίμαζον τὸν πόλεμον, διότι ὑπὲρ τοὺς πεντήκοντα προύχοντες, ἐν οἷς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πλάτων, ἐκρατοῦντο ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν τῇ ἀκροπόλει ὡς ὄμηροι, οὗτοι δὲ ἦσαν πολυάριθμοι καὶ καλῶς ἐφωδιασμένοι, καὶ ἐγίνωσκον ὅτι ἐν τοῖς Δαρδανελλίοις ὁ Καπουδᾶν-πασσᾶς παρεσκευάζετο νὰ ἐκπλεύσῃ· ἀλλ' ὁ Λυκοῦργος Λογοθέτης εὗρεν ὁπαδοὺς, ἐδίωξε τοὺς Τούρκους καὶ ἤρχισε νὰ πολιορκῇ τὴν ἀκρόπολιν. Μωρὸς τις καὶ μάταιος ἄνθρωπος, ὁ Χῖος Βουρνιαῆς, ὅστις εἶχεν ὑπηρετήσῃ εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν, ἐσφετερίσθη τὴν ἀρχιστρατηγίαν. Ἐρίδες μετὰ τοῦ Λογοθέτου, καταπιέσεις καὶ βιαιοπραγίαι κατὰ τῶν προύχόντων καὶ εὐπόρων κατηνάλισκον τὸν χρόνον καὶ τὰς

δυνάμεις. Τὴν 11 Ἀπριλίου (ἔ. π.) ὁ καπουδάν-πασσᾶς, Καρα-Ἀλῆς, ἐφάνη μετὰ ἑπτὰ πλοίων τῆς γραμμῆς καὶ 26 φρεγατῶν καὶ κορβεττῶν εἰς τὸν πορτὸν τῆς Χίου· τὰ παραπλέοντα ἐκεῖ ὀλίγα Ψαριανὰ πλοῖα ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ἡ φρουρά τῆς ἀκροπόλεως ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν· ἀσιατικά δὲ στίφη καταδοκούντα ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Τσεσμέ διεπεραιώθησαν εἰς τὴν νῆσον· τὰ τηλεβολοστάτια καὶ προχώματα τῶν Ἑλλήνων ἐκυριεύθησαν ἐξ ἐφ' ὅρου· οἱ Σάμιοι ἔφυγον, καὶ οἱ ἡμίσεις τῶν κατοίκων κατεσφάγησαν ἢ ἀπύχθησαν ἀλυσσόδετοι ὡς ἀνδράποδα εἰς τὴν Ἀσίαν· οἱ δὲ ἀπεσταλμένοι τῆς Κορίνθου φέροντες πολεμεφόνδια καὶ πολλὰ καθ' ὁδὸν ὑποσχόμενοι ἔμαθαν εἰς Ψαρὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος τῶν.

Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου, τὸ φοβερώτερον δράμα ἐν τῇ μέχρι τοῦδε ἱστορίᾳ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὑφείλει τὸν σκληρὸν χαρακτῆρά της εἰς τὰς περιστάσεις, αἵτινες ἔλαβον χώραν κατὰ τὴν ἔκρηξιν αὐτῆς. Οὐδεὶς περιέμενε τὴν ἐπανάστασιν ταύτην. Αὕτη ἡ Πύλη, ἃν καὶ πληροφορημένη καὶ προσδοκῶσα πᾶν ὅ,τι ἡ ἐξυχρίσις καὶ ὁ φανατισμὸς ἡδύναντο νὰ ἐμπνεύσωσιν εἰς τοὺς ἐχθρούς της, ἦτον ἡσυχος περὶ τῆς πλουσίας, τρσοῦτον ὑπ' αὐτῆς εὐναυομένης καὶ 180,000 κατοίκων ἐχούσης νήσου ταύτης. Ἀφοῦ δὲ καταφθῆναι ἡ ἀπόβαις, ὁ ὄχλος, ὅστις συννηώθη μετὰ τῶν Σαμίων, παρεδόθη εἰς αἰσχρὰς ἀκολασίας. Μὲ τυφλὴν ὑπερηφάνειαν ἀπερρίφθησαν αἱ περὶ διαλλαγῆς προτάσεις τοῦ καπουδάν-πασσᾶ, ἐσφάγησαν οἱ ἀπεσταλμένοι, καὶ διὰ τῶν ὕβρεων καὶ τῆς βίας ἐξηγρώθησαν μέχρι λύσσης οἱ Τούρκοι. Ὅ,τι ἤρχισεν ἡ παράτολμος ἀβουλία, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐλπίδος διαρκoῦς ἀποτελέσματος καὶ μάλιστα μὲ ὀφθαλμοφανῆ βεβαιότητα, ὅτι ὁ μάταιος θρίαμβος ὀλίγων ὥρων θὰ ἐξηγοράζετο διὰ τῆς καταστροφῆς ὁλοκλήρου λαοῦ, τυφλὴ ἐπίσης ὑπερηφάνεια ἐξηκολούθησε, καὶ ἔρριψεν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις τὴν νῆσον εἰς τοιαύτην ἀθλιότητα, εἰς οἶαν αἰῶνος βαρυτάτη τυραννία τῶν Τούρκων δὲν θὰ ἡδύνατο νὰ τὴν

ρίψῃ. Θανατώσεις ἐν Κωνσταντινουπόλει, γενόμεναι ἔνεκα τῆς προοριμένης ἐπαναστάσεως τῆς νήσου, ἐξώγκωσαν ἐν Εὐρώπῃ τὰς δι' ὅλων τῶν χρωμάτων τοῦ πάθους ἐξιστοριθείσας ὠμότητας τοῦ συμβάντος τούτου, αἵτινες βεβαίως ἦσαν λίαν μεγάλαι, διεπράχθησαν κατὰ λαοῦ πλουσίου, πεπολιτισμένου, κατὰ μέγα μέρος ἀποδοκιμάζοντος τὴν εἰσβολὴν τῶν Σαμιῶν καὶ παρασυσθέντος ὑπὸ τῶν ξένων καὶ τοῦ ὄχλου. Αἱ ἀγοραὶ τῶν ἀνδραπόδων ἐν Ἀσίᾳ καὶ Κωνσταντινουπόλει ἐπληθύνοντο ὡραίων Χίων γυναικῶν. Ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τοσαῦται ὠμότητες ἐλάβαν χώραν, ὥστε ὁ νοὺς ἀδυνατεῖ νὰ τὰς περιγράψῃ. Ὁ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγὼν τῶν Ἑλλήνων ἐλαβε τῷ ὄντι τότε τὸ αἵματηρὸν αὐτοῦ βᾶπτισμα, διότι ἔκτοτε ἡ κοινὴ γνώμη ἐν Εὐρώπῃ ἀπέκτησε ἰσχὺν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπὶ τέλους δὲν ἤδυνήθησαν ν' ἀντισταθῶσιν αἱ κυβερνήσεις. Προσετέθησαν δ' εἰς τὰυτὰ καὶ αἱ εἰδήσεις περὶ τῆς ἐκβάσεως εἰσβολῆς τινος τῶν Θεσσαλῶν Κρατᾶτσου καὶ Διαμάντου εἰς Μακεδονίαν, οἵτινες εἶχαν συνθηροῦσαι ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου χιλιάδας τινὰς ἀνδρῶν, καὶ ὑποστριζόμενοι ὑπὸ δύο πλοίων ἠπέλυνον τὴν Θεσσαλονίκην, ἀλλὰ τὸν Ἀπρίλιον κατετροπώθησαν ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τῆς πόλεως ταύτης, Ἀβδουλαβὰδ-πασσᾶ, ἐπροκάλεσαν τὴν λεηλασίαν τῆς πλουσίας χώρας τοῦ Ὀλύμπου, καὶ ἐβύθισαν οὕτω χιλιάδας οἰκογενειῶν εἰς τὴν ἀθλιότητα καὶ καταστροφὴν. Ἡ εἰδήσις περὶ τῆς ἀποβάσεως τῶν Ψαριανῶν εἰς Μιτυλήνην καὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς νήσου ταύτης διήγειρεν ἤδη φόβους καὶ περὶ αὐτῆς. Ἡ Εὐρώπη ἐφαντάζετο τὴν Σμύρνην, Σάμον καὶ τὰς Κυκλάδας ὑπὸ τὴν μάχαιραν, καὶ κραυγὴ φόβου ἀντήχει ἀπὸ τῆς μιᾶς ἄκρας αὐτῆς μέχρι τῆς ἄλλης. Ἐὰν κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐκηρύσσετο Σταυροφόρις, νὰ ἐπανεφέρει τὴν ἐποχὴν Πέτρου τοῦ ἀναχωρητοῦ. Ἡ κοινὴ γνώμη δὲν ἐμάνθανε τὰς προκλήσεις καὶ ὠμότητας τῶν Ἑλλήνων, καὶ πάντα Ἑλλήνα ἐθεώρει ὡς μάρτυρα, πάντα δὲ Τούρκον ὡς τίγριν. Ὁ πυρετὸς οὗτος, ὑποθαλπόμενος ὑπὸ τῶν πλεωτέρων ἐφορμα-

ρίδων καὶ τῆς τάσεως τοῦ αἰῶνος εἰς ἰσχυροὺς κλονισμοὺς, δεινόμενος δ' ἐπιμελῶς ὑπὸ τε τοῦ ἀνατρεπτικοῦ κόμματος, καὶ ὑπὸ τῶν εὐγενεστέρων καρδιῶν, ἐδυσχέρανε τὴν θέσιν τῶν κυβερνήσεων. Οἱ συγγραφεῖς τῆς ἡμέρας ἐκήρυσσον τὸν πόλεμον ὡς ἀναγκαῖον, ἱερὸν καὶ ἀπαραίτητον· πρὸ ἐνὸς ἔτους εἶχαν ἀναγγεῖλαι αὐτὸν ὡς ἔτοιμον νὰ ἐκραγῇ, καὶ μάλιστα ἑκατοντάχικς ὡς ἐκρηγνόμενον· διέψευδον ὅλα τὰ γεγονότα, ὅσα δὲν ἐσυμφώνουν πρὸς τὰς εἰκασίας των, ἐπλαττον εἰδήσεις, ἐπενόουν διπλωματικὰ ἔγγραφα, καὶ παρέσυρον διὰ τῆς θρασυτητός των τὴν κοινὴν γνώμην, ὥστε αἱ κυβερνήσεις ὡς ὑπεραπτιζόμεναι πολιτικὴν, ἣν ἐθεώρουν ἀναγκαίαν καὶ ἥτις δὲ ἐσυγκινεῖτο ἐκ τῶν ὁμοτήτων τοῦ πολέμου, ἐχρειάζοντα μεγάλην γενναϊότητα, ἵνα μὴ παραιτηθῶσι τοῦ δυσχεροῦς αὐτῶν ἔργου. Ἡ Ἀγγλία καὶ Αὐστρία ἔμειναν ἀκλόνητοι εἰς τὰς ἀποφάσεις των, καὶ ἐὰν τὰ ὁδηγοῦν πνεῦμα ἐξήρχετο ἐκ τοῦ ἀνακτοβουλίου τῆς Βιέννης, εἰς τὸ ἐξῆς ἡ ἐκτέλεσις ἐπὶ τοῦ κυρίου σημείου, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἦτον εἰς χεῖρας τοῦ ἀγγλικοῦ, ὅπερ διὰ δραστηρίων μέσων διέσωσε τὴν ἐνέργειάν του καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἰονίοις γήσοις.

Ἡ Ἰονικὴ κυβερνήσις πρωίμως ἤδη εἶχεν ἀποφασίσει νὰ κρατῇ εἰς περιορισμὸν τοὺς ὑπηκόους τῆς, συγγενεῖς ὄντας πρὸς τοὺς λοιποὺς Ἑλλήνας διὰ τῆς γλώσσης, θρησκείας καὶ τῶν ἐθίμων, καὶ εἶχε κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1821 διαγράψει ἐν διαφόροις διατάγμασι τὴν διαισθησιν, ἣν ὤφειλε νὰ τηρῇ ἀπαρεγκλίτως πᾶς Ἰόνιος, ἐντὸς ἡ ἐκτὸς τῆς πατρίδος εὐρισκόμενος, ἵνα μὴ παραβῇ τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου κράτους οὐδετέρου. Ἦτο δὲ διατεθειμένη νὰ παραβλέπῃ μικρὰς τινὲς παραβάσεις τῶν διατάξεων τούτων, καὶ νὰ παρασιωπᾷ πράξεις τιμωρητέας ἐν ἄλλοις καιροῖς· ἀλλ' ὅτε ἡ μετανάστευσις ἤρχισε νὰ πλεονάζῃ, καὶ πολλοὶ κάτοικοι τῶν νήσων τούτων, ἰδίως Ζακύνθιοι καὶ Κεφαλλῆνες, ἀνεχώρουν ἐνοπλοὶ ἐν θορύβῳ καὶ ἀναφανδόν, καὶ ἀπετέλεσαν ἐν Πελοποννήσῳ ἐν Ἰονικὸν σῶμα, παραβιά-

ζοντες οὕτω τὰς ἀλληλεθνεῖς σχέσεις μεταξὺ τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Τουρκίας, ἡ κυβέρνησις ἐξέδωκε τὴν 10 Αὐγούστου 1821 δόγμα τῆς Γερουσίας, κατὰ τὸ ὁποῖον πᾶς μετανάστης ἐξωρίζετο, καὶ ἡ κινητὴ καὶ ἀκίνητος περιουσία του ἐδημεύετο. Τὴν 9 Ὀκτωβρίου ἀνεδημοσίευσεν ὁ λόρδος Ἀρμωστής τοὺς ὁρίσμους τούτους, ἔχαρακτήρισεν ἰδίως ἐκείνους, οἵτινες ἐνεφκίσθησαν ἐν Πελοποννήσῳ ὡς ἀρχηγοὶ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, ὡς τυχοδιώκτας καὶ ἐγκληματίας, παρήγγειλε τοῖς κληρικοῖς μετριοτήτα, καὶ ἀπέδιώξε τοὺς Παργίους, οἵτινες εἶχαν ἀπεπειραθῇ ἐκ τῶν Ἰονίων νήσων ν' ἀνακτήσωσι τὴν πατρίδα των, καὶ ἀποτυχόντες ἐζήτουν νὰ ἐπανέλθωσιν. Δόγμα τῆς Γερουσίας ἀπὸ 20 Ὀκτωβρίου ἐθέσσε τὴν νήσον τῶν Κυθήρων ὑπὸ τὸν στρατιωτικὸν νόμον, διότι κάτοικοί τινες αὐτῆς συνενοηθέντες μετὰ τῶν Μανιατῶν εἶχαν προσελκύσει ἐκεῖ δολίως ἐν σῶμα Τούρκων, καὶ ἐπειτα τὸ κατέσφαξαν ἀνιλεῶς. Τὸ αὐτὸ μέτρον ἐλήφθη πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν καὶ ἐν Ζακύνθῳ, διότι ἐκεῖ ὁ λαὸς ἐξώκειλεν εἰς βίαν κατὰ τῶν ἁγγλων στρατιωτῶν, οἵτινες εἶχαν σχηματίσει ὑγειονομικὴν ἄλυσιν περὶ τοῦ πληρώματος ἐνὸς σκληρῶς καταδωκομένου τουρκικοῦ πολεμικοῦ βρικκίου, ὅπου διεσώθη εἰς τὴν Ξηρὰν, καὶ διὰ ταύτης τὸ ἐπροστάτευον. Ἐνεκα δὲ τοῦ ἐρεθισμοῦ τῶν πνευμάτων ἐδημοσιεύθη τὸν Νοέμβριον ὁ στρατιωτικὸς νόμος καὶ εἰς τὴν Λευκάδα, Κεφαλληνίαν καὶ Ἰθάκην καὶ τὸν Φεβρουάριον εἰς Κέρκυραν καὶ Παξούς, ἀφωπλίσθη δὲ σύμπας ὁ λαός.

Τὰ αὐστηρὰ ταῦτα μέτρα ἐπροκλήθησαν, ἀφοῦ ἐγνώσθη ὁ μέγας κίνδυνος, ὃν διέτρεχεν ἡ ἀγγλικὴ ἐξουσία ἐν ταῖς νήσοις ταύταις. Τὸ αὐτὸ κόμμα, ὅπερ συνήργησε δραστηρίως εἰς προποροσχευὴν καὶ ἐκρηξίν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἑλλάδι, καὶ τοῦ ὁποῖου ἡγεῖτο ἐν Κερκύρᾳ ἡ Καποδιστριακὴ οἰκογένεια, ἐπολέμησε καὶ τὰς προσπάθειάς τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως πρὸς ἐδραίωσιν τῆς ἐξουσίας τῆς ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις, καὶ ἐπρέ-

σθευε τὸ δημοκρατικὸν σύστημα. Ἡ σφοδρότης, μεθ' ἧς κα-
κατέκρινε τὴν ἀπόδοσιν τῆς Πάργας, ὑποχρέωσιν λυπηρὰν μὲν
ἀλλ' ὑπ' ὅλης τῆς Εὐρώπης ἐπιδοκιμασθεῖσαν, ἡ σχέσις τῆς
μὲ τὴν ἀντιπολίτευσιν ἐν Ἀγγλίᾳ, ἥτις κατὰ τὰς διαπραγμα-
τεύσεις περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐσυνηγόρησε πρῶτην φε-
ρὰν ὑπὲρ τοῦ ἐλληνικοῦ ζητήματος οὕτως, ὥστε-ἐθεωρήθη ὡς
πρόδρομος τῆς μετ' ὀλίγον ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως, ἠνάγκα-
σαν τὸν Μαιτλάνδον νὰ λάβῃ μέτρα, ἄνευ τῶν ὁποίων ἀναμφι-
βόλως θὰ ἐξηργνύετο ἡ ἐπανάστασις ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις,
θὰ συνεπήγαγεν ἀκαταλόγιστους συμφορὰς ἐπ' αὐτῶν, ἀλλὰ
καὶ τὴν Ἀγγλίαν αὐτὴν θὰ ἐνέβαλεν εἰς ἀδυναμίαν, καὶ τὴν
Ἀλβανίαν θὰ ἠρέθιζεν.

Ἐν τῇ κυρίῳς Ἑλλάδι τὰ πολεμικὰ συμβάντα πρῶτον κατὰ
τὸ θέρος ἔλαβαν σπουδαῖον χαρακτήρα. Αἱ διαιρέσεις καὶ τὰ
κόμματα ἐξησθένιζον ἐν Πελοποννήσῳ τὴν ἐνέργειαν. Ἀμελῶς
ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς Μεθώνης, Κορίνθης καὶ Πατρῶν, καὶ
ἡ ἔρις μεταξὺ τῶν πολιτικῶν ἐξουσιῶν ἐμπόδιζε τὴν ἄλωσιν
τοῦ Ναυπλίου, ὅπου οἱ Τούρκοι ἤδη τοῦ Μαΐου ἀρχομένου
ἔτειναν τὰς χεῖρας εἰς παράδοσιν· εἰς μάτην προσέβαλλον οἱ
Ἕλληνες τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν· διάφοροι ἐπιθέσεις κατ'
αὐτῆς ἀπέδειξαν μόνον, ὅτι ὥφειλον νὰ περιμεινῶσιν, ἕως οὗ αἱ
στερήσεις κλονίσωσι τὸ θάρρος τῶν ὑπερασπιστῶν αὐτῆς. Ὁρ-
θὴ ἔννοια τοῦ συμφέροντος, ἥτις καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ὑπε-
λείπετο τοῖς ἐπαναστάταις, ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς ἐξωτερικὰς
ἐπιχειρήσεις. Ἔχε μὲν ἀποτύχει ἡ τῆς Χίου, καὶ ἐματαιώθη ἡ
τῆς Μακεδονίας καὶ τοῦ Θεσσαλικοῦ Ὀλύμπου· ἀλλ' ἡ σπου-
δαιοτέρα θὰ ἦτο ὑπὲρ τῶν Σουλιωτῶν, αἵτινες ἔγραφον κατε-
πειγόντως πρὸς τὰς κυβερνητικὰς ἀρχὰς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος
ζητοῦντες ἐπικουρίαν. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ἐξασφαλίσας ἐαυ-
τῷ δυνάμεις τινὰς ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς Ἠπειρον. Οἱ
Φιλέλληνες συνθηροισμένοι ἐν Κορίνθῳ εἰς δύο λόχους ὑπὸ τὸν
στρατηγὸν Νορμάννον καὶ 3 ἕως 4000 τακτικοὶ στρατιῶται

γεγυμνασμένοι ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου, ἐμελλον νὰ γείνωσι σχολεῖον εὐρωπαϊκῆς μορφώσεως καὶ πυρὴν τοῦ στρατοῦ, δι' οὗ ἤλπίζαν ν' ἀντιστῶσιν ἐν Ἡπείρῳ κατὰ τῶν ἐτοίμων νὰ εἰσβάλωσι Τούρκων καὶ νὰ ἐλευθερώσωσι τὰ ὄρη τοῦ Σουλίου. Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἐπεμψε τὸν υἱόν του Γενναῖον. Μανιᾶται ὑπὸ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην διέβησαν εἰς Μεσολόγγιον· συνήχθη δὲ ἐκεῖ μικρὸν στράτευμα ἐκ 3000 περίπου ἀνδρῶν, διότι ἐκτὸς 600 Ἑπτανησίων καὶ Φιλελλήνων ἤριθμει καὶ ἄλλους τόσους Πελοποννησίους. Ὁ Γενναῖος ἡγεῖτο 300 ἀνδρῶν· ὁ Μάρκος Βότσαρης καὶ ἄλλοι Σουλιῶται ἀρχηγοὶ εἶχαν περὶ ἑαυτοὺς πολλὰς ἑκατοντάδας μαχητῶν· οἱ δὲ ἐπίλοιποι ἦσαν ἐκ τῶν σωμάτων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ὁ Μαυροκορδάτος ἀναδειχθεὶς δικτάτωρ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἐπὶ δύο μῆνας δι' ἀποφάσεως τῆς Γερουσίας *) ἀνέβη μετὰ τοῦ στρατοῦ τούτου εἰς τὰ ἐνδότερα. Διῆλθε τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρου, καὶ προῆλase κατὰ τῆς Ἀρτῆς, ἐνῶ ὁ Κυριακούλης μετὰ τικῶν πλοίων εἶχεν ἤδη ἀποσταλῆ προηγουμένως εἰς Φανάριον παρὰ τὴν Πάργαν. Φθάσας δὲ ἔμπροσθεν τῆς Ἀρτῆς ὁ Μάρκος Βότσαρης ἐζήτησε νὰ διέλθῃ διὰ μέσου τῶν πολεμίων πρὸς τοὺς οἰκείους, τῶν ὁποίων ἐγίνωσκε τὴν δεινὴν ἀνάγκην μάλιστα τότε. Οἱ ἀνδρεῖοι Σουλιῶται προσβληθέντες τὴν 27 Μαΐου ὑπὸ 20,000 πολεμίων καὶ ὄντες δεκάλις ὀλιγώτεροι ἀπώλεσαν μὲν τὸ Σύλιον, ἀλλ' ἀντέστησαν νικηφόρως εἰς Κιάφαν, Ναβαρῖκον καὶ Χώνια. Ἡ γενναιότης τῶν μαχητῶν τούτων καὶ τῶν οἰκογενειῶν των, αἵτινες συμμετεῖχον τῶν κινδύνων καὶ στερήσεων, ἔσωσεν αὐτοὺς, ἀλλ' ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μαυροκορδάτου ἔνεκα τῶν λίαν μικρῶν μέσων ἀπέτυχε. Περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἰουλίου πλησίον τοῦ Πέτα ἐφθάρη ὑπὸ τοῦ παρὰ τὴν Ἀρτὴν ἐςρατοπεδευμένου Μεγμέτ-πασσᾶ τὸ ἄνθος τῶν Φιλελλήνων καὶ ὅλον σχεδὸν τὸ στράτευμα, ἀρῶν κα-

*) 18. Παράρτ. Γ. 18.

τεστράφη ὑπὸ τῶν Τούρκων τῆς Πρεβέζης καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Κόρσου Πασσάνου ναυαρχούμενος στολίσκος, ὅστις συνέπραττεν αὐτοῖς. Οἱ Σουλῳται ἀντέστησαν ἐπὶ δύο ἔτι μῆνας ἐν ταῖς ὀχυραῖς αὐτῶν θέσεσιν. Ἐν τῇ στενῇ χαράδρᾳ τοῦ Ναβαρίκου, τὴν ὁποίαν ὑπερασπίζοντο ὁ Δράκας καὶ ὁ Νότης Βότσαρης (ὅστις διορισθεὶς ἐν Ἐπιδαύρῳ ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν, δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀφήσει τοὺς συντοπίτας του, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἀντεπροσωπεύετο ὑπὸ τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλου καὶ ἐπειτα ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Κωλέττου) πρὸ τῶν βράχων τῆς Κιάφας, ὅπου οἱ Τούρκοι ἤσαν πάλιν τὸν Νότην Βότσαρην καὶ πρὸ τῶν Χωνίων ἀπώλεσεν ὁ Κουρσί-πασσᾶς τιμὰς χιλιάδας· ἀλλ' ἐπὶ τέλους, ἀφοῦ ἐματαιώθη ὁ εἰσπλους τῶν τεσσάρων πλοίων, φερόντων 200 Μανιάτας ὑπὸ τὸν Κυριακούλην, εἰς τὸν λιμένα τῆς Σπλάντσας παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Θιάμειως, ὁ ἀρχηγὸς οὗτος ἐφρονεῦθη μετὰ πολλῶν συντρόφων του, τὰ πλοῖα πάλιν ἀπεμακρύνθησαν καὶ ἕκτοτε οὐδεμία πλέον ἐλπίς οὔτ' ἔσωθεν οὔτ' ἔξωθεν ὑπελείπετο, ἐλειψαν δὲ καὶ τὰ τρέφιμα καὶ ὁ λοιμὸς ἐθέριζε τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των, τότε ἀπήτησαν καὶ ἔλαβαν οἱ ἄνδρες οὗτοι ἀλλ' ἀτυχεῖς πολεμισταὶ ἐλευθέραν ἀναχώρησιν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους μετὰ τῶν ὅπλων καὶ τῶν σκευῶν αὐτῶν. Τὴν δὲ 14 Σεπτεμβρίου ἐγκατέλειψαν τὸ δεύτερον 750 στρατεύσιμοι ἔτι ἄνδρες τὴν γλυκεῖαν πατρίδα.

Δὲν ἀπέβη εὐτυχεστέρα ἐκστρατεία τις εἰς Κρήτην πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν ὀρεινῶν κατοίκων. Κατὰ θάλασσαν μόνον ἤσαντο οἱ Ἕλληνες μεγάλην νίκην διὰ τῆς ὑπεροχῆς τῆς ἀνδρείας των καὶ τῆς ναυτικῆς ἐτοιμότητός των. Μὲ πεντήκοντα ἑξ πλοῖα ὑπὸ τὸν ἐκ τοῦ Ἰονίου πελάγους ἐπανελθόντα Ἀνδρέαν Μιαούλην, τὸν Νικόλαον Ἀποστόλην ἐκ Ψαρῶν καὶ τὸν Ἀνδρουτσὸν ἐκ Σπετσῶν ἔδραμαν εἰς τὸν πορθμὸν τῆς Χίου, καὶ διεπολέμουν ἐκεῖ ἐπὶ δύο ἑβδομάδας κατὰ τῶν πολυκρινοτέρων πολεμίων.

Κατὰ τὴν νύκτα πρὸς τὴν 9 Ἰουνίου, ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου τοῦ λήγοντος ῥαμαζανίου, ἔπεσαν ἐπὶ τὸν αἰμοδόρον νικητὴν τῆς Χίου, Κιζὰ-Ἀλῆν, ἡ ὀργὴ τοῦ Κυρίου. Ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης ἐκ Ψαρῶν καὶ ὁ Γεώργιος Πιπίνης ἐξ Ὑδρας μετὰ τριάκοντα δύο συντρόφων, ἀφ' οὗ μετέλαβαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων δι-εὐθυναν τὴν ἐσπέραν τῆς 18 δύο πυρπολικά κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Καὶ τὸ μὲν Ψαριανὸν προσεκολλήθη εἰς τὴν νευαρχίδα, τὸ δὲ Ὑδραϊκὸν εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Ρεαλᾶ-Βέη· ἀμφότερα δ' ἦναψαν ἐν ἀκκρεῖ, ἀλλὰ τὸ δεύτερον κατώρθωσε νὰ σβέσῃ τὸ πῦρ· σκηνὴ τότε φρικωδεστάτης συγχύσεως ἐπῆλθε· τὰ πλοῖα ἀπέκοψαν τὰ πρυμνήσια των καὶ ἔφυγαν· ἡ δὲ νευαρχίς, ἐφ' ἧς ἐπέβαινον οἱ πλείστοι τῶν στρατηγῶν, ὑπὲρ τὰς 2,000 ἀνδρῶν καὶ ἐκλεκταὶ τινες Χῖαι γυναῖκες, ἀνετεινάχθη περὶ τὴν πρωΐαν. Ὁ Κιζὰ-Ἀλῆς, ἐνῶ προσεπάθουν νὰ τὸν σώσωσιν ἐπὶ τινος λέμβου, ἐπληγώθη ὑπὸ πεσόντος ἱστοῦ, καὶ ἐξέπνευσεν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς νήσου. Τώρα ἐξεχύθη μαινόμενος ὁ χειμαρρὸς τῶν ἐν τῇ πόλει σταθμευόντων Τούρκων ἐπὶ τῆς δυστυχούς Χίου, καὶ ἀπετελείωσε τὴν φριδερὰν ἐρήμωσιν. Ἔως τότε ἔμειναν ἄθικτα τὰ εἴκοσι δύο Μαστιχοχώρια ὑπὸ τὸν σταλέντα πρὸς προστασίαν αὐτῶν Ἐλεῆ-Ἀγᾶν. Ἀλλὰ τῶρα παρὰ τὴν ἐπίμονον ἀντίστασιν τοῦ γεννιόφρονος τούτου Μουσουλμάνου παρεδόθησαν καὶ ταῦτα εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον. Μετὰ τὴν τρομερὰν ταύτην ἡμέραν οὐδὲ 2,000 χιλιάδες κατοίκων ὑπῆρχον ἐφ' ὅλης τῆς νήσου, διότι περὶ τὰς 15,000 ἔφυγαν ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου διὰ θαλάσσης, καὶ ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας κατεσφάγησαν ἢ ἠνδραποδίσθησαν.

Ἐν θριάμβῳ ἐπανῆλθεν ὁ Κανάρης καὶ οἱ ἀνδρεῖοι σύντροφοί του εἰς τὰ Ψαρά. Οἱ δὲ Τούρκοι ἔφρευγον πᾶν ἑλληνικὸν πλοῖον· ἐπὶ τινα δὲ χρόνον πανικὸς φόβος κατέλαβεν αὐτοὺς μετὰ τὴν ἥτταν ταύτην.

Δύο ἡμέρας μετὰ τὸ σπουδαῖον τοῦτο συμβᾶν οἱ Ἕλληνες ἔλαβον καὶ ἐπὶ τῆς Στερεᾶς σημαντικὸν πλεονέκτημα. Ἢ

ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν δι' ἔλλειψιν ὕδατος παρεδόθη. Οἱ 1160 ὀθωμανοὶ ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παῖδια, οἵτινες ἐξῆλθον, ἔπρεπε μὲν νὰ μετακρυσθῶσιν εἰς Ἀσίαν, ἀλλὰ κατὰ μέγα μέρος κατεσφάγησαν, καὶ ὀλίγα μόνον γυναικόπεδα πρὸ πάντων διὰ τῆς γεναιότητος τοῦ αὐστριακοῦ προξένου Γροπίου ἐσώθησαν. Τὸ Νχύπλιον ἐξηκολούθει ἔτι νὰ διαπραγματεύεται. Οἱ Τούρκοι ἐδῶκαν ὁμήρους καὶ ἐδέχθησαν εἰς τὴν πόλιν τὴν 20 Ἰουνίου Ἕλληνας ἀπεσταλμένους μετὰ ἑκατὸν ἐνόπλων, ἀλλ' ἔνεκα τῆς καταγραφῆς τῶν περιουσιῶν ἀπωλέσθη ὁ καιρὸς τῆς καταλήψεως τοῦ σημαντικοῦ τούτου φρουρίου. Ὁ Κολοκοτρῶνης, ὅστις ἤθελε νὰ ᾔναι παρὼν ἐκεῖ, καὶ ἐκτὸς τούτου ἦτο δυσαρεστημένος κατὰ τῆς ἐν τῷ μεταξύ εἰς Ἀργος μεταβιβασθείσης κυβερνήσεως, ἤρε τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, λόγῳ μὲν, ὅτι ἦτο παραπολὺ ἐξησθενισμένος ἔνεκα τῆς ἀναχωρήσεως πολλῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Στερεάν, πράγματι δέ, διότι ἠπέλλει τοὺς προύχοντας καὶ ἤθελε πάντως νὰ ἐκβιάσῃ αὐτοῖς διὰ τῶν ὀπλων ὅ,τι ἐξελάμβανεν ὡς δικαίωμα του.

Ἐν τῷ μεταξύ ὥριμασαν τὰ ἔργα τῶν Τούρκων, οἵτινες δεδεμένοι εἰσέτι εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα παρεσκευάζοντο νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν ἀνατολικήν. Καὶ ἐκεῖ δὲ ὑπῆρχεν ἕρις καὶ διάστασις μεταξύ τῶν Ἑλλήνων, τὴν ὅποιαν οὔτε ἡ κυβερνήσις ἐν Κορίνθῳ, οὔτε ὁ ἐν Λεβαδείᾳ ἐγκαθιδρυμένος Ἀρειος Πάγος ἡδυνήθησαν νὰ θεραπεύσωσιν. Ἡ τελευταία αὕτη ἀρχὴ οὐσα κυρίως πλανητικὸν τι δικαστήριον ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἐπισκόπου Ἀτκλάντης, ἐκλελεγμένη ὑπὸ τῆς ἐν Ἀμφίσσῃ συνελεύσεως διὰ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, καὶ ἔχουσα τὴν ἐντολὴν παρὰ τῆς κυβερνήσεως νὰ περιστέλλῃ τὰς καταχρήσεις καὶ νὰ ἐξαπλώῃ τὸ δίκτυον τῆς διοικήσεως, κατήντησεν ἔνεκα τῶν περιστάσεων ἐπίσης τοπικῇ κυβερνήσεσι. Στρατηγὸς αὐτῆς ἦτο ὁ Ὀδυσσεὺς, ὅστις εἶχε μετὰσχει τὸν Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον τῆς ἀποτυχούσης ἐκστρατείας εἰς Εὐβοίαν, ἔπειτα δὲ ἐπερίμενεν ἐπὶ τῶν λοκρικῶν καὶ φωκιῶν ὁρέων ἐπικουρίας

ἐκ Πελοποννήσου, αἵτινες περιωρίσθησαν εἰς 700 περίπου ἄνδρας ὑπὸ τὸν Νικῆταν καὶ Ζαχαρόπουλον. Ἄμν δ' ἀφοῦ ἐφθασαν οὗτοί, ἐπεχείρισαν νὰ κινηθῶσι κατὰ τῆς Ὑπάτης καὶ Λαμίας, αἵτινες ἦσαν τὰ ἐρείσματα τῶν Τούρκων ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Σπερχιοῦ, καὶ διεπολέμησαν τὸν Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον ἄνευ τινὸς κλεονεκτήματος. Ὅτε δὲ νῦν ἐφθασεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὁ Ὑψηλάντης, καὶ οἱ ὁπαδοὶ του ἐν ἀπερισκέπτῳ ζήλῳ ἀπήτουν ὅτι ἀναγνωρισθῇ οὗτος ὡς ὁ νόμιμος ἀρχιστράτηγος, ἤλθαν ἀναφανδὸν εἰς ῥῆξιν μετὰ τοῦ Ὀδυσσεως, ὅστις οὐδένα ἰνείχετο ἀντίζηλον, κυβέρνησιν καὶ Ἀρειον Πάγον ἐμίσει ὡς σώματα καλαμαράδων, καὶ ἤθελε νὰ στερεώσῃ ἑαυτῷ ἐν τῇ χώρᾳ βιαίαν δεσποτείαν. Οἱ ὁπλαρχηγοὶ διηρέθησαν καὶ ἐσχμάτιζαν κόμματα, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδὲν ἤθελε νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸ ἄλλο. Εἰς μάτην ἡ κυβέρνησις προσεκάλει τὸν Ὑψηλάντην νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον· εἰς μάτην διέτασσε τὸν Ὀδυσσεά· ἐκεῖνος ὑπήκουσε μόνον, ἀφοῦ οὗτος ἐφόρευσε τοὺς πρὸς αὐτὸν ἀποσταλέντας πληρεξουσίου τῆς κυβερνήσεως, ὁ Ἄρειος Πάγος ἐφυγεν εἰς Ἀμφισσαν καὶ ὅλος ὁ στρατὸς διελύθη ἐν ἀταξίᾳ· ὅθεν ἡ ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ Ἑλλὰς ἦσαν οἰκτρῶς ἀφωπλισμέναι, ὅτε οἱ Τούρκοι εἶχαν συναθροίσει πρὸς εἰσβολὴν τὰς δυνάμεις των. Συγχρόνως σχεδὸν μὲ τοὺς πρώτους ἐκ Πέτα φυγόντας ἐφάνη ἐμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου ὁ τουρκικὸς στόλος, συγκροτούμενος ἐξ 96 ἰστιοφόρων, καὶ ὁ Μοχαμέδ Δράμαλης διορισθεὶς πασσᾶς τῆς Πελοποννήσου ἐφθασε πρὸ τῶν Θερμοπυλῶν μετὰ 30,000 ἀνδρῶν περίπου, ἐξ ὧν τὸ τρίτον ἦσαν ἰππεῖς, καὶ 60 τηλεβόλων. Ὁ Δράμαλης ἀνὴρ ὠρεῖος ἐξ ἀτυχοῦς οἰκογενείας, Μακεδὼν τὴν καταγωγὴν, προαχθεὶς ἄλλοτε ὡς βέης εἰς ἄνδρα ἰσχυρὸν ἐν Δράμῃ καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Στρυμόνος διὰ τῶν πολέμων του κατὰ τῶν ὀρεινῶν λαῶν τοῦ Αἰμου, τιμηθεὶς παρὰ θέλῃσιν μὲ τρεῖς ἱπποῦρας καὶ ἀποσταλεὶς κατὰ τοῦ Ἀλῆ-πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ἦγε μεθ' ἑαυτοῦ πολλοὺς ἐπιλέκτους ἄνδρας· Ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ

Νικήτας ἀπεσύρθησαν μετὰ τριῶν ἕως τεσσάρων χιλιάδων ἀνδρῶν, οὓς ἤνωσε πάλιν ὁ κίνδυνος, εἰς Δαδίων καὶ ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ. Οἱ Τούρκοι ἔκαυσαν τὴν 12 Ἰουλίου τὰς Θήβας, εἰσήλασαν διὰ τῶν στενῶν τοῦ Κιθαιρώνος εἰς Μέγαρα, ἀπεδίωξαν τοὺς παρὰ τὸ Γεράνιον ἰσταμένους Πελοποννησίους, καὶ ἐστρατοπέδευσαν τὴν 14 ἔμπροσθεν τῆς Κορίνθου. Ἄπας ὁ λαὸς τῆς Βοιωτίας ἔφυγεν εἰς τὰ ὄρη ἢ μετὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου εἰς Σαλαμίνα· ἐκεῖσε δὲ κατέφυγαν καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ μεγαλειτέρου μέρους τῆς Ἀττικῆς· μόνον οἱ στρατεύσιμοι ἐκλείσθησαν ἐν τῇ ἀκροπόλει. Καὶ αὕτη μὲν ἀντέσχεν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ ἀσυγκρίτως ὀχυρώτερον φρούριον τῆς Κορίνθου, τοῦ ὁποίου ἡ φρούρησις ἀνετέθη εἰς ἄθλιόν τινα ἄνθρωπον, ὀνόματι Ἀχιλλέα, ὅστις ἔφυγεν, ἀφρῷ πότερον ἐφύγευσεν τὸν εὐγενῆ Κιαμίλ-βέην, καὶ ὁ Δράμαλης εὗρεν ἀνοιχτάς τὰς πύλας τοῦ δυνατοῦ τούτου προπυργίου.

Ὁ πασσαὺς ἐνθάρρυνθεις ἐκ τῆς εὐκόλου ταύτης ἐπιτυχίας κατέβη τὴν 21 Ἰουλίου μετὰ 10,000 περίπου ἀνδρῶν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀργους. Καὶ τὰ στεῖα δὲ τῶν Μυκηνῶν τόσους ὀλίγους ὑπερασπιστὰς εἶχον, ὅσον καὶ ὅλα τὰ ἐπὶ τῆς μακρᾶς γραμμῆς ἀπὸ Θεσσαλίας μέχρι τοῦ κέντου τῆς Πελοποννήσου. Ὅσοι ἐν σπουδῇ ἠδυνήθησαν νὰ συλλεχθῶσι καὶ ἀντιταχθῶσι τοῖς Τούρκοις, οὐδὲ τὴν θέαν των ὑπέμειναν. Τεσσαράκοντα ἱππεῖς τὴν 18 εἶχαν ἤδη ὑπάγει ἐκ Κορίνθου εἰς Ναύπλιον καὶ ἐπιστρέψει ἀνενόχλητοι. Ὁ φρούραρχος εἶχεν ἀφοπλίσει τοὺς ἐν τῇ πόλει διατρίβοντας Ἕλληνας, διώξει ἐξω τῆς πύλης τοὺς καταγραφεῖς, καὶ δὲν ἤθελε πλέον ν' ἀκούσῃ περὶ παρὰδόσεως. Πανικὸς ἦτον ὁ φόβος καὶ ἡ φυγὴ ἐν Ἀργεῖ, ὅπου εἶχε καταφύγει ἡ κυβέρνησις. Ἐκεῖθεν ἐζήτησε νὰ ὑπάγῃ εἰς Τρίπολιν, ἀλλ' ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία τὴν ἀπώθησε, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐτόλμα νὰ ἐμπιστευθῇ τῷ Κολοκοτρώνη, τὰ μέλη τοῦ ἐκτελεστικοῦ καὶ τοῦ βουλευτικοῦ, ὅσα ἦσαν ἔτι παρόντα κατέφυγαν εἰς τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης, καὶ ἐκεῖ ἀπεβιβάσθη-

εαν ἐπὶ πλοίων. Ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ Ἄργους ἐτράπησαν τὴν αὐτὴν ὁδὸν τῆς φυγῆς. Μανιᾶται ἐλῆστευσαν τοὺς φεύγοντας. Σπετσιῶται ἐσύλησαν τὰ ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν συνηθροισμένα σκεύη καὶ τὰ ἐκ τῶν μοναστηρίων πρὸς δημοσίας ἀνάγκας· λησθέντα χρήματα. Ἐφαίνεται δ' ὅτι ἐπλήθην ἡ ἡμέρα τῆς διαλύσεως, ἡ ἡμέρα τῆς καταστροφῆς.

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, συμπαρασυρθεὶς καὶ αὐτὸς μέχρι Λέρνης, συνῆλθε πρῶτος εἰς ἑαυτὸν, συνήθροισε περὶ τοὺς διακοσίους ἄνδρας, ἔκαυσε τὰ ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Ἄργους ὑπάρχοντα σιτηρὰ, μετεκόμισεν ἐκ τῶν χωρίων καὶ τῆς πόλεως, ὅσα τροφίμα εὔρεν ἐπὶ τοῦ ὀρεινοῦ φρουρίου Λαρίσσης, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐρείπιον τοῦτο, ὅπερ πρὸ αἰώνων ἤδη ἦτο φρούριον τοῦ Ἄργους, εἶχε πάλιν κτισθῇ ὑπὸ τῶν Βενετῶν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, καὶ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως ἔμενον ἐγκαταλειμμένον ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ μεταβεβλημένον ἐκεῖ εἰς σωρούς. Σχεδὸν ἄνευ ὀπλων, ἄνευ ὕδατος, ἄνευ ἀρκούντων τροφίμων ἀπεφάσισε ν' ἀντισταθῇ τοῖς πολεμίοις. Ἡ πρῆξις αὕτη ἀνίκηει εἰς τὰς γενναιοτέρας καὶ ἀποτελεσματικωτέρας ἐκδουλεύσεις τοῦ ἀγῶνος τούτου. Ὡς προτεδόκα καὶ ἐπεθύμει, ἤλκυσε τῷ ὄντι τὴν προσοχὴν τοῦ Δράμακη ἀπὸ τῶν Μύλων καὶ ἀποθηκῶν τῆς Λέρνης ἐφ' ἑαυτόν. Τὴν 26 εἰσῆλθεν ὁ πασσᾶς εἰς τὴν καιομένην πόλιν, καὶ προσεῖλεσε τὸ φρούριον νὰ παραδοθῇ. Ὁ Ὑψηλάντης ἀπερρίψε τὴν πρόσκλησιν, καὶ δὲν ἔκρυψε τοῖς ἐπὶ τούτῳ ἀπεσταλμένοις τὸ ὄνομα του, ὅπερ ἀνύψωσε τὴν αἷζαν τῆς πράξεώς του καὶ ἐξεδήλωσε τὴν πρόθεσιν του. Τούτῳ προσετέθησαν ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης καὶ δύο υἱοὶ τοῦ βέη τῆς Μάνης, ὥστε ἅπασα ἡ φρουρὰ συνεκροτεῖτο ἐξ 800 ἀνδρῶν. Ἐκράτησαν δὲ καὶ τὴν ὑπὸ τὸ φρούριον Μοῆν καὶ μίαν θέσιν παρὰ τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης, ἥτις μετ' ὀλίγον ἐνισχύθη ἐκ 1200 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Κολλιόπουλον.

Ὡς εἰς μὴ ἔρχει τὸ κακὸν, τὴν 28 πλοῖον σπετσιωτικὸν ἔφερε τὴν εἰδήσιν ὅτι ὁ στόλος τοῦ Καποδιστᾶν-πασσᾶ φαίνεται

παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ἀργολικοῦ κόλπου. Ἡ εἶδησις αὕτη ἐπάγωσε τὸ θάρρος καὶ αὐτῶν τῶν γενναιοτάτων. Ἐὰν ὁ τουρκικὸς στόλος καὶ ὁ στρατὸς ἐνήργουν τότε ἀπὸ κοινού, ἡ Ἑλλάς κατεστρέφετο. Ἀλλ' ὁ στόλος παρέπλευσε μόνον διευθυνθεὶς εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν.

Ὁ Δράμαλης ἐλπίζων νὰ κυριεύσῃ εὐκόλως τὸ φρούριον τοῦ Ἀργους ἔπαυσε τὰς κινήσεις του, καὶ ἀπώλεσε τὸν κρισιμώτατον καιρόν. Ἐν τῷ μεταξύ εἶχεν ἀφυπνίσει ἐν τῷ γέροντι Κολοκοτρώνη, ὁ ἀρχαῖος καρτερὸς θυμὸς· «Ἀθεόφοβε», τῷ εἶχε γράψῃ ὁ Ὑψηλάντης, «ἐπῆρες τὴν πατρίδα εἰς τὸν λαίμόν σου· οἱ Τούρκοι εἶναι εἰς Κόρινθον καὶ αὐριον φθάνουν ἐδῶ (ἐν Ἀργεῖ)· θὰ τὸ εὕρῃς ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως!» Ἀλλ' οὗτος εἶχεν ἤδη πέμψῃ εἰς ὅλα τὰ ὄρη. «Τρέξατ' ἐδῶ, τρέξατε! Ὁ Θεὸς ἐρρίψεν εἰς τὰς χεῖράς μας τὸν ἐχθρόν!» ἔγραφε, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἶχε συναθροίσει παρὰ τὸν Ἀχλαδόκαμπον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Τριπόλεως πρὸς τὸ Ἀργος 10,000 ἀνδρῶν. Ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ τῆς πατρίδος οὗτος, ὁ ἐκ τῶν περιστάσεων προσφερόμενος δικτάτωρ, ἀνεδείχθη ὑπὸ τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας ἀρχιστράτηγος, προσεκάλεσε τὴν κυβέρνησιν, ἐξ ἧς ἀπέπεμψε τὸν Θεόδωρον Νέγρην, Ἰωάννην Κωλέττην καὶ τινὰς ἄλλους, συνεσκέφθη μετὰ τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλου περὶ τῶν πρωτίστων μέτρων, κατέσχευε ὅλας τὰς ὁδοὺς ἀπὸ τῆς πεδιάδος μέχρι τῆς Τριπόλεως, ἐπέμψεν τὸν Νικητὰν μετὰ 3,000 ἀνδρῶν εἰς τὸ μεταξύ Ἀργους καὶ Κορίνθου ὄρος, ἵν' ἀποκόψῃ τοῖς Τούρκοις τὴν κατὰ ξηρὰν συγκοινωνίαν, καὶ ἔφθασε μετὰ τῶν ἐπιλοίπων 6,000 περίπου ἀνδρῶν λήγοντος τοῦ Ἰουλίου παρὰ τὸν Ἐρασῖνον μεταξύ Ἀργους καὶ Δέρνης. Ἐκεῖ ἔστησε τὸ στρατόπεδόν του, ὅπου ἀπῆλθαν καὶ ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Πάνος καὶ ὁ Γεώργιος Μαυρομιχάλης, ἀφήσαντες τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ φρουρίου διὰ τὰς ὀλίγας ἡμέρας, καθ' ἃς ἐδύνατο εἰσεῖτι νὰ ἀνθῆξῃ, εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ τελευταίου, Ἰωάννην. Τὴν 2 Αὐγούστου προήλασαν κατὰ τοῦ Ἀργους καὶ ἠνάγκ-

πασαν τὰ τουρκικὰ στίφη, ἅτινα ἐνέκειντο τῷ φρουρίῳ, νὰ πολεμήσωσι μετ' αὐτῶν ἠττήθησαν μὲν τότε, ἀλλ' ἀπὸ λίαν ἀτραπλῶς θέσεως ἠνέχλουν ἀπαύστως τὸν ἐχθρὸν, καὶ αἱ ἀποθλαίει εἰς τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης ἔμειναν ἀσφαλεῖς, ἐνῷ καθ' ἐκείνην τὰ τρόφιμα ἐγίνοντο σπανιώτερα, διότι οἱ Μανιάται ὑπὸ τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην καὶ οἱ Ἀργεῖοι ὑπὸ τὸν Τσόκρην καθώρων ἀκαταπαύστως εἰς τὴν πεδιάδα, καὶ ἐπυρπόλουσαν πᾶν ὅ,τι εἶχε διαφύγει τὰς προτέρας καταστροφάς· ἐμπροσθεν δὲ πάσης στενῆς ἀτραποῦ ἐπὶ τῶν ὁρέων ἴστατο ὁ γέρον Κολοκοτρώνης, καὶ ὑπερασπίζετο τοὺς ὑψηλοτέρους τόπους, ὥστε ὁ Δράμαλης ἦτο συμπεπιεσμένος μετὰ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν βουνῶν. Οὕτω διεπύχοντο ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, μέχρις οὗ οἱ Τούρκοι κατηνάλωσαν τὰ ὁποῖα ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν σφάγια, ἡ συχνοφαγία αἰσίων σταφυλῶν ἐγέννησεν ἀσθενείας, ἤρχισε νὰ ἐκλείπη τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς ἀνομβρίας τοῦ θέρους, καὶ σὺν τῇ στερήσει πῦξεν ἡ ἀπειθεία καὶ ἀταξία. Ἐπίσης ἐκ τῆς Στερεᾶς οὐδὲν εἰσεφέρετο αὐτοῖς, διότι ὅσα τῶν ἐκ Θεσσαλίας βοηθημάτων διέφυγαν τὸν Ὀδυσσεά, τὰ ἤρπασαν οἱ Μεγαρεῖς καὶ οἱ χωρικοὶ τῆς Εἰδυλλίας καὶ Ἐλευσίνος ἐπὶ τῶν βουνῶν τοῦ Ἰσθμοῦ. Ὅσα ἦσαν συνηθρισμένα παρὰ τὰς Κεγχρεάς, τὰ ἤρπασεν ὁ Ἐμμανουὴλ Τομπάζης, ὅστις εἰσέπεσεν εἰς τὰς ἐκεῖ ἀποθήκας πλεύσας μετὰ στόλου ὑδραϊκοῦ. Ὅσα δ' ἐμείλλον νὰ ἀποσταλῶσιν ἐκ Σικυῶνος καὶ Κορίνθου εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀργους, θέν διέφυγαν τὸν Νικήταν, ὅστις κατεῖχεν ὅλας τὰς στενωποὺς ἀπὸ Κυλλήνης μέχρις Ἀραχναίου.

Τὸ φρούριον τοῦ Ἀργους ἐγκατελείφθη μὲν ἐν τῇ νυκτὶ τῆς 4 Αὐγούστου ὑπὸ τῆς φρουρᾶς, ἀλλ' ὁ Δράμαλης οὐδὲ κοιλὸν αἶψα εὔρεν ἐν αὐτῷ. Καὶ τὸ Ναύπλιον δὲ, καίτοι κατεῖχeto ὑπὸ τοῦ Μπαχμουδ-πασσᾶ, οὐδεμίαν τῷ ἔδωκε βοήθειαν, διότι τῆς πόλεως οἱ κάτοικοι, ἐπικαλούμενοι τὴν σύμβουλον τῆς 30 Ἰουνίου, τῷ ἐκλείσαν τὰς πύλας καὶ τὰ τηλεβόλα τοῦ φρουρίου τοῦ λυμένου ἀπέκρουον τοὺς προσερχομένους. Ὁ Δράμαλης

δὲν ἡδύνατο νὰ χρονοτριβῇ ἐν τοιαύτῃ θέσει. Ὁ Ἀλῆ-πασσᾶς τοῦ Ναυπλίου τὸν ἐσυμβούλευσε νὰ εἰσβάλῃ μετὰ τοῦ ἐνὸς μὲν μέρους τοῦ στρατοῦ του εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Σπάρτης, μετὰ δὲ τοῦ ἐτέρου εἰς τὴν οὐχ ἤττον εὐφροον κοιλάδα τοῦ Φλιοῦντος, καὶ οὕτω νὰ διαιρέσῃ τοὺς Ἑλλήνας. Ἀλλ' ὁ Δράμαλῃς ἐλπίζων εἰς τὸν στόλον ἐπροτίμησε νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς τὸν Κόρινθον. Ὅθεν τὴν 6 Αὐγούστου διέταξε τὸ πεζικὸν του νὰ λάβῃ τὴν ὁδὸν πρὸς τὸν Ἀγ. Γεώργιον, ὅστις κεῖται πλησίον τῆς θέσεως τοῦ ἀρχαίου Φλιοῦντος, ἐν δὲ μέρος τοῦ ἵππου καὶ ἐκ Μυκηνῶν νὰ διέλθῃ τὰ Δερβενάκια. Ἐκεῖνο μὲν διέφυγε, διότι οἱ Ἑλληνες δὲν τὸ ἐπρόφρασαν ἐγκαίρως, ἀλλὰ τοῦτο ἐξερχόμενον τῆς πεδιάδος τῶν Κλεωνῶν ἐπρόσκοψεν ἐπὶ τὸν Νικήταν καὶ Ὑψηλάντην, καὶ τὸ πλεῖστον τῶν ἱππέων τούτων ἐφρονεύθη ἀνυπεράσπιστον διὰ τοῦ πυρὸς τῶν ὀπισθεν ἐράχων καὶ σωρῶν λίθων τοποθετημένων Ἑλλήνων. Τὴν 7 ὁ διοικητὴς τῆς Κορίνθου ἐπορεύθη μετὰ τινων τηλεβόλων πρὸς ἀπάντησιν τοῦ Σερασκιέρου εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Κλεωνῶν, ἀλλ' οὗτος ἐξέλεξε τὴν 8 τὴν κακὴν ἀτραπὸν ὑπὲρ τὸ Ἀγινόριον, ἐλπίζων ὅτι ἡ κυρία δύναμις τῶν Ἑλλήνων ἔμενε πρὸ τῶν Δερβενάκων. Ἐπὶ τοῦ Ἀγινόριου ἴσταντο ὁ ἀρχιμανδρίτης Δικαῖος καὶ ὁ Ὑψηλάντης ὁ Νικήτας καὶ ὁ Παππᾶ-Φλέσσας ἑδραμάνεκεῖσε μετὰ 2,000 περίπου ἀνδρῶν, καὶ ἐκλείσαν τὸν πασσᾶν ἐντὸς τοῦ τραχυτάτου τόπου τῆς ὀρεινῆς ἀτραποῦ. Ἐκεῖ ἐφθάρησαν τὰ ἄβουλα συμπεπιεσμένα στίφη, καὶ ὁ Δράμαλῃς μετὰ μικροῦ μέρους διεξέπεσεν εἰς τὴν πεδιάδα. Τὸ ἱππικὸν του κατεστράφη μέχρις ὀλίγων ἑκατοντάδων ἀνδρῶν, οἵτινες ἢ ἐφθάσαν μετ' αὐτοῦ εἰς Κόρινθον, ἢ ἐφυγαν ὁπίσω εἰς Ναύπλιον. Αἱ κάμηλοί του, τὰ ὑποζύγια, οἱ ἵπποι, τὰ ὅπλα καὶ τὰ σκεύη του ἐγέμισαν τὰς ἀγορὰς τῆς χερσονήσου.

Μετὰ τὴν κρίσιμον ταύτην νίκην ἀγαλλίασις ἀντήχει καθ' ὅλην τὴν χώραν, ἀλλ' οἱ Ἑλληνες διεσκορπίσθησαν, σπεύδων

ἕκαστος νὰ πωλήσῃ τὸ μέρος τῶν λαφύρων του, ἢ νὰ τὸ φέρῃ πρὸς τοὺς οἰκείους. Μόνος ὁ Ὑψηλάντης καὶ Νικήτας μετέβησαν ἐκ Πιάδας εἰς τὸν Ἴσθμόν, ἵνα δεσμεύσωσι τὸν ἐχθρὸν ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Κορίνθου, καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ τελευταίου ἐπολύρρησεν αὐτῆς μετ' ὀλίγας ἑκατοντάδας τὸ Ναύπλιον. Ὁ Πετρόβης κατεῖχεν ἔτι τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης καὶ τὴν πτωματοσκεπὴ πεδιάδα τοῦ Ἀργους. Δὲν ἔλειπον δὲ συμπλοκαί, καθ' ἃς οἱ Ἕλληνες ἀπώλεσαν σπουδαίους τινὰς ἀνδρας, οἷον τὸν προειρημένον ἀδελφὸν τοῦ Νικήτα· ἀλλ' ὁ κύκλος περὶ τὸν Δεξιόλαχον ἐγένετο ὁλονὲν στενώτερος, καὶ ὁ ἀφρητισμὸς τοῦ ἤτο προφανής.

Ἐνθ' διὰ τὴν ἀβουλίαν τῶν μὲν καὶ τὴν ἀνδρείαν τῶν ἐτέμων, διὰ τοῦ κχύσωνος, πολέμου καὶ λοιμοῦ ἀπώλεσεν ὁ Σουλτάνος λαμπρὸν στράτευμα μεθ' ὧν τῶν ἀρχηγῶν του, ὁ αἰγυπτιακοτουρκικὸς στόλος κατέτριβε τὸν καιρὸν ἐμπροσθεν τῶν Πατρῶν διὰ τὴν ἀνικανότητά τοῦ ναυάρχου. Ἐν δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει ἡ κυβέρνησις ἐνησχολεῖτο σχεδὸν ἀποκλειστικεῖς τὸ νὰ τιθασεύσῃ τοὺς φύλακας τῶν φρουρίων τοῦ Βοσπόρου καὶ τοὺς Γενιτσάρους, ἐξ ὧν ἐκεῖνοι, γκαστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Γιαμάκοι, καὶ πέντε Ὅρτζι τῶν δευτέρων ἐξώκελλον εἰς ἀντιστάσεις καὶ παρεκτροπὰς τοιοῦτου εἴδους, ὥστε ὁ Σουλτάνος ἠπερίλησεν, ὅτι θὰ τοὺς διαγράψῃ ἐκ τῶν καταλόγων τῶν Γενιτσάρων καὶ θὰ τοὺς ἐξορίσῃ ἐκ τῆς πρωτευούσης. Τοῦτο τὸ Χάτ-Σερίφιον ἔφερε τὴν ἐνέργειάν του βαθυτάτῃ ἡσυχίᾳ ἐπικολούθησε τὰ ζασιαστικὰ κινήματα, ἅτινα εἶχαν διασπείρει παντοῦ φόβον καὶ τρόμον. Πέντε ἕως ἑξ ἑκατὶ χιλιάδες ἐνόχων ἐφυλακίσθησαν, ἐξωρίσθησαν, ἢ ἐθανατώθησαν καὶ τινες ἀναγκασθὲν ἐν τοῖς ὁδοῖς κατεκόπησαν. Διετάχθη δὲ ὁ ἀφρητισμὸς ὧν τῶν Μουτουλμάνων, τῶν ὑπὸ τὰ δεκαοκτὼ καὶ ὑπὲρ τὰ ἑξήκοντα ἔτη, καὶ τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς προεισαγωγή τοῦ γενικοῦ ἀφρητισμοῦ.

Ἐν τούτοις ὁ λόρδος Στραγκφόρδος καὶ ὁ Διάγγελος προέ-

θησαν εἰς τὰ ἐν Βιέννῃ ἀποφασισθέντα βήματα. Τὸ βιενναῖον ἀνακτοβούλιον προδήλως ὑπεχώρησε καὶ ἀφῆκε τὴν πρωτοβουλίαν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὸ Ἀγγλικόν. Ἄλλως τε καὶ ὁ λόρδος ἔλαβε τὰς ὁδηγίαις τοῦ διὰ τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου, εἰς ὃν ὁ Λονδονδεῖρβης ἀνέθεσεν ἄνευ δυσπιστίας τὴν διεξαγωγὴν τοῦ δυσχεροῦς ἔργου. Ἡ Πύλη κατεπλάγη πράγματι ἐκ τῆς ἀπειλῆς τῆς Αὐστρίας, ὅτι θὰ παύσῃ τὴν μεσολάβησίν της, καὶ ἡ ὁμοφωνία τῆς Ἀγγλίας μετὰ τῆς Αὐστρίας, περὶ ἧς ἐπὶ πολλὸν ἤθελε ν' ἀμφιβάλλῃ, τῇ ἐπροξένησεν ἐντύπωσιν. Ἵνα δὲ μὴ δείξῃ ὅτι ὑποχωρεῖ, ἐπραξεν ἀφ' ἐαυτῆς ὅτι ἐνόμισεν ἀρκούν πρὸς καθυσχύασιν τῶν συμμάχων. Μετεκάλυψε δηλονότι ἐκ τῶν Ἡγεμονειῶν τὰ ἀσιατικά στρατεύματα, καὶ μετ' ὀλίγον τὰ πλείστα τῶν ἐπιλοιπῶν, καὶ προητοίμασε τὸν διορισμὸν τῶν Ὀσποδάρων μετὰ τῶν εἰς Κωνσταντινουπόλιν ἐλθόντων Βογιάρων, τοὺς ὁπούλους μετεχειρίσθη μετὰ τιμῶν.

Τὰ σημεῖα ταῦτα τῆς ὑποχωρήσεως, ἀνυψωθέντα ἐν Πετροπόλει ὑπὸ τοῦ λόρδου Στρακγφόρδου, συνετέλεσαν ὅχι ὀλίγον εἰς τὸ νὰ κατχειλώσῃ τὸν αὐτοκράτορα ὑπὲρ τῶν προτάσεων τοῦ Μεττερνίχου. Ἡ ἐπιβρόχῃ τοῦ Καποδιστρίου κατέπεσε πολὺ, καὶ ἡ τοῦ κόμητος Νεσσελβάρδου τῆξις. Μόνον ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Διβανίου ἠδύνατο νὰ μετὰβάλλῃ τὴν σχέσιν ταύτην. Αἱ δυσκολίαι τῆς διαπραγματεύσεως μετὰ τῆς Πύλης ἐπήγαγον κυρίως ἐκ τούτου, ὅτι αὕτη ἐφοδεῖτο πολὺ μᾶλλον τοὺς ὑπηκόους της ἢ τὴν Ρωσσίαν. Γράμματα ἐξ Ὀδησσοῦ καθυσχύασαν μὲν αὐτὴν περὶ τῆς πιθανότητος τοῦ πολέμου, ἀλλ' ὡς ἐκ τούτου οἱ διαπραγματευόμενοι ἐστερήθησαν τὸ δραστικώτερον αὐτῶν μέσον. Διότι δὲν ἠλπίζον νὰ προχωρήσωσι, χωρὶς νὰ παρὰσχώσιν αὐτῇ πραγματικὸν συμφέρον, ἢ τουλάχιστον νὰ ἐπιδειξώσιν ἀντὶ τούτου ἄλλῃ. Ἐκτὸς τούτου ἡ πυρπόλησις τοῦ στόλου τοῦ Καπουδάν-πασσᾶ ἐνέσταξεν ὅχι μικρὰν πικρίαν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν ὑπουργῶν του. Ὁ λόρ-

δος Στρακχφόρδος απέστειλε τὰς παρατηρήσεις ταύτας πρὸς τοὺς πληρεξουσίου· τῶν πέντε Δυνάμεων, οἵτινες συνήλθον κατὰ τὸν Ἰούνιον ἐν Βιέννῃ. Συμφώνως πρὸς τὰς προτάσεις, ἃς εἶχε φέρει ὁ Τατιτσέφ εἰς Πετρούπολιν, ὁ Ἀλέξανδρος παρήγγειλε κατὰ τὸν Μάιον ἐτι πρὸς τοὺς ἐν Βερολίνῳ, Λονδίνῳ καὶ Παριτίοις πρέσβεις αὐτοῦ, νὰ προσκαλέσωσι τὰς Δυνάμεις, ἵνα παραγγείλωσι πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους ἐκ τῶν ἐν Βιέννῃ, νὰ ἔλθωσιν εἰς συνδιαλέξεις μετὰ τοῦ Βαλλῆ Τατιτσέφ, ἀποσταλησόμενου καὶ αὐθις ἐκεῖσε, καὶ μετὰ τοῦ αὐστριακοῦ πρωθυπουργοῦ, περὶ τῶν καταλλιλοτέρων μέσων πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ λόρδου Στρακχφόρδου, ἥ, ἐὰν ἡ ἐνέργεια τούτου δὲν τελεσφορήσῃ, πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν ἐν τῇ αὐστριακῇ ὑπομνήματι ἀναφερομένων βάσεων τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης δι' ἄλλου τρόπου.

Ὁ Τατιτσέφ ἐπανῆλθε τὴν 11 Ἰουνίου εἰς Βιέννην, καὶ ἔφερε τὴν ἐπικύρωσιν ὅλων τῶν προσδοκιῶν τοῦ αὐστριακοῦ πρωθυπουργοῦ. Ἡ ἐκκένωσις τῶν Ἑγερμονειῶν καὶ ἡ ἀποστολὴ ὀθωμανοῦ πληρεξουσίου εἰς οὐνονδήποτε μέρος τῆς ῥωσικῆς χώρας ἴσαν αἱ μόναι ἀπαιτήσεις, ἀφ' ὧν ἡ Ῥωσσία ἐξήρτα τὴν ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Πύλης. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐθεώρει τὴν ἀποστολὴν τοῦ πληρεξουσίου ὡς ὑπόθεσιν τιμῆς. Ὁ δὲ πρίγκηψ Ματτερνίχος ἐζήτησε νὰ παραστήσῃ τῇ Πύλῃ τὴν πρότασιν τῆς Ῥωσσίας ὡς πρῶτον βῆμα πρὸς συνδιαλλαγὴν, κατὰ τὸ ὅποιον αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ ὑστέρίσῃ, ἐὰν ἄλλως ἔκρινε κατὰ τι ἄξιον νὰ μὴ κλιδῶσθαι τὴν εἰλικρίνειαν τῶν μέχρι τοῦδε ἐκπεφρασμένων φρονημάτων τῆς. Ὁ Διέγγελος παρηγγέλθη νὰ ὑποστηρίξῃ ἐντόνως τὸν λόρδον Στρακχφόρδον, οἱ δὲ πρέσβεις τῆς Πρωσσίας καὶ Γαλλίας ἔλαβαν τὰς αὐτὰς ὁδηγίας. Ὅσον ἐσυμφώνουν οἱ ἐν Βιέννῃ ἀπεσταλθέντες ἐν ταῖς συνδιαλέξεσιν αὐτῶν, τόσον καὶ οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις τῶν Δυνάμεων ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν. Ἐμφανῶς δὲ ὑποχώρησις ἐπατήλασεν

ἤδη τὴν Πύλιν πολλῶν ἀδημονιῶν, ἀλλ' ἵνα μὴν ἐμπέσῃ εἰς μελλούσας ἀδημονίας, ἐπέμεινεν εἰς τὰς παρούσας· ἡ ἐπιμονὴ τῆς εἰς τὴν περὶ δικαίου γνώμην τῆς παρσκευάσεν αὐτῇ νέα καὶ χεῖρονα κακὰ.

Ἡ Πύλη εἶχεν ἐν τῷ μεταξύ ποιήσει τὸ σπουδαῖον βῆμα τοῦ διορισμοῦ τῶν Ὀσποδάρων, παραιτήσασα τὴν προτέραν συνήθειάν τῆς νὰ ἐκλέγῃ τοὺς ἡγεμόνας τούτους ἐξ Ἑλλήνων, καὶ ἐκλέξασασα ἐντοπίους, ἐνεκα εὐλόγου δυσπιστίας κατὰ τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ ἵνα εὐχαριστήσῃ τὰς Ἡγεμονείας. Οἱ Βογιάροι Γρηγόριος Γκίκας καὶ Ἰωάννης Στούρζας προσεκλήθησαν ὡς Ὀσποδάροι τὴν 19 καὶ 21 Ἰουλίου, ἐκεῖνος μὲν εἰς Βουκουρέστιον, οὗτος δὲ εἰς Ἰάσιον· ἐστάλη δὲ συγχρόνως διαταγὴ ν' ἀποσυρθῶσιν ἐκ τῶν Ἡγεμονειῶν ὅλα τὰ τουρκικὰ στρατεύματα μέχρι 2,000 ἀνδρῶν, ἐξ ὧν ἕκαστος τῶν Ὀσποδάρων ὤφειλε νὰ λάβῃ ἀνὰ χιλίους.

Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος ἀπεδέξατο τὰ γεγονότα ταῦτα ἐκ τῆς εὐνοϊκωτέρας ὀψεως, ἣν ἠδύναντο νὰ παράσχωσιν. *) Εἶχε δὲ πολλὰς ἐλπίδας, ἐὰν ταῦτα ἀνεκοινοῦντο πρὸς τὴν Ῥωσσίαν κατὰ τρόπον φιλικὸν ὑπὸ τῆς Πύλης, ἀπευθυνομένης κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, καὶ ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ὑπεστήριξε προθύμως τὴν γνώμην του ταύτην. Τὴν 27 Ἰουλίου ἔλαβε χώραν συνέντευξις τις μεταξύ τοῦ λόρδου καὶ τοῦ βεῖζ-ἐφένδου. **) Ὁ Στραγκφόρδος ἐπρότεινε τὴν ἀποστολὴν πληρεξουσίου, εἰπὼν ὅτι ὁ τύπος οὗτος θὰ ἐξασφάλιζε τελεσφόρως καὶ ἐπωφελῶς διὰ τὴν Πύλιν τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τοθη-τῆς τάξεως ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις. Ἡ μακρὰ διακοπὴ τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, ἐξηκολούθησε λέγων, κατεπείγει μάλ-λον, ἢ ἡ ἀπλὴ ἐκπλήρωσις τῶν συνθηκῶν, καὶ δὲν πρόκειται μόνον νὰ τεθῶσιν αἱ βάσεις τῆς συμφιλώσεως μετὰ τοῦ ἰσχυ-ροῦ γειτονικοῦ κράτους, ἀλλὰ τὸ συμφέρον τῆς Πύλης ἀπαιτεῖ

*) 186 παράρτ. Γ. 19. **) αὐτόθι Γ. 20.

νὰ ἀποφύγη νέας παρεννοήσεις. Ἡ κυρία πηγὴ τῶν μέγρι τοῦδε ὑπῆρξεν ἡ παῦσις τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, ὅθεν ἡ Πύλη ὀφείλει νὰ σπεύσῃ νὰ φράξῃ αὐτήν. Δὲν πρόκειται νὰ θυσιάσῃ τὴν ἀξιοπρέπειαν, τὰ δικαιώματα καὶ τὰ συμφέροντά της, διότι καὶ ἡ Ῥωσσία, καὶ αἱ Δυνάμεις θὰ πέμψωσι πληρεξουσίου· οὗτοι δὲ θὰ ἔλθωσι κυρίως ὅχι ὡς διαπραγματευταί, ἀλλ' ὡς κήρυκες τῆς εἰρήνης. Ὁ ρέιζ-ἐφένδης ἀντέλεξεν ἀπλῶς, ὅτι ἡ Πύλη ἔδωκεν ἤδη τὴν ἀπάντησίν της εἰς τὴν πρότασιν ταύτην, καὶ δὲν ἔχει νὰ προσθήσῃ τι. Ὁ δὲ Ζανίπ-ἐφένδης παρετίρησε πρὸς τὸν ἄγγλον πρέσβυν, ὅτι δὲν λέγει ὅσα φρονεῖ, ἀλλ' ὅσα τὸν διέταζαν νὰ εἴπῃ. «Πρὸς τί ὁ πληρεξούσιος; Οὐδεμίαν ἐρίδα ἔχομεν μετὰ τῇ Ῥωσσίᾳ. Ἡ Ῥωσσία μετεκάλεσε τὸν πρέσβυν της μετὰ τὴν ἐκρηξίν τῆς ἐπαναστάσεως, τῆς ὁποίας τὰ αἷτια καὶ τὰς ἀφορμὰς δὲν ὀφείλει πλέον τώρα νὰ τὰ ἐξετάσωμεν, καὶ οὕτω ἔδωκεν ἡμῖν ἰσχυρωτάτην ἀπόδειξιν περὶ τῶν ἐχθρικῶν διαθέσεών της, τὴν ὁποίαν ἡδύνατο νὰ δώσῃ, χωρὶς νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον. Δὲν εἵχαμεν ἀφορίας ν' ἀγαπῶμεν τὸν Στρογονόφ· ἀλλὰ καὶ τοιοῦτον ὄντα θὰ διετηροῦμεν εὐχαρίστως τὸν ῥώσσον τοῦτον πρέσβυν, διότι δὲν ἔχρειάζετο μεγάλη διορατικότης, ἵνα προῖδωμεν, ὅτι ἡ αἰφνίδιος ἀναχώρησις αὐτοῦ, προστιθεμένη εἰς τὰς μεγαλοφώνους περὶ πολέμου ἀγγελίας, αἵτινες διέτρεχον καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, καὶ εἰς τὰς ὑποσχέσεις τῶν ῥώσσων πρακτόρων κατὰ τὸ Ἀρχιεπίσκοπον, θὰ ἐνεψύχουν τὴν ἀνταρσίαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ θὰ ἐπέφερον τὴν χύσιν χειμάρρων αἱμάτων. Ἵνα δὲ προλάβωμεν τὰ θλιβερὰ ἐπακόλουθα τῆς ἀναχωρήσεως ταύτης, ἐξεδώκαμεν τότε τὴν ἀμνηστειαν. Δύναται τις εὐλόγως ν' ἀμφιβάλλῃ, ὅτι τότε, ὅτε οἱ ἀντάρται ἦσαν ἀσθενεῖς καὶ διηρημένοι πρὸς ἀλλήλους, δὲν θὰ ἐδέχοντο προθύμως τὴν ἀμνηστειαν, εἴαν δὲν ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς ἡ ἐλπὶς περὶ πολέμου τῆς Ῥωσσίας καθ' ἡμῶν, ἣν αὐτὴ ἐνίσχυσε βεβιάως κηρύξασα, ὅτι κατὰ τὴν γνώμην τῶν συμμάχων ἡ διαγωγὴ τῆς Πύλης κα-

βιστῇ εἰς τὸ μέλλον ἀδύνατον τὴν συνύπαρξιν αὐτῆς πλησίον τῶν χριστιανικῶν Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης ;

« Ἡ Ῥωσσία ἀνακχλέσασα τὸν πρέσβυν αὐτῆς προὔξενησεν ἡμῖν ὅσον κακὸν ἡδύνατο νὰ προξενήσῃ. Ἐφθάσαμεν τάχα σήμερον εἰς τοιαύτην ἀνάγκην, ὥστε νὰ στείλωμεν πρὸς αὐτὴν πληρεξούσιον, ἵνα τὴν παρακχλέσωμεν ν' ἀποτρέψῃ ἀφ' ἡμῶν τὸ κακὸν τοῦτο, νὰ πέμψῃ εἰς Κωνσταντινουπόλιν πρέσβυν, καὶ οὕτω νὰ ἐκφράσῃ πάλιν ὅτι εἴμεθα ἄξιοι νὰ διαμέσωμεν ἐν Εὐρώπῃ ; Πληρεξούσιον ! Ἀλλ' ὁ πληρεξούσιος οὗτος πρέπει νὰ ἔχῃ πλήρη ἐξουσίαν, καὶ ποίαν πληρεξουσιότητα νὰ δώσωμεν εἰς ἐκεῖνον, ὅστις οὐδεμίαν ἔχει ἀνάγκην αὐτῆς, διότι οὐδὲν ἔχει νὰ διαπραγματευθῇ, οὐδὲν νὰ ζητήσῃ καὶ οὐδὲν νὰ προσφέρῃ ; Αἱ συνθήκαι ὑφίστανται, καὶ δὲν δύνανται νὰ γείνωσι θέμα διαπραγματεύσεων· ἡμεῖς δὲ οὐδὲν ἔχομεν νὰ ζητήσωμεν παρὰ τὰς συνθήκας, καὶ ἔχομεν ἀπόφασιν νὰ μὴ παραχωρήσωμεν τὸ παραμικρὸν εἰς ἄλλους. »

Ὁ Στρασεγφόρδος ἐζήτησε νὰ καταδείξῃ, ὅτι ἦτο ἀναγκαῖον νὰ θεωρήσῃαι τὸ προελθὸν ὡς παρελθὸν, καὶ νὰ φροντίσωσι περὶ τοῦ μέλλοντος. Μετέβη ἀπαρατηρήτως εἰς τὴν ἀνάμιξιν, ὑποδείξας ὡς αἰτίαν τῶν παρενοήσεων τὸ ἀόριστον τῶν ὁρίων τοῦ προστατευτικοῦ δικαιώματος τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς κυριαρχίας τῆς Τουρκίας, ὅπερ ἤδη καὶ πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως θὰ ἐγένενα ψυχρότητα μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν. Ἐθεώρησεν ὡς εὐτύχημα διὰ τὴν Πύλιν, ὅτι εὕρισκει τῶρα τὴν εὐκαιρίαν νὰ παύσῃ τοῦτο ἅπαξ διὰ παντός, καὶ νὰ τὸ ἐκρίψῃ. Ἡ σημερινὴ πολιτικὴ σας πρέπει νὰ ᾔναι ἡ ἐξῆς· « Νὰ λησμονήσητε τὸ παρελθὸν, νὰ ὠφελήθητε ἐκ τοῦ παρόντος· καὶ νὰ ἐξεσφαλίσητε τὸ μέλλον σας, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἀποστολὴ πληρεξουσίου· λέγετε ὅτι οὐδὲν ἔχετε ν' ἀπαιτήσητε παρὰ τῆς Ῥωσσίας· ἀλλ' ἐν τούτοις ἐκφράζετε πολυειδεῖς ἀξιώσεις. Διὰ τῆς ἀποστολῆς ἐνὸς πληρεξουσίου θ' ἀπρκτήσητε τὰ πλεονεκτήματα συνθήκης ἀποφύγον-

τες τὰς δαπάνας πολέμου· διὰ τῆς προεργασίας ταύτης θὰ δυναθῇτε ἀμέσως ν' ἀνανεώσητε τὴν φιλίαν μετὰ τοῦ ἐπανερχομένου εἰς Κωνσταντινούπολιν ῥώσσω πρέσβευς, χωρὶς νὰ ἀνακινήσητε δυσάρεστα πράγματα.» Ἐζήτησε προσέτι νὰ ἀντικρούσῃ τὰς ἐκ σφαλερᾶς ιδέας περὶ ἀξιοπρεπείας πηγαζούσας ἐνστάσεις, καὶ ἐσυμβούλευσε τῇ Πύλῃ νὰ παραστήσῃ εἰς τὸν λαὸν αὐτῆς, ὅτι ἡ ἀποστολὴ τοῦ πληρεξουσίου προέρχεται ἐξ αὐτῆς τῆς ιδίας, καὶ εἶναι ὅρο· τὸν ὁποῖον αὕτη ἐπιβάλλει εἰς τὴν Ῥωσσίαν.

Ὅλοι οὗτοι οἱ λόγοι δὲν ἡδυνήθησαν νὰ μεταπείσωσι τὴν Πύλῃν. «Κρίμα», ἀπεκρίθη ὁ Ζανίπ-ἐφένδης, «ὅτι ὁ φίλος μας ὀφείλει νὰ ὑπερσπεύῃ τὸν τρόπον σαθρὰν ὑπόθεσιν. Κρίμα ἐστὶ μαῖλλον, ὅτι θέλει νὰ γινώσκῃ κάλλιον ἡμῶν αὐτῶν, ἂν ἔχωμεν ν' ἀπαιτήσωμέν τι ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας. Ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι ἡμεῖς οὐδὲν οὐδαμῶς ἀξιοῦμεν παρὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἐὰν πέμψῃ πάλιν ἐνταῦθα πρέσβυν, θὰ τὸν δεχθῶμεν φιλικώτατα· ἀλλὰ θέλομεν νὰ ἐμμείνωμεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν συνθηκῶν. Οὐδεμὶς δὲ συνήκη μᾶς ὑποχρεοῖ νὰ προσκαλῶμεν τὴν Ῥωσσίαν διὰ πληρεξουσίου πρὸς ἐπανάληψιν τῶν σχέσεων, ὅταν αὕτη τὰς διακόψῃ αὐθαιρέτως. Οὐδὲν ἀξιοῦμεν, οὐδὲ προσδοκῶμεν παρὰ τῆς Ῥωσσίας· οὐδὲ ἐξαιτούμεθα τὴν μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων ὑπὲρ τῶν δικαίων ἀπαιτήσεων, ἃς ἡμεῖς βεβαίως θὰ ἀπευθύνωμεν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. Ὑπεστηρίξατε τάχα τὴν παραδόσιν τῶν φυγάδων; Μᾶς εὐχαριστήσατε τοῦλάχιστον ὅτι ἀνεβάλαμεν τὴν ἀπαίτησίν μας ταύτην; τί τέλος θὰ ἔχη ἡ διαπραγματεύσεις; τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν συνθηκῶν, καθ' ὅσον ὠφελούσι τὴν Ῥωσσίαν; ἀλλ' εἶναι ἤδη ἐκπεπληρωμένοι, ἡ τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτῶν πρὸς τὸ συμφέρον ἡμῶν; Ἀλλ' ἐμπιστευόμεθα εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, καὶ δὲν ἔχομεν χρεῖαν τῆς μεσολαβήσεως τῶν Δυνάμεων. Ὑπεφέραμεν τὴν ἀνάμειξίν σας, ἐφ' ὅσον αἱ περιστάσεις μᾶς ἠνάγκαζον ν' ἀνασεύλωμεν τὴν ἐκτέλεσιν ὁρισμῶν τινῶν τῶν συνθηκῶν,

αἵτινες διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν γενικὴν ἡμῶν ἐγγύησιν . . . Ἄλλ' ὅταν ὁ λόγος ἐκλείπῃ, ἐκλείπει καὶ ἡ ἀνάμιξις. Ἐμεθα Δύναμις ἀνεξάρτητος, καὶ ἔχομεν, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη, τὸ δικαίωμα νὰ κανονίζωμεν μόνοι τὰς ἐσωτερικὰς ἡμῶν ὑποθέσεις. Δὲν ἔχει ἡ Μεγάλη Βρεττανία ἑκατομμύρια Μουσουλμάνων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν της ἐν τῇ Ἰνδικῇ; Ἐὰν οὗτοι ἐπανίσταντο, θὰ ἠνέχεσθε σεῖς τὴν ἀνάμιξίν μας, ἢ θὰ ἐπέμπατε ἐπὶ τῇ ἀπαιτήσει ἡμῶν πληρεξούσιον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα διαπραγματευθῇ περὶ τῶν μέτρων, ἅτινα θὰ ἤρresκον ἡμῖν νὰ ἐπιτρέψωμεν νὰ λάβῃτε κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν; Ὁ αὐτοκράτωρ θέλει τῷ ὄντι τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ τινὲς τῶν συμβούλων τοῦ ἐπιθυμοῦν τὸν πόλεμον. Μέχρι τοῦδε αἱ ραδιουργίαι τῶν ἀπέτυχον, διὰ τοῦτο τρέπονται νέαν ὁδόν. Ἠξεύρουσιν ὅτι ὁ πληρεξούσιος ἡμῶν θ' ἀπέρριπτε τὴν ἀπαίτησιν τοῦ νὰ ἐπιτρέψωμεν τὴν ἀνάμιξιν, τοῦτο δὲ θὰ ἐπέφερε τὴν διχοπλὴν τῶν διαπραγματεύσεων· ἐφ' ἡμᾶς δὲ τότε θὰ ἐπιπτεν ὅλον τὸ πταῖσμα· θὰ παρίστανον εἰς τὰ ὅμιματα τῆς Εὐρώπης ἡμᾶς μὲν ὡς ταραξίας, τὸν δὲ πόλεμον ὡς ἀναγκαῖον. Ὅστις ἔχει εἰς χεῖρας ὡς ἡμεῖς τὸν μῖτον ὅλων τῶν μυστικῶν προπαρασκευῶν τῆς ἐλληνικῆς ἀνταρσίας, δὲν δύναται νὰ ἀπατηθῇ κατὰ τοῦτο.

« Δὲν εἴμεθα ἐν τῷ δικαίωματι ἡμῶν; Ὅχι μόνον δὲν προσαιτοῦμεν ξένην ἀνάμιξιν, ἀλλὰ μάλιστα ἐπιμόνωκας παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς ἀπχλλάξῃτε τῆς ὑπηρεσίας ταύτης. Κἀλλιον παντὸς ἄλλου γινώσκομεν, ὥς πρέπει νὰ μεταχειρισθῶμεν τοὺς ὑπηκόους μας. Καὶ ἄλλοτε ἔκαμαν οἱ Ἕλληνες ἐπαναστάσεις, ἀλλ' οὐδεμία χριστιανικὴ Δύναμις ἀνεμίχθη εἰς αὐτάς. Τότε δὲ τὰς κατεβάλαμεν καὶ τώρα πάλιν δυνάμεθα νὰ τὸ κατορθώσωμεν.

Ὁ Στραγκφόρδος ἠρνήθη ῥιτῶς, ὅτι αἱ Δυνάμεις προτίθενται ν' ἀναμιχθῶσιν εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς Πύλης, ἀλλ' εἶπεν ὅτι χρέη φιλανθρωπικὰ, ἰσχύοντα εἰς ὅλας τὰς πεπολιτισμένας χώρας, ἐπιβάλλουσιν εἰς τὰς Δυνάμεις; νὰ μὴ μένωσιν

ἀδιάφοροι θεαταὶ τῶν ὤμοτήτων τοῦ πολέμου τούτου, τοῦ μόνου ἤδη ἐφ' ὅλης τῆς γῆς. Ἀλλως ὁ διοριστέος ὀθωμανὸς πληρεξούσιος θὰ ἦτο βεβαίως κύριος νὰ πορρίψη ὅ,τι θὰ ἔκρινεν ἄτοπον, ἂν καὶ αἱ δυνάμεις δὲν εἶχον σκοπὸν νὰ προβάλῃσι τι ἄτοπον. Τὴν παράδοσιν τῶν φυγάδων ἐκήρυξεν ὁ Στρακγφόρδος ὡς ὑποχρέωσιν, ἧς ἡ ἐκπλήρωσις θὰ ἦτο δυσχερὴς καὶ εἰς τὴν Πύλην καὶ εἰς τὴν Ῥωσίαν, καὶ ἐσυμβούλευσε νὰ μὴν ἐπανεέλθῃσι πλέον εἰς αὐτήν. Ἐπέμεινε δὲ εἰς τὴν ἀποστολὴν πληρεξουσίου, καὶ ἐὰν αὕτη θὰ εἶχε μόνον τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ γνωστοποιήσῃ τῇ Ῥωσικῇ κυβερνήσει τὸν διορισμὸν τῶν Ὀσποδάρων. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ ἤρνούντο τοῦτα ἐπιμόνως λέγοντες, ὅτι τοιαύτη γνωστοποίησις ἐσυνειθίζετο καὶ γίνεται πρὸς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείαν, καὶ ὅχι πρὸς τὸ Ῥωσικὸν ὑπουργεῖον, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τώρα ἐγένετο πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τῆς πρεσβείας ταύτης, τὴν ἀγγλικὴν καὶ αὐστριακὴν.

Ἀφοῦ ἀπερρίφθησαν τοιοῦτοτρόπως ἅπκσαι αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ ἄγγλου πρεσβέως, ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἀνέπτυξε πόσον ἡ Πύλη ἐξεπλήρωσε καθ' ὀλοκληρίαν τοὺς τέσσαρας ὅρους τοῦ τελεσιγράφου. Ἡ ἀπολογία του κατὰ τῆς ἀξιώσεως τοῦ νὰ ὑπογράψῃ ἐν ἰδιαιτέρῳ ἄρθρῳ τὴν διάκρισιν τῶν ἐνόχων ἀπὸ τῶν ἀθώων ἦτο καὶ εὐγλωττος καὶ πειστικὴ, καὶ ἐπεὶ δὲ δεικνύει τὸν τρόπον, καθ' ὃν τοῦρκος μεγιστὰν καὶ ὑπουργὸς τῆς Πύλης ἐθεώρει τὰς ὁμότητες, διὰ τὰς ὁποίας ὀλοκληρὸς ἡ Εὐρώπη κατεβόα, ἐπαναλαμβάνομεν ἐνταῦθα αὐτοὺς τοὺς λόγους του· «Οὐδέποτε θὰ προσάψωμεν τῇ Πύλῃ τὸ αἶσχος τοῦ νὰ ὑποσχεθῶμεν ἐπιστήμω, ὅ,τι ἐπιβάλλει ἡμῖν τὸ καθῆκον ὡς ἀνθρώπων καὶ Μουσουλμάνων. Θὰ πράξωμεν δ' ὡς πρὸς τοῦτο, ὅ,τι μέχρι τοῦδε ἐπράξαμεν, καὶ ἐὰν ἡ προστατευτικὴ ἡμῶν χεὶρ δὲν ἐδυνήθη νὰ σώσῃ πανταχοῦ τὴν ἀθωότητα, καὶ ἡ τιμωρὸς δὲν ἔφθασε πάντοτε τοὺς κκοποριοὺς τῆς ἀθωότητος, ἐπιμαρτυρήμεθα ὅμως τὸν Θεόν, ὅστις ἐτάζει τὰς καρδίας

τῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐδὲ τοὺς δυνατωτάτους ἐποίησε παντοδυναμούς. Πρώτη καὶ θερμοτάτη εὐχὴ τοῦ Σουλτάνου ἦτο, νὰ δυνηθῇ ν' ἀκολουθήσῃ ἀπέναντι τῶν ἀπεπληκνυμένων ὑπηκόων του τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς καρδίας του· συγχὰ πυκνὰ προσέφερον αὐτοῖς συγχώρησιν καὶ λήθην· πανταχοῦ δὲ ὅπου ἡ προσφορὰ αὕτη ἐγένετο ἀποδεκτὴ, ὡς τοῦτο συνέβη εἰς πολλοὺς νῆσους, ἐρρίφθη πέπλος ἐπὶ τοῦ παρελθόντος, καὶ πανταχοῦ ὅπου οἱ ὑπῆκοι ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὰ κατήκοντά των, ἐπεδαψίλευσεν αὐτοῖς ὁ Σουλτάνος δείγματα τῆς ἐπιεικειᾶς του. Ἀλλ' ἐὰν καὶ οὕτως οἱ πλείστοι τῶν Ἑλλήνων, ἐλπίζοντες ἐξωτερικὴν βοήθειαν, ἀπερρίψαν ἀλαζωνικῶς τὴν προσφορὰν ταύτην, τότε ἡ Εὐρώπη, ἐὰν ἦναι ἀρκούντως δικαία, ἄς μὴ καταλογίσῃ τῷ Σουλτάνῳ τὸ πταῖσμα, ὅτι ἐτιμώρησεν ἐκείνους, οὐς μᾶλλον ἔπρεπε νὰ συγχωρήσῃ. Πανταχοῦ ὅπου ἐστράφησαν τὰ ὄπλα μας, ἐπέμψαμεν προηγουμένως τὴν ὑπόσχεσιν τῆς συγχωρήσεως. Ἀλλ' ὁποῖαν ὑποδοχὴν εὗρον οἱ κομίσται τῶν λόγων τούτων τῆς εἰρήνης; ἐφνεύθησαν ἀπανθρώπως, καὶ χλεύη ἦτον ἡ ἀπάντησις. Εἰς αὐτὴν τὴν Χίον, τὴν δυστυχῆ ταύτην νῆσον, ἥτις ἐγένετο τὸ θέατρον ἀποτροπαιῶν ἀταξιών, ὁ Καπουδάν-πασσᾶς πολλάκις ἐπανάλαβε τὴν ὑπόσχεσιν περὶ τῆς ἐπιεικειᾶς τοῦ Σουλτάνου, ἀλλ' οἱ ἀντάρται ἀπεκρίθησαν σφάζαντες τοὺς δυστυχεῖς Μουσουλμάνους, οἵτινες ἤσαν εἰς χεῖρας τῶν βαρβάρων τούτων χριστιανῶν. Δύναται τις λοιπὸν νὰ θαυμάζῃ, ἐὰν ὑπῆρξεν φοβερὰ ἡ ἀνταπόδοσις; Οὐχ ἦττον ἡ συμφορὰ τῆς Χίου λύπης βαρυτάτης ἐπλήρωσε τὴν καρδίαν τοῦ Σουλτάνου. Ἀλλ' ἡ δύνατο νὰ παρηγορῆται, ὅτι δὲν ἐξηρτάτο πλέον ἀπ' αὐτοῦ, νὰ στοματήσῃ τὸν ῥοῦν τῶν ὡμοτήτων, ἀπὸ οἱ ἀντάρται εἶχον ἀπορρίψει ἀλαζωνικῶς τὴν διὰ τῆς σφραγίδος καὶ τοῦ ἱεροῦ λόγου του ἐξισφαλισμένην συγχώρησιν. Ὁ φίλος ἡμῶν πρέσβυς πολλάκις ἀπέτεινε πρὸς ἡμᾶς κερὰ πονα περὶ τῆς συμφορᾶς τῆς Χίου, ἀλλ' οὐδέποτε ἔκρινε νὰ ναφέρῃ τι περὶ τῆς οὐχ ἦττον θλιβερᾶς τύχης τῶν ἀθλίων Μου-

σουλμάνων, οἵτινες ἐν Τριπόλει, Ναυαρίνῳ, Κορίνθῳ, καὶ ἐσχάτως ἐν Ἀθῆναις ἐσφάγησαν παρυσπύνδως. Ἐρωτῶμεν αὐτὸν ἂν αἱ ὠμότητες αὐταὶ δὲν ἐπρεπεὶ ἀναγκαιῶς νὰ ὠθήσωσι τὸν λαὸν ἡμῶν εἰς τὰ ἐσχάτα καὶ νὰ διεγείρῳ ἐν αὐτῷ τὸ αἰσθητὴ τῆς ἐκδικήσεως; Οἱ ἀδελφοὶ Μουσουλμάνοι ἐπρεπε νὰ ἦναι πλέον ἢ ὀλιγώτερον παρὰ ἄνθρωποι, ἵν' ἀντιστῶσι κατὰ τοσούτων ἐρεθισμῶν. Καὶ αὕτη δὲ ἡ κυβέρνησις οὐδένα κατεδίκασεν εἰς θάνατον, χωρὶς νὰ ἔχη ἀποδείξει περὶ τῆς ἐναγῆς του».

«Τοὺς ὁμήρους τῆς Χίου!», ἀνεβόησεν ὁ λόρδος Στρακχγφόρδος. — «Ὁμηροὶ βεβαίως ἦσαν», ἀπεκρίθη ὁ ρεϊζ-ἐφένδης, «ἐγγυηταὶ δηλονότι περὶ τῆς πίστεως τῶν συμπολιτῶν των, καὶ οὗτοι ἐγίνωσκον εἰς ποῖον κίνδυνον ἐξέθετον αὐτοὺς. Καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς καὶ εἰς ὅλας τὰς χώρας ἐδόθησαν ὁμηροὶ, καὶ τοῦτο οὐδαμῷ ἐθεωρήθη ὡς ἀπλοῦς μόνον τύπος. Ἄς ὑποθέσωμεν, ὅτι χριστιανὸς στρατηγὸς λαμβάνει ὁμήρους διὰ τὴν παρῆχον φρυγίον, ἢ τὴν ἐκπλήρωσιν ὑποχρεώσεώς τινος, καὶ ἡ παράδοσις δὲν γίνεται, ἢ ἡ ὑποχρέωσις δὲν ἐκπληροῦται, τί θὰ κάμῃ τοὺς ὁμήρους; Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου, οἱ ὁμηροὶ τῆς Χίου ἦσαν καὶ πρωτοπικῶς ἐνοχοὶ· πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἦσαν κατὰσκοποι, καὶ ἐπεμπον τοῖς συνενόχοις αὐτῶν εἰδήσεις, ἃς ἡμεῖς συνελάβαμεν».

«Ὁ πρέσβυς ἀπετύθυεν ἡμῖν παραστάσεις περὶ τοῦ ἐξανδραποδισμοῦ, ἀλλὰ δὲν γινώσκει, ὅτι ὁ νόμος καὶ ἡ θρησκεία ἡμῶν ἐπιτρέπει τοῦτον; Δὲν μετέρχονται τάχα καὶ χριστιανοὶ τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων, ἐμπόριον ἀλλόγων ἀνθρώπων, οἵτινες οὔτε ἐντάρται οὔτε ἡττημένοι πολέμιοι εἶναι, οὔτε νομίμως ὑποδουλωμένοι; Δὲν εἶναι πολλὸς καιρὸς, ἀφ' οὗ πολλοὶ Δυνάμεις ἐδίσταζον νὰ θεωρήσωσι τὸ εἶδος τοῦτο τῆς δουλείας, τὴν ὑπόταν μόνον ὁ παραλογισμὸς δύναται νὰ ἐξοικωῇ πρὸς τὴν παρ' ἡμῖν νόμιμον δουλείαν, ὡς μισαρὰν καὶ ἀνόσιον ἀθμιουργίαν. Γινώσκει προσέτι ὁ πρέσβυς, ὅτι χιλιάδες Μω-

σουλμάνων ἔτι καὶ νῦν διατελοῦσι δέσμηοι τῶν Ἑλλήνων, καὶ θὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι μεγάλη διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἡμεῖς μεταχειρίζομεθα ἐκείνους, οὗς ἡ ἄφρων ἀνταρσία ἔχει φέρει εἰς τὰς χεῖράς μας, καὶ τῶν ὠμοτήτων, αἱ οἱ ἀλαζώνες Ἕλληνες διαπράττουσι κατὰ γερόντων, γυναικῶν καὶ παιδίων, ὅσους ἡ ἀπόφασις τῆς θείας προνοίας ἔρριψεν εἰς αἰχμαλωσίαν».

«Πθέλῃσα νὰ πραγματευθῶ ἐκτενέστερον καὶ νὰ ἐξαντλήσω τὸ ζήτημα τοῦτο, διότι ἐν Εὐρώπῃ δίδει ἀφορμὴν εἰς μεγάλη ψεύδη, ἐξογκώσεις καὶ ὑπερβολικὰς εὐαισθησίας. Ἐὰν ὁ φίλος ἡμῶν πρέσβυς ἀπαιτῇ ἰδιαιτέρον ἄρθρον, ἐξασφαλίζον τὴν διάκρισιν τῶν ἐνόχων ἀπὸ τῶν ἀθώων, τῷ ἀναπολῶ τὰ μέτρα, ἅτινα κατὰ τὰς τελευταίας τέσσαρας ἐβδομάδας ἐλήφθησαν ἐν αὐτῇ τῇ πρωτεύουσῃ. Ἐκκλοντάδες Μουσουλμάνων ἐτιμωρήθησαν διὰ θανάτου, διότι ἐφόνευσαν ἢ ἐλήστευσαν ἀθώους ρηγιάδας. Βλέπετε λοιπὸν ὅτι ὁ Σουλτάνος εἶναι δίκαιος, καὶ γινώσκει νὰ προστατεύῃ τὸν ἀθῶον ρηγιὰν καὶ νὰ τιμωρῇ τὸν ἐνοχον Μουσουλμάνον».

Ἡ συνδιάλεξις αὕτη ἐπερατώθη, δηλωσάντων τῶν τούρκων ὑπουργῶν, ὅτι ἡ Πύλη οὐδέποτε καὶ οὐδαμῶς θὰ παραδεχθῇ τὴν ξένην ἀνάμιξιν, καὶ οὐδέποτε νὰ παραβῇ τὰς συνθήκας. Ὁ Στραγκφόρδος ἐμειονέκτει ἀπέναντι αὐτῶν, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ στηρίξῃ τὴν ὑπόθεσιν του ἐπὶ νόμων, καὶ ἐπιπλέον οὔτε συμφέροντα νὰ προσφέρῃ οὔτε ἀπειλὰς νὰ ἐκφράσῃ ἠδύνατο.

Ἐνῶ ἡ εἰδήσις τῆς ματαίας ταύτης συνδιαλέξεως ἀπεστέλλετο εἰς Βιέννην, ἤρχοντο ἐκεῖθεν αἱ ὁδηγίαι πρὸς τὸν λόρδον Στραγκφόρδον, αἵτινες διέγραφον αὐτῷ τὸ σχέδιον τῆς προσβολῆς. *) Ἐχρονολογοῦντο δὲ ἀπὸ 31 Ἰουλίου καὶ περιεῖχον τὰ ἐξῆς θέματα.

1. Ἡ ἐκκένωσις τῶν Ἡγεμονειῶν πρέπει νὰ γείνη ὁλοσχε-

*) Ἡ Παράρτ. Γ. 21.

βας, ὁ δὲ διορισμὸς τῶν Ὀσποδάρων εἶναι μέτρον ὅπως δευτερεῖον.

2. Ἡ Πύλη ὀφείλει, ἵνα διευκολύνῃ ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ συντελέσωμεν εἰς τὴν πλήρη συμφιλίωσιν, νὰ συνομολογήσῃ μετὰ τῶν πρέσβων τῶν συμμάχων Δυνάμεων, ὅτι ἡ ἀμνηστεία εἶναι πρᾶγμα ἀναγκαῖον, ἵνα ἐπαναφέρῃ τοὺς ἀπεπλανημένους.

3. Ἀμ' ἀφοῦ ἡ Πύλη δώσῃ τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην, πρέπει νὰ πεισθῇ, ὅτι ἡ ἀμνηστεία κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις ἄνευ τῆς συνεργείας τῶν Δυνάμεων καὶ πρὸ πάντων τῆς Ῥωσσίας εἶναι ματαία.

4. Ἡ συνέργεια αὕτη προϋποθέτει προσισαγωγικὴν διπραγμάτευσιν, αὕτη δὲ τὴν ἀποστολὴν πληρεξουσίου.

5. Πᾶν μέτρον τῆς Πύλης, ὅπερ φέρει εἰς συμφιλίωσιν μετὰ τῆς Ῥωσσίας, θὰ ἐπιδοκιμασθῇ πληρέστατα ὑπὸ τῶν συμμάχων, ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ παρραθῶσιν αἱ προειρημέναί προτάσεις.

Λαβόντες τὴν περὶ τῆς συνδιαλέξεως τῆς 27 εἶδῃσιν οἱ ἐν Βιέννῃ ἐννόησαν, ὅτι ἡ ἐλπίς τοῦ νὰ ὑποβάλωσι τοῖς Μονάρχαις κατὰ τὴν συνέντευξιν αὐτῶν ὑπόθεσιν πεπερατωμένην ἐματαιώθη. Ὁ Μεττερνίχος ἐπέμεινεν εἰσέτι εἰς τὴν ἀμνηστείαν, διότι, καὶ ἐὰν οἱ Ἕλληνας δὲν τὴν ἐδέχοντο, οὐχ ἦτον ἡ θέσις τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὴν Πύλην θὰ ἐγίνετο φιλικωτέρα. Ὁ δὲ Στραγκφόρδος ἠλπίζε νὰ λάβῃ καὶ κατ' αὐτὸν τὸν αὐγούστον τὴν ὑπόσχεσιν τοῦλάχιστον τῆς ἀμνηστείας, καὶ ἔγραψε τὴν 22 πρὸς τὸν Σὶρ Ροβέρτον Γόρδωνα, πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας ἐν Βιέννῃ, ὅτι δὲν θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ὅπου εἶχε ζητήσῃ νὰ ὑπάγῃ, πρὶν ἢ δυνηθῇ νὰ λάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην. Ἔνεκα τούτου ἐβίαζεν εἰς νέαν συνδιάλεξιν. «Οἱ τοῦρκοι ὑπουργοί», ἔγραφεν, «εἶναι λογικοὶ ὅταν ὁμιλῶσι, καὶ παράλογοι ὅταν γράφωσιν. Αἱ διαφωνώσεις των εἶναι μὲν καλῶς συντεταγμέναι, ἀλλ' αἱ μεταμέλειαι των, τὰ καλούμενα παρὰ ζωγράφους penitimenti, δι-

φθείρουν τὰ πάντα· καὶ ἡ συνδιάλεξις αὕτη οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἔσχεν, ἂν καὶ ὁ Στρακγφόρδος ἐζήτησε νὰ ἐπωφεληθῇ τοὺς φόβους, οὓς ἡ προσεγγίζουσα συνέντευξις τῶν βασιλέων καὶ ὑπουργῶν ἐν Βεζώνῃ ἐνεποιεῖ αὐτοῖς. *) Ἡ εἰδησις περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Λονδονδεῖρβὴ ἐπετάχυνε τὴν ἀναχώρησιν του. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν (5 Σεπτεμβρίου) ἡ Πύλη ἐπέδωκεν αὐτῷ καὶ ἄλλην διακδίνωσιν, συντεταγμένην κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν προφορικῶν ἀνακοινώσεων τῶν ὑπουργῶν. Ἐμείνει δὲ ἀμετακίνητος ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῶν συνθηκῶν. «Θέλετε τὴν διάλυσιν τῆς ἐπαναστάσεως;» ἔλεγεν ἐν αὐτῇ, «πολὺ καλὰ, τότε μὴ ἀναμιγνύεσθε εἰς αὐτὴν οὔτε φανερά οὔτε μυστικά».

Ὁ Στρακγφόρδος ἀπῆλθε σχεδὸν ἀπληπισμένος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν 5 Ὀκτωβρίου ἔγραψεν ἐκ Βιέννης τὴν γνώμην του ταύτην πρὸς τὸν Γεώργιον Κάνιγγα, τὸν διάδοχον τοῦ Λονδονδεῖρβὴ. **) Ἡ πιθανότης τῆς ἐπαναλήψεως τῶν διπλωματικῶν σχέσεων ὡς ἄμεσος συνέπεια τοῦ παρὰ τῆς Πύλης ἀπαιτουμένου καὶ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ἀπ' εὐθείας ποιητέου βήματος ἀποκαλύει ἀκριβῶς αὐτὴν ἀπὸ τοῦ νὰ ποιῇ τὸ βῆμα τοῦτο. Εἶναι λίαν εὐτυχὴς ὅτι ἀπηλλάγη τῆς ἐπιτηρήσεως καὶ ἀναμίξεως τοῦ ῥώσσου πρέσβειος, καὶ καταγίνεται πολὺ νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς ἀπουσίας αὐτοῦ πρὸς ἐκρίνωσιν τῶν πολυπληθῶν καὶ μεγάλων καταχρήσεων, εἰς ἃς ἔδωκεν ἀφορμὴν ἡ ῥωσικὴ ἐπιβρόχη, διὰ τοῦτο ἐπιθυμεῖ τὴν παράτασιν τῆς παρούσης καταστάσεως. Ἐπειδὴ δὲ ἀντέστη εἰς τὸν κίνδυνον, εἰς ὃν ὥθησε τὰ πράγματά της ἡ ἀνάκλησις τῆς ῥωσικῆς πρεσβείας, νομίζει ὅτι τῶρα πλέον εὖρε τὸ συμφέρον αὐτῆς, καὶ δὲν θέλει νὰ τὸ παραιτήσῃ. Ὅθεν σφαιρωτάτον εἶναι νὰ πιστεύωμεν, ὅτι ἡ Πύλη θὰ ζητήσῃ τὴν ἐπαναλήψιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Ῥωσσίας. Εἰς ταῦτα προστίθεται καὶ ἡ ὑπερφάνεια τοῦ Σουλτάνου, ὅστις

*) Ἡδὲ παρὰρτ. Γ. 23. **) Αὐτόθι Γ. 23. α. 6.

οὐδέποτε θὰ συγκατατεθῇ νὰ κοιήσῃ πρῶτος τὸ βῆμα τοῦτο, διότι θεωρεῖ ἑαυτὸν ὡς ἡδικημένον, πιστεύει ὅτι ἐξεπλήρωσεν ὅλας τὰς ὑποχρεώσεις τῶν συνθηκῶν, καὶ ἴσταται ἀπέναντι Δυνάμεως, ἥτις ἐπιμόνως ἀρνείται νὰ ἐκληρώσῃ τὰς ἐδικὰς τῆς, καὶ κατ' ἐκαστὴν συγχωρεῖ ἐπιδρομὰς εἰς τὰς ἐν Ἀσίᾳ ὁμόρους χώρας. Ὡς ἡπάτων τὴν κυβέρνησιν τῆς Α. Μ., ἐὰν ἐξέφραζον τὴν ἐλπίδα, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ προχωρήσωμεν ἐν βῆμα διὰ τῶν μέχρι τοῦδε ἐφαρμοσθέντων μέσων.» Αὕτη τῷ ὄντι ἦτον ἡ ἀληθὴς κατάστασις τῶν πραγμάτων, καὶ ἐχρησί- ζετο ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ πείρα τοῦ πρίγκιπος Μεττερνίχου, ἵνα μὴν ἀπελπισθῇ.

Τὸν Σεπτέμβριον ἐφθασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος εἰς Βιέννην. Εὐρὲ δ' ἐκεῖ τὰς εἰδήσεις τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου. Αἱ αἰτιάσεις, τὰς ὁποίας ἡ Πύλη ἤγειρε κατὰ πολλῶν ῥώσων ὑπαλλήλων, τὸν ἐλύπησαν καίριως. Ὑπεδέχθη τὸν λόρδον ψυ- χρῶς. Διακρίνωσις δέ τις τοῦ κόμητος Νεσσελρώδου ἐξεδήλου τὴν αὐτὴν εὐαισθησίαν. Διαβρῆδην ἐκατηγόρουν οἱ Ῥῶσοι τὸν λόρ- δον ὅτι ἐπρόδωκε τὴν τιμὴν των. Καὶ αὐτὸς ὁ Κάννιγκ ἀνη- σύχασε κατὰ τι ἕνεκα τούτου. Ὁ Στραγκφόρδος τῷ ἔγραψεν ἐκ Βιέννης τὴν 5 Ὀκτωβρίου, ὅτι ὅσον πλείονον ἐσυνηγόρει ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, τοσοῦτον ἐδυσφόρει κατ' αὐτοῦ τὸ ῥωσικὸν ὑπουργεῖον, καὶ τοῦτο βεβαίως διότι, παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπιθυμεῖ τὸν πόλεμον. Ἀβέλτερον δὲ θὰ ἦτο ν' ἀξιώσαι παρ' αὐτοῦ ἵνα ὑπερασπίσῃ τὴν ἀθωότητα τῶν Ῥώσων πρακτόρων. Οὐδεὶς τῶν πρακτόρων τούτων εἶναι καθαρὸς, καὶ κατέβαλε πολὺν κόπον ν' ἀποφύγῃ τὰς ἀποδείξεις, ἃς εἶχε συναθροίσει ὁ Κουρσὴδ-πασσᾶς ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ ἃς ἡ Πύ- λη εἶχε τὴν διάθεσιν νὰ τῷ υποβάλῃ. Ὁ πρίγκιψ Μεττερ- νίχος, ὅστις ἐθεώρει τὸν Στραγκφόρδον ὡς ὄργανον χρησιμώ- τατον, κατώρθωσεν ἐντὸς ὀλίγου νὰ τὸν διαλλάξῃ πρὸς τὸν αὐ- τοκράτορα. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ὑπὲρ ποτε εἶχε τὴν ἀπόφασιν νὰ θεωρῇ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως ὡς μέγιστον

καθῆκον αὐτοῦ. Ἀπέβαλε μετ' ἀποστροφῆς τὸν στοχασμὸν τοῦ νὰ προβῇ εἰς πόλεμον ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως, ὅπου καὶ ὅπως ἂν ἀνεφαίνετο. Ἀπεστράφη μάλιστα καθ' ὁλοκληρίαν τὸν Καποδίστριαν, ὥστε αὗτος ἠναγκάσθη νὰ παραιτήσῃ τὸν σκοπὸν τοῦ καὶ νὰ ἀποσυρθῇ ἐκ τοῦ πεδίου. Ὅθεν ἐξήτησε καὶ ἔλαβεν ἄδειαν, τὴν ὁποίαν οἱ φίλοι τοῦ ἠρέσκοντο νὰ θεωρῶσιν ὡς ἀόριστον, τὴν ὁποίαν ὅμως αὐτὸς ἐθεώρει τοιαύτην, οἷα ἦτο, πλήρης δηλονότι παραίτησις. Ἐπέστρεψε δὲ εἰς τὰ λουτρὰ τοῦ Ἑμς, ἐνῶ ὁ αὐτοκράτωρ ἐπορεύθη εἰς Βιέννην. Ἐκ τῶν συμβάντων δὲ προσεδόκα νὰ δικαιολογηθῇ ὡς ὑπουργός, καὶ εἶχε δίκαιον εἰς τοῦτο, διότι αἱ προθέσεις ἐξαρχοῦν μὲν διὰ τὴν ἰδίαν συνείδησιν, ἀλλὰ μόνη ἡ ἐκδοσις ἀποφασίζει περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν βουλευμάτων καὶ ὁδηγιῶν. Οἱ ἔσχατοι δεσμοί, οἵτινες συνέδεον ἔτι αὐτὸν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐλύθησαν μετ' ὀλίγον. Ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἰταπνίας ἀπησχόλει τότε πρὸ πάντων τὸν αὐτοκράτορα, δι' ὃ ἐπεθύμει ν' ἀπαλλαγθῇ διὰ πάσης θυσίας τῆς τουρκικῆς ὑποθέσεως.

Τοιαύτην ἔχων ἀπόφασιν ἐπορεύθη εἰς Βερώνην, διότι ἐκεῖ εἶχαν μετατοπίσει τὴν Σύνοδον, ἥτις ἔπρεπε κατὰ τὴν ἐν Λαῦβᾶχῃ γενομένην συνενόησιν νὰ συνέλθῃ ἐν Φλωρεντίᾳ. Τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα συνεζητήθη ἐν ἐμπιστευτικαῖς συνδιαλέξεσι μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, πρίγκηπος Μεττερνίχου, κόμητος Νεσσελρώδου, Βαλλῆ Τατιτσέφ καὶ λόρδου Στραγκφόρδου, διότι ἔκριναν καλὸν νὰ μὴ τὸ ἀναμείξωσι μετὰ τῶν λοιπῶν διαπραγματεύσεων. Ἐν τῇ τετάρτῃ συνεδριάσει τὴν 9 Νοεμβρίου *) ὁ Τατιτσέφ κατεχώρισεν εἰς τὰ πρακτικὰ, ὅτι ἡ ἐπανάληψις τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Πύλης ἐξηρτᾶτο ἐκ τῶν ἐξῆς ὁρῶν.

1. Νὰ κηρύξῃ ἡ Πύλη, ὅτι θέλει νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ τῶν Συμμάχων περὶ τῆς ἐγγυήσεως, ἥτις

*) 18. Παράρτ. Γ. 24.

ἔπρεπε νὰ δοθῇ τοῖς Ἕλλησι περὶ καλλιτέρου μέλλοντος αὐτῶν, ἢ νὰ ἐπιδείξῃ σειράν γεγονότων, βεβαιούντων τὸν σεβασμὸν αὐτῆς πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν εἰρήνην ἐν Ἑλλάδι.

2. Ν' ἀπευθύνῃ τῇ Ρωσσίᾳ κατ' εὐθείαν δῆλωσιν περὶ τῆς κενώσεως τῶν Ἡγεμονειῶν καὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν Ὀσποδάρων.

3. Ν' ἀνακαλέσῃ τὰ καλῶντα τὴν ξένην ναυτιλίαν μέτρα.

Τὴν τελευταίαν ταύτην ἀπαιτήσιν ὁ Ἀλέξανδρος ἐθεάρεi ὡς ἐντιμὸν τρόπον ὑποχωρήσεως. Ἀπῆτει δὲ νὰ κηρυχθῇ ἐλευθερία ἢ ναυτιλία ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἢ τουλάχιστον νὰ κλείσῃ ἡ Πύλη τὰ ὅμματα ὑπὲρ τῆς ἰσπανικῆς, πορτογαλικῆς, σικελικῆς καὶ ἄλλων σημαίων, αἵτινες δὲν ἐδικαιούντο εἰσεῖτι εἰς τούτο. Ὁ Στραγκφόρδος ἐν τῇ πολλᾷ μνημονευθείσῃ ἐπιστολῇ τῇς 5 Ὀκτωβρίου πρὸς τὸν Κάνιγκα οὐδεμίαν ἐλπίδα εἶχε δώσει καὶ περὶ τοῦ ὅρου τούτου. Αἱ καταχρήσεις τῶν σημαίων τούτων εἶχον ἀνγκάσει τὴν Πύλιν νὰ λάβῃ ἐντὸς τοῦ δυσαώματός της ὡς ἀνεξαρτήτου Δυνάμεως μέτρα, ἅτινα ἐφαίνοντο ὅτι περιώριζον τὸ ἐμπόριον τῶν μεσημβρινῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ρωσσίας, ἀλλὰ μόνον ἐφαίνοντο, διότι αἱ λοιπαὶ σημαίαι ἐκέρδιζον, ὅστις ἔχανον αἱ τῆς Ἰσπανίας, Σαρδηνίας καὶ Νεαπόλεως. Ἡ ἀγγλικὴ καὶ Ἰσπανικὴ ναυτιλία ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ πύξῃσε κατὰ τὸ διπλοῦν. Ἐκτὸς τούτου ἡ Πύλη ἐκήρυττε πάντοτε, ὅτι ἦτον ἔτοιμος νὰ συγχωρήσῃ τὸν ἐλεύθερον πλοῦν εἰς πᾶσαν σημαίαν, ἥτις ᾔθελε νὰ διαπραγματευθῇ μετ' αὐτῆς περὶ τούτου. Παράδειγμα δ' ἐσχάτως ἦτο ἡ Σουηδία. Πρὸς τὴν Ἰσπανίαν ἐδήλωσε διὰ τοῦ Στραγκφόρδου, ὅτι ἐπιτρέψῃ τὸν πλοῦν, ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ φέρῃ ἕκαστον πλοῖον ἀναλόγως τῶν τόνων αὐτοῦ ὀρισμένον ποσὸν ἀργύρου, ὅστις ἔπρεπε ν' ἀνταλλάσσεται ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς χρυσόν. Τὴν μετὰ τῆς Σαρδηνίας διαπραγματεύειν διέκοψεν ὁ θάνατος τοῦ Σάρδου ἐπιτετραμμένου. Ἡ Νεάπολις δὲν εἶχεν εἰσεῖτι ἀπαιτήσιν τι. Ἄλλως ἡ Πύλη ἐγίνωσκεν, ὅτι ἡ Ρωσ-

σία κυρίως ἐπροσπάθει νὰ κατιστήσῃ τοῖς Ἕλλησι τὸν πλοῦν τοῦτον ἐλευθερὸν ὑπὸ ῥωσικὴν σημαίαν· ἀλλ' ἡ Πύλη μαθησαίκα ἐκ τῆς πρὸ μικροῦ πείρας πόσον ταχέως ἑλληνικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ἠδύναντο νὰ μετατραπῶσιν εἰς πολεμικά, διὲν εἶχε διαθέσειν νὰ δώσῃ τὴν ἐλευθερίαν ταύτην εἰς τοὺς Ἕλληνας ὑπὸ ῥωσικὴν σημαίαν.

Ὅλαι αἱ ἀνέμεις ἐδήλωσαν ἐν τῇ τετάρτῃ καὶ πέμπτῃ συνεδριάσει, *) αἰτίαις ἐγένοντο τὴν 26 Νοεμβρίου, ὅτι θα παραγγείλωσι πρὸς τοὺς πρέσβεις αὐτῶν νὰ ὑποστηρίξωσι τὰς ῥωσικὰς ἀπειλήσεις, καὶ ὁ Τατισεφ μετὰ μίαν ἡμέραν ἐν τῇ ἑκτῇ **) ἐξέφρασε τὰς εὐχαριστίας του διὰ τοῦτο. Τὸν γονκὺν πρόξενον Πέννη, κατὰ τοῦ ὅποιου ἡ Πύλη εἶχεν ἀπεσθῆναι κατηγορίας, ἀντικατέστησεν ὁ αὐτοκράτωρ διὰ τοῦ Κ. Μεγκιάκου. Οὐδεμίαν φωνὴν ὑψώθη ἐν τῇ Συνόδῳ ταύτῃ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, καὶ οὐδεὶς λόγος ἐγένετο πλέον οὐδὲ περὶ αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀναμίξεως. Ἐνθὺ δὲ ἤδη εἶχον συμφωνήσει εἰς τὸ θέμα τοῦτο, ἐφθάσε γράμμα τοῦ Ἀνδρέου Μεταξᾶ, ὅστις ἐπορεύετο εἰς Βερόννην ὡς πληρεξούσιος τῶν Ἑλλήνων, ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν βασιλεῖα τῆς Νεαπόλεως καὶ κατ' οὐσίαν πρὸς τοὺς ἐν Βερόνῃ μονάρχαι. Ἐπισυνήπτετο δὲ καὶ ἀπόφασις τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως τῶν Ἑλλήνων, ἐξουσιοδοτοῦσα τὸν ἀπεσταλμένον νὰ ζητήσῃ εἰσοδὸν παρὰ τοῖς μονάρχεις, ἵνα παραστήσῃ τὰ δικαιοῦματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἐκθέσῃ τὰ παρόντα του. ***) Ἡ σύνοδος ἐθεώρησε καὶ ἐγγράφῃ ταῦτα ὡς ἄτοκα καὶ αὐθάδη. Ὁ Πέππας προσεκλήθη νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Μεταξᾶν ἐκ τοῦ Ἀγκάρος, ὅπου διορίζεται ὑπὸ καθάρσει· τὸ δὲ κήρυγμα τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, δημοσιευθὲν ἔλα τῇ ἀποστολῇ τοῦ Μεταξᾶ, ὅτεν ἐφθάσεν εἰς Βερόννην. ****) Οἱ Ἕλληνας ἀπεβλήθησαν ὑπὸ τῶν βασιλέων. Ἀλλὰ θὲν ἠδύνατο εὖ γένηται ἄλ-

*) 76. Παραρτ. Γ. 25. **) αὐτὴ Γ. 26.

) 78. παράρτ. Γ. 27. *) αὐτὴ Γ. 26.

λας ἦτο δὲ καὶ καλὸν τοῦτο, ὅτι μόνον ἀφ' ἐαυτῶν ὤφειλαν νὰ γείνωσι πάλιν λαός. Οἱ ἀλαζώνες καὶ ἐπιπόλατοι ἄνδρες τῶν ἀνακτοβουλιῶν δὲν ἐθεώρησαν τοῦ κόπου ἀξίον ν' ἀποβλέψωσι πρὸς αὐτούς, οἱ φιλόανθρωποι τοὺς ἐλυπήθησαν, καὶ οἱ νοήμονες τοὺς ἐπερίμεναν ἐν τῇ διὰ πυρὸς δοκιμασίᾳ τῶν κινδύνων. Ὁ λόρδος Στρχμφόρδος ἐπέστρεψε τὴν 28 Νοεμβρίου διὰ Κερκύρας εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἐκεῖ εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ ἀντικατασταθῇ ὁ διάγγελος τῆς Αὐστρίας, κόμης Λυττώφ, διὰ τοῦ βασιάνου Ὁττενφελς, ἀνδρὸς λίαν ἐπιεικοῦς, ὅστις ἐξέπιστατο καλῶς τὸ ἔργον, ὅπερ τῷ ἀπετέθη παρὰ τῷ ἱκανῷ, ἀλλὰ φιλοδόξῳ λόρδῳ. Οὗτος παρουσιάσθη τὴν 15 Ὀκτωβρίου ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου. Ἡ δὲ Πύλη καθυσχάδασα μετὰ τὴν Σύνοδόν τῆς Βερώνης, ἐσυμπληρώσει τὸν στρατὸν τῆς καὶ ἐσύστησεν ἀποθήκας ἐν τῇ Νίσσᾳ. Ἐξηκολούθει δὲ νὰ φέρηται αὐστηρῶς πρὸς τοὺς Γεντσάρους, οἵτινες διέπραττον βιαιοπραγίας· κατὰ ἀθῶων ῥυγιάδων, καὶ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐφρονέθησαν τριάκοντα ἐξ αὐτῶν. Ἐπεμψε δὲ κατεπειγούσας διαταγὰς πρὸς τὸν στόλον καὶ τὸν Κουρσιτ-πασῆν νὰ ἐπιτεχύνωσι τὴν ὑποταγὴν τῶν Ἑλλήνων.

Ἀλλὰ τὰ πολεμικὰ συμβάντα ἀπέβησαν προδήλως ὑπὲρ τούτων. Ἀφ' οὗ ὁ Δράμαλης ὑπεχώρησε μέχρις ὑποκάτω τῶν πυροβολῶν τοῦ Ἀεροκαρίνθου, ὁ Κολοκοτρώνης· ἐπέστρεψε περὶ τὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου εἰς Τρίπλιν, καὶ ἐξαφαιρέθη ὑπὸ τῆς Γερμανίας ὡς σωτὴρ τῆς πατρίδος. Οὐδεὶς ἐσέβετο τὴν ἐν τινι Μισσῇ παρὰ τὸ ἄστρον τρέμυσαν νῦν μὲν ἐνώπιον τοῦ διατάκτορος πρότερον δὲ ἐνώπιον τῶν Τούρκων κυδιάνησιν, περὶ ἧς οὐδὲν ἄλλο εἶναι γνωστὸν παρὰ τὸ πρὸς τοὺς ἐν Βιρώνῃ συνηγμένους βασιλεῖς γράμμα. Ὁ Κολοκοτρώνης διάταξε νὰ διεσπείρωσιν οἱ εἰς πᾶσαν ἐπαρχίαν ἀξιόμαχοι ἄνδρες εἰς δύο, πᾶσι οἱ μὲν ἡμίσεις νὰ ἐκστρατεύωσιν ἑκαστὸς ἐξ ἑξ ἡμέρας, οἱ δὲ λοιποὶ νὰ καλλιεργῶσι τὴν χώραν. Διάταξε δὲ νὰ σιγματίσῃ καὶ τινὰς δρχπέτας. Ἀλλὰ τ' αὐστηρά του μέτρα ἔχα-

ρακτηρίσθησαν ὑπὸ πολλῶν προύχόντων ὡς αὐθαίρετα, τὰ μέλη τῆς ἀνισχύρου κυβερνήσεως ἠργάζοντο κατ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν Γερουσίαν τῆς Πελοποννήσου ἐπέβλεπεν ἡ ἀπ' αὐτοῦ ἐξάρτησις αὐτῆς· ἡ φιλονεικία δὲ περὶ φόρων καὶ λαφύρων διήγειρε τοὺς ὀπλαρχηγούς κατ' ἀλλήλων· αἱ ἐνέργειαι τῶν διαφόρων ἀρχῶν συνεκρούοντο καὶ συνετρίβοντο. Κατήντησαν δὲ εἰς διενέξεις, καὶ ἐναντίον ὅλων τῶν προσπαθειῶν τοῦ Πέτρου Μπαυρομιχάλου, Ὑψηλάντου καὶ ἄλλων ἐπαπειλεῖτο ἐμφύλιος πόλεμος. Ἐπὶ τούτοις ὁ Ὑδραῖος Γεώργιος Κουντουριώτης ἔλαβε τὰς ἡνίας καὶ ἐκράτησεν αὐτάς.

Ὁ τουρκικὸς στόλος, ἀφ' οὗ οὐδὲν ἐπράξεν ἐμπροσθεν τοῦ Μεσολογίου, περιήλθε τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐφάνη τὴν 21 Σεπτεμβρίου, ἥτοι πολὺ ἀργά, εἰς τὰ ὕδατα τῶν Σπετιῶν, ὅπου ἀντιπαρετάχθησαν τὰ ὑδραϊκὰ καὶ σπετσιοτικὰ πλοῖα, 60 τὸν ἀριθμὸν, ὑπὸ τὸν Μισούλην κατὰ τῶν 84 μεγάλων πλοίων τοῦ ἐχθροῦ. Μέγας ἦτον ὁ τρόμος μάλιστα ἐν Σπέτσει, ὡν οἱ κάτοικοι ἔφυγαν εἰς τὴν κάλλιον ἡσφαλισμένην Ὑδραν· ἡ ἐπὶ τῆς ἀντικρὺ κειμένης ἀκτῆς, ὅπου ὅλος ὁ λαὸς ἵστατο ἑνοπλος. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ στόλος ἔφυγεν ὥστε ἡττημένος, ἐκ τοῦ κόλπου εἰς Εἰρήτην, χωρὶς οὐδὲ κἄν τὸ Ναύπλιον νὰ ἐφωδίσῃ, διωκόμενος ὑπὸ τοῦ φόβου τῶν πυρπολικῶν. Ἐάν τις παραβάλλῃ τὰς δυνάμεις, ἡ ἐκβασίς ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἦτο μεγάλη· ἀλλ' εἰς θεωρήσῃ τὴν ἰκανότητα, καὶ ταύτην τὴν φορὰν οἱ Ἕλληνες οὐδὲν ἐξετέλεσαν ἐνδοξον.

Ἐνῶ δὲ συνέβαινον ταῦτα ἐν Πελοποννήσῳ, ὁ Κουροῖτ-πασῆς ἐξώπλιζεν νέα ἐπιθετικὰ στίφη παρὰ τὴν Λάρισσαν, Ἰωάνναν καὶ Ἄρταν, καὶ αἱ προπορεῖαι παρὰ τὸν Σπερχιὸν ἔλαβον ἐπικουρίας ἀνδρῶν καὶ ἐφοδίων. Ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς μετὰ τοῦ Λούρα, ὁ Διοδοτιώτης, Μακρυγιάννης καὶ ἄλλοι ἔφραξαν τὰς θερμοπόλεις, καὶ διευκόλυναν οὕτω τὸν Ὑψηλάντην καὶ Νικητὰν νὰ κλείσωσι τὸν Ἰσθμόν. Ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ Ὑψηλάντης συμπεριλιωθέντες ἕνεκα τοῦ κινδύνου, συνηντήθησαν καὶ προσώπιν

κῶς ἐν Ἀθήναις, ὅπου ὁ πρῶτος ἐξελέχθη πανηγυρικῶς τὴν ὁ
 Ὀκτωβρίου ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων καὶ πρῶχόντων τῆς Βουλίας
 καὶ Ἀττικῆς δικτάτωρ, καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος διελύθη. Ὁ Γού-
 ρας ἔλαβε τὴν διαταγὴν ἐν τῇ Ἀκροπόλει, ἵνα τὰ ὄχυράματα
 ἐπισκευάσθωσαν καὶ πύξῃνθωσαν. Ὁ Ὑψηλάντης καὶ Νικήτας,
 ἐπειδὴ δὲν εἶχον πλέον νὰ φοβῶνται τοὺς Τούρκους ἐν Κορίνθῳ,
 ἀπῆλθον εἰς Πελοπόννησον, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ἀρχομένου τοῦ Νο-
 εμβρίου εἰς Παρνασσόν, ὅπου ὁ Μεχμέτ-πασσᾶς πρὸ ὀλίγου
 προέβη ἀπειλητικῶς μετὰ 12,000 ἀνδρῶν. Τὸ σμῆνος τούτου
 τῶν Ἀλβανῶν ἐχύθη διὰ τοῦ Χανίου τῆς Γραβιάς κάτω εἰς
 Ἀμφισσαν, ἐξεδίωξεν ἐκείθεν τὸν ὀπλαρχηγὸν Πανουριᾶν, ἔκαυ-
 σε τὴν πόλιν καὶ ἐπέπεσεν εὐθὺς κατ' αὐτοῦ τοῦ Ὀδυσσεῶς
 εἰς Λαδίων, ὥστε οὗτος μόνον διὰ τῆς ταχύτητος τῶν ποδῶν
 τὰυ διεσώθη ἐπὶ τῶν βράχων εἰς Ἀρχόβαν. Διὰ διαπραγμα-
 ταίσεων δ' ἐξηπάτα τὸν νικηφόρον πασσᾶν, ὥς οὐ ἐν μέρος τῶν
 Ἀλβανῶν ἀπεχώρησεν δυσχερῆς, καὶ ἡ εἰδησις περὶ τοῦ
 θανάτου τοῦ Κουρτίτ-πασσᾶ διέλυσε τὸν στρατόν. Τότε ὁ
 Μεχμέτης ἐπέστρεψεν εἰς Λαμίαν, καὶ ἐθεώρησε μάλιστα ἑαυ-
 τὸν εὖτυχῃ, ὅτι συνῆψε μετὰ τοῦ Ὀδυσσεῶς ἀναισθητὴν μέχρι
 τῆς ἐνοίκειας. Προσεμάλεσε δὲ καὶ τοὺς ἐν Εὐβοίᾳ Τούρκους
 ἀρχηγούς νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὴν συνθήκην ταύτην, ἀλ-
 λ' αὐτοὶ ἐξηκολούθησαν τὸν ἀμειβόμενον πόλεμόν των πρὸς ἄρ-
 κτον μὲν κατὰ τῶν Ἑλλήνων τοῦ Διαμάντω, πρὸς νότον δὲ
 κατὰ τοῦ Κριζῶτου.

Κινδυνώδεστερα ἦσαν τὰ πράγματα ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι.
 Μετὰ τὴν παρὰ τὸ Πέτα ἦτταν ἡ χώρα αὕτη ἦτον ἀνυπερά-
 σπιστος. Δι' ἀγγλικῆς μεσολαβήσεως καὶ αὐτοὶ οἱ Σαυλιῶται
 εἶχον ἀποστῆ κατὰ τὸν Αὐγουστον τοῦ ἀγῶνος, ὅλγα λείψανα
 τοῦ ἐθνικοῦ τούτου λαοῦ, καὶ διεβιάσθησαν τὸν Σεπτέμβριον,
 ἀποχωματῶντες διὰ παντός τὴν πατριδα εἰς Κεφαλληνίαν ἐπὶ
 ἰσχυρὰν πλοῖον. Ἀπολυθεὶς τώρα πλέον ὁ Ὁμέρ-πασσᾶς, διηλθ-
 ῆς πρὸς Ὀκτώβριον μετὰ 12,000 ἀνδρῶν περὶ τοὺς στεναίους

ποὺς τοῦ Μακρυνόρου, ὁδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Βαρνακίου καὶ ἄλλων Ἀκαρνάνων, αἵτινες εἶχαν ἐγκαταλείψει τὸν ἀγῶνα τῆς πατρίδος των καὶ συνθηκολογήσει μετὰ τῶν Τούρκων. Ὁ Μαυροκορδάτος, ὅστις μετὰ τὴν ἐκ Πέτα ἐπάνοδον ἀδιακόπως ἐπροσπάθει νὰ πορισθῇ ἀμυντικὰ μέσζα, ὑπεχώρησε μὲν ἐνώπιόν του εἰς Μεσολόγγιον, ἀλλ' ἀπεφάσισεν, μ' ὅλην τὴν γυμνότητά τῆς εὐρείας ταύτης καὶ κακῶς ὁχυρωμένης πόλεως καὶ ἐναντίαν τῆς γνώμης πολλῶν, νὰ κλεισθῇ ἐν αὐτῇ. Ἡ ἀπόφασις αὐτῇ ἐφάνη τότε παράταλος. Ἀλλ' ὁ Μαυροκορδάτος ἐμπλεως ὦν θάρρους καὶ πολύτροπος ἔκρινεν ὀρθῶς τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Ἄν καὶ κατ' ὄνομα μόνον δοξητὸς τῆς κυβερνήσεως, δὲν εἶχε πέσει ἕνεκα τῶν δυστυχημάτων τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸ βῆρας τῆς περιφρονήσεως, ἥτις ἐπέκειτο τότε κατὰ τοῦ ἐκτελεστικοῦ καὶ νομοθετικοῦ σώματος, οὐδ' εἶχε περιπέσει εἰς τὰ σφάλματά των, καὶ ἐνήργει πάντοτε τιμώμενος προσωπικῶς ὡς μεσάζων μεταξὺ τῶν ἐβρίζοντων κομμάτων. Ἐξέσυρε δὲ ταῦτα νὰ παροτρύνῃ τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ φίλους του, καὶ νὰ διάκηται φιλικῶς καὶ μετ' αὐτοῦ τοῦ Ὀδυσσεύς. Ἐὰν κατάρθου ν' ἀντιστῇ εἰς τὴν πρώτην ὁρμὴν, ἤλπιζεν εὐνοϊκὴν τραπεὴν τῶν πραγμάτων. Μετὰ τοῦ Μεσολογγίου ἐθεώρει ὅτι ἀναπόλλυτο διὰ παντός ἡ δυτικὴ Ἑλλὰς, καὶ ὅτι ἐφ' ὅσον ἀντειχεν αὐτὸ, ἡ χώρα ἡδύνατο μὲν νὰ κατακλυσθῇ, ἀλλ' ὅχι καὶ νὰ κυριευθῇ. Ὅθεν ἀπέβριψε τὴν πρότασιν τῶν ἀρχῶν τῆς Ζακύνθου, αἵτινες τῷ προσέφερον καταφύγισιν. Ἐπέβαλλε τοῖς περιφόδοις σιωπὴν, καὶ ἐξωργόνησεν ἐν ταῖς καρδίαις ὅλων τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀντιστάσεως.

Τὴν 6 Νοεμβρίου ἐφάνη ἡ προπορεία τοῦ Ὁμέρ-Βουϊνῆ ἐμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου. Οἱ ἱππεῖς του ὑπὸ τὸν Ῥεσχιδ-πασσᾶν κατέσφαξαν τὸ ἥμισυ τοῦ μικροῦ σώματος τοῦ Μάρκου Βότσαρη, καὶ ὁ ἀνδρείος οὗτος ὁπλαρχηγὸς σχεδὸν ὡς ἐκ θαύματος μόνον διέφυγε τὰς χεῖρας των. Τὴν 9 ἡ καρδιά τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἦτο περιεκλεισμένη. Ἡ πόλις περικυκλω-

μὴν μόνον δι' ἀθλίας τάφρου, μόλις ἑπτὰ πόδας βαθείας, καὶ διὰ περιτειχίσματος οὐδὲ κἄν τοσοῦτον ὕψηλόν· ἀνευ ἀρκέτης φρουρᾶς, διότι ἐχρειάζετο 4,000 ἀνδρῶν, καὶ μόλις εἶχε τὸ δέκατον τούτων· ἀνευ προμηθειῶν, ἀνευ χρημάτων καὶ ὀπλίων, βεβαίως ὀλίγην πιθανότητα σωτηρίας εἶχε, καὶ μόλις θὰ ἠδύνατο ν' ἀντιστῇ εἰς τὴν ἔφοδον κατὰ τὴν πρώτην στιγμὴν τῆς συγχύσεως. Ἀλλ' ὁ Ὁμέρ-πασσᾶς ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο ν' ἀποφύγῃ ταύτην, καὶ προσπαρεσκευάσθη εἰς τακτικὴν πολιορκίαν. Ὁ Μάρκος Βότσαρης, ὅστις εἶχεν ἐν τῇ στρατοπέδῳ τῶν παλεμίων τινὰς παλακοὺς συστρατιώτας, ἤξευρε νὰ διεγείρῃ ἐν τῇ πασσᾷ τὴν ἐλπίδα τοῦ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν διὰ διαπραγματεύσεων. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος· ἔπραξε τὸ αὐτὸ παρὰ τῇ Τρυσούφ-πασσᾷ, ὅστις ἐκράτει τοῦ κώλου, καὶ ἔπειτα πάλιν ἀπεκρίνωσε πρὸς τὸν Ὁμέρ-πασσᾶν τὰς διαπραγματεύσεις, ὥστε ἐγεννήθη οὕτω ἀντιζηλία μεταξὺ τῶν δύο πασσάδων, καὶ, ὡς συνήθως συμβαίνει, ἀμουσβία δυσπιστία παρεμπόδιζε πᾶσαν ἀπὸ κοινοῦ ἐνέργειαν. Ὁ Ὁμέρ-Βριώνης ἤρχισε νὰ πυροβολῇ διὰ μεγάλων τηλεβόλων τὰς ἀθλίας καὶ διεσκορπισμένας καλύδας, αἵτινες ἔφερον τὸ ὄνμα πόλεως, ἀλλ' ἐν τῇ μεταξὺ ὁ Πετρόδσης, Ζαΐμης, Λόντος καὶ Κανέλλος Ἀελληνγιάνης συνήθροισαν στρατεύματα ἐν Ἀχαΐᾳ καὶ Ἡλιθί, καὶ τὴν 20 Νοεμβρίου στόλος ὑδραγίων ἐδῶξε τὰ πλοῖα τοῦ Τρυσούφ-πασσᾶ καὶ ἤνοιξεν εἰς τὴν πολιορκημένην πόλιν τὴν θάλασσαν. Νῦν δὲ ὁ ἀνδρεῖος Ἀνδρέας Λόντος διεσκορμειύθη ἐξ Αἰγίου μετὰ πολλῶν ἐκτονωτῶδων ἀνδρῶν, καὶ κατηλθεν ἀπὸ τοῦ Ζυγοῦ, ὅπου μετ' ὀλίγον τὸ σῶμά του πῦξησεν εἰς 2,000 ἀνδρῶν. Ὁ Πετρόδσης ἤγαγεν ἐκ Κυλλήνης εἰς Μεσολόγγιον 600 ἀνδρας, καὶ ἄφθονος συγκομιδὴ ἔφθασεν ἐκ Πελοποννήσου καὶ τῶν Ἰονίων νήσων. Αἱ ἐξ Ἀκαρναντίας εἰς τὴν μικρὰν νήσον Κέλαμον καταφυγούσαι οἰκογένειαι, ἀποκρουσθεῖσαι ὑπὸ τῆς ἰονικῆς κυβαρνήσεως εἰς τὴν πατρίδα, ἐσχημάτισαν συμμορίας καταδρομικάς, καὶ ὅλος ὁ λαὸς ἐκινεῖτο εἰς τὰ ὀπίσθια τῶν

ἐχθρῶν, οἵτινες ἐπὶ πλέον ἔνεκα τῆς βροχῆς καὶ τοῦ πυρετοῦ εἶχον ὄχι μικροὺς μόχθους. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἠπειλεῖ νὰ καταβῇ ἐκ τῶν ὀρέων, καὶ ἤξευρε νὰ παριστᾷ τὸ σῶμά του τριπλάσιον παρ' ὅσον ἦτο. Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Βαρναμέτου ἠττήθησαν ἐν Ἀκαρνανίᾳ ὑπὸ τοῦ Καραΐσκου καὶ ἄλλων· ὁ Ῥάγκος ἐπανῆλθε πάλιν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ, καὶ κατέλαβε τὰς στενωποὺς τοῦ Μικρυνόρου. Ὁ ἀνδρὲς Δόντος, Τσίγκας, Μακρῆς καὶ Βλαχόπουλος εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, καὶ οὕτως ἡ ἡρωεὺς ἀνευδιόσθη εἰς 3,000 ἀνδρῶν περίπου. Λήγοντος δὲ τοῦ ἔτους, ἡ θέσις τῶν διαμαχομένων εἶχε μεταβληθῇ καθ' ὁλοκλήριον, καὶ ὁ Ὀμέρ-πατσᾶς μετὰ τῶν στρατευμάτων του ἦτο σχεδὸν κατεστραμμένος.

Ἡ μεταβολὴ αὕτη ἀφῆρσε πᾶσαν ἐλπίδα σωτηρίας ἀπὸ τῶν λειψάνων τῶν παρὰ τὴν Κόρινθον ἐσρατοπεδευμένων Ταύρων καὶ τοῦ Ναυκλίου. Ἐκ τῶν πρώτων 1,000 περίπου ἄνδρες εἰσῆλθον εἰς τὸ φρούριον· στίφη δὲ τινὰ ἐφθασαν διὰ θαλάσσης εἰς τὰ παρὰ τὴν εἰσόδον τοῦ κορινθιακοῦ κόλπου κείμενα φρούρια. Τὸ πλεῖστον μέρος, 4,000 ἀνδρῶν περίπου, ἐπειρώθη νὰ διαβῇ διὰ ξηρᾶς εἰς Πάτρας καὶ ἔπειτα πάλιν διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ, ἀλλ' ἐκεῖ μὲν εὗρον τὰ διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ Ἀσιμάκη Ζαΐμη διαλλαχθέντα σώματα τοῦ Ἰωάννου Χαραλάμπου καὶ τῶν Πετμεζαίων, ἐδῶ δὲ τὸν Ὀδυσσεᾶ καὶ παντοῦ ὑπέφεραν μεγάλας ζημίας. Πείνα δὲ καὶ ἀνθένεια ἀποτελείωσαν τὴν παντελῆ καταστροφὴν τοῦ στρατοῦ τούτου, τοῦ ὁποῦ τὰ ὠχρὰ ὅσα ἐπὶ ἐν ὁλόκληρον ἔτος ἐπλήρουν ἀνέμη τὰς ὁδοὺς τῆς Κορίνθου. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Δράμαλης ἀπέθανε κατὰ τὸν Δεκέμβριον.

Τὸ Νεῦπλεον λίαν ταχέως εἶχε καταναλώσει τὰς ὑπὸ τοῦ πασαᾶ τούτου εἰσκομισθείσας αὐτῷ τροφάς, καὶ ἔζη πλέον κατὰ τὸν Ὀκτώβριον ἐξ ὧν αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες παρεισκεκόμεζον. Ἡ ἀμέλεια, μεθ' ἧς κατεῖχοντο αἱ στενωποὶ, διευκόλυνε τοῦς Γούρκους περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου καὶ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου

νὰ μεταφέρωσι δις προμηθείας ἀπὸ Κορίνθου εἰς Πάυπλιον. Τούτου ἕνεκα ὁ Κολοκοτρώνης ἠναγκάσθη νὰ ὑπάγῃ ὁ ἴδιος εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Κλεωνῶν καὶ ν' ἀποκλείσῃ ἐπιμελῶς τὰς ὁδούς. Δεινотάτῃ ἔνδεα κατέλαβε τώρα τὸ ἀτυχὲς τοῦτο φρούριον. Ἐφαγαν καὶ τὸ τελευταῖον αὐτῶν ζῶον, καὶ τέλος ἔζον μόνον ἐκ χόρτων, ἐβρασμένων δερμάτων καὶ ἐκ τῶν χονδρῶν φύλλων τῶν ἰνδικῶν συκῶν. Τὴν 10 Δεκεμβρίου οἱ Τούρκοι, ὅσοι ἠδύναντο ἀκόμη νὰ κινηθῶσιν, ἐγκατέλειψαν τὸ Παλαμήδιον καὶ κατέβησαν εἰς τὴν πόλιν. Οἱ ἐπάνω μέιναντες προσεκάλεσαν τοὺς Ἕλληνας, καὶ ὁ ὀπλαρχηγὸς Στάϊκος καὶ τακτικὰ τινα στρατεύματα ὑπὸ τὴν Γουβερνάτην ἀναρχήθησαν τὴν νύκτα πρὸς τὴν 21 Δεκεμβρίου διὰ τῶν βράχων εἰς τὸ φρούριον. Ἐν τῇ μέσῃ τῆς νυκτὸς αἱ βρονταὶ τῶν τηλεβόλων ἀνήγγειλον τὸ γεγονός, καὶ ἄμχ ἐχάραξαν ἡ ἡμέρα, ἐκμμάτιζεν ἡ ἑλληνικὴ σημαία ἐπὶ τῶν ἐκάλξεων. Ὁ Κολοκοτρώνης καταφάσας τὴν αὐτὴν ἡμέραν προσεκάλεσεν αἰέτως τὴν πόλιν καὶ τὸ κάτω φρούριον Ἰσκαλὲν νὰ παραδοθῶσιν. «Ὁ θεὸς καὶ κύριος ἡμῶν ἔδωκεν εἰς χεῖράς μας τὸ Παλαμήδιον», ἔγραφεν, «ἐντὸς τριῶν ὥρῶν πρέπει νὰ ἐκκενώσῃτε τὴν πόλιν καὶ τὸν Ἰσκαλὲν, ἄλλως τὸ πῦρ τῶν τηλεβόλων θὰ αἰς καταστρέψῃ, ὅπερ δὲν ἐπιθυμοῦμεν.» Οἱ Τούρκοι 3,500 ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἐξῆλθον φέρων ἕκαστος δύο ἱμάτια, καὶ διεβιβάσθησαν τῇ μεσολαβήσει τοῦ ἀγγλοῦ μοιράρχου Ἀμιλτῆνος εἰς τὴν Ἀσίαν.

Ὁ σπύλος τοῦ Σουλτάνου, ἀφοῦ κατέτρυψε τὸν καιρὸν ἐπὶ ἐβδομάδας ἐν τῇ Σούδα, ἐπλευσε τὸν Ὀκτώβριον διὰ τοῦ Αἰγαίου εἰς Τένεδον, ἀπώλεσεν ἐκεῖ διὰ πυρπολικοῦ τοῦ Κανάρη ἐν δίκροτον καὶ πολλὰ μικρότερα πλοῖα, καὶ ἔφυγεν ἔπειτα εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Ὡς αἱ μεγάλαι προσπάθειαι τῶν Τούρκων κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀπέτυχαν πανταχοῦ.

Ὁ Σουλτάνος ἀπέδωκεν ἐν μέρει τὰς ἐν Πελοποννήσῳ συμφορὰς εἰς τὸν εὐνοούμενόν του καὶ μέγαν σφραγιδοφύλακα, Χα-

λὲτ-ἐφάνθη, ὅστις ἦτον ἐχθρὸς τοῦ Κουρσίτ-κασά και ἐφθόνηι τὴν δόξαν, τὴν ὅποιαν ὁ στρατηγὸς οὗτος εἶχεν ἀποκτήσει, ἀφ' οὗ ἐνίκησε τὸν Ἀλῆ-κασσᾶν. Ἡ ἑλλειψις προμηθευῶν και αἱ ἀσύμφωναι κινήσεις τοῦ στόλου ἐπέφεραν, ὡς ἦτο πρόδηλον, τὴν καταστροφὴν τοῦ εἰς Πελοπόννησον εἰσβαλόντος στρατοῦ, ὡς και βραδύτερον τὴν τῶν στρατευμάτων τοῦ Ὁμερ-Βρυῶνη, και τὴν πτώσιν τοῦ Ναυκλίου. Ὁ Χαλὲτ κλητηγερθεὶς ὑπὸ τῶν Γεντισάρων ἐξωρίσθη τὴν 10 Νοεμβρίου εἰς Προύτσαν· τὰ πλάσματά του ὁ μέγας βεζίρης Σαλήχ-κασσᾶς και ὁ Μουρτίης ἀπελύθησαν· εἰς δὲ τὴν θέσιν ἐκεῖνου διωρίσθη ὁ Ἀἰδουλλάχ-κασσᾶς, διωκτὴς τῶν στρατευμάτων τοῦ Σουτάρεως. Εἰς δὲ τὴν θέσιν τοῦ ἑτέρου ὁ Σιδικῆ-Ζαδὲς, ἀνὴρ μετριοπαθὲς. Ἐκ Προύτσας ἀπῆλθον ὁ Χαλὲτ εἰς Ἰκόνιον, και ἐκεῖ ἐκπερατομήθη. Ἡ κεφαλὴ του ἐφθάσε τὴν 3 Δεκεμβρίου εἰς Κωνσταντινούπολιν. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Χαλὲτ ἀπεβλήθησαν πανταχοῦθεν ἐκ τῶν ἀξιοματίων. Οὕτως ὁ καπουδάν-κασσᾶς, Μεγχιμέτης, ἐπαύθη τῆς θέσεώς του, και ὁ βεαλᾶ-βέης, Καρά-Ἀλῆς, ἐθακτώθη. Τὴν θέσιν τοῦ πρώτου κατέλαβεν ὁ Χοσεφ-Μεγχιμέτ, πασᾶς τῆς Τραπεζοῦντος. Ὁ Ξεραιμέρης Κουρσίτ εἶχεν ἀποθάνει· ἀντὶ τούτου δὲ διωρίσθη Βαλῆς τῆς Ρουμελίας και ἀρχιστρατηγὸς τοῦ κατὰ τῶν ἀνταρτῶν πολέμου ὁ Τσελλᾶλ-κασσᾶς τῆς Βουλγίας, ἀλλ' ἀπέθανεν, ἐνῶ ἀπῆρχετο ἐκεῖσε, και ἀντικατέστη ὑπὸ τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ Κουρσήτ, Μεγχιμέτ-κασσᾶ. Ἡ Πύλη διέταξε κατὰ τὸν Δεκέμβριον νὰ ἐκστρατεύωσι σώματά τινα Γεντισάρων πρὸς ἐπίσχυσιν τοῦ στρατωμάτος τούτου.

Ἡ πτώσις τοῦ Χαλὲτ ἔφερεν ἐπὶ τινι χρόνῳ ἐνότητά και παγώσιν εἰς τὴν κυβέρνησιν. Ἡ Πύλη ἀπέλυσε πολλοὺς ἑλλήνας αἰχμαλώτους και ἐπανέλαβε τὰς διαπραγὰς περὶ συγχωρήσεως και ἐπιεικείας. Καὶ οἱ ἐπικνηστᾶται δὲ τὸ καθ' ἑαυτοὺς συνεισέφεραν τὰς πράξεις των πρὸς ταῦτα· εἶχον, ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω, μείνει πιστοὶ εἰς τὸν λόγον των και μεταβιβάσει

τὴν φρουρὰν τοῦ Ναυκλίου εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας, ὅπου τὴν ἀπέλυσαν ἐλευθέραν. Ἀλλ' ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ἐνεργεῖν δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ καὶ παρ' ἀμφοτέρας. Ἰπῆρχε μὲν ἴσως ἐν τῇ προθέσει τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ λαοῦ παρὰ τοῖς Ἕλλησι, ἀλλ' οὔτε ἐκεῖνη οὔτε οὗτοι ἦσαν ἀρκούντως ἰσχυροὶ νὰ χαλινώσωσι τὴν μανίαν τῶν λαῶν. Ἐνῶ ἐκ Εὐρώπῃ ἐνόμιζον, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀσφαλεῖς, προστατευόμενοι διὰ τῶν φερμανίων τοῦ Σουλτάνου, πανταχοῦ ἐξηκολοῦδουν αἱ σφαγαί, καὶ ἐνῶ ἐκεῖ ἐπῆνεσαν ὡς ἔργον καλὸν, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν κατεπάτησαν τὰς ὑποχρεώσεις τῆς συνθήκης, ἥτις παρέδωκεν αὐτοῖς τὸ πρῶτον φρούριον τῆς χώρας, οἱ πλείονες τῶν Ἑλλήνων παρεπανοῦντο διὰ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀγγλοῦ μοιράρχου ἐκδικεσθὲν τοῦτο ἀγαθὸν ἔργον, ὅστις διὰ τῶν πυροβόλων καὶ τῶν στρατιωτῶν του καὶ μὲ τὰς ἰδίας αὐτοῦ χεῖρας ἐπέβησεν εἰς τὰ πλοῖα τὴν τουρκικὴν φρουρὰν, καὶ τὴν ἐπροστάτευσεν κατὰ τὸν διάπλουν.

Πᾶσα ἀλήθεια δὲν ἀρμόζει ἐν τινι παραδεδομένῳ εὐστήματι. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ γνώμαι τῶν ἀνακτοβουλιῶν περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως δὲν μετεβλήθησαν. Ἡ Αὐστρία ἀπέδιδεν αὐτὴν ἰδίως εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἐκήρυξεν αὐτὸν τὸν Ὑψηλάντην ὡς ὄργανον τῶν συνωμοτῶν κατὰ τῆς ἀσφαλείας τῶν θρόνων καὶ τῆς εὐμερείας τῶν λαῶν. Ἡ υπερφάνεια πολλῶν ὀπαδῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ πολλῶν ἐξ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων ἐνίσχυσεν τὴν πεποιθήσιν ταύτην. Ἐν ἄσπεσιν ἱμνεῖτο ἡ ἑνωσις τῶν Ἑταριστῶν μετὰ τῶν Καρβονάρων, καὶ ἀνηγγέλετο ἡ ἀπολύτρωσις τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἐναρξὶς τῆς ἀνατροπῆς ὅλων θρόνων· ἐλευθερία καὶ ἰσότης! ἐραυγάζον οὗτοι, καὶ ἔψαλλον ἐκ τῶν προτέρων τὰ κατ' ὀρθόματα, δι' ὧν οἱ Ἕλληνες θὰ κατεπάτου ὄχι μόνον τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ καὶ τὴν Αὐστρίαν, Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν. Ἐλάμβανον ὡς ὀφρμὴν τὴν ἐλληνικὴν ἐπαναστάσιν, ἵνα προσκαλῶσιν εἰς ἀποσασίαν ὅλους τοὺς λαοὺς, καὶ νὰ πείθωσιν

αὐτοὺς περὶ τινος ἀδελφοποιίας διεκλαδωμένης εἰς ὅλας τὰς χώρας, ἥτις ὠκειοποιεῖτο ὡς ἔργον αὐτῆς τὰ συμβαίνοντα ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰσπανίᾳ, καὶ τὰ παρίστα ὡς ἀρχὴν τῆς γενικῆς ἀποστασίας, τοῦ πολέμου καθ' ὅλων τῶν βασιλείων, καὶ τοῦ θριάμβου τῆς δημοκρατικῆς κυβερνήσεως. Τὰ ἄσματα ταῦτα καὶ αἱ προσκλήσεις ἀνεγνώσθησαν ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Βερώνης. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος, ὅστις τὴν γνώμην ταύτην μετεχειρίζετο ὡς δακτύλιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου συνεκράτει τὴν Ῥωσίαν, ἐφάνετο ὅτι οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν εἶχε περὶ αὐτῆς.

Οὐδεὶς ἐπίστευεν, ὅτι ἔργον ἀρξάμενον μὲ τοιοῦτον σκοπὸν ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχη. Ὁ Σίρ Θωμᾶς Μαιτλάνδος παρίστανεν ἐν τινι ἐπιστολῇ πρὸς τὸν λόρδον Βαθούρσην ἀπὸ 29 Σεπτεμβρίου, καὶ ἐν ἄλλῃ πρὸς τὸν δούκα Βελλιγκτῶνα ἀπὸ 4 Δεκεμβρίου *) τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων τοικύτην, ὡς εἰν μόνον ἡ ἀμφιταλάντευσις τῶν Τούρκων ἐδύναντο ν' ἀφήσωσιν τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν νὰ ζήσῃ ἐπὶ τινι χρόνον ἀκόμη.

Αἱ πολεμικαὶ νίκαι ἡ ἦται ὀλίγον ἐξετιμῶντο. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἐφρόνουν συνήθως, ὅτι ἡ Πύλη ἔχει κυρίως τὸν σκοπὸν ν' ἀφήσῃ τὴν ἐπανάστασιν νὰ ἀπομαραθῇ, καὶ ἐθεώρησε τὰς ἐριδας τῶν Ἑλλήνων ὡς πρόδηλον ἑναρξίν τῆς καταστροφῆς των.

Ἐφείλαμεν προσέτι περατοῦντες τὸ κεφάλαιον τοῦτο ν' ἀναφέρωμεν τὰ ἐν Κρήτῃ συμβάντα· ἀρκεῖ ὁμῶς νὰ γινώσκωμεν ὅτι διὰ ξένων τυχοδιωκτῶν καὶ διὰ τοῦ ὀρεινοῦ λαοῦ τῶν Σφακιωτῶν διεξήχθη ἐκεῖ καθ' ὅλον τὸ ἔτος πανώλεθρος καὶ ἄσπετος πόλεμος κατὰ τῶν Τούρκων, τὸν ὅποιον ἐδοθήθησαν οἱ Κῶσσιοι κατὰ θάλασσαν. Ἕλλην τις διατελέσας εἰς τὴν Ῥωσικὴν ὑπηρεσίαν, Μιχαὴλ Κομνηνὸς Ἀφεντούλης, ἐπειράθη ἐπὶ τινι χρόνῳ νὰ διευθύνῃ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ ἐφηντάσθη νὰ κάμῃ τὴν Κρήτην Ἡγεμονείαν, ἀλλ' αἱ προσπάθειαι τοῦ προσέκρουσαν εἰς αὐτοῦς τοὺς Κρητας, καὶ εἰς τὰς ἀντιδράσεις τῶν

*) Ἰδε Παράρτ. Γ. 29.

ἀπεσταλμένων ἐκ Πελοποννήσου. Τὸ ἀφθόνως ρεῦσαν αἷμα, ἡ καταστροφή τοσούτων τόπων τῆς λαμπρᾶς ταύτης νήσου εἰς οὐδὲν ἀπέληξεν· οἱ Τούρκοι κατεῖχον τὰς ὀχυρὰς θέσεις, οἱ δὲ Ἕλληνες τὴν ἀφρούρητον χώραν. Τὸ θέρος στόλος αἰγυπτιακὸς μετεκόμισε 5,000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Χασσὰν-πασσᾶν εἰς Σούδαν. Οὗτοι ἀπώθησαν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὰ ὄρη, ἀλλ' ὁ πόλεμος καὶ ἡ λεηλασία ἐξηκολούθουν. Καὶ παρὰ τούτοις καὶ παρ' ἐκείνοις ἔλειπεν ἡ διεύθυνσις καὶ ἡ πειθαρχία.

Ἐν τῇ κυρίῳ, Ἑλλάδι, ἂν καὶ ἐπεκράτων πάθη καὶ κοιμητικὰ μίστη, δὲν εἶχε παύσαι ἡ συναίσθησις περὶ τῆς ἀνάγκης ὁμοιοῦς. Πολλοὶ ἄνδρες καὶ πρὸ πάντων ὁ Μαυροκορδάτος, ἡργάζοντο νὰ ὑποτάξωσι τὰς τοπικὰς ἀρχὰς εἰς μίαν ἀνωτάτην ἐξουσίαν. Καίτοι δὲ ἡ ἐνέργεια τῆς κυβερνήσεως ὑπεχώρησε πάλιν ἕνεκα τῆς βίας τῶν κινδύνων εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν, ἀλλ' ὅμως, ἀφοῦ ὁ ἐσωτερικὸς κίνδυνος ἀπετράπη, καὶ ὁ ἐσωτερικὸς ἠύξανεν ἀπειλητικῶς, ἐγεννήθη πάλιν ἡ ἀπαίτησις κυβερνήσεως. Ὅτε δὲ τὸ ἐκτελεστικόν, ὅπερ εἶχε μεταβῇ ἐξ Ἀργους εἰς Ἐρμιόνην, λαβὼν ὡς ἀφορμὴν, ὅτι ὁ χρόνος τῆς νομίμου διαρκείας τοῦ ἐπλησίαζε νὰ τελειώσῃ, συνεκάλεσε δι' ἀποφάσεώς του ἀπὸ 3 Δεκεμβρίου νέαν Συνέλευσιν εἰς Ἀστρος, ἡ πρόσκλησις αὕτη ἐτύχε τῆς ἐπιδοκιμασίας πάντων, καὶ περὶ τὴν λήξιν τοῦ ἔτους ἑδραμιον πληρεξούσιοι ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος, ἵνα δώσωσιν εἰς δυνάττον πέραν εἰς τὴν καταστρεπτικὴν ὀλιγαρχίαν καὶ τὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Ἔτος 1823.

Τὸ ἔτος 1823 κατέλειπεν ὀπισθὲν τοῦ σπόρον ἀπαράτη-
τον ἕως τότε κατὰ τὴν πορείαν τῶν πραγμάτων, ὅστις μετ' ὀ-
λίγον ἔδωκεν εἰς τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα νέαν τροπὴν ὑπὲρ τῶν

Ἑλλήνων. Ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ ἀγγλικῷ ὑπουργείου ἦλθεν ὁ Γεώργιος Κάνινγκ, ὁ πρῶτος-ρήτωρ τῆς χώρας του, ὅστις ἐκ τὸς πολλῶν προτερημάτων καὶ γνώσεων εἶχε καὶ σφοδρὰν φιλοδοξίαν· ἀνέκων δὲ κατὰ τὰ φρονήματα εἰς τοὺς Οὐίγγουας ἐζήτησε νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ ἐκπληρῶν τὰς εὐχὰς τοῦ λαοῦ. Τὸ ῥωστικὸν ἀνακτοβούλιον, καίπερ ἀπομακρυνθέντος τοῦ κόμητος Καποδιστρίου, ἐξοκεῖλαν ἐπεθύμει τὸν πόλεμον, καὶ ἡσπάζετο τὰς ἰδέας τούτου κατ' ἀρχὴν, ἂν ὅχι κατὰ τὸν ἔσχατον αὐτῶν σκοπόν· ἐμάντευσε δὲ μετ' ὀλίγον, ὅτι δὲν ἔχει νὰ φοβῆται παρὰ τοῦ νέου ἀρχηγῷ τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς τὴν ἀκαμπτον ἀντίστασιν κατὰ τῶν προσπαθειῶν αὐτοῦ ἰν' ἀναμιχθῇ ἀναφανδὸν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, τὴν ὁποίαν ἀπῆντησεν εἰς τὸν προκάτοχόν του· ὅθεν ἤρχισε πάλιν μετ' ὀλίγον νὰ φέρεται πρὸς τὴν Πύλιν ἐτι μᾶλλον ἀνεπιεικῶς. Ἡ Αὐστρία ἡσθάνθη ὅτι ἀπώλεσε τὸν ἰσχυρώτερον σύμμαχόν της· Ἡ Πύλη ὑπόπτευσε ὅτι ἐπῆλθε διάστασις μεταξύ τῶν μέχρι τοῦδε ἡκαμένων Δυνάμεων. Τοῦτο δὲ μετέβαλεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον πρὸς σχέσεις ὀλοσχερῶς, καὶ αὐτὴ ἡ πλαστὴ προσέγγισις, ἥτις ἐφάνη κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἀπέλιξε μόνον εἰς μεγαλειτέραν διαίρεσιν. Ἀλλὰ πρέπει νὰ παρακολουθήσωμεν τὰ συμβαίνοντα βῆμα πρὸς βῆμα.

Ὁ Στραγκφύρδος ἐφθασεν τὸν Ἰανουάριον εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔχων νέον θάρρος. Ἐφάνετο ὅτι εἶχε λησμενήσει τοὺς φόβους, μετ' ὧν πρό τινα μνηῶν εἶχεν ἀναχωρήσει ἐκ τῆς πρωτεύουσας ταύτης. Αἱ τιμαὶ, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ἐν Βερῶνῃ, ἡ συναίσθησις ὅτι ἦτον ὁ ἀνὴρ, εἰς οὗ τὰς χεῖρας ἄπκντες οἱ μονάρχαι τῆς Εὐρώπης εἶχον ἀναθέσει τὴν σπουδαιοτάτην τῶν ὑποθέσεων των, ἐνέπνεον αὐτῷ ζῆλον. Ἀλλ' εὔρε τὰ πράγματα μεταβεβλημένα. Αἱ συμμαχικαὶ Δυνάμεις εἶχον ἐλπίσει ὅτι τὰ ἐκδηλωθέντα εἰρηνικὰ φρονήματα των· καὶ ἡ ψυχρότης μετ' ἧς εἶχον ἀπορρίψει τὴν ἀποστολὴν Ἑλλήνων πληρεξουσίου, θὰ κατεπράυνον τὸν τόνον τῆς φωνῆς τοῦ Διδομένου. Ὁ θάνα-

τος τοῦ Χαλὲτ-ἑφένδου, ὅστις ἐθεωρεῖτο ὡς πρωταίτιος καὶ ἀνάτατον ὄργανον τῆς πολιτικῆς παραπορᾶς ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας τῶν ἀλλὰ τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ ναυτιλία τοῦ Εὐξείνου πόντου ὑπέφερον ἀπὸ τινος καιροῦ εἰς τὸν Βόσπορον καὶ ἐν τῷ λαμπρῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πολυειδῇ ἐμποδία καὶ ἐνοχλήσεις, ὥστε ἡ Ρωσσία εἰσέηκουσε προθύμως τὰ συχνὰ παράπονα τῶν μεσημβρινῶν ἐπαρχιῶν τῆς, καὶ κατέστησε τὴν ὑπόθεσιν ταύτην κύριον θέμα τῶν διαπραγματεύσεων καὶ ἕνα ἐκ τῶν ὄρων τῆς ἐκαναλήψεως τῶν φιλικῶν τῆς σχέσεων μετὰ τῆς Πύλης. Ἡ νέα αὕτη ἐπαίτησις ἀπήρσεν εἰς τὴν Πύλην, ἥτις ἐνόμιζεν ὅτι εἶχε πρᾶξει πάντα ὅσα εἶχον πρότερον ἀπαιτηθῇ παρ' αὐτῆς. Ἦτο μὲν ἡ γλῶσσά τῆς πολὺ μετριωτέρα ἢ πρότερον, ἐδήλωσεν ὅτι ὡς ὁδηγὸν τῆς ἀστέρα ἔχει τὴν μετροπρόθεσιν, καὶ ὁ νέος ἀρχιναύαρχος Κοσρέβ-πασσᾶς ἐδειξεν, ὅτι θέλει νὰ προτείνῃ καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας διαπραγματεύσεις καὶ ὑποσχέσεις, ὅθεν ἐπέμψεν κρυφίως πρὸς αὐτοὺς πολλοὺς ἐπιτετραμμένους, καὶ ἐζήτησε νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς ὑποταγὴν ἰδίως τὴν Σάμον. Ἀλλ' αἱ ἀπόπειραι αὗται ἀπέτυχαν.

Ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχς εἶχε παρουσιάσῃ πρὸς τὴν Πύλιν ἐν τινὶ πρὸς τὸν βαρῶνον Ὄττενφελς ἀποσταλείσῃ διακοινώσει ἀπὸ 24 Δεκεμβρίου ὑπὸ τὴν μετριωτέραν μορφήν τὰς τρεῖς ἐν Βερένη διατυπωθείσας ἀπαιτήσεις, ταύτέσι·

1. Ἡ Πύλη ἄς δεῖξῃ πρὸς τὴν Ρωσσίαν εὐπροσηγορίαν, κοῖ-νοποιούσα πρὸς αὐτὴν πᾶν ὅ,τι ἐπράξεν ἀρτίως ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις.

2. Ἀς φανῇ δὲ εὐμενὴς πρὸς τὰς Δυνάμεις, αἵτινες ἀξιοῦσι τὸν διάπλουν τοῦ Εὐξείνου πόντου, ἢ τουλάχιστον ἄς μὴ θέξῃ τὰς περὶ τὴν παρεκτροπᾶς, εἰς ἃς ὑπέπεσεν ἀπὸ πολλοῦ ἡ ρωσικὴ σημαία καὶ ἃς ἐθυνεθίσῃ νὰ ἀνέχεται.

3. Ἀς ἀποκαταστήσῃ τὴν εἰρήνην ἐν Ἑλλάδι. *)

*) Ἰδε Παράρτ. Γ. 30.

Ὁ φόβος περὶ ἀναμίξεως εἰς τὸ ζήτημα, ὅπερ ἡ Πύλη ἐθεώρει ὡς τὸ μακροχρονιώτερον καὶ σπουδαιότερον πάντων διεσκαδάσθη ὡς ἐκ τοῦ τρόπου, μεθ' οὗ ἦτο συντεταγμένος ὁ τρίτος ὅρος. Ἡ Πύλη ἡσθάνθη τοῦτο καὶ ἐνέμεινε προθύμως εἰς τὸ πλεονέκτημα τοῦτο. Τὸ δὲ Διβάνιον ἀπὸ τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ Χαλὲτ ἠδύνατο νὰ ἐκφράζεται μὲ πλειότεραν παρρησίαν. Ὁρθῶς ὁ βεῖζ-ἐφένδης εἶχεν εἰπεῖ πρὸς πολλοὺς πρέσβεις. «Καὶ τὸ τουρκικὸν κράτος ἔσχε τὸν Καποδίστριαν του, ἀλλ' εὐτυχῶς ἀπηλλάγη αὐτοῦ· αἱ γνώμαι ἐν τῷ συμβουλίῳ δὲν καταπνίγονται πλέον ἐκ τῆς ἀλαζονείας ἐνὸς ἀνδρός». Εὐρέθησαν δὲ θερμοὶ ὑπερασπισταὶ τῆς γνώμης τοῦ νὰ δεχθῶσι τοὺς πρῶτους ὅρους χάριν τοῦ τρίτου ὅρου, καὶ ὅτε ὁ λόρδος Στραγκφόρδος τὴν 30 Ἰαννουαρίου ἐπέμεινε σταθερῶς εἰς τοῦτον, ἡ Πύλη ἐπὶ τέλους ἐνέδωκεν. Ἀλλ' ἀπήτησεν ἀντὶ τούτου τὴν ἐκκένωσιν τῶν ἀσιατικῶν φρουρῶν καὶ τὴν παράδοσιν τῶν φυγάδων· τὴν τελευταίαν δὲ μόνον κατ' ἐπιφάνειαν, διότι ὑπεσχέθη πράγματι νὰ μὴν ἐπιμείνῃ εἰς αὐτήν.

Ὁ Στραγκφόρδος καὶ Ὁττενφελς χαίροντες διὰ τὴν νίκην ταύτην ἠργάζοντο ν' ἀπομακρύνωσι τῆς ὁδοῦ πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ τὴν ἐλαττώσῃ, καὶ ὁ δεῦτερος κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν βεῖζ-ἐφένδην νὰ μὴν ἀναφέρῃ τὰς δύο ἀπαιτήσεις ἐν τῇ πρὸς τὸν κόμητα Νεσσελρῶδην ἐπιστολῇ, ἐν ᾗ ἐγνωστοποιεῖτο πρὸς τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον ὁ διορισμὸς τῶν Ὀσποδάρων Ἰωάννου Στούρζα καὶ Γρηγορίου Γκίλια, ἀλλὰ ν' ἀποφανθῇ περὶ αὐτῶν ἐν τινὶ χωριστῇ διακοινώσει. Ἀμφότεροι δ' ἐβίαζον τὸν πρίγκηπα Μεττερνίχον νὰ πείσῃ τὴν Ῥωσσίαν, ὅπως ἀποστείλῃ πρέσβυν ἢ ἐπιτετραμμένον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκ τούτου προσεδόκων τὴν πλήρη συνδιαλλαγὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ ἐνταυτῷ τὴν ἀποθάρρυνσιν τῶν Ἑλλήνων, παρ' οἷς διέδωκαν μεταφρασμένας τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Βερώνῃ συνόδου. Μετὰ τσοσούτων μηνῶν διαπραγματεύειν πρώτη ἡ ἐποχὴ αὕτη ὑπῆρξεν εὐνοϊκὴ πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἐργαζομέ-

vous πρέσβεις. Ἡ υποχώρησις τῆς Πύλης ἦτο μικρὰ μὲν, ἀλλ' ἐθεωρήθη ὡς πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν ἐπιθυμητὴν πορείαν. Ἐθεωρήθη δὲ ὡς βέβαιον, ὅτι ἡ Πύλη θὰ ἐμμείνη εἰς τὸ ἐξῆς εἰς αὐτὴν, διότι τὸ μετριοφρον κόμμα ὑπερίσχυσε πολὺ ἐν τῷ Διδανίῳ. Ὁ Ἰσμαῆλ-ἐφένδης, ὅστις ἦτον ἄλλοτε πρέσβυς ἐν Λονδίῳ, καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς εἰς τῶν φρονιμωτέρων καὶ μετριοφρονεστέρων ἀνδρῶν τοῦ κράτους, προσήγγισε τὸν Σουλτάνον ἐτι μᾶλλον πρὸς τοὺς Οὐλεμάδας, καὶ πρὸς τὴν πτῶσιν τοῦ μεγάλου βεζίρου Ἀβδουλάχ-πασσᾶ. Ἐν τῇ περὶ ἀπολύσεως τοῦ κοινοποιήσει ἀπεδίδετο αὐτῷ ὑπέρμετρος ἀπλότης νοὸς, ἀνακωχῆς καὶ παραμέλησις τῶν ὑποθέσεων. Εἰς τὴν θέσιν δὲ τούτου ἀνέβησεν ὁ Ἰσμαῆλ-πασσᾶς ἐν ἐκ τῶν πλασμάτων του, τὸν Ἀλῆ βέην, ὅστις ὑπῆρξε σιλιχτάρης τοῦ Σουλτάνου, καὶ εἶχε παυθῇ ὑπὸ τοῦ Χαλὲτ-ἐφένδου. Ὁ ἀνὴρ, ὁ τὴν ἐπομένην πρωΐαν ἰσχυρότατος μετὰ τὸν Σουλτάνον καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν, ἐπορεύθη ἀφ' ἐσπέρας εἰς τοῦ πάτρωνός του, καὶ ἡσπάζετο εὐγνωμόνως τὴν χεῖρά του. Ἦδη οἱ διερμηνεῖς τῶν πρέσβων εἶχαν συζητήσει μετὰ τῶν μελῶν τοῦ Διδανίου τὸ δύσκολον ζήτημα περὶ τῆς ναυτιλίας τοῦ Εὐξείνου πόντου, καὶ παρέστησαν ὅτι, ἐὰν ἡ θάλασσα αὕτη ἀνοιχθῇ εἰς ὅλας τὰς σημαίας, ὅχι μόνον θὰ ἐμποδίζοντο αἱ καταχρήσεις τῆς ῥώσικης, ἀλλὰ καὶ αἱ πρόσοδοι τῆς Πύλης θὰ νύξανον. Τέλος ὁ λόρδος Στραγκφόρδος ἀπέκτισε μεγαλειτέραν βαρύτητα διὰ τούτου, ὅτι ἡ αὐλὴ τῆς Τεχεράνης ἐξητήσατο διὰ ταχυδρόμου, φθάσαντος τὴν 18 Μαρτίου εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὴν συνδρομὴν τοῦ ἀγγλοῦ πρέσβεως πρὸς κατάπαυσιν τοῦ πολέμου, τὸν ὁποῖον ἐπεχείρησεν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ἐχθροπραξιῶν μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Πύλης.

Ἐν τῷ μεταξύ ἤρχισε νὰ ἐκδηλοῦται ἡ πολιτικὴ τοῦ Κάνιγγος, ὅστις εἶχεν ἤδη δείξει ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Βερώνης τὴν διάφορον πορείαν του. Ἐκεῖ εἶχε συζητηθῇ κυρίως τὸ ἰσπανικὸν ζήτημα. Αἱ Δυνάμεις συμφωνοῦσι κατὰ τὰς ἀρχὰς διέ-

φερον ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐφαρμογῆς των. Ἡ Αὐστρία, Πρωσία καὶ Ῥωσσία εἶχον ἀποφασίσει νὰ ἐκφέρωσιν ἀποτόμως καταδικαστικὴν ἀπόφασιν ἐναντίον τῆς ἐπαναστάσεως ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἀλλὰ νὰ μὴ προσῶσιν εἰς ἐχθροπραξίας. Ἡ Γαλλία ἐπεθύμει μὲν τὸν πόλεμον, ἀλλὰ τὸν ἐφοβείτο. Ἡ Ἀγγλία ἐκπρύχθη κατὰ πάσης ἀναμίξεως. Συνεκτεία τῆς διαφύρου ταύτης πολιτικῆς αἱ τρεῖς προειρημέναι Δυνάμεις ἀνεκάλεσαν τὰς πρεσβείας των ἐκ Μαδρίτης, κηρύξασαι οὕτω ἠθικὸν τινα πόλεμον· ἡ Γαλλία συνεκέντρωσε 80,000 ἀνδρῶν εἰς τὰ ὄρια, καὶ ἀφῆκε τὴν πρεσβείαν τῆς ἐν Μαδρίτῃ, ἐλπίζουσα ὅτι ἡ ἐμπάθεια τοῦ ἐκεῖ ἐπικρατοῦντος κόμματος θὰ τὴν ἠνάγκαζε ταχέως νὰ τὴν ἀπομακρύνῃ· ἐπεδίωκεν ἐπὶ μὲν τὸν πόλεμον, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου αἱ τρεῖς ἀνατολικαὶ Δυνάμεις ὑπεσχέθησαν αὐτῇ καὶ ὑλικὴν ἐν ἀνάγκῃ συνδρομήν, καὶ ἡ Ἀγγλία ἐκήρυξεν, ὅτι θὰ τηρήσῃ αὐστηρὰν οὐδετερότητα, ὅπερ ἐσήμαινεν ὅτι ἐξωμοίον τοὺς ἀντάρτας πρὸς τὰς ἀνεγνωρισμένας Δυνάμεις. Ὁ Κάνιγκ ἀπέκρουσε μὲν τὴν ἐξήγησιν ταύτην, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἤρχισε διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἐσποδοῦσε νὰ τὸν εὐχαριστῇ, καὶ ἐνῶ ὅλαι αἱ ὑπερωστικαὶ Δυνάμεις προέτρεπον τὴν Γαλλίαν ν' ἀποφασίσῃ τὸν πόλεμον, ἡ Ἀγγλία ἐγένετο τὸ στήριγμα τῶν ἐλπίδων τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἰσπανίᾳ.

Ἡ πολιτικὴ τοῦ Καστληρήγου ἔτεινεν, ὡς πρὸς τὰ ἀνατολικὰ πράγματα, εἰς τὴν καταστολὴν τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὴν διατήρησιν τῆς πρὸ τοῦ 1821 καταστάσεως. Ἐν Βερώνῃ, ἃν καὶ ὁ δοῦξ Βελλικτῶν διεφώνησεν ἐκεῖ κατὰ τιτῶνα ἄλλα σπουδαῖα ζητήματα πρὸς τοὺς πρέσβεις τῆς Στερεᾶς, οὐδεμία εἰσέει μεταβολὴ τῆς πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας· ἐδείχθη ὡς πρὸς τὸ ἀνατολικόν. Ἀλλ' ἡ σιωπὴ τοῦ Κάνιγκου, ἐπὶ πολλῶν μῆνας περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ἀντικειμένου ἐπρόδιδε τὴν πρόθεσιν, τοῦ ν' ἀναλάβῃ ὡς ἴδιον τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων. Ἡ διαγωγὴ του εἰς τὸ ἰσπανικὸν ζήτημα, ὁ ἀποχωρι-

εμός του ἀπὸ τῶν λοιπῶν κυβερνήσεων, καὶ ἡ φιλοδοξία του προεμήνου ἐν σχέδιον, ὅπερ ἔπρεπε ν' ἀνησυχῇ τὰς λοιπὰς δυνάμεις, αἰτίνες ὀλιγωροῦσαι τὰς διαμαρτυρίας του ἐπολέμου τὴν ἐπανάστασιν. Ἐντὺς ὀλίγου ὁ Κάννιγκ κατέστη τὸ εἶδωλον τῆς ἀντιπολιτεύσεως εἰς πᾶσαν χώραν, καὶ Ἕλληνες καὶ φιλέλληνες ἀπέβλεπον ἐλπίζοντες εἰς αὐτόν. Ὁ Μαιτλάνδος, σκοπῶν ν' ἀντιταχθῇ ἀναφανδὸν κατὰ τῶν ἐναντιῶν του καὶ νὰ ἐπισκερθῇ τὴν πατρίδα του, ἀπῆλθε μετὰ τὴν λήξιν τῆς Ἰονικῆς Βουλῆς εἰς Λονδίνον. Κατὰ παραγγελίαν δὲ τοῦ λόρδου Στραγκφὸρδου εἶχε λάβει προηγουμένως συνέντευξιν μετὰ τοῦ Μυροκοροδέτου, ὅπως ἐνεργήσῃ τὴν κατὰπυσιν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλ' ἡ συνέντευξις αὕτη ἀπέβη παρὰ τὴν προσδοκίαν του, διότι ἤρξε μὲν τὸ θάρρος τῶν Ἑλλήνων, ἐκλόνισε δὲ τὴν ἐμπιστάσασιν τῆς Πύλης εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ ἀπαθμία τοῦ Μαιτλάνδου (τὸν Μάρτιον τοῦ 1823) ἔδωκε τὸ σημεῖον πρὸς ὅλους τοὺς φίλους τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος, ἵνα ἐνεργῶσιν ἀναφανδὸν ἐν ταῖς νήσοις καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ. Ὅχι μόνον ἰδιῶται Ἀγγλοὶ ἀλλὰ καὶ ὑπάλληλοι, οἷον πρόξεναι καὶ πλοίαρχαι, ἐκπρόχθησαν ἀναφανδὸν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Καὶ ἂν τυχὸν οὗτοι ἦσαν ὀλιγώτερον ἄπειροι καὶ εὐπιστοι, ἢ ἐνυπῆχεν ὀλιγώτερον εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου νὰ πιστεύῃ ὅτι ἐπιθυμεῖ, πάλιν ἔπρεπε ν' ἀρχίσωσι νὰ θεωρῶσι τὴν Ἀγγλίαν ὡς ἄγκυραν τῆς σωτηρίας τῶν. Οὐδὲν θαυμαστὸν λοιπὸν, ἐὰν καὶ τῆς Πύλης ἡ δυσπιστία πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ἤρξε. Ἰδοὺ ἐν παραδείγματι ἐκ χειλῶν. Τὸν Ἰωάννην ἔφθασεν εἰς Ζάκυνθον πλοίαρχός τις ὀνόματι Βλαγκιέρρο, ὅστις ἀφῆκε νὰ τὸν ἐκλάβωσιν ὡς λόρδον τοῦ Ναυαρχείου, καὶ νὰ τὸν θεωρήσωσιν ὡς ἐπιτετραμμένον νὰ γνωστοποιήσῃ τοῖς Ἕλλησι τὰς γνώμας τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Ὁ ἀξωματικὸς οὗτος εἶχεν ὑπερετίσει πρότερον ἐν τῇ ἀγγλικῇ ναυτικῇ, καὶ εἶχε στενωτάτας σχέσεις μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ. Διῆλθε τὴν Πελοπόννησον καὶ ὑπεσχέθη πκνταχοῦ τὴν βνή-

θειαν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως· καὶ τοῦ λαοῦ, διέδωκε τὰς ἀγορεύσεις τῶν ἀντιπολιτευομένων ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἐπρότεινε δάνειον ἐν ὀνόματι ἀγγλῶν τραπεζιτῶν, τὴν διαπραγματεύειν τοῦ ὁποίου ἤρχισε καθ' ὅλους τοὺς τύπους. Ἄλλο παράδειγμα. Ὁ λόρδος Βάϊρων, ὁ μέγιστος ποιητὴς τοῦ παρόντος αἰῶνος, τὸν ὁποῖον φυσικὴ τάσις καὶ διάφοροι περιστάσεις ἀπεμάκρυνον τῆς πατρίδος, ἐπλευσεν ἐξ Ἰταλίας εἰς τὰς Ἰονίους νήσους φέρων πολλὰ χρήματα καὶ τὸν πρόδηλον σκοπὸν, ν' ἀφιερῶσθαι ταῦτα καὶ ἑαυτὸν εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Ὁ ἀγὼν οὗτος, πρὸς ὃν συνεπάθει πᾶσα καρδία ἐξ ἐγνωμοσύνης πρὸς τὴν πατρίδα τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, ἔνεκα τῶν ὀμοτήτων τοῦ πολέμου καὶ τῆς εὐφυχίας καὶ τῶν νικῶν τῶν ἐπαναστατῶν, τοσοῦτον εἶχεν ἐλῶσει τὴν κοινὴν γνώμην, ὥστε οἱ λαοὶ ἀναφανδὸν ἐκπύχθησαν κατὰ τῆς πολιτικῆς τῶν ἀνακτοβουλίων, ἐκ τούτων δὲ πρῶτον τὸ ἀγγλικὸν ἤρχισε ν' ἀναγνωρίζῃ, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἀρκούντως παρητάθη, ὥστε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις νέων πολιτικῶν μέτρων.

Ἦδὲ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους τούτου εἶχε προδήλως μεταβληθῇ ἡ γλῶσσα τῆς ἰονικῆς κυβερνήσεως ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ὅπερ ἔνεκα τῆς ἐπιμονῆς καὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ Σίρ Θωμᾶ Μαιτλάνδου μόνον ἐκ ῥητῶν ὀδηγῶν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ἠδύνατο νὰ ἐξηγηθῇ. Τὴν 14 Φεβρουαρίου ὁ Κάνινγκ ἐπεμφε πρὸς τὸν λόρδον Στραγκφόρδον ὀδηγίας, τὰς ὁποίας οὗτος ἔλαβε κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἀπριλίου, καὶ αἱ ὁποῖαι τὸν ἐβαλαν εἰς ὄχι μικρὰν ἀπορίαν. Ἐνόησεν ἐξ αὐτῶν, ὅτι ἡ Ἀγγλία μετέβαλεν ὀλοσχερῶς τὸ σύστημά της, προέβη ἀναφανδὸν ὡς προστάτις τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, καὶ τόσον ζωηρῶς ἐξεφράζετο ὑπὲρ αὐτοῦ, ὥστε ὑπερέβη ὅλα, ὅσα τὸ φιλελεύθερον κόμμα ἢ ἡ Ῥωσσία εἶχαν προφέρει ἄλλοτε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ μεγίστου ζήλου. Αἱ ὀδηγίαι αὗται ἤρχιζον ἐκφράζουσαι τὴν ἐλπίδα ὅτι, χάρις εἰς τὴν μετριοπάθειαν τῆς Ῥωσσιακῆς κυβερ-

νήσεως, αἱ διενέξεις τῆς Ῥωσσίας μετὰ τῆς Πύλης θὰ ἐξωμολυνθῶσιν ὁλοσχερῶς ἐντὸς ὀλίγου. Ἐπειτα ἐθώρουν ὡς καθήκον φιλανθρωπίας, νὰ μὴ παρεῖδωσι τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα καὶ ἰδίως τὴν μέλλουσαν κατάστασιν τῶν Ἑλλήνων. «Τὴν κατάστασιν τοῦ χριστιανικοῦ τούτου λαοῦ,» οὕτως ἐλέγετο ἐν αὐταῖς, «ὅστις ἀπὸ ἑκατονταετηρίδων στενάζει ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν βαρβάρων, δὲν δύναται ἡ Ἀγγλία νὰ βλέπῃ μετ' ἀδιαφορίας. Ὁ βασιλεὺς θέλει, ὥστε ὁ πρέσβυς τῆς μεγάλης Βρετανίας νὰ ἐνεργήσῃ παρὰ τῇ Πύλῃ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ὡς Χριστιανῶν, ὃ ἀπαιτήσῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποσχέσεων, ἃς ἔδωκεν ἡ Πύλη περὶ τούτου πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν συμμαχικῶν Δυνάμεων, καὶ νὰ τῇ ὑποδείξῃ ὅτι, ἐὰν ἀρνηθῇ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας, δὲν δύναται πλέον νὰ διατηρῇ μετ' αὐτῆς φιλικὰς σχέσεις.»

Ὁ Κάννιγκ λοιπὸν πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς πολιτικῆς του ἰδέας ἐπελήφθη τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος ὑπὸ ἔποψιν θρησκευτικὴν, ἥτις πρὸ ἐνὸς αἰῶνος ὀλίγον ἐνδιέφερε τὴν ἀγγλικὴν πολιτικὴν, καὶ προὔτιμησεν ἀκριβῶς ἐκείνην, ἥτις παρενέβαλλε τὰς μεγαλειτέρας δυσκολίας εἰς τὴν εἰρηνικὴν λύσιν. Αἱ Δυνάμεις εἶχον ἀησυχῆσαι μεγάλως, ὅτε πρὸ δύο ἐτῶν ἡ Ῥωσσία ἠπειλήσεν, ὅτι θὰ λάβῃ τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔποψιν, καὶ ἡ Ἀγγλία εἶχε συγκατοπιάσει μετ' αὐτῶν, ἵνα ποτρέψῃ τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον ἀπὸ τῆς ἐπόψεως ταύτης, καὶ ἡ ἐπιτυχία ἔστεψε τοὺς κόπους τῶν. Τώρα δὲ ἡ Ἀγγλία ἐπήδησεν ἐξαίφνης εἰς τὴν ἀντίθετον γνώμην. Ὁ λόρδος Στραγκφορδός, ἔχων πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν κατάπαυσιν τῆς Ῥωσσοτουρκικῆς ἐριδος καὶ αὐτῆς τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, κατενόησεν ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο διὰ τῆς νέας πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐλάλει περὶ ὑποσχέσεων τῆς Πύλης πρὸς τὰς συμμαχικὰς Δυνάμεις· καὶ ὁμως οὐδεμία ποτὲ ὑπόσχεσις ἐδόθη. Ὅθεν ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ οὐδὲν ἐδύνατο νὰ κατορθωθῇ. Ἐδύνατο ποτὲ νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι φέρουσα ὡς πρῶ-

σχημα τὴν θρησκείαν, θὰ ἔφθανεν εἰς ἡν ἀποτέλεσμα, ἀφοῦ ἡ Ἰωασαία ἰσχυρῶς ἀπειλήσασα καὶ στρατιωτικὰς δυνάμεις ἀναπτύξασα οὐδὲν ἐπέτυχε διὰ τοῦ προσχήματος τούτου; τὰς σκέψεις ταύτας ἐξέφρασεν εὐλωρινῶς ὁ Στραγκφόρδος πρὸς τὸν αὐστριακὸν διάγγελον καὶ τὸν πρῶτον πρέσβυν. Ἐνόμισεν ὅτι ἡ τιμὴ τοῦ τὸν ὑπεχρέου, ἐὰν ἐλάμβανεν ἀκριβεστέρας ὁδηγίας, διαφοροῦς τῶν ἐν Βερῶνῃ συνταχθεισῶν, νὰ μὴ τὰς ἀποκρύψῃ εἰς τοὺς πρέσβεις τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων, καὶ ὑπεσχέθη αὐτοῖς τοῦτο ῥητῶς. Ἐκήρυξε προσέτι, ὅτι προκρίνει ν' ἀναχωρήσῃ, παρὰ νὰ ἀλλάξῃ πολιτικὴν. Ἡ διαγωγή αὕτη εἶναι τῷ ὄντι περιεργος εἰς τὰ χρονικὰ τῆς Διπλωματικῆς.

Ἄλλ' ὅμως ὁ κύβος ἐρρίφθη, καὶ τὰ ἐπακόλουθα δὲν ἐδύναντο νὰ ὑστερήσωσιν. Ἡ πεποίθησις περὶ συνδρομῆς τῆς Ἀγγλίας ἐζωογόνησε τοὺς Ἕλληνας. Πῶς κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1821 πολλοὶ ἀρχηγοὶ ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἐπρότειναν τῇ Ἀγγλίᾳ, νὰ λάβῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς τὴν Ἑλλάδα, ὡς εἶχε τὰς Ἰονίους νήσους. Νῦν δὲ ὁ Πετρόβης καὶ πολλοὶ ἀρχηγοὶ ἐπανέλαβαν τὴν πρότασιν ταύτην, καὶ ἐπέδωκαν τὴν γραπτὴν ὑποχρέωσιν πρὸς τὸν ἄγγλον γεν. πρόξενον Γρῆν, ὅστις τὴν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Σίρ Θωμᾶν Μαιτλάνδον. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἀπεσιώπησαν τὸ διᾶμμα τοῦτο, ἄλλοι μὲν ἐκ ζήλου ὑπὲρ αὐτοῦ, ἄλλοι δὲ πολεμοῦντες αὐτὸ, καὶ ἡ Πύλη τὸ ἔμαθε μετ' ὀλίγον. Αὕτη εἶχε ζημιωθῇ ὅχι ὀλίγον ἐκ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ἐλληνικῶν ἀπακλεισμῶν ὑπὸ τῆς Ἰονικῆς κυβερνήσεως, καὶ ἐκ τῶν εἰσχωμιζομένων πολεμοφοδίων καὶ ὅπλων, τὰ ὅποια οἱ Ἕλληνες ἐλάμβανον ἐκ Κερκύρας, Μάλτας καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Λονδίνου. Πικρῶς παρεπονέθη ὁ Ὁμέρ-πασσᾶς διὰ τὴν εὐνοίαν, ἣν ἔδειξεν ἡ Ἰονικὴ κυβέρνησις πρὸς τοὺς πολεμίους του, ὑπαδειξασα αὐτοῖς τὴν παρακειμένην τῇ Στερεᾷ νήσον Κάλαμον ὡς καταφύγιον, ἀφ' ἧς οὗτοι ἐπολέμουν καὶ διήγειρον ἀδιακόπως τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. Ὁ Σουλτάνος ἐζήτησεν ἐξήγησιν περὶ

τούτου παρὰ τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου, ὅστις προσεπάθησε νὰ καλύψῃ τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα κατεδίκαζε, διὰ τῆς ἐν τῇ συνθήκῃ μεταξὺ πάσαῃ καὶ Σουλτανῶν συμφωνηθείσης μεταναστεύσεως τούτων εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. Ταῦτα καὶ ἄλλα ἀμφισβητήματα, γεννηθέντα ἐκ ναυτιλιακῶν σχέσεων, ἐγέννησαν ψυχρότητα μεταξὺ τοῦ Διβανίου καὶ τοῦ ἀγγλοῦ πρέσβευς, ὅστις ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης δὲν ἦτα πλέον κατάλληλος νὰ ἀντιπροσωπεύῃ τὰς Δυνάμεις, τῶν ὁποίων προεξῆρχεν ἡ Αὐστρία. Ἡ Πύλη παρεσκεύασε μεγάλας δυνάμεις πρὸς πόλεμον, καὶ ἀπέβαλε παρὲς ποτε τὴν ἰδέαν τῆς ὑποχωρήσεως ἐνώπιον τῶν Δυνάμεων. Ἡσθάνθη νῦν, ὅτι ἡ ἀνάμιξις ἀνεφαίνετο ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος ἐξ ἄλλου σημείου, διὰ τοῦτο ἀπερρίψε πᾶσαν ἐπέμβασιν, κατέκρινε μάλιστα τὴν τῆς Γαλλίας εἰς τὰ ἰσπανικὰ πράγματα, καὶ ἀπέκρουσε τὴν τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου ἐν τῇ μετὰ τῆς Περσίας διαφορᾷ αὐτῆς, δηλώσασα πρὸς τὴν αὐτὴν τῆς Τεχεράνης, ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ διαπραγματευθῇ τὴν εἰρήνην ὅχι ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλὰ ἐν Ἐρζερούμῃ διὰ τοῦ Ραούφ-Μεχμέτ-πασσᾶ, τοῦ ἐκεῖ διοικητοῦ τῶν στρατευμάτων τῆς. Ὁ Αἰάγγελος καὶ ὁ λόρδος Στραγκφόρδος κατέστησαν τῶρα πλέον ἀνίσχυροι. Ἐπίσης καὶ ὁ πρῶστος πρέσβυς, ὅστις ἦτο ἀπλοῦς συνεργὸς τοῦ αὐστριακοῦ. Ὁ δὲ τῆς Γαλλίας, κόμης Λατοῦρ-Μωβοῦργας, εἶχεν ἤδη ἀναχωρήσει τὸν φεβρουάριον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ σύμπτωσις, ὅτι κατὰ τὰ εἰς Κωνσταντινουπόλιν ταξιδιὸν του βικσθελς ὑπὸ τῶν ἀνέμων εἶχε πιάσει εἰς τινὰ ἐλληνικὸν λιμένα, εἶχε γεννήσει ἐν τῷ Διβανίῳ κακὴν πρόληψιν, ἥτις κατήντησεν εἰς πλήρη ἀποστροφήν, ἀφοῦ ἡ Πύλη ἐκ παρενοήσεως ἐνόμισεν, ὅτι ζητεῖ νὰ καταστήσῃ τὴν ἀνέγερσιν τῆς ἐπὶ τοῦ Καρμυλίου ὄρους μονῆς ὅρον, ἵνα ἐξασκῇ τὴν ἐπέμβασιν παρὰ τῷ Σουλτάνῳ. Πεισθεὶς δ' ἐκ τῆς πείρας πόσον ὀλίγον συνετέλει εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ ἡ τραχεία γλῶσσα, δι' ἧς ἐπελήφθη τοῦ πράγματος, ἐνόμισεν ὅτι ἡδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ διὰ δώρων. Ἐπεμψε λοιπὸν λιθοκόλλη-

τον ταβακοθήκην πρὸς τὸν διοικητὴν τῶν παρὰ τὸν Βουγιου-
κτερὲν συνηθροισμένων στρατευμάτων Ἰμβραῖμ-πασσᾶν, ὅστις
εἶχεν ἰσχύν τινα ἐν τῷ Διδανίῳ, ἀλλ' ἔχασε τὸ θάρρος του,
ἀφ' οὗ ὁ Ἰμβραῖμ-πασσᾶς τῷ τὴν ἐπέσρεψεν ὀπίσω εἰπὼν· «ἐὰν
αἱ ἀξιώσεις του ᾖναι δίκαιαι, δὲν ἔχει χρεῖαν τοῦ δώρου· ἐὰν
δὲ δὲν ᾖναι, μία ταβακοθήκη δὲν θὰ τὸν ἀποπλανήσῃ ἐκ τῆς
ὁδοῦ τοῦ καθήκοντος.» οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ὁ κό-
μης ἔλαβε παρὰ τῆς αὐλῆς του τὴν ἄδειαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς
τὴν Γαλλίαν. Ἐγνωστοποίησε δ' ἐμμέσως εἰς τὴν Πύλην ὅτι,
ἐὰν ἐξωμαλύνετο ἡ ὑπόθεσις του, ἐὰν ἔμεινεν ἐν Κωνσταντινουπό-
λει, καὶ μάλιστα θὰ ἐζήτει τὴν παρουσίαν του· ἀλλ' ἡ Πύ-
λη ὠλιγόρησε τὴν πρότασιν τοῦ κόμητος, καὶ τὸν ἀφῆκε ν' ἀ-
πέλθῃ ὡς ἤλθε· μάλιστα ὁ μέγας βεζίρης οὐδ' ἐπέτρεψεν
αὐτῷ νὰ συστήσῃ τὸν κόμητα Βωρεπαῖρον ὡς ἐπιτετραμμέ-
νον, διότι ὁ πρέσβυς δὲν εἶχε παρουσιάσει τὰ διαπιστευτή-
ριά του.

Ὅσον ἀπειλητικώτερος ἐφάνετο ὁ καιρὸς εἰς τὸν δυτικὸν
ὀρίζοντα, τόσον ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἔκρινεν ἀναγκαιοτέρην
τὴν ἀνανέωσιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μεταξὺ Πύλης καὶ
Ῥωσσίας. Συνησθάνετο ὅτι τὸ εὐπροσήμερον διάδημα τῆς Πύ-
λης δὲν θὰ ἔπειθεν εἰς τοῦτο τὴν Ῥωστικὴν κυβέρνησιν, καθ' ὅ-
σον μάλιστα τοῦτο συνωδεύετο μὲ ἀπαιτήσεις. Ὁ πρίγκηψ
Μεττερνίχος ἐν τινι ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Διάγγελον ἀπὸ 12
Ἀπριλίου, ἣν ἀνεκοίνωσε πρὸς τὴν κυβέρνησιν ταύτην, καὶ συν-
έταξε μᾶλλον δι' αὐτὴν ἢ διὰ τὴν Πύλην, ἐξύψωνεν ὑπερεπα-
νῶν τὰς προσπαθείας τοῦ Στραγκφόρδου, καὶ ἐθεώρει πολὺ
μεγάλην τὴν ἐπὶ τοῦ Διδανίου κερδηθεῖσαν νίκην. «Θὰ ᾖτο
ἀβέλτερον,» ἔλεγεν ἐν αὐτῇ, «ἐὰν ἡ Πύλη ᾔθελε νὰ παραστή-
σῃ τὸ διάδημα τοῦτο τῆς εὐπροσηγορίας· ὡς ὑποχώρησιν, ἢ ν'
ἀπαιτήσῃ ἀντ' αὐτοῦ ἐξασφάλισιν τῶν δικαιωμάτων της. Θὰ
ἐδεικνύετο μόνον διὰ τούτου ὡς κυβέρνησις ἀσθενής. Αἱ κυβερ-
νήσεις, αἵτινες οὐδὲν ἐννοοῦν νὰ ὑπερασπισθῶσι, κοπιᾶζουσι νὰ

ἐξασφαλίσωσιν ὅ,τι οὐδεὶς προσβάλλει. Νέαν τῷ ὄντι ἐκδού-
λευσιν παρέσχεν ὁ λόρδος Στραγκφόρδος, ἐμποδίσας νὰ προσ-
τεθῇ ἐν τῷ γράμματι τοῦ βεῖζ-ἐφένδου πρὸς τὸν κόμητα Νεσ-
σελρώδην καὶ ἐν ταῖς πρὸς τὸν Διάγγελλον καὶ αὐτὸν τὸν λόρ-
δον Στραγκφόρδον διακοινώσῃσιν πρᾶγμα ἀντιβῆκον εἰς τὰς
προσπαθείας μας, καὶ οὐδεμίαν ἔχον σχέσιν μὲ τὴν ὑπόθεσιν.
Ἄλλως ἡ Πύλη πρέπει νὰ ἐννοήσῃ πόσῃν δυσαρέσκειαν μᾶς
ἐπροξένησεν ἡ μνεῖα δικαιωμάτων τοῦ Σουλτάνου ἐν τῇ ἐπι-
στολῇ ταύτῃ. Εἰς τὸ περὶ δικαίου ζήτημα οὐδέποτε ἀνεμί-
χθημεν. Ἐν τούτοις ἕνεκα τοῦ ζητήματος τούτου κινδυνεύει
σήμερον ἡ ὑπαρξὶς τοῦ τουρκικοῦ κράτους.

Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἐστῆριξε τὰς ἐλπίδας του κατὰ
πρῶτον εἰς λόγον τινὰ τοῦ βεῖζ-ἐφένδου ριφθέντα κατὰ τὸν
βραχὺν χρόνον τῆς συνεννοήσεως, ὅτι θὰ πέμψῃ ἐπιτετραμμέ-
νον εἰς Βιέννην. «Ἄς πέμψῃ ἡ Πύλη πρέσβυν,» ἔγραφε πρὸς τὸν
βαρῶνον Ὅττενφελς, «ὅστις νὰ εὕρῃ ἐνταῦθα τὸν πρέσβυν τῆς
Ῥωσσίας, καὶ ἐδική μου φροντίς εἶναι νὰ τοὺς συμφιλιώσω». Ἄλλ' ὁ λόρδος Στραγκφόρδος ἀντέτεινεν εἰς τὴν ἀποστολὴν
ταύτην, φρονῶν ὅτι δὲν θὰ ἐδύναντο νὰ πείσωσιν εἰς τοῦτο
τὴν Πύλην, καὶ διότι αὕτη ἐν γένει οὐδὲν ἀποτελεσμαθὰ ἔφα-
ρε. «Τὸ πᾶν εἶναι,» ἔγραφε τὴν 10 Μαΐου, «νὰ ἔλθῃ ἐνταῦθα
πρεσβεῖα Ῥωσσικὴ, καὶ μάλιστα τὸ ταχύτερον, ἄλλως πίπτουν
οἱ φίλοι μας ἐν τῷ Διεθνίῳ, καὶ δὲν ἐπιτυγχάνομεν πλέον
τίποτε.» Διὰ τῶν λέξεων τούτων ἤθελε μᾶλλον νὰ καλύψῃ
τὴν πεποιθήσιν του, ὅτι τίποτε πλέον δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιτεу-
χθῇ. Ὁ Κάννιγκ μὴ ἀποφασίσας εἰσέτι νὰ προβῇ ἐπιμόνας,
ἐφάνη μάλιστα ὅτι ἐφοβεῖτο μὴ ἐπροχώρησε πολὺ, ἢ τοῦλά-
χιστον ἔδειξε τοῦτο. Ἐγραψε τὴν 9 Μαΐου πρὸς τὸν Στραγκ-
φόρδον, ὅτι ἡ Ἀγγλίς δὲν ἔχει σκοπὸν ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς
ἡδοῦ, ἣν μέχρι τοῦδε συνεβάδιζε μετὰ τῶν συμμάχων της.
Ἠρτήθη προσέτι ὅτι παρήγγειλεν εἰς τὴν Ἰονικὴν κυβέρνησιν
νὰ λάβῃ συνεντεύξεις μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἰσχυρισθεὶς ὅτι τὴν

περὶ τούτων ιδεάν συνέλαβε μόνου ὁ Καπουδάν-πασσᾶς, καὶ ὁ λόφθος Στραγκφόρδος τὴν παρεδέχθη καὶ τὴν διεβίβασεν, ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω, πρὸς τὸν Σηρ Θωμᾶν Μαιτλάνδον, ὅστις ἐνῆργησε παρὰ τὴν θέλησίν του. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ὁ μοίραρχος Ἀμυλτων διεξήγαγε τὴν ιδεάν ταύτην θορυβωδῶς καὶ ἀσυνέτως, καὶ διὰ τοῦτο ἀπέβη ὅλως ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Οὗτοι ἐξηπάτησαν ἐπιτηδείως τὴν κοινὴν γνώμην περὶ τῆς ἀποπείρας ταύτης, ἥς σκοπὸς ἦτο νὰ παρακινήθωσιν εἰς ὑποταγὴν ὁ Μαυροκερδάτος καὶ τινες ἄλλοι ἀρχεῖχοι. Ἡ συμπάθεια, ἣν ὁ Ἀμυλτων ἐδείκνυε πανταχοῦ ὑπὲρ τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος, τοῖς ἐχρησίμευσε πολὺ εἰς τοῦτο· ἐνίσχυσε δὲ καὶ ᾤξησε τὰς ὑπονοίας τῆς Πύλης, τὰς ὁποίας δὲν ἠδυνήθη νὰ διασκεδάσῃ ἡ ἐπιτίμησις τοῦ Κάννιγκος πρὸς τὸν Στραγκφόρδον.

Ἡ Πύλη δυσανεστῆθεῖσα προέβη εἰς ἀήματα, ἅτινα παρέβαλον νῆα ἐμπόδιον εἰς τὰς προσπάθειας τῆς Εὐγενναίας Αὐλῆς. Ἡ αὐτὴ αὐτὴ εἶχε διατάξει τοὺς ἐν τῇ αὐστριακῇ αὐτοκρατορίᾳ καταφυγόντας Βογιάρους νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς Ἡγεμονίας, καὶ εἶχεν ἐγγυηθῇ περὶ τῆς Πύλης. Πολλοὶ τῶν Βογιάρων ταύτων ἐπρόβαλον διαφόρους προφάσεις, ἵνα μὴ ὑπακούωσιν εἰς τὴν διαταγὴν ταύτην, ὡς π. χ. ὅτι ζητοῦν νὰ τοὺς ἐιάσωσιν, ἵνα ὑπαγράψωσι πολίτευμα αὐτεταγμένον ἐν τῷ μεταξύ χρόνῳ, ἔργον κόμματος, ὅπερ ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς ἀδυναμίας καὶ τῆς πωλήσεως τίτλων τοῦ ἀσποδάρου Σούτσου, παρέπεισε τὸν τοποτηρητὴν Βογορίδην, καὶ τῶρα ἀμβλαδιάζει πρὸς τὸν νέον Ὁσπαδάρον. Ἀλλ' ὁ κύριος λόγος τῆς ἀρνήσεώς των ἦτο ἡ δυσπιστία πρὸς τὴν Πύλην. Ἡ δυσπιστία δὲ αὕτη ἐδικαιολογήθη τὸν Μάρτιον τοῦ ἔτους τούτου, διότι ὁ πασσᾶς τῆς Σιλιατρίας διέταξε νὰ συλληφθῇ ὁ Βιλλαρᾶς, εἰς τῶν ἐπιστρεφάντων Βογιάρων. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἐκάρυξε τὴν πρᾶξιν ταύτην ὡς φανεράν παραβίαν τῆς ἀμνηστίας, τῶν ἐλευθεριῶν τῶν Ἡγεμονειῶν καὶ τῶν μετὰ τῆς Ῥωσσίας συνθηκῶν, καὶ παρήγγειλε τὴν 20 Ἀπριλίου πρὸς τὸν βαρὼν

Ὅττινευελς ν' ἀπαιτήσῃ πάρωτα τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Βιλλαρά, τὴν ἀποδοκιμασίαν τῆς 21^{ης} αὐτοῦ γενομένης βίας καὶ τὴν λήψιν μέτρων, ἅτινα νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἐπανάληψιν τοιούτων πράξεων, καὶ νὰ κηρύξῃ συγχρόνως, ὅτι μέχρι τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὅρων τούτων οὐδεὶς φυγὰς θὰ λάβῃ τὴν ἀδειαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς Ἡγεμονείας ὅσον αὐστηρὸς καὶ ἂν ᾦτο ὁ τόπος τῶν ἀπαιτήσεων τούτων, δὲν ἐκλόνισε τὴν Πύλην. Ἀνέλαβον ἡ ἰδία τὴν εὐθύνην τῆς πράξεως τοῦ πασσά τῆς Σουλταρίας, εἶπεν ὅτι ὁ Βιλλαράς ἐφυλακίσθη κατὰ τοὺς νόμους ἐπὶ τῇ ἐγγλήσει ἄλλων Βογιάρων ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τοῦ ἡγεμόνος, καὶ συνεπεῖα ἀναφορὰς τοῦ ἡγεμόνος τούτου πρὸς τὴν Πύλην, ἐδήλωσαν ὅτι κατεμνησθῇ ἐπὶ ὑπεξαιρέσειν, εἰς τὰς ὁποίας ὑπέπεσεν ὡς τακτίας τῆς ἐπαρχίας, καὶ δὲν τὸν ἀπέλυσεν. Ὁ Διάγγελος ἐσυμβούλευσε τὸν πρίγκηπα Ματτερνίχον νὰ παραιτηθῇ τοῦ πράγματος, καὶ οὗτος ἀρκεσθεὶς εἰς τὰς ἐξηγήσεις τῆς Πύλης, παραδέχθη τὴν συμβουλήν ταύτην.

Μεγαλείτερα καὶ διαρκέστερα ἐμπόδια παρενέβαλε τὸ ζήτημα περὶ ναυτιλίας ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ. Ἡ Πύλη εἶχεν, ὡς καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα ζήτηματα, κατ' οὐσίαν μὲν δίκαιον, κατὰ τύπους δὲ ἄδικον. Πλοῖα ναυπηγημένα ἐν Ὑδρα ἢ ἐν Σπέρταϊς ἐνεφανίζοντο εἰς τὸν Βόσπορον μὲ ῥωσικὴν σημαίαν καὶ ἀπήτουν τὸν διάπλουον εἰς τὴν Μαύρην θάλασσαν. Ἡ Πύλη, ὡς καὶ πᾶς τις, ἐγίνωσκεν ὅτι τὰ ἐγγραφα τῶν πλοίων τούτων συνετάττοντο δολίως ὑπὸ ῥωσικὰ ὀνόματα, ἐνθ' ἀνηκόν εἰς τοὺς ἀντάρτας. «Θέλουν τάχα νὰ μᾶς καταστήσωσι τὰ πλῆγνια τοῦ κόσμου;» ἔλεγεν ὁ βεῖζ-ἐφένδης πρὸς τοὺς διερμνεῖς, οἵτινες συνηγόρουν ὑπὲρ τῶν τοιούτων πλοίων. «Πρέπει λοιπὸν οἱ ἀντάρται νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα νὰ ἐμπορεύωνται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας μὲ πλαστοτά ἐγγραφα, ἐνθ' οἱ πλείονοι μας εἶναι καταδικασμένοι νὰ κάθηνται μὲ σκυρωμένους τὰς χεῖρας;» Πολλὰ τῶν πλοίων τούτων ἀρμενολοκλήθησαν εἰς

τὸν ναύσταθμον, καὶ τὸν Ἀπρίλιον ἐξεδόθη φερμάνιον *) ὑπὲρ τῆς τουρκικῆς ναυτιλίας, κατὰ τοῦ ὁποίου κατεξάνεστησαν ἀμέσως οἱ Εὐρωπαῖοι ἔμποροι καὶ ἰδίως οἱ Ῥώσσοι. Αἱ τρεῖς πρῶται παράγραφοι τοῦ φερμανίου τούτου δὲν ἰσχύουσιν οὔτε εἰς τὸ γράμμα οὔτε εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν συνθηκῶν. Παρεχόμενα εἰς τὰ ὑπὸ τουρκικὴν σημαίαν πλοῖα, τὰ ἐμπορευόμενα μετὰ τῆς Ἀλλοδαπῆς, ἐλάττωσιν τῶν τελωνιακῶν δασμῶν καὶ ἄλλας ἀνακουφίσεις, μέτρον εἰς τὸ ὁποῖον ἀναμφιδόλως ἡ Πύλη ἐδικαιούτο, χωρὶς νὰ δώσῃ λόγον περὶ τούτου εἰς ἄλλας Δυνάμεις. Ἀλλ' ἡ τετάρτη παράγραφος ἦτο φύσεως διαφόρου. «Εἰς ὅλους τοὺς ὅρμους τοῦ Ὄθωμανικοῦ βασιλείου ὀφείλουν αἱ τοπικαὶ ἀρχαὶ νὰ προσέχωσιν, ὥστε τὰ ὑπὸ ὀθωμανικὴν σημαίαν πλοῖα νὰ ἐκφορτώνωσι καὶ φορτώνωσι πρότερον ὅλων τῶν λοιπῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδὲν πρέπει ν' ἀρχίζῃ τὴν φόρτωσίν του, πρὶν ἢ ἐκεῖνα παραλάβωσι τὸ φορτίον καὶ τὸν ναυλὸν των.» Ἡ Ῥωσσία ἐξηνέστη πάραυτα κατὰ τοῦ ἀρθροῦ τούτου, ὡς ἐναντίου εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας, τὴν ὁποίαν ὀρίζουν σαφῶς τὰ ἀρθρα 1, 2 καὶ λοιπὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1783, ἀπεχάλεσε τὸ μέτρον τοῦτο ἐχθρικόν, διότι σκοπεῖ νὰ καθιερώσῃ μονοπώλιον ὑπὲρ τῆς τουρκικῆς σημαίας καὶ ν' ἀποκλείσῃ τὰς λοιπὰς σημαίας ἀπὸ τῶν τουρκικῶν λιμένων, προέβλεπεν ἕνεκα τῆς δωροληψίας τῶν τουρκικῶν τελωνιακῶν καὶ λιμενῶν ἀρχῶν ἀνεξάντλητον πηγὴν καταχρήσεων καὶ βιαιοπραγιῶν κατὰ τῶν πλοίων τῶν λοιπῶν σημαίων, ταῦτα δὲ παραδεδομένα εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν καὶ πλεονεξίαν τῶν ὑπαλλήλων τούτων. Αἱ παράγραφοι 5, 6, 7 καὶ 8 ἀπέβλεπον κυρίως τὸν διάπλουον μεταξὺ τῆς μεσογείου καὶ μαύρης θαλάσσης καὶ περιεῖχον ἐπιεικεῖς καὶ ἐξηγητικoὺς ὁρισμούς, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἡ § 9 ὥριζε τὸ σπουδαῖον ἀντικείμενον τῆς μεταφορτώσεως ἀπὸ πλοίου εἰς πλοῖον ἀντιφατικῶς πρὸς τὰ

*) Βλ. Παρέρι. Δ. 1.

ἄρθρα 30 ἕως 35 τῆς ρηθείσης συνθήκης. Ἡ ἔννοια τῆς παραγράφου ἥτο, ὅτι φραγκικὸν φορτίον ἠδύνατο νὰ μεταφορτωθῇ ἀνυπερθέτως ἀπὸ τουρκικοῦ πλοίου εἰς πλοῖα φραγκικὰ, ἀλλ' ὅχι καὶ φραγκικὸν φορτίον ἀπὸ πλοίου φραγκικοῦ εἰς φραγκικόν· ἐπίσης ἔπρεπεν ἀπὸ τοῦδε νὰ μὴ συγχωρῇται ἡ μεταφόρτωσις ἀπὸ τουρκικῶν εἰς τουρκικὰ πλοῖα· ἀλλὰ μόνον ἀπὸ φραγκικοῦ εἰς τουρκικὸν καὶ τάνάπαλιν. Ἡ διάταξις αὕτη ἐβλάπτε προ πάντων τὴν ἐξαγωγὴν τῶν σιτηρῶν ἐκ τῶν μεσιμβρινῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ῥωσσίας, διότι ταῦτα μόνον τὰ φορτίζ ἐσυνειθίζετο νὰ μεταφορτόνωνται. Ὑπῆρχον δὲ τέσσαρες τάξεις.

1. Ἀπὸ φραγκικοῦ πλοίου εἰς φραγκικόν. Ἐὰν δηλονότι ἐν πλοῖον, φέρον σημαίαν δικαιοσυμένην νὰ πλέῃ εἰς τὸν Εὐξείνιον πόντον, ἐλάμβανε φορτίον σιτηρῶν ἐκ Ῥωστικοῦ λιμένος, καὶ κατὰ τὸ κατὰπῶν αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινουπόλιν παρεχώρει τὸ φορτίον τοῦτο εἰς πλοῖον τῆς ἰδίας ἢ ἄλλης φραγκικῆς σημαίας, τότε ἡ μεταφόρτωσις καὶ ἐξαγωγὴ διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου οὐδὲν ἐμπόδιον κατὰ τὸ ἀνωτέρω ἄρθρον τῆς συνθήκης ἔπρεπε ν' ἀπαντᾷ ἐκ μέρους τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως, καὶ ἐν γένει οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἀπαιτήσιν· ἡ μεταφόρτωσις ἐθεωρεῖτο ὡς μὴ γενομένη ἐν τουρκικῇ χώρᾳ, ἐπομένως εἰς οὐδεμίαν διάταξιν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ὑπεβάλλετο. Ἐν τούτοις τὸ νέον φερμάνιον κατῆργει ἐναντίον τῶν σαφῶν τούτων ὁρισμῶν τὴν πρώτην ταύτην τάξιν.

2. Ἀπὸ φραγκικοῦ πλοίου εἰς τουρκικόν. Εἰς τοῦτο ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις εἶχε τὸ δικαίωμα, διότι ἠδύνατο ἀνὰμφοβόλως· νὰ ἐπιτρέψῃ ἢ ἀπαγορεύσῃ εἰς τὰ πλοῖα τῆς νὰ παραλαμβάνωσι Ῥωσσιὰ σιτηρὰ καὶ νὰ τὰ ἐξάγωσι. Πρὸ τοῦ πολέμου τοῦ 1806 ἔδιδε τὴν ἄδειαν ταύτην εἰδικῶς καὶ ὅχι διὰ γενικῆς διατάξεως. Τὸ νέον φερμάνιον, παραχωροῦν γενικὴν ἄδειαν εἰς τὰ τουρκικὰ πλοῖα, ἐπρόδιδε τὸν κύριον σκοπὸν τῆς Πύλης, διότι, ἀπαγορευομένης τῆς μεταφορτώσεως εἰς φραγκ-

πικὸν πλοῖον, τοῦτο, εἰς διὰ τινὰ λόγον ἤθελε νὰ ἐκφορτώσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, δὲν ἠδύνατο νὰ διαγωνισθῇ, καὶ ἐβιάζετο νὰ παραδεχθῇ τοὺς ὄρους, τοὺς ὁποίους τῷ ἐπρότεινε τὸ τουρκικὸν πλοῖον. Ὅθεν καὶ ἡ παράγραφος αὕτη τοῦ φερμανίου ἐσκόπει νὰ καθιερώσῃ μονοπώλιον ὅπερ τῆς τουρκικῆς σημαίας.

8. Ἀπὸ τουρκικοῦ πλοίου εἰς φραγκικόν. Ἡ τάξις αὕτη ἐσυγχωρεῖτο ἐν τῷ νέῳ φερμανίῳ καὶ συνῆθε πρὸς τὰς λοιπὰς, διότι ἠνάγκαζε τὰ πλοῖα τῶν σημαίων, ὅσκι δὲν ἐδικαιουτο νὰ διαπλέωσιν εἰς τὸν Εὐξεῖνον Πόντον, καὶ ἐπομένως ἤρχοντο εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς φόρτωσιν σιτηρῶν, νὰ λαμβάνωσιν αὐτὰ ἐκ τῶν τουρκικῶν πλοίων.

4. Ἀπὸ τουρκικοῦ πλοίου εἰς τουρκικόν. Ἡ τάξις αὕτη ἀπηγορεύετο κατὰ τὸ νέον φερμάνιον, καὶ ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη δὲν ἀπέβλεπε τὰς φραγκικὰς σημαίας. Αἱ §§ 10, 11 καὶ 12 δὲν περιεῖχον διατάξεις μεταβεβλημένας.

Ὁμοίως πρὸς τὰς ἀνωτέρω παρατηρήσεις ἡμῶν περὶ τοῦ σουλτανικοῦ φερμανίου ἐπεμψε πρὸς τὴν αὐλὴν τῆς Πέτρουπόλεως καὶ ὁ ἐμπορικὸς σύλλογος τῆς Ὁδησσοῦ, ἅρα ἔλαβε τὸ φερμάνιον. Ἐνκντὶν τῆς φρονήσεως καὶ διαθέσεως τοῦ αὐτοκράτορος ἦτο νὰ ὀλιγορήσῃ τὰ παράπονα ταῦτα, καὶ ἀφοῦ ἡ Πύλη, ὡς ἦτο βέβαιον, ἐπεθύμει πράγματι νὰ συμβιβασθῇ μετὰ τῆς Ῥωσσίας, τὸ βῆμα τοῦτο ἔνευε τῆς ἀδυναμίας τῆς ἐν γένει, ἦτο καὶ ἀσκοπον καὶ ἀνόητον.

Καὶ τὰ ἐπακούσθη δὲν ἤργησαν νὰ ἐπέλθωσιν. Ὁ κόμης Νεσελερῶδης ἀπαντῶν πρὸς τὸν βεῖζ-ἐφένδην, καὶ εἰς τοῦτο ὁ λόρδος Στραγκφόρδος εἶχε στηρίξει τὴν ἐσχάτην αὐτοῦ ἐλπίδα, ἀνεγνώριζε μὲν, ὅτι ἡ Πύλη διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν γενομένης ἀνταγωνίσσεως ἤρχιζε νὰ ἐπανερχεταὶ εἰς δίκαια φρονήματα, ἀλλ' ἐξήρτησε τὴν ἐκ νέου ἀποστολὴν Ῥωσσιῆς πρεσβείας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ τῆς ὁλοσχεροῦς ἐκκενώσεως τῶν ἠγεμονειῶν. Ἀπάντησε δ' ἐμμέσως εἰς τὴν ἀπαίτησιν πῆς Πύλης

περὶ τῶν ἀσιατικῶν φρουρίων, εἰπὼν ὅτι ἡ πρεσβεία αὕτη θ' ἀνελάμβανε καὶ ἐξηκολούθει τὰς ἐνεκα τῶν συμβάντων τοῦ 1821 διακοπείσας διαπραγματεύσεις. Ὡς πρὸς τὰς σκέψεις, αἰτίνες ἐπέρχονται εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἐκ τινων ἐκφράσεων τοῦ βεῖζ-ἐφένδου καὶ τινων νέων βημάτων τῆς Πύλης, παρέπεμπεν αὐτὸν πρὸς τὸν λόρδον Στραγκφόρδον. Ἡ ἀπάντησις αὕτη ἐχρονολογεῖτο ἀπὸ 6 Μαΐου *). Συγχρόνως ὁ Νεσεσλερῶδης ἔγραψε πρὸς τὸν Στραγκφόρδον· «Ὁ αὐτοκράτωρ παρετήρησε μ' εὐχαρίστησιν, ὅτι ἡ Πύλη ἤρχισεν ν' ἀσπάζεταιται ὑγιεινέραν πολιτικὴν, ἀλλ' ἐκ τῶν τριῶν ἐν Βερσένη τεθέντων ὄρων τῆς ἀνανώσεως τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μόνον ἓνα, καὶ μάλιστα τὸν μᾶλλον ἀσήμενον, ἐξεπλήρωσεν. Ἐπέφερε δὲ καὶ μεταβολὰς περὶ τὴν διοίκησιν τῶν Ἡγεμονειῶν διὰ τῆς ἐκλογῆς ἐγγυρῶν, τὰς ὁποίας κατὰ τὴν ἐννοίαν τῶν συνθηκῶν ὤφειλε ν' ἀνακρινώσῃ πρῶτον πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, καὶ νὰ αἰτήσῃ τὴν συγκατάθεσιν τῆς. Ἐν τοῦτοις ὁ αὐτοκράτωρ βλέπων τὴν δυσκολον θέσιν τῆς Πύλης παραδέχεται τὸν νεωτερισμὸν τοῦτον περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν Ὀσποδάρων, χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ, ἂν συμφέρῃ εἰς τὰς Ἡγεμονείας, καὶ τῷ ἐπιτρέπει νὰ εἰδοποιήσῃ περὶ τούτου τὴν Πύλην, ἂν ἄλλως ὑποχωροῦσα καὶ αὕτη φανῇ ἀξία τοῦ δείγματος τούτου τῆς ἐπιεικείας τῆς Ῥωσσίας. Ὁ αὐτοκράτωρ οὐδέποτε θὰ σύγχωρῇ ν' ἀναμιγνύωνται καὶ συνδέωνται ἀντικείμενα προτέρων διαπραγματεύσεων μετὰ τῶν σημερινῶν. Τοιοῦτου εἶδους ἐπιφυλάξεις θὰ ἐμπόδιζον τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἤδη ληφθείσης ἀποφάσεως τοῦ νὰ συμφιλιωθῇ μετὰ τῆς Πύλης. Ὁ κόμης Νεσεσλερῶδης παρεπονείτο κατωτέρω διὰ τὴν φυλάκισιν τοῦ Βογιάρου Βελλαρά, περὶ ἧς ἰσχυρίζετο ὅτι ἐγένετο ἄνευ τῆς γνώσεως τοῦ Ὀσποδάρου, κατέκρινε τὸ νέον περὶ ἐμπορίου φερμάνιον καὶ τὸ ἀπέκρουσεν ἀπολύτως ἀπεδείκνυε πῶς παρὰ τὰς διαβεβαιώσεις τῆς Πύλης αἱ Ἡγεμονεῖαι δὲν

*) Ἰδε παρὰρτ. Δ. 2.

ἐξεκινώθησαν, καὶ ἡ διχομὴ τῶν στρατευμάτων τούτων κατε-
πείχε δεινῶς τὰς χώρας ταύτας· τέλος ἐμέμφετο τὸν ἄγγλον
πρέσβυν, ὅτι ἀπεσκώπησε τὸν ἐλληνικὸν ζήτημα, ὅπερ ἐν Βερλώ-
νῃ ἐγένετο δεκτὸν μεταξὺ τῶν τριῶν ὄρων, καὶ κατὰ τὴν μοι-
φὴν ταύτην, γενομένην μετὰ μετριότητος, ὁ κόμης Νισσελρώδης
ἐπανήρχετο εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἔχει ἐκ τῶν
συνθηκῶν προστατευτικὸν δικαίωμα ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας
καθ' ὅλην τὴν τουρκικὴν ἐπικράτειαν. Ἐκάρυξε δὲ ὡς ἀπα-
ραίτητον προκαταρκτικὸν ὅρον τοῦ συμβιβασμοῦ μετὰ τῆς Πύ-
λης τὸ νὰ γείνωσι συζητήσεις περὶ τοῦ ἐλληνικοῦ ζητήματος,
καὶ νὰ λήξωσιν εἰς εὐάρεστον ἀποτέλεσμα. Ὅτι τοῦ Κάνιγ-
γος ἡ πολιτικὴ ἤρχισε νὰ φέρῃ καρποῦς· καὶ ἐν Πετροπόλει,
ἐξήχηθ' ἰδίως ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Νισσελρώδης ἐθεώρει τὰς πρὸς
τὸν Στραγκφόρδον ὁδηγίας τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου, τὰς ὁ-
ποίας οὗτος ἔκρινεν ὡς πηγὴν ἀδιαλύτων περιπλοκῶν, ὡς ὑπο-
σχομένας τελεσφόρον συζήτησιν μετὰ τῆς Πύλης. Ὁ κόμης
ἠρνήθη τὴν ὑπὸ τοῦ Στραγκφόρδου αἰτηθεῖσαν ἀποστολὴν ἐπι-
τετραμμένου, ἥτις κατὰ τὴν παρούσαν διάστασιν ἠδύνατο νὰ
φέρῃ τὴν ῥῆξιν, καὶ κατέληγεν εὐχόμενος ὑπὲρ τῆς εἰρήνης.

Ἡ διακρίνωσις αὕτη ἀπέδειξεν εἰς τὸν πρίγκηπα Μεττερ-
νίχον, πόσον ὀρθῶς ἔκρινεν, ὅτε ἰσχυρίζετο, ὅτι ἐν Ῥωσσίᾳ ἐκ-
τός τοῦ αὐτοκράτορος οὐδεὶς κυρίως ἦτο ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Ἐ-
νεκα τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς μηδαμινότητος
τῆς Γαλλίας ἐν τῷ ἀνατολικῷ ζητήματι, ἔπεσεν ἐπὶ τῶν ὤμων
τοῦ ὅλον τὸ βῆρος τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῆς ὑπερισχύσεως τῆς
πολιτικῆς τῆς μεσημβρινῆς Ῥωσσίας. Ἡ Πύλη, ὑπὲρ τῶν συμ-
φερόντων τῆς ὁποίας ἠγωνίζετο, τὸν συνέδραμε κακῶς, καὶ συν-
ήθως αἱ μεγαλείτεραι δυσκολίαι προήρχοντο ἐξ αὐτῆς. Οὐδὲν
θαυμαστὸν, ἐὰν ὁ πολιτικὸς οὗτος ἀνὴρ ἀπεθαρρύνετο, ἀλλ' ὁ-
μως δὲν ἀπεθαρρύνθη. Αἱ κατὰ τοῦ Στραγκφόρδου ὑπόνοιαι
τῆς Πύλης, αἵτινες ηὔξανον καθ' ἐκάστην, ἐξησθένισαν τὸ χρη-
σιμώτερόν του ὄργανον. Δὲν τὸ παρήτησεν ὁμως, διότι ἡ ἐπι-

μὴν τοῦ Στραγκφόρδου ἐπὶ τῆς ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Μεττερ-
νίχου προχαρῶνθεις γραμμῆς ἦτο τὸ σπουδαιότερον ἀντι-
ζῴγιον κατὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Κάνινγκος ἐν Πετροπόλει. Αἱ
ἰδέαι τοῦ Στραγκφόρδου συνεφώνουν πρὸς τὰς τοῦ πρίγκηπος, καὶ
ἐὰν ἀμφοτέρωι ἐθεώρουν τὴν πολιτικὴν τοῦ Κάνινγκος ὡς πρόσ-
καιρὸν τινα παραφυσία, ὁ πρίγκηψ ἐπὶ πλέον δὲν ἠμέλησε νὰ
ἐπισχύσῃ τὸν λόρδον εἰς ταύτας. Ἀλλὰ τοῦτο οὐδόλως ἡλάτ-
τωσε τὴν δυσπιστίαν τῆς Πύλης, ἥτις μὴ πειθομένη ὅτι ὁ ἀγ-
γλος πρέσβυς παρήκουε τὴν κυβερνήσιν του, ἐπέμενε εἰς τὰ
γεγονότα, ἅτινα ἐμαρτύρουν κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἡ ἀγγλικὴ
κυβέρνησις εἶχε πέμψει πρὸς τὸν γραμματέα τῆς ἀνατολικῆς
ἐταιρίας ἐπιστολὴν, δι' ἧς ἐπετίμα αὐστηρῶς τὴν διαγωγὴν
ἁγγλων τινῶν ὑπηκόων καὶ ἐμπόρων, οἵτινες ἐδοήθουν τοὺς
Τούρκους, παρεβιάζον τὸν ἐλληνικὸν ἀποκλεισμόν, καὶ εἰσεκόμε-
νον τροφὰς εἰς τουρκικὰ φρούρια. Ἡ ἐπιτίμησις αὕτη συνέπε-
σε, καθ' ὃν χρόνον ἁγγλοὶ ἀξιώματικοὶ καὶ ἰδιῶται συνηγωνί-
ζοντο μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐπρομήθευον ἀναφανδὸν ἐκ τῆς Ἀγ-
γλίας πολεμεφόδια, ὅπλα καὶ τηλεβόλα εἰς τοὺς ἐπαναστά-
τας, συνεισφοραὶ συνελέγοντο ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων,
καὶ πρὸ ὀλίγου ἐν Λονδίῳ ἐγένοντο διαπραγματεύσεις περὶ
δανείου ἐπὶ ὑποθήκῃ τουρκικῶν κτημάτων! Ἡ ἐπιστολὴ αὗ-
τη κατέκρινε πρὸ πάντων τὸν πρόξενον Γρῆν, τὸν ὁποῖον ἡ Πύ-
λη τοσάκις εἶχεν ἐπαινέσει συγκρίνασα τὴν διαγωγὴν του
πρὸς τὴν τῶν Ῥώσων προξένων, τὸν διέταττε νὰ τηρῇ οὐδε-
τερότητα, ἥτις ἐκεῖ ἐσήμαινε νὰ μὴν εὖνοῃ παντάπασι τοὺς
Τούρκους, καὶ τὸν εἰδοποιεῖ, ὅτι ἡ τήρησις τῆς διαταγῆς ταύ-
της ἀνετέθη εἰς τὸν Ἀμιλτῶνα, τὸν φανερόν φίλον τῶν Ἑλλή-
νων. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, παραβλέψαντος τοῦ ἁγγλοῦ πρέσβως,
διεβιδάσθη ὑπὸ τῆς ἀνατολικῆς ἐταιρίας πρὸς τὸν ἐν Κων-
σταντινουπόλει ἁγγλὸν πρόξενον Κ. Καρτράϊτ, ὅστις τὴν ἐ-
γνωστοποίησεν ἀμέσως πρὸς τοὺς ἐμπόρους καὶ τὰ προξενεῖα.
Οὕτω δὲ τὸ δυσχερὲς τῆς θέσεως τοῦ λόρδου Σαραγκφόρδου

ἤλυσαν ὑπερβαλλόντως. Ἀληθῶς ὁ πρίγκηψ Μαρτενίχος δὲν παρέλεψε νὰ φωτίσῃ τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν περὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ ζητήματος, ἀλλ' ὁ Κάνινγκ εἶχεν ἤδη σχηματίσει τὴν ἀπόφασίν του, ἡ δὲ πορεία τοῦ πολέμου ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ ἡ ἀντεπατάστασις ἐν Πορτογαλίᾳ, αἰκινικὲς ἀντέκειντο εἰς τὰς εὐχὰς του, δὲν τὸν ἐκίνησαν νὰ παραιτήσῃ τὴν γνώμην του, νὰ σταματήσῃ τὴν ἐπανάστασιν ἐν Ἑλλάδι, καὶ οὕτω ν' αὐξήσῃ τὴν δύναμίν του παρὰ τῇ αὐτῇ καὶ ἀπέναντι τῶν Φορεϊῶν, καὶ συγχρόνως νὰ θέσῃ τὰ θεμέλια μέλλοντος, ἀρμόζοντος εἰς τὴν πολιτικὴν σηματούσαν τῆς Ἀγγλίας. Ἰσως ἡ περὶ Ῥωσσίας γνώμη του ἐσυμφώνει πρὸς τὴν τοῦ πρίγκηπος Μαρτενίχου, ἀλλ' ὁ εἰς ἀπέκρουσε τὴν πορείαν τοῦ ἑτέρου. Ὁ Κάνινγκ ἐφαίνετο, ὅτι ἤθελε νὰ συμβιβάσῃ διὰ διπλωματικῶν ἐνεργειῶν τὴν φιλανθρωπίαν μετὰ τῆς πολιτικῆς. Ἀλλ' ὁ Μαρτενίχος ἐβλέπεν ἐν τούτοις, ὅτι αὕτη μὲν ἐθυσιάζετο, αὐτὴ δὲ προήγετο.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἥτοι περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἰανουαρίου, μεταβολαί, γενόμεναι ἐν τῇ ρωσικῇ ὑπουργείᾳ, ἐκίνησαν τοὺς φιλέλληνας νὰ πιστεύωσιν, ὅτι ὁ Καποδίστριας θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς αὐτό. Ὁ πρίγκηψ Βαλκόνσκις, ἀρχηγὸς τῶν ἐπιτελῶν, ὅστις ἔφερε συγχρόνως καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιθαλαμηπόλου, βαρέως φέρων ὅτι ὁ Ἀραξάιφ, ὁ σπουδαιότερος ἀνὴρ περὶ τὰ ἐσωτερικὰ καὶ στρατιωτικὰ πράγματα, προσεκληθὴς πάλιν εἰς τὸ μυστικὸν συμβούλιον τοῦ αὐτοκράτορος, ἐζήτησεν ἄδειαν διὰ τὰ Κάπριβαδ, ὅπου διέτριβε τότε ὁ Στρογονόφ, καὶ ἀντικατέστη ἐν τῇ μετᾷ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Αἰβίτς. Ἐπίσης ὁ πρίγκηψ Μανζίκωφ, ὅστις ἐλπίων νὰ λάβῃ τὴν θέσιν ταύτην ἡπικτήθῃ, ἔλαβεν ἄδειαν καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὰ λουτρά τοῦ Καμκάσου. Ὁ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ὑπουργὸς Γουβιάφ παρεχώρησε τὸ χαρτοφυλάκιόν του εἰς τὸν Καχρῆνν, διότι ὁ αὐτοκράτωρ παρὰ τὴν γνώμην του εἶχε παρεχωρήσει δι' ἀνταρκετικῆς διαταγῆς 80,000 ρούβλια ὡς βζήθημα εἰς τὴν περιτρέ-

ρειαν τοῦ Βιαλωστόκ' ἐκρινεν ὅμως ὡς ὑπαυροφύλαξ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου. Ὁ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὑπουργὸς Κοτσουβῆς καὶ ὁ τῆς δικαιοσύνης Λαπαυχίνης παρητήθησαν. Αἱ τροποποιήσεις αὐταὶ δὲν μετέβαλον τὰ φρονήματα τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις ἠλάττωσε συγχρόνως τὸν στρατὸν του κατὰ ἐν ἑκτον, ὑπερ συνειρήνευε δεκαοκτὼ ἑκατομ. ραυβίαν ἐτησίαν οἰκονομίαν. Ἀλλοὶ ἔπαυσαν καὶ οἱ τοῦ κόμητος Καποδιστρίου φίλοι διέδοσαν τὰ ἐναντίον, καὶ ἡ Πύλη, ἔχουσα ὑπ' ἑαυτὴν τὸ παράδειγμα τῆς μεταβολῆς τῆς Ἀγγλίας, ἦτο πολὺ ἀνίσχυρος. Ὁ πρίγκιψ Μπτερνίχος ἔσπειρε νὰ τὴν καθυποχάσῃ. Ὁ Καποδιστριας μένων τότε ἐν Γενεύῃ τόσον ὀλίγον προσεδόκα, ὅτι θὰ ἀνακτίσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ αὐτοκράτορος, ὥστε ἀπερφέσει νὰ ὑπάγῃ εἰς Κέρκυραν, ἐλπίζων νὰ περασκευάσῃ ἐκεῖ τὴν εὐκαιρίαν, ἵνα ταῖς ἐπὶ κεφαλῇ τῶν Ἑλλήνων.

Ἦδη πλέον ὥς κύριον πεδῖον τῆς μάχης ἦτο ἡ Πετράυκοις, καὶ ἐκεῖ ὁ Μπτερνίχος προσέβαλε τὸν ἀντίπαλόν του Κάννιγγα. Ἐκίνησθε πόσον ἰσχυρὸν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Ἀλέξανδρῳ, καὶ ἐναπέθεσε τὴν ἐλπίδα του εἰς τὴν συνέντευξιν τοῦτου μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας ἐν Ξερνοβίερ, ἥτις ἔπρεπε νὰ λάβῃ χώραν τὸ φθινόπωρον. Ἐπροσπάθησε δὲ μὲ ζήλον νὰ συλλέξῃ ἕως τότε ὅπλα· ὅθεν ἐπεδοκίμασε τὴν ἄρνησιν τῆς Ρωσσίας τοῦ νὰ πέμψῃ κατὰ τὸ παρὸν πληρεξούσιον εἰς Κωνσταντινούπολιν, διότι ἤξευρεν, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ὤφειλε νὰ ἐκλέξῃ μόνον μεταξὺ προσώπων, ἅτινα δὲν ἐσυμφέρουν καθ' ὅλα πρὸς τὰς ἰδέας του, καὶ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὸ ἀντίθετον κόμμα. Ὁ πρίγκιψ ἐθεώρει σπουδαιότατον ἡ ἀναγὰγῃ τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει διαπραγματεύσεις εἰς ὀλίγα θέματα, καὶ ἀντὶ τῶν συχνάκις ἀβεβαίων καὶ σχοινοτενῶν ἐκφράσεων, ἃς μετεχειρίζετο ἡ ρωστικὴ κυβέρνησις, νὰ πείσῃ τὸν αὐτοκράτορα νὰ δεχθῇ τὰς ἐδδικάς του. Τὰ γράμματα τοῦ Νεσελερόδου πρὸς τὸν λόρδον Σερχειφρόδον καὶ τὸν βρεῖτ' ἐφένδην ἀπὸ 6 Μαΐου εἶχον σταλῇ αὐτῷ, ἵνα τὰ διαβι-

βάση. Τὰ συνώδευσε δὲ καθ' ὃν τρόπον ἐθεώρησεν ἀνεκτώτερον. *) Ἰδίως τὸ πρὸς τὸν λόρδον Στραγκφόρδον ἐστάλη τροποποιημένον ἐπὶ τὸ εὐνοϊκώτερον. Ὁ αὐτοκράτωρ εἶχεν ἐπιδοκιμάσει ὑπὸ ὅρον τὴν ἐκλογὴν τῶν Ὀσποδάρων ἐξ ἰθαγενῶν. Ὁ πρίγκηψ παρέλειψε τὸν ὅρον τοῦτον, καὶ ἐθεώρησε τὴν ἐπιδοκιμασίαν ὡς γεγονός. Πιπρέστησε τὴν ἀνάμιξιν τῶν πρῶτων ζητημάτων μετὰ τῶν παρόντων ὡς προσερχομένην ἐκ τοῦ φόβου τῆς Πύλης, μὴ ἀπολέσῃ διὰ τῆς σιωπῆς τὸ δικαίωμα της, ἐσυγχώρησεν αὐτήν, ἂν καὶ τὴν ἀπεδοκιμάζῃ, καὶ διεβεβαίωσε τὴν Πύλην, ὅτι ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ θὰ παράσχη αὐτῇ τὴν ἀφορμὴν νὰ προτείνῃ τὰ πρότερα ταῦτα ζητήματα. Ὡς πρὸς τὴν φυλάκισιν τοῦ βογιάρου Βιλλαρά παρεδέχθη τὴν ἀπόφασιν τῆς Ῥωσσίας, ὅτι ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐνδιαφέρει μᾶλλον τὴν Αὐστρίαν, ἐφάνη ὅτι πύχαριστήθη εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ βρεῖξ-ἐφένδου, καὶ οὕτω ἐβίβασε τὸ Ῥωστικὸν ἀνακτοβούλιον νὰ εὐχαριστηθῇ καὶ αὐτό. Συνηγόρησεν ὑπὲρ τῆς μὴ ὀλοσχεροῦς ἐκκενώσεως τῶν Ἑγμονειῶν, καὶ ἀπέδωκεν εἰς τὴν ἀπουσίαν διαπεπιστευμένων Ῥώσσιων πρακτόρων τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἡ Ῥωσσία δὲν ἀναγκαρῖζει, ὅπως αὐτὸς ὁ καλλιτέρας ἔχων πληροφροῖας, ὡς ἀναγκαίαν τὴν διαμονὴν τῶν ὀλίγων τουρκικῶν στρατευμάτων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις· εἶπεν ὅτι ἐνεκα τῶν ταραχῶν ἐσχηματίσθησαν ληστρικαὶ συμμορίαί, αἵτινες λυμαίνονται τὴν χώραν, καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ περιορισθῶσιν ἄνευ τῆς παρουσίας τῶν στρατευμάτων, ὅτι εἶναι ἀδύνατον εἰς τοὺς Ὀσποδάρους νὰ σχηματίσωσιν ἥδη διὰ τῶν ἐξηνητημένων χρηματικῶν αὐτῶν μέσων ἐγγῶρικα στρατεύματα, καὶ ὅτι αὐτοὶ οἱ Ὀσποδάραι ἐπιθυμοῦν νὰ διατηρήσωσι τοῦτο τὸ μόνον μέσον τῆς ἐπανόδου τῆς ἡσυχίας καὶ τάξεως. Ἐδικαιολόγησε τὰ παράπονα κατὰ τοῦ φερμανίου, ὅπερ ἐσχόπει τὸν σχηματισμὸν τουρκικῆς νυκτελίας, διότι ἐγίνωσκε καλῶς, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἠδύ-

*) Ἰδ. Παράρτ. Δ. 4. α. 6.

νατο νὰ ὑποχωρήσῃ κατὰ τοῦτο. Ἀπεκάλεσε τὸ φερμάνιον μωρὸν καὶ ἄδικον, ἀλλ' ἐφάνη ὅτι ὀλίγον ἀνυσύχει, διότι δὲν ἔδυνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ ἀντέβαινεν εἰς τὰς συνθήκας. Εἶπεν ὅτι ὅλαί αἱ ἐν τῷ Βῦξεινῳ πόντῳ ἐμπορευόμεναι σημαῖαι ἐδικαιονῶντο νὰ πολεμήσωσι τοὺς ἐν τῷ φερμανίῳ τούτῳ περιεχομένους νεωτερισμοὺς, παρέστησεν ὅτι τὰ μέτρα ταῦτα δὲν ἐκονοποιήθησαν κωνινικῶς εἰς τὰς πρεσβείας ταύτας, καὶ οὕτως ἤλκττωσε τὴν σημασίαν τῶν. Ἐπῆνεσε τὴν μετριοπάθειαν τῆς Ῥωσσίας, ὅτι ἤρκεσθη ν' ἀποζημιωθῇ διὰ τὰ ἀπὸ τεσσαρακονταετίας ὑπὸ τῶν σημασιῶν αὐτῆς ἀπολαυόμενα πλεονεκτήματα διὰ τῆς ἀδελφίας τοῦ νὰ εἰσπλέωσιν εἰς τὸν Βῦξεινον καὶ ἄλλαι εὐρωπαϊκαὶ σημαῖαι ἢ κατ' ἄλλον ὅμοιον τρόπον, καὶ ἐδράξατο οὕτως τοῦ λόγου αὐτῆς· προσέθηκε δὲ ὅτι ὁ κωνινισμὸς τῆς ὑποθέσεως ταύτης εἶναι ὁρὸς ἀπκραιφνότητος τῆς ἐπαναλήψεως τῶν διπλωματικῶν σχέσεων. Τέλος τὸ δύσκολον ἐλληνικὸν ζήτημα παρέστησεν ὑπὸ τὴν συμφερωτέρην πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἐποφιν, δηλονότι τῆς μὴ ἀναμίξεως, ὑπομνήσας εἰς τὴν Ῥωσσίαν ὅτι αὕτη ἀπήτησεν ἤδη παρὰ τῆς Πύλης σειρὰν γεγονότων πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι σέβεται τὴν θρησκείαν καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἡσυχίαν, καὶ ἡ Πύλη ἐνόμιζεν ὅτι ἐπραξέ τοῦτο· ἐπῆνεσε τὴν ὁλοφρονίαν τῶν Δυνάμεων, αἵτινες ἐπιθυμοῦσι νὰ παύσῃ ὁ πόλεμος, ὅστις ἀνυσχεῖ ὅλας, ὑπέδειξεν ὅτι αὗται ἐπέισθησαν ἐκ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει προτπαθειῶν τῶν, ὅτι ἡ Πύλη οὔτε νῦν οὔτε εἰς τὸ ἐξῆς θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνάμιξιν εἰς ὑπόθεσιν, ἣτις εἶναι ὅλως ἐσωτερικὴ, καὶ ἐσυμπέρχεν ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἀνάμιξις οὐδόλως θὰ ἔφερε τὸ ποθοῦμενον παρὰ τῶν Δυνάμεων ἀποτέλεσμα. Ἀλλ' ἡ μεγαλειτέρα δυσκολία, εἶπε, δὲν προέρχεται ἐκ τῆς Πύλης. Ὅθεν, καὶ ἂν ἡ Πύλη εἶχε τοὺς διαλλακτικωτέρους σκοποὺς, οὐδὲν ἄλλο μέσον ἔχει παρὰ τὴν βίαν, ὡς ἐκ τούτου καὶ τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα ἐκ τῆς σφαίρας τῆς διπλωματίας μετηνέχθη ἐκεῖ, ὅπου μόνον αἱ ὑψηλαὶ βουλαὶ τῆς θείας προνοίας θ' ἀποφασίσωσι. Δὲν δύναται τις νὰ ἐπρ-

ρύκη εἰς τὸν λόρδον Στραγκφόρδον τὴν αὐθύνην, ὅτι δὲν ἐπαλήφθη ἀντικειμένου, τοῦ ὁποῖου τὴν φύσιν καὶ κατάστασιν νὰ μεταβάλλῃ δὲν ἀρκεῖ πλέον τῶν δυνάμεων ἡ ἐξουσίᾳ. Ὅθεν ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ κήμητος Νεσσελρώδου σημειουμένων θεμάτων δύο μόνον ἐπιτρέπουν τὴν ἀνάμιξιν τῶν δυνάμεων, τουτέστιν ἡ ἰδιοτροπία τοῦ Διωάνιου νὰ συγχύσῃ τὰ πρότερα ζητήματα μὲ τὰ παρόντα, καὶ οἱ νεωτερισμοὶ ἐν τῇ ναυτιλίᾳ τοῦ Βύζαντος Πόντου.

Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος καὶ ὁ βαρὼνος Ὅττενφελς παρήγγελλθησαν νὰ πείσωσι τὴν Πύλιν εἰς παραδοχὴν τῶν δύο ταύτων ὄρων. Τὰς παραγγελλίας ταύτας, αἱτινες ἀνεκοινώθησαν πρὸς τὸ ῥωσικὸν ὑπουργεῖον, ἀπεδοκίμασεν ὁ Νεσσελρώδης δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Ταϋταίφ ἀπὸ 21 Ἰουλίου· ἐν αὐταῖς τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο ἐδικαιολόγει τὴν βραδύτητα τοῦ ν' ἀποστείλῃ πράκτορας εἰς τὰς Ἡγεμονείας ὡς ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν χωρῶν τούτων, ὡς ἐκ τῶν καταπιέσεων, τὰς ὁποίας ἡ Πύλη ἐνῆργει ἐν αὐταῖς, καὶ τῶν ἐχθρικῶν μέτρων κατὰ τῆς ναυτιλίας ἐν τῷ Βύζαντι Πόντῳ.

Ὁ Σουλτάνος ἀγανακτήσας διὰ τὴν πορείαν τοῦ πολέμου, τὸν ὁποῖον ὁ πασῶς τοῦ Σκουτάρως διεξῆγε λίαν ἀδρανῶς, ἐκῶ ὁ Καπουδάν-πασῶς κατέπριθε τὴν καιρὸν παρὰ τὴν Χίον προσκαλῶν τοὺς κατὰ τοὺς εἰς ὑποταγὴν ἀγανακτήσας προσέτι ὅτι οἱ πρέσβεις δὲν ἐξετίμησαν δεόντως τὴν ἀπόλυσιν πολλῶν Ἑλλήνων ἐκ τῶν φυλακῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἄλλας ἐπικινεῖς πράξεις, καὶ ὅτι ἡ εὐπροσηγορία του εἰς οὐδὲν τὸν ὠφέλησε καὶ πάλιν, ἔπαυσε τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐσωτερικῶν Χαϊδ-εφένδην, ὅστις τὸν εἶχε συμβουλευσεῖ τ' ἀνωτέρω, καὶ αὐτῷ κατέστησε τὸ Διωάνιον ἥττον ἢ ἄλλοτε ἐπιδεκτικὸν συμβουλῶν. «Δὲν ἀμφιβέλλομεν περὶ τῶν φιλικῶν διαθέσεων τῆς Αὐστρίας», ἔλεγεν ὁ ρεῖζ-εφένδης πρὸς τὸν αὐστριακὸν διαμνηνέα Κ. Τέσταν, «ἀλλ' ἡ Δύναμις, ἥτις εἶν' ἐπιφορτισμένη νὰ μεσολαβήσῃ μεταξὺ δύο διαφορομένων δυνάμεων, ἐκπληροῖ ἄρα γε τὸ καθήκον της, ὅταν ὑπερμαχῇ πάντοτε καὶ μόνον ὑπὲρ

τῶν συμφερόντων τῆς μιᾶς ; Δὲν ἐπρόβλεψεν τὰ πάντα, ὅπως φέρομεν τὴν συνδιαλλαγὴν, δὲν συνεμρφώθημεν πρὸς ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις, τὰς ὁποίας μᾶς ἀπώθουν ; Τί προέκυψεν ἐκ τούτου ; Πῶς ἀντεπεκρίθη εἰς ταῦτα ἡ Ῥωσσία ; Ἀλλοῦν ἀδιακύντως περὶ ἀξιοθραυτῶν συνεπειῶν, περὶ ἀκαταλογίστων περιπλοκῶν ! Ἐξέυρομεν τί σημαίνει τοῦτο ὁ ἄλλος νὰ μᾶς πείσῃσι περὶ τῆς ἀδυναμίας ἡμῶν ἄλλ' ὅσον ἀσθενὲς καὶ ἂν ᾔδει Κράτος τι, ὅπερ ὑφίσταται εἰσέτι, πρέπει νὰ σάβηται αὐτὸ μέχρι τῆς τελευταίας τοῦ ε

Ἡ προσεγγὴ εἰς τὸν ναύσταθμον τεσσάρων ἑλληνικῶν πλοίων, φερόντων Ῥωστικὴν σημαίαν, ἀνησῆχσε παρὰ τὴν ἑλπίδα τοῦ Στρατηγάρχου, διότι ἐγίνωσκεν ὅποια σημασία θὰ εἶδοτο ἐν Πετροπόλει κατὰ τὴν παρῶσαν ὥραν εἰς τὸ συμβῆναι τοῦτο. Ἐβίβασε τὴν βελὺ-ἐφένδην ὡς ἀπακάλισεν τὸ μέτρον τοῦτο, ὅπερ ἀπεκάλεσε περὶ ἀνέσεων κατὰ τὸν χρόνον, τὴν φύσιν καὶ τὸν τύπον αὐτῶν. Ἡ συνδιαλλαγὴ μετὰ τῆς Ῥωσσίας εἶναι ἔταμος νὰ ἐστέλλῃ, ἐσχυρίζετο, καὶ διὰ τῆς βιαίας ταύτης πρῶτως ἀναδύλλεται ἐκ νέου. Καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι τὰ πλοῖα ταῦτα εἶναι ἑλληνικὰ, ὁ πρέσβυς τῆς Δυναμείας, εἰς τὴν ἀνάγκην αἱ σημαῖαι, ἀποφασίζει συνήθως περὶ τῆς ἐθνικότητός των, ἐκτέλετος δὲ μικτὴ ἐπιτροπή. Τέλος τὰ πλοῖα ταῦτα πρὸ τεσσάρων μηνῶν κἀθήνται ἐνταῦθα περιμένοντα τὴν τύχην των ὡς τεσσαράκοντα πλοῖα τῶν ἐπικρατεσιῶν δὲν ἤδυναντο νὰ βλάψωσι τοσοῦτο τὴν Πύλιν, ὅσον τὰ τέσσαρα ταῦτα ἀδίκως καταπρατοῦμενα ἐν τῷ ναυστάθμῳ πλοῖα. Αἱ ἐμφανοὶ παραστάσεις τῶν πρέσβεων ἐπρόξενον ἐντύπωσιν. Ὁ βελὺ-ἐφένδης εἰδοποίησε τοὺς πλωτάρχους νὰ ὑποβάλωσιν ἀναφοράν, ἵνα τοῖς ἐπιτραπῇ ὁ εἰσπλοῦς εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, καὶ ἔπειτα τοῖς ἐπέτρεψεν ὡς ἀποπλεύσασιν.

Ἐπίσης ἐπενηύγησαν καὶ αἱ παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἀπώθουε εἰς τὴν Πύλιν περὶ τῆς διαγωγῆς τῆς. Κατέδειξεν εἰς τὸ Διόανιον πόσον ἡ Πύλις ἐβλα-

πτεν αὐτὴ ἑαυτὴν διὰ τῶν καθημερινῶν σφαλμάτων της, ἐξ ὧν τὰ τελευταῖα ἠλάττωσαν τὰ ὠφελήματα, ἅτινα ἐπλησίαζε νὰ δρέψῃ. Ἐκήρυξεν ὅτι τὰς συμβουλὰς, τὰς ὁποίας ἀπὸ της ἐκρήξαις της ἐπαναστάσεως δὲν ἔπαυσε νὰ δίδῃ, ἤροτο ἀποκλειστικῶς ἐκ της πολιτικῆς της Αὐστρίας, καὶ ὅτι ἡ συμφωνία των πρὸς τὰς εὐχὰς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου εἶναι ἀπόδειξις, ὅτι οὗτος οὐδὲν ἄλλο ἐπεθόμει παρὰ τὴν ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων της Ῥωσσίας μετὰ της Πύλης. Ἐθεώρησε δὲ αὐτὴν ὡς πεπεισμένην ἤδη περὶ της πλάνης, εἰς ἣν κατ' ἀρχὰς διετέλεσε καὶ ἔπρεπε νὰ διατελῇ, ὅτι δηλ. ἡ Ῥωσσία ἐργάζεται πρὸς τὴν πτώσιν της, διότι ἀπεδείχθη τὸ ἐναντίον, ἀφοῦ ἡ Ῥωσσία δὲν ἐπωφελήθη τὴν κατὰλληλον εὐκαιρίαν της ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ της Πύλης. Ὡμολόγησεν, ὅτι ὀλίγον ἐλπίζει καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐκ τῶν στρατιωτικῶν της ἐνεργειῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ παρέστησεν, ὅτι αἱ προσπάθειαι της Ῥωσσίας καὶ τῶν συμμάχων τοῦ ν' ἀναμιχθῶσιν εἰς τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα, τὰς ὁποίας ἡ Πύλη ἀπέκρουσε, προήρχοντο ἐκ τῶν ἀμφοβολιῶν, αἷτινες ἐγεννήθησαν ἐκ δύο ἐκστρατειῶν αὐτῆς, καὶ μόνον σκοπὸν εἶχον νὰ συνδράμωσι τὴν Πύλιν πρὸς καταστολὴν τῶν ταραχῶν τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Ῥωσσία συναισθανθεῖσα ὅτι ἡ Πύλη παρενόησε τὴν προσφορὰν της, καὶ δὲν εἶδεν ἐν αὐτῇ, ὅ,τι ἔπρεπε νὰ εἶδῃ, ἀλλ' ὅ,τι δὲν ὑπῆρχε, παρήτησεν αὐτὴν, καὶ οὕτως ἀφῆκε τὴν λύσιν εἰς τὸ μέλλον, τὴν ὁποίαν θὰ συνεπήγαγεν ἡδὴ κατ' εὐχὴν ἡ κοινὴ σύμπραξις. Ἐπαινῶν τὴν μετριοπάθειαν τοῦ Σουλτάνου ἐκατηγόρει τὴν ἐπιμονὴν, μεθ' ἧς τὸ Διβάνιον ἀπέρριψε πολλάκις τὰς συμβουλὰς τῶν φιλικῶν Δυνάμεων. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐγνώσθη, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἠσπάσθη τὴν πολιτικὴν της προσδοκίαν, ἡ Πύλη ὤφειλε νὰ σπεύσῃ νὰ καταπαύσῃ τὰς ἐν Ἑλλάδι ταραχάς· τουναντίον δὲ τόσον ἀσθενῶς μέσα ἀντέταξεν, ὥς ἂν ἤθελε νὰ περιμείνῃ, μέχρι· οὐ οἱ Ἕλληνες ἀποκαμώντες ἐκ τοῦ πολέμου ὑποταχθῶσιν. Τώρα

δὲ ἡ Πύλη πλῆγόνει τὴν Ῥωσσίαν εἰς ἓν ἐκ τῶν εὐαίσθητοτέρων μερῶν τῆς, οἷον τὸ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας τῆς. Ἐκφράζει μὲν τὴν εὐχὴν περὶ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, ἀλλ' ἐνεργεῖ καθ' ὅλως ἀντίθετον τρόπον. Ἐπειτα δὲ ἐξηκολούθησεν εἰπὼν, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ συγκατατεθῇ ἡ Ῥωσσία, οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, εἰς τὴν ἐπανάληψιν ταύτην, ἥτις ἡδύνατο νὰ ᾖναι ὅλως ἀβεβαία καὶ βραχεῖα, καὶ νὰ συνεπιφέρῃ δευτέραν ἀθεράπευτον ῥῆξιν. Ἀλλὰ ταύτην θέλει ν' ἀποφύγῃ ἡ Ῥωσσία, καὶ ἀποδεικνύει οὕτως, ὅτι ἐπιθυμεῖ τὴν διατήρησιν τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Σήμερον δὲ ἡ Ῥωσσία καὶ οἱ σύμμαχοι θεωροῦν τὸ περὶ ναυτιλίας ζήτημα σπουδαιότερον τοῦ ἐλληνικοῦ. Ἡ δὲ Ῥωσσία εὐχαρίστεας θὰ ἐθώρει τὴν ἀποστολὴν ὀθωμανοῦ πληρεξουσίου εἰς Βιέννην, ὡς ἐξαίρετον καὶ σύντομον τρόπον συνεννοήσεως. Ἀλλ' ἡ Πύλη ἐκ παιδαριώδους δυσπιστίας τὸν ἀπέρριψε, καὶ παρενόησε καὶ κατὰ τοῦτο εἰς τοὺς φίλους τῆς δυσκολίας, ἐνῶ ἐπερπε νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ καὶ συνδράμῃ.

Ὁ ρεῖζ-ἐφένδης, ὅστις εἶχεν ἤδη λάβει τὴν 16 Ἰουνίου παρὰ τοῦ Ὀτποδάρου τῆς Βλαχίας ἀντίγραφον τῆς πρὸς αὐτὸν ἀπαντήσεως τοῦ κόμητος Νεσσελρώδου, ἔλαβε παρὰ τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου τὸ πρωτότυπον αὐτῆς τὴν 5 Ἰουλίου, τὸ ἐδέχθη δὲ μετὰ χαρᾶς καὶ ἐπιδοκιμασίας, καὶ ἐπήνεσε τὴν σύνεσιν τοῦ Μεττερνίχου, ὅστις, χωρὶς νὰ ἐπιδεικνύηται, ἤξεύρει νὰ δίδῃ εἰς ὅλα καλὴν ἐκβασιν. Ἵνα δ' ἐτι μᾶλλον καταδείξῃ τὴν συγκαταβατικὸν πνεῦμα τῆς Πύλης, ἐνεχείρισεν εἰς τὸν ἄγγλον καὶ αὐστριακὸν πρέσβυν κατάλογον βεβαιοῦντα, ὅτι 304 ἐμποροπλοῖαρχοι ἔλαβον ἐκ τοῦ λιμεναρχείου τῆς πρωτευούσης τὴν ἄδειαν τοῦ διάπλου. Ὁ Γιανίπ-ἐφένδης ἐδικαιολόγησε τὴν Πύλην κατὰ τῆς μωμφῆς, ὅτι ἀμελῶς ἐνεργεῖ τὸν πόλεμον, προφασισθεὶς φιλάνθρωπιαν. «Φθάνει μόνον ν' ἀπολύσωμεν τοὺς Ἀλβανούς, εἶπε, καὶ ἀμέσως οἱ Ἕλληνες καταβάλλονται, ἀλλὰ τὰ στίφη ταῦτα θὰ μετέβαλλον τὴν Ἑλλάδα εἰς ἔρημον.

Ἀποδείξεις δὲ τὸ ἔτος 1774. Ἡμεῖς θέλομεν νὰ διασώσωμεν, καὶ δὲν κωφεύομεν εἰς τὴν φωνὴν τῆς φιланθρωπικῆς ἀποκρούμεν ὁμῶς πᾶσαν ξένην ἀνάμειξιν. Ἡζέυρομεν, ὅτι ἐν Εὐρώπῃ πορτείνουν πᾶμπολλα σχέδια περὶ ἐντελοῦς ἢ ἡμιτελοῦς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἂν ἀπλῶς διεπραγματεύομεθα περὶ ταύτης, θὰ ἐδίδωμεν ἀρρῆκην εἰς ὅλους τοὺς φιλοταρτέχους τῆς παρχας, ν' ἀποπειράθωσιν ἀποστασίης. Κατὰ τινος δὲ στεγμὴν ἰσχυροτέρας συγκινήσεως ἔλεγε· «Θέλομεν πράγματα καὶ ὄχι λόγους. Τὸ γράμμα τοῦ Νεσσελρόδου δὲν εἶναι ῥῶσος πρέσβυς· καὶ ὁμῶς μᾶς ὑπεσχέθησαν τὴν ἀποστολὴν του. Δὲν θέλομεν ἀνάμειξιν οὐδὲ προστασίαν ὑπὲρ ταραχοποιῶν ὑπηκόων, οἵτινες ἀπὸ αἰώνων ὑποσκέπτουσι τὸν θρόνον τοῦ Σουλτάνου. Ὑπερκασιζόμενοι πλοῖα καλοπτόμενα διὰ πλαστῶν ἐγγράφων ὑποθάλπουν τὴν ἐπανάστασιν, καὶ οὕτως αὕτη ὑποστηρίζεται ὑπ' ἐκείνων, αἵτινες ὥρην νὰ τὴν πολεμήσωσιν.»

Οὕτως ἐξερδηλώθη ὁ κύριος στοχασμὸς τοῦ Διβάνου, τὸν ὁποῖον ὁμῶς ἐμετρίασεν ἐν ταῖς διαπραγματεύσεσιν, μάλιστα ὅταν ἐξ εἰδήσεων ἀπὸ Μολδαβίας ἐπαίσθη, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἀνέλαβε σπουδαίως νὰ καταστείλῃ τὰς ἀείποτε δραστηρίους ἐνεργείας τῶν Ἐταϊριστῶν. Οὗτοι παρεσκεύασαν δηλωστικῶς ἕνευ τινος εὐλαθείας καὶ συστολῆς εἰςβολὴν εἰς τὴν Μολδαβίαν. Ἀλλ' ὁ ῥῶσος στρατηγὸς Ἰσάωφ συνέλαβεν ἡ ἐδέωξεν περὶ τοὺς 200 ἐξ αὐτῶν, καὶ τοῦτο μάλιστα ἐπὶ τῇ αἰτήσῃ τοῦ Ὀσποδάρου. Τὸ Διβάνιον ἀπέκρουσε τὸν ἰσχυρισμὸν, ὅτι διὰ τοῦ περὶ ναυτιλίας φερμένου ἐσκόπει νὰ παραβιάσῃ τὰς συνθήκας, καὶ ἰσχυρίσθη ὅτι αἱ δύο ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας κατακριθεῖσαι παράγραφοι μετεφράσθησαν κακῶς ἰδίως ἐκ τοῦ κειμένου, ὅπερ εἶχε λάβει ἡ Ῥωσσία. Ἐν αὐτῇ ἐλέγετο, ὅτι τὰ ἐφωδιασμένα μὲ ἐγγράφα τουρκικὰ πλοῖα ἔπρεπε νὰ προηγῶνται ὅλων τῶν ἄλλων, καὶ ἐκ τούτου ἐσυμπεράναν, ὅτι ἡ λέξις ὅλων περιλαμβάνει καὶ τὰ φραγκικὰ πλοῖα. Ἀλλ' ἡ λέξις αὕτη δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ τουρκικῷ κειμένῳ, καὶ ἐπομένως

περόκειται μόνον περί τουρκικῶν πλοίων μὴ ἐχόντων ἔγγραφα. Ἄλλως τε καὶ τὰ πράγματα αὐτὰ μαρτυροῦσι τοῦτο. Ἀπὸ τρεῶν μνην, καθ' οὓς ἐφαρμόζεται ἡ νέα περί ναυτιλίας διάταξις, οὐδεμία περίπτωσις δύναται νὰ καταδειχθῇ, ἐπικυρουσα τὴν ἐρμηνείαν ἐκείνην. Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος καὶ ὁ βαρὼνος Ὁττενφελς ἐζήτησαν καὶ ἔλαβαν ἐγγράφως τὴν καθυσχυαστικὴν ταύτην ἐξήγησιν, καὶ παρατήρησαν ὡς πρὸς τὸ ἄλλο χωρίον, ὅπερ ἀπέβλεπε τὴν μεταφόρτωσιν, ὅτι ἡ ἀπαγορεύσις τοῦ ἀπὸ πλοίου φραγκικῷ εἰς φραγκικὸν ὑπῆρχεν ἔκπαισι, καὶ ὅτι ἀνευρώθη ἐν καιρῷ τῆς παρουσίας τοῦ ῥώσσου πρέσβους (1 Δεκεμβρίου 1821). Καὶ ἐπετρέπετο μὲν πάντα ἡ παρῆσσις τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης, ἀλλ' ἔπρεπε καθ' ἐκάστην φορὰν νὰ ζητῇται. Ἡ Πύλη προέβη εἰς τὴν ἀνανέωσιν ταύτην, διότι τὰ πλείστα τῶν τουρκικῶν πλοίων ἀνήκον εἰς Γεντσάρους, καὶ κατὰ τὰς δυσχερεῖς ἐκείνας περιστάσεις ἠναγκάσθη νὰ τοῖς χορηγήσῃ εὐκολίας τινάς. Ἄλλ' ἦτο. ἐπίσης ἀληθές, ὅτι οἱ φράγκοι ἔμποροι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀντὶ νὰ παραπονεθῶσι διὰ τὰ μέτρα ταῦτα τῆς Πύλης, μᾶλλον ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην λίαν εὐχρησטיμνοὶ ἐκ τῶν κερδῶν τῶν.

Ἡ Πύλη ἐνόμισεν, ὅτι διὰ τῶν ἐξηγήσεων τούτων ἐπράξεν ἀρκούντως. Ἐστρεψε δὲ πρὸ πάντων τὴν προσοχὴν αὐτῆς πρὸς τοὺς Ἕλληνας, τῶν ὁποίων αἱ ἐσωτερικαὶ διχόνοιαὶ ἀνεπτέρωσαν τὰς ἐλπίδας τῆς. Ὁ στόλος τῶν Ψαριανῶν ἠπειλήσε τὸν Ἰούλιον τὸ Ἀδραμύτιον καὶ τὴν Σμύρνην, ἀλλ' αἱ παραστάσεις τοῦ γάλλου μοιράρχου Ῥιγνῆ τὸν ἐμπόδισαν ἀπὸ τῆς ἐπιθέσεως. Ἡ ἀπειλὴ αὕτη εἶχεν ὡς ἐπακολούθημα ὁμότητας ἐν Περγάμῳ. Καὶ εἰς τὴν Βύβειαν δὲ καὶ τὸ Τρίκερι δὲν ἔλεψαν θιασιπραγαίαι. Καίρως ἐπλήρωσαν τὴν Πύλην αἱ βοήθειαι, τὰς ὁποίας ἀγγλικά πλοῖα ἔδιδον εἰς τοὺς ἐπαναστάτας. Τὰ παράπονα τῶν ἀγγλῶν ἐμπορικῶν πρακτόρων, προτερόμενα πρῶτον εἰς εὐνοίας πρὸς τοὺς Ἕλληνας, δυστη-

ρέστησαν πολὺ τὴν Πύλῃν καὶ τὸν λόρδον Στραγκφόρδον. Αἱ πληροφορίες τοῦ καπουδάν-πασσᾶ περὶ τῶν συνδρομῶν εἰς χρήματα, ὅπλα, πολεμοφόδια καὶ ἄνδρας, τὰς ὁποίας οἱ Ἄγγλοι παρεῖχον εἰς τοὺς Ἕλληνας, περὶ Ἀγγλῶν ἀποστολῶν, οἵτινες διέτρεχον τὴν Ἑλλάδα, ἐγέννησαν πικρίαν ἐν τῷ Δι-
βανίῳ, ἔνεκα τῆς ὁποίας ὁλονέν ἡ θέσις τοῦ λόρδου Στραγκφόρ-
δου ἐδυσχεραίνετο. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Σουλτάνος ἦτο λίαν ἡρε-
θισμένος κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἀπέδειξε δὲ τοῦτο, ὅταν μα-
θὼν ὅτι ἐν Λονδίῳ συνήχθησαν χρηματικὰ βοηθήματα ὑπὲρ
τῶν παθόντων ἐν Χαλεπίῳ, διέταξε νὰ ἐπιστραφῶσιν εἰς Λον-
δὶνον τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸ ὀλίγου φθάσαντα χρήμα-
τα «διότι δὲν ἤθελεν ὥστε ἡ Ἀγγλία νὰ ὑποστηρίξη διὰ μὲν
τῆς μιᾶς χειρὸς τοὺς ἀντάρτας, διὰ δὲ τῆς ἄλλης τοὺς πιστοὺς
τοῦ ὑπάρχουσ.»

Πρὸ ἐξ ἐβδομάδων ἐγνώριζεν ἡ Πύλη τὴν ἀπάντησιν τοῦ
Νεσσελρῶδου, καὶ οὐδὲν βῆμα ἐποίησε πρὸς τὰ πρόσω. Ὁ βα-
ρῶνος Ὅττενφελς, ἵνα τὴν ἐξυπνήσῃ ἐκ τοῦ λιθάργου, παρε-
πονέθη τὴν 7 Αὐγούστου πρὸς τὸν Γιανίπ-ἐφένδην διὰ τὴν
σωπὴν ταύτην, καὶ διὰ τὸν ὀλίγον εὐπροσήγορον τρόπον τοῦ
Σαδικ-ἐφένδου. Ὁ δὲ Γιανίπ ἀπεκρίθη. «Ποίους καρπούς ἔφε-
ρε τὸ πρὸν τὸν Νεσσελρῶδην γράμμα ἡμῶν; Ἡμεῖς μὲν ἐξε-
πληρώσαμεν τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Ῥωσσίας, ἀλλ' αἱ ὑμέτεραι
ὑποσχέσεις ἔμειναν ἀνεκπλήρωτοι. Οὐδ' αὐτὰ τὰ ἱερώτερα
ἡμῶν παράπονα ἐξεφράσαμεν ἐν τῷ ἡμετέρῳ γράμματι, ἀλλ'
εἰς τί ὠφέλησε τοῦτο; Δυνάμεθα πλέον, ἀφ' οὗ ἐγγυήθημεν
πρὸς τὸν Σουλτάνον ὅτι ἡ Ῥωσσικὴ πρεσβεία θὰ ἐπανέλθῃ, ν'
ἀπαιτήσωμεν παρ' αὐτοῦ νέας παραχωρήσεις;» Ὁ Διδάγγελος
ἀντέλεξεν, ὅτι κατὰ τὸ παρὸν ὅλαι αἱ αἰτιάζει; περιωρίζον-
το εἰς τὸ περὶ ναυτιλίας ζήτημα καὶ ἐπὶ τῶν μυρίων κα-
ταπίεσεων, ἃς διαπράττουσιν αἱ νεωστὶ συστηθεῖσαι λυμενικαὶ
ἀρχαί. «Αὗται τότε μόνον θὰ παύσωσιν» ἀπεκρίθη ὁ Γιανίπ-
ἐφένδης, «ὅταν παύσῃ καὶ ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις. Ἄς ἔλθῃ

ὁ ῥῶσος πρέσβης, καὶ τὸ ναυτιλιακὸν ζήτημα θὰ συζητηθῇ εὐχερῶς.» Ἡ ἀπόφασις τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου νὰ περιηγηθῇ τὰς μεσημβρινὰς ἐπαρχίας τῆς ἐπικρατείας του περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου, καὶ ἡ σύγχρονος συγκέντρωσις μεγάλων στρατιωτικῶν δυνάμεων, ἦσαν περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην γνωστὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ὁ βαρῶνος Ὅττενφελς ἐδράξατο τῆς εὐκαιρίας, ἵνα ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ Γιανίπ-ἐφένδου ἐπὶ τοῦ ἐρεθισμοῦ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων καὶ τῆς πιθανῆς ἐπιδράσεως αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Γιανίπ-ἐφένδης ἀπήτησε παρὰ τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου διακοίνωσιν περὶ τούτου. Ἡ ἀπαίτησις αὕτη ἐπῆλθε κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἄγγλου πρέσβευς, διότι εἶχε λάβει πρὸ ὀλίγου παρὰ τῆς κυβερνήσεώς του τὴν ὁδηγίαν νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν συνδιαλλαγὴν τῆς Πύλης μετὰ τῆς Ῥωσσίας. Τὴν ὁδηγίαν ταύτην εἶχε διενεργήσει ἐν Λονδίῳ ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχους· ὁ Κάνιγκχ τὴν ἔδωκε μὲν, ἀλλ' ἐκινήθη εἰς τοῦτο κυρίως, διότι ἐπεθύμει νὰ ἐπιτύχῃ ἐλευθερίαν ἐνεργείας εἰς τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα, καὶ διότι ἦτο πεπεισμένος, ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν θὰ τὸ ἄφινε πλέον νὰ πέσῃ.

Ὁ Στραγκφόρδος παραγγελλθεὶς νὰ μεταχειρισθῇ αὐστηροτέρην γλῶσσαν καὶ ὠφελούμενος ἐκ τῆς περιστάσεως, ὅτι ἡ ἐν Ἐρζερούμη τὴν 15 Ἰουλίου συναφθεῖσα εἰρήνη μετὰ τῆς Περσίας ἀφῆρει ἐκ τοῦ μέσου ἐν αἷτιον ἀντιζηλίας, ἐπέδωκε τὴν 11 Αὐγούστου διακοίνωσιν πρὸς τὸν βεῖζ-ἐφένδην κατὰ τὴν εὐνοίαν τῶν λόγων τοῦ Μεττερνίχου, καὶ ὑπερασπίσθη τὴν ἀκυσίαν τοῦ ῥώσου πρέσβευς, ὡς εἶχε πρότερον ὑπερασπισθῇ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ. *) «Ἐὰν οἱ ἀντάρται συνεδράζον ἐν τῷ Διβανίῳ», ἔλεγε, «θὰ ἐπρότεινον ἀκριβῶς τὰ μέτρα, ἅτινα ἔχει λάβει προσφάτως ἡ Πύλη. Προσβάλλετε, πληγόντες τὴν Ῥωσσίαν, ὅσον ἐμπορεῖτε, θὰ ἔλεγον, καταπι-

*) В. Παράρτ. Δ. 5.

ἔχετε τὸ ἐμπόριόν της, αὐξάνετε τὰ παράπονα, ἐμποδίζετε πρὸ πάντων τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ῥώσου πρέσβευς, ὅστις εἰς τοῦτο μόνον θὰ συνήνει, νὰ συντελέσῃ θηλονότι ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Ἐρίζετε πρὸς ὅλας τὰς Δυνάμεις, καταβιβάζετε τὸ ἐμπόριόν των, διότι οὕτω θὰ φθάσωμεν ἐπὶ τέλους εἰς τὸ τέρμα τῶν εὐχῶν μας, τὸν πόλεμον τῆς Πύλης μετὰ τῆς Ῥωσσίας ἴσως μετὰ τῆς Ἀγγλίας, ἴσως μεθ' ὅλων τῶν Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης. Κατέληγε δὲ λέγων· ἂν ἡ Πύλη πλανᾶται, ἐὰν νομίζῃ, ὅτι δι' ἀναβολῶν βελτιώνει τὴν θέσιν της· κέρδος χρόνου εἶναι σήμερον ἀπώλειαν χρόνου· πλανᾶται, ἐὰν ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ταυτότητος τῶν σκοπῶν καὶ εὐχῶν ὅλων τῶν Δυνάμεων καὶ πρὸ πάντων τῆς μεγάλης Βρεττανίας· πλανᾶται, ἐὰν πιστεύῃ, ὅτι ἡ ὑπομονὴ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου εἶναι ἀνεξάντλητος· ἐὰν νομίζῃ, ὅτι θὰ προτείνῃ ἐπωφελέστερον τὰς ἀπαιτήσεις της πρὸς τὴν Ῥωσσίαν βραδύνουσα τὴν ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τῆς δυνάμεως ταύτης, ἐὰν ὀνομάζῃ θυσίαν ὅ,τι ἐξασφαλίζει ἐτι μᾶλλον τὰ συμφέροντά της.

Ἡ διακοίνωσις αὕτη καὶ ἡ ὑπόδειξις τοῦ Ῥωστικοῦ στρατοῦ, ὅστις κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἠδύνατο νὰ μεταβῇ ἀπὸ τῆς ἀπειλῆς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν, ἐπροξένησαν μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅστις ἀπεφάσισε τὴν πτώσιν τοῦ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀστυνομίας ὑπουργοῦ Γιανίπ-εφένδου. Ὁ εὐνοούμενος οὗτος, ὅστις ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εἶχε τὴν πρώτην γνάμην ἐν τῇ Διθανίᾳ, δὲν περιέμενε τοῦτο, ἀλλ' ἐζήτησε τὴν ἀπόλυσίν του καὶ τὴν ἔλαβεν. Ὁ Σαῖδ-εφένδης, ἀνὴρ μετριοπαθὴς, ἐπλήρωσε τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐν τῇ Διθανίᾳ. Ἐν τῇ συνδιαλέξει, ἣν ἔλαβεν ὁ λόρδος Στραγκφόρδος τὴν 30 Αὐγούστου εἰς Βεδεκ μετὰ τοῦ ρεῖζ-εφένδου, ἐπεκράτησαν γνάμαι συγκαταβατικά. Τὸ αὐστηρὸν καὶ σοβαρὸν πνεῦμα τοῦ Γιανίπ, ἡ ἀτάραχος ἐπιτηδεύτης, ἡ ἀξιοπρεπὴς στάσις αὐτοῦ ἔλειπον πλέον ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Σουλτάνου, τοὺς ὁποίους ἐκτὸς τούτου ὁ ἄγγλος πρέσβυς περιέσπειλε διὰ τῶν ἐπομένων πει-

στικῶν λόγων. «Ὁ πόλεμος τῆς Ῥωσσίας κατὰ τῆς Πύλης θὰ συνενπύρῃ τὴν διατάραξιν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας, καὶ τὴν παραχώρησιν πολλῶν ἐπαρχιῶν εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Ἐπομένως καὶ ἡ Ἀγγλία θὰ ζητήσῃ τότε ἀποζημιώσεις διὰ τὴν αὐξήσιν τῆς Ῥωσσίας εἰς χώρας καὶ δυνάμιν· ταύτην δὲ μόνον παρὰ τῆς Πύλης δύναται νὰ λάβῃ, διότι αὕτη πταίει ἕνεκα τῆς ὑβριστικῆς ἰδιοτροπίας τῆς.» Φέρων πάντοτε τὴν ἀπειλὴν τῆς Ῥήξεως εἰς τὰ χεῖλη, ὑπερμαχῶν πάντοτε ὑπὲρ τῶν Ῥωσσιῶν ἀπατηήσεων, ὡς εἰς ἦσαν ὅλως ἀγγλικαί, ὁ λόρδος Στραγκφόρδος ἔθετεν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν μάχαιραν ἐπὶ τοῦ λαμποῦ τοῦ Διδανίου. Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ συστηθῇ μικτὴ ἐπιτροπὴ ἐκ μελῶν τοῦ Διδανίου καὶ ἐκ μελῶν διορισθησομένων ὑπὸ τοῦ ἀγγλοῦ πρέσβευς, ἥτις νὰ ἐξετάσῃ καὶ πᾶυσῃ τὰς αἰτιάσεις διὰ τὰς ἐκ τῆς ναυτιλιακῆς διατάξεως καὶ ἄλλων νεώτερισμῶν προερχομένας καταπιέσεις· ἐσυγχωρήθη ἡ μεταφόρτωσις ἀπὸ φραγκικοῦ εἰς φραγκικὸν πλοῖον, ἂν καὶ δὲν ὤρριζετο ὑπὸ τινος συνθήκης, ἐν περιπτώσει βλάβης τοῦ φρετίου, ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ δηλώσῃ τοῦτο ἀπλῶς· ἐκάστοτε ὁ ἀρμόδιος πρέσβυς ἐπίσης ἀνεγνωρίσθη ὡς δικαίᾳ ἡ ἀπαίτησις τῆς Ῥωσσιῆς κυβερνήσεως τοῦ νὰ ἐπιτραπῇ τῇ Ῥωσσίᾳ νὰ δανείξῃ ὡς μέχρι τοῦδε τὴν σημαίαν τῆς εἰς πλοῖα, ἅτινα μέχρι σήμερον ἐκωλύοντο νὰ εἰσπλέωσιν εἰς τὸν Εὐξείνιον πόντον, ἢ ν' ἀνοιχθῇ ὁ Εὐξείνιος εἰς ὅλας τὰς σημαίας ἀντὶ ὀριστέων διωδίων, καὶ ἐδόθη προσέτι ἡ ὑπόσχεσις, ὅτι θὰ συναφθῇ ταχέως ἡ διαπραγματευομένη συνθήκη μετὰ τῆς Σαρδινίας. *)

Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος, ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν ταχείαν πραγμάτωσιν τῶν σπουδαίων τούτων παραχωρήσεων, ἠπειλήσεν, ὅτι ἐν περιπτώσει πολέμου τῆς Πύλης μετὰ τῆς Ῥωσσίας ἡ Ἀγγλίς θὰ κατελάβανε νήσους τινὰς ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει· εἶχε δὲ λάβει παρὰ τοῦ Κάνιγκος τὴν ἄδειαν πρὸς τὴν ἀπειλὴν

*) Ἰδε Παράρτ. Δ. 6.

ταύτην. Ὁ Διάγγελος ἐπτόησε τὴν Πύλην ὑπαινιχθεὶς ἀορίστως ὁδηγίας, τὰς ὁποίας ὁ ἄγγελος πρέσβυς εἶχεν ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν δὲν ἠδύναντο νὰ διατηρηθῶσιν ἐπὶ πλεόν αἱ φιλικαὶ σχέσεις μεταξύ τῆς Πύλης καὶ τῆς Ἀγγλίας, καὶ παρεκάλεσε νὰ μὴν ἀφήσῃ τὸ πρᾶγμα νὰ φθάσῃ εἰς τὰ ἔσχατα. Ἡ Πύλη ἐαύστησεν ἀμέσως τὴν μικτὴν ἐπιτροπὴν, καὶ τὴν διέταξε ν' ἀρχίσῃ τὰς ἐργασίας τας. Αὕτη δὲ μέχρι τῆς 16 Σεπτεμβρίου ἀπέφασισε περὶ τῶν ἐπομένων θεμάτων.

1. Ἡ νηψία παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον ἐξακολουθεῖ ὡς μέτρον ἀσφαλείας, ἀλλὰ θὰ ἐνεργῇται κατὰ-τρόπον κόσμιον, καὶ οὐδὲν τέλος, οὔτε μέγα οὔτε μικρὸν, πρέπει νὰ ἐπιβάλληται διὰ τοῦτο.

2. Οὐδεμία δευτέρα νηψία πρέπει νὰ ἐνεργῇται ἐκτὸς ταύτης τῆς κανονισμένης.

3. Τὰ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποπλέοντα πλοῖα δὲν ὑποβάλλοντα ἐκεῖ εἰς ἔρευναν, ἀλλ' εἰς τὸ πρὸς τὸν Εὐξείνιον στόμιον τοῦ Βοσπόρου καὶ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους ὡς παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον.

4. Τὸ ἐλλειμένον τῶν δύο ἰσπανικῶν ταλλήρων καταργεῖται.

5. Ὡσαύτως καὶ τὰ δύο ἢ τρία ἰσπανικὰ τάλληρα, τὰ διδόμενα μέχρι τοῦδε εἰς τοὺς τελωνιακοὺς ὑπαλλήλους καὶ εἰς τὸν λιμενάρχην.

6. Ὅλαι αἱ ἐν τῷ Βοσπόρῳ χρηματικαὶ εἰσπράξεις παύουσι.

7. Ὡσαύτως τὰ πρὸ τῆς παρλαβῆς τοῦ περὶ ἀπόπλου φερμανίου καταβαλλόμενα ὑπὲρ τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας ἑνδεκα γρόσια.

8. Τὰ φερμάνια δίδονται ἄνευ ἀναβολῆς.

9. Οἱ Τσαούσαι ἢ λιμενοφύλακες, οἵτινες ἐτίθεντο μέχρι τοῦδε ἐπὶ τοῦ καταστρώματος μέχρι τοῦ ἀπόπλου, ἀνακαλοῦνται καὶ οὐδέποτε πλέον τίθενται. *)

*) 13. Παράρτ. Δ. 7.

Ἡ Πύλη ἔσπευσε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ναυτιλίαν κατὰ τὰ παλαιά. Κατὰ τὰς πρῶτας ἡμέρας τοῦ Σεπτεμβρίου συνήφθη σχεδὸν καὶ ἡ μετὰ τῆς Σαρδινίας σύμβασις, καὶ μετὰ δύο ἑβδομάδας ὑπεγράφη. Ἐπροτάθη δὲ διαπραγματεύσεις μετ' ὅλων τῶν λοιπῶν Δυνάμεων περὶ τοῦ διάπλου εἰς τὸν Εὐξείνιον πόντον. Μόνον ἡ ἀρκτὶφα Ἀμερικὴ ὄχι ἄνευ συνεργείας τοῦ Στραγκφόρδου, ἔμεινεν ἀποκεκλεισμένη. *) Τὸ Διβάνιον οὐδὲν ἀνέφερε περὶ τῶν φρουρίων τῆς Ἀσίας καὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ ῥώσσου πρέσβευς, ἀλλὰ παρεχώρησε τὰ πάντα ἄνευ ὄρων, ὡς ἀπήτησεν ὁ Στραγκφόρδος. Περὶ τὰ μέσα τοῦ Σεπτεμβρίου ὁ Σουλτάνος ἐπροσκάλεσε πάλιν τὸν Γιανίπ-ἐφένδην εἰς τὸ Διβάνιον, ὅπερ ἐθεωρήθη ὡς σημεῖον, ὅτι ἔπαυσε πλέον τὰς παραχωρήσεις.

Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος εἰδοποίησε τὸν κόμητα Νεσσελρόδην καὶ τὸν πρίγκηπα Μεττερνίχον τὴν 22 Σεπτεμβρίου περὶ τῶν σπουδαίων κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας ἐπιτευχθέντων ἀποτελεσμάτων. Ἐζήτησε ν' ἀφαιρέσῃ τῇ ῥωσικῇ κυβερνήσει πᾶν πρόσχημα περαιτέρω χρονοτριβῆς. Παρέστησεν ὅτι ἡ ἄνευ ὄρων παραδοχὴ τοιούτων θεμάτων εἶναι ἰσχυρὰ ἀπόδειξις, ὅτι οἱ Τούρκοι ἐκ συνηθείας καὶ οὐχὶ ὅπως καθιερώσωσιν ἀρχὴν συνάπτουν προηγούμενα θέματα διαπραγματεύσεων πρὸς τὰ παρόντα, καὶ ἠκολούθησε τὴν γνώμην τοῦ Μεττερνίχου τοῦ νὰ χωρίσῃ ὅλοσχερῶς τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα ἀπὸ τοῦ ῥωσικοῦ.

*) Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος ἔγραψε τὴν 7 Σεπτεμβρίου πρὸς τὸν Κάννιγγα· "Μετὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας ἀπὸ τῆς συνεντεύξεώς μου ὁ βεῖτς-ἐφένδης καρετήρησε πρὸς τὸν Κ. Χάβερτ. "Μεταξὺ ὅλων τῶν σημειῶν μόνον ἡ ἀμερικανικὴ δὲν δύναται νὰ συμπεριληφθῇ, διότι ὁ Σουλτάνος τὴν ἀπεστρέφεται ἰδιαζόντως. Αὕτη ὀφείλει νὰ μὲνῃ εἰς τὰ ἴδια καὶ νὰ μὴν εἰσχωρῇ εἰς τὴν Μαύρην θάλασσαν., Παράγγειλα δὲ ν' ἀπαντήσωσιν, ὅτι "Συμφωνῶ καθ' ὅλα πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Σουλτάνου" δὲν εἶχα ὁδηγίαν περὶ τῶν Ἀμερικανῶν, καὶ βεβαίως οὐδὲ θὰ ἐλάμβανα. Ἐνόησα μόνον τὰς σημαίας, αἵτινες ἐσυνείθιζον μέχρι τοῦδε νὰ πλέωσι μὲ πλαστὴν σημαίαν τὸν Εὐξείνιον Πόντον.

Υπέδειξε δὲ ὅτι, ἐὰν ἤρχιζον διαπραγματεύσεις περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος ἐν ὀνόματι μόνον τῆς Ῥωσσίας, τοῦτο βεβαίως ὄχι μόνον θὰ ἔβλαπτε πολὺ τὰ Ῥωσσιῶν ζητήματα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἑλληνικὸν οὐδόλως θὰ ὠφέλει, ἤξευρε δὲ καλῶς ὅτι ἡ κυβερνήτης τῆς Πετροπόλεως ἐπρότεινε τὰ Ῥωσσιῶν ὡς πρόσχημα μόνον ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ. Μετὰ συνέσεως ἐπρόβαλε τὸ ἀνεπαρκὲς τῶν ὁδηγιῶν, αἵτινες τῷ ἐδόθησαν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, καὶ τὴν σειρὰν τῶν γεγονότων, δι' ὧν ἡ Πύλη εἶχεν ἐκδηλώσει τὴν μετριοπάθειάν της πρὸς τοὺς Ἕλληνας, τὴν προσασίαν τῆς θρησκείας καὶ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὴν διάκρισιν τῶν ἐνόχων ἀπὸ τῶν ἀθώων ὡς πρὸς τὴν βραδύτητα τῆς ἐκκενώσεως τῶν Ἑγεμονειῶν πρέσχησε τοὺς λόγους τῆς Πύλης ὡς λίαν σπουδαίους. Ἐν γένει δὲ, ἐνῶ κατεδείκνυε τὰς παραχωρήσεις, ἃς ἡ Πύλη εἶχε κάμει πλουσιοπαρόχως, ἐξέφραζε τὴν χαρὰν τοῦ ὅτι ἡ Ῥωσσία οὐδεμίαν ἡναγκάσθη νὰ κάμῃ. *)

Τοιοιουτοτρόπως συνέδραμεν οὗτος μετὰ ζήλου τὸν πρόγκηπα Μεττερνίχον. Τὸ Ῥωσσοτουρκικὸν ζήτημα εἶχεν ἤδη ὡς ἐξῆς·

Ἡ πρώτη σειρὰ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς Ῥωσσίας, τούτέστιν οἱ τέσσαρες ὅροι τοῦ τελεσιγράφου τοῦ 1821, ἐγένοντο δεκτοὶ καὶ ἐξετελέσθησαν ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ τοῦ Σουλτάνου. Ἡ δευτέρα σειρὰ, δηλαδή οἱ ἐν Βερῶνι τεθέντες ὅροι, ἐπίσης ἐξετελέσθησαν. Τέλος ἡ τρίτη, ἡ ἐμπεριεχομένη ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ κόμητος Νεσσελρώδου πρὸς τὸν λόρδον Στραγκφόρδον ἀπὸ 27 Μαΐου, ἐξετελέσθη ὡσαύτως ἐξαίρεθείσης τῆς καταστολῆς τῶν ταραχῶν ἐν Ἑλλάδι. Οὕτω λοιπὸν ἐξεπληρώθησαν ὅλαι αἱ καθαρῶς Ῥωσσιῶν ἀπαιτήσεις, καὶ ὁ λόρδος Στραγκφόρδος ἤλπιζεν ἐν πεποιθήσει, ὅτι τὸ ἄθροισμα τῶν παραχωρήσεων τούτων πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἡ ἀπονεμηθεῖσα εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ αυτοκράτορος ἱκανοποίησις καὶ αἱ διὰ τούτου δοθεῖσαι ἐγγυή-

*) Ἰδε παράρτ. Δ. 8.

οἱ περὶ τῶν φρονημάτων τῆς Πύλης, θὰ ἐπειθον τὴν ῥωσικήν κυβέρνησιν νὰ πέμψῃ πρεσβείαν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἡ περιαιτέρω ἀναβολὴ τῆς ἀποστολῆς ταύτης εὐλόγως ἐπρεπε νὰ ἐμποιήσῃ φόβους, ὅτι τὸ Διδάκνιον καὶ αἱ προσπάθειαι τῶν Συμμάχων δὲν θὰ ἐπενήργουν πλέον ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου, καὶ ἰδίως ἐκεῖνο δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀντιπαλαίσῃ πρὸς τὴν μερίδα, ἥτις τὸ ἐμέμφετο ἐπὶ μωρᾷ συγκαταβάσει πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. Τὰ μέλη αὐτῆς παρεδόθησαν τρόπον τινα εἰς τὰς χεῖρας τῆς Ῥωσσίας· ἡ θέσις καὶ ἡ ἐπιρροή των ἐν τῇ πολιτείᾳ, τὰ κτήματα, τὰ ἀγαθὰ των καὶ αὐτὴ ἰσῶς ἡ ζωή των ἐξηρτῶντο ἐκ τῆς ἐλευσεως τῆς πρεσβείας ταύτης, περὶ ἧς εἶχον ἐγγυηθῇ πρὸς τὸν Σουλτάνον. Ἡ διπλωματικὴ ἐνέργεια δὲν ἐδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ τὴν κατὰ κάουσιν τῶν ἐν Ἑλλάδι ταραχῶν, καὶ τὸ ὠφελιμώτερον, ὅπερ κατὰ τὴν γνώμην τῆς Πύλης ἠδύνατο νὰ γείνῃ, ἦτο ἡ πρεσβεία αὕτη, διότι ὑπεσχέθη νὰ προστατεύσῃ μὲν τὰς δικαίας ἀπαιτήσεις τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ νὰ διαχωρίσῃ τὰς ἐπαναστατικὰς πράξεις καὶ ἀπαιτήσεις. Ὁ Στραγκφώρδος εἶχεν ἀποσιωπήσει τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα, καὶ ἐνόμισεν ὅτι ὤφειλε νὰ διακαιολογηθῇ πρὸς τὰς Αὐλὰς τῆς Βιέννης καὶ Πετροπόλεως διὰ τὴν σωπὴν ταύτην, ἣν τῷ εἶχεν ὑπαγορεύσει ἡ φρόνησις.

Ἐν Πετροπόλει τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα εὐρίσκετο νῦν, εἰς οἷαν κατάστασιν ἦτο καὶ πρότερον. Μόνος ὁ αὐτοκράτωρ ἦτον ἀπὸ πᾶσι φιλελληνικῶν ἐντύψεων ὁ Νεσσελρόδης ἠθελε μὲν τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ἐξηκολούθει τὸ ὑπὸ τοῦ Καποδιστριαίου καταλελειμμένον ἔργον, καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ὀλίγην ἐμπιστοσύνην εἶχεν εἰς τὸ ὑπουργεῖόν του. Ὁ ῥωσικὸς λαὸς ἐταλαντεύετο μεταξὺ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ πολέμου καὶ τοῦ φόβου τῶν θυσιῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ οὔτε πόλεμον, οὔτε κατακτήσεις, οὔτε τὴν Ἑλλάδα ἀνεξάρτητον ἠθελεν. Ἐπεθύμει μόνον νὰ ἐξέλθῃ ἐντίμως ἐκ τῆς περιπλοκῆς, διὰ τοῦτο ἡσπάσθη πρόθυμως τὴν ἰδέαν συνεντεύξεώς του μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκλίσκου. Ὁ πρίγκηψ Μετερνίχος ἤξευρεν, ὅτι ὁ μόνος τρόπος τοῦ

νὰ διατηρηθῇ ἡ εἰρήνη ἥτο νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἰδέαν τοῦ ταύτην. Ὅθεν ἐν ταῖς ὁδηγίαις αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐν Πετροπούλει πρέσβυν τῆς Αὐστρίας, κόμητα Λεφέλτερνον, δὲν ἀπέβαλε τὴν ἐλπίδα περὶ ἀναμίξεως τῶν Δυνάμεων εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ τὴν ἀνέβαλεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ περιμένῃ τὴν πραγματοποίησιν τῆς πρότερον ὑπὸ τοῦ χρόνου. Ἐπέμεινε εἰς τὸν ἀκριβῆ χωρισμὸν τῶν ῥωσικῶν ζητημάτων ἀπὸ τῶν ἐπαναστατικῶν, καὶ παρέσχεσε τὸν πόλεμον ὡς μέσον, ὅπερ θὰ ἐσύμφερε μὲν εἰς ἐκεῖνα, ἀλλὰ θὰ προήγαγε καὶ ταῦτα. Διὰ τούτου ἐδικαιολόγει τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ λυθῶσι κατὰ πρῶτον ἐκεῖνα, φρονῶν ὅτι ἡ Πύλη ἦτο ὅλως πρόθυμος εἰς τοῦτο. Ἰσχυρίσθη μετὰ παρρησίας ὅτι αἱ δυσκολίαι τοῦ συμβιβασμοῦ προέρχονται μόνον ἐκ τῆς Ῥωσσίας, ἀναφύονται μόνον ἐκ τῶν ἀπαιτήσεων, ἃς τὸ δίκαιον ἀποκρούει καὶ αἵτινες κατ' ἀνάγκην ἐμβάλλουν τὴν Πύλῃν εἰς διηνεκῇ ἀπορίαν. Ἡ Αὐστρία ἐπεισε τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, ὅτι ὁ πόλεμος θὰ ἐπέφερε τὴν διάλυσιν τῆς συμμαχίας, καὶ δὲν ἠρκέσθη ἀρνηθεῖσα πᾶσαν σύμπραξιν ἢ βοήθειαν, ἀλλ' ἐδήλωσεν ὅτι κατὰ τὴν ἀξιοθρήνητον ταύτην περίπτωσιν θὰ ἐνήργει κατὰ τὰς περιστάσεις.

Βαθεῖαν ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον ἡ γλῶσσα αὐτῇ. Τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον ἠναγκάσθη νὰ παραδεχθῇ κατ' ἀρχὴν τὸν χωρισμὸν τοῦ ῥωσικοῦ ζητήματος ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ, ἀλλ' ὑπεξέφυγε μετεσχηματῖσαν τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ. Αὗται δὲ ἦσαν·

1. Ἡ ἐκκένωσις τῶν Ἡγεμονειῶν.

2. Ἀποζημιώσεις διὰ τὰς βλάβας, ἃς ὑπέστησαν αἱ μεσημβριναὶ ἐπαρχίαι ὡς ἐκ τῆς ἀπωλείας τοῦ δικαϊώματος, ὅπερ ἀπῆλθον ἀπὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν, τοῦ νὰ κλυύπτωσι διὰ ῥωσικῶν σημαίων πλοῖα ἄλλων ἐθνῶν.

3. Ἡ ἐξάλειψις ἢ τροποποιήσις ἄρθρων τινῶν ἐν τῷ νέῳ περὶ ναυτιλίας διατάγματι.

4. Ἡ ἄρσις τῶν ἐμποδίων, ἅτινα παρενεβλήθησαν πρὸ ὁ-

λίγου ἐν τῷ λιμένι τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν ἀπόπλου τῶν ῥωσικῶν πλοίων.

Ὁ πρίγκηψ Μωττερνίχος, ὅστις ἐνόμιζε πολὺ συμφερωτέραν εἰς τὴν Πύλην τὴν συνδιαλλαγὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας παρὰ τὴν διατήρησιν ὀλίγων φρουρῶν ἐν ταῖς Ἑγεμονείαις, παρεδέχθη ἄνευ ἀντιλογίας τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας τῆς Ῥωσσίας, καὶ τὰς ὑπεστήριξεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀναγγείλας τὴν συνέντευξιν τῶν δύο αὐτοκρατόρων, ἥτις ἐρίσθη τὸν Ὀκτώβριον ἐν Ξερνοβίκῃ. Ἐν ἀγωνίᾳ σχεδὸν ἐβίαζε τὴν Πύλιν ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰς ῥωσικὰς ἀπαιτήσεις εὐσχήμως καὶ κατὰ τὸν τύπον, διότι περὶ τῆς οὐσίας δὲν ἀμφέβαλλεν. Τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοδοῦλιον, φοβούμενον μὴ δώσῃ λαβὴν διὰ τῶν λόγων του, ἔσπευσε νὰ μεταχειρισθῇ στρατήγημά τι. Ὁ κόμης Νεσσελρώδης ἐν τινὶ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν λόρδον Στραγκφώρδον ἀπὸ 10 Ὀκτωβρίου, πεμφθεῖσα ἐκ Ξερνοβίκης, ἐπανελαμβάναν ἐπαίνων καὶ εὐχαριστῶν διὰ τὰ ἐπιτευχθέντα πλεονεκτήματα τὴν αὐτὴν ἀπαίτησιν περὶ ἐκκενώσεως τῶν Ἑγεμονειῶν, καὶ περὶ ἐπαναφορᾶς ὅλων τῶν σχέσεων ἐν αὐταῖς κατὰ τοὺς ὅρους τῶν συνθηκῶν. Ἐραίνετο, ὡς εἰς συνησθάνετο τὴν ἀνάγκην ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν ἐπιείκειαν τῆς Πύλης διὰ τινος συνδιαλλακτικοῦ βήματος, καὶ ἐγνωστοποίησεν ἕνεκα τούτου τὴν ἀπόφασιν τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ νὰ πέμψῃ τὸν σύμβουλον τῆς ἐπικρατείας Μιγκιάκην εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα ἐξομαλύνῃ ἐντελῶς τὰ περὶ ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας ζητήματα, καὶ προσέχῃ εἰς τὴν δικτήρησιν τῆς ὁμονοίας. Ἀλλὰ δι' ἀορίστων λόγων ἐξήρτα ἐκ τῆς ἀποστολῆς ταύτης ἄλλας ἀπαιτήσεις, καὶ ἐπὶ τέλους ἐξεφράζετο σαφῶς, ὅτι πᾶσα σχέσις μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ Ῥωσσίας μένει ἀβεβαία καὶ ταλιντευομένη, ἕως οὗ λυθῇ διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῶν συμμάχων Δυνάμεων τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα. Συνεννοηθεὶς ἤδη περὶ τοῦ θέματος τούτου μετὰ τοῦ Κάννιγχοις παρετῆρει, ὅτι ἐφθασεν ὁ καιρὸς ν' ἀπαιτήσωσι παρὰ τῆς Πύλης ὅπως ἐπιτρέψῃ τὴν μεσολαβήσιν ταύτην.

Οἱ διαπραγματευταὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, αἰτῖνες ἐπί-
 στευν ὅτι ἐτελείωσαν οἱ κόποι τῶν, ἐξεπλάγησαν ὅχι ὀλίγον
 ἰδόντες, ὅτι ὤφειλαν ν' ἀναγγέλωσι τῇ Πύλῃ γέας ἀπαιτήσεις
 ἀντὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὑποσχέσεών τῶν. Καὶ ὁ λόρδος
 Στραρχφόρδος παρητήθη τοῦ ζητήματος τῆς ἐκκένωσεως προ-
 φασισθεὶς, ὅτι αἱ ὁδηγίαι τῆς αὐλῆς του τῷ εἶχαν συστήσει
 μόνον τὰ περὶ ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας ζητήματα. Ὁ βαρὼνος
 Ὅττενφελς ἔφερεν ἐνστάσεις κατ' αὐτῆς, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη νὰ
 ἀποφύγῃ τὸ νὰ τὴν προτείνῃ εἰς τὴν Πύλῃν. Ἐν τῷ Διβανίῳ
 ἐπεκράτει τότε γνώμη τις ἐναντία τῆς ὑποχωρήσεως, ἡ τοῦ
 Γκιλλπ-πασσᾶ τῆς Καισαρείας, ὅς τις εἶχε προσκληθῇ ὡς ἀρχηγός
 τῶν στρατευμάτων παρὰ τὸν Βόσπορον. Ἡπελπεῖ προσέτι καὶ ἡ
 Περσία νὰ βαρύνῃ ἐπὶ τῆς πλάστιγγος, προσκαλέσασα τὴν Ρωσ-
 σίαν νὰ συνάψῃ μετ' αὐτῆς συμμαχίαν καὶ ἐπιμαχίαν. Ἀλλ' ὁ
 λόρδος Στραρχφόρδος τὴν ἐματαίωσεν ἀπειλήσας, ὅτι ἡ Ἀγγλία
 θὰ ἐγκαταλείψῃ ὁλοσχερῶς τὴν Πύλῃν. Οὐχ ἥττον ἡ γλῶσσα
 τοῦ βεῖζ-ἑφένδου πρὸς τὸν Διάγγελον ἦτο πραότερα, παρ' ὅσαν
 οὗτος προσεδόκα. Ἡ Πύλῃ, ἔλεγεν ἐκεῖνος, ἔχει ἀπόφασιν νὰ
 ἐπαναφέρῃ τὰ πάντα ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις εἰς τὴν κατάστασιν
 τοῦ 1821. Δὲν θέλει, ὕστερον ἀφ' ὅσα ἐπραξεν, ὥς αἱ Δυνάμεις
 νὰ φιλονεικῶσι μετ' αὐτῆς περὶ τινῶν ἀστυνομικῶν μέτρων.
 Ἐκπαλαὶ ὑπῆρχον Βεσλίδες ἐν ταῖς χώραις ταύταις, τῶν ὁποίων
 ὁ Ἀγᾶς διετέλει ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν Ὀσποδάρων. Ὁ ἀριθ-
 μὸς τῶν ὠρίζετο πάντοτε κατὰ τὰς περιστάσεις, καὶ ἐὰν σήμε-
 ρον εὐρίσκωνται περισσώτεροι, τοῦτο ἐγένετο συνεπείᾳ αἰτήσεως
 τῶν Ὀσποδάρων καὶ Βογιάρων. Ὅλος ὁ κόσμος ὁμολογεῖ τὴν
 τάξιν καὶ πειθαρχίαν τῶν στρατευμάτων τούτων. Οὐχ ἥττον
 ἡ Πύλῃ ἀπεφάσισε νὰ τὰ ἐλαττώσῃ, ἀλλ' αἱ ραδιουργίαι τῶν
 Ἐταιριστῶν τὴν ἐμπόδισαν μέχρι τοῦδε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπό-
 φασιν ταύτην. Μετὰ τινὰς δὲ συνδιαλέξεις καὶ διακοινώσεις
 ἡ Πύλῃ ἐδήλωσεν, ὅτι ἀναβάλλει τὸ ζήτημα μέχρι τῆς ἐλεύ-
 σεως τοῦ Κ. Μιγκιάκου.

Ἐν τούτοις αἱ διαπραγματεύσεις τῶν αὐτοκρατόρων ἐν Λερ-
βέρῃ καὶ Ξερνοβίχῃ ἐξηκολούθουν. Ἀπεφάσισαν δὲ τὴν ἀνά-
μειξ τῶν Δυνάμεων εἰς τὸ ἐλληρικὸν ζήτημα, ἀνήγγειλαν τῇ
Πύλῃ ὅτι ταχέως θὰ διορισθῇ πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας ἐν Κων-
σταντινουπόλει, ἅτοι μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ αὐτοκράτορος
Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν πρωτεύουσάν του, ἐπέμειναν εἰς τὴν ἐκ-
κένωσιν τῶν Ἡγεμονειῶν διαδοβαίωσαντες, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐπι-
τηρεῖ τὰς ῥαδιουργίας τῶν Ἑταιριστῶν, ἐπομένως εἶναι πε-
ριττὸν τὸ ἐπαχθὲς ἔαρος τῆς τουρκικῆς κατοχῆς, ἥτις εἶναι
πολὺ δαπανηροτέρα τῶν τοπικῶν στρατευμάτων. Ὅτι πρὸ
μικροῦ εἰσεπράχθησαν πρῶτον ἐν Βλαχίᾳ 500,000 γροσίων
καὶ κατόπιν ἐν Μολδαβίᾳ ἐν ἑκατομύριον πρὸς διατήρησιν τῶν
στρατευμάτων τούτων. Τοιαύτη δὲ τῶν συνθηκῶν παραβίασις
ἐμποδίζει τὴν ἐπάνοδον τῶν Ῥώσων προξένων. Καὶ τὴν φυλάκι-
σιν τοῦ Βογιάρου Βιλλαρά συνεζήτησαν ἐκ νέου, καὶ ἐχαρακτή-
ρισαν ὡσαύτως αὐτὴν ὡς πρᾶξιν ἐναντίαν τῶν συνθηκῶν. Ἐὰν
ὁ Βογιάρος αὐτός ἦτο πολιτικὸς ἐγκληματίας, ἔγραφεν ὁ κό-
μης Νεσσελρῶδης, ἔπρεπεν ἡ ἀμνηστεία νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς
αὐτόν. Ἐὰν δὲ ὑπέπεσεν εἰς καταχρήσεις ἢ παραπτώματα
περὶ τὴν διοίκησιν, ὑπάγεται εἰς τὰς βλαχικὰ δικαστήρια,
διότι ἡ Πύλη δὲν δικαιούται ν' ἀναμιγνύεται εἰς τὴν διοίκη-
σιν τῶν ἐπαρχιῶν τούτων. Ὡς πρὸς τοὺς Βεσλίδας αἱ δύο
κυβερνήσεις ἠκολούθησαν πληροφορίαν τινὰ τοῦ αὐστριακοῦ
πράκτορος ἐν Βουκουρεστίῳ Κ. Ἀκενάου. Κατ' αὐτὴν ὑπῆρχον
δυνάμει τῶν παλαιῶν θεσμῶν ἐν ταῖς δεκαεπτὰ ἐπαρχίαις τῆς
Βλαχίας 700 Βεσλίδες, καὶ ἐκ τούτων 400 μόνον ἦσαν πράγ-
ματι ἐν ὑπηρεσίᾳ. Ἐπετήρουν δὲ τοὺς Τούρκους, οἵτινες χάριν
ἐμπορίας διέδαινον τὸν Δρόναβιν, ἀλλ' ὄχι καὶ τοὺς Βλάχους.
Ἀπὸ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Ὀσποδάρου Γκίκα εἶχον μεταβῆ 2,
000 ἵππεῖς τούρκοι εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην. Τὰ στρατεύ-
ματα τοῦ Καβάνογλου, ἅτινα εἶχον μείνει ἐκεῖ 12 1]2 μῆ-
νας, ἐπεδάρουν μόνον τὴν χώραν μὲ 1,562,918 γρόσια, ἐνῶ

διὰ τὴν συνήθη ἐτήσιαν δαπάνην τῶν Βεσλίδων θὰ ἐξήκουν .
252,156 γρόσια.

Ὁ Μιγκιάκης ἀνεχώρησεν περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ διασάφισιν τινα περὶ τῶν αἰτίων καὶ ἀποτελεσμάτων τῆς ἐν Ξερνοβίχῃ συνεντεύξεως. Αὕτη δὲ διελύθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου.

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ πολιτικὴ τοῦ Κάνιγγος κατέστη ὀρμητικωτέρη. Εἶχεν ἀπαγορεύσει τῷ λόρδῳ Στραγκφόρδῳ νὰ ὑπάγῃ εἰς Ξερνοβίχην, ἂν καὶ οὗτος προθύμως θὰ τὸ ἔπραττε, καὶ ἐπειδὴ ἐγίνωσκεν ἀκριβῶς τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἠδύνατο νὰ συντελέσῃ πολὺ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Τὴν 11 Ὀκτωβρίου ὁ Κάνιγγς ἀπέστειλε πρὸς τὸν πρέσβυν τοῦτον ὁδηγίαν, ἐν ᾗ ἔλεγε. «Καιρὸς εἶναι πλέον νὰ ἐπιληφθῶμεν τῶν ἀπὸ τριετίας παραμεληθέντων συμφερόντων τῆς Ἀγγλίας» ἀρκετὰ ἐγένοντο ὑπὲρ τῆς συνδιαλλαγῆς τῶν Τούρκων καὶ Ῥώσων· δὲν δύναμαι νὰ μεμψῶ τὴν Πύλην, ὅτι δυστροπεῖ νὰ ἐκκενώτῃ ὁλοσχερῶς τὰς Ἡγεμονείας, καὶ ἀφρῶ ἡ Ῥωσσία ἐξαρτᾷ τὴν ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν τῆς σχέσεων μετὰ τῆς Πύλης ἀπὸ τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης, ἃς διεξαγάγῃ μόνη τὴν ὑπόθεσιν της.» Τούτους ἀκριβῶς τοὺς λόγους ἐπεθύμει καὶ ἡ Ῥωσσία ν' ἀκούσῃ παρὰ τῆς Ἀγγλίας.

Ἡδὴ αἱ ἰδέαι τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου ἀντέφασκον ἔτι μᾶλλον πρὸς τὰς τῆς κυβερνήσεώς του. Τὸ ὕψος τῶν ἀπὸ 11 Ὀκτωβρίου ὁδηγιῶν τὸν ἐλύπησε βαθέως· ἐβλέπεν ἐκλείποντα τὸν θρῆαμβον τῶν διπλωματικῶν του νικῶν. Εἶχεν ὁμῶς κηρύξει ἀπροκαλύπτως ἐν τινι ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς τὸν λόρδον Οἰελλεσλέην εἰς Βιέννην ἀπὸ 25 Ὀκτωβρίου *) τὴν ἐπιμονὴν τῆς Ῥωσσίας εἰς τὴν ἀπαίτησιν τῆς ἐκκενώσεως ὡς ἀξιοκατάριθτον, καὶ ὅλους τοὺς λόγους τοῦ Μεττερνίχου καὶ Νεσσελρώδου ὡς ἄλλην ἐκφράσιν τῆς ἀρχῆς *pro ratione voluntas* (τὸ αὐθαί-

*) Ἡ Παράρτ. Δ. 9.

ρετον ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου). Καὶ τοῦ Μιγκιάκου δὲ ἡ ἐκλογὴ ἀπῆρσεν αὐτῷ, διότι οὗτος εἶχε συγγένειαν μετὰ τῆς οἰκογενείας Ὑβescu, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς ὄργανον τῆς μερίδος τοῦ Στρογονόφ. Εἰς τὰς περιστάσεις ταύτας, αἵτινες καθίστων τὴν θέσιν του δυσάρεστον, προστετέθησαν καὶ τὰ παράπονα τῆς Πύλης, ὅτι οἱ Ἕλληνες εὕρισκον ἐμπαθεῖς ὀπαδοὺς ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ ὅτι ἡ κυβέρνησίς του ἐκλινε πρὸς τούτους. Ἀπέδιδον μάλιστα αὐτῷ, ὅτι συμμετέχει εἰς ἀνόητόν τι σχέδιον, ὅπερ διέδιδον μηχανορῥάφοι τινες, ὅτι τὸ τάγμα τῶν Μελιταίων ἱπποτῶν θὰ λάβῃ τὴν Σύραν καὶ τινας σκοπέλους ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει, ὡς βραδύτερον τὴν Ῥόδον, Ἀστυκαλαίαν καὶ Κάρπαθον, ἀντὶ δανείου 10 ἑκτομ. φράγκων χορηγητέων τῇ Ἑλλάδι. Ἡ σύμπτωσης, ὅτι ἡ Μελίτη ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἐπικράτειαν, ἤρκεσεν εἰς τινὰς ἀμαθεῖς Τούρκους ἵνα εἰκάσωσιν, ὅτι ὁ Στραγκφόρδος εἶχε συνενώσειν μετὰ τῶν Μελιταίων ἱπποτῶν, ἃν καὶ τὸ σχέδιον ἐκεῖνο διεπραγματεύθησιν Γάλλοι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἐν Παρίσις. Πρὸ πάντων ὁμῶς τὸν ἐβασάνιζον αἱ καθημεριναὶ δυσἀρέσκειαι ἕνεκα τῆς Ἰονικῆς σημαίας, τὴν ὁποίαν οἱ Τούρκοι ὑπωπτεύοντο ὡς οὕσαν Ἑλληνικὴν, καὶ ἔπραττε τὰ πάντα, ἵνα δικαιολογῇ καὶ αὐτὰς τὰς χειρότερας εἰκασίας. Αἱ Ἰόνιοι νῆσοι ἦσαν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς οὐδετερότητος ὀπλοσάσιας τῆς προσβολῆς. Τὸ Μεσολόγγιον ἀντέσχεν κατὰ τὴν γνώμην τῆς Πύλης, μόνον ἕνεκα τῆς εἰσκομιδῆς ἐκ τῶν νήσων τούτων. Ὁ λόρδος Βύρων εἶχε τὸ στρατηγεῖόν του ἐν τῷ Ἀργοστολίῳ τῆς Κεφαλληνίας. Τοιαῦτα δὲ γεγονότα ἔπρεπεν ἐννοεῖν νὰ προκαλῶσι τραχείας ἐκφράσεις, τραχυτέρας καὶ τῶν ὅσαι ποτὲ ἀντηλλάχθησαν περὶ τῶν σπουδαιωτάτων πραγμάτων. Τὴν 15 Νοεμβρίου π. χ. πλοίαρχός τις ἄγγλος ἐπέρασε, χωρὶς νὰ σταματήσει, ὅπερ ἐν τούτοις ὀφείλε νὰ πράξῃ, ἐκ τῆς Προπεντίδος εἰς τὸν Βυζεῖνον. Ὁ Σουλτάνος, τυχὼν μάρτυς αὐτοπτης τῆς καταδιώξεως, τὴν ὁποίαν ἔκαμνον κατ' αὐτοῦ αἱ λέμβοι τοῦ ναυστάθμου, ἔπεμψε πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς του

Ἰάκτιν, ἐν τῷ ὁποίῳ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔλεγε. «Ἐγώμαι ἀκόμη κύριος ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἥ οἱ Φράγγοι ἀρχοῦσιν ἐνταῦθα; Ἐκ τῶν μέτρων πρὸς κατάπαυσιν τοιούτων ἀρετερισμῶν, ἅτινα οἰεῖσθε νὰ μοι προτείνετε ἀμέσως, θὰ ἴδω πόσῃ ἀκόμη ἐξουσίᾳ ἔχω ἐγὼ ἐνταῦθα!» Ἐπὶ τούτοις τὸ Διβάνιον ἠπέλησε τὸν λόρδον Στραγκφόρδον, οὗτος δὲ ἀπεκρέθη ἀντάπειλῆσαι. «Ἡ Ἀγγλία συνειθίζει νὰ δίδῃ δι' ἐν ῥάπισμα δύο ῥαπισματα». Τὸ Διβάνιον ἠρνήθη τὴν ἀδειαν τοῦ ἀπόπλου εἰς τὰ ἀγγλικά καὶ Ἰωνικά πλοῖα, ἅτινα δὲν ὑπεβάλλοντο προηγουμένως εἰς αὐστηρὰν ἐρευναν, ὁ Στραγκφόρδος δὲ πάλιν ἀπαγόρευεν εἰς τὰ πλοῖά του νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς αὐτήν. Αἱ φιλονεικίαι αὗται ἐμπόδισαν τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἀποφάσεων τῆς μικτῆς ἐπιτροπῆς, καὶ ἔδωκαν ἀφρμὴν εἰς νέας καὶ μακρὰς δυσαρεσκίας.

Ἄν καὶ ὁ Στραγκφόρδος δὲν ἐφαίνετο πλέον κατάλληλος νὰ διευθύνῃ τὰς διαπραγματεύσεις τῶν Δυνάμεων μετὰ τῆς Πύλης, ὁ Μεττερνίχος ὁμως δὲν ἠθέλησε νὰ τὸν παραιτήσῃ. Δὲν τὸν ἐπτόει ἡ τροπὴ, ἣν ἔλαβε τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα διὰ τῆς νέας πολιτικῆς τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου. Προέβλεπεν ὅτι ταχέως ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις θὰ παρεχῶρει τὴν προτεραιότητα εἰς τὴν ἀγγλικήν, καὶ τοῦτο θὰ συνετέλει τὰ μέγιστα εἰς τὸν σκοπὸν του. Ἡσθάνετο δ' ὅτι ἐν Λονδίνῳ δὲν εἶχε ν' ἀντιτάξῃ αὐτοαρχάτορα κατὰ τοῦ ὑπουργείου, καὶ ὅτι τὸ ρωσικὸν ἔλυσεν τὰ δεσμὰ του, ἐνῶ ἐφαίνετο ὅτι ἐδεσμεύετο ἄλλ' ἐμμένων εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ νὰ μὴν ἀναβάλλῃ τὰ τῆς σήμερον εἰς αὔριον, καὶ ἐλπίζων νὰ περιορίσῃ τὸ σχέδιον τοῦ Κάνινγκος διὰ τῆς συμφιλίωσης τῆς Ῥωσίας μετὰ τῆς Πύλης, δὲν ἐπαύσε καταγινώμενος νὰ φέρῃ τὴν συμφιλίωσιν ταύτην, καὶ ἐξηκολούθει νὰ ἐργάζεται ἀνεκδότως πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν στοιχείων αὐτῆς, ἅτινα προδήλως ἤϋξανον διὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Κ. Μηνικιάκου.

Ὁ πόλεμος κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τόσον κακῶς διεξέχθη ὑπὸ

τῶν Τούρκων, ὥστε ἐψευσε τὰς διανομήσεις καὶ προσδοκίαν
τῆς Πύλης. Τὸν Φεβρουάριον, ὡς γινώσκουμεν ἤδη, τὰ λείψανα
τῶν παλιορκοῦντων τὸ Μεσολλόγιον στρατευμάτων ὑπὸ τὸν
Ὁμέρ καὶ Ρεσιχὶδ-πασσᾶν, ἐπείσχεσαν παρὰ τὸ Ἀγρίνιον διὰ
τοῦ Ἀχελώου καὶ εἰς τὴν Ἄρταν. Ἐκ τοῦ Ἀκροκορίνθου ἡ
φρουρὰ ἐκτὸς ὀλίγων ἑκατοντάδων ἀνδρῶν ἐπορεύθη εἰς Πά-
τρας, μέρος μὲν κατὰ θάλασσαν, τὸ πλεῖστον δὲ αὐτῆς, ἦτοι
3000 περίπου ἀνδρῶν, ὑπὸ τὴν Δελῆν Ἀχμέτ κατὰ ξηρὰν. Οὗ-
τοι βαδίζοντες παρὰ τὴν παραλίαν ἀπήχησαν ἐπὶ τοῦ ἀκρω-
τηρίου Μαῦρα Λιθάρια τοὺς προσετώτας τοῦ Αἰγίου καὶ πολ-
λοὺς ὀρεινοὺς Ἀρχάδας, στρέψαντες δὲ εἰς τὰ ὄρη αὐτοὺς προση-
βλήθησαν ὑπὸ τῶν ἐκ τοῦ Ἰσθμοῦ εἰσβαλόντων Ἑλλήνων. Οἱ
Τούρκοι κηταλαβόντες τὸ Χάνι τῆς Ἀχράτας καὶ τὴν γέφυραν
τοῦ Κράθιος ποταμοῦ ἡμύναντο ἐπί τῶας ἐβδομάδας, ὥς ὅτου,
ὅσοι δὲν ἀπέθανον ἐκ τῶν στερήσεων, παραλήφθησαν ὑπὸ τοῦ
Γκουσουφ-πασσᾶ. Ὁ πασσᾶς οὗτος διέτριβεν ἐν Πάτραις, καὶ
τὰ ὀλίγα πλοῖά του διέπλεον ἀτιμωρῆτως τὸν κόλπον. Ἐ-
πίσης ἡ Κερῶνη, Μεθίονη καὶ ὁ Ἀκροκορίνθος ἀντείχοντο καὶ
ἀδρανῶς ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἐν Εὐβοίᾳ ἡ Κε-
ρυκεῖος καὶ ἡ Χαλκίς ἦσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων,
οἵτινες ἐφρούρου ἐκείνην μὲν διὰ 1200 ἀνδρῶν, ταύτην δὲ
διὰ 1500 πεζῶν καὶ 300 ἱππέων, κατέχοντες προσταύτους καὶ
τὸ φρούριον Καραμπαραμπᾶ ἐπὶ τῆς Στερεᾶς. Πρὸς ἄρκτον κα-
τεῖχον τὴν Λαμίαν, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐστρατοπορευμένοι
κατὰ μῆκος τοῦ Σπερχιωῦ. Ἡ Δυτικὴ Ἑλλὰς ἦτον ἐλευθέρα,
ἐν δὲ τῇ Πρεβέζῃ καὶ Δαρίσση τὰ πλῆθη, ἅτινα ἐμέλλαν νὰ
συνεκρατεύσωσιν ὑπὸ τὸν Ὁμέρ Βριώνην καὶ τὸν πασσᾶν τῆς
Σκωδρίας, συληθροῦντο βραδείως.

Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες δὲν ἐπωφελήθησαν τὴν εὐκαιρίαν ταύτην.
Ὁ Κολοκοτρώνης κυριεύσας τὸ Ναύπλιον εἶχε λάβει ὑπεράχην
τὴν ὁποίαν οἱ προΐχοντες τῶν νήων καὶ τῆς Στερεᾶς ἠνάθη-
σκον νὰ καταβάλλωσιν. Ἡ κυβερνητικὴ ἐν Ἐρμιόνη προστασία

τοὺς προεστώτας τῶν ἐπαρχιῶν νὰ πέμψωσι πληρεξουσίους, ἵνα σχηματίσωσι τὴν νέαν κυβέρνησιν διὰ τὸ νέον ἔτος. Ἡ Γερουσία τῆς Πελοποννήσου ᾗθελεν ἐπὶ πλέον ν' ἀναθεωρηθῶσιν οἱ θεσμοὶ τῆς Ἐπιδαύρου, καὶ πρὸς τοῦτο ἐθνικὴν συνέλευσιν ἐν Τριπόλει. Μάτην ἡ κυβέρνησις παρεκάλεσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Ναύπλιον ὁ Κολιόπουλος, γαμβρὸς τοῦ Κολακοτρώνου, τῇ ἐκλείσει τὰς πύλας. Μετέβη δὲ εἰς Ἄστρος, καὶ βαθμηδὸν συνήχθησαν περὶ αὐτὴν ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης, Ἀνδρέας Ζαίμης, Λόντος, Ἀγάγν. Δεληγιάννης καὶ ἄλλοι. Ἦλθε δὲ καὶ ὁ Μαυροκορδάτος, καὶ κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸ κόμμα τοῦ Κολακοτρώνου, τὸν Ὑψηλάντην, Ὀδυσσεά καὶ ἄλλους νὰ συμμετάσχωσι τῶν συσκέψεων ἐν Ἀστρει. Πολυάριθμοι εἶχον προσέλθει οἱ πληρεξούσιοι τῆς Πελοποννήσου καὶ ἡ Θεσσαλία δὲ, ἡ Κρήτη, αἱ Κυκλάδες καὶ Σποράδες εἶχον τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν. Ἐπεκυρώθησαν δὲ τὴν 10 Ἀπριλίου αἱ κύριαὶ ἀποφάσεις τῆς Ἐπιδαύρου παρεχωρήθη ἐκ νέου εἰς τὴν κυβέρνησιν ὁ διορισμὸς τῶν στρατηγῶν, καὶ περιωρίσθη ἡ διάρκεια τῆς στρατηγίας ἐν ταῖς κατ' ἰδίαν ἐκστρατεῖαις ἡ ἐπιχειρήσεων ἡ διεύθυνσις τῶν πολεμικῶν ἔργων κατὰ ξηρὰν ἀνετέθη εἰς ἐπιτροπὴν ἐκ τριῶν μελῶν, λαμβανομένων ἀνὰ ἓν ἐκ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Μάνης. Ὁ Μαυροκορδάτος παρέδωκε τὴν προεδρείαν εἰς τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην, ὅστις ἦτο πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως καὶ εἶχε παρ' ἑαυτῷ ὡς γεν. γραμματεῖα τὸν Θεόδωρον Νέγρην. Ἡ διοργάνωσις τῶν ἐπαρχιῶν εἶχε περατωθῇ, καὶ διάταγμά τι ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου, κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ διοριστεῖοι ἐπαρχοὶ δὲν ἔκρεπε νὰ ἦναι ἐντόπιοι, ἔλαβε νόμου ἰσχύν. Ἐζήτησαν δὲ νὰ συντάξωσι ποινικὸν κώδικα καὶ νὰ καταρτίσωσι προϋπολογισμὸν, ἀνεγνώρισαν τὴν ἀνάγκην δανείων, ἐξήτασαν τὰς χρηματικὰς ἀπαιτήσεις τῶν τριῶν νήσων, αἵτινες καὶ τοὶ πολλὰ λαβοῦσαι πρὸς ἐξόφλησιν (ἐν οἷς καὶ τὸ πλεῖστον τῶν ἐξ 80,000 ταλλήρων, τῶν λύτρων τῆς οἰκογενείας τοῦ Χουρσίτ-πασσᾶ) εἰ-

χον ἀκόμη ὑπερβολικὰς ἀπαιτήσεις, καὶ ὥρισαν προθεσμίας πρὸς πληρωμὴν. Παρεδέχθησαν προσέτι καὶ πολλὰς κατηγορίας πρὸ πάντων κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Κολοκοτρώνου. Καθ' ὅλας δὲ τὰς συσκέψεις ἐπεκράτει ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ εὐχαριστήσωσιν ὅλα τὰ κόμματα, νὰ συγκεντρώσωσι τὴν κυβερνητικὴν δύναμιν (ὅθεν κατηργήθησαν αἱ ἰδιαίτεραι κυβερνητικαὶ ἀρχαὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ Στερεᾶς) καὶ νὰ περιορίσωσι τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Αἱ συσκέψεις ἐπαύσαν τὴν 10 Μαΐου. Ἡ νέα κυβέρνησις συνεκροτεῖτο ὡς πρότερον ἐκ βουλευτικοῦ καὶ ἐκτελεστικοῦ τμήματος, τοῦτο δὲ ἐκ τεσσάρων μελῶν, τοῦ Ἀνδρέου Ζαΐμη, Σωτηρίου Χαραλάμπους, Ἀνδρέου Μεταξῆ καὶ τετάρτου διοριστέου ὑπὸ τῶν τριῶν νήσων. Πρόεδρος ἦτον ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης· ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἐκράτησεν ὡς πρῶτος γραμματεὺς τῆς πολιτείας τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων. Οἱ νόμοι τῆς συνελεύσεως ταύτης ὑπεγράφησαν ὑπὸ 315 πληρεξουσίων καὶ ὀπλαρχηγῶν. Μεταξὺ δὲ τούτων ἦτο καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, ἀλλ' ἀπῆλθε δυσηρεστημένος εἰς Ναύπλιον, ἐνῷ ἡ κυβέρνησις ἐγκαθιδρύθη ἐν Τριπόλει. Ἡναγκάσθη δὲ νὰ τῷ κενώσῃ τὴν θέσιν δευτέρου προέδρου τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ὁ Μαυροκορδάτος προήδρευσε τοῦ βουλευτικοῦ σώματος. Οὗτος ἦτο ὁ μόνος ἀνὴρ, ὅστις ἤνόει καὶ ἤθελε κυβέρνησιν κανονικὴν κατ' ἐννοίαν εὐρωπαϊκὴν. Τούτου δ' ἐνεκα ἐπρόσκοψεν ὄχι μόνον εἰς τὴν πλεονεξίαν τῶν προυχόντων καὶ τὴν αὐθαρεσίαν τῶν ὀπλαρχηγῶν, ἀλλ' ἐν γένει καὶ εἰς τὰ ἥθη τοῦ λαοῦ. Εἶχεν ἐπαναφέρει εἰς τὴν θήκην τὴν ἡδη σειομένην σπάθην τοῦ ἐμφυλίου πολέμου· ἀλλὰ προσκρούσας εἰς πολλοὺς ἀποκλειστικούς καὶ ὀξύθυμους ἀνδρας καὶ δικαιοῦχους, ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του νὰ διαφύγῃ ἐκ Τριπόλεως εἰς Ὑδραν. Τοῦτο δὲ συνέβη τὸν Ἰούλιον.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἤρχισαν οἱ Τοῦρκοι τὴν ἐκστρατείαν. Ὁ Μεχμέτ-πασσᾶς ἔλυσεν ἡδὴ κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τὴν ἀναχωρήσιν, καὶ μάχαι συνήφθησαν κατὰ μῆκος τοῦ Σπερχιοῦ, ἀλλὰ

μβλῖς τὸν Μάϊον ὁ πασσᾶς τῆς Σκόδρας, συνήθροισεν εἰς Ἀά-
ρισσαν 12 ἑως 15000 ἀνδρῶν, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὺς ἀπη-
σχόλησαν πάλιν οἱ κάτοικοι τοῦ Πηλίου. Ὁ Γιουσούφ-πασσᾶς
συνήγαγε κατὰ τῆς Ἀκαρνανίας 6,000 περίπου Ἀλβανῶν, καὶ
τοὺς διεδίδασκε τὸν Μάϊον εἰς Αἶγινον. Ἀλλ' ἐκεῖ τὰ στίφη
ταῦτα ἐστασίασαν καὶ διεσκορπίσθησαν. Ὁ στόλος ὤφειλε
τὴν φορὰν ταύτην νὰ λάβῃ τὴν πρωτοπράξιαν, καὶ ἡ ἐμφάνι-
σις του νὰ δώσῃ τὸ σημεῖον τῆς κυρίας ἐπιθέσεως. Ἐξέπλευ-
σε δὲ τὸν Μάϊον ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου συγκροτούμενος ἐξ 60
ἱστοφόρων, ἐστάθμευσε τὸ πρῶτον εἰς Μιτυλήνην καὶ Χίον,
ἔπειτα παρέλαβε στρατεύματα εἰς τὸν Τσεσμέν καὶ κατέ-
πλευσεν εἰς Εὐβοίαν, ὅπου ἐφθασεν εἰς κατάλληλον καιρὸν, ἵν'
ἀπαλλάξῃ τὴν Κάρυστον ἐκ τῆς πολιορκίας τοῦ Κριζώτου.
Στόλος Ὑδραϊκὸς ἐκ 14 πλοίων μερικῶν περὶ τῆς Σάμου καὶ
τῶν Ψαρῶν εἶχεν ἐκπλεύσει, ἀλλ' ἐπανήλθεν ἀμέσως εἰς τὰ
ἴδια, ἀφοῦ ἐβεβαιώθη ὅτι ὁ Καπουδάν-πασσᾶς οὐδὲν τῶν δύο
τούτων μερῶν ἐσκόπει νὰ προσβάλῃ. Ἐπίσης ὀλίγα ἐμπόδια
τῶ ἀντέταξεν, ὅτε ἐπλευσεν ἐκ Κορώνης καὶ Μεθώνης εἰς Εὐ-
βοίαν, ἀπεβίβασε καὶ ἐκεῖ ἀνδρας καὶ ἐφόδια, ἔπειτα ἐπεμφε
μέρος τοῦ στόλου εἰς Σούδαν, καὶ ἀπέπλευσεν εἰς Πάτρας.
Τὴν 17 Ἰουνίου προσωρμίσθη ἐκεῖ μετὰ 48 ἐν μέρει πολὺ
ῥαίων πολεμικῶν πλοίων, τὰ ὅποια εἰς τὰς ἀνεπιτηδεύους
χεῖρας τοῦ Κοσρέβ-πασσᾶ ὀλίγον τῷ ὄντι ὠφέλησαν.

Μετ' ὀλίγον ἐδείχθη, ὅτι οἱ Τούρκοι ἐσκόπουν κατὰ τὴν ἐκ-
στρατείαν ταύτην νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ Μεσολογγίου. Ἵνα
προπαρασκευάσωσι δὲ καὶ διευκολύνωσι τὴν εἰς τοῦτο πορείαν,
ἐπορεύθησαν 6000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Γιουσούφ-πασσᾶν τῆς
Βραΐλλας ἐκ Θεσσαλίας εἰς Φωκίδα, καθ' ὃν χρόνον ὁ στόλος ἐ-
φάνη εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν, κατέλαβαν τὴν Ἀμφισσαν,
ἐξεδίωξαν τοὺς Ἕλληνας ἐκ τῶν στένων τοῦ Παρνασσοῦ
καὶ τοῦ Ἑλικῶνος κατερημώσαντες τὰ ἐκεῖ χωρία καὶ μονα-
στήρια, καὶ ἐγκατέστησαν ἐν τῇ Λεβαδίᾳ, ἐνῷ ὁ πασσᾶς τῆς

Εὐβοίας ἦλθεν εἰς Θήβας μετὰ 800 ἱππέων, οὓς ἐκόμισεν αὐτῷ ὁ στόλος, καὶ ἐκεῖ ἤρπασε τὰς συγκομιδὰς. Ὁ Ὀδυσσεὺς διορωθεὶς ἀρχιστράτηγος τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἀφῆκε τὸ πρωτοπαλλικαρόν του Γούραν, ὅστις πρὸ ὀλίγου εἶχε νυμφευθῆ ἡραίαν κόρην ἐκ Λειωρικίου, μετὰ 200 ἀνδρῶν ἐν τῇ καλῇ ἐφοδιασμένῃ ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν (οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἐφυγαν πάλιν εἰς Σαλαμῖνα) καὶ ἀπῆλθε μετὰ 600 μόνων ἀνδρῶν εἰς Ἐλικῶνα. Ἡ κυβέρνησις τῷ εἶχεν ὑποσχεθῆ βοήθειαν, καὶ ὁ Κολοκοτρώνης φοβούμενος μήπως ὁ Γευσούρ-πασσᾶς εἰσβάλλῃ διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ ἐπεμψε τὸν Νικήταν μετὰ τιῶν ἑκατοντάδων ἀνδρῶν εἰς τὰ Μέγαρά, καὶ στήρῃ ὑπὸ διαφύρους ἀρχηγούς ἐπορεύθησαν ἐκεῖσε διὰ τῆς Πιάδας καὶ τῆς Σαλαμῖνος, ὥστε οἱ Ἕλληνες διὰ μικρῶν πολέμων καὶ ἀδιακώπων ἐπιδρομῶν ἐδίωξαν πάλιν τοὺς Τούρκους ἐκ τῶν ὀρέων εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Κηφισσοῦ. Περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου ὁ Σερασκέρης ἀπῆλθεν εἰς Εὐβοίαν, καὶ ἀφῆκε μόνον ἓν σῶμα ἐν Θήβαις. Ὁ Ὀδυσσεὺς τὸν παρηκολούθησεν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Ὀλύμπιον Διαμάντην, ὅστις εἶχε μέχρι τοῦδε κρατήσῃ τὰ πρὸς ἄρκτον μέρη τῆς νήσου, νὰ καταστρέψῃ 150 χωρία καὶ ἐκδιώξῃ πάντας, ὅσοι ἠδύναντο νὰ φύγωσιν εἰς τὰς ὄχυρὰς νήσους Σκύρον, Σκιάθον καὶ Σκόπελον.

Τὸν Ἰούλιον εἰσέβαλον ὁ μὲν Ὀμὲρ-πασσᾶς ἀνωθεν τῆς Ἀρτης, ὁ δὲ πασσᾶς τῆς Σκόδρας διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀχελώου εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ἐνῷ ὁ στόλος ἀπεβίβαζε σποράδην ἐπὶ τῆς ξηρᾶς στρατεύματα καὶ ἔκαιεν αἰτωλικά χωρία. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῶν Ἀγράφων καὶ τοῦ Ἀχελώου δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντισταθῶσι, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Μεσολογγίῳ ἡ ἀποθάρρυνσις ἦτο μεγίστη, ὅτε ὁ Μάρκος Βότσαρης ἀναδειχθεὶς ἀρχιστράτηγος τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ταχύς καὶ τολμηρὸς ὡς πρόσκοπος πρώτης τάξεως, εἰσέπεσε τὴν νύκτα πρὸς τὴν 25 Αὐγούστου μετὰ 1700 ἀνδρῶν κατὰ τῆς προφυλακῆς τοῦ πασσᾶ

τῆς Σκόδρας, συγκροτουμένης ἐκ 4,500 ἀνδρῶν, παρὰ τὸ Καρπηνήσιον, καὶ 2,000 Τούρκοι ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν μάχην ταύτην· τρόμος δὲ καὶ ἀταξία κατέλαβεν ὅλον τὸν στρατόν. Ἀφοῦ ὁ Μάρκος ἔπεσεν, ὁ ἀδελφός του Κώστας καὶ ὁ Κίττος Τσαβέλας ἐπροσπάθησαν νὰ κατατροπώσωσιν ὁλοσχερῶς τοὺς πολεμίους, ἀλλ' ὀλίγον βοηθηθέντες ὑπὸ τῶν ὀρεινῶν τῆς Αἰτωλίας ὑπέστησαν μεγάλην ἥτταν παρὰ τὴν Καλιακούδαν, καὶ περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου ὁ Μουσταφᾶ-πασσᾶς ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν λαμπρὰν πεδιάδα τοῦ Ἀγρινίου καταλαβὼν τὸν φραγμὸν μεταξὺ τῶν λιμνῶν καὶ τῆς πετρώδους διόδου τοῦ Ζυγοῦ. Ἐκεῖ ἠνώθη μετ' αὐτοῦ ὁ Ὁμέρ-Βριωνῆς ἄγων 4,000 ἀνδρῶν, ὥστε ἡ ὅλη δύναμις τῶν Τούρκων ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης ἔφθανεν εἰς 15,000 ἀνδρῶν. Κατέτριψαν δὲ τὸν Ὀκτώβριον ὅλον προσπαθοῦντες νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἀριστερὰν τῶν πλευρὰν πρὸς τὸ ὄρος τῶν Κραβδάρων, ἔπειτα δὲ ἐξώρμησαν κατὰ τοῦ Μεσολογγίου καὶ Αἰτωλικοῦ, καὶ νομίζοντες ὅτι εὐκολώτερον θὰ κυριεύσωσι τοῦτο, προσέβαλον τὴν 6 Νοεμβρίου τὸ ἐπὶ θαλασσίων τελμάτων κείμενον πολύχνιον τοῦτο διὰ τῶν πυροβόλων, τὰ ὅποια μετὰ κόπου μετέφεραν ἐκ τῶν παρὰ τὴν εἰσόδον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου φρουρίων. Τὸ Αἰτωλικὸν ὄχυρόν ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του καὶ προσιτὸν μόνον εἰς ἀλιτενῇ πλοιάρια διοικούμενα ὑπὸ ἐμπείρων τοῦ τόπου δὲν εἶχεν οὔτε τείχη, οὔτε χαρακώματα· δύο σιδηρὰ τηλεβόλα πλοίου εἶχον μετακομισθῆ ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιαν Ἀγγλοῦ τινος· 600 δὲ περίπου στρατιῶται ἦσαν ἐντὸς τῶν οἰκιῶν· ἡ κατὰ θάλασσαν συγκοινωνία μετὰ τοῦ Μεσολογγίου, ὅπου ἦσαν 4,000 Ἕλληνες, ἦτο ἐλευθέρα διὰ τῆς θαλασσολίμνης, ἀλλ' ἡ θάλασσα ἦτο ἀποκεκλεισμένη ὑπὸ μοίρας τινὸς τοῦ στόλου.

Ὁ Καπουδᾶν-πασσᾶς εἶχεν ἤδη τὸν Αὐγούστον ἀφήσει τὰ ὕδατα τοῦ Μεσολογγίου λαβὼν τὰ πλεῖστον τοῦ στόλου, καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὸ Αἶγαϊον, ὅπου κατὰ τὴν ἀπουσίαν του ἐθαλασσοκράτουν τὰ περιπλέοντα πλοῖα τῶν Ἑλλήνων. Πλοῖα

ψαριανὰ εἶχον ἤδη λεηλατήσει τὸν Ἰούνιον τὸ Σανδερλίχ ἐπὶ τῆς αἰσιατικῆς παραλίας, καὶ προκαλέσει ἔνεκα τούτου αἱματηρὰς σκηνὰς ἐν Περγάμῳ. Τὴν 10 Σεπτεμβρίου ὁ καπουδᾶν-πασσᾶς ἦτον εἰς Μιτυλήνην. Αἰξάντος δὲ τοῦ μηνὸς ἐνίκησε παρὰ τὴν Ἀἴμνον τὸν ἐλληνικὸν στόλον καὶ κατέπλευσεν ἔπειτα εἰς Θεσσαλονίκην, ἧς ὁ πασσᾶς Ἀβολοβούτ εἶχε διορισθῇ τοπάρχης τῆς Ρούμελης ἀντὶ τοῦ Μεχμέτ-πασσᾶ. Ἐν τῷ μεταξῷ εἶχεν ἀναφανῆ νέος πολέμιος, τῶν Ἑλλήνων κατὰ θάλασσαν, ὁ πασσᾶς τῆς Αἰγύπτου, τοῦ ὁποῦ ὁ στόλος συγκροτούμενος ἐκ πεντήκοντα ἱστιοφόρων εἶχεν ἀποπλεύσει ἐξ Ἀλεξανδρείας τὴν 26 Αὐγούστου ὑπὸ τὴν ναυαρχίαν τοῦ Ἰσμαήλ Γιβλαλτᾶρ καὶ φθάσει εἰς Κρήτην, ὅπου ἀπεβίβασεν 6,000 ἀνδρῶν, οἵτινες δι' αἱματηρῶν μαχῶν ἐκυρλεύσαν μετ' ὀλίγον τὴν νῆσον. Δεκαοκτὼ ἐλληνικὰ πλοῖα ἀπεπειράθησαν ἐπιθεσιν τινα εἰς Χίον, ἀλλ' ἀπέτυχαν. Τὸν Νοέμβριον ὁ καπουδᾶν-πασσᾶς ἐπανῆλθεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ Ἀγγλία ἐπροσποιήθη ὅτι θέλει νὰ τιμωρήσῃ τὴν Τύνδα, καὶ συνεκέντρωσε πρὸς τοῦτο τὰ πλοῖά της εἰς Μελίτην. Ὡς ἐκ τούτου ὅλα τὰ πλοῖα τῶν κρατῶν τῆς Βερβερίας ἀνεχώρησαν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν θαλασσῶν· ἀλλὰ τὰ πλοῖα ταῦτα ἦσαν ἡ κυρία δύναμις τοῦ στόλου, τὸν ὁποῖον ὁ Χοσρέβ-πασσᾶς εἶχεν ἀφήσει πρὸ τοῦ Μεσολογγίου. Ὡς ἀφοῦ ἀπέπλευσαν ταῦτα, ἡ πρὸ τῆς πόλεως ταύτης θάλασσα ἦτον ἐλευθέρα, καὶ οἱ πασσάδες, τῶν ὁποίων τὰ στρατεύματα εἶχον διαλυθῇ εἰς ἀπειθῇ στίφῃ ἔνεκα τῆς ἐλλείψεως τροφῶν καὶ χρημάτων, τῶν ἀσθενειῶν καὶ τῆς ἀποτυχίας τῆς προσβολῆς, ἠναγκάσθησαν τὸν Δεκέμβριον ν' ἄρῳσι τὴν πολιορκίαν τοῦ Αἰτωλικοῦ, ἀφοῦ εἶχαν ρίψει εἰς μάτην περὶ τὰς δύο χιλιάδας βομβῶν, νὰ παραιτήσωσι τὸ Μεσολόγγιον, καὶ νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν εἰς τὰ ὄρη μεθ' ὧν ἡδύνατο νὰ σώσωσιν. Ἡ ἀνικανότης τῶν Τούρκων στρατηγῶν, ἡ ἐλλείψις κανονικοῦ συστήματος προμηθείας, ἡ φρόνησις τῶν Ἑλλήνων νὰ μὴν ἐκτίθενται εἰς μεγάλας μά-

χας καὶ πάντοτε νὰ ἦναι ἑτοιμοὶ ἵνα ἐπωφελῶνται πᾶν προσφερόμενον πλεονέκτημα, τέλος ὁ ἡρωϊσμός τοῦ Μάρκου Βόστρη, κατῴρθωσαν νὰ συντρίψωσι καὶ καταναλώσωσι τὴν ὑπερέραν δύναμιν τῶν Τούρκων ἀνωφελῶς δι' αὐτούς.

Ἐν Θεσσαλίᾳ, ὅπου κατὰ τὴν ἐξόρμησιν τῶν Ἀλβανῶν συνηθροίσθησαν νέαι τουρκικαὶ δυνάμεις, ὁ Περραίβος, Καρατάσος καὶ ἄλλοι εἶχον προσπαθῆσαι νὰ διατηρηθῶσιν. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἐστεροῦντο ἐφοδίων, παρέδωκαν ἐπὶ τέλους τὸ Τρίκερι, ὅπερ κατεῖχον, καὶ ἔφυγαν εἰς τὴν νῆσον Σκιάθον. Μοῖρὰ τις τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἀπεπειράθη ν' ἀποβιάσῃ ἐκεῖ στρατεύματα, ἀλλ' ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη, ὅστις ὠδήγει 14 πλοῖα καὶ δύο πυρπολικά. Ἡ μικρὰ αὕτη δύναμις ἐκράτει τὸν τουρκικὸν στόλον ἐν ἀπραξίᾳ, καὶ ἐκυρίευσε πολλὰ πλοῖα τοῦ πασσᾶ τῆς Θεσσαλονίκης, φέροντα ἑλληνας αἰχμαλώτους.

Εὐθὺς ἀφοῦ ὁ κίνδυνος ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι παρῆλθεν, ὁ φαντασιακὸς ὕψωσε κεφαλὴν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, ἡ πάλιν περὶ κατοχῆς καὶ ἐξουσίας ἐξηκολούθησεν, ἥτις ἦτο ἐνταυτῷ πάλιν φυσικὴ τῆς ἀναρχίας κατὰ τῆς οὐχὶ πάντοτε φανερᾶς κλίσεως πρὸς τὴν τακτοποίησιν.

Τὸ βουλευτικὸν σῶμα, ὅπερ ἔπρεπε νὰ παριστάνῃ τὴν πρῶτην πολιτικὴν ἐξουσίαν, ἃν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐστερεῖτο ὅλων τῶν μέσων ἵνα ἐπιβληθῇ, κατέπεσεν εἰς παντελὴ μηδαμινότητα καὶ ἠναγκάζετο μάλιστα νὰ μεταφέρῃ ἀπὸ τύπου εἰς τόπον τὴν καθημερινῶς ἀπειλουμένην ὑπὸ κινδύνων ἑδραν του, μὴ εὐρίσκον ἀσφάλειαν οὐδαμοῦ. Ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης εἶχεν ὑποσχεθῇ νὰ τὸ προστατεύσῃ ἐν Τριπόλει καὶ Ἀργεῖ. Τέλος τὸ σῶμα διελύθη εἰς δύο μέρη, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἐν ἔμεινεν ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Βρεσθένης ἐν Ἀργεῖ, τὸ δ' ἕτερον μετέβη ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Μεθώνης πρῶτον εἰς Σαλαμῖνα καὶ ἔπειτα εἰς Ναύπλιον. Τὰ κόμματα τῶν νήσων, τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τῶν προϋχόντων, οὔτινες προσεπάθουν ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς στρατι-

ωτικής ἀναρχίας, ἐζήτουν νὰ καταργήσωσι τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐκτελεστικοῦ σώματος, διότι αὕτη πράγματι συνεκεντροῦτο εἰς χεῖρας τοῦ Κολοκοτρώνου. Ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης καὶ ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης ἀπεχωρίσθησαν αὐτοῦ καὶ τοι δὲ ὁ πρῶτος διηλλάγη μετ' ὀλίγον πάλιν μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνου, οὐχ ἤτον ἡ θέλησις τούτου μόνον ἐπεκράτει. Τὰ μνημονευθέντα κόμματα μετεχειρίσθησαν τὸ ἐν Ἀργεὶ ἐδρεῦον μέρος τοῦ βουλευτικοῦ σώματος, ἵν' ἀπαιτήσωσι δι' αὐτοῦ παρὰ τοῦ ἐκτελεστικοῦ λογοδοσίαν περὶ τῶν ληφθέντων χρημάτων. Ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης ἀπήντησεν εἰς τὴν ἀξίωσιν ταύτην πέμψας ἐν σῶμα ἀνθρώπων του εἰς Ἀργος καὶ διασκορπίσας τὸ μέρος τῆς ἀνωτάτης πολιτικῆς ἀρχῆς, ὅπερ ἐσφετερίζετο τὴν ὅλην ἐξουσίαν. Τὸ σῶμα ἔφυγεν εἰς Κρανίδιον ἐπὶ τῆς ἀπέναντι τῆς Ὑδρας ἀκτῆς, καὶ παρεδόθη εἰς τὴν προστασίαν ταύτης τῆς σημαντικοτάτης μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν νήσων. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἐσκέπτετο νὰ συστήσῃ στρατιωτικὴν κυβέρνησιν, καὶ ὡχυρώθῃ καταλαβὼν τὸ Ναύπλιον καὶ τὴν Κόρινθον, ἥς τὸ φρούριον εἶχε πάλιν παραδοθῇ εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν πρῶτην Νοεμβρίου. Ὁ Μαυροκορδάτος κατεῖχεν ἀδιαταξάκτως τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἐμελλε νὰ συστηθῇ ὑπὸ τὴν ἐπιβρόήν του εἰς Κρανίδιον. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἀφεθεὶς ὑπὸ πλοίων ψαριανῶν κατὰ τινα ἐκστρατεῖαν εἰς Εὐβοίαν ἦτον ἀπόλυτος ἄρχων ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι, ἐφ' ὅσον οἱ Ἕλληνες ἴσχυον ἐκεῖ. Ἐπομένως ἡ Στερεὰ Ἑλλάς εἶχε διαιρεθῇ πράγματι εἰς τρία μέρη. Ἐπὶ δὲ τῶν νήσων ἤρχον ἡ Ὑδρα καὶ τὰ Ψαρά.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τοῦ πλήρους κατακερματισμοῦ, καθ' ὃν τὰ στοιχεῖα τῆς ἀντιστάσεως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἠπείλουν νὰ στραφῶσι κατ' ἀλλήλων, ἡ ἐξωτερικὴ βοήθεια εἶχεν ἤδη ρθᾶσαι εἰς τοσοῦτον βαθμὸν, ὥστε ἡδύνατο νὰ ἐπενεργήσῃ σπουδαίως ἐπὶ τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος, καὶ τῷ ὄντι ἐπενήργησεν, ἂν καὶ οὐχὶ ὅπως προσεδόκουν, ἐπεθύμουν ἡ ἐφοδούν-

το τότε. Αἱ εὐχαὶ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸ μῖσος κατὰ τῶν Τούρκων ἠύξησαν μεγάλως· παρ' ἅπασιν τοῖς χριστιανικοῖς λαοῖς· Εἶχον ἤδη σχηματισθῇ σύλλογοι εἰς διαφόρους χώρας καὶ μάλιστα ἐν Ἑλβετία, Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, οἵτινες κατέστησαν τὰ κέντρα τῶν δωρημάτων, δι' ὧν ὁ εὐσεβὴς ζήλος ἐβοήθει τοὺς Ἑλληνας. Οἱ σύλλογοι οὗτοι διεχειρίζοντο τὰ βοηθήματα, καὶ παρώτρυνον εἰς νέα διὰ τοῦ τύπου καὶ τῆς εὐγλωττίας. Θέατρα, συναυλίας, παραστάσεις καὶ ἑορταὶ ἐδίδοντο ἐν τοῖς πολυανθρώποις πόλεσι, καὶ αἱ εἰσπράξεις ἀπεστέλλοντο εἰς τοὺς συλλόγους, οἵτινες συνέδραμον δι' αὐτῶν τοὺς ἐκ τῆς Ῥωσσίας ἢ ἄλλων χωρῶν παλινοστοῦντας Ἑλληνας, ἐστρατολόγουν ἀξιωματικούς καὶ στρατιῶτας, ἠγόραζον ὅπλα καὶ πολεμοφόδια, καὶ τὰ ἔστελλον εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τῆς Μασσαλίας καὶ τοῦ Λιβόρνου. Κατὰ πρῶτον ἐσυστήθησαν σύλλογοι ἐν Ἑλβετία, ἔπειτα δὲ ἐν Γερμανίᾳ. Ἐνεπιστεύθησαν δὲ μεγάλα ποσὰ εἰς Ἑλληνας ἰδιώτας, οἵτινες τὰ κατεσπατάλευσαν κατὰ τὸ πλεῖστον· δι' αὐτῶν εἶχε μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ στρατηγὸς Νορμάννος ἄγων ἐν σῶμα Γερμανῶν καὶ Ἑλβετῶν, ὅπου ἡ μάχη τοῦ Πέτα, ἡ ἀσθένεια καὶ δυστυχία τὸ ἐξωλόθρευσεν· δι' αὐτῶν ἀπεστάλησαν εἰς Ὑδραν ὅπλα καὶ ἐφόδια, ἅτινα ἀγοραζθέντα διὰ τακτικὰ στρατεύματα ἔμειναν κατὰ μέγα μέρος πρὸς τὸ παρὸν ἄχρηστα.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1823 τὰ βοηθήματα ταῦτα ἠύξησαν ἔτι μᾶλλον. Ὡς εἶχον ἐνωθῇ οἱ ἰδιῶται εἰς συλλόγους, οὕτω καὶ οἱ σύλλογοι οὗτοι ἐζήτησαν νὰ συγκεντρωθῶσι περὶ τὸν σύλλογον τοῦ Λονδίνου. Ἡ Ἀγγλία ἔνεκα τῆς κατὰ θάλασσαν δυνάμεως καὶ τοῦ πλούτου αὐτῆς ἦτο κατὰλληλος, ἵν' ἀνχάβῃ τὴν διεύθυνσιν, ἀλλ' ὁ σοφιστικὸς θρησκευτικὸς ζήλος καὶ τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα τοῦ συρμοῦ παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν διευθυντῶν τοῦ συλλόγου τοῦ Λονδίνου, ἀφῆρσαν ἀπ' αὐτοῦ πάλιν ἤδη ἐν ἔτει 1824 τὴν ὑπεροχὴν, ἃν καὶ παρέσχε τῇ

Ἑλλάδι σπουδαίας βοηθείας. Προϊστάμενοι τοῦ συλλόγου τοῦ
του κατὰ τὸ 1823 ἦσαν ὁ λόρδος Ἑρσκιν, ὁ Ἰωσήφ Οὐμψ
καὶ ὁ Ροβέρτος Λόγγ· τὰς ὑποθέσεις διεύθυνε κυρίως ὁ Ἰωάν-
νης Βύουριγγ, μαθητὴς τοῦ γνωστοῦ διὰ τὸν ἐνθουσιασμόν του
ὑπὲρ τῶν ἀσκητικῶν καὶ δημοκρατικῶν ἰδεῶν Βένθαμ. Εἶχε
πέμψει κατὰ τὸ ἔτος 1823 τὸν πλοίαρχον Βλακιέρον εἰς τὴν
Ἑλλάδα, ὅστις ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Λονδίνον φέρων πρότασιν
δανείου, καὶ ἀφήσας τοὺς Ἑλληνας καταγοητευμένους καὶ
προσδοκῶντας μεγάλα χρηματικά βοηθήματα. Ὁ υἱὸς τοῦ
κόμητος Ἀρρίγκτωνος, ὁ ταγματάρχης Λαϊκέστερ Στάνωπ ἐ-
πρότεινεν εἰς τὸν σύλλογον τὸ φθινόπωρον τοῦ 1823 νὰ ἀπο-
δημήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ λαβὼν τὴν ἄδειαν περιῆλθε κα-
τὰ πρῶτον τοὺς συλλόγους τῆς Γερμανίας καὶ Ἑλβετίας, ἵνα
ἐπιτύχῃ κοινὴν ἐνέργειαν. Ὁ ζῆλος τῶν φιλελλήνων καθ' ὅλην
τὴν Εὐρώπην ἀνεζωπυρήθη καὶ πάλιν, καὶ διήγειρε τὴν ἀμιλλαν
ἐν ταῖς χώραις ὅπου ἕως τότε ἦτον ἀσθενέστερος. Πρὸς τοῦτο
συνετέλεσε πρὸ πάντων τὸ ὄνομα τοῦ ἐνδόξου ποιητοῦ λόρδου
Βύρωνος, τὸν ὁποῖον ἡ καρδιά καὶ τὸ ἀσυμβίβαστον μὲ τὸν
αἰῶνα καὶ μεγάλους ἐρρέθισμούς ἐπιδιώκον πνευμά του ὤθη-
σαν ἀκρίβως τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξ Ἰταλίας μετὰ μεγάλων
βοηθημάτων, δεκαπλασιασθέντων διὰ τῆς κοινῆς γνώμης, καὶ
τὸν ὁποῖον ὁ ἐν Λονδίνῳ σύλλογος, σπεύδων καὶ ἐπιθυμῶν νὰ
κοσμήσῃ αὐτὸν διὰ τοῦ ὀνόματος τοιοῦτου ἀνδρός, διώρισε
πρῶτον αὐτοῦ ἐπιτετραμμένον ἐν Ἑλλάδι.

Οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι αἱ ὑπὸ τῆς φήμης διαβρήθην ἀναγ-
γελθεῖσαι προσπάθειαι καὶ ὑποσχέσεις τῶν φιλελλήνων ἐν Εὐ-
ρώπῃ καὶ αἱ βέβαιαι προσδοκίαι ἕνεκα τοῦ δανείου διετήρη-
σαν ζωερὰν τὴν πυρκαϊὰν ἐν Ἑλλάδι. Ὁμόνοια! ἀντήχει παν-
ταχόθεν τῆς Εὐρώπης, καὶ οὐδεὶς Ἕλλην ἤθελε ν' ἀπεκλεισθῇ
τῆς χρυσῆς βροχῆς· ἕκαστος δ' ἔλαβε τοιαύτην θέσιν, ὥστε νὰ
μὴ μειωνεκτήσῃ κατὰ τὴν διανομὴν καὶ νὰ διαφειλονηκῇ
τοῖς ἄλλοις τὸ προσπίπτον μέρος. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει οὐ-

δεμῖα ἔφεσις ὑπῆρχε πρὸς ἐξωτερικὰς ἐπιχειρήσεις. Περὶ δὲ τῆς μελλούσης ἐκστρατείας ἤξευρον ὅτι εἶχαν καιρὸν νὰ σκεφθῶσιν, ὅταν ἐπῆρχετο ἡ ἀνάγκη καὶ ἔφθαναν τὰ χρήματα.

Πρὶν ἔτι λήξῃ τὸ ἔτος, ὁ Σουλτάνος ἀφῆρεσε τὴν σφραγίδά τοῦ κράτους ἀπὸ τοῦ μεγάλου βεζίρου Σαῖδ-Ἀλη-πασσᾶ καὶ παρέδωκεν αὐτὴν εἰς τὸν πρὸ ὀλίγων ἐβδομάδων μετακληθέντα εἰς τὴν πρωτεύουσαν Ἐφεῖδ-Μεχμέτ-Σαῖδ-Γαλίπ-πασσᾶν. Οὗτος ἔχαιρεν ὑπόληψιν παρὰ μὲν τοῖς ξένοις ὡς ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ πρέσβης ἐν Γαλλίᾳ, παρὰ δὲ τοῖς ἐγγυρίοις ὡς διοικητής· συνετέλεσαν δὲ εἰς τὸ νὰ συστήσωσιν αὐτὸν καὶ αἱ κατ' αὐτοῦ καταδιώξεις τοῦ Χαλὲτ, ὅστις τὸν εἶχεν ἐξορίσει. Συγχρόνως ἀπελύθη τῆς θέσεώς του ὁ Σαδικ-ἐφένδης, καὶ ὁ πρῶτον ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὑπουργὸς Σαῖδᾶ-ἐφένδης διαώρισθη ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἡ ἐκλογὴ αὕτη ἐδείκνυε τὴν διάθεσιν τοῦ Σουλτάνου πρὸς τὴν συνδιαλλαγὴν, ἀλλ' ὀλίγον ἤρρεσε τῷ ἁγγλῷ πρεσβευτῇ διὰ λόγους προσωπικούς. Ἐνῷ δὲ οἱ λοιποὶ διπλωμάται ἐσπευσαν νὰ χαιρετήσωσι τοὺς δύο ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος ἀναφανέντας ἀστέρας, ὁ λόρδος Στραγκφόρδος ἐπροφασίσθη, ὅτι ἔλαβεν ἐπιστολὴν τοῦ Κάνιγγος, ἐν ᾗ οὗτος ἀπηύθυνε τὰς συγχαρητηρίους του εὐχὰς πρὸς τὸν Σαδικ-ἐφένδην ὡς ὑπουργὸν τῶν ἐσωτερικῶν, σιγάμα δ' ἐξέφραξε καὶ τὴν λύπην, ὅτι δὲν τὸν βλέπει πλέον διευθύνοντα τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις. Τῷ ὄντι ὁ Σαδικ-ἐφένδης εἶχε διευκολύνει κατὰ τύπους μετ' ἀξιοπρεπείας καὶ μετριοτήτος τὴν δύσκολον θέσιν τοῦ ἁγγλοῦ πρέσβεως, εἰς ἣν τὰν εἶχε ρίψει ὁ φιλελληνισμὸς τῶν συμπολιτῶν του καὶ ἡ ἀμφιρρέπουσα γνώμη τοῦ Κάνιγγος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

Ἔτος 1824.

Παρήλθε λοιπὸν καὶ τὸ τρίτον ἔτος. Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον μόνον βελτιώσει τὴν θέσιν των ἀναλόγως τοῦ ὁλοκλήρου ἐλαττωμένου φόβου πρὸς τὰ τουρκικὰ ὄπλα καὶ τῆς συνηθείας καὶ ἀνάγκης τῆς ἀμύνης, ἀλλ' ἤρχισαν ἤδη ν' ἀναθέτωσι τὰς τολμηροτέρας αὐτῶν ἐλπίδας εἰς Δύναμιν τινα εὐρωπαϊκὴν, ἥτις ὡς θαλασσοκράτωρ καὶ κάτοχος τῶν Ἰονίων νήσων ἡδύνατο νὰ τοὺς βοηθῇ ταχύτερον καὶ αὐτῆς τῆς Ῥωσσίας, καὶ οὕτως ἡ ψευθεῖσα ἐλπίς αὐτῶν περὶ τῆς συνδρομῆς ταύτης ἀντικατέστη δι' ἄλλης μεγαλειτέρας. Αἱ προσπάθειαι τῆς Αὐστρίας καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῇ Δυνάμεων ἔπως ἐμποδίσωσι τὴν Ῥωσσίαν ἀπὸ τοῦ νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως πρὸς βλάβην τῶν συμφερόντων τῶν γειτονικῶν κρατῶν, εἶχον μὲν ἐπιτύχει, ἀλλ' ὁ καιρὸς τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπιτυχίας ταύτης ἐφαίνετο ὅτι παρήλθε. Καθ' ὅσον ἐλύοντο αἱ περιπλοκαὶ μεταξὺ τῆς Ῥωσσίας καὶ Πύλης διὰ τῆς ἐπιμονῆς, ὑπομονῆς, νοημοσύνης καὶ ἰσχύος, ἡ διάρκεια τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἑλλάδι, τὸ ἀπίθανον τῆς καταστολῆς αὐτῆς, διὰ τῶν τουρκικῶν ὀπλων καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ κανονισθῇ τὸ μέλλον τῆς χώρας ταύτης καθ' οἷονδῆποτε τρόπον προέκυπτον κατεπεύγοντα. Περὶ τοῦ σπουδαίου καὶ δυσχεροῦς τούτου ἔργου εἶχον μὲν ἤδη ποιήσει λόγον, ἀλλ' οὐδὲν εἰσέτι ἐπεχείρησαν. Ὁ Κεκοδίστριας θέλων νὰ συνδράμῃ τοὺς Ἕλληνας εἶχε ρίψει εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ μεγάλου ζητήματος, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἡδύνατο νὰ πηγασθῇ ὁ πόλεμος, τὰ μυρία ἐκεῖνα δευτερεύοντα ζητήματα περὶ τὰ ὁποῖα ἀπέκαμνον ἡ Ῥωσσία καὶ ἡ Πύλη, διότι ἡθέλησε νὰ φέρῃ τὸν πόλεμον διὰ καθαρῶς ῥωστικῶν ζητημάτων, ἀφ' οὗ δὲν ἡδυνήθη νὰ τὸν προκαλέσῃ χάριν τῶν Ἑλλήνων. Αἱ Δυνάμεις μετὰ τριετεῖς κόπους εἶχον ἀφαιρέσει τὸν φορυτὸν

τοῦτον, καὶ νῦν πρῶτον εὐρίσκοντο εἰς τὸ κύριον ζήτημα. Τοῦτο δὲ πράγματι εἶχε μεταβάλλει πολὺ τὸν ἀρχικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα, καὶ τόσον ὀλίγον εἶχεν ἐξετασθῇ, σταθμισθῇ καὶ διαγνωσθῇ ὡς θέμα τῶν διαπραγματεύσεων, ὥστε οὐδεμία τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων ἐγίνωσκεν ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην πῶς ἔπρεπε νὰ τὸ ἐννοήσῃ καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν νὰ τὸ διεκχάγῃ. Ἡ ῥωσικὴ εἶχε προτείνει ἐν Λεμβέρῳ νὰ διαταχθῶσιν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις τῶν πέντε Δυνάμεων νὰ ἔλθωσιν εἰς συνδιαλέξεις μετ' ἀλλήλων, ὅπως ἐξαχθῇ ἐξ αὐτῶν πιστὴ τις εἰκὼν τῆς καταστάσεως τοῦ ἀγῶνος καὶ κοινὴ τις γνώμη περὶ τῆς πιθανῆς ἐκβάσεως αὐτοῦ, ὡς καὶ περὶ τῶν παραχωρήσεων δι' ὧν ἡ Πύλη ἠδύνατο νὰ τὸν καταπαύσῃ. *) Τὸ βῆμα τοῦτο θὰ ἦτο τὸ πρῶτον τῆς ἀπὸ κοινοῦ παρεμβάσεως τῶν Δυνάμεων, καὶ ὑπέθετε ἐνταυτῷ τὸ ἕτερον τοῦ νὰ πείσῃσι τὸν Σουλτάνον διὰ τοῦ λόρδου Στραγκφῶρδου ἐν ὀνόματι τῶν Δυνάμεων νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνάμειξιν ταύτην. Τὰ ὄριά του ἐμελλον νὰ χαράξωσιν αἱ κυβερνήσεις τῆς Πετροπόλεως καὶ Βιέννης συνεννοούμεναι περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἔπρεπε νὰ διοικῶνται εἰς τὸ μέλλον ἡ Πελοπόννησος, Θεσσαλία καὶ αἱ νῆσοι τοῦ ἀρχιπελάγους. Κατὰ τὴν πρότασιν ταύτην αἱ ἐπανεστατημέναι ἐπαρχίαι διηροῦντο εἰς τρία ἀθροίσματα χωρῶν, καὶ ἐννοεῖτο ἀφ' ἑαυτῆς ἡ ἰδέα τοῦ νὰ διοικῶνται ὑπὸ ἡγεμόνων κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Ὁσποδάρων ἐν Βλαχία καὶ Μολδαυία. Ἐν τούτοις ἐπροτείνετο ἡ γνώμη τοῦ νὰ σχηματισθῇ ὁμοσπονδία τις μικρῶν δῆμων, νὰ παραχωρηθῇ δηλονότι εἰς πᾶσαν μεγάλην πόλιν ἡ περιφέρειά της· αὗται δὲ ὡς τόσαι κεχωρισμέναι μονάδες νὰ συγκρατῶνται διὰ τοῦ κοινοῦ δεσμοῦ τῆς κυριαρχίας τῆς Πύλης. Εἰς ἀμφοτέρους δὲ τὰς περιπτώσεις αἱ δύο κυβερνήσεις ὤφειλον, πρὶν ἢ συνεννοηθῶσι μετὰ τῶν λοιπῶν τριῶν, ν' ἀποφασίσωσι περὶ τοῦ δικαιώμα-

*) Ἡ Παράρτ. Β. 1.

τος τῆς Πύλης τοῦ νὰ ἐνθέτῃ φρουράς, περὶ τοῦ φόρου καὶ τοῦ τρόπου τῆς εἰσπράξεως αὐτοῦ καὶ περὶ τῆς νέας σχέσεως τῶν σωματίων τούτων πρὸς τὴν Πύλην. Ἡ Ῥωσσία ἐν τῇ προτάσει ταύτῃ παρεδέχετο μὲν, ὅτι ἡ ἀρχαία σχέσις πρὸς τὴν Πύλην ἦτον ἀδύνατον νὰ ἐπαναφερθῇ καὶ ὅτι ἡ ἀνάμιξις τῶν Δυνάμεων δὲν ἔπρεπε νὰ τείνῃ εἰς τοῦτο, ἀλλ' ἀπέκρουε καὶ τὴν περίπτωσιν. τῆς πλήρους τῶν Ἑλλήνων ἀνεξαρτησίας. Πρὸς ἐμπέδωσιν δὲ τῆς κυριαρχίας τῆς Πύλης, ἐφρόνει ὅτι ἔπρεπε νὰ χωρισθῶσι τὰ συμφέροντα τῶν νήσων ἀπὸ τὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἡπείρου. Ἡ Πύλη ὤφειλε κατὰ τὴν γνώμην τῆς νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ὑδραν, Σπέτσας καὶ τὰ Ψαρὰ ἰδιαιτέρας σημαίας, ὡς ἄλλοτε εἰς τὴν Ραγούζαν καὶ τὰς Ἰονίους νήσους, καὶ νὰ τὰς προστατεύῃ κατὰ τῶν Βερβέρων. Ἡλπίζε δὲ ὅτι τὰ προνόμια ταῦτα θὰ παρεκίνουν τοὺς ἐμπόρους νησιῶτας ν' ἀποχωρισθῶσι τῆς Ἑλληνικῆς ἡπείρου, ἥτις στερουμένη οὕτως τῆς κατὰ θάλασσαν βοήθειας θὰ παρεδέχετο τοὺς παρὰ τῶν Δυνάμεων προταθησομένους αὐτῇ ὅρους. Αὕτη ἦτον ἡ βάσις τῶν συνδιασκέψεων, αἵτινες κατὰ τὴν Ῥωσσικὴν πρότασιν ἔπρεπε νὰ γείνωσιν ἐν Βιέννῃ ἢ Πετροπόλει καὶ αἵτινες, ἐπειδὴ ἡ Αὐστρία τὰς ἀπέρριψεν, ἐγένοντο βραδύτερον ἄνευ αὐτῆς ἐν Πετροπόλει, καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτῶν ἀνάπτυξιν ἔφεραν ὡς καρπὸν τὴν συνθήκην τῆς 6 Ἰουλίου 1827. Ἀλλὰ δὲν θέλομεν νὰ προλάβωμεν τὴν πορείαν τῶν συμβάντων.

Τὴν 22 Ἰανουαρίου ἔφθασεν ὁ Κ. Μιγχιιάκης εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἔτυχεν ἐξαιρετικῆς ὑποδοχῆς. Προειδοποίησεν ἀμέσως ὅτι δὲν ἔχει ἐξουσίαν νὰ διαπραγματευθῇ πολιτικὰ ζητήματα, καὶ ὅτι αἱ ὁδηγίαι του περιστρέφοντο μόνον εἰς ἐμπορικὰς σχέσεις. Ὁφείλε νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ὀλοσχερῇ κατάργησιν τῆς παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον νηοψίας, ἥτις διὰ τῆς ἀπὸ 16 Σεπτεμβρίου 1823 συμφωνίας μεταξὺ τοῦ ἀγγλοῦ διερχομένου Βουὶδ καὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ ἐπιτρόπου Ἐσὰδ-ἰφένδου εἶχε περιορισθῇ πρὸ ὀλίγου εἰς ἓνα μόνον τύπον, καὶ νὰ παύσῃ

τὰς καταπίσεις, τὰς ὁποίας ἀπὸ διέτιας ὑφίστατο τὸ ῥωσσι-
κὸν ἐμπόριον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐκτὸς τούτου νὰ ἐπι-
τύχῃ ἐλεύθερον εἰσπλουν εἰς τὸν Εὐξείνιον ὑπὲρ ὅλων τῶν ση-
μαιῶν, ἐπομένως νὰ παρακινήσῃ τοὺς πρέσβεις τῶν μὴ δικαι-
ουμένων εἰσέτι εἰς τοῦτο σημαίων νὰ ποιήσωσι παρὰ τῇ Πύλῃ
τὰ διαβήματα, μετὰ τὰ ὁποῖα αὕτη εἶχεν ὑποσχεθῇ νὰ ἐπι-
τρέπῃ αὐτόν· ὥφειλε προσέτι νὰ καθάρισῃ καὶ τὸ ζήτημα, ὅτι
ὅλα τὰ ἀπὸ ῥωσσικῶν λιμένων εἰς ἄλλα κράτη καὶ ἀπὸ ἄλ-
λων κρατῶν εἰς ῥωσσικοὺς λιμένας μεταφερόμενα ἐμπορεύμα-
τα ἔπρεπε νὰ θεωρῶνται ὡς μὴ ὑπαγόμενα εἰς τὴν δικαιοδο-
σίαν τῆς Πύλης, ἐπομένως αὕτη νὰ μὴ δύναται μήτε ἐν τῷ
λιμένι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μήτε παρὰ τὸν Ἑλλησποντον
ὑπὸ μηδὲν πρόσχημα ν' ἀπαιτῇ τι ἢ νὰ βιάζῃ τοὺς ἰδιοκτῆτας
νὰ τὰ παραδίδωσιν εἰς αὐτήν· νὰ μὴ δύναται ἐπίσης ἡ Πύλη
νὰ ἐμποδίζῃ τὴν ἐκφόρτωσιν τῶν ἐμπορευμάτων τούτων ἐν
τῷ λιμένι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ πλοίου εἰς πλοῖον,
προϋποτιθεμένου ὅτι αὕτη θὰ γίνεταί κατὰ διατάξεις ἀπὸ κοι-
νοῦ συμφωνημένας, αἰτινες ὅμως κατ' οὐδὲν ἔπρεπε νὰ βρα-
δύνωσιν ἢ δυσκολεύωσι τὴν φόρτωσιν· ἐπὶ τέλους τὰ διὰ τὴν
Κωνσταντινούπολιν καὶ ἄλλους τουρκικοὺς λιμένας ὠρισμένα
ἐμπορεύματα δὲν ἔπρεπε νὰ ὑποβάλλωνται εἰς ἄλλους τελω-
νιακοὺς δασμοὺς καὶ κρατήσεις, παρὰ τοὺς ἐν ταῖς συνθήκαις
καθιερωμένους, ἀπαιτήσεις, ἥτις ἡδύνατο νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς
πᾶσαν ἐμπορικὴν σχέσιν. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἐθεώρησεν
ὅλας ταῦτας τὰς ἀπαιτήσεις ὡς εὐλόγους, καὶ δὲν ἀμφέβαλλεν
ὅτι θὰ ἐγίνοντο δεκταί. Κατὰ τὴν γνώμην του διὰ τῆς
ἀποστολῆς τοῦ Μιγκιάκου εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ ῥωσσο-
τουρκικὸν ζήτημα μετεφέρετο εἰς τὸ ἀληθές αὐτοῦ σημεῖον.
Ἡξευρεν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐπερίμενε παρὰ τὴν εἰδησιν
τῆς καλῆς ὑποδοχῆς τοῦ ἀπεσταλμένου του καὶ τῆς ἐκκένω-
σεως τῶν Ἡγεμονειῶν, ἵνα πέμψῃ τὸν πρέσβυν. Ὁ λόρδος
Στραγκφόρδος ἀνέμενε μετὰ μεγάλης ἀνησυχίας τὸν Κ. Μιγ-

κιάκην. Ἐβουλεύετο μὲν νὰ καλῇ τὴν ἀποστολὴν τοῦ ὡς ἔργον
του, ἀλλ' ἐφοβεῖτο τὸν ἄνδρα. Μεγάλην ἔχων ἀναμφιβόλως
διπλωματικὴν ἱκανότητα καὶ ἐπαγαγούς τοὺς τρόπους, ἦτον
ὁμως λίαν μάταιος. Ἦτον ἐπικίνδυνος καὶ ὡς φίλος καὶ ὡς
ἐχθρός. Βιαζόμενος δὲ ἐκ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μιγκιάκου ἐμη-
χανεύθη τὰ πάντα, ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν ἐκκένωσιν τῶν Ἡγεμο-
νειῶν καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Βιλλαρά. Ἐζήτησε δι' ὅλων
τῶν μέσων ἅπερ εἶχε, νὰ παρακινήσῃ τὸν ἡγεμόνα τῆς Βλα-
χίας νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῶν δύο τούτων ζητημάτων, καὶ ὁ-
λίγον ἐφρόντιζεν ἂν ὡς ἐκ τούτου ὁ ἡγεμὼν διεκινδύνευσεν τὴν
ζωὴν του. Εἶχεν ἀνάγκην μόνον νέας τινας ἀφορμῆς. Ἀλλ' ὡς
ὑπῆρχεν ἐν Πατρουπόλει κόμμα ἰσχυρὸν καὶ πολυάριθμον, ὅπερ
ἐκατηγόρει αὐτὸν ὅτι ἐπρόδωκε τὰ συμφέροντα τῆς Ῥωσσίας,
οὕτως εἶχεν ἀπωλέσει καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν ἐπιρροήν
του, ἂν καὶ ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἐπροσπάθησεν νὰ τὴν δια-
σώσῃ. *) Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐτόλμων ἀκόμη νὰ τὸν κάμωσι
νὰ τὸ αἰσθανθῇ. Ἡ θαρράλεα καὶ συχνάκις ἀπειλητικὴ στάσις
του, ἡ ὑπεροχὴ τοῦ νοός του, ἡ ἔξις τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε νὰ
ἡμιλῇ κατὰ τρόπον, καθ' ὃν οὐδεὶς ἐκτὸς αὐτοῦ θὰ ἐτόλμα νὰ
ἡμιλήσῃ, ὁ φόβος προσέτι μὴ δυσαρεστήσῃ τὴν ἀγγλικὴν
κυβέρνησιν, διέσωζον εἰσέτι αὐτήν, καὶ ἐμπόδιζαν νὰ ἐκραγῇ
ἡ δυσαρέσκεια, τὴν ὁποίαν ὅχι αὐτὸς ἀλλ' ἡ διαγωγὴ τῶν συμ-
πολιτῶν καὶ τῆς κυβερνήσεώς του εἶχαν προκαλέσει.

Ἐλαβε δὲ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν πολλὰ δείγματα
τῆς ὑπολήψεως, τὴν ὁποίαν ἔτρεφεν ἡ Πύλη πρὸς αὐτὸν καὶ
τὴν Ἀγγλίαν. Ἱερεὺς τις ἐκ Ζακύνθου, ὀνόματι Διονύσιος, τὸν
ὁποῖον αὐτὸς ὁ λόρδος Σραγκφόρδος εἶχε πρὸ ἐνὸς καὶ ἡμίσεως
ἔτους ἐξορίσει ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς φαυλόδιον,
εἶχεν ἐπιστρέψῃ ἐκεῖ κρυφίως, καὶ ἐνῶ κατ' ἐπιφάνειαν ἐπώ-
λει ἱερὰ εἰκονίσματα, ἐστρατολόγει ὁπαδοὺς εἰς πολυάριθμόν

*) Ἰδε παράρτ. Ε. 2.

τινα εταιρίαν ὑπὲρ τῶν ἀνταρτῶν. Τὸ πρᾶγμα εἶχε τόσον προοδεύσει, ὥστε εἶχαν μισθώσει πλέον τῶν 40 πλοίων ἢ ἀποκομίσει τοὺς νεοσυλλέκτους. Πολλοὶ μάλιστα παράτολμοι σύντροφοι τοῦ Διονυσίου ἐφαντάσθησαν νὰ ἐμπρῆσωσι τὸν ναύσταθμον. Ἐπὶ τέλους τὸ μυστικὸν ἐπροδόθη, καὶ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐφυλακίσθησαν 100 πρόσωπα, ἐν οἷς καὶ 11 Ἴονιοι. Ὁ Ἀγγλος πρέσβυς, ἂν καὶ ἦτο πεπεισμένος περὶ τῆς ἐνοχῆς τῶν προστατευομένων τούτων τῆς Ἀγγλίας, ὥφειλεν ὁμῶς κατὰ καθήκον νὰ ἐπιμείνη ὥστε ἡ κατ' αὐτῶν διαδικασία νὰ διεξαχθῇ κανονικῶς, καὶ ἡ Πύλῃ τῷ ὄντι ἐσυγχώρησε νὰ παρασταθῇ εἰς τὰς ἀνακρίσεις ἐπίτροπος τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας. Ἀφοῦ δὲ ἀπεδείχθη ἡ ἐνοχὴ, οὐχ ἦττον ἡ Πύλῃ οὐδένα τῶν Ἰονίων διέταξε νὰ θανατώσῃσιν, οὐδ' αὐτὸν τὸν ἱερέα Διονύσιον, καὶ ἀπέλυσε πολλοὺς τῶν ἦττον ἐνόχων· ἡ πρᾶτος αὕτη κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τῆς ἐμπαθείας ἦτο τῷ ὄντι ἀγαθοεργία, ἥτις ἀπετέλει μεγάλην ἀντίθεσιν πρὸς τὴν διαγωγὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ Εὐρωπαίων ἀπέναντι τῆς Πύλης.

Δευτέρᾳ περίεργος περίπτωσις ἦτον ἡ ἀκόλουθος· ὁ Ἰουσοῦφ-πασσᾶς εἶχε κατὰσχει εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Μεσολογγίου ὅλα τὰ πράγματα καὶ 10,000 τάλληρα τοῦ λόρδου Βύρωνος, ἀλλὰ τὰ ἐπέστρεφεν εὐθὺς εἰς τὸν ἰδιοκτήτην, ἅμα ἔμαθεν εἰς ποῖον ἀνῆκον. Ὁ λόρδος Σταγκφόρδος τόσον ἐξεπλάγη ἐκ τούτου, ὥστε ἐμέμφθη τὴν Πύλῃ ἐπὶ ἀκαίρῳ γενναιοφυλίᾳ. Ἀλλ' ὁ βρεῖξ-ἐφένδης τῷ ἀπήντησεν ὅτι «ὁ Ἰουσοῦφ-πασσᾶς ἐμάντευσε τὴν γνώμην τοῦ Σουλτάνου· κάλλιον εἶναι νὰ πάσχωμεν παρὰ νὰ διευκολύνωμεν τὰς ἀδικίας, ὅπερ θὰ συνέβαιnen, ἐὰν ἐπετρέπαμεν εἰς τοὺς πασσάδας νὰ καταδιώκωσι τὰ Εὐρωπαϊκὰ πλοῖα.» Τοῦτο δὲ συνέβη εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ Πύλῃ εἶχε λάβει ἔκθεσιν περὶ πλοιάρχου τινὸς ἀγγλικῆς φρεγάτας, ὅστις ἐκ κακῶς ἐννοουμένης φιλανθρωπίας, ἢ ἀποσπᾶσθαι ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν Τούρκων ἀπαταιωνά τινι, εἶχε κα-

ταπατήσει τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄσυλον αὐτοῦ τοῦ ἰδίου του προξενείου.

Ὁ λόρδος Σταρχφόρδος, ἅμα ἐγνώρισεν ἐκ τοῦ πλησίον τὸν Μιγκιάκην, ἔστερξεν αὐτὸν, διότι οἱ πλείστοι τῶν φρόνων του διελύθησαν. Τὸν ὑπεστήριξε μάλιστα δραστηριώτατα, καὶ ἡ ὑποστήριξις αὕτη ἦτο ἀναγκαία, διότι ὁ Μιγκιάκης κατ'αὐτὰς τὰς πρώτας ἐβδομάδας ἠπέλιπεν ὅτι θ' ἀνεχώρει. Ἐπρόκειτο ἤδη περὶ τῶν τελωνιακῶν δασμῶν. Ἡ Πύλη ἀπήτητι ὅτι τὰ ῥωσικὰ πλοῖα ὤφειλον ν' ἀναγνωρίσωσι καὶ αὐτὰ τὸ ὑπὸ τῶν λοιπῶν σημαῶν παραδεδεγμένον τιμολόγιον, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ προθεσμία τοῦ παλαιοῦ τιμολογίου παρῆλθε, καὶ ἐπομένως ἤρχισε πλέον ἡ ἰσχὺς τοῦ νέου. Ὁ λόρδος Σταρχφόρδος παρενέβη, καὶ μόλις ἔπεισε τὸν βεῖζ-εφένδην ν' ἀναβάλῃ τὸ ζήτημα μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ ῥώσσου πρέσβευς. Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ ἐξακολουθῶσιν οἱ Ῥῶσσοι ἔμποροι νὰ πληρώνωσι κατὰ τὸ παλαιὸν τιμολόγιον, καὶ νὰ κρατῇται σημείωσις περὶ τῆς διαφορᾶς κατὰ παραβολὴν πρὸς τὸ νέον τιμολόγιον. Ὁ Μιγκιάκης ὑπεσχέθη νὰ ἐνεργήσῃ, ὅπως πληρωθῇ ἡ διαφορὰ αὕτη, ἐὰν ἡ κυβέρνησις του ἀπεφάσιζε νὰ παραδεχθῇ τὸ νέον τιμολόγιον. Ἀφοῦ τοιουτοτρόπως ἤρθη ἡ δυσκολία αὕτη, ὁ Κ. Μιγκιάκης ἤνοιξε τὸ γραφεῖόν του τὴν 24 Μαρτίου εἰς Πέρα, καὶ ἔσπευσε νὰ γνωστοποιήσῃ τοῦτο εἰς τὸ διπλωματικὸν σῶμα.

Ἐνῷ λοιπὸν ἡ Ῥωσσία καὶ ἡ Τουρκία ἐφαίνοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει ὅτι προσήγγιζον πρὸς ἀλλήλας, ἐν Πετροπόλει ἀνεφύη κατ' ἀνάγκην ὅ,τι ὡς ἐκ τῆς ὅλης καταστάσεως τῶν γκωμῶν ἔπρεπε πάλιν νὰ τὰς χωρίσῃ. Καὶ αὐτὸ τὸ βιεννιῶν ἀνακτοβούλιον εἶχεν ἀποφανθῇ, ὅτι δὲν δύναται τις πλέον ν' ἀποφύγῃ τὴν ἀνάμιξιν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα, ἀν καὶ ἐγίνωσκεν ἀκριβῶς τὰς δυσχερείας, αἵτινες ἀντετάσσοντο εἰς τὴν λύσιν αὐτοῦ διὰ τὴν ἑλλειψιν προπαρασκευῆς, διὰ τὴν ἀοριστίαν τῆς θελήσεως τῶν Δυνάμεων, διὰ τὴν δυσπιστίαν

τῶν Τούρκων, ἴσως δὲ καὶ διὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Ἑλλήνων. Ἦν πρότασιν περὶ συνδιασκέψεων τῶν ἀνακτοβουλίων ἐπὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος ἔκαμεν ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις, διότι δὲν ἤθελε τοῦλάχιστον νὰ ἀφήσῃ ἀπὸ τὰς χεῖράς της τὸ πρᾶγμα, ὅπερ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐμποδίσῃ. Ὅθεν ἀνεδέχθη νὰ προσκαλέσῃ πρὸς τοῦτο τ' ἀνακτοβούλια τοῦ Βερολίνου, Λονδίνου καὶ Παρισίων, καὶ ἐπρότεινεν ὡς τόπον συναντήσεως τὴν Πετρούπολιν, διότι ἤλπιζεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον. Ὁ Κένιγκ ἐν ταῖς πρὸς τὸν Βαγῶτην ὁδηγίαις αὐτοῦ ἐπέμεινεν ὀρίζων ὡς τόπον συνδιασκέψεων μόνον τὴν Βιέννην. Κατέτριψαν δὲ περὶ τοῦτο ἀρκετὸν χρόνον. Μετ' ὀλίγον ὁ κόσμος ἔμαθε τὰς μελετωμένας συνδιασκέψεις, καὶ ἡ Πύλη ἐφοβήθη μὲν, ἀλλὰ καὶ δὲν ὠρμήθη νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς εὐκαιρίας, ἣν τῇ προσέφερον τόσον κατεπειγόντως ἰδίως ὁ λόρδος Στραγκφόρδος καὶ ὁ Μετερνίχος, καὶ διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ἐμποδίων, ἅτινα ἀνέβαλλον τὴν ἀφίξιν τοῦ βῶσσου πρέσβειος, νὰ ἐμβῇ εἰς ἄμεσον διαπραγματεύσιν μετὰ τῆς Ῥωσίας. Τοῦτο δὲ διότι ἤλπιζε νὰ παλαίσῃ εὐκολώτερον μετὰ τῶν πολλῶν ἢ μετὰ τοῦ ενός.

Ἐνῶ τὸ αὐστριακὸν ἀνακτοβούλιον προσεπάθει νὰ παραστήσῃ τῇ Πύλῃ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Κ. Μιγκιάκου ὡς ἀποδείξειν τῆς ὑποχωρήσεως τῆς Ῥωσσίας, τὸ τῆς Πετροπόλεως ἐθεώρησε τὴν ἀποστολὴν ταύτην ὡς ἀρχὴν καὶ μεταβάσιν πρὸς ἐπέμβασιν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Ἐν τινι ὑπομνήματι ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου *) ἐβίαζε νὰ ἐπιληφθῶσιν ἀμέσως καὶ ἀπὸ κοινοῦ τοῦ ζητήματος τούτου, καὶ ἐκήρυττεν ὅτι τὴν τελείαν ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Πύλης ἐξαρτᾷ ἀπὸ τοῦδε οὐχὶ πλέον ἐκ τῆς ἐκκενώσεως τῶν Ἡγεμονειῶν, ἢ ἄλλου τινος ἐκ τῶν προτεθειμένων ὁρων, ἀλλ' ἐκ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Πύλης εἰς τὸ νὰ παρέμβωσιν αἱ Δυνάμεις

*) Μετὰ Παράρτ. Β. 3.

ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Ὅτι εἶχεν εἰπεῖ ἐν Λεμβέρῃ, τὸ ὑπέ-
βαλλεν ἐπεξηρασμένον ὑπ' ὄψιν τῶν Αὐλῶν ἐν τῷ ὑπομνή-
ματι τούτῳ. Ὁ αὐτοκράτωρ θέλει τὴν εἰρήνην, ἐπομένως οὐ-
δένα πρέσβυν δύνχται νὰ πέμψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸ
τῆς συγκαταθέσεως τῆς Πύλης εἰς τὴν παρέμβασιν ταύτην.
Διότι, ἢ οἱ Ἕλληνες ἀποκρούουσι καὶ κατὰ τὸ ἤδη ἀρξάμενον
ἔτος τοὺς Τούρκους, ἢ καταβάλλονται. Κατὰ τὴν πρώτην πε-
ρίστασιν τὸ Διβάνιον θ' ἀπέδιδε τὴν ἀποτυχίαν τῶν προσκα-
θειῶν του κατὰ τῶν ἀνταρτῶν εἰς μυστικὰς ραδιουργίας τοῦ
ρώσου πρέσβεως, ἡ παλαιὰ δυσπιστία. θὰ ἐγίνετο μεγαλει-
τέρα ἢ πρότερον, καὶ, ὁ πρέσβυς οὗτος θὲν θὰ ἠδύνατονὰ δια-
μείνῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν θὰ κατε-
κρίνετο, ὅτι ἔμενεν ἀπαθὴς θεατὴς τῶν αἱματηρῶν θριάμβων
τῶν τουρκικῶν ὀπλῶν. Ὅθεν θὰ ἠναγκάζετο νὰ κάμῃ παρα-
στάσεις· αὗται δὲν θὰ εἰσηκούοντο, καὶ ἡ περαιτέρω διαμονή
του τότε θὰ ἦτο ἀδύνατος. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπιθυμεῖ ν' ἀπο-
φύγῃ τοιαύτην αἴρεσιν, καὶ ὅλοι αἱ Δυνάμεις ἐπιθυμοῦσιν ἀ-
ναμφιδόλως τὸ αὐτό. Ἀλλ' ἡ Ῥωσσία ἀπαιτεῖ προσέτι παρὰ
τῶν Δυνάμεων νὰ σεβασθῶσι τὴν ἰδιαιτέραν τῆς θέσιν ὡς πρὸς
τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Δὲν δύναται νὰ βλέπῃ μὲ ὄμμα ἀδιά-
φορον παρατεινομένην κατάστασιν πραγμάτων, καθ' ἣν πά-
σχουσιν μεγάλως αἱ μετὰ τῆς Ἀνατολῆς σχέσεις, τὸ ἐμπόριον
καὶ τὰ πολυτιμότερά της συμφέροντα. Ἀλλὰ καὶ ἡ καλοκα-
γαθία τῶν Δυνάμεων πρὸς φίλην καὶ σύμμαχον Δύναμιν, καὶ
τὸ κληρὸν δι' ὅλους συμφέρον ἀπαιτοῦσι τὴν ἀπὸ κοινοῦ παρέμ-
βασιν. Ἐνώπιον τῆς συμμαχίας αὐτῶν οἱ ἄρπαγες τῶν θρό-
νων ἐξηφανίσθησαν, καὶ ὁ δαίμων τοῦ πολέμου, ἡ μάστιξ τῶν
στρατιωτικῶν ἐπαναστάσεων ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποκύψωσι.
Σήμερον δὲ οἱ Σύμμαχοι θὰ ἐδείκνυν παλιμβουλίαν, ἐὰν ἐ-
σταύρωνον τὰς χεῖρας καὶ ἐγκατέλειπον τὴν Ἑλλάδα νὰ γείνῃ
ἄσυλον τῶν ἐπαναστατῶν ὧν τῶν ἐπικρατειῶν, ἐκ τοῦ ὁ-
ποίου οὗτοι ἠδύναντο νὰ ἐξακολουθῶσιν ὅλας τὰς καταστροφικὰς

των ραδιουργία;, και να παρσύρῳσι τοὺς λαοὺς κατηγοροῦν-
τες τὰς Δυνάμεις ὅτι δὴθεν εἶχον τὸν σκοπὸν νὰ ράψωσι τὴν
Ἑλλάδα εἰς ἀναρχίαν καὶ βαρβαρότητα, καὶ νὰ ἐξομώσωσι τὸν
Χριστιανισμόν πρὸς τὸν Μωχμεθανισμόν.

Μετὰ τὴν στροφὴν ταύτην ἡ Ῥωσσία μετέβαινε εἰς τὴν κυ-
ρίαν πρότασιν τῆς. «Εἶναι βέβαιον», ἔλεγεν, «ὅτι οἱ Τοῦρκοι
οὐδέποτε θὰ ἐνδώσωσιν εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἑλλήνων»
εἶναι ἐπίσης βέβαιον, ὅτι οἱ Ἕλληνες οὐδέποτε θὰ συγκατά-
τεθῶσι νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς οἷαν ἦσαν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως
θέσιν. Ὅθεν ἡ λύσις τοῦ προβλήματος κεῖται ἐν τῷ μέσῳ,
καὶ ἡ μεσοτίς αὕτη εὐρίσκεται μάλιστα εἰς τὴν ὁδόν, ἥτις
εἶναι ἥδη γνωστὴ εἰς Πύλῃν ἐκ παραδειγμάτων τῆς ἰδίας
αὐτῆς ἱστορίας. Ἡγεμονεῖαι, ὡς ἡ τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας,
μὲ σφοδρὰ διατάξεις κατὰ τῶν καταχρήσεων εἶναι ἰδέαι κατα-
ληπταί εἰς τοὺς Τούρκους. Ὅθεν αἱ Δυνάμεις ὀφείλουσι νὰ πα-
τήσωσι παρὰ τῆς Πύλης, νὰ σχηματισθῶσι τρεῖς ἡγεμονεῖαι
εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐξ ὧν ἡ πρώτη νὰ περιλαμβάνῃ τὴν ἀνατο-
λικὴν Ἑλλάδα, ἥτοι τὴν Θεσσαλίαν, Βοιωτίαν καὶ Ἀττικὴν,
ἡ δευτέρᾳ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ἥτοι τὴν ἄλλοτε Βενετικὴν
παρχλαὴν χώραν, ἐφ' ὅσον δὲν ἀνήκει εἰς τὴν Αὐστρίαν, τὴν
Ἡπειρὸν καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν ἡ τρίτη τέλος τὴν μεσημβρι-
νὴν Ἑλλάδα, ἥτοι τὴν Πελοπόννησον καὶ πῶς τὴν Κρήτην.
ὑπὲρ τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους ἡδυνάτό τις νὰ ζητήσῃ
δημοτικούς θεσμούς, ἥγουν τὴν ἀνανέωσιν τῶν ἀπ' αἰώνων κε-
κτημένων προνομίων τῶν. Ἐννοεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅτι ἡ Πύλη
διὰ τρεῖς τὴν ἀνωτάτην κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων.
Δὲν θὰ στέλλῃ μὲν διωικητὰς εἰς αὐτάς, ἀλλὰ θὰ λαμβάνῃ
ἐτήσιον καὶ ἀπαξ διὰ παντός ὀριστέον φόρον. Αἱ θέσεις καὶ
τὰ ἀξιώματα ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις ταύταις πρέπει νὰ κατέ-
χωνται ὑπὸ ἐγγυῶντων νὰ παραχώρηθῇ προσέτι αὐταῖς ἐλευ-
θερία τοῦ ἐμπορίου καὶ ἰδίᾳ σημαία ὅ' ἀντιπροσωπεύωνται
δὲ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ οὗτος θὰ

ὑπάγεται εἰς τὸ ἀλλήλεθνές δίκαιον, ὡς οἱ πράκτορες τῶν Ὀσποδάρων τῆς Μολδαβίας καὶ Βλαχίας. Βεβαίως ἡ Πύλη θὰ ἔχη φρουράς ἐντὸς ὀχυρῶν τινων θέσεων, καὶ θὰ ὀρίσθῃ ἡ περιφέρεια ἐντὸς τῆς ὁποίας οὗτοι θὰ λαμβάνουσι τὰς προμηθείας τῶν, καὶ τὴν ὁποίαν δὲν θὰ δύνανται νὰ ὑπερβαίνουσιν. Ὅλαι δὲ αἱ λεπτομέρειαι περὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν ἡγεμόνων, τῆς διαρκείας τῆς κυβερνήσεώς των, τῶν ὀρίων καὶ τοῦ εἴδους τῆς διοικήσεως, τῶν φόρων, τῶν δικαιωμάτων τῶν στρατιωτικῶν διοικητῶν αὐτῶν, τῆς δημοτικῆς διοικήσεως τῶν νήσων καὶ τὰ ἐξῆς δύνανται νὰ κανονισθῶσιν εἰς ἄλλην διαπραγματεύσειν μεταξὺ τῆς Πύλης, τῶν συμμαχικῶν Δυνάμεων καὶ Ἑλλήνων πληρεξουσίων, ὡς ἐγένετο τὸ 1812 ὡς πρὸς τὴν Σερβίαν. Τὸ ὅλον δὲ ἀποτέλεσμα τῶν διαπραγματεύσεων ταύτων θὰ ἐτίθετο ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν ὅλων τῶν συμμαχικῶν Δυνάμεων ἢ ἐκείνων ἐξ αὐτῶν, αἵτινες ἤθελον ν' ἀναλάβωσι τὸ βῆρος τοῦτο.»

Αὕτη ἦτον ἡ πρότασις τῆς Ῥωσσίας, καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἤθελε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν κατάπαυσιν τοῦ πολέμου.

Ἦλπιζε δὲ νὰ ἐπιβάλλῃ αὐτὴν εἰς τὰς Δυνάμεις, τὴν Πύλην καὶ τοὺς Ἑλλήνας. Εἰς μὲν τὰς Δυνάμεις διὰ τῶν ἐν τῇ εἰσγωγῇ εἰρημικῶν λόγων, παρὰ δὲ τῇ Πύλῃ καὶ τοῖς Ἑλλήσι διὰ τῆς βαρύντητος ὅλων τῶν Δυνάμεων καὶ διὰ τῆς ὀφελείας, ἥτις προσεγίνετο ἐκ ταύτης κατὰ τὴν γνώμην τῆς εἰς ἀμφοτέρα τὰ μέρη.

Ἐπὶ τρία ἔτη προσεπάθησαν οἱ Τοῦρκοι ματαίως νὰ ὑποτάξωσι τὴν Πελοπόννησον καὶ τὸ Ἀρχιπέλαγος. Ἡττήθησαν δὲ καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ κατὰ ξηράν. Ἀλλὰ καὶ τετάρτη ἐκστρατεία δὲν προεμνηύετο εὐτυχεστέρα ὑπὲρ αὐτῶν. Ἐκινδύνειόν δὲ ν' ἀπολέσωσι τὰ πάντα, ἐνῷ ἡ πρότασις τῆς Ῥωσσίας ἐξησφάλιζεν αὐτοῖς πάντα, ὅσα εἶχον συμφέρον νὰ διατηρήσωσιν. Ἡ ὀφέλειξ τῆς πρὸς στιγμὴν ἐπιτευχθείσης εἰρήνης ἐφαίνετο αὐτῇ καθ' ἑαυτὴν λόγος πειστικὸς ἕνεκα τῶν κινδύνων, οὓς ἠδύνατο νὰ φέρῃ ἡ ἐξακολούθησις τῆς βίας· ἀλλ' ἔτι

μᾶλλον ὑπέσχετο νὰ βαρύνῃ εἰς τὴν πλάστιγγα τὸ πλεονέκτημα τῆς ἐκουσίας ὑποταγῆς σχετικῶς πρὸς ἐκβεβιασμένην. Ἐφαίνετο ὅτι ἐδίδοτο εἰς τοὺς τούρκους ἡ ἐκλογή μεταξὺ πολέμου, ὅστις ἀτυχῶς μόνον διεξήχθη μέχρι τοῦδε, καὶ εἰρήνης στερεᾶς, μεταξὺ ἀδιαλείπτου ἀνησυχίας καὶ παντελοῦς ἀσφαλείας, μεταξὺ κατοχῆς ἡσυχου καὶ κατοχῆς διαρκῶς διαφιλονεικουμένης, ἣτις ἀπῆτει ἀκατάπαυστον βίαν καὶ αὐστηρότητα.

Ἐκτὸς τῶν πλεονεκτημάτων τούτων ἡ Πύλη εἶχε νὰ προσδοκᾷ, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἄλλα ἀκόμη, ἡγουν ἀφθονώτερον καὶ ὅλως βέβαιον εἰσόδημα ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, πλεονέκτημα διπλοῦν, ὅπερ ἡ διοίκησις τῶν πασσάδων οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ· ἀπέφευγεν ἐκτὸς τούτου πᾶσαν ἀπόπειραν ἀποστασίας τοῦ τοπάρχου ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις· οὐδεὶς ἄλλος Ἀλῆ-πασσᾶς ἠδύνατο διὰ τῶν ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἡρπαγμένων πόρων ν' ἀρνηθῇ τῷ κυριάρχῃ αὐτοῦ τὴν ὑποταγὴν, καὶ νὰ ἐμβάλῃ τὸ κράτος εἰς κίνδυνον· ἡ δὲ παρουσία τοῦ πατριάρχου ἐν Κωνσταντινουπόλει, αἱ διὰ συνθηκῶν περιοριστέαι στρατιωτικαὶ δυνάμεις ἐν ταῖς νέαις ἡγεμονεῖαις, ἡ φρουρὰ ἐν ταῖς ὀχυραῖς θέσεσιν, ἡ ἐγγύησις τῶν δυνάμεων θὰ ἐξησφάλιζον εἰς τὴν Πύλην τὴν εἰρήνην. Ἀλλως τε ὁ Σουλτάνος Μαχμούτης ἐὰν ἐπραττεν, ὅ,τι εἶχαν ἤδη πράξει οἱ πρόγονοί του, καὶ μάλιστα οἱ ἰσχυρότεροι τῶν προγόνων τοῦ ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς ἰσχύος αὐτῶν καὶ τοῦ κράτους αὐτῶν. Μιῶμεθ ὁ Β'. παρεχώρησεν εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους τὸ προνόμιον τοῦ ν' αὐτοδιοικῶνται καὶ μόνον φόρους ν' ἀποτίωσι τῇ Πύλῃ. Οὗτος προσέτι κατὰ τὸ ἔτος 1465, ὅτε οἱ Τούρκοι κατέκτησαν τὴν Βλαχίαν, ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ἐντοπίους τῆς χριστιανικῆς ταύτης χώρας ἀντὶ ἐτησίου φόρου, νὰ ὑπάρχουνται εἰς μόνον τὰ ἐγγύωρια δικαστήρια, νὰ ὀρίζωσιν οἱ ἴδιοι τὸ ποσὸν τῶν φόρων των, μόνον ἰθαγενεῖς νὰ διορίζωσιν εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ ἀξιώματα, νὰ μὴ δέχωνται

τουρκικά στρατεύματα εἰς τὴν χώραν τοῖς ἐσυγχώρησε μάλιστα νὰ ἐκλέγωσιν ἐλευθέρως τοὺς ἡγεμόνας των, καὶ διετήρησε μόνον τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἐκλογῆς των. Ἐν ἔτει 1536, ὅτε ἡ Μολδαυία ὑπετάγη εἰς τὴν Πύλην, Σολεϊμὰν ὁ Α'. ἐξέτεινε τὰ προνόμια τῆς Βλαχίας εἰς τὴν νέαν ταύτην Ἡγεμονίαν. Τὰ προνόμια ταῦτα ἀνενεώθησαν καὶ ἐπεκυρώθησαν κατὰ διαφόρους καιροὺς μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Εἶναι δὲ βέβαιον, ὅτι ἐν ἔτει 1474 Μουσταφᾶς ὁ Α'. συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ μετατρέψῃ τὴν Πελοπόννησον εἰς ὁμοίαν τινὰ ἡγεμονίαν, καὶ ὅτι μόνον ὁ θάνατος τὸν ἐμπόδισε ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως.

Τοὺς λόγους τούτους καὶ τὸ παράδειγμα, ὅπερ συχνάκις ἔδωκεν ἡ Πύλη συγχωρήσασα τὴν ξένην ἀνάμιξιν, παράδειγμα, ὅπερ ὁ κόμης Νεσσελζώδης εἶχεν ἀναπτύξει ἐν τινι ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν λόρδον Στραγκφόρδον ἐκ Ξερνοβίχης, ἐθεώρησε τὸ ρωσικὸν ἀνακτοβούλιον ὡς ἐγγύησιν, ὅτι ἡ Πύλη καὶ τὴν φράσιν ταύτην παραδεχομένη τὴν ἀπαίτησιν τῶν Δυνάμεων θὰ ἐπρωτίμα νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνάμιξιν, παρὰ ν' ἀποχωρισθῇ ὅλης τῆς Εὐρώπης. Εἶχεν ἐπίσης ἡ Ῥωσσία τὴν βεβαιότητα ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ παρεδέχοντο τὸ σχέδιόν της. Ὑπέθετεν ὅτι θὰ ἐπρωτίμων τὰ βέβαια καὶ μεγάλα ὠφελήματα τούτου ἀντὶ τῆς ἀνεξαρτησίας, ἣν ἀπεκάλει ὄνειροπόλημα καὶ σκοπὸν ἀντιβαίνοντα εἰς τὰς εὐχὰς τῶν ἀνακτοβουλίων. Τέλος, παρίστα πρὸς τὰς Δυνάμεις τὴν πρότασιν της ὡς τὸ μόνον μέσον τοῦ νὰ ἐκπληρώσωσιν ἀνευ χύσεως αἱματος τὰς ἀπαιτήσεις τῆς φιλανθρωπίας, νὰ στερεώσωσιν ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὴν εἰρήνην ἐν Ἑλλάδι, νὰ ματαιώσωσι τὰς ραδιουργίας τοῦ ἀνατρεπτικοῦ κόμματος, καὶ νὰ ἐκτελέσωσι κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς Συμμαχίας ἐν τῶν ὠφελιμωτάτων καὶ ὠραιωτάτων ἔργων, ὅπερ ὁ θεὸς ἠδύνατο νὰ ἀναθέσῃ εἰς τοὺς ἡγεμόνας καὶ τὰς κυβερνήσεις.

Ἐν τῷ ὑπομνήματι τούτῳ ἡ Ῥωσσία εἶχεν ἐκφράσει τὴν ἀληθινὴν κυρίαν γνώμην της· δὲν ᾔθελε τὴν ἀνεξαρτησίαν

της Ἑλλάδος ἀλλ' ἡγεμονείας, περιλαμβανούσας ὅλας τὰς ἐλληνικάς χώρας ἀπὸ τῶν ὁρίων τῆς Ἀλβανίας καὶ Μακεδονίας μέχρι Κρήτης, καὶ παραδεδομένας εἰς τὴν μεγάλην ἐπιβρόχην τῆς Ῥωσσίας διὰ τοῦ πρῶτου τοῦ πατριάρχου καὶ διὰ τῶν ὄρων τῆς ἐγγνήσεως. Τ' ἀνακτοβούλια, ὅτι δῆποτε καὶ ἂν ἐφρόνουν περὶ τούτου, παρεδέχθησαν κατ' οὐσίαν τὴν πρότασιν τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐπεφυλάχθησαν νὰ δηλώσωσι τὰς διαφορὰς γνώμας των περὶ τῆς ἐκτελέσεως. Τὸ βιενναῖον ἀνακτοβούλιον ἐζήτησε κατὰ πρῶτον ν' ἀναβάλῃ τὰς διαπραγματεύσεις περὶ τῆς προτάσεως ταύτης, προφασισθὲν ὅτι ἦτα πολὺ πιθανὸν κατὰ τὰ τέλη τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1824 οἱ Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες νὰ παραδεχθῶσι τὰς προτάσεις ταύτας, ἐνῷ ἡ Ῥωσσία ἐβίαζε νὰ απεύσῃ καὶ προλάβῃ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην διὰ τῶν διαπραγματεύσεων. *).

Ὁ Ῥώσσοι πρωθυπουργὸς δυσηρεστεῖτο βλέπων τὰς χροντριὰς τοῦ Μεττερνίχου, ὅστις ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὰς ἐκάλυπτε προτείνων, ὅτι ἔπρεπε πρῶτον νὰ διαγνώσωσιν εὐκρινῶς τὴν πολιτικὴν τοῦ Κάννιγκος. Ἀλλ' ὁ κόμης Νεσσελρώδης οὐδὲν ἠδύνατο ν' ἀντιτάξῃ εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου, ὅτι αἱ Δυνάμεις δὲν δύνανται ν' ἀντικρούσωσι τὴν Πύλην περὶ ἐκάστου κυρίου ζητήματος ἄλλως ἢ διὰ μεγάλης ὁμοφροσύνης. Ὁ πρίγκηψ ἐπέμενεν ἰσχυριζόμενος, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐξετασθῇ προηγουμένως τὸ ζήτημα τί ἐσκόπουν νὰ πράξωσιν αἱ Δυνάμεις, ἐὰν ἡ Πύλη ἢ οἱ Ἕλληνες ἤρνουντο νὰ ὑπακούσωσιν, ἵνα μὴ οὗτοι ἢ ἐκείνη, βλέποντες ὅτι αἱ Δυνάμεις δὲν ἔχουσιν ἐσχηματισμένην ἀπόφασιν καὶ θεωροῦντες τὰ πάντα ὡς πλαστὰ, ἀποκρούσωσι καὶ αὐτὰς τὰς συνετωτέρας παραστάσεις. Τῷ ἐφάνη πιθανὸν, ὅτι θ' ἀπήντων ἄρνησιν παρ' ἀμφοτέροις τοῖς διαμαχομένοις, ἡ Πύλῃ θὰ ἀπέκρουε μετὰ μακρὰν ἀντίστασιν τὴν ἀνάμειξιν, καὶ ἡ Ἑλλὰς αὐδὲν ἄλλο θὰ

*) Ἡ Παράρτ. Ε. 4.

παρεδέχτο παρὰ τὴν πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν. Ὅθεν ἐσυμ-
πέραναν ὅτι ἦτον ἀπαρτίτητον νὰ φαίνωνται αἱ Δυνάμεις καθ'
ὅλα ὁμοφρονοῦσαι, κατὰ τὰς ἰδέας, τὰς εὐχάς, τὰ μέσα καὶ
τὴν πορείαν ἐπρεπεῖν ἐπαμένως νὰ προηγηθῇ ἡ λύσις ὅλων τῶν
ῥωσοτουρκικῶν ζητημάτων, καὶ ἡ πλήρης ἀποκατάστασις
τῶν φιλικῶν σχέσεων τῆς Ῥωσίας μετὰ τῆς Πύλης.

Ὅτε ἐφθάσεν ὁ Ἀπρίλιος, ὁ κόμης Νεσσαελρόδης ἐνόμισεν,
ὅτι τὸ αὐστριακὸν ἀνακταβούλιον ἔλαβεν ἤδη ἀρκετὸν καιρὸν
ἵνα πεισθῇ, ὅτι ἡ Ἀγγλία σκοπεύει ἢ μᾶλλον εἶναι φρόδος, ὅτι
θὰ συνεργήσῃ σπουδαίως καὶ εἰλικρινῶς πρὸς παῦσιν τοῦ δει-
νοῦ πολέμου, ἀκολουθοῦσα τὴν προτεινομένην ἐν τῷ ὑπο-
μνήματι τῆς 9 Ἰανουαρίου ὁδόν, καὶ ὅτι ἡ καλὴ τῆς θέλη-
σις ὡς πρὸς τοῦτο προχωρεῖ περαιτέρω ἢ ὅσον ἐπιθυμεῖ ἡ αὐ-
στριακὴ κυβέρνησις. Ὅθεν ἐπέσπευδε τὴν ἐναρξιν τῶν συνδια-
λέξεων ἐν Πιτρουπόλει, καὶ ἀντέλεξεν, ὅταν τῷ ἐξέφρασεν ἀπο-
ρίαν διὰ τὴν σπουδὴν ταύτην εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἐπρεπεῖ τις
ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν νὰ προσδοκᾷ τὴν ἐκκένωσιν τῶν Πγε-
μνειῶν, ὅτι ἡ τιμὴ τῆς Ῥωσίας διὰ τῆς μακρᾶς χρονοτρι-
βῆς ἦτον ἤδη προγεβλημένη, καὶ ἐπομένως μετὰ ἑξ μηνῶν
σιωπῇν περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης προτάσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ
ἔγκεινται τὰ σπουδαιότερα συμφέροντά του, βιάζεται νὰ λάβῃ
τὸν λόγον. *)

Ὁ πρέσβυς τῆς Αὐστρίας ἤξευρε νὰ ὠφελῇ ἐπιτηδείως ἐκ
λεκτικῶν τινῶν ἀντιφάσεων τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου,
προελθουσῶν ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας τρυφῆς, ἵνα παραστήσῃ τῷ
κόμητι Νεσσαελρόδῃ τὴν χρονοτριβὴν τοῦ βιενναίου ἀνγκτο-
βουλίου ὡς ἐκδούλευσιν. Ὁ κόμης Λεψέλτερος ὅμως ἐκπε-
πληγμένος τὸν ἠρώτησε τὸν Ἰούνιον, ἂν τῷ ὄντι σπουδαίως
ἐπίζητεῖ τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας, καὶ ἐπεκαλέσθη τοὺς
λόγους τοῦ Τατιτσέφ, λόγου αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐξ ὧν

*) 18. Παράρτ. Β. 3.

ἐδικαιούτο ἢ μᾶλλον ἠναγκάζετο νὰ πιστεύῃ, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐθεώρει τὰς προτάσεις τῆς 9 Ἰανουαρίου μόνον ὡς ἀπλοῦν δημόσιον μαρτύριον, καὶ τὰς περὶ τούτων διαπραγματεύσεις ὡς κατησυχαζούσας ἀπλῶς τὴν συνειδήσιν του. Ὁ Νεσσελρώδης ἀντέκρουσεν ἐντόνως τὴν ὑπόθεσιν ταύτην· ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος τῷ ὄντι εἶχε τηρήσει πρὸς μὲν τοὺς πρέσβεις τῶν συμμαχῶν κυλῶν εὐρωπαϊκὴν, οὕτως εἰπεῖν, γλῶσσαν, πρὸς δὲ τοὺς ἰδίους ὑπουργοὺς ῥωσικὴν, δελεάζων κατὰ πρῶτον τὰς Δυνάμεις διὰ τῆς πιθανότητος τῆς ἀποτυχίας, καὶ ἅμα ἐφάνησαν συμφωνοῦσαι εἰς τὴν πρότασιν του, διατάξας τὸ ὑπουργεῖόν του νὰ προχωρήσῃ.

Ἐν τούτοις πρώτη ἐκ τῶν Δυνάμεων ἡ Αὐστρία εἶχεν ἐφοδιάσει μὲ ὁδηγίαν περὶ τῶν διαπραγματεύσεων τὸν ἐν Πετροπόλει πρέσβυν αὐτῆς. Ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις ἐνόμισεν, ὅτι κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας θὰ προσήλκυεν εἰς ἑαυτὴν τὴν Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν, διότι ἐβλεπεν ὅτι κῆζανον καθ' ἐκάστην ἐν ἀμφοτέροις ταύταις ταῖς χώραις ἡ ἐμπάθεια τῆς κοινῆς γνώμης ὑπὲρ τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος, καὶ αἱ κυβερνήσεις παρεσύροντο ὑπ' αὐτῆς. Ἐπρεπε δὲ νὰ θεωρήσῃ ὡς καλὸν σημεῖον, ὅτι ἡ Γαλλία διώρισε πρέσβυν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν κόμητα Γκιλλεμινῶτον, καὶ ὅτι ὁ Κάνιγκ ἐδῶκε τῷ Στραγκφόρδῳ ἄδειαν ἀπουσίας, ἀφήσας αὐτὸν νὰ κάμῃ χρῆσιν αὐτῆς κατὰ βούλησιν. Ἐκρινε δὲ ὅτι αἱ προσπάθειαι τῆς Αὐστρίας καὶ τοῦ μόνον μὲ ῥωσικὰ ζητήματα ἐνσχολουμένου Στραγκφόρδου τὴν ἐμπόδιζον νῦν ὀλιγώτερον. Ἐτόλμησε μάλιστα νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὴν μομφὴν, ὅτι ἀντιπράττει κατ' αὐτῶν, διότι ἐπεμψε τὸ ἀπὸ 9 Ἰανουαρίου ὑπόμνημα πρὸς τοὺς παρὰ ταῖς συμμαχικαῖς αὐλαῖς πρέσβεις αὐτῆς, ἐπομένως ἐδείκνυεν ἀδιαφορίαν ὅτι ἐφανερῶντο εἰς τὴν Ἡύλην αἱ περὶ Ἑλλάδος γνώμαι αὐτῆς. Ἀλλ' εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις χαρίζομένη ἀνέλαβε νὰ δημοσιεύσῃ τὸ ὑπόμνημα τοῦτο, καὶ τὸ ἐπεμψε πρὸς ὅλους τοὺς κατὰ τὴν ἄλλοδαπὴν διπλωματι-

κούς ἀνδρας αὐτῆς, ὥστε ὁ κόμης Νετσελρώδης ἠδύνατο νὰ ἐπιδεικνύῃ ὅτι οἱ γάλλοι πράκτορες ἐν Ἀμβούργῳ καὶ Φραγκφούρτῃ ἐκράτουν εἰς χεῖρας τὸ ἐγγραφοῦν τοῦτο, ἐνῶ ἦτον πάντῃ ἀγκωστον εἰς τοὺς Ῥώσσοις πρέσβεις ὅλων τῶν ἄλλων Αὐλῶν ἐκτὸς τῶν τεσσάρων μεγάλων.

Περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου ἤρχισαν τέλος αἱ διαπραγματεύσεις ἐν Πετροπόλει. Ὁ κόμης Νετσελρώδης ἤνοιξε τὴν πρώτην συνεδρίασιν *), ἣτις ἐγένετο τὴν 17 Ἰουνίου, προσκαλέσας τὰς τέσσαρας Δυνάμεις νὰ ἐκφρασθῶσι 1) περὶ τῶν βιάσεων τῆς εἰρηνποιήσεως, αἵτινες ἐμπεριέχονται ἐν τῷ Ῥωσικῷ ὑπομνήματι· 2) περὶ τοῦ τρόπου τῆς διεξαγωγῆς, περὶ ἧς ὑπεσχέθη νὰ ὑποβάλλῃ γνώμας τινὰς μὴ ἐμπεριεχομένας ἐν τῷ ὑπομνήματι τούτῳ, εὐθύς ἅμα φθάσωσιν ὀριστικαὶ εἰδήσεις παρὰ τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου. Ἐφρόνει δ' ὅτι ἕως τότε ἠδύνατο νὰ ἐνασχοληθῶσι σκοπιμώτερον περὶ τὴν ἐξέτασιν καὶ παραδοχὴν τῆς Ῥωσικῆς προτάσεως.

Ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἀντέλεξεν, ὅτι μὴ ἔχων ἔτι ὠρισμένας ὁδηγίας γενικῶς μόνον ἠδύνατο νὰ ἐπιδοκιμάσῃ τὸ ὑπόμνημα τῆς 9 Ἰανουαρίου· ὅτι αἱ ἐν αὐτῷ ἀναπτυσσόμεναι ἰδέαι τῷ ἑαίνοντο σοφαὶ καὶ μέτριοι, ἀλλ' ὅτι ἡ κυβερνήσις τοῦ δὲν ἐσυμφώνει καθ' ὁλοκληρίαν εἰς ὅλα τὰ θέματα· ὅτι ἄλλως αἱ διχογνωμίαι αὗται ἠδύνατο νὰ συζητηθῶσι βραδύτερον, καὶ τὰ προτεινόμενα μέτρα νὰ ἐφαρμοσθῶσι μετὰ τὴν ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Πύλης. Ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας, ἤρχισεν ἐκφράσας τὴν αὐτὴν εὐχὴν τῆς ἐπανάληψεως τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, καὶ εἶπε προσέτι ὅτι ἡ κυβερνήσις τοῦ πρὸ πολλοῦ ἤδη εἶχεν ἐπιδοκιμάσει τὰς προτάσεις, ἅς τὸ Ῥωσικὸν ὑπόμνημα περιέχει, ὅτι συμφωνεῖ καθ' ὁλοκληρίαν πρὸς αὐτάς, καὶ εἶναι ἔτοιμος νὰ ὑποστηρίξῃ παντὶ σθένει τὴν ἐκτέλεσίν των. Βεβαίως πρέπει

*) Ἰδε Παράρτ. Ε. 6.

τις νὰ περιμένῃ ἐμπόδια, ἀλλ' ὁ σκοπὸς εἶναι λίαν ὠφέλιμος, καὶ συνάδει πολὺ πρὸς τὰς ἀληθεῖς ἀνάγκας τῆς κοινωνικῆς τάξεως ἐν Εὐρώπῃ καὶ τὰ συμφέροντα τῆς θρησκείας καὶ ἀνθρωπότητος, ὅθεν δὲν πρέπει τις νὰ πτοηθῇ ἐξ οἰχυδήποτε ἐμποδίου.

Ὁ πρέσβυς τῆς Αὐστρίας κόμης Λεψέλτερνος ἐνέστη κατὰ τῶν ἤδη ἐν τοῖς πρακτικαῖς καταγεχωρισμένων λέξεων, ὅτι τὸ βιενναῖον ἀνακτοβούλιον ἐπυδοκμᾷ καθ' ὅλοκληρίαν τὸ ὑπόμνημα τῆς 9 Ἰανουαρίου, καὶ ἐζήτησε νὰ μεταβληθῶσιν οὕτως· ὅτι τὸ βιενναῖον ἀνακτοβούλιον ἀνγνωρίζει πληρέστατα τὴν εὐγενῆ πρόθεσιν, ἣν δεικνύει τὸ ὑπόμνημα τοῦτο. Παρδέχεται τὰς βάσεις αὐτοῦ, καὶ ἐκφράζει τὴν εὐχὴν τῆς κυβερνήσεώς του νὰ δυνηθῇ νὰ συντρέξῃ εἰς τὴν διεξαγωγὴν αὐτῶν, περὶ τοῦ ὁποίου ἡ Ῥωσσία δύναται νὰ τῇ ἀπευθύνῃ πρότασιν. Τέλος ὁ πρέσβυς τῆς Πρωσσίας, στρατηγὸς Σχοέλερ, ἐθεώρησε τὴν ἐποχὴν καταλληλοτάτην πρὸς διαπραγματεύσιν τοῦ ἐλληνικοῦ ζητήματος, καὶ εἶπε κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ βιενναίου ἀνακτοβουλίου, ὅτι εἶναι προθυμότερος νὰ παράσχῃ τὴν συνδρομὴν του, ἐὰν ληφθῇ ἅπαξ καθαρὰ ἀπόφασις περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκτελέσεως.

Ἐρωτήσαντο· ἔπειτα τοῦ Νεσσελρώδου, ἐὰν, ὅταν συμφωνήσωσιν ἐν ταῖς συνεδριάσεσι περὶ τῶν διαφορῶν μέτρων, ἔχωσιν οἱ πρέσβεις ἐξουσίαν νὰ στείλωσι περὶ τούτων ὁδηγίας πρὸς τοὺς συναδέλφους των ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπεκρίθησαν ὅλοι ἀρνητικῶς, μόνος δὲ ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας εἶπεν ὅτι, ἐὰν ὑπῆρχε πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἡδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο.

Τὴν 2 Ἰουνίου ὁ κόμης Νεσσελρώδης συνεκάλεσε τοὺς πρέσβεις εἰς δευτέραν συνεδρίαν, ἵνα, ἀφοῦ συνεφωνήσουν μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν βάσεων, προτείνῃ αὐτοῖς τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως. Ἐπράξε δὲ τοῦτο δι' ἐγγράφου δηλώσεως, ἐν ᾗ ἔλεγεν, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐκτιμῶσα τὰς ζημίας τῆς περαιτέρω χρονοτριβῆς καὶ

τὴν ὑπὸ τῶν τεσσάρων Δυνάμεων ἐκφρασθεῖσαν εὐχὴν τοῦ ὡς ἀρχίσωσιν αἱ διαπραγματεύσεις ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ παρουσίᾳ μόνον ἐνὸς ἐπιτετραμμένου αὐτῆς, προτείνει·

1. Νὰ πέμψωσιν ἀμέσως τὸ ὑπόμνημα τῆς 9 Ἰανουαρίου πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις μὲ τὴν παραγγελλίαν, τοῦ νὰ θεωρήσωσιν αὐτὸ ὡς ὁδηγίαν ἀφορῶσαν τὴν διαγωγὴν αὐτῶν περὶ τὰ ἑλληνικὸν ζήτημα.

2. Ὅτι ὁ Κ. Μιγκιάκης θὰ λάβῃ ἀμέσως τὴν ἄδειαν νὰ παρουσιασθῇ ὡς πληρεξούσιος τῆς Ρωσσίας εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, καὶ νὰ συσχεφθῇ μετὰ τῶν λοιπῶν τεσσάρων πρέσβεων περὶ τῆς διεξαγωγῆς τῶν διαπραγματεύσεων.

3. Ὅτι οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πληρεξούσιοι ὤφειλαν νὰ ἐξετάσωσιν ἐν ἰδίαις συνεδριάσεσι τὸ ἐν τῷ ὑπομνήματι τῆς 9 Ἰανουαρίου ἐκτεθειμένον σχέδιον, καὶ ἔπειτα ὡς ἀπευθύουσι πρὸς τε τὸ Διδάκτιον καὶ πρὸς τοὺς Ἑλλήνας κοινῇ τινα διακήρυξιν, ὅτι προτείνουν εἰς τὰ διαμαχόμενα μέρη τὴν μεσολάβησίν των, τοὺς προσκαλοῦν νὰ παύσωσι τὰς ἐχθροπραξίας, καὶ ἀπαιτοῦν παρὰ τῶν Ἑλλήνων νὰ πέμψωσι κατὰ τὴν ἀναχωρὴν ταύτην πληρεξουσίους εἰς Κωνσταντινούπολιν, οἵτινες προστατευόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀλληλεθνοῦς δικαίου νὰ ἐνεργήσωσι μετὰ τῆς Πύλης καὶ μετ' αὐτῶν τὰ τῆς εἰρηνεύσεως.

Ὁ κόμης Νεσελρόδης μαθὼν ὅτι οὐδεὶς τῶν πρέσβεων εἶχε τὴν ἄδειαν νὰ συνανέσῃ εἰς τὴν δῆλωσιν ταύτην, ἐπρότεινε νὰ τὴν ἀποστείλωσιν ἀμέσως πρὸς τὰς αὐλὰς των. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡ δῆλωσις αὕτη μετεβλήθη οὐσιωδῶς ὑπ' αὐτῆς τῆς Ρωσσίας, καὶ αἱ συνεδριάσεις διεκόπησαν, ὡς θὰ εἴπωμεν ἐν οἰκίᾳ τόπῳ. Τοῦτο δὲ ἀπῆλλαξε τῆς ἀπαντήσεως τ' ἀναγκαστικῆς τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Βερολίνου.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ λόρδος Στραχφόρδος ἐπιπόνως ἠγωνίζετο νὰ προχωρήσῃ ἐπὶ τῆς ἀκάρου ἐνεργείας τοῦ νὰ βιάσῃ τὴν Ῥωσσίαν εἰς ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, ἀφαιροῦν ὅλα τὰ ἐπὶ τῶν συνθηκῶν στηριζόμενα παράπονα κατὰ τῆς Πύ-

λης, και ἐμποδίζων οὕτω τὴν νέαν ρῆξιν. Μόλις δὲ ἡδυνήθη νὰ διεξαγάγῃ τοῦτο, ἕνεκα τῶν ἐμποδίων ἅτινα ἀπήντα καθ' ἐκάστην κατὰ πᾶν βῆμα του, ὡς ἐκ τῆς κλίσεως τῆς κυβερνήσεώς του ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων καὶ ὡς ἐκ τοῦ χαρκτηρός του. Μῆνες παρῆλθον, καθ' οὓς δὲν ἐφόλμησε νὰ ἐπιληφθῇ τῆς κυρίας ὑποθέσεως, διότι ἐβλεπεν ὅτι κατηναλίσκετο εἰς δευτερεύοντα πράγματα, οἷον τὰ περὶ ναυτιλίας ζητήματα, τὴν μεσολάβησιν ὑπὲρ τῆς Σαρδηνίας, Δανίας καὶ τέλους καὶ ὑπὲρ τῆς Σουηδίας, καὶ ἄλλα ἔργα, εἰς ἃ τὸν παρέσυρεν ἡ δραστηριότης καὶ φιλοδοξία του, ἡ ὥφειλε νὰ παλαίῃ πρὸς τὴν Πύλιν μέχρις ἐξαντλήσεως ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεώς του καὶ τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ. Ἐπὶ πολὺν χρόνον οὐδεμίαν ἔλαβε παρὰ τῆς κυβερνήσεώς του ὑποστήριξιν, καὶ ὅτε τῷ ἐφθάνεν αὕτη ἡ ἐκείνη, κατενόει ὅτι οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἡδύνατο νὰ ἔχῃ. Ὁ Κάννιγκ, ὅστις τὸν Ἰανουάριον τοῦ ἔτους τούτου εἶχεν ἀποκρούσει τὴν πρόκλησιν τῆς ἰσπανικῆς Αὐλῆς πρὸς τὰς Δυνάμεις τοῦ νὰ συσκεφθῶσι περὶ τοῦ τρόπου τῆς εἰρηνοποιήσεως τῶν ἀποικίων, καὶ οὕτως εἶχε ζητήσει ν' ἀναγνωρισθῇ ἡ ἀνεξαρτησία τῶν ἀποικίων τούτων, καὶ εἶχε μάλιστα ἀπειλήσει ὅτι θὰ τὰς ἀνεγνώριζεν ἀμέσως, ἂν Δυνάμεις τις ἀνέμεινετο, ἐφάνη ὅτι ὡς πρὸς τὴν ἀνάμειξιν ἐν τοῖς πράγμασι τῆς Πύλης ἠκολούθει ἄλλας ἀρχάς. Ὁ κύριός του στοχασμὸς ἐπὶ πολὺν χρόνον ἔμεινε σκοτεινός· αἱ παραδόσεις τῶν προγόνων του ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἐπενήργουν ἐπ' αὐτοῦ. Δύναται τις ὅμως νὰ εἴπῃ περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἰς πᾶν ζήτημα προσεπάθει νὰ λαμβάνῃ τὴν μέσσην ὁδὸν, καὶ ὅταν ἀκόμη οὐδεμίαν ἡδύνατο νὰ ὑπάρχῃ. Ἀποφασίσας ἤδη νὰ καταστήσῃ τὴν Ἑλλάδα στήριγμα τῆς πολιτικῆς του ἐν τῇ Ἀνατολῇ, δὲν εἶχεν εἰσέτι καταβάλλει τὴν μεγάλην ἐπιβρόχην, ἣν κατὰ τὴν σύστασιν αὐτῆς ἀνεγνώρισεν ὅτι εἶχεν ἡ Ρωσσία. Ὁ Στραγκφῆρδος, ὅστις οὐδὲν ἄλλο ἐβλεπεν ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ Κάννιγκος ἢ προαγωγήν τῆς διαλυτικῆς ἀρχῆς, ἣν ἀπεχθάνετο, καὶ ἐνισχύετο εἰς τὰ

ἐγκνίον σύστημα ὑπὸ τοῦ λόρδου Οὐέλλεσλέη, τοῦ Ἀγγλου πρέσβως ἐν Βιέννῃ, καὶ τοῦ πρίγκηπος Μετερνίχου, οὐχ' ἦττον ὤφειλε νὰ δικαιολογῇ πρὸς τὴν Πύλην τὴν ὁσμέραι δεινὸν μένην ἐνοχίην. «Ὁ φίλος ἡμῶν πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας, ἔγραφεν ὁ μέγας βεζίρης τὴν 9 Ἀπριλίου *) πρὸς τὸν λόρδον Στραγκφρόν, συνηθίζει νὰ μᾶς λέγῃ ὅτι οἱ νόμοι τῆς πατρίδος του δὲν συγχωροῦν εἰς τὴν κυβέρνησίν του νὰ ἀπαγορεύσῃ εἰς τοὺς Ἀγγλους τὸ νὰ βοηθῶσι τοὺς ἀντάρτας, καὶ νὰ πολεμῶσι τοὺς Μουσουλμάνους· ὅτι δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἐμποδίσῃ ἢ τιμωρήσῃ τοιαύτην φανεράν ἀδικίαν. Ἐὰν ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος προήρχετο παρ' ἀνδρὸς ἦττον νοήμονος, θὰ ἐνομιζάμεν ὅτι ἔθελον νὰ δοκιμάσωσιν, ἕως πού φθάνει ἡ εὐπιστία ἡμῶν. Εἶναι λίαν ἀβέλτερον νὰ λέγῃ τις, ὅτι οἰαδῇποτε κυβερνήσις δὲν δύναται νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς ὑπηκόους τῆς ἀπὸ τοῦ νὰ ἐνεργῶσι πολέμους κατὰ τὰς ὀρέξεις, τὰ πάθη καὶ τὰς δοξασίας των, καὶ νὰ καταπατῶσι τὰς συνθήκας, ἃς αὕτη συνήψε μετ' ἄλλης τινὸς Δυναμείας. Τῆς Ἀγγλίας οἱ νόμοι ἐκτείνονται ἐπὶ τῶν ὑπηκόων τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλὰ ἡ διαγωγὴ τῶν Ἀγγλων πρὸς πᾶσαν ξένην δύναμιν δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς Ἀγγλίας, ἀλλ' ἀπὸ τὸ γενικὸν δίκαιον τῶν ἐθνῶν, ὅπερ ὀρίζει ὅλας τὰς σχέσεις καὶ ἐπιμιξίας τῶν κυβερνήσεων πρὸς ἀλλήλας, ὡς καὶ τῶν λαῶν. Ἄς ὑποθέσωμεν (ὃ μὴ γένοιτο) ὅτι μέρος τῆς Μεγάλης Βρεττανίας λαμβάνει τὰ ὄπλα κατὰ τοῦ βασιλέως, καὶ ὅτι οἱ ὑπῆκοι ἄλλου τινὸς κράτους π. χ. οἱ τῆς Πύλης, εἰσεκόμίζον ἀναφανδὸν ἐν μέσῳ τῆς εἰρήνης πολεμικὰ ὄπλα πρὸς τοὺς ἀντάρτας, ἐχορήγουν χρήματα, παρεκίνουν νὰ ἐπιμέκωσιν εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ὅτι ἀξιοματικοὶ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Πύλης ἐστρατολογοῦντο ὑπὲρ αὐτῶν, ἐμάχοντο μετ' αὐτῶν κατὰ τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων, θὰ εὐχαριστεῖτο ἄρα γε ἡ Ἀγγλία εἰς τὰς δικαιολογίας, ἃς αὕτη σήμερον μᾶς

*) ἴδε παράρτ. Ε. 7.

προτείνει; Βεβαίως, θὰ ἐμνηστεύετο ἡ ἀξία τῶν συνθηκῶν, ἐὰν τὸ δημόσιον δίκαιον ἦτον ἐκτεθειμένον εἰς τὴν αὐτοκίρσιν ἐκαστου, αἱ δὲ κυβερνήσεις περιωρίζοντο εἰς κενὰς λέξεις, καὶ τὸ πολὺ ἠδύναντο νὰ εἰπωσιν. «Ἐγώμαι πιστὸς φίλος σου, ἀρκέσθητι εἰς τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην καὶ μὴ δυσανασχέτει, ὅτι οἱ ὑπῆκοοί μου κόπτουσι τοὺς λαίμους τῶν ὑπηκόων σου». Δὲν ἔχει, λέγει ὁ φίλος μας πρέσβυς, ἡ κυβέρνησις τοῦ τὴν δύναμιν νὰ ἐμποδίσῃ τὰς παρεκτροπὰς τῶν ὑπηκόων της. Ἔχεν ὁμῶς τὴν δύναμιν νὰ ἐμποδίσῃ Ἀγγλοὺς πλοίαρχους ἀπὸ τοῦ νὰ εἰσχωρίσωσιν ὀλίγα κοιλὰ σίτου εἰς τὰς πολιορκουμένας τουρκικὰς φρουράς, αἵτινες θνήσκουσαι ἐκ τῆς πείνης ἡλπίζον εἰς τὴν φιλανθρωπίαν ἀρχαίου φίλου! Ὁ θάνατος πολλῶν ἐκατοντάδων Μουσουλμάνων μαρτυρεῖ τὴν δύναμιν της.»

«Ἐὰν διατελώμεν ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῆς Ἀγγλίας, ἔχομεν ἀναντιρρότως τὸ δικαίωμα ν' ἀπαιτήσωμεν, ὥστε ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγγλίας νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς ὑπηκόους της ἀπὸ τοῦ νὰ μᾶς πολεμῶσιν. Ἐὰν ἡ κυβέρνησις αὕτη καταδικάζῃ τῶ ὄντι τὴν διαγωγὴν τῶν ὑπηκόων της, διατί δὲν λέγει ἅπαξ διὰ παντὸς ἀναφανδὸν καὶ διαρρήδην ἡ Πύλη εἶναι πρὸ αἰώνων φιλικὴ δύνამις; οὐδὲν παρ᾽ αὐτὸν ἔχομεν κατ' αὐτῆς, ἐπομένως καὶ αὕτη δὲν πρέπει νὰ παραπονητῇ καθ' ἡμῶν εἰς πᾶσαν ἐποχὴν ἐξεπλήρωσε τὰ πρὸς ἡμᾶς χρέη της; ὅθεν καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ ἐκπληρώσωμεν τὰ ἐδικὰ μᾶς πρὸς αὐτήν. Τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ δικαιοσύνη.»

«Ὁ πρέσβυς μᾶς πρὸςφέρει φιλικὸς λόγους, ἀλλὰ τὰ ἔργα τῶν συμπατριωτῶν του εἶναι ἐχθρικὰ. Ἀπαιτοῦμεν, ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν δικαιούται νὰ μᾶς ἀρνηθῇ, νὰ ἀπαγορεύσῃ δηλαδὴ εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς ὑπηκόους της νὰ φέρωνται ἐχθρικῶς κατὰ τῶν Μουσουλμάνων. Ἡ Ἀγγλία δύναται τοῦτο, ὅταν θέλῃ, καὶ νομίζομεν ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ τὸ θελήσῃ.»

Τί ν' ἀπαντήσῃ εἰς ταῦτα ὁ Στραγκφόρδος; Οὐδὲν ἄλλο ἠδυνήθη νὰ εἰπῇ πρὸς τὴν Πύλην, ἡ ὅτι αὕτη μόνη κταίει,

διότι δὲν ἔχει διπλωματικούς πράκτορας εἰς τὰς εὐρωπαϊκάς
 Αὐλὰς, ἐπομένως δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐπιστῇ ἐγκαιρῶς τὴν
 προσοχὴν αὐτῶν ἐπὶ τῶν ραδιουργιῶν, αἵτινες τεκταίνονται
 παρὰ τοῖς λαοῖς αὐτῶν. Τὸ ἀληθές αἰτίον τῆς δυσμενείας τοῦ
 Ἀγγλικοῦ λαοῦ εἶναι ἡ ἀβεβαιότης τῶν σχέσεων τῆς Πύλης
 μετὰ τῆς Ῥωσσίας, δι' ἣν βλάπτεται τὸ ἐμπόριον, καὶ αἱ
 χρονότριβαί, τὰς ὁποίας ὑποφέρουν πολλοὶ Ἀγγλοὶ ἔμποροι
 κατὰ δικαίαν αἰτήσας τῶν. Οὕτως ἐλάλησεν ἄλλα κατεπει-
 γόντως ἐζήτησε παρὰ τῆς κυβερνήσεώς του ὅπλα κατὰ τῶν
 μαχρῶν, ἃς τῷ ἀπηθύνουν, καὶ τὰς ὁποίας δὲν συνεστάλη νὰ
 ὀνομαζοῖν δικαίαι. Ἐξιστόρησε μὲ τόσον ζωηρὰ χρώματα τὴν
 θέσιν του, ὥστε ὁ Κάννιγγ ἐνόμισεν ὅτι ὤφειλε νὰ πράξῃ τι
 πρὸς καθυστάθην τῆς Πύλης. Ὑπουργικὴ διαταγὴ ἀπηγόρευ-
 σεν εἰς τοὺς βασιλικούς ἀξιωματικούς νὰ λαμβάνωσιν ὑπηρε-
 σίαν παρὰ τοῖς ἐκπαιστώμενοις. Ὁ σὺρ Φριδερίκος Ἀδαμς, ὁ ἀρ-
 μηττής τῶν Ἰονίων νήσων, παρηγγέλθη νὰ φυλάττῃ αὐστηρᾶν
 οὐδαμτέρωτά. Ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ καὶ ἄλλοι φιλέλ-
 ληνες ἀνεκλήθησαν κτλ., ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον
 ἐφθασέν ἐκ Λονδίνου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐν μέρος τοῦ δανείου ἐκ
 40,000 λιρῶν στερλινῶν, ἡ ἀπχόρευσις τοῦ νὰ λαμβάνωσιν
 ὑπηρεσίας ὡλεγορήθη, καὶ ὁ σὺρ Φριδερίκος Ἀδαμς νυμφευθεὶς
 Ἑλληνίδα δὲν ἦτο κατάλληλος νὰ ἐννοήσῃ κατὰ γράμμα τὴν
 ληφθεῖσαν παραγγελίαν. Κατεφόβισε προσέτι τὴν Πύλιν ἡ
 φήμη, ὅτι ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἐμπόδισε τὴν ἐνωσιν τῶν ἀλ-
 γερσιακῶν πλοίων μετὰ τῶν τοῦ Σουλτάνου, καὶ ὁ Στραγκ-
 φόρδος ἐρωτήθει περὶ τούτου ἑπὶ πλάτος τὴν ἀνεπαρκῆ
 ἀπάντησιν, ὅτι μόνον ἐκ τῶν ἐφημερίδων γινώσκει τὴν ἐρίδα
 τῆς κυβερνήσεώς του μετὰ τοῦ Ἀλγερίου, καὶ οὐδεμίαν ὁδη-
 γίαν ἔχει περὶ τούτου.

Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος, ἀμ' ἀφοῦ αἱ προθέσεις τῆς ρωσ-
 σικῆς κυβερνήσεως ἐδηλώθησαν σαφέστερον καὶ σπουδαιότερον,
 καὶ ἔμαθε τὴν κατεσπευσμένην αὐτῆς ἐνέργειαν, παρήτησε

πάσαν ἄλλην δευτερεύουσαν ὑπόθεσιν, καὶ ἐσκέπτετο μόνον πῶς
 νὰ ἐξαμαλύνῃ τὸ βωσσοτουρκικὸν ζήτημα καὶ νὰ τελειώσῃ τὸν
 θριαμβὸν τοῦ βιάζων τὴν Ῥωσσίαν νὰ πέμψῃ πρέσβυν, ὅπερ
 αὕτη ἤδη πρὸ ὀλίγου τοσοῦτον ἐπεθύμει. Τὴν 10 Ἀπρι-
 λίου *) ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀκάρπων ἀγώνων τοῦ ἡγέρθη πρὸς
 ὑπεράσπισιν τοῦ ἀγγλικοῦ ὀνόματος, καὶ ἀπηύθυνεν αὐστηρὰν
 διακοίνωσιν πρὸς τὴν Πύλην ἀπαιτῶν ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγ-
 γλίας, ἐν ὀνόματι τῆς Εὐρώπης καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ
 τουρκικοῦ κράτους τὴν πρὸ πολλοῦ ὑποσχεθεῖσαν συνδιαλλα-
 γήν μετὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἐκήρυξε τὴν Πύλην ἐνόχον διὰ τὴν βρα-
 δύτητά της, καὶ ἀπέδωκεν αὐτῇ μὲ ὕψος αὐστηρὸν τὸ πταῖσμα,
 ὅτι δὲν ἀνταπεκρίθη εἰς τὴν ἀποστολὴν τοῦ Μιγκιάκη διὰ
 βήματος συνδιαλλακτικοῦ, ὅτι ἡμέλησε μέχρι τῆς ὥρας νὰ
 ἐκτελέσῃ τὸ μόνον καὶ τελευταῖον μέτρον, ὅπερ ὀρίζουν αἱ
 συνθήκαι καὶ εἶχεν ἤδη ἀναγγεῖλαι τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1823
 ὡς τετελεσμένον, δηλ. τὴν ἐλάττωσιν τῶν ἐν ταῖς Ἡγεμο-
 νείαις στρατευμάτων μέχρι τοῦ πρὸ τῶν τραγῶν τοῦ 1821
 ἀριθμοῦ. Ἐπέδικασεν ἀπροκαλύπτως εἰς τὴν Ῥωσσίαν τὸ ὑπὸ
 τριῶν Σουλτάνων ἀνεγνωρισμένον δικαίωμα καὶ καθῆκον τοῦ
 ἀπαιτεῖν τοῦτο καὶ ἀντέκρουσεν ἐντόκως πᾶσαν πρόφασιν μὴ
 ἐκτελέσεως. Ὑπερασπίσθη εὐγλώττως καὶ νοημόνως τὸ δικαίω-
 μα, ὡς καὶ τὸ καθῆκον τῶν Δυνάμεων τοῦ νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν
 ἀπαίτησιν ταύτην. τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐπομένως ν' ἀπαιτησῶ-
 σι πλήρη καὶ ταχεῖαν ἐκκένωσιν τῶν Ἡγεμονειῶν. Ὑπερύψω-
 σε τὰ ὠφελήματα, ἅτινα θὰ προέκυπταν ἐκ τούτου ὑπὲρ τῆς
 Πύλης, ὡς καὶ τοὺς κινδύνους καὶ τὰς ζημίας, αἵτινες ἠδύναν-
 το νὰ προέλθωσιν ἐκ τῆς περαιτέρω βραδύτητος· ἠπέλιψε δ'
 ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ Ἀγγλία θὰ δυσηρεστεῖτο, ἐνῶ ἐν
 τῇ ἄλλῃ ὑπεσχεθῇ ἐπισήμως ὅτι ἀμέσως θὰ ἔλθῃ πρέσβυς τῆς
 Ῥωσσίας, καὶ ἐγγυήθῃ ὅτι ἡ ἀπαίτησις αὕτη εἶναι ἡ μόνη καὶ

*) Ἴδε παράρτ. Ε. 8.

τελευταία, ἐξ ἧς ἐξαρτᾶται ἡ ἐπανάληψις τῶν φιλικῶν σχέσεων μεταξύ τῶν δύο Δυνάμεων. Ἐθεώρησε δ' ἑαυτὸν ὡς ἐπιτετραμμένον νὰ δώσῃ τὴν ἐγγύησιν ταύτην δι' ἐπιστολῆς τινος τοῦ ἱπποτοῦ Βαγῶτου ἐκ Πητροπούλεως τῆς 26 Νοεμβρίου, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν εἰς τὴν Πύλῃν.

Θέλων δὲ ὁ λόρδος νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐνέργειαν τῆς διακοινώσεως ταύτης, ἔβαλεν εἰς κίνησιν τοὺς πρέσβεις τῆς Πρωσίας καὶ Αὐστρίας, οἵτινες ἐν κατεπειγούσαις συνεντεύξεσι μετὰ τοῦ βρεῖξ-ἐφένδου ἐπροσπάθησαν νὰ τῷ κλείσωσι πᾶσαν ὑπεκφυγὴν. Ἡ Πύλη ὀλίγον δελεασθεῖσα ἐκ τῆς ἐλπίδος, τὴν ὁποίαν τῇ ἔδωκεν ὁ λόρδος Στραγκφόρδος, δὲν ἔδειξεν ἀδιαφορίαν εἰς τὴν ἀπειλὴν τῆς διακοινώσεως, ἥτις συνεφώνει καθ' ὁλοκληρίαν μετὰ τὴν πολιτικὴν τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου. Ὅσον πῦξανεν ἐν τῷ Διεθνίῳ ἡ δυσπιστία πρὸς τὰς Δυνάμεις, τόσον τοῦτο προσεῖχε νὰ μὴ δώσῃ λαβὴν εἰς τὰ τῶν συνθηκῶν. Ὅθεν ἡ Πύλη ἐν γένει εἶχε τὴν ἀπόφασιν νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὸν ἀγγλον πρέσβυν, ἀλλ' ἐνήργησε κατὰ τὸν τρόπον αὐτῆς, καὶ ἐπροσπάθησε νὰ μὴ πράξῃ τι ἀπάδον εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ Σουλτάνου καὶ τὰ συμφέροντα αὐτῆς. Παρήγγειλε πρὸς τοὺς Ὀσποδάρους καὶ Βογιάρους τῶν Ἑγεμονειῶν νὰ αἰτήσωσι παρ' αὐτῆς τὴν ἐλάττωσιν τῶν Βεσλίδων κατὰ τὸ ἡμῖς, καὶ ὅτε τὴν 27 Ἀπριλίου ὁ λόρδος Στραγκφόρδος συνητηθῇ μετὰ τοῦ βρεῖξ-ἐφένδου, οὗτος τῷ ἀνέφερε τὴν αἴτησιν τῶν Ὀσποδάρων καὶ Βογιάρων, καὶ τῷ ἀνεκοίνωσεν ὅτι ἡ Πύλη δὲν διστάζει νὰ ἐπιτρέψῃ τοῦτο. Ἐὰν τὸ μέτρον τοῦτο ἀρκῇ εἰς τὴν Ῥωσσίαν, προσέθηκε, οὐχ ἤττον καὶ εἰς τὴν Πύλῃν εἶναι εὐχάριστον, ἂν καὶ δὲν ἔννοεῖ καλῶς, διατὶ ἡ Δύναμις αὕτη ἀποδίδει τόσην σημασίαν εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν Βεσλίδων μέχρι τοῦ ἐκπαλαί συνειθιζομένου ἀριθμοῦ, καὶ ἐπιφορτίζει τοὺς πρέσβεις τῶν μεγάλων Δυνάμεων μετὰ τὸ μικρὸν τοῦτο πρᾶγμα... ἡ ἐλάττωσις αὕτη ἐννοεῖται ἀφ' ἑαυτῆς, καὶ θὰ γείνη ἐγκαίρως.

Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος δυσηρεστήθη ὅχι ὀλίγον ἐκ τοῦ

TOM. Α'.

19.

τύπου, καθ' ὃν ἡ Πύλη ὑπεχώρησεν. Ἀπὸ τούτου ἀμέσως πρὸς αὐτὴν διακοινώσιν, ἐν ᾗ παρεπονείτο περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐξήτει νὰ προσδιορισθῇ ὁ χρόνος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου θὰ ἐκτελεσθῇ ἡ κατ' ἀρχὴν δεκτὴ γενομένη ἐκκένωσις. Ἡπεὶ δὲ μέχρι Ἰουνίου μεσοῦντος, χωρὶς νὰ ἐπιτύχῃ ἄλλο τι, εἰμὴ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ἐθέλει καὶ αὐτὴν τὴν ὁμολογίαν τῆς κατ' ἀρχὴν παραδοχῆς ὡς ἀρκούσαν, τὴν ὁποίαν οἱ πρέσβεις τῆς Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας τὸν ἐσυμβούλευσαν νὰ θεωρήσῃ ὡς ἀρκούσαν. Τὴν 19 Ἰουνίου ἀπήντησεν ὁ ρέιζ-ἐφένδης εἰς τὴν διακοινώσιν τοῦ Στραρχφόρδου τῆς 10 Ἀπριλίου κατὰ τρόπον περιποιητικὸν εἰδοποιήσας τοὺς διερχομένους τῆς Ἀγγλίας, Αὐστρίας, Πρωσσίας καὶ Ῥωσσίας, ὅτι κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Ὁσποδάρων καὶ Βογιάρων ἐστάλη ἤδη εἰς Βλαχίαν, καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν στέλλεται καὶ εἰς Μολδαυίαν, ἡ διαταγὴ τοῦ νὰ ἐλαττωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν Βεσλίδων κατὰ τὸ ἥμισυ. Ὁ Στραρχφόρδος ἐξήτησε μετὰ τέσσαρας ἡμέρας κατὰ τινα συνέντευξιν τοῦ μετὰ τοῦ ρέιζ-ἐφένδου νὰ λάβῃ καλλιτέραν ἐξήγησιν, ἀλλ' ὁ ρέιζ-ἐφένδης περὶ τὴν ἐκκένωσιν νὰ τὸν παρακαλέσῃ νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς τὴν Ῥωσσίαν αὐτὴν, ὅτι οἱ Βεσλίδες διχόμενοι εἰς τὰς Ἡγεμονείας κατὰ τὴν αἰτήσιν τῶν Ὁσποδάρων καὶ Βογιάρων, ὅθεν ἡ Πύλη ὤφειλε ν' ἀπευθυνθῇ πρὸς αὐτοὺς, ἵνα μάθῃ, ἐὰν ἄνευ βλάβης τῆς ὑπηρεσίας καὶ τῆς κοινῆς ἀσφαλείας ἡδύνατο νὰ γείνη ἡ ἐλάττωσις τῶν Βεσλίδων καὶ κατὰ ποῖον ποσόν. Κατὰ τὴν πληροφορίαν λοιπὸν τῶν Ὁσποδάρων ἡ Πύλη διέταξε τὴν ἐλάττωσιν μέχρι τοῦ ἡμίσεως, καὶ χαίρει ὅτι διὰ τούτου ἐξεπλήρωσεν ἐνταυτῷ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ καλοῦ της γείτονος, τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας. Ἄλλως γινώσκει ὁποῖαν τὸλμην πράττει ἀφαιροῦσα ἀπὸ τῶν χωρῶν τούτων μέγα μέρος τῶν φυλάκων τῆς ἀσφαλείας των, κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις, αἵτινες δὲν συμβιβάζονται βεβαίως πρὸς τὴν εἰρήνην, καὶ ὅτε ὑπάρχῃ πολυάριθμος ὄχλος, ὅστις διατρίβει εἰς τὰς Ἡγεμονείας καὶ τὰς γειτονικὰς χώρας, καὶ τεχταίνεται

δημοσίᾳ καὶ κρυφίως προδοσίᾳ καὶ ἀποστασίᾳ· ἐν τούτοις εἶναι ἔτομος νὰ προχωρήσῃ ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ἐλάττωσιν, εὐθύς ἅμα οἱ Ὀσποδάραι αἰτήσωσι τοῦτο.

Μετὰ τὴν ἐξήγησιν ταύτην ὁ βεῖζ-ἐφένδης προέβη εἰς τὴν ἐπομένην· ἅ· Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ Πύλη ἐξεπλήρωσεν ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν φιλικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐπομένως ἐντὸς ὀλίγου θὰ φθάσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ πρέσβυς τῆς Δυναμέως ταύτης, ἐλπίζει ὅτι θ' ἀπαντήσῃ καὶ παρὰ τοῖς πρεσβευταῖς τῶν λοιπῶν Δυναμειῶν τὸν αὐτὸν ἀληθῆ σεβασμὸν πρὸς τὰς συνθήκας, μεθ' οὗ ὑπεμίμνησκον αὐτῇ ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν εἰρήνην τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῆς· δὲν ἀμφιβάλλει δὲ ὅτι θὰ σπεύσωσι μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου νὰ παρακινήσωσι καὶ τὴν Ῥωσσίαν νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ἐδικᾶς της.

Ὁ μέγας βεζὶρης ἐν τινὶ ἐμπιστευτικῇ συνεντεύξει μετὰ τοῦ πρῶην πρῶτου ἄγγλου διερμηνέως Βέρτου Πιζάνη, ἐξήγησε τὴν σημασίαν τοῦ ἡμίσεως τῶν Βεσλιδῶν κατὰ τρόπον συμφωνότερον πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Στραγκφόρδου, ὅτι πρέπει νὰ ἐννοηθῇ ὅχι τόσο κατὰ τὴν ἐννοίαν τῶν λέξεων, ὅσον κατὰ τὴν ἐνέργειάν του, διότι τὸ ἥμισυ τοῦτο εἶναι ἀκριβῶς τὸ πλεόνασμα τοῦ ἀρχαίου ἐν εἰρήνῃ συνειθιζομένου ἀριθμοῦ τῶν στρατευμάτων.

Ὁ Στραγκφόρδος ἀπελπισθεὶς νὰ ἐπιτύχῃ εὐνοϊκώτερον τύπον, καὶ φροδούμενος κατὰ πᾶσαν στιγμὴν μὴ αἰ ἀπειλητικαὶ εἰδήσεις περὶ τῆς πρὸ ὀλίγου ἀποφασισθείσης ἀναμίξεως εἰς τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα, αἱ αὐθάδεις ἀγγελίαι τῶν φιλελλήνων, ἡ δημοσίευσίς ῥωσικῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων ἐν ταῖς ἐφημερίσιν, ἅτινα ἐπιπτον ὡς ἄνθρακες πεπυρακτωμένοι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, μεταπίσωσιν ἐξαίφνης τὴν Πύλιν, ἀπεφάσισε φρονίμως ποιῶν νὰ κηρύξῃ ὅτι ἦτο ἱκανοποιημένος, ὅτι αἱ διαπραγματεύσεις ἦσαν πεπερατωμέναι, νὰ συγχαρῇ διὰ τοῦτο τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ῥωσσίαν, καὶ ν' ἀ-

παιτήσῃ τὸ ἀντίτιμον ὧν τῶν παραχωρήσεων τῆς Πύλης, ἥτοι τὴν ἀποστολὴν ῥώσσου πρέσβεως εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐλυπήθη ὅτι δὲν ἔκρυψεν ἀρκούντως τὴν ἀπαρέσκειάν του, ἔγραψε μάλιστα περὶ τούτου πρὸς τὸν Κάνιγγα, ὅτι ἐπροσποιήθη ταύτην, ἵνα προκαλέσῃ τὸν Κ. Μιγκιάκην εἰς ἀντίθετον γνώμην καὶ νὰ ἐξαλείψῃ ἐν Πετροπόλει τὴν ἐντύπωσιν τῆς μὴ ὀλοσχεροῦς ἐκκενώσεως. Ἀλλ' ἡ ἐντύπωσις αὕτη εἶχεν ἐπέλθῃ, καὶ μάλιστα ἡ διχογνωμία τῶν ὑπουργῶν τὴν ἐδείκνυσε. Τὴν εἶδισιν περὶ τῆς εὐτυχοῦς περατώσεως τῶν διαπραγματεύσεων ἀπηύθυνε τὴν 29 Ἰουνίου *) πρὸς τὸν κόμητα Νεσσαελρώδην, συνοδεύσας αὐτὴν μὲ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Παρίστανεν δ' ἐν αὐτῇ διὰ τῶν εὐνοϊκωτέρων χρωμάτων τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Βογιάρου Βιλλαρά, ἣτις εἶχεν ἤδη λάβει χώραν τὴν 10 Ἀπριλίου, ὡς περιποίησιν τινα πρὸς τὴν Ῥωσίαν· τὰ περὶ ναυτιλίας ζητήματα ἐθεώρει ὡς λελυμένα, τὴν ἐκκένωσιν τῶν Ἡγεμονειῶν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν παλαιῶν σχέσεων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις ὡς πέπερατωμένας, ἃν καὶ ἐξηκολούθει ἐν αὐταῖς ἡ στρατιωτικὴ διοίκησις, καὶ τὰ ἐναπομείναντα τουρκικὰ στρατεύματα ἴσταντο ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβεως ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν πασσάδων, καὶ οἱ Βεσλίδαι δὲν ὑπήκουον εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν.

Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος ἀναγγείλας τὸν θρίαμβόν του ἐδήλωσε τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ μὴ διαμείνῃ ἐπὶ πλέον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπερ εἰς τὸ ἐξῆς κατήντησεν ἀνάγκη ἀναπόφευκτος. Διὰ τούτου δὲ ἐξεπλήρου τὰς εὐχὰς ὧν τῶν συναδέλφων του, ἐξ ὧν οὐδεὶς τὸν ἠγάπα, ἀλλ' ἅπαντες τὸν ἐθεώρουν ὡς δικοπον μάχαιραν, τὴν ὁποίαν πρέπει τις μετὰ πολλῆς προσοχῆς νὰ μεταχειρίζεται, τὰς εὐχὰς ὧν τῶν ἀνακτοβουλίων καὶ αὐτοῦ μάλιστα τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου, ὅστις ἠσθάνετο ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Στραγκφόρδου εἶχε τελειώσει. Ὁ Στραγκφόρδος

*) 18. Παρέρ. Ε. 9. α. 6. γ.

μόνον εἰς τοῦτον καὶ τὸν ἱππότην Βαγιώτην, πρέσβυν ἐν Πιερρού-
πόλει, ἀπεκάλυψε τινὰς ἐκ τῶν κρυφίων λόγων, δι' οὓς ἀπε-
μακρύνετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, τὴν γνώμην του δηλαδὴ
περὶ τοῦ μέλλοντος, ὅπερ παρίστατο αὐτῷ ὑπὸ τὰ μελανώτε-
ρα χρώματα. Προέβλεπε τὸν πόλεμον, ὅστις ἔνεκα τοῦ ἑλλη-
νικοῦ ζητήματος ἐπλησίαζε νὰ ἐκραγῇ, καὶ κατὰ τὸν ὁποῖον,
ὡς ἐνόμιζεν, οἱ σύμμαχοι εὐρίσκοντο εἰς θέσιν ὅλως ἐπιζήμιον.
ἤξευρεν ὅτι ἡ Πύλη θ' ἀντέταττε πρὸς τὸν ῥῶσσον πρέσβυν τὴν
ἀπαίτησιν τῆς ἐκκενώσεως τῶν ἀσιατικῶν φρουρίων, καὶ ὅτι
αὕτη οὔτε εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἐνεπιστεύετο ὅτι εἶχε τὴν διάθεσιν
νὰ τὴν ἐκτελέσῃ, οὔτε εἰς τὰς Δυνάμεις ὅτι εἶχον τὴν ἰσχύν
νὰ τὴν πείσωσιν εἰς τοῦτο. Συνησθάνετο ὅτι ὁ τρόπος καθ' ὃν
ἐσκέπτετο διέφερεν ἀπὸ τὸν τοῦ Κάννιγγος, τοῦ ὁποῦ ἐμάν-
τευσεν τοὺς στοχασμούς καὶ δὲν τοὺς ἐξετίμα. Δὲν ἐπίστευε
δὲ ὅτι ἦτο δυνατόν ν' ἀναγεννηθῇ ἡ Ἑλλάς. Κατ' αὐτὸν τὰ
πάντα ἦσαν σαφῆ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, τόσον δ' ὀλίγη φιλο-
πατρία ὑπῆρχεν αὐτόθι, ὅσον δημοκρατικὸν φρόνημα εἰς τὴν
Λίμνην καὶ τὸ Μεξικόν, καὶ πολιτικὴ ἀνδρεία εἰς τὴν Νεάπο-
λιν καὶ Μαδρίτην. Ἐκτὸς τούτου ἡ φιλοδοξία του τῷ ἐψυθί-
ρizen εἰς τὸ οὖς, ὅτι ἡδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πρεσβείαν τῆς
Πιερρουπόλεως καὶ δι' αὐτῆς νέον εὐρύτερον στάδιον ἐνεργείας.

Ἡ τελευταία ἀγγελία τοῦ Στραγκφόρδου ἐπεδοκιμίσθη
καθ' ὁλοκληρίαν ὑφ' ὅλων τῶν ἀνακτοβουλίων. Ἐνῶ ἐθεώρουν αὐ-
τὴν κυρίως ὥς τι διπλωματικὸν σχοινοβατικὸν πῆδημα, πάντες
ἐπῆλθον εὐχαριστημένοι μὲ τοὺς ἐν αὐτῇ συνεσωρευμένους ψευ-
δεῖς λόγους. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἐχάρη ὅτ' ἐξεφωρτώθη τὰ
ῥωσικά ζητήματα, καὶ ἠλπίζε νὰ ματαιώσῃ τὰ νέα ἐπὶ τῆς
ἐποχῆς του σφατηγήματα τῆς Ῥωσσίας. Ἡ Γαλλία ἠλπίζεν ὅτι
διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ Στραγκφόρδου θὰ ἡνοίγετο στά-
διον εἰς τὸν πρέσβυν της, κόμητα Γκιλλεμινῶτον, καὶ ὅτι θὰ
ἐπαύρουν τὴν ἀρχαίαν λαμπρότητα τῆς ἐπιτρόχης της. Ὁ Κάν-
νιγγος ὤρεχθη πρὸς στιγμὴν ν' ἀναλάβῃ ἀναφανδὸν τὴν διεύθυν-

πιν τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος εὐχαρίστως εἶδεν ὅτι διευκολύνετο νὰ μὴν ἀποδοκιμάσῃ τὸν ἄνδρα, τὸν ὁποῖον ἐναντίον τῆς κατακραυγῆς ὄλων τῶν Ῥώσων εἶχε περιβάλλει ἐν Βερώνῃ διὰ τῆς ἐμπιστοσύνης του. Ἡ Ῥωσικὴ κυβέρνησις ἐδράξατο τῆς ὡς ἐκ τῆς νίκης ταύτης προσγινόμενης αὐτῇ ὠφελείας, τὴν ὅποیان ἀπὸ καρδίας κατεγέλα, καὶ συνεφώνησεν, ἵνα κολακεύσῃ τὴν Ἀγγλίαν, εἰς τοὺς ἐπαίνους οἵτινες ἀπηυθύνοντα πανταχόθεν πρὸς τὸν Στρατάρχον, ὅστις βεβαίως ὀλίγον ἐπλακώθη ἐκ τούτων. Ἐπιστήμως ἐκήρυξεν ἡ Ῥωσσία ὅτι ἦτο ἱκανοποιημένη ἐκ τῶν παραχωρήσεων τῆς Πύλης, καὶ μόνον ἐκ συνηθείας καὶ προνοίας ἐπρόβαλε τὸν ὅρον «μέχρι τινῶν ζητημάτων ἀφορώντων λεπτομερείας καὶ δευτερεύοντα πράγματα». Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἔπεμψε τὸν Σεπτέμβριον τὸν ὑπασπιστὴν του Ὁσσαρόφσκη εἰς Λονδίνον μὲ γράμμα πρὸς τὸν βασιλέα, δι' οὗ παρεκάλει αὐτὸν ν' ἀνταμείψῃ τὰς πρὸς τὴν Εὐρώπην ὑπηρεσίας τοῦ λόρδου Στρατάρχου. Ὁ λόρδος ἀνεδείχθη πατρίκιος, καὶ ὁ Κάννιγγ δια τῶν ἐπαίνων του τῷ ἐνέβαλε τὴν ἐλπίδα περὶ τῆς θέσεως τῆς Πετροπόλεως, εἰς ἣν ἐν τῷ μεταξύ διώρισε τὸν ἀνεψιὸν του Στρατάρχον Κάννιγγα. Ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχος εἶχε προηγουμένως ἐμποιῆσαι τὴν ἐλπίδα ταύτην ἐν τῷ λόρδῳ, καὶ συνεφώνησε μετ' αὐτοῦ συνέντευξιν ἐν Βιέννῃ, δι' ἧς ὁ λόρδος ἔμελλε νὰ διαβῇ, ἅμα ἔφθανεν ὁ διάδοχος του καὶ αὐτὸς ἀνεχώρει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐν τούτοις εἰς τὸ στάδιον τοῦ πολέμου ἔλαβον χώραν σιμ-
βάντα, ἅτινα φλονὲν ἐπετάχονον τὰς ἐνεργείας τῆς Ῥωσικῆς
κυβερνήσεως. Ἡ ἐκστρατεία κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ ἔτους
τούτου διεξήχθη ἀδρανῶς ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν διαμαχομέ-
νων. Οἱ ἐξοπλισμοὶ τῆς Πύλης δὲν ἦσαν μὲν μικροὶ, ἀλλ' ἡ
πολιτικὴ τοῦ Σουλτάνου, ὅστις εἶχε καὶ ἄλλα παρὰ τὰ Ῥω-
σικὰ καὶ ἑλληνικὰ πράγματα, ἅτινα κατὰ τὴν γνώμην του
ἦσαν μᾶλλον κατεπείγοντα, μετεχειρίσθη τοὺς ἐξοπλισμοὺς

τούτους πρὸς ἄλλους συγχρόνως σκοποῦς, περὶ ὧν ἡ πολιτικὴ τῶν ἀνακτοβουλιῶν ὀλίγην εἶχε γνῶσιν, ἢ τὸ πιθανώτερον οὐδὲν ἐγίνωσκεν. Ἐν τῷ νῷ τοῦ Σουλτάνου ἐκυκλοφόρουν τότε τὰ σχέδια, ἅτινα μετ' ὀλίγα ἔτη ἐξεδηλώθησαν κατὰ τρόπον αἵματηρόν, ἡ ἐξόντισις δηλ. τῶν Γενιτσάρων καὶ ἡ πτώσις τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ, τοῦ ὑπατελοῦς ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου, τοῦ ὁποίου τὴν δύνειμιν καὶ τὸ τολμηρὸν καὶ μεγαλεπίβουλον πνεῦμα ἐφοβεῖτο, καὶ ὅστις ἦτο λίαν ἰσχυρὸς ὥστε νὰ τὸν προσβάλλῃ ἀναφανδόν. Μυστικὸς σύμβουλος τοῦ Σουλτάνου εἰς ἀμφοτέρωτα τὰ σχέδια ἦτον ὁ Χοσρέφ-πάσσας, εἰς τὸ ὅποιον ἕνεκα τούτου εἶχεν ἐμπιστευθῇ πρὸ ὀλίγου τὸν στόλον. Ἡδὴ τὸν Ἰανουάριον εἶχεν ἐκδοθῇ μεγαλοπρεπῆς πρόσκλησις πρὸς τὸν Μεχμέτ-Ἀλῆν, περὶ ἧς ὅμως ἐτηρήθη ἄκρα μυστικότης, ὡς ἀνκλᾶθῃ τὴν ἀρχιστρατηγίαν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἧτις κύριον σκοπὸν εἶχε νὰ ἐξαντλήσῃ τὰ χρήματα καὶ τοὺς πολεμικοὺς πόρους τοῦ καὶ νὰ φθέρῃ τὸν τακτικόν του στράτον, ὅστις μετὰ πολυτελεῖς μόχθους καὶ θυσιᾶς εἶχε καταρτισθῇ, ἡ ἐὰν ἐξήρχετο νικητῆς, νὰ διευκολύνῃ διὰ τούτου τὴν εἰσαγωγὴν ὁμοίου τινος διοργανισμοῦ ἐν τῷ κράτει, ὅστις εἶχεν ἐπιφέρει τὴν ἐκθρόνισιν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Σελίμου. Ὁ Νετσιπ-εφένδης, ὁ ἐπιτετραμμένος τοῦ πατ-σᾶ παρὰ τῇ Πύλῃ, ἐστάλη μὲ τὴν πρόσκλησιν ταύτην καὶ μὲ πλούσια τιμητικὰ δῶρα πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν υἱόν του Ἰμβραϊμν. Ὁ Μεχμέτ-Ἀλῆς ὑπεδέχθη πανηγυρικῶς τὸν κομιστὴν τῶν ἐντολῶν τοῦ Σουλτάνου μὲ ὅλα τὰ δαίγματα τῆς ὑποταγῆς εἰς τὴν θέλῃσιν τοῦ κυριάρχου του. Ἐδέχθη δὲ τὴν πρότασιν, ἧτις τὸν διευκόλυνε νὰ διαμορφώσῃ ἀνυπόπτως τὰς κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεις του, καὶ ἀποβαλὼν ὁ ἴδιος τὴν ἀρχιστρατηγίαν, ἐδέχθη αὐτὴν ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ τῷ Ἰβραήμ, καὶ μετεβίβασεν αὐτῷ ἐπισήμως τὴν ὁποίαν ἔλαβε πληρεξουσιότητα. Ὑπεσχέθη δὲ νὰ μετακορίσῃ ἐπὶ ἰδίων πλοίων 20,000 πεζικοῦ, ἐν οἷς 12,000 τακτικῶν στρατευμά-

των καὶ 2,000 ἱππέων καὶ νὰ συντηρῇ τὴν δύναμιν ταύτην ἰδίοις ἀναλώμασι. Πλούσιαι δὲ δωρεαὶ σιτηρῶν ὑπὲρ τῶν ἐν Ἑλλάδι τουρκικῶν φρουρῶν ἐπηκολούθησαν τὴν εὐχάριστον ταύτην διὰ τὸν Σουλτάνον ἀπάντησιν.

Συγχρόνως ἡ Πύλη ἀνέθεσεν εἰς τὸν Δερβίς-Μουσταφᾶν-πασσᾶν τοῦ Βιδδινίου, ὅστις διωρίσθη σερασκιέρης τῆς Ρούμης, τὸν κατὰ ξηρὰν πόλεμον, καὶ διέταξε τοὺς πασσάδας τοῦ Σκουτάρως καὶ τῆς Εὐβοίας νὰ συνεχεστρατεύωσι μετ' αὐτοῦ, ἵν' ἀπειλήσωσι τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Ἐν τῇ πρωτεύουσῃ προστεκλήθησαν οἱ Γενιτσάροι νὰ ἐκστρατεύωσι, καὶ τινες χιλιάδες ἐξ αὐτῶν ἐπεβιβάσθησαν ἐπὶ τοῦ στόλου τοῦ Χοσρέδ, ὅστις συνεκροτεῖτο μόνον ἐξ ἐνὸς τρικρότου, 6 φρεγατῶν καὶ 34 μικροτέρων πλοίων, καὶ ἔπλευσε κατὰ πολλὰς μοίρας τὸν Ἀπρίλιον εἰς τὰν Ἑλλήσποντον καὶ τὴν 1 Μαΐου εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος. Ἡ εἰς τὰ ὕδατα τῶν Πατρῶν ἀπολειφθεῖσα μοῖρα τοῦ στόλου τοῦ καπουδαν-βέη ἀπῆλθε περὶ τὰ μέσα Μαΐου εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἵνα τεθῇ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἰβραϊμ-πασσᾶ, ὅστις ἐν τοῖς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο καταλόγοις τῶν προβιδιασμῶν καὶ βεβιαώσεων τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων ἀνεφέρετο ὡς διοικητῆς τῆς Ἀβυσσινίας καὶ Πελοποννήσου. Ἐν μέρος τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου ἦτον ἤδη περὶ τὰν χρόνον τοῦτον παρὰ τὴν Ῥόδον, καὶ ἐν ἄλλο ἔμπροσθεν τῆς Κρήτης, ἥτις ἐγκαταλειφθεῖσα ὑπὸ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἀνευ συνδρομῆς ἔπεσε, μ' ὅλας τὰς ἐνεργείας τοῦ γενναίου Ἰδραίου Ἐμμανουὴλ Τομπάζη, καθ' ἣν ἐποχὴν ἀλληλεμάχουν τὰ κόμματα ἐν Πελοποννήσῳ, εἰς χεῖρας τῶν Αἰγυπτίων. Ἡ ἀντίστασις τῶν Κρητῶν, διαιρεθέντων ἔνεκα ἐσωτερικῶν ἐρίδων, κατεπνίγη εἰς τὸ αἶμα. Ἡ νῆσος κατεκτήθη χωρίον μετὰ χωρίον, καὶ ἐπὶ τέλους παρεδόθησαν καὶ αὐτὰ τὰ Σφακιὰ, τὸ σπουδαιότερον ἀμυντικὸν μέρος τῆς νήσου, οἱ δὲ Ἕλληνες ἐκτὸς τῶν φρουρίων τῆς Κισσάμου καὶ τοῦ Σελίνου οὐδὲν ἄλλο πλεόν ἄσυχον εἶχον παρὰ τὸ ὑψηλὸν καὶ ἄξενον ὄρος, ὅπερ ὡς ἡ Μάκη ἐν

Πελοποννήσῳ περιεφρόνησε καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς τοὺς στρατοὺς τῶν Τούρκων. Ἡ ἀπώλεια τῆς Κρήτης ἔπρεπε νὰ ἐξυπνήσῃ τοὺς Ἕλληνας, ὥς ποτε τοὺς παλαιοὺς Ἀθηναίους ἡ ἀπώλεια τῆς Μιτυλήνης, ἀλλ' ὅμως ὀλίγην ἐντύπωσιν τοῖς ἐπρόξενησε. Μόνον πλοῖα τινὰ Ἰδραϊκὰ ἔσπευσαν ἐκεῖσε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀπριλίου. Ἐφθασαν δὲ ἐγκαίρως, ἵνα σώσωσι μετακομίσαντα ὀλίγους τινὰς φυγάδας καὶ τὸν ἀρμοστήν Τομπάζην εἰς Πελοπόννησον. Ὁ Χουσεϊν-βέης ἐγκαθιδρύθη ὡς τοποτηρητὴς τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ ἐν τῇ κατακτηθείσῃ Κρήτῃ, ἀφώπλισε τὸν λαόν, παρεχώρησεν ἀμνηστειὰν καὶ ἡλάττωσε τοὺς φόρους.

Εἶδαμεν ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1823 οὐδεμία κυβέρνησις ὑπῆρχεν ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' ὅτι ἐν Κρανιδίῳ, ἐν Ναυπλίῳ καὶ Τριπόλει τὰ δύο κύρια κόμματα, εἰς τὰ ὁποῖα συνετάχθησαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες διὰ τῶν φρονημάτων καὶ συχναῖς διὰ τῶν χειρῶν τῶν, προσεπάθουν νὰ σχηματίσωσι κυβέρνησιν, καὶ ὅτι οἱ φιλέλληνες τῆς Εὐρώπης διενοοῦντο νὰ υποστηρίξωσι τὴν κυβέρνησιν ταύτην, οἷαδὴποτε καὶ ἂν ἦτο, διὰ μεγάλων χρηματικῶν βοηθημάτων καὶ διὰ τῆς βαρύτητος ὀνομάτων τινῶν καὶ ἀρετῶν. Ἀπειρον μόνον ὄμμα ἡδύνατο νὰ ἐκπλαγῇ εἰς τὴν θέαν τῶν κομμάτων, διότι ταῦτα ἐγεννήθησαν κατ' ἀνάγκην ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ἠθικῶν στοιχείων παρὰ τοῖς πρὸς ἐπανάστασιν ἐκθεῖσι λαοῖς. Ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως αὐτῆς ἀνεφύη ἀγὼν τις τῶν νέων καὶ εἰσαγομένων ἡθῶν καὶ πολιτευμάτων κατὰ τῶν ἐγχωρίων καὶ εἰθισμένων, ὅστις εὖρε λίαν εὐφλεκτον ὕλην εἰς τὰ ἀρχαιότερα στοιχεῖα τῆς διχονοίας, τὰ παραχθέντα ἐκ τῆς φυλετικῆς διαφορᾶς, καὶ οὐδέποτε ἐξαλειφθέντα διὰ τῆς κοινῆς θρησκείας καὶ ὑποταγῆς. Αἱ προσπάθειαι τῶν Ἑλλήνων νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τῆς πολιτικῆς μηδαιμνότητος ἔλαβον καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως δύο διευθύνσεις. Ἐπὶ τῆς μιᾶς προέβη ὡς ἀρχηγὸς ὁ Μαυροκορδάτος, ἐπὶ τῆς ἐτέρας ὁδοῦ κυρίως οὐδεμία ἦτο χρεία.

ἀρχηγού· ὅστις ἐπορεύετο αὐτὴν, τὴν ἐπορεύετο αὐτογνωμόνως· καὶ ὅπως τὴν ἐνόει. Τὸ πρῶτον κόμμα ἦτο τὸ ξενικόν, ὅπερ ἤθελε διὰ νόμων καὶ κυβερνητικῶν τύπων εἰλημμένων ἐκ τῆς Εὐρώπης νὰ περιζώσῃ τὸ δέμα καὶ νὰ τὸ συγκρατήσῃ. Ἡ ἐκλούθει δὲ τὰς τάσεις τῆς διηρημένης κοινωνίας ἐν Εὐρώπῃ. Εἰσῆγε δόγματα ἐκ Λονδίνου, Παρισίων, Γαδείρων, Τουρίνου καὶ Νεαπόλεως, ἐκ τῆς ἀρκτέας καὶ μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς, ἐπρόβαλλε τὸν δέκατον ἑννατον αἰῶνα ὡς σημαῖαν του, καὶ ἐπέδωκε τὸ καλούμενον ἀντιπροσωπικὸν πολίτευμα. Τὸ ἕτερον κόμμα ἦτο τὸ ἐγχώριον, ὅπερ ἡργάζετο πεπεισμένον ὅτι πᾶς λαὸς, ὅστις θέλει πράγματι νὰ προοδεύσῃ, ὀφείλει νὰ ἐκβλαστήσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ· ἦτο δὲ τοῦτο τὸ κόμμα τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ πολλῶν προϋχόντων, τὸ κόμμα τῶν πολεμιστῶν καὶ τοῦ λαοῦ. Οὐδεμίαν ἄλλην χρῆσιν τῆς νίκης ἤξευρε κατὰ τὸ παρὸν νὰ κάμνῃ, ἢ νὰ κατακλίνεται ἐπὶ τῆς στρωμνῆς τῶν Τούρκων, καὶ νὰ πράττῃ ὅ,τι καὶ οὗτοι. Ἀλλ' ὁ λαὸς ἠνόει τὸν τρόπον τοῦτον, καὶ δὲν ἠνόει τὸν ξενικόν.

Ἀμφότερα τὰ κόμματα συνεφώνουν ὡς πρὸς τὸ μῖσος κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τὸν πόθον τῆς ἀνεξαρτησίας. Συνεφώνουν ἐπίσης καὶ κατὰ τὴν πρὸς πᾶσαν ξένην ἀνάμιξιν ἀποστροφὴν, ἥτις παρὰ μὲν τῷ ἐνὶ κόμματι ὑπεκρύπτετο κατὰ τὴν χρεῖαν, παρὰ δὲ τῷ ἐτέρῳ ἐξεδηλοῦτο ἀποτόμως. Ἀλλὰ τὸ αἷτιον τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν διαμάχης ἦτον ὄχι μόνον ἡ μορφή τῆς μελλούσης κυβερνήσεως, ἀλλὰ καὶ ἡ κατάληψις τῆς ἐξουσίας καὶ τῶν χρημάτων, καὶ ἡ διαχείρησις αὐτῶν κατὰ τρόπον κάλιον ἀρέσκοντα εἰς ἐκάτερον αὐτῶν.

Τὸ κόμμα τοῦ Μαυρεκορδάτου καὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἀνατραφέντων Ἑλλήνων, εἰς τὸ ὁποῖον συνετάσσοντο οἱ νησιῶται ὡς συνειθισμένοι εἰς τὰ τῆς Εὐρώπης διὰ τῆς καθημερινῆς ἐπιμιξίας αὐτῶν μεθ' ὅλων τῶν παραλλίων καὶ πλοίων, ἐπεκράτησεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1822. Ὑπερτέρει δὲ τοῦ ἐτέρου κατὰ τὴν ἐνότητα, τὴν διακοιτηκὴν ὑπεροχὴν, τὴν

Εὐρωπαϊκὴν ἐπίδειξιν καὶ διὰ τῶν ἐξ Εὐρώπης προερχομένων βοηθημάτων. Τοῦτο μόνον ἀπετείνεται πρὸς τὴν Εὐρώπην. Εἶχε πανταχοῦ ὁπαδοὺς καὶ φίλους, οἵτινες προσεπάθουν νὰ παρίστωσι τὰ πράγματα κατὰ τὰς ἰδέας τοῦ κόμματος, καὶ νὰ καλίστωσιν ὑποκτον πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ βλάψῃ τοὺς Ἕλληνας καὶ ὠφελήσῃ τοὺς Τούρκους. Εἶχε τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ διεγείρῃ τὴν κοινὴν γνώμην ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τοῦ Ταμέσεως μέχρι τοῦ Σηκουάνα, καὶ ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ Νεῦα· ἀνέφλεγε πανταχοῦ διὰ τῶν ἐφημερίδων καὶ συγγραμμάτων τὰς εὐγενεστέρας καρδίας, καὶ ἤνοιγε τὰ κεκλεισμένα βαλάντια· ἡσπάζετο ἀναφανδὸν τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, ὅπερ ἀπῆτει καὶ τὸ συμφέρον αὐτοῦ, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὸν χριστιανισμόν καὶ τοὺς χριστιανοὺς βασιλεῖς, ὡς ὁ ἀμαθὴς πολεμιστὴς ἐν ταῖς φάραξι τοῦ Παρνασσοῦ ἢ εἰς τὰς δασυώδεις ὁδοὺς τοῦ Γερανίου· διὰ τοῦτο παρεδέχετο πᾶν ὅ,τι τὸ πνεῦμα τοῦ νεωτερισμοῦ ἐν Εὐρώπῃ ἐθεώρει ὡς πρόοδον. Ἐπεδίωκεν εἴτε ἀληθῶς εἴτε κατὰ προσποίησιν τὴν ἰσότητά τῶν δικαιομάτων, τὴν κυριερχίαν τοῦ λαοῦ, τὸ γραπτὸν σύνταγμα, τὰς δημοτελεῖς ἐκλογάς, τὴν διηγετὴ ἀλλαγὴν ἐν τοῖς ἀξιώμασι καὶ ταῖς ἀρχαῖς, τὴν δημοσιότητα ἐν τῇ διοικήσει, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, τὰ λαγκασθεριανὰ σχολεῖα, καὶ καθόλου εἶπεῖν πᾶν ὅ,τι οἱ νεωτερισταὶ ἀπὸ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως προσεπάθουν νὰ ὑποκαταστήσωσιν εἰς τὴν παλαιὰν τάξιν τῶν πραγμάτων παρὰ τοῖς βαρυνθεῖσι τὴν εὐημερίαν αὐτῶν λαοῖς. Ἦθελε νὰ μεταφυτεύσῃ πάντα ταῦτα ἄνευ τινὸς προπαρασκευῆς ἐν τῇ χώρᾳ, ἥτις ἐπὶ αἰῶνας εἶχεν ὑποπέσει εἰς βαρβαρότητα, τὴν ὁποίαν αὐτὸ παρίστα ὡς ἀποτροπαιοτάτην. Ἡ τάσις αὕτη, καθ' ὅσον ἐζήτησε νὰ ἐπενεργήσῃ ἐπὶ τῆς Εὐρώπης, ἐπέτυχεν ὁλοσχερῶς τοῦ σκοποῦ αὐτῆς καὶ ἐχορήγησεν εἰς τὸ κόμμα τοῦτο τὰ μέσα, ὧν εἶχεν χρεῖαν πρὸς διακρίκην τῆς ἐξουσίας ἐναντίον τοῦ ἐτέρου κόμματος. Οὐδὲν δὲ ἐζημώθη ἐκ τοῦ ὅτι διάρρήδην καὶ συνεχῶς ἀπῆτει

βασιλέα καὶ μάλιστα ξένον βασιλέα, διότι ἐξέφραζε τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ἀνάγκην, ἐκολάκευε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ λαοῦ καὶ ἐμμένον εἰς τὰ ὅρια τῆς ἀντιπροσωπείας τοῦ λαοῦ δὲν ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς.

Τὸ ἐγγχώριον καὶ κυρίως δημοτικὸν κόμμα περιεῖχεν ἐν ἑαυτῷ τοὺς πλείστους ἐξ ἐκείνων, ὅσοι ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τῶν Τούρκων εἶχον σημασίαν τινὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ, τοὺς παλαιοὺς προὔχοντας τῆς χώρας, τοὺς προεστώτας καὶ Κοτσᾶ-βασίδας, τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς καπιτάνους, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἐσχάτως τοσοῦτον εἶχεν αὐξήσει, ὥστε μόνον ἡ Πελοπόννησος εἶχεν ὑπὲρ τοὺς 70 καὶ πλέον τῶν 200 χιλιάρων, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι μόλις εἶχον πράγματι 50, 20 καὶ 10 ἄνδρας. Οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι ἀγνοοῦντες τὰ δόγματα τῶν ξένων, περιφρονοῦντες τοὺς τύπους τῆς νέας σχολῆς ἐδυσχέραινον μεγάλως, ὅταν ᾤφειλον νὰ ὑποτάσσωνται εἰς νόμους καὶ εἰς ἀνθρώπους, ἐλθόντας ἀμφοτέρους ἐξώθεν, τοὺς ὁποίους οὔτε κατελάμβανον, οὔτ' ἐσέβοντο, οὔτ' ἐφοβοῦντο. Ἐκδιωχθέντων ἅπαξ τῶν Τούρκων ἐκ τῆς χώρας, ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ὡς φυσικοὺς κληρονόμους αὐτῶν, καὶ ἤθελον νὰ ζῶσιν ὡς οὗτοι, νὰ διαπρέπωσι κατὰ τὰ ὅπλα καὶ ἐνδύματα, νὰ φέρωνται ὡς δεσπότες, εἰς οὐδένα νὰ πληρόνωσι καὶ παρὰ πάντων νὰ λαμβάνωσι, νὰ παρὰκᾶθηνται εὐθυμοὶ καὶ ὁμιλιτικοὶ παρὰ τῷ λαῷ, νὰ συμμετέχωσι τῶν εὐθυμιῶν, συνηθειῶν, προλήψεων καὶ πεποιθήσεών του, νὰ ἐννοῶσιν αὐτὸν καὶ νὰ ἐννοῶνται παρ' αὐτοῦ. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἦσαν αὐτόχθονες καὶ τῆς αὐτῆς ζύμης τοῦ λαοῦ, ὅλοι τῶν αἰδῆσαι ἦσαν ἐλληνικαὶ καὶ οὐδεμία κοσμοπολιτικῇ. Ὅλίγον ἐξάλλιζοντο περὶ τῆς ἐπιδοκιμασίας τῶν ἐν Εὐρώπῃ νεωτεριστῶν, περὶ γραπτῶν πολιτευμάτων, λαγκαστεριανῶν σχολείων, συνελύσεων τοῦ λαοῦ καὶ πάντα λῆρον νέου εἶδους δουλείας. Εἶχαν τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Μόνον τὴν ἀρχηγίαν ἐν πολέμῳ ἠνόουν ὡς

ἀναγκαῖον κέντρον, ἀλλὰ καὶ ταύτην οὐχὶ ἐν τῇ τελείᾳ ἐξουσία, ἣν κατὰ τοὺς εὐρωπαϊκοὺς κανονισμοὺς ἔχει πᾶς δεκανεὺς ἐπὶ τοῦ στρατιώτου. Ἐγνωρίζον μόνον τὴν ὀλιγαρχικὴν ἑνωσιν, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἕκαστος ἡδύνατο τῷ ὄντι νὰ εἴπῃ ὅ,τι ὁ μαρκέσιος Πύζας λέγει ὡς ὄνειρον, ὅτι ἦτο μεταξὺ χιλίων βασιλέων εἰς καὶ αὐτὸς βασιλεὺς.

Τὸ κόμμα τοῦτο, συγκροτούμενον ἐξ ἀνδρῶν, οἵτινες κατ' ἰδίαν ἐξεταζόμενοι ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ πολὺ ἰσχυρότεροι καὶ σεβαστότεροι τῶν ἀντιπάλων αὐτῶν, ἦτον ὡς σῶμα ἀσθενές· ἔζη ἀμερμένως, οὐδὲν κέντρον ἐπέδιωκεν, ἀλλὰ καὶ οὐδὲν ἐδύνατο νὰ εὕρῃ. Οἱ ἐνούμενοι σήμερον ἀρχηγοὶ πρὸς κοινὴν τινα ἐπιχείρησιν ἐχωρίζοντο πάλιν τὴν αὖριον. Τὰ προσωπικὰ συμφέροντα, ἡ ἀμοιβαία ἀντιζηλία καὶ δυσπιστία, τὰ οἰκογενειακὰ μίσση καθίσταν ἀδύνατον πᾶσαν μακροτέραν σύμπνοιαν. Ἡ ἀπῆθεια κατήντα μέχρι τοῦ ἐσχάτου στρατιώτου τοῦ σώματος, ὅστις σήμερον μὲν ὑπηρετεῖ τοῦτον, αὖριον δὲ τὸν ἄλλον ὀπλαρχηγόν. Αὐτοῦ ἡ ἀληθὴς προσωπικὴ ἐλευθερία, ὡς ἀρχὴ πανταχοῦ ἐφαρμοζομένη, ὡς ψυχὴ τῶν ἰδεῶν καὶ ἡθῶν· αὐτοῦ τὰ ἡρωϊκὰ χαρακτηριστικὰ τῆς προθυμίας, φιλίας, πίστεως, τὰ ὁποῖα ἄδομεν ἐν τοῖς ἄσμασιν ἡμῶν, καὶ κατὰ τὰ ὁποῖα ἡμεῖς οὐδὲ κἂν μίαν ἡμέραν ἐννοοῦμεν νὰ ζήσωμεν· αὐτοῦ ἡ εὐδαίμων πεποίθησις καὶ ἀμερμινία διὰ τὴν αὖριον· αὐτοῦ αἱ ἀρεταὶ καὶ αἱ κακίαι τῆς νέας Ἑλλάδος· αὐτοῦ καὶ ἡ σπατάλη τῶν δυνάμεων καὶ πόρων, ἡ ἀσχεδίαστος ἐνέργεια καὶ ἀδυναμία ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Τὸ ἄθροισμα τοῦτο τῶν ὀλιγαρχικῶν μονάδων, ἐσφχλμένως μόνον δυνάμενον νὰ ὀνομασθῇ κόμμα, διότι τοῦτο προϋποθέτει ἤδη ὀργανισμόν τινα, ἐπρεπε κατ' ἀνάγκην ὡς ἐκ τῶν ὑφισταμένων σχέσεων νὰ ἐλαττωταὶ τοῦ ἄλλου, ὅπερ πράγματι ἦτο κόμμα, καθ' ὅσον ἐπρόκειτο περὶ τοῦ σχηματισμοῦ του εἰς ἓν ὅλον καὶ περὶ τῆς αὐστάσεως κυβερνήσεως καὶ διοικήσεως. Μόρον εἰς ἀνὴρ ὑπῆρχεν ἐν Ἑλλάδι, ὅστις ἡδύνατο ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ νὰ συμμείξῃ τὰ

ἀρχαῖα στοιχεῖα μετὰ τῶν νέων, καὶ νὰ προλάβῃ τὴν ἀναγκαίαν σύγκρουσιν. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτον ὁ Κωλέττης. Συνεδρίαζεν ἐν τῷ βουλευτικῷ καὶ ἦτο ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. Ἐτείνε τὴν χεῖρα ἐκείθεν μὲν πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον, ἐντεῦθεν δὲ πρὸς τοὺς ὀπλαρχηγούς. Ἀλλ' ἡ διάστασις ἦτον ἐτι λίαν πολύκλαδος, ἡ ἔρις τῶν συμφερόντων λίαν ἰσχυρά, ἡ ἀνάμιξις τῶν εὐρωπαϊκῶν μικροφιλοτιμιῶν λίαν δραστικὴ, ὥστε νὰ κατορθώσῃ τὴν συνδιαλλαγὴν ταύτην, ἡ τούλάχιστον νὰ συγκρατήσῃ τὰ τεμάχια ἐξ ὧν συνίστατο ὁ λαός. Ἐπειδὴ δὲ οἱ προὔχοντες καὶ ἰδίως οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἐκινοῦντο μᾶλλον ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἰδιοτελείας ἢ ὑπὸ φιλοπατρίας, ἤρχισαν ταχέως ν' ἀποτινάσσωσι τὰς ἀλύσεις τῶν θεσμῶν, δι' ὧν ὁ μὲν Μαυροκορδάτος μετ' ἀρχικῆς, ὁ δὲ Κωλέττης μετὰ κολακευτικῆς χειρὸς ἐζήτουν νὰ τοὺς δέσωσι, καὶ ὅτε ἤρχισεν ἤδη νὰ βῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ εὐρωπαϊκὸς καὶ μάλιστα ὁ ἀγγλικὸς χρυσὸς, ἦλθαν τότε εἰς ἐνόπλους διαμάχας πρὸς ἀλλήλους ἕνεκα τῆς διανομῆς τῆς λείας ταύτης.

Ἐκ τούτων λοιπὸν τῶν στοιχείων παρήχθη ἡ κατὰστασις, εἰς ἣν εὐρέθη ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1824. Τὸ εἰς Κρανίδιον καταφυγὸν μέρος τῆς Γερουσίας, ἀνῆκον κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ κόμμα τῶν νήσων καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου, ἀπέρριψε τὰς ἀπατηλὰς περὶ συμφιλίωσης προτάσεις τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ὅπερ κατὰ τὰς δεινὰς ἡμέρας τοῦ πολέμου συνεκροτήθη ἐξ ἀνδρῶν τοῦ ἀντιθέτου κόματος. Ἐπαυσε τὸν Μεταξᾶν, εἰσήγαγεν εἰς ἀνάκρισιν τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην καὶ Σωτήριον Χαράλάμπην, καὶ ἐβίασε διὰ κατηγορίας τὸν Κολοκοτρώνην νὰ παραιτηθῇ. Ἀντὶ δὲ τούτου διώρισε πρόεδρον τοῦ ἐκτελεστικοῦ τὸν Ὑδραῖον Γεώργιον Κουντουριώτην, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ὡς συνέδρον τὸν Σπετσιώτην Παναγιώτην Βύττασιν, ἀνδρας ἀμφοτέρους ἰσχυροὺς καὶ ὁπαδοὺς τοῦ Μαυροκορδάτου, μὴ φέροντας ὅμως τὴν κηλίδαν ξενικῶν ἰδεῶν. Ἐγένοντο προσέτι μέλη τοῦ ἐκτελεστικοῦ ὁ Ἡπειρώτης Κωλέτ-

της, ὁ Ἀέλιος Σπηλιωτάκης καὶ ὁ Ἀχαιοὺς Α. Λόντος διὰ τὴν Πελοπόννησον. Ἡ ὤψω συγκεκροτημένη κυβέρνησις εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτῆς τὰς νήσους καὶ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, τὴν Ἀχαιάν καὶ ἐν μέρος τῆς Ἀρκαδίας διὰ τοῦ Λόντου καὶ Ζαΐμη καὶ τὴν Κόρινθον διὰ τοῦ Νοταρᾶ. Ἡ Ἡλις καὶ ἡ ἀρατῶα Ἑλλάς ἀνφεταλάντευοντο, ἀλλ' ἡ κυβέρνησις εἶχε διὰ τοῦ Κωλέττου τὴν ὑπεροχὴν τῶν ὅπλων, διὰ τοῦ Μαυροκορδάτου τὴν ἐλπίδα τοῦ ἀγγλικοῦ χρυσοῦ καὶ τὴν ὑπόληψιν τῆς ἱκανότητος. Οἱ ἀντίπαλοι κατέχοντες τὸ Ναύπλιον καὶ τὴν Ἀκροκόρινθον, τὴν καρδίαν τῆς Πελοποννήσου καὶ τὰ ὄρη τῆς Μάνης ἡλαττοῦντο ὡς ἔχοντες ἄνδρας, οἵτινες ἀντέπραττον εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ ὅλου. Κατηγοροῦντο δὲ προσέτι ὅτι ἐνήργουν θορυβωδῶς, καὶ ἐχαρακτηρίζοντο ὡς ὄργανα ξένης πολιτικῆς, ἥτις δὲν ἤθελε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο ὀλίγον μὲν ἐπενήργησεν ἐπὶ τῶν αὐτοχθόνων πολὺ δὲ ἐπὶ τῶν ξένων. Αὐτοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀνῆκον καὶ εἰς τὰ δύο ἔθνη, ἡ ἐκκλινον πρὸς αὐτὰ, οἵτινες μετὰ τρία ἔτη ἤθελον ὡς καὶ ἡ Ῥωσσία νὰ καθιερώσῃ διὰ συνθήκης τὴν ἡμιανεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἔπνεον μένεα κατὰ τῶν γερόντων Πετρόβη καὶ Κολοκοτρώνου, τοὺς ὁποίους ἐπυνόμαζον σημαοφόρους τῆς Ῥωσσίας.

Ἡ κυβέρνησις ἡσθάνθη ὅτι ἦτο ἀρκούντως ἰσχυρὰ ἵνα ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν προγεγραμμένων. Ἀπῆλθης νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ ἐξηκολούθησε τὴν ἀνάκρισιν κατὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν. Δώδεκα κατηγορίαι προσήπτοντο αὐτοῖς, ἐν οἷς καὶ ἡ σπατάλη καὶ ὁ σφετερισμὸς τῶν δημοσίων χρημάτων, ἡ πώλησις τῶν ἐν Ναυπλίῳ κυριευθέντων τηλεβόλων καὶ τῶν ἐθνικῶν κτημάτων, καὶ ἡ ἐνοπλος ἐπίθεσις κατὰ τοῦ νομοθετικοῦ σώματος. Ὁ Κολοκοτρώνης ὑπερασπίσθη ἑαυτὸν ἐν τινι σφοδρᾷ ἀπολογητικῇ ἐπιστολῇ, συνήθροισεν ἐν Τριπόλει τριάκοντα πέντε μέλη τοῦ νομοθετικοῦ σώματος, ἅτινα ἦσαν ὁπαδοὶ του, ἀνέδειξε δὲ αὐτῶν πρόεδρον τὸν Ὑψηλάντην, ὅστις μετὰ ματαίαν

ἐπόπειραν νὰ κατορθώσῃ τὴν συνδιαλλαγὴν εἶχε πορευθῇ εἰς Κρανίδιον, καὶ ἀντέταξε κυβέρνησιν κατὰ τῆς κυβερνήσεως. Συγχρόνως συνήθροισεν ἐν Ἀρκαδίᾳ καὶ Ἡλιδι τὰ στίφη του, ἐνίσχυσε τὴν Κόρινθον, καὶ κατέσχε διὰ τοῦ υἱοῦ του τὸ Ναύπλιον, τὸ πρῶτον φρούριον τῆς χώρας. Οἱ Μανιάται κατέβησαν εἰς τὴν Μεσσηνίαν, καὶ προσεπάθησαν νὰ ἐλκύσωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὴν Κοριώνην, ἀλλ' ἀπέτυχον. Ἡ δὲ κυβέρνησις τοῦ Κρανιδίου ἐδημοσίευσε διὰ τῶν προϋχόντων τῶν τριῶν νήσων Ὑδρας Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν διακήρυξιν, λέγουσαν σὺν τοῖς ἄλλοις· «Ἀναγκαζόμεθα ἐπὶ τέλους νὰ λύσωμεν τὴν σιωπὴν. Ἐνῷ ἡμεῖς ἐπὶ τρία ἔτη ἐθυσιάσαμεν τὴν περιουσίαν, τὰ πλοῖα καὶ τὸ αἶμα ἡμῶν, ἵν' ἀντισταθῶμεν κατὰ τῆς φοβερᾶς ναυτικῆς δυνάμεως τῶν Τούρκων καὶ ἄλλων βαρβάρων, συμμορία ληστῶν ἔφερον εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς χώρας ἀταξίαν, διαίρεσιν καὶ ἀνατροπὴν καὶ ἔρριψε τὴν δυστυχῆ Ἑλλάδα εἰς μεγίστην συμφορὰν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἰδιοτελῶν σκοπῶν τῆς, κατεσπατάλευσεν αὐθαιρέτως καὶ ἀσυνειδήτως τὰ δημόσια χρήματα, ἀπεθάρρυνεν ὅλους τοὺς ἀγαθοὺς πολίτας καὶ ἐξεμύκτισε μέχρι μυελοῦ τὸν λαόν, ὥστε οὗτος δυσκόλως θὰ δυνηθῇ νὰ χορηγήσῃ τὰ μέσα πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἐξωτερικῶν καὶ τῶν οὐχ ἥττον ἐπικινδύνων ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν του.» Ἐν τῇ περαιτέρῳ ἐκθέσει τῆς ἀξιοποίνου διαγωγῆς τῶν προγεγραμμένων τούτων κυβερνητῶν ἀπεδίδετο αὐτοῖς, ὅτι ἐλεηλάτησαν τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ὅτι ἐπρόδωκον τὴν δυτικὴν, καὶ οὐδὲν ἔπραξαν ὑπὲρ τοῦ Μεσολογγίου, ὥστε μόνον ἡ ἀνικανότης τῶν πολεμίων καὶ ἡ δριμύτης τοῦ χειμῶνος εἶχον σώσει τὸ προπύργιον τοῦτο τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ κυβέρνησις προσέφερε τὰ χρήματά τῆς, ἵνα στρατολογήσῃ Ῥουμελιώτας καὶ Βουλγάρους πολεμιστάς. Τὸν Μάρτιον οἱ ὀπαδοὶ τῶν προγεγραμμένων, οἵτινες διέφερον πρὸς ἀλλήλους κατὰ τὰς γνώμας καὶ τὰς ἐνεργείας, ἐστενοχωρήθησαν δεινῶς πανταχοῦ. Ὁ υἱὸς τοῦ Κολοκοτρώνου Πάνος καὶ ὁ Ἀνδρέας

Μεταξὺς ἐκλείσθησαν μετ'ὀλίγον ἐντὸς τοῦ Ναυπλίου ὑπὸ τῶν Ὑδραίων καὶ Σπετσιωτῶν. Ἡ κυβέρνησις εἶχε μεταβῆ ἐπὶ πλοίων τοῦ Μικαύλη εἰς τοὺς Μύλους, εἶχε καταλάβει τὸ Ἄργος καὶ ἐγκαταστῆ πρὸ τῆς Πύλης τοῦ Νχυπλίου. Ὁ Ἀκροκόρινθος ἔπαισε τὴν 2 Ἀπριλίου εἰς χεῖράς της διὰ δωροδοκίας. Οἱ Βούλγαροι τοῦ Χατζῆ-Χρήστου καὶ οἱ Πελοποννήσιοι τοῦ Ζαΐμη, Νοταρᾶ καὶ Λόντου ἔφθασαν πρὸ τῆς Τριπόλεως καὶ συνεπλάκησαν ἐκεῖ μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνου, ὅστις, κακῶς βοηθηθεὶς ὑπὸ τοῦ Βέν τῆς Μάνης καὶ ὑπὸ τοῦ Χαραλάμπους ἐξ Ἀρχαδίας, ἠνυχάσθη περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἀπριλίου νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν. Μετὰ ταῦτα ἡ Γερουσία ἀπῆλθεν εἰς Ἄργος, ἐνῶ ἡ κυβέρνησις ἔμενεν ἀκόμη ἐπὶ τῶν πλοίων. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐκδιωχθεὶς ἀλλὰ μὴ ἐξαντλήσας εἰσέτι τὰς δυνάμεις του συνήθροισε πάλιν περὶ τὴν Καρύταιναν σώματά τινα, κατέβη τὸν Μάϊον εἰς αὐτὴν τὴν Τρίπολιν, καὶ ἔστειλε τὸν υἱόν του Ἰωάννην, τὸν ἀνεψιόν του Νικήταν καὶ τὸν γαμβρόν του Κολιοπούλον διὰ τῶν ὁρέων εἰς Ἄργος καὶ Ναύπλιον. Ἐκεῖ ἀντετάχθησαν αὐτοῖς ὁ Χατζῆ-Χρήστος καὶ Μακρυγιάννης. Συνήφθησαν δὲ διάφοροι συμπλοκαὶ, καθ' ἃς αἱ δυνάμεις τῆς κυβερνήσεως ἐνίκησαν πανταχοῦ. Νῦν δὲ ὁ Κολοκοτρώνης ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Ζαΐμη καὶ Λόντου, ἔλαβε χρηματικὰς ἀποζημιώσεις καὶ παρέδωκε τὸ Ναύπλιον. Τὸ ἐν τῇ λιμένι φρούριον Βουρζὶ εἶχεν ἤδη τὴν 5 Ἰουνίου περιέλθει εἰς τὴν κυβέρνησιν διὰ προδοσίας. Τὴν 19 κατέλαβεν αὕτη καὶ τὴν πόλιν αὐτήν. Ἐπρεπε δὲ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτὴν μόνον Πελοποννήσιοι φρουροί. Ἀνεγνωρίσθησαν αἱ περὶ μισθῶν ἀπαιτήσεις τοῦ Πάνου Κολοκοτρώνου. Ἡ κυβέρνησις διώρισε φρούραρχον τὸν Ξυλιώτην Φωτομάραν, καὶ περιεποιήθη πρὸ πάντων τοὺς ὀπλαρχηγούς τῆς Στερεᾶς. Ἐνεκα τούτου πολλοὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτῆς Πελοποννησίων δυσηρεστήθησαν, καὶ μόλις ἔπαυσεν ἡ μία ἔρις, καὶ ἤρχισεν ἡδὴ ἄλλη. Ὁ Ζαΐμης καὶ ὁ Λόντος, κατηγορηθέντες ὅτι προσηνέχθησαν λίαν ἐπιεικῶς

πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην, ὠργίσθησαν καὶ ἀνεχώρησαν ἐκ Παυ-
πλίου. Ἄλλ' ἡ κυβέρνησις μαθαῖσα ὅτι ἔφθασαν ἐκ Λονδίνου
εἰς Ζάκυνθον χρήματα, ὀλίγον ἐφράντισε νὰ συγκατήσῃ τοὺς
ἀπαιτητικούς φίλους της.

Ὁ ἐν Λονδίῳ φιλελληνικὸς σύλλογος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ
ἔτους τούτου ἀνέπτυξε μεγάλην δραστηριότητα, ἵνα σχηματίσῃ
ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν γερμανικῶν συλλόγων σῶμά τι ἀν-
τιστασέως δι' εὐρωπαϊκῶν πόρων εἰς ὅποιονδήποτε μέρος τῆς
Ἑλλάδος, καὶ διὰ τῆς εὐρέσεως δανείου νὰ ἐξασφαλίσῃ τοῖς
Ἕλλησι τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἀγῶνος. Τοῦ Μαυροκορδάτου
τὸ ὄνομα ἰκούετο ἐν Εὐρώπῃ, ὅθεν οἱ ἐπιτετραμμένοι τοῦ συλ-
λόγου ἀπηυθύνθησαν πρὸς τὸ Μεσολόγγιον, καὶ αὐτοσε ἐπέμπον-
το τὰ βοηθήματα. Ὁ λόρδος Βύρων, ὅστις διέτριβεν ἔτι ἐν Κε-
φαλληνίᾳ καὶ εἶχεν ἐγγυηθῇ διὰ 30,000 ταλλήρων πρὸς ἐξ-
σπλισμὸν τοῦ στόλου, ἔφθασε τὴν 5 Ἰανουαρίου εἰς Μεσολόγ-
γιον, καὶ ἐνθουσιῶν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος ἐμίσθωσεν ἀμέσως 600
Σουλιώτας, συνεκέντρωσε τοὺς Γερμανοὺς καὶ ἄλλους φιλέλλη-
νας, ἐσχημάτισε πυροβολικὸν σῶμα, καὶ τῇ βοηθείᾳ ἱκανοῦ
τινος τεχνίτου, τοῦ ἀγγλοῦ Πάρρη, ἐσύστησεν ὀπλοστάσιον καὶ
ἐργοστάσια. Διὰ τῶν χρημάτων αὐτοῦ κατωρθώθη, ὥστε ἤδη
περὶ τὰ τέλη Ἰανουαρίου οἱ ρουμελικῶται ὀπλαρχηγοὶ ἔφθασαν
μέχρι τῆς Ἀρτης, ἐσχημάτισαν φραγμὸν κατὰ τῶν ἐν Ἠπείρῳ
καὶ Ἀθβανίᾳ συναθροισμένων τουρκικῶν στρατευμάτων, καὶ
ἐπέβαλον σεβασμὸν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ κόμματα, ὅστις τυξήσε
τὴν ἰσχὺν τῆς κυβερνήσεως, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριζεν ὁ Μαυρο-
κορδάτος. Ὁ λόρδος παρεσκεύασεν ἐπίθασιν κατὰ τῆς Ναυπά-
κτου, καὶ ἠθέλησε νὰ γείνη ἀρχηγὸς τῶν πρὸς τοῦτο ὀρισμέ-
νων στρατευμάτων. Διὰ τῶν χρημάτων αὐτοῦ ἐφωδιάσθη τὸ Βα-
σιλῆδιον, ὁ προμαχὼν οὗτος τοῦ Μεσολογγίου, καὶ αὕτη ἡ πό-
λις, ἥτις διὰ τῆς ἀντιστάσεώς της μετὰ δύο ἔτη τῷ ἀνιήγειρε
μνημεῖον ἐνδοξότατον. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐμεγαλύνθησαν τὰ
ἐμπόδια, ἅτινα παρενεβάλλοντο εἰς τὰς ἀγαθοτέρας προθέσεις

καὶ προσπαθείας του. Αἱ μεγάλαι χρηματικαὶ θυσίαι του ἐγένων μόνον νέας ἀπαιτήσεις. Περικυκλούμενος ὑπὸ στίφους ἀπατρίδων πολεμιστῶν, τοὺς ὁποίους δὲν ἠδύνато νὰ εὐχαριστήσῃ, ἐξαπατῶμενος ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διὰ νέων πάντοτε ὑποσχέσεων, παρεννοούμενος καὶ βλαπτοζόμενος ὑπὸ τῶν φιλελλήνων, διήγε τὸν βίον ἐν ἀπειλαῖς καὶ ἀπαιτήσεσι καὶ οὐδεμίαν ἐγνωμοσύνην ἔβλεπεν. Ὀλίγου χρόνου εἶχεν ἀνάγκην, ἵνα ἐξυπνήσῃ ἐκ τῶν εὐγενῶν ὀνειροπολημάτων, ἅτινα τὸν εἶχον φέρει εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἅτινα ὑπῆρξαν ἡ ἐσχάτη του πλάνη. Στριγθεὶς εἰς ὑποσχέσεις ἢ εἰς τὴν βαρὺτητα τοῦ ὀνόματός του εἶχεν ἔλθει μετὰ θάρρους φέρων τὰ μέσα του. Ἀλλὰ ταῦτα, ὅσον σημαντικὰ καὶ ἂν ᾔσαν, ὀλίγον ἐθεράπευσαν τὰς ἀνάγκας χώρας ὀλοκλήρου, περιπεπλεγμένης εἰς δεινὸν πόλεμον. Ἐπὶ τοῦ τρόπου οὐδόλως εὗρε πόρους, καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον δὲν ἔλαβε τοιοῦτους. Χιλιάκις εἰς τὸν βίον του θὰ εἶχε λάβει τὴν πείραν, ὅτι οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων μόνον ἐκ συμφέροντος καὶ ματαιότητος πράττουσιν τι, ὀλίγοι δὲ χάριν μιᾶς ιδέας· ἀλλ' ἡ εὐγενὴς καρδιά δυσκόλως πιστεύει τοῦτο. Ἡδὴ τὸν Φεβρουάριον ἡ ψυχὴ του εἶχε βαρέως ἀποκάμει. Οὐδένα εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ ἐνωῶντα αὐτόν. Οἱ Ἕλληνες τὸν ἐθεώρουν σχεδὸν μόνον ὡς βαλάντιον. Ἐπίσης δὲ καὶ οἱ φιλέλληνες, καὶ μάλιστα οἱ συμπατριῶταί του ὡς τοιοῦτον καὶ ὡς ὀχληρὸν ἐμπόδιον. Οἱ πλείστοι αὐτῶν ἐνησχολοῦντο μόνον εἰς ἐρίδας περὶ πρωτείων καὶ εἰς στρατιωτικὰ γυμνάσια, καὶ ἔβλαπτον τοὺς Ἕλληνας καθ' ἑκάστην διὰ τῶν ἀλαζονικῶν προνομίων των. Ἐννόησεν, ἴσως κατὰ πρώτην φορὰν, τί ἀξίζουσιν οἱ πρακτικοὶ ἄνδρες εἰς τὴν διεξαγωγὴν πάσης ὑποθέσεως, ἄνδρες, οἵτινες δὲν θεωροῦν τὰ ρυαρήματα ὡς ἔργα.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλη πηγὴ δυσθυμίας ὑπῆρχε δι' αὐτόν, καὶ αὕτη ἦτον ἡ ἀφρονετέρα πασῶν. Ὁ σύλλογος τοῦ Λονδίνου κινούμενος ἐκ ματαιότητος, ἀνοησίας καὶ ριζοσπαστικῶν ιδεῶν, εἶχεν ἐν τῷ νῶ ὅλως ἄλλοίαν πορείαν, παρ' ἐκείνην εἰς ἣν ὁ Βύ-

ρων ἦτο κατάλληλος. Μετ' ὀλίγον ἀπεδείχθη, ὅτι ἐκ τῶν δύο ἐπιτρόπων αὐτὸς μόνον διὰ τῆς βαρύτητος τοῦ ὀνόματός του ἐπεβλήθη, ἐνῶ ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ ἦτον ὁ ἀγαπητός. Οὗτος στερούμενος ὀρθῆς κρίσεως, καὶ δεσποτικῶς ὦν δημοκράτης, ἐνόμισεν ὅτι ἦτο κεκλημένος νὰ γείνη ὁ ἰδρυτὴς τῆς νέας ἐλληνικῆς δημοκρατίας. Ἦλθε δὲ φέρων μεθ' ἑαυτοῦ κώδικας τῆς Ἑλβετίας καὶ Ἀμερικῆς, τυπογραφικὰ πιστήρια καὶ διδασκαλικὰς μεθόδους, καὶ ἐφαντάσθη νῆ καθοδηγήσῃ τὴν Ἑλλάδα, ὅπου οὐδεὶς ἤξευρε ν' ἀναγινώσκῃ δι' ἐφημερίδων, ἐν αἷς ἐνεφανίσθη ὡς ἔνοπλος καὶ πάντοτε πρόθυμος πολέμιος τοῦ μοναρχικοῦ πολιτεύματος, διὰ λαγκαστεριανῶν σχολείων καὶ ἱερῶν γραφῶν, εἰς τὸν ὅρον, ὃν ὁ Βένθαμ καὶ αὐτὸς ἐπεθύμουν. Ἀντὶ νὰ πολεμῇ ἢ νὰ χορηγῇ τὰ πρὸς πόλεμον μέσα, ἐνόμισεν ὅτι ὤφειλε ν' ἀναθρέψῃ, φωτίσῃ, ὀργανίσῃ καὶ κυβερνήσῃ τὴν Ἑλλάδα. Ἐνόμισεν ὅτι οὐδεὶς ἐγνώριζε κάλλιον αὐτοῦ τὴν χώραν καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Τὰ χρήματα κατήντησαν εἰς τὰς χεῖράς του σπόρος τῆς διχονοίας. Ἡ ἐνέργειά του περιστρέφετο εἰς τὴν σύστασιν ταχυδρομείων εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν εἶχεν ἀνάψει ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, σχολείων, εἰς τὰ ὅποια οὐδεὶς ἐφοίτα, ἐφημερίδων, τὰς ὁποίας ἀμέσως κατεχρήσατο τὸ κομματικὸν πνεῦμα, καὶ πρὸς τούτοις εἰς προφορικὰς διδασχάς, δι' ὧν ὕβριζε καὶ κατηρᾶτο ὅλους τοὺς βασιλεῖς. Τοιοῦτος ἦτον ὁ ἀνὴρ, τὸν ὁποῖον ὁ σύλλογος τοῦ Λονδίνου ἔπεμψε πρὸς τὸν λόρδον ὡς συνεργάτην. Ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ ὅτε μὲν ἀντιπολιτεύετο τὸν λόρδον Βύρωνα καὶ τὸν Μαυροκορδάτον, τοὺς ὁποίους ἐθεώρει ὡς ἀπολυτόφρονες, ὅτε δὲ καὶ αὐτὴν τὴν κυβέρνησιν. Παρασειρόμενος καὶ ἐμπαιζόμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπροξένησε πολλὰ κακὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ μόνον τοῦτο τὸ καλὸν, ὅτι διὰ τῆς ἀφροσύνης καὶ τυφλώσεώς του ἐμετρίασε τὴν κλίσιν πρὸς τὴν ἀναρχίαν, τοῦλάχιστον παρὰ τοῖς ἀρχηγοῖς τοῦ κυβερνητικοῦ κόμματος.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ Φεβρουαρίου ἀπῆλθεν ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ εἰς Ἀθήνας. Νῦν δὲ ὑπῆρχον δύο κέντρα τῆς ἐνεργείας τοῦ Συλλόγου, καὶ ἐγεννήθη ἕρις μεταξύ τῶν δύο ἕνεκα τῶν ἐξ Ἀγγλίας ἀποστελλομένων χρημάτων καὶ βοηθημάτων. Ἐν Ἀθήναις ἤρχεν ὁ Ὀδυσσεύς, ἀνατραφεὶς καὶ εὐνοούμενος ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ τολμηρὸς καὶ πανούργος οὗτος ὀπλαρχηγὸς ταχέως κατενόησε τὰς ἀδυναμίας τοῦ συνταγματάρχου Στάνωπ, καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τὸν μεταχειρισθῇ πρὸς τοὺς σκοποὺς του, τῷ ἐσυγχώρησε τὰς ἐφημερίδας καὶ τὰ σχολεῖά του, καὶ προθύμως τῷ ἐλάλει κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν διδαχῶν του. Ἐντὸς ὀλίγου ὁ Ὀδυσσεύς ἦτο ὁ ἐγκωμιαζόμενος ἀνὴρ, ὁ ἥρως τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας, ὁ ἀρχηγὸς εἰς τὸν ὁποῖον ὁ μὲν σύλλογος ὤφειλε κατὰ τὸ παρὸν νὰ ἐμπιστεύεται τὰ βοηθήματα, ἡ δὲ Ἑλλάς εἰς τὸ μέλλον τὴν τύχην της. Ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεύς χωρὶς κυρίως νὰ συμπράττῃ μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνου, τὸν ὁποῖον μᾶλλον εὐχαρίστως ἐδίλεπεν ἐξαντλούμενον, ἀντεπολιτεύετο τὴν κυβέρνησιν καὶ πρὸ πάντων τὸν Μαυροκορδάτον, τὸν ὁποῖον ἐκ παντὸς τρόπου προσεπάθει νὰ ρίψῃ. Ἐζήτησε νὰ ἐλκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν τὸν λόρδον Βύρωνα διὰ τοῦ Στάνωπ, ὡς εἶχεν ἀποπειραθῇ τοῦτο καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, καὶ ἀφοῦ ἡ ἐπιβρόχὴ τοῦ συνταγματάρχου δὲν ἐξήρκεσεν εἰς τοῦτο, ἐζήτηι ὅτε μὲν ταῦτα, ὅτε δὲ ἐκεῖνα τὰ βοηθήματα ὀπλων, ἀνδρῶν καὶ χρημάτων, ἵνα συντρίψῃ τὸν φιλελληνικὸν πυρῆνα ἐν Μεσολογγίῳ. Τέλος κατὰ τὸν Μάρτιον ἀπεφάσισε νὰ προτείνῃ συνέλευσιν τῶν ὀπλαρχηγῶν, προσεστώτων καὶ πληρεξουσίων ἐν Ἀμφίσσῃ, εἰς τὴν ὁποίαν προσεκάλεσε τὸν τε Μαυροκορδάτον καὶ τὸν λόρδον Βύρωνα. Ἐπρεπε δ' ἐκεῖ νὰ συζητηθῇ ἡ προσεχὴς ἐκστρατεία. Ὁ Στάνωπ συνηγόρησεν ἐμπαιδῶς ὑπὲρ τῆς προτάσεως ταύτης, καὶ ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Βύρων ἐπροσποιήθησαν ὅτι ἐπεθύμουν νὰ ὑπάγωσιν. Ὁ πρῶτος οὐδέποτε εἶχε τὸν σκοπὸν τοῦτον, καὶ ἐνέδωκεν εἰς τὸν ἕτερον μόνον, ἵνα περιποιηθῇ τὴν γνώμην

του, ὅτι ἡ συνέλευσις αὐτὴ θὰ παράσχη τέλος τὴν εὐκαιρίαν πρὸς συνδιαλλαγὴν.

Ἄλλ' ἡ θέσις τοῦ λόρδου Βύρωνος ἐγένετο καθ' ἐκάστην ὀχληροτέρα. Αἱ συχναὶ προσπάθειαι τοῦ νὰ ἐνσπείρωσι δυσπιστίαν μεταξύ αὐτοῦ καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου δὲν ἔμειναν ἄνευ ἐνεργείας. Αἱ ἀπαιτήσεις τῶν Σουλιωτῶν ἦσαν μάλιστα διηνεκῆς. Ἀ-αξίαι καὶ βιοπραγίαι ἐλάμβανον χώραν. Ὁ Καραϊσκάκης, εἰς τῶν δραστηριωτέρων ἀρχηγῶν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, κατέλαβε καὶ αὐτὸ τὸ Βασιλάδιον, καὶ ἠπείλει τὸ Μεσολόγγιον. Ἡ διοργάνωσις τοῦ τακτικοῦ τάγματος δὲν ἐχώρει κατ' εὐχὴν, καὶ ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῆς Ναυπάκτου, ἡ προσφιλεῖς ἰδέα τοῦ Βύρωνος, ἔπρεπε πάντοτε ν' ἀναβάλλεται, καὶ ἀπέβαινε πάντοτε ἀπιθανωτέρα. Εἰς ταῦτα προσετίθετο καὶ ἡ λυπηρὰ θεὰ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων ἐν Πελοποννήσῳ, ἡ αὐξανομένη πειρατεία, ἣτις ἔπρεπε νὰ προσάψῃ αἰσχος καὶ ὄνειδος εἰς τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν, ἡ μισαρὰ καὶ ἀναξία κατὰ χρῆσιν τοῦ τύπου, ὅστις παρίστανε καθ' ἐκάστην ὡς ἐχθροῦ τῆς πατρίδος τοὺς ἄνδρας, ὅσους ἐθεώρει ἀκόμη αἰῶνους καὶ ἱκανοὺς, καὶ τέλος ἡ ἀνοικία τοῦ συνταγματάρχου Στάνωπ, ὅστις περιέφερεν ὡς εἰκόνα· ἀγίων ἐπὶ κονταρίων τὰ ψεῦδη καὶ τὰς βιοπραγίας, δι' ὧν ἡ βαρβαρότης καὶ αὐθαιρεσία συνειθίζουσι νὰ εἰσβάλλωσιν εἰς τὸ οἰκοδόμημα τῆς κοινωνίας. Τὰ συντρίμματα ταῦτα τοῦ ναυαγίου τοῦ κατέθλιβον τὴν ψυχὴν τοῦ καὶ τὴν ἐσύντριβον. Ἀπηλπίσθη σχεδὸν διὰ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Δὲν ᾔθέλησε ν' ἀφήσῃ τὸ Μεσολόγγιον ἵνα μὴ διὰ τοῦτου βλάψῃ αὐτόν. Ἔμεινε καὶ ἀπέθανεν.

Ἡ 9 Ἀπριλίου, ἡμέρα καθ' ἣν εἰδῆσαι περὶ τῆς μονογενοῦς καὶ προσφιλοῦς κόρης τοῦ καὶ ἡ χαροποιὰ ἀγγελία περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἑλληνικοῦ δανείου ἐδρόσισαν πάλιν νεανικῶς κατὰ πρώτην φορὰν μετὰ μακρὸν χρόνον τὴν καρδίαν τοῦ, ἥτο καὶ ἡμέρα, καθ' ἣν τὸ ἐξησθεμισμένον σῶμά του ἔλαβε τὴν πληγὴν τοῦ θανάτου. Ἰσπευσε πάλιν, ὅπερ βαρυνόμενος τὸν

βίον πρὸ πολλοῦ δὲν εἶχε πράξει, βροχὴ τὸν κατέλαβε καθ' ὃ-
δόν, πυρετὸς ἐξεβράχην προσελθὼν ἐκ περιψύξεως, καὶ τὴν 19
ἀπέθανεν.

Ἐπλήρωσε τὴν πλάνην του διὰ τῆς ζωῆς του, ὅχι τὴν πλά-
νην τῶν εὐχῶν του ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, διότι ἐν αὐταῖς οὐ-
δεμία ὑπῆρχεν· ἀλλὰ τὴν τῆς κρίσεώς του περὶ τῶν μέσων,
τὴν τῆς ἐμπιστοσύνης του εἰς τὸν ἐνλουσιασμὸν τῆς ἐποχῆς.
Ἡ καρδία του καὶ τὰ δελφάσματα ἐκείνων, οἵτινες ἤτελον νὰ
μεταχειρισθῶσι τὴν δόξαν του ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνός των, τὸν ἐρ-
ρίψαν εἰς τὴν πλάνην, ἣτι ἡδύνατο τῷ ὄντι αὐτὸς μόνος καὶ
ξένος ὢν ἐν τῇ ἑλληνικῇ χώρᾳ, νὰ κατορθώσῃ ὅ,τι μόνον ὅλων
τῶν Ἑλλήνων ἡ δύναμις, ὁ χρόνος καὶ αἱ εὐνοϊκαὶ περιστάσεις
ἡδύναντο νὰ κατορθώσωσι. Δὲν περιορίσθη εἰς τὰς ἐνεργείας
τῆς εὐκωθίας καὶ εὐχεροῦς μεταιότητος, ἥτις συνήθροζεν
ἐν ταῖς ἀθρόοις χρηματικῆς συνδρομᾶς, καὶ ὑπέβαλλεν ὑπ'
ὄψιν τῶν ἀργῶν ἀνθρώπων τῶν πρωτευουσῶν μας ἐν ταῖς ἐ-
φημερίαις καὶ τοῖς φυλλαδίοις σχέδια περὶ σωτηρίας τῆς Ἑλ-
λάδος. Ἀλλὰ προσέφερε τὸ ὄνομά, τὴν φήμην, τὴν περιουσίαν,
τὴν ζωὴν του. Ἀφοῦ δὲ δὲν ἔλαβε τὴν παρηγορίαν νὰ ἴδῃ τ'
ἀποτελέσματα τῶν θυσιῶν τούτων, καὶ μᾶλλον ἢ ἰδέα τῆς ἀ-
ποτυχίας κατέθλιψε τὴν καρδίαν του, ἡ νέα Ἑλλὰς ὀφείλει νὰ
ἀνακράξῃ πρὸς αὐτὸν εὐγνωμονοῦσα. Ἐμπόδισας, ὥστε ὁ στρό-
βιλος τῆς ἐποχῆς νὰ σύρῃ τὰς φιλελληνικὰς εὐχὰς εἰς τὸ βά-
ραθρον τῶν δημαγωγικῶν ἐνεργειῶν, ἔσωσας αὐτὰς ἐν τῇ καρδίᾳ
τῶν εἰγεναστέρων φίλων τῆς Ἑλλάδος· ἔσωματοποίησας αὐτὰς,
ὥστε ᾔρχισαν νὰ βαρύνωσιν ἐν τῇ στήθῃ τῶν ἀρχηγῶν τῶν
λαῶν, καὶ ἐπατάχυνας τὸν ὀρίσμον αὐτῶν κατὰ τῆς πολεμίας
πολιτικῆς τῶν ἀνακτοβουλίων.

Περὶ τὸν χρόνον ταῦτον συνήχθησαν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Ὀδυσ-
σείας εἰς Ἀμφισσαν. Ἦσαν δὲ μετὰξὺ αὐτῶν ὁ Γούρας, ὅστις
ἐκάθητο ὡς κύριος ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν παρὰ
τὸ πλευρόν τῆς ὥραλός καὶ εὐτόλμου γυναικὸς του, ὁ Πηνου-

ριας και πολλοι πληρεξουσιοι της Στερεας. Ἦλθε δὲ και ὁ Στάνωπ, ὅστις και περ σκοπῶν νὰ μὴν ἀναμιχθῇ εἰς τὰς φατρίας ἐγένετο πρόθυμον ὄργανον τοῦ ἀρχηγοῦ. Αὐτὸς δὲ ὁ Ὀδυσσεὺς μετὰ τοῦ Νέγρη ἐνεφανίσθη περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἀπριλίου. Ὁ Μυυροκορδάτος, προφασισθεὶς τὸν θάνατον τοῦ Βύρωνος και τὴν ἀφίξιν τουρκικῶν πλοίων εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Μεσολογγίου, δὲν ὑπῆγε. Ὡστε τοῦ Ὀδυσσεὺς ὁ σκοπὸς νὰ ὑπαγάγῃ αὐτὸν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του ἐμταϊώθη. Ἐπειδὴ δὲ ἐπιστολὴ τις τοῦ ὀπαδοῦ τοῦ Σοφιανοπούλου πρὸς τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, κατασχεθεῖσα και δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἠδύνατο νὰ τὸν στερήσῃ ταχέως και αὐτοῦ τοῦ Στάνωπ, διότι ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἀπεκάλυπτε τὴν συνεννόησιν τοῦ Ὀδυσσεὺς μετὰ τοῦ κόμματος τοῦ Κολοκοτρώνου, και ἐδείκνυε τὸν Στάνωπα ὡς ὄργανον πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου, τοῦ νὰ κηρύξαι τὸν Μυυροκορδάτον και τὴν κυβέρνησιν ὡς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος, και νὰ σχηματίσῃ μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου, Κολιοπούλου και ἄλλων νέαν κυβέρνησιν. Ἐπειδὴ προσέτι εἶχον φθάσει αἱ 40, 000 λιρῶν στεργινῶν εἰς Ζάκυνθον, οἱ δὲ ἐν Ἀθῶνῃ ἀπεσταλμένοι τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ ν' ἀντιπαραγίῃσιν εἰς τὴν φήμην, ὅτι ἡ Ἀγγλίς ἐσκόπει διὰ τοῦ θαλασίου ν' ἀγοράσῃ δι' ἑαυτὴν ὅλην τὴν Πελοπόννησον, εἶχον ἀναθέσει ἐκ τὸς τοῦ Στάνωπος και τοῦ λόρδου Βύρωνος και εἰς τὸν Λάζαρον Κουντουριώτην ἐξ Ὑδρας, νὰ παραλάβῃσι και παραδώσωσι τὰ χρήματα, οἱ λόγοι οὗτοι, καθὼς και ἡ ἀδυναμία τοῦ φιλικῦ κόμματος ἐν Πελοποννήσῳ, ἐπεισαν τὸν Ὀδυσσεὺ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ σχέδιον. τοῦτο, ὅπερ ἀντίβαινε και εἰς τὰς εὐχὰς τοῦ συνταγματάρχου. Ὑπέβαλε δὲ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς Συνελεύσεως τὸ ζήτημα· τίς εἶναι σήμερον ἡ κυβέρνησις, ἡ τῆς Τριπόλεως ἢ ἡ τοῦ Ἀργους; και τὴν προέτρεψε ν' ἀποφασίσῃ ὑπὲρ τῆς τελευταίας. Ἀπέρριψε δὲ και τὴν πρότασιν τοῦ Σοφιανοπούλου, νὰ βαδίσωσιν εἰς τὸ Ἀργος και νὰ μείνωσιν ἐκεῖ, ἵως οὗ οἱ Πελοποννήσιοι πέμψωσι διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ στρα-

τεύματα πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Στερεᾶς, καὶ ἐπροκάλεσε μα-
κρὰς συζητήσεις περὶ τινος ἰδίου σχεδίου ἐστρατείας, καθ' ἃ
12,000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐμελλον νὰ σταθῶσι
παρὰ τὰ ὅρια, καὶ μέχρι μὲν τοῦ θέρους νὰ ἐμμένωσιν εἰς
ἄμυναν, τὸν δὲ χειμῶνα νὰ μεταβῶσιν εἰς ἐπίθεσιν. Τὸν δὲ ζῶ-
λον ἤθελε νὰ πέμψῃ εἰς τὰ ὕδατα τῶν Ψαρῶν κτλ. Διὰ τοῦ
Στάκωπος ἔλαβεν ἤδη πράγματι τὰ ὀλίγα βοηθήματα, ἅτινα
ὑπῆρχον ἔτι ἐν Μεσολογίᾳ καὶ ἅτινα ὁ λόρδος Βύρων, ἐνόσῃ
ἔην, ἠρνεῖτο νὰ τῷ δώσῃ. Τὸ πυροβολικὸν τάγμα διελύθη, καὶ
τὰ ὑπὸ τοῦ Πάρρυ κατασκευασθέντα τηλεβόλα ἐστάλησαν εἰς
τὸ σπῆλαιον τοῦ Παρνασσοῦ, τὸ ὅποιον ὁ Ὀδυσσεὺς διὰ πᾶν
ἐνδεχόμενον εἶχεν ἐξοπλίσαι καὶ πρᾶξις πρὸς κατοικίαν
του. Ἦλθε δὲ εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς κυβερνήσεως,
καὶ ἀποῦ δὲν ἡδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ καὶ ἐβεβαιώθη ὅτι τὸ δά-
κειον θὰ παραδίδετο εἰς αὐτήν, ἠκολούθησε τὸ παράδειγμα τοῦ
Κολοκοτρώνου καὶ τῶν ἄλλων. Ὑπετάγη, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸ
Καῖπλιον, ἵνα μὴ λείψῃ κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ θησαυροῦ.

Τὸ δάνειον τοῦτο ἐπέτυχε νὰ συνδῶσῃ τὸ χρηματιστήριον
τοῦ Λονδίνου μὲ τὴν πορείαν τῶν πραγμάτων ἐν Ἑλλάδι. Ὁ
φιλελληνισμὸς ἐπράξε τὰ πάντα πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ τὰ χρήμα-
τα ἔδωκεν ἡ φιλοκέρδεια. Οἱ δύο Ἕλληνες ἀπεσταλμένοι,
Ἰωάννης Ὁρλάνδος καὶ Ἀνδρέας Δουριώτης, προστατευόμενοι
καὶ ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Συλλόγου τοῦ Λονδίνου, εἶδον τὰς
τολμηροτέρας αὐτῶν προσδοκίας πραγματοποιουμένας. Ἐν τῷ
ὅκῳ τοῦ λόρδου δημάρχου, ὅπου παρῆσαν ὁ δούξ τοῦ Σουσσέξ
καὶ ὅλα τὰ μέλη τῆς ἀντιπολιτεύσεως, συνήφθη διὰ μιᾶς δά-
κειον ἐξ 800,000 λιρῶν στερλινῶν ἐν μεγάλῃ ἐπιδοκμασίᾳ
πρὸς 59 ἀντὶ 100, καὶ τὴν 26 Μαρτίου ἐστάλη ὁ πλοίαρχος
Βλαγκιέρος φέρων τὴν πρώτην προκαταβολὴν ἐκ 40,000 λιρῶν
εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἤξευραν, τίς κυρίως ἤρχεν ἐν
αὐτῇ, διώρισαν τὸν συνταγματάρχην Γόρδωνα, τὸν λόρδον Βύ-
ρωνα καὶ τὸν Δάξαρν Κουντουριώτην, γνωστὸν ἐν Λονδίνῳ ὡς

ἐμπορὸν πρὸς παραλαβὴν τῶν χρημάτων, καὶ ἐπειδὴ ὁ συνταγματάρχης Γόρδαν δὲν ἦτο τότε ἐν Ἑλλάδι· ἀλλ' ἐν Σικωτία, ἐπεφόρτισαν τὸν συνταγματάρχην Στάνωπα νὰ τὸν ἀναπληρώσῃ. Ἐν τῇ μεταξύ οἱ τρεῖς αὗτοι ἐπίτροποι ὤφειλαν νὰ φροντίσωσι περὶ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἐπικυρώσεων, καὶ νὰ παραλάβωσι καὶ παραδώσωσι τὰ χρήματα. Ἔως τότε δὲ ἔκρεπε ταῦτα νὰ μένωσιν εἰς Ζάκυνθον πρὸς τινὲς ἐμπόρους. Ὁ Βλαγκιέρης ἐφθασεν εἰς Ζάκυνθον τὴν 24 Ἀπριλίου. Ἐμαθεν ἐκεῖ τὸν θάνατον τοῦ Βύρωνος, παρακατέθεσε τὰ χρήματα εἰς χεῖρας τῶν ἐμπόρων Βάρφ καὶ Λογοθέτου, καὶ εἰδοποίησε περὶ τούτου καὶ τοὺς δύο ἄλλους ἐπίτροπους.

Ἡ ἐν Ἀργεὶ ἐδρεύουσα κυβερνήσις δι' ἀποφάσεώς της ἀπὸ 27 Ἀπριλίου ἔ. π. ἐγνωστοποίησε τὴν σύγκλησιν τοῦ δανείου, καὶ συγχρόνως παρεσκευάσθη ὅπως δαπανήσῃ αὐτὸ ἐλευθέρως, ὀρίσασα τὰ χρήματα τοῦ δανείου μόνον διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ παρόντος καὶ μέλλοντος, καὶ ἀποκρύψασα ἀναφανδὸν καὶ διὰ μιᾶς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ παρελθόντος, αἵτινες ἦσαν βέραθρον οὐδέποτε δυνάμενον νὰ πληρωθῇ. Διὰ τοῦ μέτρου δὲ τούτου ἥλκυσε κατὰ τὸ παρὸν πρὸς αὐτὴν ὅλους τοὺς φιλοχρημέτους, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἦτο μέγας.

Ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ ὀλίγων εὐνοῶν τὴν κυβέρνησιν, ἐκλήθη νὰ παραδώσῃ τὰ χρήματα, ἔως οὗ ἀπομαστωθῇ πλήρης ὁμόνοια. ἐν τῇ χώρᾳ καὶ δοθῇ ἀσφάλεια διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν τόκων. Ἐβρίθηντε δὲ τοὺς κυρίους Βάρφ καὶ Λογοθέτην διὰ τῆς εὐθύνης, εἰὰν παρέδιδον τὰ χρήματα πρὶν ἢ διορισθῇ ἄλλος ἐπίτροπος ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος· λόρδου Βύρωνος. Ὁ Μικροκαρδιάς, ἡ κυβέρνησις καὶ ὁ Βλαγκιέρης ἐβίαζον αὐτὸν παριστῶντες ὅτι, ἂν καὶ ὁ χρόνος τοῦ ἔτους ἐπρωχώρησεν, οὐδὲν μέτρον ἐλήφθη μέχρι τῆς ὥρας· κατὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐχθροῦ, ὡς πρὸς δὲ τοὺς ἐσωτερικοὺς αὐτὸν ἄλλο ἐχρεώζετο πλέον παρὰ νὰ ἐνέσυγῃ ἡ κυβέρνησις. Ὁ συνταγματάρχης ἐμίσει τὸν Μικροκαρδιάτον, τοὺς Ὑδραίους καὶ τὸ βουλευτικὸν

σῶμα, διότι τοὺς ὑπώπτευεν ὡς κλίνοντας πρὸς τὴν μοναρχίαν. Ἦθελε τὴν συγχώρευσιν, ὡς τὴν ἀπεκάλει, τῶν κομμάτων καὶ διὰ τοῦτο τὸν μὲν Ὀδυσσεύα ἐν τῷ ἐκτελεστικῷ, τὸν δὲ Ὑψηλάντην πρόεδρον τοῦ βουλευτικῷ, τὸν Κολιόπουλον ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν, καὶ τὸν Νέγγρην κατέχοντα οἰονδήποτε ὑπουργεῖον, διότι ἐθεώρει τοὺς ἄνδρας τούτους ὡς δημοκρατικούς. Ἐπολέμησε καὶ νῦν ἔτι τὴν ιδέαν ἀλλοδαποῦ βασιλέως, τὴν ὅποیان ἀκριβῶς κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἡσπάζετο ὅλος ὁ λαός. Ὁ πρίγκηψ τοῦ Κοβούργου, ὁ δούξ τοῦ Σουσσέξ, ὁ Ἰερώνυμος, ὁ πεπτωκὴς βασιλεὺς τῆς Οὐεστφαλίας, ὁ πρίγκηψ τοῦ Βάσσα καὶ ἄλλοι ἡγεμόνες ἀνεφέροντο καὶ εἶχον ὁπαδοὺς παρὰ τῷ λαῷ. Δὲν ἐφοβῶντο δὲ τόσον τὸν κατώτερον καὶ κακῶς ἐφωδιασμένον πολέμιον, ἂν καὶ ὀλίγας πολεμικὰς δυνάμεις κατ' εὐρωπαϊκὴν ἔννοιαν εἶχον. Ὁ λαὸς ἰδὼς ἐν Πελοποννήσῳ ἐθεώρει ὡς μᾶλλον ἐπιφοβὰ τὰ πάθη τῆς ἀναρχίας, καὶ ἔνεκα τῶν παθῶν τούτων ἐγεννήθη ἡ πεπο(θ)σις, ὅτι οὔτε δημοκρατικὸν οὔτε ὁμοσπονδιακὸν πολίτευμα ἠδύνατο νὰ θεραπεύσῃ τὰ ἐπιβαρύνοντα τὸν λαὸν κακὰ, ἀλλ' ὅτι μόνον τὸ μοναρχικὸν πολίτευμα μὲ βασιλέα ἀμέτοχον ὅλως τῶν κομμάτων ἠδύνατο νὰ παρασχευάσῃ αἰσιώτερον μέλλον. Ὁ Πέτρος Μαυρομήχλης ἦτον ὁ πρῶτος ἀρχηγός, ὅστις ἐξέφραζε διαρρήδην καὶ κατεπειγόντως τὴν εὐχὴν ταύτην, καὶ διὰ τούτου ἐκέκρινε καθ' ὁλοκληρίαν τὴν εὐνοίαν τοῦ λαοῦ· ἀλλ' ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ λοιποὶ ὁπλαρχηγοὶ ἀντέχρουν ἔτι αὐτὴν ἀπατόμως· ἐκτὰ δὲ τούτου οὐδὲν οὐς ὑπῆρχεν ἀκόμη τότε ἐν Εὐρώπῃ, εἰς τὸ ὅποῖον οἱ Ἕλληνες ἠδύνατο νὰ ἀπευθύνωσι τὴν αἴτησιν ταύτην. Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς τὴν συνεμερίζετο, ἂν καὶ ὀλιγώτερον τὴν ἡσθάνετο. Αἱ δὲ νῆσοι τὴν ἠγνόουν.

Ἐνῷ λοιπὸν ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ καὶ οἱ Ἕλληνες διεπραγματεύοντο περὶ τῆς παραδόσεως τῶν 40,000. λιρῶν στερλινῶν, ἡ Ἰονικὴ κυβέρνησις συνεπέειπε τῆς ὑπ' αὐτῆς ἀναγκαιότητος οὐδετερότητος ἐξέδωκε τὴν 19 Ἰουνίου ἀπόφασιν,

δι' ἧς ἀπηγόρευσε τὴν ἐξαγωγὴν χρημάτων. Ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ, διατρίβων τότε ἐν Ζακύνθῳ, ἔλαβε συγχρόνως σχεδὸν διαταγὴν παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ ἀπὸ 19 Μαρτίου, νὰ ἐπιστρέψῃ ἀνυπερθέτως εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ὑπήκουσε, καὶ οὕτως ἔλαβε πέρας ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐνέργειά του.

Ἡ ἀπροσδόκητος βραδύτης τῆς ἀποστολῆς τῶν χρημάτων ἔρριψε τὴν κυβέρνησιν εἰς ὄχι μικρὰν ἀπορίαν. Οὐδὲν πλοῖον ἐκινεῖτο ἐν Ὑδρᾷ καὶ Σπέτσαις. Ὅλα ἦσαν ἔτοιμα, ἀλλ' ἐπερίμεναν προκαταβολάς. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐπέτυχε τῇ μεσιτείᾳ τοῦ Στάνωπος μικρὰν τινα προκαταβολήν, καὶ ἀπηλλάγη τῶν Σουλωτῶν. Τοὺς ἔπεμψε δὲ ὑπὸ τὸν Κώσταν Βότσαρην εἰς τὴν Κυλλήνην, ἵνα χαλινῶσι τὴν φρουρὰν τῶν Πατρῶν, ἥτις εἶχε πρὸ ὀλίγου λεηλατήσῃ τὴν Γαστούνην. Κατ' ὥρθωσεν προσέτι νὰ πείσῃ Ἀκαρνᾶνάς τινας ὀπλαρχηγούς, τὸν Τσόγκαν, Μακρῆν, Φάγκον καὶ Στουρνάρην νὰ ἀπέλθωσι κατὰ τῆς Ἀρτας, καὶ νὰ συναθροίσῃ τὸν μὲν Καραῖσκον καὶ Καραῖσκάκην εἰς τὸ ὑπὲρ τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχιοῦ ὄρος, τὸν δὲ Τσαβέλλαν εἰς τὰ στενὰ τῆς Δωρίδος καὶ Φωκίδος. Οὐδεὶς ἐφάνετο ὅτι σπουδαίως ἐπεχείρει τὰς προετοιμασίας τῆς ἐκστρατείας ἐξαίρεσι τῶν ὀλίγων φιλελλήνων, τῶν ὁποίων τὴν ἀνήσυχον δραστηριότητα οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν γελοίαν καὶ ὀχληράν. Οἱ ἰσχυρότεροι εἶχον ἀρκοῦσαν ἀσχολίαν, ἵνα ἀντικρούωσι τοὺς πλησίον ἐχθρούς των. Ὅλοι δὲ ἐπανεπαύοντο εἰς τὴν τύχην καὶ εἰς τὴν ἀνικανότητα τῶν Τούρκων.

Οἱ Τρῶες οὐδὲν ἐπραΐαν κατὰ ξηρὰν ἵνα ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς παραλυσίας τῶν ἐναντίων των. Ἐν Πάτρας ἔμενον 2,500 πεζοὶ ἄνδρες καὶ 500 ἵπποι· ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Ῥίου 2,000 ἀνδρῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ Γιουσούφ-πασσᾶς. Ἐπὶ δὲ τῆς βρουμелиτικῆς παραλίας, ἐν Ναυπάκτῳ καὶ ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Ἀντιφρύου ὑπῆρχον διανεμημένοι 2,500 ἀνδρῶν περίπου, ἐν οἷς 1,800 Ἀλβανοὶ ὑπὸ τὸν Ἰσλάμ-βέην. Ἐν Πρεβέζῃ, Ἀρτῇ καὶ Ἰωαννίνῳ· ὁ Ὀμέρ-πασσᾶς, ὅστις ἠδυνάτει νὰ καταβάλλῃ σπουδαίας

προσπαθείας ἕνεκα τῶν προσωπικῶν του ἐρίδων πρὸς ἄλλους Ἀλβανούς καὶ Ἑπειώτας ἀρχηγούς, καὶ τῆς δυσημάντου θέσεώς του πρὸς τὴν Πύλην, καὶ ὁ Ἰσμαῆλ-πασσᾶς συνήθροισαν δέκα ἕως δώδεκα χιλιάδας Ἀλβανῶν. Ἀλλ' ὁ νέος σερασκιέρης τῆς Ρούμελης δὲν ἐκινεῖτο, καὶ οἱ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοί, Ῥάγκος, Τσόγκα, Νότης Βότσαρης καὶ ἄλλοι ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι ἔμενον κύριοι τῶν ὁρέων.

Ὁ στόλος δὲν ἦτο τόσο ἀδρανής· οὗτος διευθύνθη ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς τὴν Εὐβοίαν, καὶ ἐκεῖ ἀπεβίβασε τροφὰς καὶ πολεμεφόδια, ἔπειτα παρέλαβεν 6,000 Ἀλβανῶν ἐκ Θεσσαλονίκης, καὶ τὸν Ἰούνιον ἐφάνη ἐμπροσθεν τῆς Μιτυλήνης, ὅθεν ἔλαβεν ἐκ δευτέρου στρατεύματα καὶ συνήθροισε πολλὰ φορητὰ πλοῖα. Ἐπειδὴ δὲ συγχρόνως ἐχύθησαν εἰς τὸν Τεσμεν καὶ τὴν Νέαν Σχάλαν πολλαὶ χιλιάδες μικρασιατῶν Τούρκων, τὰ Ψαρά καὶ ἡ Σάμος ἐφοβοῦντο ἐπιθεσιν. Ἰδίως δὲ τὰ Ψαρά, τὸ πρῶτον προπύργιον τῶν Ἑλλήνων, κατοικοῦμενα ὑπὸ 26,000 ψυχῶν, ὀλίγον ἐλαττούμενα τῆς Τῆρας κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων, τὴν δεξιότητα καὶ τόλμην τῶν ναυτῶν, ὄντα ὀχληρότερα ταύτης εἰς τοὺς Τούρκους ἕνεκα τῆς θέσεώς των πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Ἀσίας, ἀπὸ πολλοῦ προσδοκῶντα τὴν ἐπίθεσιν, εἶχον περιζῶσει τὰ παράλια των μὲ πυροβολοστάσια, περικαρκάσει τὰ ὑψώματα καὶ τὰ μοναστήρια, καὶ προσεπάθησαν νὰ προφυλάξωσι τὸν λιμένα των. Διετήρουν δὲ 1,200 Ἀλβανούς ὑπομισθίους· τὰ πλοῖα των ἦσαν ὠραιότατα καὶ ταχύτατα, καὶ ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ὀπλισμένα· ἐδέσποζον δὲ τοῦ εἰς Σμύρνην καὶ Ἑλλησπόντον πλοῦ, καὶ πρὸ ὀλίγων μηνῶν εἶχον ἀπειλήσει νὰ καταστρέψωσι τὴν μεγάλην ἐκείνην ἐμπορικὴν πόλιν, καὶ ἀποκριθῇ εἰς τὰς παραστάσεις τῶν Εὐρωπαίων προξένων μετὰ τόνου ἀλαζονικοῦ. «Ἐὰν ἡ Σμύρνη θέλῃ νὰ μένῃ ἀσφαλῆς, ὀφείλει ν' ἀγοράσῃ τὴν ἐλευθερίαν της καὶ νὰ πληρὸν φόρον εἰς τὰ Ψαρά καὶ τὴν Ἑλλάδα». Ἦδη δὲ ὁ καπουδᾶγ-πασσᾶς ἐκ Μιτυλήνης προσεκάλεσεν αὐτὰ τρεῖς νὰ ὑποταχῶσι, καὶ ἀφοῦ

ἐκάστοτε ἀπήντησαν ἀρνητικῶς· καὶ ἀπέρριψαν καὶ αὐτὴν τὴν πρῶτασιν τοῦ ν' ἀναχωρήσωσιν ἐλευθέρως αἱ γυναῖκες, τὰ παιδιά καὶ οἱ γέροντες, ὁ τουρκικὸς στόλος συγκροτούμενος ἐξ 1 πλοίου τῆς γραμμῆς, 7 φρεγατῶν, 10 κορβετῶν καὶ πολλῶν μικροτέρων πολεμικῶν πλοίων, οἷον βρικκίων, γολεττῶν, κανονιοφόρων σαλουπῶν καὶ ἀβαθῶν φορτηγῶν, καὶ φέρων 14,000 στρατευμάτων τῆς ξηρᾶς ἐξεκίνησε τὴν 3 Ἰουλίου μὲ ἐλαφρὸν βορρᾶν, περιέκλεισε τὴν νῆσον, καὶ ἐνῶ πλοῖά τινα πολεμικὰ διεύθυνον τὸ πῦρ αὐτῶν κατὰ τῆς πόλεως καὶ τοῦ λιμένος, τὰ φορτηγὰ ἀπεβίβασαν στρατὸν ἐπὶ τινος ἀμμόδους γλῶσσης τῆς γῆς κατὰ τὸ ἀρκτικὸν μέρος τῆς νήσου. Ἀσθενὲς τι πυρβολοστασίον ἐκεῖ ὀλίγον ἀντέσχεν. Οἱ ὑπερασπιζόμενοι αὐτὸ ἐφυγον εἰς τὰ ὑψώματα. Ὁ χειμαρρὸς τῶν Τούρκων ἀνέβη, καὶ ἐντὸς δύο ὥρῶν ἐκυρίευσαν τὰ ὑψώματα ταῦτα καὶ πολλὰ ὠχυρωμένα μοναστήρια. Ἐπειτα ἐχύθησαν κάτω εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἦλθον εἰς τὰ ὀπίσθια τῶν παρχλίων πυρβολοστασίων. Τρόμος, σύγχυσις, ἀπελπισία ἀντιστάσεως ὤθησαν ἀμέσως τοὺς πλείστους τῶν κατοίκων τῆς πόλεως εἰς τὸν λιμένα· δεκαεπενέα ψαριανὰ βρικκία ἀνύψωσαν ἐν τάχει τὰ ιστία καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, καταδιωκόμενα ὑπὸ πολλῶν τουρκικῶν φρεγαττῶν. Ἐνῶ δὲ οἱ προεστώτες καὶ εὐφοροὶ τῆς νήσου, οἵτινες ἦσαν ἐπὶ τῶν πλοίων τούτων, ἐγκατέλειπον τοὺς συμπολίτας των, γυναῖκες, παιδιά, ἄνδρες, γέροντες καὶ νέοι ἐρρίφθησαν εἰς ὅλα τὰ ἐν τῷ λιμένι εὐρισκόμενα ἔτι πλοιάρια, λέμβους, ἐμπορικὰ καὶ πολεμικὰ πλοῖα, ἀλλ' ἄλλοι μὲν ἕνεκα τῆς ὑπερπληρώσεως ἐβυθίσθησαν, ἄλλοι δὲ συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ ἐν βραχεὶ ἡ θάλασσα ἐκαλύφθη μὲ τὰ πτώματα τῶν δυστυχῶν τούτων. Εἰς μάτην ὁ μέγας ναύαρχος διέταξε νὰ παύσῃ ἡ αἰματοχυσία καὶ νὰ φεισθῶσι τοὺς ἀόπλους· εἰς μάτην προσέφερε 500 γρόσια δι' ἕκαστον αἰχμάλωτον. Ἦτο πολὺ ἀργά. Ἡ ὀργὴ τοῦ ἕνεκα τῆς ἀλαζονίης τῶν Ψαριανῶν ἡρεθισμένου Μουσουλμάνου οὐδένα περιορισμὸν ἠνείχετο.

Ὅλαι αἱ ὁμότητες τῆς Χίου ἐπανελήφθησαν ἐπὶ τῆς αὐτοῦ καὶ ταύτης γειτονικῆς νήσου. Ἡ γαλλικὴ κορβέττα Ἰσις, ἥτις τυχαίως εὗρέθη κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην εἰς τὰ ὕδατα τῶν Ψαρῶν διευθυρομένη ἐκ Ναυπλίου εἰς Σμύρνην, παρέλαβεν 152 ἐκ τῶν δυστυχῶν τούτων, πρὶν ἢ πέσωσιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ἄλλοι δὲ διέφυγον ἐπὶ ἄλλων πλοίων.

Ἐπελθούσης τῆς νυκτὸς χιλιάδες πτωμάτων ἐκάλυπτον τὸν λιμένα, τὴν πόλιν καὶ τὴν νήσον. Τὰ πλοῖα τῶν Τούρκων ὑπερεπληρώθησαν μὲ αἰχμαλώτους γυναῖκας καὶ παῖδια 200 κανόνια καὶ 110 φαριανὰ πλοῖα ἔπεσαν εἰς χεῖράς των. Ἡ πόλις, τὰ ναυπήγιά μὲ τρεῖς μεγάλας κορβέττας, τῶν ὁποίων ἡ ναυπηγία δὲν εἶχεν ἔτι περατωθῆ, καὶ τὰ ἐν τῇ νήσῳ ὑπάρχοντα οἰκοδομήματα ἐπορπολοῦντο, ἡ ἐκάπνιζον ἐκ τῶν ἐρικυλίων των. Μόνον τὸ Παλαιόκαστρον καὶ ἡ Μονὴ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἀντεῖχον εἰσέτι. Ὑπερεπληρωθέντα δὲ ἀνθρώπων ἀνέφωσαν τὴν ἐπομένην πρωΐαν τὴν λευκὴν σημαίαν, ἃν καὶ εἰς μάτην τὸ πρῶτον ἔπεσε διαρκούσης τῆς ἡμέρας, τὸ ἕτερον ὑπερασπίσθη μέχρι τῆς ἐσπέρας, ὅπου ὁ Δοσιήτριος Βρατςάκος, τοῦ ὁποῦ τοῦ ὀνόμα ἡ νέα Ἑλλάς ὀφείλει ὡ ἀναγράφῃ μεταξὺ τῶν νέων ἡρώων τῆς, καθ' ἣν στιγμὴν ἐξεπολιορκεῖτο πανταχόθεν, ἔρριψε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, καὶ ἔθαψε νικητὰς καὶ ἡττημένους ὑπὲρ τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ πτώμα ὑπὸ τὰ ἐρίπεια.

Οὐρίος ἄνεμος ἔφερε τὰ ἐκ τῆς καταστροφῆς διαφυγόντα πλοῖα εἰς Τήνον καὶ Σύρον, καὶ πολλὰ ἐξ αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ τὸ βραχίον Δεωνίδας τοῦ πλοιάρχου Ἀποστόλου, ἥδη τὴν 5 εἰς Ἰδρην. Ἡ ἀπώλεια τῆς ἀδελφῆς νήσου, ἡ τρομερὰ καταστροφή αὐτῆς παρώξυνε τοὺς Ἰδρυαῖους εἰς ἀπόφασιν ἀνάλογον πρὸς τὸ δυστύχημα τοῦτο. Ἐλησμόνησαν δὲ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τὸ δάνειον καὶ τὰς ἀπαιτήσεις των. Ἡδὴ τὴν ἐπομένην ἡμέραν 30 πλοῖα, ἐν οἷς 10 Ψαριανὰ, ἀνήχθησαν ὑπὸ τὸν Μαυρούλην εἰς τὸ πέλαγος, ἔδραμαν εἰς Σάμον, ὅπου ἤξευρον ὅτι ὑπάρχον ἀλβανικὰ καὶ ἄλλα στρατεύματα τῆς ξηρᾶς ἔλαβαν

2,000 ἐξ αὐτῶν, ἐφάνησαν τὴν 16 τὸ ἐσπέρας ἔμπροσθεν τῶν Ψαρῶν, ὅπου εὗρον 30 περίπου τουρκικὰ φορτηγὰ καὶ κανονιοφόρους σαλούπας καὶ 800 ἄνδρας ἐπὶ τῆς νήσου. Ὁ καπουδάν-πασσᾶς εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς Μιτυλήνην, ἀφήσας μόνον δισχιλίους περίπου ἄνδρας ἐπὶ τῶν Ψαρῶν, οἵτινες κατὰ τὰς ἐπομένους ἡμέρας, ἀφοῦ κατέστρεψαν τὰ περιτειχίσματα καὶ ἐπεβίβασαν ἐπὶ πλοίων τὰ λάφυρα, ἡλαττώθησαν μέχρι τοῦ ῥηθέντος ἀριθμοῦ. Τὰ στρατεύματα τοῦ Μιαούλη ἀπεβιβάσθησαν ἀμέσως εἰς τὴν ξηρὰν, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἐν τοῖς ἐναπολειφθεῖσι χαρὰκώμασι ἀμυνομένων Τούρκων, ἐφόνευσαν πάντας ὅσοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ σωθῶσιν εἰς τὰ πλοῖα, καὶ κατέστρεψαν τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος καὶ παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Βολισσοῦ τῆς Χίου, ὅπου εἶχον καταφύγει. Τὴν 19 οἱ Ἕλληνες ὀπισθοδρόμησαν ἐνώπιον τοῦ στόλου τοῦ καπουδάν-πασσᾶ, ὅστις καὶ τοι βραδέως εἶχε σπεύσει πρὸς σωτηρίαν τῆς φρουρᾶς. Νῦν δὲ οἱ Τούρκοι κατεδάφισαν τὰ τελευταῖα τεῖχη τῶν οἰκοδομῶν, ἃς εἶχεν ἕως τότε φεισθῇ τὸ πῦρ, κατέχωσαν τὸν λιμένα καὶ ἐπέστρεψαν αὐθις εἰς Μιτυλήνην.

Τοιαύτην φοβερὰν τιμωρίαν ἔπαθον τὰ Ψαρά. Ὅμοια δὲ τις περιεμένετο καθ' ἐκάστην καὶ κατὰ τῆς Σάμου. Διαβρῆδην ἀνήγγελε τοῦτο ὁ καπουδάν-πασσᾶς. Προσεκάλεσαν ἤδη τὴν νῆσον νὰ ὑποταχθῇ, καὶ 30,000 ἀνδρῶν συνθηροισμένοι εἰς τὴν Νέαν Σάλαν ἐκαρὰδόκουν ἀνυπομόνως τὴν εὐακρίαν, νὰ ἐκτελέσωσι τὰς διαταγὰς του. Πρὸ τῶν Ψαρῶν εἶχεν ἤδη πάθει ἡ νῆσος Κᾶσος ὁμοίαν συμφορὰν ὑπὸ τῆς παρὰ τὴν Ρόδον ναυλοχούσης μοίρας τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου. Οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων τῆς Κᾶσου, γνωστοὶ πρὸ πολλοῦ ὡς αὐθαδέστατοι καὶ ἐπικινδυνώτατοι πειραταὶ ἐφονεύθησαν, καὶ ὀλίγαι μόνον ἑκατοντάδες αὐτῶν ἠχμαλωτίσθησαν. Εἴκοσι φορτία ναυπηγικῆς ξυλείας, μεγάλαι προμήθειαι διαφόρων ἐμπυρευμάτων, 13 ἔωπλισμένα καὶ 40 ἄλλα πλοῖα ἐλαφαραγωγήθησαν. Ἡ Κάρπα-

θος, Σύμη, Ἐπισκοπία καὶ ἄλλαι νῆσοι γειτονικαὶ δὲν ἐτόλμησαν ἂν ἀντισταθῶσι. Τὴν 16 Ἰουνίου ἐξέπλευσε καὶ ὁ στόλος τοῦ Ἰβραήμου ἐξ Ἀλεξανδρείας καὶ ἠνώθη μὲ τὴν μοῖραν τῆς Ῥόδου εἰς τὸν κόλπον τῆς Μαρμαρίτσας. Ὁ στόλος οὗτος συνεκροτεῖτο ἐξ ἑννέα φρεγατῶν, 14 κωρυβειῶν, 40 βρικκιῶν καὶ γολετῶν καὶ ἐκ πλειόνων ἢ 200 φορτηγῶν, ἅτινα ἔφερον 16,000 τακτικοῦ πεζικοῦ καὶ 2,500 ἵππικοῦ. Ἡ Ὑδρα ἔτρεμε, διότι ἐλέγετο ὅτι ὁ στόλος οὗτος ἐμελλε νὰ ἐπιτεθῇ πρῶτον κατ' αὐτῆς.

Τοσοῦτο θυελλώδης ἦτον ὁ οὐρανὸς ὑπεράνω τῶν ἐλληνικῶν θαλασσῶν. Κάλλιον, ἀλλ' οὐχ ἥττον ἀπειλητικῶς, εἶχον τὰ κατὰ ξηράν. Ὁ Δερβίς-πασσᾶ τοῦ Βιδδινίου εἶχεν ἐπὶ τέλους ὁδηγήσει 12,000 ἀνδρῶν ἐκ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ συνηγμένων στρατευμάτων εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχιοῦ, καὶ ἐπροχώρησε τὸν Ἰούλιον ὑπὲρ τὸ ὄρος τῆς Οἴτης διὰ τῆς πρὸς τὴν Ἀμφισσαν ὁδοῦ. Ὁ σκοπὸς τοῦ ἦτο νὰ ἐγκατασταθῇ παρὰ τὸν κορινθιακὸν κόλπον, νὰ βοηθήσῃ τὸν πασσᾶν τῆς Εὐβοίας, ὅστις ἠπέλπει τὰς Ἀθήνας, καὶ νὰ χωρίσῃ τὴν ἀνατολικὴν ἀπὸ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος. Εἶχεν ἤδη φθάσει εἰς τὸ χάνι τῆς Γραβιάς καὶ εἰσεχώρησεν εἰς τὸ ὄρος, δι' οὗ διέρχεται ἡ εἰς Ἀμφισσαν ὁδός, ὅτε εὔρε ταύτην πεφραγμένην διὰ δένδρων, καὶ προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ Πανουριᾶ, Παναγιώτου Νοταρᾶ καὶ Τσαβέλλα, οἵτινες εἶχον 1000 περίπου ἄνδρας, τοποθετημένους ὀπισθεν λιθίνων χαρκαμάτων. Τὸ ἵππικὸν ἐγένετο ἐμπόδιον εἰς τοὺς Τούρκους ἐν τοῖς στενοπόροις· ἐπολέμησαν δὲ μειονεκτοῦντες μεγάλως ὡς ἐκ τοῦ τόπου, καὶ περικυκλωθέντες ἀπροσδοκῶτως ὑπὸ τινος σώματος Ἑλλήνων, οἵτινες κατέβησαν ἐκ τοῦ Παρνασσοῦ, ἐδιάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι μέχρι τῆς Γραβιάς, ἀφέντες ὀπίσω ὑπὲρ τὰς 2,000 πτωμάτων, πολλὰς σηκίας, πυροβόλα καὶ πολλὰ σκεύη. Εἰς τὴν Γραβιὰν ἔμειναν μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου ἐνισχυθέντες ὑπὸ παρακολουθούντων Ἀλβανῶν· ἔπειτα δὲ ἀπῆλθον. Οἱ Ἕλληνες τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τῆς Θεσ-

σαλικῆς πεδιάδος, ἔπειτα ἐπέστρεψαν πάλιν εἰς τὸ ὄρος τῆς Οἰτῆς καὶ τὸν Παρνασσὸν καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Ὁ πασσᾶς τῆς Εὐβοίης στρατοπεδεύων παρὰ τὸν Ἰκρωπὸν εἶχεν ἀντίπαλον τὸν Γούραν, καὶ ἐπολέμησε μετ' αὐτοῦ ἐπιζημίως ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Καπανδριτίου καὶ Μαραθῶνος· ἔφθασε δὲ τὸν Αὐγούστον εἰς Ἀθήνας, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι εἶχον φύγει εἰς Σαλαμίνα, ἀλλ' ἐγκαταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ στρασκιέρου ἠναγκάσθη κατὰ τὸ φθινόπωρον νὰ ὑποχωρήσῃ.

Οὕτως ἡ Στερεὰ ἀπέκρουσε καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τοὺς πολεμίους, διότι εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ἐκτός τινων ἐπιδρομῶν οὐδὲν ἄλλο συνέβη. Ὁ Ὀμέρ-Βριώνης εἶχε πλησιάζει τὸν Αὐγούστον εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν μετὰ 5,000 περίπου Ἀρναουτῶν. Ἐσχήνωσεν εἰς τοὺς ὠραίους ἀγρούς τοῦ ἀρχαίου ἀμφιλουχικοῦ Ἀργούς, ἐνῶ ὁ Μαυροκορδάτος μετὰ τοῦ Τσόγκα, Ράγκου, Στουρνάρη, Ἀνδρέου Ἰσκου, Λιακατὰ καὶ ἄλλων ὀπλαρχηγῶν κατέλαβε τοὺς κρημνοὺς τοῦ Μικρυνόρου καὶ τὰ ἐρείπια τῆς Αἰμείρας. Ἀλλ' οἱ μὲν Τούρκοι δὲν ἐσκόπουν σπουδαίως νὰ ἐπιτεθῶσιν, οἱ δὲ Ἕλληνες μόνον πρὸς ἀμυναν εἶχον δυνάμεις. Ὅθεν τὸ φθινόπωρον ἀμφότερα τὰ μέρη ἀπεχώρησαν ἀνενοχλήτως.

Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις τῆς Εὐρώπης δὲν νύχα-ριστήθησαν εἰς τὴν εἰδήσιν τῆς πτώσεως τῶν Ψαρῶν, διότι ἐφοβοῦντο μήπως ἡ Πύλη ἐνθάρρυνόμενη ἐκ τῆς νίκης ταύτης παραφερθῇ· ἀλλ' αὕτη ἔμεινεν οἷα ἦτο καὶ πρότερον. Ἦρισε 1000 Βεσλίδας διὰ τὴν Βλαχίαν καὶ διέταξε τοὺς λοιποὺς ν' ἀποχωρήσωσιν ἐκεῖθεν. Ἐν Μολδαίᾳ ἐβράδυνε νὰ γείνη τὸ αὐτὸ, διότι ὁ Ὀσποδάρης Στούρζας, ἵνα κολακεύσῃ αὐτὴν καὶ φοβούμενος τὸ μῖσος τῆς χώρας, ἐδήλωσεν ὅτι πᾶσα ἐλάττωσις τῶν στρατεύματων ἦτον ἐπικίνδυνος. Ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ ταύτῃ ἡ Πύλη ἐπρότεινε τὸ μέσον τοῦ νὰ συσχεφθῇ ὁ Ὀσποδάρης μετὰ τῶν Εὐρωπαίων προξένων περὶ τῶν ληπτέων μέτρων πρὸς δια-

τήρουν τῆς τάξεως, καὶ ὑποσχέθη νὰ διατάξῃ τὴν ἐλάττωσιν εὐθὺς ἅμα ληφθῶσιν τὰ μέτρα. Οἱ πρέσβεις παρεδέχθησαν τὴν πρότασιν ταύτην καὶ ὠδήγησαν τοὺς προξένους αὐτῶν περὶ τούτου. Ἀπροσδοκῆτως καὶ δυσχρέστως ἔμαθεν ἡ Πύλη τὴν προσεχῆ ἀναχώρησιν τοῦ Στραγκφόρδου. Προεκάλεσε δὲ τὸν πρῶτον ἄγγλον διερμηνέα νὰ δηλώσῃ, «ὅτι τὸ καθ' ἑαυτὸν οὐδόλως πιστεύει ὅτι ἡ ἀναχώρησις τοῦ Στραγκφόρδου ὁμοιάζει πρὸς τὴν τοῦ Στρογονῶφ, καὶ οὐδὲνα λόγον γινώσκει παρακινήσαντα τὸν λόρδον εἰς τοῦτο. Ἐκτὸς τούτου ἡ μετὰ τῆς Ῥωσσίας συνδιαλλαγὴ ἀπαντᾷ εἰσέτι δυσκολίας τινάς, καὶ τὸ ἀσιατικὸν ζήτημα δὲν ἐλύθη, καὶ δὲν δύναται νὰ συζητηθῇ πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ριβωπιέρρου. Θὰ παρακαλέσῃ δὲ τὸν λόρδον Στραγκφόρδον ἐκ μέρους τῆς Πύλης νὰ μείνῃ ἕως τότε.» Ὁ λόρδος ἀπήντησεν ὅτι «πλειότερον θὰ ὠφέλει τὴν Πύλιν ἐν Λονδίνῳ ἢ ἐν Κωνσταντινουπόλει», καὶ ἀπέφυγε πᾶσαν γραπτὴν δῆλωσιν.

Ἐν Πετρούπολει πάντες οἱ φιλέλληνες μαθόντες τὴν πτῶσιν τῶν Ψαρῶν καὶ τοὺς ἀπειλοῦντας τὴν Σχίμον καὶ τὴν Ὑδραν κινδύνους ἐμέμφοντο τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ἀπέδιδον τὴν χύσιν τοῦ αἵματος εἰς τὴν ἀμέλειαν τοῦ νὰ ἐπιληφθῇ σπουδαίως τοῦ ἐλληνικοῦ ζητήματος. Καὶ αὐτὸ τὸ ρωσικὸν ὑπουργεῖον δὲν ἤθελε γὰρ τὸ διαπραγματευθῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλὰ δὲν ἐθεώρει ἑαυτὸ ἀρκούντως ἰσχυρὸν ὥστε νὰ τὸ κρατήσῃ ἐν Πετρούπολει, ὅτε ἀπροσδοκῆτως ὁ Κάννιγκ παρέσχεν αὐτῷ τὴν εὐκαιρίαν πρὸς τοῦτο. Οὗτος ἀπήντησεν εἰς τὴν κατὰ τὴν δευτέραν συνεδρίαν (τῆς 2 Ἰουλίου) γενομένην δῆλῶσιν τῆς Ῥωσσίας, ὅτι προτίθεται νὰ πέμψῃ εἰς Πετρούπολιν ἕνεκα τοῦ μεγάλου ζητήματος τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ ἐπικρατείᾳ τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Στραγκφόρδον Κάννιγκα. Τὴν ἀγγελίαν ταύτην ἐθεώρησε τὸ ρωσικὸν ὑπουργεῖον ὡς σπουδαίαν προσέγγισιν. Ὅθεν ἐκήρυξε τὴν δικοπὴν τῶν συνεδριάσεων μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ νέου τούτου

πρέσβεις καὶ ἐπρότθεσεν, ὅτι ἀποσύρει τὴν πρότασιν αὐτοῦ τοῦ ν' ἀνατεθῇ εἰς τοὺς πρέσβεις τῶν Δυναμέων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἢ σύσκεψις περὶ τοῦ τρόπου τῆς διεξαγωγῆς τῶν διαπραγματεύσεων, καὶ ὅτι οὗτος πρέπει νὰ ἐξετασθῇ καὶ ἀποφασισθῇ ἐν Πετροπόλει, εἰς δὲ τοὺς εἰρημένους πρέσβεις ν' ἀνατεθῇ μόνον ἡ ἐκτέλεσις. Ὁ αὐτοκράτωρ διώρισεν ἄνευ ἄλλης ἐξετάσεως τὸν Κ. Μιγχιάκην ὡς ἐπιτετραμμένον παρὰ τῇ Πύλῃ, διέταξε κατὰ τὰ εἰωθότα δι' οὐκαζίου ἀπὸ 25 Ἀπριλίου, ὅπερ ἔλεγε μὲν ὅτι ἡ Πύλη ἐξεπλήρωσε τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Ῥωσσίας, ἐξέφραζε δὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν παῦσιν τῶν δεινῶν τῆς Ἀνατολῆς, νὰ γνωστοποιηθῇ ὁ διορισμὸς τοῦ Κ. Ρίβωπιέρρου ὡς ἐκτάκτου πρέσβειος καὶ πληρεξουσίου ὑπουργοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ νὰ εἰδοποιηθῇ τὸ Διβάνιον περὶ τῆς προσεχοῦς ἀναχωρήσεώς του. Ἐν ἀποφύγῃ δὲ τὴν ἀθυμίαν, τὴν ὅποιαν καθ' ἑκάστην ἐβλεπεν ἐφ' ὅλων τῶν προσώπων, καὶ ἵνα καταστήσῃ ὥριμα τὰ σχέδια, τὰ ὅποια αἱ περιστάσεις ἡδύναντο νὰ τῷ ἐπιβάλωσιν, ἀπῆλθε μετ' λίγον εἰς τὰς μεσημβρινὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους.

Ἦ δὲ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀνέπνευσεν, ὅτε σὺν τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ δυστυχήματος τῶν Ψαρῶν ἐβεβαιώθη ὅτι ὁ Μικαούλης ἐξέπλευσε, καὶ εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἐδυνήθη ν' ἀναγγείλῃ τῷ λαῷ νίκην αὐτοῦ. Ὁ Βλακίερς κατῴρθη διὰ τῶν προσπαθειῶν του ν' ἀποφύγῃ τὴν ὑπὸ τῆς Ἰονικῆς κυβερνήσεως κατάσχεσιν, καὶ νὰ διαβιβάσῃ τέλος πάντων περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἰουνίου πρὸς τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην καὶ τὸ ἐκτελεστικὸν τὰς 40,000 λιρῶν. «Ὅστις ἔχῃ χρήματα, ἔχει τὴν ἰσχὺν ἐν Ἑλλάδι» ἐσυνειθίζε νὰ λέγῃ ὁ λόρδος Βύρων. Ἐπομένως νῦν ἡ ἰσχὺς ἦτο ἀδιαφιλονεικῶς εἰς χεῖρας τῆς κυβερνήσεως. Ἐκπληροῦσα τὰς ἀπαιτήσεις, τὰς ὁποίας ὁ Κολοκοτρώνης καὶ Ὀδυσσεὺς τῇ ἀπηύθυνον ὡς ὑπόλοιπον, ἡδύναντο νὰ ἐλκύσῃ πρὸς ἑαυτὴν τοὺς ἀρχηγοὺς τούτους· ἀλλὰ τότε δὲν θὰ ἡδύναντο νὰ δώσῃ προκαταβολὰς εἰς τὰς νήσους, καὶ θὰ ἔσπερεῖτο

ἐκ νέου πάντων τῶν πρὸς ἄμυναν μέσων. Ἐὰν δὲ δὲν τὰς ἐξεπλήρου, τὸ δάνειον ἡπεῖλει νὰ φέρῃ τὴν ἐκρηξιν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου.

Ἐπὶ τούτοις ἡ κυβέρνησις προέβη τολμηρῶς· ἔδωκεν εἰς τὰς νήσους σημαντικὸν ποσὸν καὶ ἐκράτησε τὰ ἐπίλοιπα. Ὁ Κολοκοτρώνης, Κολιόπουλος, Νικήτας, ἀναρίθμητοι ὀπλαρχηγοὶ καὶ προὔχοντες εἶχον δράμει πλήρεις προσδοκιῶν εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ εἶδον τὰς προσδοκίας αὐτῶν ἔψευσμέναι. Πρῶτος ὁ Ὀδυσσεὺς ἀνεχώρησε πάλιν ἐκεῖθεν, καὶ ἀπῆλθε τὸν Αὐγουστον εἰς τὴν Βελίτσαν, ὅπου συνήθροισε τοὺς ὀπαδοὺς του, παρέστησεν ἑαυτὸν ὡς ὑπερασπιστὴν τῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ, καὶ ἀνῆγγειλε διαρρήδην ὅτι τὸ δάνειον ἔπεσεν εἰς χεῖρας φονέων, διότι ἀπέδιδεν εἰς τὴν κυβέρνησιν ἀπόπειράν τινα φόνου γεννημένην κατ' αὐτοῦ ἐν Ναυπλίῳ. Τὴν 1 Σεπτεμβρίου ἔγραψε πρὸς τὸν Στάνωπα, ὅτι θὰ βιασθῇ νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπεσύρθη εἰς τὸ ἀσφαλῶς ὠχυρωμένον σπήλαιόν του ἐπὶ τοῦ Πιρνασσοῦ. Ἐν Ἀθήναις δὲν εἶχε πλέον ἰσχὺν διότι, ἐνῶ προσεδόκα ἐν Ναυπλίῳ τὰ χροῖματα ἢ τὴν ἐκρηξιν ταραχῶν, ἡ κυβέρνησις τῷ ἀπέσπασε τὸν πρῶτόν του ὀπλαρχηγὸν Γούραν, ὅστις ἤρχε νῦν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι.

Μετ' ὀλίγον οἱ ὀπλαρχηγοὶ καὶ προὔχοντες ὅλων τῶν μερῶν συνήλθον ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ προετοιμάσθη ἀνταρσία τις, ἡ δεινотάτη πικρὴ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον. Καὶ αὐτὸς ὁ Ζαΐμης καὶ Λόντος συνετάχθησαν τῷ Κολοκοτρώνῃ, καὶ ἕκαστος ἐστρατολόγει ὑπὲρ τὸ πρόσχημα ἐπιθέσεως κατὰ τῶν Πατρῶν. Τὸ φθινόπωρον ἤπασα ἡ Πελοπόννησος ἦτον ἀνάφλεκτος. Ἡ κυβέρνησις, ἥτις ἤξευρεν ὅτι νέα προκαταβολὴ ἐκ Λονδίνου ἐπίσης ἐκ 40,000 λιρῶν ἦτο καθ' ὁδὸν (ἔλαβε δὲ ταύτην τὴν 10 Δεκεμβρίου διὰ τῶν ἐπιτρόπων Βούλβερ καὶ Βρόουν) ἀπεφάσισε νὰ διακινδυνεύσῃ τὰ πάντα καταφέρουσα καιρῶς τὴν πλεγμασίαν. Τὸν Ὀκτώβριον συνέλευσις συγκροτουμένη μόνον ἐξ

60 μελῶν ἐπεκύρωσεν, ἐναντίον τοῦ γραμματός τοῦ νόμου, τὰ ἀξιώματα τοῦ Κουντουριώτου, Βότасы, Κωλέττου καὶ Σπηλαιολάκη, συνεπλήρωσε τὸ Ἐκτελεστικὸν διὰ τοῦ Ἀσιμᾶκη Φωτίλλα ἐκ Καλαβρύτων, ὅστις μετ' ὀλίγας ἐβδομάδας μετέ-
 σῃ εἰς τοὺς ἀντάρτας, διώρισε πρόεδρον τοῦ Βουλευτικοῦ τὸν γέροντα προὔχοντά τῆς Κορίνθου, Πανοῦτσον Νοταρᾶν, καὶ ἀντιπρόεδρον τὸν ἐπίσκοπον Βρεσθένης Θεόδωρον. Ἀφ' οὗ δὲ ἡ κυβέρνησις κατηρτίσθη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀπέστειλε τὸν Παππᾶ-Φλέσσαν κατὰ τῆς Τριπόλεως μετὰ 2,000 ἀνδρῶν περίπου, καὶ κατὰ πρότασιν τοῦ Κωλέττου ἔλαβε τὸ σπουδαῖον μέτρον νὰ μετακαλέσῃ ἐκ τῶν ὁρέων τῆς Στερεᾶς τοὺς πολεμιστάς, οἵτινες εἶχαν ἐκεῖ πολεμήσει κατὰ τοῦ Δερβις καὶ Ὁμὲρ-πασσᾶ. Περί τὰς 8,000 ἀνδρῶν ὑπήκουσαν εἰς τὴν πρόσκλησιν, καὶ ὁ Καρὰϊσκάκης, Τσαβέλλας, Γούρας καὶ ἄλλοι ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς κυβερνήσεως. Τὸ αὐτὸ ἐπραξάν ἐκ τῶν Πελοποννησίων καὶ ὁ Ἰατράκος, Παναγιώτης Νοταρᾶς καὶ αὐτὸς ὁ βέης τῆς Μάνης, οὗτινος ὁ υἱὸς Κωνσταντῖνος κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ Φωτίλλα ἐν τῷ Ἐκτελεστικῷ. Κατὰ δὲ τῆς Κυβερνήσεως ἐπανέστησαν ἅπανα σχεδὸν ἡ Ἀρκαδία, ἡ Ἠλις καὶ ἡ Ἀχαΐα. Ὁ Κολοκοτρώνης εἶδε ὦν παρ' ἑαυτῷ τοὺς πρώην ἀντιπάλους τοῦ Α. Ζαΐμην, Α. Λόντην καὶ Γεώργιον Σιτίνην. Οἱ πλεῖστοι πελοποννήσιοι προὔχοντες συνηθροίσθησαν περὶ αὐτόν. Ἐμπροσθεν δὲ τῆς Τριπόλεως ἤρχισαν κατὰ πρότον αἱ ἐχθροπραξίαι. Ἐνταῦθα ἔλαβεν ὁ Κολοκοτρώνης τὴν λύπην νὰ χάσῃ τὸν ἀνδρεῖον υἱόν του Πάνον, καὶ ὁ Σταΐκος, εἰς τῶν ἀνδρειοτέρων ὀπλαρχηγῶν του, ἡχηλωτίσθη. Ἐδραμε δὲ εἰς Κόρινθον ἵν' ἀντιταχθῇ κατὰ τῶν πολεμιστῶν τῆς Στερεᾶς ἄλλ' ὁ Γούρας τὸν ἐπρόλαβε, καὶ ἡ Κόρινθος ἔπεσεν. Ὁ χειμαρρὸς τῶν Φουμελιωτῶν εἰσῆλασε περαιτέρω, ἐπρόφθασε παρὰ τὸν ἀρχαῖον Φλιοῦντα τὰ σώματα τοῦ Νικήτα καὶ Νοταροπούλου συμποσούμενα εἰς 800 ἄνδρας, διέσπρξε τὴν ἀντίστασιν των, ἐνῷ ὁ Χατζῆ-Χρηστος καὶ ὁ

Βάσσος ἐξεδίωξαν τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ ἐπίσης κατὰ τῆς κυβερνήσεως ὀπλισθέντος Δεληγιάννη ἐκ τῶν στενωπῶν τοῦ Παρθενίου, καὶ ἀπῆλλαξαν τὴν Τρίπολιν ἀπὸ τῆς πολιορκίας τῶν στρατευμάτων τοῦ Κολοκοτρώνου. Ὁ Κωλέττης, ὅστις διεύθυνε τὸν πόλεμον ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεως, διέταξε νὰ προσβάλῃσι σχεδὸν ταυτοχρόνως τὰς ἐπαρχίας τοῦ Αἰγίου, Καλαβρύτων, Γαστούνης, Καρυταίνης καὶ Ἀρκαδίας. Οἱ ἀντῆρται ἡττήθησαν πανταχοῦ. Ὁ Ζαΐμης, Λόντος καὶ Σισίνης, οἱ ἰσχυρότεροι προὔχοντες τῆς χερσονήσου εἶδον τὰς οἰκίας των πυρπολουμένας καὶ ὅλην τὴν περιουσίαν αὐτῶν λαφυραγωγημένην. Οἱ δύο πρῶτοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, καὶ προσέφυγον μετὰ τοῦ Νικήτα εἰς τὴν προστασίαν τοῦ μετριοπαθεστέρου τῶν ἀντιπάλων των Μαυροκορδάτου, ὅστις τοὺς ἠνάγκασε ν' ἀπέλθωσιν εἰς τὴν ἰονικὴν νῆσον Κάλαμον. Οἱ ἀδελφοὶ Δεληγιάννη καὶ Σισίνι ἠχμαλωτίσθησαν. Τέλος καὶ ὁ Κολοκοτρώνης παρεδόθη εἰς τὴν κυβέρνησιν. Ἐντὸς δὲ δεκατεσσάρων ἡμερῶν τὰ πάντα ἦσαν πεπερατωμένα, καὶ τὸν Δεκέμβριον εἶχεν ὑποταχθῆ καὶ ὁ ἑσχατος ποιμήν.

Τὴν νίκην ταύτην κατὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐχθροῦ παρηκολούθησεν εὐτυχὴς ἀπόκρουσις τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἡ κατὰ τῆς Σάμου ἐπίθεσις ἀπέτυχεν ὀλοσχερῶς. Οἱ πολυάριθμοι μισθωτοὶ Ἀλβανοὶ ἐκδικηθέντες ὀλίγους ἐκ τῶν νικητῶν τῶν Ψαρῶν εἴχαν ἐνθαρρυνθῆ, καὶ οἱ κάτριοι μὴ δυνάμενοι νὰ σωθῶσιν ἄλλως ἢ διὰ τῆς ἀντιστάσεως, διότι οὐδεὶς ἐπίστευεν εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ καπουδαν-πασσᾶ, ἔλαβον σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ ὑπερασπισθῶσιν ἑαυτούς· πολλαὶ γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἀπεστάλησαν εἰς Πελοπόννησον, καὶ ὠχυρώθησαν ἐκ τῶν ἐνόντων ὅλα τὰ μέρη τῆς ἀποβάσεως· οἱ ἑλληνικοὶ στόλοι ὑπὸ τὸν Μισούλην καὶ Σχχτούρην περιέπλεον ἀδιακόπως τὴν σημαντικὴν ταύτην νῆσον, ἥτις οὐχὶ τόσον ἔνεκα τῶν ἐπιθετικῶν ὅσον ἔνεκα τῶν ἀμυντικῶν πῆς δυνάμεων ἦτον ἄλλο προπύργιον τῆς Ἑλλάδος, καὶ πολλάκις ἤλκυσεν ἐφ' ἑαυτὴν ὁλόκληρον τὴν δύναν-

μιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐσκέπασε τρόπον τινὰ τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ σώματός της. Ἐνῷ δὲ ὁ Μισούλης μετὰ τοῦ στόλου του ἔδραμεν εἰς τὰ ὕδατα τῆς Ἀλικαρνασσοῦ, ἵνα παραφυλάττῃ τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον, ὅστις ἐπλησίαζεν ἀπὸ τῆς Ῥόδου διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης εἰς τὴν Σάμον, ὁ Σχτούρης ἔπλεε μετὰ 26 πλοίων περὶ τὸν στόλον τοῦ Ὀθωμανοῦ ἀρχιναύαρχου, ὅστις ἐφάνη τὴν 14 εἰς τὴν νοτίαν ἄκρην τῆς νήσου, καὶ ἤρχισε σφοδρὸν πῦρ κατὰ τῶν τηλεβόλων, τὰ ὅποια προσέβαλλον τὴν θάλασσαν ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου. Ναυστολία τις ἐκ 4,000 ἀνδρῶν ἐπὶ 40 φορτηγῶν πλοίων ἀνέχθη κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐκ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας, καὶ ἐξήτει νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἀρκτικὸν μέρος τῆς νήσου. Κατὰ ταύτης ἐπέπεσεν ὁ Σχτούρης ἔχων ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸν ἄνεμον, ἐθύθισεν ἀμέσως δύο πλοῖα, συνέλαβεν ἕτερα δύο, καὶ ἀπώθησε τὰ λοιπὰ εἰς τὴν ἀσιατικὴν παραλίαν. Μετὰ ταῦτα ὁ καπουδαν-πασσᾶς διευθύνθη ὀπισθεν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς ἁγ. Μαρίας καὶ ἀπεπειράθη πολυλάκις κατὰ τὰς ἐπομένους ἡμέρας τὴν διαπεραιώσιν, ἀλλ' ἐμποδίσθη ἐκάστοτε ὑπὸ τῶν πυρπολικῶν τῶν Ἑλλήνων. Τὸ ὄπλον τοῦτο εἶχε φθάσει τότε εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἐνεργείας του. Τὰ κακῶς διευθυνόμενα καὶ δι' ἀνθρώπων ἀπειρῶν περὶ τὰ ναυτικὰ ὑπερπληρωμένα τουρκικὰ πλοῖα δὲν εἶχον ἀκόμη εὐρὴν τὸν τρόπον ν' ἀμύνωνται κατ' αὐτοῦ. Πανικὸς φόβος διέρρηγνε πᾶσαν τάξιν καὶ ἐκολόβονε πᾶσαν χεῖρα, ἅμα ἐν ἑλληνικὸν πλοῖον ὑπερέβαινε τὴν κυρίαν τοῦ πυροβολισμοῦ γραμμὴν. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἔνεκα τῶν ἐλαφρῶν ἰστιῶν των, κατεσκευασμένων ἐκ βαμβάκερου ὑφάσματος, τῆς τολμηρᾶς ἱστοπηγίας των καὶ τῆς ἐπιτηδείου διευθύνσεώς των ἐπωφελοῦντο πάντοτε τὸν ἄνεμον, καὶ οὕτως ἠδύναντο ἄνευ πολλοῦ κινδύνου νὰ περιφρονῶσι πολὺ ἰσχυροτέρους στόλους καὶ ἐπιτελῶσι κατορθώματα, ἅτινα οἱ ἄπειροι ἐθεώρουν ὡς θαύματα. Ὁ Σχτούρης ἐνισχυθεὶς ὑπὸ 9 σπετσιωτικῶν καὶ 1 ψαριανοῦ πλοίου προσέβαλε τὴν 16 καὶ 17 Αὐγούστου τὸν στόλον τοῦ ἀρχι-

νκυάρχου, καθ' ἣν στιγμὴν ἀπεπειράτο ἐκ νέου νὰ διαπεραιωθῇ, καὶ ὁ Κανάρης ἐκαυσεν εἰς τὸ στενὸν μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς ἁγ. Μαρίας καὶ τῆς νήσου μίαν φρεγάτταν τῶν 54, ἐν δὲ σπετσιωτικὸν πυρπολικὸν μίαν ἄλλην τῶν 48, καὶ ὁ Βατικιώτης ἐν βράκιον τῶν 20 κανονίων, ὅτε οἱ Τούρκοι ἀπώλεσαν ὑπὲρ τὰς 2,000 ἀνδρῶν. Μετὰ τὴν ἀποτυχοῦσαν ταύτην ἀπόπειραν ὁ αὐτοκρατορικὸς στόλος ἀπέπλευσεν εἰς Ἀλικαρνασσὸν, ἵνα ἐνωθῇ ἐκεῖ μετὰ τοῦ αἰγυπτιακοῦ, καὶ προσεβλήθη πολλάκις μέχρι τῆς 17 Σεπτεμβρίου ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν ἐλληνικῶν στόλων, ὅπου οὗτοι κατέστρεψαν μὲν μίαν Τυνησαϊκὴν φρεγάτταν καὶ ἐν αἰγυπτιακὸν βράκιον, ἀλλ' ἐθυσίασαν ἐπὶ ματαίᾳ πολλὰ πυρπολικά των, καὶ ἀπώλεσαν δώδεκα πλοῖα. Δὲν ἐδυνήθησαν δὲ νὰ ἐμποδίσωσι τὸν ἀρχινάυαρχον ἀπὸ τοῦ νὰ διευθυνθῇ πάλιν τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς Σάμον, καὶ μάλιστα συνοδευόμενος ὑπὸ 40 φορτηγῶν καὶ μιᾶς μοίρας τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου ὑπὸ τὴν προσωπικὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἰβραΐμ-πασσᾶ. Ἀλλ' ὁ ἄνεμος τὸν ἔρριπεν εἰς Μύκωνον, καὶ τὴν 27 σφοδρὰ τρικυμία κατέλαβε τὸν στόλον τοῦτον εἰς τὰ ὕδατα τῆς Ἀνδρου, καὶ τὸν διεσκόρπισε τόσον ὀλοσχερῶς, ὥστε ὁ ἀρχινάυαρχος μετὰ μίαν ἡμέραν ἐφθασεν εἰς Μυτιλήνην μόνον μετὰ ἑξ φρεγατῶν. Ὁ ἐπίλοιπος στόλος ἐπολέμησε κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ὀκτωβρίου κατὰ τῆς θαλάσσης καὶ κατὰ τῶν ἐλληνικῶν στόλων, αὐξηθέντων εἰς 60 πλοῖα καὶ ἀπῆλθε μετὰ μικρὰν ἀπώλειαν, ἃν καὶ ἐβλόβη πρὶν ἐκ τῆς τρικυμίας, ἀγκυροβολήσας ἐπίσης παρὰ τὴν Μυτιλήνην. Ἐκεῖ εὗρεν ὁ καπουδᾶν-πασσᾶς τὴν διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου, ἣν εἶχε ζητήσει καὶ ἦτις τὸν παρήγγελλε νὰ παρεδώσῃ ὁλόκληρον τὸν στόλον εἰς τὸν Ἰβραΐμην, καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον μετὰ τῶν πλοίων, ἅτινα ἐχρειάζοντο ἐπισκευῇ. Ἐφθασε δ' ἐκεῖ τὴν 7 Ὀκτωβρίου μετὰ 15 ιστιοφόρων. Ὁ Ἰβραΐμης ἀπεπειράθη τὴν αὐτὴν ἡμέραν νὰ διαπλεύσῃ τὸν πορθμὸν τῆς Χίου, ἐβιάσθη ὑπὸ τοῦ Μικούλη νὰ ὀπι-

επιδρομή, ἀπώλεσας ἐν βρικόκιον καὶ μίαν Τυννησαϊκὴν κρου-
 ζέτταν. Οἱ Ἕλληνες εἶχον πάλιν κώσσει ἐπὶ ματαίῳ πολλὰ
 πυρπολικά, καὶ κατεδείχθη ὅτι τὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα ἀπέ-
 κρουον αὐτὰ, καὶ ὅταν ἀκόμη προσεβάλλοντο ὑπὸ τοῦ πυρός, καὶ
 ἐβύθισαν ἐν ἐκ τῶν πυρπολικῶν. Ταῦτα ἦσαν τὰ πρῶτα συμ-
 βάντα, καὶ ὅτ' ἂ τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο ὄπλον τῶν Ἑλλήνων ἤρχισε νὰ
 γίνεται ἥττον φρερόν. Τὴν 19 Ὀκτωβρίου ὁ Ἰβραήμης ἐξέ-
 πλευσε πάλιν, καὶ οὐδὲν ἐλληνικὸν πλοῖον ἀντετάχθη κατὰ
 τὸν εἰς; Ἀλικαρνασσὸν διάπλουν αὐτοῦ. Ἐμεινε δ' ἐκεῖ μέχρι
 τῆς ἀρχῆς τοῦ Νοεμβρίου μετὰ δύο φρεγαττῶν τῶν 60, ὀκτώ
 τῶν 44, δεκατριῶν κορβεττῶν, 30 βρικόκιων καὶ γολεττῶν
 καὶ 200 φορτηγῶν, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνηκόντων εἰς εὐρω-
 παίους ἐμπόρους. Τὰ στρατεύματα τῆς ξηρᾶς κατεσκήνουν
 παρὰ τὴν παραλίαν. Τὰ παρὰπλέοντα πρὸς φύλαξιν τοῦ λιμέ-
 νος πλοῖα ἔσυραν ἕκαστον δύο πλοιάρια ἐφωδιασμένα μὲ ἄγ-
 χυστρα, καὶ περιέπαιζον οὕτω τὰ πυρπολικά. Οἱ Ἕλληνες εἶ-
 χον καταδαπανήσῃ ἐπὶ ματαίῳ κατὰ τὴν τελευταίαν ἐποχὴν
 τῆς ἐκστρατείας τὰ δύο τρίτα αὐτῶν. Τὸ ἀνίσχυρον τοῦ ὄπλου
 τούτου ἐτι μᾶλλον κατέφανη, ὅτε οἱ Αἰγύπτιοι τὴν 8 Νοεμ-
 βρίου ἐξέπλευσαν πάλιν ἐκ τῆς Ἀλικαρνασσού. Καί τοι δὲ
 πλείονα τῶν τεσσχράκοντα ἐλληνικῶν πλοίων περιστόλουν, καὶ
 προσέβαλον αὐτοὺς τὰ πυρπολικά, ἐφάνησαν ἄνευ ζημίας τὴν
 10 ἐπὶ τῶν ὁρέων τῆς Κρήτης. Τὴν 14 ἐβόμβη πάλιν ἡ τρι-
 κυμία, ἥτις διεσχόρηκε τὸν στόλον, εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλ-
 λήνων ὀλίγα μόνον φορτηγά. Τὰ πολεμικὰ πλοῖα τῶν Αἰγυ-
 πτίων ἐφθασαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Σπιναλόγγας, καὶ τινες ἐξ
 αὐτῶν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Μαρμαρίτσαν, ὅθεν ἐφθασαν τὴν
 8 Δεκεμβρίου εἰς τὴν Σούδαν οὐδὲν ἐμπόδιον ἀπαντήσαντα,
 διότι τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα τὰ εἶχον παραιτήσει καὶ ἐπιστρέψει
 εἰς τὰ ἴδια. Τὰ αἰγυπτιακὰ στρατεύματα ἔστησαν τὰ χειμά-
 διά των παρὰ τὴν παραλίαν τῆς Σούδας. Δεκαεξὶ δὲ πολεμι-
 κὰ πλοῖα τῶν Αἰγυπτίων ἔφεραν προμηθείας εἰς τὴν Κορώνην

καὶ Μεθώνην, καὶ ὁ Ἰβραΐμης ἐδραμεν ὀπίσσω εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας, ἵνα κομίσῃ νέα στρατεύματα.

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ ἔτους τούτου κατὰ τοσοῦτον μόνον ἀπέβη ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, καθ' ὅσον δὲν προσεβλήθησαν εἰς αὐτὴν τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἀπέβησαν τοὺς πολεμικοὺς καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἀλλ' οὐδὲν τῶν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ κατεχομένων φρουρίων εἶχον κυριεύσει, τούναντίον δὲ διὰ τῆς πτώσεως τῶν Φαρῶν καὶ διὰ τῆς ἡττονος αὐτῶν θέσεως ἀπέναντι τῶν Αἰγυπτίων ἢ κατὰ θάλασσαν ἰσχύς αὐτῶν ἐκλονίσθη βαθέως. Ἡ δὲ κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἐπίθεσις εἰκάζετο ὡς προσεγγίζουσα.

Σύμπασα ἡ Ἑλλὰς ἔτρεμεν ἐκ τῆς βαρείας πληγῆς, ἣν ἔλαβε διὰ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Αἱ 80,000 τῶν λιρῶν εἶχον σχεδὸν πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους καταδαπανηθῇ, καὶ τοῦτο κατανοεῖ τις ὅταν θεωρήσῃ, ὅτι ἡ κυβέρνησις ἐδαπάνη μνησιαῶς κατὰ μέσον ὅρον δι' ἕκαστον μὲν πλοῖον 1000 τάλληρα, δι' ἑκάστου δὲ πυρπολικοῦ τὴν ἀπόκτησιν καὶ ἐξοπλισμὸν ἕξ ἕως ὅκτω χιλιάδας, καὶ ὅτι ἤδη ὤφειλε νὰ πληρὸν τὸν ἐν ἐκστρατεία ἄνδρα πεντήκοντα γρόσις, ὅστις πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ δανείου ἤρκετο εἰς εἴκοσιν ἢ ὀλίγον πλείονα ὡς μηνιαῖον μισθόν, καὶ ἔλαβεν ἀπαιτήσεις 30,000 ἀνδρῶν καὶ ἔτι πλέον.

Ἐάν τις σκεφθῇ, ὅτι ἄνευ τῆς ἐπιμόνου προσδοκίας τοῦ δανείου ἐν Ὑδρᾷ τὰ ἀπὸ τοῦ Μαρτίου ἔτοιμα διαμείνοντα πλοῖα πιθανῶς θὰ ἐξέπλεον καὶ θὰ ἔσωζον τὸ προπύργιον τῶν Φαρῶν· εἴαν τις ἀποβλέψῃ εἰς τὰ δεινὰ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, προκληθέντος ἕνεκα τοῦ δανείου τούτου, δύναται νὰ ἐρωτήσῃ εἰς τὰ χρηματικὰ ταῦτα βοηθήματα ἐπέφερον εἰς τὴν Ἑλλάδα μᾶλλον δυστυχίαν ἢ ὠφέλειαν.

Τὸ δάνειον ἐπληξεν ὡς διὰ τινος μαγικῆς ράβδου τὸν μόλις βλαστάνοντα ἔρωτα τῆς πατρίδος καὶ τὴν ἀρετὴν, ἥτις παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς παρήγαγε κατ' ἐποχὰς ἔργα μεγάλα καὶ ἀπροδόκητα, καὶ πανταχοῦ ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιον διαρκούς

καὶ ἐνώστε εὐρυτάτης δυνάμεως. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἔφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ δάνειον, οἱ πλείοντες ἐκινουῦντο μόνον διὰ χρημάτων μετρητῶν ἢ ὑπεσχημένων. Ἐπώλουν τὰς ὑπηρεσίας των. Ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἀληθές, ὅτι ἄνευ τοῦ Ἀγγλικοῦ δανείου τὸ μετρίφρον κόμμα, ὅπερ μόνον ἡδύνατο ν' ἀποτελέσῃ τὸ κέντρον τῆς ὅλης Ἑλλάδος, δὲν θὰ ἐπετύγχανε νὰ καταβάλλῃ τὴν ἀναρχίαν, καὶ ἡ ἐπικράτης ταύτης θὰ κατέστρεφε τὴν χώραν, ἥτις δὲν θὰ ἦτο πλέον ἰκανὴ ν' ἀντισταθῇ, καὶ δὲν θὰ κατάρθου ν' ἀναγκάσῃ τὰ ἀνακτοδοῦλια μέχρις ἀναμίξεως. Τὸ εἰδῶλον κυβερνήσεως, ὅσα κενὸν καὶ ἂν ἦτο, ἐξήρκει ἐν Εὐρώπῃ, ἵνα διατρηῇ παρὰ τοῖς λαοῖς τὸ αἶσθημα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, καὶ νὰ προσφέρῃ εἰς τὰ ἀνακτοδοῦλια ἐν σπμείον, πρὸς δ' ἡδύνατο νὰ κλινῶσι τὰ σχέδιά των. Μόνοι δὲ οἱ ἐγχώριοι πόροι δὲν ἔα ἐξήρκουν πρὸς ἄμυναν, διότι ἡ γῆ ἦτο κατερμημωμένη, καὶ ἄνευ πειρατείας καὶ εἰσκομιδῆς ἐκ τοῦ Εὐξείνου πόντου ὁ λιμὸς θὰ ἐγένετο γενικός· οὐδεὶς εἶχε κατοικίαν βεβαίαν καὶ ἐτι ὀλιγώτερον συγκομιδὴν καρπῶν. Οὐδεὶς ἤθελε νὰ καλλιεργῇ τὸν ἀγρόν. Ὅσοι ἦσαν πολεμισαί, περιεπλανῶντο ἀπὸ βουνοῦ εἰς βουνόν. Ἐνδεῖα, πείνα καὶ νόσοι ἐθέριζον εἰς βαθμὸν φρικαλέον τὴν ἀνθρωποπλήθειαν. Μέγα μέρος τῶν ὑπαρχόντων ἀργυρίων, τὰ ὅποια εἶχον εὐρεθῇ εἰς χεῖρας ἐκάστου, κατηνάλωθη. Καὶ τὰ πλοῖα δὲ αὐτὰ ἐγένοντο παλαιότερα, πολλὰ κατεστράφησαν, ὀλίγα ἐναυπηγοῦντο καὶ τὸ ἐμπόριον, ἡ πηγὴ τοῦ πλούτου, εἶχε παύσει. Ὡς σβέννεται ὁ λύχνος δι' ἑλλειψιν ἐλαίου, οὕτω καὶ ἡ Ἑλλὰς ἄνευ τῶν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς χρηματικῶν τούτων βοηθημάτων θὰ ἐξηντλεῖτο κατ' ἀνάγκην μετὰ δύο ἔτη, καὶ ἐπειτα θὰ ἐγένετο εὐχερὴς λεία τῶν Τούρκων. Οὐχ ἦττον μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ ἠθικὴ ἐπενέργεια τοῦ δανείου ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐπικίνδυνον θέσιν, εἰς ἣν εὐρίσκοντο οἱ Ἕλληνες. Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ λαοῦ τὸ ἐθεώρησαν ὡς ἡμίσειαν ἀνγνῶρισιν καὶ ὁ λαὸς ὡς ὀλοσχερῇ.

Ἡ κυβέρνησις μετὰ τὸν θρίαμβον αὐτῆς προσεπάθησε νὰ ἐνισχυθῇ ὡς οἷόν τε στερεώτερον. Ἐκλείσει τὸν Κολοκοτρώνην καὶ Σισίνην ἐν τινι μόνῃ τῆς Ὑδρας, καὶ ἀπεφάσισε ν' ἀπαλ-
λαχθῇ τοῦ πρώτου ἅπαξ διὰ παντός, διὰ δικαστικῆς θανατι-
κῆς ἀποφάσεως. Ἀλλ' οἱ μετριοφρονες ὑπερίσχυσαν τῶν ἐξημ-
μένων. Ὁ Κολοκοτρώνης διετηρήθη ἐν τῇ φυλακῇ αὐτοῦ. Πρὸς
τοῖς ὁπαδοῖς τοῦ Μαυροκορδάτου, οἵτινες ὑπὲρ πάντας παρί-
σταντο ὡς μετριοφρονες, ἐγεννήθη περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀν-
τιζηλία κατὰ τοῦ Κωλέττου, ὅστις ἤθελε νὰ πολιορκήσῃ τὰς
Πάτρας καὶ ἔπειτα νὰ ριφθῇ εἰς τὴν Στερεάν, τὴν ὁποίαν ὑπε-
σχέθη νὰ καθάρισι ἀπὸ τῶν πολεμίων μέχρι τῶν μακεδονικῶν
ὀρέων. Πρῶτος ἦτον ἡ ἔρις περὶ τῆς μελλούσης ἐξουσίας. Ἑυμ-
πάθουν ὑπὲρ τοῦ Κολοκοτρώνου, τοῦ πεπτωκότος δικτάτορος,
ὡς τὸν ἀπεκάλουν, καὶ ἐλάλουν περὶ τοῦ ἐπικινδυνότερου, ὅ-
στις ἀνεφαίνετο. Ὁ Κωλέττης ἐφάνη ὅτι ὀλίγον ἐταράσσετο
διὰ τοῦτο. Ἐχαιρε βλέπων τὴν κυβέρνησιν ἰσχυροτέρην παρ'
ἄλλοτε, ὅτε τὴν εἶχε παραλάβει. Ἐγένετο δὲ σεβαστοτέρα καὶ
εὐποληπτοτέρα παρὰ πᾶσαν ἄλλην προγενεστέραν, ἡ χώρα
καὶ τὰ στρατεύματα ὑπάρχουσιν αὐτῇ, καὶ εἶχε τὴν συναίσθη-
σιν ὅτι ζῇ.

Ὅσα ἀνεπαρκῆ καὶ ἂν ἐθεώρησε τὸ Διβάνιον τ' ἀποτελέ-
σματα τῶν κατὰ θάλασσαν προσπαθειῶν του κατὰ τὸ ἔτος
ταῦτο, καὶ ὅσα καὶ ἂν ἐκοπίασαν οἱ ἀντίπαλοι τοῦ ἀρχιναυ-
άρχου νὰ τὸν ρίψωσιν, ὁ Σουλτάνος διετήρησε τὸν εὐχάριστον
τοῦτον καὶ σπουδαῖον ἄνδρα ὑπεράνω τοῦ χειμάρρου τῶν ἀδί-
κων καὶ δικαίων κατηγοριῶν. Τούναντίον δὲ μετὰ τινα ὀχλα-
γωγίαν τῶν Τσεμπετσιδῶν (ὀπλοποιῶν) ἐπαύθησαν ὁ ἀρχη-
γὸς τοῦ σώματος τούτου, ὁ ἀγᾶς τῶν Γενιτσάρων καὶ τέλος
ὁ μέγας βεζίρης Γαλιπ-πασσᾶς, οὗτος δὲ, ὡς ἔλεγε τὸ σουλ-
τανικὸν Χάττι-Σερῖφιον τῆς 16 Σεπτεμβρίου *) ἀδιότι ἀνέκει

*) Ἦτε Παράρτ. Β. 10.

εἰς τὴν τάξιν τῶν πεπαιδευμένων, εἶχε βασισθῇ πολὺ εἰς τὴν ἱκανότητα καὶ ἐπιτηδεύότητά του, κατεδαπάνησε μέγα μέρος τοῦ χρόνου περὶ τὰς μικρολογίας τῶν ὑποθέσεων, τὰς ὁποίας ὤφειλε νὰ παραιτήσῃ εἰς τοὺς ὑποδεεστέρους, καὶ δὲν ἐνόησεν ἀρκούντως νὰ διατηρήσῃ τὸ ἀξίωμα του.» Εἰς τὴν θέσιν τοῦ Γαλιπ προσεκλήθη ὁ Μεχμέτ-Σελιμ-πασσᾶς τῆς Σιμιστρίας, ὅστις ἦτον ἀρχιστράτηγος ἐν ταῖς Ἑγemonείαις καὶ ἐναντίως τῆς ἐκκενώσεως.

Περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἡ Πύλη ἀπώλεσεν ὑπουργόν τινα χαρὰκτῆρος ὅλως διαφόρου, τὸν Ζχνίπ-ἐφένδην, τὸν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐπικρατοῦντα ἐν τῷ συμβουλίῳ, ἀνὴρ σιδηρᾶς θελήσεως καὶ ἀπραδάντου ἀφωσιώσεως εἰς τὰς παλαιὰς ἀρχάς, κανόνας καὶ τύπους. Ἡ αὐστηρότης τῶν ἡθῶν, ἡ ἀδέκαστος εὐθύτης καὶ νοημοσύνη αὐτοῦ ἐπέβαλλον σεβασμὸν καὶ εἰς τοὺς ἐγγχωρίους καὶ εἰς τοὺς ξένους· ἀλλὰ κατήντησεν ὀχληρὸς εἰς ἀμφοτέρους, διότι οἱ ἐν τῷ συμβουλίῳ συνάδελφοί του ἐφρόνουν ὅτι αἱ περιστάσεις, καθ' ἃς οὗτος ἔζη, καὶ αἵτινες δὲν ὑπεδούλωσαν τὸ πνεῦμά του ἂν καὶ τὸ ἀπεμύωνταν, ἀπῆλθον πρὸ πάντων εὐκαμφίαν, ἐνθ' ὅσον ἐνέδιδον εἰς τοὺς ξένους. Καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Σουλτάνον ἦτον ὁ γέρον δυσάρετος, διότι τὸν εὗρισκεν ἄκχμπτον πολέμιον τῶν ἀναμορφώσεων, τὰς ὁποίας ἐμελέτα νὰ κάμῃ. Ἄνδρες, οἷος ὁ Ζχνίπ-ἐφένδης, εἶναι ὅψιμοι βλαστοὶ ἐκ τῶν ριζῶν τοῦ ἤδη ἀπεξηραμένου κατὰ τὸν κορμὸν καὶ μέχρι τῶν τελευταίων του κλάδων μεμραμένου δένδρου. Ἡ ἔνεκα τοῦ θανάτου του κενωθεῖσα θέσις τοῦ Νισχαντζῆ (ὑπουργοῦ ἐπὶ τῆς μονογραφῆς τοῦ Σουλτάνου) περιήλθεν εἰς τὸν Χατζῆ-Σαῖδ-ἐφένδην.

Ὁ κόμης Γκιλλεμινῶτος εἶχε φθάσει εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τῆς 7 Ἰουνίου, καὶ εἶχε παρουσιασθῇ τὴν 24 Σεπτεμβρίου εἰς τὸν Σουλτάνον. Εἶχον δὲ ἤδη πρὸ τινων ἡμερῶν μετακομισθῇ εἰς τὸ Σεράγιον τὰ πολυάριθμα καὶ πολύτιμα δῶρα εἰς ὅπλα, πλούσια ὑφάσματα, σκεύη ἐκ χρυστάλλου καὶ

πορκελλάνης, ὠρολόγια καὶ ἄλλα προϊόντα τῆς γαλλικῆς βιομηχανίας, καὶ ἐκολάκευσαν τὴν ὑπερφηάνειαν τοῦ λαοῦ. Καὶ ἐκ Σουηδίας ἔφθασε πρέσβυς παρὰ τῇ ὑψηλῇ Πύλῃ, ὁ κόμης Λεβενχίλμ. ἀνὴρ νεαρὸς, ὅστις ἤρχισε τὸ ἔργον τοῦ δεῖξαι δυσαρέσκειαν, διότι ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἔδωκεν εἰς τὸν λόρδον Στραγακφόρδον συνέντευξιν, ἐνῶ ἀνέβαλε τὴν ὑπ' αὐτοῦ αἰτηθεῖσαν. Ἐλαβε δὲ ἀπάντησιν εἰς τὰ παράπονά του ὅτι, «ἐὰν ἡ ἐπίσκεψίς του ἀπορᾷ ὑποθέσεις, ὁ ρεῖζ-ἐφένδης τὸν παρακαλεῖ νὰ σκεφθῇ, ὅτι πάντες οἱ ξένοι πρέσβεις δὲν ἀρχίζουναι τὰ ἔργα αὐτῶν πρὶν ἢ διαβιβάσασαι τὰ διαπιστευτήριά των. Ἐὰν δὲ ἡ ἐπίσκεψίς του εἶναι ἀπλῶς φιλική, τὸν παρακαλεῖ νὰ λάβῃ τὴν καλὸσύνην νὰ τῷ ἐπιτρέψῃ ν' ἀναβάλλῃ αὐτὴν μετὰ τὰς ὑποθέσεις». Ὁ κόμης Λεβενχίλμ μετὰ τὴν νοουθεσίαν ταύτην συνεποφώθη πρὸς τὴν παραδεδεγμένην τάξιν, καὶ ἐζήτησε τὴν πρὸς ἐγγερίσιν τῶν διαπιστευτηρίων ὠρισμένην παρουσίαν παρὰ τῷ μεγάλῳ βεζίρη.

Τέλος τὴν 2 Σεπτεμβρίου ἔφθασε καὶ ὁ Κ. Τοῦρνερ, ὅστις ὤφειλε ν' ἀναδεχθῇ ἐν τῷ μεταξύ τὰς ὑποθέσεις τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας, καὶ διευκόλυνε τὴν ἀναχώρησιν τοῦ λόρδου Στραγακφόρδου. Ἀνίσχυος ἐπρόσμενον οὗτος τὰς ἀποφάσεις τῆς Ῥωσσίας. Τέλος ταχυδρόμος τοῦ Βαγῶτου ἔφερεν αὐτῷ τὴν 10 Σεπτεμβρίου τὸ ἐπαινετικὸν γράμμα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀντίγραφον ἐκείνου, ὅπερ ὁ Ὁζαρόβσκις εἶχε καμῖσει πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας, τὸ ὁκάζιον τοῦ διορισμοῦ τοῦ Ῥιθωπιέρου, ὡς καὶ τὴν περὶ τούτου ἐπιστολὴν τοῦ Νεσσσελρώδου πρὸς τὸν ρεῖζ-ἐφένδην, *) τὸν διορισμὸν τοῦ Μιγκιέκου ὡς ἐπιτετραμμένον καὶ τέλος ἐπίσημόν τινα ἐπιστολὴν τοῦ Νεσσσελρώδου πρὸς αὐτὸν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπληροῦντο, ἂν καὶ μὲ ὕψος ὀλίγον ξηρὸν, αἱ ἐκδουλεύσεις τοῦ Στραγακφόρδου, καὶ μόνον ὡς πρὸς τὸ περὶ ναυτιλίας ζήτημα ἐξεφράζετο ἡ ἐπιφύλαξις, ὅτι ἡ Ῥωσσία τῷ

*) 18. Παρέρτ. Ε. 11. 12.

τε μόνον θὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἀπαγόρευσιν τῶν πλαστῶν ση-
μαιῶν, ὅταν ἡ Πύλη ἐπιτρέψῃ κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν της εἰς
τὰς ξένας σημαίας τὸν ἐλεύθερον διάπλουον εἰς τὸν Εὐξείναιον
πόντον. Οὕτως ἡ διένεξις μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Πύλης εἶχε
κατὰ τὸ φαινόμενον παύσῃ ὀλοσχερῶς, καὶ μόνον περὶ τοῦ
ἀσιατικοῦ ζητήματος οὐδεμία ἐγένετο μνεία· τὴν δὲ περὶ
τοῦτο σιωπὴν ἡ Πύλη ἔκρινεν ὡς κακὸν σημεῖον. Ἐθεώρησε
τὴν ἄρνησιν τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου τοῦ νὰ ἐκφρασθῇ ἐπὶ τοῦ
θέματος τούτου ὡς ἐπικύρωσιν τῶν φύβων της, ἔμεινε σταθερὰ
εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐπιθυμεῖ ἐγκαρδίως τὴν κατα-
στραφὴν της, καὶ δὲν ἐνεπιστεύθη εἰς τὰς Δυνάμεις της Εὐρώ-
πης, ἥκιστα δὲ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τῆς ὁποίας ὁ χρυσὸς ὡς ἐ-
φρόνει ἐματαίωσε τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Σάμου, καὶ ἡ γνώμη
αὕτη κατὰ τοῦτο ἦτον ὀρθή, ὅτι ἄνευ τῆς ἐγκαίρου ἀποστολῆς
τοῦ ἀγγλικοῦ δανείου δὲν θὰ ἐδύναντο νὰ προφθάσωσιν εἰς τὴν
νῆσον ταύτην ἀρκετὰ ὑδραῖκά καὶ σπεττωτικὰ πλοῖα. Τὰ
φέροντα τὴν προτομὴν τοῦ Γεωργίου Δ'. χρυσᾷ νομίσματα κο-
μισθέντα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐθεωρήθησαν ὡς ἐπ' αὐτοφό-
ρῳ ἀπόδειξις. Ἐνόμιζε προσέτι ἡ Πύλη, ὅτι διὰ τοῦ κατὰ τοῦ
Ἀλγερίου πολέμου ἡ Ἀγγλία κύριον σκοπὸν εἶχε νὰ ἐμποδί-
σῃ τὴν συνδρομὴν τῶν Ἀλγερίνων πρὸς ὑποδούλωσιν τῶν Ἑλ-
λῆνων. Ἀλλ' ἡ εἰρήνη εἶχεν ἤδη κλεισθῇ ἐκεῖ τὴν 26 Ἰουλίου
καὶ βάλιστα κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Δέη, διότι, ἂν καὶ ἐν
τῇ συνθήκῃ ἐλέγετο ὅτι ἡ ἀγγλικὴ σημαία ἔπρεπε ν' ἀναστη-
λῶθῃ ἐπὶ τοῦ προξενείου ἐν τῇ πόλει, ἡ Ἀγγλία ὡμολόγει ἐν
τινι μυστικῷ ἄρθρῳ, ὅτι δὲν θὰ ἐπιμείνη ἐπὶ τοῦ ὅρου τούτου,
καὶ ὑπεσχέθη ἐν τινι ἄλλῳ, ὅτι δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ τῷ προξένῳ
Μακδονάλλ ν' ἀνοίξῃ τὸ γραφεῖόν του.

Καὶ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου ἐθεώρησεν
ἡ Πύλη ὡς σημεῖον ἐχθρικόν. Οὗτος ἐπεβιδάσθη εἰς πλοῖον
τὴν 11 Ὀκτωβρίου, ἀφ' οὗ ἔλαβε παρὰ τοῦ Σουλτάνου ὡς δώ-
ρον ταβακοθήκην ἀξίας 1000 λιρῶν σερλινῶν. Ἡ Πύλη ἐπροσ-

ποιήθη, ὅτι ἐθεώρει τὴν ἀναχώρησίν του ὡς ἄδειαν προσωρινῆς ἀπουσίας. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ὁ Στραγκφόρδος εἶχεν ἐκφρασθῇ οὕτω πως διότι, ὅτε ὁ Τοῦρνερ ἐζήτησε τὴν ἐπίσημον ἀκρόασίν του, ἡ Πύλη τὴν ἡρνήθη, ἂν καὶ οὗτος ἐπαρουσίασε πρὸς αὐτὴν τὰ διαπιστευτήρια τοῦ βασιλέως του, εἰκῶσα ὅτι «ὁ Στραγκφόρδος τῇ ἐδήλωσεν ἐγγράφως, ὅτι ἀνεχώρει δι' ὀλίγους μόνον μῆνας· ἐπομένως δὲν δύναται ν' ἀναγνωρίσῃ δύο ἀντιπροσώπου; τῆς Ἀγγλίας, ἡ τὸν παρακαλεῖ ν' ἀποσύρῃ τὴν δῆλωσιν τοῦ Στραγκφόρδου.» Ὁ Τοῦρνερ ἀπέφυγε νὰ πράξῃ τοῦτο, καὶ οὕτως ἡ θέσις του ἐξ ἀρχῆς ἦτο ψευδής. Ὁ δὲ λόρδος Στραγκφόρδος ἀνεχώρησε σκυθρωπὸς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ἀκριβῶς περὶ τὸ τέλος τῆς ἐνεργείας του εἶχε γενικευθῇ ἡ γνώμη, ὅτι ἡπάτησε τὴν Πύλην, τὴν Ῥωσσίαν καὶ ὅλον τὸν κόσμον. Ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἐσυνείθιζε νὰ λέγῃ περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὁ λόρδος ἀπέβαλε τὴν ἑξὶν τοῦ λέγειν τὴν ἀλήθειαν. Τὴν 14 Νοεμβρίου ἐφθάσεν οὗτος εἰς Βιέννην, ὅπου ἔμεινε μέχρι τῆς 1 Δεκεμβρίου. Ὁφείλει τις νὰ εἴπῃ περὶ αὐτοῦ, ὅτι οὐδέποτε ἐσχημάτισε ἰδίαν γνώμην. Ἐλάμβανε τὰς γνώμας τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου, καὶ ἐφ' ὅσον ἡδύνατο νὰ τὰς ἀναπτύσῃ, διέπρεπεν, ἀλλ' ἔπειτα ἐξτρενέει καὶ ἡμαυροῦτο. Ἐπολιτεύετο, ὡς πολεμοῦσιν οἱ πειραταί, ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, χωρὶς νὰ βλέπῃ πρὸς τὰ πρόσω ἢ ὀπίσω. Ὁ τρόπος οὗτος, ὅταν στηρίζεται εἰς μεγάλην τόλμην καὶ ἀληθινὴν ἰκανότητα, δύναται ἀναμφιβόλως νὰ φέρῃ μεγάλα ἀποτελέσματα, ἀλλ' ἐπὶ τέλους συντρίβει τὸν μεταχειριζόμενον αὐτόν. Ἀλήθειαν εἶπεν ὁ αὐστριακὸς πρωθυπουργός, ὅστις τὸν εἶχε μεταχειρισθῇ ἐπὶ πολλὸν χρόνον, ἐν τινὶ ἐπιστολῇ ἀπὸ 4 Δεκεμβρίου πρὸς τὸν Διάγγελον. «Ἴδού νέον παράδειγμα ἀξίον περιεργείας, ὅτι τὰ ἐξοχώτερὰ προτερήματα οὔτε τὴν εὐτυχίαν οὔτε τὴν ἀληθῆ δόξαν δύνανται νὰ φέρωσιν, ὅταν δὲν συνοδεύωνται ὑπὸ εὐθείας καρδίας, καὶ μεγάλαις ἀδυναμίαι τοῦ χαρακτῆρος κολοβῶσι καὶ ἐπισκωτίζωσιν αὐτά.

Ἡ Πύλη πρὸ πολλοῦ ἤδη λαβοῦσα ἐκ τῶν γαλλικῶν ἐφημερίδων γινώσιν τοῦ ὑπομνήματος τῆς 9 Ἰανουαρίου, καὶ ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὴν νέαν πρόκλησιν ἐν τῷ ὀκαζίῳ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Ῥιθωπιέρρου, ἐλυπήθη ὅτι συνήρουν εἰς τὴν ἐκκένωσιν τῶν Ἡγεμονειῶν, καὶ ὅσα τὴν ἐδίαζον οἱ πρέσβεις τῶν Δυναμειῶν, τόσα ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ μὴ σπεύσῃ. Ὁ κόμης Γκιλλεμινῶτος, προσπαθὼν νὰ καταλάβῃ τὴν πρώτην θέσιν, ἐζήτησε νὰ τῇ παραστήσῃ, πόσον ἀπαραίτητον ἦτο νὰ ἔχῃ ἐκτετελεσμένην τὴν ὑπόσχεσιν, πρὶν ἢ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἐπιστρέψῃ ἐκ τῶν μεσημβρινῶν ἐπαρχιῶν, φέρων ἰσως βαρέα παράπονα κατ' αὐτῆς, εἰς τὴν πρωτεύουσάν του. Ἀλλ' αὕτη ἀπέκρινε ὅτι πρῶτον ὤφειλε νὰ καθαρίσῃ τὰς Ἡγεμονείας ἐκεῖ, ὅπου βρῖθουσιν ἐπικινδύνων ξένων». Ὁ Διάγγελος οὐδεμίαν ἄλλην ἀπάντησιν ἔλαβε, καὶ ὁ ρεῖζ-ἐφένδης εἶπε μετ' ἀγανακτήσεως πρὸς τὸν ἄγγλον διερμηνέα ὀλίγον πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Στραγκφόρδου ὅτι «δὲν προσμένει πλέον νὰ συζητηθῇ ἀντικείμενον, περὶ οὗ τὰ πάντα ἐλέχθησαν». Πρὸς δὲ τὸν αὐστριακὸν πρῶτον διερμηνέα Κάρολον Τέσταν, φίλον προσωπικὸν τοῦ ρεῖζ-ἐφένδου, ἐλάλησεν οὗτος ἐν τινὶ ὁλως ἐμπιστευτικῇ συνδιαλέξει ἤδη τὴν 24 Σεπτεμβρίου *) κατὰ τρόπον, ὅστις προδήλως ἀπεκάλυπτεν ὅλον του τὸν στοχασμόν. «Μᾶς λαλεῖτε περὶ τοῦ Κ. Μιγκιάκου, τοῦ Κ. Ῥιθωπιέρρου. Νομίζετε λοιπὸν, ὅτι ἡμεῖς τόσον πολὺ ἐπιθυμοῦμεν τοὺς κυρίους τούτους; Βεβαίως ἐπιζητοῦμεν ἐνθέρμως τὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας συνδιαλλαγὴν, ἀλλ' ἔχετε τὸ θάρρος νὰ μοι εἴπητε ὅτι, εἰν ἀποσειρώμεν ἐκ τῶν Ἡγεμονειῶν καὶ τὸν ἔσχατον ἄνδρα καὶ τέλος ἐλθὴ ἐνταῦθα ὁ Κ. Ῥιθωπιέρρος, θὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τούτου ἡ συνδιαλλαγὴ, θὰ εὐχαριστηθῇ ἡ Ῥωσσία; Δυστυχῶς γνωρίζομεν λίαν πολλὰ περὶ τῶν περαιτέρω σχεδίων τῆς. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς φιλάνθρωπίας καὶ θρησκείας ἐπιδιώκει

*) 18. Παράρτ. Ε. 13.

τὴν καταστροφὴν τοῦ κράτους ἡμῶν. Δὲν δύναται δὲ νὰ πείσῃ τὰς λοιπὰς Δυνάμεις πρὸς διανομὴν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἐπομένως ζητεῖ τὸν περιδρομὸν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, προσπαθοῦσα νὰ καταστήσῃ αὐτὰς συνεργοὺς τῶν ἀνταρτῶν».

Ἀλλὰ μετὰ τόνου σοβαρωτέρου εἶχεν ἐκφρασθῇ ἤδη τὴν 12 Σεπτεμβρίου πρὸς τὸν λόρδον Στραγκφόρδον, *) διότι οὗτος ἐπροσπάθησε νὰ μετριάσῃ τὴν ἐντύπωσιν, ἣν ἐνεποίησε τῇ Πύλῃ τὸ ὑπόμνημα τῆς 9 Ἰανουαρίου, καὶ πρὸς τοῦτο ἀμφοσβήτησε τὴν γνησιότητα τοῦ περιελθόντος εἰς χεῖράς της ἀντιγράφου. «Οὐχὶ ἵνα συζητήσω ἀντικείμενον, περὶ οὗ ἡ Πύλη οὐδέποτε θὰ συζητήσῃ, ἀλλ' ἵνα σὰς γνωστοποιήσω ἅπαξ διὰ παντὸς τὴν ἀπόφασιν ἡμῶν, σὰς ἐρωτῶ,» εἶπε, «πῶς ἐδυνάμεθα νὰ ὑποφέρωμεν ὅτι αἱ χριστιανικαὶ Δυνάμεις, ἄνευ ἄλλου δικαίωματος ἢ διὰ τῆς ἡνωμένης ἰσχύος αὐτῶν, προπαρασκευάζουσι καὶ κοινοποιοῦσι τὸν κατακερματισμὸν κράτους, ὅπερ ἔχει πάντοτε ὡς κανόνα νὰ συζῇ μεθ' ὅλων ἐν εἰρήνῃ καὶ οὐδένα νὰ προσβάλῃ; Ἐν τίνι συνθήκῃ ὑπάρχει γεγραμμένον, ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι βασιλεῖς ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ φέρονται κατὰ τὸ δοκοῦν ὡς κύριοι ἐν τῇ Τουρκίᾳ, διότι χριστιανοὶ ὑπῆκοοι τῆς Πύλης ἀπεφάσισαν νὰ ἀποστατήσωσι; Πῶς θὰ δικαιολογήσῃτε τὸν σφετερισμὸν τοῦτον; Μήπως διότι τὰ ὄπλα ἡμῶν δὲν ἐπέτυχαν νὰ καταβάλωσι τὴν ἀνταρσίαν; Ἀλλὰ τίς πταίει; Μόνον τοὺς Ἕλληνας ἔχομεν νὰ πολεμήσωμεν, ἢ ἐκτὸς τούτων τῶν φανερῶν πολεμίων καὶ τοὺς κρυφίους ἀκόμη, οἵτινες εἰς ἡμᾶς μὲν φιλικούς λόγους εἰς δὲ τοὺς ἀντάρτας ὄπλα, χρήματα, συμβουλὰς, βοηθείας παντὸς εἶδους προσφέρουν; Ἐὰν ἐζητοῦμεν ξένην βοήθειαν, τότε αὕτη ἡ ἐκείνη ἡ Δύναμις θὰ εἶχεν ἴσως τὸ δικαίωμα ν' ἀντισταθῇ. Ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο ἀπαιτοῦμεν παρὰ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν ἡμῶν. Εἰς οὐδενὸς ἄλλου τὰς ὑποθέσεις ἀναμιγνυόμεθα, καὶ ἔχομεν ἀπό-

*) Βλ. Παράρτ. Ε. 14. α. 6.

φασιν νὰ μὴν ὑποφέρωμεν καὶ τὴν ἀνάμιξιν εἰς τὰς ἡμετέρας. »

Ἐν τούτοις ὁ Μιγκιάκης εὐχαρίστως εἶδεν ὅτι ἐφθασεν ἡ στιγμή νὰ ἐπιδώσῃ τὰ πληρεξούσια του. Ὑπερεπήδησε τὸ ζήτημα περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Βασιλίδων ἐν τῇ Μολδαυίᾳ, τοὺς ὁποίους ἡ Πύλη ἐγνωστοποίησεν ὡς 1000, καὶ εὐχαριστηθεὶς ἐκ τινος κοινοποιήσεως τοῦ Ὁσποδάρου, ὅτι πράγματι μόνον 670 ἐξ αὐτῶν ὑπῆρχον, ἐπομένως μόνον 170 πλέον τοῦ παλαιοῦ ἐν εἰρήνῃ ἀριθμοῦ, ἤθελε νὰ προβῇ κατὰ συμβουλήν ὧν τῶν συναδελφῶν του εἰς ἐπίδοσιν τῶν διαπιστευτηρίων του, ὅτε, καθ' ἣν ὥραν ἀνεχώρει ὁ Στραγκφόρδος, ἀγγελία τοῦ γεν. προξένου τῆς Ῥωσσίας ἐν Μολδαυίᾳ Πιζάνου, ὅστις διέμενεν ἐν Κισσενέφ, τὸν ἠνάγκασεν εἰς νέαν χρονοτριβήν. Ὁ διοικητὴς δηλαδὴ τοῦ Ἰαίου ἐμελλε νὰ διατάξῃ τὴν θανάτωσιν τοῦ ἐκεῖ Κισσερδάρου, ἥτοι διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας, διότι εἶχε φονεύσει ἓνα ἄνδρα τῆς φρουρᾶς του. Ἀλλὰ τοῦτο θὰ ἦτο φανερὰ προσβολὴ τῶν προνομίων τοῦ Ὁσποδάρου. Μόνον δὲ κατὰ τὸν Νοέμβριον ἀπεδείχθη τὸ ψευδὲς τῆς ἀγγελίας ταύτης. Ὁ θανατωθεὶς ἦτο εἰς ἐξωμότης, ὅστις ἐνεκα ἐγκλημάτων πολλάκις ἤδη εἶχε καταδικασθῇ εἰς ποινὰς, καὶ οὐδεὶς εἶχε δώσει προσοχὴν εἰς τὴν θανάτωσιν του. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ πρέσβεις ἐβίαζον πρὸς ἐκκένωσιν τῶν Ἱγεμονειῶν. Ἡ Πύλη ἐγίνωσκε μὲν ποῖαι νέαι ἐπιθέσεις ἐπέκειντο κατ' αὐτῆς, ἀλλὰ βλέπουσα τὴν ἀπομόνωσίν της ἐφοβεῖτο ἔτι μᾶλλον τὸν βωσικὸν πόλεμον. Τοῦτον δὲ τὸν πόλεμον ἔθεσεν ὁ Διάγγελος τὴν 25 Ὀκτωβρίου *) εἰς τὴν πλάστιγγα ἀντὶ τῆς πλήρους ἐκκένωσης, καὶ προθύμως παρέστησεν αὐτῇ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Μιγκιάκης ἐνεκα τοῦ συμβεβηκότος τοῦ Ἰαίου, ὅπερ αὕτη ἐθεώρει τόσον ἀσήμαντον, εἶχε βραδύνει τὴν ἐγχείρησιν τῶν διαπιστευτηρίων του, ὡς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐπιθυμεῖ τὴν ῤῆξιν. Τέλος ἡ Πύλη ἤρχισε νὰ συνειθίζῃ βαθυηδὸν εἰς τὴν ἀνάμιξιν τῶν

*) Ἰδε Παράρτ. Ε. 15.

Δυνάμεων εἰς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, καὶ νὰ θεωρῇ ταύτην ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνον, ἢ ὡς ἐφρόνει κατ' ἀρχάς. Ἐκρινε δηλαδὴ ὅτι αἱ Δυνάμεις, αἱ πολεμήσασαι τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὸς χώρας, δὲν θὰ τὴν ὑπεστήριζον ἐνόπλιως ἐν Ἑλλάδι, ἐπομένως τῇ ἔμμενεν ἡ ἐλπίς νὰ καταβάλλῃ τὴν ἀποστασίαν διαρκούσης τῆς διαπραγματεύσεως, καὶ ὅτι, σταθερὰν ἀπόφασιν ἔχουσα νὰ μὴν ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνάμιξιν ταύτην, οὐδὲν χεῖρον ἡδύνατο νὰ πάθῃ ἐπὶ τέλους, ἢ τὸ κακὸν ὅπερ τότε ἠπέλπει αὐτήν, ἥτοι τὸν πόλεμον μετὰ τῆς Ῥωσσίας. Τὴν 29 Ὀκτωβρίου ἐπέμψε τῷ ὄντι πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῶν Βεσλίδων τῆς Μολδαβίας ὀριστικὴν διαταγὴν περὶ ἐκκενώσεως, ἥτις ἤρχισε τὴν 20 Νοεμβρίου. Περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ ἔτους οὐδεὶς τοῦρκος στρατιώτης ὑπῆρχεν ἐν ταῖς Ἑγεμονεῖαις ἐκτὸς τῶν 500 Βεσλίδων. Τὴν 14 Νοεμβρίου ὁ Μιγκιάκης ἐνεχείρησε τὰ διαπιστευτήριά του. Σχεδὸν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ κόμης Γκιλλεμινῶτος παρέπεισε τὸν ἄγγλον ἐπιτετραμμένον Τοῦρνερ, ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τὴν Πύλην διακοίνωσιν τραχέως συντεταγμένην, καὶ τὸν ἐρρίψεν ὀλοσχερῶς εἰς τὴν δυσμένειαν τῆς Πύλης. Ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐνόμισε τότε ὅτι ἡδύνατο νὰ πορευθῇ ἰδίαν ὁδόν, καὶ παρημέλησε τοὺς πρέσβεις τῆς Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας. Οὗτοι δὲ οὐδεμίαν ἐδειξαν διὰ τοῦτο δυσἀρέσκειαν, διότι ἐγίνωσκον τὰς ὁδηγίας του. Αἱ δὲ ἐδικαί των ἐμπεριείχοντο ἐν ταῖς ἐπομέναις λέξεσι τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου πρὸς τὸν Διάγγελλον, ζαλείσαις πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Γκιλλεμινῶτου εἰς Κωνσταντινούπολιν. «Εἶμαι εὐχαριστημένος ἐκ τῶν ὁδηγιῶν τὰς ὁποίας θὰ λάβῃ ὁ Γκιλλεμινῶτος. Συνεργάζεσθε μετ' αὐτοῦ. Ἡ Ῥωσσία ἔχει ἀμετάτρεπτον ἀπόφασιν νὰ συμπράξῃ μετὰ τῆς Γαλλίας. Ἐπομένως, ὁ Γκιλλεμινῶτος δύναται ν' ἀποβῇ ἐπὶ οὐδαίως.»

Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος εὐχαρίστησε τὴν Πύλιν διὰ τὴν ἐκκένωσιν τῶν Ἑγεμονειῶν, καὶ ἐρρίψε παρηγορητικούς τινας λόγους περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ζητήματος, τοὺς ὁποίους αὕτη ἀ-

πεδέχθη. Ὡς ἐκ τούτου ηὔξησεν ἡ ἐμπιστοσύνη αὐτῆς πρὸς τὴν αὐστριακὴν κυβέρνησιν. Αὕτη δ' ἐγίνωσκεν, ὅτι νῦν ἐπὶ ἡλ-
θεν ἐποχῇ προσδοκίας, καθ' ἣν ἔπρεπε νὰ ἀφήσῃσιν τὴν Πύλην
ἡσυχον νὰ συναθροίσῃ τὰς δυνάμεις τῆς. Τὸ πεδίον ἦτο τώρα,
ἂν καὶ προσκαίρως, ἡ Πετρούπολις, ἡ ἀλλίον εἰπεῖν ἐμερίζε-
το μεταξὺ Λονδίνου καὶ Πετροπόλεως.

Ἐκτὸς τῆς Αὐστρίας οὐδεμία τῶν πέντε Δυνάμεων ἤξευρε καλῶς
τί ἤθελε, ἢ τί θὰ προέκυπτεν ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῆς. Ἡ Ῥωσσία
ἤθελε τὴν ἀναμίξιν, ἀλλ' ἠσθάνετο ὅτι ἡ ποθητὴ λύσις δὲν ἦ-
δύνατο νὰ ἐπέλθῃ διὰ τῆς ὑπ' αὐτῆς προτεινομένης ὁδοῦ· ὅτι
τὸ παράδειγμα τῶν Ἡγεμονειῶν, οὔτε τοὺς Ἕλληνας ἤλκυεν,
οὔτε τοῖς Τούρκοις ἤρεσκεν, οὔτε ἤρμοζε αὐτὸ καθ' αὐτὸ, διότι
ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις δὲν ὑπῆρχον ὀθωμανοὶ κάτοικοι, ἐν δὲ
ταῖς ἐλληνικαῖς χώραις οἱ Τούρκοι δὲν θὰ ὑπετάσσοντο εἰς χρι-
στιανικὴν κυβέρνησιν, οὐδ' ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχωσι δύο κυ-
βερνήσεις εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν χώραν. Καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ
ἐπιτύχῃ διὰ τρόπου καθ' ὃν οὐδὲν ἐδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ, διὰ
τοῦτο αἱ ἰδέαι αὐτῆς ἦσαν ἀσαφεῖς. Τούναντίον ἡ Αὐστρία ἡ-
σπασθῇ τὸν τρόπον τοῦτον, διότι ἤξευρεν ὅτι δὲν θὰ ἐπιτύγ-
χανε, καὶ ἐν τέλει ὅλων τῶν προσπαθειῶν ἐν ἐκ τῶν δύο ἀπο-
τελεσμάτων ἡδύνατο νὰ συμβῇ· ἢ θὰ κατέβαλεν ἡ Πύλη τοὺς
Ἕλληνας, ἢ οἱ Ἕλληνες θὰ ἐπετύγχανον μαχόμενοι τὴν ἀνε-
ξαρτησίαν τῶν· μόναι δὲ αὐταὶ αἱ δύο λύσεις ἦσαν δυναταί.
Ἄπανα ἡ περὶ τῆς ἀναμίξεως ἰδέα τοῦ πρίγκηπος Μεττερνί-
χου ὑπῆρχεν ἐν ταῖς ἐξῆς λέξεσι πρὸς τὸν Διάγγελον γεγραμ-
μέναις ἡδὴ τὴν 3 Ὀκτωβρίου. «Θεωρῶ ὡς βέβαιον ὅτι τὸ ζή-
λημα τῆς ἀναμίξεως εἶναι ἐκ τῶν φύσει ἀλύτων. Κάλλιον θὰ
ἦτο νὰ τὸ ἀποφύγωμεν. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, αἱ
βάσεις καὶ ἡ πορεία αὐτοῦ πρέπει νὰ κανονισθῶσιν αὐτως, ὥστε
αἱ προσπάθειαι ν' ἀποδείξωσιν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ λυθῇ διὰ
τοῦ τρόπου τούτου. Τοῦτο εἶναι ὅλον μου τὸ μυστικόν. Θὰ ἐν-
νοήσετε δὲ διατὶ ἐν γένει ἀναμιγνύομαι εἰς τὴν ὑπόθεσιν. Οἱ

Τοῦρκοι δὲν θέλουν, οἱ Ἕλληνες ἐπίσης δὲν θέλουν τρῦτό μὲ ἀσκεῖ ἵνα προχωρῶ.»

Ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἤθελον, ταχέως κατεφάνη. Μόλις ἔλαβον γνῶσιν τοῦ ῥωσικοῦ σχεδίου, καὶ ἡ ἑφημερίς τῆς κυβερνήσεως ἐν Ἰδრა κατεξανέστη τὴν 25 Ἰουλίου (6 Αὐγούστου) κατ' αὐτοῦ, ὁ δὲ Ῥόδιος, ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργός, διεμαρτυρήθη ἐπιστημότατα κατὰ πάσης προσοχῆς τῶν Δυνάμεων εἰς τὴν ῥωσικὴν πρότασιν. Ἐζήτησε δὲ τὴν συνδρομὴν τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸ παράδειγμα, καθ' ὃ ἐνήργησεν ἐν Ἀμερικῇ ὑπὲρ τῶν ἰσπανικῶν ἀποικιῶν.

Τὸ βῆμα τοῦτο τῶν Ἑλλήνων παρεκίνησεν τὸν Κάννιγγα νὰ ταχύνῃ τὴν πορείαν του. Ἐκρινεν ὅτι ἦτο ὁ καιρὸς νὰ προβῇ, ὅθεν ἐβράδυνε τὴν ἀρτίως ἀναγγελλθεῖσαν ἀποστολὴν τοῦ Στρατφόρδου Κάννιγγος ὡς πληρεξουσίου τῆς Ἀγγλίας εἰς Πετροῦπολιν, καὶ ἐπομένως καὶ αὐτὰς τὰς συνδιαλέξεις, αἵτινες ἔπρεπε νὰ λάβωσιν ἐκεῖ χώραν ἐπὶ τῇ προσκλήσει τῆς Ῥωσίας, καὶ εἰς τὰς ὁποίας εἶχε συγκατατεθῇ. Ἀπεφάσισε δὲ νὰ ἀντιτάξῃ πρότασιν τινα κατὰ τῆς Ῥωσικῆς, καὶ νὰ προπαρασκευάσῃ ὑπὲρ ταύτης τὰς κυβερνήσεις. Διὰ τοῦτο ὁ Στρατφόρδος Κάννιγγς ὤφειλε κατὰ πρῶτον νὰ ὑπάγῃ εἰς Βιέννην. Ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχος ἐζήτησε νὰ εὐρύνῃ τὴν διάστασιν μεταξὺ τῆς Ἀγγλίας καὶ Ῥωσίας, ὑποδείξας ἐν Πετροπόλει καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν πρόθεσιν τοῦ Κάννιγγος νὰ ἀκολουθήσῃ τὰς εὐχὰς κυβερνήσεως ἐπαναστατικῆς.

Ἡ κλίσις τοῦ Κάννιγγος πρὸς τοὺς Ἕλληνας κατεδείχθη ἐν ταῖς ἀμέσοις αὐτοῦ σχέσεσιν μετ' αὐτῶν, καὶ πρὸ πάντων ἐν τινι ζητήματι, ὅπερ βραδύτερον ἀπέβη λίαν ἐπιβλαβές εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν ἐμπόριον καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας. Ἡ ἐν Ναυπλίῳ κυβέρνησις ἐπειράθη τὴν 27 Μαΐου ν' ἀντιτάξῃ τὴν γνώμην αὐτῆς περὶ τοῦ θαλασσοῦ δικαίου κατὰ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων· ἐκήρυξε δηλαδὴ ὅτι ἀποκρούει τὸ ἀξίωμα, ὅτι ἡ σημαία καλύπτει τὸ ἐμπόρευμα, καὶ ὅτι θὰ δημεύῃ πᾶσαν ἐχ-

θρικῆν περιουσίαν ἐπὶ οὐδέτερον πλοίων, καὶ μάλιστα θὰ βυθί-
ζῃ τὰ φέροντα ἐχθρικὰ στρατεύματα ἢ πολεμεφόδια πλοῖα.
Ἡ ἰονικὴ κυβέρνησις ἀντέστη κατὰ τῆς κηρύξεως ταύτης *) καὶ
ὁ λόρδος ἀρμοστής Σιρ Φριδερίκος Ἀδαμς ἀπῆλθε μετὰ τοῦ
στόλου τοῦ ναυάρχου Νήλ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Σε-
πτεμβρίου εἰς αὐτὸ τὸ Ναύπλιον, ἵν' ἀπαιτήσῃ τὴν ἀνάκλησιν
τῆς διακηρύξεως ταύτης. Ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις, ἅμα μαθοῦ-
σα τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, ἐξέδωκε τὴν 27 Αὐγούστου δευτέραν
ἀπόφασιν, δι' ἧς κατήγγησε τὴν προτέραν τῆς 27 Μαΐου δι' ὅ-
λα τὰ οὐδέτερα πλοῖα, ὅσα δὲν ἔφερον τουρκικὰ στρατεύματα,
οἷον δῆποτε καὶ ἂν εἶχον φορτίον. Τὴν μερικὴν ταύτην ἀνά-
κλησιν ἐπέδειξε πρὸς τὸν ναύαρχον Νήλ, ὅτε οὗτος προσωμί-
σθη εἰς τὸ Ναύπλιον, πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι εἶχεν ἤδη ἐκπληρω-
θῇ ἡ ἀπαίτησις τῆς ἰονικῆς κυβερνήσεως. Ἀλλ' ὁ ναύαρχος ἀν-
τεῖπεν ὅτι μόνον τὴν καθολικὴν ἀνάκλησιν δύναται νὰ θεωρή-
σῃ ὡς ἀρκούσαν, καὶ ὀλίγας ὥρας μετὰ τοῦτο ἡ ἐλληνικὴ κυ-
βέρνησις ἐποίησε τὴν ἀνάκλησιν ταύτην δι' ἀποφάσεως ἀπὸ 3
(15) Σεπτεμβρίου.

Ἀλλ' ἡ ἰονικὴ κυβέρνησις λαβοῦσα ἐκ Λονδίνου ὁδηγίαν ἡ-
ναγκάσθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν 19 Νοεμβρίου τὸν ἐλληνικὸν ἀπο-
κλεισμὸν τῆς Ναυπάκτου καὶ τῶν Πατρῶν, νὰ συγχωρήσῃ εἰς
τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα τὰ φέροντα ἐγγραφα καταγωγικὰ τὸ δι-
καίωμα τοῦ νὰ ἐρευνᾶσιν οὐδέτερα πλοῖα, καὶ ν' ἀφαιρῶσιν ἐξ
αὐτῶν οὐ μόνον πολεμικὰ λαθρεμπορεύματα, ἀλλὰ καὶ πᾶν
ἐχθρικὸν πτημα* ὡς ἐάν μὴ ἦρκει ὅτι αἱ παραχωρήσεις αὗται
ἤνοιξαν θύρας καὶ πύλας εἰς τὴν πειρατείαν, καὶ ἡ πρὸς αὐτοὺς
τοὺς πειρατὰς ἐπιείκεια ἤλκυσε τοὺς Ἑλλήνας εἰς τὸ ὀλέθριον
τοῦτο στάδιον, τὸ πλήρωμα ἐλληνικοῦ τινὸς πλοίου, ὅπερ εἶ-
χε καταδικασθῇ τὴν 7 Σεπτεμβρίου ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ δικα-
στηρίου τῆς Κερκύρας εἰς πολυετὴ εἰρκτὴν ἔνεκα πειρατείας,

*) Ἴδε παρέρ. Ε. 16.

ἀπελύθη τὴν 17 Νοεμβρίου κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου, καὶ συνωδεύθη μετὰ τοῦ πλοίου εἰς τὸ Μεσολόγγιον· Τρία ἄλλα ἑλληνικὰ πειρατικὰ πλοῖα, τὰ ὅποια ὁ ἀγγλικὸς στόλος εἶχε μεταφέρει εἰς Κέρκυραν, ἀπελύθησαν ἐπίσης καὶ ἀπεδοθήσαν τοῖς Ἑλλησι. Τὸ ἐν τῶν πειρατικῶν τούτων πλοίων, ἡ Γολέττα Πολυξένη, εἶχε ληστεύσει αὐστριακόν τινα ἐμποροπλοίαρχον. Εἰς μάτην ὁ γεν. πρόξενος τῆς Αὐστρίας ἀπήνθουνεν ἀντιρρήσεις. Ὁ λόρδος ἀρμοστής ἀπήντησεν ὅτι ἐνήργησε κατὰ τὰς διαταγὰς τῆς κυβερνήσεώς του.

Ἄλλ' ὁ Κάννιγκ ἐπροχώρησεν ἔτι μᾶλλον. Ἀπήντησε καὶ τοι βραδέως (1 Δεκεμβρίου) εἰς τὸ γράμμα τοῦ Ἑλλήνος ὑπουργοῦ. Τὸ γεγονός τῆς ἀπαντήσεως αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἦτο ἤδη παραχώρησις ἀκαταλογίστους ἔχουσα συνεπείας. Ἐθεωρήθη δὲ καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς ἀναγνώρισις τῆς πολιτικῆς των ὑπάρξεως. Ἐπενήργησε τοῦλάχιστον οὕτω, καὶ τὸ περιεχόμενον ἐκράτυνε τὴν ἐπενέργειαν ταύτην. Ὁ ἀγγλος πρωθυπουργὸς δὲν ὠμολόγει μὲν ἐν αὐτῷ τὴν γνησιότητα τῆς γνωστῆς γενομένης τοῖς Ἑλλησι προτάσεως τῆς ρωσικῆς Αὐλῆς, ἀλλὰ τὴν πρόθεσιν αὐτῆς τοῦ νὰ προτείνη ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν συμμάχων Δυνάμεων πρὸς τὴν Πύλιν καὶ πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος ἀνακωχὴν, καὶ τοῦτο ἵνα κερδήσῃ καιρὸν πρὸς φιλικὴν τινα μεσιτείαν, εἰς τὴν ὅποian, εἰάν ἐπέλθῃ ἐγκαίρως, ἡ Ἀγγλία δὲν θ' ἀρνηθῇ τὴν συμμετοχὴν της. Προσέτι δὲ ὅτι, «τὸ ρωσικὸν ὑπόμνημα ἐνεποίησε τὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸ Διδάνιον, καὶ παραδέχεται ὡς βέβαιον, ὅτι οἱ Ἕλληνες οὐδένα θὰ ἐδέχοντο συμβιβασμὸν, μὴ ἔχοντα ὡς βάσιν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, καθὼς καὶ τὸ Διδάνιον θ' ἀπέκρουε πάντα, μὴ διατηροῦντα τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος. Ὅθεν ἕνεκα τῶν τοσοῦτον ἀντιθέτων πρὸς ἀλλήλας ἀπαιτήσεων τούτων οὐδεμία συνδιαλλαγὴ εἶναι πιθανή. Ἄλλ' εἰάν ἡ Ρωσσία, πρὶν ἢ λάβῃ ἀκριβῆ γνώσιν περὶ τῆς φύσεως καὶ ἀκαμψίας τῶν ἀπαιτήσεων τούτων, ἐπρότεινε τὴν συνδια-

λαγὴν, οὐδ' αὐτὴν οὐδ' ἄλλην τινὰ ἐκ τῶν συγκατάτεθεισῶν εἰς τοῦτο Δυνάμεων δύναται τις νὰ κατηγορήσῃ. Τὸ καλούμενον ῥωσικὸν ὑπόμνημα περιέχει τῷ ὄντι τοὺς τρόπους τῆς συνδιαλλαγῆς, ἀλλ' ὅπως πιθανὸν ὅτι δὲν διευτυπώθησαν εἰσέτι, ὥστε νὰ δύνανται νὰ προταθῶσιν εἰς τὰ διαμαχόμενα μέρος. Ἡ δὲ μεσιτεία μόνον περὶ τὴν συνδιαλλαγὴν τῶν δύο ἄκρων ἠδύνατο νὰ περιστραφῇ, ἥτοι νὰ περιορίσῃ τῶν μὲν Τούρκων τὴν κυριαρχίαν, τῶν δὲ Ἑλλήνων τὴν ἀνεξαρτησίαν. Ἐκότερον τῶν μερῶν ἠδύνατο ἀναμφιβόλως νὰ ἀπορρίψῃ τὸν συμβιβασμὸν τοῦτον· ἀλλ' ἀφ' ἧς σιγῆς καταδειχθῇ ὅτι ἀμφοτέρω ἀποκρούουσι τὴν τοιαύτην συνδιαλλαγὴν, οὐδεμία ἐν γένει πιθανότης μεσιτείας ὑπάρχει.»

«Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν αἵτησιν περὶ βοήθειας τῆς Ἀγγλίας καὶ τὸ παράδειγμα τῶν ἰσπανικῶν ἀποικιῶν, ἡ Ἀγγλία ἐτήρησε κατὰ τὸν πόλεμον τῶν ἀποικιῶν τούτων μετὰ τῆς μητροπόλεως αὐστηρὰν οὐδετερότητα, καὶ ταύτην τηρεῖ καὶ κατὰ τὸν πόλεμον, ὅστις λυμαίνεται νῦν τὴν Ἑλλάδα. Τὰ δικαιώματα τῶν Ἑλλήνων ὡς ἐμπολέμων ἐτηρήθησαν αὐστηρῶς, καὶ ἐὰν ἡ Ἀγγλία πρὸ ὀλίγου μόνον ἠθέλησε νὰ περιορίσῃ τὴν κατὰ χερσιν τῶν δικαιωμάτων τούτων, ἐλπίζῃ ὅτι δὲν θὰ ἀναγκασθῇ εἰς τοῦτο καὶ δευτέραν φοράν.»

Ἐπὶ τέλους ὁ Κάννιγκ ὑπεσχέθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ὅτι «ἡ Ἀγγλία εἰς οὐδένα θὰ συνεργήσῃ συμβιβασμὸν ἀπαρέσκοντα αὐτῇ, ἀλλ' ὅτι, ὅταν ἡ Ἑλλὰς ζητήσῃ τὴν μεσολάβησιν τῆς, θὰ προτείνῃ τὰ δέοντα πρὸς τὴν Πύλην, καὶ ἐὰν αὕτη δεχθῇ, δὲν θὰ λείψῃ ἐκ συμφώνου μετ' ἄλλων Δυνάμεων νὰ περατώσῃ τὸ πρᾶγμα κατ' εὐχὴν.» *)

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἀπερρίπτε καθαρὰ τὴν ἰδέαν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐπρίδιδε σκοπὸν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ὅμοιον πρὸς τὸν τῆς ῥωσικῆς, τουτέστι διοργα-

*) Ἰδε παρέρ. Ε. 17.

νισμὸν τινα τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ὑπὸ ξένην ἐπιβρόην καὶ ὑπὲρ αὐτῆς. Ὅ,τι εἶχον οἱ Ῥῶσσοι ἐπιτύχει παρὰ τῆς Πύλης διὰ πολέμου ὑπὲρ τῆς Σερβίας καὶ τῶν Ἡγεμονεῶν, παρόμῳν τι ἡδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ καὶ ἡ Ἀγγλία παρὰ τῆς Πύλης ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις καὶ νήσοις, καὶ ν' ἀντιτάξῃ κατὰ τῆς δικαιωματικῆς ἐπιβρόης τῆς Ῥωσσίας ἐπὶ τῆς τουρκικῆς ἐπικρατείας τὴν δικαιωματικὴν ἐπιβρόην τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλ' ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐπροξένησεν ὅλως ἄλλοιαν ἐντύπωσιν ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων, παρὰ τὴν φυσικῶς προσδοκωμένην. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἔρθησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ πιστεύωσιν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν, περὶ ἧς ἕως τότε πάντες μὲν ὠμίλουν, οὐδεὶς ὅμως ἐπίστευεν. Οἱ Ἕλληνες εἶδον ὅτι ἐξωμοιοῦντο ἐν αὐτῇ κατὰ πρώτην φαρὰν, καὶ μάλιστα ὑπὸ τῆς πρώτης ναυτικῆς Δυνάμεως καὶ γείτονος αὐτῶν, πρὸς τὴν Πύλην, ἥτις μέχρι τοῦδε ἐδέσποζεν αὐτῶν. Ἦκουσαν, ὅτι προσηγορεύοντο διὰ τῆς αὐτῆς λέξεως ὡς καὶ οἱ πολέμιοί των ἤκουσαν, ὅτι ἐγένετο λόγος περὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν ἀπέναντι ὅλων τῶν ἀνεγνωρισμένων Δυνάμεων, καὶ τὰ πράγματα ἀπέδειξαν αὐτοῖς ἀρτίως τί ἐνόει ἡ Ἀγγλία διὰ τοῦτου. Ἐσυμπέραναν ἐκ τῶν λόγων τοῦ Κάννιγγος περὶ μεσιτείας, ὅτι ὤφειλον ν' ἀπορρίψωσι πάντα συμβιβασμὸν μὴ φέροντα εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν, ὅτι ἡ μεσολάβησις τῶν Δυνάμεων οὐδέποτε ἡδύνατο νὰ ᾔναι ἐπικίνδυνος εἰς αὐτοὺς, τούναντίον μάλιστα ὅτι καὶ νὰ τὴν ἀπορρίψωσιν ἡδύναντο, Κόμμα Ἀγγλικὸν ἐσχηματίσθη, πρεσβεῦον ὅτι ἡ Ἀγγλία παρεσκευάζεται ν' ἀντιπροσωπεύσῃ τοὺς Ἕλληνας παρὰ ταῖς Δυνάμεσι καὶ τῇ Πύλῃ, καὶ ὅτι μόνον παρὰ τῆς Ἀγγλίας ἔκρεπε νὰ προσδοκῶσιν ἀληθῆ συνδρομὴν, μόνον παρ' αὐτῆς τὴν σωτηρίαν.

Ἄν ὁ Κάννιγγ προέθετο ν' ἀποτρέψῃ τὰς ἐλπίδας τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῶν Δυνάμεων, νὰ ἐμφυχώσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐπιμόνου ἀντιτάξεως κατὰ τε τοῦ ἐχθροῦ καὶ τῶν

μεσιτών, επέτυχε τοῦ σκοποῦ. Ἄν δὲ διὰ τῆς πολιτικῆς ταύτης ἐδύνατο ν' ἀφαιρέσῃ ὀλοσχερῶς ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς Ῥωσσίας τὸν μέλλοντα σχηματισμὸν τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ τὸν διενεργήσῃ μόνον διὰ τῆς Ἀγγλίας, ἡ μοῖρα δὲν τῇ επέτρεψε ν' ἀποδείξῃ τοῦτο. Τὰ μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ γεγόμενα δὲν ἐπ' ἀνέγκον τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο.

Καὶ μετὰ τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως ἀπεπειράθησαν οἱ Ἕλληνες νὰ συνδέσωσι σχέσεις, ὥστε ἵνα τὴν καταστήσωσιν ὑποπτον ἐν Λονδίῳ, Πητροπόλει καὶ Κωνσταντινουπόλει, πιθανώτερον δὲ ἵνα μηδεμίαν ἀρήσωσιν αὐτῇ ἀμφιβολίαν, ὅτι ὁ τελικὸς σκοπὸς τοῦ ἀγῶνος ἦτον ἡ ἀνεξαρτησία. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐδράξατό τινας φιλοφρονήσεων τοῦ ἐν Κερκύρᾳ γενικοῦ προξένου τῆς Αὐστρίας, ἵνα γράψῃ τὴν 5 (17) Δεκεμβρίου *) πρὸς τὸν Φριδερίκον Γέντς, τὸν φίλον τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου καὶ τὸν μόνον ἄνδρα, ὅστις ἐγίνωσκε τοὺς ἐσωτέρους διαλογισμοὺς τῆς πολιτικῆς τῆς Αὐστρίας, καὶ συνήργει πρὸς πραγματοποιήσιν αὐτῶν. Ὁ Μαυροκορδάτος, ὡς γραμματεὺς τοῦ Ὁσποδάρου τῆς Βλαχίας πρίγκηπος Καρτσᾶ, μεθ' οὗ ὁ ἱκπότης Γέντς ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἶχε στενωτάτην καὶ ὠφέλιμον εἰς τὰ συμφέροντα τῆς Αὐστρίας ἀλληλογραφίαν, εἶχε λάβει σχέσεις τινὰς μετὰ τοῦ ἐξόχου τούτου πολιτικοῦ ἀνδρός, καὶ εἶχε γράψῃ πάλιν πρὸς αὐτὸν, καθ' ἣν ἐποχὴν ἀνεχώρησεν ἐξαίφνης ἐκ τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ ἀσύλου, ὅπερ ὁ Γέντς εἶχε δυνεργήσει ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἡγεμόνος του, ἵνα δράμῃ πρὸς βοήθειαν τῶν ὁμοεθνῶν του.

Ἰπέρβησε δὲ ὡν τὴν τελευταίαν ἐκείνην ἐπιστολὴν, ἐν ᾗ ἐξέφρασε τὴν λύπην του διὰ τὴν πρόωρον ἐκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἤρχιζε καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ἐκφράζων τὴν αὐτὴν πεποίθησιν, τὴν αὐτὴν οὕτως εἰπεῖν ὁμολογίαν, δι' ἣς παρίστα ἐπιμόνως, ὅτι ὁ ἐλληνικὸς λαὸς δὲν ἠδύνατο νὰ καταθέσῃ πρὸ

*) 12. Παράρτ. Β. 18. α. 6. γ.

της διεξαγωγῆς τῆς ἐπαναστάσεως τὰ ὅποια ἀπαξ ἐδράξατο ὅπλα, διότι ἐάν τὸ ἐπραττεν, οὐδεμίαν ἄλλην ἐξιλέωσιν ἠδύνατο νὰ δώσῃ, οὐδεμίαν ἄλλην προσδοκίαν νὰ ἔχῃ παρὰ τὴν τύχην τῆς Χίου. Τέσσαρα ἤδη ἔτη παρηλθον ἀπὸ τοῦ ἐνδόξου πολέμου, καὶ ἡ σπουδαιότερά νίκη, ἦντινα ἡ Ἑλλάς ἐδρέφατο διὰ τούτου, ἦτο ὅτι διέλυσε τὴν σφαλερὰν ἰδέαν περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνός της πρὸς τὰς ἐπαναστατικὰς τάσεις, καὶ τὴν πλάνην ἐνταυτῷ περὶ τῆς τουρκικῆς δυνάμεως. Σήμερον οὐδεὶς πολιτικὸς ἀνὴρ δύναται νὰ πιστεύῃ, ὅτι ἡ Τουρκία εἶναι εἰς θέσιν διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς δυνάμεων νὰ ὑποτάξῃ πάλιν τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐπειδὴ δὲν δύναται τις νὰ παραδεχθῇ ὅτι αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις θὰ τῇ ἐχορήγουν τὰ πρὸς τοῦτο μέσα, ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος εἶναι πλέον πρᾶγμα τετελεσμένον καὶ χρόνου μόνον ζήτημα. Κατὰ πόσον δὲ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος δύναται νὰ βλάψῃ ἢ ὠφελήσῃ τὴν Εὐρώπῃν, τοῦτο εἶναι πλέον σήμερον τὸ ἐξεταστέον ζήτημα. Ὃθεν προσέβαλεν ὁ Μαυροκορδάτος τὴν ῥωσικὴν πρότασιν ὡς σκοποῦσαν νὰ διαιρέσῃ τὴν Ἑλλάδα, καὶ νὰ προετοιμάσῃ διὰ τῶν ὑποτελῶν ἐπαρχιῶν τὴν εὐχερῇ κατὰκτησιν αὐτῶν, ἐνὶ μία Ἑλλὰς ἀνεξάρτητος· θὰ ἦτο ὁ φυσικὸς φίλος καὶ σύμμαχος τῆς Πύλης καὶ ὁ προστάτης μετ' αὐτῆς φρουρὸς κατὰ τῆς Ῥωσσίας, καὶ μάλιστα καλλίτερος τοῦ μέχρι τοῦδε, ἐπομένως αἱ Δυνάμεις ὀφείλον νὰ ἐπιθυμῶσι καὶ διατηρῶσι τοῦτον διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, δι' ὃν μέχρι τοῦδε διετήρησαν τὸ ὀθωμανικὸν κράτος. Ἐπὶ τέλους προσεπάθησε ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ Αὐστρία διὰ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ὠφέλειαν μόνον θὰ εἶχε καὶ κατ' αὐτὰ τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντά της, ἐδικαιολόγησε τὰς ἐρίδας τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἀτέλειαν τῶν θεσμῶν των, περιέγραψεν εὐνοϊκώτατα τὴν Κυβέρνησιν, καὶ ἐζήτησε διὰ θερμῶν λόγων τὴν γκώμην, τὴν συμβουλήν καὶ τὴν συνδρομὴν τοῦ ἱππότου Γέντς.

Ἄλλ' ὁ Μαυροκορδάτος ἦτο ὁ ἀνὴρ, ὅστις ὑπὲρ πάντας τοὺς

Ἕλληνας ἔκλινεν ὀριστικῶς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ εἶχεν ἀκολουθήσει τὴν πολιτικὴν ταύτην ἀφηγήσας καὶ αὐτὸν τὸν κίνδυνον τῆς ἀπωλείας ὁλοκλήρου τῆς ἐπιβροχῆς καὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ προκαλέσει τὸ πρὸς τὸν Κάννιγγα βῆμα.

Ὁ ἱππότης Γέντς ἀπήντησε πρὸς τὸν ἐν Κερκύρα γεν. πρόξενον τῆς Αὐστρίας, Κύριον Χαουενσχίλδ, καὶ ἀπέφυγε ν' ἀπαντήσῃ ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον. Δεν ἐζήτησε τὰ συμφέροντα, ἀλλ' ἐπελήφθη τοῦ ζητήματος ὑπὸ ὑψηλοτέραν ἔποψιν, τὴν τοῦ δημοσίου δικαίου, ὅπερ μόνον ἔπρεπε νὰ κανονίζῃ τὴν διαγωγὴν τῶν Δυνάμεων πρὸς τὴν Πύλιν, καὶ ἀπέληξε συμπεράνας ὀρθῶς ὅτι, ἐὰν τῷ ὄντι τὰ πράγματα εἶχον ὡς τὰ παρίστανεν ὁ Μαυροκορδάτος, βεβαίως μόνον τὸ ξίφος ἠδύνατο νὰ κόψῃ τὸν δεσμόν.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος εἶχεν ἐπιστρέψει τὴν 4 Νοεμβρίου ἐκ τῆς κατὰ τὰς μεσημβρινὰς ἐπαρχίας περιηγήσειός του εἰς τὸ Ζαρσκόγε-Ζέλο. Εἰσῆλθε δὲ εἰς τὴν πόλιν τὴν 15. Μετὰ τέσσαρας δὲ ἡμέρας ὁ Νεύας ἐπλημύρνησε, καὶ ἐπέφερε μεγάλας καταστροφάς. Ἀπὸ τοῦ 1777, τοῦ γενεθλίου ἔτους τοῦ αὐτοκράτορος, οὐδέποτε συνέβη τοιοῦτο δυστύχημα. Ὁ πολιτικὸς καὶ θρησκευτικὸς φανατισμὸς παρέστησαν τὸ συμβᾶν τοῦτο ὡς τὰς πυρώδεις λέξεις ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ Ἀσσυρίου ἡγεμόνος. Ἐξήγησαν αὐτὸ ὡς σημεῖον τοῦ ὀργισμένου θεοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ μακροθυμία ἐξηντλήθη ἕνεκα τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ Σταυροῦ, ὡς προμήνυμα ὅτι νῦν ἤρχισε τὸ ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου. Βαρυθυμία κατέλαβε τὴν ψυχὴν τοῦ αὐτοκράτορος, οἱ διαλογισμοὶ του περιστρέφοντο νῦν συχνότερον, μακρότερον καὶ συντονώτερον περὶ τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ.

Ἔτος 1825.

Αἱ ἐν Περουπόλει συνδιαλέξεις ἐμελλον νὰ καταδείξωσι τὴν ἀσυμφωνίαν τῶν μυστικοσυμβουλίων. Ὅλα ἤθελον ἀναμφιβόλως τὴν ταχείαν λύσιν, ἀλλ' ἡ μὲν Ἀγγλία καὶ Ῥωσσία τὴν ἡμιανεξαρτησίαν ἐπαρχιῶν μὴπω ὠρισμένων ἐν τῷ νῷ αὐτῶν, ὥστε νὰ βαρύνωσιν ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ διὰ τῆς ἐπιβροῆς αὐτῶν, ἡ δὲ Αὐστρία τὴν ὁλὴν ἀνεξαρτησίαν, ἢ τὴν ἐπάνοδον ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν μετὰ διοικητικῶν βελτιώσεων, καταλλήλων νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἀνανέωσιν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος, ὅστις εἶχε συμφέρον νὰ ἀποτρέψῃ τὴν Ῥωσσίαν ἀπὸ τοῦ πολέμου, ἐζήτησε νὰ πείσῃ τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν νὰ συμμετάσχη τῶν εἰρημένων συνδιαλέξεων. Ἀλλ' ὁ Κάννιγχ ἀποφασίσας ν' ἀκολουθήσῃ ἰδίαν πορείαν ἐθεώρει τὰς συνδιαλέξεις ταύτας ὡς χρονοτριβὴν τῆς Ῥωσσίας, περιττὴν πλέον μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Καποδιστρίου, καὶ ὡς ἀναβολὴν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνεργείας, ἣν ἐνόμιζεν ὡς δυνατὴν, καὶ μάλιστα ἐὰν συνωδεύετο μὲ τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι οὐδέποτε θὰ προέβαινον εἰς ἐκδιαστικὰ μέτρα. Αἱ ἀνταλλαγθεῖσαι μετὰ τῆς ἀγγλικῆς καὶ αὐστριακῆς κυβερνήσεως διακοινώσεις κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ ἔτους 1824 ἐπραγματεύοντο τὰ θέματα ταῦτα, καὶ εἰς οὐδεμίαν συνεννόησιν ἀπέληξαν.

Τὴν 21 Δεκεμβρίου ἐφθασεν ὁ Στρατφόρδος Κάννιγχ εἰς Βιέννην. Κατὰ δὲ τὴν αὐτόθι διαμονήν του ἐξεδηλώθη σαφῶς ἡ ἀποστροφή τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὰς συνδιαλέξεις ταύτας. Ἐν τῇ τελευταίᾳ συνεντεύξει μετὰ τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου ὁ ἀγγλος πληρεξούσιος ἐφανέρωσεν, ὅτι αἱ ὁδηγίαι αὐτοῦ δὲν τῷ ἐπέτρεπον νὰ γείνῃ μάρτυς, ἔστω καὶ ἄλαλος μάρτυς, τῶν ἐν Περουπόλει συνδιαλέξεων, καὶ ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ἐκείσε ἀπο-

δημίας του οὐδεις ἄλλος ἦτον, ἢ νὰ βεβαιώσῃ τὴν Ῥωσσίαν περὶ τούτου, καὶ νὰ προτείνῃ τὴν ἀναβολὴν πάσης συσκέψεως, μέχρις οὗ οἱ Ἕλληνες ἢ οἱ Τούρκοι, ἢ καὶ ἀμφότεροι κεκμηκό-
τες καὶ ἐξηντλημένοι αἰτήσωσι τὴν μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων.

Ἡ δὴλωσις, αὕτη συνδυαζομένη καὶ μὲ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Κάννιγγος πρὸς τὸν Ῥόδιον, ἀπεκάλυψεν ἀρκούντως τὴν πρό-
θεσιν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Ὁ πρίγκηψ, φοβούμενος μή-
πως ἡ Ῥωσσία ἔνεκα τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῆς Ἀγγλίας προβῇ
εἰς ἐσχάτην τινα ἀπόφασιν, ἀπεποιήθη τὴν πρόσκλησιν τοῦ
Στρατφόρδου Κάννιγγος νὰ συμπράξῃ μετὰ τῆς Ἀγγλίας κατὰ
τῆς Ῥωσσίας, καὶ παρήγγειλεν εἰς τὸν Διάγγελον καὶ ὅλους
τοὺς πρέσβεις νὰ διαδώσωσι τὴν ἀποτυχίαν τῶν προσπαθειῶν
τοῦ Στρατφόρδου. Ἀπήντησε δὲ πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον τοῦτον
τοῦ Κάννιγγος, ὅτι ἡ Αὐστρία δὲν θ' ἀντείπῃ, ἐὰν ἡ Ῥωσσία πα-
ραιτηθῇ τῶν ἐν Πετροπόλει συνδιαλέξεων, ἀλλ' ὅτι θὰ λάβῃ
μέρος εἰς αὐτάς, ὅταν ἡ Ῥωσσία, καὶ τοὶ τῆς Ἀγγλίας ἀπο-
σπρθεῖσης, ἐπιθυμήσῃ τοῦτο. Ἐπροσπάθησε δ' ἐκ νέου ἐν Λονδίνῳ
νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἀποχωρισμὸν τῆς Ἀγγλίας.

Ἐν Πετροπόλει, ὅπου εἶχον μάθει ἀπ' εὐθείας ἐκ Λονδίνου
τὴν ἐντολὴν τοῦ Στρατφόρδου Κάννιγγος, προέβησαν ἀμέσως
εἰς ἀπόφασιν. Ὁ κόμης Νεσσσελρώδης ἐν τινὶ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν
πρίγκηπα Λιέβεν ἀπὸ 26 Δεκεμβρίου, συντεταγμένη ψυχρῶς
καὶ αὐστηρῶς, ἐξέφρασε τὴν ἐκπληξίν του διὰ τὴν πορείαν τοῦ
Κάννιγγος, ἀπηρτίθμηνε τὰς ὑποσχέσεις του, καὶ κατέληγε λέ-
γων ὅτι τούντεῖθεν ὁ αὐτοκράτωρ θεωρεῖ πᾶσαν σύσκεψιν με-
ταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Τουρ-
κίας ὡς πεπαυμένην. Ἐπομένως ὁ Στρατφόρδος Κάννιγκ, ὅς τις
ἀπῆλθεν τὴν 7 Ἰανουαρίου ἐκ Βιέννης καὶ ἔφθασεν εἰς Πετρούπο-
λιν τὴν 27, εὔρεν ἤδη τὴν ἀπάντησιν εἰς τὴν ἀποστολὴν του.

Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἀνησυχοῦσα ἐκ τῆς πολιτικῆς τοῦ
Κάννιγγος, ἥτις ἔνεκα τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπελθού-
σης ἀναγκασίσεως τῶν ἐλευθέρων πολιτειῶν τῆς νοτείου Ἀμε-

ρικῆς ἐφαίνετο, ὅτι ὁλονὲν ἀπομακρύνετο περισσότερον ἀπὸ τῆς πολιτικῆς τῶν λαιπῶν Δυνάμεων, διέταξε τὸν πληρεξούσιον αὐτῆς, κατὰ τὰς ἐν Πετρούπολει συνδιαλέξεις, κόμητα Λαφερβοναῖον, νὰ διαβῇ διὰ τῆς Βιέννης, ὅπου οὗτος ἐφθάσε τὴν 26 Ἰανουαρίου. Εὐχάλως δὲ συνεννοήθη μετὰ τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου, διότι ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις οὐδὲν ἄλλο ἤθελεν, ἢ νὰ συνδεθῇ στενότερον μετὰ τῆς Αὐστρίας καὶ Ῥωσσίας. Παρεδέχθη ἐπομένως τὴν ἰδέαν, τὴν ὁποίαν ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἐξέφρασε περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην πρὸς ὅλας τὰς κυβερνήσεις, ὅτι δηλαδὴ ὁ ἀποχωρισμὸς τῆς Ἀγγλίας δὲν ἔπρεπε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπανάληψιν τῶν συνδιαλέξεων ἐν Πετρούπολει μεταξὺ τῶν τεσσάρων Δυνάμεων τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης, ὅτι ἔπρεπε νὰ διατηρηθῇ ἀκεραία ἡ κυριαρχία τῆς Πύλης ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ νήσων, καὶ νὰ διενεργηθῇ ὑπὲρ τούτων λήθη τῶν παρελθόντων καὶ ἐγγύσεις περὶ εὐτυχεστέρου μέλλοντος, ἀρκῶσαι δηλονότι ἵνα ἐμποδίσωσι τὴν ἀνανέωσιν τῶν καταπιέσεων καὶ αὐθαιρεσιῶν. Κατὰ ταύτην τὴν σύμφωνον πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Ῥωσσιτικῆς κυβερνήσεως ἔνοικιν ἐδόθησαν αἱ ὁδηγίαι πρὸς τὸν κόμητα Δεψέλτερνον τὴν 15 Ἰανουαρίου, ὀλίγας ἐπομένως ἡμέρας μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Στρατφόρδου Κάνινγκος ἐκ Βιέννης *). Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἐφαίνετο νῦν, ὅτι θεώρει παρά ποτε ὡς ἀνγκαίως τὰς προπαρασκευὰς ταύτας πρὸς ἀνάμιξιν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα, καὶ ἐμμένων αὐτῶν ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν συνθηκῶν ἐκήρυξεν, ὅτι τὸ πρὸς τοῦτο δικαίωμα τῶν Δυνάμεων παρήγετο ἐκ τῆς συμμετοχῆς, τὴν ὁποίαν ἡ ἐπαναστατικὴ Εὐρώπη ἔλαβεν ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων. Ἵνα δὲ ἀποδείξῃ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Αὐστρίας ὑπὲρ τῆς ταχείας παύσεως τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, ἐφάνη ὅτι ἀνησύχει διὰ τὴν διάθεσιν, ἥντινα αἱ ἐν Ἑλλάδι παραχαί ἡδύναντο νὰ διεγείρωσι παρὰ τοῖς Ἕλλησι κα-

*) Π. Παράρτ. ΣΤ. 1.

τοίκοις τῶν μεσημβρινῶν ἐπαρχιῶν τῆς Αὐστρίας καὶ ἐν Ἰταλίας, μάλιστα δὲ διὰ τοὺς κινδύνους οἵτινες ἠπειλοῦν, ἐὰν ὁ πόλεμος οὗτος παρελθῇ, νὰ ταραξῶσι τὴν ὁμοφροσύνην τῶν κυβερνήσεων πρὸς ἀλλήλας καὶ κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχος προσέχων πάντοτε μὴπως ἡ Ῥωσσία δυνηθῇ διὰ τῶν ὁμολογιῶν τῆς, δι' ὧν ἐκράτει αὐτὴν πάντοτε ὡς ἐν τινι δεσμῷ, νὰ τὸν δεσμεύσῃ καὶ τὸν ἐξελευσῇ τῆς ὁδοῦ τοῦ, ἐξυγίξει καλῶς πᾶσαν λέξιν τοῦ, καὶ οὐδεμίαν ἐσυγχῶρει εἰς τὸν κόμητα Νεσελρώδην, ἥτις ὑπερέβαινε τὸ ὁρισμένον βᾶρος. Οὕτως ἐν ταῖς αὐταῖς ὁδηγίαις πρὸς τὸν κόμητα Δεψέλτερον, ἀντέτεινε κατὰ τῶν φράσεων ἐπιστολῆς τινος τοῦ κόμητος Νεσελρώδου ἀπὸ 14 (26) Δεκεμβρίου, ἐν ᾗ ἐλέγετο ὅτι Ἄ. Μ. ὁ αὐτοκράτωρ ἐλπίζει, ὅτι οἱ ἐν τῇ ἡπειρωτικῇ Εὐρώπῃ σύμμαχοί του καὶ πρὸ πάντων ἡ Αὐστρία θὰ δεῖξωσι πρὸς αὐτὸν τὴν αὐτὴν ἐνεργὸν καὶ ἐμπιστευτικὴν φιλίαν, ἥντινα οὗτος ἀπέδειξε πρὸς αὐτοὺς, ὅτε ἐν ὁμοίαις θειναῖς περιστάσεσι προσέβησαν εἰς δικαίας πράξεις καὶ εὐγενεῖς ἀποφάσεις.» Προέβαλε τὴν συχνάκις ὑποστηρικθεῖσαν ὁμοιότητα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως πρὸς τὰς τῆς Ἰταλίας καὶ Ἰσπανίας, καὶ ἰσχυρίσθη ὅτι ἕνεκα τῆς ἀνομοιότητος ταύτης ἡ ἀνάμιξις ἔπρεπε νὰ γείνη κατὰ τρόπον εἰρηνικόν, ἐνῷ ἐκεῖ εἶχον ἀνάμιχθῇ ἐνόπλιος. Αἱ προφυλάξεις αὗται δὲν εἶναι ματαίαις λογομαχίαι· δίδουσι τὸ παράδειγμα τῆς προνοίας, ἄνευ τῆς ὀποίας καὶ ὁ ἰκανώτερος πολιτικὸς ἀπέναντι ἄλλων ἰκανῶν πολιτικῶν ἀποβάλλει λίαν ταχέως τὴν ἐλευθερίαν τοῦ, καὶ βιάζεται νὰ βαδίζῃ ριμουλκούμενος.

Περὶ δὲ τῆς ἐπιτεύξεως τῆς ἀποφασιστέας ἀναμίξεως ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχος ἰσχυρίσθη, ὅτι αἱ Δυνάμεις ἄφειλαν νὰ ἐξετάσωσιν ἀκριβῶς τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς τὰ δύο διαμαχόμενα μέρη, ἐπομένως ν' ἀποταθῶσι πρῶτον πρὸς τὴν Πύλιν, πρὸς δὲ τοὺς Ἕλληνας νὰ πέμψωσι διακηρύξεις, ἕως οὗ αἱ μετὰ τῆς πρώτης διαπραγματεύσεις ἀρχίσωσιν ἐπισήμως. Ἀπέστειλε

δὲ τὰς ἐπομένας ὁδηγίας πρὸς τὸν ἐν Πετρούπολει πρέσβυν τῆς Αὐστρίας.

1. Ἔχετε, κύριε κόμη, τὴν ἀδειαν νὰ μετὰσχητε τῶν συνδιαλέξεων, τὰς ὁποίας τὸ βωτσικὸν ὑπουργεῖον θ' ἀρχίσῃ μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Αὐστρίας, Γαλλίας καὶ Πρωσίας.

2. Σκοπὸς τῶν συνδιαλέξεων τούτων εἶναι, ὡς φρονοῦμεν, πρῶτον νὰ ἐρευνηθῶσιν οἱ τρόποι πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τοῖς νήσοις τοῦ ἀρχικελεύους, καὶ εἰρηνοποίησιν τῶν χωρῶν τούτων τῆς ὀθωμανικῆς ἐπικρατείας· τοῦτο δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κυριαρχίας τῆς Πύλης καὶ παραχωρήσεων καταλλήλων νὰ στερεώσῃσι διὰ τῆς βελτιώσεως τῆς ἀστικῆς καταστάσεως τὴν δημόσιον ἀσφάλειαν τῶν κατοίκων· δευτέρον νὰ συζητηθῶσιν αἱ ἐνέργειαι κατὰ τε τῆς Πύλης καὶ τῶν Ἑλλήνων, αἵτινες ἠδύναντο νὰ φέρωσι ἐπιτυχέστερον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, καὶ τῶν ὁποίων ἡ διεξαγωγὴ θ' ἀνατεθῇ εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις τῶν Δυνάμεων· τρίτον νὰ γίνῃ συνεννόησις περί τινος ἡθικῆς ἐγγυήσεως, ὥστε οἷον δῆποτε καὶ ἂν ἦναι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν τούτων, ἡ εἰρήνῃ τῆς Εὐρώπης νὰ μὴ διαταραχθῇ.

3. Ἐπειδὴ δὲ τὴν περὶ ἀνακωχῆς μεταξὺ τῶν διαμαχομένων αἰτησὶν θεωροῦμεν ὡς σύμφωνον πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς εἰρηνικῆς ἀναμίξεως, θὰ συγκατατεθῇτε εἰς τὴν αἴτησιν ταύτην, ἀλλ' ἐν ταυτῷ θὰ φέρετε τὴν συζήτησιν περὶ τῶν καταλλήλων πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς μέσων.

Μετὰ τὰς ὁδηγίας ταύτας ἐπέφερε τὴν γνώμην, ὅτι αἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει διαπραγματεύσεις δὲν πρέπει ν' ἀρχίσωσι προβαλλομένου σχεδίου τινος ἤδη ἐντελῶς ἐτοιμοῦ, οἷον τὸ ἐν τῷ ὑπερνήματι τῆς 9 Ἰανουαρίου, πολὺ δ' ὀλιγώτερον ὡς εἶχε δημοσιευθῇ δι' ὅλων τῶν ἐφημερίδων τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀπλῆς αἰτήσεως τοῦ νὰ συγχωρηθῇ εἰς τὰς Δυνάμεις ἡ ἀνάμιξις εἰς ὑπόθεσιν, καθ' ἣν τὰ συμφέροντά των συνηδον πρὸς τὰ τοῦ Σουλτάνου, ἔπειτα δὲ νὰ προσκαλέσῃσι τὴν Πύ-

λην νὰ γνωστοποιηθῇ πρὸς αὐτὰς τὰς ἰδέας αὐτῆς περὶ τούτου, διὰ τίνων δηλ. παραχωρήσεων φρονεῖ ὅτι δύναται νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἡσυχίαν ἐν Ἑλλάδι, καὶ νὰ ἐγγυηθῇ περὶ τοῦ μέλλοντος. Τὸν τρόπον τοῦτον ὤφειλεν ὁ κόμης Λεψέλτερνος νὰ προτείνῃ ὡς τὸν μόνον φυσικὸν καὶ δίκαιον ἦτο δὲ ὁ αὐτός, τὸν ὁποῖον ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχος εἶχε προτείνει κατὰ τὴν μεταξὺ τῆς Ἰσπανίας καὶ τῶν ἀποικιῶν ἔριδα, καὶ ὅστις εἶχε τότε ἐπιδοκιμασθῇ ὑφ' ὅλων τῶν Αὐλῶν. Ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχος δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ σταθμίσῃ τὴν πιθανωτάτην περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ Πύλη ἢ οἱ Ἕλληνες, ἢ καὶ ἀμφότεροι θ' ἀπέκρουον τὴν μεσολαβήσιν τῶν Δυνάμεων κατὰ τὸν προτεινόμενον τρόπον. Ὡθεν ἐκ τῶν ληπτέων κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐκδίαςιν κῶν μέτρων ἐξήρσετο ῥητὴς πᾶσαν ἔνοπλον βίαν εἴτε κατὰ τούτων εἴτε κατ' ἐκείνης. Ἀλλ' ἐν τινι μυστικῇ ὁδηγίᾳ πρὸς τὸν χήμητα Λεψέλτερνον συνεπλήρωσε τὸ σχέδιόν του εἰπὼν ὅτι, εἰάν ἡ ὑποταγὴ δὲν κατορθωθῇ, μόνον τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἑλλήνων τὰ παραδεχθῆναι ὡς ἑτέραν ἐναλλαγὴν. Ἐπέτρεψε δὲ τῷ κόμητι νὰ ἐκφράσῃ τὴν γνώμην ταύτην, καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ προβάλῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν ὡς τὴν μόνην ἀπειλήν, ἣν τινα ἠδύνατό τις νὰ μεταχειρισθῇ πρὸς ἐκδίασιν τῆς Πύλης, τὴν μόνην, ἥνπερ ὤφειλέ τις νὰ ἐκτελέσῃ ὅχι ὡς μέτρον νόμιμον, ἀλλ' ὡς ἀνάγκην καὶ ὡς ἀναγνώριαν γεγονότος; ὅπερ ἀφεύκτως ἐπρέπε νὰ προέλθῃ ἐνεκα τῆς ἐπιμονῆς τῆς Πύλης εἰς τὸ νὰ ἐμποδίσῃ νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῶν Δυνάμεων ὅ,τι αὕτῃ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ κατορθώσῃ ἰδίαις δυνάμεσι. Τέλος ἐπρότεινε νὰ ἐρωτηθῇ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις τίνα πορείαν ἐσκόπευε ν' ἀκολουθήσῃ μετὰ τὸν ἀποχωρισμὸν αὐτῆς ἀπὸ τῶν λοιπῶν Δυνάμεων; Ἐν οὐδεμιᾷ περιστάσει τῶν πολυχρονίων τούτων διαπραγματεύσεων ἐξεφράσθη σαφέστερον ἡ γνώμη τῆς Αὐστρίας περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ζητήματος. Ὑποταγὴ ἢ ἀνεξαρτησία καὶ αἱ προσπάθειαι αὐτῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἔτιγον εἰς τὸ νὰ μάθῃ, ἐπὶ πόσον ἐκάστη κυβέρνησις προτίθετο

να προχωρήσῃ ἐν ἐσχάτῃ περιπτώσει. Ἡ μὲν ἀγγλικὴ καὶ ρωσικὴ ἠκολούθουν ἰδίαν πορείαν· ἡ δὲ γαλλικὴ ἐνήργει ἐν ἀγνοίᾳ τῆ ἀποπλανήσεως ἀμφοτέρως τῆς ὁδοῦ, καὶ νὰ ματαιώσῃ τὴν κοινὴν ἐνέργειαν ἐπὶ τῆς Πύλης. Ὡστε ἐκ τῶν δύο περιπτώσεων ἡ Ἑλλὰς εἶχε νὰ περιμένῃ τὴν μίαν, ὑποταγὴν ἢ ἀνεξαρτησίαν. *)

Μετ' ὀλίγον περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαρτίου ὁ πρίγκιψ ἀπῆλθε χάριν τῆς πασχούσης συζύγου τοῦ εἰς Πιρισίους. Αἱ δὲ συνδιαλέξεις ἐν Περσουλῇ ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ.

Ἐν τῷ μεταξύ οὐδὲν συνέβη ἐν Κωνσταντινουπόλει δυνάμενον νὰ προετοιμάσῃ τὴν Πύλιν εἰς ὑποχώρησιν. Ἦλπιζεν ὅτι μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Μολδαυίας θὰ εὑρισκέτι τινα ἡσυχίαν, ἀλλ' ὁ Κ. Μιγκιάκας ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐγχείρησιν τῶν διαπιστευτηρίων τοῦ ἐπρόβαλε τὸ ζήτημα περὶ τοῦ εἰσπλου ὧν τῶν σημαίων εἰς τὸν Εὐξείνῳ πόντον, παρεπονέθη πρὸς τὸν ρεῖζ-ἐφένδην διὰ τὴν βραδύτητα τοῦ ν' ἀποφασίσωσι περὶ τούτου, καὶ ἐδήλωσεν ὅτι ἡ Ῥωσσία, ἐφ' ὅσων ἡ Πύλη δὲν ἐκπληρώσῃ τὴν δοθεῖσαν περὶ τούτου ὑπόσχεσιν, δὲν θεωρεῖ ἑαυτὴν δεσμευμένην διὰ τῆς ἐδικῆς τῆς, τοῦ νὰ μὴ χορηγῇ πλέον εἰς ξένα πλοῖα τὴν σημαίαν τῆς. Παρεπονέθη ἐπίσης

*) Ἐν τινι ἐμπιστευτικῷ ὑπομνήματι τοῦ ἱπκότου Γέντες πρὸς τὸν πρίγκιπα Μεττερνίχον, χρονολογούμενον ἀπὸ τῆς 10 Νοεμβρίου 1824, λέγεται· "ὅτι ἡ ἀνεξαρτησία τῶν Ἑλλήνων, διότι περὶ τούτου μόνον πρόκειται σήμερον, μᾶς φαίνεται ἀγαθὸν τόσον μέγα καὶ ἀνάγκη τόσον καταφανής, ὥστε πρέπει ν' ἀποφασίσωμεν περὶ τῆς μελλούσης ὑπάρξεως τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ὡς ἀναγνωρίσωμεν ἀπλῶς καὶ καθαρῶς τὴν ἀνεξαρτησίαν ταύτην, καὶ ὡς περιμείνωμεν τὴν Πύλιν νὰ μᾶς ζητήσῃ λόγον περὶ τούτου. Βεβαίως πολὺ εὐκολώτερον θὰ ᾔτο νὰ ἐξεύρωμεν ἐν κήρυγμα δικαιολογητικὸν τοῦ μέτρου τούτου, ὅπερ ἡ γνώμη τοῦ κόσμου, ὡς μᾶς τὴν παρεσκευάσαν, θὰ παρεδέχετο μὲ παραφορὰς ἐνθουσιασμοῦ, ἢ νὰ ἐμποδίσωμεν τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας, ὅπερ δὲν θὰ ἐφαίνετο ἴσως νόμιμον καὶ δίκαιον."

καὶ διὰ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις ὡς διαφέρουσιν ἀκόμη πολὺ τῆς πρὸ τῶν ταραχῶν τοῦ 1821. Ἡ Ῥωσσία, ὡς ἐγγυῆτρια ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῶν δικαιωμάτων καὶ προνομίων τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, δὲν δύναται νὰ βλέπῃ μὲ ὄμμα ἀδιάφορον ὁθωμάτων διοικητὴν ἀσπουῖτα ἐν αὐταῖς ἐξουσίαις, ἥτις μόνον εἰς τοὺς Ὀσποδάρους ἀνήκει. Πάντα οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Βεσλίδων ἐξελέγοντο καὶ διαρίζοντο ὑπὸ τῶν Ὀσποδάρων, καὶ ὑπῆκουον εἰς τὰς διαταγὰς αὐτῶν. Ἡ θανάτωσις τοῦ Κισσερδάρ-Χασσανάκη κατὰ διαταγὴν τοῦ Κουτσούκ-Ἀχμέτ-Ἀγά τοῦ Ἰακίου καὶ ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Βεσλίδων τοῦ Βουκουρεστίου, ὅτι οὐδεὶς Βογιέρης ἠδύνατο ν' ἀναχωρήσῃ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς πακάλους ἐκ τῆς πόλεως ἄνευ τῆς διαταγῆς του, καταδεικνύουσι ἐξάσκησιν ἐξουσίας, ἥτις πρότερον δὲν ὑπῆρχεν. Ἀπῆλθε δὲ τὴν παῦσιν τοῦ Κουτσούκ-Ἀγά.

Ἡ Πύλη ἀπεκρίθη ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην διεπραγματούετο μετὰ πολλῶν σημασιῶν, ὅτι ἦτο ἐταίμη νὰ διαπραγματευθῇ καὶ μεθ' ὧν ὅσαι ἤθελον τοῦτο, ἀλλ' ὅτι οὐδέποτε ὑπεσχεθῇ νὰ ἐπιτρέψῃ ἄνευ ὧν τὸν εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον εἰσπλύν. Ὡς πρὸς τὴν ἐτέραν αἰτίαν, πᾶσαι αἱ τῆς Πύλης διαταγαὶ ἐστάλησαν πρὸς τοὺς Ὀσποδάρους καὶ οὐχὶ πρὸς τοὺς ἀρχηγούς τῶν Βεσλίδων, ἐπομένως πρόδηλος ἦτον ἡ ἐξουσία ἐκείνων ἐπὶ τούτων· οὐδεὶς δὲ τῶν Ὀσποδάρων παρεπονέθη κατὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Βεσλίδων· ἡ πρὸς τοὺς Βογιέρους τοῦ Βουκουρεστίου ἀπαγόρευσις ἐδημοσιεύθη κατὰ διαταγὴν τοῦ ἡγεμόνος Γκιόκ, καὶ πάλιν κατὰ παραγγελίαν αὐτοῦ ἀνεκλήθη ἀρτίως. Ὁ Χασσανάκης οὐδέποτε ὑπῆρξε Κισσερδάρης ἀλλὰ ληστής, ὅστις ἐπὶ πλέον, ἀφοῦ ἠπάσθη τὸν Ἰσλαμισμὸν, ἐπέκετε ἐξώμωσεν, ὅθεν ὁ Κουσκούκ-Ἀχμέτ-Ἀγάς ἐνήργησεν ἀπλῶς τὰ καθήκοντά του. Τὸ προσατετυτικὸν δικαίωμα τῆς Ῥωσσίας, δὲν πρέπει νὰ ὑπερπηδᾷ τὰ ὑπὸ τῶν συνθηκῶν κεχαραγμένα ὅρια, αὗται δὲ οὐδεμίαν διάταξιν περιεῖχον καταργοῦσαν τὴν κυρι-

αρχίαν τοῦ Σουλτάνου ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, τέλος ἂς ἐνθυνηθῇ ἡ Ρωσσία, ἥτις ὑπομνησκει τῇ Πύλῃ τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῆς, ὅτι καὶ αὕτη ἀνεδέχθη τοιαύτας καὶ ὅτι, παραλειπομένου τοῦ ἀσιατικοῦ ζητήματος, ὅπερ θέλουν νὰ ἐξετάσωσι μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ Κ. Ριβωπιέρρου, ὁ Κ. Μιγκιάκτς ὑποσχέθη νὰ λάβῃ τὰς ὁδηγίας τῆς αὐλῆς του περὶ τῆς ἀνανώσεως τοῦ τιμολογίου, ἀλλὰ πρὸ ἐννέα μηνῶν οὐδὲν θέλει ν' ἀκωστήσῃ περὶ τούτου, παράδοξον δὲ φαίνεται εἰς τὴν Πύλην ὅτι, ὡς αἰεὶ πρόκειται περὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὑποχρεώσεων τῆς Ρωσσίας, τὸν εὕρισκει πάντοτε ἄνευ ὁδηγιῶν, ἐνῶ ὅταν πρόκειται περὶ ὑποχρεώσεων τῆς Πύλης, οὐδέποτε τῷ ἔλειπον τοιαῦται.

Ἡ σχέση αὕτη μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ Ρωσσίας οὐδόλως ἦτο εὐνοϊκὴ διὰ τὴν πρότασιν περὶ ἀναμιξέως, ἣν ἡ πρώτη, ἔχουσα πεποίθησιν εἰς τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τῆς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐκστρατείας, ἐθεώρει ὡς φανεράν ἀπόδειξιν εὐνοίας πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Αἱ δυνάμεις αὗται ἐξηργῶντο ἐν ταῖς ὁμόροις χώραις τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῶν χρημάτων καὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν στρατηγῶν. Ἡ Πύλη ἐξέλεξε ὡς σερασκιέρην τῆς Ρούμελης ἄνδρα, ὅστις ὑπὲρ πάντας ἐπέβαλλεν ἐκεῖ σεβασμὸν, τὸν διοικητὴν τοῦ Βιδδινίου Μερχκέτ-Ρεσχιδ-πασσᾶν, μετέθεσε τὸν Ὀμὲρ-Βριώνην ἀπὸ Ἰωαννίνων εἰς Θεσσαλονικὴν, καὶ ἀνέθεσε τὰ Σαντοῦκια τῆς Αὐλῆνος, τῶν Τρικυάλων καὶ τοῦ Κωσταντίλ εἰς τοὺς Βεγλερ-βέγκας Ὑβραῖμ-Σαδὲ-Σουλεϊμάν, Γλεσσάν-Σαλὴν καὶ Ἀχμέτ, τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Ὀμὲρ Βριώνου. Ἐπεμψε δὲ μεγάλα ποσὰ, ἵνα διὰ τῆς πληρωμῆς τῶν καθυστερουμένων προσελκύσῃ τοὺς Ἀλβανοὺς καπιτάνους, καὶ ἐπέτυχε τοῦτο. Ὁ Ρεσχιδ-πασσᾶς εἶχε βαδίσει ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χειμῶνος ἀπὸ Βιτωλίων ὑπὲρ τὸ Μέτσοπον καὶ τὰ Τρίκαλα εἰς Ἰωάννινα. Διήλαξε πρὸς τὴν Πύλην τοὺς ἀρχηγούς τῶν Ἀλβανικῶν φύλων διὰ χρημάτων καὶ ὑποσχέσεων, καὶ τὰ ἀλβανικὰ στίφη ἔτρεχον πανταχόθεν περὶ καὶ

ἐφ' ἵππου πρὸς αὐτὸν, ὥστε ἤδη τὸν Φεβρουάριον εἶχε συναθροίσει 24,000 ἀνδρῶν. Ὀφείλει δὲ νὰ καθορισθῇ μεθ' ὧν τῶν δυνάμεων του κατὰ τοῦ Μεσολογγίου, καὶ νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν ταύτην, ἐνῷ ὁ πασσᾶς τῆς Εὐβοίας μετὰ τοὺς διαθεσίμους ἀνδρας τῶν φρουρῶν καὶ μετὰ τὰ παρὰ τὴν Δάρυσσαν ἐξάμενα στήφη θὰ προσέβαλλε τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Καὶ ὁ στόλος δὲ ἦτο σπουδαῖος, διότι ἐκτὸς τῶν πλοίων τοῦ Σουλτάνου, ἅτινα ἐλλειμενίζοντο ἠνωμένα μετὰ τῶν Αἰγυπτιακῶν ἐν τῇ Σούδα, Ῥόδῳ ἢ ἐν τοῖς ἀσιατικοῖς λιμένειν, ὑπῆρχεν ἤδη καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει στόλος ἐκ 2 φρεαττῶν καὶ 25 μικροτέρων πλοίων, ἔτοιμος νὰ ἐκπλεύσῃ. Εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ἔμενον 40 πολεμικὰ καὶ φορταγωγὰ πλοῖα. Ἐπὶ πλέον ὁ Δέσπης τῆς Ἀλγερίας πέμψας ἐν ὧρον ἐξ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως ἑκατομ. γροσίων εἶχεν ἀναγγεῖλαι, ὅτι δώδεκα πολεμικὰ πλοῖα, ἐνοῖς καὶ τρεῖς φρεγάται, ἦσαν ἔτοιμα νὰ ἐκπλεύσωσιν.

Ἄλλ' ἡ Πύλη ἐφαίνετο ὅτι τὴν μεγαλητέραν αὐτῆς ἐλπίδα ἐναπέθετεν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους. Τὸ συμφέρον τῆς Πύλης ἀπῆται δραστηριωτέραν διευθύνειν τοῦ πολέμου καὶ πραοτέραν χρῆσιν τῆς νίκης. Ἠλπίζετο δ' ὅτι κατὰ τὴν ἐκστρατείαν, τὴν ὅποιαν παρεσκευάζεν ὁ Ἰβραήμης, ἀμφότερα θὰ ἐλάμβανον χάραν. Κατὰ πρώτην φορὰν ἐμελλε νὰ ἐμφανισθῇ ἐπὶ τῆς σκηνῆς στρατὸς χαλιναγούμενος διὰ τῶν δεσμῶν τῆς πειθαρχίας, στρατὸς ἔχων τὰ ἀναγκαῖα ἐξησφαλισμένα καὶ ὅστις, ὡς ὄργανον καλῶς προπαρασκευασμένον, εἶχε δοθῇ εἰς χεῖρας ἀρχηγοῦ ἀποκτήσαντος τὴν φήμην τοῦ στρατηγοῦ διὰ τῶν νικῶν του ἐν τῇ Ἀραβίᾳ, καὶ εἰς τοῦ ὁποίου τὰς προτάσεις καὶ ὑποσχέσεις οἱ Ἕλληνες, ἔνεκα τῆς προστασίας ἧς ἀπέλαυνον ἐν Αἰγύπτῳ, ἠδύναντο νὰ ἐμπιστευθῶσιν.

Ἡ Πύλη εἶχε μέχρι τοῦδε προσβάλλει τοὺς Ἕλληνας ἐκεῖ ὅπου ἦσαν ἰσχυρότεροι, καὶ διὰ τῶν ὅπλων καθ' ἃ αὕτη ἦτον ασθενέστερα, ἤγουν κατὰ θάλασσαν· ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἡ προσβολὴ ἐμελλε νὰ γείνη κατὰ ξηρὰν, καὶ μάλιστα ὑπὸ τῶν

Ἀθηναίων ἐν αὐτῇ τῇ Πελοποννήσῳ. Ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῆς Σούδας ὑπῆρχον ἑτοιμοὶ πρὸς τοῦτο 8,000 πεζικοὺ, 1,000 ἵππεις καὶ 20 τηλεβόλα. Ἐν Ῥόδῳ καὶ Μαρμαρίτσα 5,000 πεζικοὺ, 1000 ἵππεις καὶ ἄλλα 20 τηλεβόλα ἐπερίμενον νὰ περαιωθῶσιν εἰς Σούδαν· 1000 δὲ Ἀλβανοὶ ἦλθον ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς Κρήτην. Αὐταὶ αἱ 18,000 ἀνδρῶν ἀπετέλουν τὸν κέριον ἐπιθετικὸν στρατὸν. Πρόσέτι 6—8,000 Ἀλβανῶν ἔμενον ὡς φρουρὰ ἐν τοῖς φρουρίοις τῆς Κρήτης, ἐξ ὧν μέγα μέρος ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ κατόπιν εἰς ἐπικουρίαν· ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ ὁ Μεγμέτ· Ἀλλῆς συνήγαγεν ἐτέρας 18,000 τακτικῶν στρατευμάτων, ἅτινα ἐν ἀνάγκῃ ἦσαν ὠρισμένα νὰ ἐκστρατεύσωσιν εἰς Πελοπόννησον.

Ἡ ἐπιβίβασις τῶν ἐν Ῥόδῳ, Μαρμαρίτσα καὶ Σούδα ἑστρατοπεδευμένων ἀνδρῶν ἠδύνατο νὰ γείνη κατὰ πᾶσαν ἡμέραν. Αἱ πρὸς τοῦτο γέφυραι εἶχον σχεδὸν ριφθῇ ἤδη κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰανουαρίου, καὶ ὑπῆρχον τότε ἐν τοῖς δύο ἀσιατικοῖς λιμέσι 13 φρεγάτται, 13 κορβέτται, 30 βρίκκια καὶ πολλὰ φορτηγὰ ἐν Σούδᾳ 2 κορβέτται, 3 βρίκκια, 2 γολέτται καὶ 17 φορτηγὰ ἦσαν ἑτοιμα πρὸς παραλαβὴν αὐτῶν. Ἵνα δὲ μὴ ναυαγήσωσιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς σκοπέλου, ἐφ' ἧς εἶχον ναυαγήσει ὅλοι τῶν Τούρκων αἱ ἐπιχειρήσεις, κατεβλήθη μεγάλη ἐπιμέλεια περὶ τὴν προφύδοσίαν. Πολλὰ φορτία σιτηρῶν μετεκομίσθησαν διαρκούντως τοῦ χειμῶνος, χωρὶς οἱ Ἕλληνες νὰ τὰ ἐμποδίσωσιν, ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς Κορώνην καὶ Μεθώνην. Εὐρίσκοντο δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐκστρατείας ἐν τοῖς φρουρίοις τούτοις τρόφιμα διὰ 20,000 ἀνδρῶν ἐπὶ ἑξ. μῆνας.

Ἀλλὰ τί ἐπραξαν οἱ Ἕλληνες ἐναντίον τῶν προπαρασκευῶν, τῶν δυνάμεων τούτων; Τί ἀντέταξαν; Ἡ Πελοπόννησος, διηρημένη καὶ ἐξηντλημένη ἐκ πᾶν ἐσωτερικῶν ἐρίδων, ἦτον ὡς χάρα ἡττημένη εἰς χεῖρας τῆς κυβερνήσεως, καὶ αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ τὴν ὑπερασπισθῇ κατὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐχθροῦ, χωρὶς νὰ ἐρ-

καταλείψῃ τὴν Στερεάν. Ἄλλ' ὄφειλε νὰ πρᾶξῃ τοῦτο; Τέσσαρα φρούρια τῆς Πελοποννήσου κατείχοντο ὑπὸ τῶν τούρκων, ἡ Κορώνη, Μεθώνη, Πάτραι καὶ τὸ Ῥίον, καὶ τὰ μὲν τρία εἶχον καλοὺς λιμένας, τὸ δὲ τέταρτον μετὰ τοῦ ἀντικειμένου φρουρίου τοῦ Ἀντιρρίου καὶ τῆς Ναυπάκτου ἐδέσποζε τοῦ εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον εἰσπλου. Οὐδεμία σπουδαία ἐνέργεια κατεβλήθη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος πρὸς ἐκπόρθησιν τῶν φρουρίων τούτων. Ὁ διευθύνων τὰς στρατιωτικὰς κινήσεις Κωλέττης εἶχε μὲν πάντοτε τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους ἐπὶ τῶν Πατρῶν, ἅμα ἔπαυσεν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, καὶ συνήθροισεν ἐκεῖ ὅσα σώματα ἠδυνήθη, ἀλλὰ καὶ ἡ κυβέρνησις πρὸς ἰδίαν ἑαυτῆς ἀσφάλειαν εἶχεν ἀνάγκην στρατιωτικῶν δυνάμεων. Πρὸς τοῦτο φυσικὰ δὲν ἐξήρχουν οἱ μὲν 300 τακτικοὶ ἄνδρες, τοὺς ὁποίους ἐπροσπάθησαν ἐκ δευτέρου νὰ μορφώσωσι, καὶ ἐνεπιστεύθησαν εἰς ἀνεπιτηδεύτους χεῖρας. Ἐκ τῶν 8,000 ρουμελιωτῶν, τοὺς ὁποίους ἡ κυβέρνησις ἐμισθοδότηι, μὲν 2,000 ἀνδρῶν ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ κατὰ τοῦ ἀπὸ Κρήτης ἀπειλοῦντος ἐχθροῦ, καὶ ἦτο πλέον πολὺ ἀργὰ, ἢ νὰ ἀφαιρήσῃ ἀπὸ τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ διὰ τῆς ἀλάσεως τῆς Μεθώνης καὶ Κορώνης τὰ πρὸ πολλοῦ δεικνυόμενα καὶ εἰς ὅλους γνωστὰ ἐπιθετικὰ καὶ ἀμυντικὰ σημεῖα. Ὀλίγα βρίσκια θὰ ἐξήρχουν ἢ νὰ ἀποκλείωσι τὴν Σούδαν διαρκούντας τοῦ χειμῶνος, καὶ ἐὰν ὄχι νὰ ματαιώσωσιν, ἀλλ' ὅμως νὰ βραδύνωσιν ἐπὶ πολλοὺς μῆνας τὴν μεταφορὰν τροφίμων εἰς τὰ εἰρημένα φρούρια, καὶ αὕτω νὰ αναβάλωσιν τὴν ἐπίθεσιν, ὅλγοι δὲ πυροβολισμοὶ ἵνα καταστρέψωσι τὰς ἀποθήκας τῶν Χανίων, Ῥεθύμνης καὶ Ἡρακλείου καὶ ὀλίγα περιπλέοντα πλοῖα, ἵνα ἐκφύγῃσιν ὅλους τοὺς ἐμποροπλοιάρχους, οἵτινες ἐνήργουν τὰς μεταφορὰς μεταξὺ Ἀλεξανδρείας, Ῥόδου, Σούδας καὶ Μεθώνης. Ἄλλ' οὐδὲν ἐκ τούτων ἐγένετο. Ἐπεισε μὲν ἡ κυβέρνησις τὸν Ἰανουάριον τὸν στόλον νὰ κάμῃ ἀπόπειραν τινὰ κατὰ τῆς Σούδας, καὶ ὁ Μιαούλης καὶ Σαχτεῦρης ἐφάνησαν μετὰ ἐβδομῆ-

κοντα πλοίων ἔμπροσθεν τοῦ λιμένος τούτου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἡ ἐπίθεσις ἔκειτο εἰσέτι ὡς ἐντὸς τινος ὀστράκου· ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα αὕτη ἀπεκάλυψε μεγάλην ἔκπτωσιν πεποιθήσεως, διότι, ὅσον κατὰλληλος καὶ ἂν ἦτο ὁ λιμὴν πρὸς ἐπίθεσιν διὰ πυρπολικῶν κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, ὅσον μοναδικὴ καὶ ἂν ἦτο ἡ τελευταία αὕτη εὐκαιρία, ὅσον μεγάλη καὶ ἂν ἦτον ἡ προελευσόμενη ὠφέλεια, οἱ Ἕλληνες, ἀφ' οὗ ἔκαυσαν εἰς μάτην πέντε πυρπολικά, ἀπῆλθον ἄπρακτοι ἐκαίθεν. Οἱ ἐν Σούδα, Ρόδῳ καὶ τῇ ἀσιατικῇ ἀκτῇ Αἰγύπτῳ ἔζων ἐν ἀφρονίᾳ· ἐμποροπλοίαρχοι πάσης σημαίας ἐμπορεύοντο ἀναφανδόν. Τὰ φορηγὰ καὶ αὐτὰ τὰ ταχυδρομικὰ πλοῖα διέπλεον ὡς ἐν εἰρήνῃ μεταξὺ Ἀφρικῆς, Ἀσίας, καὶ Κρήτης ἄνω καὶ κάτω, καὶ οὕτως προπαρεσκευάσθη εἰς ἀπόστασιν ἡμερησίου πλοῦς ἀπὸ τῆς Ὑδρας ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῆς χερσονήσου. Ἡδύνατό τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι οἱ Ἕλληνες οὐδὲ ἐν πλαιρίῳ εἶχον πλέον. Πάντες ἐθεώρουν ὡς ἀδύνατον ν' ἀντισταθῶσιν κατὰ τῆς εἰς Παλοπόννησον ἀποβάσεως.

Ἡ κυβέρνησις, ὡς εἶπομέν, δὲν εἶχε σχεδὸν δυνάμεις ν' ἀντιτάξῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ κατὰ ξηρὰν, καὶ ὁ κομρατισταὶς ἐμπόδιζε τὴν συγκέντρωσιν τῶν ὑπαρχουσθν, αἵτινες καλῶς διατιθέμεναι ἠδύναντο νὰ ματαιώσωσι τὴν ἀπόδασιν τῶν Αἰγυπτίων. Μόνος ὁ Κωλέττης ἠδύνατο νὰ προετοιμάσῃ ἐκ τοῦ προχείρου ἀρκοῦσαν ἀντίστασιν, καὶ ἔχων πράγματι τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν κατεγίνετο σπουδαίως εἰς τοῦτο. Ἐπορεύθη εἰς Κυπαρισσίαν τῆς Μεσσηνίας, καὶ προφασίζόμενος ὅτι συνήθριζε δυνάμεις κατὰ τῶν Πατρῶν, προσήλκυεν ἐκεῖ βαθμηδὸν ὅλους τοὺς ὀπλαρχηγούς τῆς Στερεᾶς μετὰ τῶν σωμάτων αὐτῶν, ὅσοι δὲν ἔμενον κατ' ἀνάγκην εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν· ἠδυνήθη δὲ νὰ συγκεντρώσῃ περὶ τὰς ὁκτώ ἕως δέκα χιλιάδας ἀνδρῶν, εἰς οὓς κατῴρθωσε νὰ ἐμπνεύσῃ μεγάλην ἐμπιστοσύνην καὶ ἀληθῆ εὐνοίαν. Διὰ τούτων ἠθέλησε ν' ἀποκρούσῃ τὴν ἀπόδασιν τῶν Αἰγυπτίων. Ἡδύνατο δὲ, καὶ ἂν δὲν κατῴρθου νὰ τοὺς ἐμπροστί-

ση, νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἰδάφους, ὅπερ ἀντιτάσσει με-
γάλα ἐμπόδια κατὰ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, καὶ εἰς τὴν γενικευ-
θεῖσαν παρὰ τῷ λαῷ πεποιθήσιν, ὅτι ἡ ὑποταγὴ ἦτον ἀδύνατος.

Τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ἀνέθεσεν ἡ κυβέρνησις καθ' ὁλοκλη-
ρίαν εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Μαυροκορδάτου. Οὗτος συνεκρότη-
σε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους ἐν τῷ Αἰτωλικῷ συμβούλιῳ με-
τὰ τῶν πληρεξουσίων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, ἐ-
κατὸν τὸν ἀριθμὸν, ἐν οἷς συνεζητήθησαν αἱ κατὰ τοῦ ἐσωτερι-
κοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ ἐχθροῦ δυνάμεις. Ἐξήχθη δὲ ὅτι ὅλη ἡ χώρα
ἦτον ἐρημωμένη, τὰ στρατεύματα ἄνευ μισθῶν καὶ μέλιστα
ἄνευ τροφῆς, καὶ καθ' ἑκάστην ἐβιάζοντο νὰ μεταχειρίζωνται τὰ
βρασιότερα μέσα. Ἐπέβαλον φόρους εἰς τὰ ἐν τοῖς χειμαδίῳις
εὐρισκόμενα κτήνη, εἰσέπραξαν διὰ τῆς βίας τὰ καθυστερούμε-
να δέκατα, ἐπώλησαν γαίαις καὶ δημόσια κτίρια, καὶ ἐξεμίσθια-
σαν τοὺς δασμοὺς ἐπὶ 14 μῆνας. Διὰ τούτων ἠδυνήθησαν νὰ
τοποθετήσωσιν εἰς μὲν τὰς διώδους τοῦ Μακρινόρους τοὺς ὁ-
πλαρχηγούς Κώσταν, Οἰκονόμον καὶ Ἰωάννην Στράτον, εἰς δὲ
τὴν θέσιν τοῦ Καρθάσσαρᾶ τὸν Ἀναγνώστην Καραγιάννην, καὶ
νὰ συγκροτήσωσι τὰ σώματα τοῦ Ράγκου, Σταιρνέρη, Τσόγκα
καὶ Μακρῆ, τῶν ὁποίων ἡ ὅλη δύναμις μετεβάλλετο ἀπὸ δύο
μέχρι τεσσάρων χιλιάδων ἀνδρῶν. Ἡ ἀνατολικὴ Ἑλλὰς ἔμει-
νεν ἐμπεπιστευμένη εἰς τὸν Γούραν, ὅστις διεβεβαίω μὲν ὅτι
εἶχεν ἑπτὰ χιλιάδας ἀνδρῶν, ἀλλὰ πράγματι οὐδέποτε εἶχε
πέραν τῶν χιλίων πεντακοσίων.

Καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἐν Βερώπῃ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων εἶχε λά-
βει δεινὴν πληγὴν ἐνεκα τῶν ἀντισιουργημάτων τοῦ ἐμφυλίου
πολέμου, καὶ τῶν διηγήσεων τῶν ἐξ Ἑλλάδος ἐπανεργομένων
φιλελλήνων. Τὸν φιλελληνισμὸν ἀντικατέστησεν ἐν Γαλλίᾳ ἡ
ἀντιζήλια πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, διὰ τοῦτο, εὐθὺς ἅμα ὁ ἐν Λον-
δίῳ σύλλογος ἀφῆκε τὰς ἡνίας, ἀνέλαθεν αὐτὰς ὁ ἐν Παρι-
σίῳ. Οὗτος περιελάμβανεν ἰσχυροὺς ἄνδρας, τοὺς δούκας Δα-
ροχεφουκῶλλον, Σοαζέλην καὶ Δαλβέργην, τὸν κόμητα Σατω-

βριάνδον, τοὺς στρατηγοὺς Σεβαστιάνην, Φοᾶ, καὶ ἄλλους· τῇ μεγαλητέραν βοήθειαν παρέσχε τοῖς Ἕλλησι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ ἐν Δονδίνῃ σύλλογος διότι, θέλων νὰ ζωογονήσῃ τὴν νεκρωμένην πώλησιν τοῦ πρώτου δανείου, ἐπεισε τὸν οἶκον τῶν Ῥιχάρδων νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπιτρόπων δεύτερον δάνειον. Τοῦτο συνήφθη πράγματι τὸν Μάρτιον πρὸς 58. Ἐφθανε δὲ μέχρι 2 ἑκατομ. λιρ. στερλ. καὶ ἠδύνατο, ἐπειδὴ ἐκρατήθη σημαντικὸν ποσὸν πρὸς ἐξόφλησιν τοῦ πρώτου δανείου, ἐν εὐνοϊκωτάτῃ περιστάσει νὰ παράσχῃ ἐν ἑκατομμύριον. Ἡ προσδοκία αὕτη ἐπαρηγόρησε βεβαίως τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν καὶ τὴν ἐνεθάρρυνεν. Ὁ Κωλέττης καὶ Μαυροκορδάτος, οἱ μόνοι γνωρίζοντες τὴν ἀληθὴ κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ὑπέπρεπον ἴσως διὰ τῶν ὅπλων, ἐὰν συνέπραττον, τὸν ἐπικείμενον μέγιστον κίνδυνον τῆς πατρίδος αὐτῶν, ἀλλ' οὗτοι μόνον κατ' ἐπιφάνειαν ἦσαν ἠνωμένοι, οὐχὶ δὲ καὶ ἀληθῶς. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Μαυροκορδάτου κατεπραύγαζον κατὰ τοῦ δικτάτορος, οὕτως ἀπεκάλουν τὸν Κωλέττην, καὶ παρέστανον τὰ πρὸς ἀνάλογον ἄμυναν ἀπαραίτητα μέτρα αὐτοῦ ὡς ἀποδείξεις, ὅτι ἐσφετερίζετο καταχρούμενος τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν. Ὅθεν, ὅτε ὁ Μαυροκορδάτος διαθέσας ἐκ τῶν ἐνόντων τὰ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, ἀπέηλθε τὸν Ἰανουάριον εἰς Ἄργος, ἦν ἀναλάβῃ ἀντὶ τοῦ ἀπαθανόντος Θεοδώρου Νέγγρη τὴν γενικὴν γραμματεῖαν παρὰ τῇ κυβερνήσει, ἢ κατὰ τὸ φαινόμενον χρῆσιμος αὕτη ἀποστολὴ ἐγένετο ἐντὸς ὀλίγου πηγῇ ἐνεργείας, ἥτις ἔπρεπε νὰ κολοβώσῃ τὴν ἀντίστασιν καὶ νὰ ἐκθέσῃ τὴν χώραν ἀοπλον εἰς τοὺς Αἰγυπτίους. Διότι ὁ Μαυροκορδάτος ἀπέκτησε ταχέως μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ Κοσσυτωριώτου, καὶ ἡ ἐπιρροὴ αὕτη ἐστράφη ὁλόκληρος κατὰ τοῦ Κωλέττου. Ἐπομένως πράγματι οἱ Αἰγύπτιοι εἶχον μεγίστην πιθανότητα ἐπιτυχίας.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, δὲν εἶδυνάτο τις νὰ κατακρίνῃ τὴν Πύλιν, ὅτι ἐθάρρει εἰς τὰς δυνάμεις τῆς ἐκστρατείας

τοῦ ἔτους τούτου. Ἐθεώρει προσέτι λίαν ἀναγκαῖον νὰ μὴ διαταράξῃ τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Αἰγυπτίων, αἵτινες ἐν ἀποτυχίᾳ μὲν ἔπρεπε νὰ συντρίψωσι τὴν δύναμιν τοῦ ἐπιφόδου τοποτηρητοῦ, ἐν ἐπιτυχίᾳ δὲ νὰ διαιρέσωσιν αὐτήν. Ὅθεν οὐδεὶς ἐν τῇ Διδανίῳ ᾔθελε ὕ ἀκούσῃ τι περὶ τῆς παρεμβάσεως τῶν Δυνάμεων· καὶ αὐτὸς ὁ Σιῖδᾶ-ἐφένδης, ὁ μετριοπαθέστερος καὶ ὁ μᾶλλον μεταξὺ τῶν σύμβούλων τοῦ Σουλτάνου κλίνων πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους, οὐδὲ λέξιν ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ πρὸς μετριάσμον τῆς ὀριστικῆς ταύτης ἀρνήσεως. Τὴν ἀρνήσιν τῆς Ἀγγλίας τοῦ νὰ συμμετάσχη τῶν ἐν Πετροπόλει συνδιασκέψεων ἐθεώρησεν ἡ Πύλη ὡς τεκμήριον, ὅτι δὲν θὰ ἐδυσκολεύετο ν' ἀντισταθῇ εἰς τὰς ἀξιώσεις τῶν συμμάχων. Ὁ Τοῦρνερ τὴν διεβεβαίωσεν, ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐκινήθη εἰς τὴν ἀρνήσιν ταύτην ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὰ δικαιώματα τοῦ Σουλτάνου ὡς μονάρχου ἀνεξαρτήτου, καὶ ξηρῶς εἶπεν ὁ ρεῖζ-ἐφένδης πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν συμμάχων. Ἀδύναται μὲν αὕτη ἡ ἐκείνη τῶν Δυνάμεων νὰ περιποιοῖται καὶ μάλιστα νὰ ὑπηρετῇ τὴν Ῥωσσίαν, ἀλλ' οὐδεμίᾳ πρέπει νὰ φαντασθῇ, ὅτι ὁ Σουλτάνος θὰ ἐπιτρέψῃ ἔστω καὶ τὴν σκιάν τῆς ἀναμίξεως, ἥτις προσβάλλει τὰ δικαιώματά του ὡς ἀνεξαρτήτου ἡγεμόνος. Ἡ συμμαχία τῶν Δυνάμεων εἶναι μὲν ἰσχυρά, ἀλλὰ πᾶσα συμμαχία δύναιται νὰ διαλυθῇ. Καὶ ἡ Ἀγγλία συνηγόρησεν ἄλλοτε ὑπὲρ τῶν Ῥωσσικῶν συμφερόντων, ἀλλὰ νῦν, ὅτε διορᾷ τοὺς κυρίους σκοποὺς τῆς Ῥωσσίας, δὲν ἀρέσκεται πλέον νὰ γίνεται ὄργανον τῆς Δυνάμεως ταύτης. Βεβαίως ἡ Πύλη ἔχει λόγους ἀποχρῶντας νὰ ᾔναι δυσηρεστημένη καὶ κατὰ τῆς Ἀγγλίας, καὶ μάλιστα τῇ ἀποδίδει τὴν πρόθεσιν ὅτι θέλει νὰ μεγαλυθῇ μὲ ζήμιαν τῆς Πύλης, ἀλλ' ὀφείλει νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι τοῦλάχιστον ἔσωσε τὴν ἀξιοπρέπειάν της ἐκφράσασα τὴν δυσἀρέσκειαν αὐτῆς διὰ τὴν βραδύτητα τῆς ἀποστολῆς τοῦ Κ. Ρίβωπιέρρου.

Αἱ συνδιασκέψεις τῶν τεσσάρων Δυνάμεων ἐν Πετροπόλει εἶχον παύσει μετὰ ἑπτὰ συνεδριάσεις. Ἡ πρώτη ἐγένετο τὴν

24 Φεβρουαρίου, καὶ ἤρχισεν ὑποβαλόντος τοῦ κλητῆς Νεοσελῳῶδου ὑπόμνημα, ὅπερ περιεῖχε τὰς σκέψεις τοῦ ῥωσικοῦ ἀνακτοβουλίου περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει. Τὸ περιέργον τοῦτο ἔργον ἐφαίνετο, ὅτι ἐςπρίζετο κατὰ τι εἰς τὰς ἰδέας τοῦ αὐστριακοῦ ἀνακτοβουλίου, ἀλλ' ὁ κύριός του σκοπὸς ἦτο νὰ καταστήσῃ τὰς ἀπὸ τούτων λίαν διαφερούσας ῥωσικὰς ἀπαιτήσεις μᾶλλον εὐπροσδέκτους. Πρὸ παντὸς ὁ ῥώσσοις πρωθυπουργὸς ἐζήτει τὴν ἐπίσπευσιν τῶν διαπραγματεύσεων, ὥστε τὸ ἔργον ν' ἀρχίσῃ τὸν μάρτιον ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ νὰ ἐμποδισθῇ ἡ νέα ἐκστρατεία. Οἱ τρεῖς πρέσβεις τῆς Αὐστρίας, Γαλλίας καὶ Πρωσσίας ἐμετρίασαν τὴν ἀκαίτησιν ταύτην παραστήσαντες, ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ προβῶσι βαθμηδὸν καὶ περισκευμένως.

Ἐπὶ τούτοις ὁ κόμης Νεοσελῳῶδης ἐπρότεινε τὰ ἐπόμενα.

1. Οἱ τέσσαρες πρέσβεις πρέπει νὰ προσκαλέσωσιν ὡς οἶον τε τάχῃον τὴν Πύλην διὰ κοινῆς διακοινώσεως, ἵνα συνεννοηθῇ ἄνευ ἀναβολῆς μετὰ τῶν συμμάχων Δυνάμεων περὶ τῆς εἰρηνεύσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἐπρεπε δὲ νὰ στηρίξωσι τὴν πρόσκλησιν ταύτην εἰς τὸν λόγον, ὅτι ἡ Πύλη ἀδυνατεῖ νὰ κατορθώσῃ τοῦτο διὰ τῆς βίας, καὶ ὅτι αἱ Δυνάμεις δὲν δύνανται νὰ συγχωρήσωσι τὴν περαιτέρω ἐξακολούθησιν πολέμου, ὅστις θ' ἀπέλγε μόνον διὰ τῆς ἐξοντώσεως ἐκατέρου τῶν διαμαχομένων, καὶ ἰδίως ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν δύναται, ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ὁ πόλεμος οὗτος, νὰ συνάψῃ ἀληθεῖς φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Πύλης.

2. Πρέπει δὲ σὺν τῇ πρώτῃ ταύτῃ ἀπαιτήσει νὰ ἀπευθυνθῇ πρὸς τὴν Πύλην καὶ ἡ τῆς ταχειᾶς ἀνακωχῆς, καὶ νὰ τὴν ἀπειλήσωσιν, ὅτι αἱ τέσσαρες Δυνάμεις ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως θ' ἀνακαλέσωσιν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὰς πρεσβείας των, καὶ θ' ἀφήσωσιν εἰς τὴν Πύλην ὅλην τὴν εὐθύνην τοῦ μέτρου τούτου.

3. Τῇ μεσολαβήσει τῶν Συμμάχων πρέπει ν' ἀρχίσῃ διαπραγματεύσεις μεταξὺ Πύλης καὶ Ἑλλήνων ἐπιτετραμμένων,

ἵτις νὰ λάβῃ χώραν ἐπὶ πολεμικοῦ πλοίου αὐτετέρου ἐν τῇ λι-
μένι αὐτῇ· τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

4. Εἰς ἡ πλείονες διπλωματικοὶ πράκτορες πρέπει νὰ στα-
λῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα ἐξαλείψωσι τὴν πίστιν περὶ τῆς
γνησιότητος τοῦ ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων διαδοθέντος ῥωσικοῦ ὑ-
πομνήματος, καὶ νὰ πείσωσι τοὺς Ἕλληνας ὅτι σκοπὸς τῶν
Δυνάμεων εἶναι νὰ διενεργήσωσιν ὑπὲρ αὐτῶν ἐθνικὴν τινα ὑ-
παρξίν, τὴν πλήρη ὀρησκειτικὴν καὶ ἐμπορικὴν ἐλευθερίαν, ὑπὸ
τὸν ὅρον μικροῦ τινος φόρου πρὸς τὴν Πύλιν καὶ τῆς ἀναγνω-
ρίσεως τῆς κυριαρχίας αὐτῆς.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ συνεδριάσει τοῦ Μαρτίου, οἱ πρέσβεις τῶν
τριῶν Δυνάμεων ἐξεφράσθησαν περὶ τῆς ῥωσικῆς προτάσεως.
Ἐκαστος αὐτῶν ἐπρόβαλε τὰς ἐνστάσεις του καὶ ἐπολέμησεν
αὐτήν. Περὶ δὲ τῶν τεσσάρων θεμάτων παρέτῃρησαν τὰ ἐξῆς.

1. Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει διαπραγματεύσις δὲν πρέπει
ἐμβαλεῖς ν' ἀναβληθῇ ἐπὶ πλέον· ὅθεν οἱ ἐπιτετραμμένοι τῶν
τεσσάρων Δυνάμεων πρέπει νὰ προσκαλέσωσιν ἀπὸ κοινοῦ τὴν
Πύλιν νὰ παραδεχθῇ τὴν φιλόφρονα συνδρομὴν (hosp offices)
τῶν συμμάχων πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν ταῖς
ἐλληνικαῖς ἐπαρχίαις. Πρέπει δὲ ν' ἀφήσῃσι τοὺς ἐπιτετρα-
μμένους τούτους ν' ἀποφασίσωσι πῶς καὶ διὰ τίνων λόγων θὰ
ἐπενεργήσωσιν ἐπὶ τοῦ Διβανίου.

2. Φρονοῦσι δὲ ὅτι δὲν πρέπει νὰ προβάλλωσιν εὐθὺς κατὰ
τὴν πρώτην ἀπαίτησιν καὶ τὴν τῆς ἀνακωχῆς, διότι ἡ Πύλις
ἐνεκα ταύτης θ' ἀπερρίπτεν βεβαίως καὶ τὴν πρώτην. Πρὶν ἢ δὲ
ἡ πρώτη γίνῃ δεκτὴ, ἡ δευτέρα δὲν ἡδύνατο νὰ ἐκτελεσθῇ. Ἡ
ἀπειλὴ τῆς ἀνακλήσεως τῶν πρέσβεων εἶναι ὅλως ἄτακτος.

Ὁ κόμης Νεσσελρώδης ὑπερασπίσθη τὴν πρότασιν τῆς ἀπει-
λῆς ταύτης μετὰ πολλοῦ ζήλου, καὶ ἀνέμνησεν ὅτι ἐν ἔτει
1822 αἱ αὐλαὶ τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Βερολίνου εἶχαν κληρῖθῃ
πρόθυμοι εἰς τὸ μέτρον τοῦτο. Ὁ κόμης Δεψέλτερνο; ἀντέλεξε
λίαν ὀρθῶς, ὅτι τοιαύτη ἀπειλὴ ἡδύνατο τῷ ὄντι ν' ἀρέσκη τότε

εἰς τὴν αὐλήν τοῦ χάριν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ὅτε ἐπρόκειτο ἀκόμη μόνον περὶ ἱκανοποιήσεως τῆς Ῥωσσίας, ἀλλ' ὅτι σήμερον πρέπει νὰ εὐρεθῇ ὁ τρόπος τῆς διαπραγματεύσεως περὶ τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος, καὶ πρόκειται περὶ διαπραγματεύσεως οὐχὶ περὶ διακοπῆς τῶν διπλωματικῶν σχέσεων. Οἱ λοιποὶ δύο πρέσβεις συνεφώνησαν μετ' αὐτοῦ, ἐκήρυξαν δὲ καὶ οἱ τρεῖς ὅτι δὲν εἶχον ἐξουσίαν νὰ συναινέσωσιν εἰς τοιαύτην ἀπειλήν.

3. Ἡ πρότασις τοῦ ν' ἀρχίσωσιν ἄμεσοι διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τῶν Ἑλλήνων οὐτε δεκτὴ ἐγένετο, οὔτε ἀπερρίφθη. Ὁ κόμης Λεψέλτερνος δὲν ἀπέκρουσε μὲν ἀπ' εὐθείας τὰς μετὰ τῶν Ἑλλήνων διαπραγματεύσεις, ἀλλ' ἐξεφράσθη κατὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ αὐτῶν ὡς ἐπιτετραμμένων, καὶ ἐπρότεινε τὴν γνώμην, ὅτι ἡ διαπραγμάτευσις ἡδύνατο νὰ γείνη μόνον μεταξὺ τῶν συμμάχων Δυνάμεων καὶ τῆς Πύλης.

4. Ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ ἔλθωσιν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἀνεγνωρίσθη. Ἀλλ' αἱ γινώμαι περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐπαφῆς ταύτης, περὶ τῶν προσώπων, ἅτινα ἐμελλον νὰ ἐπιφορτισθῶσι ταύτην, περὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν καὶ περὶ τῶν ληπτέων μέτρων, ἐὰν οἱ Ἕλληνες ἀπερρίπτον πᾶσαν πρότασιν συμβιβασμοῦ, ἔσαν κοικιλαι. Ἐν τούτοις ἐσυμφώνησαν, ὅτι τὰ εἰς Ἑλλάδα ἀποσταλῆσόμενα πρόσωπα δὲν ἔπρεπε νὰ ἔχωσι δημόσιον χαρακτῆρα, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσωσι συνεννοούμενα μετὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεων τῶν Δυνάμεων, καὶ κατὰ τὰς ὁδηγίας ἃς θὰ ἐλάμβανον παρ' αὐτῶν, ὅτι τὸ κύριόν των ἔργον θὰ ἦτο νὰ παραστήσωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας τοὺς κινδύνους, ἐὰν δὲν παρεδέχοντο τοὺς σκοποὺς τῶν Δυνάμεων. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα, τίνα ἐκδιαστικὰ μέτρα ὤφειλαν νὰ λάβωσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων, παρεδέχθησαν τὴν ἀρχὴν, ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει θὰ μετεχειρίζοντο τὴν βίαν. Ἐθεώρησαν δὲ ἀπαραίτητον νὰ ἐκφρασθῶσι καὶ περὶ τῆς ἐκτάσεως, καθ' ἣν ὤφειλον νὰ ἐνοήσωσι τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Ῥωσσία εἶχε περιλάβει ἐν τῷ ὑπομνήματι τῆς 9 Ἰανουαρίου τὴν Θεσσαλίαν, Ἡπειρον κ.τ.λ.

ἀλλ' ὁ Νεσσελῳδης, ἐπὶ τῇ παρατηρήσει τοῦ κόμητος Ασφελτέρνου, ὅτι νῦν μόνον ἡ Πελοπόννησος, μικρὸν μέρος τῆς Στερεᾶς καὶ τινες νῆσοι ἀνθίσταντο κατὰ τῆς δυνάμεως τῶν Τούρκων, εἶπεν ὅτι καὶ τὸ ὑπόμνημα εἶναι ἀπλῶς πρῶτον τι σχέδιον, ὅπερ ἐπιδέχεται διαφόρους μεταβολάς.

Ἀφοῦ συνεζήτηθησαν κατ' ἰδίαν τὰ θέματα, ὁ κόμης Νεσσελῳδης ἐπρότεινε νὰ ἐκτεθῶσιν ἐγγράφως αἱ παρατηρήσεις καὶ ἐνστάσεις. Ἡ ἐργασία αὕτη ὑπεβλήθη κατὰ τὴν τρίτην συνεδρίαν τῆς 4 Μαρτίου, καὶ προέκυψαν ἐξ αὐτῆς αἱ ἀκόλουθοι ἀποφάσεις.

1. Οἱ ἐπιτετραμμένοι τῶν τεσσάρων Δυνάμεων θ' ἀπαιτήσωσι παρὰ τῆς Πύλης νὰ δεχθῇ τὴν φιλόφροναν συνδρομὴν τῶν πρὸς κατάπαυσιν τῶν ταραχῶν ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις.

2. Εὐθὺς ἅμα ἡ ἀπαίτησις αὕτη γένηται δεκτὴ, θ' ἀπευθύνωσι τὴν τῆς ἀναχωρῆς.

3. Θὰ προσπαθῶσιν συγχρόνως νὰ πείσωσι τὸ Διδάνιον νὰ γνωστοποιήσῃ πρὸς αὐτὰς τὰς παραχωρήσεις, ἃς ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης.

4. Ἐὰν τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα ἐπιτευχθῶσι, θὰ γνωστοποιήσωσιν εἰς τὸ Διδάνιον, ὅτι οἱ Σύμμαχοι προτίθενται ν' ἀποταθῶσι πρὸς τοὺς Ἑλληνας, ἵνα τοὺς πείσωσι νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα καὶ παραδεχθῶσι τοὺς ὅρους, οἵτινες σὺν τῇ ὑποταγῇ πρέπει νὰ φέρωσι καὶ νέαν τινα ἀστικὴν ὑπαρξιν.

5. Θὰ γνωστοποιήσωσι προσέτι τῇ Πύλῃ ὅτι προτίθενται νὰ προσκαλέσωσιν ἐν τινὶ πρὸς τοῦτο οὐδετέρῳ κηρυκτῷ πλοίῳ διακεκριμένους τινὰς Ἑλληνας, ἔχοντας τὴν προσήκουσαν πληρεξουσιότητα καὶ δυναμένους νὰ δώσωσιν πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν Δυνάμεων βεβαίαν πληροφορίαν περὶ τῶν ἀληθῶν ἀναγκῶν καὶ ἀπαιτήσεων τῶν Ἑλλήνων.

6. Οἱ πρέσβεις τῶν τεσσάρων Δυνάμεων θὰ τηρήσωσιν αὐστηρῶς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, πάντοτε δὲ τὴν τῆς συνδιαλλαγῆς, τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὰ δικαιώματα τοῦ Σουλτᾶ-

νου ὡς ἡγεμόνος ἀνεξαρτήτου, καὶ τῆς ἐλλόγου ἀπαιτήσεως τοῦ νὰ συμβιδάσῃ τὰ συμφέροντά του πρὸς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης ἐν Εὐρώπῃ. Τίνι δὲ τρόπῳ θὰ πείσωσιν αὐτὴν, ἀφίνε-
ται εἰς τὴν σύνεσιν αὐτῶν.

7. Ἐὰν ἡ Πύλη παραδεχομένη τὴν μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων ἀρνηθῇ τὴν ἀναχωρῆν καὶ ἐπιμένῃ εἰς τὴν ἀρνήσιν ταύτην, οὐχ ἦττον οἱ πρέσβεις τῶν Δυνάμεων θὰ ἐξακολουθή-
σωσι μεταχειριζόμενοι ὅλα τὰ μέσα τῆς παραπείσεως, ἀλλὰ δὲν θὰ ἐπιμεινῶσιν εἰς τοῦτο ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ν' ἀποτύχῃ ἡ ὅλη διαπραγμάτευσις.

8. Ἄλλ' ἔὰν ἡ Πύλη ἀποκρούσῃ καθόλου τὴν μεσολάβησιν, ἡ παραδεχομένη αὐτὴν δὲν θελήσῃ νὰ παραδεχθῇ οὐδεμίαν πρότασιν, οἱ πρέσβεις θὰ μεταχειρισθῶσι γλῶσσαν αὐστηρο-
τέραν ἰσχυρίζομενοι ὅτι τὸ συμφέρον τῆς Εὐρώπης ἀπαιτεῖ νὰ πύσωσιν ἐπὶ τέλους αἱ ταραχαὶ αὗται, καὶ θὰ ὑποδείξωσιν αὐτῇ ὅτι αἱ Δυνάμεις ἠδύναντο νὰ πλησιάσωσι πρὸς τοὺς Ἑλ-
ληνας. Ἄλλως τε θ' ἀφήσωσιν εἰς τὰς αὐλὰς τῶν καιρὸν καὶ ἐλευθερίαν νὰ σκερθῶσιν ἐκ νέου τίνι τρόπῳ θὰ καταβάλῃσιν τὴν ἀντίστασιν ταύτην.

Ἐν τέλει τοῦ ἐγγράφου τούτου οἱ πρέσβεις, προβάλλοντες τὴν ἀρχὴν ὅτι οὐδεμία τῶν Δυνάμεων θὰ μεταχειρισθῇ βίαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐδήλουν ὅτι θὰ ἦτον ἐπίσης καλὸν ἐν πε-
ριπτώσει ἀρνήσεως αὐτῶν, νὰ μεταχειρισθῶσι πρὸς αὐτοὺς γλῶσ-
σαν ἐντονωτέραν καὶ πειστικὰ μέσα ἰσχυρώτερα, ὡς τοιαῦτα δὲ ἐπρότειναν, χωρὶς ὅμως νὰ προβῶσιν εἰς ἀπόφασιν, τὴν ἀ-
πειλὴν ὅτι θὰ ἐμποδίσωσι τὰς εἰσκομιδὰς καὶ τοὺς στόλους αὐτῶν, δὲν θ' ἀναγνώρισωσι τοὺς ἀποκλεισμοὺς καὶ τὰς ση-
μαίας αὐτῶν, θὰ ἐφαρμόσωσι κατ' αὐτῶν ἐν ὅλῃ τῇ αὐστηρό-
τητι τὰς κατὰ τῆς πειρατείας διατάξεις, καὶ ἐν γένει θὰ τοὺς
ξενοχωρήσωσιν ἄνευ πολέμου ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ βιασθῶσι
νὰ ζητήσωσι τὴν εἰρήνην.

Περὰ τὴν ἀνάγνωσιν ὁ κόμης Νεσσαελώδης ἐξέφρασε τὴν

λύπην του διὰ τὰς χρονοτριβὰς, αἵτινες θὰ προέκυπτον ἐκ τῆς πορείας ταύτης. Ὁ αὐτοκράτωρ, εἶπεν, ἐπέμενεν εἰς τὰς ἰδέας του καὶ ἐνόμιζεν, ὅτι αἱ προφυλάξεις καὶ ἀναβολαὶ δὲν θὰ ἔφερον τὸ ποθοῦμενον ἀποτέλεσμα, ἀλλ' ὅπως εἶναι ἔτοιμος νὰ δεχθῇ τὰς ὑπὸ τῶν τριῶν πληρεξουσίων ὡς ἀναγκαίας θεωρηθείσας μεταβολάς. Κατόπιν ὁ κόμης Νεσσελρώδης ἀνεδέχθη νὰ συμβιδάσῃ τὰς προτάσεις καὶ ἀντιπροτάσεις, καὶ λαβὼν τὴν ἄδειαν τοῦ αὐτοκράτορος νὰ ὑποβάλλῃ τὸ τελειωτικὸν τοῦτο ἔργον εἰς τοὺς πληρεξουσίους πρὸς ὑπογραφήν.

Ἐπραξε δὲ τοῦτο ἐν τῇ τετάρτῃ συνεδρίᾳ, ἥτις ἐγένετο τὴν 6 Μαρτίου. Ὁ κόμης Λεψέλτερνος δὲν εὔρε τὴν σύνθεσιν ταύτην κατάλληλον, ὥστε νὰ δώσῃ τὴν συγκατάθεσίν του. Τὸ ρωσικὸν ὑπουργεῖον ἐπρότεινεν ἐν αὐτῇ μεταξὺ ἄλλων τὴν ἀποστολὴν ῥώσσου διπλωμάτου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς μόνου ἐπιτετραμμένου τῶν τεσσάρων Αὐλῶν, καὶ ἐφωδιασμένου μὲ τὰς ὁδηγίας καὶ πληρεξουσιότηας αὐτῶν. Ἦθελε δὲ νὰ διατάξῃ ταῦτον νὰ ἀπέλθῃ ἐκεῖσε διὰ τῆς Μασσαλίας, καὶ νὰ φανῇ κατὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ἐν τινι γαλλικῷ πολεμικῷ πλοίῳ. Κατὰ τῆς προτάσεως ταύτης ἀντέλεξαν οἱ τρεῖς ἀντιπρόσωποι, ὡς μὴ συναδούσης εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν αὐλῶν των καὶ εἰς αὐτὸ τὸ συμφέρον τῆς Ῥωσσίας. Ὁ κόμης Νεσσελρώδης ὑπεσχέθη νέαν ἐπεξεργασίαν. Τὴν 9 δ' ἀνήγγειλε καὶ νέας προτάσεις τοῦ κατὰ τὴν προτεραιάν φθάσαντος ἐκ Ζαρσκογιζέλου εἰς Πετρούπολιν αὐτοκράτορος, διὰ τὴν προσέχῃ συνεδρίαν.

Αὕτη δ' ἐγένετο τὴν 12 Μαρτίου. Ὁ ῥώσσος πρωθυπουργὸς ἐλάλησεν ἐν αὐτῇ πρὸ πάντων περὶ τῆς προσβολῆς, ἥτις προσηγίνεται εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν Δυνάμεων διὰ τῆς ἀρνήσεως τῆς Πύλης, καὶ ἐπρότεινε κατὰ τὴν νέαν ἐπεξεργασίαν νὰ συνταχθῇ τὸ περὶ ἀνακωχῆς χωρίον ὡς ἀκολούθως. Ἐὰν ἡ Πύλη μετὰ τὴν παραδοχὴν τῆς μεσολαβήσεως τῶν Δυνάμεων δὲν δεχθῇ ἀμέσως τὴν περὶ ἀνακωχῆς ἀπαίτησιν (εἴτε ἐκ δυστρο-

πίας, εἴτε ἐξ ἀδυναμίας ἢ δι' οἰονδήποτε ἄλλον λόγον) ἡ παρὰ τοὺς ἄλλους ἀπαιτήσεως θὰ ἐθεωρεῖτο ὡς μὴ γενομένη, αἱ διαπραγματεύσεις θὰ διεκόπτοντο, καὶ θὰ ἐδῆλουν αὐτῇ διὰ κοινῆς διακοινώσεως, ὅτι θὰ εἰδοποιήσωσι περὶ τούτου τὰς Αὐλὰς, θὰ παρέβαινον δὲ εἰς αὐτὴν τὰ ἐπικίνδυνα ἐπακόλουθα τοῦ βήματος τούτου.

Ὁ κόμης Λεφέλτερνος παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ πεισθῇ, ὅτι ἡ Αὐστρία δὲν θεωρεῖ τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτῆς προσβεβλημένην διὰ τῆς ἀρνήσεως τῆς Πύλης. Ἡ ἀξιοπρέπεια ἀπαιτεῖ νὰ γίνωσι πρὸς τὴν Πύλιν δίκαιαι προτάσεις. Τοῦτο βεβαίως ὀφείλει τις νὰ πράξῃ, καὶ οὐδεὶς λόγος τοῦ δικαίου συγχωρεῖ τὴν ἐκβίασιν αὐτῆς. Ἀνέγνωσε δὲ ἐν ἰδίῳ ὀνόματι καὶ τῶν δύο συναδέλφων αὐτοῦ παρρησιάζονται περὶ τοῦ ἐν τῇ τετάρτῃ συνεδριάσει ὑπὸ τοῦ πρώτου προεδρίου ὑποβληθέντος καὶ κατὰ τὴν νέαν σύνταξιν ὀλίγον μεταβληθέντος ἐγγράφου. *) Οὗτος δὲ τὸ ἀπέσυρε, καὶ ὑπεσχέθη τοῖς πληρεξουσίοις νὰ φέρῃ προσεχῶς νέαν ἀποδείξιν τῆς μετριοφροσύνης τοῦ αὐτοκράτορος. Τέλος ἐν τῇ ἑκτῇ συνεδριάσει, τῇ 13 Μαρτίου, συνήλθαν νὰ ὑπογράψωσι τὸ πρωτόκολλον, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ συντάξωσιν ὁμοφώνους ὁδηγίας πρὸς τοὺς τέσσαρας ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις. Ὁ κόμης Νεσσελρόδης ἀνεδέχθη τὴν ἐργασίαν ταύτην καὶ τὴν σύνταξιν τῶν ὁδηγιῶν πρὸς τοὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀποσταλικομένους πληρεξουσίους.

Αἱ συνδιασκέψεις ἐπερατώθησαν· ἐφάνη δὲ ὅτι ἐπετεύχθη ἀποτέλεσμα τι· ἀλλ' ἕκαστος τῶν τεσσάρων πρέσβεων ἐγίνωσκεν, ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶχεν οὕτω. Αἱ εἰρηνικαὶ προτάσεις τῆς Ῥωσσίας, αἵτινες ὅλοι ἠδύναντο νὰ προκαλέσωσι τὸν πόλεμον, ἡ πίεσις αὐτῆς καὶ ἡ ὁμολογία τοῦ αὐτοκράτορος, ὅτι τὰ συμφέροντα καὶ ἡ τιμὴ αὐτοῦ ἀπῆλθον τὴν ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν καταστολὴν τῶν ἐν Ἑλλάδι ταραχῶν, ἐνεποίησαν εἰς

*) 186 παράρτ. ΣΤ. 2. 3.

τοὺς ἀντικρῶς τοὺς τῆς Πρωσίας, Αὐστρίας καὶ Γαλλίας χειρίστους φόβους περὶ τοῦ μέλλοντος. Ἄλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ φόβοι οὗτοι πάλιν διελύθησαν. Αἱ κινδυνώδεστεραι προτάσεις τῆς ῥωσικῆς κυβερνήσεως ἀνετράπησαν ἀλληλοδιαδόχως διὰ τῆς τακτικῆς ἀντιστάσεως ἰδίως τῆς αὐστριακῆς, ὅσαι δὲ ἀπέμειναν, δὲν ἐδύναντο νὰ ὑποστηριχθῶσιν.

Μέγιστον ὅμως πλεονέκτημα ὑπὲρ τῶν τριῶν Δυνάμεων, ὁπερ ἐκρίθη ἀντάξιον ὅλων τῶν κόπων τῆς ἐν Πετροπόλει συνασκέψεως, ἦτον ἡ ὁμολογία, ἣν ἀπέσπασε παρὰ τοῦ κόμητος Νεσσελῶδου ἡ ῥιφθεῖσα ὑπὸ τῆς Αὐστρίας πρότασις περὶ ἀναγνώρισεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος. Ὁ κόμης Δεψέλτερος εἰσήγαγε τὸ σπουδαῖον τοῦτο ζήτημα ἤδη κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν, ὅτε ἐπρόκειτο νὰ ἐξετάσωσιν ὁποίου εἵδους ἐκβίαισιν ἡδύναντο νὰ μεταχειρισθῶσι κατὰ τῆς Πύλης. «Τὸ κατ' ἐμὲ», εἶπεν ὁ πρέσβυς τῆς Αὐστρίας, «πέποιθα ὅτι ἡ Αὐλή μου δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ γείνη λόγος περὶ ὅπλων, κατοχῆς χωρῶν καὶ στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἀναμφιβόλως ἐν Βιέννῃ ἐξ ἐπιθυμίας τοῦ νὰ εὐαρεστήσῃ τῇ Ῥωσίᾳ θὰ παραβλέψῃ διχογνωμίας τινὰς, οὐδέποτε ὅμως καὶ ὅταν τὰ συμφέροντα τῆς Ῥωσίας καὶ Εὐρώπης προάγωνται. Ἄλλως οὐδὲν εἰσέτι κατεπείγει, ἵνα ἐκφρασθῶμεν περὶ τῶν ληπτέων ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ μέτρων. Πρὸς τί ν' ἀναγγείλωμεν σήμερον ἀποφάσεις, ὅτε καὶ μόνῃ ἡ ἐκφρασις αὐτῶν εἶναι ἐχθροπραξία κατὰ τῆς Πύλης, τῆς ὁποίας ἐν τούτοις ζητοῦμεν ν' ἀποκτήσωμεν τὴν ἐμπιστοσύνην, καὶ ἰσχυρὰ βοήθεια ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως, τὴν ὁποίαν προσπαθοῦμεν νὰ σβέσωμεν; Ἡ Αὐλή μου, τὸ λέγω παρήρσια, προτιμᾷ νὰ ὑπερβῇ δι' ἐνὸς πηδήματος τὸν λάκκον, ὅστις μ' ὅλας τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ καταλήψεις χωρῶν κεῖται πρὸ τῶν ποδῶν ἡμῶν, προτιμᾷ ν' ἀναγνωρίσῃ κατ' εὐθείαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ οὕτω νὰ ἄρῃ τὰ προσκόμματα, ἅτινα πανταχόθεν ἀναφύονται κατὰ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου.»

Ἐπὶ τῇ δηλώσει ταύτῃ ὁ κόμης Νεσσελρώδης ἔμεινεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἄλαλος. Ἐπειτα δ' ἐξέφρασεν ἀπορίαν, πῶς τοιαύτῃ ἰδέᾳ ἡδύνατο ν' ἀναφυῇ ἐκ γῆς αὐστριακῆς καὶ νὰ συλληφθῇ, ἔστω καὶ πρὸς στιγμὴν μόνον, ὑπὸ κυβερνήσεως, ἥτις αἰέποτε ὑπῆρξεν ὁ συνήγορος τῶν συντηρητικῶν ἀρχῶν, ὁ πολέμιος τῶν ἐπαναστάσεων καὶ τοῦ ἐπικινδύνου θριάμβου αὐτῶν. Ἡ ἀπειλὴ αὕτη, εἶπεν, οὐδ' ἐπὶ τῆς Πύλης θὰ ἐπέφερε τὸ σκοπούμενον ἀποτέλεσμα, καὶ θὰ παρώξυνεν ἔτι μᾶλλον τὴν ὀργὴν αὐτῆς κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἵσως δὲ θὰ τὴν ὤθει νὰ κλείσῃ εἰς τοὺς Ῥώσους τὸν Ἑλλησποντον, καὶ οὕτω θὰ ἠνάγκαζε τὴν Ῥωσσίαν νὰ τὸν ἀνοίξῃ διὰ τῆς βίας. Ἐπανήλθε δὲ εἰς τὴν ἔνστασιν, ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο εἶναι ἐν γένει κινδυνώδες, ὅτι ἡδύνατο νὰ ἐχῇ ὡς ἀποτέλεσμα πορεῖαν ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ Ἐδινγγοῦ ἀπέναντι τῶν Ἰσπανικῶν ἀποικιῶν ἐν τῇ νοτίᾳ Ἀμερικῇ, ἣν ἅπασαι αἱ Δυνάμεις κατέκριναν.

Ὁ κόμης ἀπεκρίθη αὐτῷ ὅτι αἱ Δυνάμεις ἐθεώρησαν ὡς ὀρθὴν τὴν διακρίσιν, ἣν ἐποίησεν ἡ Αὐστρία μεταξὺ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ ἐπαναστάσεων. Ἡ δὲ Αὐστρία ἀκριβῶς δι' αὐτῆς ἐδικαιολόγησε τὴν ἑαυτῆς ἀνάμειξιν. Ἐκ τῆς διακρίσεως ταύτης ἐξάγεται, ὅτι δὲν πρέπει νὰ προσενεχθῶμεν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὅπως καὶ πρὸς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ ταραχοποιούς. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα δὲν εἶναι τοῦτο· πρόκειται περὶ ἀνάγκης ὑψηλοτέρας, καὶ μόνῃ αὕτῃ ἀναμφιβόλως δύναται νὰ ὠθήσῃ τὴν Αὐστρίαν εἰς ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων. Εἶναι βέβαιον ὅτι ἐν τέλει ὅλων τῶν εἰρηρικῶν πρὸς συμβιβασμὸν μέσων ἡ Ῥωσσία οὐδεμίαν ἄλλην ὁδὸν πλέον βλέπει παρὰ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πύλης, ἀλλ' ἡ Αὐστρία βλέπει καὶ τὴν τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀνεξαρτησίας. Ὁ πόλεμος θὰ ἔβριπτεν τὴν Εὐρώπην εἰς πολλὰς ἀμφιβολίας καὶ δυσχερείας, ἐνῶ ἡ ἀνεξαρτησία θὰ ἔπαυεν αὐτάς, καὶ θὰ ἔλυε τὸ ζήτημα. Νέον κράτος θὰ ἐσχηματίζετο, ὅπερ αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις

θὰ ἐνησχολοῦντο νὰ τακτοποιήσωσι, καὶ νέα πολιτικὰ νέα ἐμπορικὰ συμφέροντα θὰ ἐγεννῶντο, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκάστη ἡδύνατο νὰ ὠφελήθῃ κατὰ τὸ δοκοῦν. «Παρακαλῶ,» ἐξηκολούθησεν ὁ κόμης, «νὰ μὴ παρενοηθῇ ἡ ἰδέα, ὅτι ἡ Αὐστρία ἐπιθυμεῖ κατὰ πρῶτον τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν Ἑλλήνων διὰ καλῶς λογοισμένων ἐσωτερικῶν μέτρων· ἀλλ' ἐὰν ὁ σκοπὸς οὗτος δὲν ἐπιτευχθῇ καὶ ἡ Ῥωσσία προταίνῃ ὡς μόνον μέσον τὸν πόλεμον, ἡ Αὐστρία θὰ προτιμήσῃ τὸ τελευταῖον εἰρηνικὸν μέσον, τὴν ἀναγνώρισιν.» Ὁ κόμης Λαφερόναϊς οὐχ ἥττον ἐκπεπληγμένος εἶπεν, ὅτι βλέπει δύο μεγάλα κακά. Προκειμένου δὲ νὰ ἐκλέξῃ, θὰ παρεδέχετο τὸ μικρότερον, ἥτοι τὴν ἀναγνώρισιν. *)

Ὁ κόμης Νεσσελρόδης, βιαζόμενος ὑπὸ τοῦ πρέσβευς τῆς Αὐστρίας νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι προτιμᾷ ἀντὶ τοῦ πολέμου τὴν ἀναγνώρισιν, δὲν συνεστάλη νὰ εἴπῃ· οὐδέποτε ἡ Ῥωσσία δύναται νὰ θέλῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἑλλήνων· τοὺς θέλει ὑποτελεῖς εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅσον δίδεται προνομιοῦχος καὶ αὐτοδιοικητοὺς.» Αἱ τρεῖς Αὐλαὶ δὲν ἐδύναντο ν' ἀμφιβάλλωσιν ὅτι ἡ Ῥωσσία διὰ τῆς περωρισμένης ταύτης ἀνεξαρτησίας αὐδὲν ἄλλο ἐσκόπει ἢ κατὰστασιν τινα πραγμάτων, καθ' ἣν ἦτο βεβαία ὅτι θὰ εἶχε τὴν ἀκατάτην ἐπιβρόχην ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν.

Ἐπομένως αἱ ἐν Πετροπόλει συνδιασκέψεις ἀπέληξαν εἰς τὸ σπουδαῖον διὰ τὰς Δυνάμεις ἀποτέλεσμα, ὅτι ἡ Ῥωσσία σαφῶς ἐξέφρασε τί δὲν ἤθελεν. Ἦθελε μὲν τὴν παῦσιν τῶν ἐν Ἑλλάδι ταραχῶν, ἀλλ' οὐχὶ διὰ πάσης θυσίας καὶ διὰ παντός τρόπου, οὐχὶ διὰ τῆς ἀμέσου συνεννόησεως τῶν διαμαχομένων, οὐχὶ διὰ τῆς νίκης τῶν ὀθωμανικῶν ὄπλων καὶ ἐτι ὀλιγώτερον διὰ τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων. Δὲν ἤθελε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος· οὔτε τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῶν Αἰγυπτίων ἐν Πελοπον-

*) Ἰδε Παράρτ. ΣΤ. 4.

νήσω. Δὲν ἤθελε τὴν κατὰπυσιν τῶν ταρχῶν διὰ τῆς εἰρή-
νικῆς μεσολαβήσεως τῆς Γαλλίας καὶ Αὐστρίας. Ἀλλὰ διατί
δὲν ἤθελε κανένα ἐκ τῶν τρόπων τούτων; Διότι ὑπὸ τὴν παῦ-
σιν τῶν ἐν Ἑλλάδι ταρχῶν ἐνόει κυρίως τὴν ἐπάνοδον τῶν
προτέρων σχέσεών της πρὸς τὴν χώραν ταύτην, καὶ διότι οὐδὲν
ἄλλο διέβλεπεν εἰς ὅλους τούτους τοὺς τρόπους ἢ σκοπέλους
κατὰ τῆς ἐπιρροῆς της, τὴν ὅποیان βεβαίως ἐθεώρει ὡς αναγ-
καίαν. Ἐνεκα τούτου μόνον ἐκεῖνον τὸν τρόπον τῆς λύσεως πα-
ρεδέχεται, καθ' ὃν ἡδύνατο νὰ προηγηται καὶ ὁδηγῇ.

Βεβαίως ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἤθελε τὸν πόλεμον, ὃν οἱ πλεί-
στοι τῶν συμβούλων του ἐπεθύμουν καὶ ἠλπίζον, ἀλλ' ἤθελε
διὰ τῆς καταλήψεως τῶν Ἑγεμονειῶν ἢ δι' ἄλλων, ὑπὸ τῶν
Δυνάμεων ἐγχεκρυσμένων ἐκδιαστικῶν μέτρων, νὰ ἐξασφαλίσῃ
ἐαυτῷ τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν. Ἐπεθύμει δὲ τοῦτο ὅχι τό-
σον χάριν φιλοδοξῶν σχεδίων, ὅσον διότι ἦτο τὸ μόνον μέσον,
ὅπως ἀποκαταστήσῃ ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει καὶ ἐν Ἑλλάδι
τὴν προτέραν αὐτοῦ ἐπιρροήν, ἢ νὰ θεμελιώσῃ νέαν ἐπὶ τῶν
συντριμμάτων τῆς παλαιᾶς. Ἡ παλαιὰ ἦτο νῦν σχεδὸν συν-
τετριμμένη, διότι ἡ Πύλη εἶχε κατὰ τὸν κινδυνώδες αὐτῆς,
καὶ διότι ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐπικράσας καταστρέψασα τὰ παλαιὰ
συμφέροντα ἐγέννησε νέα. Μόνον διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐνό-
μιζεν ὁ αὐτοκράτωρ ὅτι ἦτο δυνατόν ν' ἀποφύγῃ τὴν ταπει-
νώσιν, νὰ εὐχαρισήσῃ τὴν κοινὴν γνώμην ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ αὐ-
τοῦ, καὶ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν μορφήν, ὅτι ἐθυσίασε τὰ ῥωσικὰ
συμφέροντα χάριν τῶν συμφερόντων ἄλλων Δυνάμεων.

Ὅλαι αἱ ἀντιφάσεις, ὅλη ἡ ἀβεβαιότης τῆς ῥωσικῆς κυ-
βερνήσεως προήρχοντο ἐκ τῆς ἀβεβαιότητος τοῦ σκοποῦ ὃν
προέθετο, καὶ παρ' ᾧ τοῦτο μόνον ἦτο σταθερὸν, ἢ μὴ ἀνεξαρ-
τησία τῆς Ἑλλάδος. Ἀμα δ' ἤρχισε ν' ἀμφιβάλλῃ ὅτι θὰ ἐ-
πιτύγχανε τοῦ σκοποῦ διὰ φυσικοῦ, κανονικοῦ καὶ εἰρηνικοῦ
τρόπου, ἦτον ἐτοίμη ν' ἀσπασθῇ πάντα ἄλλον, καὶ ἐζήτει νὰ
νομιμοποιήσῃ τοῦτον διὰ τῆς συγκαταθέσεως τῶν Δυνάμεων.

Ἐάν δ' αἱ Δυνάμεις ἤρνοῦντο τὴν συγκατάθεσιν ταύτην, ἤλπιζεν ὅτι ἡ Πύλη κακῶς φερομένη θὰ ᾤξανε τὴν δεινότητα τῆς ἐνοχῆς αὐτῆς, καὶ οὕτω ἐκείνη θὰ ἐδικαιολόγει τὸν χωρισμὸν τῆς ἀπὸ τῶν Δυνάμεων καὶ τὴν μεμονωμένην πορείαν τῆς.

Ταῦτα ἐφρόνουν αἱ Δυνάμεις κατὰ τὴν σπουδαίαν ταύτην στιγμήν. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος, μαθὼν τὴν ἐκβασιν τῶν συνδιασκέψεων, εἶπε πρὸς τινὰ φίλον του. «Ἀείποτε ὁ ἄνθρωπος δυσχερῶς ὁμολογεῖ δυσάρεστόν τινα ἀλήθειαν. Τοῦτο πάσχει σήμερον ἡ βῶσικὴ κυβέρνησις. Δὲν θέλει νὰ πεισθῇ ὅτι ὁ χρόνος, τὰ συμβάντα καὶ ἡ πορεία τῆς ἐν ἀρχῇ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀπεπλάνησαν τοὺς πάντας. Ἡ Ῥωσσία οὐδέποτε ἠθέλησε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ τὴν θέλῃ ὡς ἐκ τοῦ συμφέροντος αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις σήμερον εἶναι ἀγὼν περὶ ἀνεξαρτησίας, πρῶτον δὲ ἀποτελεσμα τῆς μεταβολῆς ταύτης εἶναι ὅτι ἡ ἐπιβρόη, ἣν ἄλλοτε ἤσκει ἡ Ῥωσσία ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, ἀντίκειται εἰς τὰ σημερινὰ συμφέροντα τῶν Ἑλλήνων. Τοῦτο δὲν θέλει νὰ ὁμολογήσῃ καὶ πιστεύει, ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀδιαφορήσῃ περὶ τῆς τύχης χώρας, ἐφ' ἧς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐξήσκησε μεγάλην ἐπιβρόην. Ἐν τούτοις ἡ Ῥωσσία τοσοῦτον στενῶς εἶναι συνδεδεμένη μετὰ τῶν ἄλλων Δυνάμεων, ὥστε ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως καὶ συνεργείας αὐτῶν οὐδὲν δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ. Ζητεῖ διεξοδὸν καὶ οὐδεμίαν εὕρισκει. Ὅ,τι θέλει, εἶναι ἀδύνατον, καὶ τὸ δυνατόν δὲν θέλει. Ἴδου τὸ αἷτιον ὅλων τῶν ἀδημονιῶν τῆς!»

Ἐκ τῶν ἀδημονιῶν τούτων ἐξηγεῖται προσέτι, πῶς ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, ἐνῷ διέκειτο τόσον δυσμενῶς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ὥστε κυρίως διὰ τοῦτο ἐμπόδισε τὸν Κ. Ῥίβωπιέρρον ν' ἀναχωρήσῃ, διότι τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον εἶχε συμβουλευσεὶ τὴν ἀποστολὴν του, παρήγγειλε τῷ κόμητι Νεσσελρῶδῃ νὰ συσκεφθῇ περὶ τοῦ ἐλληνικοῦ ζητήματος μετὰ τοῦ Στρατηφόρου Κάννιγγος.

Πρὶν ἢ ἔτι αἱ ὁδηγαὶ ἀποσταλῶσιν ἐκ Πετροπόλεως εἰς

Κωνσταντινούπολιν, αἱ ἀπὸ Πελοποννήσου εἰδήσεις ἀπέδειξαν ὅτι ἡ ἐκστρατεία ἤρχισεν ἤδη, καὶ αἱ περὶ τῆς διχονοίας καὶ ἐξαντλήσεως τῶν Ἑλλήνων εἰδήσεις οὐδέποτε ἄλλοτε ἦσαν τοσοῦτον εὐνοϊκαὶ ὑπὲρ τῆς Πύλης. Ὅθεν ἐν Περρουπόλει ἡσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην, καὶ πρῶτον ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις ἐξεφράσθη περὶ τούτου, εὐρυτέρας τινὸς καὶ ἀμέσου συνεννοήσεως τῶν Αὐλῶν περὶ πολλῶν θεμάτων τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 3 Μαρτίου, καὶ εὐκόλως συνεφώνησαν τὴν 7 Ἀπριλίου νὰ πειθαναγκάσωσι πρὸς τὸ παρὸν καὶ μυστικῶς τῷ τρόπῳ τὴν Πύλην, νὰ παραδεχθῇ τὴν ἀρχὴν τῆς μεσολαβήσεως τῶν Δυνάμεων, ἵνα αὕτη δυνθῇ ἰδίᾳ γῶμῃ νὰ παραχωρήσῃ τοῦτο, ἢ μᾶλλον νὰ προσκαλέσῃ τὰς Δυνάμεις νὰ πράξωσιν ὅ,τι ἐζήτουν. *) Ἐν τῷ μεταξύ ἡ ἀπαίτησις τῆς ἀναχωρῆς καὶ ἡ εἰς Πελοπόννησον ἀποστολὴ ἀνεβλήθησαν. Ὁμόφωνοι ὁδηγίαι ἐστάλησαν ἐκ Περρουπόλεως εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τοὺς τέσσαρας πρέσβεις, ὅπου ἐφθασαν τὴν 13 Μαΐου. **)

Ἐὰν ἡ ἀνακτοβούλια ἤθελον νὰ ἐπιτύχῃ τὸ βῆμα τοῦτο, δὲν ἔπρεπε νὰ ἐκλέξωσι τὴν ἀκατάλληλον ταύτην ἐποχὴν, ἵνα τύχωσιν ἀκροάσεως παρὰ τῇ Πύλῃ. Κατὰ πρώτην φορὰν οἱ Τούρκοι ἐπεχείρησαν σπουδαίως τὸν πόλεμον, καὶ καθ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου ἡ ἐκβασίς ἦτον ὑπὲρ αὐτῶν.

Εἶπομεν ἀνωτέρω περὶ τῆς ἀπορίας τῶν Ἑλλήνων, τῶν δεινῶν ἀργοποριῶν καὶ θλιβερῶν ἐρίδων κατὰ τὸν χειμῶνα, καὶ μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν ἐξιστόρησιν αὐτῆς τῆς ἐκστρατείας, τῆς σπουδαιότερας καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα.

Ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις ἔβλεπε καλῶς τὰς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο πρῶϊμότερον τοῦ συνήθους γινομένας προπαρασκευὰς πρὸς ἄρκτον καὶ μεσημβρίαν. Ἐκεῖ μὲν ὁ ῥεσχιδ-πασσᾶς, ἀναδειχθεὶς νῦν σερασκιέρης τῆς Ρουμελίας, ἀφοῦ καθυπέταξε τὴν Ἠπειρον, ἐξωπλίζετο ἀνενοχλήτως ἐν Δαρίσσῃ καὶ Ἰωαν-

*) Ἰδ. Παράρτ. ΣΤ. 5. **) Ἰδε παράρτ. ΣΤ. 6.

νήοις. Ἐνταῦθα δὲ ὁ Ἰβραήμης ἵστατο ἐντελῶς ἔτοιμος ἐν τῇ Σούδῃ, καὶ εἰς τὰς δυνάμεις ταύτας ἐμελλε νὰ προστεθῇ καὶ ὁ στόλος τοῦ καπουδαν-πασσᾶ. Ἐστήριζε δὲ τὰς ἐλπίδας τῆς κυρίως εἰς τὸ ναυτικόν. Προσεκάλεσε τὴν Ὑδραν καὶ τὰς Σπέτσας εἰς ἀγῶνα ἀνάλογον πρὸς τὸ κατεπεῖγον τῶν περιστάσεων καὶ ἄξιον τῆς τιμῆς, ὅτι ἤδη αἱ νῆσοι ἠγοῦντο τῆς Ἑλλάδος. Τρεῖς στόλοι ἐμελλον ν' ἀντιταχθῶσι συγχρόνως κατὰ τῶν πολεμίων. Ὁ πρῶτος ὑπὸ τὸν Μιαούλην ὠρίσθη κατὰ τῆς Σούδας καὶ Μεθώνης· ὁ δεύτερος ὑπὸ τὸν Σαχτούρην εἰς Μυτιλήνην καὶ Τένεδον· ὁ τρίτος ὑπὸ τὸν Νέγκαν εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν. Ἐκαστος δὲ τῶν στόλων τούτων συνεκροτεῖτο ἐκ τριάκοντα πλοίων, καὶ εἶχε δέκα ἕως δώδεκα πυρπολικά. Καὶ οἱ μὲν δύο πρῶτοι ἐξέπλευσαν τῆς Ὑδρας τὸν Μάρτιον, ὁ δὲ τρίτος τὴν 27 Ἀπριλίου.

Τὴν ὑπεράσπισιν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἀνέθεσεν ἡ κυβέρνησις εἰς τριμελῆ ἐπιτροπὴν. Ἐνεπιστεύθη δὲ τὴν ἀρχηγίαν ἐν Μεσολογίῳ εἰς τοὺς ὀπλαρχηγούς Στουρνάρην, Διακατᾶν καὶ ἄλλους, τὸ δὲ Αἰτωλικὸν εἰς τοὺς Σουλιώτας καὶ Ἑπιφώτας. Εἰς τὰς θέσεις τοῦ Ἀγρινίου καὶ τοῦ Καρδασσαρᾶ παρὰ τὸν κόλπον τῆς Ἀρτῆς καὶ εἰς τὸ ὄρος τοῦ Μακρυνόρους εἶχεν ἤδη πέμψει, ὡς γνωρίζομεν, ὁ Μαυροκορδάτος τὰ σώματα τοῦ Νότη Βότσαρη, Τσόγκα, Μακρῇ καὶ ἄλλων, καὶ ἡ κυβέρνησις ἐστειλεν ἐκ Νευπλίου τὸν ὀπλαρχηγὸν Ἀνδρέαν Ἰσκον, ἵν' ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς ὑπερασπίσεως τῶν ὀρίων καὶ φέρῃ εἰς αὐτὴν ἐνότητα. Ἡ ἐνοπλος δύναμις ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι συνέκειτο περὶ τὰ τέλη Μαρτίου ἐξ 8,000 ἀνδρῶν περίπου. Ἀλλ' ἡ κυβέρνησις ἠλπίζεν ὅτι σύμπας ὁ λαὸς θὰ ἐπανεστᾶται, εὐθὺς ἅμα ὁ ἐχθρὸς εἰσβάλλῃ εἰς τὴν χώραν.

Ἡ ὑπεράσπισις τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἀνετέθη εἰς τὸν ὀπλαρχηγὸν Γούραν, ἄνδρα σπουδαῖον, καὶ εἰς κυβερνητικὴν τινα ἐπιτροπὴν ἐδρεύουσιν ἐν Ἀμφίσση. Ὑπὸ τὸν Γούραν ἦσαν οἱ ὀπλαρχηγοὶ Κριεζώτης, Στάθης, Νάκος Πανουριάς, Δῆμος

Σαλτσᾶς, Γεώργ. Κίτσος, Γ. Βαλτινός, Γ. Αἰνιὰν καὶ ἄλλοι. Ἐστρατοπέδευον δὲ μετὰ 7000 περίπου ἀνδρῶν εἰς τὰ ὄρη τῆς Φωκίδος καὶ Λοκρίδος, καὶ εἶχον 1500 ἄνδρας ἐν Ἀθήναις. Ἡ Σκύρος καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Διαβόλου ὡς καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου ἐπρομήθευον τ' ἀναγκαῖα εἰς τὰ ἐπὶ τῶν ὁρέων στρατεύματα. Ὁ Ὀδυσσεὺς στασιάζας πρὸς τὴν κυβέρνησιν διαπραγματεύετο μετὰ τοῦ Ὁμέρ-πασσᾶ τῆς Εὐβοίας, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐζήτηε ἐπικουρίαν ἵνα προσβάλῃ τὰς Ἀθήνας. Ἐξώπλισε δὲ σπήλαιόν τι ἐν τῇ φάραγγι ὑπὲρ τὴν Τιβορέαν ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ, ἐν ᾧ κατώκει ἀπρόσβλητος.

Ἀλλ' ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος ἐμελλε ν' ἀποφασισθῇ ἐν Πελοποννήσῳ. Ἐνταῦθα ἐξεδηλώθη ὀριστικῶς ἡ ἐπὶ ῥόγια τοῦ Μαυροκορδάτου, διότι ἤθελε ν' ἀπαλλαχθῇ τοῦ Κολοκοτρώνου καὶ τῶν ὁπαδῶν των καὶ νὰ καταλύσῃ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κωλέττου. Ὅθεν ἀνέψωσε τὸν Κουντουριώτην, τὸν σημαντικώτερον διὰ τὰ πλούτη αὐτοῦ ἄνδρα ἐν Ὑδρᾷ ἀλλ' ἄδραν καὶ εὐπρόσιτον, ὑπεράνω τῆς θέσεως ἣν ἐδύνατο νὰ διαχειρισθῇ, ἐνεργήσας νὰ διορισθῇ ἀρχιστράτηγος κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν, τὸν δὲ Κωλέττην προσεκάλεσεν εἰς Ναύπλιον ἐκ τοῦ στρατοπέδου. Οὗτος γινώσκων τὴν πρόθεσιν, ἐξ ἧς ἐπήγαζεν ἡ πρόσκλησις αὕτη, ὑπήκουσε μὲν ἀλλὰ βραδέως. Τὰ ὑπ' αὐτοῦ συνηθροισμένα στρατεύματα ἐπὶ τῇ προφάσει καλλιτέρας διανομῆς διελύθησαν, διαρίσθησαν δὲ εἰς αὐτὰ ἀρχηγοὶ ὀλιγώτερον γνωστοὶ καὶ πράγματι διελύθησαν, διότι τὰ πλεῖστα αὐτῶν δυσαρρστηθέντα ἐγκατέλειπον τὴν σημαίαν, καὶ ἀπῆλθον εἰς τὴν Στερεάν ἢ ἐπορεύθησαν εἰς τὸ Ἄργος. Ἡ κυβέρνησις συνδιαλαγείσα ὀλοσχερῶς μετὰ τοῦ Πετρόβου, οὗτινος τὸν υἱὸν Κωνσταντῖνον παρέλαβεν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς, οὐδεμίαν εἰδείξεν ἀνησυχίαν διὰ τοῦτο. Ἐνίσχυσε τὴν φρουρὰν τοῦ Ναυαρίνου μέχρι 2000 ἀνδρῶν Κεφαλήνων, Κρανιδιωτῶν, Μανιατῶν καὶ ἄλλων Πελοποννησίων, καὶ διώρισεν ἀρχηγὸν ἐν αὐτῷ τὸν Δημήτριον Σαχτούρη. Ἡ πρὸ τοῦ λιμένος κειμένη νῆσος Σφακτη-

ρία ἐφωδιάσθη μὲ τρεῖς πυροβολοστοιχίας, καὶ κατελήφθη ὑπὸ τοῦ γέροντος ἑταιριστοῦ Ἀναγνωσταρᾶ καὶ τοῦ Τσώκρη, ἐχόντων 500—600 Πελοποννησίους. Καὶ τὰ πεπτωκότα τείχη τοῦ παλαιοῦ Ναυαρίνου, κειμένου ἐπὶ τοῦ λόφου βορειοδυτικῶς τοῦ λιμένος, ἀνηγέρθησαν κατὰ τι καὶ ἐμελλον ἐν ἀνάγκῃ νὰ δεχθῶσι τοὺς Βουλγάρους τοῦ Χατζή-Χρήστου, τὰ ἐξ Ἀρκάδων καὶ Κυκουριαίων συγκροτούμενα σώματα τῶν δύο Ζαφειροπούλων, καὶ τοὺς Μανιάτας ὑπὸ τοὺς υἱοὺς καὶ ἀνεψίους τοῦ Βένι, οἵτινες συναποτελοῦντες ὑπὲρ τὰς 6000 ἀνδρῶν, συνήχθησαν ἐν Μεσσηνίᾳ. Διὰ τῶν στρατευμάτων τούτων, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἐμελλε ν' αὐξήσῃ διὰ τῆς γενικῆς προσκλήσεως, ᾗθελον ν' ἀποκρούσωσι τὴν ἀπόβασιν τοῦ ἐχθροῦ. Ἐν δὲ τῇ Ναυπλίᾳ ἡργάζοντο οἱ γερμανοὶ καὶ γάλλοι φιλέλληνες πρὸς σχηματισμὸν τακτικοῦ πεζικοῦ. Ὁ ἐκ τῆς σαρδικῆς ἐπαναστάσεως γνωστὸς στρατηγὸς Σχνατάρζας, ὁ συνταγματάρχης Κολάγνος καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ εἶχον σταλῆ ὑπὸ τοῦ παρισινοῦ συλλόγου μετὰ ἐφοδίων καὶ ὄπλων. Ὁ σύλλογος οὗτος διώρισεν ἐπίσημον ἀντιπρόσωπόν του παρὰ τῇ ἐλληνικῇ κυβερνήσει τὸν στρατηγὸν Ῥόχην, αὕτη δὲ ἐπωφελήθη τὴν παρ' ἑαυτῇ θέσιν τοῦ ἐπισήμου τούτου ἀνδρὸς πρὸς αὐξήσιν τῆς ἰσχύος τῆς καὶ ἐμψύχωσιν τῶν σθεννυμένων ἐλπίδων τοῦ λαοῦ.

Τ' ἀμυντικὰ ἔργα τῆς κυβερνήσεως ὑπελογίσθησαν διὰ τὸν Μάρτιον, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι καὶ Αἰγύπτιοι ἐπρόλαβαν αὐτά.

Ἦδη τὴν 19 Φεβρουαρίου ἐξέπλευσεν τῆς Σούδας ὁ Ἰβραΐμης μετὰ 4 000 ἀνδρῶν τακτικοῦ πεζικοῦ καὶ 800 ἰππέων, καὶ ἀπέβη οὐδὲν ἐμπόδιον ἀπαντήσας τὴν 21 παρὰ τὴν Μεθώνην. Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν ἀνήχθη ἡ δευτέρα μοῖρα τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου φέρουσα 7000 ἀνδρῶν, καὶ ἐφθάσεν ἐπίσης ἀκωλύτως εἰς Μεθώνην. Δωδεκαχιστίλιοι Αἰγύπτιοι ἐπάτουν ἤδη περὶ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Μαρτίου τὴν χώραν τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Χαλήλ-καπουδάν μετὰ 18 πλοίων ἐπλευσεν ἀμέσως ἐκ Μεθώνης εἰς Πάτρας, καὶ ἐφωδίασε τὸ ἐν ἀπορίᾳ διατελοῦν τοῦτο

φρούριον με τροφίμα. Τὰ ὀλίγα ἑλληνικά πλοῖα, ἅτινα περιεπό-
λουν πρὸ τοῦ Μεσολογγίου, ἔφυγαν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον,
ὅπου δύο ἐξ αὐτῶν ἐνχυάγησαν καὶ ἐκάησαν· Ὀκτὼ δὲ τουρκικά
πλοῖα ἐλθόντα ἐκ Πρεβέζης ἠνώθησαν πρὸ τῶν Πατρῶν μετὰ
τοῦ στόλου. Τὴν 16 Μαρτίου κατέπλευσαν πάλιν ἐκ Σούδας εἰς
Μεθώνην 5000 Αἰγυπτίων, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ὁ Ἰβραήμης
ἔφθασεν ἔμπροσθεν τοῦ Ναυαρίνου καὶ προσέβαλε τὸ φρούριον
τοῦτο, ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον τεσσαράκοντα
περίπου τηλεβόλα, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ πρὸ δύο ἡμερῶν εἶχον εἰ-
σελθεῖ τὰ ἄτακτα σώματα τοῦ Γεωργ. Μαυρομιχάλου, Ἰατρά-
κου ἐκ Σπάρτης, Μακρηγιάννου ἐξ Ἀθηνῶν κτλ. μετ' ἐνὸς λό-
χου πυροβολικοῦ καὶ τινων Κεφαλήνων, ἀφοῦ ἀπέτυχαν ν' ἀπο-
μακρύνωσι τοὺς Αἰγυπτίους. Ἡ φρουρὰ συγκροτουμένη νῦν πρᾶγ-
ματι ἐκ 2000 ἀνδρῶν εἶχεν ἐπιδέξιον μηχανικόν, τὸν Σάρδον
Κολέγγον, ἀλλ' ἦτο κακῶς ἐφοδιασμένη καὶ ἐξηρτᾶτο, καίπερ
ἔχουσα δεξαμενάς τινας, ἐκ τοῦ ὕδατος ὅπερ εἰσεκομίζετο ἐκ
τῆς ἀπέναντι ἀκτῆς. Τὸ βενετικὸν ὑδραγωγεῖον, ὅπερ εἰσέρχε-
ται ἔξωθεν εἰς τὸ φρούριον, ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν.

Ἡ Κυβέρνησις ἀπροσδοκῆτως μαθοῦσα τὴν ἀπόβασιν διέ-
ταξε 25 πλοῖα τοῦ πρώτου στόλου νὰ ἐξορμήσωσιν ἀμέσως ἐξ
Ὑδρας. Ταῦτα δ' ἐξέπλευσαν τὴν 17 Μαρτίου, ἀπῆντησαν
τὴν ἐκ Μεθώνης εἰς Σούδαν ἐπιστρέφουσιν μοῖραν τοῦ Χου-
σεῖν-βέη, συγκροτουμένην ἐξ 9 φρεγατῶν, 10 κορβετῶν καὶ
21 βρικίων καὶ γολεττῶν, καὶ περιωρίσθησαν νὰ τὴν συνο-
δεύωσι, διότι εἶχον ἤδη μάθει ὅτι τρεῖς ἀποβάσεις ἐγένοντο,
καὶ εἶκασαν ὅτι ὁ στόλος οὗτος ἀπῆρχετο νὰ φέρῃ στρατεύμα-
τα πρὸς ἐκτέλεσιν τετάρτης.

Ἡ κυβέρνησις ἐπεμψε κατὰ τῶν Αἰγυπτίων ὄσους ἀνδρας
εἶχε συναθροίσει ἐν Μεσσηνίᾳ. Ὁ Χατζῆ-Χρήστος καὶ οἱ Ἀρ-
κάδες τετρακισχίλιοι τὸν ἀριθμὸν, ἐπετέθησαν αὐτοῖς ὁρμητι-
κῶς τὴν 24 Μαρτίου παρὰ τὸ Ναυαρίνον, ἀλλ' ἐτράπησαν εἰς
φυγὴν ὑπὸ τοῦ τάγματος τοῦ Κουρσιδ-βέη καὶ ἀφήκαν 60 αἰχ-

μαλώτους εἰς χεῖρας τῶν Αἰγυπτίων. Ἐνισχυθέντες δὲ ὑπὸ τῶν ὕδων καὶ ἀνεψίων τοῦ Πετρόβου καὶ ἄλλων μέχρις 6000 ἀνδρῶν καὶ ἐνθαβρυνθέντες ὑπὸ τῶν πλοίων, αἱτῇ ἀπίστειλεν ὁ Μιαούλης εἰς τὸν λιμένα, ἐφώρμησαν πάλιν κατ' αὐτῶν μετὰ δύο ἡμέρας, ἀλλ' ἡττήθησαν ἀπωλέσαντες 200 νεκροὺς καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους. Δὲν ὑπῆρξαν εὐτυχέστεροι ὁ Καρατάσος, Καραϊσκάκης, Τσαβέλλας, Κώστας Βότσαρης, καὶ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς ἀνήκοντες εἰς τὰ στρατεύματα τοῦ Κωλέττου, οἵτινες καίτοι δυσσαρεστημένοι εἶχον δράμει ἐκεῖσε ἐξ Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος λησμονήσαντες κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην πᾶσαν ἐρίδα καὶ ἀχαριστίαν. Καὶ τὰ στρατεύματα δὲ ταῦτα, τὰ ἰσχυρότερα πάντων, δισκορπίσθησαν ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ τῶν ἐχθρῶν. Ἡδὴ ἤρχισε νὰ καταλαμβάνῃ ἀθυμία τοὺς ἐλληνικοὺς στρατοὺς. Τὸ ἱππικὸν καὶ ἡ βαγιονέττα, ἡ ὑπεροχὴ τῆς τάξεως καὶ πειθαρχίας, τὰς ὁποίας τοσοῦτον κατηγόρουν καὶ περιεφρόνουν τὰ παλληκάρια, ἴσταντο ἤδη ἐνώπιόν των ὡς ὀχυρώματα, ἐνῶ τὰ ὄπλα καὶ τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν ἐθεώρουν ὡς καλᾶμους. Αἱ λειποταξίαι ἤϋξανον ὀλονέν. Οἱ Πελοποννήσιοι παρεπονοῦντο κατὰ τῶν Ῥουμελιωτῶν, οὗτοι δὲ κατ' ἐκείνων. Ὁ κομματισμὸς ἀναφύη πανταχόθεν, καὶ ἀτελεύτητοι ἦσαν αἱ κατὰ τῆς κυβερνήσεως κατηγορίαι· ἐνῶ ἐκεῖνοι ἀπέδιδον αὐτῇ τὴν πρόθεσιν ὅτι θέλει νὰ ὑποτάξῃ τὴν χερσόνησον εἰς τοὺς Ῥουμελιώτας, καὶ ἀπῆλθον ὡς ἀντίτιμον τῆς περαιτέρω συνεργείας των εἰς τὴν ἀμυναν, τὴν ἐξωσιν τῶν Ῥουμελιωτῶν καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Κολοκοτρώνου, οὗτοι κατηγόρουν αὐτὴν ἐπὶ αἰσχυρᾷ ἀντιζηλίᾳ καὶ ἰσχυρίζοντο, ὅτι ὁ Κωλέττης μετὰ 12000 ἀνδρῶν ὅλως ἀφρασιωμένον αὐτῷ βεβαίως θὰ ἐρρίπτεν εἰς τὴν θάλασσαν τοὺς τετρακισχιλίους Ἀραβας, οἵτινες εἶχον κατὰ πρῶτον ἐπιβιβασθῇ καὶ οὕτω θὰ ἐπῆνεγκεν ἀκαταλόγιστον ἀποτέλεσμα καὶ θὰ ἔσωζε μάλιστα τὴν χώραν. Κατὰ τὴν δεινὴν ταύτην ἀνάγκην ὁ Μαυροκορδάτος ἐνόμισε ὅτι ὤφειλε νὰ λάβῃ μέτρον τι δραστηκώτατον. Ἐπέισε τὸν

Κουντουριώτην ὃν ἀναλάβη πράγματι τὴν ἀρχηγίαν τῶν στρατευμάτων, καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ Μαρτίου νὰ ἐκστρατεύσῃ πανηγυρικῶς ἐκ Ναυπλίου. Ἀλλ' ὁ πρόεδρος ἐσταμάτησεν ἤδη ἐν Τριπόλει, καὶ μόνις καὶ μετὰ βίας ἐφθάσε μέχρι Καλαμῶν ὁ δὲ Μαυροκορδάτος προέδραμεν εἰς Ναυαρίνον, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Σανταροῦζα καὶ ὅλων τῶν φιλελλήνων καὶ ὑπὸ τινων ἑκατοστίων παλληκαρίων, προσκαλὼν καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν πορείαν ἄνδρας καὶ σύρων αὐτοὺς ὀπισθέν του. Ὁ Κωλέττης ὑπὸ εὐλογοφανῆ πρόφασιν ἀφέθη εἰς Ναύπλιον, καὶ ἀπεδέχθη μὲ τὴν ἐμφυτον αὐτῷ ἀδιαφορίαν καὶ ἄνευ μνησικακίας τὸ ἔργον ὅπερ ἀνέθεσαν αὐτῷ.

Νῦν ἐγένετο ὑπὲρ τῆς νήσου Σφακτηρίας καὶ τοῦ παλαιοῦ Ναυαρίνου, ὅ,τι ἔπρεπε νὰ γείνη πρότερον, ὅπερ καίτοι ἀνεπαρκές, ἦτο τὸ μόνον ὅπερ διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν μέσων ἠδύνατο νὰ γείνη. Τρισχίλιοι περίπου Ῥουμελιῶται, ὡς μὴ δυνάμενοι ἔνεκα τῶν περιστάσεων τούτων νὰ διαλυθῶσιν, διετηρήθησαν εἰς τὰ δύο ταῦτα μέρη, 1200 ἐν Ναυπλίῳ καὶ 50 ἐν Ἀκροκορίνῳ, οἱ δὲ λοιποὶ διετάχθησαν ν' ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Στερεάν. Ἀντὶ τούτων συνήχθησαν παρὰ τὴν Μεσσηνίαν πλείους τῶν ἐξακισχιλίων Πελοποννησίων, ἀρχηγὸς τῶν ὁποίων διωρίσθη ἄπειρός τις Ὑδραῖος ὁ Σκούρτης, καὶ ἤρχισε πάλιν ἡ ἐλπίς ὅτι οἱ ἀσταθεῖς Ἑλλήνες θὰ συνεκεντροῦντο, ὅτε ὁ Ἰβραήμης ἐφώρμησε τὴν 19 Ἀπριλίου κατὰ τῶν σωματίων τούτων, εἰς τὰ ὅποια προσετέθησαν οἰκειοθελῶς οἱ ἄριστοι τῶν Σουλιωτῶν, ἐφόνευσε τὸν ὀπλαρχηγὸν Π. Ζαφειρόπουλον, πολλοὺς κατωτέρους ὀπλαρχηγούς καὶ περὶ τοὺς 600 ἄνδρας, καὶ ἠχμαλώτευσεν ἄλλους τόσους σχεδόν, τοὺς δὲ ἐπιλοίπους ἔτρεψεν εἰς φυγὴν. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης οἱ Αἰγύπτιοι ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθῶσιν ὅλως ἀνενόχλητοι τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυαρίνου, ἥτις κατ' ἀρχὰς συνίστατο εἰς ἀκονίστον τινὰ προσβολὴν καὶ πυροβολισμόν δι' ὀλίγων ὀλμων καὶ τηλεβόλων, ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου ἐγένετο στενωτέρα.

Ἐπτά ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Χουσεῖν-βέη εἰς τὴν Σούδα, εἰσέπλευσεν ἐκεῖ καὶ ὁ Χαλὶλ-καπουδὰν μετὰ 11 πλοίων τοῦ στόλου του, καὶ τὴν 25 ἔφθασαν ἐξ Ἀλεξανδρείας 35 εὐρωπαϊκὰ φορτηγὰ φέροντα 2500 ἄνδρας καὶ μεγάλας προμηθεῖας πολεμοφοδίων, ὅπλων, τροφίμων καὶ βαρέων τηλεβόλων. Συνωδεύοντο δὲ ὑπὸ 5 μόνον πλοίων, καὶ ὅμως ὁ Μιχαούλης οὐδόλως ἐδυνήθη νὰ τὰ βλάψῃ. Οἱ Αἰγύπτιοι διέπλεον τολμηρῶς ἄνω καὶ κάτω ὡς ἐπὶ τῶν ἰδίων θαλασσῶν. Τὸ ἑσπέρας τῆς 27 Ἀπριλίου ὁλος ὁ ζόλος (11 φρεγάτται, 12 κορβέτται, 33 βρίκια καὶ γολέτται) ἀνήχθη ἐκ Σούδας, ἵνα ὠδηγήσῃ εἰς Μεθώνην τὰ τόσον ἀφθόνως ἐφωδιασμένα φορτηγὰ. Ὁ Μιχαούλης μετὰ 26 πλοίων ἐπέπεσε κατ' αὐτοῦ τὴν ἐπομένην ἡμέραν, ἀλλὰ νηνεμία ἐδέσμευσεν ἀμφοτέρω τὰ μέρη. Τὴν 29 Ἀπριλίου ὁ Μιχαούλης ὑπὴνεμος ὦν ἀνενέωσε τὴν προσβολὴν, καὶ ἐζήτησεν ἐπὶ ματαίῳ νὰ διασπάσῃ τὰς τάξεις τῶν ἐχθρῶν. Οὗτοι ἐξηκολούθησαν ἀνενόχλητοι τὸν πλοῦν, καὶ ἀπέκρουον εὐκόλως τὸν ἐχθρὸν, ὁσάκις ἐπλησίαζε, διὰ τῶν πολὺ μεγαλητέρων τηλεβόλων των. Τῆς νυκτὸς ἐπελθούσης, πρὶα πυρπολικὰ κατῴρκασαν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν φάλαγγα τῶν Αἰγυπτίων. Τὰ δύο ἐξ αὐτῶν ἐκάησαν εἰς μάτην, καὶ τὸ τρίτον δὲν ἐπέφερεν ἀνάλογον ἀποτέλεσμα. Εἶχε μὲν προσκολληθῇ εἰς τινὰ μεγάλην φρεγάτταν καὶ ἀνεφλέχθησαν ἤδη λαμπρῶς μετ' αὐτοῦ τὰ ὀπίσθια τοῦ πλοίου τούτου ὡς καὶ μέρος τῶν καλωδίων, ἀλλ' ὅμως αὕτη διέφυγε τὸ πυρπολικόν, ὅπερ κατηναλώθη μεμονωμένον ἐν τῇ σκοτεινῇ θαλάσῃ, ἀφοῦ κατέσβεσε ἐπὶ τοῦ κατασρώματος τὸ πῦρ καὶ ὁ ζόλος ἄνευ ἀναβολῆς ἐπροχώρησεν εἰς Μεθώνην. Ὁ Μιχαούλης συνώδευσε μὲν αὐτὸν ἕως ἐκεῖ, καὶ ἀντήλλαξε συχνάκις κχονοβολισμοὺς, ἀλλ' οὐδὲν φορταγωγὸν ἐδυνήθη νὰ ἐξαρπάσῃ, οὐδὲ νὰ ἐμποδίσῃ ἐν γένει τὰς κινήσεις τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες ὑπερεῖχον πολὺ κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ εἶδος τῶν πλοίων, καὶ τὴν 10 Μαΐου ἔλαβον ἐν Μεθώνῃ νέαν ἐπικουρίαν ἐξ 8 πλοίων τοῦ ἀλγερικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶ-Ρεῖς.

Ἄλλ' εὐθὺς ἅμα ἐφθασεν ὁ Χουσεϊν-βης καὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν ξηρὰν τὰ τηλεβόλα, ὁ Ἰβραήμης ἐπεχείρησε τὴν πολιορκίαν τόσον δραστηρίως, ὥστε ἡ πτώσις τοῦ φρουρίου δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ παραταθῇ ἐπὶ πολὺ. Ὁρμήσε δὲ τὴν 7 Μαΐου κατ' ἐπανάληψιν καὶ κατὰ τοῦ παλαιοῦ Ναυαρίνου, εἰς τοῦ ὁποῦ τὰ πεπτωκότα τείχη εἶχον εἰσέλθῃ ὁ Χατζῆ - Χρήστος, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μεθώνης Γρηγόριος καὶ ὁ Μαυροκορδάτος μετὰ 2000 ἀνδρῶν περίπτου, ἀλλ' ἐβιάσθη νὰ ὀπισθοδρομήσῃ διὰ τὸ ἀπότομον τοῦ βουνοῦ, τὴν γενναίαν ἀντίστασιν καὶ τὸ πῦρ τῶν ἐν τῷ λιμένι Ἑλληνικῶν πλοίων. Μετὰ μίαν ἡμέραν μοιρά τις τοῦ Μικουλῆ ἐξ 8 πλοίων ὑπὸ τὸν Ὑδραῖον Ἀναγνώστην Τσαμαδὸν εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα διὰ μέσου τοῦ περιπλέοντος στόλου τῶν πολεμίων. Τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ πληρώματος τῶν πλοίων τούτων ἀπέβη μετὰ τῶν ἀρχηγῶν ἐπὶ τῆς νήσου Σφακτηρίας, ὅπου ἦλθε καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἐκ τοῦ παλαιοῦ Ναυαρίνου καὶ ὁ Δημήτριος Σαχτούρης ἐκ Ναυαρίνου, ἵνα διευθύνωσι τὴν ἄμυναν μετὰ τοῦ Ἀναγνώστη καὶ Τσόκρη. Μετ' ὀλίγον 46 ἐχθρικά πλοῖα εἰσῆλθον εἰς τὸν λιμένα, καὶ ἐνῷ ἤρχισαν τὸ πῦρ κατὰ τῶν παραθαλασσίων τηλεβολοσασίων καὶ τῶν ὑπὸ τὴν ὑπεράσπισιν αὐτῶν παρχαμενόντων ἑλληνικῶν πλοίων, ἐκλείσαν διὰ τριῶν φρεγατῶν τὸν ἐκπλουν τοῦ λιμένος. Τῇ 9 Μαΐου, μίαν ὥραν πρὸ μεσημβρίας, ὁ Ἰβραήμης προσέβαλε μετὰ πεντήκοντα ὀπλισμένων λέμβων τὴν νήσον καὶ τὸ καταλληλότερον πρὸς ἀπόβασιν μέρος, ὅπου ὑπῆρχεν ἡ ἀσθενεστέρα τῶν τριῶν τηλεβολοστοιχιῶν, ἐξεδίωξε τὰ παλλικάρια, ἐκυρίευσεν τὴν τηλεβολοστοιχίαν καὶ περιεκύκλωσε πανταχόθεν τοὺς Ὑδραίους καὶ τοὺς ἄλλους φρουροὺς. Οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῶν ἀρχηγῶν ἔπесαν ἐπὶ τοῦ τόπου, ἡ ἐπνίγησαν εἰς τὰ κύματα, ἐνῷ ἐζήτουν νὰ φράσωσι κολυμβῶντες εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ παλαιοῦ Ναυαρίνου ὀλίγιστοι δ' ἐσώθησαν ἐπὶ τῶν πλοίων, ἐξ ὧν 7 ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ ἐξῆλθον τοῦ λιμένος. Ἀλλὰ τὸ ὄγδοον τοῦ Τσαμαδοῦ περιέμενε τὸν ἀρχη-

γόν του, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ ἐμάχετο ἐπὶ τῆς νήσου ἡγούμενος τῶν Ἰδραίων καὶ ἐφρονεύθη. Ἐπὶ τοῦ πλοίου τούτου ἐσώθη ὁ Μαυροκορδάτος κολυμβήσας. Ὁ Σανταρόζας καὶ Ἀναγνωστὰς κατεκόπησαν πλησίον του. Τὸ δὲ πλοῖον διέφυγε κατὰ τρόπον σχεδὸν ἀκατανόητον διὰ τῆς ἀρκτικής ἀβαθοῦς ἐξόδου, διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ Νικολάου Βούλτση καὶ Δημητρίου Σαχτούρη. Ὁλη σχεδὸν ἡ φρουρὰ τῆς νήσου, ἀριθμοῦσα ὑπὲρ τοὺς χιλίους ἄνδρας, ἔπεσε κατὰ τὴν μάχην ταύτην, καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἐξηκολούθησαν τὴν νίκην ὀρμήσαντες αὐθημερόν κατὰ τοῦ παλαιοῦ Ναυαρίνου, ἀλλὰ τὸ ἀπτόμον τοῦ ὑψώματος ἐδοθήθησιν τὴν ἀπυπείσιαν τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἐφοδος ἀπεκρούσθη. Τὴν ἐπομένην νύκτα ἡ πάντων ἐςερημένη φρουρὰ τῶν ἐρειπίων τούτων ἐπειράθη νὰ σωθῇ πρὸς τὰ ἐν τῷ χωρίῳ Λιγυδίστι εὐρισκόμενα ἑλληνικὰ στρατεύματα, τρεῖς ὥρας ἀπέχοντα ἐκεῖθεν ἐξῆλθεν, ἀλλ' ἀμέσως περιεκυκλώθη ὑπὸ τοῦ πυρός τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐγκατείρηθη. Ὅσοι κατὰ τὴν νύκτα ταύτην ἐσώθησαν ἐπανελθόντες· εἰς τὸ φρούριον, ἠναγκάσθησαν τὴν ἐπαύριον νὰ παραδοθῶσιν. Ὁ Χατζῆ Χρήστος, ὁ ἐπίσκοπος Μεθώνης Γρηγόριος καὶ εἰς τῶν υἱῶν τοῦ Πιστρόβεη ἡχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων. Ὑπὲρ τοὺς 700 ἄνδρας ὑπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν Λουκᾶν κατέθεσαν τὰ ὅπλα, ὠδηγήθησαν ὑπὸ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ ἱππικοῦ δύο ὥρας μακρὰν καὶ ἐκεῖ ἀπελύθησαν.

Αἱ δεινὰ αὐταὶ συμφοραὶ διεκόπησαν πρὸς μεγάλην ὀφέλειαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος διὰ γενναίου τινος κατορθώματος τοῦ Μιαούλη, ὃπερ κατεσίγασε δι' ἀλαλαγμοῦ τὸν ἔνεκα τῶν ἀπωλειῶν θρήνον. Τὴν 12 Μαΐου, ἐνῷ αὗτος διὰ τινος ἐπιθέσεως ἐσταμάτησε τὰ πρὸ τῆς Μεθώνης περιπλέοντα πλοῖα τοῦ ἐχθροῦ, 30 τὸν ἀριθμὸν, ἔπεμψεν ἐναντίον τοῦ ἐν τῷ λιμένι εὐρισκομένου μέρους τοῦ στόλου, ὃπερ συνίστατο ἐκ τῆς ἐν Σουηδία ναυπηγηθείσης φρεγάττας Ἀσίας καὶ ἐξ 20 μικροτέρων πολεμικῶν πλοίων, μίαν μοῖραν τοῦ στόλου τοῦ, τὴν ὅποιαν παρηκολούθησε καὶ ὁ ἴδιος. Τὴν 6 ὥραν τῆς ἐσπέρας διῆλθεν αὕτη

μεταξὺ τῶν νήσων Καβρέρας καὶ Σκιπέντσας, καὶ προσεκόλλη-
σεν ἐν πυρπολικὸν εἰς τὴν φρεγάτταν, καὶ ἄλλα ἕξ εἰς τὰ λοι-
πὰ πλοῖα. Τὴν ὁγδόην ὥραν ἡ Ἀσία ἀνεφλέχθη, τρεῖς κορδέτ-
ται, τρία βράκια, τέσσαρα τουρκικὰ καὶ δύο ἰονικὰ φορτηγὰ
ἐκάησαν. Ἡ πόλις καὶ τὸ φρούριον δὲν ἐβλάβησαν, ἀν καὶ οἱ
Ἕλληνες ἀνῆγγειλαν τὸ ἐναντίον.

Ἀλλὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο, ὅπερ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐμε-
τράσε τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἀποδάσεως καὶ νίκης τοῦ Ἰβραήμου,
δὲν ἡλάττωσε τὴν ἀπορίαν τοῦ Ναυαρίνου, ὅπερ τὴν αὐτὴν ἀ-
κριβῶς ἡμέραν ἐζήτησε νὰ παραδοθῇ ἐπὶ ἐλευθέρᾳ ἀπελεύσει
τῆς φρουρᾶς μετὰ τῶν ὅπλων καὶ σκευῶν. Ὁ Ἰβραήμης ἀπέρ-
ριψε τὴν αἵτησιν καὶ ἐξηκολούθησε τὸ πῦρ. Τὴν 13 ὁ Μιαούλης
εἰσῆλθε διὰ μέσου τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου εἰς τὸν λιμένα, καὶ
ἔδωκεν ἐπικουρίαν εἰς τὸ φρούριον, ἀλλ' αὕτη δὲν ἠδυνήθη πλέον
νὰ ἐνθαφρύνῃ τὴν φρουράν. Τὴν 18 ἐζήτησεν αὕτη πάλιν ἐλευ-
θέραν ἀπέλευσιν ἀνευ ὅπλων καὶ σκευῶν, ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν
δύο ἐν τῷ λιμένι τότε εὑρισκομένων πολεμικῶν πλοίων, ἐνὸς
γαλλικοῦ καὶ ἐνὸς αὐστριακοῦ. Ἡ παράδοσις ἐγένετο. Τὴν 23
ἐξῆλθεν ἡ φρουρὰ ἀριθμοῦσα ἔτι 1100 ἄνδρας. Ὁ Ἰβραήμης ἀ-
φῆκε τὰ ὅπλα εἰς ὅλους, ὅσοι τὸν παρεκάλεσαν περὶ τούτου·
ὅσα τουρκικὰ χρήματα εὑρέθησαν ἐπὶ τῶν αἰχμαλώτων, διέταξε
νὰποδοθῶσιν αὐτοῖς· ὡς ὀθωμανοῖς ὑπηκόοις, καὶ ἀφῆρεσε μόνον
τὸν ἀγγλικὸν χρυσόν, ὅστις εἶχεν ἔλθῃ ἐκ τοῦ δανείου. Μετεχει-
ρίσθη μάλιστα φιλοφρόνως τὸν ἀρχιεπίσκοπον Γρηγόριον, ὅστις
εἶχε τὴν κακὴν φήμην ὅτι κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1822 ἄλωσιν τοῦ
Ναυαρίνου προσηνέχθη λίαν σκληρῶς πρὸς γυναῖκας καὶ παῖδας,
ἀφῆκεν ἓνα ἐκ τῶν ἀνεψιῶν τοῦ Πετρόβου ν' ἀπελθῇ οἰκαδε, καὶ
ἐκράτησε μόνον τὸν Ἰατράκον καὶ Γεώργ. Μυρομιχάλην, υἱὸν
τοῦ Βέν, ὡς ὁμήρους ἀντὶ τοῦ Σελίμ καὶ Ἀλῆ-πασσᾶ, οἵτινες
εἶχον αἰχμαλωτισθῇ ἐν Ναυπλίῳ. Ἡ φρουρὰ ἐπιβιβασθεῖσα ἐπὶ
αὐστριακῶν καὶ γαλλικῶν ἐμπορικῶν πλοίων συναδεύθη ὑπὸ
τῶν δύο μεσολαβούντων πολεμικῶν πλοίων εἰς Κολάμας, καὶ

ἐκεῖ ἀπελύθη. Ἐν τῷ φρουρίῳ εὔρον οἱ Αἰγύπτιοι 52 τηλεβόλα, 5 τῶν 36 λιτρῶν, 2 τῶν 24, 7 τῶν 16, 14 τῶν 12, 5 τῶν 9, 11 τῶν 6 καὶ 6 ὀλμους, ἄλλα μὲν χάλκινα, ἄλλα δὲ σιδηρᾶ καὶ τέσσαρα ἐξ αὐτῶν ἄχρηστα. Προσέτι 62 βαρέλλια πυρίτιδος, 32 κιβώτια φυσεκίων, 2500 σφαίρας κανονίων διαφόρου ὀλκῆς, 150 βόμβας, 51 πλίνθους μολύβδου, 1100 ὄπλα, 600 πιστόλας, 120 σπάθας, διπυρίτην ἄρτον, ἄλευρον, ἐλαίας καὶ τεταριχευμένους ἰχθεῖς, ἐξαρκούντα δι' ἓνα μῆνα, καὶ ὕδωρ ἐν ταῖς δεξαμεναῖς διὰ 14 περίπου ἡμέρας.

Οὕτως ἔπεσε τὸ προπύργιον τοῦτο τῆς Ἑλλάδος. Περὶ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀπηλείτο δεινῶς καὶ τὸ ἄλλο, τὸ Μεσολόγιον. Τὸν Μάρτιον ὁ Ῥεσχίδ - πασσᾶς εἶχε συναθροίσει εἰς τὰ περίχωρα τῆς Ἄρτας περὶ τὰς 20,000 ἀνδρῶν. Οἱ ἐπισημότεροι ὀπλαρχηγοὶ τῆς Ἀλβανίας προσῆλθον αὐτοπροσώπως. Ὁ Βαρνακιώτης μετὰ πολλῶν ἑκατοστίων ἀνδρῶν συνεστράτευεν ὑπ' αὐτοῦς. Καὶ ὁ υἱὸς δὲ τοῦ Ἀνδρούσου Ὀδυσσεύς, ὅστις πρὸ ὀλίγων ἔτι μηνῶν ἤρχε τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ εἶχε γῆσει τὴν ἡγεμονικὴν του ἑδρὰν ὑπὸ τὰ λείψανα τοῦ Παρθενῶνος, αὐτὸς, ὃν ἡ Ἑλλάς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς δόξης καὶ τῶν κινδύνων εἶχε ἰδεῖ μεταξὺ τῶν τολμηροτέρων καὶ εὐτυχεστέρων μαχητῶν τῆς, καὶ ὅστις ἠδύνατο νὰ τρέφῃ τὴν ἐλπίδα τοῦ νὰ γείνη ἄρχων αὐτῆς, καὶ αὐτὸς εἶχεν ἀφήσει τὸ ἀσφαλὲς ἄντρον αὐτοῦ, καὶ εἶχε προσέλθει εἰς τὸν Μεχμέτ-Ῥεσχίδ-Πασσᾶν, ἀκολουθούμενος πάντοτε ὑπὸ πολυαριθμοῦ στίφους, ἵνα ἀπὸ τοῦδε πολεμήσῃ κατὰ τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅμως δὲν ὑπέφερε τὴν θέαν τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου· ὅθεν ἔλαβε τοὺς μισθοὺς του καὶ ἐπαίηθη δραμαίως εἰς τὰ ὄρη τῆς Φωκίδος καὶ Λοκρίδος, ὅπου μετ' ὀλίγον τὸν ἔφθασεν ἡ μοῖρα.

Τὴν 1 Ἀπριλίου ἐκινήθη ὁ στρατὸς τοῦ Σερασκιέρου. Ὁ Ἰσμαήλ-πασσᾶς Πλιάσσαις εἰσήλασε μετὰ 7000 ἀνδρῶν εἰς τὰ ὅστενα τοῦ Μακρινόρους. Τὰ σώματα τοῦ Νότη Βότσαρη καὶ Τσόγκα μετὰ τινων κατοίκων τοῦ Βάλτου, καταληφθέντα ἐ-

Ξαίφνης καὶ λίαν ὀλιγάριθμα ὄντα ἐξεκένωσαν αὐτὰ ἀμαχη-
τεί. Ὁ Ἀνδρέας Ἴσκος εὔρεν, ὅτε ἔφθασε, τὰ στενόπορα κα-
τειλημμένα ἤδη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ κατέφυγεν εἰς τὸ ὄρος
τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ
παιδιά ἐφυγαν εἰς τὴν ἰονικὴν νῆσον Κάλαμον, τὴν ὁποίαν
οἱ Ἀγγλοὶ εἶχαν ἀνοίξει εἰς τοὺς Ἑλληνας ὡς ἄσυλον. Ἀλλ'
ἡ δεξιὰ πτέρυξ τῶν Τούρκων, ἀριθμοῦσα περὶ τοὺς 2400 ἄν-
δρας ὑπὸ τὸν τοποτηρητὴν τοῦ Σερασκιέρου, συνεπομένου καὶ τοῦ
Βαρνακιώτου, περιφρονήσασα τὰ ἑλληνικὰ σώματα εἰσεχώρησεν
εἰς τὸ ὄρος καὶ κατέβη διὰ τοῦ Καρδασσαρᾶ μέχρις Ἀγρινίου
καὶ Ξηρομέρου, ἐνῶ ἡ ἀριστερὰ ὑπὸ τὸν Ἀββᾶς-πασσᾶν, ἀριθ-
μοῦσα 4000 ἀνδρῶν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ὄρος παρὰ τὴν ἀριστερὰν
ὄχθην τοῦ Εὐήνου καὶ ἠνώθη μετὰ τῶν ἐκ Θεσσαλίας εἰσβαλ-
όντων σωμάτων, ἵνα καταβῇ εἰς Ἀμφισσαν. Ὁ δὲ Σολιμᾶν-
πασσᾶς τοῦ Βεραιτίου καὶ ὁ Βανούτ - Ἀγᾶς μετὰ 6,500 ἀν-
δρῶν ἐπροχώρησαν ὡς δευτέρᾳ γραμμῇ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ὑπὲρ τὴν
Ἀμβρακίαν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ. Ἐνταῦθα ἀπῆν-
τησαν οἱ φυγάδες τὸν ὀπλαρχηγὸν Στουρνάρην, ὅστις ἐζήτη-
σε νὰ τοὺς πείσῃ, ὡς ἀπεσταλμένος τῆς κυβερνητικῆς ἐπιτρο-
πῆς, ν' ἀντιστῶσιν ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ, νὰ μὴν ἐγκαταλεί-
ψωσι τὸν Ἀνδρέαν Ἴσκον καὶ τοὺς ἄλλους, οἵτινες κατεῖ-
χον ἀκόμη τὸ ὄρος τῆς Ἀκαρνανίας· ὁ Τσόγκας καὶ Μα-
κρῆς ἐπέτρεψαν πράγματι διαβάντες τὸν ποταμὸν, ἀλλ' ἀ-
πῆντησαν παντοῦ τὸν ἐχθρὸν καὶ δὲν ἀντέστησαν ἐπὶ πλεόν,
ἀλλ' ἔδραμαν εἰς τὸ Αἰτωλικὸν καὶ Μεσολόγγιον. Ἦδη τὴν
23 Ἀπριλίου ἐφάνησαν οἱ Τούρκοι ἐμπροσθεν τοῦ Αἰτωλικοῦ,
ἀφοῦ ἐξώθησαν τοὺς Σουλῳάτας ἀπὸ τῆς θέσεως τῆς Κεφαλο-
βρύσης, καὶ τὴν 27 ἐμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου, ἐνῶ κατὰ τὴν
ἡμέραν ταύτην ὁ Ἰσμαήλ-πασσᾶς παρὰ τὸ Κουρίον διέβη μεθ'
ὅλου τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ τὸν ποταμὸν.

Ἡ ἀριστερὰ πτέρυξ τῶν Τούρκων ἦτον ἤδη εἰς τὴν κοιλάδα
τοῦ Σπερχιοῦ καὶ ἐπορεύθη εἰς τὴν τοῦ Κηφισοῦ. Ὁ Γούρας,

ὅστις κατὰ πρῶτον ἐπολέμησε παρὰ τὴν Κνημίδα μετὰ τουρ-
κικῶν σωμάτων, καὶ μάλιστα ἐκράτει εἰς τὰς Λιβανάδας ἐν ἐξ
αὐτῶν πολιωρκημένον, παρέδωκεν αὐτὸ εἰς τὸν Κριεζῶτην καὶ
Στάθην καὶ ἀπῆλθε μετὰ 4000 παλληκαρίων κατὰ τοῦ Ἀβ-
βᾶς-πασσᾶ, τὸν προσέβαλε τὴν 20 Ἀπριλίου παρὰ τὴν Δαυλίδα
καὶ ἐπολέμησε τὴν 23 καὶ 24, ἕως οὗ ἀπώθησε τοὺς Τούρκους
μέχρι Χαιρωνείας, ἀσφαλίσας ἐντεῦθεν τὴν πρὸς τὴν Ἀμφισ-
σαν ὁδόν. Ἐν ταῖς παρὰ τὰς Λιβανάδας μάχαις ὁ Ὀδυσσεὺς
εἶχε πέσει κατὰ κακὴν του τύχην εἰς τὰς χεῖρας τοῦ καλαιου
συντρόφου καὶ πρωτοπαλληκαρίου του. Φοβηθεὶς ἐκ τῆς πιθα-
νῆς ψευδοῦς εἰδήσεως, ὅτι ἔμελλε νὰ συλληφθῇ κατὰ διατα-
γὴν τοῦ Σουλτάνου, καὶ ἐγκαταληφθεὶς ἤδη ὑπὸ τῶν πλείεστων
ὁπαδῶν του ἐζήτησε νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς, ἠπάτησέ τοὺς
Τούρκους προσποιηθεὶς καταδίωξιν, καὶ ἠντομόλησε πρὸς τοὺς
Ἑλλήνας. Ἀλλ' ὁ Γούρας δέσας αὐτὸν δι' ἀλύσεων ἐκόμισε πρὸ
τοῦ ἄντρου, ὅπου κατῴκει εἰσέτι ἡ οἰκογένεια καὶ ὁ γαμβρὸς
τοῦ Ὀδυσσεύς, καὶ ἀφοῦ δὲν ἠδυνήθη νὰ πείσῃ τούτους εἰς πα-
ράδοσιν, τὸν ἐπεμψεν εἰς Ἀθήνας. Ἐνταῦθα καὶ εἰς Μέγαρὰ,
ὁ λαὸς σχεδὸν τὸν ἐλιθοβόλησε καὶ αἱ γυναῖκες ἐράπιζον αὐ-
τόν. Μετεκομίσθη δὲ εἰς τὸν ὑψηλὸν πύργον τῆς Ἀκροπόλεως.
Ἡ φρουρὰ ἠρνήθη νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν ἐπὶ τῇ
προφάσει, ὅτι ἦτον ἀσφκλέστερος ἐν Ἀθήναις ἢ ἐν Ναυπλίῳ,
καὶ ὁ Γούρας πρὸς παῦσιν ὅλων τῶν περιπετειῶν διέταξε καὶ
τὸν κατεκρήμνισαν ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ πύργου ἐπὶ τῆς λιθο-
στρώτου ὁδοῦ, ὅπου ἀμέσως ἐξέπνευσε.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαΐου οἱ Τούρκοι ἐστρατοπέδευσαν κα-
νονικῶς πρὸ τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ Αἰτωλικοῦ. Ὁ Σολιμὰν-
πασσᾶς μετὰ 9000 ἀνδρῶν διεστῆρει τὴν συγκοινωνίαν μετὰ
τῆς Ἠπείρου, ὁ Μιςερλῆ-ἀλλῆ-βέης τὴν μετὰ τοῦ Ἀββᾶς-πασ-
σᾶ διὰ τῶν ὁρέων, καὶ ὁ Κουτσοῦκ καὶ Βογιούκ Βάνος μετὰ
6000 ἀνδρῶν τὴν μετὰ τῆς Ναυπάκτου. Ὁ δὲ Μεχμέτ-ῤεσχίτ-
πασσᾶς συνεννοήθη παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ Μεσαλονίου...

τὰ τοῦ Ἰουσοῦφ-πασσᾶ τῶν Πατρῶν. Οὗτος δὲ ὑπεσχέθη νὰ χορηγήσῃ μεγάλα τηλεβόλα διὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ προφυργίου τούτου τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ Μεσολόγγιον προστατεύεται ἀπὸ τοῦ βρρειοδυτικοῦ μέρους μέχρι τοῦ νοτίου εἰς ἀπόστασιν τριῶν μέχρι πέντε θαλασσίων μιλίων ὑπὸ λιμνοθαλάσσης, ἥτις μόλις ἔχει τριῶν ποδῶν ὕδωρ, καὶ μόνον διὰ μιᾶς στενῆς καὶ λίαν σκολιᾶς διώρυγος συγχωρεῖ εἰς τὰ πλοιάρια τὸν εἰς τὴν πόλιν εἰσπλουν. Εἰς τὸ στόμιον τῆς διώρυγος ταύτης οἱ Ἕλληνες εἶχον κατασκευάσει, ἐπὶ τινος ἐπιπέδου νήσου ἀπεχούσης μίαν ὥραν ἀπὸ τῆς πόλεως, ἓν βελοειδὲς ὀχύρωμα δι' ἐξ τηλεβόλα μὲ πλευρὰς ἐξ ἄμμου καὶ φρυγανοδεσμῶν, καλούμενον Βασιλάδι. Μεγάλα πλοῖα μόνον εἰς ἀπόστασιν τριῶν θαλασσίων μιλίων δύνανται νὰ πλησιάσωσιν εἰς αὐτό. Ἐκτὸς τοῦ ἀσθενοῦς τούτου ὀχυρώματος οὐδὲν ἄλλο εἶχε τὸ Μεσολόγγιον πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἡ ὀχύρωσις πρὸς τὴν ξηρὰν συνίστατο μόνον ἐξ ἐνὸς τείχους μὲ τυφεκῆθρας, ἔχοντος 7 πύργους καὶ μίαν τάφρον ἐπὶ τὰ ποδῶν βαθεῖαν καὶ δώδεκα μέχρι τριάκοντα ποδῶν πλατεῖαν. Περὶ τὰ 40 τηλεβόλα καὶ δύο ὄλμοι, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων κατασκευάσθησαν ὑπὸ τοῦ συντρίφου τοῦ Βύρωνος Πάρρυ, ἔκειντο ἐπὶ τῶν πύργων, οὓς ὠνόμαζον προμαχῶνας καὶ ἀπεκάλουν μὲ ἱστορικά ὀνόματα, οἷον τοῦ Μάρκου Βότσαρη, Κροσκιούσκου, Γουλιέλμου Τέλλου, Μονταλαμβέρτου, Μακρῆ, Ρήγα καὶ Κοραῆ. Ἐν τηλεδοστάσιον, ὁ Σεφίλδ, ἀνεγερθὲν δαπάνη τοῦ λόρδου Καρόλου Μόρρεϋ, δύο ἕτερα, ὁ Κουτσονίκας καὶ Μιαούλης, ἐνίσχουν τὴν ἀρκτικὴν πλευρὰν, μικρὸν δὲ τι ἡμισέληνον, ὁ Γουλιέλμος ἐξ Ἀρράγωνίας, τὴν γωνίαν πρὸς ἄρκτον. Ἡ πόλις ἦτο φύραμά τι ἀθλίων οἰκιῶν ἄνευ τινος ἀσφαλοῦς στρατώνος καὶ ἀποθήκης πολεμοφοδίων καὶ τροφῶν. Ἡ φρουρὰ συγκροτούμενη ἐκ 4,000 ἀνδρῶν προσεδόκα ταῦτα ἐκ τῆς θαλάσσης. Αὕτη δὲ ἦτο πρὸς τὸ παρὸν ἀνοικτὴ εἰς αὐτὴν καὶ τὰ ἑλληνικὰ

καταδρομικά προσέβαλλον ἄνευ διακρίσεως σημαίας τὰ ἐμπορικά πλοῖα, ὅσα ἔφερον τρόφιμα.

Ὁ Σερασκιέρης ἐπλησίασε πρὸς τὰ κατὰ ξηρὰν πλευρὰ τῆς πόλεως μετὰ τριῶν συζυγαρχιῶν, ἐξ ὧν αἱ μὲν δύο εἶχον μόνον τέσσαρα τηλεβόλα, ἡ δὲ τρίτη ὄλμους τινάς. Ἀπεπειράθη νὰ καταβῇ εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες τὸν ἐμπόδισαν διὰ δύο τηλεβόλων, τὰ ὅποια ἔφερον ἐπὶ ἐνὸς ἡμιβεθυλισμένου πλοίου. Ἐν τούτοις ὁ κίνδυνος τοῦ Μεσολογγίου ᾗς ἔμελλεν ὁσημέραι καὶ ἡ μόνη παρηγορία, ἣν ἡ φρουρὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ, ἦτο ὅτι ἡ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία τῆς ἐφόδου τοῦ Σερασκιέρου ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς θελήσεως τῶν στρατευμάτων του, αὕτη δὲ ἐκ τῆς εἰσκομιδῆς ἢ μὴ εἰσκομιδῆς τροφίμων, ἐπομένως ἡ προσβολὴ δὲν ἦτο βεβαία, ἐφ' ὅσον ὁ στόλος τοῦ Καπουδάν-πασσᾶ δὲν ἐνεφανίζετο.

Οἱ πλείστοι τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβειων εἶχον λάβει γνῶσιν περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῶν αἰγυπτιακῶν καὶ τουρκικῶν ὀπλων, ὅτε ἐξετέλεσαν κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰουνίου τὰς ὁποίας ἔλαβον τὴν 13 Μαΐου ὁδηγίας. Ἐνεκκ τοῦ Βαϊραμίου δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιληφθῶσι πρότερον τοῦ ἀνέλπιδος ἔργου. Εἶχον συναποφασίσαι ν' ἀντικαταστήσωσι τὴν λέξιν «παρέμβασιν» (intervention) διὰ τῆς «συνδρομῆς» (bons offices), διότι ἐν τῇ τουρκικῇ γλώσσῃ ὑπῆρχε ἀντίστοιχος ταύτης λέξις (Mes-saigi dschemile) ἐνῶ δι' ἐκείνην μία μόνον σοφιστικὴ λέξις (Ievassut), ἥτις ἦτο πολὺ δεινότερα τῆς παρεμβάσεως, ἐσήμαινε δηλονότι καὶ ἀνάμεικτον. Ἐπεμψαν δὲ ἕκαστος χωριστὰ τοὺς διερμηνεῖς των πρὸς τὴν Πύλιν μὲ ὁδηγίας σχεδὸν συμφώνους καὶ φανεράς· ὁ μὲν κόμης Γκιλλεμινῶτος τὴν 13 Ἰουνίου, ὁ Διάγγελος τὴν 7, ὁ Βαρῶνος Μίλιτις τὴν 10 καὶ ὁ Μιγκιάκης τὴν 13.

Ἡ Πύλη, μαθοῦσα τὰ κατὰ τὰς ἐν Πετροπόλει συσκέψεις γεγόμενα καὶ πρὸ πάντων τὰς προτάσεις τῆς Ῥωσίας, ἐθεώρησε τὴν αἵτησιν τῶν τεσσάρων Δυνάμεων ὡς παγίδα, καὶ τὴν

ἀπέκρουσεν ἀμέσως. Ἐπλησίαζε δὲ νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τοὺς συμμάχους, ὅτε ἀπηύθυνε πρὸς τὸν αὐστριακὸν διερμηνέα Κάρολον Τέσταν τὴν ἐρώτησιν.—Διατὶ αἱ Δυνάμεις δὲν ἀποτεί-
νονται πρῶτον πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ δὲν βεβαιοῦνται πρῶ-
τον περὶ αὐτῶν, πρὶν ἢ ἀπευθυνθῶσιν πρὸς τὴν Πύλην; Ἀλλ' ἡ
σπουδαιότης, τὴν ὅποιαν ὁ γάλλος διερμηνεὺς Δεγράγγης ἀκαί-
ρως ἀπέδωκεν εἰς τὴν ἔκφρασιν ταύτην, καὶ τὸ ἀπότομον ὕ-
φος δι' οὗ ἐλάλησαν οἱ ῥώσσοι διερμηνεῖς Φραγκῖνζι περὶ τοῦ
διορισμοῦ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Βεσλιδῶν ὑπὸ τῶν Ὀσποδάρων,
προὐκάλεσαν τὴν ξηρὰν ἀπόρριψιν τῆς φιλόφρονος συνδρμηῆς τῶν
Δυνάμεων. Ἡ ἀπάντησις ὑπηγορεύθη εἰς τὸν ῥεῖζ-ἐφένδην ὑπ'
αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου. Ὁ ὑπουργὸς ἐγχειρίζων αὐτὴν εἰς τοὺς
διερμηνεῖς τῆς Γαλλίας καὶ Αὐστρίας εἶπεν ἀπλῶς. «Γινώσκο-
μεν ποῦ θὰ μᾶς φέρῃ ἡ φιλόφρων αὕτη συνδρμηή. Ὅτι ἡ Ῥωσ-
σία ἐπιδιώκει τὸ συμφέρον της καὶ προσπαθεῖ ὅπως δῆποτε
νὰ ἐκτελέσῃ τὰ φιλόδοξα σχέδιά της, τοῦτο εἶναι ἀναμφίβο-
λον. Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐνοήσωμεν τί ἐλπίζουν νὰ κερδί-
σωσιν ἡ Αὐστρία, Γαλλία καὶ Πρωσσία ἐκ τῆς πραγματοποιή-
σεως τῶν σχεδίων τούτων, τῶν ὁποίων ὁ κύριος σκοπὸς εἶναι ἡ
πτῶσις τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους». Τὴν 15 Ἰουνίου συνῆλθον οἱ
πρέσβεις καὶ ἀνεκοίνωσαν ἀλλήλοις τὴν ληφθεῖσαν ἀπάντησιν,
τὴν δὲ 17 ἀνεχώρησαν οἱ ταχυδρόμοι τῶν εἰς Βιέννην, Παρίσιους,
Βερολίνον καὶ Πετρούπολιν. Ἦτο δὲ διάφορος κατὰ τύπον, με-
τρία μὲν καὶ φιλικὴ πρὸς τὴν Αὐστρίαν, εὐμενὴς δὲ πρὸς τὴν Γαλ-
λίαν καὶ Πρωσίαν, καὶ ἀπότομος πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. Περὶ δὲ
τὸν αὐτὸν χρόνον διεῖρήθησαν αἱ διαπραγματεύσεις μεταξὺ
Δανίας καὶ Πύλης περὶ τοῦ εἰσπλου τῆς σημαίας τοῦ κράτους
ἐκείνου εἰς τὸν Εὐξείνιον πόντον, διότι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συμ-
φωνήσωσιν ὡς πρὸς τοὺς ὅρους.

Ἀλλ' ὁ πόλεμος προὐχώρησε ταχέως καὶ νέον βᾶρος προσετέθη
εἰς τὴν τοσοῦτον βαρύνουσαν πλάστιγγα ὑπὲρ τῶν Τούρκων. Ὁ
Καπουδάν-πασσᾶς ἀνεχώρησεν ἐξ Ἑλλησπόντου τὴν 28 Μαΐου

μετὰ 67 πλοίων (3 φρεγατῶν, 9 κορβετῶν, 14 βρικκίων, 20 Γολεττῶν καὶ 21 φορταγωγῶν). Περὶεφρόνησε δὲ τὸν Σαχτούρη, ὅς·ι· προσεπάθησε μετὰ 37 πλοίων νὰ τὸν βλάψῃ παρὰ τὴν Μυτιλήνην, καὶ ἔκασεν εἰς μάτην 7 πυρπολικά. Τὴν 2 Ἰουνίου ἦτο μετὰξὺ Εὐβοίας καὶ Ἀνδρου, ὅπου ἄνεμος καὶ θάλασσα ἐστράφησαν κατ' αὐτοῦ, καὶ ἔδωκαν καιρὸν εἰς τὸν Σαχτούρη νὰ προσβάλῃ τὰ Τουρκικὰ πλοῖα μεμονωμένα. Μία φρεγάττα, ἥτις ἐν τῇ θυέλλῃ ἀπώλεσε τοὺς ἰστούς της, καὶ μία κορβέττα ἐπάησαν· μία ἄλλη κορβέττα ἐξώκειλεν εἰς Σύρον, καὶ ἐπυρπολήθη ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ πληρώματος. Ἐξ φορτηγὰ ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Τρία βρικκία, δεκαεννέα γολέτται καὶ πέντε φορτηγὰ ἔδραμον εἰς Κάρυστον· ὁ δὲ Καπουδάν-πασσᾶς μετὰ 23 ἰστιοφύρων εἰσέπλευσε τὴν 5 Ἰουνίου εἰς Σούδαν, ὅπου ἐφθασε πρὸ μιᾶς ἡμέρας ὁ Χουσεῖν-βέης ἐκπλεύσας ἐκ Ναυαρίνου τὴν 29 Μαΐου μετὰ 9 φρεγατῶν, 9 κορβετῶν καὶ 21 βρικκίων καὶ γολεττῶν τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου.

Ἐκεῖ ἐφάνησαν τὴν 11 καὶ 12 Ἰουνίου ὁ Μισούλης καὶ Σαχτούρης, οἵτινες εἶχον ἐνωθῇ παρὰ τὴν Φαλκονέραν μετὰ 62 πλοίων, ἐν οἷς δέκα πυρπολικά, καὶ ἐξεδήλωσαν τὴν ἀπόφασιν νὰ εἰσορμήσωσι νῦν εἰς τὸν λιμένα καὶ νὰ καταστρέψωσι τὸν ἐχθρικὸν στόλον. Ἐπεχείρησαν δὲ ταῦτα τὴν 14 καὶ 15, ἀλλ' ὁ Χουσεῖν-βέης ἀντεπεξῆλθεν αὐτοῖς κατὰ τὰς δύο ταῦτας· ἡμέρας μετὰ πλοιαρίων καὶ ὠπλισμένων λέμβων εἰς τὸν κόλπον πρὸ τοῦ λιμένος, καὶ ἐμπόδισε τὴν προσπέλασιν, ὥς·ε· οἱ Ἕλληνες ἀπώλεσαν τρία πυρπολικά, κατέτρεψαν δι' ἐνὸς τρίτου μίαν κορβέταν, μόνον διότι αὕτη εἶχεν ἐξώκειλει, καὶ φέροντες μεθ' ἑαυτῶν τὴν πεποίησιν περὶ τῆς ἀνεπαρκείας τῶν ὅπλων τῶν ἀνεχώρησαν ἐκ τῶν ὑδάτων τῆς Σούδας. Ὁ Τουρκικὸς καὶ Αἰγυπτιακὸς στόλος, ὁ δεύτερος μετὰ 5200 Ἀρναουτῶν, 600 ἱππέων καὶ 1200 ἀνδρῶν σκευαγωγῶν ἐξέπλευσαν τὴν 23 ἐκ Σούδας. Ὁ Μισούλης καὶ Σαχτούρης ἔχοντες τὸν ἄνεμον πύνοικὸν ἐφώρμησαν καὶ πάλιν κατ' αὐτῶν παρὰ τὰ Κύθηρα

τὴν 28 Ἰουνίου διὰ δύο πυρπολικῶν ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπέτυχον· μετὰ ταῦτα περιωρίσθησαν νὰ τὰ συνοδεύσωσιν μακρόθεν. Ταῦτα δ' ἐφθασαν εἰς Ναυαρίνον τὴν 2 Ἰουλίου.

Δεκατρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Ναυαρίνου ὁ Ἱμβραΐμης ἀνέζευξεν εἰς Ἀρκαδίαν, ἀφοῦ ἀφῆκεν 300 μόνον ἄνδρας ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ, καὶ διπλασίους πρὸ τῆς Μοθώνης, μετὰ 13000 πεζικοῦ καὶ ὅλου τοῦ ἱππικοῦ, ἐτοποθέτησε φρουρὰν εἰς τὸν τόπον καὶ ἐστράφη ἔπειτα διὰ τοῦ ὄρους εἰς τὰ ἐρείπια τῆς Μεσσήνης καὶ εἰς τὴν Ἀνδρούσαν. Κατὰ τὴν πορείαν ταύτην ἐπρόσκοπεν εἰς τὸ μόνον τότε ἐν Πελοποννήσῳ συνηθροισμένον στρατιωτικὸν σῶμα, συγκροτούμενον ἐκ 1700 ἀνδρῶν, ὅπερ ὑπὸ τὸν ἀρχιμανδρίτην Δικαῖον (Παππᾶ-Φλέσσα) Κεφαλᾶν καὶ δύο ἀνεψιούς· τοῦ Πετρόδου κατεῖχεν ὄχυρὰν θέσιν ἐν τῷ δάσει παρὰ τὸ Μανιάκι. Περιεκύκλωσεν αὐτὸ καὶ τὸ κατέστρεψε σχεδὸν ὁλόκληρον οὐδενὸς φεισθεὶς, διότι ὑπῆρχον εἰς αὐτὸ πολλοὶ ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ μετὰ τῶν ὀπλῶν ἀπολυθέντων ἀνδρῶν. Αὐτὸς ὁ Δικαῖος, ὁ ἀρχαῖος ἐταιριστὴς καὶ ἐμπαθὴς φατριαστὴς, κατέστρεψεν ἐνταῦθα τὸν πολυτάρχον βίον του. Μετὰ ταῦτα ἐπορεύθη ὁ Ἱβραΐμης εἰς Νησίον καὶ Καλάμας, αἵτινες τὴν 8 Ἰουλίου κατεκάησαν, ἀφῆκεν εἰς τὴν πεδιάδα περὶ τοὺς δισχιλίους ἄνδρας καὶ ἐπιπέσας ἐξαίφνης ἠχμαλώτευσεν ἐπὶ τῆς εἰς Μίστρᾶν ὁδοῦ παρὰ τὸ Σαραντα 300 Μανιάτας μετὰ τῶν ἀρχηγῶν των. Ἐνταῦθα ἔμαθεν, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ἠλευθερώθη καὶ ἀνεκηρύχθη ἀρχιστράτηγος ὅλων τῶν ἑλληνικῶν πολεμικῶν δυνάμεων ἐν Πελοποννήσῳ. Τῷ ὄντι ἡ Κυβέρνησις, στερηθεῖσα διὰ τῶν ταχέως καὶ ἀλλεπαλλήλως ἐπακολουθησασῶν ἡττῶν παντὸς σχεδὸν μέσου ἀντιστάσεως καὶ ἀπειλαιμένη ὑπὸ τῆς αὐξανομένης δυσαρεσκείας, εἶχε καταφύγει εἰς τὸ ἔσχατον μέσον νὰ δώσῃ τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας οὐχὶ τοῦ Κωλέττου, ἀλλὰ τοῦ Κολοκοτρώνου, μεθ' οὗ ὁ Μαυροκορδάτος ἠδύνατο κυρίως νὰ συνδιαλλαγῇ εὐκολώτερον. Τὸ μέτρον τοῦτο ἐνῆργησεν αὐτὸς ὁ Κωλέττης ὁ πάντοτε εὐκαμπτος καὶ ὁ ἥκιστα ἐμπαθής· διότι ἐφρό-

νει, ὅτι ἔπρεπε νὰ προτιμήσωσι τοῦ ξένου τὸν ἐγχώριον τύραννον, καὶ πρὸς ἀντιζύγιον τῆς δυνάμεως τούτου ἔπεισε τὴν Ὑδραν ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τῆς κυβερνήσεως δισχιλίους Ῥουμελιώτας πρὸς ἀντίκρουσιν τῆς πιθανῆς ἐπιθέσεως τοῦ Καπουδάν-πασσᾶ καὶ ἐνίσχυσε τοὺς 1200 Σουλιώτας ἐν Ναυπλίῳ διὰ 500 ἀνδρῶν τοῦ Γούρχ. Πρῶτον δὲ ἀφοῦ ἔπεσε τὸ Ναυαρίνον προέβησαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης, τὴν ὁποίαν ἡ νίκη τοῦ Μισαούλου εἶχεν ἀπειλήσει νὰ ἐμποδίσῃ. Ἡ κυβέρνησις, ἥτις καὶ κατ' αὐτὴν τὴν 21 Ἀπριλίου μαθοῦσα, ὅτι ὁ Ζαΐμης, Λόντος καὶ ἄλλοι φυγάδες ἐν Κηλάμῳ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν χερσόνησον, εἶχε διατάξει τὴν σύλληψιν καὶ παράδοσιν αὐτῶν, ἀπηλευθέρωσε τὴν 22 Μαΐου τὸν πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐκ τῆς ἐν Ὑδρᾷ μόνῃς εἰς τὴν πόλιν καταχθέντα καὶ ἐπιτηρούμενον ἔτι ἐν αὐτῇ Κολοκοτρῶνην, τὸν ἄνδρα, ὅστις, ὡς ὁ Κουντουριώτης ἐσυνείθιζε νὰ λέγῃ, εἶχε τοσαῦτα νὰ ἐκδικηθῇ, συνεκάλεσε διὰ τὴν 28 εἰς Ναύπλιον γενικὴν συνέλευσιν τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν, ἐξέδωκε τὴν 30 καθολικὴν ἀμνηστείαν καὶ ἀνέθεσε τὴν 1 Ἰουνίου τὴν ὑπεράσπισιν καὶ σωτηρίαν τῆς πατρίδος εἰς τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρῶνην καὶ Πέτρον Μυρομιχάλην, χορηγήσασα εἰς αὐτοὺς μεγάλην ἐξουσίαν καὶ προσκαλέσασα ἐν ταυτῷ ὅλον τὸν λαὸν εἰς τὰ ὅπλα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν δύο τούτων ἀρχηγῶν. Ὁ μὲν Πετρόβετης, ὅστις εἶχεν ἀπολέσει ἐν πολέμῳ δεκαοκτὼ υἱοὺς καὶ ἀνεψιοὺς καὶ ὑπὲρ τοὺς ἐξήκοντα συγγενεῖς, ἔδραμεν ἀμέσως εἰς Μάνην, ὃ δὲ Κολοκοτρῶνης εἰς Καλάβρυτα, ἵνα μετὰ τοῦ Λόντου, Ζαΐμου καὶ Σισσί-νου διεγείρῃ ὅλον τὸν λαὸν εἰς τὰ ὅπλα. Ὄρισε τὸ χάρι τοῦ Μικρυπλάγιου ἐπὶ τῶν μεταξὺ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ τοῦ Παμίσσου λόφων ὡς τόπον συναθροίσεως τῶν πολεμικῶν δυνάμεων, ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν συγκοινωνίαν τῆς Μεσσηνίας μὲ τὸ ὑψιπέδιον τῆς Τριπόλεως. Ἀλλ' ὁ Ἰβρὰχίμης ἐξελέξατο τὴν ὑψηλότερον κειμένην ὁδὸν διὰ τῶν στενοπόρων τῆς Πολιανῆς, καὶ τὴν 17 Ἰουνίου ἐπροχώρησε μετὰ 8000 ἀνδρῶν καὶ τοῦ ἵππικοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ

τοῦ Λεονταρίου. Ἐκεῖσε ἐδραμεν ἐκ Τριπόλεως ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ δισχιλίων ἀνδρῶν ἐλπίζων νὰ συμπλακῇ μετὰ τῶν πολεμίων ἐπὶ τῶν ὀρέων. Εἰς τὸ χωρίον Ἀκοβὸν αἱ φυλακαὶ τοῦ εἶχον ἀνεγείρει λίθινα προχώματα, ὅπισθεν τῶν ὁποίων ἐτοποθετήθησαν περμμένοντες ἐπικουρίαν. Ὁ Γεναῖος Κολοκοτρώνης, Κανέλλας Δεληγιάννης καὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ ἐπολέμησαν ἐκεῖ τὴν 17, ἀλλ' ὁ Πλαπούτας ἔχων τὸ κύριον σῶμα δὲν ᾔδυνήθη νὰ διατηρηθῇ καὶ ὑπεχώρησε μέχρι τῆς Καμάρας. Εἰς μάτην ὁ τὴν νύκτα προσδραμὼν Κολοκοτρώνης ἐπανελάβε τὴν πρωίαν τὴν προσβολὴν κατώρθωσε μὲν νὰ σώσῃ τὸν κινδυνεύοντα υἱὸν τοῦ, ἀλλὰ τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα ἠνγκασθήσαν ὑποσυρθῶσι πανταχόθεν. Τὴν δὲ 20 ὠπισθοδρόμησαν μέχρι Τριπόλεως, ἔκασαν τὴν πόλιν καὶ τὴν 21 οἱ Αἰγύπτιοι εἰσῆλθον εἰς τὰ καπνίζοντα ἐρείπια. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας τὸ Ναύπλιον καὶ τὸ Ἄργος εἶδον τὰς βαγιονέττας τῶν Αἰγυπτίων νὰ λάμπωσιν ἐπὶ τῶν ὀρέων, δι' ὧν αἱ ὁδοὶ φέρουσιν εἰς Τρίπολιν.

Ἡ Ἑλλὰς νῦν θ' ἀπώλλετο, ἐὰν ὁ Ἰσραήμης ἐγνώριζε τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐν Ναυπλίῳ, ἐὰν δὲν τὸν ἤλκυεν ἡ ἐπιθυμία νὰ φθάσῃ τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ διὰ τῆς καταστροφῆς τούτου νὰ συντρίψῃ πᾶσαν ἀντίστασιν, καὶ ἐὰν ἐξαπατηθεὶς ἐκ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Ὑψηλάντου δὲν ἐφοβεῖτο ἰσχυρότεραν ἀντίστασιν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς Ναυπλίας, ἢ ὅση ἦτο δυνατόν.

Ὁ Ὑψηλάντης, ἀνὴρ μηδαιμόνος μὲν ἐν βουλαῖς, γενναϊότατος ὅμως ἐν πολέμοις, ἐτοποθετήθη μετὰ τοῦ Μακρυγιάννη καὶ ἄλλων ὀπλαρχηγῶν ὅπισθεν ταχέως ἀνεγερθέντων ὀχυρωμάτων παρὰ τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης, ὅπου ἦσαν αἱ ἀποθήκαι τῶν σιτηρῶν τοῦ Ναυπλίου, Ὁ Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλης προσῆλθε πρὸς αὐτὸν, ὥστε ὁ ἐκεῖ ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν ἀνέβη εἰς τινὰς ἑκατοντάδας. Δύο πολεμικὰ πλοῖα ἦσαν παρὰ τὴν ἀκτὴν. Τὴν 25 ὁ Ἰμβραήμης κατέβη μετὰ δισχιλίων πε-

ζῶν καὶ 2500 ἱππέων εἰς τὴν πεδιάδα, ἐκυρίευσεν τὸ Ἄργος καὶ ἐνῶ ὁ ἴδιος συνοδευόμενος ὑπὸ 80 ἱππέων ἐφθασεν ἐφικ-
πος μέχρι τῆς Πύλης τοῦ Ναυπλίου, ἥτις ἐν τῇ συγχήσει μό-
λις ἡδυνήθη νὰ κλεισθῇ, τὸ πεζικόν του προσέβαλε τὰ παρὰ
τοὺς μύλους χαρακώματα, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη νὰ τὰ κυριεύσῃ.
Ἄπαντες οἱ ἐν Ναυπλίῳ φιλέλληνες προσέδραμον ἐκεῖσε, καὶ οἱ
τυχαίως τότε πρᾶσσωρμισμένοι μοίραρχοι Ἀμιλτων καὶ Ῥηγνῦς,
ἀμφοτέροι κινούμενοι ἐκ φιλελληνικῶν φρονημάτων, συνετέλε-
σαν εἰς τὸ νὰ ζωογονήσωσι τὴν ἀντίστασιν, ἐκεῖνος μὲν ἐν Ναυ-
πλίῳ, οὗτος δὲ παρὰ τοὺς Μύλους. Ἡ κυβέρνησις, ἐνθαρρυνθεῖ-
σα ὑπὸ τοῦ Ἀμιλτωνος, ἔμεινεν ἐν Ναυπλίῳ, τοῦ ὁποίου τὴν
ὑπεράσπισιν ἀνέθεσεν εἰς τὸν συνταγματάρχην Φαδιέρον. Ὁ
δὲ ἱκανὸς οὗτος ἀξωματικὸς ἐπέτυχεν νὰ ἐμπνεύσῃ θάρρος εἰς
τὰ στρατεύματα καὶ τὸν λαόν. Παρὰ τοὺς Μύλους διεκρίθη
πρὸ πάντων ὁ Μακρυγιάννης, ὅς τις καὶ ἐπληρώθη. Ἦτο δὲ ἤδη
νίκη τὸ νὰ μὴ καταβληθῶσιν ἐκεῖ. Ἐκαστος ἐπραττεν, ὡς εἰς
εἶχε τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ κρίσις ὅλης τῆς ἐκστρατείας ἐξηρ-
τᾶτο ἐκ τῆς ἡμέρας ταύτης. Καὶ οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα, ἂν
καὶ τότε δὲν ἐδύνατό τις νὰ τὸ προῖδῃ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κατὰ
τῶν Μύλων ἐπίθεσις τῶν Αἰγυπτίων ἐματαιώθη, καὶ ὁ Ἰβραίμης
ἐπιδραμὼν κατὰ τοῦ Ναυπλίου ἐσκόπει μόνον ἀπλὴν τινα κα-
τόπτευσιν, καὶ κυρίως ἀπέβλεπε πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην, ἔκαυ-
σε τὸ Ἄργος καὶ ἤγαγεν πάλιν τὴν 27 τὰ προπορευόμενα στρα-
τεύματα διὰ τοῦ Παρθενίου εἰς Τρίπολιν, χωρὶς ὁ Κολοκοτρῶ-
νης καὶ Κολιόπουλος νὰ τὸν βλάψωσι. Ἐγκατέστη δὲ ἐν Τρι-
πόλει, ἥτις ἔμελλεν νὰ τῷ χρησιμεύσῃ ὡς κέντρον ἐνεργείας
καὶ ἀποθήκη προμηθειῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ Μεσολόγγιον *) ἐπιέζετο δεινῶς διὰ τα-
κτικῆς πολιορκίας. Τὸ δυτικὸν μέρος κατεῖχον ὁ Στουρνάρης

*) Ἦν τὸ σχέδιον, ὅπερ καίτοι ληφθὲν μετὰ πολλὰ ἔτη ὅμως διδοί ι-
δέαν τινά.

καὶ Ἀῆμος Τσέλιος, τὸ μέσον ὁ Μακρῆς καὶ τὸ δεξιὸν ἡ ἀνατολικὸν μέρος ὁ Τσόγκας καὶ Διακατᾶς. Ἐν τῷ Αἰτωλικῷ ὑπῆρχον Σουλῶται ὑπὸ τὸν Νίτην Βότσαρη, Σούκην καὶ ἄλλους. Τὴν μεταξὺ τῶν δύο τόπων συκοινωνίαν ἀπετέλει τὸ χαράκωμα Πόρος καὶ τὴν εἰς τὰς διώρυγας εἰσπλουν ἐκλείει τὸ προτείχισμα Βασιλάδι. Ἦδη τὴν 5 Μαΐου ἤρχισαν οἱ Τούρκοι ἐν ἀγκωνωτὸν ὀρυγμα πρὸς τὸ μέτωπον τῆς μεγάλης Πύλης τοῦ προμυχῶνος Βότσαρη, καὶ ἔσκαψαν τάφρον ἀμυντικὴν πρὸς τὸ προτείχισμα τοῦ Γουλιέλμου ἐξ Ἀρβανωνίας, τὴν ὁποίαν κατέλαβον τὴν 7. Διαρκοῦντος τοῦ μηνὸς ἀνήγειραν προτείχισμα ἀπέναντι τοῦ τηλεβοστασίου Νορμάννου, ἤρχισαν τὸν κανονοβολισμόν κατὰ τῆς πόλεως καὶ ἐπλησίασαν εἰς τὸ τεῖχος μέχρι 15 ὀργυιῶν. Τὸν Ἰούνιον ὁ Δημήτριος Σιδέρης, Ροῦτσος καὶ ἄλλοι ὀπλοχρηγοὶ ἐφνεύθησαν ἐμπροσθεν αὐτοῦ, ἐν τούτοις οἱ Ἕλληνες ἔλαβον βοήθειαν διὰ τοῦ βριακίου Λεωνίδας, ὅπερ τέσσαρα πλοῖα τοῦ πασσᾶ τῶν Πατρῶν δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἐκδιώξωσι, καὶ τὴν 10 διὰ τοῦ τρίτου ἐλληνικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Γεώργιον Νέγκην, ὅς τις παρηκολούθησεν εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν τὸν καπουδᾶν-πασσᾶν, ἐκπλεύσαντα ἐκ Νικαρίνου μετὰ 7 φρεγατῶν, 10 κορβετῶν καὶ 20 μικροτέρων πλοίων. Ἦ ἀφίξις τοῦ στόλου τούτου ἐμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου ἔπρεπε νὰ ἐμβάλῃ τὴν κυβέρνησιν εἰς φόβους, ὅτι καὶ τὸ προπύργιον τοῦτο τῆς Ἑλλάδος θὰ ἐπιπτεν ἐντὸς ὀλίγων ἐβδομαδίων.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἐφάνετο ὅτι ἐπεκράτει ὁ αὐτὸς κακὸς δαίμων. Τὴν 17 Μαΐου προσέβαλον οἱ Τούρκοι, οἵτινες νῦν κατέβησαν καὶ εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ Παρνασσοῦ καὶ εἶχον φθάσει εἰς Λοιδορίκιον διὰ τῶν ἀφρουρήτων στενῶν μετὰ 2500 περίπου πεζῶν καὶ 500 ἵππων, τοὺς Ἕλληνας ἐν τοῖς ὀχυρώμασιν αὐτῶν ἀπαρὰ τοὺς πέντε κυνηγούς· ἐμπροσθεν τῆς Ἀμφίσσης. Ἐκεῖ δὲ ὁ Πανουργιᾶς μετὰ 600 περίπου ἀνδρῶν δὲν ἀντέσχεν ἐπὶ πολὺ, διότι καὶ ἡ φρουρὰ τῆς Νικυπάκτου διαβᾶσα διὰ τῆς Ποτιδανίας ἦδυν.

νήθη νὰ συνοδεύσῃ τὴν προπορείαν τῶν Ἀλβανῶν ὑπεράνω τοῦ Λοιδορικού, καὶ ὁ Ἀββᾶς-πασσᾶς κατῆλθε ὑπὲρ τὸ Μαυρολί-
θαρὸν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Ὑπάτης. Ἀφ’ οὗ δ’ ἐμείναν οἱ ἡμίσεις τῶν
Ἑλλήνων, οἱ ἄλλοι ἐφυγαν εἰς Ἀμφισσαν καὶ εἰλκυσαν τὸν ἐχ-
θρὸν ὀπισθεν αὐτῶν πρὸς τὴν σχεδὸν ἀμέριμον πόλιν. Ἡ μι-
κρὰ φρουρὰ ὑπὸ τὸν Κίτσον Τσαβέλαν, ὅστις ἐσπευσεν ἐκεῖσε
ἐκ Πελοποννήσου, ἐφυγε διὰ τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Δεσφίνης εἰς
τὸν Ἑλικῶνα· ἡ Κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ καὶ τινες τῶν κατοί-
κων κατέβησαν δρομαῖοι εἰς τὴν Κρίσσαν καὶ ἐπεραιώθησαν
εἰς Κόρινθον· ἄλλοι δ’ ἐζήτησαν νὰ σωθῶσιν ἐπὶ τῶν ὁρέων καὶ
ἐπεσαν κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων· ἐκ
τῶν λοιπῶν ἄλλοι μὲν κατεσφάγησαν ἐν τῇ πόλει, ἄλλοι δὲ
ἐξηνδραποδίσθησαν. Ἐνῷ δὲ ἡ Ἀμφισσα καὶ ἡ μέχρι τῆς παρ-
λίας γῆ ἐποτίσθησαν μὲ αἷμα, τὰ χωρία ἐπυρπολοῦντο, καὶ φυ-
γάδες ἐκάλυπτον τὸν κόλπον· οἱ δὲ ἐκ Πελοποννήσου ἀπερχόμε-
νοι καὶ πρὸ ὀλίγου μέχρις Αἰγίου φθάσαντες Ρουμελιώται ἐθρή-
νουν ἐπὶ τῆς ἀντιπέραν ἀκτῆς καὶ κατέβησαν μέχρι Λουτρα-
κίου εἰς τὴν ἐσχάτην γωνίαν τοῦ κόλπου, ἵνα φθάσωσι διὰ
ξηρᾶς εἰς τὸν Ἑλικῶνα, διότι δὲν εὔρον ἀρκετὰ πλοῖα. Ἐκεῖ
συνήχθησαν εἰς τὴν χώραν τῆς Θίσβης, καὶ ἐπροχώρησαν πρὸς
τὸν Κίρφιν καὶ Παρνασσόν· ἐδίωξαν δὲ τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς Δε-
σφίνης καὶ προέβησαν διὰ τῆς Ἀραχόβης καὶ τῶν Δελφῶν μέχρι
τῶν τελευταίων ὑψωμάτων τῆς Ἀμφίσσης· ἀλλ’ οὐδὲν ἄλλο κα-
τῶρθωσαν πρὸς τὸ παρὸν ἢ νὰ ἐρεθίζωσι τοὺς Τούρκους, ν’ ἀπειλῶ-
σι καὶ ἀρπάζωσι τὰς εἰσκομιδὰς των, καὶ νὰ τοὺς καταπονῶσι
καὶ ἐξασθενίζωσι δι’ ἐπιθέσεων, ἀψιμαχιῶν κατὰ τῶν φυλακῶν
καὶ προσβολῶν ἐν ταῖς φάραγξι καὶ τοῖς δάσεσι. Καὶ ταῦτα μὲν
ἐπραττον οὗτοι κατὰ τὸ θέρος. Ὁ δὲ Καραϊσκάκης, Βάσσος, Μαυ-
ροβουγιώτης, Κώσας Βότσαρης Περγραιδός, Τσαβέλλας καὶ ἄλλοι
ὀπλαρχηγοὶ τοῦ Γούρα ὠχυρώθησαν παρὰ τὸ Μοναστήριον Μονήν·
ἡ δύναμις αὐτῶν μετεβάλλετο ἀπὸ 1500 εἰς 3000 ἀνδρῶν·
ἐξηκολούθησαν δ’ ἐκεῖθεν τὸν μικροπόλεμον. Πρὸς δὲ τὸ Βαρ-

δοῦσι καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁρέων πρὸς δυσμὰς τῆς Ἀμφίσσης περιεπόλουν ὁ Δῆμος Σκαλτσᾶς, Γ. Βαλτινὸς, Δ. Καραγιάννης καὶ Γ. Αἰνιὰν μετὰ πολλῶν ἑκατοστίων ἀνδρῶν, ὡχύρωσαν τὰ στενόπορα, διέκοψαν τὰς συγκοινωνίας καὶ ἐπροστάτευσαν τὸν δυστυχῆ λαόν, ὅστις ἐκυνηγεῖτο ὡς ἀγρίμιον. Τὸ θέρος οἱ Τούρκοι τῆς Εὐβοίας περὶ τοὺς ὀκταχιλιούς ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς νήσου τῶν καὶ ἐπλημύρῃσαν ἄνευ ἀντιστάσεως τὴν Βοιωτίαν καὶ Ἀττικὴν. Ὁ Γριζιώτης καὶ Βάσος ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰ περὶχωρα τῆς Ἀμφίσσης καὶ νὰ δράμωσιν εἰς τὰ Μέγαρα καὶ τὴν Ἑλευσίνα, ἵνα ὡχυρώσωσι τὸν Ἰσθμόν. Καὶ οἱ μὲν Τούρκοι ἤρχον παντοῦ ὅπου ἦσαν, καὶ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι. Οἱ δὲ Ἕλληνες δὲν εἶχον ἀρκοῦσαν δύναμιν ἢ ἀντιτάξωσιν αὐτοῖς· ἐξηκολούθουν δὲ τὸν μικροπόλεμον ἐξ ἀνάγκης καὶ διὰ τὸ ἀδύνατον τῆς ὑποταγῆς.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων εὐλόγως ἠλπίζεν ἡ Πύλη ὅτι ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις ἐπλησίαζε νὰ παύσῃ. Τὸ αὐτὸ προσεδόκων καὶ τὰ εὐρωπαϊκὰ ἀνακτοβούλια. Τὸ Ῥωσικὸν ἐζητεῖ νὰ ἀνακτῇ δι' ἀμέσων διαπραγματεύσεων, ὅτι ἀπώλεσεν ἐν ταῖς συνδιατρίψεσι, καὶ ἐπρόβαλεν εἰς τὸ αὐστριακόν, γαλλικόν καὶ πρῶσσικὸν ἀνακτοβούλιον, εἰς ἕκαστον κατ' ἰδίαν, τὸ ζήτημα τι ἔμελλε νὰ πράξῃ, ἐὰν ἡ Πύλη ἀπεβρίπτῃ τὴν μεσολάβησιν; Δὲν περιέμενε δὲ τὴν ἀπάντησιν τῆς Πύλης περὶ τούτου, καὶ εἶχεν ἐκ τῶν προτέρων τὴν πεποιθήσιν, ὅτι ἡ παρ' αὐτῇ γενομένη ἐνέργεια οὐδὲν θὰ ἔφερεν ἀποτέλεσμα. Τὰ τρία ἀνακτοβούλια ἀπεκρίθησαν ὠρισμένως, ὅτι οὐδεμίαν βίαν θὰ παρεδέχοντο, ἐδήλωσαν ἐπομένως ὅτι δὲν θὰ συγκατετίθεντο εἰς τὴν κατάληψιν τῶν Ἡγεμονιῶν καὶ τὴν ἀνάκλησιν τῶν πρεσβειῶν, ἅπερ ἀμφοτέρωτα ἐμελέτα νὰ πράξῃ ἡ Ῥωσσία· οὐχ' ἔπτον ἡ Ῥωσσία ἐχαρακτήρισεν ἐμπιστευτικῶς τὰ μέτρα ταῦτα ὡς προτάσεις, ὑποσχομένας βεβαίαν ἐπιτυχίαν. Ὁ πρίγκηψ Μερνίχος παρέπεμψεν αὐτὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὡς πρὸς τὴν πρῶτην, καὶ κατὰ τῆς δευτέρας ἀντέλεξεν ἀπλῶς, ὅτι ὅταν τις θέλῃ

νὰ διαπραγματευθῇ, δὲν πρέπει ν' ἀνακαλέσῃ τοὺς διαπραγματευτάς. *)

Ὅτε ἡ εἰδήσις περὶ τῆς ἀρνήσεως τῆς Πύλης ἔφθασεν εἰς Πετρούπολιν, πράγματι οὐδὲν εἶχον προετοιμάσει διὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην, τὴν ὁποίαν προέβλεπον ὡς βεβαίαν. Ὀλίγην δ' ἐντύπωσιν ἐπροξένησε, καὶ ἡ κατὰ τῆς Αὐστρίας πικρία ἐδενώθη· ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ λύσῃσι τὰ δεσμὰ, ἐν οἷς ἦσαν στενοχωρημένοι, πῦξησε καὶ ὡς ἀντίρροπον ὑπῆρχε μόνον, ὅτι ἡ Γαλλία καὶ Πρωσσία ἐφαίνοντο στερεῶς συνδεδεμέναι μετὰ τῆς Αὐστρίας, καὶ ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις θὰ κατεβάλλετο ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν βραχυτέρῳ χρόνῳ, ἢ ὅσοι ἀπητεῖτο ἵνα ὠρμάσῃ οἷόν ποτε σχέδιον. Ὁ κόμης Νεσσελρόδης προσεδόκα συμβᾶν τι δυνάμενον νὰ τὸν διευκολύνῃ, ἵνα μεταχειρισθῇ τὰς τρεῖς Δυνάμεις, ἡ τοῦλάχιστον τὴν Γαλλίαν πρὸς τὸ συμφέρον του. Ἀντήλλαξε μετὰ τοῦ Μεττερνίχου διακρινώτερις τινας, ἐν αἷς μόλις ἐκρυπτε τὴν ὀργὴν του. Οὗτος δ' ἐσυνειθίζε νὰ λέγῃ πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ κόμητος, Βαλλὴν Τατιτσέφ. «Ἐγκεῖται ἐν τῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου, οἱ ἔχοντες ἄδικον νὰ μεταδίδωσι τὰς δυσχερείας των εἰς τοὺς ἔχοντας δίκαιον.»

Τὸν αὐγούστον ὁ αὐτοκράτωρ ἀπῆλθεν ἐκ Πετροπόλεως. Ἦθελε δὲ νὰ συνοδεύσῃ τὴν αὐτοκρατορίσαν εἰς Ταγαρόκ, ὅπου οἱ ἱατροὶ τὴν ἐσυμβούλευσαν νὰ ὑπάγῃ, καὶ ἔπειτα νὰ πορευθῇ εἰς Ἀστραχάν, ὅπου τὸν εἴλκυε τὸ σχέδιον τῆς ἐνώσεως τοῦ Βόλγα μετὰ τοῦ Δόν. Τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον ἡπράκτει, ἀλλ' ἡ ἀπόφασίς του εἶχεν ἤδη τὸν Σεπτέμβριον τοσοῦτον ὠρμάσει, ὥστε ὁ Κ. Μιγκιάκης ἔλαβε τὴν 15 τὴν διατάγην νὰ μὴν ἔλθῃ εἰς συνδιαλέξεις μὲ κανένα ἐκ τῶν συναδέλφων του περὶ τοῦ ἐλληνικοῦ ἢ περὶ ἄλλου τινὸς ζητήματος. Ὁ πόλεμος ἐν Πελοποννήσῳ ἀπέβαινε ὁλονὸν ἐναντίον τῶν

*) Ἰδε Παράρτ. ΣΤ. 8.

Ἑλλήνων. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἐνῶ συνήθροιζε τὰ σώματά του ἐπὶ τοῦ ὄρους Παρθενίου καὶ πρὸς ἄρκτον τῆς πεδιάδος τῆς Μαντινείας, ἔλαβε τὴν 4 Ἰουλίου παρὰ τῆς κυβερνήσεως τὴν εἶδησιν περὶ νέας ἐπικουρίας στρατευμάτων, ἧτις ἐφθασεν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους ἐν Ναυαρίνῳ. Ἐδραμε δὲ νὰ τὴν προσβά-
 λῃ εἰς Τρίπολιν. Ὅθεν περιέκλεισε τὸ ὑψιπέδιον τῆς Τριπό-
 λεως ἀναθέσας εἰς μὲν τὸν Πλατούταν μετὰ 2000 ἀνδρῶν τὴν
 θέσιν τοῦ Βαλετσίου ἐπὶ τῶν δυτικῶν ὑψωμάτων, εἰς δὲ τὸν
 υἱὸν τοῦ Γενναῖου μετὰ 3000 ἀνδρῶν τὴν τῶν Βερβένων καὶ
 Τριχόρφων ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν καὶ ἀνατολικῶν, τοὺς δὲ τε-
 τρασχιλίους ἄνδρας, μεθ' ὧν ὁ Ζαΐμης, Λόντος, Νοταρᾶς, οἱ
 Πετμεζαῖοι καὶ ἄλλοι κατεῖχον τὰ ἀρκτικά παρὰ τὸ Λεβίδιον,
 προσήγαγεν εἰς τὴν μονὴν Χρέπαν πλησίον τῆς Τριπόλεως.
 Ὅσοι δὲ εἶχον πολεμήσει κατ' ἀλλήλων, συνεστράτευον ἥδη
 ἐν ἀδελφικῇ ὁμονοίᾳ. Τὴν νύκτα πρὸς τὴν 5, ὅτε οἱ Αἰγύ-
 πτιοι εἶδαν τὰ πυρὰ τῶν κατὰ πρῶτον ἐν μέρει φανέντων Ἑλ-
 λήνων, ἐξήλθον ἐκ Τριπόλεως καὶ προέλαβον αὐτοὺς εἰς τὴν ἐ-
 πιθεσιν. Ὁ Γενναῖος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐμμελῇ ἐν τοῖς ὀχυρώμασι
 τῶν Τριχόρφων. Ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον προσήλθον τὰ σώματα
 ἵνα τὸν βοηθήσωσιν, ἐπολέμησαν ἐπὶ ὄλου τοῦ ὄρους, ἀλλὰ παν-
 τοῦ οἱ Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι, καὶ ἀφοῦ ἀ-
 πώλεσαν ἑνδεκα ὀπλαρχηγούς καὶ ὑπὲρ τοὺς χιλίους ἄνδρας,
 ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Συνήχθησαν δὲ πάλιν παρὰ τὸ Λεβίδιον
 καὶ τὴν Καρύταιναν, ὅπου ἐφθασεν ὁ Κολοκοτρώνης τὴν 7 με-
 τὰ 4000 ἀνδρῶν καὶ προσεπάθησε νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς ἄνδρας
 του, ἀλλὰ κατεπείγουσά τις πρόσκλησις πρὸς τοὺς Μανιάτας
 ἀπεδείκνυε τὴν γενοχωρίαν του. «Ποῦ μένουσιν τόσων καιρὸν τὰ
 ὄπλα τῆς Σπάρτης; ἔλεγεν ἐν αὐτῇ, «ποῦ εἶναι οἱ Σπαρτιάται,
 ποῦ ἡ ἀνδρεία, ποῦ ἡ φιλοπατρία των; Ὅποια ὀκνηρία! Ἡ
 Σπάρτη σήμερον προξενεῖ εἰς ἡμᾶς μεγίστην βλάβην. Βλέπει
 τὴν πατρίδα κατασφραγισμένην καὶ δὲν τὴν ὑπερασπίζεται. Ἐ-
 ξυπνήσατε, ἀδελφοί! διότι ἐὰν χαθῇ ἡ Πελοπόννησος (ὁ μὴ

γένοντο) ποῦ θὰ καταφύγωμεν; εἰς τὴν ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν Ἑλλάδα; Ἀλλὰ καὶ αἱ χῶραι αὗται κατέχονται ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Εἰς τὰ σπήλαια; Ἀλλ' ἐκεῖ θ' ἀποθάνωμεν ἐκ τῆς πείνης καὶ δίψης. Ἐπὶ τῶν ὀρέων; Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ εἶναι οἱ ἐχθροί. Εἰς τὴν Σπάρτην; Ἀλλὰ καὶ ἡ Σπάρτη δὲν θὰ μείνῃ ἀτιμώρητος, εἰ ἂν ὑποταχθῇ ἢ Πελοπόννησος. Εἰς τὴν Εὐρώπην; Ἀλλ' ἀρμόζει εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ ζῶσιν ὡς οἱ Ἑβραῖοι ἐν τῷ μέσῳ ἄλλων λαῶν; Οὐδεμία διέξοδος μᾶς μένει παρὰ τὴν τῶν ὀπλῶν. Ἐμπρὸς λοιπὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν μὲ ἀπόφασιν! καὶ ἡ νὰ ζήσωμεν ἐντίμως, ἢ ν' ἀποθάνωμεν ὡς ὁ Αἰωνίδας! Ὑπαγράφω ἀπνηδυμένος καὶ θερμῶς ἀνακράζω.—"Ὅστις εἶναι χριστιανὸς, ἃς προσέλθῃ ὑπὲρ τῆς θρησκείας καὶ πατρίδος!"

Ἀλλ' αἱ πρῶται κινήσεις τοῦ Ἰμβραΐμου διηυθύνοντο πρὸς τὴν Σπάρτην. Διέσχισε τὴν 20 Ἰουλίου μετὰ τρισχιλίων ἀνδρῶν τὰς τάξεις τῶν προφυλακῶν τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου, ὅστις συνήθροισεν στράτευμα παρὰ τὰ Δέρβενα, καὶ εἶχεν ἤδη συγκεντρώσει 1500 ἄνδρας, προσέβαλε μετὰ μίαν ἡμέραν τὴν ὠχυρωμένην θέσιν τῆς Ἀραχόβης, κατεχομένην ὑπὸ τοῦ Ζαφειροπούλου καὶ τῶν ἀδελφῶν Χατζῆ Στεφανῆ καὶ Γεωργίου μετὰ 2000 ἀνδρῶν, καὶ ἐκυρίευσεν αὐτήν, ἂν καὶ ὁ Ὑψηλάντης προσέδραμεν μετὰ 600 ἀνδρῶν καὶ συμμετέσχε τῆς μάχης γενναίως. Ὀλίγοι μόνον φυγάδες εἰσήλθον εἰς τὸν πύργον καὶ ὑπερήσπισαν ἑαυτοὺς. Οἱ ἄλλοι διεσκορπίσθησαν, καὶ ὁ Ὑψηλάντης καὶ Κολοκοτρώνης, ὅστις ἦλθε διὰ νυκτὸς, μόλις ἐδυνήθησαν τὴν ἐπομένην ἡμέραν νὰ συγκεντρώσῃ πεντακοσίους ἄνδρας. Ἐπειδὴ δ' ἐν τῷ μεταξὺ τὰ ἐκ Δεβιδίου καὶ Καρυταίνης συνηθροισμένα παρὰ τὴν Ἀλονίσταιναν καὶ τὰ Μαγουλιανὰ σώματα ὤρμησαν εἰς τὴν πεδιάδα, ὁ Ἰβραΐμης ἐστράφη, τὰ ἐκτύπησε καὶ διήλθε λεηλατῶν τὴν Καρύταιναν καὶ τὰ περικύρια. Πάντες ἔφυγον εἰς τὰ ὄρη ἀλλὰ μὴ θεωροῦντες ἑαυτοὺς ἀσφαλεῖς καὶ ἐκεῖ, εἰς τὴν Μάνην καὶ τὸ Ναύπλιον. Οἱ δὲ νι-

κηται ἔφεραν εἰς Τρίπολιν πλῆθος ποιμνίων, λαφύρων καὶ αἰχμυλώτων.

Τρόμος καὶ ταραχὴ κατέλαβε κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχηγῶν ἦλθον εἰς Ναύπλιον ἄνευ ἀνδρῶν καὶ ἐφοδίων, ἐν οἷς ὁ Ὑψηλάντης καὶ Γενναῖος Κολοκοτρώνης, ἐνῶ ὁ πατὴρ τούτου μετὰ ὀλιγίστων δυνάμεων περιέτρεχεν ἐπὶ τῶν ὁρέων.

Ἡ πόλις τοῦ Ναυπλίου παρίστα δεινότατον θέαμα δυστυχίας, φόβου καὶ ὑπερπληρώσεως ἀνθρώπων. Χιλιάδες φυγάδων ἔκειντο ἐν παντελῇ στερήσει καὶ θνήσκοντες ἐκ τῆς πείνης παρὰ τὰ τεῖχη, ἢ ὑπερεπλήρουν τὰς ἀθλίας ὁδοὺς. Ὑπὲρ τὰς 24,000 ἀνθρώπων κατώκουν τὰς τετρακισίας κατεῤῥιμμένας οἰκίας τῆς πόλεως. Καθεκάστην ἤρχοντο νέοι φυγάδες ὄχι μόνον ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐκ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος προσήλθον οἱ τολμηρότεροι ἀρχῆγοι Καραϊσκάκης, Τσαβέλλας καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀπληπισμένοι περὶ τῆς ἐκβάσεως. Ἐν τῇ ἀπορίᾳ ταύτῃ, προελθούσῃ κυρίως ἕνεκα τῆς λυπηρᾶς φιλοδοξίας τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ μίστου αὐτοῦ κατὰ τοῦ Κωλέττου, οὐδεὶς ἄλλος ἤξευρε τί νὰ συμβουλευέσῃ, πῶς νὰ σώσῃ τὴν χώραν, πῶς τοῦλάχιστον νὰ παρατείνῃ τὴν ἀντίστασιν ἢ αὐτὸς ὁ Μαυροκορδάτος. Μεγίστην ἐξασκῶν ἐπιβροὴν ἔπεισεν οὗτος τὴν κυβέρνησιν νὰ προσφύγῃ εἰς λίαν ἀμφίβολον μέσον, ὅπερ, εἰάν ᾗτο ὁποῖον βραδύτερον εἰδείχθῃ, βεβαίως ἐπέτυχε, τοῦτέστι εἰς τὴν λίαν τολμηρὰν ἀπόφασιν τοῦ νὰ καταθέσωσιν ἐπισήμως τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν ἀγῶνα αὐτῆς εἰς τοὺς πόδας τῆς Ἀγγλίας, καὶ ἐν τῇ προσδοκίᾳ ὅτι ἡ πρότασις δὲν θὰ ἐγίνετο δεκτὴ ἐν Λονδίνῳ, νὰ διαταράξωσιν ὥς οἷόν τε τὰς ἀμοιβαίας σχέσεις τῶν μυστικοσυμβουλίων, καὶ ἐμβάλωσιν εἰς τοὺς ἐπικινδυνολάτους ἀντιπάλους των, τὸν Μεχμέτ-Ἀλῆν καὶ Ἰβραήμην, τὸν φόβον ὅτι ὑπάρχει περὶ τοῦ ὅλου ζητήματος μυστικὴ συνεννόησις μετὰ τῆς Ἀγγλίας, ἵνα πεισθῶσιν οἱ Ἕλληνες νὰ ἀνθέξωσιν ἐπὶ τινὰς μῆνας, νὰ ἐμποδισθῶσιν ἀπὸ τοῦ νὰ συνθηκολογήσωσι μετὰ

τῶν Αἰγυπτίων, καὶ οὕτω νὰ προφθάσωσι τὰ προσεγγίζοντα χρηματικά βοηθήματα τοῦ δευτέρου δανείου καὶ ὁ χειμὼν, ὅτε ἐδύνατο νὰ ἐπέλθῃ εὐνοϊχωτέρα πραγμάτων κατάστασις, ἢ νὰ συμβῇ οἷον δηποτε σωτικὸν θαῦμα.

Ἦδη ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Ναυαρίνου εἶχε προταθῇ ἡ γνώμη περὶ ὑποταγῆς εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἰδίως ἐν ταῖς νήσοις, καὶ εὗρεν ὁπαδούς. Ἐπρωτείνετο δὲ ὅτε μὲν ἡ τελεία ὑποταγή, ὅτε δὲ νὰ ζητήσωσι παρὰ τῆς Ἀγγλίας τὸν πρίγκιπα τοῦ Κοβούργου ὡς βασιλεῖα. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη εἶχε καὶ πολλοὺς σφοδροὺς ἐναντίους, πάντας ὅσοι εἶχον σχέσεις μετὰ τοῦ κόμμητος Καποδιατρίου, εἶχον διατηρήσει τὴν ἀρχικὴν ἰδέαν τῆς φιλικῆς Ἑταιρίας, ἐστήριζον τὰς ἐλπίδας τῶν εἰς τὴν βοήθειαν τῆς Ῥωσσίας καὶ ἐμίσουν τὴν ἐνέργειαν τῶν Ἀγγλῶν ἐπὶ τῶν Ἰονίων νήσων, πάντας τέλος, ἐν οἷς καὶ ὁ Κωλέττης, ὅσοι ἐπεδίωκον τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος αὐτῶν. Ὁ μοίραρχος Ἀμιλτων, διαβεβαίωσας πολλάκις, ὅτι ἡ Ἀγγλία οὐδέποτε θ' ἀνείχετο τὴν ἐπένεδον τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν παλαιὰν ἐξάρτησιν ἀπὸ τῆς Πύλης, συνετέλεσε πολὺ πρὸς αὐξησιν τῶν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐλπίδων. Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀλλοδαπῶν εἶχεν ὡς φίλος καὶ σύμβουλος τῶν Ἑλλήνων μεγχλειτέραν ἐπιβρόην, καὶ οὐδεὶς ἄλλος ἐνήργησε πλειότερον αὐτοῦ, ἢν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων τὴν ἰδέαν τῆς συνθηκολογίας μετὰ τῶν Τούρκων. Ἡ μέριμνά του ἰδίως ὑπὲρ τοῦ Ναυπλίου, ὅτε ὁ Ἰβραήμης ἠπειλεῖ τὸ φρούριον τοῦτο, εἶχε σχεδὸν καταφοβίσει τοὺς ἀλλοδοξοῦντας, καὶ ἐγέννησεν ἐν αὐτοῖς τὴν γνώμην, ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐζήτηε νὰ ἰδρύσῃ ἑαυτὴ ἐν Ναυπλίῳ ἑτερόν τι Ἰβραζλτάρ. Ἀλλ' ἐπῆλθε στιγμή μεγίστης ἀποθαρρύνσεως τοῦ λαοῦ, καὶ συνέπεσεν ὅτε πολλὰ ἀγγλικά πολεμικὰ πλοῖα ἐφάνησαν εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Μεσολογγίου καὶ Ναυπλίου, ὅτε ὁ ἀρμοςῆς τῶν Ἰονίων νήσων εὗρίσκετο ἐπὶ τῶν λαβόντων τὴν πρώτην διέθυνσιν πλοίων, ὅτε ἡ φήμη μετήγαγεν αὐτὸν ἐν Πελοποννήσῳ, ὅτε αἱ περιστάσεις ἐν γένει διευκόλυναν τὴν κυβέρνησιν ἐνεκα

της ἐλπίδος· εἰς τὴν συνδρομὴν τῆς Ἀγγλίας, ἐὰν ὅχι νὰ ἐνθου-
σιάσῃ τὸν λαὸν εἰς πόλεμον, ὅμως νὰ συνοικειώσῃ αὐτὸν πρὸς
τὴν ἰδέαν τῆς ὑποταγῆς εἰς χριστιανικὴν Δύναμιν, καὶ οὕτω
νὰ τὸν ἐμπροδίσῃ ἀπὸ τῆς εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, ἥτις ἤρχισεν ἡδὴ
νὰ γίνηται σποράδην. Ὑπὸ τὴν ἐποψὴν ταύτην ἡ πρότασις τοῦ νὰ
παραδώσωσιν ἑαυτοὺς εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὡς πρᾶξις φανερά ἡδύνετο
νὰ ἐπιδοκιμασθῇ ὑπὸ πολλῶν ἀντιδοξούντων. Ὁ Μυρκαρδάτος
εἶχεν ἐνεργήσει πρὸς τοῦτο ἐν Ὑδρα προσωπικῶς, καὶ ὅτε ἐπανηλ-
θεν ἐκεῖθεν τὴν 20 Ἰουλίου μετὰ τοῦ Ἀμ. Λεῶντος εἰς Νεῦπλιον,
ἐπίσπε κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὴν κυβέρνησιν νὰ συνέλθῃ εἰς ἐκ-
τακτον συνεδρίαν· ἐκθέσας δὲ τὴν ἀπελπιστικὴν θέσιν τῆς Ἑλ-
λάδος, τὴν παντελῆ ἔλλειψιν πολεμικῶν δυνάμεων, τὴν ἐσχάτην
ἀπορίαν χρημάτων, καὶ τὴν μεγάλην ὑπεροχὴν τοῦ ἐχθροῦ ἐγνω-
στοποίησε τὴν πρότασιν τοῦ νὰ παρχωδῶσιν ἑαυτοὺς εἰς τὴν
μεγαλοψυχίαν τῆς Ἀγγλίας. Οὐδεὶς ἀντεῖπεν αὐτῷ. Τὴν 21
Ἰουλίου ὁ Μυρκαρδάτος, Κωλέττης, Σπυρίδων Τρικυπῆς καὶ
Σπηλιωτάκης μετέβησαν ἐπὶ τῆς φρεγάτας Κάμβριαν καὶ ἀνε-
κοίνωσαν τὴν ἀπόφασιν ἐν ὀνόματι τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ εἰς τὸν ἄγ-
γλον μοίραρχον. Οὗτος ἐδέχθη αὐτὴν ὡς προσδοκωμένην, καὶ ἐλυ-
πῆθη ὅτι αὐδεμίαν εἶχεν ὁδηγίαν περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τοῦ-
του ἀντικειμένου. Ἰσχυρίσθη δὲ ὅτι, ἐπεὶ δὴ ἡ Πελοπόννησος
κατεῖχετο ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, τοῦτο θὰ ἦτο δυσχερέστατον, ἐ-
δωκεν ἐλπίδας περὶ τῶν νήσων καὶ αὐτοῦ τοῦ Νεῦπλιου, καὶ
κατέληξε συμβουλευσας· ν' ἀποταθῶσιν ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν κυ-
βέρνησιν του, ἐν τῷ μεταξύ δὲ νὰ διπλασιάσωσι τοὺς ἀγῶνας
πρὸς ἀντίστασιν.

Ἡ ἀπάντησις αὕτη ἦτον ἀρκούσα. Οἱ ἀπεσταλμένοι ἐν τῷ
μέσῳ μεγάλου θορύβου τοῦ λαοῦ ἀπῆλθον εἰς τὸ κυβερνεῖον,
καὶ ἀμέσως ἤρξαντο αἱ ὑπογραφαὶ ὑπὲρ τῆς ἀποφάσεως ταύτης νὰ
ὑποταχθῶσιν εἰς τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας. Πληρεξούσιοι
δὲ ἡτοιμάσθησαν ν' ἀναχωρήσωσιν εἰς Κέρκυραν, ἵνα ἀνακοινώσω-
σι τὰ γενόμενα εἰς τὸν ἀρμυστήν, καὶ ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ

ναυάρχου Μιαούλη ἔμελλε νὰ κομίσῃ εἰς Λονδίνον τὸ περὶ ὑποταγῆς ψήφισμα διὰ τινος τῶν πλοίων του.

Τὸ μέτρον τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἐξασθενίσῃ τὸ Κολοκοτρωνικὸν κόμμα· ἀλλ' ἡ κυβέρνησις οὐδεμίαν πλέον προσεδόκx βοήθειαν παρ' αὐτοῦ, ἔπρεπε δὲ νὰ παροργίσῃ καὶ τὸ λεγόμενον γαλλικὸν κόμμα, ἀλλ' ἡ ἐπιβρόχ' αὐτοῦ ἦτο σχετικῶς μικρά, καὶ οἱ ἀληθεῖς φίλοι τῆς ἀνεξαρτησίας ἔβλεπον ὀφθαλμοφανῶς, ὅτι ἡ κατεπιγούσα ἀνάγκη πράγματι οὐδεμίαν ἐσυγχώρει ἐκλογὴν πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ μεγάλου κινδύνου. Ἦτο δὲ τοῦτο μέσον ἡ σκοπός; Περὶ τούτου ἠδύναντο νὰ ἐρωτήσωσιν ἑαυτοὺς τούλάχιστον οἱ τελευταῖοι.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος, οὔτε πρότερον οὔτε μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὑπῆρχεν ἐν τῷ ἑλληνικῷ λαῷ ἰδιαίτερον γαλλικόν, ἀγγλικόν ἢ ῥωσσικόν κόμμα· Ταῦτα, καθ' ὅσον ἀπέβλεπε τὸν λαόν, ὑπῆρχον μόνον ἐν τοῖς ὀνειροπολήμασι τῶν Εὐρωπαίων καὶ ἐν τῇ φαντασίᾳ παραφρόνων τινῶν. Ὑπῆρχον μὲν κατὰ καιροὺς ἐν τῷ κυβερνητικῷ κόμματι (διότι τοιοῦτον ὑπῆρχε) ἐλπίδες εἰς τὴν Ῥωσσίαν, Ἀγγλίαν ἢ Γαλλίαν, καὶ ἐνέργειαι πρὸς πραγμάτωσιν τῶν ἐλπίδων τούτων, ἀλλὰ τὰς ιδέας καὶ πράξεις ταύτας ὁ λαὸς ἐθεώρει ὡς μείσα, καὶ ὄχι ὡς σκοπούς. Ὅτε τὸ θέρος τοῦ 1824 ὁ ἀπὸ τεσσαρακονταετίας ἐν Ῥωσσίᾳ ἐγκατεστημένος Ἑλλήν Βαρβάρης, καὶ τοι ὀγδοηκοντούτης, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ Ταγανρόκ, καὶ τὰ δημόσια φύλλα διεσάλπισαν αὐτὸν ὡς κομιστὴν αὐτοκρατορικῶν δώρων καὶ κάτοχον ἐκτομμυρίων, τὰ ὅποια ἐσκόπει νὰ δαπανήσῃ κατὰ τῶν Τούρκων· ὅτε ἄλλοι μὲν ἐφρόνουσιν περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐσκόπει ν' ἀνεγείρῃ τὰ εἰρήπια τῆς πατρίδος του Ψαρῶν, ἄλλοι δὲ ὅτι ἀπῆρχετο νὰ κυριεύσῃ τὴν Εὐβοίαν, καὶ νὰ θεμελιώσῃ ἐκεῖ ἀποικίαν, καὶ ἄλλοι ὅτι προϋτίθετο νὰ διοργανώσῃ τὴν Πελοπόννησον, αἱ ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες τὸν ἀπεκάλεσαν ἐκ τῶν προτέρων μέγιστον εὐεργέτην τοῦ ἔθνους, καὶ ἐγέννησαν ἐν αὐτῷ τὴν ἐλπίδα τοῦ νὰ

ἀναδειχθῇ πρόεδρος τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως. Ἀλλ' ἀφοῦ εἰδείχθη, ὅτι οἱ θησαυροὶ τοῦ ἦσαν κατώτεροι τῆς φήμης, ἐμχθον δὲ ὅτι συντητήθη ἐν Γενεύῃ μετὰ τοῦ κόμητος Καποδιτρίου, καὶ ἐνῆργει στηριζόμενος ἐπὶ τῆς προϋποθέσεως ῥωσικοῦ κόμματος, αἱ αὐταὶ ἐλληνικαὶ ἐφημερίδες ἀπέκρουσαν αὐτὸν, ἐκήρυξαν τὰ δῶρά του ὡς ὑποπτα, καὶ τὸν ὠνόμασαν προδότην καὶ μυστικὸν ἀπεσταλμένον τῆς Ῥωσσίας. Καὶ αὐτὸς ὁ Ὑψηλάντης εἶδεν ὅτι ἐκεῖνο, ὅπερ κατ' ἀρχὰς τὸν ἐσύστησεν, τὸν ἐμπόδιζεν ἤδη νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀρχήν. Ὁπλαρχηγοὶ καὶ πολιτικοὶ ἄνδρες ἐμίσουν τὴν ξένην ἀνάμιξιν, ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἐξεδήλουν τὸ μῖσος τοῦτο ἀναφανδὸν κατὰ τῶν φιλελλήνων, ἐνῷ οἱ ἄλλοι μετεχειρίζοντο καὶ ἐκολάκευον αὐτούς.

Τοιαύτη ἦτον ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἡ διαγωγὴ τῆς κυβερνήσεως πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τοὺς Ἀγγλοὺς, οἵτινες προστατευόμενοι ὑπ' αὐτῆς ἐπαιζαν ἐπὶ τινι χρόνον πρόσωπον σπουδαῖον. Ἐφερον χρήματα, ὅπλα καὶ πολεμεφρόδια παντὸς εἶδους ἐπίσης πολεμικὰ καὶ στρατιωτικὰ σχέδια, σχολεῖα, ἐφημερίδας. Ἦσαν οἱ συνήγοροι τῶν Ἑλλήνων ἐν Εὐρώπῃ, καὶ τὰ ὠφελιμώτερα ὄργανα, τὰ ὅποια ὁ Μαυροκορδάτος καὶ οἱ ὅπαδοί του μετεχειρίζοντο ἵν' αὐξάνωσιν ἐν Εὐρώπῃ τὸν ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος, καὶ καθιστῶσιν ἀφρόνωτερά τὰ βοηθήματα. Περιέστελλον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος τὸ φιλοκερδὲς πνεῦμα τοῦ ἐν Λονδίνῳ χρηματιστηρίου, καὶ διεπραγματεύοντο τὸ δάνειον, ἄνευ τοῦ ὁποίου τὰ πλοῖα καὶ πυρπολικά, ἅπερ προὔξενον τὸσαύτας ζημίας εἰς τοὺς τουρκικοὺς γόλους, δὲν θὰ ἐφαίνοντο ἐπὶ τῶν θαλασσῶν, ἄνευ τοῦ ὁποίου ἡ Σάμος θὰ ἐλάμβανε κατὰ τὸν αὐγουστον τοῦ παρελθόντος ἔτους τὴν τύχην τῶν Ψαρῶν, καὶ τὸ ἀρχιπέλαγος θὰ ἐπιπτεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων ἄνευ τοῦ ὁποίου ἡ κυβερνήσις ἐν Ναυπλίῳ δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀντιστῇ κατὰ τῶν ὀλιγαρχικῶν, καὶ ἡ ἐπανάστασις πιθανῶς θὰ κατέπαυεν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους 1825 διὰ τῆς ὑποταγῆς τῆς Ἑλλάδος.

Αἱ ὑπηρεσίαι αὐταὶ ἀναμφιβόλως ἦσαν μεγάλαι. Ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἐλαττώσῃσι παρὰ τοῖς ἐγγχωρίσι τὴν δυσπιστίαν πρὸς τοὺς σκοποὺς τῆς Ἀγγλίας. Ὅλοι ἐφοβοῦντο τὴν γειτονίαν καὶ τὸ παράδειγμα τῶν ἰνδιαν νήσων ἐφοβοῦντο μήπως ἡ Ἀγγλία δράξῃται τῆς εὐκαιρίας, ἵνα ἰθρῶσῃ ἐν τῷ ἀρχιπελάγει ἀρχὴν τινα προστατευτικὴν ὡς ἐν Κερκύρα. Ἐνεκα τῶν φόβων τούτων παρήχθη ψυχρότης καὶ βία μέχρι τῆς ἐποχῆς, περὶ ἧς ὁ λόγος, καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς σχέσεσι πρὸς τοὺς ἄγγλους φιλέλληνας. Αὐτὸς ὁ Μαυροκορδάτος, ὅστις διεκηρύσσεται ὅτε μὲν ὡς ὄργανον, ὅτε δὲ ὡς προστατῆς αὐτῶν, ὃν πολλοὶ ἐμέμφοντο ὅτι ἀνεβίβαζε τὴν ἀγγλομανίαν τοῦ μέχρι προδοσίας, εἶχε διαλύσει τὴν φιλίαν μετὰ τοῦ Βλαγκιέρου, Τρέβλαν, Στάνωπ, καὶ τελευταῖον μάλιστα διέκειτο ἐχθρικῶς μετὰ τοῦ λόρδου Βύρωνος, ὥστε ὁ θάνατος τούτου προέλαβε τὴν δημοσίαν βῆξιν. Μετὰ τοῦ Βύρωνος ἀπωλέσθη καὶ ἡ ἐπιφρόνη τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς καὶ ἀνεφάνη ἡ τῆς γαλλικῆς.

Γαλλικὸν κόμμα οὐδόλως ὑπῆρχε παρὰ τῷ λαῷ. Ὅσπιν δραστηριότητα καὶ ἂν ἀνέπτυξαν οἱ γάλλοι φιλέλληνες, δὲν ἐφθίασαν τοὺς Ἀγγλους ὡς πρὸς τὰ χρήματα, καὶ τοῦτο ἐπενήργησεν ὀριστικῶς. Ἡ κυβέρνησις ἀφῆκεν αὐτοὺς νὰ πράττωσι, νὰ ἰθρῶσι νοσοκομεῖα, νὰ κάμνωσι στρατιωτικὰ γυμνάσια καὶ τρέφωσι τὸν ἐνθουσιασμόν ἢ τὴν κενοδοξίαν των. Οἱ ὀλιγαρχικοὶ τοὺς μετεχειρίσθησαν ἵν' ἀντιτάξωσι τὸ εἶδωλον τοῦ γαλλικοῦ κόμματος κατὰ τοῦ εἰδώλου τοῦ ἀγγλικοῦ. Περὶ τούτου οὐδεὶς ἐπλανᾶτο, καὶ οὐδεὶς ἐπίστευεν ἐκτὸς τῶν φιλελλήνων καὶ τῆς Εὐρώπης.

Ἄλλ' ἐὰν δὲν ὑπῆρχον τοιαῦτα κόμματα, ὑπῆρχον ὅμως ὁπαδοὶ τῶν Δυνάμεων τούτων, καὶ πόσον οὗτοι προϋτίθεντο νὰ προβῶσι, τοῦτο ἦτο τὸ μυστικὸν αὐτῶν. Ἡδύναντο δὲ νὰ σχηματισθῇ ἐκ τῶν πεπλανημένων, οὓς ἔσυραν ὀπισθεν αὐτῶν, εἶδος τι κόμματος. Τοῦτο τῷ ὄντι συνέβη παρὰ τῷ Μαυροκορδάτῳ, ὅστις ἐφαίνετο ὅτι εἶχε σχέσεις ὁμοίας σχεδὸν πρὸς ἐ-

ξάρτησιν μετὰ τοῦ λόρδου ἀρμοστοῦ τῶν Ἰονίων νήσεων καὶ τοῦ ἀγγλοῦ στολάρχου, καὶ ἐπομένως μετὰ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Τοῦτο πολὺ ὀλιγώτερον συνέβη παρὰ τῷ Κωλέττῃ, καὶ μᾶλλον ἀπεδείχθη ἐπιτηδεΐα τις καὶ λίαν μοχθηρὰ ἐνέργεια τοῦ Μυροκορδάτου, ἀνταγωνιζομένου περὶ τῆς ἀρχῆς, ἵνα χαρακτηρίσῃ τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ ὡς γαλλοφρονούντα. Ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἐστερεώθη ἡ γνώμη διὰ τῆς διηγεοῦς ἐπαναλήψεως τοῦ αὐτοῦ χαρακτηρισμοῦ καὶ διὰ τῶν μιμητικῶν ψελλισμῶν τῶν αὐτῶν πεπλανημένων, ἀμαθῶν καὶ μοχθηρῶν ἀνδρῶν, ὅτι ὁ Κωλέττης ἦτον ὁ ἀρχηγὸς τοῦ γαλλικοῦ κόμματος. Ἡ ματαιότης καὶ ἀπερισκεψία τῶν γάλλων φιλελλήνων συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐνισχύσωσι τὴν ἰδέαν ταύτην, καὶ πρὸ πάντων ἐν Ἀγγλίᾳ τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὡς γεγονός τετελεσμένον.

Ὁ Μυροκορδάτος εἶχεν ἐπιτύχει ἕνεκα τῶν βαδιουργιῶν τῶν φιλελλήνων τούτων νὰ πείσῃ τοὺς ὁπαδοὺς του, ὅτι ἡ περὶ ὑποταγῆς πρᾶξις ἦτον ἀναγκαία ἵνα προληφθῶσιν αἱ βαδιουργίαι αὗται, καὶ εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι οἱ Γάλλοι παρέσχον αὐτῷ τὸ ὄπλον τοῦτο, καὶ πρὸ πάντων ὁ στρατηγὸς Ῥόχης, ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐν Παρίσις συλλόγου. Ὁ στρατηγὸς Ῥόχης ἀνέκεν εἰς τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Ὁρλεανικοῦ οἴκου, πρὸ πολλοῦ ἠργάζετο ἵνα πείσῃ τοὺς Ἕλληνας ν' ἀποφανθῶσιν ὅτι ἐπιθυμοῦν νὰ καλέσωσιν ὡς βασιλεῖα πρίγκηπά τινα ἐκ τοῦ οἴκου τούτου. Ἐτι πρὸ τῆς ἐλεύσεώς του γάλλοι φιλέλληνες εἶχον ἐργασθῇ πρὸς τὸν σκαπὸν τοῦτον, καὶ ἀπετάθησαν κατὰ πρῶτον πρὸς τὸν Μυροκορδάτον, ὅστις ἐφάνη συναινῶν, καὶ ἔγραψε περὶ τούτου ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους 1825 πρὸς τὸν Κουντουριώτην παρακαλῶν αὐτὸν νὰ κρύψῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν Κωλέττην. Ὅτε δ' ἦλθεν ὁ στρατηγὸς Ῥόχης, προσεκάλεσε κατὰ πρῶτον τὸν Μυροκορδάτον εἰς μυστικὴν συνδιάλεξιν διὰ τινος φίλου τοῦ Βιτάλου, ἔδωκε δῶρα εἰς αὐτὸν, τὸν Κουντουριώτην καὶ τὸν Αἰνιάν, ὅστις ἐθεωρεῖτο ὡς γαλλοφρονῶν, καὶ ὠμίλησεν εἰς ὅ-

ὅτι ἡ Ἀγγλία ἦτο διατεθεμένη νὰ δεχθῇ τὴν προστασίαν. *Οὐ-
σον ἐντονώτερον ἰσχυρίζοντο οἱ κύριοι οὗτοι ὅτι ὁ Ἀμιλτων
ὑπεκίνησε τὸ περὶ ὑποταγῆς ψήφισμα, τόσον ἡ Κυβέρνησις, ἣν
διηύθυνεν ὁ Μαυροκορδάτος, ἔπρεπε νὰ εὐχαριστῇται εἰς τοῦ-
το, οὗτος δὲ ἐπωφελήθη τὴν κατηγορίαν ταύτην ἵνα τὴν ἀπο-
δώσῃ εἰς τὸν Κωλέττην.

Τὸ ψήφισμα τοῦτο *) συνετάχθη ἐν εἰδει ἀναφορᾶς τοῦ Ἑλ-
ληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ἐν ὀνόματι τοῦ κλήρου, τῶν
πληρεξουσίων, καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν προύχόν-
των. Ἀνέπτυσε δὲ εἰς ἑνδεκα εἰσαγωγικὰ ἄρθρα τὴν πράγμα-
τι διὰ τοῦ πολέμου κατωρθωθείσαν ἀνεξαρτησίαν, τὰς δυσχε-
ρείας, ἃς πολλαὶ σημαῖαι παρενέβαλον εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τῆς
παραβιάσεως τῆς οὐδετερότητος καὶ τὸ γεγονός, ὅτι χριστια-
νοὶ διωργάνιζον καὶ διηύθυνον τὰ ὀθωμανικὰ στίφη, τὴν αὐστη-
ρὰν τήρησιν τῆς οὐδετερότητος ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ καὶ
τὸ ἀνεπαρκὲς τῆς ἀξιεπαίνου ταύτης διαγωγῆς, διότι αἱ ἄλ-
λαι Δυνάμεις δὲν ἐφύλαττον κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τῶν τὴν οὐ-
δετερότητα, τὴν ἀφευκτον καταστροφὴν τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν
δὲν νικήσῃ, τέλος τὴν ἐπιείκειαν τῆς γείτονος Δυνάμεως* με-
τὰ δὲ τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην ἀνέφερεν εἰς τρία ἄρθρα τὸν νό-
μον, δυνάμει τοῦ ὁποίου ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀνέθετε τὴν ἐθνι-
κὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ πολιτικὴν ὑπαρξίν του ἀποκλειστικῶς
εἰς τὴν προστασίαν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας.

Φέροντες τὸ ψήφισμα τοῦτο εἰς ἑξ πρωτότυπα περιήλθον
κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ἰουλίου ὁ Γιαννούλης Νάκος
ἐκ Λεσδαείας καὶ ὁ Σταμάτης Δανιέλης ἐξ Ἀταλάντης τὴν
ἀνατολικὴν Ἑλλάδα* ἄλλοι δὲ ἀπεσταλμένοι τὴν χώραν τῆς
δυτικῆς Ἑλλάδος, ἣτις δὲν κατείχετο ὑπὸ τῶν Τούρκων. Παν-
τοῦ ὑπέγραψεν ὁ λαὸς διὰ τῶν προύχόντων, γερόντων ἢ ὁ-
πλαρχηγῶν ἄνευ πολλῆς ἐξετάσεως, καὶ οὐδεμίαν ἄλλην ἀ-

*) 12. Παράρτ. ΣΤ. 9.

πάντησιν λαμβάνων ἐπὶ τῇ ἐρωτῇ αὐτοῦ ἥ ὅτι· «Οὕτω τὸ θέλει ἡ Ἀγγλία» μόνος ὁ Γούρας παραπεισθεὶς ὑπὸ τινος τῶν ὀπαδῶν τοῦ στρατηγοῦ Ῥόχη ἠρνήθη νὰ ὑπογράψῃ. Ἡ Κυβέρνησις ὑπέκρυψε τὴν ἀρνήσιν ταύτην. Ἡδὴ κατὰ τὰς πρώτας ἐβδομάδας τοῦ Αὐγούστου ἀπεστάλησαν τὰ ὑπογεγραμμένα πρωτότυπα εἰς τὴν Ὑδραν, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ναυάρχου Μισαούλη μετὰ τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη, φέροντες τέσσαρα ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον, ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω, εἰς Κέρκυραν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι καὶ ὁδηγία δύο μὲν νὰ ἐγχειρίσωσιν εἰς τὸν λόρδον ἀρμοστήν, τὰ δὲ λοιπὰ δύο νὰ κομίσωσιν εἰς Λονδίον καὶ παραδώσωσιν εἰς χεῖρας τοῦ Κάννιγκος.

Ὅτι ὀρθῶς ὑπελόγισαν τὴν ἐπενέργειαν τοῦ βήματος τούτου ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος, ἀμέσως κατεδείχθη· οὐδεὶς πλέον ἐσκέπτετο περὶ ὑποταγῆς. Ὁ Ἰβραήμης, ἄρχων ἀδιαφιλονεικῆτως παντοῦ ὅπου ἐπορεύετο, διῆλθεν ἀκριδῶς τότε τὴν Ἀρχαδίαν διὰ τῶν Καλαβρύτων καὶ ἐπέστρεψε διὰ τῆς Ἡλίδος εἰς Ναυαρίνον. Ὁ λαὸς ἐφευγεν ἐνώπιόν του, οὐδεμία μάχη συνεκροτεῖτο καὶ μόνον τὰ κατεχόμενα μέρη ἔμενον εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Ἡ Κυβέρνησις, ἀνίσχυρος οὕσα ἐναντίον τοῦ Ἰβραήμου, ἀλλὰ σερειῶς ἐλπίζουσα ὅτι ἡ ἀποπειραθεῖσα ὑποταγὴ εἰς τὴν Ἀγγλίαν θὰ ἐπενήργει καὶ ἐπ' αὐτοῦ καὶ θὰ τὸν ἠνάγκαζε νὰ βραδύνῃ, καὶ νὰ ζητήσῃ ὁδηγίας ἐξ Ἀλεξανδρείας, ἐδράξατο τῆς εὐκαιρίας ἵνα διαδόσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην δι' ἐξωτερικῶν ἐκστρατειῶν τὴν περὶ τῆς δυνάμεώς της γνώμην. Εἶχε λάβει τὸν Ἰούλιον 1,800,000 γρόσια διὰ λογαριασμὸν τοῦ δευτέρου δανείου, εἰδοποιήθη δὲ ὅτι τὸν Ὀκτώβριον θὰ ἐλάμβανε 150,000 λιρ. στερ. Μέρους τῶν χρημάτων τούτων ἐδαπάνησεν ἵνα διὰ τοῦ Μανώλη Τομπάζη, Κριαζῆ καὶ Κανάρη ἐπιχειρήσῃ ἐπιθεσίιν τινα κατὰ τῆς ἐστίας τῶν ἐξοπλισμῶν τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ, ἐπ' αὐτῆς τῆς Ἀλεξανδρείας, ἥτις ἀπέτυχε μὲν, ἀλλ' ἐθεωρήθη ὡς πρᾶξις ἡρωϊκὴ· ἐπέμφε τὸν Ἐμμανουὴλ Ἀντωνιάδην καὶ τὸν Δημήτριον Καλλέργην μετὰ τινων ἑκατοστύων Κρητῶν, οἵτινες ἐπί-

εζον αὐτὴν ἀνωφελῶς, εἰς Κρήτην, τὸν Δρόσον Μανσόλαν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Βώλου, καὶ ἔκαμε παντοῦ θόρυβον, τοῦ ὁποῖου τὸ ἔσχατον ἀποτέλεσμα ἦτον εὐνοϊκόν.

Κυρίως ἡ ἀνικανότης τοῦ Καπουδᾶν-πασσᾶ ὠφέλησεν αὐτὴν περισσότερον, διότι ἔνεκα ταύτης διετήρησε τὸ Μεσολογγιον. Ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν, ὁ σερασκιέρης ἐξηκολούθει τὴν πελιορκίαν μετὰ μεγάλης δραστηριότητος, διψύθνε διὰ τῶν μεγάλων τηλεβόλων τοῦ στόλου τὸ πῦρ πρὸ πάντων κατὰ τοῦ τηλεβοστασίου Φραγκλίνου, καὶ κατὰ τῶν ἐν σπουδῇ ἀνεγερθέντων παραπλεύρων πυροβολοστασίων Κυριακούλη καὶ Σαχτούρη. Οἱ Τούρκοι ἐκυρίευσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰ ἐν τῇ λιμνοθαλάττῃ νησίδια καὶ προσέβαλαν τὴν 19 καὶ 20 Ἰουλίου τὸ προτεῖχισμα Βασιλάδι. Τοῦτο ἀντέσχε μὲν, ἀλλ' ὁ Προκοπάνιστος, μίς ἐκ τῶν πρώτων θέσεων τῶν Ἑλλήνων, ἐκυριεύθη. Καθ' ἐκάστην σχεδὸν ἀπέβαλλον οὗτοι τοῦτον ἢ ἐκεῖνον ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν αὐτῶν. Οὕτω κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας τοὺς συνταγματάρχας Βίναν καὶ Λεπενωτάκην. Τὴν 22 ἐκυρίευσαν οἱ Τούρκοι τὴν νησίδα Σκύλλαν, ἃ καὶ ἐξ πλοιάρια ἀπέκρουον τὰς ἐπὶ τῆς λιμνοθαλάσσης λέμβους.

Ἡ πρὸ τοῦ τηλεβολοστασίου Φραγκλίνου τάφρος ἐπληρώθη ἀρτίως διὰ δένδρων καὶ κλάδων. Ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι ἐπέτυχον νὰ καύσωσιν αὐτά. Σχεδὸν δὲ ἀπώλεσαν τὸ θάρρος, καί τινες αὐτῶν, ἐν οἷς μάλιστα οἱ ὀπλαρχηγοὶ Ῥάγκος καὶ Τσόγκας, ὑπέξεφυγαν ἐκ τῆς πόλεως καὶ περ ἐκτιθέμενοι εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Τὴν 23 Ἰουλίου προσεκάλεσεν ὁ σερασκιέρης ἐκ νέου τοὺς πολιορκουμένους νὰ παραδοθῶσιν, ἀλλ' οὗτοι ἀπέκρουσαν τὰς προτάσεις του. Ὁ πυροβολισμὸς ἤρχισε νῦν ἀπὸ τε τῆς ξηρᾶς καὶ ἀπὸ τῶν εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν εἰσελθουσῶν λέμβων, καὶ ὁ πόλεμος πρὸ τῶν τηλεβοστασίων Μονταλαμβέρτη, Μακρῆ, Φραγκλίνου καὶ Βότσαρη ἐξηκολούθει σχεδὸν ἀνευ διακοπῆς νύκτα καὶ ἡμέραν, διότι οἱ μὲν Τούρκοι

προσεπάθουν νὰ στερεωθῶσιν, οἱ δὲ Ἕλληνες νὰ τοὺς ἐκδιώξω-
 σιν ἐκείθεν. Τὴν 28 κατέστρεψαν οἱ Τοῦρκοι δι' ὑπονόμων μέρος
 τοῦ τηλεβολοστασίου Βήτσαρη, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ εἰσ-
 βάλωσι διὰ τοῦ ῥήγματος ἀπαντήσαντες γενναίαν ἀντίστα-
 σιν. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἐνέπηξαν ἤδη τὴν σημαίαν ἐπὶ τῶν
 ἐρειπίων, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν. Οἱ
 Ἕλληνες ἀπώλεσαν ἐπὶ τοῦ ῥήγματος τὸν ὀπλαρχηγὸν Ἰωάν-
 νην Σούκαν. Ὁ Δῆμος Ῥινιάσας καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ
 ἀπέθανον ἐκ τῶν πληγῶν. Τὴν ἐσπέραν τῆς 1 Αὐγούστου πα-
 ρετήρησαν οἱ πολιορκούμενοι γενικὴν προσευχὴν ἐν τῷ στρατο-
 πέδῳ τῶν πολεμίων· τὴν δὲ 2 περὶ τὰ χαράγματα ἐπέπεσαν
 οὗτοι κατὰ τῶν τηλεβολοστασίων τοῦ κέντρου. Συγχρόνως σχεδὸν
 ἀνετινάχθησαν ὑπόνομοι ὑφ' ἑκάστον αὐτῶν, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀνέ-
 βησαν εἰς τὰ ῥήγματα στήσαντες εἴκοσι σημαίας ἐπὶ τῶν ἐρει-
 πίων τοῦ τηλεβολοστασίου· μετ' ὀλίγον δὲ ἐκυρίευσαν τὰ τη-
 λεβολοστάσια Βήτσαρη, Μακρῇ καὶ Μονταλαμβέρτου. Ἀλλὰ
 δὲν ἡδυνήθησαν νὰ τὰ διατηρήσωσι καὶ ἀπεσύρθησαν μετὰ 2
 1[2 ὥρας ἀφέντες περὶ τοὺς 500 νεκρούς. Τὰ δὲ παραθαλάσσια
 τηλεβολοστάσια ἀπέκρουσαν τὴν προσβολὴν τῶν λέμβων. Τὴν
 3 Αὐγούστου ἤκουσαν οἱ πολιορκούμενοι κρότον τηλεβόλων ἐκ
 τῆς θαλάσσης, εἶδον τὸν ὀθωμανικὸν στόλον ἀναχωροῦντα καὶ
 διευθυνόμενον πρὸς τὸν εἰσπλουν τοῦ κόλπου, καὶ τὴν 4 εἶχον
 τὴν χαρὰν νὰ εἰδῶσιν ἐν τῷ κόλπῳ 40 Ἑλληνικὰ πλοῖα, ἐνῶ
 ὁ ἀπομειμακρυσμένος κρότος τῶν τηλεβόλων ἀνήγγελλεν ἐτέραν
 ὀπισθοφυλακὴν πολλῶν πλοίων, ἥτις ἐναυμάχει μετὰ τοῦ κα-
 ποὺδὰν-πασσᾶ. Ἦσαν δὲ εἴκοσι Ἑλληνικὰ πλοῖα, ἄτινα, ἂν καὶ
 ὑπῆνεμα, ἀπησχόλουν αὐτὸν, ἐνῶ ἡ κυρία δύναμις εἰσήρχετο
 εἰς τὸν κόλπον. Ὁ Μισαούλης καὶ Σαχτούρης, ἀποπλεύσαντες
 ἐκεῖνος μὲν ἐξ Ὑδρας τὴν 27 Ἰουλίου κατὰ προτροπὴν
 τοῦ Ἀμιλτῶνος, οὗτος δὲ ἐκ τοῦ λακωνικοῦ κόλπου, ἐναυάρ-
 χουν τῶν 60 ἑλληνικῶν πλοίων. Ὁ ὀθωμανικὸς στολίσκος ἐν
 τῇ λιμνοθαλάσσει ἀπεσύρθη ἀμέσως πρὸς τὴν ξηρὰν ὑπὸ τὴν

σκέπη τῶν τηλεβολοστασίων τοῦ Σερασκιέρου. Ὁ Σαχτούρης ἐξερρότωσεν ἀκωλύτως τὰ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἀποστελλόμενα πολεμεφόδια καὶ τρόφιμα· ὅλα τὰ τηλεβολοστάσια τοῦ φρουρίου ἐχαιρέτησαν διὰ πυροβολισμῶν, καὶ τὸ θάρρος τῶν πολιορκουμένων ἀνεξωπηρήθη. Ἐτέρα εὐχάριστος ἀγγελία ἦλθεν περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐξ Ἀμφίσσης. Ὁ Καραϊσκάκης, υἱὸς τοῦ Καραϊσκού, εἰς τῶν ἀγαπητοτέρων ὀπλαρχηγῶν, προσκλήθεις ὑπὸ τοῦ Κωλέττου κατὰ τὴν μεγάλην ἀποθάρρουνσιν ἐν Ναυπλίῳ, ἵν' ἀνανώσῃ τὸν ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι πόλεμον, καὶ πρὸς τοῦτο ἐφοδιασθεὶς μὲν μόνα 800 γρόσια, ἅτινα οὐδὲ κἂν εἶχεν ὁ Κωλέττης ἀλλ' ἐδανείσθη, εἶχεν ἀναβῆ πάλιν μετὰ 60 ἀνδρῶν ἐπὶ τοῦ παρὰ τὴν Ἀμφισσαν ὄρους, καὶ ἐκεῖ συνήθροισε μετ' ὀλίγον πολλὰς ἑκατοστύας παλληκαρίων. Νῦν δ' ἔγραψεν εἰς Μεσολόγγιον ὅτι θὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ σερασκιέρου ἐκ τῶν ὀπισθίων, καὶ ἔπραξε τοῦτο τὴν νύκτα πρὸς τὴν 6 Αὐγούστου. Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, συναφθεῖσθ' ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Τσαβέλλα μετὰ μεγάλης γενναιότητος, καὶ ὑποστηριχθεῖσθ' διὰ τινος ἐξόδου ἐφονεύθησαν ὑπὲρ τοὺς 600 Τούρκους, οἵτινες ἤρχισαν ἤδη νὰ φοβῶνται περὶ τῶν συγκοινωνιῶν αὐτῶν. Ἐξηκολούθησαν δὲ κατὰ τὰς ἐπομένους ἡμέρας τὰ πολιορκητικὰ ἔργα κατὰ τι ἀμελέστερον. Ἐν τούτοις κατώρθωσαν νὰ κατασκευάσωσι ἐγγύτατα τοῦ Φραγκλίνου ὑπέροχόν τι ἔργον, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἤρχισαν νὰ πυροβολῶσι τὸ τεῖχος πρὸς τὰ ἔνδον, καὶ ν' ἀποκλύπτωσι τὴν πόλιν.

Ὁ Καπουδᾶν-Πασσᾶς ἀπεχώρησεν ἐν λίαν κρισίμῳ χρόνῳ ἐκ τῶν ὑδάτων τοῦ Μεσολογγίου, διαταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου νὰ πλεύσῃ μετὰ τοῦ στόλου του εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ νὰ διαβιβάσῃ ἐκεῖθεν ἐκ Πελοποννήσου τὰ ἐτοιμοπόλεμα αἰγυπτιακὰ στρατεύματα. Μετὰ χαρᾶς εἶδον αὐτὸν οἱ πολιορκούμενοι τὴν 8 Αὐγούστου ἀναχωροῦντα πρὸς μεσημβρίαν μετὰ 12 φρεγατῶν, 13 κορβετῶν καὶ 15 βρικίων καὶ κανονιοφόρων, ὥστε ὑπὸ τὰ τηλεβόλα τῶν Πατρῶν ἔμειναν μόνον μία

κορβέττα, τέσσαρα βρίκια και τέσσαρες κανονιοφόροι, ὁ δὲ κόλπος ἦτον ἐλεύθερος. Ὁ Σαχτούρης παρηκολούθησεν αὐτὸν τὴν 6 μετὰ 37 ἱστιοφόρων πλοίων, ἐν οἷς 15 πυρπολικά, καὶ μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ὁ Μιαούλης ἔλαβε τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν μετὰ 8 πλοίων. Τὰ λοιπὰ πλοῖα ἔμειναν ἀποκλείοντα τὰς παραλίας καὶ τὸν κόλπον μέχρι τοῦ πορθμοῦ τῆς Κερκύρας, ὡς εἶχε διατάζει ἡ κυβέρνησις τὴν 29 Ἰουνίου.

Ὑποχωρήσαντος τοῦ Καπουδᾶν-πασσᾶ ἐσώθη πρὸς τὸ παρὸν τὸ σπουδαιότατον κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν προπύργιον τῆς Ἐλλάδος, ὅλος ὁ λαὸς ἔλαβε νέον θάρρος, ἐνῷ ἤρχιζε νὰ ἀποβάλῃ τὴν ἐλπίδα περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ περὶ ὑποταγῆς ψηφίσματος. Ὁ Σερασκιέρης μὴ ἔχων ἱκανοὺς ἀξιωματικούς ἐξηκολούθησεν ὡς ἐδύνατο τὴν προσβολήν. Ἀπὸ τῆς ἐφόδου τῆς 6 Αὐγούστου ὑποχωρήσας κατεστρατοπέδευσεν εἰς τὴν πεδιάδα, ἀνήγειρε παραθαλάσσιον πύργον, ἀπέχοντα δύο περίπου ὥρας βορειοδυτικῶς τῆς πόλεως ὡς ὄχυρόν τι ἔρεισμα τῆς ἐσχάτης πτέρυγός του, καθεῖλκυσε πάλιν εἰς τὴν θάλασσαν τὰς λέμβους τοῦ στολίσκου τῆς λιμνοθαλάσσης, καὶ ἠνύχλει δι' αὐτῶν τὸ Αἰτωλικόν. Προσέβαλε δὲ καὶ τὰ ἔνδον τοῦ τείχους, ὁμοίου ἤδη πρὸς σωρὸν λίθων, καὶ ὀπισθεν τοῦ ὁποίου οἱ Ἕλληνες εἶχον ἀνεγείρει σποράδην ἐγκάρσια τείχη. Ἡνύχλει πυροβολῶν διὰ μικρῶν τηλεβόλων πολλὰς ὁδοὺς καὶ οἰκοδομὰς τῆς πόλεως, ὡς καὶ τὸν ἐκπλουν ἐκ τῆς λιμνοθαλάσσης. Οἱ Ἕλληνες ἐβλαπτον ἐκ τῶν πυροβολοστασίων Κοραῆ, Γουλιέλμου Τέλλου καὶ Κοσκινύσκου διὰ τηλεβόλων καὶ ὀλμων τὸ παρὰ τὸν Φραγκλῖνον ἔργον του, ἐξ οὗ ἤρχισε νὰ προεκτελῇ περιγαρακωμένας ὁδοὺς μέχρι τοῦ τείχους. Ἀπ' ἀρχῆς τῆς πολιορκίας ἀπωλέσθησαν ἔμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου περὶ τὰς 6000 ἀνδρῶν, καὶ νόσοι διεδόθησαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Τὴν 14 Αὐγούστου ἐφρονεύθη μὲν ὁ ὀπλαρχηγὸς τῶν Σουλιωτῶν Κίττος Κώστας, καὶ τὴν 15 ὁ Σπύρος Κοντογιάννης ἀλλ' οἱ Ἕλληνες κατέστρεψαν δι' ἐξόδου τὰ πολυήμερα ἔργα τοῦ

ἐχθροῦ, ὅστις προσπαθεῖ νὰ περατώσῃ τὸ παρὰ τὸν Φραγκλῖνον ἔργον καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς ὁδοὺς διὰ τινος μεγάλου χώματος. Πλοῖα ἐκόμισαν αὐτοῖς τὴν 19 ἐπικουρίαν στρατευμάτων σταλέντων ὑπὸ τοῦ Κίτσου, Τσαβέλλα, Γεωργίου Βαλτινοῦ καὶ Κώστα Φωτομάρα, καὶ συνάμα τὴν εἰδήσιν, ὅτι ὅλος ὁ λαὸς τῶν ὀρέων συναθροίζεται περὶ τὸν Καραϊσκάκη.

Τὴν τελευταίαν τοῦ αὐγούστου οἱ Ἕλληνες ἐπιπεσόντες ἐκυρίευσαν τὰ ἔργα, ἅπερ οἱ πολιορκηταὶ εἶχεν ἀνεγείρει περὶ τὸν Φραγκλῖνον. Τὰ σώματα τῶν ὀπλαρχηγῶν Νότη Βότσαρη Κίτσου Τσαβέλλα, Λάμπρου Βεΐκου, Νικολάου Ζέρβα, Γεωργίου Κίτσου, προσέτι τοῦ Μακρῆ Λαμπρούση, Ν. Στουρνάρη, Α. Ἰσκού, Δήμου Ττελλίου, Α. Βαζικότσικα (ὅστις ἐστρατήγει τῶν ἰθαγενῶν ἐθελοντῶν) Κώστα Χορμόβα, Α. Κουσσουρή, Γλατχάννα, Βέρη, Παγκάλου, Κώστα Δροσίνη, διέρρηξαν τὰ κακῶς φυλαττόμενα χώματα καὶ τὰς ὁδοὺς ἀποβελόντες ὀλίγους σχετικῶς ἄνδρας, μὴ ὑπερβάντας τοὺς 100 πληγωμένους καὶ φονευμένους. Τὴν 3 Σεπτεμβρίου ἡ γολέττα τοῦ πλοιάρχου Κυριακοῦ Βρούσκου ἔρρεν αὐθις ἐφ' ὁδὸν τινα καὶ ἄνδρας πυροβολιστὰς, σταλέντας ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Τὴν δὲ 4 ἀνετείναζαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸν ἀέρα τὸν ὑπὸ τῶν Τούρκων κεκαλυμμένον Φραγκλῖνον.

Ἐν τούτοις ἡ ἀπὸρρία ᾗξῃσεν ἐν τῷ ὀθωμανικῷ στρατῷ. Ὁ Καραϊσκάκης καὶ οἱ λοιποὶ ὀπλαρχηγοὶ κατέστησαν λίαν δυσχερῆ τὴν εἰσφορὰν τροφίμων, ἐπέπεσαν κατὰ τινων ἀνιχνευτῶν καὶ στιφῶν, κατέλαβαν ὅλας τὰς ὁδοὺς, διέκοψαν ὅλας τὰς συγκοινωνίας, ἐκυρίευσαν τὸν Βάλτον καὶ ὅλην σχεδὸν τὴν Ἀχαρνανίαν καθὼς καὶ τὰ περίχωρα τῆς Ἀμφίσσης, ἣν ἐπολιόρουν ὁλοπνὲν στενώτερον.

Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον οἱ πολιορκηταὶ ἐξηκολούθησαν τὸν πυροβολισμόν κατὰ τοῦ Μεσολογγίου. Ὅσα ἔργα εἶχον ἀνεγείρει μέχρι τῆς 21 παρὰ τὸν Φραγκλῖνον, κατεστράφησαν κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην εὐκόλως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων δι' ὑπονό-

μων και ἐξόδιαν. Οὗτοι δὲ ἀνεπλήρωσαν τὰς ζημίας των, διότι ἡ θάλασσα ἦτον ἀνοικτὴ καὶ ἡ ἰδέα περὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ Μεσολογγίου ἦτο τότε εἰς τὸν κολοφῶνα. Ὅθεν τὴν 25 ἑλληρικὰ πλοῖα ἔφερον ἐκ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου τοὺς ὀπλαρχηγούς Γ. Σαδῖμαν, Βασίλην Πάτσην, Χριστόδουλον Χατζή-Πέτρον καὶ Ἰωάννην Στράτον μετὰ τῶν σωμάτων αὐτῶν. Ἐπίσης ἐν ἀρχῇ τοῦ φθινοπώρου οἱ πολιορκούμενοι ἐνισχύθησαν καὶ ἐπληθύνθησαν, οἱ δὲ πολιορκηταὶ ἀπηλύθησαν, ἤρχισαν νὰ λειποτακτῶσι, καὶ ἐχρειάσθη ἡ βαρύτης ἀνδρὸς τοσοῦτον τιμωμένου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὅλος ἦτον ὁ Μεχμέδ-Ρεσχίδ-πασσᾶς, ἵνα ἐξακολουθήσῃ τὴν πολιορκίαν κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους καὶ κατὰ τὴν διάθεσιν ταύτην τῶν ψυχῶν. Καίπερ ἄνευ τινος ἐλπίδος καὶ προσδοκίας οἱ Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ ἐθίσωσιν ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι αἱ κακοπάβειαι των θὰ ἐξηκολούθουν καὶ τὸν χειμῶνα. Ἐξέκένωσαν μὲν οἱ Τούρκοι τὴν Ἀμφισσαν, ὅτε οἱ πιεζόντες αὐτοὺς ὀπλαρχηγοὶ ἤθελον νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς θέσεις αὐτῶν, ἃς δὲν ἠδύναντο νὰ διατηρήσωσιν ἐπὶ πλέον ἔνεκα τοῦ χειμῶνος, καὶ ἐπανῆλθον εἰς Λαμίαν. Καὶ οἱ Μαυροθαλασσίται Τούρκοι ἐπέστρεψαν οἴκαδε ἐπομένως ἡ ἀνατολικὴ Ἑλλὰς ἦτο πάλιν ἐλευθέρα· ἀλλ' ὁ Ρεσχίδ-πασσᾶς ἐφωδίασε διὰ τὸν χειμῶνα τὸ πρὸ τοῦ Μεσολογγίου στρατόπεδόν του.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸ κύριον ζήτημα ἐν Κωνσταντινουπόλει διετέλει ἐν ἀδρανείᾳ. Τὸ περὶ ὑποταγῆς ψήφισμα εἶχε θεωρήσει ἡ Πύλη ὡς ἀπόδειξιν τοῦ προσεγγιζόντος τέλους τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ ἐμφάνισις ἀμερικανικοῦ στόλου εἰς τὸ ἀρχιπελάγος ἀνησύχνησε πρὸς στιγμὴν αὐτὴν, διότι ἐφοβεῖτο, ὅτι ἀποστολὴν εἶχε νὰ εἴπῃ πρὸς αὐτήν· «συνάψετε μεθ' ἡμῶν συνθήκην ἐμπορικὴν, εἰδεμὴ βοηθοῦμεν τοὺς Ἕλληνας.» Ἀλλ' ὁ φόβος αὗτος διεσκεδάσθη ταχέως. Ἐνόησεν ὅτι ἐπραστατεύετο διὰ τῆς ἀντιζηλίας τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὰς Ἐλευθέρας Πολιτείας, καὶ ἀφῆρσεν ἀπὸ τοῦ περὶ ὑποταγῆς ψηφίσματος τῶν

Ἑλλήνων τὴν ὠφέλιμον ἐπενέργειαν, διότι ἡ Ρωσσία ἐμποδίσθη ν' ἀναμιχθῇ εἰς τοῦτο ἕνεκά τινος νέου συμβεβηκότος. Ὁ Μιγκιάκας νομίσας, ὅτι ὑπηρετεῖ τὴν κυβέρνησιν του, ἐὰν παρίστα τὴν ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις κατάστασιν τῶν πραγμάτων ὡς ἀντιβαίνουσαν εἰς τὰς συνθήκας, εἶχεν εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπόρριψιν τῆς μεσολαβήσεως ἀναλάβει τὴν δᾶδα τῆς ἐριδος, καὶ ἀπηύθυνε τὴν 22 Ἰουνίου πρὸς τὸν ρεῖζ-ἐφένδην διακοίνωσιν, ἥς τὸ τραχὺ ὕφος δὲν ἐδύνατο νὰ τύχῃ ἀποδοχῆς. Ἐπενθύμιζεν ἐν αὐτῇ εἰς τὴν Πύλιν πάντα τὰ ἥδη λεχθέντα περὶ τῶν Ἀγάδων τῶν Βεσλίδων, ἐλυπεῖτο ὅτι αὕτη οὐδὲν ἐδυνήθη ν' ἀντιτάξῃ κατὰ τῶν λογικῶν ἐπιχειρημάτων του, καὶ ἐδήλωσεν αὐτῇ ὅτι ἔλαβε πάλιν παρὰ τῆς κυβερνήσεώς του τὴν ὁδηγίαν νὰ διεξαγάγῃ τὸ ζήτημα. Ἐπειτα δὲ ἀνέπτυσε τὴν ἱστορίαν τῶν Βεσλίδων, οἵτινες ἦσαν ὠρισμένοι ὡς ἀστυνομικὸν σῶμα νὰ προστατεύωσι τοὺς κατοίκους τῶν Ἡγεμονιῶν κατὰ τῶν βιαιοπραγιῶν τῶν παροίκων Τούρκων, καὶ ἰδίως ν' ἀποστέλλωσι πέραν τοῦ Δουνάβεως τοὺς Τούρκους, ὅσοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιδείξωσι τακτικὴν ἄδειαν, νὰ ἐπιτηρῶσι δὲ τοὺς δικαιουμένους νὰ παρεπιδημῶσιν ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀξιώματικῶν, Βασβεσλίδων, ἀνῆλθε βαθμηδὸν εἰς 40 περίπου, οἵτινες ὤφειλον νὰ διατηρῶσιν ἕκαστος ἐν τοῖς κυρίοις σταθμοῖς τρεῖς μέχρι δεκαπέντε Βεσλίδας, νὰ ἐνεργῶσι δι' αὐτῶν τὴν ἀστυνομίαν κατὰ τῶν Μουσουλμάνων, καὶ νὰ ἐκτελῶσι τὰς ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων καὶ τὰς διαταγὰς τῶν Ὀσποδάρων. Οὐδεὶς τῶν Βασβεσλίδων ἐδύνατο ἄνευ ἀδείας τοῦ Ὀσποδάρου νὰ ἔχῃ ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν τοποτηρητῶν καὶ σωματαρχῶν. Ἐκλογὴ καὶ χρῆσις τοῦ στρατεύματος, παῦσις καὶ ἀπόλυσις ἐξηρτῶντο ἐκ μόνης τῆς θελήσεως τοῦ ἡγεμόνος· ὅθεν οἱ ἀγάδες τῶν Βεσλίδων ἐσυνειθίζετο νὰ ἀντικαθιστῶνται κατὰ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ ἡγεμόνος, καὶ ὁ στρατιώτης ἐγίνετο Βεσλῆς δυνάμει τοῦ τιμητικοῦ καφτανίου τοῦ Ὀσποδάρου. Πρὸ τοῦ 1821 ἐδαπανῶντο ἐτησίως πρὸς

συντήρησιν τοῦ στρατεύματος τούτου ἐν μὲν τῇ Βλαχία 125,000 γροσίων, ἐν δὲ τῇ Μολδαυίᾳ 45,000. Σήμερον δὲ δαπανῶνται ἐν μόνῃ τῇ Βλαχίᾳ 800,000 γροσίων.

Ἐξηκολούθησε λοιπὸν ὁ Κ. Μιγκιάκης νὰ ἐκθέτῃ, πῶς τὸ στρατεύμα τοῦτο παρὰ τὸν ἀρχικὸν του προορισμὸν κατήντησε σῶμα ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ Ὁσποδάρου. Ἐκήρυξε δ' ὅτι παρεβιάζοντο διὰ τούτου τὰ προστατευτικὰ δικαιώματα τῆς Ῥωσσίας, ἐμέμφθη τὴν Πύλην ὅτι δὲν ἐξετέλεσε τὰς ὁποίας ἔδωκε πρὸς τὸν λόρδον Στραγκφόρδον ὑποσχέσεις, παρετήρησεν ὅτι ἡ Α. Μ. ὁ αὐτοκράτωρ ἐκ τῆς διαγωγῆς ταύτης ἐδύνατο νὰ κρίνῃ τί ἔχῃ νὰ προσδοκᾷ παρὰ τῆς Πύλης, ἠπέλιψε νὰ διακόψῃ αὐτὴς τὰς ἐπὶ ταῖς ὑποσχέσεσι ταύταις ἀνανεωθείσας σχέσεις, καὶ ἀπήτησεν καθαρὰν ἀπάντησιν.

Ὁ ρεῖζ-ἐφένδης, ἀγανακτήσας διὰ τὴν διακοίνωσιν ταύτην, παρέστησε πολλὰς ἐν αὐτῇ μομφὰς ὡς ἀβασίμους, οἷον ὅτι ἡ Πύλη πέμπει διαταγὰς ἀπ' εὐθείας πρὸς τοὺς Βεσλίδας, ἐνῶ οὐδεμία λέξις στέλλεται πρὸς αὐτοὺς, ἀλλὰ πρὸς τοὺς Ὁσποδάρους. Κατὰ τὴν διαβεβαίωσίν του οὐδέποτε ἐγένετο λόγος ἐν δημοσίῳ ἐγγράφῳ περὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν Βασβεσλίδων. Ἄλλ' ὁ θρησκευτικὸς νόμος δὲν συγχωρεῖ νὰ περιβάλληται Μουσουλμάνος ὑπὸ μὴ τοιοῦτου, ἔστω καὶ ὑψηλὴν κατέχοντος θέσιν, μὲ στρατιωτικὸν βαθμὸν. Ὁ Ὁσποδάρος δύναται βεβαίως νὰ προτείνῃ τοὺς ἀξιωματικούς τούτους, ἀλλ' αἰέποτε διωρίζοντο ὑπὸ τῆς Πύλης, καὶ ὁ Ὁσποδάρος παραχωρεῖ τὸ καφτάνιον δυνάμει τοῦ διορισμοῦ τούτου. Καὶ διὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν Βεσλίδων οὐδεὶς ἄλλος κανὼν ὑπάρχει παρὰ τὸν τῆς ἀνάγκης. Ὁ ρεῖζ-ἐφένδης διημφισθῆτησε τὸ προστατευτικὸν δικαίωμα τῆς Ῥωσσίας (droit de protection, Himajet) καὶ ἀνεγνώρισεν αὐτῇ μόνον τὸ τῆς παρεμβάσεως (droit d' intercession, Chifaat) χάριν τῶν δύο τούτων ἐπαρχιῶν. Ἄλλ' ὁ Διάγγελος ἐμετρίασε τὴν δυσἀρέσκειαν τῆς Πύλης παρὰσχίσας αὐτῇ πόσον ὑπερέτει διὰ τούτου τὰ σχέδια τῆς Ῥωσσίας. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνῆχος ἤθελε

νὰ διαλύσῃ διὰ πάσης θυσίας τὸ περὶ Βεσλίδων ζήτημα. Ὁρ-
ματο δ' ἐκ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι οἶα δῆποτε καὶ ἂν φρονῇ τὸ
ῥωσικὸν ὑπουργεῖον, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἐπιμένει ζα-
θερῶς ἐπιθυμῶν τὴν εἰρήνην καὶ ὅτι, ἐὰν πρότερον ὑπερήσι-
σεν ἑαυτὸν διὰ πολιτικῆς τῶν Συμμάχων του κατὰ τῆς πιέ-
σεως τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῖς Τούρκοις ἐχθρικοῦ κόμματος ἐν τῷ
κράτει αὐτοῦ, νῦν, ὅτε ἀπεχωρίσθῃ τῶν Συμμάχων ἤθελε νὰ δι-
καιολογήσῃ πρὸς τὸ αὐτὸ κόμμα τὴν μέλλουσαν ἀπραξίαν του
διὰ τῆς ἐλλείψεως τῆς βοήθειας αὐτῶν. Κατὰ τὴν γνώμην ταύτην
οὐδεμία μεταβολὴ ἐπῆλθεν ἐν ταῖς ἀμοιβαίαις σχέσεσιν, ἐπο-
μένως καὶ ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ μετα-
βάλλῃ πορείαν. Ὁ πρίγκιψ Μεττερνῆχς ἐπεφόρτισε τὸν Διὰγ-
γελον ν' ἀσπασθῇ κατὰ τὴν περὶ τῶν Βεσλίδων ἔριν τὰς ῥωσ-
σικὰς ἰδέας καὶ νὰ βιάσῃ τὴν Πύλην νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀπαι-
τήσιν τοῦ ῥωσικοῦ ὑπουργείου τοῦ ν' ἀποσύρῃ τοὺς Βασβεσλί-
δας ἐκ τῶν Ἑγεμονιῶν. Ὁφείλε δὲ νὰ παραστήσῃ τὴν ἀπαι-
τήσιν αὐτοῦ ὡς ἀπορρέουσαν ἐκ τῶν συμφερόντων τῆς Αὐ-
στρίας, νὰ μὴ θίξῃ τὸ περὶ δικαίου ζήτημα, ἀλλὰ νὰ καταδεί-
ξῃ τὴν σπουδαιότητα, τὴν ὁποίαν ἔχει σήμερον τὸ μικρὸν τοῦ-
το ζήτημα, νὰ μὴν ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν Πύλιν νὰ ἐξαρτήσῃ ἐκ
τῆς ἐκπληρώσεως τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης ἀνταπαίτησιν τινα
(ὁ ρεῖζ-ἐφένδης εἶχεν ἤδη ἐκφρασθῇ πρὸς τὸν αὐστριακὸν διερ-
μηνέα, ὅτι ἐὰν ἡ Ῥωσσία ὑποχωρήσῃ εἰς τὸ ζήτημα τοῦ τι-
μολογίου, ἡ Πύλη ἠδύνατο νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὸ τῶν Βασβεσλί-
δων) καὶ ἐν ἀνάγκῃ ν' ἀπειλήσῃ, ὅτι ἡ Αὐστρία θὰ ἤρνεϊτο τὴν
ἑαυτῆς συνδρομὴν καὶ θὰ ἐγκατελείμπανεν ὅλως αὐτήν. Συνάμα
δὲ τὸν διέταξε κατὰ τὴν πρὸς τὸν Μιγκιάκην διευγωγὴν του νὰ
μὴ δείξῃ παντελῶς τὴν ψυχρότητα τοῦ ῥωσικοῦ ὑπουργείου
πρὸς τὸ αὐστριακόν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ προσέξῃ πολὺ νὰ παριστάνῃ
τὰς ἐν Πιτρουπόλει συνδιασκέψεις ὡς διηνεχὴ πηγὴν τῶν ὀδη-
γίων του, καὶ ἐὰν ὁ Κ. Μιγκιάκης δὲν δείξῃ πρὸς αὐτὸν τὴν
αὐτὴν διαγωγὴν, νὰ παρατηρῇ καλῶς πᾶν ἀποχωροῦν βῆμά του.

καὶ νὰ ἐπιβρίπτῃ πάντοτε ἐπὶ τοῦ τοῦ πρέσβειος τούτου τὸ πταῖσμα καὶ τὴν εὐθύνην.

Τὴν 20 Σεπτεμβρίου ἔφθασεν ἡ παραγγελία αὕτη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν ὁ Κ. Μιγχιάκης εἶχε λάβει ἐπιστολὴν τοῦ κόμητος Νεσσελρώδου ἀπὸ 10 Αὐγούστου, περιέχουσαν τὰς ἐπομένας ἀξιοσημειώτους λέξεις· «ἡ ἐπιμονὴ τῆς Πύλης ἐν τῷ περὶ Βεσλίδων ζητήματι ἡξήσεν ὑπερβαλόντως τὴν δικαίαν ὀργὴν τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ τῷ ἡνοῖξε τοὺς ὀφθαλμοὺς περὶ τοῦ προσώπου, ὅπερ παίζουσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ πρέσβεις τῆς Αὐστρίας, Γαλλίας καὶ Πρωσίας. Ἀπὸ τοῦδε ὁ αὐτοκράτωρ θέλει ν' ἀποχωρήσῃ τῶν Συμμάχων καὶ ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ὁδόν, ἣν διαχαράσσωσιν αὐτῷ τ' ἀληθὴ συμφέροντα τοῦ Κράτους καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια αὐτοῦ. Ἐντὸς ὀλίγου θὰ λάβῃ ὁ Κ. Μιγχιάκης λεπτομερεῖς περὶ τούτου ὁδηγίας. Κατὰ τὸ παρὸν δὲ ὀφείλει νὰ σιωπήσῃ περὶ τῆς παρούσης ἀνακοινώσεως. Ἀλλ' ἐὰν οἱ πρέσβεις τῶν Δυνάμεων βιάσωσιν αὐτὸν πολὺ, νὰ εἴπῃ αὐτοῖς ὅτι «ἔχει ρητὴν διαταγὴν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ κυρίου του νὰ μὴ ἐκφρασθῇ πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν φιλικῶν αὐτῶν μῆτε περὶ τῆς φύσεως μῆτε περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς μεταβολῆς τῶν φρονημάτων αὐτοῦ· καὶ ὅτι κατὰ τὰς ὁδηγίας αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ λάβῃ μέρος εἰς κανὲν βῆμα, ὅπερ αὗται θὰ ἔκρινον καλὸν νὰ ποιήσωσι παρὰ τῇ Πύλῃ· νὰ δηλώσῃ δὲ ὅτι, ἐὰν ἐπιτύχωσι παρ' αὐτῆς πλεονέκτημά τι εἴτε ὡς πρὸς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα ἢ ὡς πρὸς τὰ τῶν Ἑγεμονιῶν, ἡ Ρωσσία τότε μόνον θὰ νύχαρισεῖτο, ὅταν εὕρισκε τὸ τοιοῦτον ἀποτέλεσμα συνάδον πρὸς τὰ δικαιώματα καὶ συμφέροντά της, διότι ὁ αὐτοκράτωρ ἔχει ἀπόφασιν νὰ μὴ διατρέβῃ πλέον περὶ τὰ καθέκαστα, ἀλλὰ νὰ ἐπιλαμβάνηται τῶν πραγμάτων ἐν συνόλῳ.»

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἔμαθεν ὁ Διὰγγελος ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀφίξίν της. Ἀλλὰ ὁ ζῆλος, μεθ' οὗ ἐξεπλήρου τὰς ὁδηγίας τῆς αὐλῆς του, δὲν ἡλαττώθη. Ὁ Σαϊδᾶ-ἐφένδης, χαί-

ρων ὅτι εὔρεν ὄπλα κατὰ τοῦ Διδάκιου, ὑπεστήριξε καὶ αὐτὰς τὰς ἐχθρικοτέρας φήμας περὶ τῆς περιηγήσεως τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὰς νοτίους ἐπαρχίας· τὸ Διδάκιον ἐνέδωκε, καὶ τὴν 4 Ὀκτωβρίου ἀνεκοίνωσεν ὁ βεῖζ-ἐφένδης πρὸς τὸν Διάγγελον τὴν ἀπόφασιν τῆς Πύλης, νάνακαλέσῃ τοὺς ἀγάδας τῶν Βεσλίδων καὶ ν' ἀντικαταστήσῃ αὐτοὺς διὰ κοινῶν ἀξιωματικῶν. Ὁ Κ. Μιγκιάκης, μαθὼν τὸ μελετώμενον βῆμα, ἐδήλωσεν ἤδη αὐτολεξεῖ πρὸς τὸν Διάγγελον τὰς πρὸς αὐτὸν παραγγελίας τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης καὶ ἐπανελάβε τ' αὐτὰ, ὅτε ἔμαθε τὸ ἀποτέλεσμα. Διέμεινε δὲ ἀπαγεχωρισμένος, οὐδεμίαν ἔτεινε χεῖρα καὶ εἰς οὐδὲν ἀνεμίχθη.

Διὰ τῆς διαγωγῆς ταύτης ἀπέδειξεν ἡ Ῥωσσία ὅτι συνήσθανετο τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ ἴσταται ἐπὶ πλέον ἐπὶ τοῦ ταλαντευομένου ἐδάφους, ἐφ' οὗ μέχρι τοῦδε εἶχε σταθῇ. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἤρχισε νὰ φοβῆται, διότι ἐγίνωσκεν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἦτον εἰς ἄκρον δυσηρεσημένος καὶ ἐβασανίζετο ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος, ὅτι ἀπὸ τεσσάρων ἐτῶν ἐπολέμῃσε τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα. ἤξευρε δὲ ὅτι συνωδεύετο ὑπὸ τοῦ ὑποστρατήγου Αἰβίτς καὶ ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ μέρους τῶν αὐλικῶν του, ἀνδρῶν λίαν φιλοπολέμων, καὶ ὅτι περιηγέτο εἰς μέρη, εἰς τὰ ὅποια πρὸ πάντων εἶχον ἐργασθῇ οἱ Ἑταιρισταί. Προσέτι ὁ κόμης Βιττγενσταῖν, ὁ διοικητὴς τοῦ νοτίου στρατοῦ, εἶχε προσκληθῇ εἰς Πετρούπολιν μικρὸν πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ἔπειτα εἶχεν ἀπέλθῃ εἰς τὸν στρατὸν του. Τοῦτο ἴσως οὐδὲν ἐσήμαινεν, ἀλλ' ἐδύνατο καὶ νὰ σημαίνῃ. Ὁ πρίγκηψ ἔγραψε πρὸς τὸν Διάγγελον τὴν 3 Σεπτεμβρίου· «ὁ αὐτοκράτωρ θέλει νὰ ἐξέλθῃ τῆς θέσεώς του, ἥτις τῷ ὄντι εἶναι ψευδής. Ἐγκαταλειφθεὶς μόνος δύναται νὰ παρασυρθῇ εἰς ἀπόφασιν, ἥτις βεβαίως θὰ ἦτο πάλιν μέτρον σφικτερόν, ἀλλ' ἀφοῦ δοθῇ τὸ κτύπημα κατὰ τῆς Πύλης, εἶναι ἀδιάφορον ἂν ἦτο καλὸν ἢ κακόν. Ἐὰν τὸ Διδάκιον δὲν τυφλώτῃ, ὀφείλει νὰ μᾶς ἐννοήσῃ». Ἐν δὲ τῇ ὁδηγίᾳ τῆς 5

ἔλεγεν ὅτι ἐπεθύμει, ἐὰν ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἐνδώσῃ, νὰ εἰδοποιήσῃ περὶ τούτου τὸν Κ. Μιγκιάκην δι' ἀπλῶν καὶ εὐπροσηγώρων φράσεων, ἵνα οὕτως ἀφαιρέσῃ τῷ ἐν Ῥωσσίᾳ πολεμικῷ κόμῳ τὴν πρόφασιν τοῦ νὰ κηρύσσῃ τὴν διαγωγὴν τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τὴν Πύλῃν ὡς ταπεινὴν. «Ἐνδιαφέρεται ἡ Πύλη» οὕτω κατέληγε τὸν λόγον, «περὶ τῶν Βασβεσλίδων τοσοῦτον, ὅσον καὶ περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἐν Εὐρώπῃ; Ἐὰν ἡ τυφλότης τῆς Πύλης προβαίνει ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ θεωρῇ ἀμφοτέρω τὰ ζητήματα ὡς ἐξίσου σπουδαῖα, τότε καὶ ἡμεῖς θ' ἀναγκασθῶμεν ν' ἀκολουθήσωμεν πολιτικὴν καρποφορωτέραν, ἀντὶ νὰ ἐνεργῶμεν ὑπὲρ Δυναμέως, ἥτις δὲν ἔχει πλέον τὴν ἰσχὺν νὰ σώσῃ ἑαυτήν.»

Ἄλλ' ὅτι τὸ Ῥωστικὸν ὑπουργεῖον εἶχεν ἐπίσης ὀλίγην ἴσως, δὲ καὶ ὀλιγωτέραν βεβαιότητά περὶ τοῦ αὐτοκράτορός του ἢ ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχος, ἐξαγεται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Κ. Μιγκιάκης μόνον πρὸς τοὺς συναδέλφους του ἠναγκάσθη νὰ δεῖξῃ τραχύτητα καὶ νὰ μὴ ὀλιγωρήσῃ ὅλως τῆς Πύλης. Δύο ἡμέρας μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ αὐστριακοῦ ταχυδρόμου, ὅστις ἐκόμισεν εἰς Βιέννην καὶ Πετροῦπολιν τὴν ὑποχώρησιν τῆς Πύλης, εἰς ἣν ὁ Κ. Μιγκιάκης ἐφάνη ἀποδίδων τόσον ὀλίγην ἀξίαν, ὁ Ῥώστος οὗτος πρέσβυς ἐζήτησε συνέντευξιν μετὰ τοῦ ρεῖζ-ἐφένδου, ἵνα συνεννοηθῇ μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Σερβίας καὶ τῶν Ἡγεμονιῶν. Ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἐθεώρησε τὴν περὶ Σερβίας μνησίαν ὡς νέον κακὸν οἰωνόν· παρητήρησε πρὸς τὸν Ῥώσσον διερμηνέα ὅτι· «περὶ τῆς Σερβίας τὰ πάντα εἶχον λεχθῇ· οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς ἐπαρχίας ταύτης κατώκουν ἐν τοῖς σερβικαῖς θαλάμοις τοῦ σερβικοῦ τιμώμενοι κατὰ τὸν βαθμὸν καὶ τὴν θέσιν των· ἡ Πύλη τοὺς διατηρεῖ ἢ τοὺς ἀφίνει νὰ πέλθωσιν οἵκαδε, ὡς ἐπιθυμεῖ ὁ Κ. Μιγκιάκης, ὑπὸ τὸν ὅρον βεβαίως τοῦ νὰ διαδεχθῶσιν αὐτοὺς ἄλλοι τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ.» Ἄλλ' ὁ Κ. Μιγκιάκης ἐζήτηε κυρίως νὰ εὕρῃ τὴν σκαιρίαν ἵνα καταδείξῃ ἀρκούντως εἰς τὴν Πύλιν τὸν ἀποχωρισμὸν τῆς

Ῥωσσίας ἀπὸ τῶν μέχρι τοῦδε Συμμάχων, καὶ οὕτω νὰ εἶπῃ πρὸς αὐτὴν ὅτι, ὅσα αὕτη συναποφασίζει ἐν ῥωσικοῖς ζητήμασι μετ' ἄλλων συμμάχων, θεωροῦνται πάντοτε ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας ὡς ἄκυρα. Ἡ συνέντευξις ἐγένετο τὴν 13 Ὀκτωβρίου ἐν τῇ ἐξοχικῇ οἰκίᾳ τοῦ Σαϊδᾶ ἐφένδου. Οὗτος ἤκουσεν ἀταράχως τὴν δῆλωσιν τοῦ ῥώσσου πρέσβεως, καὶ παρεκάλει αὐτόν νὰ γνωστοποιήσῃ πρὸς τὴν αὐλὴν του εἰς ἀπάντησιν τὴν ἤδη διαταχθεῖσαν ἀνάκλησιν τῶν ἀγάδων τῶν Βεσλίδων καὶ τὴν ἀντικατάστασιν αὐτῶν διὰ κατωτέρων ἀξιωματικῶν ἐκ Σιλιστρίας κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν Ὀσποδάρων. Τῶν σερβικῶν πραγμάτων ἐμνήσθησαν μόνον ἐν παρόδῳ· συνεννοήθησαν δ' εὐκόλως, καὶ ὁ Κ. Μιγκιάκης ἐφάνη νῦχαριστημένος. Ἡ στάσις αὕτη καὶ τὸ γεγονός, ὅτι πράγματι ἀφῆρέθη τῇ ῥωσικῇ κυβερνήσει κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἡ τελευταία τῶν προταθεισῶν προφάσεων τις, ἀπετέλεσαν περίεργον ἀντίθεσιν πρὸς τὴν προσδοκίαν ὅλης τῆς Εὐρώπης, ἥτις ἐθεώρει τὴν περιήγησιν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ὡς προοίμιον τοῦ πολέμου. Τὸ ῥωσικὸν ὑπουργεῖον δὲν ἐδύνατο νὰ εἶπῃ, ὅτι ἡ Πύλη δὲν ἐξεπλήρωσε τὴν ἀπαίτησίν του· ὅθεν ὤφειλε νὰ δηλώσῃ ὅτι ἱκανοποιήθη. Ἀλλ' εἶχεν ἤδη μεταφέρει τὰς ἐλπίδας του εἰς ἄλλο μέρος· ἐννοεῖται δὲ ὅτι τοῦτο οὐδὲν ἄλλο ἐδύνατο νὰ ᾔῃ, ἢ ἡ Ἀγγλία· εἶχε στρέψει τὴν κυρίαν ἐνέργειάν του πρὸς τὸ Λονδίνον, ἀφ' ἧς στιγμῆς αἱ ἐν Πετροπόλει διαπραγματεύσεις, ἐξαντληθέντων ὅλων τῶν τύπων καὶ τρόπων, εἶχον τέλος· καταδείξῃ τὴν ἀπότομον ἀντίθεσιν τοῦ κυρίου σκοποῦ τῆς αὐστριακῆς καὶ ῥωσικῆς κυβερνήσεως καὶ θέσῃ ὀριστικῶς τὴν Γαλλίαν καὶ Πρωσσίαν μετὰ τῶν δύο· ὁ δὲ κόμης Νεσελρῶδης δὲν ἐδύνατο πλέον νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι θὰ ἔσυρε ὀπισθέν του τὸν πρίγκηπα Μεττερνίχον.

Ἀλλ' ὁ Κάννιχ ἐπεθύμει ἐπίσης τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, ἂν καὶ ἐξ ἄλλων λόγων ἢ ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος· ὅθεν ἔκλινε φυσικῶς νὰ θλίψῃ τὴν προσφερομένην χεῖρα τῆς Ρωσ-

σίας, ἵνα κρατήσῃ αὐτήν. Ὁ δὲ κύριος Νεσσσελρώδης, φοβούμενος ὅτι ὁ Κάννιγκ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, προσέφερε τὴν χεῖρα ἵνα σταματήσῃ καὶ διευθύνῃ τὴν τῆς Ἀγγλίας. Ὅθεν ἀπὸ τοῦ θέρους τοῦ ἔτους τούτου ἀμφοτέροι ἐτεινον εἰς τὸ νὰ συναντηθῶσιν. Ἀλλ' ἡ συμφωνία ἐπὶ τοσοῦτον σπουδαίου θέματος, οἷον τὸ τῆς ἀποτροπῆς τοῦ πολέμου, ἔπρεπεν ἀναγκαίως νὰ προσεγγίσῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐτι μᾶλλον πρὸς ἀλλήλους, τὸν πρίγκηπα Μεττερνίχον καὶ Κάννιγκα· διότι ἑκάτερος εἶχε τὴν ἀνάγκην τοῦ ἄλλου. Ὅτε δὲ ἡ ἀνάγκη αὕτη ἤρξατο νὰ ἐκδηλοῦται, προϋπήνησαν ἀλλήλους εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ, καὶ ἑκάτερος αὐτῶν ἐνόμιζεν ὅτι ἔσυρε τὸν ἄλλον ὀπισθέν του. Ἐν Βερολίῳ καὶ Παρίσις τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον ἐζήτησεν ἐπίσης νὰ ἐπιωφεληθῇ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν σιωπὴν τοῦ ῥωσικοῦ. Ὁμολόγησεν ὅτι οὐδέποτε προέθετο νὰ ἀποσυρθῇ ὁλοσχερῶς ἐν τῷ ἀνατολικῷ ζητήματι, καὶ ὑπεστήριξεν ἐνθέρμως τὴν ἀνάγκην συνόδου. Ἀνέφερε προτάσεις πρὸς καταστολὴν τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ προὔκάλεισεν τοιαύτας. Ἡ Αὐστρία, Πρωσσία καὶ Ῥωσσία ἔμειναν προσδοκῶσαι. Ἡ δὲ Γαλλία ἐνόμισεν ὅτι ὤφειλε νὰ προβῇ καὶ προηγήμασε τὴν πρότασίν της.

Δύσκολον εἶναι νὰ εἰπῶμεν ἐπὶ πόσον κυρίως ὁ Κάννιγκ ἤθελε νὰ προχωρήσῃ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς Ἑλλάδος. Ὅτι σκοπὸν δὲν εἶχε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς χώρας ταύτης, καὶ ὅτι δὲν ἤθελε νὰ διεγείρῃ ἐν Περτροπόλει ὑπονοίας κατὰ τῶν σχεδίων του καὶ νὰ δυσχεράνῃ τὴν προσέγγισιν τοῦ ἀνακτοβουλίου τούτου, ἐξάγεται ἐκ τῆς διαγωγῆς του. Ἀπήντησε δὲ εἰς τὰ παράπονα τῆς Πύλης, ἅπερ αὕτη ἀπηύθυνεν αὐτῷ πρὸ μικροῦ δι' ὑπομνήματος δοθέντος τῷ Τάυρνερ καὶ ἔπειτα διὰ πολλῶν διανοινώσεων, ἐξ ὧν τὴν τελευταίαν ἀπὸ 5 Σεπτεμβρίου ἔπεμψεν αὕτη καὶ πρὸς τὸν λόρδον Ἀρμυστὴν τῶν ἰονίων νήσων, διαβεβαιώσας ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν θὰ ὑπερέβαινε τὴν γραμμὴν τῆς αὐστηρᾶς ὠδετερότητος. Εἰς δὲ τὴν πρόσκλησιν τῆς Αὐστρίας πρὸς τὸν Κάν

νεγκα τοῦ νὰ δηλώσῃ τί ἐσκόπει νὰ πράξῃ μετὰ τὸ περὶ ὑποταγῆς ψήφισμα τῶν Ἑλλήνων, ἀπήντησε κατακρίνας ὅλας τὰς πράξεις τοῦ Σιρ Φριδερίκου Ἀδάμς καὶ τοῦ μοιράρχου Ἀμιλτῶνος, διαβεβαιώσας ὅτι δὲν θ' ἀπαντήσῃ εἰς τὸ ψήφισμα τοῦτο καὶ τέλος δημοσιεύσας γνωστοποιήσιν τοῦ βασιλέως ἀπὸ 13 Σεπτεμβρίου, δι' ἧς ἀπηγορεύετο ἐπὶ ποινῇ ἡ στρατολογία διὰ τὴν ἐλληνικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἡ εἴσοδος εἰς αὐτήν, ἡ ἐξάρτισις πολεμικῶν πλοίων ἐν τοῖς ἀγγλικαῖς λιμέσι διὰ λογαριασμὸν ἢ πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ διετάσσετο ἡ ἀφαίρεσις τῶν πλοίων τούτων. *)

Ἐπομένως ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Μαυροκορδάτου, ὅτι διὰ τοῦ περὶ ὑποταγῆς ψήφισματος οὐδὲν ἄλλο προέθετο, ἢ νὰ παρατείνῃ τὴν ἄμυναν, ἐφάνη δικαιολογημένος. Ὁ Δημήτριος Μιαούλης, ὅστις ἐφθάσεν εἰς Λονδῖνον περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ὀκτωβρίου, πλαγίως μόνον ἐδυνήθη νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν του. Κατέθεσε τὸ ψήφισμα εἰς χεῖρας ὑπογραμματοῦς τινὸς μεθ' ὑπομνήματος ἀποδεικνύοντος ὅτι ὁ Μαυροκορδάτος κυρίως ἄλλον σκοπὸν εἶχε, διότι ἐξέφραζε τὴν εὐχὴν τοῦ νὰ δοθῇ τοῖς Ἑλλήσιν ὡς ἡγεμὼν ὁ πρίγκηψ τοῦ Σαξοκοβούργου. Ὁ Κάννιγκ δὲν ἀπήντησεν, ἐμήνυσε δὲ διὰ τρίτου πρὸς τὸν Δημήτριον Μιαούλην, ὅτι ἡ ἀπάντησις θὰ δοθῇ ἐν Κερκύρᾳ, ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα δὲν ἀπέτυχε καὶ παρ' αὐτῷ, διότι ἀπεφάσισε τότε τὴν ἀποστολὴν τοῦ Στρατφύρδου Κάννιγκος διὰ τῆς Ὑδρας, ἵνα συνμιλήσῃ μετὰ τοῦ Μουροκορδάτου. Ἐπειδὴ ὁμως ἐφοβεῖτο ἡ ἐμάντευε τὴν ἐντύπωση, ἣν τὸ ψήφισμα ἐδύνατο νὰ προξενήσῃ ἐπὶ τῶν ἀνακτοβουλίων, ἐπρόλαβε τὴν παράδοσιν αὐτοῦ διὰ τῆς μνημονευθείσης βασιλικῆς διαταγῆς, ἣν ἄλλως ἠναγκάσθη σχεδὸν νὰ ἐκδώτῃ ἕνεκα τῆς ἀφροσύνης τῶν φιλελλήνων. Ἡ Ἀγγλίᾳ ἐθεωρεῖτο πολὺ πέραν τοῦ ἀληθοῦς ὡς τὸ ὀπλοστάσιον τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς Πύλης. Ἀτμοκίνητα

*) Ἴδε Παράρτ. ΣΤ. 10.

πλοῖα ἐναυπηγοῦντο δημοσίᾳ παρὰ τὸν Τάμεσιν ὑπὸ τὰς ὄψεις ὄλων, διὰ τῶν χρημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ δανείου. Ὁ Σίρ Φρηγκίσκος Βυῦρδερ, Χοβχάους καὶ ἄλλοι ἑξοχοὶ ἄνδρες παρεκίνησαν τοὺς Ἕλληνας διαπραγματευτὰς τοῦ δανείου νὰ προλάβωσιν ἐπὶ μισθῷ τὸν λόρδον Κόχραν, καὶ οὗτοι συνήψαν μετ' αὐτοῦ ἀναφανθόν τὴν 17 Αὐγούστου συμβόλαιον ὑπηρεσίας. Ὁ ναύαρχος κατέβαλε μεγίστην δραστηριότητα πρὸς ἐξάρτισιν τῶν πλοίων. Αἱ ἐφημερίδες ἀνήγγελλον τὸν προσεχῆ ἀπόπλου αὐτοῦ, καὶ ἐνῷ οὗτοι ἠγάλλοντο ἐκ τῶν προτέρων διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου ὑπὸ τοῦ νευτικοῦ τούτου ἀνδρός, ὅστις διεκνήρυσσετο ὡς ἀγοραῖόν τι ἐμπόρευμα, ἐκείνοι ὑπελόγιζαν τὰ ἐπακόλουθα, ἅπερ θὰ ἐπέφερον ἡ πυρπόλησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀλεξανδρείας, ἣν ἐθεώρουν ὡς ἄφρευκτον καὶ ὡς πρῶτον ἔργον τοῦ Κόχραν. Αἱ ἀγοραὶ καὶ ἀποστολαὶ τῶν ὄπλων, ἀντὶ νὰ γείνωνται μυστικῶς, ἐνηργοῦντο τόσον δημοσίως, ὥστε ἡ Εὐρώπη ἐξελάμβανεν αὐτὰς πολὺ μεγαλειότηρας. Ἐνεκα τούτου ἡ Ἀγγλίᾳ πράγματι ἠναγκάσθη νὰ ἐξέλθῃ τῆς οὐδετερότητος· καὶ νὰ συμμαχήσῃ τοῖς Ἕλλησιν. Ἀλλ' ὁ Κάνιγκ δὲν ἐδύνατο νὰ θέλῃ τοῦτο εἰς στιγμὴν, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες ἐπρότασσαν τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν ὡς γεγονός, καὶ ἐσκέπτετο πῶς νὰ ἐξασφαλίσῃ διὰ διαπραγματεύσεων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Πετροπόλεως τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος συμφώνως πρὸς τὸ σχέδιόν του. Ἄνευ δὲ δημοσίας τινὸς κηρύξεως, οἷαν περιεῖχεν ἡ βασιλικὴ διαταγὴ, δὲν θὰ ἐδύνατο νὰ ἔχῃ τὴν πίστιν οὔτε τῆς Πύλης οὔτε τῶν ἀνακτοβουλιῶν τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Βιέννῃ τὸ περὶ ὑποταγῆς ψήφισμα ἐθεωρήθη οἷον εἶχεν ἤδη παραστήσει αὐτὸ δημοσίᾳ ὁ Μαυροκορδάτος. Ἐν Πετροπόλει μικρὰν ὑποψίαν ἤγειρεν, ἀλλ' ἐβλάψεν ὡς ἐχθρικὴ ἔκφρασις πολυαριθμοῦ κόμματος παρὰ λαῷ, παρ' οὗ ἐνόμιζον ὅτι ἐδικαιοῦντο νὰ προσδοκῶσιν εὐγνωμοσύνην. Ἐν Παρίσι· οἱ ἤκουσαν αὐτὸ μετὰ φθόνου, καὶ ἐνόμισαν

ὅτι ἐγένετο ἐκ συνεννόησεως μετὰ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Ὁ Κάννιγκ συνέλαβεν ὁμοίαν ὑποψίαν κατὰ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως. Ἐγραψε δὲ τὸν ἀκτωόριον πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ πρέσβυν του, Σίρ Ἐρρίκον Οὐέλλεσλέϊ. « Ἡ Γαλλία προδήλως παίζει διπλοῦν πρόσωπον. Διὰ τῆς μιᾶς μὲν χειρὸς συντελεῖ εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ τὸν καταρτισμὸν τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ, διὰ δὲ τῆς ἐτέρας ἐνθαρρύνει τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐπιμένωσιν ἀμυνόμενοι, καὶ διαδίδει διὰ μυστικῶν ἀποστόλων ὑποσχέσεις περὶ μελλούσης βοηθείας, τὴν ὁποίαν κατὰ τὰς περιστάσεις ἴσως προτίθεται πράγματι νὰ παράσχῃ. Ἡ πρότασις τοῦ νὰ σχηματισθῇ ἡ Ἑλλὰς εἰς κράτος αὐτόνομον ὑπὸ Γάλλον βασιλέα, ἐξῆλθε τῷ ὄντι ἐκ τοῦ ἐν Παρισίοις συλλόγου, ἀλλ' ὁ σύλλογος οὗτος ἔχει διηνεκεῖς καὶ στενὰς σχέσεις μετὰ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως· πολλὰ τῶν μελῶν αὐτοῦ εἶναι αὐλικοὶ τοῦ βασιλέως, καὶ εἶναι πιθανόν, ὅτι ἄνευ τῆς συναπηρᾶς τούλαχιστον συγκαταθέσεώς του δὲν θὰ ἐτόλμων νὰ λάβωσι μέρος εἰς τοῦτο. Οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία περὶ τῆς προτάσεως ταύτης, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν τὴν ἀπεδέχθησαν. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐννοεῖται διατὶ ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις, συναισθανομένη τί ἔπραξεν ἢ ἐμελλε νὰ πράξῃ, ὑποπτεύεται ὁμοίας ραδιουργίας τῆς Ἀγγλίας, καὶ τὸ περὶ ὑποταγῆς ψήφισμα θὰ ἐνίσχυε τὰς ὑποψίας τῆς ταύτας, εἰὰν ἡ εὐθύτης καὶ εἰλικρίνεια τῆς πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας ἦσαν ἥττον γνωστὰ καὶ ἀναμφισβήτητοι ἢ ὅσον πράγματι εἶναι. » *)

Ἀλλὰ τὰ γεγονότα ἐμαρτύρουν ἀριδῶς κατὰ τῆς οὐδετερότητος, περὶ ἧς ὁ Κάννιγκ τόσον προθύμως ἐλάλει πρὸς τὴν Πύλιν καὶ τὰς Δυνάμεις. Ἐπειδὴ δὲ τὰ γεγονότα ταῦτα δὲν ἐδύναντο νὰ διαψευσθῶσιν, ὁ Κάννιγκ προσεπάθησε νὰ ἐξηγήσῃ τὰς διαφωνίας ἐκ τῆς διαφορᾶς περὶ τὴν ἐννοίαν αὐτὴν, καὶ νὰ

*) 18. Παράρτ. ΣΤ. 11. α.

παρκατήσῃ τὴν Ἀγγλίαν ὡς πορευομένην μεταξὺ τῶν δύο ἐπικρατοῦσων γυνάμεων. *) Κατὰ τὴν μίαν τὰ δικαιώματα ἐμπολέμου Δυναμέως δὲν ἐδύναντο ν' ἀναγνωρισθῶσι τοῖς Ἑλλήσιν ὡς ἀνάρταις· κατὰ τὴν ἄλλην, ἐπειδὴ ἐμάχοντο πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ ζυγοῦ τυραννικοῦ, ἔπρεπε ν' ἀναγνωρισθῶσιν ἔτι πλείονα δικαιώματα. Ἡ Ἀγγλία νῦν ἀναγνωρίζει μὲν αὐτοῖς τὰ δικαιώματα ταῦτα, ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἀδικον αὐξῆσιν αὐτῶν. Ὁ Κάννιγκ ἐθεώρει τὸν πρίγκηπα Μεττερνίχον ὡς ὑπέρμαχον τῆς πρώτης γνώμης, καὶ τὴν ἐκ τούτου προερχομένην διαγωγὴν τῆς Αὐστρίας ὡς ὑπερπηδῶσαν χάριν τῆς Πύλης τὰ ὅρια τῆς οὐδετερότητος, οἷαν ἐνόει αὐτὴν ἡ Ἀγγλία. Ἐξέφρασε δὲ τὴν γνώμην ὅτι ἡ κατὰ τῆς Ἀγγλίας μομφὴ ὡς ὑπερπηδῶσης τὰ ὅρια ταῦτα χάριν τῶν Ἑλλήνων, προῆλθεν ἐκ τῆς διχογνωμίας περὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐννοίας ταύτης. Ἀπῆτει δὲ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν ὁμολογίαν ὅτι πικρῶς καὶ αὐστηρῶς ἐξεπλήρωσε τὰ καθήκοντα, ἅτινα ἐπέβαλλεν αὐτῷ ἡ οὐδετερότης ὡς ὑπελάμβανεν αὐτὴν. Μετὰ τὴν ἀπολογίαν ταύτην ὁ Κάννιγκ ἐδήλωσε ῥητῶς ὅτι ἡ Ἀγγλία οὐδέποτε θ' ἀναλάβῃ τὸ ἐάρος τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων αἰτηθείσης προστασίας.

Ἀλλ' ὁ Κάννιγκ, εὐθὺς ἅμα ἐθεώρησε τὸν καιρὸν κατάλληλον ἵνα ὑπερισχύσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Περτρουπόλει, ἀνήγγειλεν ἔτι κατὰ τὸν ὀκτώμβριον τὴν ἀποστολὴν τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου εἰς τὴν πρώτην καὶ τὴν τοῦ ἀνεψιοῦ του Στρατφόρδου Κάννιγκος εἰς τὴν δευτέραν πόλιν. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Στραγκφόρδου ἦτον ἐχέγγυον εἰς χεῖρας τοῦ Μεττερνίχου, καὶ ἠδύνατο νὰ παραβλέψῃ τὴν τοῦ Στρατφόρδου. Ὁ πρῶτος εἶχε διαταγὴν ν' ἀνανεώσῃ τὰς περὶ τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων συνδιαλέξεις μετὰ τῆς Ῥωσικῆς κυβερνήσεως καὶ νὰ δηλώσῃ, ὅτι ἡ Ἀγγλία εἶχεν ἀποσυρθῇ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους τούτου, διότι ἐνόμισεν ὅτι τὰ πάντα συνεβιβάσθησαν μεταξὺ τῆς

*) Ἰδε Παράρτ. ΣΤ. 11. 6.

Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας, ἀλλ' ἐὰν νῦν δὲν ἔχει οὕτω τὸ πρᾶγμα, ἡ Ἀγγλία εἶναι ἑτοιμος, νὰ συντελέσῃ ὑπὲρ τοῦ συμβιβασμοῦ τούτου, διότι κύριος αὐτῆς σκοπὸς εἶναι ἡ διατήρησις τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης. Ἀλλ' ὁ Στρατφόρδος Κάννιγκ ἔλαβε τὴν ὀδηγίαν νὰ διέλθῃ διὰ τῆς Ὑδρας καὶ νὰ συνομιλήσῃ ἐκεῖ μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, νὰ πείσῃ αὐτὸν ὅτι οἱ Τοῦρκοι θ' ἀναχωρήσωσιν ἐκ τῶν ἐπανεστατημένων ἐλληνικῶν χωρῶν καὶ ὅτι πρέπει νὰ παραιτηθῇ τῆς αὐτονομίας ἀντὶ εὐνοϊκῆς τιμῆς ὑποτελείας εἰς τὸν Σουλτάνον· νὰ περιμένῃ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν εἰδησιν τῆς ἀφίξεως τοῦ Στραγκφόρδου εἰς Πετροῦπολιν, καὶ ἐν τῷ μεταξύ νὰ προσφέρηται φιλικῶς πρὸς τὴν Πύλιν. Ὁ Κάννιγκ δὲν ἐγίνωσκε τότε, ὅτι ἡ Ῥωσσία εἶχε διαβρῆδην δηλώσῃ τὴν ἀπόφασιν νὰ μείνῃ μόνη, καὶ ὅτι ἡ Αὐστρία δὲν εἶχεν ἀποσυρθῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλ' εἶχεν ἀφαιρέσει διὰ τοῦ Διαγγέλου ὅλας τὰς τελευταίας προφάσεις τῆς Ῥωσσίας. Ἡ Πύλη ψυχρῶς σχεδὸν ἤκουσε τὴν εἰδησιν τῆς ἀποστολῆς τοῦ Στρατφόρδου. Οὗτος ἦτον ἀνὴρ εὐφυῆς καὶ ἐμπειρὸς περὶ τὴν ὑπηρεσίαν ἀλλὰ χαρακτῆρος ὀλίγον συνδιαλλακτικοῦ. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος παρήγγειλε τῷ Διαγγέλῳ νὰ προσφέρηται μὲν πρὸς αὐτὸν εὐπροσηγόρως, ἀλλὰ μηδεμίαν ἐμπιστευτικὴν σχέσιν νὰ συνάψῃ μετ' αὐτοῦ. Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος εὔρεν ἐν Πετροπόλει εὐμενῇ ὑποδοχὴν καὶ τὸ ῥωσσικὸν ὑπουργεῖον πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν του ἡσπάσθη καθόλου πραότερον ὕψος, καὶ ἰδίως πρὸς τὴν Ἀγγλίαν λίαν εὐμενές.

Ἐν τούτοις ἡ περὶ τοῦ ψηφίσματος τῆς ὑποταγῆς γνώμη εἶχεν ὅλως μεταβληθῇ ἐν Ἑλλάδι. ἡ μᾶλλον εἶχεν ἀντικατασταθῇ ὑπὸ τῆς ἀρχικῆς. Καθ' ὅσον δὲ προϊόντος τοῦ ἔτους πῦξανεν ἡ πεποιθῆσις ἐν τῇ ἀμύνῃ, συνηύξανεν καὶ ἡ μομφὴ κατὰ τοῦ ψηφίσματος ἐκείνου. Ἐν Μεσολογίῳ καὶ ἀλλαχοῦ συνήλθον πολλοὶ ὀπλαρχηγοί, κατεκραύγαζον κατὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ μάλιστα κατὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, καὶ ἐπῆνουν τὸν Κωλέττην, ὅστις εἶχε τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ πείσῃ τοὺς στρα-

τιωτικούς, ὅτι παρὰ πεποίθησιν ἔδωκε τὴν συγκατάθεσιν τοῦ εἰς τὸ ψήφισμα πρὸς ἀποφυγὴν δεινότερου κακοῦ. Ἀλλ' ἡ περὶ τούτου ἔρις οὐδέποτε ἐγένετο σφοδρὰ, ἐσυνειθίσαν δὲ μετ' ὀλίγον νὰ θεωρῶσι τὸ ψήφισμα ὡς ἔργον τῆς ἀνάγκης-ἐκτὸς τούτου ἡ ἀντίστασις τοῦ Μεσολογγίου, ἡ ἀποτυχία τῶν Τούρκων ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι, ἡ κοινῶς πιστευθεῖσα φήμη, ὅτι πανώλης ἐπεκράτει ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Ἰβραήμου καὶ αἱ εἰδήσεις περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐπαναστατικῆς σπορᾶς ἐν Κρήτῃ, ὅπου ἡ Γραβούσα ἐκυριεύθη ἐξ ἐφάδου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τοσοῦτον εὐχάριστον ἐντύπωσιν ἐπήνεγκον ἐπὶ τοῦ λαοῦ, ὥστε ταχέως ἐλησμονήθη τὸ πρᾶγμα, καὶ ἡ κυβέρνησις κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὴν χώραν καὶ ν' αὐξήσῃ τὴν ὑπόληψίν της. Ἐξησφάλισε δ' ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸν Γούραν ἀναγνωρίσασα προθύμως τὰς περὶ μισθῶν ἀπαιτήσεις του, καὶ κατέχουσα ἐν Ὑδρᾷ καὶ Ναυπλίᾳ πολλοὺς τῶν ὁπαδῶν του ἐκράτει τὸν Κολοκοτρώνην εἰς ὑπακοὴν τόσῳ μᾶλλον εὐκόλως, καθ' ὅσον συνέλαβε τὰ ὄργανά του, τὸν ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης ὑπουργὸν Θεοτόκην καὶ τὸν πολλὰκις μνημονευθέντα Σοφιανόπουλον, ὅς τις ἐν Μεγάροις κατὰ τινα ὑπ' αὐτοῦ προκληθεῖσαν συνέλευσιν προύχόντων καὶ ὀπλαρχηγῶν ἐξήτει νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀποσολὴν πληρεξουσίων πρὸς τὸν βασιλεῖα τῆς Γαλλίας, ἵνα ἐξαίτησωσιν ὡς ἡγεμόνα ἓνα τῶν υἱῶν τοῦ δουκὸς τοῦ Ὁρλεάνς, πρὸς δὲ τούτοις τὸν Λάμπρον Νάκον, Αἰνιᾶνα καὶ ἄλλους· τέλος ἐπροσπάθησε διὰ τῆς συζάσεως τακτικοῦ στρατεύματος νὰ ἐπιτύχῃ ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τῶν κομμάτων, καὶ εἶχεν ἐξαίρετον ὄργανον πρὸς τοῦτο τὸν γάλλον συνταγματάρχην Φαβιέρων. Εἰς ὀλίγους μῆνας καὶ δι' ὀλιγίστων χρημάτων, σχεδὸν μόνον διὰ τῶν συνεισφορῶν τῶν γαλλικῶν συλλόγων ἐμόρφωσεν ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος περὶ τοῦς 1500 πεζοὺς, ἵππεις καὶ πυροβολιστὰς, καὶ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἤρχισαν ἤδη νὰ συνειθίζωσιν εἰς τὴν θέαν τακτικοῦ στρατεύματος. Ἡ κυβέρνησις μάλιστα εἶχεν ἐκδόσει τὴν 27 Σεπτεμβρίου νόμον περὶ νσοσυλλεξίας, καθ' ὃν εἶς ἐπὶ τοῖς ἑκα-

τὸν ἀνδράσι τοῦ πληθυσμοῦ ὥφειλε νὰ καταταχθῇ εἰς τὸν τακτικὸν στρατὸν, νόμον, ὅστις τῷ ὄντι εἰς ὀλίγας μόνον νήσους ἐφηρμώσθη, ἀλλ' ὅστις ὠφέλησε τὴν ὑπόληψιν τῆς κυβερνήσεως ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Περὶ ὅπλων καὶ ἐφοδίων ἐφροντίζον οἱ φιλελληνικοὶ σύλλογοι ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ, οἵτινες τὸν αὐγούστον τοῦ ἔτους τούτου, ὅτε ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ, πειθόμενος εἰς πρόσκλησιν τοῦ δουκὸς τοῦ Δαλβέργ, ἦλθεν εἰς Παρισίους, ἐζήτησαν νὰ συνεννοηθῶσι πρὸς ἀλλήλους περὶ κοινῆς συμπράξεως. Ἐν Παρισίοις τοσοῦτον εἶχεν αὐξήσῃ ὁ ζήλος, ὥστε τὰ πρῶτα ὀνόματα τῆς Γαλλίας ὑπῆρχον ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Συλλόγου· ἀλλ' ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ νὰ ἐξασκῇ ὑπερβάλλουσαν ἐπιφρόνην ἐγένετο αἰτία νὰ δαπανᾷ πολλὰ χρήματα εἰς ἀποστολὴν ἀξιωματικῶν, οἵτινες ὑποβλεπόμενοι ἐν Ἑλλάδι δυσχερῶς, καὶ ὀλίγον ἀρμόζοντες εἰς τὴν ἐκεῖ κατάστασιν τῶν πραγμάτων δὲν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὴν δαπάνην ταύτην. Προσέτι ἡ κυβερνήσις ἤρχισε νὰ συλλέγῃ δραστηριώτερον τοὺς φίλους, ἐζήτησε δάνειον ἐπὶ ὑποθήκῃ ἐθνικῶν κτημάτων, καὶ ἐπειδὴ τοῦτο δὲν ἐπραγματοποιήθη, ἐπώλησε τοὺς κήπους καὶ τὰ φθαρτὰ κτήματα.

Ὁ πόλεμος ἐν Πελοποννήσῳ ἀπέβαλε περὶ τὰ τέλη τοῦ θέρους τὸν ἀπειλητικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Ἐνθρηγεῖτο δ' ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἀφρόνως καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ μὴ περατωθῇ. Ἐξ Ἀρκαδίας ἐπορεύθη ὁ Ἰβραήμης εἰς Μεσσηνίαν, ἔπειτα διὰ τοῦ Μιστρᾶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα μέχρι τῶν ἐκβολῶν καὶ περὶ τὴν εἰς Μονεμβασίαν, κατόπιν ἐπέσρεψε πάλιν εἰς Τρίπολιν, ὅπου εἰσηλθε τὴν 22 Σεπτεμβρίου μετὰ πολλῶν λαφύρων καὶ αἰχμαλώτων. Μετ' ὀλίγον δὲ εἰσέπραξε τὰς συγκομιδὰς οἴνου καὶ ἐλαίου ἐν ταῖς κοιλάσι τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ Παμῖσου ὡς καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Κυπρισιᾶς, παρέλαβε τὰς ἐν τῷ μεταξύ εἰς Νεωαῖνον καταπλευσάσας ἐπικυρίας καὶ προμηθείας, καὶ διηλθε τὸν Νοέμβριον τὰς πεδιάδας τῆς Ἡλίδος. Οἱ Ἕλληνες οὐδαμοῦ μὲν ἐτόλμησαν ν' ἀντιστῶσιν αὐτῷ,

ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐκ Τριπόλεως ἀπουσίαν τοῦ ἑκαμὲν ἐπιθέσσει
τινὰς κατὰ τῶν ὑπολειφθέντων ἀνδρῶν καὶ περὶ τὰ τέλη
τοῦ Αὐγούστου κατὰ πολλῶν προχωμάτων καὶ μύλων, οὓς
κατέστρεψαν τὸν Σεπτέμβριον· ἠθέλησαν μάλιστα νὰ ἐπιπέ-
σωσιν αἰφνηδῶς κατὰ τῆς πόλεως, καὶ πρὸς τοῦτο προσεκά-
λεσαν τὸν Φαβιέρον μετὰ τοῦ τακτικοῦ στρατεύματός του.
Ἄλλ' ἡ ἐπιχείρησις ἀπέτυχε, διότι ὁ Φαβιέρος δὲν ὑπεστηρί-
χθη ὑπὸ τῶν ὀπλαρχηγῶν. Ὁ Κολοκοτρῶνης ἔμενεν ἐπὶ τῶν
ὕψηλων ἀρκαδικῶν ὄρεων, ὁ Πετρόβης ἐπὶ τῶν τῆς Μάνης καὶ
ἄνδρες τινὲς ὑπῆρχον ἐν τῷ φρουρίῳ Τορνέσῳ καὶ εἰς τὰ ἔλη
τῆς Ἀγουλινίτσας. Περὶ τοῦ Ναυπλίου οὐδεμία ἐλαμβάτετο
φροντίς, ὥστε ἡ Κυβέρνησις κατὰ τὸν Ὀκτώβριον ἐνόμισεν ὅτι
οὐδ' αὐτοῦ τοῦ Φαβιέρου εἶχε χροίαν. Ἐπεμψεν αὐτὸν καὶ τὸ
στράτευμά του εἰς Ἀθήνας, ἵνα διατηρῇ εἰς ὑπακοὴν τὸν
Γούραν καὶ ἀπειλῇ τὴν Εὐβοίαν, κυρίως δὲ διότι ὁ Μαυρο-
κορδάτος δὲν ἐνεπιστεύετο αὐτῷ, καὶ ἐθεώρει αὐτὸν ὡς ἐμπό-
διον κατὰ τῶν περαιτέρω σχεδίων του.

Οὕτως ἐκολύμβων οἱ Ἕλληνες ἐν ὑψωμένῃ κεφαλῇ ἐπὶ τῆς
θαλάσσης τῶν συμφορῶν, αἷς ὑφίσταντο. Πᾶσα προσπάθεια, ὅπως
ἐκτεθῶσιν οἱ Πελοποννήσιοι εἰς πόλεμον, ἀπέβη ματαία, μέγα
μέρος τῆς χερσονήσου ἦτο ἐρημωμένον, καὶ ὁ Ἰβραΐμης ἤρχε παν-
τοῦ, ὅπου ἐπορεύετο. Ἄλλ' ὁ Ἕλλην οὐχὶ σπανίως ἔσπειρε καὶ
ἐθέριζεν ὀπισθεν τῶν κώτων αὐτοῦ· ἔφευγε μὲν ἐπὶ τῶν ὑψηλο-
τάτων κορυφῶν τῶν ὄρεων, ἢ ἐντὸς τῶν τειχῶν τῶν φρουρίων,
ἀλλ' οὐδαμῶς ἐγίνετο λόγος περὶ ὑποταγῆς, ὁ Κολοκοτρῶνης,
Νικητάς καὶ οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ εἶχον μόλις 4000 ἀνδρῶν
ἀξιωμαχῶν καὶ ἕκαστος ἤξευρεν, ὅτι ἡ κατὰ τὴν 10 ὁκτω-
βρίου ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διαταχθεῖσα πάλιν στρατολογία
15000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον τοῦτον ἐν Πελοποννή-
σῳ ἦτο ὄνειρον, καὶ μᾶλλον ἐγένετο διὰ τὴν Εὐρώπην ἢ κατὰ
τοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ στρατὸς τοῦ Ἰβραΐμου ἡλαττώθη εἰς
9000 ἀνδρῶν τακτικοῦ πεζικοῦ, 5000 Ἀλβανῶν, 1400 ἰπ-

πεῖς καὶ ὀλίγας ἑκατοστίας πυροβολιστῶν καὶ σκαπανέων· ἐκ τούτων δὲ τὸ ἐν τρίτον ἐφρούρει τὴν Τρίπολιν καὶ τὰ παραθαλάσσια φρούρια. Ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι ἀπεφασίσθη μὲν νῦν ἡ ἐκστρατεία τοῦ χειμῶνος, διότι ὁ καπουδαν-πασσᾶς, ἐνῷ ἡ Ὑδρα ἐφροδεῖτο μεγάλως ἐπίθεσιν τινα αὐτοῦ, ἐφάνη πάλιν τὴν 25 Νοεμβρίου πρὸ τοῦ Μεσολογγίου. Εἶχε δὲ ἀναχωρήσει ἐξ Ἀλεξανδρείας τὴν 17 Ὀκτωβρίου μεθ' ἐνὸς πλοίου τῆς γραμμῆς, 20 φρεγαττῶν καὶ κορβεττῶν, 45 βρικιών καὶ γολεττῶν 10 πυρπολικῶν, 70 φορταγωγῶν καὶ ἐνὸς ἀτμοκινήτου μετακομίζων 8500 ἄνδρας τακτικῷ κεζικῷ, 90 ἵππεις καὶ πολλὰ ἐφόδια παντὸς εἶδους, καὶ ἀφοῦ ἀπεβίβασε τὰ στρατεύματα τὴν 5 Νοεμβρίου εἰς Νιχαρῖνον, ἐξηκολούθησεν τὸν πλοῦν αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὸ Μεσολόγγιον ἔλαβε πολλάκις ἐπικουρίαν, καὶ τὰ ὅρη κατείχοντο ὑπὸ τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ἄλλων ὀπλαρχηγῶν, οἵτινες εἶχον τρισχιλίους ἐνόπλους ἄνδρας. Ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι οἱ Ἕλληνες ἔμενον σχεδὸν ἀνενόχλητοι. Εἰς τοὺς τρισχιλίους ἄνδρας τοῦ Γούρα προσετέθησαν χίλιοι σχεδὸν τοῦ Φιλιέρου, οἵτινες ἀπετέλεσαν σῶμα ἐπιθετικὸν κατὰ τῆς Εὐβοίας. Τέλος ἐν Κρήτῃ ἔλαβεν ἡ ἐπανάστασις ἐπέκτασιν τινα, καὶ εὔρεν ἔρυσμα ἐν Γραβούσῃ, ὥστε ἐδύνατο νὰ ἐπασχολῇ περὶ τοὺς δισχιλίους ἄνδρας.

Κατὰ θάλασσαν, ὅσον καὶ ἂν κατέπεσεν ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, ἡ μεγάλη ὅμως βοήθεια, ἣν πρέσχεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ἔκαμε νὰ λησμονηθῇ πάλιν ἡ ἀπέναντι τοῦ Ἰβραϊμοῦ ἀποδειχθεῖσα ἀδυναμία, καὶ ἡ Ὑδρα, ἐξοπλισθεῖσα ἐπιμελῶς καὶ ἐνισχυθεῖσα ὑπὸ 1200 Ῥουμελιωτῶν, ἐφάνετο ἐξησφαλισμένη κατὰ πάσης ἐπιθέσεως τοῦ καπουδαν-πασσᾶ. Τὸ δὲ Ναύπλιον παραμεληθὲν ὅλως πρὸ ὀλίγων μηνῶν κατέστη διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν γάλλων φιλελλήνων τοσοῦτον ἐπιτήδειον εἰς ἄμυναν, ὥστε ὁ ἐχθρὸς ὀλίγας ἐλπίδας εἶχε νὰ τὸ κυριεύσῃ. Ἡ ὀλικὴ δύναμις τῶν ἐπαναστατῶν ἀνέβαινε τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους τούτου εἰς 17,319 ἄνδρας, ἐξ

ὄν 5,910 ἄνδρες ἐν Πελοποννήσῳ, 6,600 ἐπὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, 1200 ἐν Ὑδρᾷ καὶ 800 ἄνδρες ἐν Κρήτῃ. Ἐπὶ δὲ τῶν μισθοδοτικῶν καταλόγων εἶχεν ἡ κυβέρνησις περὶ τὰς 35,000 ἀνδρῶν, ἐν οἷς 186 στρατηγούς.

Πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν χρηματικῶν ἀπαιτήσεων εἶχεν ἡ κυβέρνησις, ἐκτὸς τῶν γλίσχρων πόρων τοῦ ἀγγλικοῦ δανείου καὶ τῶν ἀποστολῶν τῶν φιλελληνικῶν συλλόγων, καὶ τὸ εἰσόδημα τῶν δεκάτων καὶ τελωνίων, ὅπερ ὅμως ἡ πλεονεξία τῶν ἐκμισθωτῶν, ἡ ἀρπαγὴ τῶν στρατιωτῶν καὶ ἡ παρουσία τοῦ ἐχθροῦ ἐν τῇ Στερεᾷ καὶ χερσονήσῳ εἶχον ἐλαττώσει πολύ. Αἱ νῆσοι, τὰς ὁποίας ἡ κυβέρνησις ἐδύνατο νὰ ἐκβιάσῃ, ἐδίδον ἔτι τὸ πλεῖστον εἰσόδημα, ὅπερ ὅμως ἐν ἔτει 1825 ἀνέβαι-
νεν ἐν συνόλῳ εἰς 6 περίπου ἑκατομμύρια τουρκικῶν γροσίων.

Ἡ ἐνδεία τοῦ λαοῦ ἐγέννησε βιομηχανίαν τινά, ἀφ' ἧς ἡ κυβέρνησις ἐθεράπευε τὰς καθημερινὰς ἀπορίας τῆς, καὶ τὴν ὁποίαν ὑπέθαλphen ἡ πρόδηλος εὖνοια τῶν στόλων τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἥτις ὅμως ὀλίγον κατ' ὀλίγον παρέλυσεν τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν παῦσιν τοῦ φιλελληνισμοῦ ἐν Εὐρώπῃ, ἥτοι τὴν πειρατείαν. Ἡδὴ κατὰ τὸν ἰούλιον ὁ ἀριθμὸς τῶν πειρατικῶν πλοίων ἐν τῷ ἀρχιπελάγει ὑπερέβη τὰ ὀγδοήκοντα, ἅπερ εἶχον πλήρωμα ἐκ 3500 ἀνδρῶν περίπου. Ἡ Μύκωνος ἦτο ἡ ἐστία τῶν πειρατῶν τούτων καὶ ἡ Σύρα ἡ ἀγορὰ αὐτῶν. Ἡ μάλιστα αὕτη ἐκορυφώθη τὸν χειμῶνα τοῦ 1825 καὶ 1826. Ἀναβάλλομεν δὲ ἕως τότε τὴν ἱστορίαν αὐτῆς.

Ἐν Εὐρώπῃ αἱ περὶ Ἑλλάδος ἐλπίδες κατέπεσαν βαθέως. Μόνον οἱ μὴ εἰδότες ἐπίστευον ἔτι εἰς τὴν αἰσίαν ἐκβασιν, ἥτοι τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀνεξαρτησίας, καὶ οἱ πεπλανημένοι, οἵτινες ἐσχημάτιζον τὴν γνώμην αὐτῶν ἐκ τῶν εἰδήσεων τῶν ἐφημερίδων. Τὸ δάνειον κατέβη εἰς 26, καὶ τοιαύτης ἐπικρατούσης γνώμης, ἦτον ἀδύνατον ν' ἀρθῇ τὸ δεύτερον διὰ τρίτου. Πολλοὶ Ἕλληνες, καὶ ἰδίως οἱ διαμένοντες ἐν Λονδίνῳ, ἀ-

πηλίσθησαν περί τῆς τύχης τῆς πατρίδος αὐτῶν, καὶ ἀπεκά-
λουν τὴν εὐτυχὴ τροπὴν τῶν πραγμάτων νεκρανάστασιν.

Ἡ κατασπατάλευσις τοῦ δανείου ἐγέννησε δεινοὺς φόβους.
Ἐκ δύο ἑκατομυρίων λιρῶν, ὧν τὸ χρέος ἀνεδέχθη ἡ ἑλληνικὴ
κυβέρνησις, ἐπραγματοποιήθησαν μόνον 1,110,000 λιρῶν· κατε-
βλήθησαν δὲ εἰς χρήματα μόνον 216,114 λίραι καὶ 56,850 ἐδα-
πανήθησαν εἰς ὅπλα καὶ πολεμεφόνδια· οἱ τόκοι, τὰ μεσιτικὰ, ἡ
πληρωμὴ 500,000 λιρῶν τοῦ πρώτου δανείου καὶ ἡ χρεωλυσιὰ
κατεβρόχθησαν 502,070 λίρας· 160,000 λίραι ἐκρατήθη-
σαν διὰ 6 ἀτμοκίνητα πλοῖα ἐν Ἀγγλίᾳ, 156,000 διὰ δύο
φρεγάττας ἐν Ἀμερικῇ, ὥστε τὸ ὑπάρχον ὑπόλοιπον ἐν ταῖς
χερσὶ τῶν Ἑλλήνων πληρεξουσίων Ὁρλάνδου, Λουριώτη καὶ
Κοντοσταύλου ἔφθανε μόνον εἰς 18,365 λίρας. Ἡ ἰδιοτελής
διαγωγὴ τῶν ἀμερικανῶν ἐμπόρων, εἰς οὓς ἀνετέθη ἡ ναυπη-
γία τῶν φρεγατῶν, κατέστησεν ἀνεπαρκῆ τὰ πρὸς τὸν σκο-
πὸν τοῦτον καταβληθέντα ποσά, καὶ οἱ ἐν Λονδίῳ πληρεξού-
σιοι ἠναγκάσθησαν ἤδη κατὰ τὸ φθινόπωρον νὰ στείλωσιν ὀ-
πίσω ἀπλήρως συναλλάγματα τῶν ἐμπόρων τούτων ἐκ 45,
000 λιρῶν, ὅπερ κατέστησε πρὸς τὸ παρὸν τὴν τύχην τῶν
φρεγατῶν τούτων προβληματικὴν. Τὰ ἀτμοκίνητα, δαπάνη
σχεδὸν περιττὴ, παρηγγέλθησαν τῇ προτροπῇ τοῦ λόρδου Κό-
χραν, ὅστις ἔθεσε τοῦτο ὡς ὅρον τῆς ἐλευσεώς του εἰς τὴν
Ἑλλάδα· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐγένετο μετὰ τοσαύτης ἐπιπολαιό-
τητος καὶ κακῆς ἐκλογῆς, ὥστε μέχρι τῆς ὥρας οὐδὲν ἦτο ἔτοι-
μον. Ὁ λόρδος Κόχραν, διαμένων τότε ἐν Βρυξέλλαις, παρητήθη
τῆς ἀρχικῆς ἀπαιτήσεως τῶν 5 ἀτμοκινήτων, καὶ ἀπήτησε
μόνον ἓν μετὰ δύο σκουῶν καὶ κανονιοφόρων σαλουπῶν. Ἀλλὰ
καὶ πρὸς τοῦτο ἔλειπον τὰ χρήματα, διότι ὁ Ρικάρδος, θεω-
ρῶν τὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος ὡς ἀπολωλότα, ἤρνηθη τὴν πλη-
ρωμὴν τῶν κατατεθειμένων ποσῶν. Οἱ πληρεξούσιοι εἶδον μετ'
ὀλίγον ὅτι δὲν ἐδύναντο νὰ δεχθῶσι τὰ συναλλάγματα τῆς
ἐδίας αὐτῶν κυβερνήσεως ἐκ 30,000 λιρῶν. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ

Ἰὼν Ῥοδίου Οὐίλσονος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅστις ἐμελλε ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ, σχέδιον εὐχαρίστως μὲν προσδοκώμενον ἀλλὰ κατ' εὐτυχίαν τῆς Ἑλλάδος μὴ ἐκπληρωθὲν, ἐματαιώθη διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην, διότι ὡς πρῶτον ὅρον ἀπήτησεν οὗτος 100,000 λιβῶν.

Καὶ αὐταὶ αἱ περιγραφαὶ, ἃς ἐλάμβανεν ὁ κόμης Καποδίστριας, ἦσαν ὅλως ἀποθαρρυντικαί. Κατὰ τινὰ ἐπιστολὴν τοῦ ἀδελφοῦ του Βιάρου, πεμφθεῖσαν πρὸς αὐτὸν ἐκ Κερκύρας ἀπὸ 29 Δεκεμβρίου, αἱ δυνάμεις τῶν Ἑλλήνων ἦσαν ὡς ἐξῆς διανεμημέναι· ὁ Νικήτας μετὰ 2000 ἀνδρῶν ἐν Μεσσηνίᾳ, ἦν ἐμποδίξῃ κατὰ τὸ δυνατόν τὴν συγκοινωνίαν τῆς Τριπόλεως μετὰ τῶν δυτικῶν παραλίῶν φρουρίων. Ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ 3 ἕως 4,000 ἀνδρῶν ἐν Καρυταίνῃ, ἀφ' οὗ πολλάκις ἀπεπειράθη ἐπὶ ματαίῳ νὰ ἐκπορθήσῃ τὴν Τρίπολιν. Ὁ Καρατάσος μετὰ 3000 Ῥουμελιωτῶν ἐλθὼν ἐξ Ὑδρας καὶ Σπετσῶν εἰς Ἄργος καὶ μέλλων νὰ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνου· ὁ Λόντος καὶ Ζαΐμης ἐν τῇ Μεγάλῃ Σπηλαίῳ μετὰ 3000 ἀνδρῶν περίπου, ἵνα δυσχεράνωσι τὴν πορείαν τοῦ Ἰβραήμου ἐκ Πατρῶν εἰς Κόρινθον. Ὁ ὁστόλος οἰκαδὲ τὸ Μεσολόγγιον ἐν κινδύνῳ, ἂν καὶ οἱ Σουλῶνται κατεῖχον τὰ στενόπορα τῶν ὁρέων καὶ διέκοπτον τὰς εἰσκομιδὰς τῶν Τούρκων· ἡ κυβέρνησις ἀνίσχυρος.

Ὅσον βαθεῶς καὶ ἂν κατέπεσαν αἱ ἐλπίδες τῶν φιλελλήνων καὶ καθόλου τῶν πλείστων εὐρωπαϊῶν, ὑπῆρχον ὅμως νουνεχεῖς ἄνδρες κρίνοντες ἄλλως τὴν θέσιν τῶν Ἑλλήνων. Πρὸ πάντων δὲ ἡ γνώμη τῆς αὐστριακῆς καθερνήσεως διέφερεν ἀπὸ τῆς γενικῆς. Ὁ Κ. Γέντς, ἐν τινὶ ἐκ τῶν πολλῶν ὑπομνημάτων του, τῶν διακρινομένων διὰ τὴν ὀξύνοϊαν τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ λεκτικοῦ, ἀνὴρ, οὗ ὅμοιος οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἐν τοῖς ἀνακτοβουλίοις τῆς Εὐρώπης, ἐξέφρασε τὴν γνώμην ταύτην κατὰ τὸν Αὐγούστον, ἐπομένως ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐποχῆς τῆς μεγίστης ἀποθαρρύνσεως. Ἐχαρακτήρισεν ὀρθῶς τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Ἰβραήμου ὡς νίκην μὲν ἀλλ' οὐχὶ καὶ κατάκτησιν, καὶ ἐθεώρησεν αὐτὴν

ταύτην τὴν ὑποχώρησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὅς τις ἐδυνήθη νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῶν Αἰγυπτίων ἐν ἀνικτῷ πεδίῳ, ὡς ἀσφαλές σχεδόν τεκμήριον, ὅτι ἡ ἐπιχειρήσις τοῦ Ἰμβραΐμου δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ διαρκῶς. Ἰσχυρίζετο δ' ὅτι ἦτον ἀπίθανον νὰ ἐκπορθῇ τὸ Νκύπλιον πρὸ τοῦ χειμῶνος, καὶ νὰ δικτηρηθῇ ἅνενυ τοῦ ὄχυροῦ τούτου φρουρίου κατὰ τὸν χειμῶνα ἐν τοῖς φρουρίοις τῆς δυτικῆς παραλίας ἄλλως ἢ ἐν ἀμύνῃ, ὡς καὶ ἐν Τριπόλει καὶ ἐν δύο ἄλλοις φρουρίοις τῆς χερσονήσου ἕνεκα τῶν συχνάκις διακοπτομένων συγκοινωνιῶν. Ἡ εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ἐκστρατεία κατέδειξε καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὴν ἀδράνειαν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν Τούρκων, τὸ δὲ γεγονός ἐστι, ἂν καὶ ἡ Ὀθωμανικὴ κυβερνήσις εὐλόγως ἐθεώρει τὴν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου ὡς σπουδαιότατην, οὐδὲν ἐπράξεν μέχρι τέλους τοῦ Ιουλίου πρὸς ὑποστήριξιν τῆς πολιορκίας κατὰ θάλασσαν, ἔπεισεν ἕκτοτε τὸν πολιτικὸν τοῦτον ἄνδρα τῆς Αὐστρίας νὰ μὴ προσδοκᾷ πλέον τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο. Κατὰ θάλασσαν δ' ἔβλεπε τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ καὶ περ ὑποστάντος δεινὰς ἥττας· ἐφρόνει ἐπομένως ὅτι καὶ κατὰ τὰ τρία ταῦτα ἐπλεονέκτουν οἱ Ἕλληνες. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἐπιπτε τὸ Μεσολόγγιον καὶ ὁ Ἰμβραΐμης ἐκυρίευσεν κατὰ τὸν χειμῶνα ἅπαντα τὰ πρὸς ἄμυναν τῆς κατακτητημένης χώρας σπουδαῖα μέρη, ὁ Κ. Γέντς ἐθεώρει τὸ Νκύπλιον, τὰς ὠπλισμένας νήσους καὶ τὸ ναυτικὸν ὡς τρία προπύργια τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ἅτινα, καὶ ἐὰν ἐξέλειπον ὅλως διόλου ἡ ξὺν ἐπιβρόχῃ καὶ βοήθειᾳ, δὲν ἠδύνατο νὰ καταβληθῶσιν διὰ τουρκικῆς δυνάμεως. Τὰ προπύργια ταῦτα καὶ ἡ ἀποστροφή πρὸς τὴν παλαιὰν δεσποτείαν, ἥτις διεσώζετο ἀκμαία καὶ μετὰ τὴν ἀσθένειαν καὶ ἀποθάρρυνσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ ἦτον ἡ αἰτία ὅτι, μὴ ὅλον τὸ φυγοπόλεμον, τὴν γενικὴν ἀθυμίαν καὶ διάστασιν, οὐδεμίᾳ περὶ εἰρήνης πρότασις, οὐδεμίᾳ ἀπόπειρᾳ διαπραγματεύσεως, οὐδεμίᾳ ὑποταγῇ ἐλάμβανε χώραν, αἱ ὕλικοι αὐταὶ δυνάμεις καὶ ἡ ἠθικὴ αὕτη

ἀντίστασις ἐφάνησαν εἰς τὸν Κ. Γέντς ὡς ἐχέγγυον, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν θὰ κητεβάλλοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Τὸ περίεργον τοῦτο καὶ ἀπαραδειγματίστον ἐν τῇ ἱστορίᾳ φαινόμενον δὲν πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν σκληρότητα τῶν ἐναντίων. Οὔτε τὸ ἓν οὔτε τὸ ἕτερον προήλθεν κυρίως ἐκ πταίσματος τῶν Αἰγυπτίων, ἂν καὶ ἐσύμφερε τότε νὰ ἐκφράζωνται τοιαῦται κατηγορίαι καὶ νὰ διαδίδωνται διὰ τῶν ἐφημερίδων. Ἄλλως εἶχε τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τὴν Πύλην καὶ τὴν ἰδίαν ὀθωμανικὴν ἐξουσίαν, διότι ὁ Ἕλλην ἐγίνωσκεν ἐκ πολυειδοῦς πείρας, κατὰ τῆς ὁποίας οὐδεμία γνώμη καὶ ὑπόσχεσις ξένων κυβερνήσεων ἠδύνατο νὰ ἰσχύσῃ, ὅτι ὁ Σουλτάνος καὶ ἀγαθὴν ἔχων προαίρεσιν δὲν ἐδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ τὰς ἀμύνητας δεινότητος ὀργῆς καὶ ἐκδικήσεως κατὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς χώρας εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Ἄλλ' ὁ διορισμὸς τοῦ Ἰβραήμη ὡς τοποτηρητοῦ τῆς Πελοποννήσου, ἐπομένως ἡ ἐλπίς, ἐν περιπτώσει ὑποταγῆς, εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ὀθωμανικὴν δεσποτεῖαν, ἦρον τὸ ἐμπόδιον τοῦτο. Ὅθεν ἡ δυσκολία προήρχετο, ὅλως παρὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐὰν εὐνόητον ἦτο περὶ τῶν ἀρχηγῶν ὅτι ἀπέρριπτον πᾶσαν συνδιαλλαγὴν, δυσνοητότερον ἦτο πῶς ὁ λαὸς, κατατρυχώμενος ὑπὸ πολυειδοῦς ἐνδείας καὶ δυστυχίας καὶ σχεδὸν διαλελυμένος, εἶχε τοιοῦτο φρόνημα καὶ περιεφρόνει πᾶσαν πρότασιν περὶ βελτιώσεως τῆς ἀπελπιστικῆς καταστάσεώς του.

Τινὲς ἐθεώρουν ὡς κυριώτατον αἴτιον τούτου τὴν δυσπιστίαν καὶ τὸν φόβον, ἃπερ ἐνέπνεεν εἰς πᾶσαν κοινότητα καὶ ἰδιώτην ἡ ἀβεβαιότης περὶ τῶν φρονημάτων καὶ ἀποφάσεων τῶν γειτόνων· ἄλλοι τὴν ἐπιπολαιότητα καὶ πεποιθήσιν εἰς τὴν εὐτυχίαν, τὴν τάσιν πρὸς τυχοδιωκτικὰς ἐλπίδας καὶ ἄλλα πρὸ πολλοῦ γνωστὰ χαρακτηριστικὰ, ἃτινα τόσον ταχέως ἐξεσφενδόνιζον τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου εἰς τὸ ἄλλο, ἀπὸ τῆς ὑπερφοχρείας εἰς τὴν παράλυσιν, ἀπὸ τῆς ἀπελπησίας εἰς τὴν τὸλμην. Πάντα ταῦτα τὰ αἷτια ἐπενήργησαν ἀναμφιβό-

λως, ἕτερον εἶναι ἐπίσης ἡ βαθέως ἐρριζωμένη ἐπιμονὴ ἐν τῇ
τρόπῃ τοῦ σκέπτεσθαι τῶν ἀνατολικῶν λαῶν καὶ τὸ κυριώτε-
ρον, τὸ σύστημα τῶν ἀρχηγῶν τοῦ λαοῦ, τοῦ νὰ δίδωσιν διη-
νεκῶς εἰς τὰς ἐλπίδας τοῦ νέαν τροφὴν καὶ ἐνθάρρυνσιν. Οἱ
πολυκειρότεροι καὶ ἐπιτηδειότεροι πολιτικοὶ ἄνδρες μύλις ἡ-
δύναντο νὰ παράσχωσιν ὅ,τι παρέσχον ὁ Μαυροκορδάτος,
Κωλέττης, Κουντουριώτης καὶ ἄλλοι, καὶ ὅ,τι ὡς πρὸς τοῦτο
καὶ εἰς μόνους Ἕλληνας ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Οἱ νομιμονέστεροι ἄνδρες ἐν Ἑλλάδι, οἵτινες ἐπίστευον ὅτι
ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ πολὺ μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊ-
κῶν δυνάμεων ἡ σχέσις, εἰς ἣν διετέλουν τότε ὡς πρὸς τὸ ἐλ-
ληνικὸν ζήτημα πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὴν Πύλην, καὶ οἵτι-
νες ἐν πεποιθήσει ἐθεώρουν πᾶσαν μεταβολὴν τῆς σχέσεως ταύ-
της ὡς λίαν ὠφέλιμον εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ νομιμονέστεροι ἄν-
δρες δὲν κατεπλάγησαν ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων,
καὶ ἐσυνεΐθιζον νὰ φρονῶσι μετὰ τοῦ Κωλέττου, ὅτι τὸ καλ-
λίτερον ἦτο ἡ ἐξακολουθήσις τοῦ πολέμου. Αἱ ὕλικαι δυνάμεις
ἦσαν τῷ ὄντι μηδαμιναί, ἀλλ' ἡ ἀνικανότης τοῦ Σουλτάνου τοῦ
νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Ἕλληνας διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων ἐθεωρεῖτο
παρά ποτε ὑφ' ὧν ὡς βεβαία, καὶ τὸν φόβον τῆς ὑποταγῆς εἰς
τοὺς Αἰγυπτίους ἀντικατέστησε εὐτυχὲς θάρρος.

Εὐτύχημα τῷ ὄντι ἦτο διὰ τὴν Ἑλλάδα ὅτι, ὅσάκις ἐφθα-
νεν εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀδύσσου, εὗρισκε πάντοτε δοκὸν τινα, καὶ
ὅταν αὕτη ἐθραύετο, παρυσιάζετο ἡδὴ ἐνώπιόν της ἄλλη. Τὸ
περὶ προστασίας ψήφισμα ἀπέτρεψε τὸν λαὸν ἀπὸ τῆς ὑποτα-
γῆς· εὐθὺς δ' αἶμα ἡ πρὸς τοῦτο πίστις ἐξέλειπεν, ἐγεννήθη ἡ
πρὸς τὸν λόρδον Κόγραν. Ἦ εἰσοδος τοῦ ἀνδρὸς τούτου εἰς τὴν
ἐλληνικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἡ προσεχὴς ἔλευσις του διεδόθησαν
περὶ τὰ τέλη τοῦ θέρους, καὶ αἱ μεγαλειότητες προσδοκίαι συν-
εδέοντο μὲ τὴν γνώμην περὶ τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ καὶ περὶ τῶν
μέσων, ἅπερ ἐμελλε νὰ φέρῃ μεθ' αὐτοῦ. Ἦσαν δ' ἔτοιμοι νὰ δώ-
σωσιν αὐτῷ ἀπόλυτον πληρεξουσιότητα, νὰ ὑποτάξωσιν αὐτῷ

δλόκληρον τὴν κατὰ θάλασσαν δύναμιν τῆς Ἑλλάδος, ἢ τοῦλάχιστον νὰ θέσωσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ εἰκοσι βρίκκια, τῶν ὁποίων οἱ ἰδιοκτητὰι ἐγγράφως ὁμολόγησαν ὅτι ἦσαν προθυμοὶ εἰς τοῦτο. Ἄλυσις πλανῶν συνετήρει κατὰ τὸ ἀπειλητικὸν τοῦτο ἔτος τὸν ἀγῶνα, καὶ ἡδύνατό τις νὰ εἴπῃ ὅτι, αἱ πλάναι ὠφέλησαν μᾶλλον τῆς ἡμισείας ἀληθείας, ἥτις κατόπιν ἐπῆλθεν.

Ἡ κυβέρνησις εἶχε κυρίως δύο μόνον τῷ ὄντι ἱκανοὺς ἄνδρας, τὸν Μαυροκορδάτον καὶ τὸν Κωλέττην. Ὁ εἰς ἤρχε τοῦ νομοθετικοῦ σώματος πρὸ πάντων διὰ τοῦ βουλευτοῦ Μεσολογίου, Σπυρίδωνος Τρικούπου, καὶ τῶν νήσων διὰ τοῦ προέδρου Γ. Κουντουριώτου· ὁ ἄλλος εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τοὺς πλειοτέρους τῶν Ῥουμελιωτῶν καὶ ἐν γένει τοὺς ὀπλαρχηγούς. Ἡ τάσις τοῦ πρώτου ἦτο νὰ καταστήσῃ τὴν κυβέρνησιν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ προϋχόντων, καὶ νὰ συγκεντρώσῃ αὐτὴν εἰς ἑαυτὸν· ἐνόμιζε δὲ ὅτι εὔρε πρὸς τοῦτο ἰσχυρὸν ὄργανον τὸν τακτικὸν στρατὸν, καὶ ἐσκέπτετο μόνον νὰ παραδώσῃ αὐτὸν εἰς χεῖρας πιστὰς αὐτῷ. Μισούμενος ὡς φαναριώτης ἔκλινε πρὸς τὴν Εὐρώπην, καὶ στηριχθεὶς εἰς αὐτὴν διτηρήθη εἰς τὴν δύσκολον, ὑπὸ πολλῶν πολεμουμένην καὶ τῷ ὄντι δισήμενον θέσιν του. Ὁ Κωλέττης ἔχων πολὺ βαθυτέρας ρίζας ἐν τῷ λαῷ, τολμηρότερος ὢν καὶ βιαίτερος εἰς τὰς πράξεις του, εὐγενέστερος κατὰ τὰ φρονήματα, μετεχειρίζετο τὴν Εὐρώπην μετ' εὐλαβείας καὶ δυσπιστίας, καὶ ὅταν ἀκόμη ἐβιάζετο ὑπὸ τῆς ἀνάγκης. Κατ' αὐτὸν τό μέλλον τῆς Ἑλλάδος ἔκειτο ἐν ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς φρονήμασι τοῦ λαοῦ, διὰ τοῦτο ὡς κύριον σκοπὸν εἶχε τὴν συγκάλεσιν συνελεύσεως. Εἶχε δὲ ἤδη τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους τούτου τοσαῦτα ἐνεργήσει πρὸς τοῦτο, ὥστε ὁ Μαυροκορδάτος καὶ αὐτὸς ὁ Τρικούπης δὲν ἐτόλμων πλέον ν' ἀντισταθῶσι καὶ ἐσυμβούλευσαν τὸ νομοθετικὸν σῶμα νὰ συγκαλέσῃ αὐτὴν διὰ τὸν προσεχῆ Ἰανουάριον. Οὕτω μόνον ἐδύναντο τότε νὰ κερδίσωσιν ἔτι τρεῖς

μήνας καὶ νὰ παρατείνῃσι τὴν κατὰ νόμον τὴν 10 Ὀκτωβρίου λήγουσαν ἐξουσίαν των. Τὸ περὶ προστασίας ψήφισμα μετεχειρίσθησαν πάλιν ὡς πρόσχημα, ἵνα καλύψῃσι τὸν ἀληθὴ λόγον τῆς συμβουλῆς αὐτῶν πρὸς συγκάλεσιν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἥτοι τὸν φόβον. Ἐξήτησαν νὰ κολακεύσωσι τὸν λαὸν διὰ συσκέψεως περὶ τούτου, ἤλπισαν νὰ τὸν μεταπειώσωσι, διότι ἐμίσει ἤδη τὸ ψήφισμα τοῦτο καὶ ἤθελε ν' ἀνακαλέσῃ τὴν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ὑπόσχεσίν του. Ἦλπισαν προσέτι νὰ ἐδραιώσωσι πάλιν τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας των.

Ὅσον καὶ ἂν ἐκινδύνευε περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ κυβέρνησις, οὐδεμία ὁμῶς δύναμις ὑπῆρχεν, ἵνα δώτῃ εἰς αὐτὴν τὴν μικρὰν ὥθησιν, ἣτις ἤρκει ἵνα τὴν καταρρίψῃ. Ὁ λαὸς ἦτο πεπεισμένος, ὅτι οὐδεμία συνδιαλλαγὴ ἐδύνατο νὰ γείνῃ πρὸς τοὺς Τούρκους, καὶ ὅτι ὁ Σουλτάνος δὲν θὰ ἴσχυε νὰ προστατεύσῃ τοὺς Ἕλληνας ἐν περιπτώσει ὑποταγῆς κατὰ τῆς μανίας τοῦ στρατοῦ. Προσέτι αἱ ὁμότητες τῶν Ἀλβανῶν ἀφῆρσαν πᾶσαν ἐλπίδα εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ἰβραήμου ἐπ' αὐτῶν. Ὁ λαὸς ἀπέβλεπεν ἐλπίζων εἰς τὴν Εὐρώπην, οἱ πλειότεροι εἰς τὴν Ἀγγλίαν, οἱ ὀλιγώτεροι εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ τινες εἰς τὴν ἱερὰν Συμμαχίαν· ὅλοι δὲ συνηθάνοντο ὅτι ἐν τῇ κυβερνήσει, ὅσον ἀσθενὴς καὶ ἂν ἦτο, ὑπῆρχεν ὁ μόνος κρῖκος, ὅστις συνέδεε αὐτοὺς μετὰ τῆς Εὐρώπης.

Ἐν τῷ μεταξὺ μεγίστῃ δραστηριότητι ἀνεπτύχθη ἐν τῇ διπλωματίᾳ. Ὁ κόμης Λαφερόναϊος προέβη πρῶτος ἐν Πητροπόλει προτείνων νὰ ποιήσωσιν αἱ πέντε Δυνάμεις κοινὸν βῆμα παρὰ τῇ Πύλῃ. Κατὰ τὴν πρότασίν του αἱ πέντε Δυνάμεις, αἰσθανόμεναι τὴν ἀνάγκην νὰ δώσωσι τέλος εἰς τὸν πόλεμον τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐδήλουν ἐκ συμφώνου καὶ ἐπισήμως πρὸς τὴν Πύλην· ὅτι ἐθεώρουν τὸν πόλεμον τοῦτον ὡς πεπερατωμένον, ἐπομένως ἀπῆτουν νὰ μάθωσι τὰ πλεονεκτήματα ἢ τὰς παραχωρήσεις, ἅς αὕτη διενεοῖτο νὰ δώσῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους τῆς ἀντὶ δὲ τούτου αἱ Δυνάμεις

ὑπεχρεοῦντο νὰ πείσωσι τοὺς Ἕλληνας εἰς παραδογὴν τῶν προτάσεων τῆς Πύλης. Ἡ νέα δὲ κατάστασις τῶν πραγμάτων, ἥτις θὰ προέκυπτεν ἐκ τῆς συνδιαλλαγῆς ταύτης, θὰ ἐτίθετο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν πέντε Δυνάμεων.»

Ἡ πρότασις τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου, ἣν οὗτος ἐθεώρει πρὸς τὸ παρὸν ὡς ἰδίαν ἑαυτοῦ, εἶχεν ὡς ἐξῆς. «Αἱ τέσσαρες σύμμαχοι τῆς Ῥωσσίας Δυνάμεις, ἀναγνωρίζουσαι τοὺς πείσαντας τὴν Δύναμιν ταύτην λόγους εἰς τὸ νὰ λάβῃ ζωηρὸν καὶ ἰδιάζον ἐνδιαφέρον πρὸς εἰρηνopoίησιν τῆς Ἑλλάδος, συναισθάνονται συνάμα ὅτι οὐδεμὶς ἐξ αὐτῶν ἔχει δικαίαν αἰτίαν ἐριδος μετὰ τῆς Πύλης, μεθ' ἧς συνδέονται διὰ συνθηκῶν πιστῶς ὑπ' αὐτῆς τηρουμένων· ὅθεν θ' ἀντέβαιναν εἰς τὴν συνειδήσιν τῶν Δυνάμεων τούτων νὰ πολεμήσωσιν ἕνεκ τούτου τὴν Πύλην, διότι διάκειται ἐχθρικῶς καθ' ἐνὸς μέρους τῶν ὑπηκόων της· ἀντίκειται δὲ εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτῶν, οὐδὲ συμφέρι εἰς τὴν ὑπόθεσιν νὰ ἐκφράζωσιν ἀπειλὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει, χωρὶς νὰ ἔχωσιν ὠρισμένον τινὰ σκοπόν.

«Ἀλλ' ἐπειδὴ θεωροῦσιν ὡς λίαν ἀναγκαῖον, νὰ παύσῃ ἡ ἀξιοθρήνητος κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ εἶναι πεπεισμένοι ὅτι τὰ μέχρι τοῦδε ἐφχροσθέντα μέτρα δὲν ἀρκοῦσι πρὸς τοῦτο, ἐπομένως πρέπει νὰ ληθῶσιν ἄλλα, αἵτινα καὶ τοὶ ἰσχυρότεροι ὄντα νὰ μὴ ἐξαγάγωσιν αὐτὰς ἐκ τῶν ὁρίων τῆς οὐδετερότητος, καὶ νὰ μὴ ἀφαιρέσωσι τὴν ἐλπίδα τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Πύλης, διὰ τοῦτο ἐσκέφθησαν τὰ ἐξῆς.

1. Ἡ Ῥωσσία, συμφωνοῦσα καθ' ὁλοκληρίαν μετ' αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἤδη ἐκπεφρασμένων ἀρχῶν, νὰ συνεργασθῇ δραστηριώτατα μετὰ τῶν τεσσάρων Δυνάμεων εἰς τὸ μέγα ἔργον τῆς εἰρήνης καὶ νὰ τὰς ὑποστηρίξῃ εἰς τοῦτο δι' ὅλης τῆς βαρύτητος τῆς ἐπιρροῆς της ἐν Κωνσταντινουπόλει.

2. Ἵνα δὲ ἡ ὑποστήριξις αὕτη ἐπενέγκῃ τὴν ἐπιθυμητὴν ἐνέργειαν, νὰ παρκαλείψῃ πρὸς τὸ παρὸν ἡ Ῥωσσία ὅλα τὰ ἥττον

σπουδαῖα ζητήματα, νὰ μετέλθῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει νέαν πολιτικὴν, ν' ἀποστείλῃ ἐκεῖσε πρέσβυν καὶ νὰ παραγγεῖλῃ αὐτῷ νὰ συμπράττῃ μετὰ τῶν πρέσβεων τῶν λοιπῶν Δυνάμεων πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σπουδαίου τούτου σκοποῦ.

§. 3. Ὁ ῥώσσος οὗτος πρέσβυς νὰ λάβῃ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τὴν Πύλιν ἐκ συμφώνου καὶ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν πρέσβεων δήλωσιν ἀπλῶς καὶ γενικῶς συντεταγμένην, περὶ ἧς θὰ συνενοοῦντο προηγουμένως, καὶ δι' ἧς, ὅπερ δὲν ἐγένετο μέχρι τούδε, νὰ συμβουλευσῇ τὴν Πύλιν, νὰ δεχθῇ τὴν ὁμόφωνον ἀπόφασιν τῶν πέντε Δυνάμεων ὡς πρὸς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ ἐξαγάγῃ αὐτὴν ἐκ τῆς πλάνης, ὅτι ἐπικρατεῖ περὶ τούτου μετὰ τῶν Δυνάμεων διχογνωμία τις.

4. Εὐθύς δι' ἅμα αἱ δηλώσεις ἢ προτάσεις αὗται γίνωσι δεκταὶ ὑπὸ τῆς Πύλης, οἱ σύμμαχοι νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν ἐπιβροήν των, ἵνα πείσωσι τοὺς Ἕλληνας νὰ παραδεχθῶσιν αὐτάς, χωρὶς ὅμως νὰ μεταχειρισθῶσι κατὰ τὰ πρῶτα ταῦτα βήματα ἐκδιαστικὰ μέσα κατὰ τῶν Ἑλλήνων οὐδὲ κατὰ τῆς Πύλης.

5. Ἐὰν δὲ ἡ Πύλη ἀπορρίψῃ τὰς προτάσεις, ὁ ῥώσσος πρέσβυς ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἱ λοιποὶ πρέσβεις νὰ εἴπωσιν ὁμοφώνως πρὸς τὴν Πύλιν, ὅτι ἐγκαταλείπουσιν αὐτὴν εἰς τὴν τύχην τῆς καὶ εἰς τ' ἀναπόφευκτα ἐπακόλουθα τῆς δευτέρας ταύτης ἀναχωρήσεως τῆς ῥωσσικῆς πρεσβείας, τὰ ὅποια, μόνον ἐὰν παραδεχθῇ ἀμέσως τὰς συμβουλὰς ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης, δύναται ν' ἀποφύγῃ.

Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος ἐθεώρησε τὴν πρότασίν του ὡς ἀρκοῦσαν καὶ κατάλληλον, ὡς ἀρκοῦσαν μὲν, διότι κατὰ πρῶτην φορὰν ἔπεισε τὰς πέντε Δυνάμεις νὰ ἐνεργήσωσιν ἐκ συμφώνου, καὶ ἡ ἐν αὐτῇ ἀπειλὴ τῷ ἐφάνη τόσον σπουδαία, ὥςτε ἡ Πύλη δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀντιστῇ ὡς κατάλληλον δὲ, διότι ἡ διατήρησις τῆς εἰρήνης ἐξηρτᾶτο ἕκτοτε ἐκ τῶν συμμάχων, ἥτοι ἐκ τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου.

ΤΟΜ. Α'.

29.

Μόλις ἔμαθον ἐν Βιέννῃ τὰς δύο ταύτας προτάσεις, ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχος ἀπερρίψεν ὀριστικῶς τὴν πρώτην, καὶ ἐκηρύχθη ὑπὸ ὁρους ὑπὲρ τῆς δευτέρας. Ἡ σύνταξις τῆς πρώτης ἐμαρτύρει σπουδὴν. Τὸ αὐστριακὸν ὑπουργεῖον κατέδειξε τὰ σφάλματά της καὶ τὰ προτερήματα τῆς ἀγγλικῆς προτάσεως, καὶ ἐνῶ οὐδεμίαν σχεδὸν λέξιν ἐκείνης ἀφῆκεν ἀναμφισβήτητον, ἐζήτησε μόνον παρὰ ταύτης μᾶλλον ὠρισμένην ἀπειλήν. Ἦθελε δηλαδὴ νὰ μὴ ἀναγνωρισθῇ εἰς τὴν Ῥωσσίαν τὸ δικαίωμα πρὸς πόλεμον ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει. Ὁ βαρὼνος Δαμᾶς ἀσθενῶς συνήγερσεν ὑπὲρ τῆς προτάσεως τοῦ κόμητος Λαφερόνναϊου, καὶ ἐπὶ τέλους ἡσπᾶσθη τὰς παρατηρήσεις τοῦ πρίγκιπος Μεττερνίχου κηρύξας, ὅτι ἡ γνώμη τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως συμφωνεῖ καθ' ὅλα πρὸς τὴν τῆς αὐστριακῆς. Εἶπε μάλιστα ἀπροκαλύπτως, ὅτι ἐν περιπτώσει πολέμου τῆς Ῥωσσίας κατὰ τῆς Πύλης αἱ τέσσαρες Δυνάμεις θὰ συνεσκέπτοντο περὶ τῶν μέτρων, ἅπερ θὰ ἐθεώρουν ὡς κατὰλληλα. *)

Ἐνῶ συνέζητοῦντο αἱ προτάσεις αὗται ἐν Πιερρουπόλει, καὶ αἱ τρεῖς Δυνάμεις ἐνισχυθεῖσαι νῦν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας προσεπάθουν ν' ἀναγκάσωσι τὴν Πύλιν νὰ δεχθῇ τὴν μεσολάβησιν αὐτῶν εἰς τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα, ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν, νὰ θέσωσι νέον φραγμὸν κατὰ τῆς φιλοπολέμου Ῥωσσίας, ἀνετράπησαν ὅλα τὰ σχέδιά των. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἀπέθανε παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν αἰφνιδίως ἐν Ταγαρόκ τὴν 1 Δεκεμβρίου. Ἡ εἰδήσις ἔφθασεν ἤδη τὴν 14 εἰς Βιέννην, τὴν 22 εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ τὴν 9 εἰς Πετρούπολιν. Ἐπήνεγκε δ' ἐνταῦθα μὲν στιγμαίαν νάρκωσιν, ἐν Κωνσταντινουπόλει δ' ἀγωνίαν καὶ στενοχωρίαν, ἃς ἐμέτριάσε μόνον ἡ ἐλπίς ταραχῶν ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἐν Βιέννῃ νέας ἐλπίδας περὶ εἰρήνης.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἔφθασεν πυρεσσὼν ἐκ Σεβαστουπόλεως εἰς Ταγαρόκ τὴν 18 Νοεμβρίου τὴν 27 ἡ νόσος ἐγένετο δεινότερα·

*) Ἴδε Παράρτ. ΣΤ. 12, 13, 14.

τὴν δὲ 29 μετέλαβε τῶν θείων μυσηρίων καὶ τὴν 9 Δεκεμβρίου περὶ τὴν 10 π. μ. ἀπέθανεν. Ἡ μήτηρ τοῦ αὐτοκράτορος λαβοῦσα εἰδήσεις περὶ βελτιώσεως τῆς ὑγείας του διέταξε νὰ ψαλῇ δοξολογία ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ. Κατὰ τὴν δοξολογίαν ἔλαβεν ὁ μέγας δοῦξ Νικόλαος τὴν περὶ θανάτου ἀγγελίαν. Μετὰ τινα βραχείαν σύσκεψιν ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἑκκλησίαν, καὶ ἐπιληφθῇ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἡ αὐτοκράτειρα ἔκειτο πεπτωκυῖα πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου, ἵνα διακοινώσῃ αὐτῇ τὸ θλιβερόν συμβάν. Ἡ λειτουργία διεκόπη. Ὁ ἀρχιμανδρίτης φέρων εἰς χεῖρας τὸν σταυρὸν προέβη πρὸς αὐτὴν καὶ ἀνῆγγειλε τὴν εἰδήσιν· ἡ αὐτοκράτειρα κατέπεσε λειποθυμημένη, καὶ μετακομίσθη ἔξω οὕτως ἔχουσα.

Ἡ Πύλη εἶχε πρὸ μικροῦ ἐπενέγκῃ σπουδαίας μεταβολὰς εἰς τοὺς ἀνωτέρους κλάδους τῆς ὑπηρεσίας τοῦ κράτους. Ὁ Κιαγιᾶ-βέης Σαδίκ-εφένδης, ὅστις καὶ ἐν τῷ ἀξιώματι τούτῳ καὶ ὡς ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην ἰσχὺν, ἀπελύθη τῆς θέσεώς του καὶ διωρίσθη εἰς πολὺ μικρότερον ἀξίωμα. Ἐν ταύτῃ ὁ διοικητὴς τοῦ ὀπλοσασίου Χουσεῖν βέης, οὗ ἡ γνώμη εἶχε μεγάλην ἰσχὺν ἐν τῷ συμβουλίῳ καὶ τῷ σεραγίῳ κατὰ τὰς σπουδαιοτέρας ὑποθέσεις τοῦ κράτους, ἀπέλυσεν, ἐὰν οὐχὶ τὴν ψῆφόν του ἐν τῷ συμβουλίῳ, ὅμως μέγα μέρος τῆς ἰσχύος του. Αἱ μεταβολαὶ αὗται ἐθεωρήθησαν ὡς νίκη τοῦ μετρίωφρονος κόμματος. Ὁ Χουσεῖν-βέης καὶ ὁ Νεσχιδ-εφένδης ἀπεσχάλησαν εἰς Πελοπόννησον πρὸς τὸν διπλοῦν σκοπὸν τοῦ νὰ κατορθώσωσιν τὴν δέυσαν συνεννόησιν μεταξὺ τοῦ σερασκιέρου Ἰβραήμου-πασσᾶ καὶ τοῦ Καπουδᾶν-πασσᾶ, καὶ νὰ πείσωσιν εἰς ὑποταγὴν τοὺς Ἕλληνας.

Τὸ αὐστριακὸν ἀνακτοβούλιον, ὅπερ εἶχε γνωρίσει κάλλιον παντὸς ἄλλου τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἐγνωρίζεν καὶ τὸν πρίγκηπα, ὅστις προὔπετιθετο ὡς διάδοχος αὐτοῦ· ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἔγραψε τὴν 17 Δε-

κεμβρίου πρὸς τὸν βαρῶνον Ὁττενφελς *) «ὁ μέγας δούξ Κωνσταντῖνος ἔχει νῦν, εὐθεῖαν καρδίαν καὶ γενναῖα φρονήματα, αἱ ἀρχαὶ τοῦ εἶναι ὀρθαί· ἐνίοτε ἀντέπασχον πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅς τις κατείχετο ὑπὸ εὐαισθησίας καὶ κλίσεως πρὸς τὸ ἰδεῶδες. Ἀλλ' ὁ μέγας δούξ ἦτο πιστότατον ὄργανον εἰς χεῖρας τοῦ ἀδελφοῦ του. Οὐδεὶς γινώσκει τὴν ὑπακοὴν καὶ τὰ πείθειν εἰς ὑπακοὴν κάλλιον αὐτοῦ· κατὰ τὴν νεότητά του ἔβλαψε πολὺ τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ διὰ τοῦ βιαίου χαρακτῆρός του. Ἡ ἡλικία καὶ ἡ σύζυγός του ἐμετρίασαν τὰ ἐλάττωμα τοῦτο· ἡ πολιτικὴ του θὰ στραφῇ ἐξωτερικῶς μὲν εἰς διατήρησιν τῆς εἰρήνης, ἐσωτερικῶς δὲ εἰς στερεώσιν τῆς μοναρχίας καὶ διοικητικὰς βελτιώσεις. Διὰ τὴν Ῥωσσίαν νῦν ἄρχεται ἡ ἱστορία, διότι τὸ μυθιστόρημα ἐτελείωσεν. Δὲν θὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, διότι μέχρι τοῦδε ὠμίλει περὶ τοῦ λαοῦ τούτου περιφρονητικῶς, καὶ ἀπεκάλει τὸν ἀγῶνα αὐτῶν ἀνταρσίαν. Ἐπιθυμεῖ τὴν ἔνωσιν τῆς Ῥωσσίας μετὰ τῆς Αὐστρίας ὡς συμφέρουσιν αὐτῷ, μισεῖ τοὺς Ἀγγλους, καταφρονεῖ τοὺς Γάλλους, καὶ θεωρεῖ τὴν Πρωσσίαν ὡς τρέφουσιν ἐπαναστατικὰς ἰδέας. Ἡ Κυβέρνησις του θὰ ἔχῃ νὰ ὑπερνικήσῃ μεγάλα ἐμπόδια. Τὸ πρῶτον πρὸς ῥέχεται ἐκ τῆς χαλαρότητος, ἣτις ἐπῆλθεν εἰς ὅλους τοὺς δεσμούς τῆς ὑπακοῆς ὑπὸ τὴν ἡπείαν κυβέρνησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Αἱ πράξεις τοῦ νέου Αὐτοκράτορος κρινόμεναι διὰ τοῦ φόβου, τὸν ὁποῖον οὗτος ἐμπνέει, θὰ λάβωσιν εὐκόλως χαρακτῆρα σκληρότητος καὶ θὰ γενήσῃσι αἰτήματα βίας ἀγνώστου παρὰ τῇ Ῥωσικῇ λαῷ ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας, ἥτοι ἀπὸ μιᾶς γενεᾶς. Ἄν ὁ μέγας δούξ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου, ὅπερ πολλοὶ περιμένουσι, χάριν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Νικολάου, εἶναι δύσκολον νὰ προῖδῃ τις τὴν πορείαν τῆς νέας Κυβερνήσεως.»

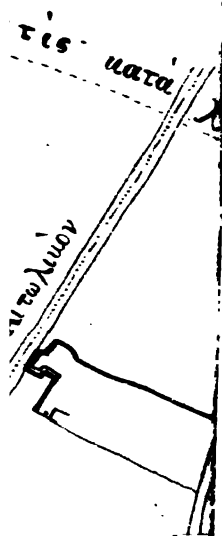
Οὕτως ἤρχιζεν ὁ πρίγκιψ Μετερνίχος τὰς ὁδηγίας αὐτοῦ

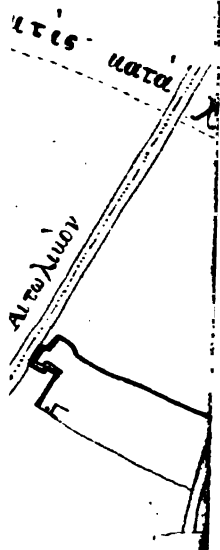
*) 18. Παράρτ. ΣΤ. 15.

πρὸς τὸν Δι' ἄγγελον, τίνι τρόπῳ κατὰ τὸ δυνατόν νὰ ὑπερισχύ-
 σῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐσκέφθη δὲ ὅτι αἱ φῆμαι περὶ
 ταχείας διαστάσεως μεταξύ τῶν δυνάμεων θὰ ἐγένων ἐν τῇ
 Πύλῃ τὸν φόβον τοῦ πολέμου καὶ ὑπέδειξεν αὐτῇ τὴν Αὐστρίαν
 ὡς ἀμετάτρεπτον σύμμαχόν της. Ἀπήτησε παρ' αὐτῆς ν' ἀπο-
 φύγῃ πᾶν ὅ,τι ἡδύνατο νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς ἔριν μετὰ τῆς Ῥω-
 σίας, νὰ δείξῃ ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸν νέον μονάρχην, ν' ἀφαι-
 ρέσῃ πᾶσαν πρόφασιν παραπόνων διὰ τὴν διοίκησιν τῶν Ἡγε-
 μονιῶν, καὶ νὰ μὴ συγχωρήσῃ, ὥστε τὰ ἐκεῖ ὄργανά της νὰ δι-
 δῶσι ἀφορμάς· προσέτι νὰ προσπαθήσῃ νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὸν
 κατὰ τῶν Ἑλλήνων πόλεμον, νὰ μεταχειρίζηται τοὺς ὑποτασ-
 σομένους μὲ πολλὴν πραότητα, νὰ λάβῃ μέτρα ἐξασφαλίζοντα
 αὐτοῖς εἰρηνικὸν μέλλον, καὶ νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ τῆς αὐθαιρεσίας
 τῶν διοικητῶν. Ἐσυμβούλευσεν αὐτὴν νὰ σταθμίζῃ καλῶς τὴν
 ἰσχύϊν τῆς δημοσίου γνώμης, τῆς ἀτμοσφίρας ταύτης ἐντὸς τῆς
 ὁποίας κινεῦνται οἱ αἱ κυβερνήσεις, καὶ νὰ σκεφθῇ ὅτι, ἐὰν δὲν
 προσενεχθῇ πρὸς τοὺς Ἑλληνας κατὰ τὸν λεχθέντα τρόπον, ἡ δύ-
 ναμις τῶν περιστάσεων θὰ ὑπερισχύσῃ τῶν ἀληθεσέρων ρίλων τῆς
 εἰρήνης· ἐπομένως· ἐὰν αἱ Δυνάμεις λαλήσωσιν αὐτῇ περὶ τοῦ
 μέλλοντος σχηματισμοῦ τῆς Ἑλλάδος, οὐ μόνον νὰ τὰς ἀκούσῃ,
 ἀλλὰ νὰ πράξῃ οὕτως ὥστε νὰ δύναται ν' ἀποκριθῇ αὐταῖς
 ἐκ τῶν προτέρων. « Ἀναγνωρίζω ὅτι εἴθε φίλοι μου, διότι μοι
 συμβουλεύετε ὅ,τι ἔπραξα πρὸ ὀλίγου » καὶ τέλος νὰ μὴν
 ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ὁμοιοῦς τῶν Δυνάμεων.

Σὺν ταῖς ὁδηγίαις ταύταις παρῆλθε τὸ ἔτος.

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΚΑΤΑ
ΤΟΥ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
ΕΝ ΕΤΕΙ 1821

ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ
ΤΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΩΣ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΗ.

Συγγραφείσα μὲν
ΥΠΟ
ΑΝΤ. ΠΡΟΚΕΣ-ΟΣΤΕΝ,
Μεταφρασθεῖσα δ' ἐκ τοῦ γερμανικοῦ
πρωτοτύπου
ΥΠΟ
Γ. ΕΜΜ. ΑΝΤΩΝΙΔΟΥ.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΑΘΗΝΗΣΙ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ «ΑΘΗΝΑΣ.»

1869

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

Κεφάλαιον ἑβδομον	ἔτος	1826	Σελ	1.
Κεφάλαιον ὀγδοον	»	1827	»	117.
Κεφάλαιον ἑννατον	»	1828	»	227.
Κεφάλαιον δέκατον	»	1829	»	345.
Κεφάλαιον ἐνδέκατον	»	1830	»	423.
Κεφάλαιον δωδέκατον	»	1831-1832	»	474.
Τέλος	»	1832-1833	»	518.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

Ἔτος 1826.

Η ἐν τέλει τοῦ προηγουμένου κεφαλαίου μνημονευθεῖσα γνώμη τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου, πολὺ διάφορος οὔσα τῆς ἐπικρατούσης, συνεφώνει παραδόξως πρὸς τὴν γνώμην πάντων, ὅσοι ἐδύναντο νὰ παρατηρῶσιν ἐκ τοῦ πλησίον τὸν μέγαν δούκα Κωνσταντῖνον καὶ δὲν ἠμβλυώπουσαν πρὸς τοῦτο. Οὗτοι ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς πρότυπον ῥώσσου κυβερνήτου. Ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ μεγάλου δουκὸς ἡ ἀπόφασις τὸν ἀπῆλλαξεν τῆς δοκιμασίας, εἰς ἣν ἡ Ῥωσσία καὶ Εὐρώπη περιέμενον νὰ τὸν ἴδωσι. Πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν εἶχε καταθέσει ἐγγράφως ἐν Πητροπόλει καὶ Μόσχᾳ τὴν ἀπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου τῆς Ῥωσσίας παραίτησιν αὐτοῦ· ἦτο δ' αὕτη γνωστὴ εἰς τὴν μητέρα τοῦ αὐτοκράτορος, τὸν μέγαν δούκα Νικόλαον καὶ πολλοὺς μεγιστάνας τοῦ Κράτους, ἀλλ' ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὴν γνώμην καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ μεγάλου δουκὸς Κωνσταντίνου τὸ ἀπόρρητον τῆς πράξεως ταύτης ἐτηρήθη αὐστηρῶς. Ὅτε δ' ἔνεκα τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος ἐπῆλθεν ἡ στιγμή τῆς ἀποφάσεως, ὁ αὐτὸς σεβασμὸς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς θελήσεως τοῦ ἀδελφοῦ καὶ ἡ μέριμνα περὶ τῆς γνώμης τῆς Ῥωσσίας καὶ Εὐρώπης ἐμπόδισαν τὸν μέγαν δούκα Νικόλαον ν' ἀναβῇ ἐπὶ τοῦ θρόνου, πρὶν ὁ ἀδελφός του ἐκφρασθῇ δημοσίᾳ, ὅτι καὶ νῦν διετέλει ἔχων τὴν παλαιὰν ἀπόφασιν. Ὅθεν, ὅτε οἱ μεμυημένοι τὸ ἀπόρρητον προσῆλθον πρὸς τὸν μέγαν δούκα Νικόλαον ἵνα χαιρετήσωσιν αὐτὸν ὡς αὐτοκράτορα, οὗτος ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὸν χαιρετισμὸν, καὶ εἰπὼν αὐτοῖς· «ἡξεύρω καλῶς, ὡς καὶ ἡμεῖς κύριοί μου, ὅτι ἐγγραφὸν τι ὑπάρχει, ἀλλ' ἀκολουθήσατε τὸ

παράδειγμά μου», πρῶτος ὡμολόγησε πίστιν πρὸς τὸν ἀπόντα ἀδελφόν.

Οὗτος δὲ, διατρίβων ἐν Βαρσοβίᾳ ὡς διοικητὴς τῆς Πολωνίας, μόλις ἔλαβε τὴν ἀγγελίαν τοῦ θανάτου, καὶ ἐμμένων εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς παραιτήσεως, ἀνελογίσθη τοὺς κινδύνους, οὓς τὸ ἀπροσδόκητον αὐτῆς, ἐδύνατο νὰ φέρῃ. Ἐκρυψε λοιπὸν τὴν ληφθεῖσαν ἀγγελίαν καὶ ἀπέστειλε τάχιστα τὸν νεώτατον ἀδελφόν του μέγαν δούκα Μιχαὴλ εἰς Πετρούπολιν, ἐλπίζων ὅτι διὰ τῆς βαρύτητος τοῦ καμιστοῦ θὰ ἐπιστεύετο παρὰ τοῦ κοινοῦ ἡ σπουδαία εἰδήσις. Καὶ ὁ μὲν Μιχαὴλ ἔφθασεν εἰς Πετρούπολιν τὴν 15 Δεκεμβρίου. Ὁ δὲ Νικόλαος ἐνόμισεν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς ἐντυπώσεως, ἣν ἤθελε κάμει ἡ πρώτη ἀγγελία τοῦ θανάτου ἐπὶ τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του, καὶ ἤθελε νὰ δείξῃ εἰς τὸν κόσμον, ὅτι ἡ παραιτήσις τούτου προήρχετο ἐξ ἐλευθέρας σκέψεως. Ὅθεν ἔπεισε τὸν μέγαν δούκα Μιχαὴλ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Βαρσοβίαν, ἵνα παρακινήσῃ τὸν Κωνσταντῖνον εἰς ἀποδοχὴν τοῦ στέμματος. Ὁ Μιχαὴλ ἀνεχώρησεν τὴν 17 ἐκ Πετρούπολεως· ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε στείλει ταχυδρόμον φέροντα νέον ἐπίστημον ἑγγράφον τῆς παραιτήσεώς του. Οὗτος δὲ συννητήθη καθ' ὁδὸν μετὰ τοῦ μεγάλου δουκὸς Μιχαήλ. Ὁ μέγας δούξ ἐπέστρεψεν ἀμέσως εἰς Πετρούπολιν· ἀλλ' ὁ ταχυδρόμος προδραμὼν ὀλίγας ὥρας ἔφθασεν ἐκεῖσε τὴν 25. Ἦδη δὲ ὁ Νικόλαος ἐδέχθη τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα καὶ ἀνηγορεύθη πανηγυρικῶς τὴν 25 Δεκεμβρίου.

Ἄλλ' ὁ πολὺς λαὸς τῆς αὐτοκρατορίας συμπαθὼν πρὸς τὸν μέγαν δούκα Κωνσταντῖνον, αἱ ἀρχαὶ καὶ ὁ στρατὸς, οἵτινες εἶχον ὀρκισθῇ εἰς αὐτὸν, ἤκουσαν μὲ δυσπιστίαν τὸ συμβᾶν τοῦτο, καὶ, τοιαύτης γνώμης ἐπικρατούσης, δὲν ἦτο δύσκολον νὰ καταχρησθῇ τις τῆς πίστεως αὐτῶν. Ὑπὸ τὴν ἡπίαν κυβερνησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶχον εἰσχωρήσει εἰς Ῥωσσίαν τὰ δόγματα τῆς νεωτέρας φιλελευθερίας ἰδίως εἰς τὸν στρατὸν, ὅστις

βιαζόμενος εἰς ἀπραξίαν ἔβραζεν ἐκ δυσαρσεκειας. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐγίνωσκε τοῦτο, καὶ εἶχεν ἤδη πολλάκις εἰπῆ ἐν Τροπ-
πάῳ καὶ Λαυδάχῃ «τὸ πλεῖστον τοῦ στρατοῦ μου εἶναι μέχρις
ὁστέων διεφθαρμένον», ἀλλ' ἀφήκε νὰ ὑπάρχῃ ὅτι, ὡς ἐνόμιζεν,
μόνος ὁ χρόνος ἐδύνατο νὰ θεραπεύσῃ. Ὅλιγον δὲ κατ' ὀλίγον
εἶχε σχηματισθῇ παρὰ τῇ νεολαίᾳ τῶν ἀνωτέρων τάξεων καὶ τῶν
ἀξιωματικῶν ἰδίως τῶν φρουρῶν καὶ τοῦ κατὰ τὴν μεσημβρινὴν
Ῥωσσίαν στρατοῦ συνωμοσία, ὁμοία πρὸς πολλὰς γενομένας ἐπὶ
τῶν ἡμερῶν μας, ἧτις σκοπὸν εἶχε νὰ ἐκδιᾷσῃ παρὰ τοῦ αὐτο-
κράτορος γραπτὸν πολίτευμα. Ἀνὲν εἶχε δὲ εἰσέτι ὠριμάσῃ, ὅτε
ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανεν, ἀλλ' ὁ θάνατός του κατέστησεν αὐτὴν
αἰφνης ὄριμον, διότι παρέσχε τοῖς συνωμόταις τὴν εὐκαιρίαν νὰ
προσελκύσωσιν εἰς ἑαυτοὺς τοὺς στρατιώτας καὶ τὰς κατωτέ-
ρας τάξεις τοῦ λαοῦ διὰ τοῦ ὅρκου τῆς πίστεως πρὸς τὸν Κων-
σταντῖνον, παριστῶντες εἰς τὸ ἐκπληκτον πλῆθος τὸν δοῦκα
τοῦτον ὡς θῦμα ἀπάτης χαλκευθείσης ἐν τοῖς αὐτοκρατορικοῖς
θαλάμοις. Οἱ συνωμόται συνῆλθον τὴν νύκτα πρὸς τὴν 26
Δεκεμβρίου καὶ ἀπεφάσισαν ν' ἀναγκάσωσι διὰ τῶν ὄπλων
τὴν γερουσίαν, ἧτις ἔμελλε νὰ συνέλθῃ τὴν ἐπομένην ἡμέραν με-
ταξὺ τῆς 9 ὥρας καὶ τῆς μεσημβρίας, νὰ ὑπογράψῃ τὸ ἥδη ἔ-
τοιμον σχέδιον τοῦ πολιτεύματος, καὶ νὰ τὸ δημοσιεύσῃ ὡς
αὐτοὶ ᾔθελον. Ἀπεφάσισαν δ' ἐν περιπτώσει ἀντιστάσεως τὸν
φόνον ὅλων τῶν ἀντιδοξούντων, καὶ αὐτὴν τὴν καταστροφὴν
τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, ἐὰν ὁ νέος αὐτοκράτωρ ἠρνεῖτο νὰ
ὑπακούσῃ εἰς τὰς θελήσεις των.

Τὸ μικρὸν συμβεβηκός, ὅτι ἡ γερουσία συνῆλθε τὴν 26 οὐχί
κατὰ τὴν συνῆθη ὥραν, ἀλλὰ τὴν ἐβδόμην τῆς πρωΐας, καὶ
τὰ μέλη αὐτῆς ὁμόσαντα τὸν ὅρκον τῆς πίστεως ἀπῆλθον εὐ-
θύς οἴκαδε, περιέπλεξε τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου. Οὐχ ἦττον
οἱ συνωμόται ὤθησαν τοὺς στρατιώτας ταγμάτων τιῶν τῆς
φρουρᾶς εἰς ἀποστασίαν, καὶ ἀντέστησαν ἐνόπλιως κατὰ τῆς
προσκήσεως τοῦ νὰ ὁμόσωσι τὸν ὅρκον εἰς τὸν αὐτοκράτορα

Νικόλαον. Προέβησαν δὲ εἰς βιαιοπραγίας, καθ' ἃς ἐφονεύθη εἰς ἐκ τῶν ἀνωτέρων στρατηγῶν, ὁ Μιλοράδοβιτς, καὶ οὔτε ἡ ἐμφάνισις τοῦ αὐτοκράτορος, οὔτε ἡ παρέμβασις τοῦ Πατριάρχου ἰσχυσεν νὰ τοὺς ἀναχαιτίσωσιν, ὥστε φανερὰ βία ἐδέησε νὰ καταβάλῃ τὴν ἀντίστασιν ταύτην. Ἐκατοστύες ἐκ τῶν ἀπεπλανημένων ἐφονεύθησαν. Ἐκατοστύες μετηνέχθησαν εἰς Σιβηρίαν, τὰ ἔνοχα συντάγματα διελύθησαν καὶ πολλοὶ εὐγενεῖς πανταχοῦ τοῦ κράτους συνελήφθησαν. Ὁ πρίγκηψ Τρουβετσκού, οἱ στρατηγοὶ Ὀβολένσκης καὶ Βερττουτσέφ εἶχον ἀναμιχθῆ εἰς τὴν συνωμοσίαν. Ὁ πρῶτος, ἀρχηγὸς ὢν τοῦ ἐπιτελείου τῆς φρουρᾶς, κατέφυγεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ του, τοῦ αὐστριακοῦ πρέσβειος κόμητος Λεψελτέρνου, καὶ παρεδόθη ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἦτον ἐπόμενον. Αὐτὸς δὲ ὁ αὐτοκράτωρ ἀνέκρινεν αὐτὸν καὶ ὁ μῖτος τῆς συνωμοσίας ἀνεκαλύφθη. Ὁ πρίγκηψ Ἀντώνιος Ἰαβονόσβοσκης φυλακισθεὶς ἐν Κιέβῳ καὶ μετενεχθεὶς εἰς Πετρούπολιν ἐπρόδωκε τὴν διακλάδωσίν τῆς ἐν Πολωνίᾳ· ὁ δὲ Κωνσταντῖνος διέταξεν ἀνακρίσεις πρὸς καταδίωξιν αὐτῆς. Ὁ Βαλατώφ, ὅστις ὤφειλε νὰ φονεύσῃ τὸν αὐτοκράτορα, παρεφρόνησε καὶ ἀπέθανεν. Ὁ Ἰακουλόβιτς, ὅστις εἶχε ἀναδεχθῆ νὰ ἐπιβάλῃ χεῖρα ἐπὶ τῶν δύο αὐτοκρατειρῶν, συνελήφθη.

Ἡ θλιβερά αὕτη ἱστορία παρήγαγε τὴν γνώμην, ὅτι μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων δουκῶν ἐμεσολάβησε προσποίησης καὶ ἀπάτη. Ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖνος ἐπίστευε τῷ ὄντι, ὅτι ἡ ἐν ἔτει 1822 καὶ 1823 παραίτησις τοῦ κατατεθειμένη εἰς τέσσαρα τοῦ κράτους ἀρχεῖα, ἦτο ἀρχοῦσα, καὶ ὅτι οὐδεὶς θὰ διανοεῖτο νὰ τὸν καλέσῃ εἰς τὸν θρόνον. Ἐντεῦθεν ἡ διαγωγή του, ἥτις δὲν μετεβλήθη ὅταν ἔμαθε τὸ ἐναντίον. Ὁ δὲ Νικόλαος ὡρμήθη εἰς τὴν ἰδιὴν του ἐξ εἰλικρινῶν καὶ εὐγενῶν λόγων. Ἀφ' οὗτο ὁ Κωνσταντῖνος ὑπέγραψε τὴν παραίτησιν, εἶχον παρέλθῃ ὁλόκληρα ἔτη· δυνατόν ἐπομένως νὰ ἥλλαξε γνώμην καὶ νὰ μετενόησεν. Ὅθεν δὲν ἤθελε νὰ δεσμεύσῃ τὸν α-

δελφόν του δι' ἐνὸς τεμαχίου χάρτου, καὶ ἐπεθύμει νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ ἀπόφαις πανδήμως. Ἀλλ' ἔσφαλε μὴ καλέσας ἐν τῷ μεταξὺ τὴν αὐτοκράτειραν μητέρα εἰς ἀντιβασίλειαν, πρὶν ἢ ὁ Κωνσταντῖνος γνωστοποιήσῃ τὴν θέλησίν του. Ὁ ὄρκος ἐδύναντο καὶ ἔπρεπε νὰ ἀναβληθῇ ἕως τότε. Ἐπακόλουθον δὲ τοῦ σφάλματος τούτου ἦτο ὁ κλονισμὸς ὁλοκλήρου τοῦ κράτους, καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ λαοῦ ἔμεινεν ἐν ἀμφιβολίᾳ περὶ τῆς εἰλικρινείας του, ἕως οὗ αὐτὸς ὁ Κωνσταντῖνος ἦλθεν εἰς Μόσχαν, καὶ ἐπέθεσεν ἰδίαις χερσὶ τὸ στέμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀδελφοῦ του.

Ὁ δὲ Νικόλαος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἔνεκα τοῦ συμβάντος τοῦτου ἠναγκάσθη ν' ἀκολουθήσῃ τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁφείλε νὰ καθησυχάσῃ τὰς αὐλὰς, καὶ τοῦτο ἔπραξεν ἀποστείλας εἰς Βιέννην τὸν Κ. Ρίβωπιέρρον, ὅστις ἐν ταῖς μετὰ τῆς Πύλης σχέσεσιν ἐδείκνυν εἰρηνικὰς διαθέσεις. Αἱ αὐλαὶ τῆς Βιέννης, Βερολίνου καὶ Λονδίνου ἔσπευσαν νὰ συγχαρῶσιν ἐπισήμως τὸν νέον αὐτοκράτορα· ὁ ἀρχιδουὲ Φερδινάνδος τοῦ Ἑσπε, ὁ πρίγκιψ Γουλιέλμος τῆς Πρωσσίας καὶ ὁ δουὲ Βέλγικων ἔφθασαν τὸν Ἰανουάριον εἰς Πετροῦπολιν.

Ὁ πρίγκιψ Μετερνίχος ἐφωδίασε τὸν ἀρχιδουκά μετ' ἐκθεσιν τῶν ἕως τότε συμβάντων κατὰ τὸ ἐλληνοτουρκικὸν ζήτημα, συντεταγμένην πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ διατηρήσῃ τὸν διάδοχον τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν ὁδὸν τῆς εἰρήνης· ἔλεγε δ' ἐν κεφαλῇ τὰ ἑξῆς. α' Ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων ἀπεδοκιμιάσθη ὑπὸ τῶν Δυνάμεων εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὑπὸ τούτων μὲν ἀναφανδὸν ὑπ' ἐκείνων δὲ τούλάχιστον σιωπηλῶς. Εἰς πᾶσαν ἄλλην περίπτωσιν αἱ Δυνάμεις ὀφείλον χάριν τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης καὶ τοῦ δικαίου νὰ βοηθήσωσι τὴν προσβεβλημένην Δύναμιν, ἀλλ' ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν θρησκείαν τὰς ἐμπόδισεν. Ἡ σχέσις αὕτη εἶχεν ὡς ἐπακόλουθον ὅτι δὲν ἐδύναντο νὰ βοηθήσωσι τοὺς Ἑλλήνας, χωρὶς νὰ παραβῶσι τὰς ἀρχὰς τοῦ δημοσίου δικαίου, οὐδὲ νὰ τοὺς πολεμήσωσι, χωρὶς νὰ βλάψωσι τὰ συμ-

φέροντα τῆς θρησκείας. Ὅθεν τὴν οὐδετερότητα ἐθεώρησαν ὡς σκοπιμώτατον, καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἐνεργοῦσαι προσεπάθησαν νὰ ἐπισπεύσωσι διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ τὴν παύσιν πολέμου, ὃν δὲν ἤρμοζε νὰ καταπαύσωσι διὰ τῶν ὅπλων.

Ἡ Ῥωσσία πρώτη ἐχειροτέρευσεν τὴν θέσιν τῶν Δυνάμεων, ἥτις ἦτο ἥδη καθ' ἑαυτὴν ἀρκούντως δυσχερής, διότι ἐνόμισεν ὅτι ὤφειλε μὲ πᾶσαν θυσίαν νὰ μεσολαβήσῃ, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπενεργήσῃ ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων, ἐστρεψε τὴν ἐνέργειάν της πρὸς τὴν Πύλην. Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει διαγωγὴ τῆς ἦτο ἀπειλητικὴ πρὸς τὴν ἥδη πεφοβισμένην Πύλην ἕνεκα τῶν γενομένων ἐν τοῖς Ῥωσικοῖς στρατοῖς παραχῶν, ἡ δὲ Πύλη τῷ ὄντι δὲν ἰδύνατο νὰ κρίνῃ ψυχρῶς τὴν θέσιν καὶ τὰ συμφέροντά της. Ἡ δὲ Ῥωσσία ἐθεώρησεν ἑαυτὴν ὑβρισμένην, καὶ ἐλαυνομένη ὑπὸ τοῦ στιγμιαίου ἐρεθισμοῦ διέκοψε τὰς μετὰ τῆς Πύλης σχέσεις της, καὶ οὕτως ἀφῆρσεν αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς τὸ μέσον τοῦ νὰ ἐπιτύχῃ ὅ,τι ἐπεθύμει.

Ἐνεκα τῆς σφαλερᾶς ταύτης ἀποφάσεως ἡ Ῥωσσία ἠναγκάσθη, ἡ ν' ἀπολέσῃ τὴν ἐπιρροήν της ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν μέρει τὴν ὑπόληψίν της, ἡ νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Προσέφυγε δὲ εἰς τὸ μέτρον τοῦ νὰ ἀπευθίνη πρὸς τὰς Δυνάμεις τὰ παράπονά της, καὶ ν' ἀφήσῃ τοὺς πρέσβεις αὐτῶν νὰ διεξαγάγωσι τὴν ὑπόθεσίν της. Αἱ Δυνάμεις ἀνεδέχθησαν τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπερ κατέστη δυσχερέστατον ἕνεκα τῆς ἀποχωρήσεως τῆς Ῥωσσίας, διότι ἡ Πύλη ἀπεδοκίμασε τὸ βῆμα τῶν Δυνάμεων, ἡ ἐδυσπίστει πρὸς αὐτάς. Ἡ ἰδέα, ἥτις ἐσχηματίσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἕνεκα τῆς διακοπῆς τῶν σχέσεων, ἐχειροτέρευσεν ἔτι μᾶλλον διὰ τῶν καθ' ἐκάστην ἀνανεουμένων ἀπαιτήσεων τῆς Ῥωσσίας ὡς πρὸς τὰς συνθήκας. Αἱ δὲ Δυνάμεις ὤφειλον νὰ ἐργάζωνται καὶ ὑπὲρ αὐτῶν καὶ πρὸς εἰρήνευσιν τῶν Ἑλλήνων, καὶ κατ' ἀμφοτέρα ἐδυσκολεύοντο ἕνεκα τῆς ἀποχωρήσεως τῆς Ῥωσσίας. Ἐντούτοις δὲν ἀπέκαμαν συνηγοροῦσαι ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὲρ

της συνδιαλλαγῆς, ἤρκουντο δὲ εἰς τὸ νὰ συνειθίσωσι τὴν Πύλῃν εἰς τοὺς τρόπους, δι' ὧν ἐδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, καὶ νὰ ποιῶσιν ἐντονωτέρας παραστάσεις, αἵτινες ἐδύναντο νὰ ἐπιτύχωσι διὰ τῆς ἐπανάδου τῆς ῥωσικῆς πρεσβείας.

«Ἡ ἱστορία θὰ δικαιώσῃ τὰς προσπαθείας, δι' ὧν αὗται ἐπὶ τέσσαρα ἔτη διετήρησαν τὴν εὐρωπαϊκὴν εἰρήνην καὶ τὴν συμμάχίαν τῶν Δυνάμεων».

«Ἡ σύνοδος τῆς Βερώνης καὶ ἡ ἐν Ξερνοβίκῃ συνέντευξις καθυστάχασαν τὴν Εὐρώπην περὶ τῶν φρονημάτων τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου. Ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις οὕσα τὸ κέντρον τῆς διευθύνσεως ἔλαβε νέον θάρρος, καὶ ἐπρότεινε νὰ χωρισθῶσι δύο εἶδη ζητημάτων, ἅτινα ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν ἦσαν ὅλως διάφορα, τὰ καθαρῶς ῥωσικὰ καὶ τὰ ἀφρωρῶντα τὴν εἰρήνευσιν τῆς Ἑλλάδος» καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἦσαν ὥριμα ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὰ δεύτερα. Ἐπρότεινε δὲ νὰ λυθῶσι τὰ πρῶτα. Ἡ Ῥωσσία παρεδέχθη τὴν πρότασιν, καὶ ἡ ἐπιτυχία ἔστειψε τὰς προσπαθείας τῶν Δυνάμεων. Ὁ κ. Μιγκιάκης ἦλθεν εἰς Κωνσταντινουπόλιν, καὶ ἡ ἐλευσίς του ἀπέδειξεν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐπεθύμει τὴν εἰρηνικὴν λύσιν».

«Ἡ ἐκκένωσις τῶν Ἡγεμονιῶν ἐγένετο. Ἡ Πύλη ἤνοιξε τὸν Εὐξείνιον Πόντον εἰς ὅλας τὰς σημαίας, καὶ τὸ πρῶτον μέρος τοῦ δυσχεροῦς ἔργου ἐπερατώθη μέχρι τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ὁ Κ. Μιγκιάκης ἐνεχείρισε τὰ πληρεξούσιά του. Ἡ Πύλη εἶχεν ἐκπληρώσει πᾶσαν ἀπαίτησιν ἐκτὸς τῆς περὶ τῆς σχέσεως μεταξὺ τῶν Ὀσποδάρων καὶ τῶν τουρκικῶν πολιτοφυλακῶν, ἀλλὰ καὶ αὕτη ἐσυμβιβάσθη τέλος τῇ μεσολαβήσῃ τῆς Αὐστρίας. Ἡ Ῥωσσία ἐδήλωσεν ὅτι ἦτο ἱκανοποιημένη καὶ διώρισε τὸν Κ. Ριβωπιέρρον».

«Ἐμείνεν ἀκόμη ἡ εἰρήνευσις τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Ῥωσσία ἐπρότεινε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1824 συνδιασκέψεις ἐν Πετροπόλει. Αὗται δὲ διεκόπησαν ἐνεκα τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ

αὐτοκράτορος εἰς τὰς μεσημβρινὰς ἐπαρχίας. Ἐπλησίαζον δὲ νὰ ἐπαναλάβωσιν αὐτάς, ὅτε ἡ Ἀγγλία ἀπεχώρησεν».

«Τὸ συμβὰν τοῦτο ἔπρεπε νὰ γεννηθῇ μὲν ἐν ταῖς συνδιασχίψεσι τῆς Πετροπόλεως ἀμφιβολίας καὶ ἀπορίας, νὰ μεταίωσῃ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν ἀνάμιξιν. Ἡ Αὐστρία ἐγίνωσκε τοῦτο, ἀλλὰ μετέσχε τῶν συνδιασχίψεων, ὧν ἡ πορεία ἀπέδειξε τὴν διχογνωμίαν περὶ τῶν μέτρων καὶ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν. Ἐπομένως ἡ πρότασις περὶ εἰρηνικῆς μεσολαβήσεως δὲν ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῆς Πύλης».

«Μετὰ δὲ ταῦτα ἡ Ῥωσσία ἀπεφάσισε νὰ πορευθῇ ἄλλην ὁδόν, καὶ ἔπραξε τοῦτο, πρὶν ἡ λάβῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀρνητικὴν ἀπάντησιν. Ὑπέβαλε δὲ δυστυχῶς πρότασιν, ἣν ἡ Αὐστρία δὲν εἶδυτο νὰ συμβιδάσῃ μὲ τὰ περὶ δικαίου καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὰς συνθήκας φρονήματά της καὶ συμφέροντα, ἥτοι τὴν πρότασιν τοῦ νὰ γείνῃ χρῆσις βιαίων μέτρων. Ἡ Αὐστρία ἀντέτεινεν εἰς τοῦτο παρρησίαν καὶ ἀπροκαλύπτως κινδυνεύσασκε νὰ δυσареστήσῃ τὴν Ῥωσσίαν, καὶ κατέδειξε πῶς ἡ πρότασις αὕτη ἔμελλε νὰ φέρῃ εἰς ἀντίθετον τοῦ σκοπομένου ἀποτέλεσμα. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος δυσареστηθεὶς ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης, ἐτήρησε σιωπὴν, λυπήσασαν μὲν τὰς Δυνάμεις, ἀλλὰ μὴ κλονίσασαν τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν αὐτῶν. Μετὰ ταῦτα δὲ ἀπέθανεν».

«Ἰσως ἐπανερχόμενος εἰς Πετρούπολιν θὰ συνεφώνει πάλιν μετὰ τῶν συμμάχων του. Θὰ εὑρίσκε τὴν Αὐστρίαν ὅποια ἦτο πάντοτε. Αἱ περιστάσεις οὐδόλως εἶχον μεταβληθῇ, ὡς καὶ αἱ ιδέαι τῆς Αὐστρίας.»

«Ἡ πρότασις τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου μᾶς φέρει εἰς τὸ σημεῖον, ἐκ τοῦ ὁποίου οὐδέποτε ἠθελήσαμεν νὰ ἀπομακρυνθῶμεν. Ἐξ ἀρχῆς ἐπροσεύσαμεν ὅτι ἄνευ τῆς Ἀγγλίας πᾶσα ἐλπίς περὶ εἰρηνεύσεως θὰ ἦτο ματαία. Ἐὰν ἡ Ἀγγλία εἰλικρινῶς θέλῃ νὰ συντελέσῃ εἰς ταύτην, ἡ Αὐστρία προθύμως θὰ συνεργήσῃ. Ἡ πρότασις τοῦ Στραγκφόρδου, εἴτε γενομένη κατ' ἐντολὴν

τῆς κυβερνήσεώς του εἴτε μὴ, προμηνῦναι καλὰ· εἶναι ἀξία ὅλης τῆς προσοχῆς τῆς Ῥωσσίας, ἐκτὸς ἐὰν αὕτη θέλῃ ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ὁδὸν τοῦ πολέμου, ἥτις, ὡς ἔχουσι τὰ πράγματα, θὰ ᾔτο ἀδίκαιολόγητος, ἄνευ γνωστοῦ σκοποῦ καὶ ἀκατάληπτος. Ἡ πρότασις τοῦ Στραγκφόρδου δεικνύει εἰς τὴν Ῥωσσίαν τὸν τρόπον, δι' οὗ δύνανται νὰ ἐξέλθῃ λίαν ἐντίμως ἐκ τῶν περιπλοκῶν τῆς, καὶ ἂν οὐδὲν ἀποτελεσμα φέρῃ, καὶ τότε ἡ Ῥωσσία δύναται νὰ ἐκλέξῃ τὸν πόλεμον ὡς καὶ σήμερον. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, τὸ λέγομεν ἐν πεποιθήσει, θὰ παραδέχετο τὴν πρότασιν ἐκεῖνην..*)

Ἡ γλῶσσα αὕτη ἐμαρτύρει ὁμοφωνίαν τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὴν Αὐστρίαν. Ἀλλ' ὁ Κάννιγκ δὲν ἠρέσκετο εἰς τὴν θέσιν ταύτην, δι' ὃ ἀπεδοκίμασε τὴν πρότασιν τοῦ Στραγκφόρδου, καὶ οὕτω διέρρηξε τὸν δεσμόν, ὅστις θὰ ἐμπόδιζε τὴν Ῥωσσίαν ἀπὸ τοῦ πολέμου. Ὅτε δ' ὁ ἀρχιδουξ ἦλθεν εἰς Πετρούπολιν τῇ 30 Ἰανουαρίου, ἡ ἀπόφασις αὕτη δὲν εἶχε δημοσιευθῇ. Ὁ Κάννιγκ περιωρίσθη νὰ παραγγείλῃ πρὸς τὸν Στραγκφόρδον καὶ Στραγκφόρδον Κάννιγκα νὰ σιωπήσωσι μέχρι δευτέρως διαταγῆς, καὶ διώρισε τὸν δοῦκα Οὐέλιγκτῶνα ἑκτακτον ἀπεσταλμένον εἰς Πετρούπολιν, ἵνα κομίσῃ τῷ αὐτοκράτορι τὰς συγχαρητηρίους εὐχὰς τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας. Ὁ δὲ ἀρχιδουξ τυχὼν ἐν Πετροπόλει λαμπροτάτης ὑποδοχῆς ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, καθ' ἣν ἡμέραν ἔφθασεν ἐκεῖ ὁ Οὐέλιγκτων, ἥτοι τῇ 2 Μαρτίου.

Οἱ λόγοι τοῦ αὐτορκατόρος ἦσαν εἰρηνικοί. Ἐλάλησε μόνον περὶ τῶν κατακτήσεων, ἃς διὰ διοικητικῶν βελτιώσεων προϋτίθετο νὰ κάμῃ ἐν τῷ εὐρυχώρῳ κρᾶτει αὐτοῦ, περὶ τῆς ἐπιθυμίας του νὰ συσχεφθῇ μεθ' ὅλων τῶν συμμάχων περὶ τοῦ τρόπου τῆς παύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πολέμου. «Ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ ἐπαλάβω τὴν ὁδὸν τῶν συνδιαλέξεων», εἶπε πρὸς τὸν κόμητα Ξαίντ

*) Ἰδε Παράρτ. Ζ. 1.

-Πρὸς τὰ πάντα ἤδη ἐλέχθησαν, τὸ θέμα ἐξηγητήθη· δὲν θέλω δὲ νὰ διεξαγάγω τὴν ὑπόθεσιν ταύτην μετὰ τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ἐκ τῶν συμμάχων μου, ἀλλὰ μεθ' ὧν ὁμοῦ. Ἐὰν ὁ εἷς ἢ ὁ ἄλλος μὲ ἀφήσῃ, θ' ἀναγκασθῶ νὰ προχωρήσω μόνος, διότι θέλω τὴν εἰρήνην τῆς Ἀνατολῆς, θέλω τὴν παῦσιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τὴν θέλω ταχείαν, καὶ ἔχω, καὶ μόνος ἂν μείνω, τὰ μέσα νὰ τὴν παύσω. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἔλαβον πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Εὐρώπης, διότι ὀλιγώτερον κίνδυνον τρέχει αὕτη, ἐὰν πράξω τοῦτο μόνος ἐγὼ, ὅπερ ἀπαιτοῦσιν αἱ περιστάσεις, ἢ ἐὰν προβῶ μετὰ τινῶν μόνον ἐξ αὐτῶν, καὶ οὕτω χωρίσω αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἄλλων». Εἰς τὴν ἀπειλὴν ταύτην προσέθηκε τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι οὐδὲ σπιθαμὴν γῆς ἐπιθύμει, ὅτι ἔτρεφεν μέγιστον σεβασμὸν πρὸς τὰς συνθήκας, αἵτινες εἶχον μέχρι τοῦδε ἐξασφαλίσει διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀδελφοῦ του τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Κ. Ρίβωπιέρρος εἶχε φθάσει εἰς Βιέννην, καὶ ἤδη τὴν 26 Φεβρουαρίου ἐπανῆλθεν εἰς Πετρούπολιν. Ἐφερε δὲ τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι ἡ Αὐστρία ἐπιμένει πρεσβεύουσα τὰς ἀρχάς, ἃς ἠκολούθησε μέχρι τοῦδε, ἤτοι τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ τὴν ἀληθῆ ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ βελτιωθῇ ἡ κατάστασις τῶν Ἑλλήνων. Ἐλαβε δὲ καὶ τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι ἡ Αὐστρία νομίζει τὸν χωρισμὸν τῶν καθαρῶς Ῥωσικῶν ζητημάτων ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ὡς μόνον τρόπον λύσεως, καὶ τέλος ὅτι θεωρεῖ ὡς ἀπαραίτητον τὴν ἐπάνοδον τῆς Ἀγγλίας, ὅθεν πρὸς τὸ παρὸν φρονεῖ, ὅτι ἡ ἐξῆς κορεΐα εἶναι ἡ μόνη ὀρθή.

1. Συνεννόησις τῶν τεσσάρων Δυνάμεων περὶ τῶν βάσεων, καθ' ἃς θὰ ἐνεργήσωσιν κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην.

2. Πρόσκλησις πρὸς τὴν Ἀγγλίαν νὰ δεχθῇ τὴν συνεννόησιν ταύτην.

3. Προαπόφασις περὶ τῶν βημάτων, ἅτινα αἱ πέντε Δυνάμεις ὤφριλον νὰ ποιήσωσιν παρὰ τῇ Πύλῃ καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλήσι

κατὰ τὰς δύο περιπτώσεις, τούτέστι ἐὰν ἡ Ἀγγλία συμβαδίσῃ μετ' αὐτῶν, ἡ μείνῃ ἀπλοῦς θεατῆς.

Ἀλλ' ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις δὲν ἀφήκε τὸν Κ. Φίω-
πιέρρον ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς γνώμης της, ὅτι ἦτο ἀδύ-
νατον νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν ἐτι ὑπὸ τοῦ ρωσικοῦ ἀνακτο-
βουλίου ὑποστηριζομένην ιδέαν περὶ ιδρύσεως ἐν Ἑλλάδι ὑπο-
τελῶν ἡγεμονιῶν, ὡς ἀνέφερε τὸ ἀπὸ 9 Ἰανουαρίου ὑπόμνημα.
Ὁ Αὐστριακὸς πρωθυπουργὸς ἐπρόβαλε τὴν ἐπιμονὴν τῶν Ἑλ-
λῆνων εἰς τὴν ιδέαν τῆς ἀνεξαρτησίας, ὅχι μόνον ὅταν ἐνίκων,
ἀλλὰ καὶ ὅταν διέτρεχον τὸν ἔσχατον κίνδυνον, ἵνα καταδείξῃ
ὅτι ἦτο μάταιον νὰ διαπραγματευθῶσιν ἐπὶ τῇ βάσει ἐκείνῃ.
Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἰσχυρίθη συγχρόνως, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ πεί-
σῃσι τὴν Πύλῃν νὰ διαπραγματευθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀνε-
ξαρτησίας, ἔδειξε φανερά τὴν δυσπιστίαν αὐτοῦ πρὸς πᾶσαν
ἄλλην λύσιν παρὰ τὴν διὰ τῶν ἔργων. *)

Ὅσον λαμπρὰ καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ ὑποδοχὴ τοῦ ἀρχιδουκὸς ἐν
Πετροπόλει, ὅσον μεγάλην καὶ ἂν ἔδειξε πρὸς αὐτὸν ἐμπιστο-
σύνην ὁ αὐτοκράτωρ, ἔλαβεν ὅμως ἐκεῖνος μεθ' ἑαυτοῦ τὸν φόβον
τοῦ πολέμου, καὶ ὁ φόβος οὗτος κατεῖχεν ὁλόκληρον τὸ διπλω-
ματικὸν σῶμα τῆς πρωτευούσης ἐκείνης. Ὅλοι ἐβλεπον ὅτι ὁ
αὐτοκράτωρ ἤθελε ν' ἀπομακρύνῃ καὶ λύσῃ τὰς περιπλοκάς, αἵ-
τινες ὡς τις δυσάρεστος κληρονομία μετέβησαν εἰς αὐτὸν, καὶ
παρασκευάζετο νὰ λάβῃ τὴν συντομωτέραν ὁδόν, καὶ ὅλοι
ἐγίνωσκον ὅτι ὁ κόμης Νεσσελρῶδης ἠτοίμασεν ὑπόμνημα περὶ
τούτου πρὸς τὰς Δυνάμεις, ὅπερ ὡς τελευταία πρότασις τῆς Ρωσ-
σίας ἔπρεπεν ἢ νὰ συνενώσῃ αὐτὰς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν της, ἢ νὰ
δικαιώσῃ τὴν Ρωσίαν εἰς κεχωρισμένην πορείαν, δηλ. εἰς πό-
λεμον. Ὁ Ἀλέξανδρος ἴσως θὰ ἐπιχειρῇ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο
τὸν πόλεμον παρὰ τὴν θέλησίν του· ὁ Νικόλαος ἐπάτει τὴν
αὐτὴν ὁδόν· εἶχεν ἀνάγκην ἐλευθερίας ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, ὅθεν

*) Ἴδε Παράρτ. Ζ. 2. 3. 4.

ἔφειλε νὰ περάτῳσῃ τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα. Ἄλλ' ἐὰν πρὸ τῆς ἐπανόδου τοῦ Κ. Ριβωπιέρρου γενικῶς μόνον ἐξέφραζε τὴν ἀνάγκην ταύτην, καὶ ἀνεμίγνυν ἐλληνικὰ καὶ ῥωσσικὰ ζητήματα, μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του ἐχώρισεν ἀκριβῶς αὐτὰ, καὶ ἐλάλει μόνον περὶ λύσεως τῶν ῥωσσικῶν ζητημάτων* ἀλλὰ τὴν λύσιν ἐθεώρει πάντοτε ὡς κατεπείγουσαν. Ἐδύνατο νὰ ἀποκαλῇ τοὺς Ἕλληνας ἀντάρτας, ὡς ἐπραττε, νὰ μὴν ἐπιληφθῇ παντάπασι τοῦ ζητήματός των, καὶ νὰ ἀρχίσῃ τὸν πόλεμον ἕνεκα τῶν ἰδίων ἀξιώσεων, ἀλλ' αἱ ἀπειλαὶ καὶ τέλος ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν ἔπρεπε νὰ ὠφελήσωσι τοὺς Ἕλληνας. Ὁ, τι δὲ ἐδύνατο νὰ προκαλέσῃ τὸν πόλεμον παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ αὐτοκράτορος, ἦτο ἡ ἐν Πετροπόλει ἐπικρατοῦσα ἰδέα, ὅτι ἔπρεπε νὰ γείνωσι σπουδαῖαι ἀπειλαὶ πρὸς τὴν Πύλην, ἵνα παραδεχθῇ τὰ πάντα *).

Ἄλλ' ἡ Πύλη κατ' αὐτὸν τοῦτον τὸν χρόνον εἶχεν ὀλιγοτέρας ἀνησυχίας παρὰ πᾶσαν ἄλλην δύναμιν. Τὰ τοῦ πολέμου ἐφαίνοντο αὐτῇ εὐνοϊκώτατα. Διὰ τοῦ Χουσνῆ-βέη καὶ Νεδσχίβ-Ἐφένδου ἐπετεύχθη ἐπωφελὲς συνεννόησις μεταξὺ τοῦ Ἰσραήμου καὶ τοῦ Χοσρέβ Πασσᾶ, ἡ πτώσις τοῦ Μεσολογγίου ἐπέκειτο, νέος στόλος ἐκ τεσσάρων πλοίων τῆς γραμμῆς, τριῶν φρεγατῶν καὶ πολλῶν κορβετῶν ἐν τῷ ναυστάθμῳ τῆς πρωτευούσης ἐπλησίαζε νὰ καταρτισθῇ, καὶ αἱ ἀμυντικαὶ δυνάμεις τῶν Ἑλλήνων εἶχον πολὺ ἐλαττωθῇ. Ἐὰν ἡ διαδοχὴ τοῦ Κωνσταντίνου ἀνησυχεῖ κατὰ τι τὴν Πύλην, δὲν ἔλαβεν ὁμῶς καιρὸν νὰ καταληφθῇ ὑπὸ τῆς ἀνησυχίας ταύτης, διότι ὀλίγας ὥρας ἀφοῦ ὁ Κ. Μιγκιάκης ἀνήγγειλεν αὐτῇ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ Κωνσταντίνου, ὅπερ ἐγένετο τῇ 16 Ἰανουαρίου, ἔλαβε τὴν ἐκ Πετροπόλεως τῇ 17 Δεκεμβρίου σταλεῖσαν εἰδήσιν τῆς παραιτήσεως, τῶν αἱματηρῶν συμβάντων ἐν τῇ πρωτευούσῃ, καὶ τῆς διαδοχῆς Νικολάου τοῦ Α'. Ἡ Πύλη ἐθεώρει τὴν Ῥωσ-

*) Ἡ Παρέστ. Ζ. β. α.

σίαν ὡς παραλελυμένην, καὶ προσεδόκα παρὰ τοῦ νῦν αὐτοκράτορος, καθ' οὗ ἡ ἀνταρσία εἶχεν ὑψώσει αἱματηρὰν χεῖρα, διακαίαν κρίσιν τῆς ἀνταρσίας, ἥτις ἐπολέμει τὸν Σουλτάνον. Καὶ αὐτὴ ἡ νοθεσία τοῦ πρίγκηπος Ματτερνίχου, νὰ μὴ τρέφῃ κενὰς ἐλπίδας, νὰ σκεφθῇ ὅτι αὐτὰ ταῦτα τὰ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Ῥωσσίας συμβάντα ἐδύνατο νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀπασχόλησιν τοῦ στρατοῦ εἰς πόλεμον κατὰ τὸ ἐξωτερικόν, ὀλίγην ἐντύπωσιν ἐπροξένησαν. Εἶχε δὲ στρέφει κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τὴν προσοχὴν αὐτῆς σχεδὸν μόνον πρὸς τὴν Ἀγγλίαν. Ὁ Στρατφώρδος ἐβράδυνε νὰ ἔλθῃ· οἱ ἐναντίοι μόνον ἄνθρωποι τὸν εἶχον ἐμποδίσει, ἀλλ' ὅμως τοῦτο ἐγέννησε δυσἀρέσκειαν. Εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἔμαθεν μὲν ἡ Πύλη τὴν ἀφίξιν του εἰς τὸν Ἑλλησποντον τῇ 28 Ἰανουαρίου, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἀπέβη εἰς τὴν Ἰδραν καὶ τὰς Σπέτσας, καὶ ἔλαβε συνεντεύξεις μετὰ τῶν ἀνταρτῶν. Οὐδὲ ἤρκεσεν ὅτι ὁ Στρατφώρδος ἐδικαιολογήθη ἀμέσως πρὸς αὐτὴν διὰ τοῦ Τοῦρνερ, ὅτι μόνον ἕνεκα τῶν ἀνέμων ἐβιάσθη νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὰς ἑλληνικὰς νήσους, καὶ ἐδέχθη τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον καὶ ἄλλους Ἑλλήνας ἀρχηγοὺς μόνον ὡς ἰδιώτας· ἐν τούτοις, καὶ ὡς ἀληθὲς ἂν ἐδέχετο τοῦτο ἡ Πύλη, δὲν ἐδύνατο νὰ παρίδῃ τὴν ἐπιβλαβὴ ἐνέργειαν, ἣν ἡ ἐπίσκεψις καὶ συνέντευξις αὕτη παρήγαγεν ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Στρατφώρδος ἀπήτησε παρὰ τῆς Πύλης τὴν ἄδειαν νὰ εἰσέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος τοῦ ναυάρχου Νεῖλ, καὶ ὅμως ὁ ἴδιος ἐν ἔτει 1809, ὅτε συνήφθη ἡ εἰρήνη τῶν Δαρδανελλίων, καὶ ὁ ἄγγλος πρέσβυς Ἀδάϊρ ἐδέχθη ἐν τῇ συνθήκῃ τὸν ὅρον, ὅτι οὐδὲν ξένον πολεμικὸν πλοῖον ἐδύνατο νὰ διέλθῃ τὸν πορθμὸν τοῦτον, ἦτο γραμματεὺς τῆς πρεσβείας ταύτης. Ἡ Πύλη ἠναγκάσθη ν' ἀπορρίψῃ τὴν αἴτησίν του. Τέλος τῇ 27 Φεβρουαρίου ἐφθάσεν ὁ Στρατφώρδος εἰς τὴν πρωτεύουσάν. Ἡ δὲ Πύλη παρηκολούθει ὅλας του τὰς πράξεις. Οὗτος ἔμεινε ψυχρὸς, ἀκριβὲς καὶ ἐπιφυλακτικὸς μέχρις ἀγροικίας, καὶ ἐνίστε ἔλεγεν· «Οἱ Ἕλληνες πράγματι ἀντεῖχον, ἐπομένως ἦσαν ἄξιοι τῆς

προσοχής παντός διπλωμάτου». Πρὶν ἢ παρουσιασθῇ κατὰ τὰ εἰθισμένα εἰς τὸν μέγαν. βεζίρην, ἐπετράπη αὐτῷ συνέντευξις μετὰ τοῦ ρεῖζ-Ἐφένδου. Κατὰ ταύτην δὲ ὁ Στρατφόρδος περιωρίσθη εἰς φιλικὰς διαβεβαιώσεις καὶ δικαιολογίας ἀπαντῶν εἰς τὴν τουρκικὴν διακοίνωσιν τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους, συνεχάρη τῇ Πύλῃ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅς τις τὴν ἀπὴλλαξεν ἐκ τοῦ βεβαίου πολέμου, ἐνέβαλεν ἀνησυχίας περὶ τῶν φρονημάτων τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου, ἔψεξε τὴν λεηλασίαν τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν ὑπὸ τοῦ Ἰσραΐμου, ἐμέμφηται αὐτὸν ὅτι προσεκάλεσεν εἰς τὴν Εὐρώπην Ἀραβας, καὶ ἂν δὲν ἀνέφερον ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα ἦτο ἔργον τῆς Εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας, ἐζήτησεν ὁμως νὰ πείσῃ τὴν Πύλην ν' ἀφῇ ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς συμβουλὰς τῆς Ἀγγλίας. Ὁ ρεῖζ-Ἐφένδης ἠκροάσθη ἀπλῶς καὶ οὐδὲν ἀπεκρίθη. Τῇ δὲ 28 Μαρτίου ἔλαβεν ὁ Στρατφόρδος Κάννιγκ τὴν ἐπίσημον παρουσίαν. Ὁ Σουλτάνος ἐδέχθη ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἁδμαντοκόλλητον στλεγγίδα, δῶρον τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας καὶ ἀξίας 2000 περίπου λιρῶν στερλινῶν.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον ἀποφανθῇ, τὰ ῥωσικὸν προηγήθη. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐξεφράσθη πρὸς τὸν δοῦκα Οὐελλιγκτῶνα ὁμοίως, ὥς καὶ πρὸς τὸν ἀρχιδούκα Φερδινάνδον, τὸν πρίγκηπα Γουλιέλμον τῆς Πρωσίας καὶ τὸν κόμητα Λαφερόκαϊον, τουτέστι ὅτι τόσον ὀλίγον ἀναγνωρίζει ἑαυτῷ τὸ δικαίωμα τοῦ ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων του ἔριν, ὅσον θ' ἀνεγνώριζε καὶ τούτῳ τὸ δικαίωμα τοῦ ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὰ πράγματα τῶν μωαμεθανῶν ὑπηκόων τῆς Ρωσίας, ἀλλ' ὅτι ἔχει αἰτιάσεις τινας κατὰ τῆς Πύλης ἀπορώσας μόνον τὴν Ρωσίαν, καὶ ταύτας θέλει νὰ διαγάγῃ ὡς τάχιστα, ἵνα ἐνασχοληθῇ ἔπειτα εἰς τὰ ἐσωτερικά, ἵνα ἐλαττώσῃ τὸν στρατὸν, ἰσχυροποιήσῃ τὴν διοίκησιν καὶ δυναθῇ νὰ φέρῃ οἰκονομίαν. «Ἀφετέ μας νὰ ἐνεργήσωμεν,» εἰσυνείθιζε νὰ λέγῃ, «καὶ θὰ εὐχαριστηθῇτε ἀπὸ ἡμᾶς». Ὁ

δούξ Ουέλλιγκτων, ὅστις εἶχεν ἐντολὴν ν' ἀποτρέψῃ τὸν αὐτοκράτορα ἀπὸ τοῦ πολέμου, ἀμφεσβήτησε τὴν ἀλήθειαν ἢ τοῦλάχιστον τὴν σπουδαιότητα τῶν αἰτιάσεων τούτων. Ἀλλ' ἤδη τῇ 17 Μαρτίου ἀπεστάλη ἐκ Πετροπούλεως ταχυδρόμος πρὸς τὸν Κ. Μαγκιάκην, ὅστις διέγραφεν αὐτῷ τὸ πρῶτον βῆμα τῆς Ῥωσίας ὡς πρὸς τὰς ἰδίας αὐτῆς ὑποθέσεις, καὶ τὸ βῆμα τοῦτο, περὶ οὗ οἱ ἐν Πετροπόλει πρέσβεις οὐδὲν ἔτι περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς ἐγίνωσκον, ἦτο τελεσίγραφον, εἰς ὃ ἀπῆρτεῖτο ἀπάντησις ἐντὸς ἐξ ἑβδομάδων, ἄλλως ἡ πρεσβεία ὤφειλε ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. *) Ὁ ταχυδρόμος φέρων τὸ τελεσίγραφον ἔφθασε τῇ 2 Ἀπριλίου εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὴν δὲ 5 ὁ Κ. Μιγκιάκης ἐνεχείρισεν αὐτὸ εἰς τὸν Ρεῖζ-ἐφένδην, καὶ τῇ 6 ἀνεκοίνωσε τὸ βῆμα τοῦτο εἰς τοὺς πρεσβευτὰς τῶν τεσσάρων Δυνάμεων. Ἡ διακοίνωσις ἤρχιζε μὲ τὴν μομφὴν, ὅτι ἡ Πύλη δὲν ἐξεπλήρωσε τὰς πρὸς τὸν ἀντικόμητα Στραγκφόρδον δοθείσας ὑποσχέσεις, διότι ἡ ἐν ταῖς συνθήκαις ὀριζομένη κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις δὲν ἀποκατέστη, οὔτε ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν στρατευμάτων, οὔτε ὡς πρὸς τὴν σχέσιν τῶν Βασβεσλῆ-Ἀγάδων πρὸς τοὺς Ὀσποδάρους, οὔτε ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν, ὅτι ἐκτὸς τούτου ἡ Πύλη κρατεῖ φυλακισμένους τοὺς ἀπεσταλμένους τῆς Σερβίας, καὶ δὲν ἀφίνει τὴν χώραν ταύτην νὰ ἀπολαύσῃ τὰς διὰ τοῦ ἀρθροῦ 8 τῆς Βουκουρεστιανῆς συνθήκης παραχωρημένας ἐλευθερίας καὶ προνομίας. Ὁ Κ. Μιγκιάκης ὑπέμνησεν ὅτι κατὰ τὴν συνδιάλεξιν τῆς 13 Ὀκτωβρίου, εἰς μάτῃν ἐπέμεινεν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, καὶ ἐπέδωκε τότε εὐθὺς πρὸς τὴν Πύλην διαμαρτύρησιν κατὰ τῆς διστροφίας αὐτῆς, λέγουσαν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ λύπης ἔμαθεν, ὅτι ἡ Πύλη ἐπέμενεν ἀρνούμενη νὰ ἱκανοποιήσῃ, ὡς ἦτο δίκαιον, τὴν Ῥωσίαν καὶ τοι δὲ ὡς ἐκ τούτου ἀρκούντως ἐδικαιοῦτο νὰ λάβῃ μέτρα σύμφωνα πρὸς

*) Ἴδε Παράρτ. Ζ. 7.

τὴν ἀξιοπρέπειάν του, παρέβλεψε μεθ' ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας, ἀποδεικνύουσας τὰς εἰρηνικὰς του διαθέσεις, τὴν σιωπὴν τῆς Πύλης ἐπὶ τῆς διακοινώσεως τῆς 3 'Ιουλίου καὶ τῆς διαμαρτυρήσεως τῆς 13 'Οκτωβρίου· ἀλλ' ὅτι τοιαύτη ἀπρεπὴς διαγωγή τὸν ἠνάγκαζεν ἥδη ν' ἀπαιτήσῃ ὀριστικὴν ἱκανοποίησιν, καθ' ὅσον ἡ 'Ρωσσία ἔχει καὶ ἄλλα παράπονα ν' ἀπευθύνῃ. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1816 ἐγένοντο διαπραγματεύσεις περὶ πολλῶν ἄρθρων τῆς βουκουρεστιανῆς συνθήκης μεταξὺ τοῦ βαρώνου Στογονώφ καὶ τῆς Πύλης, ἀλλ' οὐδὲν εὐχάριστον ἀποτέλεσμα ἐπέφερον. Διὰ τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ, καὶ ἐὰν ἅπαντα τ' ἀμφισβητούμενα ζητήματα λυθῶσι, βλέπει καὶ ἄλλα πολλὰ προσκόμματα κατὰ τῆς ἀποκαταστάσεως διαρκῶν φιλικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν. Ἀπαιτεῖ τὴν ὀφειλομένην ἱκανοποίησιν καὶ ἐγγύησιν κατὰ πάσης νέας διαταράξεως τῶν σχέσεων τούτων, ἀπαιτεῖ τὸ ἐνεστὼς νὰ ἐγγυηθῇ περὶ τοῦ μέλλοντος. Διὰ τοῦτο δὲ ἀπευθύνει ἐν τελεσιγράφῳ τοὺς ἀκολουθοῦντας τρεῖς ὅρους·

1. Τὴν πλήρη ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐν ταῖς 'Ηγεμονίαις, ὡς εἶχον πρὸ τοῦ 1821·

2. τὴν ταχεῖαν ἐλευθέρωσιν τῶν Σέρβων ἀπεσταλμένων καὶ τὴν πιστὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἄρθρου 8 τῆς βουκουρεστιανῆς συνθήκης, τέλος

3. τὴν ἀποστολὴν πληρεξουσίων εἰς τὰ ὅρια, ἵνα ἐπαναλάβωσι καὶ περατώσωσιν ἐκεῖ μετὰ τῶν τῆς 'Ρωσσίας τὰς διαπραγματεύσεις τοῦ ἔτους 1816.

Τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας συνώδευεν ἡ ἀπειλὴ ὅτι, ἐὰν ἐντὸς ἑξ ἑβδομάδων δὲν ἐκτελεσθῶσιν, ἡ ῥωσικὴ πρεσβεία θ' ἀναχωρήσῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Κ. Μιγχιάκης ἀπέκρουσε πᾶσαν ἐπίσημον ἀνάμιξιν τῶν λοιπῶν πρέσβεων ὑπὲρ αὐτοῦ, χωρὶς ν' ἀποκρούσῃ ἀντικρὺς τὴν ἐμπιστευτικὴν. Ἐὰν δ' οὗτοι ἐξεπλάγησαν ὅχι ὀλίγον διὰ τὸ βίαιον τοῦτο βῆμα, ἡ Πύλη ἐξεπλάγῃ ἐτι μᾶλλον, διότι εἶχε

σχεδὸν λησμονήσει, οὕτως εἶπεν, τὴν Ῥωσσίαν. Καί τοι δὲ οὐδὲ λέξις ἀνεφέρετο ἐν τῇ διακοινώσει ταύτῃ περὶ Ἑλλάδος, καί τοι ὁ αὐτοκράτωρ ἐν ταῖς δηλώσεσιν αὐτοῦ πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν Δυνάμεων ἐν Πετροπόλει ῥητῶς εἶπεν, ὅτι οὐδέποτε θ' ἀναμίξῃ τὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα μετὰ τοῦ ῥωστικοῦ, τὸ βήμα ὁμῶς τοῦτο πράγματι ὠφέλησε τὴν Ἑλλάδα, καὶ δικαίως ἡ Πύλη δὲν ἠδύνατο νὰ τὸ συμβιδάσῃ μὲ τὴν φράσιν τοῦ αὐτοκράτορος· «τοὺς Ἑλλήνας θεωρῶ ἀπλῶς ὡς ἀντάρτας».

Ἄλλ' ὡς εἶχον τὰ πράγματα, οὐδεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐδύνατο καὶ ἤθελε νὰ ἀναδεχθῇ νὰ συμβουλευσῇ ἀντίστασιν κατὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἰδίως δ' ἡ Ἀγγλία εἶχε χάσει κατὰ μέγα μέρος τὴν βαρύτητα τῆς γνώμης της, καὶ ἡ τραχύτης, μεθ' ἧς ὁ Στρατφόρδος Κάννιγκ ἐξεφράσθη περὶ τοῦ ὅτι ἡ Πύλη ἐθεώρει ὡς ἄδικον τὴν συγκατοικίαν ἁγγλοῦ πρέσβεως μετὰ κυβερνήσεως πράγματι ὑφισταμένης ὡς ἡ Ἑλληνική, δὲν ἐδύνατο νὰ ἐλαττώσῃ τὴν δυσπιστίαν ταύτην. Προσεπάθησε μὲν νὰ τὴν διασκεδάσῃ, καὶ ἀντέκρουσε τὰς αἰτιάσεις τῆς Πύλης περὶ τῶν ὑπὸ Ἀγγλων παρεχομένων τοῖς Ἑλλήσι βοθημάτων ὡς ὅπως ἀνωποστάτους, ἀλλὰ διὰ τούτου οὐδὲν ἄλλο αἶσθημα ἐγέννησεν ἐν τῷ Διδανίῳ ἢ τοῦτο, ὅτι ἡ Πύλη ἔδωκε δείγματα σπανίας μετριοπαθείας μὴ μεμφθεῖσα τὴν Ἀγγλίαν ὡς μόνην αἰτίαν τῆς παρατάσεως τοῦ πολέμου. «Ἡ Δύναμις αὕτη θὰ ἔπραττε κάλλιον», εἶπεν ὁ ρεῖζ-ἐφένδης, «νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς Ἰρλανδίας καὶ τῆς χρεωκοπίας της, παρὰ νὰ παίζῃ τὸ ἀνάξιον εἰς Αὐλὴν πρόσωπον τοῦ ὑποβοηθεῖν ἀντάρτας κατὰ τοῦ κυριάρχου των». Ὁ Στρατφόρδος παρώργισεν αὐτὴν ἰδίως διὰ τῆς συμπεριφορᾶς του. Οὕτως ἐν τινι συνδιαλέξει μετὰ τοῦ ρεῖζ-ἐφένδου τῇ 15 Μαρτίου ἰσχυρίσθη κατὰ πρόσωπον τούτου, ὅτι ἡ Πύλη ἀπεφάσισε νὰ κατοικήσῃ τὴν Πελοπόννησον δι' Ἀφρικανῶν καὶ Ἀσιανῶν, ἰσχυρισμὸν, ὃν ὁ ρεῖζ ἐφένδης ἀπεκάλεσεν ἀβέλτερον, ὃν ὁμῶς ὁ Στρατφόρδος Κάννιγκ ἐγγράφως ἐπανέλαβε, καὶ περὶ οὗ διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου ἐζήτησεν ἀπάντησιν. Ἡ

Πύλη ἡρνήθη νὰ δώσῃ ταύτην, διότι καὶ αὕτη ἐπὶ τριῶν διακοινώσεων ἀπειθυνησῶν πρὸς τὸν Κ. Τούρνερ περὶ τῶν συνδρομῶν τῆς Ἀγγλίας πρὸς τοὺς Ἑλληνας οὐδεμίαν ἐλαβὲν ἀπάντησιν. Ἡ γλῶσσα τῆς Ἀγγλίας ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ χαρρακτῆρα, ὅστις ἔπρεπε νὰ ἐμποδίσῃ πᾶσαν ἐμπιστοσύνην.

Ὁ δὲ Διάγγελος προδιέθετε τὴν Πύλην μὲ τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ τὴν πείσῃ εἰς ὑποχώρησιν. Ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἐπέμεινεν ἐν τινι τῇν. Ὁ Ἀπριλίου γενομένη συνεντεύξει μετὰ τοῦ Κ. Μιχαήλου, λέγων ὅτι ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις τὰ πάντα ἐγένοντο κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Ῥωσσίας· ὅτι τὰ κατὰ τῶν Σέρβων μέτρα ἦσαν ἀναγκαῖα καὶ δὲν εἶχον ἐχθρικὸν χαρακτῆρα, ὅτι ἐκτὸς τοῦ ἀσιατικοῦ ζητήματος καὶ τοῦ τιμολογίου οὐδὲν ἄλλο βλέπει ἐκκρεμές. Μ' ὅλην δὲ τὴν ἀντίστασιν ταύτην ἐδύνατο τις νὰ προῖδῃ, ὅτι ἡ Πύλη ἤθελεν ἐνδῶσει. Πράγματι δὲ οὐδὲν εἶχεν ὡς πρὸς ταῦτα νὰ θυσιάσῃ, καὶ πολλὰ νὰ κερδήσῃ, ἥτοι τὴν πρόληψιν τοῦ πολέμου, τὴν ἀποθάρρυνσιν τῶν Ἑλλήνων, τὴν πιθανότητα τοῦ ν' ἀνακτῇσθαι ὀλίγα τοῦλάχιστον ἐκ τῶν ἀσιατικῶν παραλίῶν φρουρίων, τὴν λύσιν τῶν ἐκκρεμῶν ῥωσικῶν ζητημάτων, καὶ τὴν ἐλπίδα διαρκεῶς εἰρήνης. Ἐὰν δὲ δὲν ἐνέδιδεν, ἡ εἰσβολὴ εἰς τὰς Ἡγεμονίας, ἡ ἐπανάστασις τῆς Σερβίας ἦσαν βέβαιαι, καὶ παντὸς εἶδους περιπλοκαὶ ἐπέχτειντο.

Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξύ τοσοῦτον εἶχον ὠριμάσει τὰ πράγματα ἐν Πετρούπολει, ὅσον οὐδόλως προσεδόκων οἱ ἐν Λονδίνῳ. Ἐὰν δ' ὁ Κάνιγκ τὸ παρελθὸν ἔτος εἶχε χωρισθῇ ἀπὸ τῶν Ἡπειρωτικῶν Δυνάμεων, καὶ ἤδη προτιθέμενος νὰ πορευθῇ ἰδίαν ὁδὸν εἶχεν ἀποφασίσει νὰ περιμένῃ, ἥτον ὅμως πεπεισμένος ὅτι ἡ ἐξομάλυνσις τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων δὲν ἐδύνατο νὰ γείνῃ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, εἰς ἣν ἡ Ῥωσσία τὰ εἶχε φέρεi. Πρὸς τῇ ὀρθῇ δὲ ταύτῃ γνώμῃ εἶχε τότε καὶ τὴν ἐσφαλμένην, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἐσκόπει, ἐὰν δὲν ἐπεθύμει, τὸν πόλεμον. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Στραγκρόρδου εἰς Πετρούπολιν ὡς

καὶ ἡ τοῦ Στρατφόρδου εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐγένετο ἐπὶ τῇ
 προϋποθέσει ταύτῃ, καὶ διὰ τοῦτο ὁ μὲν πρῶτος παρηγγέλθη
 νὰ περιμένῃ, ὁ δ' ἕτερος, εἰς ὃν κυρίως τὸ ὑπουργεῖον εἶχεν ἐμ-
 πιστευθῇ τὸ σχέδιόν του, νὰ ἐνεργῇ κατὰ τὸ σχέδιον τοῦτο,
 τουτέστι νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν Ἑλλήνων περὶ τῶν ὄρων
 τῆς ὑποταγῆς, ἔπειτα δὲ νὰ ἐνεργήσῃ τὴν παραδοχὴν αὐτῶν
 ὑπὸ τῆς Πύλης, καὶ οὕτω τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα νὰ λυθῇ διὰ
 μόνῃς τῆς Ἀγγλίας. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, εἰάν κατωρθοῦτα,
 ἐμελλε ν' ἀποδείξῃ εἰς τὴν ἐκπεπληγμένην Εὐρώπῃ τὴν σκο-
 πιμότητα τῆς μεμονωμένης πορείας, ἕνεκα τῆς ὁποίας ὁ Κάν-
 νιγκ εἶχεν ἐκτεθῇ εἰς τόσον βαρεῖαν μομφὴν, καὶ συγχρόνως ν'
 ἀφαιρήσῃ τῇ Ῥωσσίᾳ τὸν ἀληθῆ λόγον καὶ σκοπὸν τοῦ πο-
 λέμου, καὶ ἔπειτα νὰ δώσῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὴν ἀρμόζουσαν
 ἐν τῇ Ἀνατολῇ θέσιν. Ἀλλ' ὅσον αἱ περὶ πολέμου φῆμαι ἐγί-
 νοντο ἀπειλητικώτεροι, ὁ Κάννιγκ ἐνόμιζεν ὅτι θὰ συνετέλουν
 δραστηριώτερον ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας, ἥτις ἀνετέθη καθ' ὁλοκλη-
 ρίαν εἰς τὸν Στρατφόρδον, τὸν μόνον αὐτοῦ ἐμπεπιστευμένον. Ἡ
 ἀνυπομονησία τοῦ Στρατφόρδου καὶ ἡ ἀπέχθειά του νὰ ἐνεργῇ
 κατὰ παραγγελίαν ἔφερε τὰ πρῶτον ῥήγμα ἐν τῷ σχεδίῳ
 τούτῳ. Ἥλλαξεν αὐθαίρετως τὸ ἔργον καὶ ἤρχισεν, ὡς εἶδαμεν,
 ἐν Πετρούπολει, δι' οὗ ἔργου ὁ Στρατφόρδος ὥφειλε ν' ἀρχίσῃ
 ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ Κάννιγκ ἀπεδοκίμασεν ἀμέσως τὴν
 πορείαν τοῦ πληρεξουσίου του, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἀπέθανεν ὁ
 Ἀλέξανδρος, καὶ τὰ ἐπελθόντα συμβάντα ἐβίβασαν αὐτὸν νὰ
 σταματήσῃ. Αὐτὰ ταῦτα τὸν συμβάντα ἐνέβαλαν τὸν Κάννιγκ
 εἰς φόβον, ὅτι ὁ πόλεμος ἤθελεν ἐκτραχῆ ταχύτερον ἢ ὅσον προ-
 σεδόκα. Ἀντέκρουσε δὲ τὴν ἐναντίαν γνώμην τοῦ Μεττερνίχου
 ὡς ἐσφαλμένην, καὶ ὑπὸ τοῦ φόβου του κινούμενος ἔπεμψε τὸν
 δοῦκα Οὐελικτῶνα εἰς Πετρούπολιν, ἵνα διὰ τῆς βερύτης
 τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἐμποδίσῃ ὅσον τὸ δυνατόν τὴν ἐκρηξίν' πα-
 ρήγγειλε δὲ αὐτῷ νὰ προβάλῃ τὴν μεσολάβησιν τῆς Ἀγγλίας
 πρὸς λύσιν τοῦ τε ἐλληνικοῦ καὶ τῶν ῥωσσοτουρκικῶν ζητημάτων.

Ἡ ἐπάνοδος Ῥιθωπιέρρου εἰς Πετρούπολιν καὶ ἡ ἀφίξις τοῦ δουκὸς Οὐελικτῶνος ἠνάγκασαν τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἐκφρασθῇ. Ὅποια δ' ὑπῆρξεν ἡ ἐκπληξις τοῦ δουκὸς καὶ τοῦ πρέσβειος τῆς Γαλλίας καὶ Πρωσσίας, ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ εἶπεν ἀπλούςτατα· «Τὴν διατήρησιν τῶν συνθηκῶν ἡ Ῥωσσία θεωρεῖ ὡς ἔργον αὐτῆς, ἡ δὲ ὑποστήριξις τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως εἶναι ἔργον ἄλλο, ὅπερ τὸ ὀρθὸν δίκαιον ἀποκρούει. Ἡ Ῥωσσία θὰ ζητήσῃ νὰ περατώσῃ μὲν ἐκεῖνο, καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τοῦτο, ἐὰν αἱ Δυνάμεις φρονῶσι ν' ἀναμιχθῶσιν εἰς αὐτὸ κατ' ἄλλον τρόπον, εἰν' ἔτοιμος νὰ συμμετάσχη τῶν ἐνεργειῶν τῶν, ἀλλὰ πρῶτον πρέπει ἡ πρὸς τὴν Πύλην θέσις τῆς νὰ γείνη ὁμοία πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν Δυνάμεων». Ἐπὶ τῇ δηλώσει ταύτῃ ὁ δούξ Οὐέλλικτων οὐδὲ πρὸς στιγμὴν ἐδράδυνε ν' ἀλλάξῃ πορείαν, καὶ συνετάχθη ἀναφανδὸν τῷ αὐτοκράτορι. Ὅθεν κατ' ἀνάγκην ἡ θέσις τοῦ Στρατφόρδου Κάννιγκος ἔπρεπε νὰ γείνη ἀμφίβολος. Ἐπαυσε νὰ πολεμῇ τὸν Μιγκιάκην, καὶ ὁ δούξ ἐν ταῖς πρὸς τοῦτον ὁδηγίαις αὐτοῦ παρήγγειλεν αὐτῷ νὰ ὑποστηρίξῃ καὶ ἐνισχύῃ τὸν Μιγκιάκην· ὁ δὲ Στρατφόρδος ἕνεκα τῆς ἀποσιβιάσεώς του εἰς Ὑδραν καθὼς καὶ διὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαγωγὴν του ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῆς Πύλης ὡς ὑποπτος, καὶ ἤδη ὥφειλε ν' ἀνακαλέσῃ ὅσα εἶχεν εἰπεῖ κατὰ τῶν σκοπῶν τῆς Ῥωσσίας, καὶ νὰ ἐκφράζηται εὐνοϊκῶς ὑπὲρ αὐτῆς. Φόβος δὲ ἦτο ὅτι ἡ Πύλη δύσπιστος οὖσα θὰ ἐνόμιζεν ἕνεκα τούτου, ὅτι αἱ δύο Δυνάμεις συνώμοσαν ἐναντίον τῆς. Ὁ Πρίγκηψ Μεττερνίχος ἐπεχείρησε νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ἐντύπωσιν ταύτην, καὶ συνεβούλευσε τὴν Πύλιν νὰ παραδεχθῇ τὰ ῥωσσικὸν τελεσίγραφον *)

Ἡ παραδοχὴ δὲ αὕτη ἐγένετο τὴν 29 Ἀπριλίου. Ὁ Διάγγελος εἶχεν ἐγχειρίσει εἰς τὸν βρεῖξ ἐφένδην ὑπόμνημα ἀναπτύσσον τὴν γνώμην τοῦ αὐστριακοῦ ἀνακτοβουλίου, τὴν δὲ 4 Μαΐου ὁ τοῦρκος ὑπουργὸς μετεκάλεσε παρ' ἐαυτῷ τοὺς ἀδελφούς Φραγ-

*) Ἡ Παράρτη. Ζ. 8. 9.

καὶ ἀνεκοίωσεν αὐτοῖς οὐ μόνον τὴν ἀπόφασιν τῆς Πύλης, ἀλλὰ καὶ τὴν ἤδη διαταχθεῖσαν ἐκτέλεσιν. Οἱ υἱοὶ καὶ πληρεξούσιοι τῶν Ὀσποδάρων ἔλαβον παρὰ τοῦ μεγάλου Βεζίρου τὴν διαταγὴν νὰ ἐλαττώσωσι τοὺς Βεσλίδας καὶ νὰ ἐπαναφέρωσι τὴν προτέραν κατάστασιν. Ὁ ἀγᾶς τῶν Βεσλίδων ἀνεκλήθη οἱ Σέρβοι ἀπεσταλμένοι ἀπελευθερώθησαν, ὁ δὲ ἄλλοτε Βεηλίχ-Βασῆς (διευθυντὴς τοῦ γραφείου τοῦ Διθανίου) Ἀδῆ-Ἐφένδης καὶ ὁ Μολλάς τοῦ Σκουτάρεως Ἰβραὴμ-Ἐφένδης διωρίσθησαν πληρεξούσιοι κατὰ τὰς μετὰ τῆς Ῥωσσίας διαπραγματεύσεις.

Ὅλαι αἱ πρεσβεῖαι ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπανηγύρησαν τὸ συμβὰν τοῦτο ὡς νίκην, διότι ὅλαι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον εἶχον συμβουλευσεὶ τὴν Πύλιν νὰ δεχθῇ τὸ τελεσίγραφον. Ἡκιστα δὲ πάντων συνήργησεν εἰς τοῦτο ὁ Στρατφόρδος Κάννιχ. Ὁ Κ. Μιγκιάκης ἐδήλωσεν ὅτι ἦτο εὐχарιστημένος, καὶ ἐπὶ ὀλίγας ἡμέρας ἐπίστευσαν ὅτι τὸ δεινότερον κακὸν ἀπετρέπη, καὶ ἀνέπνευσαν.

Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξύ τὰ πράγματα ἐν Πιτρουπόλει προὐχώρησαν περαιτέρω. Ὁ δούξ Οὐέλλιγκτων περιπεσὼν εἰς τὴν διττὴν πλάνην, ὅτι ἡ Ῥωσσία ὑπερεκτιμᾷ τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα καὶ ζητεῖ προφάσεις πρὸς πόλεμον, ἀφαίρεθείσας διὰ τῶν λόγων τοῦ αὐτοκράτορος καὶ διὰ τοῦ τελεσιγράφου τοῦ σταλέντος τῷ Κ. Μιγκιάκη, ἐσκέφθη νῦν νὰ ἐπιτύχῃ τὴν μεσολάβησιν τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα, καὶ τοῦτο διότι δὲν ἠδύνατο νὰ εἰξέυρῃ πόσον εἶχεν ἐν τῷ μεταξύ προχωρήσει ὁ Στρατφόρδος Κάννιχ κατὰ τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ ὑπόθεσιν. Ἀλλ' ἐν τῇ τάσει ταύτῃ, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἀπήντησεν ὁ δούξ τὸν κόμητα Νεσελρώδην καὶ Λιέβεν, οἵτινες προθύμως συνέδεον τὸ ἔργον τῆς Ἀγγλίας μετὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ διὰ τούτου μετὰ τὸν αὐτοκράτορα, διότι ἐφοβοῦντο ὅτι οὗτος δὲν ἤθελεν ἀναδεχθῇ τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα. Ἡ ὑπόδειξις τῆς ἐπιβρόχης, τὴν ὅποιαν ἡ Ἀγγλία ἐμελλε ν' ἀποκτήσῃ ἐν ταῖς ἐλληνικαῖς

νήσοις καὶ τῇ Πελοποννήσῳ, ἐὰν μόνῃ προέβαιεν ἐν Κωνσταν-
τινουπόλει ὡς μεσίτρις, ἔπεισεν εἰς τοῦτο τὸν αὐτοκράτορα,
ὅστις ἐν τῷ μεταξύ εἶχεν ἐννοήσει πῶς νὰ μεταχειρίζηται τὸν
Κάννιγκα· ὅθεν τῇ 4 Ἀπριλίου ὑπεγράφη ὑπὸ τοῦ δουκὸς Οὐέλ-
λιγκτῶνος καὶ τοῦ κόμητος Νεσσελρῶδου καὶ Λιέβεν Πρω-
τόκολλον *), ἐν ᾧ αἱ δύο Δυνάμεις συνυπεχρεοῦντο νὰ μεσο-
λαβήσωσι πρὸς συνδιαλλαγὴν τῆς Πύλης καὶ τῶν Ἑλλήνων.
Ὁ δοῦξ ἐπεκαλεῖτο ἐν αὐτῷ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν
Ἀγγλίαν ἕνεκα τούτου ἀπευθυνθεῖσαν αἴτησιν, ἣτις ἐπομένως
δὲν ἦτο κενὸν ἔγγραφον τοῦ Μαυροκορδάτου, καὶ τὴν ὑπὸ τῆς
Ἀγγλίας γνωστοποιηθεῖσαν ἤδη τῇ Πύλῃ ἐπιθυμίαν νὰ δε-
χθῇ τὴν αἴτησιν ταύτην, ἥ δὲ Ῥωσσία τοὺς λόγους τῆς φιλαν-
θρωπίας καὶ θρησκείας. Ὡς βάσεις δὲ τῆς συνδιαλλαγῆς ὠρί-
σθησαν.

1. Ἡ κυριαρχία τῆς Πύλης.

2. Ὁ προσδιορισμὸς φόρου ἅπαξ διὰ παντὸς ὑπ' ἀμφοτέρων
ὁρισθησομένου.

3. Ἡ ἐκτίμησις τῶν τουρκικῶν ἀκινήτων κτημάτων ἐν Πε-
λοποννήσῳ καὶ ταῖς νήσοις, καὶ ἡ ἐκχώρησις αὐτῶν εἰς τοὺς
Ἕλληνας ἐπὶ χρηματικῇ ἀποζημιώσει.

4. Ἡ ἀπὸ τῆς Πύλης ἐν μέρει μόνον ἐξαρτωμένη ἐκλογὴ
τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν, συμπληρωθεισομένων ὅλων ὑπὸ Ἑλ-
λήνων.

5. Ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκείας καὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ τέλος·

6. Ἡ κερχωρισμένη καὶ ἀνεξάρτητος διοίκησις·

Ὁ Οὐέλλιγκτων ἐνόμισεν ὅτι ἀρκούντως συνήργησεν εἰς τὰ
σχέδια τοῦ Κάννιγκος κατορθώσας νὰ ὁρισθῇ ἐν τῷ πρωτοκόλ-
λῳ τούτῳ, ὅτι ἰδίως ἡ Ἀγγλία ἔμελλε νὰ μεσολαβήσῃ, ἥ δὲ
Ῥωσσία, εὐθὺς ἅμα ἡ Πύλη ἐδέχετο τοῦτο, ἤθελεν ὑποστηρίξει
αὐτὴν διὰ τῆς ἐπιρροῆς της, καὶ ἤθελε συνεννοηθῇ μετὰ τῆς

*) 18. Παράρτ. Ζ. 10.

Ἀγγλίας περὶ τοῦ χρόνου καὶ τόπου τῆς ἐκτελέσεως. Ἐὰν δ' ἡ Πύλη ἀπερρίπτε τὴν μεσολάβησιν, αἱ δύο Δυνάμεις, οἳαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ ἰδιαίτερα θέσις αὐτῶν πρὸς τὴν Πύλην, ἤθελον ἐνεργήσῃ παρ' ἀμφοτέροις τοῖς μέρεσι πρὸς ἐκτέλεσιν κατὰ τὸν ῥηθέντα τρόπον. Περὶ δὲ τῶν χωρῶν, ἐφ' ὧν ἔπρεπε νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ πρωτόκολλον, ἔμελλον νὰ συνεννοηθῶσι καλλίτερον, νὰ μὴ χορηγήσωσι χωριστόν τι πλεονέκτημα εἴτε ὡς πρὸς τὴν ἀπόκτησιν χωρῶν, τὴν ἀποκλειστικὴν ἐπιρροὴν ἢ τὰ ἐμπορικὰ προνόμια, καὶ νὰ προσκαλέσωσιν ἐμπιστευτικῶς τὰς κυβερνήσεις τῆς Βιέννης, τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Βερολίνου νὰ ἐγγυηθῶσιν ὑπὲρ τῆς γενομένης ἐκτελέσεως.

Μόλις δ' ὁ δούξ Οὐέλλιγκτων ἀνεχώρησεν, ἐκ Πετροποπόλεως φέρων τὸ πρωτόκολλον τοῦτο, ὅπερ ἔμελλε νὰ ἀποφασίσῃ περὶ τῆς περαιτέρω ἐξαρτήσεως τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς Πύλης, ἵνα ἐνεργήσῃ ἐν Λονδίνῳ τὴν ἐπικύρωσιν αὐτοῦ, καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐκείνην ἀγγελία τοῦ Στρατφόρδου Κάννιγκος, ὅτι καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ ἡ Πύλη ἀπερρίπτον τὰς βάσεις ταύτας. Ὁ λόρδος Στρατφόρδος ἤνοιξε τὸ γράμμα, ὅπερ ἐστέλλετο τῷ δουκί, καὶ οὕτως αἱ κυβερνήσεις ταχέως ἔμαθον τὰ πράγματα.

Οἱ ἐν Λονδίνῳ μεγάλως δυσηρεστήθησαν διὰ τὴν κοινοποίησιν τοῦ πρωτοκόλλου πρὸ τῆς ἐπικυρώσεως. Ὁ Κάννιγκ, ὃν τοῦτο ἐδέσμευεν πλέον ἢ ὅσον ἤθελεν, ἔκλινε κατὰ τὴν πρώτην στιγμὴν ν' ἀρνηθῇ εἰς τὸν δούκα τὴν ἐπικύρωσιν, καὶ τῷ ἔγραψε περὶ τούτου μὲ ὕφος ὀλίγον εὐχάριστον. Ἐπροφασίσθη δ' ὅτι ἐκ τῆς προώρου ταύτης κοινοποιήσεως συνάγει τὴν περὶ πολέμου πρόθεσιν τῆς Ῥωσσίας. Ἀλλ' ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἐξήγαγεν ἐκ τούτου τὴν ἀπόδειξιν τοῦ ἐναντίου, ἐφοβέιτο ὅμως ὅτι τοῦτο ἐδύνατο νὰ γείνῃ ἀφορμὴ πολέμου, ὃν ἡ Ἀγγλία ἤθελε ν' ἀποφύγῃ *). Ἐσυμπέρανε δ' ἐντεῦθεν ὅτι

*) Ἰδ. Παράρτ. ΣΤ. 11.

Θὰ εἶχε πλήρη ἐλευθερίαν ἐνεργείας, οἷαν ἐπέτρεπεν αὐτῷ ἡ κατὰστασις τῶν πραγμάτων, καὶ παρήγγειλε τῷ Διαγγέλω νὰ φέρηται πρὸς τὴν Πύλην ὡς ἀντιπρόσωπος Δυναμέως φίλης τῆς Τουρκίας καὶ τῆς ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς εἰρήνης αὐτῆς, ἐπομένως καθήκον εἶχε νὰ συντρέχῃ τὸ Διδάνιον διὰ συμβουλῶν. Πρώτῃν δὲ συμβουλήν ἔδωκεν εἰς αὐτὸ πρὸς μὲν τὴν Ῥωσσίαν νὰ ὑποχωρήσῃ, πρὸς δὲ τὴν Ἀγγλίαν ν' ἀντιστῇ, ὁρμώμενος ἐκ τοῦ ἀπλοῦ λόγου, ὅτι ἡ Ῥωσσία καὶ οὐχὶ ἡ Ἀγγλία ἐδύνατο νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Ὁ Διάγγελος ὤφειλε νὰ προσφέρηται λίαν ἐμπιστευτικῶς πρὸς τοὺς πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἡρωσσίας καὶ φανερώς καὶ εἰλικρινῶς πρὸς τοὺς τῆς Ῥωσσίας καὶ Ἀγγλίας, χωρὶς ὅμως νὰ πράξῃ τὸ ἐναντίον τῶν δύο τελευταίων.

Ἦφειλον βεβαίως πρὸς τὸ συμφέρον αὐτὸ τῶν Ἑλλήνων νὰ παρατηρήσωσιν κατ' αὐτῆς τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 4 Ἀπριλίου, ὅτι περιεῖχε ψευδῆ ἰσχυρισμόν. Οἱ πλείότεροι, φρονιμώτεροι καὶ μὴ ὑπηρετοῦντες ξένα συμφέροντα Ἕλληνες δὲν ἐπεζήτησαν προδῆλως τὴν ἀπλὴν μετὰ τῆς Πύλης συνδιαλλαγὴν, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν ὀλοσχερῇ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς τουρκικῆς δυναστείας. Ἡ δὲ περὶ ἐκείνης συνεννόησις μετὰ τῆς Ῥωσσίας προϋπέθετε βίαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὡς καὶ ἡ συνεννόησις περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας ἔπρεπε νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῆς βίας κατὰ τῆς Πύλης. Ἐν ἀμφοτέραις δὲ ταῖς περιπτώσεσιν ἄνευ βίας ἡ συνεννόησις ἀπέβαινεν ἀπλοῦν φύλλον χάρτου καὶ οὐδὲν ἄλλο. Διὰ τοῦ ἄρθρου Α'. δὲν ἐξεφράζετο ἀρκετὰ σαφῶς ἡ μετάδοσις τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς ὑπηκοότητος εἰς τὴν ἐξάρτησιν, ὥστε ἡ νέα αὕτη σχέσις νὰ μὴ ἀπαντήσῃ κατὰ τὴν πραγματοποίησιν ἀναριθμήτους δυσχερείας. Ἵνα ἔχῃ δὲ πρακτικὴν ἀξίαν, ἔπρεπε νὰ τεθῇ πρῶτον ὡς ἀρχὴ ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς δεσποτείας τοῦ Σουλτάνου, καὶ ἔπειτα νὰ ὀρισθῇ ἡ ὑποταγὴ των εἰς τὴν ἀνωτάτην κυριαρχίαν αὐτοῦ, διττὴ βιαιοπραγία, ἥτις μόνον διὰ τῆς προηγουμένης συγκα-

ταθέσεως τῶν μερῶν ἐδύνατο νὰ μεταβληθῇ εἰς δικαίαν πρᾶξιν.

Κατὰ τὸ ἄρθρον Β'. ἡ Ῥωσσία δὲν συνήργει μὲν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς περὶ μεσολαβήσεως προτάσεως, ἀλλ' ἄφινεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὴν ἐκ τῆς ἀπορρίψεως τῆς προτάσεως ζημίαν καὶ ἐξησφάλιζεν ἑαυτῇ ἐν περιπτώσει ἐπιτυχίας τὴν ἐξ αὐτῆς ὠφέλειαν. Τὸ ἄρθρον Γ'. καθυπέτασσε τὴν Ἀγγλίαν ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν θέλησιν τῆς Ῥωσσίας, διότι, ἐὰν ἡ δύναμις αὕτη διέκοπτε τὰς σχέσεις μετὰ τῆς Πύλης, ἡ περὶ τοῦ ἐλληνικοῦ ζητήματος ἀπόφασις προδήλως ἔμενεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Ῥωσσίας καὶ οὐχὶ εἰς τὴν τῆς Ἀγγλίας, ἥτις παρίστατο μόνον μὲ τὰ ὄπλα τῆς εἰρήνης. Ὅλα δὲ τὰ λοιπὰ ἄρθρα ἐμαρτύρουν ὁμοίαν ἀνεπιτηδεϊότητα τοῦ ἁγγλοῦ διαπραγματευτοῦ. Ἡ δὲ ἀληθὴς κατάστασις τῆς Πύλης καὶ τῶν Ἑλλήνων ἐμπόδιζε κατ' ἀνάγκην τὴν μεσολάβησιν.

Ἀλλ' ἡ Ῥωσσία οὐδέποτε οὐδὲ πρὸς στιγμὴν ἐπλανήθη περὶ τῆς ἀληθοῦς ἐπενεργείας τῆς συνεννοήσεως ταύτης, καὶ εἰξευρε καλῶς ὅτι αὕτη μόνον δι' ἑαυτῆς εἶχε σημασίαν. Ἐξησφάλιζε δὲ αὐτῇ ἐν περιπτώσει ῥήξεως οὐ μόνον τὴν ἀπραξίαν ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἠθικὴν βοήθειαν τῆς Ἀγγλίας, ἥτις ἕως τότε ἔπρεπε νὰ διάκηται τόσον κακῶς πρὸς τὴν Πύλην, ὥστε δὲν θὰ ἐδύνατο ἕνεκα τούτου νὰ διασκεδάσῃ τὴν τόσον εὐκόλως πάλιν γεννηθεῖσαν δυσπιστίαν παρὰ τῷ Διθανίῳ καὶ ἦτο βιασμένη ἕνεκα τῶν πρὸς τοὺς Ἑλλήνας συμπαθειῶν τῆς καὶ τότε νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. Ἡδὴ δὲ ἡ Ῥωσσία πέμψασα πρὸς τὴν Πύλην τὸ τελεσίγραφον εἰς καιρὸν καθ' ὃν ἡ πρὸς ἀπάντησις ὠρισμένη προθεσμία ἔπρεπε νὰ παρέλθῃ, πρὶν ἡ Ἀγγλία δυνηθῇ νὰ ἐκτελέσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ πρωτόκολλον τῆς 4 Ἀπριλίου, ἀπέδειξεν ὅτι δὲν προϋτίθετο νὰ διευκολύνῃ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ πρωτοκόλλου τούτου διὰ τῆς βαρύτητος τῶν ἰδίων ἑαυτῆς ἀπαιτήσεων πρὸς τὴν Πύλην· ἐπομένως οὐδεμίαν μὲν ἔδιδεν ὑπόσχεσιν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, εἶχε δὲ πράγματι λάβει παρὰ ταύτης τὴν πρὸς πόλεμον. Ἐὰν ἡ ἀπάν-

τησις τῆς Πύλης εἰς τὸ ῥωσικὸν τελεσίγραφον ἦτο ἀρνητικῇ, τὸ πρωτόκολλον τῆς 4 Ἀπριλίου ἔπρεπε νὰ εὕρῃ ἤδη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν πόλεμον μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας καὶ εἰς οὐδὲν πλεόν ἐδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ. Ἐὰν δὲ ἡ ἀπόκρισις ἦτο κατ'οχρητικῇ, τὸ πρωτόκολλον συνέπιπτεν εἰς ἐποχὴν νέων διαπραγματεύσεων μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ τῆς Πύλης, καὶ ἀφ' οὗ ἐκείνη οὐδὲν ἐκβιαστικὸν μέτρον εἶχε μεταχειρισθῇ, ἐδύνατο ἡ Ἀγγλίᾳ νὰ ἐμφανισθῇ μὲ τοιαῦτα; Καὶ τί ἐδύνατο νὰ προσδοκᾷ ἄνευ αὐτῶν;

Ὅπως δ' ἦτοτε ἐξεταζόμενον τὸ πρωτόκολλον τοῦτο, ἐφίκετο ὡς σπάνιον τι ἔγγραφον. Ἡ Πύλη ἦτο δύνάμις ὑπάρχουσα καὶ ἀνεγνωρισμένη, καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν αὐτῶν τῆς Πετροπόλεως καὶ τοῦ Λονδίνου ἡδρεύον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἡ μὲν Ῥωσσία διεξῆγεν ὑπόθεσιν προκύψασαν ἐκ τῆς διαφόρου ἐρμηνείας ἡ ἐφαρμογῆς τῶν μετὰ τῆς Πύλης συνθηκῶν τῆς. Ἡ δὲ Ἀγγλίᾳ οὐδὲν παράπονον εἶχεν ἐκφέρει κατὰ τῆς Πύλης. Πῶς λοιπὸν ἐδύνατο αἱ δύο αὐταὶ νὰ δικαιολογήσῃσι τὴν πρὸς ἀλλήλας σύμβασιν, ἥτις σκοπὸν εἶχε νὰ κανονίσῃ ἐσωτερικὰς σχέσεις τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους; Προδήλως ὁ Σουλτάνος εἶχε πολὺ δίκαιον ν' ἀποκρούσῃ τὴν περὶ μεσολαβήσεως ἀξίωσιν τῶν. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς Ἕλληνας, θεωρουμένους ὡς ὑπηκόους τῆς Πύλης, ἡ ἐν Πετροπόλει σύμβασις ἦτο τοιαύτη, ὡς ἐὰν ἡ Αὐστρία καὶ Γαλλία ἤθελον τολμήσει νὰ ὀρίσωσιν ἐν πρωτοκόλλῳ ὅτι ἡ Ἰσλανδία καὶ Φινλανδία, ἐν περιπτώσει ἀποστασίας τῶν χωρῶν τούτων, ἔπρεπε νὰ ἐξαρτῶνται εἰς τὸ μέλλον παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας ἢ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας. Ἐὰν δὲ τοὺς ἐθεώρουν ὡς λαὸν ἤδη ἀνεξάρτητον, φυσικὸν ἦτο τὸ ἐρώτημα· πόθεν ἔλαβον τὸ δικαίωμα νὰ ὑποβάλωσι τὴν Ἑλλάδα εἰς κατὰστασιν, ἥτις δὲν ἦτον ἀνεξαρτησία;

Ἐνθ' ὃν δὲ ἡ Ῥωσσία προέταττε τὴν ἑαυτῆς ὑπόθεσιν, ἐπροσποιήθη ὅτι ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὰς Δυνάμεις μὴ ἀναμιξάσα τὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα μετ' αὐτῆς εἶχεν ἀναβάλει συγχρόνως αὐτό. Ὅ δὲ

κόμης Νεσσελρώδης ἔγραφε πρὸς τὸν Βαλλήν Τατιτσεφ ἐν τινὶ δια τὸν πρίγκηπα Μεττερνίχον γεγραμμένη ἐπιστολῇ ἀπὸ 13 (25) Μαρτίου *). α' Ως πρὸς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, ἦτοι τὰ ληπτέα πρὸς εἰρήνευσιν τῆς Ἑλλάδος μέτρα, ὁ αὐτοκράτωρ ἐλπίζει ὅτι οἱ σύμμαχοι θὰ ἐκτιμῶσι τοὺς λόγους, ἐξ ὧν ὠρμήθη νὰ παρασιωπήσῃ πρὸς στιγμὴν ἐν ταῖς μετὰ τῆς Πύλης διαπραγματεύσεσιν αὐτοῦ τὸ δυσχερὲς τοῦτο ζήτημα. Ὁμοθυμὸς ἐπιθυμία τῶν συμμάχων ἦτο χάριν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης ἐν Ἑλλάδι νὰ τεθῇ ἡ Ῥωσία ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὴν αὐτὴν γραμμὴν μὲ τὰς μεσολαβούσας Δυνάμεις. Ὁ αὐτοκράτωρ ἔλαβεν ὑπόψιν τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην καὶ ἡ ἀπόφασις, ἣν ἔλαβε, διευκολύνει τὴν ἐπίτευξιν τούτου. Ἐὰν τὸ Διβάνιον δεχθῇ τὰς ἀπαιτήσεις του, οὐδεμία τότε μένει ἀμφιβολία, ὅτι ἡλλαξε πολιτικὴν, καὶ ὅτι ἀφοῦ ἐνώσῃ τὰς προσπάθειάς του μὲ τὰς τῶν συμμάχων, οἷτινες ἐργάζονται ἵνα εἰρηνεύσωσι τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν, ὁ σκοπὸς οὗτος τάχιστα θὰ ἐπιτευχθῇ. Ἐὰν δὲ τὸ Διβάνιον ἀναγκάσῃ τὸν αὐτοκράτορα νὰ μεταχειρισθῇ βίαια μέτρα, ταῦτα θὰ συντελέσωσι καὶ εἰς τὴν εἰρήνευσιν τῆς Ἑλλάδος». Ἐπομένως τὸ ζήτημα τοῦτο δύναται νὰ λυθῇ καὶ βραδύτερον, εἴτε διὰ μεσολαβήσεως καλῶς ἐσκεμμένης ἢ διὰ δραστηρίων ἀποφάσεων, τὰς ὁποίας ἡ Ῥωσία ἀναγκάζεται νὰ λάβῃ δι' ἄλλους λόγους. «Ἡ διαβολὴ» ἐξακολουθεῖ λέγων, «δὲν δύναται νὰ κατηγορηθῇ ἐν τῷ σχεδίῳ τούτῳ τὴν Ῥωσίαν ὅτι μεταχειρίζεται ἐν ταῖς ἀπαντήσεσιν αὐτῆς, αἵτινες δύναται νὰ γενήσωσι τὸν πόλεμον, τίτλους τοῦ δικαίου παραγομένους ἐξ ἐπανάστασεως».

Ἄλλ' οἱ λόγοι οὗτοι ἀντέφασκον εἰς τὸ πρωτόκολλον τῆς 4 Ἀπριλίου, ὅπερ, ἀντὶ τῆς ἀναβάλλῃ τῇ ἑλληνικῷν ζήτημα μέχρι τῆς διαπραγματεύσεως περὶ τῶν καθαρῶς Ῥωσσικῶν ζητη-

*) Ἰβ: Παράρτ. Ζ. 12.

μάτων, τούναντίον τὸ προέταττε. Τὸ σχέδιον τοῦ αὐτοκράτορος φαίνεται ὅτι μετεβλήθη ἀπὸ τῆς 29 Μαρτίου μέχρι τῆς 4 Ἀπριλίου. Πρόδηλον δ' ἦτο ὅτι Οὐέλλιγκτων ἐπιθυμῶν νὰ ἐπιτύχῃ τὴν παραδοχὴν τῆς μεσολαβήσεως τῆς Ἀγγλίας μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Τούρκων ἤρχισε μὲ παραχωρήσεις καὶ ἡνοῖξε τὰς πύλας τοῦ πολέμου, χωρὶς νὰ ἐξασφαλισθῇ περὶ τῆς ἐπιθυμίας του ταύτης. Διὰ τοῦτο εὐλόγως εἶπε καὶ ὁ Νεσελ-ρώδης ἐν τινι ὑστερογράφῳ πρὸς τὸν Τατιτσεφ ὅτι «ἡ Ῥωσσία εἶναι ἤδη βεβαία περὶ τῶν φιλικῶν τῆς σχέσεων μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ ὑπὸ τῆς Πύλης ἀπόρριψις τῶν Ῥωσσιῶν ἀπαιτήσεων καταστήσῃ τὸν πόλεμον ἀπαραίτητον». Τὰς Ῥωσσιακὰς ἀπαιτήσεις ἀποσταλείσας τὴν 17 Μαρτίου ἐκ Πετροπόλεως καὶ ἀφικομένας τὴν 2 Ἀπριλίου εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔμαθεν ὁ δούξ Οὐέλλιγκτων πρῶτον μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν, καὶ τοῦτο ἀρχοῦντως ἐχαρκτήριζε τὸ πρόσωπον ὅπερ ὑπεκρίνετο. Τὴν 19 Μαΐου παρήλθεν ἡ δοθεῖσα τῇ Πύλῃ διορία τῶν ἐξ ἐβδομάδων. Ἐπομένως τὸ πρωτόκολλον τῆς 4 Ἀπριλίου, ὅπερ ἔπρεπε νὰ ἐπικυρωθῇ πρῶτον ἐν Λονδίνῳ, δὲν ἐδύνατο πρὸ τῆς 19 Μαΐου νὰ χρησιμεύσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς βῆσις. «Ὅθεν ἦτο φανερόν»

1. Ὅτι ἡ Ῥωσσία εἶχε λάβει παρὰ τοῦ Οὐέλλιγκτωνὸς ἀπόλυτον συγκατάθεσιν πρὸς πόλεμον.

2. Ὅτι ἡ παραχώρησις τῆς ἀγγλικῆς μεσολαβήσεως ἦτο ἀπλοῦν δέλεαρ διὰ τὴν Ἀγγλίαν, διότι κατὰ τὴν ἀφίξιν τῆς ἐπικυρώσεως ἐκ Λονδίνου ἡ Ῥωσσία θὰ εὕρισκετο εἴτε εἰς διαπραγμάτευσιν ἢ εἰς πόλεμον μετὰ τῆς Πύλης.

Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν, τίνα μέσα εἶχεν ἡ Ἀγγλία κατὰ τῆς Πύλης εἰμὴ αὐτὸν τὸν πόλεμον; εἰς δὲ τὴν δευτέραν τίς ἄλλος παρὰ τὴν Ῥωσσίαν εἶχεν εἰς χεῖρας τὴν λύσιν τοῦ ἐλληνικοῦ ζητήματος;

Ἡδύνατό τις προσέτι ν' ἀντιτάξῃ κατὰ τοῦ ἰσχυρισμοῦ τῆς Ῥωσσίας τοῦ νὰ προταχθῇ τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα, ὅτι ὡς ἐκ τῆς

γεωγραφικῆς θέσεώς της δὲν ἔπασχεν ἐξαιρετικῶς ἔνεκα τῶν
ταραχῶν ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις, μεθ' ὧν οὐδεμίαν γεωγραφί-
φικὴν συνάφειαν εἶχεν. Ἡ Αὐστρία, Ἀγγλία καὶ Γαλλία ἐνδιεφέ-
ροντο πολὺ μᾶλλον περὶ τοῦ ζητήματος, ἢ ἡ Πελοπόννησος
καὶ αἱ ἐπανεστατημέναι νῆσοι θὰ ἐγίνοντο ἑλληνικαί, τουρ-
κικαὶ ἢ ἀραβικαί· καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα δὲν
ἐβίαζον τὴν Ῥωσσίαν. Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις εἶχε πλέον
βλάβει αὐτά. Οἰαδ' ἥποτε δὲ λύσις καὶ ἂν ἐπύρχετο, ἡ Ῥωσσι-
κη σημαία δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ καλύπτῃ τὰ τρία τέταρτα τῶν
ἐν τῷ ἀρχιπελάγει πλοίων, καὶ ἡ ἐκ τοῦ Εὐξείνου πόντου ἐξα-
γωγὴ δὲν ἐμποδιζέτο ὡς ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης, ἀλλ'
ἔνεκα τῆς θέσεως τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὴν Πύλῃν.

Ἡ πεποίθησις τῆς Ῥωσσίας (ἐὰν ὑπῆρχεν) ὅτι οἱ Ἕλληνες
ἤθελον δεχθῇ τὰς ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τῆς 4 Ἀπριλίου περιε-
χομένας βάσεις, ἦτο λίαν αὐθαίρετος, διότι αἱ ἐξ Ἑλλάδος εἰ-
δήσεις ἐμαρτύρουν τὸ ἐναντίον. Πάντες οἱ ἄρχοντες ἐκεῖ, ἐξαι-
ρέσει τῶν τυφλῶν ὀπαδῶν τῆς Ἀγγλίας, ἤθελον τὴν ἀνεξαρ-
τησίαν, καὶ ὁ Στρατάρχος Κάννιγκ ἐν τῇ μετὰ τοῦ Μαυροκορ-
δάτου συνεντεύξει του βεβαίως ἐπέισθη περὶ τούτου.

Τέλος ἡ χειρίστη ὅλων τῶν διατάξεων, ἐὰν ἤθελον νὰ ἐπε-
νεργήσωσιν ἐπὶ τῆς Πύλης διὰ δυνάμεων ἡθικῶν, ἦτο βεβαίως
ἡ μονομερὴς ἐνωσις τῶν δύο Δυνάμεων, τὰς ὁποίας ἡ Πύλη πρὸ
πάντων ὑποπτεύετο. Ἡ Πύλη οὐδὲν ἄλλο ἐδύνατο νὰ ἴδῃ ἐν
τῇ μονομερείᾳ ταύτῃ ἢ τὴν ῥῆξιν τῆς Εὐρωπαϊκῆς συμμαχίας,
καὶ ἐπομένως μετήνεγκε τὰς ἐλπίδας της εἰς τὸ ἕτερον στρα-
τόπεδον. Μόνον ἀπέναντι τῶν ἡνωμένων Δυνάμεων ἐδύνατο νὰ
αἰσθανθῇ ἐαυτὴν ἀσθενῆ καὶ νὰ κλίνη εἰς ὑποχώρησιν.

Ὅθεν τὸ πρωτόκολλον τῆς 4 Ἀπριλίου οὐδεμίαν εἶχε πι-
θανότητα ἐπιτυχίας, καθ' ὅσον ἐμελλε νὰ συντελέσῃ εἰς λύσιν
τοῦ Ῥωσσικοῦ ἢ ἑλληνικοῦ ζητήματος. Ὁ ἀληθὴς του σκοπὸς
ἐστρέφετο κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἐμελλε νὰ ἐλαττώσῃ καὶ
βλάβῃ τὴν ἐπιρροὴν τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἑλλάδι. Κατ' οὐδὲν ὑπε-

χρέου τὴν Ῥωσσίαν, ἀλλὰ μόνην τὴν Ἀγγλίαν. Ἐδύναντο Ἰλιπὸν αἱ ἄλλαι δυνάμεις νὰ θεωρῶσι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ὡς ὠφέλιμον; Τὸ τελευταῖον ἄρθρον τοῦ πρωτοκόλλου, ὅπερ προσεκάλει τὰς κυβερνήσεις τῶν Παρισίων, Βερολίνου καὶ Βιέννης εἰς τὸ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας τετελεσμένον ἔργον μόνον ὡς τύπος ἐδύνατο νὰ θεωρηθῇ. Ἐὰν δ' οἱ ἐν Πετροπόλει ἐπίστευον ὅτι τὰ τρία μυστικοσυμβούλια θὰ παραδέχοντο τὰς διατάξεις τοῦ πρωτοκόλλου, διατὶ ἀπέκλεισαν αὐτά. Ἐὰν δὲ δὲν τὸ ἐπίστευον, πῶς ἐδύναντο νὰ προσδοκῶσιν ὅτι θὰ ὑπέγραφον ὃ, τι δὲν ἐπεδοκίμαζον; Τὸ ἄρθρον μάλιστα ἤθελε τὴν ἐγγύησιν τῶν τριῶν Δυνάμεων κοινῶς μετὰ τῆς Ῥωσσίας, ἐγγύησιν, ἣν ἡ Ἀγγλία ἀρτίως εἶχεν ἀποκρούσει. Πρόδηλον ἐπομένως ἦτο ὅτι ἡ αἵτησις αὕτη ἔμελλε ν' ἀπορρίψθῃ.

Ἄμα εἶδεν ἡ Πύλη ὅτι αἱ μετὰ τῆς Ῥωσσίας σχέσεις τῆς προδήλως ἐβελτιώθησαν, ἐνόμισεν ὅτι οὐδ' ὧς ὠφελε νὰ ἐνδῶσῃ εἰς τὴν θέλησιν τῆς Ἀγγλίας τοῦ νὰ φέρῃ εἰς συζήτησιν τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα. Ἀφίκοντο δὲ τὸν μάλιστα ὁδηγίαι πρὸς τοὺς πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ὅμοιαι σχεδὸν πρὸς τὰς ὁποίας ἔλαβεν ὁ Διάγγελος παρὰ τῆς αὐλῆς του, τούτέστι νὰ μὴ ἀντιστῶσι κατὰ τῆς ἀγγλικῆς μεσολαβήσεως καὶ νὰ συνηγορήσωσιν ὑπὲρ αὐτῆς ἐὰν ἐπροτείνετο εἰς τὴν Πύλην. Ἐλαβε δὲ καὶ ὁ Στρατφόρδος ῥητὴν ὁδηγίαν ἐπικυρωμένην ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας νὰ προτείνῃ ἐπισήμως τὴν μεσολαβήσιν του συνεπεία τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 4 Ἀπριλίου. Ἀλλ' ἡ Πύλη ἀπέκρουσε πᾶσαν λέξιν περὶ τούτου, καὶ ὁ Στρατφόρδος περιωρίσθη μετὰ τινος ἀποτυχούσας πρὸς τοῦτο ἀποπείρας, νὰ ἐξηγηθῇ δι' ἀλληλογραφίας μετὰ τοῦ Μαυροκροδάτου περὶ τῶν βάσεων, τὰς ὁποίας οἱ Ἕλληνες ἐδύναντο νὰ παραδεχθῶσι, καὶ νὰ διαδίδῃ ἀπειλὰς κατὰ τῆς Πύλης. Καθ' ὅσον δὲ ὁ ἄγγλος πρεσβευτὴς ἐξεφράζετο ἐχθρικώτερον, ὁ ῥώσσοις ἐπιτετραμμένος ἐμετρίαζεν ὅλον ἐν τῷ ὕψος του ἐπὶ τὸ πραῖ-τερον, καὶ ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις δι' ἐγκυκλίου σταλείσης πρὸς

ὅλας τὰς αὐλὰς ἐκαυχῆθη περὶ τῆς ὑποχωρήσεως τῆς Πύλης, διώρισε τὸν κόμητα Βορονζῶφ καὶ τὸν Κ. Ριβωπιέρρον ὡς πληρεξουσίους διὰ τὸ Ἀκερμάνιον, ἐκήρυξεν ὅτι ἡ εἰρήνη ἦτον ὅλως ἐξησφαλισμένη, καὶ ἐφάνη ὅτι ἐθεώρει τὴν συνεγνώσιν τῆς 4 Ἀπριλίου μόνον ὡς παραχώρησιν πρὸς τὰς Δυνάμεις, ἥτις ὁμῶς δὲν δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ. Ὁ δὲ Κάννιγκ ἤθελε νὰ τὸ θεωρήσῃ ὡς μὴ γενόμενον ἐν περιπτώσει ῥήξεως. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Νικόλαος ἐπροσποιήθη ὅτι τὸ ἐθεώρει ὡς ἄκυρον, καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ Πύλη ἤθελε τὸ δεχθῇ, ἐπομένως ἐδυσφημίσθη τρόπον τινα ὥς τι θνησιγενὲς βρέφος.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀντικείμενον ὅλως διάφορον ἀπασχόλει τὸν Σουλτάνον, ὅπερ οὗτος οὐ μόνον ἐθεώρει σπουδαιότερον πάσης διαπραγματεύσεως μετὰ τῶν Δυνάμεων καὶ αὐτῆς τῆς καταστολῆς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ὅπερ ἀπερόφα ὅλον αὐτοῦ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν. Ἀντὶ νὰ ἦναι ἄφρων καὶ τυφλὸς τύρχνος, ὡς περιέγραφον τὸν Σουλτάνον Μαχμούτην αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἐφημερίδες, τούναντιον ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου κατεγίνετο· νὰ εὕρῃ τὰ αἷτια τῆς ἀσθενείας τοῦ κράτους αὐτοῦ καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἀναμορφώσῃ ὅλοσχερῶς οὐ μόνον τὴν διοίκησιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἦθη τοῦ λαοῦ του. Ἐφρόνει δ' ὅτι ὤφειλε νὰ λάβῃ ὡς ὑπογραμμὸν τὰ εὐρωπαϊκὰ πρότυπα, τὸν τρόπον τῆς ἀναπτύξεως τῶν χριστιανικῶν κρατῶν, καὶ πατῶν εἰς τὰ ἴχνη των νὰ φθάσῃ ἢ ὑπερβάλῃ αὐτά. Τὸ παράδειγμα Σελίμου τοῦ Γ' καὶ πολλαὶ ἰδίαὶ ἀπόπειραι ἐπεισαν αὐτὸν, ὅτι τὸ κύριον πρόσκομμά τῆς ἐκτελέσεως τοῦ σχεδίου τούτου ἦσαν οἱ Γενίτσαροι. Ὅθεν ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν ἀπεφάσισε νὰ μετασχηματίσῃ τὸν ὀργανισμὸν αὐτῶν, καὶ ἦτον ἑτοιμος, ἐὰν δὲν ἐπιτύγχανε τοῦτο, νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ· περὶ τούτου δὲ εἰς οὐδένα ἄλλον εἶχεν ἀνακοινώσει τοὺς ἐσωτέρους λογισμούς του ἢ πρῶτον μὲν εἰς τὸν Χαλὲτ-ἑφένδην ἔπειτα δὲ εἰς τὸν Χουσεϊν-πασᾶν, ὃν διετήρει παρ' ἑαυτῷ ὡς διοικητὴν τῶν στρατευμάτων τῆς πρωτεύουσας.

καὶ τέλος εἰς τὸν Χοσρέδ-πασσᾶν. Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εἶχε παρσκευάσει τὸ σχέδιον τοῦτο ταπεινώσας ὅλους τοὺς κατὰ κληρονομίαν μεγάλους τιμαριώτας τοῦ κράτους καὶ ἐξασθενίσας τοὺς Γενιτσαίρους, πρὸς τοῦτο δὲ οὐδεμίαν εὐκαιρίαν ἀφῆκε νὰ παρέλθῃ. Ἄλλ' οὐδὲν εἰσέτι εἶχεν ἑτοιμον πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ἐξοβελιστέου. Τὸ κτίριον ἐμελλε νὰ ἀρχίσῃ διὰ τῆς θεμελιώσεως τακτικῶν στρατευμάτων. Τὸν Μεχμέτ-Ἀλῆν, ἃν καὶ ὁ Σουλτάνος εἶχε πρὸς αὐτὸν μεγάλην δυσπιστίαν καὶ ἀξιοθρήνητον ἀντιζηλίαν, ἐθεώρει ὡς ὠφέλιμον παράδειγμα διὰ τοὺς Τούρκους, καὶ ἂν ἐπωφελεῖτο αὐτὸν ὡς τοιοῦτον ἠλπίζεν ὅτι ἀκολουθῶν ἀκριβῶς τὴν αὐτὴν ὁδὸν θὰ εὕρισκε καὶ τούτου τὸν χαλινόν. Ὁ Σουλτάνος δὲ νῦν εἰς ὅλας του τὰς συνομιλίας μετὰ τούρκων μεγιστάνων ἐδείκνυεν πόσον ὁ Μεχμέτ-Ῥεσχιδ-πασᾶς καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν προτέρων ἐκστρατειῶν ἐφάνησαν κατώτεροι τοῦ Ἰβραῖμ-πασσᾶ, ὅστις εἰς ὅλους τοὺς πολέμους ἐνίκησε τοὺς Ἑλλήνας, καὶ τὴν αἰτίαν τούτου ἀπέδιδεν εἰς τὸν ὀργανισμόν τῶν αἰγυπτιακῶν στρατευμάτων. Ἡ δὲ ἀπόδειξις αὕτη τόσον ἐναργῆς ἐφάνη εἰς τοὺς πολλοὺς, πεποιθότας ὅτι ὁ τούρκος ὡς στρατιώτης ὑπερτέρει τοῦ Φελλάχου καὶ Νίγητος, ὥστε ὁ Σουλτάνος δὲν ἐβράδυνε πλέον νὰ ρίψῃ μετὰ τῶν πολλῶν τούτων τὴν ἰδέαν, ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ μεταβληθῇ τὸ ὑπάρχον στρατιωτικὸν σύστημα καὶ νὰ συστηθῶσι τακτικὰ στρατεύματα.

Ὁφείλομεν ἀπὸ τοῦδε νὰ προσέχωμεν ἀδιαλείπτως εἰς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο καὶ τὴν συνδεομένην μετ' αὐτοῦ ἀναμόρφωσιν τῆς διοικήσεως, διότι ἐπικρατεῖ μέγας ἐν τοῖς σχεδίοις τοῦ Σουλτάνου ὡς ὑπογραμμὸς τῆς ὅλης του διαγωγῆς, ὡς κύριον ἔργον, κατὰ τὸ ὅποιον οὐδὲν ἐδύνατο νὰ τὸν ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ προχωρήσῃ, ἂν καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐξωτερικὴ βία ἐβράδυνε τὴν κίνησιν καὶ κατὰ τι ἐκώλυεν αὐτήν.

Ὁ Σουλτάνος εἶχε μεταβῇ κατὰ τὸ σύνθηδες τὸν μᾶλλον εἰς τὰ ἐν Βεσχιγτασίῳ θερινὰ ἀνάκτορά του παρὰ τὸν Βόσπορον.

Ὁ καπουδάν-πασσᾶς ἐναυλόχει μετὰ 33 πλοίων ἀπὸ τῆς 12 Μαΐου εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ 28 πλοῖα ὑπὸ τὸν Ἰβραὶμ-βέην ἐξωπλίζοντο εἰς τὸν Βόσπορον καὶ ἐν τῇ λιμένι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπὶ δὲ τῶν εὐρωπαϊκῶν καὶ ἀσιατικῶν παραλίῳν ἦσαν συνεστρατοπευδευμένα στρατεύματα· ἐκεῖνα μὲν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀγᾶ-Χουσεῖν-πασσᾶ, ταῦτα δὲ ὑπὸ τὰς τοῦ Μεχμέτ-πασσᾶ, ἀνδρὸς πιστοῦ εἰς τὸν Σουλτάνον· ἐπομένως τὸ ξίφος ἐπέκειτο ἐπὶ τῆς πρωτεύουσας. Ἐν τοιαύτῃ δὲ καταστάσει τῶν πραγμάτων ἐφάνη αἴφνης, κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Μαΐου, διαταγὴ τοῦ Σουλτάνου, διατάττουσα τὸν μετασχηματισμὸν τῶν στρατευμάτων κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν τρόπον, ἥτοι τὴν ἀνανέωσιν τοῦ Νιζάμ τοῦ Σουλτάνου Σελίμου. Ὁ στρατὸς ἔπρεπε νὰ ὀνομάζεται Assakiri Mohammediye (μωαμεθανικὸν στράτευμα) ἢ Assakiri dschedidei mansuriye (νέον νικηφόρον στράτευμα).

Μεγίστη ἐκπληξίς κατέλαβε Τούρκους καὶ ξένους. Οὐδεὶς ἐκ τῶν διπλωματῶν εἶχε τὴν ἐλαχίστην περὶ τούτου γνῶσιν. Τὸ κολοσσαῖον σχέδιον προπαρασκευάσθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου μετὰ τῶν ἐμπίστων αὐτοῦ ἐν ἄκρᾳ μυστικότητι. Ὁ δὲ νεωτερισμὸς ἐφάνετο ὅτι ἐξετελεῖτο ἀνευ δισταγμοῦ καὶ δυσκολίας. Πάντες οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Γενιτσάρων καὶ αὐτοὶ οἱ κοινοὶ, ἐφαίνοντο ὅτι ὑπήκουον εἰς τὴν διαταγὴν, ἐδῆλωσαν διὰ τῆς σφραγίδος καὶ τῆς ὑπογραφῆς των ὅτι ἦσαν ἑτοίμοι νὰ παραδεχθῶσιν αὐτὸν, καὶ ὑπήκουσαν κατὰ τὴν πρώτην στιγμὴν τῆς καταπλήξεως εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Σουλτάνου. Ἀλλὰ μόλις ἤρχισαν τὰ στρατιωτικὰ γυμνάσια, καὶ ἀμέσως ἐφάνησαν τὰ σημεῖα τῆς ἀπαρεσκευίας διὰ φανεράς ἀντιστάσεως κατὰ τῶν ἐπιτετραμμένων τὴν προγύμνασιν ἀξιωματικῶν· ὑπόκωφος ἀναθρασμὸς ἐξηγέρθη καθ' ὅλην τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἤρξανεν ἀπειλητικῶς. Ὁ Σουλτάνος ἔμαθεν ἐγκαίρως ὅτι ἐχαλκεύετο μετὰ μεγάλης ταχύτητος συνωμοσία τῶν Γενιτσάρων, ἣτις ὥς ἔσχατον σκοπὸν εἶχε τὴν δολοφο-

νίαν καὶ ἐξόντωςιν ὅλων τῶν νεωτεριστῶν καὶ τὴν ἰδρυσιν κυβερνητικῆς ἐξουσίας, ἥτις ὤφειλε νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ ἐκ τοῦ Ἰσλαμισμού παραχθέν σύστημα τῶν ἀρχαίων Σουλτάνων καὶ νὰ ἀποκόψῃ πᾶσαν ἑτερογενῆ προσθήκην μὲ πῦρ καὶ σιδηρον. Ἦτο δὲ τοῦτο ἐξέγερσις ὀρθοῦ συναισθηματος σφαλέντος ὡς πρὸς τὴν νομιμότητα τῆς ἐκδηλώσεως καὶ τῶν μέσων. Αἱ ταπεινώσεις, ἃς ὁ Σουλτάνος Μαχμούτης ὑπέστη ἀπὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεώς του παρὰ τῶν Γενιτσαρῶν, ἡ αἱματηρὰ σκιά τοῦ Σελίμου ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιόν του, καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Μουσταφᾶ Βαϊρακτάρη, ὅστις, ἀφοῦ πολὺ ὀλιγώτερον αὐτοῦ ἐπέτυχε, παρεδόθη εἰς ὀλεθρίαν ἀπραξίαν, ἐδίδαξε τὸν δραστήριον ἄνδρα Χουσσείν-πασσᾶν. Εἶχον δὲ λάβει τὰ μέτρα των, ἦσαν ἀμφοτέρω ἔτοιμοι νὰ προβῶσιν αὐτοπροσώπως καὶ ἐπεθύμουν τὴν λύσιν.

Τὴν 14 Ἰουνίου τὸ ἑσπέρας οἱ ταραχοποιοὶ συνηθροίσθησαν κατ' ἐνοπλᾶ στίφῃ εἰς διαφόρους πλατείας. Τὴν νύκτα ἐφώρμησαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀρχηγοῦ των Γενιτσαράγα, ὃν ἐγίνωσκον ὡς ἔμπιστον τοῦ Σουλτάνου. Ἀλλὰ δὲν εὔρον αὐτὸν, διότι εἶχεν ἤδη τὸ ἑσπέρας καταφύγει εἰς τὸ ἀνάκτορον τῆς Πύλης ἐν τοῖς δωματίοις τοῦ μεγάλου βεζύρου· ὅθεν ἐπυρπόλησαν τὴν οἰκίαν, ἔσυρον τοὺς οἰκείους καὶ δούλους του ἔξω, τοὺς ἐκκακοποίησαν, ἐπορεύθησαν ἐκεῖθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Νεδσχιβ-ἐφένδου, τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ-Ἀλᾶ, ὅστις εἶχε πρὸ μικροῦ ἐπιστρέψει ἐκ τῆς εἰς Πελοπόννησον ἀποστολῆς του, καὶ ἐμισεῖτο ὑπ' αὐτῶν ὡς εἰς τῶν ἐνθερμοτέρων συνηγόρων τῆς νέας τάξεως, δὲν εὔρον ἐπίσης αὐτὸν, καὶ διέπραξαν τὰ αὐτὰ εἰς τὴν οἰκίαν του. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ δεύτερον πολυπληθέστερον στῖφος ὥρμησεν εἰς τὸ παλάτιον τῆς Πύλης, ἵνα καταλάβῃ τὸν μέγαν βεζίρην. Ἀλλ' οὗτος κατὰ συμβουλήν τοῦ Γενιτσαράγα εἶχε πρὸ ὀλίγου ἀπομακρυνθῇ ἐκ τοῦ παλατίου μετὰ τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν δούλων αὐτοῦ καὶ ὑπάγει εἰς τὸ Γιαλί-Κιόσκι, ἔπαυλιν τοῦ

Σουλτάνου κειμένην πλησίον τοῦ Σεραγίου πρὸς τὸ μέρος τοῦ λιμένος. Ἐκεῖ συνηθροίσθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ ὀπαδοὶ τῆς κυβερνήσεως, ἐνῶ οἱ ἀποσταῖται ἔχονον τὸν καιρὸν τῶν διαρπαζόντες τὸ παλάτιον τῆς Πύλης καὶ μυριοτρόπως ἀκολασταίνοντες.

Τὰ χαράγματα τῆς 15 Ἰουνίου οἱ ἐν τοῖς στρατῶσι Γενίτσαροι συνήχθησαν εἰς τὸ Ἀτ-μεϊδάν, τὸ γνωστὸν ἐξ ὧν τῶν προτέρων ἐπαναστάσεων, ἔφερον ἐκεῖσε τοὺς λέβητάς των, καὶ ἐκήρυξαν εἰς τὰ περικείμενα τμήματα τῆς πόλεως, ὅτι ἕκαστος Γενίτσαρος ὤφειλε νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν κοινὴν πλατείαν τῆς συναθροίσεως· ὁμοίᾳ δὲ πρόσκλησις ἐγένετο πρὸς τοὺς Τσεμπετσίδᾶς ἥτοι χαλκουργοὺς πλησίον τοῦ τσαμίου τῆς Σοφίας· ἀλλ' ὁ προϊστάμενος αὐτῶν δικαιολογηθεὶς ἀπέβριψεν αὐτήν.

Ἐν τούτοις καὶ ἡ κυβερνήσις δὲν ἔμεινεν ἀδρανής. Ὁ Σουλτάνος, Μαχμούτης ἅμα μαθὼν τὴν ἐκρηξίν τῆς ἀποστασίας ἐπέστρεφεν ἐκ τοῦ ἐν Βεσικιασίῳ ἐξοχικοῦ ἐνδιαιτήματός του εἰς τὸ Σεράγιον, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον συνήχθησαν οἱ ὑπουργοὶ καὶ ἀνώτεροι λειτουργοὶ, ὁ Μουφτής καὶ οἱ ἐξοχώτεροι οὐλεμάδες περὶ τὸν μέγαν βεζίρην ἐν τῷ Γιαλι-Κιοσκίῳ. Μετὰ μικρὸν δ' ἔφθασεν ἐκεῖσε ὁ Ἀγᾶς Χουσεῖν-πασσᾶς καὶ ὁ Μεχμέδ-πασσᾶς μὲ πολυάριθμα στρατεύματα, καὶ ἐξηπλώθησαν εἰς τοὺς κήπους καὶ τὰς αὐλὰς τοῦ Σεραγίου. Πολλὰ τάγματα πυροβολιστῶν καὶ βομβολητῶν διεπεραιώθησαν ἐπὶ πλοίων ἐκ τῆς πυριτιδαποθήκης καὶ προσετέθησαν εἰς τὰ στρατεύματα τῆς κυβερνήσεως. Ἀφοῦ λοιπὸν συνηθροίσθη μεγάλη στρατιωτικὴ δύναμις ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Σουλτάνου, ὅστις ἐνόησεν ὅτι εἰς τὴν διαταγὰς, αἱ ἐξωτερικαὶ πύλαι τοῦ Σεραγίου ἠνοίχθησαν ἐξαίφνης, καὶ ἡ ἐξορμήσασα στρατιωτικὴ δύναμις ἔχουσα τὸν Σουλτάνον ἀρχηγὸν ἐπορεύθη εἰς τὸ Ἀτμεϊδάν. Ὁ Σουλτάνος φθάσας ἐκεῖ, ὅπου εἰς τὸ ἀπέναντι μέρος τῆς εὐρείας πλατείας ἴσταντο συμπεπυκνωμένοι οἱ ἀντάρται, δεκακισχίλιοι περίπου τὸν ἀριθμὸν, διέταξε νὰ ἐμπήξωσι τὴν ση-

μαίαν τοῦ προφήτου ἔμπροσθεν τοῦ τσαμίου τοῦ Ἀχμέτ καὶ νὰ προσκαλέσῃσι μεγάλη τῇ φωνῇ τοὺς ταραξίας νὰ ἔλθωσιν ὑπὸ τὴν ἱεράν σημαίαν. Ὁμοία πρόσκλησις ἀντήχει ἤδη διὰ δημοσίων κηρύκων εἰς ὅλα τὰ τμήματα τῆς πόλεως καὶ τὰ προάστεια· ἀναρίθμητα δὲ στίφη ἐνόπλων συνέβρυσαν ἐξ ὧν τῶν ὁδῶν εἰς τὸν κοινὸν τόπον. Τρὶς ἐξεδόθη ἡ πρόσκλησις πρὸς τοὺς ἀντάρτας, ἀλλ' οὗτοι ἀπήντησαν μετὰ θράσους, καὶ ἀπήτησαν τὴν κατάργησιν τῶν νεωτερισμῶν καὶ τὰς κεφαλὰς τοῦ μεγάλου βεζίρου Χουσεῖν-πασσᾶ, τοῦ Γενιτσάραγα καὶ τοῦ Ξεδσχίπ-εφένδου, οἵτινες κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἴσταντο πλησίον τοῦ Σουλτάνου. Ὁ Σουλτάνος προήλασεν ἔφιππος καὶ ἀνέκραξε δεικνύων τὴν σημαίαν· «ἐδῶ!» ἀλλ' ἐκεῖνοι ἀναλώλυσαν μεγαλοφώνως καὶ ἀπήντησαν ἀπειλητικῶς σείοντες τὰ ὄπλα των· τότε ὁ Σουλτάνος ἀπεσύρθη κατὰ μέρος μὲ ὅλην τοὺν ἀκολουθίαν, ὁ φετῆς τοῦ ἀναθέματος ἀνεγνώσθη, τὰ στρατεύματα ἠνοίχθησαν καὶ τὰ τηλεβόλα ἤρχισαν νὰ ἐκσφενδονίζωσι μύδρους· ἀμέσως δ' ὁ Χουσεῖν πασσᾶς ἐφώρμησε μετὰ τισσάρων περίπου χιλιάδων ἀνδρῶν κατὰ τῶν ἀνταρτῶν. Οὗτοι δ' ἔντρομοι καὶ ἐν ἀταξίᾳ δὲν ἀντέστησαν κατὰ τῆς ἐπιθέσεως, ἀλλ' ἔφυγον εἰς τὸν στρατῶνά των. Τὰ στρατεύματα τοῦ Χουσεῖν-πασσᾶ τοὺς κατεδίωξαν, αἱ πύλαι συνετρίβησαν διὰ τηλεβόλων, τὸ κτίριον ἐπυρπολήθη καὶ φοβερὰ ἐγένετο σφαγὴ. Εἰς ὀλίγας δὲ ὥρας ἀπεφασίσθη ἡ νίκη καὶ ἡ τύχη τῶν Γενιτσάρων. Ὑπερτρισχίλιοι ἔπεσαν μαχόμενοι, οἱ δὲ λοιποὶ ἡμύνοντο ἐντὸς πολλῶν ὀχυρῶν κτιρίων ἢ ἔφυγαν· ἀλλ' οὗτοι μὲν κατὰ μέγα μέρος συνελήφθησαν καὶ κατεσφάγησαν, ἐκεῖνοι δὲ ἐδιάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν.

Ἐν τούτοις συνεκροτήθη ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀτμεϊδανίου ἐν σκηναῖς ἑκτακτον δικαστήριον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μεγάλου βεζίρου Χουσεῖν-πασσᾶ καὶ τοῦ μουφτῆ. Καὶ οἱ μὲν Γενίτσαροι, ὅσοι συνελήφθησαν ὀπλοφοροῦντες, πρὸ πάντων δὲ οἱ οὐστάδες των καὶ ἄλλοι ἀξίωματικοί, οἵτινες εἶχον πρότερον ὀρκισθῆ

νὰ παραδεχθῶσι τὴν νέαν τάξιν, ἐθανατώθησαν μετὰ βραχείαν ἀκρόασιν, οἱ δὲ ἦττον ἔνοχοι ἐφυλακίσθησαν. Τὴν 16 Ἰουνίου, παρασκευὴν, ὁ Σουλτάνος ἐπορεύθη εἰς τὸ Τσαμίον τοῦ Σουλ-
 τσεμὲ συνοδευόμενος οὐχὶ πλέον ὑπὸ Γενιστάρων ἀλλ' ὑπὸ
 πυροβολιστῶν καὶ βομβολητῶν εἰς ἐπίσημον προσευχὴν. Τὴν
 19 ἀνεγκώσθη ἡ διὰ παντὸς κατάργησις τοῦ σώματος τῶν
 Γενιστάρων ἀναθεματισθέντος καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος Γενί-
 τσαρος, καὶ ἐγνωστοποιήθη ὁ σχηματισμὸς τοῦ νέου στρατοῦ,
 Ἀσκέρι Μοχαμεδιγιέ. Συγχρόνως δὲ προσεκλήθησαν οἱ ἡαυχοὶ
 κἀτοικοὶ τῆς πρωτεύουσας νὰ ἐνοίξωσι πάλιν τὰ ἐργαστήρια
 καὶ τὰς οἰκίας των, ἅτινα ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἔμενον κεκλεισμένα
 καὶ νὰ ἐπιδοθῶσιν ὡς καὶ πρότερον εἰς τὰ ἔργα των. Εἰς οὗ-
 δένα δ' ἐσυγχωρήθη εἰς τὸ ἐξῆς νὰ φορῇ ἐνδύματα Γενιστάρου·
 ὅλοι οἱ στρατῶνες τῶν Γενιστάρων κατηδαφίσθησαν· οἱ λῆβη-
 τές των συνετρίβησαν, τὰ Νισχὰν τῶν Ὀρτάδων ἡ τὰ σημεῖα
 τῶν ταγμάτων ἀφηρεύθησαν, κατεπατήθησαν ὑπὸ τοῦ μουφτη
 καὶ συνετρίβησαν, καὶ τέλος ἀπετελέσθη ἡ ὁλοσχερὴς ἐξα-
 φάνασις τῆς ἄλλοτε τόσοῦ φοβερᾶς ταύτης ἐθνοφυλακῆς. Ὅλα
 τὰ μέχρι τοῦδε ὑπὸ Γενιστάρων φυλαττόμενα μέρη ἐνεπι-
 τεύθησαν εἰς τοὺς τοπτσίδας (πυροβολιστάς) ἢ Μπостав-
 τσίδας καὶ εἰς τὰς εἰκοσιτέσσαρας πύλας τῆς πόλεως ἐτοπα-
 θετήθησαν ἱεράριθμοι Καπιτσιμκασίδες, ἕκαστος ἔχων 25 τογ-
 ούτους φύλακας.

Τὴν 18 ὁ μέγας βεζίρης εἶχε μεταφέρει τὴν εἶδραν τῆς κυ-
 βερνήσεως ἀπὸ τὸ Ἀτιμεϊδὰν εἰς τὴν πρώτην αὐλὴν τοῦ σερα-
 γίου, αἱ δὲ ὑποθέσεις διεξήγοντο ἐκεῖ ἐντὸς σκηνῶν περι-
 φρουρουμένων ὑπὸ ὀπλοφόρων.

Ὅσον ταχέως καὶ ἂν ἐπερατώθη ὁ ἀγὼν ἐντὸς τῆς πόλεως,
 δὲν καθησύχασαν ὁμῶς περὶ τῆς τελειωτικῆς ἐκβάσεως, μὴ
 γινώσκοντες ἀκόμη τί μέρος ἤθελον λάβει οἱ φύλακες τῶν ὀ-
 χυρῶν φρουρίων ἐν τῷ Βοσπόρῳ, οἱ ἐκ τῶν προτέρων ἀποστα-
 σίων τῶν Γενιστάρων πολυθρύλητοι Γιαμάκοι· οὗτοι δ' οὐ μόνον

ἔμειναν ὅλως ἡσυχοί, ἀλλ' ἐδήλωσαν ὅτι ἦσαν ἑτοιμοὶ καὶ νᾶ συνεργήσωσιν εἰς διατήρησιν τῆς τάξεως καὶ νᾶ βοηθήσωσιν τὸν Σουλτάνον συνενοῦντες τὰς δυνάμεις τῶν πρὸς καταστολὴν τῆς ἀποστασίας. Ὁ δὲ Σουλτάνος τοὺς εὐχαρίστησε διὰ τὴν προθυμίαν τῶν καὶ διένειμεν αὐτοῖς διὰ τοῦ σταυλάρχου τριακόσια πούγγια. Διελύθησαν δὲ βραδύτερον, διότι ἀντέστησαν εἰς τὰ νέα γυμνάσια.

Αἱ κυριώτεραι μεταβολαί, αἱ γενόμεναι ἕνεκα τῆς καταργήσεως τῶν Γεντισάρων καὶ τῶν προκαλεσάντων τὰ μέτρα ταῦτα συμβάντων, ἦσαν αἱ ἀκόλουθοι. Ὁ Χουσεῖν-πασσάς, εἰς ὃν ὑπὲρ πάντας ἀνῆκεν ἡ δόξα τῆς νίκης καὶ διὰ τὰ ληφθέντα μέτρα καὶ διὰ τὴν ἀνδρείαν τοῦ διαρκούντος τοῦ ἀγῶνος, διωρίσθη σερασκιέρης πάντων τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων. Ἐπτήσε δὲ τὸ στραγεῖόν του ἐν τῷ μὲ ὑψηλᾷ τείχῃ περιβεβλημένῳ Ἑσκι-Σεραγίῳ, (ἐκ τοῦ ὁποῦ αἱ γυναῖκες τοῦ Σουλτάνου μετετοπίσθησαν εἰς τὸ Τσιφτὲ-Σεράγιον) ἐν μέσῳ τῆς πόλεως, περὶ τῆς ἡσυχίας τῆς ὁποίας εἶχεν ἀναδεχθῆ νᾶ ἐπαγρυπνῇ. Τὸ μέγαρον τοῦ Γεντισάραγα παρεχωρήθη εἰς τὸν Μουφτὴν ὡς δικαστήριον, τεθέντα οὕτως οἰοῦναι ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς θρησκείας. Ἐξεκενώθησαν δὲ διὰ τοὺς Καδὴ-Ἀσκέρας (ἀνωτάτους στρατιωτικὸς δικαστὰς) καὶ ἄλλους ἀνωτέρους λειτουργοὺς τοῦ κράτους ἄλλα δημόσια κτίρια. Ὁ Γεντισάραγας διωρίσθη Μιρῆ-Ἀχὺρ ἢ ἀνώτατος σταυλάρχης· ἀλλὰ δεινῶς ταραχθεὶς ἕνεκα τῶν διαπραχθεισῶν ὑπὸ τῶν ἀνταρτῶν ὁμοτήτων κατὰ τῆς οἰκογενείας του, δὲν ἐδέχθη θέσιν ταύτην καὶ ἀπεσύρθη εἰς ἡσυχον βίον. Πολλοὶ προβιδασμοὶ ἀξιώματικῶν καὶ πολλαὶ ἀνταμοιβαὶ ἐγένοντο. Πολλὰ δὲ αὐστηρὰ μέτρα ἐθεωρήθησαν ἀναγκαῖα πρὸς ἐξαφάνισιν τοῦ πνεύματος τῆς ἀνταρσίας καὶ ἐδραῖωσιν τῆς δημοσίας τάξεως· οὕτως ὅλοι οἱ Τοῦρκοι χαμᾶλ ἢ ἀχθοφόροι, οἵτινες ἦσαν ἐγγεγραμμένοι ἐν ταῖς καταλόγοις τῶν Γεντισάρων καὶ εἶχον λάβει ἑκπαλαὶ μέρος εἰς ὅλας τὰς ἀταξίας, τὴν φορὰν δὲ ταύτην εἶχον δια-

πράξει κακουργίας και ἀδικίας, ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῆς ἐταιρίας τῶν ἀχθοφόρων. Ὁ προϊστάμενος αὐτῶν ἐθανατώθη και αὐτοὶ οἱ ἴδιοι κατὰ χιλιάδας ἐξωρίσθησαν ἐκ τῆς πόλεως και μετεβιβάσθησαν εἰς τὴν Ἀσίαν. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔλαβαν οἱ Κοῦρδοι και Τουλουμπατσίδες ἢ πυροσβέσται· οὗτοι και οἱ ἀχθοφόροι ἔπρεπεν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ λαμβάνωνται ἐξ Ἀρμενίων, ἐπομένως ὁ ἀρμένιος πατριάρχης προσεκλήθη νὰ χορηγήσῃ δεκακισχιλίου ἀνδρας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἐκαθαρίσθη δὲ και ἡ πολυάριθμος τάξις τῶν λεμβούχων ἢ Καϊκτσίδων, οἵτινες κατὰ τὸ πλεῖστον ἦσαν Γενιτσαροὶ. Ἡ κυβέρνησις ἐζήτησε νὰ ἐξαφανίσῃ πᾶν ἔχνος Γενιτσαρῶν, ἵνα καταστήσῃ τὴν ἀνάστασιν αὐτῶν ἀδύνατον. Ὅθεν αἱ διατάξεις αὗται ἐπεξετάσθησαν μετὰ τινος ἡμέρας και εἰς τοὺς Γενιτσαροὺς τοὺς διανεμμένους παρὰ τοῖς ξένοις πρεσβευταῖς ὡς τιμητικούς φύλακας και ταχυδρόμους· και ἐκεῖνοι μὲν ἀντικατέστησαν δι' ἄλλων στρατιωτικῶν σωμάτων, ἀπὸ δὲ τῶν ἄλλων ἀφῆρέθησαν τὰ ταταρικά καλπάκια, και εἰς οὐδεμίαν πρεσβείαν ἐαυγχωρήθη νὰ μεταχειρίζηται ὡς ταχυδρόμους ἄλλους παρὰ τοὺς τάρους τῆς Πύλης.

Αἱ δὲ νεοσυλλεξίαι διὰ τὸν τακτικὸν στρατὸν ἐγίνοντο νῦν μετὰ μεγάλης δραστηριότητος· ἐφ' ὧν τῶν πλατειῶν τῆς πρωτευούσης ἔβλεπέ τις τοὺς νέους καταγινομένους εἰς στρατιωτικὰ γυμνάσια κατ' εὐρωπαϊκὸν τρόπον· ἐπρογύμναζον δὲ αὐτοὺς αἰγύπτιοι ἀξιωματικοὶ ὑπηρετήσαντες ἄλλοτε εἰς τὸ στράτευμα τοῦ Νιζάμι-Γκεντίτ. Αὐτὸς δ' ὁ Σουλτάνος παρίστατο εἰς τὰ γυμνάσια και ἐνεψύχονε διὰ τοῦ παραδείγματος και τῶν δώρων του. Μὲ ἰδιαιτέραν εὐνοίαν εἰσέηχθησαν εἰς τὴν νέαν τάξιν οἱ Τοπτσίδες, συνειθισμένοι ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σελίμου εἰς τακτικὰ γυμνάσια, και ὁ ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἀριθμὸς αὐτῶν, ὅστις ἔφθανεν ἤδη εἰς 14,000 ἀνδρῶν, ἔτι μᾶλλον πύξῃθη.

Ἡ κυβέρνησις εἶχε τὴν πεποιθήσιν ὅτι τὸ ἐν τῇ πρωτευούσῃ

τραῦμα θὰ ἐπενήργει καθ' ὅλον τὸ κράτος ὑπὲρ τῆς θελήσεώς της. Τῷ ὄντι δὲ πανταχοῦ ἐξετελέσθη ἡ ἐξόντωσις τῶν Γεντισάρων ἀνευ μεγάλου κινδύνου καὶ σπουδαίας ἀντιστάσεως. Εἰς ὀλίγας ἐβδομάδας ἡ ἄλλοτε τόσον φοβερὰ ἐθνοφυλακὴ αὕτη ἐξηφανίσθη καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀπωτάτας γωνίας τοῦ κράτους· εἰς τοὺς πλείστους δὲ τόπους ἔσπευσαν τὰ μέλη αὐτῆς νὰ σβέσωσι μετ' ἀλγηδόνων διὰ τοῦ πυρὸς καὶ ἀπ' αὐτοῦ τῷ στήθους καὶ τῶν βραχιόνων τὰ ἐντετυπωμένα σημεῖα τῶν Ὁρτάδων.

Ἐπομένως ἐξετελέσθη τὸ γιγάντειον καὶ τοῖς πᾶσιν ὅλως ἀπροσδόκητον μέτρον τοῦτο, ὅπερ ἴσως κατὰ περιστάσιν συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἐν τοιαύτῃ ἐκτάσει. Ἐπέτυχε δὲ ἔνεκα τῆς μυστικότητος τοῦ σχεδίου καὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἐκτελέσεως καὶ ἐξηκολούθησε νὰ ἐπιτυχάνῃ, διότι ἦτο πλήρες. Καθ' ἑαυτὸ δὲ θεωρούμενον παρίσταται ὡς πρᾶξις ὠμοτάτης, καὶ θὰ ἦτο αἰσχρότατον κακούργημα, ἐὰν δὲν ἐσκόπει εἰς τὴν πραγματικὴν ἀναγέννησιν τοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ τότε ἦτο παράτολμον κινδύνευμα, διότι ἔνεκα τούτου ὄχι μόνον ὅλον τὸ βασίλειον ἐκλονίσθη μέχρι τῶν ἐγκάτων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀφωπλίσθη.

Οἱ πρέσβεις τῶν Δυνάμεων μάρτυρες τῶν βιαίων τούτων καὶ τρομερῶν πράξεων ἠναγκάσθησαν νὰ τὰς ἀναγνωρίσωσιν ὅπως ἦσαν, ἥτοι ὡς ἀρχὴν νέου συστήματος μέλλοντος νὰ μεταβάλλῃ ὁλόκληρον τὴν διοίκησιν καὶ αὐτὰς τὰς βάσεις τοῦ κράτους. Κατὰ πόσον δὲ οὗτοι ἐδυνήθησαν νὰ μαντεύσωσι καὶ κρίνωσιν αὐτὸ, ἔπρεπε νὰ φανῇ ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν. Τὸ κράτος εἶχεν ἀνάγκην ἀναμορφώσεων. Συνεταί ἀναμορφώσεις ἐδύναντο νὰ τὸ θεραπεύσωσι, καὶ κατὰ τοῦτο ἡ τρομερὰ αὕτη τιμωρία ἐδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς πηγὴ εὐημερίας. Δὲν ἦτο δὲ βῆμα ἀλλὰ πῆδημα ἐν τῷ σταδίῳ τῶν ἀναμορφώσεων. Ὁ Σουλτάνος δὲν εἶχε πλέον τὴν ἀντίπραξιν Ἐθνοφυλακῆς, ἥτις ἤξiou νὰ τῷ ἀντιτάσσεται ὡς ἀντιπρασσωπεύουσα τὸ ὅλον ἔθνος, καὶ ἥτις

ἦτο ἄσπονδος ἐχθρὸς παντὸς νεωτερισμοῦ, καὶ ὅταν ἀκόμη δι' αὐτοῦ ἐμελλον νὰ ἐξαλειφθῶσιν αἱ καταχρήσεις, αἰτίνες ἐπὶ αἰῶνας εἶχον εἰσχωρήσει εἰς ὅλους τοὺς κλάδους καὶ πρᾶπάντων εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὴν διοίκησιν.

Καὶ κατ' ἄλλην δ' ἐποψιν ἐδύναντο νὰ δικαιολογηθῶσι τὰ αἵματῆρά ταῦτα συμβάντα. Ἀπερρέον παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς πολιτείας, παρ' αὐτῆς τῆς ὁρατῆς κεφαλῆς τῆς θρησκείας. Ἐκεῖνο μὲν ἔδιδεν αὐταῖς τὸν χαρακτῆρα τοῦ δικαίου, τοῦτο δὲ ἐμετρίαζε τὸν κινδυνῶδες αὐτῶν. Ὁ αὐστριακὸς διάγγελος ἐνόησε τὴν ἐποψιν ταύτην καὶ ἔγραψε τὴν 19 Ἰουνίου πρὸς τὸν Ρεῖζ-ἐφένδην ὑπὸ τοιοῦτο πνεῦμα, καὶ ὅτι προσεδόκα καθολικὰς ἀναμορφώσεις. Ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐπραξε τὸ αὐτὸ, ἀλλ' ὁ Στρατφόρδος Κάνιγκ προσεκάλεσεν ὅλας τὰς πρεσβείας νὰ ἐκφράσωσιν ἀπὸ κοινοῦ πρὸς τὴν Πύλην τὴν εὐχὴν περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως· αὗται ὁμῶς δὲν ἐδέχθησαν τὴν πρότασίν του, καὶ ὁ Στρατφόρδος, ὅστις διετέλει ἤδη προσωπικῶς εἰς ψυχρὰς σχέσεις μετὰ τοῦ Διβάνιου, διὰ τοῦ σφαλεροῦ τούτου βήματός του ἐπεκύρωσε μόνον τὰς ἀναμφιδόλως ψευδεῖς κατηγορίας ὅτι διένειμε χρήματα εἰς τοὺς Γενίτσαρους καὶ τοὺς ἡρέθισεν εἰς ἀποστασίαν.

Ὅτε δὲ τὴν 25 ἀνεκλήθησαν ἀπὸ τῶν πρεσβειῶν οἱ Γενίτσαροι, καὶ ἐμελλον νὰ ἀντικατασταθῶσιν ὑπὸ τῆς Πύλης δι' ἄλλων φυλάκων, μέτρον, καθ' οὗ οὐδεὶς ἐδύνατο ν' ἀντιτάξῃ τι, διότι αἱ συνθήκαι ἀναφέρουσι μόνον φύλακας ἦτοι Γιάσσακτσίδας, οὐδὲ ὀρίζουσιν ὅτι οὗτοι πρέπει νὰ ἦναι Γενίτσαροι, ὁ Κάνιγκ ἡρνήθη νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀπόλυσιν αὐτῶν, ἔκλεισε τὰς θύρας τῆς πρεσβείας, καὶ ἐπειδὴ ἡ Πύλη ἠδιαφόρησε διὰ τὴν ἀπειλὴν ταύτην, ἐπεμψε πρὸς τὸ Διβάνιον μακρὸν ὑπόμνημα καταληγονῶς ἐξῆς «ὅτι θὰ σχηματίσῃ φρουρὰν ἐξ ἄγγλων καὶ Ἰονίων, ἐὰν ὁ Σουλτάνος δὲν τῷ δώσῃ ἄλλην ἐκ τῶν καλλιτέρων στρατευμάτων του». Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ἀντέκρουσε προφορικῶς ὁ Ρεῖζ-ἐφένδης, εἰπὼν πρὸς τὸν ἄγγλον διερμη-

νά ὅτι παρέκάλεσε τοὺς πρέσβεις νὰ μὴν ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τοῦ Σουλτάνου τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ καταργήσῃ τοὺς Γενιτσάρους, ἐπεκαλέσθη τὰς συνθήκας, τὴν διατήρησιν τῆς ἰσυχίας καὶ ἀσφαλείας ἐν τῇ πρωτεύουσῃ καὶ τὰ φρονήματα τῶν λοιπῶν πρέσβεων, καὶ διὰ ἡπίων λέξεων ἀπεδοκίμασε τὴν πρόθεσιν τοῦ σχηματισμοῦ φρουρᾶς ἐξ Ἑλλήνων ἐπτανησιῶν, διότι τοῦτο ἀναγκαιῶς θὰ ἐπροκάλει ἀταξίας καὶ θὰ ἐβλαπτε τὴν Πύλην, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ὁποίας διαμένουσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ ξένοι πρέσβεις. Ἐρεθισθεὶς ὁμῶς ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἐκ τινος νέου βήματος τοῦ Στρατφόρδου Κάννιγκος, (οὗτος εἶχε στείλει τὸν διερμηνέα του Πισάνην πρὸς τὸν καπουδὰν-πασσᾶν εἰς Ἑλλήσποντον, ἵνα συστήσῃ αὐτῷ, ὡς στρατηγῷ τοῦ Σουλτάνου, πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐπιείκειαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας) εἶπεν κατὰ τὴν συνομιλίαν. «Μὴ τάχα θέλῃ νὰ τὰ χαλάσῃ μὲ ἡμᾶς καὶ ν' ἀπέλθῃ; Ὁλὸν καλὰ, ἄς τὸ εἶπῃ καθαρά. Ὅργίζεται ὅτι ὁ Σουλτάνος ἔκοψε τὸν καρκίνον τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Καὶ δὲν εἴμεθα ἀρκετὰ μετριοπαθεῖς ἡμεῖς, οἵτινες ἐδυνάμεθα νὰ παραπονεθῶμεν διὰ τὰς ἀδιαλείπτους βοηθείας, τὰς παρεχομένας ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, διὰ τὸν Ἀμιλτῶνα, διὰ τὸν Κόχραν;» Ἡρνήθη δὲ νὰ δώσῃ ἐγγραφον ἀπάντησιν. Ὁ Στρατφόρδος ἀπήτησε ταύτην, καὶ ἐπεμψε ἔνεκα τούτου τὸν γραμματέα τῆς πρεσβείας τοῦ Κ. Ἑλλιοτ πρὸς τὴν Πύλην· ἀλλ' ὁ ρεῖζ-ἐφένδης καὶ πάλιν ἠρνήθη. Τότε ὁ Στρατφόρδος Κάννιγκ ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ Πέρα καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἐπαυλὶν τοῦ ἐν Θεραπειίς, ὅπου ἐδείκνυνεν ὅτι ἀνησύχει διὰ τὴν ἔλλειψιν δημοσίας ἀσφαλείας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ πρέσβεις τῆς Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας δὲν συνεμερίζοντο τὸν φόβον τοῦ, ἀπηγόρευσεν εἰς τὸν πρῶτόν του διερμηνέα νὰ ἴδῃ ἀμφοτέρους. Ἡ δὲ Πύλη ἡδιαφόρησε διὰ τὴν δυσἀρέσκειάν του. Ἐξώρισε δ' ἐκ τῆς πρωτεύουσῃς τὸν διευθυντὴν τοῦ πυροβολογυπτηρίου Σαδὶκ-ἐφένδην, ἕνα τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων, ὅστις ἐφάνετο κλίνων πρὸς τὸν ἄγγλον πρέσβυν.

Ἐνῷ δὲ ὁ Σὶρ Στρατφόρδος ὑπηρετεῖ οὕτω τὴν Ῥωσσίαν, ἃν καὶ ἐμίσει ὑπερβαλόντως αὐτήν, ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἐζήτει νὰ ἐξασθενίσῃ τὰ διπλωματικά ὄπλα τῆς Ῥωσσίας σπουδαίως ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῶν εὐχῶν, τὰς ὁποίας ἡ Ῥωστικὴ κυβέρνησις δὲν ἔτρεφε σπουδαίως. Ὁ δὲ Διάγγελος ἐβίαζε τὴν Πύλην νὰ μὴ ἐξομοιοῖ τὴν παροῦσαν κατάστασιν μὲ καμμίαν ἐκ τῶν προτέρων, νὰ μὴ πιστεῦν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος ἐδύνατο νὰ ὀπισθοδρομήσῃ ἄνευ πολέμου, εἰς καὶ ταύτην τὴν φορὰν ἡ πρεσβεία τοῦ ἀναχωρήσῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ νὰ ἔχη πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι δὲν πρέπει νὰ περιμένη βοήθειαν ἀπὸ καμμίαν Δύναμιν.

Οἱ λόγοι οὗτοι, τὰ ἐσωτερικὰ τῆς καὶ ἡ βελτίωσις τῆς θέσεώς τῆς ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων, διότι τὸ Μεσολόγγιον εἶχε πέσει καὶ τὰ ἀγγλικά χρηματικά βοηθήματα εἶχον παύσει, τὴν ἐπεισαν νὰ ἐνδώσῃ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ὥστε νὰ ἔχῃ ἐν ὄπλον κατὰ τῆς Ἀγγλίας· τὸ ὑπόμνημα τοῦ Στρατφόρδου Κάννιγκος περὶ τῆς προθέσεως τῆς Πύλης τοῦ νὰ μεταβιβάσῃ εἰς Αἴγυπτον τὸν ἐλληνικὸν λαὸν τῆς Πελοποννήσου καὶ νὰ κατοικήσῃ ταύτην δ' Ἀράβων καὶ Ἀλβανῶν, τὸ ἀριστούργημα τοῦτο τῆς χολερικῆς καὶ ἀπαιτητικῆς διπλωματίας, εἰς ἣν ὁ Στρατφόρδος Κάννιγκ ἦτο κατάλληλος, πύξῃσε τὴν πικρίαν τῆς. Ἐκήρυξεν αὐτὸ ἀνάξιον πάσης ἀπαντήσεως, καὶ ἔσχωπτε τὴν ἀδυναμίαν τῆς Ἀγγλίας, ἥτις ἐνόσει ἕνεκα τῆς τότε ἐπελθούσης μεγάλης πτώσεως τῆς ἐμπορικῆς πίστεως καὶ ἕνεκα 300, 000 ἐργατῶν λιμοκτονούντων.

Παραδεχθεῖσα δὲ τὰς ἀπικιτήσεις τῆς Ῥωσσίας διεσπείρασε τοὺς φόβους τῆς Ἀγγλίας. Ὁ αὐτοκράτωρ εὐχαριστηθεὶς ἐπεδοκίμασε τὰς ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου πρὸς τὸν βαρῶνον Ὅττενφελς δοθεῖσας ὁδηγίας. Ἐφάνη δὲ ὅτι ἔτρεφεν εἰρηνικάς διαθέσεις· εἶχε μὲν προσκαλέσει εἰς Πετρούπολιν τὸν Βετ-
 τγενστεῖν, τὸν ναύαρχον Γρέιχ καὶ τὸν Βορονζῶφ, ἀλλὰ προ-
 δήλως δὲν ἐπεθύμει τὸν πόλεμον περὶ οὗ ἐβουλεύετο.

Ἄλλ' εἶναι πλέον καιρὸς νὰ στραφῶμεν εἰς τὸ θέατρον τοῦ πολέμου καὶ πρὸς τοὺς Ἑλληνας, ἵνα ἴδωμεν τί συνέβη ἐκεῖ κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῖς τοῦ ἔτους τούτου.

Ἡ ἄφιξις τοῦ Καπουδᾶν-πασσᾶ, ἀφοῦ ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀλεξανδρείας καὶ πρὶν ἐπιστρέψῃ εἰς Ἑλλησποντον, εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα, ὑπῆρξε τὸ σημεῖον τῆς ἐνάρξεως τῆς χειμερινῆς ἐκστρατείας, ἀλλὰ τὸ Μεσολόγγιον ἀπέτρεψε τὸν νέον κίνδυνον ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου καὶ τὸν ἐπέσυρεν εἰς ἑαυτό. Ἐνῷ δ' ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος φέριεν 4,000 τακτικούς στρατιώτας μετέβη ἀπὸ τῆς Πύλου εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Μεσολογγίου, ὁ Ἰβραήμης μετὰ 7,000 περίπου ἀνδρῶν ἐφθασε διὰ τῆς Ἡλίδος μέχρι Πητρῶν, ἵνα συμμετάσχῃ τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ μέχρι τοῦδε τόσον ἰσχυρῶς ἀντιστάντος προπυργίου τῆς Ἑλλάδος. Εἰς μάτην ἀντετάχθη κατὰ τοῦ στόλου ὁ Μισαούλης. Καὶ ὅλας του τὰς δυνάμεις· ἐὰν συνήθροίζεν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ τὰς κινήσεις αὐτοῦ, ἡδὴ δὲ ἦτο πολὺ ἀδύνατος· ἐνεκ τῆς καθυστερήσεως τῶν σπετσικωτικῶν πλοίων, ἅτινα φιλονεικία περὶ τοῦ ὠρισμένου χρόνου ἐκράτει ἐν τῇ νήσῳ αὐτῶν. Ἀντήλλαξσε δὲ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μετὰ τῶν τουρκικῶν πλοίων σφαίροβολας τινάς, καὶ ἐθυσίασε δύο πυρπολικά, ἐπετίθετο μάλιστα κατ' αὐτῶν μετὰ πολλῆς ἀνδρείας, ἕως οὗ ὁ καπουδᾶν πασσας ἀπέπλευσε μετὰ μοίρας τοῦ στόλου εἰς τὸ ἀρχιεπέλαγος, ὅπου ὁ Μισαούλης τὸν ἠκολούθησε, καὶ ἔπειτα εἰς τὸν Ἑλλησποντον. Ὁ δὲ Ἰβραήμης οὐδεμίαν ἀντίστασιν ἀπήντησε κατὰ τὴν μέχρι τοῦ Ἀλφειοῦ πορείαν του, συνώθησε τοὺς φεύγοντας Ἑλληνας εἰς τὰ ἔλη τῆς Ἀγουλινίτσας, διῆλθε τὴν Ἡλίδα, ἐφθασεν εἰς Πάτρας, ἐξηπλώθη πρὸς τὸ ἀρκτικὸν μέρος τῆς Ἀρχαδίας, καὶ ἡδὴ τὴν 24 Δεκεμβρίου διέταξε στρατεύματά τινα νὰ στρατοπεδεύσῃ παρὰ τὸ Κρυόνερον, ἀπέχον δύο ὥρας ἀνατολικῶς τοῦ Μεσολογγίου. Ἡδὴ δὲ τὸ φρούριον τοῦτο ἦτο κατὰ τε ξηρὰν καὶ θάλασσαν στενῶς πολιορκημένον. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος μὴ δυνάμενος νὰ ἐκδιᾷσῃ τὴν συγκοινωνίαν λαθραίως· μόνον

κατώρθου ἐνίστε νὰ ρίπτῃ ἐντὸς αὐτοῦ ὀλίγα φορτία τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων. Ποσὸν 600,000 γροσίων ἐμπιστευθὲν αὐτῷ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως καὶ ἐκεῖ μετὰ πόθου προσδωκόμενον ἔπεσε μετὰ 20 ἐθελοντῶν, οἵτινες ἐκόμιζον αὐτὸ, εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Πρὸ ὀλίγων δὲ ἡμερῶν ὁ Ἰβραήμης κατέστρεψεν ἐφορμήσας κατὰ θάλασσαν καὶ ξηρὰν τὸ ἐπιθετικὸν στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων ἐν Ἀμφίσσῃ, τὸ σπουδαιότατον διὰ τὸ Μεσολόγγιον, ὅπερ ἀκαταπαύστως ἐμάστιζε τοὺς πολιορκητάς, ἡπεῖλει τὰ ἐπίσθιά των, ἐμπόδιζε τὰς εἰσκομιδὰς των καὶ συγχρόνως ἐκράτει τὸ Μεσολόγγιον ἀνοιχτὸν διὰ τῶν πολλῶν μικρῶν πλοίων, ἅτινα περιέπλεον μεταξὺ τῆς ἄκρας τῆς Ἀμφίσσης καὶ τῆς λιμνοθαλάσσης. Ὁ Ἰβραήμης ἐπέπεσε νῦν αἰφνιδίως ματὰ τινῶν μικρῶν πλοίων κατὰ τῆς ἄκρας ταύτης, ἐκυρίευσεν καὶ ἔκαυσεν ὑπὲρ τὰ τριάκοντα ἐκ τῶν πλοιαρίων τούτων, προσέβαλε συγχρόνως δι' ἀποδιδασθέντων εἰς τὴν ξηρὰν στρατευμάτων τοὺς ὀπλαρχηγούς, τοὺς ὁποίους ὁ Γούρας εἶχεν ἐκεῖ τοποθετημένους, καὶ τοὺς ἐδίωξε μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν ἐκ τῆς πόλεως. Ἀλλ' οὐχ ἥττον ἑλληνικὰ τινα πλοῖα ἐπέτυχον διαρκοῦντος τοῦ Ἰανουαρίου νὰ ρίψωσι πάλιν εἰς τὸ φρούριον βοηθήματά τινα. Ἐγένετο δὲ τοῦτο διὰ τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ φθάσαντος σπετσιωτικοῦ στόλου, ὅστις βοηθούμενος ὑπὸ τῶν ἐλαφρῶν ἱστιῶν του ἐκράτησεν ἀνδρείως τὴν λίμνην. Ἐπίσης ἐκ τῆς ξηρᾶς εἰσέδυσαν εἰς τὴν πόλιν σώματα τινα ὑπὸ τὸν Χρῆστον Μακρὴν καὶ Χρῆστον Φωτομάρκην. Μεσοῦντος δὲ τοῦ Ἰανουαρίου οἱ Αἰγύπτιοι ἐπανελάβαν ὅλα τὰ πολιορκητικὰ ἔργα καὶ ἤρχισαν νὰ σφαιροβολῶσι τὴν πόλιν δι' ὀλμων. Ἡ ἀτυχής, κατὰ μὲν τὰ μέσα ἐνδεής, κατὰ δὲ τὸ θάρρος ὀχυρὰ πόλις ἐντὸς ὀλίγου περιῆλθεν εἰς ἐσχάτην ἀνάγκην. Τουρκικὰ δὲ πλοῖα μ' ὅλας τὰς ἐνεργείας τοῦ ἐκ τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἐκείσε δραμόντος πάλιν Μισούλου, ὅστις περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς ἔρριψεν ἐκ νέου εἰς τὴν πόλιν ζωτροφίας τινὰς, ἀπέκλεισαν τὴν λίμνην. Περὶ τὰς 20,000

ἐνδρῶν ἐπολιόρκουν στενῶς καὶ ὑπέσκαπτον καὶ ἐσφαιροβό-
 λουν τὰ τείχη. Ὁ χειμὼν δὲν ἔφερε τὴν ἐλπίζομένην προσω-
 ρινὴν λύσιν τῆς πολιορκίας, καὶ ὅλη ἡ δραστηριότης τοῦ Κα-
 ραῖσκάκη ἐπὶ τῶν ὁρέων, ὅσον ὀχληρὰ καὶ ἂν κατήντησεν εἰς
 τοὺς πολιορκητάς, δὲν ἐδυνήθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν. Νῦν
 δ' ἐπειδὴ ὁ Ἰβραίμης εἶχεν ἀναλάβει τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς, ὁ
 ῥεσχιδ-πασσᾶς ἔδραμε νὰ περιστείλῃ τοὺς ἐπὶ τῶν ὁρέων ὁ-
 πλαρχηγούς καὶ νὰ εὐρύνῃ τὸν κύκλον περὶ τοὺς πολιορκητάς.
 Ἐστράφη δὲ τὸν Φεβρουάριον πρὸς τὴν Ἀμφισσαν καὶ ἐξεδίω-
 ξε τοὺς Ἑλλήνας ἐκ τῶν λοκρικῶν καὶ δωρικῶν ὁρέων. Οἱ
 πολιορκούμενοι ἀπεθαρρύνθησαν μεγάλως, διότι ἀπὸ τῆς 23
 ἐσφαιροβολοῦντο ἐκ πέντε τηλεβολοστασιῶν, καὶ δὲν ἐδύναντο
 νὰ ἐμποδίσωσι τοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ τοῦ νὰ συνδέσωσι διὰ γραμ-
 μῶν τὰ τηλεβολοστάσια καὶ νὰ κυριεύωσιν ἐπὶ μᾶλλον καὶ
 μᾶλλον τὴν λιμνοθάλασσαν. Τὴν 9 Μαρτίου τὸ πρόχωμα Βα-
 σιλᾶδι μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Αἰγυ-
 πτιῶν. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔσχε καὶ πρόχωμά τι τοῦ Ἀνατολι-
 κοῦ, μετ' ὃ τὸ φρούριον τοῦτο παρεδόθη τὴν 13. Ὁ δὲ λαὸς
 παρέδωκε τὰ ὅπλα καὶ μετηνέχθη εἰς Ἀρται. Ἡ μικρὰ νῆσος
 Κλεισόβα μὲ τὸ φρούριον Ἀγίας Τριάδος, κειμένη ἐν τέταρτον
 τῆς ὥρας μακρὰν τῆς πόλεως ἡμύνετο εἰσέτι, ἀλλ' ἡ θέσις τοῦ
 Μεσολογγίου ἦτο τοιαύτη, ὥστε οὐδεὶς πλέον ἐδύνατο ν' ἀμ-
 φιβάλλῃ περὶ τῆς προσεγγιζούσης πτώσεώς του. Λόγοι φιλα-
 θρωπίας εἶχον κινήσει τὸν ἀρμοστὴν τῶν Ἰονίων νήσων στρα-
 τηγὸν Ἀδαμς, ὅστις εὕρισκετο τότε εἰς τὰ ὕδατα τῆς Ζα-
 κύνθου, νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον τὴν 17 καὶ
 νὰ προτείνῃ τὴν μεσολάθεσιν του. Ὁ Ἰβραίμης ὑπεσχέθη εἰς
 τὰς γυναῖκας, παῖδια καὶ γέροντας ἐλευθέραν ἀναχώρησιν,
 ἀλλ' οἱ πολιορκηταὶ ἀπέρριψαν τὴν πρότασιν, διότι ἠλπίζον
 ἔτι σωτηρίαν παρὰ τῆς κυβερνήσεως, πρὸς τὴν ὁποίαν ἔγραφον
 δέόμενοι κατεπειγόντως.

Ἀλλ' ἡ κυβερνήσις ἦτο νῦν παρά ποτε ἀνίσχυρος. Κατα-

πλαγείσα ἐκ τῆς πτώσεως τοῦ Βασιλαδίου καὶ τοῦ Αἰτωλικοῦ εἶχε μὲν πειραθῆ νὰ κινήσῃ ὑδραϊκὰ καὶ σπετσιωτικὰ πλοῖα, νὰ εἰσκομίσῃ εἰς τὸ δεινῶς πολιορκούμενον προπύργιον τῆς Ἑλλάδος τροφὰς καὶ πολεμεφόδια, ἀλλὰ δὲν ἐδύνατο πλέον νὰ καταβάλλῃ τὴν ἀναρχίαν. Ἡ βιομηχανία τῆς πειρατείας εἶχε διαλύσει τὸ πολεμικὸν ναυτικόν. Ὀλίγα μόνον πλοῖα ὑπῆκουν ἔτι εἰς τοὺς παλαιούς ναυάρχους Μιαούλην, Σαχτούρην καὶ ἄλλους. Τὰ πλεῖστα τῶν πλοίων ἐμάστιζον τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν Μεσόγειον καὶ ἕκαστον ἐλήστευεν αὐθαιρέτως τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα πάσης σημαίας. Ὁ μοίραρχος Ἀμιλτων συνετέλεσε κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν παραλυσίαν ταύτην, διότι ἐπέτρεψε νὰ συλλάβωσι καὶ σύρωσιν εἰς Ναύπλιον ἀγγλικὸν πλοῖον ἐν τῷ λιμένι τῆς Σύρας ὑπὸ τὰ τηλεβόλα του, ὅπου εἶχε συγκροτηθῇ δικαστήριον τῶν λειῶν, ἵνα καλύπτῃ τὴν ἀρπαγὴν διὰ τοῦ πέπλου τοῦ δικαίου. Ἐκ τοῦ συμβάντος τούτου οἱ Ἕλληνες ἐνόμισαν ὅτι ἐδικαιούντο νὰ ἐπιθεωρῶσι καὶ συλλαμβάνωσιν ἅπαντα τὰ πλοῖα, ὡς ἂν ᾔσαν ἐκτὸς τοῦ νόμου. Αὐτὰ τὰ μέλη τῆς κυβερνήσεως μετεῖχον ἐκ τῶν κερδῶν τῆς ἀρπαγῆς. Ἡ ἐγκληματικὴ αὕτη τάσις εἶχεν ἐντὸς ὀλίγου τὸ ὑλιερὸν ἐπακόλουθον ὅτι ἔλυσε τοὺς δεσμοὺς τῆς τάξεως, καὶ ἀφώπλισε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς μεγαλειτέρας αὐτῆς δυνάμεως. Τὸ παράδειγμα τοῦ ναυτικοῦ ἠκολούθησαν καὶ τὰ κατὰ ξηρὰν στρατεύματα· μεγάλα στίφη ἐποίουν τὸν πόλεμον ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι καὶ κατὰ τῶν Ἑλλήνων μᾶλλον ἵνα ζῶσι καὶ ἀρπάζωσι. Καὶ νῆσοι μάλιστα τινες ἐλεηλατήθησαν, πρὸ πάντων ἡ Κέα καὶ Σύρα ὑπὸ τοῦ Βάσσου, ὅστις ἔφυγεν ἐκ Πελοποννήσου μετὰ τινων ἑκατοστίων Ἀλβανῶν καὶ διαφόρων τυχοδιωκτῶν. Ἡ κυβερνήσις οὐδὲν ἄλλο εἶχε πλέον παρὰ τὸ τακτικὸν σῶμα τοῦ Φαβιέρου, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀπέτυχε κατὰ τὴν πρώτην ἐπιχείρησίν του. Αἱ πολυδάπανοι προσπάθειαι ὀλοκλήρου ἔτους, ἡ δραστηριότης διακεκριμένου ἀρχηγοῦ καὶ πολλῶν ικανῶν εὐρωπαιῶν ἀξιωματικῶν, αἱ θυσίαι τῶν φιλελληνικῶν συλλό-

γων καὶ αἱ ἐλπίδες περὶ πειθαρχίας καὶ ὀργανισμοῦ τακτικοῦ στρατεύματος ἀπωλέσθησαν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις. Ὁ Φαβιέρους εἶχεν ὁδηγήσει περὶ τὰ τέλη τοῦ Φεβρουαρίου ἐξ Ἀθηνῶν κατὰ τῆς Χαλκίδος τὸ ἐπιμελῶς ἐξησκημένον καὶ πλέον τῶν 2,000 ἀνδρῶν περιλαμβάνον σώμα του, καὶ ἀποῦ ἐπείσθη ὅτι δὲν εἶδυτο νὰ κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν ταύτην καὶ τὸ ἐπὶ τῆς ἀπέναντι στερεᾶς κείμενον ἄχυρὸν φρούριον Καραμπάμπᾶ, ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Μαραθῶνα. Ἐκεῖθεν δὲ διεπεραιώθη εἰς τὰ Στύρα, ἵνα καταλάβῃ τὴν Κάρυστον, καὶ ἐγκατασταθεὶς ἐν τῇ ἐπικαίρῳ ταύτῃ νήσῳ ἀναχαιτίσῃ τὴν πλησιέστερον ἐχθρὸν Ὁμέρ-πασσᾶν ἀπὸ τῆς κατὰ τῆς Ἀττικῆς καὶ Βιωτίας ἐπιθέσεώς του. Κατέλαβε δὲ τὴν ἀνοχύρωτον πόλιν, ἀλλ' ἐνῶ προσεπάθει νὰ κυριεύσῃ τὸ φρούριον, ἐπέπεσε κατ' αὐτοῦ ὁ Ὁμέρ-πασσᾶς μὲ πολυἀριθμὸν ἱππικόν. Τὸ ἐλληνικὸν στρατεῖμα ἔφυγε καὶ κατεστράφη κατὰ μέγα μέρος ἐν καιρῷ τῆς φυγῆς. Ὁ Φαβιέρους κατῴρωσε νὰ σωθῇ μετὰ 600 περίπου ἀνδρῶν εἰς τὴν μικρὰν νήσον Πεταλίδι, ὅπου ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐν μεγίσταις στερήσεσιν ὤφειλε νὰ πολεμῇ κατὰ τῶν ὀθωμανικῶν πλοίων καὶ τῆς ἐλλείψεως τροφίμων, ἕως οὗ παρελήφθη τὴν 2 Ἀπριλίου μετὰ τῶν ὀλίγων λειψάνων τοῦ σώματός του ὑπὸ τινων ἐκ Τήνου καὶ Σύρας ἀποσταλέντων πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ ἐλληνικῶν πλοίων. Τὰ πλοῖα ταῦτα ἦσαν τοῦ Βάσσου καὶ Κριζώτου, ἅτινα ἐπιστρέψαντα ἔκτινος ἀποτυχούσης πειρατείας ἐκ Βηρυττοῦ, παρωτρύνθησαν ὑπὸ τοῦ γάλλου Ριγνὴ νὰ πλεύσωσιν εἰς Εὐβοίαν.

Μετὰ τὸ ἀτύχημα τοῦτο ἐπῆλθε καὶ τὸ μεγαλείτερον, ἡ πτώσις τοῦ Μεσολογγίου. Ἐπέτυχε μὲν ὁ Τσαβέλλας ν' ἀποκρούσῃ ἐφοδὸν τινα κατὰ τοῦ ἐν τῇ λιμνοθαλάσῃ κειμένου νησοδρίου Κλεισόβης, ὅπου εἶχον καταφύγει ἐν τῇ μονῇ πολλαὶ οἰκογένειαι τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ ὅπου οἱ Ἕλληνες εἶχον τοποθετήσῃ δύο πυροβόλα· 1500 Ἀλβανοὶ ἐπὶ λέμβων καὶ μονεζύλων ἐπέπεσαν κατὰ τῆς μόνον ὑπὸ 130 ἀνδρῶν κατε-

χομένης θέσεως, δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως νὰ ὑπερπηδήσωσι τὴν ἐν μέρει κεχαρακωμένην τάφρον, ἣν οἱ ὑπερασπισταὶ εἶχον σκάψει πρὸς τοῦτο. Μετὰ δὲ τοὺς Ἀλβανοὺς ἦλθον οἱ Αἰγύπτιοι, ἀλλὰ καὶ οὗτοι δὲν ὑπῆρξαν εὐτυχέστεροι· δύο συνταγματάρχαι αὐτῶν ἐπληγώθησαν καὶ 500 ἄνδρες ἔπεσαν νεκροί. Ἐπληγώθη δὲ καὶ ὁ σερασκιέρης αὐτός. Ἀλλ' ἡ ἐπιτυχία αὕτη οὐδόλως μετέβαλε τὴν θέσιν τοῦ Μεσολογγίου. Τὰ τρόφιμα εἶχον ἐλαττωθῇ τοσοῦτον, ὥστε μόλις ἠδύναντο νὰ ἐπαρκέσωσιν ἐπὶ 14 ἡμέρας. Περὶ δὲ τὰ μέσα τοῦ Ἀπριλίου ἔφθασαν μὲν τριάκοντα ἑλληνικὰ ἱστιοφόρα ὑπὸ τὸν Μιαούλην, ἀλλ' αἱ εἰς τὴν πόλιν εἰσοδοὶ ἦσαν κεκλεισμέναι, ἀλωθέντων τῶν προμαχώνων, καὶ ὁ ζόλος τοῦ καπουδὰν-πασσᾶ ἀπέκρουσε τὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων, ὥστε ταῦτα δὲν ἐδυνήθησαν νὰ φέρωσιν εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τὴν ἐλαχίστην βοήθειαν. Ἡ φρουρά, ἃν καὶ ὡς ἐκ τῆς ἀποτυχούσης ταύτης ἀποπείρας ἀπώλεσε καὶ τὴν ἐσχάτην ἐλπίδα, οὐχ ἥττον ἀπέρριψε τὴν πρόσκλησιν τοῦ Ἰβραήμου, ὑποσχεθέντος καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἄνδρας ἐλευθέραν ἔξοδον, διότι ἤξευρε καλῶς, ὅτι οἱ πολέμιοι ἀρχηγοὶ δὲν ἐδύναντο νὰ τηρήσωσι τὴν ὑπόσχεσίν των, καὶ ἔλαβον τὴν ριψοκίνδυνον ἀπόφασιν ν' ἀνοίξωσι δίοδον διὰ μέσου τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου.

Πρὸς ἐκτέλεσιν δὲ τῆς ἀποφάσεως ταύτης συνεφώνησαν σύγχρονον ἐπίθεσιν μετὰ τῶν ἐπὶ τῶν ὁρέων διατριβόντων ὀπλαρχηγῶν. Ὁ Καραϊσκάκης εἶχεν ἤδη καταβῇ μέχρι τῆς πεδιάδος ἵνα δεχθῇ τοὺς πολιορκουμένους, ἀλλ' οὗτοι δὲν ἐδυνήθησαν τότε νὰ ἐξέλθωσιν. Ἐκτοτε δὲ περιεπλανᾶτο ἐπὶ τῶν ὁρέων διαφεύγων ἐπιτηδεύων τὰς ὑπερβαλλούσας δυνάμεις τοῦ Σερασκιέρου καὶ πολλὰκις βλάπτων αὐτόν. Τὸν Μάρτιον δ' ἐπανῆλθεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ Ζυγοῦ πρὸς ἄρκτον τῆς πόλεως. Ἐκεῖ ἔλαβε τὰς τελευταίας ἱκετευτικὰς αἰτήσεις τῶν πολιορκουμένων. Ἐξησθημένος δὲ ὢν ἐκ τοῦ πυρετοῦ, συνήγαγε περὶ ἑαυτὸν τοὺς ὀπλαρχηγούς του καὶ εἶπεν. «Ἡ ἀσθένειά μου δὲν μοὶ συγχω-

ρεῖ κατὰ δυστυχίαν νὰ συνεργήσω αὐτοπροσώπως εἰς σωτηρίαν τῶν ἐν Μεσολογίῳ ἀδελφῶν ἡμῶν, ἀλλὰ φρονῶ ὅτι πρέπει νὰ συναπέλθῃτε ἅπαντες πρὸς τὰς ὑπωρείας, καὶ ἐκεῖ νὰ ἐπιπέσητε κατὰ τῶν Τούρκων. Ἐνῷ δὲ ὑμεῖς θὰ φέρετε πῦρ καὶ σίδηρον κατ' αὐτῶν, οἱ ἐν Μεσολογίῳ ἀδελφοὶ ἡμῶν εἴθε τότε ὠφελούμενοι ἐκ τῆς συγχύσεως τῶν Τούρκων ν' ἀνοίξωσι τὸν πρὸς ὑμᾶς δρόμον καὶ νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ Μεσολόγγιον εἰς τὴν τύχην του, ἀφοῦ δὲν εἶναι πλέον δυνατόν νὰ σωθῇ. Ἄλλ' ὅμως ἡ συμβουλὴ τοῦ Καραϊσκάκη ἐν μέρει μόνον ἐξετελέσθη. Ὁ Τσόγκας, Ῥάγκος καὶ Σαφφάκας παρήκουσαν. Ὁ Κώστας Βότσαρης, τοῦ ὁποίου ὁ θεῖος Νότης Βότσαρης, καὶ ὁ Εὐαγγέλης Κοντογιάννης, οὗ τινος ὁ γέρον πατὴρ καὶ πολλοὶ συγγενεῖς κατετρύχοντο ἐν Μεσολογίῳ, ἐβίαζον εἰς ἐκτέλεσιν' ἀλλ' ἐκ τῶν 2,000 ἀνδρῶν, οἵτινες ἦσαν συνηθροισμένοι ἐπὶ τοῦ Ζυγοῦ, δὲν ἐδυνήθησαν νὰ προσελκύσωσι πλέον τῶν 800. Μετὰ τούτων δὲ διευθύνθησαν ἀνατολικῶς ἐπὶ τῶν λόφων, ἕως οὗ ἔφθασαν εἰς τὴν δασώδη Βαράσοβαν. Ἐκεῖ δὲ κατέβησαν τὴν 22 Ἀπριλίου ὀλίγον πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου εἰς τὴν πεδιάδα, καὶ ἐπυροβόλησαν ἵνα γνωστοποιήσωσιν εἰς τοὺς ἐν Μεσολογίῳ πολιορκουμένους τὴν ἀφίξιν των. Ἀλλὰ καὶ οἱ Τούρκοι ἐνόησαν ἀμέσως τι ἐσήμαινεν ἡ ἐμφάνισις τῶν Ἑλληνικῶν τούτων σωμάτων. Ἐπεμψαν δὲ ταχυδρόμους εἰς Αἰτωλικόν, Σταμνὰ, Κρυόνερον, Γαλατᾶν καὶ ἄλλας πλησιοχώρους φυλακὰς; καὶ ἀμέσως χίλιοι ἑδραμον εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἰβραήμου καὶ τοῦ Σερχσκιέρου, ἐνῷ 2,000 Ἀλβανοὶ ἐστράτευσαν κατὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους εὐρισκομένου σώματος, ὅπερ ὠπισθοδρόμησεν ἐνώπιον αὐτῶν.

Μετὰ τέσσαρας δὲ ὥρας ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, κατὰ τὴν νύκτα τῆς 22 πρὸς τὴν 23 Ἀπριλίου, ἥτις πανσέληνος οὖσα ἔδλαπτε τοὺς Ἑλληνας, οἱ κάτοικοι τοῦ Μεσολογγίου, ἀφοῦ ἐκάρφωσαν τινα τῶν τηλεβόλων, ἀφέντες ὀλίγους, ἵνα ἀναφλέξωσι τὰς ὑπονόμους, καὶ ἀφοῦ ἀπεχαιρέτησαν τοὺς μὴ θέλοντας νὰ

ἐγκαταλείψασι τὴν πατρίδα των, ἐξώμηναν ἐκ τῆς Πύλης καὶ τῶν ῥηγμάτων προηγοῦντο δὲ οἱ ῥωμαλιότεροι καὶ πολεμικώτεροι ἄνδρες περὶ τοὺς 2,300, κατόπιν ἤρχοντο οἱ γέροντες, πληγωμένοι, ἀσθενεῖς, αἱ γυναῖκες ἀνδρικὰ ἐνδεδυμέναι, καὶ αὐτὰ τὰ παιδία ὀπλισμένα, δυστυχῶς ὁμως οὐχὶ κατὰ τὴν συμφωνηθεῖσαν τάξιν ἀλλὰ μετ' ὀλίγον εἰς στίφην συμπιεζόμενοι, κατὰ πρῶτον μὲν ἄφωνοι καὶ σιωπηλοὶ, ἔπειτα δὲ ἀκολουθοῦντες μετὰ δεινῶν ὀλολυγμῶν, περὶ τὰς 9,000 ἀνθρώπων! Ἡ τολύπη αὕτη ταχέως διεσπάρθη διὰ τῶν σμερδαλίων τῶν τουρκικῶν κανονοσοιχιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων μία ἔκειτο μόλις 30 βήματα πρὸ τῆς τάφρου. Οἱ ἄνδρες ἔσπευδον εἰς τὰ πρόσω, ἐρρίπτοντο ἐπὶ προχωμάτων καὶ κανονοστοιχιῶν, ὁ δὲ ὄχλος ἐστράφη καὶ ἐξήτει σωτηρίαν ὅπου ὁ τρόμος τὸν ἐδίωκεν. Ἐκ φυσικῆς ὀρμῆς οἱ πλείότεροι ἔδραμον πρὸς τὰ ὄρη. Ὁ κρότος τῶν πυροβόλων, ὁ συριγμός τῶν σφαιρῶν, αἱ κραυγαὶ καὶ οἰμωγαὶ τῶν καταπιπτόντων, ὑπερακοντιζόμενα ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων ἀναβοούντων θορυβῶδῶς τὸ Ἀλλάχ, ἀνήγγελον μαχρὰν τὴν αἱματηρὰν κρίσιν τῆς τρομερᾶς ταύτης νυκτός. Εἰς τὰ πρόσω, εἰς τὰ πρόσω διὰ τοῦ πεδίου τῆς ὁδύνης καὶ τοῦ θανάτου ὤρμων οἱ ἄνδρες, καὶ ἠκολούθουν αὐτοὺς ὅσοι ἠλπιζον εἰς τὴν φυγὴν, ἥ δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν, ἥτις ἡλώθη ἤδη πανταχόθεν. Διήλθον προχώματα, τάφρους καὶ λόγχας τῶν πολεμίων, διέφυγαν ἢ ἐφονεύθησαν ὑπὸ τοῦ ἵππικοῦ, ἔφθασαν τέλος εἰς τὸ πλησίον ὄρος, ὅπου ἠλπιζον νὰ εὗρωσιν ἐπικουρίαν τῶν συμπατριωτῶν των, καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἀπήντησαν ὀπισθοφυλακὴν Ἀλβανῶν, τῶν ὁποίων τὸ πῦρ ἐξήπλωσε κατὰ γῆς ὑπὲρ τοὺς 4,000 ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἐνόμισαν ὅτι ἐσώθησαν. Ἀλλ' οἱ ἐκ Κλεισσόθης φυγάδες, οἵτινες διαδάντες τὴν λιμνοθάλασσαν ἔφθασαν ἐκεῖ, καὶ τὰ στρατεύματα τέλος τοῦ Καραϊσκάκη ἀπέκρουσαν τοὺς Ἀλβανούς, καὶ οἱ φεύγοντες ἐξηκολούθησαν τὴν φυγὴν πολεμοῦντες.

Οἱ ἡμίσεις τῶν ἐξελθόντων ἀνδρῶν, μέγα πλῆθος γυναικῶν

καὶ παιδίων ἔσχε τὴν αὐτὴν τύχην. Ὅσοι διέφυγαν τὸν θάνατον καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ προχωρήσωσι, παρεδόθησαν καὶ ἐξηνδραποδίσθησαν. Ἑκατοστύες ἀόπλων, οἵτινες, ὡς ἐξεληθόντες λίαν βραδέως ἢ καταληφθέντες ὑπὸ φόβου καὶ καταπλήξεως, ἐπέστρεψαν δρομαῖοι εἰς τὴν πόλιν, ἐζήτησαν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸν πύργον καὶ εἰς τινὰς τῶν ὀχυρωτέρων οἰκιῶν, δυστυχῶς ὑπερπεπληρωμένων ἤδη μὲ ἀσθενεῖς, πληγωμένους καὶ γυναῖκας, ἀλλὰ κατεδιώχθησαν κατὰ πόδας καὶ ἐφονεύθησαν οἱ πλείετεροι ὑπὸ τῶν αἰγυπτιακῶν στρατευμάτων τοῦ Χουσεῖν-βέη. Τότε ὁ ἥρως Καψάλης ἔβαλε πῦρ εἰς τὴν ἐν τῷ ἀνεμομύλῳ πυριτιδαποθήκην καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἀρτης εἰς τὴν ὑπὸ τὸ πυροβολεῖον Βότσαρη, συνθυσιάσαντες ἑαυτοὺς καὶ τοὺς περιστοιχίζοντας συγγενεῖς, φίλους, στρατιώτας μετὰ πλείστων εἰσορμούντων πολεμίων.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὸ ὄρος διαφυγόντων δὲν ἔφθασεν οὔτε εἰς 1,500 ἄνδρας καὶ 200 γυναῖκας. Πολλοὶ ἔτι καὶ νῦν ἀπέθανον ἐκ πείνης, ἀπώλεσαν τὰς δυνάμεις των, ἢ ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν καταδικόντων ἐχθρῶν. Τέλος μετὰ τετράωρον δρόμον, ὅπισθεν τῆς Βαρασόβης, ἔλαβον ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Νότῃ Βότσαρη καὶ Κοντογιάννῃ ὀλίγην ἀναψυχὴν εἰς ἄρτον καὶ ἄλλα τρόφιμα. Μεταξὺ τῶν σωθέντων ἦσαν ὁ Κίτσος Τσαβέλλας, Γεώργιος Βαλτινός, Δημήτριος Μακρῆς, Μῆτσος Κοντογιάννης καὶ Νότῃς Βότσαρης· μεταξὺ δὲ τῶν φονευθέντων ὁ Νικόλαος Στουρνάρης, Κωνσταντῖνος Σαδῆμος, Ἀνδρέας Γρίβας, ἐκ Ξηρομέρου καὶ Ἀθανάσιος Κότσικας ἐκ Μεσολογγίου, καὶ ὁ Ἑλβετὸς Μάϋερ, ὅστις ἀπὸ ἐτῶν ἐξέδιδεν ἐφημερίδα καὶ ἔδειξε μεγίστην δραστηριότητα κατὰ τὴν ἄμυναν· ὁ μηχανικὸς τοῦ φρουρίου Κοκκίνης, καὶ πολλοὶ φιλέλληνες, τὸ πλείστον Γερμανοὶ, ἔπεσαν κατὰ τὴν τρομερὰν ταύτην νύκτα. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐν τῇ πόλει ἐπὶ τέλους φονευθέντων ἦσαν ὁ ἐπίσκοπος Μεσολογγίου καὶ ὁ Παπαδιαμαντόπουλος, μέλη τῆς κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ζήμια τῶν Τούρκων ἔφθασεν εἰς 2,300 ἄνδρας νεκροῦς, ἐξ ὧν 1,300 περίπου κατεσφάγησαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ ὑπὸ τῶν φευγόντων Ἑλλήνων καὶ οἱ λοιποὶ ἐφονεύθησαν ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, εἴτε ὑπὸ τῶν ἐσχάτῃ ἀπελπησῖα ἀμυναμένων Ἑλλήνων, εἴτε ἐν τῇ συγχύσει καὶ τῇ μανίᾳ τῆς διαρπαγῆς ὑπὸ τῶν συντρόφων των, εἴτε ἐτεινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα διὰ τῆς ἐκρήξεως τῶν ὑπονόμων καὶ τῶν πυριτιδαποθηκῶν.

Ὅτε τὴν 25 Ἀπριλίου ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, ἐφώτισε τὴν ἐτι φλεγομένην πόλιν· χιλιάδες πτωμάτων ἐκάλυπτον τὸ ἔδαφος, καὶ δύο χιλιάδες γυναῖκες καὶ παιδία περιεπλανῶντο ἐξηνδραποδισμένα.

Τὴν 28 ὁ μὲν Ἰβραὶμ-Πασσᾶ διεπεραιώθη εἰς Πάτρας, ὃ δὲ σερασκέρης κατεστρατοπέδευσε ἐντὸς καὶ περίξ τοῦ Μεσολογγίου· ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος παρέλαβε τὰ πολιορκητικὰ πυροβόλα καὶ ἀπῆλθεν εἰς Μεθώνην· ὃ δὲ τοῦ Καπουδάνπασσᾶ ἀπέπλευσε ἐν τὸν Ἑλλήσποντον.

Κατὰ τὴν πρώτην εἶδισιν περὶ τῆς ἀλώσεως τοῦ Μεσολογγίου καὶ περὶ τῆς τύχης τῶν κατοίκων του πένθος καὶ κατὰ-πληξίς κατέλαβε πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τοῦτο τοῦλάχιστον ἠνώθησαν ὅλα τὰ κόμματα, ἀλλὰ μόνον εἰς τοῦτο. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οὐδεμία κυβέρνησις κυρίως ὑπῆρχε, διότι ἡ νόμιμος διάρκεια τῶν κυβερνητῶν εἶχε λήξει· ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις συνεκλήθη, ἀλλ' ἔνεκα φιλονεικίας περὶ τοῦ τόπου τῆς ἑδρας αὐτῆς δὲν ἤρχισε τὰς ἐργασίας τῆς. Ὁ Κουντουριώτης καὶ Μαυροκορδάτος δεινῶς πιεζόμενοι ὑπὸ τοῦ μίσους τῶν ἀντιπάλων ἀπεσύρθησαν εἰς Ὑδραν. Ὁ Κωλέττης ἐκάθητο προσδοκῶν ἐν Ναυπλίῳ. Ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις ὥφειλε νὰ διορίσῃ τὴν νέαν κυβέρνησιν, ἔμελλε δὲ ν' ἀποφασίσῃ τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας, καὶ νὰ εὕρῃ ἐφόδια τοῦ πολέμου. Ἀλλὰ ταῦτα μετὰ κόπου καὶ ἀνεπάρκως ἀνευρέθησαν καὶ ταχέως ἐξηντλήθησαν. Ἡδὴ πρὸ πολλῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου ὁ λαὸς δὲν εἶχε πλέον τὸ θάρρος ὡς

ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν Αἰγυπτίων. Πάνδημος ἀτονία καὶ καταπόνησις εἶχον ἀντικαταστήσῃ τὸ θάρρος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐὰν ὑπῆρχεν ἐλπίς συνθηκολογίας· μετὰ τῶν Τούρκων, ὅλος ὁ λαὸς ἤθελε δράξῃ ταύτην ὡς σωτήριον δοκόν. Ἀπηλπισμένοι ἐκάθητο ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τὰ ὄρη του. Αἱ ἐπανελημμένα ἀπόπειραι του κατὰ τῆς Τριπόλεως ἐν καιρῷ τῆς διαμονῆς τοῦ Ἰβραήμου πρὸ τοῦ Μεσολογγίου εἶχον ἀποτύχει· ὀλίγοι μόνον ἐκ τῶν ὀπλαρχηγῶν του ἔμενον ἀκόμῃ πλησίον του, καὶ ἐστρατοπέδευον μετὰ τῶν τεταπεινωμένων σωμάτων των ἐν τοῖς ἀρκαδικοῖς στενοπόροις. Οἱ Μανιάται ἐθεώρουν τὰ ὄρη των ὡς πύργον πολιορκημένον καὶ μόνον ἀμύνης θέσιν ἔλαβον. Πολλοὶ ὀπλαρχηγοὶ Πελοποννήσιοι εἶχον ἀποσυρθῇ εἰς τοὺς τόπους των, καὶ ἐκεῖ προπαρεσκεύαζον τὴν ἀμυνάν των, οἱ πλεῖστοι δὲ εἶχον δράμει εἰς τὴν Πιάδαν, ἵνα ἴδωσι τι ἐδύναντο νὰ κερδίσωσιν ἢ ἐπιχειρήσωσι διὰ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἥτις τέλος ὠρίσθη νὰ συνέλθῃ ἐκεῖ. Οἱ φυγόντες ἐκ Μεσολογγίου ἦλθον ὀλίγον κατ' ὀλίγον διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ εἰς Ναύπλιον· πολλοὶ ὀπλαρχηγοὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἐσυνθηκολόγησαν μετὰ τοῦ Ῥεσχιδ-πασσᾶ καὶ ὑπῆρέτουν αὐτὸν εἰς τὸ ἐξῆς. Ἐν δὲ τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι ἔμενον ὁ μὲν Βάσσος καὶ Κριεζώτης παρὰ τὰ Μέγαρα, ὁ δὲ Γούρας ἐν Ἀθήναις περιμένοντες τὴν προσεγγίζουσαν ἐπίθεσιν. Ὁ Φαβιέρος μὲ τὰ λείψανα τοῦ περιφρονουμένου στρατεύματός του περιεφέρετο εἰς τὰς νήσους. Πᾶσα δὲ καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον ἐνότῃς καὶ διεύθυνσις ἔλειπεν.

Ἄλλ' ἐνῷ ἐκ τοῦ ἐπικρατοῦντος φόβου οἱ ἀρχηγοὶ ἐξησθένιζον, τὰ πλῆθη ἐταράσσοντο. Ἐν Ναυπλίῳ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ὑδρᾷ ἔλαβον χώραν αἱματῆραι σκηναί, καθότι ὁ λαὸς ἀνέστη διὰ τῆς βίας εἰς τὴν φυγὴν τῶν πλουσιωτέρων καὶ ἰσχυροτέρων οἰκογενειῶν, αἵτινες περιμένουσαι νῦν τὴν ἐπίθεσιν κατ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἤθελον νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ζωὴν, περιουσίαν καὶ τὰ κτήματά των. Ἡ δὲ πειρατεία πύξῃσε δει-

νῶς. Καὶ αὐτὸς ὁ Ἀμιλτων ἠναγκάσθη νὰ καταστρέψῃ πολλὰ πειρατικά πλοῖα καὶ ὁ γάλλος ναύαρχος Ῥιγνὴς ἐκήρυξεν ὅτι ἤθελε καταδιώξαι ἀπεινῶς ὅσα πλοῖα δὲν ἀποσυρθῶσιν εἰς τοὺς λιμένας μέχρι τῆς 10 Μαΐου, ἢ δὲν ἀποδεικνύωσιν ὅτι ἦσαν πολεμικά.

Πρώτη ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις ἀνέλαβε θάρρος, καὶ τοσαύτη ἀθυμία ἐπεκράτει ἐν τῇ χώρᾳ, ὥστε, ἐνῷ ἔνεκα τῆς συνθέσεως τῆς καὶ τῆς ἀποκλείσεως τῶν σημαντικωτέρων ἀνδρῶν εἰς πᾶσαν ἄλλην ἐποχὴν οὐδεμίαν δύναμιν θὰ εἶχε, ἤδη, ὅτε αὕτη ἦτο τὸ μόνον συνηγμένον σῶμα, κατέστη πράγματι τὸ ἔρεισμα τῆς χώρας κατὰ τὴν σχεδὸν ἅπορον ταύτην ἐποχὴν. Ἡ πρώτη συνεδρίασις αὐτῆς ἐγένετο τὴν 18 Ἀπριλίου, ἐξήτασαν δὲ τὰ πληρεξούσια τῶν ἀντιπροσώπων καὶ προέβησαν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ προεδρείου καὶ τοῦ γραμματέως.

Καὶ οἱ μὲν Πελοποννήσιοι ὑπεστήριζον ὡς πρόεδρον τὸν Α. Ζαΐμην, οἱ δὲ Ῥουμελιῶται τὸν βέην τῆς Μάνης, Πέτρον Μαυρομιχάλην· ἐπὶ τέλους δὲ συνεφώνησαν περὶ τοῦ Κορινθίου Παυοῦτσου Νοταρᾶ. Ἀντιπρόεδρος δ' ἐξελέχθη ὁ Ἰωάννης Λογοθέτης ἐκ Λεβαδίας καὶ γραμματεὺς ὁ Α. Παπαδόπουλος. Ἀφοῦ δὲ οὕτω ἡ συνέλευσις συνεκροτήθη νομίμως, συνεσκέφθη κατὰ πρῶτον περὶ εὐρέσεως δημοσίων χρημάτων, ὡς πρῶτιστον δ' ἐθεώρησαν τὴν εὐρεσιν δανείου ἐκ τῶν Ἰονίων νήσων, καὶ ἡ πρότασις αὕτη παρεπέμφθη εἰς ἐπταμελῆ ἐπιτροπὴν πρὸς ἐξέτασιν. Τὴν 19 Ἀπριλίου ἐπετράπη ἡ εἰσοδος τῶν πληρεξουσίων τοῦ Σουλίου, ἥτις πρὸ μιᾶς ἡμέρας εἶχεν ἀμφισβητηθῆ ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἡ χώρα των διετέλει εἰς χεῖρας τῶν πολεμίων, καὶ τοῦτο μάλιστα ἔνεκα τῶν ἐξαιρέτων ἐκδουλεύσεων, ἃς οἱ Σουλῖῶται εἶχον προσφέρει κατὰ τὸν κοινὸν ἀγῶνα. Μετὰ δὲ ταῦτα ὠρκίσθη ὁλόκληρος ἡ συνέλευσις, ἀναγνώσαντος τοῦ προέδρου τὸν ὅρκον, ὃν ὤμωσαν ὅλα τὰ μέλη ἐπιλέγοντες «ἀμὴν» καὶ ἀσπαζόμενοι τὸ εὐαγγέλιον. Τὸ ψήφισμα περὶ δανείου ἐδόθη εἰς τὴν προσωρινὴν κυβερνητικὴν ἐπιτροπὴν, ἡ μυστικὴ ψηφοφο-

ρία ἐγένετο δεκτὴ καὶ ἀπερρίφθη ἡ αἵτησις τῶν Ὀλυμπίων περὶ παραδοχῆς τῶν πληρεξουσίων των.

Τὴν 20 Ἀπριλίου προέβησαν εἰς τὸν διορισμὸν ἑπτὰ ἐπιτροπῶν. Ἐμελλόν δὲ νὰ ἐνασθολῶνται ἡ μὲν πρώτη, συγκροτουμένη ἐκ δεκαπέντε μελῶν, εἰς τὸ πολίτευμα καὶ τὸ σχῆμα τῆς κυβερνήσεως, ἡ δὲ δευτέρα, ἑπταμελὴς, εἰς τὴν σύστασιν τακτικῶν καὶ ἀτάκτων στρατευμάτων, ἡ τρίτη πενταμελὴς εἰς τὰ οἰκονομικὰ, ἡ τετάρτη, πέμπτη, ἕκτη καὶ ἐβδόμη εἰς τὰ ναυτικὰ, τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν, τὰ ἐκκλησιαστικά, ἔπειτα δὲ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀναφορῶν, εἰδοποιουμένης τῆς συνελεύσεως περὶ τούτων.

Τὴν 21 Ἀπριλίου συνεσκέφθησαν περὶ τῶν δοτέων ἐκάστη ἐπιτροπὴ παραγγελίων. Ἐν τῇ συνεδριάσει δὲ ταύτῃ ἐτέθη ὑπὸ τοῦ πληρεξουσίου Αἰνιᾶνος τῇ προτροπῇ τοῦ Κωλέττου τὸ ζήτημα, ποῖον σχῆμα κυβερνήσεως ἤρμοζεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐπὶ τίνι βάσει ἤθελον ἐκφράσει τὴν γνώμην αὐτῶν τὰ ἐπιφορτισμένα τὸ ἔργον τοῦτο δεκαπέντε μέλη. Εἶχον δὲ ἤδη κατὰ τὴν προλαβοῦσαν συνεδρίαν ἐπικυρώσει τὸ προσωρινὸν σχῆμα τῆς κυβερνήσεως, ὡς εἶχε, καὶ παραγγέλλει εἰς τὴν ἐπιτροπὴν νὰ προτείνῃ τὰς ἐπενεχτέας βελτιώσεις. Ὁ Αἰνιᾶν ἀντέτεινεν ἐκθέσας τὰ ἐλαττώματα τοῦ σχήματος τούτου, καὶ ἐπρότεινεν ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπε νὰ κηρυχθῇ μοναρχία συνταγματικῶς περιωρισμένη, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ, ἕως οὐ ἀποκτήσῃ βασιλέα, νὰ διορίσῃ μεσοβασιλέα. Οὕτως, εἶπε, συνιστᾷ ἑαυτὴν εἰς τὴν Εὐρώπῃν, οὐδένα βλάπτει καὶ προκαλεῖ προτάσεις, ἐξ ὧν ἔπειτα ἐδύνατο νὰ ἐκλέξῃ. Ἡ πρότασις αὕτη ἐγένετο δεκτὴ παμψηφεί καὶ παρήγγειλαν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν νὰ ἐπεξεργασθῇ ἀμέσως τὸ νομοσχέδιον, ἐν ᾧ ἔπρεπε ν' ἀναφέρηται ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν θὰ ἦτο Ἕλλην ἀλλὰ ξένος. Ἐπερατώθη δὲ ἡ συνεδρίασις δι' ἐκουσίων χρηματικῶν συνεισφορῶν πρὸς βοήθειαν τοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀκόμη εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων διατελοῦντος Μεσολογγίου. Ὁ Γούρας, ὅστις ἤρχεν ἐν τῇ Ἀτ-

τικῇ, προσέφερεν 100,000 γροσίων, οἱ πληρεξούσιοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους ὑπεσχέθησαν τὸ κατὰ δύναμιν· ὁ δὲ Κολοκοτρώνης, καίπερ προσκληθεὶς ὑπὸ τῆς συνελεύσεως, ἡρνήθη πᾶσαν συνεισφοράν.

Ἐνῷ δὲ οὕτως ἡ ἰδέα τοῦ Κωλέττου ἐπραγματοποιεῖτο διὰ τοῦ Αἰνιᾶνος, ὁ Μαυροκορδάτος δὲν ἔμεινεν ἄπρακτος ὑπὲρ τῆς ἰδικῆς του, καὶ προπαρεσκεύασε διὰ τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη τὰ δραστηριώτερα μέλη τῆς συνελεύσεως εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ πρότασις τοῦ Αἰνιᾶνος δὲν ἀνταπεκρίνετο εἰς τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἐγγύτητα τοῦ κινδύνου, καὶ ὅτι ἡ μόνη γέφυρα τῆς σωτηρίας ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Στρατφόρδου Κάννιγκος ὑποσχεθεῖσα μεσολάβησις τῆς Ἀγγλίας. Ἡ γενικὴ ἀποθάρρυνσις συνέδραμε τὴν εὐγλωττον φωνὴν τοῦ Τρικούπη. Ἐπεκράτησε δὲ, καὶ οἱ πρὸ μικροῦ μεταξὺ τοῦ Στρατφόρδου Κάννιγκος καὶ Μαυροκορδάτου συμφωνηθέντες ὅροι ἤρχισαν μετ' ὀλίγον νὰ θεωρῶνται ὡς οἱ μόνοι ἔχοντες πρακτικὴν ἀξίαν. Ἡ δὲ συνέλευσις ἀπεφάσισε κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τῆς ἐσχάτης ἀποθάρρυνσεως καὶ τῆς ὀλοσχεροῦς νίκης τῶν ραδιουργιῶν, νὰ παραιτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ νὰ πληρὸν ὄρον, εἰάν ἀντὶ τούτων ἤθελεν ἐπιτύχει τὴν ἀναχώρησιν τῶν Τούρκων ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς χώρας, τὴν κατοχὴν τῶν φρουρίων, τὴν ἐλευθέραν ἐσωτερικὴν διοίκησιν καὶ τὴν πλήρη ἐλευθερίαν τῆς ἐκκλησίας, τὴν ἀδειαν τοῦ ἔχειν στρατὸν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν, ἰδέαν σημαίαν καὶ ἴδιον νόμισμα καὶ τέλος τὸ μᾶλλον κτεπεῖγον, ἀνακωχὴν. Μολις ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐγένετο γνωστὴ εἰς τοὺς στρατιωτικὸς ἀνδρας, καὶ οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν κατεξανέστησαν ἀναφανδόν, πρὸ πάντων δ' ὁ Δημ. Γψηλάντης, ὅστις ἀπηύθυνεν ἕνεκα τούτου παραίνεσιν πρὸς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν, καθ' ἣν αὐστηρῶς κατέκρινε τὴν μετὰ τῶν Τούρκων διαπραγματεύεσιν δι' ἀποκλειστικῆς μεσολαβήσεως τῆς Ἀγγλίας ὡς παράνομον, ἀνθελληνικὴν καὶ πάντῃ ἀναξίαν. Ἀλλὰ τόσον σφοδροὶ ἦσαν οἱ ὑπέρμαχοι τῆς προτάσεως τοῦ Μαυρο-

κορδάτου, τόσον μέγας ὁ φόβος καὶ τὸ κομμάτικόν μῖσος, ὥς-
 ἡ συνέλευσις ἀπήντησεν εἰς τὴν ἀντιλογίαν τοῦ Ὑψηλάντου,
 δι' ἣν ἔπρεπε δημοτελῶς νὰ στεφανωθῇ, στερήσασα αὐτὸν δι'
 ἀποφάσεως ἅπαντα τὰ δικαιώματα τοῦ Ἑλλήνος πολίτου. Ὁ
 στρατηγὸς Ῥόχης καὶ οἱ ὁπαδοί του, ἡ οἱ φαινόμενοι ὡς ὁ-
 παδοί του, ἤγειραν σφοδρότατα μορφάς, ἀλλ' αὐταὶ διευ-
 κόλυναν μόνον τὸ ἀγγλικὸν κόμμα εἰς τὸ τοσάκις ἐπαναληφθῆν
 στρατήγημα τοῦ νὰ προσάψῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν πρότασιν τοῦ
 Κωλέττου κομματικὸν χαρακτῆρα.

Ἐν μέσῳ δὲ τῆς συγχύσεως ταύτης εἰσέπεσε καὶ ἡ ἀγγελία
 τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου, ἀφώπλισε τὰ κόμματα, ἀφή-
 ρεσε πᾶσαν ἐλπίδα ἄλλης διεξόδου ἢ τῆς ἀγγλικῆς μεσο-
 λαβήσεως, ἐπέσπευσε τὴν προσφυγὴν εἰς τὸ μόνον τοῦτο μέσον,
 ἐκ τοῦ ὁποίου ἐβλεπον εἰσέτι τὴν σωτηρίαν καὶ ἀποφυγὴν
 τῆς παντελοῦς καταστροφῆς.

Ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις διέκοψε πᾶσαν συζήτησιν, προσέβη εἰς
 τὴν ἐκλογὴν προσωρινῶν ἀρχῶν, ἵνα συγκρατήσωσιν ἀκόμη τὴν
 χώραν καὶ διατηρῶσιν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ τὴν ὄψιν κυβερνήσεως·
 ἡ ἐξουσίᾳ δὲ αὐτῶν ἔπρεπε νὰ παραταθῇ μέχρι τέλους σε-
 πτεμβρίου, ἕως οὗ ἀνεβλήθῃ ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις. Ἡ πρώτη
 ὠνομάσθη διοικητικὴ ἐπιτροπὴ καὶ συνίστατο ἐξ ἑνδεκα μελῶν,
 ἀνηκόντων σχεδὸν ὅλων εἰς τὸ μαυροκορδατικὸν κόμμα· ἤγουν
 ἐκ τῶν Πελοποννησίων Πέτρου Μαυρομιχάλου, Ἀνδρέου Ζαΐ-
 μη, Ἀναγνώστου Δεληγιάννη καὶ Γεωργίου Σισίνη, ἐκ τοῦ Δημη-
 τρίου Τσαμαδοῦ Ὑδραίου, Ἀνδρέου Χατζῆ· Ἀναργύρου Σπετσι-
 ώτου καὶ Ἀναγνώστου Μοναρχίδου Ψαριανοῦ, τοῦ Δημητρα-
 κοπούλου ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, καὶ ἐκ τοῦ Σπυριδωνος
 Τρικυόπη, Ἀνδρέα Ἰσκου καὶ Ἰωσήφ Βλάχου ἐκ τῆς Στερεᾶς.
 Ἡ δευτέρα, οὕσα ἡ κυρία ἐπιτροπὴ καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς
 ἀναβληθείσης ἐθνικῆς συνελεύσεως, συνίστατο ἐκ δέκα καὶ
 τριῶν μελῶν, ἤγουν ἐκ τῶν ἀρχιεπισκόπων Πατρῶν καὶ Ἀρτης,
 Γερμανοῦ καὶ Πορφυρίου, ἐκ τῶν Πελοποννησίων Πανούτσου

Νοταρᾶ, Ἀναγνώστου Κοπανίτσα ἐκ Μιστρᾶ, Ἀναστασίου Λόντου ἐξ Ἀχαΐας, Γεωργίου Δαριώτου καὶ Γ. Βούκουρη ἐξ Ἀρκαδίας, Βασιλείου Βουδούρη ἐξ Ὑδρας, Ἐμ. Ξένου διὰ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ἐκ τοῦ Νικολάου Βελισαρίου, Σπυριδωνος Καλογεροπούλου καὶ Γεωργίου Αἰνιᾶνος διὰ τὴν Στερεὰν καὶ τέλος ἐκ τοῦ Νικολάου Ῥενιέρου ἐκ Κρήτης.

Εἰς τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην ἀνατέθησαν ἡ συγκάλεσις τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως κατὰ τὴν ὠριθεύσαν ἐποχὴν, ἡ ἐξέλεξις τῶν λογαριασμῶν ὡς ὄντων ἰσχυρὸν κομματικὸν μέσον, πρὸ πάντων δὲ ἡ περὶ τῆς ἐξοδεύσεως τοῦ δανείου καὶ τέλος αἱ ἐξωτερικαὶ σχέσεις. Ὁ πρόεδρος τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως ἐδημοσίευσεν διὰ δύο διακτρύξεων τὴν 28 Ἀπριλίου τὴν ἀναβολὴν καὶ τὰ μέχρι τοῦδε ἀποφασισθέντα ἐν τῇ μιᾷ, ἣτις ἦτο γεγραμμένη κυρίως διὰ τὰς χριστιανικὰς αὐλὰς, ἐγκωστοποιεῖ τὴν ὁμόφωνον ἀπόφασιν τοῦ ἔθνους νὰ πολεμήσῃ μέχρις ἐσχάτων ὑπὲρ τῆς θρησκείας καὶ παλιγγενεσίας τῆς Πατρίδος, καὶ ἐξήτει ν' ἀποκρούσῃ καὶ αὖθις τὴν μομφὴν ὅτι ἐδράξατο τὰ ὄπλα, ἵνα θεμελιώσῃ τὴν ὑπαρξίν της ἐπὶ δημαγωγικῶν βάσεων, καὶ διαταράξῃ ἄλλους λαοὺς καὶ χώρας. Ἐν τῇ ἑτέρᾳ ἐδικαιολόγει τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως καὶ προσεκάλει ἕνεκα τῶν δεινῶν περιστάσεων τὸν λαὸν νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν καὶ ἐξακολουθήσῃ τὸν ἀγῶνα. Ὡμολόγει δὲ χάριτας πρὸς ὅλους τοὺς πολεμιστάς καὶ ἰδίως πρὸς τὴν φρουρὰν τοῦ Μεσολογγίου, καὶ ἀφῆκε τὸν Κολοκοτρώνην ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου καὶ διώρισε τὸν Γούραν ἀρχηγὸν τῆς ἀνατολικῆς καὶ τὸν Καραϊσκάκην τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος.

Μετὰ μίαν ἡμέραν, τὴν 29 Ἀπριλίου, αἱ δύο ἀρχαὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἄπαντα δὲ τὰ μέλη τῆς προτέρας κυβερνήσεως ἀπεχώρησαν.

Τὸ πρῶτον ἔργον, ὅπερ ἡ ἐπιτροπὴ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως ἐπεχείρησε τὴν ἡμέραν τῆς εἰς Ναύπλιον ἀφίξεώς της, ἦτο ν'

ἀναλάβῃ τὸν μίτον, ὅστις ἔδενε τὸν λαὸν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ἐπεμψε τὴν 29 Ἀπριλίου γράμμα πρὸς τὸν Στρατφόρδον Κάνινγκα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξέφραζε τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ παραδεχθῇ τὰς ὑπὸ τοῦ πρέσβους τούτου προταθείσας βάσεις τῆς διαπραγματεύσεως. Οἱ ἐν Ἐπιδαύρῳ συζητηθέντες ὅροι συνεπτύχθησαν εἰς ὀλίγα θέματα, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ἔμειναν οἱ αὐτοί. Τοῦτο δηλονότι τὸ γράμμα περιεῖχεν ἐν ὀνόματι τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως ῥητὴν παράκλησιν καὶ πληρεξουσιότητα, νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τῆς Πύλης διὰ τὴν Ἑλλάδα, καὶ δὴ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κυριαρχίας τῆς Πύλης καὶ τῆς ὑποτελείας τῆς Ἑλλάδος. Ἀντὶ δὲ τῆς θυσίας ταύτης ἀπῆται τὰς ἐξῆς παραχωρήσεις.

1. Τὴν ἀπομάκρυνσιν ὅλων τῶν Τούρκων ἐκ τῆς χώρας μὴ δυναμένων νὰ ἔχωσι ἀκίνητα κτήματα, κατοικίαν καὶ φρουρίαν.

2. Πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως.

3. Ἐπέκτασιν τῶν παραχωρήσεων τούτων εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἅτινα εἶχον λάβει τὰ ὅπλα, οἷον δῆποτε καὶ ἂν ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἀγώνων των.

4. Ἀναχωρήν. *)

Ὡς εἶχον τὰ πράγματα, ἀδύνατος τῷ ὄντι ἦτο ἡ συμβίωσις τῶν Τούρκων μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ ἐλληνικῇ γῆς. Τὸ μῖσος ἦτο ὑπέρμετρον, καὶ ὁ ἀγὼν δὲν εἶχε χαρακτηρὰ πολέμου κατ' εὐρωπαϊκὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ ἦτο πόλεμος λαοῦ ὀλοκλήρου κατὰ λαοῦ ὀλοκλήρου. Παντὸς παιδίου ὁ φόνος ἀπῆλλασσεν ἀφ' ἐνὸς πολέμιου. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ πρῶτος καὶ δεύτερος ὅρος ἦσαν δίκαιοι καὶ συνδιαλλακτικοί. Ὁ τρίτος, ἀορίστως καὶ ἐπικινδύνως ἐκτιθέμενος, προεμήνυε δυσχερείας. Εἶχε δὲ ὑπ' ὄψιν τὴν Κρήτην. Μόνον εἰς τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἰδιοτροπίαν τοῦ ἄγγλου πρέσβους ἐδύναντο νὰ συστήσωσιν αὐτὸν, καὶ τὸ ἐπραξαν. Ὅποιαν δ' ἔκτασιν ἔμελλε νὰ λάβῃ ὁ τέταρτος ὅρος

*) Ἴδε Παράρτ. Ζ. 13. 14. 15.

ἐξηρτᾶτο ἐκ τοῦ τρίτου. Ἡ ἐπιτροπὴ ἀνέθετεν εἰς τὸν Στρατ-
φόρδον Κάννινγκα νὰ ὀρίσῃ τὴν διάρκειαν τῆς ἀναχωρῆς, καὶ
ἐξεφράσθη μόνον περὶ τῆς ἀνάγκης αὐτῆς. Τέλος ἐζήτει τὴν
ἐγγύησιν τῆς Ἀγγλίας ὡς ἀπαραίτητον διὰ τὴν μετὰ τῆς
Πύλης συνδιαλλαγὴν. Ἀλλ' ὁ μέγας κίνδυνος ἐκ τῆς πτώσεως
τοῦ Μεσολογγίου, μεθ' ἣν οἱ πολέμιοι ἐδύναντο νὰ μεταχειρι-
σθῶσι τὰ στρατεύματά των κατὰ τοῦ καρδιακοῦ σημείου τῆς
Ἑλλάδος, παρήλθε. Οὔτε ἡ Ἰδρα οὔτε τὸ Ναύπλιον προσεβλή-
θησαν. Ἀμφότερα δ' ἔτρεμον καὶ ἐνόμιζον, ἐκείνη μὲν ὅτι ἀνακά-
λυπτε καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸν στόλον τοῦ καπουδᾶν-πασσᾶ,
τοῦτο δὲ τὸν Ἰβραΐμην καὶ τὰ τάγματά του. Ὁ Κουντου-
ριώτης καὶ Βόττας διεπραγματεύοντο περὶ ἀσύλου ἐπὶ τῆς
Ἑπτανήσου, ὅστις ἐδύνατο νὰ φυγαδεύσῃ κρυφίως τὴν πε-
ριουσίαν του, τὸ ἔπραξεν, ὁ κοινὸς λαὸς ἐφύλασσε μετὰ φό-
βου τὰ παράλια ἵνα ἴδῃ τοὺς πλουσιωτέρους καὶ ἰσχυροτέ-
ρους, ὑφ' ὧν ἐπρώχθη εἰς τὸ βάραθρον, τοῦλάχιστον συγ-
κατακρημνιζομένους· στρατιῶται καὶ ναῦται ἐπανέστησαν.
Ἀλλ' ὁ καπουδᾶν-πασσᾶς ἔπλευσεν εἰς Ἑλλήσποντον, ὁ αἰ-
γυπτιακὸς στόλος εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ὁ Ἰβραΐμης περιω-
ρίσθη κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ Μαΐου νὰ καταβῇ ἀπὸ
Πατρῶν εἰς Τρίπολιν διὰ τῶν Καλαβρύτων, νὰ ἐκδιώξῃ τὰ ὀ-
λιγάριθμα στίφη τοῦ Κολοκοτρώνου, ἅτινα ἐπειράθησαν νὰ
τὸν βλάψωσι, καὶ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Σπάρτης·
ἔπειτα δ' ἐπανήλθεν εἰς Τρίπολιν καὶ εἰς οὐδὲν ἄλλο ἐφαίνετο
ἐνασχολούμενος παρὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ζωοτροφῶν τοῦ
στρατοῦ του. Ὁ δὲ Ῥεσχιδ-Μεχμέτ-πασσᾶς ἐξεστράτευσε
κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ἀφήσας ἐν Μεσολογγίῳ 2000 πεζικοῦ
καὶ 500 ἵππεις, εἰς Ἀθήνας διὰ τῆς Ναυπάκτου καὶ τῆς Ἀμ-
φίσσης, ἐκυριεύσε καθ' ὁδὸν μοναστήριά τινα ὠχυρωμένα, καὶ
ἐδέχθη τὴν ὑποταγὴν πολλῶν μερῶν. Εἰς δὲ τοὺς αὐτομολή-
σαντας ὀπλαρχηγοὺς Ῥάγκον, Σαφάκαν, Δουβουνιώτην, Κοντο-
γιάννην καὶ Ἀνδρέαν Ἴσκον ἔδωκε μισθὸν καὶ ἐνεπιστεύθη

αὐτοῖς ὁδοὺς καὶ βιόδους. Ἦτο πρᾶος καὶ εὐεργετικὸς πρὸς πάντας. Συνώδευε δὲ αὐτὸν ὁ Χευσνή·βέτης, εἷς ἐκ τῶν δύο ὑπὸ τῆς Πύλης ἀποσταλέντων πρὸς αὐτὸν ἐπιτρόπων. Τὸ φυσικώτατον, τὸ μόνον, ὅπερ ἔπρεπε νὰ γείνη μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου ὑπὲρ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν Τούρκων, ἡ κατὰ τοῦ Ναυπλίου ἐπίθεσις, δὲν ἐγένετο. Ὁ εὐλογος φόβος τῶν Ἑλλήνων μήπως ἰδῶσι τοὺς Αἰγυπτίους κατὰβαίνοντας εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀργους καὶ τὸν στόλον ἀποκλείοντα συγχρόνως τὴν Ὑδραν καὶ προσκομίζοντα εἰς τοὺς Αἰγυπτίους πολιορκητικὰ μέσα, ὁ φόβος οὗτος, ὅστις καὶ αὐτὸν τὸν Μαυροκορδάτον ἐκίνησε νὰ φυγαδεύσῃ τὴν οἰκογένειαν του ἐκ τῆς Ὑδρας εἰς τὴν Μῆλον, ἣν ἐθεώρει ὡς μὴ ἀπειλουμένην, παρήλθεν ἔνεκα τῆς ἀδρανείας τοῦ ἐχθροῦ. Ἦρχισαν δὲ νὰ θαρρῶσιν εἰς τὴν ὀχυρότητα τοῦ Ναυπλίου ὡς φρουρίου. Ἦξευρον ὅτι τὰ τεῖχη ἐδύναντο ν' ἀντιστῶσιν ἐπὶ μακρὸν χρόνον, καὶ ὁ ἐχθρὸς εἶχεν ἀποδείξει ἔμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου τόσῃ ὀλίγην ἱκανότητα περὶ τὴν πολιορκίαν τῶν φρουρίων. Τοῦτο παρηγόρησε, καὶ ὅ,τι κατὰ τὴν πρώτην ἐκπληξίν δὲν ἤλπισαν νὰ γείνη, τοῦτο ἐκήρυξαν νῦν ὡς πιθανόν, ἵγουν ὅτι ὁ ἔνεκα ἐπιθέσεώς τινος φόβος ἤθελε συνωθῆσαι εἰς Ναύπλιον, ὥσει ἐπὶ τῆς τελευταίας σάντης, πάντας ὅσοι οὐδὲν ἐδύναντο νὰ ἐλπίζωσι παρὰ τοῦ νικητοῦ ὅτι τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, καὶ ἡ ὀχυρότης τοῦ φρουρίου, ἡ μετρία ἐξόπλισις αὐτοῦ, τέλος οἱ κίνδυνοι τῆς τροφοδοσίας ἤθελον ἐμπυδίσαι τὸν Ἰβραήμην ἀπὸ τῆς ἐπιθέσεως ταύτης. Ἀλλὰ πρὸ πάντων παρηγόρησε καὶ ἐβοήθησε τὴν κυβέρνησιν, τὸ ὅτι κατὰ τὸν μᾶλλον τοῦτον ἔφθασε τὸ τελευταῖον ὑπόλοιπον τοῦ ἀγγλικοῦ δανείου, ἥτοι 14,000 λιρῶν στερελιῶν καὶ ὅτι αἱ ἐκ Λονδίνου εἰδήσεις ἀνήγγελλον τὴν ἀφίξιν τοῦ λόρδου Κόχραν ὡς λίαν προσεχῆ. Ὅθεν ἐνέμεινεν ἀκλόνητος ἐν Ναυπλίῳ, ἐπροσπάθησε νὰ διατηρῇ εὐχαριστημένον τὸν Κολοκοτρώνην, ἐνεπίστευθη εἰς τὸν Καραϊσκάκην τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἀντιστάσεως ἐπὶ τοῦ μεθορίου ὁρους μεταξὺ

Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, προσηνέχθη περιποιητικῶς πρὸς τὸν Γούραν, ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Σπετσιώτας νὰ ἐκκενώσωσι τὴν ἀδύνατον εἰς ἄμυναν νησὸν τῶν καὶ νὰ μεταβῶσιν εἰς Ὑδραν· ἔστειλε περὶ τὰ 1000 παλλικάρια εἰς τὸ κέντρον τοῦτο τῆς κατὰ θάλασσαν δυνάμεώς της, καὶ προσεκάλεσε τὸν Φαβιέρον εἰς Μέθανα, ἵνα ἔχῃ αὐτὸν πρόχειρον καὶ προπαρασκευάσῃ ἐαυτῇ τελευταῖόν τι καταφύγιον.

Ἡ κυβέρνησις ἡσθάνθη προσέτι τὴν ἀνάγκην ν' ἀπαλλαγῇ, τοῦλάχιστον κατὰ τὸ φαινόμενον ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν προσεδόκα τὴν σωτηρίαν τῆς χώρας ἐκ τῆς μεσολαβήσεως εὐρωπαϊκῆς δυνάμεως, ἀπὸ τῆς προδῆλου ἐνοχῆς της εἰς τὴν πειρατείαν. Ἐδύνατό τις νὰ θεωρήσῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸν ἑλληνικὸν στόλον ὡς διαλελυμένον, τὰ πλείονα τῶν πολεμικῶν πλοίων καὶ ἑκατοστῆς μικροτέρων πλοίων ὡς μόνον περὶ τὴν πειρατείαν καταγινόμενα. Ἐν Σύρα, Ὑδρᾷ καὶ Σπέτσαις εἶχον σχηματισθῇ ὁλόκληροι συμμορίαι πρὸς τοῦτο, καὶ πολλὰ πρόσωπα τῆς κυβερνήσεως ἐλάβανον ἀπροκαλύπτως κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον μέρος εἰς ταύτας. Οἱ διοικηταὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν στόλων εἶχον ἀπευθύνει ἀπειλητικὰς περὶ τούτου παραστάσεις πρὸς τὴν κυβέρνησιν, καὶ καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν τοῦ Αἰγαίου καὶ Ἰονίου πελάγους, τῆς μεσογείου καὶ ἀδριατικῆς θαλάσσης συνθηέστατοι ἦσαν οἱ πόλεμοι τῶν πολεμικῶν πλοίων πάσης σημαίας μετὰ τῶν ἑλληνικῶν πειρατικῶν. Ὅθεν ἡ κυβέρνησις ἐξέδωκε τὴν 8 Ἰουνίου ἀπόφασιν, ἵνα καταπαύσῃ τὴν ἀταξίαν ταύτην. Τὸ πρῶτον ἄρθρον αὐτῆς ἔλεγεν, ὅτι οὐδὲν ἄλλο πλοῖον ἐκτὸς τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸν ἑλληνικὸν στόλον ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ φέρῃ τὴν πολεμικὴν σημαίαν τοῦ ἔθνους, ἵνα κάμνῃ λείας ἐν τῇ ἑλληνικῇ καὶ ταῖς γειτονικαῖς θαλάσσαις, διαταγὴ δολία δι' ἧς ἐζήτει νὰ ῥίψῃ ἀφ' ἑαυτῆς ἐν μέρος, τῆς ἐνοχῆς καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων μὴ δυναμένων νὰ καταδειχθῶσιν. Διὰ τοῦ 2 ἁρθροῦ ἀπηγορεύετο εἰς ὅλους καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ὠπλισμένα πλοῖα, ἅτινα ἀνῆκον εἰς τὸν ἑλληνικὸν στόλον, καὶ ἐκτὸς τῶν ἐγγράφων τῆς

ὑπηρεσίας εἶχον τακτικὰ καταδρομικὰ γράμματα ἢ εἶχον τὴν ἐξουσίαν εἰς λείας δι' ἰδιαιτέρας ἀδείας τοῦ ναυάρχου, νὰ συλλαμβάνωσιν οὐδέτερα πλοῖα, ἐὰν ταῦτα εἰσεκόμεζον τρόφυμα, πολεμοφόδια, ἢ πολεμικὰ λαθρεμπορεύματα εἰς τόπον ἐχθρικόν, εἰς τὸν στόλον, τὰ στρατεύματα ἢ τὰ φρούρια τῶν πολεμίων. Καὶ ἡ διάταξις δ' αὕτη ἦτο πλαστὴ ἀπαγόρευσις, διότι πᾶσα θέσις ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐδύνατο νὰ κηρυχθῇ ὡς ὑποπτος, πᾶν φορτίον νὰ θεωρηθῇ ὡς πολεμικὸν λαθρεμπόρευμα κατ' εὐρυτάτην τῆς λέξεως ἔννοιαν, καὶ ἦτο σύνθηρες, τὸ καλούμενον δικαστήριον τῶν λειῶν νὰ δικάζῃ περὶ τούτων ἐν ἀναιδεστάτῃ θρασυτήτῃ. Ἐπὶ πλέον τὸ ἄρθρον τοῦτο ἀπέρριπτε πράγματι τὴν ὑπὸ πολλῶν Δυνάμεων οὐδέποτε παραβλεφθεῖσάν ἀρχήν, ὅτι ἡ σημαία καλύπτει τὸ ἐμπόρευμα. Κατὰ τὸ ἄρθρον 3 ἔπρεπε νὰ θεωρῶνται μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς διατάξεως ταύτης ὡς πειραταί.

1. Πάντες ὅσοι μὴ ἀνήκοντες εἰς τὸν ἐλληνικὸν στόλον διέπραττον πειρατείας.

2. Τὰ πλοῖα, ὅσα καίπερ ἀνήκοντα εἰς τὸν στόλον, δὲν εἶχον ἐκτὸς τῶν ἐγγράφων τῆς ὑπηρεσίας καὶ κανονικὰ καταδρομικὰ γράμματα ἢ τὴν ἀδειαν τοῦ ναυάρχου.

3. Ὅλα τὰ μικρὰ ὡς πειρατικὰ ἐξωπλισμένα πλοῖα, τὰ γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα Μύστικα, Περάματα ἢ Κλεφτρίναι.

Δυστυχῶς ὅμως τὰς πειρατείας διέπραττον πρὸ πάντων πλοῖα φέροντα τοιαύτας ἀδείας. Κατ' οὐδὲν δὲ ὠφέλησεν ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, καὶ διαιώνιζε τὴν πειρατείαν ἀπέναντι τῶν εὐρωπαϊκῶν πολεμικῶν πλοίων. Τὰ μεγαλύτερα πλοῖα ἀντικατέστησαν ἤδη τὰ μικρότερα εἰς τὴν ἐπονείδεστον ταύτην βιομηχανίαν, ἐκτὸς δὲ τούτου πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἐν ὑπηρεσίᾳ τῆς κυβερνήσεως καὶ ἔφερον τοιαῦτα ἐγγράφα. Τὸ ἄρθρον 4 διέταττε τὰς ἀρχὰς τῶν νήσων καὶ παραλίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ πολεμικὰ ἐλληνικὰ πλοῖα νὰ συλλαμβάνωσι τοὺς πειρατὰς καὶ νὰ τοὺς κατάγωσιν εἰς

Ναύπλιον, ἐν περιπτώσει δ' ἀντιστάσεως νὰ τοὺς καταποντί-
ζωσιν· ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοῦτο ἐσήμεναι νὰ συλλαμβά-
νῳται οἱ πειραταὶ διὰ τῶν πειρατῶν, καὶ ἔμεινεν ὁλως ἀνεκτέ-
λεστον. Τὸ ἄρθρον δ' ἀπηγόρευε τὴν ναυπήγησιν πειρατικῶν
πλοίων καὶ ἡτέλει ἐπὶ πονηρὰ τοὺς ἐργολάβους τῶν ναυπηγιῶν
τούτων καὶ τὰς κοινοτήτας, ἀλλὰ καὶ τὸ ἄρθρον τοῦτο ἔμεινεν
ἀνεκτέλεστον. Κατὰ τὸ ἄρθρον δ' ὅλα τὰ οὐδέτερα πλοῖα, ὅσα
ἔφερον πολεμικὰ λαθρεμπορεύματα καὶ συνελαμβάνοντο, ἔπρε-
πε νὰ προσάγωνται ἀσφαλῶς καὶ χωρὶς νὰ ἐπιβάλληται χεὶρ
εἰς τὸ φορτίον ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῶν λειῶν. Ἀλλ' αὐτὸ
τοῦτο πράγματι ἐνέπαιζε τὸ δίκαιον, καὶ ἦτο συστημένον μό-
νον ὅπως νομιμοποιῇ τὸ κακούργημα. Τέλος κατὰ τὸ ἄρθρον
7 τὸ διάταγμα ἔπρεπε νὰ ἀνακοινωθῇ πρὸς τοὺς ναυάρχους καὶ
πλοιάρχους τῶν οὐδετέρων Δυνάμεων καὶ νὰ προσκληθῶσιν οὗτοι
ὅπως συνεργήσωσιν εἰς κατάπαυσιν τῆς πειρατείας, ὅπερ ἦτο
λίαν παράδοξον εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν μόνον τὰ πολεμικὰ πλοῖα
τῶν οὐδετέρων Δυνάμεων πρᾶσιν πρὸς νὰ περιστείλωσι τὴν
πειρατείαν, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐφαίνετο ὅτι διεύθυνε
τὴν ἀποτρόπαιον ταύτην βιομηχανίαν.

Τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ αὐτὴ ἡ ἀδριατικὴ καὶ
μεσόγειος θάλασσα ἦσαν τότε τὰ πεδία τῆς ἀρπαγῆς, τοῦ
φόνου καὶ τῶν αἰσχυροτέρων κακούργημάτων. Πᾶν ἐμπορικὸν
πλοῖον, οἷας δὴποτε σημαίας, ὅπου καὶ ἂν κατέφευγε καὶ οἷον
δὴποτε φορτίον καὶ ἂν ἔφερεν, ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν παμπληθῶν
πειρατικῶν πλοίων ὡς ἀδέσποτον, καὶ ἰδίως ἡ Σύρα ἦτον ἡ
ἀνοικτὴ ἀγορὰ διὰ τὴν πώλησιν τῶν ληστευομένων ἐμπορευ-
μάτων. Ἐν Γραμβούσῃ παρὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ Ἀρχιπελάγους,
ἐπὶ τῆς σκοπέλου Κλαύδου (Gozzo) πρὸς νότον τῆς Κρήτης,
ἐν Καρύστῳ ἐπὶ τῆς εἰς Συρίαν θαλασσοῦ ὁδοῦ, ἐν Ἀστυπα-
λαίᾳ παρὰ τὴν νοτιοανατολικὴν ἐξοδὸν τοῦ Ἀρχιπελάγους,
ἐπὶ τῆς Σκύρου παρὰ τὴν ἀρκτῶαν, ἐπὶ τῆς Ἀλονήσου παρὰ τὴν
εἰσοδὸν τοῦ κόλπου τῆς Θεσσαλονίκης, ἐσχηματίσθησαν δίκτυα

πειρατῶν, οἵτινες ἐνέδρευον ὡς ὄρνεα τὴν λείαν. Οὐχὶ σπανίως ἐξήφανίζοντο πλοῖα ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, διότι ἀφοῦ ἐληστεύοντο καὶ ἦσαν πλέον ἄχρηστα εἰς τοὺς ἄρπαγας, κατεβυθίζοντο αὐτανδρα. Οὐχὶ σπανίως συνέβαινε δυστυχεῖς θαλασσοπόροι, προσδεθέντες ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ τῶν πρὸς βύθισιν τρυπημένων πλοίων καὶ ἀφέντες εἰς τὰ κύματα, νὰ σωθῶσι παραδόξως εἴτε ἰδίαις δυνάμεσι εἴτε παρουσιαζομένου κατὰ τύχην εὐρωπαϊκοῦ τινος πολεμικοῦ πλοίου, καὶ ἡ διήγησις τοιούτων φρικαλεοτήτων διήγειρε μεγάλην ἀγανάκτησιν εἰς πᾶσαν δικαίαν καὶ φιλόανθρωπον καρδίαν. Τὰ πολεμικὰ πλοῖα ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν σημαίων περιέπλεον ἀδιακόπως καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, καὶ ἐπολέμουν κατὰ τῶν πειρατῶν τὸν μικρὸν καὶ συχνάκις αἵματηρὸν πόλεμον. Αὐτὸς ὁ μοίραρχος Ἀμιλτων συνείδε τὸ λάθος τοῦ, ὅτι ἐπέτρεψεν ἐκ ζήλου ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος τὴν πολυκέφαλον ὕδραν τῆς πειρατείας, καὶ ἠναγκάζετο νὰ θέτῃ εἰς ἀποκλεισμόν, ὅτε μὲν τὴν Ὑδραν, ὅτε δὲ τὰς Σπέτσας, ὅτε δὲ τὸ Ναύπλιον καὶ ἄλλοτε τὴν Σύραν, καὶ ν' ἀποσπᾷ διὰ τῆς βίας αἰχμάλωτα πλοῖα τῆς σημαίας του. Οὕτως ὁ ναύαρχος Φιγνῆς, οὕτως ὅλοι οἱ λοιποὶ στόλοι καὶ μάλιστα ὁ τῶν πολιτειῶν τῆς ἀρκτίας Ἀμερικῆς, ὅστις ἥκιστα πάντων ἐθυσίαζεν ἐκ φιλελληνισμοῦ τὸ δίκαιον καὶ τὴν προττάσιαν τῶν ἐμπόρων του, καὶ ἐφέρετο μὲν μεγάλην αὐστηρότητα. Ἐν τούτοις καίτοι ὅλαι αἱ σημαῖαι συνυπερηπίζοντο ἀμοιβαίως ἕνεκα τῆς κοινῆς ἀνάγκης, ἐπὶ πολὺν χρόνον δὲν ἐπῆρκεσαν αἱ προσπάθειαι τῶν πολεμικῶν πλοίων, ἂν καὶ περὶ τὰ πενήτηκοντ' ἐξ αὐτῶν περιέπλεον ἀδιακόπως τὸ ἀρχιπέλαγος (ἀγγλικά 1 τρίκροτον, 2 φρεγάται, 6 κορβέτται καὶ βρίκια· γαλλικά 3 φρεγάτται, 3 κορβέτται, 6 μικρότερα· σαρδικὰ 2 φρεγάτται, 2 κορβέτται· ἀμερικανικὰ 2 φρεγάτται, 2 κορβέτται, 1 γολέττα) ἠναγκάσθησαν δὲ βαθμηδὸν νὰ συνοδεύωσι τὰ πλοῖα, μέτρον ἀνεπαρκὲς καὶ ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του λίαν ἐπιβλαβὲς εἰς τὴν νηυ-

τιλίαν, ἕως οὗτος τέλος ἡ ὅλον ἐν αὐξανομένη ἀταξία λίαν βραδέως καὶ μετὰ ζημίας, δυναμένης νὰ ὑπολογισθῶσιν εἰς ἑκατοντάδας πλοίων καὶ ἑκατομμύρια ταλλήρων, ἐβίασεν αὐτοὺς νὰ λάβωσιν ὀριστικά μέτρα. Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν ὀθωμανικὸν πλοῖον ὑπῆρχεν ἐπὶ ὅλων τούτων τῶν θαλασσῶν, ἅπαντα ἡ πειρατεία καὶ λεῖα καὶ αὐτὴ ἡ κανονισμένη διεπράττετο κατὰ τῶν οὐδετέρων πλοίων, ἅτινα τῷ ὄντι ἠνόχλουν ἐνίοτε τοὺς Ἑλληνας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὠφέλουν συχνότερον καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐνῆργουν κατὰ τὸ δίκαιον.

Ἡ αὐστριακὴ σημαία ἰδίως ὑπέστη μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης μεγίστας ζημίας, ὅχι μόνον διότι οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν τὴν αὐστριακὴν κυβέρνησιν ὡς ἐναντίαν τοῦ ἀγῶνος των, ἀλλὰ διότι ἦτον ἡ πολυπληθεστέρα, καὶ ζῶνται ἐμπορικαὶ σχέσεις ὑφίσταντο μεταξύ τῶν αὐστριακῶν καὶ τῶν ἀνατολικῶν λιμένων. Ὅθεν ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις ἀπεφάσισε κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1826 νὰ διπλασιάσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν πολεμικῶν πλοίων της, καὶ ν' ἀποστείλῃ ἐκεῖσε τὸν ναύαρχον μαρκέσιον Παυλούκην μὲ αὐστηρὰς ὁδηγίας, ἐν αἷς ἐν τούτοις πρόδηλος ἦτο ἡ πρὸς τοὺς Ἕλληνας συμπάθεια· διότι ἡ ἀρχὴ, ὅτι ἡ σημαία καλύπτει τὸ ἐμπόρευμα, καθιερούτο ἐν αὐταῖς οὐχὶ ἀπολύτως, ἀλλὰ μᾶλλον ἠρνοῦντο εἰς τὰ αὐστριακὰ πλοῖα, ἅτινα ἐξεμίσθουν ἑαυτὰ εἰς τὴν ὀθωμανικὴν κυβέρνησιν ἢ ἤθελον νὰ παραβιάσωσι ἀληθινόν τινα ἀποκλεισμόν, τὸ δίκαιον καὶ τὴν προστασίαν, καὶ μάλιστα τὰ κατ' ἰδίαν πλέοντα πλοῖα παρηγγέλοντο νὰ συγχωρῶσι τὴν νηοψίαν εἰς τὰ ἑλληνικὰ πολεμικὰ πλοῖα.

Ἀλλ' ὁ ναύαρχος οὗτος ὀλίγον ὠφελήθη ἐκ τῆς ἐντυπώσεως, ἣν ἡ ἀφίξις του εἶχε προξενήσει ἐπὶ τῶν πειρατικῶν συμμοριῶν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν πειρατῶν καὶ τῶν ἑλληνικῶν ἀρχῶν· αἱ διαπραγματεύσεις, τὰς ὁποίας ἤρχισε μετὰ τῆς κυβερνήσεως ἐν Ναυπλίῳ, ἔσχον ἀσήμαντον ἀποτέλεσμα, καὶ ἡ πειρατεία διέμεινε καθ' ὅλον τὸ ἔτος.

Καθ' ἓνα μόνον λόγον ἐδύνατο κατὰ τι νὰ δικαιολογηθῇ τὸ βαρὺ τοῦτο ἔγκλημα, τὸν τῆς ἀνάγκης· ὅχι μόνον τῆς γενικῆς ἀνάγκης τῆς πατρίδος ἀλλὰ καὶ αὐτῶν κατ' ἰδίαν προσώπων. Ἐὰν ἡ περαιτέρω ἀντίστασις ἦτον ἀδύνατος ἄνευ μέσων, καὶ ἡ πειρατεία ἐχορήγει τὰ μέσα ταῦτα, ἐδύνατό τις νὰ συγχωρήσῃ τὸν διευθύνοντα τὴν ἀταξίαν ταύτην, ἥτοι αὐτὴν τὴν κυβέρνησιν, ὅτι οὐδεμίαν ἔχουσα σωτηρίας ἄγκυραν κατεφρόνει τὰ δίκαια τῶν ξένων καὶ ἀφήρπαζεν αὐτοῖς τὰ ὄπλα, ἵνα δι' αὐτῶν ὑπερασπισθῇ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Τί θαυμαστόν ὅτι ὁ πεινῶν ἐπὶ γῆς ἀπὸ ἐτῶν μὴ σπαρείσης, ὁ περιπλανώμενος ἀπὸ σπηλαίου εἰς σπήλαιον, ἀπὸ ἀκρωρείας εἰς ἀκρωρείαν, ὁ ἀγωνιῶν ἀδιακόπως δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς οἰκείους κατέφυγεν εἰς βιομηχανίαν, ἣτις τῷ παρεῖχεν ἄρτον καὶ συνετήρει τὴν ζωὴν ἐπὶ ὀλίγας ἡμέρας. Ἀλλ' ἡ πειρατεία ἐγένετο σχολεῖον ἀπανθρωπίας καὶ ἡ θρασύτερα πλεονεξία διέλαμπεν ἐν αὐτῇ, ἐγένετο ὁ σπόρος δικαίων κατηγοριῶν, ὅστις ἠϋξάνεν ὁλονὲν καὶ παρήγαγε τοὺς κακοὺς καρπούς του.

Ἡ Πύλη, ὡς εἶπαμεν ἀνωτέρω, ἦλθε κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τοιαύτην σχέσιν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἣτις ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως οὐδέποτε ἐπλησίασε τοσοῦτον πρὸς τὴν πλήρη συνδιαλλαγὴν. Ἡ ἀπαντησίς της εἰς τὸ Ῥωσικὸν τελεσίγραφον ἐχρονολογεῖτο ἀπὸ 13 Μαΐου. Ἐλεγε δ' ἐν αὐτῇ ὅτι ἐπέστειλε πρὸς μὲν τὸν πασσᾶν τῆς Σιλιστρίας τὴν διαταγὴν νὰ μετατοπίσῃ εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως τοὺς Βασβεσλῆ-ἀγάδας καὶ τοὺς ἄνδρας των, πρὸς δὲ τοὺς Βοεβόδας τῶν Ἡγεμονιῶν νὰ διορίσωσιν αὐτοὶ τοὺς Βεσλῆ-ἀγάδας πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν ἀναχωρούντων, καὶ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν χρῆσιν αὐτῶν ν' ἀκολουθήσῃ τὰς πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῶν ταραχῶν τηρουμένας διατάξεις. Ἐπανελάμβανε δὲ ὅτι μεριμνῶσα ὑπὲρ τῶν Σέρβων πληρεξουσίων εἶχε προσδιορίσει καὶ αὐτὴν τὴν κατοικίαν των παρὰ τὸ Μποστανζή-Μπασῆ, ἀλλ' ὅτι τοὺς ἀφῆκε νὰ μετακομισθῶ-

σιν εἰς τὴν οἰκίαν, ἣν οἱ Σέρβοι πρὸ χρόνων εἶχον ἀγοράσει ἐν Φαναρίῳ, καὶ ἐν ἧ ἐσυνείθιζον νὰ κατοικῶσιν. Ἐκήρυξε προσέτι ὅτι ἦτον ἔτοιμος νὰ κανονίσῃ τὰς ἐλευθερίας τῆς Σερβίας μετὰ τῶν νέων ἡδὴ καθ' ὁδὸν εὐρισκομένων πληρεξουσίων. Τέλος δὲ διώρισε πληρεξουσίου διατὸ Ἀκερμάνιον ἵνα ἐπαναλάβωσι τὰς ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ βαρὸν Στρογονόφ διακοπείσας διαπραγματεύσεις, καὶ μόνον κατὰ τοῦτο ἐδράξατο τῶν λόγων τῆς Ῥωσσίας, ὅτι δὲν ἔπρεπεν ἐκεῖ νὰ φερθῇ εἰς συζήτησιν κανὲν νέον μὴ ἐμπειροχόμενον εἰς τὰς συνθήκας ζήτημα. Ὡς πρῶτον δὲ πληρεξούσιον διώρισε τὸν Σεῖδ-Μοχαμεδ-Καδὴ-ἐφένδην, ἐλεγκτὴν τῆς Ἀναταλῆς, καὶ ὡς δεύτερον τὸν Μολλᾶν τοῦ Σκουτάρως καὶ τὸν Καδὴν τῆς Σοφίας, Σεῖδ-Ἰβραὴμ-Ἀφὲτ-ἐφένδην. Προέταξε δὲ πρὸ πάντων τὴν εὐχὴν τοῦ ἐξισασμοῦ ὅλων τῶν διενέξεων καὶ φιλοκεικουμένων ὑποθέσεων καὶ τὴν ὀλοσχερῇ ἐπανάληψιν τῶν φιλικῶν καὶ γειτονικῶν σχέσεων.

Ἡ δὲ Ῥωσικὴ κυβέρνησις ἀνεκοίνωσεν πρὸς ὅλας τὰς κυβερνήσεις τὴν ἀπόφασιν τῆς Πύλης, καὶ ὁ κόμης Νεσσελρόωδης ἐξέφρασεν ἰδίως πρὸς τὴν αὐστριακὴν διὰ διακοινώσεως πρὸς τὸν Κ. Τατιτσέφ ἀπὸ 7 Ἰουνίου *) τὴν πλήρη εὐχαρίστησιν τοῦ Νικολάου διὰ τὴν τροπὴν ταύτην τῶν πραγμάτων παρήγγειλε δὲ νὰ γνωστοποιήσῃ πρὸς τὴν Πύλιν τὸν διορισμὸν τοῦ στρατηγοῦ κόμπος Βαρονζῶφ καὶ τοῦ Κ. Ῥιβωπιέρρου ὡς Ῥωσσῶν πληρεξουσίων διατὸ Ἀκερμάνιον. Τὴν 1 Ἰουλίου ἔπρεπε ν' ἀρχίσωσιν ἐκεῖ αἱ διαπραγματεύσεις, καθ' ἃς τὸ Ῥωστικὸν ὑπουργεῖον ὑπεσχέθη μετριοπάθειαν ἀλλὰ καὶ ζῆλον, δι' ὃν ἐδύνατο νὰ ἐκπληρωθῇ ἡ ὑπὸ τῆς Πύλης ἐκφρασθεῖσα καὶ ὑπ' αὐτοῦ τρεφομένη ἐλπίς.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων ὁ Στρατφόρδος Κάννιγκ ἀπεφάσισε νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς ἀδρανείας του. Ἐνόμισεν ὅτι, ἐπειδὴ ἡ Πύλη ὑπεχώρησε πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, θὰ ὑπεχώρει ἐξ

*) 18. Παράρτ. 16. 17.

ανάγκης καὶ πρὸς αὐτὸν, καὶ ἤδη τὴν 13 Ἰουνίου ἐπανελάβετο τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα πρὸς τὸν ρεῖζ-ἐφέδην, ἀλλὰ μόνον ἵνα τὸ διατηρῇ ζωηρὸν, διότι ἀπέφευγε ν' ἀναφέρῃ τὸ ὄμμα ὅπερ οἱ Ἕλληνες ἔκαμον πρὸς αὐτὸν τὴν 27 Ἀπριλίου· ἀνέφερε τὴν εἰρήνην τοῦ 1809 ὡς βάσιν τῶν φιλικῶν σχέσεων μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ τῆς Πύλης, καὶ πόσον ἐν αὐταῖς τὸ κύριον θέμα ἦτο ἡ ἀσφάλεια τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου. Ἀλλὰ νῦν τὸ ἐμπόριον τοῦτο συχνάκις ἐβλάβη, ἡ δὲ Πύλη ἀμελεῖ νὰ τακτοποιήσῃ τὰ περὶ τούτου· σήμερον δὲ ἀφέθη πάντῃ ἐλευθέρᾳ φοβερὰ πειρατεία ἐνεργουμένη ὑπὸ ὑπηκόων τῆς Πύλης (διότι οὕτως ὠνόμασε κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην τοὺς Ἕλληνας) οἵτινες καταντήσαντες εἰς ἀπελπισίαν οὐδεμίαν ἄλλην θεραπείαν εὐρίσκουσι τῆς πείνης των. Ἡ αὐλή του γινώσκει τὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ τούτου, ἥτις εἶναι ὁ πόλεμος τῆς Πύλης κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Τὰ κακουργήματα τούτων εἶναι προϊόντα τῆς ἀνάγκης. Ἐφιστᾷ δὲ τὴν προσοχὴν τῆς Πύλης εἰς τοῦτο χάριν τοῦ ἰδίου αὐτῆς συμφέροντος. *)

Ὁ ρεῖζ-ἐφέδης οὐδεμίαν ἐδῶκε σημασίαν εἰς τὴν παράδοξον μεταβολὴν ταύτην. Ἀπεκρίθη δὲ ἀπλῶς ὅτι ἡ ἀποκατάστασις τῆς εἰρήνης ἐν Ἑλλάδι ἦτο τὸ σπουδαιότερον, καὶ οὕτω τὸ θεωρεῖ καὶ ἡ Πύλη.

Ὁ Κ. Ριβωπιέρρος ἀνεχώρησε τὴν 14, ὃ δὲ κόμης Βορονζῶφ τὴν 13 Ἰουνίου ἐκ Πετροπόλεως. Ὁ κόμης Νεσσελρῶδης ἐτήρησε περὶ τῶν ὁδηγιῶν των καὶ πρὸς τὸν κόμητα Λαφερόναϊον καὶ πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς Αὐστρίας Βομβέλλην σιωπὴν κεκαλυμμένην διὰ γενικῶν διαβεβαιώσεων. Εἰς τὰς ὠρισμένας ἐρωτήσεις αὐτῶν ἀπήντησεν ἀρνητικῶς εἰπὼν, ὅτι αἱ διαπραγματεύσεις ἤθελον περιορισθῇ εἰς καθαρῶς ῥωσσικὰ ζητήματα. **) Ὁ τύπος οὗτος ἦτον ἀπειλητικὸς καὶ ἀνησύχει τὴν Πύλην, ἥτις ἀνέβραλε τὴν ἀναχώρησιν τῶν πληρεξουσίων της

*) Ἰδε Παράρτ. Ζ. 18. **) Ἰδε. Παράρτ. Ζ. 19.

πέραν τῆς ὀρισμένης προθεσμίας, ἔπειτα ἤθελε νὰ τοὺς πέμψῃ οὐχὶ μέχρι τοῦ Ἀκερμανίου, ἀλλὰ μόνον μέχρι τῶν ὁρίων, καὶ τέλος τὸν Αὐγουστον καθησυχασθεῖσα ὑπὸ τῆς Αὐστρίας ἐπέτρεψε νὰ ὑπάγῳσιν εἰς Ἀκερμάνιον.

Ὁ Κάννιγκ ἐκοπίασε πολὺ νὰ δικαιολογηθῇ πρὸς τὰς λοιπὰς Δυνάμεις διὰ τὴν σιωπὴν του περὶ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 4 Ἀπριλίου. Ἐπεκαλέσθη δὲ τὴν ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν, ὅτι δὲν ἤθελε δημοσιεύσει αὐτὸ, ὡς ὠρίζετο ἐν αὐτῷ τῷ πρωτοκόλλῳ, προτοῦ ἡ ἀγγλικὴ κυβερνήσις τὸ ἐπικυρώσῃ καὶ ἐν γένει πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ κόμητος Λιέβεν εἰς Λονδίνον. Ἀλλὰ ὁ δούξ Οὐέλλιγκτων προδήλως ἐλθνάνετο περὶ τῆς ὑποσχέσεως ταύτης, διότι ἀκόμη δὲν εἶχεν ἀναχωρήσει ἐκ Πέτρουπόλεως, καὶ ὁ κόμης Νεσσελρώδης εἶχεν ἤδη γνωστοποιήσει πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν συμμαχικῶν αὐλῶν τῆς Βιέννης, Παρισίων καὶ Βερολίνου τὸ περιεχόμενον τοῦ πρωτοκόλλου, ὅπερ ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ δρουκὸς ἀνεκοινώθη κατ' ἐνοίαν ὑπὸ τῆς Ῥωσσιακῆς κυβερνήσεως καὶ εἰς τὰς αὐλὰς ταύτας. Ὁ Κάννιγκ προσέτι ἐνόμισεν ὅτι εἶχε δεσμεύσει διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τὴν Ῥωσσίαν, ἐξασφαλίσαι τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τῶν κατακτητικῶν σχεδίων τῆς Δυναμείως ταύτης, καὶ ἀπαλλάξει οὕτω τὰς ἀνωτέρω αὐλὰς καὶ πρὸ πάντων τὴν Περσίαν ἀπὸ τοῦ μεγαλειτέρου φόβου των. Ἀλλ' αἱ Δυνάμεις δὲν ἐφοβοῦντο τὰ πλεονεκτήματα, ἅπερ ἡ Ῥωσσία ἐδύνατο νὰ λάβῃ ἐκ τῆς ἀναμιξεώς της εἰς τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα, ἀλλὰ ἐκεῖνα ἅτινα ἐδύνατο νὰ προκύψωσιν ὑπὲρ αὐτῆς ἐκ τινος πολέμου μεταξύ Πύλης καὶ Ῥωσσίας. Οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Κάννιγκος ἀπέκτων διὰ τοῦ πρωτοκόλλου πάνθ' ὅσα μόνον διὰ μακροῦ αἵματηροῦ πολέμου ἐδύνατο ν' ἀποκτήσωσιν, ἐκτὸς τῆς ἀνεξαρτησίας, ἣν οὐδέποτε ἐδύνατο νὰ ἐκδιάσωσι παρὰ τῆς Πύλης. Ὡς ὠρίζε δὲ περὶ αὐτῶν τὸ πρωτόκολλον, ἡ Πύλη ἠναγκάζετο νὰ ἐκλέξῃ ἢ τὸν πόλεμον μετὰ τῆς Ῥωσσίας, ὃν δὲν ἐδύνατο νὰ θέλῃ, ἢ παραχωρήσεις

τινάς πρὸς τοὺς Ἑλληνας, αἵτινες ἄλλως δὲν ἐδύναντο νὰ ἐπι-
 τευθῶσιν. Ἐνόμισε δ' ὅτι ἡ Πύλη δὲν ἤθελεν ἀντιαταθῆ εἰς
 τὰς ἠνωμένας παραστάσεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας, διότι
 δὲν ἐγνώριζεν ἀρκούντως τὰ πράγματα. Ἐπομένως προσεδόξα
 τὴν ταχέειαν καὶ αἰσίαν λύσιν κατὰ τὴν ἐαυτοῦ ἔννοian, καὶ
 ὅτι οἱ σύμμαχοι θάπληλλᾶσοντο τοῦ φόβου περὶ τοῦ πολέμου
 καὶ τῆς αὐξήσεως τῆς Ῥωσσίας. Ἀλλὰ θεαίως δὲν ἦτο σα-
 φές πῶς τὸ πρωτόκολλον ἐμελλε ν' ἀποτρέψῃ τὸν ἓνα ἢ τὸν
 ἕτερον τῶν κινδύνων. Ἐὰν ὁ ποῦ πολέμου πᾶν ὁρᾷ ὑφίστατο,
 τί ἐδύνατο ν' ἀντιτάξῃ τὸ πρωτόκολλον; Ἀλλως τὸ πρωτό-
 κολλον προδήλως δὲν ἀνέφερεν οὐδὲ ἡλάττωνε τὸν μόνον κίν-
 δυνον; ὅστις ὑπῆρξε καὶ ἐπρεπε νὰ ὑπάρχῃ πρότερον καὶ νῦν,
 εἰάν ἡ Πύλη δὲν ἐξεπλήρου τὰς ἀπαιτήσεις. Κυρίως δὲ πρὸς
 τοῦτο ἐπρεπε νὰ γείνῃ ἐνέργεια. Ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος
 εἶχεν ἤδη τὴν ἐπικερδωτέραν θέσιν, τὸ ὀρθὸν δὲ ἦτο νὰ τὸν
 κρατήσωσιν ἐκεῖ, καὶ τὸ πολὺ νὰ ζητήσωσιν ἐγγυήσεις περὶ
 τῶν μέσων, ἅπερ ἡ Ῥωσσία προὔτιθετο νὰ μεταχειρισθῇ ὑπὲρ
 τῆς ὑποθέσεώς της. Ὁ Κάννιγ παρήγγειλε πρὸς τοὺς πρέσβεις
 τοῦ ἐν Βιέννῃ, Παρισίοις καὶ Βερολίνῳ νὰ διασκεδάσωσι τὸν φό-
 βον ὃν ἐδύναντο νὰ προβάλωσι κατὰ τῆς πορείας του, διότι εἶχεν
 ἀποχωρισθῇ τῶν Αὐλῶν τούτων. Ἄλλη πορεία, ἔλεγε, δὲν θὰ
 ἐπετύγχανε τοῦ σκοποῦ. Ἀλλ' αὐτὸς ὁ σκοπὸς εἶχεν ἤδη ἀπο-
 τύχει, καὶ ἡ κεχωρισμένη πορεία κατεδίκαζεν αὐτὴ ἐαυτήν.

Ἄλλ' ἡ κατάστασις τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἀκριβῶς τότε
 ἦτο τοιαύτη, ὥστε οἱ φιλοπόλεμοι ἀναγκαιῶς ἐπρεπε νὰ θεω-
 ρῶσι τὴν περίστασιν ἀρμοδιωτέραν παρά ποτε. Ἡ ἐξόντωσις
 τῶν Γενιτσάρων δὲν ἦτο μόνον μέτρον ἀσφαλείας, ἀλλὰ πολι-
 τικὴ ἀνατροπὴ. Ἀναγέννησις ἢ καταστροφή, οὐδεμία ἄλλη ἐκ-
 βασις ἐφαίνετο. Ὅσον φοβερὸν καὶ ἂν ἦτο τὸ μέτρον τοῦτο, ἦτο
 ἀναγκαῖον. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐνέμεινεν εἰς τὴν εἰρήνην, ἐθεώρησε
 τὴν κατάστασιν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ὡς ἐγγυωμένην τὴν
 ἐπιτυχίαν τῶν διαπραγματεύσεων ἐν Ἀλερμάνιῳ· αἱ δὲ προσι-

πάθειαι τοῦ ν' ἀποτραπή τῆς ὁδοῦ ταύτης ἀπέτυχον. Ὁ Καποδίστριας δραμὼν ἐκ τῆς Ἑλβετίας, ὅπου ἔζη ὡς Ῥώσος ὑπουργὸς ἐκτὸς τῆς ὑπηρεσίας, εἰς Πετροῦπολιν τὸν Ἰούλιον τοῦ ἔτους τούτου, ἵνα ὑποστηρίξῃ ἐκεῖ τὸ πολεμικὸν κόμμα, οὐδὲν κατώρθωσεν. Ἀλλως τόσον ὀλίγον ἦτο βέβαιος περὶ τοῦ αὐτοκράτορος, ὥστε ἐφοβεῖτο μήπως δὲν γίνῃ ἐκεῖ ἡ δεικνύουσα, εἰς αὐτὸν καιρὸν νὰ σκεφθῇ περὶ τούτου. Δι' ἀντήγειλε τὴν ἀφίξιν τοῦ πρώτου ἐκ τοῦ Βρουῦσελ, ἵνα μὴ ὑπάρχῃ καιρὸς νὰ τὸν ἐμπυδίσωσιν.

Οἱ Ῥώσοι πληρεξούσιοι ἤρχισαν μετὰ τὴν ἀφίξιν τῶν Ὁθωμανῶν εἰς Ἀκερμάνιον προτείναντες εἰς τούτους σχέδιον συμβάσεως μετὰ τῶν δύο αὐλῶν, ἀναφερομένης κυρίως εἰς τὴν ἐξήγησιν καὶ ὁρίσιν πολλῶν διατάξεων τῆς βουκουρεστιανῆς συνθήκης *). Ἡ περὶ τῶν πρώτων ἄρθρων διαπραγματεύσεις προέβη βραδέως. Ἐν τῷ πρώτῳ ἡ Ῥωσσία ἤθελε νὰ ἐπικυρωθῇ ἡ μνημονευομένη συνθήκη τῆς 16 Μαΐου 1812 (17 Τζεμαλιούλ-εββέλ 1227) καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἀπήτησε νὰ θεωρηθῇ ἡ δήλωσις τοῦ 4 ἁρθροῦ τῆς συνθήκης, ὡς εἶχεν ὁρισθῇ ἐν τινι μετὰ τῶν πρέσβειων τῶν δύο αὐλῶν γενομένη συζητήσῃ τὴν 21 Αὐγούστου 1817 ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὡς ὑποχρεοῦσα εἰς τὸ ἐξῆς ἀμφοτέρας τὰς Αὐλάς. Οἱ πληρεξούσιοι τῆς Πύλης ἠρέεσθησαν νὰ ἐπιτύχωσιν, ὥστε ν' ἀναγνωρισθῇ ἐν τῇ νέᾳ συμβάσει τὸ τῆς ιδιοκτησίας δικαίωμα τῆς Πύλης ἐπὶ τῶν δύο μεγάλων νήσων τοῦ Δουνάβεως τῶν κειμένων ἀπέναντι τοῦ Ἰσμαϊλίου καὶ Κιλίου, τὰς ὁποίας ὑπεσχέθη νὰ κρατῇ ἀκαλλιεργήτους καὶ ἀκατοικήτους. Τὸ ἄρθρον 3 ἀνέφερε περὶ τοῦ 5 τῆς Βουκουρεστιανῆς συνθήκης, ὅπερ ὥριζε τὰς ἐλευθερίας ἀμφοτέρων τῶν Ἡγεμονιῶν. Ἡ Πύλη ὥφειλε νὰ ὑποσχεθῇ ἐν αὐτῷ, ἐξ ἡμέρας μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συμβάσεως,

*) Ἰδὲ Παράρτ. Ζ. 20.

ὅτι ἤθελεν ἀνανεώσει τὰ χατσερίφια τοῦ ἔτους 1802, ἅτινα ὀρίζουν ἐκάστην τῶν ἐλευθεριῶν τούτων, καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ ταύτας ἐν τινι εἰδικῇ πράξει προσθετέα εἰς τὴν συνθήκην. Ἐν τῇ εἰδικῇ ταύτῃ πράξει ἡ Ῥωσσία ἐξέφραζε τὴν συγκατάθεσίν της εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ὀσποδάρου ἐκ τῶν ἐγγχωρίων βογιαρικῶν οἰκογενειῶν, ὑπεχρέου δὲ τούναντίον τὴν Πύλῃν νὰ τιμᾷ τὴν ἐκλογὴν κατὰ παλαιὰν συνήθειαν διὰ τῆς γενικῆς συγκαλέσεως τῶν διβανίων ἐν ἑκατέρᾳ τῶν Ἡγεμονιῶν. Οἱ Βογιάροι τῶν Διβανίων ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς χώρας καὶ τῇ συγκαταθέσει αὐτῆς ὤφειλαν νὰ ἐκλέγωσι τὸν Ὀσποδάρῳ ἐκ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἱκανοτέρων Βογιάρων, καὶ νὰ γνωστοποιῶσι δι' ἀναφορᾶς πρὸς τὸν Σουλτάνον τὴν ἐκλογὴν των. Οἱ Ὀθωμανοὶ πληρεξούσιοι ἀπῆρτησαν ὑπὲρ τῆς Πύλης τὸ δικαίωμα ν' ἀπορρίπτῃ τὴν ἐκλογὴν. Οἱ Ῥῶσοι ἐνέδωκαν μὲν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι ἡ Πύλη ὀφείλει προηγουμένως νὰ γνωστοποιῇ ἐκάστοτε τοὺς λόγους εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Ἐὰν δὲ ἡ Ῥωστικὴ αὐλὴ εὕρισκεν αὐτοὺς δικαίους, οἱ Βογιάροι ὤφειλαν νὰ προβαίνωσι εἰς τὴν νέαν ἐκλογὴν. Τί δ' ἔπρεπε νὰ γίνεταί, ἐὰν ἡ Ῥωσσία ἐθέλωρ τοὺς λόγους τῆς Πύλης ὡς ἀδασίμους, περὶ τούτου δὲν ἀνέφερε τὸ σχέδιον. Ἐὰν δ' ἡ Πύλη ἀνεγνώριζε τὴν ἐκλογὴν, τότε ἡ περιβολὴ τοῦ ἀξιώματος ἔπρεπε νὰ γίνεταί ἀμέσως. Ἡ διάρκεια τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ὀσποδάρου ὠρίσθη εἰς ἑπταετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐκλογῆς. Ἡ καθαίρεσις ἐντὸς τοῦ χρόνου τούτου ἔπρεπε νὰ γίνεταί μόνον ἕνεκα ἐγκλήματος τοῦ Ὀσποδάρου καὶ τῇ προηγουμένῃ συγκαταθέσει τῆς Ῥωσσίας. Οἱ Ὀσποδάραι ἐδύναντο νὰ ἐκλέγωνται καὶ δι' ἄλλην ἑπταετίαν, ἐὰν αὐδεμίαν ἤθελον δώσει ἀφορμὴν κατηγορίας εἰς τὰς δύο αὐλὰς καὶ εἰς τὴν χώραν. Ἡ ἐκουσία παραίτησις τοῦ Ὀσποδάρου ἔπρεπεν ἐπίσης νὰ ἰσχύῃ πρῶτον μετὰ προηγουμένην συγκατάθεσιν τῆς Ῥωσσίας. Ἐὰν δ' Ὀσποδάρος ἀπεχώρει μετὰ τὴν ἑπταετίαν, ἢ παρητεῖτο, ὤφειλε νὰ ἀποβάλῃ τὸν τίτλον του, νὰ μὴ εἰσέρχεται εἰς τὸ Διβάνιον, οὔτε νὰ λαμβάνῃ

δημοσίαν θέσιν, οὔτε καὶ νὰ ἐκλέγηται πάλιν, ἀλλ' οἱ υἱοὶ τοῦ ἐδύναντο νὰ γείνωσιν Βογιάροι καὶ νὰ λάβωσιν οἰονδήποτε δημοσίον ἀξίωμα. Ἐν περιπτώσει δὲ καθαιρέσεως, παραιτήσεως ἢ θανάτου τοῦ Ὁσποδάρου ἢ διοικήσεως ἔπρεπε νὰ περιέρχεται ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Διδανίου τῆς Ἡγεμονίας διοριζόμενον Καϊμακάμην. Τὰ βάρη καὶ οἱ φόροι ἔπρεπε νὰ ὀρίζωνται κοινῶς ὑπὸ τοῦ Ὁσποδάρου καὶ τῶν Βογιάρων τοῦ Διδανίου κατὰ τὴν θεμελιώδη διάταξιν τοῦ χατσεριφίου τοῦ 1802, ἀμφότεροι δὲ νὰ ὑποχρεοῦνται, νὰ λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψιν ἰδίως τὰς παραστάσεις, αἱ ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις ἢ οἱ ῥώσοι πρόξενοι κατὰ παραγγελίαν τῆς κυβερνήσεως ταύτης ἤθελον κάμνει πρὸς διατήρησιν τῶν ἐλευθεριῶν τῆς χώρας. Προσέτι ὁ Ὁσποδάρης καὶ οἱ Βογιάροι τοῦ Διδανίου ἔπρεπε νὰ ὀρίζωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν Βεσλίδων, καὶ ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἄπαξ ὀρισθεὶς δὲν ἐδύναντο ν' αὐξήσῃ εἰμὴ εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις καὶ νῆ συναινέσει ἀμφοτέρων τῶν αὐλῶν. Προσέτι ἔπρεπεν αἱ ἀνήκονσαι εἰς τὴν Βλαχίναν χώραι παρὰ τὴν Ἰβραίλαν, Γίργοβαν καὶ Κου-λὲ, αἱ οἱ Τοῦρκοι κατεῖχον ἀδίκως, νὰ ἀποδοθῶσιν. Εἰς ὅλους δὲ τοὺς κατὰ τὰς τελευταίας ταραχὰς φυγάδας Βογιάρους ἔπρεπε νὰ ἐξασφαλίσθῃ ἐλευθέρᾳ καὶ ἀκώλυτος ἐπάνοδος καὶ ἐγκατάστασις εἰς ὅλα τὰ δικαιώματα, ἐλευθερίας καὶ ἰδιοκτησίας των. Τέλος ἡ Πύλη ὤφειλε νὰ ἀπαλλάξῃ τὰς Ἡγεμονίας τοῦ φόρου καὶ παντὸς βάρους ἐπὶ δύο ἔτη. Μετὰ παρέλευσιν δὲ τοῦ χρόνου τούτου οἱ φόροι οὗτοι ἔπρεπε νὰ κανονισθῶσι κατὰ τὸ τιμολόγιον τοῦ 1802, καὶ οὐδεμία πλέον αὐξήσις αὐτῶν νὰ γείνη. Ἀμφοτέρω δ' αἱ Ἡγεμονίαι ἔπρεπε ν' ἀπολαύωσι πλήρους ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου, καθ' ὅσον αὕτη ἐσυμβέλλετο μὲ τὰς εἰς τὴν Πύλιν παροχὰς φυσικῶν προϊόντων. Εἰς δὲ τοὺς Ὁσποδάρους καὶ Βογιάρους συνιστάτο ἀμειψαῖος σεβασμὸς, εἰς τοὺς δευτέρους ὑπακοὴ εἰς τὰς διαταγὰς τῶν πρώτων, δικαιοσύνη καὶ νόμιμος συμπεριφορὰ ἐκείνων πρὸς τούτους, καὶ εἰς ἀμφοτέρους μέριμνα ὑπὲρ τῶν χωρῶν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπερατώθη τὸ ἄρθρον 8 τῆς Βουκουρεστιανῆς συνθήκης, τὸ ἀφορῶν τὴν Σερβίαν, καὶ ἐπροτάθη καὶ δι' αὐτὴν χωριστὴ συνθήκη. Ἐν αὐτῇ ἡ Πύλη ὑποχρεοῦτο νὰ συμφωνήσῃ μετὰ τῶν Σέρβων ἀπεσταλμένων, ὥστε αἱ ὑπὸ τούτων προτεινόμεναι καὶ τὴν διοίκησιν τῆς χώρας ἀφορῶσαι αἰτήσεις νὰ ἐκπληρωθῶσι οὕτως ὥστε νὰ ἐξασφαλίσωσιν εἰς τὴν Σερβικὸν λαὸν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας, τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ, ἀπεριόριστον διανομὴν τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀνεξάρτητον διοίκησιν. Οὐδεὶς δὲ Μουσουλμάνος ἐκτός τῶν φυλάκων τῶν φρουρῶν ἐδύνατο νὰ ἐγκαθίσταται ἐν τῇ χώρᾳ· οἱ δὲ Σέρβοι ἐδικαιοῦντο νὰ προσδιορίζωσι τὸν κεφαλικὸν φόρον καὶ νὰ διαχειρίζωνται τὰ τουρκικὰ κτήματα, τὸ δὲ εἰσόδημα τούτων νὰ δίδωσιν εἰς ποσὸν κατὰ μέσον ὅρον ὠρισμένον. Αἱ ἀπὸ τῆς Σερβίας ἀφαιρεθεῖσαι ἐπαρχίαι ἐπρεπε ν' ἀποδοθῶσιν αὐτῇ. Ὡς διορίαν δὲ διὰ τὴν συμφωνίαν ταύτην ἐπρότειναν οἱ Ῥῶσοι πληρεξούσιοι ἐν ἔτος, ἀλλὰ παρεχώρησαν εἰς τοὺς ὀθωμανοὺς δεκαοκτὼ μῆνας. Αὕτῃ δὲ ἡ συμφωνία ἐπρεπε ν' ἀνακοινωθῇ εἰς τὴν Ῥωσικὴν αὐλὴν ὑπὸ τῆς Πύλης.

Ἐν τῷ ἄρθρῳ 6 ἐτάχθη καὶ ὠρίσθη διὰ τὰς ἀπαιτήσεις ἀμφοτέρων τῶν ὑπηκόων μεταξὺ ἀλλήλων καὶ κατὰ τῶν κυβερνήσεων συμβιβασμός, καθ' ὃν πρὸς ἐξέτασιν τῶν ἀπαιτήσεων τούτων ἔπρεπε νὰ διορίζωνται ἐπιτροπαὶ καὶ νὰ ἀποφασίζωσι ἐκτὸς 18-μηνῶν, κατὰ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον νὰ πληρῶνεται ὑπὸ τῆς Πύλης τὰ χρηματικὰ πρῶτα, ἅτινα ἤθελον ἀποδοιχθῇ ὡς ἀπαιτήτὰ, εἰς τὴν Ῥωσικὴν πρεσβείαν ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἐν τῷ ἄρθρῳ 7 ἡ Πύλη ὥφειλε ν' ἀνανεώσῃ τὴν περὶ προστασίας ὑπόχρεσιν τῆς πρὸς τὰς πολιτείας τῶν Βαρβαρέσκων καὶ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν ὑπ' αὐτῶν εἰς τὸ Ῥωσικὸν ἐμπόριον γενομένην ζημίαν ἐντὸς δύο μηνῶν μετὰ τὴν ἐπίδρσιν τῆς ἀγωγῆς ὑπὸ τῆς Ῥωσικῆς πρεσβείας. Ἐξελάετο προσέτι ἐν αὐτῇ ἢ ἐν Ἰασίῳ κατὰ τὸ ἔτος 1783 συν-

αφθεῖσα ἐμπορικὴ συνθήκη, καὶ ὠρίσθη ἡ κατάργησις ὅλων τῶν ἐναντίων διατάξεων καὶ μέτρων, καὶ προσέτι συνιστάτο ἡ συνηγορία τῆς ῥωσικῆς κυβερνήσεως ὑπὲρ τοῦ ἐλευθέρου διαπλοῦ εἰς τὸν Βυζεινον πόντον, καὶ ὑπὲρ ὅλων τῶν σπμαιοῶν, εἰς ἃς δὲν εἶχεν ἤδη παραχωρηθῇ.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ συμφωνήσωσιν ἐντελῶς περί τινος ἐκ τῶν ἄρθρων τούτων, ἤδη κατὰ τὴν τρίτην συνεδρίαν, αἱ διαπραγματεύσεις ἐκινδύνευσαν ν' ἀποτύχωσιν κατὰ τὸ ἄρθρον τὸ ἀφορῶν τὰ ἐν τοῖς ἀσιατικοῖς ὁρίοις φρούρια. Τὸ ἄρθρον 6 τῆς Βουκουρεσιανῆς συνθήκης ὥριζε περὶ τούτων τὴν πρὸ τοῦ πολέμου κατάσταση, ἀλλ' οἱ ῥῶσοι πληρεξούσιοι ἀπήτησάν τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως, διότι ἰσχυρίζαντο, ὅτι εἴχον ἀποδόσει ὅλα τὰ κατὰ τὸν πόλεμον ἀφαιρεθέντα φρούρια. Ἐλεγον δ' ὅτι κατεῖχον τὸ Κεμχάλ ἀπὸ τοῦ 1802, ὅτι αὐτοὶ οἱ Τούρκοι εἶχον ἐγκαταλείψει αὐτὸ ἐν μέσῃ τῇ εἰρήνῃ, οὗτοι δὲ κατέλαβαν τὸν τότε ἀνοικτὸν ὅρμον καὶ κατεσκευάσαν τὸ ὀχύρωμα Καλέχ· ὅτι αἱ Ἡγεμονίαι Μιγγρελία καὶ Γουριέλη εἶχον ὑποταχθῇ κατὰ τὰ ἔτη 1803 καὶ 1804, καὶ τότε εἶχεν ὀχυρωθῇ ἡ Ἀνακλία. Ὅτι τὸ Σουκχούμ-Καλέ ἐξεχωρήθη αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Σαφᾶ-Ἀλῆ, τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ τοῦ Κελίισχ-βέη ἡγεμόνος τῆς Ἀθασίας, ἐν ἔτει 1810 καὶ κυρίως ἐν ἔτει 1806 δι' αὐτοῦ τούτου τοῦ Κελίισχ-βέη, ὅστις εἶχε τότε ὑποταχθῇ, ἔπειτα δὲ εἶχε φονευθῇ ὑπὸ τοῦ δευτέρου υἱοῦ του Ἀσλᾶν-βέη, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἀπεκατέστησε πάλιν τὸν Σαφᾶ-βέην, ὅστις ἠσπάσθη τὸν χριστιανισμόν, εἰς τὴν ἀδίκως ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του καταληφθεῖσαν ἐξουσίαν.

Ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχος μαθὼν τὴν ἀπόφασιν τῆς ῥωσικῆς κυβερνήσεως νὰ μὴν ἐνδώσῃ εἰς τὸ ζήτημα, τοῦτο, ἐνόμισεν ὅτι οἱ Ῥῶσοι πληρεξούσιοι οὐδόλως ἤθελον συζητήσει αὐτὸ, καὶ εἶχε συμβουλευεῖ τὴν Πύλιν νὰ πράξῃ ἐπίσης τὸ αὐτὸ, καὶ οὕτως νὰ μὴ προκαλέσῃ ἀρνητικὴν ἀπάντησιν· ἀλλ' εἶχε λανθασθῇ. Οἱ Ῥῶσοι τὸ ἀνέφερον, καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ πλη-

πρεξούσιοι ἀπεκρίθησαν ὅτι τοιαύτη ἀπαίτησις ἀντιβαίνει εἰς τὸ γράμμα τῆς Βουλκορεστιανῆς συνθήκης, καὶ δὲν ἔχουν πληρεξουσιότητα νὰ διαπραγματευθῶσι περὶ τούτου. Κατεχώρισαν δὲ τὴν δάλωσιν ταύτην εἰς τὰ πρακτικὰ, καὶ οἱ Ῥώσσοι πληρεξούσιοι ἐκήρυξαν τὰς διαπραγματεύσεις διακεκομμένας, ἡπεὶ λησαν πόλεμον, ἐπροσποiehθησαν ὅτι ἀνεχώρουν, καὶ ἔδωκαν τὰ διαζατήρια εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς διαπραγματευτάς, αἱτινες ἐκήρυξαν αὐτοὺς ὑπευθύνους διὰ τὰ ἐπακόλουθα. Τὰ βήματα ταῦτα κατέπληξαν τοὺς Ὀθωμανοὺς πληρεξουσίου. Ὁ Χαδὴ-ἐφένης ἐπρότεινεν εἰς τὸν κόμητα Βορονζῶφ νὰ τῷ ἐπιτρέψῃ νὰ ζητήσῃ νέας ὁδηγίας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Τοῦτο παρεχωρήθη, ἀλλὰ ἐπὶ τῷ ὄρει ὅτι ὀλοκλήτως ἡ συμφωνία, ὡς εἶχε, ἤθελε σταλῇ συγχρόνως εἰς Κωνσταντινουπόλιν καὶ ἐκεῖ ὑπογραφῇ ἀμέσως καὶ ἄνευ ὅρου, ἀντιρρήσεως καὶ ἐπιφυλάξεως. Ὁ Αὐτοκράτωρ ὤρισεν τὴν 17 Σεπτεμβρίου ὡς τελευταίαν ἡμέραν τῆς διαπραγματεύσεως. Αὐτὸς δὲ ὁ κόμης Βορονζῶφ καὶ ὁ συνάδελφός του κόμης Ρίβωπιέρόος ἠθελον νὰ παραχωρήσωσι προθεσμίαν μέχρι τῆς 7. Ἐὰν δὲ ἔως τότε δὲν φθάσῃ εἰς Ἀλεξανδρίαν ἡ εἰδοσις τῆς ἄνευ ὅρου ὑπογραφῆς, οὐδὲν ἐδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐκρηξιν τοῦ πολέμου. Ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις ὑπεστήριξε τοὺς λόγους τῶν πληρεξουσίων τῆς, ἐπιτιμήσασα αὐτοὺς ὅτι αὐθαιρέτως ἐμήκυναν τὴν προθεσμίαν, τὴν ὅποιαν ὅμως εἶπεν ὅτι παραχωρεῖ σεβομένη τὸν δοθέντα λόγον αὐτῶν· παρήγγειλε δὲ πρὸς αὐτοὺς νὰ γκωστοποιήσωσιν εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς πληρεξουσίου τὴν γενομένην ἐπιτίμησιν.

Ὁ δὲ Κ. Μιγκιάκης ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁμοίως ἔχων ὁδηγίας, ἐλάλησε μετὰ τὸ αὐτὸ ὕψος. Ἀπήτησε δὲ, ἀφοῦ ἔφθασεν εἰς αὐτὸν τὴν νύκτα τῆς 16 πρὸς τὴν 17 Σεπτεμβρίου ταχυδρόμος ἐκ Πετροπόλεως, παρὰ τῆς Πύλης νὰ ὑπογράψῃ τὴν συμφωνίαν ἄνευ ὅρων, ἡπεὶ λησεν ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μεθ' ὅλων τῶν Ῥώσων ὑπη-

κῶων καὶ νὰ στείλῃ εἰς τὰ ῥωσικὰ στρατεύματα παρὰ τὸν Προῦθον τὴν διαταγὴν τοῦ νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὰς Ἑγεμονίας.

Ἐὰν ἡ Ῥωσσία ἐμεταχειρίζετο οὕτω τὴν δύναμιν αὐτῆς καὶ πρὸς τὴν μικροτέραν τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ὅπως πρὸς τὴν Τουρκίαν, καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην θ' ἀντῆχει κραυγὴ δυσσεσκείας. Ἀλλ' ἅπαντα ἡ Εὐρώπη εἰσώπησεν. Ἡ Πύλη χωρὶς οὐδὲν παράπονον ὠ ἀπευθύνῃ, καίτοι καίρως πληγωμένη, καὶ ἂν καὶ ὁ Χουσεϊν-πασσᾶς ἐν τῷ Διβανίῳ εἶχε ψτφίσει ὑπὲρ τοῦ πολέμου, παρεδέχθη τὴν 6 Ὀκτωβρίου τὸ τελεσίγραφον *). Ἐν ἐμπιστευτικῇ μόνον συνομιλίᾳ εἶπεν κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ὁ ρεῖζ-ἐφένδης πρὸς τὸν αὐστριακὸν διερμηνέα· «Ὑπείκομεν εἰς τὴν ἀκαταμάχητον ἀνάγκην, ἀλλ' ἄς ἴδωσιν αἱ εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν μᾶς μεταχειρίζονται, τί ἐπίκειται κατ' αὐτῶν τάχιον ἢ βράδιον, καὶ ἄς κρίνῃ ἡ Αὐστρία ἂν πρέπη νὰ βλέπῃ ἀδιαφόρως τὴν Ῥωσσίαν ἐπιβάλλουσαν χεῖρα ἐπὶ τῆς Σερβίας καὶ τῶν Ἑγεμονιῶν καὶ δίδουσαν νόμους εἰς τὸν γείτονά της».

Ὁ Κ. Μιχιλάκης εἶχε δημοσιεύσει ἐπιστολὴν τινὰ τοῦ Βαλῆ Τατιτσέρ πρὸς αὐτὸν, ἐν ᾗ οὗτος ἰσχυρίζετο, ὅτι ἡ Αὐστρία μόνον εἰς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης ἀφορῶσα ἐπιδοκιμάζει τὴν βιαιάν πρᾶξιν τῆς Ῥωσσίας. Ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἀμφεσβήτησεν ἐν τῷ Διβανίῳ τὴν ἀλήθειαν τῆς ἐκφράσεως ταύτης, καὶ ἂν καὶ εἶχε γεῖνη φανερόν ὅτι ἡ συγκατάθεσις εἰς τὸ πρῶτον ῥωστικὸν τελεσίγραφον δὲν εἶχε φέρεи τὸν ὑπὸ τῆς Αὐστρίας ὑποσχεθέντα καρπὸν, ὅτι δηλαδὴ ἤθελε δυνηθῇ νὰ πραγματοποιήσῃ ἐν Ἀκερμανίῳ τὰ δικαιώματα καὶ τὰς αξιώσεις της, οὐχ ἥττον ἡ Πύλη οὐδὲ λέξιν μομφῆς ἐξέφερε κατὰ τῆς Δυνάμεως ταύτης.

Ἐν τούτοις ἡ ἐκβασίς τῶν διαπραγματεύσεων ἐν Ἀκερμανίῳ ἐξησφάλισε πρὸς τὰ παρὸν τὴν εἰρήνην. Τὸ χεῖριστον κατὰ

*) Ἴδε Παράρτ. Ζ. 21.

τὴν συμφωνίαν ταύτην ἦτο, ὅτι εἶχε σωρευθῆ ἀπειρος ὕλη νέων ἐρίδων μεταξύ τῶν δύο Δυνάμεων, ἐπομένως δὲν ἐδύνατο τις κυρίως νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὴν διάρκειαν τῶν εἰρηνικῶν σχέσεων. Ἡ ἐπιβρόχὴ τῆς Ῥωσσίας εἰς τὰς Ἡγεμονίας καὶ τὴν Σερβίαν ἐσερεώθη παρὰ ποτε, καί, ἂν καὶ ἐπιτρέψασα, τὸν ἀποκλεισμόν τῶν φαναριωτικῶν, οἰκογενειῶν εἶχεν ἐκδιώξει τοὺς παλαιούς της φίλους ἐν Κωνσταντινουπόλει, τοὺς Ἑλλήνας, ἐξησφάλισεν ὁμως πάλιν ἐκεῖ νέους, ἦτοι τοὺς ἀντιπροσώπους ὄλων τῶν αὐλῶν, αἵτινες, διὰ μεσολαβήσεως τῆς Ῥωσσίας ἤθελον ζητήσῃ νὰ εἰσπλέωσιν ἐλευθέρως εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον.

Ἡ Πύλη ὡς εἶχε φερθῇ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν οὕτω καὶ πρὸς τὴν Περσίαν, ἀλλ' ἐκεῖ ὁ πόλεμος ἐξερράγη οὐχὶ ἄνευ συνενοχῆς τῶν Ἀγγλων, οἵτινες ἀνησυχοῦντες διὰ τὴν ἐπίδοσιν τοῦ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου τῶν Ῥώσσιων διὰ τῆς Τεφλίδος ἐφοβοῦντο ζημίαν τοῦ ἰδικοῦ των ἐν τῷ περσικῷ κόλπῳ, καὶ εἶχον ἐνθαρρύνῃ τὸν Σάχην εἰς ἀντίστασιν. Ἦδη δὲ εὐθὺς μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Γυλιστάν, ἐν ἔτει 1813 συναφθεῖση, ἡ αὐλὴ τῆς Τεχεράνης παρεπονέθη ὅτι ἐζημιοῦτο ἐκ τῆς τότε μετὰ τῆς Ῥωσσίας γενομένης συμφωνίας. Ἐπαρχίαι ἐκεῖθεν τοῦ Ἀράξου, ἀνήκουσαι εἰς τοὺς Πέρσας, κατελήφθησαν καὶ ἐκρατήθησαν ὑπὸ τῶν Ῥώσσιων. Πολλοὶ γὰρ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Σχιβάν καὶ Μογῶν εἶχον διωχθῇ· αἱ παραστάσεις τῆς αὐλῆς τῆς Τεχεράνης πρὸς τὸν Ῥώσσον ἐπιτετραμμένον Μαζάροβιτς καὶ πρὸς τὸν Ῥώσσον διοικητὴν ἐν Γεωργίᾳ ἀπερρίφθησαν, καὶ εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους, οὓς ὁ Σάχης ἤθελε νὰ πέμψῃ εἰς Πετρούπολιν ἵνα φωτίσωσι τὸν αὐτοκράτορα, δὲν ἐσυγχωρήθη ἡ δίοδος. Ἐν καιρῷ δὲ τοῦ τουρκικοπερσικοῦ πολέμου οἱ Ῥώσσοι εἶχον αὐθις καταλάβει πολλὰ τμήματα καὶ μάλιστα τὰ τοῦ Γαίκτας καὶ Τσοκανδερ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἐριβάν καὶ ἐν μέσῃ τῇ εἰρήνῃ ἐπολέμησαν τὰ περσικὰ στρατεύματα. Ὁ πρίγκηψ Μενζικὼφ εἶχεν ἀποσταλῇ εἰς Τεχεράνην πρὸς μεσολαβήσιν, ἀλλ' οὗτος ἐκ τῶν προτέρων ἀπερρίψε τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀδίκως

ἄρπαγείσων χωρῶν. Ὅθεν ὁ Σάχης δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Χάνας ἀπὸ τοῦ νὰ καταλάβωσιν ἐνόπλιω; τὰς γαίαις των. Ἐπὶ τούτοις ὁ πόλεμος ἐξερράγη παρὰ τὰς εἰρηνικάς διαθέσεις τῆς Περσίας. Ἦδη δὲ ἐφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καθ' ἣν ἐποχὴν ἐγένετο ἡ σύμβασις ἐν Ἀκερμανίῳ, εἰς πληρεξούσιος τοῦ Σάχου Σαπουρζαδὲ-Δανδ-Χάν, Ἀρμένιος, ισχύων ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ διαδόχου Ἀβδᾶς-Μίρζα, ὅστις ἐν ἔτει 1815 εἶχεν ἀποσαλῇ εἰς Γαλλίαν καὶ εἶχε συζητῇ ἐν Βιέννῃ εἰς τὸν πρίγκηπα Μεττερνίχον. Ἡ Πύλη ἐφοβήθη ὅτι ἤθελε ζητήσῃ παρ' αὐτῆς βοήθειαν ἢ συμμαχίαν. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἤθελε μόνον νὰ διαβῇ εἰς Πετρούπολιν, ἵνα φέρῃ εἰς τὰ ὦτα τοῦ αὐτοκράτορος τὰ παράπονά τῆς Περσίας καὶ τὴν μεσολάθεσιν τῆς Αὐστρίας, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀβδᾶς-Μίρζας ἐξητεῖτο δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν πρίγκηπα Μεττερνίχον. Ὁ Διάγγελος περιωρίσθη νὰ πέμψῃ εἰς Βιέννην τὴν αἴτησιν τοῦ Πέρσου ἀπεσταλμένου τοῦ νὰ διαβῇ εἰς Πετρούπολιν καὶ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ πρὸς τὸν πρίγκηπα Μεττερνίχον. Ἀλλ' ὁ Μιγκιάκης δὲν ἐδέχθη τὸν Δαούτ-Χάν καὶ εἶπε πρὸς τὸν Διάγγελον, ὅτι ἡ αὐλή του θέλει συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Περσίας μόνον διὰ τῶν στρατηγῶν τῆς Ἱερμολώφ καὶ Μεντικώφ. Περὶ δὲ τὰ μέσα τοῦ Ὀκτωβρίου ὁ ἄγγελος ἐπιτετραμμένος ἐν Περσίᾳ Κ. Οὐϊλλρόκ ἔφερε τὴν περὶ μεσολαθήσεως αἴτησιν τῆς Περσικῆς αὐλῆς εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἀλλ' ἡ Ῥωσσία εἶχεν ἤδη πέμψῃ πρὸς τὴν αὐλὴν ταύτην ἐν τελεσίγραφον.

Ὁ Κάννιγκ ἐπέδοκίμασε τὸ βῆμα τῆς Ῥωσσίας κατὰ τῆς Περσίας καὶ Τουρκίας. Ἐνόμισε δὲ ὅτι οὕτω ἐμποδίζετο τὸ μόνον ὅπερ ἐφοβεῖτο, ἥτοι ὁ πόλεμος τῆς Ῥωσσίας κατὰ τῆς Πύλης, καὶ ἐξωμαλύνετο ἡ ὁδὸς εἰς τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα. Εἰς τοῦτο δ' ἤθελε νὰ ἐλκύσῃ τὸν ἀντίπαλόν του. Καὶ ἔκρινε μὲν ὀρθῶς ἀλλὰ μόνον τὰ ἐγγύτατα βήματα οὐχὶ καὶ τὰ ἀπώτερα, ἅπερ ᾔσαν τόσον ἀναγκαῖα.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἡ διαγωγὴ τοῦ Στρατφόρδου Κάννιγκος ὡς πρὸς τὸ κύριον ζήτημα ἔμεινεν ἡ αὐτή. Ἰστατο ἀποκεχω-

ρισμένοι και μόνοι. Περί δὲ τὰ τέλη τοῦ Ἰουλίου, πιστὸς εἰς τὸν ὀχληρὸν τοῦ τρόπου, εἶχε ζητήσει καὶ αὐτὸς παρὰ τοῦ ρεῖζ-ἐφένδου ὠρισμένην ἀπάντησιν ἕνεκα τῆς δῆθεν ὑπὸ τῆς Πύλης σκοπουμένης μεταβιβάσεως τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς Πελοποννήσου εἰς Αἴγυπτον καὶ τοῦ οἰκισμού τῆς χώρας δι' Ἀράβων, ὃν αὐτὴ ἀξιοπρεπῶς διέψευσε. Μετὰ ταῦτα ὁ Στρατφόρδος Κάννιχ διέκοψε πᾶσαν σχέσιν μετὰ τοῦ ρεῖζ-ἐφένδου· ἀπηγόρευσε δὲ εἰς τὸν πρῶτόν του διερμηνέα Κ. Χάθερτ νὰ παρουσιάσῃται εἰς τὴν Πύλην, καὶ διεξῆγε μόνον παρ' αὐτῇ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν κατωτέρας ὑποθέσεις τῆς τρεχούσης ὑπηρεσίας. Ἡ Πύλη ἀδιαφόρησε διὰ τὴν διαγωγὴν τοῦ ταύτην, ἥτις ἔπρεπε νὰ τὴν τρομάξῃ. Μᾶλλον δ' εἰκασεν ἐκ ταύτης ὅτι ὁ Στρατφόρδος ἔλαβε παρὰ τῆς αὐλῆς τοῦ νέας ὁδηγίας.

Ἄλλ' ἐν Λονδίῳ ἐνόμισαν ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ προβῶσιν εἰς ὀριστικὴν ἀπόφασιν. Τὸ πρωτόκολλον τῆς 4 Ἀπριλίου, ἔργον φόβου ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων, μέτρον προνοίας, ληφθὲν μόνον ἐπὶ τῇ προϋποθέσει ὅτι ὁ ἕτερος συμβαλλόμενος ἤθελε νὰ ἐπιληφθῇ τοῦ Ἑλληνικοῦ ζητήματος, ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τοῦ Κάννιχος κατὰ τοῦτο μόνον σπουδαῖον, ὅτι ἦτο μέσον πρὸς σκοπὸν κεχωρισμένον. Κατὰ τὸ περιεχόμενον τῷ ἐθεώρει, ὡς ἐσυνείθιζε νὰ λέγῃ, ὡς τεμάχιον χάρτου ἄνευ ἄλλης ἀξίας, εἰ μὴ ὅτι περιεῖχε τὸ ὄνομα τοῦ δουκὸς Οὐελλιγκτῶνος. Ἄλλ' ὁ Κάννιχ ἤθελε νὰ ὠφελθῇ ἐκ τῆς Ῥωσσίας, χωρὶς αὐτὴ νὰ ὠφελθῇ ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἐνόμισε κατὰ πρῶτον ὅτι εὗρε τὸν κόμητα Λιέβεν καταλληλότατον ὄργανον. Προσεκολλήθη δὲ εἰς τὸν πρέσβυν τοῦτον καὶ ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν σύζυγόν του, τὸ γένος κόμισσαν Βεγκενδόρφ, γυναῖκα νὸς δραστηρίου, ἐμπαιῶς ἀγαπῶσαν τὰ πολιτικὰ καὶ ἱκανὴν νὰ διεξάγῃ τὰς δυσχερεστεράς ὑποθέσεις μὲ περίνοιαν τελείου διπλωμάτου. Ἀλλὰ δὲν ἐγνώριζεν αὐτὴν ἐντελῶς ὡς τοιαύτην. Ἐνῶ δὲ ἐνόμιζεν ὅτι τὴν διεύθυνε, αὐτὴ τὸν περιέπλεκεν ὁλονὲν βαθύτερον εἰς τὴν ὑπό-

Θεσιν, καθ' ἣν ὁ Κάννιγκ κητένησε κυρίως ὄργανον τοῦ ῥωσικοῦ μυστικοσυμβουλίου.

Ὁ Κάννιγκ ἀπεπειράθη κατὰ πρῶτον νὰ πείσῃ τὴν αὐστριακὴν καὶ ῥωσικὴν κυβέρνησιν νὰ συνεργήσωσιν εἰς τὴν εἰρηνεύσειν τῆς Ἑλλάδος, ὡς τὴν ἐνόει. Ἡ κόμισσα Διέβεν ἀπὸ ὀκταετίας διατελοῦσα εἰς ἀδιάκοπον ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου, ὅς τις ἐξετίμα πολὺ ἰδίως τὰς πληροφορίες τῆς περὶ τῶν ἀπωτέρων ἐνεργειῶν τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου καὶ τῆς αὐλῆς, ὑπεστήριξε τὸ βῆμα τοῦτο, ὅπερ ὁμως ἔμεινεν ἀτελεσφόρητον.

Ὁ δὲ πρίγκηψ Μεττερνίχος κατὰ τὴν πρώτην ἀνακοίνωσιν ἐπελάβετο τοῦ ζητήματος ἀπὸ τῆς καθαρᾶς ὑλικῆς ὀφειλῆς αὐτοῦ, προσκαλέσας τὸν Κάννιγκα νὰ δηλώσῃ τί κυρίως ἐνόει διὰ τῆς λέξεως Ἑλλάς. Ἐὰν μὲν ἡ λέξις αὕτη περιελάμβανε μόνον τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους, ἡ Ἑλλάς δὲν ἠδύνατο νὰ γείνη πράγματι ἀνεξάρτητον κράτος. Ἐὰν δ' ὡς Ἑλλάς ἐθεωροῦντο ὅλαι αἱ ὑπὸ Ἑλλήνων κατοικοῦμεναι χώραι, τὸ ζήτημα ἦτο τὸ αὐτὸ μὲ τὸ τῆς ἐκδιώξεως τῶν Τούρκων ἐκ τῆς Εὐρώπης. Ὅσον εὐχάριστος καὶ ἂν ἦτο διὰ τὴν Αὐστρίαν ἡ Τουρκία ὡς γείτων, ὅσον ὀλίγον καὶ ἂν εἶχεν αὕτη νὰ παραπονεθῇ κατὰ τῆς Πύλης, ἐὰν εἰς τὴν θέσιν ταύτης ἐγεννᾶτο ἐν Εὐρώπῃ μέγα χριστιανικὸν βασίλειον, τοῦτο θὰ ἦτο φυσικὸς σύμμαχος τῆς Αὐστρίας. Ὡστε τοιαύτη λύσις, δὲν ἐδύνατο νὰ πτοήσῃ τὴν αὐστριακὴν κυβέρνησιν, ἂν καὶ δὲν ἤθελε νὰ συντελέσῃ εἰς τὸ νὰ τὴν φέρῃ. Ὅθεν ὁ πρίγκηψ ἤλεγξε καὶ αὐτὸς τὸν Κάννιγκα, ὅτι ἦτο ἀβέλτερον νὰ ἀποδίδωνται τὰ αἷτια τῆς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν διαγωγῆς τοῦ εἰς τοὺς φόβους, οὓς ἐνεποιεῖ αὐτῷ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἐπραγματεύθησαν ποτὲ αἱ κυβερνήσεις τὸ περὶ ἐκδιώξεως τῶν Τούρκων ζήτημα; ἐξηκολούθησεν ἐρωτῶν, ἐλάλησέ ποτε αὕτη ἡ Ἀγγλία ἢ ἡ Ῥωσσία περὶ ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας; Ἡ Αὐστρία τρεῖς μόνον τρόπους λύσεως παραδέχεται. Τὴν οἰκιοθελῇ ὑποταγὴν

τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὴν Τούρκικὴν ἐξουσίαν, τὴν ἐκβεδισμένην διὰ τῶν τουρκικῶν ὄπλων, καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν. Κατὰ ποῖον δὲ τρόπον αἱ Δυνάμεις δύνανται ἢ ὀφείλουν νὰ συνεργήσωσιν εἰς ἓνα ἐκ τῶν σκοπῶν τούτων, περὶ τούτου ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἔχαιρεν ὅτι ἡδύνατο νὰ σιωπήσῃ, καὶ οὕτω νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς ἐλευθερίας ἣν τῷ παρεῖχε τὸ πρωτόκολλον τῆς 4 Ἀπριλίου *).

Ὁ δὲ κόμης Βέρνστορφ παρητήρησε πρὸς τὸν ἐπιτετραμμένον τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἀγγλίας Κ. Τέμπλε, ὅτι θεωρεῖ τὴν σκοπούμενην πορείαν τοῦ Κάννιγκος ὁμοίαν πρὸς τὴν ὁποῖαν αἱ Δυνάμεις τῆς Στερεᾶς εἶχον ἀπὸ ἐτῶν ἀκολουθήσει. Ὁ Κάννιγκ ἀντέλεξε ζωηρῶς κατὰ τῆς παρατηρήσεως ταύτης, ἤθελε δὲ ν' ἀναγνωρισθῇ τὸ μέτρον, περὶ τὸ ὁποῖον ἐπροσποιεῖτο ὅτι ἐνησχολεῖτο, χωρὶς νὰ τὸ φανερόνῃ ἀκριδέστερον, ὥς ὅπως διάφορον τῶν προτάσεων, δι' ὧν αἱ ῥηθεῖσαι Δυνάμεις εἶχον ἀπὸ ἐτῶν ἐνοχλήσει τὴν Ἀγγλίαν. Προσεπάθησε δ' ἐν τινι γράμματι ἀπὸ 26 Σεπτεμβρίου ν' ἀποδείξῃ τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον καὶ νὰ ὀρίσῃ τὴν νόμιμον ἐποψίν, τοῦτο δὲ κυρίως ἵνα προσβάλῃ τὸν πρίγκηπα Μεττερνίχον ἐπὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ πορείας· ὅθεν ἐξέφρασε τὴν γνώμην του περὶ τῶν ἐνστάσεων, αἱ ἣ Ἀγγλία εἶχεν ἀντιτάξῃ κατὰ τῶν συμμάχων, ἐζήτησεν ἔπειτα νὰ παραστήσῃ ὅτι προϋτίθετο νὰ παραβλέψῃ τὰς ἐνστάσεις ταύτας, καὶ ὅτι ἡ ἀνάμιξις τῆς Ἀγγλίας, ἣν οὗτος μέμφεται, πρώτῃν φορὰν στηρίζεται ἐπὶ ἀσφαλῶν βάσεων καὶ εἶναι καταληπτή. Αἱ δὲ ἐνστάσεις, αἱ ἣ Ἀγγλία ὤφειλε ν' ἀντιτάσσῃ πάντοτε κατὰ τῶν Δυνάμεων τῆς Στερεᾶς, ἦσαν αἱ ἐξῆς.

1. Ὅτι οὔτε ἡ Πύλη οὔτε οἱ Ἕλληνες ἐδήλωσαν ποτὲ τὴν διάθεσιν, τοῦ νὰ παραιτήσωσι τὰς ἀπαιτήσεις των, ὅθεν ἡ μεσολάβησις δὲν ἦτο πιθανὸν νὰ ἐπιτύχῃ.

2. Ὅτι κατὰ τὴν γνώμην τῆς Ἀγγλίας πᾶσα τοιχύτη ἀ-

*) Ἴδε Παράρτ. Ζ. 22.

πόπειρα ἦτον ὅλως ἀπαράδεκτος, διότι ἐδήλου τὴν ἰδιοτέλειαν τῶν Δυνάμεων τοῦ νὰ σφετερισθῶσι δικαίωμα ἐπιτηρήσεως καὶ ἐλέγχου, καὶ δυνάμει τοῦ δικαιώματος τούτου ν' ἀναμιγνύωνται εἰς τὰς ὑποθέσεις ξένων λαῶν.

3. Ὅτι αἱ Δυνάμεις δὲν εἶχον ἐκφρασθῇ σαφῶς περὶ τοῦτου, ἂν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐκβιάσῃ διὰ τῶν ὀπλῶν ἐκεῖνο ἐκ τῶν δύο μερῶν, ὅπερ δὲν ἤθελε δεχθῇ τὴν εἰρηνικὴν συνδιαλλαγὴν.

Αὗται δ' ἔπρεπε νῦν νὰ παύσῃσι διὰ τὴν Ἀγγλίαν,

1 διότι πολλοὶ Ἕλληνες ἀρχηγοί, ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ τῶν, εἶχον ἐκφράσει ὅτι παρητούντο τῆς πλήρους ἀνεξαρτησίας καὶ ἦσαν πρόθυμοι εἰς συνδιαλλαγὴν κατὰ τὰς θέσεις, τὰς περιληφθείσας βραδύτερον ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τῆς 4 Ἀπριλίου.

2 διότι ὑπάρχει αἴτησις ἐνὸς τῶν διαμαχομένων μερῶν περὶ παρεμβάσεως καὶ μεσολαβήσεως, ἐπουμένως καὶ διὰ τὰ δύο ἀπεκτῆθαι βάσις ἰσχυρὰ ἐν τῇ διεθνῇ συγκοινωνίᾳ.

3 διότι τὸ πρωτόκολλον τῆς 4 Ἀπριλίου λύει ἅπαξ διὰ παντός τὸ περὶ πολέμου ζήτημα, ἥτοι τὴν ἐνοπλον παρέμβασιν ἐν ἀνάγκῃ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων *).

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἦτο τῶνόντι λίαν περιεργός, καθ' ὅσον ἀπεδείκνυε τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τὴν γνώμην τοῦ πολιτικῷ ἀνδρὸς, ὃν ἡ κοινὴ γνώμη, ἥτις μόνον ἐκ μεμονωμένων πράξεων καὶ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ ὄψιν ἐδύνατο νὰ τὸν κρίνῃ, τοσοῦτον ὑψωνεν. Ὅσοι δ' εἶχον ἀναγνώσει αὐτὴν, δὲν ἐξεπλάγησαν πλέον δι' ὅσα κατόπιν ἔπραξεν ὁ Κάννιγκ. Οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ ἐπιστολῇ εἶχεν οὗτος τὸ θάρρος νὰ εἴπῃ τι κυρίως ἤθελε. Δὲν ἤθελε νὰ ὑπογράψῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ διὰ τοῦτο ἐταπεινώθη, ἀναγκασθεὶς νὰ θεωρήσῃ τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου, ἥτις ἐμελλε νὰ διαιωνίσῃ τὴν ὑποτέλειαν τῆς Ἑλλάδος, ὡς θρίαμβον, ἐνῶ κυρίως ἦτο θρίαμβος τῆς

*) 18. Παράρτ. Ζ. 23.

Ῥωσσίας. Τὸ ἀνόητον πλῆθος ἐπῆνει αὐτὸν ὡς ἐλευθερωτὴν, ὡς ἀνορθωτὴν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ καρδία του ἐπρεπε νὰ τῷ λέγῃ ὅτι τούναντίον ἐκοπίασε νὰ χαλκεύσῃ νέας ἀλύσεις δι' αὐτήν.

Ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ἐξήγησεν ἀμέσως τὸ ὑπόμνημα πρὸς τὸν Κ. Τέμπλε, καὶ εὔρε τὴν κυβέρνησιν τοῦ Βερολίνου σύμφωνον μὲ τὴν περὶ τούτου γνώμην της. Ἀληθὲς ἦτον ἀναμφιβόλως ὅ,τι ἐλέγετο κατὰ τὴν πρώτην ἔνστασιν, ἀλλ' αἱ Δυνάμεις εἶχον ἀκολουθήσει τὴν πορείαν των μᾶλλον ἐκπληροῦσαι ὑψηλὸν καθήκον καὶ προτιθεμεναι νὰ ἐμποδίσωσι τὴν Ῥωσσίαν ἀπὸ τοῦ πολέμου, ἡ διότι ἐφρόνουν ὅτι ἐδύναντο νὰ ἐπιτύχωσιν εἰς τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα. Ἀμφίβολον δ' ἦτο ἀκόμη ἂν ἡ πορεία τοῦ Κάννιγκος εἶχε πλεοντέραν πιθανότητα ἐπιτυχίας. Ἡ δευτέρα ἔνστασις ἦτο ὅλως ἀνθαίρετος καὶ ἀντικειμένη εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν τελευταίων χρόνων. Ὅλα τὰ κράτη εἶχον ἀναγνωρίσει τὸ δικαίωμα τῆς ἀναμιξέως εἰς ὠρισμένους περιπτώσεις, καὶ τινὰ ἐξ αὐτῶν ἀδιαφιλονεικῶς εἶχον καθήκον πρὸς τοῦτο ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων. Ἀστεῖον δ' ἦτο ν' ἀμφιβάλλῃ τις περὶ τοῦ δικαιώματος εἰρηνικῆς μεσολαβήσεως. Ἐὰν ἐδύνατο νὰ γείνῃ κατάχρησις τοῦ δικαιώματος τούτου, καὶ βεβαίως ἐδύνατο, αὕτη τοῦλάχιστον ἤρχιζεν ἐκεῖ, ὅπου ἡ βία ἀντικαθίσα τὸ εἰρηνικὸν δικαίωμα ἢ τὴν εἰρηνικὴν πρότασιν. Τὸ κράτος, ὅπερ δὲν ὑπερπεπῆδ' αὐτὸ ὅρια φιλικῆς καὶ εἰρηνικῆς ἀξιώσεως, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐξερχόμενον τῶν δικαιωμάτων του. Ταῦτα δὲ τὰ ὅρια αὐστηρῶς ἐτήρησαν αἱ Δυνάμεις κατὰ τὴν εἰς τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα παρέμβασίν των. Αὐτὸς μάλιστα ὁ Κάννιγκ ἐμέμφθη αὐτὰς διὰ τοῦτο. Ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν Ἰσπανίᾳ, εἶχον παρεμβῇ ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῶν ἡγεμόνων τῶν χωρῶν τούτων. Ὅτε δ' ἐξερράγῃ ἐν Ἑλλάδι ἡ ἐπανάστασις, δὲν ἐξέφρασε μὲν ὁ Σουλτάνος τοιαύτην αἴτησιν, ἀλλ' αἱ ζημίαι, αἵτινες προέκυψαν ἐκ ταύτης εἰς τὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ σχέσεις των, ἡ ἐπενέργεια τῆς ἐπαναστάσεως ἐπὶ τῶν χωρῶν των, αὕτη ἡ φιλική

Θρωπία ἔδιδεν αὐταῖς τὸ δικαίωμα, νὰ προσφέρωσι τὴν μεσο-
λάβησιν των εἰς τὴν Πύλην. Ἐπραξαν δὲ τοῦτο κανονικῶς,
φιλικῶς καὶ εἰρηνικῶς, καὶ ἀπέτυχον μὲν εἰς τὸ ἐλληνικὸν ζή-
τημα, ἀλλ' ἐπέτυχον ἀρκούντως εἰς τὸ σπουδαιότερον, τὸ τῶν
σχέσεων τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὴν Πύλην, διότι ἡ ἐπικειμένη
ῤῥῆξις ἠδύνατο νὰ ἔχῃ διὰ τὴν Εὐρώπην ἀκαταλόγιστα καὶ ἐπι-
κίνδυνα ἐπακόλουθα. Ἡ δὲ Ἀγγλία ἐπὶ τέσσαρα ἔτη μετέσχε
τῶν προσπαθειῶν τῶν Δυνάμεων, καὶ ὁ ὑπουργὸς τῆς ἤτο ἐπὶ
τινα καιρὸν τὸ κυριώτερον ὄργανόν των. Ὁ Κάννιγκ ἐλάλει
περὶ ἀντιρρήσεων τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συνόδου
τῆς Βερώνης, ἀλλ' ὅλος ὁ κόσμος ἤξευρεν ὅτι αὗται ἀπέβλεπον
μόνον τὰς πρὸς τὴν Ἰσπανίαν σχέσεις, ὥς πρὸς δὲ τὰς ἐν τῇ
Ἀνατολῇ σχέσεις των οἱ Ἀγγλοι πρεσβεύται εἶχον ὑπογράψει
ἄνευ τινὸς ἐπιφυλάξεως. Μέχρι δὲ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1824, ἂν
καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Κάννιγκ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον, οὐδ'
ἐπ' ἐλάχιςρον μετεβλήθησαν αἱ ὁδηγαί τοῦ Ἀγγλου πρέσβεως ἐν
Κωνσταντινουπόλει· καὶ ἐὰν ὁ Κάννιγκ σήμερον κατέκρινε τὴν
τότε ἐνέργειαν τῶν Δυνάμεων, εἶχε τοῦλάχιστον ποιήσει τὴν
ἀνακάλυψιν ταύτην βραδέως.

Ἀναμφιβόλως ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ὀλίγον πρὸ τοῦ
θανάτου του ἠθέλησε ν' ἀφήσῃ τὴν εἰρηνικὴν πορείαν τῶν συμ-
μάχων του, ἀλλ' οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐδέχθη τὰς προτάσεις του,
καὶ ὁ θάνατος τὸν προκατέλαβε, πρὶν ἢ ποιήσῃ ἐν βῆμα ἐπὶ
τῆς νέας ὁδοῦ, οὐδ' ἐρώτησεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην τὴν
Ἀγγλίαν, διότι αὕτη ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1824 εἶχεν ἀποσυρ-
θῇ ἐκ τῶν ἐν Πετροπόλει συνδιασκέψεων. Αἱ δὲ παλαιαὶ ὥς
καὶ αἱ νέαι ἀρχαὶ του ἔμειναν ὅλως ἀπρόσβλητοι.

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν τρίτην ἔνστασιν, ἤτοι ὅτι αἱ Δυνά-
μεις δὲν ἐξεφράσθησαν σαφῶς, ἡ Ἀγγλία δὲν εἶχεν ἐρωτήσει
αὐτὰς περὶ τούτου. Ὑπέβαλε μὲν ὁ Κάννιγκ τὴν 13 Ὀκτω-
βρίου 1824 εἰς τὸν κόμητα Λιέβεν σειρὰν ζητημάτων περὶ
τῶν διαπραγματεύσεων, αἵτινες ἔμελλον ν' ἀρχίσωσιν ἐν Πε-

τρουπόλει καὶ περὶ τῶν μέτρων, ἅτινα αἱ Δυνάμεις προὔτ-
θεντο νὰ λάβωσιν ἐν περιπτώσει παρακοῆς τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἐτέ-
ρου μέρους, καὶ ὁ κόμης Λιέβεν ἀπεκρίθη τότε, ὅτι αὐτὰ ταῦτα
τὰ ζητήματα θέλουν νὰ συνέλθωσιν ἵνα λύσωσιν· ἀλλὰ μετ'
ὀλίγον ὁ Κάννιγκ, χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ ἀκριβέστερον τὰ ἀν-
τικείμενα ταῦτα, ἐγνωστοποίησεν εἰς τὸν κόμητα Λιέβεν, ὅτι
ἐνεκὰ τινος γράμματος τῶν Ἑλλήνων πρὸς αὐτὸν δὲν δύναται
ν' ἀφήσῃ τὸν πρέσβυν του νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰς ἐν Πιερτροπό-
λει συνδιασκέψεις, διὰ τὰς ὁποίας οὗτος ἐπανειλημμένως τὸν
εἶχε προορίσει. Ἀπεσύρθη δὲ, καὶ ὁ ἴδιος κατέστησεν ἀδύνατον
τὸ νὰ λάβῃ σαφεῖς ἐξηγήσεις, περὶ οὗ παρεπονεῖτο ἐν τῷ πρὸς
τὸν Κ. Τέμπλε γράμματί του.

Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ὑπομνήματος, ἐν ᾧ ὁ Κάν-
νιγκ ἐξέθετε τοὺς λόγους, οἵτινες ἐκίνησαν αὐτὸν εἰς τὴν νέαν
ἐνέργειαν, καὶ δι' ὧν τὰ πρότερα ἐμπόδια εἶχον ἀρθῇ, προ-
δήλως ἦτο σφαιρὸς ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τῆς
4 Ἀπριλίου αἱ παραχωρήσεις τῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν ἐθεωρή-
θησαν ὡς ἀσφαλὴς βάσις τῆς μεσολαβήσεως. Τὸ πρὸς τὸν
Στρατφόρδον Κάννιγκ γράμμα τῶν Ἑλλήνων ἐχρονολογεῖτο
ἀπὸ 29 Ἀπριλίου. Ἀλλὰ κατὰ τὴν γνώμην τῆς Αὐστρίας οὐ-
δεμίαν εἶχεν ἀξίαν, διότι ἦτον ἔργον κόμματος προδήλως ἀν-
τιφάσκον πρὸς τὰ κηρύγματα τῆς πρὸ μιᾶς ἡμέρας διαλυθεί-
σης ἐθνικῆς συνελεύσεως, εἰς ἣν ἡ ἐξ αὐτῆς ἐξελοῦσα ἐλλη-
νικὴ κυβέρνησις ἐχρεώσται τὴν ὑπαρξίν της. Τὰ κηρύγματα
ταῦτα ἀνενέουν ὡς ἀμετάκλητον τὴν ἀπόφασιν τῶν Ἑλλήνων
νὰ μὴ ὑποταχθῶσιν πλέον εἰς τὴν Πύλν. Ἐπομένως ὁ πρω-
θυπουργὸς τῆς Αὐστρίας ἐθεώρησε τὴν προταθεῖσαν συνθηκο-
λογίαν τὸ πολὺ ὡς γνώμην τῆς μειοψηφίας, καὶ ἀνέμνησε τὰς
πανηγυρικὰς δηλώσεις ἄλλων ἀρχηγῶν, πρὸ πάντων τοῦ Δημη-
τρίου Ὑψηλάντου, αἵτινες ἀπερρίπτον πᾶσαν συνθηκολογίαν
καὶ πᾶσαν ξένην μεσολάβησιν. Πόθεν λοιπὸν ἔλαβον, ἡρώ-
τησεν, οἱ γράψαντες τὸ πρὸς τὸν Κάννιγκ γράμμα τὴν πλη-

ρεξουσιότητα νὰ λαλῶσιν ἐν ὀνόματι τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ;

Ἄλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἡ πληρεξουσίου αὕτη ὑπῆρχε, τίνα ἐλπίδα ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἡ Ἀγγλία, ὅτι θὰ ἐλάμβανε τὴν συγκατάθεσιν τῆς Πόλης εἰς τὸ πρωτόκολλον τῆς 4 Ἀπριλίου; Γνωστὸν ἐβεβαίως ἦτο πόσον εἶχον ἐπιτύχει μέχρι τοῦδε τὰ βήματα τοῦ Στρατφόρδου Κάννιγκος.

Ὁ δεύτερος ἰσχυρισμὸς ἦτο, ὅτι τοιαύτη αἴτησις τῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν ἐδίδε δικαίωμα ἀναμίξεως εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ, ὡς εἶπεν ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος, ἦτο προδήλως ἀπλή παρονομασία, διότι πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦτο ἀπῆρτετο πάντως, ἀμφότερα τὰ μέρη νὰ θέλωσι τὴν ἀνάμιξιν ἢ νὰ δηλώσωσιν ὅτι νύχαιστοῦντο εἰς αὐτήν, ἄλλως ἢ κατὰ τοῦ ἐνὸς ἐνέργεια δὲν ἦτο δικαία ἀλλὰ βιαία. Ἐπὶ πλέον δὲ ὁ Κάννιγκ ἐθεώρει τὸν κυριάρχην καὶ τοὺς ἐπανεστατημένους ὑπάρχους τοῦ ὧς ἔχοντας τὰ αὐτὰ δικαιώματα καὶ τοῦτο μὲν ἐγένετο τῷ ὄντι ἐν ἄλλαις ἐποχαῖς καὶ ὑπὸ ἄλλων κυβερνήσεων ἢ βρισκίσα Ἐλισάβετ, ὁ Ρίσελκεϊς, Μαζαρίνο, Λουδοβίκος ΙΔ' καὶ αὐτὸς ὁ ΙΣΤ'. εἶχον δώσει τοιαῦτα παραδείγματα, ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἐδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς πράξεις νόμιμοι. Προσέβαλον βεβαίως τὴν διεθνή βάσιν τῆς ὑπάρξεως τῶν Κρατῶν, τὴν ἱερότητα τῶν συνθηκῶν, τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν κρατῶν, τὴν ἀμοιβαίαν ἐνότητά των, καὶ τὴν εἰρήνην καὶ εὐημερίαν τῶν λαῶν.

Τὴν αὐτὴν ἀξίαν εἶχε κατὰ τὴν γνώμην τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου τὸ τρίτον θέμ.α, οὗ τὸ πλεονέκτημα ἔπρεπε νὰ ᾔῃαι τοῦτο, ὅτι ἀπέτρεπε τοὺς κινδύνους τῆς ῥωσικῆς μεσολαβήσεως. Ἄλλ' ἀπετράπησαν τάχα οὗτοι πράγματα; Ὅσοι ἐφοβοῦντο τὸν ῥωσικὸν πόλεμον ἐθεώρησαν τὸν ἀποδεικτικὸν τοῦτον λόγον ὡς μηδαμινόν, οἱ δὲ ἄλλοι δὲν εἶχον ἀνάγκην αὐτοῦ.

Τὸ παράδοξον τοῦτο καὶ βρύθον ἀντιφάσεων ὑπόμνημα ἐπρόκειτο νὰ πείσῃ τὴν αὐστριακὴν καὶ ῥωσικὴν κυβέρνησιν νὰ

συνεργασθῶσι μετὰ τοῦ Κάννιγκος κατὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἐπροσποιήθη δὲ ὅτι ἤθελε πρῶτον ν' ἀκούσῃ τὴν γνώμην τῶν δύο Δυναμέων, ἐβεβαίοντο ὅτι ἤθελε νὰ συνεννοηθῇ μετ' αὐτῶν ἐμπιστευτικῶς καὶ εἰλικρινῶς περὶ τῆς ἐπιτεύξεως μεσολαβήσεώς τινος, ἥτις ὡς εἰς αὐτὸν καὶ εἰς αὐτὰς ἔπρεπε νὰ φανῇ ὡς ὅλως δικαία. Ἀλλὰ βάσις τῆς πορείας ταύτης ἦτο τὸ μετὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ ὑπὲρ αὐτῆς γενόμενον πρωτόκολλον, καὶ ὁ Στρατφόνδος, Κάννιγκ διεμεινε κωχωρισμένος ἀπὸ τοῦ αὐστριακοῦ καὶ πρῶστου πρέσβεως, καὶ ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἀνήγγειλε τὴν πορείαν αὐτοῦ ὡς ὅλως χωριστὴν ἀπ' ἀμφοτέρων.

Ἄμυχ εἶδεν ὁ Κάννιγκ ὅτι ἡ αὐστριακὴ καὶ πρωσικὴ κυβέρνησις τὸν ἀπέκρουσαν, ἔκλινε, ἂν καὶ ὀλιγώτερον ὀριστικῶς, πρὸς τὴν γαλλικὴν. Ἡ δὲ κυβέρνησις αὕτη ὑπεσχέθη νὰ πέμψῃ πάλιν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν κόμητα Γκυλλεμινῶτον, καὶ ἐδήλωσε διὰ γενικῶν ἐκφράσεων ὅτι ἦτον ἔτοιμος νὰ συνεργήσῃ πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ὁ δὲ Κάννιγκ ἀπεφάσισε νὰ τὴν συμπαρασύρῃ μεθ' αὐτοῦ καὶ νὰ ὑπάγῃ ἕνεκα τούτου εἰς Παρισίους. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ διεύθυνε τὰ βήματά του εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Θεωρῶν τὴν πῆλιν τῆς Ῥωσσίας ἐπὶ τῆς Πύλης ὡς ἀρμόδιαν περιστάσιν καὶ ἀναλογιζόμενος τὴν ἐντύπωσιν, ἣν ἔπρεπε νὰ κάμῃ ἐπὶ τῆς Πύλης ἡ συμπάθεια τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἐποίησε πρὸς αὐτὴν περὶ τὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου δηλώσεις, αἵτινες ἔμελλον νὰ καθυποχάσωσι μὲν τὴν Πύλιν διὰ πραγμάτων, νὰ πείσωσι δὲ αὐτὴν νὰ δεχθῇ τὰς συμβουλὰς τῆς Ἀγγλίας. Αἱ ἀπὸ 6 Αὐγούστου ὁδηγαὶ ἐφθασαν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν 26. Τὴν δὲ 30 ὁ Στρατφόνδος Κάννιγκ ἔπεμψε τὸν γραμματέα τῆς πρεσβείας τοῦ Κ. Ἑλλινῶτον πρὸς τὴν Πύλιν, ἵν' ἀναγγεῖλῃ ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὸν βεῖζ-εφένδην, ὅτι ἐδόθη διαταγὴ εἰς τὸν ἀγγλικὸν στόλον τῆς Μεσογείου νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὰς κακοπραγίας τῆς πειρατείας ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει, νὰ καταδιώξῃ παντοῦ τοὺς ληστὰς

μέχρι τῆς φωλεᾶς των καὶ ἐπὶ τῶν ὄρμων καὶ λιμένων τῶν ἐπαναστατῶν, νὰ συλλάβῃ αὐτοὺς καὶ ἐκεῖ διὰ τὰς βίας καὶ νὰ τοὺς παραδώσῃ εἰς τὴν δικαιοσύνην. Ἐπειτα δ' ἐζήτησεν ὁ Κ. Ἑλλιάδης νὰ ἐξαλείψῃ τὴν κακὴν ἐντύπωσιν ὡς ἐκ τῆς ἀγγελθείσης ἐμφανήσεως τοῦ λόρδου Κόχραν ἀνακωνώσας ἐμπιστευτικῶς ἐκ μέρους τοῦ πρέσβους, ὅτι κατὰ τὴν δῆλωσιν τοῦ πρωθυπουργοῦ ὁ ῥηθεὶς ἀξιοματικῶς ἀπεβλήθη ἐκ τῆς ἀγγλικῆς ὑπηρεσίας, θεωρεῖται ἐν Ἀγγλίᾳ ὡς ἄτιμος, περιφρονημένος καὶ ἀποκλιωτὴς ἀνὴρ, ὅστις τῷ τῷ μόνον ἕνεκα δὲν ἐξωρίσθη τῆς γῶρας, διότι εἶχε παρουσιασθῇ ὡς ἀλλοδαπός, τοῦτέστι ὡς βρααχλιανὸς ναύαρχος. Ὁ Κεῖνιγκ προσέτι συνεκάλεσε καὶ νομικοὺς τοῦ στέμματος εἰς συμβούλιον ἵν' ἀποφανθῶσιν περὶ τοῦ ζητήματος, ἂν ἡ κυβέρνησις εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ῥηθέντα λόρδον Κόχραν νὰ ναυπηγήσῃ κατ' ἐξάρτησιν πλοῖα δι' ὑπηρεσίαν τῶν Ἑλλήνων; Ἡ δὲ ἀπόφασις ὅλων τούτων τῶν κυρίων ἔλεγεν, ὅτι ἡ κυβέρνησις οὐδὲν τοιοῦτο δικαίωμα εἶχε, καὶ ὁ ὑπουργός, ὅστις ᾔθελεν ἐμποδίσαι τὸν λόρδον Κόχραν κατὰ τὴν ἐπιχείρησίν του ταύτην, ἐγίνετο ὑπεύθυνος ἐνώπιον τοῦ νόμου.

Τέλος ὁ Κ. Ἑλλιάδης ὥφειλε ν' ἀναγγεῖλῃ τῷ βεῖζ-ἐφένδῃ, ὅτι ὁ κόμης Λιόβεν ἐλόμισεν εἰς Λονδὸν τὰς ἰδέας τῆς Ρωσσίας περὶ τοῦ τρόπου τῆς λύσεως τοῦ ἐλληνικοῦ ζητήματος, καὶ ὁ Κ. Ρίβωπιέρρος μετὰ τὴν ἀφίξιν του εἰς Κωνσταντινούπολιν θέλει συμβαδίζει μετὰ τοῦ Ἀγγλοῦ πρέσβους.

Δελέασις, ἐλπὶς, ἀπειλὴ, οὕτως ἤρχιζε τὸ νέον δράμα, τοῦ ὁποῖου τὸ καταπέτασμα εἶχεν ἤδη ἀνυπομόνως ἀνυψωθῇ, ἐνῶ τὸ ἕτερον δράμα δὲν εἶχεν ἔτι παρασταθῇ.

Ὁ βεῖζ-ἐφένδης ἐδέχθη τὰς ἀνακωνώσεις τοῦ Κ. Ἑλλιάδου με ἀπροσποίητον φιλοφροσύνην καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι ᾔθελε τὰς διαβίβας εἰς τοὺς ἀνωτέρους του. Ἐν ταύταις προσέθηκεν ὅτι, εἰν ὑπέρχουσιν ἐν Ἀγγλίᾳ νόμοι ἐμποδίζοντες τὴν κυβέρνησιν ν' ἀπαγορεύσῃ εἰς τοὺς ὑπναούς της τὸ νὰ προσβάλλωσι δύ-

ναμιν φιλικήν, τότε παράκαλεῖ τὸν πρέσβυν νὰ συλλογισθῇ ὅτι καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν ὑπάρχει ἀστυκὴς, πολιτικὸς καὶ θρησκευτικὸς νόμος, ὅστις ἀπαγορεύει εἰς τὸν Σουλτάνον, νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς ξένας Δυνάμεις τὴν ἀνάμιξιν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τοῦ κράτους του. Ὅθεν τοῦτο μόνον δύναται νὰ ἐπαναλάβῃ, ὅτι ἡ Πύλη οὔτε τὴν παρέμβασιν οὔτε τὴν μεσολάβησιν τῆς Ἀγγλίας ἢ ἄλλης τινος Δυνάμεως εἰς τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα δύναται ν' ἀνεχθῇ.

Μόλις εἶχε φθάσει εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ κόμης Γκιλλεμινῶτος, καὶ ὁ Στρατῳόρδος Κάννιγκ συνετάχθη αὐτῷ στενῶτατα ἵνα κάμῃ τὴν Πύλιν νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ὑπῆρχε πλήρης συνεννόησις μεταξὺ αὐτῶν. Ἀλλ' ἐκ τούτου δὲν ἐβελτιώθη ἡ θέσις του, καὶ ὁ ζήλος δι' αὐτὸν, ἀπατηθεὶς ἐκ ψευδῶν εἰδήσεων, ἀνήγγειλεν εἰς τὴν Πύλιν ὅτι ὁ λόρδος Κόχραν κατὰ διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως συνελήφθη ἐν Μελίτῃ, κατέστησε τὰ βήματα τοῦ λίαν ὑποπτα. Ὁ δὲ βρεῖτ-ἐφένδης παρετήρησεν, ὅταν ἔμαθε τοῦτο, ὅτι ἔχει λοσιπὸν ἡ Ἀγγλία τὸ δικαίωμα καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐμποδίζῃ ὑπηκόους ἐπιχειροῦντας νὰ πολεμήσωσιν αὐτογνώμονως Δύναμιν φιλικήν. Ἡ Πύλη κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐμίσει τὴν Ἀγγλίαν περισσύτερον καὶ αὐτῆς τῆς Ρωσσίας, καὶ ταύτην μὲν ἐθεώρει ὡς ἐχθρὸν φανερόν, ἐκείτην δὲ ὡς ἀπαταιώνα καὶ προδότην, καὶ κτεῖδε τὴν πρόθεσιν τοῦ Κάννιγκος, ὅτι τούτου μόνον ἕνεκα ὑπηρετεῖ τὴν Ρωσσίαν, ἵνα λάβῃ ἐν Ἑλλάδι τὴν θέσιν της.

Ἄλλως τὸ περὶ Κόχραν βῆθὲν δὲν ἦτον ἀληθές, διότι ὁ τυχοδιώκτης οὗτος περιηγείτο τότε ἐν Γαλλίᾳ. Ἡ παρουσία τοῦ Κάννιγκος ἐν Πιρισίσις οὐδὲν ὀριστικὸν ἀποτέλεσμα ἔφερε. Δὲν ἡδυνήθη νὰ συνενωθῇ μετὰ τοῦ κόμητος Βιλλέλη, καὶ ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς πρωτευούσης ταύτης τὴν 25 Ὀκτωβρίου. Ἡ δὲ Ἀγγλία καὶ Ῥωσσία συνεζήτουν ἤδη περὶ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 4 Ἀπριλίου. Ἡ διαγωγὴ των κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ὠμοιάζε πρὸς τὴν τῶν πρέσβων των ἐν Κων-

σταντινουπόλει· καὶ τῆς μὲν Ῥωσσίας ἦτο φιλόφρων καὶ ἡσυχος, τῆς δὲ Ἀγγλίας εὐερέθιστος καὶ ἐκδιαστικῇ. Ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις περιέμενε τὴν ἐκβασιν τῶν πραγμάτων. Ἡ δὲ Πύλη ἐφαίνετο ἐνασχολουμένη μόνον περὶ τοὺς νεωτερισμοὺς αὐτῆς. Κατεγίνετο νὰ συστήσῃ 35 τάγματα, καὶ προσεπάθει νὰ μετασχηματίσῃ εὐρωπαῖσι τοὺς παλαιοὺς θεσμοὺς τοῦ κράτους, ἐπραττε δὲ ὥστε συνησθάνετο ὅτι εἶχε τὰς χεῖρας ἐλευθέρως. Μομφή τις τοῦ Μιγκιάκου ὅτι αὕτη ἐνείχετο πως εἰς τὸν πόλεμον τῆς Περσίας, ἀπέδειξεν αὐτῇ πόσον ὀλίγον ἐδύνατο νὰ μεταβάλῃ διὰ παραχωρήσεων τὰ φρονήματα τῆς Ῥωσσίας, συνησθάνετο δὲ τοῦτο καλῶς, διὸ ἤργαζετο δραστηριότατα ὑπὲρ τῆς ἀναγεννήσεώς της, ὡς ἀπεκάλει τὰς μεταρρυθμίσεις. Τὰς θυσίας τοῦ Ἀκερμανίου ἐθεώρει ὡς ἀντίτιμον τοῦλάχιστον βαρυτέρας ἢ μακροτέρας προθεσμίας. Ἐτήρησε δὲ ἀξιοπρέπειαν, καὶ ὁ ρεῖζ-εφένδης ἀπάντησεν εἰς τὴν ἄκαιρον ἐκείνην μομφήν, ὅτι «ὡς ὁ Σουλτάνος δὲν ἀναμιγνύεται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν ἄλλων, οὕτως ἐπιθυμεῖ καὶ οἱ ἄλλοι νὰ μὴ ἀναμιγνύονται εἰς τὰς ἰδικάς του».

Ὁ δὲ Κάννιγκ, ἵνα συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Ῥωσσίας, ἐνεχείρισε κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ αὐγούστου πρὸς τὸν κόμητα Λιέβεν ὑπόμνημα, ὅπερ ἐξήταζε τὰ δύο ζητήματα· ὁποῖον ἀποτέλεσμα ἐπέφερον μέχρι τοῦδε τὰ βήματα τοῦ Στρατφόρδου Κάννιγκος, καὶ τίνες νέαι ὁδηγαί ἐπρεπε νὰ δοθῶσιν αὐτῷ *). Εἰς τὸ πρῶτον ἡ ἀπάντησις ἦτο εὐκολος. Ἡ καθαρὰ τῆς Πύλης ἄρνησις ὑπῆρχεν. Ὁ δὲ Κάννιγκ ἐπροσποιήθη ὅτι ἐπίστευεν εἰς τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ ἐκδιωχθῶσιν οἱ Ἕλληνες ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ νὰ κατοικισθῇ ἡ χώρα αὕτη ὑπὸ Ἀράβων, ἃν καὶ ὡμολόγησεν ὅτι δὲν εἶχε νέαν ἀπόδειξιν τούτου, καὶ καθόλου οὐδεμίαν ἄλλην ἢ τὴν ὅποιαν τῷ εἶχε δώσει ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς τοῦ δι' ἀναφορᾶς ἀπὸ 20

*) Ἴδε Παράρτ. Ζ. 24.

Μαρτίου. Τὰς βάσεις τῶν νέων ὁδηγῶν ἐξήτει, ἐξακολουθῶν νὰ κλώθῃ τὸ παλαιὸν νῆμα, νὰ εὕρῃ εἰς τὴν ἐπιστολὴν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως τῆς Ἐπιδαύρου πρὸς τὸν Στρατφόρδον Κάννιγκα ἀπὸ 29 Ἀπριλίου, ἣτις διετύπου κανονικῶς τὰς προφορικὰς τῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν δηλώσεις πρὸς τὸν πρέσβυν τοῦτον. Ἐὰν αἱ ὁδηγαὶ αὗται ὑπῆρξαν ἀρχοῦσαι διὰ τὰς ἐν Περτροπόλει συνδιαλέξεις, ἡ ἐπίσημος ἐπιστολὴ ἐθεωρήθη ὡς ἀρκούσα, ἢ ἀποδείξῃ πρὸς τὴν Πύλιν τὸ δικαίωμα τῆς Ἀγγλίας νὰ μεσολαβήσῃ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Κάννιγκ ἐξῆρε τὴν συμφωνίαν τῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀναγνωρισθεῖσων ὡς πρὸς τὸ κύριον ζήτημα βάσεων μὲ τὰς ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τῆς 4 Ἀπριλίου δυσχερείας δ' ἐνόμασεν ὅτι παρουσίαζον τὰ ἐπόμενα μόνον θέματα.

1. Ἡ ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῆς ἐπιτροπῆς σιωπὴ περὶ τῆς ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ προϋποτιθεμένης συναινέσεως τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ νὰ λαμβάνῃ μέρος ἡ Πύλη εἰς τὴν ἀρχικὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς τοπικῆς κυβερνήσεως τῶν Ἑλλήνων.

2. Ἡ σιωπὴ περὶ τοῦ τρόπου τῆς μεταβιβάσεως τῶν ἀκινήτων κτημάτων τῶν Ὁθωμανῶν.

3. Ἡ ἐπέκτασις τῶν αἰτουμένων πλεονεκτημάτων εἰς χώρας, αἵτινες ἐδύναντο νὰ κατέχωνται ἀκόμη ὑπὸ Τούρκων.

4. Ἡ ἐγγύησις τῆς Ἀγγλίας.

Τὰς δυσχερεῖς ταύτας ἐθεώρει ὁ Κάννιγκ ὡς λίαν ἐμδιαλύτους. Τὴν μὲν πρώτην ὡς ἀπροβούλευτον παράλειψιν ἐν τῇ ἐλληνικῇ ἐπιστολῇ, τὴν δὲ δευτέραν ὡς ὁμολογημένην κατ' ἀρχὴν, τὴν τρίτην ὡς ὀριστέαν βραδύτερον καὶ τὴν τετάρτην ὡς ἐννοουμένην ἀφ' ἐαυτῆς, ἐφ' ὅσον ἡ αἴτησις περὶ μεσολαβήσεως ἐδύναντο νὰ ἀπευθυνθῇ εἰς μίαν μόνον Δύναμιν, καὶ ἀφ' ἐαυτῆς αἰρομένην, ἅμα ἀντὶ τῆς ἐγγυήσεως τῆς μιᾶς Δυνάμεως ἤθελε δοθῇ ἡ ἐγγύησις πλειότερων Δυνάμεων. Μετὰ τὸ προοίμιον τοῦτο ἐδήλου ὁ Κάννιγκ, ὅτι μόνον ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ πρωτοκόλλου ἐπιβαλλομένην αὐτῷ ὑποχρέωσιν τοῦ

να ενεργῇ ἀποκοινῶς μετὰ τῆς Ῥωσσίας, τὸν ἐμποδίσεν ἀπὸ τοῦ να ἐξουσιοδοτήσῃ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν του, ἵνα προτείνῃ τὴν μεσολάβησιν ἀπήτησε λοιπὸν παρὰ τῆς Ῥωσικῆς κυβερνήσεως, να δηλώσῃ τίνας ὁδηγίας ἐθεώρει καταλλήλους διὰ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσώπους ἀμφοτέρων, τίς ὁ τρόπος καὶ χρόνος, καθ' οὓς ἔπρεπε να προσκληθῶσι καὶ αἱ λοιπαὶ Δυνάμεις πρὸς ὑποστήριξιν τῶν βημάτων των, καὶ τίνα μέτρα ἔπρεπε να ληφθῶσι κατὰ τῆς Πύλης, ὥστε να πείσωσιν αὐτὴν να δεχθῇ τὴν μεσολάβησιν ἐπρότεινε δὲ ν' ἀνακοινωθῇ τὸ ὑπόμνημα τοῦτο εἰς τὰς αὐλὰς τῶν Παρισίων, Βιέννης καὶ Βερολίνου.

Τὴν 19 Νοεμβρίου ὁ κόμης Λιέβεν ἀπάντησεν ὡς ἑξῆς εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην *).

1. Ὅτι ἔπρεπε να δοθῇ εὐρωπαϊκὸς χαρὰκτῆρ εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ἐπομένως ἔπρεπε να προσκληθῶσιν αἱ λοιπαὶ Δυνάμεις.

2. Ὅτι ὁ κόμης Ρίβωπιέρρος θὰ ἐλάμβανε τὰς αὐτὰς ὁδηγίας, ἃς καὶ ὁ Στρατφόρδος Κένιγκ.

3. Ὅτι ἀμφότεροι οἱ Πρέσβεις ὤφειλον ν' ἀνακινώσωσιν εἰς τὴν Πύλιν τὸ πρωτόκολλον τῆς 4 Ἀπριλίου, καὶ να τὴν προσκαλέσωσι να παραχωρήσῃ τὴν ἀνακωχὴν.

4. Ὅτι ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως τῆς Πύλης ἔπρεπε να τὴν ἀπειλήσωσιν, ὅτι θ' ἀνεκάλουν τοὺς πρέσβεις (ἐὰν δηλαδὴ οἱ λοιποὶ σύμμαχοι συμφώνουν περὶ τοῦ μέτρου τούτου) καὶ ὅτι θὰ συνέδεον διπλωματικὰς σχέσεις μετὰ τῶν Ἑλλήνων.

5. Ὅτι μετὰ παρέλευσιν ὀριστέας τινὸς προθεσμίας ἡ ἀπειλὴ αὕτη ἔπρεπε να πραγματοποιηθῇ.

Ἐκ τῶν ἀνακινώσεων τούτων προέκυψε τέλος ἡ ἑξῆς συμφωνία τῶν δύο κυβερνήσεων Λονδίνου καὶ Πέτρουπόλεως.

1. Να ἀνακοινωθῇ εἰς τὰς συμμαχους Δυνάμεις τὸ σχέδιον περὶ τῆς διπραγματεύσεως.

*) 18: Παράρτ. Ζ. 25.

2. Ν' ἀφιεθῇ εἰς αὐτὰς ἡ ἐκλογή, ἡ νὰ παρὰδεχθῶσιν ἐπισήμως τὸ πρωτόκολλον ἢ νὰ παραγγείλωσιν εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιτετραχμένους αὐτῶν νὰ συνεννοῶνται ἐμπιστευτικῶς μετὰ τῶν πρέσβειων τῆς Ἀγγλίας καὶ Ῥωσίας.

3. Νὰ δώσωσιν ὡς βάσιν τῶν πρὸς τὴν Πύλιν ποιητέων προτάσεων τὴν ἀπὸ 29 Ἀπριλίου ἐπιστολὴν τῆς κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς τῶν Ἑλλήνων.

4. Ἡ ἀπειλὴ τῆς ἀνακλήσεως τῶν πρέσβειων τότε μόνον νὰ ἐκτελεσθῇ, ὅταν καὶ αἱ λοιπαὶ Δυνάμεις ᾖναι ἔτοιμοι ν' ἀνακαλέσωσιν ἐπίσης τοὺς διπλωματικούς ἀντιπροσώπους των.

5. Τὴν ἀπειλὴν ταύτην τότε μόνον νὰ ἐκφράσωσιν, ὅταν πᾶσα ἐλπίς περὶ ὑποχωρήσεως τῆς Πύλης ἐκλείψῃ, καὶ νὰ μὴν ἐκτελέσωσιν αὐτὴν πρὶν ἢ λάβωσιν ὠρισμένης ὁδηγίας.

Τοῦτο ἐθεώρησαν ὡς ἀρκοῦν ἵνα τολμήσωσι νὰ θέσωσιν ὡς ἕκτον ὅρον τὴν διάταξιν ὅτι, ἐὰν ἡ ἀνάκλησις τῶν πρεσβειῶν δὲν ἐδύνατο νὰ γείνη, ἤθελον προβῇ εἰς διπλωματικὰ ἀπειλητικὰ βήματα, καὶ μάλιστα, ἵνα ἐπιτύχωσι τὴν σύμπραξιν τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως, εἰς βιθμικίαν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἐπρότεινεν αὐτὴν ἡ Αὐστρία κατὰ τὰς ἐν Πετροπόλει συνδιασκέψεις τοῦ ἔτους 1825· ἐννοεῖται δὲ ὅτι τὴν ἀπειλὴν ταύτην ἡ Ἀγγλία θὰ ἐκήρυττεν ὡς ἐφαρμοστέαν εἰς ἐκεῖνα μόνον τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὅσα ἐδύναντο νὰ συστήσωσι καὶ διατηρήσωσι τακτικὴν κυβέρνησιν.

7. Ἐν καιρῷ δὲ τοῦ χειμῶνος θὰ προσεπάθουν νὰ φέρωσι τὴν ἀνακωχὴν, πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ὁποίας ἤθελον ἐγγυηθῇ αἱ διαπραγματευόμεναι Δυνάμεις. Ὡς πρὸς τὴν ἰδιαίτεραν ἐγγύησιν τῆς Ἀγγλίας, αὕτη ὤφειλε νὰ διεξαγάγῃ αὐτὴν μετὰ μόνων τῶν Ἑλλήνων.

8. Ἡ ἀπλὴ ἀρνήσις τῆς Πύλης δὲν ἔπρεπε νὰ γείνη ἀφορμὴ πολέμου.

Ἡ ἀνακοίνωσις πρὸς τὰς αὐλὰς τοῦ Βερολίνου, τῶν Παρισίων καὶ τῆς Βιέννης, χρονολογούμενη ἀπὸ 28 Νοεμβρίου, ἐ-

γένητο κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Δεκεμβρίου. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος εὐθὺς μετὰ τοῦτο ὑπέβαλε πρὸς τοὺς ἐν Βιέννῃ πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας τὰ ἐξῆς ζητήματα·

1. Εἰς ποῖα μέρη τῆς ὀθωμανικῆς ἐπικρατείας πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ πρωτόκολλον τῆς 4 Ἀπριλίου;

2. Ἄν, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ὁ Σουλτάνος ἀποκρούσῃ τὴν μεσολάβησιν, ὑποβάλῃ ὁμως εἰς τὰς Δυνάμεις μετριοπαθεῖ περὶ συνδιαλλαγῆς πρότασιν, καὶ τότε θὰ ἐφαρμοσθῶσι μέτρα ἐκβιαστικά;

3. Ὅποια ἐκβιαστικά μέτρα θὰ ληφθῶσιν, εἰάν ἀπλῶς ἀπορρίβῃ τὴν μεσολάβησιν;

4. Τίνι τρόπῳ ἐσκόπουν οἱ ὑπογράψαντες τὸ πρωτόκολλον τῆς 4 Ἀπριλίου ν' ἀνοίξωσι τὰς διαπραγματεύσεις ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἂν ὁ Στρατηφύρδος Κάννιγκ θὰ περιμείνῃ πρῶτον τὴν ἄφιξιν τοῦ Ῥιβωπιέρρου, ἂν τότε θὰ συνεπιχειρήσῃ τὸ ἔργον μετ' αὐτοῦ ἢ ἂν ἀμφότεροι ἤθελον περιμείνῃ, μέχρις οὗ οἱ πρέσβεις τῶν εἰς σύμπραξιν προσκεκλημένων Δυνάμεων λάβωσι τὰς περὶ τούτου ὁδηγίας των;

Ὁ δὲ Κάννιγκ ἀπεκρίθη εἰς μὲν τὸ πρῶτον (ζήτημα *) ὅτι πρόκειται περὶ χώρας, ἥτις εὐκολύνει μὲν ὡς πρὸς τὸ παρὸν τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ πρωτοκόλλου, δὲν καθιστᾷ δὲ αὐτὴν εἰς τὸ μέλλον ὀχληράν. Φρονεῖ δὲ ὅτι ἐπιτυχῶς δύναται νὰ δείξῃ τὴν *Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους*. Ἐὰν δ' ἔνεκα νικῶν τοῦ Ἰσραήμου ἐν Πελοποννήσῳ ἢ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ Ἀττικῇ γείνωσιν εἰς τὸ μέλλον ἀναγκαῖαι μεταβολαί τινες, εὐκόλως θὰ ἐσυμφώνουν περὶ τούτων. Ἐν ἐσχάτῃ δὲ περιπτώσει ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ τοῦλάχιστον ἐπὶ τῶν νήσων δὲν θὰ ἦτο δύσκολος.

Εἰς δὲ τὰ δεύτερον, ὅτι βεβαίως αἱ Δυνάμεις ὤφειλον νὰ κρατῶσιν εἰσέτι ἀνοιχτὴν τὴν διέξοδον ταύτην διὰ τὸν Σουλτάνον καὶ τὴν πιθανότητα τῆς συνδιαλλαγῆς δι' αὐτάς· ἀλλ' ὁ Σουλ-

*) Ἴδε Παράρτ. Ζ. 26.

πάνος ὤφειλέν ἀμέσως νὰ παραχωρήσῃ τὴν ἀναγκωχὴν, καὶ αἱ Δυναμίεις νὰ ὀρίσωσιν ἑλλογον προθεσμίαν πρὸς ἀποπεράτωσιν τῆς ὑποθέσεως.

Εἰς δὲ τὸ τρίτον, ὅτι ὡς πρῶτον καὶ ἄριστον ἐκδιαστικὴν μέτρον θεωρεῖ τὴν ἀπειλὴν τῆς συγχρόνου ἀνακλήσεως τῶν πρεσβειῶν ἄλλως δὲ δὲν νομίζει αὐτὴν ἀναγκαίαν, καὶ ἐὰν οὐδὲν φέρῃ ἀποτέλεσμα, μένει ἡ πραγματικὴ ἀναγνώρησις ὡς ἀσφαλὴς καὶ τελειωτικὴ.

Καὶ εἰς τὸ τέταρτον, ὅτι ὁ Ἄγγλος πρέσβυς θὰ περιμένῃ τὸν Ῥώσσον, ἔπειτα δὲ μόνος θὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὴν Πύλην τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Ἑλλήνων, διότι αὐτὸς μόνος ἐξουσιοδοτήθη ὑπ' αὐτῶν εἰς τοῦτο καὶ μετὰ ταῦτα θὰ συνεργάζεται ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Ῥώσσου πρέσβεως. Οἱ δὲ δύο πρέσβεις δὲν ἐδύναντο νὰ συνυποχρεωθῶσι νὰ περιμένωσι τὴν σύμπραξιν τῶν λοιπῶν, ἂν καὶ θεωρῶσι ταύτην ἀναγκαιοτάτην, καὶ βεβαίως ἐπεθύμουν νὰ φθάσωσιν αἱ ὁδηγίαι καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ἀρκετὰ ἐγκαίρως, ἵνα συμβαδίσωσι μετὰ τῶν ἰδικῶν των.

Προσέτι ὁ Κάννιγχ εἶπε προφορικῶς πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς Αὐστρίας ἐν Λονδίνῳ, ὅτι ἐπιθυμεῖ μὲν νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ πρωτόκολλον ἐφ' ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλειτέρας χώρας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μικροτέραν ἀρκεῖται, τὰς νήσους λ. χ. διότι ἡ Ἀγγλία κυρίως ἐργάζεται πρὸς σύστασιν ἀντιζυγίου τινὸς κατὰ τῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐπιρροῆς. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τούτου μόνον τὸ ἀντιζύγιον κατὰ τῆς ῥωσσικῆς ἐπιρροῆς ἐπὶ τῶν ὀθωμανικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Δουναβέως ἐδύνατο νὰ ἐννοῇ, εἶχεν ἐκφράσει τὴν λύσιν τοῦ αἰνίγματός του καὶ τὴν ἀληθῆ καὶ κυρίαν αἰτίαν τῆς ἀναμίξεώς του.

Αἱ δὲ τρεῖς αὐλαὶ ἐξέφεραν τὰς ἀντιπαρατηρήσεις των *) κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ ἔτους καὶ τὰς πρώτας τοῦ ἐπομένου. Ἡ μὲν γαλλικὴ τὴν 8 Δεκεμβρίου, ἡ δὲ αὐστριακὴ τὴν 22

*) 18. Παράρτ. Ζ. 27.

Δεκεμβρίου, καὶ ἡ πρωσικὴ τὴν 4 Ἰανουαρίου. Ἡ γαλλικὴ αὐτὴ συμφώνησεν εἰς τὰς προτάσεις, ἐξῆρε τὴν ἀνάγκην τῆς κοινῆς πορείας καὶ τῆς κοινῆς ἐγγυήσεως τῶν Δυνάμεων, καὶ ἐπρότεινε νὰ μεταβληθῇ τὸ πρωτόκολλον εἰς συνθήκην μεταξὺ τῶν πέντε Δυνάμεων. Ἡ αὐστριακὴ αὐτὴ ἐδήλωσε μὲν, ὅτι ἦτο εὐχαριστημένη, διότι ἔβλεπε τὴν παραδοχὴν τινῶν ἐκ τῶν προτάσεων τῆς ἐν Πετροπόλει τοῦ ἔτους 1825, ἀλλ' ἐκηρύχθη κατὰ τῶν ἐκδίαστακῶν μέτρων, δι' ὧν ἐμελλε νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ μετατροπὴ τῆς ἀμέσου ἐξουσίας εἰς ψιλὴν κυριαρχίαν καὶ αὕτη ἡ μεσολάβησις μεταξὺ τοῦ χεριαρχοῦ καὶ τῶν ὑπηκόων του· ἐδήλωσε δὲ ὅτι, ἐὰν δὲν ἐγκαταλειφθῇ ἡ ὁδὸς αὕτη, θ' ἀκολουθήσῃ μὲν χωριστὴν πορείαν, ἀλλὰ θέλει συντελεσθῇ τὸ καθ' ἑαυτὴν εἰς τὴν εἰρήνευσιν. Ἡ δὲ πρωσικὴ αὐτὴ ἐδήλωσεν ἐπίσης ὅτι ἦτον ἑτοιμὸς νὰ συνεργήσῃ εἰς ὅσα ἀποφασίσωσιν ἡ πράξωσιν αἱ λοιπὰ τέσσαρες αὐταί.

Ἦδη δ' ἐκάστη Δύναμις ἔλαβε τὴν θέσιν τῆς. Ἡ μὲν Ἀγγλία ἐπροπορεύετο ἀφορῶσα εἰς τὴν ὑποτελείαν τῆς ὀριστείας Ἑλλάδος καὶ τὴν ἰδίαν κανονικὴν ἐπιβρότην· ἡ δὲ Ρωσσία κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν ἀκολουθοῦσα, πράγματι δὲ ὀδηγοῦσα· ἡ δὲ Αὐστρία ὡς οἷόν τε ἐμποδίζουσα τὸν πόλεμον καὶ ὑποστηρίζουσα τὰ δικαιώματα τῆς Πύλης ἢ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ δὲ Γαλλία καὶ Πρωσσία τείνουσαι εἰς διατήρησιν τῆς εἰρήνης, συκεφώνουν μετὰ τῆς Αὐστρίας. Ὁ Στρατφόρδος Κάννιγκ εἶχεν ἤδη τὴν 13 *) Ὀκτωβρίου εἰδοποιήσει τὴν κυβέρνησιν τοῦ Ναυπλίου, ὅτι ἔλαβε τὰς ὀδηγίας του καὶ ἐβεβαίωσεν αὐτῆς ὅτι ἤθελε μεσολαβῆσαι, καὶ ἂν ἀκόμη ἡ ἐκβασίς τῆς τότε μὴπω συναφθείσης συνθήκης τοῦ Ἀλερμανίου καταστήσῃ τὴν σύμ-πραξιν τοῦ ῥώσσου πρέσβεως ἀδύνατον. Ἐνοεῖτο δ' ἀφ' ἑαυτοῦ ὅτι περὶ οὐδενὸς ἄλλου ἐπρόκειτο ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἢ περὶ τῶν ὄρων, οὓς αὕτη ἐπρότεινεν αὐτῷ τὴν 29 Ἀπριλίου

*) Ἰδε Παράρτ. Ζ. 28.

διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Μαυροκορδατικοῦ κόμματος. Ἐλάλησε δὲ μόνον περὶ αὐτῶν, καὶ ἵνα μὴ ἐξολοισθῇ αὐτῷ ἡ Ἑλλὰς ἐπεμψε διὰ τοῦ Ἀμιλτῶνος δευτέραν ἐπιστολήν, ἥτις, γεγραμμένη ὅλως κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς νέας πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας, περιεῖχε τὴν συμβουλήν τοῦ νὰ μὴ ἀπομακρύνωσιν ἐκ τῶν πραγμάτων τοὺς ἄνδρας, οἵτινες εἶχον λάβει ἐπισήμους σχέσεις μετ' αὐτοῦ. Ὁ γάλλος ναύαρχος κόμης Φιγνῆς εἶχεν ἀναγγεῖλει καὶ αὐτὸς πρὸ ἐβδομάδων, πρὶν ἢ λάβῃ χώραν ἢ σύμπραξις τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, καὶ κυρίως ἵνα ἐλαττώσῃ τὴν ἀγγλικὴν ἐπιβρόχον, εἰς τὴν κυβερνήσιν τὴν συνδρομὴν τῆς Γαλλίας καὶ ἀπήτησε τὴν παῦσιν τῶν ἐσωτερικῶν ἐρίδων *). Ὁ δὲ Κάννιγκ ἐποίησε συγχρόνως, ἐν βῆμα, δικαιολογούμενον ἐκ τῶν συμφερόντων τῆς Ἀγγλίας, ὡς ἔλεγεν, ἐπεμψε τοῦτέστι τὸν συνταγματάρχην Δαβισῶνα πρὸς τὸν ἀντιβασιλέα τῆς Αἰγύπτου ἵνα τῷ εἴπῃ, ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν θ' ἀνεχθῇ πλέον καμμίαν ἀποστολὴν στρατευμάτων καὶ πολεμοφοδίων εἰς Πελοπόννησον.

Ἡ ἀφίξις τοῦ Ρίτωπιέρρου εἶχεν ἤδη ἀναγγελεθῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν Δεκέμβριον. Ὁ Κ. Μιγιάκης ἀπήτησε νὰ σταλῇ πρὸς τὸν πρέσβυν εἰς Καπιτσήβασης, ὅπερ ἡ Πύλη ἡρνήθη ὡς μὴ ἀρμοῦον εἰς τὴν ἀξιοπρέπειάν της. Μετὰ τὸ ὅχι εἰς τὰ χεῖλη ἴστατο περιμένουσα πὰς προσεγγιζούσας ἀξιώσεις. Τὸ δίκαιόν της καὶ ἡ προθυμία τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου τὴν ἐνεθάρρυνον. Ὅσον μεγάλη καὶ ἂν ἦτο ἡ ἀντιζηλία τοῦ Σουλτάνου κατὰ τοῦ τοποτηρητοῦ τούτου, καὶ ὅσον καὶ ἂν ἐπεθύμει τὴν πτώσιν του, οὐδὲν βῆμα ἔπραξε δυνάμενον νὰ διαλύσῃ τὴν καθ'ἑαυτὴν χαλαρὰν σχέσιν του μετ' αὐτοῦ. Ἠλπίζεν ὅτι, ἐὰν μὲν ὁ ἀντιβασιλεὺς ἀπετύγχανε νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα, θὰ ἐξήντλει τὰς δυνάμεις του, ἐὰν δὲ ἐπετύγχανε, θὰ ἐδίχαζεν αὐτὰς, καὶ ἐκτὸς τούτου ὁ υἱὸς τοῦ Ἰβράῆμ θὰ διετέλει εἰς ἄμεσον ἐξάρτησιν ἀπὸ τῆς Πύλης. Προσέτι ὁ

*) Ἴδε Παράρτ. Ζ. 29.

Σουλτάνος δὲν ἤθελε νὰ φανῇ ὅτι ἐφοβείτο τὴν κατάχρησιν τῶν δυνάμεων, ἣν ὁ ἰσχυρὸς τιμαριώτης ἐδύνατο νὰ κάμῃ.

Ἡ Ῥωσσία δὲν παρέλειψε νὰ ἐπιστῇ ἐνίοτε τὴν προσοχὴν τῆς Πύλης εἰς τοῦτο. Ὁ δὲ ρεῖζ-ἐφένδης ἀπεκρίνετο ἐκάστοτε βραχέως ὅτι ὁ Σουλτάνος ἤξεύρει τί ἀπαιτεῖ ἡ ὑπόληψις του καὶ ἡ εὐημερία τοῦ κράτους του. Ἀμα καταβληθῇ ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, θὰ εὕρῃ τὰ μέσα ν' ἀποτρέψῃ ἄλλους κινδύνους, ἂν πράγματι τοιοῦτοι ἤθελον τὸν ἀπειλήσει.

Ἐν Ἑλλάδι τὰ δημόσια πράγματα τοσοῦτον εἶχον καταπέσει, ὥστε αὕτη λογικῶς ὀλίγον ἔπρεπε νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὰς ἰδίας τῆς δυνάμεις. Ἀλλ' οἱ Τούρκοι οὐδὲν ἔπραξαν ἵνα ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς παραλυσίας καὶ ἀταξίας τῶν ἐχθρῶν των, καὶ κατέτρυψαν τὸν πολύτιμον καιρὸν εἰς ἀνοήτους καὶ ἀσημάντους ἐπιχειρήσεις. Ὁ καπουδάν-πασσᾶς ἐνισχυθεὶς ὑπὸ 25 ἰστιοφόρων ἐν Ἑλλησπόντῳ εἶχεν ἀναχωρήσει ἐκείθεν τὴν 4 Ἰουλίου, καὶ ἀφοῦ ἀπέστειλε τινὰ τῶν πλοίων του εἰς Σούδαν καὶ Πύλον, διευθύνθη πρὸς τὴν Σάμον μὲ 26 ἰστιοφόρα (2 πλοῖα τῆς γραμμῆς, 7 φρεγάττας, 4 κορβέττας, 13 βρίκια καὶ γολέττας). Ἡ νῆσος κυβερνωμένη ὑπὸ τοῦ Δογοθέτου εἶχε πρὸς ἄμυναν ἐκτὸς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς δισχιλίους περίκου λιάπιδας καὶ ἄλλους, καὶ 15 ἕως 28 μύστικα· ἀλλ' ἦτο λίαν ἀποτεθαρρῦμένη, εὐπρόσβλητος εἰς πολλὰς θέσεις, καὶ δὲν ἐδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀπόδασιν ἄνευ τῆς συνδρομῆς γάλου. Ὁ δὲ καπουδάν-πασσᾶς ἤγαγε 3000 ἀνδρῶν, καὶ ἐπὶ τῆς πλησίον κεκμένης παραλίας τῆς μικρᾶς Ἀσίας εἶχον συρρεύσει περὶ τοὺς τριακοντακισχιλίους ἄνδρας, ἵνα λάβωσι μέρος εἰς τὴν λαφυραγωγίαν τῆς Σάμου. Διὰ τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ μέρους τούτου, ἥτις καὶ ἐπιτυχάνουσα ἦτο χονδρὸν στρατηγικὸν λάθος καὶ ἐπιπλέον διεξήχθη κακῶς, ὁ ὀθωμανὸς μέγας ναύαρχος ἄνευ ἀνάγκης κατέστησε τὴν Σάμον ἕτερον προπύργιον τῆς Ἑλλάδος. Προσεῖλκυσε αὕτη τὴν ναυτικὴν δύναμιν τῶν Τούρκων, ἄνευ τῆς ὁποίας ὁ αἰγυπτιακὸς στρατὸς τῆς ξηρᾶς δὲν ἐδύνατο νὰ κατα-

φέρη τὸ καίριον χτύπημα. Ἄμα δὲ τὰ ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγεϊ εἰς ἀνγκαστικὴν εἰσπραξιν πολεμικῶν φόρων καταγινόμενα ὑδραϊκὰ καὶ σπετσιωτικὰ πλοῖα εὗρον οὖριον ἄνεμον διὰ τὴν ἐπιχειρήσιν, ἔδραμον, 30 τὸν ἀριθμὸν, μὲ 7 πυρπολικά ὑπὸ τὸν Σαχτούρη, εἰς τὰ ὁποῖα προσετέθησαν 8 ψαριανὰ ὑπὸ τὸν Ἀποστόλην, μὲ τὰ πυρπολικά τοῦ Κανάρη καὶ Νικοδήμου, εἰς Σάμον καὶ ἐμπόδιζον τὰς κινήσεις τῶν ὀθωμανικῶν πλοίων, ἅτινα εἶχον λάβει περὶ τοὺς δωδεκαχισχιλίους ἄνδρας ἐκ τῆς παραλίας τῆς Ἐφέσου καὶ δὲν εἶδυναντο νὰ ἐκτελέσωσι τὴν ἀπόδασιν. Ἐγένοντο δὲ τινες ἀπόπειραι πυρπολικῶν καὶ πυρβολισμοί. Ὁ ἄτακτος καὶ ἀθαλάσσωτος ὄχλος τῶν Τουρκικῶν πλοίων ἐμπόδιζε πᾶσαν ἐπιχείρησιν, ὥστε ὁ καπουδᾶν-πασσᾶς τοὺς ἀπεβίβασε πάλιν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου ἐπέστρεψεν εἰς Μιτυλήνην μετὰ τοῦ στόλου.

Κατὰ δὲ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Σεπτεμβρίου ὁ Μισούλης συνηνώθη μετὰ τοῦ Σαχτούρη ἄγων περὶ τὰ 20 πλοῖα. Ἀμφότεροι δὲ προσέβαλον τὸν ἐμπροσθεν τῆς Μιτυλήνης στόλον, ἀλλ' ἔχασαν ἐν τρικάρτατον καὶ πολλὰ πυρπολικά, καὶ ἔπειτα ἐπέστρεψαν εἰς Ψαρὰ καὶ εἰς τὸν λιμένα τῆς Σάμου Βαθύ. Ὁ καπουδᾶν-πασσᾶς ἔμεινεν ἐν ἀδρανείᾳ. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἐθαλασσοκράτουν καὶ ἡ Σάμος εἶχε σωθῇ. Τὸν δὲ νοέμβριον ἀμφοτέρα τὰ μέρη ἀπῆλθον εἰς τὰ ἴδια. Ὁ εἰς Ναυαρίνον σταλεῖς στόλος ἀπέστειλε πάλιν 6 πλοῖα ὑπὸ τὸν Σαλήαγαν εἰς Ναύπακτον, ἐνῶ τὰ λοιπὰ 16 πλοῖα ὑπὸ τὸν Καπουδᾶν-βέην περιέπλεον πρὸς νότον τῆς Πελοποννήσου, ἥ ἐναυλόχουν ἐν Μεθώνῃ καὶ Πύλῳ.

Ὁμοίως κατέτριψε τὸν καιρὸν καὶ ὁ Ἰβραήμης εἰς ἐπιθέσεις κατὰ τῆς δυσπροσίτου καὶ στρατηγικῶς ἀσημάντου Μάνης καὶ εἰς κορείας διὰ τῆς Ἀρκαδίας καὶ Ἡλίδος ὁ δὲ σερασκιέρης καταβὰς διὰ τῆς Λειβαδίας καὶ τῶν Θηβῶν μετὰ 10,000 ἀνδρῶν ἐλεηλάτησε περὶ τὰ μέσχα Μαΐου τὰς Ἀθήνας, καὶ οὕτως ἕκαστος τῶν τριῶν ἀρχηγῶν εἶχε εὖρει ἐν σημείῳ

ένασγολήσεως τῶν δυνάμεών του, ὅπερ μὴ προσεγγίζον εἰς τὴν καρδίαν τῆς ἐπανάστασεως οὐδὲν ὀριστικὸν ἀποτελεσμα εἰδύνατο νὰ φέρῃ κατ' αὐτῆς, καὶ ἐκ τούτου μόνον ἐξηγεῖται τὸ θαυμάσιον σχεδὸν γεγονός, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἄνευ πολεμικῶν δυνάμεων καὶ μέσων, ἐμπλεως μάλιστα ἐσωτερικῶν ἐρίδων, ἐδινηθῇ νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν παροῦσαν ἀπορίαν. Κατεῖχε μὲν ὁ Φαβιέρος τὴν ἄκρην τῶν Μεθάνων μὲ 800 περίπου ἄνδρας, ἐτοιμοὺς εἰς φυγὴν, λείψανα ἀποτεθαρρῦμμένα, ἡ ἀβέβαιον προσθήκην. Κατεῖχε μὲν ὁ Γούρας μετὰ 1200 περίπου ἀνδρῶν τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ εἰς τὰ ὄρη τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου περιεπλανῶντο πολλὰ στῖφῃ ἐνόπλων Ἑλλήνων καὶ ἐπέπιπτον σποράδην κατὰ τῶν Αἰγυπτιακῶν φυλακῶν· ἀλλ' οὐδὲν ἰσχυρὸν σῶμα εἰδύνατο νὰ συγκεντρωθῇ κατὰ τοῦ Ἰβραΐμου ἢ τοῦ Ρεσχιδ-πασσᾶ. Ὁ δὲ Κολοκοτρῶνης, ὁ κατ' ὄνομα ἀρχιστράτηγος, ὠχύρωσε τὸ φρούριον τῆς Καρυταίνης καὶ ἐζήτησε νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν Ναυπλίῳ, ἵνα εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ἔχῃ δι' ἑαυτὸν βάσιν τινα διαπραγματεύσεως μετὰ τῶν Αἰγυπτίων. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ρουμελιῶται ὁπλαρχηγοὶ κατέλαβον καὶ διατήρουν τὸ Παλαμῆδιον, οἱ Σουλιῶται ὑπὸ τὸν Φωτομάραν τὸ κάτω φρούριον καὶ εἰρίζον πρὸς τὸν Κολοκοτρῶνην. Ὁ Καραϊσκάκης, ὁ ἀριστος τῶν ρουμελιωτῶν ἀρχηγῶν, εἶχεν ἀναχωρήσει ἐξ Ἐλευσίνος καὶ ἔμενεν ἄνευ ἀνδρῶν ἐν Ναυπλίῳ. Μετ' αὐτοῦ ἔμενον ἐκεῖ οἱ ἥρωες τοῦ Μεσολογγίου ἄνευ ἄρτου καὶ παρηγχιωσμένοι, διότι ἡ κυβέρνησις τοὺς ἐθεώρει ἕνεκα τῶν περὶ μισθῶν ἀπαιτησέων των μᾶλλον ὥς βᾶρος ὀχληρόν. Τὰς ἐλπίδας των εἶχον εἰς τὸν Κωλέττην. Ἀλλὰ τοῦτον ἐζήτησαν οἱ ἀντίπαλοί του νὰ κατασφύψωσι. Τὸ ἀγγλικὸν κόμμα κατώρθωσε νὰ λάβῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ ῥωσικοῦ ὅπως κατηγορήσῃ αὐτόν. Εὐρύ τι σχέδιον συμφωνήθη, σκοπὸς τοῦ ὁποίου ἦτο νὰ παραδοθῇ τὸ Παλαμῆδιον εἰς τοὺς Πελοποννησίους, ἀλλ' ἀπέτυχεν. Ὁ δὲ Κολοκοτρῶνης ἀνεχώρησεν ἐκ Ναυπλίου καὶ ἡ κυβέρνησις κατέφυγεν εἰς τὸ μ-

κρὸν προύριον τοῦ λιμένος Βουρζί. Ἐκεῖ, ἐντὸς βενετικῶν τευχῶν, ἐπὶ χώρου περιλαμβάνοντος ὀλίγας μόνον ὀργυὰς κατὰ τετράγωνον, ἐκάθητο αὕτη καὶ οὐδὲν μέρος τῆς Ἑλλάδος ἐδύνατο νὰ διαθῇ. Ἡ ἐλπίς εἰς τὸν λόρδον Κόχραν, ὅστις καθ' ἐκάστην ἐβδομάδα ἀνηγγέλλετο, ἡ ἀφίξις τοῦ κόμητος Χαρκούρτ καὶ εἴκοσι γάλλων φιλελλήνων φερόντων χρήματα τινα τοῦ ἐν Παριείοις συλλόγου, ἐμψύχωσις τις τοῦ Στρατφόρδου Κάννιγκος κομισθεῖσα εἰς Ναύπλιον διὰ τοῦ ἀγγλικοῦ βρικίου Βρίσκ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰουλίου, ἐν γένει δ' αἱ ἐξωτερικαὶ σχέσεις, ἐξ ὧν μόνον, ἂν ὑπῆρχε σωτηρία, ἐδύνατο νὰ προέλθῃ, ἐξησφάλισαν εἰς τὴν κυβέρνησιν φαινόμενόν τινα σεβασμὸν τῶν κοιμμάτων. Ὑφίστατο δὲ, διότι οὐδεὶς τὴν ἔρριπτε. Δυνάμεις δέ τινες ὑπῆρχον εἰσέτι μόνον ἐν Ὑδρᾷ καὶ Σπέτσαις, ὅπου ἐδύνατο νὰ ἐξοπλισθῇ περὶ τὰ 70 πλοῖα. Αἱ νῆσοι αὗται διεξήγον τὸν πόλεμον κυρίως καθ' ἑαυτάς, χωρὶς νὰ ἐρωτῶσι τὴν κυβέρνησιν καὶ ὅλως κατὰ βούλησιν, ἀλλ' αἱ προσπάθειαι τῶν ὠφέλησαν τὴν κυβέρνησιν καὶ τὴν Ἑλλάδα.

Ἐμμενον δ' εἰσέτι ἄθικτοι ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ αἱ ἐπαρχίαι Κορίνθου, κάτω Ἀχαΐας καὶ Τροιζήνος· καὶ τοὶ δὲ σκληρῶς λεηλατηθεῖσαι κατὰ τοὺς ἐμφυλίουσιν σπαραγμοὺς κατεΐχοντο πρὸς τὸ παρὸν ὑπὸ Ἑλλήνων. Ἀντεῖχε μάλιστα καὶ τὸ Ναύπλιον, ὃ Ἀκροκόρινθος, ἡ Μονεμβασία καὶ αὐτὸ τὸ προύριον τῶν Ζαφειροπούλων ἐν Ἀστρεί. Ἐπομένως ὑπῆρχεν Ἑλλάς. Ὁ λαὸς καταφυγὼν εἰς τὰ ὄχυράματα, ἡ περιπλανώμενος εἰς τὰ ὄρη, δὲν εἶχεν ὑποταχθῇ. Ἡ Ὑδρα δὲν εἶχε προσδληθῇ καὶ οἱ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν τοσοῦτον ὑπέρτεροι ἐχθροὶ οὐδὲν ἔπραξαν. Ἡ ἐλπίς περὶ μεσολαβήσεώς τῆς Ἀγγλίας, ἂν καὶ οὐχὶ πλέον ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας, ὑπῆρχεν. Ἀνέλαβον ἐπομένως ὀλίγον κατ' ὀλίγον θάρρος καὶ μάλιστα ἀφοῦ ἅπαξ εἶχε φθάσει ὁ σептέμβριος, καὶ οὐδὲν πλέον τελειωτικὸν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἶχον νὰ φοβῶνται παρὰ τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ Μεσολόγγιον εἶχε καταπέσει εἰς ἐρείπιον παλαιοῦ τείχους. Ἡ δὲ

Ἦδρα καὶ τὸ Ναύπλιον συνησθάνοντο ὅτι νικητῆς, ὅστις ἡπράκτει ἐν Τριπόλει ὡς ἡττημένος, ἢ κατεδαπάνη τὸν καιρὸν τοῦ εἰς τόσον ἀνωφελεῖς ἐπιχειρήσεις, ὡς ἡ τῆς Σάμου, δὲν ἦτο πλέον κατὰ τὸ παρὸν ἐπικίνδυνος. Αἱ προσπάθειαι, ὑποσχέσεις καὶ κληρονομίαι τῶν φιλελλήνων, ὑπὲρ ποτε ἄλλοτε δραστήριοι, ἢ ἐλπίς εἰς τὸν Κόρχαν, συνετήρουν τὸ θάρρος τοῦ μηδὲν ἀληθὲς μανθάνοντος λαοῦ, ὡς καὶ αἱ διαβεβαιώσεις τοῦ Στρατηφόρου Κάνιγκος, αὐξηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ μοιράρχου Ἀμιλτάνο εἰς τὸ μὴ περαιτέρω, τὸ θάρρος τῆς εἰς τὰ σχέδια τοῦ παραδεδομένης κυβερνήσεως. Ὁ Κολοκοτρώνης, Νικητάς, Κολιόπουλος, οἱ Μαυρομιχάλοι, Ζαφειρόπουλοι καὶ πλείστοι ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ ἐτόλμησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ν' ἀντιπαραταχθῶσι πάλιν κατὰ τοῦ Ἰβραήμου. Ἀπέκρουσαν δὲ αὐτὸν παρὰ τὸ Ἄστρος, ἐπήνεγκον αὐτῷ, ὅταν ἐζήτησε ν' ἀναβῇ εἰς τὰ ὄρη τῆς Μάνης, ὅχι μικρὰς ζημίας, καὶ ἠνόχλουν ἀκαύστως τὰς ἐρχομένας καὶ ἀναχωρούσας μοίρας τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ καὶ αὐτὴν τὴν φρουρὰν τῆς Τριπόλεως. Ὁ Βάσσεος καὶ Κριζώτης ἐζήτησαν ν' ἀντιστῶσι κατὰ τοῦ πασσᾶ τῆς Εὐβοίας, ὅστις διῆλθε τὸ θέρος τὴν Ἀττικὴν, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ὑπετάγησαν καὶ αὐτὰ τὰ πλησιέστατα περὶ τὰς Ἀθήνας χωρία. Ὁ Καραϊσκάκης καὶ Δέκκας παροτρυνθέντες ὑπὸ τοῦ Κωλέττου εἶχον ὑπάγει πάλιν μετὰ 2000 περίπου ἀνδρῶν εἰς Σαλαμίνα, ἵνα νησυχῶσι τὸν σερασκιέρην, ὅστις ἐδυνήθη μὲν νὰ καταβῇ ἐκ Θηβῶν εἰς Ἀθήνας, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ συγκατήσῃ ἐκεῖ ἐκ τοῦ στρατεύματός του πλέον τῶν 6000 ἀνδρῶν κατὰ τὸ ἡμισυ ἱππέων, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐκράτει ἐν Θήβαις παρὰ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ παρὰ τὸν Ὠρωπὸν, ἵνα προφυλάσσωσι τὰ ὀπίσθιά του. Ἐν Ἀθήναις δ' ὑπῆρχον οἱ ὀπλαρχηγοὶ Μακρυγιάννης, Στάθης Κατσιογιάννης καὶ Εὐμορφόπουλος μετὰ 1000 περίπου ἀνδρῶν, ὁ δὲ Γούρας μὲ 300 μόνον ἔμενεν ἐν τῷ φρουρίῳ, ὅπερ ἦτο ἀρκούντως ἐφωδιασμένον μὲ τρόφιμα καὶ πολεμεφόδια, καὶ εἶχεν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων 20 τηλεβόλα ἐν

οἷς 3 ὄλμους. Ὁ Ὀμέρ πασᾶς εἶχεν ἤδη ἀρχίσει τὴν πολιορκίαν, ὁ δὲ Ῥεσχιδ-πασσᾶς τὴν συνεπλήρωσε, κατέλαβε τὸν λόφον τοῦ Μουσείου, ὅστις δεσπόζει τῆς ἀκροπόλεως, ὡχύρωσεν αὐτόν, ὡς καὶ τὸν λόφον τῆς Πνυκός, ἔστησέ τινα τηλεβόλα καὶ ὄλμους καὶ ἔρχισε περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου τὸ πῦρ. Αὐτὸς δὲ ἐστραταπέδευσε ἐν τῷ κηποχωρίῳ Πατίσια, ἐν τέταρτον τῆς ὥρας ἀρκτικῆς τῆς πόλεως. Τὰ τεῖχος τῆς πόλεως, λίαν ἐκτεταμένον ὥστε νὰ ἦναι εὐυπεράσπιστον, καὶ λίαν ἀσθενές ἰν' ἀντιέξη κατὰ τῶν κανονισμῶν, εἶχεν ἤδη περὶ τὰ μέσα τοῦ αὐγούστου πολλὰ μεγάλα ῥήγματα, καὶ ἐνῶ ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ἐν Σαλαμῖνι ὀπλαρχηγοὶ παρεσκευάζοντο εἰς ἄρσιν τῆς πολιορκίας, ὁ Ῥεσχιδ-πασσᾶς ἐκυρίευσεν τὴν 14 τὴν πόλιν ἐξ ἐφθδου. Ὁ Γούρας ἐγκατέλειπεν αὐτὴν μετὰ βραχείαν ἀντίστασιν, εἰσήγαγε τὸν λαὸν καὶ τὴν φρουρὰν εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἐκράτησεν ὀλίγας μόνον θέσεις ὑπ' αὐτήν. Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἡμέραν οἱ ῥουμελιῶται ὀπλαρχηγοὶ ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην μετὰ τρωχιλίων ἀνδρῶν καὶ ὁ Φαβιέρος, ὅστις εἶχε φθάσει ἐν τῷ μεταξὺ εἰς Σαλαμίνα μετὰ 1000 περίπου ἀνδρῶν διεπεραιώθησαν εἰς Ἐλευσίνα καὶ Πειραιᾶ. Ὁ Καραϊσκάκης ἀπέβριψεν τὸ σχέδιον τοῦ Φαβιέρου τοῦ ν' ἀρχίσωσιν ἀμέσως τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν ἐν τοῖς ἐριπέλοις τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἰς τὸν πρὸ τῆς πόλεως ἐλαιῶνα διεσπαρμένον ἐχθρῶν. Ἦλθε δὲ τὴν 16 διὰ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ μέχρι τῶν τελευταίων λόφων πρὸ τῆς πεδιάδος, καὶ προύχωρησεν ἀμέσως διὰ τῆς Φυλῆς παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Πήκρνασσου, ἐνῶ ὁ Φαβιέρος κατέλαβε τὸ ὕψωμα τοῦ Φαλήρου. Ἀπώθησαν δὲ τὴν 18 τοὺς Τούρκους μέχρι τοῦ ἐλαιῶνος. Ἀλλὰ τὴν ἐπαύριον ὁ σερασκιέρης ἐνισχυθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀμέρ πασσᾶ, προσδραμόντος ἐκ Μαραθῶνος μετὰ πολλῶν ἐκατοστῶν ἱππέων, ἐφόρμησε κατὰ τῶν λίαν μακρὰν εἰς τὸν ἐλαιῶνα τολμησάντων νὰ προχωρήσωσιν Ἕλληνων, ἐφόνησε περὶ τοὺς ἑκατὸν ῥουμελιώτας καὶ τριάκοντα φιλέλληνας, ἐκυρίευσεν τὰ τέσσαρα τηλεβόλα τῶν τελευταίων καὶ κα-

πεδίωξεν ἐκείνους μὲν εἰς τὰ ὄρη, τούτους δὲ εἰς τὸν ὄρμον τῆς Σαλαμῖνος, ὅπου λέμβοι τοῦ ἐκεῖ ἡγυροβόληκένου γάλλου μοιράρχου Ῥιγνῆ παρέλαβον τοὺς φυγάδας. Ἡ παρουσία δὲ τούτου ἔσῳσε πολλοὺς τῶν αἰχμαλώτων φιλελλήνων ἐκ τοῦ βεβαιοῦ θανάτου, διότι, ὅτε ὁ Ῥιγνῆς τὴν ἐπιβόσαν τῆς συμπλοκῆς ἐπεσκέφθη τὸν σερασκιέρην, παρεχάλεσεν αὐτὸν ὑπὲρ τῆς ζωῆς τῶν ἐκεῖ εὐρεθέντων. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἦτο ὁ Ρεβῶ, ὁ συγγραφεὺς ἱστορίας τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Τὴν 16 δὲ ὁ σερασκιέρης καὶ Ὀμέρ-πασσᾶς συνητηθήσαν μετὰ τοῦ Καρζαῖσκάκη καὶ Φαβιέρου ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦ γάλλου μοιράρχου.

Ὁ δὲ Γούρας, ὅστις ἐν καιρῷ τῆς συμπλοκῆς αὐδὲν ἐπραξε πρὸς βοήθειαν τῶν συμπατριωτῶν του, εἶδε νῦν ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐπὶ τῆς Πινυὸς καὶ τοῦ λόφου τοῦ Μουσείου εἶχον περατώσει τὰ ἔργα πρὸς σφαιροδόλησιν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἤρχισαν σφοδρότατον πῦρ ἐκ τῆς γειτονίας ταύτης· κατέχωσαν δὲ καὶ τὴν μόνην πηγὴν, τὴν κειμένην παρὰ τὸν βράχον τοῦ φρουρίου κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν μεταξὺ τοῦ θεάτρου τοῦ Βάκχου καὶ τοῦ θεάτρου τοῦ Ἡρώδου, καὶ κατέλαβον τὸ παρὰ τὸ σπῆλαιον τοῦ Πανὸς προτείχισμα, ὅπερ ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ Γούρας πρὸ ἀλίων ἐτῶν εἶχον ἀνεγείρει, ἵνα καταλάβωσι κακὴν τινα καὶ ἀλμυρὰν πηγὴν. Ὅσον ὄχιόν καὶ ἂν ἦτο τὸ φρούριον ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις τὸ ἐπολιόρκει, ἐδύνατό τις νὰ προῖδῃ ὅτι ἤθελε κυριεῦθῃ. Εἰς μέτρη δ' ἡ κυβέρνησις ἔλεγε πρὸς τοὺς ὀπλαρχηγούς· Ὁ δυστύχημα τοῦ Μεσολογγίου· πρέπει νὰ μᾶς συνετίσῃ. Ἡ σωτηρία τῶν Ἀθηνῶν εἶναι σωτηρία τῆς Ἑλλάδος». Οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἀνεχώρησαν ἐξ Ἐλευσίνας, καὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὰ ὄρη τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ τῶν Μεγάρων. Ἐν τούτοις ἐκυρίευσαν παρὰ τὴν Σκάρταν πολλὰς χιλιάδας κτηνῶν, ἅτινα ἐπέλλαντο ἐκ Βοιωτίας πρὸς τὸν Σερασκιέρην. Ὀλόκληρος δὲ μὴν ἐχρειάζετο ἵνα πάλιν δυνάμεις τις πολυμήσῃ νὰ ἔλθῃ εἰς Ἐλευσίνα, ἀρκούντως ἰσχυρὰ ὥστε νὰ πολεμήσῃ κατὰ

τῶν Τούρκων. Ἐκ Ναυπλίου δ' ἐπορεύθησαν ἐκεῖσε βραδέως 500 περίπου ἄνδρες, οἱ πλεῖστοι ἐκ τῆς παλαιᾶς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου ὑπὸ τὸν Χατζή-Πέτρον, Γαρδικιώτην Γρίβαν καὶ τινας ἄλλους, βραδύτερον δὲ 400 περίπου Κρήτες ὑπὸ τὸν Δημήτριον Καλλέργην καὶ 100 Ἑπτανήσιοι, ὧν ὁ ἀρχηγὸς Εὐμορφόπουλος εἶχε κλεισθῇ ἐν τῇ ἀκροπόλει. Ἐν τῷ μεταξὺ δ' οἱ Τοῦρκοι εἶχον σκάψει τάφρον μόλις τριάκοντα ὀργυῖαις ἀπέχουσαν τοῦ τείχους, ἥτις ἐφθανεν ἀπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου μέχρι τοῦ θεάτρου τοῦ Βάκχου, καὶ ἐκ τῆς ὁποίας ἐπροχώρησαν πρὸς τὸ σπήλαιον τοῦ Πανὸς δι' ὑπονόμων ὑπὸ τὸ Ἰνδεῖον τοῦ Ἡρώδου καὶ ὑπὸ τὸ παρὰ τὸ σπήλαιον τοῦ Πανὸς προτείχισμα. Ἀλλ' ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ ἐπιτηδειότης ἀνδρὸς ἐμπείρου περὶ τὸν δι' ὑπονόμων πόλεμον, τοῦ Κώστα, ὅστις εἶχεν ἤδη διακριθῇ ἐν Μεσολογγίῳ, καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς πολιορκίας εἶχε φθάσει εἰς τὴν ἀκρόπολιν μετὰ 70 Ἀθηναίων, τοὺς ἐξεδίωξε μετὰ πολλῆς ζημίας ἐκ τῶν δρόμων των. Ἀλλὰ τὴν νύκτα πρὸς τὴν 13 Σεπτεμβρίου οἱ πολιορκούμενοι ἔπαθον ζημίαν πολὺ μεγαλειτέραν. Ὁ Γούρας, ἐνῶ περιεπόλει, κτυπηθεὶς διὰ σφαίρας ἐχθρικῆς εἰς τὸ μέτωπον ἔπεσεν ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίου ἐπάλξεως τῆς ἀκροπόλεως. Ἡ ἡρωϊκὴ γυνὴ του συνεκράτησε τοὺς ἐντρόμου ἀρχηγοὺς κατὰ τὴν στιγμήν ταύτην, τὴν δι' αὐτὴν μὲν φοβεράν δι' ὅλους δὲ ἀποθαρήντικὴν. Μέχρι δὲ τῆς ἡμέρας ταύτης οἱ πολιορκηταὶ εἶχον ῥίψει ὑπὲρ τὰς 7000 σφαῖρων, ἐν οἷς τὸ ἐν τρίτον βόμβαι, εἰς τὸν στενὸν ὥρον τῆς ἀκροπόλεως 63 ὀπλοφόροι πολῖται, διακόσιοι περίπου μισθῶτοί στρατιῶται καὶ πολλαὶ γυναῖκες καὶ παῖδιά εἶχον φονευθῇ, ἀλλ' ἐν μέρος τῶν ἀπολέμων εἶχεν εὐτυχῶς σωθῇ εἰς Σαλαμίνα διὰ μέσου τῶν τουρκικῶν φυλακῶν. Τὴν 18 δ' οἱ Τοῦρκοι ἔκαμον ἐφοδὸν κατὰ τοῦ παρὰ τὸ Ἰνδεῖον τοῦ Ἡρώδου τείχους, καὶ μετὰ πολλοῦ μόνον κόπου ἀπέκρουσεν αὐτοὺς ὁ Μακρυγιάννης, ἀφ' οὗ ἀπώλεσε δέκα ἀξιωματικούς καὶ ὁ ἴδιος ἐπληρώθη.

Μετ' ὀλίγας δ' ἡμέρας ὁ Καραϊσκάκης ἐφάνη πάλιν κατὰ τὴν ἐξοδὸν τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς Μονῆς τοῦ Δαφνίου. Ἐν μέρος τῶν ἀνδρῶν τοῦ προῦχώρησε παρὰ τὴν παραλίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν Ὑμηττὸν, ἀλλ' ἡ ὄχυρὰ θέσις τῶν Τούρκων τοὺς κατέπληξε καὶ ἔφυγαν μὴδὲν τολμήσαντες. Τὴν 9 Ὀκτωβρίου ὁ Κριζώτης ἀπεπειράθη νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ φρούριον μετὰ 300 περίπου ἀνδρῶν, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος. Τέλος ὁ Φαβιέρος ἀπεφάσισε τὴν 20 Ὀκτωβρίου κινήσιν τινα ἐπιθετικὴν, διότι εἶχον ἤδη συναθροισθῇ πάλιν πεντακισχίλιοι περίπου ἄνδρες μεταξὺ Μεγάρων καὶ Ἐλευσίνος. Αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν Κρητῶν καὶ 500 παλλικαρίων ἐμελλε νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῶν Θηβῶν, ὁ Κριζώτης νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ ὁ Καραϊσκάκης νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ μέσον καὶ νὰ ἀπασχολῇ τὸν Σερασκιέρην. Καὶ ὁ μὲν Φαβιέρος ἀπέτυχεν, ὁ δὲ Καραϊσκάκης ὀλίγα ἔπραξε, ἀλλ' ὁ Κριζώτης ἐπέτυχεν νὰ εἰσέλθῃ τὴν νύκτα τῆς 23 εἰς τὸ φρούριον μετὰ 450 ἀνδρῶν. Ἡ ἐπικουρία αὕτη ἐξησφάλισεν αὐτὸ κατὰ τὸ παρόν. Ὁ μὲν Φαβιέρος ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Μέθανα. Ὁ δὲ Καραϊσκάκης ἀδυνατῶν ἔντιστῇ κατ' αὐτοῦ τοῦ στρασκιέρου ἐστράφη κατὰ τῶν συγκοινωνιῶν του, καὶ κατὰ πρῶτον ἀπῆλθεν εἰς Θήβας.

Ἐν τῇ μεταξὺ δὲ τὰ πράγματα ἐν Πελοποννήσῳ εὐρίσκοντο εἰς τὴν παλαιὰν κατάστασιν. Ἡ ἐν Ναυπλίῳ αὐτοκαλουμένη κυβέρνησις ἐκτὸς μόνον ἐξουσίας εἶχε. Λίαν ἐκφραστικῶς ἠδρενε τὸ μὲν συμβούλιον τῶν ἑνδεκα ἐν τῇ ἄλλοτε φυλακῇ τοῦ κράτους, τῷ Βουόρζι, ἡ δὲ ἐπιτροπὴ τῶν δεκατριῶν ἐπὶ πλοίων. Ῥουμελιῶται δὲ καὶ Πελοποννήσιοι εἰρίζον πρὸς ἀλλήλους ἐν Ναυπλίῳ, καὶ πάλιν ἄνδρες ἐξ ἀμφοτέρων ἐπολέμουν τὴν κυβέρνησιν, κατηγοροῦντες αὐτὴν ὅτι ἐξηπατήθη ὑπὸ τοῦ Ἀμιλτῶνος δι' ὑποσχέσεων καὶ ὑπὸ τοῦ Στρατφόρδου Κάννιγκος διὰ ψευδοῦς μεσολαβήσεως. Τοὺς ἄνδρας δὲ τούτους ὑπεστήριζον οἱ Γάλλοι φιλέλληνες, οἵτινες ἐβδελύσσοντο τὰς ἀγγλικὰς ραδιουργίας. Ἀλλ' ἡ ἐνέργεια τῶν φιλελλήνων ἐξηκολούθει

δραστικῶς, καὶ ἀληθέστατον ἦτο ὅτι ὁ μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων πόλεμος διετηρεῖτο μᾶλλον ὑπ' αὐτῶν, διότι οἱ τελευταῖοι μετεῖχον πλέον αὐτοῦ μόνον ὥς μισθωτοὶ τῶν Εὐρωπαίων. Ἄνευ δὲ τῆς εἰσφορᾶς πολεμοφοδίων ἐξ Εὐρώπης ἡ παράτασις τῆς ἀντιστάσεως θὰ ἦτο τότε ἀδύνατος, καὶ τὰ μέσα ταῦτα θὰ ἔμενον ἄχρηστα ἄνευ τῆς προπαιθήσεως περὶ τῆς παρεμβάσεως τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας ἢ καθόλου τῶν Δυνάμεων, ἥτις, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ἐνεψύχων τὴν κυβέρνησιν καὶ παλλοὺς ἐπὶ ἀρχηγούς, ὅτε αὕτη ἦτο λίαν ἀναγκαία ἵνα ἀποταλῇ τὸν πηρῶνα. Ὁ Μαυροκορδάτος καὶ Τρικούπης ἐξσκολοῦθον διευθύνοντες τὴν κυβέρνησιν καὶ ἐκήρυττον ὡς ἀληθέστατον, ὅτι ἡ Ἀγγλία ἔχει συμφέρον νὰ δράξῃ ἀκριβῶς τὴν σημερινήν. εὐκαιρίαν ἵνα ρίψῃ διὰ παντὸς τὴν ρωσικὴν ἐπιβράχην ἐν Ἑλλάδι.

Ἐπίσης ἡ περὶ ἀφίξεως τοῦ Κόχραν εἰδήσις καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἐκηρύσσεται ὡς προσεγγίζουσα καὶ βεβαία. Εἶχε δὲ οὗτος ὠφελῆσει μᾶλλον διὰ τῆς ἀργοπερίας τοῦ τῶς Ἑλλήνας ἡ ὅσον ὅταν ἤλθεν. Ὁ φόβος τοῦ ταυρακοῦ στόλου πρὸς αὐτὸν ἦτο τοσαύτος, ὥστε καὶ δύο μόνον φρεγάττας εἶν ἔφερε, δὲν θὰ ἐτόλμα ν' ἀντιταχθῇ κατ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ Στρατφόρδος Κέννιγκ, ὅτε τὸν αὐγουστὸν οἱ ἐν Σμύρῃ ἐμπόροι ἐξέφρασαν πρὸς αὐτὸν τοὺς φόβους τῶν ἔνεκα τοῦ Κόχραν, ἐξήτησε ν' αὐξήσῃ τὸν φόβον τοῦτον, διότι, ἂν καὶ ἐν τῇ ἐπισήμῳ ἀπαντήσῃ τοῦ ἀπεκάλει αὐτὸν ξένον τυχοδιώκτην, ὅστις ἐν Ἀγγλίᾳ θὰ ἐπιμαρτυρεῖτο αὐστηρότατα, ὁμολογεῖ ὁμῶς ἐν τινι ἰδιωτικῇ ἐπιστολῇ ἀπὸ 18 Αὐγούστου πρὸς τὸν ἀγγλὸν γενικὸν πρόξενον Ουερρὴν, ὅτι τὰ βρετανικὰ πολεμικὰ πλοῖα δὲν εἶχον διαταγὴν νὰ ἐμποδίσωσι τὸν Κόχραν, καὶ οὐδεμίαν καθησυχαστικὴν λέξιν ἐξέφερεν περὶ τοῦ ἂν τυχὼν ὁ λόρδος ἤθελε προσβάλλει τὴν Σμύρνην. Προσέτι ὁ Στρατφόρδος πολὺν κόπον κατέβαλε καὶ παρὰ τοῖς συμπατριώταις αὐτοῦ ν' ἀναιρέσῃ τὴν κατηγορίαν, ὅτι ἐκὸς πάντων Ἀγγλοὶ ἐβοήθουν τοὺς Ἑλληνας. Ἰσχυρίσθη δ' ὅτι

κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο μόνον 20 φορτία πολεμφοδίων, δύν ᾤρη-
 τία ἀνθρώπων καὶ 15,000 λιρῶν στερλινῶν ἐστάλησαν καὶ ἐ-
 πέμεινε λέγων ὅτι μόνον ἐν Βερολίῳ ἢ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων
 συνεισφορά ἐφθασεν εἰς 800,000 γροσίων.

Ἡ δὲ κυβέρνησις ἐν τῇ ἀπομονώσει αὐτῆς εἶχεν ἐνασχοληθῆ-
 εἰς τὴν ἐξέλεγχιν τῶν λογαριασμῶν τῶν ἐνεκὰ τῶν δανείων
 εἰς Λονδίνον ἀποσταλέντων πληρεξουσίων, καὶ ἐπεκύρωσεν αὐ-
 τοὺς κατὰ τὸ πλεῖστον *).

*) Τὸ πρῶτον δάνειον, ἔχον ὀνομαστικὴν ἀξίαν 800,000 λιρῶν στερλι-
 νῶν καὶ συμφωνηθὲν πρὸς 59, ἔδωκε κυρίως 472,000 λιρῶν. Τὸ δεύτερον
 ἔχον ὀνομαστικὴν ἀξίαν 2 ἑκατομ. πρὸς 55 1/2, ἔδωκε 1,100,000 λιρῶν.

Ἐκ τοῦ πρώτου δανείου περιήλθον εἰς χεῖρας τῆς κυβερνήσεως εἰς
 μετρητὰ λίρ. 291,508 11 5
 διὰ συναλλαγμάτων „ 5,906 9 —
 ἐδαπανήθησαν εἰς πολεμφοδία „ 10,048 1 11
 εἰς τόκους „ 80,133 6 8
 ἐδόθησαν εἰς ἀπόσβεσιν τοῦ δευτέρου δανείου „ 29,748 11 8
 ἢ κυβέρνησις ὠφελύθη „ 923 14 8
 Πάντα τὰ λοιπὰ εἶχον ἐξοδευθῇ εἰς δαπάνας τῶν πληρεξουσίων, εἰς ναύ-
 λους, ταξειδιώτας καὶ ἐφημερίδας.

Τὸ δεύτερον δάνειον εἶχε ὅσους σχετικῶς ὀλιγώτερον. Ἐἶχον κρατηθῇ
 ἀμέσως ἐξ αὐτοῦ διετεῖς τόκοι κατὰ τὴν συμφωνίαν, ἐπομένως

	λίρ	200,000	—
εἰς ταῦτα 1 0)0 ἀπόσβεσις	„	20,000	—
διὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ λόρδου Κόχραν	„	150,000	—
διὰ τὸ ἀντιόπλοιον Καρτερία	„	10,000	—
διὰ δύο ἐν Ἀμερικῇ παραγγελθείσας φρεγάτας	„	156,990	5 —
δι' ἐξόφλησιν χροεγράφων τοῦ πρώτου δανείου	„	133,182	10 —
„ „ „ „ δευτέρου	„	99,023	3 8
διὰ πολεμφοδία μετὰ τῶν δαπανῶν	„	68,389	—
ἢ κυβέρνησις ἔλαβεν εἰς μετρητὰ καὶ εἰς συναλλάγματα		230,116	1 6

Τὰ δὲ λοιπὰ εἰς ὁμοίας δαπάνας ὡς ἀνωτέρω.

Ἐκ μὲν τοῦ πρώτου δανείου ἔμεινεν ἡ κυβέρνησις ὀφειλέτις 519,800 λι-
 ρῶν, ἐκ δὲ τοῦ δευτέρου 1,933,000 λίρ. ἀμφοτέρα ἐπὶ τόκῳ 5 0)0. Ἡ
 Καρτερία, δι' ἣν μετὰ τοῦ ἐξοπλισμοῦ ἐδαπανήθησαν 15,000 λίραι, ἐξέ-
 πλευσεν εἰς Ναύπλιον τὴν 15 Σεπτεμβρίου, ὃ δὲ πλοίαρχος Ἀστιγὴ τὴν
 παρέδωκεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ ἀντιοπλοίου
 τούτου.

Ἡ δὲ ἐπιτροπὴ τῶν δεκατριῶν συνεκάλεσε πάλιν τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν διὰ τὴν 13 Σεπτεμβρίου, λόγῳ μὲν ἵνα περαιώσῃ τὰς ἐν Πιάδα διεξαχθείσας ὑποθέσεις, κυρίως δ' ἵνα ἀποκτῇ εἰρησμία τι νέων ἐλπίδων· ὥς τόπος δ' ὠρίσθη ὁ Πόρος. Ἀλλὰ τὰ μέλη δὲν ὑπήκουσεν εἰς τὴν πρόσκλησιν, καὶ αὕτη ἀνενεώθη τὴν 15 Νοεμβρίου διὰ τὴν 27 εἰς Αἴγιναν, ὥς τόπον ἀπηλλαγμένον τῆς ἐπιβρόχας τοῦ ὄχλου καὶ τῶν στρατιωτῶν. Οἱ πληρεξούσιοι τῆς Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ τὸ κόμμα τοῦ Κολοκοτρῶνῃ δὲν ἐδέχθησαν τὴν Αἴγιναν, καὶ ἐπορεύθησαν εἰς Ἑρμιόνην. Προσκληθέντες δὲ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς νὰ ὑπακούσωσι κατὰ τὸν ὅρκον εἰς τὴν πρόσκλησιν περὶ Αἰγίνης ἀπήντησαν ἀξιῶντες ὁμοίως παρὰ τῶν ἐν Αἰγίνῃ συνηγμένων νὰ ἔλθωσιν εἰς Ἑρμιόνην. Ἐπομένως συνέλευσις ἀντετάχθη κατὰ συνελύσεως, καὶ οὐδὲν πλέον ἐγένετο κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο.

Ἀλλὰ καὶ ἡ κυβέρνησις μετέβη τὸ φθινόπωρον εἰς Αἴγιναν θέλουσα ν' ἀποφύγῃ τὴν ἐπιβρόχην τῶν ὀπλαρχηγῶν. Ὅθεν τὴν ἡμέραν τῆς εἰς Αἴγιναν ἀφίξεώς της, ἤτοι τὴν 24 Νοεμβρίου, ἀπηγόρευεν εἰς πάντα στρατιωτικὸν ἀνευ ἐξαίρεσεως νὰ ἀποβαίνῃ ἀνευ ἀδείας εἰς τὴν νῆσον, καὶ ἐτοποθέτησεν ἱδιὸν στολίσκον πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς ταύτης. Ἀνέθεσε δὲ εἰς τοὺς Ψαριανοὺς τὴν φροντίδα τῆς ἡσυχίας καὶ τάξεως ἐν τῇ νήσῳ, καὶ διώρισε τὸν Κωνσταντῖνον Μικρόδημον πολιτάρχην ἐν Αἰγίνῃ. Ἀνενέωσε δὲ τὸ κατὰ τὸ θέρος τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐκδοθὲν ψήφισμα κατὰ τῆς πειρατείας, καὶ ἐπροκήρυξε τὴν ἐκμίσθωσιν τῶν ἐθνικῶν εἰσοδημάτων. Τὸ φάσμα τῆς ἐνεργείας ἦτο σωτήριο διὰ τὸ ἐξωτερικόν, καὶ εἰς τὴν ἡ κυβέρνησις παρήτει τοῦτο, ἡ Ἑλλάς ἤθελεν ἀπολεσθῇ.

Ἀγρόντος δὲ τοῦ ἔτους δὲν ὑπῆρχον ἐν Πελοποννήσῳ συνθηροισμένοι δυνάμεις, ἐκτὸς ὀλίγων ἐν ταῖς φρουραῖς. Παρὰ τὴν Κόρινθον ἀλληλεμάχουν δύο ἀδελφοὶ Νοταρᾶ, ἀνάληπτοι εἰς τὴν δεινὴν κατάστασιν τῆς πατρίδος, ἐπὶ μῆνας περὶ κτημάτων καὶ νύμφης. Ὁ δὲ Ἰβραΐμης λαβὼν διὰ τῶν τὴν 1 Δε-

πεμβρίου εἰς Πύλον ἀφικομένων εἰσκομιδῶν ἐξ Ἀλεξανδρείας πολεμεφόδια, τρόφιμα καὶ χρήματα, ἔμενον ἐν Τριπόλει ἄρχων πανταχοῦ, ὅπου ἀμέσως παρίστατο καὶ οὐχὶ περαιτέρω.

Τὸ ἐλληνικὸν ναυτικὸν εἶχεν ἐνισχυθῆ διὰ τῆς ἐξ Ἀμερικῆς ἐλθούσης τὴν 6 Δεκεμβρίου φρεγάττας, ἡ Ἑλλάς, 64 τηλεβόλων, ἀλλ' ἔνεκα τῆς πειρατείας ἔμεινε κατὰ μέγα μέρος διαλελυμένον. Ὁ Ἀμιλτων, ὅστις τοσοῦτον ἐνείχετο εἰς τὴν αὐξήσει αὐτῆς, ἐβιάσθη τὸν Δεκέμβριον νὰ καταπλεύσῃ εἰς Ὑδραν ἵνα καταστρέψῃ πολλὰ ληστρικὰ πλοῖα, ἐμποδίσῃ διὰ τῆς βίας τὸν ἐκπλουν ἄλλων καὶ σώσῃ καὶ μετακομίσῃ εἰς Πόρον τὸν Λάζαρον Κουντουριώτην, ἀδελφὸν τοῦ προέδρου, ὅστις προσπαθῆσας νὰ χαλιναγωγῇ τὸν ἀρπακτικὸν ὄχλον ἐφορολογήθῃ καὶ ἐκακοποιήθῃ ὑπ' αὐτοῦ. Μόνως ὁ Μισαούλης μετὰ 14 πλοίων ἔμενον εἰς τὸ πέλαγος, ἔλαβε δὲ παρὰ τῶν Σαμίων μεγάλους πολεμικοὺς ἐράνους, ἐνῶ ἡ ἐν Ὑδρᾷ οἰκία του διηρηπάζετο. Ἐν Σύρῳ δὲ καὶ ἐν ἄλλοις νήσοις πλοῖά τινα ἐξώκειλαν εἰς τὰς μεγαλειτέρας βιαιοπραγίας.

Ἡ Σαλαμίς ἦτο ἀκόμη ὁ τόπος τῆς συναθροίσεως τῶν κατὰ τοῦ σερασκιέρου Ρεσχιδ-πασσᾶ ἐν Ἀττικῇ ἐστρατοπεδευμένων σωμάτων. Οὗτος ἐπολιόρκει καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐξετάθη μέχρι τοῦ ὅρου τῆς Ἀμφίσσης καὶ καθ' ὅλην τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Οἱ δ' Ἕλληνες ζητοῦντες νὰ κόψωσι τὰς συγκαινωνίας του, ἐπεχείρησαν νὰ κατορθώσωσι τοῦτο συγχρόνως ἀπὸ τῆς θαλάσσης παρὰ τὴν Ἀταλάντην καὶ εἰς τὸν Ἑλικῶνα καὶ Παρνασσόν, ἐνῶ εἰς Ἐλευσίνα εἶχον ὀλίγας δυνάμεις. Εἰς δὲ τὴν κατὰ τῆς Ἀταλάντης ἐπιχείρησιν παρώτρυνεν ὁ Κωλέττης τοὺς ἐν Σκιαθῶ, Σκοπέλῳ καὶ Σκύρῳ διεσκορπισμένους πολεμιστάς, κατὰ τὸ πλεῖστον Ὀλυμπίους, περὶ τοὺς 1200, καὶ ἤγαγεν αὐτοὺς περὶ τὰ μέσα τοῦ Νοεμβρίου εἰς τὸν Ὀπούντειον κόλπον. Φθάς δ' ἐκεῖ ἔπεμψε τὸν γέροντα Μακεδόνα Γάτσον μετὰ διακοσίων ἀνδρῶν διὰ τῆς πεδιάδος εἰς τὴν Ἀταλάντην, ὅπου ἤλπιζε νὰ ἐπιπέσῃ αἰφνιδίως

κατὰ τῶν Τούρκων, ἀλλ' ὁ σερασκιέρης εἶχε στείλει ἐκεῖ τὸν Μουστάβην μὲ 500 ἵππεις. Οὗτοι δ' ἐκτύπησαν τοὺς Ἑλληνας, ἐφόνευσαν περὶ τοὺς τριάκοντα καὶ ἤθελον ἐκδιώξει πάντας, ἐὰν δὲν ἐπρόφθανεν ἐγκαίρως ἐπικουρία γάλλων φιλελλήνων. Ὁ δὲ Γάσος κατέφυγε μετὰ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Βελέντσα εἰς πεπτωκυῖαν τινὰ ἐκκλησίαν, ὅπου ἀντέσχε καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ ἐπὶ τέλους ἐσώθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Καρατάσσου καὶ τοῦ Ἀποστολάρα. Ἀμφότεροι οὗτοι ἦγον ἄνδρας τοῦ πατρὸς Καρατάσσου, ὅστις εἶχε τὴν διεύθυνσιν τῆς ὅλης ἐπιχειρήσεως, ἀλλ' ὃν δὲν εἶχον περιμείνει. Ὅτε δ' οἱ φεύγοντες ἔφθασαν εἰς τὴν παραλίαν, δύο σπετσιωτικὰ πολεμικὰ πλοῖα, ἅτινα ὤφειλον νὰ ὑποστηρίξωσι τὸ ἐπιχείρημα, προσῆλθον καὶ τὰ λείψανα τῶν στρατευμάτων ἐπεβιάσθησαν ἐπὶ λέμβων καὶ ἐπέστρεψαν δρομέως εἰς τὴν Ἀλόννησον.

Εὐτυχέστερος ὑπῆρξεν ὁ Καραϊσκάκης, ὅστις προσεπάθει νὰ ἐνοχλῇ τὴν δεξιὰν πτέρυγα τοῦ σερασκιέρου. Εἶχεν ἀφήσει παρὰ τὴν Ἑλευσίνα τὸν Βάσσον μὲ ὀλίγας ἑκατοστῆς ἀνδρῶν καὶ ἐπορεύθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου μετὰ 2000 ἀνδρῶν ἐπὶ τὸν Ἐλικῶνα. Παρὰ δὲ τὴν Δοβρέναν πλησίον τῆς ἀρχαίας Θίσεως ἔμενον οἱ Τούρκοι ἐντὸς οἰκιῶν καὶ πύργων. Οἱ Ἕλληνες ἐξηπλώθησαν ἐπὶ τοῦ ὄρους καὶ ἔφθασαν μέχρι τέλους τοῦ μηνὸς διὰ τοῦ Αυστόμου μέχρι τῆς Ἀραχόδης παρὰ τὸν Παρνασσὸν καὶ πρὸ τῆς Ἀμφίσσης. Ὁ Κιαγιᾶ-βέης μετὰ τοῦ Καραμφίλ-βέη, Ἐλμάς-βέη καὶ ἄλλων ἀλβανῶν ἀρχηγῶν προσδραμὼν ἐκ Λεβαδίας ἐβιάσθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Γ. Βάγια, Γαρδικιώτη Γρίβα καὶ Μήτρου Βάγια νὰ συνάψῃ ἐπιζημίους ἀψιμαχίας, ἔπειτα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Καραϊσκάκη, ὑπὸ τοῦ Μακροῦ, Γ. Δράκου, Γρίβα Κώστα καὶ ἄλλων ρουμελιωτῶν ἀρχηγῶν, καὶ περιεκυκλώθη ὑπὸ τῶν Πελοποννησίων τοῦ Νικήτα κατὰ στίφη κεχωρισμένα, ὥστε μὲ τὰς 2000 πεζικοῦ καὶ τοὺς 300 ἵππεις τοῦ μόνον τὴν κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους λίαν δύσκολον ὁδὸν διὰ τοῦ Παρνασσοῦ εἰς Δαυλίδα καὶ Τι-

θωρέαν εἶχεν, ἵνα φθάσῃ πάλιν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Κηφισσοῦ. Ὄχυρώθη δὲ ὑψηλὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἀλλ' ἐκεῖ περιεκλείσθη ὑπὸ τοῦ Καραϊσκάκη, ἀπώλεσεν ὅλα του τὰ ἐφόδια, ἐβασανίζετο ὑπὸ τῆς πείνης καὶ προσπαθῶν νὰ φύγῃ τῇ βοηθείᾳ τῶν πικνῶν νιφάδων τῆς 6 Δεκεμβρίου ἐφονεύθη αὐτός καὶ ὁ Καραμφιλ, ὁ Ἐλμας καὶ ὁ ἐξ Ἀταλάντης προσδραμὼν Μουστάβης. Ἀπασαι δ' αἱ ἀποσκευαὶ ἀπωλέσθησαν, καὶ τὰ δύο τρίτα τῶν ἀνδρῶν ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ φύχους. Τὴν 19 ὁ Καραϊσκάκης συνεκρότησε μάχην πλησίον τῆς Τιθωρέας (Βελίτσας) παρὰ τὸν ἀρκτικὸν κρημνὸν τοῦ Παρνασσοῦ, καὶ οἱ Τούρκοι διέτρεξαν τὴν πεδιάδα καὶ ἔφυγαν μέχρι τῆς Βουδουνίτσας, ἵνα φθάσωσιν εἰς Θερμοπύλας. Κατὰ τὴν καταδίωξιν αὐτῶν ὁ Καραϊσκάκης ἐκυρίευσεν πολλὰ ἐφόδια μετακομιζόμενα ἐκ Θεσσαλίας εἰς Ἀθήνας, ἔπειτα ἐστράφη αἰφνης καὶ ἀντεπεξῆλθε διὰ τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τῆς Ἀριχοῦδος κατὰ μοίρας τινὸς 1500 Τούρκων, οἵτινες προέδραμον ἐξ Αἰτωλίας πρὸς ἐπικουρίαν τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀπειλουμένης Ἀμφίσσης. Κατέφθασε δὲ αὐτὴν καὶ τὴν ἔρριψεν εἰς τὴν ὄχυρὰν Νκύπακτον, ἐξήγειρε τὰ περιεκείμενα ὄρη ἐκ νέου, ἐκέρδησε πάλιν τὸν Ἰσκον, Ῥάγκον καὶ Σαφάκον ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τῆς Πατρίδος, καὶ ἀνέπτυξε μεγάλην δραστηριότητα, ἀλλ' ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν Κίρφιν καὶ Ἐλικῶνα, διότι ὁ σερρασκιέρης εἶχε πέμψει κατ' αὐτοῦ τὸν Ὀσμάν-πασσᾶν μετὰ 600 ἀνδρῶν ἐκ τῶν ὀπισθίων, καὶ ὁ Ὀμὲρ-πασσᾶς τῆς Βυβλοίας ὥρμησε κατ' αὐτοῦ. Τὴν Ἀχαρνανίαν ἐκράτουν ὑποτεταγμένῃν οἱ εἰς τοὺς Τούρκους αὐτομολήσαντες Ἕλληνες ὀπλαρχηγοί, τὸ Μεσολόγγιον ἐφρουρεῖτο ἀσφαλῶς, ὁ χειμὼν ἦτο βαρὺς ἐπὶ τῶν ὀρέων, καὶ αἱ γεναῖαι προσπάθειαι τοῦ Καραϊσκάκη ἐπενήργησαν μὲν ἰσχυρῶς ἐπὶ τῆς γνώμης τοῦ λαοῦ, ἀλλ' οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἔφερον. Ἀλλὰ τουλάχιστον εἴλχυσαν, ὥς ἦτο ἐπόμενον, τὸν Σερρασκιέρην ἀπὸ τῆς πολιορκίας τοῦ φρουρίου τῶν Ἀθηνῶν. Τοῦτο δ' ἔλαβεν ἔτι κατὰ τὸν Δεκέμβριον λίαν ἀναγ-

καίαν ἐπικουρίαν διὰ τοῦ Φαβιέρου. Οὗτος ἄγων 650 λογά-
δας τοῦ σώματός του ἀπεβιβάσθη τὴν 14 παρὰ τὴν Μουνυχίαν,
διέσχισε τὴν νύκτα τὰς τουρκικὰς τάξεις, καὶ ὑποστηριχθεὶς
δι' ἐξόδου τῶν πολιορκουμένων εἰσῆλθεν εἰς τὸ φρούριον. Αὐ-
τὸς καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνδρῶν τοῦ ἔφερον ἐπὶ τῶν ὤμων σάκ-
κους πυρίτιδος, ἧς ἐστερεῖτο ἤδη τὸ φρούριον. Τὸ τόλμημα
τοῦτο μόνον κατέστησε τὴν περαιτέρω ἄμυναν δυνατὴν.

Καὶ περὶ τὸ τέλος δὲ τοῦ ἔτους ἡ Αὐστρία ἀπῆντησεν εἰς
τὴν τρίτην ἀνακοίνωσιν τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 4 Ἀπριλίου διὰ
διακοινώσεως, σταλείσης πρὸς τὸν Βαλλὴν Τατιτσέφ καὶ Σιρ
Ἑρρίκον Βελλεσλέϋν ἀπὸ 22 Δεκεμβρίου *), ἐν ᾗ ἐξεφράζετο
κατὰ τῆς χρήσεως τῶν ἐκβιαστικῶν μέτρων, ἅτινα ἐμελλον ν' ἀ-
ναγκάσωσι τὸν Σουλτάνον νὰ παραιτήσῃ τὴν ἄμεσον ἐξουσίαν
ἀντὶ τῆς ψιλῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ νὰ δεχθῇ
τὴν μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων. Παρεδέχθη ὁμῶς πᾶσαν συμ-
φωνίαν τῶν πέντε Δυνάμεων ὅπως λαλήσωσιν ὁμοφώνως πρὸς
τὴν Πύλην, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἐξέλθωσι τῶν ὁρίων τῆς εἰρηνικῆς
συμβουλῆς. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἔδωκε προσέτι τὴν 30
Δεκεμβρίου πρὸς τὸν βαρῶνον Ὁττενφελς τὴν ὁδηγίαν, **) νὰ
μὴ κάμῃ κανὲν βῆμα, πρὶν ἢ μάθῃ παρὰ τῶν πρέσβων τῆς
Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας τὴν ἐναρξιν τῶν διαπραγματεύσεων. Ἐν
τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει νὰ συμβουλευέσῃ τὴν Πύλιν νὰ ὑποχω-
ρήσῃ, ἥτοι νὰ εἴπῃ πρὸς αὐτήν. « Ἀπόρριψε τὴν μεσολάβησιν
καὶ πράξε μόνῃ τὸ αἰτούμενον. »

*) Ἰδε Παράρτ. Ζ. 32.

**) Ἰδε Παράρτ. Ζ. 33. 34.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ.

Ἔτος 1827.

Ἐν οὐδεμιᾷ ἐποχῇ εἶχεν ὁ Σουλτάνος σταθερωτέραν ἀπόφασιν ἢ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνάμιξιν τῶν Δυνάμεων, ὅσον κατὰ τὴν παροῦσαν, ὅτε αὐταὶ προπαρασκευάζοντο εἰς σπουδαίαν καὶ ταχτικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς θελήσεώς του. Εἶχε δὲ τὴν ἀναντιρρήτως ὀρθὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ ἀντίστασις τῶν Ἑλλήνων ἔμελλε νὰ παύσῃ, καὶ ὅτι μόνον ἡ κλίσις τῶν Δυνάμεων πρὸς ἀνάμιξιν διετῆρει καὶ ὑπεστήριζεν αὐτήν. Ἐπιπλέον εἶχε προσηλωμένον τὸν νοῦν πρὸ πάντων εἰς τὸ κινδυνῶδες καὶ ὅλους τοὺς κλάδους τῆς διοικήσεως περιλαμβάνον ἔργον τῆς ἀναμορφώσεως, καὶ ἐθεώρει τὴν πρὸς τὸν τοποτηρητὴν τῆς Αἰγύπτου σχέσιν του ὡς πρόβλημα κατεπεῖγον μᾶλλον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἣτις ἀφ' ἑαυτῆς συνετρίβετο. Εἶχε δὲ ἀνάγκην τῆς φιλίας καὶ ὑπακοῆς τοῦ τοποτηρητοῦ τούτου, ἵνα ἐλευθέρως ἐπιχειρήσῃ τὴν ἀνάπλασιν τοῦ κράτους· ἐπεθύμει δὲ νὰ ἔχῃ τὰς δυνάμεις τούτου δεσμευμένας εἰς τὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων πόλεμον, καὶ μᾶλλον ἐφρόντιζε περὶ τῆς παρατάσεως τῶν δεσμῶν τούτων ἢ περὶ τῆς παύσεως τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλ' ὁ ἀντιβασιλεὺς, ἔχων ἀρκετὸν νοῦν ἵνα ἐννοήσῃ τοὺς σκοποὺς τοῦ Σουλτάνου, ἀπεφάσισεν ἀκριβῶς τότε, νὰ μὴ συνδράμῃ πλέον τὴν Πύλιν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Εἶχε δὲ δράξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὡς εὐκαιρίαν, ἵνα ὑψωθῇ ἐνώπιον τῆς κοινῆς γνώμης τῶν Μουσουλμάνων, ἵνα ἐξαλείψῃ τὰς κακὰς ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας οἱ νεωτερισμοὶ του εἶχον κάμει ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων νόων, καὶ μορφῶν τὴν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δύναμίν του τοσοῦτον ἰσχυρὰν καὶ μεγάλην, ὥστε νὰ τὸν εὐκολύνῃ εἰς τὰ περαιτέρω σχέδιά του. Εἶχε δὲ δαπανήσει εἰς τὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων πόλεμον περὶ τὰ εἴκοσι ἑκατομμύρια ἰσπανικῶν ταλλήρων, συμπεριλαμβανο-

μένων δὲ καὶ τῶν ὑπὲρ τῶν στρατῶν καὶ στόλων τοῦ Σουλτάνου δαπανῶν του περὶ τὰ 25 ἑκατομμύρια ταλλήρων, ἀντὶ δὲ τούτων οὐδὲν ἄλλο ἔλαβε παρὰ τὸν τίτλον τοῦ σερασκιέρου τῆς Πελοποννήσου ὑπὲρ τοῦ Ἰβραήμου· ἀλλ' ἡ τοπαρχία τῆς χώρας ταύτης οὐδέποτε ἐδύνατο νὰ δοθῇ εἰς τὸν ἡγεμόνα ταῦτον. Βαρέως δ' ἐδυσανασχέτει ὅτι ὁ Σουλτάνος, ὅχι μόνον οὐκ ἀνεγνώριζε τὰς θυσίας ταύτας, διότι εἶχεν ἀπορρίψει τὴν αἰτησιν τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ νὰ τῷ δοθῇ ἓν μέρος τῆς Συρίας, ἀλλὰ καὶ ἐμελέτα ἀπίστως νὰ τὸν καταστρέψῃ. Αἱ ἐκστρατεῖαι τοῦ 1825 καὶ 1826 εἶχον ἐπιτύχει ἕνεκα τῆς συμπράξεως τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Πιθανὸν δ' ὁ πόλεμος νὰ ἐτελείωνε κατὰ τὸ ἔτος 1825, ἐὰν ὁ καπουδάν-πασσᾶς κατέπλεεν εἰς Ναύπλιον συγχρόνως μετὰ τοῦ Ἰβραήμου, ὅστις κατέβη ἐκεῖσε ἐκ Τριπόλεως, τὸ αὐτὸ δὲ θὰ συνέβαινε καὶ ἐν ἔτει 1826, ἐὰν εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου ὁ καπουδάν-πασσᾶς προσέβαλλε τὴν Ὑδραν, ἐνῷ ὁ Ἰβραήμης προὔχῳρει μέχρι Κρανιδίου, κατεστρατοπέδευεν ἐκεῖ καὶ συνήργει εἰς τὴν προσβολὴν διαπεραιῶν τὰ στρατεύματά του. Ἀμφότεραι δ' αἱ ἐπιχειρήσεις εἶχον προσυμφωνηθῇ μετὰ τοῦ Ἰβραήμου καὶ τοῦ Καπουδάν πασσᾶ, ἀλλὰ καὶ κατ' ἀμφοτέρας ὁ δεύτερος, ἡρνήθη τὴν ἐκτέλεσιν παρὰ τὴν ὑπόσχεσίν του ὑπὸ διαφόρους προφάσεις, καὶ διὰ τοῦτο ἀμφότεραι αἱ ἐκστρατεῖαι οὐδὲν ὀριστικὸν ἀποτέλεσμα ἐπήνεγκον. Ὁ καπουδάν-πασσᾶς, πιστὸς δοῦλος τοῦ Σουλτάνου, ἦτο ὁ αὐτὸς Χοσερέβ-πασσᾶς, ὁ ἄλλοτε ἀντιβασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου καὶ ὑπὸ τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ ἐκδιωχθεὶς τῆς χώρας, ἐπομένως ἄσπονδος ἐχθρὸς του. Ἡδὴ δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1824 εἶχεν ὁ Μεχμέτ-Ἀλῆς ζητήσῃ ἄλλον στόλαρχον, ἀλλ' ὁ Σουλτάνος ἀπέφυγε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν αἴτησίν του. Ἐν ἔτει δὲ 1825, ὅτε ὁ ἀντιβασιλεὺς κατήγγειλε τὸν καπουδάν-πασσᾶν ὡς προδότην, ὁ Σουλτάνος περιωρίσθη νὰ θέσῃ μίαν μοῖραν τοῦ στόλου ὑπὸ τὸν καπουδάν-βέην εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ, ὅπερ ἐν ἔτει 1826 ἐμπόδισε πάλιν τὴν

ἐμφάνησιν τοῦ Χοσρέβ-πασσᾶ εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Μεσολογγίου. Ἦδη δὲ ὁ ἀντιβασίλευς εἶχεν ἀποφασίσει νὰ μὴ πράξῃ πλέον τίποτε, ἐφ' ὅσον διετηρεῖτο ὁ πρόσωπικός του ἐχθρὸς καπουδᾶν-πασσᾶς. Ἐπαυσε πρὸς τὰς ἐνεργείας του, διότι ἐμάντευσε τοὺς σκοποὺς τοῦ Κάννιγχο, καὶ δὲν ἤθελε νὰ διίσχνηται κακῶς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν. Κατὰ τῶν λόγων τούτων ἐμάχετο μόνον ἡ συναίσθησις ὅτι ἀτελῶς ἐκπληρῶν τὸ ἔργον, ὅπερ ἀνέλαβεν ἐνώπιον ὅλου τοῦ κράτους, θὰ ἡλάττωνε τὴν ἐν αὐτῷ βαρύτητά του, ὡς καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ περατείνῃ τὴν εὐκαιρίαν πρὸς ἀνύποπτον μόρφωσιν τῶν πολεμικῶν του δυνάμεων. Κατὰ τὸν χειμῶνα δ' ἐγένοντο διαπραγματεύσεις μεταξὺ Ἀλεξάνδρειας καὶ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐπειδὴ ἀμφότερα τὰ μέρη κατὰ βάθος ἐζήτουν ἄλληλα, διὰ τοῦτο συνηντήθησαν. Ὁ Σουλτάνος ἔπαυσε τὸν Χοσρέβ-πασσᾶν καὶ διώρισεν ἀντ' αὐτοῦ ἄνδρα εὐχάριστον εἰς τὸν ἀντιβασίλεα, τὸν Ταχίρ-πασσᾶν. Ὁ σουλτανικὸς στόλος ἐμελλε νὰ πλεύσῃ εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἵνα λάβῃ ἐκεῖ τὰς διαταγὰς τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ. Ὁ Ἑλληνικὸς πόλεμος ἀνετέθη αὐτῷ, καὶ διωρίσθη δι' αὐτοκρατορικοῦ φερμανίου τὸν Μάρτιον ἀνώτατος ἀρχηγὸς κατὰ τε ξηρὰν καὶ θάλασσαν. Ἡ Κρήτη ὑπεβλήθη ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ, καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου νεοδιορισθεὶς τοποτηρητὴς αὐτῆς Σολεϊμᾶν-πασσᾶς ὤφειλε νὰ δράμῃ εἰς Κεῖρον καὶ περιβληθῇ ἐκεῖ τὴν 16 Μαρτίου τὸ ἀξίωμα του. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σουλτάνος ἐξησφαλίσθη οὕτω περὶ τοῦ ἰσχυροῦ τιμαριώτου τῆς Αἰγύπτου· ἐπειδὴ οἱ Αἰγύπτιοι ἐν Πελοποννήσῳ οὐδόλως προσεδάλλοντο καὶ ἐπιπλέον εἶχον ἄφθονα ἐφόδια ἐνεκα τῶν μεγάλων εἰσκομιδῶν ὥς ἐλαβὼν ἐν καιρῷ τοῦ χειμῶνος, ἐπειδὴ ὁ Ῥεσχίδ-πασσᾶς ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ κυρίως ὅλη ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς ἐκτὸς ὀλίγων ἀκρωρείων ἦτο εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, διὰ τοῦτο βεβαίως ἡ Πύλη ἐδύνατο νὰ προσβλέπῃ ἐν πλήρη ἡσυχίᾳ τὴν πορείαν τῶν συμβάντων ἐν Ἑλλάδι, ἐὰν δὲν ἐπίς-

ζετο ὑπὸ τῶν Δυνάμεων. Ἐξεταστέον δὲ πρῶτον τὴν πολιτικὴν καὶ τὰς ἐνεργείας αὐτῶν.

Ἡ ἄφρων καὶ ἐμπαθὴς δημογορία, ἣν ὁ Κάννιγκ ἐξεφώνησε τὴν 12 Δεκεμβρίου ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων, ἔδωκε μεγάλην ἰσχὺν εἰς τοὺς ἐγχωρίους ἀντιπάλους του, διότι ἦτο πρόκλησις πρὸς τὸν συντηρητικὸν καὶ μεριόφρον κόμμα, ὅπερ περιελάμβανε τοὺς ἰκανωτέρους ἄνδρας τοῦ βασιλείου, καὶ πᾶν ὅ,τι ἀπετέλει τὴν παλαιὰν καὶ νέαν δόξαν τῆς Ἀγγλίας. Ὁ δούξ Οὐέλλιγκτων ἐσυνειθίζε νὰ λέγῃ ὅτι, ἐὰν ὁ Βλούχερ δὲν ἐπρόφθανε κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μάχης τοῦ Οὐάτερλῶ, τοῦτο δὲν θὰ τὸν ἐτάρασσε τόσο, ὅσον ἡ δημογορία αὐτῇ. Ἡ ἰσχὺς τοῦ Κάννιγκος ἤρχισε νὰ ἐξασθενῇ. Ἡ ἄτακτος κατάστασις τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων μετὰ τῶν προσφάτως ἀναγνωρισθεισῶν πολιτειῶν τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, ἡ ἀποστολὴ τοῦ Σίρ Καρόλου Στούαρτ μὲ ἀτελεῖς ὁδηγίας, καθ' ἃς τὸ ζήτημα περὶ διαδοχῆς τοῦ πορτογαλλικοῦ θρόνου εἶχεν ὅλως παρεβλεφθῇ, ἡ ἄλλη τοῦ Λόρδου Πονσομβύ ἵνα καταπαύσῃ τὰς ἐχθροπραξίας μεταξὺ Βρασιλίας καὶ Βουένος Ἀϊρες, ἥτις οὐδὲν ἔφερεν ἀποτέλεσμα, αἱ διενέξεις μετὰ τῆς Ἰσπανίας κ. τ. λ. παρέσχον ἀφορμὰς κατηγοριῶν κατὰ τοῦ ἀνδρός, ὅστις διεύθυνε τὰς ἐξωτερικὰς σχέσεις τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλὰ τοῦτο ὀλίγον ἐπενήργησεν ἐπὶ τοῦ ἐλληνικοῦ ζητήματος. Ὁ Κάννιγκ ἐπορεύετο ἐνταῦθα ὁδὸν εὐχάριστον εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Ἡ Γαλλία ἐφοβεῖτο πολὺ νὰ χειροτερεύσῃ τὰς μετὰ τῆς Ἀγγλίας σχέσεις της, ὅθεν διέταξε τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν της νὰ συμπράττῃ μετὰ τοῦ τῆς Ἀγγλίας. Περὶ δὲ τῆς Αὐστρίας καὶ Πρωσίας ὁ Κάννιγκ οὐδόλως ἐφρόντιζε. Τὰς ἀρχὰς ἐκείνης δὲν ἤλπιζε νὰ μεταβάλῃ, καὶ αὕτη διὰ τῆς πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν της ὁδηγίαις «νὰ συνδράμῃ πᾶσαν πρότασιν, ἥτις ἤθελεν ἐγκριθῇ ὑπὸ τῶν τεσσάρων δυνάμεων», εἶχεν ἀρχοῦντως δηλώσει τὴν συνεννόσιν της μετὰ τῆς Αὐστρίας.

Ἄλλ' ἐὰν ἡ Ῥωσσία εὐχαρίσως ἀφῆκεν εἰς τὸν Κάννιγχα τὸ φάσμα τῆς ὁδηγίας, ἐπέμενε ἐτι μᾶλλον εἰς τὸν σκοπὸν τῆς. Ὅθεν βλέπομεν αὐτὴν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1827 ἀποτεινομένην πρὸς τὰς κυβερνήσεις, ἵνα πολεμήσῃ τὴν ὑπὸ τῆς Αὐστρίας προβληθεῖσαν ἰδέαν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος *). Ἐξετάζουσα αὐτὴν μόνον ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς ἀπειλῆς τὴν ἐσύγχισε μετὰ τῆς ἄλλης ἀπειλῆς τῆς ἀνακλήσεως τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων, ἐπολέμησεν ἀμφοτέρας ὡς ἀνεπαρκεῖς, παρέστῃσε τὸ πρωτόκολλον τῆς 4 Ἀπριλίου ὡς ἔργον ὑφ' ὧν τῶν Δυνάμεων ἐγκριθέν, καὶ ἐδέχθη τὴν πρότασιν τῆς Γαλλίας νὰ μεταβληθῇ τὸ πρωτόκολλον τοῦτο εἰς συνθήκην, προσκαλέσασα ἄνευ ἀναβολῆς ὅλας τὰς κυβερνήσεις νὰ ὑπογράψωσιν αὐτό· προσέθηκε δὲ τὸ καθ' ἑαυτὴν τὸν ὅρον, ὅτι τὰ ἐκδιαστικά μέτρα κατὰ τῆς Πύλης, ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως, ἔπρεπε νὰ ἐνδιαλαμβάνωνται ἐν τῇ συνθήκῃ, εἴτε ὡς μυστικῇ ῥήτρᾳ, ἢ διὰ τινος ἰδιαίτερου ὀργάνου. Ὑπέδειξε δὲ σαφέστερον τὰ ἐκδιαστικά ταῦτα μέτρα κατὰ τὰς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ἀνακοινώσεις τῆς **), παρεδέχθη ὡς πρῶτον μὲν καὶ ἀσθενέστατον τὴν ἀπειλὴν τῆς ἀμέσου προσεγγίσεως πρὸς τοὺς Ἕλληνας, χωρὶς ὅμως νὰ προβῶσι μέχρι τῆς ἀπειλῆς περὶ μελλούσης ἀναγνώρισεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων ὡς δεύτερον δὲ τὴν ἀνάκλησιν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων, ἥτις ἔπρεπε νὰ γείνῃ μετὰ παρέλευσιν ἐνὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ματαίας ἀπειλῆς τῆς πρώτης ὡς τρίτον δὲ τὴν συνένωσιν τῶν στόλων πρὸς ἀπομάκρυνσιν ὧν τῶν τουρκικῶν καὶ αἰγυπτιακῶν δυνάμεων καὶ πολεμεφροδίων. Τέταρτον δὲ τι ἔπρεπε νὰ τεθῇ ἀμέσως ὑπὸ σύσκεψιν, καὶ ἡ Ῥωσσία οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἀφῆκεν, ὅτι διὰ τοῦ τετάρτου τούτου μέτρου ἐνόει τὴν ἀπειλὴν τοῦ πολέμου.

Τὴν δ' αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐστάλησαν αἱ προτάσεις αὗται πρὸς τὰς Δυνάμεις, ἡ Ῥωστικὴ αὐλὴ ἐπεμψεν ὁδηγίας πρὸς

*) 18. Παράρτ. Η. 1. 2. **) 18. Παράρτ. 4. 3.

τὸν Κ. Ρίτσωπιέρρον *), συμφώνους πρὸς τὰς ἀρτίως σταλείσας πρὸς τὸν Κ. Μιχιιάκην, τούτεστι νὰ συμβαδίζῃ πιστῶς μετὰ τοῦ Στρατφόρδου Κάννιγκος καὶ νὰ φέρῃ εἰς τὸ Διεθνὲς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα· τὸ πότε δὲ ν' ἀναθέσῃ εἰς τὸν ἄγγλον πρέσβυν. Εἶχεν ὁμῶς παργγεῖλαι αὐτῷ ἐν μηδεμιᾷ περιπτώσει νὰ μὴ ἀναχωρήσῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, πρὶν λάβῃ ὠρισμένην διαταγὴν τῆς αὐλῆς του.

Ὁ δὲ Ἀγγλος πρέσβυς ἤδη τὴν 23 Ἰανουαρίου, ἦτοι καθ' ὃν χρόνον ἀπεστάλησαν αἱ ῥωσικαὶ ἐπιστολαὶ, εἶχε πράγματι γνωσποποιήσει πρὸς τὸν βεῖζ-εφένδην τὴν πρόθεσιν τῆς Ἀγγλίας νὰ προτείνῃ τὴν μεσολάβησίν της ἐπὶ ταῖς μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας συμφωνηθείσας βάσεσιν, ἀλλ' ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν ὅτι ἡ πρότασις ἤθελεν ἀποκρυσθῇ· ὡς ἡ Πύλη δὲν ἀναμειγνύεται εἰς τὸ ἱρλανδικὸν ζήτημα περὶ καθολικῶν, οὕτω δὲν θέλει καὶ ἡ Ῥωσσία καὶ Ἀγγλία ν' ἀναμειγνύωνται εἰς τὸ ἑλληνικόν. Ἀλλ' ἡ ἀπάντησις αὕτη δὲν ἐδύνατο ν' ἀποθαρρύνῃ τὸν Στρατφόρδον Κάννιγκα. Γινώσκων δὲ τὰς ἀπὸ 23 Δεκεμβρίου πρὸς τὸν Κ. Μιχιιάκην δοθείσας ὁδηγίας, προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς ἐπικουρίαν, καὶ ἀφοῦ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ὑπόσχεσιν, ἀπηύθυνε τὴν αὐτὴν αἴτησιν πρὸς τοὺς πρέσβεις τῆς Γαλλίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας. Ἡ Ἀγγλία εἶχε παργγεῖλαι πρὸς τὸν Στρατφόρδον Κάννιγκα νὰ προηγήται πάντοτε, καὶ διὰ τοῦτο οὗτος ἔμενε μεμονωμένος, Ὁ δὲ Κ. Μιχιιάκης δὲν ἐνόησεν ὅτι τοῦτο ἐπέδιωκε καὶ ἡ κυβέρνησίς του, καὶ περιώρισε τὴν συγκατάθεσίν του διακηρύξας ὅτι ἦτο ἀπλοῦν ὄργανον τοῦ ἄγγλου πρέσβεως καὶ οὐδεμίαν ἔφερεν εὐθύνην διὰ τὴν πορείαν, εἰς ἣν οὗτος τὸν ὠδήγησι. Τοῦτο ἔρκεσεν εἰς τὸν κόμητα Γκιλλεμινῶτον ἵνα ἐρμηνεύσῃ τὴν ἑαυτοῦ ὁδηγίαν «μόνον εἰς τοιαῦτα βήματα νὰ λαμβάνῃ μέρος, ἅτινα ἡ Ἀγγλία καὶ Γαλλία ἤθελον ποιεῖ ἡνωμένοι», ὅτι ἡ περίπτωσις αὕτη δὲν ὑ-

*) Ἰδε Παράρτ. Η. 4.

πῆρχεν· ὅθεν ἀπέκρουσε τὴν πρόσκλησιν τοῦ Στρατφόρδου. Τὸ αὐτὸ ἐπραξαν καὶ οἱ πρεσβευταὶ τῆς Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας. Καὶ οἱ τρεῖς δ' ἐνόμισαν ὅτι ἡ σπουδὴ τοῦ ἄγγλου πρέσβως τοῦ νὰ προηγήται ἐμαρτύρει κεχωρισμένην πορείαν τῆς Ἀγγλίας, καὶ ἠρώτησαν ἀλλήλους· μήπως αὕτη ἀφορᾷ εἰς τὴν προστασίαν τῶν ἐλληνικῶν νήσων, καὶ μήπως ἡ Ἀγγλίς ἐλπίζει, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος ἤθελεν ἐπεκτείνει τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου περὶ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας τῶν Ἰονίων νήσων καθ' ὅλην τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον ; *)

Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐμπόδισε τὸν ἄγγλον πρέσβυν ἀπὸ τοῦ νὰ προτείνῃ ἐπιστήμως διὰ διακοινώσεως ἀπὸ 4 Φεβρουαρίου πρὸς τὴν Πύλιν τὴν μεσολάβησιν τῆς Ἀγγλίας **). Τὸ ὕψος τῆς διακοινώσεως ταύτης ἦτο τόσον μέτριον, ὥστε προδήλως αὐτὴ προήρχετο ἐκ τοῦ ὑπουργείου καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ καλέμου τοῦ Στρατφόρδου. Ἐπεκαλεῖτο δὲ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀρτίως δοθεῖσαν συγκατάθεσιν, περιέγραφε τὴν ματαιότητα τῶν ἐξαετῶν προσπαθειῶν τῆς Πύλης, τὴν ἀπόφασιν τῶν Ἑλλήνων, τὴν σκληρότητα τοῦ πολέμου, τὴν ἐντύπωσιν αὐτοῦ ἐπὶ ὅλων τῶν χριστιανικῶν λαῶν, τὴν ὁλονὲν αὐξανομένην πειρατείαν, παρίστανε τὴν συνδιαλλαγὴν διὰ μεσολαβήσεως τῆς Ἀγγλίας ὡς ἀναγκασίαν καὶ μὴ βλάπτουσαν τὴν τιμὴν τῆς Πύλης, ὡς βάσεις δὲ αὐτῆς ἐθετε

1 τὴν διοικητικὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν καὶ νήσων ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Πύλης.

2. Τὴν ὑποτελείαν.

3. Τὸν χωρισμὸν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ, ἐπομένως τὴν ἀποζημίωσιν τούτου διὰ τὰ ἀκίνητα κτήματά του.

Ἦς ὅρον δὲ προκαταρκτικὸν ἀπῆτει τὴν ἄμεσον ἀναχωρήν. Τὸ βῆμα δὲ τοῦτο ἐγνωστοποίησεν εἰς τὴν νομοθετικὴν συνέλευσιν τῶν Ἑλλήνων διὰ γενικῶν ἐκφράσεων ***).

*) Ἴδε Παράρτ. Η. 5. **) Ἴδε Παράρτ. Η. 6. ***) Ἴδε Παράρτ. Η. 7.

Ἡ δὲ Πύλη, προσμένουσα τὴν ἄφιξιν τοῦ Ῥιθωπιέρρου, ἀπέσχε πάσης ἀπαντήσεως. Οὗτος δὲ ἔφθασε τέλος τὴν 11 Φεβρουαρίου εἰς τὸν Βουγιουκτερὲν, ἡ πρόεβη λίζιν μετριοπαθῶς, παρεδέχθη ἄνευ ἀντιρρήσεως τοὺς ἀστυνομικοὺς φύλακας ἀντὶ τῶν ἄλλοτε ἐν χρήσει Γενιτσάρων, οὓς ὁ κόμης Γκιλλεμινῶτος τόσον ἀποτόμως εἶχεν ἀποκρούσει *), καὶ κατὰ πρῶτον συνωμίλησεν ἐμπιστευτικῶς μετὰ τοῦ διερμηνεύς τῆς Πύλης, προσερχθεὶς μετὰ τινος πραότητος καὶ ἐν παρόδῳ μόνον μνημονεύσας τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν συνέντευξιν, ἣν ἔλαβε μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὴν 20 Φεβρουαρίου μετὰ τοῦ βεῖζ - ἐφένδου, ἐπέμεινε πολὺ ὅτι ἦτο ἀναγκαῖον νὰ γείνη δεκτὴ ἡ μεσολάβησις τῶν Δυνάμεων. Καὶ ἐφαίνετο μὲν ὅτι ἐνησχολεῖτο κατὰ τὸ παρὸν κυρίως εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὄρων τῆς συνθήκης τοῦ Ἀκερμανίου, δηλ. εἰς καθαρῶς ῥωσικὰ συμφέροντα, καὶ ἐπεράτωσε μετὰ τῆς Πύλης πρὸς εὐχαρίστησιν ἀμφοτέρων τὸ ζήτημα περὶ μεταφορτώσεως ἀπὸ πλοίου εἰς πλοῖον, καταρτισθέντος καὶ τοῦ καταλόγου τῶν ἰδιωτικῶν ἀπαιτήσεων. Ἀλλ' ἐβίβριζε τὸν διάγγελον νὰ ποιήσῃ βῆμά τι πρὸς τὴν Πύλην. Οὗτος δὲ, φοβούμενος μὴ προκαλέσῃ δι' ἀρνητικῆς ἀπαντήσεως τελεσίγραφον, συνέταξε σχέδιον διακοινώσεως, εἰς ὃ ἀμφοτέροι οἱ πρέσβεις ἐφάνησαν εὐχαριστημένοι, ἀλλ' εἰς τὴν ἐρώτησιν πότε πρὸυτίθεντο νὰ ποιήσωσι τὸ βῆμα τοῦτο, οὐδεμίαν ἐπαρκῆ ἀπάντησιν ἔλαβε. Τὰς ὁριστικὰς δὲ ὁδηγίας, ἃς ὁ Ῥιθωπιέρρος εἶχε

*) Ὁ κόμης Γκιλλεμινῶτος εἶχεν ἀπαιτήσει ἀντὶ τῶν ἀνθρώπων τοῦ Βοεδόβα τοῦ Γαλατᾶ, Καθάσσιδας, ὡς εἶχε λάβει τοιοῦτους ὁ Στρατφόρδος Κάννιγκ. Ἡ Πύλη ἀπάντησεν ὅτι οἱ Καθάσσιδες δίδονται μόνον ἀντὶ τῶν Γενιτσάρων, καὶ ὅτι ὁ ἄγγλος πρέσβυς ἐδέχθη ἐπίσης τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Βοεδόβα, παρεχώρησεν ἐπομένως τοὺς Καθάσσιδας εἰς τὸν κόμητα, ἀλλ' οὗτος μετενόησε καὶ ἔθελε νῦν ἀντὶ τῶν Καθάσσιδων στρατιώτας τῆς νέας πολιτοφυλακῆς, συνοδεύσας τὴν ἀπαίτησιν ταύτην μετὰ τὴν ἀπειλὴν ὅτι θὰ διατάξῃ νὰ τῇ φέρωσι φύλακας ἐκ τοῦ γαλλικοῦ στόλου.

λάβει τὴν 21 Ἰανουαρίου ἐκ Πετροπόλεως, ἐγνωστοποίησε πρὸς ὅλας τὰς πρεσβείας, καὶ ἡ γλῶσσα του οὐδεμίαν ἀφινεν ἀμφιβολίαν, ὅτι καὶ ὅταν ἀμφότεραι αἱ δυνάμεις, ἢ τε Ἀγγλία καὶ Ῥωσσία, ἤθελον τραπῇ διάφορον ὁδὸν, ἡ Ῥωσσία ἤθελε διεξαγάγει ἐπὶ τῆς ἰδικῆς τῆς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα *). Τοῦτο δ' ἀνῆλθε τὸν Στρατὸφύρδον Κάννιγκα, ὅστις ἐκτὸς τούτου δὲν εὔρε τὴν πρὸς αὐτὸν συμπεριφορὰν τοῦ Ῥιθωπιέρρου ἀρκούντως θερμὴν. Δύσπιστος δὲ ὢν ἔλαβεν ὑπονοίας, καὶ ἐπλησίασε πρὸς τὸν Διάγγελον ὁμολογήσας, ὅτι ἡ Ἀγγλία μόνον ἵνα δέσῃ τὰς χεῖρας τῆς Ῥωσσίας, ὑπέγραψε τὸ «ἀτυχὲς» πρωτόκολλον τῆς 4 Ἀπριλίου. **) Ἐζήτησε δὲ νὰ πλησιάσῃ πρὸς τὴν Πύλιν τῇ συνδρομῇ τοῦ Διαγγέλου, ὅστις προσέφερε πρὸς τοῦτο τὴν χεῖρα, καὶ ἠρκέσθη ν' ἀνακοινώσῃ ἐμπιστευτικῶς πρὸς τὴν Πύλιν τὴν 9 Μαρτίου τὸ εἰρημένον πρωτόκολλον, βῆμα, ὅπερ αἱ λοιπαὶ πρεσβεῖαι συνώδευσαν μὲ γενικὰς συμβουλὰς. Ἡ διακοίνωσις τῆς πρωσσικῆς πρεσβείας ἦτο ἡ δεινότερα πασῶν, διότι ἔλεγεν ὅτι ἦτο δυνατόν μία ἐκ τῶν Δυνάμεων νὰ βοηθήσῃ ἐνόπλιως τοὺς Ἕλληνας. ***) Καὶ ὁ ὀλλανδὸς δὲ πρέσβυς Ζουίλν-δὲ-Νυεβέλτ ἐνόμισεν ὅτι ὤφειλε νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ βῆμα τῶν ἄλλων Δυνάμεων, καὶ ἀπεύθυνε τὴν 17 Μαρτίου διακοίνωσιν ****), ἐνῶ ἡ κυβέρνησις του τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῷ παράγγελλε μηδὲν τοιοῦτο νὰ πράξῃ. Ὁ δὲ Σάρδος, μαρκήσιος Γροπάλλος, ἔμεινεν οὐδέτερος.

Ἀλλὰ τὰ πράγματα ἐτι μᾶλλον ἐδεινώθησαν, ἀφοῦ ὁ Σαῖδ-Ἐφένδης ἀντικατέστη τὴν 23 Μαρτίου ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ γραφείου τοῦ Διθανίου, Μοχαμέτ-Σαῖδ-Περτέβ-Ἐφένδου, ἀνδρὸς αὐστηρῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Ἡ μεταβολὴ αὕτη καὶ ἡ προηγηθεῖσα παῦσις τοῦ μεγάλου ναυάρχου Χοσεῖν-Μεχμέτ-Πασᾶ (ὅστις μετ' ὀλίγον διωρίσθη εἰς τὴν θέσιν τοῦ Χουσεῖν-

*) Ἰδε Παράρτ. Η. 8. **) Ἰδε Παράρτ. Η. 9. ***) Ἰδε Παράρτ. Η. 10. ****) Ἰδε Παράρτ. Η. 11.

πασσᾷ ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων καὶ φρουρίων τοῦ Βουσπόρου) ἦν ὁ Σουλτάνος ἔκαμε χαριζόμενος εἰς τὸν ἀντιβασιλέα τῆς Αἰγύπτου, ἀπέδειξαν τρανῶς τὴν ἀπόφασιν τοῦ μονάρχου τούτου. Ὁ Σεῖδᾶ-Ἐφένδης ἀνέγγειλεν πρὸς τὸν κατὰ τύχην παρόντα Διάγγελλον τὴν ἀπόλυσίν του εἰπὼν ὅτι ἦτο συμφέρουσα εἰς τὸ κράτος, διότι νῦν ἡ Πύλη θὰ λαλῇ φρονιμώτερον καὶ ἐντονώτερον. Ἐπαύθη δὲ, διότι ἡ κατὰ τὴν διαβεβαίωσίν του δοθεῖσα ὑπὸ τῶν Ῥώσσιων πληρεξουσίων ἐν Ἀκερμανίῳ ὑπόσχεσις, ἣτις τῷ ὄντι ὑπῆρχεν ἐν τοῖς ὀθωμανικοῖς πρωτοκόλλοις, ὅτι δὲν θὰ ἐπιληφθῶσι τοῦ ἐλληνικοῦ ζητήματος, δὲν ἐφάνη εἰς τὰ Ῥωσσιᾶ, ἐπομένως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ βεβαιωθῇ. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ Στρατφόρδος Κάννιγκ ἐζήτησε, καθ' ἣς ἔλαβε τὴν 21 ὁδηγίαν, δι' ἐκφράσεων μετριοπαθῶν πρὸς τῆς Πύλης ἀπάντησιν εἰς τὰς προτέρας του προτάσεις. Ὁ δὲ Γκιλλεμινῶτος ἀπέφυγε νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν αἴτησιν ταύτην, εἰπὼν ὅτι ἐν Λονδίνῳ καταγίνονται ἤδη νὰ μεταβάλλωσι τὸ πρωτόκολλον τῆς 4 Ἀπριλίου εἰς συνθήκην.

Ἀλλὰ ἡ Ῥωσσία δὲν ἐθεώρησεν ὡς ἀρκετὸν, νὰ κερδήσῃ τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν ὑπὲρ τοῦ σχηματισμοῦ Ἑλλάδος ὑποτελοῦς, καὶ νὰ πείσῃ τῇ συνδρομῇ αὐτῶν τὴν Πύλην νὰ εὐχαριστηθῇ εἰς τὴν φιλὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης, ἣτις ἔπρεπε νὰ ὀριθῇ ἀκριβέστερον. Ὁφείλον δὲ νὰ ἔχωσι καὶ τὴν συγκατάθεσιν τῆς χώρας ταύτης, ἄλλως ἔτρεχον τὸν κίνδυνον νὰ μεταχειρισθῶσι κατ' αὐτῆς βίαν, ἐνῷ ἤθελον νὰ φανῶσιν ὡς σωτῆρες. Ὁ Στρατφόρδος Κάννιγκ εἶχε τῷ ὄντι προπαρασκευάσῃ τοῦτο, ἐνεργήσας διὰ τοῦ Μαυροκορδάτου νὰ παραιτηθῇ τῆς ἀνεξαρτησίας κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐσχάτης ἀπορίας καὶ τοῦ κινδύνου. Ἀλλ' ἡ παραχώρησις αὕτη, ἣν ἡ κυβέρνησις δὲν ἐτόλμησε νὰ δημοσιεύσῃ καὶ ἔτι ὀλιγώτερον νὰ ὑποστηρίξῃ, ἐστερεῖτο τῆς ἀνγκυαίας βαρύτητος, καὶ δικαίως παρεστάθη πρὸ πάντων ὑπὸ τῆς Αὐστρίας ὡς γενομένη ὑπὸ μὴ δικαιουμένων εἰς τοῦτο ἀρχηγῶν καὶ ἀποκρουθεῖσαν ὑπὸ τῶν σπουδαιωτέρων ἀνδρῶν

τῆς χώρας. Ἡ Αὐστρία ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλ' ἡ Ἀγγλία καὶ Ῥωσσία ἐδείξαν ὅτι αὐθόλως ἀμφέβαλλον ὅτι τὸ μαυροκορδατικὸν κόμμα ἀντεπροσώπευε τὴν θέλησιν τῆς χώρας. Ἡ δὲ Ῥωσσία δυσηρεστεῖτο μόνον ὅτι ἡ ὑφέλιμος αὕτη ἀπόφασις περιόρχετο ἐκ μόνων τῶν ὀπαδῶν τῆς Ἀγγλίας, καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν ἰδικῶν τῆς. Ὅθεν εἶπεν ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ δοθῇ βρασιμωτέρα τις συγκατάθεσις, καὶ ἐφρόνει ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐλπίζωσιν ὅτι θὰ ἐλάβανον τοιαύτην, ἐφ' ὅσον ὁ Κουντουριώτης, Μαυροκορδάτος, Ζαΐμης καὶ τοιοῦτοι ἄνδρες διεύθυνον τὰ πράγματα, μεθ' ὧν δὲν ἤρμοζεν εἰς τὰς κυβερνήσεις νὰ ἔλθωσι εἰς τακτικὴν σχέσιν. Ἐπρότεινε δὲ τὸν κόμητα Ἰωάννην Καποδίστριαν, ὡς ἄνδρα κατάλληλον διὰ τὴν γέννησιν, τὴν εὐρωπαϊκὴν παιδείαν καὶ πείραν του, ἵνα γείνη ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ ὄργανον αὐτῶν πρὸς τὰς Δυνάμεις καὶ τῶν Δυνάμεων πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Ἡ δὲ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις δὲν ἔκρινε πρὸς τὸ πρὶν φρόνιμον ν' ἀποκλύψῃ ἀναφρονδὸν τὴν κομματικὴν τῆς ἐνέργειαν. Ὅθεν συγκατετέθη εἰς τὴν Ῥωσσικὴν πρότασιν. Τοῦτο δ' ἐπραξε καὶ ἡ Γαλλία, καὶ ὁ κόμης Καποδίστριας εἰργάζετο νῦν διὰ τῶν πολυαριθμῶν φίλων του Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων, ἵνα λάβῃ τὴν κυβέρνησιν παρὰ τῶν προϋχόντων τῆς Ἑλλάδος.

Ἐν τῷ μεταξύ εἰς τὸ θέατρον τοῦ πολέμου ὁ χειμὼν ἐκράτει Ἕλληνας καὶ Αἰγυπτίους ἐν Πελοποννήσῳ ἀπράκτους, ἀλλ' ὁ Καραϊσκάκης ἐδείκνυεν ἐνέργειαν εἰς τὰ ὄρη, καὶ ἡ πολιτορχία τοῦ φρουρίου τῶν Ἀθηνῶν δὲν εἶχε διακοπῇ. Ὁ Φαβιέρης, οὐτινος οἱ ἄνδρες εἶχον μὲν εἰσκομίσαι εἰς τὴν ἀκρόπολιν πυρίτιδα ἀλλ' οὐχὶ καὶ ζωτροφίας, καὶ εἶχον αὐξήσει διὰ τῆς παρουσίας των τὴν ἡδὴ ἐπαισθητὴν ἐνδειαν, ἐζήτησε ν' ἀναχωρήσῃ πάλιν ἐκ τοῦ φρουρίου. Μετὰ δύο δὲ ἀτυχεῖς ἀποπειρας ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τοῦ σκοποῦ τούτου. Ἡ ἐνδεια δ' ἠϋξανε. Κυρίως οἱ φιλέλληνες κατῴρθωσαν τὸν Ἰανουάριον νὰ συναθροίσωσι μεγάλας δυνάμεις, ἵνα τολμήσωσι τελευταίαν τινα τελειωτικὴν ἀπόπειραν πρὸς λύτρωσιν τοῦ προπυργίου τού-

του. Οὗτοι εἶχον ἐνισχυθῆ δια τοῦ ἐπανελθόντος συνταγμα-
τάρχου Γόρδωνος καὶ μάλιστα διὰ τινων ἀξιοματικῶν καὶ ὑ-
παξιοματικῶν βαυαρῶν, ἐλθόντων ἐκ Λιθόρνου, εἰς οὓς ὁ ἀντισυν-
ταγματάρχης Κάρυλος Ἐιδὲκ εἶχε δοθῆ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ βασι-
λέως Λουδοβίκου ὡς ἀρχηγός. Οἱ Βαυαροὶ οὗτοι ἔφερον χρή-
ματα, πνεῦμα τάξεως, γνώσεις καὶ ἡθικὴν συνδρομὴν ἕνεκα
τῆς φανεράς προστασίας ἐνὸς βασιλέως. Χρήματα δὲ ἤλθον
καὶ ἐξ Ἀγγλίας, Γαλλίας, Γερμανίας καὶ Ἑλβετίας. Ἐδυνήθη-
σαν δὲ νὰ συναθροίσωσιν ἐν Σαλαμῖνι περὶ τοὺς 600 μισθωτοὺς
ὑπὸ τὸν ἐκ Γαλλίας ἐλθόντα Κεφαλλήνα Βούρβαχην, νὰ ἐνδυ-
ναμώσωσι τὰ στρατεύματα τοῦ Βάσσου μέχρι 1400 ἀνδρῶν
καὶ νὰ συγκεντρώσωσι ἑτέρας 2000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν συνταγ-
ματάρχην Γόρδωνα, Σκῶτον φιλέλληνα. Τὴν δὲ 3 Φεβρουαρίου
ὁ Βάσσος καὶ Βούρβαχης, εἰς οὓς προστεθῆσαν ὁ Πανοῦσσος
Νοταρᾶς καὶ Προκόπιος Κατσαντώνης μετὰ 1200 Κορινθίων,
ἤλθον ἐξ Ἑλευσίνος μέχρι τῆς μονῆς τοῦ Δαφνίου καὶ μέχρι τοῦ
χωρίου Χασσιᾶς ἐπὶ τῆς εἰς Φυλὴν ὁδοῦ, ὅθεν αἱ προφυλακαὶ κα-
τέβησαν εἰς Μενίδιον, χωρὶς νὰ δυνηθῶσι νὰ μείνωσιν αὐτοῦ.
Τὴν δὲ 5, ἐνῶ ὁ σερασκιέρης εἶχεν ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν
του πρὸς τὴν Ἑλευσῖνα, ὁ Γόρδων διεπεραίωσεν ἐκ Σαλαμῖνος
τὰ σώματα τοῦ ἄλλου Νοταρᾶ, Ἰωάννου, περὶ τοὺς 1400 ἀνδρας
καὶ τοῦ ἐκ τῆς ἀκροπόλεως φθάσαντος μετὰ παράκλησιν ἐπικουρίας
Ἀθηναίου Μακρυγιάννη, περὶ τοὺς 550 ἀνδρας μετ' ὅλων τῶν
τακτικῶν στρατευμάτων ὑπὸ τὸν Κεφαλλήνα Ἰγγλέσσην, ἄγοντα
520 ἀνδρας, 50 ψαριανοὺς καὶ ὅλους τοὺς φιλέλληνας μετὰ 15
πυροβόλα, ἐπὶ τῆς Καρτερίας εἰς Πειραιᾶ, ὅπου οἱ Τούρκοι κατεῖ-
χον τὴν μονὴν τοῦ ἁγ. Σπυρίδωνος καὶ τὸν λόφον τοῦ Φαλήρου.
Ὁ Μακρυγιάννης καὶ ὁ Κορίνθιος Χελιώτης μετὰ 400 ἐβελον-
τῶν ἀπέβησαν εἰς τὴν ἀκτὴν, ἔπειτα δὲ ἀπεβιδάσθησαν ὅλα τὰ
στρατεύματα, κατεσεύασαν ὀχυρώματα καὶ ἐγκατέστησαν ἐν
αὐτοῖς. Τὴν δ' ἐπαύριον τῆς 6 περὶ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἡ
ἀκρόπολις τοὺς ἐχαίρετῃσε μετὰ πυροβολισμοὺς χαρᾶς. Τὰ εἰς

Πειραιᾷ δ' εἰσπλεύσαντα πλοῖα, πρὸ πάντων ἡ Καρτερία τοῦ πλοιάρχου Ἄστιγγο, ἥτις ἔφερε 8 κανόνια τῶν 64 λιτρῶν, ἐπυροβόλησαν ἀμέσως κατὰ τῆς μονῆς, καὶ οἱ Κορίνθιοι ἔκαμον ἐφοδόν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν 200 Τούρκων, οἵτινες ἦσαν ἐντός. Ὁ δὲ σερασκιέρης δὲν ἐκινήθη, διότι ὤφειλε νὰ καλύπτῃ τὰ πλευρά του κατὰ τῶν διὰ τοῦ Χαϊδαρίου κατὰ μῆκος τῶν ὑψωμάτων εἰς Καματερόν προχωρούντων στρατευμάτων τοῦ Βάσσου· ἀλλ' ὅμως ἐδραμεν αὐτοπροσώπως τὴν 7 εἰς τὴν παρὰ τὸν Πειραιᾷ μονὴν, ἐνεθάρρυνε τὴν φρουρὰν, ἐκόμισε κανόνια ἵνα διώξῃ ἐκ τοῦ λιμένος τὴν Καρτερίαν, καὶ ἐτοποθέτησε καταλλήλως 300 ἄνδρας, ἵνα ὑπερασπίζωνται τὴν ὁδὸν τοῦ Δοφνίου ὑπεράνω τοῦ Κορυδαλοῦ. Τὴν 8 δὲ κατέλαβε παρὰ τὸ Καματερόν τὰ εἰς τὴν πεδιάδα ὑπὸ τὸν Βούρδαχην εἰσχωρόντα στρατεύματα μετὰ 2000 Ἀλβανῶν, 600 ἱππέων καὶ 2 ὀρειδοβόλων, τὰ ἐκτόκησεν ἐκ τοῦ πλαγίου, ἐφόνευσε τὸν ἀρχηγόν των καὶ πολλοὺς φιλέλληνας, καὶ κατεδίωξεν ὅλους τοὺς Ἕλληνας περὶ τοὺς τετρακισχιλίους μέχρι τῶν πλοιαρίων εἰς Ἐλευσίνα, ὅπου οὗτοι ἐπεβιδέσθησαν καὶ ἔφυγαν εἰς Σαλαμίνα. Μετὰ δὲ ταῦτα κατέλαβε τὴν Ἐλευσίνα. Τὴν 9 προσεκάλεσε τὴν Ἀκρόπολιν νὰ παραδοθῇ, ἀλλ' ἔλαβε ἀρνητικὴν ἀπάντησιν. Τὴν δὲ 11 ἐφόρμησε κατὰ τοῦ λόφου τοῦ Φαλήρου μετὰ 4000 ἀνδρῶν περίπου, ἀλλ' ἀπεκρούσθη διὰ τοῦ σφοδροῦ πυρός τῶν προσδραμόντων ἐλληνικῶν πλοίων καὶ ὑπὸ τῶν ἐν τάφροις καὶ ἐπισθεν χαρακιωμάτων τοποθετημένων στρατευμάτων τοῦ Γέρδωνος, ἀπωλέσας πλέον τῶν 300 ἀνδρῶν. Νῦν δὲ διεχώρισε τὸν λόφον ἀπὸ τῆς πεδιάδος διὰ προχωμάτων. Ἐμάχοντο δὲ καθ' ἑκάστην περὶ τοῦ ποτίμου ὕδατος, ὅπερ μόνον εἰς τὴν πεδιάδα ἐδύνατο νὰ εὔρεθῇ. Ὁ δὲ Δημήτριος Καλλέργης κατεῖχεν ἐκεῖ οἰκίας τινάς· οὕτω δὲ παρῆλθεν ὁ Φεβρουάριος καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ Μαρτίου. Τὸν Σερασκιέρην ἐξησθένισεν ἡ ἀποστολὴ 2000 ἀνδρῶν εἰς Δύστομον, ὅπου ὁ Ὁσμάν-πασσᾶς καὶ ὁ Ὁμέρ-πασσᾶς ἐκ Καρύστου προελθόντες διὰ τῆς Δαυλίδος ἐμάχοντο κατὰ τοῦ Καραϊσκάκη. Οὗτος δ' ἐνισχυθεὶς

ὑπὸ τοῦ Τσαβέλλα, Λάμπρου Βεΐκου, Ἀθανασίου Δράκου (ὅστις μετ' ὀλίγον ἔπεσε παρὰ τὴν Ἀμφισσαν) καὶ ἄλλων ὀπλαρχηγῶν ἀγόντων ἑκατοστύας τινὰς ἀνδρῶν ὑπερίσχυσε, καὶ ἠνάγκασε περὶ τὰ μέσα τοῦ Φεβρουαρίου τοὺς Τούρκους νὰ ἐπιστρέψωσι πάλιν εἰς Δαυλίδαν. Ὁ δ' Ὁμέρ-πασσᾶς ἐπανῆλθεν εἰς Εὐβοίαν. Τότε δὲ ἔπεσε καὶ τὸ φρούριον τῆς Ἀμφίσσης, καὶ ἐξεκινώθη καταληφθὲν ὑπ' ἀνδρῶν τοῦ Πανουργιά. Νῦν δ' ὅτε τὸ ὄρος ἦτο ἐλεύθερον, ὁ Καραϊσκάκης διένειμε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν στρατευμάτων του ἀπὸ τῆς Ἀκαρνανίας μέχρι τῆς Εὐβοίας, καὶ τὴν 5 Μαρτίου ἐπορεύθη μετὰ τῶν λοιπῶν συμποστυμένων εἰς 1000 ἀνδρας ἐκ Δυστόμου εἰς Ἀττικὴν, ἐπιμόνως παραγγελλθεὶς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖσε, ἵνα συνεργήσῃ εἰς τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας τοῦ φρουρίου τῶν Ἀθηνῶν.

Ἡ δὲ φρουρά, συγχειμένη ἐκ 1100 ἀνδρῶν καὶ στενῶς ὑπὸ τῶν πολεμίων πολιορκουμένη, ἦτο προσέτι λίαν ἀποτεθαρρυσμένη ἔνεκα τῆς ἐνδεΐας καὶ τῶν ἀρρώστιων καὶ ἔνεκα τῆς παρατάσεως τῶν περὶ λύσεως τῆς πολιορκίας ἐλπίδων της, διότι ἔβλεπε τοὺς νομιζομένους σωτῆρας της ἐπίσης πολιορκουμένους ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Φαλτῆρου. Κατὰ δυστυχίαν δὲ ἐφονεύθη καὶ ἡ ἡρωϊκὴ χήρα τοῦ Γούρα. Ἡ ὥραία καὶ νεαρὰ αὕτη γυνὴ ἐτάφη μετὰ ἑνδεκα νεανίδων ἀκολουθουσῶν αὐτὴν ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ Ἑρεχθείου, οὗ τινος ἡ στέγη βεβαρυμένη ὑπὸ χύματος, ἐπιτεθέντος ἵνα προφυλάσῃ αὐτὴν, ἐθραύσθη ὑπὸ βόμβας. Τὴν ἐπομένην δ' ἡμέραν ἐξέχωσαν τὰς ἀποπνιγείσας ἦσαν δὲ ἄθικτοι καὶ τὰ σώματά των ἔτι θερμὰ, διότι οἱ λίθοι τῆς στέγης εἶχον προφυλάξει αὐτὰς ὡς ἀσπίς. Οἱ φρούραχοι Κριεζώτης καὶ Μακρύρης ἔστειλαν διὰ τοῦ Ἡλία Γ. Μητροπούλου, Γαλαξειδιώτου καὶ τοῦ Λουκᾶ Μωραΐτου Ἀθηναίου, οἵτινες ἐτόλμησαν νὰ εἰσδύσωσι διὰ μέσου τῶν πολιορκητῶν τὴν 15 Φεβρουαρίου, πρὸς τὴν ἐν Αἰγίνῃ κυβέρνησιν τὴν εἰδησιν περὶ τῆς ἀπορίας τοῦ φρουρίου, καὶ ἐπανάλαβαν

τὴν ἀποστολὴν ταύτην τὴν 3 Μαρτίου διὰ τοῦ Ἀνατολίτου Ἑλλήνος Δημητρίου Κουριώτου, ὅστις ὠφελούμενος ἔκ τινος μάχης, συγκροτηθείσης τὴν 4 μεταξύ τῶν Ἑλλήνων καὶ Τούρκων παρὰ τὰς τρεῖς εἰς ὀχυρώματα μετασχηματισμένας οἰκίας πλησίον τοῦ ὁρμου τοῦ Φαλήρου, ἔφθασεν εὐτυχῶς διελθὼν τοὺς ἐχθρούς. Οἱ Ἕλληνες ἐδείκνυσαν μὲν τόλμην εἰς τοιαύτας μάχας, ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην ἐξεβλήθησαν τῶν οἰκιῶν διὰ τῶν τουρκικῶν πυροβόλων καὶ ἐδιώχθησαν ἐκ τῆς πεδιάδος. Τὴν μεγαλειτέραν τὴν δ' ἐλπίδα εἶχον εἰς τὴν ἑλλειψιν τροφίμων ἐν τῷ τουρκικῷ στρατοπέδῳ, διότι ἀκαταπαύστως ἡ κυβέρνησις κατεγίνετο ἐν τῷ μεταξύ νὰ κόψῃ τὰς συγκοινωνίας τοῦ σερασκιέρου. Τὴν 2 Μαρτίου εἶχε διατάξει τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Εὐβοίας, ὅθεν ὁ σερασκιέρης ἐπορίζετο μέρος τῶν τροφῶν του. Ἡ φρεγάττα Ἑλλάς ὑπὸ τὸν Μικαύλην, τὸ ἀτμόπλοιον καὶ ἐν Ψαριανὸν βρίκκιν ἐπλευσαν μετὰ 500 ἀνδρῶν, ἐκ τῶν ἐν Σαλαμῖνι διατριβόντων, εἰς τὸν μεταξύ Χαλκίδος καὶ Μαραθῶνος πορθμὸν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ καταστρέψωσι καὶ τὰς ἐπὶ τῆς ἀκρῆς τοῦ Ὠρωποῦ κειμένας τουρκικὰς ἀποθήκας· ἡ ἐπιχειρήσις δὲ ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν ἀντισυνταγματάρχην Ἐίδεκ, ἀλλὰ μετὰ τινὰ ἀπόπειραν τὴν 15 Μαρτίου ἀπέτυχε. Κατήγαγον ὅμως εἰς Πόρον δύο φορτηγὰ τουρκικὰ πλοῖα. Πρὸς τὸ ἀρκτικὸν δὲ μέρος τοῦ πορθμοῦ περιέπλεον ὁ Κωλέτης καὶ ἀπέκλειε τὸν κόλπον τοῦ Βιόλου. Ἀλλ' αἱ βοήθειαι αὗται μικρὸν ἀποτέλεσμα ἔφερον.

Περὶ δὲ τὰ μέσα τοῦ Μαρτίου ἤγαγε τέλος ὁ Καρκισκάκης τὰ στρατεύματά του, αὐξηθέντα νῦν μέχρι 2500 ἀνδρῶν, διὰ τῆς Σαλαμῖνος καὶ Ἐλευσίως, ὅθεν ἐδίωξε τοὺς Τούρκους πρὸς τὸν Πειραιᾶ καὶ κατάρθρωσε νὰ συνενωθῇ μετὰ 1500 ἀνδρῶν τοῦ Γόρδωνος, ἐστρατοπεδευμένων παρὰ τὸ Φάληρον, ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεων τοῦ τουρκικοῦ ἱππικοῦ, καθ' οὗ ἀντέταξε τοὺς ὀλίγους ἱππεῖς του. Τὴν δὲ 16 οἱ Τούρκοι ἀπεπειράθησαν πάλιν νὰ τὸν ἐκβάλωσιν ἐκ τῶν λιθίνων χαρακωμά-

των του παρὰ τὸ μονίδριον Κερρασίην, ἀλλ' ἀπέτυχον, καὶ τὴν ἐπαύριον οἱ Ἕλληνες ἱππεῖς ὑπὸ τὸν Χατζή-Μιχάλην προύχωρησαν σχεδὸν μέχρις Ἀθηνῶν, ἐνῶ τὸ πεζικὸν ὠχυρώθη εἰς τὴν θέσιν του. Ἡ ἀφίξις τοῦ ἀρίστου τῶν Ἑλλήνων στρατηγῶν ἐγέννησε παρὰ τοῖς πολιορκουμένοις οὐχὶ τὴν ἐλπίδα τῆς λύσεως τῆς πολιορκίας, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ διεξέλθωσι καὶ ἐνωθῶσι μετ' αὐτοῦ, διότι ἡ κατάστασις των ἦτον οἰκτροτάτη· ἐξεροῦντο δὲ πρὸ πάντων ξύλων, καὶ ἤναγκαζόντο νὰ ἀνάπτωσι πῦρ μὲ κριθὴν, ἵνα ψήνωσι τὴν μόνην τροφήν των τὸν κριθινὸν ἄρτον. Δὲν ἤθελον δ' ἐμποδισθῆ ἀπὸ τοῦ νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν ἀκρόπολιν, εἰς ἀκρίβως κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δὲν ἐπῆρχετο εἰς βοήθειαν τοῦ σθεννυμένου θάρρους συμβάν τι, ἐξ οὗ ἤλπισαν μεγάλα πράγματα.

Τὴν 13 Μαρτίου δηλονότι εἶχε φθάσει εἰς Πόρον ὁ λόρδος Κόχραν μὲ ἐν δι' αὐτὸν ἀγορασθὲν ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις συλλόγου βρίκιον, φέρον 16 κανόνια τῶν 18 λιτρῶν ὑπὸ ἑλληνικὴν σημαίαν, καὶ μὲ μίαν Γολέτταν ιδιώκτητον αὐτοῦ, ὑπὸ ἀγγλικήν. Εἶχε δὲ προπορευθῆ αὐτοῦ ὁ πρότερον μὲν εἰς ἀγγλικήν, ἔπειτα δὲ εἰς Νεαπολιτικὴν ὑπηρεσίαν διατελῶν στρατηγὸς Σὶρ Ριχάρδος Τσοῦρτζ, τὸν ὁποῖον τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Μαυροκορδάτου ἡ κυβέρνησις εἶχεν ἤδη κατὰ τὸ θέρος προσκαλέσει ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ἀπαλλαγθῇ τοῦ σπουδαιοτάτου μὲν ἀλλ' ὀλίγον εὐπειθοῦς Φαβιέρου. Ὁ Μοίραρχος Ἀμιλτων εἶχεν ὠδηγήσει αὐτὸν ἀπὸ Ὑδρας εἰς Αἴγιναν καὶ ἔπειτα εἰς Πόρον. Τούτους λοιπὸν τοὺς δύο ἀνδρας ἐθεώρησαν οἱ εὐπιστοὶ Ἕλληνες ὡς ἀρχηγούς καὶ σωτήρας των κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν, καὶ νέον θάρρος διέπτατο ἀπὸ ὅρους εἰς ὅρος, ἀπὸ ἀκτῆς εἰς ἀκτὴν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἡ πρώτη δὲ προσπάθεια τούτων ὑπῆρξεν, ὅπερ ἦτο καὶ ἀναγκαιότατον, νὰ συνδιαλλάξωσι τὰ κόμματα, ἵνα ἐπαναφέρωσι τὴν ἐνότητα ἐν τῇ κυβερνήσει καὶ νὰ πύσωσι τὴν δεινὴν διχόνοιαν ἣτις ἐπεκράτει καθ' ὅλην τὴν χώραν, ἐπομένως καὶ ἐν τῇ ἐθνικῇ συνελεύσει.

Γινώσκωμεν ὅτι ἡ διευθύνουσα ἐπιτροπὴ εἶχε συγκαλέσει ταύτην εἰς Αὔγιναν, ἐν μέρος τῶν πληρεξουσίων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ ἀγγλικὸν κόμμα ἐπορεύθη τῷ ὄντι ἐκεῖσε, καὶ ἐν ἄλλο ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην συνῆλθεν ἐν Ἑρμιόνη, καὶ ἀντέταξε συνέλευσιν κατὰ συνελεύσεως, ἐνῷ ὁ Κουντουριώτης ἐν Ὑδρᾷ ἐστασίαζε καὶ ἐφαίνετο ἀποταχθεὶς ἀμφοτέροις τοῖς μέρεσιν. Ἐν μὲν Ναυπλίῳ τὸ Παλαμῆδιον καὶ τὸ κάτω φρούριον ἐπολέμουν πρὸς ἄλληλα. Ἐν Ὑδρᾷ δ' ὁ ὄχλος ᾔθελε νὰ κατὰστρέψῃ τὰς οἰκίας τοῦ Μιαούλη καὶ Τομπάζη, ὀργισθεὶς διότι τὰ πλοῖα, ἵν' ἀποφύγῃσι τὴν βίαν του, προσωρμίζοντο εἰς τὸν Πόρον, καὶ ἀφῆρουν αὐτῷ τὴν εἰς τὰ λάφυρα μερίδα του. Πολλοὶ δὲ προύχοντες τῆς νήσου ἔφυγαν. Οἱ Κουντουριῶται καθησυχασαν τὸν ὄχλον διὰ χρηματικῶν θυσιῶν, καὶ ἐπώλησαν κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὅλα σχεδὸν τὰ χάλκινα τηλεβόλα τῶν πυροβολείων. Ὁ Ἀμιλτων, ὅστις ἔβλεπεν ὅτι ὁ Κουντουριώτης προὔτιθετο νὰ ἀποστῇ τοῦ ἀγγλικοῦ κόμματος, ἔδραξε τὰ ἐκ τῆς πειρατείας παράπονα ἵνα ἐπαναφέρῃ διὰ τῆς βίας τὰς μὲλλον χρήσιμον αὐτῷ, καὶ ἐπροστάτευσε τὰ ἐν Πόρῳ ὑδραϊκά πλοῖα τοποθετήσας ἐκεῖ μίαν φρεγάτταν. Ἀλλὰ μόλις οἱ Κουντουριῶται ἀπηλλάγησαν αὐτοῦ, καὶ ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τοῦ Κολοκοτρώνου, ἐξέλεξαν νέους πληρεξουσίους διὰ τὴν Ἑρμιόνην καὶ Σπέτσας, καὶ οἱ Ψαριανοὶ ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμά των. Τὴν 14 Ἰανουαρίου ἡ ἐπιτροπὴ ἐξέδωκε νέαν πρόσκλησιν μὲ ἀυστηροτάτας ἐκφράσεις πρὸς τοὺς ἐν Ἑρμιόνη πληρεξουσίους, οἵτινες, ὡς ἔλεγεν, εἶχον ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τοῦ νομίμου σώματος. Ἀλλὰ καὶ αὕτη οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἔφερε, καὶ ἡ ἐπιτροπὴ εἶδε μάλιστα μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ὅτι οἱ Κρητες πληρεξούσιοι, οἱ τῶν Σχμίων καὶ ὁ Λεόντιος Καμπάνης ἐξ Ἀνδρου μετέβησαν εἰς Ἑρμιόνην. Καὶ ὁ γέρον δὲ Σισίνης ἐξ Ἠλίδος προσετέθη αὐτοῖς. Τοῦτο ἐκίνησε τὴν ἐπιτροπὴν τὴν 1 Φεβρουαρίου νὰ κάμῃ ἐν βῆμα πρὸς συνδιαλλαγὴν ἐξ βουλευτικῇ, ἐν οἷς ὁ Σπυρίδων Τρικούπης, ἐστάλησαν εἰς Ἑρμιό-

νην, ἵνα προτείνωσι τρίτον τόπον συνελεύσεως. Ἀλλ' ἡ πρότασις αὕτη δὲν εἰσηκούσθη. Τὰ κόμματα τῶν νήσων καὶ τῆς χερσονήσου ἐνισχυθέντα διὰ τῆς ἐνώσεώς των ὑπὸ τὸν Κουντουριώτην καὶ Κολοκοτρώνην ἐπέμειναν εἰς τὴν Ἑρμιόνην, ὡς τόπον προτιμώμενον ὑπὸ τῶν πλειόνων βουλευτῶν καὶ ὑπὸ τοῦ ἔθνους. Ὅγδοήκοντα δὲ καὶ τέσσαρες ὑπογραφὰς περιεῖχεν ἡ ἀρνητικὴ ἀπάντησις. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης, εἰς τὸν ὁποῖον συνετάχθη καθ' ὁλοκληρίαν ὁ ἐπιτετραμμένος τὴν διανομὴν τῶν ὑπὸ τῶν φιλελληνικῶν συλλόγων ἀποστελλομένων τροφίμων καὶ πολεμοφοδίων Βαλλῆς, συνήθροισε περὶ τοὺς δισχιλίους ἄνδρας εἰς τὸν τόπον τοῦτον, καὶ ἔδειξεν ἀρκούντως ὅτι εἶχεν ἀπόφασιν ν' ἀποκρύψῃ τὴν βίαν διὰ τῆς βίας. Τούναντίον δὲ ὁ Καραϊσκάκης, ὁ σπουδαώτερος ἀνὴρ ἐν τῇ Στερεᾷ, καθὼς ἐκεῖνος ἐν τῇ χερσονήσῳ. ἦτο ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν ἐν Αἰγίνῃ συνηγμένων. Ἐγραψε δὲ ὁ ἴδιος πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην, συνέστησε μετὰ πολλοῦ ζήλου τὴν συνδιαλλαγὴν καὶ ἐκκρύχθη εἰς πᾶσαν περίστασιν πιστὸς εἰς τὴν κυβέρνησιν. Ἡ ἐπιτροπὴ ἀπέφυγε νὰ προβῇ εἰς τὰ ἔσχατα· ἠρκύσθη δὲ ἐν τῇ ἀπαντήσῃ δι' ἐπιστολῆς τὴν 27 Φεβρουαρίου νὰ προβάλῃ, ὅτι μεταξὺ τῶν 84 πληρεξουσίων μόνον τὸ ἐν τρίτον ἀνῆκε ναιμίμως εἰς τὴν τρίτην ἐθνικὴν συνέλευσιν, καὶ ἐπειδὴ ἐν τῇ μεταξὺ εἶχον ἀρχίσει αἱ συνεδριάσεις ἐν Ἑρμιόνη, ἔπραξαν περὶ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου οἱ ἐν Αἰγίνῃ τὸ αὐτό.

Ἐν μὲν τῇ Ἑρμιόνη ὁ Μεταξᾶς ἐπρότεινε τὴν ἐκλογὴν τοῦ κόμματος Ἰωάννου Καποδιστρίου ὡς κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν δῆλωσιν περὶ παραδοχῆς τῶν ὑπὸ τοῦ Στρατηφόρου Κάννιγκος προταθειςῶν βάσεων τῆς συνδιαλλαγῆς. Ἐν δὲ τῇ Αἰγίνῃ ἡ συνέλευσις ἦτο ἀκόμη εἰς προπαρασκευάς, ὅτε ἡ ἀφίξις τοῦ στρατηγοῦ Τσαούρη καὶ μετ' ὀλίγον τοῦ λόρδου Κόχραν ἔκαμαν ἀμφότερα τὰ μέρη νὰ σταματήσωσιν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι ἐγένοντο δεκτοὶ ἐπὶ μεγάλας ἐλπίσιν, ἦτο φανερόν· ὅτι καὶ τὸ ἐν καὶ τὸ ἕτερον κόμμα ᾗθελον νὰ

τούς προσελκύσωσι, καὶ ὅτι, εἰς τοῦτο ἤθελε γεῖν, ἡ συμφιλίωσις θ' ἀπετύγχανεν. Ὁ Κόχραν καὶ Τσοῦρτς κατέκρινον αὐστηρῶς τὴν διχόνοιαν. Ὁδηγηθέντες δὲ πρὸς τὴν κυβέρνησιν τὴν ἐδρεύουσιν ἐν Αἰγίνῃ καὶ ἀνήκουσαν εἰς τὸ ἀγγλικὸν κόμμα, ἐκλιναν φυσικὰ πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν, ἥτις εἶχεν ὑπὲρ αὐτῆς τὴν νομιμότητα. Περὶ τούτου δ' ἐβεβαίωσαν τοὺς ἀπεσταλμένους, οἵτινες ὑπεδέχθησαν τὸν Τσοῦρτς ἐν Ἑρμιόνη, καὶ εἶχον ὑπάγει εἰς Ὑδραν ἵνα ὑποδεχθῶσι τὸν Κόχραν, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ὠμήλησε μάλιστα ὁ δεύτερος, πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην, ὃν ἐμέμνη ὅτι τὸν εὗρισκεν ἐπὶ κεφαλῆς κόμματος καὶ οὐχὶ τοῦ στρατοῦ. Ἐπὶ τῇ προτάσει δὲ τοῦ Κόχραν ἔλαβε χώραν ἐν Πόρῳ συνδιαλέξεις ἀπεσταλμένων τῶν δύο κομμάτων, καὶ τέλος ἐπῆλθεν ἡ συνδιαλλαγή, καθ' ἣν ἡ Τροϊζὴν ὠρίσθη ὡς τόπος συναθροίσεως ὅλων πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως. Ἡ δ' ἐπιτροπὴ ἐδημοσίευσεν τὴν 28 Μαρτίου τὴν ἀπόφασιν ταύτην. Τὴν ἐπαύριον δὲ ἡ κυβέρνησις ἀνήγγειλε τὴν μετάβασιν τῆς εἰς Πόρον, ἣν ἐξετέλεσε τὴν 30, καὶ τὴν 7 Ἀπριλίου κατέθεσεν ἐπιστῆμως τὴν ἀρχὴν εἰς χεῖρας τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἥτις ἔμελλε νῦν νὰ προβῇ εἰς τὴν σύστασιν νέας κυβερνήσεως.

Ἡ πρώτη συνεδρίασις ἐν τοῖς κήποις τοῦ Λαμαλαῖ, ὅστις κεῖται εἰς τὴν θέσιν τῆς παλαιᾶς Τροϊζῆνος, ἐγένετο τὴν 8. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Κολοκοτρώνου συνυποχρεώθησαν νὰ ἐπιμείνωσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ κόμματος Καποδιστρίου· οἱ δὲ ὀπαδοὶ τοῦ Κουντουριώτου νὰ τὴν πολεμήσωσιν. Οἱ πρῶτοι ἐπέμειναν νὰ ἐξετασθῶσι τὰ πληρεξούσια τῶν ἀντιπροσώπων, τοῦτο δὲ προῦκάλεσε κατὰ πρῶτον διενέξεις, αἱ μόνον ἡ ἀπειλὴ τῆς βίας διέλυσεν. Ὁ λόρδος Κόχραν, διορισθεὶς ἀρτίως ὑπὸ τῆς ἀποχωρησάσης κυβερνήσεως πρῶτος ναύαρχος καὶ ἀνώτατος ἀρχηγὸς τῆς ναυτικῆς δυνάμεως τῆς Ἑλλάδος, ἐπεκυρώθη ὡς τοιοῦτος, καὶ τὴν 9, ὅτε ἐνεφανίσθη εἰς τὴν συνέλευσιν, ἔτυχεν πανηγυρικῆς ὑποδοχῆς. Ἐλαβε δὲ τὸν ὄρκον τῆς πίστεως, καὶ

ὃν ὤμοσε νὰ μὴν ἀφήσῃ τοὺς Ἑλληνας, ἐφ' ὅσον οὗτοι δὲν τὸν ἀφήσωσιν. Ἡ φρεγάττα Ἑλλὰς προσκληθεῖσα ἐξ Ἑρετρίας παρεδόθη αὐτῷ ὑπὸ τοῦ γενναίου Μιαούλη, ὅστις ἄνευ τινος φθόνου ἐκαλοτύχησε τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν ἀφίξιν τοιοῦτου ἀρχηγοῦ, καὶ πρῶτος ἐτάχθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς του. Δικαίως τῶντι εἶπεν τότε ἑλληνικὴ τις ἐφημερίς «Εἶθε ἡ Ἑλλὰς νὰ εἶχε δέκα μόνον τοιούτους πολίτας!». Ἐκ τοῦ καταστρώματος δὲ τῆς Ἑλλάδος ἐξέδωκεν ὁ λόρδος Κόχραν τὴν 12 Ἀπριλίου πρὸς ὅλους τοὺς Ἑλληνας τὸ πρῶτον κήρυγμά του, ἐν ᾧ διεσάλπιζε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς κλασσικῆς γῆς τῶν Ἀθηναίων ὡς βεβαίαν, τὴν ἀποχώρησιν τοῦ σερασκιέρου ὡς ἀδύνατον, παρώτρυνεν εἰς πόλεμον ἐφ' ὅσον οἱ Μουσουλμάνοι καὶ μίαν μόνον σπιθαμὴν κατεῖχον τῆς ἱερᾶς χώρας, ἥτις ἄλλοτε ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ἑλληνας, καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ᾔθελον ἀποδοθῇ εἰς τοὺς Ἑλληνας ὅλα τὰ δίκαιά των, ἠπέλυσεν ὅτι θ' ἀποκλείσῃ τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ θὰ φέρῃ τὸν πόλεμον εἰς τὴν τουρκικὴν χώραν, ἀνήγγειλε τὴν πτῶσιν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ ὑπεσχέθη ὅτι ἡ σημαία τοῦ σταυροῦ θὰ κυματίσῃ ἐπὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐν Κωνσταντινουπόλει. Καὶ ταῦτα μὲν ἦσαν ὑπερβολικά, ἀλλ' ἐπενήργησαν καὶ ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐπὶ τῶν Τούρκων, διότι ἀνεξωπύρηνσαν μὲν ἐκείνους, ἐνεποίησαν δὲ φόβους καὶ ἀγωνίας εἰς τούτους. Ἡ δ' ἐθνικὴ συνέλευσις, ἐννοοῦσα τὴν ἀσθένειάν της καὶ τὸ ἀδύνατον τῆς σωτηρίας τῆς χώρας ἄλλως ἢ δι' εὐρωπαϊκῆς βοήθειας καὶ ὁδηγίας, παρεδόθη ὅλη, ἅμ' ἀφοῦ ἄνδρες ὡς ὁ Κόχραν προσέφερον αὐτῇ τὴν ἀγκυραν τῆς σωτηρίας, εἰς τὴν βοήθειαν καὶ ὁδηγίαν ταύτην. Ὁ Κόχραν καὶ Τσοῦρτς ἦσαν ὑπὲρ τοῦ Καποδιστρίου, ὁ δὲ Ἀμιλτων, ἐλπίζων ὅτι ὁ κόμης δὲν ᾔθελε δεχθῇ τὸ ἀξίωμα, δὲν ἦτο ἐναντίος. Οἱ δὲ Κουντουριῶται καὶ τὸ ὑπὸ τὸν Ζαΐμην ἀγγλικὸν κόμμα, οὔτινες ἀντενέργουν εἰς τοῦτο, ἔμειναν οἱ ἀσθενέστεροι. Ἐπὶ τῇ προτάσει δὲ τοῦ Κόχραν ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 11 ὁ κόμης Καποδιστριας διωρίσθη ἀρχηγὸς τῆς ἐλληνικῆς πολι-

τείας ἐπὶ ἐπταετίαν, μὲ τὸν τίτλον συνταγματικοῦ Κυβερνήτου, καὶ ἐν τῷ μεταξύ συνεκροτήθη ἀντικυβερνηκὴ ἐπιτροπὴ ἐκ τριῶν μελῶν καὶ πρὸς τοῦτο, πρᾶγμα λίαν παράδοξον, ἐξελέχθησαν τρεῖς ὅλως ἀνίκανοι ἄνδρες, ὁ μετέπειτα φονεὺς τοῦ προέδρου Γεώργιος Μαυρομιχάλης, ὁ Λεβαδιεὺς Ἰαννούλης Νάκος καὶ ὁ Ψαριανὸς Ἰωάννης Μαρκῆς Μιλαίτης. Συγχρόνως δὲ ἡ συνέλευσις διώρισε τὸν στρατηγὸν Τσοῦρτς ἀρχιστράτηγον τῆς κατὰ ξηρὰν στρατιωτικῆς δυνάμεως. Οὗτος δὲ καὶ ἡ κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ ὤμοσαν τὴν 15 τὸν ὅρκον τῆς πίστεως. Ὁ Κόχραν καὶ ὁ Τσοῦρτς ἐπρότειναν ἀμέσως μεγάλην ἐπιχείρησιν πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας τῶν Ἀθηνῶν, διότι αἱ ἀκκτάπαυστοι μάχαι ἐμπροσθεν τοῦ φρουρίου· τοῦτου δὲν ἡλάττωσαν τὴν αὐξανομένην ἔνδειαν αὐτοῦ. Ἐκ τῆς χερσονήσου δ' ἀνεχώρησαν πρᾶγματι λίαν ταχέως τρισχίλιοι περίπου ἄνδρες ὑπὸ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρῶνην, Χρύσανθον Σισίνην καὶ τοὺς ἀδελφοὺς Πετμεζᾶ εἰς Μέγαρα καὶ Ἐλευσίνα. Ὁ Κόχραν ἐμίσθωσε χιλίους Ὑδραίους καὶ 200 Κρήτας, ἀναθέσας τὴν ἀρχηγίαν αὐτῶν εἰς τὸν ἀνεψιὸν του ταγματάρχην Οὐρκαρτ. Ἀπὸ τῆς 16 μέχρι τῆς 18 Ἀπριλίου τὰ στρατεύματα ἐπεραιώθησαν ἐξ Ὑδρας καὶ Σπετσῶν εἰς τὸ Φάληρον, ὁ δὲ Τσοῦρτς καὶ Κόχραν ἐπορεύθησαν εἰς Μέγαρα καὶ Σαλαμίνα ἵνα ἐξακολουθήσωσι τὴν κίνησιν καὶ συσχεφθῶσι μετὰ τοῦ Καραισκάκη, ὑπεσχέθησαν χίλια τάλληρα εἰς τὸν ὅστις ἤθελε κωριεύσῃ τὴν σημαίαν τοῦ σερασκιέρου, καὶ ἄλλα χίλια εἰς τὸν ὅστις ἤθελεν ἐμπήξῃ τὴν σημαίαν τοῦ ναυάρχου παρὰ τὴν Πύλιν τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ διαφόρους ἀναλόγους ἀμοιβὰς δι' ἄλλα κατορθώματα, ἰδίως διὰ τοὺς πρώτους ἑκατὸν ἄνδρας, οἵτινες ἤθελον εἰσελθῇ εἰς τὸ πολιορκούμενον φρούριον. Ἰλιγγος ἐλπίδος κατέλαβε τὴν χώραν ἅπασαν. Πανταχόθεν συνέβρεον οἱ πολεμισταὶ εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Μεγάρων καὶ τῶν Ἀθηνῶν, βέβαιαι ὄντες ὅτι θὰ ἦσαν ἀήττητοι ὑπὸ τοιούτους ἀρχηγούς. Εἰς ὀλίγας δὲ ἡμέρας εἶχον συναθροισθῇ περὶ τὰς

10,000 ἀνδρῶν. Ὁ Ἄστιγξ μὲ τὴν Καρτερίαν καὶ πέντε ὠραία πλοῖα ἀπεστάλη εἰς τὸν κόλπον τοῦ Βῶλου, ἵν' ἀποκόψῃ ἐκείθεν τῷ σερασκιέρῃ τὴν εἰσκομιδὴν. Ἐκυρίευσεν δὲ τῷ ὄντι ὅκτὼ πλοῖα φορτωμένα μὲ σίτον, καὶ ἐβύθισεν ἐν ἐχθρικὸν πολεμικὸν πλοῖον.

Τὴν 25 ἤρχισεν ἡ προσβολὴ κατὰ τῶν πρὸ τῶν Ἀθηναίων ἐστρατοπεδευμένων καὶ ὠχυρωμένων Τούρκων. Οἱ Ὑδραῖοι καὶ Σπετσιῶται ἀπεβιάσθησαν εἰς Μουνυχίαν, ὁ Καραϊσκάκης ἐπὶ τῆς ἀρκτικῆς πλευρᾶς κατέβη πρὸς τὸν Πειραιᾶ διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Σαλαμίνας, ἐξ δὲ πλοῖα εἰσῆλθον εἰς τὸν λιμένα τοῦτον καὶ ἤρχισαν πάλιν νὰ σφαιροβολῶσι τὴν παρὰ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν κειμένην καὶ ὑπὸ 300 Τούρκων ἀνευ τηλεβόλων κατεχομένην μονὴν τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος, κτίριον ἀσθενὲς μὲ περιβόλον ἡμικατεστραμμένον ἕνεκα τῶν προτέρων προσβολῶν καὶ ἔχοντα 60 περίπου βημάτων μήκος καὶ 40 πλάτος. Τὰ πλοῖα, ἐν οἷς ἡ γολέττα τοῦ Κόχραν ὑπὸ ἀγγλικὴν σημαίαν, ὑπεστηρίζοντο ἐκ τῆς ξηρᾶς ὑπὸ 2 τηλεβόλων. Τὸ πῦρ διήρκεσεν ἀπὸ μεσημβρίας μέχρις ἑσπέρας· πολλὰ ῥήγματα ἦσαν βατὰ, ἀλλ' αἱ προσκλήσεις τοῦ ἀρχηγοῦ πρὸς ἔφοδον δὲν εἰσηκούσθησαν ὑπὸ τῶν ἀσυνηθίστων εἰς τοιοῦτον πόλεμον Ἑλλήνων. Τὰ δὲ στρατεύματα τοῦ Καραϊσκάκη ἐξεδίωξαν τοὺς Τούρκους ἐκ πολλῶν ὀχυρωμάτων καὶ προχωμάτων. Ὁ δὲ σερασκιέρης περιεκύκλωσε τὴν ἀγρόπολιν πυκνώτερον καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὰς ἐμπροσθοφυλακὰς του τὰς μάχας ταύτας. Τὴν 26 ὁ Κόχραν κατήγαγε καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐκ Σαλαμίνας, καὶ ἐπανελάβε μετὰ πολλῆς σφοδρότητος καὶ διὰ βαρέων τηλεβόλων τὸ πῦρ κατὰ τῶν τουφεκισμῶν τῆς μονῆς. Οἱ δὲ Τούρκοι ἠμύνοντο ὀπισθεν τοῦ κατερειπωμένου τείχους μὲ τὴν αὐτὴν ἀνδρείαν ὥς καὶ κατὰ τὰς προτέρας ἡμέρας. Διετήρησαν δὲ ἀδιάκοπον τουφεκισμὸν, ὥστε οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ πλησιάσῃ εἰς τὰ ἐρείπια. Μέρους τῶν στρατευμάτων τοῦ Καραϊσκάκη προσήχθη μὲν πρὸς ἔφοδον, ἀλλὰ δὲν ὑπήκουσεν εἰς τὴν διαταγὴν, ὥς καὶ οἱ Ὑδραῖοι

καὶ τὰ ἄλλα ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Φαλήρου τεταγμένα στρα-
τεύματα. Ὁ Κόχραν ἀπελπίσθη περὶ τῆς ἐπιτυχίας, καὶ προ-
σέφερεν εἰς τὴν ἀνδρείαν φρουρὰν ἐλευθέραν ἀναχώρησιν εἰς
Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἤθελον μεταβιβάσθῃ διὰ πλοίων.
Αὕτη δὲ ἀπήτησε νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτῆς καὶ τὰ ὅπλα. Ἀλλ' οἱ
Ἕλληνες ἀντέστησαν εἰς τοῦτο, καὶ τὴν 27 ἤρχιτε πάλιν τὸ πῦρ
κατὰ τῶν ἐρειπίων τῆς μονῆς καὶ διετηρήθη σφοδρότερον καὶ
μακρότερον ἢ μέχρι τοῦδε. Χίλιοι περίπου πυροβολισμοὶ ἐρρί-
φθησαν τὴν ἡμέραν ταύτην κατὰ τοῦ ἐρειπίου ἐφ' οὗ, δύοντος
τοῦ ἡλίου, ἐκυμάτιζεν ἀκόμη ἡ δεκάκις ὑπὸ σφαιρῶν καταπε-
σοῦσα τουρκικὴ σημαία. Ἀλλ' ἡ ἀνδρεία των δὲν ἐδύνατο
ν' ἀντιπαλαίσῃ κατὰ τοῦ χειρίστου τῶν ἐχθρῶν. Εἶχον τελειώ-
σει ὅλοσχερῶς τὸ ὕδωρ των, ὥστε πολλοὶ κατὰ τὰς θερμὰς
ταύτας ἡμέρας ἀπέθαναν ἐκ τῆς δίψης. Τοῦτο ἠνάγκασε τὴν
φρουρὰν τὴν 27 τὸ ἑσπέρας ν' ἀνανεώσῃ τὴν αἰτήσιν περὶ ἐ-
λευθέρας ἀναχωρήσεως μετὰ τῶν ὅπλων, καὶ τὴν 28 ἐναντίον
τῆς γνώμης τῶν Ἑλλήνων ὁ Κόχραν παρεδέχθη τὴν αἰτήσιν
ταύτην. Ἡ φρουρὰ, μόλις ἔχουσα τὸ ἡμισυ τῶν ζώντων τὴν
28, ἐξῆλθε καὶ ἐμελλε νὰ ὀδηγηθῇ ὑπὸ Ἑλλήνων ἱππέων κα-
τὰ μῆκος τῆς παραλίας πρὸς τὰς ἐτοιμοὺς λέμβους. «Τρία μό-
νον τοιαῦτα βαρέλλια καὶ θὰ ἐμαχόμεθα τρεῖς ἀκόμη ἡμέρας»,
εἶπεν ὁ Μπήμπασης (συνταγματάρχης) αὐτῶν, ὅτε διήλθε
ἐμπροσθεν βρύσεως, ὅπου ἔκειντο βαρέλλια ὕδατος. Ἀλλ' ἡ
λύσσα τῶν Ἑλλήνων δὲν ἐδυνήθη ν' ἀντιστῇ εἰς τὴν θέαν τῶν
ἀπερχομένων ἐχθρῶν ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ ἐπισήμως δοθέντος
καὶ δι' ὁμήρων ἐπισφραγισθέντος λόγου, καὶ παρόστη σκηνή,
ἥτις ἀρκοῦντως ἐξήγαγε τοὺς ξένους ἀρχηγούς ἐκ τῆς πλάνης
περὶ τῆς ἰσχύος αὐτῶν καὶ τῆς φύσεως τοῦ πολέμου, ὃν εἶχον
συμφωνήσει νὰ διευθύνωσι. Πολλοὶ ἄνθρωποι τοῦ Βάσσου ἐπή-
δησαν ἐν μέσῳ τῶν Τούρκων καὶ ἐζήτησαν νὰ τοῖς ἀρπάσωσι
τὰ ὅπλα. Συνεπλάκησαν δὲ καὶ μετ' ὀλίγον ἐγένετο σφαγὴ,
καὶ οἱ χίλιοι, οἱ τὴν προτεραίαν μὴ τολμήσαντες νὰ ἐπιτεθῶσι

κατὰ τῆς κατερειπωμένης καὶ ὑπὸ ὀλίγων ἀνδρείων ὑπερασπιζομένης μονῆς, ἐπέπεσαν νῦν κατὰ τῶν ἐκ τῆς πείνης, δίψης καὶ τοῦ πολέμου ἐξηντημένων Τούρκων, καὶ τοὺς κατέσφαζαν ἅπαντας ἐκτὸς τοῦ συνταγματάρχου καὶ ὀλίγων τινῶν, τοὺς ὁποίους ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ στρατηγὸς Τσοῦρτς κατάρθωσαν ἰδίαις χερσὶ νὰ τοὺς ἀποσπᾶσιν. Τὸν δὲ συνταγματάρχην ἔσωσεν ὁ Κόχραν ἐπὶ αὐστριακοῦ πολεμικοῦ πλοίου ἡγκυροβολημένου παρὰ τὴν Σαλαμίνα.

Οὕτως ἐτελεύτησαν οἱ τριακόσιοι οὔτοι ἥρωες. Ὁ σερασκιέρης καταπλαγεὶς ἐκ τῆς παρουσίας τῶν ξένων ἀρχηγῶν, οὐδὲν εἶχε πράξει ἵνα βοηθήσῃ αὐτοὺς κατὰ τὴν ἄμυναν. Τὰ δὲ στρατεύματά του ἐπυροβολοῦντο μετὰ τοῦ Καραϊσκάκη ἄνευ ἀποτελέσματος.

Ἀλλὰ τὸ συμβᾶν τῆς μονῆς ἐπήνεγκε τὸ πρῶτον τραῦμα κατὰ τῆς ὑπολήψεως τοῦ Κόχραν καὶ τοῦ στρατηγοῦ Τσοῦρτς παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ τῶν Ἑλλήνων. Τριῶν ἡμερῶν ἀντίστασις κατὰ πυρὸς τόσον ἰσχυροῦ, πρὸ πάντων τῆς Ἑλλάδος, περὶ ἧς εἶχον ὑποσχεθῆ θαύματα, ἡλάττωσαν τὴν ὑπόληψιν εἰς τὰ πολεμικὰ ταῦτα μέσῃ, καὶ τὴν δαπάνην των δὲν ἐθειώρουν οἱ Ἕλληνες ἀνταξίαν τοῦ ἀποτελέσματος. Προσέτι εἶχε δοθῇ τὸ παράδειγμα πρῶτον μὲν τῆς ἀντιρρήσεως ἔπειτα δὲ τῆς ἀπειθείας πρὸς τὰς διαταγὰς τῶν ξένων ἀρχηγῶν, ἣν ἐπηκολούθησεν ἡ ἀδυναμία τῆς τιμωρίας τῶν ἐνόχων. Ὁ Κόχραν καὶ ὁ Τσοῦρτς βαρέως ὠργίσθησαν διὰ τὸ πρῶτον εἰς τὸν δοθέντα λόγον των αἰσχος, καὶ ὁ εἰς ἐκήρυξεν ὅτι θὰ ἀναχωρήσῃ ἄνευ ἀναβολῆς ἐκ τοῦ στρατεύματος, εἰάν οἱ ἐνοχοὶ δὲν τιμωρηθῶσιν ἐπαξίως. Ὁ δὲ Γόρδων, ἀνὴρ ἐντιμὸς καὶ μᾶλλον αὐτῶν ἔμπειρος, ἐζήτησεν ἀμέσως ἕνεκα τῆς αἰσχρᾶς ἐκείνης πράξεως τὴν παραίτησίν του.

Ἀλλ' ἡ θέσις τῆς ἀκροπόλεως ἐδεινῶτο ὀλονέν. Ἦδη δὲ τὴν 1 Ἀπριλίου εἶχον οἱ πολιορκούμενοι δηλώσει δι' ἀγγελιαφόρων, εἰσδυσάντων διὰ νυκτὸς εἰς τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον,

ὅτι μόνον δέκα ἡμέρας ἀκόμη ἐδύναντο ν' ἀνθέξωσιν. Ὁ Καραϊσκάκης προύχωρησε τὴν 1 Μαΐου κατὰ μῆκος τοῦ Κορυδαλοῦ, ἵνα λάβῃ πρὸς τὰ πλάγια τὸν ἐλαιῶνα. Ἐν αὐτῷ δῆσαν οἱ Τούρκοι ὀπισθεν προχωμάτων, καὶ εἶχον ἔμπροσθεν τὸ ἱππικὸν ἐν τῇ πεδιάδι, ἀποτελοῦντες οὕτω τὴν ἐσχάτην γραμμὴν ἐπὶ μιᾷς ὥρας ὁδοῦ ἀπὸ τῆς πόλεως. Ὁ δὲ σερασκιέρης ὅστις κατεῖχε τὴν πόλιν, τὰ πρὸς δυσμὰς πλησιέστερα ὑψώματα, τὸν λόφον τῶν νυμφῶν, τὴν πνῦκα καὶ τὸν λόφον τοῦ μουσείου, καὶ ἦτο περιστρατοπεδευμένος πλησίον τοῦ βράχου τῆς ἀκροπόλεως, ἐδύνато νὰ ἐξακολουθῇ ἀνεμποδίστως τὴν πολιορκίαν. Ἦτο δὲ ἀπαραίτητος ἀνάγκη νὰ τολμήσωσιν οἱ Ἕλληνες καίριόν τι κτύπημα, ἐὰν ᾔθελον νὰ σώσωσι τὴν ἀκρόπολιν, τὸ τελευταῖον προπύργιον ἐπὶ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος· καὶ μεγάλην ἔχον σημασίαν ἕνεκα τοῦ ὀνόματός του. Οἱ δύο ἀρχιστράτηγοι προσεκάλεσαν τὴν 2 καὶ 3 Μαΐου ὅλους τοὺς ὀπλαρχηγούς καὶ καπιτάνους, ἵνα συσχεφθῶσι περὶ τοῦ τρόπου καὶ χρόνου τῆς προσβολῆς. Μεγάλη δὲ γνώμων διαφορά ἐξεδηλώθη. Δύο κυρίως γνώμαι ἀντέκειντο ἀποτόμως πρὸς ἀλλήλας, ἡ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ τῶν ξένων. Ὁ Καραϊσκάκης ὑπεστήριξε τὴν πρώτην, καθ' ἣν δὲν ἔπρεπε νὰ δοθῇ μεγάλη μάχη, ἀλλὰ νὰ ἐξακολουθῇ ζωηρῶς ὁ μικρὸς πόλεμος, νὰ προχωρήσωσι κατὰ μικρὸν οἱ ρουμελιῶται τοῦ κατὰ μῆκος τοῦ Πάρνηθος μέχρις ὑπεράνω τῆς Δικελίας, καὶ οὕτω νὰ κλείσωσι τὸν σερασκιέρην εἰς τὴν πεδιάδα καὶ νὰ τῷ ἀποκόψωσιν ὅλας τὰς συγκοινωνίας, νὰ τὸν προσβάλλωσι δὲ συγχρόνως ἄνευ διακοπῆς διὰ τῶν πρὸς τὸ Φάληρον ἐστρατοπεδευμένων στρατευμάτων καὶ νὰ ρίψωσιν ἐπικουρίας καὶ ἐφόδια εἰς τὸ φρούριον. Τὸ σχέδιον τοῦτο δὲν θὰ ἔσωζεν μὲν ἴσως τὴν ἀκρόπολιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Καραϊσκάκη θὰ εἶχε μέχρι τοῦ φθινοπώρου ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὑποχώρησιν καὶ κατὰ μέγα μέρος τὴν καταστροφὴν τοῦ στρατοῦ τοῦ σερασκιέρου, καὶ διὰ τῆς πείνης θὰ ἔφερε πάλιν τὴν ἀκρόπολιν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων.

Κατὰ τῆς γνώμης ταύτης ἀντίστησαν ὁ Κόχραν καὶ Τσοῦρτε, οἵτινες ἐπίστευον ὅτι ἡ τιμὴ καὶ φήμη τῶν δὲν ἐσυγχώρουν αὐτοῖς ὡς ἀφήσωσι τὴν ἀκρόπολιν νὰ πέσῃ. Ἐτέμειναν δὲ εἰς τὴν ἐπίθεσιν δι' ὅλων τῶν δυνάμεων καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ ὄρμου τοῦ Φαλήρου πρὸς τὴν πόλιν, ὥστε ὁ ἐλαιὼν ἔπρεπε νὰ μείνῃ εἰς τ' ἀριστερά. Οὕτω δὲ ἀπέφευγον τὰ προσκόμματα τοῦ δάσους, καὶ ἐπίστευον ὅτι θὰ συνεκράτουν κάλλιον τὰ στρατεύματα ἐν τῇ ἀνοικτῇ πεδίῳ. Ἐὰν δ' ἔφθανον μέχρι τῆς ἀκροπόλεως, ἤθελον ρίψει ἐφόδια καὶ ἄνδρας εἰς τὸ φοῦριον, καὶ τοποθετηθῇ ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν λόφων.

Τὴν γνώμην ταύτην ἠκολούθησαν ὅλοι οἱ φιλέλληνες, ἔξαρ-
 ρέσει τοῦ ἄνευ ἀξιώματος παρεδρεύοντος συνταγματάρχου
 Γόρδωνος, καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν νήσων καὶ τῆς Πελοποννήσου,
 ἐνῶ οἱ ρουμελιῶται ἐπέμειναν εἰς τὴν τοῦ Καραϊσκάκη. Ἦλ-
 θαν δὲ εἰς ζωηρὰς φιλονεικίας, καθ' ἃς ὁ ρουμελιώτης ἀρχηγὸς
 ἤκουσεν ἀδίκους μομφάς, εἰς ἃς ἀπήντησαν ἀξιοπρεπῶς. Τέ-
 λος δὲ ἐνέδωκεν ὑπείκων εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον, καὶ τὸ δεύ-
 τερον σχέδιον ἀπεφασίσθη.

Συμφώνως πρὸς τοῦτο τὴν 4 ὁ Καραϊσκάκης κατέβη δεξιό-
 θεν πρὸς τὸν Πειραιᾶ. Οἱ Τούρκοι παρετήρησαν τὸ κίνημά του,
 ἐξώρμησαν πολλὰκις τοῦ ἐλαιῶνος, καὶ προσέβαλον τοὺς ἐναν-
 τίους. Ἐγένοντο δὲ μικραὶ συμπλοκαὶ κεχωρισμένων σωμάτων,
 καθ' ἃς ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐλάμβανον μέρος ἄνευ διαταγῆς
 πλείοτερα στρατεύματα. Ὁ Καραϊσκάκης προπορευόμενος ἤδη
 τῶν ἰδικῶν του, ἔδραμεν ἵνα τοὺς καλέσῃ ὀπίσω εἰς τινὰ τῶν
 πλησιεστέρων θέσεων παρὰ τὸ Φάληρον, ἥτις ἐπίσης ἐμάχετο,
 καὶ ἐκεῖ κατὰ κακὴν μοῖραν ἢ προπαρascευῇ τῆς ἐπιχειρή-
 σεως, τὴν ὁποίαν ματαίως εἶχε πολεμήσει, ἀπέβη ὀλεθρία εἰς
 ὅλον τὸν ἐλληνικὸν στρατόν. Σφαῖρα τουφεκίου ἐκτύπησε τὸν
 Καραϊσκάκην εἰς τὴν κάτω κοιλίαν, καὶ ἐδῆσε νὰ μετακομι-
 σθῇ ὀπίσω οἱ πρὸς τὸν ἐλαγιῶνα προγεχωρημένοι Ἕλληνες, οἵ-
 τινες εἶχον καταλάβει ἐκεῖ δύο ἐγκυαλελειμμένα προχόμα-

τα, ἔδραμον ὀπίσω, περιεκύκλωσαν ἅπαντες τὸν πεσόντα, ὅστις μετεκομίσθη εἰς τὴν γολέτταν τοῦ λόρδου Κόχραν, καὶ τὸ μεσονύκτιον παρέδωκε τὸ πνεῦμα. Οἱ τελευταῖοι λόγοι του περιεῖχον ἀκόμη τὴν παράκλησιν καὶ νουθεσίαν νὰ μὴ ἐκβιασθῶσι τὰ στρατεύματα εἰς πόλεμον ἀσυνήθη αὐτοῖς. Τὸ πτώμα του μετεφέρθη τὴν ἐπαύριον εἰς Σλαμῖν, καὶ ἐκεῖ ἐτάφη πανηγυρικῶς. Ἦτο δ' αὕτη ἡμέρα πένθους καθ' ὅλον τὸ στρατεύμα, καὶ δικαίως, διότι ὁ Καραϊσκάκης ἦτο ἱκανώτατος καὶ ἀριστος τῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν, ὁ ἀνὴρ ὅστις ἐγνώριζε τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὰ ἦθη της, καὶ ἐννοεῖτο καὶ ἐτιμᾶτο ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Υἱὸς πτωχῆς χήρας, ἦτε κατώκει εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἀγρῶν ὡς μοναχῇ, εἶχε κατὰ τι τυχοδιωκτικὴν καταγωγὴν, διότι ὁ Καραϊσκος ἐθεωρεῖτο ὡς πατήρ του, καὶ κίνδυνοι παντοειδεῖς περιέβαλον τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν. Κατὰ τὴν νεανικὴν του ἡλικίαν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ-πασσᾶ ἔπειτα φυγὼν ἀπ' αὐτοῦ προσῆλθεν εἰς τὸν καπιτάνον τῶν κλεφτῶν ἐν Ἀγρῶνις Κατσαντώνην, καὶ ἔλαβεν, ὅτε οὗτος ἀπέθανε, τὴν θέσιν του. Διωχθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔπρεπε μετ' ἐμπιστοσύνης εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ἀλῆ-πασσᾶ, καὶ ὁ γηραιὸς λέων, ὅστις ἤξευρε νὰ τιμᾷ τὴν ἀνδρείαν, ἐφείσθη αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα δ' ἐξερράγη ὁ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγών. Ὅσα δὲ διεπράξατο κατ' αὐτὸν, εἴπομεν ἐν οἰκείῳ τόπῳ.

Ἡ μεγίστη αὕτη ζημία δὲν διέκοψεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Φαλήρου τὰς προπαρασκευὰς διὰ τὴν αὐριον. Τὴν νύκτα δ' ἐπεβιάσθησαν εἰς δώδεκα πλοῖα τὰ πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος ὠρισμένα στρατεύματα, συμποσούμενα εἰς 2,300 ἄνδρας, ἵνα μεταβῶσιν εἰς τὸ ἀκρωτήριο, οἱ Τρεῖς Πύργοι. Ἀρχηγοὶ δὲ αὐτῶν ἦσαν οἱ δύο Νοταράδες, ὁ Ἀρχοντόπουλος, Κώστας Βότσαρης, Μακρυγιάννης, Λάμπρος Βεῖκος, Δημήτριος Καλλέργης ἄγων τοὺς Κρήτας, ὁ συνταγματάρχης Ἰγγλέσης μετὰ τῶν τακτικῶν στρατευμάτων καὶ φιλελλήνων,

ὁ Βάσσις, Παριώτης, Γράντης, οἱ ἀδελφοὶ Ζέρβα καὶ ἄλλοι πολλοί. Τρεῖς ὥρας πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἀπέπλευσαν τὰ πλοῖα, καὶ τὴν 4 ὥραν τῆς πρωΐας ἐγένετο ἡ ἀπόδασις ἐπὶ τινος προεξεχούσης ἄκρας τῶν Τριῶν Πύργων. Ὁ Μακρυγιάννης μετὰ τῶν Ἀθηναίων ἀπετέλει τὴν ἐμποσθοφυλακὴν, μετ' αὐτὸν δ' ἤρχοντο οἱ Σουλιῶται, ἔπειτα οἱ τακτικοὶ μὲ δύο πυροβόλα, ὀλίγοι Κορίνθιοι ὑπὸ τὸν Νοταρὰν καὶ οἱ 300 Κρήτες ὑπὸ τὸν Καλλέργην. Ὁ Βάσσις καὶ ὁ ἕτερος Νοταρὰς ἔμειναν ὀπίσω ὑπὸ τὴν σκέπην τινῶν ὀχυρωμάτων ἐν σπουδῇ ἀνεγερθέντων. Ἐκεῖ ἔμειναν καὶ ὁ Κόχραν καὶ Τσοῦρτς μὲ τὰ ἐπιτελεῖα των. Τὰ πλοῖα δ' ἦσαν ἠγκυροβολημένα κατὰ μῆκος τῆς παραλίας. Τὸ δὲ ἱππικὸν ὑπὸ τὸν Ἀλμεῦδαν καὶ Χατση-Μιχάλην ἵστατο ἀποκεχωρισμένον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ Πειραιῶς.

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν προέλασιν τῶν Ἑλλήνων εἶχε χαράξει ἡ ἡμέρα τῆς 6 Μαΐου, οἱ τοῦρκοι τοὺς παρετήρησαν καὶ ἐνίσχυσαν ἀμέσως τὰς ἐμπροσθοφυλακάς των ὀκτακοσίους δὲ ἱππεῖς, τὸ ἐπικινδυνώτατον ὅπερ οἱ Ἕλληνες ἐδύναντο ν' ἀπαντήσωσιν εἰς τὴν πεδιάδα, ἔστειλαν πρὸς τὰ πλάγια τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ Ἕλληνες ἐξηκολούθησαν τὴν πορείαν των ἐν τάξει μέχρι τῶν ὑψωμάτων ἀπέναντι τοῦ λόφου τοῦ Μουσείου. Ἀλλ' ἐκεῖ περιέπεσαν εἰς ἀπορίαν, διότι εὔρον τὸ τουρκικὸν πεζικὸν ἐν καλῇ τάξει τοποθετημένον μεταξὺ τῶν ὑψωμάτων τούτων καὶ τῶν στηλῶν τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ἐσταμάτησαν δὲ καὶ κατεσκεύασαν κατεσπευσμένως ἐν αὐτῇ τῇ πεδιάδι ὀχυρώματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐτοποθετήθησαν οἱ τακτικοὶ μὲ τὰ δύο πυροβόλα των. Ἀλλὰ τὸ τουρκικὸν ἱππικὸν δὲν ἀφῆκεν αὐτοῖς καιρὸν νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐν αὐτοῖς. Διαιρεθὲν εἰς δύο σώματα περιεκύκλωσε τὴν δεξιάν των πλευρὰν καὶ τοὺς ἀπεχώρισεν ἀπὸ τὴν ἀκτὴν, ἐνῷ τὸ ἕτερον ἤμισυ, ὑποστηριζόμενον ὑπὸ 800 πεζῶν, ἐπέπεσε κατὰ τῶν ἀθλίων προχωμάτων καὶ ἐδίωξεν ἐκεῖθεν τοὺς τακτικούς. Οὗτοι δὲ περιέβλεπον ζητοῦντες ἐπικουρίαν, ἀλλ' οὐδεμίαν εὔρον ἐν τῷ ἀνικτῷ πεδίῳ, διότι οἱ Ἀθηναῖι, Σου-

λιώται καὶ Κρήτες, οἵτινες εἶχον προσπαθήσει νὰ φθάσωσιν εἰς τὸν λόφον τοῦ Μουσείου, ἐπρόσκοπαν εἰς τὰ προχώματα τῶν Τούρκων, ἐφονεύθησαν ἐν τοῖς φάραγξιν ἢ ἐτράπησαν εἰς πλήρη φυγὴν. Ὅθεν οἱ τακτικοὶ ὀπισθοδρόμησαν ἐλπίζοντες νὰ φθάσωσιν εἰς τὰ χαρακώματα, ἅπερ ὤφειλον νὰ κατέχωσιν ἀκόμη ὁ Βάσσης καὶ Πανούτσος Νοταρᾶς εἰς τὸ ἥμισυ τῆς ὁδοῦ πλησίον τῶν τριῶν Πύργων. Ἀλλ' οὗτοι προσβληθέντες συγχρόνως, ὑπὸ τῶν ἐκ τοῦ ἐλαιῶνος ἐξορμησάντων Τούρκων, εἶχον ἤδη ἐγκαταλειφθῇ. Νῦν δὲ περιέπεσαν καὶ οἱ τακτικοὶ εἰς ἀταξίαν καὶ φυγὴν. Τὸ τουρκικὸν ἱππικὸν ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν οὕτως ἐχόντων, καὶ ἀπετελείωσε τὴν καταστροφὴν. Ὁλίγα μόνον ἐκ τῶν προχωρησάντων στρατευμάτων κατάρθωσαν νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ μέρος τῆς ἀποβάσεως παρὰ τοὺς τρεῖς Πύργους· ὅλοι δὲ οἱ λοιποὶ περὶ τοὺς δισχιλίους ἐσφάγησαν ἢ ἠγχαλωτίσθησαν. Ὁ στρατηγὸς Τσοῦρτς καὶ ὁ λόρδος Κόχραν ἰδόντες τοῦτο ἔδραμον εἰς τὰ πλοῖα, καὶ ὁ δεῦτερος ἔπescen εἰς τὴν θάλασσαν ἵνα φθάσῃ ταχύτερον κολυμβῶν εἰς ἐν τῶν πλησίων πλοίων.

Ἡ μάχη εἶχεν ἀρχίσαι τὴν 8 ὥραν. Μετὰ δύο δὲ ὥρας τὰ πάντα ἦσαν τελειωμένα. Τὰ ὀρφανὰ στρατεύματα τοῦ Καρταϊσκάκη, ἅπερ ὤφειλον νὰ καταλάβωσιν ἐκ τῶν ἔμπροσθεν τὸν ἐλαιῶνα καὶ νὰ ἀπασχολῶσιν ἐκεῖ τοὺς Τούρκους, εἶχον ὀλίγα πράξει μὴ γνωρίζοντα τὴν ἔκβασιν. Ἀλλ' ἀπεθαρρύνθησαν καὶ ταῦτα καὶ ὅλον τὸ στράτευμα. Τὸ δὲ μεγαλείτερον μέρος αὐτῶν ἔφυγεν εἰς Σαλαμίνα, Ἐλευσίνα καὶ Μέγαρα. Οἱ 1000 Ἰδραῖοι καὶ Σπετσιῶται, οὓς ὁ λόρδος Κόχραν εἶχεν ὀδηγήσει εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἐπέστρεψαν ἀπνευστὶ εἰς τὰ ἴδια. Ὅσοι δ' ἐτόλμησαν νὰ μείνωσιν ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Φαλήρου, μόλις ἦσαν δισχιλίοι. Οἱ Κρήτες καὶ οἱ Σουλιῶται, οἱ ἀριστοὶ τῶν μαχητῶν, λείψανα τῆς ἀνδρείας φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου, εἶχον ὅλοι σχεδὸν φονευθῇ, καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Δημήτριος Καλλέργης, Λάμπρος Βεῖκος, Γεώργιος Δράκος, Ἀθανάσιος Τούσ-

σας, Ἰωάννης Νοταρᾶς καὶ ἄλλοι ἠχμαλωτίσθησαν ἢ ἐφονεύθησαν. Ἐννέα πεδινὰ πυροβόλα, προσκομισθέντα ἐκεῖ ἀπωλέσθησαν. Ὅλαι αἱ θέσεις ἐν Πειραιεῖ, καὶ αὐτὴ ἡ μονὴ, ἐγκατελείφθησαν. Τὸ ἐσπέρας δ' οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὰ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ φαληρικοῦ λόφου προχώματα, καὶ εἶχον μόνον νὰ κυριεύσωσι τὸν λόφον αὐτόν. Μόνος ὁ Οὐρκαρτ ἀντέστη ἐκεῖ μετὰ τινων Ὑδραίων. Ὅλαι δ' αἱ θέσεις παρὰ τὸν Κορυδαλὸν καὶ μέχρι τῆς Ἐλευσίνος εἶχον κυριευθῇ.

Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μεγίστη ἥττη, ἣν οἱ Ἕλληνες καθ' ὅλον τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας πόλεμον εἶχον ὑποστῇ. Οὐδέποτε εἶχον συγκεντρώσει τοσούτους μαχητὰς ἐπὶ ἐνὸς πεδίου μάχης. Ἡ αἰτία τῆς ἥττης ἦτο φανερά καὶ πρότερον καὶ βραδύτερον εἰς ὅλους, ὅσοι ἐγνώριζαν τοὺς Ἕλληνας καὶ Τοῦρκους, καὶ τὸν τρόπον τοῦ πολεμεῖν ἀμφοτέρων.

Τὸ δὲ ἄμεσον ἀποτέλεσμα αὐτῆς ἔπρεπε νὰ ᾖναι ἡ πτώσις τῆς Ἀκροπόλεως. Μάρτυς τῆς ἥττης τῶν συμπατριωτῶν τῆς καὶ τοῦ ἀπόπλου τῶν πλοίων (διότι ἤδη τὴν 7 ὁ Κόχραν ἀπῆλθε μεθ' ὅλων τῶν πλοίων, ἅτινα εἶχον διαμείνει ἕως τότε εἰς Πόρον) καὶ πυροβοληθεῖσα τὴν 8 μετὰ πολλῆς σφοδρότητος, μόνον εἰς τὴν ἐπιείκειαν τοῦ νικητοῦ εἶχεν ἀκόμη νὰ ἐλπίζη σωτηρίαν. Μία γαλλικὴ φρεγάττα, ἡ Ἡρα, τοῦ πλοιάρχου Λεβλὰν καὶ ἐν αὐστριακὸν πολεμικὸν βρίκκιον, ὁ Βενετὸς, τοῦ πλοιάρχου Κόρνερ, ἀμφοτέρα ἠγκυροβολημένα εἰς τὸν ὄρμον τῆς Σαλαμίνας, προσέφερον κατὰ τὴν ἀπελπιστικὴν ταύτην θέσιν εἰς τοὺς πολιορκουμένους τὴν μεσιτείαν των, περὶ ἧς ὁ Κόχραν πρὸ τοῦ ἀπόπλου τοῦ εἶχε παρακαλέσει ἐγγράφως τὸν διευθυντὴν τῆς Ἡρας. Ὁ Λεβλὰν ἔγραψε πρὸς τὸν σερασκιέρην, καὶ ἀφοῦ ἔλαβε τὴν συγκατάθεσιν τοῦ παρὰ τὸ Φάληρον εἰρικομένου στρατηγοῦ Τσοῦρτς, ἐπεμψε τὴν ἐπιτολὴν εἰς τὸ στρατόπεδον, ὅπου ἀπῆλθεν αὐτοπροσώπως ὁ αὐστριακὸς πλοίαρχος εἰς στιγμὴν εὐτυχῇ διὰ πολλοὺς αἰχμαλώτους φιλέλληνας καὶ Ἕλληνας ἀρχηγούς, ἱσταμένους κατὰ τὴν σει-

ρὰν ἴν' ἀποκεφχλισθῶσι, τῶν ὁποίων τὴν ζωὴν ἐζήτησεν ὡς δῶρον καὶ ἔλαβεν. Ὁ Σερρασιέρης παρεδέχθη τὰν αἰτήσιν τῶν δύο πλοιαρχῶν, καὶ τὴν 11 ὑπεγράφη ἡ παράδοσις τῆς Ἀκροπόλεως, καθ' ἣν ἡ φρουρὰ ὤφειλε νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα, καὶ ἔπειτα ν' ἀπέλθῃ ἀκολούτως. Μόνον δ' εἰς τὸν συνταγματάρχην Φαβιέρον ἀφῆθη ἡ τιμὴ τοῦ ὀπλοφορεῖν. Ἀλλὰ τὰς παραχωρήσεις ταύτας δὲν ἀπεδέχθησαν οἱ πολιορκούμενοι, καὶ ὁ Φαβιέρος ἐφώνησεν ἐκ τοῦ τείχους πρὸς τοὺς συμπατριώτας του, ὅτι δὲν ἦτον αὐτὸς ἀρχηγὸς τῆς ἀκροπόλεως. Τοῦτο ἐγένετο τὴν 12. Τὴν δὲ νύκτα πρὸς τὴν 13 ἐπανελήφθη τὸ πῦρ κατὰ τοῦ φρουρίου. Τὴν δὲ 14 ἤρχισαν οἱ Τοῦρκοι μέγαν χαρμόσουνον πυροβολισμόν, διότι εἶχον λάβει τὴν εἰδησιν περὶ τῆς προελάσεως τοῦ Ἰβραὴμ-πασσᾶ πρὸς τὴν Κόρινθον, καὶ συγχρόνως διὰ τοῦ εἰς τὴν Σχλαμῖνα φθάσαντος μοιράρχου Ἀμιλτῶνος τὴν εἰδησιν τῆς ἐμφανίσεως 23 τουρκικῶν πολεμικῶν πλοίων ἐν τῇ Αἰγαίῳ. Οἱ πολιορκούμενοι, ἀπηλπισμένοι καὶ καθ' ἐκάστην δεινότερον πύσσοντες, νῦν δὲ ἔνεκα τῆς προχωρησάσης ὥρας τοῦ ἔτους στερεθέντες καὶ τοῦ ὕδατος, ἐπεχείρησαν ἐκ νέου νὰ παραδοθῶσι πρεπόντως. Ὁ αὐστριακὸς πλοιαρχὸς Κόρνερ προσέφερεν αὐτοῖς τὴν μεσιτείαν του παρὰ τῷ σερρασιέρῃ. Τῇ μεσολαβήσει δὲ τοῦ ἀξιωματικοῦ τούτου καὶ τοῦ γάλλου ἀντιναυάρχου Ρίγνῃ, ὅστις εἶχε φθάσει εἰς τὰ ἐκεῖ ὕδατα τὴν 31 Μαΐου, συνήθηται τέλος ἡ συνθήκη τὴν 5 Ἰουνίου, καθ' ἣν ἡ μὲν φρουρὰ μετ' ὀπλων καὶ σκευῶν, ὁ δὲ λοιπὸς λαὸς ἄοπλος, περὶ τοὺς δισχιλίους πάσης ἡλικίας καὶ φύλου, ἐξῆλθον, ἐξ ὧν οἱ ἡμίσεις ἦσαν ἄρρώστοι καὶ ἐξησθενημένοι ἐκ τῆς πείνης. Ἡ δὲ φρουρὰ μετεβιδάσθη ἐπὶ γαλλικῶν καὶ αὐστριακῶν πλοίων εἰς Πόρον. Αὐθημερὸν δὲ κατέλαβον οἱ Τοῦρκοι τὴν μὲ πτώματα καὶ ἐρείπια πεπληρωμένην Ἀκρόπολιν, τῆς ὁποίας τὰ διὰ μυρίων σφαιροβολισμῶν κατεστραμμένα μνημεῖα ἐπὶ μακρὸν ἔτι χρόνον θὰ ἴστανται μάρτυρες τῆς θλιβεραῆς ταύτης ἐποχῆς. Ἡ παρὰ τὸ Φάληρον θέσις εἶχεν ἤδη τὴν νύκτα τῆς

23 Μαΐου ἐγκαταλειφθῇ, καὶ ἡ ἐπιβίβασις ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεων τοῦ ὑπερτέρου ἐχθροῦ ἐγένετο ἐν τάξει. Ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης καὶ Νικήτας ἀπετέλουν τὴν ὀπισθοφυλακὴν. Ὁ δὲ ἀρχιστράτηγος Τσουρτς διέταξε νὰ μετακομισθῶσιν ὅλα τὰ στρατεύματα εἰς Σαλαμίνα καὶ αὐτὸς ἀπῆλθεν εἰς Αἴγιναν.

Οὕτως ἀπωλέσθη ἡ Ἀττικὴ. Ἐν Πελοποννήσῳ ὁ Ἰμβραϊμης ἐκινήθη πρῶτον περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἀπριλίου ἀπειλῶν ἐνίοτε τὴν Μάνην, ἔπειτα δὲ ἐστράφη μετὰ 6000 ἀνδρῶν πρὸς τὴν Ἥλιδα, κατέλαβε τὸν Πύργον καὶ τὴν Γαστούνην, καὶ ἐπέτεθον κατὰ τῆς ὠχυρωμένης μονῆς Σκαφίδια καὶ κατὰ τοῦ φρουρίου Κλεμουῖτσι ἀντικρὺ τῆς Ζακύνθου. Εἰς τὰ δύο ταῦτα μέρη εἶχε καταφύγει ἐν μέρος τοῦ λαοῦ τῆς πεδιάδος, ὑπὲρ τὰς 2000 γυναικῶν καὶ παιδιῶν καὶ 800 περίπου ὀπλοφόροι ἄνδρες. Εἶχον δὲ ὀλίγας ζωοτροφίας καὶ ὀλίγην πυρίτιδα. Τουρκικὰ δὲ πλοῖα ἀπέκοψαν αὐτοῖς τὴν θάλασσαν, καὶ τὰ τηλεβόλα τῶν Αἰγυπτίων τοὺς ἐπυροβόλουν ἐκ τῆς ξηρᾶς. Τὴν 17 Μαΐου παρεδόθη τὸ φρούριον Κλεμουῖτσι δι' ἑλλειψιν ὕδατος (ἡ μονὴ εἶχεν ἤδη ἀλωθῇ πρότερον) καὶ κατεδαφίσθη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων, οἵτινες ἀπέστειλαν τὸν αἰχμάλωτον λαὸν εἰς Πάτρας. Μόνον τὸν υἱὸν τοῦ προὔχοντος τῆς Ἥλιδος καὶ προέδρου τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως Γεωργίου Σισίνου, Μιχαὴλ Σιτίνην, καὶ τινες καπιτάνους, ἀρχηγοὺς τοῦ φρουρίου, ἐκράτησεν ὁ Ἰβραϊμης παρ' ἑαυτοῦ. Ἐπειτα δ' ἐπορεύθη εἰς Πάτρας, ἵνα στραφῇ περαιτέρω εἰς Κόρινθον καὶ ἐν ἀνάγκῃ βοηθήσῃ τὸν σερασκιέρην ἐν Ἀττικῇ. Πρὸς τοῦτον δ' ἤρχοντο καὶ τρισχιλιοὶ Ἀλβανοὶ ὑπὸ τὸν Βελῆ-βέην-Γιάσσαν καὶ Ἰσλὰν-βέην τῆς Ναυπάκτου. Ἀλωθείσης δὲ τῆς ἀκροπόλεως, οἱ Αἰγύπτιοι ἐσταμάτησαν, καὶ ἔμειναν παρὰ τὰς Πάτρας συγκομιζόντες ἀκωλύτως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Πελοποννήσου τὰ θέρη. Ὁ δὲ Ῥεσχιδ-πασσᾶς ἀπέστειλεν ἐξ Ἀθηνῶν τρισχιλίους Ἀλβανούς εἰς τὰ ὄρη τῆς Φωκίδος, ἀφῆκε πεντακισχιλίους ἄνδρας ἐντὸς καὶ πέριξ τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἀνέζευξε μετὰ τῶν λοιπῶν εἰς Θεσ-

σαλίαν, ἵνα ἀναπαύσῃ ἐκεῖ τὰ στρατεύματά του, καὶ εὕρισκῃ-
ται πλησίον τῆς Ἀλβανίας προσμένων τὰς διαταγὰς τῆς Πύλης.

Ἐν οὐδεμιᾷ προτέρᾳ ἐποχῇ τοῦ ἀγῶνος εἶχε καταπέσει βρ-
χύτερον ἢ ὑλικὴ δύναμις τῶν Ἑλλήνων, ὅσον μετὰ τὴν ἀπώ-
λειαν τῆς Ἀττικῆς. Τὸ γόητρον τῶν ξένων εἶχεν ἐξαφνισθῇ,
καὶ ἡ ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν πλείστων ἐντοπίων ἐμφωλεύσασα δις-
πιστία κατ' αὐτῶν ἐξερράγη ἀκράτητος. Ὅσοι δ' ἐξ ἀρχῆς κα-
τεγέλων τὰ εὐτελῆ μέσα, ἅτινα εἶχε φέρει ὁ Κόχραν, οἱ δυ-
σπρεσθημένοι, ὧν αἱ ἐλπίδες δὲν ἐξεπληρώθησαν, οἱ καλοὶ πο-
λίται καὶ στρατιῶται, οἵτινες εἶχον ἐπαναπαύσει εἰς αὐτοὺς
τὰς ἐλπίδας των, καὶ νῦν εἶδον ὅλᾳς τὰς θυσίας κατεσκορπι-
σμένας τόσον ματαίως καὶ κατὰ τὴν γνώμην των τόσον ἐπι-
πολαίως, τέλος οἱ πολιτικοὶ ἀντίπαλοι τῆς Ἀγγλίας, οἵτινες
εἶχον ἰδεῖ μὲ φθονερὸν ὄμμα τὴν εἰς Ἀγγλοὺς διδομένην ἐ-
ξουσίαν, ἅπαντες ἐπετέθησαν νῦν κατὰ τοῦ Τσοῦρτς καὶ Κό-
χραν, καὶ τοὺς ἔσυραν εἰς τὸν βόρβορον. Κυβέρνησις οὐδεμία
ὑπῆρχε, διότι ἡ φέρουσα τὸ ὄνομα τοῦτο οὐδεμίαν δύναμιν
εἶχεν. Ἀπαντα δ' ἦσαν διαλελυμένα καὶ συντετριμμένα, πα-
ρεσκευάζοντο εἰς φυγὴν, καὶ προσεδόκουν τὴν καταστροφὴν ἣ
τέλος τὴν μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων. Τὸ μαυροκροδατικὸν
κόμμα ὑπῆρξεν ὁ παρήγορος καὶ τρόπον τινὰ τὸ μόνον στήριγ-
μα, διότι παρέστησεν εἰς ὅλους λίαν σαφῶς ὅτι, ἐὰν ἦτο ἀ-
κόμη δυνατὴ σωτηρία τις, αὕτη μόνον ἐξώθεν καὶ πρὸ πάντων
παρὰ τῆς Ἀγγλίας ἐδύνατο νὰ ἔλθῃ, καὶ ὅτι, ἐὰν ἐψεύσθησαν
τῶν μεγάλων προσδοκιῶν των, ἃς εἶχον μεθ' ὅλης τῆς ἑλλά-
δος ἐκ τῆς παρουσίας τῶν δύο ἀρχιστρατῆγων, ὁ εἰς τοῦλάχιστον
δὲν εἶχεν ἀκόμη δοκιμασθῇ, καὶ ἀμφοτέρους ἐθεώρει ὡς
ἐγγύτησιν διὰ τὴν μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων. Κατὰ τὴν ἐν-
νοίαν ταύτην ἐξεφράσθη ὁ Τσοῦρτς ἐν τῇ προκηρύξει αὐτοῦ.
μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς θέσεως τοῦ Φελήρου, διότι οὐδὲν
ἄλλο στήριγμα εἶχε πλέον ἐν τῇ χώρᾳ. Ὁ Κόχραν ἐζήτηε νὰ
ἐπανορθώσῃ τὸ σφάλμα διὰ τινος ἐκ τῶν κατορθωμάτων, ἃ-

περ εἶχον ἐπιτύχει εἰς ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου. Συνήθρισε δ' ἐν Πόρῳ πλοῖά τινα καὶ ἀπῆλθε μετ' αὐτῶν καὶ μετὰ τῆς Καρτερίας, ἥτις εἶχε φέρει ἐκεῖσε τὰς λείας τῆς ἐκ τοῦ κόλπου τοῦ Βώλου, εἰς τὸ Ἴόνιον πέλαγος, ἐλπίζων νὰ καταλάβῃ ἐκεῖ τὸν Ἰβραΐμην πρὸ τοῦ φρουρίου Κλουμυτσίου ἢ ν' ἀπαντήσῃ τὸν πρὸ μικροῦ ἐξ Ἑλλησπόντου ἐκπλεύσαντα ὀθωμανικὸν στόλον. Ἀλλ' οὗτος ἦτο κεκρυμμένος ἀπὸ τῆς 14 Μαΐου ἐν Πύλῳ. Πρὸ μικροῦ δὲ εἶχεν εἰσπλεύσει αἰγυπτιακὸς στόλος φέρων ζωτροφίας καὶ χρήματα, καὶ τὴν 10 Μαΐου ἐπανηλθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀκωλύτως. Ὅθεν ὁ Κόχραν οὐδὲν ἀπῆντησε καθ' ὁδόν, καὶ ἠρκέσθη νὰ κυριεύσῃ παρὰ τὴν Κυλλήνην δύο αἰγυπτιακὰ φορτηγὰ καὶ νὰ καταδιώξῃ ἄλλα παρὰ τὴν Λευκάδα, ὅπου ἦλθεν εἰς ἔριδας μετὰ τῶν Ἰονικῶν ἀρχῶν. Δὲν ἐμπόδισε δὲ τὰς κινήσεις τῶν τουρκικῶν πλοίων ἐν τῷ κορινθιακῷ κόλπῳ, οὔτε τὸν πλοῦν ὅλου τοῦ τουρκικοῦ στόλου (1 πλοίου τῆς γραμμῆς, 8 φρεγατῶν, 11 κορβετῶν, 4 βρικίων καὶ 2 γολετῶν) ἀπὸ Πύλου εἰς Πάτρας, διότι ἄλλο σχέδιον ἔχμεν αὐτὸν νὰ ὀπισθοδρομήσῃ πρὸς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, ἐπίσης τυχωδιωκτικὸν ὡς ἡ πρόσκλησις του πρὸς τοὺς Σχιμίου, εἰς οὓς εἶχεν ὑποσχεθῇ τοὺς θησαυροὺς τῶν Μουσουλμάνων ἐν Σμύρῃ, καὶ οἵτινες νῦν ὑπὸ τὸν ἀρχηγόν των Λυκούργον Λογοθέτην ἐλεηλάτουν τὰ ἀσιατικὰ παράλια μετὰ πολλοῦ ζήλου. Ἀπεφάσισε δηλαδὴ νὰ προσβάλλῃ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, νὰ καύσῃ τὸν στόλον καὶ τὰ πολεμεφόνδια τοῦ ἀντιβασιλέως, καὶ διὰ τοῦ ἀξίου τῆς φήμης του κατορθώματος τούτου νὰ ἀνακτήσῃ τὴν κοινὴν γνώμην. Μόλις δὲ φθάσας εἰς Σπέτσας, ἔστειλε τὰς δύο λείας εἰς Πόρον, προσεκάλεσεν ὅσα πλοῖα ἦσαν ἔτοιμα, καὶ ἐξέπλευσε πάλιν τὴν 10 Ἰουνίου μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ 22 ἰστιωφόρων, ἐν οἷς δύο πυρπολικά. Ὁ Μιαούλης συνῴθρευεν αὐτὸν χωρὶς νὰ ἡξεύρῃ ποῦ ἐπαρεύετο. Πρῶτον δ' ἐκεῖθεν τῆς Κρήτης ἀπεκάλυψεν ὁ λόρδος τὸν σκοπὸν του. Τὴν 16 τὸ ἐσπέρας φθάσας ἔμπροσθεν τῆς Ἀλεξαν-

δρείας ἀνεπέτασεν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος τὴν αὐστριακὴν σημαίαν, ἵνα ὑποληφθῇ ὡς ἡ αὐστριακὴ φρεγάττα Βελόνα, ἥτις τότε οὐχὶ σπανίως ἐσυνείθιζε νὰ συνοδεύῃ ἐμπορικὰ πλοῖα εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Διὰ τοῦ δόλου τούτου ἠλπίζε νὰ ἐξαπατήσῃ τοὺς ἀκταιωροὺς καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν λιμένα. Ἀλλ' οὗτοι ἀνέγνωσαν τὴν 17 τὸ πρωὶ τὸν ἐχθρὸν, ὁ αἰγυπτιακὸς ἀκταιωρὸς ἐδραμεν ὀπίσω διὰ τοῦ στενοῦ εἰσπλου, ὅπου ἐξώκειλεν. Ὁ Κόχραν, ἀφ' οὗ ἀνεγνωρίσθη, ἔστειλεν ἐν πυρπολικὸν κατὰ τοῦ βρικκίου τούτου, καὶ ἐπειδὴ τοῦτο ἐκάη εἰς μάτην, καὶ δεύτερον, ὅπερ κατέσρεψε τὸ ἐγκαταλελειμμένον τοῦτο πλοῖον. Νῦν δὲ ἡ Ἑλλὰς ἦλθεν ἐκτὸς τοῦ εἰσπλου ἐπ' ἀγκυρῶν, καὶ διέταξεν εἰς μάτην τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ πειραθῶσι νὰ εἰσπλεύσωσιν. Ὁ ἀντιβασιλεὺς, προσδραμὼν ἐκ τινος πλησίον κεμένης ἐπαύλεως, ἐπέβη ἐπὶ τινος πρὸ μικροῦ ληφθέντος ἐκ Μασσαλίας βρικκίου 16 τηλεβόλων, διέταξε νὰ πλεύσωσι 10 μεγαλείτερα πλοῖα, καὶ ἐξέπλευσε τοῦ λιμένος διευθυνόμενος πρὸς τὸν ἑλληνικὸν στόλον, ὅστις δὲν ἐτόλμησε ν' ἀντιστῇ. Ὅτε δὲ ὁ ἀντιβασιλεὺς εἶδεν ὅτι ὁ Κόχραν ἐτράπη εἰς φυγὴν, ἐπέστρεψεν ἐπὶ τοῦ βρικκίου του, καὶ ἀπέστειλεν ἕτερα πέντε πλοῖα πρὸς τὰ καταδιώκοντα· παρήγγειλε δὲ εἰς ταῦτα νὰ μετατοπίσωσι τὸν λόρδον μέχρι τοῦ Αἰγαίου. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰσέπλευσεν ἐκ Καραμανίας καὶ Συρίας εἰς Ἀλεξάνδρειαν στόλος 12 αἰγυπτιακῶν φορτηγῶν συνοδευόμενος ὑπὸ 3 πηλεμικῶν πλοίων.

Ἦδη πλέον ὁ Κόχραν κατέπεσε παρὰ τῇ γνώμῃ τῶν Ἑλλήνων. Ἄνδρες, ὡς ὁ Μιαούλης, οἵτινες καίτοι μεγάλας ἔχοντες ἐκδουλεύσεις εἶχον ὑποταχθῇ ὑπ' αὐτὸν μὲ παραδειγματικὴν μετριοφροσύνην, ἐθεώρουν νῦν αὐτὸν ὡς κομπορρόημονα ἥρωα· οὐδὲν πλέον ἔπραξε, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀληθέστατον ὅτι ἐφ' ὅσον ἐπεριμένετο, μᾶλλον ὠφέλησε καὶ ἐπενήργησε, ἢ ὅτε ἦλθεν. Ἐντούτοις δὲν πρέπει τις νὰ παρίδῃ ὅτι ἡ ἀφίξις του εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔφερεν ἐνίοτε τὴν παῦσιν τῶν διχονιῶν

τῶν κομμάτων, τὴν συνένωσιν εἰς μίαν ἐθνικὴν συνέλευσιν καὶ μεγαλειτέραν τινὰ κοινὴν προσπάθειαν, ἥτις ὅμως ἀπέτυχεν. Ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν μηκέτι ψευθειστῶν προσδοκῶν ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις συνέταξε τὸ πολίτευμα τῆς χώρας, καὶ ἡ κυβέρνησις ἔλαβε μέτρα τινὰ μέλλοντα νὰ στερεώσωσι τὸν χαλαρὸν δεσμὸν τοῦ λαοῦ, καὶ νὰ προσπορίσωσι τὰ μέσα τοῦ πολέμου. Εἰσεπράχθη δὲ παρὰ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου σημαντικὸς πολεμικὸς φόρος, ἂν καὶ αὗται ἀκριβῶς τότε ἔπασχον ἐκ τῆς πλημμύρας τῶν μεταναστευόντων Κρητῶν. Οἱ στρατιῶται, ἐφ' ὅσον ἤρουν τὰ χρήματα, ἐπληρώνοντο ἀκριδέστερον ἢ πρότερον, καὶ ὑπῆρξεν ἀρχὴ τις στρατιωτικῆς πειθαρχίας κατ' εὐρωπαϊκὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως. Ἡ κυβέρνησις, ἵν' αὐξήσῃ τὰ χρηματικὰ μέσα, ἐπειράθη νὰ κάμῃ ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις τῇ μεσιτείᾳ τοῦ Γυῖλφόρδου δάνειον, ὅπερ τῇ μεσολαβήσει τοῦ Καποδιστρίου ἔδωκε πράγματι 150,000 φράγκων, καὶ ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις ἔδωκε δι' ἀποφάσεως τῆς 20 Ἀπριλίου εἰς τὸν κόμητα τὴν πληρεξουσιότητα διὰ τρίτον δάνειον ἐν Λονδίνῳ ἐκ πέντε ἑκατομμυρίων ταλλήρων ἐπὶ ὑποθήκῃ ἐθνικῶν γαιῶν. Ἡ ἀπόφασις αὕτη καθυσχύασε τὰ πλήθη, ἂν καὶ οὐδὲν ἄλλο ἀποτέλεσμα ἔφερε.

Τὸ πολίτευμα τῆς Τοιζήνος, ὑπογεγραμμένον ὑπὸ 171 πληρεξουσίων καὶ ἐκδοθὲν τὸν Μάϊον τοῦ 1827, συνίστατο ἐξ 150 ἄρθρων, καὶ ἦτο περιέργον ἔγγραφον καθ' ἣν σιγμὴν ὁ Στρατὸφύρδος Κάννιγκ καὶ ὁ Ριβωπιέρρος διεπραγματεύοντο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐξαρτήσεως καὶ ὑποτελείας τὴν μέλλουσαν τύχην τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ διαπραγματεύσις αὕτη ἔθεωρεῖτο ἀκόμη ὥς ἡ μόνη ἄγκυρα τῆς σωτηρίας. Ὡς θρησκεία τοῦ κράτους ἐκηρύχθη ἐν τῷ πολιτεύματι τούτῳ ἡ τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, παρεχωρήθη δὲ ἐλευθέρᾳ ἐξάσκησις καὶ προστασία πάσης ἄλλης θρησκείας. Ἡ ἐπικράτεια ἔπρεπε νὰ ᾔναι μία καὶ ἀδιαίρετος καὶ νὰ περιλαμβάνῃ ὅλας τὰς χώρας, ὅσαι εἶχον λάβει τὰ ὄπλα κατὰ τῆς ὀθωμανικῆς δυναστείας, ἢ

ἤθελον ἔτι τὰ λάβει. Ἡ κυριαρχία ἐκηρύχθη ὅτι ἐνυπῆρχεν εἰς τὸ ἔθνος, καὶ πᾶσα ἐξουσία ὡς πηγάζουσα ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ὑπάρχουσα. Ὡς Ἕλληνες δὲ ἐκηρύχθησαν·

1. ὅσοι αὐτόχθονες τῆς ἐλληνικῆς ἐπικρατείας πιστεύουσιν εἰς Χριστόν·

2. ὅσοι τῶν ὑπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ζυγὸν Χριστιανοὶ ἔρχονται εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἐπικράτειαν ἵνα συναγωνισθῶσιν ἢ κατοικήσωσιν εἰς αὐτήν·

3. ὅσοι εἶναι γεννημένοι εἰς ξένας ἐπικρατείας ἀπὸ Ἑλλήνων πατέρων·

4. ὅσοι ὁμώσωσι τὸν ὄρκον εἰς τὸ ἐλληνικὸν κράτος·

5. τέλος ὅσοι ξένοι πολιτογραφηθῶσι. Προσέτι ὠρίσθη ἡ ἰσότης ἐνώπιον τῶν νόμων καὶ ἴση παραδοχὴ εἰς τὰ δημόσια ἐπαγγέλματα, καθιερώθη ἡ ἴση διανομὴ τῶν φόρων, καὶ ὠρίσθη ὅτι οὐδεμία εἰσπραξὶς ἐδύνατο νὰ γείνη ἀνευ προεκδεδομένου νόμου, καὶ οὐδεὶς τοιοῦτος νόμος νὰ ἐκδίδεται εἰμὴ δι' ἓν καὶ μόνον ἔτος. Τὸ δικαίωμα τῆς ἀντιπροσωπείας τοῦ λαοῦ ἔπρεπε νὰ κανονισθῇ δι' ἐκλογικοῦ νόμου. Ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία, ζωὴ, τιμὴ καὶ περιουσία ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων. Αἱ βάσανοι, δήμευσις καὶ δουλεμπορία ἀπηγορεύθησαν, καὶ ἡ ἀφαίρεσις τῆς ἰδιοκτησίας ἔπρεπε νὰ γίνηται μετὰ καλῶς ἀποδεδειγμένην ἀνάγκην καὶ ἐπὶ ἀποζημιώσεσι. Ἐκαστος ὤφειλε νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὰ δικαστήρια, καὶ οὐδεὶς νὰ μένῃ πεφυλακισμένος πλέον τῶν 24 ὥρων, χωρὶς νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν τῆς συλλήψεώς του, καὶ οὐχὶ πλέον τῶν 3 ἡμερῶν, χωρὶς ν' ἀρχίσῃ ἡ ἀνάκρισις. Ἐδόθη ἐλευθερία εἰς τὸν τύπον, καὶ ἐσυγχωρήθη εἰς ἕκαστον ν' ἀναφέρηται ἐγγράφως εἰς τὴν γερούσιαν, καὶ νὰ προβάλῃ τὴν γνώμην του περὶ παντὸς δημοσίου πράγματος. Οὐδεὶς τίτλος εὐγενείας ἐδύνατο νὰ δοθῇ, καὶ οὐδεὶς Ἕλλην ἐδύνατο νὰ φέρῃ τίτλον διακρίσεως, ἐκτὸς τοῦ κυβερνήτου, εἰς ὃν ἐδόθη τὸ ἐπίθετον ἐξοχώτατος, ἐφ' ὅσον εἶχε τὸ ἀξίωμα του. Τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα θέμα-

τα πληροῦσι τὰ τρία πρῶτα κεφάλαια περὶ θρησκείας, πολιτείας καὶ δημοσίου δικαίου τῶν Ἑλλήνων. Τὸ τέταρτον περὶ πολιτογραφήσεως λέγει, ὅτι ὅσοι διέτριψαν τρία ἔτη ἐντὸς τῆς ἐπικρατείας, καὶ εἰς τὸ διάστημα τοῦτο δὲν ὑπέπεσαν εἰς ἐγκληματικὴν καταδίκην, καὶ ἀπέκτησαν τ' ὀλιγώτερον ἑκατὸν ταλλήρων ἀκίνητα κτήματα, προσέτι ὅσοι διεκρίθησαν διὰ μεγάλων ἐκδουλεύσεων, ἐσύστησαν ὠφέλιμα καταστήματα, ἢ ὑπρέτησαν ἐν πολέμῳ ἐπὶ δύο ἔτη, πολιτογραφοῦνται ἢ δύνανται νὰ πολιτογραφηθῶσιν, ἡ δὲ κυβέρνησις ἐπεφυλάχθη νὰ συντομεύῃ τὸν πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενον χρόνον μέχρις ἐνὸς ἔτους. Ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ περὶ συντάξεως τῆς πολιτείας διηρέθη ἡ κυριαρχία τοῦ ἔθνους εἰς τρεῖς ἐξουσίας, τὴν νομοθετικὴν, τὴν νομοτελεστικὴν καὶ τὴν δικαστικὴν, καὶ ἐδόθη ἡ μὲν πρώτη εἰς τὴν Βουλὴν, ἡ δὲ δευτέρᾳ εἰς τὸν κυβερνήτην, καὶ ἡ τρίτη εἰς τὰ δικαστήρια. Τὸ ἕκτον κεφάλαιον πραγματεύεται περὶ Βουλῆς, ἣτις πρέπει νὰ σύγκηται ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ ὀλικῶς θεωρουμένη νὰ ᾖναι ἀπαρβιάστος. Ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς, ὁ ἀντιπρόεδρος καὶ οἱ δύο γραμματεῖς πρέπει νὰ ἐκλέγωνται ὑπ' αὐτῆς τῆς Βουλῆς, καὶ ὁ μὲν πρόεδρος ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῆς Βουλῆς, ὁ δὲ ἀντιπρόεδρος μόνον ἐντὸς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐκτὸς τοῦ σώματος. Ἡ διάρκεια τῶν ἀξιομάτων τούτων ὠρίσθη ἑτησία. Ἡ αἵτησις εἴκοσι βουλευτῶν ὑπεχρέου τὸν πρόεδρον νὰ συγκαρτῇ συνεδριάσιν, καὶ τὰ 2)3 τῆς ὅλης Βουλῆς ἤρουν πρὸς συγκρότησιν συνεδριάσεως. Οἱ ἀντιπρόσωποι ἔπρεπε νὰ ἐκλέγωνται διὰ τρία ἔτη καὶ τὸ τριτημῶριον αὐτῶν ν' ἀλλάζῃ κατ' ἔτος, ἀλλ' ὁ αὐτὸς βουλευτὴς δὲν ἐδύνατο νὰ ἐκλεχθῇ εἰς δύο κατὰ συνέχειαν περιόδους. Ἡ Βουλὴ ὥφειλε ν' ἀρχίσῃ τὰς ἐργασίας της τὴν πρώτην δευτέραν τοῦ Ὀκτωβρίου, καὶ αἱ συνεδριάσεις της νὰ διαρκῶσι τέσσαρας ἢ πέντε μῆνας, αἱ δὲ ἀποφάσεις νὰ γίνωνται κατὰ πλειοψηφίαν. Ὁ βουλευτὴς δὲν ἐδύνατο ν' ἀναδεχθῇ ἄλλο δημόσιον ὑπὸ ὑργημα, καὶ νὰ λάβῃ μέρος εἰς μί-

σθώσιν προσόδων τῆς ἐπικρατείας. Ἐδόθη αὐτῷ τεταγμένος μισθός, δὲν ἐδύνατο νὰ φυλακίζεται, ἐνότῳ διήρκουν αἱ συνεδριάσεις, καὶ τέσσαρας ἐβδομάδας πρὸ τῶν συνεδριάσεων καὶ μετ' αὐτάς (ἐξαχιρομένης τῆς καταδίκης εἰς κεφαλικὴν ποιήν ἢ ἀτιμίαν). Ὁ βουλευτὴς ἦτο ἀνεύθυνος δι' ὅσα εἶπεν ἐντὸς τῆς Βουλῆς. Αἱ συνεδριάσεις ἔπρεπε νὰ ᾔναι δημόσιαι καὶ καὶ μυστικαί, ὅταν ἡ πλειοψηφία τὸ ἔκρινεν εὐλογον. Ἐκαστος τῶν ἀντιπροσώπων ἐδύνατο νὰ προτείνῃ ἐγγράφως διὰ τοῦ προέδρου νομοσχέδια. Τὰ προβουλευμάτα τῆς Βουλῆς ἔπρεπε νὰ παρουσιάζωνται εἰς τὸν Κυβερνήτην, ὅστις ἐντὸς 14 ἡμερῶν ὤφειλε ἢ νὰ τὰ ἐπικυρώσῃ καὶ δημοσιεύσῃ, ὅτε καθίσταντο πλεόν νόμοι, ἢ νὰ τὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Βουλὴν μὲ τὰς παρατηρήσεις του. Ἐὰν ἡ Βουλὴ μετὰ διττὴν ἀποστολὴν πρὸς τὸν Κυβερνήτην καὶ ἐπιστροφὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐπέμενεν εἰς τὸ νομοσχέδιον, ὁ Κυβερνήτης ὤφειλε νὰ τὸ ἐπικυρώσῃ καὶ νὰ τὸ δημοσιεύσῃ ὡς νόμον. Ἐπιπτε δὲ καὶ πᾶν νομοσχέδιον τρεῖς ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου πρὸς τὴν Βουλὴν σταλὲν καὶ ὑπὸ ταύτης μὴ ἐγκριθέν. Εἰς τὴν Βουλὴν ἀνετέθη ἡ σύνταξις τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ παρόντος ἔτους, αὕτη ἐπεδοκίμαζε τὰς πιστώσεις καὶ ἐξήταζε τοὺς ἀπολογισμοὺς τοῦ παρελθόντος ἔτους, καὶ ἡ περίληψις αὐτῶν ἔπρεπε νὰ δημοσιεύηται διὰ τοῦ τύπου. Ἡ Βουλὴ ὤφειλε νὰ φροντίσῃ ἀμέσως διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν τόκων καὶ τὴν ἀπόσβεσιν τῶν δημοσίων χρεῶν. Ἐδόθη δὲ αὐτῇ τὸ δικαίωμα νὰ προσδιορίζῃ τοὺς δασμοὺς, τὰ τελώνια, καὶ τοὺς λοιποὺς φόρους, τὰ ἐθνικὰ δάνεια, τὴν ἐκποίησιν τῶν ἐθνικῶν κτημάτων καὶ τὴν ἐπαγρύπνησιν ἐπὶ τῆς χρήσεως τῶν δημοσίων χρημάτων. Ὤφειλε νὰ κανονίσῃ τὸ νομισματικὸν σύστημα, νὰ προσδιορίζῃ τὸν μισθὸν τοῦ Κυβερνήτου, τῶν γραμματέων τῆς ἐπικρατείας καὶ τῶν δικαστῶν, νὰ ἐπαγρυπνῇ εἰς τὴν δημόσιον παιδείαν, ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, γεωργίαν, ἐμπόριον καὶ βιομηχανίαν, νὰ τροπολογῇ καὶ καταργῇ τοὺς ὑφισταμένους νόμους καὶ νὰ συντάσσῃ νέους.

Ἄνευ τῆς συγκαταθέσεώς της ὁ Κυβερνήτης δὲν ἐδύνατο οὔτε πόλεμον νὰ κηρύξῃ, οὔτε εἰρήνην ἢ συνθήκας νὰ συνάψῃ. Εἰς ὅλας τὰς συνεδριάσεις ὁ ἐφημεριδογράφος εἶχεν ἐλευθέραν εἰσόδον. Τέλος ἀνετέθη εἰς τὴν Βουλὴν ἡ σύνταξις τῶν κωδίκων ἐχούσων ὡς βάσιν τὴν γαλλικὴν νομοθεσίαν. Τὸ ἔβδομον κεφάλαιον ἐπαρχιατεύετο περὶ τοῦ Κυβερνήτου, ὅστις ἔπρεπε νὰ ᾖ καὶ ἀπαρξίαςτος καὶ οἱ ὑπουργοὶ τοῦ ὑπεύθυνοι. Ἐδύνατο νὰ συγκαλῇ ἐκτάκτως τὴν Βουλὴν καὶ νὰ διατηρῇ αὐτὴν συνηγμένην πλέον τῶν 4 μηνῶν. Εἰς αὐτὸν ἀνετέθη ὅλη ἡ νομοτελεστικὴ ἐξουσία. Ἡ διάρκεια τοῦ αξιώματος ὠρίσθη ἑπταετής, καὶ ἡ ἐκλογή του ἔπρεπε νὰ κανονισθῇ δι' ἰδιαιτέρου νόμου τῆς Βουλῆς τοῦ παρόντος ἔτους. Εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ χορηγῇ χάριτας. Προσέτι ἀνετέθη αὐτῷ νὰ εἰσαγάγῃ πρότασιν νόμου πρὸς σύστασιν ἐνόφυλακῆς. Τὸ ὄγδοον κεφάλαιον περὶ τῶν ὑπουργῶν ὠρίζεν ὅτι δύνανται νὰ προσκαλῶνται ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, ἥτις ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς παύῃ. Τὸ ἕνατον κεφάλαιον διέταττε περὶ δικαστηρίων, ἐξ ὧν ἐσύστησε τρία, Εἰρηνοδικεῖα, ἐπαρχιακὰ δικαστήρια καὶ ἀνέκκλητα, ἐκτὸς τούτων ἓν ἀκυρωτικόν. Ἐπρεπε δὲ νὰ εἰσαχθῶσιν ὀρκωτικὰ δικαστήρια καὶ πρὸς τὸ παρὸν νὰ ἰσχύωσιν οἱ βυζαντινοὶ νόμοι, τὸ ἀπάνθισμα τῶν ποινικῶν νόμων τῆς β'. ἐθνικῆς συνελεύσεως, οἱ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως δημοσιευθέντες νόμοι, καὶ εἰς τὰ ἐμπορικὰ ὁ ἐμπορικὸς τῆς Γαλλίας κώδικς. Ἐν τινι παραρτήματι παρηγγέλθη ἡ κυβερνήσις νὰ φροντίσῃ περὶ συνδρομῆς εἰς τὰς χήρας καὶ τὰ ὀρφανὰ τῶν ὑπὲρ πατρίδος πεσόντων στρατιωτῶν καὶ ἀνταμοιβῆς καὶ ἀποζημιώσεως. Ὁρίσθησαν δὲ ὡς ἐθνικὰ χρώματα, τὸ κυανοῦν καὶ λευκόν, καὶ προσδιωρίσθη ἡ σφραγὶς τοῦ κράτους μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τέλος οἱ ὅρκοι. Διὰ διατάγματος ἀπὸ 27 Ἀπριλίου ἐσχηματίσθη καὶ ναυτικὸν δικαστήριον ἐκ πέντε μελῶν. Καὶ τοῦτο δὲ μετετρέπη ταχέως εἰς σύμμαχον τῆς πειρατείας, καὶ ἔδωκεν ἀφωρμὴν εἰς βρεῖας μομφὰς καὶ εἰς τὰ βίαια μέ-

τρα, τὰ ὅποια οἱ εὐρωπαϊκοὶ στόλοι ἡναγκάσθησαν νὰ λάβωσι καὶ κατὰ τὸ τρέχον τοῦτο ἔτος.

Ἡ ἐνέργεια αὕτη τῆς ἐθνικῆς συναλεύσεως οὐδεμίαν σ/εδὸν διήγειρε τότε προσοχὴν. Ἡ κοινὴ γνώμη ἐθεώρει τὸ πολιτευμα ἀπλοῦν χάρτην, περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ὁποίου οὐδεὶς ἐπίστευεν, ὥς ἀθῶαν παιδιὰν ἀργῶν ἀνθρώπων. Αἱ πρὸς τὸν Στρατφόρδον Κάννιγκα γενομέναι παρaxyρήσεις ἐθεωρήθησαν ὥς αἱ μόναι ἰσχυραὶ ὥς πρὸς τὴν μέλλουσαν κατάστασιν, σχηματισμὸν καὶ ἔκτασιν τῆς ἐπικρατείας. Τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ κόμητος Καποδίστρίου ληπτέα μέτρα, τὰ μόνυ ἅπερ ἤθελον κανονίσει τὰ ἐσωτερικά. Ἀλλὰ νυμίμως θεωρούμενον τὸ φύλλον τοῦτο τοῦ χάρτου εἶχε μεγίστην καὶ σωτηριώδη σημασίαν, διότι ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ τῆς χώρας παρασιωπήσασα τὰς πρὸς τὸν Στρατφόρδον Κάννιγκα γενομένας παρaxyρήσεις καὶ ἀναίρέσασα αὐτάς δι' ἀντιθέτων ἀποφάσεων, τὰς κατέστησεν ἀπλοῦν ἔργον ἰδιωτῶν. Ὁρθὸν συναίσθημα εἶχεν ὁδηγήσει τὴν συνέλευσιν εἰς τοῦτο, καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν τῶν δεινωτάτων ἀποριῶν εἶχε κινήσει αὐτὴν ν' ἀφήσῃ ἀναικτὴν τὴν εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν ὁδόν. Οὕτως ἐνήργει διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς, ἐνῶ ἡ ἐτέρα οὐδὲν ἐγίνωσκεν, διότι ἔτεινεν αὐτὴν πρὸς τὸν κόμητα Καποδίστριαν, ὅστις ἀντεπροσώπευε τὰς Δυνάμεις, αἵτινες μόνον τὴν ὑποτέλειαν τῆς Ἑλλάδος παρεδέχοντο.

Ὁ κόμης Ρίβωπιέρρος καὶ ὁ Σίρ Στρατφόρδος Κάννιγκ, ἵνα πειθαναγκάσωσι τὴν Πύλιν εἰς τὴν θέλησιν τῶν Δυνάμεων τούτων, συναπεύθυναν τὴν ἐπέτειον ἡμέραν τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 4 Ἀπριλίου αἰτησιν περὶ ἀναχωρῆς, καὶ μ' ὅλον τὸν δεινὸν χειμῶνα ἔστειλαν ἐπανειλημμένως ζητοῦντες ἀπάντησιν περὶ τῆς ἀποφάσεώς της. Τὴν φορὰν ταύτην ὁ κόμης Γκιλλεμινῶτος ὑπεστήριξε τὸ βῆμα. Ὁ Διάγγελος καὶ ὁ βαρῶνος Μίλιτις δὲν εἶχον προσκληθῇ εἰς τοῦτο. Τοῦτο δ' ἡνάγκασε τὸν ρεῖζ-ἐφένδην ν' ἀπαντήσῃ ὀριστικῶς περὶ τοῦ πρωτοκόλ-

λου. Εἶπε δὲ *) ὅτι τὴν πράξιν ταύτην, δι' ἧς δύο Δυνάμεις αὐθαιρέτως ἀποφασίζουσι περὶ τῶν δικαιωμάτων, τῶν συμφερόντων καὶ τῆς κυριότητος, τρίτου, ἡ Πύλη θεωρεῖ ὡς ἄκυρον, τὸ πρωτόκολλον ὡς προσβολὴν κατὰ τῶν δικαιωμάτων καὶ συμφερόντων· τούτων, καὶ αὐτὴν τὴν ἐμπιστευτικὴν ἀνακοίνωσιν αὐτοῦ ὡς ὕβριν, τὴν ὁποῖαν ἡ Πύλη ἐδύνατο νὰ παρβλέψῃ ἐκ μετριοπαθείας, ἀλλ' εἰς τὴν ὁποῖαν, ἅμα ὡς ἐγένετο σπουδαίως, ὥφειλε ν' ἀποκριθῇ, ὅτι τὴν θεωρεῖ ὡς ὄνειδος, ἀποδεικνύον μόνον τὸν σφετερισμὸν τῶν δικαιωμάτων ἐκ μέρους τῶν ὑπογεγραμμένων Δυνάμεων καὶ τῆς τρίτης, ἥτις ὑπεστίριξε τὴν πράξιν.

Διὰ τῆς δηλώσεως ταύτης οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις εἶχον πρὸς τὸ παρὸν ἀσφαλισθῇ. Ἡ νέα ὥθησις μόνον ἐξῴθεν, ἐκ Πετροπολέως ἢ Λονδίνου, ἐδύνατο νὰ προέλθῃ. Ἐκεῖ εἶχον ἐν τῷ μεταξύ ἀπασχολήσει τὰς κυβερνήσεις αἱ ῥωσσαι καὶ προτάσεις τῆς 23 Ἰανουαρίου, καὶ προετοιμάζετο ἡ κρίσις, ἥτις ἦτο πλέον ἀπαπόφευκτος.

Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις, στενοχωρουμένη ὡς ἐκ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 4 Ἀπριλίου, ἀλλὰ καὶ ἀρκούντως ἀδύνατος οὔσα ὥστε νὰ κολακευθῇ ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἡ Ῥωσσία εἶχε παραδεχθῇ τὴν πρότασιν τῆς τοῦ νὰ μεταβληθῇ ἡ σύμβασις αὕτη εἰς συνθήκην, ἐπανελάβε τὴν πρότασιν καὶ μάλιστα ὑπέβαλε τὸ σχέδιον τῆς συνθήκης, ὑπηρετοῦσα οὕτω τὴν Ἀγγλίαν ἢ Ῥωσσίαν καὶ ἀφορῶσα μόνον εἰς τὴν κατὰστασιν τῶν Ἑλλήνων οὐχὶ δὲ εἰς τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν **). Ἐπρεπε δὲ νὰ γείνωσι συσκέψεις περὶ τούτου ἐν Λονδίῳ. Τὸ σχέδιον τοῦτο ἐστηρίζετο εἰς τὴν ἀνάγκην τὴν προκύπτουσαν ἐκ τῶν θρησκευτικῶν, ἀνθρωπίνων καὶ εὐρωπαϊκῶν συμφερόντων, ὡς καὶ τῶν ἰδίων τῆς Πύλης, καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀμέσως καὶ ἐμμέσως γενομένην πρὸς τινὰς

*) Ἰδε Παράρτ. Η. 12. **) Ἰδε. Παράρτ. Η. 13.

Δυνάμεις πρόσκλησιν νὰ μεσολάβησωσιν ὑπὲρ αὐτῶν παρὰ τῇ Πύλῃ. Ἡ πρώτη παράγραφος αὐτοῦ εἶχεν ὡς θέμα τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ νὰ προταθῇ κοινὴ μεσολάβησις, ὠριζε δὲ ἐν περιπτώσει παραδοχῆς τῆς Πύλης, ἐτήσιον φόρον διὰ τοὺς Ἑλληνας, ἰδίαν ἐκλογὴν τῶν ὑπαλλήλων τῶν, ἐφ' ἧς ὅμως ἡ Πύλη ἔπρεπε νὰ ἐξασκῇ ἐπιβρόχην τινα, ἐλευθέραν θρησκευτικὴν ἐξάσκησιν, ἐλευθερον ἐμπόριον, ἐλευθέραν διοίκησιν καὶ τέλος ἀποχώρισιν τῶν ὀθωμανῶν γαιοκτημόνων ἐκ τῆς ἐλληνικῆς χώρας. Ἡ χώρα δὲ αὕτη ἔπρεπε νὰ ὁρισθῇ κατὰ συνεννόησιν μετὰ τῆς Πύλης, καὶ ὁ ὅλος συμβιβασμὸς νὰ τεθῇ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν Δυνάμεων. Ἐὰν δὲ ἡ Πύλη δὲν ἐδέχετο τὴν μεσολάβησιν, ἔπρεπε νὰ δηλωθῇ εἰς αὐτὴν, ὅτι μετὰ παρέλευσιν ὀριστέας τινὸς διόριας, αἱ Δυνάμεις θὰ ἤρχοντο ἐν τῷ μεταξὺ δι' ἐπιτετραμμένων εἰς συνάφειαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων ὡς πρὸς τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις, ἕως οὗ συγχωρήσωσιν αἱ περιστάσεις νὰ συνάψωσι μετ' αὐτῶν πολιτικὰς σχέσεις. Ἐννοεῖτο δ' ἀφ' αὐτοῦ, ὅτι οὐδεμίᾳ Δύναμει θὰ εἶχε ἀποκλειστικὰ ὠφελήματα ἐκ τῆς συνθήκης ταύτης.

Κατὰ τοῦ σχεδίου τούτου ἐκφράχθη, ὡς ἦτον ἐπόμενον, ἡ Αὐστρία *). Προσέβαλε κατὰ πρῶτον τὴν βάσιν τῆς συνθήκης, ἀπορρίψασα τὸ ἐκ τῆς αἰτήσεως Ἑλλήνων τινῶν ἀρχηγῶν παραγόμενον δικαίωμα, καὶ ἐκφράσασα ἀμφιβολίας περὶ τῆς οὕτω ἀπευθυνομένης αἰτήσεως. Κατὰ τὰς λέξεις αὐτὰς τοῦ σχεδίου οἱ Ἕλληνες δὲν ἐζήτουν μεσολάβησιν, τοιαύτη δὲ κατὰ τὴν γνώμην τῆς Αὐστρίας δὲν ἐπετρέπετο μεταξὺ ἡγεμόνος καὶ ὑπηκόων. Ἡ Αὐστρία ὡς πάντα τὰ λοιπὰ προσέβαλον τὴν ἀοριστίαν τῆς φράσεως, ὅτι ἡ Πύλη ἔπρεπε νὰ ἐξασκῇ ἐπιβρόχην τινα εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀρχῶν, εἶπεν ὅτι ἦτο περιττὸν νὰ ὁρισθῇ ὑπὲρ τῆς θρησκείας καὶ τοῦ ἐμπορίου, ὅτι πράγματι ἤδη ὑπῆρχε, κατέδειξε τὸν κίνδυνον τῆς ἐπεκτάσεως τῶν

*) Ἴδε Παράρτ. Η. 14.

ὀρισμῶν τούτων, τὴν δυσκολίαν τῆς ἀναχωρήσεως τῶν ὀθωμανῶν γαιοκτημόνων, τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ προσυμφωνηθῶσι τὰ ὅρια τῆς ὑποτελοῦς, χώρας καὶ τὸ ἀσύνητον τοῦ νὰ ὑποχρεωθῶσιν ἐκ τῶν προτέρων αἱ Δυνάμεις εἰς ἐγγύησιν. Ἐπειδὴ ὅμως ἐν ἄρθροις προσθέτοις εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο ἡ Γαλλία ἐπρότεινε πρῶτον τὴν ἀναχωρῆσιν ἔπειτα κατὰ διορίαν ἀπὸ μηνὸς εἰς μῆνα τὴν διακοπὴν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Πύλης, τὴν συνάφειαν αὐτῶν μετὰ τῶν Ἑλλήνων, τὴν ἀποστολὴν κοινοῦ ζόλου πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν Αἰγυπτίων καὶ τέλος τὴν ἀπειλήν ὅτι θὰ ὀλιγορήσῃσι τὴν ἀντίστασιν τῆς Πύλης καὶ θὰ ἐπιδιώξῃσι τὸν περαιτέρω σκοπὸν των, ἡ Αὐστρία παρέστησε τὴν ἑλλησπιν τῶν μέσων, δι' ὧν νὰ ἐκδιασθῇ καὶ ἐν τῇ χώρᾳ ἡ ἀναχωρῆς, τὴν πιθανὴν ματαιότητά των λοιπῶν τριῶν ἐκδιαστικῶν μέτρων, καὶ πρὸ πάντων τὴν φύσιν τοῦ ἀποκρουστικοῦ τούτου ἀποκλεισμοῦ κατὰ θάλασσαν, περὶ οὗ ἐπρόβλεπεν ὅτι θὰ κητύντα εἰς ἀληθὴ ἐχθροπραξίαν. Ἀλλ' ἤδη κατ' αὐτῆς τῆς ιδέας ἐν γένει τῆς συνθήκης, ἥτις ἤθελε συναφθῇ ὑπὸ τῶν Δυνάμεων, ἀποκλειομένης τῆς Πύλης, περὶ πραγμάτων αὐτῆς, ἐπρόβαλε τὸ ἄρθρον Δ'. τῆς ἐν Ἀκυϊσγρανίῳ τὴν 15 Νοεμβρίου 1818 ὑπογραφείσης συνθήκης, ὅπερ τῷ ὄντι ἀπέκρουεν ἐκ τῶν προτέρων τοιαύτην πορείαν. Παρεδέχθη μίαν μόνον ἀπειλήν ὡς ἀποτελεσματικὴν, ἥτις τὴν τῆς συγχρόνου ῥήξεως τῆς Πύλης μεθ' ὧν τῶν Δυνάμεων, ἀπειλήν, ἣν συνώδευσε μὲ τὴν ῥητὴν ἐπιφύλαξιν, ὅτι ἐὰν οὐδὲν φέρῃ ἀποτέλεσμα, αἱ Δυνάμεις ἤθελον προβῇ πρῶτον εἰς συνδιασκέψεις.

Ἡ Ῥωσσία, χαίρουσα ὅτι κατεῖχε τὸ ὑπὸ τῆς Γαλλίας προσφερθὲν πλεονέκτημα ἀντέταξε διὰ τοῦ ἐν Λονδίνῳ πρέσβεώς της εἰς τὰς ἐνστάσεις τῆς Αὐστρίας ἐξηγητικὰς γνώμας, αἵτινες ἔλεγον ὅτι ἡ συνεννόησις μεταξὺ τῶν τριῶν αὐλῶν ὑφίστατο ἤδη, ἐπομένως δὲν θὰ ἐγένετο πρώτην φοράν τώρα, καὶ πρόκειται μόνον περὶ τοῦ τρόπου καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς μετοχῆς ἐκείνων, οἵτινες δὲν ἔδωκαν ἀκόμη τὴν ἰδικήν των. Ὅτι δὲ ὁ Σουλτάνος δὲν

δύναται ἰδίαις δυνάμεσι νὰ καταπαύσῃ τὴν ἐπανάστασιν, εἶναι ἀποδεδειγμένον, ἐπομένως ὀφείλει, ἐὰν θέλῃ τὴν παῦσιν αὐτῆς, νὰ τὴν ἐπιτύχῃ δι' ἄλλων, ὁ δὲ θέλων τὸν σκοπὸν πρέπει νὰ θέλῃ καὶ τὰ μέσα, καὶ μάλιστα μέσα τελεσφόρα, καὶ ὅχι ὅποια ἡ πείρα πολλῶν ἐτῶν ἀπέδειξεν ὡς ἀνεπαρκῆ *). Ὁ πρίγκηψ Λιέβεν ὠμολόγει ἄλλως, ὅτι μόνον ἐπὶ τινων νήσων ἐδύναντο νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἐκβιαστικὰ μέτρα. Ἐπέμενεν εἰς τὸν χωρισμὸν τῶν δύο λαῶν, καὶ ἐπομένως δὲν ἤθελε νὰ κατέχωσιν οἱ Τοῦρκοι τὰ φρούρια. Ἐνῷ δὲ ἡ Αὐστρία ἐκήρυττε τὰ ἐκβιαστικὰ μέτρα ἢ ὡς ἀνεπαρκῆ ἢ ὡς ἐχθρικά, οὗτος ἐπροσποιεῖτο ὅτι ἐπίστευεν εἰς τὴν δραστικότητα τῶν πρώτων, ὅτι εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ἐθεώρει ἀναγκαίαν τὴν βαθμικαίαν ἐνέργειαν, καὶ ἤθελε μάλιστα ἢ κατὰ θάλασσαν ἐνέργεια νὰ δικαιολογηθῇ διὰ τῆς ἰδιαίτης θέσεως τῆς Αἰγύπτου. Ἐθεώρει δηλ. λίαν παραδόξως τὴν Αἴγυπτον ὡς νέαν ἀφρικανικὴν δύναμιν, πειρατικὴν ὡς τὸ Ἀλγέριον, ἡ Τύνις καὶ Τρίπολις, ἣν ἅπασαι αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις συμφέρον εἶχον νὰ μὴν ἀφήσωσι νὰ ἀναπτυχθῇ. Ὅτι δὲ οὐδὲ μία καὶν περίπτωσις ἐδικαιολόγει τὴν γνώμην ταύτην, δὲν ἐλάνθανε τὸν Ῥώσσον διπλωμάτην.

Ἦτο λοιπὸν φανερόν ὅτι μεταξύ Αὐστρίας καὶ τῶν τριῶν Δυνάμεων οὐδεὶς τρόπος συνεννοήσεως ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὑπῆρχε, καὶ ἀμφότερα τὰ μέρη ἀπηλπίσθησαν ὅτι ἤθελον πείσει ἄλληλα. Ἡ Γαλλία εἶχεν ἀποφασίσει ὅ,τι πράγματι ἀπὸ πολλοῦ ὑφίστατο. Νῦν δὲ ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἀπάντησεν εἰς τοὺς λόγους τοῦ πρίγκηπος Λιέβεν διὰ τελευταίας λέξεως **) παριστῶν τὴν τε κατάστασιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν φανεράν τῶν Δυνάμεων πρόθεσιν νὰ καταστήσωσι τὰς Ἑλληνικὰς χώρας στάδιον δικαιοδογημένων ἀναμιξεων. Ὁχυρώθη ἐπίσης ὅπισθεν τοῦ δικαίου, καὶ τότε μόνον παρεδέχετο τὴν ἐγγύησιν τῆς Εὐρώπης, ὅταν ἤθελε διατηρηθῇ ἡ κυριαρχία

*) 18ε Παράρτ. Η. 15. **) 18ε Παράρτ. Η. 16.

τοῦ Σουλτάνου καὶ ἐξασφαλισθῇ καλλιτέρας τῆς διοικήσεως εἰς τὰς ἐπανεστατημένους χώρας, τὰς ὁποίας περιώριζεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τινὰς νήσους. Ἐπλησίασεν ἐπομένως πρὸς τὰς τρεῖς Δυνάμεις ἀποκλείσας τὴν τε ἐπάνοδον τῶν χωρῶν τούτων εἰς τὸ ἀρχαῖον εἶδος τῆς διοικήσεως, καὶ τὴν ὁλοσχερῇ ἀπόσπασιν αὐτῶν. Ταῦτα δὲ φρονῶν ἠναγκάσθη νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῆς κατοχῆς τῶν φρουρίων ὑπὸ τουρκικῶν στρατευμάτων, καὶ νὰ ὑπερασπισθῇ ἀπέναντι μὲν τῶν Δυνάμεων τὸ δικαίωμα τῆς Πύλης τοῦ ν' ἀπορρίψῃ τὴν ἀνάμιξιν αὐτῶν, ἐν δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει νὰ συμβουλευθῇ ἐν σπουδῇ διὰ νέων ὁδηγῶν πρὸς τὸν διάγγελον ἀπὸ 13 Ἀπριλίου, τὴν παραδοχὴν τῆς μεσολαβήσεως ὡς διευκολύνουσαν ὅλα τ' ἄλλα βήματα *). Ἀλλ' ὑπεστήριξε προσέτι καὶ τὴν ἀρχὴν, ὅτι ἡ ἀνεξαρτησία ἦτο προτιμητέα τῆς μὴ ἐξασφαλισμένης ἐξαρτήσεως, καὶ ἐκήρυξεν ἀπροκαλύπτως, ὅτι προὔτιμα τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας ταύτης ἀπὸ τὰ ἐκβιαστικὰ μέτρα, ἅτινα ἐδύναντο νὰ φέρωσι τὸν πόλεμον, ἐπομένως ἀπὸ τὸν πόλεμον αὐτόν· ἔτεινε δὲ, καὶ τι ἐπὶ ματαίῳ, τὴν χεῖρα πρὸς τὸν Κάννιχα, δείξας ὅτι ἐπίστευεν ὅτι ὡς πρὸς τοῦτο ἡ ἐπιθυμία καὶ γνώμη τούτου δὲν διέφερε τῶν τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως. Κατὰ δὲ τοῦ παρξδόξου ἰσχυρισμοῦ τοῦ πρίγκιπος Λιέβεν περὶ Αἰγύπτου παρετήρησε μόνον, ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν δύναται νὰ τὸν παραδεχθῇ, χωρὶς νὰ περιπέσῃ εἰς ἀντίφασιν πρὸς ἑαυτὴν καὶ τὴν ἐν ἔτει 1800 διὰγωγὴν της.

Τὴν 18 Ἀπριλίου ὁ Στρατ'φόρδος Κάννιχα, Ῥιβωπιεῖρρος καὶ Γκιλλεμινῶτος εἶχον ἐπανειλημμένως ἀπευθύνει πρὸς τὴν Πύλιν τὴν αἴτησιν περὶ γραπτῆς ἀπαντήσεως. Ἀλλ' ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἠρνήθη αὐτὴν ὡς ἀνάρμοστον, διότι ἡ Πύλη οὐδὲν δικαίωμα ἀνζημίσεως ἀνεγνώριζεν εἰς τὰς Δυνάμεις, ἀλλ' ἐπὶ τέλους συγκατένευσε νὰ λάβῃ τὰς διαταγὰς τοῦ Σουλτάνου καὶ ν' ἀνακοι-

*) Ἴδε Παράρτ. Η. 17.

νώση τῆς πρὸς τοὺς πρέσβεις μετὰ τὸ βαϊράκιον. Ὁ δὲ Στρατφόδος Κάνιγκ μὴ ἀρκούμενος εἰς τοῦτο, ᾔθελε νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ αἴτησις. Ἐπὶ τρεῖς δὲ ἡμέρας ἐπορεύοντο οἱ διερχόμενοι εἰς τὴν Πύλην, ἀλλὰ δὲν συνήντησαν ἀλλήλους. Περὶ τούτου ἔγραψεν ὀργίλως ὁ Στρατφόδος Κάνιγκ πρὸς τὸν Γκιλλεμι-νῶτον, αὗτος δὲ δυσχερεστηθεὶς ἀπεκρίθη. « Ἀρκετὰ ἐλήχθησαν, ἐγράφησαν καὶ ἐνεργήθησαν· πρέπει ν' ἀφῇς τις εἰς κυβέρνησιν ἀνεξάρτητον τὸν καιρὸν ν' ἀπαντήσῃ. » Ὁ δὲ Διιγγελοῦ ζήτηθεις ὑπὸ τοῦ Περτέβ-ἐφένδου νὰ δώσῃ γνώμην, καὶ μὴ λαβὼν εἰσέτι τὰς ἀπὸ 13 Ἀπριλίου ὁδηγίας, ἐσυμβούλευσε ν' ἀπορρίψῃ τὴν ἀνάμιξιν, νὰ πράξῃσι δὲ πᾶν ὅ,τι ἰδύνατο νὰ φέρῃ τὴν εἰρήνευσιν. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ πρῶτον, συνεβούλευσε μόνον ὅ,τι ἡ Πύλη εἶχεν ἀποφασίσει. Οὐδ' αὐτὴ δὲ ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου ᾔθελε τὴν ἀποτρέψει τῆς ἀποφάσεώς της, τοσοῦτω μᾶλλον, καθ' ὅσον ἐνόησεν ὅτι δύο κεντρικὰ σημεῖα τῆς διαπραγματεύσεως ὑπάρχον περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος, τὸ Λονδίνον καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις, καὶ οὐδεμίᾳ ὑπῆρχεν ἐνότης· ὅτι οἱ μὲν παρεδέχοντο ὡς βάσιν τὰς αἰτήσεις τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἔτους 1826, οἱ δὲ ἄλλοι τὴν μέλλουσαν νὰ συναφθῇ συνθήκην, καὶ οἱ Ἕλληνες ἀπερρίπτον ἀμφοτέρως τὰς βάσεις ταύτας.

Ἄλλ' ὁ διιγγελοῦ ἐπρεπε νὰ ἐνδιαφέρεται πολὺ περὶ τοῦ τύπου, καθὼν ἡ ἀπάντησις ᾔθελε δοθῇ πρὸς τὰς δυνάμεις, καὶ ἐσυμβούλευσε τὸν βεῖζ-ἐφένδην, νὰ τὴν πέμψῃ μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις πρὸς τοὺς πέντε πρέσβεις καὶ ἀπεσταλμένους, ἐλπίζων ὅτι οὕτω αὕτη θὰ ἦτο εὐσχημοτέρα, παρὰ ἐὰν ἐδίδετο μόνον εἰς τοὺς τρεῖς. Ἐπέμεινε προσέτι νὰ γείνῃ ἐγγράφως, καὶ ἔπεισε τὴν Πύλην διὰ τοῦ τόσοι προσφάτου παραδείγματος τῶν ἐν Ἀχερμανίῳ διαπραγματεύσεων, ὅτι αἱ προφορικαὶ ὑποσχέσεις ἦσαν ἐπισφαλεῖς. Κατέπεισε μάλιστα τὸν βεῖζ-ἐφένδην νὰ δεχθῇ παρ' αὐτοῦ σχέδιον ἀπαντήσεως, τὸ ὅποιον συντάξας τουρκιστὶ πρὸς εὐκολίαν τοῦ διερχομένου τῆς Πύλης ὑπέ-

βαλε πράγματι τὴν 16 Μαΐου, ἀφοῦ ἐπέισθη ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐκτελέσῃ τὰς ἀπὸ 13 Ἀπριλίου ὁδηγίας του. *) Ἀλλ' ὁ Περτέβ-εφένδης δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ τὴν παραδοχὴν τοῦ σχεδίου τούτου ὑπὸ τοῦ Διβανίου, διότι τοῦτο εἶχε λάβει θάρρος ἔνεκα τῶν νικῶν τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων ἐν τῇ Ἀττικῇ, καὶ ἦτο λίαν παρωρωγισμένον κατὰ τῆς Ἀγγλίας, διότι πλοῖα μὲ ἀγγλικὴν σημαίαν εἶχον πυροβολήσῃ κατὰ πλοίων τουρκικῶν. Προσέτι ἐδελέασεν ἡ πρῶτης μεθ' ἧς ὁ κόμης Ῥιθωπιέρρος ἐφέρετο, καὶ εἰς ἣν οἱ Τούρκοι ἀνταπεκρίθησαν δειξάντες μεγάλην συγκατάβασιν διὰ τὰ καθαρῶς ῥωσικὰ ζητήματα, καταγινόμενοι ἐπιμελῶς εἰς τὸ ἐμπορικὸν τιμολόγιον καὶ συγχωρήσαντες τῇ μεσιτείᾳ τοῦ Ῥιθωπιέρρου εἰς τὴν Δανικὴν, Ἰσπανικὴν, καὶ Νεαπολιτικὴν σημαίαν τὸν εἰσπλουν τοῦ Εὐξείνου Πόντου **), καὶ μάλιστα ἀπελευθερώσαντες πολλοὺς αἰχμαλώτους Ἑλλήνας νησιώτας, ὑπὲρ ὧν οὗτος ἐσυνηγόρησεν. Ὅθεν ὁ κόμης ἔντινι συνεντεύξει μετὰ τοῦ βεῖζ ἐφένδου τὴν 20 Μαΐου ἀνέφερεν ὡς ἐν παρόδῳ τὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα, καὶ παρεδέχθη τὸ Χαττισερίφιον περὶ τῶν Ἡγεμονειῶν καὶ τὴν σύμβασιν τοῦ Ἀκερμανίου· ἐβεβαίωσε μὲν συνάμα τοὺς συναδέλφους του ἀπροκαλύπτως· ὅτι ὁ «Αὐτοκράτωρ Νικόλαος οὐδέποτε ἤθελε παραιτήσῃ τὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα, καὶ ἂν ἤθελε περατώσῃ αὐτὸ μετὰ πέντε, τριῶν, δύο Δυνάμεων ἢ καὶ ὅλως μόνος.» Ἀλλ' ἐφοβεῖτο μόνον μήπως οἱ Ἕλληνες διαφύγῃσι τὰ πρωτόκολλα ἀποκτιῶντες τὴν ἀνεξαρτησίαν.

Τὴν 10 Ἰουνίου ἔδωκεν ἡ Πύλη τὴν γραπτὴν ἀπάντησιν πρὸς τοὺς πέντε πληρεξουσίους. Ἐδῶκε δὲ αὐτὴν ὡς Βεῦναμ-μὲ δηλ. ὡς δῆλωσιν τῶν δικαιωμάτων τῆς. Ἀπερρίπτε δ' ἐν αὐτῷ καὶ πάλιν ῥητῶς πᾶσαν ἀνάμειξιν ***).

*) Ἰδε Παράρτ. Η. 13. **) Ὁ πρέσβυς τῆς Σουηδίας, κόμης Λίβεν-χιλμ, διεπραγματεύετο χωριστὰ διὰ τὴν σημαίαν τῆς χώρας του.

***) Ἰδε Παράρτ. Η. 19.

Ἐν τῷ μεταξύ τὰ πράγματα ἐν Λονδίῳ προὐχώρησαν περαιτέρω. Ὁ πρίγκηψ Λιέβεν καὶ ἡ νοήμων γυνή του ὑπέθαλπον τὸν ζῆλον τοῦ Κάννιγκος, ὅστις νομίζων ὅτι διεῦθνε τὸ ὅλον, ἦτο συλλημένος εἰς τὴν παγίδα. Ἡ Ῥωσσία κατέκρινε τὰς ὑπὸ τῆς Αὐστρίας πρὸς τὸν πρίγκηπα Ἐστερχάζην δοθείσας ὁδηγίας, ὥκτειρε τὴν διχογνωμίαν τῶν δύο Αὐλῶν, ἐπέμεινεν εἰς τὰς ἰδέας τῆς, καὶ περιωρίσθη ἔπειτα νὰ ἐκφράσῃ τὴν εὐχὴν, τοῦ νὰ συντελέσῃ ἡ Αὐστρία, καὶ τοὶ ἀποκεχωρισμένοι, εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ὑπὸ τῶν δύο αὐλῶν κοινῶς ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ. Ἡ δὲ Αὐστρία ἐδήλωσεν ὅτι ἦτο εὐχαριστημένη ἐκ τούτου, ἔδωκε τὸν Μάϊον πρὸς τὸν πρίγκηπα Ἐστερχάζην τὴν ὁδηγίαν νὰ ἐμμείνη ἐπὶ τῆς βάσεως, ἥτις ὑπεδείχθη αὐτῷ τὴν 26 Δεκεμβρίου, καὶ νὰ μὴ μετὰσχι πλέον τῶν ἐν Λονδίῳ διαπραγματεύσεων· οὕτω δ' ἐπῆλθεν ἡ ἀποχώρησις τῆς Αὐστρίας.

Ἡ Ῥωσσία καὶ Ἀγγλία πρέβησαν νῦν πλέον εἰς τὴν περάτωσιν τοῦ ἔργου. Ὁ δὲ Κάννιγκ παρσκευάσας νέον σχέδιον συνθήκης, ὅπερ τόσον ἀπορρόήτως συνεζητήθη, ὥστε οὐδ' αὐτὸς ὁ πρίγκηψ Πολινιάκ ἔμαθέ τι περὶ αὐτοῦ, καὶ πρῶτον ὁ λόρδος Γράμειλλ ἐκάμισε τὸ ἔργον εἰς Παρισίους *). Ἡ ἀποστολὴ τῶν στόλων ὤρίσθη καὶ διετάχθη προηγουμένως. Ὁ ναύαρχος Σινιαβίνης ἀνεχώρησε μὲ 20 ἱστιοφόρα ἐκ Κρονσάνδης, καὶ εἶχε τὴν παραγγελίαν νὰ πέμψῃ ἐκ Πλυμούθης ἐν τῷ μεταξύ εἰς τὸ ἀρχιπέλαγος 4 πλοῖα τῆς γραμμῆς, 4 φρεγάττας καὶ 2 βρὶκκια.

Ἡ δὲ Γαλλία, προσπαθοῦσα ὥστε ἡ Αὐστρία νὰ μὴν ἀποδοκιμάσῃ τὴν διαγωγὴν τῆς, ἀνεκοίνωσεν αὐτῇ τὸ σχέδιον τῆς συνθήκης, καὶ ὁ Κ. Βιλέλλης ἐδικαιολόγησε τὴν πορείαν τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως εἰπὼν πρὸς τὸν κόμητα Ἀππονῦν, ὅτι κατ' ἀνάγκην ἠκολούθησε ταύτην **). Εἶναι ἀληθές, εἶπεν,

*) Ἰδ.: Παράρτ. Η. 20. **) Ἰδ.: Παράρτ. Η. 21.

ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐπὶ τέλους ἀφορᾷ εἰς τὸν πόλεμον, ὅτι ἡ Ἀγγλία θέλει τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων, ὅτι ἀμφοτέραι εἶναι ἀποφασισμέναι νὰ ἐπιδιώξωσι τὸν σκοπὸν τῶν, ἐπεμένως ἐὰν ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις δὲν συνεφώνει, οὐδὲν ἤθελεν ἐμποδίσει καὶ ἤθελε μόνον ἐκτεθῆ εἰς τὰς μομφὰς τῆς ἐθνικῆς ματαιότητος. Ἵνα δὲ προχωρήσῃ περαιτέρω, ἵνα δηλαδὴ ἀντιστῇ κατὰ τῆς τάσεως τῶν δύο Δυνάμεων, ὥφειλε βεβαίως νὰ σύρῃ τὸ ξίφος, ἀλλ' ἀνέυ τῆς Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας, θὰ ἦτο λίαν ἀνίσχυρος πρὸς τοῦτο. Διὰ δὲ τῆς συμμετοχῆς τῆς μετριάξει τοὺς κινδύνους τῆς ἀγγλορωστικῆς συμμαχίας, ἣν ἐθεώρησε πάντοτε ὡς ἔνωσιν τυχοδιωκτικὴν, ἀντικειμένην εἰς τὴν φύσιν καὶ τὰ συμφέροντα τῶν δύο κρατῶν. Ἡ πρόθεσις τῆς Γαλλίας εἶναι νὰ διατηρήσῃ ὡς οἷόν τε μακρότερον χρόνον τὸ ὀθωμανικὸν κράτος, νὰ βραδύνη τὴν πτώσιν του, ἢ νὰ μὴν ἀφήσῃ νὰ γείνῃ αὕτη κατὰ τὴν ἀρέσκειαν τῶν δύο Δυνάμεων, καὶ νὰ κατορθώσῃ ὡς οἷόν τε ταχύτερον τὴν διαίρεσιν μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Ἀγγλίας. Ἡ Γαλλία, ἀφοῦ οὕτως ὠμολόγησε τὴν ἀδυναμίαν τῆς, διέταξε τὸν ἐν Βιέννῃ πρέσβυν αὐτῆς νὰ προσκαλέσῃ ἐπισήμως τὴν Αὐστρίαν εἰς σύμπράξιν, καὶ ἐστήριξε τὴν ἀξίωσιν ταύτην ἐπὶ τοῦ λόγου, ὅτι ἦτο ἀναγκαῖον νὰ μὴ φανῇ διαίρεσις τις ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ συμμαχίᾳ. Ἀλλὰ τὸ βῆμα τοῦτο, ὡς ἦτο ἐπόμενονον, οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἔφερε *), καὶ ἡ Πρωσσία, περὶ τῆς συμπράξεως τῆς ὁποίας πάντοτε ἠλπίζεν ἡ Ἀγγλία, ἐδήλωσεν ἐπὶ τῇ προσκλήσει τῆς Γαλλίας ὅτι οὐδὲν μέτρον παρεδέχετο, μὴ συναποφασισμένον ἐνταυτῷ ὑπὸ τῶν πέντε Δυνάμεων. Ὁ δὲ κόμης Βερνστὼρφ εἶπε περὶ τοῦ σχεδίου αὐτοῦ τῆς συνθήκης· τὸ ἔγγραφον τοῦτο ζητεῖ νὰ συμβιβάσῃ ἐπιπολαίως καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον διάφορα καὶ ἀντιφάσκοντα ἀλλήλοις συμφέροντα.

Ἐν τούτοις καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλη-

*) Ἡ Παράρτ. Η. 22. 23.

σιν ἡ μελετωμένη ἀνάμιξις δὲν ἐδύνατο νὰ λάβῃ χώραν. Τὸ νόμιμον ὄργανον τῶν Ἑλλήνων, τὸ ἐπιστημότατον, δι' οὗ ὁ λαὸς ἐδύνατο ν' ἀντιπροσωπευθῇ, ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις, εἶχεν, ὡς ἡξυρομεν, διαψεύσει ὅτι ἤρκεϊτο εἰς τὴν ὑποτέλειαν, καὶ ἐπέμενεν σταθερῶς εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν ὡς βάσιν πάσης συνδιαλλαγῆς· ἡ δὲ Πύλη εἶχεν ἀρτίως δηλώσει τὴν ἀπόφασίν της, καὶ ἡ ἄλωσις τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηναίων δὲν ἠδύνατο νὰ κλονίσῃ αὐτήν. Ἡ δὲ ἄλωσις αὕτη, ἀγροίκως συντεταγμένη ἀπὸ 9 Ἰουνίου ἂν καὶ λογικὴ οὖσα ὡς πρὸς τὴν ἀκολουθίαν τῶν ἰδεῶν, ἐδόθη τὴν 10, καὶ ἀπέκρουε τὴν ἀνάμιξιν ἄνευ τινος παραχωρήσεως· ἐπομένως δὲν ἠδύνατο νὰ τὴν ἐμποδίσῃ. Πλήρης οὖσα πικρῶν ἀληθειῶν, ἡρρέθισε τοὺς πρεσβευτὰς τῆς Ῥωσσίας καὶ Ἀγγλίας, οἵτινες ὅμως, ὅσον δικαιοτέρας ἦσαν αἱ αἰτιάσεις τῆς Πύλης, τοσοῦτον μᾶλλον ἡσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην ν' ἀπαντήσωσιν *). Ὁ μὲν Ῥιβωπιεῖρρος ἀντέκρουσεν ὀριστικῶς τὸν ἰσχυρισμὸν, ὅτι ἡ Ῥωσσία ὑπεχρεώθη ἐν Ἀλερμανίῳ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα. Ἡ δὲ Πύλη ἐν τῇ ἀπαντήσῃ αὐτῆς ἐπέμεινεν εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον, δι' ὃν οἱ μάρτυρες ἔζων ἀκόμη καὶ ἦσαν πρόχειροι, καὶ ἐπεσώρευσε ὅλας τὰς αἰτιάσεις ἐπὶ τὴν Ῥωσσίαν. Ὁ Ῥιβωπιεῖρρος ἀπήντησεν ἀναιρῶν αὐτά· λέξιν πρὸς λέξιν. Ὁ δὲ κόμης Γκιλλεμινῶτος ἐμέμφθη τὸν ρεῖζ-ἐφένδην ὡς πρὸς τὸν τύπον· τὸ αὐτὸ ἔπραξεν ὁ βαρῶνος Μίλιτις, ἀμφοτέροι δὲ προφορικῶς δι' ἀπεσταλμένων. Τέλος ὁ Στρατφόρδος Κάνιγκ προτιμῶν ἐπίσης τὴν προφορικὴν τῆς γραπτῆς ἀντιρρήσεως διεψευσε τοὺς λόγους τοῦ Στρατφόρδου, καὶ ἐδικαιολόγησε τὴν κυβερνήσιν του πρὸ πάντων διὰ τὸν Κόρχαν, ὅστις ἦτο τυχοδιώκτης καὶ ὄχι Ἀγγλος. Ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἐλάλησε τραχέως πρὸς ὅλους τοὺς διερμηνεῖς, ἀντιτάσσων τὰς βουλὰς τῆς θείας προνοίας καὶ διάφορα ῥητὰ τοῦ Κορανίου. «Τί σημαίνουν τὰ ῥητὰ ταῦτα», εἶπεν ὁ αὐστριακὸς διερ-

*) Ἴδε Παράρτ. Η. 24.

μηνεύς, πρὸς χριστιανούς ἡγεμόνας ; οὗτοι οὐδόλως τὰ ἐννο-
οῦν. » — « Βεβαίως, » ἀπεκρίθη ὁ Περτέβ-ἐφένδης « δὲν τὰ ἐν-
νοοῦν, διότι ἂν τὰ ἐννόουν, ὅλοι θὰ ἐγίνοντο μουσουλμάνοι. » Ὁ
τελευταῖος τοῦ λόγος πρὸς πάντα διερμηνέα ἦτο· « Γενηθήτω
τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ! Ἡ ὑψηλὴ Πύλη εἶναι ἑτοιμος δι' ὅλα. » *)
Ἡ δῆλωσις λοιπὸν τῆς Πύλης ἀπὸ 9 Ἰουνίου ἦτο ἡ τελευταία
καὶ ἀμετάβλητος. Οὐδεὶς ἀμφέβαλλεν ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ
τούτου. Ἐπῆλθε δὲ βραχεία τις ἡσυχία ὅπως πρὸ τῶν καται-
γίδων. Ἡ Πύλη ἐδεῖξε προθυμίαν ὑπὲρ τῆς συνηγορίας τοῦ Ῥι-
βωπιέρρου ὑπὲρ ἐνὸς Ἑλληνικοῦ πλοίου ναυπηγηθέντος ἐν Βό-
λῳ καὶ φέροντος ῥωστικὴν σημαίαν· ἐσυγχώρησε τὸν εἰσπλουν
εἰς Βόσπορον μιᾶς ῥωστικῆς φοργάττας, ἥτις ἔφερε τὴν οἰκογέ-
νειαν τοῦ κόμητος, καὶ ἐπεράτωσε τὴν διαπραγματεύσειν περὶ
τοῦ εἰσπλου τῶν Δανικῶν, Νεαπολιτικῶν καὶ Ἰσπανικῶν ἐμπο-
ρικῶν πλοίων. **) ἐπεδίωξε δὲ μετὰ μεγάλου ζήλου τοὺς σρα-
τιωτικoὺς τῆς ὀργανισμοῦς. Μέγας φόβος κατέλαβε τὰς ἐμπο-
ρικὰς τάξεις, μέγας ἀναδρασμὸς ἐγενήθη ἐν τῷ τουρκικῷ λαῷ,
ἐπροβλέποντο δὲ σκηναὶ αἱματηραί. Ὁ διάγγελος ἐσιώπα. Ὁ
Στρατφόρδος Κάννιγκ διέδιδεν ὅτι μετ' ὀλίγον ἤθελεν ἀναχω-
ρήσει. Ὁ δὲ κόμης Ῥιβωπιέρδος παρεσκευάζετο καὶ ἐδίδεν
ἐορτὰς, ὡς εἰς ἐσχόπει νὰ μείνῃ διὰ παντός.

Ἐν τῷ μεταξύ τὴν 6 Ἰουλίου ὑπεγράφη ἐν Δονδίνῳ πράγ-
ματι ἡ συνθήκη μεταξύ τὴν πληρεξουσίων τῆς Ἀγγλίας, Γαλ-
λίας καὶ Ῥωσσίας ***). Τόσον δὲ βεβαίαν εἶχον οἱ ἐν Πετροπό-
λει τὴν ὑπογραφὴν, ὥστε ἤδη τὴν 8 Ἰουλίου ὁ αὐτοκράτωρ

*) Ἰδε Παραρτ. Η. 27. α. β. **) Ἡ περὶ τούτου συνθήκη ὑπεγράφη
πράγματι τὴν 16 Ὀκτωβρίου. Τὸ τελώνιον τοῦ εἰσπλου καὶ ἐκπλου ὁμοῦ
ἔβριθθ διὰ μὲν τὰ μικρότερα τῶν 6000 κοιλῶν πλοῖα εἰς 300 γρόσια,
διὰ δὲ τὰ πλοῖα τῶν 6000 μέχρι τῶν 11000 κοιλῶν εἰς 450 γρόσια, καὶ
διὰ τὰ μεγαλειότερα εἰς 600 γρόσια, ἐπομένως κατὰ τὸ ἡμισυ ἐλιγώτερον,
ἢ ὅσον πρὸ μικροῦ εἶχεν ἀπαιτῆσαι ὁ κόμης Λέβενχιλμ διὰ τὰ σουηδικὰ
ἐμπορικὰ πλοῖα, ἥτοι 800 γρόσια διὰ τὸ φορτωμένον καὶ 250 διὰ τὸ κε-
νὸν πλοῖον. ***) Ἰδε Παραρτ. Η. 28.

δεχθείς τὴν παραίτησιν τοῦ ἐκ Παρισίων προσδραμόντος κατὰ τὸν Μαίον κόμητος Καποδιστρίου προσδιώρισεν αὐτὸν διὰ τὸ ἀξίωμα, ὅπερ ἡ ἐν Τροιζίνι ἐθνικὴ συνέλευσις τόσον προθύμως τῷ εἶχε προσφέρει. Ὁ κόμης ἐλάβεν ἐν Πετροπόλει τὸν διορισμὸν τοῦ ὡς κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος. Ὅποιας δὲ ὧν ὑποχρεώσεις ἀνέλαβε πρὸς τὴν Ῥωσίαν, ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐπιστολῆς, ἣν ἔπεμψε τὴν 15 Ἰουλίου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Προσφερέτο ὡς ὄργανον νὰ πείσῃ τοὺς Ἕλληνας νὰ δεχθῶσι τὰς διαταγὰς τοῦ πρωτοκόλλου. Προησθάνετο δὲ καλῶς τὴν δυσχέρειαν τοῦ ἔργου τούτου *), ἀλλ' εἶχε τὴν πεποιθήσιν εἰς τὴν βαρὺτητα τοῦ προσώπου του καὶ τῶν δυνάμεων, εἰς τὴν ἐξάντλησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ εἰς τὰ χρηματικὰ μέσς, τὰ ὅποια ἠλπίζεν ὅτι ἤθελε δυνηθῆ νὰ τῷ φέρῃ. Ὑπεσχέθη δὲ νὰ ἔλθῃ, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη ἀκόμη τὸ προσφερθὲν ἔαρος· ἔθεσε δὲ τὸν ὅρον τοῦ νὰ τῷ δοθῶσι τὰ πληρεξούσια, ἅτινα ἤθελεν ἀπαίτησει. Ἀπήγγειλε τὴν δῆλωσιν, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἤθελεν ὑποταχθῆ ἐν πλήρει ἐμπιστοσύνῃ πρὸς τὰς τρεῖς Δυνάμεις εἰς τὰς ὑποχρεώσεις τῆς συνθήκης. Ἐν τῷ μεταξύ δ' ἐγγυήθη πρὸς τὰς δυνάμεις περὶ τῆς δηλώσεως ταύτης, ἀλλὰ μόνον ἐὰν δι' ἀρκουσῶν χρηματικῶν προκαταβολῶν θέσωσι τὴν Ἑλλάδα εἰς κατὰστασιν νὰ συστήσῃ κυβέρνησιν, φέρῃ οὕτω τάξιν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, καὶ ἐνισχυθῇ ἐξωτερικῶς. Ἀνάπτυξε δὲ τὴν αἰτήσιν ταύτην ἐν τῷ ὑπομνήματι ἀπὸ 12 Σεπτεμβρίου σταλέντι πρὸς τὰς τρεῖς κυβερνήσεις. Τοῦτο δ' ἦτο ἀπαραίτητον καὶ ἀναγκαιότατον, ἀλλ' ὁ κόμης δὲν ἔπεισε δι' αὐτοῦ τοὺς

*) "Τὸ ἔγγραφο τοῦτο θὰ φθάσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ,, ἔγραψε πρὸς τὸν ἀδελφόν του Βιάρον ἐκ Βερολίνου τὴν 8 Αὐγούστου " καὶ δὲν θὰ λείψουν νὰ τὸ σχολιάσωσι ὑποχρέωσον τοὺς διευθύνοντας τὰ πράγματα νὰ μὴν ἐξετίσωσι παρὰ τὸ γρίμμα, καὶ νὰ μὴ κρίνωσιν αὐτὸ εἰ μὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν του, ἐννοοῦντες τὸ αἶτιον, καὶ δίδοντες πλήρη ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς ἀγαθὰς προθέσεις τῶν Δυνάμεων, αἵτινες συνῆψαν τὴν συνθήκην ταύτην. ,, Τὰ αὐτὰ δ' ἐξέφρασε καὶ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν δι' ἐπιστολῆς ταυ ἐκ Λονδίνου ἀπὸ 31 Αὐγούστου.

ἐν Ἀγγλίᾳ, διότι τὴν προτεραιὰν τῆς ἀριζεύς του εἰς Λονδὶνον ἐπῆλθε συμβεβηκός τι, ὅπερ δυνάμενον ἀκχταλόγιστα νὰ ἔχῃ ἐπακλόουθα, ἐδύνατο νὰ καταστρέψῃ τὸ ἤδη ἔτοιμον ἔργον τῆς συνθήκης. Ὁ Γεώργιος Κάννινγκ ἀπέθανε. Συμπαρέλαβε δὲ εἰς τὸν τάφον τὸ μυστήριον τῶν σχεδίων του. Οἱ ἀντίπαλοί του καὶ οἱ ἐναντίον τῆς συνθήκης ὑψώσαν τὰς φωνάς των, καὶ ἐνῶ ὁ κόμης ἡλπίζε νὰ εὕρῃ προθυμοτάτην ὑποστήριξιν, εὗρεν ἀρρογορίαν καὶ δυσπιστίαν *). Ἐκ Λονδίνου δ' ἀπῆλθε περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου εἰς Παρισίους, καὶ ἐπανελάβετο ἐκεῖθεν κατεπειγόντως τὴν αἴτησιν πρὸς τὰς Δυνάμεις περὶ χρηματικῶν βοηθημάτων, εἰς ἃς παρέστησε πόσον διὰ τῆς βραδύτητός των τὸ ἀντικείμενον τῆς συνθήκης, ἡ Ἑλλάς, ἔπνεε τὰ λείψια.

*) Ἡ προσωπικὴ ἀπέχθεια τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας κατὰ τῆς βίαις τοῦ Κίνιγγος ἐδύρυνε νῦν ἐπὶ τῆς κλιιστιγγος· "εἰμαι τεθειμένος εἰς λίαν ἀκροσφαλῇ καὶ δύσκολον θέσιν,, ἔλεγε τότε ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν πρίγκηπα Ἑστερχίζην "οἱ παλαιοὶ μου φίλοι μὲ ἐγκατέλειψαν, καὶ ἄλλοι, ὧν τινὲς διεγωντὴν θεωρῶ ὑπουργόν, σκοποῦσι νὰ μοὶ ἐπιβίβωσι θέλησιν, ἀλλὰ θ' ἀπατηθῶσι καὶ θὰ μὲ εὗρωσι σταθερώτερον ἢ ὅσον περιμένουν. Ἡμπορῶ νὰ ἐνδώσω εἰς τὴν βίαν τῶν περιστάσεων, δύναμαι νὰ κέμω θυσιᾶς προσωπικῆς, ἀλλ' ὅχι βλάπτων καὶ ἐγκαταλείπων τὰς παλαιὰς μου ἀρχάς· ἀποστρέφομαι τὰ ἀνεπαρκῆ μέτρα, διότι βλάπτουν τὰ πάντα... θὰ μὲ δικαιολογήσῃτε διὸ ὅτι χαρακτηρίζω τὴν συμμαχίαν τῆς Ἀγγλίας μετὰ τῆς Ρωσσίας ὡς τερατώδη, τὴν ἐθεώρησα καὶ ὡς διαβατικὴν σχηματισθεῖσαν ἐξ ἀμοιβαίων κούφων ἐπιθυμιῶν καὶ ὡς προϊόν σχεδίων μᾶλλον ἀτομικῶν ἢ πολιτικῶν, καὶ ἀπορρέοντων καὶ ἐκ τοῦ γραφείου καὶ ἐκ τοῦ κοιτῶνος., — Καὶ πρὸς τὸν πρίγκηπα Λιέβιν εἶπεν ὁ βασιλεὺς· "Μανθίνω διὸ ἔχετε ἐδῶ τὸν Καποδίστριαν. Γινώσκετε τὴν γνώμην μου περὶ αὐτοῦ, δὲν μετεβλήθη, δὲν ἀγαπῶ τοὺς ἐπαναστάτας, τοὺς ἀποτροπιζομαι· τὰ περὶ τούτου αἰσθήματί μου εἶναι ἀκλόνητα· μέλλει νὰ περικλεσθῇ εἰς δύσκολον ὑπόθεσιν, καὶ τίθεται εἰς θέσιν λίαν ἀγέριστον, ἀκανθώδη καὶ ἀδυσίατον· ἐπιμένω παρὶ ποτε εἰς τὰς φιλικὰς μου σχέσεις μετὰ τῶν δύο αὐτοκρατόρων κατὰ πρῶτον μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου ὡς τοῦ ἀρχαιότερου καὶ καλλιτέρου φίλου μου, ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου, ὅστις ἐπίσης ὤφειλε νὰ μ' ἀγαπᾷ πολὺ· θέλω πρὸ πάντων τὴν εἰρήνην, ὅλος ὁ κόσμος ἔχει ἀνάγκην αὐτῆς· αὕτη εἶναι ἡ βίσις τῆς πολιτικῆς μου.,,

Δύο ημέρας πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος εἶχε γράψει πρὸς τὸν διάγγελον τὴν περιεργὸν κρίσιν του περὶ τῆς συνθήκης ταύτης, ἣν τὰ ἐπελθόντα συμβάντα ὀλοσχερῶς ἐδικαιολόγησαν. «Αὕτη τὰ πάντα δύναται νὰ φέρῃ ἐκτὸς ἐκείνου, ὅπερ προτίθεται. Φέρει δὲ ἀσφαλῶς εἰς τὸν πόλεμον τῆς Ῥωσσίας κατὰ τῆς Πύλης. Ἡ Ἀγγλία θέλει συντελέσει εἰς τοῦτο, χωρὶς νὰ τεθῇ εἰς κατάστασιν πολέμου, ἡ δὲ Γαλλία θέλει γείνει πείγνιον τῶν συμμάχων τῆς καὶ τῶν ἰδίων σφαλερῶν ὑπολογισμῶν.» Προσέθηκε δὲ· «ἔστω ἤδη τὸ πρῶτιστον ἔργον σας νὰ ἐκθέτητε τὴν ἀλήθειαν εἰς τὴν Πύλην.»

Τὴν 12 Αὐγούστου ἔλαβεν ὁ Στρατφῶρδος Κάννιγκ τὴν ἐπίσημον ἀνακοίνωσιν τῆς συνθήκης, ἥτις πρὸ ἡμερῶν ἤδη ἦτο γνωστὴ ἐξ ἐφημερίδων τοῦ Λονδίνου. Τὴν 14 ἔλαβεν ὁ κόμης Ῥιδωπιέρρος παρὰ τῆς κυβερνήσεώς του τὴν αὐτὴν ἀνακοίνωσιν. Τὴν 16 παρουσιάσθησαν οἱ διερμηνεῖς τῶν τριῶν πληρεξουσίων εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, καὶ ἐνεχείρισαν διακοίνωσιν ὑπογεγραμμένην ὑπὸ τῶν τριῶν πρέσβων *), ἥτις ἐδήλου τὴν γενομένην ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης καὶ τὴν πρότασιν τῆς μεσολαβήσεως, ἐπανελάμβανε διὰ μετρίων φράσεων τὴν ἀπαίτησιν τῆς ἀνακωχῆς, καὶ ἐδίδοε διορίαν 14 ἡμερῶν εἰς τὴν Πύλην ν' ἀπαντήσῃ. Τῆς διακοινώσεως ταύτης ἔδωκαν ἀντίγραφον εἰς τὸν διάγγελον καὶ τὸν πρέσβυν τῆς Πρωσίας προσκαλοῦντες ἀμφοτέρους εἰς συνδρομὴν, ἣν ὁ πρῶτος ἡρνήθη μέχρῃς οὐ λάβει ὁδηγίας, καὶ ὁ δεῦτερος ὑπεσχέθη.

Ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἐδήλωσεν, ὅτι δὲν ἤθελε νὰ δεχθῇ τὴν διακοίνωσιν, πρὶν οἱ διερμηνεῖς δηλώσωσιν τί περιεῖχεν· οὗτοι ἡρνήθησαν νὰ δηλώσωσι τοῦτο, κατέθεσαν αὐτὴν καὶ ἀνεχώρησαν. Ὁ δὲ ρεῖζ-ἐφένδης διέταξε τὸν διερμηνέα τῆς Πύλης νὰ τὴν ἀναγνώσῃ καὶ νὰ τῷ ἀναφέρῃ τὸ περιεχόμενον· ἔπειτα δ' εἶπε πρὸς τοὺς περιεστώτας· ὅτι δὲν θ' ἀπαντήσῃ εἰς αὐτήν. Ἐπὶ τού-

*) 18α Παράρτ. Η. 29.

τοὺς ἔμειναν ἡ Πύλη ἡσυχος, καὶ οὐδὲν ἄλλο στρατιωτικὸν μέτρον ἔλαβεν, εἰμὴ ὅτι ἐπεμψεν ὀκτὼ λόχους, πυροβολικοῦ καὶ ὀλίγον πεζικὸν εἰς Ἑλλάσποντον. Φερμάνιον δ' ἐκδοθὲν πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους διέταττεν αὐτοὺς νὰ προσέυχωνται ἐπιμελῶς. Ἀλλ' ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐξέπλευσε τὴν 5 Αὐγούστου στόλος ἐξ 89 ἰστιοφόρων, ὅστις ἔφερεν ἐπικουρίας εἰς τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ Αἰγυπτίους.

Οἱ δὲ τρεῖς πρέσβεις ἀπέστειλαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας τοὺς Κυρίου Ἑλλιοτ, Βαρῶνον Ρουὰν καὶ τὸν Ἀνζε-τιμόνην ἵνα γνωστοποιήσωσι καὶ εἰς αὐτοὺς τὴν συνθήκην καὶ νὰ τοῖς ὑποβάλλωσι τὴν ἀπαίτησιν τῆς ἀναχωρῆς. Ἀμα δὲ ὡς παρῆλθεν ἡ διορία τῶν 14 ἡμερῶν, ἡ Πύλη ἀπεκρίθη ὅτι οὐδεμίαν ἔχει νὰ δώσῃ ἀπάντησιν, καὶ ἐπεκαλεῖτο τὴν ἀπὸ 9 Ἰουνίου δὴλῶσίν της. Μετὰ δὲ τοῦτο οἱ τρεῖς πρέσβεις ἀπηύθυναν νέαν διακοίνωσιν *), ἐν ᾗ ἀνήγγειλαν τὴν ἀπόφασιν νὰ λάβωσι μέτρα ἵνα φέρωσι τὴν ἀναχωρῆν. Ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἠρώτησε τοὺς διερμηνεῖς, ἐάν ἐκόμιζον τὴν κήρυξιν πολέμου, καὶ ἠρνήθη νὰ δεχθῇ καὶ τὴν διακοίνωσιν ταύτην. » « Ἡ Πύλη οὐδένα προσβάλλει » εἶπε, « οὐδενὸς τὰ δικαιώματα βλάπτει, καὶ θὰ πράξῃ τὸ κατὰ δύναμιν, ἵνα διατηρῇ καλὰς σχέσεις μὲ ὅλον τὸν κόσμον. Ἡ δὲ διακοίνωσις ἀφέθη ἐπὶ τοῦ σοφᾶ τοῦ ρεῖζ-ἐφένδου. Ὁ Σουλτάνος ἐπετίμησεν αὐτὸν ὅτι ἐνέδωκε καὶ εἰς τοῦτο, καὶ ἐξέδωκε πρὸς ὅλους τοὺς πασσάδας καὶ τὰς ἀρχὰς τὴν διταγὴν νὰ ᾔναι ἑτοοφοὶ διὰ πᾶσιν περίστασιν ἵν' ἀποκρούσωσι τὴν βίαν διὰ τῆς βίας. Τὴν δὲ 8 Σεπτεμβρίου ὁ κόμης Γκιλλεμινῶτος συνεβούλευσε τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν γάλλων ἐμπόρων νὰ τακτοποιήσωσι τὰς ὑποθεσεις τῶν. Τὸ αὐτὸ ἔπραξεν ὁ Στρατηγὸς Κάνιγκ, ἀλλ' ὁ κόμης Ρίβωπιέρρος δὲν τὸ ἔπραξε. Καὶ οἱ τρεῖς δὲ πρέσβεις παρεσκευάσθησαν ν' ἀπομαχούνωσι τὰς οἰκογενείας τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ δὲ διερμηνεῖς τῶν τριῶν πρέσβεων ἀπεπειράθησαν

*) Ἴδε Παράρτ. II. 30.

πολλάκις νὰ κάμωσι τὸν ρεῖζ-ἐφένδην νὰ ἐκφρασθῇ. Τὴν ἐρώ-
τησιν δ' αὐτοῦ ὅποια ἐκβιαστικά μέτρα προτίθενται νὰ λάβω-
σιν αἱ δυνάμεις, ὁ Στρατφύρδης Κάννιγκ ἤκουσε μετ' ἐλπίδων,
ἀλλ' ἡ δῆλωσις τοῦ ρεῖζ-ἐφένδου, ἀφ' οὗ ἔμαθε τὰ ἐκβιαστικά
μέτρα, ἦτο ἀπλή. «Ταῦτα θὰ θεωρηθῶσιν ὑπὸ τῆς Πύλης ὡς
ἐπιθεσις, πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς ὁποίας ἐδόθησαν ἤδη διαταγαί.
Ὅλα αἱ διαδρομαὶ τῶν διερμηνέων οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἔφερον;
εἰμὴ ὅτι ἐγνώσθη τὸ ἀμετάτρεπτον τῆς ἀποφάσεως τῆς Πύλης.

Ἐν τῷ μεταξύ οἱ στόλοι τῶν Δυνάμεων εἶχον εἰσπλεύσει,
ἀλλ' ἡ Ἑλλάς, ἣν ἔμελλον νὰ σώσωσιν, ἐκινδύνευε νὰ συντριβῇ
ὑπὸ τὰς χεῖρας των. Ἀλωθείσης δὲ τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἐκλι-
πούσης τῆς πεποιθήσεως εἰς τοὺς δύο ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἐλθόν-
τας ξένους στρατηγούς, ἐλύθησαν οἱ χαλαροὶ δεσμοί, οἵτινες συνε-
τήρουν τὴν ἀντίστασιν. Ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις, ἥτις τὴν 17 Μαΐου
ἀνήγγειλε τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν της καὶ διελύθη, ὑπέδειξε ἐν ἀ-
κόμῃ τοὺς ἀρχηγούς τούτους ὡς τὴν ἐλπίδα καὶ στήριγμα τοῦ
ἀγῶνος, ἀλλὰ τὰ μέλη τῆς συνέλευσεως ἐπιστρέψαντα εἰς τὰ ἴδια
κατελήφθησαν ὑπὸ τῆς γενικῆς ἀπαθαρρόνσεως, καὶ τάχιστα ἐ-
πῆλθεν ἡ διχόνοια. Οἱ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως ἐλθόντες ὀπλαρχηγοὶ
ἐκραύγαζον κατὰ τῶν ξένων καὶ ἀπηύθυναν ἐπιστήμους κατη-
γορίας κατὰ τοῦ συνταγματάρχου Φαβιέρου. Ἐπὶ τῶν νήσων δ'
αἱ βιοπραγίαι τῶν Κρητῶν προῦκάλεσαν ἀντιτάσεις καὶ ἀμφο-
τέρων τῶν μερῶν αἱ δυνάμεις κατηναλίσκοντο ἐν ἀταξίαις. Ἐν
Πελοποννήσῳ, ὅπου εἶχε μεταβῇ μέγα μέρος τῶν διαλελυμένων
σωμάτων τοῦ Καραϊσκάκη καὶ τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν τῆς Στε-
ρεᾶς, ὁ Κολοκοτρώνης ἐνόμισεν ὅτι ὤφειλε νὰ λάβῃ ἀπειλη-
τικὴν θέσιν κατ' αὐτῶν, ὅθεν συνήθροισε τοὺς ἀνδρας του περὶ
τὸ Ἄργος, καὶ ἔκαμιν ἀπόπειράν τινα κατὰ τοῦ Ἀκροκορινθίου,
τοῦ ὁποίου ἡ ρουμελιωτικὴ φρουρὰ εἶχεν ἀποκρούσει τοὺς ἐκείσε
σταλέντας φρουράρχους Νοταρᾶν τὸν Ἀρχοντόπουλον καὶ τὸν
Γεώργιον Κίτσον, ἀντι δὲ τούτων εἶχε δεχθῇ τὸν ρουμελιώτην
Χριστόδουλον Χατσῆ-Πέτρου. Τοῦτο συνέβη τὴν 20 Ἰουνίου.

Δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος ὁ Κολοκοτρώνης ἐν Ναυπλίῳ, ὅπερ ἤθελε ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοὺς ρουμελιώτας, ἵνα τὸ ἔχῃ ὡς ἐνέχειρον διαπραγματεύσεως μετὰ τῶν Τούρκων. Ἡ κυβέρνησις εἶχε μεταβῆ ἐκεῖσε ἐκ Πύρου περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἰουνίου. Πρὸ μικροῦ δὲ ὁ Κολοκοτρώνης εἰσήγαγε χρυσίως εἰς τὴν πόλιν στατεύματα, 250 πεντήκοντα ἄνδρας, ὑπὸ τὸν υἱὸν τοῦ Ἰωάννην, συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Σουλιάτου Φωτομάρα. Ὁ Τσόκρης ἐξ Ἀργους ἤλπιζε συγχρόνως νὰ καταλάβῃ αἰφνιδίως τὸ Παλαμήδιον. Ἀλλ' ὁ Θεόδωρος Γρίβας, ὅστις ἐθεώρει σπουδαίαν τὴν κατοχὴν τοῦ φρουρίου ἐπίσης ὡς ἐγγύησιν σωτηρίου διαπραγματεύσεως μετὰ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ἐσχάτην στιγμὴν, τὸν ἀπέκρουσε, καὶ ὁ Ἰωάννης Κολοκοτρώνης ἠναγκάσθη νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ἐλευθερίαν του καὶ ν' ἀναχωρήσῃ κατησχυμένος. Μετ' ὀλίγον δ' ἐδιχοστάτησαν οἱ ἐν Ναυπλίῳ ρουμελιῶται ἕνεκα μωρᾶς τιнос κατηγορίας, ἣν ἡ κυβέρνησις ἤθελε νὰ διεξαγάγῃ κατὰ τοῦ Κωλέττου. Ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ καὶ οἱ ὑπ' αὐτῆς διορισθέντες ὑπουργοί, Γλαράκης ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν, Ἀναστάσιος Λόντος ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν καὶ τῆς ἀστυνομίας, Μαυρομιγᾶλης ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν, Ἀνδρέας Μεταξᾶς ἐπὶ τοῦ πολέμου καὶ Ἐρασμος Κούπας ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης, ἦσαν ὑπὸ τὰ πυρόβολα τοῦ Γρίβα, ὅστις ἐφυλάχισε μάλιστα τὸν ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὡς ὀπαδὸν τοῦ Κολοκοτρώνου. Ἡ δὲ κυβέρνησις ἵνα ἐξέλθῃ τῆς θέσεως ταύτης προσεκάλεσε τὸν στρατηγὸν Τσοῦρτζε, ὅστις ἦτο ἐστρατοπεδευμένος ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ ἐσχόπει κίνησιν τινα εἰς τὰς Θερμοπύλας, ἀλλ' ἐξ ἐλλείψεως ἐφοδίων δὲν τὴν ἐξετέλεσεν. Ἐφθασε δὲ τὴν 9 Ἰουλίου μετὰ τινων στρατευμάτων εἰς Ναύπλιον, ἐγένετο δεκτὸς μετὰ τιμῶν, ἀλλ' ὅτε ἀπήτησεν ἐν ὀνόματι τῆς κυβερνήσεως τὸ Παλαμήδιον, ἔλαβε μετὰ μακρὰς ἀμοιβαίας συζητήσεις ἀρνητικὴν ἀπάντησιν.

Κατ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν ἐφθασεν ὁ ναύαρχος Σιρ Ἐδουάρδος Κόδριγκτων εἰς Ναύπλιον. Εἶχε δ' ἐρωτήσει τὴν 5 Ἰουλίου ἐν Πύρῳ τοῦ εὐρίστου ἡ κυβέρνησις, καὶ χωρὶς νὰ λά-

Ἦν τευξιν μετὰ τοῦ ἐκεῖ εὐρισκομένου λόρδου Κόχραν, ἐξηκολούθησε τὸν πλοῦν αὐτοῦ. Νῦν δὲ αἱ λέμβοι τοῦ ἐβοήθησαν τὴν κυβέρνησιν νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ ἐν τῷ λιμένι φρούριον καὶ τὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του γεγόμενα παρέστησαν αὐτῷ τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος. Φανερὰ διαμάχη ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἀρβανιτιᾶς καὶ τοῦ Παλαμηδίου. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως καὶ αἱ χιλιάδες τῶν χωρικῶν, οἵτινες ἔμεναν ἕως τότε ὑπὸ τὰς ἐπάλξεις τῆς Ναυπλίας εὐρίσκοντες ἄσυλον, ἐβιάσθησαν νὰ φύγωσι, καὶ ἐλγστεύθησαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καὶ τὰ τελευταῖα τῶν ἀγαθῶν. Πλείονες τῶν ἑκατὸν, ἐνοῖς ὁ Ἀμερικανικὸς Τόουνσενδ Οὐάσιγκτων ἐφρονεύθησαν ὑπὸ τῶν σφαιροβολισμῶν, αἵτινες ἐξηκολούθησαν μέχρι τῆς 15 καὶ τοι παρόντος τοῦ ἀγγλοῦ ναυάρχου. Οὗτος, κατὰ πρῶτον ἐζήτησε νὰ συνενώσῃ τὴν διηρημένην κυβέρνησιν καὶ ἐκ τῶν συντριμμάτων τῆς τὰ συζήτησιν τοῦλάχιστον πρὸς στιγμὴν φάσμα τι ἐνὸς ὅλου ἐνδιαφέρετο προσέτι νὰ σώσῃ τὸ φάσμα τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως, δι' ὃ ἀπέρριψε τὸν ὑπὸ τοῦ λόρδου Κόχραν διαταχθέντα ἀποκλεισμὸν τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν, καὶ ἐκήρυξεν ὅτι οὐδένα ἀποκλεισμὸν ἠθελεν ἀναγνώριση, ὅστις δὲν ἤθελε γείνη δι' ἀρκετοῦ ἀριθμοῦ πλοίων. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀπῆλθεν εἰς Σμύρνην, ὅπου ἐφθασε τὴν 26 Ἰουλίου. Καὶ ὁ Ἀμιλτων δὲ, ὅστις εἶχε φθάσει τὴν 17 εἰς Ναύπλιον μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, Τρικούπη καὶ τοῦ γραμματέως τοῦ Κάννιγκος Κ. Ἑλλιοτ ἐνήργησεν ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, καὶ ἐὰν ὁ Κόδριγκτων διὰ γενικῶν μόνον λόγων εἶχεν ἐκφρασθῇ περὶ τῆς βοήθειας τῶν Δυνάμεων, ὁ Ἀμιλτων ἐδήλωσεν ὡς ἀδύνατον τὴν ἐκτέλεσιν συνθήκης ὑπογεγραμμένης ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, Ῥωσσίας καὶ Γαλλίας, ἐὰν δὲν καταπαύσωσιν αἱ ἐσωτερικαὶ διχόνοιαι. Προσέθηκε δὲ ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ κυβερνήσεως, ἥτις διετέλει ὑπὸ τοῦ κανονοβολισμοῦ ἀνταρτῶν. Τοῦτο δ' ἔφερεν τὴν 19 τῆς μεσολαβήσεαι τοῦ Κόχραν, ὅστις εἶχεν τότε φθάσει ἐκ Σύρας

ὅπου εἶχε διατάξει ἐν ἐκβιαστικὸν δάνειον, εἶδος τι ἀνακωχῆς, δι' ἧς ἕκαστος ἔμεινε κάτοχος ἐκείνου ὅπερ ἐκράτει. Τὰ ἐν τῇ πόλει δὲ μένοντα εἰσέτι μέλη τῆς κυβερνήσεως ἐπορεύθησαν πρὸς τὰ λοιπὰ εἰς τὸ Βούρτζι, καὶ οἱ κάτοικοι καὶ φυγάδες ἐδυνήθησαν τῇ βοηθείᾳ τῶν λέμβων καὶ τῆς «Ἑλλάδος» νὰ φύγωσιν ἀσφαλῶς καὶ ἐκάλυψαν νῦν ὀλοσχερῶς ἀπογυμνωμένοι καὶ ἐκτεθειμένοι εἰς τὰς φλόγας τοῦ ἡλίου τὴν παρὰ τὴν τοῦ Ἀργούς.

Ἡ κυβέρνησις ἐκλινε μὲν πρὸς τὸν Γρίβαν ὡς τὸν ἰσχυρότερον, ἀλλὰ διετήρησε συγχρόνως τὸν Φαβιέρον καὶ Τσοῦρτι πλησίον της. Ὁ δὲ Φαβιέρος ἐστρατοπέδευσε τὴν 23 μετὰ 550 ἀνδρῶν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀργούς. Ὁ Τσοῦρτι ἦτο ἀκόμη τὴν 25 μετὰ ὀλίγων ἑκατοστίων παλλικαρίων πρὸ τῶν Πυλῶν τοῦ Ναυπλίου. Ἡ κυβέρνησις ἀνεγνώρισε τὸν Γρίβαν ἐν τῇ κατοχῇ αὐτοῦ. Ἐπιστολαὶ δὲ τοῦ κόμητος Βιάρου Καποδιστρίου καὶ τοῦ συνταγματάρχου κόμητος Παουμγάρτεν, ὑπασπιστοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας, πρὸς τὸν ἀντισυνταγματάρχην Ἐϊδεκ, φθάσασαι περὶ τὸν χρόνον τοῦτον, ἀνέφερον τὴν ἐκλογὴν τοῦ κόμητος Ἰ. Καποδιστρίου ὡς ἐπικυρωθεῖσαν ἐν Πετροπόλει καὶ Λονδίῳ, καὶ ἀνήγγειλαν τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης. Τοῦτο ἡγεῖρεν ἐν τῷ Βούρτζι θόρυβον ἀγαλλιάσεως τόσῳ μάλλον, καθ' ὅσον ὁ Ἀμιλτων ἐπεβεβαίωσε τὴν μόνον ἐξ ἀβεβαίων πηγῶν ληφθεῖσαν εἰδήσιν. Ἡ βεβαιότης τῆς σωτηρίας δι' ὅποιαισδήποτε θυσίας ἦτο τόσον ἡδυτέρα, ὅσον ἕκαστος ἐβλεπεν ὅτι εἶχον ἐξαντληθῇ ὅλα τὰ μέσα τῆς ἀμύνης. Οὐδεὶς στρατὸς, σχεδὸν οὐδεὶς λόγος, οὐδεμίαν προετοιμασίαν ὑπῆρχε πρὸς περαιτέραν ἀντίστασιν. Οἱ Αἰγύπτιοι περιεφρίοντο κατὰ τὸ θέρος ἀκωλύτως κατὰ ζῆρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ὅτε μὲν εἰς Καλάμης, ὅτε δὲ εἰς Πάτρας καὶ ὅτε εἰς Τρίπολιν ὡς ἡνάγκαζεν αὐτοὺς ἡ φροντίς περὶ ζωοτροφῶν καὶ ἄλλοι λόγοι. Τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ καὶ στόλου, τὰ ὅποια ἔμενον εἰς τὸν Φαβιέρον, Τσοῦρτι καὶ Κόχραν, μόλις ἐξῶν ἀθλιῶς ἀπὸ μιᾶς ἡμέρας εἰς τὴν ἄλλην. Ὅλα τ' ἄλλα στίφη οὐδένα σὺνδεσμον εἶχον

μετὰ τῆς κυβερνήσεως, τὴν ὁποίαν ἠνείχοντο χάριν τῶν Δυναμέων. Λίαν ὀρθῶς ἔγραψέ τις τότε ἐξ Ἑλλάδος· «Ἡμεῖς, οἵτινες ζῶμεν ἐν τῷ τόπῳ, δὲν ἐδυνήθημεν δι' ὅλων τῶν φανῶν τοῦ κόσμου νὰ ἀνεύρωμεν τὴν Ἑλλάδα ἐκείνην, ὑπὲρ ἧς θέλουσιν νὰ συνηγορήσωσιν ἐνόπλιος. Ἡ μὲν Στερεὰ εἶναι κατακεκτημένη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐν δὲ τῇ Πελοποννήσῳ μόνον ἡ Κόρινθος, τὸ Ναύπλιον καὶ ἡ Μονεμβασία ἀντέχουσιν. Ἐν τῇ πρώτῃ ὑπάρχει ρουμελιωτικὸν τι στίφος μὴ ὑπακοῦον εἰς τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν. Πῶς ἔχουσι δὲ τὰ πράγματα ἐν τῷ δευτέρῳ, ἀπεδείχθη κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας. Μετ' ὀλίγον ἡ κυβέρνησις θ' ἀναγκασθῇ ν' ἀναχωρήσῃ ἐξ αὐτοῦ, καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν Πόρον ἢ τὴν Αἰγίνα. Ἐν Μονεμβασίᾳ δεσπόζουσιν οἱ υἱοὶ τοῦ Πετρόβου καὶ τὴν θεωροῦν ὡς οἰκίαν των. Αἱ νῆσοι εἶναι ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῆς κυβερνήσεως, καὶ ὑποτεταγμέναι αἱ μὲν εἰς τοὺς Ὑδραίους αἱ δὲ εἰς τοὺς Κορητας. Ἐν Αἰγίνῃ δεσπόζουσιν οἱ Ψαριανοί. Ἡ δὲ Ὑδρα καὶ αἱ Σπέτσαι ἀποτελοῦν ἰδια θέματα, καὶ ἡ πειρατεία κρατεῖ διεσκορπισμένα ὅλα των τὰ πλοῖα *).

Ἄλλ' ἐδύνατό τις ἐπίσης ἀληθῶς νὰ παρατηρήσῃ τότε ὅτι, εὐθύς ἄμα οἱ στόλοι τῶν συμμάχων ἐκώλυον τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Τούρκων κατὰ θάλασσαν, ἡ Πελοπόννησος ἦτο πράγματι κατακεκτημένη ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Οὐδὲν Τουρκικὸν ἢ Αἰγυπτιακὸν στράτευμα ἐδύνατο νὰ τραφῇ ἐντεῦθεν τοῦ Ἰσθμοῦ ἄνευ τοῦ τουρκικοῦ στόλου.

Ἡ ἐπίσημος εἰδήσις περὶ τῆς πράγματι ὑπογραφείσης συν-

*) Ἔτι τὴν 3 Ὀκτωβρίου ὁ κόμης Γκιλλεμινῶτος ἐδύνατο νὰ γράφῃ πρὸς τὴν κυβέρνησίν του. «Ἀυστυχῶς τὸ μεγαλειότερον ἐμπόδιον, ὅπερ ἔχομεν νὰ ὑπερνικήσωμεν, ἵνα δυνηθῶμεν νὰ ἐμβῶμεν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς συνθήκης, προέρχεται ὅχι τόσον ἐκ τῆς τυφλότητος τῶν Τούρκων, ὅσον ἐκ τῆς ὀλεθρίας ἐκείνης ἀνηθικότητος, ἥτις ἐπικρατεῖ σήμερον ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἐκ τῆς οὐχ ἥττον ἀξιοθρηνήτου διαθέσεως τῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν πρὸς τὰς βασιουργίας, διαθέσεως, ἥτις διακινδυνεύουσι τὴν ἀναρχίαν παρ' αὐτοῖς ἀφ' ἧς πάντοτε μίαν θύραν ἀνοικτὴν εἰς πάντα θέλοντα νὰ ὤφελθῃ ἐξ αὐτῆς. »

θήκης ἔφθασεν εἰς τοὺς ναυάρχους τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ γαλλικοῦ στόλου τὴν 11 Αὐγούστου ἐν Σμύρνῃ διὰ ταχυδρόμων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Προσδιώρισαν δὲ νῦν τὴν Μῆλον ὡς τόπον συνανθροίσεως τῶν δυνάμεών των, καὶ ἀπῆλθον οἱ ἴδιοι ἐκεῖ, ἀφοῦ πρῶτον ἐνεφανίσθησαν ἔμπροσθεν τοῦ Ναυπλίου (17-20 Αὐγούστου), ἐγνωστοποίησαν εἰς τὴν κυβέρνησιν τὴν συνθήκην καὶ παρώτρυναν αὐτὴν εἰς ὁμόνοιαν, εἰς νέους ἐξοπλισμούς, συγχρόνως δὲ καὶ εἰς ἀποχὴν ἀπὸ ἐχθροπραξιῶν. Νῦν δὲ ὁ Φωτομάρας παρέδωκε τὴν Ἀλβανιτιὰν εἰς τὴν κυβέρνησιν, ὁ δὲ Γρίβας ἔμεινε κάτοχος τοῦ Παλαμηδίου τῇ συγκαταθέσει αὐτῆς καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον ὡς ὄργανον αὐτῆς. Ἡ δὲ κυβέρνησις, ἀφοῦ ἔδωκε τὴν ἀπαιτηθεῖσαν παρ' αὐτῆς συγκατάθεσιν εἰς τὴν συνθήκην καὶ τὴν ἀναχωρῆν, μετέβη εἰς Αἰγίνα, ὅπερ ἀνήγγειλε τὴν 21 Αὐγούστου προτρέπουσα εἰς ὁμόνοιαν. Ὁ Κολοκοτρώνης καὶ Νικήτας ἐνίσχυσαν πάλιν τὰ σώματα των περὶ τὰ Καλάβρυτα, ὁ Τσοῦρτς συνήθροίξε ἑσρατεύματα, ἵνα πρῶτον ἐπιπέσῃ κατὰ τῶν Πατρῶν καὶ ἔπειτα διαβῇ τὸν Ἰσθμόν. Ὁ Κριεζιώτης ἐσρατολόγει ἐν Αἰγίνῃ ἵνα ἐκσρατεύσῃ εἰς Εὔβοιαν. Ὁ Κόχραν συνήθροισε 50 πλοῖα ὑπὸ τὸν Μισούλην, Τομβάζην καὶ Σαχτούρην, ἵνα συνεργήσωσιν εἰς τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Πατρῶν, καὶ τὴν 20 Αὐγούστου ἀνήγγειλε τὸν ἀπὸ 31 Ἰουλίου ἐκδεδομένον ἀποκλεισμόν τῆς Κρήτης, ἵνα δώσῃ εἰς τοὺς συμμάχους ἀφορμὴν νὰ παραδεχθῶσι τὴν σπουδαίαν ταύτην νῆσον ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς νέας Ἑλλάδος. Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον ἡτοίμασεν ὁ Φαβιέρος ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Χίου, προσκληθεὶς εἰς τοῦτο ὑπὸ φυγάδων κατοίκων τῆς νήσου ταύτης καὶ ἐφοδιασθεὶς ὑπ' αὐτῶν μὲ μέσα. Μετὰ τὴν Χίον δ' ἐμελλε νὰ προσβάλῃ τὴν Μιτυλήνην. Τὰ σχέδια ταῦτα ἀντέφασκον εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ναυάρχων καὶ εἰς τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν, ἀλλ' ἤλπιζον εἰς τὴν γνώμην των, ἥτις εἰς μὲν τοὺς Ἑλληνας ἐσυγχώρει τὰ πάντα, εἰς δὲ τοὺς Τούρκους ἀπηγόρευε τὰ πάντα. Ἡ δεχσαστιότης τῶν φιλελλήνων ὑπῆρξε νῦν με-

γίγνη, καὶ ἡ βιρὺς τῶν παρὰ τοῖς Ἑλλήσι εἶχεν αὐξήσει ὄχι ὀλίγον διὰ τῆς ἀποφάνσεως τῶν Δυνάμεων. Ἀλλὰ καὶ τὸ κακὸν τῆς πειρατείας ἔτι μᾶλλον ἐδεινώθη. Ἡ Γραβοῦσα, ἡ Μάνη, αἱ Σπέτσαι καὶ τὸ δικαστήριον τῶν λειῶν καταβρόχθιζον πᾶν ὅ,τι ἐδύναντο νὰ συλλάβωσιν ἀδιαφοροῦσαι περὶ τῆς σημαίας. Μόνη ἡ Γραβοῦσα κατὰ τὸν Σεπτέμβριον εἶχε καταβρόχθισαι ὑπὲρ τὰ 40 πλουσίως φορτωμένα εὐρωπαϊκὰ ἐμπορικὰ πλοῖα. Ὁ Ἀμιλτων ἠναγκάσθη νὰ μεταχειρισθῇ τὴν βίαν ἐν Αἰγίνῃ, ἵν' ἀποσπᾷται ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ δικαστηρίου τῶν λειῶν ἀγγλικὸν πλοῖον, καὶ δύο αὐστριακὰ πολεμικὰ πλοῖα προσέβαλον ἐν τῷ λιμένι τῶν Σπετσῶν περὶ τὰ τριάκοντα Ἑλληνικά, ἵνα τοῖς ἀποσπᾷσιν τέσσαρα ἐν τῷ ἀδριατικῷ κόλπῳ συλληφθέντα πλοῖα, τὰ ὅπερ τὸ δικαστήριον τῶν λειῶν ἐπίσης εἶχε κηρύξει ὡς νόμιμον λείαν. Ὅλη ἡ Ἀνατολὴ προσεδόκα ὅτι οἱ ναυάρχοι ἤθελον λάβῃ μέτρα κατὰ τῆς πειρατείας· ἀλλὰ μόλις τὴν 5 Ὀκτωβρίου ἐξέδωκεν ὁ Κόδριγκτων πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν πρόσκλησιν τινα περὶ αὐτῆς, καὶ οὐδεὶς ἐπίστευσε ὅτι αὕτη ἐγένετο σπουδαίως.

Διὰ πλοίου ἀποσαλέντος ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Ῥιγνὴ ἔμαθεν ὁ Ἰβραήμης, περιπλέον τότε εἰς τὸ Κρητικὸν πέλαγος, τὴν εἰδησιν περὶ τῆς συνθήκης. Ἐπέστρεψε δὲ ἀμέσως εἰς Ναυαρίνον, ὅπου περιέμενε τὸν ἐξ Ἀλεξανδρείας τὴν 5 καὶ 6 Αὐγούστου ἐκπλεύσαντα στόλον. Ὁ σκοπὸς τοῦ δὲ ἦτο νὰ προλάβῃ τοὺς συμμάχους δι' ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Ὑδρας καὶ τῶν Σπετσῶν, καὶ κυριεύων τὰ προπύργια ταῦτα νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν. Ὁ στόλος εἰσῆλθε τῷ ὄντι τὴν 8 Σεπτεμβρίου εἰς Ναυαρίνον· ἐτυγχροτεῖτο δὲ ἐκ δύο Τουρκικῶν τρικρότων, 5 τουρκικῶν, 3 तुनेσιακῶν, καὶ 4 αἰγυπτιακῶν κορβेटῶν, 11 μικροτέρων πολεμικῶν πλοίων, 6 πυρπολικῶν καὶ 41 φορταγωγῶν (ἐν οἷς καὶ τινα εὐρωπαϊκὰ ἐμπορικὰ) ἔφερε δὲ τὸ δέκατον αἰγυπτιακὸν πεζικὸν σύνταγμα ἐκ 3700 ἀνδρῶν, 100 ἵπποις, πολλὰς ζωοτροφίας, ἐν ἑκατ. ἰσπανικῶν

ταλλήρων εἰς νομίματα, ὅλην σχεδὸν τὴν προμήθειαν τῶν ναυτικῶν ἐφοδίων, ἣν ὁ ἀντιβασιλεὺς πρὸ πολλοῦ εἶχε συναθροίσει, καὶ τοὺς πολυαρίθμους μαθητὰς τοῦ πολεμικοῦ τοῦ σχολείου, τὸ μέλλον τρόπον τινὰ τοῦ ναυτικοῦ του· ὁ ἀντιβασιλεὺς ἐπανέλαβε πρὸς τὸν υἱόν του τὴν διαταγὴν ν' ἀκολουθῇ κατὰ γράμματα τὰς ὁδηγίας τοῦ Σουλτάνου. Ἀλλ' αὐταὶ ἐκράτουν διηνεκῶς τὰς αἰγυπτιακὰς δυνάμεις εἰς ἀπραξίαν, καὶ ἐνῷ οἱ ναύαρχοι Κόδριγκτων καὶ Ρίγνης περιέπλεον ἐμπροσθεν τῆς Ἰδρας προσιμένοντες τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς νήσου, ὁ Ἰσραήμης περιέμενε δεσμευμένος ἐν Πύλῳ, ἥ περιωριζέτο εἰς κινήσεις, αἵτινες ἀπέβλεπον μόνον εἰς τὴν διατροφὴν τῶν διεσκορπισμένων στρατευμάτων του. Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ Σεπτεμβρίου οἱ ναύαρχοι ἐστείλαν ἵν' ἀποκλείσωσι τοὺς Αἰγυπτίους ἐν Μοθώνῃ καὶ Πύλῳ. Ἡ Ῥωσσία ἐξώπλισε τὸν στόλον της ἐν Νικολαΐεφ καὶ Σεβαστουπόλει. Τὴν δὲ 19 Σεπτεμβρίου ἔφθασεν ἐν πολεμικὸν βρίκκιον καὶ μία γολέττα μὲ Ῥωσικὴν σημαίαν εἰς τὸν Βουγιουκτερέν, καὶ ἐτέθησαν εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ κόμητος Ῥιβωπιέρρου. Τὴν 22 ταχυδρόμος τις ἔφερε τὴν εἶδησιν ἐξ Ἰασίου περὶ τῆς πορείας τῶν Ῥωσικῶν στρατευμάτων εἰς Τομαρκόβαν καὶ Σκουλάνιον. Ὁ κόμης Ῥιβωπιέρρος παρετήρησε πρὸς τὸν διάγγελον ὅτι ἀμφέβαλλεν περὶ τῆς ἀληθείας τῶν εἰδήσεων τούτων, διότι διὰ τῆς αὐτῆς εὐκαιρίας τῷ ἦλθεν ἡ εἶδησις τῆς παρατάξεως 30,000 ἀνδρῶν ἐν Τρανσυλβανίᾳ. Συγχρόνως ἀνέγνωσεν ἐπιστολὴν τοῦ κόμητος Νεσσελρώδου ἀπὸ 20 Αὐγούστου λέγουσαν· ὅτι, «εὐθὺς ἄμα ἡ Πύλη βάλη χεῖρα ἐπὶ ἐνὸς τῶν τριῶν πρέσβων, πάριστα Ῥωσσικὸς στρατὸς θὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν τουρκικὴν χώραν.» Πρὸς τὴν Πύλην δὲ ἀπεκρίθη· «Ἡ κίνησις τῶν Ῥωσσικῶν στρατευμάτων εἶναι ἀπλὴ μετὰθεσις τῆς παρατάξεώς των καὶ τὰ εἰς τὸν Βόσπορον ἐλθόντα πλοῖα ἐμπορικά.» Ἡ Πύλη περιφρονήσασα τὰ ψεύδη ταῦτα ἀπέρριψε τὴν νηοψίαν τῶν δύο πλοίων, ἣν τῇ ἐπρότεινεν ὁ Ῥώσος πρέσβυς. Ἐξηκολούθησε δὲ νὰ δι-

πραγματεύεται ἡσύχως· τὴν ὑπόθεσιν τοῦ τιμολογίου καὶ τὰ πράγματα τῆς Σερβίας μετὰ τῶν βώσεων διερμηνέων. Ἡ γνώμη δὲ αὐτῆς ἐξεφράσθη σαφῶς ἐν τοῖς ἐπομένοις ἐμπιστευτικοῖς λόγοις τοῦ βεῖζ-εφένδου πρὸς τὸν αὐστριακὸν διερμηνέα. «Θὰ περιμείνωμεν, θὰ ἰδῶμεν ἕως ποῦ φθάνει ἡ αὐθάδεια τῶν ἐχθρῶν μας. Ἑλλάς, ἐλευθερία, παῦσις τῆς χύσεως αἵματος, ὅλ' αὐτὰ εἶναι προσχήματα. Θέλουν νὰ μᾶς διώξωσιν ἐκ τῆς Εὐρώπης. Οὐδεμίαν πλέον ἐρώτησιν ἀπευθύνομεν, καὶ ὅ, τι μᾶς λέγουν, οὐδεμίαν μᾶς κάμνει ἐντύπων. » Εἰς τὴν πεποιθήσιν δὲ ὅτι πρόκειται περὶ πολέμου κατ' αὐτῆς τῆς Πύλης ἐνίσχυσαν τὸν Σουλτάνον καὶ αἱ ἥδη κατὰ τὸν Αὐγούστον καὶ τὸν Σεπτέμβριον ληφθεῖσαι εἰδησεις τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου περὶ τῆς πρὸς αὐτὸν μυστικῆς ἀποστολῆς τοῦ συνταγματάρχου Κραουδῆκ. Ὁ ἀπεσταλμένος, οὗτος εἶχε σταλῆ διὰ τῆς Κερκύρας, ὅπου ἔφθασε τὴν 31 Ἰουλίου φέρων τὴν συνθήκην εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ἀνεκοίνωσε δὲ αὐτὴν εἰς τὸν ἀντιβασιλέα, προέτρεψεν αὐτὸν ἐν ὀνόματι τῶν τριῶν Δυνάμεων, νὰ ἀνκαλέσῃ ἐκ Πελοποννήσου τὸν υἱὸν του, καὶ ἐδῆλωσεν ὅτι εἶχε τὴν πληροζήτυσίν τετα νὰ τῷ ὑπεσχεθῇ ὡς ἀντιμισθίαν τὴν ἀναγνώρισιν τῆς Αἰγύπτου, ὑπὸ τὸν παρόντα ἡγεμόνα ὡς αὐτόνομον. Ὁ Μεχμέτ-Ἀλῆς ἀπερρίψε τὴν πρότασιν ταύτην, ἀπέμαχρυνε δὲ τὸν ἀπειλοῦντα ἀπεσταλμένον ἀποκριθεὶς, ὅτι ἦτο πιεσθὲς δούλος τῆς Πύλης καὶ Τοῦρκος, ὡς καὶ ὅλοι του οἱ ἀξιώματικοί, στρατιῶται καὶ ὑπηρέται του, αὐτὸς δὲ ἦτο ἀποφατισμένος νὰ θυσιάσῃ πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ κυρίου του πλοῖα, ἄνδρας, ὅπλα καὶ αὐτὸν τὸν υἱὸν του. Εἰδοποίησε δὲ τὸν Σουλτάνον περὶ τοῦ συμβάντος· τούτου, ὅπου συγχρόνως ἔφθασεν εἰς τὰ ὦτα τῶν πληρεξουσίων τῶν Δυνάμεων ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ τῶν προξένων καὶ ἐπιτετραμμένων των.

Ὁ θάνατος τοῦ Γεωργίου Κάννιγκος εἶχε φυσικὰ μετρίξει τὸν ζήλον τῶν τριῶν πρέσβειων· ἐπαυσάν δὲ πρὸς τὸ παρὸν τὰς προετοιμασίας των πρὸς ἀναχώρησιν, καὶ ἐπερίμεναν ὁδηγίαν.

Ἡ δὲ Πύλη οὐδόλως μετέβαλε διαγωγὴν. Παρήγγειλε δὲ εἰς τὸν Ἰβραΐμην νὰ μένῃ ἄπρακτος, καὶ ὅτε τὴν 18 Σεπτεμβρίου ὁ Ἑλλην πατριάρχης, συνοδευόμενος ὑπὸ 12 ἐπισκόπων, ὑπέβαλεν αὐτῇ ἑγγραφὸν ὑποταγῆς τῶν πέντε ἐπαρχιῶν, Τριῶλων, Ἰωαννίνων, Ἀκαρνανίας, Ναυπάκτου καὶ Εὐβοίας ὑπογεγραμμένον ὑπὸ 31 ὀπληρχηγῶν ἐπὶ κεφαλῆς ἐχόντων τὸν Γεώργιον Βαρνακιώτην*), ἀπελευθέρωσεν ἀμέσως τέσσαρας ὡς ὁμήρους κρατούμενους ἐπισκόπους, ἡτοιμάσεν ἀμνηστειὰν ἄνευ ἐξαίρεσεως διὰ τὰς χώρας ταύτας, καὶ ἤρε τὸν ἀφορισμὸν διὰ τοῦ πατριάρχου.

Ἡ δὲ Αὐστρία, ἥτις ἐθεώρησε τὸν θάνατον τοῦ Κάννιγκος ὡς ἀνατρέψαντα κινδυνώδη σχέδια, δὲν παρείδεν ὅτι καὶ τὸ πολεμικὸν κόμμα ἐν Ῥωσίᾳ ἀπώλεσε διὰ τοῦτο ἐν ἀντιζυγίῳ, καὶ ἐζήτησε νὰ πλησιάζῃ πρὸς τὸ νέον ὑπουργεῖον ἐν Λονδίῳ. Ὁ Διάγγελος ὤφειλε νὰ δηλώσῃ πρὸς τοὺς τρεῖς πρέσβεις καὶ τὴν Πύλην, ὅτι ἡ Αὐστρία ἀπεδοκίμασε τὴν ἄρνησίν του τοῦ νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ βῆμα τῆς 16 αὐγούστου, ὅπερ οἱ πρῶτοι ἐδέχθησαν μετ' εὐχαριστήσεως, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐφένδης ἀντέλεξεν εἰπὼν « ἀπόλυτος ὑποταγῇ, ἐμπιστοσύνη εἰς τὴν μεγαλοφυλίαν τοῦ Σουλτάνου, καὶ ἀπομάκρυνσις ὅλων τῶν φράγκων ἐκ τοῦ μέσου αὐτῶν, εἶναι οἱ μόνοι ὁροὶ, καθ' οὓς οἱ ἀντάρται δύνανται νὰ τύχῃσι συγχωρήσεως.

Ὁ λόρδος Γόδεριχ, ὁ διάδοχος τοῦ Κάννιγκος ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν ἐξωτερικῶν, ἠναγκάσθη ἐπίσης νὰ πλησιάζῃ πρὸς τὸν Ἑστερχάζην, διότι ἐβασανίζετο ὑπὸ τοῦ φόβου, ὅτι ἤθελε παρασυρθῆ περαιτέρω, παρ' ὅσον ἐνόμιζεν ὅτι ἀπῆτουν τὰ συμφέροντα τῆς Ἀγγλίας. Τὴν αὐτὴν γνώμην εἶχε καὶ ὁ πρωθυπουργὸς λόρδος Δούδλεϋ. **). Ἐκτὸς τούτου καὶ ἡ Αὐστρία διὰ

*) Ἴδε Παράρτ. Η. 31.

**) Ὁ πρίγκηψ Ἑστερχάζης ἔγραφε τὸν Ὀκτώβριον. "Ὁ λόρδος Δούδλεϋ μὲ ἠρώτησεν ἐν ᾧρᾳ σχολῆς καὶ κατὰ τὸν περίπατον εἰ ἐφρόνουν περὶ τῶν σχεδίων τῆς Ῥωσίας ὡς πρὸς τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα, ἐνῷ δὲ τῷ

τοῦ συνδέσμου τῆς μετὰ τῆς Πρωσίας, ὃν ἐνίσχυεν ἔτι μᾶλλον συνέτευξις τις τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου μετὰ τοῦ βασιλέως, λαβοῦσα χώραν τὸν αὐγουστον ἐν Τέπλιτς, ἀπετέλεσεν ἰσχυρὸν ὄγκον, ὅστις ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ἀληθὲς ἀντιζύγιον κατὰ τῶν ἀνατρεπτικῶν σχεδίων τῆς πολιτικῆς.

Καὶ ἐν Παρισίοις δ' ὁ κόμης Καποδίστριας δὲν εἰσηκούσθη εἰς τὴν περὶ χρηματικῆς βοήθειας αἴτησίν του, ἃν καὶ εἶχεν ἤδη παραιτήσει τὴν ἰδέαν τῆς ἐγγυήσεως τῶν τριῶν Δυνάμεων ὑπὲρ δανείου, καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐζήτηι νὰ ἐφοδισθῶσιν οἱ εἰς Ἑλλάδα πεμπέοι ἐπιτετραμμένοι μὲ χρήματα, καὶ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἐκεῖ διὰ κινήσεως ἀποφάσεως αὐτῶν ἡ προσωρινὴ ὑποστήριξις τῆς κυβερνήσεως. Αἱ περὶ τῆς δεινῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος περιγραφαί του δὲν ἔφερον τὸ σκοπούμενον ἀποτέλεσμα. Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἤρχισε νὰ αἰσθάνηται τὴν δεινὴν θέσιν τῆς, καὶ προθύμως θὰ ἐγίνετο δεκτὴ ἐν τε Λονδίῳ καὶ ἐν Παρισίοις ὑποχώρησίς τις τῆς Πύλης, ἵνα ἐντίμως παραιτήσῃ τὴν συνθήκην. Εἰς τοῦτο εἶχεν ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος τὰς ἐλπίδας του. Κατενόησε δ' ὅτι τὰ πράγματα εἶχον τοσοῦτον ἐνταθῆ, ὥστε ἀμφότερα τὰ μέρη ἡδυνάτουεν ν' ἀπαλλαγῶσιν αὐτῶν, ὅθεν ἀπετάθη καὶ πάλιν πρὸς τὴν Πύλιν βιάζων αὐτὴν ν' ἀπευθύνῃ τὴν φρενὴν ταύτην πρὸς τὴν Αὐστρίαν ὡς τρίτην ὅλως οὐδετέραν Δύναμιν, αἰτήσιν περὶ μεσιτείας παρὰ ταῖς τρισὶ Δυνάμεσι, καὶ οὕτω νὰ τὴν διευκολύνῃ εἰς τὸ νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ αὐτῆς παρὰ ταῖς Δυνάμεσι ταύταις. Παρήγγειλε δὲ συγχρόνως πρὸς τὸν διάγγελον νὰ κάμῃ τὴν Πύλιν

ἀπεκρίθην ὅτι, ἐγὼ μᾶλλον ἔπρεπε νὰ ἐρωτήσω τοῦτο, καὶ ὅτι δὲν ἔδυνάμην ν' ἀπαντήσω, ἀλλ' ὁμῶς δὲν ἐδίστασα νὰ ὁμολογήσω τοὺς φόβους μου μήπως ἡ Ἀγγλία προχωρήσῃ πολὺ εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐναντίον τῶν συμφερόντων αὐτῆς καὶ τῆς Εὐρώπης. Ὅλίγας δὲ μόνον λέξεις μὲ εἶπεν, ἀρκετὰς νὰ μοι ἀποδείξωσιν ὅτι, ἐὰν δὲν ἐκίστευεν ὅτι ἐπροχώρησαν πολὺ, θεδαίως δὲν ἐσκόπουεν νὰ προχωρήσωσι περαιτέρω κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην.

να ἐννοήσῃ πόσον ἡ παραδοχὴ τῆς ἀνακωχῆς ἤθελεν ἐνισχύσει τὴν συνηγορίαν τῆς Αὐστρίας *).

Εὐθύς ἅμα ἔλαβε τὴν ὁδηγίαν ταύτην ὁ Διάγγελος (20 Ὀκτωβρίου) τὴν ἐγνωστοποίησεν εἰς τὴν Πύλῃν, ἣτις ἐννόησε τὸ σωτήριον αὐτῆς. Τὴν 23 δὲ συνῆλθον ὅλα τὰ μέλη τοῦ Διβανίου ὑπὸ τὸ πρόσχημα συμποσίου ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ μεγάλου βεζίρου, καὶ ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ Περτέβ-ἐφένδου σχέδιόν τι ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν πρίγκηπα Μεττερνίχον, ὅπερ ὁμοφώνως ἐπεδοκιμάσθη **). Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη περιεῖχε τὴν αἰτησιν περὶ μεσολαβήσεως· ὁ Σουλτάνος ἔγραψεν ἰδίᾳ χειρὶ ἐπὶ τοῦ σχεδίου «ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας εἶναι παλαιὸς φίλος καὶ ἄξιος ἀπάσης τῆς ἐμπιστοσύνης ἡμῶν, διότι καθ' ὅλους τοὺς καιροὺς μᾶς ἔδωκεν ἀληθινὰ δείγματα τῶν φιλικῶν του προνημάτων. Γινώσκων προσέτι πρὸ πολλοῦ τὰς ἐξόχους ἀρετὰς τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου, ἔχων δὲ ὑπ' ὕψιν τὰς ἐμπιστευτικὰς ἀνακοινώσεις καὶ διαβεβαιώσεις τοῦ Διαγγέλου ἐπικυρῶ καθ' ὁλοκληρίαν τὴν ἐπιστολὴν τοῦ μεγάλου βεζίρου.»

Τὴν 25 ἀπεστάλη ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἰς Βιέννην. Ὅλον τὸ Διβάνιον εἶχε μεγάλην χαρὰν καὶ πολλὰς ἐλπίδας. Δῶρα ἐδόθησαν εἰς τὸν αὐστριακὸν διερμηνέα, καὶ ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἔδιδεν ἀπαύστως φιλικωτάτας ὑποσχέσεις. Τὴν 30 ἀνεκοίνωσεν ὁ πρίγκηψ Ἑστερχάζης ἐκ Λονδίνου τὰς ὑπὸ τοῦ λόρδου Δρούλεῦ πρὸς τὸν Στρατφόρδον Κάννιγκα δοθείσας ὁδηγίας, αἵτινες σαφῶς ἐδήλουν ἀνησυχίαν ἔνεκα τῆς Ῥωσσίας καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἐξέλθῃ τῆς στενοχωρίας ταύτης ***). Τὰ πάντα δ' ἐφαίνοντο εὐνοϊκά, ὅτε συμβάν τι ἀπροσδόκητον καὶ μέγα ἐξηφάνισεν ἐξαίφνης ὅλας ταύτας τὰς ἐλπίδας, ἥτοι ἡ ναυμαχία τῆς Πύλου.

Μεσούντος τοῦ Σεπτεμβρίου ὁ ἄγγλος ναύαρχος μαθὼν ὅτι

*) Ἰδὲ Παράρτ. Η. 32. **) Ἰδὲ Παράρτ. Η. 33. ***) Ἰδὲ Παράρτ. Η. 34.

ἔφθασεν ὁ αἰγυπτιακοτουρκικὸς στόλος, ἦλθεν ἔμπροσθεν τοῦ λιμένος τῆς Πύλου, καὶ ἤρχισε τὸν ἀποκλεισμόν, χωρὶς νὰ εἴπῃ τι κατὰ τὸ παρὸν περὶ τούτου πρὸς τὸν Ἰβραΐμην. Οὗτος δὲ, θέλων νὰ μάθῃ πῶς εἶχον τὰ πράγματα, διέταξε τὴν
 19 τὸν καπρυδᾶν-Βέην νὰ ἐκπλεύσῃ μετὰ τινων πλοίων, ἀλλ' ὁ ναύαρχος ἐμπόδισεν αὐτὸν διὰ τοῦ Ἀμιλτῶνος, ὅστις διέταξε τὰ πλοῖα τοῦ Σουλτάνου νὰ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἐνεχείρισεν ἐπιστολὴν τοῦ ναύαρχου διατάττουσαν αὐτὸν ν' ἀπέχῃσι πάσης ἐχθροπραξίας κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Περὶ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ἔφθασεν ὁ ναύαρχος Ῥιγνῆς μετὰ τοῦ γαλλικοῦ στόλου ἔμπροσθεν τῆς Πύλου, καὶ ἀμφοτέροι οἱ ναύαρχοι ἀπηύθυνον ἐπανειλημμένως τὴν 22 πρὸς τὸν Ἰβραΐμην γραπτὴν δῆλωσιν *) εἰδοποιοῦντες αὐτὸν περὶ τῆς ἀποφάσεως τῶν τριῶν Δυνάμεων νὰ ἐμποδίσωσι διὰ τῆς βίας πᾶσαν εἰσφορὰν στρατευμάτων καὶ πολεμοφοδίων εἰς οἰκονομήσαντες μέρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἡπείρου ἢ τῶν νήσων ὅποیان δ' ἔκτασιν ἤθελον νὰ δώσωσιν εἰς τὰς χώρας ταύτας, περὶ ὧν ἡ συνθήκη δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐκφρασθῇ, δὲν προσδιώρισαν ἀκριβῶς, οὔτε ἐξεφράσθησαν ἐὰν ἤθελον ἐμποδίσει καὶ ἄλλας κινήσεις ἐκτὸς τῶν κατὰ θάλασσαν, καὶ πρὸ πάντων τὰς κινήσεις ἀπὸ ἐνὸς τουρκικοῦ φρουρίου εἰς ἄλλο. Ὁ δὲ Ἰβραΐμης ἐνόμισεν ὅτι ἐσκόπουν διὰ τούτου νὰ προστατεύσωσι τὴν Ὑδραν, νὰ κόψωσιν ἐν γένει τὴν συγκοινωνίαν μετὰ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἔπρεπε νὰ ὑποθέσῃ τοῦτο, διότι κατὰ ξηρὰν οὐδεμίαν δύναμιν τῶν συμμάχων ὑπῆρχεν, ἵνα ἐκτελέσῃ τὴν ἀπειληθεῖσαν ἐμπόδισιν, καὶ ἡ συνθήκη ῥητῶς ἀπηγόρευε τὴν μετοχὴν εἰς τὰς ἐχθροπραξίας. Ἀπάντησε δὲ εἰς τὴν δῆλωσιν διαβεβαιώσας, ὅτι ἤθελε περιμείνειν τὰς διαταγὰς τῆς κυρθερνήσεώς του. Τὴν 25 δ' ἔλαβε χώραν συνέτευξις μεταξὺ τῶν δύο ναυάρχων καὶ τοῦ Ἰβραΐμου ἐν αὐτῇ τῇ Πύλῳ, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐκεῖνος εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα μετὰ τινων πλοίων

*) Ἴδε παρὰρτ Η. 35.

ἐπὶ ἀγκυρῶν. Κατ' αὐτὴν δ' ἐξήγησαν οἱ ναύαρχοι σαφέστερον τὴν πρόθεσιν τῶν αὐλῶν τῶν νὰ δώσωσι τέλος εἰς τὴν αἵματοχυσίαν, καὶ ἐδήλωσαν ὅτι ἤθελον μεταχειρισθῇ τὴν βίαν κατ' ἐκείνου τῶν ἐμπολέμων, ὅστις δὲν ἤθελε παραδεχθῇ τὴν ἀνακαωχὴν. Ἰσχυρίσθησαν δὲ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπήντησαν προθύμως εἰς τὴν ἀπαίτησιν ταύτην τῶν Δυνάμεων, καὶ μόνον οἱ Αἰγύπτιοι ἀκλίμπτως ἐπέμενον εἰς τὸ ἐναντίον. Δὲν ἦτο δὲ δύσκολον εἰς τὸν Ἰβραΐμην ν' ἀποδείξῃ αὐτοῖς ὅτι πάντα ταῦτα δὲν ἦσαν ἀληθῆ καὶ εἰλικρινῆ, διότι πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ὁ λόρδος Κόχραν εἶχε συλλάβει δύο πλοῖα τουρκικὰ εἰς τὰ ὕδατα τῆς Ζακύνθου, καὶ εἶχε προσβάλλει διὰ τῆς φρεγάττας «Ἐλλάδος» καὶ 23 βρικίων τὸ προτείχισμα τοῦ Μεσολογγίου Βασιλάδι· διὰ πολλὰ δὲ μέρη παρεσκευάζοντο ἐπιχειρήσεις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῇ βοηθείᾳ καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν συμμάχων. Ἀλλ' ὁ Ἰβραΐμης ὑποχρεωμένος ὑπὸ τῶν ὀηγιῶν τῆς Πύλης ν' ἀποφεύγῃ προσηκτικῶς πᾶσαν ἀφορμὴν ῥήξεως, ὑπεσχέθη ὅτι δὲν ἤθελεν ἀφήσει τὸν στόλον νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸ πέλαγος, καὶ μ' ὅλην τὴν κατὰ τοῦ Καπουδαν-βέη γενομένην βίαν δὲν ἤθελε προβῇ εἰς ἐχθροποασίας κατὰ τῶν συμμάχων, ἔως οὗ ἔλθωσι διαταγαὶ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἐὰν δὲ αὐτοὶ τῷ ἔδιδον τὴν ἐξουσίαν ν' ἀντιτάξῃ βίαν κατὰ τῆς βίας, τότε ἤθελε πράξει τὸ καθήκον τοῦ μὴ ἀφορῶν εἰς τὸ ἄνισον τῶν δυνάμεων, καὶ κατὰ τὴν πιθανὴν συμφωνίαν ἤθελε τρέφει τὴν ἐλπίδα, ὅτι ὅλοι οἱ Μουσουλμάνοι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ὑπερασπισθῶσι τὰ δίκαια τοῦ Σουλτάνου. Οἱ ναύαρχοι ἀνεκρίνωσαν αὐτῷ προσέτι τὴν γνώμην τῶν, ὅτι ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία οὐδὲν ἄλλο ἐσκόπουν διὰ τῆς συνθήκης ἢ νὰ ἐμποδίσωσι τὰ φιλόδοξα σχέδια τῆς Ῥωσσίας, καὶ νὰ σώσωσι τὸν Σουλτάνον. Ὁ Ἰβραΐμης δὲν πρόβη εἰς τὴν ἐξέτασιν ταύτην. Οἱ ναύαρχοι συνυποχρεώθησαν πρὸς αὐτὸν νὰ ἐμποδίσωσι τὰς ἐπιθέσεις τοῦ Κόχραν κατὰ τῶν αἰτωλικῶν παραλίων, καὶ διαβεβαίωσαντες ὅτι δὲν ἤθελον ἐμποδίσαι τὰς κινήσεις τοῦ μεταξὺ

τῶν ὑπὸ τούρκων κατεχομένων φρουρίων, ἐπέτρεψαν αὐτῷ ν' ἀποστείλῃ πλοῖα τινα εἰς Κρήτην καὶ Πάτρας ἕνεκα τροφοδοτήσεως. Οὐδὲν δὲ γραπτὸν εἶχεν ἀνταλλαχθῆ. Τὴν 26 οἱ ναύαρχοι ἐξῆλθον τοῦ λιμένος καὶ ἐχαιρέτησαν κατὰ τὸν ἑκπλοῦν τὸν υἱὸν τοῦ Μεχμέτ· Ἀλῆ. Οὗτος δ' ἔστειλε μετ' ὀλίγον πλοῖα τινα εἰς Σούδαν, καὶ ἄλλα εἰς Πάτρας. Ταῦτα δὲ συνώδευσαν οἱ ναύαρχοι διὰ πλοίων των. Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰβραήμης ἠκολούθησε μὲ μίαν μοῖραν τοῦ στόλου τοῦ τὰ ὑπὸ τὸν Πατρονάβην εἰς Πάτρας, πλέοντα πλοῖα, διότι εἶχε λάβει τὴν εἰδήσιν, ὅτι ὁ λόρδος Κόχραν εἶχεν ἐνισχυθῆ διὰ 20 πλοίων, καὶ ὁ Κόδριγκτων παρὰ τὴν ὑπόσχεσίν του εἶχεν ἀπαντήσει ἀπορρίπτων τὴν αἵτησιν τοῦ ν' ἀποκρούσῃ ταῦτα. Ἀλλ' ὁ ἄγγλος ναύαρχος, ἐνῶ δὲν ἠνόχλει τὸν λόρδον Κόχραν εἰς τὰς ἐπιθέσεις του, ἐμπόδισε τὸν Ἰβραήμην νὰ εἰσπλεύσῃ εἰς τὸν κόλπον, ἐπυροβόλησε μάλιστα κατὰ τοῦ αἰγυπτιακοτουρκικοῦ στόλου, ὅστις μετὰ τοῦτο ἀνέκρουσε πρῦμναν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Πύλον, χωρὶς νὰ εἰσχωρίσῃ τρόφιμα εἰς τὰς Πάτρας, καὶ δυνηθῇ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ἑλλήνας ἐκ τοῦ Βασιλαδίου. Φθὰς δ' ἐκεῖ ὁ Ἰβραήμης ἔλαβεν ὁδηγίας ἐκ Κωσταντινουπόλεως ἀπὸ 21 Σεπτεμβρίου, αἵτινες εἰδοποιοῦν αὐτὸν ὅτι ἡ Πύλη ἐπέμενεν εἰς τὴν ἄρνησιν νὰ δεχθῇ τὴν ἀνάμιξιν ξένων Δυνάμεων εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς πράγματα, καὶ πηρήγγειλον αὐτὸν νὰ διπλασιάσῃ τὰς προσπάθειάς του πρὸς ὑποταγὴν τῆς Πελοποννήσου τῇ συνενεργείᾳ τοῦ Σερρακιέρου· Ρεσχιδ-Μεχμέδ-Πασσᾶ, ὅστις πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συνήθροίκε πολυάριθμα στρατεύματα παρὰ τὴν Λαμίαν. Ὅθεν ἀπέστειλε διὰ ζηρᾶς εἰς Πάτρας 4000 ἀνδρῶν, καὶ ἑτέραν μοῖραν ἐκ 7000 ἀνδρῶν διεύθυνε πρὸς τὰς Καλύμας, ἵνα περιορίσῃ τοὺς Μανιάτας, οἵτινες κατήλθον ἐκ τῶν ὀρέων των καὶ ἠνόχλουν αὐτόν. Μετὰ τρίτης δὲ μοίρας προήλασεν αὐτοπροσώπως εἰς Λεοντάριον. Εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις δὲ ταύτας τὸν ἐβίασε προσέτι ἡ δεινὴ θέσις τῶν Πατρῶν, καὶ ἡ ἐξέγερσις ἥτις ἀνεφάνη καθ' ὅλην τὴν χερσόνησον. Ὁ Κολοκοτρώνης δη-

λονότι συνεκέντρωσεν αὐτὸς πρὸς τελευταίαν τινὰ προσπάθειαν τὰ ἀποτεθαρβύμενα σώματα τῆς χερσονήσου. Ὅπου δὲ οἱ Ἑλληνες εἶχον ὑποταχθῇ ὡς ἐν Ἠλίδι, Ἀχαΐᾳ, Αἰτωλίᾳ καὶ Ἀκαρνανίᾳ, διέρρηξαν πάλιν τὴν ὑποταγὴν. Ὁ Τσοῦρτς καὶ ὁ Κόχραν προπαρασκευάζον ἀναφανδὸν ἐπίθεσιν εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, εἰς δὲ τὴν ἀνατολικὴν συνηθορίζοντο εἰς ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Θεσσαλίας. Ὁ Φαβιέρς, μάλιστα ἐμελλε νὰ φέρῃ τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἀσίαν. Πᾶσα δ' ἐχθροπραξία ὑπεθάλπετο ὑπὸ τῶν συμμάχων, καὶ ὁ Ἀστιγὺ ἔκαυσε ὑπὸ τὰς ὄψεις τῶν τουρκικῶν στόλων ἐξ ἑνδεκα βρικκιῶν καὶ σαλουπῶν ἐν τῷ κορινθιακῷ κόλπῳ. Πάντα ταῦτα συνέβησαν, ἐνῷ ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος ἔμενε ἀποκλεισμένος ἐν Πύλῳ, καὶ οἱ ναύαρχοι τῶν συμμάχων ἔλεγον πάντοτε, ὅτι ἐπεθύμουν τὴν εἰρήνην καὶ ἐμερίμων ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ Σουλτάνου.

Ἐν τούτοις ἡ προκεχωρηκυῖα ὥρα τοῦ ἔτους κατέστη λίαν ὀχληρὰ εἰς τοὺς ναυάρχους. Ἡξευρον δὲ ὅτι, ἐπειδὴ ἡ πρὸ τῆς Πύλου θάλασσα ἦτον ἐκτεθειμένη εἰς τὰς δυτικὰς καὶ νοτίους θυέλλας, δὲν θὰ ἐδύναντο νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν ἀποκλεισμόν, καὶ οὐδεμίαν ἐλπίδα εἶχον νὰ πείσωσι τὸν Ἰβραήμην ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς χερσονήσου, διότι δὲν ἐστερεῖτο ζωοτροφῶν, καὶ οὐδὲν ἐδύναντο νὰ προσδοκῶσι κατὰ ξηρὰν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ἐπιθέσεων. Ἀλλ' ὅμως ἤθελον νὰ ἐκδιάσωσι τὴν ἀναχώρησιν τούτων, καὶ οὕτω νὰ ἐξαγάγωσιν ἐκ τῶν περιπλοκῶν τὴν ἐν Λονδίῳ συμμαχίαν, διότι ὡς στρατιωτικοὶ εἶχον τὴν ἰδέαν ὅτι ἐν καλὸν κτύπημα ἤθελε εὐθὺς ἀνγκάσει τὴν Πύλῳ νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἀμα δὲ ὁ πρὸ πολλοῦ περιμενόμενος ῥωσικὸς στόλος ἔφθασε τὴν 13 Ὀκτωμβρίου εἰς Πύλον ὑπὸ τὸν ναύαρχον κόμητα Ἐϊδέν, ἀπεφάτισεν ὁ Κόδριγκτων, ἐνθάρρυνθεις εἰς τοῦτο δι' ἐμπιστευτικῶν ἀνακοινώσεων τοῦ μετέπειτα βασιλέως τῆς Ἀγγλίας *), νὰ κόψῃ τὸν δεσμόν διὰ τινος πραξικοπήμα-

*) Αἱ ὁδηγαὶ τοῦ ναυάρχου ἔλεγον αὐτῷ, ὅτι ὤφειλε ν' ἀποφύγῃ πᾶσαν ἐπίθεσιν. Ἐν ὑστερογράφῳ δὲ τῶν ὁδηγῶν τούτων τῶν λόρων, τοῦ

τος. Ἀνεκοίνωσα δὲ τὴν ἰδέαν τοῦ εἰς τὸν γάλλον ναύαρχον, ὅστις ἐνόμιζεν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ὀλιγορῇ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ ἄγγλου συναδέλφου του, καὶ ἀμφοτέροι οὐδεμίαν ἀντιρρησην εὔρον παρὰ τῷ ἀρτίῳ φηλάσαντι κόμῃτι Ἐἰδεν. Οἱ ναύαρχοι λοιπὸν ἔδραξαν ὡς ποθητὴν πρόφασιν τὰς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς χερσονήσου διαταχθεῖσας κινήσεις τῶν στρατευμάτων, ἐ-
 χαρκτήρισαν αὐτὰς ὡς παράβασιν τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰβραήμου δο-
 θείσης ὑποσχέσεως, παραλείψαντες ὅτι αὕτη εἶχε δοθῇ ὑπὸ ὁ-
 ρον, καὶ ὅτι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι εἶχον παραβῇ τὴν ἰδικήν των, προ-
 σεκάλεσαν δὲ ἐπὶ ἀπειλῇ πυρπολήσεως τοῦ στόλου τὴν 15
 τὸν εἰς Κελάμας προελάσαντα στρατὸν νὰ ἐπιστρέψῃ ἀμέσως
 εἰς Μοθώνην, ἀπαίτησιν, εἰς ἣν οὗτος ὑπήκουσε, καὶ ἐδήλωσαν
 τὴν 16 πρὸς τὸν τοποτηρητὴν τοῦ ἀπόντος Ἰβραήμου ὅτι « ἡ
 παρὰβίασθαις ὑπόσχεσις τοὺς ἀναγκάζει νὰ ζητήσωσιν ἄλλας
 ἐγγυήσεις » Ἀπήτησαν δὲ

1. Τὴν ταχεῖαν ἐπάνοδον τοῦ στόλου εἰς Κωνσταντινούπο-
 λιν καὶ Ἀλεξάνδρειαν.

2. Τὴν ταχεῖαν παῦσιν πάσης ἐχθροπραξίας ἐν τῷ ἐσωτε-
 ρικῷ τῆς χερσονήσου.

3. Τὴν ἐκκένωσιν αὐτῆς.

Εἰς ταῦτα δ' ἐδόθη ἡ ἀπάντησις, ὅτι ὁ Ἰβραήμης ἦτο ἀπὼν,
 ὅτι ἀμέσως ἤθελον γνωστοποιήσῃ αὐτῷ διὰ ταχυδρόμων τὴν
 ἀνακοίνωσιν ταύτην. » Τὴν 17 ἀξιωματικοὶ τινες τῶν συμμά-
 χων ἐξήτασαν τὸν λιμένα τῆς Πύλου καὶ τὴν θέσιν τοῦ αἰγυ-
 πτιακοτουρκικοῦ στόλου. Τὴν 18 οἱ ναύαρχοι συνεσκέφθησαν
 περὶ τῆς ἀνάγκης ναυμαχίας, στηρίζοντες ταύτην ἐπὶ πληρο-
 φοριῶν τοῦ Ἀμιλτῶνος ἐκ Κιτριῶν, ὅστις ἦτο ὅλως κατάλλη-
 λος νὰ τοῖς δώσῃ πληροφορίας ὁποίας ἐχρειάζοντο, διότι ἰσχυ-

ναυαρχεῖου ὑπάρχον αἱ ἀκόλουθοι λέξεις διὰ χειρὸς τοῦ ἀνωτάτου λόρ-
 δου, τοῦ δουκὸς τῆς Κλαρενίας, μετέπειτα βασιλέως. «Τοῦτο δὲν ἐμ-
 ποδίζει, ἀγαπητέ μου Ἐδουάρδε, νὰ ἐκσφενδονίσῃς τὸ πῦρ, εἰὰν παρουσια-
 σθῇ εὐκαιρία πρὸς τοῦτο. »

ρίζοντο ὅτι, «ἐὰν ὁ Ἰβραήμης μείνῃ ἐν Ἑλλάδι, πλεόν τοῦ τρίτου τῶν κατοίκων ἤθελεν ἀποθάνει ἐκ πείνης. » Προσέτι ὁ νυχάρχος Ῥιγνῆς ἐξέδωκε πρὸς ὅλους τοὺς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν Αἰγυπτίων εὐρισκομένους Γάλλους, τὴν πρόσκλησιν νὰ παραιτήσωσι τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην· οὗτοι δὲ μετέβησαν ἐπὶ τινος ἐν τῷ λιμένι προσωρμισμένου αὐστριακοῦ ἐμπορικοῦ πλοίου.

Τὴν 20 εὐθὺς μετὰ τὴν μεσημβρίαν εἰσέπλευσε πρώτη ἡ ἀγγλικὴ ναυαρχίς Ἀσία μὲ ἐλαφρὸν ἄνεμον εἰς τὸν λιμένα καὶ ἠγχυροβόλησεν ἀντικρὺ τοῦ κέντρου τοῦ τουρκουαἰγυπτιακοῦ στόλου, ὅστις ἦτο προσωρμισμένος κατ'εὐρὺ ἡμικύκλιον εἰς ἀμφοτέρως τὰς πλευράς τοῦ λιμένος. Ταύτην ἠκολούθησαν τὰ τρίκορτα Γενούη καὶ Ἀλβιών, καὶ ἦλθον πρὸς τ' ἀριστερὰ τῆς Ἀσίας, ἔπειτα πρὸς τὰ δεξιὰ ἡ γαλλικὴ Τρίεινα καὶ ὁ Σκιπίων· ἡ δὲ γαλλικὴ ναυαρχίς ἠγχυροβόλησεν εἰς τὰ ἔσχατα δεξιὰ. Ἐν δευτέρᾳ δὲ γοχημῇ ἐτοποθετήθησαν ἀπὸ δεξιῶν πρὸς τ' ἀριστερὰ ἡ ἀγγλικὴ κοβέρττα Ῥόζα, ἡ φρεγάττα Δάρτμουτ, ἡ σαλούπα Ἀλκυὼν καὶ ἡ γαλλικὴ γολέττα Δάφνη. Αἱ κινήσεις αὗται ἐγένοντο ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου ἐμποδίου, ἂν καὶ ἡ στενὴ εἴσοδος τοῦ λιμένος ἔκειτο ὑπὸ τὸ διασταυρούμενον πῦρ τοῦ φρουρίου τῆς Πύλου καὶ βαρέος τινὸς πυροβολείου ἐπὶ τῆς νοτίου ἄκρας τῆς νήσου Σφακτηρίας. Οἱ Τούρκοι ἀπέσχον πάσης ἐχθροπραξίας. Ὁ Μοχαρέμ - βέης, ὁ διοικητὴς τοῦ στόλου, περιωρίσθη νὰ παρακαλέσῃ τὸν ναύαρχον νὰ μὴν εἰσέλθῃ εἰς τὸν λιμένα μετ' ὅλου τοῦ στόλου, ἀλλ' ὁ Κόδριγκτων ἀπήντησεν· « ἦλθα νὰ δώσω διαταγὰς καὶ ὄχι νὰ λάβω. » Ὅλα τὰ ἄνω εἰρημένα πλοῖα τῶν συμμάχων ἔλαβον κειρὸν καὶ εὐκολίαν νὰ κάμωσι τὸν ἀναγκαστὸν ἐλιγμόν, καὶ νὰ ἀντιτάξωσιν εἰς τὰς πρῶρας τῶν αἰγυπτιακο-τουρκικῶν πλοίων τὰς πλευράς των. Τὰ πλοῖα ταῦτα ἦσαν 110 τὸν ἀριθμόν, ἦτοι 3 τρίκορτα μὲ 850 ἄνδρας, 4 μεγάλοι φρεγάτται μὲ 500 ἄνδρας, 19 φρεγάτται μὲ 450 ἄνδρας, 25 κοβέρται μὲ 180 ἄνδρας, 14 βρίκια μὲ 120 ἄνδρας,

6 πυρπολικά καὶ 40 φορτηγά. Κατ' αὐτῶν δ'εἶχον οἱ σύμμαχοι 10 τρίκροτα, 10 φρεγάττας, 1 κορβέτταν, 5 βρίκκια καὶ σαλούπας. Ἐνῶ δὲ τὰ λοιπὰ πλοῖα τῶν συμμάχων ἦσαν ἀκόμῃ, ἄλλα μὲν εἰς τὸν εἰσπλουν ἄλλα δὲ ἐγγὺς αὐτοῦ, ἡ ἀγγλικὴ φρεγάττα Δαρμούθη διέταξε τὰ πρὸς τὰ δεξιὰ αὐτῆς ὑπὸ τὸ φρούριον προσωρμισμένα αἰγυπτιακὰ πυρπολικά νὰ μετατοπισθῶσιν. Ταῦτα δ' ἀπήντησαν ὅτι ὥς ἡγχυροβολημένα ἀπὸ πολλοῦ ἐκεῖ δὲν ἐδύναντο νὰ παρὰχωρήσωσι τὴν θέσιν των εἰς τοὺς κατόπιν ἐλθόντας, οἵτινες διὰ τὴν εὐρυχωρίαν τοῦ λιμένος εἶχον ἀρκετὸν τόπον. Ἡ Διαρτμυρῆ ἐξαπέστειλε μίαν λέμβον ἔνν κόψῃ τὸν κάμιλον τοῦ πλησιεστέρου ἐκ τῶν πυρπολικῶν τούτων. Τοῦτο δ' ἀπέκρουσε τὸ πλήρωμα τοῦ πυρπολικοῦ διὰ τουφεκισμῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ Δαρμούθη ἀπήντησεν. Ὁ δ' ἐν τῇ λέμβῳ εὐρισκόμενος γάλλος διερχόμενος Φλαιράτ ἐφρονεύθη. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ὁ ναύαρχος Κόδριγκτων ἀνεπέτασε τὸ σημεῖον τῆς προσβολῆς, καὶ ὅλα τὰ κατὰ γραμμὴν ἰσάμενα πλοῖα τῶν συμμάχων ἐπυροβόλησαν. Οἱ Αἰγύπτιοι καὶ Τούρκοι ἀπήντησαν. Τὸ ἐν τῷ εἰσπλῳ εὐρισκόμενον γαλλικὸν πλοῖον τῆς γραμμῆς Βρεσλάου ἀπέφυγε ταχέως τὸ πῦρ τοῦ ἐπὶ τῆς Σφακτηρίας πυροβολείου, καὶ ἦλθε πρὸς τ' ἀριστερά. Τοῦτο δ' ἡκολούθησαν ἡ γαλλικὴ φρεγάττα Ἀρμίδα καὶ ἡ ἀγγλικὴ κορβέττα Ταλβότη, ὡς καὶ 4 ἀγγλικὰ βρίκκια, τὰ ὅποια ἔβηλον εἰς τὸ μέσον τὰ πυρπολικά παρὰ τὰ ἔσχατα τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τοῦ ἐχθροῦ. Ἐπειτα δὲ ἦλθεν ὅλος ὁ ῥωσικὸς στόλος, ὅστις ἀργοπορῶν ἐφάνη ὅτι ᾔθελε νὰ τοποθετηθῇ εἰς τὴν πολεμικὴν γραμμὴν μεταξὺ τοῦ Βρεσλάου καὶ τῆς Ταλβότης. κατόπιν δὲ ἀνέπτυξεν ἰσχυρὸν πῦρ, καὶ τέλος ἡ ἀγγλικὴ φρεγάττα Καμβριάνη φέρουσα τὸν μοίραρχον Ἀμιλτῶνα, ἥτις ἕνεκα τῆς νημερίας ἐκρατεῖτο ἐν τῷ διασταυρουμένῳ πυρὶ τῷ εἰσπλου. Μία δὲ ῥωσικὴ κορβέττα, φέρουσα τοὺς συνοδεύοντας τοὺς ναύαρχους διπλωματικούς πράκτορας, ἔστη πρὸ τοῦ εἰσπλου.

Οἱ Τοῦρκοι καὶ Αἰγύπτιοι καταληφθέντες ἐξ ἀπροσδοκήτου καὶ μόλις τὰ δύο τρίτα τοῦ πληρώματος ἔχοντες ἐντὸς τῶν πλοίων, ἄνευ τοῦ ναυάρχου τῶν, μηδὲ δυνάμενοι ν' ἀναπτύξωσιν ὁλοσχερῶς τὸ πῦρ αὐτῶν, ὥς ὄντες πυκνῶς παρατεταγμένοι, ἡμύνοντο μετ' ἀπελπησίας. Ἡ Αἰγυπτιακὴ φρεγάττα Γλερρίερα πρώτη ἀνετυνάχθη. Ἐσκέπησε δὲ τὴν γαλλικὴν ναυαρχίδα μετὰ τὰ συντρίμματά της. Ἡ ὑπεροχὴ τῶν μεγάλων πλοίων, καθ' ὧν δὲν ἐξήρκει τὸ πῦρ τῶν ἀσθενεστέρων αἰγυπτιακῶν, ἔκρινε ταχέως τὴν μάχην, καὶ ἀφ' οὗ τὰ τρία πλοῖα τῆς γραμμῆς τῶν τούρκων κατεστράφησαν, δὲν ὑπῆρχε πλέον ναυμαχία, ἀλλὰ μόνον καταστροφή. Τὴν 3 1) 2 ὥραν ἔπαισεν ὁ πρῶτος πυροβολισμός, τὴν 5 ὥραν τὰ πλείονα τῶν αἰγυπτιοκοιτικῶν πλοίων, 3 πλοῖα τῆς γραμμῆς, 5 φρεγάτται, 25 κορβέτται καὶ 23 μικρότερα πλοῖα κατεστράφησαν. Δὲν συνέλαβαν δὲ αἰχμαλώτους. Ἡ Ἀρμίδα ἣτις εἶχε κυριεύσει τρεῖς φρεγάττας, ἐφ' ὧν ἐφέροντο οἱ πληρωμένοι τῶν αἰγυπτίων καὶ τούρκων, ἠρώτησε τί νὰ τὰς κῆμη, καὶ παρενωήσασα τὸ σημεῖον τὰς κατέστρεψε πυροβολοῦσα. Ὅλοι οἱ μαθηταὶ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου τῆς Αἰγύπτου, διακρίσει τὸν ἀριθμὸν, καὶ ὑπὲρ τοὺς 6000 Αἰγυπτίους καὶ Τούρκους ὑπῆρξαν τὸ θῦμα τῆς φρικώδους ταύτης ἡμέρας. Μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ὁ λιμὴν ἐσκεπάσθη μετὰ πτώματα καὶ φλεγόμενα συντρίμματα. Αὐτοὶ οἱ τοῦρκοι ἔκυσαν τὴν νύκτα πολλὰ ἐκ τῶν πλοίων τῶν. Μόνον δὲ μία φρεγάττα, 8 κορβέτται, καὶ 12 μικρότερα πλοῖα, ὅλα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦτον βεβλαμμένα, διέφυγον τὴν καταστροφήν. Ἐκ τῶν συμμάχων δ' ἐφανεύθησαν καὶ ἐπληρώθησαν οὐχὶ πλείονες τῶν 500, τὰ πλοῖα τῶν ἐβλάβησαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον καὶ πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἠναγκάσθησαν νὰ πλεύσωσιν εἰς Μάλταν, ὅπως ἐπιδιορθωθῶσιν.

Οὕτως ἐγένετο ἡ ναυμαχία αὕτη ἐν μέσῃ τῇ εἰρήνῃ, ἐν τῶν βικιοτέρων συμβάντων τῶν νεωτέρων χρόνων, ὅπερ λίαν πρ-

πραδόζως, ὀλίγας ἡμέρας ἔπειτα, εἰς τῶν νικητῶν, ὁ ναύαρχος Ῥιγνής, ἀπεκάλεσεν ἐμπιστευτικῶς ὡς μίαν τῶν μεγίστων αἰσχρογυγιῶν ὄλων τῶν αἰώνων, καὶ δι' ὃ εἰς ἐξ αὐτῶν τῶν συμμαχῶν βασιλείων ἠριθρίασεν ὡς δι' ἐν «unoward event!» (δυσάρεστον συμβάν), ὅπερ δὲν θὰ ἦτο ἄξιον τῶν χαρακτηρισμῶν τούτων, ἐὰν ἐδύνατο ν' ἀποδειχθῇ ὡς ἀναγκαῖον. Ὅτι δὲ ἦτο τοιοῦτο, προσεπάθησαν νὰ τὸ παραστήσωσιν ὅχι οἱ Ἕλληνες (διότι αὐτοὶ ἐγνώριζον τὰ πράγματα) ἀλλ' οἱ φιλέλληνες καὶ αἱ κυβερνήσεις, αἵτινες τοὺς ὑπεστήριζον. Ἀλλ' ἡ ἀδέκαστος ἱστορία τὸ πολὺ δύναται νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἀνέβαλε τὴν ἐκκένωσιν τῆς χερσονήσου, ἥτις ἀνευ τῆς ναυμαχίας ταύτης ἤθελε λάβει τότε χώραν *).

Τὴν ἐπιούσαν τῆς ναυμαχίας οἱ νικηταὶ ἐδήλωσαν ἐν τῷ μέσῳ τῶν καπνίζόντων πλοίων καὶ τῶν περινηχομένων πτωμάτων πρὸς τοὺς ἐν Πύλῳ Τούρκους, ὅτι διὰ τὴν συμφορὰν ταύτην παταύουσιν αὐτοὶ οἱ Τούρκοι. καὶ ἐὰν εἰς μόνος τουφεκισμὸς ἢ πυροβολισμὸς πέσῃ, ἤθελον καταστρέψει, ἂν καὶ εἰσῆλθον εἰς Πύλον ἀνευ ἐχθρικοῦ σκοποῦ, ὅλα τὰ ἐναπολειπόμενα πλοῖα καὶ τὰ ὀχυρώματα τῆς Πύλου, καὶ ἤθελον θεωρήσει πᾶσαν νέαν ἐχθροπραξίαν ὡς κήρυξιν πολέμου τῆς Πύλης κατὰ τῶν συμμαχῶν Δυνάμεων, ἥς τὰ φοβερά ἐπακόλουθα ἤθελον αἰσθανθῇ ὅ,τε Σουλτάνος καὶ πασσάδες του. Ἀλλ' ἐὰν οἱ Τούρκοι ἀρχηγοὶ, ἀναγνωρίζοντες ὅτι αὐτοὶ ἔπαισαν διὰ τὴν προσβολὴν ἀρξάμενοι τοῦ πυρὸς, ἀπόσχωσι πάσης ἐχθροπραξίας, οἱ ναύαρχοι ἤθελον ἐπαναλάβει τὰς προτέρως φιλικὰς τῶν σχέσεις. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ὤφειλον πρὸ τοῦ τέλους τῆς ἡμέρας νὰ ὑψώσωσι τὴν λευκὴν σημαίαν. Ἀπήτησαν δὲ ὀριστικὴν ἀπάντησιν πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου. Ὁ μὲν Τούρκος διοικητὴς δὲν ἀπήντησεν εἰς τὴν παράδοξον ταύτην δήλωσιν, οἱ δὲ ναύαρχοι ἐπανελάβαν πρὸς τὸν τοποτηρητὴν τοῦ Ἰβραήμου τὴν ἀπαί-

*) Ἰδε Παράρτ. Η. 36.

τησιν τῆς ἐκκενώσεως τῆς χερσονήσου, ἀλλ' οὗτος ἀπεκρίθη ὅτι οὐδεμίαν εἶχεν ἐξουσίαν ν' ἀποφασίσῃ περὶ τούτου. Τότε δ' ὁ μὲν ναύαρχος· Ἐίδεν ἐπρότεινε ν' ἀποδιβασθῶσι στρατεύματα καὶ ν' ἀποκλεισθῇ ἡ Μεθώνη καὶ Κορώνη. Ἀλλ' οἱ δύο ἄλλοι ναύαρχοι ἀπέκρουσαν τοῦτο, καὶ τὴν 24 ἀνεχώρησαν οἱ νικηταὶ ἐκ τοῦ λιμένος, καὶ ὁ μὲν Κόδριγκτων ἀπῆλθεν εἰς Μελίτην, ὁ δὲ Ῥιγνῆς εἰς Σμύρνην, ὁ δὲ κόμης Ἐίδεν ἔμεινεν ἐν τῷ ἀρχιπελάγει· τινὰ τῶν πλοίων των ἀπεστάλησαν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἄλλα εἰς Αἰγίναν, ἄλλα πάλιν εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἐν ἀγγλικὸν καὶ γαλλικὸν εἰς Ἑλλήσποντον, ἵνα εἰς πᾶσαν περιπτῶσιν ἦναι ἑτοιμα πρὸς χρῆσιν τῶν πρέσβειων.

Ἀλλὰ πρὶν ἀναχωρήσωσιν ἐκ τοῦ λιμένος, ἡσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ λάβωσι μέτρον τι, ὅπως περιορίσωσι τὴν φιλόπαργον τάσιν τῶν προσκατευομένων των. Ἡ ἐν Λόνδινῳ συνθήκη εἶχε προτάξει ὡς κυρίαν βᾶσιν αὐτῆς τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἐμπορίου ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὅπερ ἀντιβαῖνον εἰς τὴν ἀλήθειαν ὠμοίαζε πρὸς πικρὴν σχῶμα. Εἰς μάτην οἱ ἐν Σμύρῃ καὶ ἐν ἄλλοις ἐμπορικοῖς τόποις ἔμποροι ἐβόων ὅτι ἦσαν ἀναγκαῖα μέτρα δραστικώτερα πρὸς περιστολὴν τῆς πειρατείας. Αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἐφημερίδες, αἵτινες ἐντόνως κατεφέροντο διὰ τὰς ἐν τῷ ποταμῷ Λαπλάτα γινομένας κατὰ τῶν γαλλικῶν ἐμπορικῶν πλοίων βιοπραγίας, παρίστανον τὰ παράπονα τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐμπόρων ὡς κενὰς κραυγὰς, καὶ αἱ κυβερνήσεις ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐθεῶντο ἀπλῶς τὰς ἀκάρπους προσπαθείας τῶν ζόλων των, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον σπουδαίας, οἵτινες ἀντετάσσοντο κατὰ τῆς πλημμύρας τῆς πειρατείας. Ἡ πειρατεία εἶχε καθ' ὅλα κανονισθῇ, εἶχε τοὺς ἐξοπλιστάς, τοὺς πλοίαρχους, ναύτας καὶ ἐξασφαλιστάς της, καὶ πάντες οἱ ἐν Ἑλλάδι προύχοντες διὰ τ' ἀξιώματα ἢ τὰς περιουσίας των εἶχαν μέρος εἰς αὐτήν. Ἡ δὲ κυβέρνησις μετέρχετο τὴν πειρατείαν διὰ τῶν καταδρομικῶν της.

Εἶχε μὲν ὁ Κόδριγκτων ἀπευθύνει πρὸς τὴν κυβέρνησιν δι-

λωσίν τινα διαλαμβάνουσιν, ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἤθελε συγχωρήσει εἰς Ἑλληνικὰ πλοῖα, ὑφ' οἷας δῆποτε ἀρχῆς καὶ ἂν ἦναι ἐκδεδομένα τὰ ἔγγραφά των, νὰ περιπλέωσιν. Εἶχε μὲν ὁ Ῥιγνῆς ἀπευθύνει τὴν αὐτὴν δῆλωσιν πρὸς τὴν αὐτὴν κυβέρνησιν καὶ προσθέσει, ὅτι ἤθελεν ἀποκρούσει ἢ συλλαμβάνει ὅσα Ἑλληνικὰ πλοῖα ἀπεμακρύνοντο πέραν τῶν δώδεκα μιλίων ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ παράλια, καὶ ὅτι ἐθεώρει ὁλόκληρον τὴν Ὑδραν καὶ τὰς Σπέτσας ὑπευθύνους διὰ τὰς ληστείας τῶν Ὑδραίων καὶ Σπετσιωτῶν. Εἶχε μὲν ἡ κυβέρνησις προσκαλέσει τὴν 15 Ὀκτωμβρίου ὅλους τοὺς πειρατὰς, ὅσοι δὲν ἦσαν διωρισμένοι πρὸς δικτῆρησιν τῶν ἀποκλεισμῶν, ἀλλὰ μετὰ δύο ἡμέρας ἐγνωστοποίησε τὸν ἀπὸ 4 Ὀκτωμβρίου χρονολογούμενον ἀποκλεισμόν τῆς Χίου. Ἡ δὲ θάλασσα ἔμεινεν ὡς καὶ πρότερον κεκαλυμμένη ὑπὸ πειρατῶν, καὶ τὸν μὲν αὐγούστον καὶ Σεπτέμβριον ὑπὲρ τὰ 70 οὐδέτερα πλοῖα, ἐν οἷς 15 ἀγγλικά, ἐλῆστεύθησαν ὑπ' αὐτῶν, τὸν δ' ὀκτώμβριον κατήχθησαν εἰς Αἰγίναν 20, ἐν οἷς 5 γαλλικά, καὶ τὸ δικαστήριον τῶν λειῶν ἐξηκολούθει νὰ τὰ καταδικάζῃ. Ὅθεν τὴν 24 ὀκτωμβρίου οἱ ναύαρχοι ἀπῆλθον ἀπὸ κοινοῦ ἐκ Πύλου δῆλωσιν, ἥδη δὲ οὐχὶ πρὸς τὴν κυβέρνησιν, « διότι αὕτη εἶναι ἀνίσχυρος καὶ ἀνήθικος, » ἀλλὰ πρὸς τὸ νομοθετικὸν σῶμα, ἐν ᾗ ἐξέφραζον τὴν ἀγανάκτησίν των, ὅτι καθ' ὃν χρόνον κατεγίνοντο νὰ καταστρέψωσι τὸν στόλον τῶν Τούρκων καὶ Αἰγυπτίων, ἔβλεπον τοὺς Ἑλλήνας ἐξακολουθοῦντας τὴν πειρατείαν, καὶ τὸ δικαστήριον τῶν λειῶν, τὸ μόνον ὅπερ ὁ ἑλληνικὸς κώδῃς γινώσκει, προθυμούμενον νὰ καλύπτῃ τὴν πειρατείαν ταύτην διὰ νομίμων τύπων. Ἐγγραφῶν δ' ὅτι οὔτε τὴν ἐπέκτασιν τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου (τοῦ ὁποίου λίαν ὀρθῶς ἔθεσαν ὡς ὅριον τὴν ἐπέκτασιν τῆς πειρατείας) οὔτε τοὺς περίπλους, οὔτε τοὺς ἀποκλεισμούς πέραν τῆς γραμμῆς ἀπὸ Βώλου μέχρι Ναυπάκτου ἔθελλον ἀνεχθῆ, κατέκριναν ῥητῶς τὰς κατὰ τῆς Χίου καὶ τῶν Ἀλβανικῶν περαλίων ἐπιθέσεις, καὶ ἐπανέλαβον τὴν διαβεβαί-

ωσιν, ὅτι ἤθελον συλαμβάνει τοὺς πειρατὰς πέραν τῆς εἰρημένης γραμμῆς. Ἐνουθέτουν δὲ τοὺς Ἑλλήνας νὰ παραδειγματισθῶσιν ἐκ τοῦ συμβάντος τοῦ Ναυαρίνου, καὶ ἠπειλουν, ἐὰν δὲν ἐσέβοντο τὴν δῆλωσίν των, ὅτι ἤθελον καταστρέψει τὸν στόλον τῶν Ἑλλήνων, ὡς εἶχον καταστρέψει καὶ τὸν αἰγυπτιακτουρ-
κικὸν στόλον. Ἀλλὰ θὰ ἴδωμεν κατωτέρω ὅτι καὶ ἡ δῆλωσις αὕτη ἔμεινεν ἄνευ ἀποτελέσματος, διότι δὲν ἐξετελέσθη.

Τὴν 37 περὶ μεσημβρίαν ἦλθεν ἡ εἰδησις τῆς ναυμαχίας τῆς Πύλου δι' αὐστριακῶν γολεττῶν εἰς Σμύρνην, καὶ ἐπεβεβαιώθη τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κορβέτας Ῥόζας. Ἀκαταλόγιστος ἦτο ἡ ἐπενέργεια αὐτῆς ἐπὶ τῶν ἐκεῖ Τούρκων, καὶ ἐδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ γενικὴν ἐκρηξιν μανίας, τὴν καταστροφὴν ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀποικιῶν, τὴν σφαγὴν ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Ἦτο δὲ λίαν ἀναγκαῖον νὰ μὴ δώσῃ τὸ παράδειγμα τῆς ἐκδικήσεως ἡ Σμύρνη, διότι ἤθελαν τὴν μιμηθῇ καθ' ὅλην τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ, ὅλαι δὲ αἱ προσπάθειαι τῆς κυβερνήσεως δὲν ἤθελον ἐξαρκέσει νὰ περιστείλωσι τὸν λαόν. Οἱ δὲ Αὐστριακοὶ ἔπραξαν τὸ ἀγαθὸν ἔργον τοῦ νὰ ἐμποδίσωσιν ἐν Σμύρνῃ τὰς ὁμότητες. Ὁ ναύαρχος κόμης Δάνδολος εἰδοποίησεν εὐθὺς μετὰ μεσημβρίαν τὸν Χουσεῖν-Πασσᾶν, διοικητὴν τῆς Σμύρνης, περὶ τοῦ συμβάντος, ἄνδρα ἱκανὸν καὶ δραστήριον, καὶ ἔλαβε μετ' αὐτοῦ τὰ πρὸς ἀσφάλειαν ἀναγκαῖα μέτρα. Τὴν νύκτα ἐκλείσθησαν αἱ πύλαι τῆς τουρκικῆς πόλεως, ὅπου εἶχε φέρεῖ ὁ πασσᾶς ὅλα τὰ στρατεύματά του. Ἀπαντα τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα μετνήχθησαν εἰς μέρος ἀπόκεντρον τοῦ ὄρμου, καὶ ὅλα τὰ εὐρωπαϊκὰ πολεμικὰ πλοῖα (5 ἀγγλικά, 2 γαλλικά, 5 αὐστριακά, 1 ὀλλανδικὸν καὶ 1 ἀμερικανικὴ φρεγάττα) ἐτοποθετήθησαν ὡς εἰς μάχην ἑκατὸν περίπου μέτρα πρὸ τῆς πόλεως, ὅλαι δὲ αἱ λέμβοι ἦσαν κατεβιδασμέναι, ὠπλισμέναι, καὶ ἀπετέλουν μίαν γραμμὴν εἰς βολὴν πιστολίου ἀπὸ τῆς ἀκτῆς· 600 δὲ ἄνδρας ἀπεβιδάσθησαν καὶ

ἴσταντο ἐπὶ τῶν παρόδων πρὸς τὴν φραγκικὴν πόλιν. Τὴν νύκτα δὲ συνήγαγεν ὁ πασσᾶς τοὺς προὔχοντας τῶν ὀθωμανῶν κατοίκων, καὶ ἀνεκοίνωσεν αὐτοῖς τὸ συμβάν. Τὴν πρωΐαν ἐδημοσιεύθη ἡ ἀνακοίνωσις αὕτη, καὶ συγχρόνως διετάχθη αὐστηροτάτη τάξις ἐπιδειχθέντων τῶν ἐν περιπτώσει ἀταξίας ἐτοίμων νὰ καταστρέψωσι τὴν πόλιν εὐρωπαϊκῶν πολεμικῶν πλοίων. Ἐν τοιαύτῃ δὲ καταστάσει διέμειναν ἐπὶ πέντε ἡμέρας. Φόβος κατέλαβε τοὺς εὐρωπαίους καὶ Ἑλλήνας κατοίκους. Πάντες ἐφυγαν ἀπὸ τῶν ἐξοχῶν εἰς τὴν πόλιν, καὶ πολλοὶ ἐντεύθεν μετὰ τῶν πραγμάτων των εἰς τὰ πλοῖα. Οἱ πλειότεροι τῶν ἁγγλῶν καὶ γάλλων κατέφυγαν εἰς τὴν αὐστριακὴν προστασίαν. Ἄλλ' ὁ κίνδυνος παρήλθεν, οὐδὲ τότε ἐξεργάγη, ὅτε τὴν 30 ἔφθασεν εἰς Σμύρνην ἡ εἰδησις, ὅτι ὁ Φαβιέρως ἀπεβιδάσθη εἰς τρία μέρη τῆς γειτονικῆς νήσου Χίου, διότι εὐτυχῶς ἐπηκολούθησεν ἡ ψευδὴς ἀλλὰ καθησυχαστικὴ εἰδησις, ὅτι οἱ ἐπιδρομεῖς ἡττήθησαν ὑπὸ τῶν ἐν τῷ φουρλίῳ. Τὴν 2 ἐνεφανίσθη ἡ κατατρυπημένη γαλλικὴ φρεγάττα Ἀρμίδα, ἀλλ' ἐσταμάτησεν εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ὁ ναύαρχος Ῥιγνῆς, φθάσας ἐπ' αὐτῆς, ἀπῆλθε μετεμφιεσμένος εἰς τοῦ Χουσεΐν-πασσᾶ. Οἱ λόγοι δὲ καὶ αἱ ὑποσχέσεις του νὰ διώξῃ ἀμέσως τοὺς Ἑλλήνας ἐκ τῆς Χίου καθήσυχασαν τοὺς τούρκους. Εἰς δύο δὲ ῥωσικὰς φρεγάττας, αἵτινες ἔφθασαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἡρνήθη ὁ πασσᾶς τὸν εἰσπλουν, καὶ αὐταὶ ὑπακούσασαι ὑπῆγον εἰς τὰ Βουρλα.

Οἱ δὲ ταχυδρόμοι ἐκ Σμύρνης ἔφθασαν πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις τὴν 30 Ὀκτωμβρίου. Οἱ πρέσβεις ἐσιώπησαν, καὶ ἀπηύθυναν τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς τὴν Πύλην μόνον τὰς τρεῖς ταύτας ἐρωτήσεις.

1 Ποίας ὁδηγίας ἔχει δώσει ἡ Πύλη πρὸς τὸν Ἰσραΐμ-πασσᾶν.

2 Πῶς ἤθελε θεωρήσει ἡ Πύλη ἐχθρικὴν τινα πράξιν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ καὶ αἰγυπτιακοῦ στόλου, ἐὰν ὁ Ἰβραήμης δὲν ὑπήκουεν εἰς τὴν δῆλωσιν τῶν τριῶν Δυνάμεων.

3 Ἐπιμένει ἡ Πύλη εἰς τὴν ἄρνησιν τοῦ νὰ δεχθῇ τὴν με-
σολάβησιν τῶν Δυνάμεων· ἐζήτησαν δὲ ὠρισμένην περὶ τοῦτου
ἀπάντησιν ἵνα λάβωσι τὰ πρὸς ἀσφάλειαν μέτρα.

Ἡ δὲ Πύλη μὴ γινώσκουσα εἰτέτι τὸ συμβᾶν ἀπεκρίθη.

1. Καθὼς δὲν ἠρωτήσαμεν τοὺς πρέσβεις, περὶ τῶν ὁδη-
γιῶν τῶν στόλων των, οὕτω δὲν ὑποχρεούμεθα νὰ γνωστοποι-
ήσωμεν αὐτοῖς τὰς ὁποίας ἐδώκαμεν πρὸς τὸν Ἰσραὴμ-πασσᾶν
ὁδηγίας.

2. Δὲν παραδεχόμεθα ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ λάβῃ χώραν
ἐχθροπραξία, καὶ ἀπέχομεν πάσης ἀποφάνσεως περὶ τοῦ τρό-
που, καθ' ὃν ἠθέλαμεν τὴν θεωρήσει, διότι δὲν δύναται τις
νὰ ὀνομάσῃ παιδίον μηκέτι γεννηθὲν καὶ ἀγνώστου γένους.

3. Ἡ ὑψηλὴ Πύλη οὐδέποτε θέλει μεταβάλλει τὴν ἑκατον-
τάκις ἐπαναληφθεῖσαν δῆλωσίν της. Ὡς πρὸς δὲ τὰ μέτρα,
τὰ ἀρέσκοντα εἰς τοὺς πρέσβεις, ἡ Πύλη δὲν ἔχει τὸ δικαίω-
μα ν' ἀναμιγνύεται. Οὗτοι μόνοι δύνανται νὰ πράξωσι συμ-
φώνως πρὸς τὰς ὑφισταμένας εἰρηνικὰς καὶ φιλικὰς σχέσεις
μεταξὺ τῶν Αὐλῶν των καὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους.

Τὴν 1 Νοεμβρίου, ἐνῶ ὁ αὐστριακὸς διερμηνεὺς διενσεῖτο
νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τοῦ ρεῖζ-ἐφένδου τὴν ὑπόσχεσιν τῆς ἀνακα-
χῆς, οὗτος ἔλαβεν ἐπιστολὴν τοῦ πασσᾶ τῆς Σμύρνης ἀναγγέ-
λουσαν τὴν καταστοφὴν τοῦ στόλου. Διέκοψε δὲ τὴν συνδιά-
λεξιν, ἐποίησεν ὑπόκλησιν ἐν σιγῇ καὶ ἀπῆλθεν.

Τὴν 2 ἅπαντες οἱ διερμηνεῖς ἐπορεύθησαν πρὸς τὴν Πύλην.
Ὁ ρεῖζ-ἐφένδης τοὺς προσεκάλεσε κατ' ἰδίαν· οὐδεὶς τῶν τριῶν
πρέσβεων ἐτόλμησε νὰ ἀναφέρῃ τὸ συμβᾶν, μόνος δ' ὁ αὐστρια-
κὸς ἐξώρκισε τὸν ρεῖζ-ἐφένδην νὰ μὴ ματαιώσῃ τὸ παρὰ τῇ
αὐλῇ του γενόμενον βῆμα. Μετὰ δὲ ταῦτα συνήγαγε ὁ Περ-
τέβ-ἐφένδης περὶ ἑαυτὸν τοὺς διερμηνεῖς καὶ εἶπεν· αὐτὸς ἤδη
τὸ παιδίον ἐγεννήθη καὶ τὸ γένος του εἶναι γνωστὸν, δύναμαι
ν' ἀποκριθῶ εἰς τὴν πρὸ τριῶν ἡμερῶν ἀπευθυνθεῖσαν μοι ἐρώ-
τησιν. Τὸ πρᾶττω δὲ ἀπαιτῶν πανηγυρικῶς ἐκδήλησιν διὰ

τὴν αἰσχρὰν κατὰ τοῦ Σουλτάνου διαπραγθεῖσαν βιαιοπραγίαν.» Οἱ διερμηνεῖς τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἐπροσποιήθησαν ὅτι οὐδεμίαν γνώσιν εἶχον περὶ τοῦ συμβάντος, ὃ δὲ ῥώσος Κ. Φραγκίνης, εἶπε μόνον ὅτι ἐξ ιδιωτικῶν εἰδήσεων ἤκουσε τοῦτο, καὶ ἐνόμισεν ὅτι παρηγόρησε τὸν ῥεῖζ-ἐφένδην διαβεβαιώσας ὅτι ἡ ζημία τῶν ἁγγλων καὶ γάλλων ἦτο ὑπερογκος. Ἐν γαλήνῃ δ' ἀπεκρίθη ὁ Περτέβ, ὅτι θὰ περιμείνῃ τὰς εἰδήσεις τοῦ Ἰβραῖμ-πασσᾶ πρὶν λάβει τὰς διαταγὰς τοῦ Σουλτάνου, οὐδὲ γινώσκει διὰ ποίων λέξεων δύναται νὰ τῷ γνωστοποιήσῃ τὸ συμβάν, διὰ ποίων διαβεβαιώσεων ἐκ μέρους τῶν Δυνάμεων, αἵτινες μὲ θωπευτικὴν χεῖραν ἐμπήγουσι τὸ ἐγγχερίδιον εἰς τὰ πλευρὰ τῆς Πύλης. Ἦδη τουλάχιστον ἂν ἀναχωρήσωσιν οἱ συμμαχικοὶ στόλοι ἐκ τῶν ἐλληνικῶν παραλίων, καὶ ἂς ὑποσχεθῶσιν οἱ πρέσβεις ἀποζημιώσιν! Ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἐγγυηθῇ ὅτι ἡ κυβέρνησίς του θὰ δυνηθῇ ν' ἀνταχαιτίσῃ τὴν ὁρμὴν τοῦ λαοῦ. »

Τὴν ἐσπέραν δὲ τῆς 2 Νοεμβρίου ἦλθον πάλιν εἰς τὴν Πύλιν οἱ διερμηνεῖς τῶν τριῶν πρέσβεων, ἵνα ἐπιστήμως ἀνακοινώσιν εἰς τὸν ῥεῖζ-ἐφένδην τὸ ἥδη γνωστὸν καὶ μὴ δυνάμενον πλέον νὰ καλυφθῇ συμβάν. Εἶπον δ' ὅτι ἔχουν διαταγὴν νὰ ἐκφράσωσι πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν τοὺς ἐξῆς λόγους τῶν τριῶν πρέσβεων. « Ὁ Ἰβραῖμ-πασσᾶς συνεφώνησεν ἀνακωχῆν, καὶ ἔπειτα τὴν κατεπάτησε· οἱ στόλοι εἰσέπλευσαν εἰς τὸν λιμένα οὐδεμίαν ἐχθρικὴν πρόθεσιν ἔχοντες· τότε δὲ σφαῖρα τουρκικοῦ πλοίου ἐφόνευσεν ἓνα τῶν κηρύκων των, καὶ ἡ βία κατέστη ἀναπόφευκτος. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς μάχης ὑπῆρξεν ἡ καταστροφὴ τοῦ τουρκικοῦ καὶ αἰγυπτιακοῦ στόλου. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἀξιοθρήνητον, καὶ ἐλπίζουν, ὅτι δὲν θὰ ταράξῃ τὰς εἰρηνικὰς σχέσεις μετὰ τῶν τριῶν Λύλων καὶ τοῦ ὁθωμανικοῦ κράτους. » Ὁ ῥεῖζ-ἐφένδης περιωρίσθη ν' ἀπαντήσῃ εἰς ταῦτα, ὅτι θὰ γνωστοποιήσῃ τὰ ῥηθέντα εἰς τὸν Σουλτάνον.

Ἡ πρώτη ἐκφρασίς τοῦ Μαχμούτ, ὅτε τὴν 3 Νοεμβρίου

Ἐν τούτοις οἱ τρεῖς πρέσβεις ἔμελλον νὰ συνέλθωσι τὴν 4 ἵνα συσχεφθῶσι περὶ τῆς διακοινώσεως, ἣν ὤφειλον ν' ἀπευθύνωσι πρὸς τὴν Πύλην *). Κατήρτισαν δὲ αὐτὴν ἐν εἰδεί ἐπερωτήσεως κατακρίνοντας μὲν τὰ συμβάντα, ἀλλ' ἀποδίδοντας συγχρόνως αὐτὰ εἰς τὴν Πύλην καὶ ἐπιμένοντες εἰς τὴν περὶ ἀναμίζεως ἀπαίτησιν. Διὰ πολλῶν δὲ φιλικῶν διαβεβαιώσεων τὴν ἐνεχείρισαν οἱ διερμηνεῖς εἰς τὸν ρεῖζ-ἐφέδην, ὅστις τὴν ἐδέχθη ἐκφωνήσας «Πῶς φέρετε ἀκόμη τὴν λέξιν φιλίαν εἰς τὰ χεῖλη ὑμῶν;» Ὁ δὲ Διάγγελος ὑπεστήριξε τὸ βῆμα τοῦτο διὰ διακοινώσεως, ἐν ἧ ἐξώρχιζε τὴν Πύλιν νὰ μὴ ἀποφασίσῃ τι ἀπερίσκεπτον. Περὶ τούτου δὲ συνεκροτήθη τὴν 5 μέγα Διδάνιον προεδρευόμενον ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου. Πάντες δ' ἦσαν ὠπλισμένοι ὡς ἐν καιρῷ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἀποστασίας. Περαιτωθέντος δὲ αὐτοῦ, ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἐγνωστοποίησε πρὸς τὸν Διάγγελον ὅτι «ἐξ σεβασμοῦ πρὸς τὴν μεσολάβησιν τοῦ ἡΐψηλῆ Πύλη θὰ προσκαλέσῃ ἐνώπιόν της τοὺς τρεῖς πρέσβεις, καὶ θὰ γνωστοποιήσῃ αὐτοῖς τοὺς ὅρους τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν φιλικῶν σχέσεων ἐν τῷ μεταξύ δὲ θὰ διαρρήξῃ τὴν μετ' αὐτῶν συγκοινωνίαν καὶ θὰ ἐξοπλισθῇ.»

Ὁ δὲ Διάγγελος ἀντιλέξα; εἰς ταῦτα ἐπρότεινε τὴν 6.

1. Νὰ μὴ προσκαλέσωσιν αὐτοπρόσωπους τοὺς πρέσβεις, διότι ὁ χαρακτήρ τοῦ ἐνός ἢ τοῦ ἄλλου δὲν ὑπέσχετο ἀρχετὴν μετριοπάθειαν.

2. Νὰ μεταχειρισθῶσι, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν συγκοινωνίαν μετὰ τῶν πρέσβων, τὴν λέξιν *διακόπτειν* καὶ ὄχι *διαρρήγναι*.

3. Τοὺς ὅρους τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν φιλικῶν σχέσεων νὰ μὴ γνωστοποιήσωσιν εἰς τοὺς πρέσβεις, ἀλλ' εἰς τὴν αὐστριακὴν αὐλὴν.

4. Νὰ μὴν ἐμποδίσωσι τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ῥωσικοῦ ταχυδρόμου.

*) Ἴδε Παράρτ. Η. 37.

Τὰς προτάσεις ταύτας (συζητηθείσας μετὰ τοῦ κόμητος Γκιλλεμινώτου, ὃν ἐξεφόβισεν ἡ ἐπιθυμία τοῦ Ρίβωπιέρρου ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν πρότασις τοῦ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς Ὀδησσὸν) ἐδέχθη ὁ ρεῖζ-ἐφένδης, ἀφοῦ ἔλαβε τὴν γνώμην τοῦ μεγάλου βεζίρου, καὶ ἐζήτησε σχέδιον τῆς πρὸς τὸν Διάγγελον σταλησομένης διακοινώσεως, μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν ὅμως ὅτι ἔπρεπε νὰ περιέχῃ διὰ σαφῶν λέξεων τὴν ἀξίωσιν τῆς Πύλης περὶ ἀποζημιώσεως διὰ τὸν καταστραφέντα στόλον καὶ τῆς παραιτήσεως ἀπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ ζητήματος. Ὅτε δὲ τὴν 7 ὁ αὐστριακὸς διερμηνεὺς ἐκόμισε πρὸς τὸν ρεῖζ-ἐφένδην τὸ σχέδιον τοῦτο, εὔρεν αὐτὸν λίαν τεταραγμένον καὶ δύσπιστον ἔνεκα τῆς εἰδήσεως περὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς Χίου. «Καιρὸν θέλετε νὰ κερδίσετε, ἰδοὺ τὸ πᾶν! Ἡ παρουσία τῶν πολεμίων πρέσβεων παρρηγίζει καὶ ἀποθαρρύνει τοὺς Μουσουλμάνους· ἡ ἀπομάκρυνσις των θὰ τοὺς ἐνθουσιάσῃ.» Ἐξέφρασε δὲ καὶ ἄλλο τι προδίδον τὴν γνώμην του, ὅτι ἐπὶ τέλους καὶ ἡ αὐστριακὴ αὐλὴ συνεμάχει μετὰ τῶν τριῶν ὁμοθρήσκων Δυνάμεων. Ἐπειτα δ' ἀπήτησε νὰ εἴπῃ ὁ Διάγγελος πρὸς τοὺς τρεῖς πρέσβεις ὅτι ἡ Ὑψηλὴ Πύλη θὰ τοῖς γνωστοποιήσῃ τοὺς ὅρους τῆς διαλλαγῆς. Ἐπραξε δὲ τοῦτο, καὶ οἱ τρεῖς πρέσβεις ἀπεκρίθησαν. «Ἡ ναυμαχία τῆς Πύλου ἦτο ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα τῆς ἐν Λονδίνῳ συνθήκης, καὶ αἱ αὐλαί·τιον δὲν ἤθελον ἐγκαταλείπει τὴν συνθήκην ταύτην» οὕτω δ' ἐτελείωσεν ἡ μεσιτεία τοῦ Διαγγέλου, ἥτις σωτηρίως ἀνεχαίτισε τὴν ὁρμὴν τῆς πρώτης ἐντυπώσεως.

Ἡ Πύλη ἐμπόδισε νῦν τὸν διάπλουν τοῦ Βοσπόρου εἰς τὰ σιτοφόρα πλοῖα, ἵνα ἐφοδιασθῇ διὰ προμηθειῶν· ἐξέδωκε δὲ διαταγὴν νὰ παρασκευασθῇ διὰ τὸν Σουλτάνον τὸ ἐν Ἀνδριανουπόλει παλάτιον· στρατεύματα καὶ πυροβόλα ἐκινουῦντο ἐκ τῆς πρωτευούσης εἰς Σιλυβρίαν, καὶ ταχυδρόμοι ἐκόμισαν εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κράτους τὸ φερμάνιον τῆς γενικῆς προσαλή-

σεως. Τὴν 8 ἀνεκοίνωσεν ὁ ρεῖζ-εφένδης πρὸς τὸν ἄγγλον διερμηνέα τοὺς ὅρους τῆς διαλλαγῆς, καὶ τὴν 9 ἐπανέλαβεν αὐτοὺς πρὸς τοὺς τρεῖς διερμηνεῖς· πρὸς δὲ τὸν Διάγγελον ἀπηύθυνεν αὐθημερὸν διακοίνωσιν, ἐν ᾗ ἀνέφερε τοὺς αὐτοὺς ὅρους (ἀποζημιώσιν διὰ τὸν στόλον, ἱκανοποιήσιν διὰ τὰ διαπραχθέντα καὶ ἀποχὴν ἀπὸ πάσης ἀναμίξεως εἰς τὸ μέλλον) καὶ συγχρόνως τῇ ἀνάγκῃ, εἰς ἣν εὕρισκετο ἡ Πύλη νὰ λάβῃ μέτρα ἀμυντικά. Ἡ διακοίνωσις αὕτη, κατ' οὐσίαν ὁμοία πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ διαγγέλου δοθὲν σχέδιον, σαφῶς ἐξέφραζε τὴν ἐπιθυμίαν τῆς συνδιαλλαγῆς διὰ μεσολαβήσεως τῆς Αὐστρίας *).

Οἱ τρεῖς πρέσβεις ἀπήντησαν εἰς τὴν πρὸς τοὺς διερμηνεῖς των προφορικὴν δῆλωσιν τῆς Πύλης διὰ κοινῆς διακοίνώσεως, **) ἐν ᾗ ἀπερρίπτον τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῆς, παρίστανον τὴν ἐν Λονδίῳ συνθήκην ὡς ἔργον εἰρηρικόν, γενόμενον πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Πύλης καὶ ἐξασφαλίζον τὸ μέλλον τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ἀπεκάλουν τὴν ναυμαχίαν τῆς Πύλου συμβὰν ἀξιοθρήνητον, ἐλάλουν περὶ τοῦ ζήλου (ὅπερ ἦτο λίαν παράδοξον) μεθ' οὗ οἱ ναύαρχοι εἶχον προλάβει τὴν ἐπιούσαν τῆς ναυμαχίας τὴν νέαν σύγκρουσιν καὶ ἐπὶ τέλους ἐδήλωσαν ὅτι ὡς κήρυκες τῆς εἰρήνης ἦσαν ἀνήσυχοι διὰ τοὺς ἐξοπλισμοὺς τῆς Πύλης, καὶ ἀπήντησαν τὴν ἄμεσον ἀναστολὴν αὐτῶν καὶ ὑπακοὴν εἰς τὰς διατάξεις τῆς Λονδινείου συνθήκης. Τὴν διακοίνωσιν δὲ ταύτην ὑπεστήριξαν προφορικῶς ἐπισκεφθέντες ἀλληλοδιαδόχως τὸν ρεῖζ-εφένδην. Ὁ μὲν κόμης Γκιλλεμινῶτος τὴν 11, ὁ δὲ Στρατφόρδος Κάννινγκ τὴν 15, καὶ ὁ κόμης Ρίβωπιέρρος τὴν 17. Ἐκαστος δ' αὐτῶν ἐβίαζε τραχύτερον ἢ ἡπιώτερον εἰς ὑποχώρησιν, εἰς ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, εἰς ἀνάκλησιν τῶν ἐξοπλισμῶν καὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ Βοσπόρου, εἰς ἀναχωρὴν τοῦ κατὰ τῶν Ἑλλή-

*) Ἰδε Παράρτ. Η. 38. **) Ἰδε Παράρτ. Η. 39.

νων πολέμου και εἰς παραδοχὴν τῆς ἀναμίξεως τῶν Δυνάμεων. Ὁ Περτέβ-εφένδης ὑπέμεινε τὸν χεῖμαρρόν τοῦτον μετ' ἀξιοπρεπείας. Ἡ ἀδικία τῶν ἀντιπάλων τοῦ τῷ ἔδιδε τὴν δύναμιν, ἣν δὲν ἐδύνατο νὰ ἀρυσθῇ ἐκ τῆς καταστάσεως τοῦ κράτους. Ἰσατο δ' ἐν μέσῳ τῆς πολεμικῆς κραυγῆς προερχομένης ἐκ διακαίας μὲν ἀλλ' ἀπερискέπτου δίψης ἐκδικήσεως τῶν συμπατριωτῶν του, καὶ τῶν ἀδικιῶν ἀπίστων ξένων, καὶ ἀνθίστατο κατ' ἀμφοτέρων ἔνθεν μὲν πρὸς τὸν Σουλτάνον, τοὺς οὐλεμάδας καὶ τὸν λαόν, ἔνθεν δὲ πρὸς τοὺς ὑπὸ εἰρηνικὸν ἔνδυμα κρυπτομένους ἐχθρούς. Εἶχε δ' ὑπὲρ αὐτοῦ ἀμυδρὰν μόνον ἐλπίδα, τὴν μεσολάβησιν τῆς Αὐστρίας. Ἵνα δὲ κερδίσῃ καιρὸν, ἐνέδωκε βαθμηδὸν εἰς τὸν Διάγγελον καὶ ἤνοιξε πάλιν τὸν Βόσπορον. Καὶ Ἵνα ἐξαλείψῃ τὴν χειρίστην ἐντύπωσιν τοῦ μέτρου τούτου, ὁ Διάγγελος εἶχε προτείνει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὴν Πύλιν, ἀφοῦ δὲν ἐδυνήθη νὰ τὸ ἐμποδίσῃ, νὰ τὸ γενικεύσῃ, καὶ ἐπομένως νὰ τὸ ἐπεκτείνῃ καὶ εἰς τὰ αὐστριακὰ πλοῖα. Τοῦτο δ' ἐδικαίωσεν αὐτὸν ἔπειτα νὰ μεσιτεύσῃ ὑπὲρ τῆς ἄρσεως τοῦ γενικοῦ μέτρου, καὶ οὕτω νὰ ἐργασθῇ πρὸς ἐμπόδισιν τῆς ῥίξεως καὶ τότε ἀκόμη, ὅτε οἱ πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας ἐθεώρουν τὴν ἐνέργειαν ταύτην δυσαρέστως, καὶ παρεμέριζαν ὅσον ἡδύναντο τὸν Διάγγελον ἐκ τῆς ὁδοῦ, ἵνα ἔχῃσιν τὴν ὁδὸν τῆς ῥίξεως ἐλευθέραν. Ἡ Πύλις ἀπελευθέρωσε πρῶτον τὸ ἐν τρίτον τῶν κατακρατουμένων πλοίων, ἔπειτα δὲ πλείοτερα· ἀλλ' ὅτε οἱ πρέσβεις καταχρώμενοι τὴν συνετὴν μετριοπάθειαν τοῦ ρεῖζ-εφένδου ἠπέλιθσαν ὅτι ἤθελον ἀνχωρήσει, οὗτος ἐπέμεινε καὶ ἤρνήθη τὴν ἀπαιτηθεῖσαν γενικὴν ἀπόλυσιν τῶν πλοίων. Πρῶτον δὲ τὴν 16 Νοεμβρίου ἐφθασαν αἱ εἰδήσεις τοῦ Ἰβρξίμ-πασσᾶ εἰς τὴν Πύλιν καὶ τώρα πρῶτον κατείδεν αὕτη τὸ μέγεθος τῆς ζημίας τῆς. Οἱ μὲν Οὐλεμάδες ἐβίαζον εἰς πόλεμον, οἱ δὲ πρέσβεις εἰς ὑποταγὴν εἰς τὴν ὀλεθρίαν συνθήκην καὶ ὁ Διάγγελος καὶ ὁ πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας εἰς ὑποχώρησιν· ὁ δὲ διερμηνεὺς τοῦ τελευταίου ἀντέταξεν εἰς τὴν φράσιν τοῦ ρεῖζ-εφένδου ὅτι «ἐν-

κολώτερον ἦτο εἰς τὰς Δυνάμεις νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν ἀδικον σύμβασιν, ἢ εἰς τὴν Πύλην νὰ πράξῃ ἐναντίον τῶν ῥήσεων τοῦ ἱεροῦ βιβλίου.» τὸ γεγονὸς ὅτι «ἡ Πύλη καὶ κατ' ἄλλας ἐποχὰς ἐγκατέλειψεν εἰς τοὺς χριστιανούς ὀλοκλήρους ὀθωμανικὰς φυλάς.»—«Ναί», ἀπεκρίθη ὁ Περτέβ-ἐφένδης, «ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς βίβης ἠναγκάσθη εἰς τοῦτο, καὶ μάλιστα, ἐπειδὴ τότε ἔπραξε τοῦτο, σήμερον τιμωρεῖται». Ἐπέμεινε δὲ λέγων ὅτι θὰ περιμενῇ τὴν ἀπάντησιν ἐκ Βιέννης. «Ἐξ αὐτῆς» εἶπε, «ἐξαρτᾶται ὁ πόλεμος ἢ ἡ εἰρήνη.» Ἐπειτα δὲ προσέθηκε «μᾶς νομίζετε ἀσθενεῖς ὡς πρὸς τὰς πολεμικὰς δυνάμεις, ἀλλ' ὅμως δὲν εἴμεθα. Εἰς πόλεμον ὡς τὸν παρόντα ὁ λαὸς δὲν ἐμπιστεύεται τὴν ὑπεράσπισίν του εἰς τὰ στρατεύματα. Πολεμεῖ ὁ ἴδιος, καὶ ὅλοι οἱ κανόνες καὶ ὑπολογισμοὶ ἐξαπατῶσιν. Ἐν τούτοις δὲν θέλετε μᾶς εὖρῃ ἀπαρασκεύους, διότι πλεόν τῶν 200,000 ἀνδρῶν περιμένουν ἐν Ρουμελίᾳ ἐν μόνον νεῦμα ἵνα στρατεύσωσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ὅλοι δ' οἱ περαιτέρω λόγοι εἶναι μάταιοι· ἡ Πύλη ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν της.» «Τὴν ἔχει» ὑπέλαβεν εἰπὼν ὁ Ἀβδουρραμάν-ἐφένδης ὅστις ἐμεσολάβει μετὰξὺ Διβανίου καὶ Οὐλεμάδων, «καὶ οὐδεὶς θὰ μεταβάλλῃ τὴν ἀπόφασιν ταύτην, διότι στηρίζεται εἰς τὸν νόμον, ἐναντίον τοῦ ὁποίου οὐδ' αὐτὸ τὸ Διβάνιον, καὶ ἂν ἤθελε, δύναται νὰ ἐνεργήσῃ.» Ἐλάλησε δὲ μὲ τόσον τραχείας καὶ ἀπειλητικὰς λέξεις, ὥστε ὁ Περτέβ-ἐφένδης ἠναγκάσθη νὰ τὸν διακόψῃ λέγων «Τὸ διβάνιον γνωρίζει τὸ καθήκον του, καὶ τοὺς λόγους τῆς Πύλης ἐνόησαν οἱ ἀντίπαλοι αὐτῆς ».

Τὴν 21 ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Ταχίρ-πασσᾶς προερχόμενος ἐκ Πύλου. Ἡ ἐντύπωσις, ἣν ἐπροξένησεν ἡ πληροφροσύνη του εἰς τὸν Σουλτάνον, ἠπέιλησε νὰ καταστρέψῃ ὁλόκληρον τὸ ἔργον τῆς μετριοπαθείας καὶ συνέσεως τοῦ ρεῖζ-ἐφένδου. «Ὁἱμοὶ! δὲν ἀναγνωρίζουσι τὴν ὑπομονὴν καὶ ἐπεικελίαν ἡμῶν!» ἐξερῶνησεν οὗτος, «ἐὰν ἐνόουν τί θὰ εἶπῃ

νὰ ἔχη τις νὰ κάμῃ μὲ Σουλτάνον ὡς τὴν Μαχμούτην, μὲ νομομαθεῖς, ὡς τοὺς ἰδικούς μας, θὰ ἐλάμβανε εὐσπλαγχίαν πρὸς ἐμέ!» Πιστῶς δ' ὑπεστήριζον αὐτὸν ὁ Τσαοὺς-μπασῆς Χουσσείν-βέης καὶ ὁ Νιχανῦ-Χασσάν-Τασίν ἐφένδης, δύο ἄνδρες ισχύοντες ἐν τῷ σεραγίῳ, καὶ τῇ βοηθείᾳ αὐτῶν ἐπέτυχε νὰ λάβῃ διαταγὴν πρὸς τὸν Ταχίρ-πασσᾶν τοῦ νὰ μὴ ἴδῃ κανένα, μέτρον ἀπαραίτητον, ὅπως μένη ἔτι κεκρυμμένον εἰς τὸν λαὸν τὸ μέγεθος τοῦ πάθους. Ἡ Πύλη διαπραγματεύθη ὑποθέσεις τινὰς μετὰ τῆς Περσίας, καὶ παρεδέχθη τὴν μυστικὴν πρότασιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς ἀρκτώας Ἀμερικῆς πρὸς σύναψιν συνθήκης φιλίας καὶ ἐμπορίου, βῆμα γνωστὸν εἰς μόνον τὸν Διάγγελον, ὅστις τὴν εἶχε συμβουλεύσει εἰς τοῦτο, οὗτος δὲ προσεπάθει ἐν τῷ μεταξύ νὰ πείσῃ τοὺς πρέσβεις νὰ μεταχειρισθῶσιν ἀντὶ τῆς λέξεως «μεσολάβησις» (mediation) τὴν λέξιν «παρέμβασιν» (intercession). Ἀλλ' ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἀπέρριψε τὴν μεταβολὴν ταύτην ὡς ἀνεπαρκῆ. «Ἰποταγὴ εἶναι ἡ μόνη κατάλληλος λέξις διὰ τοὺς Ἕλληνας» εἶπε, «ταύτης δ' ἄπαξ ἐκφρασθεῖσης, θέλομεν πράξει πλείοτερα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἢ ὅσα ἐλπίζουσι καὶ ἐπιθυμοῦσιν. Ἐπειτα δὲ πασσᾶς ἔχων πᾶσαν ἰκανότητα καὶ πληρεξουσιότητα θὰ ὑπάγῃ ἀμέσως εἰς Πελοπόννησον, οἱ Κοτσᾶ-μπασῆδες θὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὰ παλαιὰ τῶν δίκαια, καὶ τὰ πάντα θὰ διευθετηθῶσιν ἄριστα.»

Ἡ ὑποχώρησις αὕτη ἀνησύχει τοὺς πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Ῥωσίας, διότι ἔδιδε καιρὸν εἰς τὴν αὐστριακὴν Αὐλὴν νὰ ἐνεργῇ. Ἐβιάζον δὲ τὸν ρεῖζ-ἐφένδην νὰ λάβῃ συνέτευξιν μετ' αὐτῶν. Αὕτη δ' ἔλαβε χώραν τὴν 24 Νοεμβρίου. Ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἔλαβε πρῶτος τὸν λόγον παραστήσας ἑαυτὴν καὶ τοὺς συναδέλφους τοὺς ὡς συνηγόρους τῆς εἰρήνης προθυμουμένους νὰ διατηρήσωσι τὰς φιλικὰς σχέσεις τῶν Δυνάμεων μετὰ τῆς Πύλης, καὶ ἠρώτησεν ἂν ἡ Πύλη εἶχεν ὁμοία φρονήματα. Εἰς τοῦτο ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἀπήντησε καταφατικῶς. Θὰ ἐπαναληφθῶσι λοιπὸν αἱ διπλωματικαὶ σχέσεις;» ἠρώτησεν ὁ κύριος

Γκιλλεμινώτος, α Τοῦτο θά φανῇ ἐκ τῆς σημερινῆς συνεντεύξεως· νεῖπεν ὁ ρεῖζ-ἐφένδης· Τότε δ' ἔλαβε τὸν λόγον ὁ κόμης 'Ριβωπιεῖρρός· καὶ ἠρώτησεν, α Ὀμιλῶμεν ὡς φίλοι; »—Ἐν φιλικῇ συνεντεύξει δὲν ὀμιλεῖ τις ἀλλέως,» ἀπεκρίθη ὁ Περτέβ-ἐφένδης. α Ἀλλὰ», ἀντέλεξεν ὁ κόμης, ἀνευ ἐπαναλήψεως τῶν διπλωματικῶν σχέσεων δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀληθὴς φιλία· δι' ὃ ἐρωτῶμεν, ἐπανελήφθησαν αἱ σχέσεις αὗται ἢ ὄχι; » α—Κατὰ τὴν στιγμήν ταύτην ὑπάρχουσιν εἶπεν ὁ Περτέβ, ατὶ θά γείνη ὅμως μετ' ὀλίγον δὲν γνωρίζω.» Νῦν δὲ ὁ γάλλος πρέσβυς ἀνέπτυξε τὸ δικαίωμα τῶν Δυνάμεων εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ συνθήκην, ἐδήλωσεν ὅτι αὕτη θέλει ἐφαρμοσθῇ μόνον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς ἰδίως Ἑλλάδος, καὶ ἐζήτησε νὰ μάθῃ τίνι τρόπῳ ἡ Πύλη ἐπίστευεν ὅτι ἐδύνατο νὰ φέρῃ τὴν εἰρήνευσιν τῶν Ἑλλήνων ἀνευ βλάβης τὰς ἀξιοπρεπείας τῆς καὶ τῆς τῶν Δυνάμεων; Ἀποκρινόμενος δ' εἰς τοῦτο ὁ Περτέβ ἐπεκαλέσθη τὰς προτέρας δηλώσεις του, καὶ ἐπρόσθεσεν ὅτι κατὰ τὸν ἱερὸν νόμον μόνῃ ἡ ὑποταγὴ φέρεῖ εἰς τὴν εἰρήνην. α Ἀλλὰ μετὰ τοσαύτην μακρὰν ἀντίστασιν εἶναι πιθανὴ σήμερον ἡ ὑποταγή; » ἠρώτησεν ὁ κόμης 'Ριβωπιεῖρρός; α Ναι », ἀπεκρίθη ὁ ρεῖζ-ἐφένδης, αγνωστὸν εἶναι τί διατηρεῖ τὴν ἐπανάστασιν. Σᾶς συμβουλεύω νὰ μὴν ἀνακινεῖτε τὸ θέμα τοῦτο. Ἀλλ' ἐὰν τὸ θέλετε, εἰμ' ἑτοιμὸς ν' ἀπαντήσω. α—Ὅχι» εἶπεν ὁ Στρατφόρδος Κάννιγκ, αδὲν θέλομεν νὰ ἐγγύζωμεν τὸ παρελθόν, ἀλλὰ νὰ ζητήσωμεν τὸν τρόπον τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης. »—α Λοιπὸν ἀφήσατε τὰ περαιτέρω εἰς τὴν Πύλην », παρετήρησεν ὁ Περτέβ. α Αὕτη θά ἐκλέξῃ τὰ μέσα. Θὰ εἰδῇτε δὲ τὰ ἀποτελέσματα, καὶ θά εὐχαριστηθῇτε. » —α Ποίας λοιπὸν παραχωρήσεις ἤθελε κάμει ἡ Πύλη πρὸς τοὺς Ἕλληνας; » ἠρώτησεν ὁ κόμης 'Ριβωπιεῖρρός. αΠαραχωρήσεις δὲν εἶναι ἡ λέξις » ἀντέλεξεν ὁ Περτέβ, α αἱ χάριτες, ἃς ἡ Πύλη εἶναι ἑτοιμὸς νὰ δώσῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας, θά συμφωνῶσι μετὰ τὴν θέσιν των ὡς ῥαγιαδῶν. » —Ἄς ἀφήσωμεν αὐτὰ », εἶπεν ὁ Στρατφόρδος Κάννιγκ.

νιγχι, «ἐὰν οἱ Ἕλληνες ὑποταχθῶσι, ποῖα μέτρα θὰ λάβῃ ἡ Πύλη, ἵνα ἐπαναγάγῃ αὐτοὺς εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν;» Εἰς ταῦτα δ' ἀπήντησεν ὁ Περτέβ. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀφορᾷ τὴν διοίκησιν· δύναμις δὲ μόνον ἐμπιστευτικῶς· ν' ἀπαντήσω, ὅτι θὰ συγχωρηθῶσι τὰ ἐγκλήματα, θ' ἀποδοθῶσιν εἰς τοὺς ἐγκληματίας τὰ κτήματα, ἅτινα κατὰ τὸν νόμον μεταβαλίνουσιν εἰς τὸν Σουλτάνον, δὲν θὰ μεταχειρισθῶμεν τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἀποικήσωμεν εἰς τὴν χώραν ἄλλους λαοὺς π. χ. Ἀλβανούς, ἢ διοικήσεις τῆς Πελοποννήσου θὰ ἀνατεθῇ εἰς δίκαιον τοποτηρητὴν καὶ οἱ βασιλεῖς θ' ἀπολαύωσι πάσης δικαίας προστασίας.» — «Ἀλλὰ ποῖα μέτρα θὰ λάβῃ ἡ Πύλη,» ἠρώτησεν ὁ κόμης Γκιλεμινῶτος, «ἵνα ἐμποδίσῃ τὴν ἐκ νέου ἔκρηξιν ὁμοίας ἐπαναστάσεως;» — «Προϋγουμένως,» εἶπεν ὁ βασιλεὺς ἐφένδης, «πρέπει νὰ ζητήσωμεν τὰ αἰτία, ἅτινα προύκάλεσαν τὴν παρούσαν. Ἐλπίζομεν δ' ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀφ' ἐαυτῶν δὲν θὰ ἐπαραχρησθῶσιν πλεον εἰς τοιοῦτον ἐπιχείρημα.» — «Ἀλλὰ κατὰ ποῖαν ἀρχὴν θὰ ἐνεργήσῃ ἡ Πύλη μετὰ τὴν ὑποταγὴν;» ἐπανελάθεν ὁ κόμης Γκιλεμινῶτος. — «Διατί ἡ ἐπανάληψις αὐτῆς;» ἀπεκρίθη ὁ βασιλεὺς ἐφένδης, «δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν περὶ τούτου πλεότερα.» — «Ἀλλὰ πῶς θὰ ἐξασφαλισθῇτε κατὰ τινας νέας ἐπαναστάσεως;» — «Οὔτε ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις, οὔτε ἐσωτερικαὶ περιστάσεις προύκάλεσαν τὴν παρούσαν.» — «Αἱ παραχωρήσεις προδήλως εἶναι ἀνεπαρκεῖς, ὅπως ἐμποδίσωσι τὴν νέαν ἔκρηξιν!» — «Ἀδὲν εἶναι· ἡ δὲ ἐπέκτασις των θὰ ἐφερέν ἴσως τὴν ἐπανάστασιν. Ἰσως εἰς τὸ μέλλον ἡ Ὑψηλότης Του παράσχῃ νέας χάριτας εἰς τοὺς Ἕλληνας. Τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν θέλησίν του.» — «Ομιλοῦμεν περὶ τοῦ πρακτεοῦ μετὰ τὴν ὑποταγὴν» ἐπέλαθεν ἡδὴ ὁ ἄγγλος πρέσβυς, «ὡς σκεφθῶμεν πρῶτον πῶς θὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ὑποταγὴν.» — «Ὁρθότατον, ἀπήντησεν ὁ Περτέβ ἐφένδης, καὶ ἔχω ὡς πρὸς τοῦτο νὰ εἴπω μόνον, ὅτι ἡ ὑποταγὴ θὰ γείνη ἀφ' ἐαυτῆς, εὐθὺς ἅμα αἱ αὐλαὶ ἀρήσωσιν ὅλην τὴν ὑπόθε-

σιν εἰς τὴν Πύλῃν.» Εἰς τοῦτο ἀντέταξεν ὁ κόμης Γκιλλεμινῶτος τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν διὰ συνθήκης ὑποχρεωμένων Δυνάμεων, καὶ ὁ Περτιὲ παρατήρησεν αὐτῷ.— «Ἡ Πύλη δὲν δύναται νὰ λάβῃ ὑπόψιν συνθήκην συναφθεῖσαν ἐν ἀγνοίᾳ αὐτῆς. Μέρμιννα ὀφείλεται καὶ εἰς αὐτὴν, τὴν παλαιὰν σύμμαχον τῶν Δυνάμεων, ἢ δὲ ἀξιοπρέπειά των μᾶλλον συμβιβάζεται πρὸς τὴν μέριμναν ταύτην, ἢ πρὸς τὴν συμμαχίαν μετ' ἀνταρτῶν. Ὅτι δὲ μ' ὅλα τὰ γενόμενα ἡ Πύλη τρέφει εἰσέτι σεβασμὸν πρὸς τὰς Δυνάμεις, ἐξάγεται ἐκ τῶν τεσσάρων παραχωρήσεων, τὰς ὁποίας αὕτη, κατὰ τὰ ἄνω εἰρημένα θέλει νὰ κάμῃ εἰς τοὺς Ἑλλήνας».

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους οἱ πρέσβεις ἠρώτησαν τὸν βεῖζ-εφένδην, ἐὰν ἠδύνατο νὰ πληροφορήσῃσι τὰς Αὐλὰς των περὶ τῶν μέχρι τοῦδε συζητηθέντων, οὗτος δὲ ἀπήντησε καταφαντικῶς. Ὑπεσχέθησαν λοιπὸν νὰ πράξωσι τοῦτο, ἀλλ' ἐξέφρασαν τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἴδωσι εὐρυτέρας παραχωρήσεις πρὸς τοὺς Ἑλλήνας, ὥστε νὰ λάβωσιν ἀφορμὴν νὰ πληροφορήσωσιν ἐπανειλημμένως τὰς Αὐλὰς των. Ὁ δὲ Περτιὲ-εφένδης ἐδήλωσεν ὅτι δὲν εἶχε πληρεξουσιότητα εἰς πλειότερόν τι. Ἀλλ' οὗτοι ἀντέλεξαν ὅτι ὡς κήρυκες τῆς εἰρήνης ὤφειλον νὰ τῷ εἴπωσιν, ὅτι θὰ ἦτο ὀλως ἀνωφελὲς νὰ γνωστοποιήσωσιν εἰς τὰς Αὐλὰς των παραχωρήσεις, οἷαι αἱ ἀνωτέρω εἰρημένα. «Δύνασθε νὰ φρονεῖτε περὶ τούτου ὅτι θέλετε;» εἶπεν ὁ βεῖζ-εφένδης. «Δὲν ἀνήκει εἰς ἐμὲ νὰ εἴπω ὑμῖν τί θὰ γράψετε. Ὑπάρχουν μὲν παραδείγματα ὅτι συνθῆκαι μετεβλήθησαν, διότι εἶναι ἔργα ἀνθρώπινα, ἀλλ' ὁ θεῖος νόμος οὐδεμίαν μεταβολὴν δύναται νὰ λάβῃ».— «Αἱ παραχωρήσεις, ἃς θεωροῦμεν ὡς δικαίας»· εἶπεν ὁ κόμης Γκιλλεμινῶτος, «δύνανται κάλλιστα νὰ ἐκτελεσθῶσιν ὡς π. χ. ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς κατακτίσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἕκαστον ἔθνος διατάχθη νὰ κατοικῇ εἰς χωριστὸν τμήμα τῆς πόλεως, οὕτως ἐδύνατό τις καὶ σήμερον νὰ χωρίσῃ τοὺς Μουσουλμάνους ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων.» Ὡς πρὸς τοῦτο δὲ παρετήρησεν αὐτῷ ὁ Περτιὲ-εφένδης, ὅτι αὕτη ἡ

Ἐψηλὴ Πύλη εἶχε διατάξει τὸν χωρισμὸν ἐκείνον τῶν Μουσουλμάνων καὶ βαγιάδων εἰς χωριστὰ τμήματα τῆς πόλεως. Ἄλλ' ἡ σημερινὴ ἀπαίτησις εἶναι ἀπαράδεκτος. Ὁ ὑπὸ τοῦ ὀθωμανικοῦ νόμου διαταττόμενος χωρισμὸς μεταξὺ Μουσουλμάνων καὶ βαγιάδων ὑφίσταται, καὶ ἂν ἐπεκτείνετο κατὰ σπιθαμὴν μόνον, ἤθελε γεννήσει ἐσωτερικὸν πόλεμον.» — «Τοῦτο δύναται νὰ ᾖναι ἀληθές διὰ τὴν Πύλην,» ἀντεῖπεν ὁ κόμης· «διὰ τὰς Δυνάμεις ὅμως ὑπάρχει ἡ ἐν Λονδίῳ συνθήκη.» — «Ἀλλὰ κατὰ ποῖον δίκαιον αἱ Δυνάμεις συνήψαν αὐτήν;» ἠρώτησεν ὁ Περτέβ-εφένδης. — «Μεριμῶσαι ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς Εὐρώπης» ἀπεκρίθη ὁ κόμης. — «Καὶ χάριν τοῦ συμφέροντος τῆς Εὐρώπης ὀφείλει ἡ Πύλη νὰ συναίνεσθαι εἰς τὴν ζημίαν ὀλοκλήρου τοῦ Μουσουλμανικοῦ λαοῦ;» — «Τὸ κράτος τοῦ Σουλτάνου ὡς μέρος τῆς Εὐρώπης θὰ ὠφελήθῃ ἐκ τούτου.» — «Περὶ τούτου ἀφήσατε τὴν Πύλην νὰ κρίνῃ· ἡ παρουσία λέγει· ὁ οἰκοδεσπότης γνωρίζει τὴν οἰκίαν του κάλλιον παντὸς ἄλλου. Χωρὶς νὰ ἐπανέλθῃτε εἰς τὸν ἐσρὸν νόμον, δι' ὃν δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ἀπαίτησιν τῶν Δυνάμεων, εἴπατε ὑμεῖς αὐτοί, ἐὰν οἱ Ἕλληνες ἐπετύγχανον νὰ λάβωσι προνόμια διὰ τῆς ἐσχάτης προδοσίας καὶ ἀνταρσίας, πῶς ἤθελε τοῦτο ἐπενεργήσῃ ἐπὶ τῶν λοιπῶν βαγιάδων; Καὶ ἐὰν τοῦτο δὲν ἤθελε συμβῇ, ἡ ὑποχώρησίς μας δὲν θὰ παρώτρυνε τοὺς φίλους μας εἰς καθημερινὰς νέας ἐπεμβάσεις; Δὲν θὰ ἐλέγχετε ἡμῖν, «ἐπεὶδὴ ἐδώκατε προνόμια εἰς τοὺς ἀντάρτας, δώσατέ τα καὶ εἰς τοὺς πιστοὺς σας ὑπηκόους;» προνόμια δὲ, μεταβάλλοντα τὴν ὅλην κατάστασιν τῶν βαγιάδων, δὲν ἤθελον ἀποτελέσει τὸ κράτος ἐν κράτει;» Ὁ δὲ κόμης ἀπήντησεν αὐτῷ. «Ἀπομακρινόμεθα οὕτω τοῦ θέματος ἡμῶν· ἡμεῖς ζητοῦμεν τὰ ἐξῆς.

1 Παραχωρήσεις οὐχὶ εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ εἰς τοὺς κατοικοῦντας τὴν κυρίως Ἑλλάδα.

2. Ἀποσόβησιν τῆς ῥήξεως.

3. Ἐξασφάλισιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας ἡμῶν ἀπὸ τῶν βλαβῶν, ἃς ὑφίστανται ἐκ τοῦ σημερινοῦ πολέμου.

Ταῦτα δὲ οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὴν θρησκείαν.» Ἦτο δ' ἐπόμενον ὅτι ὁ δεισιδαίμων τοῦρκος ἀπεκρίθη πρὸς τὸν γάλλον διπλωμάτην. «Ἡ τάξις τοῦ κόσμου ἐρείδεται πρῶτον ἐπὶ τοῦ νόμου καὶ τῆς θρησκείας καὶ ἔπειτα ἐπὶ τῶν συνθηκῶν. Αἱ δὲ ἀπαιτήσεις τῶν Δυνάμεων ἀντιφάσκουσι καὶ πρὸς ταύτας καὶ πρὸς ἐκείνους. Διὰ τοῦτο ἀρνούμεθα νὰ παραδεχθῶμεν αὐτάς.» Ὁ Στρατφόρδος Κάννιγκ ἠσθάνθη τότε τὴν ἀνάγκην νὰ παρικήσῃ τὴν ἐποψιν ταύτην. «Ἄς ἀφήσωμεν τὰς συνθήκας», εἶπε, «καὶ ἃς σταθμίσωμεν τὰ πράγματα διὰ τῆς λογικῆς.»—«Θέλετε λοιπὸν νὰ παρικήσητε τὰς συνθήκας;» ἠρώτησεν ὁ Περτέβ ἐφένδης—«Ὅχι· αὐταὶ πάντοτε μένουσιν ἱερὰί.»—«Τότε δὲν σὰς ἐννοῶ», ἀπεκρίθη ὁ ῥεῖζ-ἐφένδης, «καὶ προτάσεις σας εἶναι ἀπαράδεκτοι,

1. Διότι θρησκεία καὶ ἐθνότης ἀντιστρατεύονται πρὸς ἀλλήλας.

2. Διότι οὐδεμίαν συνθήκην δίδει εἰς τὰς Δυνάμεις τὸ δικαίωμα τῆς ἀναμιξεως.

3. Διότι ἀντιφάσκουσι καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν λογικὴν, καὶ περὶ τούτου φέρω ὑμῖν ἀντὶ μυρίων ἀποδείξεων μίαν μόνην· λαλεῖτε περὶ τίνος Ἑλλάδος, καὶ δὲν φαίνεσθε ἐννοοῦντες, ὅτι θρησκεία καὶ Πατριάρχης ἐνοῦσι πρὸς ἀλλήλους τοὺς κυρίως Ἕλληνας ἅπαντας, ἐπεὶ δὲ ὁ ἐνωτικὸς οὗτος δεσμὸς ὑπάρχει, ὅλοι οἱ Ἕλληνες θ' ἀπαιτήσωσιν ὅ,τι παρεχωρήθη εἰς ἓν μέρος.» Οἱ πρέσβεις τότε ἐνόμισαν ὅτι ἡδύναντο ν' ἀμφισβητήσωσι τοῦτο φέροντες τὸ παράδειγμα τῶν Καθολικῶν Κρατῶν, ἅτινα ἀναγνωρίζουν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν Πάππαν, καὶ ὅμως εἶναι κράτη ἀνεξάρτητα. «Φαίνεται λοιπὸν, ὑπέλαβεν ὁ ῥεῖζ-ἐφένδης, «ὅτι οἱ φίλοι μας ζητοῦσιν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων χωριστὴν κυβέρνησιν;»—«Οἱ καθολικοὶ Ἀρμένιοι διατελοῦσιν εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν.»—«Ἡ Πύλη δὲν γνωρίζει ἀρμενοκαθολικὴν κοινότητα.»—«Ἄς ἐμμείνωμεν εἰς τὸν ἐξὸν νό-

ρον τῆς λογικῆς» εἶπεν ὁ κόμης Γκιλλεμινώτος—«Θέλετε λοιπὸν τὰς συνθήκας ἡ ὅχτις» ἠρώτησεν ὁ ρεῖζ-ἐφένδης—«Τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης θέλομεν,» ὑπέλαβεν εἰπὼν ἤδη ὁ ῥώστος πρέσβυς· «ὅθεν προτείνομεν πρῶτον τὴν ἀνακωχὴν.» —«Ἡ λείξις αὕτη προφερομένη», εἶπεν ὁ ρεῖζ-ἐφένδης, ἀρμόζει, μόνον ἀπὸ δυνάμεως πρὸς δύνανται. Συγγνώμη δὲ θέλει δοθῇ μετὰ τὴν ὑποταγὴν.» —«Δὲν πρόκειται περὶ γραπτῆς ἀνακωχῆς, παρατήρησεν ὁ γάλλος πρέσβυς παρεμβαίνων, «ἡ Πύλη ἥς ἀναστείλῃ μόνον τὰς ἐχθροπραξίας. Δὲν δυνάμεθα ν' ἀποστελωμεν τὸ πρὸς ἐχθρὸν ταχυδρομεῖον, χωρὶς νὰ εἰδοποιήσωμεν τὰς Αὐλὰς μας περὶ τῆς ἀναστολῆς τῶν ἐχθροπραξιῶν.» —«Ἐὰν ἐγγυᾶσθε ἡμῖν ἐπιθυμητὴν εἰς ἡμᾶς ἀπάντησιν, θέλομεν διατάξει τὰ στρατεύματά μας νὰ παύσωσιν ἐν τῷ μεταξύ τὰς ἐχθροπραξίας ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅτι καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν θὰ πράξωσι τοιαύτας.» Μετὰ τοὺς λόγους τούτους, δι' οὓς οἱ πρέσβεις ἐφάνησαν εὐχαριστημένοι, ἡγάρθῃ ὁ ρεῖζ-ἐφένδης, διότι ὁ Μουσεῖν εἶχε τότε ἀναγγείλῃ ἀπὸ τοῦ μιναρῆ τὴν ὥραν τῆς ἡμέρας (ἦτο δὲ δευτέρα ὥρα Μ. Μ.) κατ' ἑκάστην προσευχὴν του. Οἱ πρέσβεις δ' ἐπερήμενον τὸ τέλος αὐτῆς ὑποχρεωμένοι ἐξ ἀκουσίου σεβασμοῦ εἰς σιωπὴν· ἔπειτα δ' ὁ κόμης Γκιλλεμινώτος ἤρχισε νὰ λέγῃ· «Ἐξασφαλίζει λοιπὸν ἡμῖν ὁ φίλος μας ρεῖζ-ἐφένδης τὴν ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων. Ἐγνωστοποιήσεν εἰς ἡμᾶς τὰς παραχωρήσεις αἰτίνας θὰ γείνωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας μετὰ τὴν ὑποταγὴν των, καὶ ἐπὶ τέλους μᾶς ὑπεσχέθη τὴν ἀνακωχὴν, ἕως οὗ φθάσῃ ἡ ἀπάντησις τῶν Αὐλῶν μας.» —«Ἐλάλησα φιλικῶς», ἀπάντησεν ὁ Περτέβ-ἐφένδης «ὅ,τι ὑμεῖς καλεῖτε ἀνακωχὴν, ἡμεῖς τὸ λέγομεν ἀναστολὴν τῶν ἐχθροπραξιῶν.» —«Καλὰ, ἐνόηθημεν» ὑπέλαβεν ὁ κόμης· «Ἀλλ' ἐὰν οἱ Ἕλληνες ἐπανεέλθωσιν εἰς τὴν πρὸ τοῦ πολέμου κατὰστασιν, οὐδὲν τότε ἐκερδίσαμεν. Ὅθεν παρακαλοῦμεν τὴν Ὑψηλότητά του νὰ παραχωρήσῃ αὐτοῖς ὅ,τι ἐξαιτούμεθα ὑπὲρ αὐτῶν. Ἄς

εὐαρεστηθῇ ἡ Ὑψηλότης του ν' ἀπαντήσῃ· εἰς τὴν παράκλησιν μας ἐντὸς δύο ἡμερῶν, τότε δὲ θὰ γράψωμεν πρὸς τὰς Αὐλὰς μας. Εἰ δὲ μὴ θὰ ζητήσωμεν τὰ διαζυγίά μας.» Εἰς τὴν βιαίαν ταύτην στροφὴν ἀπεκρίθη ὁ ρεῖζ-ἐφένδης. «Οἱ ὀθωμανοὶ ἡγεμόνες προστατεύονται ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ νόμου. Ἄτοπον δ' εἶναι νὰ ἐπαναλάβωμεν πρὸς τὸν Σουλτάνον τὴν αἰτησίαν σας. Ἡ ἀναχώρησίς σας ἄνευ ἀπαχρῶντος λόγου θὰ ἐπέφερε τὴν ῥῆξιν· ἀλλ' ἐπειδὴ αὐστηρῶς ἐτηρήσαμεν τὰς συνθήκας, ὁ ἀπαχρῶν λόγος ἐκλείπει.—«Παρακαλοῦμεν τὴν Πύλν νὰ ἐνδώσῃ ἀκόμη ὀλίγον.»—Τριῶν ἡμερῶν καὶ τριῶν νυκτῶν διαπραγματεύσεις· οὐδὲν ἀποτέλεσμα θὰ ἔφερε, καὶ μόνῃ ἡ εὐθύτης δύναται νὰ φέρῃ εἰς τοῦτο.»—«Ἡ παράκλησίς μας ἀποδεικνύει αὐτήν.»—«Ἀπὸ τῶν τελευταίων ὁδηγῶν σας παρῆλθον 40 ἕως 50 ἡμέραι· εἶναι δὲ πιθανότερον, ὅτι μετεβλήθησαν τὰ φρονήματα τῶν Αὐλῶν σας κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, μᾶλλον ἢ ἡ τόσον σαφῶς καὶ ὠρισμένη ἐκφρασθεῖσα ἀπόφασις τοῦ Σουλτάνου πρὸ τριῶν ὥρῶν.»—«Ἦθελε λοιπὸν ἀφήσῃ ἡ Πύλν νὰ ἐπέλθῃ ῥῆξις μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν Δυνάμεων;» ἠρώτησεν ὁ κόμης Ρίβωπιέρρος. Ὁ δὲ Περτιέ ἐφένδης ἀντεῖπεν ἡσύχως, «Ἐκπληροῦμεν πιστῶς τὰς συνθήκας. Ὁ πρέσβυς τῆς Ρωσσίας, καὶ ὁχι ὁ ὑπουργὸς τῆς Πύλης προφέρει τὴν λέξιν ῥῆξιν.

Τότε ὁ Στρατφόρδος Κάννιγχ εἶπεν· «Δύο παραχωρήσεις ἐγένοντο, ἡ ἀναστολὴ τῶν ἐχθροπραξιῶν καὶ ἡ ἐπανάληψις τῶν διπλωματικῶν σχέσεων. Ὑπολείπεται δὲ ἡ τρίτη, καὶ εὐχῆς ἔργον εἶναι νὰ συμβουλευσῇτε τὸν Σουλτάνον περὶ ταύτης.»—«Γράψατε τὰς δύο παραχωρήσεις πρὸς τὰς Αὐλὰς σας,» εἶπεν ὁ ρεῖζ-ἐφένδης, ἡμεῖς δὲ θὰ πράξωμεν κατὰ ταύτας.» Ὁ δὲ Περτιέ ἐφένδης ἐφάνη μεμαλαγμένος ἢ κεκμηκός. «Ὑμεῖς ἀντιπροσωπεύετε τὸν Σουλτάνον, ὅθεν ὀφείλομεν νὰ ἐπιμείνομεν παρ' ὑμῖν.»—«Μὴ μὲ βιάζεται εἰς ἀπάντησιν,» ἀντεῖπεν ὁ ρεῖζ ἐφένδης, «ἡ παραδοχὴ δυημέρου προθεσμίας ση-

μαίνει ὑπόσχεσιν, σημαίνει πείσιν κατὰ τοῦ Σουλτάνου, καὶ τοῦτο δὲν δύναμαι νὰ τὸ δεχθῶ. Μόνον ἀπὸ τῆς ἐλευθέρως ἀποφάσεως τοῦ Σουλτάνου ἐξαρτῶνται αἱ περαιτέρω παραχωρήσεις τὰς ὁποίας ζητεῖτε.» Νῦν δὲ ὑπέλαβον εὐέλπιδες ὁ ἄγγλος καὶ γάλλος πρέσβυς. «Ἐπειδὴ ἡ Πύλη εἶναι κυρίαρχος καὶ προστατίας τῶν Ἑλλήνων, ἐδύνατο νὰ παραχωρήσῃ αὐτοῖς ἀντὶ πάντων τῶν βαρῶν ἐτήσιόν τι ὁρισμένον ποσὸν φόρου, καὶ νὰ ὀρίσῃ τὴν χώραν αὐτῶν.» Ἄλλ' ὁ βεῖζ ἐφένδης ἀπέρριψε τὴν ἀπείτησιν αὐτὴν παρατηρήσας. «Περιστροφόμεθα πάντοτε εἰς τὰ αὐτὰ, ἐπὶ ὥρας ὀλοκλήρους ἐλαλήσαμεν· ἐπαναπαυόμεθα δ' εἰς τὴν λογικὴν καὶ δικαιοσύνην, μεθ' ἧς οἱ φίλοι μας πρέσβεις θὰ κρίνωσι τοὺς λόγους καὶ τὰ φρονήματα τῆς Πύλης.» Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἀργὰ καὶ ὁ ἥλιος ἔδυεν, ἀπεχωρίσθησαν.

Φέρων τὰ πρακτικὰ τῆς συνδιαλέξεως ταύτης ὁ μέγας βεζίρης ἐπορεύθη πρὸς τὸν Σουλτάνον, καὶ ἀφοῦ τ' ἀνέγνωσεν, ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ δεσπότη καὶ τὸν παρεκάλεσε ν' ἀποφασίσῃ περὶ τῶν ἤδη ἀπαιτουμένων παραχωρήσεων. Ὁ δὲ Σουλτάνος Μαχμούτης σκεφθεὶς ὀλίγον εἶπε· «Σεβόμενος τὴν συνηγορίαν τῶν τριῶν Αὐλῶν, ἀπαλλάσσω τοὺς ἀντάρτας τοῦ ἀπὸ ἐξαετίας ὀφειλομένου κεφαλικοῦ φόρου καὶ τῆς ἀποζημιώσεως διὰ τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου· ἀπαλλάσσω προσέτι αὐτοὺς, ἀφ' ἧς ἡμέρας ὑποταχθῶσιν, ἀφ' ὧν τῶν φόρων ἐπὶ ἐν ἔτος.»

Τὰς παραχωρήσεις ταύτας ἐγνωστοποίησεν ὁ βεῖζ-ἐφένδης τὴν ἐπομένην ἡμέραν πρὸς τοὺς πρέσβεις, οἵτινες ἐκήρυξαν αὐτὰς ὡς ἀνεπαρκεῖς. Ἦτο δὲ φανερόν ὅτι πᾶσα ἄλλη συνδιαλέξεις θὰ ἦτο ἄκαρπος. Ὅθεν οἱ πρέσβεις παρήτησαν τὴν σχολίαν ὁδὸν ἣν ἐπορεύοντο, καὶ ἀπεφάσισαν ν' ἀναχωρήσωσιν. Ἡδὲ δὲ τὴν 25 ὁ Στρατηφόδος Κάννιγκ ἠρώτησεν τὸν Περτιὸς-ἐφένδην «ἐάν δύναται, ἀφοῦ, ὡς εἶναι πιθανόν, θ' ἀναχωρήσῃ, ν' ἀφήσῃ τοὺς συμπατριώτας του ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ὀλλανδικῆς πρεσβείας;» Ὁ δὲ βεῖζ-ἐφένδης ἀπεκρίθη ὅτι «μὴν

μόνην συμβουλὴν εἶχε νὰ τῷ δώσῃ, ἥτοι νὰ μὴν ἀναχωρήσῃ. Ἐὰν δὲ τοῦτο συμβῇ, δὲν δύναται νὰ ἐγγυηθῇ περὶ τῆς ἡσυχίας καὶ τάξεως τῆς πρωτεύουσας. Τὴν 27 οἱ διερμηνεῖς τῶν τριῶν πρέσβων ἀπεύθυναν συγχρόνως τὴν αὐτὴν ἐρώτησιν. Ὁ δὲ ρεῖζ-εφένδης ἠρνήθη ν' ἀπαντήσῃ. Τότε οἱ πρέσβεις ἀπῆρτησαν τὴν 28 τὰ διαβατήριά των. Ἡ δὲ Πύλη περιωρίσθη ν' ἀπαντήσῃ ὅτι οὐδὲν ἐμπόδιον ὑὰ παρεμβληθῇ εἰς τὰ πλοιά των, καὶ δύναται ν' ἀπέλθωσιν, ὡς ἄλλατε ἀπῆλθεν ὁ Στρογακόφ *).

Ἡδὲ δὲ ὁ Σουλτάνος συνεκίλεσε τὴν 2 Δεκεμβρίου Διβά-ναν, εἰς ὃ παρεμβέθησαν ἅπαντες οἱ μεγιστάνες τῆς πρωτεύουσας, καὶ πλείονες τῶν 150 νομομαθῶν καὶ ἀνδρῶν ἐξ ὅλων τῶν τάξεων. Συνεζήτησαν δὲ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Σουλτάνου περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ κράτους. Οἱ δὲ πρέσβεις μαθόντες τοῦτο ἀπέστειλαν τοὺς διερμηνεῖς των, οἵτινες εἶπον κατ' ἰδίαν πρὸς τὸν ρεῖζ-εφένδην, ὅτι *) «οἱ πρέσβεις δὲν δύναται νὰ παραιτήσωσιν τὴν περὶ τῆς μεσολαβήσεως καὶ ἀναχωρῆς αἰτήσιν, ἥδη δὲ ἡ ἄρνησις τῆς Πύλης τοῖς δίδει τὴν ἐξουσίαν ν' ἀναχωρήσωσιν. Ἐδύνατο δὲ ν' ἀναβάλωσι τὴν ἀναχώρησιν, ἐὰν ἡ Πύλη ἀποκαταστήσῃ ἐντελῶς τὰς διπλωματικὰς σχέσεις μετ' αὐτῶν, παραιτήσῃ τὰς κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἐχθροπραξίας, καὶ εἰδοποιήσῃ αὐτοὺς ἐπισήμως ὅτι παραχωρεῖ εἰς τοὺς Ἑλληνας, ἅμα οὗτοι πέμψωσι πρὸς τὴν Α. Ἐψηλότητα ἀναφορὰν προσηκόντως συντεταγμένην, πανθ' ὅσα οἱ πρέσβεις ἐξέφρασαν συμφώνως πρὸς τὸ γράμμα τῆς ἐν Λονδίνῳ συνθήκης. Ἐν περιπτώσει δὲ ἀρνήσεως ἠθελον ἀναχωρήσει· ἀπῆρτησαν ἐπομένως νὰ τοῖς δοθῶσι τὰ διαβατήρια, καὶ ν' ἀναγνωρισθῇ διὰ τοῦς ἀμπατριώτας των ἡ προστασία τῆς Ὀλλανδικῆς πρεσβείας.

Ὁ μέγας βεζίρης ὑπέβαλε τὴν δῆλωσιν ταύτην εἰς τὸ Διβάνιον. Ὁμοιήτως δ' ἀπέρριψε τοῦτο τὴν αἴτησιν τῶν πρέσ-

*) Ἡδὲ Παράρτ. Η. 40.

βειων, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐξοπλισθῇ τὸ κράτος εἰς ἀμυντικὸν πόλεμον. Μετὰ ταῦτα δὲ ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἐδήλωσε πρὸς τοὺς πρέσβεις ὅτι ὁ Σουλτάνος ἀνακαλεῖ τὰς ὑπ' αὐτῶν ὡς ἀνεπαρκεῖς κηρυχθεῖσας παραχωρήσεις. Ἡρνήθη δὲ τὰ διάβητήρια καὶ τοὺς φύλακας οὓς ῥήτησαντο ὅπως συνοδεύωσιν αὐτοὺς εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ἀλλ' ἐπὶ τέλους, ἰν' ἀπαλλαγῇ τῶν συντόνων παραστάσεων των, ἔδωκεν εἰς τὰ πέντε πλοῖα τὸ Ἰζνί-σεφινέ, ἵγουν τὴν ἄδειαν τοῦ ἀπόπλου. Καὶ ὁ μὲν κόμης Γκιλλεμινώτος καὶ ὁ Στρατφόρδος Κάννιγκ ἐπεβιβάσθησαν ἀμέσως ἐπὶ τῶν πλοίων, καὶ ἀπέπλευσαν τὴν 8 Δεκεμβρίου μετὰ μεσημβρίαν. Τινὲς δὲ τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν τοὺς ἠκολούθησαν, ἀλλ' οἱ πλείστοι ἔμειναν. Ὁ δὲ κόμης Ῥιβωπιέρρος ἐπεβιβάσθη τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καὶ ἐπερίμενε παρὰ τὸν Βουγιουκτερέν οὐριον ἄνεμον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐβράδυσε νὰ πνεύσῃ, ἀπῆλθε τὴν 16 εἰς τὸν Ἑλλήσποντον κατὰ πρόσκλησιν τῶν συναδέλφων του.

Ἡ ναυμαχία τῆς Πύλου καθὼς παρὰ τὴν προσδοκίαν τῶν ναυάρχων οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον διευκόλυνε τὴν μεσολάβησιν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον τὴν ἐμπόδισεν, ἐπίσης οὐ μόνον δὲν ἔκαμε καλὴν ἐκτύπωσιν εἰς τὴν κοινὴν γνώμην τῆς Εὐρώπης, ἀλλ' ἀφ' ἐνὸς μὲν διηγείρεν ἀποστροφὴν ἀφ' ἐτέρου δὲ ὑπερβολικὰς προσδοκίας, αἰτινὲς ἔπρεπε νὰ μείνωσιν ἀνεκπλήρωτοι. Ἐν Βιέννῃ καὶ Βερολίνῳ ἐδέχθησαν τὴν εἰδῆσιν, ὡς εἶαν ἐπερίμενον αὐτήν. Εἶπον δὲ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν· «Ἡθελήσατε τὴν εἰρήνην, καὶ πόλεμος ἀνεφύη ἐκ τοῦ σπέρματος ὑμῶν· ἠθέλησατε νὰ σώσητε τοὺς Ἑλληνας, καὶ ἐὰν σήμερον οἱ Τούρκοι ἐχθρευθῶσιν αὐτοὺς διὰ τὰς ὁμότητας τῆς ναυμαχίας ταύτης, δὲν δύνασθε νὰ ἐμπόδιστε τοῦτο. Κατεστρέψατε τὸ φυσικὸν ἀντικύριον τῆς ὁσμῆραις αὐξανορένης ναυτικῆς δυνάμεως τῶν Ῥώσων ἐν τῷ Βίξείνῳ πόντῳ, ἐνῶ ἡ ἐπίθεσις τῆς Ῥωσσίας κατὰ τῆς Τουρκίας θέλει ἀφεύκτως γένην.» Ἐν Παρισίοις δὲ ἐμέθυον ἐκ

*) Ἰδε Παράρτ. Η. 41.

τῆς δόξης, ὅτι ἐδύναντο νὰ προσθέσωσιν εἰς τοὺς θριάμβους τῆς δημοκρατίας καὶ αὐτοκρατορίας καὶ τὸν θρίαμβον τῆς ἐκ νέου ἐγκαθιδρυθείσης βασιλείας, καὶ ἐπίστευον ὅτι ἔνεκ τούτου ἡ θελον πλεονεκτήσῃ κατὰ τὰς προστεχεῖς ἐκλογάς. Ἐν Λονδίῳ δὲ, ὅπου ἐννόησαν ἤδη τὴν πλάνην τοῦ Κάνιγκος τοῦ νὰ δεσμεύσῃ τοὺς Ῥώσους, ἡ κοινὴ γνώμη ἐξεφράσθη σφοδρῶς κατὰ τῆς ναυμαχίας, καὶ ἡ κυβέρνησις δὲν ἐτόλμησε νὰ πολεμήσῃ τὴν γνώμην ταύτην. Ἐν Πετροπόλει δ' ἡσθάνθησαν ἀνακούφισιν, καὶ ἀπ᾽ ἀλλαχθέντες διὰ μιᾶς ὅλων τῶν στενοχωριῶν, ἐχάρησαν καὶ ἐξεπλάγησαν διὰ τὴν ἐκδούλευσιν, ἣν ἡ Ἀγγλία καὶ Γαλλία προσέφερον εἰς τὴν Ῥωσίαν, καὶ αἱ ἐλπίδες περὶ τοῦ πολέμου μεγάλως ἀνεπτερώθησαν.

Ἡ δὲ Αὐστρία δὲν ἐθεώρητεν εἰσέτι τὴν ὑπόθεσιν ὡς χαμένην. Τὴν ἀπὸ 24 Ὀκτωβρίου ἐπιστολὴν τοῦ μεγάλου βεζίρου εἶχεν ἀνακινῶσαι ὁ πρίγκιψ Μετερνίχος τὴν 12 Νοεμβρίου εἰς τὰς τρεῖς πρεσβείας καὶ συγχρόνως κηρύζει, ὅτι ἀπέκρουε πᾶσαν ἐπίσημον μεσολάβησιν. Ἐπραξε δὲ τοῦτο, διότι ἡσθάνετο, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἦτον ἀνεπαρκής, οὐδεμίαν βάσιν ἐδύναντο νὰ δώσῃ ὑπὲρ τῆς ἀναμίξεως, διότι οὐδὲ περὶ τῆς ἀναγκῆς ὑπέσχετο τι. Ἐκτὸς δὲ τούτου ὥφειλε νὰ περιμένη τὴν ἐπενέργειαν τῆς ναυμαχίας τῆς Πύλου ἐπὶ τῶν κυβερνήσεων, καὶ μάλα ἐπὶ τοῦ Διδανίου. Τὸ δὲ Διδάνιον ἔλαβε γνώσιν τῆς γνώμης ταύτης τοῦ αὐστριακοῦ ἀνακτοβουλίου ἡδὴ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῶν πρεσβέων, καὶ οὗτοι ὠφελήθησαν ἐκ τῆς εἰδήσεως ταύτης ἵν' ἀφαιρέσωσι τῇ Πύλῃ πᾶσαν ἐλπίδα. Ἀλλὰ πρῶτον τὴν 6 Δεκεμβρίου ἔγραψεν ὁ πρίγκιψ Μετερνίχος πρὸς τὸν Διᾶγγελον νὰ γνωστοποιήσῃ πρὸς τὸν ρεῖζ-ἐφένδην τὸ ἀνεπαρκὲς τοῦ βήματος καὶ νὰ τῷ εἴπῃ, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ μεγάλου βεζίρου ἐν μὲν τοῖς Παρισίοις οὐδεμίαν ἐντύπωσιν ἔκαμιν, ἐν δὲ τῷ Λονδίῳ καὶ ἐν Βιέννῃ ἐμέμφθησαν αὐτὴν ὡς ἀνεπαρκῶς συντεταγμένην.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε γράψῃ ἡδὴ ἡ Πύλη πρὸς τὰς τρεῖς

Αὐλὰς ἀπ' εὐθείας παραπονουμένη διὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν πρέσβειων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Διάγγελος ἤρνηθη νὰ ἀποστείλῃ τὰς ἐπιστολὰς ταύτας, τὰς ἀπέστειλε αὐτῇ ἡ Πύλη. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ὀλίγον διέφερον πρὸς ἀλλήλας· ἐν τούτοις ἐν τῇ πρὸς τὸν κόμητα Νεσσελρῶδην ὁ μέγας βεζήρης ζωηρότερον περιέγραφε πόσον αὐστηρῶς ἐτήρησεν ἡ Πύλη τὰς συνθήκας καὶ πῶς τὸναντίον προσηνέχθη ὁ κόμης Ῥιβωπιέρος **). Ἐν Πετροπόλει δὲν ἐδέχθησαν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην καλῶς. Ἄλλ' ἡ Πύλη ἐπερίμενε μετ' ἀδιαφορίας τὰς περαιτέρω ἀποφάσεις τῶν Αὐλῶν. Εἶχε πλέον πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν προσεγγίζοντα πόλεμον, εἶλεπε τὰ σχέδια τῆς Ῥωσσίας ὠρμασμένα, τὴν Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν παρασυρμένας ὑπ' αὐτῆς, καὶ τὴν Αὐστρίαν ἀδυνατοῦσαν ν' ἀντιταχθῇ ἐνόπλιως εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν τριῶν Δυνάμεων. Ἐὰν δ' ἀπὸ ἐπταετίας ἡ Ῥωσσία συνηγορεῖ ἐναλλαγῇ ὅτε μὲν ὑπὲρ τῶν ἰδίων συμφερόντων, ὅτε δὲ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἡ Πύλη ἐνόησεν ὅτι, εἴτε κατὰ τὸν ἓνα εἴτε κατὰ τὸν ἄλλον τρόπον, αὕτη ἐπεθύμει τὴν ῥῆξιν. Ἐὰν, ἐθεώρει τὰς ἔνκα τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ κόμητος Ῥιβωπιέβρου διακοπείσας διαπραγματεύσεις περὶ ἐκπληρώσεως τῶν ὑποχρεώσεων, ἃς ἀνέλαβεν ἐν Ἀχερμανίῳ, εἶλεπε καθαρῶς ὅτι δὲν ἐδύνατο πλέον νὰ περάτῳσῃ κατὰ τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον τὸ Σερβικὸν ζήτημα καὶ τὸ περὶ ἀποζημιώσεων· ἐκτὸς δὲ τούτου αἱ διαθέσεις τοῦ σερβικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ ἡγεμόνος Μιλόσχη οὐδεμίαν ἄφινον αὐτῇ ἀμφιβολίαν, ὅτι, ἐκπληρουμένων τῶν ὑποχρεώσεων, ἡ Σερβία ἤθελεν ἐξαρτᾶσθαι ἐκ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐθεώρησε φρονιμώτερον νὰ μεταχειρισθῇ τὰ πρὸς τὴν Δύναμιν ταύτην πληρωτέα χρηματικὰ ποσὰ εἰς τὴν κατ' αὐτῆς ἀμυναν. Ἐνῷ δὲ ἡ Πύλη ἐπραττεν ὅ,τι ἐδύνατο, ἵνα προστατεύσῃ τοὺς ὑπηκόους τῶν ὑπ' αὐτῆς ἐχθρικῶς θεωρουμένων Δυνάμεων μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν πρέσβειων καὶ ἐν τῇ πρωτευούσῃ καὶ καθ'

*) Ἰδε Παράρτ. Η. 42. **) Ἰδε Παράρτ. Η. 43.

ὅλον τὸ κράτος, παρεσκευάζετο συγχρόνως καὶ πρὸς τὰ ἔσχατα. Μαθὼν δ' ὁ Σουλτάνος τὴν συνδιάλεξιν τῆς 24 Νοεμβρίου ἐδυσανεσχέτησε διὰ τὴν θέσιν, εἰς ἣν διετέλουν οἱ καθολικοὶ Ἀρμένιοι. Ὁργίσθη δὲ τὸσφ' μαῖλλον, καθ' ὅσον οἱ Ρῶσσοι καταλαβόντες τὴν μονὴν Ἐτσιχμιάζιν, τὴν καθέδραν τοῦ πατριάρχου τῶν Ἀρμενίων, ἦλθον ἐν ἔτει 1827 εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Περσικῆς Αὐλῆς περὶ συστάσεως ἀρμενικῆς Ἡγεμονίας, ἥτις ἐμελλε νὰ διατελῇ εἰς τὴν αὐτὴν σχέσιν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, εἰς οἷαν καὶ αἱ παραδουνάβιοι ἡγεμονίαι, καὶ ἐγένοντο μεταναστεύσεις τῶν Ἀρμενίων ἐκ τῶν Τουρκικῶν χωρίων εἰς τὴν κατὰ τὸ παρὸν ῥωσσοικὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἐριβάν. Ὁ δὲ πατριάρχης τῶν Ἀρμενίων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ λαοῦ τούτου ἐν τῇ πρώτῃ πρωτευούσῃ, προσκληθεὶς ἐνώπιον τῆς Βύλης μετὰ τῶν ἐπιστημοτάτων Ἀρμενίων κατοίκων ἐδήλωσεν ὅτι ἐδύνατο νὰ ἐγγυηθῇ μόνον διὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ λαοῦ του, ὅστις τὸν ἀναγκάζει ὡς θρησκευτικὴν κεφαλὴν, καὶ οὕτως ἐξήρσε τοὺς καθολικοὺς Ἀρμένιους. Ὁ δὲ Σουλτάνος, εἰς ὃν εἶπον ὅτι μόνον 15,000 καθολικῶν Ἀρμενίων κατῴκουν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐνῷ ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν ἀνέβαιnen εἰς πλείονας τῶν 40,000, διέταξε νὰ ἐκδιώξωσιν ἀμέσως εἰς τὴν Ἀσίαν ὅλας τὰς οἰκογενείας αὐτῶν, συμποσομένους εἰς πολλὰς χιλιάδας, αἰτινες ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εἶχον μεταναστεύσει ἐξ Ἀλγόρσι, πρωτευούσης αὐτῶν, εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἄνευ διακρίσεως τάξεως ἡλικίας ἢ γένους, καὶ ἡ διαταγὴ αὕτη ἐξετελέσθη αὐστηρότατα ἐντὸς 12 ἡμερῶν μ' ὅλον τὸν χαμῶνα καὶ τὰς ταλαιπωρίας. Εἰς τὴν τυραννικὴν δὲ ταύτην πράξιν προστετῆθη δυστυχῶς ὁ οὐχ' ἥττον σκληρὸς προσυλητικὸς ζῆλος τοῦ ἀρχιεπισκόπου, ὅστις παρῆγεν αὐτοῖς τὴν προστασίαν του μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ ν' ἀποταχθῶσι τῷ Πάπα. Ἐκ τούτου δὲ ἐγενήθησαν μάρτυρες, ὡς τοῦτο συνήθως συμβαίνει, διότι ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἥρωϊς, ὅταν ἡ συνειδήσις του πιέζεται. Ὅσοι δ' ἔμειναν διὰ τῆς θυσίας ταύτης, ἐδιδάσθησαν ν' ἀφίσωσι τὰς

ὄραίης οἰκίας τῶν ἐν Πέρα καὶ Γαλατᾶ, αἵτινες ἐπωλήθησαν παρ' ἀξίαν, καὶ νὰ μετοικήσωσιν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τεμάχια τῆς πόλεως καὶ εἰς τὸν Βόσπορον. Αἱ δὲ συνηγορίαι τῶν ξένων πρέσβεων μᾶλλον ἐβλαψαν ἢ ὠρέλησιν' αὐθαδῶς δὲ ἀπεκράθη ὁ ρεῖζ-ἐφένδης. «Ἡ Ἀλγορα δὲν εἶναι Σιθρία» καὶ αὐτοὶ μάλιστ' οἱ δυστυχεῖς Ἀρμένιοι παρεκάλουν νὰ πύση πᾶσα ὑπὲρ αὐτῶν ἐνέργεια. Συγχρόνως δ' ἡ Πύλη διέταξε νὰ ἐξοπλισθῇ ὁ Ἑλλησποντος καὶ τὰ παραδουνάβια φρούρια, νὰ ἔλθωσιν εἰς τὸν Βόσπορον στρατεύματα ἐκ τῶν ἀποτάτων μερῶν τοῦ κράτους, καὶ νὰ ἐτοιμασθῇ τὸ ἐν Ἀνδριανουπόλει αὐτοκρατορικὸν ἀνάκτορον, διέδωκεν ὅτι ὁ Σουλτάνος προὔθιπτο νὰ ἐκστρατεύσῃ, διώρισεν τὸν Χουσεῖν-πασσᾶν διοικητὴν τοῦ πύλου τῆς πόλιν ταύτην· συστηθέντος στρατοπεδαρχείου, καὶ προσεκάλεσε τοὺς τιμαριώτας καὶ ἀρχηγούς ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν εἰς τὴν πρωτεύουσιν, ἵνα συκερθῇ μετ' αὐτῶν περὶ τῆς γενικῆς στρατολογίας. Πρὸς δὲ τοὺς συνελθόντας τούτους προύχοντας ὁ μέγας βεζίρης, δεικνύων τὴν θέσιν τῆς Πύλης, εἶπεν ὅτι οὕτω ὥφειλον νὰ ἐπαναλάβωσιν ἀπὸ παράτων μέχρι παρόντων τοῦ κράτους, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς συγχρόνως ἀφ' οὗ τοὺς ἀπέλοσε μετὰ ἐξαιρετικῶν τιμῶν, ἐν Χαττισερίφιόν συντεταγμένον κατὰ κτῆς τὴν αὐτὴν ἐννοίαν, ὅπερ ἐστάλη συγχρόνως παρὰ ὅλου τοῦ διοικητῆς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Ἐν αὐτῷ δ' ἐχαρακτηρίζεται ἡ Ῥωσία ὡς ἀπρόντος ἐχθρὸς τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ τῆς θρησκείας τοῦ εἰς ταύτην ἀπεδίδετο ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἰς τὰ τεχνάσματά της ἡ ἀπόστασις δι' ὀφθαλμῶν Δυναμῶν, τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, παραθασσῶν τὰς μετὰ τῆς Πύλης συμπεφωνημένας συνθήκας. Ἀνεφέροντο δ' αἱ ὑπερχρεώσεις τοῦ Ἀλεξανδρίου ὡς βάρη ἀφώρτητα, τὰ ὅποια ἡ Πύλη εἶχεν ἀναλάβει ἐπὶ τῇ ματαίᾳ ἐλπίδι τοῦ ν' ἀφαιρέσῃ πᾶσαν πρόφασιν βῆξως καὶ κερδίσῃ καιρὸν. Ἡ Ῥωσία κητηγορεῖτο ὅτι ἐγγερούς ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ἐχθρὸς ἤθελε νὰ ἐκπρόδισθαι τὴν ἀναμύρωσιν, ἣν ὁ Σουλτάνος εἶχεν ἐπιχειρήσει

πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἐπαναδώσῃ εἰς τὸ κράτος τὴν παλαιάν του δύναμιν. Περιεγράφοντο δὲ αἱ ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὸν ἱερὸν νόμον καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους ἀπαιτήσεις τῶν πρέσβων, ἐφανεροῦντο αἱ ἀπαντήσεις τῆς Πύλης, αἱ παραχωρήσεις τοῦ Σουλτάνου καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ πολέμου, καὶ προσεκαλοῦντο ἅπαντες οἱ Μουσουλμάνοι πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πίστεως, τοῦ θρόνου καὶ τοῦ κράτους.

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο, χρονολογούμενον ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου, ἔγεινε ταχέως γνωστόν. Ὁ Διᾶγγελος καὶ ὁ πρέσβυς τῆς Πρωσίας κατέβαλον πᾶσαν προσπάθειαν, ἵνα ἐμποδίσωσι τὴν κοινοποίησιν του. Ἀλλ' ἦτο πολὺ ἀργά. Προθύμως ἐδραξαν αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἐφημερίδες τὸν πολεμικὸν τοῦτον θαυλὸν, καὶ οὐδεμίαν ἐντύπωσιν ἔκαμεν ἡ δῆλωσις τῆς Πύλης, ὅτι δὲν ἦτο πολεμικὸν κήρυγμα ἀπευθυνόμενον πρὸς τὰς Δυνάμεις, ἀλλὰ μέτρον ἐσωτερικὸν δικαιολογούμενον ὡς ἐκ τῆς καταστάσεώς της *). Καὶ τὰ μὲν ἐπακολουθοῦν τοῦ βήματος τούτου θέλομεν ἀναπτύξῃ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ προσεχοῦς ἔτους.

Ἐπὶ δὲ τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου ἡ ναυμαχία τῆς Πύλου εἶχε θραύσει τὴν δύναμιν τῶν Τούρκων, καὶ κατὰ δυστυχίαν εἶχεν αὐξήσει τὴν αὐθάδειαν τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἀπὸ 24 Ὀκτωμβρίου δῆλωσις τοῦ ναυάρχου φθάσασα τὴν 27 εἰς Αἴγινα, οὐδεμίαν ἐντύπωσιν ἐπροξένησε, διότι κατ' αὐτὴν τὴν 31 ὁ Ἀμιλτων ἠναγκάσθη ν' ἀποσπάσῃ διὰ τῆς βίας ἐπὶ οὐδέτερα πλοῖα ἐμπορικά ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ δικαστηρίου τῶν λειῶν. Τὴν 29 Ὀκτωμβρίου ἐναντίον τῆς δηλώσεως ταύτης οἱ Ἑλληνες εἶχον ἀρχίσει τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Χίου, τὴν ὅποیان εἶχον ἀποκλείσει ἀπὸ τῆς 26 Σεπτεμβρίου. Τὴν δὲ 3 Νοεμβρίου ἡ κυβέρνησις ἐδημοσίευσεν τὸν ἀποκλεισμόν τῆς Κρήτης. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι ὁ λόρδος Κόχραν ἐξέδωκε τὴν 29 Ὀκτωμβρίου προκήρυξιν ἀπαγορεύουσαν εἰς ὅλας τὰς μικροτέρας

*) 718 Παράρτ. Η. 44.

τῶν 100 τόνων τράττας νὰ φέρωσιν ἄνευ ἀδείας ὄπλα, ἀλλὰ καὶ ἡ διαταγὴ αὕτη ὑπέστη ἐξαιρέσεις παρὰ τὴν Χίον, ὅπου μετὰ τῶν 10 Ἑλληνικῶν βρικκίων καὶ 6 γολεττῶν περιέπλεον καὶ μύστικα καὶ περάματα. Ἐκτὸς δὲ τούτου ταχέως ἐδηλώθη ἡ πρόθεσις τῶν ναυάρχων τοῦ νὰ μὴ διαταράξωσι τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Χίου. Τὴν 29 Σεπτεμβρίου ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ δισχιλίων περίπου Ἀλλήνων ὑπὸ τὸν Φαβιέρον, καὶ ἐλεηλατήθη· τὴν δὲ 30 ὁ λόρδος Κόχραν ἐνεφανίσθη ἐπροςθεν αὐτῆς, ἀνεπέτασε τὰς σημαίας τῶν τριῶν συμμαχικῶν Δυνάμεων παρὰ τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ προσεκάλεσεν, ἂν καὶ εἰς μάτην, τὸ φρούριον νὰ παραδοθῇ· μετὰ δὲ τοῦτο ἀπέπλευσε πάλιν τὴν 2 Νοεμβρίου. Ὁ δὲ Φαβιέρος ἐζήσεν ὀλίγον κατ'ὀλίγον τέσσαρα πυροβολεῖα, καὶ τὴν 8 Νοεμβρίου ἤρχισε τὸ πῦρ κατὰ τοῦ καλῶς ἐφωδισμένου φρουρίου· ἀλλὰ τὰ πλοῖα τοῦ δὲν ἡδυνήθησαν νὰ ἐμποδίσωσιν ἑκατοστύας τινὰς Τούρκων ἀπὸ τοῦ νὰ διαπεραιωθῶσι τῇ βοήθειᾳ τοῦ θυελλώδους καιροῦ ἐκ τοῦ Τσεσμέ καὶ νὰ ἀναβῶσι, τῇ συνδρομῇ καταβάντων ὁδηγῶν, διὰ τῶν τειχῶν εἰς τὸ φρούριον.

Ἐνῷ δ' ἐνταῦθα ἡ πολιορκία παρετείνετο, οἱ Αἰγύπτιοι ἐν Πελοποννήσῳ ἠργάζοντο μετὰ πολλῆς δραστηριότητος νὰ ἐπιδιορθώσωσι τινὰς τῶν πλοίων των. Μέχρι δὲ τῆς 20 Δεκεμβρίου 54 ἐξ αὐτῶν ἡδύναντο πάλιν νὰ πλεύσωσιν, ἦτοι δύο πλοῖα τῆς γραμμῆς, μία μεγάλη φρεγάττα, ἑπτὰ κορβέτται, 12 βρίκκια, μία γολέττα, ἐν πυρπολικὸν καὶ 26 φορηγά. Ὁ στόλος οὗτος ἐξέπλευσε τῆς Πύλου κατὰ τὴν ῥηθείσαν ἡμέραν φέρων περὶ τοὺς δεκαπενταχισιλίους ἀνθρώπους, ἦτοι γυναικας, παῖδιά, ὑπεραριθμούς ναύτας, ὑπνρέτας, τραυματίας καὶ ἀσθενεῖς, καὶ ἐφθασεν αἰσίως τὴν 29 Δεκεμβρίου εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ὁ δὲ Ἰβραίμης κατεῖχε μετὰ 2500 ἀνδρῶν τὰς Πάτρας, μετὰ 4,500 ἀνδρῶν τὴν Τρίπολιν, μετὰ 2900 τὴν Κορώνην, μετὰ 5000 ἀνδρῶν τὴν Μεθώνην καὶ τέλος μετὰ 3300 τὴν Πύλον· 11,260 ἄνδρες, ἐν οἷς 600 ἄτακτοι καὶ

6700 ἵπποις, ἐστρατοπέδευον παρὰ τὴν Μεθώνην. Οὐδεμία δὲ βιασπραγία ἐγένετο, ἀλλ' αὐστηρὰ πειθαρχία ἐτηρείτο. Ὁ Ἰβραΐμης εἶχεν ἀπειλήσει, ἅμα ἐπιστρέψας εἰς Πύλονεὺς μετὰ τὴν ναυμαχίαν, ἐπὶ ποινῇ θανάτου πάντα ὅστις ἤθελε προσβάλλει Φράγκον, καὶ ἐσύστησεν αὐστηροτάτην εὐταξίαν καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας. Οἱ δ' Ἕλληνες διεμάχοντο μὲν πρὸς ἀλλήλους ἐν Ἀρκαδίᾳ, ἀλλὰ διήγειρυν τὴν Ἀκαρνανίαν, ὅπου ὁ στρατηγὸς Ἰσοῦρτος μετὰ 3000 περίπου ἀνδρῶν εἶχεν ἐπιβασθεῖ παρὰ τὸ Δραγομέστρον πρὸς νέας ἐπιχειρήσεις· τὰ δὲ πλοῖα τῶν ἑνεκκ τῆς ὀρμύτης τοῦ χειμῶνος ἔμενον κατὰ μέγα μέρος ἐξωπλισμένα ἐν Ὑδρᾷ, Σπέτσαις καὶ Πύρῳ. Ἡ δὲ Κυβερνήσις ἀνίσχυρος οὕτω καὶ ἄνευ ὑπολήψεως περιεφρονεῖτο ὑπ' ὧν οἱ μὲν ὀπλαρχηγοὶ ἠπέλουν αὐτήν· οἱ δὲ στρατηγοὶ καὶ ὁ στόλαρχος ἐχλεύαζον τὰς διαταγὰς τῆς, καὶ ἐπεὶ οὐδένα ἠδύναντο νὰ πληρώσῃ, οὐδεὶς ἐπομένως τὴν ὑπηρετεῖ· μόνον τὸ νομοθετικὸν σῶμα εἶχε ζῶν τινὰ ὡς προληπτικὴ δύναμις κατὰ τῆς διοικήσεως. Κομματικὰ δὲ συμφέροντα ἴσχν τὰ μόνον συνδέοντα καὶ διατηροῦντα· τὸ κόμμα τοῦ Μιυροκορδάτου εἰργάζετο ὅπως εὑρεθῇ ἰσχυρὸν ἀπέναντι τοῦ Κυβερνήτου· ὁ Κωλέτης ἔμενεν ὅλως ἀπομεμακρυσμένος, καὶ ἐθεώρει τὴν πατρίδα του ἀπολεσθεῖσαν· ὁ Κολοκοτρώνης καὶ Μεταξᾶς ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ὡς νικητὰς· ἡ πειρατεία ἐξηκολούθει, καὶ ἦτο τὸ μόνον εἰσόδημα τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἡ μόνη βιομηχανία μεγάλου μέρους τοῦ λαοῦ· ἐπετίθετο δὲ κατὰ τῶν μεγίστων ἐμπορικῶν πλοίων· ἀλλὰ καὶ ἐν γαλλικὸν πολερικὸν βρῖσκον προσεκλήθη ὑπὸ τῶν πειρτῶν, ἐν δὲ Γαλλικὸν φορτηγὸν ἠναγκάσθη ὑπ' αὐτῶν νὰ ἀναινευχθῇ εἰς τὸν αἶρα παρὰ τὴν Στιπαλέαν.

Οἱ πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας εἶχον μεταβῇ ἐξ Ἑλλησπόντου εἰς Σμύρνην ἐλπίζοντες ν' ἀνακληθῶσιν ὑπὸ τῆς Πύλης· ἐκείθεν δ' ἐξηκολούθησαν τὴν 23 τὸν πλοῦν αὐτῶν πρὸς τὴν Μεσόγειον προσπαθίσαντες νὰ σύρῃσι μετ' ἑαυτῶν τοὺς

συμπατριώτας των. Ὁ Στρατφόρδος Κάννιγκ ἀπῆλθεν εἰς Κέρκυραν, ὁ κόμης Γκιλλεμινώτος εἰς Τουλώνα, ὁ κόμης Ριβωπιέρρος ἀπέπλευσεν ἐξ Ἑλλησπόντου διὰ τῆς Αἰγίνης καὶ Κερκύρας εἰς Τεργέστην· ἔλαβε δὲ διαταγὴν νὰ μεταβῇ εἰς Μελίττην, ὅπου ὤφειλον νὰ μεταβῶσι καὶ οἱ δύο ἄλλοι πρέσβεις.

Ὁ Καποδίστριας εἶχεν ἤδη περὶ τὰς ἀρχάς Ὀκτωβρίου ἀναγγεῖλαι πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ἐκ Παρισίων τὴν προσεχῇ ἀφίξιν του, καὶ μάλιστα εἶχε πρὸ ὀλίγου ζητήσει ἐν πλοῖον πρὸς μετὰβασίν του, ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ περὶ χρηματικῶν βοηθειῶν αἰτήσεις του ἀπερρίφθησαν ἐν Παρίσις καὶ ἐν Λονδίῳ ἡμποδίσθη. Διὰ τῶν χρημάτων δὲ, τὰ ὅποια εἶχεν ἐρανισθῇ παρὰ τῶν ἐν Ῥωσσίᾳ κατοικούντων Ἑλλήνων, κατωρθώθη ἡ κατὰ τῆς Ἀκαρνανίας ἐκστρατεία. Τὸ δάνειον, τὸ ὅποιον εἶχε λάβει παρὰ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως πληρεξουσίου νὰ συνάψῃ, ἦτο πρὸ πάντων σπουδαιότατον ἔνεκα τῆς ἰσχύος ἣν ἤθελε δώσει εἰς τὸ ἀξίωμα του. Ἠλπίζε δὲ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ διὰ τοῦ φίλου του τραπεζίτου Ἑυνάρδου, καὶ ὅταν ἀκόμη αἱ Δυνάμεις ἤθελον ἀρνηθῇ νὰ ἐγγυηθῶσι, καὶ συνήθροισε τὰ ἐν Μόσχᾳ καὶ Ὀδυσσῶ ὑπάρχοντα σημαντικὰ κεφάλαιά, τὰ ἐρανισμένα πρὸς ἐξαγορὰν αἰχμαλώτων Ἑλλήνων καὶ σύσαςιν σχολείων, καθὼς καὶ τὰ τοῦ δευτέρου Ἀγγλικοῦ δανείου εἰσέτι ἀπώλητα χρεώγραφα· τέλος δὲ ὅλην τὴν ἐπίλοιπον ἰδίαν αὐτοῦ περιουσίαν *). Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐλπίς αὕτη ἐματαιώθη, καὶ ὁ κόμης ἀνεχώρησεν ἐκ Παρισίων ἄνευ προσδοκίας διαρκοῦς συνδρομῆς ἐξ οἰουδήποτε μέρους· σὺν τούτοις δ' ἐματαιώθησαν καὶ τὰ σχέδιά του νὰ στρατολογήσῃ χιλιάδας

*) Ἐν μὲν τῇ Τραπεζῇ τῆς Ὀδυσσοῦ 390 χιλ. ρουβλίων, ἐρανισμένων ἐν ἔτει 1824 πρὸς ἐξαγορὰν αἰχμαλώτων ἑλλήνων· ἐν δὲ τῇ καταστήματι τῶν ἐκθέτων ἐν Μόσχᾳ 200 χιλ. ρουβλίων, τόκοι τῶν πρὸς σύσαςιν σχολείων ἐν Ἰωννίνοις θωρημάτων· ἐκ τοῦ δευτέρου δὲ Ἀγγλικοῦ δανείου εὐρίσκοντο εἰσέτι εἰς χεῖρας τοῦ οἴκου Ρικάρδου 98 χιλ. λιρῶν στερελινῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία εἶχεν ἐλαττωθῇ εἰς τὸ ποσὸν 350 χιλ. φρήγκων. Τὰ ἐκ λοιπὰς δὲ, καθαρὰ περιουσία τοῦ κόμητος, ἀνέβαινον τότε εἰς 250 χιλ. φρήγκων.

τινὰς Ἑλβετῶν ἢ Γερμανῶν, τοὺς ὁποίους ἐθεώρει ἀναγκαίους ἐν Ἑλλάδι καὶ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν μέτρων, δι' ὧν ἤθελε νὰ ἐπανορθώσῃ καὶ ἐδραιώσῃ τὴν τάξιν· Τὸν Νοέμβριον δ' ἀπῆλθεν εἰς Ἀγκῶνα, ἀποῦ ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἐβεβαίωσεν αὐτὸν, ὅτι ἤθελε τῷ δώσει ἐν πολεμικόν πλοῖον πρὸς μετάβασίν του. Ἐκεῖ δ' ἐπερίμενε τὸ πλοῖον καθ' ὅλον τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἔτους δραστηρίως ἐργαζόμενος νὰ ἐπαναφέρῃ διὰ τῶν ἐπιστολῶν του τὴν ὁμόνοιαν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, νὰ διευκολύνῃ τὴν κατὰ τῆς Ἀκαρνανίας ἐκστρατείαν δι' ἀποστολῆς τροφίμων, καὶ νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς σκοπίμου ἀνατροφῆς τῆς καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην ἐξηπλωμένης ἑλληνικῆς νεολαίας, ἣν ἐθεώρει ὡς τὴν μέλλουσαν ἐλπίδα τῆς πατρίδος· οἱ θεράποντές του ἀποπλεύσαντες ἐκ Μιασσαλίας ἔφθασαν ἤδη τὴν 28 εἰς Σύρον, καὶ διέδωσαν τὴν εἶδησιν τῆς προσεχούς ἀφίξεώς του. Μετὰ πόθου δ' ἐπερίμενον αὐτὸν ἡ ὑπὸ τῶν πολυειδῶν δεινῶν καταβεβλημένη χώρα ὡς πρόξενον τῆς εἰρήνης, καὶ πᾶς ἄλλος πόθος ἐφαίνετο δευτερεύων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ.

Ἔτος 1828.

Πρὸς καταστολὴν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὑπῆρχον ἐξ ἀρχῆς δύο ἀντίθετοι ὁδοί· ἡ μία ἔφερεν εἰς τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον μεταβεβλημένην κατάστασιν, ἐν ᾗ διετέλουν οἱ Ἕλληνες πρὸ τοῦ 1821, ἡ δὲ ἄλλη εἰς τὸν μετασχηματισμὸν τῶν ἐπανεστημένων χωρῶν.

Ἡ Πύλη οὐδέποτε εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ἄλλην παρὰ τὴν πρώτην ὁδὸν· μόνον ταύτην ἐθεώρει ὡς συμβιβαζομένην μετὰ τὴν περαιτέρω ὑπαρξίν τοῦ κράτους τῆς, καὶ ὅλαι αἱ προτάσεις καὶ παραχωρήσεις, τὰς ὁποίας εἶχε κάμει, εἶχον ὡς βᾶσιν τὴν ὁδὸν ταύτην. Αἱ χριστιανικαὶ Δυνάμεις, αἵτινες κατόπιν εἶχον συμμαχήσει ἐν Λονδίῳ, ἐτράπησαν ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἀναμίξεως τὴν πρώτην ὁδὸν, ἐθεώρουν δὲ ταύτην ὡς τὴν μόνην συμβιβαζομένην μετὰ τὰ συμφέροντα καὶ τὴν τιμὴν των, καὶ ἐχάραττον ταύτην διαφόρως κατὰ τοὺς διαφόρους σκοποὺς των. Ἡ δὲ Αὐστρία ἐθεώρει ἐκ μὲν τῆς ἐπόψεως τοῦ δικαίου μόνον τὴν πρώτην ὁδὸν ὡς συγκεχωρημένην, ἐκ δὲ τῆς πολιτικῆς καὶ πραγματικῆς ἐπόψεως τὴν δευτέραν ὡς δικαιολογουμένην τότε μόνον, ὅταν, παραλειπομένης πάσης μεσαίας καταστάσεως, ἔφερεν εἰς τὴν σύστασιν νέου ἀνεξαρτήτου κράτους.

Ἀποθανόντος τοῦ Κάννιγκος, μετεβλήθησαν αἱ ἰδέαι τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως· ἐνόησαν δὲ ὅτι ἡ θέσις, ἣν ἔλαβον ἀπέναντι τῆς Πύλης, δὲν ἠδύνατο νὰ δικαιολογηθῇ ὑπὸ τὴν ἐποψίν τοῦ δικαίου, καὶ ὅτι, ἅμα ἐγκατέλειπον τὴν φιλικὴν παρέμβασιν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἤθελον καταντήσει εἰς σφετερισμὸν καὶ βίαν· ὑπῆρξαν μὲν καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς Κυβερνήσεις, αἵτινες κατεχρήσαντο τὴν δυνάμιν των, καὶ ἐδυνήθησαν νὰ διαπράξωσιν ἀδικήματα ἀνευ ἀμέσου βλάβης, καὶ μάλιστα μετ'

ἐπιτυχίας, ἔνεκα τῆς ἀσθενείας ἢ δεσμεύσεως τῶν λοιπῶν κρα-
τῶν. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ πολιτικοὶ ἄνδρες, οἵτινες ἀποτροπι-
άζονται τὴν τοιαύτην κατάχρησιν, καὶ οἵτινες εἶναι ἀρκούντως
καλοὶ πολῖται, ὥστε νὰ ἐπιβάρυναι τὴν πατρίδα των με τοι-
οῦτο βάρος. Τὴν πορείαν τοῦ Κάννιγκος ἐθεώρησαν μὲν οἱ ἐν τῇ
ἐξουσίᾳ διαδοχοὶ του ὡς ἀξιοθρήνητον, ἀλλὰ δὲν ἐνόησαν νὰ
τὴν ἐπωφεληθῶσι πρὸς μετάβασιν εἰς ἄλλην καλλιτέραν. Ἡ-
σθάνθησαν δὲ ὅτι ἦσαν δεσμευμένοι καὶ ἔμενον. Ἡ ἐκ τῆς συν-
θήκης ὑποχρέωσις ὑπερίσχυσεν. Δὲν ἐπεκράτησε δὲ ἐν Λονδί-
νῳ ἡ γνώμη τῆς Αὐστρίας, ὅτι τότε μόνον πρέπει νὰ προβῶ-
σιν εἰς ἐκτέλεσιν ὑπὸ πολιτικὴν ἐποψιν, ὅταν δὲν πρόκηται
πλέον περὶ ζητήματος τοῦ δικαίου, ἀλλ' ἡ τῆς Γαλλίας, ἥτις
ὁμοίως ἀποστρεφόμενη τὴν συνθήκην δὲν ἐζήτει τὴν θερα-
πείαν εἰς τὴν ὑπέρβασιν αὐτῆς, ἀλλ' εἰς τὴν ὅσον τὸ δυνα-
τὸν περιστολὴν αὐτῆς.

Ἀρξαμένου τοῦ ἔτους, ἐφάνησαν αἱ ἀμοιβαῖαι θέσεις κθα-
ρῶς καὶ ἀκριβῶς. Ἐπλησίαζε δὲ ἡ λύσις, ἃν καὶ παρὰ πᾶ-
σαν προσδοκίαν καὶ πιθανότητα αὕτη ἐπῆλθεν ἄλλοιᾳ καὶ καλ-
λιτέρα. Ἡ σχέσις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὰς Δυνάμεις καὶ τὴν
Πύλην ἔλαβε σχῆμα κανονικόν. Διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ τουρ-
κικοῦ καὶ αἰγυπτιακοῦ στόλου ἐν Πύλῃ καὶ τῆς ἀναχωρήσεως
τῶν πρέσβεων αἱ Δυνάμεις εἶχον παρουσιασθῇ, ἃν ὅχι ὡς κε-
κηρυγμένοι ἐχθροὶ τῆς Πύλης, κατὰ τὸ φαινόμενον ὅμως ὡς
κεκηρυγμένοι φίλοι τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Πύλη ἴστατο μεμπω-
μένη, καὶ παρ' οὐδεμιᾶς κυβερνήσεως ἐδύνατο νὰ προσδοκᾷ
εὐνοϊκὰ φρονήματα ἐκτὸς τῆς αὐστριακῆς, ἥτις ἀνεγνώριζε
μὲν τὸ δίκαιόν της ἀλλ' ἀπεδοκίμαζε τὴν διαγωγὴν της. Εἶχε
δὲ διευκολύνει τὰ σχέδια τῆς Ρωσσίας, καὶ τὸ μυστικοσυμβού-
λιον τῆς Πετροπόλεως προθύμως ἐδέχθη τὴν πρόκλησιν εἰς
ἐριδία. Μόλις δὲ τοῦτο ἔμαθε τὴν ἀναχώρησιν τῶν πρέσβεων,
καὶ ἔσπευσε νὰ σύρῃ τοὺς συμμάχους ἑως εἰς τὰ ἔσχατα ὅρια
τῆς συνθήκης, κηρύξαν μὲν ὡς ἀνάρμοστον πᾶσαν παραι-

τέρω διαπραγματεύειν μετὰ τῆς Πύλης, ἐπιδιώξαν δὲ τὴν διάσκειν περὶ ἐκτελέσεως τῆς συνθήκης ὡς θέμα ἴδιον τῶν τριῶν Δυνάμεων.

Ὁ δὲ κόμης Νεσελρόδης ἐν τινὶ ἐπιστολῇ ἀπὸ 6 Ἰανουαρίου *) ἥτις κατὰ πρῶτον περιέγραφε τὴν ἰδιαιτέραν θέσιν τῆς Ῥωσσίας, παρίστανε τὸν πόλεμον ὡς ἐπικείμενον, καὶ ὑπέσχετο ἐπανειλημένως ὅτι δὲν ἐμελλε νὰ κάμῃ κατακτήσεις κατὰ τῆς ἀσθενοῦς γείτονός της, τῆς Πύλης, ἔλεγεν ὅτι δὲν ἐπεθύμει τὴν καταστροφὴν της, παρήγγελε πρὸς τὸν πρίγκηπα Λιέβεν νὰ προτείνῃ ὡς μέτρον ἐκβιαστικὸν κατὰ τῆς Πύλης τὴν εἰς τὰς Ἡγεμονίας εἰσβολὴν τοῦ παρὰ τὰ ὀθωμανικὰ ὅρια ἤδη ἐτοίμου ἱσταμένου Ῥωσικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν ἀδιάκοπον πρὸς τὰ πρόσω πορείαν αὐτοῦ, ἕως οὗ ἡ Πύλη ὑπογράψῃ ὅλας τὰς ὑπὸ τῆς Δονδινεῖου συνθήκης ἐπιβαλλομένας ὑποχρεώσεις. Περὶ τοῦ μέτρου τούτου, τοῦ ἰσοδυναμοῦντος οὐ μόνον πρὸς κήρυξιν πολέμου ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν πόλεμον αὐτὸν, οὐδεμίᾳ ἄλλῃ ἀσφάλεια ἐδίδετο, ἢ ἡ διὰ μὲν τὸν σκοπὸν ἀδιάφορος διὰ δὲ τὴν θέσιν τῶν τριῶν Δυνάμεων χαρακτηριστικὴ ῥήτρα, ὅτι πρέπει νὰ γείνῃ ἐν ὀνόματι τῶν τριῶν αὐλῶν καὶ ὡς συνέπεια τῆς συνθήκης. Οἱ στόλοι ὤφειλον νὰ συμπράξωσι προστατεύοντες τὰ ἑλληνικὰ παράλια κατὰ τῆς εἰσκομιδῆς ἀνδρῶν ἢ πολεμοφοδίων, προσβάλλοντες τὰ φρούρια ἐν Πελοποννήσῳ ἢ Ἀλεξανδρείᾳ, ἢ καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν αὐτὴν εἰσπλέοντες, ἵνα ὑπαγυρεύσωσιν ἐκεῖ τὴν εἰρήνην. Ὁ κόμης Ἔϊδεν παρηγγέλη νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Κοδριγκτώως κατὰ πᾶσαν τοιαύτην ἐπιχείρησιν, καὶ ἐβεβαιώθη ὅτι ὁ ἐν τῷ Βῤῥυει πόντῳ Ῥωστικὸς στόλος ἤθελε συνδράμει δραστηριώτατα. Πρὸς δὲ τὴν Πύλην ἔπρεπε νὰ δοθῇ ὡς τελεσίγραφον μόνον μία ὁμολογία κήρυξιν τῶν τριῶν Αὐλῶν, ἐπιδοκιμάζουσα τὴν διαγωγὴν τῶν πρέσβεων, καὶ ἐπαναλαμβάνουσα τὴν ἀπόφα-

*) Ὡς Παράρτ. Θ. 1.

οιν τῆς ἐπιμονῆς εἰς τὴν Λονδίνειον συνθήκην, νὰ ἀπαιτῇ ἀνακωχὴν καὶ παραδοχὴν τῆς μεσολαβήσεως, καὶ συνάμα τὰ ὅρια τῆς χώρας, ἐφ' ὧν θὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ συνθήκη κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν πρέσβειων προσφάτως ἀπαιτηθεῖσαν ἔκτασιν, τὴν ἐκ-
κένωσιν ὅλων τῶν φρουρῶν ἐντὸς αὐτῆς καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἰβραήμου καὶ τῶν στρατευμάτων του εἰς Αἴγυπτον, τὸν ἐλεύθερον εἰσπλουν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν Εὐξείνιον πόντον, καὶ τέλος τὴν ἀποστολὴν ὀθωμανικῶν πληρεξουσίων ἐπὶ τινος νῆ-
σου τοῦ ἀρχιπελάγους. Ἐκεῖ δὲ ὥφειλον οὗτοι μετὰ τῶν πλη-
ρεξουσίων τῶν Δυνάμεων καὶ τῶν Ἑλλήνων νὰ συμφωνήσωσιν ἐντὸς δύο μηνῶν περὶ ὅλων τῶν πρὸς πλήρη ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης ἐν τῇ Ἀνατολῇ εἰσέτι ἀναγκαίων μέτρων. Εἰς δὲ τὸ τε-
λεσίγραφον τοῦτο ἔπρεπε νὰ δοθῇ ἀπάντησις ἐντὸς ὀκτὼ ἡμε-
ρῶν· καὶ ἐὰν δὲν ἐδίδετο, ἡ δὲν ἦτο ἀρκοῦσα, τὰ στρατεύμα-
τα ἤθελον διαβῇ τὸν Περσικόν, καὶ διαρκοῦντος τοῦ πολέμου
ἤθελον ἐξακολουθήσει νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς
κυβερνήσεως περὶ τῆς τελειωτικῆς συνθήκης. Τὴν ὁδὸν ταύτην
ἐθεώρησεν ἡ Ἀγγλία ὡς τὴν μᾶλλον ἀξιοπρεπεῖ, καὶ τραώ-
τατα ἀπυθινύουσιν τὰς εἰρηνικὰς διαθέσεις τῶν Δυνά-
μεων, εἰς πᾶσαν δὲ περιπτώσιν καὶ τὴν συντομωτάτην, καθ'
ὅσον εἰς ὀλίγους μῆνας, εἰς ὀλίγας ἐβδομάδας ἤθελεν ἐπέλ-
θῃ ἡ λύσις τοῦ τόσοῦ δυσχεροῦς καὶ ὀλονὲν δυσχερεστέρου κα-
θισταμένου ζητήματος.

Ἀλλ' ἡ Ῥωσσία συναισθανομένη τὴν ἀνάγκην νὰ βοηθήσῃ
τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ἥτις ἤθελε μεταβῇ νῦν εἰς τὰς χεῖ-
ρας τοῦ κόμητος Καποδιστρίου, ὥστε νὰ ἐδραιωθῇ ὀριστικῶς
διαρκὲς τάξις πραγμάτων, συνηγόρησεν ὑπὲρ τῆς αἰτήσεως
τοῦ Καποδιστρίου περὶ χρηματικῆς βοηθείας, ἡ περὶ συνδρο-
μῆς πρὸς σύναψιν δανείου ἐκ δύο ἑκατομυρίων λιρῶν. Οἱ σύμ-
μαχοι δὲ ὥφειλον νὰ συσκεφθῶσι μετὰ τοῦ Κυβερνήτου περὶ
τῶν μέσων πρὸς ταχείαν ἐξώσιν τοῦ Ἰβραήμου. Νὰ διαπι-
στεύσωσιν δ' ἐπίσης κατὰ τὴν πρότασιν τοῦ Καποδιστρίου, ὅ-

στις ἑν τιμ ὑπομνήματι πρὸς τὰς τρεῖς κυβερνήσεις ἀπὸ 13 Ὀκτωμβρίου εἶχε παραστήσει, ὅτι οἱ πρόξενοι ἦσαν ἀνεπαρκεῖς, παρὰ τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει ἐπιτετραμμένους, ἢ καλλίτερον νὰ πέμψωσιν ἀμέσως τοὺς πρέσβεις εἰς οἶον δῆποτε μέρος τοῦ ἀρχιπελάγους, ἵνα ἐξακολουθήσωσιν ἐκεῖ τὰς ἐνεκὰ τῆς ἀναχωρήσεώς των ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διακοπεῖσας συνδιασκέψεις, καὶ διὰ τῆς προστασίας καὶ βαρύτητος τῶν στόλων νὰ ἐνισχύσωσι τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, καὶ νὰ περατώσωσι τὸν διοργανισμὸν τῆς χώρας καὶ τὴν τελεωτικὴν συνθήκην. Ἐπὶ τέλους δὲ ὁ κόμης Νεσσσελρώδης ἀπέκρουσε πᾶσαν ἐξωτερικὴν μεσολάβητιν μεταξὺ τῶν Δυνάμεων καὶ τῆς Πύλης, ἵνα κρατῇ μακρὰν τὴν Αὐστρίαν. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Νικόλαος ἔγραψε τὴν 19 πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας, ἵνα καθησυχάσῃ αὐτὸν ὡς πρὸς τὸν ἤδη ἀναπόφευκτον πόλεμον περὶ τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ καὶ περὶ τῶν συνθηκῶν τοῦ 1814 μέχρι 1818 *). Τὴν αὐτὴν δὲ γλῶσσαν ἐτήρησεν ἡ Ῥωσσία καὶ πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν.

Δυσμενῶς ἀπήντησεν ὁ κόμης Δουδλεῦ τὴν 6 Μαρτίου εἰς τὰς ῥωσσιακὰς προτάσεις **). Ἀπερρίπτε δὲ τὰ βίαια μέτρα. Ἡ συνθήκη ἔλεγε, συνήφθη ἐν πνεύματι εἰρήνης, καὶ μολονότι ἡ νυχιμαχία τῆς Πύλου ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν, οὐδόλως μεταβάλλει τὸ πνεῦμα τῆς συνθήκης. Ἀπερρίπτε τὸ βίαιον μέτρον τοῦ πολέμου, ὅστις ἤθελε διακινδυνεύσει ὅλον τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος, καὶ διακυβεύσει τὴν ὑπαρξίν του, καὶ παραδέχετο μόνον τὰ μέτρα τὰ περιοριζόμενα εἰς τὸ θέμα τῆς συνθήκης, ἥτοι εἰς μόνην τὴν Ἑλλάδα. Ἀντὶ δὲ τῶν ὑπὸ τῶν πρεσβείων παραδεχθέντων ὁρίων ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Βῶλου μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀχελώου παρεδέχετο τὴν πρότασιν τοῦ ναυάρχου Ῥιγνῆ, νὰ τεθῇ ὡς ὄριον ὁ Ἴσθμος, καὶ ἐπρότεινεν ἐν ἀνάγκῃ τὴν στρατιωτικὴν κατάληψιν τῆς Πελοποννήσου καὶ τὸν ἀποκλει-

*) Ἴδε Παράρτ. Θ. 2. **) Ἴδε Παράρτ. Θ. 3.

σμόν τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἐὰν δὲ ἡ ἐκκένωσις ἐξεβιάζετο, θὰ ἐπετυγχάνετο καὶ ὁ σκοπὸς τῆς συνθήκης, καὶ ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν στόλων καὶ τῇ συνδρομῇ τῶν προξένων, ἤθελε δυνηθῆ νὰ διοργανώσῃ τὴν χώραν. Ἵνα δὲ ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τὴν συνθήκην ὁ ἐπίφοβος χαρακτήρ, ἔπρεπε νὰ γείνη αὕτη σαφής, ἐπομένως νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν Πύλην, ὅτι δὲν προϋτίθεντο νὰ υπερβῶσι τὴν Πελοπόννησον, ἔπρεπε νὰ ὁρισθῇ ὁ φόρος, νὰ κανονισθῇ ἡ ἀποζημίωσις διὰ τὰ ὀθωμανικὰ ἀκίνητα κτήματα, καὶ νὰ πληρωθῇ ὡς οἶον τε τάχιστα, ἐπὶ τέλους δὲ ἔπρεπε νὰ ὁρισθῇ τὸ προστατευτικὸν δικαίωμα τῆς Πύλης ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, καθ' ὅσον τοῦτο ἀπέβλεπεν ἄλλας παρὰ ἀπλᾶς ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ ξένων Δυνάμεων. Ἀσπαζόμενος δὲ τὴν γνώμην, ὅτι πᾶσα ἀνάμιξις τρίτης Δυνάμεως ἔπρεπε νὰ ἐμποδισθῇ, οὐχ' ἦττον ὁ λόρδος Δούδλεϊ ἐφρόνει καὶ ἐπέμενε λέγων, ὅτι ἡ τελειωτικὴ συνθήκη οὐ μόνον ἔπρεπε νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν ἔγκρισιν τῆς Πύλης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς Δυνάμεις νὰ ἀνακοινωθῇ, ὅσαι εἶχον λάβει μέρος εἰς τὰς ἐν Πετρούπολει συνδιαλέξεις. Ἡ δὲ Γαλλία ἀσθενὴς οὔσα καὶ συνταρασσομένη ἐσωτερικῶς δὲν ἐτόλμησε νὰ λαλήσῃ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν. Παρεδέχθη δὲ καθ' ὁλοκληρίαν τὰς Ῥωσικὰς προτάσεις.

Πρὶν ἢ δὲ φθάσῃ εἰς Πετρούπολιν ἡ ἀπάντησις αὕτη τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ὁ πρίγκιψ Λιέβεν ἔλαβε γνώσιν τοῦ Beyan-Nehme ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου, καὶ γνώσκων τοὺς στοχασμοὺς τῆς αὐλῆς του, ἀπηύθυνε πρὸς τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον τὴν 24 Φεβρουαρίου δήλωσίν τινα μεταφέρουσαν τὸ ζήτημα ἀπὸ τῆς δικαιοδοσίας τῶν τριῶν εἰς τὴν τοῦ ἐνός *). Ἀντέκρουσε τὰς προτάσεις, ἃς κατὰ πρῶτον εἶχε παραγγελθῇ νὰ κάμῃ, ἐκήρυξεν ὅτι εἰς τὸ τελεσίγραφον, ὅπερ ἔπρεπε νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν Πύλιν, πράγματι ἐδόθη ἀπάντησις, ὅτι δὲν

*) Ἴδε παρὰρτ θ. 4.

ἦτον ἀναγκαῖον νὰ ἐπιβληθῶσιν ἐπὶ πλέον ἢ κατάληψις τῶν ἡγεμονιῶν καὶ τὰ λοιπὰ ἐκδιαστικὰ μέτρα, καὶ ἐξέφρασε τὴν εὐχὴν τοῦ νὰ λάβωσι καὶ οἱ σύμμαχοι μέτρα σύμφωνα πρὸς τὰ ὁποῖα ἡ Ῥωσσία ὤφειλεν ἀνυπερθέτως νὰ λάβῃ. Ὁ λόρδος Δούδλεϋ ἠρνήθη τὴν σπουδαιότητα τοῦ Χαρττισεριφίου, ἐμέμφθη τοὺς ῥωσσευκοὺς ἐξοπλισμοὺς καὶ τὴν ἀοριστείαν πολλῶν ἀρθρων τῆς συνθήκης ὡς αἰτια τοῦ ἐρβρεθισμού τῆς Πύλης, καὶ παρέστηκεν τὴν κατ' ἐξαίρεσιν ἀνάμιξιν εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν ὑπηκόων του ἔριδα ὡς λόγον πρὸς συγκατάβασιν, κατέδειξε τὰ ἐπακόλουθα τοῦ πολέμου καὶ ἀπέρριψε πᾶσαν μετοχὴν εἰς αὐτόν *). Κατὰ τὸν αὐτὸν σχεδὸν χρόνον ὁ κόμης Νεσσελρῶδης ἔγραψε πρὸς τὸν πρίγκηπα Διέβεν οὐχὶ πλέον ὡς σύμμαχος, διότι ἡ Ῥωσσία κατέχουσα ἤδη τὸ Χαρττισεριφίον δὲν εἶχε χρεῖαν τῆς λονδινείου συνθήκης. Αὕτη δὲν ἐμποδίζει πλέον τὸν δρόμον τῆς· εἶχε δὲ εὐκολον διέξοδον τὰ ἴδια ἑαυτῆς συμφέροντα. Παρέστηκεν ὅτι ἐβλάπτοντο ταῦτα, καὶ φανερῶς ἀποδίδουσα εἰς τοὺς συμμάχους ὅλα τὰ ἔνεκα τοῦ ἐλληνικοῦ ζητήματος ληφθέντα μέτρα, ἀνῆγγειλεν ὅτι ἀπεφάσισε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὰς ἡγεμονίας, νὰ κάμῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πύλης, ἔως οὗ κλονίσῃ ὅλα ταῦτα τὰ συμφέροντα, καὶ ὡς πρὸς τὴν λονδινεῖον συνθήκην ὑπεσχέθη μόνον νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ὄπλων τῆς καὶ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης ταύτης, καὶ προσεκάλεσε τοὺς συμμάχους νὰ συνεργήσωσι κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν προτέρων προτάσεων τῆς πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος.

Ἦδη ὁ κύβος ἐρρίφθη, ὁ σπόρος ὠρίμασεν. Ἡ Γαλλία καὶ Ἀγγλία ἐπαθον ὅτι ἤξιζαν. Εἰς μάτην ἐκοπίασεν ἡ Αὐστρία ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἀποτρέψῃ τὴν ἐνσκήπτουσαν καταιγίδα. Εἶχε βραδύνει ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὸ γράμμα τοῦ μεγάλου βεζίρου μέχρι τῆς 6 Ἰανουαρίου, εἶχεν ἀρνηθῇ εἰς τὸν Σουλτάνον νὰ με-

*) Ἴδε Παράρτ. Θ 5.

σολαβήση μόνη, ἵνα τὸν καταπείσῃ ἔτι μᾶλλον νὰ προσφύγῃ εἰς τὸ ἔσχατον μέτρον τοῦ νὰ ὁμολογήσῃ αὐτοπροαιρέτως ὅτι ἀπῆλθον οἱ σύμμαχοι. Ἦθελεν ὥστε ἡ Πύλη νὰ ἐκδώσῃ τὴν ἀμνηστείαν, νὰ παραδεχθῇ τὴν ἀναχωρῆν καὶ νὰ προσκαλέσῃ τοὺς Ἑλλήνας, νὰ πέμψωσιν ἀντιπροσώπους εἰς τρίτον τινὰ τόπον, ἵνα συνεδριάσωσι μετὰ πληρεξουσίων τῆς Πύλης. Ἦθελε προσέτι ὥστε ἡ Πύλη νὰ εἰδοποιήσῃ τὰς τρεῖς Αὐλὰς περὶ τῶν ἀποφάσεων τούτων, καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν παῦσιν τῶν περαιτέρω ἐκχριστικῶν μέτρων, νὰ ζητήσῃ ὅμως παρὰ τῶν Αὐλῶν τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Βερολίνου νὰ μεσολαβήσωσιν ἀπὸ κοινοῦ, ἵνα οὕτω κερδίσῃ καιρὸν καὶ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς ἀμφιρρέπουθς θέσεως τοῦ γαλλικοῦ καὶ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου. Ἀλλ' ἡ Πύλη δὲν εἵχε πλέον ἐμπιστοσύνην εἰς τῆς Αὐστρίας τὰς προτάσεις. Συνεῖδεν ὀρθῶς ὅτι οὐδὲν ἐδύνατο νὰ ἐμπυδίσῃ τὴν Ῥωσσίαν ἀπὸ τοῦ πολέμου, καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ πικρίᾳ αὐτῆς ἐξεφράσθη ὡς ἐξῆς πρὸς τὸν Διάγγελον περὶ τῆς διαγωγῆς τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ὅτι «δὲν ἤθελεν ἐκπλαγῇ ἂν ἔβλεπε τὴν Αὐστρίαν συγκατατασσομένην μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν τῆς.» Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Διάγγελος ἤθελε ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἡ δὲ Αὐλή του ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ἄδειαν εἰς τοῦτο. Ἀλλ' ἔμεινε, διότι ἡ Πύλη ἐποίησεν ἥμισυ τι βῆμα, παρήγγειλε δηλονότι πρὸς τὸν πατριάρχην τῶν Ἑλλήνων ν' ἀπευθύνῃ πρὸς αὐτὴν τὴν παράκλησιν, τοῦ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὸν νὰ προσκαλέσῃ ἐκ νέου εἰς τὴν τάξιν τοὺς ἀντάρτας, ἐπέτρεψε τοῦτο, ὑπεσχέθη νὰ παραχωρήσῃ τριῶν μηνῶν προθεσμίαν, καὶ ἐὰν ἡ συμβουλή τοῦ πατριάρχου εἰσηκούετο, νὰ δειχθῇ ἡπιότερα ἢ ὅσον προσεδόκων αἱ Δυνάμεις. Περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ Φεβρουαρίου ἀπῆλθον οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ πατριάρχου εἰς Πελοπόννησον διότι οὗτος καλῶς ἐγίνωσκεν ὅτι τὸ βῆμα ἦτο ὅλως ἀνωφελές, καὶ ἀπεδείκνυε μόνον πόσον ὀλίγον ἐγνώριζεν ἡ Πύλη τὰ πράγματα ἐν Ἑλλάδι.

Ἐνῶ δὲ ἡ Αὐστρία ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Πετροῦπόλει

προσεπάθει ν' ἀναβάλλῃ τὸν κίνδυνον, ἐζήτησε νὰ κόψῃ τὸν κόμ-
 βον ἐν Δονδίῳ ἐπανελθοῦσα εἰς τὴν πρότασιν τῆς ἰδρύσεως
 ἀνεξαρτητοῦ κράτους ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν ἐπανεσατημένων
 ἑλληνικῶν χωρῶν *). Ἐν τινι ἀξιολόγῳ ὑπομνήματι, ὅπερ οὐ-
 δεμίαν ἔποψιν παρέβλεπε καὶ οὐδεμίαν ἰδέαν ἔκρινε παρ' ἀ-
 ξίαν, ἀνέπτυσσε τὴν πρότασιν ταύτην ὡς ἀντιζύγιον τῆς ἐν
 τῇ λονδινείῳ συνθήκῃ ὀριζομένης ἡμιανεξαρτησίας. Ἦθελε δὲ
 οὕτω ν' ἀντιτάξῃ νέαν τινὰ συμμαχίαν τῶν τεσσάρων Δυνά-
 μεων, ἐπὶ τῇ εὐρυτέρᾳ βάσει τῆς ἀνεξαρτησίας, κατὰ τῆς συμ-
 μαχίας τῶν τριῶν, αἵτινες ἡσπάζοντο τὴν στενὴν τῆς πολιτι-
 κῆς ἐξαρτήσεως, καὶ ν' ἀποφύγῃ οὕτω τὸν πόλεμον ὥστε νὰ
 μὴ λάβῃ τὸν κόπον νὰ ἐκδιᾷσῃ παρὰ τῆς Πύλης ὡς ἡ λονδί-
 νειος συμμαχία τὴν συγκατάθεσιν, ἣν αὕτη δὲν ἐδύνατο νὰ
 δώσῃ, ἀναγγέλουσα αὐτῇ γεγονὸς τετελεσμένον, ὅπερ ἡ Πύλη
 δὲν ἐδύνατο νὰ μὴ παραδεχθῇ. Ἡ μέχρι τοῦδε δοκιμασθεῖσα
 βία εἶχεν ὡς ἐπακόλουθον τὴν ῥῆξιν μετὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἐδύ-
 νατο λοιπὸν ἡ ἐξακολούθησις τοῦ συστήματος τούτου νὰ ᾖναι
 εὐτυχεστέρα; Δὲν ἦτο καλλίτερον νὰ πράξῃσι τὸ ὅλον ἀντὶ
 τοῦ ἡμίσεως, καὶ νὰ προσμένωσι τὴν ἀπίθανον περίπτωσιν ὅτι
 ἡ Πύλη θὰ ἤρχιζεν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Δυνάμεων; Ἡ ἀδι-
 κία τοῦ νὰ ὑπαγορεύῃ τις εἰς τι κράτος πῶς ὀφείλει νὰ κατα-
 στήλῃ ἐπανάστασιν, εἶναι βεβαίως μεγαλειτέρα, ἀδικιωτέρα
 καὶ τολμυροτέρα, παρὰ νὰ μεταχειρισθῇ ἐπαρχίαν ὀλοσχερῶς
 ἀποστᾷσιν ὡς ἀνεξάρτητον. Ἡ σπουδαία καὶ ἀναντιρρήτως ἡ
 καλλίστη αὕτη πρότασις ἐπιρρέασε πῶς τοὺς φρονιμωτέρους
 πολιτικούς τῆς Ἀγγλίας, ἀλλ' οὗτοι δὲν εἶχον τὸ θάρρος, νὰ
 ἀντιτάξωσι κατὰ τῆς ὀριστικῆς πορείας τῆς Ῥωσσίας ἄλλην
 οὐχ ἥττον ὀριστικὴν. Δὲν ἦσαν βέβαιοι περὶ τῆς Γαλλίας, καὶ
 δὲν ἤθελον ν' ἀποχωρισθῶσι τῆς Δυνάμεως ταύτης, οὐδὲ νὰ πει-
 ραθῶσι νὰ τὴν συμπαράσῃ μεθ' ἑαυτῶν **). Ἐκτὸς τούτου

*) 18. Παράρτ. Θ. 7. α. **) 18. Παράρτ. Θ. 7. 6. Εἰς τὰς ἐναντιολογίας

τὰ συμβάντα ἦσαν ταχύτερα τῶν ἀποφάσεών των καὶ ἔθαψαν ἐν τῷ μεταξὺ τὴν πρότασιν τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου εἰς

τοῦ δουκὸς Οὐέλλιγκτῶνος ἀπέντησεν ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος διὰ τῶν ἐξῆς περιέργων λόγων. “ Ἡ πρώτη παρατήρησις, ἣν τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον ἐδύνατο καὶ ὤφειλε νὰ κ’ ἔμψαμεν αὐτῇ τὴν ἀπὸ 18 Μαρτίου ἐπιστολήν μας, ἦτο ὅτι πᾶν δῆποτε σχέδιον εἰρηνεύσεως τῆς Ἑλλάδος λίαν ἀτελὲς ἦθελεν ἀφαιρέσει τὰ αὐξηθέντα προσκόμματα καὶ τοὺς ἀναφυέν-
τας κινδύνους ἐκ τῆς διακηρύξεως τῆς Ῥωσσίας καὶ ἐκ τῆς προσδοκίας περὶ ἐκστρατείας ἐχούσης διὰ τὴν ὁλὴν νῆαν. Ἐν τούτοις φρονούμεν περὶ τῆς παρούσης κρίσεως, ὅτι πᾶσα κορεία τεινύουσα εἰς τὴν λύσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος εἶναι λίαν ὠφέλιμος. Πρῶτον μὲν διότι ἐδύνατο ν’ ἀπαλλάξῃ τὴν Πύλῃν ἐκ πολλῶν δυσχερειῶν, καθότι εἴτε παραδεχθῇ ἐπὶ τέλους τὰς προτάσεις τῶν Δυνάμεων, εἴτε αὐταὶ ἀποφασίζουσαι περὶ τῆς τύχης τῆς χώρας, ἣν πρόκειται νὰ εἰρηνεύωσι, παραιτηθῶσι μετὰ τοῦτο πάσης ἰχ-
θοκρατίας, τὸ ὀθωμανικὸν κράτος ἀντὶ τοῦ διπλοῦ πολέμου, εἰς ὃν εὐρί-
σκεται περιπεπλεγμένον, δὲν θὰ εἶχεν εἰμῇ ἓνα, καὶ ἐδύνατο νὰ μεταχει-
ρισθῇ πάσας τὰς ὑπολειπομένας αὐτῷ δυνάμεις πρὸς ὑπερίσπισιν τῆς ἐ-
πικρατείας του κατὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν Ῥώσων. Ἐπειτα δὲ, ὡς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, διότι πείθουσα ἐπὶ τέλους τὴν Πύλῃν νὰ παραδεχθῇ κατὰ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἕτερον τύπον, σιωπηρῶς ἢ ῥητῶς, ὀριστικὴν τινα διευθέτησιν τῆς μελλούσης τύχης τῆς Ἑλλάδος, ἦθελεν ἐκκληρώσει ἐντελὲς τὰς ὑπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου ἐπιβαλλομένας αὐτῇ ὑποχρεώσεις, καὶ ἔκτοτε οὐδένα πλέον λόγον θὰ εἶχε νὰ ἐνοχλῇ ἢ προσβάλλῃ τὴν Τουρκίαν, ἀλλὰ μάλιστα ἐδύνατο ν’ ἀντιτίσεται κατὰ τῶν σκοπῶν τῆς Δυνάμεως ταύτης,

Παραδεχόμενον τὴν κορείαν ταύτην τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον θὰ ἦτο βέ-
βαιον περὶ τῆς εἰλικρινοῦς καὶ σταθερᾶς συμπράξεως τῆς Αὐστρίας, ἥτις ἦθελεν ὑποχρεωθῇ νὰ ὑποστηρῇ πάσας τὰς περιπετείας αὐτῆς, καὶ μά-
λιστα δὲν ἦθελε διστάσει νὰ συμμερισθῇ μετὰ τῆς Ἀγγλίας, τὰς ἀποφά-
σεις, τοὺς κινδύνους καὶ τὰ βάρη, εἰς τὰ ὅποια τάχιον ἢ βράδιον ἦθελον περιέλθει. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ παρορῶντες τοὺς φόβους, τοὺς δι-
σταγμοὺς, τὰς δικαίας ἀντιπαθείας, ἀπερ θὰ μᾶς ἐμπνέῃ πάντοτε ἡ ἐπι-
τυχία πίσεως ἐπαναστατικῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ μόνον τὸ ὕψιστον συμφέρον τῆς εἰρήνης παραδεχόμενοι καὶ τὴν μέλλουσαν ἀσφάλειαν τῆς Εὐρώπης, ἀνακοινώσαμεν πρὸς τὸ βρετανικὸν ὑπουργεῖον τὰς ἰδέας, ὧν ἡ ἐφαρμογὴ ἤθελε θυνθῇ, καθ’ ἡμᾶς, καὶ δύναται εἰσελθὼς νὰ φέρῃ τὴν ἐπιτυχὴ λύσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἰμεθα ἔτοιμοι νὰ ὑπηρετήσωμεν τὸ σχέδιον τὸ προταθὲν ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῆς 15 Μαρτίου κατὰ τῶν ἐνστάσεων, ἃς τὸ σχέδιον τοῦτο φαίνεται ὅτι ἐγέννησεν ἐκ μέρους τοῦ δουκὸς Οὐέλλιγκτῶνος. Ἡ ἐντιμὸς καὶ εὐγενὴς διεύθυνσις, ἣν δὲν θὰ

τὴν κόνιν ἣν ἐξήγειραν, διότι ἅμα ὡς τὸ Χαττισερίφιον τῆς 20 Δεκεμβρίου ἐφθασεν εἰς Πετρούπολιν, ἡ κυβέρνησις τὸ ἐδημοσίευσεν ἐν ἐκτάκτῳ παραρτήματι τῆς ἐφημερίδος τῆς Πετρούπολεως ἀπὸ 27 Φεβρουαρίου, καὶ τὸ συνώδευσεν μέ τινα δήλωσιν οὐδεμίαν ἀφίνουσιν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἀποφάσεώς της.

Ἐνῷ ὁ σουλτάνος (οὕτως ἔλεγεν ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις πρὸς τὸν λαὸν) ἐρρήθιζει τὸ μῖσος Μουσουλμάνων κατὰ τῆς Ῥωσσίας, παριστάνων αὐτὴν ὡς ἐχθρὸν θανάσιμον τῶν ὀπαδῶν τοῦ Προφήτου· ἐνῷ προσκαλεῖ εἰς πόλεμον ὅλους τοὺς παρὰ τὰ ἀνατολικά ὅρια ἡμῶν γείτονας λαοὺς καὶ τοὺς πολυαριθμοὺς ὑπηκόους τοῦ αὐτοκράτορος, οἵτινες ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ νόμου πρεσβεύουσιν ἐν εἰρήνῃ τὸν Ἰσλαμισμόν· ἐνῷ ἀποδίδει ἡμῖν τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ καταστρέψωμεν τὸ κράτος του, κηρύττει συγχρόνως πρὸς τὰς συμμάχους αὐτῆς, ὅτι ὁ μόνος καὶ ἀληθὴς σκοπὸς του οὐδεὶς ἄλλος ἦτο, ἢ νὰ κερδίσῃ καιρὸν καὶ ν' ἀπαντήσῃ ἐνόπλιως εἰς τὰς προτάσεις τὰς σκοπούσας εἰς τὴν εἰρηνευσιν τῆς Ἑλλάδος. Ἐπὶ πλέον δὲ διὰ τοῦ αὐτοῦ κηρύγματος ὁ Σουλτάνος ἀναγγέλει εἰς τὴν Ῥωσσίαν τὴν κατάργησιν ὅλων τῶν μετὰ τῆς Πύλης συναφθεισῶν συνθηκῶν λέγων, ὅτι οὐδέποτε ἐθεώρησε τὴν ἐν Ἀκερμανίῳ σύμβασιν ὡς ὑποχρεωτικὴν δι' αὐτὸν, ὅτι συνῆψεν αὐτὴν ἵνα τὴν διαρρήξῃ καὶ ἵνα σὺν αὐτῇ σχίσῃ ὅλας τὰς προτέρας συνθήκας ἃς αὕτη ἐπεκύρωσε, ἐπομένως νὰ ἐξαφάνισῃ τοὺς πολυτιμωτέρους καὶ σπουδαιότερους τίτλους τῶν δικαιωμάτων μας, τῆς δόξης μας.»

Ἀπὸρ καὶ μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἐγγράφου τούτου τὸ

λαίψῃ νὰ δώσῃ εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς κυβερνήσεώς του, καὶ ἡ δικαιοσύνη ἣν ἀπέδωκε εἰς τοὺς λόγους τοὺς ὑπαγορεύσαντας τὰς προτάσεις μας, ἐγυῶνται ἡμῖν ἐπίσης περὶ τῆς φιλικῆς παραδοχῆς τῶν νῦν προτάσεών μας, καὶ ὅταν ἀκόμη ἐξ ἀνάγκης μᾶς φέρωσιν εἰς μέτρα, ἅπαρ συγχάκις κατεκρῖναμεν, ἀλλὰ περὶ ὧν δὲν θὰ ἐπανεέλθωμεν ἐνταῦθα, ἢ ἵνα διαφωτίσωμεν τὰ σπουδαῖα ζητήματα, περὶ τὰ ὅποια σήμερον ὀφείλομεν νὰ ἐνυπολογισθῶμεν.

Διεάνιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἔπαυσε νὰ παραβιάζῃ τὰς συνθήκας ταύτας ἀναφανδόν, περὶ ὧν ἐδήλωσε πλεόν την ἀληθῆ γνώμην του. Ἡ σημαία μας καὶ ἅπασαι σχεδὸν αἱ ἄλλαι ἀπεκλείσθησαν ἤδη ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου. Αἱ μεσημβριναὶ ἐπαρχίαι μας βλέπουν τὴν μόνην πόλιν τοῦ ἐμπορίου των κλεισμένην. Τὰ πλοῖά μας συλλαμβάνονται ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τὰ φορτία των ἀρπάζονται· τέλος οἱ ὑπῆκοοί μας ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῆς ὀθωμανικῆς χώρας ἐντὸς δεκατεσσάρων ἡμερῶν, ἡ ἐβιάστησαν νὰ γείνωσι ῥαγιάδες καὶ ὑποστῶσι τὰ ἐπακόλουθα τῆς βίας ταύτης!»

«Τοιαύτη διαγωγὴ, τοιαῦται βαρεῖαι προκλήσεις καὶ τὰ ὡς ἐκ τούτου ἀναγκαῖα μέτρα, εἶναι λίαν ἀξιοθρήνητα. Ἀλλὰ τὰ αἷτια τῶν παραπόνων, ἅπερ ἔδωκεν ἡμῖν ἡ Πύλη, ἀπαιτοῦσι ταχέα καὶ ἀποτελεσματικὰ φάρμακα, καὶ ἡ Ῥωσσία, ἐνῷ ἐξακολουθεῖ συνεργαζομένη μετὰ τῶν συμμάχων τῆς εἰς τὸ ἔργον τῆς λονδινείου συνθήκης, καὶ θέλει φροντίσῃ νὰ ἐκπληρώσῃ ἀκριβῶς τὸ γράμμα καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς συνθήκης ταύτης, θέλει ἐπιφέρει, θεοῦ βοηθοῦντος, καὶ τὴν ἀπαραίτητον ταύτην θεραπείαν· θέλει ἀσφαλίσῃ τὴν ἀπαραβίαστον ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ, καὶ θέλει καταστήσῃ τὰς μετὰ τῆς Πύλης συνθήκας στερεὰς καὶ σεβαστάς, ὡς εἶναι δίκαιον, καὶ θέλει χορηγήσῃ εἰς τοὺς ἀδικημένους ὑπηκόους τῆς τὴν δικαίαν ἀποζημίωσιν.»

Ἄμα τῇ διακηρύξει ταύτῃ πρὸς τὸ ἴδιον αὐτῆς κράτος ἡ Ῥωσσία ἀπηύθυνεν ὁμοίαν πρὸς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς Αὐλὰς. Ἀπῆρίθμησε τὰ κατὰ τῆς Πύλης παράπονά τῆς, κατὰ πρῶτον τὰ ὑπάρχοντα πρὸ τῆς 20 Δεκεμβρίου, ἤγουν τὴν ἐμπόδιτιν τοῦ ἐλευθέρου διαπλῶν τῆς ῥώσικῆς σημαίας διὰ τοῦ Βοσπόρου, τὴν ἀφαίρεσιν τῶν φορτίων, τὴν καταγραφὴν τῶν ῥώσων ἐμπόρων, τέλος τὴν ἐκδίωξίν των καὶ τὰς προσπαθείας τῆς Πύλης ἐν Τεχεράνῃ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης μετὰ τῆς Ῥωσσίας· ἔπειτα τὰ ἄλλα, ἅτινα προσετέθησαν

ἀπὸ τῆς 20 Δεκεμβρίου, ἤγουν αὐτὸ τὸ κήρυγμα. Δὲν ἀνήγγειλε μὲν τὸν πόλεμον, ἀλλὰ ἐθεώρησεν ἑαυτὴν ἐν καταστάσει πολέμου, ὅθεν ἔβαλεν εἰς κίνησιν τὰ στρατεύματά της. Ἀφῆκεν ὡς εἶδαμεν ἀνωτέρω, εἰς τοὺς συμμαχούς τὴν ἐκλογὴν ὑλικῆς ἢ ἠθικῆς βοθείας. Ἀφῆκε μάλιστα εἰς αὐτοὺς τὴν ἐκλογὴν νὰ ἐκθέσωσι τὰς ἐκ τῆς λονδινείου συνθήκης παραγομένας ὑποχρεώσεις, καθ' ἣν περίπτωσιν μόνη αὕτη ἤθελε περατώσει διὰ πολέμου, ὅ,τι συνήρξατο μετὰ τῶν τριῶν. Προέταξε τὸν πόλεμον ὑπὸ καθαρῶς ῥωσικὴν ἔποψιν, καὶ ἐνῶ ἀπέκρουσεν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ πᾶσαν ἀγάμειν τῶν συμμαχῶν, ἐκήρυξεν ὅτι ἦτο ἕτοιμος νὰ φέρῃ διὰ τοῦ πολέμου τούτου καὶ τὴν λύσιν τῶν ἐκ τῆς λονδινείου συνθήκης ἀναφυέντων ἄλλων ζητημάτων.

Ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις λαβοῦσα πρώτη ὡς πλησιεστέρα τὰς δηλώσεις ταύτας προεἶδεν ὁποῖαν ἐντύπωσιν ἤθελον προξενήσει εἰς τὴν ἀγγλικὴν καὶ γαλλικὴν κυβέρνησιν. Ἡξευρεν ὅτι αἱ ἀλύσεις τῆς συνθήκης ἦσαν ἰσχυρότεραι ἢ τὸ θάρρος ἀμφοτέρων. Καὶ τοι δὲ πρὸ πάντων ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεγάλης ἐξαρτήσεώς της ἀπὸ τῆς ῥωσικῆς, εἶχε προσκολληθῇ εἰς τὴν αὐστριακὴν, ἐνόμισεν ὅμως ὅτι μόνον ἐὰν ἐπειθε τὴν Αὐστροίαν εἰς συμμετοχὴν ἤθελεν ἐμποδίσει τὴν ὀλεθρίαν ἐνέργειαν τῆς συνθήκης. Τοῦτο δὲ ἀπεπειράθη ἐπανειλημμένως, ὅτε περὶ τὰς ἀρχὰς Φεβρουαρίου ἡ Ἀγγλία ἐξέφρασεν αὐτῇ ἐν τῷ βασιλικῷ λόγῳ τὴν ἐπιμονὴν της εἰς τὴν συνθήκην *)· καὶ τοῦτο ὅτε αἱ προτάσεις τῆς Ῥωσσίας ἀπὸ 6 Ἰανουαρίου προσέφερον ἐτέραν εὐλαϊρίαν πρὸς τοῦτο. Ἀλλ' ἡ Αὐστρία παρωμοίωσε τὰς προτάσεις ταύτας πρὸς κήρυξιν πολέμου καὶ τὰς ἀπέρριψεν ἀμέσως. Εἶχεν ἀποκρούσει τὰς προσκλήσεις τῆς Γαλλίας καὶ ἀνῆρσε τὴν περὶ ἑαυτῆς ὑπόνοιαν ὅτι μετεἶχεν εἰς κρυφίας ἐνεργείας τῆς Πρωσ-

*) Ἰδὲ παράρτ. Θ. 8.

σεικῆς κυβερνήσεως (ὅπερ ἐπίστευον ἐν Παρισίοις) τοῦ νὰ γείνωσι δεκταὶ εἰς τὴν ἐν Λονδίῳ συνθήκην. Ἀλλὰ καὶ τώρα ἀκόμη, ὅτε ἡ διακήρυξις τῆς Ῥωσσίας ἦτο ὁ ἄμεσος πρόδρομος τοῦ πολέμου, ἡ Αὐστρία ἐζήτησεν βοήθειαν κατ' αὐτῆς, ἐκεῖ ὅπου ἴσως ἦτο δυνατόν νὰ γείνη αὕτη, ἦτοι ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀπήτησε παρὰ τοῦ Σουλτάνου ταχεῖαν κατάργησιν ὧν τῶν μέτρων, ἅτινα ἡ Ῥωσσία εἶχε καταδείξει ὡς ἀντικείμενα εἰς τὰς συνθήκας, καὶ τὴν ὠρισμένην δῆλωσιν ὅτι προϋτίθετο νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ Ἀκερμανίου. Ἐπέλιθε δὲ ὅτι ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως ἤθελε παράσχει εἰς τὴν Ῥωσσίαν τὴν βαρύτητα τῆς συγκαταθέσεώς της. Αἱ ἀπαιτήσεις αὗται ἐφθασαν τὴν 9 Μαρτίου ἐν Κωνσταντινουπόλει. Μετὰ μίαν ἡμέραν ὁ Διάγγελος τὰς ὑπέβαλεν εἰς τὸν ρεῖζ-ἐφένδην· οὗτος δὲ μὴ κατανοῶν τὴν φιλικὴν πρόθεσιν, ἡ πεπεισμένος ὦν περὶ τοῦ ἀκωφελοῦς αὐτῶν ἀντέλεξε ξηρὰ, ὅτι πρὶν ἢ δώσῃ ἀκρόασιν εἰς τὴν ἀξίωσιν ταύτην, ὀφείλει ἡ Ῥωσσία νὰ ὑποσχεθῇ ὅτι δὲν θὰ ἀναμιχθῇ πλέον εἰς τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα· ἐὰν τοῦτο δὲν γείνη, ἡ Πύλη μᾶλλον θ' ἀντιστῇ καθ' ὅλων ὁμοῦ τῶν Δυνάμεων ἢ θὰ ὑποχωρήσῃ. Ὁ μέγας βεζίρης καὶ ὁ Μουφτής ἐπεκύρωσαν τὴν δῆλωσιν ταύτην. Ὁ πρῶτος ἤθελε νὰ λάβῃ ἐξήγησιν ἐὰν ὁ πόλεμος ἦτο ἀφρευκτος, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ Πύλη ἤθελε νὰ προλάβῃ ὅσον τὸ δυνατόν τοὺς ῥώσσους. Ὁ Διάγγελος ἀπέφυγε ν' ἀποκριθῇ εἰς τὴν ἀχάριστον ταύτην ἐρώτησιν. Ἀπεχωρίσθησαν δὲ δυσηρεστημένοι. Φθίνοντος δὲ τοῦ Μαρτίου ἔλαβον ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν ἐφημερίδα τῆς Πετροπόλεως. Μικρὰν δ' ἐντύπωσιν ἐπρόξενησεν αὕτη ἐπὶ τῆς Πύλης. Καὶ ὅμως, ἐνῶ ἐξεπλήττετο, ἐξηκολούθει νὰ διαπραγματεύεται μετὰ τῶν Σέρβων πληρεξουσίων κατὰ τὴν ἐννοίαν τῆς ἐν Ἀκερμανίῳ συμβάσεως, καὶ ἐπέτρεψε σχεδὸν ἄνευ ἐπιφυλάξεως εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τὸν ἐλεύθερον διάπλουν εἰς τὸν Εὐξείνιον πόντον. Ἐτυγχώρησε δὲ εἰς τὸν Σερασκιέρην Ῥεσχιδ-πασσᾶν ν' ἀνοιξῇ

ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ γάλλου πρέσβεως Γκιλλεμινώτου, ὅστις ἐκ Μελίττης εἶχε ζητήσει τοῦτο. Οὐδεμίαν δὲ σημασίαν ἀπέδωκεν εἰς τὴν ἤδη τότε διαδιδομένην εἰδήσιν περὶ τινος προσεχοῦς ἀποστολῆς γαλλικῶν στρατευμάτων εἰς Πελοπόννησον, ἣτις ἐμελλεν ἐν τῷ μεταξὺ νὰ προπαρασκευασθῇ ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως συναισθανομένης τὴν ἀδυναμίαν αὐτῆς ἀπέναντι τῆς αὐξηθείσης ματαιοφροσύνης τοῦ λαοῦ, καὶ ἐπὶ τῷ λόγῳ τοῦ νὰ ὑποχρεώσῃ τὸν Ἰβραήμην εἰς ἐκκένωσιν τῆς Πελοποννήσου. Ἡ ἀπόπειρα τοῦ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἐκκένωσις διὰ διαπραγματεύσεων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἡ ἀποστολὴ δηλονότι τοῦ συνταγματάρχου Κραδόκου, εἶχεν ἀποτύχει, ὡς ἦτο γνωστὸν, ἔνεκα τῆς σταθερᾶς ἀποφάσεως τοῦ ἀντιβασιλέως νὰ μὴ χωρίσῃ τὴν τύχην του ἀπὸ τῆς τοῦ Σουλτάνου κατὰ τὰς δυσχερεῖς ταύτας περιστάσεις. Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον δὲ ὁ Διάγγελος ἐνόμισεν ὅτι ἐδύνατο νὰ πείσῃ τὴν Πύλην νὰ κάμῃ εὐνοϊωτέρας ἀποφάσεις. Ὁ πρέσβυς τῆς Ὀλλανδίας καὶ ὁ τῆς Πρωσίας Κάνιτς, ὅστις ἀντικατέστησε τὸν βαρῶνον Μίλιτις ἔνεκα παραπόνων τῆς Ῥωσίας διὰ τὴν χλιαρὰν ὑποστήριξιν τῶν ἀπαιτήσεων τῆς ἐν Λονδίνῳ συνθήκης, συνετάχθησαν αὐτῷ, καὶ ἐπέτυχον διὰ κοινῆς ἐνεργείας νὰ λάβωσι τὰς ἐξῆς δηλώσεις παρὰ τοῦ ρεῖζ ἐφένδου.

1. Ἡ Πύλη θεωρεῖ ἑαυτὴν ὡς διατελοῦσαν ἐν εἰρήνῃ μετ' ὅλων τῶν Δυνάμεων· κηρύττει δὲ ὅτι αἱ φιλικαὶ τῆς σχέσεις μετὰ τῶν τριῶν Αὐλῶν καὶ πρὸ πάντων μετὰ τῆς Ῥωσίας δὲν διεκόπησαν διὰ τῶν λαβόντων χώραν συμβάντων.

2. Θεωρεῖ τὰς μετὰ τῆς Ῥωσίας συνθήκας καὶ μάλιστα τὴν σύμβασιν τοῦ Ἀκερμανίου ὡς ὑφισταμένης καὶ ὑποχρεωτικᾶς. Ἐξετέλεσε δὲ κατὰ μέγα μέρος τὴν τελευταίαν, καὶ θέλει ἐκτελέσει καὶ τὰ μνηκῆτι ἐκτελεσθέντα.

3. Λυπεῖται δὲ ὅτι ἔνεκα τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Ῥώσσου πρέσβεως δὲν δύναται νὰ περατώσῃ τὸ περὶ ἀποζημιώσεως ζήτημα κατὰ τὸν ὠρισμένον χρόνον. Ἀλλ' οἱ πληρεξούσιοί τῆς

διωρίσθησαν ἀπὸ πολλοῦ, καὶ εἶν' ἑτοιμος νὰ ἐπαναλάβῃ τῆς διαπραγματεύσειν, ἅμα ὁ ῥώσσοις πρέσβυς ἐπιστρέψῃ αὐτῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν.

4. Θέλει δὲ συμβιβασθῇ μετὰ τῶν Σέρβων κατὰ τὰς διατάξεις τῆς ἐν Ἀλεξανδρίᾳ συμβάσεως· αἱ μετὰ τῶν σέρβων ἀπεσταλμένων διαπραγματεύσεις εἶναι τόσον προκεχωρημέναι, ὥστε προσεχῶς θέλει δυνηθῇ ν' ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν Διάγγελλον ἢ ἄλλον τινὰ πρέσβυν τὰ διαπραγματευθέντα, ὅπως γνωστοποιήσῃ ταῦτα εἰς τὴν ῥωσικὴν κυβέρνησιν.

5. Ὁ Εὐξείνιος πόντος εἶναι ἀνοικτὸς εἰς ὅλας τὰς δικαίους μένας νὰ τὸν πλέωσι σημαίας, ἡ δὲ ἄδεια θέλει δοθῇ εἰς ὅλα τὰ πλοῖα καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰ ῥωσικὰ.

6. Ἡ ἐξαγωγή τῶν σιτηρῶν ἐκ τοῦ Εὐξείνου πόντου δὲν διεκόπη δι' ἄλλον λόγον εἰμὴ διὰ πραγματικὴν ἔνδεικν τῆς πρωτευσούσης· δὲν δύναται δέ τις νὰ κατηγορήσῃ ἕνεκα τούτου τὴν Πύλιν ἐπὶ οὐδεμιᾷ παραβιάσει τῶν συνθηκῶν, διότι ἐμπόδισε τοὺς ἀντάρτας, καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ συμμαχικοὶ στόλοι ἀπέκλειον τοὺς Ὀθωμανικοὺς λιμένας, νὰ προηγηθῶνται σιτηρὰ ἐκ τοῦ Εὐξείνου πόντου, καὶ ἐνῶ ἡ πρωτεύουσα ἡπειλεῖτο ὑπὸ σιτοδείας, κατεκράτει τὰ φορτωμένα πλοῖα, ἅτινα διήρχοντο πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πρὸς τοὺς ἀντάρτας. Ἡ Πύλη θέλει ἄρῃ ὅλα τὰ ἐμπόδια, εὐθὺς ἅμα παύσῃ ἡ παρούσα ἀπειλητικὴ κατὰστασις.

7. Ἡ Πύλη κηρύττει ἑαυτὴν ἀθώαν τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ πολέμου ὑπὸ τῶν Περσῶν, καὶ οὐδέποτε ἐπέδωξεν ἐν Τεχεράνῃ ἐχθρικοὺς σκοποὺς κατὰ τῆς Ῥωσσίας.

8. Οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ κάμῃ τοὺς ξένους ὑπηκόους ῥαγιάδας, καὶ οὐδένα ἀπεμάκρυνεν ἐκ τῆς πρωτευσούσης, ὅστις ἐδύνατο νὰ δικαιολογήσῃ τὴν διαμονὴν του.

9. Δὲν δύναται, οὐδὲ θέλει νὰ διαψεύσῃ τὴν διαταγὴν πρὸς τοὺς Ἀγιάτζς, ἀλλὰ δὲν τὴν ἐξέδωκεν ὡς κήρυγμα πολεμικὸν οὐδὲ τὴν ἐδημοσίευσεν ὡς Χαττισερίφιον. Τὸ ἐγγράφον τοῦτο

ἐπέβλεπε μόνον εἰς μέτρα ἐσωτερικὰ, καὶ δὲν ἔμελλε νὰ μεταβάλλῃ τὰς μεταξὺ τοῦ ὀθωμανικοῦ καὶ ῥωσικοῦ κράτους σχέσεις. Ἡ Πύλη φρονεῖ ὅτι δὲν ὀφείλει καὶ πάλιν νὰ ἐκφράσῃ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν τὰς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης εὐχάς της καὶ τὸν πρὸς τὰς συνθήκας σεβασμὸν της, διότι ἐξέφρασεν ἤδη ταῦτα ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ μεγάλου βεζίρου πρὸς τὸν κόμητα Νεοσελῶδην μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν πρέσβων, ἐπιστολὴν, εἰς ἣν τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοδούλιον εἰσέτι δὲν ἀπήντησεν.

Ἐνῷ δὲ αἱ δηλώσεις αὗται ἐστέλλοντο πρὸς τὰς Αὐλὰς, τὰ ῥωσικὰ στρατεύματα προὐχώρουν βήματι ταχεῖ πρὸς τὸν Προῦθον. Ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος ἐν τινι περιέργῳ συνδιαλέξει μετὰ τοῦ αὐστριακοῦ πρέσβως, κόμητος Ζίχην, *) ὅστις εἶχεν ὑποβάλλει αὐτῷ τὸ ἀπὸ 15 Μαρτίου ὑπόμνημα τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου, ἀπερῶρε πρῶτον τὴν πρότασιν περὶ ἀνεξαρτησίας τινῶν ἐλληνικῶν χωρῶν ὡς ἐναντίαν εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ ὑποχρεώσεις του, ἔπειτα δὲ τὴν παρεδέχθη ὑπὸ τοιούτους ὅρους, ὥστε ἡ παραδοχὴ ὡμοίαζε πρὸς τὴν ἀπόρριψιν. Ἐπέμεινε δὲ παριστῶν τὸν πόλεμον ὡς ἀναγκαῖον, καὶ ἐξέθηκε τοῦτο ἐν τινι ἀντεγγράφῳ **). Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἡ Ῥωσσία ἐδημοσίευσέ τὴν προκήρυξίν της καὶ ἐξηγητικὴν δῆλωσιν, καὶ συνώδευσεν αὐτὰς μὲ ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἄλλοδαπῇ πρέσβεις της. ***). Τὰ στρατεύματά της διέβησαν τὸν Προῦθον τὴν 6 Μαΐου. Τὴν δὲ 12 ἔφθασεν ἡ εἰδησις περὶ τούτου εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ συγχρόνως ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου. Μετ' ἄκρας ἀταραξίας ἀνέγνωσεν αὐτὴν ὁ ῥεῖζ-ἐφένης ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ τυχαίως παρευρεθέντος Διαγγέλου, καὶ ἔπειτα εἶπεν· «Ἰδοὺ εἰς τί ἀπέληξεν ἄπασαι ἡμῶν αἱ θυσίαι, αἱ ὑποχωρήσεις καὶ προσπάθειαι! Ἀδικον λοιπὸν εἶχαμεν ὅταν

*) Ἰδε. Παράρτ. Θ. 9.

**) Ἰδε. Παράρτ. Θ. 10.

***) Ἰδε. Παράρτ. Θ. 11 α. β. γ.

ἐλέγαμεν ὅτι οὐδὲν θέλει ἀφοπλίσει τὴν Δύναμιν, ἥτι; ἐπιθυ-
μεί τὴν καταστροφὴν μας;»

Ἐν τούτοις ἡ μεταξὺ Ῥωσσίας, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας σχέ-
σις ἐγένετο τοιαύτη, ὅποیان προσεδόκα καὶ ἤθελεν ἡ Ῥωσ-
σία. Οὐτε ψυχρῶς οὐτε θερμῶς παρενέβαλεν ἐμπόδιόν τι.
Ἄμα ἡ δῆλωσις τῆς Ῥωσσίας ἀνεκαινώθη εἰς τὸ ἀγγλικὸν ὑ-
πουργεῖον διὰ τοῦ πρίγκηκος Λιέβεν, αἱ συνδιαλέξεις τῶν τριῶν
Δυνάμεων περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος ἔπαυσαν πρὸς τὸ
παρόν. Αἱ δὲ Αὐλαὶ τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων ὤφειλον
νὰ σκεφθῶσι τίνα πορείαν ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσωσιν. Ὁ λόρδος
Λουδλὲυ ἐξέφρασε πρὸς τὸν πρίγκηπα Λιέβεν ἐν τινι διακοινώ-
σει ἀπὸ 25 Μαρτίου *) τὴν λύπην του, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ,
χωρὶς νὰ συνεννοηθῇ προηγουμένως μετὰ τῶν συμμάχων του,
ἐκάρυξε τὸν πόλεμον, καὶ ἐπομένως ἐξελέξατο ὁδὸν, εἰς ἣν οἱ
σύμμαχοι δὲν ἐδύναντο νὰ τὸν ἀκολουθήσωσι. Καὶ ὁμολόγει
μὲν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε δικαίωμα νὰ κάμῃ πόλεμον, ὅπερ
βεβαίως δὲν ἐδύνατο ν' ἀμφισβητήσῃ, ἀλλὰ δὲν παρεδέχετο
ὡς χάριν τὴν ὡς πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα ὑπόσχεσιν αὐτοῦ
τοῦ νὰ ἐμμεῖνῃ εἰς τὰς διατάξεις τῆς ἐν Λονδίῳ συνθήκης,
ἀλλ' ἐθεώρει αὐτὴν ὡς ὑποχρέωσιν. Παρίστα τὴν Ἀγγλίαν ὡς
μὴ εὐθυνομένην διὰ τὴν ἀδικον ταύτην συνθήκην (διότι ὁμο-
λόγει τοῦτο) καὶ ἔλεγεν ὅτι οἱ συμπατριῶταί του ἐφρόνουν
ὅτι αὕτη, μόνον διὰ τῆς σταθερᾶς ἀποφάσεως τοῦ νὰ μὴ ἀκο-
λουθήσωσιν ἄλλην παρὰ τὴν εἰρηνικὴν ὁδὸν, ἐδύνατο νὰ δικαιο-
λογηθῇ. «Βραδέως μόνον καὶ ἀκουσίως», εἶπεν, «κατεφύγαμεν
εἰς ἐκδικαστικὰ μέτρα, καὶ τοῦτο ἐπράξαμεν περιεσκεμμένως
καὶ ὑπὸ τὸν ῥήτὸν ὅρον, τοῦ νὰ δυνάμεθα νὰ σταματήσωμεν
κατὰ πᾶν βῆμα. Οὐδεὶς δὲ ἐδύνατο ν' ἀπατηθῇ περὶ τῆς προ-
θέσεως καὶ ἦν ἐνεργοῦμεν.»—Ἐὰν λόγοι ἀνώτεροι δικαιοσύ-
νης καὶ πολιτικῆς συνέσεως δὲν ὠδήγουν τὰς τρεῖς μεγάλας

*) Ἴδε Παράρτ. Θ. 12.

Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, θὰ ἐτρέποντο ἄλλην ὁδόν· οὐδὲ θὰ περιέμεναν ἐπὶ ἐξ ὁλόκληρᾳ ἔτη, ἵνα ἐξέλθωσι τῶν ὀρίων τῶν φιλικῶν παραστάσεων· οὐδὲ ἤθελον, ὅτε ἡναγκάσθησαν τέλος νὰ πράξωσι ταῦτο, νὰ οἰκειοποιηθῶσι τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ σταματῶσιν ὅπου ἤρεσκεν αὐτοῖς, καὶ νὰ δίδωσι καὶ πρὸν σκέψας εἰς τὴν Δύναμιν, ἣν δὲν ἐσκόπουν νὰ πιέσωσιν, οὐδὲ νὰ τὴν ἀποθαρρύνωσιν, ἀλλὰ νὰ τὴν ὁδηγήσωσιν ἐπὶ τῆς σωτηρίου ὁδοῦ τῆς εἰρήνης. Ἐὰν δ' ἐσκόπουν ἄλλα τι, ἐδύναντο νὰ μεταχειρισθῶσιν ἐξ ἀρχῆς μέσα, εἰς ἃ ἄλλα κράτη παλὺ ἰσχυρότερα τῆς Πύλης δὲν ἤθελον δυνῆθαι ν' ἀντισταθῶσιν. Ἀλλ' ἤσθάνοντο, ὡς αἰσθανόμεθα ἔτι καὶ νῦν, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ πράγματος, λίαν δυσχεροῦς, καθ' ὃ ἡ ὑλικὴ ἀντίστασις τῆς ἀντιπρακτοῦσης Δυνάμεως ἐλαχίστην δυσχέρειαν παρείχεν. Ἐγίνωσκον ὅτι μέτρά κατεσπυσμένα καὶ βίαια ἐδύναντο νὰ ἔχωσιν ἐπακόλουθα χεῖρονα τοῦ κακοῦ, ὅπερ ἤθελον νὰ παύσωσιν· ἐγίνωσκον ὅτι οὔτε δίκαιον, οὔτε φρόνιμον ἦτο νὰ διακινδυνεύωσι τὴν ὑπαρξιν κράτους χάριν τῆς πιθανῆς βελτιώσεως τῆς καταστάσεως τινῶν ἐκ τῶν ὑπὸ κώων του, καὶ ὅτι δὲν ἐσύμπερε νὰ ἐξαγοράσωσι διὰ γενικοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου τὴν κατάπαυσιν τῆς πειρατείας.

Μετὰ τὰς λίαν παρακαίρους μομφὰς ταύτας ὁ λόρδος Δούδλεϋ ἐπανήρχετο εἰς τὴν ὑποχρέωσιν τῆς Ῥωσσίας τοῦ νὰ ἐμμεῖνῃ εἰς τὴν ἐν Λονδίῳ συνθήκην, καὶ εἰς τὸ δικαίωμα τῶν συμμάχων τοῦ νὰ ἐπιτηρῶσι τὴν διαγωγὴν τῆς Ῥωσσίας. Κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἔγραφε καὶ πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς Γαλλίας πρίγκηπα Πολινιὰν καὶ προσεπάθει νὰ μάθῃ τί κυρίως ἐνόει ἡ Γαλλία διὰ τῆς λύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ζητήματος *). Ἐνεκα τούτου ἐξέθετεν ἐν τινι ὑπομνήματι ἀπὸ 5 Ἀπριλίου τὸ φρόνημα τῆς Ἀγγλίας, καὶ μάλιστα, ὡς πρὸς τὰ ὅρια, ἤθελε νὰ ἐφαρμώσῃ τὴν συνθήκην μόνον εἰς τὴν Πελοπόννησον

*) Ἰδ. Παράρτ. Θ. 13.

καὶ τὰς παρὰκειμένας νήσους· διότι ἀπετροπιάζετο τὰ βίαια μέτρα, ἅπερ ἦσαν ἀναγκαῖα διὰ τὰ εὐρύτερα ὄρια. Ὡς πρὸς τὴν ἀποζημίωσιν δὲ διὰ τὰ τουρκικὰ ἀκίνητα κτήματα, ἐπρότεινε νὰ συγκροτηθῇ σύνοδος πληρεξουσίων τῶν Δυναμῶν μεθ' ἐνὸς Ἑλλήνου καὶ ἐνὸς Ὀθωμανοῦ. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν φόρον, ἐθεώρει ὡς δικαίαν ποσότητα τὴν ἴσιν πρὸς τὸν μέσον ὅρον τοῦ εἰσοδήματος ἑπτὰ ἐτῶν ἀπὸ τοῦ 1814 μέχρι τοῦ 1821. Ὡς πρὸς δὲ τὴν μετοχὴν, ἣν ἡ Πύλην ἐπρεπε νὰ ἔχῃ εἰς τὴν κυβερνήσιν τῆς ἐλληνικῆς χώρας, ἐπρότεινε τὴν ἀρνησικυρίαν κατὰ τῆς πρώτης ἐκλογῆς τοῦ κυβερνήτου, καὶ τὸ δικαίωμα τῆς Πύλης τοῦ νὰ ἔχῃ παρὰ τῇ ἐλληνικῇ κυβερνήσει πράκτορά τινα πάρεδρον. Ταῦτας τὰς προτάσεις ἔκαμιν ὁ Δούδλεϋ ὡς τὰς μόνας δυναμένας νὰ φέρωσιν εἰς συνεννόησιν τὰς δύο Δυναμείας. Τὸ προῖον δὲ τῆς συνεννοήσεως ταύτης ἐπρεπεν ἀμέσως ν' ἀνακοινωθῇ πρὸς τὴν Πύλην καὶ πρὸς τὴν Αὐστρίαν καὶ Πρωσίαν.

Ὁ κόμης Λαφερέρωναϊος ἐνωῶν ὅτι τοιαῦται προτάσεις ἐδήλουν ὑποχώρησιν εἰς τὴν βίαν τῶν περιστάσεων, δὲν ἤθελε νὰ φανῇ ὡς ὀλιγώτερον ὑποχωρῶν εἰς τὴν Ῥωσίαν. Ἀπῆντησε δὲ εἰς ταύτας δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν πρίγκηπα Πολινιάκ ἀπὸ 20 Ἀπριλίου *), ἀπορρίψας πᾶσαν μετὰ μόνης τῆς Ἀγγλίας διαπραγματεύουσιν καὶ παραδεχθεὶς τὴν ἤδη διὰ τῆς τρίτης παραγράφου τοῦ προσθέτου εἰς τὴν συνθήκην ἀρθροῦ ὀριζομένην σύνοδον τῶν τριῶν πληρεξουσίων ἐν Λονδίνω. Ἐπροφασίσθη δὲ ὅτι δὲν ἤθελε νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέραν τὴν Ῥωσίαν, ὅτι παρὰ μὲν τῆς Πύλης οὐδεμίαν προσεδόκα ὑποχώρησιν, παρὰ δὲ τῶν Ἑλλήνων τότε μόνον ἤλπιζε νὰ θυσιάζωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν των, ὅταν ἰδῶσι τὴν Ῥωσίαν ἀσπαζομένην τὰ τῆς συνθήκης. Ἐναντίον δὲ τῶν ὀρίων τοῦ Ἰσθμοῦ, ἃν καὶ πρώτη ἡ Γαλλία εἶχε χάμει τοιαύτην πρότασιν διὰ τινος ἐμπιστευτικῆς ἀνα-

*) Ἰδὲ Παράρτ. Θ 11.

ποινώσεως τοῦ βαρύνου Δαμαῆς πρὸς τὸν γάλλον πρέσβυν εἰς Λονδίον ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου, ἐκηρύχθη τὸ γαλλικὸν ἀνακτοβούλιον σήμερον, ὅτε ὁ μὲν Στρατφόρδος Κάννιγκ εἶχεν ἤδη ἐκφρασθῇ περὶ ὁρίων ἀρχομένων ἀπὸ Ἀρτης μέχρι Βώλου, ἡ δὲ διακήρυξις τῶν ναυάρχων περὶ τῶν ἀποκλεισμῶν τῶν παραλίων κατεδείκνυε ταῦτα, καὶ ἡ Ῥωσσία τὰ εἶχε παραδεχθῇ. Ἦθελε δὲ νὰ ἐνωθῶσιν ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ Εὐβοία μετὰ τῆς νέας Ἑλλάδος καὶ ἐν ἀνάγκῃ, κατὰ τινα πρότασιν τοῦ Ἀμιλτωνος, οἱ κάτοικοι τῆς Σάμου νὰ μετοικισθῶσιν εἰς Εὐβοίαν καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ τῆς Εὐβοίας εἰς Σάμον. Ἐφρόνει δὲ ὅτι δὲν ἐδύναντο νὰ ἐπιληθῶσι τοῦ περὶ ἀποζημιώσεως καὶ περὶ φόρου ζητήματος ὥς καὶ περὶ τοῦ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν διοίκησιν, πρὶν ἢ λάβωσι τὴν συναίνεσιν τῆς Πύλης εἰς τὴν ἀνάμειξιν τῶν Δυνάμεων, καὶ ἀπερίριπτε τὴν ἰδέαν τοῦ ν' ἀνακοινωθῶσιν αἱ ἀποφάσεις αὗται εἰς τὴν Πύλιν καὶ τὰς Αὐλὰς τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Βερολίνου, ὥς μὴ συνάδουσιν πρὸς τὴν συνθήκην. Ἐμμένον δὲ εἰς ταύτην ἐπρότεινε νὰ συνδράμωσι τὴν νέαν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ χορηγήσωσιν αὐτῇ διὰ τῶν ναυάρχων ἐν ἑκατομμύριον λιρῶν στερλινῶν ἐκήρυξεν ὅτι ἤτο ἔτοιμος ν' ἀναδεχθῇ τὸ τρίτον τοῦ δανείου τούτου καὶ νὰ προκαταβάλλῃ κατὰ μῆνα 500,000 φράγκων πρὸς τὸν κόμητα Καποδίστριαν. Ἀπῆτει νὰ διορισθῶσι πρόξενοι κατὰ τὴν πρῶτην παράγραφον τοῦ προσθέτου ἄρθρου ἐπρότεινε νὰ συνέλθωσιν οἱ τρεῖς πρέσβεις εἰς Κέρκυραν καὶ ἐκεῖ νὰ περιμένωσιν ἔτοιμοι νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς πρῶτης στιγμῆς τῆς σωφροσύνης τῆς Πύλης. Ἐν τέλει δὲ ἤθελε νὰ ἐνωθῶσιν 6000 ἀγγλικὰ στρατεύματα μετὰ ἰσαριθμῶν γαλλικῶν, ἵνα ἐκδιώξωσιν ἐκ τῆς Πελοποννήσου τοὺς Αἰγυπτίους.

Ἡ ἀπάντησις αὕτη ἀρκούντως ἀπεδείκνυε τὴν ἐπιβρόχην τῆς Ῥωσσίας ἐν Παρισίοις καὶ τὴν ἐκεῖ γνώμην περὶ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Ἀλλ' ἡ Ῥωσσία δὲν ἀφῆκε καὶ τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν ν' ἀμφιβάλλῃ ὅτι ὀλίγην ἀξίαν ἀπέδι-

δεν εἰς τὴν πάρωρον ταύτην μομφήν. Ἐν τινι ἐπιστολῇ τοῦ κόμματος Νεσσελρώδου πρὸς τὸν πρίγηπα Διέθεν ἀπὸ 29 Ἀπριλίου *) παρεδέχετο ἐκ τῆς μομφῆς ταύτης μόνην τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ δικαίωματος, ὅπερ εἶχε, νὰ κάμῃ τὸν πόλεμον ὑπὲρ συμφερόντων ἀποκλειστικῶς ἰδίων, χωρὶς νὰ ἐρωτήσῃ περαιτέρω τοὺς συμμάχους· ἐκσυχᾶτο δὲ ὅτι εἶχε τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῆς Γαλλίας, τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῆς Πρωσίας, καὶ μάλιστα ἐπίστευεν ὅτι ἡ Αὐστρία ἐπεθύμει νὰ συγκαταλεχθῇ εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ συμμαχίαν. Ἐπῆρνεσε τὴν ὁμοφωνίαν τῶν Δυνάμεων εἰς τὸ νὰ ἀσπασθῶσι τὴν ῥωσικὴν πολιτικὴν, ὡς μέσον ἀσφαλέστατον τοῦ νὰ συντομεύσωσι τὸν πόλεμον, καὶ νὰ μὴ ἀναγκάσωσιν αὐτὴν νὰ φέρῃ περαιτέρω τὰ ὄπλα καὶ ζητήσῃ μεγαλητέραν ἀποζημίωσιν, ἢ ὅσῃν ἡ ἰδία ἤθελεν. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐν Λονδίνῳ συνθήκην, ἡ Ρωσία φυσικῶ τῷ λόγῳ δὲν ἤθελε νὰ παραιτηθῇ αὐτῆς, καὶ ἐφάνη ὅτι ἐνόει τὰς δυσχερείας, αἰτίνας ἔμελλον νὰ ἀναφυῶσιν ἐκ τοῦ ὅτι μία τῶν τριῶν Δυνάμεων ἦτο περιπεπλεγμένη εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Πύλης. Ἐδήλωσε δὲ ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ παραιτήσῃ τὴν μεμονωμένην πορείαν κατὰ τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα, καὶ νὰ διατάξῃ τὸν κόμητα Ἐϊδεν νὰ συμπράττῃ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν δύο ναυάρχων, ἥρκει μόνον νὰ συμφωνήσωσιν οἱ σύμμαχοι περὶ τῶν μέσων τῆς ἀποκαστάσεως τῆς εἰρήνης ἐν Ἑλλάδι. Ἐδῶκε δὲ τὴν ἄδειαν εἰς τοὺς πρέσβεις τῆς νὰ συσχεφθῶσι περὶ τῶν μέσων τούτων, ἐκήρυξεν ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ βοηθήσῃ χρηματικῶς τὴν ἐλληνικὴν κυβέρνησιν, παρώτρυνε καὶ τοὺς ἄλλους εἰς τοῦτο, καὶ ἐπέδοκίμασε τὴν ἐν Κερκύρᾳ σύνοδον, ὅπου ἔπρεπε νὰ τακτοποιηθῶσι μετὰ πληρεξουσίων Ἑλλήνων τὰ ὅρια καὶ ὅλα τὰλλα ζητήματα, καὶ μάλιστα ὡς οἷόν τε τάχιον, ἵνα μὴ παρατείνῃ τὸν πόλεμον, καὶ ἵνα ὑποβάλλῃ εἰς τὴν Πύλιν συνάμα μὲ τὰς καθαρῶς ῥωσικὰς ἀπαιτήσεις, χωριστὰ ἀλλ' ἀπο-

*) Ἰδ. Παράρτ. Θ. 15.

κλεισιτικῶς, τὰς ἀναφωμένους ἐκ τῆς ἐν Λονδίνῳ συνθήκης. Συγχρόνως δὲ ἡ Ῥωσσία ἐξεφράσθη ἐπανειλημένως, ὅτι δὲν θέλει τὴν ἀνατροπὴν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ὅτι ζητεῖ μόνον τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου καὶ ἀποζημιώσεις διὰ τοὺς ὑπηκόους, ὅσοι ἐβλάβησαν ὑπὸ τῆς Πύλης. Ἀλλ' οὐχ ἥττον ἐπεκαλέσθη τὴν ἔλλειψιν πάσης περὶ ἀκεραιότητος τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους συνθήκης.

Οὕτω λοιπὸν ἡ Ἀγγλία εἶδεν ὅτι ἀποκρούσθῃ ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας. Ὁ λόρδος Δούδλεϋ ἐν τινι διακοινώσει ἀπὸ 9 Μαΐου πρὸς τὸν πρίγκηπα Πολιγνάκ *) ἐπανελάβε μόνον τὰ αἰτίαι, διὰ τὰ ὅποια ἐτήρησε τὴν κατὰ τὸν Ἀπρίλιον γλῶσσαν, καὶ ἐνέμεινεν εἰς αὐτὴν σταθερῶς. Εἶχε δὲ ἤδη ἀποκρούσει διὰ τοῦ ἐν Παρισίοις Ἀγγλου πρέσβεως τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι ἔδωκε χρηματικὰ βοηθήματα εἰς τὸν Καποδίστριαν, εἰποῦσα ὅτι συγκατετέθη μόνον νὰ πέμψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἓνα πρᾶκτορα ἐμπορικόν. Ἀπέκρουσεν ἐπίσης τὴν ἀποστολὴν στρατευμάτων καὶ ἐστήριχθη ὡς πρὸς τοῦτο εἰς τοὺς λόγους τοῦ κυβερνήτου Καποδιστρίου πρὸς τὸν πλοίαρχον Πάρκερ, ὅτι εὐθύς ἅμα εἰς στρατιώτης ξένης δυνάμεως πατήσῃ τὸ ἐλληνικὸν ἔδαφος, αὐτὸς ἀμέσως ἤθελεν ἀναχωρήσει.

Περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἔπεσε τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον καὶ οἱ Τόρει ἦλθον εἰς τὰ πράγματα. Ὁ λόρδος Ἀβερδῆνος, ὁ διάδοχος τοῦ λόρδου Δούδλεϋ, ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ τὰ πράγματα, οἷα εὔρεν αὐτά. Δι' ὃ τὴν 6 Ἰουνίου ἔγραψε, μὲ πολλὰς ἐπιφυλάξεις ὡς πρὸς τὴν ἐν τῇ διακοινώσει τῆς 29 Ἀπριλίου ἐκφρασθεῖσαν γνώμην τοῦ κόμητος Νεσσελῳόδου, πρὸς τὸν πρίγκηπα Διέβεν **) ὅτι ἡ Ἀγγλία ἦτο ἕτοιμος νὰ λάβῃ μέρος εἰς διαπραγματεύσεις περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ζητήματος. Ὅθεν τὴν 5 Ἰουνίου οἱ πληρεξούσιοι τῶν τριῶν Δυνάμεων συνήλθον πάλιν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐνεργήσωσιν ἀπὸ κοινῆς. Αἱ πρὸς

*) 18: Παράρτ. Θ. 16. **) 18: Παράρτ. Θ. 17.

τοὺς πρέσβεις ὁδηγίαι ἡτοιμάσθησαν τὴν 2 Ἰουλίου, ἐδόθη δὲ εἰς αὐτοὺς εὐρεία πληρεξουσιότης, καὶ ἐτέθη ὡς ἀρχὴ ὡς πρὸς μὲν τὰ ὅρια, τὸν φόρον καὶ τὴν ἀποζημίωσιν διὰ τὰ ὀθωμανικὰ ἀκίνητα κτήματα, ὁ ἀποχωρισμὸς τῶν Τούρκων, ὡς πρὸς δὲ τὸ εἶδος τῆς κυβερνήσεως, ἡ διοικητικὴ ἀνεξαρτησία. Παρηγγέλθησαν δὲ νὰ συμπράττωσιν ἀπὸ κοινοῦ οἱ πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ Ῥωσσίας, ὅθεν ἀπερρίφθη καὶ ἡ ἐκ μέρους τῆς Πύλης πρὸς τοὺς πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας γενομένη πρόσκλησις τοῦ νὰ ἔλθωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὸ μόνον δὲ, ὅπερ ὁ λόρδος Ἀβερδηνος ἐτόλμησεν ἐν τῇ πρὸς τὸν Στρατηφόρον Κάνιγκα προσθέτω ὁδηγίᾳ του ἦτο, νὰ εἴπῃ συμφώνως πρὸς τὴν γνώμην τῆς Αὐστρίας, ὅτι ἐὰν ἡ Πύλη ἐκλινε μᾶλλον ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ὁλοσχερῇ ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, οὗτος δὲν πρέπει νὰ ἐμποδίσῃ τὴν παρεκτροπὴν ταύτην ἀπὸ τῆς συνθήκης, ὅπερ ὤφειλεν ἢ νὰ μὴ εἴπῃ παντελῶς, ἢ νὰ μὴ τὸ εἴπῃ οὕτως. Ἀλλ' ἡ Ἀγγλία δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ πηδήσῃ διὰ μιᾶς τὸ βράθυρον, καὶ ἤθελε νὰ τὸ ἀναβῇ βραδέως καὶ κρυφίως *).

Ἢ δὲ Ῥωσσικὴ κυβέρνησις περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπρόβαλεν ἕτερον σπουδαῖον ζήτημα. Ἀσπασθεῖσα τὸν πόλεμον ἔκρινε καλὸν νὰ δηλώσῃ πρὸς ὅλας τὰς αὐλὰς, ὅτι ὁ ναύαρχος κόμης Εὐδέν ἀναγκάζεται εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἐφαρμώσῃ τὰς διατάξεις τοῦ ναυτικοῦ δικαίου ὡς πρὸς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῶν οὐδετέρων σημαίων, ἅτινα εἰσπλέουσιν ἢ ἀποπλέουσιν ἐκ τουρκικῶν λιμένων ἐν συνοδίᾳ ἢ μὴ, καὶ ὅτι αἱ πρὸς τὸν εἰρημένον ναύαρχον δοθεῖσαι ὁδηγίαι στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἐν ἔτι 1801 μεταξὺ τῆς μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ῥωσσίας συναφθείσης συνθήκης **). Ἡ Αὐλὴ τῆς Βιέννης ἀπήντησεν εἰς τὴν δῆλωσιν ταύτην διὰ διχκοινώσεως ἀπὸ 20 Ἰουνίου, δι' ἧς ἀπέκρουε τὴν ἀξίωσιν, ὅτι ἔπρεπε συνθήκη συναφθεῖσα μετὰ τρίτης δυ-

*) Ἰδε Παράρτ. Θ. 13 α. 6. **) Ἰδε Παράρτ. Θ. 19.

νάμεως νὰ γείνη νόμος διὰ τὰς λοιπὰς, αἵτινες, δὲν συμμετέσχον αὐτῆς. Ἐξέθετε τὰς ἑαυτῆς ἀρχὰς ὡς πρὸς τὸ ναυτικὸν δίκαιον τῶν οὐδετέρων, ἀρχὰς θεμελιωμένας ἐπὶ συνθηκῶν, ἀλλὰ πράγματι παρεδέχθη καὶ ἐξαίρεσεις κατὰ ἰδιαιτέρας περιπτώσεις. Ἐπέμεινεν ὁμως εἰς τὸν ὅρον, ὅτι οὐδὲν ἐμπορικὸν πλοῖον συν-οδευμένον πρέπει νὰ ὑποβάλλεται εἰς νηοψίαν *). Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις συνεμορφώθη μὲν ἐπίσης πρὸς τὰς διατάξεις τῆς συνθήκης τοῦ ἔτους 1801, καὶ μάλιστα μὲ τὴν αὐτὴν ἐπιφύλαξιν ὡς καὶ ἡ Αὐστρία, ἀλλ' ἐξέφράσθη ῥητῶς, ὅτι εἰς οὐδεμίαν δύναμιν ἀναγνωρίζει τὸ δικαίωμα, ν' ἀφαιρῇ ἐξ οὐδετέρου πλοίου ἐχθρικὸν ἐμπόρευμα, ἐπομένως ὑπεστήριξε τὴν ἀρχὴν, ὅτι ἡ σημαία προστατεύει τὸ ἐμπόρευμα. Αἱ δὲ Αὐλαὶ τοῦ Τουρίνου καὶ τῆς Νεαπόλεως παρεδέχθησαν ῥητῶς τὰς ἐπιφυλάξεις ταύτας. Ἀλλ' ἅπαντα ἡ διαπραγματεύσις αὕτη ἐθεωρήθη ματαία, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ μὲν Ῥωσσία ἤθελε νὰ συμβαδίσῃ ἐν τῇ Μεσογείῳ μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, αἱ δὲ δύο αὗται Δυνάμεις δὲν διετέλουν εἰς κατάστασιν κεκρυγμένου πολέμου πρὸς τὴν Πύλην. Προσέτι ὁ κόμης Ἐϊδεν ὡμολόγησε πρὸς τὸν αὐστριακὸν στόλαρχον Δάνδολον, ὅτι τὸ κατ' αὐτὸν ἤρκειτο εἰς τὸν λόγον τῆς τιμῆς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς συνοδίας ἀξιωματικοῦ, ὅτι οὐδὲν πολεμικὸν λαθρεμπόρευμα ἐνυπῆρχεν εἰς τὰ πλοῖα· ἡ δὲ ὁμολογία αὕτη κατέστη πρὸς τὸ παρὸν κανὼν δι' ὅλας τὰς οὐδετέρας σημαίας.

Τὴν 19 Ἰουλίου συνῆλθον αὖθις οἱ τρεῖς ἐπιτετραχμένοι ἐν Λονδίῳ, καὶ ἀπεφάσισαν κατὰ πρότασιν τοῦ γάλλου πρέσβεως, νὰ σταλῶσι γαλλικὰ στρατεύματα εἰς Πελοπόννησον, ἵνα ἐξώσωσιν ἐκεῖθεν ὀλοσχερῶς τοὺς Αἰγυπτίους **). Τὸ μέτρον τοῦτο ἔπρεπε ν' ἀναγγελθῇ εἰς τὴν Πύλην μετὰ τῆς διαβεβαιώσεως, ὅτι οὐδένα διὰ τούτου ἐχθρικὸν σκοπὸν εἶχον καὶ ὅτι ἤθελε παύσῃ, ἅμα τῇ ἀπομακρύνσει τῶν Αἰγυπτίων ἐκ

*) 18. Παράρτ. Θ. 20. **) 18. Παράρτ. Θ. 21.

τῆς Πελοποννήσου, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἀναχωρήσις τῶν Αἰγυπτίων γείνη διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ, καθ' ἣν περίπτωσιν γαλλικὰ στρατεύματα θὰ καταλάβωσι τὰ ὄρη αὐτοῦ. Ὁ δὲ λόρδος Ἀβερδηνὸς ἐπρότεινεν ὡς ἓνα ἐκ τῶν λόγων τῆς συναινέσεώς του τὴν μεταβολὴν τῆς γνώμης τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, ὅστις ἀποκρούσας κατ' ἀρχὰς τὴν ἐπικουρίαν ξένων στρατευμάτων, ἤδη αὐθορμήτως ἐζήτησε ταῦτα. Τὴν 11 Αὐγούστου οἱ τρεῖς ἀπεσταλμένοι ἐτελείωσαν τὴν πρὸς τὴν Πύλιν δῆλωσιν, ἐν ᾗ ἀνήγγελον πρὸς αὐτὴν τὴν ἀποστολὴν γαλλικῶν στρατευμάτων εἰς Πελοπόννησον, ἵνα βιάσων ἐκεῖ διὰ τῆς πείνης τοῦς ὀθωμανοὺς στρατηγούς καὶ τὰ στρατεύματά των νὰ ἀναχωρήσωσιν ἐκ τῆς χώρας, χαρακτηρίζοντες τοῦτο ὡς νέαν ἀπόδειξιν τῶν εἰρηνικῶν καὶ φιλικῶν διαθέσεων των *). Ὅτε δὲ ἡ δῆλωσις αὕτη ἐδόθη, ἡ κατὰστασις τῶν πραγμάτων ἦτο ἤδη ἀλλοία.

Ἄς στραφῶμεν τώρα πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἃς ἴδωμεν τί ἐπραζαν οὗτοι ἵνα ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς νέας τροπῆς τῶν πραγμάτων. Μὴ δυνάμενοι νὰ ἐξασφαλίσωσι τὸ μέλλον των διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων ὥφειλον νὰ δεχθῶσιν, ὅ,τι ἐδίδετο αὐτοῖς. Ὁ πόθος τῆς ἀνεξαρτησίας οὐδέποτε ἄλλοτε ἦτο τόσον ὠραῖον μὲν, ἀλλὰ κενὸν ὄνειρον, ὅσον κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ὅτε αἱ Δυνάμεις παρεγένησαν μὲν μεταξὺ τῶν ἡττημένων καὶ τοῦ νικητοῦ, ἀλλὰ διετάξαν τὴν ὑποταγὴν μέχρι βαθυοῦ ἀρεστοῦ εἰς ἑαυτάς. Προσέτι δ' ὁ πόθος οὗτος μάλιστα διετηρεῖτο εἰς τὰ βάθη τῶν καρδιῶν. Ὅπως εἶχον θεωρήσει ἤδη πρὸ ἐτῶν τὸν σκοπὸν τῆς φιλικῆς εταιρίας, τὴν ἀνόρθωσιν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὡς ὄνειρον, καὶ εἶχον περιορίσει τὰς εὐχὰς καὶ ἐλπίδας των εἰς μόνην τὴν ἀπελευθέρωσιν ὀλίγων ἑλληνικῶν χωρῶν· ὅπως ἡ θρησκευτικὴ ἰδέα, ἐν τῇ ζέσει τῆς ὁποίας ἐγεννήθη ἡ ἐπανάστασις, ἠναγκάσθη

*) 18 παράρτ. Θ. 22.

νά υποχωρήσῃ εἰς πολὺ ἀσθενεστέρας κλασικὰς ἀναμνήσεις, οὕτω καὶ τῶρα ἐπλησίαζον νά παραιτήσωσι καὶ ταύτην τὴν ὡραιότητα καὶ ἐσχάτην ἐλπίδα ὡς ἀκατόρθωτον, καὶ νά ἀρκεσθῶσιν εἰν μόνῃν τὴν ἐν γένει σωτηρίαν ὑφ' οἰνδήποτε ὅρον. Μὲ κανένα πλεόν ἄλλον σκοπὸν δὲν ἐτόλμησαν οἱ Ἕλληνες νά σκεφθῶσι καὶ ἐλπίσωσιν, ἢ τὸν τῶν τριῶν προστατῶδων Δυνάμεων. Πρὸς τὸν αὐτὸν δὲ σκοπὸν ἀνέλαβεν ὁ κόμης Καποδίστριας τὸ ἔργον του. Εἰς τὰ ὅρια δὲ ταῦτα τὸ περιέστειλεν, ἂν καὶ αἱ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων εὐχαὶ του ὑπερέβαινον ταῦτα.

Ἐνθὺ δὲ οἱ φιλέλληνες, καὶ ὅσοι ὑπερασπίζοντο ἐπιμόνως τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων, ὑπεδέχθησαν τὴν εἶδησιν τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου μετ' ἀλαλαγμοῦ, ὁ κόμης Καποδίστριας ἤκουσεν αὐτὴν παραδόξως μετὰ λύπης, τιμώσης τὴν πολιτικὴν ὀξυδερχειάν του. Ἕμενεν ἀκόμη τότε ἐν Ἀγκῶνι, καὶ ὁ διπλωματικὸς πράκτωρ τοῦ ῥωσικοῦ στόλου Κ. Κατακάζης ἀνῆγγειλεν εἰς αὐτὸν τὴν εἶδησιν ταύτην. Ἐπεθύμει νά μὴ χρεωστῇ ἡ Ἑλλὰς εἰς τὰς δυνάμεις πλεόν, ἢ ὅσον ἡ ἰδίᾳ ἐδύνατο νά κατορθώσῃ. Καὶ κατὰ τὴν γνώμην του δὲ δὲν ἦτο ἀναγκαῖα ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου, ὅπως ὁ Ἰβραήμης ἀποχωρήσῃ τῆς Πελοποννήσου. Ἐνησχολήθη δὲ εἰς τὸ σχέδιον τοῦ νά δώσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καλλιτέραν τινὰ καὶ μάλιστα ἀνεξάρτητον κατὰστασιν διαπραγματευόμενος ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ. Ἐνεκα τῆς ναυμαχίας ταύτης κατὰ τὴν γνώμην του ἐγεννήθη καὶ ὁ ῥωσικὸς πόλεμος καὶ ἠνοιχθῇ εἰς τε τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς αὐτὸν, τὸν κυβερνήτην τῆς χώρας ταύτης, ἡ ὁδὸς, ἐφ' ἧς ἔμελλον ν' ἀπαντήσωσι τὴν ζηλοτυπίαν τῶν δύο ἄλλων Δυνάμεων. Ἐλθὼν δ' ἐξ Ἀγκῶνος περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους εἰς Μεσσίτην, ἀπηύθυνεν ἐκεῖ πρὸς τὸν ναύαρχον Κοδριγκτώνα ὑπόμνημα, ἵνα πείσῃ αὐτὸν καὶ τοὺς συναδέλφους του περὶ τῆς καταστολῆς τῆς πειρατείας διὰ συνεννόσεως μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, περὶ τῆς ἐκδιώξεως τῶν Ὀθωμανῶν καὶ Αἰγυπτίων καὶ περὶ τῆς ἀπολύτου

ἀνάγκης χρηματικῶν βοηθημάτων. Παρεκάλεσε προσέτι διὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Βιάρου καὶ τὸν Στρατφόρδον Κάνινγκα περὶ τῶν βοηθημάτων τούτων, ἅτινα τῷ εἶχον ὑποσχεθῆ, καὶ πρὸς ἐπάθησε μετὰ λύπης νὰ πολεμήσῃ τὴν δυσπιστίαν τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου κατ' αὐτοῦ, εἰς ὃν ἀπέδιδε τὴν πρώτην αἰτίαν τῆς ὀχληρᾶς συνθήκης· ἡ δὲ δυσπιστία αὕτη ᾤξησε διὰ τῆς αἰτήσεώς του, ἀπορρίφθεις ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ταύτης, τοῦ νὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτὸν νὰ ἐπισκεφθῇ ἐν παρόδῳ τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του, τὴν Κέρκυραν. Τὴν 23 Ἰανουαρίου ἐφθάσας τέλος εἰς τὴν Αἰγίναν ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ πλοίου Οὐαρσπιτ, πλοιαρχουμένου ὑπὸ Σίρ Οὐίλλιαμ Πάρκερ, ἀφ' οὗ οἱ ἄνεμοι παρέσυραν αὐτὸν διὰ τινος ὥρας πρῶτον εἰς Ναύπλιον. Τὴν ἐπαύριον ἐδέχθη τὰ μέλη τῆς πρυσωρινῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ νομοθετικοῦ σώματος, καὶ συνοδευόμενος ὑπ' αὐτῶν ἀπέβη ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς χώρας. Ὅσα δὲ εἶδε καὶ ἐνόησεν, ὀλίγον ἐνεθάρρουν αὐτόν. Τὸ πρῶτον, ὅπερ ἤχῃσεν εἰς τὰς ἀκοάς του, ἦσαν αἱ φωναὶ τῆς ἐνδείας καὶ τὰ παράπονα κατὰ τῆς αὐθαιρεσίας τῶν στρατιωτικῶν. Ἐπειτα δὲ οἱ ὑπουργοὶ ὑπέβαλον αὐτῷ πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεως τῆς χώρας καὶ τῶν μέσων της. Ὁ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν καὶ τῆς Ἀστυνομίας Α. Λόντος ὑπέδειξεν αὐτῷ, ὅτι ἐν τε τῇ Πελοποννήσῳ καὶ ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι τὸ δίκτυον τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν παρέλυσεν ὕλοσχερῶς ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως πάσης ἰσχύος ἐν τῇ κυβερνήσει καὶ τῆς ἐνδείας καὶ αὐθαδείας τῶν στρατιωτικῶν, καὶ ὅτι ἐν ταῖς νήσοις ἡ ἀναρχία ἀντιπράττει εἰς τὰ συμβούλια τῶν δημογερόντων, ἡ δὲ αὐθαιρεσία ὀλίγων ληστεύει τοὺς συμπολίτας, καὶ οὐδεὶς δεσμὸς πολιτικοῦ σώματος ὑφίσταται. Παρέστησεν αὐτῷ τὴν κυβερνήσιν ὡς περιπλανωμένην ἀπὸ τοῦ Πόρου εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἀπὸ τοῦ Ναυπλίου εἰς τὴν Αἰγίναν, ἵν' ἀποφύγῃ τὴν βίαν, ὡς στερουμένην πόρων καὶ ὑπολήψεως, καὶ διχονοοῦσάν ἐν ἑαυτῇ. Εἶπεν ὅτι οὔτε γεωργία, οὔτε ἐμπόριον ὑπῆρχεν, οὔτε βιομηχανία· ὁ δὲ

λὺς δὲν ἔσπειρε πλέον, διότι οἱ στρατιωτικοὶ διήρπαζον τὰ θέρη του· ὁ ἔμπορος δὲν τολμᾷ νὰ ταξειδεύσῃ, διότι ἀρπαγαὶ καὶ φόνοι τὸν περιμένουν εἰς τὴν θάλασσαν, ὁ χειρῶναξ δὲν ἐργάζεται, διότι δὲν ἐλπίζει μισθόν. Ἡ αὐθαιρεσία καὶ βία ἐπικρατοῦσι παντοῦ καὶ ὅλοι οἱ δεσμοὶ τῆς τάξεως εἶναι παρὰλελυμένοι. Ὁ δ' ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ τῶν ναυτικῶν Γ. Γλαράκης, ὑπέδειξεν αὐτῷ τὴν δυσχερῆ θέσιν του μετὰ τῶν ναυάρχων τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας καὶ ἕνεκα τῆς διαχαράξεως τῆς γραμμῆς, πέραν τῆς ὁποίας τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα δὲν ἐδύναντο νὰ πλεύσωσι, καὶ ἕνεκα τῶν περὶ ἀποζημιώσεων ἀπαιτήσεων τῶν ἐμποροπλοιάρχων των, καὶ τῆς ἐκστρατείας τῆς Χίου. Ὑπέβαλεν αὐτῷ τὴν κατάστασιν τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, συγκροτουμένης ἐκ τῆς φρεγάττας Ἑλλάδος, τῶν ἀτμοπλοίων, μιᾶς κορβέττας, μιᾶς γολέττας καὶ τεσσάρων κζονοφόρων. Τὰ λοιπὰ πλοῖα ἦσαν ιδιόκτησία ιδιωτικῇ. Παρεπονέθη διὰ τὴν αὐθαιρεσίαν τοῦ λόρδου Κόχραν κατὰ τὴν ἀπονομὴν τῶν βαθμῶν, διὰ τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ εἰσπραχθῶσι τελωνιακοὶ φόροι, ἐκτὸς μόνον ἐν Ναυπλίῳ καὶ ἐπὶ τῶν νήσων, καὶ ἐδικαιολόγησε τὴν διανομὴν καταδρομικῶν γραμμάτων, διὰ τὰ ὁποῖα τὰ καταδρομικὰ πλοῖα κατήντησαν πειρατικά, ἕνεκα τῆς ἐνδείας, καὶ διότι ἦτο τὸ μόνον μέσον, ὅπερ εἶχεν ἡ κυβέρνησις ἵνα μὴ ἀφήσῃ τὸ ναυτικὸν νὰ καταστραφῇ παντελῶς.

Ὁ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ὑπουργὸς Π. Ν. Λοιδορίκης εἶπεν ὅτι ἐκτὸς τῶν φορτίων ξένων πλοίων καὶ τῶν δεκάτων τῶν νήσων, οὐδεμίαν ἄλλην νόμιμον πηγὴν εἰσοδημάτων εἶχεν ἡ κυβέρνησις, καὶ αὕτη ἕνεκα τῆς αὐθαιρεσίας τοῦ λόρδου Κόχραν σχεδὸν δὲν ὑπῆρχεν, ὥς αἱ κατεπεΐγουσαι δαπάναι μόνον διὰ τῶν λειῶν ἐδύναντο νὰ ἐξοικονομηθῶσιν. Ἡ περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ταμείου ἐκθεσις οὐδὲ λεπτόν ἐδήλωσεν, ἀλλὰ μόνον χρῆμα καὶ ὀφλήματα μὴ πράξιμα.

Ὁ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς παιδείας ὑπουργὸς Μ. Σού-

τος, ἐδήλωσεν ὅτι ἐκτὸς τοῦ δικαστηρίου τῶν λειῶν οὐδὲν ἄλλο ὑπῆρχεν ἐν Ἑλλάδι, οὔτε ἐν κἂν σχολεῖον.

Τέλος ὁ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργὸς Α. Βλαχόπουλος, ἐτελείωσε τὴν θλιβεράν εἰκόνα παραστήσας, ὅτι ὅλα τὰ φρούρια ἐστερουνοὺν ἐφ' ὁδίων καὶ τὰ πλεῖστα δὲν κατείχοντο ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ὅτι ὁ ἀρχιστράτηγος ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἦτο εἰς πληρὴ ἀπραξίαν, καὶ ἡ χώρα αὕτη μαστίζεται ὑπὸ τῶν περιπλανωμένων καὶ πεινῶντων ἐνόπλων σιτιῶν, ὅτι μόνον παρὰ τὴν Ἐλευσίνα ἦσαν συνηθροισμένοι 300 περίπου ἄνδρες καὶ τινες ἑκατοστυές χωρικῶν, ὑπὸ μὲν τὸν Γεώργιον Δουβουνιώτην 1500 περίπου ἄνδρες, καὶ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Τσοῦρτε περί τοὺς 2500· ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὑρεθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν πολεμικῶν ἀνδρῶν, διότι οὐδέποτε ἐγένετο κατάλογος αὐτῶν, καὶ οὐδέποτε ἡ κυβέρνησις ἠδυνήθη νὰ μάθῃ τὴν κατάστασιν τῶν στρατευμάτων *).

Ἀπέναντι τοιαύτης παραλυσίας ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, τῶν ἐχθρῶν ὀχυρωμένων ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἐντὸς δυνατῶν φρουριῶν, ὅλων τῶν προφυγίων ἐν τῇ Στερεᾷ ἀπολεσθέντων, περικυκλωμένος ὑπὸ τριάκοντα μέχρι τεσσαράκοντα χιλιάδων πεινῶντων στρατιωτῶν καὶ ναυτῶν, πιεζόμενος ἐξωθεν ὑπὸ τὸ βάρος χρέους ἐκ 2,400,000 λιρῶν στερλινῶν καὶ ὑπὸ τῶν ἀναριθμήτων περὶ ἀποζημιώσεως ἀπαιτήσεων τοῦ ληστευθέντος καὶ καχοποιηθέντος εὐρωπαϊκοῦ ἐμπορίου, ὁ κυβερνήτης ἴστατο μηδὲν ἄλλο μέσον ἔχων ἢ 300,000 περίπου φράγκων ἐξ ἐράνων διαπεπιστευμένων αὐτῷ πρὸς ἀγαθοεργούς σκοποὺς, τὴν βαρὺτητα μόνον τοῦ προσώπου του καὶ τὴν φαινομένην προστασίαν τῶν Δυνάμεων, αἵτινες περιωρίσθησαν νὰ τῷ πέμψωσι τρία πολεμικὰ πλοῖα, ἀνὰ ἓν ἐκάστη, ἥτοι τὸ πλοῖον τῆς γραμμῆς Οὐάρσπιτ, τὴν γαλλικὴν φρεγάτταν Ὁρὰν τοῦ πλοι-

*) Ἀλληλογραφία τοῦ κόμητος Καποδίστρου. Α. Σελ. 517 καὶ ἐξῆς, ἐν Γενεύῃ 1839.

ἔργου Δεδλᾶν καὶ τὴν ῥωσικὴν Ἑλένην τῷ πλοιαρχοῦ Πέ-
τροβιτς. Μόλις δ' εὗρεν ἐν δωμάτιον νὰ κατοικήσῃ, καὶ κα-
νένα σχεδὸν ἄνθρωπον, ὅστις νὰ τὸν ἀνακουφίσῃ ἐκ τοῦ βάρους
τῆς ἐργασίας. Ἐὰν δὲν ἦτο κενὴ φράσις ἡ ἀπάντησις αὐτοῦ
πρὸς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν, ὅτε αὕτη τῷ ἐκοινοποίησε τὸν
διορισμὸν του, ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ δεχθῇ αὐτὸν, πρὶν ἢ ἔλθῃ
ἐπὶ τόπου καὶ ἰδῇ τὰ πράγματα, ἔπρεπε ν' ὤμωε τόσῳ μᾶλλον
ν' ἀποτραπῇ τοῦ ἔργου, καθ' ὅσον μόνος αὐτὸς ἐδύνατο νὰ κρίνῃ
δὲ ὁμιλιεὶς εὐρωπαϊκῶ. Ἡ δὲ κατάστασις ἔπρεπε νὰ τῷ φα-
νῇ ἐτι ἀπελπιστικωτέρα ἢ ὅτι πράγματι ἦτο. Ἀλλ' οὐχ ἦτ-
τον δὲν ἀπεθάρρυνθη. Ἀπῆλθον κατὰ πρῶτον προκήρυξιν
πρὸς τὸν λαόν, ἀρχομένην διὰ τῆς φράσεως. «Ἐὰν ὁ θεὸς μεθ'
ἡμῶν, οὐδεὶς καθ' ἡμῶν!» παρήνευσεν εἰς ὁμόνοιαν καὶ ὑπα-
κοήν, ἀνήγγειλε τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ συζήσῃ κυβέρνησιν προ-
σωρινὴν κατὰ τὰς καθιερωθείσας ὑπὸ τῶν συνελεύσεων τῆς Ἐ-
κκλησίας, τοῦ Ἀστροῦ καὶ τῆς Τροϊκῆς ἀρχῆς, νὰ συγκαλέ-
σῃ ἐκ νέου κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν, καὶ ν'
ἀνακοινώσῃ αὐτῇ τὰ καθέκαστα τῶν σωτηρίων ἀποφάσεων τῶν
Δυνάμεων. ἔειπεν ὅτι ἠλπιζε προσεχῶς χρηματικὴν τινα συν-
δρομήν, καὶ συναισθανόμενος ὅτι ἐστερημένος, ὥς ἦτο, μέσων,
καὶ οὐδεμίαν ἀκτίνα ἐλπίδος περὶ ἀνεξαρτησίας ἔχων δὲν ἐ-
δύνατο νὰ συμβιβάσῃ τοὺς πόθους τοῦ λαοῦ μὲ τοὺς ὅρους τῆς
συνθήκης, ἐξέφρασε τὴν λύπην του, ὅτι ἡ συνέλευσις τῆς Τροϊ-
κῆς δὲν ἐχορήγησεν ἀρκούσαν ἐξουσίαν εἰς τὸ νομοθετικὸν
σῶμα, ὅπως διατηρήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς χώρας *). Διὰ
ν' ἀπαλλαγθῇ δὲ τῶν στρατιωτικῶν, τοὺς διέταξε νὰ μὴν ἐγ-
καταλείψωσι τὰς ἐπιτραπείδας αὐτοῖς θέσεις **). Μετὰ δὲ
ταῦτα προέβη εἰς τὴν σύστασιν τοῦ Πανελληνίου, ἀνωτάτου
συμβουλίου ἐξ 27 μελῶν, ὅπερ ὤφειλε νὰ φέρῃ μετ' αὐτοῦ τὴν

*) Ἰδ. ἀλληλογραφίαν Α. Σελ. 389. **) Ἰδ. ἀλληλογραφίαν Α. Σελ. 391.

εὐθύνην, καὶ νὰ πράττῃ τὰ κυβερνητικὰ ἔργα. Διήρесе δὲ αὐτὸ εἰς τρεῖς κλάδους, τῶν οἰκονομικῶν, τῶν ἐσωτερικῶν καὶ τοῦ πολέμου, καὶ διώρισε προϊσταμένους αὐτοῦ τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην, Ἀνδρέαν Ζαΐμην καὶ Πέτρον Μαυρομιχάλην, ἐγκαταστήσας παρ' αὐτοῖς καὶ γραμματεῖς, μὴ συνδεομένους μετ' αὐτῶν οὔτε διὰ συγγενικῶν δεσμῶν, οὔτε διὰ κομματικῶν συμφερόντων, ἤτοι τὸν Νικόλαον Σπυλιάδην καὶ Α. Παπαδόπουλον διὰ τὰ οἰκονομικά, τὸν Γεώργιον Ψύλλαν καὶ Χριστόδουλον Αἰνιᾶνα διὰ τὰ ἐσωτερικά, τὸν Κωνσταντῖνον Ζωγράφον καὶ Χρ. Κλονάρην διὰ τὰ στρατιωτικά. Τὸν δὲ Σπυρίδωνα Τρικουπὴν κατέστησε γραμματέα τῆς Ἐπικρατείας. Καὶ τέλος τὸν Μαυροκορδάτον παρέλαβε παρ' ἑαυτῷ, χωρὶς νὰ τῷ ἀναθέσῃ εἰδικόν τινα κλάδον. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Πανελληνίου προσεπάθησε νὰ συμβιδάσῃ ὅλα τὰ κόμματα. Τοῦτο ἀπῆτει ἡ στιγμή, καὶ μία χεὶρ ἰσχυρὰ ἐδύνατο νὰ συγκρατήσῃ, ὅ,τι συνέδесεν. Ἀπασαὶ δὲ αἱ πρῶται αὗται ἐκλογαὶ ἐτυχον τῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ λαοῦ. Τὴν 24 Ἰανουαρίου ἡ καθεστῶσα κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ ὑπέβαλε τὰς διοικητικὰς τῆς διατάξεις· τὴν δὲ 30 τὸ νομοθετικὸν σῶμα ἔπραξε τὸ αὐτὸ, ἀφοῦ διέταξε, ἐν τέλει τοῦ λόγου αὐτοῦ, τὴν συγκάλεσιν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως δυνάμει τῆς 4 παραγράφου τῆς 26 συνεδριάσεως τῆς ἐν Τροιζῆνι συνελεύσεως. Τὴν 4 Φεβρουαρίου συνεστήσεν ὁ κυβερνήτης ἐν πολεμικὸν συμβούλιον, ἐν ὑπουργικὸν συμβούλιον τῶν ἐξωτερικῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ μίαν ἐκκλησιαστικὴν ἐπιτροπὴν. Τὴν προεδρείαν δὲ τῶν δύο πρώτων ἐκράτησε δι' ἑαυτόν. Ἐκανόνησεν αὐθημερόν τὰ ἔργα τοῦ Πανελληνίου, ὅπερ ἔμελλε ν' ἀποφασίζῃ κατὰ πλειονοψηφίαν, καὶ νὰ δίδῃ λόγον καθημερινῶς πρὸς τὸν κυβερνήτην.

Πανυγηρικῶς ἐγκατέστη τὴν 7 Φεβρουαρίου ἡ νέα κυβέρνησις ἐν Αἰγίνῃ. Ὁ κυβερνήτης ἠρνήθη νὰ ὁμόσῃ τὸν ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῆς Τροιζῆνος ἐπιβεβλημένον αὐτῷ ὄρκον, περιέχοντα τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑπερασπισθῇ καὶ διαφυλάξῃ τὴν ἀ-

νεζαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἐλαβε δ' ἐν τῷ καθεδρικῷ ναυ
τὸν ὄρκον, ὃν αὐτὸς οὗτος εἶχε συντάξει. Ἐν ὀνόματι τῆς ἀ-
γιωτάτης καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος ὀρκίζομαι νὰ ἐκπληρώσω,
κατὰ τὰς ὁποίας αἱ πράξεις τῆς Ἐπιδαύρου, τοῦ Ἀστρου καὶ
τῆς Τροιζήνος ἔθεσαν βάσεις, τὰ ἐμπιστευθέντα μοι χρέη παρὰ
τοῦ ἔθνους. Ὀρκίζομαι νὰ τὰ ἐκπληρώσω μέχρι τῆς συγκαλέ-
σεως τῆς ἐθνικῆς συνθελεύσεως κατὰ τοὺς κανόνας διὰ τῆς κα-
ταςτάσεως τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως ὀρισθέντας, μόνον σκο-
πὸν ἔχων νὰ προάξω τὴν πρόοδον τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς
ἀνακαινήσεως τῆς Ἑλλάδος, ὥστε νὰ δυνηθῇ ὅσον τάχιστα ν'
ἀπολαύσῃ τῶν σημαντικῶν ὠφελειῶν, τὰς ὁποίας ἡ ἐν Αὐδίνῃ
συνθήκη τῆς 24 Ἰουνίου 1827 τῇ ἐπαγγέλλεται. Καθί-
στημι ἐμαυτὸν ὑπεύθυνον δι' ὅλας τὰς πράξεις τῆς διοικήσεώς
μου καὶ ἐγγυῶμαι νὰ ὑποβάλω αὐτὰς εἰς τὴν κύρωσιν τῆς ἐ-
θνικῆς συνελεύσεως, ἥτις θέλει συνέλθῃ τὸν ἀπρίλιον μῆνα.»

Μετ' αὐτὸν ὠρκίσθησαν ὁ γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας καὶ
ὅλοι οἱ προϊστάμενοι καὶ γραμματεῖς τοῦ Πανελληνίου. Ἵνα
δὲ οἱ ἀνώτατοι ὑπάλληλοι, οἵτινες ἔπληξαν τὰς καλύβας τῶν
περὶ τὴν τοῦ κυβερνήτου, μὴ ὁμοιάζωσι πρὸς τροχούς ἀνωφελῶς
περιστρεφομένους εἰς τὸν ἀέρα, ἔπρεπε νὰ ἐξομαλυνθῇ πρῶτον
τὸ πεδίον τῆς διοικήσεως, τουτέστι νὰ καταπαύσῃ τὰ κύ-
ματα τῆς ἀναρχίας, νὰ περισταλῇ ἡ πειρατεία, καὶ ὁ ἐχθρὸς
νὰ διωχθῇ τοῦλάχιστον ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἀττι-
κῆς. Πρὸς τοῦτο δ' ἦτο χρημάτων ἀπόλυτος ἀνάγκη. Μὲ κα-
τεπειγούσας παριστάσεις ἀπετάθη ὁ κυβερνήτης τὴν 9 Φε-
βρουαρίου πρὸς τοὺς ναυάρχους καὶ ἐξέθηκεν αὐτοῖς τὴν ἀνάγκη
μηνιαίας προκαταβολῆς ἐξ 100,000 ἰσπανικῶν ταλλή-
ρων. «Σώσατε τὴν χώραν ταύτην» ἔγραφε πρὸς τὸν Κοδριγ-
κτῶνα, «ἐκ τῆς ἀναρχίας καὶ ἀθλιότητος, αἵτινες κατ' ὅλε-
θρίαν ἀνάγκην γενῶσιν ἡ μία τὴν ἄλλην *).

*) Ἀλληλογραφία Α. 404.

ἀπάντησις ὡς ἦτο ἐπόμενον ἐβράδυνε, καὶ ἡ ἀνάγκη ἦτο κατε-
 πείγουσα, ἀπετάθη αὐθημερόν πρὸς τὸν λόρδον ἀρμοστήν τῶν
 Ἴονίων νήσιον παρακαλέσας νὰ τῷ δανείσῃ 100,000 ταλλή-
 ρων *), καὶ τὴν 14 Φεβρουαρίου ἐσύστησε τράπεζαν ἐθνικὴν,
 τὸ μόνον κατ' ἀρχὰς στήριγμά του **). Κατέβαλε δὲ ὁ ἴδιος
 εἰς αὐτὴν 25,000 ταλλήρων, καὶ ἐπροσκάλεσεν ὅλους τοὺς
 Ἕλληνας νὰ συγκαταβάλλωσι κεφάλαια, ὑποσχεθεὶς μέρισμα
 ὁκτὼ ἐπὶ τοῖς ἑκατόν· ἔπειτα δὲ ἐξώφλησεν αὐτὰ δι' ἐθνι-
 κῶν κτημάτων. Ἵνα δὲ ἀπαλλάξῃ τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τὰ
 λεηλατοῦντα αὐτὴν στίφη τῶν βουμελιωτῶν πολεμιστῶν, καὶ
 νὰ προπαρασκευάσῃ ταῦτα εἰς ἐκστρατεῖαν κατὰ τῆς Ἀττι-
 κῆς, τοὺς ἐπροσκάλεσε νὰ συναχθῶσιν εἰς τὴν Τροιζῆνα καὶ
 τὴν Πιάδαν. Ἀπῆλθε δὲ ὁ ἴδιος εἰς τὴν Πιάδαν, ἐπεθεώρησε
 τοὺς συναθροισθέντας ἐκεῖ 2400 ἄνδρας, ὥρμισεν αὐτοὺς, διέ-
 νειμεν ἔπειτα αὐτοῖς ἄρτον, χρήματα καὶ πολεμεφόδια, καὶ
 τοὺς ὑπέταξεν εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ πρίγκηπος Δημητρίου Γ'
 ψηλάντου, εἰς ὃν ἀνέθεσεν ὡς ἀμέτοχον παντὸς κόμματος τὸν
 σχηματισμὸν τοῦ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα συναχθησομέ-
 νου στρατοῦ. Τὴν δὲ 2 Μαρτίου ἐφθάσε συναδευόμενος ὑπὸ
 τῶν πολεμικῶν πλοίων τῶν τριῶν Δυνάμεων εἰς Ναύπλιον, τὸ
 θέατρον αἱματηρῶν κομματικῶν ἐρίδων, καὶ ἐστρεψε τὰ τηλε-
 βόλα κατὰ τοῦ Θεοδώρου Γρίβα, μὴ πτοηθέντος δι' ὅλων τῶν
 ἀπειλῶν τῶν Δυνάμεων. «Θὰ καταβῇ ἀκουσίως» εἶπεν ὁ κυ-
 βερνήτης πρὸς τὸν ταγματάρχην Πρόκες, ὅστις εἶχεν ἔλθῃ νὰ
 τὸν χαιρετήσῃ ἐξ ὀνόματος τοῦ ναυάρχου κόμητος Δανθόλου,
 «καὶ θὰ φιλήσῃ τὸ κράσπεδον τοῦ μανδύου μου.» Καὶ οὕτως
 ἐγένετο. Ὁ Γρίβας κατέβη μεθ' ὅλων τῶν ἀξιοματικῶν του
 καὶ ὑπεβλήθη εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ κυβερνήτου. Προσηνῶς
 περιεπύχθη οὗτος αὐτὸν, τῷ εἶπεν ὅτι ἐπεθύμει νὰ τὸν ἔχῃ
 σωματοφύλακα μετὰ μικροῦ τινος στίφους, καὶ τὸν διέταξε νὰ

*) Ἀλληλογραφία Α. 416. **) Ἀλληλογραφία Α. 426. 429.

παρεδῶσθαι τὸ Παλαμῆδιον μετ' ὅλων τῶν ὅπλων καὶ ἐφοδίων εἰς τὸν βασιλὸν συνταγματάρχην Ἐῖδεα. Ὁ δὲ Γρίβας ἐπράξε τοῦτο προκαίτησι καὶ τοῦ γραμματοῦ κοσμοῦ, ὅπερ κατ' ἀρχὰς εἶχεν ἀπαιτήσει, ἵνα ἐκκενώσῃ τὸ φρούριον. Ἐζήτησε μόνον ἄρτον διὰ τὰ παλληκάρια του, ἵνα κατασιγάσῃ τὴν πείνην των. Καὶ τὰ Ἀρδανίτικα δὲ ἤνοιξαν ἄνευ ἀντηρρήσεως τὰς πύλας εἰς τὸν κυβερνήτην, καὶ ὁ παλαιὸς ἀντίπαλος τοῦ Θεοδώρου Γρίβα Φωτομάρας ἐσυμφιλώθη μετ' αὐτοῦ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ κυβερνήτου. Τὰ δὲ στρατεύματα τῶν δύο τούτων ἀρχηγῶν συνήλθον εἰρηκῶς μετὰ τινος ἡμέρας εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Τροιζῆνος. Τὸ Ναύπλιον ἔλαβε τώρα φρουρὰν ἐκ 200 Ὑδραίων, 100 Σκετσιωτῶν καὶ 200 Πελοποννησίων κατ' ἐκλογὴν τοῦ συνταγματάρχου Ἐῖδεα. Ἐπίσης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἐζήτησεν ἐκ τῶν ὁρέων του τὰς διαταγὰς τοῦ κυβερνήτου, καὶ ἔλαβε τὴν παραγγελίαν νὰ μὴ ἐνοχλήσῃ τοὺς Αἰγυπτίους εἰς πᾶσαν ὑποχώρησιν αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ ἀντιστῇ ὅλαις δυνάμεσι κατὰ πάσης προόδου. Ὁ δὲ Ἰβραήμης ἐξεκένωσεν ἀκριβῶς τότε τὴν Τρίπολιν καὶ ἐπορεύθη εἰς Νευαρίνον. Ὁ Γενναῖος, ὁ Νικήτας καὶ ἄλλοι συνήγαγον αὐθις δυνάμεις τινὰς ἐν Μεσσηνίᾳ καὶ ὕψωσαν τὴν κεφαλὴν. Ὁ Κολοκοτρώνης διορισθεὶς πολεμικὸς σύμβουλος προσήγαγε τοὺς ὁπαδοὺς του εἰς τὸν κυβερνήτην. Ὅλα δὲ τὰ παλληκάρια τοῦ Καρζίσκᾳ καὶ ἄλλων φονευθέντων ἀρχηγῶν, ὅσα περιεπλανῶντο ἐγκαταλελειμμένα, καὶ ἐζήτουν ἄρτον, διετάχθησαν νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Τροιζῆνος, ἢ πρὸς τὸν στρατηγὸν Τσαούρτη. Ὁ συνταγματάρχης Φαβιέρος διατρίβων εἰσέτι εἰς Χίον διέταξε μὲν τὰ ἐν Μεθαίνους ὠχυρωμένα στρατεύματα νὰ παραδώσωσιν ἑαυτὰ καὶ τὰ ὀχυρώματα εἰς τὸν κυβερνήτην, ἀλλ' ἐζήτησατο τὴν παραίτησίν του. Ὁ Καποδίστριας ἐπροσπάθησε μὲν νὰ τὸν κρατήσῃ, διορίσας αὐτὸν τοποτηρητὴν τῆς κυβερνήσεως ἐν Χίῳ καὶ ἀναθέσας αὐτῷ τὴν στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν δύναμιν, ἀλλὰ παρέδωκε τὰ ἐν Μεθαίνους στρατεύ-

μπα εἰς τὸν συνταγματάρχην Ῥόδιον, παλαιὸν ἀντίπαλον τοῦ τοῦ Φαβιέρου. Ἀπασα ἐπομένως ἡ κατὰ ξηρὰν δύναμις ἀνῆκεν αὐτῷ, καὶ ὁ Ὑψηλάντης ὤφειλε νὰ διοργανώσῃ αὐτὴν ἐκ νέου κατὰ χιλιαρχίας. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ναυτικὴν δύναμιν, ὁ κυβερνήτης ἀπῆλλάγῃ μεγάλου τινος προσκόμματος, τοῦ Κόχραν, ὅστις κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀφίξεως τοῦ κόμητος μὴ εὐχαριστηθεὶς εἰς τὴν κατὰστασιν τῶν πραγμάτων ἀνεχώρησεν οὐδεὶς ὅμως ἀνησύχησεν ἐκ τούτου. Πάντες τὸν εἶχον λησμονήσει, καὶ λυπηρὰν μόνον εἶχεν ἀφήσει ἐνθύμησιν, διότι εἶχε λάβει ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ δανείου 37,000 λιρῶν ὡς ἀποζημιώσεις διὰ τὰς ἀπαιτήσεις του κατὰ τῆς βρασιλιανῆς κυβερνήσεως, εἰς δὲ τοὺς ἐξοπλισμούς του εἶχον καταναλωθῇ 150,000 λιρῶν, καὶ αἱ ὑπέρογκοι αὗται δαπάναι εἰς οὐδὲν ἐχρησίμευσαν. Τὸ σημαντικώτερον, ὅπερ εἶχε φέρεῖ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἦτο ἡ ἐντύπωσις τῆς φήμης του, ἥτις προηγῆθη τῆς ἀφίξεώς του. Μέγα ὅμως πρόσκομμα ἀπελείπετο εἰσέτι, αἱ περὶ ἀποζημιώσεως ἀπαιτήσεις, ἃς ἡ Ὑδρα ἀπηύθυνεν εἰς τὸν κυβερνήτην εὐθὺς μετὰ τὴν ἀφίξιν του. Εἰς ταύτας δὲ οὐδὲν ἄλλο εἶχε νὰ χορηγήσῃ ἢ ἐλπίδας, νέας αἰτήσεις καὶ ὑποσχέσεις, καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐπροσπάθησε νὰ θραύσῃ τὴν αὐθάδειαν, μεθ' ἧς ἡ Ὑδρα ἦτο συνειθισμένη νὰ ὑποτάσσῃ εἰς ἑαυτὴν τὴν κυβερνήσιν. Ὅτε δὲ οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς νήσου ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιόν του μᾶλλον ἵνα τῷ προτείνωσι προστασίαν ἢ νὰ ζητήσωσι τοιαύτην, ἀπήντησε πρὸς αὐτούς. «Τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔγκειται εἰς τὴν Ὑδραν, ἀλλὰ τῆς Ὑδρας ἡ τύχη ὑπάρχει εἰς χεῖράς μου. Ὡς ὁ χειρουργὸς ἀποκόπτει τὸ σπληνὸς μέλος ἵνα σώσῃ τὸ σῶμα, οὕτως ἴσως ἀναγκασθῶ καὶ ἐγὼ ν' ἀποκόψω τὴν Ὑδραν ἀπὸ τοῦ σώματος τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὰς φλόγας θὰ παραδώσω τὴν φρεγάτταν Ἑλλάδα, πρὶν ἢ τὴν ἐγκαταλείψω εἰς τὴν διάθεσίν σας. Θὰ φέρω τάξιν εἰς τὴν διοίκησιν, θὰ ἐκπρίζωσω τὰς καταχρήσεις, ἔνεκα τῶν ὁποίων σήμερον ἡ πατρις δὲν δύναται νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὰ πλοῖά σας, θὰ δώσω τέλος

εἰς τὸ ληστρικὸν σύστημα, ὅπερ ταχέως θὰ καταστρέψῃ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος. Θὰ μεταχειρισθῶ τὸ νευτικὸν ὁμοίως ὡς καὶ τὸν στρατόν. Ὑπάγετε καὶ περιμένετε τὰς διαταγὰς μου.» Οἱ λόγοι οὗτοι ἐπέφερον ἀρκετὴν ἐντύπωσιν, ὥστε πολλοὶ πλοίαρχοι ἀρνηθέντες κατὰ πρῶτον νὰ ἐκπλεύσωσιν, ὑπέταξαν ἑαυτοὺς καὶ τὰ πλοῖα των εἰς τὸν κυβερνήτην. Οὗτος δὲ προσεκάλεσε παρ' ἑαυτοῦ τὸν Μιαούλην, καὶ καθυσύχασε διὰ τούτου τοὺς πτοηθέντας. Οὕτω λοιπὸν, ἐνῶ ὁ Καποδίστριας ὑπέσχετο εἰς τούτους μὲν τὸ τέρμα τῶν δεινῶν των, εἰς ἐκείνους δὲ τὴν ἀνεγέννησιν τῆς πατρίδος των· ἐνῶ ἐπισημοποίησεν εἰς ὅλους ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἤθελε συντριβῇ ὡς πῆλινον ἀγγεῖον, εἰς καὶ πάλιν ὑψώσῃ τὴν κεφαλὴν ἡ ἀναρχία, ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς ὁ ἐγγυητὴς τῆς εἰρήνης, καὶ ὡς ὁ ἀνὴρ, ὅστις ἐκράτει εἰς χεῖρας τοῦ μέλλον τῆς χώρας. Εἶπεν εἰς ἕκαστον, καὶ ἕκαστος ἔπειτα εἶπε τοῦτο εἰς αὐτόν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἄνευ αὐτοῦ δὲν ἐδύνατο νὰ σωθῇ, καὶ ὅτι ἐκ τῶν χειρῶν του ἤθελε λάβῃ τὸ μέλλον τῆς. Προσῆλθον δὲ πανταχόθεν ἀπεσταλμένοι, ἵνα τὸν χαιρετήσωσι καὶ προσκυνήσωσιν. Ὁ λαὸς ἦτο ἕτοιμος νὰ δεχθῇ νόμους καὶ τάξιν κατὰ τὴν θέλησίν του, καὶ οἱ ὀλίγοι ἐκ φιλαρχίας ἢ φιλοχρηματίας ἀντιπολιτευόμενοι οὔτε κέντρον οὔτε ἰκανότητα εἶχον νὰ τῷ ἀντιτάξωσιν.

Ὅσον εὐνοϊκὴ καὶ ἂν ἦτο ἡ κατάστασις αὕτη, ἐξηρτᾶτο ὁ μῶς ὀλοσχερῶς ἐκ τῶν χρηματικῶν μέτων, καὶ ταῦτα μόνον διὰ τινὰς ἡμέρας ἐξήρχουν. «Ἐὰν οὐδεμία συνδρομὴ μᾶς ἔλθῃ,» ἔγραφε τὴν 8 Μαρτίου πρὸς τὸν ναύαρχον Κοδριγκτῶνα, «εἰμεθα χαμένοι· εἰ ἡ σημερινὴ κυβέρνησις δὲν δυνηθῇ νὰ πληρῶνῃ τακτικῶς τοὺς ναύτας καὶ στρατιώτας, θὰ ὑποστῇ τὴν τύχην τῶν προκατόχων κυβερνήσεων» *). Ὑποστηρίζων ὅτι ἦτο ἀδύνατον αἱ Δυνάμεις, μετὰ τὰς ῥητὰς ὑποσχέσεις των ν' ἀνατρέψωσι αὐθις τὸ ἴδιον ἑαυτῶν ἔργον, ἐξητήσατο προκα-

*) Ἴδε Ἀλληλογραφίαν Α. 456.

ταβολάς και τρόφιμα και πολεμοφόδια διὰ τὸ ὅπως ἐνδεῆς Ναύπλιον. Ἡ ἐθνικὴ τράπεζα ἕως τότε δὲν συνήθρισε πλέον τῶν 20,000 ταλλήρων ἐκτὸς τῶν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κυβερνήτου δοθέντων. Ἐβαλε δὲ πρὸς τοῦτο εἰς κίνησιν ὅλους τοὺς φίλους του καὶ φιλέλληνας ἐν Εὐρώπῃ· προσέφερεν πρὸς τὸν ἐν Ὑδρα Λίζαρον Κουντουριώτην τὰ κτήματά του ἐν Κερκύρα, καὶ ὅσον δὲν ἦσαν ὑποθηκευμένα διὰ τὰ ἐκ Μελίτης παραγγελθέντα σιτηρὰ, εἰς ὑποθήκην ἀντὶ 10,000 ταλλήρων· ἔπεισε τοὺς Φαριανοὺς νὰ τῷ χορηγήσωσιν ἴσην ποσότητα. Καὶ μετὰ φειδοῦς μὲν ἔδωκαν οἱ Ἕλληνες, ἀλλ' ὅμως ἔδωκαν, ὥστε ἐν διαστήματι τῶν ἐξ πρώτων ἐβδομάδων συνήχθησαν 80,000 περὶπου ταλλήρων. Αἱ δὲ τελωνιακαὶ εἰσπράξεις τῆς Σύρας, Τήνου καὶ Νάξου, τὰς ὁποίας ἀμέσως ἐνησχολήθη νὰ κανονίσῃ, ἀπέφερον τσαῦτα, ὥστε ἐδυνήθη νὰ βάλῃ εἰς κίνησιν τὸν Μισαούλην μετὰ τινων πλοίων κατὰ τῶν πειρατῶν, νὰ ἐνισχύσῃ τὸν Τσοῦρτς διὰ τινων ἐκατοστίων ἀνδρῶν, νὰ ἀσπεθῇ περὶ ἐξοπλιστικῶν πλοίων τινων, δι' ὧν ἤθελε ν' ἀποκλείσῃ τὰ παράλια ἀπὸ Πρεβέζης μέχρι Κρήτης καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὰς εἰσκαμιδάς πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους, νὰ μετακομίσῃ τὸ στρατόπεδον ἀπὸ Τροιζήνας εἰς Ἐλευσίνα καὶ νὰ στείλῃ δύο πλοῖα εἰς τὰ ὕδατα τῆς Ἀττικῆς. Δι' ἄρτου καὶ ὑποσχέσεων καθησυχάσθησαν πρὸς τὸ παρὸν τὰ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν στρατεύματα. Ἀλλ' αἱ χρηματικαὶ συνδρομαὶ τῶν Δυνάμεων ἐδράδυνον. Μὲ τὸ δέκατον μόνον ἐξ ὧων κατ' αὐτὸ ἀκόμη τὸ ἔτος ἐξώδευσαν πρὸς πραγματοποιήσιν τῆς ἐν Λονδίνῳ συνθήκης, ἠθελον ἀπαλλάξαι τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ μυρίας συμφορὰς, καὶ διευκολύνωσιν ἐγκαίρως τὸν διοικητικὸν ὀργανισμόν τῆς χώρας, ὅπερ ἦτο ἐν τῶν σπουδαιοτέρων μέσων διὰ τὴν πραγματοποίησιν ταύτης. Ὁ κυβερνήτης, ἀναμένων ἐν ἀγωνία πᾶσαν εἰδησιν ἐξ Εὐρώπης, ἠναγκάζετο μὲ ζήμιαν ν' ἀρχίσῃ τὸ ἔργον, πρὶν ἢ τὰ μέσα ἐξασφαλίσωσιν αὐτῷ τὴν ἐπιτυχίαν, καὶ νὰ παρακαλῇ νὰ τὰ λάβῃ ἀναπληρωματικῶς παρὰ τῶν ναυδρ-

χων, χωρὶς νὰ δύναται νὰ τ' ἀπαιτήσῃ ὡς ὄρους τῆς συνθήκης.

Πλήρης ἐπιτυχία ἔστεψε τὰς κατὰ τῆς πειρατείας ἐνεργείας. Οἱ ζόλοι ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων εἶχον προπαρασκευάσει ταύτην ἐπιτυχῶς, καὶ μάλιστα οἱ τῶν συμμάχων παρηγγέλθησαν σπουδαίως πρὸς τοῦτο. Αἱ κυριώτεραι φωλεαὶ τῶν πειρατῶν ἦσαν ἡ Γραβοῦσα, Ἀντίπαρος, Κάσσος, Καστελρόσσον παρὰ τὴν Καραμανιακὴν περαλίαν καὶ τὰ Διαβολονήσια παρὰ τὴν εἰσόδον τοῦ κόλπου τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ κυρία δὲ ἀποθήκη τῶν ληστευομένων ἐμπορευμάτων ἦτο ἡ Σύρα. Κατέλαβον δὲ ἅπασαν τὴν Μεσόγειον ἀπὸ τῆς Γιβραλτάρης μέχρι τῆς Τεργέστης καὶ τῆς Συρίας. Ἡρπαζον καὶ ἔσφαζον μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ σχεδὸν ἕως ὑπὸ τὰ τηλεβόλα τοῦ λιμενικῆς φρουρίου τῆς Σμύρνης. Ἡνάγκαζον τοὺς εὐρωπαίους ναυκλήρους νὰ προσμένωσι συνηγμένοι, καὶ νὰ ταξειδεύωσι μόνον ὑπὸ συνοδείαν πολεμικῶν πλοίων, καὶ μόνον διὰ τούτου προὔξηνσαν ἀκαταλογίστους ζημίας εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἐπετίθεντο καὶ κατ' αὐτῶν τῶν ὑπὸ συνοδείαν πλεόντων πλοίων καὶ ἤθελον, ἐὰν συνηθοίζοντο, ἀποτελέσει στόλον ἐκ πολλῶν ἑκατοντάδων πλοίων. Ὡς ἐπὶ τὰ πλεῖστον δὲ ἦσαν μικρὰ πλοῖα, ἀλλ' ἔχοντα πολυάριθμα πληρώματα, ἦτοι μυστικὰ περάματα, τράτται κτλ. ἀλλὰ καὶ βρίκια καὶ γολέτται ἐκ 12 μέχρι 22 κανονίων ἐξήσκουν τὴν πειρατείαν. Μόνον ἡ νῆσος τῶν Σπετσῶν μετεχειρίζετο πλεόν τῶν τριάκοντα τοιούτων μεγάλων πλοίων εἰς τὴν βιομηχανίαν ταύτην, τὴν ὡς ἐκ τῆς ἐνδείας μὲν προερχομένην ἀλλὰ διὰ τῆς θρασύτητος διαδιδασμένην. Μετοχικαὶ ἐταιρίαι εἶχον συστηθῇ πρὸς ἐπίδοσιν αὐτῆς. Οἱ προεστώτες καὶ πλούσιοι τῶν νήσων, αὐτὰ τὰ μέλη τῆς κυβερνήσεως ἦσαν διευθυνταὶ καὶ μέτοχοι αὐτῶν, καὶ τὸ δικαστήριον τῶν λειῶν συνεκροτεῖτο ἐκ πειρατῶν καὶ μετόχων τῆς πειρατείας. Ἡ αἰσχροτέρα διαφθορὰ ἐπεκράτησε συγχρόνως εἰς τὰς τάξεις τῶν καπῆλων, τῶν ναυλωτῶν καὶ πλοιαρχῶν καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολήν. Παντοῦ ψεῦδος καὶ ἀπά-

τη, προδοσία και βίαι. Ἡ κιβδηλεία, ἥτις ἐνηργεῖτο ἐν Ὑδρα, Σύρα, ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Κασσάνδρας, καὶ ἐπὶ πλοίων ἀκόμη, ἐκορύφωσε τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐμπορίου, καὶ πολλὰι χιλιάδες οἰκογενειῶν ἔχασαν τὴν περιουσίαν των. Τοιαῦτα ἦσαν τ' ἀποτελέσματα τῆς πλάνης τῆς κοινῆς γνώμης ἐν Εὐρώπῃ, ἥτις παρέλυσεν τοὺς στόλους κατ' αὐτὴν τὴν κρίσιμον ὥραν, καὶ παρώτρυνε τὸν Ἀμιελτῶνα εἰς τὸ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα τὸ δικαίωμα τῆς νησιῆας, πρᾶξις, δι' ἣς ἠνοχθησαν ὅλα τὰ κλειθρα. Ἡ αὐτὴ κοινὴ γνώμη ἔπεισε τὰ δικαστήρια ἐν Μελίτῃ, Κερκύρα, καὶ ἄλλοις τόποις εἰς ὀλεθρίαν ἀμέλειαν, καὶ διὰ τῆς αὐθάδους τυφλότητός της ἐπροσάτευσεν πανταχοῦ τὴν ἰσχυραίαν πλεονεξίαν καὶ τὴν θρασεῖαν ἀρπαγὴν. Τέλος δι' ὑπουργικῆς διαταγῆς ἀπὸ 16 Νοεμβρίου καὶ δι' ὁμοίας ὑπουργικῆς ἐπιστολῆς ἀπὸ 29 ἡ ἀγγλικὴ καὶ γαλλικὴ κυβέρνησις διέταξαν δραστηρίαν ἐνέργειαν εἰς τοὺς στόλους των. Ὁ μοιράρχης Σὶρ Θωμᾶς Στάϊνες μετὰ τῶν ἀγγλικῶν φρεγατῶν Ἰσιδος καὶ Κάμβριαν, μετὰ τῆς γαλλικῆς κορβέττας Πομόνης καὶ μετὰ τριῶν μικροτέρων ἀγγλικῶν καὶ γαλλικῶν πλοίων προσέβαλε περὶ τὰ τέλη Ἰαννουαρίου τὴν Γραβοῦσαν, καὶ μετὰ μίαν ἡμέραν κατέλαβε τὸ φρούριον καὶ ὅλα τὰ προχώματά του. Δεκατρία πλοῖα πειρατικὰ ἐκυριεύθησαν, ἀλλὰ καὶ ἡ φρεγάττα Κάμβριαν καὶ αὐτὸ τὸ πλοῖον τοῦ Ἀμιελτῶνος κατεστράφησαν. Εἶχεν αὕτη ριψθῇ ἐκ τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης εἰς τοὺς πρὸ τοῦ λιμένος σκοπέλους καὶ ἐναυάγησεν. Ὁ Στάϊνες ἔβαλε φρουρὰν εἰς τὸ φρούριον, ἀλλὰ παρέδωκεν ἔπειτα τοῦτο εἰς τὸν Καποδίστριαν, ὅστις ἔπεμψε ἐκεῖ τὸν Ταγματάρχην Οὐρκάρδον μὲ ὀλίγους ἄνδρας. Μετ' ὀλίγον οἱ Ἀγγλοὶ προσέβαλον τὸν Καστελόρσσον, καὶ μετὰ αἰματηρὰν μάχην κατέστρεψαν τὴν πειρατικὴν ταύτην φωλεάν. Οἱ Αὐστριακοὶ εἶχον καταपुरοβολήσει τοὺς πειρατὰς παρὰ τὰς Οἰούσας νήσους, παρὰ τὰ Ψαρά καὶ παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Κασσάνδρας, καὶ ἀφῆρσαν ἐκεῖθεν ὅλα τὰ ἐργαλεῖα τῆς

κίβδηλεις. Πληταχοῦ κατεδιώχθησαν οἱ πειραταί. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ κυβερνήτης συνέπραττεν εἰς τοῦτο, καὶ ὁ Μιαούλης μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ διὰ μικροτέρων πλοίων συνέκλεισε τοὺς πειρατάς ἐπὶ τῶν Διαβολονήσων καὶ ἀφῆρτεν αὐτοῖς 79 πλοῖα, κατωρθώθη νὰ καθαρισθῇ ἡ ἀνοικτὴ θάλασσα καὶ νὰ σταματήσῃ πρὸς τὸ παρὸν ἡ ἐπονείδιστος ἐκείνη βιομηχανία. Ἀλλ' αἱ ἀγοραὶ ἔμειναν ἄθικτοι. Ἡ Ἑλληνικὴ κυβερνήσις δὲν εἶχε τὰ μέσα νὰ τιμωρήσῃ τοὺς κηκυόργους, ἢ τοῦλάχιστον νὰ τοὺς βιάσῃ εἰς ἀπόδοσιν τῶν λεληστευμένων τὰ ἀπολεσθέντα ἀπωλέσθησαν, καὶ αἱ περιστάσεις λίαν ταχέως καὶ κατ' αὐτὸ ἀκόμη τὸ ἔτος ἐπανεφέρον τὴν πειρατείαν.

Μολονότι ὁ κυβερνήτης ὡς εἶδομεν, εἶχε διαγράψει τὰς ὑποχρεώσεις, ἃς ἀνέλαβεν ἀπέναντι τῶν Δυνάμεων καὶ ἰδίως τῆς Ῥωσσίας κατὰ τὸ γράμμα τῆς συνθήκης, καὶ διετύπωσε συμφώνως πρὸς ταύτην τὰς πρὸς τὸ δημόσιον ὁμιλίας του, οὐδέποτε ὅμως παρέλειψε νὰ ἐπιδεικνύῃ, ὅτι αἱ εὐχαὶ του, ὑπερέβαινον αὐτήν. Ἰσως δὲ σπουδαίως ἔπραττε τοῦτο, τοῦλάχιστον εἰς τοῦτο ἔτεινον αἱ προσπάθειαι του, ἀναγκαζόμενος εἴτε ἐκ τῆς κταστάσεως τῶν πραγμάτων, ἣν ὤφειλε ν' ἀποδεχθῇ, ὡς εἶχεν, εἴτε ἐκ τῆς ἀδυναμίας, εἰς ἣν τὸν ἐγκατέλειψαν αἱ Δυνάμεις. Ἀλλ' ἤδη, καθ' ἣν ἐποχὴν διέτριβεν ἐν Παρισίοις, εἶχεν ἀποκριθῇ ὅπως κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς φιλικῆς ἐταιρίας εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ Βιλλμὰτ Ὁρτώνη. «Τί κυρίως σημαίνει Ἑλλάς;» ὅτι «Τὸν ἑλληνικὸν λαὸν συναποτελοῦσιν πάντες, ὅσοι ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐτήρησαν τὸ ὀρθόδοξον θρήσκευμα καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων τῶν, καὶ διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν πνευματικὴν καὶ κοσμικὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἐκκλησίας τῶν, ἀδιάφορον, εἰς ποῖον μέρος τῆς ὀθωμανικῆς ἐπικρατείας κατοικοῦσιν» καὶ εἰς τὴν δευτέραν ἐρώτησιν—Ποῖα εἶναι τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος; Ἀπεκρίθη κατὰ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν. «Τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος εἶναι χαραγμένα ἀπὸ τεσσάρων αἰώνων διὰ δικαιομάτων, ἅπερ οὔτε ὁ χρόνος

τὰ τῶν Τούρκων *). Ἀπεδέχθη δὲ τὸν Μάϊον τὴν πολιτογράφειαν ἐκ Ψαρῶν **). Τὸ πρῶτιστον ὁμῶς καὶ ἀναγκαιότατον ἦτο νὰ ἀποκτήσῃ ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι θέσιν τοιαύτην, ὥστε νὰ στηρίξῃ τὴν αἰτήσιν του περὶ τῶν προσηκόντων ὁρίων. Ὁ προσδωκόμενος βῶσσις πόλεμος, ἡ διάθεσις τῶν ναυάρχων καὶ πρέσβεων, οἵτινες εἰς μὲν τοὺς Ἕλληνας τὰ πάντα, εἰς δὲ τοὺς Τούρκους οὐδὲν ἐσυγχώρουν, καὶ ἡ σιωπὴ τῆς λονδινέου συνθήκης περὶ τῶν ὁρίων, ἦσαν περιστάσεις εὐνοϊκαί. Ὁ κυβερνήτης ἐδύνατο νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι εἰς τὴν ἐν Λονδίῳ σύνοδον ἢ εἰς τοὺς πρέσβεις θὰ ἐδίδεδε καὶ δὲν θὰ ἐλάμβανε τὴν λύσιν τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος. Προτάσεις προὔκειντο ἤδη περὶ τῆς γραμμῆς, ἣν ἀπεκάλουν φυσικὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος· ἡ μία ἦτο τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη, δοθεῖσα τὸν ὀκτώβριον τοῦ παρελθόντος ἔτους εἰς τὸν πλοίαρχον Ἀμιλτῶνα, καὶ ἔλεγε, παραδεχόμενῃ τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου ὡς θέλησιν ἀμετάβλητον τῶν Δυνάμεων, ὅτι ἡ γραμμὴ ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Ἀρτας μέχρι τοῦ κόλπου τοῦ Βώλου, ἦτο τοιαύτη, ὥστε οἱ Ἕλληνες προέκριναν μᾶλλον νὰ δεχθῶσι τὸν φόρον ἢ ν' ἀπολέσωσιν αὐτήν. ***). Οἱ δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις παρεδέχθησαν τὴν πρότασιν ταύτην. Ἡ ἄλλη, γενομένη τὴν 12 Δεκεμβρίου ὑπὸ τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως πρὸς τὸν ναυάρχου, ἐξέφραζε παρῶσα τὴν συνθήκην τὰς ἀληθινὰς εὐχὰς τοῦ λαοῦ ἐπιπροσθέτουσα εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Θεσσαλίαν καὶ ὅλον τὸν ῥοῦν τοῦ Βογιοῦσα μέχρι τῶν ἐκβολῶν του εἰς τὴν ἀδριατικὴν θάλασσαν. Τέλος ἐνεχείρισαν εἰς τὸν κόμητα Ῥιθωπιέρρον ἐλθόντα εἰς Αἰγιναν τρεῖς μετρωτέρας προτάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας τὰ ὅρια ἔπρεπε νὰ διέρχωνται ἀπὸ τοῦ πρὸ τῆς Λευκάδος ἀκρωτηρίου, ἀρκτικῶς πρὸς τὸν Πίνδον καὶ ἀπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν Ὀλυμπον, εἴτε ἀπὸ τῆς Πάργας ὑπὲρ τὰ Κατσιωπικὰ ὄρη εἰς τὴν κοιλά-

*) Ἰδ. ἀλληλογραφίαν. Β. Σελ. 38. **) αὐτόθι Β Σελ. 77.

***) Ἰδε Παράρτ. Θ. 23. α 6.

δα τοῦ Ἀχελώου καὶ νὰ ἐνοῦνται ἐκεῖ μὲ τὴν γραμμὴν τῆς πρώτης ἢ τέλος μὲ τὴν γραμμὴν τῆς προτάσεως τοῦ Τρικυύπη. Ὁ κυβερνήτης φυσικῶς τῷ λόγῳ ὤφειλε νὰ κηρυχθῇ ὑπὲρ τῆς προτάσεως τοῦ Τρικυύπη, ἢ τοῦλάχιστον νὰ φανῇ ὅτι τὴν ἡσπάζετο. Ἐκτὸς τούτου τὰ μέσα του μόλις τῷ ἐσυγχώρουν πρὸς τὸ παρὸν ν' ἀποπειραθῇ ἵνα ἐκδιώξῃ τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς Ἀττικῆς καὶ Αἰτωλίας, καὶ αἱ προσπάθειαι τοῦ αὐτοῦ ἡδύναντο ἔτι νὰ θεωρηθῶσιν ὥς μὴ ὑπερβαίνουσι τὴν συνθήκην* ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο συνέταξεν ὁ κυβερνήτης τὰς ὁδηγίας, αἱ ἐξέδωκε τὴν 24 Μαρτίου πρὸς τὸν Τσουρτζ καὶ Ὑψηλάντην. Τοῦ μὲν κύριος σκοπὸς ἔπρεπε νὰ ᾔηται ἡ ἀνάκτησις τοῦ Μεσολογίου, τοῦ δ' ἐτέρου ἡ τῶν Ἀθηναίων. Λόγοι φειδοῦς καὶ φρονήσεως ἔπεισαν τὸν κυβερνήτην νὰ παραδεχθῇ τὴν πρότασιν τοῦ νὰ διαιρέσῃ κανονικῶς τὰ στρατεύματα εἰς χιλιαρχίας. Ὁ Τσουρτζ προσεκλήθη νὰ τὴν ἐκτελέσῃ εἰς τὸν στρατὸν του, καὶ ὁ Θεόδωρος Γρίβας ἔπρεπε νὰ γείνη ἀρχηγὸς μιᾶς ἐκ τῶν χιλιαρχιών του. Ὁ Ὑψηλάντης συνεκέντρωσεν ἐν Ἐλευσίνι τρεῖς τοιαύτας ὑπὸ τὸν Τσαβέλλαν, Χριστόδουλον Χατζῆ-Πέτρου, καὶ Στράτον^{*)}. Εἰς Ἐλευσίνα, Μέγαρον καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ ἰδρύθησαν μικραὶ ἀποθηκαὶ ὀπλων καὶ τροφῶν, καὶ ὁ κυβερνήτης ἀσμένως ἤκουσε ὅτι ὁ λαὸς, ἐλάλει περὶ προσεχοῦς ἀποπείρας πρὸς ἐκστρατεῖαν μέχρι τῆς Ἀρτας καὶ ἐπίστευεν, ὅτι ὁ Ὑψηλάντης εἶχεν ὁδηγίας νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ δώσῃ βοήθειαν εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ Ὀλύμπου.

Τὴν δὲ Πελοπόννησον κατέβληθεν ἡ παρουσία τοῦ Ἰβραήμου, ὅστις εἶχε συγκεντρωμένας παρὰ τὴν Πύλον 19020 τακτικῶν πεζικοῦ καὶ 4,000 ἱππέων, καὶ ἐκτὸς τούτων εἶχεν εἰς μὲν τὰ τρία φρούρια 6,000 Κρητας καὶ Ἀλβανοὺς Τούρκους, ἐν δὲ τῇ πόλει τῶν Πατρῶν 1,500 ἐξ αὐτῶν. Τὸν δὲ Φεβρουάριον τῷ ἦλθον εἰς τὴν Σούδαν μεγάλαι προμήθειαι ἐπὶ 32 αἰγυπτια-

*) Ἰδ. ἀλληλογραφίαν Α. Σελ. 301.

πλῖνων, καὶ ἐκεῖθεν ἐπὶ μικρῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖζον Ἰονικῶν πλοίων, ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἀγγλικῶν καὶ γαλλικῶν πολεμικῶν πλοίων, ἅτινα ἀπέκλειον τὴν θάλασσαν παρὰ τοὺς μεσσηνιακοὺς λιμένας, εἰσῆλθον χάρις εἰς τὴν ὥραν τοῦ ἔτους, εἰς τοὺς. Ὁ κυβερνήτης μετὰ θλίψεως ἔβλεπε τὴν διαμονὴν τοῦ Ἰβραήμη, δ' ἦν ἀνεβάλετο ἐπ' ἀορίστῳ ὁ διοργανισμὸς καὶ ἡ ἐσοδεία τῆς Πελοποννήτου. Δευτέρα ἀποστολὴ τοῦ συνταγματάρχου Κραδδῶκ, καὶ αὐτὴ ἡ ἐπίσκεψις τοῦ ἀρμοστοῦ τῶν Ἰονίων νήσων δὲν μετέπεισαν τὸν υἱὸν τοῦ Μεχμέτ-Ἀλή. Ὁ Κυβερνήτης διέταξε τὸν Σαχτούρην νὰ ἐκπλεύσῃ μὲ ὀκτὼ πλοῖα, ἵνα κόψῃ τὰς συγκοινωνίας μεταξὺ τῆς Κρήτης καὶ Πελοποννήσου, καὶ ἡ δύναμις αὕτη καὶ τοι οὕσα μικρὰ καὶ ὀφείλουσα ν' ἀποκλείσῃ τὴν Προέβζαν καὶ ὅλην τὴν παραλίαν ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Ἀρτης μέχρι Κορώνης, οὐχ' ἦτον προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας καὶ ἀνύψωσε πάλιν κατὰ τι τὴν ὑπὸ μεγίστης περιφρονήσεως πεπτωκυῖαν ἐλληνικὴν σημαίαν δι' αὐστηρὰς πειθαρχίας καὶ ἀποχῆς ἀπὸ πάσης πειρατείας. Τὸν Μάρτιον ἤρχισαν οἱ Αἰγύπτιοι, νὰ ὑποφέρωσιν ἐξ ἐλλείψεως τροφῶν, καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς ἀπεστάτησαν οἱ Ἀλβανοὶ ἐν Κορώνῃ, καὶ ἐπρότεινον πρὸς τοὺς Ἕλληνας, νὰ τοῖς παραδώσωσι τὸ φρούριον ἀντὶ τῆς πληρωμῆς τῶν καθυστερουμένων μισθῶν των καὶ ἐλευθέρως ἀναχωρήσεως εἰς τὴν πατρίδα των. Ὅθεν ὁ κόμης Καποδίστριας παρεκάλεσε τοὺς ναυάρχους νὰ τῷ χορηγήσωσι προκαταβάλαν. Καὶ προσῆλθον μὲν ἐκεῖσε καὶ τὰ πρῶτον γαλλικὰ πολεμικὰ πλοῖα καὶ ἔπειτα ὁ κόμης Εὐδεκ, ἀλλὰ κατέστρεψαν τὸ πρᾶγμα. Διότι οἱ Ἀλβανοὶ παρετήρησαν εἰς τοὺς Ῥώσους ὅτι «ἡ ἕρις των μετὰ τοῦ Ἰβραήμου ἦτο ὡς ἡ τῶν τέκνων μετὰ τοῦ πατρός» καὶ συνεβιβάσθησαν μετ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἱππικὸν περιέστη εἰς ἀπείθειαν, καὶ ὁ Ἰβραήμης εἶδεν, ὅτι ἐξενωχρεῖτο ἐν ταυτῇ καὶ ὑπὸ τῶν στόλων τῶν συμμάχων, οἵτινες ἐζήτουν νὰ τὸν ἀπομακρύνωσιν ἐκ τῆς Πελοποννήτου πρὸ τοῦ θέρους, καὶ τῷ προσέφερον πλοῖα πρὸς

ἀπόπλουν καὶ ἤθελον, ὡς ἔλεγον, νὰ τῷ χτίσῃσι χρυσᾶς γεφύρας. Ὁ συνταγματάρχης Κραδδὼκ τῷ ἐξέφρασε προσέτι καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Αἰγύπτου, ὡς ἐπιθυμούσης τοῦτο καὶ τῆς κυβερνήσεώς του, καὶ εἶπεν ὅτι εἶχε παραγγεῖλαιαν πρὸς τοῦτο. Ἄλλ' ὁ Ἰβραΐμης ἔμεινε σταθερὸς, ὅσον καὶ ἂν ἡσθάνετο τὸ δυσχερὲς τῆς θέσεώς του, καὶ ὅσον καὶ ἂν ἐπεθύμει ὁ ἴδιος, νὰ τὸν διατάξῃ ἡ Πύλη ν' ἀναχωρήσῃ. «Ἐγὼ τροφὰς μέχρι τοῦ θέρους», ἔλεγε, «ἔπειτα δὲ ἡ χώρα θέλει μοὶ παράσχῃ τοιαύτας. Ἐὰν ἀναχωρήσω, θὰ διέλθω τὴν Πελοπόννησον μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ, καὶ τότε ἡ πορεία μου θὰ ᾔνῃ ὡς ἡ τοῦ Σαμουὺ, ὅστις πόλεις καταρρίπτει, τοὺς κατοίκους ἐνταφιάζει καὶ τὰ δένδρα ἐκβρίζωνει». Ὁ κυβερνήτης ἐφοβεῖτο ἀκριδῶς τὴν ἀπόφασίν του ταύτην, ἂν καὶ ἡλπιζε προσέτι, ὅτι ὁ Ἰβραΐμης ἐκ δυσπιστίας πρὸς τὸν Σουλτάνον δὲν ἤθελε τὴν ἐκτελέσει. Προσεπάθησε δὲ νὰ παραστήσῃ πρὸς τὸν Ἰβραΐμην τὴν κυβερνήσιν του ὡς εὐτακτον καὶ ἡμερον, καὶ ὡς διεξάγουσαν τὸν πόλεμον κατὰ τρόπον εὐρωπαϊκόν. Ὅθεν τῷ ἐπρότεινε διὰ τοῦ πλοιαρχοῦ Πάρκερ ἀνταλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων, καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἰβραΐμης ἔδωκεν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν εἰς τὸν ἄγγλον μεσίτην, ὡς πρότερον εἰς τὸν ναύαρχον Ῥιγνῦν, ἐζήτησε νὰ τὴν ἐπιτύχῃ διὰ τοῦ ταγματάρχου Πρόκες, ὅστις τῷ ὄντι τὴν κατώρθωσεν. Ὁ αὐστριακὸς ἀξιωματικὸς εἶδε μὲ χαρὰν τοῦ μέγαν ἀριθμὸν γυναικῶν καὶ παιδίων ἐπανερχομένων εἰς τοὺς κόλπους τῶν οἰκογενειῶν των, διότι μὴ πτοηθεὶς ἐκ τῆς πανώλους, ἥτις ἐπεκράτει εἰς τὸ αἰγυπτιακὸν στρατόπεδον, διέμεινεν ἐκεῖ, ἕως οὗ ἔλαβε τὴν ἄδειαν τοῦ Ἰβραΐμου, νὰ ἀνταλλάξῃ δι' ἕκαστον Ἀραβὰ δύο μέχρι τριῶν Ἑλληνικῶν γυναικῶν καὶ παιδίων. Γυναῖκας δὲ καὶ παιδία ἤθελεν ὁ Καποδίστριας, διότι ἀποχαιρετῶν τὸν αὐστριακὸν ἀξιωματικὸν τῷ εἶπεν· «Εἰς τὸ παρὸν δὲν ἔχω τὰς ἐλπίδας μου, μὴ μοῦ φέρῃς ἄνδρας ἀλλὰ μόνον παιδία καὶ γυναῖκας, δυναμένας νὰ ἔχωσι παδία.»

Ἡ ἀνταλλαγή αὕτη ἔλαβε χώραν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀπριλίου. Τότε δ' ὁ Ἰβραήμης ἔμενεν ἔτι σθερῆς εἰς τὴν ἀποφασίν του, καὶ λίαν παραδόξως εἶπε πρὸς τὸν εἰρημένον ταγματάρχην. «Ὅχι δὲν θ' ἀναβάλω τὴν πορείαν μου διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ. Προσέφερα εἰς τὸν Σουλτάνον οὐχὶ εὐκαταφρονήτους ἐκδουλεύσεις. Δὲν θὰ μὲ ἀνταμείψῃ δι' ἀχαριστίας, οὐδὲ θὰ φανῇ πρόδοτος πρὸς ἐμέ. Εἶδεμῃ, θὰ πληρώσω τὸ κοινὸν χρέος εἰς τὴν φύσιν, καὶ εἰς ἐκεῖνον ἃς μείνῃ ὡς κληρονομία τὸ αἶσχος τοῦ θανάτου μου!»—Ἀλλ' ἦτο θαθέως τεθλιμμένος, διὰ τὴν κατὰστασιν τοῦ κράτους. Ἐγίνωσκε μὲν, διέψευδεν ὁμῶς τὴν πρόσκλησιν πρὸς τοὺς Ἀγιάνας. Ἐγίνωσκε τὴν προσεγγίζουσαν ἐπίθεσιν τῶν Ῥώσων, καὶ ὀλίγην πεποιθήσιν εἶχεν εἰς τὴν Πύλην. Οὐχ' ἦτον ἔμεινε καὶ ἐξεπλήρωσεν ἐντίμως τὸ καθήκον του.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Καποδίστριας ὀλίγον ἥσυχος ἦτο περὶ τοῦ μέλλοντος, διότι ἐμάντευε τὴν ἐπενέργειαν, ἣν ἡ ἀπόφασις τῆς Ῥωσσίας ἤθελε κάμει ἐπὶ τῶν δύο κυβερνήσεων τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων, καὶ ὀλίγον ἠλπιζεν εἰς τὴν εἰλικρινῇ αὐτῶν συνδρομήν. Διὰ τοῦτο ἐπεθύμει νὰ εἶχε τὰ μέσα πρὸς πόλεμον, ἵνα δυνηθῇ, ἀναλόγως τῶν εὐνοϊκῶν περιστάσεων, νὰ καθάρσῃ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ ν' ἀντιτάξῃ εἰς τοὺς στενὰς εὐχὰς τῶν Δυνάμεων ἐν ἔργον τετελεσμένον. Ἐὰν αὐτὸς, ὅστις ἐδύνατο νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὴν Ῥωσσίαν, παρεδέχετο ὡς γεγονὸς, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν, ὥφειλε ἀντὶ τούτου νὰ ζητήσῃ τὴν ὀλοσχερῇ ἐξώσιν τῶν Τούρκων καὶ ὅρια εὐρύτερα. Ὀλίγον δ' εἶχε νὰ φοβῇται: τὰς πολεμικὰς δυνάμεις τῶν Τούρκων τῶρα, ὅτε οὗτοι ὥφειλον νὰ στραφῶσι πρὸς τὸν Δούναβιν. Ἐζήτησε μὲν ὁ Ῥεσχίδ-πασσᾶς εἰς Ἰωάννινα, Πρέβεζαν καὶ Ἄρταν νὰ κάμῃ προετοιμασίας τινας, ἀλλὰ δὲν ἐδύνατο νὰ χρονοτριβήσῃ ἐπὶ πολὺ ἐκεῖ, καὶ μετὰ τὴν ἀναχωρησίν του οἱ Ἕλληνες ἐπεκράτησαν ἐν Ἀχιρναίᾳ, ἀπὸ κλείσαν τὸ Μεσολόγγιον κατὰ ξηρὰν καὶ θά-

λασσαν καὶ εἰσήλασαν ἐκ τῆς Ἐλευσίνοσ ἐῖς τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν. Ὅλος δὲ ὁ λαὸς συνησθάνετο τὴν ἀνάγκην νέας τινὸς πολεμικῆς ἀποπείρας.

Ὅθεν, ὅτε οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συνοδευόμενοι καὶ ὑπὸ τῶν τῆς Πύλης ἐφθασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, οὐδαμοῦ εἰσηκούσθησαν. Διήλθον διὰ τῶν Πατρῶν εἰς Μοθώνην, καὶ μόλις κατῴρθωσαν νὰ ἐλκύσωσι τὴν κοινὴν προσοχὴν. Ἡ πρότασις των ἐτι μᾶλλον ἐνίσχυσε τὴν πεποίθησιν τῶν Ἑλλήνων, ὅτι ἀδύνατος ἦτο πλέον ὁ μετὰ τῆς Πύλης συμβιβασμός.

Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τὸ Πανελλήνιον, εἰς ὃ νῦν εἰσῆλθε καὶ ὁ Μαυροκορδάτος, συνεπληρώθη καὶ κατηρτίσθη ὡς κέντρον ὧν τῶν ἰδεῶν καὶ ἐνεργειῶν κατὰ τοὺς διαφοροὺς κλάδους τῆς ὑπηρεσίας του· ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ἠνώθη μὲ τὸν κλάδον τῶν Οἰκονομικῶν, διὰ τὴν δικαστικὴν διαδικασίαν καὶ τὴν σύνταξιν ποινικοῦ καὶ ἀστικοῦ κώδικος διωρίσθη ἐπιτροπὴ ἐκ τοῦ κλάδου τῶν ἐσωτερικῶν, καὶ ἐξελέχθη καὶ ἐν γενικὸν ἐπιτελεῖον ἐκ τοῦ κλάδου τοῦ πολέμου. Ὁ δὲ κυβερνήτης προθυμυμένον δὲ νὰ εὐεργετήσῃ καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἐγκαταλελειμμένους, ἔκτισεν ἐν χωρίον διὰ τὰς παρὰ τὰ τεῖχη τοῦ Ναυπλίου κατακεκλιμένας γυναῖκας, γέροντας καὶ παῖδια, ὅπερ ταχέως πύξηνεν εἰς προάξειον, καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα Πράνοια. Εἶχεν ἤδη προστατεύσῃ τὰ ὄρφανὰ ἐν Εὐρώπῃ, συστήσας μικρὰ καταστήματα ἐν Ρενεύῃ, Τεργέστῃ, Ἐνετία καὶ Ἀγκῶνι, ὅπου συνήγαγε τὰ φυγαδευθέντα μεираκία, καὶ τόσον νοσημόνως ἐφρόντισε περὶ τῆς ἀνατροφῆς των, ὥστε ταῦτα δὲν ἀπέξενώθησαν τῆς πατρίδος των, οὐδ' ἐγένοντο ἄχρηστα εἰς αὐτήν. Αἱ ἐλπίδες του ἀπετεινόντο εἰς τὸ μέλλον, καὶ διὰ τοῦτο συντονωτάτην ἐπέστησε προσοχὴν εἰς τὴν νεολαίαν τοῦ παρόντος. Πολλὰ σχολεῖα συνέστησε, καὶ ἀφορῶν εἰς τὸ νὰ καθαρίσῃ σωτηρίως τὰ ἦθη τῶν ὑπὸ τὰ παλλικάρια τοῦ Τσουρτζ καὶ Ὑψηλάντου ὑπηρετούντων μεираκίων, ἀνήγειρεν ἐν Αἰγίνῃ ἐν

μέγα κτίριον, ὅπου τὰ ἐνέδυνεν, ἔτρεφε καὶ ἐδίδασκε. Τὴν δ' ἐκκλησίαν διετήρησεν ὁ κυβερνήτης εἰς ὑψηλὴν θέσιν, ἡὼς πρὸς τὸ παρὸν νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰ συμφέροντά της. Μετὰ ζήλου δ' ἐπροσπάθησε νὰ προαγάγῃ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν γεωργίαν. Ἐννοῶν τὴν ἀνάγκην τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα νέων προϊόντων, ἐδοκίμασε τὴν καλλιέργειαν τῶν γαιομύλων, ἐφύτευσε δενδροφυτείας, καὶ κατόπιν ἐσύστησεν ἐν γεωργικὸν καὶ κηπουρικὸν σχολεῖον. Αἱ προσπάθειαι τοῦ ἦσαν μὲν καλαί, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ταχέως ἀνεφύησαν τὰ προσκόμματα, ἅπερ προήρχοντο ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν ἀπαραιτήτων μέσων. Μὴ ἔχων σχεδὸν βοηθοὺς διὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν διοικητικὸν σύστημά του, ἠναγκάζετο συχνάκις νὰ τὸ ἀναθέτῃ εἰς ἀπίστους καὶ ἀνικάνους ἀνθρώπους, καὶ νὰ διορίζῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἄλλοδαπούς. Οὕτως ὁ ἀδελφός του Βιάρος προσεκλήθη εἰς τὸ Πανελλήνιον, καὶ περιεβλήθη μὲ μεγάλην ἐξουσίαν· ἐπίσης ὀλίγον κατ' ὀλίγον πλῆθος Ἑπτανησίων κατέλαβον τὰς σπουδαιοτέρας θέσεις. Οἱ Ἕλληνες ἔβλεπον τὰ σπουδαιότερα φρούρια ἐπιτετραμμένα εἰς ἄλλοδαπούς. Ὁ Ἐὐδὲκ ἦτο φρούραρχος τοῦ Ναυπλίου, καὶ εἶχεν ὑφέαυτὸν ἓνα Ῥώσσον καὶ ἓνα Βυρτεμβέργιον ὡς ὑποδιοικητάς τοῦ Παλαμηδίου καὶ τῶν Ἀλβανικῶν. Περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου τῷ ἀνετέθη καὶ ὁ Ἀκροκόρινθος. Τὰ τακτικὰ στρατεύματα τοῦ Φαβιέρου θεωρούμενα ὡς ξένα ἐν τῇ χώρᾳ, ἀντικατέστησαν τὰς προτέρας φρουράς εἰς ἀμφοτέρω φρούρια. Ὁ Γερμανὸς Χὰν ἠκολούθησε τὸν Ἀγγλον Οὐρκαρδὸν ὡς διοικητὴς ἐν Γραβούσῃ. Ὁ Τσουρτς ἦτο ἄλλοδαπὸς, καὶ αὐτὸς ὁ Ἱψηλάντης ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς τοιοῦτος. Τὸ σπέρμα τοῦτο βραδύτερον πύξανεν ὁλονέν. Ἀλλῶς τε μόλις ἀφ' οὗ διεμείνειν τινες μῆνας ἐδυνήθη ὁ κυβερνήτης νὰ ἐννοήσῃ ὅλην τὴν δυσχερείαν τῆς συστάσεως κανονικῆς διοικήσεως. Ὅθεν ἠναγκάσθη ν' ἀποφασίσῃ τὴν ἀναβολὴν τῆς συγκαλέσεως τῆς ἐθνικῆς συναλεύσεως, διότι αἱ πληροφροῖαι καὶ τὰ νομοσχέδια ἦτο ἀδύνατον νὰ

προετοιμασθῶσι κατὰ τὴν προαποφασισθεῖσαν προθεσμίαν. Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἐποχὴν διήρесе πολιτικῶς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους εἰς 13 διοικήσεις. Ἡ μὲν Πελοπόννησος περιεῖχεν ἑπτὰ, τὴν Ἀργολίδα, Ἀχαΐαν, Ἡλίδα, ἄνω Μεσσηνίαν, κάτω Μεσσηνίαν, Λακωνίαν καὶ Ἀρκαδίαν, αἱ δὲ νῆσοι ἔξ, ἥτοι τὰς ἀρκτώας, ἀνατολικὰς καὶ δυτικὰς Σποράδας, καὶ τὰς ἀρκτώας, μέσας καὶ μεσημβρινὰς Κυκλάδας. Ἐκάστης δὲ διοικήσεως προΐστατο εἷς τοποτηρητὴς τῆς κυβερνήσεως. Εἰς δὲ τοὺς τῆς Πελοποννήσου ἀνετέθη τὴν 28 Ἀπριλίου ἐργασία, ἥτις ἔπρεπε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις τῆς διοικήσεως. Διετάχθησαν δηλαδὴ νὰ προβῶσιν εἰς ἀπαριθμῆσαι τῶν κατοίκων, νὰ συντάξωσι καταλόγους τῶν γαιοκτημόνων, γεωργῶν, ποιμένων, βιομηχάνων, τῶν ναυτῶν καὶ ἐμπόρων, νὰ ἐρωτήσωσιν ἂν ὑπῆρχον ληξιαρχικὰ βιβλία τῶν γεννήσεων καὶ θανάτων, νὰ δηλώσωσι τὴν κατάστασιν καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ, νὰ ἐφορῶσιν κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῶν δημογερόντων, νὰ ἐπιτηρῶσι τοὺς ἱερεῖς καὶ κληρικοὺς, νὰ ἐξετάσωσι τὰ σχολεῖα καὶ νὰ εἰσάγωσι τοιαῦτα, νὰ ἐπιστήσωσι τὴν προσοχὴν τῶν εἰς τὰς βελτιώσεις, ὅσαι ἐδύναντο νὰ γείνωσι πρὸς αὐξήσει τῶν δημοσίων προσόδων διὰ τὸ συμφέρον τοῦ τε λαοῦ καὶ τοῦ δημοσίου ταμείου, νὰ ἐξιχνιάσωσι τὰ ἐθνικὰ κτήματα, νὰ διαλύωσι τὰς διαφορὰς ἀπὸ κοινῶν μετὰ τῶν δημογερόντων, καὶ τέλος νὰ συζητήσωσι τὴν ἀστυνομίαν. Εἰς ἕκαστον δὲ τῶν διοικητῶν τούτων ἐδόθησαν ἄνδρες τινές, οἵτινες ὅλοι διετέλουν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μακρυγιάννην. Οἱ διοικηταὶ τῶν νήσων, διορισθέντες θραδύτερον, ἔλαβον τὰς αὐτὰς ὁδηγίας ὡς καὶ οἱ τῆς Πελοποννήσου· εἶπεν ὁμοῦ εἰς αὐτοὺς ῥητῶς, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς κυβερνήσεως δὲν ἦτο νὰ πλάσῃ νέα πολιτικὰ συστήματα, ἀλλὰ τὰ παλαιὰ νὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὸν νόμον καὶ διαμορφώσῃ. Διετάχθησαν δὲ νὰ καταδείξωσι τὰς νήσους, ὅπου παρὰ τὰς δημογεροντίας ἔπρεπε νὰ διορισθῇ καὶ εἷς ἑπαρχος· ὧρειλον δὲ νὰ συστήσωσιν ἀστυνομίας καὶ ὑγειονομεῖα, νὰ κανονίσωσι τὴν

ναυπηγίαν, νὰ ὑποβάλῃ σκέδια περὶ τῶν ἐξόδων, καὶ ὅλας τὰς ἐριδας μετὰ ξένων νὰ διαλύωσιν εὐμενῶς. Τὰ οἰκονομικὰ ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῶν δεκάτων, ἐπὶ τελωνιακῶν φόρων εἰσαγωγῆς, ἐπὶ τινων δασμῶν, ἐπὶ τῶν λειῶν, ἐπὶ ἐκουσίων ἐράνων, καὶ ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς τραπέζης. Καὶ οἱ μὲν δύο πρῶτοι κλάδοι ἦσαν ἐκμεμισθωμένοι, ἀλλ' ὁ κυβερνήτης διέρρηξε τὰ συμφωνητικὰ τῶν μισθώσεων καὶ διέταξε νὰ συναφθῶσι νέα, ἅπερ ἔφερον εἰς τὸ ταμεῖον 50,000 ταλλήρων περιπλέον. Ἄλλως τε μέχρι τοῦδε μόνον αἱ νῆσοι ἐπλήρωνον κάτι τι. Ἐν τῇ Πελοποννήσῳ οὐδεὶς ἐτόλμα ν' ἀναλάβῃ ἐκμισθῶσιν, φοβούμενος μήπως οἱ Αἰγύπτιοι ἀρπάσωσι τὰ θέρη. Αἱ λείπει, πηγὴ δυστυχῶς σπουδαῖα πρότερον, νῦν ὀλίγον ἀπέφερον. Ἐπίσης αἱ ἐκούσιαι συνεισφοραὶ ὀλίγα ἐχορήγουν. Ἡ ἐθνικὴ τράπεζα εἰσέπραξε μέχρι τέλους τοῦ Ἀπριλίου περὶ τὰς 100,000 ταλλήρων. Ἡ δὲ δικαστικὴ ἐξουσία δὲν ἐδύνατο ἀκόμη νὰ κανόνισθῃ. Οὔτε δικαστήρια οὔτε δικασταὶ ὑπῆρχον, οὔτε σταθερὸς νόμος πρὸς διαλύσιν τῶν διαφορῶν, οὔτε δημοσίαι δυνάμεις πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐκτελέσεως. Τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, χρησιμεῖον πρότερον εἰς τοὺς ἐπισκόπους καὶ προεστώτας ὡς βάσις τῶν ἀποφάσεων των, κατήντησε σχεδὸν καθ' ὅλοκληρίαν εἰς ἀχρηστίαν, καὶ μόνον τὰ ἔθιμα καὶ ἥθη ἐπεκράτουν. Εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν ἦτο καὶ ὁ ποινικὸς νόμος. Ἐφυλακίσθησαν μὲν τινες πειραταί, παραχαράκται, φονεῖς κτλ. ἀλλ' οἱ μᾶλλον ἔνοχοι, παρὰ πάντων δακτυλοδείκτουμένοι, περιεφέροντο ἐλεύθεροι, διότι ἕνεκα τῶν συγγενειῶν καὶ σχέσεών των δὲν ἐτόλμα τις νὰ τοῖς ζητήσῃ λόγον. Τὰς προσπαθείας τοῦ κυβερνήτου ἐδοθήθησεν ἡ πείρασσις, ὅτι μεταξὺ τῶν ἐκ τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοπέδου μετενεχθειῶν γυναικῶν ἐφάνησαν ἱχνη ἀσθενείας, χαρακτηρησθείσης ὡς πανώλους. Ὁ Κυβερνήτης ὠφελήθη ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης, ἵνα καταδείξῃ εἰς τὰς Δυνάμεις τὸ ἐπαχθὲς τῆς παρουσίας τοῦ Ἰσραήμου διὰ τὴν Ἑλλάδα, νὰ λάβῃ παρὰ τῶν ναυάρχων τρόφιμα καὶ πυρίτιδα, καὶ νὰ πείσῃ αὐτοὺς ν' ἀπα-

καὶ λείψωσι ξενῶς τὴν Μεσσηνίαν, Ἀττικὴν καὶ τοὺς κόλπους τοῦ Βῶλου καὶ τῆς Ἄρτας, καὶ νὰ ἐλευθερώσωσι τὰ πρὸ τῆς Σάμου Ἑλληνικὰ πλοῖα διὰ τῶν ἰδικῶν των *). Ἐν δὲ τῇ Πελοποννήσῳ διέταξε πολυαριθμούς ἀποκλεισμούς μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ δόμων, καὶ δυνάμει τῆς διατάξεως ταύτης ἤρχισεν ὁ εὐφοπλισμὸς τοῦ λαοῦ, μέτρον δυσάρεστον μὲν εἰς αὐτὸν, ἀλλ' ἀπαραίτητον διὰ τὴν κυβέρνησιν. Ἐνεκα δὲ τοῦ μέτρου τούτου ἀνέλαβεν αὕτη τὴν εὐθύνην νὰ προστατεύῃ τὴν χώραν διὰ τῆς ἐνόπλου δυνάμεώς της ἐναντίον τῶν κινήσεων τοῦ Ἰβραΐμου, τόσῳ μᾶλλον ἐπιφόβων, καθ' ὅσον ἐπλησίαζε τὸ θέρος. Ὅθεν ὁ κυβερνήτης διέταξε τὸν Κολοκοτρώνην νὰ συναθροίσῃ τὰς δυνάμεις του, καὶ παρεκάλεσε τοὺς ναυάρχους νὰ κάμωσι τὰς δεούσας παραστάσεις πρὸς τὸν Ἰβραΐμην **). Φυσικὸν δὲ ἦτο ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οὐδεὶς πλέον λόγος ἐγένετο περὶ συμβιβασμοῦ μετὰ τῆς Πύλης. Οἱ τέσσαρες ἀρχιεπίσκοποι Νικαίας, Χαλκηδόνος, Λαρίσσης καὶ Ἰωννίων μετὰ τοῦ μεγάλου Πρωτοσυγγέλου τοῦ πατριάρχου, φθάσαντες τέλος τὴν 2 Ἰουνίου εἰς Πόρον, ἐνεχείρισαν ἐν ἐπιστήμῳ παρουσιάσει τὸ γράμμα τοῦ πατριάρχου, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔλαβον τὴν ἀπάντησιν, ἣτις ἀντέτασεν εἰς τὰς ἐγγυσεις, ἃς ὁ πατριάρχης ὑπεδείκνυν ἐν τῇ πραότητι τοῦ Σουλτάνου, τὰς ἡδὴ ὑπὸ τῶν δυνάμεων εἰς τὴν Ἑλλάδα δοθείσας ***). Ὁ δὲ κυβερνήτης ζητήσας τὴν εὐλογίαν τῶν ἐπισκόπων ἀπέλυσε αὐτούς· οὗτοι δὲ δόντες αὐτὴν ἀπὸ θερμῆς καρδίας ἀνεχώρησαν ἄπρακτοι ἐκ τοῦ Πόρου.

Ἐν μέσῳ τῶν τάσεων τούτων ἐπῆλθεν ἡ εἰδήσις, ὅτι οἱ Ῥώσοι εἶχον διαβῆ τὸν Προῦθον τὴν 6 Μαΐου· Ὁ Καποδίστριας ἔλαβεν αὐτὴν διὰ τοῦ ναυάρχου Ἐῖδεν καὶ συγχρόνως δωρεάν τινα ζωοτροφῶν, 10,000 λιτρῶν πυρίτιδος καὶ χρηματικῆς

*) Ἰδ. ἄλληλογρ. Β. Σελ. 87. **) Αὐτόθι Β. Σελ. 130. 140. ***) Αὐτόθι Β. Σελ. 152.

συνδρομῆς ἐξ 100,000 ταλλήρων ἰσπανικῶν. Τὴν δὲ 30 Μαΐου ἐγκωστοποίησε τοῦτο εἰς τὸ Πανελλήνιον καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα *). Κρίσιμος ἦτο ἡ βοήθεια αὕτη κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην τῆς μεγίστης ἐνδείας, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπῆλθε καὶ ἄλλη, διότι ὁ ναύαρχος Κόδριγκτων ἐνεχείρισε συναλ-
λαγματικὴν ἐξ ἄλλων 300,000 ταλλήρων, ἅπερ ὁ αὐτοκρά-
τωρ τῆς Ῥωσσίας ἠθέλησε ν' ἀποστείλῃ εἰς τὸν κυβερνήτην διὰ μέσου τῆς Ἀγγλίας καὶ δι' ἀγγλικῆς χειρός· οὐχ' ἦττον ἡ κοινοποίησις τῆς ἐκρῶρήξεως τοῦ ῥωσσικοῦ πολέμου ὑπεδείκνυε τὴν ἀνησυχίαν, ἣν ἀπὸ τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου εἶχε πάλιν ὁ κυβερνήτης. Πρόδηλον ἦτο τὸ φυσικὸν σχίσμα μεταξὺ οὐχὶ τῶν εὐχῶν ἀλλὰ τῶν προσδοκιῶν τοῦ κυβερνήτου, καὶ τῶν ἀναζωπυρηθεισῶν ἐλπίδων τοῦ τοσοῦτον εὐμεταβλήτου λαοῦ. Ὁ κυβερνήτης δὲν ἤλπιζεν, ὥς εἵπομεν ἀνωτέρω, εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν, καὶ μάλιστα τῶρα ὑπὲρ ἄλλοτε· ἀλλ' ὁ λαός, ὅστις πρὸ μικροῦ ἤθελεν ἀρκεσθῇ εἰς οἶον δῆποτε εἶδος σωτηρίας, ἐπανῆλθεν τῶρα, ὅτε διέφυγε πλέον τὸν κίνδυνον τῆς βίας ταύτης, εἰς τὸν πρότερον φυσικόν του πόθον τῆς ὀλοσχεροῦς ἀνεξαρτησίας ἀπὸ τῆς Πύλης. Ὁ δὲ Καποδίστριας ἐθεράπευσε τὸν πόθον τοῦτον, καὶ ὁ λαὸς ἤρχισε πάλιν νὰ ἔχῃ ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν, ἀλλ' ἤρχισε νὰ σχηματίζεται, καθ' ὅσον ἡ σπάθη τῶν Ῥώσσιων ἐσείετο ἀπειλητικώτερον κατὰ τῆς Πύλης, στερβέα πεποίθησις, ὅτι μία σχέσις πρὸς τὴν Πύλην, ὥς ἡ τῶν Ἑγεμονιῶν, ἤθελε κάμει καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐπαρχίαν ῥωσσικὴν, καὶ ὅτι τοιαύτη κατάστασις οὐδόλως ἐξηγόραζε τὸ χυθὲν ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος αἵμα. Ἡ εἰδησις τῆς ἐκρῶρήξεως τοῦ πολέμου ἐχαιρετήθη ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου μέχρι τοῦ ἄλλου μετ' ἀλαλαγμοῦ χαρᾶς, καὶ κατὰ πρῶτον ἐθεωρήθη ὡς ἐξασφαλίζουσα τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος. Ἀνύψωσε δὲ εἰς τὸν κολοφῶνα τὴν ὑπόληψιν τοῦ κυβερνήτου, ἀλλ' ἐξ ἄλλου τὴν κατε-

*) 18. Ἀλληλογραφίαν Β, Σελ. 130.

βίβαζε, και ἀπὸ τοῦδε ἐπορεύετο οὗτος, ἐκὼν ἄκων, τὴν γραμμήν, ἥτις ἦτο ὠρισμένη κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς μιᾶς Δυνάμεως ὑπὸ τῶν τριῶν, ἀπεμόνωνεν αὐτὸν βαθμηδόν, τὸν ἠνάγκαζε ν' ἀντιστρατεύηται κατὰ τῶν πόθων καὶ ἐλπίδων τοῦ λαοῦ, καὶ τὸν ἔφερε τέλος εἰς ἐκκλησίαν, ὅπου ἐνέδρευεν ὁ δολοφόνος.

Ἄλλ' ἐξ ἀρχῆς ἡ θέσις τοῦ κυβερνήτου δὲν ἦτο ἀπλῆ καὶ καθαρά ὡς ἔπρεπε νὰ ᾔηται, ἐὰν ἐξεπλήρου τὸ ὅποιον ἀνέλαβε καθήκον. Ἠλπίζε νὰ ἐξελείψῃ τὴν πλάνην ἢ πεποιθήσιν περὶ τῆς ἐξαρτίσεως τοῦ ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ν' ἀναφανῇ ὡς Ἑλληνα, ἀντὶ ὀργάνου τῆς Δυνάμεως ταύτης. Ἐρρύθμισε δὲ ἀκριβῶς πρὸς τοῦτο τὴν διαγωγὴν τοῦ κατὰ τὴν πρώτην ὁμαλοτέραν ἐποχὴν, καὶ, ὡς πρότερον ἐσυνείθιζε νὰ λέγῃ ὅτι· «Δὲν ἔχει ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας τὸν Ἕλληνα ὡς ὑπουργόν του, ἀλλ' Ἕλληνα ἔχει εἰς χεῖρας τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσσίας πρὸς σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος», οὕτω καὶ τῶρα ὅλοι του οἱ λόγιοι ἔτεινον πρὸς διάδοσιν καὶ ἐμπέδωσιν τῆς γνώμης ταύτης. Ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε, καθ' ὅσον ἡ πορεία τῶν συμβάντων τὸν ἠνάγκαζε ν' ἀσπασθῇ τὴν ὑποτελείαν, ἥτις ἦτο κινδυνωδεστάτη δι' αὐτὸν, καὶ διήγειρεν ἕνεκα τούτου ἀλληλοδιαδόχως τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀγάπην, ἅπερ ἄλλως ἀπεδίδοντο εἰς τὴν Ῥωσσίαν.

Ἐνῷ λοιπὸν ἐν Ἑλλάδι ἐλάλαζον καὶ ἐξωπλίζοντο, ἐξωπλίζοντο καὶ καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Σουλτάνου. Μετὰ μίαν ἡμέραν, ἀφοῦ ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου συνοδευομένη δι' ἐπιστολῆς τοῦ κόμητος Νεσσελρώδου πρὸς τὸν μέγαν βεζίρη^{*)}, ἐφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀμφότερα ἀνεγνώσθησαν ἐν μεγάλῳ Διδακτῷ, παρὰ τῷ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀντὶ τοῦ Καζισαδὲ-ἐφένδου, διορισθέντι ὡς Μουφτῇ Ἰασεντζή-Σαδὲ-ἐφένδῃ. Πάντες οἱ Βεζίροι καὶ οἱ ἐπιστημότεροι Οὐλεμάδες ἦσαν παρόντες· πάντες δὲ ἀπήντησάν μὲ πολεμικὰς κραυγὰς. Ὁ Εὐξείνιος πόν-

*) Ἰς Παράρτ. Θ 2'.

τος ἐκλείσθη ἀμέσως. Τάταροι ἔφυγον εὐθὺς πρὸς ὅλους τοὺς ταποτηρητάς καὶ Ἀγιάνας μὲ τὴν διαταγὴν, νὰ προσκαλέσωσιν ὅλους τοὺς πωλεμικοὺς ἄνδρας εἰς τὰ ὄπλα. Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ πρωτευούσῃ ἀνεγνώσθη τὸ σχετικὸν φερμάνιον τὴν 17 Μαΐου, καὶ ἐπέξετάθη εἰς ὅλους τοὺς Μουσουλμάνους, ὅσοι ὑπερέβησαν τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας. Ὁ Χουσσείν-πασσᾶ ἀπέλθε τὴν 19 εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Δαουδ-πασσᾶ, καὶ μετ' ὀλίγον διευλύνθη εἰς Ἀδριανούπολιν. Πρὸ τῆς λήξεως δὲ τοῦ μηνὸς ἀπεστάλησαν πολυάριθμοι προσκλήσεις εἰς ὅλων τῶν μερῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας πρὸς τὴν Σουλταν καὶ τὸν Διὰ τὴν ἐκείσε δ' ἐπορεύθησαν καὶ τὰ ὀλίγα τακτικά στρατεύματα τοῦ Χαλίλ-πασσᾶ, θετοῦ υἱοῦ τοῦ Χασρέβ-πασσᾶ ἐκ δὲ τῆς Ἀσίας διεπεραιώθησαν οἱ πολυάριθμοι φρουδάρχοι μετὰ πεζῶν καὶ ἱππέων. Τρία πλοῖα τῆς γραμμῆς καὶ ἑπτὰ φρεγάτται ἐκλείσαν ὑπὸ τὸν Καπουδάν-πασσᾶν τὸν διάπλουον τοῦ Εὐξείνου πόντου. Αἶφνης δ' ἀποφασίσασα ἡ Πύλη παρεδέχθη τὴν διὰ τοῦ ναυάρχου Ἑγγὴ γενομένην πρότασιν τῶν πρέσβων τῆς Αὐστρίας, Ὁλλανδίας καὶ Πρωσσίας τοῦ νὰ προσκαλέσῃ αὐτὴ τοὺς πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐγραψε δὲ τὴν 29 Μαΐου πρὸς ἀμφοτέρους μὲ τρόπον περιποιητικόν, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπὶσχεθῇ τι περὶ τῆς αἰτηθείσης μεσολαβήσεως εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν *). Αἱ ἐπιστολαὶ ἐστάλησαν εἰς Κέρκυραν, ὅπου ἐν τῷ μεταξύ εἶχον πορευθῇ κατὰ πρότασιν τῆς Ῥωσίας καὶ οἱ τρεῖς πρέσβεις. Τὴν δὲ 3 Ἰουνίου ἐξέδωκε τὸ Διάβιον τὸ τελεσίγραφον τῆς Πύλης, συντεταγμένον μετ' ἀταραξίας, διότι ἀπευθυνόμενον εἰς τὰς αὐλὰς ἔπρεπε νὰ περιέχῃ γλῶσσαν ἀντίθετον τῆς τοῦ πρὸς τὸν λαὸν κατὰ τὴν 20 Δεκεμβρίου ἀπευθυνθέντος **).

Ἐκ τῆς ἀδυναμίας, ἣν ἡ Πύλη ἐδειξεν ἀπέναντι τῶν Ἑλ-

*) 13. Παρίστ. Θ. 25. **) 13. Παρίστ. Θ. 26.

λήνων, πάντες εἰκαζόν ὅτι οὐδεμίαν εἶχε δύναμιν ἀντιστάσεως. Ὁλη ἡ Εὐρώπη ἐπίστευεν ἕνεκ τῶν μεγάλων προπαρσκευῶν τῆς Ῥωσσίας, ὅτι ἡ ἐκστρατεία της θὰ ἦτο ἀπλοῦς περιπάτος πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλ' ἔκρινε κατὰ τὸ σύνθηες ἐπιτολαιῶς, διότι δὲν ἐγίνωσκε τὴν στρατηγικὴν ἰσχὺν τῆς γρημμῆς τοῦ Δουνάβους.

Τὰ παρὰ τὰ ὅρια τῆς Μολδαυίας ὑπὸ τὸν στρατάρχην κόμητα Οὐίττενστεϊνον συνηθροισμένα στρατεύματα ἔρχισαν τὴν 6 Μαΐου νὰ περῶσι τὸν Πρῦθον. Καὶ τὴν μὲν 7 κατελήφθη ἡ πρωτεύουσα τῆς Μολδαυίας, τὴν δὲ 11 ἡ τῆς Βλαχίας. Μέχρι τῆς 21 ἦσαν ἤδη ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις 60,000 Ῥώσων, καὶ ἔκλινον τὴν μὲν δεξιάν των πτέρυγα πρὸς τὰ μεσαίτερα Δουνάβιν παρὰ τὸ Γιούργεδον, τὴν δὲ ἀριστεράν πρὸς τὴν κατωτέραν παρὰ τὸ Ρένι, καὶ προπαρασκευάσθησαν ἵνα διαβῶσι τὸν ποταμὸν. Μετὰ τέσσαρας ἐβδομάδας ὁ αὐτοκράτωρ ἴστατο ἤδη μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ παρὰ τὴν Τραϊανικὴν κοιλιάδα ἡ Βραίλα, τὸ Ματσίν, ἡ Χίρσοβα τὸ Τοῦλτσε καὶ τὸ Κουστεντσέ ἠλώθησαν, καὶ ἐκυριεύθησαν ἐν τοῖς φρουρίοις ταύτοις ὑπὲρ τὰ 700 κανόνια. Ἐν τῇ Ἀσσίᾳ δ' ὑπετάχθη τὸ Ἀναπᾶ, καὶ Ῥωσικὸν κράτευμα ἀνέβη τὰς κοιλιάδας τοῦ Κοῦρ καὶ τοὺς παραποτάμους τοῦ Ἀράζου. Πάλιν δὲ μετὰ ἓνα μῆνα περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰουλίου ὁ στρατὸς ἴστατο συνηθροισμένος ἐν στρατηγικῇ ἐπιθέσει πρὸ τοῦ Ρουσσουκίου ὑπερὰν τῆς Σιύμλας· μέχρι τῆς Βίρνας, τὰ δύο ὄχυρά φρουρία τῶν ἄκρων καθὼς καὶ ἡ Σιλιστρία ἠλώθησαν, ἡ κυρία δυνάμεις ἦτο συνηγμένη ἀπέναντι τοῦ στρατοπέδου τῆς Σούμλας, ἡ συγκοινωνία μὲ τοὺς λιμένας τῆς μεσημβρινῆς Ῥωσσίας διὰ τοῦ Κουστεντσέ ἐλευθέρα, πολυάριθμοι ἐπιφυλακαὶ, ἐν αἷς καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ παρακολουθοῦσα, εἶχον ἐτοιμασθῇ ὑπὲρ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος, τοποθετηθέντος ἐνὸς σώματος ἐν Βλαχίᾳ. Ἐν δὲ τῇ Ἀσίᾳ ἠλώθη τὸ Πότι παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Φίσιδος, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔπεσαν τὰ φρουρία Ἀχαλ-

κάλακι καὶ Γορτβέτσι, ἅτινα ὑπερασπίζοντο τὰς διόδους παρὰ τὸν Κούρ.

Ἀφ' ἐτέρου ἡ Πύλη ἐνίσχυσε τὴν φρουρὰν τοῦ Ρουστουκίου, τοῦ ὀχυρωτέρου φρουρίου παρὰ τὸν Δούναβιν, καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὸν Καπουδαν-πασσᾶν Ἰζζετ-Μεχμέτ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Βάρνας. Εἶχε δὲ πέμψει τὸν Χουσεῖν-πασσᾶν εἰς Σούμλαν, καὶ διεύθυνεν ἐκεῖσε ὅλα τὰ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ περιττὰ στρατεύματα, ὥς καὶ ὅλους τοὺς νεοσυλλέκτους, οἵτινες ἔφθασαν ἐξ Ἀσίας ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὑπὸ τὸν Μεχμέτ-Ἐμῖν-πασσᾶν τῆς Κονίας καὶ ὑπὸ τὸν Σέρτ-Μεχμέτ-πασσᾶν τοῦ Βάν. Διέταξε τὸν ἐκ τῆς ἐν Προύσῃ ἐξορίας ἀνακληθέντα Δερβίς-πασσᾶν τῆς Φιλίππουπόλεως νὰ συναθροίσῃ ἐν σῶμα παρὰ τὴν δεξιὰν πτέρυγα τῶν Ρώσων, ἀνέθεσεν εἰς τὸν πασσᾶν τοῦ Βιδδίνου τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Βλαχίας, καὶ ἠθέλησε νὰ συναθροίσῃ ὑπὸ τὸν Ἀβδουραμᾶν-πασσᾶν τῆς Βοσνίας 40, 000 ἀνδρῶν, πρὸς ἐπιτήρησιν τῶν Σέρβων παρὰ τὸν Δρίν καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως παρὰ τὸ Βιδδίνον, εἰς τὸ ὁποῖον εὐλόγως ἀπέδιδε μεγίστην σημασίαν. Ἀλλ' ἀποστασία τῶν Βοσνίων τὴν ἐκόλυσε, καὶ πρὸς κατάπausιν αὐτῆς ἀντεκατέστησε τὸν Ἀβδουραμᾶν διὰ τοῦ Ἀλῆ-Μαυκε-πασσᾶ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲ προστεκέλεσε διὰ τοῦ σερασκιέρου τὴν ἐθνοφυλακὴν, ἀλλ' ἐγκατέλειψε πάλιν τὸ μέτρον ταῦτο περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου, ἂν καὶ εἶχον ἤδη κατὰ τοὺς καταλόγους καταγραφῇ 80,000 ἐθελοντῶν. Εἰς τὰ παρὰ τὸν Βόσπορον φρουρία ἐτέθη ἰσχυρὰ φρουρά, ὁ δὲ Εὐξείνιος Πόντος ἡ νοικήθῃ ἵνα ἡ πρωτεύουσα προμηθευθῇ σιτηρὰ, ἐκ τῆς ὁποίας ἡ Πύλη ἀπεδίωξε συγχρόνως πολλοὺς ἀγάμους χειρῶνακτας καὶ ἐργάτας. Τὴν 2 Αὐγούστου ἀπῆλθεν ὁ μέγας βεζίρης εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Σούμλας, καὶ συγχρόνως ἀνηγγέλη ὅτι ὅσον οὐπω ᾔθελεν ἐκστρατεύσει καὶ ὁ Σουλτάνος.

Ἐπιστολὴ τις ἀποκριτικὴ τοῦ κόμητος Γκιλλεμινώτου ἐκ Κερκύρας ἀπὸ 14 Ἰουνίου ἀπέδειξεν εἰς τὴν Πύλην, ὅτι δὲν

ἐδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ διὰ τοῦ τρόπου ἐκείνου τὴν συμφιλίωσιν μετὰ τῶν δύο ναυτικῶν Δυνάμεων *). Ἡ ἐπελθοῦσα εἰδησις τῆς εἰσόδου τοῦ δουκὸς Βελιγκτῶνος εἰς τὸ ὑπουργεῖον τὴν ἐνέπλησε νέων ἐλπίδων. Ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἔγραψε κατὰ τὴν ἐτήσιον ἡμέραν τῆς ὑπογραφῆς τῆς ἐν Λονδίῳ συνθήκης πρὸς τὸν δοῦκα **). Ἀλλ' ἡπατήθη περὶ τοῦ φρόνηματός του, διότι οὗτος, προκατειλημμένος ὑπὸ τῆς παλατιᾶς πλάνης τοῦ νὰ κρατήσῃ τὴν Ῥωσίαν πιστὴν εἰς τὴν λονδίνειαν συνθήκην, εἶχε στείλει ταύτοχρόνως τὸν λόρδον Ἐντεσθουρὺν εἰς τὸ ῥωσικὸν κρατόπεδον, ἵνα ἀνανεώσῃ πρὸς αὐτὴν τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι ἡ Ἀγγλία θὰ ἐπιμείνῃ νὰ βιάσῃ τοὺς Τούρκους πρὸς ἀναγνώρησιν τῆς συνθήκης. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐπέσθη προσέτι ὁ δούξ νὰ παραδεχθῇ τὴν Ῥωσικὴν πρότασιν, ὅτι πρέπει ν' ἀρχίσωσι διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν πρέσβων τῶν τριῶν Δυνάμεων καὶ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, αἵτινες ὠρίσθησαν ἐπισήμως διὰ τινος συναδικῆς ἀποφάσεως. Καὶ μάλιστα ἀνεδέχθη νὰ προσκαλέσῃ τὴν Πόρταν νὰ πέμψῃ καὶ αὕτη ἓνα πληρεξούσιον εἰς τὰς συνδιαλέξεις ταύτας. Ἐπομένως ἡ ἀπάντησις του πρὸς τὸν ρεῖζ—ἐφένδην συνήθε πρὸς τὴν ἤδη γνωστὴν ἀπόφασιν τῆς κυβερνήσεώς του ***).

Ἦδη ἐφαίνετο ὅτι ὁ κύβος ἐρρίβη ἀμετακλήτως περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅτι ἡ εὔσις πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν ἐθυσιάσθη ἀμετατρέπως εἰς τὴν πλησιεστέραν ἀνάγκην. Τότε ἡ Αὐστρία, ἥς αἱ προτάσεις οὐδαμοῦ εἶχον ἐπιτύχει, ἐπανελάβεν αὐτὰς πρὸς τὴν Πύλν, καὶ προσεπάθησε νὰ τῇ ἀποδείξῃ, ὅτι ἐν τῇ σημερινῇ αὐτῆς θέσει ἡ παραδοχὴ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν ἤθελεν αἰφνης ἐξομαλύνει τὰς σχέσεις τῆς μετὰ τῶν ναυτικῶν Δυνάμεων, καὶ βελτιώσει ἀποτελεσματικῶς τὴν θέσιν τῆς ἀπέναντι τῆς Ῥωσίας. Ὁ Διὰ γ

*) Ἰδε Παράρτ. Θ. 27. **) Ἰδε Παράρτ. Θ. 28.

***) Ἰδε Παράρτ. Θ. 29.

γελοῖ· ἔλαβε τοιαύτας ὁδηγίας τὴν 22 Ἰουλίου *). Ὁ πρίγκιψ Μιττερνίχος, ἐπρότεινεν εἶδος τι ἐξαγορᾶς, περὶ ἧς ὁ Σουλτάνος ἔπρεπε ὅτι ἀποφανθῇ αὐθορμήτως. Ἀλλ' ὁ διάγγελος παρ' οὐδενὸς εἰσακούσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἐν Ἑλλάδι δὲ παρήλθε μὲ τὴν ἀφίξιν τῶν Ῥωσσικῶν χρηματικῶν συνδρομῶν ἡ κρίσις τῆς κυβερνήσεως, εἰς ἣν τὴν εἶχε ῥίψει ἡ ἀποστραφὴ τῶν δύο ναυτικῶν Δυνάμεων πρὸς τὸ ἴδιον ἑαυτῶν ἔργον. Ἀλλὰ τὰ ἐπακούλουα τῆς ἀδυναμίας, εἰς ἣν ἡ κυβερνήσις εἶχε κατακρατηθῇ, ἀνεφάνησαν ἐν τῇ ἀποτυχίᾳ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ἐν τῇ βραδείᾳ πορείᾳ καὶ ἐν μέρει ἀποτυχίᾳ τῶν νῦν κατὰ πρῶτον ληφθέντων μέτρων, καὶ ἐν τῇ ἐλαττώσει τῆς πεποιθήσεως εἰς τὴν κρίσιν, ἰσχύϊν τῆς θελήσεως καὶ προσωπικὴν βαρύτητα τοῦ κυβερνήτου. Μετὰ ἐν σάδιον βίου διελθὼν ἐπὶ τῶν πτερυγῶν τῆς εὐνοίας, ἐφ' ὧν δὲν ὑπέρχουν οὔτε ἄλπεις οὔτε χεῖμαρροι, ἀλλὰ μόνον θελατικοὶ λόφοι καὶ βράχια, κατέβη οὗτος πάλιν εἰς τὴν τραχεῖαν χώραν τῆς δυσμελείας καὶ ψυχρότητος, καὶ ἤρχισεν διὰ τῆς ἰδίας τοῦ ψυχῆς νὰ ἐννοῇ τοὺς μύθους τῶν Δαναΐδων καὶ τοῦ Σισύφου.

Ἐνεκα δὲ τῆς γλωχρότητος τῶν μέσων τοῦ ἠναγκάσθη εἰς αὐστηρὰν οἰκονομίαν, ἣν ἤλπιζε νὰ διεξαγάγῃ διὰ τοῦ συνήθους δικαιοκρατοῦ συστήματός του. Ἀλλὰ διὰ τούτου παρέλυτε τὰ στρατεύματα καὶ τὰ ἔρριψεν εἰς ἀθυμίαν. Ἡ ἀσθένεια τῶν ἐυρωπαϊκῶν διατάξεων, ἡ πλασὴ ὑπηρεσία, εἰσῆλθεν εἰς τὰ Ἑλληνικά σώματα. Ὁ τύπος ὑπερίσχυσε τῆς οὐσίας. Πράγματι δὲ οἱ τροφοδοταὶ ὑπάλληλοι διέτασσον τὰ στρατεύματα, καὶ ὅχι πλέον οἱ ἀρχηγοί. Ἐνεκα τούτου ὁ στρατηγός Τσούρτζε καὶ τοὶ ἔχον διπλάσια στρατεύματα ἢ ὅσα εἶχεν ὁ Κολοκοτρώνης, ὅτε κατέστρεψε τὸν Δράμαλιν, καὶ μὲ τοὺς αὐτοὺς γενναίους ἀνδρας, οἵτινες ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην, Μάρκον Βότσαρην καὶ ἄλλους, εἶχον πολεμήσει, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ 3,000 Τούρ-

*) Ἰδε Παράρτ. Θ 30.

κων διαβάντων τὸν Ἰούλιον τὸν Ἀγέλῳ καὶ εἰσελθόντων εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Ἔνεκα τούτου ἐπίσης ἀπέτυχεν ἐφιδὸς τις κατὰ τοῦ Ἀνατολικοῦ, ὅπου ἐφρονεῦθη εἰς τῶν ἐπιστημοτέρων φιλελλήνων, ὁ ἄγγλος Ἀστιγξ. Ἔνεκα τούτου τέλος ἦρθη ὁλοσχερῶς ἡ προλιπορμία τοῦ Μεσολογγίου, καὶ τὸ στράτευμα, τὸ μέλλον νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰ Μύτικα. Τὰ αὐτὰ δὲ συνέβαινον καὶ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι. Ἐκεῖ ὁ κυβερνήτης ἐπεθεώρησε διὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Βάρου τὸν Μάϊον τὰ στίφη τοῦ Κίττου Ἐσαβέλλα, Κατζί Πέτρου, Ἰωάννου Στράτου, Κιάττα, Κρεζώτου καὶ ἄλλων πολλῶν εἰς τὰ Μέγαρα καὶ εἰς τὴν Ἐλευσίνα. Ὅλα δὲ ταῦτα τὰ στρατεύματα ἐτάχθησαν ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον μὲν ἀλλὰ ἀσθενῆ Ὑψηλάντην, ὅστις ἐκτὸς τῆς διαιρέσεως τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῶν οὐδεμίαν στρατιωτικὴν ἐπιχείρησιν ἔκαμε. Διὸ τὸν Ἰούλιον ἐπορεύθη αὐτὸς ὁ κυβερνήτης εἰς τὴν Ἐλευσίνα, ἵνα τέλος κινήσῃ τὸ στράτευμα τοῦτο· ἀλλὰ μόλις τὸν αὐγαστον κατῴρθησε νὰ τὰ θέσῃ εἰς πορεῖαν.

Ἔνεκα τῆς ἐλλείψεως χρημάτων ἔπαυσεν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ὁ διαταχθεὶς ἐξοπλισμὸς κατὰ τοῦ Ἰβραήμου. Εὐτυχῶς οἱ ναύαρχοι ἐκράτουν τοὺς Αἰγυπτίους ἀκινήτους ἐν τοῖς στρατοπέδοις. Οὐ μόνον οὐδεμίαν ἐκστρατεῖαν ἔκαμαν οὗτοι εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου, ἀλλ' ἐπλήρωναν τοῖς μετρητοῖς καὶ τὰ τρόφιμα, ὅσα ἐλάμβανον ἐξ αὐτῆς. Κατὰ θάλασσαν δ' ἦσαν στενῶς ἀποκεκλεισμένοι. Οἱ ναύαρχοι μὲ τὸ πλεῖστον τοῦ στόλου των καὶ ὁ Σαχτούρης μὲ τὰ ὀλίγα ἀλλὰ ταχέα πλοῖα του περιέπλεον πρὸ τῶν μεσσηνιακῶν λιμένων, καὶ σπανίως κατόρθωνον τὰ Ἰονικὰ πλοῖα νὰ μεταδιβάξωσι πρὸς Κρήτης. Ὁ Ἰβραήμης ἐδιάσθη ἤδη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου, νὰ πέμψῃ τὸν σελιτάρην του εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἵνα παραστήσῃ εἰς τὸν πατέρα του τὴν δεινὴν θέσιν του. Τὴν 27 Ἰουνίου οἱ Ἀλβανοὶ, 1,800 πεζοὶ καὶ 800 ἵππεϊ, ἐξῆλθον τῆς Κορώνης, ἐλευθέρωσαν τοὺς Ἕλληνας αἰχμαλώτους, ἀπεδίωξαν αὐτοὺς

ἐπελθόντας Αἰγυπτίους, καὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὸν Ἰσθμὸν. Ὁ Νικητὰς τοὺς συνέδραμε μέχρι τῆς Καρυταίνης, ὅθεν ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης τοὺς ὠδήγησεν εἰς Αἴγιον. Ἐκείθεν ἔλαβον τὴν ὁδὸν πρὸς τὰς Πάτρας, κατέλαβεν διὰ τῆς βίβας τὸ Ῥίον, καὶ ἔπειτα ἐπεραιώθησαν εἰς τὴν Ῥούμελην. Ἀλλ' ὁ Ἰβραήμης ἔμεινε σταθερὸς, καὶ ἡ εὐγλωττία καὶ τὰ μέτρα τῶν ναυάρχων ἀπέτυχον ἐνώπιον τῆς ἐπιμονῆς του εἰς τὸ καθῆκον.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἰουνίου ὁ κυβερνήτης ἐπαρηγορήθη ἰδὼν φθάσαντα τὸν συνταγματάρχην Ἰουχερῶ Σαινδενην ὡς ἀπεσταλμένον τῆς Γαλλίας, καὶ λαβὼν δι' αὐτοῦ παρὰ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως 500,000 φράγκων. Ταῦτα τὸν διευκόλυνον νὰ ἐνεργήσῃ τι ὑπὲρ τῆς Κρήτης, ὅπου οἱ Σφαχιῶται, βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ Χατζῆ-Μιχάλη καὶ τινων ἐκατοστίων συμπατριωτῶν τῶν σπευσάντων ἐκ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἔκμνον συχνὰς ἀψιμαχίας, ἕως οὗ περὶ τὰ τέλη τοῦ Μαΐου ἡττήθησαν παρὰ τὸ Φραγκοκάστελον ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ-πασσᾶ, καὶ ὁ Χατζῆ-Μιχάλης μετ' αὐτοῖς πλείστους συντρόφους του ἐφανεύθη. Ἦνα δὲ διατηρῇ ἐκεῖ τοσαύτην ἀντίστασιν ὅση ἐφαίνετο ἀρκούσα διὰ τὴν αἰτησίαν τοῦ νὰ περιληφθῇ καὶ ἡ Κρήτη εἰς τὴν Δοσδίνειον συνθήκην, διέταξεν ὁ κυβερνήτης τὸν γερμανὸν φιλέλληνα βαρῶνον Ράινεκ ν' ἀπέλθῃ ἐκεῖσε, καὶ τὸν παρήγγειλε νὰ ἐξακολουθῇ τὸν πόλεμον.

Παρὰ τοῦ συνταγματάρχου Ἰουχερῶ ἔμαθε προσέτι ὁ κυβερνήτης τὴν πρόθεσιν τῶν Δυναμίσεων τοῦ νὰ διατάξωσι τοὺς πρέσβεις τῶν νὰ συνέλθωσιν εἰς Κέρκυραν, καὶ νὰ στείλωσι γαλλικὰ στρεπτεύματα εἰς Πελοπόννησον. Τοῦτο καὶ ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τὸν ἐπανάγαγον εἰς τὴν παλαιάν του ἰδέαν τοῦ νὰ ἐκμισθώσῃ χιλιάδας τινὰς Ἑλβετῶν, Γερμανῶν καὶ ἄλλων ἀλλοδαπῶν. Ἐδῶκε δὲ περὶ τούτου ὁδηγίαν πρὸς τινὰ κόμητα Λοβέρδον ἐν Παρίσις, τῷ ἔδειξε τὰ χρήματα, ἅπερ τῷ ὑπεσχέθησαν ὁ Κ. Εὐνάρδος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας, καὶ προσεπάθησε νὰ πείσῃ τὰς κυ-

Εερνήσεις ὑπὲρ τοῦ μέτρου τούτου *). Ὁ σκοπὸς τοῦ ἦτο νὰ ἀποκτήσῃ ἀνεξαρτησίαν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ δοῦν τὸ δυνατὸν πλειότεραν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, διότι εὐλόγως ἐφοβεῖτο ζήμιαν τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν αὕτη ἐχρεώσεται καὶ αὐτὴν τὴν ἐκδιώξιν τῶν Τούρκων εἰς μόνην τὴν ἐνέργειαν τῶν Δυνάμεων. Ἄν καὶ ὁ κυβερνήτης ἐφάνη ὅτι ἐδέχετο εὐγνωμόνως τὴν ἀποστολὴν γαλλικῶν στρατευμάτων, οὐχ ἦττον εὐχαρίστως θὰ ἐκήρυττεν αὐτὰ ὡς περιττά. Ὅθεν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουλίου ἐπορεύθη ἐπὶ τοῦ πλοίου τῆς γραμμῆς Οὐάροσιτ εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Ναυαρίνου καὶ εἰς Ζάκυνθον, ἵνα ὁμιλήσῃ μὲ τοὺς ναυάρχους καὶ ἀποκρίσθῃ ὡς ἀπαιτήσῃ τῶν Αἰγυπτίων ἀνεοκρίσεως. Ἀλλ' οὗτοι ἀκριβῶς κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας, τὴν 5 καὶ 6 Ἰουλίου, ἔλαβον διαταγὰς τῆς Πύλης νὰ μείνωσιν ὡς οἶόν τε πλειότερον χρόνον ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἔπειτα νὰ διέλθωσι τὸν Ἰσθμόν. Ὁ Καποδίστριας ἐπεῖσε τότε τὸν ναύαρχον Κοδριγκτῶνα νὰ ὑποσχεθῇ, ὅτι ἤθελεν ἀπέλθῃ αὐτοπροσώπως εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ Ἀντιβασιλέως τὴν ἀνάκλησιν τοῦ υἱοῦ του. Ἐπεὶτα δὲ ἀπῆλθε συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ναυάρχου κόμητος. Ἐίδεν εἰς Μύτικα καὶ Δραγαμέστρον, δίδεναί μισθοὺς καὶ ζωτροφίας εἰς τὰ στρατεύματα τοῦ Τσούρτα, καὶ ἐπροσπάθει νὰ τὰ παροτρύνῃ πρὸς ἐλευθέρωσιν τῆς Ἀκαρνανίας. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὰ μεσσηνιακὰ παράλια ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν Ἀλμυρὸν, ἐν τῷ κόλπῳ τῶν Καλαμῶν, καὶ ἐπέστρεψε διὰ τῆς Τριπόλεως εἰς Πόρον, ἐνασχοληθεὶς καθ' ὁδὸν νὰ θεραπεύσῃ τὴν δυστυχίαν καὶ ὀργάνωσιν τὴν διοίκησιν. Ἐν Πόρῳ δ' εὔρε δευτέραν ἀποστολὴν 500,000 φράγκων, ἅτινα τῷ εἶχε πέμψει ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις μὲ πολεμοφόδια καὶ ζωτροφίας ἀξίας 100,000 φράγκων. Διὰ τῆς ἀποστολῆς ταύτης ἤλπισεν ἡ κυβέρνησις νὰ κυριεύσῃ τὴν Εὐβοίαν, ἀλλ' ὁ κυβερνήτης δὲν ἐθεώρησεν ἐαυτὸν εἰ-

*) Ἀλληλογοσφ'α. Β. Σελ. 188. 213.

ἐπελθόντας Αἰγυπτίους, καὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὸν Ἰσθμὸν. Ὁ Νικήτας τοὺς συνέδραμε μέχρι τῆς Καρυαίνης, ὅθεν ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης τοὺς ὠδήγησεν εἰς Αἶγιον. Ἐκείθεν ἔλαβον τὴν ὁδὸν πρὸς τὰς Πάτρας, κατέλαβεν διὰ τῆς βίας τὸ Ῥίον, καὶ ἔπειτα ἐπεραιοῦντο εἰς τὴν Ῥούμελιν. Ἀλλ' ὁ Ἰβρζίμπε ἔμεινε σταθερὸς, καὶ ἡ εὐγλωττία καὶ τὰ μέτρα τῶν ναυάρχων ἀπέτυχον ἐνώπιον τῆς ἐπιμονῆς του εἰς τὸ καθῆκον.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἰουνίου ὁ κυβερνήτης ἐπαρηγορήθη ἰδὼν φθάσαντα τὸν συνταγματάρχην Ἰουχερὼ Σαινδενην ὡς ἀπεσταλμένον τῆς Γαλλίας, καὶ λαβὼν δι' αὐτοῦ παρὰ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως 500,000 φράγκων. Ταῦτα τὸν διευκόλυνον νὰ ἐνεργήσῃ τι ὑπὲρ τῆς Κρήτης, ὅπου οἱ Σφακιῶται, βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ Χατζῆ-Μιχάλη καὶ τινων ἑκατοστύων συμπατριωτῶν των σπενδάντων ἐκ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἔκαμνον συχνὰς ἀψιμαχίας, ἕως οὗ περὶ τὰ τέλη τοῦ Μαΐου ἡττήθησαν παρὰ τὸ Φραγκοκάστελον ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ-πασσᾶ, καὶ ὁ Χατζῆ-Μιχάλης μὲ τοὺς πλείστους συντρόφους του ἐφρυνεῖτο. Ἵνα, δὲ διατηρῇ ἐκεῖ τοσαύτην ἀντίστασιν ὅση ἐφρίνετο ἀρκούσα διὰ τὴν αἵτησίν του νὰ περιληφθῇ καὶ ἡ Κρήτη εἰς τὴν Δουδίνειον συνθήκην, διέταξεν ὁ κυβερνήτης τὸν γερμανὸν φιλέλληνα βαρῶνον Ράινεκ ν' ἀπέλθῃ ἐκεῖσε, καὶ τὸν παρήγγειλε νὰ ἐξηκολουθῇ τὸν πόλεμον.

Παρὰ τοῦ συνταγματάρχου Ἰουχερῶ ἔμαθε προσέτι ὁ κυβερνήτης τὴν πρόθεσιν τῶν Δυνάμεων τοῦ νὰ διατάξωσι τοὺς πρόσθεις των νὰ συνέλθωσιν εἰς Κέρκυραν, καὶ νὰ στελῶσι γαλλικὰ στρατεύματα εἰς Πελοπόννησον. Τοῦτο καὶ ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τὸν ἐπανάγαγον εἰς τὴν παλαιὰν του ἰδέαν τοῦ νὰ ἐκμισθώσῃ χιλιάδας τινὰς Ἑλλετῶν, Γερμανῶν καὶ ἄλλων ἀλλοδαπῶν. Ἐδῶκε δὲ περὶ τούτου ὁδηγίαν πρὸς τινὰ κόμτητα Λοβέρδον ἐν Παρισίοις, τῷ ἔδειξε τὰ χρήματα, ἅπερ τῷ ὑποσχέθησαν ὁ Κ. Εὐνέρδος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας, καὶ προσεπέθηκε νὰ πείσῃ τὰς κυ-

Εερνήσεις ὑπὲρ τοῦ μέτρου τούτου *). Ὁ σκοπὸς τοῦ ἦτο νὰ ἀποκτήσῃ ἀνεξαρτησίαν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ ὅσον τὸ δυνα-
τὸν πλειοτέραν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, διότι εὐλόγως ἐφοβεῖτο ζη-
μίαν τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν αὕτη ἐχρησθεῖ καὶ αὐτὴν τὴν ἐκ-
δίωξιν τῶν Τούρκων εἰς μόνην τὴν ἐνέργειαν τῶν Δυνάμεων.
Ἄν καὶ ὁ κυβερνήτης ἐφάνη ὅτι ἐδέχετο εὐγνωμόνως τὴν ἀ-
ποστολὴν γαλλικῶν στρατευμάτων, οὐχ ἥττον εὐχαρίστως θὰ
ἐκήρυττεν αὐτὰ ὡς περιττά. Ὅθεν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰου-
λίου ἐπορεύθη ἐπὶ τοῦ πλοίου τῆς γραμμῆς Οὐάρσπιτ εἰς τὰ
ὕδατα τοῦ Ναυαρίνου καὶ εἰς Ζάκυνθον, ἵνα ὁμιλήσῃ με τοὺς
ναυάρχους καὶ ἀποκρίσθῃ ὡς ἀπαιτήσῃ τῶν Αἰγυπτίων ἀνευ
ἐναβολῆς. Ἀλλ' οὗτοι ἀκριβῶς κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας, τὴν
5 καὶ 6 Ἰουλίου, ἔλαβον διαταγὰς τῆς Πύλης νὰ μείνωσιν ὡς
οἶόν τε πλειότερον χρόνον ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἔπειτα νὰ δι-
έλθωσι τὸν Ἰσθμόν. Ὁ Καποδίστριας ἐπεῖσε τότε τὸν ναύαρ-
χον Κοδριγιάτωνα νὰ ὑποσχεθῇ, ὅτι ἤθελεν ἀπέλθῃ αὐτοπρο-
σώπως εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ Ἀντιβασι-
λέως τὴν ἀνάκλησιν τοῦ υἱοῦ του. Ἐπεὶτα δὲ ἀπῆλθε συνο-
δεύόμενος ὑπὸ τοῦ ναυάρχου κόμητος Ἐίδεν εἰς Μύτικα καὶ
Δραγομέστρον, διέναιμε μισθῶς καὶ ζωτροφίας εἰς τὰ στρα-
τεύματα τοῦ Τσοῦρτά, καὶ ἐπροσπάθει νὰ τὰ παρατρένῃ πρὸς
ἐλευθέρωσιν τῆς Ἀκαρνανίας. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὰ μεσση-
νιακά παράλια ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν Ἀλμιρὸν, ἐν τῷ κόλπῳ
τῶν Καλαμῶν, καὶ ἐπέστρεψε διὰ τῆς Τριπόλεως εἰς Πόρον,
ἐνασχοληθεὶς καθ' ὁδὸν νὰ θεραπεύσῃ τὴν δυστυχίαν καὶ ὀρ-
γανώσῃ τὴν διοίκησιν. Ἐν Πόρῳ δ' εὗρε δευτέραν ἀποστολὴν
500,000 φράγκων, ἅτινα τῷ εἶχε πέμψει ἡ γαλλικὴ κυβέρ-
νησις μετὰ πολεμφοῦδια καὶ ζωτροφίας αξίας 100,000 φράγ-
κων. Διὰ τῆς ἀποστολῆς ταύτης ἤλπισεν ἡ κυβέρνησις νὰ κυ-
ριεύσῃ τὴν Εὐβοίαν, ἀλλ' ὁ κυβερνήτης δὲν ἐθεώρησεν ἑαυτὸν εἰ-

*) Ἀλληλογραφία Β. Σελ. 188. 213.

σέτι ἀρκούντως ἰσχυρὸν ἵνα προσβάλῃ τὸν Ὅμερ - πασσᾶν. Αἱ 12 — 15,000 στρατιωτῶν, οὓς ἐτροφοδοτεῖ καὶ γλίσχρως ἐμισθοδοτεῖ, δὲν τῷ ἐφάνησαν ἱκανοί, ὥς ἐστερημένοι ἱππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ, ἵνα προσβάλωσι φρούρια ὄχυρά ὡς τὸ τῆς Χαλκίδος καὶ Καρύστου *). Ἐθεώρησε δὲ σπουδαιότεραν τὴν ἀποστολὴν τῶν στρατευμάτων εἰς ἄλλο μέρος, διότι ὁ Ἰβραΐμης εἶχε περὶ τὰ τέλη τοῦ Μαρτίου ἐγκαταλείψει τὴν Μεθώνην καὶ ἀπῆλθεν εἰς Πάτρας, ἐνῷ διετάζε τὸν Ῥεσχιδ - πασσᾶν νὰ συναθροίσῃ στρατεύματα παρὰ τὴν Ναύπακτον. Ἦθελέ τις δὲ πιστεύσῃ ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι ἐσκόπουν νὰ διέλθωσι τὸν Ἰσθμόν. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ὁ Ὑψηλάντης καταλάβῃ τὸ Τεράνιον καὶ ἐκταθῇ μέχρις Ἀμφίσσης, ὁ Ἰβραΐμης ἐπανήρχετο αὐθὺς εἰς Μεθώνην, ἀπεδείχθη δὲ ὅτι ὁ σκοπὸς του δὲν ἦτο ἄλλος, ἢ νὰ ἐφοδιάσῃ τὰς Πάτρας, καὶ προμηθευθῇ δι' ἑαυτὸν τροφάς. Οἱ ναύαρχοι ἠθέλησαν νὰ προσελκύσωσι τὸν Ἰσούρτς καὶ Ὑψηλάντην εἰς Πελοπόννησον, ἵνα στενοχωρήσωσι καὶ προσβάλωσι τὸν Ἰβραΐμην, ἀλλ' ὁ κυβερνήτης εὐλόγως ἀπέρριψε τὴν πρότασιν ταύτην, καὶ ἠρκέσθη νὰ περιμένῃ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐμφανήσεως τοῦ Κοδριγκτιῶνος εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἥτις καὶ ἔσχεν αἰσίον πέρας. Τὴν 31 Ἰουλίου ἐφθασεν ἐκεῖ ὁ ναύαρχος μὲ πολλὰ πλοῖα. Ὁ δὲ ἀντιβασιλεὺς κατέβη ἐκ Καΐρου. Παραδέχθη τοὺς λόγους τοῦ ναυάρχου, καὶ τὴν 9 Αὐγούστου ὑπεγράφη σύμβασις, δι' ἧς ὠρίσθη ἡ ἀμοιβαία ἐκδοσις τῶν αἰχμαλώτων καὶ ἡ ἐπάνοδος τοῦ Ἰβραΐμου μετὰ τῶν στρατευμάτων του ἐπὶ Αἰγυπτιακῶν πλοίων. Ἀλλ' ὁ ἀντιβασιλεὺς ἐπρόβαλε τὸν σύμφωνον πρὸς τὴν ἐν Λονδίῳ συνθήκην ὅρον, ὅτι τὰ κατεχόμενα ἔτι ὑπὸ τῶν στρατευμάτων του φρούρια, ἔπρεπε νὰ προμηθευθῶσι ἀναλόγους φρουράς καὶ ζωτροφίας διὰ τέσσαρας μῆνας, καὶ νὰ διατηρηθῶσιν ἐν ὀνόματι τοῦ Σουλτάνου. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Πύλον εὗρεν ὁ Κοδριγκτιῶν τὸν Σίρ

*) 18. ἀλληλογραφίαν Σελ. 229.

Πούλτνεϋ Μάλκολμ, ἐλθόντα ἵνα τὸν ἀπαλλάξῃ τῆς ναυαρχίας. Ἀγωνιῶνως ἀνταμείφθη διὰ τὰς προσπάθειας του ὅπως ὑπηρετήσῃ τὴν λονδίνειον συνθήκην καὶ τὰς φιλελληνικὰς εὐχὰς πολλῶν συμπολιτῶν του. Ὁ νικητὴς τοῦ Ναυαρίνου εὗρε ψυχρὰν ὑποδοχὴν καὶ μομφὰς παρὰ τῇ κυβερνήσει του ἐπὶ δισταγμῶ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ. Ὁ δὲ κυβερνήτης ἔχασεν ἐνθερμον βοηθόν, πραινόντα αὐτῷ τὴν γνώμην τῆς ἀγγλικῆς αὐλῆς.

Ὅλον ἐν αἱ στρατιωτικαὶ προσπάθειαι τῶν Ἑλλήνων ἀπέβαινον ἀπρακτοί. Τὰ στρατεύματα ἔμενον ἐν παραλυσίᾳ· καὶ τοῦτο ἕνεκα τῆς ἀσυνήθους διαιρέσεώς των καὶ τῆς διχογνωμίας τῶν ἀρχηγῶν των πρὸς τὸν κυβερνήτην περὶ τῆς χρήσεως καὶ χρησιμότητος αὐτῶν. Ὁ Καποδίστριας ἐθυσίασεν εἰς τὴν ὑποίαν ἀπεχάλει τάξιν τὴν χρησιμότητά των, καὶ ἀγνοῶν ἐν γένει τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου καὶ μάλιστα τὴν ιδιότητα τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Τούρκων ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, οὐχὶ σπανίως ἀπερρίπτε μέτρα κατάλληλα πρὸς ἐπιτυχίαν. Οὕτω μόνον τὴν εἰς χιλιαρχίας διαίρεσιν παρεδέχετο, καὶ ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς ἀρχηγούς νὰ δέχωνται ἐνοπλον λαόν. Ὅθεν ἦλθεν εἰς διένεξιν μετὰ τοῦ Ἰψηλάντου, ὅστις εἶχε προσκαλέσει ἐν τινι προκηρύξει ἀπὸ 14 Αὐγούστου ὅλον τὸν ἱκανὸν νὰ φέρῃ ὅπλα λαόν, νὰ ταχθῇ ὑπ' αὐτόν. Ἐκώλυσε δὲ τὰς κινήσεις του διατάζας αὐτὸν νὰ παραταχθῇ εἰς τὴν γραμμὴν ἀπὸ τῶν Πλαταιῶν μέχρι τοῦ Ὠρωποῦ. Ἐπροσπάθησεν ὁμως νὰ σχηματίσῃ ὀλίγον ἱππικόν, καὶ συμπληρώσῃ τὸν τακτικὸν στρατὸν μέχρι 3,000 ἀνδρῶν· εἶχεν ἤδη πρότερον ἐκδώσει νόμον τινὰ περὶ νεοσυλλεξίας, ὅστις ὁμως ἔμεινεν ἀνεκτέλεστος. Καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ δὲ ἤρχισε νὰ ἐλαττοῦται πολὺ ἡ ὑπακοή, ἧς εἶχε χρεῖαν ὁ Καποδίστριας. Ἡ μακρὰ διατήρησις τῶν μέτρων περὶ καθάρσεως ἐκούρασε τὸν λαόν. Βαρύως ἔφερε τοὺς ξένους ἐν τῇ διοικήσει καὶ ἐν τῷ στρατῷ μέτρα τινὰ σκοποῦντα τὴν ἐξασθένησιν τῆς δυνάμεων τῶν προυχόντων καὶ ἀρχηγῶν διήγειρον τὴν δυσπιστίαν αὐτῶν· ἡ τάξις

εφαινετο ως βία, και η ψευθεΐσα ελπίς πολλῶν περὶ ἀποζημιώσεως, κέρθους η̄ τοῦλάχιστον ἀρκέτης μισθοδοσίας ἐγέννησε γογγυσμούς. Εὐτυχῶς ὁ κυβερνήτης ἦτο ἀρχοῦντως φρόνιμος νὰ κρατῇ τὸν τόπον εἰς χαλινῶν, και η̄ ἀληθῆς γνώμη τῶν μυστικοσυμβουλιῶν ἔμεινε κεκρυμμένη ὑπὸ τὰς συνδρομας, τοὺς στόλους, τοὺς προσεγγίζοντας πρέσβεις και ἐπιτραμμένους (τὸν αὐγούσον εἶχεν ἐλθεῖ ἐξ Ἀγγλίας ὁ Καρτράϊτ ὡς τοιοῦτος, και ὁ κόμης Βούλγαρης ἀνηγγέλθη ὑπὸ τῆς Ῥωσίας και ἦλθε τὸν δεπτέμβριον). Ἀλλ' ἡ ἀπειθεια ἐν τῷ ναυτικῷ παρεξέτράπη μέχρις ἀντιστάσεως, ἀφοῦ ὁ κυβερνήτης ἀφῆρεσεν ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῶν Μαυροβιχαλέων τὴν Μονεμβασίαν, και ἐνεπιστεύθη τὸ φρούριον τοῦτο εἰς φρουρὰν νησιωτῶν ὑπὸ τὸν Κανάρη. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ῥωσσικὸς στόλος δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ὑπὸταγήν.

Ἐν τῷ μεταξύ ἐφθασαν πρὸς τὸν ἤδη πρὸ μηνῶν ἐν Κερκίρ περιμένοντα κόμητα Γκιλλεμινῶτον, τὴν μὲν 8 Αὐγούστου ὁ Στρατφόρδος Κάννιγκ, τὴν δὲ 10 ὁ κόμης Ριβωπιέρρος, και τὴν 13 εἰδοποίησαν οἱ τρεῖς πρέσβεις τὸν κυβερνήτην περὶ τῆς ἐντολῆς τῶν, τοῦ νὰ συσχεθῶσι ἐπὶ ἐλληνικῷ ἐδάφους μετὰ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως περὶ τῶν μέσων πρὸς πλήρη εἰρήνευσιν τῆς χώρας, κατὰ τὰς θέσεις τῆς ἐν Λονδίνῳ συνθήκης *). Συγχρόνως δὲ τῷ ἀνήγγειλον τὴν προσεχῇ ἀφίξιν τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων. Ὁ κυβερνήτης τοῖς ἐπρότεινε τὰς Σπέτσας και τὸν Πόρον· οὗτοι δ' ἐξέλεξαν τὸν δεύτερον. Ἐπὶ τούτοις τὴν 26 Αὐγούστου προπαρεσκέυασε τὸ Πανελλήνιον πρὸς τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας, και ἀπηύθυνε πρὸς τὴν ἀνωτάτην ταύτην ἀρχὴν και εἰς τοὺς προϊσταμένους τῶν διοικήσεων πολλὰς στατιστικὰς ἐρωτήσεις, ἀφορώσας ἀντικείμενα μελλούσης ἀμέσου διαπραγματεύσεως μεταξὺ τῶν ὁθωμανῶν και ἐλλήνων πληρεξουσίων, οἷον τὴν σχέσιν τῆς ὁθωμαν-

*) Ἴδε Ἀλληλογραφίαν Δ. 419.

νικῆς ἐκινήτου ἰδιοκτησίας πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ ὡς πρὸς τὴν πρώτην πάλιν τῆς ἰδιωτικῆς πρὸς τὴν δημοσίαν τὴν κατὰ προσέγγισιν ἁξίαν τῶν κτιρίων, τῶν θλαίωνων, ἀμπελώνων καὶ κήπων, ὥς οἱ Αἰγύπτιοι κατέστρεψαν ἀπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Ίουλίου καὶ ἄλλα πλεονα^{*)}). Εἰδοποιᾷσε δὲ καὶ τοὺς Αἰγυπτίους περὶ τῆς κατὰ τὴν 9 Αὐγούστου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπογραφείσης συμβάσεως καὶ περὶ τῆς ἐλεύσεως γαλλικῶν στρατευμάτων.

Παρὰ πᾶσαν δὲ προσδοκίαν, ἐπεφάνη ἡ πρώτη μοῖρα τῶν στρατευμάτων τούτων ἐξ 8,000 ἀνδρῶν ἐπὶ 52 πλοίων τὴν 29 Αὐγούστου ἐν τῷ κόλπῳ Καλαμῶν, καὶ ὁ στρατηγὸς αὐτῆς Μαιαῶν ἀπεβίβασε καὶ κατεσκήνωσεν αὐτὰ. Καὶ ἡ μὲν πρόφασις τῆς Γαλλίας διὰ τὸ μέτρον τοῦτο ἦτο ἡ ἀνάγκη τῆς ἐξώσεως τῶν Αἰγυπτίων, ἀλλὰ ὁ κύριος ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Πολινιάκ προταθεὶς λόγος, ἡ ὁ πείσας τοῦλάχιστον τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν ἦτο, ὅτι ἐν Γαλλίᾳ ἐθεώρουν τὸ μέτρον τοῦτο ὡς παρέχον ἐλευθερίαν ἐνεργείας κατὰ τῆς Ρωσσίας. Πλὴν πᾶσα ἀπόφασις ἐξέλειπε, διότι κατὰ τὴν 4 μέχρι τῆς 4 Σεπτεμβρίου ἐφθασεν εἰς Μασσένην ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος, ὅστις ἐμελλε νὰ ἐπαναφέρῃ οὐκ ὀλίγον τὸν Ἰβραήμην καὶ τὰ στρατεύματά του. Ὁ κυβερνήτης ἔδραμεν εἰς τὸ γαλλικὸν στρατόπεδον ἐκεῖσε δ' ἔλθον καὶ οἱ σφέδραι. Τὴν δὲ 7 Σεπτεμβρίου συνζητήθη καὶ ὑπογράφη μετὰ τοῦ Ἰβραήμου ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἀπὸ 9 Αὐγούστου συμβάσεως. Μετὰ δύο δὲ ἡμέρας ἤρχισαν ἡ ἐπιβίβασις ἐκ τῶν πλοίων. Ἐπιτετραμμένοι δὲ τῶν συμμάχων ἵστατο παρὰ τὴν ἀκτὴν, ἵνα βεβαιώσῃσιν ὅτι δὲν ἤθελον βιασθῇ νὰ συνταξιδεύωσιν Ἕλληνες αἰχμαλώτοι. Ἀλλ' ἐξ 800 περίπου αἰχμαλώτων ἀμφοτέρους γένους, εὐρισκομένων ἐν τῷ αἰγυπτιακῷ στρατοπέδῳ, ἔνδεκα μόνον ἐδήλωσαν, ὅτι ἤθελον νὰ μείνωσιν ἐπίσω· ὅλοι δὲ οἱ ἄλλοι ἤθε-

*) 18. Ἀλληγογραφίαν Β. Σελ. 291.

λον ν' ακολουθήσωσιν τοὺς Αἰγυπτίους, ὥστε οἱ Γάλλοι ὑπείκοντες εἰς τὴν κοινὴν γνώμην τῆς πατρίδος των, ἠναγκάσθησαν νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν βίαν καὶ νὰ κρατήσωσι τοὺς αἰχμαλώτους παρὰ τοὺς λόγους καὶ τὰς παρακλήσεις των. Ἀλλ' ὅτι παραβίασιν τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενομένης συμβάσεως ἔπραξαν οἱ Γάλλοι ὡς πρὸς τὰ φρούρια· ἴσως διότι ἐγίνωσκον τὴν ἀντίφασιν μεταξὺ τῶν ὄρων τῆς λονδινείου συνθήκης καὶ τῶν εὐχῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἢ διότι ἔκρινον, ὅτι μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Πελοποννήσου ἡ ἀποστολὴ των καθίστατο ἀνωφελής. Ὅθεν δὲν ἐσεβάσθησαν τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Κόδριγκτωνος πρὸς τὸν ἀντιβασιλέα, κατέσχον τὰς ἐπὶ Αἰγυπτιακῶν πλοίων διὰ τὰ φρούρια κομισθείσας ζωοτροφίας, καὶ εἰς ὅλας τὰς φωνὰς τοῦ Ἰβραήμου ἔδωκν τὴν μόνην ἀπάντησιν, ὅτι ὁ Κόδριγκτων ἐνήργησεν αὐτογνωμόνας. Ὑπὸ τὴν ἐκκένωσιν δὲ τῆς Πελοποννήσου ἐνόουν καὶ τὴν παράδοσιν τῶν φρουρίων εἰς τὰ γαλλικὰ στρατεύματα. Ὁ στρατηγὸς Μαισὼν εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποδίδοσιν του διέταξεν ἐπιθεῖν κατὰ τῆς Κορώνης, τὴν δὲ 14 ἔπεμψε 4,000 ἀνδρῶν κατὰ τῆς Μοθώνης καὶ Πύλου, καὶ 8,000 ἀνδρῶν κατὰ τῶν Πατρῶν. Ὁ Ἰβραήμης ἀπεκάλεσε τὰ μέτρα ταῦτα ἀπιστίαν καὶ προδοσίαν, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο ἐδύνατο νὰ πράξῃ ἢ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ φρούρια εἰς τὰς ἰδίας των δυνάμεις. Τὴν δὲ 16 Σεπτεμβρίου ἀπέπλευσεν εἰς Ἀλεξανδρείαν ἡ πρώτη μοῖρα τῶν στρατευμάτων του, ἐκ 5,600 ἀνδρῶν, ἐνῶ συγχρόνως ἡ δεύτερα μοῖρα τῶν Γάλλων ἐκ 4,000 ἀνδρῶν ἐλθοῦσα ἐκ Τουλῶνος εἰσῆλθεν εἰς Ναυαρίνον, ἡ δὲ τρίτη ἐκ 5,000 ἀνδρῶν ἔπλευσεν εἰς τὸν κόλπον τῆς Κορώνης, καὶ δεύτερος αἰγυπτιακὸς μεταγωγικὸς στόλος ἐλθὼν ἐξ Ἀλεξανδρείας, ἐφθασεν ἤδη εἰς τὴν ἄκρην τῆς Πελοποννήσου. Ἦτο δ' ἐκεῖ ἡ θάλασσα σκεπασμένη μὲ πλοῖα, καὶ ἐκτὸς τούτων οἱ τρεῖς συμμαχικοὶ στόλοι μὲ τοὺς ναυάρχους των ἦσαν ἡκυροβολημένοι ἐν τῷ λιμένι τῆς Πύλου. Τὴν 2 Ὀκτωβρίου ἀπέπλευσεν ἡ δευτέρα

μοῖρα τῶν αἰγυπτίων, τὴν δὲ 4 ἀνεχώρησε καὶ ὁ Ἰβραΐμης μετὰ τῶν ἐπιλοιπῶν. Ἐκάστη δὲ μοῖρα συνωδεύθη ὑπὸ πλοίων τῶν συμμάχων μέχρι Ἀλεξανδρείας.

Ἦδη ἡ Πελοπόννησος ἀπηλλάχθη τῶν ἐχθρῶν της. Ἠδύναντο τις νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὅλη ἡ Ἑλλάς ἀνέπνεεν ἐν χαρᾷ, ἀλλὰ δὲν εἶχεν οὕτως, καὶ οὔδεις ἐχέφρων ἠδύνατο νὰ μεμφοθῇ τὴν θλίψιν, ἣτις κατεῖχε τὰς καρδίας τῶν ἀρίστων Ἑλλήνων. Μετὰ δυσπιστίας ἤκουσεν ὁ λαὸς τὴν εἰδησιν τῆς ἀποβάσεως τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων. Ἄν καὶ ἀρχηγοὶ καὶ αξιωματικοὶ μετ' ἐπιπολαίου φλυαρίας ἐκοπίασαν νὰ τὸν πείσωσιν, ὅτι ἡ παρουσία των ἦτο τὸ μόνον μέσον νὰ τὸν προφυλάξῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Ῥώσων καὶ Ἀγγλων, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐθεώρει τοὺς ἐνόπλους τούτους ὡς ὄργανον πρὸς ἐκτίλεσιν τῶν διατάξεων τῆς Λονδίνεου συνθήκης. Πρὸ πάντων δὲ εἰς τὰ στρατόπεδα τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Ἑλλάδος, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ κυβερνήτης παρήγγειλλε νὰ παύσωσι πᾶσαν ἐπιχείρησιν, ἐξερράγη ἡ δυσἀρέσκεια εἰς μεγαλοφώνους μομφὰς καὶ πικρὰς κατηγορίας κατὰ τοῦ κυβερνήτου. Τὸν ἀπεκάλουν ὄργανον τῆς Ῥωσσίας καὶ ἐνοχον ἐσχάτης προδοσίας κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὁ στρατηγὸς Τσοῦρτς διέδωκεν ἐμπαθῶς τὴν γνώμην ταύτην *). Ὁ δὲ κυβερνήτης, ἀναμφιδύως λυπούμενος ἐγκαρδίως καὶ δι' αὐτὴν τὴν ἐνοπλον ἀνάμιξιν τῶν Γάλλων, **) προσεπάθησε νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ὅσον τὸ δυνατὸν καρποφόρον, ὑποτάλφας τοὺς σκοποὺς τοῦ στρατηγοῦ Μαισιῶνος κατὰ τῆς συμβάσεως τὴν 9 Αὐγούστου, καὶ διαδώσας τὴν γνώμην, ὅτι τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἦσαν προωρισμένα νὰ κυριεύσωσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος τὰ πλέον εὐρύτερα ὅρια πρὸς βορρᾶν. Μολονότι δὲ ὁ λαὸς ἀνεγνώριζεν ὅτι τὰ κατὰ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ἱστάμενα ἑλληνικὰ στρατεύ-

*) Ἰδ. ἀλληλογραφίαν Β. Σελ. 301. **) Ἰδ. ἀλληλογραφίαν Β. Σελ. 318.

ματα ἦσαν ἀνεπαρκῆ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, οὐχ ἤττον δὲν ἀπέδιδε τοῦτο εἰς τὴν ἔλλειψιν μέσων, ἀλλ' εἰς τοὺς ἀρχηγούς, καὶ κατηγορεῖ τὸν κυβερνήτην ἐπὶ κακῇ ἐκλογῇ, κατεβῶν συνάμα ἐκ δυναστίας εἰς τὰ φρονήματά του διὰ τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐθνικῆς συνελούσεως, ἥτις μόνον εἶχε τὸ δικαίωμα ν' ἀποφασίσῃ περὶ τῶν ζητημάτων τῶν ὁρίων καὶ τῆς σχέσεως πρὸς τὴν Πύλιν. Πολλὰ δὲ μέλη τοῦ Πανελληνίου ἔδωκαν τὴν παραίτησίν των, καὶ αὐτὸς ὁ Μαυροκορδάτος καὶ Τρικούπης ἤρχισαν νὰ ἐγκαταλείπωσι τὸν κυβερνήτην. Ἐρχομεν δὲ νὰ γενῶνται σπουδαία ἀντιπολίτευσις περὶ τοῖς ὁπαδαῖς καὶ ὀργαναῖς τῆς Ἀγγλίας.

Ἄλλ' ὁ κυβερνήτης κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἦτο λίαν ἰσχυρὸς, καὶ δὲν ἐφοβεῖτο τὴν δυσταξέειαν τοῦ λαοῦ. Ἐλπίζε νὰ πολεμήσῃ ταύτην ἐπὶ ἐδάφους στρεωτέρου, ἦτοι κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις, ἃς ἤρξατο μετὰ τῶν πρέσβεων ἐν Πόρῳ τὴν 19 Σεπτεμβρίου. Ἐπειδὴ δὲ τὸ Πανελλήνιον ἐβράδυνε νὰ δώσῃ τὰς στατιστικὰς πληροφορίες, ἀπεφάσισαν καὶ σὺν ζητήσῃσι πρῶτον τὰ περὶ τῶν ὁρίων, τοῦ φόρου, τῆς ἀποξήμιώσεως καὶ τῆς σχέσεως πρὸς τὴν Πύλιν. Ὁ κυβερνήτης ἐξέθεσεν ἤδη ἐν τινι ὑπομνήματι ἀπὸ 28 τοῦ ἰδίου, ὅτι τὰ στενώτατα ὅρια ἔπερ ἐδύναντο νὰ δώσωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰάν δὲν ἤθελον νὰ παραβῶσι τὰς διατάξεις τῆς συνθήκης ἦσαν ἡ γραμμὴ ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Βῶλου μέχρι τοῦ ὅρμου τῆς Σαγάδας ἀντικρὺ τῆς Κερκύρας ἢ δὲ ρουσικωτάτη, δικαιοτάτη καὶ ἀρίστη καθ' ὅλα γραμμὴ θὰ ἦτο ἐκείνη, ἥτις ἀρχίζει παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου εἰς τὸν κόλπον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ φθάνει διὰ τοῦ Μετσόβου, Χορμόβου καὶ Γαρδικίου εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πανόρμου παρὰ τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν. Ἡ Εὐβοία, ὡς παράρτημα τῆς Ἀττικῆς καὶ ἡ Κρήτη, ὡς προμαχὼν καὶ κλείς τοῦ Ἀρχιπελάγους, ἔπρεπε νὰ περιληφθῶσιν ἐν τὸς τῆς Ἑλλάδος *).

*) Ἀλληλογραφία Δ. Σελ 433.

ποψιν ἑλληνικὴν, καὶ ὑπ' αὐτὴν τὴν ἐποψιν τῆς Δουδινείου συνθήκης, καθ' ὅσον αὕτη ἐφαίνετο ὅτι ἤθελε διαρκῆ εἰρήνην-
σιν, καὶ ἀνεγνώριζεν ὡς αἰτοπον τὴν συμβίβασιν τοῦ ὑπερέχον-
τος κατὰ τὸν πλεθυσμὸν ἑλληνικοῦ λαοῦ μετὰ τὸν ὀλιγοπλη-
θὺν Ταύρων, ἦτο ἀκοπύμως συνταταγμένον, ἀλλ' οἱ πρέσβεις
οὔτε ἐπὶ τῆς μιᾶς αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἐτέρας ἐπόψεως ἴσταντο, ἐπο-
μέως αἱ αἰτήσεις τοῦ κυβερνήτου ἔπρεπε νὰ τοὺς ἐμβάλωσιν εἰς
ἀπορίαν. Διὰ τοῦτο περὶ τῶν ἀρκτικῶν ὁρίων συνωμίλησαν
χωρὶς νὰ συμφωνήσῃσι. Περὶ δὲ τῆς Κρήτης ἐκλινεν ὁ κόμης
Γκιλλεμινῆτος πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ κυβερνήτου, ὅστις ἐπὶ
γίνωσκεν ὅτι τὸ ρωσικὸν ὑπουργεῖον ἐπεδοκίμαζε τὴν κτῆσιν
ταύτην *). Ἀλλ' ὁ ἑρατοφόρος Κάννιγκ ἀντέταξε τὴν ὑπε-
ροχὴν τοῦ Μουσταφᾶ-πασσᾶ, καὶ τὴν δυσκολίαν τοῦ νὰ κυρι-
ευθῇαι τὰ φρούρια. Αἱ διαπραγματεύσεις δ' ἐσταμάτησαν εἰς
τὸ πρῶτον βῆμα, καὶ οἱ πρέσβεις ἐπέκασαν τὴν στανοχωρίαν
τῶν ἐπιληφθέντες τῶν στατιστικῶν πληροφοριῶν, αἵτινες οὔτε
βέβαιαι οὔτε ὠρισμέναι ἦσαν. Ἐξ δὲ ἐβδομάδας παρήλθον,
πρὶν ἢ ἀναλάβῃσι πάλιν τὸν μῖτον.

Δραστηριώτερος ὑπῆρξεν ἐν τῷ μεταξύ ὁ στρατηγὸς Μαι-
σιών, ἀλλ' ἡ δραστηριότης του δὲν ἐανυμῶναι οὔτε μὲ τὰς εὐ-
χὰς οὔτε μὲ τὰς προσδοκίας τοῦ κυβερνήτου. Οὗτος πρώτ-
στα καὶ παρὰ πάντα τὰ φρούρια ἐζήτηε σεβασμὸν πρὸς τὴν
ὀποίαν ἀντεπροσώπευσεν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν. Ἦθελε μὲν τὰ
φρούρια, ἀλλὰ λαμβανόμενα ἐπ' ὀνόματί του, καὶ τῇ συμπρά-
ξει πληρεζουσίων αὐτοῦ εἴτε διὰ διαπραγματεύσεως εἴτε διὰ
τῆς βίας. Ἀλλ' ὁ στρατηγὸς Μαισιών ἐπραττεν ὡς εἰς εἶχεν

*) Ὁ κόμης Νεσελρόδης ἔγραψε πρὸς τὸν ναύαρχον Έυδεν ἐξ Ὀδου-
σοῦ τὴν 14)26 Ἀυγούστου, ὅτι ἐδύνάτο νὰ ἐμποδίσῃ, ὥστε ὁ Ἰσραήλης
ἀναγκᾶν τῆς Μελοποννήσου νὰ καταλάβῃ τὴν Κρήτην, διότι εἰς νῆσος
αὕτη, ἀν καὶ ῥητὸς δὲν περιλαμβάνεται εἰς τὴν περιοχὴν τὴν ὀριοθεῖσαν
κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδον τῆς 4 Σεπτεμβρίου 1827, ἀν
ἀποκλείεται; ὁμοῦ βῆτα;.

ἐνώπιόν του χώραν ἀδέσποτον. Τὴν ἐπαύριον δὲ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Ἰβραήμου προσεκάλεσε τὴν Κορώνην, Πύλον, Μεθώνην νὰ περικοθῶσι, καὶ ἐπειδὴ αὐταὶ ἡγήθησαν, προσέβαλε τὰς πύλας, ἀνέβη τὰ τεῖχη καὶ κατέλαβε τὰ φρούρια ταῦτα, ἅπερ οὐδένα ἄλλον ὑπερπισιστὴν εἶχον, εἰμὴ τοὺς ὀθωμανοὺς κατοίκους. Καὶ οἱ μὲν Γάλλοι ἤθελον νὰ μείνωσιν οὗτοι ἡσυχοὶ ὡς πρότερον εἰς τὰς οἰκίας των, ἀλλ' οἱ Τούρκοι ἐπροτίμησαν νὰ μεταναστεύσωσι, καὶ μετεκομίσθησαν ἐπὶ γαλλικῶν πλοίων εἰς τὴν Ἀσίαν. Κατὰ τῶν Πατρῶν δὲ εἶχε πέμψει ὁ στρατηγὸς Μαισὼν τὴν μοῖραν τοῦ στρατηγοῦ Σνεϊδέρου, ἥτις κατέλαβε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὴν πόλιν· ἀλλὰ τὸ Ῥίον ἀντίστη, καὶ ὁ γαλλικὸς στόλος ἐβιάσθη νὰ δράμῃ ἐκεῖσε ὅπως συμπράξῃ εἰς τὴν πολιορκίαν αὐτοῦ. Τάφροι δ' ἐδέησε νὰ τοιχῶσι, πυροβολισμὸς ν' ἀρχίσῃ, ἕως οὐ ἔπεσε τὴν 30 Ὀκτωβρίου. Ἀλλ' οἱ Γάλλοι ἐσταμάτησαν ἕως αὐτοῦ, διότι ἔκτοτε ἔλαβον χώραν συμβάντα τινὰ δυσχεράναντα τὴν θέσιν αὐτῶν πρὸς τοὺς Ῥώσους καὶ τὸν κυβερνήτην.

Ἡ ἐκστρατεία τῶν Ῥώσων παρὰ τὸν Δούναβιν δὲν ἀνταπεκρίθη οὔτε εἰς τὰς ἐλπίδας τοῦ αὐτοκράτορος οὔτε εἰς τοὺς φόβους τῆς Εὐρώπης. Οἱ Τούρκοι ἴσταντο ἰσχυροὶ ἐν Σούμα καὶ εἰς τὰ Βαλκάνια μέχρι τῆς Βάρνας, εἰσέβαλλον δραστηρίως ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Βιδινίου εἰς τὴν Βλαχίαν, κωλύοντες οὕτω τὰς συγκοινωνίας τῶν πολεμίων, ἐνίκησαν εἰς πολλὰς μικρὰς μάχας ἀπὸ τοῦ Βαζαρτσικίου μέχρι τῆς Βάρνας, καὶ εἰσελθόντος ἐκεῖ τοῦ Καπουδαν-πασσᾶ, ἐνίσχυσαν τὴν πτέρυγάν των ταύτην, συνήθροισαν δυνάμεις πολλὰς παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν, καὶ ἐβελτίωσαν τὴν ὀχύρωσιν τῆς πρωτευούσης. Ἄνευ μεγάλου κόπου, καὶ μόνον διότι ἐξέλεξαν καταλλήλως τὰς πρώτας τοποθετήσεις των καὶ διευθέτησαν ὀρθῶς τὰ τῆς ἀμύνεως, ἀνέστησαν κατὰ τῆς ὑπερόχου δυνάμεως τῶν Ῥώσων, οἵτινες ἀπέκαμον πρὸ τῆς Βάρνας, ἕως οὐ ἐλθόντος τοῦ ρθινοπώρου, τὸ ἥμισυ τοῦ στρατοῦ των ἔκειτο εἰς τὰ νοσοκο-

μεῖα ἢ ἐφονεύθη. Ἦδη δὲ κατὰ τὸν Ἰούλιον οὐδεὶς εἰδήμων ἀμφέβαλλε πλέον, ὅτι ἡ Ῥώσσοι ἀπέτυχον εἰς τὴν παρὰ τὸν Δούναβιν ἐκστρατεῖαν. Αἱ δὲ νίκαι ἐν Ἀσία, ὅπου ἐκυριεύθη τὸ Κάρς καὶ Ἀκαλτσίσχ καὶ ἠπειλεῖτο ἡ Ἐρζερούμη, δὲν ἐπενήργησαν ἀρκούντως κατὰ τοῦ κράτους, ὥστε ὁ Σουλτάνος ν' ἀνησυχῇ· τουναντίον μάλιστα οὗτος ἀπέκτησε πεποίθησιν εἰς τὰς δυνάμεις του παρεκτραπεῖσαν εἰς ὑπερκτίμησιν. Ἐδυσπίσται δὲ νῦν καθ' ὅλων τῶν παρασστησάντων αὐτῷ τοὺς κινδύνους τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Ῥώσσω· ἐλυπεῖτο διὰ τὰς παρχωρήσεις τοῦ Ἀχερμανίου, καὶ ἐθεώρει τὸν παρόντα πόλεμον ὡς εὐκαιρίαν, ἵνα ἀναβιβάσῃ τὸ κράτος εἰς τὴν πρὸ πολλοῦ ἀπολεσθεῖσαν δύναμιν καὶ δόξαν. Καὶ μάλιστα ἀπῆτει νῦν παρὰ τῆς Ῥωσσίας νὰ κάμῃ τὸ πρῶτον βῆμα καὶ ἐγγυηθῇ περὶ τοῦ μέλλοντος.

Ὅτε δὲ ἡ Πύλη ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν τοῦ δουκὸς Οὐέλ-λιγκτῶνος, εἶχεν ᾗδῃ λάβει θάρρος διὰ τῆς ἀντιστάσεως κατὰ τῶν Ῥώσσω, καὶ ἀπῆντησε τὴν 11 Σεπτεμβρίου ἀρνητικῶς εἰς τὰς ἐπιστολάς τῶν πρέσβεων περὶ παραδοχῆς τῆς μεσολαβήσεως, περὶ ἀποστολῆς πληρεξουσίων εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τοῦ Πόρου, ἢ περὶ συγκοινωνίας μετὰ τοῦ Ῥώσσου πρέσβεως *). Αἱ δὲ προσπάθειαι τῆς Αὐστρίας, ἵνα πείσῃ τὴν Πύλην μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Πελοποννήσου ν' ἀναγνώρισῃ τὸ γεγονός· παραιτοῦσα ὀλοσχερῶς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ποιήσῃ τὸ πρῶτον συνδιαλλακτικὸν βῆμα πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἀπερρίφθησαν. Αὕτη ἐδείξεν ὅτι ἐθεώρει τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα ὡς δευτερεῦον, καὶ ἐὰν, ὅτε ἔγραψε τὴν πρόσκλησιν πρὸς τοὺς δύο πρέσβεις, ἐσκόπει πράγματι νὰ ἐνδώσῃ, σήμερον εἶχε μετανοήσει· «ὅταν ἐγράψαμεν», εἶπεν ὁ ρεῖζ-ἐφένδης τὴν 28 Σεπτεμβρίου πρὸς τὸν αὐστριακὸν διερμηνέα, «ὅτι τὰ πάντα ἐδύναντο νὰ περατωθῶσιν ἐν μιᾷ συνεδριάσει, πρόσθεθίσχμεν,

*) 1^η Παράρτ. Θ. 31.

ἐὰν ἑκατέρωθεν ὑπῆρχεν εἰλικρίνεια, καὶ παρεβλέπετο πᾶν ζήτημα μὴ στηριζόμενον εἰς τὸ δίκαιον. Τοῦτο τάχα δὲν σημαίνει ὅτι, ἐὰν σεῖς οἱ πρέσβεις ἠθέλατε νὰ ἐνεργήσητε εἰλικρινῶς, ἔπρεπε νὰ συνωμολογήσητε, ὅτι τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα δὲν σὰς ἀποθλέπει, καὶ ὅτι οὐδέποτε ἔπρεπε νὰ γείνη θέμα διαπραγματεύσεως μετὰ τῆς Πύλης *);» Ἦδη δὲ ἡ ἀρνητικὴ ἀπάντησις τῶν δύο πρέσβεων εὐχαρίστησε τὸν ρεῖζ-ἐφένδην. Ἡ ἀποστολὴ γαλλικῶν στρατευμάτων εἰς Πελοπόννησον, θεωρηθεῖσα ὑπὸ τῆς Πύλης ὡς ἐπιχείρησις ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐκτιμηθεῖσα ὡς ταιαύτη ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τῆς Δυνάμεως ταύτης ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν ἐκκλήρυνε χωρὶς νὰ τὴν τρομάξῃ. Ἐτι δὲ μᾶλλον ἐπενήργησεν αὐτῆς ἡ εἰδήσις, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος ἐδῆλωσεν εἰς τὸν ἄγγλον πρέσβυν Ἐντεσδουρὺν, ὅτι ἐσκόπει νὰ μεταχειρισθῇ τὸν στόλον τοῦ ναυάρχου κόμητος Ἐϋδὲν πρὸς ἀποκλεισμόν τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ πρὸς ταῦτα νὰ τὸν ἐνισχύσῃ διὰ δευτέρας μοίρας τοῦ ναυάρχου Ρικόρδου. Ὁ αὐτοκράτωρ ἠναγκάσθη εἰς τὸ βῆμα τοῦτο ἕνεκα τῆς παρὰ τὰς προσδοκίας του ἀποβάσεως ἐκστρατείας. Ἀλλ' εἶχεν ἀνάγκην πρὸς τοῦτο τῆς συγκαταθέσεως τῶν συμμάχων του, διότι τὴν 6|18 ἀπριλίου εἶχεν ὑποσχεθῇ τὸ ἐναντίον, καὶ ἤθελε σήμερον ν' ἀνακαλέσῃ τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην. Ὄθεν ὁ κόμης Νεσσελρώδης ἔπεμψε τὴν 16|28 Ἀνγούστου ἐν ὑπόμνημα πρὸς τὸν πρίγκηπα Λιέβεν, ὅπερ μετὰ μεγάλους ἐπαίνους περὶ τῆς κατὰ τὰ ἔτη 1815, 1818 καὶ 1822 ἀναπτυχθείσης διπλωματικῆς ἱκανότητος τοῦ δαυὸς Οὐέλλιγκτῶνος, ἐπεκαλεῖτο αὐτὸν τὸν ἄγγλον πολιτικὸν ἄνδρα ὡς μάρτυρα τῶν ἀγνῶν προθέσεων καὶ τοῦ δικαιώματος τῆς Ῥωσσίας τοῦ νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ συμφέροντα, διὰ τὰ ὅποια σήμερον παρέστη ἑνοπλος, καὶ ἔπειτα παρήγγειλεν εἰς τὸν πρίγκηπα Λιέβεν ὅτι, ἀφοῦ δηλώσῃ ὅτι αἱ Ῥωσσίαι ἀπο-

*) Ἴδε Παράρτ. Θ. 32.

ὁρᾷ τὸν ἐμπόλεμον χαρακτῆρα ἐν τῇ Μεσογείῳ, νὰ προθέσῃ τὴν ἐπιπόλεον περὶ τοῦ Πρωτοκόλλου, «ἐξαίρεισι τῶν δύο περιπτώσεων, ἐὰν οἱ Τούρκοι προσενεχθῶσιν ἐχθρικῶς πρὸς τὰ ῥωσικά πλοῖα ἐν τῇ Μεσογείῳ, ἢ ἐὰν ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Σουλτάνου, μ' ὅλας τὰς νίκας τῶν ῥωσικῶν στρατευμάτων ἤθελε παρατείνῃ τὸν πόλεμον, καὶ οὕτως ἤθελον κατασταθῇ ἀπαραίτητοι ἰσχυραὶ ἐπιχειρήσεις κατὰ θάλασσαν πρὸ πάντων κατὰ τοῦ Ἑλλησπόντου.» *) Ταυτόσημοι ὁδηγίαι ἐξεδόθησαν συγχρόνως (ἰδιότι ἡ σύμπτωσης τοῦ γεγονότος μετὰ τῆς δηλώσεως ἔπρεπεν, ὡς ἐφρόνουν οἱ Ῥώσοι, νὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν συγκατάθεσιν ἢ τουλάχιστον τὴν παράβλεψιν) πρὸς τὸν ναύαρχον Ἐϋδεν. Ἀνεκοινώθησαν δὲ πρὸς τὸν πρίγκηπα Διέ-θεν μὲ τὰς λέξεις· «ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι δὲν δεικνύουσι διέθεσιν πρὸς συνδιαλλαγὴν, καὶ ἐμάθομεν ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις ἤρχισε νὰ ὑποφέρῃ ἀπὸ σιτοδείαν, ἀπεφασίσαμεν νὰ φέρωμεν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Σουλτάνου τὴν τρομερὰν εἰκόνα τοῦ λιμοῦ. Πιθανὸν ἐντὸς ὀλίγου ὁ ναύαρχος Ἐϋδεν ν' ἀποκλείσῃ μὲ μίαν μοῖραν τοῦ στόλου τοῦ τὸν Ἑλλησπόντον. Θέλεις δ' ἐπεὶ προσενηχθῇ μετὰ μεγίστης μετροῦτητος.» †) Ἰνα δὲ μετριάσωσι τὴν ἐντύπωσιν, ἣν τὸ μέτρον τοῦτο εἶδνατο νὰ προξενήσῃ εἰς τὰς κυβερνήσεις, ἀνέφερον ἐν τῷ ὑπομνήματι τοῦτῳ δύο παραχωρήσεις, τὴν μίαν πρὸς τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν ἄλλην πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Αὐστρίαν, ἀμφοτέρας περιεχούσας ἐπιφυλάξεις, ἀλλ' οὐχ ἥττον δοθείσας· τὴν μὲν πρώτην, ὅτι ἡ Ῥωσσία, ἂν καὶ θεωρεῖ ὡς τὰ ἀρίστα καὶ ὡς τὰ μόνα ἀσφαλῆ τὰ τὴν 4 Σεπτεμβρίου 1827 χαραχθέντα ὅρια τῆς Ἑλλάδος, ὅμως θέλει νὰ ἐξετάσῃ τὴν γνώμην τοῦ Ριζωπιεῖρρου καὶ τῶν συναδέλφων του· τὴν δὲ δευτέραν, τὴν δυνατὴν ἐξετάσῃ τῆς περὶ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος προτάσεως **).

) Ἰδε παρὰρτ. Θ. 33. α) Ἐδηλώσαμεν ἤδη συνεφεῖς ὑπομνήματι τινος τοῦ μυστικοσυμβουλίου τῇ Βιέννῃ, ὅτι, ἐὰν οἱ σύμμαχοί μας ἐ-

δαία αὕτη ὁμολογία, ἂν καὶ γενομένη ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τῆς ὑπεκφυγῆς, ἀπέδειξε σαφῶς εἰς ποίαν στενοχωρίαν εὐρέθη ἡ Ῥωσσία ἔνεκα τῆς ἀποτυχίας τῆς ἐκστρατείας. Ἐὰν ἡ δύναμις αὕτη ἐδύνατο νὰ παραιτήσῃ πολιτικὴν ἰδέαν σταθερὰν ἀπὸ τοῦ 1821, ἔπρεπε νὰ συναισθανθῇ ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς βαρύτης ἐν Εὐρώπῃ ἐκινδύνευε, καὶ ὅτι παρὰ ταῖς κυβερνήσεσι καὶ τῇ κοινῇ γνώμῃ ἡ ἐγκατάλειψις τῆς ἰδέας ταύτης ἤθελε πάλιν ὠφελήσῃ αὐτήν. Ἀλλ' οὐδὲ τώρα οὔτε ἡ Ἀγγλία οὔτε ἡ Γαλλία δὲν ἔλαβον τὴν συνθήκην ἐκ τῆς προσφερομένης ταύτης λαβῆς. Ἰσως δὲ κατὰ τοῦτο ἐθεώρουν τὸν κυβερνήτην ὡς ὀχληρὸν εἰς ἑαυτὰς, ἀλλὰ κυρίως ἀπέβλεπον μόνον εἰς τὴν στενοχωρίαν των καὶ εἰς τὸν τρόπον δι' οὗ ἠδύναντο ν' ἀπαλαχθῶσι τῆς συνθήκης.

Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις συναισθανομένη τὸ ὑπηρετικὸν πρόσωπον, ὅπερ κατεδικάσθη νὰ παίζῃ ἀπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Ἰουλίου, συνέλαβε τὴν ἰδέαν ν' ἀποσυρθῇ ἐξ αὐτῆς *). Ἀφ' ἐτέ-

θεώρουν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος καταλληλοτέραν, ἵνα στερεώσῃ τὴν εἰρήνην ἐν τῇ Ἀνατολῇ, δὲν θ' ἀπεκρούαμεν τὴν ἰδέαν ταύτην. Φαίνεται δὲ ὅτι αὕτη ἔτυχε τῆς πεφωτισμένης συγκαταθέσεως τοῦ δουκὸς Οὐέλλιγκτῶνος, διότι πρῶτος τὴν ἐπρότεινε. Καλῶς λοιπὸν ἐπράξατε νὰ τὴν δεχθῆτε προσωρινῶς. Κατανοοῦμεν τὴν ἀπλότητα καὶ τὰ πλεονεκτήματά της, καὶ ἐστὶ ἐτοιμος ν' ἀναλάβῃτε τὴν ἰδέαν ταύτην ὁπὸ σκέψιν, καὶ νὰ τὴν ἀναπτύξῃτε ὅπως πρέπει, ὅταν συζητηθῇ ἐκ νέου εἰς τὰς συνελεύσεις. Ἐπιστολὴ τοῦ κόμητος Νεσσελρόδου πρὸς τὸν πρίγκηπα Λιόβαν ἐξ Ὀδύσσευ 16) 18 Αὐγούστου 1828.

*) Ποία ἦτο τότε ἡ κοινὴ γνώμη ἐν Λονδίνῃ ἐξάγεται ἐκ πολλῶν λίαν περιέργων ἀρθρῶν τῶν σπουδαιότερων ἐφημερίδων. Ἡ φρόνησις ὑπῆρχεν ἐν τῷ λαῷ, ἐνθ' ἀκόμη ἔλειπεν ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν, ἡ τοῦλάχιστον αὐτὴ δὲν ἐτόλμα νὰ προβῇ. Τὰ δυνεῖρα διέλυσεν ἡ διάγνωσις. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐσφαλμένων ὑπολογισμῶν ὑπῆρχε, καὶ ἡ φλυαρία ἐξηφανίσθη ἐν τῇ κρίσει τῶν γεγονότων. Αἱ ἐφημερίδες ἐκραύγαζον διὰ τὴν εὐδαίμονα ἀποτυχίαν καὶ ἀνανδρὸν πολιτικὴν τῆς Ἀγγλίας, ἐτὴν μωρὰν καὶ ἀδικὸν συνθήκην τῆς 6 Ἰουλίου· τόσον δὲ μεγαλοφώνως παρώτρυνον εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ὥστε οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἀντιπολιτευσεως ἐτόρμαζαν διὰ τὰ ἴδια ἐκείτων δόγματα. Ὁρῶμεν ἐπὶ τέλους νὰ ἐκφράσωμεν τὴν γνώμην μας, ἔλεγεν ὁ Ἑωθινὸς Ταχυδρόμος τῆς 4 Ὀκτωβρίου, ὅτι ἡ βρετανικὴ κυβέρνησις δὲν θέλει πρᾶξι συμφώνως πρὸς τὴν ἀξιοπρέ-

ρου ὁμως ἐφοβεῖτο μήπως ἡ Ῥωσσία καὶ Γαλλία παραιτήσωσιν αὐτὴν, ὅθεν ἐπροτίμησε νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς διαπραγματεύσεις

πειάν της, τὰ συμφέροντα καὶ τὰς εὐχὰς τῶν ὑπηκόων της, ἐὰν φανῇ πρῶτος νὰ δράσθῃ πάσης ἀπατηλῆς εὐκαιρίας, ἵνα προσβάλῃ τὴν Ῥωσσίαν. Ἀλλ' ὀφείλομεν συγχρόνως νὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν ποιοῦσάν μας, ὅτι ἡ συνθήκη τῆς μεσολαβήσεως ἔθεσε τὰς κυβερνήσεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας εἰς ψευθεῖς θέσιν πρὸς ἀλλήλους, καὶ οἱ ἡ ἐπιτυχίαν τῶν Ῥωσσοικῶν δυνάμεων κατὰ τῆς Τουρκίας θὰ γεννήσῃ δεδαιώως κατέστασιν πραγμάτων, καθ' ἣν ἡ διατήρησις τῆς εἰρήνης μεταξὺ τῶν δύο Δυνάμεων θ' ἀποβῇ δύσκολος, ἂν ὅχι ἀδύνατος :

Ὁ αὐτὸς Ἐσθινὸς Ταχυδρόμος λέγει τῇ 7 ὁκτωβρίου.

Ἡ ἐκπρόσῃ ἦν ἡ περὶ μεσολαβήσεως συνθήκη δύναται νὰ ἔχῃ διὰ τὴν ἐτι γρόνον ἐπὶ τῶν διπλωματικῶν σχέσεων καὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς χώρας ταύτης, δικαιολογεῖ ἡμᾶς ἀρκούντως, ν' ἀποκρούμεν πᾶσαν νέαν ἀπόπειραν, σκοποῦσαν νὰ πλανήσῃ τὴν πατρίδα ὡς πρὸς τὴν εὐθὺν καὶ τὰ ἐπακόλουθα τῆς συνθήκης ταύτης, καὶ τοι οὕτω πρᾶττοντες δια-ζόμεθα νὰ ἐπαναλάβωμεν τὰ ἐπιχειρήματα, ἅπερ ἐπρετείνεμαεν κατὰ τὴν πρώτην στιγμήν της δημοσιεύσεώς της.

Κατ' αὐτὸν ἀρκῶς τὸν γρόνον πᾶν γεγονός ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων, ὅπερ οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς συνθήκης ἐδεώρησαν ὡς ἐπιβλαβές. ἄδικον ἡ ἐπικινδύνουν εἰς τὴν τιμὴν καὶ τὰ συμφέροντα τῆς με-μαγέλης Βρετανίας (καὶ τὰ γεγονότα ταῦτα ὅσπερ ὅλγισα οὔτε ἀσήμαντά εἶναι) δύναται προδήλως ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν φυσικὴν ἐνέργειαν τῆς συν-θέκης τῆς 27ης Ἰουλίου.

Ἡ συνθήκη αὕτη παρήγαγε τὸ πραξικόπημα τοῦ Ναυαρίνου. Τῷτῃ, ὅπερ δυσκόλως δύναται τις νὰ ἀναιρέσῃ, ἦτο φυσικὸν ἀποτέλεσμα ἐκείνης. Τὸ πραξικόπημα τοῦ Ναυαρίνου, παρήγαγεν, ὡς ἦτο λίαν φυσικόν, ἐκδηλώσεις ὀργῆς καὶ ἔχθρας ἐκ μέρους τῆς Πύλης κατὰ τῆς Ῥωσσίας, αὗται δὲ παρέσχον τῇ Ῥωσσίᾳ τὸ δικαιολόγημα διὰ τὴν πρὸς περὶ τοῦ μελετωμένῃν ἐπιθεσιν κατὰ τῆς Τουρκίας, κατὰ τῆς ἰσχύος τοῦ ὁποίου ὅσπερ ἡ Γαλλία οὔτε ἡ Ἀγγλία, αἱ σύμμαχοι τῆς Ῥωσσίας ἐν τῇ συνθήκῃ τῆς 6 Ἰουλίου, καὶ αἱ συνεργοὶ τῆς εἰς τὴν δικαιοπραγίαν τοῦ Ναυαρίνου, οὐδὲ λέγειν ἐδυνήθησαν ν' ἀντιτάξωσι. Τὰ συμβάντα ταῦτα οὐ μόνον παρέσχον εἰς τὴν Ῥωσσίαν δικαιολόγημα ὑπὲρ τοῦ μονομεροῦς αὐτῆς πολέμου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνεθάρρυνον πρὸς εἰς τὴν ἐπιχειρήσιν αὐτοῦ, καθ' ὅσον ἡ ναυτικὴ δύναμις τοῦ ἔχθρου τῆς ἐκολοβώθη, ἦτοι, ἐὰν γίνωμεν ἐκ τῶν φανευθέντων κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου Τούρκων, ἤθελε δεδαιώως ὑπερισχύσῃ κατ' αὐτῆς, καὶ ἐδέσμευσε κατὰ τὸ παρὸν μέ-χρι τέλους τὰς χεῖρας τῶν Δυνάμεων, αἵτινες ἦτο πολὺ πιθανὸν νὰ ὑπο-πευθῶσι καὶ πολέμῳσι τὰ σχέδιά της. Ὁ μονομερὴς ἀποχλεισμός τοῦ Ἑλλησπόντου εἶναι, συμβάν ἐν τῷ πολέμῳ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ

καὶ ὁρθῶς προνοοῦσα ὅτι οὕτω δὲν ἀπηλλάσσεται τῶν στενοχωριῶν της, ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ τὴν ὑπόθεσιν τῶν τριῶν

Τουρκίας, καθ' οὗ αἱ Δυνάμεις. ἐπειδὴ ὡς συμβαλλόμεναι ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ ἰσουλίου ἠναγκάσθησαν ν' ἀναγνωρίσωσι τὸν πόλεμον αὐτὸν ὡς δικαίον. δὲν δύνανται ν' ἀντεῖπαισιν καλὴ εὐλόγως. Εἶναι προδηλόστατον, συντόμως εἰπεῖν, ὅτι πᾶν ὅ,τι κατὰ τὴν παρελθούσαν διαγωγὴν ἢ σημερινὴν θέσιν τῆς 'Ρωσσίας παρέχει ἀπορρέας φέθου εἰς τοὺς ἀγγλοὺς πολιτικούς, προσήλθεν ἐκ τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου, ἢ ἦτο σήμερον πρὸς τὸ γράμμα ἢ τὴν ἄληθῆ ἐννοίαν τῆς κακῆς ἐπινοήσεως πτοχρᾶς ταύτης συνθήκης. Εἶναι πρόδηλον ἐπίσης, ὅτι ἡ κατάληψις τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ γαλλικῶν στρατευμάτων, δι' ἣν τινὲς τῶν μερψιμοφῶν συγχερότων μας φρονοῦσιν ὅτι κινδυνεύουσι τὰ συμφέροντα τῆς Ἀγγλίας, εἶναι ἀμεσος συνέπεια τῆς συνθήκης, εἰς ἣν ἡ βρεττανικὴ κυβέρνησις ὡς συμβαλλόμενον μέρος δὲν δύναται εὐλόγως ν' ἀντιστῇ.

Ἡ διαγωγὴ καὶ τὰ συμβάντα ταῦτα, ἀπερ ὁλόκληρος ἡ χώρα ἐνόησεν ὅτι ἦσαν συνέπεια φυσικὰ τῆς συνθήκης, δι' ἣς φιλελευθέροις τις κυβέρνησις ἐσπῆγνευσε καὶ ὤτιμασε τὸ ἔθνος, ἐτεινόν νὰ κατασχῶσιν ὅχι ὀλίγον τὸ ὄνομα καὶ τὴν πολιτικὴν τοῦ φιλελευθέρου κόμματος, εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας· ὀλέπουσα δὲ ὅτι ὀλίγους φιλελευθέρους ὁπαδοὺς εἶχεν, ἔλαβεν ὑπὸ τὴν ἰδιαιτέραν της προστασίαν τὴν συνθήκην τῆς 6 ἰουλίου, καὶ μετεχειρίσθη ὅλην της τὴν δεξιότητα κατὰ τὸ ἀνελπεῖ ἔργον τῆς ὑπερασπίσεώς της.

Εἰς τὴν εὐφραϊετέραν τούτων ὁπαδῶν τοῦ φιλελευθέρου κόμματος μᾶς εἶπεν ἐσχάτως, ὅτι οἱ ἀργάται τῆς λονδινεῖου συνθήκης εἶχον τρία πράγματα ὑπ' ὅψιν εἰ. νὰ περιστείλωσι τὴν πειρατείαν ἐν τῇ Μείσογειᾳ· β'. νὰ σταματήσωσι τὰς σφαγὰς, καὶ νὰ προλάβωσι τὴν ἐξόντωσιν ἐνὸς χριστιανικοῦ λαοῦ· καὶ γ'. νὰ ἐμποδίσωσι τὸν μεταξὺ τῆς 'Ρωσσίας καὶ Τουρκίας πόλεμον· ὅτι τὰ δύο πρῶτα ἐξεπληρώθησαν ἀντελῶς κατὰ τὴν συνθήκην· ὅτι τὸ τελευταῖον ὡσαύτως ἤθελεν ἴσως ἐπιτελεθῇ, ἐὰν κυβέρνησις ὅπως διάφορος δὲν διέδεχτο τὴν συνάψασαν τὴν συνθήκην, καὶ ὅτι ἡ συνθήκη δίδει εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν ὑπεροχὴν ἐπὶ τῆς 'Ρωσσίας, καὶ παρέχει ἐγγύησιν περὶ τῆς ματριορροσύνης της κατὰ τὴν χρῆσιν τῆς νίκης.

Λίαν σφαλερὸν εἶναι νὰ εἰπῇ τις ὅτι οἱ ἀργάται τῆς συνθήκης μετεχειρίσθησαν δύο προφάσεις, ἀμφοτέρως ψευδεῖς καὶ ἀπατήλας. ἵνα μετριάσωσι τὴν παραθεσίαν τοῦ διεθνούς δικαίου, ἣν λίαν καλῶς ἐγίνωσκον κατὰ τὴν σύναψιν αὐτῆς, καὶ ὅτι ἡ βρεττανικὴ κυβέρνησις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἴσως δὲ καὶ αὐτὴ ἡ γαλλικὴ, ἔνα σκοπὸν εἶχον πράγματι πρὸ ὁρθολογῆς ἦτοι, τὸ ν' ἀποτρέψωσι τὸν μεταξὺ τῆς 'Ρωσσίας καὶ Τουρκίας πόλεμον.

Ὅτι ἡ περὶ ταύτῃ τῆς πειρατείας ἦτο πρόσχημα εἶναι πρόδηλον, πρῶτον

ὑπόθεσιν τῶν κέντε, ἤτοι νὰ φέρῃ τὸ Ἑλληνικὸν καὶ ῥωσσο-
τουρκικὸν ζήτημα ἐνώπιον συνεδρίου. Ἀλλ' ἀπὸ τούτου πάλιν

διότι ἡ χρῆσις ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας εἰς μόνον μικρῶν πολεμικῶν πλοίων
πρὸς σύλληψιν τῶν πειρατῶν, ἡ σύστασις ἀρμοδίου δικαστηρίου καὶ ἡ
ταχεία ἐκτέλεσις τῶν ποινῶν ἐν Μεσσηνίᾳ ἢ Ἐπτανήσῳ πρὸς τιμωρίαν τῶν
πειρατῶν, θὰ κατέπαυε τὴν πειρατείαν ταχύτερον καὶ ἀποτελεσματικώτε-
ρον τῆς συνθήκης, καὶ ἦσαν μέτρα, διὰ τὰ ὅποια ἡ Ἀγγλία ἦτο ὅλως
ἀρμοδία καὶ κατὰ νόμον καὶ πράγματι ἄνευ τινὸς συνθήκης, καὶ δεύτερον
διότι ἡ πειρατεία ἐκουφώθη τῷ ὄντι ἐπὶ πολλὸν χρόνον μετὰ τὴν συνθήκην
πλέον ἢ ὅσον πρότερον, μὲ ὅλην τὴν παρουσίαν ἰσχυροῦ συμμαχικοῦ
στόλου ἐν τῇ Μεσογείᾳ.

Τὸ ἐπιχείρημα τῆς φιλανθρωπίας ἦτο ἐπίσης ψευδὲς καὶ ἀπατηλὸν
πρόσχημα. Οὐδεμίαν τῶν συνυπογραφασθῶν τὴν συνθήκην κυβερνήσεων, οὐ-
δεὶς τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, ὅσοι ἐκ μέρους τῶν κυβερνήσεων τούτων ἀπε-
φάσισαν καὶ διεπραγματεύθησαν αὐτήν, εἰδὼν εἰς τίνα περίστασιν, καὶ
περιστάσεις δὲν εἵλειψαν, τὴν ἐλαχίστην διάθεσιν πρὸς τὴν ψευδῆ καὶ
ὑποκτον φιλανθρωπίαν, ζητοῦσαν νὰ μεσολαβήσῃ μεταξὺ ἀποστάντων
ὑπηκόων, καὶ τῆς τιμωρίας τῆς ἐπακολουθήσεως συνθήκας μετὰ τὴν ἀπο-
στάσιαν. Ἡ εὐπιστία ἐνταῦθα δὲν δικαιολογεῖται. Ἀλλ' ἐὰν παρὰ πᾶσαν
λογικὴν πιθανότητα καὶ πείραν πρέπει νὰ τὸ πιστεύσωμεν, καὶ νὰ πα-
ραδεχθῶμεν ὅτι ἐν γένει εἰς τῶν ὄρων τῆς συνθήκης ἡδύνατο νὰ θέσῃ τέρ-
μα εἰς τὰς σφαγὰς τῶν ἀνθρώπων, ἢ νὰ ἐλαττώσῃ αὐτάς, τότε λέγομεν,
ὅτι ἡ συνθήκη αὕτη ἐξεπλήρωσε τοῦτο βραδέως καὶ ἀθλώς. Ἐμμεθα καθ'
ὁλοκληρίαν πεπεισμένους ὅτι πλείονες σφαγαὶ καὶ ταλαιπωρίαι συνέβησαν
ἤδη ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως τῆς συνθήκης, ἢ ὅσαι θὰ ἤρκοιν νὰ ἐπαναφέρωσι
τὸ κράτος καὶ κορέωσι τὴν ἐκδίκησιν τῶν Τούρκων.

Ὡς πρὸς ἐκεῖνο, ὅσαρ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μόνος σκοπὸς τῆς συνθή-
κης, ἡ ἀποτυχία δυστυχῶς εἶναι βεβαία· λέγομεν ὅμως ὅτι, ἐὰν οἱ φιλε-
λεύθεροι ἔμενον εἰς τὰ πράγματα, ὁ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας
πόλεμος ἴσως θ' ὀνεδάλλετο ἐπὶ τίνα χρόνον. Ἡ Ῥωσσία ἤθελε δια-
τηρήσει τὸ προσωπεῖον τῆς, ἔως οὐ δύνηθῇ νὰ πείσῃ τὴν βρετανικὴν
κυβέρνησιν νὰ τὴν βοθήσῃ εἰς τὸ νὰ κολοδῶσῃ τὴν ἐνάμιν καὶ τοὺς
πόρους τοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλ' ὁ καιρὸς τοῦ νὰ βιβῇ τὸ προσωπεῖον καὶ νὰ
διαλυθῇ ἡ πολυδάπανος πλάνη (πολυδάπανος καὶ ὀδυσσεύς διὰ τὴν
Ἀγγλίαν καθ' ὅσον διαρκεῖ) πρέπει ἐπὶ τέλους νὰ φθάσῃ. Ὡς πρὸς τὴν
ὑποκρέωσιν τῆς Ῥωσσίας τοῦ νὰ μεταχειρισθῇ μετριοφρόνως τὴν νίκην,
εἰς τὸ ὅποτον ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ Ἀγγλία καὶ Γαλλία δὲν ἔχουσι δικαίω-
μα νὰ ἐκμείνωσι, καθόσον τὸ δικαίωμα τοῦτο πρέπει ν' ἀποκτηθῇ καὶ ἐν-
σχυρῇ διὰ τῆς συνθήκης, τοῦτο δὲν εἶναι ἀξίον λόγου. Αἱ δυνάμεις ἐκεῖναι
ἔχουσι νῦν, ὡς καὶ πρότερον, τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ διατηρῶσι τὴν ἰσορρο-
πίαν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, καὶ νὰ πολεμήσῃ πᾶν κράτος ἀποπειρώμε-
νον νὰ τὴν διαταράξῃ. Εἰς τὸ δικαίωμα τοῦτο ἡ συνθήκη τῆς παρεμβά-

τὴν ἀπέτρεπεν ἡ δυσπιστία πρὸς τὴν Πρωσσίαν, διότι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἡ Ῥωσσία τῇ εἶχε προτείνει συνθήκην συμ-

σεως οὐδὲν προσθέτει. Τούναντιον ἡ συνθήκη ὡς παραβιάζουσα τὸ καθιερωμένον δίκαιον τῶν ἐθνῶν, δίδει εἰς τὸν κόσμον νέον παράδειγμα ἀδίκου προσβολῆς, διαταράσσει τὰ τακτικά ἔργα τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ συνετέχθη ἵνα κανονίσῃ τὰς συνθήκας γνώσεϊς του περὶ δικαίου καὶ ἀδίκου. ἔαν δὲν εἶχεν ἄλλον σκοπὸν ἢ νὰ λύσῃ ὅλας τὰς πολιτικὰς ὑποχρεώσεις, καὶ βλάψῃ ὅλα τὰ πολιτικὰ δίκαια.»

Καὶ ὁ «Χρόνος» τῆς 8 Ὀκτωβρίου.

Ἀγνοοῦντες ὅποια βήματα σκοπεύουσι νὰ ποιήσωσιν οἱ ὑπουργοὶ τοῦ βασιλέως κατὰ τῇ Ῥωσσίᾳ, πρὸς ἀνταπόδοσιν τῆς διττῆς προσβολῆς τῆς κατὰ τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ ἀγγλικοῦ ἐσέμματος καὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἐμπορίου, οφειλομένη νὰ εἰπωμεν ὅτι, ἔαν ὑποφέρωσι τὴν εὐφραδίαν προσβολῆς, ἥτις ἐγένετο κατ' αὐτῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, εἶναι λίαν εὐάγωγοι εὐπατριῶται. Διότι μόνῃ ἡ καιρία ζημία τῶν ἀγγλῶν ἐμπορίων, ἡ ἡ φανερὰ ἀπιστία πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν βασιλέα δὲν προῦκάλεσε τὴν δοκιμὴν τῆς ὑπομονῆς τοῦ δουκὸς Οὐελλιγκιτῆνος καὶ τῶν ἐξοχωτάτων συναδελφῶν του (ἡ μᾶλλον ὑποτακτικῶν του) κατὰ τὴν ἀξιολογητέον αἵτησιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ Ἑλλησπόντου. Ὁ κόσμος ἠπατήθη ὁλοσχερῶς ὑποθέσας ὅτι ἡ Ῥωσσία συνήνεσε ν' ἀναβάλῃ τὸν ἀποκλεισμόν, ἕως οὗ λάβῃ τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Αὕτη οὐδὲν τοιοῦτο ἔπραξεν. Ὡμολογήσεν ὅτι ἐπεχείρησεν ἤδη τὸν ἀποκλεισμόν, πρὶν λάβῃ τὸν κόπον νὰ εἰπῇ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐμὲ τὴν ἀδειάν σας. Οὐδέποτε ἐζητήθη ἡ συγκατάθεσις τῆς κυβερνήσεώς μας εἰς τὸν μέλλοντα ἀποκλεισμόν. Ὁ Νικόλαος ἐγνώριζε τοὺς ἀνδρας πρὸς οὓς εἶχε ν' ἀντιπράξῃ. Οὗτος πρῶτον χωρὶς νὰ εἰπῇ λέξιν περὶ τούτου ἀπέκλεισεν ἡσυχῶς τὸν Ἑλλησπόντον. ἂν καὶ τοῦτο ἦτο ἐν ἐκ τῶν πολλῶν μέτρων, ἅτινα ὁ ίδιος ὑποσχέθη εἰς τὸν βασιλέα ὅτι δὲν ἤθελε μεταχειρισθῇ κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ὑπουργοὺς ἐκφράζοντας τὴν λύπην των ὅτι μαθ' ὅλας τὰς ὑποσχέσεις τῆς ἡ Ῥωσσία ἐκρὺ τίθεται τοιοῦτο πρᾶγμα, ὁ αὐτοκρατορικὸς πρέσβυς ἀπεκρίθη, — «Προϋτίθεται λέγετε; καὶ πῶς; τοῦτο εἶναι ἤδη τετελεσμένον. Δὲν τὸ ἐγινώσκετε; Τίς ἤθελε φαντασθῇ ὅτι δὲν ἤθελαι τὸ ἐπιδοκιμάσει ἐντελῶς; Τῶνόντι ὁ ἀποκλεισμός ἦτο τόσῳ φυσικὸν καὶ ἀφύκτον μέτρον, ὥστε ἔπρεπε νὰ τὸ ἡξεύρετε. Δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ κάμωμεν ἐπιβείξιν ἐπὶ πράγματος συνήθους. «Ὁ γέγονε. γέγονε, καὶ πράξετε ὅπως θελετε.»

Οἱ ἀναγνώσται μας πιθανὸν νὰ ὑπολάβωσιν ὅτι ἀστειζόμεθα πως ἀφηγούμενοι τόσον πιπρὸν ὕδρην πρὸς τοὺς Ἀγγλους. Διαβεβαιούμεν αὐτοὺς ὅτι ὁ Ἑλλησπόντος πρᾶγματι ἀπεκλείσθη, προτοῦ ζητηθῇ ἡ γνώμη καὶ ἐπιθυμία τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, καὶ ὅτι τὴν προσβλητικὴν ταύτην πρᾶξιν ἐρωτηθέντες ἁπαυτῆρίσαν οἱ Ῥῶσοι ὑπουργοὶ ὡς μέτρον οὐχὶ πιθανὸν ἀλλὰ πραγματικόν, διὰ τὸ ὅποιον δὲν ἐζητεῖτο ἡ συγκατάθεσις

μαχίας και ἐπιμαχίας, ἣν προθυμότερα ἐδέχθη τὸ ἐπικρατοῦν
κόμμα ἐν Πρωσσίᾳ, ὅπερ δὲν ἠρέσκειτο εἰς τὴν θέσιν τῆς πα-

τῆς Ἀγγλίας, ἀλλ' ἡ παραδοχὴ.· Νῦν, ὅτε εἶναι πασιδῆλον ὅτι, ἐὰν ἡ
Ἀγγλία ἐπεμπεν ἑξ πλοῖα τῆς γραμμῆς, φρεγάτας τινὰς καὶ ὀλίγα βομ-
βοδόλα πλοῖα, ἵνα βίβῃ βόμβας καὶ Κογγρεβιανὰς βολέτας τῶν 32 λιτρῶν
ἐντὸς τῶν ῥωσικῶν καταστημάτων ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου (πρὸς ἀντεπίκνησιν
διὰ τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ Ἑλλησπόντου, καθ' ἣν ὁ ἀρχαῖος σύμμαχος
μας ὁ Σουλτάνος ἤθελε εὐγνωμόνως συνδράμει τὴν χώραν ταύτην κατὰ
τῆς Μεγαλειότητός του,) ἐὰν, λέγομεν, τοιοῦτος στολισκὸς ἀπεμάρτυρεν
τοῦχως τοὺς πολιορκητάς, ἔπλεε πρὸς τὸν Ἑλλησπόντον καὶ ἐπενήργει,
ὡς εἴπομεν, ἐπὶ τῶν ναυτικῶν συγκοινωνιῶν τοῦ ῥωσικοῦ στρατοῦ, ἔρω-
τῆμεν τί ἤθελεν ἀποβῇ ἡ Ὁδησός, καὶ ὁ ναύαρχος Γρέγγ, καὶ οἱ Κοσ-
σάκοι, οἱ θεωρακοφόροι, οἱ φρουροί, ἡ πολιτορκία τῆς Βάρνας, ἡ διάδασις
τῶν Βαλκανίων, τὰ εὐρᾶ ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου καὶ ὅλη ἡ Ταρτάρειος ἐπί-
δειξις θριαμβευτικῆς εἰσόδου τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ φίλου του εἰς τὰς
δόους τῆς Κωνσταντινουπόλεως; Ἐρωτῶμεν πάλιν (ἐν πλήρει γνώσει
τῆς Ῥωσσίας ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κυβερνήσις ἠδύνατο νὰ πράξῃ λίαν εὐκόλως
ἔτι, τι προεῖπομεν) πόσον ὀλίγον κολακευτικὴ θὰ ὀφείδῃ εἰς τὴν παρεῖσαν
κυβέρνησιν ἡ ἰδέα τῆς ῥωσικῆς αὐλῆς, ὅτε ἐτόλμησε νὰ ὑβρίσῃ τὸν μο-
νάρχην καὶ τὸν λαόν, οὗς τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο ἀντιπροσωπεύει, διαβε-
βαιώσας ὅτι οὐδεμία ζημία θὰ ἐπέλθῃ;·

Ἡ αὐτὴ ἡμέρα τῆς 3 Ὀκτωβρίου.

Εἴπομεν χθὲς ὅτι ἡ Ῥωσσία διέταξε καὶ ἐξετέλεσε τὸν ἀποκλεισμόν
τοῦ Ἑλλησπόντου πρὶν ζητήσῃ τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνή-
σεως, ἡ πρὶν γνωστοποιήσῃ ὅτι ἀπεράσισε νὰ λάβῃ τὸ μέτρον τοῦτο. Σή-
μερον ἐπαναλαμβάνομεν τὴν γνώμην μας ὡς γεγονὸς, οὕτινος τὴν διά-
ψωψον ὑπὸ τινος ἀξιοτίμου προσώπου ἀναιροῦμεν, διαβεβαιοῦντες ἐν
παρόῳ ὅτι εἶναι φυσικῶς ἀδύνατον εἰς ἀγγλοὺς ὑπουργὸν νὰ κατασχύνη
οὕτως ἑαυτὸν καὶ τὴν πατρίδα του, παραδεχόμενος τοιαύτην ὑβρίν εἰς
τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τοιαύτην προσβολὴν εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς Μεγά-
λης Βρετανίας.

Εἴπομεν χθὲς ὅτι ἡ Ῥωσσία διέταξε καὶ ἐξετέλεσε τὸν ἀποκλεισμόν
τοῦ Ἑλλησπόντου πρὶν ζητήσῃ τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνή-
σεως, ἡ πρὶν τὴν εἰδοποιήσῃ περὶ τῆς ἀποφάσεώς της. Σήμερον δ' ἐπα-
ναλαμβάνομεν τὴν διαβεβαίωσιν, καὶ ὡς πρὸς τοῦτο οὐδεμίαν φοβούμε-
θα ἀντίβρῃσιν, ὅτι ἀδύνατον ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον νὰ κατασχύνη ἑαυτὸ
καὶ τὴν πατρίδα δεχόμενον τοιαύτην ὑβρίν εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ
τοιαύτην ἀδικίαν εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Ἄς ἐπα-
ναγκάσονται ἄλλοι εἰς φαντασιώδη συμπεράσματα, ἤμεις ἀρκούμεθα νὰ
ἀποδώσωμεν τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ Ἑλλησπόντου, ἤτοι τῆς Προποντίδος,
Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Εὐξείνου καὶ ὅλων τῶν πλησιοχώρων μερῶν,
εἰς τὴν βεδάιν ἀκιστίαν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἰς τὴν ἀξιοκατάρτιον

τρίδος του ἐν Γερμανία καὶ εἶχεν ἀρχηγὸν τὸν στρατηγὸν Βιτσελέβεν. Καὶ ὑπερίσχυσε μὲν ἡ γνώμη τοῦ κόμητος Βερν-

δλιγαρίαν πρὸς τὸν βασιλεῖα μας κατὰ τὴν πραγματοποιήσιν αὐτοῦ. Ἡ συγκατάθεσις τῆς Ρωσσίας τοῦ ν' ἀπέχρη τῶν ἐχθροπραξίῶν ἐν τῇ Μεσογείῳ ἐφαίνετο βεβαία, ἀλλως οὐδέποτε ἡ Ἀγγλία θὰ ἐπέμενεν εἰς τοῦτα. Ὁ Ἀγγλος ὑπουργὸς δὲν ἐσχέπει βεβαίως νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἀπαγόρευσιν ταύτην ὡς θαλασσίαν τινα ἐπιδόσασιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, καθ' ὅσον τοῦτο ὀρίετο βητικῶς ὑπὸ τῆς κατὰ Ἑλλάδος συνθήκης. Ἐὰν λοιπὸν ἡ ὑποχρέωσις τῆς Ρωσσίας τοῦ νὰ παραιτήσῃ τὸ κοινὸν δικαίωμα τοῦ πονλέμου κατὰ τῆς Τουρκίας ἐσήμεναι εἰ, τοῦτο ἦτο ἔνεκα τῆς προηγουμένης ὑποσχέσεως αὐτῆς νὰ μὴ καταστήσῃ τὴν Μεσόγειον κέντρον τῶν ἐργασιῶν τῆς πρὸς αὐτήσιν τῆς ρωσικῆς δυνάμεως κατὰ τῆς Τουρκίας ἢ πρὸς ἄλλον τινα ἰδιον σκοπὸν αὐτῆς. καθ' ὃν αἱ θαλάσσιαι δυνάμεις αἱ ἐμπορευόμεναι ἐν τῇ Μεσογείῳ οὐδὲν εἶχαν ἀνδιαφέρον. Ἡ Ἀγγλία ἔλαβε μέρος εἰς τὴν συνθήκην τῆς 6 Ἰουλίου ἵνα προλάβῃ τὴν ἐισβολὴν τῶν Ῥώσων εἰς τὴν Τουρκίαν, ἥτις ἐκτετε δυστυχῶς ἐπραγματοποιήθη, καὶ τὴν ὅποιαν ἡ Ἀγγλία καὶ Γαλλία οὐδέποτε ἤθελον ἐμποδίσαι, εἰδὼς ὅτι ἐμελλε νὰ διαβρῇ τὴν ὑφισταμένην ἰσορροπίαν τῶν χωρῶν, ἐν ᾗ εἰρεῖται ἡ ἡσυχία καὶ ἀνεξαρτησία τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν ὅπερ πολλὴν ἦδη αἰώνων. Ἀρ' ἥς σιγῆς ἡ κατὰ Ἑλλάδος συνθήκη δὲν παρήγαγε τὰ προσδοκώμενα εὐάρεστα ἀποτελέσματα, ἡ Ἀγγλία καὶ Γαλλία ἦσαν πάντῃ ἐλεύθεραι νὰ παραδεχθῶσι πᾶν ἄλλο μέτρον ἀσφαλείας, εἰδὼς αὐταὶ θεωροῦσαι τὸν διαμελισμὸν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ τὴν ἰσχυρὴν μεσοχρεωτικὴν τινος δυνάμεως ἀντ' αὐτοῦ, καθόσον ταῦτα εἶναι ὅλως χωριστὰ ζητήματα, ὡς μεγίστην συμφερόν τῆς Εὐρώπης, εἶχον ἀναμφισβήτητον δικαίωμα νὰ κοινοποιήσωσιν εἰς τὴν Ῥωσσίαν τὴν ἀπόφασιν τῶν τοῦ νὰ μὴ περιέλθῃ αὕτη εἰς πόλεμον μετὰ τῆς Τουρκίας, χωρὶς νὰ βιολινδυνεύσῃ συγχρόνως εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ γαλλικοῦ ἐθνους. Ἡ Ἀγγλία φαίνεται ὅτι ἐξέλεξε μετριοπαθεστέραν συμπεριφορὰν καὶ ἡρέσθη νὰ τηρήσῃ τοιαύτην ἐπιφυλακτικὴν διαγωγὴν κατὰ τὴν ἐπιδρομικὴν πορείαν τῆς Ρωσσίας, σκοποῦσα νὰ μετρίσῃ ἢ βραδύνη τὴν ὀλοσχερῇ καταστροφὴν τῆς Πύλης. ἐνῷ συγχρόνως ἐπέτρεπε τὴν ἐξακολούθησιν διηνηκουῶς ἐμπορίου μεταξὺ τῶν ὑπηκόων τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Τουρκίας. Ἡ Ῥωσσία ἐδέχθη μὲν τὸν θρον τοῦτον, ἀλλὰ κατέβη τὴν ὑπόσχεσιν τῆς. Ἐξέτεινε τὸ πεδίον τῆς προσβολῆς κατὰ τῆς Τουρκίας εἰς τὸ οὐδέτερον καὶ ἱερὸν ἔδαφος τῆς Μεσογείου, καὶ σὺν τῇ παραδίσει ταύτῃ τῆς πίστεως καὶ τῶν συνθηκῶν κατέστρεψεν ἐντελῶς τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸ κέντρον τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, καὶ προαίετο χονδροειδῶς τὴν βρεττανικὴν κυβέρνησιν φανεῖσα ἐπίβουλος κατὰ τὴν ἐκτελεσιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀνευ προηγουμένης εἰδοποιήσεως. Τοῦτο εἶναι ἀπάτη, εἰς ᾗ συνήθως περιπίπτουσιν οἱ βάρβαροι, ἀλλὰ πεισθὼν ἡ Ῥωσσία νὰ θεωρήσῃ ὡς ὕβριν ὅτι τὴν ἀποκαλοῦμεν βάρβαρον. Ἐντο-

στορβίου, καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπέφυγε περιποιοιτικῶς τὴν πρό-
τασιν, ἀλλ' ἡ δυσπιστία ὑπῆρχε. Καὶ ἐν Γαλλίᾳ δὲ ὑπῆρχε

τοὶς ἡ παράθεσις τῆς ὑποσχέσεως εἶναι εὐλόγος αἰτία πολέμου ἡ βιαιὴν μέτρων πρὸς λύσιν τοῦ ἀδίκου ἀποκλεισμοῦ, ἐὰν οἱ ὀπουργοὶ μας δὲν ἀποδίδωσι τέσσην σημασίαν εἰς τὴν ἀδικαιολόγητον δυσμένειαν τῆς 'Ρωσσίας, ὅσην εἰς τὴν γενικὴν ἀγανάκτησιν (διότι γενικὴ τὴ ὄντι εἶναι) ὅλου τοῦ λαοῦ τῆς 'Αγγλίας. τῶν φιλελευθέρων. βίζοσκασι καὶ συντηρητικῶν διὰ τὴν ἀγενεῖ παραδοχὴν αὐτοῦ, ἥτις ἐξάγεται ἀρτουντως ἐκ τῆς ἀμφιβάλλου γλώσσης τοῦ λόρδου 'Αδερθόνου. Τινὲς τῶν ἐσπερινῶν ἐφημερίδων προσπαθοῦν νὰ διαφεύσωσι τὴν μαρτυρίαν, ὅτι ἡ 'Ρωσία προσήνεχθη ἀπείτως πρὸς τὴν ἐγγράβην Βρετανίαν. "Ἄς ἀναγνώσῃ ὁ ἀμφιδόλων τὴν χρεστικὴν ἡμῶν ἐξ 'Αγκῶνος ἀνταπόκρισιν, ἃς συγκρίνῃ αὐτὴν πρὸς τὴν πρῶτην παράγραφον τοῦ κυρίου ἡμῶν ἄρθρου, καὶ θὰ ἴδῃ καὶ ἐγκρίνῃ ἡ ἀλήθεια. Εἶναι γελοῖον νὰ κατηγορήσῃ τις τοὺς ὑπερασπιστὰς τῆς ἀγγλικῆς τιμῆς κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην, ὅτι παροτρύνουσι τὴν χώραν εἰς πόλεμον. Οὐδεὶς ἐνοεῖ κάλλιον ἡμῶν τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης, οὐδεὶς ἐπιθυμεῖ μάλλον ἡμῶν ν' ἀποφύγῃ κατὰ τὸ δυνατόν τὰ ἔσχατα μέτρα, ἀλλ' εἶναι βέβαιον ὅτι δὲν ἀποφεύγομεν τὰ βίαια μέτρα ἐνδεδυμένοι εἰς ὕβρεις. 'Εὰν μίαν μόνην ὕβριν ἀνεχθῶμεν, ἡ ὕβρις αὕτη θὰ ἐκπαιληθῇ μέχρις οὗ κυλισθῶμεν εἰς τὸν βόρβρον καὶ δὲν δυνηθῶμεν πλέον νὰ ἐξέλθωμεν. 'Ἡ ἀληθὲς ἐποψὶς τοῦ ζητήματος εἶναι αὕτη, ἡ πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὸ πρῶτον λάκτισμα, ἡ συναισθανόμενοι αὐτὸ ν' ἀποφύγωμεν μορὰ ἄλλα. 'Ἐκεῖνος ἐπομένως εἶναι φίλος τῆς εἰρήνης, ὅστις ἀναποδεῖται τὸ πρῶτον λάκτισμα, καὶ ἀναγκάζει τὸν ὕβριστὴν νὰ δώσῃ δίκην τῆς πράξεώς του πρὶν γίνῃ βιαιότερος ἐκ τῆς ἀπαιμορροίας. 'Ο δοῦξ Οὐέλ-λιγκτων θὰ συναισθάνεται βεβαίως πόσον περιφρονητικῶς μεταχειρίσθησαν αὐτὸν αἱ κλείσται τῶν ἡπειρωτικῶν δυνάμεων, καὶ διαβεβαιούμεν τὴν αὐτοῦ ἐξοχότητα ὅτι εἶναι δυνατόν ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος νὰ θαυμάζεται μὲν τὰ μέγιστα ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἀλλὰ νὰ ᾔσῃ ἀντικείμενον οὐχί τοσοῦτου κολακευτικῶν θαυμασμοῦ ἐκτὸς αὐτῆς. Γενικὴ πεποιθὴσις ἐκπράττει ὅτι ἡ ἀπόστολὴ τοῦ λόρδου Εὐτεσθεοῦρ ἀπέτυχεν εἰς 'Ὀδησσὸν, τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου ἀρνηθέντος νὰ δώσῃ ἀπάντησιν τινα εἰς τὴν Α. 'Εξοχότητα ὡς πρὸς τὰ σχέδιά του κατὰ τὴν εἰς τὴν Τσερκίαν ἐπιδρομὴν του. Καθ' ὅλα περιεπαίχθημεν καὶ ἐξυδρισθῆμεν. 'Αναμφιδόλως, ἐὰν ὁ αὐτοκράτωρ δύναται νὰ διαγέλῃ ἐμμέσως τὸ διδόνον εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας, καὶ οὕτω νὰ παύσῃ κατὰ τι τὴν ζηλοτυπίαν τῆς δυνάμεως ταύτης διὰ τὰ περὶ αὐξήσεως σχέδιά του, τοῦτο ἔσται μέγα κατόρθωμα. 'Ἡ 'Αγγλία ἔνεκα τῆς λίαν ἀνικάνου ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς θὰ μείνῃ μόνη ἐνὰ πολέμῳ ἐπὶ ἐνάρτεον ἐκείνην μετριοπροσέχον, ἥς τόσον λαμπρὸν παράδειγμα ὑπῆρξεν ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη, καὶ ἡν ἐκληρονόμησαν ἐν ὅλῃ αὐτῇ τῇ καθαρότητι τὰ τέκνα τῆς.»

Πᾶς δὲ ἐκρίνον ἐν Λονδίνῳ τὸ εὐσχημα τοῦ Κάνινγκος καὶ τὸ τοῦ πρίγ-

μεγάλη διχογνωμία, και ἐπεθύμουν νὰ φέρωσι τὴν Ῥωσσίαν εἰς δικαίαν συνδιαλλαγήν. Ἀλλ' ἡ Ῥωσσία ἐφαίνετο ἐπιμέ-

κηκος Μετερνίχου ἐρχόμενα νὰ δεῖξωμεν διὰ δύο ἀρθρων τοῦ Ἐσθινού Τεχυδρόμου ἀπὸ 29 Αὐγούστου καὶ 11 Ὀκτωβρίου.

«Τὴν διαγωγὴν τῆς Ῥωσσίας, τὸν ἐσχατον σκοπὸν, ὃν πάντες ὑποθέτου-
σιν ὅτι ἔχει, τὴν πιθανότητα, ἣν πάντες οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες τῆς Εὐρώ-
πης συναισθάνονται ἥδη καθαρῶς καὶ εὐκρινῶς, ὅτι τέλος τῶν διπλωμα-
τικῶν τεχνασμάτων καὶ στρατιωτικῶν ἀγώνων τῆς ἔσται ἡ πλήρης ὑπο-
ταγὴ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, μαρτυρεῖ ἡ σπουδὴ ἥν ἐξ ἀρχῆς ἐδείξαμεν
διὰ τὴν συνθήκην περὶ παρεμβάσεως εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος. Πάν-
τες ὁμολογοῦσιν ὅτι ἡ αὐξήσις τῶν κτήσεων τῆς Ῥωσσίας ἀπειλεῖ συμ-
φορὰς εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ οἱ φιλελεύθεροι πολιτικοὶ τῆς Ἀγγλίας καὶ
Γαλλίας, οἵτινες ἐπὶ τέλους κατείδον τὸν κίνδυνον, ἐπαραξαν τοῦτο πιθα-
νὸς πρὸς μόνον τὸν μέγατον σκοπὸν τοῦ νὰ ἐμβῶσιν εἰς ἀνοήτους συζη-
τήσεις, καθ' ὅσον αἱ διάφοροι κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης συνετέλεσαν εἰς
τὸ νὰ παραγάγωσιν αὐτὴν»

Οὐδὲν ἀνοητώτερον τῆς συζητήσεως ταύτης. Εἶναι πρόδηλον, καὶ αἱ περι-
στάσεις ἴσως ἀποδείξωσιν τοῦτο, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐνέργησεν ἐν γένει ἐπὶ
μεμελετημένου σχεδίου κατακτήσεων· δ.ι αὕτη μόνη ἐξ ὅλων τῶν Δυνά-
μεων ἐπιμόνως ἐπεδίωξε σχέδιον προμεμελετημένον, καὶ ὅτι οὔτε διπλω-
ματικὴ ἐπιτηδεύσθη, οὔτε σχέδια ἢ τεχνάσματα, οὔτε ἡ ἀπόφασις τῶν
ἄλλων Δυνάμεων νὰ πολεμίσωσιν ὑπὲρ τῆς Τουρκίας, ἡδυνήθησαν νὰ
τὴν σταματήσωσιν εἰς τὸν δρόμον τῆς.»

Τίς εἶναι τόσον ἀδαής τῆς καταστάσεως τῆς Ῥωσσίας, ὥστε νὰ πιστεύῃ,
ὅτι ὁ ἀμαθὴς, βάρβαρος καὶ δουλόφρων λαὸς τῆς ἡδύνατο νὰ αἰσθανθῇ
ἀπ' αὐτοῦ ἀληθὴ συμπαθείον ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἄγθους, ἢ ὅτι ἠθέλε
συλλάβει τοιοῦτο αἰσθημα, ἐὰν ἡ κυβέρνησις δὲν προσεκάθει νὰ τὸ διε-
γείρῃ; Τίς εἶναι τόσον ἀδαής τοῦ χαρακτῆρος τῆς ρωστικῆς κυβερνήσεως,
ὥστε νὰ ὑποθέτῃ, ὅτι ἡ ἀνάμειξις τῆς ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων προέρχεται ἐξ
ἀγνοῦ αἰσθήματος φιλανθρωπίας, ἐκ τῆς ἀποστροφῆς τῆς πρὸς τὴν βαρ-
βαρότητα τῶν Τούρκων, ἐκ μερίμνης ὑπὲρ τῶν δικαίων τῆς ἀνθρωπότητος,
ἢ ἐκ συμπαιδείας πρὸς τὰς γενικὰς εὐχὰς τῆς ἑρμηνείας; Ἡ ὑπόθεσις αὕτη
εἶναι βλακωδιστάτη. Καὶ ὅμως ὑπάρχουν πολιτικοὶ ἄνδρες, ἢ πρόσωπα
καυχώμενα ἐπὶ πολιτικαῖς γνώσεσιν, ἐξευτελιζόντες τὴν νουημεσίτην των,
ἢ ὑβρίζοντες τὴν νοημεσίτην των ἀναγνωστῶν των, προσκαθοῦντες νὰ
ὑποστηρίξωσι τοῦτα, μόνον καὶ μόνον διότι εὐκελεύονται ν' ἀποδώσωσι
τὴν ποροῦσαν στάσιν τῆς Ῥωσσίας εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ πρίγκηκος Με-
τερνίχου, ὅστις ἐμπέδισε τὴν Αὐστρίαν νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν συνθήκην
τῆς μεσολαθίσσεως, καὶ εἰς τὴν ἀνδρικὴν εὐθύτητα, μεθ' ἧς ἡ κυβέρνησις
τοῦ δουκὸς Οὐελλιγκιτῆνος ἐν Ἀγγλίᾳ ἐχαρακτήρισε τὴν βιασπραγίαν
τοῦ Ναυαρίνου »

Ἡ Ῥωσσία τὴν εἰσβολὴν τῆς εἰς τὴν Τουρκίαν, γενομένην οὐ μόνον

νουςα εἰς τὸ νὰ κάμῃ τὸν πόλεμον ὁλαῖς δυνάμεσιν, ἐὰν ἡ Πύλη δὲν ἐπιθετο ἄλλως νὰ κάμῃ προτάσεις παραδεκτάς.

ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τῶν συμμάχων τῆς· κατὰ τὴν περὶ παρεμβάσεως συνθήκην, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν θέλησίν των, καὶ διὰ λόγους μὴ ὑπάρχοντας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συνάψεως τῆς συνθήκης, ἡ διὰ ἐπελευθύνσεως προσβολὰς γενομένης οὐχ ἦτο καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μέλη τῆς συμμαχίας ἐκτός τῆς 'Ρωσσίας, ἐκέρυξεν εἰς τὴν 'Αγγλίαν καὶ Γαλλίαν, οὐχὶ διότι γεγονός τι μετέβαλε τὰς ἰδέας τῆς, ἀλλὰ διότι εὖρε νῦν τὴν εὐκαιρὸν στιγμὴν νὰ πραγματοποιήσῃ τοὺς ἰδιοτελεῖς σκοποὺς τῆς ἐν ἐνὶ λόγῳ, ὅτε ἐκείναι ἐλάμβανεν μέρος εἰς τὴν συνθήκην, γίνοντο καίτιον τῆς 'Ρωσσίας.»

Μόνῃ τῇ Αὐστρίᾳ ἐξ ὧν τῶν μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης χάρις εἰς τὴν ἀνωτέραν ὀξυτέρειαν τοῦ πρίγκηπος Μετερνίχου διέφυγε τὴν παγίδα· καὶ ὅμως σήμερον κατηγορεῖται οὗτος ὑπὸ τῶν θαυμαστῶν τῆς σοφίας καὶ προνοίας τοῦ Κ. Κάννιγκος, ὡς αἷτιος τοῦ κακοῦ, ὅπερ οὗτος μόνον προεῖδε καὶ ὅπερ ἴσως ἀπετρέπετο ἡ ἀνεδάλλατο, ἀν καὶ ἄλλοι εἶχον τὴν αὐτὴν ὀξύνοϊαν καὶ σύνεσιν.

Ἡ ἀληθὴς πολιτικὴ τῆς 'Αγγλίας, ὅτε ἡ 'Ρωσσία κατέστη ὀχληρὰ διὰ τοῦ ὀσκαριτικοῦ τῆς σκοποῦ ὑπὲρ τῆς εἰρηνεύσεως τῆς 'Ελλάδος, ἦτο νὰ λάθῃσιν ἀμέσως μέτρα πρὸς κατάπαυσιν τῆς πειρατείας ἐν τῇ 'Ανατολῇ, καὶ νὰ κηρύξῃσι τὴν ἀπόφασίν των ὅτι οὔτε πέραν αὐτῶν θ' ἀναμιχθῶσιν, οὔτε θὰ συγχωρήσωσιν εἰς ἄλλην δύνάμιν νὰ παρέμβῃ εἰς τὴν μεταξὺ τῶν 'Ελλήνων καὶ Τούρκων ἐρίδα. Ἡ πολιτικὴ αὕτη θὰ εἶχε καὶ τὸ ἄλλο πλεονέκτημα ὅτι θὰ ἐσυμφώνει πρὸς τὸ διεθνὲς δίκαιον. Δὲν εἶναι βέβαιον τῷ ὄντι ὅτι ἡ πορεία αὕτη θὰ προϋλάμβανε τὴν ἐπιδρομὴν ἢ τὴν διαμελισμὸν τῆς Τουρκίας ὑπὸ τῶν βωσσικῶν δυνάμεων· ἀλλ' εἶναι φανερόν ὅτι θὰ περιεστρέλετο ὁ κίρνασμός τῆς πρὸς ἐπίθεσιν, καὶ δὲν θὰ εἶχε πολλὰς ἐλπίδας ἐπιτυχίας, ὅτι ἡ 'Αγγλία καὶ Γαλλία δὲν θὰ ὑφίσταντο τὸ ὄνειδος, ὅτι ὅποιον σήμερον μοχθοῦσιν, ὅτι συνετέλεσαν ἀπ' ἐὐθείας πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν φιλοδόξων σχεδίων τῆς, ὅτι αἱ συμβουλαὶ τῆς θ' ἀπειρήκοντο καὶ αἱ προσπάθειαι τῆς θὰ παρελύοντο, ὅτι ἐπειδὴ θὰ ἐδιάζετο τότε νὰ ἐγκαταλείψῃ ἡ ἀναδάλγη πᾶσαν ἀμείνον παρὲμβασιν ὑπὲρ τῶν 'Ελλήνων, καὶ θὰ περιωρίζετο εἰς ἀμείνον ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Τουρκίας, ἡθελεν ἀποκαλυφθῇ ὁ σκοπὸς καὶ ἡ διάθεσίς τῆς, καὶ ὅτι δὲν θὰ παρεκινεῖτο καὶ ἐνισχύετο ἐν ἀρχῇ τοῦ φιλοδόξου σταδίου τῆς ὑπὸ ἀνοήτου ἐπιδοκιμασίας, ἡ τὸ θῦμά τῆς δὲν θὰ ἐξασθενεῖτο καὶ ἀπεθαρρύνετο ἐκ τῆς τυφλῆς καὶ ἀφρονος καταδίκης τῶν λοιπῶν κρατῶν.

Τὸ δὲ τέλος δὲν θὰ ἦτο χεῖρον ἢ ὡς φαίνεται σήμερον, ἀν ἠκολούθειτο ἡ ὕγις καὶ ἐντιμος αὕτη πολιτικὴ. Καὶ ἀν κατὰ τύχην ὑπερίσχυον αἱ ἀποδιδόμεναι εἰς τὸν πρίγκηπα Μετερνίχον ἀρχαί, ἡ ἀν προῆδρευε τότε τῆς κυβερνήσεως ὁ δοῦξ Οὐέλλινγκτων, πιστεύομεν ἀδιστακτως ὅτι ὁ νῦν

Ὅθεν ἐπὶ τέλους ἡ Γαλλία καὶ Ἀγγλία ἔκρινον καλλίτερον
νὰ πείσωσι τὴν Πύλῃν εἰς τοιαύτας.

Ὁ δὲ Ἐωθινὸς ταχυδρόμος τῆς 11 Ὀκτωβρίου 1828.

Ἐωθινὴ τις ἐσημερίε τῆς χθὲς ἐν ἀρθρῷ γεγραμμένῳ μὲν βητορικῶς
ἀλλ' ἀσφῆ κατὰ τὰς ἐννοίας φαίνεται ἰσχυριζομένη, ὅτι ἡ Ἀγγλία ἔ-
νεκα τῆς κατὰστάσεως καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀποικιακῶν κτήσεών μας καὶ
τῆς παγκοσμίου ἐξαπλώσεως τοῦ ἐμπορίου μας εἶναι πρόθυμος νὰ ἀνα-
μιγνύεται εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα, καὶ νὰ ὀλιγορῇ τὴν αὐτονομίαν
τῶν ἐθνῶν. Ἐνεκα τῶν εὐνοϊκῶν τούτων περιστάσεων τῆς Ἀγγλίας, ὡς
φρονοῦμεν, μόνῃ ἐξ ὧων τῶν κυβερνήσεων ἡ ἀγγλικὴ θέλει λίσαν παρω-
σαμμένως ν' ἀπέχῃ πάσης ἀναμίξεως, ὅπταν ἡ ἀπραξία συμμιθίζεται
μὲ τὰ συμφέροντα καὶ τὴν τιμὴν τῆς. Καθ' ὅσον αἱ ἀποικίαι μας εἶναι
πολλαὶ καὶ πολὺτίμοι καὶ κεῖνται μακρὰν τῆς μητροπόλεως καὶ πάσης
ἄλλης χώρας, κινδυνεύομεν νὰ ἐνοχληθῶμεν καὶ ἀδικηθῶμεν ὑπὸ τῆς ἀ-
δικου τάσεως τῶν ἄλλων κυβερνήσεων, ἣν ὁ συνάδελφός μας σφουδ-
λεύει τὴν Ἀγγλίαν ν' ἀσπασθῇ καὶ κυρῶσθαι διὰ τοῦ παραδείγματός της.
Ἀναλόγως τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ ἐμπορίου μας καὶ τῆς ἀποδημίας τῶν ἐμ-
πόρων μας παρὰ πᾶσι τοῖς λαοῖς τῆς γῆς, συμφέρει εἰς τὴν εἰρήνην, ἀ-
σφάλειαν καὶ ἀμειβάναν ἐμπιστοσύνην τῶν ἐθνῶν, οἱ ἄγγλοι ἐμποροὶ,
προστατευόμενοι διὰ τῆς φιλοξενίας τῶν ἑνῶν χωρῶν, νὰ μὴν ἔχωσι
τὴν ἀδειαν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεώς των νὰ λαμβάνωσι μέρος εἰς τὰ πολι-
τικὰ κόμματα καὶ τὰς βουλευτήσιας. Ὅσον στενότερον, διαρκέστερον καὶ
ἀναγκαιότερον εἴμεθα σχετιζόμενοι μὲ τὰ συμφέροντα, τοὺς θεσμούς καὶ
τὰς προλήψεις τῶν κρατῶν, τόσο μᾶλλον ὑποχρεούμεθα ἐκ τῆς δικιο-
σύνης καὶ τῆς τιμῆς, εἰὰν καλῶς ἐννοοῦμεν τὸ συμφέρον μας, νὰ σκό-
μεθα τὰ ἐθνικὰ πισθήματά των καὶ νὰ μὴ βλέπωμεν τὴν ἐθνικὴν των
ἀνεξαρτησίαν.

Ἄλλ' ὁ παραλογισμὸς τοῦ συναδέλφου μας ἐν φέρει ἐκπληξιν, ὅταν
σκεφθῇ τις ὅτι εἶναι ἀπλὴ εἰσπραγὴ εἰς ἐπεξεργασμένον ἐγκώμιον περὶ
τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς μακαρίτιδος φιλελευθέρου κυβερνή-
σεώς μας. Οἱ φίλοι τοῦ μακαρίτου Κάνιγκος θλίβονται βαθεῶς βλέπον-
τες προστατευόμενον τὸν πολιτικὸν τοῦτον ἄνδρα διὰ πραγμάτων, ἔτινα,
ἔτι καὶ ἀν φρονῶσιν οἱ ἔσθερμοι πλὴν ἄφρονες ὑπερασπισταὶ του, καθιστά-
σιν αὐτὸν ἀντικειμένον γέλωτος. εἰδὼς ἡμετέριος, εἰ λέγει ὁ συνάδελ-
φός μας, διαρκῆ εἰρήνην εἰς τὴν Πορτογαλίαν ὑπὸ τὴν βασιλείαν τοῦ δὲν
Πέτρου, διότι ἡ Ἀγγλία εἶχε μὲν συμφέρον νὰ διατελῇ εἰς στενὴν συμ-
μαχίαν μετὰ τοῦ νομίμου οἴκου τῆς Βραγάνζας καὶ νὰ στερεωθῇ ἡ συμ-
μαχία διὰ θεσμῶν ἐλευθέρων παρ' ἀμφοτέραις ταῖς χώραις, ἐνῷ ὑπῆρχε

Ἄλλ' εἶχε συναθροισθῇ, ὡς συμβαίνει παρὰ τοῖς ἀνθρώποις
καὶ κατὰ τὰς συγκεχυμένας περιστάσεις, παντοσιδῆς ὕλη

καὶ διατηρεῖτο δεσποτικὴ κυβέρνησις ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἰσπανίας
ἐπὶ τοῦ οἴκου τῶν Βουρβόνων.

Πάντοτε ἐνομίσαμεν ὅτι ὁ Κ. Κάνιγκ βῆται καὶ ἐπισήμως ἠρώθη ὅτι
ἐσκέπει νὰ πράξῃ τι, ὅταν ἐθεμελίωσιν τὴν διαρκῆ ταύτην εἰρήνην, ἥτις
μετὰ δυσκολίας διατηρεῖται ἀπὸ δώδεκα μηνῶν. Ἐὰν
προϋέθετο νὰ πράξῃ τι εἰς αὐτῆς, τότε ἐφενάκιζε βα-
βαίως οὐ μόνον τὸ ἀγγλικὸν ἔθνος, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνα-
δέλφους τοῦ ὑπουργοῦ. Ἄλλ' εἶναι λίαν φανερόν, ὅτι οἱ ἐπιχει-
ρήσαντες τὴν θεμελίωσιν ταύτην ἔκτισαν ἐπὶ ἁμμου, καὶ ἀπέδειξαν ἐλαει-
νὴν ἀγνοίαν τοῦ χαρακτήρος, τῶν εὐχῶν καὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἔθνους, ὅπερ
ἤθελον νὰ εὐεργετήσουν καὶ κυβερνήσωσιν. Τὸν σταλόντα νὰ προστα-
τῇ τὴν διαρκῆ ταύτην εἰρήνην κατὰ τῆς φοβερᾶς δυνάμεως τῆς Ἰσπα-
νίας ἀγγλικῶν στρατῶν ὑπεδέχθη ὁ πορτογαλικὸς λαὸς οὐχὶ ὡς φίλον
ἀλλ' ὡς ἐχθρόν· καὶ ὁ στρατὸς οὗτος δὲν ἀπεσύρθη ἐκεῖθεν, εἰμὴ ἀφοῦ ἡ
διαρκὴς εἰρήνην ἐταράχθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πορτογαλλικοῦ λαοῦ, χωρὶς
οὐδεμίαν μερίν παρ' αὐτοῦ νὰ καταβάλῃ προσπάθειαν ὑπὲρ αὐτῆς. Ἐπα-
νήλθον δ' ἱκούσις καὶ βαθμηδὸν εἰς τὴν δεσποτικὴν κυβέρνησιν, ἥτις
ἔσται κακὴ καὶ ἀν ἦναι, διαβεβαιουῦμεν τὸν συνάδελφόν μας ὅτι, ὅταν ὑπῆρ-
χεν ἐν Πορτογαλίᾳ, ἀρίστη συμμαχία διατηρεῖτο μετὰ τῆς μεγάλης
Βρετανίας, καὶ ἥτις ἀναντιβῆτως δὲν εἶχε τότε, ὡς σήμερον, τὴν προ-
στασίαν τῆς Ἰσπανίας καὶ τοῦ βουρβωνικοῦ οἴκου.

«Ὁ Κ. Κάνιγκ, εἰπομεν προσέτι, ἐπροστάτευσεν τὴν Ἑλλάδα, διότι πᾶσα
εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια τοῦ ἐμπορίου συμφέρει εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ διότι
ἐσύμφερε καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην νὰ μὴν ἔχῃ ἡ Ῥωσ-
σία, ἥτις λέγει ὅτι ἐθέλει ἐπιθυμεῖ τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ὥσθ' ἐν
πρόσχημα ὅπως ὑποτάξῃ τὴν Τουρκίαν. Ἐὰν ἔχῃ ὁ Κ. Κάνιγκ, πρὸ πολ-
λοῦ ἡ Ἑλλὰς θὰ ἡλευθερουτο, καὶ οὗτος δὲν θὰ ἐφοδεῖτο νὰ εἰπῇ πρὸς
τὴν Ῥωσίαν, ἐβάδισον κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ κίνδυνόν σου.»

Ἡ εἰρήνη συμφέρει εἰς τὴν Ἀγγλίαν, συμφέρει εἰς τὴν Ἀμερικὴν, συμ-
φέρει εἰς τὴν Γερμανίαν, συμφέρει ὑπὲρ πάντων ἄλλων ζητήματι εἰς ὅλην τὴν
ἀνθρωπότητα. Συμφέρει τῇ ὄντι εἰς ὅλας τὰς κυβερνήσεις τοῦ κόσμου νὰ
μὴν συγχωρεῖσθαι εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν τὸ μονοπώλιον τοῦ προστατεύειν
αὐτήν, ἢ τὸ δικαίωμα τοῦ ὀρίζειν εἰς τὴν αὐτὴ συνίσταται.
Ὁβτώ μόνος ὁ Κ. Κάνιγκ ἐδύνατο νὰ ᾔσκηται πρὸς τὴν Ἑλλάδα μετὰ
τοῦ Κ. Βιλλέλ. ὅστις πρῶτος ἀνέτρεφεν ὅτι ἐκεῖνος μὲν ἐκάλει οὐ-
τος δὲ δὲν καλεῖ ἐλευθερίαν τῆς Ἰσπανίας, ὡς καὶ μετὰ
τῶν ὑπουργῶν τῆς Ῥωσσίας, οἵτινες συνετέλεσαν τὴν ἐπιούσαν πρὸς κατα-
στολὴν τῆς ἐγειρομένης ἐλευθερίας τῆς Ἰταλίας, καὶ διατηροῦσι καὶ ἐκεί-
νην ἐκατὸν ἑκατομμύρια ὑπηκόων τῶν εἰς τὴν σκληροτέρων καὶ ταπει-
νοτέρων δουλείαν.

δυσπιστίας μεταξύ τῶν κυβερνήσεων. Ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος παρεπονέθη πρὸς τὸν λόρδον Εὐτεσβουρὺν κατὰ τῶν ἄγγλων ὑπουργῶν καὶ τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου· ὁ Στρατφόρδος Κάννιγα, ἀνὴρ ἀχόμενος καὶ φερόμενος διὰ τῆς στωμυλίας, ἐνοχοποίησε τὸν Διάγγελον διὰ τὴν ἀκαμψίαν τῆς Πύλης. Ὁ λόρδος Ἀβερδῆνος ἔγραψεν ἀξιοπρεπῶς πρὸς τοὺς δύο πρέσβεις, ὑπερασπίσθη φανερά· τὴν Αὐστρίαν καὶ μετεχειρίσθη τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Εὐτεσβουρὺν, ἵνα γνωστοποιήσῃ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τὴν ἐκ νέου ἐναρξίν τῶν συνεδριάσεων. *)

Τὸ δικαιολόγημα οὗ ἀπέδωκεν ἐν γένει εἰς τὴν εἰρήνην, εἶναι λίαν ἀόριστον καὶ ἐπομένως ἀνίσχυρον, καὶ λίαν ἐπιδεικτικὸν καταχρήσεως, ὥστε νὰ τὸ παραδεχθῶσι οἱ ἔχουσι νὰ χάσωσι τι. Μᾶλλον δὲ ἐδύνάτο νὰ δικαιολογήσῃ τὸ ἀμερικανικὸν συνέδριον, ὅπερ ἐπροσέτατε τοὺς Μαύρους τῆς Ἰαμαίκας ἢ τὸν Κάννιγκα ζητήσαντα νὰ προστατεύσῃ τοὺς Ἑλληνας. Ἀλλ' ἡ ἀσφάλεια τοῦ ἐμπορίου συμφέρει ἰδίως πρὸ παντὸς ζητήματος εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ὁ Κ. Κάννιγα εἰδείξε μὲ πόνον ζῆλον καὶ ἱκανότητα τὸ ἐπρόσπάτουσεν, ὅταν ἐσυγχώρησε νὰ προσδεύσῃ καὶ ἀπαμείψῃ ἡ πειρατεία εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ἐνῷ ἅπαντα ἡ ναυτικὴ δύναμις τῆς Μεγάλης Βρετανίας ἦτο εἰς τὰς διαταγὰς του, ὥς οὗ ὑψίστην ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε κατέντησε μίαν ἐκ τῶν δικαιολογιῶν αὐτῆς ἀτιμωτάτης καὶ ὀβρισιτικωτάτης εἰς τὴν πατρίδα του συνθέκης· ἀλλ' ἦτο βέβαιος οὗτι θὰ εἴλκυε τὰς ἐπισημίας δλων τῶν φιλελευθέρων τῆς Εὐρώπης, τοὺς ὁποίους εἶχε τότε συμφέρον νὰ περιποιήσῃ. Βεβαίως ἐσύμφερον εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Εὐρώπην νὰ ἐμπροσθῇ ἡ Ῥωσσία ἀπὸ τοῦ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Τουρκίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ δύναμις αὕτη ἦτο ὑποκτος τοιοῦτου σκοποῦ, τοῦτο δὲν ἦτο λόγος ἵνα συναρθῇ συμμαχία, δι' ἧς καὶ ἕνεκα τῶν μέτρων πρὸς ἐπίτευξιν αὐτῆς, ἡ Ῥωσσία ἦτο βεβαία οὗτι θὰ ἐθελίετο τὴν θέσιν της καὶ ἠθικῶς καὶ ὀλικῶς, ἐνῷ ἡ Τουρκία θὰ ἐβρεβίλετο καὶ ἐξασθενίζετο. Ἀφοῦ ὑπῆρχεν ὑπόψια οὗτι ἡ Ῥωσσία ἀσκήκει νὰ ὑποτάξῃ τὴν Τουρκίαν, τότε, ἐάν ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας ὠθηγείτο ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς φρονήσεως καὶ τιμῆς, ἔκρετο νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν πειρατείαν εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ἀνευ βλάβης τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων τῆς ὀθωμανικῆς Πύλης, καὶ ν' ἀποβρίψῃ πᾶσαν ἰσχυτέραν συμμαχίαν μετὰ τῆς Ῥωσσίας. Τότε τῷ οὐντι ἦτο καιρὸς νὰ εἴπῃ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. «Βάδισον κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ κίνδυνόν σου».

*) Ἰδ. Παράρτ. Θ. ἀρ. 34. 35.

Αὕτη δ' ἐγένετο τὴν 24 Σεπτεμβρίου. Ἐπεξεργάσθησαν δὲ ὁδηγίαν τινὰ πρὸς τοὺς πληρεξουσίους τῶν πριῶν Αὐλῶν ἐν τῷ Ἀρχιεπαλάγει, ἐν ᾗ παραδέχοντο αὐτοῖς τὴν κυριαρχίαν τῆς Πύλης καὶ προσεπάθουν νὰ τὴν ὀρίσωσιν. Ὁμίλησαν περὶ ἀποζημιώσεως τῶν ὀθωμανικῶν ἀκινήτων κτημάτων, ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων. Ἀλλ' ἡ ἄγνοια τῶν πραγμάτων κατεφαίνετο κατὰ πᾶσαν γραμμὴν. *)

Τὴν δὲ 30 συνήλθον πάλιν, ἵνα συσκεφθῶσι περὶ τῆς μεταβάσεως τοῦ ἐν τῷ Ἀρχιεπαλάγει Ῥωσικοῦ στόλου ἀπὸ τῆς οὐδετέρας εἰς τὴν πολεμίαν θέσιν. Ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο ἐπὶ τῇ προτάσει τῆς Γαλλίας κατώρθωσαν, ἢ νὰ ἐμφανισθῶσιν ὡς ταχυδρόμοι ἀναγγέλλοντες περιδρομικῶς εἰς τὴν Πύλιν τὸ μέτρον διὰ τοῦ Ῥωσικοῦ στραταρχείου. **) Ὁ λόρδος Ἀβερ-θηνος ἀπάντησεν αὐθημερὸν πρὸς τὸν πρίγκηπα Λιέβεν περὶ τῆς ἀπὸ 28 Αὐγούστου διακοινώσεως τοῦ κόμητος Νεσσελ-ρόδου μὲ ἀσθενὴ παράπονα καὶ ματαίαν ἐπίκλησιν τῆς εὐθύτητος τοῦ αὐτοκράτορος. Τὸν παρεκάλεσεν ἐπίσης νὰ φεισθῇ τὰ συμφέροντα τῶν ὑπηκόων τῶν Δυνάμεων, ν' ἀνακαλέσῃ τὸ μέτρον, καὶ ἐπὶ τέλους τὸν εἰδοποιεῖ παιδαριωδῶς ὅτι, ἐὰν ὁ Ῥωσικὸς στόλος ἀρχίσῃ ἐχθροπραξίας κατὰ τῆς Πύλης, τὰ ἀγγλικά πλοῖα δὲν θὰ τὸν συνδράμωσιν. ***) Τὴν ἀπάντησιν ταύτην ἔπεμψεν ἐν ἀντιγράφῳ πρὸς τὸν λόρδον Ἐυτεσβουρὺν, καὶ οὐδὲν ἄλλο τῷ παρήγγειλε πλέον, ἢ μόνον προστασίαν τῶν ἀγγλικῶν ἐμπορικῶν πλοίων, ἅτινα πρὸ τῆς 1 Ὀκτωβρίου ἀπέπλευσαν ἐξ Ἀγγλικῶν λιμένων εἰς Κωνσταντινούπολιν. ****)

Τὴν 11 Ὀκτωβρίου ἐξέδωκαν ἐν Λονδίνῳ ταυτοσήμεους ὁδηγίας πρὸς τὸν ἀγγλικὸν καὶ γαλλικὸν στόλον ἐν τῇ Μεσογείῳ. Οἱ δὲ πρέσβεις ἐγκωστοποίησαν τὸ μέτρον εἰς τὴν Πύ-

*) 18. Παράρτ. ἀρ. 36. **) 18. Παράρτ. Θ. ἀρ. 37. ***) 18. Παράρτ. Θ. ἀρ. 38. ****) 18. Παράρτ. Θ. ἀρ. 39.

λην κατὰ τὸν ἀνωτέρω ρηθέντα περιδρομικὸν τρόπον δι' ἀνακοινώσεως πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν τῆς Ὀλλανδίας. *)

Πῶς ἐσκέπτοντο τότε ἐν Παρισίοις ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐπομένων χωρίων τῆς ἐκθέσεως τοῦ Ἀγγλου πρέσβευς. Τὴν 10 Ὀκτωβρίου ἔγραψεν ὁ λόρδος Στούαρτ πρὸς τὸν λόρδον Ἀβερδῆνον. «Ὁ Κ. Ῥαϋνεβάλ, διορισθεὶς προσωρινὸς ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἀντὶ τοῦ Κ. Λαφερριναίου, ἐξεφράσθη περὶ τοῦ σκοπομένου ἀποκλεισμοῦ τοῦ Ἑλλησπόντου συμφώνως πρὸς τὴν ἀπάντησιν τῆς κυβερνήσεώς μας. Μ' ὅσα καὶ ἂν ἤκουσα περὶ τῆς ἐπιβροχῆς τῆς Ῥωσσίας ἐπὶ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, πιστεύω σήμερον ὅτι, ἐὰν ὡς ἐκ τῆς διαγωγῆς τῆς Ῥωσσίας ἡ Γαλλία ἀναγκασθῇ νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας, ἤθελεν ἀδιστάκτως κηρυχθῇ ὑπὲρ ἡμῶν». Καὶ τὴν 13:—«Ὁ Κ. Ῥαϋνεβάλ μοι ἐλάλησεν ἀπροφυλάκτως περὶ τῶν ἀποτυχιῶν τοῦ Ῥωστικοῦ στρατοῦ καὶ περὶ τῆς ὡς ἐκ τούτων παρακολουθοῦσης ἀποθαρρύνσεως. Προσέθηκε δὲ ὅτι ὀλίγον θὰ ἐλυπεῖτο διὰ τοῦτο, ἐὰν, ὡς τῷ γράφει ὁ δούξ Μορτεμάρ, ὁ αὐτοκράτωρ ἕνεκα τῶν ἀποτυχιῶν τούτων ἠναγκάζετο νὰ δεχθῇ εἰρηνικὰς προτάσεις, καὶ δὲν εἶναι φόβος ὅτι οἱ Τούρκοι δὲν θὰ κάμωσιν καὶ τώρα τοιαύτας».

Ἄλλ' ἅπασαι αἱ σκέψεις αὗται δὲν ἐξήλειψαν τὴν συνείδησιν τῶν δύο ναυτικῶν Δυνάμεων περὶ τῆς ταπεινώσεως, εἰς ἣν διετέλουν. Ἔτι δὲ μᾶλλον διέβλεπον ὅτι μόνην διέδοξον καὶ μόνην ἐγγύησιν κατὰ τῆς Ῥωσσίας εἶχον τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Τὴν 17 ἔγραψεν ὁ λόρδος Στούαρτ. «Ἐὰν περατωθῇ ἡ ἐκστρατεία τοῦ ἔτους τούτου, καὶ διὰ τῆς κενώσεως τῆς Πελοποννήσου ἀνακληθῇ ὁ στρατηγὸς Μαισών, τότε φρονεῖ ὁ Κ. Ῥαϋνεβάλ, εἶναι κατάλληλος στιγμή πρὸς νέον τι βῆμα. Ἡ ἐπιτυχία δὲ τούτου εἶναι βεβαία, ἐὰν ἐγ-

*) Τὸ Παράρτ. Θ. ἀρ. 40.

καταλειφθῶσιν ὅλα τὰ ἐρρεθιστικά ζητήματα, καὶ τεθῇ ἡ διαπραγματεύσις ἐπὶ νέας βάσεως. Ἡ πρότασις αὕτη ἐγένετο δεκτὴ ἐν Λονδίνῳ ἂν καὶ μετὰ προφυλάξεως. Ἡ δὲ Ἀγγλία ἀπήντησε περὶ ταύτης ἡδὴ τὴν 21 Ὀκτωβρίου, προτείνασα ὧ ἀναλάβωσι τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Πύλης καὶ νὰ πωρτώσωσι τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα ἀνευ τῆς συμπτράξεως τῆς Ρωσσίας.

Πρὸς ἐπίσπευσιν τῆς στιγμῆς, περὶ ἧς ἐλάλει ὁ Κ. 'Ραυνεβάλ, παρήγγειλεν ὁ Κ. Λαφερριναίος, ὅστις ἐν τῷ μεταξύ ἀναβρώσας ἐπανελάβε τὴν ὑπουργίαν, πρὸς τὸν πρίγκηπα Πολινιάκ νὰ προσκαλέσῃ τοὺς πληρεξουσίους τῶν τριῶν κυβερνήσεων εἰς Λονδίον, ἵνα συσχεφθῶσι περὶ τοῦ πῶς ἐδύναντο ν' ἀποσυρθῶσι τὸ ταχύτερον ἐκ τῆς Πελοποννήσου τὰ γαλλικὰ στρατεύματα. Ἐφάνη δὲ ὅτι ἀπεδοκίμαζε καὶ ἐμέμφετο τὴν βίαιαν συμπεριφορὰν τοῦ στρατηγοῦ Μαισιῶνος. Οὐχ ἦτον, ἔλεγεν, ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις πρέπει πρῶτον νὰ καταρτίσῃ πολεμικὸν στόλον, εἰς ὃν νὰ παραδοθῶσι τὰ φρούρια, καὶ ὅστις νὰ δύναται νὰ ὑπερασπίζῃ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτητοῦ Ἑλλάδος τὰ κατάλληλα ὅρια. Ἀλλὰ τὰ ὅρια ταῦτα δὲν ἔπρεπε νὰ ζητῶνται οὔτε παρὰ τὸν Ἰσθμὸν, οὔτε ὅπου τὰ ἔθετεν ὁ κόμης Καποδίστριας ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως, ἀλλ' ὀλίγον τι πέραν τῶν ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας δεικνυομένων. Ἡ Γαλλία δύναται νὰ ἐπιβάλῃ τὴν περὶ τούτου γνώμην τῆς ἐν Πητρούπολει, καὶ ἐν Λονδίνῳ ὁ πρίγκηψ Διέδεν ἔχει μίαν μόνην ψήφον κατὰ δύο. Ὁ πρίγκηψ Πολινιάκ ὤφειλε προσέτι νὰ συζητήσῃ περὶ τοῦ εἶδους τῆς ἐγγυήσεως, ἣν θὰ ἐδίδεν ἡ Ἀγγλία, εἰς συνίστατο κράτος ἀνεξάρτητον. Τὰς ὁδηγίας ταύτας ἀνεκοίνωσεν ὁ κόμης Λαφερριναίος πρὸς τὸν ἄγγλον πρέσβυν. Οὗτος δὲ ὀρθῶς ἀντεπαρτήρησεν, ὅτι οὐδέποτε μέχρι τοῦδε ἐγένετο λόγος ἐν τῇ Λονδινείῳ συνδιασχέψει περὶ Ἑλλάδος ἀνεξαρτητοῦ, ἐπομένως τὸ ζήτημα τοῦτο ἔπρεπε νὰ λυθῇ πρῶτον μεταξὺ τῶν δύο

ναυτικῶν Δυνάμεων· ὅτι εἶναι πρόδηλον, ὅτι, ἐὰν ἀπεφασίσθη νὰ ἐγκαταλειφθῇ ἡ βάσις τῆς λονδινείου συνθήκης· καὶ ὅλαι αἱ μέχρι τούδε διαπραγματεύσεις καὶ ἀπέπαιραι, ἔπρεπε καὶ τὰ ζητήματα τῶν ὁρίων καὶ τῆς ἐγγυήσεως νὰ ἐξετασθῶσι διαφοροτρόπως. Μὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἔγραψε καὶ ὁ λόρδος Στούαρτ τὴν 3 Νοεμβρίου πρὸς τὴν αὐλὴν του. ●

Οὕτως ἐκ σειρᾶς ὀλοκλήρου σφαλμάτων καὶ στενῶν πολιτικῶν σχεδίων, ἐπεκράτει ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, χάρις εἰς τὴν θεῖαν πρόνοιαν, ἥτις ἔθραυσε τὸν σκόρον τῶν βωσσικῶν στρατευμάτων, οὐχὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἀλλὰ τοῦ καμάτου καὶ ὑπολογισμοῦ, ἡ ὀρθὴ ἰδέα. Αἱ εὐχαὶ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἡ τάσις τῶν μυστικοσυμβουλίων ἤρχισαν νὰ συμφωνῶσι πρὸς ἀλλήλας. Ἡ ὀρθὴ αὕτη κρίσις συλληφθεῖσα ἐν ὀξυδερκείᾳ καὶ σταθερᾷ θελήσει ἔπρεπε νὰ διαλύσῃ εὐτυχῶς τὴν μακρὰν σύγχυσιν. Ἀλλὰ τὰ ἀντιμαχόμενα στοιχεῖα ἐκέρδισαν ἔτι νίκας τινὰς κατὰ τῆς συνέσεως καὶ θελήσεως, καὶ πρὸ πάντων ἐν Λονδίνῳ δὲν ἐτόλμησαν ἀκόμη ν' ἀσπασθῶσιν ὀριστικῶς τὴν ἰδέαν τῆς ἀνεξαρτησίας.

Ἡ δὲ Πύλη ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀντιστῆ εἰς ὅλας τὰς προσπαθείας τοῦ ἐν ὀνόματι τῆς λονδινείου συμμοχίας ἐνεργούντος ὀλλανδοῦ πρέσβους Βὰν Ζουίλεν. Ἀντέλεξεν εἰς τὴν περὶ ἀνακωχῆς αἰτησιν, ὅτι αὕτη ὑπῆρχε πράγματι, καὶ εἰς τὴν τῆς παραδοχῆς τῆς μεσολαβήσεως, ὅτι καὶ αὕτη ὑπῆρχε πράγματι, καὶ ὅτι ὁ Κ. Ριβωπιέρρος ἦτο πρέσβυς πολεμίας καὶ οὐχὶ μεσολαβούσης Δυνάμεως. Ὁ Κάννιγκ καὶ ὁ Γκιλλεμινῶτος ἐξηκολούθησαν τὴν ἀλληλογραφίαν των περὶ τούτου μετὰ τοῦ Βὰν Ζουίλεν. Διὰ τούτου δ' ἔμαθεν ἡ Πύλη τὴν ἀφῆξιν γαλλικῶν στρατευμάτων εἰς Πελοπόννησον, *) τὸν προσεχῆ ἀποκλεισμόν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τὴν συγχώρησιν καὶ τοῦ μέτρου τούτου ὑπὸ τῶν δύο ναυτικῶν Δυνάμεων. Ἐξή-

*) Ἴδε Παράρτ. Θ. ἀρ. 41.

γαγε δ' ἐκ τούτου πόσον ὀλίγον πισται ἦσαν· αἱ ῥωσικαὶ ὑποσχέσεις καὶ αἱ διαβεβαιώσεις τῶν συμμάχων. Ἐθεώρησε δὲ βεβαίαν τὴν κατέργῃσιν τῆς συνθήκης, ἔνεκα τῶν παρὰ τῶν ῥωσικῆς κυβερνήσεως κατὰ τοῦ ὀλλανδοῦ πρέσβεως, οὗτινος αἱ προσπάθειαι ἔτεινον συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς συμμαχίας νὰ κρατῇ ἀνοικτὰς τὰς θύρας τῆς συνδιαλλαγῆς. Μόνον δὲ εἰς τὰ ὄπλα τῆς εἶχεν ἐμπιστοσύνην, καὶ ἑστρεψεν ὅλην τῆς τὴν προποχὴν εἰς τοὺς ἐξοπλισμούς. Ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις κατενόησε τὴν γνώμην τῆς, καὶ παρήγγειλεν εἰς τὸν Διάγγελλον νὰ μὲν ἄπρακτος. *) Ὅτε δὲ ἠλώθη ἡ Βάρνα κατὰ τὸν Ὀκτώβριον **), ἡ Πύλη διώρισε τὸν γενναῖον ὑπερασπιστὴν τοῦ φρουρίου τούτου Ἰζζέτ-Μεχμέτ-Πασσᾶν μέγαν βεζίρην ἀντὶ τοῦ Μεχμέτ Σελίμ, ὀργισθεῖσα κατὰ τούτου, ὅτι οὐδὲν εἶχε πράξει πρὸς σωτηρίαν τοῦ φρουρίου. Ἦν δὲ ἀσφαλισθῇ κατὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς πρωτεύουσας, ἐζήτησε σιτηρὰ παρὰ τῶν Αἰγυπτίων. Οἱ δὲ ῥωσσοὶ ὑπεχώρησαν τὸν Ὀκτώβριον ἀπὸ τῶν Βαλκανίων, διέλυσαν τὸν νοέμβριον τὴν πολιτορκίαν τῆς Σιλιστρίας, καὶ ἐξέλεξαν τὰς χειμερινὰς τῶν διαμονὰς ἐν ταῖς Ἠγεμονίαις, προστατεύοντες τὴν δεξιὰν πτέρυγάν των διὰ τοῦ Καλαφατίου, ὅπερ εἶχον κυριεύσει. Ὁ δὲ μέγας βεζίρης μετεβίβασε τὸ ἐπιτελεῖον του εἰς τὴν Ἀἶδον καὶ ἐπορεύθη παρὰ τὸν Δούναβιν. Ἡ Πύλη ἐθεώρει ἑαυτὴν ὡς νικητὴν. Κατ' αὐτὸν δὲ ἀκριβῶς τὸν χρόνον ἐπῆλθεν αὐτῇ κατὰ πρῶτον ἡ ἰδέα, ἣν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐν Βιέννῃ συνόδου εἶχεν ἀπορρίψει, τοῦ νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν χορείαν τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Ἐξέφρασε δὲ τὴν εὐχὴν τοῦ νὰ συνέλθωσιν αἱ κυβερνήσεις εἰς σύνοδον, ἐν ᾗ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας νὰ κανονισθῇ διὰ παντὸς ἡ θέσις τῆς Τουρκίας πρὸς τὴν Ῥωσίαν, καὶ νὰ τεθῇ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Εὐρώπης. Ἐπὶ μόνῃς τῆς προτάσεως

*) Ἰδ. Παράρτ. ἀριθ. 42. **) Αὐτόθι ἀρ. 43.

ταύτης ἐφαίνετο ἡ Πύλη προσιτῇ, πλὴν ἰδέα τοσοῦτον μακρὰν ἀφορώσα, δὲν ἐδύνατο νὰ θεραπεύσῃ τὰς ἀνάγκας τῆς σιγμῆς, καὶ τοῦτο αὐτῇ δὲν ἐνόησεν οὐδὲ ᾔθελε νὰ νοήσῃ.

Ἡ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων ἐν Λονδίῳ ἔπρεπε νὰ γυνῇ διαίρεσιν ἐν Πόρῳ, καὶ ν' ἀπομονώσῃ τὸν Κυβερνάντην. Συνετέλεσε δὲ καὶ αὐτὸς νὰ καταστήσῃ τὸ σχίσμα ἐπαίσθητότερον ἐκδῶσας τὴν 21 Σεπτεμβρίου ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐστερεῖτο σιτηρῶν, ὁδηγίαν πρὸς τὸν Σαχτούρην νὰ κατὰγῃ εἰς τὴν Αἰγίναν ὅλα τὰ σιτοφόρα πλοῖα οἷας δῆποτε σημαίας καὶ οἰουδήποτε φορτίου ἐχθρικοῦ εἴτε μὴ *) τὸν δὲ Ὀκτώβριον τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀποσταλέντα ἑλληνικὰ πλοῖα ἐφθασαν εἰς δέκα, χωρὶς νὰ εἰδοποιηθῶσιν αἱ οὐδέτεραι σημαῖαι δι' οὐδεμιᾶς προκηρύξεως. Καὶ ἐντὸς ὀλίγου πολλὰ αὐστριακὰ, σαρδικὰ καὶ ἄλλα ἐμπορικὰ πλοῖα, φέροντα σιτηρὰ διὰ τὴν Πύλην ἐστάλθσαν εἰς Αἰγίναν, πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ὁ ἀποκλεισμός τοῦ Ἑλλησπόντου ὑπὸ τῶν Ῥώσων, καὶ κατεδικάσθησαν ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῶν λειῶν παρὰ τὴν ἀρχὴν, ὅτι ἡ σημαία καλύπτει τὸ ἐμπόρευμα.

Ἡ διαγωγὴ αὕτη τοῦ κυβερνήτου κατέδειξε πλεον αὐτὸν προφανῶς ὡς ὄργανον τῆς Ῥωσσίας, καὶ δὲν ἐδύνατο νὰ μετριάσῃ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τὰς ὁδηγίας, ἅς ἐλάβανον οἱ πρέσβεις καὶ στρατηγοὶ ὑπὸ τῆς γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ὥστε νὰ ἐπενεργήσωσιν εὐνοϊκῶς ἐπὶ τῆς Πύλης. Εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Ῥίου ὁ στρατηγὸς Μαισὼν καὶ ὁ ναύαρχος Ῥιγὺς ἀπηύθυναν πρὸς τὸν πασσᾶν τῆς Ναυπάρτου δῆλωσιν τινα λέγουσαν, ὅτι ἐθεώρουν τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ὡς θάλασσαν οὐδετέραν, καὶ δὲν ᾔθελον ἐμποδίσαι αὐτὸν νὰ λαμβάνῃ ἐν τῷ φρουρίῳ Ἀντιβέρβῳ τὸ σύνθημα τελῶνιον, καὶ οὐδεμίαν ἐχθροπραξίαν ᾔθελον πράξει κατὰ τινος παραλίας τῆς Στερεᾶς, ἕως οὗ αἱ Δυνάμεις ἀποφασίσωσι περὶ

*) Ἀλληλογραφία Β. Σελ 335.,

τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος. Τὴν δὴλωσιν δὲ ταύτην ἐπεμψαν καὶ πρὸς τὸν ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Κορίνθου διαπλέοντα ἐλληνικὸν στολίσκον. Ὁ δὲ κόμης Ριβωπιέρρος ἀπήλυθε κατὰ τῶν δηλώσεων ταύτων διακρίνων πρὸς τὸν κόμητα Γκιλεμινῶτον, ὅστις ἀπάντησεν, ὅτι οἱ ὑπογράψαντες τὴν δὴλωσιν δὲν ὑπερέβησαν τὴν πληρεξουσιότητά των, καὶ ὁ σκοπὸς των ἦτο μόνον νὰ ἐμποδίσωσι τὰς ἀναφελαῖς κακωχίας μέχρι τῆς προσδοκιμῆς λύσεως. Ὁ δὲ Κυβερνήτης οὐχ ἤττον ἀντέπραττε κατὰ τοῦ βήματος τῶν Γάλλων, ὅπερ ἐματαίω τὰς ἐλπίδας τῶν ἐλλήνων ὡς πρὸς τὰ ὅρια, καὶ οὕτως κατέστησε τὴν θέσιν τοῦ ἐπισφαλῆ. Ἐν Πόρῳ δὲ, ὅπου ἦλθε καὶ αὐτὸς ὁ Ριγνῦς, ἐγένοντο σφοδραὶ ἀλλ' ἄκαρποι αἰζητήσεις, ἐξ ὧν ὁ λαὸς ἐπέσθη περὶ τῆς διαστάσεως μεταξὺ τοῦ Κυβερνήτου καὶ τῶν πληρεξουσίων ἀφ' ἑνὸς, καὶ τοῦ ἄγγλου καὶ γάλλου ναυάρχου ἀφ' ἑτέρου. Ὁ Κυβερνήτης, εἰς ὃν οἱ Γάλλοι εἶχον ὑποσχεθῆ νὰ ἐκστρατεύωσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν, καὶ ὅστις ἔλαβε πρὸς τοῦτο τὰ μέτρα του, ἠναγκάσθη νῦν ν' ἀνακαλέσῃ αὐτὰ, καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ οὐδὲ τὴν σύμπραξιν ἐθελοντῶν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ στρατοπέδου πρὸς ἐλευθέρωσιν τῆς Ἀττικῆς, οὐδὲ τὴν πορείαν τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων μέχρι Κορίνθου. Ὑπέστη δὲ νέαν λύπην, ὅτε οἱ Γάλλοι ἀπεδοκίμασαν προσέτι καὶ τὰς προσπάθειάς του ἐν Κρήτῃ, καὶ ὁ Ριγνῦς ἐκέρδισε τὸν ναύαρχον Μάλκωλμ ὑπὲρ τῆς γνώμης, ὅτι ὁ προκατόχος του εἶχε γεννήσει ψευδεῖς ἐλπίδας καὶ ἀνανεώσει τὴν ἐπανάστασιν διατάξας νὰ περιπλεωσὶ πολλὰ πλοῖα πρὸ τῆς νήσου, καὶ τώρα τοῦλάχιστον, ἀφοῦ ἐγένοντο ἔνεκα τούτου πολλαὶ ὁμιότητες, δὲν ἔπρεπε νὰ λάβῃ χώραν πρᾶγμα ὅπερ ἐνισχύει τὴν γχώμην περὶ τῆς νήσου, ὅτι μελλεὶ νὰ προσαρτισθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐπίσης ὁ Ριγνῦς ἀντετάχθη εἰς ὁμοίαν ἀποπείραν ἐπὶ τῆς Χίου καὶ Μυτιλήνης, καὶ ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅτι «κενωθείσης τῆς Πελοποννήσου ἡ συνθήκη τοῦ Ἰουλίου ἐξεπληρώθη,

καὶ ὅτι ὁ Ἰσθμὸς ἦτο τὸ φυσικὸν ὄριον.» Εἶπε δὲ πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον ὅτι, «ἐν Κρήτῃ ὁ ὀθωμανικὸς πληθυσμὸς ἦτο ἴσως πρὸς τὸν ἑλληνικόν· ὅτι ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι Ὀθωμανοὶ καὶ Ἕλληνες συγκατώκουν· ὅτι ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν πρώτων διὰ μόνης τῆς βίας ἐδύνατο νὰ γείνη, καὶ τοῦτο ἦτο ἀπάνθρωπον καὶ ἀσυμβίβαστον πρὸς τοὺς πολέμους τῶν νεωτέρων χρόνων.» Ἀνταπέδωσε δὲ τὴν κατηγορίαν τοῦ Κυβερνήτου εἰς αὐτὸν τοῦτον, ὅτι οἱ Ἕλληνες κάτοικοι ἤθελον ἐμβληθῇ εἰς ἐπικίνδυνον πλάνην, διότι οὐδὲν ἀπεφασίσθη περὶ τῶν ὁρίων. Ἄν τὸ ὀθωμανικὸν κράτος ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ, καὶ ἐπομένως ν' ἀνανεωθῶσι μετ' αὐτοῦ αἱ φιλικαὶ σχέσεις, αὗται δὲν διευκολύνοντο διὰ τῆς παρατάσεως τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ἄλλως τε ἐπίστευεν ὅτι ὁ βασιλεὺς του δὲν ἐπιθυμεῖ, νὰ ἀναθεματισθῇ τὸ ὄνομα τῆς Γαλλίας.»

Ὁ Κυβερνήτης, ὅστις πρὸ πολλοῦ ἐφοβεῖτο τὴν δυσμένειαν τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, ἠλπίζεν ἔτι ν' ἀντιτάξῃ ἐπιτυχῶς τὴν προσωπικὴν εὐμένειαν τῶν πρέσβειων κατὰ τῆς δυσμενείας τοῦ ναυάρχου Ῥιγῦ καὶ τοῦ στρατηγοῦ Μαισώνος. Προσεπάθησε δὲ νὰ διατηρήσῃ ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεώς του τὴν ὄψιν τῆς ἰσχύος, ἀπαιτήσας τὴν παράδοσιν τῶν Μεσσηνιακῶν φρουρίων· ἀλλὰ μόνον τὴν Κορώνην ἐδυνήθη πρὸς τὸ παρὸν ν' ἀποκτήσῃ, εἰς ἣν εἰσῆλθεν ὁ Νικήτας μετὰ δύο λόχων· Ἔβαλε δὲ εἰς κίνησιν ἐκ νέου τὰ στρατεύματα τῆς δυτικῆς καὶ ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ὑπεστήριξε ἐκστρατείας τινας εἰς τὸν Παγασαῖον κόλπον καὶ προσεπάθησε νὰ κατὰσχῃ, ἂν καὶ εἰς μάτην διὰ τοῦ Ἀνδρέου Ἰσκού τὴν θέσιν τοῦ Μακρυνόρους, ἐπεμψε τὸν Τσαβέλλαν καὶ Στράτον μετὰ τὰς χιλιαρχίας των εἰς Δωρίδα, καὶ ἀνέθεσεν εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τὴν χιλιαρχίαν τοῦ Χριστοδούλου νὰ ἐλευθερώσωσι μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Τσοῦρτζι τὸ περὶ τὸν Ἀχελῶον ὄρος, καὶ τέλος ἔθεσεν εἰς κίνησιν καὶ τὸν Ὑψηλάντην ἵνα κυριεύσῃ τὴν Ἀμφισσαν καὶ ἐκταθῇ μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν. Παρεδέχθη δὲ, εἰάν ἡ Πύλη

δεχθῇ τὴν μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων, στενωτέρα ὄρια ἀπὸ τοῦ Παγασαίου κόλπου διὰ τῆς Ὀρθρουοῦς μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, ἀλλὰ παρέστησε τὸ ἐπιβλαβὲς αὐτῶν, καὶ ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ν' ἀρχίζωσι ἀπὸ τοῦ ὅρους Κλιτσού καὶ τοῦ ὅρους Ἀυνέδας καὶ νὰ καταλήγωσι διὰ τῶν ἀγρινιακῶν ὁρέων καὶ τοῦ Παγκρατίου εἰς τὸ Ἴόνιον Πέλαγος. Ἐπέμενε δὲ καὶ ὑπὲρ τῆς Κρήτης. Ἀλλ' ἐὰν ἡ Πύλη ἀπέκρουε τὴν ἀνάμειξιν, ἐπέμενον εἰς τὰ ὄρια τὰ περικλείοντα τὴν Θεσσαλίαν καὶ φέροντα μετὰ τοῦ Βογιούσα εἰς τὸ Ἀδριατικὸν ἢ τοῦλάχιστον μετὰ τοῦ Θυάμιοις εἰς τὸ Ἴόνιον πέλαγος. *) Συγχρόνως δ' ἐζήτησε νὰ πείσῃ τοὺς πρέσβεις περὶ τῆς ἀνάγκης δανείου ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν ἐθνικῶν γαιῶν. Καὶ ἡ μὲν Γαλλία ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ Μαΐου 500,000 φράγκων ἡ δὲ Ῥωσσίᾳ εἶχε δώσει ἅπαξ διὰ παντός 1,500,000 ρουβλίων ἡ δὲ Ἀγγλία ἠρνήθη μέχρι τοῦδε πᾶσαν χρηματικὴν βοήθειαν. Μόνον δὲ διὰ τῆς συνετῆς χρήσεως ἐπαρκῶν προκατάβολων ἐδύνατο νὰ γείνη πάλιν καρποφόρος ἡ ἐξαντληθεῖσα χώρα. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ πληρώσῃ τοὺς τόκους τῶν δύο ἀγγλικῶν δανείων, δὲν ἐδύνατο νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὰ χρηματιστήρια τῆς Εὐρώπης, ἀνευ ἄλλης ἐγγυήσεως ἢ τῆς ἰδίᾳς, ὅτι ἤθελε συνάψῃ τρίτον δάνειον, οὐδὲ ἦσαν ἀρκετὰ αἱ ἀδεύβαιαι χρηματικαὶ βοήθειαι ἵνα θεμελιωθῶσιν ἐπ' αὐτῶν τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους. Ὅθεν ὁ Κυβερνήτης ἐζήτησεν, ὥστε ἐκάστη τῶν τριῶν Δυνάμεων ἀπ' εὐθείας ἢ διὰ κεφαλαιούχων νὰ δανείζῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ δέκα ἔτη ἐν ἑκατομμύριον φράγκων ἑτησίως, καὶ τὸ ἐτήσιον τοῦτο ποσὸν τῶν τριῶν ἑκατομμυρίων νὰ κατατίθεται εἰς τὴν γαλλικὴν ἢ ἀγγλικὴν Τράπεζαν, ὡς ἐνεχυρον δανείου ἐξ 60 ἑκατομμυρίων φράγκων, ὅπερ ἡ Ἑλλὰς ἤλπιζε τότε νὰ συνάψῃ, καὶ ὅπερ ἤθελε τῇ παράσχῃ τὰ μέσα ὅπως ἀποσδέσῃ τὰ δύο πρῶτα. **) Μέχρι τῆς εὐρέσεως

*) Ἀλληγογραφ. Δ. Σελ. 497 καὶ ἐξ. ***) Ἀλληγογ. Δ. Σελ. 527.

τοιούτου δανείου παρεκάλεσε τὴν μὲν Γαλλίαν καὶ Ῥωσίαν, νὰ μὴ παύσωσι τὰς μηνιαίας προκαταβολάς, τὴν δὲ Ἀγγλίαν νὰ χορηγῇ ἐπίσης τοιαύτας. Ὑπέβαλε δὲ προϋπολογισμὸν τῶν ἐξόδων, ἃν ἀποδείξῃ ὅτι ταῦτα ἤθελον φθάσει ἐτησίως τοῦλάχιστον εἰς 13 ἑκατομ. φράγκων, καὶ, ἐπειδὴ δὲν εἶδοντο νὰ ὑπολογίσῃ τὰ ἔσοδα τῆς Ἑλλάδος πέραν τῶν 4 ἑκατομμυρίων, καὶ ἔπρεπε νὰ ὀρισθῇσι κεφάλαια πρὸς ἀπόσβεσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ χρέους, καὶ νὰ γείνησι μεγάλαι δαπάναι πρὸς ἀνέγερσιν τῶν πόλεων καὶ χωρίων, διὰ τὰς ὁδοὺς, γεφύρας, σχολεῖα, ἐμφύχωσιν τῆς κτηνοτροφίας, καὶ γεωργίας κτλ. ἰσχυρίζετο ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ταμεῖον εἶχεν ἀνάγκην προκαταβολῶν ἐξ ἑνὸς τοῦλάχιστον ἑκατομμυρίου φράγκων.

Οἱ Πρέσβεις ἔδωκαν τὴν τελευταίαν δέλωσιν των διὰ διακοινώσεως ἀπὸ 8 Δεκεμβρίου, ἥτις κατὰ τὴν γνώμην των οὐδὲν κύρος εἶχε, ἀλλὰ μόνον ἐμελλε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀρετηρία τῆς ὀριστικῆς ἀποφάσεως τῶν αὐλῶν των. Κατ' αὐτὴν τὸ καταλληλότερον κατὰ ξηρὰν ὄριον ἦτο ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Βώλου μέχρι τοῦ τῆς Ἀρτας· τὸ δὲ κατὰ θάλασσαν τὸ μεταξὺ τοῦ 38 καὶ 39 βαθμοῦ πλάτους καὶ μεταξὺ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τοῦ 26 βαθμοῦ μήκους κατὰ τὸν Γρένιχ. Ἐλεγον δὲ ὅτι ἡ Χίος ἔπρεπε ν' ἀπακλεισθῇ, καὶ ὅτι ἤθελον μεσολαβῆσαι παρὰ ταῖς Αὐλαῖς αὐτῶν ὑπὲρ τῆς Σάμου καὶ Κρήτης· Ὡς πρὸς τὸν φόρον ἐφρόνουν ὅτι 1,500,000 γροσίων δὲν θὰ ἐπέβαρυνον πολὺ τὴν Ἑλλάδα. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀποζημίωσιν τῶν ἀκινήτων κτημάτων ὅτι, ἅμα ἡ Πύλη ἀναγνωρίσῃ τὴν νέαν τάξιν τῶν πραγμάτων, ἔπρεπε μικτὴ τις ἐπιτροπὴ καὶ ἄλλη ὡς ἐφετεῖον διοριστέα ὑπὸ τῶν τριῶν Δυνάμεων, νὰ ἐξετάσῃ τοὺς τίτλους τῆς ἰδιοκτησίας, καὶ τότε ἕκαστος ἰδιοκτῆτης ἐντὸς ὀριστέας προθεσμίας εἰδύνατο νὰ πωλήσῃ τὸ κτήμα του. Μετὰ παρέλευσιν δὲ τῆς προθεσμίας ἡ δικαστικὴ ἐπιτροπὴ ἔπρεπε νὰ προβαίῃ εἰς τὴν ἐκτίμησιν, καὶ

κατὰ ταύτην ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὡς ἀποζημιοῖ τοὺς ἰδιωκτῆρας. Περὶ δὲ τῆς ἐκτέσεως τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ καταλληλοτέρου σχήματος τῆς κυβερνήσεως ἐζήτησαν τὴν γνώμην τοῦ κυβερνήτου. *)

Οὗτος δὲ ἐν τῇ ἀπαντήσει του, ἣν ἔδωκε τὴν ἐπιφύκειαν ἡμέραν, ἤλεγξε νὰ συναπὴν σὺν πρέσβειον ἐπὶ τοῦ χρηματικοῦ ζητήματος, καὶ ἔδειξεν ὅτι ἀνευ παροχῆς τῆς αἰτηθείσης βοήθειας δὲν ἐδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ σύστασις στρατιωτικῆς δυνάμεως, ἢ θεμελιώσεως τῆς διοικήσεως, ἢ ἐκπλήρωσις τῶν ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος παρεδεκτέων ὑποχρεώσεων, καὶ ἐπομένως ἡ ἐκτέλεσις τῆς λονδινείου συνθήκης. Ἐπανέλαβε δὲ τὴν εὐχὴν τοῦ νὰ βοηθήσῃ γαλλικὰ πλοῖα τὰ Ἑλληνικὰ πρὸς κυρίευσιν τῶν κατὰ ξηρὰν ὁρίων, ἐπιδοκίμασε τὰ ὅρια ταῦτα, ἐάν ἐδύνατο νὰ καταληφθῇ στρατιωτικῶς, καὶ ἐπανέλαβεν ὡς πρὸς τὴν Κρήτην καὶ Σάμον τὴν παράκλησιν τοῦ νὰ παραχωρηθῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐν τῷ μεταξύ νὰ ἐμποδισθῇ ἡ ἀποστολὴ αἰγυπτιακῶν στρατευμάτων εἰς Κρήτην. Τὸν φόρον δ' ἐθεώρησεν ὡς ἀρκούντα, καὶ τὴν ἀποζημίωσιν τῶν τουρκικῶν κτημάτων ὡς δίκαιον, ἀλλ' ὑπέμνησεν ὅτι καὶ ἡ Ἑλλὰς εἶχε νὰ διεκδικήσῃ κατὰ τῆς Πύλης τοιαύτας ἀποζημιώσεις. Ὡς πρὸς τὸ σχῆμα τῆς κυβερνήσεως ἐπεκαλέσθη τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Τροιζίνι ἐθνικῆς συνέλευσεως, ἥτις ἔδιδεν εἰς τὴν διοίκησιν Ἀρχυτὰ ἐπταετή, καὶ ἐξαρριζίζον εἰς τὸν λαὸν τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ψηφίζῃ διὰ τῶν ἀντιπροσώπων του τοὺς νόμους καὶ μάλιστα τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ κράτους. Ἡ κυριαρχία τοῦ Σουλτάνου ἔπρεπε νὰ συνίσταται εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς κυβερνήσεως, ἣν θὰ ἐξέλεγεν ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνανέωσις τῆς κυβερνήσεως καὶ ἡ ἐκάστοτε ἀναγνώρισις τῆς Πύλης παρεῖχον κινδύνους, οἵτινες, μόνον ἐάν ἡ κυβέρνησις ἐθεωρεῖτο ὡς ἀνωτάτη ἐγγύησις, ἐδύνατο ν' ἀπο-

*) Ἰδ. ἀλληλογραφίαν Α. Σελ. 534.

τραπῶσιν. Ἵνα δὲ μὴ παρεξηγηθῇ ταῦτο, εἶπεν ἐν τέλει ὅτι αὐτὸς δὲν ἀναδέχεται τὴν ἐγγύησιν ταύτην, οὐδὲ ἦτο ὁ κατὰ-
 λλος ὃ ἀναπτύξῃ καὶ διατηρήσῃ τὰς γεννηθησομένας εἰς
 τὴν Ἑλλάδα σχέσεις ὡς ἐκ τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου.
 Ἀφῆκε δὲ εἰς τὴν σύνεσιν τῶν τριῶν Αὐλῶν τὴν λύσιν τῶν
 σπουδαίων τούτων ζητημάτων, καὶ παρεκάλεσε μόνον νὰ μὴ
 βραδύνῃ ἐπὶ πολὺ. *)

Τὴν 13 Δεκεμβρίου ἔπεμψαν οἱ πρέσβεις ἐπιστολὴν περὶ
 τῆς ἀναχωρήσεώς των, εἰς ἣν οὗτος ἀπάντησε τὴν 15. Τὸ
 ἀποτέλεσμα τῶν συνδιασκέψεων τούτων ἦτο μὲν δυσάρεστον
 ἀλλὰ οὐχὶ καὶ ἀνέκκλητον. Συνῆδε δὲ πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις,
 ἃς ὁ κυβερνήτης εἶχεν ἀναδεχθῇ ἐν Περουπόλει, καὶ ἃς τῷ
 ἐπέβαλλεν ἡ συνθήκη, ἥτοι ἡ Ἀγγλία καὶ Γαλλία. Ἐθεώρησε
 δὲ αὐτὸ ὡς τὸ μόνον δυνατόν, καὶ ἐπομένως ὡς τὸ κάλλιστον
 διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' αὐτὴ ἡ διαίρεσις τῶν ἀντιπροσώπων
 τῶν Δυνάμεων δὲν ἦτο καλὸς οἰκὸς περὶ τῆς ὁμοφροσύνης
 τῶν Αὐλῶν διὰ τὰς αἰτουμένας ἀποφάσεις, καὶ μάλιστα ἡ
 φανερὰ χαιρεκακία τῶν Γάλλων ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τῆς ῥωσικῆς
 ἐκστρατείας, τοσοῦτον τὸν ἀνησυχουν, ὥστε ἐξεδήλωσε τὴν
 δυσἀρεσκειάν του ἐν τινι διὰ τὸ γαλλικὸν ὑπουργεῖον ὡρι-
 σμένη ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν κόμητα Λοβέρδον, καὶ πικρῶς
 ἐμέμφθη τὰς ραδιουργίας τῆς μικρᾶς καὶ μεγάλης διπλωμα-
 τίας, ὡς τὴν ὠνόμαζε. Κατηγορεῖ δὲ αὐτὴν ὅτι ἐρρέθιζει τοὺς
 παλαιούς δυνάστας τῆς χώρας, τοὺς προσετώτας, καὶ παρι-
 στάνει αὐτὸν ὡς ῥῶσσον. «Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης», γράφει,
 «οἱ προσετώτες ἤρχισαν νὰ λαλῶσι περὶ ἐθνικῆς συνελεύσεως,
 συντάγματος, κομοθετικῶν σωματίων, ἐλευθεροτυπίας, ἂν καὶ
 οὐδεὶς αὐτῶν ἐνωεῖ οὔτε τὴν σημασίαν οὔτε τὴν χρῆσιν τῶν
 λέξεων τούτων. Μόνον ὁ ἄρκος σεβασμὸς μου πρὸς τὸν βασι-
 λέα, ἡ ἀπεριάριστος εὐγνωμοσύνη, ἣν τῷ ὀφειλομένη, μὲ ἐκρά-

*) 13. Ἀλληλογραφίαν Δ. Σελ. 537.

τησαν ἀπὸ τοῦ ν' ἀπευθυνθῶ εἰς τὴν δικαιοσύνην του, καὶ νὰ ἐπιτύχω τὴν παῦσιν τῶν ραδιουργιῶν τούτων. Ὁφείλων δὲ νὰ ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι αἱ ἀνόητοι αὐταὶ προκλήσεις ἤθελον διεγείρει τὴν ἀγανάκτησίν του, δὲν ἠθέλησα νὰ τὰς καταγγέλλω εἰς τὸ ὑπουργεῖον του, ἐλπίζων ὅτι αἱ δηλώσεις μου κατὰ τὰς συνεδριάσεις τοῦ Πόρου ἦσαν ἀρκεταὶ, ὥστε οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ βασιλέως νὰ μὴ παραγνωρίσωσιν ἐπὶ πλέον τὰς συνετάς προθέσεις του». *) Ἐφίστα δὲ τὴν προσοχὴν τοῦ κόμητος Λαφερόβωναίου ἐπὶ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, περιεχούσης τὴν ἀληθῆ γνώμην του, καὶ ἀνακοινῶν αὐτῷ τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων τοῦ Πόρου, ἐπανελάμβανε παρακαλῶν νὰ λάβῃ ὁ στρατηγὸς Μαισὼν τὴν παραγγελίαν νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα ἐν τῇ Στερεᾷ, νὰ ἐμποδισθῶσιν αἱ εἰς Κρήτην νέαι ἀποστολαὶ στρατευμάτων τοῦ πασσᾶ τῆς Αἰγύπτου, νὰ συντρέξωσιν αἱ τρεῖς Δυνάμεις τὴν Ἑλλάδα ἵνα συνάψῃ δάνειον 60 ἑκατομμυρίων, νὰ ζητηθῇ δὲ ἐγγύησις περὶ τούτου παρὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ αὕτη νὰ συνίσταται εἰς τὸ σχῆμα τῆς κυβερνήσεώς της, καὶ τέλος ἡ Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ῥωσσία νὰ ἔχωσιν τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δὲν ἤθελεν οὗτος μείωσις εἰς τὴν θέσιν, εἰς ἣν ἤδη κατεδικάσθη. Ἐπεθύμει δὲ νὰ θέσῃ τὰς βάσεις τῆς τάξεως καὶ μονιμότητος τῆς ἀτυχοῦς χώρας καὶ ἔπειτα ν' ἀναχωρήσῃ. **)

Τόσον ἀποτεθαρρῦμένος ἦτο ὁ κυβερνήτης κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, καὶ τὸ προαίσθημα δυστυχοῦς ἐκβάσεως κατεδίωκεν αὐτόν. Μετ' ὀλίγα· δ' ἐβδομάδας ἔλεγε πρὸς τινὰ φίλον του. «Μόνον μία διέξοδος μένει πλέον εἰς ἐμὲ, ἡ αὐτοχειρία».

Τί ἐφρόνει περὶ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως; ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀναγνόντων. Ἐξέσπεν ὅτι ἐκ ταύτης ἤθελον ἀπολυθῇ ὅλοι αἱ Ἑριννῆες τῆς ἀναρχίας. Οὐχ' ἦττον δὲν συνησθάνετο εἰς ἐαυ-

*) 18. ἀλληλογραφίαν Β. Σελ. 454. **) Ἀλληλογρ. Β. Σελ. 466.

τὸν ἀρκετὴν ἰσχύϊν ἵνα τὴν ἀποφύγῃ, καὶ ἤδη τὴν 12 Νοεμβρίου παρήγγειλεν εἰς τὸ Πανελλήνιον νὰ συσχεφθῇ περὶ τῆς συγκαλέσεως καὶ τῆς μορφῆς αὐτῆς. *) Ἐζήτησε νὰ καθου-
χάσῃ τὴν Ὑδραν, τὰς Σπέτσας καὶ τὰ Ψαρὰ δι' ἐξετάσεως
τῶν ἀπαιτήσεών των, καὶ ὑποσχέθη νὰ πληρώσῃ εἰς αὐτάς ἓν
μῆρος ἐκ 50,000 ταλλήρων. Ἐβάλε τὰ θεμέλια τῆς δικα-
στικῆς ἐξουσίας· ἐζήτησε ν' ἀφοκλήσῃ τὰ κόμματα ἐν Σάμῳ,
ὅπου εἶχε πέμψῃ τὸν Κωλέττην ὡς ἐκτακτὸν ἐπίτροπον· προέ-
τρεψε κατὰ τὸ δυνατόν τὰ στρατεύματα ἐν τῇ Σιγρῇ, πλὴν
τὰ ἐξησθένεισε δυσπιστῶν εἰς τὴν δυνάμιν των, ὥστε ταῦτα
δὲν εἶχον ἀκόμη περὶ τὸ τέλος τοῦ ἔτους καταλάβει τὰς θέ-
σεις τοῦ Μακρονόρου, καὶ κατεῖχον μόνον τὴν Λεβαδίαν, Ἀρ-
φισσαν καὶ τὰ παρὰ τὸ Καρπενήσιον καὶ τὰς Θερμοπύλας
ὄρη· τοὺς δὲ κόλπους τοῦ Βώλου καὶ τῆς Ἀρτας περιέπλεον
μικρά τινα πλοῖα καὶ ἀτελεῖς ἀπέκλειον. Ἐργάσθη συντόμως
εἰς τὴν μόρφωσιν τακτικῶν στρατευμάτων, καὶ ἀνέλαβεν αὐ-
θις τὴν ἰδέαν νὰ στρατολογήσῃ εἰς Ἑλβετίαν καὶ ἀλλαχοῦ.
Ἀλλ' ἰδοὺ τὸ πρῶτόκολλον τῆς ἐν Λονδίνῳ συνεδριάσεως ἀπὸ
16 Νοεμβρίου ἐνέβαλεν αὐτὸν πάλιν εἰς μεγάλην ἀπορίαν.
Ἀλλ' ὥς ρίψαμεν προηγουμένως τὸ βλέμμα ἐπὶ τῶν συμβαι-
νόντων κατὰ τὸ ἄλλο θεάτρον.

Ἡ γνώμη τῆς Πύλης περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου δὲν
ἐδύνατο νὰ μεταβληθῇ κατὰ τὰς εὐχὰς τῶν δυνάμεων. Αἱ
προσπάθειαι τοῦ Ὀλλανδοῦ πρέσβειος, τοῦ Διαγγέλου καὶ τοῦ
πρώσου ἀπεσταλμένου Κ. Κάνιτς ἵνα παρακινήσωσι τὴν Πύ-
λιν εἰς πρῶτον τι βῆμα πρὸς τὴν Ρωσίαν, ἀπέτυχον ἕνεκα
τοῦ συνδέσμου τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος μετὰ τοῦ ρωσικοῦ.
Οἱ λόγοι τοῦ ρεῖζ-ἐφένδου πρὸς τὸν αὐστριακὸν διερχομένον
κατὰ τὰς συνδιαλέξεις τῆς 4, 7, 8 καὶ 11 Νοεμβρίου περι-
εἶχον τὴν γνώμην τῆς Πύλης, καὶ πρέπει ἐπομένως νὰ τοὺς

*) 18. ἀλληλογραφίαν Β. Σελ. 413.

ἐκθίσωμεν ἐνταῦθα. *) Ἄς ἀκούσωμεν δὲ τὸν διερμηνέα λα-
λοῦντα. «Κατεσκευασμένως ἠρώτησεν ὁ βεῖζ-ἐφένδης· ἐὰν ἔ-
φθασε τὸ ταχυδρομεῖόν μας.—Διατίς ἠρώτησα.—«Διότι ὁ
Διάγγελος θὰ ἔχῃ ἴσως εἰδήσεις ἐκ τῆς Ἑλλάδος, καὶ διότι
ἤθελα νὰ μάθω τί φρονεῖ ἡ κυβέρνησις του περὶ τῆς ἐπιθέ-
σεως κατὰ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς καταλήψεως τῶν φρου-
ρίων ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν Δυνάμεως, ἧς οἱ στρατηγοὶ κατε-
χρήσαντο αὐσυτόλως τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ κασσιᾶ τῆς Αἰγύ-
πτου καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ καταπατήσαντες τὰς ὑποχρεώσεις, ἧς
εἶχεν ἀναδεχθῇ ὁ ναύαρχος Κόδριγκτων».

«—Τότε λοιπὸν ἐξεκένωσαν τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν κα-
τέλαβον στρατιωτικῶς», ἀπεκρίθη εἰς τὸν βεῖζ-ἐφένδην. «Ἐ-
χάθησαν ἐκεῖ οἱ Ὀθωμανοί!»

— «Ἄ καὶ ἐχάθησαν,» μὲ διέεσphen ὁ ὑπουργὸς μὲ ἔκφρασιν
βαρυτάτης θλίψεως, «αὐτὸ ἔργον τῆς ἀδικίας διαπράχθη, καὶ ὁ
ἐκδικητὴς Θεὸς θὰ κρίνῃ περὶ τούτου. Οἱ Μουσουλμάνοι ἐπρε-
τίμησαν τὴν ἐξορίαν ἐκ τῆς πατρίδος τῶν, τὸν ἀποχωρισμὸν
τῶν κτημάτων καὶ τῆς περιουσίας τῶν ἢ τὸ αἶσχος τῆς ὑπε-
ταγῆς ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν ξένων. Οὕτω λοιπὸν μᾶς μεταχει-
ρίζονται οἱ ἀρχαιότατοι φίλοι μας, οἱ ἄλλοτε πιστότατοι
σύμμαχοί μας! Πολεμοῦσιν ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος, χάριν
φιλανθρωπίας, ἔξωσαν τοὺς Μουσουλμάνους ἐκ τῆς πατρίδος
τῶν, οἵτινες ἦσαν πιστοὶ εἰς τὸν νόμιμον κυριάρχην τῶν! Τί
θὰ γείνη λοιπὸν ἡ Εὐρώπη, ἐὰν ἡ ἀνταρσία, μόνον διότι διαρ-
κεῖ, εὐρίσκη ἐνθαδρύνσιν καὶ προστασίαν! Ὅποιον ὀλέθρῳ πα-
ράδειγμα διὰ τὰς χώρας καὶ τοὺς λαούς! Τὸ μέλλον φαίνεται
σκοτεινὸν καὶ ἀπαισιον. Δυναταί τις πλέον νὰ ἐπιστῇ ἐν
τῷ μέλλοντι εἰς ἑπισήμους συμφωνίας καὶ συνθήκας, ὅταν αἱ
μεγαλῆτεραι Δυνάμεις δὲν ἐντρέπωνται νὰ τὰς καταπατῶσιν
τούτον ἀτίμως; Ἐπεὶ ἐν εἰρήνῃ, θέλομεν εἰρήνην.—Οὕτω μᾶς

*) 18. Παράρτ. Θ. ἑρ. 44. α. 6. γ. 8.

λέγουσιν αδιακόπως μὲ πλαστήν φιλίαν, μὲ ψευδῆ ὄψιν εἰλικρινείας, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ καίουσιν τὸν στόλον μας, ἐν τῷ μεταξὺ ἀναβρῆχόνται εἰς τὰ φρούρια τῆς χώρας μας, ἵνα υποσταρίξωσι τὴν ἀνταρσίαν καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀνταρτῶν! . . . Τί φρονεῖτε περὶ τούτων; »

« — Φρονῶ ὅτι ἐν οὕτῳ δεινοῖς καιροῖς, καθ' οὓς ζῶμεν, πρέπει τις νὰ ἀπλισθῇ πρὸ πάντων μὲ θάρρος, ἡσυχίαν καὶ μετριότητα. . . Ἡ Πελοπόννησος ἐχάθη. Σᾶς εἶπα πρὸ πολλοῦ, ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ τύχη τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Ἴνα δὲ τὴν ἐπανακτήσετε, χρειάζεσθε στόλον, καὶ ὁ στόλος ἐκᾶν. Τὰ παρόντά σας εἶναι δίκαια, ἀλλ' ὅλαι αἱ ἀπόπειραι πρὸς ἀνάπτασιν τῆς χερσονήσου θ' ἀπέβαινον εἰς μάτην. . . Πλὴν ἡ Γαλλία δὲν ἠμπορεῖ νὰ κρατήσῃ τὴν χερσονήσον, ἴσως δὲ σᾶς τὴν προσφέρει ὑπὸ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης τοῦ Δονδίνου. . . θὰ τὴν δεχθῆτε ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει; . . » « — Ἐὰν οἱ ὅροι εἶναι ἄξιοι παραδοχῆς. Ἀλλὰ δύναται τις νὰ ἐλπίζῃ τούτῳ; Δύναται τις νὰ πιστεύσῃ πλέον εἰς συνθήκας; Ὅχι, καμία πλέον ἐγγύησις ἡσυχίας δὲν ὑπάρχει, εὔτε δι' ἡμᾶς οὔτε διὰ τὴν Εὐρώπην, ἐὰν δὲν συγκροτηθῇ σύνοδος ὑπὸ τὴν διέθυνσιν τῶν μεγάλων δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐγγυηθῶσιν αὗται ἐπίσημως πρὸς ἀλλήλας τὰ ὅρια καὶ τὰς κτήσεις. Καὶ τὴν ἐπιωφελεστέραν εἰρήνην ἂν μᾶς προσφέρῃ ἡ Ῥωσσία, μόνον ὑπὸ τὴν ἐπίσημον καὶ ῥητὴν ἐγγύησιν τῶν ἄλλων δυνάμεων τὴν ὑπογράφωμεν. » »

Καὶ τὴν 7. — « Οἱ Ἀγγλοὶ μετέχουν τῆς προδοσίας τῶν Γάλλων, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἐθεώρουν ἀδιαφόρως τὴν καταπάτησιν τῆς μεταξὺ τοῦ πασσᾶ τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ ναυάρχου Κοδριγκτῶνος γενομένης συμφωνίας. . . Ὁ Ὀλλανδὸς πρέσβυς μᾶς βιάζει εἰς εἰρήνην. Ἀλλ' ἡμεῖς τάχα δὲν θέλομεν τὴν εἰρήνην; Καὶ τὴν θέλουν οἱ Ῥῶσσοι; Περὶ τούτου ἂς μᾶς δώσῃ ὁ πρέσβυς πρῶτον καθαρὰν ἀπάντησιν. Τὴν θέλουν, καλὰ! πλὴν οὐδεμίαν εἰρήνην δεχόμεθα ἄνευ ἐγγυήσεως, διότι δὲν

δυνάμεθα πλέον νὰ πιστεύσωμεν εἰς λόγους καὶ συνθήκας. Ἡ Αὐστρία στρέφει τὸ βλέμμα της πρὸς τὴν Ἀγγλίαν. Ἀλλ' οὐδὲν σημεῖον μεταβολῆς φαίνεται εἰς τὴν στάσιν τῆς ἄλλοτε τόσοι ισχυρᾶς δυνάμεως ταύτης. Ἐχομεν ἀνάγκην σεβαστῆς μεσολαβήσεως, ἥτις νὰ μὴ ἀπορρίβηται κατ' ἀρέσκειαν ὑπὸ τῶν καταπιεστώων μας. Ποῦ νὰ τὴν εὐρώμεν; »

«— Ἀλλὰ διὰ νὰ μεσολαβῇ τις πρέπει καὶ νὰ γινώσκῃ τὰς παραχωρήσεις, δι' ὧν εἶναι δυνατὸς ὁ συμβιβασμός. Ποίας παραχωρήσεις θὰ ἔαμμεν ἡ Πύλη; »

«— Οὐδέποτε, οὐδέποτε θὰ ἐνδῶσῃ ἡ Πύλη εἰς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. » ἐφώνησεν ὁ βεῖζ-ἐφένδης· « οὐδέποτε θὰ ἐπικυρώσῃ διὰ τῆς συμμετοχῆς της ἀδίκους ἀποφάσεις, γενόμενας ὅλας μόνον χάριν τῆς Ῥωσσίας. Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις εἶναι ἔργον Ῥωσσικόν, καὶ μόνῃ ἡ ἀνάμιξις τῆς δυνάμεως ταύτης εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι εἰς ἡμᾶς μισητοτέρα τῶν σφαγῶν καὶ τῶν κινδύνων, τῶν παρακολουθούτων αὐτήν. »

Καὶ τὴν 8 κατόπιν συνδιαλέξεων τοῦ βεῖζ-ἐφένδου μετὰ τῶν διερμηνέων τῆς Ὁλλανδίας καὶ Πρωσσίας. «— Ἐγενεν ὁ ὀλλανδὸς πρέσβυς βλαῖξ· Μὲ παρέπεμψε σήμερον πρὸς ἀπόδειξιν τῶν εἰρηνοφίλων διαθέσεων τῆς Ῥωσσίας εἰς τὸ γράμμα, δι' οὗ ὁ κόμης Νεσσελρώδης συνώδευσε τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου, καὶ ἔκλεισε πᾶσαν διέξοδον. Ἐὰν παρεδεχόμεθα τὸ περιεχόμενον τοῦ προκλητικῆς τούτου γράμματος, θὰ ἐπολεμούμεν πρὸ ἑξ ἡδὴ μηνῶν; ... Ὀλιγώτερον ἀπεχθὲς εἶναι ἡ πρεσβεῖα τοῦ πρῶστου ἀπεσταλμένου. Μᾶς κρινοποιεῖ τὴν γνώμην τοῦ βασιλέως του, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας σήμερον μετανοεῖ, προκαλέσας τὸν πόλεμον, οὕτως τὰ ἀποτελέσματα δὲν ἀνταπεκρίθησάν εἰς τὰς προσδοκίας του· ὅτι ἐνεκα τούτου φαίνεται κλίνων εἰς τὴν εἰρήνην, καὶ θέλει νὰ παραιτήσῃ πολλὰς ἀπαιτήσεις του, ἂν ἡ Πύλη κάμῃ ἐν πρῶτον βήμα, καὶ πῆμψῃ συγχρόνως ἓνα πληρεξούσιον εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ ἓνα εἰς τὴν Πελοπόννησον ἡ εἰς τὰ Ἀρχιπέλαγος,

ἵνα περατώσῃ καὶ τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα. Τὸ τελευταῖον εἶναι πάντῃ ἀδύνατον. Ἡ Πύλη οὐδέποτε δύναται νὰ παραδεχθῇ τὰς ἀποφάσεις τῆς Ἰονδινέου συνθήκης. Ὡς πρὸς τὰς διαβεβαιώσεις περὶ τῆς κλίσεως τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τὴν εἰρήνην, αὐταὶ εἶναι λέξεις κεναὶ, εἰς τὰς ὁποίας δὲν παγι-
 δεύομεθα πλέον. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀκερμαν γινώσκουμεν, πῶς νὰ τὰς πιστεύωμεν. Τὰ βερολιναιῖα γράμματα διηλθον βεβαίως διὰ τῆς Βιέννης, ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις τὰ ἐπέδο-
 κίμασε, καὶ ὁ Διάγγελος θὰ ἔλαβεν ἴσως ταυτοσήμους ὁδηγίας. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἀκούσωμεν τὸν Διάγγελον... Ὁραῖζομαι εἰς τὸ Κοράνιον, καὶ ὁ πιστὸς Μουσουλμάνος δὲν ὀραῖζεται ψευ-
 δῶς, ὅτι δὲν ἔχω ἐξουσίαν νὰ λαλήσω περὶ εἰρήνης, ἢ νὰ κού-
 σω προτάσεις εἰρηνικὰς. Ὁ Σουλτάνος ἔχει σταθερὰν ἀπόφα-
 σιν νὰ ῥῆψῃ τὸν περὶ τῶν ὅλων κύβον. Οὐδεμίαν δύναμιν ἐκ τῆς
 γῆς θὰ μεταβάλῃ τὴν ἀπόφασιν ταύτην. Νὰ τῷ λαλήσῃ τις
 περὶ εἰρήνης κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ
 ἐκθέσῃ εἰς κίνδυνον τὴν ζωὴν τοῦ. Ἡ Πελοπόννησος ἄς δια-
 τεθῇ ὅπως οἱ λεγόμενοι φίλοι μας, οἵτινες τσαυτὰ ἐπραξαν
 ὑπὲρ τῆς Ρωσσίας, θέλουν. Οἱ Γάλλοι, λέγουσιν, ἔχουν εἰρηνη-
 κωτάτας προθέσεις, δὲν θέλουν νὰ κρατήσωσι τὰ προύρια
 ἴσως τὰ δώσωσιν εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς ἢ τοὺς Ῥώσσους, ἢ ἴσως
 αἱ τρεῖς Δυνάμεις πῆξωσιν ἐκεῖ τὰς σημαίας τῶν. Πάντα
 ταῦτα προσμένομεν, ἄς μὴν ἀπαιτοῦν μόνον παρ' ἡμῶν νὰ τὰ
 ἐπιδιοκιμάσωμεν. Ἐκούσθη ποτὲ ὅτι ἀπαιτῇ ὁ ληστὴς παρὰ
 τοῦ ληστευθέντος νὰ τῷ ἀναγνωρίσῃ καὶ τοὺς τίτλους νομί-
 μου κατοχῆς τῶν ἀρπαγῶν του; Γινώσκετε πόῶν ἔσται τὸ
 ἐπακόλουθον τούτου; Ἀφοῦ διατεθῇ ἡ Πελοπόννησος, καὶ
 καὶ οἱ τὰ τυχαία, τότε θὰ ἔλθῃ ἡ Ῥωσικὴ πρεσβεΐα εἰς
 τὴν Κωνσταντινούπολιν. Δὲν θὰ παρέλθῃ δὲ τὸ ἔτος, καὶ αἱ
 Ῥωσικαὶ ραδιουργίαι θὰ ἐπαναστατήσωσι τὰς γειτονικὰς ἐ-
 παρχίας. Ὁ Ῥώσος πρέσβυς ἀπήτησε ἀνυπερθέτως βαλκρικὰ
 γράμματα καὶ ἔντονα φερμάκια. Μόλις δὲ ταῦτα ἐξεδόθησαν,

παρουσιάσθη ὁ Κ. Φραγκλῆς ἢ ἄλλος τις διερμηνεὺς πρὸς τὸν βεῖζ-εφένδην (νὰ ἐδίδεν ὁ Θεὸς νὰ ἦμην τότε εἰς τὸν τάφον!) ἵνα τῷ παραστήσῃ ὅτι, ἐπειδὴ τὰ φερμένα ταῦτα ἔμειναν ἄνευ ἀποτελέσματος, εἰς ἀπεσταλμένους τῆς Α. Μ. τοῦ αὐτοκράτος τῆς Ρωσίας πρέπει νὰ καθησυχᾷ τὰς τεταραγμένας ἐπαρχίας. Ἡ Πύλη ἀντέστη, ἀλλὰ δὲν παρῆλθεν εἰς μὴν καὶ ἤλθεν ἡ εἰδῆσις, ὅτι ὁ βῶστος ἀπεσταλμένος ἦτο ἤδη ἐκεῖ ἄνευ ἄλλης ἀδείας. Σπνέρονται λοιπὸν παρὰ τῷ Σχεῖκ-οὐκ-Ἰσλάμ, ἵνα σκεφθῶσι περὶ τοῦ ἀπροσδοκῆτου τούτου συμβεβηκότος εὐθὺς μετὰ τὴν εἰρήνην. Τὴν ἐπιοῦσαν μετὰ τὸ συμβούλιον τοῦτο παρουσιάσθησαν οἱ διερμηνεῖς τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας πρὸς τὸν βεῖζ-εφένδην λέγοντες. «Ἐχετε μίαν δυσάρεστον ἱστορίαν μετὰ τῆς Ρωσίας. Δι' ἀγάπην τοῦ Θεοῦ μὴ γεννήσετε ἐκ ταύτης πολιτικὴν ὑπόθεσιν. Συμβιβάσθητε, ἐνδώσατε, ἐὰν θέλετε τὸ συμφέρον σας μὴ ταράσσετε ἐκ νέου τὴν γενικὴν ἡσυχίαν, τηρήσατε τὸν σεβασμὸν, ὃν οφείλετε εἰς τὴν μεσολάβησιν τῶν μεγάλων Δυνάμεων, τῶν φίλων σας!» Καὶ ἐνδίδουν μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας. Μετὰ ἓν δ' ἔτος πάλιν ὁμοία ἱστορία, καὶ οὕτως ἐπιπτε τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο μέλος ἐκ τοῦ σώματος τοῦ κράτους, οὗ ἡ διάλυσις φαίνεται ὅτι εἶναι γενικὴ ἐπιθυμία, διότι εἰς ποίας συνθήκας ὑπάρχει λέξις, δικαιούσα τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν εἰς ἀνάμιξιν;

«— Ἀλλὰ πρότερον ἐλαλεῖτε περὶ ἐγγυήσεως δοτέας ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων!» «— Αὕτη μόνον εἰς τὰς σχέσεις μας μετὰ τὴν Ρωσίαν δύναται ν' ἀναφέρεται. Τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς ταύτην. Ἡ παραμικρὰ ἀνάμιξις τῶν βῶσσεων εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην εἶναι τραῦμα, θανατηφόρον καθ' ἡμῶν, καὶ ἅπαξ μόνον ἀποθνήσκει τις. Ἄνευ προηγουμένης διαβεβαιώσεως τῶν κυβερνήσεων τῆς Αὐστρίας καὶ Πρωσίας, ὅτι τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα θὰ μείνῃ ἄθικτον, οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γείνῃ καὶ περὶ τοῦ ἄλλου.»

Καὶ τὴν 11. «Ἐῖπον τῷ πρωσικῷ διερμηνεῖ. Ἡ εἰρήνη.

μετὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ ἡ εἰρήνευσις τῶν Ἑλλήνων εἶναι δύναμιν πράγματα, οὐδέποτε δυνάμενα νὰ ἐκωθώσιν. Τὸ πρῶτον πρέπει νὰ ἐρείδεται ἐπὶ ἐπισήμου συνθήκης. Τὸ δὲ ἄλλο ἀφορᾷ μόνον ἡμᾶς, καὶ μόνον διὰ τοῦ τρόπου, ὃν δεικνύομεν ἐν τῇ πρὸς τοὺς δύο πρέσβεις προσκλήσει ἡμῶν, δύναται νὰ διεξαχθῇ. Ἄν καὶ ἔκτοτε διὰ τῆς εἰσβολῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἡ θέσις τῆς Γαλλίας πρὸς ἡμᾶς μεγάλως ἥλλαξεν, οὐχ' ἦττον ἐμμένω εἰς τὰ ρηθέντα. Οἱ πρέσβεις δύνανται νὰ ἔλθωσιν ἢ Πύλῃ θὰ πράξῃ ὅ,τι ὑπεσχέθη, ἀλλ' οὐχί τι πλέον ἔνεκα δὲ τούτου μετ' οὐδενὸς ῥώσσου πρέσβεως θὰ συνεννοηθῇ. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κ. Κάνιτς ἐργάζεται ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἔχει ἴσως ὀδηγίαν ἀγνώστους εἰς τὸν Διάγγελον.»

Περὶ τὰ μέσα τοῦ Νοεμβρίου ἐφάνη πρὸ τοῦ Ἑλλησπόντου ἡ μοῖρα τοῦ ῥωστικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Πικρόδον. Πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς οὐρίου ἔχοντα ἄνεμον εἰσέπλευσαν δεκαεὶς σιτοφόρα πλοῖα, συνόδευόμενα ὑπὸ αὐστριακῶν πολεμικῶν πλοίων εἰς τὸν πορθμόν. Ἀλλὰ δὲ ἐξεφόρτωσαν διὰ τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ εἰς τὴν Σμύρνην, ὥστε μικρὰ ἦτο ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀποκλεισμοῦ. Ἡ κήρυξις, ἥτις ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ αὐτοῦ, δὲν ἐγένετο ὑπὸ τῶν ῥώσων, εἰμὴ ἀφοῦ ἐξετέλεσαν τὸν ἀποκλεισμόν. Ἐγράφη δὲ εἰς Μελίτην τὴν 18 Ὀκτωβρίου, καὶ ἐφθασε μόλις τὴν 13 Νοεμβρίου εἰς τὸν κύριον λιμένα τῆς Ἀνατολῆς, τὴν Σμύρνην, περιέχουσα καὶ τὴν εἰδησιν, ὅτι ὁ ἀποκλεισμός τῆς Πελοποννήσου ἤρθη εἰς τὸ ἐξῆς. Ὁ αὐστριακὸς ναύαρχος κόμης Δάνδολος ἔκαμε τὴν ἐνστασιν ὅτι δὲν ἐδόθη ἡ συνθήκη προθεσμία εἰς τοὺς οὐδετέρους, καὶ αἱ λοιπαὶ σημαῖαι συμφώνησαν μετ' αὐτοῦ. Ἀλλ' αἱ παραστάσεις αὗται ἐμεινον ἄνευ ἀποτελέσματος. Ὁ δοῦξ Οὐέλλιγκτων καὶ ὁ λόρδος Ἀβερδηνος δὲν ἔκρινον, ὅτε ἀνηγγέλη αὐτοῖς ἡ ἀπόφασις τοῦ αὐτοκράτορος, ὅτι ἐδύναντο νὰ τῷ ἀρνηθῶσι τὸ δικαίωμα εἰς τοιαύτην μεταβολήν, καὶ περιωρίσθησαν εἰς παραστάσεις, ὅτι ὅσα ἐμπορικὰ πλοῖα ἀνεχώρησαν ἐξ ἀγγλικῶν λιμένων πρὸ τῆς

1 Ὀκτωβρίου καὶ ἐξέπλευσαν πρὸ τῆς 30 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐκ λιμένων τῆς Μεσογείου, δὲν ἔπρεπε νὰ ἐμποδισθῶσι νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸν Ἑλλησπόντον. Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἔδειξε μὲν ὅτι δὲν ἀνεγνώριζε τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ ἀπεκάλει αὐτὸν παραβίασιν τῆς ἐπισήμου ὑποχέσεως. Ἐμφη μὲν τὰ ὡς ἐκ τούτου προκύπτοντα κατὰ τῶν τάσεων τῆς λονδινεῖου συνθήκης ἐμπόδια, διότι ἐνόησεν ὅτι ἡ Πύλη ἐμελλε νὰ πιστώσῃ ἡ ὅτι αἱ κυβερνήσεις συνώμοσαν πρὸς καταστροφὴν τῆς ἡ ὅτι ὅλως ἐτυφλώθη καὶ ἡ Ἀγγλία καὶ Γαλλία. Ἀλλ' ἀμφότεραι αἱ κυβερνήσεις ὑπέκυψαν εἰς τὸ γεγονὸς, χωρὶς τοῦλάχιστον νὰ ἔχωσι τὸ θάρρος νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς ἐλευθερίας, ἣν εἶχον.

Ἡ εἰδησις τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ Ἑλλησπόντου ἔφθασεν ἐγκαίρως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅτε ὁ Κ. Ζουλέν καὶ ὁ Κ. Κάννις προσεπάθων νὰ πείσωσι τὸν βεῖζ-εφένδην νὰ πέμψῃ ἓνα πληρεξούσιον εἰς Τένεδον καὶ νὰ πλησιάσῃ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. Καὶ ὁ Διὰγγελος δὲ εἶπεν ὀρθῶς εἰς τὴν Πύλιν, ὅτι, ἐὰν ἡ εἰρήνη δὲν γείνη κατὰ τὸν χειμῶνα, ἡ θέσις τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἐπερχομένης τῆς ἀνοίξεως θὰ χειροτερεύσῃ. Ἀλλ' ἡ Πύλη ἔμεινεν ἀκράδαντος. Διέταξεν ὅλους τοὺς ἀγάμους καὶ μὴ κατοίκους τῆς πρωτεύουσας Ἀρμενίους καὶ Ἑλληνας ν' ἀναχωρήσωσιν ἐξ αὐτῆς ἐν διαστήματι 8 ἡμερῶν, ἐπλήρωσεν ἐπιμελῶς τὰς ἀποθήκας τῆς, ἐστρατολόγει ἀδιακόπως ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ ἔμεινεν ὡς πρὸς τὴν σχεσίαν τῆς μετὰ τῶν Δυνάμεων εἰς μόνην τὴν ἰδέαν τῆς συνόδου.

Ὅσον καὶ ἂν ἐπεθύμουν αἱ δύο ναυτικαὶ Δυνάμεις ν' ἀποκλείσωσι τὴν Ῥωσσίαν ἀπὸ τὰς περαιτέρω διαπραγματεύσεις περὶ Ἑλλάδος, ἡ Ῥωσσία συνεσκέπτετο ἐν Λονδίνῳ καὶ ἐν Πόρῳ. Ἡ Ἀγγλία κατὰ πρῶτον ἐπεδίωκε τὸ πέραν τοῦ ὁμηγεφυμένου πολέμου, καὶ κατὰ δεύτερον λόγον τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα. Ἐφοβεῖτο δὲ καὶ ἡ Ἀγγλία ὡς καὶ ἡ Γαλλία ὅτι, ἐὰν ἐπέτρεπον τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, θὰ ἐνίσχυον τὸ ὁρ-

γανον τῆς Ῥωσσίας, τὸν Καποδίστριαν. Ἡ ἀτελής θέλησίς των ἔφερε τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἐπεργειῶν των. Ἐν τούτοις ἡ Γαλλία μὲ τὸ ζήλον, ὅστις τὴν διακρίνει ὡς αἰς πρόκειται νὰ φανῇ ὡς ἀρχηγὸς καὶ πρωτουργὸς, προέβη πρώτη. Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 16 Νοεμβρίου ἐδήλωσεν ὁ πρίγκιψ Πολινιάκ, ὅτι ἡ ἀποστολὴ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων ἐτελεώσθη τὸν σκοπὸν τῆς. Ἐπειδὴ ὁμοῦς οὔτε αἱ διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Πύλης ἀνενεώθησαν, οὔτε οἱ Ἕλληνες ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ὑπεράσπισθωσιν ἐαυτοὺς, προτείνει ἡ νὰ ἐπαναλάβωσι τὴν περὶ ἀναχωρῆς αἰτησιν πρὸς τὴν Πύλην, ἡ νὰ λάβωσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν δυνάμεων τὴν ἐλευθερωθεῖσαν χώραν. Ἐν τῇ πρώτῃ δὲ περιπτώσει νὰ κενώσωσιν ἀμέσως τὴν Πελοπόννησον. Ἐὰν δὲ ἡ Πύλη ἐπιμένῃ εἰς τὴν ἀρνησιν τοῦ νὰ διαπραγματευθῇ ἀπ' εὐθείας ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἢ ἀντ' αὐτῶν μετὰ τῶν τριῶν πληρεξουσίων, ἡ Ῥωσία ἔπρεπε νὰ δώσῃ εἰς τὰς ἄλλας τὴν πληρεξουσιότητα, καὶ αὐταὶ μόναι νὰ διαπραγματευθῶσιν ἐπὶ τουρκικοῦ ἐδάφους μετὰ τῆς Πύλης. Ἐὰν δὲ προτιμήσωσι τὸν δεύτερον τρόπον, ἡ ἀναγκασθῶσιν εἰς τοῦτο ἐκ τῆς ἀρνήσεως τῆς Πύλης, νὰ κηρύξωσι πρὸς ταύτην ὅτι τὰ στρατεύματα τῶν συμμάχων θὰ καταλάβωσι καὶ τὴν Ἀττικὴν, καὶ θὰ τὴν κρατήσωσιν, ὥς οὐ περατωθῇ ἡ διαπραγματεύσις περὶ τῆς τύχης τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Ἐπρεπε δὲ νὰ τῇ παραστήσωσιν, ὅτι δὲν πρόκειται πλέον νὰ διαπραγματευθῇ μετ' ἀνταρτῶν ὑπεκίων ἀλλὰ μετὰ πληρεξουσίων τῶν δυνάμεων. Ἀμα δὲ ἡ Ἀττικὴ τῇ συμπράξει τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου ἐποταχθῇ, ὁ στρατηγὸς Μαισὼν ἔπρεπε νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς Ἑλλάδος. Μόνον δὲ τινα γαλλικὰ ἢ ἀγγλικὰ τάγματα ἔπρεπε τότε νὰ μείνωσιν εἰς Κόρινθον, Ἀθήνας, ἢ ὅπου ἄλλου κριθῇ ἀναγκαῖον. Ἄλλ' ἐὰν ἡ Πύλη δὲν δεχθῇ τὴν ἀναχωρῆσιν, καὶ αἱ δυνάμεις δὲν ᾔθελον πλέον νὰ λάβωσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν των τὰς ἐλευθερωμένας χώρας, καὶ ἐπομένως οὔτε ἡ μία οὔτε ἡ ἄλλη πε-

ρίπτωσις λάβῃ χώραν, τότε ἔπρεπε νὰ φέρωσιν εἰς θέσιν τὴν Πελοπόννησον νὰ ὑπερασπίσῃ αὐτὴ ἑαυτὴν, καὶ νὰ διαγράψωσιν ἕνεκα τούτου ἐν ὄριον πρὸς ἄρκτον τοῦ Ἰσθμοῦ π. χ. τὸ μεταξὺ τοῦ Βώλου καὶ τῆς Ἀρτας, ὅπερ ὁμῶς νὰ θεωρηθῇ ὡς προσωρινὰν καὶ νὰ μὴν ἐπιβρόσῃ τὸ διὰ τῆς τελειωτικῆς συνθήκης ὀφιστέον.

Ὁ λόρδος Ἀβερδῆνος παρεδέχθη τὴν δευτέραν τῶν προτάσεων τούτων ὡς τὴν εὐκελωτέραν νὰ ἐκτελεσθῇ. Ἐθεώρησε δὲ ἀρκοῦσαν τὴν ἀπλὴν δήλωσιν, ὅτι αἱ Δυνάμεις λαμβάνουσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν των ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἑλληνικὴν χώραν· ἀλλὰ τὴν περιώρισεν εἰς μόνον τὴν Πελοπόννησον, καὶ δὲν ᾔθελε νὰ εἰζύρῃ κατακτήσεις ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Ἐπομένως ἀπέρριψε τὴν κατάληψιν τῆς Ἀττικῆς ὡς ἀντιφάσκουσας εἰς τὰς δηλώσεις τῶν Δυνάμεων, καὶ ἀπήτησε ῥητῶς νὰ διαταχθῇ ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις· ν' ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματα τῆς ἐκ τῆς Σπερᾶς Ἑλλάδος. Ἐδήλωσε δὲ καὶ ὅτι εἶναι ἔτοιμος νὰ πέμψῃ πάλιν τὸν πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐξέφρασε τὴν εὐχὴν νὰ πράξῃ τὸ αὐτὸ καὶ ἡ Γαλλία, ἵν' ἀμφοτέραι αἱ Δυνάμεις δυνηθῶσι πάλιν νὰ ἐνεργήσωσιν ἐκεῖ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Ὁ Ρῶσος πληρεξούσιος οὐδόλως προτιθέμενος ν' ἀποχωρισθῇ αὐτῶν παρεδέχθη τὴν γνώμην τοῦ λόρδου Ἀβερδῆνου ὡς πρὸς τὴν προσωρινὴν προστασίαν καὶ τὸν περιορισμὸν τῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὰς παρακειμένας νήσους καὶ τὰς Κυκλάδας. Ἐπευφάνησε δὲ καὶ εἰς τὴν διαμονὴν γαλλικῶν τινῶν ταγματῶν ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ ἀπέκρουσε μόνον πᾶσαν δήλωσιν πρὸς τὴν Ἡύλην περὶ παραχωρήσεων ὡς πρὸς τὰς ἐπαναληπτίας διαπραγματεύσεις. Συνεπεία δὲ τῆς συνεδριάσεως ταύτης ἐγένετο πρὸς τὴν Ἡύλην δήλωσις λέγουσα, ὅτι αἱ τρεῖς Δυνάμεις, μέχρις οὗ συμφωνήσῃ μετὰ τῆς Ἡύλης περὶ τοῦ τελευταίου συμβιβασμοῦ, ἤθελον λάβει προσωρινῶς ὑπὸ τὴν προστασίαν των τὰς παρακειμένας νήσους καὶ τὰς Κυκλάδας, καὶ αἰδεμίαν θὰ ἠναίχοντο

ἐπίθεσιν κατ' αὐτῶν, ἤλπιζον δὲ ὅτι ἡ Πύλη ἤθελε τέλος συνεννοηθῇ μετ' αὐτῶν, ὅπως γίνῃ εὐμενὴς καὶ φιλική τις διαπραγματεύσεις πρὸς εἰρήνευσιν τῆς Ἑλλάδος. *) Τὴν δὴλωσιν ταύτην καὶ τὰς ἀποφάσεις περὶ ἐπαναλήψεως τῶν σχέσεων μετὰ τῆς Πύλης ἐνεχείρισεν ὁ λόρδος Ἀβερδῆνος διὰ τοῦ λόρδου Ἐυτεσβουρῦ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον. Αἱ δὲ Αὐλαὶ τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων τὰς ἀνεκοίνωσαν καὶ πρὸς τὴν αὐστριακὴν καὶ πρῶσσεικὴν κυβέρνησιν, παρακαλοῦσαι αὐτὰς νὰ τὰς ὑποστηρίξωσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει· ἀμφότεραι δὲ, ἐλπίζουσαι νὰ φέρωσι καὶ πάλιν εἰς Κωνσταντινούπολιν τοὺς πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἐδέχθησαν προθύμως τοῦτο. Ἡ δὲ Γαλλία ἐπεμψε συγχρόνως εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Κ. Ζωβέρτον, ἵνα προπαρασκευάσῃ τὴν ἐπάνοδον τῶν δύο πρέσβων. Πρὸς τούτους δ' ἐστάλησαν αἱ κατάλληλοι ὁδηγίαι. Ὁ λόρδος Ἀβερδῆνος βιάζων εἰς ταχίστην λύσιν παρήγγειλε πρὸς τὸν Στρατφόρδον Κάννιγκ νὰ δεχθῇ τὴν αἴτησιν τοῦ Κυβερνήτου περὶ ἐπεκτάσεως τῶν ὁρίων, καὶ ἀποστρεφόμενος καὶ δυσπιστῶν πρὸς τοῦτον ἐπανῆλθεν εἰς τὴν παλαιὰν του γνώμην, καὶ ἐξεφράσθη πάλιν κατὰ τῆς πλήρους ἀνεξαρτησίας τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, γνῶμην, ἣν καὶ ὁ δοῦξ Οὐέλλιγκτων ἀνεκοίνωσε πρὸς τὸν κατὰ τὴν ἔποχὴν ταύτην ἀποσταλέντα εἰς Λονδίνον αὐστριακὸν πληρεξούσιον κόμητα Λεφέλτερν. Τὴν δῆλωσιν δὲ τοῦ στρατηγοῦ Μαισῶνος καὶ τοῦ ναυάρχου Ῥιγνῦ πρὸς τὸν πασᾶν τῆς Ναυπάκτου, καὶ τὰς δηλώσεις τοῦ ναυάρχου ὡς πρὸς τὴν Κρήτην, ἐπεδοκίμασαν ῥητῶς ἡ τε γαλλικὴ καὶ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, καὶ ἐμέμψθησαν τοὺς πληρεξουσίους τῶν ἐν Παρισίοις, ὅτι δὲν ὑπεστήριξαν τὰ συνετὰ βήματα τῶν ναυάρχων καὶ τοῦ στοατηγοῦ Μαισῶνος. Ὅλαι δὲ εἰς προτάσεις τοῦ Κυβερνήτου, ὅσον ζωηρῶς καὶ ἂν ὑπεστηρίχθησαν ὑπὸ τοῦ Στρατ

*) Ἴδε Παράρτ. ἀρ. 45.

φόρου Κάννιγκος, ἀπεκρούσθησαν· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ διαγωγή .
του ἦτο ὑποπτος, καὶ μάλιστα ὡς πρὸς τὴν Κρήτην ὁ λόρ-
δος· Ἀδερχθνος ἀπῆντησεν εἰς τὴν παράστασιν τοῦ, ὅτι ἄνευ
τῆς νήσου ταύτης ἡ Ἑλλὰς ἦτο σῶμα ἄνευ κεφαλῆς· εἰπὼν
ὅτι αἱ Ἀγγλῖα οὐδέποτε θὰ συγχωρήσῃ ν' ἀποκτήσῃ ἡ Ἑλ-
λὰς τὴν Κρήτην. *)

Ἡ Γαλλία καὶ Ῥωσσία ὑπεσχέθησαν μὲν ὅτι θὰ ἐξακολου-
θήσῃσι τὰ χρηματικὰ βοηθήματα, ἀλλ' ἡ πρώτη προσέθηκε τὸν
ὅρον ὅτι, ὁ μέλλων νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν Πελοπόννησον στρατὸς
δὲν ἔπρεπε νὰ σύγκειται μόνον ἐξ Ἑλλήνων. Ὁ συνταγμα-
τάρχης Φαβιέρου, εἶχε πρότασιν τίνα περὶ τούτου, ἥτις ὑπε-
στηρίχθη ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως. Περὶ δὲ τὰ τέλη
τοῦ ἔτους ὁ Κυβερνήτης δὲν εἶχε λάβει ἀκόμη τὴν χρηματι-
κὴν προκαταβολήν, καὶ τοῦτο ἐγένετο ὅπως ἀναγκασθῇ νὰ
δεχθῇ τὴν πρότασιν ταύτην.

Οὕτως αἱ δύο κυβερνήσεις ἔσυρον ὀπισθεν αὐτῶν τὴν λον-
δίνειον συνθήκην ὡς ἄλυσιν, καὶ ὡς συνήθως συμβαίνει, ἤχο-
λούθησαν τὰς ἀγανακτήσεις, τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰς τάσεις
τῶν ὀργάνων των. Ἐργάζοντο ὑποκώφως, τὸ ἡσθάνοντο, ἡγα-
νάκτουν διὰ τοῦτο καὶ ἐξεδήλουν τὴν ἀγανάκτησιν των παν-
ταχοῦ, ἐκτὸς μόνον κατὰ τοῦ ἐνόχου. Ἰνα κρύψῃσι δὲ τὴν
ἀδράνειάν των εἰς ἑαυτοὺς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, εἰργάζοντο ἐν
Πετροπόλει ὑπὲρ τῆς εἰρήνης μετ' ἀκάρπου δραστηριότητος.
ὑπέθαλπον δὲ τὴν πλάνην ὅτι ἐπλησίαζον εἰς τὸ τέρμα. Εἰς
τοῦτο δὲ παρεκινήθησαν μάλιστα ὑπὸ τοῦ λόρδου Ἐυτεσβου-
ρῷ, ὅστις ἐθεώρει τὸν αὐτοκράτορα ὡς βαρυνθέντα τὸν πόλε-
μον καὶ κλίνοντα πρὸς τὴν εἰρήνην. Κατ' αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ
ἤρκειτο εἰς μικρὰν ἀποζημίωσιν διὰ τὰς δαπάνας τοῦ πο-
λέμου, εἰς τὸ Ἀναπᾶ, Πότι καὶ ἄλλα παράλια φρούρια ἐν
Ἀσίᾳ, εἰς τὰς ἐκεῖ εὐρεθείσας προμηθείας κτλ. τὴν δὲ ἔλευ-

*) 18. Παράρτ. Θ. ἀρ. 46, 47, 48.

θερίαν τοῦ διάπλου τοῦ Ἑλλησπόντου ἀπῆται μόνον ὑπὸ τὸν τύπον, ὃν εἶχεν ἤδη δεχθῆ ἡ Πύλη ἐν Ἀλερμανίᾳ. Ταῦτα ἐπαδοκμασίθησαν ἐν Λουδίνῳ καὶ Παρισίοις, ὅπου ἐθεώρουν τὸν αὐτοκράτορα ὡς ἀνθρώπον ἀσθενοῦς θελήσεως, ὡς στρατηγὴν τῶν παρατάξεων, ὡς ἐσυνεβίβηε νὰ λέγῃ ὁ κόμης Λαφερόν-ναϊος, ὅστις ἐτρόμαζε τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου. Δὲν ᾔθελον δὲ νὰ διακινδυνεύωσι τὰ πλεονεκτήματα τῆς καταστάσεως ταύτης, ἀποχωριζόμεναι ἀπὸτόμως κατὰ τὸ ἐλλατικὸν ζήτημα καὶ τείνουσαι εἰς σκοπὸν, ὅστις ἠδύνατο ν' ἀπαρτίσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Τοῦτο ἐξάγεται προδήλως ἐκ τῶν προφάνων λό-
δον Ἐυτεσθαρὺν ὀπαγίων, ὡς πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῆς 16 Νοεμβρίου. *) Ὁμοιοὶ δὲ πρὸς ταύτας ἦσαν καὶ αἱ γαλλικαὶ. Παρήκουσαν δὲ τὴν νοθευτικὴν φωνὴν τοῦ αὐστριακοῦ μυστι-
κосуμβουλίου. Ἐθεώρουν σχεδὸν βεβαίαν τὴν ἐπιτυχίαν, ἂν τὸ μυστικосуμβούλιον τοῦτο ἐπειθε τὴν Πύλην νὰ δεχθῇ τὰς προτάσεις τῆς 16 Νοεμβρίου. Στενώτατα δ' ἐκτίσθη ὁ λόρ-
δος Ἀδερόλφος τὸ ἀντικείμενον αὐτὰ εἰς τὰς ἀγγλικὰς πρέσβυν ἐν Βιέννῃ. **) Ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ἐπράξε τὸ κατὰ δύνα-
μιν, καὶ ἐλάλησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸν μᾶλλον εὐχάριστον τρόπον. ***) Ἀλλ' ἡ πεποιθὴς τῆς Πύλης εἰς τὰς δυνάμεις τῆς ἥτο μεγάλῃ, ὅσον μικρὰ ἦτο ἡ ἐμπιστοσύνη τῆς εἰς τὰς δυνάμεις, καὶ ἡ θέλησις τοῦ Σουλτάνου ἐπεκράτει ἐν τῷ Διδανίῳ.

Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Νικόλαος ἐγίνωκε κάλλιστα πῶς εὐ-
ρίσκατο μετὰ τῶν συμμάχων του. Ἀπέδειξε δὲ πρὸς αὐτοὺς τοσαύτην μετριοφροσύνην, ὅση ἦτο ἀναγκαία ἵνα μὴ τοὺς ἀπα-
μακρύνῃ, καὶ ἔχῃ ἐλεύθερον αἰάδων διὰ τὴν δευτέραν ἐκ-
στρατείαν. Προσῆτι ἐζήτησε νὰ ἐξασφαλίσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν Πρωσσίαν καὶ νὰ πετάσῃ τὴν Αὐστροίαν. Ὁ κόμης Μεσσαλφάν-
δης ἐγράφει, πρὶν ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς Ὀδессας, πρὸς τοὺς ῥώ-

*) 18. Παρσπ. Θ. ἐριθ. 49. **) Αὐτῶν ἀρ. 50. 29* λ. αὐτῶν ἀρ. 51 4 β.

σους πρόσθεις, τὸν κόμητὰ Ἀλωπαῖον ἐν Βερολίῳ καὶ τὸν Κ. Τατιτσέφ ἐν Βιέννῃ ἅδτι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκστρατείας δὲν ἀνταπεκρίθη μὲν εἰς τὰς προσδοκίας τοῦ, ἀλλὰ παραβαλλόμενον πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πρώτης ἐκστρατείας εἰς ἄλλους πολέμους ἦτο εὐχάριστον. Ὅτι τῶρα πλέον πρόκειται, νὰ ἐξασφαλισθῇ ἐν εὐχάριστον ἀποτέλεσμα τῆς δευτέρας ἐκστρατείας, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ μ' ὅλας τὰς εἰρηνικὰς διαθέσεις τοῦ δὲν ἐδύνατο νὰ κάμῃ κανὲν βῆμα, πρῶτον διότι δὲν ἐδύνατο νὰ παρκευτήσῃ τὰς κατὰ τὴν ἐκρηξὴν τοῦ πολέμου γενομένας ἀπαιτήσεις, καὶ δεύτερον διότι ἡ Πύλη ἐγίνωσκε κάλλιστα τοὺς ὅρους, ἐρ' οἷς ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν ἐδύνατο νὰ κλείσῃ τὴν εἰρήνην. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀναγνωρίζει μὲν ὅτι δύναται ν' ἀπαντήσῃ προσκόμματα εἰς τὴν ὁδόν, ἣν ἀμετακλήτως ἔλαβε, καὶ θεωρεῖ ὡς ἀβεβαίαν τὴν γνώμην τῆς μᾶτις καὶ τῆς ἄλλης κυβερνήσεως, ἡδεύει ὅτι ἡ Αὐστρία ὀκλιζέται καὶ ἡ Ἀγγλία εἶναι ὀργισμένη διὰ τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀλλ' οὐχ ἥτιον ἤθιλε νὰ διατρέξῃ μᾶλλον πάντα κίνδυνον, ἢ νὰ ἐκλέσῃ τὴν τιμὴν καὶ ἀξιοπρέπειάν του. Ὁ δὲ Τατιτσέφ δὲν ἀνεκάλυψε τὸ ἔγγραφον τοῦτο, ὅπερ ἐστάλη καὶ εἰς τὸν κόμητὰ Πότσον καὶ τὸν πρίγκηπα Λιέβεν. Τὸ πρῶτον ὑπουργεῖον μετεβίβασεν αὐτὸ ἀτελὲς εἰς τὸ αὐστρικόν, καὶ παρέλειψε π. χ. ἐν χωρίον, ὅπου ἐλέγετο ὡς ἂν ἡ Αὐστρία δὲν παύσῃ τοὺς ἐξοπλισμοὺς τῆς, ὁ αὐτοκράτωρ ὅ ἀναγκασθῇ νὰ ζητήσῃ ἐξήγησιν περὶ τούτου, καὶ ἐὰν δὲν εὐχαριστεῖτο εἰς τὴν ἀπάντησιν, ἤθελε παρατάξῃ εἰς τὰ ὅρα ἐν στρατιωτικὸν σῶμα. Ἡ Πρωσία ἐφοβεῖτο νὰ προβῇ εἰς πᾶσαν ἀπόφασιν, καὶ ἐὰν ἐβιάζετο εἰς τούτο, θὰ ἐκφύρατο ἴσως ὑπὲρ τῆς Ρωσίας καὶ κατὰ τῆς Αὐστρίας. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεμίαν βαρύντητα ἐδύνατό τις νὰ ἐλπίζῃ παρ' αὐτῆς, αἱ ἀπειλαὶ τῆς Αὐστρίας μόνον τὴν ῥῆξιν ἤθελον φέρει. Ὅση δὲ καὶ ἐὰν ἦτο ἡ ἐπιθυμία τῆς αὐστριακῆς αὐλῆς νὰ ἐξαναγκάσῃ τὴν Ρωσίαν εἰς εἰρήνην, οὐδὲν ἐδύνατο νὰ πράξῃ ὡς οὕτω μεμο-

νωμένη και ἡ εὐκαιρία ὑπὲρ τῶν εὐχῶν αὐτῆς τε καὶ τῆς Πρωσσίας, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἀπωλέσθη.

Ὁ δὲ κόμης Καποδίστριας, μαθὼν τὴν 16 Νοεμβρίου τὰς ἐν Λονδίῳ ἀποφάσεις, ἤρχισε ν' ἀντιπράττει. Ἐφαίνετο δὲ λίαν τεταραγμένος. Ἔβλεπε τὴν μὲν Γαλλίαν ἀντίπαλον προφανῆ, τὴν δὲ Ἀγγλίαν τοῦλάχιστον μὴ διακειμένην φιλικῶς. Ἀπαντῶν εἰς τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν παρέστησεν, ὅτι ἡ ἐκκένωσις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος παρέδιδε τὰς σήμερον ἐξοπλισμένας ἐπαρχίας εἰς τὴν σπάθην τῶν Τούρκων· ὅτι τότε καὶ χρηματικαὶ βοήθειαι, ἀρκοῦσαι ἵνα σχηματισθῇ ἔνοπλός τις δύναμις πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Πελοποννήσου, δὲν ἤθελον ἐμποδίσει οὔτε τὰς σφαγὰς, οὔτε τὴν εἰσβολὴν τῶν Ρουμελιωτῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον, οὔτε τὴν ἀναρχίαν καὶ πειρατείαν. Ἐπέμενε δὲ ὅτι ἦτο ἀδύνατον ἐν τοιαύτῃ καταστάσει νὰ ἐπαρκέσωσι τὰ ἐθνικὰ στρατεύματα, καὶ ἐζήτει ὡς τὸ μόνον μέσον πρὸς ἀποφυγὴν τῆς καταστροφῆς ταύτης νὰ μείνωσι χιλιάδες τινὲς γαλλικῶν στρατευμάτων. *). Ἄλλ' εἶχεν ἀπόφασιν νὰ μὴ ἀφήσῃ πρὸς τὸ παρὸν τὰς θέσεις ἐν τῇ Στερεᾷ, καὶ ἔπεμψε τοιαύτας ὁδηγίας πρὸς τὸν Τσούρτζ καὶ Ὑψηλάντην. Καὶ τὴν Κρήτην δὲ ἤθελε νὰ κρατήσῃ, ἂν καὶ, ἀφοῦ ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν τὰ πλοῖα τῶν συμμάχων, οἱ τοῦρκοι ἀνέλαβον νέον θάρρος, καὶ οἱ Ἕλληνες διχονοῦντες καὶ ἀποτεθαρρῆμένοι μικρὰν ἀντίστασιν ἐδείκνυν.

Εἰς τὰς δυσχερείας ταύτας προσετέθη διὰ τὸν κυβερνήτην καὶ ἄλλῃ, ἐμφανισθέντος τοῦ αὐστριακοῦ ναυάρχου Δανδόλου, ὅστις ὠργισμένος διὰ τὴν σύλληψιν πολλῶν ἐμπορικῶν πλοίων ἀνηκόντων εἰς τὴν σημαίαν του καὶ εἰς τὰς σημαίας τὰς ἐμπειπιστευμένας εἰς τὴν προστασίαν του, ἦλθεν εἰς τὴν Αἰγίναν καὶ ἀπήτησεν ἀποζημιώσεις διὰ τὰ φορτία. Ὁ κυβερνήτης προσεκάλεσε μὲν τὸν ῥωσσικὸν στόλον ἐκ Πόρου, ἀλλ' ἤναγ'

*) Ἀλληλογραφία Β. Σελ 513.

κάσθη νὰ πληρώσῃ τὸ μέγα ποσὸν 90,000 ἰσπανικῶν τὰλ-
λῶρων· τοῦτο ἦτο τὸ ἐπακύλουθον τοῦ ζήλου μεθ' οὗ ὑπεστή-
ριξε τὸ ῥωσσικὸν μέτρον τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ Ἑλλησπόντου,
καὶ τὸ ὅποῖον ἐζήτησε νὰ καλύψῃ μὲ τὴν πρόφασιν κατε-
πειγούσης χρείας σιτηρῶν. Τὸ λάθος τοῦτο καὶ ἡ διαγωγὴ
τοῦ κυβερνήτου εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐνίσχυσε ὑπὲρ πᾶν
ἄλλο τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν ὅτι ἦτο ὄργανον τῆς Ῥωσ-
σίας. Ἦτο μὲν τῷ ὄντι, ἀλλὰ καθ' ὅσον ἔκρινε τεῦτο συμ-
φέρον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐθεώρει τὴν λονδίνειον συνθήκην ὡς
ἀποκλείουσαν τὴν ἐπίτευξιν τῶν δυνατῶν νὰ κατορθωθῶσιν.
Ὅσον δυσμενέστεραι πρὸς αὐτὸν καὶ τὴν συνθήκην ἐγίνοντο
αἱ δύο ἐκ τῶν τριῶν Δυνάμεων, τόσον ᾔθουν αὐτὸν πρὸς τὴν
τρίτην. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους εἶχε πλέον ἐμπιστοσύνην
μόνον εἰς τὸν ναύαρχον Ἐϋδὲν καὶ τὸν ῥώσσον ἐπιτετραμ-
μένον κόμητα Βούλαγαριν, νέον ἐξαίρετον καὶ στενὸν συγ-
γενῆ τοῦ κυβερνήτου. Εἰς τοῦτον δὲ ἀνέθεσε νὰ συνηγορήσῃ
ὑπὲρ αὐτοῦ ἐν Πέτρουπόλει. Ἡ ἐκθεσις αὐτοῦ πρὸς τὸν κό-
μητα Νεσσελρώδην ἀπὸ 14 Δεκεμβρίου εὐθὺς μετὰ τὴν λήξιν
τῶν ἐν Πόρῳ συνδιαλέξεων δίδει ἀκριβεστάτην εἰκόνα τῶν
πραγμάτων, ὡς ἔβλεπεν αὐτὰ ὁ κυβερνήτης, καὶ δι' αὐτῆς
πρέπει νὰ κλείσωμεν τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔτους τούτου. Αὕτη
ἦτο μὲν ὀρθῶς συντεταγμένη, ἀλλ' ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς νέας
πλάνας. Ὁ κόμης προσεπάθει ἐν αὐτῇ νὰ παραστήσῃ ὅτι αἱ
παρακωλύουσαι τὴν τότε κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος δυσχέρειαι
προήρχοντο οὐ μόνον ἐκ τῆς δεινῆς ἐνδείας τῆς χώρας ἀλλὰ
καὶ ἐκ τῆς διαφθορᾶς τῆς ἀνωτέρας τάξεως τοῦ λαοῦ, ἥτις
παρὰ τὰς εὐχὰς κατ' ἀνάγκας τοῦ λαοῦ, πολεμία οὔσα πρὸς
πᾶσαν τακτικὴν κυβέρνησιν συμμαχεῖ μὲ τοὺς ἐπὶ ἡλῡδας δη-
μαγωγούς, ἵνα διατηρῇ τὴν ἐπὶ τουρκοκρατίας δυνάμιν τῆς
χάριν ἰδιοτελῶν σκοπῶν. Παρέστησεν ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν
ἔπρεπε νὰ ἐρωτηθῶσι περὶ τοῦ σχήματος τῆς κυβερνήσεως, διό-
τι οὐδὲν ἄλλο ἤθελε προκύψει ἐκ τούτου ἢ δημαγωγικόν τι

ἔργον, ὅμοιον πρὸς τὰ τρία ἤδη ὑπάρχοντα πολιτεύματα, καὶ ὅτι αἱ Δυνάμεις καθήκον εἶχον νὰ ὑπαγορεύσωσιν εἰς τοὺς ἑλληνας τὸ εἶδος τῆς κυβερνήσεως· ὅτι τὸ δημοσπονδιακὸν καὶ συνταγματικὸν πολίτευμα ἀναρχικὸν μόνον ἠθέλον γεννῆσθαι, τὸ δὲ μοναρχικὸν ἦτο τὸ μόνον σύμφωνον πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ εὐχὰς τοῦ λαοῦ, τὸ μόνον ὅπερ ἐδύνατο νὰ προλάβῃ εἰς τὸ μέλλον τὰ προσκόμιμα τῶν ξένων ἐπιβόρων, νὰ φέρῃ ἀληθῆ καὶ διαρκῆ εἰρηνοποίησιν, νὰ ἐξαλείψῃ ἀπ' ἐνὸς τὰ ἔγνη προαιωνίου δουλείας καὶ ἀπ' ἐτέρου νὰ δεσμεύσῃ τὴν ἐπανάστασιν, ἐπομένως ἐδύνατο νὰ καθουχάσῃ ὅσας Δυνάμεις δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὴν λονδρίτικον συνθήκην, διότι κατέτασσε τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν χορείαν τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν οὐχὶ ὡς πλάσμα τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ὡς προῖον τῆς νίκης κατ' αὐτῆς, ὡς συμπλήρωμα τοῦ ἔργου τοῦ 1814 1815 καὶ 1818. Ὅλα δὲ τὰ ἄλλα ζητήματα, ὡς τὸ τῶν ὀρίων, τοῦ φόρου τῆς σχέσεως πρὸς τὴν Ἑκλήνῃ ἦσαν δευτερεύοντα. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπητηδυντό κατὰ πρῶτον τακτικὰ χρηματικὰ βοηθήματα.

Λήγοντος τοῦ ἔτους οἱ Ἕλληνες ἐπεκράτουσιν ἐν τῇ Ἀμβρακικῇ κόλπῃ μὲ τὰ μύστικα καὶ τὰ μικρά των πλοῖα. Τὰ κατὰ γῆν στρατεύματα περιεκύκλουν τὸν κόλπον ἀπὸ τῶν εἰρηκίων τοῦ Ἀμφισχικοῦ Ἀργαῶς μέχρι τοῦ Ἀγρινίου, ὅπου κατεῖχον τὴν πόλιν καὶ ἐπολιόρκουν τὸ φρούριον. Τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἡ Ναύστατος ἦσαν μὲν ἀκόμῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν τῶν Τούρκων, ἀλλ' εἶχον ἑλλειψάν ζωοτροφίων, καὶ ἐτρωγον ἵππειον κρέας καὶ εἰς τὰ δύο μέρη. Τὸ στρατοπεδαρχεῖον τοῦ Ἰψηλάντου ἦτο εἰς τὴν Ἀράχωβαν. Εἶχε δ' οὗτος πέμψει ἀποσπασματα τῶν στρατευμάτων του μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν καὶ μέχρι τῆς Ἀταλάντης καὶ τοῦ Βυρῦπου. Ἀλλ' ἀκριβὲς κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους οἱ τούρκοι κατέβησαν μὲ 6000 πεζῶν καὶ 600 ἵππεις ἐκ τῆς Λαμίας, καὶ ἐγκατεστάθησαν πάλιν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ νέου ἔτους εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισσοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ.

*Ετος 1829.

Ἐὰν εἶδαμεν τὰς κυβερνήσεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας μεταβαλλούσας γνώμην ὡς πρὸς τὸ μόνον μέσον, ζητούσας νὰ ἐμποδίσωσι τὰ ἐπιβλαβῆ διὰ τὴν Εὐρώπην ἐπακόλουθα τῆς συνθήκης καὶ τραπέισας τὴν σφαλερὰν ὁδὸν τοῦ ὡς οἶόν τε περιορισμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἡ διαγωγή των αὕτη προήλθεν, ἂν καὶ δὲν τὸ ὁμολόγησαν, ἐκ τῆς ἐξαρτήσεώς των ἀπὸ τοῦ κομματικοῦ μίσους, ὅπερ αὐταὶ αὐταὶ εἶχον ἐνσπείρει, καὶ ὅπερ ὑπερῷξησεν ἐν Ἑλλάδι καὶ περιελάμβανε τὰ ὄργανά των. Ἐνεκα τούτου συνέλαβον τὴν ἀπατηλὴν ἐλπίδα τοῦ νὰ ἐμποδίσωσι διὰ τῆς βαρύτητος καὶ ἐπιτηδειότητός των τὴν δευτέραν ἐκστρατείαν τῶν ῥώσων. Ἐπομένως ὤφειλον, ἵνα συστηθῶσι πρὸς τὴν Πύλν, νὰ ἐνεργῶσι λίαν χαλαρῶς ὑπὲρ τῆς λονδινείου συνθήκης. Ἀλλ' ἡ Πύλη, ἥτις καὶ τοῦτο ἐθεώρει ὡς παρὰ πολὺ, οὐδεμίαν εὐγνωμοσύνην εἶχε πρὸς αὐτάς. Ἐναγκάσθησαν δὲ νὰ προσφέρωνται ψυχρῶς πρὸς τὴν Ῥωσίαν, ἀλλ' ἡ αὐλὴ τῆς Πετροπόλεως δὲν ταῖς ἔκαμε τὴν χάριν νὰ τὸ παρατηρήσῃ. Ἐπροσποιήθη μετριοπάθειαν, παρήγγειλεν εἰς τὸν θάνατον πρέσβυν ἐν Κωνσταντινουπόλει βαρῶνον Οὐδεσχ καὶ εἰς τοὺς ἐπιτέτραμμένους τῆς Ἰσπανίας καὶ Νεαπόλεως, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν πρέσβυν τῆς Ὁλλανδίας, ἅπαντας ἀφωσιωμένους εἰς αὐτὴν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, νὰ γνωστοποιήσωσι τὴν διάθεσίν του πρὸς τὴν εἰρήνην καὶ μάλιστα παρήγγειλε τὸν πρῶτον ν' ἀρχίσῃ τὴν διαπραγματεύειν μετὰ τῆς Πύλης. *) Ἀλλ' ἀμφότερα τὰ μέρη ἐξωπλίζοντο. Ὁ ἀνευ φανεράς ἐντελῆς ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν γάλλος ἀπέ-

*) 18, Παράρτ. I. ἀρ. 1. α. β. γ.

σταλμένος Ζωδέρτ, ὃν ὁ Βονοπάρτης εἶχε πέμψει πρὸς τὴν Πύλῃν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἑκατὸν ἡμερῶν, *) δὲν ἐδυνήθη, ὅπως οὐδ' ὁ Ὁλλανδὸς πρέσβυς καὶ ὁ δραστηρίως ὑποστηρίζων αὐτὸν πρῶστος πρέσβυς Κάνιτς, νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τῆς Πύλης τὴν παραδοχὴν τοῦ λονδινείου Πρωτοκόλλου τῆς 16 Νοεμβρίου. Ἡ πρότασις περὶ ἀμέσου διαπραγματεύσεως μεταξὺ ὀθωμανῶν καὶ Ἑλλήνων πληρεξουσίων ἀπερρίφθη, καὶ ὡς πρὸς τὴν περὶ ἀνακωχῆς αἰτησὶν ἐδόθη ἡ ἀπάντησις, ὅτι ἡ Πελοπόννησος καὶ αἱ νῆσοι δὲν θέλουσι πρὸς τὸ παρὸν προσβληθῇ. Ἀλλ' ἡ Πύλη ἐκήρυξε συγχρόνως ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ εἴπῃ ἄλλα, ἢ ὅσα εἶπεν ἐν τῷ προσκλητικῷ αὐτῆς γράμματι πρὸς τοὺς πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας· καὶ προσέθεσεν ὅτι «Περιμένει τὴν ἄφικιν τῶν πρέσβεων τοῦλάχιστον ἐντὸς τριῶν μηνῶν, ἵνα ἀρχίσῃ μετ' αὐτῶν φιλικὴν διαπραγματεύσιν ἄνευ συμπράξεως τῆς ῥωσικῆς κυβερνήσεως.» Πράγματι δὲ ἡ Ῥωσσία εἶχεν ἀπομακρυνθῇ ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐπεθύμει τοῦτο, διότι δὲν εἶχεν ἐκλέξει διὰ τὰς προτάσεις τῆς τὸν Ὁλλανδὸν πρέσβυν, τὸ ἐπίσημον ὄργανον τῆς λονδινείου συμμαχίας ἀλλὰ τὸν βαρῶνον Οὐδεσχ. Καὶ ὁ Διὰγγελος δὲ ἵνα ἐπισπεύσῃ τὴν συνδιαλλαγὴν μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἐβίαζεν εἰς παραδοχὴν τῶν προτάσεων τῆς 16 Νοεμβρίου. Ἡ δὲ Πύλη ἐπέμεnen εἰς τὴν δῆλωσίν της καὶ προσέθεσεν, ὅτι ὁ Σουλτάνος ἔδωκεν ἤδη ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου του ταμείου εἰς τὸ δημόσιον χρήματα πρὸς ἐπανάκτισιν τῆς Πελοποννήσου διὰ στρατιωτικῆς δυνάμεως μελλούσης νὰ σχηματισθῇ ἐν Ἀλβανίᾳ. Ὅθεν ἡ Πύλη ἤθελε, καὶ ἐὰν οἱ δύο πρέσβεις ἐπανήρχοντο εἰς Κωνσταντινούπολιν, ν' ἀπορρίψῃ τὰς προτάσεις των. Παρεδέχθη μὲν τὴν αἴτησιν τοῦ βασιλέως Οὐδεσχ περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν αἰχμαλώτων, ἀλλ' ἀ-

*) Βραδύτερον ἐπανῆλθε πάλιν ἐκεῖ διερχόμενος ἐν ἀγορᾷ κυριεῖανὰ πρόβατα. Ὁ Ἄγγλος πρέσβυς Ἀίστων τὸν ὑπεδέχθη τότε λέγων. Ὑμεῖς πάλιν ἐνταῦθα; Δόξῃ τῷ Θεῷ! Ἀπὸ λύκου ἐγείνατε βοσκός.α

πέπευσε τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις δηλώσασα, ὅτι ἤθελε πρῶτον ἐγγύηαι ὅτι ἡ εἰρήνη θὰ ἦτο διαρκὴς καὶ σύμφωνος πρὸς τὴν τιμὴν καὶ τὰ συμφέροντά της. Ἡ ἀπάντησις αὕτη δοθεῖσα μόνον προφορικῶς ἀπεστάλη τὴν 6 Ἰανουαρίου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Τὴν δὲ 22 ἡ Πύλη προσεκάλεσε καὶ πάλιν ἐγγράφως τὸν βαρῶνον Ζουίλεν νὰ πείσῃ τοὺς δύο πρέσβεις νὰ ἔλθωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Λήγοντος δὲ τοῦ μηνὸς, ἀφηρέθη ἡ ἀρχιστρατηγία ἀπὸ τὸν Ἰζετ-Μεχμέτ-πασσᾶν καὶ ἐδόθη εἰς τὸν Ῥεσχιδ-πασσᾶν. Ἡ Πύλη διαπραγματεύετο μετὰ τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ ἵνα στείλῃ τὸν Αἰγυπτιακὸν στόλον εἰς τὸν Εὐξείνιον πόντον. Προέλαβε δὲ τῇ συστάσει τοῦ Σιρ Σίδνεϋ Σμιθ τὸν Ἀγγλον Ἰωάννην Μαρτίνον Ἀγγετὸς ὡς ναύαρχον ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς ποτε καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Βρασιλίας εἶχε προσλάβει τὸν λόρδον Κόχραν. Οἱ δ' ἐξοπλισμοὶ ἐξηκολούθησαν δραστηριῶς κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν, καὶ τὴν 7 Φεβρουαρίου ὁ Σουλτάνος ἐπρότεινεν εἰς τὸν Διάγγελον συμμαχίαν καὶ ἐπιμαχίαν μετὰ τῆς Αὐστρίας, παραχωρῶν συγχρόνως χάριν καταλληλοτέρων ὁρίων ἐπαρχίας τινὰς τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας καὶ ἀκρωτήριόν τι πρὸ ἐτῶν ἐπὶ ματαίῳ ὑποσχεθὲν, ὅπερ χωρίζει τὴν χώραν τῆς Ραγούζης ἀπὸ τῆς τοῦ Καττάρου.

Ἡ δὲ Ῥωσικὴ κυβέρνησις ἀπόφασιν ἔχουσα νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον, ὅστις δὲν ἔπρεπε νὰ τελειώσῃ δι' ἐκστρατείας κατὰ τὸ ἥμισυ ἀποτυχούσης, καὶ νὰ μὴν παραιτήσῃ τοὺς συμμάχους, ἡσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ παραδεχθῇ τὸ πρωτόκολλον τῆς 16 Νοεμβρίου, ἀλλ' ἤλπιζε νὰ τὸ ἐξασθενίσῃ διὰ προτάσεων κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Καποδιστρίου. Ὁ πρίγκηψ Αἰέβεν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Κάννιγκος καὶ καθ' ὅσον ὁ σπόρος, ὃν ἐπεισεν αὐτὸν νὰ ῥίψῃ, ἀπωλέσθῃ, εἶχε χάσει τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Ἐπεμψε δὲ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰανουαρίου τὸν αὐτοκρατορικὸν σύμβουλον Ματούσσεβιτς εἰς Λονδῖνον, ἵνα παρακάθηται τῷ πρίγκηπι. Μακρὸν δὲ τι ὑπό-

μνημα, ὅπερ οὗτος ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ, περιεῖχε τὴν παραδοχὴν τῶν προτάσεων τῶν δύο συμμάχων, καθ' ἃς ἡ Πελοπόννησος καὶ αἱ Κυκλάδες ἐτίθεντο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν τριῶν Δυνάμεων, καὶ τὸ ἐκβιαστικὸν τοῦτο μέτρον ἐθεωρεῖτο ὡς ἀρκούν, ἡ δὲ συνθήκη ὡς ἐκπεπληρωμένη. Ἡ δ' ἡλώσις τοῦ βεῖζ-ἐφένδου πρὸς τοὺς δύο πρέσβεις ἐν Πύρῳ, καίτοι ἀποκρούουσα τὸ πρῶτον καὶ τὴν παραδοχὴν Ἑλλήνων πληρεξουσίων, ἐθεωρήθη ὡς ἀρκούσα πρὸς ἐπανάληψιν τῶν διαπραγματεύσεων μετὰ τῆς Πύλης, καὶ ἡ ῥωσικὴ Αὐλὴ ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ τὴν πληρεξουσιοτήτά της εἰς τοὺς πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, οἵτινες ὤφειλον πλέον νὰ ὑπάγωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, νὰ περατώσωσιν ἐκεῖ ἐν ὀνόματι τῶν τριῶν Αὐλῶν τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα, καὶ οὕτω νὰ φέρωσι τὴν εἰρήνην τῆς Πύλης μετὰ τῆς Ῥωσίας.

Ἵνα δὲ δείξῃ τὴν μετριοπάθειαν τῆς αὐλῆς τοῦ ὁ κόμης Νεσελερὼδης παρέλειψεν ἐν τῷ ὑπομνήματι ταύτῳ τὸ νὰ καταδείξῃ τὰς ἀντιφάσεις κατὰ τὴν πορείαν τῶν συμμάχων. Ἐπανέλαβε δὲ τὰς ὁδηγίας τῆς ἐν Αὐδίνῳ συνεδριάσεως τῆς 2 Ἰουλίου πρὸς τοὺς δύο πρέσβεις ἐν Κερκύρᾳ ὅτι «εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπαναφέρωμεν τὰς διαπραγματεύσεις εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ ῥωσὸς πληρεξούσιος δὲν δύναται κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν πρωτεύουσάν ταύτην, καὶ ἡ στενὴ ἐνωσις τῶν τριῶν Δυνάμεων, καθ' ἣν ὀφείλουσιν ἅπασαι νὰ ἐργασθῶσιν ἀπὸ κοινοῦ πρὸς περάτωσιν τοῦ ἔργου, ἀποκλείει πᾶσαν μεμονωμένην διαπραγματεύσασιν.» Ἐπειτα δὲ ἀνέμνησεν ὅτι προσεκέλευσαν συνεκτελεσθῆναι τῆς ἀποφάσεως ταύτης τὴν Πύλιν νὰ πέμψῃ πληρεξούσιον εἰς Κερκύραν, καὶ ὅτι ἐκάτερος τῶν δύο πρέσβεων ἐκήρυξε κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην πρὸς τὸν βεῖζ-ἐφένδην «ὅτι ἡ Αὐλὴ τοῦ Θεοῦ ἐπαναλαμβάνει τὰς διαπραγματεύσεις μόνον ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν δύο συμμάχων Αὐλῶν καὶ μόνον μετὰ τὴν παραδοχὴν τῆς ἀναχωρῆς καὶ τῆς μετολαβήσεως.» Οἱ τρεῖς οὗτο

ὅροι ἐθεωρήθησαν τότε ἐν τῇ λονδινείῳ συνεδριάσει ὡς ἀναγκαῖοι πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ· ἀλλ' ὁ σκοπὸς αὗτος ἦτο ἡ ἐκτέλεσις τῆς λονδινείου συνθήκης. Ἡ δὲ Πύλη καὶ τότε καὶ τῷρθε ἀπορρίπτει πάντα ὅρον καὶ αὐτὸν τὸν σκοπὸν. Νῦν δὲ τὸ νὰ λέγῃ τις ὅτι αὕτη ἐνέδωκεν, εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ ἐπιδεχیمάξῃ τὴν ἐπιμονὴν τῆς. Σήμερον δὲ εὖ νὰ διαπραγματεύωνται μόνον οἱ δύο σημαίνει ὅτι διαλύουσι τὴν ἐν Λονδίῳ συμμαχίαν, καὶ ἐνισχύουσιν τὴν Πύλην εἰς τὴν ἀποφασίαν τοῦ πολέμου. Ἐὰν ἡ Ῥωσσία παραδεχθῇ τεισαύτας προτάσεις, πράττει, καίτοι νικητρία, ὡς ἡττημένη, καὶ ἐπικυροῖ τὰς μοχθηρὰς φήμας, τὰς ὁποίας ἐθεώρησάν τινες καλὸν νὰ διαδώσωσιν ἔνθεν καὶ καίθεν περὶ τῆς θέσεώς της.

Οὐχ' ἦτορ, ἔγραφε προσέτι ὁ κόμης Νεσσελρώδης, ἡ Ῥωσσία μερμυῶσα μᾶλλον ὑπὲρ τῶν συμμαχίων ἢ ὑπὲρ ἐαυτῆς καὶ θέλουσα νὰ βοηθήσῃ αὐτοὺς ὅπως ἐξαχθῶσιν ἐκ τῆς ὀχληρᾶς θέσεώς των, θέλει παραδεχθῇ τὰς προτάσεις των, ἐὰν ἐξακαλουθῶσιν ἐπιμένοντες εἰς αὐτάς. Παραδεχομένη δὲ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαπραγματεύουσιν τῶν δύο ἐν ὀνόματι τῶν τριῶν οὐδένα ἄλλον ὅρον θέτει, εἰμὴ μόνον νὰ συνεννοηθῶσιν οἱ δύο μετ' αὐτῆς πρότερον περὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς διαπραγματεύσεως ταύτης, ὥστε νὰ εἰσφέρωσι τί θέλουσιν ὡς πρὸς τὰ ὅρια, τὸν φόρον, τὰς ἀποζημιώσεις, τὴν μέλλουσαν σχέσιν τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Πύλην, καὶ τὸν ἐσωτερικὸν τῆς διοργανισμόν. «Φ' αὐτοκράτωρ δὲν διστάζει» ἔλεγεν ἐπὶ τέλος ὁ κόμης Νεσσελρώδης, «ὅταν καὶ ἴσως εἶναι φρονιμώτερον νὰ περιμένῃ τὰς εἰδήσεις τοῦ Κ. Ζωδερτ περὶ τῆς ἐντυπώσεως τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 16 Νοεμβρίου, νὰ πέμψῃ ἀπὸ ταῦδε πρὸς τὸν ἐν Λονδίῳ πληρεξούσιόν του πλήρεις ὁδηγίας περὶ τῶν πάντε τούτων προκαταρκτικῶν ζητημάτων. Ἀσπάζεται δὲ τὰν γυνάμην τῆς Αὐστρίας, τοῦ νὰ λάβῃ ἡ Ἑλλὰς κυβέρνησιν ὡς οἶον τε ὁμοιάζουσιν πρὸς τὴν μοναρχικὴν. Τὴν ἐκλογὴν δὲ καὶ τὸν τίτλον τοῦ ἀνωτάτου ἀρχοντος ἀφίνει

εἰς τοὺς συμμάχους της, καὶ ἐπιφυλάσσεται μόνον τὸ νὰ μὴ ἐκλεχθῇ κανεὶς ῥῶστος πρίγκηψ. *)» Τὴν ὁδηγίαν πρὸς τὸν πρίγκηπα Λιέβεν συνεπλήρωσε τὴν 26 Ἰανουαρίου ἡ ἀποστολὴ τῆς περὶ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος ἔτους· γενομένης ἐκθέσεως τοῦ κόμητος Βουλγάρεως, ἣν ὁ αὐτοκράτωρ ἐπεδοκίμασε καθ' ὁλοκληρίαν, καὶ διεταξε ν' ἀνακοινωθῇ εἰς τὸν δοῦκα Οὐέλ-λιγκτιῶνα καὶ τὸν λόρδον Ἀβερδῆνον. **)

Τὰ βήματα ταῦτα τῆς Ῥωσσίας ἐνέβαλον τὰς κυβερνήσεις εἰς οὐ μικρὰν ἀμηχανίαν, διότι ὅλα ὅσα ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον μάθει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, τὰς ἐπειθον νὰ μὴ πιστεύωσι πλέον εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν διαπραγματεύσεων καὶ ὡς πρὸς τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα καὶ ὡς πρὸς τὸ σπουδαιότερον, τὴν συμφιλίωσιν τῆς Πύλης μετὰ τῆς Ῥωσσίας. Ὁ κόμης Λαφερ-βωναῖος εἶχεν ἀποσυρθῇ ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπουργείου. Ὁ δὲ κόμης Πόρταλις, ἀντικαταστήσας αὐτὸν ἐνόμισεν, ὅτι ἤθελεν κινεῖσθαι ἐλευθερώτερον, ἐὰν ἐδείκνυετο ὀλιγώτερον ἀπότομος πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. Προὔτιμησε δὲ, ὡς ὅλοι οἱ ἀσθενεῖς δι-πλωμάται, τὸν τύπον ἀντὶ τῆς οὐσίας. Ἄν καὶ δὲν εἶχε καλὴν ιδέαν περὶ τῆς λονδινείου συνθήκης, δὲν εἰξυρεν ὡς καὶ ὁ προκατόχος του ν' ἀπαλλαγῇ αὐτῆς, καὶ ἐνόμισεν ὅτι δὲν ἐδύνατο ἄλλως νὰ δώσῃ τέλος εἰς αὐτὴν εἰμὴ μόνον διὰ τῆς ἀναβολῆς αὐτῆς. Τὰ πρωτόκολλα τοῦ Πόρου, αἱ διακοινώσεις τοῦ κόμητος Νεσσελρώδου προδήλως τῷ ἐδείκνυνον, ὅτι αἱ ἀποφάσεις τῆς 16 Νοεμβρίου δὲν ἦσαν ἀρκούντως περιλ-πτικαὶ ὅπως ἐπιτύχωσι τὸν σκοπὸν, καὶ μολονότι ἔβλεπεν ὁπισθεν τῶν λόγων, δι' ὧν ὁ κυβερνήτης καὶ ἡ Ῥωσσία ἐπι-καλούμενοι τὴν Αὐστρίαν, συνηγόρουν ὑπὲρ τῆς μοναρχικῆς κυβερνήσεως ἐν Ἑλλάδι, φιλοδοξίαν προσωπικὴν τοῦ πρώτου, θρόνον ὑπὲρ αὐτοῦ ἢ τοῦλάχιστον κληρονομικὴν ὑπατείαν, ἐξ ἧς ἡ μεταβάσις εἰς τὸν θρόνον εἶχεν ἤδη κατὰ τὸν αἰῶνα

*) Παράρτ. I. 2. 6. **) Παράρτ. I. 2. καὶ παραρτήματα.

τοῦτον ἐν παράδειγμα ὑπὲρ ἑαυτῆς, δὲν ἡδυνήθη ὁμως ν' ἀπορρίψῃ ἀπολύτως τοὺς προτεινομένους λόγους. Ὅθεν ὁ παρὰ τῇ ἀγγλικῇ αὐλῇ γάλλος πρέσβυς ὑπέβαλε τὴν 22 Μαρτίου εἰς τοὺς πληρεξουσίου τῶν δύο συμμάχων Δυνάμεων ὑπόμνημα, ὅπου συνηγόρει ὑπὲρ τῶν ὁρίων ἀπὸ Ἄρτας μέχρι Βώλου, τῆς προσαρτίσεως τῆς Εὐβοίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, συνίστα τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων, καὶ ἐπρότεινε νὰ παραδεχθῶσιν ὡς βᾶσιν τῶν διαπραγματεύσεων μετὰ τῆς Πύλης τὸ πρωτόκολλον τῆς τελευταίας συνεδριάσεως ἐν Πόρῳ. *) Ὁ ἄγγλος πληρεξούσιος ἐκήρυξε τὸναντίον ὅτι ἡ ὀρισθεῖσα κατὰ τὴν 16 Νοεμβρίου περιοχὴ τῆς χώρας ἦτο ἀρκούσα, ὅτι δὲν ἔπρεπε ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τῆς Πύλης μεγαλύτεραν ἑκτασιν μῆτε νὰ κατακτήσῃσιν καὶ ἐπιτύχῃσιν αὐτὴν μὲ τὰ ἴδια ἑαυτῶν μέσα διὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ὅτι ἡ κατάκτησις τῇ συμπράξει τῶν συμμάχων ἦτο ἀπορρίπτεα, καὶ ὅτι ἡ Εὐβοία κατείχετο εἰρηνικῶς ὑπὸ τῶν τούρκων, καὶ ὅτι ἅπανσα ἡ συνηγορία ὑπὲρ τῶν ὁρίων ἀπὸ τῆς Ἄρτης μέχρι τοῦ Βώλου ἐστηρίζετο ἐπὶ ψευδῶν λόγων. Ἀλλ' ἵνα μὴ χωρισθῇ ἀπὸ τῶν συναδέλφων του, ἦτο ἔτοιμος νὰ δεχθῇ τὴν γαλλοῤῥωσικὴν πρότασιν ὡς βᾶσιν τῆς ποιητέας πρὸς τὴν Πύλιν αἰτήσεως, οὐχὶ ὁμως καὶ ὡς τηλεσίγραφον, καὶ προτείνει τὴν ταχεῖαν ἐπάνοδον τῶν δύο πρέσβων εἰς Κωνσταντινούπολιν. **) Ὑπέγραψαν δ' ἐπὶ τούτοις τὴν αὐτὴν ἡμέραν, 22 Μαρτίου, πρωτόκολλον περιέχον, ὅτι οἱ πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας θέλουσιν ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν των εἰς Κωνσταντινούπολιν διαπραγματεῦσθαι μετὰ τῆς Πύλης ἐν ὀνόματι τῶν τριῶν Αὐλῶν περὶ τῶν ἐξῆς προτάσεων, ἥτοι:

1) Τὸ ὄριον τῆς Ἑλλάδος ἀρχεται ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Βώλου μέχρι τοῦ τῆς Ἄρτης ἡ Εὐβοία καὶ αἱ Κυκλάδες νῆ-

*) Παράρτ. I. 2. α. **) Παράρτ. I. ἀρ. 2 α.

τοὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. 2) Ἡ Ἑλλὰς πληρώνει κατ' ἔτος φόρον ἐκ 1,500,000 γρασίων. 3) Οἱ ὀθωμανοὶ πτημα-
ταῖαι, οἱ ὀθωμανοὶ μεριδιῶχαι εἰς τὰ Βακούφ' Ἀδῆ ὀφείλουσι
νὰ υποβάλλωσι τοὺς τίτλους των εἰς μικτὴν ἐπιτροπὴν, δύναν-
ται δὲ ἐντὸς ἐνὸς ἔτους νὰ πωλήσωσιν ἐλευθέρως, εἰάν οἱ τίτλοι
των εὐρεθῶσι νόμιμοι, καὶ μετὰ παρέλευσιν τῆς προθεσμίας
ταύτης ἀποζημιῶνται. Ἐπιτροπὴ συγκειμένη ἐκ πληρεξου-
σιῶν τῶν τριῶν Δυνάμεων, χρησιμεύει ὡς ἀνωτέρα καὶ ἐσχάτη
δικαιοδοσία. 4) Ἡ Ἑλλὰς ἔχει, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Πύ-
λης, ἐλευθέραν διοίκησιν· ταύτης δὲ θέλει προϊστασθαι χρι-
στιανὸς διαδοχικὸς ἡγεμὼν, ὅστις ἐπ' αἰδημῇ περιπτώσει
δὲν θὰ ἐκλεχθῇ ἐκ τῶν οἰκογενειῶν τῶν τριῶν μοναρχῶν. Ἡ
πρώτη δ' ἐκλογὴ θὰ γείνη ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς Πύλης καὶ
τῶν τριῶν Δυνάμεων. Ὁ ἐκλεχθεὶς καὶ πᾶς διάδοχός του πε-
ριβάλλεται τὸ ἀξίωμα παρὰ τῆς Πύλης καὶ πληρώνει ἐτήσιον
τινα φόρον ἐκτὸς τοῦ συνάθους. 5) Πλήρως ἀμνηστία θὰ δο-
θῇ ὑπὸ τῆς Πύλης καὶ θὰ τηρηθῇ ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν.
Ἡ Πύλη παρέχει εἰς τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους της, ὅσοι θέλουν
νὰ μεταναστεύσωσιν εἰς τὸ νέον κράτος, ἄδειαν ἀναχωρήσεως
ἐπὶ ἐν ἔτει. Τὸ αὐτὸ ὑπόσχεται καὶ ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν Πύλην.
Ἐκτὸς τούτων οἱ δύο πρέσβεις ὀφείλου νὰ προσέχωσιν εἰς τὴν
τὴν τήρησιν τῆς ἀναγκῆς, καὶ νὰ πείσωσι τοὺς Ἕλληνας,
εἰάν ᾔθελον ὑπερβῇ τὰ χαραχθέντα ὅρια, νὰ ὑπαχωρήσωσιν.
Ἐάν αἱ προτάσεις αὗται δὲν ᾔθελον γίνεαι δεκταί, ἐκάστη
Δύναμις ἐπιφυλάσσεται νὰ ἐξετάσῃ τὰς ἐνστάσεις τῆς Πύλης
καὶ νὰ κάμῃ νέας προτάσεις. *)

Ἐνθ' ἡ Ἀγγλία καὶ Γαλλία κατεῖχοντο ὑπὸ τῆς ψευδοῦς
ἐλπίδος, ἡ μὲν πρώτη ὅτι θὰ πείσῃ τὴν Πύλην τοῦλάχιστον
εἰς παραδοχὴν τῶν ἀποφάσεων τῆς 16 Νοεμβρίου, ἡ δ' ἐτέ-
ρα ὅτι θὰ κατορθώσῃ καὶ ἄλλα πλείονα, ἢ ἀστρακινὰ κωδὶρ

*) Παρέστ. I. ἀρ. 2,

νῆσις κατήγορησεν ἀμφοτέρας, καὶ ἠναγκάσθη ν' ἀποβάλλῃ καὶ αὐτὴν τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἤθελεν ἐμποδισθῇ ἀπὸ νέας ἐκστρατείας. Ἀπελπισθεὶς δ' ἐν Λονδίνῳ καὶ Παρίσις οὐ πρίγκηψ Μετερνίχος εἶχε πέμψῃ περὶ τὰς ἀρχάς τοῦ ἔτους εἰς Περσέπολιν ὡς πρέσβυν τὸν ἰκανώτατον καὶ σπουδαιότατον ἄνδρα ἐκ τῶν περιστοιχιζόντων αὐτὸν, τὸν στρατηγὸν κομνητα Φικελμόντην, ἵνα χαλινάγῃ τὴν δυσμένειαν καὶ τὸν φόβον τοῦ αὐτοκράτορος, ὅτι ἡ Αὐστρία προτίθεται, νὰ συνδεθῇ μετὰ τῆς Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Πρωσσίας κατ' αὐτοῦ. Ὁ Βαλλης Τατισέφ εἶχε συνηγορήσῃ περὶ τούτου τὴν 21 Ἰανουαρίου μετὰ τοῦ πρίγκηπος Μετερνίχου. Παρέστησε δὲ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Κ. Ματτούσεβιτς ὡς ἀπόδειξιν τῆς μετριοπαθείας τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ τὴν ὑποστήριξιν τῆς ἀποστόλης ταύτης εἰς Λονδὸν ὡς τὸ μέσον, δι' οὗ ἤθελε παύσῃ ἡ δυσπιστία τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τὴν αὐστριακὴν κυβέρνησιν. Εἶπεν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐβαρύνθη τὴν συμμαχίαν τῶν τριῶν, καὶ ἐπιθυμεῖ ν' ἀναλάβῃ τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα μετὰ τῶν πέντε, μάλιστα δὲ μετὰ μόνῃς τῆς Αὐστρίας. Τὰς προτάσεις ταύτας ἐπανέλαβεν ὁ Βαλλης ἐγγράφως τὴν 22. Ὁ δὲ πρίγκηψ τὰς ἀπέρριψε μὲν ἀλλὰ τὰς ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Αὐστρία ἦτο μεμονωμένη, οὐδαμοῦ ἐδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ ἀποτελεσματικῶς. Πρὸς τὴν Ῥωστικὴν κυβέρνησιν ἐπέτυχεν ὅ,τι ἐπεθύμει. Ἐθεώρησε τὴν ἀποστολὴν τοῦ κόμητος Φικελμόντου ὡς δεῖγμα συνδιαλλακτικῶν φρονημάτων, καὶ ἀπάντησε περὶ αὐτῆς κατὰ τὴν ἐννοίαν ταύτην. *). Τοὺς δὲ συμμαχοὺς τῆς ἀφῆκε νὰ ἐπαναπαύωνται εἰς τὸ φαντασιώδες πλεονέκτημα, ὅτι διαπραγματεύονται μόνον οἱ δύο, καὶ ἀνέβαλε τὴν ἐκστρατείαν. Καὶ ὁ μὲν κόμης Δίβιτς διωρίσθη ἀρχιστράτηγος, ὁ δὲ στρατηγὸς Τόλλ ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου του.

*) 13. Παράρτ. I. ἀρ. 3. α. 6. γ.

Ἐὰν δὲ καὶ ἡ Πύλη ἐκλινεν οὐχ' ἤττον πρὸς τὸν πόλεμον, ἤλπιζεν εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς Αὐστρίας. Πλὴν τὴν ἐλπίδα ταύτην ἀφῆρσεν αὐτῇ ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἀποκαρούσας τὴν 19 Μαρτίου τὴν περὶ ταύτης πρότασιν τῆς διὰ τῶν ἐξῆς καθαρῶν λέξεων. «Ἡ πρότασις αὕτη ἐμφαίνει ὀλοσχερῇ ἄγνοιαν τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Εὐρώπης. Οὐδεμίαν ἄλλην ὁδὸς παρὰ τὴν εἰρήνην μένει εἰς τὴν Πύλην, καὶ δύναται αὕτη νὰ κάμῃ πρὸς τοῦτο ἓν βῆμα». Βαρέως ὀργισθεῖσα ἀπερρόρηνεν ἡ Πύλη τὴν συμβουλὴν ταύτην, καὶ ἐξέφρασεν ὅλην τῆς τὴν ἀγανάκτησιν, ὅτε μετὰ τινὰς ἡμέρας ἔμαθεν, ὅτι πολλὰ αὐστριακὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ἐμισθώθησαν εἰς τοὺς ῥώσους ὡς φορτηγά. Ἀποτόμως δ' ἀπερρόρηνε τὴν αἵτησιν τοῦ Διαγγέλου τοῦ ν' ἀπευθύνῃ αὐτῷ ἐγγράφως τὴν καταμήνυσιν. «Τί ἐγγράφως, ἀνεφώνησεν ὁ ρεῖζ-ἐφένδης, «καὶ ποῖον τῶν ἡμετέρων ἐγγράφων ἐπέφερεν ἀποτέλεσμα παρ' ὑμῖν; Ἡμεῖς δὲν ἤξεύρομεν νὰ ὑποκρινόμεθα πρὸς ὑμᾶς φιλίαν, καὶ συγχρόνως νὰ διαπραγματευόμεθα κρυφίως μετὰ τῶν ἐχθρῶν σας. Ἐὰν ἡ αὐλή σας δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ βιάσῃ τοὺς ὑπηκόους τῆς εἰς τήρησιν τῆς οὐδετερότητος, τὴν ὁποίαν ὅπως τόσοι ὠραῖα ἤξευρε νὰ φυλάξῃ, ὅταν ἐπρόκειτο ν' ἀνεχθῇ αἰσχυρῶς τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ Ἑλλησπόντου, ἃς ἀφήσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν περὶ τούτου φροντίδα.» Καὶ μετὰ ταῦτα ἐδειξεν εἰς τὸν διερμηνέα τὴν θύραν. Τὸ συμβᾶν τοῦτο ἦτο τόσοι ἄτοπον, ὥστε ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἀνεκάλεσε τὸν διερμηνέα, καὶ παρήγγειλε εἰς τὸν Διάγγελον νὰ μὲνῃ ἀδιάφορος, ἕως οὗ ἡ Πύλη ζητήσῃ συγγνώμην. Κατὰ τὸ ἥμισυ δ' ἔπταιε καὶ αὕτη, διότι ὤφειλεν, ἅμα ὁ πόλεμος ἐκπυρρῆθη, νὰ ἐμποδίσῃ τὸν εἰσπλουν τῶν ἐμπορικῶν πλοίων εἰς τὸν Εὐξείνιον πόντον. Φυσικὸν δὲ ἦτο νὰ ἐπιδιώκωσι ταῦτα τὸ συμφέρον των μὲ κίνδυνόν των. Ἀλλ' ὁ ρεῖζ-ἐφένδης δὲν ἤργησε νὰ δώσῃ τὴν ἀπαιτουμένην ἰκανοποίησιν, δικαιολογηθεὶς ὅτι ἦτο ἡναγκασμένος νὰ προσενεχθῇ ἀποτόμως ἵνα ἐλαττώσῃ κάπως τὴν εὐθύνην του ἐνώπιον

τοῦ Σουλτάνου, διότι αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶχε συνηγορήσει ὑπὲρ τοῦ
διαπλου τῶν πλοίων.

Ἡ δὲ Ἀγγλία εἰς τὴν Αὐστρίαν κυρίως ἤλπιζεν, ὅτε ὑπέγραψε
τὸ ἀπὸ 20 Μαρτίου πρωτόκολλον. Ἀπύθυνε δὲ τὴν αὐτὴν ἡ-
μέραν ὑπόμνημά τι πρὸς τὸν λόρδον Κώδλεϋ, πρέσβυν ἐν Βιέννῃ,
τῷ ἔστειλε τὸ πρωτόκολλον ἵνα τὸ ἀνακοινώσῃ πρὸς τὴν αὐ-
στριακὴν κυβέρνησιν, ἐδήλωσεν ἀποκαλύπτως τὴν γνώμην της
ὅτι δὲν ἦτο πιθανὸν νὰ τὸ δεχθῇ ἡ Πύλη, καὶ ἐφρόνει ὅτι
μόνον ἡ ἐπάνοδος τῶν πρέσβεων εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐδύ-
νατο νὰ φέρῃ εὐνοϊκὸν ἀποτέλεσμα. Ἐδήλωσε δὲ ἐκ τῶν προ-
τέρων ὅτι νύχαριστεῖτο εἰς τὰς ἀπὸ 16 Νοεμβρίου ἀποφάσεις
περὶ τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα νὰ
πίσῃ τὴν Γαλλίαν ὑπὲρ τούτων ἢ τοῦλάχιστον νὰ διαπραγ-
ματευθῇ μόνον περὶ τῆς προσθήκης τῆς Ἀττικῆς. Ἦθελε δὲ
νὰ προλάβῃ τὴν ἀπόλυτον ἄρνησιν τῆς Πύλης, καὶ διὰ τὴν
ἐμποδίσῃ, ἐξητήσατο τὴν συνεργίαν τῆς Αὐστρίας. *). Ὁ δὲ
πρίγκιψ Μεττερνίχος χαριζόμενος εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν
καὶ παραδίδων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὴν ἰδίαν του γνώ-
μην, εἰργάσθη πρὸς τοῦτο ἐν Κωνσταντινουπόλει, καταδείξας
τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἐπαιαλήψεως τῶν σχέσεων μετὰ τῶν
δύο Δυνάμεων. Παρεδέχθη ἐπομένως ὅλας τὰς ιδέας τῆς ἀγ-
γλικῆς κυβερνήσεως, καὶ ἔπραξε καλῶς, διότι ἐὰν ἦτο ἐπι-
κίνδυνος πολιτικὴ ἀφροσύνη ὁ σχηματισμὸς Ἑλλάδος ὑποτε-
λοῦς μὲ ὅριζ ὡς τὰ ἤθελεν ὁ κυβερνήτης, καὶ τὰ ὅποια μόνον
εἰς κράτος ἀνεξάρτητον ἤρμοζον, δὲν ἐδύνατό τις νὰ εἴπῃ τὸ
αὐτὸ καὶ περὶ ἡγεμονίας ὑποτελοῦς τῆς Πελοποννήσου καὶ τι-
νων νήσων. Ἐὰν ἡ ἀνεξαρτησία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ,
πολιτικῶς ἐξεταζομένου τοῦ ζητήματος, ὀρθώτατον ἦτο ἡ ὡς
εἶν τε μικροτέρα Ἑλλάς. Ἀλλ' ὁ πρίγκιψ μ' ὅλας τὰς ἐνερ-
γείας του ὑπὲρ τοῦ βήματος, ὅπερ ἔμελλε ν' ἀπαλλάξῃ τὴν

*) Παράρτ. I. σφ. 4.

Ῥωσσίαν ἀπὸ τὸν κόπον τοῦ νὰ λύσῃ πρότερον τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα ὡς ἴδιον, δὲν ἐδύνατο νὰ τὸ θεωρήσῃ ἄλλως ἢ ὡς ἀποδείξιν μεγάλης ἀδυναμίας τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου καὶ ὡς σφαλερὸν ἐκ τῶν προτέρων. Ἦδη δὲ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἀπὸ 22 Μαρτίου πρωτοκόλλου, ἐν ᾗ ἐλέγετο, ὅτι ἐκάστη τῶν συμμάχων δυνάμεων ἐπιφυλάσσεται νὰ ἐκτιμήσῃ τὰς γενησόμενας τυχὸν ἐνστάσεις τῆς Πύλης, προεκλήθησαν ἐνστάσεις, καὶ ἦτο φανερόν, ὅτι ἐμελλε νὰ ἔλθῃ τὸ φθινόπωρον, πρὶν ἢ αἱ δυνάμεις συνενωθῶσι πάλιν, καὶ ἀμνηθῶσι νὰ κάμωσι νέον τι βῆμα. Ἀλλ' ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων ἦτο ὅλως εὐνοϊκὴ εἰς τοὺς Ἕλληνας. Διότι ἐὰν ἦτο τοιαύτη ὥστε ν' ἀναγκάσῃ τὴν Πύλιν νὰ ἐνδώσῃ, ἡ Ἑλλὰς θὰ ἔμεινε ἐπαρχία Ὀθωμανικὴ. Καὶ ἡ πρωσικὴ δὲ αὐτὴ συνεμερίσθη τὴν πεποιθήσιν τῆς Αὐστρίας, ὅτι αἱ ἀποφάσεις τῆς 22 Μαρτίου οὐδὲν ἀποτέλεσμα θὰ ἔφερον, ἀλλ' ἐθεώρησεν αὐτὰς ὡς πηγὴν παρηγορίας, διότι ἐφοβεῖτο πρὸ πάντων μὴ βιασθῇ νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ῥωσσίας, καὶ ἐπέλθῃ ἕνα καὶ τοῦτο ἡ λύσις τοῦ ἐλληνικοῦ ζητήματος πρὸ τῆς λύσεως τοῦ ὀθωμανο-ρωστικοῦ, διότι ἐνόμιζεν ὅτι ἡ Ἀγγλία καὶ Αὐστρία προὔτιθεντο νὰ ποιήσωσι σπουδαιότερα βήματα κατὰ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐθεώρει ὡς βεβαίαν τὴν συμμαχίαν τῶν δύο τούτων δυνάμεων, ἅμα ἐκείνη ἀπέκρουε τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου. Ἡ πρωσικὴ αὐτὴ ἐφοβεῖτο προσέτι μὴ ὁ πόλεμος ὠθήσῃ τὴν Ῥωσσίαν περαιτέρω ἢ ὅσον ἤθελεν. Ἐπίστευεν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶχεν ἔτοιμον σχέδιόν τι διανομῆς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ὅπερ ἐμελλε κατὰ τὴν γνώμην τῆς νὰ εὐχαριστήσῃ ἅπαντας. Ἐθεώρησε δὲ ὡς φρονιμώτατον νὰ ματαιώσῃ τὴν ἀπόπειραν ταύτην, καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν εἰρήνην διὰ πάσης θυσίας. Διὰ τοῦτο εἶχε πέμψει τὸν Κ. Ρογῆρον εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀντὶ τοῦ Κ. Κάνιτς καὶ τῷ παρήγγειλε νὰ διαλύσῃ τὴν πεποίθησιν τοῦ Διθανίου, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος ἐπιδιώκει τὴν καταστροφὴν τοῦ τουρ-

κικοῦ κράτους, καὶ ὅτι ἐπομένως τὸ μόνον καὶ ἔσχατον μέσον ἦτο ὁ ἀγὼν περὶ ζωῆς καὶ θανάτου. Ἡ ἐλπίς δὲ ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ συμβιβασμός τις μετὰ τοῦ Σουλτάνου ὑπῆρξε κατόπιν ἡ κυριότερα αἰτία, δι' ἣν τὸ διδάνειον ὑπεστήριζε χαλαρῶς τὴν θέλησιν τοῦ Σουλτάνου.

Τὸ ἀναποφάσιστον τῆς ἀγγλικῆς καὶ γαλλικῆς κυβερνήσεως, ἡ στραφεῖσα καὶ κατὰ τοῦ κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος ἀπέχθειά των κατὰ τῆς συνθήκης, ἥτις τοὺς ἐδέσμευεν, ἔσχον ἐπικίνδυνον ἐπιρρόην ἐπὶ τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος. Ἐχρειάζετο δὲ ὅλη ἡ θρασυπρίοτης καὶ ἐπιτηδευιότης τοῦ κόμητος Καποδιστρίου, ὥπως μωρῶς διώκησιν τινα, ἥτις, ὅσον ἀτελὴς καὶ ἂν ἦτο, κατάρθωσε κατὰ τι νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν λαὸν εἰς τὴν τάξιν καὶ ἡσυχίαν. Αἱ ἐσωτερικαὶ δυσχερεῖαι ἦσαν ἀρκούντως μεγάλαι, καὶ ἤδη ἐνόησε καλῶς ὁ κυβερνήτης πόσον δύσκολον ἦτο νὰ σχηματισθῇ εὐρωπαϊκὴ διοίκησις εἰς τόπον ὅπου ἔλειπον ὅλα τὰ κατάλληλα ὄργανα καὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα ἀντεστρατεύοντο, ὅπου ἀπ' αἰώνων οὐδὲν τοιοῦτον ὑπῆρξε. Λαὸς δὲν εἶναι ἄθροισμα ἀνθρώπων. Προϋποθέτει νόμον τινὰ χρυσταλώσεως ἐπικρατοῦντα καὶ ἐπιβάλλοντα. Ἡ ἰσχὺς καὶ ζωτικὴ δύναμις τοῦ λαοῦ προκύπτει ἐκ τῆς ὑπακοῆς του εἰς τὴν κυβέρνησιν. Ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι ἡ ἀλήθεια αὕτη ἦτο εἰσέτι ἄγνωστος, καὶ ἥκιστα παρὰ τῇ ἀνωτέρᾳ τάξει τοῦ λαοῦ. Αἱ δὲ ναυτικαὶ Δυνάμεις συνετέλεσαν εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἀναρχίας. Ἐν Γαλλίᾳ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους ἡ κοινὴ γνώμη κατεφέρετο σφοδρῶς κατὰ τοῦ κυβερνήτου. Ἡ δὲ γαλλικὴ κυβέρνησις ἀκολουθοῦσα τὴν γνώμην ταύτην, τῷ ἔδειξε τὴν δυσπιστίαν τῆς καὶ σχεδὸν τὴν περιφρόνησιν τῆς. Τὸν κατηγοροῦν, καὶ τοι στερούμενον μέσων, ἐπὶ ἀδυναμία. Τὸν ἐνοχοποιοῦν διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων, τὰς ὁποίας ἐντούτοις ἐχαρὰκτῆριζον ὡς αὐθάδεις, ἀπὸ δὲ τοῦ Σεπτεμβρίου οὐδεμίαν χρηματικὴν βοήθειαν τῷ ἔδιδον. Μεγαλητέρα σχεδὸν ἦτο ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ κατὰ τοῦ κυβερνήτου ἀ-

πέχθεια, και ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐφαίνετο ὅτι προηγεῖτο εἰς τὴν γνώμην ταύτην. Οὕτω δὲ αἱ δύο κυβερνήσεις ἐστρεψαν τὴν δυσαρέσκειαν διὰ τὰ ἰδιά των σφάλματα κατὰ τοῦ ἀνδρός, ὃν εἶχον πρότερον θεωρήσει καὶ μεταχειρισθῇ ὡς ὄργανόν των, καὶ νῦν ἐθεώρουν ἀπλῶς ὡς ὄργανον τῆς Ῥωσσίας. Ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ἡ διαγωγὴ των ἐμαρτύρει τὴν ἀδυναμίαν ἣτις ἐχαρακτήριζε τὴν ὅλην πολιτικὴν των. Τὸν συνέδραμον δὲ μετὰ δυσαρεσκείας καὶ ἀδραναίας, ἀλλ' οὐχ ἤττον τὸν συνέδραμον.

Ὁ δὲ κυβερνήτης ὑπέμεινε τὴν κατὰς αἰσιν ταύτην, καὶ προσεπάθησε νὰ διασωθῇ ὡς ἐδύνατο. Περὶ τῆς Ῥωσσίας ἦτο βέβαιος, καὶ ἠλπίζεν εἰς δευτέραν τινὰ νικηφόρον ἐκστρατείαν, ἣτις ἤθελε πάλιν ματαιώσῃ ἐπὶ τινὰ χρόνον τὴν δυσμένειαν τῆς ἀγγλικῆς καὶ γαλλικῆς κυβερνήσεως. Ἐγνώριζε δὲ καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ ἀστάθειαν τῆς καινῆς γνώμης ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ, καὶ δὲν ἀπέκαμεν προπαρασκευάζων αὐτὴν διὰ τῶν φίλων του, καὶ κρατῶν οὕτω τὰς κυβερνήσεις εἰς ἀπραξίαν. Κυρίως δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐνήργει ὑπὲρ συστάσεως σχολείων, εἰργάζετο ὑπὲρ τῆς γεωργίας καὶ βιομηχανίας, καὶ ἐφαίνετο περιθάλπων τὴν πενίαν, ἃν καὶ ἀναμφιβόλως εὐγενέστερα αἷτια τὸν παρεκίνουν πρὸς ταῦτα. Προσεπάθησε δὲ νὰ προσοικειωθῇ τὸν στρατηγὸν Τσούρτς· καὶ τὸν συνταγματάρχην Φαβιέρον, τοὺς δύο τούτους ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των ἐξόχους ξένους ἀξιωματικούς. Ἐλάλησεν εἰλικρινῶς μετὰ τοῦ πρώτου, τὸν ἐκέρδισεν ἐν μέρει, ἀλλὰ τῷ ἔδωκεν ὡς συνάδελφον τὸν γάλλον στρατηγὸν Δέντσελ, καὶ ἀνέθεσεν, ἵνα ἔχη πλειοτέραν ἀνεξαρτησίαν, τὴν διεύθυνσιν ὅλων τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἐν τῇ Στερεᾷ εἰς τὸν ἀδελφόν του κόμητα Αὐγουστίνον Καποδίστριαν. *). Εἰς δὲ τὸν Φαβιέρον ἔδωκε τὴν αἰτηθεῖσαν παραίτησιν. **). Μετὰ μεγάλου δὲ ζήλου

*) Ἰδ. ἀλληλογραφίαν Τόμ. Γ, Σελ. 19. **) αὐτόθι Τόμ. Γ. Σελ. 11.

καὶ ἐπιτυχίας ἐκέρδιζε τὴν εὐνοίαν τοῦ στρατηγοῦ Μαιζῶνος καὶ κατώρθωσε νὰ ἐπιδοκιμάσῃ οὗτος τὰς ιδέας καὶ τάσεις του, καὶ νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ αὐτῶν παρὰ τῇ κυβερνήσει του. Ὅτε δ' ἔμαθε τὴν ἀνάκλησίν του, τῷ ἔπεμψε τὸν ναύαρχον Μιαοῦλιν μὲ ἐπιστολὰς πλήρεις εὐγνωμοσύνης. *). Τὸν ἐπεσκέφθη ὁ ἴδιος, καὶ τῷ ἔπεμψεν σπάθην τινὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἣν ἡ οἰκογένειά του ἀπὸ πολλοῦ εἶχε διαφυλάξει. **). Δι' αὐτοῦ δ' ἐπέτυχε τὴν περαιτέρω διαμονὴν 5,000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ Σνεϊδέρου, ὅτε τὸν Μαΐον τὸ πλεῖστον μέρος τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων ἐπέστρεψεν οἰκαδε, δι' αὐτοῦ ἐπίσης πληθὸς βοθημάτων εἰς προμηθείας, καὶ ἵππους, ὥστε ταχέως μετέβαλε τοὺς Γάλλους εἰς συνεργοὺς τῶν σχεδίων του, καὶ οὕτω ἔκαμε τὴν κυβερνησίν των νὰ ἐνδιαφέρεται ὑπὲρ αὐτοῦ δι' αὐτοῦ τέλους εὐνοϊκὴν τινὰ μεταβολὴν ἐν τῷ ὑπουργείῳ, ὅπερ ἔπεμψε πάλιν τὸν ἀπρίλιον χρηματικὴν βοήθειαν, καὶ οὕτω μετέτρεψε τὴν διαγωγὴν τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τὸ εὐνοϊκώτερον τοῦλάχιστον ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων καὶ ἔνεκα τῶν ῥαδιοφυγίων τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων, ἐμελλον νὰ σχηματίζωνται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς χώραν ὡς τὴν ἑλληνικὴν τὰ κόμματα, ἅτινα βραδύτερον ἐμεγαλύνθησαν καὶ ἐπωνομάσθησαν γαλλικόν, ἀγγλικόν καὶ ῥωσσικόν. Ἦσαν δὲ τὰ αὐτὰ κόμματα ἅτινα καὶ πρότερον ὑπῆρχον καὶ συνεκροτοῦντο ἐκ τῶν Ἑλλήνων ὅσοι ἐπεθύμουν νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τὴν πατρίδα των ἡ ἐπιβρόχῃ τῆς μιᾶς τῶν Δυνάμεων τούτων, λόγῳ μὲν ὅτι ἐπίστευον ὅτι δι' αὐτῆς μόνης ἤθελεν ἐπιτευχθῇ ἡ ἀνάπτυξις καὶ πολιτικὴ στερήσείς τῆς εὐκολώτερον ἢ δι' ἄλλου τρόπου, πράγματι δὲ, διότι ἐφρόνουν ὅτι οὕτως ἐπετύγχανον τὰ ἰδιωτικά των συμφέροντα. Ἐσυνεθίζον δὲ νὰ θεωρῶσιν ὡς ἀρχή-

*) Αὐτόθι: Τόμ. Γ. Σελ. 28 34. ***) Αὐτόθι: Τόμ. Γ. Σελ. 130.

γούς τὸν μὲν Κωλέττην τοῦ γαλλικοῦ, τὸν δὲ Μαυροκαρδάτῃ τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ τὸν Καλοκοτρώνην καὶ Ἀνδρέαν Μεταξὺν τοῦ ρωσικοῦ κόμματος. Ἡ ἐν λονδίῳ συνθήκη ἔπρεπε ν' αὐξήσῃ τὸν ὀλίγον ἀριθμὸν ἐκείνων, οἵτινες ἀπεχθάνοντο μὲν τὴν μεγάλην ἐπιβράττησιν πάσης ξένης ἐπιφύσεως, ἀλλ' οὐχ ὥσπερ ἦσαν ἐν γένει εἰς τὰς δυνάμεις ἢ τοῦλάχιστον εἰς τὰς τρεῖς τὰς ὑπογραψάσας τὴν συνθήκην. Ἀλλ' ἡ πρόδηλος διάστασις τῶν δυνάμεων πρὸς ἀλλήλας κατέστησε τὸ κόμμα τοῦτο, τοῦ ὁποίου ἀρχηγὸς ἐθεωρεῖτο ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης, ὅλας ἀσήμενον. Ὑπῆρχαν μὲν μέγας ἀριθμὸς Ἑλλήνων, οἵτινες δὲν ἀνῆκαν εἰς οὐδὲν τῶν κομμάτων ταύτων καὶ ἤθελον ὥστε ἡ Ἑλλάς εἰς ἑαυτὴν μόνην νὰ ἐλπίζῃ καὶ δι' ἑαυτῆς μόνης νὰ σχηματισθῇ. Ἀλλ' οὗτοι οἰδεύσαν δύνανειν εἶχον, καὶ τὰ πράγματα εἶχον ἥδη ἀποβῇ κατ' αὐτῶν. Τὸ ρωσικὸν κόμμα πράγματι ἐπεπράτει καὶ τὸ γαλλικὸν ἐνόησετο ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου μεγάλως. Ἀλλ' εἰς ἀμφοτέρω ὑπῆρχαν πολλοὶ μὴ παρατιμώμενοι τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος τῶν ἐπομένων ἀντεστρατεύοντο κατὰ τοῦ κυβερνήτου, ὅστις ὡς βέβαιον ἐπέμενε νὰ θεωρῇ τὴν ὑπατέλειαν. Ὅσοι λοιπὸν ἐπεδίωκαν τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ὅσοι ἐμίσουν τὸν κυβερνήτην, κατετάχθησαν ὑπὸ τὴν σημαίαν ταύτην καὶ ἀπετέλεσαν τολμηρὰν ἀντιπολίτευσιν, ἣτις καθ' ὅλα ἐπολέμει τὸν κυβερνήτην, καὶ παρεμπόδιζε κατὰ τὸ δυνατόν τὰς προσπάθειάς του ὅπως μορφώσῃ καὶ ἐνισχύσῃ τὴν διοίκησιν.

Ὁ δὲ κυβερνήτης ἠλπίζε νὰ δαμάσῃ διὰ τῆς ἐπιμονῆς τὴν ἐχθρικήν ταύτην ὕλην, καὶ νὰ κερδίσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ μέγα πλῆθος τοῦ λαοῦ διὰ τῆς τάξεως ἐν τῇ διοικήσει, ἀποκαταστάσεως τῆς ἀσφαλείας, χαλιναγωγήσεως τῶν στρατιωτικῶν ἀνδρῶν καὶ ζωपुरήσεως τῆς γεωργίας ἵνα τὸ ἀντιτάξῃ κατὰ τῶν κομμάτων. Μὴ δυνάμενος δὲ ν' ἀποφύγῃ τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν ἐζήτησε νὰ τὴν προπαρασκευάσῃ ὡς πεδίον τῆς μάχης, ὅπου νὰ δώσῃ καίριον πτύπημα κατὰ τῶν ἀντιπάλων

του καὶ ἐπικρατήσῃ αὐτῶν. Ἦδη δ' ἀρχομένου τοῦ ἔτους παρήγγειλεν εἰς τὸ Πανελλήνιον νὰ ἐπεξεργασθῇ τὸ διάταγμα περὶ ἐκλογῆς τῶν πληρεξουσίων διὰ τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν, καὶ τὸ ἐξέτεινεν ὅσον ἦτο δυνατόν, διότι ἔθεσεν ὡς βάσιν τὴν ἐκλογὴν τῶν δημογεροντιῶν καὶ ἀντέστη σπουδαίως κατὰ τῶν ραδιοφωγῶν τῶν κομμάτων. Ἀλλ' ὅτι ὁ κομματισμὸς εἶχε καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Πανελληνίῳ τοὺς ὁπαδούς του ἐδηλώθη ἐκ τῆς ἐπιμονῆς μεθ' ἧς τὸ ἀνώτατον τοῦτο συμβούλιον ὑπεστήριξε τὴν ἀρχὴν τοῦ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐκλεγῶνται καὶ αὐτοὶ οἱ φυλακισμένοι διὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα. Ὁ δὲ κυβερνήτης ἀνγκάσθη νὰ ἐνδώσῃ εἰς τοῦτο, δῶτι καὶ δι' αὐτῆς τῆς συμπληρώσεως τοῦ Πανελληνίου, ἦν ἔκαμε τὸν φεβρουάριον διορίσας ἐν αὐτῷ τὸν Ν. Ρενιέρην, Ἰανουάριον Νάκον, Πάνον Ῥάγκον, Μιχαὴλ Καίρη, Ἰωάννην Κουτουμᾶν, Δημ. Περούκην, Ἀναστ. Σωτ. Χαρηλάμπην καὶ τέλος τὸν Ἰωάννην Κωλέττην, μόλις ἐδυνήθη νὰ κερδίσῃ μειοψηφίαν τινα. Καὶ τὰς ἐπιτροπὰς δὲ τοῦ Πανελληνίου ἐτροποποίησε περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἀναθεῖς τὸν μὲν κλάδον τῶν οἰκονομικῶν εἰς τὸν Νικ. Ρενιέρην, καὶ προσκολλήσας αὐτῷ δύο γραμματεῖς, ἐν οἷς καὶ τὸν Βιάρον Καποδίστριαν καὶ πέντε συμβούλους· τὸν δὲ κλάδον τῶν ἐσωτερικῶν εἰς τὸν Α. Ζαΐμην, ἔχοντα ὡς πρῶτον γραμματέα τὸν Δημ. Περούκην, τὸν Γρηγ. Σοῦτσον ὡς δευτέρον, καὶ πέντε συμβούλους, καὶ τὸν κλάδον τῶν στρατιωτικῶν εἰς τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην μετὰ τοῦ Κωλέττου καὶ Αἰνιᾶνος ὡς γραμματέων καὶ πέντε συμβούλων, ἐν οἷς ἦσαν ὁ Α. Μαυρακορδάτος, Α. Μεταξᾶς καὶ Κωνσ. Ζωγράφος. Ἐκτὸς δὲ τούτου συνέστησεν ὑπουργικὸν συμβούλιον, ὅπερ ἐσῶγχειτο ἐκ τῶν τριῶν πρώτων γραμματέων τῶν εἰρημένων τριῶν ἐπιτροπῶν, ἐξ ἐνὸς γραμματέως τῆς ἐπικρατείας διὰ τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις καὶ ἐξ ἐνὸς γενικοῦ γραμματέως καὶ ἡργάζετο ὑπὸ τὴν προεδρίαν αὐτοῦ τοῦ κυβερνήτου. Ὁ μὲν Σπυρ. Τρικούπης ἐπαύθη ἐκ τῆς θέσεώς του ὡς γραμματεὺς τῆς ἐπι-

κρατεῖς, καὶ διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν, ὁ δὲ Νικ. Σπηλιάδης γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας. *). Τὸ ὑπουργικὸν τοῦτο συμβούλιον ἐνήργει τὴν τρέχουσαν ὑπηρεσίαν καὶ κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ κυβερνήτου. Τοιαύτη δ' ἔλαβε χώραν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαρτίου, ὅτε ὁ κυβερνήτης ὑπῆγεν εἰς Πελοπόννησον, ἵνα ἐπιρρέαση τὰς ἐκλογὰς καὶ ἀποχαιρετήσῃ τὸν στρατηγὸν Μαιζῶνα. Ἐπροσπάθησεν δ' ἐφ' ὅσον ἐδύνατο, νὰ δειχθῇ παντοῦ ἀρωγὸς καὶ πατὴρ· οὐδὲ τὰς ἐκκλησίας παρεῖδε καὶ ἔπεμψε κατὰ τὸν φεβρουάριον πολλοὺς ἀρχιεπισκόπους εἰς τὴν χώραν, ἵνα μάθῃ πρῶτον παρ' αὐτῶν τὴν κατάστασιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Ἀλλὰ παντοῦ παρενέβαλλον αὐτῷ ἐμπόδια ἡ δεινὴ ἀπορία, ὁ φητρίασμός· καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τῶν Δυνάμεων. Ἡ ἐκδρομὴ αὕτη εἰς Πελοπόννησον συνεπλήρωσε τὴν εἰκόνα, ἣν εἶχεν ἤδη ὁ κυβερνήτης περὶ τῆς χώρας. Παντοῦ εἶδε τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία κατερειπωμένα καὶ μόνον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ περὶ τινὰ ἐκκλησίαν συνθροισμένα πτωχὰ τινὰ στήθη, παντοῦ τὰ πεδία ἦσαν ἀκαλλιέργητα, ἡ κτηνὸτροφία κατεστραμένη, καὶ ὁ χωρικὸς ἐστερεῖτο προμηθειῶν, καὶ αὐτοῦ μάλιστα τοῦ σίτου πρὸς σποράν. Μόνον ὁ ποιμὴν ἐπὶ τῶν ὁρέων εἶχε σώσει ἀκόμη ἀγέλας τινὰς, καὶ πολὺς λαὸς δὲν ἐτόλμα ἀκόμη νὰ καταβῇ εἰς τὰς πεδιάδας, ἵνα μὴ ἀπολέσῃ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τροφὴν. Παντοῦ τὰ ἐγκαταλειφθέντα ὕδατα εἶχον πάθει στερεύσεις, καὶ αἱ γέφυραι καὶ οἱ μύλοι κατεδαφίσθησαν. Μόνον αἱ Μοναὶ ἀπετελοῦν τόπους συναθροίσεων καὶ συνάμα θέσεις ὀχυρά· Ἐλείπον χεῖρες, ἔλειπον χρήματα, ὅπως ἀνορθωθῇ ἡ γεωργία. Παντοῦ συνέλαβεν ὁ Κυβερνήτης τὴν ἰδέαν νὰ μετακίση ἀλλοδαποὺς, καὶ πολλὰ σχέδια τῷ ἐπροτάθησαν περὶ τούτου, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοῦτο ἐχρειάζοντο χρήματα, ἅτινα δὲν εἶχε. Διὰ δὲ τοὺς Ἑλλήνας τῶν τουρκικῶν χωρῶν, ἡ Ἑλλάς,

*) Ὑπόμνημα. τ. 5] 17 Φεβρουαρίου. 1829.

ἥς τὰ ὅρια δὲν ἦσαν εἰσέτι γνωστὰ, οὐδὲν τὸ ἐπαγωγὸν εἶχε. Καὶ αὐτοὺς τοὺς πεινῶντας πρόσφυγας ἐκ Κρήτης, Παρῶν, Χίου, Κυθωνίας ἀπέντησε παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν μεγάλας δυσκολίας νὰ τοὺς ἀποικίῃ, καὶ μόνον μία ἀμερικανικὴ ἐταιρεία φιλανθρωπῶν κατώρθωσε νὰ συστήσῃ ἐν χωρίον ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ ἄνωθεν τῶν Ἑξαμηλίων, εἰς τὸ ὅποιον ὁ Κυβερνήτης παρεχώρησε 5,000 στρεμμάτων, καὶ ἔδωκε πενταετὴ ἀσίδοςίαν. Δι' ἀμερικανικῶν καὶ γαλλικῶν χρημάτων ἐκτίσθη τὸ ὀρφανοτροφεῖον ἐν Αἰγίνῃ, ἐσυστήθησαν σχολεῖα τινὰ, καὶ πολλὰ χιλιάδες παιδίων ἐξεπαιδεύοντο ἐνδεῶς καὶ ἐν μέρει διατρέφοντο. Μόνον δὲ τὸν ἀπρίλιον ὑπεσχέθη πάλιν ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις τὴν χρηματικὴν βοήθειαν, καὶ ἐδηλώσεν ἐν ἑκατομμύριον πρὸς ἀναπλήρωσιν. Ἐτπευσε δὲ ὁ Κυβερνήτης νὰ βοηθήσῃ τὴν γεωργίαν δαπανήσας μεγάλα ποσὰ εἰς κτήνη, σπορὰς καὶ προμηθείας. *) Μάλιστα δὲ περὶ τῆς Μεσσηνιας ἐφρόντισεν ἐπιμελῶς, διέταξε νὰ διανεμίωσι σιτηρὰ, παρεχώρησε πολλὰς προσόδους καὶ ἀποζημιώσεις, τὰς ὁποίας ἐλάμβανεν ὁ στρατηγὸς Μαιζών, καὶ ἐφρόντισεν, ὅπου ἰδύνατο, περὶ τῶν σχολείων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν.

Δραστηριῶς προσεπάθησεν ὁ Κυβερνήτης νὰ σχηματίσῃ τακτικὰ στρατεύματα καὶ νὰ τακτοποιήσῃ καὶ τὰ σώματα τῆς Στερεᾶς. Ἐφάρμωσε δὲ τὸν γαλλικὸν στρατιωτικὸν νόμον. Ἡ θητεία ἦτο τοῦλάχιστον τριετής, ὠρίσθησαν ἀνώτεροι μισθοὶ καὶ παράσχημα τῆς μικροτέρας ὑπηρεσίας, καὶ ἐγένετο ὁροντὶς περὶ τῶν ἀπομαχῶν, τῶν γερόντων στρατιωτικῶν, τῶν γηρῶν καὶ τῶν ὀρφανῶν. *) Τὸν μᾶλλον δὲ παρέλαβεν ἀριθμὸν τινα γάλλων ἀξιωματικῶν, ὑπαξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν εἰς τὰ ἐλληνικὰ στρατεύματα, ἅπερ ἤλπιζε νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς ἔξ ἑως ὀκτὼ χιλιάδας ἀνδρῶν, καὶ διὰ τὰ ὅποια ὡς ὄντα ἔργον γαλλικὸν ἐζήτησε παντοειδῆ βοηθήματα παρὰ τῆς γαλ-

*) Διάταγμα τῆς 2 Ἰανουαρ. 1829.

λικής κυβερνήσεως, και πράγματι έλαβε. *) Τὸν δὲ σκοπὸν τοῦ νὰ στρατολογήσῃ Ἑλβετοὺς και ἄλλους ἀλλοδαποὺς, περὶ ὧν ἐνήργησε και κατ' αὐτὰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους τούτου διὰ τοῦ κόμητος Λοδέρδου, ἐγκατέλειπεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον.

Ἡ πίστις τῆς χώρας ἔπρεπε νὰ γείνη μέλημα τοῦ. Πατήγειλεν ἤδη κατὰ τὸν φεβρουάριον εἰς τὸ Πανελλήνιον νὰ καταγράψῃ τὸ ἐθνικὸν θάνατον και νὰ σκεφθῇ περὶ τῶν μέσων και πόρων, δι' ὧν ν' ἀνορθωθῶσι κατὰ τι τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους. Πρὸς εξέτασιν δὲ τῶν αξιώσεων τῶν τοπικῶν στρατευμάτων και τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων, συνεστήθησαν τὸν ἰανουάριον ἰδία ἐπιτροπαί, και οὕτω ἐδόθη αὐτοῖς ἡ ἐλπίς ἀποζημιώσεως τινος. **) Ἐνθαρρύνει δ' ἐκ τῶν διαβεβαιώσεων τοῦ ὡς στρατάρχου προδιδασθέντος στρατηγοῦ Μαιζῶνος, ὅτι θὰ λάβῃ τὴν αἰτηθεῖσαν ἐγγύησιν. ὑπὲρ δανείου ἐξ 60 ἑκατομμυρίων φράγκων και ποσὸν 2 ἑκατομμυρίων πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἐλλείματος τῶν γαλλικῶν χρηματικῶν βοηθημάτων, ἠθέλησε νὰ μεταχειρισθῇ τὸ ἥμισυ τοῦ ποσοῦ τούτου πρὸς ἐξόφλησιν τοῦ ἀγγλικοῦ δανείου, ***) ἀλλ' ἡ ἐλπίς αὕτη ἐμεινεν ἀνεκτέλεστος. Τὸν ἰούνιον δ' ἔλαβεν ἐν ἑκατομμύριον ρουβλίων παρὰ τῆς βώσσιχης κυβερνήσεως και αὐθις 506,000 φράγκων παρὰ τῆς γαλλικῆς. Καὶ τὰ μὲν ποσὰ ταῦτα ἐμειναν ἑκτακτα βοηθήματα, ἡ δὲ ἐγγύησις ὑπὲρ τοῦ δανείου μόνον ἐν Ῥωσσίᾳ ἔτυχε παραδοχῆς.

Ἐὰν ὁ κυβερνήτης διὰ τῆς μεγάλης και ἀξιεπαίνου δραστηριότητός του ἔλπιζε ν' ἀποκτήσῃ τὴν συμπάθειαν τοῦ λαοῦ, ἐπίστευε νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο μάλιστα διὰ τῆς γενναίότητος μεθ' ἧς ἀντενῆργει κατὰ τῶν διατάξεων τοῦ πρωτοκόλου τῆς 16 Νοεμβρίου. Ὅρθως ἐννοῶν ὅτι ἦτον ἀδύνατον ν' ἀφελθῇ ἡ στερεὰ Ἑλλάς εἰς τοὺς Τούρκους, ἐπεδίωξε τὸν πόλε-

*) Ἀλληλογρ. 115. 117. 125. 162. 187. 190. **) Διατάγμ. τῆς 3 καὶ 4 Ἰανουαρ. ***) Ἀλληλογρ. Γ. Σελ. 127.

μον μὲ ζήλον μέγαν καὶ δι' ὅλων τῶν ἐπιτευκτῶν μέσων, ἂν καὶ ὅχι μὲ τὴν πρέπουσαν ἐπιτυχίαν, διότι ἐς ἐρεῖτο κρατιωτικοῦ νοὸς αὐτός τε καὶ ἐπείνοι εἰς οὓς ἐνεπιστεύθη τὴν ἀρχηγίαν τῶν ατραπωτικῶν ἐπιχειρήσεων. Κατὰ τὰς περιστάσεις ἐπειγας καὶ τὰς στενοχωρίας καὶ τὸν τρόμον, ὅστις κατέλαβεν ὅλην τὴν Βῤωπαϊκὴν Τουρκίαν ἕνεκα τῶν νικῶν τῶν Ῥώσων, εὐχολοῦν θὰ ἦτο νὰ φέρῃ τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν ἕως εἰς τὰ ἀρκτικά ὄρια τῆς Θεσσαλίας, καὶ ἡ αὐτὴ ἀνάγκη, ἥτις ἔκαμε βραδύτερον τὴν Τουρκίαν καὶ τὰς δυνάμεις νὰ ἐνδύωσιν εἰς τὴν γραμμὴν ἀπὸ τοῦ Βώλου μέχρι τῆς Ἀρτης, ἤθελεν ἀποφασίσει καὶ περὶ τῶν εὐρύτερων καὶ ὀρθοτέρων ὁρίων τῆς ἀνεξαρτήτου Ἑλλάδος. Ἀλλ' ὁ κυβερνήτης, ἂν καὶ λαβὼν φιλικὰς συμβουλὰς ὡς πρὸς τοῦτο, δὲν ἐνόησεν οὔτε τὰ πλεονεκτήματα οὔτε τὴν ὀρθότητά τῶν ὁρίων τούτων, οὔτε τὴν ἀξίαν καὶ χρῆσιν τῶν μέσων, ἅπερ ἐδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ, καὶ κύριόν του μέλημα, διὰ τὸ ὁπαιὼν ἐθυσίασε τὴν Θεσσαλίαν, ἦτον ἡ Κρήτη, ἥτις δὲν ἐπέτρεπε τὴν χρῆσιν τῶν μέσων τούτων, καὶ ὅπου, καὶ ἂν ἐπετυγχάνετο νὰ ἐπαναστάσῃ ὅλη ἡ νῆσος, τὰ φρούρια ἦσαν τὰ στηρίγματα τῆς ὀθωμανικῆς δεσποτείας μὴ δυνάμενα νὰ κυριευθῶσιν εἰς ἓν ἔτος. Τάχιστα δὲ ἐπέβεβαίωσεν ἡ πορεία τῶν πραγμάτων τὰ μάλιστα τῶν αἰγῶνων καὶ τοῦ χυθέντος αἵματος ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους ὁ νέος ὑπὸ τῆς Πύλης διορισθεὶς καὶ ὑπὸ τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου ἐγκατασταθεὶς διοικητῆς τῆς Κρήτης προσεκάλεσε τὴν νῆσον εἰς ὑποταγὴν, καὶ ἐδημοσίευσεν γενικὴν ἀμνηστειαν. Τὰ φάσμα τῆς κυβερνήσεως, εἰς ἣν οὐδεὶς ἐπίστευε, καὶ ἥτις ἐστρεφεῖτο μέσων, δὲν ἠδυνήθη, ἂν καὶ ὁ κυβερνήτης διώρισε παρ' αὐτῇ ἀντιπρόσωπόν του τὸν βαρῶνον Φέινεχ, νὰ ἐλκύσῃ τὸν λαόν εἰς νέας θυσίας. Ἡ ἐπανάστασις μόλις καὶ μετὰ βίας διατηρουμένη κατέπεσε, καὶ εἰς μάτην ὁ κόμης Καποδίστριας προσεκάλεσε τὸν ναύαρχον Ἐϋδὲν ἵνα διὰ τῆς θέας τοῦ Ῥωσικοῦ στόλου ἐκροβίσῃ

τοὺς Τούρκους καὶ ἐνθαρρύνῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐπανάστα-
σιν *). Οἱ Ῥώσοι ἔλαβον μὲν τῷ ὄντι δύο ἐκ τῶν ἐξ πλοίων,
τὰ ὁποῖα εἶχε στείλει ὁ Μεχμέτ-Ἀλῆς εἰς τὸν διοικητὴν τῆς
Κρήτης πρὸς χρῆσιν του, καὶ ἐδίωξαν τὰ λοιπὰ εἰς τὴν Ἀλε-
ξάνδρειαν καὶ Σούδαν. Ἀλλ' ἡ συνδρομὴ αὕτη οὐ μόνον δὲν
μετέβαλε τὴν κατὰστασιν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ προ-
κάλεσε παράπονα ἐκ μέρους τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἕνεκα
τῶν ὁποίων ἐγένετο συνεδρίασις τῶν τριῶν πληρεξουσίων τὴν
21 Ἀπριλίου καὶ δήλωσις τῆς ῥωσικῆς κυβερνήσεως, ὅτι τὰ
μέτρα τοῦ ῥωσικοῦ στόλου δὲν ἐδύνατο νὰ μεταβάλλωσι τὰς
ἀποφάσεις τῆς 22 Μαρτίου. **). Τὰ μέσα ἦσαν λίαν ἀνεπαρκῆ
εἰς τὴν νῆσον ταύτην, καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη τῶν Κρητῶν εἰς τὴν
κυβέρνησιν τῆς Αἰγίνης λίαν μικρά. Τὸ κόμμα, ὅπερ ᾔθελε
τὸν πόλεμον, ἔμεινεν ἄνευ ὁπαδῶν ἐν τῇ χώρᾳ. Σῶμα δέ τι
ξένων περιστεichούντων τὸν ἑκταχτον ἀπεσταλμένον τοῦ κυ-
βερνήτου, ὄντα κατὰ διττὸν λόγον ξένον, ὠμίλει αὐθαίρετως
ἐν ὀνόματι τῆς Κρήτης, ἀλλ' οἱ λόγοι τῶν οὐδεμιᾶν ὑπο-
δοχὴν εὖρον παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, οὐδεμίαν ἐντύπωσιν ἔκαμαν
ἐπὶ τῶν Τούρκων, οὐδὲ ἐπ' αὐτῶν τῶν Δυναμέων, ὡς ᾔθελε
καὶ προτεδόκα ὁ κυβερνήτης. Ἀνόπτον δ' ἦτο νὰ θέλωσι νὰ
πείσωσι τὰς Δυνάμεις περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων
ἐν Κρήτῃ, τὴν ὁποίαν αὐταὶ εὐκόλως ἐδύναντο νὰ γνωρίωσι.
Βλέπομεν μὲν τῷ ὄντι τοιαύτας ἀπάτας ἐπιτυχynoύσας παρὰ
ταῖς κυβερνήσεσι καὶ καταχωριζόμενας βαθμηδὸν καὶ ἐν αὐτῇ
τῇ ἱστορίᾳ ὡς καὶ πολλὰ ἀλήθειαι, καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανά-
στασις ἀνέκαθεν ἔδωκε παραδείγματα τοιαῦτα. Ἀλλὰ τὰ
ψεύδη ταῦτα, ἵνα ἐπιτύχωσι, πρέπει νὰ εὗρωσιν ὅτα εὐμενῆ,
καὶ τοιαῦτα δὲν εἶχεν ὁ κυβερνήτης τοῦλάχιστον ἐν Λονδίνῳ
καὶ Παρισίῳ. Μετὰ πολλὰς δὲ προσπαθείας καὶ θυσίας ὁ
Καποδίστριας ἠναγκάσθη, τοῦ θεοῦ ἀρχομένου, ν' ἀνακλέσῃ

*) Ἡ Ἀλληλογραφία Γ. Σελ. 16. Παράρτ. I. θρίθ. 3.

τὸν πληρεξούσιον τοῦ Βαρῶνον Ῥεϊνέκ, καὶ ἐπειδὴ ὁ μέλλων ἀντικαταστάτης αὐτοῦ, λοχαγὸς Χάν, ἀπεκρούσθη ὑπ' αὐτῶν τῶν Σφακιωτῶν, ἐβιάσθη νὰ παραιτήσῃ τὴν νῆσον. Ἐκράτησε δὲ μόνον τὴν Γραβοῦσαν δι' ὀλίγων ἀνδρῶν.

Ἡ δὲ Σάμος, ὅπου ἔπεμψε πρῶτον τὸν Ἰωάν. Κωλέττην καὶ ἔπειτα τὸν Δ. Χρηστίδην ὡς ἐπάρχους, ἔμεινεν ἀπρόσβλητος ὑπὸ τῶν τούρκων.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν πόλεμον ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι, ὁ μὲν στρατηγὸς Τσουρτς περικύκλωσε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους τὸ φρούριον τῆς Βονίτσης. Μικρὸς δὲ τις στόλος ὑπὸ τὸν Δ. Κριεζήν εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον ἐβόηθησε τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ φρουρίου τούτου. Ὁ δὲ Ὑψηλάντης εἶχε τὸ στρατηγεῖον τοῦ εἰς Ἀράχωβαν καὶ ἀποσπάσματα ὑπὸ τὸν Βάσσον καὶ Εὐμορφόπουλον εἰς Μαρτίνι καὶ Ἀταλάντην· ὁ δὲ Γεωργ. Σαχίνης διώκει τὸν ἐτι μικρότερον στόλον εἰς τὸν κόλπον τῆς Λαμίας. Τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἡ Ναύπακτος ἀντεῖχον εἰσέτι· ὁ Μαχμουτ-πασσᾶς καὶ Ὁμέρ-πασσᾶς ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν κριλάδα τοῦ Κηφισσοῦ, καὶ διεχείμασαν ἐν Λεβαδείᾳ καὶ Θήβαις. Μετὰ τινὰς δὲ ἐπιθέσεις κατὰ τῶν θέσεων τοῦ Βάσσου ὁ Μαχμουτ-πασσᾶς μετέβη πάλιν διὰ τῆς Βουδουνίτσας ὀπισθεν τοῦ Σπερχιοῦ, καὶ ἐκράτησε μόνον θέσεις τινὰς εἰς τὰς Θερμοπύλας. Οἱ Ἕλληνες ἐφάσαν μὲ τὰς χιλιρχίας τοῦ Κριεζώτου καὶ Δουβουνιώτου μέχρι τοῦ Μαλιανοῦ κόλπου, κατέλαβον μὲ τοὺς ὀλίγους τῶν ἱππεῖς ὑπὸ τὸν Χατζῆ-Χρήστον τὴν Λεβαδείαν καὶ ἐκυρίευσαν παρὰ τὴν Πέτραν θέσιν τινα κατὰ τοῦ Ὁμέρ-πασσᾶ ἐν Θήβαις, ἐπεισάθησαν δὲ ν' ἀνησυχῶσι τοῦτον δι' ἐπιθέσεων κατὰ τῆς Εὐβοίας, ἐκυρίευσαν ὁχύρωμά τι παρὰ τὴν Λιθάδαν, καὶ ἐπεκράτουν τῆς Θηλάσσης διὰ τῶν πλοίων των. Ἀλλὰ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν στρατευμάτων τοῦ Ὑψηλάντου ἦσαν μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν Περνασσὸν καὶ τὸν Ἐλικῶνα, διερχόμενα τὸν βαρὺν χειμῶνα, ἕως οὗ περὶ τὰ μέσα τοῦ μαρτίου ὁ κόμης Λύγουστινός Κεκοδίστριας

κατέρωθε να τὰ κινήσῃ κατὰ τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς Ναυπάκτου. Περί τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων τὸ φρούριον τῆς Βονίτσας· ἡ δὲ Ναύπακτος στερουμένη ἐφοδίων ἔπεσεν ἐπίσης, καὶ μετ' ὀλίγον τὴν 16 μαΐου αἱ τοῦρκοι ἐν τῷ Ἀνατολικῷ καὶ Μεσολογγίῳ εἶδον ἑαυτοὺς ἠναγκασμένους νὰ παραδοθῶσι, καὶ ὁ στρατηγὸς Τσοῦρτς καὶ Α. Μιχούλης ὕψωσαν πάλιν τὴν ἐπομένην πρῶαν τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν ἐπὶ τῶν τειχῶν τούτων, ἐνῶ ἡ ἀγγλικὴ φρεγάττα Μαδαγασκάρη τοῦ πλοίαρχου Σπέντσερ ἐπροσποιήθη ὅτι ἤθελε νὰ ἐκτελέσῃ τὰς ἐν Λονδίνῳ ἀποφάσεις τοῦ νοεμβρίου, καὶ προσεκάλεσε τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ν' ἀρῶσι τὸν ἀποκλεισμόν τῆς Πρεσβείας καὶ Ἀκαρνανίας. Διὰ τῆς ἀλώσεως τῶν φρουρίων τούτων ἡ Δυτικὴ Ἑλλὰς μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Ἀρτίας ἐδύνατό νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐλευθερωθεῖσα ἐκ τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ, καὶ προσέτι ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλὰς ἦτο κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Μόνον αἱ Ἀθῆναι ἀντειχόν εἰσέτι, καὶ ἡ Εὐβοία δὲν εἶχε κυριευθῇ, ὥστε ἡ ἐξακολούθησις τοῦ πολέμου καὶ πρὸς τοῦτον μόνον τὸν σκοπὸν ἦτο ἀπαραίτητος, ἡ δὲ ἐποχὴ τοῦ ἔτους καὶ τὰ μέσα πρὸς τοῦτο ἦσαν εὐνοϊκώτερα παρ' ἄλλοτε,

Ἀκριβῶς περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην, μαΐου 18, ἔλαβεν ὁ κυβερνήτης διὰ τοῦ ἀγγλοῦ ἀντιπρέσβεως Κ. Δώκινς χρησίμους πληροφορίες περὶ τῶν ἐν Λονδίνῳ ἀποφάσεων τῆς 22 μαρτίου, καὶ τὴν συμβουλὴν νὰ διακηρύξῃ τὴν ἀνακωχὴν καὶ ν' ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματα ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς χαραχθείσης διὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς 16 νοεμβρίου χώρας. Τὴν αἰτησιν ὁμῶς ταύτην ὁ κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος οὔτε ὥφειλε οὔτε ἐδύνατο νὰ ἐκπληρώσῃ. Τὴν ἀπέκρουσε δὲ μετ' ἀξιοπρεπειᾶς, *) καὶ ἀντέταξε κατ' αὐτῆς αὐτὰς τὰς λονδινεῖους ἀποφάσεις, ἵσχυ-

*) Ἀλληλογρ. Γ. Σελ. 142. Ὑπόμν. τοῦ Κ. Δώκινς τῆς 18 Μαΐου ἀπάντησις τοῦ Κυβερνήτου τῆς 27.

ρίσθεις ὀρθῶς ὅτι τὸ νὰ κενωθῶσι χῶραι, ὑπὲρ ὧν οἱ πρέσβεις ὥφειλον νὰ ἐνεργήσωσι τὴν ἀποχώρησιν τῶν Τούρκων, καθίςα τὴν ἀποστολὴν τῶν πρέσβεων δυσχερεστέραν. Ἐτι τολμηρότερον ἐξεφράσθη πρὸς τὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον τοῦ Κοβούργου, ὅστις θεωρούμενος ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ἤδη ἀπὸ τῆς ὑπογράφειας τῆς συνθήκης τοῦ Ἰουλίου ὡς ὁ ἀνὴρ, εἰς ὃν ἔπρεπε νὰ ἐπιτραπῇ ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος, ἐφρόντιζε περὶ τῆς καταστάσεως τῆς χώρας, καὶ εἶχε πέμψει ἔνεκα τούτου περὶ τὰ τέλη τοῦ μαρτίου ἔμπιστόν τινα πρὸς τὸν κυβερνήτην. *). Ἐντὶν δὲ ὑπομνήματι, ὅπερ τῷ ἐνεχείρισε πρὸς ἀπάντησιν, ἐπραγματεύετο ὁ κυβερνήτης βραχέως μὲν ἀλλ' ὠριμένως πῶς ἡ Ἑλλὰς ἐδύνατο νὰ εὐμερήσῃ. Ἠρχίζε λέγων ὅτι ὅσον τις ἐξετάζει τὰ βήματα τῶν Δυνάμεων ἀπὸ τοῦ 1827 πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὅσον ἀκριβέστερον θεωρεῖ τὰ μέτρα, δι' ὧν προσεπάθησαν νὰ ἐπιτύχωσι τὸν σκοπὸν τοῦτον, τόσον προφανέστερον ἀναγνωρίζῃ τὴν ἀφιλονεύκην ἀλήθειαν, ὅτι τὰ μέτρα ταῦτα οὐδαμῶς ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν ἐλήφθησαν. Ἐδήλωσε δὲ ὅτι ἡ ὁδὸς τῶν διαπραγματεύσεων, δι' ὧν οἱ τούρκοι ἐμελλον νὰ ἐξαναγκασθῶσι εἰς τὸ νὰ παραδεχθῶσι τὰς διατάξεις τῆς λονδινείου συνθήκης, ἦτο ματαιία, καὶ ἐπομένως ἡ ἐπιμονὴ εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην, ἐὰν, ὡς ἦτο πιθανόν, ὁ Σουλτάνος ἀποκρούσῃ καὶ πάλιν τὰς ἀξιώσεις τῶν ἀνακτοβουλίων, ἀπεδείκνυν ἄλλας αἰτίας καὶ προθέσεις παρὰ τὰς ἐκ τῆς συνθήκης τοῦ Ἰουλίου ἐκδηλουμένας. Οὐδεὶς Ἑλλὴν δύναται καὶ θέλει συνηγορήσει ὑπὲρ τῶν ὀρίων τοῦ Ἰσθμοῦ. Τὰ ἐσχάτως δὲ χαρὰχθέντα ὅρια ἐν ταῖς συνδιατρίψεσι τοῦ Πύργου, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Κρήτης καὶ Σάμου, εἶναι τὰ μόλις παραδεκτά. Αἱ ἐν Λονδίνῳ ἀποφάσεις τῆς 22 Μαρτίου παρῃσιώ-

*) Ἀλλε, λοτρ. Γ. Σελ. 152 ἐπιστολὴ τοῦ Πρίγκηπος ἐκ Μασσαλίας τῆς 24 Μαρτίου 1829.

πρῶτον, ἐναντίον τῆς συνθήκης τοῦ Ἰουλίου, τὴν συμμετοχὴν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς μετὰ τῆς Πύλης διαπραγματεύσεις καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ μέλλοντος ἡγεμόνος αὐτῶν. Ὅθεν ἡ Ἐλ-
λας ὥφειλε πρὸ πάντων ν' ἀποκρούσῃ τὰς ἀποφάσεις ταύτας. Ἐπρότεινε δὲ τὸν ἐξῆς τρόπον λύσεως. Νὰ γνωστοποιήσωσιν αἱ Δυνάμεις ἐπισήμως τὴν σύμφωνον καὶ σταθερὰν αὐτῶν ἀ-
πόφασιν, ὅτι θεωροῦσι τὴν Ἑλλάδα συνισταμένην ἐκ τῶν
χωρῶν καὶ νήσων συμφώνως μὲ τὰ ὅρια τοῦ ἐν Πόρῳ συνε-
δρίου, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Κρήτης καὶ Σάμου, καὶ
ν' ἀπαιτήσωσι παρὰ τῶν Ἑλλήνων νὰ παραδεχθῶσι τὸ μοναρχικὸν πολίτευμα καὶ ἡγεμόνα τῆς ἐκλογῆς των. Τότε δ' οἱ
Ἕλληνες ἤθελον ἀπαντήσῃ, ὅτι εὐγνωμόνως ὑπακούωσιν εἰς
τὰς διαταγὰς ταύτας, ὅτι ὁ ἡγεμὼν καὶ οἱ ἀπόγονοί του
ἔπρεπε νὰ ἀσπασθῶσι τὴν θρησκείαν τῆς χώρας, ὅτι ἔπρεπε
νὰ τεθῶσι διὰ τακτικῆς συνενόησεως μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ
ἐλληνικοῦ λαοῦ αἱ βάσεις τοῦ πολιτεύματος, καὶ ὅτι ἐν περι-
πτώσει ἐκλείψεως τοῦ βασιλικοῦ γένους, ὁ λαὸς νὰ ἐκλέγῃ
τὸν νέον ἡγεμόνα του, ἐπιφυλαττομένης τῆς ἀναγνωρίσεως
αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Δυνάμεων καὶ τῆς Πύλης. Τῶν ὄρων τούτων
τεθέντων, ἤθελον ἐξασφαλισθῇ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν
μάλιστα αἱ Δυνάμεις ἤθελον ἐγγυηθῇ εἰς τὸν ἡγεμόνα τὸ ἀ-
παιτούμενον δάνειον τῶν 60 ἑκατομμυρίων φράγκων, καὶ οὗτος
ἤρχετο εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ 1800 ἢ 2000 Γερμανοὺς ἢ Ἑλ-
βετοὺς. Ἡ δὴλῳσις αὕτη γεννομένη πρὸς ἡγεμόνα διζμαρτυ-
ρόμενον, ὅστις δὲν εἶχε σκοπὸν ν' ἀναλάβῃ τὸ δυσχερὲς ἔργον
τοῦ μορφωτοῦ λαοῦ, ἐδύνατο μὲν νὰ παρεννοηθῇ, ἀλλ' ὑπὸ
ἐλληνικὴν ἔψωψιν ἦτο ἀληθής.

Μετὰ ζήλου συνέδραμον οἱ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σνείδερ ἐν
τῇ Πελοποννήσῳ καταλειφθέντες Γάλλοι τὸν κυβερνήτην πρὸς
στερέωσιν τῆς τάξεως καὶ μόρφωσιν τῶν τακτικῶν στρατευ-
μάτων. Ἐπρόκειτο δὲ ἤδη τότε νὰ χρημισθῶσιν οἱ πύργοι
τῶν Μανιατῶν, ἀλλ' ὁ κυβερνήτης ἀνέβραλε, φρονίμως ποιῶν,

τὸ μέτρον τοῦτο, ὅπερ ἦτο ἄκκιρον, ἐφ' ὅσον ἡ κυβέρνησις δὲν ἐδύνατο νὰ προστατεύσῃ τοὺς κατόχους τῶν μικρῶν τούτων φρουρίων κατὰ τῆς γείτονός της. Ἀπέστειλε δὲ πρὸς τὸν Τσοῦρτς καὶ Ἰψηλάντην ὁδηγίας νὰ κυριεύσωσι τὰ μεταξὺ τῆς Ἀρτας καὶ τοῦ Βώλου ὅρια ἀλλὰ νὰ μὴν ὑπερβῶσι ταῦτα, καὶ μάλιστα κατὰ τὸν Ἰούνιον τοὺς παρήγγειλε νὰ διατηρῶσιν ἀμυντικὴν θέσιν. *). Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον συνεβούλευσε πάλιν ὁ κυβερνήτης τοὺς ἐπισκόπους καὶ προύχοντας τοῦ Ὀλύμπου νὰ μένωσιν ἡσυχοι. **). Ὁ σκοπὸς τοῦ περὶ τῶν ἀρκτηκίων ὁρίων ἦτο ὠρισμένος, ὡς καὶ τὸ νὰ ἐπιτύχῃ διὰ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως τὴν νόμιμον καὶ ἀμετάβλητον βάσιν τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τῆς θελήσεως τῶν Δυνάμεων, εἰς τὴν ὁποίαν μέχρι τοῦδε ἐστηρίζετο. Τὴν δὲ 29 Μαΐου ἐπεμψε πρὸς τοὺς διοικητὰς τῶν ἐπαρχιῶν διαταγὴν νὰ προβῶσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν πληρεξουσίων. ***). Πανταχόθεν δὲ ἐκλογεῖς καὶ ἐκλεχθέντες μετεβίβασαν τὰς πληρεξουσιότητάς των εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον. Οὗτος δὲ τὰς ἡγήθη εὐχαριστῶν αὐτοὺς καὶ ἐπέμεινεν εἰς τὰς νέας ἐκλογάς. Τὸν Ἰούλιον δὲ συνῆλθεν ἡ συνέλευσις εἰς τὸ Ἀργος, καὶ τὴν 23 ἐκηρύχθη ἡ ἐναρξὶς αὐτῆς ἐπισήμως. Ἀλλὰ πρὶν ἱστορήσωμεν τὰ κατ' αὐτὴν, ἃ ἀναλάβωμεν τὸν μῆτον τῆς διηγήσεως εἰς ἄλλο μέρος.

Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ὡς καὶ ἡ ἀγγλικὴ ἐθεώρουν τὰς ἀποφάσεις τῆς 22 Μαρτίου ὡς ἀσπίδα τῶν σκοπῶν κατὰ τῆς Ῥωσσίας σχετικῶς πρὸς τὴν Ἑλλάδα, καὶ μολοντί τὰ δύο ταῦτα ἀνακτοβούλια δὲν ἦσαν σύμφωνα περὶ τῶν ὁρίων, ἀνεγνώριζον ὅμως τὴν ἀνάγκην νὰ συμβαδίζωσι καὶ νὰ παραβλέψωσι τὸ διωφιλολοικόμενον τοῦτο ζήτημα χάριν τοῦ στενοῦ δεσμοῦ των. Ὁ Σ' Ῥοβέρτος Γόρδων, ὄργανον εὐκολώτερον ἢ ὁ Στρατφόρδος Κάνιγκ, ὃν ἐμελλε ν' ἀντικαταστήσῃ, μετέβη

*) 18. Ἀλληλογρ. Β. Σελ. 192. **) Ἀλληλογρ Β. Σελ. 198. ***) 18. Ἀλληλογρ. Β. Σελ. 150.

τὸν ἀπρίλιον διὰ τῶν Παρισίων εἰς Νεάπολιν, ὅπου ἦτο ὁ κόμης Γκιλλεμινώτος, καὶ ἀμφότεροι ἔσπευσαν εἰς Σμύρνην, ὅπου ἔφθασαν τὴν 5 ἰουνίου. Αἱ ὁδηγαί των δ' ἦσαν σύμφωνοι τὰ ἀνακτοδούλια ἐθεώρουν τὰς μὲν ἀποφάσεις τῆς 16 νοεμβρίου ὡς τὸ ἐλάχιστον, τὰς δὲ τῆς 22 μαρτίου ὡς τὸ μέγιστον σημείον, καὶ παρεχώρησαν εἰς τὴν Πύλην ἐλευθέραν κίνησιν ἐντὸς τῶν ὁρίων τούτων, ἂν καὶ εἶχον συμφωνήσει ἐπ' οὐδεμιᾷ περιπτώσει νὰ μὴ διαρρήξωσιν ἐκ νέου τὰς μετὰ τῆς Πύλης σχέσεις των. Ἵνα δ' εὐκολύνωσι τὴν ἐναρξιν τῶν διαπραγματεύσεων, ἀπηύθυναν οἱ πρέσβεις ἐκ Σμύρνης τὴν 9 ἰουνίου πρὸς τὸν κυβερνήτην τὴν πρόσκλησιν ν' ἀποσύρῃ τὰ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ στρατεύματά του, καὶ παύσῃ πᾶσαν ἐχθροπραξίαν. Ἐκτὸς τούτου ὁ Γόρδων ἐπέμφε πρὸς τὸ ἐμπορικὸν σῶμα ἐν Σμύρνῃ ἐπιστολὴν, ἐν ἣ ἀπεδοκίμαζε τὸν ἐσχάτως ὑπὲρ τοῦ κυβερνήτου κηρυχθέντα ἀποκλεισμόν τῶν παρτλιῶν τῆς Ἀττικῆς, τῆς Εὐβοίας, τοῦ Βώλου καὶ τοῦ κόλπου τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ ῥητῶς εἶπεν, ὅτι ἐπ' οὐδεμιᾷ περιπτώσει δὲν θ' ἀποτελέσῃ ἡ Κρήτη μέρος τοῦ νέου ἐλληνικοῦ κράτους. Ταυτοῖσμινοι δὲ ὁδηγαί ἐστάλθασαν ἐκ Λονδίνου πρὸς τὸν ναύαρχον Μάλκολμ, καὶ ὁ ναύαρχος Ῥιγνὺ ἔλαβεν ὁμοίως, ἀλλ' ὁ κόμης Πόρταλις τὰς διέστρεψε πέμψας κατόπιν νέας ἀναπτύξεις. Τὴν δὲ 18 ἰουνίου οἱ δύο πρέσβεις ἔφθασαν ἐπὶ τῶν φρεγατῶν Βλόνδης καὶ Ἀρμίδας, ἀκολουθούμενοι καὶ ὑπὸ τεσσάρων ἄλλων πλοίων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ δὲ Πύλη εἶχε πέμψει εἰς προϋπάντησίν των ἐν ἀτμόπλοιον, εἰς τὸ ὅποιον οὗτοι ἐπεβιβάσθησαν. Τὴν δὲ 19 μετέβησαν ἐν πανηγυρικῇ πορείᾳ εἰς τὰς κατοικίας των, ἐδέχθησαν τὰ συνήθη δῶρα καὶ τοὺς χαιρετισμούς, καὶ ἀνέλαβον τὴν προστασίαν τῶν συμπολιτῶν των. Ἀλλ' εἰδήσεις περὶ νικῶν τῶν ῥώσων ἔκρουσαν τὰ ὦτα των, διότι ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἐκστρατεία καὶ ἐπροχώρει. Ἦδη δὲ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Φεβρουαρίου οἱ ῥώσοι εἶχον ἀποβιβάσθῃ εἰς τὸν κόλπον τοῦ

Βούργα, καὶ κατέλαβον τὴν πόλιν Σωζούπολιν, καὶ οὕτως ἀρ-
κούντως ἐδῆλωσαν ὅτι κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην προ-
τίθεντο νὰ διαβῶσι τὸν Αἴμον. Πρῶτον δὲ κατὰ τὸν Μάϊον
ἐδράμεν ὁ καπουδαν-πασσᾶς μὲ μίαν μοῖραν τοῦ στόλου του,
ὅστις συνεκροτήθη ἤδη ἐκ νέου ἐκ 3 τρικρότων, 5 δικρότων,
4 φρεγαττῶν, 12 κορβεττῶν καὶ βρικκίων, ἐξ 1 ἀτμοπλοίου
καὶ 12 πυρπολικῶν, ἥτοι μὲ 4 πλοῖα τῆς γραμμῆς, 2 φρε-
γάττας καὶ πολλὰ μικρὰ πλοῖα, ὅπου ἐκυρίευσεν μίαν ῥωσικὴν
φρεγάτταν, καὶ ἐσκόπει νὰ ἀποκλείσῃ τὸν κόλπον τοῦ Βούργα,
ἀλλ' οὐδὲν ἐπραξεν δυσπιστῶν εἰς τὰς δυνάμεις του. Εἰς λάθος
δ' ἀντίθετον ὑπέπεσεν ὁ μέγας βεζίρης ἐν Σούμλα. Φθὰς ἐκεῖ
τὴν 4 Μαρτίου μὲ μεγάλας δυνάμεις, ἔχων τὰ ἐκλεκτότερα
τῶν νέων τακτικῶν στρατευμάτων, περὶ τὰς 40,000 ἀνδρῶν,
τὰ ὅποια ὁ Σουλτάνος ἐθεώρει μετ' ἀλαζωνίας καὶ παρ' ἀξίαν
ὡς ἰδιόν του ἔργον, βιαζόμενος δὲ καὶ ὑπὸ τούτου, ὅστις ἐ-
στερεῖτο ὅλως στρατιωτικοῦ νοῦς, τί ἐπραξεν ὁ Ῥεσχίδ-πασ-
σᾶς; Παρήτησε τὴν ἰσχυρὰν ἀμυντικὴν γραμμὴν του, τὸ σα-
φῶς ὑπὸ τοῦ ἐδάφους καταδεικνυόμενον καὶ κατὰ τὴν προ-
λαβοῦσαν ἐκστρατείαν τηρηθὲν σχέδιον ἐκστρατείας, καὶ πρ-
ρεξετράπη εἰς τὸ νὰ κτυπήσῃ ἐκ τοῦ συστάδων τοὺς ῥώσσους.
Ἐὰν ἦτο αὐλικός, ἤθελέ τις ὑπολάβῃ ὅτι ὀλιγώρησεν τὸ μέλ-
λον τοῦ κράτους καὶ τὰς θυσίας καὶ προσπαθείας τοῦ λαοῦ,
ἵνα ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν ἀνυπομονησίαν τοῦ κυρίου του· ἀλλ'
ὁ Μεχμέτ-Ῥεσχίδ-πασσᾶς ἦτο μεγαλόφυχος καὶ προνοητικός
ὑπηρέτης τοῦ Σουλτάνου καὶ Μουσουλμάνος γνήσιος κατανόων
τὴν κατάστασιν τοῦ κράτους. Ὅτι δὲ δὲν ἦτο στρατηγός καὶ
ἐνῆργει ἐν ἀγνοίᾳ καὶ τυφλότητι, ἀπέδειξεν ἀρκούντως. Συ-
νέβη δὲ ὅ,τι ἐπρεπε νὰ συμβῇ. Μετὰ τινὰς νίκας κατὰ μοιρῶν
τινῶν τοῦ κατὰ τὸν μάϊον καὶ ἰούνιον μεταξὺ Βάρνης καὶ
Σούμλας συναθροϊζομένου μεγάλου ῥωσικοῦ στρατοῦ, ὁ μέγας
βεζίρης εὗρεθῇ αἰφνης μὲ 40,000 ἀνδρῶν ἀπέναντι τοῦ πολὺ
ἰσχυροτέρου πυρῆνος τῆς δυνάμεως ταύτης, καὶ εἰς ὀλίγας

ώρας τὴν 11 Ἰουνίου ὁ κύριος Δίβιτις κατέστρεψε τὸ μεγάλον μέρος τοῦ στρατοῦ του, ἦτοι 22 τάγματα τακτικῷ πεζικοῦ, ἅπερ, μὴ ἔχοντα ἀρχηγούς καὶ ἀξιωματικούς καὶ πεποιοῦνται μόνον εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν ὀργανισμόν των, εἶχον ταλμῆσαι ν' ἀντιταχθῶσι κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν γεγυμνασμένων στρατευμάτων του. Ὅλον τὸ πυρροβολικὸν κατεστράφη. Καὶ ὁ μὲν μέγας βεζίρτις διέσωσε τὰ λείψανα τοῦ στρατεύματός του εἰς Σούμλαν. Ὁ δὲ Δίβιτις ἦτο νῦν κύριος νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τὴν ἀνάπτυξιν, ἥτις ἀπέναντι μὲν ἐλθροῦ νοήμονος ἐδύνάτο νὰ ἐπιφέρῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ ῥωσικοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ἀπέναντι ἀνοήτου, ὅστις οὐδὲν ἐπραξεν ἐκ τῶν ὅσα ἐδύνάτο ὡς ἐκ τοῦ ἐδάφους τῆς χώρας καὶ τῶν μέσων του, ἐπρεπε νὰ καταλήξῃ εἰς θρίαμβον.

Οἱ δύο πρέσβεις ἔλαβον τὴν 24 Ἰουνίου πρώτην συνέντευξιν μετὰ τοῦ Ρεῖτζ ἐφένδου, ἥτις ἐχρησίμευσε μόνον εἰς τὸ νὰ ἐνισχύσῃ τὰς προσδοκίας, ἃς ἡ Πυλὴ εἶχεν ἐσχάτως συλλάβει περὶ τῶν δύο ναυτικῶν Δυνάμεων καὶ ἰδίως τῆς Ἀγγλίας. Ἐφ' ἧς ἐκείνη περὶ τοῦ ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐμελλεν ἐντὸς ὀλίγου νὰ διακρῖνῃ τὰς σχέσεις τῆς μετὰ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ὠνεϊρεύετο τὴν ἐκδίωξιν τοῦ ῥωσικοῦ στόλου ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ νίκης τοῦ ἀγγλοτουρκικοῦ στόλου εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, ὡς γεγονότα ἐπικείμενα. Ὡς συμβαίνει δὲ παρὰ τοῖς τετυφλωμένοις, οἱ Τούρκοι ἐγχεύαζαν τὴν δυσπιστίαν τῆς Αὐστρίας, ἥτις ἐπολέμει τὰς ψευδεῖς ταύτας ἐλπίδας. Νῦν δὲ ἤρχισαν αὗται νὰ παρέρχωνται, καὶ νὰ γίνωνται δεκταὶ αἱ κρίσεις τοῦ Διαγγέλου περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ κράτους, ὅπερ παντυχρόθεν ἐπειλεῖτο ὑπὸ κινδύνων, καὶ πρὸ πάντων ἐκ τῶν κινδύνων τοῦ πολέμου, οἵτινες μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς μάχης ἐδεινώθησαν πολὺ, καθόσον ἀπέτυχεν κατὰ μέγα μέρος ἡ νεοσυλλεξία εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἥτις, εἶχεν μεγάλην σπουδαιότητα, ὡς ἰσχυρὰ αὐτὴ καὶ ἐαυτὴν καὶ ὡς ὀρεῖλουσα καὶ δυναμένη νὰ κτυπήσῃ τὰ πλευρά καὶ νότια τοῦ ῥωσικοῦ

στρατοῦ. Τὰ βόρεια δηλονότι τμήματα τοῦ Σκουτάρως καὶ πρὸ πάντων τῆς Πυδογορίτζας, κατέφυγον εἰς τὰ ὅπλα ἵνα μὴ βιασθῶσι νὰ πέμψωσι τοὺς ἄνδρας των κατὰ τῶν Ῥώσων. Ὁ μητροπολίτης τοῦ Μαυροβουνίου Νεγόσσης ἔγραψεν ἤδη τὴν 19 Μαΐου ἐκ Ζεττίνης πρὸς τινὰ Ῥώσσον πληρεξούσιον ἐν Ῥαγούσῃ ὅτι ἤρκει μόνον νὰ φανῇ Ῥώσσις τις στόλος, καὶ πάραυτα ὅλον τὸ Μαυροβούνιον ἤθελε σπικωθῇ εἰς τὰ ὅπλα. Ὁ δὲ ἡγεμὼν τοῦ Μαυροβουνίου Πέτρος Πέτροβιτς ἔγραφε κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον (16 Μαΐου) πρὸς τὸν Ταχίρ-βέην τὸν διοικητὴν τῆς Ἑρζεγοβίνης· «οἱ κυριάρχαι μας δύνανται νὰ πολεμῶσι πρὸς ἀλλήλους· σὺ καὶ ἐγὼ ἂς μείνωμεν ἀπλοῖ θεαταί. Καί τοι πρεσβεύοντες διάφορον θρήσκευμα εἰμεθα ὁμῶς ἀμφοτέροι σλαβοσερβικῆς καταγωγῆς, λόγος ἰσχυρὸς κοινοῦ συμφέροντος, ὅπως μὴ ἐνεργήσωμεν πρὸς ζημίαν μας». Καὶ ἐν Σερβίᾳ δ' ἐπεκράτει ἡ Ῥώσσις ἐπιβρόχῃ, καὶ ὁ ἡγεμὼν Μιλόσσης ἐπρόσμενε τὸ σημεῖον ἀπὸ τοῦ Ῥώσσι τοῦ στρατοπέδου. Τὴν ἐπανάστασιν ὁμῶς τῆς ἐπαρχίας ταύτης δὲν ἤθελον οἱ Ῥῶσοι. Ὁ κόμης Δίβιτς εἶχεν ἤδη τὴν 17 Φεβρουαρίου γράφει ἐξ Ἰασίου εἰς Βουκουρέστιον πρὸς τὸν κόμητα Λαγγερώνην, εἰς ὃν ἦτο ἀνατεθειμένη ἐν καιρῷ τοῦ χειμῶνος ἡ ἐπιτήρησις τῆς Βλαχίας, ὅτι τὸ πλεονέκτημα τῆς ἀποστασίας τῶν Σέρβων δὲν ἰσοφαρίζει τὴν βλάβην, ἣτις ἤθελε προκύψει ἐκ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ σταλῶσι στρατεύματα πρὸς ὑποστήριξιν των· ἔρκει ὅτι ἐκράτουν εἰς ἀπραξίαν τὴν Βοσνίαν, καὶ ὅτι στηριζόμενοι εἰς τὰς ἰδίας διακηρύξεις τοῦ Σουλτάνου ἐμπόδισαν τοὺς τούρκους νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν χώραν των. *). Ἡ κατάστασις αὕτη εἰς τὸ δυτικὸν ἡμισυ τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας παρέλυσε τὸν πασᾶν τοῦ Σκουτάρως, καὶ ἐσυγχώρησεν εἰς τὸν Ῥώσσι τὸν στρατὸν νὰ κάμῃ σχέδιον ἐκστρατείας, ἄλλως ἀδύνατον νὰ ἐκτελεσθῇ.

*) Ἱδ. παράρτ. I. σφ. 6.

Ἐν Ἀσῶν δὲ τὰ πράγματα εἶχον ἐπίσης κακῶς. Οἱ τοῦρκοι συνηγμένοι εἰς τὴν Ἐρζερούμην παρέλυσαν ἕνεκα τῆς ἀμφι-
εόλου στάσεως τῶν Κούρδων καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἐπι-
δοκιμασθείσης ἀντιζηλίας τοῦ πασσᾶ τῆς Πτολεμαίδος κατὰ
τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου. Ἡ πρότασις τοῦ Μεγμέτ
Ἀλῆ τοῦ νὰ πέμψῃ εἰς τὴν Ἐρζερούμην, ἐὰν ᾔθελεν ὁ Σουλ-
τάνος, τὸν υἱὸν τοῦ Ἰβραήμην οὐχὶ μόνον μὲ τὰς προσδιορι-
σμένας 12,000 ἀνδρῶν, ἀλλὰ μὲ διπλασίαν δύναμιν, ἀπερ-
ρίφθη ἕνεκα τῶν εἰσηγήσεων τοῦ πασσᾶ τῆς Πτολεμαίδος.
Ἐδύνατο δὲ τις νὰ προΐδῃ ὅτι ὁ κόμης Πάσχεβιτς ᾔθελε κα-
ταβάλλει τοὺς ὀλιγαριθμοτέρους καὶ κακῶς ἀρχηγουμένους πο-
λεμίους του.

Ἐσφαλμένως ἐθεώρει ὁ ἄγγλος πρέσβυς τὸν ἐπικείμενον
κατὰ τῆς Πύλης κίνδυνον. Καὶ κατ' αὐτὴν τὴν 29 Ἰουνίου
ἐξέφρασε πρὸς τὸν λόρδον Ἀβερδηνον τὴν γνώμην ὅτι καὶ τὴν
φορὰν ταύτην ἡ ἐκστρατεία τῶν ῥώσων ἔθελε σταματήσει
εἰς τὸν Δούναβιν. *). Μέχρι δὲ τῆς 9 Ἰουλίου οἱ πρέσβεις δὲν
εἶχον ὁριστικὴν γνώμην περὶ τῆς τύχης τῶν προτάσεων τῶν.
Ὁ κόμης Γκιλλεμινῶτος ἀνεκοίνωσε τοῦτο ἐμπιστευτικῶς πρὸς
τὸν ρέιζ-ἐφένδην καὶ ἐλαχίστην εἶχεν ἐλπίδα. **). Τὸ αὐ-
στριακὸν ἀνακτοβούλιον εἶχε προσπαθήσει δραστηριότατα νὰ
πείσῃ τὴν Πύλην εἰς ὑποχώρησιν, ἀλλ' ἀπέτυχεν. ***). Τὴν 9
δὲ οἱ πρέσβεις συνηντήθησαν μετὰ τοῦ ρέιζ-ἐφένδου ἐν τῇ
ἐξοχικῇ του οἰκίᾳ παρὰ τὸ Σκούττρι, καὶ τῷ ἐνεχείρισαν τὰς
λονδινεῖς ἀποφάσεις τῆς 22 Μαρτίου, ἐξαίτησάμενοι τὴν
γνώμην τοῦ Σουλτάνου περὶ τούτων. Ὁ δὲ ρέιζ-ἐφένδης τοῖς
ἀνταπέδωκεν ἐν φερμάνιον συνωδευμένον μὲ ἐν χαγτισερίφιον,
εἰπὼν ὅτι δὲν ἐπεθύμει νὰ θεωρήσῃ τὰ ἔγγραφα ταῦτα ὡς
τὰς τελευταίας παραχωρήσεις, ἅς ἡ Ὑψηλότης Του προτί-
θεται νὰ κάμῃ πρὸς τοὺς Ἑλληνας, ἀλλ' ὡς ἀπόφασιν λη-

*) 18. παράρτ. I. ἀρ. 7. **) παράρτ. I. ἀρ. 8. ***) παράρτ. I. ἀρ. 9.

φθεῖσαν πρὶν ἢ ἀκόμη λάβῃ γνώσιν τῶν προτάσεων τῶν δύο αὐλῶν. *). Το φερμάνιον τοῦτο περιεῖχε τὴν ὑπόσχεσιν συγχωρήσεως διὰ τὰ παρελθόντα ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ ἐπανέλθωσι τὰ πάντα εἰς τὴν παλαιὰν κατάστασιν, τὴν ἄφρσιν τῶν ἀποδοτέων φόρων καὶ τῶν φόρων ἐνὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ὑπογραφῆς τοῦ φερμανίου τούτου, καὶ τέλος διατάξεις τινάς, ἀφορώσας τὴν εἰσπραξίαν τῶν φόρων καὶ ἄλλα θέματα. Ἐλέγετο δ' ἐν αὐτῷ ὅτι οἱ βασιλεῖς ἤθελον ἀπολαύῃ ἴσως προστασίας μὲ τούτους Μουσουλμάνους, καὶ ὅτι, ἐὰν καὶ ἄλλαι τινὲς παραχωρήσεις ἤθελον κριθῇ ὠφέλιμοι, ἐδύναντο νὰ προστεθῶσιν εἰς τὸ φερμάνιον τοῦτο. Οἱ πρέσβεις καὶ ὁ ρεῖζ-ἐφένδης συνυπεσχέθησαν ἀκριβοῶς μετὰ τὴν μετὰφρασιν τῶν ἀνταλλαχθέντων ἐγγράφων νὰ ἐκφέρωσι γνώμην περὶ αὐτῶν, καὶ ἀπεχωρίσθησαν πεποιθότες ὅτι ἦτο ματαία πᾶσα διαπραγματεύσεις περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Ἐπιστρέψαντες δ' εἰς τὸ Πέρην ἐπεμψαν οἱ δύο πρέσβεις τὴν αὐτὴν ἡμέραν κοινὴν διακρίνωσιν πρὸς τὸν ρεῖζ-ἐφένδην, ἥτις περιεῖχε βραχυτέρην ἐκθεσιν τῶν ἀποφάσεων τῇ; 22 Μαρτίου. **). Ἀλλὰ δὲν ἐπερίμενον πλέον, καὶ κατήντησαν ἤδη εἰς τὴν ἀπὸ πολλοῦ καὶ συχνάκι; ἐκφρασθεῖσαν πεποίθησιν τοῦ κυβερνήτου, ὅτι οὐδὲν πλέον μένει ἢ νὰ περατώσῃ τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα διὰ προκρίψεως τῶν Δυνάμεων ἀνευ συμμετοχῆς τῆς Πύλης, ἥτοι νὰ θέσωσι τὰ ὅρια, νὰ συστήσωσι τὸ νέον κράτος, καὶ ἔπειτα νὰ ἀναγνωρίσωσιν αὐτὸ ὡς ἀνεξάρτητον. Ἐγραψαν δὲ κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦτο εἰς Λονδίνον. Ἐκεῖ δὲ συνεσκέφθησαν περὶ τούτου τὴν 18 Αὐγούστου καὶ ὁ μὲν γάλλος ἀπεσταλμένος παρεδέχθη τὴν πρότασιν ταύτην ὡς βᾶτιν τῶν περαιτέρω διαπραγματεύσεων ὁ δὲ ῥώσσοις ὑπεσχέθη νὰ λάβῃ τὰς περὶ τούτου ὁδηγίας τῆς αὐλῆς του, καὶ ὁ ἄγγλος ἐδήλωσεν ὅτι ἦτο ἕτοιμος εἰς διαπραγματεύειν, εὐθύς ἅμα ἔλθωσιν αἱ ὁδηγίαι αὗται. ***).

*) Παρ. I. ἀρ. 10. α, β, **) Παρ. I. ἀρ. 11. ***) Παράρτ. I. ἀρ. 12.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἦλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἡ εἰδησις περὶ τῆς πτώσεως τῆς Σιλιστρίας, ἣτις παρεδόθη εἰς τοὺς Ῥώσους τὴν 18 Ἰουνίου, καί μετ' ὀλίγον καὶ ἡ περὶ τῆς πτώσεως τῆς Ἐρξερούμης καὶ ἡ ἐτι σπουδαιότερα, ὅτι οἱ Ῥώσοι διέβησαν τὸν Αἴμον, καὶ νέαι ἀποβάσεις στρατευμάτων ἐγένοντο παρὰ τὴν Σωζούπολιν. Ὁ κόμης Δίβιτς μετὰ τὴν νίκην του κατὰ τοῦ μεγάλου βεζύρου ἔπεμψε τὸν σύμβουλον τῆς ἐπικρατείας Φοντόννη μὲ εἰρηνικὰς προτάσεις εἰς Σούμλαν, περιεχούσας τὰς ἐξῆς ἀξιώσεις. Πιστὴν ἐκπλήρωσιν τῆς συμβάσεως τοῦ Ἀκερμανίου. Ἀποζημιώσιν διὰ τὰ ἐξοδα τοῦ πολέμου καὶ διὰ τὰς ζημίας τοῦ βωσσικοῦ ἐμπορίου. Πλήρη ἐλευθερίαν τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἄνευ τινὸς νηοψίας. Λύσιν τοῦ ἐλληνικοῦ ζητήματος. *)

Ἡ Πύλη, ἣτις ἐθεώρησε τὰς στρατιωτικὰς τῆς ἡττας μικροτέρας ἢ ὅποῦναι ἦσαν, καὶ μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς βουκουρεστιανῆς συνθήκης τοῦ ἔτους 1812 ἤθελε νὰ διαπραγματευθῇ, ἔπεμψε μὲν τὴν διερμηνέα τῆς Πύλης εἰς Σούμλαν, ἀλλὰ πέριψε τὰς προτάσεις ταύτας, ἐξωπλίσθη μὲ νέας δυνάμεις καὶ παρήγγειλε τὸν πασσᾶν τοῦ Σκουτάρεως νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τῶν Ῥώσων. Ἀλλ' ὁ κόμης Δίβιτς διέβη τὸν ἰσχύλιον μὲ τρία σώματα τὸν Αἴμον, ἐνῶ ἐκράτει τὸν μέγαν βεζύρην ἐν Σούμλᾳ διὰ πλαστοῦ τινοῦ ἐπιθέσεως. Μόνον δ' ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀἰδοῦς ἀντέστησαν ἀν' ἑαυτοὺς 8,000 τοῦρκοι, ἀλλ' ἡττήθησαν ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἐναντίων, οἵτινες ἔρχισαν νῦν νὰ κρατῶσιν ἀπὸ τῆς Τούντζας μέχρι τοῦ κόλπου τοῦ Βούργα. Ἡ εἰδησις αὕτη ἐφάνη ὅτι δὲν ἐκλόνησε τὸ θάρρος τοῦ Σουλτάνου· ἐργάται ὀχυρωματοποιοὶ προσεκληθήσαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, καὶ ὁ μὲν μέγας βεζύρης ἔλαβε τὴν διαταγὴν νὰ βαδίσῃ πρὸς τὰ ὀπισθεν τῶν Ῥώσων, ὁ δὲ πασσᾶς τοῦ Σκουτάρεως νὰ καταβῇ εἰς τὴν Ἀδρια-

*) Παράρτ. ἀρ. 12. α. β.

νούπολιν. Ὁ Σουλτάνος, ὅστις πρὸ ὀλίγου διάταξε καὶ μετεφράσθη ἡ ἱστορία Πέτρου τοῦ Μεγάλου καὶ Φριδερίκου τοῦ Β' ἐφαίνετο ἐνθουσιασμένος ἐκ τῆς ἐγκρατερίσεως τῶν ἡγεμόνων τούτων εἰς τὴν δυστυχίαν, καὶ πρόθυμος εἰς ἐσχάτην ἀντίστασιν. Ἐκτὸς τούτου ἡ θέσις τοῦ στρατιωτικῶς ἐξεταζομένη δὲν ἦτο κακὴ. Ἀπόφασις τολμηρὰ τοῦ νὰ ὑπερσπισθῇ τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ γενναία δραστηριότης τῶν δύο στρατηγῶν εἰς τὰ ὀπισθεν καὶ πλάγια τοῦ ῥωσικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἀπῆντα μεγίστας δυσκολίας πρὸς διατροφὴν τοῦ καὶ εἶχε καθ' ἡμέραν 15,000 ἀμαζῶν εἰς κίνησιν, ἵνα ζῇ, διότι ἦτο ἑκατὸν ὥρας μακρὰν τῶν ἀποθηκῶν του, ἤθελε καταςξέψῃ τὸν ῥωσικὸν στρατὸν εἰς Ἀδριανούπολιν ἢ πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' ὁ Σουλτάνος καὶ τοι ἔχων θέλησιν ἰσχυρὰν ἐστερεῖτο κρίσεως, καὶ ταχέως περιεκυκλώθη ὑπὸ τῆς ἀδυναμίας καὶ ἀνανδρίας τῶν συμβούλων του.

Μετά τι μέγα Διῶνιον συγκροτηθὲν τὴν 18 ἰουλίου, ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἔδωκε τὴν 30 ἔγγραφον ἀπάντησιν εἰς τοὺς δύο πρέσβεις περὶ τῆς ἀπὸ 9 διακοινώσεώς των. Αὕτη δὲ οὐδὲν ἄλλο περιείχεν εἰσέτι ἢ τὴν ἐπικλησιν τοῦ ἤδη ἀνακοινωθέντος φερμανίου καὶ τὴν δῆλωσιν, ὅτι αἱ ἀξιώσεις των ἀντέκειντο εἰς τὸ δίκαιον καὶ τὴν ὀρθὴν νοῦν, καὶ ὁ Σουλτάνος οὐδέποτε θὰ ὑπερβῇ τὰς ἤδη γενομένας παρὰχωρήσεις. *) ἡ ἀπάντησις αὕτη ἦτον ἡ τελευταία προσπάθεια τοῦ ὑπὸ τουρκικὴν ἔκρωσιν οὐχὶ ἀπορρίπτου πνεύματος, μεθ' οὗ ἡ Πύλη ἀπὸ ἐκῶν ἀντέστη κατ' ὅλων τῶν δυνάμεων τῆς Εὐρώπης.

Ἡ εἰδησις περὶ ἐπαναστάσεων ἐν Βουλγαρίᾳ, αἵτινες ἐδύναντο νὰ παρὰλύσωσι τὰς διαταγθεῖσας ἐπιχειρήσεις ἐπὶ τῶν συγκοινωνιῶν τῶν Ῥώσων, ἡ περὶ τῆς πτώσεως τῆς Σωζουπόλεως καὶ περὶ τῆς ἐπεκτάσεως μεγάλων ἐχθρικῶν δυνάμεων παρὰ τὰς ἀκτῆς τοῦ Εἰζείνου Πόντου, καὶ φημι ὅτι ἀπειλεῖται ὁ

*) Περὶ τ. I. 27. 11.

Βάσπορος ὑπὸ τοῦ ῥωταικοῦ στόλου καὶ ὅτι αἱ ἐμπροσθοφυλακαὶ τοῦ κόμητος Δίεϊτς ἐφάνησαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς πρωτευούσης χωροῦσαι διὰ τῆς Κιρκιλίσσης εἰς Ἀδριανούπολιν, καὶ πρὸ πάντων ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ πρωτευούσῃ ἤθελεν ἐκραγῇ δυσσάρεσκεια, ἐκλόνισαν τὸ Διδάνιον. Οἱ νεωτερισμοὶ τοῦ Σουλτάνου εἶχον διαρρήξει τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ ὁμοφωνίαν μεταξὺ τῶν μεγιστάνων, καὶ οὗτοι ἐζήτησαν νὰ παραστήσωσιν εἰς τὸν Σουλτάνον ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ στηριχθῇ εἰς συνδρομὴν τοῦ λαοῦ ἀνάλογον πρὸς τὴν θέλησιν καὶ τὴν δύναμιν του καὶ πρὸ πάντων τοῦ τῆς πρωτευούσης. Αἱ αἰματηραὶ ἡμέραι τῆς ἐξοντώσεως τῶν Γενιτσάρων, αἵτινες ἀφήρεσαν ἀπὸ ἀναριθμήτους οἰκογενεῖας τοὺς προστάτας των καὶ ἔρριψαν αὐτὰς εἰς τὴν δυστυχίαν, οἱ νεωτερισμοί, δι' ἃς ὁ αὐστηρὸς Μουσουλμάνος ἐθρῆνει, ἦσαν σπέρματα, ἅτινα ἤδη ἀνεβλάστησαν. Μεγαλοφώνως ἐτόλμησεν ὁ λαὸς νὰ παραπονῇται, ὅτι ἐνόσῃ ὑπῆρχον Γενίτζαροι οὐδεὶς ῥώσσοι διέβη τὸν Αἶμον· μεγαλοφώνως ἐλάλουν καὶ περὶ τῆς τιμωρίας τοῦ θεοῦ διὰ τὴν περιφρόνησιν τοῦ νόμου καὶ τὴν τάσιν πρὸς τὰς συνηθείας τῶν ἀπίστων. Ἀκριβῶς ὅμως κατὰ τὴν κατάστασιν ταύτην τῶν πνευμάτων, ὁ Σουλτάνος εὐκόλως ἐδύνατο ν' ἀναφλέξῃ τὸν φαντισμὸν, ἀλλὰ περὶ τούτου οὐδεὶς τῶν συμβούλων του ἐλάλησεν, ἀλλ' ἐπανελάμβανον ἅπαντες μόνον τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ Πρώσσου πρέσβειος περὶ τῶν μικρῶν θυσιῶν, δι' ὧν ἐδύναντο νὰ ἐξυγοράσωσι τὴν εἰρήνην μετὰ τῆς Ῥωσσίας, γλῶσσαν, ἣν ἅπαντες οἱ πρέσβεις καὶ ἀπεσταλμένοι ἐνθέρμως εἶχον λαλήσει, καὶ ἐστηρίζετο ἢ εἰς προφορικὰς διαβεβαιώσεις τοῦ αὐτοκράτορος ἢ εἰς τὴν ἀναικονομείαν εἰς ὅλα τὰ ἀνακτοβούλια ἀποστολῇ τοῦ συμβούλου τῆς ἐπικρατείας Φοντόνι.*). Ἐγένοντο δὲ καὶ δηλώσεις κατὰ τὴν ἐννοίαν ταύτην ὑπὸ τῆς ῥωστικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὴν ῥωστικὴν, καὶ ἤδη,

*) 18. Παράρτ. I. ἀρ. 15.

ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος μετὰ τὰς ἐορτὰς τῆς στέψεως, αἵτινες ἔλαβον χώραν τὸν μᾶλλον ἐν Βαρσοβία, ἐτίμησε τὸν βασιλέα πενθερόν του δι' ἐπισκέψεως εἰς Βερολίνον, εἶχε συνεννοηθῇ μετ' αὐτοῦ περὶ τῆς περιπτώσεως, καθ' ἣν ἡ εἰρήνη ἤθελε τῷ χρηγηθῇ τῇ μεσολαβήσει τῆς Πρωσσίας. Ἡ συνεννόησις δὲ αὕτη μεταξὺ τῶν μοναρχῶν δὲν ἐδοκιμασεῖτο τότε, ἀλλ' ἡ ἐπίσκεψις δὲν ἐδύνατο νὰ ἐξηγηθῇ ἄλλως. Ἡ Γαλλία δι' ὁδηγίων, αἵτινες ἐφθασαν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν 24 Ἰουλίου, ἐγνωστοποίησεν εἰς τὴν Πύλιν τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην, καὶ ἐγγυήθη ὅτι αἱ ἀξιώσεις τοῦ αὐτοκράτορος περιωρίζοντο εἰς τὴν πιστὴν ἐκτέλεσιν τῆς συμβάσεως τοῦ Ἀλεξανδρίου, εἰς τὴν παραδοχὴν τῶν βάσεων τῆς λονδινεῖου συνθήκης, εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ ἐλευθέρου διέπλου τοῦ Βοσπόρου, καὶ εἰς τὴν ἀποζημιώσιν τῶν ὑπὸ τῆς Πύλης ζημιωθέντων ὑπηκόων του, καὶ ὅτι τὸ Ἀναπᾶ ἤθελε θεωρηθῇ ὡς ἀρκοῦσα ἀποζημιώσις διὰ τὰ ἐξόδα τοῦ πολέμου. Ὁ Κ. Ζωβέρτος εἶχε φέρει τὴν 28 Ἰουλίου τὰς διαβεβαιώσεις ταύτας πρὸς τὸν βεῖζ-ἐφένδην, καὶ ἡ ἐρώτησις τούτου, ποίᾳς ἐγγυήσεσι θὰ εἶχεν ἡ Πύλη, εἰς ἐπεράτῳ τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα ἀνευ ἀναβολῆς, προῦκίλεσε συνέντευξιν τῶν πρέσβεων μετ' αὐτοῦ τὴν 2 Αὐγούστου, κατ' ἣν οὗτος ἐκήρυξε τὴν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν τῆς 30 ὡς ἀπλὴν ἐκθεσιν τῶν δικαιωμάτων τῆς Πύλης, καὶ ὡμολόγησεν, ὅτι τὸ ζήτημα ἐδύνατο νὰ θεωρηθῇ καὶ ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν. Νῦν δὲ οἱ πρέσβεις δι' ἰσχυρίσθησαν, ὅτι ἡ ἀληθὴς ἔποψις ἦτο ἡ ἀφ' ἧς τὴν ἐπάνοδον τῆς εἰρήνης ἐν τῷ ὅθωμανικῷ κράτει καὶ τὴν ἐγγύησιν περὶ τῆς διαρκείας της, ἐπομένως τὴν ἀναγκασίαν καὶ διὰ τὴν Πύλιν καὶ διὰ τοὺς Ἕλληνας ἐγγύησιν. Ὁ δὲ κόμης Γκιλλεμινώτος μαθὼν ἀκριβῶς ὅτι ἡ πρωσικὴ αὐλὴ ἐσκόπει νὰ πέμψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν ὑποστράτηγον Μούφλιγγ ὡς μεσίτην μεταξὺ τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ περιμένων ἀπὸ ὧρας εἰς ὧραν τὸν ἀπεσταλμένον τούτον, εἰργάζετο πρὸς ἐπιτυχίαν του τὸ αὐτὸ

δ' ἔπραζεν καὶ ὁ Σίρ' Ῥοδέρτος Γόρδων. Ἀμρότεροι δὲ παρί-
στησαν εἰς τὴν Πύλην τὴν ἀνάγκην νὰ ὤφεληθῇ ἐκ τῆς εὐνοί-
κῃς διαθέσεως τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ νὰ πέμψῃ πληρεξου-
σίους εἰς τὸ ῥωσικὸν στρατοπεδάρχειον. Ἀλλ' ὁ ῤεϊζ-ἐφένδης
ἐλάλησε καὶ πάλιν περὶ τῶν δυνάμεων τοῦ Κράτους. Ἐπιθι-
σίς τις κατὰ τῆς Σούμλας ἀποκρουσθεῖσα τὴν 27 Ἰουλίου τῷ
ἔδωκεν ὕλην τινα εἰς τοῦτο, ἀλλ' ὁ αὐστηρὸς καὶ σοβαρὸς ἰ-
νὴρ, ὁ ἔσχατος τοῦρκος κατὰ τὴν παλαιὰν ἔννοιαν προδῆλω;
ἐφκίνητο κλονισμένος. Ἐπιθυμῶν δὲ πολὺ νὰ προσοικειωθῇ τοῖς
πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ὡς στηρίγματα κατὰ
τὴν διαπραγματεύσιν μετὰ τῆς Ῥωσσίας, ἐδήλωσεν ὁ ῤεϊζ-
ἐφένδης κατὰ τινα νέαν συνέντευξιν μετ' αὐτῶν τὴν 5, ὅτι
παρεδέχετο τὰς βάσεις τῆς λονδινεῖου συνθήκης, καὶ αὐτὰς
τὰς ἀποφάσεις τῆς 22 Μαρτίου ἐξαιρέσει τῶν ὁρίων. Ὁ Γαλ-
λεμινῶτος ἐπέμενεν εἰς τὰ ὅρια. Ὁ Σίρ' Ῥοδέρτος Γόρδων, ἐκλι-
νεν εἰς τὰ ὅρια τῆς 16 Νοεμβρίου. Ἡ δὴλωσις ἦτο μὲν προορι-
στικὴ, τὸ φιλονεικούμενον θέμα ἔμεινεν ἀναποφάτιστον, ἀλλ' ἡ
Πύλη εἶχεν ἤδη δώσει τὸν λόγον τῆς εἰς τὸ κύριον ζήτημα,
καὶ ἤδη τὴν 6 Αὐγούστου ὁ μέγας βεζίρης προεμήνυσε πλα-
γίως πρὸς τὸν κόμητα Δίβιτς τὴν περάτωσιν τοῦ ἐλληνικοῦ
ζητήματος, καὶ ἐστήριξεν εἰς ταύτην αἰτησίαν τοῦ «περὶ ἀνα-
χωχῆς, ἢν ρωσικῶ τῷ λόγῳ ἀπέκρουσεν ὁ ῥώσος στρατηγός. *)

Τὴν 4 τὸ ἐσπέρκι ἐφ' ὅλαςεν ὁ ὑποστράτηγος Μούρφλιγγ εἰς
Κωνσταντινούπολιν. Περὶ τῆς ἀπαστολῆς τοῦ τῷ ῥωσικῷ
ἀνακτοβούλιον ἐδήλωσε μόνον πρὸς τὸ αὐστριακὸν καὶ ἀγγλι-
κὸν ὅτι σκοπὸν εἶχε νὰ πείσῃ τὴν Πύλην περὶ τῶν ἀληθῶν
φρονημάτων τοῦ αὐτοκράτορος. **) Ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ἐμ-
μένουσα εἰς τὴν γνώμην ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἤθελε τὴν εἰρήνην,
ἐθεώρησεν αὐτὴν ὡς μυστικὸν τι εἶμα τῆς Ῥωσσίας πρὸς τού-
το. Ὁ πρίγκιψ Μετερνίχως ἔγραψε τὴν 19 Ἰουλίου πρὸς τὸν

*) "18. παράτ. I. ἀρ. 16, 17. **) Αὐτόθι: I. ἀρ. 18.

βαρῶνον Ὅπτενφελς «οἱ λόγοι εἶναι πρῶσσοικοὶ ἀλλ' ἡ ἔννοια ῥῶσσική» ὑποστηρίζομεν τὸν στρατηγὸν Μούφλιγγ.» Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐξέλαβε τὴν ἀποστολὴν κατὰ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν, καὶ εἰς τοῦτο συνετέλεσεν εἰδικαί· τις τοῦ λόρδου Ἐυτεσθουρῦ ἀπὸ 4 αὐγούστου, καθ' ἣν ὁ αὐτοκράτωρ εἶπεν εἰς αὐτὸν τοῦτον ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ἀποστολῆς ταύτης εἶναι ἰδική του, καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἀπλοῦς διάγγελος. *) Ἡ δὲ γαλλικὴ κυβέρνησις ἔκρινεν ὀρθώτερον θεωρήσασα τὴν ἀποστολὴν ταύτην ὡς προερχομένην ἐκ τοῦ φόβου μὴ ἡ παρτάσις τοῦ πολέμου φέρῃ τὴν ῥῆξιν μεταξὺ τῆς Αὐστρίας καὶ Ἀγγλίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ῥωσσίας ἀφ' ἑτέρου. Ἐφοβήθη δὲ ταύτην καὶ αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἐπενέργειάν της ἐπὶ τῆς Γαλλίας. Οὕτω λοιπὸν ὅλαι αἱ αὐλαὶ ἦσαν ἀποφασισμέναι νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν ἀποστολὴν παντὶ σθένει.

Τὴν 6 ἔλαβε χώραν ἡ πρώτη συνδικαλεῖς μεταξὺ τοῦ στρατηγοῦ Μούφλιγγ καὶ τοῦ ρεϊζ-ἐφένδου. Περιώρισθη δὲ εἰς τὴν δόσιν καὶ ληψιν τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων διαθεβιαώσεων καὶ εἰς τὴν ἀπαίτησιν τοῦ νὰ πέμψῃ ἡ Πύλη πληρεξουσίους εἰς τὸ ῥωστικὸν στρατόπεδον, περὶ οὗ ὁ ρεϊζ-ἐφένδης ὑπεσχέθη νὰ λάβῃ τὰς διαταγὰς τοῦ αὐθέντου του. Οἱ πρέσβει· ἐθεώρησαν τὸ βῆμα τοῦ στρατηγοῦ οὐχὶ τοσοῦτον ἀποφασιστικόν, καὶ ἐπειδὴ οὗτος μετὰ τὴν πρώτην συνδιάλξιν κατελήφθη ὑπὸ πυρετοῦ, ἐφοβούντο ἀργοπερίαν. Ταύτην δὲ ἐφοβούντο ἔτι μᾶλλον καθ' ὅσον ὁ στρατηγὸς Μούφλιγγ ἐβεβαίωσεν αὐτοῦς τε καὶ τὴν Πύλην, ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἀναστολῆς τῶν ἐχθροπραξιῶν ἢ διανοκῆς τῆς προείας πρὸς τὰ πρόσω, πρὶν ἢ οἱ ὀθωμανοὶ πληρεξούσιοι ὑπογράψωσιν ἐν τῷ ῥωστικῷ στρατοπέδῳ τὰ προκαταρκτικὰ θέματα τοῦ συμβιβασμοῦ. Ἐβίβζον δὲ τὴν Πύλην πρὸς τοῦτο καὶ ἕκαμον τὸν ρεϊζ-ἐφένδην νὰ ἐκφρασθῇ τὴν 8 περὶ τῶν ὅρων,

*) Διότι I. σφ. 19.

οὓς ἡ Πύλη παρεδέχετο. Οὗτοι δὲ ἦσαν ἀκεραϊότης τῆς ἐπικρατείας κατὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς καὶ ἀσιατικὰς κτήσεις τῆς. Ὑπόσχεσις πιστῆς ἐκπληρώσεως τῶν συνθηκῶν, καὶ πρὸ πάντων τῆς συμβάσεως τοῦ Ἀχερμανίου. Μετοχὴ εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν περαιτέρω διαπραγματεύσεως περὶ τοῦ περιεχομένου αὐτῆς. Ἐγγύησις περὶ τοῦ ἐλευθέρου διάπλου τῶν ῥωσικῶν ἐμπορικῶν πλοίων εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, ἐξαιρουμένου παντὸς ὅτι ἐδύνατο νὰ βλάψῃ τὰ ἐπιχώρια δικαιώματα τῆς Πύλης. Ἀμοιβαία ἀποζημιώσεις τῶν βλαφθέντων ὑπηκόων. *)

Τὰ θέματα ταῦτα ὑποσχέθη ἡ Πύλη νὰ ὑπογράψῃ καὶ τότε ἔπρεπε νὰ παύσωσιν ἀμφοτέρωθεν αἱ ἐχθροπραξίαι. Ἐλείπεν ὅμως τὸ σπουδαιότερον, ἡ ἀποστολὴ τῶν πληρεξουσίων. Ταύτην δὲ νὰ ἐπιτύχωσι προσεπάθησαν οἱ τε πρέσβεις καὶ ὁ στρατηγός. Οἱ ἐξοπλισμοὶ τῆς Πύλης ἐγίνοντο παρὰ ποτε δραστηρίως. Διετάχθη ἡ γενικὴ νεοσυλλεξία, καὶ 8,000 ἄνδρες ἦσαν ἑτοιμοὶ νὰ βαδίσωσιν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἀδριανούπολιν. Ἐκεῖ δ' ἐμελλε νὰ συναχθῇ στρατὸς μέγας ὑπὸ τὸν Χασσὰν Πασσᾶν τῆς Σιμόρνης, ὅστις ἔφθατεν αὐτοῦ διὰ τῆς Καλλιπόλεως μετὰ 4000 ἀνδρῶν. Ὁ Ὄσμαν-Πασσᾶς μετὰ 6000 τακτικῶν ἀνδρῶν καὶ 2500 νεοσυλλέκτων διετάχθη νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Κιρκιλίσσαν. Ὁ Σουλτάνος μετεβίβασε τὴν 9 αὐγούστου τὴν σημαίαν τοῦ προφήτου ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν Θεραπειῶν εἰς τὸ τοῦ Ραμίτ-Τσιφλικίου, ὃπερ ἐδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔνδειξις ὅτι ἐσχόπει νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ. Ὁ μέγας βεζύρης καὶ ὁ πασσᾶς τοῦ Σκουτάρεως, ὅστις ἔχε καταβῇ κατὰ μῆκος τοῦ Δυναβέως μέχρι Ραχώβης, ὥφειλον νὰ στραφῶσι πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν. Ὁ δὲ ῥωσικὸς στρατὸς ἔμενε προσμένων ἐπικουρίας ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς Σωζουπόλεως μέχρι τῆς Ἰαμπόλεως πολεμῶν

*) Ἰδὲ παράρτ. I. ἀρ. 20. α. β. γ. δ.

πρὸς τὰς δυσχερείας τῆς τροποδοσίας καὶ μετακομίσεως. Ἐν Ἀσία δὲ ἐπορεύθη ἡ Ἐρζερούμη, καὶ ὁ Πάσαςβεγς ἐπρωύετο εἰς τὸ Γουκάδ καὶ τὴν Τραπεζοῦντα. Ἐπ' αὐτοῖς δέ τις τοῦ βωσσινοῦ στόλου κατὰ τοῦ λημένου τούτου εἶχεν ἀπονήξει.

Ἐὰν ἡ ἐστρατεία τῶν βώσων ἐν τῇ Θράκῃ παρετείνετο ἀκόμη ὀλίγας ἐβδομάδας, ἤθελε βεβαίως ἀποτύχει. Προδήλιος ἦτον ἀδύνατον νὰ διατρέψωσι μέγα στράτευμα ἀρκούντως ἰσχυρὸν, ὥστε νὰ καταφέρῃ κτύπημα ἀποτελεσματικὸν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡρώτον δ' ἐπρεπε νὰ κυριευθῇ καὶ φρουρηθῇ ἰσχυρῶς ἡ Ἀδριανούπολις, καὶ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ συγκοινωνία μέχρι τοῦ Αἰῆμου καὶ ὑπεράνω αὐτοῦ μέχρι τοῦ Δουναβίου. Οἱ δὲ βώσσοι καὶ εἰς τὴν εὐνοϊκωτέραν περίστασιν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμφανισθῶσι μετ' αὐτῶν 20,000 ἀνδρῶν καὶ ὀλίγα πυροβόλα πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις οὕσα περιτειχισμένη καὶ πλουσίως ἐφοδιασμένη διέδλων τῶν πολυμηκῶν ἐφοδίων, ἤριθμει ὑπὲρ τὰς 100,000 ἀξιωματικῶν ἀνδρῶν, καὶ εἶχον εἰς τὰ ὀπίσθια τὸν μέγαν βεζίρη καὶ τὸν Πασσάν τοῦ Σκουτάρεως, αὗτινες ἦγον ἀμφοτέρωι ὑπὲρ τὰς 60,000 ἀνδρῶν. Ἐβόηθει δὲ καὶ ἡ παρετάδης ἐποχὴ τοῦ ἔτους. Ἀλλ' ἐχρησάμενος πρὸς τούτους Σουλτάνος ἐνόησεν ν' ἀναρκήσῃ τὴν δύναμιν τοῦ λαοῦ του, καὶ τοῦτο ὁ Μωχμούτης δὲν ἐνόησεν. Οὐδαμοῦ οὐδ' ἔχνος ὑπῆρχε τοῦ φρονήματος ἐκείνου, ὅτι ἐν ἔτει 1808 ἐνώπιον τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου ἀνήγειρε περὶ τὰς τριάκοντα κανονιστοῦχάς εἰς τρεῖς ἡμέρας καὶ διεύθυνε κατ' αὐτοῦ 1,500 τηλοβόλα. Ὁ Σουλτάνος ἦτο εἰς καλλιόπην θέσει, ἐνῶ ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο εἰς χειρὸς τῆς, καὶ οἱ ἐπιτετραμμένοι τῶν δούλων ἐπραξαν τὸ κατ' αὐτούς, ἵνα τὸν διατηρήσωσιν εἰς τὴν πλάνην ταύτην. Οὗτοι δ' ἔσωσαν τὸν βωσσινοῦν στρατὸν ἐκ τῆς καταστροφῆς. *).

Τὴν 14 παραδέχθη ἡ Πύλη τὴν πρότασιν τοῦ νὰ πέμψῃ

*) 12. παράρτ. B. ἀρ. 21.

πληρεξουσίου εἰς τὸ ῥωσικὸν στρατόπεδον, καὶ τὴν 15 ἔδωκεν ἐγγράφως τὴν παραδοχὴν τῆς εἰς τὰς προτάσεις τῶν δύο πρέσβων ὡς πρὸς τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα, ἀλλ' ὑπὸ τὰς ἀκολουθούσας ἐπιφυλάξεις, 1) ὅτι ἡ λονδίνεος συνθήκης ἔπρεπε νὰ ἐφαρμοσθῇ μόνον εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς Κυκλάδας, 2) ὁ φόρος νὰ ὑπολογισθῇ κατὰ μέτρον τῆς προσόδου, ἣν ἡ Πύλη ἐλάμβανεν ἄλλοτε ἐκ τῶν χωρῶν τούτων, 3) τὰ πολεμφοῦδια, ὅσα εὐρεθῶσιν ἐν τοῖς φρουρίοις κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐκκενώσεως, νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὴν Πύλην, 4) ὁ ἀριθμὸς τῶν στρατευμάτων καὶ πλοίων τοῦ νέου κράτους νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν χρεῖαν τῆς διατηρήσεως τῆς τάξεως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, 5) νὰ μὴν ἐπιτραπῇ εἰς κανένα Ἑλληνα ῥαγιά, ἐκτὸς τῶν ἡδὴ πρότερον ἐγκτασταθέντων εἰς τὴν νέαν ἐλληνικὴν χώραν, νὰ μεταναστεύῃ ἐκεῖσε.

Οἱ πρέσβεις ἐγκωστοποίησαν τὰς παραχωρήσεις ταύτας εἰς τὰς Αὐλὰς τῶν, καὶ ἐζήτησαν περαιτέρω ὁδηγίαν. *). Ὁ στρατηγὸς Μούφλιγγ, εἰδοποιηθεὶς ἐπίσης ὑπὸ τῆς Πύλης κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἡμέραν περὶ τῶν ὄρων, ἐφ' οἷς αὕτη ἦτο ἔτοιμος νὰ συνάψῃ τὴν εἰρήνην, **) καὶ οἷτινες ἀνεκοινώθησαν ἡδὴ προφορικῶς πρὸς τὸν ἄγγλον πρέσβυν, καὶ περὶ τῆς ὁδηγίας πρὸς τὸν μέγαν βεζῖρην τοῦ ν' ἀρχίσῃ τὰς διαπραγματεύσεις, ἐπεμψε τὴν 17 ἕνα ἀξιωματικὸν πρὸς τὸν κόμητα Δίβιτς μὲ τὰς σπουδαίας ταύτας παραχωρήσεις. ***) Οἱ δὲ πρέσβεις συνώδευσαν αὐτὰς μὲ γράμματα συμβουλευτικά. Ὁ δὲ ἀξιωματικὸς εὔρε τὸν ῥωσσὸν στρατηγὸν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, διότι ἡ πόλις αὕτη μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν κατελήχθη τὴν 20 ὑπὸ τῶν στρατευμάτων του. Ὁ δὲ κόμης Δίβιτς ἐν τῇ ἀπὸ 23 ἀπαντήσῃ του διεβεβαίωσεν αὐτὸν περὶ τῆς κλίσεως τοῦ αὐτοκράτορος του πρὸς τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ παρητήρησεν ὅτι ἦτο παράλογος ἡ παντελὴς παράλειψις τῆς ἀποζημιώσεως διὰ τὰ

*) 18. παρέρτ. I, ἀρ. 22. α. β. **) Παρέρτ. I, ἀρ. 23. ***) Παρέρτ. I, ἀρ. 24.

ἔξοδα τοῦ πολέμου, καὶ ἐδήλωσεν ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι ἔπρεπε νὰ γείνη λόγος καὶ περὶ αὐτῶν ἐν ταῖς προτάσεσιν *). Τὴν 23 δ' ἔφθασεν εἰς τὸν Σουλτάνον καὶ ἡ εἰδησις περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπὸ τῶν Ῥώσσων, ἣτις τὸν ἀπεθάρρυνεν ὀλοσχερῶς. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐστάλη εἰς ὑπάλληλος τῆς Πύλης πρὸς τὸν κόμητα Δίβιτις ἵνα τὸν πείσῃ νὰ σταματήσῃ, εἰδοποιῶν αὐτὸν ὅτι οἱ πληρεξούσιοι τῆς Πύλης θὰ φθάσωσιν ἀμέσως. Τὴν δὲ 24 προσεκάλεσεν ὁ βεῖζ-ἑφένδης τοὺς πρέσβεις καὶ τὸν στρατηγόν, ὅστις ἀσθενῶν ἔπεμψε τὸν σύμβουλον τῆς πρεσβείας τοῦ Κούστερ, ἵνα ἐκφέρωσι τὴν συμβουλὴν των τίνι τρόπῳ ν' ἀναχαιτισθῶσιν οἱ Ῥῶσσοι. Οἱ μὲν πρέσβεις συνεβούλευσαν ἀμέσως νὰ δηλώσῃ ἡ Πύλη ὅτι, ὡς πρὸς τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου καὶ ἐν γένει ὡς πρὸς ὅλα ἐμπιστεύεται εἰς τὴν μεγαλοφυχίαν τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ δὲ βεῖζ-ἑφένδης ἔδωκε τὴν δῆλωσιν ταύτην ἐγγράφως. Φέροντες δὲ ταύτην καὶ τὴν πληρεξουσιότητα νὰ παραδοθῶσιν ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸ ἔλεος τοῦ αὐτοκράτορος ἀπῆλθον τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ Σαδίκ-ἑφένδης καὶ ὁ Καδιασκέρης τῆς Ἀνατολῆς Καδρῆ-βέης, συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ Κ. Κούστερ καὶ τοῦ διερμηνέως τῆς Πύλης, εἰς τὸ Ῥωσσικὸν στρατόπεδον **). Ἐτρεμον δὲ εἰς τὴν ιδέαν ὅτι ἡ Ῥωσσία ἤθελεν ἴσως νὰ ὑπογράψῃ τὴν εἰρήνην μόνον ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ κίνησις Ῥωσσικῆς τιнос μοίρας ἐξ Ἀδριανουπόλεως πρὸς τὴν Αἴνον, ἣτις οὐδὲν ἄλλον σκοπὸν εἶχεν ἢ νὰ χορηγήσῃ εἰς τὸ στερούμενον τροφῆς ἱππικὸν τοιαύτην διὰ τοῦ στόλου, ἐθεωρήθη ὡς προπαρασκευὴ πρὸς ἐπιθέσιν κατὰ τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ μάλιστα διεδόθη ἡ φήμη ὅτι ὁ ναύαρχος Ἐὔδεν ἐκυρίευσεν τὰ φρούρια. Διεικνύντο δὲ ὅτι οἱ Ῥῶσσοι ἐκυρίευσαν τὴν Μήδειαν, καὶ ἔβλεπον τὰς Ῥωσσικὰς ἐμπροσθοφυλακὰς ἐπὶ τῶν πλησιεστάτων ἀκρωρείων. Ὁ Σουλ-

*) Παράρτ. I. ἀρ. 25. **) Ἰδὲ παράρτ. I. ἀρ. 26. α. 6.

τάνος ἔντρομος εἰς τὴν ἐνθύμῳσιν τῶν Γενιτσαρίων διέταξε νὰ μετακομισθῶσιν εἰς τὴν Ἀσίαν 25,000 φυγάδων σφύρων σάγων εἰς τὴν πρωτεύουσαν, τὰ φρούρια τοῦ Βοσπόρου παρεδόθησαν εἰς τὰ τακτικά στρατεύματα* ὁ διοικητὴς καὶ Νεζίρης τῶν φρουρῶν τούτων, ὅστις ἦτα ὑποπτος ὡς ὀκαδὴς τῆς παλαιᾶς τάξεως, ἀπεπνίγη. Τὸ Σαντοῦκ-σερίφ ἐφέρθη εἰς τὸ Δαρῦδ-Πασσᾶ δηλ. εἰς τοὺς πρὸ τῆς πάλειος λαφους πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀδριανουπολιτικῆς ὁδοῦ, καὶ ὅσοι ἐδύναντο νὰ φέρωσιν ὅπλα προσεκλήθησαν νὰ συγχθῶσι περὶ αὐτό. Προσεκλήθη δὲ ἐκ Ροδοστοῦ καὶ ὁ Χαλίλ-Πασσᾶς μετ' 8,000 ἀνδρῶν περίπου. Ἀπκντα δὲ τὰ μέτρα ταῦτα ἦσαν οὐχὶ πρὸς ἄμυναν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ κατ' ἐνδεχομένην ἀποστασίας ἐν τῇ πρωτεύουσῃ. Οἱ δὲ πρέσβεις διετέλουν εἰς ὅχι μικροτέραν ἀγωνίαν. Ἐραβοῦντο κίνημα τι τοῦ λαοῦ ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ τοῦ Σουλτάνου, καὶ προσεχώλεσαν τοὺς στόλους πᾶν, ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ὁ κόμης Ἐρδεν ἤθελε διελθεῖ τὸν Ἑλλήσποντον. *).

Ἄλλ' ἡ ἀγωνία παρήλθεν, ἅμα ἐφθασε τὴν 26 ἡ πρώτη ἀπάντησις τοῦ κόμητος Διήγιτι πρὸς τὸν στρατηγὸν Μούφλιγγ καὶ τοὺς πρέσβεις. **). Ὁ κόμης ἤθελε ν' ἀφῇ ἡ Πύλη εἰς τὴν μεγαλοφυχίαν τοῦ αὐτοκράτορος. Τοῦτο δ' εἶχε διατάξει καὶ αὕτη πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους τῆς. Ἡλπιζον δὲ μετὰ βεβαιότητος ὅτι ἐμελλε νὰ σταματήσῃ, καὶ ἀνέκνυσαν ***). Ὁ στρατηγὸς Μούφλιγγ ἐπρότεινε νὰ πέμψῃ, ἡ Πύλη εἰς τὴν Πετρούπολιν πληρεξούσιον, ἵνα τεθῶσιν αἱ βάσεις διαρκούς φιλίας. Ἄλλ' ἡ Πύλη διετέλει εἰσέτι ὑπὸ τοὺς φόβους διὰ τὸ ἐσωτερικόν, διότι αἱ κραυγαὶ κατὰ τῶν νεωτερισμῶν τοῦ Σουλτάνου ἦσαν μεγάλαι, καὶ τὸ περιστατικόν, τῆς ἀποτυχίας τοῦ Ὁσμάν-Πασσᾶν κατὰ τὴν νεροσυλῆν ἀσπείρει τὴν ἀπέχθειαν τοῦ λαοῦ νὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ Σουλτάνου, ὅστις ἐ-

*) 18. παρέρτ. I. σφ. 27. **) παρέρτ. I. 28. α. 6. ***) παρέρτ. I. 29. ι. 6.

λαβεν ὡς ὑπογράμμον νόμους καὶ ὀργανισμοὺς τῶν ἀπίστων. Αἱ φυλακίσεις καὶ παρατομῖαι ἐξηκολούθουν, καὶ ἐπίδτευον ὅτι ἅμα εἰς ῥώσσο· στρατιώτης ἐνεφανίζετο πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἤθελεν ἐπέλθῃ ἡ ἐκθρόνισις καὶ ὁ φόνος τοῦ Σουλτάνου.

Ὁ Κ. Κούστερ προπορευθεὶς τῶν ὀθωμανῶν πληρεξουσίων ἐφθασεν ἤδη τὴν 27 εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, καὶ ὁ κόμης Δίβιτς τὸν ἐπεδέχθη ἐξυψώσας τὴν δύναμιν τοῦ στρατοῦ του σχεδὸν κατὰ τὸ ἤμισυ ὑπὲρ τὸν ἀληθῆ ἀριθμὸν, καὶ διαβεβαιώσας αὐτὸν ὅτι ἔλαβε τὴν διαταγὴν νὰ βαδίσῃ τὴν 3 Σεπτεμβρίου κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπόμενον δ' ἦτο ὁ σύμβουλος τῆς πρῶσσιχης πρεσβείας νὰ νομίσῃ ὅτι κατώρθωσε μεγάλην νίκην, ὅτε ὁ κόμης Δίβιτς ἐπέσθη εἰς τὰς πύρασταις του, καὶ ὑπεσχέθη ν' ἀνακαλέσῃ τὴν διαταγὴν ταύτην. Τὴν δὲ 28 ἐφθασαν εἰς τὸ ῥωσσικὸν στρατόπεδον καὶ οἱ ὀθωμανοὶ πληρεξούσιοι, καὶ ἀνηγγέλθη αὐτοῖς ὅτι οἱ κόμητες Ἀλέξιος Ὁρλώφ καὶ Πάλεν, οἵτινες ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν περιεμένοντο εἰς τὸ στρατοπέδαρχεον, ἤθελον ἀνακοινώσαι αὐτοῖς τὴν θέλησιν τοῦ αὐτοκράτορος. Οἱ κόριοι οὗτοι εἶχον ἀναχωρήσει ἐκ Πετρούπολεως περὶ τὰ μέσα τοῦ μηνός, καὶ ἐφθασαν τὴν 30 εἰς τὸν Αἴμον. Ἄμα δ' ἐστάθησαν πρὸ τῶν Πυλῶν τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐδράμειν ὁ Κ. Κούστερ εἰς Κωνσταντινούπολιν, προσλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν ἄγγλον ὑποπλοίαρχον Γρίφιτς, ὅστις εἶχε μεταφέρει εἰς Ῥοδόστον τοὺς ὀθωμανοὺς πληρεξουσίους ἐπὶ τῆς πολεμικῆς σακούπας Ῥόφλεμτν καὶ συνοδεύσει ἔπειτα αὐτοὺς εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Τὴν 1 δὲ Σεπτεμβρίου ὁ Σαδικ-ἐφένδης καὶ Καδρῆ-βέης εὐρέθησαν ἐν ἀποθαφρυντικῇ μονῳσσει ἀπέναντι τοῦ ῥώσσου σφρατάρχου ὄντης ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στρατοῦ του καὶ περικυκλωμένου ὑπὸ τοῦ λαμπροῦ ἐπιτελείου του. Οἱ κόμητες Ὁρλώφ καὶ Πάλεν ἐνεχείρισαν αὐτοῖς σχέδιον συνθήκης, καὶ περιωρίσθησαν νὰ δηλώσωσιν, ὅτι οὐδὲν αὐτῆς ἐδύνατο νὰ μεταβληθῇ. Οἱ ὀθωμανοὶ

πληρεξούσιοι παρεκάλεσαν νὰ τοῖς συγχωρηθῇ πρὸς τὸ παρὸν νὰ τὸ ἀναγκάσωσι καὶ τὸ μεταβιβάσωσιν εἰς τὴν Πύλην, ὅπερ τοῖς ἐπετράπη ὑπὸ διορίαν μέχρι τῆς 13 Σεπτεμβρίου. Τὴν νύκτα δὲ τῆς 6 πρὸς τὴν 7 ἔφερον τοῦτο τάταροι ταχυδρόμοι εἰς τὴν Πύλην, ἥτις ἅμα τὸ ἀνέγκωσε, ἐνόμισεν ὅτι εἶδε τὴν ἀπόφασιν τοῦ θανάτου τῆς. Ἄλλο πνεῦμα, ἡ ὅπερ εἶχεν ἐγγυηθῇ ὁ στρατηγὸς Μούφλιγγ καὶ εἶχον ὑποσχεθῇ ὅλοι οἱ πρέσβεις καὶ ἀπεσταλμένοι μετὰ πεποιθήσεως καὶ ἀλαζωνικῆς μορφῆς κατὰ τῆς δυσπιστίας τῆς Πύλης, ἐσχέδιασε τὴν συνθήκην ταύτην. Ἡ ἀλήθεια ἀπεκαλύφθη γυμνωθεῖσα πάσης φλυαρίας καὶ ψεύδους. Ὁ ρεῖζ-ἐφένδης συνιδὼν αὐτὴν ἐκυψε τὴν κεφαλὴν, καὶ ἐξεφώνησε τὸν στίχον τοῦ Κορανίου. «Ταχίς θὰ αἰσθανθῶσι τὸ μέγεθος τῆς πλάνης των ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς τιμωρίας των».

Τὸ σχέδιον τῆς συνθήκης παρέδιδεν εἰς τοὺς ῥώσους τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δουνάβεως καὶ τὰς ἐν αὐταῖς κειμένας νήσους, καὶ ἀπέκλειεν οὕτω τὸ Γαλάτσιον, ἥτοι τὸν λιμένα, ἀφ' οὗ ἡ Κωνσταντινούπολις ἐσυνείθιζε νὰ πορίζεται τὸ πλεῖστον μέρος τῶν σιτηρῶν τῆς, καὶ ὅστις τὴν καθίστα ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ ῥωσισκοῦ λιμένας. Ἀπέσπα δὲ ἀπὸ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἐν Ἀσίᾳ πολλὰ φερούρια καὶ χώρας, καὶ ἐκήρυττεν ὅλην τὴν παραλίαν ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Κουβάν μέχρι τῆς νοτιονατολικῆς ἄκρας τοῦ Εὐξείνου Πόντου εἰς Γούριελ ὡς χώραν ῥωσισκὴν. Ἐκήρυττε δὲ τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὸν Βόσπορον ἐλευθέρους καὶ ἀνοικτοὺς δι' ὅλα τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα. Ὄριζεν ἐν καὶ ἡμισυ ἑκατομμύριον ὀλλανδικῶν δουκάτων πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ῥώσων ὑπηκόων, καὶ ἑτέρα δέξια ἑκατομμύρια δουκάτων διὰ τὰ ἐξόδα τοῦ πολέμου. Κατεμέριζε τὴν ἐκκένωσιν τῶν παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως χωρῶν κατὰ τὰς προθεσμίας τῆς πληρωμῆς, καὶ ἐκήρυττε τὰς Ἑγμονίας καὶ τὴν Σιλίστριαν ὡς ἐνυποθήκους εἰς τοὺς ῥώσους μέχρις ἐντελοῦς ἀποπληρωμῆς. Καθίστα νόμους τὰς ἀπορά-

σεις τῆς 22 Μαρτίου περὶ τοῦ ἐλληνικοῦ ζητήματος, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς ἐν τῷ μεταξύ γενομένης διαπραγματεύσεις μεταξύ τῆς Πύλης καὶ τῶν πρέσβων. Ἦριζεν ὑπὲρ τῶν Ὀσποδάρων τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας νὰ διορίζωνται ἰσοβίως. Προσῆρτα ὅλας τὰς ὀθωμανικὰς χώρας καὶ ὅλα τὰ ἀκίνητα κτήματα τῶν Μουσουλμάνων παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὁχθὴν τοῦ Δουναβέως εἰς τὰς Ἑγεμονίας, ἐπομένως διέταττε τὴν ἐκκένωσιν καὶ κατασκαφὴν τοῦ Γιουρζέβου· καθιέρου προσέτι ὅτι οὐδεὶς Μουσουλμάνος ἐδύνατο νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν ταῖς Ἑγεμονίαις, ὅτι ἡ Πύλη οὔτε σιτηρὰ οὔτε ἄλλην τινα παροχὴν καὶ ὑπηρεσίαν ἐδύνατο νὰ ζητήσῃ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων· ἀντὶ δὲ τούτου ἐμελλεν αὕτη ν' ἀποζημιωθῇ δι' ἐτπσίου προσθήκης εἰς τὸν φόρον. Ἐπὶ δύο δὲ ἔτη μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῶν Ἑγεμονιῶν ὑπὸ τῶν ῥωσικῶν στρατευμάτων ἡ Πύλη ὤφειλε νὰ τὰς ἀπαλλάξῃ ὀλοσχερῶς ἀπὸ τὸ φόρον. Εἰς ἄλλα δὲ ἄρθρα ὠρίζετο ἡ ἐκτέλεσις τῶν προτέρων συνθηκῶν, ὁ συμβιβασμὸς μετὰ τῆς Ῥωσσίας, ἡ πλήρης ἀμνηστία κτλ.

Ὁ στρατηγὸς Μούφλιγγ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Κ. Κοῦστερ ἐκ τοῦ ῥωσικοῦ στρατοπέδου λαβὼν τιμὰς καὶ δῶρα παρὰ τοῦ Σουλτάνου ἀνεχώρησε κατεσπευσμένος τὴν 5 τοῦ μηνός. Ὁ δὲ ρεῖζ-ἐφένδης μόνον πρὸς τὸν βοηθὸν τούτου, πρὸς τοὺς πρέσβεις καὶ τὸν πρῶσον πρέσβυν Κ. Ρογήρον ἐδύνατο ν' ἀποταθῇ, καὶ ὑπέβαλεν αὐτοῖς τὴν 8 τὸ σχέδιον τῆς συνθήκης ἐρωτῶν αὐτοὺς ἂν ᾔθελον νὰ ὑπογράψῃ ἡ Πύλη τὸν ὀλεθρὸν τῆς; Οὗτοι δὲ οὐδὲν ἄλλο ἐδύναντο νὰ τῷ ἀπαντήσωσιν, ἢ ὅτι οἱ ῥῶσοι μόνον ἐκρατοῦντο εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, καὶ ὅτι μὲ τὴν ἄλωσιν τῆς πρωτευούσης ᾔθελε καταπέσει καὶ τὸ κράτος ὀλόκληρον.

Κατὰ τὴν στιγμήν ταύτην ὁ πασσᾶς τοῦ Σκουτάρως ἐστρατοπέδευε μὲ 15,000 ἀνδρῶν 20 ὥρας μακρὰν τῆς Ἀδριανουπόλεως· 8 ἕως 10,000 ἀνδρῶν ἴσταντο παρὰ τὴν Ῥοδοστόν, ἐκράτουν τὰς θέσεις τῶν παρὰ τὸν Ἐργενὲν μέχρι τῆς συρροῆς

του μετὰ τῆς Μαρτίνας, καὶ συνεικονῶν μετὰ τοῦ παστᾶ τοῦ Σκουτέρως δι' ἐλαφρῶν ἐπείων. Ὁ μέγας βεζίρης μετὰ 14,000 ἀνδρῶν ἐπὶ τῶν ἰψωμάτων τοῦ Αἰμου συνήθροισεν τὸν λαὸν περιέαντον, καὶ ἐπέλκει κατὰ τὴν Ἰάμπουλεν. Ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἡπύρχον περὶ τὰς 20,000 ἀνδρῶν, ζωοτροφίαι καὶ ὕδωρ ἀρκετὸν, καὶ ἐκαστοσίας τινὲς τηλεβόλων. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῶν ἀνέμων ταύτων, ἐν χώρᾳ ἐχθρικῇ ἴστατο ὁ κόμης Αἰθίος μὲ οὐχὶ πλείονας τῶν 30,000 ἀνδρῶν ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς Μαρτίνας μέχρι τῆς Σαλμανπόλεως. Μάρος δὲ τοῦ ἱππικοῦ τῶν ἀεὶ ἀδίζε παζῆ, τὸ τρίτον τοῦ πυροβολικοῦ του δὲν εἶχεν ἀποσπευδᾶς, ἐπιβιῶνται λοιμοὶ ἐνέσκωψαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ εἶχον φονεύσει ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκστρατείας τὸ τρίτον περίπου τῶν ἀνδρῶν. Ἡ Ἀδριανούπουλις κατέστη καταβόρρα, τρεῖς στρατηγοὶ ἀπέθανον ἤδη ἐκεῖ, καὶ τὰ τέσσαρα πέμπτα τῶν ἀξιοματικῶν τῆς φρουρᾶς κατέκριντο ἐν τοῖς νοσοκομείοις. Ὁ στρατηγὸς Γεῖμαρ μετὰ 12,000 ἀνδρῶν παρηκολούθει τὸν παστᾶν τοῦ Σκουτέρως 13,000 ἀνδρῶν ἐφύλαττον τὴν Σοῦμλαν, καὶ ἴσος ἀριθμὸς ἴστατο παρὰ τὴν Βάρναν. Αἱ ὀπισθοχωρήσεις δὲ διὰ τοῦ Αἰμου κατέστησαν δυσχερεῖς ἕνεκα τῶν ἐπελθουσῶν βροχῶν, καὶ αἱ δυσκολίαι τῆς διατροφῆς αὐθόλως ἐσυγχώρουν εἰς τὸν στρατάρχην νὰ ἔχη πλείονας τῶν 40,000 ἀνδρῶν ἐκεῖθεν τοῦ Αἰμου.

Ὅπως ἔχόντων τῶν πραγμάτων ὁ Σουλτάνος καὶ οἱ πρέσβεις ἐθεώρουν τὴν ἐξακαλούθησιν τοῦ πολέμου ἀδύνατον. Προσεκλέσαν δὲ τὸν Κ. Ῥογῆρον νὰ πορευθῇ αὐτοπροσώπως πρὸς τὸν στρατάρχην καὶ νὰ ζητήσῃ μετρίασιν τῶν βερέων ὥρων. Ἡ Πύλη ἐπανέλαβεν ἐγγράφως ὅτι παρεδέχτο τὰς λονδινεῖας ἀποφάσεις τῆς 22 μαρτίου, καὶ ἐζήτει νὰ ἐξαλειφθῇ τὸ σχετικὸν ἄρθρον ἐκ τῆς συνθήκης, καὶ νὰ μὴν ὀρισθῇ τὸ ποσὸν τῶν ἀποζημιώσεων ἀλλὰ ν' ἀφεθῇ εἰς τὴν μεγαλοφυλίαν τοῦ αὐτοκράτορος. Δυσαρέστως ἀνέλαβεν ὁ Κ. Ῥογῆρος τὴν ἀποστολὴν ταύτην. Οἱ πρέσβεις ἔδωκαν αὐτῷ τὴν ἐπίσημον δῆλωσιν

ὅτι αὐτοὶ, οἱ ἐπιτετραμμένοι οὐ μόνον τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἀλλὰ καὶ τῆς Ρωσσίας κατὰ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, ἦσαν ἐντελῶς εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς ὁμολογίης ταύτης τῆς Πύλης. Τῷ ἔδωκαν δὲ καὶ ἐμπιστευτικὰς ἐπιστολάς, ἐν αἷς ἐξώρκιζον τὸν στρατάρχην νὰ ζυγίσῃ τὰ ἐπακόλουθα, ἅπερ ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῆς πρωτευούσης ἐδύνατο νὰ ἔχῃ διὰ τὸ ὀθωμανικὸν κράτος καὶ διὰ τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης, ἀνέμνησαν τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ αὐτοκράτορος νὰ μὴ καταστρέψῃ τὸ κράτος ταῦτα, καὶ ἐν ἐσχάτῃ περιπτώσει ἐκήρυττον ὅτι, ἵνα ἀποφύγῃ τὸ μέγιστον κακόν, ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ κάμωσι χεῖσαν τῶν μάσων ἅπερ εἶχον εἰς τὴν διάθεσίν των. Συγχρόνως δ' ἐπέμψαν πρὸς τοὺς στόλους των τὴν διαταγὴν νὰ ἦναι ἑτοιμοί, ἵνα ἔλθωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰς τὴν πρώτην πρόσκλησιν.

Ὁ Διάγγελος ἔμεινεν ἀποκεκλεισμένος ἀπὸ ὅλα ταῦτα τὰ βήματα, ἀλλὰ καὶ ἡ ὁδηγία του ἦτο εἰρήνη μὲ πᾶσαν θυσίαν. Ὁ πρίγκηψ Μπτερνίχας εἶχε γράψῃ τὴν 31 Αὐγούστου αἱ τοῦρκοι δὲν ἐννοοῦσι νὰ κάμωσι τὸν πόλεμον, ὅθεν πρέπει νὰ δεχθῶσι τὴν εἰρήνην· ὁ Σίρ Γόρδων ἔχων πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὰ ὅρια τῆς 16 Νοεμβρίου παρεκάλεσε τὸν Διάγγελον νὰ πείσῃ τὴν Πύλιν νὰ ἀπευθύνῃ πρὸς τοὺς πρίσβεις διακοινώσιν περιέχουσιν ὅλους τοὺς ἰσχυρισμοὺς ἐναντίον τῆς ἐπεκτάσεως τῶν ὁρίων κατὰ τὰς ἀποφάσεις τῆς 22 Μαρτίου. Ἐπροχώρησε δὲ περαιτέρω συνεργασθεὶς ὁ ἴδιος μετὰ τοῦ Διαγγέλου εἰς τὸ σχέδιον τῆς διακοινώσεως καὶ προσθέσας εἰς τοὺς γνωστοὺς αὐτοὺς λόγους τῆς Πύλης πολλοὺς ἄλλους κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς 22 Μαρτίου. Τὸ βῆμα τοῦτο ἔμεινεν ἄγνωστον εἰς τὸν κόμητα Γκιλλεμινῶτον. Ὁ δὲ βεῖζ-ἑφένδης κλίων εἰς τὴν πρότασιν τοῦ Γόρδωνος, παρεδέχθη τὸ σχέδιον ὡς εἶχε, ἀλλ' ἕνεκα τῆς αὐξηθείσης πιέσεως ἀνεβλήθη ἡ ἐπίδοσις τῆς διακοινώσεως.

Ὁ Κ. Ρογῆρος ἀνεχώρησε τὴν 9 τὸ ἑσπέρας. Ἐπέστρεψε δὲ τὴν 18 φέρων τὴν συνθήκην ὑπογεγραμμένην. Εἶχεν εὐφῇ,

ὡς εἶπε, τὸν κόμητα Δίδιτε βαδίζοντα πρὸς τὴν πρωτεύουσαν, καὶ τοὺς διατάζοντας ὀθωμανοὺς πληρεξουσίου πεισθέντας νὰ υπογράψωσι τὴν 18 Σεπτεμβρίου ἕνεκα τοῦ φόβου τούτου. Εἰς οὐδὲν δὲ συνετέλεσεν, εἰμὴ εἰς τὸ νὰ ὀρισθῶσι τὰ χρηματικά ποσὰ ἐν ἰδιαιτέρῳ ἐγγράφῳ, καὶ ἔφερε τὸν λόγον τοῦ κόμητος, ὅτι τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα ἔπρεπε νὰ λυθῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ ῥώσσου πληρεξουσίου καὶ τῶν δύο πρέσβεων. Αὕτη ἦτο ἡ ἀπάντησις τῆς Ῥωσσίας εἰς τὴν ἀποπειραν τῶν δύο ἀνακτοβουλίων τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων νὰ περατώσωσι τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἄνευ τῆς Ῥωσσίας. Οὕτω δ' ἐξεπληρώθη καὶ ὁ λόγος τοῦ Μεττερνίχου, ὅστις πρότινος καιροῦ εἶχε γράψει πρὸς τὸν Διάγγελον. «Ἡ διαπραγματεύσεις τῶν δύο πρέσβεων περὶ τῶν λονδινέων ἀποφάσεων δὲν ἔχει πολιτικὴν ἀξίαν. Αἱ τρεῖς κυβερνήσεις εἶναι παρὰ ποτε ἀσύμφωνοι· ἡ μὲν γαλλικὴ τρέχει κατόπιν τῆς Ῥωσσίας· ἡ δὲ ἀγγλικὴ καίτοι δυναμένη οὐδὲν πράττει· μόνον ἡ ῥωσσικὴ εἰξεύρει τί ζητεῖ· ἡ εἰρήνη τῆς Ῥωσσίας θὰ λύσῃ καὶ τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα».

Νῦν δ' ἐμέμφθησαν οἱ πρέσβεις, ἂν καὶ ματαίως, τὴν ἐκφρασίαν των ὅτι ἡ πορεία πρὸς τὴν πρωτεύουσαν εἶναι κτύπημα θανατηφόρον κατὰ τοῦ κράτους, διότι πρόδηλος ἦτο ἡ ἐπενέργειά της ἐπὶ τοῦ στρατάρχου.

Ἡ συνθήκη τῆς Ἀδριανουπόλεως συνίστατο ἐκ τῆς κυρίας συνθήκης περὶ εἰρήνης εἰς ἀρθρῶν 16 καὶ ἐκ δύο προσθέτων πράξεων, ἐξ ὧν ἡ μὲν μία ἀπέβλεπε τὰς Ἡγεμονίας, ἡ δ' ἑτέρα τὰς πληρωμὰς καὶ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Ὑπὲρ δὲ τῆς Ἑλλάδος κατωρθώθησαν τὰ ὅρια ἀπὸ τῆς Ἀρτας μέχρι τοῦ Βώλου, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑποτέλειά της ἐφαίνετο ἀμεταβλήτως ἀποφασισμένη *). Καιρὸς εἶναι ἤδη νὰ στραφῶμεν πάλιν πρὸς τὸ μέρος τοῦτο.

*) 18. παράρτ. I. σ. 30.

Τὴν 29 Αὐγούστου ὁ λόρδος Ἀβερδηνος εἶχεν ἀνακοινώσει πρὸς τοὺς δύο ἐπιτετραμμένους τῆς Γαλλίας καὶ Ῥωσσίας τὴν ἀναγνώρισιν τῆς λονδινέου συνθήκης, ὡς εἶχεν δοθῇ ὑπὸ τοῦ ρεῖζ-ἐφένδου τὴν 5. Δὲν ἐθεωρήθη δὲ ἀρκούσα ὡς οὕσα μόνον προφορικὴ δῆλωσις. *) Τὴν 12 δὲ Σεπτεμβρίου ἔδωκεν οὗτος καὶ τὴν γραπτὴν. Αὕτη δὲ ἀνήρει τὴν ὑπὸ σκέψιν ληφθεῖσαν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπανεφέρε πάλιν τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἀντιστάσεως τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ νὰ δεχθῶσι τὴν ἀνακωχήν. Οἱ δὲ πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ Ῥωσσίας παρεκάλεσαν ν' ἀναβληθῇ ἡ περὶ τούτου συζήτησις, ἔως οὐ αἱ αὐλαὶ τῶν ἐκφρασθῶσι περὶ τοῦ γράμματος καὶ τῆς ἐννοίας τῆς ὀθωμανικῆς δηλώσεως. Ἰδίως δὲ ὁ γάλλος ἐζήτησε νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ μέτρα τῶν Ἑλλήνων κατὰ θάλασσαν, καὶ ἐπεκαλέσθη τὰς ὁποίας περὶ τούτων ἔλαβε σημειώσεις, ἀλλ' ἤρνηθη ν' ἀνακοινώσῃ τὴν σχετικὴν ἐπιστολὴν τοῦ κόμητος Πορτάλεως. Ὅτι δὲ αὕτη μετ' ὀλίγον ἐδημοσιεύθη ἐν συνόψει εἰς τὴν quarterly Review ἐβλαψεν ὅχι ὀλίγον τὸν λόρδον Ἀβερδηνον, καὶ ἐκλονίσθη ἕνεκα τούτου ἡ πίστις μεταξὺ τῶν δύο κυβερνήσεων.

Ἐν Ἀργεὶ ἤρχισε τὴν 23 Ἰουλίου πανηγυρικῶς ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις. Διαιχύσιοι ἐπὶ τὰ πληρεξούσιοι ἐκ τῶν Κρητῶν, ἐν οἷς 85 ἐκ τῆς Πελοποννήσου, 56 ἐκ τῆς Στερεᾶς, 16 ἐκ τοῦ Σουλίου, Ἀρτας, Ἡπείρου, Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας, 14 ἐκ τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων, 27 ἐκ τοῦ ἀρχιπελάγους, ἐκ τῆς Σαλαμίνος καὶ Αἰγίνης, 4 ἐξ Εὐβοίας, 9 ἐκ Σάμου, Χίου καὶ ἄλλων ἀσιατικῶν νήσων. Οἱ δὲ Κρήτες εἶχον 29 πληρεξούσιους, διορισθέντας δὴθεν ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς νήσου, καὶ οὕτω ἐξηκολούθη τὸ αὐτὸ μάταιον ἔργον, ὅπερ χωρὶς νὰ αὐξάνῃ τὴν γνώμην περὶ τῆς ἐκινότητος τοῦ κυβερνήτου, ἡλάττου τὴν πίστιν περὶ τοῦ χαρακτῆρος του. Μετὰ δὲ τὴν ἱεροτε-

*) Παράρτ. I. ἀρ. 31. 32.

λεστίαν καὶ τὴν ὀρκισιν ὅλων τῶν πληρεξουσίων ἐπορεύθη τὸ σῶμα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Γεωργίου Σισσίνη ὡς πρεσβυτέρου εἰς τὸ ἐπὶ βράχου σκαλισμένον ἀρχαῖον θέατρον, ὅπερ μετεποιήθη εἰς βουλευτήριον. Ὁ κυβερνήτης ἠγέρθη τότε καὶ εἶπεν ἐν ὀλίγοις. «Θεωρῶ ἑμαυτὸν εὐτυχῇ ὅτι εὐρίσκομαι ἐν μέσῳ ὑμῶν, καὶ δύνάμει νὰ δώσω ὑμῖν λόγον τῶν πράξεων τῆς κυβερνήσεώς μου. Βιαζόμενος ἐκ τοῦ κοπιώδους ἔργου, τὸ ὅπου οὐκ ἔστιν εἶναι πλέον ἀνάλογον τῶν δυνάμεών μου, ἐπεθύμουν ἀποπομπῶς τὴν συνδρομὴν σας. Ἐάν ἡ ὑγεία μου τὸ ἐσυγχώρει, ἤθελα ὁ ἴδιος σὰς ἀναγνώσει τὴν ἐκθεσιν, ἐν ᾗ λεπτομερῶς ἀναφέρω τὰ καθήκοντα, ἅπερ μοι ἐπέβαλεν ἡ συνέλευσις τῆς Τροῦζης, καὶ τίνα μέτρα ἔλαβον ἵνα τὰ ἐκπληρώσω πιστῶς. Ἡ ἐκθεσις αὕτη θέλει νῦν σὰς ἀναγνωσθῇ, ὑμεῖς δὲ, κύριοι, θέλατε τὴν ἐξετάσει καὶ κρίνει κατὰ συνείδησιν».

Ἐπειτα δὲ ὁ γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας ἀνέγνωσε λόγον, ἐν ᾧ ἐγένετο μνεία πρῶτον περὶ τῆς προσπαθείας τοῦ Κυβερνήτου ἵνα ἐκτύχῃ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος διεθνῇ τιμῇ ἐγγύησιν καὶ τὴν προστασίαν τῶν δυνάμεων, ἔπειτα περὶ τῶν διοικητικῶν μέτρων καὶ ὀργανισμῶν μετὰ τοὺς λόγους καὶ τὰ ἐπακόλουθά των, καὶ τέλος περὶ τῆς ἐνεργείας καὶ συνδρομῆς τῶν δυνάμεων. Δίαν δ' εὐχαρίστως διέτριψεν ὁ κυβερνήτης εἰς τὰς ἐκδουλεύσεις τῆς Γαλλίας, μετὰ μετριοτήτος ἐγνωστοποίησε τὰς λονδινεῖους ἀποφάσεις τῆς 16 Νοεμβρίου καὶ 22 Μαρτίου, ἐκάλυψε τὴν κατ' αὐτῶν ἀντιρρῆσίν του διὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἐπιδαύρου, ἀλλ' ἔπειτα προδιέθεσε τὸν λαόν, ὅτι τὸ μέλλον του ἔγκειται ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Λονδίνου. Παρέστησεν ὅτι πρὶν ἢ τὸ μέλλον τοῦτο καταστῇ βέβαιον, προσωρινὸς τικμόνων ὀργανισμὸς τῆς διοικήσεως ἦτο δυνατὸς, καὶ ὅτι ἔλαβε τοῦτο ὑπ' ὄψιν· προσέτι τί ἐτήρησε διὰ τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐκπαίδευσιν, καὶ πῶς εἶχον αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις καὶ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους. Ἐξέφρασε δὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι κατὰ τὸ γράμμα τῆς λονδινεῖου συνθήκης, ἡ Ἑλλὰς

ὅτι προσληφθῇ εἰς τὰς συνδιασκέψεις περὶ τοῦ μέλλοντός της, καὶ ἐπέστρεψε τὴν προσοχὴν τῶν πληρεξουσίων εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἐπεξεργασθῶσι τὰς διὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ὁδηγίας. Ὅλον δὲ τὸ κῶρος καὶ τῆς μετὰ τῶν Δυνάμεων γενησομένης συμβάσεως, καὶ τοῦ διοργανισμοῦ τῆς διοικήσεως εἶπεν οἱ ἐξηρτᾶτο ἐκ τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, καὶ ὑπέβαλεν αὐτοῖς πρὸς ὅριμον διασκεψὴν τὸ ἀρχεῖον τοῦ κράτους. *) Ἡ δημογραφία τοῦ κυβερνήτου ἐπευφηρίσθη ζωηρῶς, καὶ αὐτός ἀνωδεύθη πανηγυρικῶς εἰς τὴν αἶσαν του.

Τὴν 24 δ' ἡ συνέλευσις ἐψήφισε πρῶτον πρόεδρόν της τὸν Γεώργ. Ξισόκην, δεύτερον τὸν Γεώργ. Μπαρομιχάλην, καὶ γραμματεῖς τῶν τῶν Γάκ. Ρίζου καὶ Νικ. Χρυσόγελων ἀπεύθυνε δὲ ὑπόμνημα πρὸς τὴν κυβερνάτην, πρὸς ᾧ οὗτος ἀπήντησε τὴν 28 μετὰ εὐθεσμοῦ. Τὴν 28 καὶ 29 ἐνεφανίσθησαν οἱ γραμματεῖς τῆς ἀπικρατείας τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν εἰς τὴν συνέλευσιν, καὶ ἔδωκαν λεπτομερεῖ λόγον τῶν πεπραγμένων. Ἀνετίθη δὲ εἰς ἐκταμελὴ ἐπιτροπὴν ἡ ἐξέταξις τῶν ὑποβληθέντων διαλωματικῶν καὶ ἄλλων ἐγγράφων. Τὴν 30 δὲ ἄλλη ἐπιτροπὴ τῆς συνελεύσεως ὑπέβαλε τὴν κατὰστασιν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ κράτους ἀπὸ τοῦ Γενουαρίου 1828 μέχρι τέλους Ἀπριλίου 1829. Ἐξετίθεντο δὲ τὰ ἐκ τῆς χώρας αὐτῆς ληφθέντα εἰσοδήματα λογιζόμενα κατὰ γρόσιας εἰς 8,539,969 τὰ κεφάλαια τῆς ἐθνικῆς τραπεζῆς εἰς 2,034,660 τὰ γαλλικὰ χρηματικὰ βοηθήματα εἰς 8,255,000 τὰ ρωσικὰ χρηματικὰ βοηθήματα εἰς 4,383,200 αἱ προκαταβολαὶ αὐτοῦ τοῦ κυβερνήτου εἰς . . . 1,706,375

Ἦν ὅλη συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν.
λειῶν καὶ μὴ πληρωθέν. χρῶν εἰς διαφόρους εἰς γρ. 26,618,684
Ἐκ τούτων δ' ἐξαδεύθησαν εἰς τὸν στρατὸν καὶ σπῆλον 18,647,214.

*) Ἀλλελογρ. III. Σελ. 210.

εἰς ἰδρύματα τῆς δημοσίου ὑπηρεσίας	684,335
εἰς μισθοὺς τῶν ὑπαλλήλων	879,864
εἰς τόκους τῆς ἐθνικῆς τραπεζῆς	38,779
εἰς τὸ ὀρφανοτροφεῖον, πρὸς ἐκπαίδευσιν καὶ ἐνδυσιν τῶν παιδῶν	666,500
εἰς ἐλεημοσύνας	356,880
εἰς προκαταβολὰς πρὸς τοὺς δανειστὰς τοῦ κράτους . .	281,771
εἰς πληρωθέντα πρὸς τὸν λόρδον Κόχραν	159,510
εἰς ἀποζημιώσεις λειῶν	115,831

Τὸ ὅλον γρόσια τουρκικὰ 21,830,392.

Ἐμελλον δὲ νὰ εἰσπραχθῶσιν ἔτι ἐκ τῶν δημοσίων ἐκμισθωτῶν 658,948 καὶ εἰς μετρητὰ προσεδοκῶντο 342,000 Ἐν τῷ ταμείῳ δὲ ὑπῆρχον ἔτι διαθέσιμα 1,787,022 τουρκικὰ γρόσια, ἐν ὧν 2,787,970 Ἡ ἐκθεσις αὕτη συνωδυνῇ μὲ τὴν παρατήρησιν, ὅτι ἐκτὸς τῶν ἤδη ληφθέντων παρὰ τῆς Γαλλίας χρηματικῶν βοηθημάτων, ἡ Α. Μ. ὁ βασιλεὺς θὰ χορηγῇ ἀπὸ τῆς 1 Ἀπριλίου 1829 100,000 φράγκων κατὰ μῆνα διὰ τὰς χρείας καὶ τὴν μόρφωσιν τῶν τακτικῶν στρατευμάτων ὅτι τὰ γαλλικὰ στρατεύματα κατέλειπον ἵππους καὶ πολεμεφόδια, ἅτινα ἔμελλον νὰ πληρωθῶσιν ἐκ τῶν χορηγητέων βοηθημάτων ὅτι ὁ γάλλος ἀντιπρέσβυς βαρὼνος Ρουάν ἀνήγγειλεν ὅτι ὅσον οὕτω ρηάνουσι 500,000 φράγκων εἰς λογισμὸν τῶν ἐλλειμμάτων τούτων ὅτι ἦλθον συναλλάγματα ἐνὸς ἐκτομ. ρουβλίων παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας, τέλος ὅτι εἰς τὰς προκαταβολὰς, τὰς ὁποίας αὐτὸς ὁ κυβερνήτης ἔκαμιν ἐξ 900,000 γροσίων, ἀνήκουσι τὰ ἐμπιστευθέντα αὐτῷ ὑπὸ φιλελλήνων πρὸς βοήθειαν τῆς πτωχείας, ὅλον δὲ τὸ ὑπολοιπὸν ἦτο ἰδίᾳ του περιουσία ἣν ἔλαβε τότε πρὸς δαπάνην. Συγχρόνως δ' ὑπεβλήθη ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ ἐρχομένου ἔτους μέχρι τέλους τοῦ Ἀπριλίου 1830 καὶ νομοσχέδιον πρὸς ἀπόσβεσιν τῶν δύο ἀγγλικῶν δανείων.

Τὴν 31 Ἰουλίου ἐδόθησαν αἱ πληροφορίες περὶ στρατοῦ καὶ στόλου. Αἱ ἐπιτροπαὶ παρέτειναν τὰς ἐξετάσεις τῶν μέχρι τῆς 3 Αὐγούστου. Τὴν ἡμέραν δὲ ταύτην ἡ συνέλευσις ἔδωκεν ἔκθεσιν τῶν ἐργασιῶν τῆς, ἣτις ἦτο συγχρόνως καὶ ἀπάντησις εἰς τὸν ἐναρκτήριον λόγον τοῦ κυβερνήτου, ἐπεδοκίμαζε ζωηρῶς καὶ καθαρῶς ὅλας τὰς κυβερνητικὰς πράξεις, καὶ ἐζήτησεν τὴν συμβουλὴν καὶ συνδρομὴν τοῦ εἰς ὅλας τὰς ληπτέας ἀποφάσεις καὶ τοὺς συντακτέους νόμους. Τὸ μέρος περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ὁρισμῶν τῆς λονδινείου συνθήκης παρῆλθεν ἡ συνέλευσις ἐν σιωπῇ, ἀλλ' ἐξέδωκε κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὸ πρῶτον τῆς ψήφισμα, δι' οὗ ἐκήρυττε τὰς ἀρνητικὰς ἀπαντήσεις τοῦ κυβερνήτου εἰς τὰς ἀξιώσεις τοῦ ἀγγλοῦ ἀντιπρέσβειος, ἐν καιρῷ τῆς ἐγχειρίσεως τῶν λονδινείων ἀποφάσεων τῆς 22 Μαρτίου καὶ εἰς τὸ γράμμα τῶν πρέσβειων ἐκ Σμύρνης ἀπὸ 9 Ἰουνίου ὡς ὅπως συμφώνους πρὸς τὰς ἀναλλοιώτους βάσεις, αἵτινες ἐτέθησαν τὴν 14 Ἀπριλίου 1826 ἐν Ἐπιδαύρῳ, τῷ ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τῶν Δυνάμεων περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς λονδινείου συνθήκης ἔχων πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὰς ἀνωτέρω βάσεις, καὶ ἐξήρτησε τὸ κύρος τῶν ὑπὸ τῶν Δυνάμεων καὶ τοῦ κυβερνήτου ἀπὸ κοινοῦ γενομένων ἀποφάσεων ἐκ τῆς ἐπιψηφίσεως τῶν πληρεξουσίων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Διὰ δευτέρου δὲ ψηφίσματος ἔδωκε νόμου ἰσχὺν εἰς τὸ ἀπὸ 18 Ἰανουαρίου 1828 διάταγμα τοῦ νομοθετικοῦ συμβουλίου, ἀλλ' ἀντικατέστησε τὸ ἤδη διαλυθὲν Πανελλήνιον διὰ Γερουσίας ἐξ 27 μελῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ μὲν ἐξ ἀφέθησαν ὅπως εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ κυβερνήτου, τὰ δὲ λοιπὰ 21 ἔπρεπε νὰ ἐκλέγῃ οὗτος ἐκ καταλόγου 63 μελῶν ὑποδεικνυομένων ὑπὸ τῆς συνέλευσεως. Ἡ δικαιοδοσία τῆς Γερουσίας ὠρίσθη, ἐπεκυρώθησαν αἱ προσωριναὶ δικαστικαὶ καὶ διοικητικαὶ ἀρχαί, ἀνετέθη εἰς τὴν κυβέρνησιν νὰ φέρῃ θεμελιώδη πολιτικὸν νόμον κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν πολιτευμάτων τοῦ Ἀστροῦ τῆς Ἐπι-

δαύρου καὶ Τροιζήνος, ἤτοι νὰ ἀναθεωρήσῃ αὐτὰ φέροντα καὶ προτάσεις πρὸς καθιέρωσιν τοῦ συστήματος τῶν δύο βουλῶν κλπ. διετάχθη δὲ αὕτη νὰ προσκαλέσῃ τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν ἅμα αἰ-ἐργασίαι αὐταὶ περατωθῶσι. Τὸ τρίτον ψήφισμα τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως ἀπὸ 7 Αὐγούστου ἀπέδλεπε τὸν κανονισμὸν τῶν Οἰκονομικῶν, καὶ ὁ κυβερνήτης ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν νὰ ὑποθηκεύσῃ ἐθνικὰ κτήματα πρὸς ἀσφάλειαν τῆς τραπεζίτης, νὰ συνάψῃ δάνειον 60 ἑκατομ. φράγκων, νὰ λάβῃ μέτρα πρὸς ἀπόσβεσιν τῶν χρεῶν καὶ ἀπόδοσιν τῶν ἀποζημιώσεων, νὰ δώσῃ εἰς τὰς κοινότητας ἐθνικὰ κτήματα κτλ. Τὸ τέταρτον ψήφισμα, ἐπίσης ἀπὸ 7 αὐγούστου, ἀνέθετεν εἰς τὸν Κυβερνήτην νὰ ὀργανίσῃ τὴν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμιν, ἀνανέου- τὸν περὶ στρατολογίας νόμον τοῦ ἔτους 1825 καὶ ἔδιδεν εἰς τοὺς ἐξυπηρετήσαντας ἀντὶ μισθοῦ ἰδιοκτησίαν γαιῶν τὸ πέμπτον, ἀπὸ 10 αὐγούστου, ἐπραγματεύετο περὶ τῶν ἀποζημιώσεων πρὸς τοὺς χορηγήσαντας ἐκτάκτους ἐκκλησιαστικούς εἰς τὴν πατρίδα, ἰδίως τὰς ναυτικάς νήσους, τοὺς μαχητάς τοῦ Μεσολογγίου, τοὺς ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην ὑποπρεσβευώσας, κτλ. Αἱ ἀπακτήσεις δ' ἔπρεπε νὰ κανονισθῶσαν ἀναλόγως τῶν μέσων, καὶ νὰ ἐκανοποιηθῶσιν ἐκ τοῦ δεκάτου τοῦ συναποτέου δανείου καὶ διὰ 200,000 στρεμμάτων ἐθνικῆς γῆς, ἢ νὰ ἐγγραφῶσιν εἰς τὸ μέγα βιβλίον τῶν χρεῶν τοῦ κράτους, καὶ νὰ ἀποφέρωσιν ἕν εἰσόδημα. Τὸ ἕκτον ψήφισμα, ἀπὸ 11 αὐγούστου, παρήγγελεν εἰς τὴν κυβέρνησιν ν' ἀναδεχθῇ προσωρινῶς τὰ πρὸ τοῦ 1824 γεννηθέντα χρεὴ τῶν κοινωτήτων μετ' ἀκριβοῦς ἐπαλήθευσιν αὐτῶν, καὶ νὰ τὰ ἐξοφλήσῃ ταχέως ἢ τοῖς μετρητοῖς ἢ δι' ἐγγραφῆς εἰς τὸ δημόσιον βιβλίον τῶν χρεῶν, τῶν ὁποίων τὸ ποσὸν θέλει πληρωθῇ ἀπὸ τὰς κοινότητας εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν. Τὸ ἑβδόμον ψήφισμα, ἀπὸ 14 αὐγούστου, ἐνέκρινε τὰ ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου ὑποβληθέντα εἰδη-νομισμάτων, ὧν ὁ φανιζὶ ἀπετέλει τὴν μονάδα. Τὸ ὄγδον, τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ὥριζε τὴν ἰδρύσιν ἐκ-

κλησίας ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σωτῆρος Θεοῦ τιμωμένης· διέταττε νὰ ἐκφρασθῇ ἐπισήμως εὐγνωμοσύνη πρὸς τὰς^{*)} συμμάχους αἰλὰς καὶ πρὸς τὸν βασιλεῶ τῆς Βαυαρίας, καὶ νὰ ἐγερθῶσι μνημεῖα εἰς Ναυαρίνους καὶ Πεταλίδιον, καὶ ἐδίδεν εἰς τὸν Κυβερνήτην τὴν ἀδειαν νὰ συστήσῃ ἐν ἱπποτικὸν τάγμα πρὸς τιμὴν τῶν ξένων φιλελλήνων. Τὸ ἔνατον, ἀπὸ 13 Αὐγούστου, ὥριζε τὴν ἐτησίαν ἀντιμισθίαν τοῦ Κυβερνήτου εἰς 180,000 φοινίκων, ἣν ὁμως οὗτος δὲν ἐδέχθη λαβὼν ὑπ' ὅψιν τὰς ἀνάγκας τοῦ κράτους^{*)}. Τὸ δέκατον, ἀπὸ 14 Αὐγούστου, ἀπηγόρευε τὴν ἐξαγωγὴν τῶν ἀρχαιοτήτων. Τὸ ἐνδέκατον ὥριζε τὰ μέσα πρὸς ἴδρυσιν σχολείων, ὀρφανοτροφείων, φιλανθρωπικῶν καταστημάτων κλ. Τὸ δωδέκατον ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐκδίκασιν τῶν διαφορῶν, αἵτινες ἐγεννήθησαν ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Κυβερνήτου. Τέλος τὸ δέκατον τρίτον, ἐπίσης ἀπὸ 14 αὐγούστου, ἐκήρυττε τὴν προσεχῇ ἐθνικὴν συνέλευσιν ὡς ἐξακολουθήσιν τῆς παρούσης καὶ διέταττε νὰ συγκαλεσθῶσιν ἐκ νέου οἱ νῦν πληρεξούσιοι.^{**) Τὴν 18 αὐγούστου ὁ Κυβερνήτης ἐκήρυξε τὴν λήξιν τῆς συνελεύσεως ταύτης διὰ λόγου ἐπισήμου καὶ διὰ προσφωνήσεως πρὸς τὸν λαὸν εἰπὼν, ὅτι αὕτη ἀνταπεκρίθη καθ' ὅλοκληρίαν εἰς τὰς εὐχὰς του. Εἶχε λάβει πλήρη ἐγκρίσιν ὅλων τῶν κυβερνητικῶν πράξεων, καὶ συγχρόνως τὴν πληρεξουσιότητα νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν αὐτὴν ὁδόν. Ἐκηρύχθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ του ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου ὡς ὁ ἀξιωτάτος ἀρχηγὸς καὶ ἱκανότατος κυβερνήτης τῆς ἀπελευθερωμένης Ἑλλάδος. Εἶχε λάβει ἀπέναντι τῶν Δυνάμεων, διὰ τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὰς διαπραγματεύσεις, τὴν θέσιν ἣν ἀπῆλθε κατὰ τὸ γράμμα τῆς ἰδίας των συνθήκης, διὰ τῆς ὁδηγίας ἣν κατώρθωσε νὰ λάβῃ, ὅτι ἡ συγκατάθεσις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἦτο ἀπαραίτητος διὰ τὸ κῦρος τῶν ἀποφάσεών των, καὶ διὰ τῆς ἐντολῆς, ἥτις ὥριζεν αὐτῷ ὡς κενόνα ἀπαράβατον, τὴν ὅλοσχερῇ}

*) 13. Ἀλληλογραφ. Σελ. 250. **) 18. παρὰ τ. I. ἀρ. 33.

ἀπελευθέρωσιν καὶ ἀνεξαρτησίαν. Καθὼς δ' ὅτε ἐπάτησε τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος, ἔκλινε πρὸς τὰς Δυνάμεις ἐναντίον τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, οὕτω καὶ τώρα ἔκλινε πρὸς τὸν λαὸν ἐναντίον τῶν Δυνάμεων. Ἐπειδὴ δὲ κατώρθωσε νὰ διευθύνῃ τὰς ἐκλογὰς τῶν πληρεξουσίων οὕτως, ὥστε ἡ γνώμη τῆς συνελεύσεως ἦτο ἀπήχησις τῆς ἰδικῆς του, ἐπειδὴ αὐτὸς κυρίως συνέταττε τὰ ψηφίσματα, πρόδηλος ἦτο ὁ σκοπὸς του νὰ γείνῃ παρὰ τὴν θέλησιν τῆς Ἀγγλίας ἡγεμῶν τοῦ νέου ἐλληνικοῦ κράτους, καὶ νὰ καταστήσῃ τοῦτο ἀνεξάρτητον ἐναντίον τῆς θελήσεως τῆς Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας· ἡ φιλοδοξία του αὕτη ἦτο μὲν λίαν ἐχθρική ἀλλὰ καὶ ἀξία αὐτοῦ· καὶ τὴν ἐπροπηλάκισαν μὲν οἱ φθονεροὶ καὶ δουλόφρονες, ἀλλὰ πᾶς δίκαιος ἀνὴρ ἔπρεπε νὰ τὴν θεωρήσῃ ὡς φυσικὴν, νὰ τὴν συγχωρήσῃ, καὶ μάλιστα νὰ τὴν ἐπαινέσῃ, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἰδρύσεως κράτους τινὸς τὸ στέμμα πρέπει τῶντι νὰ δίδεται εἰς ἐκεῖνον μόνον, ὅστις εἰξεύρει νὰ κυβερνᾷ.

Ἄλλ' ὅσον λαμπρὸν καὶ ἂν ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνελεύσεως ταύτης δὲν ἔμεινεν ἄνευ τινος βλάβης κατ' αὐτοῦ. Κατὰ τὴν δεκάτην τρίτην συνεδρίασιν, τὴν 17 Αὐγούστου, ἀνεγνώσθη κατὰ πρότασιν τοῦ στρατηγοῦ Τσούρτζι ἐπιστολὴ, ἐν ᾗ ὁ συνήγορος οὗτος τῆς ἀμειλίχτου κομματικῆς ἐμπαθείας ἐκήρυττε τὴν πορείαν τῆς παρούσης κυβερνήσεως ὡς ἀντικειμένην εἰς τὰς ἀρχάς του, καὶ διετείνετο ὅτι ἡ συνειδησίς του τὸν ὑπεχρέου νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τῆς ἀνατεθείσης αὐτῷ ἀρχιστρατηγίας τοῦ κατὰ ξηρὰν ἐλληνικοῦ στρατοῦ. Τὸ βῆμα τοῦτο, ἀποφασισθὲν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἄγγλου ἀντιπρέσβεως Δώκινς ἐν τῷ συλλόγῳ τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων τοῦ κυβερνήτου, ἔμελλε διὰ τῆς ὑψώσεως τῆς σημαίας τῆς διαιρέσεως νὰ παύσῃ τὴν δύναμιν τῆς ὁμοφροσύνης, ἣν ὁ κυβερνήτης κατώρθωσε νὰ φέρῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Τὸ ἀγγλικὸν κόμμα ἐπέμενε μεμφόμενον αὐτὸν ὡς ὄργανον τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐρᾶν δις δυσχερεστημένον διὰ τὴν ἐπίπλαστον κλίσιν του πρὸς τὴν

Γάλλίαν· κυρίως ὁμῶς ἐπεδίωκε νὰ καταλάβῃ ἀποκλειστικῶς τὴν ἀρχὴν μὲ πᾶσαν θυσίαν. Ἀλλ' ἡ δυσμένεια τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐδυσχέρανε πρὸς τὸ παρὸν τὰς ἐνεργείας του. Ὁ λαὸς οὐδὲν ἠλπίζεν ἐκείθεν, ὁπόθεν οὐ μόνον οὐδὲ λεπτόν ἤρχετο, ἀλλὰ καὶ ὁ λόγος ὅτι ὁ ἱσθμὸς ἔπρεπε νὰ γείνῃ ὄριον. Ἀκριβῶς δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως ἀπεπειράθησαν νὰ ὠθήσωσιν εἰς φανεράν ἀπειθειαν τὰ ὧς ἐκ τῆς ἀδραναίας καὶ ἐνδείας δυσπρεστημένα στρατεύματα ἐν τῇ Στερεᾷ. Ταῦτα εἶχον ἀφήσει τὴν θέσιν κατὰ τῶν Θηβῶν, ὅπου οἱ τούρκοι ἔμενον μὲ 700 ἀνδρας, καὶ ἐγκαταλείπει τὴν Λεβαδίαν. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ πρῶτος Ὑψηλάντης παρεπείσθη ὅτι ὁ κυβερνήτης ἐπεδίωκε νὰ τὸν καταισχύνη παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ. Δραστηρίως ἐκτύπησεν ὁ Καποδίστριας τὴν αὐθάδειαν τῶν στρατιωτῶν, ἀπετάθη πρὸς τὸν στρατηγὸν Σνεϊδέρον, ὅστις ἀμέσως ἐπανάφερε εἰς τὴν τάξιν διὰ δύο λόχων ἐπιλέκτων τὴν ἀπειθὴ φρουρὰν τῆς Ναυπάκτου, ἐνουθέτησε καὶ τὸν Ὑψηλάντην *) καὶ ἐπλήρωσε τριμνηνον μισθὸν ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ καταληφθῶσιν πάλιν ἀμέσως αἱ ἐγκαταλειφθεῖσαι θέσεις. Ἐπεθύμει δὲ ὥστε ἡ ἐντύπωσις, ἣν ἤθελε κάμει παντοῦ ἡ ἀφοσίωσις ὅλης τῆς χώρας εἰς αὐτὸν ὧς ἐκ τῆς διαγωγῆς τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, νὰ μὴ παραβλαφθῇ διὰ τῆς ἀπειθείας τῶν στρατευμάτων. Δὲν ἤθελε προσέτι ἡ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ῥωσσίας εἰρήνη, τὴν ὁποίαν προσεδόκα, ἡ μεγάλη τις καταστροφή ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν ὁποίαν ἠλπίζε, νὰ εὕρῃ τὴν ἐλληνικὴν κυβέρνησιν ἀφωπλισμένην καὶ ἀνίσχυρον νὰ καθαρίσῃ τὴν Στερεὰν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ νὰ ἀντιστῇ κατ' αὐτῶν. Ἀντὶ τοῦ ἀσθενέσαντος συνταγματάρχου Ἐίδεκ, ὁ στρατάρχης Μαισὼν τῷ εἶχεν ἀφήσει τὸν στρατηγὸν Τρέτσελ διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ ἀρχηγίαν τῶν τακτικῶν στρατευμάτων. Ὁ γάλλος στρατηγὸς ἐπεφορ-

*) Ἱβ. ἑλληνλ. Σελ. 251.

τίσθη τὴν 3 αὐγούστου μὲ τὸ ἔργον τοῦτο, καὶ τὸ τακτικὸν στρατεύμα ὑπεβλήθη μεθ' ὅλων τῶν σχετικῶν πρὸς αὐτὸ εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν Γάλλων. Τὸ βῆμα τοῦτο ἦτο ὀρθῶς λελογισμένον, διότι ἡ Γαλλία ἦτο εὐμενεστάτη πρὸς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἡ εὐμένεια αὕτη μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ στρατηγοῦ Μαισῶνος εἰς Παρισίους ἐφαίνετο ὅτι ἤθελε διαρκέσει ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Ὁ στρατάρχης ἔγραψεν ὅτι ὁ βασιλεὺς παραδέχεται ὅλας τὰς αἰτήσεις τοῦ Κυβερνήτου ὡς πρὸς τὰ τακτικὰ στρατεύματα· ὅτι τὰ τοῦ ἔτους 1828 καθυστερούμενα χρηματικὰ βοηθήματα ἤθελον πληρωθῇ, ὅτι ἀποδοκιμάζει καθ' ὅλοκληρίαν τὴν ἀξίωσιν τοῦ ν' ἀποσύρη τὰ στρατεύματά του ἐκ τῆς Στερεᾶς καὶ νὰ παύσῃ τὸν ἀποκλεισμόν τῶν Ἀττικῶν παραλίων καὶ τῶν κόλπων τοῦ Βῶλου καὶ τῆς Ἀρτας. Οἱ δὲ ναυάρχοι εὐχαριστήθησαν εἰς τὴν παραχώρησιν ὅτι τὰ ἑλληνικὰ καταδρομικὰ οὐδὲν ἐμπόδιον ἤθελον παρεμβάλει εἰς τὰ ἰονικὰ, ἀγγλικὰ καὶ γαλλικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, καὶ δὲν ἐδύναντο νὰ ἐκδιάσωσι παρὰ τοῦ κυβερνήτου οὐδ' αὐτὴν τὴν ἀνάκλησιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς Κρήτης.

Ἡ ἐκτέλεσις τῶν ψηφισμάτων τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως ἦτο νῦν ὁ πρῶτιστος σκοπὸς του. Ἐξ Ἀργους ἀκόμη ἔδωκε τῷ ἐν Παρισίοις Εὐνάρδῳ τὴν πληρεξουσιότητα νὰ πραγματοποιήσῃ δάνειον 60 ἑκατομ. Ἐζήτησε παρὰ τοῦ γαλλικοῦ ὑπουργείου πρότυπα τραπεζικῶν ὀργανισμῶν, νόμον περὶ χαρτοσήμου καὶ τοῦ μεγάλου βιβλίου τῶν χρεῶν τοῦ κράτους. Ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς Ἑλλάδος πρὸς τοὺς τρεῖς ναυάρχους καὶ τὸν στρατηγὸν Μαισῶνα, προσκαλέσας αὐτοὺς νὰ ὑποδείξωσι τοὺς ἀξιωματικούς, οἵτινες ἔπρεπε νὰ λάβωσι τὸ παράσημον τοῦ Σωτῆρος. Συνέστησε τὴν γερουσίαν, τὰ ὑπουργεῖα, τὸ ἐλεγκτικὸν συνέδριον· διέταξε νὰ εὐρεθῶσιν οἱ πόροι καὶ αἱ ἀνάγκαι τῶν ἐκκλησιῶν, μονῶν καὶ σχολείων· ἐτελειοποίησεν ἔτι μᾶλλον τὴν διοικητικὴν μηχανὴν, καὶ ἐπροσπάθησε νὰ στηρίξῃ τοὺς φόρους ἐπὶ βάσεων στατιστικῶν.

Ἡ ἐνέργειά του ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ὑπῆρξε συνεχῆς καὶ εὐεργετική. Προσεπάθησε προσέτι πολὺ νὰ ἀνυψώσῃ τὴν πίστιν τῆς χώρας εἰς τὸ ἐξωτερικὸν λαβὼν μέτρα πρὸς ἀπόσβεσιν τῶν ἀγγλικῶν δανείων, καθόσον κατὰ τὴν πρότασιν τοῦ Ἐυνάρδου ἠθέλησε νὰ ὀρίσῃ τὸ χρέος τοῦτο πρὸ 4 0]0. *) Ἀλλὰ πᾶν μέγα οἰκονομικὸν μέτρον ἐξῆρτάτο ἐκ τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ συχνάκις μνημονευθέντος δανείου, διὰ τὸ ὅποιον εἶχε χρεῖαν τῆς ἐγγυήσεως τῶν δυνάμεων. Καὶ ἡ μὲν Ῥωσσία, εἶχεν ὑποσχεθῇ εἰς αὐτὸν ταύτην, ἀλλὰ διορισθέντος τὴν 10 Ἰουλίου τοῦ ὀλεθρίου ὑπουργείου τοῦ Πολινιάκ, ἡ διαγωγὴ τῆς Γαλλίας πρὸς τὴν Ἑλλάδα μετεβλήθη ἐπὶ τὸ δυσμενέστερον. Τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο δὲν ἐτόλμησε νὰ δώσῃ τὴν ἐγγύησιν πρὶν ἡ ἐρωτήσῃ τὰς βουλὰς, καὶ ἐπομένως ἡ σπουδαία αὕτη ὑπόθεσις ἀνεβλήθη πρὸς τὸ παρὸν, ὃ δὲ κυβερνήτης δὲν ἤτο πλέον βέβαιος ὅτι ἤθελε λαμβάνει τὰς δόσεις τῆς Γαλλίας, ἐνῶ ἤλπισεν ὅτι θὰ ἐπετύγχανε τοῦτο τῇ μεσιτείᾳ τοῦ στρατάρχου Μαισῶνος. Αἱ 500,000 φράγκων, τὰ ὅποια ὁ ἀντιπρέσβυς τῆς Γαλλίας βαρῶνος Ῥουὰν εἶχεν ἀναγγεῖλει ἤδη κατὰ τὴν ἄφιξίν του, καθυστεροῦντο εἰσέτι, ὥς καὶ πολλαὶ ἀποστολαὶ ὑφασμάτων τὰ ὅποια ἐπερίμενε. Ταχέως δ' ἐνόησεν ὅτι αἱ νίκαι τοῦ κόμητος Δίβιτς ἦνωσαν στενώτερον τὴν γαλλικὴν κυβερνήσιν πρὸς τὴν ἀγγλικήν, καὶ ὅτι ὁ βαρῶνος Ῥουὰν ἀκολουθῶν τὴν ἔνωσιν ταύτην ἐπλησίασε πρὸς τὸν Κ. Δώκινς. Τὴν 29 Σεπτεμβρίου ἔλαβε τὴν πρώτην εἰδῆσιν περὶ τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει συναφθείσης εἰρήνης. Ἐσύστησεν ἀμέσως στρατόπεδον ἐν Μεγάροις, ὅπου ἀπέστειλε καὶ μέρος τῶν τακτικῶν στρατευμάτων ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Τρέτσελ. Πρῶτον δὲ τὴν 4 ὁκτωβρίου ἔμαθε τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης, οἵτινες τὸν καθησύχασαν μὲν ὥς πρὸς τὰ ἀρκτικὰ ὅρια, ἀλλ' ὀλίγον ἱκανοποιήσαν τὰς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος προσδοκίας του, διότι προεβλέ-

*) Ἀλληλογρ. Π. Σελ. 383.

ποντο νέαι διαπραγματεύσεις. Ἐβλεπε τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν ἀναβεβλημένην, καὶ οὐδεμίαν ἠλπίζεν εὐνοϊκὴν συνέργειαν τῆς ἀγγλικῆς καὶ γαλλικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὴν τελευταίαν λύσιν. Ἡ μόνη καλὴ εἰδησις, ἣν ἔλαβε κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας, ἦτο ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἀπεχώρησαν ἀφ' ὅλης τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν. Τοῦτο δ' ἐγένετο ἕνεκα διαπραγματεύσεων τῶν ὀθωμανῶν στρατηγῶν μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου, ὅστις προεβίβασε πάλιν τὰς φυλακὰς τοῦ μέχρι τοῦ Σπερχεῖο. Ὁ κυβερνήτης μετέβη αὐτοπροσώπως εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Μεγάρων, ἐπλήρωσε πάλιν τρῆμνον μισθὸν εἰς ὅλα τὰ στρατεύματα, διέλυσε τὰς ὀλιγαρχίας, διόρυσσε ἐλνέου τὸ πεζικὸν εἰς 15 τάγματα, ἅπερ ἔπρεπε νὰ συμπεριλαμβάνωσι 6,000 ἀνδρῶν, καὶ ἐσύστησεν ἐν ἐπιτελεῖον. *) Ἐν τῷ μεταξύ δὲ μετεβίβασε τὴν ἐδραν τῆς κυβερνήσεως εἰς Αἰγίνης εἰς Ναύπλιον, διότι τοῦτο εἶχεν εὐχρηστότερον οἰκονομήματα, καὶ ὡς φρούριον παρῆχει ἀσφάλειαν ἐν πάσῃ περιπτώσει. Αἵτησίς τις τοῦ ναυάρχου Ῥιγῦ πρὸς ἄρσιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ, κατ' ἐπανάληψιν γενομένη καὶ ἀπορρίφθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ **) ἦτο ὁ πρόδρομος ἄλλων μέτρων, ἐμφαινόντων τὴν μεταβολὴν τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς. Ἦδη δὲ κατὰ τὸν ὁκτώβριον διεδόθη ἡ φήμη ὅτι τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἤθελον ἀνακληθῆ ὁλοσχερῶς, καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ νοεμβρίου ἐπιβεβαιώθη. Ὁ κυβερνήτης εἶδεν ἄκων καὶ χωρὶς νὰ ἐρωτηθῇ, κατὰ τὰ μέσα τοῦ νοεμβρίου τὸ πλεῖστον μέρος, καὶ κατὰ τὰ μέσα τοῦ δεκεμβρίου τὰ λοιπὰ τῶν στρατευμάτων τούτων ἀναχωροῦντα, ἐνῶ καὶ οἰκονομικῶς καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν ἦσαν χρήσιμα εἰς τὸν τόπον. Τὸ στρατόπεδον τῶν Μεγάρων διελύθη ἵνα καταλάβῃ τὰς μέχει τοῦδε ὑπὸ τῶν Γάλλων κητεγομένας φρουράς. Οὐδεμία δὲ λέξις ἐκ Παρισίων ἐδίδεν ἐλπίδα περὶ τοῦ δανείου, οὔτε περὶ τῆς ἐξακολουθή-

*) Ἀλληλογρ. Γ. Σελ. 327. 332. 333. **) Ἀλληλ. Γ. Σελ. 319.

σεως τῶν κατὰ μῆνα ὑπὲρ τῶν τακτικῶν στρατευμάτων χορηγουμένων 100,000 φράγκων. Προεβλέπετο δὲ ὅτι οὐδεὶς τῶν γάλλων ἀξιοματικῶν ἤθελε μείνει εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπηρεσίαν, ἂν καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀνεδέχθη τὴν πληρωμὴν αὐτῶν, γινομένην μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῆς Γαλλίας. Ὁ κυβερνήτης ἐδοκίμασε τὴν λύπην τοῦ νὰ ἴδῃ τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἀναχωροῦντα, πρὶν ἢ κρίνῃ τις ἄξιον νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ ἐπισήμως περὶ τοῦ ἐν Γαλλίᾳ ληφθέντος μέτρου τούτου. *) Ἐφοβεῖτο δ' εὐλόγως τὴν ἐπενέργειαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης ἐν Ἑλλάδι, διότι ἤθελε δώσει νέον θάρρος εἰς τοὺς ἀντιπάλους του· καὶ τῷ ὄντι ἤρχισεν ἡ ἀπειθεια εἰς τὴν Μάνην καὶ εἰς τὸν στρατὸν, ὥστε πρὸ τῆς λήξεως τοῦ ἔτους ἔλαβον χώραν μεγάλαι ἀταξίαι. Ἡ εἰδήσις ὅτι αἱ Δυνάμεις κατεγίνοντο νὰ ἐκλέξωσιν ἡγεμόνα διὰ τὴν Ἑλλάδα, διεδόθη ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ δυσχεράνῃ τὸ ἔργον τοῦ κυβερνήτου. Πολλοὶ ἐνόμισαν ὅτι ἤθελον συστηθῇ εἰς τὸν μέλλοντα ἀρχηγὸν, ἐὰν ἐγκατέλειπον τὸν παρόντα. Οἱ ἀντιπρόσβεις τῶν δύο Δυνάμεων ἀναφανδὸν ἐκήρυττον ὅτι αἱ κυβερνήσεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἀπεστρέφοντο τὸν Καποδίστριαν, καὶ ἡ φραυλότης καὶ χυδαία ἐμπάθεια ἐξεμεταλεύθησαν παρὰ τῷ λαῷ τὸ θρυλλούμενον τοῦτο μυστικόν, ὅσον ἦτο δυνατόν.

Ἀλλὰ λίαν ἐπικαίρως ἔφθασεν εἰς τὸν κυβερνήτην κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην προκαταβολή τις ἐξ 700,000 φράγκων, ἅπερ τῷ ἀπέστειλεν ὁ Κ. Ἐυνάρδος **) ἀκριβῶς ὅτε παρὰ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ἀντὶ βοηθημάτων ἐφθασαν μόνον λογαριασμοί, δηλοῦντες ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις οὐδεμίαν πλέον προκαταβολὴν εἶχε ν' ἀπαιτήσῃ, καθότι ἔλαβε δύο καὶ ἡμισυ ἑκατομ. φράγκων εἰς πράγματα παντὸς εἶδους οἷον ὄπλα, ἵππους, πολεμεφόδια κτλ.. Τῇ μεσολαβήσει δὲ τοῦ στρατάρ-

*) Ἀλληλογρ. Σελ. 476. **) Ἀλληλογρ. Σελ. 396.

ποντο νέαι διαπραγματεύσεις. Ἐβλεπε τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν ἀναεβλημένην, καὶ οὐδεμίαν ἠλπίζεν εὐνοϊκὴν συνέργειαν τῆς ἀγγλικῆς καὶ γαλλικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὴν τελευταίαν λύσιν. Ἡ μόνη καλὴ εἰδησις, ἣν ἔλαβε κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας, ἦτο ὅτι οἱ Τούρκοι ἀπεχώρησαν ἀφ' ὅλης τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν. Τοῦτο δ' ἐγένετο ἕνεκα διαπραγματεύσεων τῶν ὀθωμανῶν στρατηγῶν μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου, ὅστις προεβίβασε πάλιν τὰς φυλακὰς του μέχρι τοῦ Σπερχεῖοῦ. Ὁ κυβερνήτης μετέβη αὐτοπροσώπως εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Μεγάρων, ἐπλήρωσε πάλιν τρίμηνον μισθὸν εἰς ὅλα τὰ στρατεύματα, διέλυσε τὰς ὀλιγαρχίας, διήρξεσε ἐκ νέου τὸ πεζικὸν εἰς 15 τάγματα, ἅπερ ἔπρεπε νὰ συμπεριλαμβάνωσι 6,000 ἀνδρῶν, καὶ ἐσύστησεν ἐν ἐπιτελεῖον. *) Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ μετεβίβασε τὴν ἑδρὰν τῆς κυβερνήσεως εἰς Αἰγίνης εἰς Ναύπλιον, διότι τοῦτο εἶχεν εὐχρηστότερον οἰκονομήματα, καὶ ὡς φορὸν παρεῖχε ἀσφάλειαν ἐν πάσῃ περιπτώσει. Αἰτησίς τις τοῦ ναυάρχου Ῥιγνὺ πρὸς ἄρσιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ, κατ' ἐπανάληψιν γενομένη καὶ ἀπορρίφθησα ὑπ' αὐτοῦ **) ἦτο ὁ πρόδρομος ἄλλων μέτρων, ἐμφανόντων τὴν μεταβολὴν τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς. Ἦδη δὲ κατὰ τὸν ὁκτώβριον διεδόθη ἡ φήμη ὅτι τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἤθελον ἀνκληθῆ ὁλοσχερῶς, καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ νοεμβρίου ἐπιβεβαιώθη. Ὁ κυβερνήτης εἶδεν ἄκων καὶ χωρὶς νὰ ἐρωτηθῇ, κατὰ τὰ μέσα τοῦ νοεμβρίου τὸ πλεῖστον μέρος, καὶ κατὰ τὰ μέσα τοῦ δεκεμβρίου τὰ λοιπὰ τῶν στρατευμάτων τούτων ἀναχωροῦντα, ἐνῶ καὶ οἰκονομικῶς καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν ἦσαν χρήσιμα εἰς τὸν τόπον. Τὸ στρατόπεδον τῶν Μεγάρων διελύθη ἵνα καταλάβῃ τὰς μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῶν Γάλλων κητεχομένας φρουράς. Οὐδεμίαν δὲ λέξις ἐκ Παρισίων ἐδίδεν ἐλπίδα περὶ τοῦ θανατοῦ, αὐτε περὶ τῆς ἐξακολουθί-

*) Ἀλληγορ. Γ. Σελ. 327. 332. 333. **) Ἀλληλ. Γ. Σελ. 319.

σεως τῶν κατὰ μῆνα ὑπὲρ τῶν τακτικῶν στρατευμάτων χορηγουμένων 100,000 φράγκων. Προεβλέπετο δὲ ὅτι οὐδεὶς τῶν γάλλων ἀξιωματικῶν ἤθελε μείνει εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπηρεσίαν, ἂν καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀνεδέχθη τὴν πληρωμὴν αὐτῶν. γινομένην μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῆς Γαλλίας. Ὁ κυβερνήτης ἐδοκίμασε τὴν λύπην τοῦ νὰ ἴδῃ τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἀναχωροῦντα, πρὶν ἢ κρίνῃ τις ἄξιον νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ ἐπισήμως περὶ τοῦ ἐν Γαλλίᾳ ληφθέντος μέτρου τούτου. *) Ἐφοβεῖτο δ' εὐλόγως τὴν ἐπενέργειαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης ἐν Ἑλλάδι, διότι ἤθελε δώσει νέον θάρρος εἰς τοὺς ἀντιπάλους του· καὶ τῷ ὄντι ἤρχισεν ἡ ἀπειθεία εἰς τὴν Μάνην καὶ εἰς τὸν στρατὸν, ὥστε πρὸ τῆς λήξεως τοῦ ἔτους ἔλαβον χώραν μεγάλαι ἀταξίαι. Ἡ εἰδήσις ὅτι αἱ Δυνάμεις κατεγίνοντο νὰ ἐκλέξωσιν ἡγεμόνα διὰ τὴν Ἑλλάδα, διεδόθη ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ δυσχεράνῃ τὸ ἔργον τοῦ κυβερνήτου. Πολλοὶ ἐνόμισαν ὅτι ἡ θέλον συστηθῇ εἰς τὸν μέλλοντα ἀρχηγόν, ἐὰν ἐγκατέλειπον τὸν πρῶτον. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν δύο Δυνάμεων ἀναφανδὸν ἐκήρυττον ὅτι αἱ κυβερνήσεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἀπεστρέφοντο τὸν Καποδίστριαν, καὶ ἡ φαυλότης καὶ χυδαία ἐμπάθεια ἐξεμεταλεύθησαν παρὰ τῷ λαῷ τὸ θρυλούμενον τοῦτο μυστικόν, ὅσον ἦτο δυνατόν.

Ἀλλὰ λίαν ἐπικαίρως ἔφθασεν εἰς τὸν κυβερνήτην κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην προκαταβολή τις ἐξ 700,000 φράγκων, ἅπερ τῷ ἀπέστειλεν ὁ Κ. Ἐϋνάρδος **) ἀκριβῶς ὅτε παρὰ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ἀντὶ βοθημάτων ἐφθασαν μόνον λογαριασμοί, δηλοῦντες ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις οὐδεμίαν πλέον προκαταβολὴν εἶχε ν' ἀπαιτήσῃ, καθότι ἔλαβε δύο καὶ ἡμισυ ἑκατομ. φράγκων εἰς πράγματα παντὸς εἶδους οἷον ὄπλα, ἵππους, πολεμοφόδια κτλ.. Τῇ μεσολαβήσει δὲ τοῦ στρατάρ-

*) Ἀλληλογρ. Σελ. 476. **) Ἀλληλογρ Σελ. 396.

χου Μαισιῶνος κατώρθωσεν ὥστε ν' ἀναβληθῇ ἡ ἀναχώρησις τῆς τελευταίας μοίρας τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, καὶ νὰ λάβῃ τὴν συνήθη χορηγίαν 100,000 φράγκων διὰ τοὺς μῆνας νοέμβριον καὶ δεκεμβρίον. Οὐχ' ἤττον δ' ἐπικαίρως ἔφθασαν ἐκ Ῥωσσίας 6,000 ὅπλων καὶ 12 ὀρεινὰ πυροβόλα καὶ τέλος ὁ Κ. Ῥίωπιέρος, ὅστις σπεύδων εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπέβη περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκεμβρίου εἰς Πόρον. Ὁ κυβερνήτης, μένων τότε ἐν Σαλαμῖνι, ἵνα περιστείλῃ τὰς ἀταξίας τῶν στρατευμάτων, ἀνέλαβε θάρρος ὡς ἐκ τῆς ἐπισκέψεως ταύτης, καὶ ἐπωφελήθη αὐτὴν ἵν' ἀντιταχθῇ κατὰ τῶν ἀντιπάλων τοῦ. Συνέλαβε τοὺς δημαγωγούς· καὶ ραδιούργους ἐν τῷ στρατῷ καὶ μετήγαγεν αὐτοὺς εἰς Ναύπλιον. Τὰ στρατεύματα ὑπὸ κούρον πάλιν. Ἀλλ' ἡ ψυχὴ του κατείχετο ὑπο ἄλγους, καὶ ἔκτοτε δὲν ἀνέλαβε πλέον. Μάλιστα δὲ κατέτρυχεν αὐτὸν ἡ ὀλιγωρία τῶν ἐν Ἀνδρίῳ πληρεξουσίων, διότι συνελθόντες ἐκεῖ ἵνα συσκεφθῶσι περὶ Ἑλλάδος οὐδεμίαν λέξιν ἀνέφερον περὶ τοῦ κυβερνήτου, οὐδεμίαν συμπάθειαν. ἔδειξαν πρὸς αὐτὸν οὐδὲ κατ' αὐτοὺς τοὺς συνήθεις τύπους. Διὰ πᾶν ὅ,τι αἱ δύο Δυνάμεις εἶχον νὰ αἰτιῶνται μόνον ἑαυτάς, ἐξεδικοῦντο κατὰ τοῦ κόμητος· ἡ δὲ τρίτη ἐκωλύετο εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς ἑνεκα τῆς νίκης. Αἱ ἀναμφίλεκτοι προσπάθειαι του, ἡ οὐχ' ἤττον ἀναμφίλεκτος ἐπιτυχία του οὐδὲ βλέμμα καὶ ἀναγνωρίσεως εὔρον. Καὶ ἔμαθε νῦν ἐξ οἰκείας πείρας πόσον μικροὶ εἶναι οἱ ἄνθρωποι καὶ εἰς αὐτάς τὰς ἀνωτέρας θέσεις. Ὅθεν ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἀνάγκην, ἀπόφασιν ἔχων νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν Ἑλλάδα, ὅσον ἦτο δυνατόν, ἢ ἄλλως ν' ἀποσυρθῇ. *) Ἐγραψε δὲ πρὸς τὸν πρίγκηπα Πολιγνιάκ ἀπαντῶν εἰς τὴν βραδέως ἀνακρινωθεῖσαν ἀνάκλησιν τῶν στρατευμάτων, χωρὶς νὰ εἴπῃ τι περὶ τῆς δυσαρεσκείας του καὶ εὐχαριστῶν διὰ τὰς ὁποίας ἔλαβε βοήθειάς **). Παρήγγειλε δὲ εἰς τὸν ἑνῶ-

*) Ἀλληλογρ. III. Σελ. 104. **) Ἀλληλογρ. I. Σελ. 103.

δον νὰ μεσολαβήσῃ παρὰ τῷ ὀρισθέντι διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡγεμόνι, ἐὰν ἡ ἐκλογή του ἀπεφασίσθῃ, πρὸς ἀποστολὴν βοηθειῶν *). Προσεπάθησε νὰ ἐξασφαλίσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ διαρκῶς τὴν μεσολάθεισιν τοῦ στρατάρχου Μαισῶνος **). Ἐξέθεσεν εἰλικρινῶς ἔντινι ὑπομνήματι, ὅπερ ἐνεχερίσεν εἰς τὸν Κ. Ἐπιειρόν, τὴν κατὰστασιν καὶ τὰς ἀνάγκας πῶς χώρας, καὶ εἰς ὅλα του τὰ βήματα ἐπανελάμβανεν ἀπαύστως τὴν ἀπαράιτητον ἀνάγκην δανείου.

Ἐν δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐπεκράτει ἀπὸ τῆς εἰρήνης μεγίστη ἀποθάρρυνσις. Ἡ Πύλη, ἐλπίζουσα ὅτι ἡ Γαλλία καὶ Ἀγγλία δὲν ἤθελον θεωρήσει αὐτὰς δεδεμένας ἐκ τῆς μονομεροῦς ἐξηγήσεως τοῦ δεκάτου ἄρθρου τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει συνθήκης, ἐπέδωκε τὴν 25 Σεπτεμβρίου πρὸς τοὺς δύο πρέσβεις τὴν μετὰ τοῦ Ῥοβέρτου Γόρδωνος προσυμφωνηθεῖσαν καὶ ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Διαγγέλου συνταχθεῖσαν διακοίνωσιν, ἣτις ἔνεκα τῆς ἐπενεργείας τῆς συνθήκης ἐπὶ τῶν δύο ἀνακτοβουλίων οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἔφερεν ***). Ὁ δὲ Σουλτάνος, ἐλπίζων ὅτι ἤθελεν ἐλαττώσῃ κατὰ τι τὸ ἄχθος τῆς συνθήκης ἐὰν ἐπεκαλεῖτο τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ αὐτοκράτορος, ἀπεφάσισε νὰ πέμψῃ εἰς Πετρούπολιν τὸν Χαλίλ-πασσᾶν, τὸν θετὸν υἱὸν τοῦ Χοσρέδ-πασσᾶ, ὡς ἑκτακτον πληρεξούσιον. Ἡ ἐπικύρωσις δὲ τῆς συνθήκης ἐφθασε τὴν 27 εἰς τὸ ῥωσικὸν στρατοπεδαρχεῖον, ὅπου ἐν τῷ μεταξὺ ἀνησύχουν ὄχι ὀλίγον διὰ τὴν πρόοδον τοῦ πασσᾶ τοῦ Σκουτάρεως πρὸς τὴν Φιλίππουπολιν, καὶ ὁ Γεῖσμάρ διείσχεε τὸν στρατὸν νὰ βῇ εἰς Σόφιν. Ἡ Πύλη ἔδωκε τὴν 3 Ὀκτωβρίου ἄνευ ἀντιρρήσεως εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ κόμητος Δίβιτς ἀπεσταλμένον συνταγματάρχην βαρῶνον Βουδδεργ τὰς πρὸς τὸν μέγαν βεζῖρην καὶ τοὺς πασσαδες τοῦ Βελιγραδίου καὶ Σκουτάρεως διαταγὰς τοῦ νὰ παραχωρηθῶσιν εἰς τὴν Σερβίαν αἱ ἐξ ἐπαρχίαι Τι-

*) Ἀλλ. γλ. Γ. σελ. 431. **) Ἀλλ. Γ. Σελ. 427. ***) Παράρτ. I, 31.

μόκον, Νεγοβίνη, Περακία, Κρουσεδάτσον, Σταυρός, Πλάσκον και Δρίνον, νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς ῥώσσοις τὸ Γιούργεβον καὶ νὰ κενωθῇ ἡ Φιλιπούπολις. Ἐπλήρωσε δὲ ἐντὸς τοῦ μηνὸς τὰς 100,000 δουκάτων, ἅπερ τῇ ἐπέβαλλεν ἡ συνθήκη ὡς πρώτην καταβολὴν πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ῥώσσω ὑπηκόων, καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα κατὰ συμβουλήν τοῦ Γόρδωνος, νὰ εἰσέρχονται εἰς τὸν λιμένα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ὅχι ἀκόμη μετ' ἑλληνικὴν σημαίαν *). Τὴν ἀπόφασιν δὲ ταύτην ἔλαβεν ἕναξεν ἐπιστολῆς τοῦ κόμητος Δίεβιτς βιαζούσης αὐτὴν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ δεκάτου ἄρθρου, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ μὲν Πύλη ἀπάντησε παραπέμψατα εἰς τὸ ἀπὸ 9 Σεπτεμβρίου ὑπόμνημά της, οἱ δὲ πρέσβεις κηρύξαντες ὅτι ἔθελον βλάψει τὰς ἤδη κεκτημένας ὠφελείας, ἐὰν ἀντικαθίστων τὸ ἀπὸ 9 ὑπόμνημα τῆς Πύλης διὰ τοῦ ἡττον ῥήτου I. ἄρθρου.

Ἡ Πύλη ἤλπιζεν ἥδη μόνον εἰς τὸν Ῥοβέρτον Γόρδωνα. Τὸν δὲ πρέσβυν τῆς Πρωσσίας Ῥογῆρον ἐμίσει, καὶ μάλιστα διότι αὐτὸς καὶ ὅλον τὸ προσωπικόν του εἶχον λάβει κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας πλούσια δῶρα. Παρὰ τοῦ Διαγγέλου δὲ δὲν προσεδόκα πολλά πράγματα, καὶ περὶ τοῦ κόμητος Γκιλλεμινώτου ἀμφέβαλλεν· ὁ δὲ Ζουτλέν ἀνεχώρησεν εὐθὺς μετὰ τὴν ὑπογραφήν. Τὴν 9 ὁκτωβρίου ἐπαρυσίασεν ὁ Γόρδων εἰς τὸν Σουλτάνον τὸν νῦν-αρχον Μάλκωλμ, ὅστις μεγάλας ἔλαβε τιμὰς, καὶ ὁ Χοσρέ-πασσᾶς, ὁ Σελικτάρης καὶ ὁ Μουσταφᾶς ἐφένδης, οἱ μυστικώτεροι σύμβουλοι τοῦ Σουλτάνου, στενῶς παρεκάλουν τὸν ἄγγλον πρέσβυν. Ἐνῷ δὲ ὁ Διάγγελος οὐδὲν ἄλλο ἐσυμβούλευεν εἰς τὴν Πύλην, ἢ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης, ἣν καὶ αὐτὸς ἐθεώρει ἀνεφάρμοστον **), ὁ Γόρδων παρώτρυνεν αὐτὴν νὰ ἐπιμένῃ ὅπως μετριάσῃ αὐτὴν, καὶ τὴν καθυσύχασε ὡς

*) Ἰδ. παράρτ. I. 35. **) Ἰδ. παράρτ. I. 36.

πρὸς τὸν φόβον, ὅτι ὁ κόμης Δίβιτις ἤθελε πάλιν ἐπαναλάβει τὰς ἐγθροπραξίας *). Ὁ Χαλὶλ πασσᾶς ἀνεχώρησε τὴν 8 Νοεμβρίου, **) ἂν καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος δὲν συνήνεσεν εἰς τὴν αἴτησιν τοῦ νὰ τὸν ἐφοδιάσῃ μὲ διαβατήρια, ἀλλ' ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν, νὰ περιμείνῃ πρῶτον ἡ Πύλη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν κόμητα Ὁρλώφ, καὶ ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ὁρλώφ διὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Χαλὶλ. Καὶ ὁ Κ. Ρογῆρος προσέτι διέδωκεν ὅτι ὁ Χαλὶλ-πασσᾶς δὲν ἤθελε γείνει δεκτὸς εἰς Πετρούπολιν. Τέλος τὴν 27 Νοεμβρίου ἐφθασεν ὁ κόμης Ὁρλώφ, ἀφοῦ ἡ Ἀδριανούπολις ἐξεκενώθη ἤδη ὑπὸ τῶν ῥώσων τὴν 19 καὶ 20, ἀφθέντων ἐκεῖ μόνον 6000 ἀσθενῶν. Ὁ κόμης ἔφερεν ἐπιστολὴν τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου πρὸς τὸν Σουλτάνον, χρονολογουμένην ἀπὸ 5 Νοεμβρίου, οὗτος δὲ τὸν ἐδέχθη ἀμέσως καὶ μὲ τιμὰς ἐξαιρετικάς. Εἶχον ἐλπίζει ὅτι ὁ Ὁρλώφ ἔφερεν ἐκπτώσιν τινα τῶν δαπανῶν τοῦ πολέμου, ἀλλ' οὗτος οὐδὲν ἔφερεν. Ὁ Σουλτάνος ὑπεσχέθη μὲν νὰ ἐκπληρῶσῃ πᾶν ὅ,τι ὁ αὐτοκράτωρ ἤθελεν ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ Χαλὶλ-πασσᾶ, ἀλλ' ἡ Πύλη ἔλεγε φανερά, ὅτι ἐπρότιμα νὰ δαπανήσῃ τὰ 10 ἑκατομμύρια τῶν δουκάτων εἰς νέας πολεμικὰς παρασκευάς. Καὶ τὰς μὲν προτάσεις περὶ δανείου πρὸς ἀπότισιν τοῦ ποσοῦ τούτου, γενομένης ὑπὸ τοῦ Σίνχ καὶ Ροτσχίλδ, κατὰ σύστασιν τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου, ἀπέβριψεν ἡ Πύλη. Πρὸς δὲ τὸν Ἀλίσχ-πασσᾶν τῆς Ἀδριανουπόλεως ἔπεμψε φερμάνιον ἀμνηστείας δι' ὅλους τοὺς ὑπηκόους, ὅσοι εἶχον ἀσπασθῇ τὰ τῶν ῥώσων, ἀφοῦ ὁ κόμης Δίβιτις ἀπέκρουσε τὴν γενομένην πρὸς αὐτὸν πρότασιν τοῦ νὰ προσκαλέσῃ εἰς ἐπανάστασιν τοὺς χριστιανοὺς ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου ***). Καὶ τοὺς καθολικοὺς δὲ Ἀρμενίους ἐπανάγαγεν ἐκ τῆς ἐξορίας, καὶ ἐν γένει προσηνέχθη μετριοπαθέστατα, ἀκολουθοῦσα, καὶ ἐνταῦθα ὡς καὶ εἰς ὅλα, τὰς συμβουλάς τοῦ

*) Ἰδ. παράρτ. I. 37. **) Ἰδ. παράρτ. I. 38. ***) Ἰδ. παράρτ. I. 38.

Γόρδωνος. Δὲν ἀνεχαιτίσθη δ' ἐκ τῶν παραπόνων τοῦ Ὀρλώφ ἀπὸ τοῦ νὰ συγχωρήσῃ εἰς τὴν ἀγγλικὴν φρεγάτταν Βλόνδων τὸν διάπλουον εἰς τὸν Εὐξείνιον πόντον, μ' ὅλας τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ κόμητος ὅτι, ἂν καὶ ἡ Ῥωσσία ἐν τῇ μετριοπαθείᾳ τῆς δὲν ἀπήτησε κατὰ τὴν σύναψιν τῆς συνθήκης τὸν ἐλεύθερον διάπλουον τῶν πολεμικῶν τῆς πλοίων, ὥφειλεν ὅμως ἡ Πύλη νὰ ἐννοήσῃ ἐκ τούτου, ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν ἐφρόνει ὅτι ἐσύμφερεν εἰς τὴν Πύλην νὰ διατηρήσῃ ἐν ἰσχύϊ τὴν περὶ τούτου ἀπόφασιν τοῦ ἔτους 1809. Ἄλλως δὲ ὁ κόμης ἐμεινεν ἄπρακτος κηρύττων ὅτι ἐκωλύετο ἔνεκα τῆς ἀποστολῆς τοῦ Χαλίλ. Κατὰ τῆς ἀποστολῆς δὲ ταύτης ἐνέργει δραστηρίως μάλιστα ὁ Κ. Ρογήρος. Οὗτος ἐξ ἀρχῆς εἶχε κηρύξει αὐτὴν ὡς αὐθάδη, καὶ ἀφ' οὗ ἐμαθε τὰς ὁδηγίας, αἵτινες ἀπεστάλησαν εἰς τὸν ἐκτακτον ἀπεσταλμένον τοῦ Σουλτάνου, ἐδιπλασίασε τὴν ἐνέργειάν του, ὅπως ματαιώσῃ τὰς ἐλπίδας τῆς Πύλης. Ἐκινήθη δ' εἰς τοῦτο βεβαίως ἐκ τῆς μομφῆς, ἣν οὐ μόνον δὲν ἐκρυσεν ἡ Πύλη ἀλλὰ καὶ ἐξέφρασε μάλιστα ἐν ταῖς ὁδηγίαις ταύταις, ὅτι ἡπατήθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μούφλιγγ. Τὸ γεγονός ἐπεβεβαιώθη, καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ Κ. Ρογήρου ἀντὶ νὰ ἀντιρῇ ἐπεκύρωσεν αὐτό. Εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ κατὰ τῶν ὁδηγιῶν τούτων ἀπήντησε ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ξηρῶς ὅτι ἀῆλιπεν ὅτι αὐταὶ θὰ ἐλκύσωσιν τὴν προσοχὴν τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως, διότι τῷ κατεδείκνυνον ὅτι ὁ πλερεξούσιός του ἡπάτησε τὴν Πύλην διὰ τῶν ὑποσχέσεών του *). Τὴν μομφὴν δὲ ταύτην ἠναγκάσθη ὁ Κ. Ρογήρος νὰ καταπῇ ὥς τι πικρὸν ποτόν. Καὶ ἐγένετο μὲν ἡ συμπεριφορὰ του, ἂν καὶ ἦτο πρὸ πολλοῦ, ἐχθρικωτέρα καὶ τῆς Ῥωσσιῆς, ἀλλ' ἡ Πύλη οὐδόλως ἐταράχθη ὡς ἐκ τούτου, καὶ ἀφῆκε τὸν Κ. Ρογήρον νὰ χωνεύσῃ τὴν δυσἀρεσκειάν του ὡς ἐδύνατο.

Ὁ Ῥοβέρτος Γορδων, ὁ μόνος ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν

*) "Id. παρίρτ. I. 40.

Δυνάμεων, ὅστις εἶχε τὸ θάρρος νὰ ὑπερασπισθῇ φανερά τὴν Πύλην, καὶ ὁ Διάγγελος, ὅστις δὲν ᾔθελε νὰ προσκρούσῃ εἰς κανένα, καὶ διὰ τοῦτο ἡ Πύλη εἶχεν ὀλιγωτέραν πίστιν εἰς αὐτόν, συνήργησαν εἰς τὸ νὰ σώσωσι τὴν ὑπόληψίν της κατὰ τῶν διαβολῶν τῶν ἄλλων. Καὶ μάλιστα ὁ Γόρδων καὶ ὁ Γκιλλεμινῶτος προσεπάθησαν νὰ εὐχαριστήσωσι τὸν Σουλτάνον διὰ λαμπρῶν ἐορτῶν. Ἀλλ' ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἦτις, ἀφοῦ διωρίσθη τὸ ὁπουργεῖον, ἐν ᾧ ἦσαν ὁ πρίγκηψ Πολινιάκ καὶ ὁ στρατηγὸς Βουρμόντης, προὐκάλεσεν ἐσωτερικῶς πάλιν περὶ τῆς ἐξουσίας, διεσπᾶτο ὑπὸ τῶν σχεδίων, περὶ ὧν ἀμέσως θέλομεν κάμει λόγον, καὶ ἄπερ ἐδυσχέραναν τὴν θέσιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως της.

Ἐν Εὐρώπῃ δὲ ἡ εἰδήσις τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει συνθήκης ἤχησε κακῶς, καὶ ἐφόβισε τοὺς ἀσθενεῖς χαρακτηρας. Ἐν Βιέννῃ ἐθεώρησαν μὲν τὴν εἰρήνην ὡς πλεονέκτημα, ἀλλ' ἔχαρᾶκτῃσαν τοὺς ὅρους ὡς ἀποτέλεσμα τῶν πολλῶν σφαλμάτων, εἰς τὰ ὅποια αἱ αὐλαὶ ὑπέπεσαν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, καὶ τῆς ἀβελτηρίας τοῦ Διθανίου, ὅπερ ἀπαρρίπτει πάσαν σωτήριον συμβουλήν ὥθησε τὸ κράτος εἰς τὸ βράθρον ἕνεκα τῆς θρασείας ἀμαθείας του. Ἐπικινδυνώτατον δὲ ὄλων τῶν ἄρθρων ἐθεώρουν τὴν δεκαετῇ κατοχὴν τῶν Ἡγεμονιῶν, καὶ ἐκατηγόρησαν τὴν διαμονὴν τῶν ῥωσικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν δεξιὰν ὀχθὴν τοῦ Δουνάβεως καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα. Ἐπρότειναν εἰς τὴν Πύλην νὰ τὴν συνδράμωσιν εἰς εὐρεσιν δανείου *) καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος ἔγραψε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον, συγχαίρων αὐτῷ διὰ τὴν εἰρήνην, δι' ἐκφράσεων μαρτυρουσῶν τὴν ἀνησυχίαν του ὡς πρὸς τὰ ἐπακόλουθα τῆς εἰρήνης ταύτης δι' ὅλην τὴν Εὐρώπην.

Ἐν Λονδίνῳ διετέλουν ἤδη κατὰ τὸν Αὐγούστον εἰς μέγαν ἐρεθισμόν διὰ τὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου **) καὶ μάλιστα διὰ

*) 18. παρὰ: I. 41. **) αὐτόθι I. 42.

τὴν σιωπὴν τῆς ῥωσικῆς κυβερνήσεως ἰδίως ἀπέναντι τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ὡς πρὸς τὰς κτήσεις ἐν Ἀσίᾳ, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας εἶχον κάμει λόγον μετὰ τῶν λοιπῶν κυβερνήσεων. Ἀλλ' ὁ λόρδος Ἀβερδηνος ἐδίσταζε νὰ μεταχειρισθῇ γλῶσσαν σοβαρωτέραν, ἂν καὶ ἀνεγνώριζεν ὅτι τοῦτο ἦτο ἀναγκαῖον. Ὁ πρίγκηψ Μετερνίχος εἶχεν ἤδη ἐρωτήσει αὐτὸν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Σεπτεμβρίου πρὸ τῆς εἰρήνης «ἔως πότε ἤθελε δεικνύει ἀδιαφορίαν;» *) Ὁ δὲ δούξ Οὐέλλιγκτων ἐκήρυξεν ἅμ' ἀναγνούς τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης, ὅτι τὸ τουρκικὸν κράτος ἐτρώθη θανασίμως, ὅτι πᾶσα προσπάθεια πρὸς ἀναζωπύρησίν του ἦτο ματαία, καὶ ὅτι μίᾳ μόνον ἰδέᾳ ἔπρεπε τώρα νὰ ἐπικρατήσῃ, ἥτοι πῶς ἡ εὐρωπαϊκὴ Τουρκία νὰ ἀντιτατασταθῇ διὰ τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους. **) Ἡ γνώμη αὕτη, μὴ γεννηθεῖσα μὲν ἐκ τῆς συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀλλὰ δι' αὐτῆς προαχθεῖσα εἰς κυρίαν ἰδέαν ἐν Λονδίῳ, ἀνεφάνη παρ' ἅπασιν τοῖς ἄλλοις πολιτικοῖς. Ἰδίως δὲ ὁ λόρδος Εὐτέσθουρως δὲν ὑπέκρυπεν αὐτήν. Ἐκέρυξε τὸ νέον ἐλληνικὸν κράτος ὡς φραγμὸν κατὰ τῆς αὐξήσεως τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἤθελε πρωτεύουσαν τοῦ νέου ἐλληνικοῦ κράτους τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Οἱ ἐν Παρίσιος ἐλάβον μὲν τὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν ὡς καὶ οἱ ἐν Βιέννῃ καὶ Λονδίῳ, ἀλλ' ἔχαιρον, ὡς καὶ ἐν Βερολίῳ, διὰ τὴν εἰρήνην, ἣτις ἀπέτρεψε τὸν μεγαλήτερον κίνδυνον πηλέμου εὐρωπαϊκοῦ καὶ εὐκόλυνε τὴν ἐπιχειρήσιν, ἐξ ἧς ἡ γαλλικὴ κυβερνήσις προσεδόκα τὴν τροπὴν τῆς κοινῆς γνώμης ὑπὲρ ἑαυτῆς. Ἐπεδίωκε δὲ τὴν κατάκτησιν τοῦ Ἀλγερίου, καὶ τὸν σκοπὸν τοῦτον περιέβαλε μὲ μέγαν φιλανθρωπικὸν μανδύαν καὶ ἐνόμισεν ὅτι θὰ ἐξάδιζεν ἀσφαλέστερον, ἐὰν εἶχε συμμάχους τοὺς Αἰγυπτίους, δι' ὃ προσεκάλεσε τὸν ἀντιβασιλέα διὰ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενικοῦ προξένου τῆς Κ. Δρ-

*) Ἀντ. I. 43. **) Ἰδ. παρ. I. 11.

βέετη νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν κατάκτησιν τῶν Βερβερικῶν κρα-
τῶν, καί οὕτω νὰ γίνῃ μέγας καὶ ἀνεξάρτητος ἡγεμὼν κατὰ
τὴν ἀρκτιῶν Ἀφρικὴν. Ὑπεσχέθη δὲ νὰ μετολαβίσῃ ὑπὲρ
αὐτοῦ παρὰ ταῖς λοιπαῖς Δυνάμεσι, καὶ ἐγγυήθη περὶ τῆς ἐπι-
τυχίας. Τὰ μυστικοσυμβούλια τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Λονδίνου
εἰδοποιήθησαν περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ γαλλικοῦ καὶ περὶ τῆς
ἀποστολῆς ἐνὸς ὑπασπιστοῦ τοῦ κόμητος Γκιλλεμινώτου, τοῦ
ταγματάρχου Οὐδερ, γενομένης κατὰ τὸν αὐγούστον καὶ ἐ-
χούσης τὸν αὐτὸν σκοπὸν. Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ ὀκτωβρίου
ἡ γαλλικὴ κυβερνήσις διέδωκε διὰ τῶν ἐφημερίδων τῆς τὴν
ιδέαν ὅτι ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου θ' ἀποσπασθῇ ὑπ' αὐ-
τῶν τῶν Δυνάμεων ἐκ τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου, ὅτι ἤτο
φυσικώτατον νὰ ζητήσῃ τὴν ὑποστήριξιν ταύτης ἡ ἐκείνης
τῆς Δυνάμεως πρὸς ἐπέκτασιν τῶν κτήσεών του, καὶ ὅτι πρὸς
τοῦτο προτίθεται νὰ προσβάλῃ τὰ βερβερικὰ κράτη.

Τὰ μυστικοσυμβούλια τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Λονδίνου πα-
ρασυρρήντα ὑπὸ τῶν προξένων των εἰς τὴν ἐσφαλμένην γνώ-
μην, ὅτι ὁ ἀντιβασιλεὺς ἔκλινε νὰ δεχθῇ τὴν γαλλικὴν πρό-
τασιν, ἠθέλησαν νὰ ἐξετάσωσι τὸ πρᾶγμα ἀκριβῶς ἐν Παρι-
σίῳ, ἀλλ' ἐνῷ γαλλικαὶ ἐφημερίδες ἀνῆγγελλον τὴν ἐπιχει-
ρῆσιν τῶν Αἰγυπτίων κατὰ τῶν Βερβέρων ὡς ἀποφασισμένην,
ὁ πρίγκιψ Πολινιάκ διεβεβαίωκε ὅτι οὐδεμίαν γνώσιν εἶχε πε-
ρὶ αὐτῆς, καὶ ἤδη τὴν 25 Δεκεμβρίου εἶπε πρὸς τὸν λόρδον
Στουάρτ, ὅτι «ὁ Δροβέετης οὐδὲν τῷ ἔγραψε περὶ τούτου, καὶ
πρώτην φρονὴν ἤκουσε τοιοῦτο σχέδιον.»

Τὸ δὲ ψεῦδος τοῦτο προήρχετο ἐκ τοῦ ὅτι ἡ κυβερνήσις πα-
ρὰ πᾶσαν προσδοκίαν εἶχε λάβει παρὰ τοῦ ἀντιβασιλέως ἀ-
πάντησιν ἀρνητικὴν, ἣν ὁμῶς ἤλπιζε νὰ μεταβάλῃ, καὶ διὰ
τοῦτο εἶδεν εὐχαρίστως τὰς ὑπηρετούσας αὐτὴν ἐφημερίδας
νὰ γράφωσιν ὡς βεβαίαν τὴν παραδοχὴν τῆς γαλλικῆς προτά-
σεως. Ἀλλ' ἡ κυβερνήσις δὲν παρήτησε τὰς ἐνεργείας τοῦ νὰ
περιπλέξῃ τὸν ἀντιβασιλέα εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, καὶ ἐκλυμδά-

νουσα τὴν πρόφασιν αὐτοῦ ὅτι «οὐδὲν δύναται νὰ πράξῃ ἄνευ τῆς ἐντολῆς τῆς Πύλης,» ὡς τὴν ἀληθῆ αἰτίαν τῆς ἀρνήσεώς του παρήγγειλεν εἰς τὸν κόμημα Γκιλλεμινῶτον νὰ πείσῃ τὴν Πύλην ἵνα διατάξῃ τὸν ἀντιβασιλέα νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν τιμωρίαν τῶν Βερβέρων. Ἦλπιζε δὲ νὰ πείσῃ πρὸς τοῦτο τὴν Πύλην ἐάν ἀνήγγελλεν εἰς αὐτὴν, ὅτι ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις εἶχεν ἀμετάκλητον σκοπὸν νὰ προσβάλλῃ τὸ Ἀλγέριον. Τοῦτο δ' ἐπραξεν ὁ κόμης Γκιλλεμινῶτος διὰ τῆς ἀπὸ 1 Δεκεμβρίου διακοινώσεώς του. *) Ἀλλ' ἡ Πύλη ἀπεδοκίμασε προφορικῶς ὅλην τὴν ἐπιχείρησιν, καὶ ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου ἐπέμεnen εἰς τὴν ἄρνησίν του.

Αἱ τέσσαρες Δυνάμεις, καίπερ συμφωνοῦσαι ὅτι τὸ ὀθωμανικὸν κράτος ἐτρέφῃ θανασίμως, καὶ ὅτι ἡ διατήρησις του ἦτο ἡ σπουδαιοτέρα ἀνάγκη των, ἡ ἐγγύησις τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης, ὁ ἄκρος λίθος τῆς εὐρωπαικῆς ἰσορροπίας, εὐρίσκοντο ὁμως εἰς τοιαύτην θέσιν, ὥστε δὲν ἐδύναντο παρὰ νὰ δεικνύωσι καλὴν διαθέσιν διὰ τὸ παιγνίδιον τῆς πέμπτης. Οὐδεμίς ἐξ αὐτῶν εἶχε πεποιθήσιν εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις, οὐδὲ πῶς ἀρκετὴν πρὸς τὰς ἄλλας, ἵνα τοῦλάχιστον δράξωσι τὴν εὐκαιρίαν ταύτην, καὶ κηρυχθῶσιν ἀναφανδὸν κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ὥστε νὰ θέσωσιν οὕτω φραγμὸν τινα διὰ τὸ μέλλον. Ἀλλ' ἡ ιδέα, ἥτις μόνη ἐδύνατο νὰ δικαιολογήσῃ καὶ ἐξηγήσῃ τὴν συνθήκην τοῦ ἰουλίου ὡς πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν, ἡ ιδέα ἦν τὸ αὐστριακὸν μυστικοσυμβούλιον εἶχεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1824 ἐκφράττει καὶ πολλάκις ἐπαναλαμβάνει, καὶ ἦν ἡ Ἀγγλία καὶ Γαλλία καὶ πρὸ πάντων ὁ δούξ Οὐέλλινγκτων εἶχον ἀπορρίψει, ἐλήφθη ἡδη διὰ μιᾶς ὑπ' ὅψιν ὡς εὐρημα σωτήριον, οὐδὲ ἡλαττώθη κατὰ τι ὡς πρὸς τὴν σπουδαιότητά της διὰ τῆς ἐκουσίας καὶ ταχείας παραχωρήσεως τῆς Ῥωσσίας, ἣν εὐθὺς μετὰ τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης ἐπρότεινε πρὸς

*) 18. Παράρτ. I. 45.

ἔλας τὰς κυβερνήσεις τοῦ νὰ συντομεύσῃ τὴν ἐπὶ ὑποθήκῃ κατακράτησιν τῶν Ἡγεμονιῶν ἀπὸ 10 ἐτῶν εἰς 18 μῆνας. Καὶ αὐτὸς ὁ Διὰγγελος ἐτόλμησεν ἐν τινι ἐκθέσει πρὸς τὴν κυβερνήσιν του ἀπὸ 24 δεκεμβρίου νὰ προτείνῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος ὡς τὸ μόνον σωτήριον μέσον, καὶ ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἔγραψε παρὰ τὴν πρότασιν. «Αὕτη δὲ ἦτο ἡ γνώμη μας ἐξ ἀρχῆς». Ἡ Αὐστρία, Γαλλία καὶ Ἀγγλία συνεννοήθησαν ἤδη ταχέως περὶ τούτου, καὶ αἱ δύο τελευταῖαι προσεπάθησαν νὰ εὐρωσιν ἡγεμόνα διὰ τὸ νέον τοῦτο κράτος, ἂν καὶ οὐδόλως εἶχον ἐξηγηθῇ περὶ τῶν ὄρων, οἵτινες μόνον ἠδύναντο νὰ καταστήσωσι τὴν ιδέαν ταύτην σωτήριον, καὶ, ὡς τὸ μέλλον ἀπέδειξεν, οὐδέποτε ἐξηγηθήσαν σαφῶς. Ἡ δὲ Ῥωσσία παρεδέχθη ὅ,τι δὲν ἐδύνάτο νὰ ἐμποδίσῃ. Ἐκαστῇ δὲ τῶν τριῶν Δυνάμεων ἐπρότεινε νῦν ἀνὰ ἓνα ἡγεμόνα. Ἡ μὲν Γαλλία τὸν Κάρολον, πρίγκηπα τῆς Βαυαρίας, καὶ ἔπειτα τὸν Ἰωάννην, πρίγκηπα τῆς Σαξωνίας· ἡ δὲ Ἀγγλία πρῶτον δύω ἀρχιδούκας, καὶ ὅτε ἡ Αὐστρία ἀπερρίψεν τοῦτο, τὸν Φίλιππον, πρίγκηπα τοῦ Ἑσπεν Φίλιπταλ, καὶ τὸν Αἰμύλιον, πρίγκηπα τοῦ Ἑσπεν Δάρμστατ· καὶ ἡ Ῥωσσία τὸν Βερνάρδον, πρίγκηπα τοῦ Βάϊμαρ. Ἐπειδὴ δ' ἕκαστος τῶν πριγκήπων τούτων ἔλαβε προθεσμίαν σκέψεως, αἱ δὲ δύο ναυτικαὶ Δυνάμεις ἦσαν κεκρυγμέναι κατὰ τοῦ Καποδιστρίου, ὃν ἡ Αὐστρία ἐθεώρει ὡς τὸν φυσικώτατον ἡγεμόνα τῆς νέας χώρας, καὶ μάλιστα ἡ Ἀγγλία εἶχε παραπνεύθῃ ἐσχάτως μὲ τὴν ἀπερισκεψίαν, δι' ἧς συνειθίζει νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν γλῶσσαν τῶν ἀντιπροσώπων τῆς, παρὰ τῇ Ῥωσσιᾷ κυβερνήσει διὰ τὰς ραδιομαχίας αὐτοῦ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, διὰ ταῦτα ἡ θέσις ἔμενε κενή. Τέλος προέκυψε τώρα ἐκ τῆς σκηνῆς ὁ πρίγκηψ Λεοπόλδος, ὁ πρὸ πολλοῦ ἐκλεκτὸς τῆς Ἀγγλίας, καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους ἡ ἐκλογή του ἐφάνετο ἀφυσκτος. Ἡ ὑπόληψις καὶ αἱ σχέσεις του, ἡ ἀνεξάρτητος θέσις, ὁ πλοῦτος, ἡ ὥριμος ἡλικία συνίστων αὐτὸν ὡς κατὰλληλον διὰ

τὴν μεγάλην ἀποστολὴν τοῦ ἡγεμόνος· τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος· συνηγόρει δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ὅτι ἤδη ἐν ἔτει 1825 αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες εἶχον στρέψει τὰ βλέμματά των πρὸς αὐτόν. Οἱ ἔνεκα τοῦ δανείου ἐν Λονδίῳ παρσιπιδιμοῦντες Ἕλληνες πληρεξούσιοι τῷ εἶχον ἐκφράσει τὴν εὐχὴν, νὰ ἴδωσι τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, καὶ ἀνεκοίνωσαν τοῦτο καὶ εἰς τὸν Κάννιγκα. Ἀλλ' ἐπειδὴ μόνον ἐν ἐνόματι ἐνὸς κόμματος ἐδύναντο νὰ λαλήσωσι, ὅπερ ὅμως ἔτο κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς τὰ πράγματα, ἡ πρότασις αὕτη παρημελήθη τότε. Ἀλλ' ὅμως ἔκτοτε ὁ πρίγκηψ διατέλει εἰς διηνεκῇ σχέσιν μετὰ τῶν φιλελλήνων ἐν Λονδίῳ, Παρισίοις καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι.

Θέλομεν κλείσει τὸ ἔτος τοῦτο μὲ ἐν χωρίον ἐκ τινος ἐπιστολῆς ἀνδρὸς ἐπισήμου, ὅστις ἐγνώριζεν ἀκριβῶς ὅλα τὰ πρόσωπα τῶν μυστικοσυμβουλιῶν καὶ ὅλας τὰς μεταξὺ αὐτῶν σχέσεις. Εἶναι δὲ λίαν περίεργον καὶ ἀνώτερον τῆς συνήθους φλυαρίας τῶν ἡμιμαθῶν ἀνθρώπων, ὥστε εἶναι ἄξιον νὰ προσελκύσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ ἐμμέριθοῦς ἀναγνώστου καὶ νὰ διαφωτίσῃ τὰς κρίσεις αὐτοῦ.

«Ἡ ἐν Ἀδριανουπόλει εἰρήνη δύνανται καὶ πρέπει νὰ κριθῇ κατὰ διττὴν ἔποψιν. Πρῶτον ὡς πρὸς τὸ γενικὸν συμφέρον τῆς Εὐρώπης, καὶ δεύτερον ὡς πρὸς τὴν παροῦσαν καὶ μέλλουσαν τύχην τῆς Πύλης».

«Θεωρῶν αὐτὴν ἐκ τῆς πρώτης ἐπόψεως τὴν κηρύττω ἀδιστακτικῶς ὡς τὴν μεγαλητέραν σωτηρίαν, ἥτις ἐδύναντο νὰ συμβῇ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἵνα δὲ συνομολογήσῃτε μετ' ἐμοῦ καὶ ὀλοκληρίαν, ἔπρεπε νὰ γινώσχετε ὡς ἐγὼ ἀκριβῶς τὴν ὅλην θέσιν ἡμῶν, τὴν κατάστασιν, τὸ πνεῦμα καὶ τὰς ἰκανότητας τῶν μυστικοσυμβουλιῶν, ὅπερ ἔνεκα τῆς μεγάλης ἀποστάσεως ὑμῶν ἀπὸ τὰ κύρια καὶ κεντρικὰ σημεῖα τῆς πολιτικῆς, ὅσον μεγάλην πολιτικὴν οὐκιδέρκειαν καὶ ἂν ἔχετε, εἶναι ἀπολύτως ἰδύνατον. Ἡ Βιέννη εἶναι ἴσως σήμερον τὸ μόνον σημεῖον τῆς

Εὐρώπης, ὅπου γνωρίζουν ἀκριβῶς καὶ καθ' ὅλα τὰ μέρη τὰς θανασίμους ἀσθενείας, αἵτινες λημαίνονται τὰ ἔγκατα τῆς κοινωνίας, καὶ ἐννοοῦσι καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοὺς κινδύνους, οἷτινες μᾶς ἀπειλοῦσι. Λίαν τολμηρὸν θὰ ἦτο νὰ περιγράψω ὑμῖν πιστῶς, μάλιστα ἐν ἐμπιστευτικῇ ἐπιστολῇ, τὰ πρόσωπα, ἅτινα κρατοῦσιν εἰς χεῖρας των τὴν εὐημερίαν ἢ κακοδαιμονίαν ἡμῶν. Βεβαίως οὔτε ὡς ὄνειροπόλον μὲ θεωρεῖτε οὔτε ὡς πρόθυμον σατυριστὴν. Ἀλλ' ἐγὼ βλέπω καθαρά ἐκ πολλῶν λόγων σας, ὅτι ἐξακολουθεῖτε πάντοτε νὰ μὴ εἰξεύρετε τίποτε, καὶ μάλιστα ἐνίοτε φαίνεσθε ὅτι οὐδὲν ὑποπτεύετε, *quam minima sapientia regitur mundus!* Οὐχ' ἤττον πρέπει νὰ συμπεράνετε τὸ ἀληθές ἐκ τῆς ἀνηκούστου πορείας, ἣν ἰδίως κατὰ τὰ τελευταῖα τέσσαρα ἔτη ἔλαβον τὰ σπουδαιότερα πράγματα τοῦ κόσμου, καὶ ἐκ τῶν δεινῶν ἀποτελεσμάτων τὰ ὁποῖα ἐπέφερον».

«Οὕτως ἐχόντων καὶ διευθυνομένων τῶν πραγμάτων, μετὰ φρίκης ἀναλογίζεται τις ὁποῖα θὰ ἦσαν τὰ ἐπακόλουθα γενικοῦ πολέμου μεταξύ τῶν μεγάλων δυνάμεων. Ἀλλ' ἡμεῖς, ὡς ἔχω πλήρη τὴν πεποίθησιν, δύω τινὰ μόνον εἶχομεν νὰ ἐκλέξωμεν, τὴν εἰρήνην, τοῦτέστι τὸ τέρμα τοῦ ἀνατολικοῦ πολέμου ὑφ' οἷουςδὴποτε ὅρους, ἢ τὸν γενικὸν πόλεμον. Ἐὰν τοῦ παρόντος ἔτους ἡ ἐκστρατεία ἀποβῇ κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ἐὰν ἡ Πύλη εἶχε τὸ θάρρος καὶ τὰ μέσα νὰ τὴν προκαλέσῃ εἰς τρίτην ἐκστρατείαν, ἡ ῥῆξις μεταξύ τῶν μεγάλων δυνάμεων κατὰ τὴν προσεχῇ ἀνοιξὴν εἶναι ἀφευκτος. Ἀλλ' εἴμαι λίαν ἀπαιτητικὸς ἀπαιτῶν παρ' ὑμῶν νὰ πιστεύσητε κατὰ λέξιν ἐκ τῶν προτέρων ταύτην τὴν οὐχὶ ἐπιπολαίως ἐκτεθειμένην ἀλήθειαν, καὶ νὰ περιμένετε τὴν στιγμὴν καθ' ἣν θὰ δυνθῶ νὰ σᾶς ἀνακοινώσω τὰς περὶ τούτου ἀποδείξεις.»

«Ἐπειδὴ δὲ, ὡς βεβαίως συνομολογεῖτε, ὑπάρχουν βαθμοὶ ἐν τῷ κακῷ, δὲν θέλετε μὲ μεμφθῆ, ἐὰν, κατὰ τὴν βάσιμον ταύτην καὶ στερεὰν πεποίθησίν μου, κηρύξω τὴν ἤδη συνα-

ρθείσαν συνθήκην, καὶ ἐὰν αὕτη ἦτο ἀκόμη δεινότερα, ὡς μέγα συγκριτικῶς εὐτύχημα. Πόσον δὲ ἡ πεποσθησὶς μου αὕτη ἐπιβεβαιούται πανταχόθεν, ἐξάγεται ἐκ τῶν ὁρηνολογιῶν καὶ λιβελλῶν, οὓς αἱ ἐφημερίδες ὅλων τῶν χωρῶν, μάλιστα δὲ αἱ γαλλικαὶ καὶ γερμανικαὶ δημοσιεύουσιν ἐκ συμφώνου κατὰ τῆς εἰρήνης, καὶ ἐκ τῆς ἀναψυχῆς, ἣν λαμβάνουσιν οἱ φίλοι τῆς εἰρήνης. «Οὕτω διασκέδάζονται», λέγουσιν οἱ βασιλικοὶ ἐν Γαλλίᾳ, «ὅλα τὰ ὄνειροπολήματα, ἅπερ ὁ φατριασμός εἶχε συλλάβει ἕνεκα τοῦ μεγάλου ζητήματος τῆς Ἀνατολῆς». Ἀλλὰ καὶ οἱ γάλλοι ὑπουργοὶ θεωροῦσιν ἐαυτοὺς καὶ τὸν θρόνον κατὰ τὸ ἡμῖς σεσωσμένους.»

«Μεταβιβάω τώρα εἰς τὸ δεύτερον ζήτημα ἵνα κρίνω ἰδίως τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης, καὶ ἐνταῦθα διακρίνω πάλιν τί δύναται τις νὰ εἴπῃ περὶ Ῥωσσίας, περὶ Πύλης καὶ περὶ Εὐρώπης ἐν γένει.»

«Ἡ μετριοπάθεια εἶναι βεβαίως ἔννοια σχετικῇ, ἀλλ' εἰς τὴν παρούσαν περίστασιν πρέπει νὰ ὑπάρξῃ καὶ εἰς τοὺς νικητὰς καὶ εἰς τοὺς ἡττημένους. Συγκριτικῶς πρὸς ὃ,τι οἱ Ῥῶσσοι ἐδύναντο ν' ἀπαιτήσωσι, καὶ νὰ ἀπαιτήσωσιν ἀτιμωρίτως, ἀπήτησαν ὀλίγα. Δὲν λέγω ὅτι ἦτο εἰς χεῖρας τῶν, χωρὶς νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, νὰ καταστρέψωσι τὸ ὁθωμανικὸν κράτος ἐν Εὐρώπῃ, λέγω ὅμως ὅτι ἐδύναντο ν' ἀπαιτήσωσι τὴν παραχώρησιν τῶν Ἑγεμονιῶν καὶ τῆς Βουλγαρίας μέχρι τοῦ Αἰμου, καὶ τὸ ἡμῖς τῆς Ἀρμενίας, καὶ ἀντὶ 10 ἐκατομμυρίων 50, χωρὶς ἡ Πύλη νὰ ἔχῃ τὴν δύναμιν καὶ πᾶς τις ἄλλος φίλος τῆς τῆς θέλησιν νὰ ἐμποδίσῃ τοῦτο. Ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε μὲν ἐπανειλημένως διαβεβαιώσῃ ὅτι δὲν προὔτιθετο νὰ κάμῃ κατακτήσεις κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον, ἀλλὰ τὰς τοιαύτας διαβεβαιώσεις ἀναιρεῖ τις διὰ μυρίων διπλωματικῶν λεπτοτήτων, καὶ μολοντί ἡ φωνὴ ἐντίμων τινῶν ἀνδρῶν ἤθελε τὸν δισσαλπίζει ὡς ἄπιστον, πανταχόθεν ὅμως ἤλελε τὸν ἐξυμνήσῃ ἡ πολὺ ἱσχυρότερα καὶ διεφρομένη κοινὴ

γνώμη. Ἐὰν ὁ αὐτοκράτωρ ἐκ πνεύματος φιλοδικαίου, ἐκ μεγαλοψυχίας, ἐκ φρονήσεως, ἐκ γνώσεως μυστικῶν σχέσεων, ἢ ἐξ ἄλλου τινος λόγου ἀπεφάσισε νὰ μὴν ὑπερβῇ τὸ εἰς τοὺς στρατηγούς καὶ πρεσβευτάς του διαγεγραμμένον σχέδιον, εἶναι ζήτημα, οὗτινος δὲν ἐπιλαμβάνομαι, ἂν καὶ δὲν μοὶ λείπουν τὰ μέσα πρὸς λύσιν αὐτοῦ. Εἶναι δὲ καὶ μένει τῷ ὄντι βέβαιον, ὅτι ἐδύνάτο νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω ἢ ὅσον πρόεβη, καὶ κατὰ τοῦτο δικαιοῦνται οἱ συνήγοροι τῆς πολιτικῆς του νὰ ἐξυμνῶσι τὴν μετριοπάθειάν του.»

«Τὰ ἐπακόλουθα τῆς εἰρήνης ἐπὶ τῆς παρουσίας καὶ μελλούσης ὑπάρξεως τῆς Τουρκίας παρестήσατε ἓν τι τῶν τελευταίων ἐκθέσεων σας τόσον ὀρθῶς καὶ ὀξυδερκῶς, ὥστε μ' ἐπείσατε καθ' ὅλοκληρίαν. Παραδέχομαι ὅλας τὰς παρατηρήσεις σας, οὐδ' ἀντιλέγω εἰς τὰς πλείους αὐτῶν. Ἀλλ' ἔὰν τὸ ὀθωμανικὸν κράτος ἴσταται νῦν εἰς τὸ χεῖλος τοῦ βαράθρου, ὁ προηγηθεὶς πόλεμος καὶ ὅχι ἡ εἰρήνη ἐπεσφράγισαν τὴν πτώσιν ταύτην. Ὁ πόλεμος μάλιστα ἤνοιξεν ὀλοσχερῶς καὶ ἀπεκάλυψεν εἰς τὰ ὅμματα πάντων τὰς βαθεῖας ἐσωτερικὰς πληγὰς ἐξ ὧν ἐνόσει τὸ κράτος. Ὑγιὲς σῶμα οὔτε ἐκ μιᾶς ἐκστρατείας ἀποτυχούσης ἤθελε διασθαρῇ ἀθεραπεύτως, οὔτε ἐκ τῆς εἰρήνης τῆς Ἀδριανουπόλεως ἤθελεν ἀποθάνῃ. Ἐνθυμήθητε ὅποῖαι συνθήκαι, ὅποιοι ὅροι (πολὺ σκληρότεροι τῶν σημερινῶν) ἐπεβλήθησαν εἰς τὴν Αὐστρίαν τὸ 1805 καὶ 1809, εἰς τὴν Πρωσσίαν τὸ 1807, εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ 1814 καὶ 1815! καὶ ὅμως οὐδεμία τῶν Δυνάμεων τούτων ἔπесεν ἕνεκα τούτων ἐκ τῆς πρώτης γραμμῆς. Ὅτι λοιπὸν κράτος οὕτως ἔχον ἐθυσίασαν εἰς πόλεμον μετὰ τῆς Ρωσσίας, τοῦτο ἦτο μέγα δυστύχημα καὶ μέγα σφάλμα τῆς ἐποχῆς μας· ἀλλὰ διὰ τοῦτο εἶναι πολὺ πλέον ἀξιόποινος ὅσοι ἐδύναντο καὶ ὥρηνον νὰ τὸν ἐμποδίσωσιν, καὶ ὅσοι ὠφελήθησαν ἐξ αὐτοῦ.»

«Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὸ συμφέρον τῶν λοιπῶν Δυνάμεων, οὐδεις νόημων καὶ εἰδήμων ἀνθρώπος δύναται νὰ ἐμβλέψῃ εἰς

τὸ μέλλον ἄνευ φόβου καὶ τρόμου. Δὲν παραβλέπω βεβαιῶς τοὺς ἀπείρους κινδύνους, οἵτινες ἀπειλοῦσι τὸ ὀθωμανικὸν κράτος, καὶ πιστεύω ὅτι μόνον διὰ θαύματος δύναται νὰ διατηρηθῇ. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐθεώρησα τὸν πόλεμον τοῦτον ὡς τὸν *προτελευταῖον*, ὃν εἶχε νὰ κάμῃ· ἐπὶ πόσον δὲ χρόνον θ' ἀποφύγη τὸν *τελευταῖον*, τοῦτο οὐδεὶς δύναται νὰ ὀρίσῃ.»

«Ἡ ἐσωτερικὴ παρακμὴ δύναται νὰ τὸ καταστρέψῃ πρότερον, ἢ τὰ ἐξωτερικὰ κτυπήματα. Ἐὰν καὶ πότε ταῦτα θὰ ἐπέλθωσι, τοῦτο ἐξαρτᾶται, κατ' ἐμὴν γνώμην, ὅχι τόσον ἐκ τῶν ἀμέσων σχέσεων μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Πύλης, ὅσον ἐκ τῆς τροπῆς, ἣν ὁ εὐκίνητος αἰὼν μας θὰ δώσῃ εἰς τὰς τύχας ὧν τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Τὸ πέρας τοῦ ἀνατολικοῦ πολέμου εἶναι κεφάλαιον μέγα ἐν τῇ σημερινῇ ἱστορίᾳ. Ἡ τριπλὴ συμμάχια ἐπέτυχε τὸν θλιβερὸν σκοπὸν τῆς, ἡ μεγάλη συμμαχία τοῦ 1814 καὶ 1815 διελύθη, καὶ αἱ δυνάμεις ἴστανται νῦν μεμονωμέναι. Ὅποιοι δένεοι συνδοιασμοὶ θὰ γείνωσιν, οὐδεμία ἀνθρωπίνη ὀξυδέρκεια δύναται νὰ προῖδῃ κατὰ τὸ παρόν. Ὀλίγα καλὰ προβλέπω περὶ τοῦ μέλλοντος. Ἐπαναλαμβάνω δὲ ὅ,τι σᾶς ἔγραψα τὸν μάρτιον ἐ. ἔ. Δὲν ἐτιμωρήθημεν ἀκόμη ἀρκούντως. Ἡ Νέμεσις δὲν καθυσύχασεν ἀκόμη. Φοβοῦμαι δὲ ὅτι ἡ Πύλη θὰ ἐκδικηθῇ δεινῶς διὰ τὸ ὅποιον ἔπαθεν ἀδίκημα. Εἰς ποίαν δὲ κατάστασιν εὐρίσκεται ἡ Γαλλία, δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ σᾶς τὸ εἶπω· καὶ ἐπὶ τῆς Ἀγγλίας ὁμως διέρχονται νέφη σκοτεινά· τὸ ὀθωμανικὸν κράτος καὶ περ κλονισθὲν ἐκ θεμελίων, θὰ σταθῇ ἢ θὰ πέσῃ, ὅσον ταχύτερον ἢ βραδύτερον ἀναπτυχθῶσι τὰ σπέρματα τῆς γενικῆς καταστροφῆς ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ. Ὅ,τι ἐπικεῖται ἐπὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔσται ἡ ἀντανάκλασις τῆς καθολικῆς χρεωκοπίας, εἰς ἣν πάντες θὰ περιπέσωμεν.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ.

*Ετος 1830.

Ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1830 τὰ ἀνακτοδοῦλιχ ἴσταντο μεμωμένα. Ἡ συμμαχία ἦτο διαλελυμένη. Τὸν τύπον μόνον κοινῆς συμπεράξεως διετήρουν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Νικολάου ἐκράτει εἰς χειρὸς τὰς τύχας τῆς Εὐρώπης. Τὸ αὐστριακὸν ἀνακτοδοῦλιον ἔλαβε τὴν κατάστασιν τῆς Γαλλίας ὡς μῆτον, ἵνα παρακολουθῇ τὸ ῥωσικὸν καὶ κρατῇ αὐτό. Τὸ ῥωσικὸν κατώρθωσε νὰ λάβῃ θέσιν μεσίτου παρὰ τῷ νικητῇ, καὶ ἔνεκα τῆς ἐπιβρόχης του ταύτης ἐθεραπεύετο ὑφ' ὧν τῶν ἀνακτοδουλίων. Τὸ ἀγγλικὸν ἐπεδίωκε τὴν ιδέαν τοῦ ν ἀφαιρέσει ἀπὸ τὴν Ῥωσίαν μέρος τῆς ἐπιτυχίας της διὰ τῆς ἀνεξαρτησίας της Ἑλλάδος. Ἡ Γαλλία, τηροκόφρων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐλληνόφρων ἐν Ἑλλάδι, γαλλόφρων ἐν Αἰγύπτῳ, οὐδεμίαν πολιτικὴν εἶχεν, ἀλλὰ μόνον αἰσθημὰ τι ἀνησυχίας, ὅπερ παρέσυρεν αὐτὴν εἰς σφαλερὰν ἐνέργειαν καθ' εἰκοσι διευθύνσεις, καὶ τοῦτο οὔτε τὴν βαρύτητά της ἤῴησεν, οὔτε τὴν πτώσιν τῆς κυβερνήσεως ἐδύνάτο νὰ ἐμποδίσῃ. Ἡ Πύλη ἦτο εὐπειθὴς καὶ ἡσυγῆς ἤλπιζεν εἰς τὴν πρᾶσθειάν της εἰς Πετροῦπολιν καὶ αὕτη, μ' ὅλας τὰς μομφάς, ἃς ἤκουε πανταχόθεν, μ' ὅλας τὰς προσπαθείας τοῦ Κ. Ρογήρου, δὲν ἔψευσεν ὀλοσχερῶς τὰς προσδοκίας της, ἂν καὶ δὲν τὰς ἐξεπλήρωσεν ἐντελῶς. Ὁ Χαλὶλ-Πασσᾶ, φέρων πλούσια δῶρα διὰ τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὴν αὐτοκρατορίσσαν, δι' ὅλην τὴν αὐλὴν, διὰ πάντα ὅστις ἐδύνάτο νὰ ἔλθῃ εἰς συνάφειαν μετ' αὐτοῦ, ἔφθασε τὸν Ἰανουάριον εἰς Πετροῦπολιν καὶ ἔτυχεν εὐμενοῦς ὑποδοχῆς παρὰ τὸ αὐτοκράτορι. Ἡ διαπραγματεύσεις, τῆς ὁποίας τὰ καθέκαστα θὰ παραλήψωμεν ἐνταῦθα, ἀπέληξεν εἰς σύμβασιν ὑπογραφεῖσαν τῇ 26 Ἀπριλίου, καὶ ἦν ὁ αὐτοκράτωρ παρεχώρησε δύο ἐκατομμύρια δρουκάτων ἐκ τῶν

δέκα διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου, καὶ ἐσυγχώρησε νὰ πληρωθῶσι τὰ λοιπὰ ὅκτὼ εἰς ὅκτὼ ἔτη, πρὸς ἓν ἑκατομμύριον κατ' ἔτος, ὑπεσχέθη τὴν ἐκκένωσιν τῶν Ἱγερμονιδῶν, ἀφ' ὧ πληρωθῇ ἐν καὶ ἡμισυ ἑκατομμύριον δουκάτων δι' ἀποζημίωσιν τῶν βύσσεων ὑπηκόων, καὶ ἐκράτησε μόνον τὴν Σιλίστριαν ὡς ἐνέχειρον μέχρις ὁλοσχεροῦς ἀποτίσεως τῶν δαπανῶν τοῦ πολέμου. Καὶ μάλιστα πρὸς διευκόλυνσιν τοῦτου ὁ αὐτοκράτωρ συγκατένευσεν ἐμμενῶς νὰ δεχθῇ ἀντὶ μετρητῶν οἰκοδομικὴν ξυλὴν, χαλκόν, μέταξαν καὶ παντὸς εἶδους προΐοντα τῶν τουρκικῶν χωρῶν, ἐπιπροθέσας ῥητῶς, ὅτι, ἂν ἡ Πύλη πληρώσῃ πρὸ τῆς ὀκταετίας, ἂν π. χ. τῇ συμπράξει εὐρωπαϊκῶν ἐμπορικῶν οἰκῶν ἀποτίσῃ τὸ εἰρημένον πρῶτον, θὰ ἐκκένωσῃ ἀμέσως τὴν Σιλίστριαν. *)

Ὁ αὐτοκράτωρ λοιπὸν Νικόλαος ἴστατο μὲ τὴν λάμπιν τῆς μεγαλοψυχίας ἀπέναντι ὅλης τῆς Εὐρώπης, ἥτις συναισθανομένη τὴν ἀδυναμίαν τῆς, εἰζέυρε καλῶς πόσον οὗτος ἐδύνατο νὰ προχωρήσῃ ἀκινδύνως, καὶ δὲν ἐπροχώρησεν. Ἐν τῷ μεταξὺ εἰριζόν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ αὐστριακὴ καὶ γαλλικὴ ἐπιβρόχῃ περὶ ἐξασφαλίσεως τῆς καταστάσεως τῶν καθολικῶν Ἀρμενίων ἀμφότεραι δὲ κατώρθωσαν τὴν δικαίαν ταύτην ὑπόθεσιν, ἀλλ' οἱ Γάλλοι, οὗς αὕτη ἀπέβλεπεν ὀλιγώτερον, ἔλαβον τὴν φήμην. **) Ἡ ὑπὸ τῶν Γάλλων σκοπούμενη ἐπίθεσις κατὰ τοῦ Ἀλγερίου κατήντησε σχεδὸν εὐρωπαϊκὸν ζήτημα. Καὶ ἡ μὲν αὐστριακὴ καὶ ἀγγλικὴ αὐλὴ ἀνησυχοῦν ἐξ ἐσφαλμένων σκέψεων περὶ τῆς ἐπιβρόχῆς τῆς Γαλλίας ἐν τῇ συμβουλίῳ τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου, ὅστις προθύμως μετεχειρίζετο Γάλλους εἰς τὰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις του, ἀλλ' ἡ ἀσθενὴς καὶ ἄπιστος γαλλικὴ κυβέρνησις ἔκρινεν αὐτὴν ὀρθῶς. Ἡ Πύλη διετέλει ἥσυχος, καὶ ἀπήντησεν εἰς τοὺς φόβους περὶ τῶν φρονημάτων τοῦ ἀντιβασιλέως, τὰ ὅποια τῇ

*) Ἰδ. παρὰρτ. ΙΑ. 1. **) Ἰδ. παρὰρτ. ΙΑ. 2. 3.

κατήγγελλον ἐκ Λονδίνου καὶ Βιέννης, ὅτι ὁ τοποτηρητὴς οὗτος εὐδέποτε τῇ ἀνεκοίνωσέ τι περὶ τῆς γαλλικῆς προτάσεως, ἴσως διότι ἐθεώρησεν αὐτὴν ὡς λίαν μωρὰν, καὶ ἦτο πεπεισμένη ὅτι οὗτος οὐτ' ἐδέχθη οὔτε θὰ δεχθῇ ποτὲ αὐτήν. Ἀπέκρουσε δὲ τὰς προτάσεις τοῦ κόμητος Γκιλλεμινώτου, ὅστις τὴν παρεκίνει νὰ μετάρχη ἡ ἰδία εἰς τὴν κατὰ τοῦ Ἀλγερίου ἐκστρατείαν. Τῇ ἐνεργείᾳ δὲ τῶν Δυναμίεων ἐγένετο ἀπόπειρα συμβιβασμοῦ μεταξὺ τῶν Γάλλων καὶ τοῦ Διῆ τοῦ Ἀλγερίου, καὶ ἡ Πύλη ἐπεμψεν ἐκεῖσε κατὰ τὸν Μάρτιον τὸν Ταχίρ-Πασσᾶν. *)

Ὁ Σουλτάνος ἐκώφευε περὶ τῆς θέσεώς του ἕνεκα τῶν ἀναμορφωτικῶν ὀνείρων του, ἅπερ ὑπὲρ ποτε ἐπεδίωκε προσυμότερον. Ὁ δὲ Χοσρρέβ-πασσᾶς τὸν ἐκράτει εἰς ταῦτα δεδεμένον διὰ μύριων μικρῶν δεσμῶν καὶ ἐξωμάλυνεν ὅλον ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. **) Ὁ Σουλτάνος ἐνόησεν ἤδη ὅτι οὐδαμῶθεν εἶχε νὰ ἐλπίζῃ βοήθειαν. Ἡ πορεία τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος καὶ ἡ ἀδράνεια τοῦ ἀγγλικῆς ὑπουργείου ἐν Πιστροπούλει ἐλάττωσε πάλιν τὴν εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν Ἀδριανουπόλει συνθήκην γεννηθεῖσαν ἐμπιστοσύνην τοῦ πρὸς αὐτό. Ἡ Ῥωσσία ἐπεσώρευε χάριν ἐπὶ χάριτος. Τὰ περὶ τοῦ διάπλου ζητήματα ἐλύθησαν ἐπὶ τὸ ἐλαφρότερον, αἱ σημαῖαι, αἵτινες μέχρι τοῦδε ὤφειλον νὰ κάμνωσι μεγάλας θυσίας ἕνεκα τοῦ διάπλου, καὶ ἤθελον νὰ ἀπαλλαγῶσιν αὐτῶν ἐπικαλούμεναι τὴν ἐν Ἀδριανουπόλει συνθήκην, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξακολουθῶσι νὰ πληρώνωσιν ὡς καὶ πρότερον, διότι ἡ Ῥωσσία ἐδῆλωσεν αὐταῖς ὅτι πρῶτον ἔπρεπε νὰ τακτοποιήσῃ τὰς ὑποθέσεις τῆς ἰδίας σημαίας. Ἐξέυραν δὲ ὅτι ἡ ἀποστολὴ τῆς φρεγάτας Βλόνδας κατεκρίθη ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀγγλικῆς; αὐλῆς, καὶ ὅτι ἀντὶ τούτου κατέπλευσε τὸν ἰανουάριον ἐν Ῥωστικὸν πλοῖον τῆς γραμμῆς εἰς τὸν Βουγιουκτερὲν. Ὁ κόμης Ρίβω-

*) 13. παρ. 4. 5. 6. **) 18. παρ. 4. 5. 6.

πιεῖρος φθάσας τὴν 13 Ἰνουαρίου εἰς Κωνσταντινούπολιν
 συνηγωνίζετο μετὰ τοῦ κόμητος Ὀρλώφ ὡς πρὸς τὴν φιλοφροσύ-
 νην πρὸς τὴν Πύλιν. Ἀμφότεροι δὲ ὑπέδειξαν ἤδη καὶ ἐγγυήθη-
 σαν τὰς παραχωρήσεις, ἃς ὁ Χαλίλ-πασσᾶς ἤθελεν ἐπιτύχει,
 καὶ ἐφάνησαν ὅτι πράγματι ἐπεθύμουν τὴν ταχυτέραν ἐκκί-
 κωσιν τῶν Ἰγεμονιῶν, ἐκάρυξαν ἐσφαλμένην τὴν γνώμην ὅτι
 ὁ αὐτοκράτωρ ἐσκόπει νὰ μεταβάλῃ διὰ μακρᾶς κατοχῆς τὰς
 χώρας ταύτας εἰς ῥωσικὰς ἐπαρχίας, ἐνῷ ὁ ὑπὲρ αὐτῶν ἀγχι-
 θὸς σκοπὸς αὐτοῦ οὐδεὶς ἄλλος ἦτο, ἢ νὰ ἐπιτύχῃ διατάξει
 ἀρκούντως ἰσχυρὰς, ὥστε νὰ προστατεύωσι τὸν λαὸν κατὰ τῆς
 διεφθαρμένης τάξεως τῶν βογιαρῶν. Ὁ δὲ Σουλτάνος ἐθυ-
 σίασεν εἰς τὴν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν κλίσιν του καὶ τὰ ἀναμορ-
 φωτικὰ ὄνειρά του τὸν Περτέβ-ἐφένδην, τὸν ἀρχαῖον, ἀξιοπρε-
 πῆ, πιστότατον ὑπηρέτην, τὸν τελευταῖον Μουσουλμάνον. Οὗ-
 τος ἀντεκατέστη τὴν 16 φεβρουαρίου ὑπὸ τοῦ Χαμίτ-βέη
 ὅστις ἤδη πρὸ ἐτῶν κατεῖχεν τὴν θέσιν τοῦ βεῖζ-ἐφένδου, καὶ
 τέλος ὑπὸ τοῦ Κιαγᾶ-βέη, καὶ ἀπεστάλῃ εἰς τὸ στρατόπεδον
 τοῦ μεγάλου βεζύρου διὰ τὰς μετὰ τῶν ῥώσων δικπραγμα-
 τεύσεις. Τὴν 22 φεβρουαρίου ἐτέλεσεν ὁ κόμης Ῥέβωπιεῖρος
 τὴν ἐπίσημον παρουσίαν του εἰς τὸν Σουλτάνον. Ὁ ῥώσος
 πρεσβευτὴς ἐδράξατο τὴν εὐκαιρίαν, προκειμένου περὶ τοῦ νο-
 μίσματος, δι' οὗ ἐμελλε νὰ γίνῃ ἡ δευτέρα πληρωμὴ πρὸς
 τοὺς ῥώσσους ὑπηκόους, ἵνα ἐκφράσῃ τὴν προθυμίαν του τοῦ νὰ
 ὑπηρετήσῃ τὴν Πύλιν· ὑπελόγισε δὲ τὰ δοκᾶτα ὑπεράνω τῆς
 ἀξίας των, ὥστε ἐκ τῶν 400,000,000 τὰ ὁποῖα ἡ Πύλη
 ὤφειλε νὰ πληρώσῃ, τῇ ἐξέπεσεν 1,200,000 γροσιῶν. Προσέ-
 φερε δὲ τὴν συνέργειάν του, ὅπως πραγματοποιηθῇ ἐν δάνειον
 ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Ροτσχίλδ, περὶ τοῦ ὁποίου ἡ Πύλη καὶ τὴν
 φορὰν ταύτην δὲν ἀπεφάτισε μὲν, ἀλλ' ὑπεσχέθη νὰ δεχθῇ
 ἀπεσταλμένον τινὰ τοῦ οἴκου τούτου. Ἐν γένει δὲ ἐφύετο ὡς
 ἀνὴρ, ὅστις εἰλικρινῶς ἐπεθύμει νὰ συμβουλεύῃ καὶ ὑποστη-
 ρίζῃ τὴν Πύλιν.

Ἡ τροπὴ αὕτη τῶν πραγμάτων μετέβαλε τὰς ἰδέας τοῦ Ροβέρτου Γόρδωνος περὶ τῆς ἐπενεργείας τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει συνθήκης ἐπὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἐπειράθη δὲ νὰ μετριάσῃ τὴν μεγάλην ἀνησυχίαν τῆς κυβερνήσεώς του, καὶ ἐπολέμησε τὴν γνώμην ὅτι τὸ κράτος τοῦτο ἦτο ἀδύνατον νὰ σωθῇ. Τὴν αὐτὴν δὲ γνώμην ὑπεστήριξε καὶ ὁ Διάγγελος, ὅστις προσεπάθησε νὰ διασκεδάτῃ τὰ ὄνειρα, ἅπερ ἐγεννήθησαν ὑπὸ καθολικὴν ἔποψιν ἐκ τῆς πτώσεως τοῦ κράτους τούτου. *) Ἦδη δὲ ἀνέπνευσαν πανταχοῦ. Τοῦτο ὁμῶς δὲν ἐμπόδισε τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν λύσιν τοῦ ἐλληνικοῦ ζητήματος μετὰ ζήλου, ἃν καὶ ἀκρίτως καὶ ἄνευ θάρρους, καθ' ἣν εἶχε σύμφωνον τὴν αὐστριακὴν κυβέρνησιν. Οὐχ ἦττον ὁμῶς ἐπεκράτει μεταξύ τῶν δύο τούτων κυβερνήσεων κυρία τις διαφορὰ εἰς τὴν ἰδέαν περὶ τοῦ καταλληλοτέρου σχηματισμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ αὐστριακὴ κυβερνήσις ἐκλινεν εἰς τὴν γνώμην, ὅτι, ἂμ' ἀφοῦ ἡ χώρα αὕτη ἐλευθερώθη, ὁ καταλληλοτέρως ὁργανισμὸς ἦτο τὸ ὁμοσπονδιακὸν πολίτευμα ὡς τὸ τῶν ἀμερικανικῶν πολιτειῶν ὑπὸ ἓνα πρόεδρον, καὶ ἐφρόνει ὅτι ὁ φυσικώτερος πρόεδρος ἦτο ὁ Καποδίστριας. Ἡ δὲ ἀγγλικὴ κυβερνήσις ἐπέμενεν εἰς τὴν ἔνωσιν τῆς χώρας ὑπὸ ἓνα ἡγεμόνα, καὶ ἡ γνώμη αὕτη, ὑπὲρ τῆς ἐξεφράζετο καὶ ὁ κόμης Καποδίστριας ὑπερίσχυσεν. Ἡ Ῥωσσία ἀφοῦ ἅπαξ ἔμαθε τὰ ὅρια, ἅπερ καὶ αὕτη ἡ Ἀγγλία παρεδέχθη, ἀντὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἔδειξε καὶ ὡς πρὸς τοῦτο μεγάλην διάθεσιν, ἀλλ' ἀφῆκε τὴν πρωτοβουλίαν εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν.

Ὁ πρίγκιψ τοῦ Κοβούργου, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἔμαθε τὴν παραδοχὴν τῆς ἐκλογῆς του ὑφ' ὀλων τῶν αὐλῶν, ἔπρεπε, πρὶν ἢ ἐκφρασθῇ ἐπιστήμως, νὰ διευκρινίσῃ τὰς ἀνάγκας τῆς νέας θέσεώς του. Ἡ μεγάλη διαφορὰ μεταξύ τῆς γνώμης του καὶ

*) 13. παρ. 1. Α. 7

της τῶν Δυνάμεων ἔπρεπε νὰ ἐκδηλωθῇ, εὐθύς ἅμα ἐπελή-
φθησαν τοῦ ζητήματος σπουδαίως. Ὁ πρίγκηψ ἐπέμενε κα-
πως εἰς τὴν πολιτικὴν ιδέαν, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ἡ ἀπάφαισις τῆς
ἀνεξαρτησίας. Τούναντίον ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις εἶχεν ἤδη
πάλιν ἐγκαταλείψει τὴν ιδέαν ταύτην, καὶ ἐπεθύμει νὰ φθά-
σῃ εἰς τὴν τελειωτικὴν λύσιν διὰ τῆς συντομωτάτης ὁδοῦ.
Αἱ δύο δὲ ἄλλαι αὐλαὶ ἀφῆκαν τὴν ἀγγλικὴν νὰ ἐνεργήσῃ.
Ὁ πρίγκηψ ἐπέμενε νὰ προστεθῇ καὶ ἡ Κρήτη εἰς τὸ νέον
κράτος, καὶ ὑπέδειξεν εἰς τὰς μετὰ τοῦ λόρδου Ἀβερδ-ἡνου
συνδιαλέξεις του, ὅτι ἂνεν τῆς πεπραχμένης ταύτης δὲν ἐ-
σκόπει νὰ δεχθῇ τὴν ἡγεμονείαν. Ὁ λόρδος οὐκ ὀλίγον δυ-
σαρεστηθεὶς ἐκ τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης, ἔγραψε τὴν 30 Ἰα-
νουαρίου πρὸς τὸν πρίγκηπα, ὅτι αὐτὸς δὲν ἐδύνατο νὰ θέσῃ
ὄρους, ἀλλὰ νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τοὺς τῶν Δυνάμεων. Θεωρῶν
δὲ τὸν πρίγκηπα δεδεδεμένον διὰ τῆς ιδίας του θελήσεως καὶ
τῶν δουρεισῶν ὑποσχέσεών του, συνῆλθε τὴν 3 Φεβρουαρίου μετὰ
τοῦ κόμητος Μοντμορανσῆ-Ααβᾶλ καὶ τοῦ Κ. Μιχαήλ-Μαυρο-
οἱ κύριοι οὗτοι ἐσυζήτησαν τὸ ἀπὸ 9 Σεπτεμβρίου ὑπόμνημα τῆς
Πύλης, ἀπεφάσισαν νὰ δοθῶσι νέαι ὁδηγίαι πρὸς τοὺς ναυάρχ-
λους καὶ ἀντιπρέσβεις ἐν Ναυπλίῳ πρὸς ταχείαν ἐπιτυχίαν
τῆς ἀναχωχῆς, καὶ συναπεφάσισαν κατόπιν τὰ ἐπόμενα θέματα.

1) Ἡ Ἑλλὰς ἔσται κράτος ἀνεξάρτητον.

2) Ἡ ἀρκτῶα ὁροθετικὴ γραμμὴ θὰ ἀναθεῖται, κατὰ τὴν
ἀπαιτήσιν τῆς Πύλης, ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀγγελώφου παρα-
ποταμῶς μέχρι τῆς λίμνης τοῦ Ἀγγελοκάστρου, θὰ διασχίζῃ
τὴν λίμνην ταύτην καὶ τὴν τοῦ Βραχωρίου καὶ τῆς Σαυροβί-
τζας, θὰ φθάσῃ εἰς τὸ ὄρος Ἀρτολίαν, ἔπειτα θὰ ἀκολουθῇ
τὴν ἀκρώρειαν τοῦ Ἄζου, τὴν κοιλάδα τῆς Κοτούρης καὶ τὴν
ἀκρώρειαν τῆς Οἰτης μέχρι τοῦ κόλπου τοῦ Ζητούνου, καὶ
θὰ φθάσῃ εἰς αὐτὸν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σπερχεῖου. Ἡ Εὐ-
βοία, αἱ Δκιμονόνησοι, ἡ Σκῦρος καὶ αἱ Κυλάδες, αἱ κεῖμεναι
μεταξὺ τῆς 36 καὶ 39 μοίρας βορείου πλάτους καὶ τῆς 26

μοίρας ἀνατολικοῦ μήκους τοῦ μεσημβρινοῦ τῆς Γρενβίχης, θέλουσιν ἀνῆκει εἰς τὴν Ἑλλάδα.

3) Τὸ πολίτευμα θέλει εἶσθαι μοναρχικὸν καὶ κληρονομικὸν κατὰ τάξιν πρωτοδικίας, ὃ δὲ ἡγεμῶν δὲν θέλει ἐκλεχθῇ ἀπὸ κανένα ἐκ τῶν οἰκων, τῶν ὁποίων τὰ ἀνακτοροῦλια ὑπέγραψαν τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου, καὶ θέλει φέρεи τὸν τίτλον τοῦ κυριάρχου ἡγεμόνος τῆς Ἑλλάδος.

4) Ἄμα αἱ ἀποφάσεις αὗται γνωστοποιηθῶσιν εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους, ἡ μεταξὺ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ τῆς Ἑλλάδος εἰρήνη θέλει θεωρεῖσθαι ὡς πράγματι ἀποκαταστημένη, καὶ οἱ ὑπῆκοι ἀμφωτέρων τῶν κρατῶν θέλουν ἀμοιβαίως ἀπολαύει ὡς πρὸς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτηλίαν τὴν αὐτὴν προστασίαν ὡς καὶ οἱ τῶν ἄλλων ἐπικρατειῶν, τῶν διατελουσῶν εἰς εἰρήνην μετὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους.

5) Ὁλοσχερῆς ἀμνηστία θέλει ἀμέσως δημοσιευθῇ ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς Πύλης καὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅλοι οἱ Νουσουλμάνοι, οἱ κατοικοῦντες τὴν ἐλληνικὴν χώραν, θὰ λάβωσιν ὑπόσχεσιν προστασίας καὶ ἀσφαλείας.

6) Ἡ Πύλη παρέχει εἰς ὅλους τοὺς Ἑλληνας, ὅσοι ᾔθελον νὰ μεταναστεύσωσι, τὴν διορίαν ἐνδὸς ἔτους πρὸς τοῦτο καὶ ὅπως πωλήσωσι τὰς ἰδιοκτησίας των. Τὸ αὐτὸ δὲ παραχωρεῖ καὶ ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις πρὸς ὅλους, ὅσοι ᾔθελον νὰ μεταοικήσωσιν ἐκ τῆς ἐλληνικῆς εἰς τὴν ὀθωμανικὴν χώραν.

7) Αἱ χώραι ἀμφωτέρων τῶν κρατῶν θὰ κενωθῶσιν ἀμέσως ἀπὸ τὰ στρατεύματα ἀμφωτέρων τῶν μερῶν.

8) Ἐκάστη τῶν τριῶν Αὐλῶν θέλει ἐγγυηθῇ ὑπὲρ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὁρων τούτων, καὶ ἡ περὶ ἐγγυήσεως πράξις, ἐὰν θεωρηθῇ ἀναγκαία, θέλει συνταχθῇ δι' ἕκαστον χωριστά. Κανὲν στράτευμα μιᾶς τῶν τριῶν Αὐλῶν δὲν θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῶν δύο ἐτέρων.

9) Ἀγγλοι, γάλλοι καὶ ῥώσσοι πληρεξούσιοι θὰ χαράξωσι τὰ ὅρια ἐντὸς 6 μηνῶν.

10) Οἱ ἀνωτέρω ὅροι θὰ γνωστοποιηθῶσιν εἰς τε τὴν Πύλῃν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Αἱ Δυνάμεις ἐπιφυλάσσονται νὰ τοὺς μετατρέψωσιν εἰς συνθήκην, εἰς ἣν θὰ προσκληθῶσι καὶ αἱ ἄλλαι Δυνάμεις νὰ λάβωσι μέρος.

Ἐν ἰδιαιτέρῳ δὲ πρωτοκόλλῳ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἔδωκαν οἱ τρεῖς πληρεξούσιοι τὰς ψήφους των εἰς τὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον τοῦ Σάξεν-Κοβούργ, ὡς τὸν ἄριστον ἡγεμόνα τοῦ νέου κράτους, καὶ ἀπηύθυνον πρὸς αὐτὸν ἐπιστήμως τὴν αἴτησιν τοῦ νὰ δεχθῇ τὸ προσφερόμενον ἀξίωμα.

Κατὰ τὴν αὐτὴν σπουδαίαν ἡμέραν ὑπεγράφη καὶ τρίτον πρωτόκολλον, δι' οὗ ἡ Γαλλία παρήτησε τὸ μέχρι τοῦδε ἐνασκηθὲν προστατευτικὸν δικαίωμα πρὸς τοὺς ἐν τῷ νέῳ ἑλληνικῷ κράτει κατοικοῦντας καθολικοὺς, ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ διατηρήσωσιν οὗτοι ὅλα ὅσα ἕως τότε ἀπελάμβανον δικαιώματα καὶ προνόμια, καὶ οἱ δύο πληρεξούσιοι τῆς Ἀγγλίας καὶ Ρωσσίας προσέθηκαν τὸν ἕτερον ὅρον, ὅτι ὅλοι οἱ ὑπῆκιοι τοῦ νέου κράτους, ἄνευ διακρίσεως ὀρησκέυματος ἔπρεπε νὰ ἦναι ἴσοι ἐνώπιον τοῦ νόμου, καὶ νὰ γίνωνται δεκτοὶ εἰς ὅλα τὰ ἀξιώματα καὶ τὰς τιμὰς. *)

Ὁ πρίγκηψ τοῦ Κοβούργου ἀντέταξεν εἰς τὴν γενομένην αὐτῷ προσφορὰν, ὅτι ἔπρεπε νὰ τῷ δοθῇ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ κάμνῃ παραστάσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων, ὅσαι τῷ ἐρχίνοντο ἀσυμβίβαστοι μὲ τὸ σκοπούμενον τέλος. Ἐπανελάβε δὲ τὴν δῆλωσιν πρὸς τὸν λόρδον Ἀβερδῆινον, ὅτι ἄνευ τῆς Κρήτης δὲν ἐπρόβλεπε τὴν εἰρήνην τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐζήτησε παρὰ τοῦ δουκὸς Οὐέλλιγκτῶνος ἀπάντησιν εἰς πολλὰ ζητήματα ἀφορῶντα τὴν μέλλουσαν θέσιν του πρὸς τὰς Δυνάμεις, τὴν ἐγγύησιν ὑπὲρ τοῦ νέου κράτους, τὰ ἐπικουρικὰ στρατεύματα, τὰ χρηματικὰ βοηθήματα καὶ τὴν μέλλουσαν διαγωγὴν τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐδήλωσεν αὐτοῖς

*) Ἰδ. παρὰτ. I. α. 8. α. 6. γ.

ἀπροκαλύπτως, ὅτι δὲν ἐνόει τι συμφέρον ἐδύνατο νὰ ἔχη ἡ Ἀγγλία εἰς τὸν ἀποκλεισμόν τῆς Κρήτης, ὃν ἐθεώρει ὡς λίαν ἐπιβλαβὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν ἡγεμόνα της. Ἐπέμενε δὲ νὰ διαβεβαιώσῃ τοῦλάχιστον ἡ Πύλη ἐπισήμως τὰς Δυνάμεις, ὅτι δὲν θὰ εἰρηνοποιήσῃ τὴν Κρήτην διὰ βιαιοπραγιῶν, καὶ ὅτι θὰ βελτιώσῃ τὴν κατάστασιν τῶν χριστιανῶν τῆς νήσου ταύτης καὶ τῆς Σάμου. Ἐκέρυξεν προσέτι ὡς ἀνεπαρκῆ τὰ βορειοδυτικὰ ὄρια, ἐξέφρασε τὴν εὐχὴν τοῦ νὰ ἀφρθῶσιν οἱ Ἕλληνες ἐλεύθεροι νὰ ἐκλέξωσιν αὐτὸν, δὲν ἀνεδέχθη καμμίαν ὑποχρέωσιν ὡς πρὸς τὸ πολίτευμα τῆς χώρας, καὶ τέλος διεβεβαίωσεν ὅτι πρῶτον μετὰ τὴν ἀπάντησιν εἰς τὰ ζητήματα καὶ θέματα ταῦτα θὰ δηλώσῃ τὴν ἀπόφασίν του. *) Ὁ δούξ ἀπήντησεν εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τὴν 10 Φεβρουαρίου ἐν μέρει μὲν ἐπαρκῶς, ἐν μέρει δὲ ὑπεκφεύγων καὶ ὑπεμφαινὼν κατὰ τι τὴν δυσαρέσκειάν του. Καὶ ἔκλινε μὲν μᾶλλον πρὸς τὴν γνώμην τοῦ πρίγκηπος περὶ Κρήτης, ἀλλ' ἀνέφερε μομφὰς ἀντὶ παραχωρήσεων. **) Οὐχ ᾔττον ὁ πρίγκηψ ἀπήντησε τὴν 14 δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τοὺς τρεῖς πληρεξουσίους, ἐν ᾗ ἐδέχετο τὴν πρότασιν τῶν Δυνάμεων, καὶ προσέθετεν εἰς τὴν παραδοχὴν ταύτην τὰ ἐξῆς παρατηρήσεις.

1. Ὁλοσχερῇ ἐγγύησιν τῶν τριῶν Δυνάμεων ὑπὲρ τοῦ νέου κράτους καὶ ὑπόσχεσιν βοηθείας ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως κατ' αὐτοῦ.

2. Προστασίαν καὶ μεσολάβησιν ὑπὲρ τῶν κατοίκων τῆς Κρήτης καὶ τῆς Σάμου.

3. Ὅρια πρὸς ἄρκτον ἀσφαλέστερα.

4. Χρηματικὰ βοηθήματα.

5. Ἐπικουρικὰ στρατεύματα.

Εἰς τὰς αἰτήσεις τοῦ πρίγκηπος ἀπήντησαν οἱ πληρεξούσιοι ἐν τινι δευτέρᾳ συνεδριάσει τῆς 2 Φεβρουαρίου ὡς ἐξῆς.

*) Ἰδ. Ἀλληλογρ. Δ. Σελ. 131. **) Ἀλληλ. Δ. Σελ. 433;

1. Ὅτι αἱ προθέσεις τῶν τριῶν Αὐλῶν ὡς πρὸς τὴν ἐγ-
γύησιν συμφωνοῦσι μὲ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πρίγκηπος.

2. Ὅτι δὲν ἀναγνώριζουσιν αὐταὶ εἰς τὸν κυρίαρχον ἡγε-
μόνα τῆς Ἑλλάδος τὸ δικαίωμα ν' ἀναμειγνύεται εἰς τὴν δια-
γωγὴν τῶν Τούρκων πρὸς τοὺς Κρήτας καὶ Σαμίους, ἀλλὰ θὰ
προσπαθήσωσι νὰ προσκατεύσωσι τοὺς νησιώτας τούτους κατὰ
τῆς βίας καὶ αὐθαιρεσίας.

3. Ὅτι τὰ ὅρια δὲν δύνανται πλέον νὰ μεταβληθῶσιν.

4. Ὅτι αἱ δυνάμεις θὰ ἐγγυηθῶσι περὶ δανείου, τοῦ ὁ-
ποίου σκοπὸς θὰ ᾔηται ὁ σχηματισμὸς καὶ ἡ διατήρησις τῆς
ἀναγκαίας στρατιωτικῆς δυνάμεως.

5. Ὅτι τὰ εἰσέτι ἐν Πελοποννήσῳ εὕρισκόμενα γαλλικὰ
στρατεύματα θὰ διαμείνωσιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἡγε-
μόνος. *)

Ὁ πρίγκηψ δὲ εἶχε προβάλει πολὺ σπουδαίως τὸν ὅρον τῆς
συγκαταθέσεως τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἔπραξεν τοῦτο ἵνα ἀπο-
δείξῃ ὅτι δὲν ἔπαιεν αὐτὸς διὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ ἐλλη-
νικοῦ λαοῦ κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἡγεμόνος του. Ὑπεξέφυγε
δὲ τὰς περὶ τούτου παραστάσεις τῶν πληρεξουσίων, οἵτινες
ἀπέρριψαν τὴν εἰς τοῦτο συμμετοχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ὡς
ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ ἀξιοπρέπειαν τῶν δυ-
νάμεων, καὶ ὑπεξέφυγεν ἐκ φιλοφροσύνης πρὸς αὐτάς, ὡς ἔ-
γραψε τὴν 23 Φεβρουαρίου πρὸς τὸν λόρδον Ἀβερδηνον. **) Περιώρισε δὲ καὶ τὴν ἀπαίτησίν του ὡς πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ
ὅρια εἰς τοῦτο μόνον, ἥτοι νὰ δοθῶσιν εἰς τὴν ὀρθοετικὴν ἐπι-
τροπὴν ὁδηγίαι, ἵν' ἀκολουθήσωσιν ὅσον τὸ δυνατόν τὰς δι-
αγραφὰς τῆς φύσεως. Τὰ πάντα δ' ἐφαίνοντο ἐξωμυαλμένα.
Τὴν 26 Φεβρουαρίου συνεζήτησαν οἱ πληρεξούσιοι τὰς ὁποίας
ᾤφειλον νὰ κάμωσιν ἀνακοινώσεις πρὸς τὴν Πύλην καὶ τὴν
ἐλληνικὴν κυβέρνησιν. ***) Ἐνόμιζον δὲ ὅτι ἦσαν εἰς τὸ τέλος

*) Ἰδ. παρὰρτ. ΙΑ. 9, ***) Ἀλλήλ Δ Σελ. 436. ***) Ἰδ. παρὰρτ. ΙΑ. 10.

τοῦ ἔργου, καὶ συνέχαιρον εαυτοὺς ἐγκαρδίως οὐχὶ ὅτι ἐπανε-
φερων μεταξὺ τῶν αὐτονόμων λαῶν ἓνα λαὸν ἐνδοξον, διότι δη-
θεν κανὲν δικαίωμα δὲν εἶχον πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ διότι ἀπηλλά-
γησαν ἐκ τῶν ἀκαταπαύστων ἐνοχλήσεων, αἵτινες ἀπὸ ἐνέα
ἐτῶν ἐπεδάρυνον ὅλα τὰ ἀνακτοβούλια. Ἀλλὰ καὶ ἡ σκέψις
αὕτη ἦτο ἐπιπολαία, διότι τὸ ἔργον των ἦτο ἡμίτελές. Τοῦ-
λάχιστον ἡ φρόνησις τινων ἐξ αὐτῶν δὲν συνεβάδισεν ἐξίσου μὲ
τὴν θέλησιν, ἢ ἡ θέλησις ἐχαλαρώθη εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ.
Πρὸ πάντων ὁμῶς συνετέλεσεν ἡ σπουδὴ καὶ ἐπιπολαιότης,
αἵτινες προήλθον ἐν Λονδίῳ καὶ Παρισίοις ἐκ τῆς ἀδυναμίας
τῶν ὑπουργείων. Ἐκεῖ καὶ ἐνταῦθα δὲν ἡσθάνοντο πλέον τὴν
δύναμιν ν' ἀντιστῶσι εἰς τοὺς ἐπιτιθεμένους ἀντιπάλους τῆς
κυβερνήσεως. Ἐνταῦθα δ' εἶχον ἰδίως τὸ προαίσθημα τοῦ
προσεγγίζοντος θανάτου, καὶ τὸ αἶσθημα τοῦτο δικαιολογεῖ
ἴσως τὰ σφάλματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπέπεσαν κατὰ τὴν ἰδρυσιν
τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους.

Ὁ πρίγκηψ ἐπανήλθεν αὐθις ἀναπληρῶν ὄρους τινὰς, περὶ
ῶν εἶχε λάβει ἀνεπαρκεῖς ὁμολογίας. Ὑπενθύμισεν ἐγγράφως
τὴν 7 Μαρτίου εἰς τὸν λόρδον Ἀβερδῆνον τὴν ἰδίαν του ὁμο-
λογίαν, ὅτι τὰ βορειοδυτικὰ ὅρια ἦσαν ἀνεπαρκῆ. Προσεκά-
λεσεν αὐτὸν ὡς ὑπουργὸν τῆς μεγάλης Βρετανίας νὰ τὸν
συνδράμῃ κατὰ τοῦτο. Ἀλλ' ὁ λόρδος δὲν ἤθελε πλέον νὰ ἀ-
κούσῃ τι περὶ αὐτῶν, καὶ τῷ ἀντέταξε τὰ ὑπογεγραμμένα
καὶ ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος δεκτὰ γενόμενα πρωτόκολλα. Ἐπο-
μένως ὁ νέος ἡγεμὼν τῆς Ἑλλάδος ἔφερεν εἰς τὸ μέσον τὸ
δάνειον. Ἡ μὲν Ἀγγλία ἀνεδέχθη τὸ καθ' ἑαυτὴν νὰ ἐγγυηθῇ
διὰ 500,000 λ. σ. ἐξ ὧν 80,000 λιρῶν ἐμελλον νὰ δο-
θῶσιν ἀμέσως, καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἐξ ἔτη 70,000 λιρῶν
κατ' ἔτος, καὶ μάλιστα ἐναντίον τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ πρίγ-
κηπος ἢ ἐξάμηνος φορολογία ἔπρεπε νὰ γίνεταί ἐξ ὠρισμένων
ἐσόδων τοῦ κράτους. Ἀλλ' ὁ πρίγκηψ ἀπέρριψε τὴν πρότασιν
ταύτην ὡς ὅλως ἀνεπαρκῆ, ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ

4 άρθρου τοῦ πρωτοκόλλου, καθ' ὃν τρόπον τῷ εἶχον δώσει ὑπόσχεσιν, καὶ ἐξήρτησεν ἐκ τούτου τὴν παραίτησίν τω. Ἐνεκα δὲ τούτου αἱ τρεῖς Δυνάμεις ὑπεσχεθῆσαν νὰ ἐγγυηθῶσι δάνειον 60 εκατομμυρίων φράγκων. Ἐπομένως καὶ ἡ τελευταία αὕτη δυσκολία ἐφαίνετο ἐξωμαλυνθεῖσα, ἀλλ' ἡ διαπραγματεύσις ἀφῆκε δυσαρέσκειαν εἰς ἀμφοτέρω τὰ μέρη.

Ἐνῶ λοιπὸν ἐν Λονδίῳ ἀπεφάσιζον οὕτω περὶ τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος, ἐνῶ τῆς ἐτοίμαζον τὸν ἡγεμόνα ὥς τινα βάλαν ἐμπορευμάτων, ὁ κόμης Καποδίστριας ἐξηκολούθει νὰ φέρῃ τὸ ὅποῖον εἶχεν ἀναδεχθῇ φορτίον, χωρὶς οὐδαμοῦ νὰ εὐρίσκη εὐγνωμοσύνην. Ἡ ἀποστροφή, ἣν ἐδείκνυε πρὸς αὐτὸν πρὸ πάντων ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, ἀφῆρει ἀπὸ τῆς θέσεώς τω ὅλον ἐν τὴν ἀναγκαίαν βαρύτητα, ἀπεπλάνει ἐν τῇ χώρᾳ πολλοὺς ἰσχυροὺς ἄνδρας, ὑπεστήριζε τοὺς ἀργούς καὶ ἀντιπολιτευομένους, καὶ ἔδιδε τροφὴν εἰς τὰ ἐπικινδυνότατα πάθη. Ὁ κυβερνήτης εἶχεν ἐκδώσει τὴν 9 Ἰανουαρίου ἀστυνομικὸν τι διάταγμα, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο περιεῖχεν ἢ ὅ,τι ἐγένετο καὶ γίνεται εἰς ὅλα τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη, ἦτοι ὁρισμοὺς περὶ τῶν διαβατηρίων τῶν εἰσερχομένων καὶ ἐξερχομένων, περὶ τῶν δοτέων ἐγγυήσεων ὑπὸ τῶν ἀγνώστων, περὶ τῆς δηλώσεως τοῦ πόρου τῆς ζωῆς, περὶ τῶν καταλόγων τῶν ξένων, τῶν μυστικῶν συνελεύσεων, τῶν ἐπαιτῶν κτλ. Δι' ἄλλου δὲ διατάγματος ἀπὸ 12 Ἰανουαρίου ἐπεφυλάχθη εἰς ἑαυτὸν προσωρινῶς (μέχρι τῆς δημοσιεύσεως νόμου περὶ ἐκλογῆς τῶν δημογερόντων) τὸν διορισμὸν ἐκείνων, οἵτινες ἦσαν ὠρισμένοι νὰ ἀποτελῶσι τὰ ἐπαρχιακὰ καὶ κοινοτικὰ συμβούλια, ἵνα δώσῃ τέλος εἰς τὰς ὥς ἐκ τούτου ἐριδας, καὶ διευκολύνῃ τὴν ἐνέργειαν τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν. Ἀμφοτέραι δ' αἱ διατάξεις κατεκρίθησαν ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ κόμματος ὥς πρότυπα τυραννίας, καὶ οἱ ἀντικυβερνητικοὶ ἐξεμεταλλεύοντο ἐπιμελῶς τὴν ιδέαν, ὅτι ὁ λαὸς δὲν ἦτο συνειθισμένον εἰς κανένα δεσμόν. Ἄνδρες νοῦμνες καὶ σπουδαῖοι, ὥς ὁ Μαυροκορδάτος καὶ

Τρικούπης και ἄλλοι, ἐλάμβανον ἐκ Δονδίνου τὸ σύνθημα, καὶ ἀπεσεύροντο ἐκ τῶν πραγμάτων. Καὶ αὐτὸς ὁ Μικαούλης ἀπέρριψε τὸ δοθὲν αὐτῷ ἀξίωμα τοῦ γερουσιαστοῦ. Καὶ ἐδύνατο μὲν ὁ Κυβερνήτης ν' ἀποδείξῃ εἰς τοὺς ἐναντίους του, ὅτι ὅλαι αἱ ραδιουργαῖαι προήρχοντο ἔξωθεν καὶ ἀπ' ἐκείνων, οἵτινες δὲν ἤθελον τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος εἰμὴ μόνον μικροτάτην ἡγεμονείαν. Ἀλλ' ἀπέναντι τῆς ἐμπαθείας ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀνίσχυρος, καὶ δυσκολώτατον εἶναι νὰ θριαμβεύσῃ ἐναντίον μάλιστα πολιτικῶν ἀνδρῶν, ἐχόντων τὰ μέσα νὰ παραστήσωσιν ὡς ἀλήθειαν ὅ,τι τοῖς ἀρέσκει. Ὁ Καποδίστριας κατένόησεν ὅτι οἱ Ἀγγλοὶ δὲν τὸν ἤθελον. Ἐδήλωσε δὲ εἰς τοὺς ἀντιπρέσβεις καὶ τοὺς ἐν Εὐρώπῃ φίλους του, ὅτι ἦτο ἔτοιμος νὰ ἀναχωρήσῃ, ἅμα τὸ ζητήσωσιν ἀναφανδόν, ἢ καὶ νὰ μείνῃ καὶ ὑπηρετήσῃ πιστῶς τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν ὁμῶς ληφθῶσιν ὑπ' ὅψιν αἱ δίκαιαι εὐχαὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ οὐδεμία ἀπόφασις γένῃ ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τῆς χώρας. Ἀλλ' ὅσοι ἤθελον τὸ κακόν τω, οὔτε τὴν εἰλικρίνειαν τούτου, οὔτε τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἐτέρου λόγου ἐπίστευσαν.

Ἐν δὲ τῷ ἐσωτερικῷ βιαζόμενος πανταχόθεν διὰ χρήματα διέταξε τὸν ἰανουάριον νὰ ὑποσχεθῶσιν εἰς τὰ στρατεύματα ἐβδόμην τριμηνίαν, ἀλλ' ἐκράτησεν ἐκ τούτων ἐνὸς μηνὸς μισθὸν ὡς ἐνέχειρον διὰ τὰς περὶ ἀποζημιώσεως ἀξιώσεις τῶν χωρικῶν. Εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ὑπῆρχον περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην 3900 περίπου ἄνδρες, εἰς τὴν ἀνατολικὴν 4200, εἰς τὰ φρούρια 2600 περίπου, καὶ τὰ τακτικὰ στρατεύματα ἔφθανον σχεδὸν εἰς 2300 ἄνδρας. Ἡ Ἰδρα, ὅπου τὸν ἐγκατέλειψεν ὁ σημαντικώτερος ἀνὴρ τῆς νήσου, ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης, παρασύρθεις ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ κόμματος καὶ παραιτηθεὶς ἐκ τῆς θέσεως διοικητοῦ, αἱ Σπέτσαι καὶ τὰ Ψαρὰ ἔλαβον πάλιν παρ' αὐτοῦ ἀπέναντι τῶν περὶ ἀποζημιώσεως ἀπαιτήσεων τῶν 50,000 ἰσπανικῶν ταλλήρων, ποσὸν μικρὸν μὲν διὰ τοὺς ἀπαιτητὰς, ἀλλὰ μέγα διὰ τὸ δημόσιον τα-

μεῖον. Ἐκτὸς τούτου ἡ κυβέρνησις διετήρησεν εἰς ὑπηρεσίαν τὸ πλεῖστον μέρος τῶν πλοίων τῶν νήσων, οὐχὶ διότι εἶγε χρεῖαν αὐτῶν, ἀλλ' ἵνα ἀποκτήσῃ ναύτας. Ἐὰν δὲ παντὶ σθένει ἐπεζήτει χρήματα, τὸ ἔπραττε κυρίως ἵνα εὐχαριστήσῃ τὰς νήσους, πρῶτον διότι πράγματι αὗται εἶχον καμμί μεγάλην θυσίαν, καὶ δεύτερον διότι ἡ ἐπιβρόχή των ἐπὶ τῶν λοιπῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης ἐν Ἑυρώπῃ ἦτο μεγάλη. Ὁ Κυβερνήτης ὑπεθήκευεν εἰς τὴν τράπεζαν κορινθιακὰ κτήματα ἀξίας 5 ἕως 6 ἑκατομ. γροσίων, ἵνα λάθῃ πρὸς τοῦτο χρηματικὰ κεφάλαια. Προσεκάλεσε δὲ τοὺς πλουσίους τῶν νήσων νὰ δεχθῶσι τοιαῦτα κτήματα εἰς ὑποθήκην παρὰ τῆς κυβερνήσεως, ἵνα διὰ τῶν προκαταβολῶν, ὅσας ἤθελον δώσει ἀντὶ τούτων, συνδράμῃ τοὺς ἀπόρους συμπολίτας των καὶ τὴν πάσχουσαν ναυτηλίαν.

Ἀφ' οὗτου οὔτε πόλεμος, οὔτε πειρατεία, οὔτε ἐμπόριον ὑπῆρχε, χιλιάδες ναυτῶν ἔμενον ἄνευ ἄρτου, καὶ εὐποροὶ μάλιστα κατήντησαν ἐπαῖται. Ἡ κυβέρνησις εἶχεν ἀγοράσει τινὰ τῶν πλοίων, τὰ δὲ λοιπὰ ἐσήποντο εἰς τοὺς λιμένας. Πολλοὶ Ὑδραῖοι ἀπῆλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ εἰργάζοντο εἰς τοὺς ναυστάθμους τῶν πρὸ ὀλίγου τοσοῦτον μισητῶν ἐχθρῶν των. Οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Κυβερνήτου ἐξεμεταλλεύοντο τὰ τοιαῦτα γεγονότα, ὅπως κατηγορῶσιν αὐτὸν, ἀλλὰ τί ἐδύνατο νὰ πράξῃ; Οἱ ἀντιπρέσβεις τῶν τριῶν συμμάχων Αὐλῶν (διότι καὶ ὁ ῥῶσος ἠκολούθει καὶ ἐνταῦθα τὴν πορείαν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ναυτικῶν Δυνάμεων) προὔχωρσαν περαιτέρω ἐπρότειναν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐμποροπλοιάρχους νὰ τοῖς χορηγήσωσιν ἐπὶ ἑξ μῆνας, μέχρι οὗ ἡ Πύλη ἀναγνωρίσῃ τὸ ἐλληνικὸν κράτος, τὴν προστασίαν τῶν προξένων των ἐν τοῖς ὀθωμανικοῖς λιμέσι, τὰς σημαίας των, τὰ ναυτιλιακὰ ἔγγραφα, καὶ τὰ διαβατήρια τῶν προξενείων των. Ὁ δὲ Κυβερνήτης, τοῦ ὁποίου οὐδὲ τὴν συναίνεσιν ἐζήτησαν, δὲν ἐδύνατο μὲν ν' ἀπορρίψῃ τὸ κατὰ τύπους τόσον ἄτοπον μέτρον τοῦτο

ἔνεκα τῆς ὠφελιμότητός του, ἀλλ' ἐκποινοποίησεν εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας ὅτι ἡλπίζεν ὅτι κανεὶς δὲν ἤθελε μεταχειρισθῆ ξένην σημαίαν. *)

Ἡ μετατροπὴ τῶν στρατευμάτων ἀπὸ χιλιαρχιῶν εἰς τάγματα προὔχωρει βραδέως. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ φεβρουαρίου ἐξ τάγματα ἐδωκαν τὸν ὄρκον ἐν Σαλαμῖνι, καὶ ἔλαβον τὰς σημαίας. Τὰ τακτικὰ στρατεύματα ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ στρατηγοῦ Τρέτσελ παρεδόθησαν εἰς τὸν γάλλον συνταγματάρχην Γεράρδον, καὶ ἀπετέλουν σῶμα χρήσιμον, διατηρηθέντα χάρις εἰς τινὰ νέαν προκαταβολὴν τοῦ Ἑυνάρδου ἐκ 50,000 φράγκων ἀποσταλεῖσαν περὶ τὰ μέσα τοῦ φεβρουαρίου, καὶ εἰς τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐλθόντα ῥωσικὰ χρηματικὰ βοηθήματα συμποσούμενα εἰς 225,000. Ἑτεροὶ 275,000 φράγκων ἔφθασαν ἐκ Ῥωσσίας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ μαρτίου, καὶ τέλος ἐκ μὲν τῆς Γαλλίας ἢ διαβεβαίωσις περὶ ἀποστολῆς 600,000 φράγκων, ἐκ δὲ τῆς Ῥωσσίας ἐτέρων 400,000. Τὰ χρήματα ταῦτα ἀνύψωσαν πάλιν κατὰ τι τὸν Κυβερνήτην, ὥστε ἡδυνήθη νὰ σκεφθῇ καὶ περὶ σχολείων, περὶ συστάσεως προτύπου γεωργικοῦ σχολείου ἐν Τύρινθι, καὶ περὶ ἄλλων μέτρων ὠφελίμων διὰ τὸ μέλλον, διὰ τὰ ὅποια εἶχε περιπλέον καὶ τινὰ μικρὰ ποσὰ προελθόντα ἐκ φιλελλήνων. Ἀλλ' ἐπέβαρυνον αὐτὸν εἰσέτι πλέον τῶν 300 ἀξιοματικῶν καὶ πλέον τῶν 1200 στρατιωτῶν μὴ ἐχόντων ὑπηρεσίαν. Προσεκάλεσε δὲ τοὺς πρῶτους εἰς Ἄργος, καὶ ἔπεμψε τοὺς ἄλλους εἰς Ἀμφισσαν καὶ Νεχύπακτον. Ἀπαντες δ' ἔλαβον μισθόν. Πολλοὶ αὐτῶν ἀπαρεσκόμενοι εἰς τὸν νέον ὀργανισμόν εἶχον παραιτηθῆ ἐκ τῆς ὑπηρεσίας, ἐν οἷς ὁ Κριεζώτης, Βάσσος καὶ ἄλλοι ἀρχηγοί. Ὁ Κυβερνήτης εἶχε σκεφθῆ περὶ τούτου· ὅστις ἐδύνατο νὰ ζήσῃ ἄλλως, ὥφειλε ν' ἀπέλθῃ. Ὅθεν τὸ ταμείον διευκολύνθη κατὰ πολλὰ ἑκατομ. γροσίων.

*) 18. ἀλλήλ. Γ. Σελ. 452. 455.

Τὸν φεβρουάριον διέταξε τὴν προεξεργασίαν τῶν πολιτευμάτων κατὰ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Ἀργους, ὅπως συνταχθῇ τὸ σχέδιον τοῦ πολιτεύματος, καὶ ἀνέλαβε νὰ τὸ ἐπεξεργασθῇ ὁ ἴδιος μετὰ τῆς Γερουσίας. Ἐπρότεινε μὲν τὴν ἐπέκτασιν τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, ἀλλὰ δὲν ἤθελεν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ διδῇ μόνον ἡ ἀκίνητος ἰδιοκτησία τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν. ἤθελε μὲν νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας πολίτας, ἀλλ' ἤθελε νὰ χορηγήσῃ ἀκίνητον ἰδιοκτησίαν εἰς ὅλους, καὶ τότε νὰ στηρίξῃ ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα. Ὅθεν ἐπρότεινεν ἐπισήμως τὴν διανομὴν τῶν ἐθνικῶν γαιῶν εἰς τὸν λαόν. Ἐθεώρει δὲ τοῦτο ὡς ἱερὸν χρέος καὶ ὡς τὴν σπουδαιότεραν ἐγγύησιν περὶ τοῦ μέλλοντος. *) Πρὶν ἢ μάθῃ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Λονδίνου, ἐξεφράσθη ἡδὴ ἀναφανδὸν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς χώρας, καὶ ἐφαίνετο ὅτι ἀπέβαλε πᾶσαν ἀποστροφὴν πρὸς τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου. Δὲν ἀμφέβαλε δὲ περὶ τῶν πόρων τῆς χώρας, καὶ εἶχε δίκαιον. Ἐὰν ὁ λαὸς ἀνέκτα τὴν ἡσυχίαν καὶ ἐξησφάλιζε τὴν ἰδιοκτησίαν του, ταχέως ἔμελλε ν' ἀνορθωθῇ. Ὑπελόγιζον μάλιστα ἡδὴ τότε τὴν ἐξαγωγὴν εἰς 400,000 περίπου κοιλὰ σιτηρῶν, 100,000 βαρέλια ἐλαίου, 130,000 καντάρια κορινθιακῆς σταφίδος, 50 ἕως 60 φορτία οἴνου, 30,000 καντάρια μαλλίου καὶ τυρίου, καὶ ἄλλα τόσα βελανίδια, πολλὰ φορτία πίσης, ῥητίνης κτλ. Ἐκ τῆς μετᾶξης ἐκερδίζοντο κατ' ἔτος 100,000 περίπου λιρῶν. Ἐφορτώνοντο δὲ κατ' ἔτος 20 σχεδὸν πλοῖα μὲ καρποὺς καὶ ἐρυθρόδανον δέρματα, σπόγγοι, κηρίον, μέλι, ἰχθύες ἐδίδον ἐτησίως 4 περίπου ἑκατομμυρίων εἰσόδημα. Ἡ ὅλη ἐξαγωγή ἐδίδεν ἐτησίως 6 ἑκατομ. φλορινίων, ποσὸν βεβαίως ἑλάττον τῆς εἰσαγωγῆς, διότι ὅλα τὰ τεχνουργήματα, ὅλα τὰ μέταλλα, ὅλα τὰ μεταλλικὰ καὶ ὑάλινα ἐμπορεύματα, ὅλη ἡ οἰκοδομήσιμος ξυλεία

*) Ἰδ. Ἀλληλ. Γ. 477. 479.

καὶ προσέτι τὸ ζάκχαρι, ὁ καφὸς, τὰ ἀρώματα, τὸ ἰνδικὸν κτλ. πολλὰ ἐνδύματα οἷον φέσια, ἤρχοντο ἐξωθεν.

Ἐὰν τὰ εἰσοδήματα τοῦ κράτους, καὶ κατὰ τὴν εὐνοϊκωτέραν περιστασιν, ἐδύναντο νὰ φθάσωσι μόνον εἰς 16 1]2 ἑκατομ. γροσίων κατ' ἔτος, καὶ τὰ συνήθη ἐξοδα ἀνέβαινον εἰς 28 (ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος ἀπερρόφων ἐκ τούτων 54 0]0) ἢ σχέσις αὕτη βεβαίως δὲν ἦτο φοβερά. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων δὲν ἔφθανε τὸ ἑκατομμύριον. Οἱ αἰσιόδοξοι ὠνειρεύοντο μὲν μεταναστεύσεις, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ὑποφέρει πολλὰ, πρὶν ἢ ἐγκαταλείψῃ τὸ χωράφιον καὶ τὴν καλύβην του, καὶ ἐπιδιώξῃ ἀμφιβόλους τύχας! καὶ δὲν ἦτο πιθανὸν ὅτι ἡ Πύλη διὰ τῶν σφαλμάτων τῆς θὰ ἠνάγκαζεν εἰς τοῦτο, ἢ θὰ ἐπέμενε διαρκῶς εἰς αὐτά. Ἐάν τις ὑποθέσῃ ὅτι ἐντὸς βραχείου χρόνου ὁ πληθυσμὸς ἤθελε φθάσει εἰς 1,200,000 κατοίκων, εἶχον οὗτοι διπλασίαν καὶ τριπλασίαν χώραν ἢ ὅσην ἐχρειάζοντο, καὶ τὴν ἀρίστην θέσιν διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτηλίαν.

Καὶ αὐτοὶ οἱ φρονιμώτεροι τῶν ἀντιπάλων του παρεδέχοντο τὴν γνώμην τοῦ Κυβερνήτου, ὅτι Ἑλλάς ἀνεξάρτητος, ἔχουσα τὰ ὄριά της μεταξὺ τοῦ κόλπου τῆς Ἀρτῆς καὶ τοῦ Βώλου, εἶχεν ἄρκετὰ μέσα νὰ συντηρηθῇ καὶ προοδεύσῃ. Μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο περίεργόν τι ἔγγραφον, ὑπόμνημά τι τοῦ Μαυροκορδάτου συνταχθὲν τὸν ἰανουάριον, ὅπερ διευκρίνιζε τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν, *) καὶ ὅπερ ἦτο γεγραμμένον διὰ τοῦ καλὰμου ἐκεῖνου, ὅστις ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ὑπερασπίσθη τὴν συνθήκην τοῦ ἰουλίου.

Ἐπίσης ἀνεγνώριζον οἱ ἀντίπαλοι τὸ ἀπαραίτητον δανείου ἢ προκαταβολῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ὁ Κυβερνήτης κατεγίνετο νυχθημερόν νὰ πείσῃ περὶ τούτου τὰς Δυνάμεις, καὶ βάλῃ εἰς ἐνέργειαν πρὸς τοῦτο τοὺς ἐν Εὐρώπῃ φίλους του. Παρέσταινεν ὅτι μόνον τὰ χρηματικὰ βοηθήματα ἐδύναντο νὰ ἐμ-

*) Ἰδ. παρὰρτ. I. Α. 1. 1.

ποδίσωσι τὴν ἐπανάληψιν τῆς πειρατείας καὶ τὴν ἀναρχίαν, μέρος οὐ ὀρίσθη τελειωτικῶς ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος.

Ὁνειρεύετο ὅτι χάρις εἰς τὴν πορείαν καὶ θέσιν του ἤθελεν ἐξασφαλίσαι διαρκῶς τὴν ἐξουσίαν του, πρὸς ὃ ἀπέβλεπεν ἡ φιλοδοξία του. Ἀλλ' ἔμαθεν ἤδη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ φεβρουαρίου ἐξ ἐμπιστευτικῶν ἐπιστολῶν, ὅτι ἡ ἐκλογὴ τοῦ πρίγκηπος τοῦ Κοβούργου δὲν ἦτο πλέον πιθανὴ ἀλλὰ γεγὼνός ἀποφασισμένον. Προησθάνετο δὲ πόσῃ δύναιεν θὰ ἐδί-
δε τοῦτο εἰς τοὺς ἀντιπάλους του, καὶ προσεπάθει νὰ τοὺς ἐξασθενίσῃ προσποιούμενος ὅτι εἶχε λάβει τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι ἤθελεν ἐξακολουθεῖ νὰ διευθύνῃ τὰ πράγματα ἐπὶ ἀόριστον ἔτι χρόνον ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδος. Παρέστησεν ἐν Λονδίνῳ πόσον ἀνγκαλὰ ἦτο ἡ πλήρης ἡσυχία τοῦ λαοῦ, δι' ἣν οὗτος ἦτο ἀπαραίτητος, καὶ ἥτις ἦτο ἀνγκαιοτάτη διὰ τὰς ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων. *) «Ὁ λαὸς ἔχει τὴν νόμιμον κυβέρνησιν του· ἡ κυβέρνησις ἔχει τοὺς συμβούλους της, τὴν γερουσίαν· ἡ δὲ γερουσία καὶ ἡ κυβέρνησις ἔχουσι τοὺς ὀπαδοὺς των ἐν τῇ ἐθνικῇ συνελεύσει. Αἱ ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων θέλουσι γνωστοποιηθῇ εἰς τὴν κυβέρνησιν. Ἐὰν δὲ ἦναι σύμφωνοι μὲ τὰς ἤδη ἐκφρασθείσας εὐχὰς τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ἡ κυβέρνησις θέλει τὰς δεχθῇ, καὶ τὰ πάντα τότε θὰ λάβωσιν αἰσιον τέλος· ἀλλ' ἂν δὲν ἦναι, ἡ κυβέρνησις δὲν θ' ἀντιστῇ, ἀλλὰ θὰ εἴπῃ φανερά τι δύναται νὰ δεχθῇ ἡ μὴ. Αἱ δὲ Αὔλαι θὰ τὴν ἀκούσωσι καὶ θ' ἀποφασίσωσι δικαίως. Πᾶσα ἄλλη πορεῖα θὰ ἦτο ἐκνομος, καὶ θὰ ἔφερε τὴν καταστροφὴν τοῦ λαοῦ.» Ταῦτα ἔγραψε τὴν 13 φεβρουαρίου πρὸς ἓνα τῶν διοικητῶν του, καὶ τοιαῦτα ἔλεγε τοῖς πᾶσιν. **) Ἡ γλῶσσα αὕτη ἐδύνατο νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς ἄμυνα κατ' αὐτῶν τῶν Δυνάμεων, καὶ βεβαίως ὁ Κυβερνήτης ἐσκόπει καὶ τοῦτο, ἀλλ' ἂν καὶ ἐγένετο ὑπὲρ αὐτοῦ ἐχρησίμευεν οὐχ ἥττον καὶ διὰ τὸν

*) 18. ἀλληλογρ. Γ. 457, 460. 468. **) 18. ἀλληλογρ. Γ. 467.

λαόν. «Δὲν λέγω ταῦτα,» ἐξηκολούθει ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ, αἶνα διατηρήσω τὴν θέσιν μου, ἐδέχθην αὐτὴν μὲ μόνον τὸν σκοπὸν νὰ ἐργασθῶ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἀφ' ἧς στιγμῆς ἶδω ὅτι ἡ ἀναγέννησις, ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος ἐξασφαλίζεται μόνον δι' ἐνὸς ξένου ἡγεμόνος, πρῶτος ἐγὼ θὰ ὑποταχθῶ εἰς αὐτὸν καὶ θὰ τὸν ὑπηρετήσω, διότι ὑπηρετῶν αὐτὸν ὑπηρετῶ τὴν χώραν, μόνον ὑπ' αὐτοῦ δυναμένην νὰ σωθῇ. Ἀλλὰ δὲν θὰ πεισθῶ εἰς λόγους μόνον καὶ ἀμφιβόλους ἐλπίδας· θέλω πραγματικά· ἐγγυήσεις· ταύτας δὲ προσπαθῶ νὰ εὔρω. Ἄν ἐγὼ τὰς λάβω, θὰ τὰς ἔχῃ καὶ ἡ χώρα, καὶ τότε αὕτη ἄς εὐλογήσῃ τὴν σημερινὴν κυβέρνησιν τῆς καὶ τὰς προσπαθείας τῆς, ὅτι ἀνταπεκρίθη εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην δι' ἧς τὴν ἐτίμησεν.»

Κατ' ὠρθωσε δὲ νὰ διατηρήσῃ τὸν τόπον εἰς ἡσυχίαν, ἂν καὶ αὐθαδῶς ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ τὸ ἀγγλικὸν κόμμα καὶ τὸ αἰωνίως ἀμφίρροπον γαλλικόν. «Ποία ἄλλη χώρα ἤθελε μείνει εἰς ἡσυχίαν καὶ ὑπακοήν,» ἔγραφε τὴν 4 μαρτίου πρὸς τὸν Κ. Ἐυνάρδον, «ἐὰν τῇ ἔλεγον καθημερινῶς μὲ τόνον σπουδαῖον· ἡ κυβέρνησις, εἰς ἣν ὑπακούεις, ἔπαυσε νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἄλλη θὰ λάβῃ τὴν θέσιν τῆς;» Καὶ εἶχε δίκαιον, καὶ ἔπρεπε νὰ καυχᾶται διὰ τοῦτο, διότι ἐὰν δὲν εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν πλεονότητα τοῦ λαοῦ, οἱ ἀντίπαλοί του ἔκτοτε ἤθελον ὑψώσῃ τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας, ἢ τοῦλάχιστον ἤθελον πείσει τὸν λαὸν ν' ἀρνηθῇ τοὺς φόρους καὶ τὰ δασύματα. Ἀλήθειαν ἔλεγε προσέτι ὅταν ἔγραφε. «Καὶ ἡ χώρα αὕτη, ὅσον καὶ ἂν ἐξηγησθῇ, ἔχει τὴν κοινὴν τῆς γνώμην· ἀλλ' αὕτη δὲν ἐκφράζεται εὐνοϊκῶς ὑπὲρ τῆς βασιλείας, καὶ ἔτι ὀλιγώτερον ὑπὲρ ξένου ἡγεμόνος, ὅστις θὰ ἤρχετο ἐνταῦθα νὰ τὴν ἐξασκήσῃ ἄνευ ἐγγυήσεως.» Ἐκ τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἐκφράσεών του ἐφάνετο τῶν ἡ πρόθεσις του, ἵνα ἐκφοβίσῃ τὸν πρίγκηπα τοῦ Κοβούργου· ἀλλ' ἡ ἐγγυήσις περὶ πολιτεύματος ἀναλόγου πρὸς τὰς περιστάσεις καὶ οὐχὶ συντεταγμέ-

νου κατὰ τὰς νεωτέρας διδασκαλίας ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐθιῶ-
τας καὶ ἀνάγκας τῆς χώρας καὶ τοῦ λαοῦ, δὲν ἐδύνάτο νὰ ἐκ-
φοβίσῃ μονάρχην ἀνατραφέντα ἐν Ἀγγλίᾳ· διότι, ἂν καὶ ὁ λαὸς
κατεφρόνει τὰς θεωρίας, ἡ ἀνωτέρα ὁμως τάξις καὶ ἡ ἐθνικὴ συ-
νέλευσις ἐξέφραζον ἐντόνως τὴν ἐπιθυμίαν τοιοῦτου τινος πολι-
τεύματος. Ὁ Καποδίστριας, ἐκ φύσεως τῷ ὄντι ἀποστρεφόμενος
τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, ὅπερ θὰ ἐμπόδιζε τὴν πρόοδον τοῦ
κράτους, ὥφειλε νὰ λαλήσῃ ὅπως ἐλάλησεν, ἐὰν ἤθελε νὰ ἐκ-
φράσῃ τὴν θέλησιν τῆς χώρας. Εἶχε τὴν ὑψηλὴν φιλοτιμίαν
νὰ πλάσῃ τι διαρκές, νὰ γίνῃ ὁ σοφὸς θεμελιωτὴς νέου κτί-
τους, τοῦ ὁποίου ἡ ἰδρυσις καὶ ἐπιμέλεια ἤθελε τῷ χορηγήσει
ἐν μέρος τῆς εὐγνωμοσύνης λαοῦ ἐνδόξου, καὶ ἤθελε παράσχει
εἰς τὴν Εὐρώπῃν σπουδαίαν ὑπηρεσίαν. Ἀλλὰ μὲ τὸν σκοπὸν
τοῦτον τῆς φιλοδοξίας του δὲν ἐσυμβιβάζετο ἡ γνώμη τῶν
ἀνακτοβουλίων, ἅπερ κυρίως προσεπάθουν νὰ ἀπαλλαγῶσι τὸ
ταχύτερον ἐκ τῆς ἐννεαετοῦς περιπλοκῆς. Τοῦτο καὶ τὸ πα-
ρελθὸν αὐτοῦ ἐβλαπτον αὐτόν. Ἐὰν ὁ λαὸς ἐδίδοε πίστιν εἰς
αὐτόν, ὡς εἰς πολλοὺς ἄλλους ἀρχηγούς του, τότε ἡ Ἑλλάς
μόνον ἐξ αὐτοῦ θὰ ἤρχιζε τὴν σειρὰν τῶν ἡγεμόνων τῆς.

Ὁλος ὁ μάρτυς παρῆλθε χωρὶς νὰ λάβῃ ὁ Κυβερνήτης
γνώσιν τῶν ἐν Λονδίνῳ ἀποφάσεων τῆς 3 φεβρουαρίου, ἡ νὰ
μάθῃ τι ἐν γένει ἐκ Λονδίνου. Ἦναγκάζετο δὲ νὰ μαντεύῃ ἐξ
ιδιωτικῶν ἐπιστολῶν καὶ ἐφημερίδων τί ἀπεφασίσθη περὶ αὐ-
τοῦ καὶ τῆς Ἑλλάδος. Τέλος περὶ τὰς ἀρχὰς ἀπριλίου ἔλαβεν
ἐπίσημον ἀγγελίαν περὶ τῶν σπουδαίων ἀποφάσεων, αἵτινες ἐδί-
δον τέλος εἰς τὸν μακρὸν καὶ ἐπίπονον χρόνον τῆς προσδοκίας.
Ὁ πρίγκηψ τοῦ Κροβούργου εἰδοποίησεν αὐτόν περὶ τῆς ἐκλογῆς
καὶ ἀποδοχῆς του, καὶ οἱ ἀντιπρόσβεις τῷ ἀνεκοίνωσαν ἐμπι-
στευτικῶς τὰ πρωτόκολλα τῆς 3 μέχρι τῆς 26 φεβρουαρίου.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἄρχεται νέον κεφάλαιον ἐν τῇ
ἱστορίᾳ τῶν παθῶν τῆς χώρας ταύτης. Ἐφαίνετο δὲ ὅτι θὰ
ἦτο τὸ τελευταῖον· ἀλλὰ δὲν ἦτο!

Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ πρίγκηπος, ὑπογεγραμμένη τὴν 28 φεβρουαρίου ἐκ Malborough-House, ἦτο συντεταγμένη φιλοφρόνως καὶ περιποιητικῶς, καὶ ἐξέφραζε τὴν ἐλπίδα, ὅτι ὁ κόμης θὰ ἐξηκολούθει νὰ ἐργάζεται ὑπὲρ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος, καὶ θὰ ἐβοήθει αὐτὸν, τὸν ἡγεμόνα τῆς χώρας, διὰ τῆς πείρας καὶ τὸν συμβουλῶν του. Περιεῖχε δὲ παράκλησιν καὶ πληρεξουσιότητα νὰ μείνῃ παρὰ τὸν οἶκα τοῦ πλοίου, μέχρις οὗ πατήσῃ ὁ ἴδιος τὸ ἐλληνικὸν ἔδαφος. *)

Ὁ Κυβερνήτης ἐκοινοποίησεν ἀμέσως εἰς τὸν λαὸν τὸ γράμμα τοῦτο, ἀλλὰ σκοπῶν εἰς τὸ νὰ διαφυλάξῃ τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὰ δικαιώματα τῆς χώρας, ἀνέμνησεν ἐν τῇ ἀπὸ 6 ἀπριλίου ἀπαντήσῃ του εἰς τὸν πρίγκηπα τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἄργου, ἥτις ἐξήρτει τὸ κῆρος τῶν ἀποφάσεων τῶν Δυνάμεων ἐκ τῆς συγκαταθέσεως τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Παρίστα εἰς αὐτὸν πόσον ἡ συγκάλεσις τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως καὶ ἡ ὑποβολὴ τῶν ἀποφάσεων τῶν Δυνάμεων εἰς αὐτὴν θὰ ἔκαμνε τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρίγκηπος δημοφιλεῖ, ἀλλ' ἔλεγεν ὅτι ἦτο ἕτοιμος ν' ἀνδεχθῇ τὴν εὐθύνην τῆς μὴ ἐκπληρώσεως τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης, νὰ κοινοποιήσῃ εἰς τὴν γερουσίαν καὶ τὸν λαὸν τὰς ἀποφάσεις ταύτας, καὶ νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς αὐτὸν, τὸν ἡγεμόνα τῆς χώρας, τὰς εὐχὰς ἀμφοτέρων. Ἐξέθετε προσέτι τὰς δυσχερείας, τοὺς κινδύνους καὶ τὰ κακὰ, τὰ ὅποια θὰ ἐγεννῶντο ἐκ τῆς νέας ὀρθοτήσεως, καὶ πῶς ταῦτα καὶ ἐκεῖνα ἐδύναντο νὰ μετριασθῶσι τοῦλάχιστον. Ὑπεδείκνυε τὴν ἀνάγκην τῆς ταχείας ἀφίξεως τοῦ πρίγκηπος, καὶ ὑπέσχετο τὰς ὑπηρεσίας του, ἐφ' ὅσον ἡ ὑγεία του ἤθελε τὸ συγχωρήσῃ καὶ αὐταὶ ἤθελον εἶσθαι ἀρεσταί. **)

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς 6 ἀπριλίου ἐκοινοποίησεν ἐμπιστευτικῶς εἰς τὴν γερουσίαν τὰς ἀποφάσεις τοῦ Λονδίνου (διότι δὲν τὰς εἶχε λάβει ἀκόμη ἐπισήμως) καὶ ἡ γερουσία,

*) Ἰδ. Ἀλληλογρ. Γ. Σελ. 511. ••) Ἀλληλ. Γ. Σελ. 520.

ὡς ἔγραψε πρὸς τὸν πρίγκηπα, τὰς ἐδέχθη μετὰ λύπης καὶ σιωπῆς. Ἡ ἀπάντησις τῆς Γερουσίας πρὸς τὸν Κυβερνήτην ἐγένετο τὴν 7. «Δὲν γνωρίζομεν τίνι τρόπῳ αἱ μεγάλαι Δυνάμεις θὰ μᾶς ἀποστείλωσι τὰς ἀποφάσεις των. Δὲν ἠξεύρομεν, ἂν θὰ ἔχωμεν τὴν ἐκλογὴν νὰ δεχθῶμεν αὐτάς ἢ νὰ τὰς ἀποφρίψωμεν. Οὐδεμίαν ἐξουσίαν ἔχομεν νὰ δεχθῶμεν τὰς ἀποφάσεις τῆς 3 φεβρουαρίου καὶ τὰ συμπληρώματά των, καὶ ἂν ὁ λαὸς ᾔθελε μᾶς δώσει τὴν ἐξουσίαν ταύτην, οὐδέποτε ἠθέλαμεν δεχθῆ νὰ ἐγκαταλείψωμεν τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Κρήτης, τῆς Σάμου καὶ τῶν λοιπῶν νήσων. Ὑμεῖς, κύριε πρόεδρε, πράξατε ὡς φρονεῖτε συμφερότερον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἡμεῖς οὐδέποτε θὰ δεχθῶμεν, νὰ ἐνεργήσητε ἐν ὀνόματι καὶ ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς ἐκτελέσιν των ἀποφάσεων τῆς 3 φεβρουαρίου. Αἱ σύμμαχοι Δυνάμεις ἅς ἐκτελέσωσι τὰς ἀποφάσεις των. Ἡμεῖς θὰ μείνωμεν ὅλως ξένοι εἰς αὐτάς. Εἴμεθα δὲ ἔτοιμοι νὰ ἐκθέσωμεν τοὺς λόγους μας ἐν ὑπομνήματι, καὶ σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ τὸ θέσετε εἰς τοὺς πόδας τῶν συμμάχων Δυνάμεων. Αὗται δὲ ἅς ἀποφασίσωσιν ἐν τῇ δικαιοσύνῃ καὶ φιλανθρωπίᾳ αὐτῶν. *)

Ἡ διακήρυξις αὕτη γνωστοποιηθεῖσα εἰς τὸν πρίγκηπα ἐν ὑστερογράφῳ τῆς ἀπαντήσεως τῆς 6 ἦτο βεβαίως ἔργον τοῦ Κυβερνήτου, διότι οὗτος ἦγε κ' ἔφερε τὴν γερουσίαν. Τὰ ἀρκτικὰ ὅρια ἀπεδείκνυσεν τὴν ἀμάθειαν τῶν χαραζάντων αὐτὰ, καὶ ὁ ἐξ Ὑπάτης γερουσιαστῆς Αἰνιᾶν εἶχε δίκαιον, ὅτε εἶπε πρὸς τὸν Κυβερνήτην περὶ τῆς ἐκκενώσεως τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς Στερεᾶς. «Ἄς διατάξωσιν, οὐδεὶς θὰ ὑπακούσῃ.» Ἡ καθιέρωσις τῶν ὁρίων τούτων θὰ ἐπήγαγεν ἀμέσως νέον πόλεμον, παντοσείδεις βιαιοπραγίας, ὑπερπλήρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ φυγάδας καὶ διαρκεῖς λεηλασίας.

Ἡ ἀγγελία τοῦ κυβερνήτου πρὸς τὸν πρίγκηπα ἐκοιμήθη.

*) Ἀλληλογρ. Γ. Σελ. 511.

εἰς Μασσαλίαν ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Γουσταύου Βρέδε, υἱοῦ τοῦ στρατάρχου. Παράδοξον δὲ ἦτο ὅτι ὁ Κυβερνήτης ἐξελέξατο ἀκριβῶς τοῦτον, τὸν ὅχι μὲν ἀνίκανον, ἀλλὰ διαβεβοημένον ἐπὶ ἐλαφρονοίᾳ ἄνδρα, ἀλλοδαπὸν καὶ ὅχι Ἕλληνα, ἵνα πρῶτος ἀναγγεῖλῃ προφορικῶς εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς χώρας τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Εἰσήγε δὲ αὐτὸν παρὰ τούτῳ δι' ἐπιστολῆς, ἐν ᾗ ἀνέφερε τὰς θυσίας, αἷς ὁ ἡγεμὼν ὤφειλε νὰ κάμῃ, καὶ ἐμεγέθυνε τὴν βλάβην, ἥτις προήρχετο καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἡγεμόνα ἐκ τῆς διαγωγῆς τῶν πληρεξουσίων τῶν Δυναμέων ἐν Λονδίῳ. « Αἱ ἀποφάσεις τῆς 3 φεβρουαρίου, » ἔγραφε, « οὐδὲ λέξιν ἀναφέρουσι περὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν Ἑλλήνων. Ἡ σιωπὴ αὕτη φέρει εἰς δύο ὑποθέσεις. Ἡ ὅτι αἱ Δυνάμεις παρεδέχθησαν, ὅτι ὅλα τὰ δικαιώματα ταῦτα συγκεντροῦνται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἡγεμόνος, ἢ ὅτι αὐτὸς ἐδύνατο νὰ τὰ ἀναγκωρίσῃ δημοσίᾳ κατὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἐξουσίας του. Ταύτην τὴν δευτέραν ὑπόθεσιν ἀνεκοίνωσα εἰς τὴν γερουσίαν ὡς τὴν πιθανωτέραν, καὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην θὰ συνταχθῇ ἡ ἐπιστολὴ τῆς. »

Ἐπίσης ἐγνωστοποιεῖ αὐτῷ, ὅτι ἡ ἀνυπομόνως προσδοκώμενη ἀπάντησις του θὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς πάντας, ἐὰν παρέδεχτο σαφῶς τὰ ἐπόμενα ζητήματα.

1) Ἄν ὁ πρίγκηψ ἔχει διάθεσιν νὰ ἀσπασθῇ τὸ ἑλληνικὸν θρήσκευμα, καὶ οὕτω νὰ συνδέσῃ ἑαυτὸν καὶ τὸ γένος του μετὰ τοῦ λαοῦ δι' ἱεροῦ δεσμοῦ;

2) Ἄν κατὰ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Ἄργους θὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ λαοῦ περὶ τοῦ πολιτεύματος;

3) Ἄν προτίθεται νὰ ἐκτελέσῃ τὰς λοιπὰς ἀποφάσεις τοῦ Ἄργους, αἵτινες ἐξασφαλίζουν τὰ συμφέροντα πάσης τάξεως τοῦ λαοῦ.

Ἄνευ προηγουμένης βεβαιώσεως περὶ τῶν τριῶν τούτων ζητημάτων, ἐνόμιζεν ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ ἐγγυηθῇ περὶ τῆς προσηκούσης ὑποδοχῆς τοῦ ἡγεμόνος.

Καὶ εἰς τὴν ἀπάντησίν του πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις τῶν Δυνάμεων, οἵτινες τῷ ἀνεκοίνωσαν τῇ 8 ἀπριλίου τὰς ἀποφάσεις τῆς 3 φεβρουαρίου, καὶ τῷ ἀπηύθυνον τὴν αἴτησιν τοῦ νὰ δημοσιευθῇ ἀμέσως ἡ ἀνακωχὴ καὶ νὰ κενωθῶσιν ὅλαι αἱ μὴ ἐντὸς τῶν κεχαρτγμένων ὁρίων κείμεναι χωραὶ καὶ νῆσοι, ἀνέφερεν ὁ κυβερνήτης τὰ δίκαια τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰς ἐν ταῖς ἐθνικαῖς συνελεύσεσιν καθιερωμένας ἤδη βάσεις τοῦ πολιτεύματος, λέγων ὅτι μόνον δι' αὐτῶν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐλπίζεται ἡ εὐημερία τῆς χώρας. Καὶ πρὸς τούτους δὲ ἀντέταξεν οὗτος τὰς ἀποφάσεις τοῦ Ἀργους, αἵτινες θὰ τὸν ἐμπόδιζον, νὰ δεχθῇ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Λονδίνου, χωρὶς πρῶτον νὰ ἐρωτήσῃ τὸν λαόν. Ἐδημοσίευσεν ὁμῶς τὴν ἀνακωχὴν, καὶ ἐξήρτησε τὸ καθ' ἑαυτὸν τὴν ἐκκένωσιν ἐκ μόνης τῆς ἐκκενώσεως τῆς Ἀττικῆς καὶ Εὐβοίας· παρέστησε δὲ ὅτι ἦτο ἀναγκαῖον νὰ μετριάσωσιν οἱ ὀροθεταὶ τῶν Δυνάμεων τὰ πιθανὰ λυπηρὰ ἐπακόλουθα τῆς νέας ὀροθετήσεως, καὶ νὰ λάβῃ ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνηση μέσα ἵνα συνδράμῃ τοὺς μέλλοντας νὰ μεταναστεύσωσιν εἰς τὴν ἐλληνικὴν χώραν. *)

Ἡ γερουσία ὑπεστήριξε ζωηρότατα τὸν κυβερνήτην, ἐξετάσασα ὑπὸ ἐλληνικὴν ἔποψιν τὰς ἐν Λονδίῳ ἀποφάσεις καὶ ἐκφράσασα τὰς ἐναντίας ιδέας τῆς ἐν τινι διὰ τὸν πρίγκηπα Δεσπόλδον συντεταγμένῳ ὑπομνήματι. Ἦρχιζε δ' ἐν αὐτῷ ἀπὸ τῆς πρὸ πολλοῦ πάλιν ἐγκαταληφθείσης ἀποφάσεως τοῦ πρίγκηπος νὰ περιμείνῃ τὴν συναίνεσιν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἐκλογὴν του, νὰ λάβῃ οὕτως εἰπεῖν πρᾶξιν περὶ τούτου, καὶ νὰ ἀποτάξῃ τὰς βάσεις τοῦ πολιτεύματος ὡς ἀμεταβλήτους. Ἐπειτα δὲ ἀνέπτυσε τὰ δικαιώματα τῆς Κρήτης, Σάμου, Ψαρῶν καὶ Κάσσου καὶ τῶν ἔνεκα τῆς ὀροθετήσεως ἀποσπασθέντων ἐπαρχιῶν τῆς Στερεᾶς, καὶ ἐβεβαίωσεν ὅτι ἐκ τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἤθελον προκύψει συμφερεαὶ καὶ κακώ-

*) Ἀλληλ. Δ. σελ. 1—6

σεις εἰς πολλὰς χιλιάδας ἑλλήνων, βαρέα καὶ μάλιστα ἀφόρητα βάρη εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, καὶ ταραχαί, καὶ πειρατεῖαι. Ἐξήταζε κατόπιν τὸ ζήτημα τῶν ὀθωμανικῶν κτημάτων, καὶ τῆς σχέσεως τῶν τούρκων εἰς τὸ ἐν κράτος καὶ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ ἕτερον, ζήτημα σπουδαιότατον καὶ δυσχερέστατον, καὶ ἔλεγε παρόρησιν ὅτι, ἐὰν αἱ Δυνάμεις ἐπέμενον εἰς τὴν παράδοσιν τῶν ὀθωμανικῶν κτημάτων, οἱ Ἕλληνες δὲν ἐδύναντο νὰ ὑπακούσωσι χωρὶς ν' ἀποβάλωσιν ἐν ταυτῷ ὅλα τὰ πλεονεκτήματα τοῦ μακροῦ ἀγῶνος των καὶ τὴν ἀληθεῖ ἀνεξαρτησίαν των. Ἐπὶ τέλους ἡ γερούσια παρίστα τὸ ἀνεπαρκές τοῦ δανείου πρὸς πληρωμὴν μόνον τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων, καὶ ἐξέφραζε τὴν εὐχὴν τοῦ ν' ἀσπασθῇ ὁ βασιλεὺς τὸ ἑλληνικὸν θρήσκευμα. Ἐὰν ὁ πρίγκηψ τοῦ Κοδούργου σπουδαίως εἶχεν ἀποφασίσαι, ἡλπίζον ὅτι ἤθελε παραδεχθῇ τὸ ὑπόμνημα τῆς γερούσιας, ἄλλως ἤθελε λάβει ἀφορμὴν νὰ παραιτηθῇ τῆς βασιλείας. *)

Ὁ Κυβερνήτης ἐφρμψε τὸ ὑπόμνημα τοῦτο εἰς τὸν πρίγκηπα, προσθέσας αἵτησιν περὶ χρημάτων, παραστήσας τὴν κακὴν ἐντύπωσιν, ἣν ἤθελε κάμει ἡ ἐξαιρετικὴ εὐνοία πρὸς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν ἐπὶ λαοῦ, ὅστις ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ὡς μόνον δεσμὸν εἶχε τὴν θρησκείαν, καὶ ἐκφράζων τὴν ἐλπίδα ὅτι ὁ πρίγκηψ θὰ ἡσπάζετο τὸ ἑλληνικὸν θρήσκευμα, ὅτι δὲν θὰ μετεχειρίζετο τὸ δάνειον κατὰ τὸν ὠρισμένον στενὸν τρόπον, καὶ ὅτι ἐπικυρῶν τὰς περὶ πολιτεύματος ἀποφάσεις τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, θὰ ἐξησφαλίζε τὸ δικαίωμα τοῦ λαοῦ νὰ συναινέσῃ εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἡγεμόνος. Συνηγόρει δὲ ὑπὲρ ὅλων τῶν παραστάσεων τῆς γερούσιας ὡς πρὸς τὰ ὅρια καὶ τὴν χώραν, καὶ ὡς πρὸς τὰ ὀθωμανικὰ κτήματα, καὶ παρακάλει τὸν πρίγκηπα νὰ ἔλθῃ ταχέως, ἵνα δώσῃ τέλος εἰς τὴν διχοστασίαν τῆς χώρας. **)

*) Ἀλληλογρ. Δ. 442. **) Ἀλληλογρ. Δ. Σελ. 8—20.

Ὁ πρίγκηψ ἐπερίμενε ἴσως ἄλλην ἀπάντησιν, καὶ ἦτο βέβαιον, ὅτι αἱ Αὐλαὶ τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων ἤθελον κρίνει αὐτὴν μετὰ μεγάλης αὐστηρότητος. Βεβαίως ὁ Κυβερνήτης ἐσκόπει τοῦλάχιστον νὰ μὴ ἐνθαρρύνῃ τὸν πρίγκηπα, ἀλλ' ἡ θέσις τοῦ Κυβερνήτου καὶ τῆς γερουσίας δὲν ἐπέτρεπον ἄλλην ἀπάντησιν, διότι ἡ φύσις αὐτῇ τῶν πραγμάτων καὶ ὅχι τὰ ψηφίσματα τοῦ Ἀργου ἐπέβαλον τὴν γλῶσσαν ταύτην. Ἦτο συνέπεια τῆς ἀρχῆς, δι' ἣν ἤρξατο αὐτός ὁ πόλεμος. Δὲν περιεῖχε δὲ κανὲν παράπονον ἢ ἰσχυρισμὸν, ὅστις δὲν ἐστηρίζετο εἰς τὸ συμφέρον τῆς Ἑλλάδος, ὡς τότε τὸ ἐνόουν, καὶ ἐὰν ὁ πρίγκηψ ἤθελε νὰ ἰδρῇ βασιλεῖον διαρκές, τῷ ἐδείκνυεν, ὡς κοινῶς ἐφρονεῖτο, τὴν ὁδὸν πρὸς τοῦτο.

Ἀλλὰ δὲν ἔκρινον οὕτω τὸ πρᾶγμα οἱ πολυχάριθμοι ἀντίπαλοι τοῦ Κυβερνήτου, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας. Γινώσκοντες ὅτι τὰ ψηφίσματα τοῦ Ἀργου, τὸ ὑπόμνημα τῆς γερουσίας ἦσαν ἔργα τοῦ Κυβερνήτου, ἀντέκρυον ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς, ἐν ταῖς ἐφημερίσι καὶ ἐν ταῖς ὁμιλίαις αὐτῶν λέξιν πρὸς λέξιν τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῆς γερουσίας, καὶ προσεπάθουν νὰ τοὺς ἀναιρέσωσι. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν δὲν ἠγνόουν ὅτι ἡ νέα ὀρθότησις προήρχετο ἐκ τοῦ φόβου τῆς Ἀγγλίας διὰ τὰς Ἰονίους νήσους· ἤξευρον προσέτι πόσον ὀλίγον σπουδαῖον ἦτο, ἐὰν ἐνίοτε ἐξεγείρετο παρὰ τοῖς ἑπτανησίοις τὸ αἶσθημα τῆς κοινῆς καταγωγῆς μετὰ τῶν ἐλλήνων, καὶ πόσον ἀβάσιμος ἦτο ἡ ἰδέα περὶ ραδιουργιῶν τοῦ Κυβερνήτου, διότι δὲν ἐδύνατό τις νὰ καταλογίσῃ αὐτῷ τόσον χονδρὸν λάθος. Ἐντούτοις ἐξ ἀποστροφῆς πρὸς τὸν Κυβερνήτην ὑπέθαλψαν ἐν Λονδίῳ τὴν πλάνην ταύτην, ὅπου ἐπιστεύετο, καὶ ἐζήτησαν νὰ στερήσωσι τὴν Ἑλλάδα δύω ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἐπαρχιῶν τῆς. Τοὺς δὲ ἀνησυχοῦντας ἐκ τῆς ἀπωλείας τῶν χωρῶν τούτων, ἐζήτησαν νὰ τοὺς πείσωσιν, ὅτι ἑπταγενεῖς τοῦτο ὁ Κυβερνήτης. Ὁ στρατηγὸς Τσοῦρτε, εἷς τῶν σφοδροτάτων ἀντιπάλων τοῦ Κυβερνήτου, προέβη περαιτέρω·

ἰσχυρίζετο ὅτι ὁ Κυβερνήτης ἐραδιούργει ἐν Ἑπτανήσῳ πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν τοῦ ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὴν Αἰτωλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν. Καὶ ἐπίστευε μάλιστα ὅτι ἔλεγε καὶ ἔγραφε, διότι ἦτο ἄνθρωπος ἐμπαθὴς καὶ μικρόνους. Οἱ δὲ ἄλλοι, ὅσοι ἐλάμβανον τὸ σημεῖον παρὰ τοῦ ἄγγελου ἀντιπρέσεως, κατηγόρουν τὸν κόμητα Καποδίστριαν ὅτι δὲν ἦτο εὐχαριστημένος ἐκ τῶν νέων ὁρίων. Ἐλθισμόνουν ὅτι οὐδεὶς ἀνὴρ ὑπῆρχεν ἐν Ἑλλάδι. Ἔλεγον δὲ ὅτι ἡ ἀνεξαρτησία ἀπεζήμιου διὰ τὴν μικρὰν ἀπώλειαν χωρῶν τινῶν βεβαίως· ἀλλ' οὕτως ἔκρινε καὶ ὁ Κυβερνήτης. Ἡ ἀνεξαρτησία ὁμως δὲν ἐμπόδιζεν ὅλον τὸν λαὸν τῆς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας νὰ παραπονῆται ὅτι ἐπωλήθη, προὔδωθη καὶ κατεστράφη, νὰ προβλέπῃ τὰς ἐκδικήσεις τῶν Τούρκων, τὴν σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις μετανάστευσίν του, τὴν ἀπώλειαν τῆς πατρίδος καὶ πάσης ἰδιοκτησίας, καὶ μέλλον πλήρες κινδύνων καὶ συμφορῶν· δὲν ἐμπόδιζε τὴν Χίον, Σάμον καὶ τὰ Ψυχὰ νὰ παραπονῶνται, τὴν Ἀστυπάλαιαν καὶ Κάσσον νὰ βλέπωσιν ἑαυτὰς ἀπεσπασμένας ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Κυκλάδων, καὶ ὅλα ταῦτα τὰ παράπονα νὰ πίπτωσι κατὰ τοῦ Κυβερνήτου. Ἐδύνατο λοιπὸν, ὥρειλε νὰ σιωπήσῃ εἰς ταῦτα; Ὁρεῖλε νὰ εὐχαριστήσῃ μὲν τὰς Δυνάμεις διὰ τὸ δῶρον τῆς ἀνεξαρτησίας, ἀλλὰ καὶ νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῶν παραπόνων τούτων. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς ἔπραξε. Τῷ ὄντι, ὅτε τὸν κατηγόρουν ὅτι αὐτὸς προὔκαλει τὰ παράπονα ταῦτα, ἐψεύδοντο ἀναιδῶς. Οὐχὶ ἐν Ἑλλάδι ἀλλ' ἐν Λονδίῳ ἐγεννήθησαν τὰ παράπονα ταῦτα. Ἐὰν ἤθελον Ἑλλάδα ἀνεξάρτητον, ἔπρεπε νὰ θέλωσι καὶ ὅρια χρήσιμα στρατιωτικῶς, τελωνιακῶς καὶ ὑγειονομικῶς. Ἐπίσης ἀληθὲς ἦτο ὅτι ὁροθεσία ἀσθενεστέρᾳ θὰ προὔξεναι πλείονας δαπάνας, πρᾶγμα σπουδαῖον διὰ τὴν πτωχὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν. Πᾶν ὅ,τι εἶπεν ἡ γερουσία περὶ τῆς ἀμνηστείας καὶ τῶν τουρκικῶν κτημάτων, ἦτο καίριον καὶ ἀληθές. Ἐπρεπε νὰ συγχωρηθῇ εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ παρατηρή-

σωσιν ὅτι ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις δὲν ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀμνηστειάν, ὅτι μέγα πλῆθος ἐλλήνων ἔμενον ὑπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ζυγόν, ὅτι ἡ παράδοσις τῶν ἤδη διὰ τὸ ἐθνικὸν δάνειον ὑποθηκευθέντων ὀθωμανικῶν κτημάτων ἦτο κτύπημα θανατηφόρον διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅπερ δυσκόλως ἤθελεν ὑποφέρει ὁ λαὸς, καὶ ἤθελε θεωρηθῇ ὡς ἀναίτιος θυσία αὐτοῦ, ἐὰν ἡ ἐκτέλεσις, παρὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐπετύγχανεν. Ἐκ τῶν δεκαεπτὰ μερῶν τῆς χώρας τὰ δεκαεξὶ ἦσαν ἰδιοκτησία ὀθωμανικὴ. Τὸ πρωτόκολλον τῆς 3 φεβρουαρίου παρεχάσκει εἰς τοὺς Τούρκους, ὅσοι ἤθελον νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐν Ἑλλάδι, πλήρη ἀσφάλειαν δι' ἐαυτοὺς καὶ τὰς οἰκογενείας καὶ ὅλας τὰς ἰδιοκτησίας τῶν. Ἀδικον λοιπὸν εἶχεν ἡ γερουσία νὰ ἐρωτήσῃ; «Τί λοιπὸν ἐκερδίσσαμεν διὰ τοῦ ἐννεαετοῦς πολέμου, ἀφοῦ ἔχωμεν ἐν μέσῳ ἡμῶν τοὺς τούρκους κατοικοῦντας, καὶ ὀφείλωμεν ν' ἀποδώσωμεν τὰ κτήματά των;» Καὶ ἀφοῦ αἱ ἐν Λονδίνῳ ἀποφάσεις ἐξηστράλισαν εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν δικαιώματα, καὶ οὐδὲ λέξιν ἀνέφερον περὶ τῆς ἀνατολικῆς, δὲν ἔπρεπε τάχα ἡ γερουσία νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι αὕτη ἦτο ἡ ἐπικρατοῦσα; Βεβαίως καὶ ὁ τόπος καὶ ἡ γερουσία ὀλίγον ἐσκέφθησαν, ὡς ἰσχυρίζετο ἡ ἀντιπολίτευσις, περὶ τῆς θρησκείας τῆς χώρας. Ἀλλ' οὐχ ἥττον εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ θρησκεία εἶναι δεσμὸς σπουδαῖος μεταξὺ τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ ὅτι πρὸς τὸ συμφέρον αὐτὸ τοῦ ἡγεμόνος ἐξέφρασεν ἡ γερουσία κοσμίως τὴν εὐχὴν ταύτην. Οἱ θερμότεροί του φίλοι δὲν ἐδύναντο νὰ τῷ ἀλῇσωσι περὶ τοῦτου εἰλικρινέστερον.

Ἀλλ' αἱ σκέψεις αὗται δὲν ἐπεκράτησαν παρὰ τῇ περὶ τοὺς ἀντιπρέσβεις τῶν ναυτικῶν Δυνάμεων συσπειρωμένῃ ἀντιπολιτεύσει. Οὔτε ἡ ἀλήθεια οὔτε ἡ πατρὶς ἐλαμβάνετο πλέον ὑπ' ὄψιν. Πᾶν ὄπλον, καὶ τὸ κοινότατον, ἦτο ἐπιτετραμμένον καὶ καλόν. Βεβαίως ἡ ἀγνωμοσύνη τῶν λαῶν δὲν εἶναι σπανία, ἀλλὰ παντοῦ καὶ πάντοτε εἶναι φαινόμενον τραγικόν. Ὁ

ἀνὴρ, ὁ χθὲς καὶ πρόνῃν εὐλογούμενος καὶ ἱκετεύμενος, ὃν ὑπεδέχθησαν μὲ ἀνυπόκριτον ἐμπιστοσύνην ὡς σωτῆρα, ἐκεῖνος ὅστις ἦτο προικισμένος μὲ πολλὰ δῶρα τῆς συμπεριφορᾶς, μὲ πολὺ μεγαλειτέρως γινώσκει καὶ πείραν, μὲ πολλὰ προτερήματα ἀναγκαῖα πρὸς θεμελίωσιν νέου κράτους· ὁ ἀνὴρ, τοῦ ὁποῖου αἱ σχέσεις ἐν Εὐρώπῃ ἦσαν προῖξ πλουσιωτέρα, ἢ ὅσῃν ἐδύναντο οἱ Ἕλληνες νὰ ἀποκτήσωσι διὰ νικῶν καὶ αἱματοχυσίων δις ἐπτὰ ἐτῶν, σήμερον ἦτο ὁ σκοπὸς τοῦ θανασίμου μίσους αὐτῶν τῶν προυχόντων τοῦ λαοῦ, καὶ ὁ πολὺς ὄχλος ἐθεώρει, ὡς συμβαίνει παντοῦ, μὲ ἀδιαφορίαν τὸ ἀκατανόητον τοῦτο παιγνίδιον. Ὁ Κυβερνήτης ἐφάνετο μὲν ὅτι κατεφρόνησεν τὴν ἀντιπολίτευσιν, ἀλλ' ἡ ἀέκωνος καὶ φανερὰ ἀνησυχία του ἐνῆκα τὴν ἐπιφάνειαν. Ἡ ἀντιπολίτευσις δὲν ἦτο πλέον ἀξιοκαταφρόνητος. Δὲν συνέκειτο μόνον ἐκ στοιχείων, ἅτινα αἱ παλαιαὶ ἐξέεις καθίστων δυσπειθῇ εἰς τὴν νέαν τάξιν τῶν πραγμάτων, οὐ μόνον ἐξ ἀφρόνων καὶ κακῶν πολιτῶν, τοὺς ὁποίους ἐψευσμέναι καὶ ἀνόητοι προσδοκίαι, ἢ ἀνεφάρμοστα ὄνειρα καθίστων ἀντιπάλους αὐτοῦ. Τὸ μῖσος, ὅπερ ἡ πολιτικὴ ραδιουργία κατῴρθησε νὰ ἐκμεταλλεύσῃ, προήρχετο εἰς ἄλλους μὲν ἐκ τοῦ ὅτι ἐβλεπον τὰ πάτρια προνόμια καὶ ἰδιαιτέρᾳ των συμφέροντα βλαπτόμενα, οἷον εἰς τοὺς προεστῶτας Κοτσαμπασίδας, καὶ παρ' ὅλοις λαοῖς π. χ. παρὰ τοῖς Μανιάταις. Ζεῖς τούτους δὲ ἐγεννᾶτο ἐκ φόβου διὰ τὴν ἀληθῆ ἀνεξαρτησίαν, ὡς καὶ εἰς ὅλους ὅσοι ἐπίστευον ἀδιστακτικῶς, ὅτι ὁ Κυβερνήτης οὐδεμίαν ἄλλην φιλοδοξίαν εἶχεν ἢ νὰ ἦναι ὑπηρέτης τῆς Ῥωσσίας. Εἰς ἄλλους δὲ πάλιν ἐκ τῆς ὑπονοίας, ὅτι ἔτεινε νὰ γείνῃ ἡγεμὼν τῆς χώρας, καὶ ἐκ τοῦ νοσήδους φθόνου, ὅστις ἦτο συνέπεια τούτου, καὶ εἰς ἅπαντας ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν εἰσηγήσεων καὶ ὑποκινήσεων. Εἰς ὅλους δ' ἐδίδεν λαβὴν ὁ χαρὰ κτῆρ αὐτοῦ τοῦ Κυβερνήτου, διότι ἦτο δύσπιστος, εὐρῆθιστος, ἄκαμπτος καὶ ὀργίλος· ἡγάπα τὸ γάνωμα τῆς πανδουργίας, καὶ εἶχεν μὲν εἰς τὰς πράξεις· του ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τοὺς λόγους

του την δύναμιν τῆς ἀληθείας. Μέγα δ' ἐλάττωμα εἶχεν ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ τούτου, ὅτι τῷ ἔλειπε πᾶσα στρατιωτικὴ ἀρετὴ, καὶ ἔνεκα τούτου ἀπειράκις ἔσφαλε εἰς τὴν συμπεριφορὰν τοῦ πρὸς τοὺς στρατιωτικούς, οὓς ἀπεμάχρυνεν ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ ἐγκατέλειπεν εἰς τὰς ραδιουργίας τῶν ἀντιπάλων του. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ ὀπαδοὶ τοῦ τὸν ἐβλαψαν μεγάλως διὰ τῆς τραχύτητος, ἀνικανότητος καὶ καταχρήσεως τῆς ἐξουσίας. Τὸ μῖσος, ὅπερ προῦκάλεσαν, μετέβη εἰς τὸν Κυβερνήτην, ὅστις, ἐπειδὴ ὤφειλε νὰ ᾔηται προφυλακτικὸς εἰς τὴν ὑπεράσπισίν του, ἔδειξε μεγάλην ἀμέλειαν καὶ ἀδυναμίαν πρὸς τοὺς ἰδικούς του. Ἀλλ' οὐχ ἥττον ἤθελε διατηρήσει τὴν ὑπεροχὴν του, ἐὰν οἱ ἀντίπαλοί του δὲν ὑπεστηρίζοντο ὑπὸ τῶν ἀνακτοβουλίων, καὶ καθίσταν νόμιμον τὸν κατ' αὐτοῦ πόλεμόν των. Ἡ διαγωγὴ τῆς ἀγγλικῆς καὶ αὐτῆς τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἔπρεπε νὰ τοῖς γεννήσῃ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ὁ Κυβερνήτης πολὺ ὀλίγον ἐβάρυνεν εἰς τὴν πλάστιγγα, καὶ ὅτι ὅλα τὰ ἔργα του ἦσαν ὑποπτα.

Ἐλαβον δὲ ὡς πρόσχημα, ὅτι ὤφειλον νὰ σώσωσι τὴν ὑπόληψιν τοῦ λαοῦ παρὰ ταῖς Δυνάμεις, καὶ νὰ τὸν ἀντιπροσωπεύσωσι παρὰ τῷ νέῳ ἡγεμόνι, καὶ ἀπεφάσισαν ν' ἀναιρέσωσι τὴν ἀπάντησιν τοῦ Κυβερνήτου εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς 3 φεβρουαρίου δι' ἀμέσων ἀναφορῶν τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν πρίγκηπα, καὶ οὕτω νὰ πρραστήσωσι τὸν μὲν λαὸν ὡς κεχωρισμένον ἀπὸ τῆς παρούσης κυβερνήσεώς του, ταύτην δὲ ὡς ἀρχηγὸν μόνον καὶ ὄργανον ἐνὸς κόμματος. Αἱ ἀναφοραὶ αὗται ἔπρεπε νὰ ἐκφράζωσιν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὰς τρεῖς Δυνάμεις, μεγάλην εὐχαρίστησιν διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἡγεμόνος, τὴν εὐχὴν τῆς ταχείας ἀφίξεώς του, καὶ πλήρη παραδοχὴν τῶν ἀποφάσεων. Ἀλλὰ δὲν ἐσκέφθη ἡ ἀντιπολίτευσις, ὅτι ἡ γνώμη αὕτη οὔτε καθολικὴ, οὔτε σύμφωνος πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος, οὔτε πρέπυστα εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν λαοῦ ἦτο· ὅτι οὐδεὶς ἐδωκεν ἐξουσίαν εἰς τοὺς ὑπογράψαντας τοιαύτας προδο-

τικὰς ἀναφορὰς· ὅτι ταύτας ὁ ἡγεμὼν ἤθελε θεωρήσει μόνον ὡς ἀπόδειξιν ἀναρχίας, καὶ πράγματι δὲν ἤθελον τὸν ἐνθαρρύνει ν' ἀναλάβῃ ἀξίωμα, ὅπερ ἡ ἀντιπολίτευσις δὲν ἐσέβετο. Πολλοὶ προύχοντες τῆς Πελοποννήσου καὶ Ὑδρας ὑπέγραψαν· Ὁ Μαυροκορδάτος, Ζαΐμης, Μιαούλης, Πιτρόβεης καὶ οἱ ὁπαδοὶ του, ὁ ἰσχυρὸς καὶ ἀρτίως ἀθωωθείς ἐκ πολιτικῆς κατηγορίας ἱερεὺς Φαρμακίδης, ὁ πρῶν γενικὸς εἰσαγγελεὺς Κλονάρης, ὅστις εἶχε παραιτηθῇ ἐκ τῆς θέσεώς του μὴ θέλων νὰ φέρῃ τὴν κατηγορίαν κατὰ τοῦ ἱερέως τούτου, ὅλοι οἱ ἀγγλόφρονες, καὶ οἱ πλείονες τῶν γαλλοφρόνων ἐπραξάν τὸ αὐτό. Καὶ αὐτὸς ὁ γέρον Σισίνης, ὁ πρόεδρος τῆς Γερουσίας, καὶ πολλοὶ γερουσιασταὶ παλινῶδῃσαν πρὸς ἑαυτοὺς καὶ ὑπέγραψαν. Πολλὰ τῶν ἀναφορῶν τούτων, φέρουσαι ἐν ὧν περὶ τὰς χιλίας ὑπογραφάς, ἐστάλησαν πρὸς τὸν πρίγκηπα διὰ μέσου τοῦ ἀγγλοῦ ἀντιπρέσβευς, ὅστις οὐδὲν ἄλλο ἤθελε νὰ ἡξεύρῃ ἢ τὴν Ἑλλάδα συρομένην ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς ἐπιβροχῆς καὶ ἐμπειπιστευμένην εἰς ἄνδρας τοῦ ἀγγλικοῦ κόμματος. Ὁ Κυβερνήτης ἀντέταξε κατὰ τῶν ραδιουργιῶν τούτων πρῶτον λόγους, παραστήσας τὸ ἄτοπον καὶ κινδυνῶδες αὐτῶν, ἔπειτα ἐζήτησε ν' ἀντενεργήσῃ διὰ τοῦ Κολοκοτρώνου καὶ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν, καὶ τέλος ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον πρὸς ὅλους τοὺς διοικητὰς, ἐν ᾗ ἐκήρυττε ταύτας τὰς λαθραίας καὶ ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ ὑποκινηθείσας ἀναφορὰς ὡς ἐγκληματικὰς, καὶ συνάμα παρήγγελλεν εἰς τὰς ἀρχὰς νὰ δέχωνται παρ' οἰουδήποτε ἀναφορὰς πρὸς τὸν πρίγκηπα, καὶ νὰ τὰς πέμπωσι πρὸς τὴν κυβέρνησιν ὅπως ἀποστέλλῃ αὐτάς. *) Συνέβρευσαν δὲ ἀμέσως ἀναφοραὶ μὲ παμπόλλους ὑπογραφάς. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἐσκαπτεν αὐτάς ὡς ὑπερορευμένας καὶ ἐκβεβιασμένας. Ἡ ἐμπάθεια δὲ αὐτῆς ἠῤῥαξε, καὶ προέτρεπεν ἤδη τὸν λαὸν πανταχοῦ ν' ἀρνήται τοὺς φόρους. Οἱ Μανιάται μάλιστα κατήντη-

*) Ἀλλεγορ. Δ. Σελ. 42.

σαν νὰ ληστεύσῃσι καὶ αὐτὰ τὰ δημόσια ταμεῖα, διότι ἔλεγον ὅτι «ἡ Μάνη οὐδέποτε ἐπλήρωσεν, καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ παύσῃ μίᾳ τόσον κακῇ ἑξίς.» Ὁ θάνατός τινων ἀρχηγῶν τῆς Μάνης εἶχε καταστήσει ἐκεῖ τὴν οἰκογένειαν τῶν Μαυρομιχαλῶν ἰσχυροτάτην. Ὁ Κυβερνήτης ἐπέμενε νὰ διατηρῇ ἐκεῖ διοικητὴν τινα μισητὸν, τὸν Γενοβέλλον, τὸν ὁποῖον οἱ Μαυρομιχάλοι κατηγόρουσι ὅτι ἐπέδωκε τὴν ὀλοσχερῇ καταστροφὴν τῶν. Ὁ Κυβερνήτης ἔσφαλεν ὅτι δὲν τοῖς ἀφῆρσε τὴν πρόφασιν ταύτην. Ἐνόμισεν ὅτι προσεδάλλετο τὸ ἀξίωμα του, ἔστειλεν ἐκεῖ ῥωσικὰ πολεμικὰ πλοῖα, διέταξε τὰ γαλλικὰ στρατεύματα νὰ κάμωσιν ἀπειλητικὴν τινα κίνησιν, προσεκάλεσε ρουμελιωτικὰ τινα σώματα εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὸν Νικήταν τὴν ἀστυνομίαν τῆς χερσονήσου. Οὕτω δ' ἐμπόδισε μὲν πρὸς τὸ παρὸν τὴν ἐκρηξίν, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐναντίων του ἤϋξανεν ὀλονέν.

Ἡ θέσις τοῦ ἥτο πλέον δυσχερεστάτη, ἡ διοίκησις ἐχῶλαινε πολλαχοῦ, ἡ πρόοδος τῆς χώρας ὠπισθοδρόμει. 1,200, 000 φράγκων, ἅπερ εἶχε λάβει κατὰ τὴν ἀνοιξιν, ὧν τὸ ἥμισυ ἐκ Ῥωσσίας, 400,000 φράγκων ἐκ Γαλλίας καὶ 200, 000 παρὰ τοῦ τραπεζίτου Ἐυνάρδου· εἰς ἃ προσετέθησαν μετ' ὀλίγον 154,000 φράγκων, ἐχρησίμευσαν διὰ τὰς ἀπολύτους ἀνάγκας. Ἡ καταδίωξις τῶν ἀνακτοβουλίων τῶν ναυτικῶν Δυνάμεων, ἡ ἔλλειψις τῶν μέσων, τὸ πρὸς αὐτὸν μῖσος ἐκεῖνων, οἵτινες ὤφειλον νὰ τὸν ὑποστηρίξωσιν, ἐφθειρον τὴν ὑγείαν του, καὶ ἐπλησίαζεν ἤδη νὰ πάθῃ, ὅτε εἰδησις ἀπροσδόκητος διὰ τὴν ἀντιπολίτευσιν ἐνέσπειρε τὴν διαίρεσιν καὶ ἀπορίαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτῆς, καὶ ἐσταμάτησε πρὸς στιγμὴν τὴν ἐχθρικὴν ἐνέργειάν της. Ἦτο δὲ αὕτη ἡ παραιτήσις τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου.

Ὁ πρίγκηψ οὗτος εἶχε σχηματίσει, χωρὶς νὰ ἐπιρρέασθῃ ὑπὸ τῶν ἐξ Ἑλλάδος ἐντυπώσεων, τὴν ἀπόφασιν νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τοῦ πρῶταθέντος αὐτῷ ἀξιώματος. Ἄν καὶ ἡ ὀλίγη ἐπιείκεια

πρὸς τὰς ἰδέας καὶ ἐπιθυμίας του, ἣν ἀπήντησεν εἰς τὰ τρία ἀνακτοβούλια, καὶ τινες προσωπικαὶ ἐνοχλήσεις, ἃς ὑπέφερε κατὰ τὴν συζήτησιν τῶν ἐλληνικῶν πράγματων, τὸν εἶχον δυσареστήσει, κυρίως ὅμως αἱ ἐλπίδες καὶ τὰ σχέδια, ἅτινα συνέλαβε κατὰ τὴν ἐν Παρισίοις διαμονὴν τοῦ τὸν ἀπρίλιον, ἐκίνησαν αὐτὸν εἰς τὴν παραίτησιν. Δι' ἐπιστολῆς του ἐκ τῆς πρωτευούσης ταύτης ἀπὸ 22 ἀπριλίου ὑπέδειξεν εἰς τὸν Κυβερνήτην τὴν ἀπόφασίν του, προβάλλων ὡς λόγον τὴν ἄρνησιν τῶν Δυνάμεων τοῦ νὰ ἐγγυηθῶσι δάνειον πλέον τῶν 37 ἑκατομ. φράγκων. *) Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κυβερνήτης ἔλαβε συγχρόνως τὴν εἰδήσιν περὶ τῆς ἀποφάσεως τῶν Δυνάμεων νὰ ἐπεκτείνωσι τὴν ἐγγύησιν ταύτην κατὰ τὴν ἀξίωσιν τοῦ πρίγκηπος εἰς 60 ἑκατομμύρια, δὲν ἐθεώρησε τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ ὡς ἀνέκκλητον, παρεκάλεσεν αὐτὸν ἐκ νέου νὰ ἔλθῃ ταχέως, καὶ τῷ παρέστησεν τὰς ραδιοιουργίας τῆς ἀντιπολιτεύσεως δι' ἐκφράσεων καταλλήλων νὰ μετριάσωσι τὴν ἀνησυχίαν τοῦ πρίγκηπος περὶ τῆς καταστάσεως τῆς χώρας. **) Αἱ ἐκφράσεις αὗται ἐφθασαν λίαν βραδέως, καὶ ἐπ' οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἐδύναντο νὰ μεταβάλωσι τὴν ἀπόφασιν τοῦ πρίγκηπος. Οὗτος ἐπανελθὼν ἐκ Παρισίων εἰς Λονδίνον μὲ τὴν πεποίθησιν περὶ τῆς προσεχοῦς πτώσεως τῶν Βουρβόνων καὶ μὲ ἰδέας, αἵτινες ἔπρεπε νὰ γεννήσωσιν ἐν αὐτῷ μεγάλας ἐλπίδας, μαθὼν δὲ ἐν Λονδίῳ τὴν ἀπελπιστικὴν κατὰστασιν τῆς ὑγείας τοῦ βασιλέως καὶ τὰ περὶ ἀντιβασιλείας σχέδια, δι' ὧν τὸν ὑπεδέχθησαν, μολὶς ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὸ ὑπόμνημα τῆς γερουσίας, καὶ τὴν 15 Μαΐου ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς τρεῖς πληρεξούσιους τῶν Δυνάμεων ἐπιστολὴν λέγουσαν, ὅτι αἱ φόβοι, οὓς ἀπ' ἀρχῆς τῶν διαπραγματεύσεων ἐξέφρασεν, ὅτι καὶ ἡ ἀπόφασις περὶ τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος, χωρὶς νὰ προσκληθῶσιν οἱ ληνὲς νὰ μετάρχωσι τῶν διαπραγματεύσεων, καὶ τὰ χρεα-

*) 18. ἀλληλογρ. Δ. σελ. 45 ***) 18. ἀλληλογρ. Δ. σελ. 45. 48.

θέντα ὅρια ἤθελον γεννήσει μεγάλας δυσχερείας καὶ κινδύνους, ἐπαλήθευσαν καθ' ὅλοκληρίαν ὥφειλε δὲ νὰ τοὺς παρακαλέσῃ νὰ ἐξετάσωσιν ἐκ νέου τὰς γενομένας συμφωνίας ἢ ἐκτέλεσις αὐτῶν ἤθελε τὸν ἀναγκάσει ν' ἀποφύγῃ τὴν ἐκπλήρωσιν ἐντολῆς, ἣν ἀνέλαβε μὲ ζωηρὰν μὲν εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ εὐημερίαν τῆς Ἑλλάδος.» Τὴν 17 ἀπάντησαν οἱ πληρεξύσιοι, ὅτι ἡ ἀπάντησις τοῦ κόμητος Καποδιστρίου πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις ἐκφράζει πλήρη καὶ ἀπόλυτον συγκατάθεσιν, ὅτι καὶ ἡ γερουσία τὸ αὐτὸ ἐγνωστοποίησε πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις, ὅτι προσεχῶς ἤθελον φθάσει συγχαρητήρια εὐχαὶ πρὸς τὸν ἡγεμόνα, ἐπομένως αἱ δυσχερείαι καὶ οἱ κίνδυνοι δὲν ὑπῆρχον. Μικρὰ δὲ προσθήκη χώρας δὲν ἤθελεν ἀφαιρέσει τὰς δυσχερείας κατὰ τὴν χάριν τῆς ὁρροθετικῆς γραμμῆς, ἀλλὰ μᾶλλον αἱ εὐκολίαι, αἵτινες ἤθελον ὑποδεχθῇ εἰς τὴν ὁρροθετικὴν ἐπιτροπὴν. Ἡ ταχεία ἀφίξις τοῦ ἡγεμόνος καὶ χρηματικὰ βοηθήματα θὰ ἦσαν καὶ κατ' αὐτὰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ κόμητος Καποδιστρίου τὸ σπουδαιότατον καὶ ἀναγκαιότατον, ἀμφοτέρω δὲ εἶναι εἰς χεῖρας τοῦ πρίγκηπος.» Εἰς τὴν ἀπάντησιν ταύτην, ἥτις ἐστηρίζετο ἐπὶ σφαλερᾷ προϋποθέσει, καὶ παρέβλεπεν ἐν μεγάλῃ ὀλιγωρίᾳ τῶν περιστάσεων, τὸ ζήτημα τῶν ὁρίων, ἀντέταξεν ὁ πρίγκηψ τοῦ Κοβούργου τὴν 21 Μαΐου τὴν παραίτησίν του. Ἐδικαιολόγει δὲ αὐτὴν διὰ τούτου, ὅτι ἡ ἀπάντησις τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις τῆς Ἑλλάδος περιεῖχεν ἀπλῶς ἐκβεβιασμένην ὑπακοὴν εἰς τὴν θέλησιν τῶν Δυνάμεων, καὶ οὐχὶ ἐλευθέραν παραδόχῃν τοῦ πρωτοκόλλου ὅτι καὶ αὕτη ἡ ὑπακοὴ ἐγένετο μὲ ἐπιφύλαξιν, διότι ἡ προσωρινὴ κυβερνήσις τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὰς διατάξεις τῆς συνελεύσεως τοῦ Ἀργους, δὲν ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ ἐκφράσῃ συναίνεσιν ἐν ὀνόματι τοῦ λαοῦ, καὶ ἐὰν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ ἤθελον συγκαλεσθῇ, βέβαιον ἦτο,

ὅτι δὲν ἐδύναντο νὰ διώσωσι τὴν συγκατάθεσιν ταύτην, χω-
ρίς νὰ πράξωσιν ἐναντίον τῆς θελήσεως τῶν ἐκλογέων των. Ἡ
ἀληθὴς καὶ βεβαία γνώμη τῆς γερουσίας καὶ τοῦ λαοῦ εἶναι
ἀναμφιβόλως ἐναντία εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων. Ὁ
πρίγκηψ δὲν θεωρεῖ σύμφωνον πρὸς τὸν χαρακτήρα καὶ τὰ
φρονήματά του νὰ ἐπιβλήθῃ εἰς δυσηρεστημένον λαὸν, καὶ νὰ
συνδεθῇ τὸ αὐτομόν του ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἐλλήνων μὲ τὴν
σμίκρυνσιν τῆς ἐπικρατείας των, μὲ τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν
συναγωνιστῶν ἀδελφῶν των, μὲ τὴν ἐκδιώξιν ἐκ τῆς πατρί-
δος, ἣν μέχρι τοῦδε ὑπερησπίσθησαν νικηφόρως κατὰ τῶν
τούρκων. Τοῦτο πάντοτε ἐφοβεῖτο. Κατὰ τὴν πρώτην συνδιά-
λεξίν του μετὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ τὴν 9 φεβρουαρίου ἐδήλω-
σεν ἤδη, ὅτι δὲν ἤθελεν ὑπάγει εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα κυβε-
ρήσῃ τοὺς κατοίκους τῆς δυνάμει συμβάσεως, ἣτις ἤθελε προ-
καλέσει αἱματοχυσίας καὶ σφαγὰς τῶν ἀδελφῶν των. Ἐκτὸς
τούτου οὐδέποτε ἐν κειρῷ τῶν διαπραγματεύσεων, ὅσας προ-
σπαθείας καὶ ἂν κατέβαλε παρὰ τῷ δουκί, ἐγένοντο ἐνέργειαι
πρὸς σύναψιν συνθήκης, ἂν καὶ πάντοτε ἐθεώρησε τὸ πρωτό-
κολλον ὡς μετάδασιν εἰς αὐτήν. Ἐν τινι δὲ ἐπιστολῇ ἀπὸ 8
μαρτίου ἐξέφραζε καὶ παρίστα ἐκ νέου δι' ἐπίσης καθαρῶν
ἐκφράσεων ὅτι, ἵνα δοθῶσιν εἰς τοὺς τούρκους αἱ εἰς τοὺς ἑλ-
ληνας ἀνήκουσαι χάριαι τῶν ὀρίων, ἔπρεπε νὰ κατακτηθῶσι
πρῶτον ἀπὸ τῶν ἐλλήνων, καὶ ὅτι ὁ νέος ἡγεμὼν δὲν ἐδύνα-
το ν' ἀρχίσῃ τὴν βασιλείαν του διὰ τοιούτων πράξεων. Καὶ
ἂν ἡ γερουσία δὲν ἐξεφράζετο τόσον ὀριστικῶς, (καὶ ἡ γλῶσσα
τῆς εἶναι τόσον καθαρὰ, ὅσον καὶ τὰ αἰσθητά της φυσικά,) ὁ
πρίγκηψ μὲ δυσπαρέσκειάν του ἤθελε γείνει τὸ ὄργανον τῆς
ἐκτελέσεως τῶν ἀποφάσεων τῶν Δυνάμεων, μὲ μόνην τὴν ἐλ-
πίδα νὰ ἐλαττώσῃ τὴν σκληρότητά των καὶ ν' ἀποφύγῃ τὰς
συνπειάς των. Ἢ ἐκλογὴ του συνεταυτίσθη διὰ τοῦ αὐτοῦ
πρωτοκόλλου μὲ τὰ ἐκδιαστικὰ μέτρα ἢ πρώτη δὲ πρᾶ-
ξις τοῦ ἡγεμόνος θὰ ἦτο, ἢ ν' ἀναγκάσῃ διὰ ξείνης ἐνόπλου

βίας τοὺς ἰδίους ὑπηκόους του νὰ παραιτήσωσι τὰς χώρας καὶ τὰ κτήματά των, ἢ ἐνωθεὶς μετ' αὐτῶν ν' ἀντισταθῇ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἐνὸς μέρους τῆς συνθήκης ταύτης, ἥτις τὸν ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος. Ἐνώπιον τοιαύτης ἐκλογῆς οὐδὲν ἄλλο τῷ μένει ἢ ν' ἀποσυρθῇ οὐδέποτε εἶχεν ἄλλο τι πρὸ ὀφθαλμῶν ἢ τὰ δικαιώματα καὶ τὸ καλὸν τῆς Ἑλλάδος· δὲν θέλει δὲ νὰ γείνη ἀντιπρόσωπος τῶν συμμάχων, ἐκλεγθεὶς παρ' αὐτῶν ἢ νὰ κρατῇ τὴν Ἑλλάδα εἰς ὑποταγὴν διὰ τῆς βίας τῶν ὀπλων. *)

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη δυσηρέστησε μεγάλως φυσικῶ τῷ λόγῳ τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν. Ἦτο δημοσίᾳ τις ἐπίσημος καταδίκη τῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα πολιτικῆς τῶν ἄγγλων ὑπουργῶν. Οὗτοι δὲν ἐθεώρησαν αὐτὴν ὡς ἀναγκαίαν συνέπειαν τῆς διαγωγῆς των, ἀλλ' ὡς ἐνέργειαν τῆς κατ' αὐτῶν ἀντιπολιτεύσεως ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ, διότι ὁ πρίγκηψ τοῦ Κοβούργου εἶχε φιλικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ κόμητος Γρέυ. Ὅθεν αἱ ὑπουργικαὶ ἐφημερίδες προσέβαλον κατ' ἀρχὰς τὸν πρίγκηπα ἐμπαθῶς, καὶ ὁ λόρδος Ἀβερδηνος ἐξεφράσθη πικρῶς κατ' αὐτοῦ ἐν τῷ κοινοβουλίῳ ἀποδῶσας τὴν παρτίτησίν του εἰς μόνον τὸ χρηματικὸν ζήτημα. Ὁ κόμης Γρέυ καὶ οἱ φίλοι τοῦ πρίγκηπος τὸν ὑπερασπίσθησαν ἐνθέρμως, φέροντες εἰς χεῖρας ἐπιστολὰν τοῦ στρατηγοῦ Τσαῦρτς πρὸς τὸ Βιλμόντην Ὁρτωνα, χρονολογούμενην ἀπὸ 14 Ἀπριλίου ἐξ Ἐπιδαύρου, ἥτις ἔκαμε πολλὴν ἐντύπωσιν, διότι ὁ στρατηγὸς, ἄσπονδος ὢν ἐχθρὸς τοῦ Κυβερνήτου, παρίστα μὲ βραδείας ἐκφράσεις τὸ σκληρὸν καὶ ὀλέθριον τῶν ὀρίων τῆς 3 φεβρουαρίου. Ἀλλως οἱ Οὐίγγοι κατέκρινον ὅλην τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἐλληνοτουρκικοῦ ζητήματος. Ἰδίως δὲ ὁ λόρδος Πάλμερστον ἠγόρευεν ὑπὲρ τῆς Κρήτης, καὶ ἰσχυρίσθη ὅτι ὀλίγην σπουδαιότητα εἶχε διὰ τὴν Τουρκίαν κατὰ τὴν παρούσαν θέσιν τῆς, ἐὰν αὕτη ἢ ἐκείνη ἢ

*) Ἰδ. παράρτ. ΑΙ. ἀρ. 12.

νητος τῇ ἀφηρεῖτο καὶ προσετίθετο εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τούναν-
τίον εἶναι λίαν σπουδαῖον διὰ τὴν Εὐρώπην νὰ γείνη τὸ νέον
κράτος ἱκανὸν νὰ ὑπερασπίζηται τὴν ἀνεξαρτησίαν του. *)

Ἡ ἔποψις αὕτη ἦτο βεβαίως ὀρθὴ καὶ ὑψηλὴ. Μωρία ἦτο ἡ
ἀνεξαρτησίατῃς Ἑλλάδος, ἐὰν δὲν συνεκροτεῖτο οὕτως, ὥστε
νὰ γείνη ὁ πυρὴν ὅλου τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ τοῦ ὀθωμανικοῦ
κράτους. Πλασθεῖσα δὲ μὲ τὴν ἐλπίδα ταύτην ἦτο πολιτικὴ
ιδέα ἀξία ἰσχυροῦ ἀνακτοβουλίου ἢ ἰσχυρῶν ἀνακτοβουλιῶν.

Ὁ περίγκηψ ἀνεκοίνωσε πρὸς τὸν κυβερνήτην τὴν 1 ἰουνίου
δι' ἐπιστολῆς τὴν ἀπόφασίν του, ὡς οὐσαν τὸ ἔσχατον μέσον
ὅπως οἱ Ἕλληνες ἀπαλλαχθῶσιν ἐκ τῶν ἀπαραδέκτων ὑπο-
χρεώσεων τῶν Λονδινεῶν ἀποφάσεων. **) Ἀμα δ' ἔλαβεν ὁ
κυβερνήτης τὸ γράμμα τοῦτο, ἔπαυσε τὰς ἀναφορὰς, καὶ ἔ-
λαβε θέσιν ἀπειλητικὴν πρὸς τοὺς ἀντιπάλους του διατάξας τὸν
Ἀνδρέαν Μεταξᾶν νὰ περιέλθῃ τὴν Πελοπόννησον, νὰ καταπλή-
ξῃ τοὺς ἐγγυτέρους ἐνόχους, νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς ὀπαδοὺς του
καὶ νὰ προσκαλέσῃ πάντας νὰ ἀκολουθήσωσι τὸν Κυβερνήτην.
Τὰ αὐτὰ ἐνήργησε καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Μεταξᾶς, ὁ ἀνεψιὸς
τοῦ ἄλλου, εἰς τὴν Στερεάν. Τὸν δὲ ἀδύνατον Σισίνην ἀντεκατέ-
στησεν ὁ Κυβερνήτης διὰ τοῦ ἐπίσης ἀδυνάτου γέροντος Τσα-
μαδοῦ, διότι ἐκτὸς τούτου καὶ ὁ χρόνος του εἶχε παρέλ-
θει δὺς. Τοὺς δὲ Ὑδραίους, τὸν Ζαΐμην, Μαυροκορδάτον καὶ
ἄλλους ἐναντίους του ἐζήτησε νὰ ἐλύσῃ εἰς ἑαυτόν.

Ἡ ἀντιπολίτευσις ἐκλονίσθη, ἀλλ' ἐδράξατο τὸ γεγονός τῆς
παραιτήσεως ὡς ὄπλον, καὶ κατηγόρει νῦν τὸν Κυβερνήτην, ὅτι
τὴν προὔκλεσεν. Αἱ ἀποφάσεις τῶν γαλλικῶν βρυλῶν καὶ τοῦ
ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου, γινόμεναι πρὸς τὸν σκοπὸν ἵνα ρίψωσι
τὸ σφάλμα παντοῦ ἄλλου, ἢ ὅπου ἔπρεπε, ἔδωκαν ἀφορμὴν
πρὸς τοῦτο. Ἄλλ' ἡ ἀντιπολίτευσις ἀπώλεσε τὸ στήριγμά
της, διότι πρὸς μεγάλην λύπην της εἶδε κατ' αὐτὸν τοῦτον

*) Ἰδ. Γενικὰ Πολιτικὰ Χρονικά. Γ. ●●) Ἀλληλ. Δ. σελ. 79.

τὸν χρόνον, τὸν ἰούνιον, τὸν ἄγγλον ἀντιπρέσβυν, ὅστις ἤρχισεν νὰ ἐννοῇ ὅτι οἱ Τόρρις ἐκλονίζοντο, πλησιάζοντα πρὸς τὸν κόμητα. Καὶ ὁ γάλλος δὲ ἠκολούθησε τὸ παράδειγμά του. Ἦδη δ' ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους τούτου ὁ πρίγκηψ Πολινιάκ εἶχεν εἰπεῖ, ὅτι «ἐφοβείτο πολὺ μὴ ὁ Καποδίστριας ἐξ ἀναγκασμοῦ κακοῦ γείνη ἀπαράκλητον.» Ἡ γνώμη αὕτη, τόσον ὀλίγον κολακευτικὴ διὰ τὸν Κυβερνήτην, ἤρκεσε νὰ τῷ ἐξασφαλίσῃ τὸ σέβας καὶ τὴν ὑπόληψιν, καὶ ἤδη πλέον ὑπερίσχυσε. Μετ' ὀλίγον ἔμαθεν ἡ ἀντιπολίτευσις, ὅτι ἡ μὲν Ῥωσσία καὶ Γαλλία ἐπεμψαν βοήθειαν ἐξ ἐνὸς ἑκατομμυρίου φράγκων, ἡ δὲ Ἀγγλία τὴν βεβαίαν ὑπόσχεσιν διὰ 500,000 φράγκων. Τοῦτο δὲ προϋπέθετε μεταβολὴν τῶν φρονημάτων τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου, ὅπερ ἔως τότε εἶχεν ἀρνηθῇ ἐπιμόνως πᾶσαν χρηματικὴν βοήθειαν, καὶ οὐδεμίαν ἄφινεν ἀμφιβολίαν, ὅτι ὁ Κυβερνήτης ἐθεωρεῖτο καὶ ἐν Λονδίνῳ ὡς ὁ κατάλληλος ἀνὴρ, ἵνα ἐξακολουθήσῃ τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν. Τοῦτο δ' ἦτο ἀληθές, ὅθεν καὶ ἀνεγνώρισαν τὴν ἀνάγκην χρηματικῶν βοηθημάτων. Ὅθεν καὶ τῆς καταστάσεως τῆς Γαλλίας, προσεγγιζούσης εἰς κρίσιν, παρέβλεψαν οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ ὅλα τὰ μικρότερα ζητήματα, καὶ ἀπεφάσισαν ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα νὰ διατηρήσωσι προσωρινῶς τὰ πράγματα ὡς εἶχον.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει αἱ ἐν Λονδίνῳ ἀποφάσεις τοῦ φεβρουαρίου ἀπήντησαν ὀλιγωτέραν ἀντίστασιν, ἢ ὅταν ἐφροβούντο. Ἡ Ῥωσσία ἤξευρε νὰ τιμωρήσῃ τὴν Πύλιν διὰ τὴν διακοίνωσιν τῆς 9 Σεπτεμβρίου, τὴν ὁποίαν ἡ Ἀγγλία καὶ Γαλλία κατώρθωσαν νὰ πείσωσι τὴν Πύλιν νὰ κάμῃ κατὰ τοῦ Γ. ἄρθρου τῆς ἀδριανουπολιτικῆς συνθήκης, διότι ὑπέδειξεν αὐτὴν ταύτην τὴν διακοίνωσιν ὡς αἰτίαν τῆς παρὰ τῆς Πύλης ἀπαιτηθείτης μεγαλειτέρας θυσίας. Ἡ Πύλη διέταξε νὰ ἐρωτηθῇ ὁ Ὁρλώφ, ἐὰν δὲν ἠλπιζέτο τροποποίησις τις, καὶ ὅτε οὗτος ἀπήντησεν ἀρνητικῶς, καὶ ὁ κόμης Ρίβωπιερόος προσέθεσεν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ χάριν τῆς ταχείας παραδοχῆς τῶν

ἰσχυρῶς τὸν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἐγγειογενῶν τῶν Ἀττικῶν τῶν πλεονεξῶν ἐν ἑαυτῷ ἐκτετατὸν ἐκκαταστῶν ἀντίστασιν ἐ Πύλῃ τῇ 23 ἐπέβη μετὰ τὴν ἀποστολὴν ἀφαιρῶν τοὺς πρέσβεις ἵνα ἀφαιρῇ τὰς ἀποστάτας τὰς 24. «*Η ἡμεῖς ἐργαζόμεθα ἐν τῇ Ἀστυνομίᾳ ἐπὶ τῷ λαῷ τῶν περὶ ταῦτα.*» Μετὰ μὲν ἐν ἑαυτῷ ἔθηκε τὴν ἐπίστασιν τῶν ἐργαζομένων. Καὶ τὸ ἔδωκεν ἑαυτῷ τῇ Ἀστυνομιᾷ τὴν ἐπιτάκτικον ἐπιτάκτικον ἔδωκεν ἑαυτῷ τῇ Πύλῃ ἐκκαταστῶν ἐλας τὰς φιλικὰς στρατίας πρὸς τὴν ῥωστικὴν Αἰσχίαν δὲ μετὰ τῇ ῥωσσίας ἐγένοντο ὑπερβαρὺ στενωπὴν. Ὁ Χαλὶλ-πασσὰς ἐτα- νελῶν ἐκ τῆς ἀποστολῆς τῇ 25, διακριτῶς παρὰ τὸν πασσὰς, καὶ ἰσχυρῶς τὴν σουλτάνου Φατμῆ, κῆρυ τῷ Σουλτάνου Μουσταφᾶ Δ'. Ὁ θεὸς πατὴρ τῷ Χωρᾶ-πασσὰς ἔτε ὁ ἰσχυρῶς ἀντὶ ἐν τῷ κράτει, καὶ ἐρρίκει ὅτι εἰς τὸ ἔξῃ; ἡ γιλιὰ μετὰ τῇ ῥωσσίας ἔτε ἡ μόνη σωτηρία τῇ Πύλῃ.

Τὴν εὐθυσίαν τῆς παραιτίσεως τοῦ πρίγκιπος Κοδούργου ἔλαβεν αὐτὴ μετὰ ἀδιαφορίαν. Τὴν 6 Ἰουνίου ἐξέδωκε φερμάνην περὶ Κρήτης, ὅπερ ἀπένευμεν εἰς τοὺς βασιλεῖς προνόμιον οὐδέποτε μέχρι τοῦδε παραχωρηθέντα. Τὸ χαράτισον ἐκρεπεν εἰς τὸ ἔξῃ; νὰ εἰσπρίττεται οὐχὶ ὑπὸ τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων καὶ καπιτανίων, καὶ οὗτοι ὡς καὶ οἱ ἐμποροπλοίαρχοι ἀπὸ τῆς ἀλλοτρίου αὐτοῦ. Ἐνεκα δὲ τούτου ἐκρεπε νὰ γίνεται ἀπαρίθμησις τῶν βασιλέων κατὰ τρία μέχρι πέντε ἔτη. Παρεχωρήθη δὲ εἰς τοὺς Κρητας ἐλευθέρων ναυτιλία εἰς τὸν Εὐξείνιον πόντον καὶ ἰδία σημαία. Οὐδεὶς ἐκτακτος φόρος ἐδύνατο νὰ τοῖς ἐπιβληθῇ, οὐδεμία βία νὰ γίνεται κατ' αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν ἐνδυμασίαν, ἐδύνατο νὰ ἐκλέγῃσιν αὐτοὶ τὰς τοπικὰς ἀρχὰς τῶν κτλ. Τὴν 28 Ἰουνίου ἐξέδωκεν ἡ Πύλη τὸ φερμάνιον περὶ παραδόσεως τῇ Ἀττικῇ καὶ Εὐβοίᾳ, καὶ ἐπεμψε πρὸς τοῦτο εἰς Ναύπλιον τὸν Μολ-

*) 13. παρίρτ. ΙΑ. 13. 14. 15. 16. *) 18. παρίρτ. ΙΑ. 17.

λάν τοῦ Σκουτάρεως. Τὴν πρότασιν τοῦ γάλλου πρέσβεως, νὰ δεχθῇ ἐν τῷ μεταξὺ γαλλικὰ στρατεύματα εἰς τὴν Εὐβοίαν, ἀπέκρουσε. Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν ἐξεδόθη τὸ φερμάνιον περὶ Σάμου, περὶ Ἀκαρναντίας καὶ τῶν Αἰτωλικῶν ἐπαρχιῶν. Μετ' ὀλίγον δ' ἀπέστειλεν ἄνδρας ὅπως χαράξωσι μετὰ τῶν πληρεξουσίων τῶν Δυνάμεων τὰ ἀρκτικά ὅρια τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Πύλη ἦτο τότε τακτικὴ καὶ ἥσυχος. Οὐδεμίαν δυσχέρειαν παρενέβαλλεν. Ἀλλ' ἡ Σάμος δὲν ᾔθελε νὰ ὑποταχθῇ, καὶ ἐπειδὴ ὁ κόμης Καποδίστριας ἠρνήθη νὰ ὑπερασπισθῇ ἀναφανδὸν τοὺς Σαμίους, ἡ νῆσος αὕτη ἐκήρυξεν ἑαυτὴν ἀνεξάρτητον. Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις ἐπεμψαν ἐκείσε πολεμικὰ πλοῖα, ἅτινα εὐκόλως ἔφερον τὴν ὑποταγὴν, διότι οἱ πλείότεροι τῶν κατοίκων ἐπροτίμων τὰ πλεονεκτήματα τῆς θέσεώς των παρὰ τὴν ἀσιατικὴν παραλίαν ἢ τὰς συμβουλὰς τοῦ Λυκούργου Λογοθέτου. Εἰς τὴν Ἑλλάδα δ' ἐπεμψαν οἱ πρέσβεις ἀπεσταλμένους, ὅπως ἐξετάσωσι τὰ ὅρια.

Οἱ ἐν Λονδίῳ πληρεξούσιοι ἐδήλωσαν ἐν τῇ ἀπὸ 14 Ἰουνίου συνεδριάσει των, ὅτι ἡ παραίτησις τοῦ πρίγκηπος τοῦ Κοβούργου κατ' οὐδὲν μετέβαλλαν τὰς ἀποφάσεις τῆς 3 Φεβρουαρίου. Ἀλλὰ τὴν 16 Ἰουνίου καὶ 11 Ἰουλίου ἔλαβον τὰς εἰδήσεις τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεων καὶ τῶν ἐν Νευπλίῳ ἀντιπρέσβεων περὶ τῆς παραδοχῆς τῶν ἀποφάσεων τούτων ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν κυβερνήσεων, καὶ προσέθηκαν διατάξεις τινὰς καὶ διασαφήσεις. Ἡ § 6, ἀφορῶσα τὴν μετανάστευσιν, ἐπλήρωσε τὴν Πύλιν φόβου, ὅτι ἡ ἀπόλυτος ἄδεια πρὸς τοῦτο ἤθελε τὴν στερῇσει μέγα μέρος τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων της. Ὅθεν οἱ πρέσβεις περιώρισαν αὐτὴν εἰς τὰς νήσους καὶ τὰς χώρας, ὅσαι ἔλαβον μέρος εἰς τὸν περὶ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα, καὶ ἔμελλον νῦν νὰ ἐπαναδοθῶσιν εἰς τὴν Πύλιν, ὥς καὶ εἰς τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει οἰκογενείας καὶ τὰς ἐπὶ τῶν παραλίῶν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, αἵτινες εἶχον πάθει ἕνεκα τούτου δήμευσιν καὶ ἐξορίαν. Ἄλλο δὲ ζήτημα

ἦτο τὰ Βακούφια, ἢ κτήματα διοικούμενα πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως διὰ λογαριασμὸν τῶν τσαμίων καὶ εὐσεβῶν καθιδρυμάτων, ἢ τῶν ὁποίων τὴν ἐπικαρπλίαν εἶχον ὠρισμένοι ὀθωμανικαὶ οἰκογένειαί. Οἱ πρέσβεις ἀπεφάσισαν, ὅτι ὅσα τοιαῦτα κτήματα εὐρίσκοντο ἐντὸς τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατεχομένης καὶ εἰς τὸ νέον κράτος ἀνηκούσης χώρας, ἔπρεπε νὰ θεωρῶνται ὡς κτήματα τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως, ὅσα δὲ εὐρίσκοντο ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ τῇ Εὐβοίᾳ, ταῦτα, ἐὰν μὲν ὑπῆγοντο εἰς τὴν δημοσίαν διοίκησιν, ἐπίσης νὰ θεωρῶνται ἐθνικὴ ἰδιοκτησία, ἐὰν δὲ εἰς τὴν ἰδιωτικὴν διαχείρησιν, ὡς ἰδιωτικῇ, καὶ ὡς τοιαύτη εἴτε νὰ ἐξακολουθῇ νὰ κατέχεται ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν κατόχων, ἢ ἐντὸς ἑτοῦς νὰ ἐκποιῇται. Ἡ διορίξ δὲ αὕτη ἀπεφασίσθη ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τῆς παραδόσεως τοῦ χάρτου, ὃν ὤφειλον νὰ χαράξωσιν οἱ ὀρθέται δυνάμει τῆς § 9. Ἕλληνες δὲ καὶ Τούρκοι εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ λάβωσι μεθ' ἑαυτῶν τὸ πυροβολικὸν ἐκ τῶν φρουρίων, ὅσα ὤφειλον νὰ ἐκκενώσωσι, καὶ εἰς ἀμφοτέρους ἐδόθη ἡ προτροπὴ νὰ σεβασθῶσιν ὅλα τὰ δημόσια κτίρια καὶ μνημεῖα *). Ἡ σύνοδος προσεπάθησε νὰ διασκεδάσῃ τὰς ἀμφιβολίας τοῦ κόμητος Καποδιστρίου, δηλώσασα ὅτι ἡ ἀμνηστία δὲν εἶχεν ὀπισθοδρομικὴν δύναμιν, ἐπομένως δὲν ἐπρόκειτο περὶ ἀποδόσεως τῶν δημευθέντων κτημάτων, ὅτι τὰ προνόμια τῶν καθολικῶν δὲν ἐπιβάλλουν καμμίαν ὑποχρέωσιν εἰς τὴν ἐλληνικὴν κυβέρνησιν, ἐναντίαν εἰς τὰ συμφέροντα τῆς ἐπικρατοῦσης θρησκείας, ὅτι ὡς πρὸς τὸ πολίτευμα ὁ νέος ἡγεμὼν ἤθελε τὸ συμβιβάζῃ μὲ τὰ συμφέροντα τῆς χώρας. Ἐξεδόθησαν δὲ ἀναπληρωτικαὶ ὁδηγαί πρὸς τοὺς ὀρθέτας νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν τὴν ἀμοιβαίαν ἀσφάλειαν τῶν δύο κρατῶν, καὶ ῥητῶς παρηγγέλθησαν, ἐκεῖ ὅπου ἡ χαραχθεῖσα γραμμὴ ἐπὶ τοῦ ὁροθετικοῦ χάρτου δὲν ἐσυμφώνει πρὸς τὸν σχηματισμὸν τοῦ

*) Papers relative to the affairs of Greece. London. II, pag. 5.

ἐδάφους, νὰ προτιμήσωσι τὴν πλησιεστέραν καὶ καταλλή-
 τέραν, ἐν γένει δὲ νὰ χαρισθῶσιν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὅσον ἐπι-
 τρεπὸν αἱ πρὸς τὴν Πύλην ὑποχρεώσεις. Καὶ πρὸς τοὺς ἀντι-
 πρέσβεις δὲ καὶ ναυάρχους ἐξέδωκαν οἱ πληρεξούσιοι ὁδηγίας
 συμφώνους πρὸς τὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου ἀπαίτησιν.
 ἦτοι τὰ πολεμικὰ πλοῖα τῶν τριῶν Δυνάμεων καὶ τὰ γαλλικὰ
 καὶ στρατεύματα νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἐκκένωσιν. Τὴν αἰτη-
 θέσαν δὲ χρηματικὴν βοήθειαν παρῆλθον ἐν σιγῇ *).

Ἐν τούτοις ἐξεβρόάγη ἐν Γαλλίᾳ τὸ ἠφαίστειον. Συνέ-
 ὄ,τι πᾶς ἀπαθῶς κρίνων ἄνθρωπος ἐπερίμενεν ἀπὸ τῆς εἰσόδου
 τοῦ πρίγκηπος Πολινιάκ εἰς τὸ ὑπουργεῖον. Ὁ παλαιότερος
 κλάδος τῶν Βουρβόνων μετηνάστευσεν. Οὐδεὶς δὲ ἤξευρε πῶς
 θὰ ἐξετείνετο ἡ κίνησις αὕτη, καὶ ποῖα ἀποτελέσματα ἐ-
 εἶχε. Τὰ ὄρματά τῶν μυστικοσυμβουλίῶν καὶ τῶν λαῶν ἐ-
 στράφησαν πρὸς τοὺς Ἡαρισίους. Ἡ Ἑλλάς καὶ αὕτη ἡ Πύλη
 ἀπεχώρησεν ὀπίσθεν τῆς σκηνῆς. Ἐπὶ τῆς βάσεως δὲ τῆς κυ-
 αρχίας τοῦ λαοῦ ἀνηγέρθη παρὰ τὴν προσδοκίαν τῶν πλειόνων
 ἐν τε τῇ ἀλλοδαπῇ καὶ ἐν τῇ ἡμεδαπῇ, ὁ θρόνος τῆς οἰκογε-
 νείας τῶν Ὁρλεάνων, ἥτις δραστηριώτατα προσεπάθησεν ἐν
 φανῇ εἰς ὅλα τὰ ἀνακτοβούλια ὡς οὕσα τὸ ἐλάχιστον κακόν,
 ἐγγύησις τῆς εἰρήνης καὶ τῶν συνθηκῶν, ἡ ἐπακολούθη-
 σις τῶν Βουρβόνων, καὶ οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἀφίνουσα περὶ τῆς
 προθέσεώς της νὰ ἀναλάβῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς ἐπαναστα-
 σέως, ἀνεγνωρίσθη ταχέως ὑπὸ τε τῆς Ἀγγλίας καὶ Πρω-
 σίας, καὶ μετ' ὀλίγον ὑπὸ τῆς Αὐστρίας καὶ τῶν λοιπῶν Δυ-
 νάμεων. Ἐκτὸς τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως οὐδεμία ἄλλη ἐ-
 πίστευεν ὅτι ὁ νέος βασιλεὺς τῶν Γάλλων εἶχε τὴν δύναμιν
 νὰ διατηρηθῇ, ἀλλὰ συνετισθεῖσαι ἐκ τῆς πείρας ἀπεφάσισαν
 ὅλοι νὰ μὴ ἀναμιχθῶσιν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Γαλλίας, καὶ
 νὰ μὴ ἀνεχθῶσιν καμμίαν ἀνάμειξιν τῆς Γαλλίας εἰς τὰ πράγ-

*) Ἰδ. πρῆρτ. ΙΑ. 18. 19. 20. 21.

ματα ἄλλων κρατῶν καὶ καμμίαν προσβολὴν κατὰ τῶν συνθηκῶν τοῦ 1814 καὶ 1815. Ἡ ἀπόφασις αὕτη διετήρησε τὴν εἰρήνην, καὶ ἔδωκε καιρὸν νὰ προετοιμασθῶσι διὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ πολέμου. *)

Ἐν Ἑλλάδι τὸ δεινὸν ἐλεῖνο συμβὰν ἔπρεπε νὰ ἐξασθενί-σῃ ἔτι μᾶλλον τὴν ἀντιπολίτευσιν ἢ τὸν Κυβερνήτην. Ἡ ἀβε-βαιότης περὶ τοῦ μέλλοντος κατέστησεν ἀμφοτέρω τὰ μέρη συμβιβαστικώτερα, ὅπερ ἀπέβη ὑπὲρ τῆς τακτικῆς ἐξουσίας. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἔλαβον παρὰ τῶν κυβερνήσεών των ἐνδείξεις πόσον αὐταὶ ἀπεστρέφοντο τὰς περι-πλοκάς κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν. Ὁ δὲ κυβερνήτης προεῖδεν ὅτι ἡ ἐν Γαλλίᾳ μεταβολὴ ἐδύνατο κατ' ἀρχὰς νὰ τὸν ὠφελήσῃ. Πρὶν ἢ δὲ λάβῃ ἐπίσημον εἶδησιν περὶ τῆς ἐνθρονίσεως τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, καὶ μολοντί δὲν ἐδύνατο ν' ἀμφιβάλλῃ μ' ὁποῖον ὅμμῃ ἤθελε θεωρήσει ἡ Ῥωσσία τὸ συμβὰν τοῦτο, διέταξε νὰ λάβῃ μέρος τὸ Ναύπλιον εἰς τὰς ἐορτάς, δι' ὧν τὰ γαλλικὰ πλοῖα ἐώρτασαν τὴν πτῶσιν τῆς παλαιᾶς καὶ τὸν θρίαμβον τῆς νέας δυναστείας. Διετέλει δὲ εἰς καλὰς προσωπι-κάς σχέσεις μετὰ τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, ὅστις ὡς δούξ τῆς Ορλεάνης εἶχε διευθύνει τοὺς φιλελληνικοὺς συλλόγους ἐν Γαλλίᾳ, ὡς καὶ μετὰ τοῦ νῦν ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν κό-μητος Μολέ. Ἐγραφε λοιπὸν πρὸς ἀμφοτέρους, καὶ ἐνεπίστευσε παρὰ τῷ δευτέρῳ τὸν πρίγκηπα Μιχαήλ Σούτσον, τὸν πρῶτον ὁσποδάρων τῆς Μολδαβίας, ὅστις διέτριβεν ἐν Παρισίοις, καὶ τῇ μεσολαβήσει τοῦ Ἐυνάρδου ἐγένετο οὗτος τὸ ἐμπιστευτικὸν ὄρ-γανον τοῦ Κυβερνήτου παρὰ τῇ γαλλικῇ κυβερνήσει. Ὅτι δὲ τὸ ἐπικρατοῦν πνεῦμα ἐν Γαλλίᾳ ἤθελε τὸν καταστήσει ὑποπτον δημοκρατικῶν ἰδεῶν ἤξευρε καλῶς, καὶ οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγ-μα, ἀλλὰ δὲν τῷ ἔλειπεν ἡ ἐπιτηδειότης ἵν' ἀποφύγῃ τοῦτο. Ἄλλως ἡ συνταγματικὴ μοναρχία δὲν ἀντέκειτο εἰς τὰς

*) Ἰδ. παράρτ. ΙΑ. 18. 19. 20. 21.

ιδέας του, και οἱ ἐχθροὶ του εἶχον πολὺ ἄδικον θεωρήσαντι, ὡς πολλάκις συνέβη, τὰς περὶ ταύτης ιδέας. τοῦ κόμητος Βουλγάρεως ἐν τῷ ὑπομνήματι περὶ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 22 μαρτίου 1829 ὡς ιδέας αὐτοῦ τοῦ Κυβερνήτου.

Περὶ τὰς ἀρχὰς αὐγαύστου ἔφθασεν ὁ μολᾶς τοῦ Σκουτάρως Κατζῆ-Ίσμαήλ-βέης εἰς Ναύπλιον, καὶ ἔτυχεν ἐξαιρετικῆς ὑποδοχῆς παρὰ τῷ Κυβερνήτῃ.

Οἱ ἀντιπρέσβεις διεπραγματεύοντο τῶρα μετὰ τοῦ Ίσμαήλ-βέη περὶ τῆς ἐκκένωσης τῆς Ἀττικῆς καὶ Εὐβοίας, καὶ ἤθελον νὰ ἐνεργήσωσι πρῶτον τὴν τῆς Ἀττικῆς, ἐνῷ συγχρόνως οἱ Ἕλληνες ὤφειλον νὰ κενώσωσι καὶ αὐτοὶ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον καὶ τὸ Ἀγρινίον. Ὁ Κυβερνήτης ἀφῆκεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην τὴν προτεραιότητα εἰς τοὺς ἀντιπρέσβεις. Περιωρίσθη δὲ νὰ συμβουλευσῇ αὐτοῖς μεγίστην φρόνησιν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἐπαχθοῦς μέρους τῆς ἀνταλλαγῆς ταύτης, καὶ ἐπρότεινε νὰ χαράξωσι τὰ ὅρια, νὰ τοποθετήσωσι τοῦλάχιστον εἰς τὰς Πάτρας ἐν μέρος ἐκ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, καὶ νὰ χορηγήσωσιν εἰς τὴν κυβερνήσιν ἰδιαίτερα χρηματικὰ βοηθήματα, ἵνα δυνηθῇ νὰ δεχθῇ τοὺς μετανάστας. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἦτο τόσῳ μᾶλλον ἀναγκαῖον, καθ' ὅσον ἡ ἐκκένωσις τοῦ Ἀγρινίου ἤθελε συνεπιφέρει τὴν ἀποχώρησιν τῶν στρατευμάτων ἐκ τοῦ Μακρονόρου.

Ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐγούστον δὲν εἶχον φθάσει ἀκόμη οἱ ὀροθέται, καὶ μεγάλη τις δυσχέρεια ὡς πρὸς τὴν ἐκκένωσιν τῆς Ἀττικῆς καὶ Εὐβοίας ἀνεφύη ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Ὁμέρ-πασσᾶς καὶ ὅλοι οἱ προύγοντες τῶν τούρκων ἐκήρυξαν ὅτι δὲν ἐδύναντο νὰ πληρώσωσιν εἰς τὰ στρατεύματα τὰ καθυστερήματά των, ἐπομένως δὲν ἐδύναντο νὰ τὰ βιάσωσιν εἰς ἀποχώρησιν πρὶν ἢ λάβωσι τὰ πρὸς τοῦτο μέσα διὰ τῆς ὑπὸ τῶν λονδινεῶν ἀποφάσεων ὀρισθείσης πωλήσεως τῶν ἰδιωτικῶν ἀκινήτων κτημάτων. Ὁ Ίσμαήλ-βέης ἔκχμεν εἰς τὸν Κυβερνήτην τὴν πρότασιν ν' ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν ἀγορὰν ταύτην διὰ λογα-

ριασμὸν καὶ πρὸς ὄφελος τῆς κυβερνήσεως κατὰ κοινὴν ἐκτί-
μησιν. Ἡ ὁδὸς αὕτη θὰ ἦτο ἡ βραχυτέρα καὶ συμφερωτέρα
διὰ τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ἀλλ' ἐχρειάζοντο 200-300,
000 ταλλήρων πρὸς ἀποζημιώσεις, καὶ τό ποσὸν τοῦτο ἡ κυ-
βέρνησις δὲν ἐδύνατο νὰ προαφαιρέσῃ ἐκ τῶν μέχρι τοῦ νοεμ-
βρίου ἀναγκῶν τῆς, εἰμὴ μόνον ἐὰν εἶχε τὴν βεβαιότητα
ὅτι τὸ δάνειον ἤθελε πραγματοποιηθῇ. Ἀλλ' ἡ Ἰουλια-
νὴ ἐπανάστασις ἐμπόδισε τὴν πρόοδον τῆς ὑποθέσεως
ταύτης. Μάτην δὲ προσεπάθησεν ὁ Κυβερνήτης νὰ κατορ-
θῶσιν οὗτο δι' ἰδιωτικοῦ δανείου ἐν Ἑλλάδι, ἐν Ἑλβετίᾳ,
Γαλλίᾳ καὶ Ῥωσίᾳ. Ἐναγκάσθη νὰ θεωρῇ τὴν ἐρήμωσιν
τῆς Ἀττικῆς καὶ Εὐβοίας ὑπὸ τῶν τουρκικῶν σιφῶν καὶ τὴν
καταστροφὴν τοῦ ἐλαιῶνος τῆς Ἀττικῆς διὰ τοῦ πυρὸς ἀκρι-
βῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, τὸν αὐγούστου. Τὴν 31 αὐγού-
στου διέταξε τὸν Σπυρ. Καλογερόπουλον, Μάνον καὶ Μίστο-
γλου νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ Εὐβοίαν, ἵνα εἴ-
πωσιν εἰς τοὺς τούρκους, ὅτι πᾶς ὀθωμανὸς γαιοκτήμων, ὅστις
ἤθελε νὰ μείνῃ εἰς τὴν χώραν, ἤθελε ἀπολαύει πᾶσαν δι-
καίαν προστασίαν αὐτὸς καὶ ἡ οἰκογένεια καὶ ἡ ἰδιοκτησία
τοῦ· ὅτι πᾶς ὅστις ἤθελε νὰ πωλήσῃ, θὰ εἶχε πᾶσαν δυνα-
τὴν συνδρομὴν παρὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, καὶ ὅτι κα-
θὼς αὐτὸς θὰ ἐκτελέσῃ πιστῶς τὰς ἐν Λονδίνῳ ἀποφάσεις, τὸ
αὐτὸ εἴλιπιζε καὶ παρὰ τῶν Τούρκων. Οἱ τρεῖς ἀπεσταλμένοι
ᾧφειλον προσέτι νὰ παροτρύνωσιν ὅλους τοὺς Ἕλληνας πρὸς
ἀγορὰν τῶν τουρκικῶν κτημάτων, καὶ νὰ πέμπωσι εἰς τὴν κυ-
βέρνησιν τὰ πωλητήρια ἔγγραφα πρὸς ἐπικύρωσιν· τοὺς δὲ
Τούρκους ᾧφειλον νὰ ὑπομνήσωσιν ὅτι τοῖς ἐδόθη ἐνός ἔτους
διορίξ, καὶ νὰ τοὺς παρακινήσωσι νὰ πωλῶσιν εἰς τὴν κυ-
βέρνησιν εἰς μετρίας τιμὰς, ἐπὶ μακραῖς προθεσμίαις, καὶ κα-
τὰ μικρὰς δόσεις. Ὅθεν ἔλαβον τὴν πληρεξουσιότητα νὰ ἐξε-
τάζωσι τοὺς νομίμους τίτλους τῆς ἰδιοκτησίας, νὰ προβαίνω-
σιν εἰς ἐκτίμησιν διὰ πραγματογνωμόνων ἀμφοτέρων τῶν με-

ρῶν, νὰ διαπραγματεύωνται περὶ τῆς τιμῆς καὶ τῶν προθεσμιῶν τῆς πληρωμῆς ἰδιωτικῶν κτημάτων (τὰ δημόσια ἀνῆκον εἰς τὸ κράτος.) Ἐπειδὴ δὲ ἐν Ἀκαρνανίᾳ καὶ Αἰτωλίᾳ οἱ Ἕλληνες εἶχον νὰ πωλήσωσιν, ὁ Κυβερνήτης εἰλπίζεν ὅτι θὰ ἐδύνατο νὰ κάμῃ συμφηρισμὸν, καὶ οὕτω νὰ διευκολύνῃ τὴν περάτωσιν. Ἀλλ' ὅλον τὸ ἔτος παρήλθε, χωρὶς νὰ γείνη τι ἐπὶ τῆς σπουδαίας ταύτης ὑποθέσεως.

Ἔνεκα τῶν ἐνεργειῶν τὰς ὁποίας πολλοὶ Οὐλεμάδες, πολλὰ τζαμιά καὶ εὐσεβῆ καθιδρύματα ἔκαμον παρὰ τῇ Πύλῃ κατὰ τῆς παραχωρήσεως τῶν Βακουφίων τῆς Ἀττικῆς καὶ Εὐβοίας ὁγεννήθησαν καὶ ἐντεῦθεν βραδύτητες. Ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἐξέθεσεν ἐν τινὶ ἰδιαιτέρῳ ὑπομνήματι εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν τριῶν Δυνάμεων τὴν φύσιν τῶν κτημάτων τούτων, ἅτινα ὡς ἀφιερωμένα εἰς εὐσεβεῖς σκοποὺς, δὲν ἐδύναντο νὰ παραχωρηθῶσιν. Ἐνῷ δὲ ἡ § 3 τοῦ ἐν Λονδίνῳ πρωτοκόλλου τῆς 16 ἰουνίου διέκρινε τὰ Βακούφ-Χερῦ ἀπὸ τὰ Βακούφ-Λαδῦ, δηλ. τὰ νόμιμα ἀπὸ τὰ κατ' ἔθιμον, καὶ παρεχώρει εἰς τοὺς καρπωτὰς τῶν τελευταίων τὸ δικαίωμα τῆς πωλήσεως, ἡ Πύλη ἐκήρυττεν ὅλα τὰ Βακούφια ὡς κτήματα τοῦ Κράτους, καὶ εἰργάσθη ἔνεκα τούτου πρὸς ὄφελος τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἐδύνατο ν' ἀντιτάξῃ τὴν ἀπόφασιν ταύτην κατὰ τῆς ὁμολογίας τῶν Δυνάμεων. Ἡ ἕρις δὲ αὕτη εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἀναβάλῃ τὴν διαταγὴν πρὸς ἐκκένωσιν τῆς Εὐβοίας, ὅσον καὶ ἂν ἐκοπίασεν ὁ κόμης Ριβωπιέρρος νὰ τὴν λάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ εἰς Αἰγίναν, διότι τὸν νοέμβριον ἀπῆρχετο ἐκεῖσε καὶ ἐκεῖθεν περαιτέρω μετ' ἁδείαν εἰς Ἰταλίαν. *) Ἡ δυσκολία τῶν ζητημάτων τούτων ἐφάνη εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις τόσοσιν μεγάλην, ὥστε ὑπέβαλον εἰς τὴν σύνοδον τοῦ Λονδίνου τὴν ὅλως ἀνωφελὴ πρότασιν, ν' ἀνταλλαχ-

*) 18. παράρτ. ΙΑ. 22. 23.

θῇ ἡ Εὐβοία μὲ τὴν Ἀκαρνανίαν, ἀλλ' ἡ σύνοδος, εἰς ἀπάντησιν ἐπεκύρωσε τὰ ὅρια τῆς 3 φεβρουαρίου.

Μεγίστην ἐπιθυμίαν εἶχεν ὁ Κυβερνήτης νὰ ἴδῃ τὴν Ἑλλάδα αὐτάρκη καὶ μὴ δεομένην τῶν ἔξωθεν βοηθειῶν. Διὰ τοῦτο κύριόν του μέλημα εἶχε τὴν ἀνατροπὴν καὶ ἐργασίαν. Ἐκαυχάτο ὅτι εἶχεν εἰς τὰ σχολεῖα κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο 8,000 παιδιῶν, καὶ εἴλπιζε πολλὰ ἐξ αὐτῶν νὰ γείνωσι χρήσιμα ὄργανα τῆς διοικήσεως. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἤρχιζεν, εἶχεν ἀνάγκην τακτικῶν καὶ ἀρκετῶν εἰσοδημάτων, ἅπερ μ' ὅλας του τὰς προσπάθειάς δὲν ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ. Ἐὰν αἱ Δυνάμεις, αἱ μέχρι τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1830 χορηγήσασαι εἰς τὸν Κυβερνήτην 9 ἑκατομ. φράγκων, ἐγγυῶντο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὡς οὗτος ἐπρότεινεν, ἐν δάνειον, καμμίαν δαπάνην δὲν θὰ ἔκαμνον, καὶ πράγματι θὰ ἐβοήθουν τὴν κυβέρνησιν καὶ τὴν χώραν. Τότε δὲ ἡ κυβέρνησις θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ λάβῃ δραστήρια καὶ μεγάλα μέτρα καὶ μάλιστα διὰ παραχωρήσεως γῆς καὶ κτημάτων νὰ μεταβάλλῃ μέγαν ἀριθμὸν στρατιωτικῶν ἀνδρῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπλήρωνεν εἰς τὸ ἐξῆς βοηθήματα ἵνα τοὺς ἐμποδίζῃ ἀπὸ τοῦ νὰ γίνωνται λησται, εἰς χηρσίμους πολίτας. Ἡ ἀβεβαιότης τῶν ἐσόδων, τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ προδιαθέτῃ ἐπαρκῇ μέσῃ ἐπὶ ὀλίγου μηνὸς ἦσαν αἱ κύριαι πηγαὶ ὅλων τῶν δυσχερειῶν.

Οὐχ ἥττον ὁ Κυβερνήτης προέβη τὸν σεπτέμβριον εἰς τὴν προπαρσχκευὴν τοῦ σπουδαιωτάτου μέτρου τῆς διανομῆς τῶν κτημάτων. Τί δικαιοτέρον, φιλανθρωπότερον καὶ συνετώτερον τῆς ἀποφάσεως ταύτης, τοῦ νὰ δώσῃ γῆν εἰς τοὺς ἀπάτριδας ἀγωνιστάς, νὰ φέρῃ ἀποίκους εἰς τὴν ἐρημωμένην χώραν, νὰ θεμελιώσῃ τὰς κοινότητας ἐπὶ βάσεων σταθερῶν, νὰ ἐλαφρώσῃ τὸ ταμεῖον, καὶ οὕτω νὰ αὐξήσῃ τὰ ἔσοδα; Καὶ ὁμως οἱ ἀντίπαλοι τοῦ τὸν ἐμέμφοντο ἀποδίδοντες τοῦτο μόνον εἰς κομματικὰ συμφέροντα. Δὲν ἐφείσθησαν δὲ οὐδ' αὐτὸ τὸ ἐξ 800 στρεμμάτων γῆς δῶρον πρὸς τὸν ἀριστον πολίτην Μια-

ούλην, μὴ ἀνήκοντα εἰς τοὺς φίλους τοῦ Κυβερνήτου. Ἄλλ' ὁ Καποδίστριας δὲν ἐταράχθη. Τὴν 5 Σεπτεμβρίου συνέστησεν ἐπιτροπὴν πολιτειογραφικὴν, ἣτις ὤφειλε νὰ τῷ ὑποβάλλῃ κατὰ τὸ πρὸν τὸν ἐν Πελοποννήσῳ ἀριθμὸν τῶν κατοίκων, τῶν γαιοκτημόνων καὶ τῶν ἐχόντων πρὸς καλλιέργειαν μόνον ἐθνικὰ κτήματα. Τούτου δὲ εὐρεθέντος, οἱ διοικῆται μετὰ τῶν δημάρχων, δημογερόντων καὶ προύχόντων ὤφειλον πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς § 2 τοῦ Ζ' ἀρθροῦ τοῦ 3 ψηφίσματος τοῦ Ἀργου νὰ καταστρώσωσι καταλόγον τῶν ἀκτημόνων οἰκογενειῶν ἢ ἀτόμων. Κατόπιν δὲ νὰ προτείνωσι πόση γῆ ἔπρεπε νὰ δοθῇ εἰς ἑκάστην κοινότητα, καὶ ἔπειτα νὰ διαιρέσωσι τὸν ὅλον κλῆρον ἑκάστης κοινότητος εἰς τὸν προσήκοντα ἀριθμὸν κλήρων, καὶ νὰ διανείμωσι τούτους διὰ κληρώσεως εἰς τοὺς ἀκτῆμονας. Ἡ εἰς ἑκαστον κλῆρον ἀνήκουσα γῆ ἔπρεπε νὰ ὁρισθῇ ὑπὸ πραγματογνωμόνων, νὰ ἐκτιμηθῇ ὑπὸ τε τῆς κυβερνήσεως καὶ ὑπὸ τῶν κοινοτήτων, καὶ νὰ δοθῇ εἰς τοὺς λαμβάνοντας αὐτὴν δέκα ἕως δεκαπέντε ἐτῶν προθεσμία πληρωμῆς. Τὸ δέκατον δὲ τῆς προσόδου τοῦ κλήρου ἔπρεπε νὰ πληρώνεται ὡς χρεωλύσιον διὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ οὕτω δὲν εὐχαριστοῦντο οἱ ἀκτῆμονες, τὸ ὑπόλοιπον τῶν ἐθνικῶν κτημάτων ἔπρεπε νὰ δοθῇ κατὰ κλήρους ἐκ 500 μέχρι 1000 στρεμμάτων εἰς τοὺς τὰ πλείονα προσφέροντας, καὶ οὕτω νὰ δινηθῶσιν οἱ ἤδη γαιοκτῆμονες ν' αὐξήσωσιν εὐκόλως τὰ κτήματά των, διότι καὶ εἰς τούτους ἔπρεπε νὰ δοθῶσι προθεσμιαί. Ἡ παράδοσις τοῦ τίτλου τῆς ἰδιοκτησίας ἔπρεπε νὰ γίνεταί ἀμέσως μετὰ τὴν λήψιν ἢ ἀγορὰν τοῦ κλήρου, νὰ μὴ εἰσπράττεται κανὲν ἄλλο τέλος διὰ τὸν τίτλον εἰμὴ μόνον μικρὸν πρὸς πληρωμὴν τῶν ἐξόδων τοῦ σωτηρίου τούτου μέτρου, καὶ νὰ ληφθῶσι μέτρα ὅπως ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν κτημάτων ὑπάρχουσα ὑποθήκη διὰ τὰ δύο ἀγγλικά δάνεια. Μὲ τὸ μέτρον τοῦτο συνέδραμεν ὁ Κυβερνητὴς τὸ σχέδιον ὑποθηκικῆς τραπέζης, διότι ἐφρόνει λίαν ὀρθῶς, ὅτι χώρα ἄνευ

χρημάτων εἰς οὐδὲν ἦτο χρήσιμος. Ἐγραψε δὲ περὶ τούτου πρὸς τὸν Ἐυνάρδον καὶ πρὸς τοὺς ἐν Ἑλβετία καὶ Ῥωσσία φίλους του, καὶ εἰλπίζε νὰ φέρῃ διὰ τῶν τελευταίων ἀποίκους ἐκ τῶν παρὰ τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου πόντου διεσκορπισμένων ἐλλήνων, κατὰ τὸ πλεῖστον ὄντων φυγάδων ἐκ τῶν Κυθωνίων, τῆς Βάρνας, Σοζωπόλεως, κτλ. *) Ὄφειλε δὲ ν' ἀγωνίζεται ἐναντίον πολλῶν θερμοκεφάλων, οἵτινες χωρὶς νὰ ἔχωσι λεπτὸν καὶ πίστωσιν ὑπέσχοντο νὰ φέρωσιν ἑκατομμύρια, καὶ ἑκα-
μαν οὕτω νὰ ἐμποδισθῶσι καὶ ἀπολεσθῶσι πολλὰ κεφάλαια χωρὶς ἢ χώρα νὰ ὠφεληθῇ. Ὅταν δὲ ἀπέκρουε τὰ τοιαῦτα ἐπιβλαβῆ ὄνειρα, κατηγορεῖτο ἀδίκως ὅτι ἤθελε νὰ κρατῇ τοὺς γαιοκτῆμονας εἰς πτωχείαν καὶ νὰ ἔχῃ τοὺς πάντας μισθωτοὺς ἐπαίτας.

Τοιαύτας προσπάθειας κατέβαλλεν οὗτος ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, ἐνῶ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐνήργει τὰ πάντα, ἵνα ἐπιταχύνη τὴν ἐκλογὴν νέου ἡγεμόνος καὶ τὴν σύναψιν δανείου. Περὶ τούτου ἐλάλει εἰς τοὺς ἀντιπρέσβεις, περὶ τούτου ἐπεμπεφ' ὁδηγίας πρὸς τὸν πρίγκηπα Σούτσον ἐν Παρισίοις, καὶ ἐμεσολάθει παρὰ τῷ κόμητι Ρίθωπιέρβω, κατὰ τὴν βραχείαν ἐπίσκεψίν του εἰς Αἰγιναν, καὶ παρὰ τῷ στρατάρχῃ Μχιζῶνι, ὅστις ἐπ' ἀγαθῷ οἰωνῷ διωρίσθη τὸ προσεχὲς φθινώπορον ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου. Ἡ ἀντιπολί-
τευσις ταπεινωθεῖσα, ἂν καὶ μὴ καταβληθεῖσα, ἐζήτει κατὰ μέγα μέρος ν' ἀνακτήσῃ τὴν εὐνοϊάν τ' αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ τῶν ἀρχηγῶν τῆς συνδιηλλάχθησαν μετ' αὐτοῦ. Ἐδύνατο δὲ νὰ καυχῇ, καὶ τὸ ἔπραττε προθύμως, ὅτι ἡ χώρα ἦτο ὅλως ἥσυ-
χος καὶ εὐπειθής, ὅτι ὅλαι αἱ ἀπόπειραι πρὸς ἀποστασίαν τῆς Μάνης, πρὸς ἀπειθειαν τοῦ στρατοῦ, καὶ πρὸς ἄρνησιν τῶν φόρων εἰς τινὰς μεσσηνιακὰς καὶ ἀρκαδικὰς ἐπαρχίας εἶχον ἀποτύχει ὁλοσχερῶς. Προσέτι εἶχεν ἀποσύρει πάλιν τοὺς ρου-

*) Ἀλλεγορ. Δ Σελ. 125. 152. 170.

μελιώτας ἐκ τῆς Πελοποννήσου μετὰ βραχείαν διαμονήν. Ἄλλ' ἢ Ὑδρα καὶ αὐτὰ τὰ Ψαρά ἐπέπεσαν πάλιν κατ' αὐτοῦ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους μὲ τὰς περὶ ἀποζημιώσεως ἀπαιτήσεις των, κινήσεσθαι εἰς τοῦτο ἐκ τῆς εἰδήσεως, ὅτι ἔφθασαν κατὰ τὸν νοέμβριον χρηματικὰ βοηθήματα ἐκ 20,000 λιβρῶν στερλινῶν. Ἠλάττωσε τὸ ποσὸν τῶν ἀπαιτήσεών των, ἐπρότεινεν εἰς αὐτοὺς γῆν, ἐγγράφην εἰς τὸ βιβλίον τῶν χρεῶν τοῦ κράτους, ἐλπίδας ἐκ τοῦ δανείου, ἀλλὰ μ' ὅλα ταῦτα δὲν ἐδυνήθη νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ, διότι οὗτοι δὲν ἤθελον νὰ μετριασθῇ τὸ ποσόν, καὶ ἀπῆλθον 8 0]0 τόκους δι' αὐτό.

Ἀκριβῶς περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους κῦξῃσαν τὰ ἑκτακτα ἔξοδα ἕνεκα τῶν συνδρομῶν πρὸς τοὺς ἐκ Κρήτης φυγάδας. Ἡ Πύλη εἶχε προσφέρει τὴν νῆσον ταύτην διὰ τοῦ Περτιέ-ἑφένδου, ὅστις ἐπορεύθη ἕνεκα τούτου εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐτυχεν ἐκεῖ λαμπρᾶς ὑποδοχῆς, εἰς τὸν ἀντιβασιλέα τῆς Αἰγύπτου ἀντὶ 25 ἑκατομ. γροσιῶν. *) Ὁ Μεχμέτ-Ἀλῆς ἔδωκε τὸ ποσὸν τοῦτο καὶ ἐπὶ πλέον πλούσια δῶρα εἰς αὐτὸν τὸν Περτιέ καὶ εἰς τοὺς μεγιστᾶνας τοῦ Σεραγίου. Ὁ Κυβερνήτης παρέδωκε τὴν Γραβοῦσαν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ὁκτωβρίου εἰς στρατιῶτας τῶν τριῶν συμμάχων Δυνάμεων. Αὗται δὲ παρέδωκαν τὸ φρούριον εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, οἵτινες ἐμφανισθέντες πρὸ τῆς νήσου μετὰ στόλου καὶ στρατοῦ ἔλαβον κατοχὴν αὐτῆς. Πλοῖα δὲ τῶν συμμάχων καὶ ὁ Κανάρης ἔφερον πολλοὺς φυγάδας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπῆρχε πλήρης ψυχρότης πρὸς ὅλας τὰς Δυνάμεις ἐκτὸς τῆς Ῥωσσίας. Οὐχὶ ἅψευ χαίρεκακίας ἤκουσεν ἡ Πύλη τὴν πτώσιν τοῦ παλαιότερου κλάδου τῶν Βυρβώνων. Δὲν ἐδύνατο νὰ συγχωρήσῃ εἰς τὸν Κάρολον Γ'. τὴν κατὰ τοῦ Ἀλγερίου ἐπίθεσιν. Ὁ βεῖζ-ἑφένδης εἶχεν ἀποκριθῇ εἰς τὸν διερμηνέα τῆς πρεσβείας Δεγρᾶνζην, ὅτε οὗτος τῷ Ἀ-

*) 18. παράρτ. ΙΑ. ἀρ. 24.

νήγγειλε τὴν ἄλωσιν τοῦ φρουρίου τούτου. «Μὲ μελιχίους λόγους μᾶς ἀνηγγείλατε τὴν βιαιοπραγίαν τοῦ Ναυαρίνου· μὲ μελιχίους λόγους τὴν ἀπώλειαν τῆς Ἑλλάδος· μὲ μελιχίους λόγους μᾶς ἀναγγέλλετε σήμερον τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀλγερίου, καὶ ἐκάστοτε ἐπελέγετε ὅτι τοῦτο ἔγινε πρὸς τὸ καλὸν σας! ἐξακολουθεῖτε τὸ ἔργον σας, ἀλλὰ μὴ πλανᾶσθε ὅτι δὲν ἐννοοῦμεν ταῦτα.» Ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἠρώτησε τὴν 14 αὐγούστου τὸν γάλλον πρέσβυν, τί κυρίως ἐσκόπει ἡ Γαλλία περὶ τοῦ Ἀλγερίου. Ὁ δὲ πρέσβυς ἀπήντησε μὲ ὑπεκφυγὰς, καὶ τὸν νοέμβριον ἐπέδωκε σχέδιον συμβάσεως, δι' ἧς τὸ Ἀλγέριον μετεβιβάζετο μὲν εἰς τὸν Σουλτάνον, οὗτος ὁμως ὥφειλε νὰ ἐπικυρώσῃ καὶ ἀναγκασθῇ γαλλικὰς τινὰς κτήσεις ἐπὶ τῆς ἀφρικανικῆς παραλίας. *)

Περὶ τῆς Αὐστρίας εἶπε κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ ρεῖζ-ἐφένδης. «Τί μᾶς ὠφέλησαν αἱ φιλικαὶ διαβεβαιώσεις τῆς Δυνάμεως ταύτης; Μᾶς ὑπερασπίσατε καθ' οἷσαδὴποτε προσβολῆς; Ἀχρηστοὶ φίλοι· κάλλιον νὰ λείπωσιν.»

Ὡς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ἡ Πύλη εἶχε μεγάλην πεποιθήσιν περὶ τῆς ἀδυναμίας τῆς ἀπέναντι τῆς Ῥωστίας. Πρὸς δὲ τὴν Πρωσσίαν ἔτρεφε μέγα μῖσος καὶ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ἐφέρετο φιλοφρόνως καὶ ἐμπιστευτικῶς.

Ἡ μανία τῶν νεωτερισμῶν ὑπερέβη κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐν Κωνσταντινουπόλει πᾶν ὅριον. Καὶ οἱ μὲν ἄφρονες καὶ οἱ ἐχθροὶ ἐχειροκρότουν· οἱ δὲ φρόνιμοι καὶ φίλοι ἀπεσύροντο καὶ ἐσιώπουν.

— 0 —

*) 13. παρθερ. ΙΑ 25. 26.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ.

Ἔτος 1831—1832.

Κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ παρελθόντος ἔτους τῷ-
 ξησεν οὐκ ὀλίγον ὁ γενικὸς κίνδυνος, καὶ τοῦτο ἔπρεπε νὰ
 ἐπενεργήσῃ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ Βέλγιον εἶχεν ἀποσπασθῇ
 ἀπὸ τὴν Ὀλλανδίαν, ἡ Πολωνία ἦτο ἐπανεστατημένη κατὰ
 τῆς Ῥωσσίας, ἡ Ἰταλία καὶ Γερμανία παραδειγματιζόμεναι
 ἐκ τῶν χωρῶν τούτων, καὶ ἐκ τῆς συμπαθείας ἦν διήγειρεν
 ὁ νικηφόρος ἀγὼν τῶν Πολωνῶν, παρασυρόμεναι ὑπὸ τῆς σκοτι-
 δινίας καὶ τῶν θεωριῶν καὶ ὑποκινούμεναι ὑπὸ τῆς γαλλικῆς
 προπαγάνδα· συνεταράσσοντο, καὶ τὸ ἔδαφος ἐφαίνετο ποτὲ
 μὲν ἐδῶ ποτὲ δὲ ἐκεῖ ὅτι ἔμελλε νὰ εἰσπέσῃ ἐντὸς τοῦ κρα-
 τῆρος. Αἱ κυβερνήσεις καθωπλίζοντο ταχέως καὶ δραστηρίως.
 Ἡ λονδίνειος συμμαχία τοῦ ἔτους 1827 ἦτο πράγματι δια-
 λελυμένη, καὶ πόλεμος καθολικὸς ἐφαίνετο ἄφευκτος παρὰ
 τὴν θέλησιν τῶν ἀνακτοβουλιῶν. Ἡ Πύλη καὶ ἡ Ἑλλὰς ἀπε-
 σύρθησαν ὀπισθεν τῆς σκηνῆς. Τοῦτο δὲ εἰς μὲν τὴν Πύλῃν
 ἐδύνατο νὰ ᾔῃ εὐχάριστος, ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς εἶχε τὴν χρεῖαν τῶν
 Δυνάμεων, καὶ ἰδίως ὁ κυβερνήτης, καὶ ἡ ἐπικειλοῦσα αὐτὸν
 λήθῃ ἔπρεπε νὰ καταστήσῃ τὴν κακὴν θέσιν τοῦ ἀθεράπευτον.

Οἱ πολυάριθμοι καὶ ἄσπονδοι ἐχθροὶ τοῦ συνεσπειρώθησαν
 εἰς σῶμα στερρόν· ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν πύξανε ἀναλόγως τῆς
 πιθανότητος τῆς ἐπιτυχίας. Εἶναι ἀλήθεια βεβία, ὅτι οἱ βυ-
 σιλεῖς εἶναι εἰς ταὺς περισσοτέρους λαοὺς ἀναγκαῖοι διὰ τοῦ-
 το μάλιστα, ὅτι ὁ ἄνθρωπος συνήθως δὲν ἀνέχεται τὸν ὁμοίον
 τοῦ ὧ· ἄρχοντα. Ὁ Λυκούργος ἠναγκάσθη νὰ ἀποδημήσῃ ἐ-
 κούσιως, ὁ Πεισίστρατος ἐξωρίσθη, καὶ ὁ Καποδίστριας ἐδο-
 λοφονήθη. Εἰς βασιλεὺς δεκαπλασίας ἴσως ἤθελε πράξει αὐ-
 θαιρεσίας πρὶν ἢ χεῖρ τις ὑψωθῇ κατ' αὐτοῦ. Οἱ πλείστοι τῶν
 ἀντιπάλων τοῦ Κυβερνήτου ἐμίσων αὐτὸν, ὅτι ἐπεδίωκε τὴν

ἰσχὺν καὶ τάξιν, ὅπερ εἶναι καθήκον πάσης κυβερνήσεως. Οἱ ὀλιγώτεροι δὲ ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς ἐχθρὸν τῆς χώρας, διότι τὰ γαλλικὰ φιλελεύθερα δόγματα εὗρον καὶ ἐν Ἑλλάδι τοὺς ἀποστόλους καὶ ὁπαδοὺς των. Οἱ πρῦχοντες, οἱ μὴ θέλοντες νὰ ὑπακούσωσιν εἰς ἐξουσίαν, ἥτις τοῖς ἀφήρει τὰ παλαιὰ πρόνομίά των, οἱ ἀναγνώσται τῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν ἐπαναστατικῶν θεωριῶν, οἱ ὀνειρευόμενοι δημοκρατίαν, οἱ κομματικοὶ ἄνδρες οἱ παρασκευαζόμενοι νὰ διαφιλονεικῶσι τὴν κατοχὴν τῆς ἐξουσίας, τὸ μέγα στίφος τῶν ἀσυνειδήτων, οἵτινες ἤθελον ν' ἀπαλλαχθῶσι παντὸς βάρους καὶ εὐθύνης, ἅπαντες συνεμάχισαν, καὶ ἅπαντες εἶχον κύριον σκοπὸν νὰ ρίψωσι τὴν κυοένησιν πρὸ τῆς ἐκλογῆς τοῦ νέου ἡγεμόνος. Ἡ Ὑδρα ἔγεινε τὸ κέντρον τῆς συνωμοσίας ταύτης, διακλαδοθείσης εἰς ὅλην τὴν χώραν. Ἡ πρὸ ἐνὸς ἔτους ἀσθενὴς ἐπιχειρήσις ἦτο νῦν πράγματι ἐπικίνδυνος, καὶ εἶχε σκοπὸν καὶ πιθανότητα ἐπιτυχίας, διότι ἡ Εὐρώπη διηρημένη οὖσα εἰς δύο στρατόπεδα κατωπτρίζετο καὶ ἐν Ἑλλάδι. Ὅπως ἐκεῖ ἡ Γαλλία ἠκολούθη τὴν Ἀγγλίαν, καὶ αὕτη ἔτεινε τὴν χεῖρα εἰς ἐκείνην, τὸ αὐτὸ ἔπραττον καὶ ἐνταῦθα τὰ κόμματα, οἱ ὑπάλληλοι καὶ ἀξιωματικοί, οἱ περιηγῆται καὶ αὐτοὶ οἱ ἀντιπρέσβεις τῶν Δυνάμεων, οἵτινες ταχέως πάλιν παρήτησαν τὴν παραγγελθεῖσαν αὐτοῖς μετριοπάθειαν. Εἰς δὲ τὸ ἔτερον στρατότεδον Ἰσταντὸν ἢ Ῥωσσίαν, ἐπομένως καὶ ὁ Κυβερνήτης καὶ ἡ κυβέρνησις. Ἡ φροδότης τῶν πολιτικῶν παθῶν κατέπνιξε τὸν πατριωτισμὸν, τὴν φρόνησιν καὶ τὴν κρίσιν καὶ αὐτῶν τῶν νημονεστερέων. Προηγουμένον δὲ οἱ ὀρκισθέντες ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν. Βλέπομεν τὸν Μαυροκορδάτον, Τρικούπην, Ζωγράφον, τὸν ἑντιμον Μιαούλην, τοὺς ἀδελφούς Κουντουριώτας, τὸν Μανώλην Τομπάζην (ὅστις ἀπέθανε τὸν Μάϊον τοῦ ἔτους τούτου) καὶ τοὺς πλείστους, ὅσοι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεγίστης ἀνάγκης προσέφεραν εἰς τὴν πατρίδα τὰς σπουδαιωτέρας ἐκδουλεύσεις, νὰ φέρονται ἐχθρικῶς πρὸς τὴν παροῦσαν κυβέρνησιν, τῆς ὁποίας

ἡ πτώσις ἀμαυροῖ ὅλας ταύτας τὰς ἐκδουλεύσεις αὐτῶν. Μόνος ὁ Κωλέττης ἔμενεν ἡσύχος καὶ ἐφαίνετο ἀδιάφορος, ἀλλ' οἱ φίλοι του ἠριθμοῦντο μεταξὺ τῶν ἀντικυβερνητικῶν. Ἡ πεποιοθησις ὅτι αἱ ναυτικαὶ Δυνάμεις ἐγκατέλειψαν τὸν Κυβερνήτην, ἡ γνώμη περὶ τῆς ὑπεροχῆς αὐτῶν ἐπὶ τῆς Ῥωσσίας, καὶ τῶν συμμάχων τῆς, ἡ κλίσις πρὸς τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, πράγματι δὲ ἡ ἐπιθυμία νὰ εὐρεθῶσιν ὑπὸ τοῦ νέου ἡγεμόνος κατέχοντες τὴν ἐξουσίαν, ἦσαν τὰ ἐλαττήρια τῶν ἀνδρῶν τούτων, τοὺς ὁποίους χιλιάδες ἀνθρώπων ἦσαν συνειθισμένοι ν' ἀκολουθῶσιν ὡς ἀρχηγούς. Ἀπέλυσαν λοιπὸν τῶρα τὸν τύπον δημαγωγικῶς, ἐσύστησαν ἐν Ὑδρᾷ ἐφημερίδα ἐχθίστην κατὰ τοῦ Κυβερνήτου, τὸν Ἀπόλλωνα, ὃν διεύθυνεν ὁ Πολυζωίδης, νέος σπουδᾶσας ἐν Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ. Ἀπετάθησαν δὲ καὶ εἰς τοὺς προὔχοντας καὶ ὀπλαρχηγούς ὅλης τῆς χώρας, ἵνα τοὺς κινήσωσιν εἰς ἀντίστασιν, ὥστε ἀφ' ἐνός μὲν ἡ κυβέρνησις νὰ μὴ δυνήθῃ νὰ εἰσπράξῃ τοὺς φόρους, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ τῇ ἀφαιρεθῶσιν τὰ ὄπλα ἐκ τῶν χειρῶν.

Ὁ Κυβερνήτης συνησθάνετο πλέον τὴν ἀσθενὴ θέσιν του, καὶ ἐβόλεπεν ὁποῖαν ζημίαν θὰ τῷ ἔφερον τὰ βίαια μέτρα καὶ ἂν ἀκόμη ἐπετύγχανον. Ἡξέυρεν ὅτι οἱ ἀντίπαλοί του ὑπεστηρίζοντο ἐν Λονδίνῳ καὶ Παρίσις πλέον ἢ αὐτός. Δὲν ἤθελε δὲ καὶ νὰ ἀποκαλύψῃ τὴν ἀπ' αὐτοῦ ἀποστασίαν μεγάλου μέρους τοῦ λαοῦ. Ὅθεν ἀπεπειράθη κατὰ πρῶτον νὰ φέρῃ εἰς Ναύπλιον τὴν οἰκογένειαν τῶν Μαυρομιχαλῶν, ἥτις ἀπὸ πολλοῦ τὸν ἐπέλεξε μὲ τὰς χρηματικὰς ἀπαιτήσεις τῆς, καὶ τῆς ὁποίας ἐγνώριζε τὰ ἐχθρικά φρονήματα, ὥστε ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὴν Μάνην τοὺς ἀντιπολιτευομένους ἀρχηγούς τῆς. Οὗτοι εἶχον ἤδη συναθροίσαι στρατεύματα εἰς τὸ Λιμένι καὶ ὑψώσει τὴν σημαίαν τῆς ἀποστασίας, ἀλλ' ἀκόμη δὲν εἶχον τεθῇ αὐτοπροσώπως ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν. Ὁ γέρον Βέης, ὅστις διέμεινεν εἰς Ναύπλιον ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς ἀστυνομίας, καὶ ὁ εἰς τὸ ναυτικὸν διατελὼν ἀδελφὸς αὐτοῦ Ζανετᾶ

κης διεβεβαίουν αὐτὸν περὶ τῆς πίστεώς των, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλης, νεώτερος ἀδελφός, ἀπῆλθεν εἰς τὸ Διμένι μὲ τὸ πρόσχημα τοῦ νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς ἀπεπλανημένους. Συγχρόνως ὁμοῦς ἔφυγεν ἐκ Ναυπλίου ὁ Πετρόβσης καὶ ὁ ἀδελφός αὐτοῦ Χατζῆ-Μαυρομιχάλης ἐκ Σπετσῶν, ὅπου ἦτο φυλακισμένος διὰ χρέη. Ἀγγλικὸν πλοῖον, ιδιόκτητον τοῦ συνταγματάρχου Γόρδωνος, μετέφερεν ἐκεῖνον εἰς Ζάκυνθον, ὅθεν ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν παραλίαν τῆς Πελοποννήσου, ἵνα φθάσῃ εἰς Μάνην καὶ διεγείρῃ τὸν λαὸν ὡς ὑπέρμαχος τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ κατὰ τοῦ τυράννου Καποδιστρίου. Ἄλλ' ἀπέτυχεν εἰς τοῦτο, διότι συνελήφθη εἰς Κλαρέντσαν, καὶ μετεκομίσθη εἰς Ναύπλιον. Ὁ Κυβερνήτης ἔστειλε στρατεύματα καὶ μίαν κορβέτταν ὑπὸ τὸν Κανάρην ἵνα ἀπειλήσῃ τὸ Διμένι, ὅπου ὁ Ἰωάννης καὶ Ἀναστάσιος Μαυρομιχάλης εὐθὺς μετὰ τὸ πάσχα ἔρριψαν τὸ προσώπιον. Ἐπὶ τῇ προτάσει δὲ τοῦ γάλλου στολάρχου, συνταγματάρχου Λαλάνδου, πλοῖον γαλλικὸν πολεμικὸν ἔπλευσεν ἐκεῖσε, ἵνα προσκαλέσῃ τοὺς ἀντάρτας εἰς τὸ καθήκον των, πλὴν τὸ βῆμα τοῦτο ἐκτελεσθὲν χαλαρῶς ἀπέβη πρὸς βλάβην τοῦ Κυβερνήτου, καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς ἀντάρτας. Οὗτοι διώρτισαν δεκαμελῆ ἐπιτροπὴν ὑπὸ τὸν ἐξ Ἀργούς ἀποδράντα Ἠλίαν Μκυρομιχάλην, Κατσάκον συνήθως ἐπικαλούμενον, ἐξέδωκαν προκηρύξεις, κατέβησαν εἰς τὸ Μαραθονήσιον, ἐκτυπήθησαν ἐκεῖ μὲ τὰ στρατεύματα τῆς κυβερνήσεως, καὶ ἐλήστευσαν τὰ ταμεῖα. Συγχρόνως δὲ οἱ Ὑδραῖοι ἐπέιζον τὴν κυβερνήσιν μὲ ἀπαιτήσεις ἀποζημιώσεων, ἀναβιβαζομένας μέχρι 15 ἑκατομ. φράγκων. Συμπαρέσυραν δὲ τὸν Σπετσιώτην Βότασιν καὶ τοὺς ἕνεκα ἐχθρικῶν φρονημάτων ἐξορισθέντας ἐξ Αἰγίνης Ψαριανούς, καὶ ἐπεκράτουν ἐφ' ὅλου τοῦ ἀρχιπελάγους, ὅπου μετ' ὀλίγον οἱ διοικηταὶ καὶ αἱ κοινότητες ὑπήκουον μᾶλλον εἰς αὐτοὺς ἢ εἰς τὰς διαταγὰς τῆς κυβερνήσεως.

Ἀπὸ τοῦ ἱανουαρίου οὐδενὸς κόπου ἐφείσθη ὁ Κυβερνήτης

ἵνα ἐπιτύχῃ ἐκ Λονδίνου ὁμοφώνους καὶ ὀριστικὰς ὁδηγίας πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις καὶ χρηματικὰ βοηθήματα. Κατέδειξεν ὅτι ἦτο ἀπαραίτητον νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ συμμαχία τοῦ Λονδίνου περὶ Ἑλλάδος, καὶ διὰ τὸ ἐσωτερικὸν καὶ διὰ τὴν ἔνεκα τῶν μαχῶν μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν καὶ Τούρκων ἐπικίνδυνον θέσιν τῆς Πύλης. Ὅθεν ἔγραψεν οὐ μόνον πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις καὶ τοὺς ἀπεσταλμένους των, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐν Παρισίοις ὑπουργοὺς, *) ἀλλ' οὐδεμίαν ἀπάντησιν, οὐδεμίαν βοήθειαν ἔλαβεν. Μὲ δυσαρέσκειάν του κατέφυγε τέλος τὸν μάρτιον εἰς τὸ μέτρον τοῦ νὰ ἐκδώσῃ χαρτονόμισμα. **) Τὸν ἀπρίλιον ἔληγεν ἡ μισθοδοσία τῶν στρατευμάτων. Πρῶτα ποτε δὲ ὤφειλε νῦν νὰ πληρώσῃ τὰ ταμεῖα ἦσαν κενὰ, αἱ πρόσοδοι ἀβέβαιοι καὶ εὐμετάβλητοι, καὶ μόνον περὶ τὰ μέσα ἀπριλίου ἔφθασε πάλιν προκαταβολή τις τοῦ Ἐυνάρδου ἐκ 200,000, ποσὸν μικρὸν μὲν ἀλλὰ κάπως βοηθητικόν.

Ἡ ἀντιπολίτευσις ἔβλεπεν εὐχαρίστως τὴν αὖξουσιν ἀμνηχανίαν, ματαιώνουσαν τοὺς σπουδαιότερους σκοποὺς τῆς κυβερνήσεως, οἵτινες ἐμελλον νὰ ἐξασφαλίσωσι τὸ μέλλον πρὸς τὸ καλὸν τῆς Ἑλλάδος. Ἐκαστος αὐτῶν προσεβάλλετο, κατηγορεῖτο καὶ ἐκυλίετο εἰς τὸν βόρβορον. Ὁ σπουδαιότατος πάντων ἦτο ἡ διανομή τῆς γῆς. Αἱ πρὸς τοῦτο προπαρασκευαστικαὶ ἐργασίαι ἐβράδυνον καὶ ἔμενον ἀτελεῖς. Οὐδὲν δὲ ἐδύνάτο νὰ γείνῃ ἐντὸς τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἔπρεπε νὰ περατωθῇ. Ἡ ἐκκένωσις τῆς τε Ἀττικῆς καὶ Εὐβοίας καὶ τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῶν Αἰτωλικῶν ἐπαρχιῶν, ἥτις κατὰ τὰς ὁδηγίας τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεων πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις, ἔπρεπε νὰ γείνῃ τὴν 24 ἰανουαρίου, ἐμποδίσθη ἐπίσης, διότι οὐδέτερον τῶν δύο μερῶν ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ τὴν ἐκτελέσῃ. Ἐφθασαν δὲ ἤδη περὶ τὰ τέλη ἰανουαρίου καὶ ὁδηγαί

*) Ἀλληλογρ. Δ. Σελ. 224. **) Ἀλληλογρ. Δ. Σελ. 222. 228.

τοῦ λόρδου Παλμερστοῦ καὶ τῶν ἐν τῷ μεταξύ ἐλθόντων εἰς τὰ πράγματα Οὐίγγων πρὸς τὸν ἄγγλον ἀντιπρόσβου καὶ τὴν ἀντιπολίτευσιν, προδηλοῦσαι ὅτι τὰ ἀνακτοβούλια ἐμελλον νὰ παραιτήσῃσιν τὴν ὀρθοσίαν τῆς 3 φεβρουαρίου. Οἱ δὲ ἀντιπρόσβου, οἵτινες διεπραγματεύοντο μετὰ τοῦ Ἰσμηλ-βέη ἐν Σαλαμῖνι, ἀνέβαλον ν' ἀποφασίσωσιν, ἕως οὗ φθάσωσι νέαι ἐξηγήσεις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅπερ ὁ Ἰσμηλ-βέης παρεδέχθη εὐχαρίστως. Ὁ δὲ Κυβερνήτης ὠφελήθη ἐκ τῆς βραδύτητος ταύτης ἵνα παραστήσῃ ἐκ νέου διὰ τοῦ πρίγκη-πος Σούτσου καὶ ἐν Παρίσις καὶ ἐν Λονδίῳ πόσον ἀκατάλ-ληλα ἦσαν τὰ ὅρια τῆς 3 φεβρουαρίου, καὶ ὅποια πλεονεκτή-ματα εἶχον τὰ ἀπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου μέχρι τοῦ τῆς Ἀρτης συμπεριλαμβανομένης εἰ δυνατόν καὶ τῆς Πρεβέζης, καὶ νὰ ὑποδείξῃ ἐνταυτῷ ὅτι ἀσφαλέστατον μέσον πρὸς τοῦ-το ἦτο νὰ καταλάβωσι συμμαχικὰ στρατεύματα τὰ ὅρια. *) Ἀμα δὲ ταῦτα τοποθετηθῶσιν εἰς τὸ Μακρυνόρος, τὴν Βί-νιτζαν, τὴν Εὐβοίαν καὶ τὴν Ἀττικὴν, καὶ καταλάβωσι τὰ φρούρια, αἱ Δυνάμεις ἔπρεπε νὰ κηρύξωσι τὰ νέα ὅρια ὡς ἀ-παραίτητα, διδομένης χρηματικῆς ἀποζημιώσεως διὰ τὸ πλέον τῆς ἀφαιρεθησομένης χώρας. Τὸ δάνειον δὲ ἔδιδε τὰ πρὸς τοῦτο μέσα. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἐφάνετο εἰς τὸν Κυβερ-νήτην ἡ μόνη φέρουσα εἰς τὴν λύσιν. Παρεκάλει δ' ἐπιμόνως ν' ἀποφασίσωσι περὶ τούτου ταχέως. Ὁ πόλεμος ἐν Ἡπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ, ἡ δεινὴ θέσις τῆς κυβερνήσεως ἐν τῷ ἐσωτερι-κῷ τῷ ἔδιδον ἀποχρῶντας λόγους, ἵνα καταδείξῃ τὴν ἀνάγκην ταύτην. Ἀλλ' οὐδεμίαν ἀπάντησιν ἔλαβεν.

Ἐν τούτοις αἱ ῥαδιουργίαι τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐν τε τῷ ἀρχιπελάγει καὶ ἐν τῷ στρατῷ τῆς Στερεᾶς ἐξηκολούθουν, καὶ αἱ προσπάθειαι τοῦ Κυβερνήτου, ὅστις ἐπορεύθη αὐτοπροσώπως εἰς Ὑδρυν καὶ Μάνην, ἀπέτυχον. Ἐν τῷ ἀρχιπελάγει αἱ λι-

*) Ἰδ. Ἀλληλ. Δ. Σελ. 202.

μενικαὶ ἀρχαὶ ἐξηρτῶντο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἀπὸ τῶν Ὑδραίων. Ὑπέθαλπον τὴν συνομωσίαν, ἥτις ἀπεκάλει ἐαυτὴν δεσμὸν τῆς δυνάμεως, ἔλαβεν ὡς σύμβολον τὸν Ἡρακλῆν, ἐκέρυττεν ὡς σκοπὸν τῆς τὴν συνταγματικὴν κυβέρνησιν, καὶ ὑπέσχετο εἰς ὅλους τοὺς προσηλύτους θέσεις καὶ τιμὰς. Πρώτη ἡ Σύρα ἠκολούθησε τὴν Ὑδραν μετὰ δὲ ταύτην αἱ ἄλλαι νῆσοι. Ἀλλ' ἡ ἀποστασία κατὰ τῆς κυβερνήσεως ἔμενεν ἀκόμη κρυμμένη. Οἱ πλείστοι ὑπάλληλοι τῆς ὑπηρετούν εἰς τὸ φανερόν μὲν αὐτὴν, πράγματι δὲ τὸν δεσμὸν. Οὕτως οἱ ὑγειονόμοι τῆς Σύρου, οἵτινες ἐπετῆρουν τὴν πανώλην, ἀπέστειλον τακτικὰ ὅλην τὴν κυβερνητικὴν ἀλληλογραφίαν εἰς Ὑδραν. Ἐνταῦθα δὲ ἐκράτουν ὅ,τι ἤθελον, καὶ ἐρμήνευον ἐν τῷ Ὑδραϊκῷ φύλλῳ ὅ,τι ἄφινον ὑ' ἀναχωρήσῃ. Ἐφεῦρον δὲ συμμαχίαν τινα μεταξὺ τῆς Ῥωσσίας καὶ Πύλης, καθ' ἣν ἡ Πελοπόννησος ἔμελλε νὰ γείνη ὁσποδοράτον τοῦ Καποδιστρίου. Ὅσον χονδρότερον εἶναι τὸ ψεῦδος, τόσον μᾶλλον ἐπιτυγχάνει συνήθως καὶ πανταχοῦ. Ἐν τῇ Στερεᾷ ἀπέρριψαν μὲν καὶ ὁ λαὸς καὶ ὁ στρατὸς τὰς πλείστας προτροπὰς τῶν Ὑδραίων, καὶ ὅλαι αἱ ἀπόπειραι, ὅπως πείσωσι τὸν Στράτον καὶ ῥήλους ἀρχηγούς νὰ συναθροίσωσι συνταγματικὰ στρατεύματα, ἐματαιώθησαν. Ὁ υἱὸς τοῦ Καρατάσσου ἔδραμεν ἐκ Θηβῶν εἰς Ἀταλάντην, διέδωκε τὴν ἀνταρσίαν, καὶ εἰλπίζε νὰ διαφθείρῃ τὰ στρατεύματα. Ἀλλ' αἱ τοπικαὶ κοινότητες ἠγέρθησαν κατ' αὐτοῦ. Ὁ κόμης Δύγουστίνος Καποδίστριας κατέφθασεν αὐτὸν μὲ ἱππικόν' ἡ συμμορία διεσκορπίσθη, καὶ ὁ Καρατάσσο; ἐφυγεν εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος. Καὶ οἱ Μανιάται δὲ εἰς τὸ Διμένι καὶ τὴν Τσίμοβαν ἠναγκάσθησαν περὶ τὰ τέλη τοῦ μαΐου νὰ συνθηκολογήσωσιν, ὑπήκουεν δὲ ἀκόμη εἰς τὴν κυβέρνησιν ὁ πλείότερος λαὸς πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ Ἀπόλλωνος, αἱ σημαῖαι τῶν Μανιατῶν μὲ τὴν καταχρηστικῶς φερομένην εἰκόνα τοῦ Λεωνίδου, καὶ ἡ ἀναγκαστικὴ ἀδράνεια τοῦ Κυβερνήτου ἀπέναντι τῆς Ὑδρας, δὲν ἠδυνήθη-

σαν ἀκόμη νὰ φέρωσι τὴν ἀνατροπὴν. Ἀλλ' ὁ λαὸς ἐβλεπε τοὺς ἐπιτετραμμένους τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἔχοντας στενὰς σχέσεις μὲ τοὺς ἀρχηγούς τῆς ἀντιπολιτεύσεως, καὶ ἐλάμβανε παρ' αὐτῶν τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι οὐδέποτε ἤθελον ἀντιστῆ εἰς τὴν ῥοπὴν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ πρὸς ἐλεύθερον πολιτεύμα. Ἡ μεγάλη ἐβδομὰς ἐν Παρισίοις, τὰ συμβαίνοντα ἐν Βελγίῳ καὶ Πολωνίᾳ ὑπέσχοντο ἐπίσης τὸ αὐτό. Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἀποστασίας οὐδὲν παρέλειψαν ὅπως ἐκμεταλλευθῶσι τὰ πλέον ἀντίθετα συμφέροντα μὲ τὴν ἀπατηλὴν λέξιν τοῦ συντάγματος. Ἡ σκοτιδινία τῶν πεπλανημένων κατήντησεν εἰς τοσοῦτον βαθμὸν, ὥστε πολλοὶ σπουδαίως ἐσκέπτοντο ν' ἀναθέσωσι τὴν ἀντιβασιλείαν εἰς τὸν Λαφαγέττην. Ὁ γέρων Κοραῆς ἐν Παρισίοις, ὅστις εἶχεν ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν ἐμπαθεστέρων ἐν Ὑδρᾷ, καὶ ἐδίδασκε τὴν δημοκρατίαν, ἐγένετο ὄργανον τοῦ σχεδίου τούτου, ὅπερ ὁ Μαυροκορδάτος, οἱ Κουντουριῶται καὶ λοιποὶ κρυφίως μὲν κατεγέλων, φανερά δὲ ὑπεστήριζον. Ἡδὴ δὲ ἤρχισαν ἐλληνικά πλοῖα νὰ φέρωσι τὴν τρίχρουν σημαίαν καὶ τοιαύτας ἀνοησίας. Τὰ προσκόμματα ἤϋξανον. Ἡ κυβέρνησις ἐδυσχεραίνετο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, καὶ ὥφειλε νὰ ἀπασχολῇ τὸν χρόνον καὶ τὰ χρήματά της πρὸς ἄμυνάν της. Συνδρομὴ δὲ παρὰ μόνων τῶν ἐπιτετραμμένων τῶν Δυνάμεων ἐν Λονδίῳ ἐδύνατο νὰ ἔλθῃ, ἀλλ' ἐντεῦθεν οὐδεμία ἤρχετο.

Ἀφ' οὗτο οἱ Οὐίγγιοι ἦλθον εἰς τὰ πράγματα, ἥτοι ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἔτους τούτου, οἱ συνήγοροι τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως συνωθοῦντο παντοῦ πρὸς τὴν ἀγγλικὴν, καὶ ἀμφοτέρω ἐφιλοτιμοῦντο νὰ ὑπεραυξήσωσι τὸ μῖσος καὶ τὴν δυσπιστίαν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν καὶ πρὸς πᾶν ὅ,τι ἐφαίνετο συνδεδεμένον μετ' αὐτῆς. Τοιαύτη φιλοφροσύνη ἀνταπεδόθη πρὸς τὴν Δύναμιν ταύτην, τὴν ὁποίαν τόσον παραλόγως κατεδίωξαν ἡ Ἀγγλία καὶ Γαλλία ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Κέννιγκς. Ὁ κυβερνήτης ἀπὸ πολλοῦ ἐβλεπεν, ὅτι ὁ Κ. Δώκινς καὶ ὁ βα-

ῥῶνος Ῥουὰν κατήντησαν προσωπικοὶ ἐχθροὶ τοῦ· ἀλλ' ἤλπιζεν ὅτι ἀμφοτέροι ἤθελον σεβασθῇ τὴν ἐπίστημον θέσιν των. Καὶ προσεπάθουν μὲν οὗτοι νὰ τὴν σεβασθῶσιν εἰς τὸ φανερόν, ἀλλὰ πράγματι ἦσαν τὰ κύρια στηρίγματα καὶ ἐνίοτε οἱ ἀρχηγοὶ τῆς συνομοσίας. Σφοδρότεροι δὲ τούτων, ὡς μὴ ὑποχρεούμενοι εἰς σεβασμὸν, καὶ ἀφρονέστεροι ἦσαν οἱ περιηγηταὶ καὶ οἱ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν λαῶν ὑπηρετοῦντες εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Γάλλοι δὲ προηγούντο, ὡς συνήθως, κατὰ τὴν σφοδρότητα καὶ ἀφροσύνην. Ὁ στρατηγὸς Γεράρδος πρό πάντων περιεπλέχθη εἰς ὅλας τὰς ῥαδιουργίας, Γάλλοι καὶ Ἀγγλοὶ διήρχοντο τὴν Μάνην ἐπαινοῦντες τὴν ἀνταρσίαν, καὶ αὐτὸς ὁ στρατηγὸς Σνεϊδέρος καὶ τὰ πολεμικὰ πλοῖα τῶν δύο τούτων σημαίων παρεσύρθησαν ὑπὸ τῆς πλάνης. Τί ἔπρεπε νὰ φρονῇ ὁ λαὸς εἰς τοιαύτας περιστάσεις, καὶ ποῦ νὰ εὔρῃ στήριγμα ἢ κυβέρνησις; Ὁ κυβερνήτης ἐμπόδισε τὴν διάδοσιν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀπαγόρευσις, ἥτις, ὡς συνήθως, ἔφερε τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα καὶ ἐθεωρήθη ὡς προσβολὴ κατὰ τοῦ Παλλαδίου τοῦ ἔθνους, τῆς ἐλευθεροτυπίας. Ὁ ἐκδότης τοῦ Ἀπόλλωνος, ὡς ὅλοι οἱ κομματικοὶ ἐφημεριδογράφοι, ἐθεώρει τὸ φύλλον του κιβωτὸν σοφίας καὶ ἑαυτὸν ὡς ἀρχηγὸν τῶν πεφωτισμένων ἀνδρῶν τῆς πατρίδος. Ἀλλ' οἱ προὔχοντες, οἱ Καπιτάνοι, οἱ Ὑδραῖοι εἰς ξευρον τί ἐπέδιδσκον, οἱ Μανιάται ἐπίσης τὸ εἰξευρον, εἶχε τοῦτο σάρκας καὶ αἷμα. Ἀλλ' οἱ ἰδεολόγοι, οἱ ἐφημεριδογράφοι, οἱ εὐρωπαῖοι φλύαροι δὲν τὸ εἰξευρον· οὗτοι ἔλεγον: «Θέσατε τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς πληγῆς· ἰδέτε τὴν Ἑλλάδα σήμερον, καὶ θὰ τὴν ἴδῃτε ὡς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Αἰγυπτίων. Οὔτε ὁδοί, οὔτε γεωργία, οὔτε βιομηχανία, πτωχὸς, πεφοβισμένος λαὸς, παντοῦ τὰ ἀποτρόπαια ἴχνη τῆς δεκαετοῦς ἐρημώσεως».

Ἐδύνατο δέ τις νὰ εἴπῃ αὐτοῖς. «Διὰ τοῦτο μάλιστα, διότι δεκαετεῖς ἐρημώσεως ἔχουν ἀνάγκην πεντηκονταετοῦς ἡσυχίας ἵνα ἐπανορθωθῶσι, διότι λαὸς πτωχὸς καὶ τρέμων χρειάζεται

πρῶτον ν' ἀποκτήσῃ μέσα καὶ θάρρος, πρὶν ἐργασθῇ καὶ καλλιεργήσῃ τὴν γῆν, διότι, ἵνα γείνωσιν ὁδοὶ καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα ἀπνυτεύετε, χρειάζονται χρήματα, καὶ ταῦτα δὲν ὑπάρχουν, διὰ τοῦτο δὴ ἡ χώρα ὀλίγον διαφέρει ἀπὸ τῆς ἐπὶ τῶν Αἰγυπτίων. Περιστοιχίσατε τὴν κυβέρνησιν μετὰ σεβασμοῦ καὶ ὁμονοίας! Ἀποδείξατε διὰ τῆς ὑπακοῆς, ὅτι ἐννοεῖτε τί θὰ εἴπῃ τάξις! Βοηθήσατέ τιν ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, ἵνα τῇ χορηγήσετε τὰ μέσα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας καὶ αὐτῆς καὶ τῆς χώρας». Κατηγόρουν τὴν κυβέρνησιν λέγοντες· «τόση χώρα ἀκαλλιεργήτος, καὶ ὅμως τόσοι πτωχοὶ ἄεργοι! Ἡ κυβέρνησις δὲν χορηγεῖ τὰ μέσα τῆς ἐργασίας» ἡ πτωχεία κρατεῖ τὸν λαὸν εἰς τὴν δουλείαν. Ὁ δεσποτισμὸς καὶ ἡ ἀμάθεια γεννῶσι πανταχοῦ τοὺς θήτας». Ἐάν δέ τις δὲν εἰξευρε πόσον ἀμάθης εἶναι ἐν γένει ἡ ἐμπάθεια, ἤθελεν ἀπορεῖ διὰ τοὺς λόγους τούτους πιστευομένους τότε θρησκευτικῶς.

Κατηγόρησαν μάλιστα τὸν κυβερνήτην ὅτι αἱ πόλεις δὲν ἦσαν λιθοστρωμέναι καὶ πεφωτισμέναι, καὶ ὅτι ἐκαλύπτοντο ἀκόμη μὲ ἐρείπια. Οὕτως ἐθεατρίζοντο οἱ κατήγοροι, ἐνῶ ἐπίστευον ὅτι ἴσταντο ἐπὶ τῆς Πυκνὸς τῆς δόξης.

Ὁ κυβερνήτης φρονίμως φερόμενος ἐπεριποιεῖτο τοὺς ἀντιπρέσβεις. Ἐγνωστοποιεῖ αὐτοῖς ἐπιστήμως ὅλας τὰς ῥαδιοιουργίας, καὶ ἐξήτει τὴν συνδρομὴν καὶ ὑποστήριξιν των. Οὗτοι δὲ δὲν ἐδύναντο μὲν ν' ἀρνῶνται πάντοτε, ἀλλ' ἐπραττον τὰ ἐλάχιστα, καὶ πράγματι ἐδοθήθουν καὶ ὑπεστήριζον τὴν ἀντιπολίτευσιν. Ἐλαβε μὲν ὁ βαρῶνος Ρουὰν περὶ τὰ τέλη τοῦ Μαΐου ὁδηγίας παρὰ τῆς κυβερνήσεώς του, ἥτις ἀπὸ τοῦ μαρτίου περιηλθεν εἰς χεῖρας τοῦ Καζιμίρ Περρῖέρου, ἀνδρὸς ἰσχυροῦ, καὶ εἶχε τὴν σπουδαίαν σύμπραξιν τοῦ στρατάρχου Σούλτ, βαρῶνου Λοππὴ καὶ ναυάρχου Ριγνῦ, ὁδηγίας νὰ ὑποστηρίξῃ τὸν κυβερνήτην. Τὰ στρατεύματα τοῦ στρατηγοῦ Σνεϊδέρου καὶ τὰ γαλλικὰ πολεμικὰ πλοῖα διετάχθησαν μὲν ἃ συντρέχωσιν ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς τάξεως παντοῦ,

ὅπου ὁ κυβερνήτης ἤθελε κρίνει ἀναγκαῖον. Ἀλλ' αἱ ὁδηγαὶ αὐταὶ ἦσαν μεμονωμέναι, καὶ δὲν ἠκολουθήθησαν προθύμως. Κατὰ πρῶτον κατηγοροῦν ἐμπαικτικῶς τὸν κυβερνήτην ὅτι ἐπαίτεϊ ξένας λόγχας, ἵνα συντηρηθῇ ἐναντίον τῆς θελήσεως τῆς χώρας. Οἱ Γάλλοι ἐβλάζον αὐτὸν νὰ ὠφελῇ ἐκ τῆς δοθείσης αὐτοῖς διαταγῆς, καὶ ἰδίως ὁ στρατηγὸς Σνεϊδέρος· τῷ ἐπρότεινεν ἐπανελλημένως, νὰ δεχθῇ ἐν Ναυπλίῳ γαλλικὴν φρουράν. Ἀλλ' ὁ κυβερνήτης ἀπέκρουσεν ἐπιμόμως τὴν πρότασιν ταύτην. *). Συνήλθε δὲ περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου μετὰ τῶν ἀντιπρέσβεων, ἵνα τοῖς παραστήσῃ πῶς ἡ δημογεροντία τῆς Ὑδρας, ἡ ἀρχὴ ἥτις εἶναι ὁ συνδυετικὸς κρικοὺς μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῆς κυβερνήσεως, ἀναφανδὸν ἐδήλωσεν αὐτῷ, ὅτι οὐδεμίαν ἰσχὺν εἶχε, καὶ ὅτι ἄνευ ἐνόπλου βοήθειας δὲν ἐδύνατο πλέον νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς. Ὁθεν, εἶπεν, ἦτο βιασμένος, νὰ μὴ χορηγῇ πλέον ναυτιλιακὰ ἐγγράφα εἰς τὰ ὑδραϊκὰ πλοῖα, διότι ταῦτα μόνον ἐπὶ τῇ προτάσει τῆς δημογεροντίας ἐδύνατο νὰ δοθῶσιν. Πρώτῃσεν ἐπομένως τοῖς ἀντιπρέσβεσι, πῶς ἤθελον προσενεχθῇ τὰ πολεμικὰ των πλοῖα πρὸς τοιαῦτα πλοῖα πλέοντα ἄνευ τακτικῶν ἐγγράφων, καὶ ἂν φρονούσιν ὅτι ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ δίδωσιν ἐγγράφα εἰς τοιαῦτα πλοῖα; Ὅδοι δ' ἐδύνατο ν' ἀποκριθῶσιν μόνον ὅτι πλοῖα ἄνευ τακτικῶν ἐγγράφων ἤθελον μεταχειρισθῇ ὡς πειρατικὰ, καὶ δὲν οἰκειοποιοῦντο τὸ δικαίωμα νὰ τοῖς χορηγῶσιν ἐγγράφα **); ἀλλὰ προσέφερον τὴν μεσολάβησιν των, καὶ ἐκάλεσαν εἰς τὸ Ναύπλιον, ἵνα συμπληρώσωσι τὴν ῥῆξιν, τὸν Μισαύλην, Γεώργ. Κουντουριώτην καὶ Μαυροκορδάτον· οὗτοι δὲ διεφιλονείκησαν τὸ δικαίωμα τῆς κυβερνήσεως ν' ἀρνηθῇ διὰ τὸν προτεινόμενον λόγον εἰς τὰ ὑδραϊκὰ πλοῖα τὰ ἐγγράφα, καὶ ἐκήρυξαν τὴν ἀντιπολίτευσιν των δικαίαν, ἐφ' ὅσον ἡ κυβερνήσις δὲν θεράπευε τὰ παράπονά των.

*) Ἀλληλογρ. Δ. Σελ. 277. **) Ἀλληλογρ. Δ. Σελ. 286.

Οἱ ἀντιπρέσβεις τοὺς προσεκάλεσαν νὰ ὑποβάλωσι τὰ παρά-
ποννα ταῦτα εἰς τὴν κυβέρνησιν. Πρὸς τοῦτο ὅμως οἱ τρεῖς
πληρεξούσιοι τῆς Ὑδρας τότε μόνον ἐθεώρησαν ὅτι εἶχον τὴν
ἄδειαν, ὅταν πρῶτον ἡ κυβέρνησις τοὺς προσκαλέσῃ εἰς τοῦτο.
Ὁ κυβερνήτης ἀπερρίψε τὴν ἀξίωσίν των, καὶ διεβεβήκωσε
τοὺς ἀντιπρέσβεις πῶς ἐθεώρει αὐτήν. «Ἄφ' ὅτου ἀνέλαθα τὴν
διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων τῆς χώρας ταύτης», ἔγραψε πρὸς
αὐτοὺς τὴν 21 Ἰουνίου, «ἐλησμονήσα ἑαυτὸν χάριν τῆς χώρας,
πράττω τοῦτο κατὰ πᾶσαν στιγμὴν, καὶ καμμίαν προσω-
πικὴν θυσίαν δὲν θὰ παραλείψω πρὸς τὸ καλὸν αὐτῆς· τὰ
προσωπικὰ φρονήματα πρέπει νὰ ὑποχωρῶσιν εἰς τὰ δημόσια
καθήκοντα. Καταδικασθεὶς νὰ ἤμαι ἀκόμη ἀρχηγὸς τῆς κυ-
βερνήσεως τῆς χώρας ταύτης, ἤθελον παραβῇ ὅλα μου τὰ
χρέη, εἰς συνήνουν νὰ συναντηθῶ μετὰ σπείρας παλιτῶν φρο-
νούντων ὅτι δικαιοῦνται νὰ ἐμποδίσωσι μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰ
χεῖρας καὶ τὰς ῥαδιουργίας τὴν ἐνέργειαν τῆς κυβερνήσεως.
τὴν ὁποίαν αὐθαδιάζουν νὰ ἐπικρίνωσιν.» *)

Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐπιστρέψαντες εἰς τὴν
Ὑδραν ἐνῆργησαν νὰ σταλῶσιν εἰς τὴν κυβέρνησιν ἀναφοραὶ
ἐκ πολλῶν νήσων καὶ μερῶν τῆς Στερεᾶς, ἐναῖς ἐνοχοποιούν
τὸν κυβερνήτην, ὅτι παρέδωκεν εἰς τοὺς Τούρκους τὴν Κρήτην
καὶ Σάμον, καὶ ἐμπόδισε μέχρι τοῦδε τὴν ἐκκένωσιν τῆς
Ἀττικῆς. Παράδοξον δὲ καὶ ἐντιμὸν εἶναι, ὅτι αἱ ὀθωμανικαὶ
ἀρχαί, ὅπου ἐδυνήθησαν, ἀντέπραξαν κατὰ τῶν ῥαδιουργιῶν
τούτων, καὶ ἀπέδειξαν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅτι ἐκτοῦτου μόνου
ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἤθελε γεννηθῇ! Ὅλοι αὗται αἱ ἀναφοραὶ
ἀπῆλθον τὴν συγκάλεισιν ἐθνικῆς συνελεύσεως, «ἵνα δώσῃ εἰς
τὴν Ἑλλάδα πολίτευμα». Ἐντόνως ὑπεστήριξαν οἱ ἀντιπρέ-
σβεις καὶ ὅλοι οἱ ξένοι τὴν ἀπαίτησιν ταύτην. Ὁ κυβερνήτης
ἔβλεπε τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἐπικείμενον. Ἦθελε νὰ κατα-

*) Ἀλληγογρ. Δ. Σελ. 279.

φύγη εἰς τὸ ἔσχατον μέτρον τοῦ νὰ κάμῃ τοὺς ἐν Λονδίνο ἀντιπροσώπους τῶν Δυνάμεων νὰ ἐκφρασθῶσιν, ἤθελε νὰ ὑπάγῃ ὁ ἴδιος εἰς Λονδίνον, καὶ ἐνησχολεῖτο ἐν σωπῇ νὰ σχηματίσῃ τὴν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀπουσίας του προσωρινὴν κυβέρνησιν. Ἀλλὰ τὰ συμβάντα δὲν ἀφῆκαν αὐτὸν νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀπόφασίν του ταύτην. Πρὶν ἢ πράγματι ἀρνηθῇ εἰς τοὺς Ὑδραίους τὰ ναυτιλιακὰ ἔγγραφα, προσεκάλεσε τοὺς συμμαχικοὺς στόλους νὰ κηρύξωσι πρὸς αὐτοὺς, ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἤθελον ἐμποδίσαι τὸν ἔκπλου τῶν ὑδραϊκῶν πλοίων. *). Ὁ ναύαρχος Ρικάρδος συνήνεσεν εἰς τοῦτο ἀμέσως, ἀλλ' ὁ ἀγγλικὸς καὶ γαλλικὸς στόλος ἡρνήθησαν. Δευτέρα ἀναφρὰ ἐξ Ὑδρας ἐζήτει τὴν ἐκλογὴν νέας δημογεροντίας. Ὁ κυβερνήτης εἶχεν ἀπόφασιν ν' ἀπαντήσῃ. α" Ἀς ἐκλέξωσιν ὅποιον θέλουν, ἐγὼ μόνον ἐκείνην θ' ἀναγνωρίσω, ἥτις ἐκτελεῖ τὰς διαταγὰς τῆς κυβερνήσεως, εἰδεμὴ, θ' ἀρνηθῶ τὰ ναυτιλιακὰ ἔγγραφα». Ἀλλ' ἐφοβήθη μὴ δώσῃ οὕτω τὸ σημεῖον τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, καὶ ἀνέβαλε τὴν ἀπάντησιν μέχρις οὗ φθάσῃ ἐκ Λονδίνου ὁ ταχυδρόμος, ὡς εἶχε τῷ ἀναγγελεῖ ὁ πρίγκηψ Σουτσο, ὅστις ἐδύνατο νὰ φέρῃ τὰ μέσα, δι' ὧν νὰ ἐξομαλύνῃ τὰ πάντα εἰρηνικῶς. Ἀλλ' ὁ ταχυδρόμος οὗτος δὲν ἦλθε. Δίαν ἀντίθετος πρὸς τὴν διαγωγὴν τῶν συμμάχων ἔφθασε κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἐποχὴν ἐπιστολὴ τις τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου πρὸς τὸν κυβερνήτην ἀπὸ 27 Ἀπριλίου, δι' ἧς ὁ αὐστριακὸς πρωθυπουργὸς διεπίστευε παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ κυβερνήσει τρεῖς προξένους, καὶ ὑπέσχετο νὰ πέμψῃ ἓνα διπλωματικὸν πράκτορα **).

Ὁ βαρὼνος Ρουὰν καὶ ὁ Κ. Δώκινς εἶχον πάλιν λάβει ὀδηγίας, ἀλλ' αὐταὶ ἦσαν ἀπήχησις τῶν πληροφοριῶν τῶν ἐπιτετραμμένων τούτων. Ὁ Κυβερνήτης ἐζήτησε νὰ διαφωτίσῃ περὶ τούτου τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν διὰ πολλῶν ἐπιστολῶν

*) Ἀλλγλ. Δ. Σελ. 296. **) Ἀλλγλ. Δ. Σελ. 305.

του πρὸς τὸν πρίγκηπα Σοῦτσον, καὶ τὸν λόρδον Παλμερστοῦ-
να δι' ἀμέσου ἐπιστολῆς του. "Ἀς τὴν ἀναγνώσωμεν" εἶναι ἡ
τελευταία ὑπεράσπισίς του. «Παρέστησαν ἡμῖν τὴν διοίκη-
σίν μου ὡς μισητὴν εἰς τὸν λαόν,» ταῦτα γράφει, ἀξένοι,
λέγουν, καταλαμβάνουν ὅλας τὰς θέσεις· κατασκοποτροφεῖον
εἶναι ἡ ὅλη κυβέρνησις. Ἀγνοῶν τὰ γεγονότα, ἐφ' ὧν ἐποικο-
δομήθησαν οἱ τοιοῦτοι ἰσχυρισμοί, ἀπετάθην πρὸς τὸν Κ. Δώ-
κινς ἵνα μὲ φωτίσῃ, ἀλλ' οὐδὲν νέον ἔμαθα. Εἶναι ἀληθές, ὅτι
εἰς πολλὰς ἐμπιστευτικὰς συνδιαλέξεις ὁ Κ. Δώκινς κατέβα-
λεν ἄφατον κόπον, ἵνα μὲ πείσῃ νὰ καλέσω πάλιν εἰς τὴν
δημοσίαν ὑπηρεσίαν ἄνδρας τινὰς, οἵτινες, σταθερὰν καὶ αὐ-
θόρμητον ἀπόφασιν λαβόντες ν' ἀντιπολιτευθῶσι, παρητήθη-
σαν ἀπ' αὐτῆς. Ἐφρόνει δὲ ὅτι τοῦτο ἤθελε καταστήσει τὴν
διοίκησίν μου δημοφιλεῖ καὶ εὐλογητὴν παρὰ πᾶσιν. Ἀλλ' ἐγὼ
οὐδέποτε παρεδῆχθην τὴν γνώμην ταύτην, οὐδὲ τὴν παραδέ-
χομαι. Συγχωρήσατέ μοι, δὲ μυλόρδε, νὰ σᾶς εἶπω τὸν λόγον.»

«Αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἄνδρες, ὧν ἐν γένει ἀναγνωρίζω τὴν ἰκα-
νότητα, διεύθυναν οὕτως ἢ ἄλλως τὰ πράγματα τῆς Ἑλλά-
δος ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τῆς ἐλευσεώς μου.
Γνωστὸν εἶναι τοῖς πᾶσι πῶς κατήντησεν ἡ Ἑλλὰς ἐξ αἰτίας
των. Ἐπικαλοῦμαι ἰδίως τὴν μαρτυρίαν τοῦ ναύαρχου Κο-
δριγκτῶνος, ὅστις εἶδε τὴν χώραν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐν
Πύλῳ ναυμαχίας, καὶ διεπραγματεύθη μετὰ τῆς τότε κυ-
βερνήσεως. Τί ἦτο τότε Ἑλλάς; Τὸ Ναύπλιον καὶ ἡ Αἰγίνα
καὶ ὀλίγα κακῶς ὑπερχωσιζόμενα μέρη εἰς τὴν Στερεάν καὶ
τὸ ἀρχιπέλαγος. Ὁ λαὸς περιεπλανᾶτο ἐπὶ τῶν ὀρέων, ἡ ἦτο
συσσωρευμένος ἐπὶ τῶν μερῶν τούτων, καὶ ἐστέναζε ὑπὸ τὴν
αἰσχροτέραν αὐθαιρεσίαν τῶν στρατιωτῶν, ὅσοι ἐκ τῆς πείνης
καὶ ἀπορίας ἠναγκάζοντο νὰ ληστεύωσι κατὰ ξηρὰν καὶ θά-
λασσαν. Τὸ κατ' ἐμὲ δὲν ἀποδίδω τὴν κατάστασιν ταύτην
μόνον εἰς τότε κυβερνῶντας τὴν χώραν· ἀλλ' ὁ λαὸς εἶναι ὀλι-
γώτερον προφυλακτικὸς εἰς τὴν κρίσιν του· ἀποδίδει εἰς αὐ-

τούς μεγάλα σφάλματα, τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, τὰ ἀνεπιδο-
δίστους καταστρεπτικὰς ἐκστρατείας τοῦ Ἰμβραήμου, τὴν
πειρατείαν καὶ ὅλας τὰς βιαιοπραγίας, αἰτινὰς ὥθησαν τὴν
Ἑλλάδα εἰς τὸ χεῖλος τοῦ βαράθρου.»

«Ὅτε ἦλθον, ἐκάλεσα τοὺς ἄνδρας τούτους περὶ ἐμέ. Ἦθι-
λα νὰ συμμερισθῶ μετ' αὐτῶν τὴν εὐθύνην τῆς Προσωρινῆς
κυβερνήσεως. Ἀλλὰ πῶς ἀνταπεκρίθησαν οὗτοι εἰς τὰς προσ-
δοκίας μου;»

«Ἐδραῖαν πᾶσαν εὐκκριάν, ἐξεμεταλλεύθησαν πᾶσαν ὅπως
δήποτε δύσκολον ὑπόθεσιν, ἵνα δυσχεραίνωσι, δυσφημίσωσι
καὶ ἐμποδίσωσιν ὁλοσχερῶς τὴν κυβέρνησιν, ἥς ἀπετέλουν μέ-
ρος. Αἱ ἀποδείξεις περὶ τούτου ὑπάρχουσιν εἰς τὰ ἀρχεῖα, καὶ
ἤθελον εὔρεθῇ ἀναμφιδόλως καὶ εἰς τὰ ἀρχεῖα τῶν ὑπουργῶν
τῶν συμμάχων Δυνάμεων, ἐὰν ἡ ἐν Λονδίνῳ σύνοδος ἐλάβε-
νε τὸν κόπον νὰ ἐξετάσῃ ὑπὸ τὴν ἐποψὴν ταύτην τὰς περὶ τῆς
καταστάσεως τῶν πραγμάτων ἐν Ἑλλάδι πληροφορίας τῆς.»

«Βεβαίως ὅλοι οἱ πατριαστικοὶ ἄνδρες τῆς Ἑλλάδος δὲν
ἴστανται ἐπὶ τῆς αὐτῆς βαθμίδος. Εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Φανα-
ρίου καὶ τοῦ Ἀλῆ· πασσᾶ ὀφείλομεν τοὺς κυρίους ραδιούργους
καὶ ἀρχιταραξίαις. Οἱ ἄλλοι εἶναι προὔχοντες ἐπιθυμοῦντες ὡς
καὶ ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας νὰ ἄγωσι καὶ φέρωσι τὰς ἐπαρχίας,
καὶ νεανίαί εἰσαγαγόντες ἡμῖν τὰς μυστικὰς ἐταιρίας τῆς
Γαλλίας καὶ Γερμανίας. Καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ δὲν ἀνέχονται
κυβέρνησιν, ἥτις δὲν τοῖς εἶναι ἀναγκαία, καὶ ἐργάζονται νὰ
σχηματίσωσιν ἄλλην ὑποχείριον αὐτῶν. . . .»

«Ναί, ἐνόσω ὑπάρχει ἡ σημερινὴ γενεὰ, οἱ ἄνδρες οὗτοι
πάντοτε θὰ ἐμποδίσωσι πᾶσαν κυβέρνησιν, καὶ οὐδεμίαν θὰ
ὑποστηρίξωσιν ἢ θεμελιώσωσιν. Ὁ Κ. Δῶκινς φρονεῖ κατὰ βά-
θος ὡς ἐγώ. Συχνάκις εἶπεν εἰς ἐμὲ αὐτὸν, ὅτι, ἐὰν οἱ ἄνθρω-
ποι οὗτοι ἔλθωσι πάλιν εἰς τὰ πράγματα, ἡ χώρα θὰ ἐμπέ-
σῃ εἰς ἀναρχίαν.»

«Οὐδὲ κατὰ τύπους κἂν δύνανται οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, στε-

ρούμενοι φίλων καὶ ὕλικῃς δυνάμεως, νὰ συστήσωσιν κυβερνήσιν τινα. Ἀλλως, πῶς δὲν ἐτέτυχον τὸν σκοπὸν τῶν προσπαθειῶν των ἐπὶ τρία ὅλα ἔτη, καὶ ἰδίως κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον; Βεβαίως δὲν τοῖς ἔλειπεν ἡ ἐνθάρρυνσις, οὐδὲ σήμερον τοῖς λείπει. Τοῖς ἠθέλησαν νὰ σπρώξωσι τὰ στρατεύματα εἰς ἀποστασίαν, καὶ τρεῖς ἀπέτυχον. Ἐξήτησαν νὰ ἐπαναστατήσωσι τὴν Στερεὰν καὶ Πελοπόννησον, καὶ ἀμφότεραι ἔμεινον ἡσυχοί. Σήμερον θέλουν διὰ μιᾶς ἐφημερίδος, ἥτις διδάσκει τὴν ἀνταρσίαν, καὶ δι' ἀναφορῶν, αἵτινες ἐπιβεβαιούσιν αὐτήν, ν' ἀποσπάσωσι τὸ ἀρχιπέλαγος ἐκ τοῦ σώματος τῆς Ἑλλάδος.»

«Ἀλλ' οὐδέποτε ἐταράχθη ἡ δημοσία τάξις. Οἱ ὑπάλληλοι τῆς κυβερνήσεως εἶναι εἰς τὰς θέσεις των, αἱ πρόσοδοι εἰσπράττονται, ὅχι μὲν ἀνευ δυσκολίας, ἀλλ' εἰσπράττονται. Ἐὰν ὁ λαὸς δὲν ἤθελε τὴν παροῦσαν κυβερνήσιν, πῶς ἐδύνατο αὕτη, σὰς ἐρωτῶ μυλόρδε, νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ καθήκοντά της, ὅπως τὰ ἐκπληροῖ, ἥτοι διὰ τῶν νομίμων ὀργάνων καὶ διὰ τῆς νομίμου ὁδοῦ;»

«Αἱ πληροφορίες σας, μυλόρδε, εἶναι ἐσφαλμέναι. Ἀπόδειξις δὲ σαφὴς τὸ τέλος τῶν πρὸς τὸν Κ. Δώκινς ὁδηγιῶν σας, ὅπου λέγεται· «τὸ πρόσωπον τοῦ κυβερνήτου εἶναι ἐξησφαλισμένον ἀπὸ παντὸς κινδύνου, διότι τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἔλαβον τὴν διαταγὴν νὰ τὸν προστατεύσωσιν.» Ὅτε ὁ στρατηγὸς Σνεϊδέρος μοι ἀνεκοίνωσε τὴν διαταγὴν ταύτην, τῷ ἀπήντησα, ὡς βλέπετε ἐκ τοῦ ἐπισυνημμένου ἀντιγράφου. — Ταξειδεύω καὶ κατοικῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ σήμερον ὡς καὶ τότε, προστατεύομαι ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τὴν διαγωγὴν μου.»

«Βεβαίως ἡ θέσις μου ἔγινε δυσχερεστέρα καὶ κινδυνωδεστέρα, οὐχὶ ἐκ τῆς ἀγνωμοσύνης καὶ ἀντιστάσεως τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ, τὸ λέγω καθαρά, ἐκ τῆς ὑποστηρίξεως, ἣν αἱ ῥαδιοургίαι εὐρίσκουσι παρὰ τοῖς ἐπιτετραχμένις τῶν Δυνάμεων. Οἱ κύριοι οὗτοι πιστεύουσιν, ὅτι ὀφείλουν νὰ δέχωνται καὶ

τιμῶσι διὰ τῆς εὐνοίας των τοὺς ραδιοῦργους. Οὕτω λοιπὸν θὰ πεισθῶσιν οἱ Ἕλληνες ὅτι ἡ κυβέρνησις ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῶν συμμάχων Δυνάμεων; Ἡ ἐφημερίς ὁ Σωτὴρ, ἡ ἐφημερίς τῆς Ὑδρας, ἣτις διδάσκει τὴν ἀνταρσίαν, ἀποστέλλονται τακτικῶς εἰς τοὺς πρέσβεις, καὶ οἱ ὑπάλληλοι τούτων φροντίζουν νὰ τὰς ἀναγινώσκωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ὀλίγον ἐνδιαφέρονται περὶ τούτου.»

«Ἀλλὰ δὲν θέλω νὰ ἐξακολουθήσω τὴν θλιβερὰν ταύτην διήγησιν, ἤθελα μόνον, μυλόρδε, νὰ σᾶς ὑποβάλλω μερικὰ γεγονότα, ἵνα ἐννοήσητε ὅτι κυβέρνησις, ἥτις μ' ὅλας τὰς ἐχθρικὰς ταύτας πιέσεις δύναται νὰ ἐπιβάλληται ἀκόμη ἐν τῇ χώρᾳ, καὶ νὰ ἐξασφαλίζῃ τὴν τάξιν καὶ ἡσυχίαν αὐτῆς, δὲν μισεῖται ὑπὸ τῆς χώρας ταύτης.»

Μὲ τὴν αὐτὴν παρόρησιαν, μὲ τὴν ἀξιοπρέπειαν καρδίας τετρωμένης ἀπῆντα εἰς τὰς ἄλλας κατηγορίας, καὶ κατέληγεν μὲ τὴν παράκλησιν νὰ ἐκφρασθῶσι τέλος περὶ τῆς τύχης τῆς χώρας ταύτης. «Ἐλπίζω, ὅταν λάβητε τὸ γράμμα τοῦτο, ὅτι θὰ εἶναι ἤδη ἀποφασισμένη ἡ τύχη τῆς χώρας ταύτης. Εἰδεμὴ, ἐπιταχύνετε, σᾶς παρακαλῶ, τὴν ἀπόφασιν, μὴ ῥίπτετε τὴν χώραν ταύτην εἰς τὴν διαφθοράν, τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ τὴν ἀναρχίαν. Τὰ ἐπακόλουθα τούτου ἢ ἦσαν σοβαρότερα, ἢ ὅσον συνήθως πιστεύεται. Αἱ ὀθωμανικαὶ παρόριοι γῶραι εἶναι εἰς πλήρη ἐπανάστασιν, καὶ ὁ βεζίρης ἐτέθη εἰς ἄμυναν. Τί δὲν δύναται νὰ συμβῇ, ἐὰν οἱ Ἕλληνες τῆς Στερεᾶς ἐπανεέλθωσιν εἰς τὰς παλαιὰς των ἑξεις, καὶ παρακολουθήσωσι τοὺς ἀρχηγούς των; τὸ ἀρχιπέλαγος θὰ γείνη πάλιν τὸ θέατρον τῆς πειρατείας καὶ αἱ Δυνάμεις θ' ἀναγκασθῶσι νὰ λάβωσι μέτρα, ἀσυμβίβαστα πρὸς τὰς βάσεις καὶ τὸν σκοπὸν τῆς συμμαχίας των. Δὲν δύναμαι, μυλόρδε, νὰ σᾶς εἶπω πλεονότερα. Προσεῆξατε εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, καὶ ἐὰν ἡ ἀπόφασις περὶ τῆς τύχης τῆς χώρας ταύτης ἀπαιτεῖ ὥστε ἡ διοίκησίς μου νὰ προσχρῇ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῶν τριῶν

Δυναμειων καὶ ὑμῶν, ἐλπίζω ὅτι οὐδεμίαν ἀπόφασιν θὰ ἐκδώ-
σητε, πρὶν μὲ ἀκούσητε.»

«Τὸ φρόνημά μου γνωρίζετε, μυλόρδε. Πρὶν ἀναλάβω τὴν
προσωρινὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος, ἐδήλωσα εἰς τὰς Δυνα-
μεις, καὶ τὸ ἐπανελάβα πρὸς τοὺς ἐν Πύρῳ συνελθόντας πλη-
ρεξουσίου των, καὶ βραδύτερον πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις, ὅτι
διὰ νὰ καταστήσωσι τὴν Ἑλλάδα κράτος ἀνεξάρτητον, ἔπρε-
πε νὰ τῇ δώσωσι βασιλέα, καὶ ὅτι ἐγὼ ἤθελα θεωρήσει εὐ-
τυχίαν μου νὰ προπαράσκειάσω αὐτῇ τὴν ὁδὸν τῆς σωτη-
ρίου ταύτης λύσεως.»

«Τὰ συμβάντα καὶ ἡ ἰδία πείρα μου ἐνίσχυσαν ἔτι μᾶλ-
λον τὴν τότε πεποίθησίν μου. Ὅθεν οὔτε ὑπὲρ ἑμαυτοῦ οὔτε
πὲρ τῶν οἰκειῶν μου εἰργάσθην ἐν Ἑλλάδι, καὶ ὁ τρόπος τῆς
διοικήσεώς μου καὶ αἱ ἰδέαι μου δὲν στηρίζονται εἰς προσω-
πικὸν συμφέρον, ἐκτὸς ἐὰν ἤθελέ τις νὰ θεωρήσῃ ὡς τοιοῦτο,
κατὰ τινὰ ὑψηλοτέραν ἔποψιν, τὴν πλήρη αὐταπάρρησίν μου.»

«Ὡ; ἔχουσι τὰ πράγματα ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος,
ὥφειλον καὶ ὀφείλω νὰ παρακαλέσω θερμότερα περὶ τῆς τα-
χείας λύσεως τοῦ μεγάλου ζητήματος, τίς θέλει εἰσθαι ἡ κυ-
βέρνησις τῆς χώρας ταύτης. Ἡ μᾶλλον δὲ πρῶτη λύσις δι'
ἐμὲ εἶναι ν' ἀπαλλχθῶ τὸ ταχύτερον τοῦ φαρτίου, ὅπερ ὀφεί-
λω νὰ φέρω.» *)

Ταῦτα ἔγραφε πρὸς τὸν λόρδον Παλμερστῶν, καὶ ἡ ἐπι-
στολὴ αὕτη ἐξέφραζεν ὅλον αὐτοῦ τὸ φρόνημα. Ἐὰν εἰς ἄλ-
λην ἐποχὴν εἶχεν ἄλλου εἶδους ἐπιθυμίαι, αὗται ἐμαράνθησαν
ὑπὸ τοῦ ξηροῦ ἀνέμου τῆς λονδινεῖς διπλωματίας. Ἡ ἐπι-
στολὴ αὕτη ὀλίγην ἐντύπωσιν ἔκαμε. Προϋπέθετε γενναίαν
καρδίαν καὶ ἐπικρατοῦσαν φρόνησιν, καὶ οὐδεμίαν τούτων εὐ-
ρεν. Ὁ λόρδος Πάλμερστων δὲν ἀνέκεν εἰς τοὺς πολιτικούς
ἄνδρας, οὓς δύναται τις νὰ πείσῃ, ἀλλ' εἰς τὴν μεγάλην τά-

*) "Is. Ἀλληλ. Δ. Σελ. 308.

ξιν ἐκείνων, οἵτινες φέρουσι μεθ' ἐκυτῶν εἰς τὴν διοίκησιν γνῶμην ἤδη ἐσχηματισμένην, καὶ ὅ,τι ἀντίκειται αὐτῇ, τὸ ἀπορίπτουσιν ὡς ἀχρηστον. Ἐφρόνει προσέτι ὅτι οὐδεὶς ἀγγλος ὑπάλληλος ἐδύνατο νὰ ἔχη ἀδίκον, καὶ ὅτι τὸ καθήκον παντὸς ἀγγλου ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν ἦτο νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐπίστρομον γνῶμην τῶν ὀργάνων του.

Ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ του ἐξέδωκεν ὁ Κυβερνήτης περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην, τὴν 23 Ἰουλίου, ἐγκύκλιον πρὸς ὅλας τὰς ἀρχὰς τῆς χώρας, ἐν ᾗ ὑπέσχετο τὴν συγκάλεσιν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως τὸ πολὺ κατὰ τὸν ὁκτώβριον, καὶ τὸ ταχύτερον ἅμα ᾗθελε φθάσει ἡ ἀπόφασις τῶν δυνάμεων περὶ τῶν ὀρίων καὶ περὶ τῆς συστάσεως μονίμου κυβερνήσεως. Προσέθετε δὲ, ὅτι εἶχε πολλοὺς λόγους νὰ πιστεύῃ τὴν ἐποχὴν ταύτην προσεγγίζουσιν, καὶ ὅτι αἱ δυνάμεις ἐπεθύμουν νὰ διατηρηθῇ ἕως τότε ἡ παρούσα κατάστασις τῶν πραγμάτων. Ταῦτα ὡφειλον νὰ γνωστοποιήσωσιν αἱ ἀρχαὶ πρὸς ὅλας τὰς δημογεροντίας καὶ τοὺς προιστάμενους, καὶ νὰ καταγράψωσι καὶ τῷ πέμψωσι τὰς παρατηρήσεις κατὰ τῆς ἀγγελίας ταύτης. *) Καὶ πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις δ' ἔδωκεν ἀντίγραφον τῆς ἐγκυκλίου ταύτης, καὶ τοὺς παρεκάλεσε νὰ βιάσωσι τὰς Αὐλὰς τῶν εἰς ταχεῖαν λύσιν.

Ἀλλὰ ταύτην ἀκριβῶς ᾗθελεν ἡ ἀντιπολίτευσις νὰ προλάβῃ, καὶ νὰ ἐπιδείξῃ καὶ στερεώσῃ τὴν ἐξουσίαν τῆς διαίτης τολμῆματος. Τὴν 26 Ἰουλίου 180 Ἰδραῖοι ὑπὸ τὸν Μικύλιν μετέβησαν εἰς τὸν Πόρον, καὶ ἐκυρίευσαν, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ὁ Κυβερνήτης ἐπροσπάθει νὰ ὑποδουλώσῃ διὰ τῆς βίας τὴν Χώραν καὶ τὰς νήσους, τὴν φρεγάταν Ἑλλάδα, τὰ ἀτμόπλοια, καὶ ἄλλα πλοῖα τῆς κυβερνήσεως, ἔπειτα τὴν πόλιν, τὸ ἐπὶ τοῦ ὁρίμου τῆς μονῆς ὑπὸ τοῦ βυχαροῦ ἀντισυνταγματάρχου Ἐιδέχου ἀνεγερθὲν φρούριον καὶ τὸν ναύσταθμον. Ὁ Τσάμης

*) Ἰδ. ἑλλ. η. Δ. 317.

Καρατάσσοις, ὅστις ἐπιστεύετο ὡς διατρίβων εἰς τὰ Ἀγγραφα, ἐφάνη αἰφνης μετὰ τινων ἀνδρῶν εἰς τὸν Πόρον ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν Ὑδραίων. Ὁ Δημήτριος Κριεζῆς καὶ ἄλλοι ἔφερον ἐκεῖσε ἀμέσως στρατεύματα. Ὁ κυβερνήτης προστεκάλεσε τοὺς ἀντιπρέσβεις ν' ἀποδοκιμάσωσι δημοσίᾳ τὴν βιαιοπραγίαν ταύτην, καὶ ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τῶν πολεμικῶν πλοίων τῶν πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἀνταρσίας. Ὁ ῥώσσοις ἀντιπρέσβυς Κ. Ρύκμαν καὶ ὁ ναύαρχος Ρικόρδος ἐδήλωσαν, ὅτι ἦσαν ἔτοιμοι πρὸς τοῦτο· ἀλλ' ὁ γάλλος ἀντιπρέσβυς δὲν ἦτο εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ ὁ ἄγγλος εἶχε πέμψει εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον τὴν πρῶτην τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἐφθασεν εἰς Ναύπλιον ἡ εἰδησις περὶ τῶν ἐν Πόρῳ συμβάντων, τὴν εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ διατελοῦσαν φρεγάταν Μαδαγασκάρην. Ὁ ναύαρχος Ρικόρδος ἐξέπλευσεν ἀμέσως τὴν 28 διὰ τὸν Πόρον. Εὐζωνικά στρατεύματα, ἀπὸ πολλοῦ ἐξ Ἑλευσίνος καὶ Σχλαμῖνος φθάσαντα, ἀνεχώρησαν ἐκεῖσε. Ἡ ἀντιπολίτευσις γινώσκουσα, ὅτι τὰ ἀγγλικά καὶ γαλλικά πολεμικά πλοῖα οὐδὲν ἐμπόδιον ἤθελον φέρεи κατὰ τοῦ ἐπιχειρήματός των, ἀντέταξαν εἰς τὸν ῥώσσον ναύαρχον τὴν διακήρυξιν, ὅτι ἡ Μιαούλης ἤθελεν ἀποχωρῆσαι, ἅμα λάβῃ τὴν πρὸς τοῦτο πρόσκλησιν τῶν τριῶν συμμάχων σημαίων. Μία μόνη λέξις τῶν ἀντιπρέσβεων ἤθελεν ἀρκέσει, ὃ δὲ Κυβερνήτης ἐλάλησε περὶ τούτου πρὸς τὸν Κ. Δώκινς. Ἐπέστησε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐπηρείας τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ Μαδαγασκάρη εἶχεν φανῇ ἐμπροσθεν τοῦ Πόρου, καὶ μετὰ μίαν στιγμὴν εἶχεν ἐξακολουθήσει τὸν πλοῦν αὐτῆς πρὸς τὰ ἐνδότερα τοῦ κόλπου, ὅτι τὸ γαλλικὸν πολεμικὸν βρίκιον ὁ Ἀκταίων, ὅπερ εὕρισκετο εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Ναυπλίου, ἐπροφασίζετο ὅτι ἔλειπεν ὁ διοικητὴς τοῦ στόλου. Ἀνέφερε τὰς πρὸς αὐτὸν πεμφθείσας ὁδηγίας τοῦ λόρδου Πάλμερστον, τὴν ιδέαν τῶν Ὑδραίων, φρονούντων ὅτι οἱ ἀντιπρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἐθεώρουν τὴν κυβέρνησιν ὡς οὕσαν οὐχὶ ἐν Ναυπλίῳ ἀλλ' ἐν Ὑδρᾷ, καὶ ἐζήτησεν ὁμό-

φωνον δῆλωσιν τῶν ἀντιπρέσβων. Ὁ Κ. Δῶκινς ἀνέβηκε νὰ ὑπογράψῃ τοιαύτην μετὰ τοῦ Κ. Ῥύχμαν, ἀλλ' ἅμα ὁ βαρῶνος Ῥουὰν ἔφθασεν εἰς Ναύπλιον περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνός, ὑπερίσχυεν ἡ ὑπολειφθεῖσα εὐσχημοσύνη καὶ τὸ σέβας. Ἀμφότεροι δὲ ὑπεσχέθησαν, νὰ πέμψωσι καὶ αὐτοὶ τὰ πλοῖα τῶν εἰς τὸν Πόρον, καὶ νὰ ἐπαναφέρωσι μετὰ τοῦ ναυάρχου Ῥικόρδου τοὺς Ὑδραίους εἰς τὴν τάξιν. Ὁ συνταγματάρχης Λαλάνδος καὶ ὁ πλοίαρχος Ἐδμόνδος Λάϋονς, ὅστις ἐπλοιάρχει τῆς Μαδαγασκάρης, ἐμφανισθέντες μετ' ὀλίγον εἰς Ναύπλιον, ἀλλὰ χωρὶς νὰ συνομιλήσωσι μετὰ τῶν ἀντιπρέσβων ἢ μετὰ τῆς κυβερνήσεως, χωρὶς νὰ λάβωσι μετ' ἐαυτῶν οὐδ' αὐτὴν τὴν ἔγγραφον δῆλωσιν τῶν ἀντιπρέσβων, ἐστράφησαν καὶ ἀπέπλευσαν διὰ τὸν Πόρον. Καὶ προσεκάλεσαν μὲν ἐκεῖ μετὰ τοῦ ναυάρχου Ῥικόρδου τοὺς Ὑδραίους νὰ κενώσωσι τὴν πόλιν, τὸν ναύσταθμον καὶ τὰ πλοῖα, καὶ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν νῆσον τῶν. Ἀλλ' ἐλθὼν ὁ Μυροκορδάτος ἐπέδειξε δικταγὰς τοῦ κοινοῦ τῆς Ὑδρας, λεγούσας εἰς αὐτὸν καὶ τὸν Μιαοῦλην, νὰ μὴν ὑπακούσωσιν εἰς τοιαύτην πρόσκλησιν, καὶ ἡ Καλυψὼ καὶ ἡ Μαδαγασκάρη ἐπέστρεψαν ἄπρακτοι εἰς Ναύπλιον, μὲ τὴν πρόφασιν νὰ συσκεφθῶσι πρῶτον μετὰ τῶν ἀντιπρέσβων καὶ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως. Ὁ Ῥικόρδος, ὃν οἱ Κ. Κ. Λαλάνδος καὶ Λάϋονς προσεκάλεσαν ν' ἀναχωρήσῃ ὥς καὶ αὐτοὶ ἐκ Πόρου, ἔμεινεν ἀποκλείων διὰ μιᾶς φρεγάτας καὶ ἐνὸς βρικίου τὸ μέγα στόμιον τοῦ λιμένος, καὶ δι' ἐνὸς ἄλλου βρικίου τὸ μικρὸν πρὸς τὸν ὄρμον τῆς Μονῆς. Ἡ αὐθάδεια τῶν Ὑδραίων ὑπερῆυξε νῦν, ἀφοῦ μάλιστα ἔλαβον καὶ ἐπικουρίαν ἐξ Ὑδρας διὰ τῆς κορβέτας ὁ Ἀχιλλεύς. Ἐξηγέρθησαν δὲ κατὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ λιμένος ὑπὸ τοῦ ῥωσικοῦ βρικίου ὁ Τηλέμαχος, τοῦ ὁποίου τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπήτησαν τὴν 9 Αὐγούστου, καὶ ἤθελον νὰ ἐκδιώσωσι διὰ τῶν ὀπλῶν. Τὸ φρούριον καὶ τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα ἤρχισαν τὸ πῦρ κατὰ τοῦ ῥωσικοῦ βρικίου, ὅπερ καταβρίβαν τοὺς ἰστούς τοῦ

ἐνός ἀπεσύρθη. Μετὰ δύο δὲ ἡμέρας ἐπανέλαβε τὸν ἀποκλεισμὸν μεθ' ἑτέρου ῥωσσικοῦ πολεμικοῦ βρικίου καὶ μετὰ δύο πλοίων ὑπὸ τὸν Κανάρην. Συνεπλάκησαν δ' ἐκ νέου, καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Ὑδραίων κατεχομένη κορβέτα Σπέτσαι ἀνετινάχθη εἰς τὸν αἶρα. Ὁ ναύαρχος Ρικόρδος ἐκυρίευσεν ἕτερον πλοῖον αὐτῶν, καὶ κατεσίγασε τὸ πῦρ τοῦ φρουρίου. Ὁ Μιαούλης ἐγκτελείφθη μετ' ὀλίγον ὑπὸ τῶν πλειοτέρων ναυτῶν του, τὰ εὐζωνικά στρατεύματα τῆς κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν Καλλέργην καὶ Νικήταν, εἰσεχώρησαν εἰς τὰς ἔμπροσθιους οἰκίας τῆς πόλεως, καὶ τότε ὁ Μιαούλης ἐγνωστοποίησεν εἰς τὸν ῥωσσον ναύαρχον διὰ τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ-βρικίου ὁ Γρεναδιέρος τοῦ πλοιάρχου Λεβαλλιάνδου, ὅπερ καταπλεύσαν ἀφ' ἐσπέρας ἔμμενον ἄπρακτον ἐν τῷ λιμένι, ὅτι εἰς τὴν πρώτην ἀπειλὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἤθελε πυρπολῆσαι αὐτὴν καὶ ὅσα πλοῖα εἶχεν εἰς χεῖρας του. Ὁ ναύαρχος, ἵνα σώσῃ τὰ πλοῖα, ἐστάματτε, καὶ ἠράεσθη ν' ἀπαιτήσῃ τὴν ἐκκένωσιν τῶν δημοσίων πλοίων, ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἣν ὁ Μιαούλης ἐδύνατο νὰ κρατήσῃ μετὰ πληρώματος 50 ἀνδρῶν, καὶ τὴν εἰσοδὸν τῶν κυβερνητικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν πόλιν. Μὴ ἀμφιβάλλον δὲ ὅτι ὁ Δαλάνδος καὶ ὁ Δάϋονς ἤθελον φθάσει τὴν ταχίστην, ὑπεσχέθη νὰ πέριμειν τὴν ἀφίξιν των. Οὗτοι δ' ἐφθασαν τὴν 12 Αὐγούστου. Ἀλλ' ὁ Μιαούλης, ὅστις ἐβλεπεν ὅτι ἀπετύγχανεν, καὶ δὲν ἤθελε νὰ δώσῃ εἰς τὸν κυβερνήτην τὰ μέσα, νὰ μετρηθῇ κατὰ θάλασσαν μετὰ τῶν Ὑδραίων, παρέδωκε τὴν 18 εἰς τὰς φλόγας τὴν φρεγάτταν, ἐναντίον τῆς γνώμης τοῦ πλοιάρχου Κριεζῆ, ὅστις ἐπρότεινε νὰ φέρωσιν εἰς Ὑδραν μόνον τὸ πηδάλιον τῆς Ἑλλάδος. Μόλις δὲ ἡ ταχεῖα κατάληψις τοῦ ναυστάθμου καὶ τῶν λοιπῶν πλοίων ἐμπόδισε νὰ καταστραφῶσι καὶ ταῦτα. Μετ' ὀλίγας ὥρας εἰσῆλθον εἰς τὸν Πόρον ἡ ἀγγλικὴ καὶ ἡ γαλλικὴ φρεγάττα. Ἐφερον δὲ τὴν μετὰ τοῦ κυβερνήτου συμφωνηθεῖσαν διακήρυξιν, καθ' ἣν ἡ προσωρινὴ διατήρησις τῆς παρούσης κυβερ-

νήσεως τῆς Ἑλλάδος ἦτο κοινὴ εὐχὴ τῶν τριῶν συμμάχων Δυνάμεων. Ἀλλ' ἐφθασε πολὺ ἄργά. Οἱ δὲ Ἰδραῖοι ἐκαυχῆ-
θησαν ἐντὶνι προκηρύξει ἀπὸ 15 Αὐγούστου διὰ τὸ κατόρ-
θωμά των. Ἐπαρουσιάζοντο δὲ ὡς προσβεβλημένοι, καὶ ἰσχυρί-
ζοντο, ὅτι ἐπρόσφεραν τὰ πλοῖα ὡς θυσίαν εἰς τὸν βωμὸν τῆς
πατρίδος, ἵνα μὴ γείνωσιν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ τυράννου ὅπλα
κατὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς χώρας, καὶ μὴ δώσωσιν ἀφορμὴν εἰς
νέαν χύσιν αἱματος μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ὑπηρετῶν
μῆδ' τῶν συμμάχων Δυνάμεων. Συγχρόνως δὲ προσεκάλουν τὰς
νήσους τοῦ ἀρχιπελάγους νὰ πέμψωσι πληρεξουσίου εἰς
Ἰδραν, καὶ ὑπέσχοντο εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ Στερεὰν
τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν. Ἐὼς ποῦ δὲ κατήντησεν ἡ ἐμπάθεια,
ἀποδεικνύεται σαφῶς ἐκ τῶν ἀναφορῶν ἃς ἐδημοσίευσεν ὁ Ἀ-
πόλλων. Οὐδεμίαν αὐτῶν θ' ἀναφέρωμεν ἐν ταῖς σπουδαίαις
ταύταις σελίσιν. Ὅλοι παρεξέτρεποντο εἰς κενούς καὶ αὐθά-
δεις λόγους καὶ εἰς ἀναίσχυντα ψεύδη. Πᾶν μέτρον τοῦ κυ-
βερνήτου ἐκηρύσσεται ἐσχάτη προδοσία κατὰ τοῦ ἔθνους, ὅλοι
οἱ σκοποὶ του, καὶ οἱ ἀγαθώτατοι, κατεκρίνοντο καὶ παρε-
γνωρίζετο διὰ θρασέων ψεύδεων. ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων
καὶ ἡ βαρύτης ἀναντιρρήτων λόγων. Ἐκατηγορεῖτο ἐπὶ σπα-
τάλῃ τῶν δημοσίων προσόδων, ἐπὶ δηλητηριάσει τῶν ἡθῶν
ἐπὶ ἔχθρᾳ καὶ καταφρονήσει πρὸς τὸν λαόν, ἐπὶ συκοφαντίᾳ
κατὰ τούτου εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν, καὶ ἐπὶ κλίσει πρὸς τὸν
σκοτεινότετον δεσποτισμὸν! Εἰς τὰς ῥαδιουργίας του ἀπεδί-
δοντο αἱ περὶ τῶν ὀρίων δυσμενεῖς ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων,
καὶ εἰς τὴν φιλοδοξίαν του ἡ παραίτησις τοῦ πρίγκηπος Κο-
βούργου. Περιεγράφετο ὡς λοιμικόν τι ἔλκος ἐπὶ τοῦ σώ-
ματος τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐπέμπετο ὡς τι βδελυγμα εἰς τοὺς
κόρακας· οὕτως ἐλάλει καὶ ὑπέγραφε καὶ αὐτὸς ὁ γραμματεὺς
τῆς Γερουσίας, ὁ φαναριώτης Παναγιώτης Σοῦτσος, καὶ τὴν
γλῶσσαν ταύτην ἀνείχοντο οἱ Κουντουριῶται, οἱ Μαυροκορ-
δάτοι καὶ οἱ Ζαΐμει!

Ὁ κυβερνήτης δὲν ἠπατήθη περὶ τῆς συναφείας τῶν συμβάντων τοῦ Πόρου. Οὐδεμίαν βοήθειαν εἶχε νὰ ἐλπίζῃ ἐξωθεν, καὶ ἡ παρὰ τῶν ῥώσων χορηγομένη ἐχειροτέρειε τὴν θέσιν του πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν. Ἐζήτησε δὲ ταύτην, ὡς εἶναι φυσικὸν εἰς πᾶσαν κυβέρνησιν, ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, ὅπου ἐνῷ πολυάριθμοι ἀναφοραὶ ἐγίνοντο κατὰ τὰς εὐχὰς τῶν Ὑδραίων, οὐχ ἥττον πολυάριθμοι κατεδίκαζον τοὺς ἀντάρτας. Ἦδη δὲ τὴν 15 Αὐγούστου συνεκάλεσε τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν εἰς Ἀργος διὰ τὴν 15 Σεπτεμβρίου· ἡ χώρα ὤφειλεν ἢ νὰ πέμψῃ τοὺς προτέρους πληρεξουσίου, ἢ κατ' ἀρέσκειαν νὰ ἐκλέξῃ νέους. *) Κατὰ τῆς διατάξεως ταύτης, γενομένης προδήλως ὅπως ἀναιρέσῃ τὴν μομφὴν τῆς ἀντιπολιτεύσεως περὶ τῆς ἐξαρτήσεως τῶν πληρεξουσίων ἀπὸ τῆς κυβερνήσεως (διότι ἡ ἀρετὴ κατὰ τὴν γλῶσσαν τῶν ἐπαναστατῶν εἶναι ἐλάττωμα) ἀντέλεξεν ἡ Γερουσία, ὑπομνήσασα εἰς τὸν κυβερνήτην ὅτι μόνῃ ἡ συγκάλεσις τῶν ἤδη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐκλεχθέντων ἀντιπροσώπων ἦτο νόμιμος κατὰ τὸ 13 ψήφισμα τοῦ Ἀργους. Ἀλλ' ὁ κυβερνήτης δὲν μετέβαλε τὴν ἀπόφασίν του. Ἐγραψε δὲ πάλιν κατεπειγόντως πρὸς τὸν ἐν Παρισίοις πληρεξούσιόν του πρίγκηπα Σούτσον, νὰ παραστήσῃ εἰς τὸ Λονδίνον τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους διέτρεχεν ἡ Ἑλλάς, καὶ τοὺς ὁποίους τόσον εὐκόλως ἐδύναντο ν' ἀπομακρύνωσιν αἱ μάταιν αἰτηθεῖσαι χρηματικαὶ βοήθειαι, ἢ καὶ μόνῃ ἡ φανερά διακήρυξις ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς παρουσίας προσωρινῆς κυβερνήσεως. Ἐζήτει δὲ τὰς ὁδηγίας ταύτας ὡς ἀπαραιτήτους. Ὄφειλον νὰ παραγγείλλωσιν εἰς τοὺς ἀντιπρέσβεις νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως περὶ τῶν μέσων, ὅπως κατασταλῇ ἡ ἐν Ὑδρᾷ ἀποστασία, καὶ προφυλαχθῇ ἀπὸ ταύτης τὸ ἀρχιπέλαγος, ὅπως ἐξασφαλισθῇ ἡ ναυτιλία κατὰ τῆς ἀνανεώσεως τῆς πειρατείας, καὶ ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τῆς

*) Ἀλληλογρ. Α. Σελ. 345.

χολέρας, ἥτις τὴν ἐπακρίλει πολλαχόθεν. Ἡύχετο δὲ τοῦλάχιστον νὰ διαταχθῶσιν οἱ στόλοι ν' ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τὴν Ἰδραν τὰ καθωπλισμένα πλοῖα. Ἐπανελάμβανε δὲ τὴν παράκλησιν περὶ ἐπισπύσεως τῆς ἐκλογῆς βασιλείας. Καὶ τέλος ἐκήρυττεν ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην μόνον 30,000 φράγκων τῷ ἔμμενον ἐν τῷ δημοσίῳ ταμείῳ. *).

Οἱ Ἰδραῖοι ἐθεώρουν ἑαυτοὺς νικητάς. Ἐκπύχθησαν δὲ νῦν ἀναφανδὸν κατὰ τῆς συγκαλέσεως τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως ἐν Ἀργεῖ, διότι τὴν ἤθελον ἐν Ἰδρᾷ. Ἐπεμψαν δ' ἀνεμποδίστως τὰ πλοῖα τῶν εἰς ὅλα τὰ παράλια τῆς Πέλοποννήσου, ἐξεδίωξαν, ὅπου ἤθελαι, τοὺς ὑπαλλήλους τῆς κυβερνήσεως, καὶ τοὺς ἀντεκατέστησαν δι' ἰδικῶν τῶν. Συμπαρέσυραν μερικὰ κυβερνητικὰ πλοῖα εἰς ἀποστασίαν, κατέσχον ἐπαρχιακὰ ταμεῖα, καὶ ἐπραττον τὰς ἀρπαγὰς ταύτας οὐχὶ σπανίως ὑπὸ τὴν γαλλικὴν σημαίαν. Παράδοξον δὲ πολὺ ὅτι τοῦλάχιστον δὲν ἐπροχώρησαν περαιτέρω εἰς τὰς ἐνεργείας τῶν ἐν τῇ Στερεᾷ καὶ τῇ Πελοποννήσῳ. Ἐνταῦθα ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης διὰ τῆς προσωπικῆς του βαρύτητος ἐκράτησε τὸν λαὸν εἰς ὑποταγὴν, καὶ μόνον εἰς τὰ Καλάβρυτα, ὅπου ὁ Ζαΐμης εἶχεν ἐπὶ ῥοήν, εἰς τὴν Κόρινθον καὶ τὸ Αἰγίον αἱ προκλήσεις τῶν Ἰδραίων εὗρον ὑποδοχὴν τινα. Ἐντούτοις ἐν Ναυπλίῳ, ὑπὸ τὰς ὀψεις τοῦ κυβερνήτου, τὸ γαλλικὸν κόμμα, ὁ Κωνσταντῖνος Καρατσᾶς, Ν. Σκούφος καὶ ἄλλοι φλύαροι, μόλις ἐχαλινωγῶντο. Συμπαρέσυραν δὲ πολλοὺς ὑπαλλήλους. Ὁ γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας Ἰακωβάκης Ῥίζος καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐγκατέλειψαν τὸν κυβερνήτην. Ὁ ἀνίκανος Ὑψηλάντης ἀπεσύρθη εἰς τὸ Ἀργος, καὶ ἔδειξε τοιαύτην διαγωγὴν, ὥστε οἱ συνωμόται ἐτόλμησαν νὰ τῷ ζητήσωσι συνδρομὴν ὑπὲρ τινος ἀποτροπαίου σχεδίου. «Ὁχι,» ἀπήντησεν, ἀό Καποδίστριας δὲν εἶναι τύραννος, καὶ ἡ τυραννοκτονία δὲν εἶναι ἀ-

*) Ἀλλεγγορ. Δ. Σελ. 346.

ρετή. Ἐὰν ᾗτο, δὲν ᾗθελα μισθώσει φονεῖς· ἐγὼ αὐτὸς θὰ τὸν ἐφόνευα.» Ἐν Ἀργεὶ κατώκουν ἀπρόσβλητοι πολλοὶ ἀντιπολιτευόμενοι, ὡς ὁ Τρικούπης, Ζωγράφος καὶ ἄλλοι. Ἐν τῇ Στερεᾷ δὲ ἀντέστησαν τὰ στρατεύματα εἰς τὰς δελεάσεις τῶν Ὑδραίων, ἀνκαὶ ὅλα ᾗσαν δυσαρεστημένα κατὰ τῆς κυβερνήσεως, ᾗτις δὲν ᾗξευρε νὰ ὠφελῇθῃ ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ ἐδυσαρέστει διὰ γραφειοκρατικῆς σχολαστικότητος καὶ πνιγερῶν τύπων. Ἀλλὰ τὸ ἔμφυτον αἶσθημα ἐκίνησεν αὐτὰς καὶ ὁ λαὸς τὰ ᾗκολούθησεν.

Ἀλλ' οἱ ἀντιπρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας κατὰ πρῶτον μὲν ὀλίγα, κατόπιν δὲ οὐδὲν ἐπραξαν μετὰ τὰς κατὰ τῶν ἀνταρτῶν διακηρύξεις των. Ἀν καὶ ἐν γαλλικὸν πολεμικὸν βρίκκιον περιέπλεον ἔμπροσθεν τῆς Ὑδρας, καὶ ὁ Δαλάνδος ὑπεσχέθη ν' ἀποκλείσῃ τὴν νῆσον, τὰ πλοῖα τῶν ἀνταρτῶν εἰσέπλεον καὶ ἐξέπλεον ἀκωλύτως. Ἐκ τούτων τινα ἔσπευδον πρὸ πάντων εἰς τὴν Μάνην, ἵνα συνδράμωσι τοὺς ἀντάρτας εἰς τὸ Λιμένι, καὶ κυριεύσωσι τὰ ἐκεῖθι ὑπάρχοντα μικρὰ πλοῖα τῆς κυβερνήσεως. Περὶ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ αὐγούστου ὁ Γεώργιος καὶ Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλοι, ἀμφοτέροι φυλακισμένοι, ἔλαβον τῇ μεσολαβήσει τοῦ γερουσιαστοῦ Αἰνιᾶνος παρὰ τοῦ κυβερνήτου τὴν ἄδειαν νὰ ὑπάγωσιν ἐκ Ναυπλίου εἰς τὸ Λιμένι, ἵνα πείσωσι τοὺς συγγενεῖς των νὰ καταθέσωσι τὰ ὄπλα. Ὁ κυβερνήτης ἐξηπατήθη, καὶ συναπέστειλε τὸν Αἰνιᾶνα παραγγείλας αὐτῷ νὰ ἐξομαλύνῃ τὴν ὑπόθεσιν, καὶ νὰ συγχωρήσῃ τοὺς πάντας. Ὑπεσχέθη δὲ ν' ἀφήσῃ ὅλην τὴν οἰκογένειαν καὶ τὸν Πετρόβεην (καθ' οὗ ἐν τῷ μεταξὺ ἐπεκρέματο δικαστικὴ ἀνάγκη) νὰ κατοικήσῃ ἐλευθέρα εἰς Αἴγιναν, καὶ νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς διατηρήσεως της *). Ἀλλ' ὁ Γεώργιος καὶ Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλοι συνεννοήθησαν μετὰ τῶν οἰκείων των περὶ τῆς πράξεως, ᾗν

*) Ἀλληλογρ. Δ. Σελ. 332.

εἶχον ἤδη κατὰ νοῦν. Μὲ πλαστὴν δὲ πίστιν ἐπέστρεψαν ἄπρακτοι εἰς Ναύπλιον. Μετ' ὀλίγον κατέπλευσαν εἰς τὸ Λιμένι τὰ ὑδραϊκὰ πλοῖα, καὶ ἀνεζωπύρησαν τὴν ἀνταρσίαν τῆς Μάνης.

Καὶ πάλιν ἀπετάθη ὁ κυβερνήτης μὲ ἀξιοπρέπειαν καὶ παρρησίαν πρὸς τὰς συμμάχους Δυνάμεις δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ ὧν Σεπτεμβρίου πρὸς τὴν ἐν Λονδίνῳ Σύνοδον. Περιέγραφε δὲ δι' ὥραιων λέξεων τὴν θέσιν του, τὴν ἐνοχὴν τῶν ἀντιπρέσβων, τὴν ἐνοχὴν αὐτῶν τῶν Δυνάμεων. Ὑποχωρῶν εἰς τὸν χρίμαρδον τῆς ἐποχῆς ἔλεγεν ὅτι ἦτο ἔτοιμος νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Δυνάμεων, εἰάν ᾔθελον νὰ δώσωσιν εἰς τὴν χώραν συνταγματικὸν πολίτευμα, ἀλλὰ παρεκάλει νὰ γείνη τοῦτο διὰ τῆς νομίμου ὁδοῦ, ἥτοι διὰ τῆς ἐθνικῆς συνελύσεως, καὶ δὲν ἔκρυψε τὴν γνώμην του, ὅτι ἡ ἀπόπειρα τοιούτου ὀργανισμοῦ ἤθελε φέρεи εἰς τὴν ἀναρχίαν καὶ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Πρέπει νὰ προηγηθῇ, ἔλεγεν ἐν ἀληθείᾳ, ἡ ἐξασφάλις τῆς ιδιοκτησίας, ἡ διανομὴ τῆς γῆς, ἡ ἐξίς τῆς νομίμου πορείας. Ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἔλλειπον. Ἐπανελάμβανε δὲ τὴν τοσάκις ἐκφραθεῖσαν παράκλησιν περὶ ὁμοφώνων ὁδηγιῶν πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις, καὶ περὶ ἐπιστεύσεως τῆς ἐκλογῆς τοῦ βασιλέως. *).

Ἐνῷ δ' ἡ γαλλικὴ κορβέττα Λέαινα ἐζήτηί λόγον παρὰ τῶν ἐν Σαλαμῖνι στρατευμάτων, διότι ἀντέστησαν κατὰ τῶν Ὑδραίων, καὶ ἀνήγγελεν ὡς βεβαίαν τὴν προσεχῇ πτῶσιν τοῦ κυβερνήτου· ἐνῷ ὁ πλοίαρχος Ἐδμ. Δάϋονος μετὰ τῆς Μαδαγασκάρης προὔκάλει τὴν Σύραν εἰς φανεράν ἀποστασίαν, ἵνα προλάβῃ τὴν συγκάλεισιν τῆς ἐθνικῆς συνελύσεως, ἥτις ἐμελλε νὰ δώτῃ εἰς τὸν κυβερνήτην νέας δυνάμεις, ὁ ναύαρχος Ρικὸρδος ἀφῆρει ἀπὸ τοὺς ὑδραίους ἐν πλοῖον. Ἡ διχοστασία μεταξὺ τῶν τριῶν σημειῶν ἦτο φανερά. Ἡ ἀφίξις τοῦ ἁγ-

*) Ἀλληλ. Δ. Σελ. 373.

γλου πρέσβεως Σίρ 'Ροβέρτου Γόρδωνος, ὅστις πορευόμενος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν Δύσιν ἐστάθμευσεν εἰς Ναύπλιον ἐγέννησεν εἰς τὸν κυβερνήτην τὴν ἐλπίδα, νὰ παύσῃ καὶ πῶς τὴν παράδοξον ταύτην κατάστασιν, ἣ τοῦλάχιστον νὰ κατορθώσῃ προσέγγισιν τινὰ τῶν ἀντιπρέσβειων τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας πρὸς τὴν ἐλληνικὴν κυβέρνησιν, ὥστε νὰ διατηρηθῶσι τὰ πράγματα, ἕως οὗ φθάσωσιν αἱ ἀποφάσεις τοῦ Λονδίνου. Ὁ Σίρ 'Ροβέρτος ἐπροσπάθησε νὰ κατορθώσῃ τοῦτο, ἀλλ' οἱ ἀντιπρέσβεις εἶχον ἤδη προχωρήσει παραπολὺ, αἱ μετὰ τῶν ἀνταρτῶν σχέσεις των ἦσαν λίαν στεναί, αἱ πρὸς τὰς αὐλὰς των πληροφορίαι λίαν εὐνοϊκαὶ πρὸς τὸ κόμμα ὅπερ ἐθεώρουν ὡς ἐθνικόν· ἐκτὸς τούτου πᾶσα ἐπενέργεια ἐπὶ τῶν Ὑδραίων ἦτο ματαία, ἕως οὗ δὲν κατεστρέφοντο τὰ ὑλικά των μέσα. Ἐγένοντο δὲ συνδιαλέξεις μεταξὺ τῶν στολάρχων καὶ τοῦ κυβερνήτου. Ἐκεῖνοι μὲν ἤθελον ἐλεύθερον πλοῦν καὶ εἰσοδοὺς τῶν ὑδραϊκῶν πλοίων εἰς ὅλους τοὺς ἐλληνικοὺς λιμένας· οὗτος δ' ἐπέμενε νὰ προηγηθῇ ἡ ἀφόπλισις τῶν ὑδραϊκῶν πλοίων. Ἐν τῷ μεταξὺ δ' ἐξέπλεον ἀκωλύτως τοιαῦτα πλοῖα ἐξ Ὑδρας ἵνα τιμωρήσωσι τὴν Κέα καὶ τὴν Κύθον διὰ τὴν προσκόλλησιν των εἰς τὸν κυβερνήτην, καὶ διότι εἶχον καλέσει εἰς βοήθειάν των τὸν Κανάρην. Ἐντούτοις ὁ Ἀχλάνδος ἐβίαζε τὸν κυβερνήτην νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τινος ὑδραϊκῆς ἐπιτροπῆς ἣν εἶχε προσκαλέσει. Ἀλλ' οὗτος ἀπέρριψε τοῦτο, ἐνδυναμώσας τὰ στρατεύματα ἐπὶ τῆς ἀπέναντι τῆς Ὑδρας ξηρᾶς, καὶ ἐπανελάβε τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς παραδοχῆς ὑδραϊκῶν πλοίων ἐν τοῖς ἐλληνικοῖς λιμέσιν. Ἀντὶ τούτου οἱ Ὑδραῖοι ἔφερον κατ' αὐτὸν τοῦτον τὸν χρόνον, τὸν Σεπτέμβριον, εἰς τὴν Μάνην ὅπλα, πολεμεφόδια παντοειδεῖς ὑποσχέσεις καὶ προσκλήσεις εἰς ἀποστασίαν. Οἱ Μαυρομιχάλοι ἀπεπειράθησαν τὴν 15 νὰ λεηλατήσωσι τὰς Καλάμας, καὶ ἐπέτυχαν ἐντελῶς. Τὰ κυβερνητικὰ στρατεύματα, ὀλίγα τὸν ἀριθμὸν, ἐξέκένωσαν μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν τὸν τόπον. Ὁ στρατηγὸς

Κεχενέκ, διάδοχος τοῦ στρατηγοῦ Σνεϊδέρου, ἐπεμψεν ἐκείπτην 17 ἐν τάγμα γάλλων στρατιωτῶν, καὶ κατέλαβε στρατιωτικῶς τὸν τόπον, ἀλλὰ ἐνεθάρρυνε μᾶλλον τοὺς ἀντάρτας ἢ τὴν κυβέρνησιν, διότι ἀπέβριψε τὴν αἵτησιν τοῦ Κυβερνήτου νὰ παραδῶσῃ τὰς Καλάμας εἰς τὰ στρατεύματα τῆς κυβερνήτεως, καὶ μάλιστα ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Μαυρομιχάλας νὰ μενωσιν ἐν Καλάμας. Ἦθελε δὲ νὰ καταλάβῃ καὶ τὸ Νησίον, ἀλλ'εὗρεν ἐκεῖ τὸν Θεόδ. Κολοκοτρώνην, ὅστις ἠρνήθη νὰ ἐκκενώσῃ τὸν τόπον δι' ἄλλης ἐντολῆς παρὰ τὴν τῆς κυβερνήσεως. Τὴν 20 κατέπλευσεν ὁ Ρικάρδος εἰς τὸν κόλπον τῶν Καλαμῶν, καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἀντάρται ἠναγκάσθησαν νὰ παραδῶσωσιν εἰς τὰς φλόγας πολλὰ πλοῖα τῆς κυβερνήσεως, τὰ ὅποια εἶχον ἀφαιρέσει, καὶ τινὰ τῶν ἰδικῶν των, καὶ ἄλλοι μὲν ἔφυγον εἰς τὴν ξηρὰν, ἄλλοι δὲ ἔδραμον ἐντὸς ἐνὸς γαλικοῦ πολέμικοῦ βρικίου, ὃπερ εἶχεν καταπλεύσει ἐκ Πύλου. Ὁ Ρικάρδος ἀπήτησε τοὺς φυγάδας, ἀλλὰ τὸ βρίκιον ἠρνήθη νὰ τοὺς παραδῶσῃ, καὶ τὴν 24 ἦλθεν εἰς Καλάμας καὶ αὐτὸς ὁ Κεχενέκ. Ἐν τούτοις, ἂν καὶ οἱ ἀντάρται δὲν ἐστεροῦντο οὔτε χρόνου οὔτε μέσων οὔτε συνδρομῆς, ἡ Σπάρτη καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Λακωνίας καὶ ἡ Μεσσηνία ἔμειναν ἥσυχαι. Καὶ αἱ ἐκλογαὶ δὲ ἀπέβησαν σχεδὸν πανταχοῦ ὑπὲρ τοῦ Κυβερνήτου. Ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων ἔφερεν εἰς τὸ κακούργημα, ὃπερ ἐκλείσεν ἐπαξίως τὸ θλιβερὸν τοῦτο δρᾶμα.

Προσωπικὸν μῖσος συνέπεσε κατὰ τὴν πορείαν τῶν συμβάντων. Ἀλλὰ τόσον πολὺ ἐδιδάσκετο ἡ τυραννοκτονία, ὥστε πᾶν πνεῦμα ἀσθενὲς εὐκόλως ἐδύνατο νὰ εὕρῃ πρόφασιν πρὸς τοιαύτην ἀνοσιουργίαν. Εἶχον συνοικειωθῇ πολὺ πρὸς τὴν ιδεάν ταύτην. Χρηματικὴ συλλογὴ πρὸς ἐκμίσθωσιν δολοφόνων ἐγίνετο σχεδὸν ἀναφικνδόν, καὶ ταύτην ἠνείχετο ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ἐνεθάρρυνεν ὁ Ζωγράφος. Ὁ υἱὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πετρόβου Κωνσταντῖνος καὶ Γεώργιος Μαυρομιχάλοι, ἐνόμιζον ὅτι ἤθελον ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα, ἐὰν ἐφάνευον τὸν Κυ-

βερνήτην. Διὰ προσποιητῆς δ' εὐπειθείας εἶχον ἀπὸ πολλοῦ ἐλαττώσει πολὺ τὸν κατ' αὐτῶν κίνδυνον. Ἐπρημηθεύθησαν ὅπλα. Πολλάκις εἶχον περιμένει τὸν Κυβερνήτην εἰς τὰς ὁδοὺς, ἀλλὰ δὲν ἀπετόλμησαν τὴν πρᾶξιν. Τὴν 9 ὀκτωβρίου τὸν ἐκαιροφυλάκτησαν παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος. Ἦτο Κυριακή. Ὁ Κυβερνήτης ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς οἰκίας του εἰς τὰς 6 τὸ πρωῒ, συνοδευόμενος μόνον ὑφ' ἐνὸς πιστοῦ μονόχειρος ὑπηρέτου, τοῦ Γεωργίου Κοκῶνῃ, καὶ ἐνὸς στρατιώτου. Οἱ φονεῖς ἴσταντο παρὰ τὴν θύραν τῆς ἐκκλησίας, ἣτις ἦτο πλήρης ἐπαϊτῶν. Ἄμ' ἀνέβη ὁ Κυβερνήτης τὰς δύο βαθμίδας, τὸν ἐχαιρέτισαν. Οὗτος τοὺς εὐχαρίστησεν. Τότε οἱ φονεῖς ἔσυραν τὰς μὲ διπλὰς σφαῖρας γεμισμένας πιστόλας των, τὰς ἐκράτησαν κατὰ πρόσωπον τοῦ Κυβερνήτου καὶ ἐπυροβόλησαν· οὗτος ἔπεσεν. Ὁ Γεώργιος Μαυρομιχάλης τῷ ἐνέπηξεν καὶ ἐγχειρίδιον εἰς τὴν καρδίαν. Ὁ Κοκῶνῃς ἀνέλαβε τὸν πίπτοντα Κυβερνήτην μὲ τὸν κορμὸν τοῦ κατὰ τῶν Αἰγυπτίων ἀπολεσθέντος βραχιονός του, τὸν ἀπέθεσε κατὰ γῆς, καὶ ἔδραμε κατὰ τῶν φονέων. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔπεσεν εἰς τὸ πυροβόλημά του, ἀνεσηκώθη ἵνα σωθῇ, ἀλλ' ὁ Κοκῶνῃς καὶ ἄλλοι τὸν ἐφθασαν πάλιν καὶ τὸν ἐφόνευσαν. Ἔσυραν τὸ πτώμα του εἰς τὴν πλατείαν τῶν Πλατάνων, καὶ τὸ ἔρριψαν μετὰ μεσημβρίαν ἐκ τοῦ τείχους τοῦ κατωτέρω φρουρίου εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ Γεώργιος καὶ ὁ δωροδοκημένος συνένοχος φύλαξ διεσώθησαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γάλλου ἀντιπρέσβευς. Αἱ Πύλαι τῆς πόλεως ἐκλείσθησαν, τὰ στρατεύματα συνηθροίσθησαν, ὅλος ὁ λαὸς ἐγέμισε τὴν πλατείαν καὶ τὰς ὁδοὺς. Δὲν ἐδύναντο δὲ νὰ πιστεύσωσιν, ὅτι τὸ κακούργημα τοῦτο ἦτο τὸ μόνον. Ἐφοβοῦντο τὴν ἐκκρηξιν ἐπαναστάσεως. Ὁ στρατηγὸς Γεράρδος ἀπῆτει τὴν διοίκησιν ἐν τῇ πόλει. Ἀλλ' ἡ γερουσία, συνελθοῦσα εἰς σύσκεψιν, εἶχε τὸ θάρρος ν' ἀπορρίψῃ τὴν αἵτησίν του. Προσωρινὴ κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ ἐκ τριῶν μελῶν διορίσθη κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν

ὑπὸ τῆς γερουσίας, ὡς τῆς μόνης ὑφισταμένης ἀρχῆς ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ὁ σημαντικώτερος ἀνὴρ τῆς Πελοποννήσου καὶ περ ἀπῶν, ὁ Ἰωάννης Κωλλέτης, ὁ σπουδαιότερος ἀνὴρ τῆς Στερεᾶς, καὶ ὁ κόμης Αὐγουστῖνος Καποδίστριας, ἀδελφὸς τοῦ φονευθέντος, ἦσαν τὰ μέλη αὐτῆς. Ὁ τελευταῖος ἐξελέχθη πρόεδρος. Ἡ ἐπιτροπὴ ὡς μέλλον ἐκτελεστικὸν συμβούλιον ἐπεφορτίσθη τὴν τήρησιν τῆς τάξεως, τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους καὶ τὴν ταχίστην συγκάλεισιν τῆς ἐθνικῆς συνελύσεως, σχετικῶς ὅμως πρὸς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κυβερνήτου ἐπεδλήθησαν αὐτῇ περιορισμοί, ἥτοι ἡ εὐθύνη τῶν γραμματέων τῆς ἐπικρατείας, οἵτινες ἐδύναντο νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς δίκην, τὸ δικαίωμα τῆς γερουσίας νὰ συναποφασίζῃ κατὰ τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις, ἡ ὑποχρέωσις νὰ δίδῃ λόγον εἰς τὴν γερουσίαν περὶ τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους κλπ. Προκήρυξίς τις πρὸς τὸν λαὸν ἐγνωστοποιεῖ τὸ συμβᾶν, ὅπερ ἀνεκοινώθη ἐπιστήμως καὶ εἰς τοὺς ἀντιπρέσβεις ὑπὸ τοῦ γραμματέως τῆς ἐπικρατείας Γλαράκη. Ἐγκύκλιος δέ τις εἰδοποιεῖ τοὺς διοικητὰς, κυβερνήτας καὶ τὰ δικαστήρια. *)

Ὁ κυρίως λαὸς ἀκούσας τὴν ἀγγελίαν τοῦ θόνου προσηθάνη τὰ ἐπακολουθήματά της. Ἀλλὰ λίαν συνειθισμένος εἰς τὰς συμφορὰς ἠνέχθη καὶ τὸ κτύπημα τοῦτο μὲ ὑπομονήν. Εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἡ πρᾶξις ἐχρησίμευσε πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐπικινδύνου κατηγορίας, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν εἰς κατὰστασιν νὰ ἔχωσι τακτικὴν κυβέρνησιν. Ἡ γνώμη αὕτη εἶχεν ἤδη διαδοθῇ πολὺ καὶ πρὸ πάντων ἐκεῖ, ὅπου ἐπεδοκιμαζόντο καὶ ὑπεστηρίζοντο αἱ ἀναρχικαὶ τάξεις τῶν ἀντιπρέσβειων καὶ τῶν φατριαστῶν των. Καὶ αὐτὰ τὰ ἀνακτοβούλια οὐχὶ σπανίως γίνονται φατριαστικά. Δὲν πρέπει νὰ περιμένη τις

*) 18. παρ. 1. 2. 3. 4. 5.

πάντοτε παρ' αὐτῶν δικαιοσύνην καὶ ἀλήθειαν, ὅσον καὶ ἂν προσπαθῶσι νὰ φαίνονται ὡς τοιαῦτα.

Ὁ Κυβερνήτης ἦτο ἀνὴρ ἐξόχων προτερημάτων καὶ μεγάλων ἐλαττωμάτων. Τὰ φρονήματά του ἦσαν καθαρὰ. Εὐγενὲς ἐπιθυμία, ἣν ὁ ὄχλος δὲν ἐννοεῖ, ἐξωογῶναι αὐτόν, καὶ ὡς ἐκ τούτου οἱ κοινοὶ νόες ἐθεώρουν αὐτόν ὡς κλίνοντα εἰς τὴν ὑπερβολήν. Εἶχε χαρακτῆρα ἰσχυρόν, πείρην λίαν μονόμερῃ, γνώσεις λίαν στενὰς, καὶ ἡ ἱκανότης του δὲν ἐπερέβαλλε τὰ μεμαθημένα. Οἱ τρόποι του ἦσαν λίαν εὐάριστοι, ἀλλ' ἦτο ὀρηκτικὸς καὶ ἀνωπόμονος, καὶ ἔκλεινε πρὸς τὴν ἀπάτην, καθ' ἣν ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἐπετύγχανεν, ὅταν ὁ ἴδιος ἐδύνατο νὰ τὴν μεταχειρισθῇ. Δὲν ἐκυριεύετο ὑπὸ χυδαίων παθῶν. Δὲν ἦτο μὲν ἄμοιρος ματαιοφροσύνης, ἀλλ' αὕτη ἐδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀθῶα. Εἶχε μορφὴν ἐπαγωγὸν, ὀφθαλμοὺς ὠραίους, στασίιν ἀξιοπρεπῇ.

Οἱ ἐχθροὶ του τὸν κατηγοροῦν ἐπὶ ἄκρα φιλοδοξίᾳ. Ἡ φιλοδοξία, καὶ, ὅπερ λίαν παράδοξον, ἡ ἄμικτος φιλοδοξία, ἥτι δὲν κινεῖται ὑπὸ τῆς πλεονεξίας ἢ ἄλλων ταπεινῶν παθῶν ἀλλ' ἔχει ἑαυτὴν καὶ μόνην ὡς σκοπὸν καὶ τέλος, οὐχὶ σπανίως διαφθείρει πᾶν καλὸν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, καὶ περιπίπτει εἰς λίαν ἀποτρόπαιον διαφθοράν. Δυστυχῶς τὰ θλιβερά ταῦτα δείγματα τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας δὲν εἶναι σπάνια, ἀλλὰ δὲν ἐμφανίζονται ὅλα τόσον ταπεινὰ ὡς ἐκ τῆς αὐτῆς ἀσθενείας τῶν ἀβρώστων φύσεων. Ὑπάρχουν πολλοὶ φιλόδοξοι διασώζοντες ἄθικτα τὰ εὐγενέστερα μέρη τῆς καρδίας, καὶ ἄλλοι ἀγόμενοι ὑπὸ τῆς φιλοδοξίας χάριν μόνον εὐγενεστέρων καὶ ὑψηλοτέρων σκοπῶν. Τοιαύτη ἦτο ἡ φιλοδοξία τοῦ Κυβερνήτου. Ἀλλ' εἰς τὴν ἄλλην τάξιν ἀνῆκον πολλοὶ ἐκ τῶν ἀντιπάλων του, κοινὸν ἔχοντες ὅλοι τὸν φθόνον καὶ τὴν τύφλωσιν. Διὰ τὴν τάχα αὐτὸς ὁ Ἕλληνας, ὁ μεγίστην κτησάμενος ἐπὶ ῥῶν ἐν Εὐρώπῃ εἰς ἐποχὰς σπουδαιοτάτας, νὰ μὴ τρέφῃ τὸν σκοπὸν νὰ συναγάγῃ περὶ ἑαυτὸν ὡς ἄλλος

Πεισίστρατος τὸν λαόν του καὶ νὰ τὸν ἀναπλάσῃ ὡς βασιλεὺς αὐτοῦ; Ἀμαθεῖς μόνον καὶ οἰηματῖαι ἀρχηγοί, θεωροῦντες τὴν χώραν των ὡς νύμφην, ἣν διεφιλονέικουν ὅλοι οἱ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης, ἐδύναντο νὰ θεωρῶσιν ὡς αὐθάδη τὴν τοιαύτην ἐπιθυμίαν καὶ τάσιν, ἀλλ' ὅσοι ἐγνώριζον τὴν ἀδιαφορίαν ἥτις ἤρχισεν ἤδη νὰ καταλαμβάνῃ τὰ ἀνακτοβούλια, ἔκρινον ἄλλως. Ἦτο πιθανώτερον, ὅσον ἄδικον καὶ ἂν ἦτο, νὰ βαστάξῃ ὁ Καποδίστριας τὴν Ἑλλάδα καὶ ὄχι ἡ Ἑλλὰς αὐτόν. Ἠγάπα τὴν πατρίδα του, καὶ ἤθελε νὰ τὴν καταστήσῃ χώραν ἀξίαν τῆς ἀγάπης του. Ἐσφαλε μὲν εἰς τὰ μέσα, ἀλλὰ τοῦτο τὴν κρίσιν του μόνον οὐχὶ καὶ τὸ αἶσθημά του βλάπτει. Ἐννοεῖ ὅποια κατὰχρησις γίνεται συνήθως τῆς λέξεως «Πατρίς,» καὶ ὅποια ἔπρεπε νὰ ἦναι αὕτη, ἵν' ἀπαιτῇ παρὰ τῶν τέκνων τῆς νὰ τρέχωσιν εἰς πάντα κίνδυνον ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, καὶ νὰ θυσιάζωσιν ὑπὲρ τῆς πατρίδος πᾶν ὅ,τι ἡ καρδία ἔχει πολύτιμον καὶ ἡ φύσις συνδέει μεθ' ἡμῶν, τὴν γυναῖκα, τὸ τέκνον, τοὺς ἀδελφούς, τοὺς γονεῖς, τοὺς εὐεργέτας καὶ φίλους, αὐτὴν τὴν περιουσίαν καὶ τέλος τὴν ζωὴν ὡς ἀρχαῖος Ἕλλην ἐσυνεῖθιζε νὰ λέγῃ. «Ὅταν σπεῖρα φιλοδόξων ὑπὸ τὴν σημαίαν ταύτην καταστρέφῃ τὴν εὐημερίαν μυριάδων ἀνθρώπων καὶ τοὺς ἀφίνῃ νὰ τήκωνται ὡς ἐπαῖται, τοῦτο τάχα εἶναι πατρίς; Ναι ὑπάρχει πατρίς, καὶ ὑπὲρ ταύτης αἱ εὐγενεῖς καρδίαι προστήνεγκον τὰς μεγίστας θυσίας, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἦναι ἀλήθεια, ὄχι ψεῦδος.» Ταῦτα ἐφρόνει, ταῦτα ἐπεθύμει, καὶ τὰ φρονήματα ταῦτα, καὶ αἱ ἐπιθυμίαι αὐταὶ τιμῶσιν αὐτόν.

Ἦτο εὐσεβὴς καθ' ὑψηλοτέραν ἔννοιαν τῆς λέξεως καὶ ἐσέβετο τὴν ἐκκλησίαν. Ἦτο συμπαθητικὸς καὶ οἰκτίρμων μέχρις ἀδυναμίας. Αὐτὸς δὲν εἶχε σχεδὸν ἀνάγκας. Ἦτο δὲ ὁ κατάλληλος ἀνὴρ διὰ τὴν πτωχὴν καὶ ἐρημωμένην χώραν, εἰς ἡλάνθανε βοήθειαν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς καὶ ἀπέβαλλε τὰς περιορισμένας ἰδέας τοῦ νεωτέρου εὐρωπαϊκοῦ ὀργανισμοῦ.

Ἄλλ' ἐλάμβανε τοὺς κανόνας τοῦ ἔξωθεν καὶ ὄχι ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων, καὶ διὰ τοῦτο ἀπέτυχεν εἰς τὸ ἔργον του.

Ἄλλ' ὥς ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν. Οἱ ἀντιπρέσβεις καὶ διοικηταὶ τῶν ξένων πολεμικῶν πλοίων ἐπραττον πᾶν ὅ,τι ἐδύναντο ἵνα σταματήσωσι τὰ πᾶθη τοῦ πλήθους. Ἄλλ' οἱ ἀντιπρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, πιστοὶ εἰς τὴν διπλὴν διαγωγὴν των, κατέκρινον σφοδρῶς τὰ ἀσφαλιστικὰ μέτρα, ἅπερ ἔλαβεν ἡ γερουσία κατὰ τὴν πρώτην στιγμήν. Ἡπέλυσαν δὲ ν' ἀναχωρήσωσιν. Ὁ συνταγματάρχης Ἀλμέϊδας διοικητὴς τῆς πόλεως, τοὺς ἀφῆκε ν' ἀπέλθωσιν. Ἐντούτοις ὁ λαὸς ἀνεζήτει τὸν ἄλλον φονέα. Ἡπεύλει δὲ τοὺς σφοδροτέρους κατηγοροὺς ἐκ τῶν ἀντιπάλων τοῦ κυβερνήτου οἷον τὸν Κωνσταντῖνον Καρτσᾶν, υἱὸν τοῦ πρώην ὑποδάρου τῆς Βλαχίας, καὶ ἄλλους. Οὗτοι δὲ κατέφυγον ἅπαντες εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γάλλου ἀντιπρέσβεως, ἐφ' ἧς ἐκυμάτιζεν ἡ τρίχρους σημαία, καὶ ἦν περιεστοίχιζε φρουρά τις ἐκ τῶν γαλλικῶν πολεμικῶν πλοίων. Ἀμα δ' ἔμαθεν ὁ λαὸς ὅτι ὁ Γεώργιος Μαυρομιχάλης καὶ οἱ δύο συνένοχοι φύλακες ἐκρύπτοντο ἐκεῖ, περιεκύκλωσε τὴν οἰκίαν, καὶ ᾔθελε νὰ τὴν κρημνίσῃ. Ὁ συνταγματάρχης Ἀλμέϊδας ἐκράτησεν αὐτὸν ὀπίσω, ἐζήτησε τὸν ἀντιπρέσβυν, καὶ ἀπήτησε τὴν παράδοσιν τοῦ φονέως. Ὁ ἀντιπρέσβυς ἐπροσποιήθη ὅτι ἡγνῶει ἂν οὗτος ἦτο εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀλλὰ βλέπων τὴν ταραχὴν τοῦ λαοῦ, παρέδωκεν αὐτόν. Ὁ φονεὺς καὶ οἱ συνεργοὶ του μετηνέχθησαν συνοδευόμενοι ὑπὸ γάλλων ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν εἰς τὸ διοικητήριον.

Τὸ πτώμα τοῦ κυβερνήτου ἐβαλσαμώθη, καὶ ἐναπετέθη πανηγυρικῶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Γεωργίου.

Ἄλλ' οἱ ἀντιπρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἐκήρυξαν τὴν ἐκλογὴν τῆς νέας κυβερνήσεως ὡς παράνομον, καὶ δὲν ᾔθελον νὰ τὴν ἀναγνωρίσωσιν. Ἐλεγον δὲ ὅτι ἡ Γερουσία ἐνῆργησεν ἄνευ ἐξουσίας, καὶ ὅτι μόνον 13 μέλη ἐκ τῶν 27

συνήλθον μετὰ τῶν πέντε γραμματέων τῆς ἐπικρατείας, ἐν οἷς ἦσαν ἐννέα ἐνθερμοὶ ὁπαδοὶ τοῦ Καποδιστρίου. Ἐλεγον προσέτι ὅτι ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις τοῦ Ἀργου, ὥρισεν ὅτι ὁ κυβερνήτης, ἐν περιπτώσει θανάτου αὐτοῦ, ἐδύνατο νὰ διορίσῃ τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν διὰ πράξεως ἰδιογράφου καὶ φερούσης τὴν σφραγίδα του, ἥς ἐν μὲν ἀντίγραφον ἐπρεπε νὰ ἐγγχειρισθῇ εἰς τοὺς γραμματεῖς τῆς ἐπικρατείας, ἕτερον δὲ εἰς τὴν γερουσίαν. Δὲν ἀπέβλεπον δὲ εἰς τὴν ἐκτακτον περίστασιν ἀλλ' ἐζήτουν τὴν πρᾶξιν. Ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς Ῥωσσίας ἔμενεν ἀποκεχωρισμένος καὶ εἰσιώπα.

Τὴν 11 ἔφθασεν ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τὸ Ναύπλιον· αὐθιμὲρὸν δὲ καὶ ὁ ναύαρχος Ῥικόρδος, τὸν ὁποῖον ἀτμόπλοιον τῆς κυβερνήσεως εἶχεν ἀπέλθῃ νὰ μεταφέρῃ. Μέργα πληθὺς τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐκήρυττε τοὺς ἀντιπρόσβεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, ὡς φονεῖς τοῦ κυβερνήτου, ἤθελε νὰ ὑποδεχθῇ τὸν βῶτσον ναύαρχον πανηγυρικώτατα. Εἶχε δὲ τὴν φρόνησιν ν' ἀνυψωθῇ εἰς θέσιν ἀσυνήθη. Ἡ κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ ἀπεμάκρυνε καὶ αὐτὴ πολλοὺς ἐκ τῶν ζωηροτέρων ὁπαδῶν τῆς. Ἡ δημογεροντία τῆς Ὑδρας καὶ οἱ ἐκεῖ συνηγμένοι ἀντιπρόσωποι τῶν νήσων καὶ τινων ἐπαρχιῶν τῆς Στερεᾶς, ἔπεμψαν ὑπὸ τὴν σκέπην γαλλικῶν καὶ ἀγγλικῶν πλοίων, τὸν Ζαΐμην, Μιαούλην καὶ Τρικούπην ὡς ἀντιπροσώπους των πρὸς τοὺς ἐν Ναυπλίῳ ἵνα κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν δύο ἀντιπρόσβειων κηρύξωσι τὴν νέαν κυβέρνησιν παράνομον, καὶ ὑπεθυμίσωσιν ὅτι μόνῃ ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διορίσῃ τοιαύτην. *) Ἡ γερουσία τοῦ Ναυπλίου ἀντεῖπεν ὅτι μόνον διὰ τῆς κυβερνήσεως ἐδύνατο νὰ δεχθῇ ἀνακρινώσαι Ἑλλήνων πολιτῶν, καὶ ἀπερρίψε τὴν ἀναφρὰν τῶν Ὑδραίων, καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀπέπλευσαν πάλιν ὑπὸ ἀγγλικὴν προστασίαν. Ἡ δὲ κυβέρνησις ἀνῆγγειλεν τὴν

*) Ἰδ. παρ. 11. IB. 6.

σύστασιν τῆς εἰς ὅλους τοὺς Ἑλληνας καὶ προσεκάλεσεν εἰς ταχεῖαν ἑναρξιν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως. Διέταξε δὲ καὶ ἐξάμνηνον πένθος καθ' ὅλην τὴν χώραν, *) καὶ ἔπεμψε πολλὰ πλοῖα εἰς τὸ ἀρχιπέλαγος ἵνα καλέσῃ εἰς τὴν τάξιν τὰς νήσους καὶ τοποθετήσῃ ἐκεῖ διοικητάς. **) Ἀμφότεροι οἱ ἀντιπρόεδμοι κατέκρινον καὶ τὸ μέτρον τοῦτο τῆς κυβερνήσεως. Γαλλικὸν δὲ πολεμικὸν πλοῖον παρηκολούθησε τὰ πλοῖα ἵνα τὰ ἐπιτηρῇ. Ὁ ἄγγλος ναύαρχος Ἑρρίκος Χόθαμ φθὰς τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔμενε μακρὰν τοῦ Ναυπλίου.

Ὁ φονεὺς Γ. Μαυρομιχάλης μετηνέχθη ἐν τῷ μεταξὺ ἐκ τοῦ ἐπιθαλασσοῦ φρουρίου εἰς τὸ Παλαμήδιον, καὶ ἡ κυβέρνησις ἐσύστησεν ἐν στρατοδικεῖον ἵνα τὸν δικάσῃ ὡς ὄντα στρατιωτικόν. Ὁ γάλλος ἀντιπρόεδρος εἶχεν ἤδη προσκαλέσει δι' ἰδιαιτέρας διακοινώσεώς του τὴν κυβέρνησιν νὰ μὴ μεταχειρισθῇ καμμίαν αὐθαιρεσίαν κατὰ τοῦ κατηγορουμένου. Νῦν δ' ἐξηγέρθη μὲν κατὰ τῆς ἀρμοδιότητος τοῦ δικαστηρίου ἀλλ' ἐφάνη ἔτοιμος μετὰ τινα σκέψιν ν' ἀπαντήσῃ εἰς τινα ζητήματα, ἅτινα τῷ ὑπέβαλεν ἐγγράφως ὁ ἀνακριτὴς διὰ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν γραμματέως τῆς ἐπικρατείας. Πλὴν ἔπεμψε τὴν ἀπάντησίν του ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν κόμητα Λύγουστίνον. Ὁ στρατηγὸς Γεράρδος καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου ταγματάρχης Πελλιὼν ἔγραψαν πρὸς τὸν Κωλέττην, ἵνα τὸν παρακινήσωσι νὰ σώσῃ τὸν φονέα ἐκ τῆς ἐπαξίας ποινῆς. Τὸ δικαστήριον συνεδρίασεν εἰς τὸ ὑπαιθρον ἐπὶ τοῦ Ἴτς-Καλὲ, καὶ πᾶς τις εἶχεν ἀκώλυτον εἴσοδον. Ὁ φονεὺς ἠρνήθη τὴν πρᾶξιν ὁ συνήγορός του ἄγγλος Μάσσων ἔφερεν ἔνστασιν κατὰ τῆς ἀρμοδιότητος τοῦ δικαστηρίου, ἣν ὁμως τοῦτο ἀπέρριψεν. Ὁ φονεὺς κατεδικάσθη παμψηφεί εἰς θάνατον, καὶ τὴν 22 Ὀκτωβρίου ἐτουφεκίσθη ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς πόλεως.

Τώρα πρῶτον ἐτέλεσεν ἡ κυβέρνησις νεκρώσιμον ἀκολου-

*) Αὐτόθι IB 7. **) Αὐτόθι IB 8.

θλιαν. Παρῆσαν δὲ ὅλοι αἱ ἄρχαι, ὅλος ὁ λαὸς καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν δυνάμεων μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ τιν.

Ἡ διαγωγή τῆς κυβερνήσεως ἐξήγειρε τὴν ἀντιπολίτευσιν. Καταπλαγείσα αὕτη ἐκ τοῦ φόνου ἔχασε τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀρπάζητὰ ἡνία. Ὁ Κολοκοτρώνης καὶ Κωλέττης ἦσαν οἱ δημοτικώτεροι ἄνδρες, ἡ δὲ ἀντιπολίτευσις δὲν ἦτο εἰς καταστασιν ν' ἀντεπεξέλθῃ κατ' αὐτῶν. Ἄν καὶ τὸ δημόσιον ταμεῖον ἦτο κενόν, οὐδεὶς ὑπάλληλος οὔτε στρατιώτης ἐπληρώθη ἀπὸ πολλοῦ χρόνου, καὶ τὸ χαρτονόμισμα ἐξέπεσεν εἰς τὴν κυκλοφορίαν κατὰ 30 0]0* ἡ βαρύτης ὅμως τῶν ἀνδρῶν τούτων καὶ ἡ προσδοκία τῆς προσεχοῦς συνόδου τῆς ἐθνικῆς συνέλευσεως διετήρησαν κατὰ τι τὴν ἡσυχίαν.

Συνέρρεον δὲ καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος, οἱ μὲν εἰς Ναύπλιον οἱ δὲ εἰς Ὑδραν, κατὰ τὸ κόμμα εἰς ὃ ἕκαστος ἀνῆκεν. Ἀποτόμως δ' ἐδιχάζοντο αἱ γνώμαι. Ἦτο ἀγὼν περὶ τῆς ἐξουσίας καὶ δυνάμεως, καὶ οὐδεμία διανομὴ ἦτο δυνατή. Δὲν ἔλειπον δὲ ἄνδρες ὑποθαλάποντες τὰ μίση. Ἀλλ' οὔτ' ἐδῶ οὔτ' ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἀνὴρ ἱκανὸς νὰ τὰ καταπαύσῃ. Οἱ ἐν Ὑδρᾷ πληρεξούσιοι, 70 περίπου, ἤθελον νὰ γείνωσι δεκτοὶ εἰς τὸ Ἄργος, καὶ ἡ δημογεροντία τῆς νήσου ἐζήτησεν νὰ γείνωσι δεκτοὶ εἰς τὴν συνέλευσιν εἴτε ἐπετράπη ἢ μὴ ἡ ἐκλογή των ὑπὸ τῶν δημοτικῶν καὶ ἐπαρχιακῶν ἀρχῶν. Ἡ ἐν Ναυπλίῳ κυβερνήσις ἀπέρριψε τὴν ἀπαίτησιν ταύτην ὡς παράνομον, διότι ὁ ἐκλογικὸς νόμος διέταττε ρητῶς τὴν ἐπικύρωσιν τῶν ἐκλογῶν ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τούτων. Ἡ ἀντιπολίτευσις τοσάκις εἶχε προσκολληθῇ εἰς τὸν νεκρὸν γράμμα τοῦ νόμου, τοσάκις ἠντλησεν ἐκ τούτου πικροτάτας κατηγορίας κατὰ τοῦ κυβερνήτου, καὶ λίαν ἐμπαθῶς καὶ ἀδίκως παρεγνώρισε τὰς πραγματικὰς περι-

*) Ὁ νεκρὸς μετὰ πολλοὺς μῆνας μετεκομίσθη ὑπὸ τοῦ κόμητος Λύγουστίνου εἰς Κέρκυραν καὶ ἐτέθη εἰς τὸν οἰκογενειακὸν τάφον.

στάσεις, τὴν ἀλήθειαν καὶ τὰ γεγονότα, καὶ ὁμῶς τῶρα κατεβόα, ὅτι ἐμμένουσιν μᾶλλον εἰς τὸ γράμμα νόμου πρὸ ἐτῶν ἐκδεδομένου ἢ εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐποχῆς καὶ τὸ καλὸν τῆς χώρας. Καὶ εἶχε μὲν κατὰ τοῦτο δίκαιον, ἀλλὰ δὲν ἐδύνατό τις ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ φονευθέντος ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ δίκαιον τοῦτο. Ἡ κυβέρνησις συνεκρότησε τὸν νοέμβριον ἐξεταστικὴν τῶν ἐκλογῶν ἐπιτροπῶν ἐκ γερουσιαστῶν. Αὕτη δ' ἐφήρμωσε τὸν νόμον, καὶ ἐκ τούτου ἐπῆλθεν ἀφ' ἑαυτοῦ ὁ ἀποκλεισμός τῶν ἐν Ὑδρᾷ συνηγμένων πληρεξουσίων. Τὰ δύο τρίτα περίπου τῶν πληρεξουσίων ἐγγράφων, 146 τὸν ἀριθμὸν, ἐπικυρώθησαν, καὶ ἐκ τούτων ἕτεροὶ 90 ἐγένοντο δεκτοὶ ὑπὸ ἐπιτροπῆς τῶν πληρεξουσίων, κυρηξάσης νόμιμα τὰ πληρεξουσία των. Ἐκ τῶν 90 τούτων ἀνῆκον 50 εἰς τὴν Στερεάν, 8 εἰς τὴν Κρήτην, 22 εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ 10 εἰς τὰς νήσους, καὶ κατὰ μέγα μέρος ἦσαν ἐναντίοι τῆς κυβερνήσεως. Μεταξὺ τῶν τῆς Στερεᾶς εὐρίσκοντο οἱ ἐπισημότετοι ἀρχηγοί, ὧν ἕκαστος ἐνεφανίσθη μὲ πολυἀριθμον ἔνοπλον ἀκολουθίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κολοκοτρῶνης εἶχεν ἔνοπλον δύναμιν, καὶ ἀμφότερα τὰ μέρη ἴσταντο ἐν Ἀργεὶ ἀπειλητικὰ κατ' ἀλλήλων.

Ἐν τούτοις ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ τῇ κυβερνήσει διαίρεσις, ἥτις δυστυχῶς ἔπρεπε νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς φύσεως τῶν μελῶν της. Ὁ κόμης Λύγουστίνος δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ δαμάσῃ τὰς τότε περιστάσεις. Ἐλαφρόνους, ἐπιπόλαιος, εὐερέθιστος, ξένος εἰς τὴν χώραν ὡς ἐκ τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῶν ἐξεῶν του, μᾶλλον ἀσθενὴς ἢ καλὸς, ἀπεδείχθη καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς φίλους του ἀνίκανος. Ὁ Θεοδ. Κολοκοτρῶνης, ἀνὴρ ἰσχυρᾶς θελήσεως, θεωρῶν τὴν ὁμόθησκον Ῥωσσίαν ὡς τὸ στήριγμα τῆς Ἑλλάδος, ἐβάσταζε διὰ τῆς ἐν τῇ χώρᾳ ἐπιβροχῆς τοῦ τὸν κόμητα Λύγουστίνον, διότι καὶ οὗτος ἤλπιζε μόνον παρὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἡ κλίσις αὕτη καλυπτομένη παρὰ τῷ Κυβερνήτῃ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἀνάγκης ἐφαίνετο παρὰ τῷ κόμητι ὡς ἐλευθερία ἐκλογῇ. Ἐνεφανίζετο σχεδὸν πάντοτε συνοδευόμενος ὑπὸ

τοῦ ναυάρχου Ρικάρδου, καὶ ῥωσσικὰ πολεμικὰ πλοῖα ὑπεστή-
μιζον τὰς ἐκλογὰς εἰς τὰς νήσους. Δὲν ἐδύνατο δὲ νὰ κρύψῃ
τὴν τῷ ὄντι δικαίαν δυσπιστίαν του κατὰ τῶν ἀντιπρέσβειων
τῶν ναυτικῶν Δυνάμεων. Ὁ δὲ Κωλέττης, τοῦ ὁποῦ τοῦ ἡ δύνα-
μις ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Στερεᾶς, δὲν ἐδύνατο νὰ
μὴ συμμερισθῇ τὴν ἀπέχθειαν τούτων κατὰ τοῦ κόμητος Αὐ-
γουστίνου Καποδιστρίου. Κατέκρινε τὴν διαγωγὴν τοῦ κόμη-
τος, κατέκρινε καὶ τὸν διατρανωθέντα σκοπὸν του ν' ἀκολου-
θήσῃ εἰς πάντα καὶ εἰς τὰ καθέκαστα τὸ παράδειγμα τοῦ
ἀδελφοῦ του, χωρὶς νὰ ἔχῃ τὴν δύναμιν καὶ τὸν νοῦν αὐτοῦ,
καθὼς καὶ τὴν ἀφροσύνην του νὰ ἀναλαμβάνῃ ὅλον τὸ βάρος
τοῦ μίσους. Ἐπλησίασε δὲ πρὸς τοὺς ΚΚ. Δάκκιν, καὶ Ρουάν,
μεθ' ὧν τὸν συνέδεε προτέρα σχέσις φιλική. Κατέκρινε τὴν
πρόθεσιν τοῦ Κολοκοτρώνη νὰ διενεργήσῃ ἐν τῇ ἐθνικῇ συνε-
λεύσει τὴν ἐκλογὴν τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου ὡς κυβερνήτου
τῆς Ἑλλάδος, καὶ συνηντήθη κατὰ τοῦτο μὲ τὴν ἀντιπολί-
τευσιν, ἣτις δὲν ἤθελε κυβερνήτην, ἀλλὰ κυβέρνησιν ἐκ πέντε
μελῶν ἔχουσαν παρ' ἑαυτῇ ἐν σῶμα νομοθετικόν. Ἡ ἔρις περὶ
εἰσόδου τῶν ἐν Ὑδρᾷ συνηγμένων πληρεξουσίων διήρκεσεν
ὅλον τὸν νοέμβριον ἕως εἰς τὰ μέσα τοῦ δεκεμβρίου. Οἱ δύο
ἀντιπρέσβεις καὶ ὁ Κωλέττης ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ αὐτῶν, ὁ δὲ
Αὐγουστίνος καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἐναντίον. Ἐπροτάθη νὰ τοῖς
δοθῇ ἡ ἀδεια τῆς εἰσόδου, ἀλλὰ δὲν ἐδύναντο νὰ συμφωνή-
σωσιν. Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἐπέκειτο. Ἐκαστος ἐφοβεῖτο ὅτι
κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρεως τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως ἤθε-
λεν ἐκτραγῆ τὸ ἡφαίστειον, καὶ οὐδεμία λογικὴ καθησυχάζει
τὰ πάθη, οὔτε αἱ παρυστάσεις περὶ βιαιοπραγιῶν ἐν τῷ ἐσω-
τερικῷ οὔτε ἡ προσεγγίζουσα ἐκλογὴ τοῦ πρίγκηπος Ὁθω-
νος, περὶ τῆς ἔδωκεν ἐλπίδας ὁ ἤδη κατὰ τὸν Σεπτέμβριον
φθάσας καθηγητὴς Θερίσιος καὶ ἄλλαι εἰδήσεις, οὔτε ὁ κίν-
δυνος τῆς ἀπωλείας ὅλων τῶν πλεονεκτημάτων διὰ νέων
διαπραγματεύσεων μετὰ τῆς Πύλης.

Τὴν 19 δεκεμβρίου συνεκρότησεν ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις τὴν πρῶτην συνεδρίασίν της. Ὁ Δ. Τσαμαδὸς ἦτο πρόεδρος καὶ ὁ Λάμπρος Νάκος· ἀντιπρόεδρος. Ὁ κόμης Αὐγουστίνος ἠνοιξεν αὐτὴν διὰ λόγου, ἐν ᾧ πρῶτον ἐξέφραζε τὸ ἄλγος τοῦ διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἀδελφοῦ, τὸν πρὸς αὐτὸν σεβασμὸν τοῦ ἐδικαιολόγει τὸν διορισμὸν τῆς κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως διατάξεως συμφώνου πρὸς τὸ δεύτερον ψήφισμα τῆς ἐν Ἀργεὶ ἐθνικῆς συνελεύσεως, διὰ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ Γερουσία ἦτο ἡ ἀνωτάτη νόμιμος ἀρχή, καὶ διὰ τῶν πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος ἀποσταλεισῶν ἀναφορῶν, καὶ ἔπειτα ἔδιδε λόγον περὶ τῆς διοικήσεως ἀπὸ τῆς ἀναβολῆς τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως. Ἐλάλησε περὶ διανομῆς τῆς γῆς, περὶ ἀποζημιώσεως εἰς τὰς νήσους, καὶ περὶ μισθοδοσίας τῶν στρατευμάτων. Ἐπήνεσε τὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν, ὅτι δι' ὀλιγωτέρων δαπανῶν ἐδυνήθη νὰ συστήσῃ 19 τάγματα, καὶ τὴν προόδον τῆς ναυτιλίας, ἥτις ἠρίθμει περὶ τὰ τρισχίλια πλοῖα. Ὑπερασπίσθη τὰ εὐνοϊκὰ φρονήματα τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας, ὅστις δὲν ἐθεώρει ὡς Ἕλληνας τοὺς τολμήσαντας νὰ πυροβολήσωσι κατὰ τῶν στρατευμάτων του. Ἐζήτησε τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς χώρας πρὸς τὰς συμμάχους Δυνάμεις, καὶ ἀνήγγειλεν ὅτι νέαι ἀποφάσεις ἐγένοντο ἐν Λονδίῳ. Τέλος δὲ κατέθεσεν ἐπ' ὀνόματι ἑαυτοῦ καὶ τῶν δύο συναδέλφων του τὴν ὑπὸ τῆς Γερουσίας δοθεῖσαν ἐξουσίαν εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως. *)

Τὴν ἐπαύριον ἡ συνέλευσις ἐξέδωκεν τὸ πρῶτον ψήφισμά της, ἐν ᾧ ἀνήγγελλε τὰ συζητητέα θέματα. **) Ἐν ἐτέρῳ δὲ ἀπῆλλαξε τὸν Κολοκοτρώνην καὶ Κωλέττην ἐκ τῆς ὑπηρεσίας, καὶ διώρισε τὸν κόμητα Αὐγουστίνον Καποδίστριαν κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν ἐξουσίαν, ἣν εἶχεν ἡ κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ, καὶ μέχρις οὗ τὸ πολίτευμα χαράξῃ ἀκρι-

*) Ἰδ. παράρτ. IB 9. **) Ἰδ. παράρτ. IB. 10.

βέστερον τὰ ὅρια τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας· 146 πληρεξούσιοι, ὧν τὰ πληρεξούσια ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Γερουσίας, ὑπέγραψαν τὸ ψήφισμα τοῦτο.

Ἡ πράξις αὕτη, μὴ ὥσα πλέον ἔκφρασις ὅλης τῆς χώρας ἀλλὰ μιᾶς φατρίας, ἐπέφερε τὴν φυγὴν πολλῶν κατοίκων τοῦ Ἄργους, διότι μέγιστος ἦτο ὁ φόβος περὶ ἐκρήξεως τοῦ πολέμου μεταξὺ τῶν κομμάτων. Ὁ κόμης Αὐγουστίνος ἐνίσχυσε τὰ στρατεύματα, καὶ τῷ ὄντι μετὰ μεσημβρίαν τῆς 21 ἐγένετο αἱματηρὰ συμπλοκή μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τοῦ Θεοδ. Γρίβα καὶ τοῦ Σουλιώτου Τσαβέλλα. Παγδαία βροχὴ διέτηρσε τὴν εἰρήνην κατὰ τὴν 22, ὅτε οἱ πλείστοι τῶν 146 πληρεξουσίων ἀνεχώρησαν εἰς Ναύπλιον. Ἀλλὰ τὴν ἐπαύριον οἱ Ρουμελιῶται συμποσούμενοι εἰς 1200 συνεπλάκησαν μετὰ τὰ κυβερνητικὰ στρατεύματα. Εἰς ταῦτα δ' ἔμεινεν ἡ νίκη, διότι εἶχον ἵππικὸν καὶ πυροβολικὸν· ἀλλ' ὁ Κωλέττης, οἱ Νοταραῖοι καὶ ἄλλοι ἀρχηγοὶ μετέβησαν ἀναφανδὸν πρὸς τοὺς Ρουμελιώτας. Διὰ τῆς μεσητείας των δὲ ἐγένετο συνθήκη, καθ' ἣν οἱ Ρουμελιῶται ἀνεχώρησαν εἰς τὸν Ἰσθμὸν καὶ τὰ Μέγαρα ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν 60 πληρεξουσίους. Ἐν Κορίνθῳ δ' ἐστάθμευσαν, καὶ ἐξέλεξαν τὸν Κωλέττην, Ζαΐμην καὶ Κουντουριώτην ἀρχηγούς προσωρινῆς κυβερνήσεως ἐχούσης τὸν Μαυροκορδάτον ὡς γενικὸν γραμματεῖα. Ἀνήγγειλον δὲ τοῦτο εἰς τὴν Ὑδραν, καὶ ὥρισαν τὰ Μέγαρα ὡς τόπον συνόδου τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως. Ἐκηρύχθη λοιπὸν πλέον ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Ἡ συνέλευσις τοῦ Ἄργους συνεδρίασεν ἐν Ναυπλίῳ, καὶ παρεχάλεσε τὰς Δυνάμεις νὰ ἐπιστεύσωσι τὴν ἐκλογὴν τοῦ βασιλέως καὶ ὑποστρίξωσι τὴν προσωρινὴν κυβερνήσιν. *) Στρατεύματα δὲ τῆς κυβερνήσεως ἔδραμον εἰς Κόρινθον.

Ἡ θεία πρόνοια ἐφάνη ὅτι ἤθελε νὰ δώσῃ εἰς τὰ κόμματα χεῖρα συνδιαλλαγῆς, διότι ὁ αὐτὸς ὡς πρέσβυς εἰς Κωνσταν-

*) Παράρτ. IB. 11.

τινούπαλιν διορισθείς Σίρ Στρατφόρδος Κάννιγκ σπεύδων ἐκεῖσε διὰ τῆς Κορίνθου καὶ Ἑλλάδος ἐφθασεν εἰς Ναύπλιον ἀπριβῶς τὴν 20. Εὔρε δὲ ἐκεῖ τοὺς ἀντιπρέσβεις καὶ τὸν ναύαρχον Σίρ Ἐβρίκον Χόθαμ, τὸν διάδοχον τοῦ Μάικωμ, φθάσαντα δύο ἡμέρας πρὸ αὐτοῦ. Εἶδε μὲν τὰ πράγματα ὡς οὔτοι τὰ παρέστησαν, ἀλλὰ τοὺς ἔπεισεν, ἐνῶ μέχρι τοῦδε δὲν εἶχον λάβει κανὲν φανερόν μέρος εἰς τὴν ἔριδα ταύτην, νὰ ἐνεργήσωσι τὴν 23 ὑπὲρ τῆς συνδιαλλαγῆς παρὰ τῷ κυβερνήτῃ, καὶ ἐντεύθεν ἐπῆλθεν ἡ ἀκώλυτος ἀναχώρησις τῶν Ρουμελιωτῶν ὅσοι ἔμενον ἀκόμη εἰς τὸ Ἄργος. Αἱ δὲ πληροφορίες, ἃς ἔδιδεν εἰς τὴν κυβέρνησίν του περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων, οὐδὲν ἄλλο φάρμακον ἐπρότεινον παρὰ τὸ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον αἰτηθὲν ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου κόμητος Ἰωάν. Καποδιστρίου, ἥτοι τὴν ταχεῖαν ἐκλογὴν τοῦ ἡγεμόνος καὶ τὴν παροχὴν εἰς αὐτὸν χρηματικῶν βοηθημάτων. *) Ἡ κρίσις αὕτη ἦτο τὸ μόνον ἀποτέλεσμα τῆς ἀφίξεως τοῦ Στρατφόρδου Κάννιγκος εἰς Ναύπλιον. Τὸ ἔτος δὲ ἔληγεν ὑπὸ τοὺς χειρίστους οἰωνούς. Ὁ βίαιος χαρακτήρ καὶ ἡ μικρὰ διὰ τὸ ἀξίωμα του ἱκανότης τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου Καποδιστρίου, ἡ ὀλίγη πρὸς αὐτὸν πεποιθήσις καὶ αὐτῶν τῶν ὁπαδῶν του, ἡ ἀποστασία τοῦ Κωλέττου καὶ ἡ ἐνδεῖα τῶν ταμείων, εἰς τὰ ὅποια ὁ Κ. Ἐϋνάρδος ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Κυβερνήτου μικρὸν μόνον ποσὸν εἶχε πέμψει, δὲν ὑπέσχοντο εἰς τὴν κυβέρνησιν μακρὰν διάρκειαν. Ἐντούτοις ὁ κόμης ἔλαβε προσωπικῶς παρὰ τῆς Ῥωσσίας εὐχάριστον ἐνθάρρυνσιν, καὶ εἰς ταύτην ἐστήριξε τὰς ἐλπίδας του. **)

Ἐν Λονδίνῳ μόλις τὸν Σεπτέμβριον ἀνέλαθεν τὰς ἀπὸ ἐνὸς ἔτους διακοπέϊσας συνδιασκέψεις περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος. Τὴν 26 δ' ἐξέδωκαν ὁδηγίαις πρὸς τοὺς πρέσβεις, ἀντιπρέσβεις καὶ ναυάρχους, ἐν αἷς τέλος ὡμολόγουν ὡς ἀκατάλ-

*) Παράρτ. IB. 12. **) Παράρτ. IB. 13.

ληλον τὸ ὑπὸ τοῦ πολλάκις μνημονευθέντος πρωτοκόλλου τῆς 3 Φεβρουαρίου χαραχθέν ὄριον, καὶ παρεδέχοντο τὴν ἀπὸ τῆς Ἀρτης μέχρι τοῦ Βώλου γραμμὴν. Οἱ πρέσβεις ἐκήρυξαν ὅτι κατεγίνοντο εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἡγεμόνος καὶ τὸ δάνειον, ἀπεδείξαντες καὶ τώρα, ὅτι ἤρχισαν τέλος νὰ ἐκτιμῶσι τὰς ἀπείρους παραστάσεις τοῦ Κυβερνήτου. Ἐδωκαν δὲ καὶ τὴν ὁμόφωνον ὁδηγίαν πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις καὶ ναυάρχους, ἃν αὗτος τοσάκις εἶχεν ἐξαίτησει ἐπὶ ματαίῳ. Οὗτοι εἶχον προκαλέσει διὰ τῆς ὀλεθρίας ἀδρανείας των τὰ συμβάντα τοῦ Πόρου. Ἐγραψαν δὲ τώρα πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις καὶ ναυάρχους καὶ τοὺς διοικητὰς τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων ἐν Πελοποννήσῳ, ὅτι ὅλοι εἶχον καθῆκον νὰ ὑποστηρίξωσιν διὰ παντὸς τρόπου τὴν ὑπάρχουσαν κυβερνήσιν ἐν Ἑλλάδι, καὶ ν' ἀντιστῶσιν εἰς πᾶσαν ἀπόπειραν ταραχῆς καὶ ἀνταρσίας. Ἰδίως δὲ παρηγγέλθησαν οἱ ἀντιπρέσβεις καὶ ναυάρχοι νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως, ὅπως καταπαύσωσι τὴν ἀποστασίαν τῆς Ὑδρας, καὶ ἐμποδίσωσι νὰ διαδοθῇ αὕτη εἰς τὰς νήσους τοῦ ἀρχιπελάγους· ὅτι ὥφειλον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου τούτου νὰ ἐξαντλήσωσιν ὅλα τὰ μέσα τῆς συνδιαλλαγῆς καὶ τῆς κοινῆς βαρύτητός των· ὅτι ἔπρεπε νὰ φροντίσωσιν ὅπως προλάβωσι τὴν ἐκ νέου ἐναρξιν τῆς πειρατείας, καὶ διὰ τοῦτο ὥφειλον νὰ ἐπιμείνωσιν ὅπως τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα προμηθεύωνται τακτικὰ ἔγγραφα παρὰ τῆς κυβερνήσεώς των, ὅτι ἐπίσης ὥφειλον νὰ ἐπιτηρῶσι τὴν αὐστηρὰν τήρησιν τῶν ὑγειονομικῶν διατάξεων· ὅτι ἰδίως καὶ πρὸ πάντων ὥφειλον νὰ σέβωνται ἀλλήλους, καὶ πράττοντες καὶ λαλοῦντες νὰ δεικνύωσι μεγίστην ὁμόνοιαν, καὶ οὐδέποτε ἔπρεπε νὰ διασπασθῇ ἡ συμμαχία τῶν τριῶν Δυνάμεων ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα, οἱ δὲ ἀντιπρέσβεις καὶ οἱ στόλοι ὥφειλον νὰ ἔχωσιν ὡς πρότυπον τὴν ὁμόνοιαν τῶν Δυνάμεων. *)

*) Papers relative to the affairs of Greece II pag 37.

Αἱ ὁδηγαί αὐται κατεδίκαζον τὴν διαγωγὴν τῶν ἀντιπρέσβων τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας καὶ τῶν πολεμικῶν πλοίων των, καὶ ἐδικαιολόγουν πάῃ ὅμως καὶ ἀνωφελῶς τὸν Κυβερνήτην, ὅστις ἔπεσε θῦμα τῆς ἀναβολῆς των. Ὁ Κάννιγκ τὰς ἔφερε μὲν εἰς τὸ Ναύπλιον, ἀλλὰ τὰ συμβάντα εἶχον προλάβει αὐτὸν καὶ ὑπερίσχυσει

Τὴν 16 Νοεμβρίου οἱ ἐν Λονδίῳ πληρεξούσιοι συνήλθον αὐθις ἵνα στρέψωσι τὰ ὅμματά των εἰς τὴν λησμονηθεῖσαν Σάμον. Ὁρίσαν δὲ ὅτι αἱ Δυνάμεις, ὧφειλον νὰ προσπαθῇσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπως αὐτοὶ οἱ Σάμιοι κομίζωσι κατ' ἔτος διὰ πληρεξουσίων τὸν ὀφειλόμενον φόρον, ἀντὶ νὰ εἰσπράττηται οὗτος ὡς πρότερον ὑπὸ τοῦ καπουδαν-πασσᾶ. Ὁρίσαν προσέτι, ὅτι αἱ περὶ ἐπεκτάσεως τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος διαπραγματεύσεις ἔπρεπε ν' ἀρχίσωσιν εὐθὺς μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ Κάννιγκος εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ καιρὸς παρήλθεν. Αἱ εἰλικρινεῖς, καίτοι μὴ πάντοτε σκόπιμοι, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν ἔσχατον σκοπὸν των ὀρθαί προσπάθειαι τοῦ κυβερνήτου συναπωλέσθησαν μετ' αὐτοῦ. Ἀντὶ τῆς συνδιαλλαγῆς καὶ τῆς ἐνώσεως τῶν ἀτόμων καὶ κομμάτων εἰς ἓνα λαόν, ὅπερ ἦτο τὸ πρῶτον καὶ ἀνώτατον καθήκον τῆς κυβερνήσεως, ἡ νόσος τοῦ φατρίασμοῦ εἶχε σχεδὸν διαφθεῖρει τὴν ὕλην, ἐξ ἧς ἔπρεπε νὰ πλασθῇ ὁ λαός. Ἀντὶ εὐπειθείας καὶ ὑποταγῆς, δι' ὧν ἐνισχύονται τὰ ἔθνη, ἐπεκράτησαν ἡ αὐθάδεια, ἀλαζωνεῖα καὶ ὅλα τὰ κακὰ πάθη, τὰ καταστρέφοντα ἔθνη ὑπάρχοντα καὶ καταρρίπτοντα τὰ σχηματίζόμενα ὡς σεσηπότας καρπούς. Ἡ ἀδυναμία τῶν ἀνακτοβουλίων, ἡ ἀχαλίνωτος ἐνέργεια τῶν ἀντιπροσώπων των εἶχον φέρει τὴν θλιβερὰν ταύτην κατάστασιν.

ΤΕΛΟΣ

1832 μέχρις 6 Φεβρουαρίου 1833.

Α'.

Τῷ ἀναγνωρίζοντι, τὴν μεγάλην αὐτῶν ἀμέλειαν καὶ φεβούμενοι μὴ πρὸς αἶσχος καὶ οὐ μικρὰν ἀμηχανίαν τῆς λονδινείου συμμάχιας ἢ Ἑλλάς, ὡς προεῖπεν ὁ κυβερνήτης, διαίρεθῃ, καὶ νέος χεῖμαρρος πειρατειῶν ἐκχυθῇ ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν θαλασσῶν, συνήλθον αὖθις οἱ πληρεξούσιοι τὴν 7 Ιανουαρίου, ἔν' ἀνανεώσωσι τὰς πολλάκις αἰτηθείσας ὁμοφώνους ὁδηγίας πρὸς τοὺς πρέσβεις καὶ διοικητὰς τῶν στόλων, παραγγείλωσιν αὐτοῖς πλήρη ὁμοφροσύνην καὶ κατὰ τοὺς λόγους καὶ κατὰ τὰς πράξεις αὐτῶν, καὶ θέσωσι τὴν ἀρχὴν, ὅτι ἡ ἀπὸ τῆς ἐν Ἀργεῖ ἐθνικῆς συνελεύσεως ἐκλεχθεῖσα προσωρινὴ κυβέρνησις ἔπρεπε νὰ θεωρῇται ὡς ἡ νόμιμος, καὶ νὰ περιστοιχισθῇ ὑπὸ τῶν ἀντιπρέσβειων καὶ στόλων μὲ ὅλα τὰ δείγματα τοῦ σεβασμοῦ, ἐπομένως νὰ καταβληθῇ προσπάθεια, ὥστε νὰ εὐρίσκη ὑποταγὴν καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους. Ἐπανελήφθη δὲ καὶ ἡ ὁδηγία πρὸς τὰ πολεμικὰ πλοῖα νὰ μὴν ἀνέχωνται κατὰ θάλασσαν ἐλληνικὰ πλοῖα μὴ ἐφωδιασμένα παρὰ τῆς κυβερνήσεως μὲ ναυτιλιακὰ ἔγγραφα, καὶ ἀνηγγέλθη πάλιν ἡ ἐγγύησις διὰ τὸ δάνειον ὡς δεδομένη καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ βασιλέως ὡς προσεγγίζουσα. *)

Ἄλλ' ἡ παράκαιρος αὕτη φροντίς δὲν ἐπρόλαβε τὰ κακὰ νέας ἀνατροπῆς ἐν Ἑλλάδι. Ἀκαμπτὰ ἴσταντο τὰ κόμματα κατ' ἀλλήλων, ἐθνικὴ συνέλευσις κατ' ἐθνικῆς συνελεύσεως, κυβέρνησις κατὰ κυβερνήσεως. Οἱ ἀντιπρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας καὶ αὐτὸς ὁ Στρατῷ. Κάννιγκ, ὅστις διέτριψεν ἐν Ναυπλίῳ ἕως εἰς τὰ μέσα Ἰανουαρίου, προέλαβον τὰς ὁδη-

*) Papers relative to the affairs of Greece II Σελ. 42.

γίας της 7 Ιανουαρίου, καθ' ὅσον προσεπάθησαν νὰ συγκεν-
τρώσωσι πάλιν περὶ τὸν πηρῦνα τῆς ὑφισταμένης κυβερνή-
σεως τὰ ἀποκεχωρισμένα μέλη. Οὗτος ἔγραψε τὴν 13 Ια-
νουαρίου πρὸς τὸν λόρδον Παλμερστῶνα περὶ τῆς σχεδὸν ἀ-
πελπιστικῆς καταστάσεως τῆς χώρας, παραγνῶρίζων τὰ αἴ-
τια καὶ προτείνων ὅλως μάταια σχέδια. Ὅ,τι ἀληθὲς ἔλεγεν,
τὸ εἶχε δανεισθῇ ἐκ τῶν ιδεῶν τοῦ Κυβερνήτου. *) Ἦδη τὴν
28 δεκεμβρίου εἶχεν ἐγχειρίσει ὁ πρέσβυς εἰς τὸν κόμητα Λύ-
γουστίνον ὑπόμνημα, ἐν ᾧ τὸν ἐδίαζε νὰ λάβῃ συνδιαλλακτι-
κὰ μέτρα, ὥστε νὰ προσελκύσῃ τοὺς ἀποστάτας. **) Ὁ ῥῶσ-
σος ἀντιπρέσβυς καὶ ὁ ναύαρχος Ρικφόρδος ἠκώθησαν μετ' αὐ-
τοῦ, καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι καὶ τῶν τριῶν Δυναμέων συνέπρατ-
τον, ἵνα πείσωσι τὸν κόμητα νὰ παύσῃ τὴν ὀργὴν του, νὰ
δείξῃ φρονιμωτέραν ἐπιείκειαν, νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς διὰ πο-
λιτικά φρονήματα φυλακισμένους, νὰ συγκαλέσῃ ἐκ νέου τὴν
ἐθνικὴν συνέλευσιν, νὰ δεχθῇ ἐν αὐτῇ τοὺς ἐδρεύοντας ἐν
Ἰδρᾷ καὶ ἐν Μεγάροις πληρεξουσίους, νὰ συστήσῃ πάλιν ἐν
Ἰδρᾷ δημογεροντίαν, ἐκλέγων τὰ πρόσωπα καθ' ὑπόδειξιν τῶν
προϋχόντων, καὶ τέλος νὰ συσκεφθῇ μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων
τῶν Δυναμέων πῶς νὰ θεραπεύσῃ τὴν ἀθεράπευτον διαίρεσιν.

Ἀλλ' ὁ κόμης Λύγουστίνος οὐδεμίαν ἔχων ἐμπιστοσύνην
εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἐνόμισεν
ὅτι ἔλεγον ταῦτα, διότι δὲν ἐδύναντο νὰ καταδικάσωσι σή-
μερον, ὅ,τι χθὲς τόσον ἐντόνως εἶχον ὑπερασπισθῇ, τοὺς ἐνό-
μισεν ὡς συμπράττοντας μετὰ τῶν ἀνταρτῶν, καὶ δὲν ἐδύ-
ναντο οὔτε σήμερον ν' ἀλλάξωσι διαγωγὴν. Πλανηθεὶς δὲ ἐκ
τῆς εὐκολίας μεθ' ἧς τὰ πλοῖα του ἐπέβαλον εἰς τὴν Σύρον
καὶ εἰς ἄλλας νήσους τοὺς ὑπ' αὐτοῦ σταλέντας διοικητάς,
νομίσας ὅτι ἐδύνατο νὰ διαλύσῃ τὰ στρατεύματα τοῦ Κω-
λέττου διὰ τῶν τακικῶν στρατευμάτων, ἤτοι διὰ δύο ταχ-

*) Παρ. IB. 14. **) Papers relative to the affairs of Greece II par. 19.

μάτων, ἅπερ ἔφερεν ἐκ Σαλαμῖνος, καὶ διὰ τινων σωμάτων, κατεχόντων ἐν τῇ Στερεᾷ καὶ τῇ Πελοποννήσῳ φρουρίά τινα ὑπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Μεταξᾶν, Κίτзон Τσάβελαν, Μαρμύρην, Νικήταν καὶ Κολοκοτρώνην, ἐλπίζων προσέτι ὅτι ἤθελε προσελκύσει τὸν Ζαΐμην, ἀντέστη εἰς τὰς συμβουλάς τῶν συμμάχων, ὡς μελλούσας νὰ φέρωσι τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα καὶ δεικνύουσας ἀδυναμίαν τῆς κυβερνήσεως. Δὲν ἤθελε δὲ νὰ φανῇ ὅτι ἐπλησίαζε πρὸς τοὺς ἐναντίους του. Ἦθελε κατὰ πρῶτον ὑποταγῇ. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο δὲν εἶχε τὴν δύναμιν, καὶ τὸ δικαίωμα του πολυειδῶς προσεβάλλετο, καὶ ἐκ τῶν πρῶτων διεφιλονεκεῖτο ὑπὸ τῶν ἀντιπρέσβων τῶν ναυτικῶν Δυνάμεων καὶ ὅλων τῶν ἀνηκόντων εἰς αὐτούς. Ὅθεν ὁ κόμης ἀπέφευγε προθύμως πᾶν ὅ,τι ἐθεώρει ὡς ἐξίσωσιν τῶν μερῶν, ἢ ἡδύνατο νὰ φέρῃ εἰς αὐτήν. Ὅτε δ' ὁ Τρικούπης ἦλθεν ἐξ Ὑδρας ἵνα χαιρετίσῃ τὸν Στρατηγὸν Κάνιγκα, ὁ κόμης διέταξε νὰ τὸν διώξωσι, καὶ ἐπικράθη μεγάλως, ὅτε ὁ ἄγγλος πρέσβυς κατηγόρησε τὴν πράξιν του ὡς αὐθαίρετον, καὶ μετέφερε δι' ἀγγλικῶν πολεμικῶν πλοίων τὸν Τρικούπην εἰς Ναύπλιον ἵνα συνδιαλεχθῇ μετ' αὐτοῦ. Ταχέως δὲ ὅ,τε πρέσβυς καὶ οἱ δύο ἀντιπρέσβεις ἐπέισθησαν ὅτι, ἂν ὁ κόμης Αὐγουστίνος εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸν τύπον τοῦ δικαίου, μόνον οἱ ἐν Μεγάροις ἐφέροντο ἐπικριτῶς καὶ μετριοπαθῶς. Ὅλη δὲ ἡ χώρα ἐπίστευεν ὅτι τοῦτο ἐφρόνει καὶ ὁ πρέσβυς. Ὁ κόμης Αὐγουστίνος ἵνα διασκεδάσῃ τὴν ἰδέαν του ταύτην, παρεδέχθη περὶ τὰς ἀρχὰς ἰκνουαρίου τὴν ἀπαίτησίν του νὰ πέμψῃ πληρεξουσίους εἰς τὸ Λουτράκι ἵνα συνδιαλεχθῶσι μετὰ τῶν ἀπεσταλμένων τῆς ἀντιθέτου κυβερνήσεως καὶ φέρωσι συμφέρον τινά. Πέντε ἄνδρες ἔπεμψεν ὁ κόμης, τὸν Δημ. Πλαπούταν, τὸν Νικήταν, τὸν Ἀναγνώστην Πιπασταθοπούλου, τὸν Νικόθεον καὶ τὸν Γεώρ. Ἰατράκον, πέντε καὶ ὁ Κωλέττης, ὅστις ἐν τῷ μεταξύ εἶχε μεταβῇ εἰς τὴν Περαιχώραν, τὸν Κώσταν Βότσαρον, τὸν Γεώργιον Βαλτινὸν, Τάσσην Μαγγίναν,

Γεώργιον Διοβουνιώτην καὶ Νικ. Ζέρβαν. *) Οἱ πρῶτοι ἐπρό-
τεινον τὴν ἐκ νέου συγκάλεσιν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως εἰς τὸ
Ἄργος, ὑπεσχέθησαν τὴν παραδοχὴν παντὸς πληρεξουσίου,
ὅστις ἤθελεν ἐπιδείξει πληρεξούσιον ἔγγραφον, καὶ ἤθελον νὰ
ἐξετάσῃ τὰ πληρεξούσια ἐπιτροπὴ ἐξ αὐτῆς τῆς συνελεύσεως·
ἀπήτησαν προσέτι καὶ ὑπεσχέθησαν νὰ μὴν ὑπάρχῃ ἔνοπλος
δύναμις οὔτε ἐν τῇ πόλει οὔτε εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἀργους
ἐκτὸς χωροφυλάκων τινων, ὧν ὁ ἀρχηγὸς ἔπρεπε νὰ διηρισθῇ
ὑπὸ τῆς συνελεύσεως. Οἱ ἄλλοι δ' ἀπήτουν ὡς ὅρον προκαταρ-
κτικὸν νὰ καταθέσῃ ὁ κόμης Λύγουστίνοϛ τὴν ἐξουσίαν, καὶ
ἔπειτα ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις νὰ συστήσῃ προσωρινὴν κυβέρνησιν
ἐξ ἐπ' αὐτῶν ἢ ἐξ μελῶν, ἀποκλεισμένου παντὸς ἐτερόχθονος.
Οἱ πληρεξούσιοι ἀπήλθον ἄπρακτοι. Ἀμφότερα δὲ τὰ μέρη κα-
θωπλίζοντο. Ἡ μὲν ἐν Ναυπλίῳ συνέλευσις ἐνησχολήθη εἰς τὸν
καταρτισμὸν πολιτεύματος, ἡ δὲ τῶν Μεγάρων εἰς σύστασιν
κυβερνήσεως, ἣτις πράγματι συνίστατο ἐκ τοῦ Κωλέττου, διό-
τι ὁ Ζαΐμης καὶ Κουντουριώτης δὲν εἶχον ἔλθῃ ἀκόμη εἰς
Μέγαρὰ ἢ Περαχώραν. Ἀλλ' ὁ Κωλέττης εἶχε λίθει πλέον
τὴν ἀπόφασίν του. Ἐβόλεπε τὴν ἀπώλειαν τῆς πατρίδος εἰς
τὰς χεῖρας τοῦ ἀνικάνου κόμητος Λύγουστίνοϛ. Ἡλπιζε δὲ
νὰ τὴν σώσῃ, σχηματίζων περὶ ἑαυτὸν πυρῆνα, ὅστις νὰ διαρ-
κέσῃ μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ ἐπαγγεληθέντος ἡγεμόνος. Τὴν
22 Ἰανουαρίου ἐγνωστοποίησεν ἡ ἐν Μεγάρῳ συνέλευσις ἐπι-
σήμεϛ πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις τὴν σύστασιν τῆς κυβερνήσεως
ταύτης. Οἱ δὲ ἀντιπρέσβεις ἀπήντησαν ἀπαιτοῦντες παρ' αὐ-
τῆς νὰ πέμψῃ ἀπεσταλμένους εἰς Ναύπλιον. Οἱ δὲ ναύαρχοι
ἠπεύλουν, ἀλλ' ἀμφότερα ἐγένοντο εἰς μάτην. Προκήρυξις τοῦ
Κωλέττου πρὸς τὸν λαὸν ἐκήρυττε τὸν κόμητα ὡς παρανό-
μως σφετερισθέντα τὴν ἐξουσίαν καὶ ἄξιον τῆς τιμωρίας τῶν
νόμων. **) Οἱ προὔχοντες τῆς Ὀδῆας ἀντέστησαν εἰς τὴν

*) Παράρτ. IB 15. **) Παράρτ. IB, 16.

πρόσκλησιν τῶν ναυάρχων νὰ προσφέρωσι τὰ πλοῖα τῶν πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐξουσίας τοῦ κόμητος. *) Ἐν τούτοις τὴν 24 φεβρουαρίου ἐφθασεν εἰς Ναύπλιον τὸ πρωτόκολλον τῆς 7 ἰανουαρίου, καὶ ἠνάγκασε τοὺς ἀντιπρέσβεις ν' ἀναγνωρίσωσιν ἐπισήμως τὴν μὴ δυναμένην πλέον νὰ σωθῇ κυβέρνησιν ὡς τὴν νόμιμον. Προσετάλεσαν δὲ αὐτὴν ἐκ νέου νὰ παύσῃ τὴν θλιβερὰν διάστασιν. **) Τῷ ὄντι τὴν 8 Μαρτίου ὑπεσχέθη ὁ κόμης Λύγουστινος λήθην καὶ συγνώμην πρὸς πάντας τοὺς ἐντὸς 8 ἡμερῶν καταθέσοντας τὰ ὄπλα ἐξαιρέσας ὀλίγους ὑπόπτους ἐπὶ συνεργείᾳ εἰς τὸν φόνον τοῦ Κυβερνήτου α). Οἱ ἀντιπρέσβεις καὶ ναύαρχοι συνώδευσαν τὴν διακήρυξιν ταύτην μὲ ἀνάλογον πρόσκλησιν καὶ ἀπειλὴν πρὸς τοὺς πρῶτοντας τῆς Ὑδρας καὶ τὴν συνέλευσιν τῶν Μεγάρων β). Ἐν ταυτῷ δὲ ἀπήντησαν καὶ εἰς παράστασιν τινα τῆς Ὑδρας γενομένην αὐτοῖς· ἅμα ἐφθασε τὸ πρωτόκολλον τῆς 9 ἰανουαρίου. γ). Πολλοὶ δὲ τῶν ἐν Ναυπλίῳ φυλακισμένων ἀπελύθησαν, καὶ ἤρχισαν νὰ ὀνειρεύωνται τὴν συνδιαλλαγὴν καὶ ὁμόνοιαν. Οἱ ἀντιπρέσβεις σπουδαίως ἐπίστευσαν τοῦτο, ὅτε μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔλαβον ἐκ Λονδίνου τὴν 11 Μαρτίου τὴν μεγάλην εἰδήσιν, ὅτι τέλος ἐξελέγχθη ὁ πολυπόθητος ἡγεμὼν, ὁ πρίγκηψ τῆς Βαυαρίας Ὅθων.

Ἐπὶ μακρὸν χρόνον δὲν ἐδυνήθησαν αἱ Δυνάμεις νὰ συμφωνήσωσι περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ μέλλοντος ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν πρίγκηπα Δεοπόλδον ἡγεμόνος. Ὁ πρίγκηψ Αἰμίλιος τοῦ Ἐσσεν-Δάρμστατ εἰς τὴν πρώτην πρότασιν ἀπήντησεν ἀρνητικῶς. Ὁ πρίγκηψ Παῦλος τῆς Βυρτεμβέργης εἶχε προτείνει ἑαυτὸν, ἀλλ' οὐδεμίαν ψῆφον ἔλαβεν. Ὁ πρίγκηψ Φρειδερίκος τῆς Ὁλλανδίας παρωτρύνθη πολὺ ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ ἀνακτοβουλίου ἀλλὰ δὲν ἀπεφάσισεν. Αἱ ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Παρισίων

*) Αὐτόθι: IB 17. **) Αὐτόθι: IB. 18. α) Αὐτόθι: IB. 19. β) Αὐτόθι: IB. 20. 21. γ) Αὐτόθι: IB 22. α. 6.

ψηφοὶ ὑπὲρ τινος πρίγκηπος ἐκ τοῦ Οἴκου τῶν Ὁρλεάνς οὐ-
δόλω· εἰσηκούσθησαν. Τότε ἡ Γαλλία ἐμεσολάβησεν ὑπὲρ τοῦ
δουκὸς τῆς Βαυαρίας Καρόλου, καὶ αἱ Δυνάμεις συνεπρότειναν
τοῦτοι ἐπισήμως πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Βαυαρίας· οὗτος δὲ
προθύμως ἐδέχθη. Ἀλλ' ὁ πρίγκηψ Κάρολος δὲν ἦτο δυνατόν
νὰ πεισθῇ. «Καὶ αὐτὸς ὁ θρόνος τῆς Βαυαρίας ἂν μοι προσε-
φέρετο» εἶπε πρὸς τὸν ἐπιτετραμμένον τὴν διαπραγματεύειν
ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν κόμητα Ἀρμανσβεργ, «αὐθημερὸν
ἤθελα παραιτηθῇ ἐκ τούτου κρίνατε, ἂν ἦναι δυνατόν νὰ
δεχθῶ τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος.» Τότε ἐπρότεινεν ἡ Βαυαρία
τὸν πρίγκηπα Ὁθωνα, ὑπὲρ οὗ εἶχον ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους
1829 ἐκφρασθῇ πολλοὶ, καὶ πρὸ πάντων ὁ τραπεζίτης Ἐυ-
νάρδος καὶ αὐτὸς ὁ κόμης Ἰω. Καποδίστριας, διότι ὁ κυβερ-
νήτης εἶχε τὴν ιδέαν ν' ἀναθρέψῃ ὁ ἴδιος τὸν ἄρχοντα τῆς
Ἑλλάδος. Ἡ δὲ Γαλλία ὑπεστήριξε τὴν πρότασιν, καὶ ἐθεώρει
τὴν ἀνглиκίότητα τοῦ πρίγκηπος ὡς συμφέρουσαν, διότι τὸ
βαρὺ φορτίον τοῦ πρώτου ὀργανισμοῦ ἤθελε φέρει ἡ ἀντιπα-
σιεῖα, καὶ διότι ὁ νεαρὸς πρίγκηψ ἐνглиκιούμενος ἐν Ἑλ-
λάδι ἐδύνατο νὰ γείνη καταλληλότερος διὰ τὴν χώραν. Ἡ
Ῥωσσία καὶ Ἀγγλία παρεδέχθησαν τὴν πρότασιν, καὶ τὴν 13
Φεβρουαρίου ἐξελέχθη οὗτος ἐπισήμως ἐν Λονδίνῳ, καὶ ἐστάλη
πρὸς τὸν βασιλέα Λουδοβίκον ἡ γνωστοποίησις καὶ πρόσ-
κλησις διὰ τὸν υἱόν του. *) Τὴν δ' ἐπαύριον οἱ ἀντιπρόσωποι
τῶν Δυνάμεων ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς ἐκ Ναυπλίου πληροφορίας
τοῦ Στρατφύρδου Κάννιγκς ἀπεφάσισαν νὰ ἐπαναλάβωσι
πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις καὶ ναυάρχους σὺν τῇ ἐμπιστευτικῇ
ἀνακοινώσει τῆς γενομένης ἐκλογῆς τὴν ὑπόμνησιν, ὅτι αἱ
τρεῖς Αὐλαὶ οὐδένα ἐγωῖστικὸν σκοπὸν ἔχουσαι, ἀπῆλθον
παρὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων πρὸ παντὸς ὑπακοῆς καὶ σεβασμὸν
πρὸς τὴν κυβέρνησιν, ἥτις ἔπρεπε νὰ διοικῇ τὴν χώραν μέχρι

*) Papers relative to the affairs of Greece II pag 13.

τῆς ἀφίξεως τοῦ ἡγεμόνος· ὅτι ἐπομένως ἐπεδοκίμαζον τὰ βήματα, ἅπερ οἱ ἀντιπρέσβεις ἔκαμον πρὸς συνδιαλλαγὴν τῶν κομμάτων, καὶ μάλιστα τὴν πρὸς τὴν κυβέρνησιν πρόσκλησιν νὰ συσχεφθῇ μετ' αὐτῶν περὶ τοῦ τρόπου τῆς εἰρηνεύσεως τῆς χώρας, ὅτι ὤφειλον νὰ ἐπιμεινώσιν εἰς τοῦτο, καθ' ὅσον καὶ ἡ ἐπιτυχία τῶν διαπραγματεύσεων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξηρτᾶτο κυρίως ἐκ τῆς ἐπανόδου τῆς ἡσυχίας ἐν Ἑλλάδι. *) Ἀμφότερα δὲ τὰ πρωτόκολλα ἐγνωστοποιήθησαν πρὸς τὸν ἐν Λονδίνῳ πρέσβυν τῆς Βαυαρίας **).

Ἀλλ' ἡ εἰδησις περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἡγεμόνος, ἀνακοινωθείσα ὑπὸ τῶν ἀντιπρέσβειων εἰς τὴν κυβέρνησιν ἤδη τὴν 11 Μαρτίου, καὶ ὡς οἶον τε διαδοθεῖσα, ὀλίγην ἐντύπωσιν ἔκαμεν. Ἦδη οἱ προύχοντες τῆς Ὑδρας εἶχον κάμει ἀντιπαράστασιν κατὰ τῆς ἀπειλῆς τῶν ναυάρχων, καὶ ἐκήρυξαν ὡς παράνομον τὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 7 Ἰανουαρίου εἰς τὴν κυβέρνησιν· οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Πανοῦτσον Νοταρᾶν ἐν Μεγάροις συνηγμένοι πληρεξούσιοι καὶ ἡ ἐν Περαχώρα κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ διεκήρυξαν, ὅτι δὲν ἤθελον καταθέσει τὰ ὅπλα, ἐν ὅσῳ ὁ κόμης Αὐγουστίνος ἐπάτει ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς γῆς. Προέβησαν μάλιστα καὶ εἰς τὸν πόλεμον, διότι κατέλαβον τὴν Ναύπακτον, ἐκτύπησαν τὸν Μαμούρην εἰς τὸ φρούριον τῆς Ἀμφίσσης, προσέβαλον τὸν Κωστ. Μεταξᾶν εἰς Δελφοὺς, ἐλεηλάτησαν τὴν Ἀράχοβαν, προσέβαλον τὰ κυβερνητικὰ στρατεύματα εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισσοῦ καὶ εἰς τὰ στενὰ τῆς Ἀττικῆς, καὶ ἐτοιμάζοντο νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Κωλέττης εἶχεν εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ πέντε ἕως ἑξ περίπου χιλιάδας ἀνδρῶν, καθ' ὧν ὁ κόμης Αὐγουστίνος μόλις δύο χιλιάδας εἶχε ν' ἀντιτάξῃ, διότι στερούμενος χρημάτων δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀποστασίαν ὁλοκλήρων Ῥουμελιωτῶν ἀρχηγῶν, ὑπηρετούντων αὐτὸν ἀκόμη ὡς

*) Papers relative to the affairs of Greece II. pag 43 **.) Ἀντ. pag 45.

π. χ. τὸν Κίτσον Τσαβέλλαν, καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Πελοπον-
νήσου διηρημένοι εἰς κόμματα ἐπαγρύπνουν ἀλλήλους. Οἱ Μα-
νιάται ὤρμησαν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Μονεμβασίαν, οἱ Μεσσή-
νιοι προσεκάλεσαν εἰς βοήθειαν τοὺς Ἰάλλους κατὰ τοῦ Κο-
λοκοτρώνου· οἱ Ἀρκάδες καὶ Ἀχαιοί, ὅσοι ἐπεΐθοντο εἰς τὸν
Ζαῖμπη, ἐπερίμενον τὸ νεῦμα τοῦ. Ἡ κυβερνήσις εἰς οὐδένα
ἐμπιστεύετο, καὶ οὐδεὶς προσεδόξα παρ' αὐτῆς συμβουλὴν ἢ
βοήθειαν. Ἀπελευθέρωσε δὲ μόνον τοὺς Μαυρομιγάλας, ἀφοῦ οὗ-
τοι δεκάκις ὑπεσχέθησαν νὰ καθησυχάσωσι τοὺς Μανιάτας. Ἡ
ἀνάγκη τῆς κυβερνήσεως νὰ διαδώσῃ ἔτι μᾶλλον τὸ χαρτονό-
μισμα, ἢ σπατάλευσις τοῦ ἐκμισθωθέντος δεκάτου, διότι
ἐκτὸς τῶν ἰσχυρῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ πλειο-
δοτήσῃ, καὶ ἡ ἀβεβαία καὶ ἀνωφελὴς ἐνοπλος δύναιμις κατὰ
γῆν καὶ θάλασσαν, ἥτις ὤφειλεν οὐχὶ σπανίως νὰ πληρώνεται
δι' αὐτῶν τὰ καθυστερήματά της, ἡλάττουσαν ὅσημέραι τὴν ὑπό-
ληψιν τῆς κυβερνήσεως. Ἡ ἐν Ναυπλίῳ συνεδριάζουσα ἐθνικὴ
συνέλευσις οὐδεμίαν βαρύτητα εἶχε. Πολλὰ τῶν μελῶν αὐτῆς
δικπραγματεύοντο ἤδη μετὰ τῶν ἐν Μεγάροις, αὕτη δὲ νομί-
ζουσα ὅτι ὤφειλε χάριν τῆς ἀξιοπρεπείας της νὰ προγράψῃ
τὸν Κωλέττην, Πανοῦτσον Νοταρᾶν, Τάτσην Μαγγίναν καὶ
ἄλλους πολλοὺς, καὶ λάβῃ πολλὰ τοιαῦτα ἀμυντικὰ μέτρα,
παρεξετράπη ὁλῶς εἰς ὄργανον φατριαστικόν. Οὐδ' αὐτὴ ἡ
ἀγγελία τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἡγεμόνος ἐδύνατο νὰ φέρῃ τὴν εἰ-
ρήνην καὶ συνδιαλλαγὴν, διότι οὐδεὶς ἀνὴρ ὑπῆρχεν, ἵνα με-
σολαβίσῃ ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος, καὶ συγκεντρώσῃ περὶ ἑαυτὸν
τὸν μέγαν ἀριθμὸν τὸν ποθοῦντων ἀνυπομόνωσιν τὴν ἀφίξιν του
προσφέρων τὴν εἰρήνην. Καὶ εἶχε μὲν φθάσει ἐκ Μονάχου εἰς
τὴν Ἑλλάδα μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ κυβερνήτου ὁ καθη-
γητὴς Θερίσιος, συστημένος ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας
καὶ τοῦ στρατάρχου πρίγκηπος Βρέδε πρὸς τὸν κυβερνήτην,
καὶ προσεπᾶθησε πολὺ νὰ πείσῃ τοὺς Ἕλληνας ἀρχηγούς νὰ
ζητήσωσι παρὰ τῶν Δυνάμεων ὧς ἡγεμόνα τὸν πρίγκηπα

ᾠθωνα, καὶ προσέτι παρεκίνησεν εἰς τοῦτο καὶ τοὺς ἀντιπρέσβεις, ἀλλ' οὔτε ἐντολὴν οὔτε χρήματα εἶχε, καὶ ταχέως τῷ προσήψαν τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ γείνη κυβερνήτης μέχρι τῆς ἀφίξεως καὶ κατὰ τὴν ἀνηλικιότητα τοῦ πρίγκηπος. Ὅθεν ἔκαμε καὶ τὰ δύο μέρη ἐχθροῦ, καὶ ὀλίγα μόνον ἄτομα εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Ἡ κυβέρνησις καὶ οἱ ἀντιπολιτευόμενοι ἐθεώρουν λίαν σπουδαῖον, τίς ἤθελε διευθύνει τὰ πράγματα κατὰ τὴν ἀνηλικιότητα τοῦ πρίγκηπος. Ὁ σχηματισμὸς προσωρινῆς κυβερνήσεως πολυμελοῦς, ἐδύνατο νὰ φέρῃ τὸν συμβιβασμὸν τῶν κομμάτων. Ὅθεν οἱ ἀντιπρέσβεις ἐπέδωκον τοῦτο. Ἀλλ' ἡ ἐν Ναυπλίῳ κυβέρνησις ἔσπευσε νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὸ κόμμ. της τὴν ἐξουσίαν. Διῶρισε ὀλίγον πρὸ τῆς διαλύσεώς της τὸν κόμητα Αὐγουστῖνον κυβερνήτην μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ πρίγκηπος, δι' οὗ ὁ κόμης ἐδύνατο νὰ παρασταθῇ τῷ πρίγκηπι ὡς κηδεμῶν. Ἐλέγετο δὲ ὅτι τεσσαράκοντα πληρεξούσιοι εἶχον πέμψει πρὸς τοῦτο αἰτησιν πρὸς τὴν σύνοδον τοῦ Λονδίνου καὶ ἀντίγραφον αὐτῆς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσσίας. Ἐκ τούτου ὁ Κωλέττης ἀπεφάσισε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐπειδὴ δὲ εἶχον φανῇ εἰς τὸν κορινθιακὸν κόλπον κυβερνητικὰ πλοῖα, δὲν ἐπέρασεν εἰς τὸ Αἴγιον, ἀλλ' ἐκίνησε τὰ σώματά του πρὸς τὸν Ἰσθμὸν. Οἱ ἀντιπρέσβεις ἀπήτησαν παρ' αὐτοῦ νὰ διαλύσῃ τὰ στρατεύματα, καὶ ὁ ναύαρχος Ῥικάρδος ἐπέμψεν πλοῖα εἰς τὸν κορινθιακὸν κόλπον. Ὁ Κωλέττης, ὅστις ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Μαρτίου εἶχε παρ' ἑαυτῷ τὸν Μαυροκρδάτον, ἐκήρυξεν ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ διαλύσῃ τὰ στρατεύματα, διότι τότε θὰ ἐλεηλάτουν τὴν χώραν. Ὅλος ὁ λαὸς ἀπὸ Κορίνθου μέχρις Ἀργους ἐτράπη εἰς φυγὴν. Ἡ κυβέρνησις μόλις ἐδυνήθη νὰ συγκεντρώσῃ εἰς τὸν Ἰσθμὸν ἐξακοσίους πεζοὺς καὶ ἄλλους τόσους ἵππεῖς, κακῶς τρεφομένους, ἀμίσθους, δυσαρεστημένους, δι' ὃ νῦτομόλουν, ὅτε ἐδύναντο, πρὸς τοὺς ἐχθροὺς. Ἐζήτησε δὲ νὰ σταλῶσιν ἐκεῖσε γαλλικὰ τινὰ τάγματα, ἀλλὰ ταῦτα

ἦσαν εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς χερσονήσου, καὶ ὁ γάλλος ἀντιπρέσβυς, στενωπάτας σχέσεις ἔχων μετὰ τοῦ Κωλέττου δὲν συνέδραμεν εἰς τοῦτο. Ὁ καθηγητὴς Θείσιος δραμῶν κατὰ τὰς κρίσιμους ταύτας ἡμέρας, λήγοντος τοῦ Μαρτίου, εἰς Περαιχώραν καὶ Μέγαρὰ, ἵνα ἀναχαιτίσῃ τοὺς Ῥουμελιώτας, ἐπέισθη εἰς τοὺς λόγους τοῦ Κωλέττου, καὶ ἀνεγνώρισεν ὅτι αὐτοῦ ἦτο ἡ δύναμις. Ἐζήτησε δὲ ἐντὸς διορίας τεσσάρων ἡμερῶν, ἣν τῷ ἔδωκεν ὁ Κωλέττης, νὰ πείσῃ τὸν κόμητα νὰ παραιτηθῇ. Ἀλλ' ἡ ἀπόπειρά του ἀπέτυχεν. Ὁ Κωλέττης διακηρύξας ὅτι οὐδεμίαν ἐχθροπραξίαν ἤθελε κάμει, καὶ ὅτι ἤθελε μόνον νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς πληρεξουσίους εἰς τὸ Ἄργος, διῆλθε τὴν 6 Ἀπριλίου τὸν Ἴσθμὸν, διεσκόρπισε τὰ κυβερνητικὰ στρατεύματα, εἰσῆλθε τὴν 7 εἰς τὸ Ἄργος, καὶ τὴν 8 ἔφθασε πρὸ τῶν Πυλῶν τοῦ Ναυπλίου, ἀναφημούμενος ὡς νικητὴς ὑπὸ τῶν πολλῶν δυσαρεστημένων, δραμόντων εἰς προὔπαντησίν του ἐκ Ναυπλίου. Ἐσταμάτησε δὲ εἰς τὸ Προάστιον τῆς Προνοίας. Οἱ ἀντιπρέσβεις παρενέβησαν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ κόμητος. Στρατιῶται δὲ ἐκ τῶν πλοίων τῶν τριῶν συμμάχων Δυναμέων κατέλαβον τὰς Πύλας, ἀνὰ κωχὴ ὀλιγώρως ἐζητήθη καὶ ἐδόθη, καὶ πρωτόκολλον χρονολογούμενον ἀπὸ 7 Μαρτίου καὶ φθάσαν τὴν 7 Ἀπριλίου διὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸ Νάυπλιον ἔλυσεν τὸ αἵματηρὸν ζήτημα.

Τὸ πρωτόκολλον τοῦτο, ἀποτέλεσμα τῶν πληροφοριῶν, ἃς ὁ Στρατφόρδος Κάννιγκ μικρὸν πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐκ Ναυπλίου καὶ οἱ ἀντιπρέσβεις μέχρις 20 Ἰανουαρίου εἶχον δώσει, σκοπὸν εἶχε νὰ προλάβῃ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ἢ νὰ παύσῃ τὸν ἤδη ἐκραγέντα. Ἐπεδοκίμαζεν ὅλα τὰ συνδιὰλλακτικὰ βήματα τῶν ἀντιπρέσβεων, παρήγγειλεν εἰς αὐτοὺς καὶ τοὺς στόλους νὰ παρέμβωσι μεταξὺ τῶν κομμάτων, ν' ἀρχίσωσι πάλιν τὰς διαπραγματεύσεις, κατὰ τὴν ἐν τῷ ὑπομνήματι τῆς 8 Δεκεμβρίου πρότασιν τοῦ Στρατφόρδου Κάν-

νιγκος, να μὴ συγχωρήσωσι μηδεμίαν ἐχθροπραξίαν, καὶ μόνον ἐκείνην τὴν κυβέρνησιν νὰ θεωρήσωσιν ὡς νόμιμον, ἥτις ἤθελεν προκύψει ἐκ τῶν διαπραγματεύσεων τούτων *)

Οἱ λόγοι οὗτοι ἐθραυσαν τὸ σκῆπτρον τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου. Τὴν 8 Ἀπριλίου τῷ ἔδωκαν οἱ ἀντιπρέσβεις εἰδήσιν περὶ τοῦ πρωτοκόλλου, καὶ τὸν προσεκάλεσαν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπάνοδον τῆς τόσον ἀναγκαίας εἰρήνης ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸν ὑπὸ τῶν τριῶν Δυνάμεων ὑποδειδευμένον τρόπον. **) Ὁ κόμης Αὐγουστίνος ἐζήτησε νὰ τῷ περῶσιν αὐτὸ τὸ πρωτόκολλον καὶ τὰς προτάσεις τῶν περὶ τοῦ τρόπου τῆς συνδιαλλαγῆς. Οἱ ἀντιπρέσβεις ἔδωκαν τὸ πρωτόκολλον, καὶ ἐκήρυξαν τὴν σύστασιν μικτῆς κυβερνήσεως, ἀντιπροσωπευούσης τὰ κύρια κόμματα, ὡς μέσον ἀσφαλέστατον πρὸς κατάπαυσιν τῶν παθῶν καὶ σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῶν δεινῶν καὶ κινδύνων. Τότε ὁ κόμης Αὐγουστίνος κατέθεσε τὴν 9 εἰς τὰς χεῖρας τῆς γερουσίας τὴν ἀρχὴν, ἣν τῷ εἶχεν ἐπιτρέψει ἡ συνέλευσις τοῦ Ἄργους ***), καὶ τὴν ἐπέβαν τῆς ἐπαύριον ἀνεχώρησεν διὰ ῥωσσικοῦ πολεμικοῦ πλοίου ἐκ τῆς Ἑλλάδος συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Γεωργίου, καὶ φέρων μετ' αὐτοῦ τὸ πτώμα τοῦ κυβερνήτου.

Ἡ γερουσία ἐθεώρησεν ἤδη αὐτὴν ὡς τὴν μόνην ὑφισταμένην νόμιμον ἀρχὴν ἵνα φράξῃ τὸ ῥήγμα. Διεπραγματεύετο δὲ μετὰ τῶν ἀντιπρέσβεων, καὶ τὴν 9 ἐνεπιστεύθη τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν εἰς πενταμελῆ ἐπιτροπὴν συγκεκμημένην ἐκ τοῦ Ἰωαν. Κωλέττου, Θεοδ. Κολοκοτρώνου, Ἀνδρ. Ζαΐμου, Βασ. Βουδούρη καὶ Ἀνδρ. Μεταξᾶ, ὧν ἡ σύμπραξις ἐμελλε νὰ δείξῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν συγχώνευσιν τῶν κομμάτων ****). Αὕτη δ' ἐξέδωκε προκήρυξιν πρὸς τὸν λαόν, καὶ τὸν προσεκάλεσεν εἰς ὑποταγὴν πρὸς τὴν νέαν κυβέρνησιν. Ἀλλ' οἱ ν-

*) Papers relative to the affairs of Greece. II pag. 47. **) Thiersch del' état actuel dela Grèce. Leipzig 1833. I. pag. 47. ***) Thiersch I. pag. 363. ****) Thiersch I pag. 364.

κηται ἀπήτησαν, ὅπερ σχετικῶς πρὸς τὴν θέσιν των ἦτο ἐπι-
εικὲς, νὰ ἐρωτηθῶσι κατὰ τὴν σύστασιν τῆς κυβερνήσεως. Ἦθε-
λον δὲ νὰ λάβωσι μεγαλύτερον μέρος εἰς αὐτήν. Κατακραυγὴ
ἐξηγέρθη κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνου· ἐζήτουν νὰ τὸν ἀποκλει-
σωσιν ἐκ τῆς κυβερνήσεως· ἤθελον γ' ἀντικαταστήσωσιν αὐτὸν
διὰ τοῦ Κουντουριώτου, ὡς ὄντος μέλους τῆς ἐν Μεγάροις κυ-
βερνήσεως. Πλείονες τῶν τεσσαράκοντα ἀξιωματικῶν ἐκ τῆς
φρουρᾶς τοῦ Ναυπλίου ἔδωκαν τὴν 9 τὴν παραίτησιν των καὶ
ἀπῆλθον εἰς τὸ Ἄργος. Ὁ Κωλέττης μετήγαγε τὴν 10 τὸ
πλείστον μέρος τῶν στρατευμάτων του ἐξ Ἀργους εἰς Πρό-
νοιαν. Τὰ ναυτικά στρατεύματα, τὰ τάγματα τῆς Ἐλευσίως,
τὸν ἱππικὸν ὑπὸ τὸν Καλλέργην κατέλαβον θέσεις ἐναντίον
αὐτῶν· ὁ δὲ πόλεμος κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐφαίνετο ἐπικεί-
μενος. Τότε οἱ ἀντιπρέσβεις ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῆς γερουσίας
εἰσήγαγον στρατεύματα ἐκ τῶν πλοίων των εἰς τὴν πόλιν
καὶ τὸ Παλαμῆδιον, καὶ μετεκάλεσαν τὸν Κωλέττην εἰς
τὴν πόλιν. Ὁ ἰσχυρὸς αὗτος ἀνὴρ συνοδευόμενος ὑπὸ 25 ὀ-
πλαρχηγῶν προσῆλθεν. Οἱ ἀντιπρέσβεις παρεδέχθησαν τὴν
γνώμην του ὅτι κυβέρνησις, ἐν ᾗ οὗτος ὤφειλε ν' ἀνθίσταται
κατὰ τεσσάρων ἀντιπάλων, ἦτο ἀδύνατος, διότι ὁ Κολοκοτρώνης
καὶ Μεταξᾶς ἦσαν ἀρχηγοὶ τοῦ καλουμένου ῥωσσικοῦ κόμ-
ματος, καὶ ἀφωσιωμένοι μέχρι τάφου εἰς τὸν Κυβερνήτην. Ὁ
Ζαΐμης ἐχωρίσθη ἐκ τῶν ἐν Μεγάροις, διότι δὲν ἤθελε τὴν εἰς-
βολὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἶχε δὲ δράμει εἰς Αἰγίον, καὶ
ἤρχισε νὰ συνεννοῇται μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνου ἵνα προστα-
τεύσωσι τὴν χερσόνησον ἀπὸ τῆς λεηλασίας τῶν στρατῶν
τῆς Στερεᾶς· ὁ Βουδούρης ἦτο ἐχθρὸς τοῦ Κουντουριώτου, ἐνῶ
ὁ Κωλέττης ἐθεώρει τοῦτον ὡς στήριγμά του. Ἐνώπιον τῆς
βίας καὶ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ πολέμου ἐδέχθησαν οἱ ἀντι-
πρέσβεις τὴν πρότασιν, νὰ λάβωσι τὴν ἐν Μεγάροις συστη-
μένην κυβέρνησιν ὡς βάσιν τῆς νέας, καὶ νὰ τὴν αὐξήσωσιν εἰς
ἐπτὰ μέλη. Μετὰ μακρὰν δὲ φιλονεικίαν συνεφώνησαν εἰς τὰ

πρόσωπα, καὶ ἡ γερουσία ἐξέδωκε δεύτερον ψήφισμα, κατ' ὃ ἡ νέα κυβέρνησις ἔπρεπε νὰ συγκροτῇται ἐκ τοῦ Γεωρ. Κουντουριώτου, Δημ. Ὑψηλάντου, Ἀνδρ. Ζαΐμου, Ἀνδρ. Μεταξᾶ, Ἰωαν. Κωλέττου, Δημ. Πλαπούτα καὶ Σπυρ. Τρικούπη. Ἡ γερουσία δ' ἐπεφυλάχθη εἰς ἑαυτὴν τὸν διορισμὸν τῶν μελῶν, ὅσα δὲν ἤθελον δεχθῇ τὴν προτεινομένην θέσιν. Κατὰ τῷ Σπυρ. Τρικούπῃ ἐξηγέρθησαν ἤδη πολλοὶ γυνῆμαι. Ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς ὄργανον τοῦ Ζαΐμου. Οὗτος δ' ἔδωκε τὴν παραίτησίν του, καὶ ἀντεκατέστη ὑπὸ τοῦ Ἀ. Δοιδορίκη. Μόλις δὲ τὴν 19 Ἀπριλίου ἐθεώρησεν ἡ νέα κυβέρνησις ἑαυτὴν ἀρκούντως στερεὰν ἵνα ἐκδώσῃ τὸ πρόγραμμά της πρὸς τὸν λαόν, ἐν ᾧ ὑπέσχετο πραότητα, ἀμεροληψίαν, ἔννομον ἐνέργειαν, καὶ τὴν ταχείαν συγκάλεσιν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, καὶ ἀντὶ τούτων ἀπῆτει ὑποταγὴν, εὐγνωμοσύνην πρὸς τὰς προστάτιδας Δυνάμεις καὶ ἡσυχίαν *). Ἀλλ' ὁ Δοιδορίκης, ὅστις δὲν εἶχεν ἔλθῃ ἀκόμη, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ τὴν 21 εἰς τὸν Κώσταν Βότσαρην, διότι τρεῖς κατὰ τριῶν ἴσαντο τὰ κόμματα ἐν τῇ κυβερνήσει, καὶ ὁ Κωλέττης ἤθελε νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν πλειοψηφίαν. Τὰ μέλη ἔπρεπε νὰ προεδρεύουσιν ἀμοιβαδὸν κατὰ μῆνα. Ὁ Κουντουριώτης ἤρχισε τὴν σειρὰν. Ὁ Τρικούπης, Ζωγράφος καὶ Μαυροκορδάτος ἦσαν ὑπουργοὶ τῶν ἐξωτερικῶν, τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν οἰκονομικῶν. Κατόπιν ἐξελέχθησαν ὁ Κλονάρης καὶ Ῥίζος ὑπουργοὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως.

Ἡ πρώτη δυσκολία ἦτο πῶς νὰ ἐκφορτωθῶσι τὰ στρατεύματα, ἅπερ συμποσούμενα εἰς 7—8 χιλιάδας ἠυλίζοντο περὶ τὸ Ναύπλιον, καὶ ἀπῆτουν τοὺς ἀπὸ μηνῶν καθυστερουμένους μισθοὺς των. Τὰ τοῦ Κωλέττου ὑπῆκουσαν εἰς τὴν διαταγὴν του, ὅστις τοῖς ὑπέδειξε καταλύματα ἀπὸ τοῦ Ἀργαῦς μέχρι τῶν Πατρῶν, καὶ δὲν ἐπέτρεψεν αὐτοῖς νὰ προχωρή-

*) Παράρτ. II. 23.

σωσιν εἰς τὴν Χερσόνησον. Ἐζήτησαν δὲ νὰ πέμψωσι τὰ τῆς πεσούσης κυβερνήσεως ἐν μέρει εἰς Ἐπίδαυρον, ἀλλὰ ταῦτα ἡρνήθησαν ν' ἀποσυρθῶσι. Χρήματα δὲν ὑπῆρχον, καὶ τὸ ταμεῖον μόλις εἶχεν ἑκατὸν τάλληρα. Ἡ νέα κυβερνήσις ἀπετάθη πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις. Ἐζήτησεν 100 χιλιάδας ταλλήρων ὅπως ἀποστείλῃ τὰ πλείστα τῶν στρατευμάτων εἰς τὰς ἐστίας των, καὶ οὕτως ἐξέφρασεν ὅτι τοσάκις εἶχε κηρύξει ὁ κυβερνήτης, ὅτι ἡ χρηματικὴ βοήθεια ἦτο τὸ ζωτικώτερον ζήτημα. Οἱ ἀντιπρέσβεις ἀπέρριψαν τὴν αἴτησιν, διότι τὴν παρέπεμψαν εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις, οἵτινες ἀπήντησαν ἀρνητικῶς. Τὰ στρατεύματα ἤρχισαν ν' ἀρπάζωσιν ὅ,τι ἐχρειάζοντο, καὶ τρόμος κατέλαβεν ἅπασαν τὴν χώραν. Μίσος, ἐκδίκησις, ληστρικὴ τάσις καὶ αὐθάδεια ἐπεκράτουν. Ὁ Θεόδ. Γρίδας στρατοπεδεύων εἰς τὸ Ἄργος, καὶ ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ πολλοὺς ὀθωμανοὺς ἔδωκε τὸ πρῶτον παράδειγμα τῆς αὐθαιρεσίας, καὶ ταχέως τὸν ἐμμήθησαν καὶ ἄλλοι. Πολλὰ χωρία ἐλεληατῆθησαν· ὁ λαὸς κατέφυγεν εἰς τὰ ὄρη, καὶ ἡ πείνα ἤρχισε νὰ θερίζῃ τὰ θύματά της. Ἡ ἀμνηχανία τῆς κυβερνήσεως καὶ ἡ ἐμπάθεια τῶν κομμάτων ἤϋξανον. Ἀκόμη δὲν εἶχον ἐκμισθωθῇ τὰ δέκατα, καὶ διὰ νὰ ἐκμισθῶσιν ἦτο χρεῖα ἀσφαλείας. Αὕτη δ' ἔλειπεν. Ὁ Κωλέττης ἤθελε νὰ διαμοιράσῃ τὰ στρατεύματα καθ' ὅλην τὴν χερσόνησον, ἵνα συντρίψῃ τὸν ὄγκον των καὶ διευκολύνῃ τὴν συντήρησίν των. Ἀλλ' ὁ Ζαΐμης μετὰ τοῦ Μεταξᾶ καὶ Πλαπούτα ἀνθίσταντο, ἵνα μὴ ἐπεκταθῇ ἡ λεηλασία. Ἡ ἀντίστασις των ἦτο φυσικὴ, ἡ πρότασις ἐπίσης, ἀλλὰ τὸ ζήτημα κατήντησε κομματικόν, καὶ ἐπιμόνως ἐπολεμήθη, ἐπιμόνως ὑπερασπίσθη. Τὰ τρία ἐκ τῶν ἐπτὰ μελῶν ἠπειλοῦν ν' ἀποσυρθῶσιν. Ὁ Κωλέττης ἵνα ἐμποδίσῃ τὴν διαίρεσιν ὑπεχώρησεν. Οἱ δὲ τέσσαρες παρήτησαν τὴν πρότασιν των καὶ τὰ στρατεύματα ἔμειναν ὅπου καὶ ὅπως ἦσαν. Τὰ δέκατα ἐγκατελείφθησαν, καὶ ὀλίγα ἐξεμισθώθησαν εἰς μικρὰς τιμὰς. Τὰ πλείστα δὲ

αὐτῶν ἔλαβον οἱ ὀπλαρχηγοί, καὶ οὕτω κατεσπαταλεύθη ἡ πρόσοδος προϋπολογιζομένη εἰς 600,000 ταλλήρων, χωρὶς τὰ στρατεύματα νὰ εὐχαριστηθῶσι καὶ ὁ λαὸς ν' ἀνακουφισθῇ.

Ἐντούτοις ἡ ἀλλαγὴ τῶν πλειοτέρων ὑπαλλήλων τῆς χώρας ἐγένετο μετ' ἐπιμόνου κομματικῆς ἐριδος. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐμπόδισεν ὥστε ἡ κατ' αὐτῶν ἀντίστασις ν' ἀρχίσῃ ἤδη κατὰ τὰς πρώτας ἐβδομάδας. Αὕτη δὲ ὑπεθάλλετο ἐν αὐτῇ τῇ κυβερνήσει, διότι ὁ Ζαΐμης, Μεταξᾶς καὶ Πλαπούτας κατεγίνοντο νὰ θραύσωσι τὴν δύναμιν τῶν νικητῶν, καὶ νὰ ἐλευθερώσωσι τὴν χερσόνησον ἀπὸ τοὺς Ῥουμελιώτας. Ὁ Κολοκοτρώνης, Νικήτας, Ράγκος καὶ ἄλλοι πολλοὶ ὀπλαρχηγοί, οἱ πλειότεροι τῶν γερουσιαστῶν, οἱ ὁπαδοὶ τῆς πεσοῦσης κυβερνήσεως, πολλοὶ προεστώτες, οἵτινες ἐφοβοῦντο περὶ τῶν κτημάτων των, οἱ ἀντιπρέσβεις τῆς Ῥωσσίας καὶ Ἀγγλίας, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος ἦτο ἀνήσυχος διὰ τὴν κατοχὴν τῆς Ἀγκῶνος ὑπὸ τῶν Γάλλων, φοβούμενοι μὴ ὁ τῆς Γαλλίας ἀποκτήσῃ ὑπέρμετρον ἐπιρρῶν ἕνεκα τῆς σχέσεώς του μετὰ τοῦ Κωλέττου, ἀπετέλεσαν μετ' ὀλίγον ἐν κόμμα. Οἱ ναύαρχοι Ἀνδρουτσος καὶ Κανάρης ἠρνήθησαν νὰ προσφέρωσι τὰ πλοῖα των εἰς τὴν κυβερνήσιν, καὶ ἠονῆσος Τήνος ἐδίσταζε νὰ δεχθῇ τοὺς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἀπεσταλμένους ὑπαλλήλους. Ἡ ἀπείθεια ἀνεφάνη καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Ναύπλιον καὶ τὰς Πάτρας, καὶ ἡ κυβέρνησις ταχέως ἠναγκάσθη, ὅσον καὶ ἂν ἔβλεπε τὸ κινδυνῶδες τοῦ μέτρου τούτου, νὰ ζητήσῃ γαλλικὰ στρατεύματα καὶ διὰ τὰ δύο φρούρια. Καὶ τῷ ὄντι γαλλικὴ φρουρὰ ἐκ 1200 ἀνδρῶν ὑπὸ τῶν στρατηγῶν Κορβιέτ μεταβιβάσθεισα ἐν μέρει μὲν διὰ θαλάσσης ὑπὸ τοῦ Οὐγὼν, ἐν μέρει δὲ διὰ ξηρᾶς εἰσῆλθεν εἰς τὸ Ναύπλιον. Οἱ ἄγγλοι καὶ γάλλοι ἐκένωσαν τὸ Παλαμῆδιον, καὶ ἐνῶ πρότερον ἐπὶ τοῦ φρουρίου τούτου παρὰ τὴν ἐλληνικὴν σημαίαν ἦσαν ἀναστυλωμένοι καὶ αἱ σημαῖαι τῶν τριῶν Δυνάμεων, τῶρα μόνον ἡ γαλλικὴ ἐφάνετο παρ' ἐκείνην. Κατελήφθη δὲ ὑπὸ τῶν

Γάλλων καὶ ὁ Ἰσο-Καλές. Μὲ μεγάλην δυσπιστίαν εἶδον τὸ μέτρον τοῦτο τὰ πλείστα τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων, καὶ μάλιστα τινὰ ἐξ αὐτῶν ἠθέλησαν ὕψιστον εἰς τὴν εἰσοδὸν τῶν Γάλλων, καὶ μόνον ἀνεχαιτίσθησαν ἀπὸ βίαιοπραγιῶν ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν. Τὸ συμβάν τοῦτο ἔλαβε χώραν τὴν 20 Μαΐου. Ἀλλ' εἰς τὰς Πάτρας ὁ Σουλιάτης Τσαβέλλας, ἐχθρὸς τοῦ Βότσαρη καὶ Ζέρβα καὶ διὰ τοῦτο ὁπαδὸς τοῦ Καποδιστρίου καὶ συνάφας κηδεστέϊαν μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνου, προὔπηντησε τοὺς Γάλλους, καὶ ἔλαβεν ἐχθρικὴν θέσιν κατὰ τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐν τῇ κυβερνήσει κόμματος, κατηγορῶν αὐτὸ ἀναφανδὸν ὅτι ἐπρόδωκε τὴν πατρίδα εἰς τοὺς Γάλλους. Ἐπροφασίσθη δὲ ὅτι ἤθελε νὰ διατηρήσῃ τὰς Πάτρας ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος ἡγεμόνος τῆς Ἑλλάδος. Οἱ δὲ Γάλλοι ἀπεσύρθησαν εἰς τοὺς σταθμούς των. Καὶ εἰς τὴν Κορώνην δὲ καὶ τὸ Μεσολόγγιον ἐζήτησαν οἱ δυσηρεστημένοι νὰ ἐγκατασταθῶσιν, κατεσπατάλησαν ὅσα πολεμεφόδια ἡδυνήθησαν πρὸς συντήρησίν των, ἀλλ' ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν κατοίκων καὶ ἐκεῖ καὶ ἐνταῦθα.

Ὁ Κωλέττης προσεκάλεσε τοὺς ἀντιπρέσβεις νὰ ἐπαναφέρωσι τὸν Τσαβέλλαν εἰς τὸ καθήκον. Οὗτοι δ' ἔγραψαν πρὸς τοὺς ἐν Πάτραις προξένους των, ἀλλ' ἐνταυτῇ ἀπέκρουσαν τὴν χρῆσιν βίας, διότι ἐθεώρουν τὸ παράδειγμα τοῦτο τῆς ἀπειθείας ὡς τὸ ἐλάχιστον κακόν. Ὁ Κωλέττης, βέβαιος ὢν περὶ τῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ γάλλου ἀντιπρέσβεως, ἔπεμψεν, ἐναντίον τῶν παραστάσεων των, στρατεύματα κατὰ τοῦ Τσαβέλλα, τοῦ ὁποίου τὴν ἀπειθειαν ἐθεώρει ὡς σημεῖον μεγαλύτερου τινος σχεδίου. Ἀλλὰ τὰ στρατεύματα, ἅπερ ὠδήγει ὁ Χατζη-Πέτρος, συνεννοήθησαν μετὰ τοῦ Τσαβέλλα, καὶ ἀπεσταλμένοι ἀπῆλθον ἐκ Πατρῶν εἰς Ναύπλιον ἀπαιτοῦντες τὸν σχηματισμὸν νέας κυβερνήσεως *).

*) Ἐπιστολὴ τοῦ Κίτσου Τσαβέλλα πρὸς τοὺς τρεῖς ἀντιπρέσβεις. Thierch I. Σελ. 390.

μεινε κατέχων τὰς Πάτρας, καὶ τὰ δύο φρούρια τοῦ Ἑίου καὶ Ἀντιβόριου, καὶ ἡ Ἥλις ἔτρεφε καὶ τοὺς ἰδιούς του καὶ τοὺς ἐλθόντας νὰ τὸν πολεμήσωσιν.

Ὡτως ἡ κυβέρνησις μετ' ὀλίγας ἐβδομάδας ἀπὸ τῆς συστάσεώς της ἐκαταφρονεῖτο πάλιν καὶ ἀπειλεῖτο. Ἐφερεν ἐν ἑαυτῇ τὸν σπόρον τοῦ θανάτου, διότι λίαν παραδόξως ὁ σχηματισμὸς αὐτῆς ἦτο νίκη τῶν ἡττημένων κατὰ τῶν νικητῶν. Ἡ γερουσία, ἂν καὶ ἐναντία εἰς τοὺς σκοποὺς τοῦ συνδέσμου τῶν ὑδραίων καὶ ρουμελιωτῶν ἀπὸ τῆς πρώτης ἐνάρξεως αὐτοῦ μέχρι τῆς εἰσόδου τοῦ Κωλέττου εἰς τὸ Ναύπλιον, κατάρθωσεν ὅμως νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀνωτέρα τῶν κομμάτων, καὶ ὡς τὸ μόνον εἰσέτι ὀρθιον ἰστάμενον τεμάχιον τοῦ ὑπὸ τῆς ἀλλοδαπῆς καὶ ἡμεδαπῆς θεωρουμένου ὡς νομίμου, καὶ περ ἐκ τῶν ἰδίων καὶ ξένων σφαλμάτων κρημνισθέντος, καποδιστριακοῦ οἰκοδομήματος, καὶ πράγματι εἰς αὐτὴν μόνην ν' ἀποδίδεται τὸ δικαίωμα τοῦ ἀντιπροσωπεύειν τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν, ἐξ ἧς μόνης ἐδύνατο ν' ἀπορρέυσῃ πᾶσα ἐξουσία. Οἱ ἀντιπρέσβεις, οἱ δύο δηλονότι ἐκ τῶν τριῶν, ὁ ἀγγλος καὶ ὁ γάλλος, προθύμως ὑπεστήριξαν τὸ γεγονός τοῦτο, καὶ οὕτω συνέβη ὅτι κατὰ πρῶτον οἱ ἡττημένοι, χωρὶς μάλιστα νὰ ἐρωτηθῇ ὁ νικητὴς, ἅλως αὐθαιρέτως εἶχον συστήσει κυβερνήσιν ἐκ πέντε μελῶν, ἐν ᾗ ἐδίδετο εἰς τὸν Κωλέττην θέσις ἐν τῷ μέσῳ τεσσάρων ἐκ τῶν σφοδροτέρων ἀντιπάλων του, καὶ ὅτι, ὅτε ὁ ἀρχηγὸς τῶν ρουμελιωτῶν ἐφάνη ὡς μέλλον ν' ἀπαντήσῃ διὰ τοῦ ξίφους εἰς τὴν ἀξίωσιν ταύτην, πάλιν ἡ γερουσία ἐπρότεινε τὸν συμβιβασμὸν τῆς ἐπταμελοῦς κυβερνήσεως. Ἐν αὐτῇ δὲ εἶχον μὲν οἱ νικηταὶ τέσσαρας κατὰ τριῶν, ἀλλ' οὗτοι ἐπλεονέχτουν κατὰ τῶν τεσσάρων διὰ τῶν μετὰ ταῦτα ἐπίσης ὑπὸ τῆς γερουσίας ὡς τῆς κυριάρχου ἐξουσίας καθιερωθέντων ὁρισμῶν περὶ τῆς διεξαγωγῆς τῶν ὑποθέσεων καὶ τῆς δικαιοδοσίας τῶν ἐπτά. Διότι ἐν τοῖς ὁρισμοῖς τούτοις ἐλέγετο, ὅτι πρὸς ἀπαρτισμὸν ἀποφάσεως ἔπρεπε νὰ

ἵνα παρόντες τοῦλάχιστον πέντε ἐκ τῶν ἐπτά, καὶ αἱ ἀποφάσεις, διὰ τὰ ἔχουσι κύρος, ἔπρεπε νὰ ὑπογράφωνται καὶ ὑπὸ τῶν ἐπτά. Διὰ τούτων τῶν κατ' ἄλλας περιστάσεις φυσικῶν διατάξεων, οἱ τρεῖς πράγματι ἐδύναντο νὰ οὐδετερώσῃ τὴν ἐξουσίαν, ὅτε ἤθελον, ὡς καὶ ἔπραττον. Οὕτω λοιπὸν ἡ κυβερνήσις ἐχώλαινε ἀφ' ἑαυτῆς, καὶ ἐπιέζετο στερουμένη χρημάτων ὑπὸ τῶν ἀπαντούντων στρατιωτῶν· ὁ καταπιεζόμενος λαὸς κατεκραύγαζεν· οἱ δυσηρεστημένοι συνεθύνοντο, ἕκαστος δ' ἔβλεπεν ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξακολουθήσωσιν οὕτω τὰ πράγματα· διὰ τοῦτο τὰ βλέμματα ὅλων τῶν ἀπειλουμένων καὶ τῶν φοβουμένων νέον πόλεμον ἐστράφησαν πρὸς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν, ὡς τὴν μόνην ἐξουσίαν, ἥτις ἐδύνατο νομίμως καὶ εἰρηνικῶς νὰ δώσῃ τὴν ἐπιθυμητὴν λύσιν εἰς τὴν παροῦσαν ἀπειλητικὴν κατάστασιν. Ἀμφότερα τὰ κόμματα ἐν καιρῷ τῆς διαμάχης τῶν εἶχον ὑποσχεθῆ νὰ συγκαλέσωσιν αὐτὴν ἀμέσως· καὶ αὐτὸς ὁ πόλεμος ταύτην μόνον εἶχεν ὡς πρόφασιν, καὶ ἔπρεπε τις νὰ πιστεύσῃ ὅτι τὴν ἐπαύριον τῆς παραιτήσεως τοῦ κόμματος Αὐγουστίνου ἤθελεν αὕτη ἀρχίσει τὰς συνεδριάσεις τῆς ἐν Ἀργεῖ. Ἀλλ' ἤδη ἔληγεν ὁ ἀπρίλιος, καὶ οὐδὲ τὸ διάταγμα τῆς συγκαλέσεως εἶχεν ἐκδοθῆ. Ἡ γερουσία ἀντέστη εἰς τοῦτο, φοβουμένη εὐλόγως μὴ ἡ συνέλευσις, ἀντὶ νὰ ἐδραιώσῃ τὴν τάξιν, διεῖρθεθῇ ἐτι μᾶλλον τὰ πάθη, καὶ ἐπισπεύσῃ τὴν ἐκ νέου ἐκρηξίν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Μάλιστα δ' ἐφοδεῖτο μὴ ἐκ ταύτης προκύψῃ ἡ ἐπικράτης τοῦ Κωλέττου. Οἱ ἀντιπρόσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας εἶχον τὴν γνώμην τῆς γερουσίας, καὶ ἤξευρον προσέτι, ὅτι ἡ συνέλευσις ἤθελε φέρεи ζητήματα, περὶ ὧν εἰς μόνον τὸν ἤδη ἐκλελεγμένον μονάρχην ἦτο δεδομένον ν' ἀποφανθῇ, ἥτοι περὶ τῶν ἐθνικῶν κτημάτων καὶ τοῦ πολιτεύματος, ἅπερ ἀμφότερα εἶχεν ἤδη καταρτήσῃ ὁ Κυβερνήτης, καὶ ἡ ἐν Ναυπλίῳ συνέλευσις εἶχεν ἐπεξεργασθῇ ἐπὶ τοῦ κόμματος Αὐγουστίνου. Τὰ δύο ταῦτα ζητήματα περιεῖχον τὸν

επὶ τὸν τοῦ μέλλοντος, καὶ ἀδύνατον ἦτο νὰ παροραθῶσιν ἡ καλυφθῶσι διὰ λέξεων. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐθεώρει τὴν ἐπὶ τῶν τούρκων διὰ τοῦ ξίφους ἀποσπασθεῖσαν χώραν ὡς ἀδιαφιλενέικητον περιουσίαν του, ὡς ἀνακτιθεῖσαν κληρονομίαν, ὡς κληροδότιμα τῶν πατέρων του. Πᾶς ὁ ἀγωνισθεὶς κατὰ τῶν τούρκων ἐθεώρει ἑαυτὸν ὡς συγκαληρονόμον, ὡς συνδιοκτῆτην, καὶ ἐνομιζέτο δικαιοῦτατον, ὠφελιμώτατον καὶ ἀπαραιτήτων πρὸς στερέωσιν τῆς ἡσυχίας ἢ διανομῇ τῆς κληρονομίας εἰς τὰ τέκνα τῆς χώρας, νομιμώτατον δὲ νὰ γείνη ἡ διανομὴ αὕτη ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, ὡς ὑπὸ τοῦ κηδεμόνος καὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ συμβουλίου. Καὶ ἂν προθύμως ἤθελον ν' ἀναθέσωσιν εἰς τὸν ἡγεμόνα τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διανομῆς ταύτης, ἵνα δυναθῇ οὕτω νὰ φανῇ καὶ ὡς εὐεργέτης τῆς χώρας ὅλης, καὶ ὡς ἄλλος Θεσεὺς συνοικιστῆς καὶ θεμελιωτῆς τῶν οἰκογενειῶν, πάντες ὅμως ὅσοι ἐγνώριζον τὴν χώραν καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐθεώρουν ὡς καθήκον αὐτῶν πᾶσαν πρὸς τοῦτο ἀναγκασίαν προεργασίαν· ἐφαίνετο ἀφροσύνη ν' ἀφίσσῃσι τοῦτο εἰς τοὺς ξένους· ἐφαίνετο ἐπικίνδυνον νὰ μὴ καθιερώσῃσι τὴν διανομὴν τῆς γῆς διὰ νόμου θεμελιώδους, καὶ οὕτω νὰ προπαρεσκευάσωσι τὴν δυνατὴν ἂν καὶ ἀπίθανον περίπτωσιν τοῦ νὰ κρατήσῃ ἡ μέλλουσα κυβέρνησις δι' ἑαυτήν, ἐξ ἀγνοίας τῶν ἀναγκῶν τοῦ λαοῦ περιφρονοῦσα τὰς δικαίας του ἀξιώσεις, ὅλον τὸν κτηματικὸν θησαυρὸν ἀδιανέμητον, καὶ οὕτω νὰ γείνη ὄργανον ἄλλων συμφερόντων. Ὅθεν τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ διεξεδίκει ὡς ἱερὸν δικαίωμα τὴν διανομὴν τῆς ἐθνικῆς γῆς, καὶ διὰ ταῦτο αἱ διάφοροι ἐθνικαὶ συνελεύσεις δὲν παρέλειψαν νὰ κυρώσωσι τοῦτο. Τὸ ἄλλο ζήτημα περὶ τοῦ πολιτεύματος ὁμοίως ἐκρίνετο, καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Κυβερνήτου ἠνάγκασεν ὅλους τοὺς προὔχοντας νὰ θεωρῶσιν ὡς ἀπαραίτητον ἐγγύησιν τὴν σαφῆ ἀπόφασιν περὶ τούτου πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ ἡγεμόνος. Ἐπεκράτει δ' ἐν γένει ἡ γνώμη ὅτι τὸ ἔθνος οὐδὲν ἄλλο δικαίωμα

εἶχε μεταβιβάσει εἰς τὰς τρεῖς προστατίδας Δυνάμεις παρὰ τὸ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἄρχοντος τῆς πολιτείας, καὶ πᾶσα ἄλλη ἀξίωσις αὐτῶν ἀφορῶσα τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα ἦτο αὐθαίρετος.

Ἄλλ' ἔνεκα τῆς γενικῆς ἀνάγκης καὶ ἀταξίας ἡ γνώμη αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπερισχύσῃ. Οἱ δὲ ἀντιπρόεδμοι ἐνόμιζον ὅτι τὰ ἐθνικὰ κτήματα παρεῖχον εἰς τὰς Δυνάμεις τὴν μόνον ὑποθήκην ὑπὲρ τοῦ ἐγγυητέου δανείου, καὶ ὅτι τὸ πλίτευμα συντασσόμενον ἐν τῇ ζέσει τῶν παθῶν ὀλίγην χρησιμότητα θὰ εἶχε, καὶ πολλοὺς κινδύνους ἐδύνατο νὰ φέρῃ. Ἐπεισαν δὲ τοὺς ἐν Δουδίνῳ ἀντικπροσώπους τῶν Δυνάμεων νὰ περιορίσωσιν ἐπισήμως κατὰ τὰς ἀποφάσεις τῆς 26 ἀπριλίου τὴν ἐκποίησιν τῶν ἐθνικῶν κτημάτων. *) Γερουσία δὲ καὶ ἀντιπρόεδμοι ἐπερίμενον, οὕτως εἰπεῖν, καθ' ἑκάστην τὴν ἔλευσιν τῆς ἀντιβασιλείας. Κυβέρνησις καὶ γερουσία, ἅμα μαθοῦσαι τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρίγκηπος Ὁθωνος, ἀπηύθυναν θερμὴν παράκλησιν περὶ τούτου πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Βαυαρίας, καὶ οἱ ἀντιπρόεδμοι ὑπεστήριξαν τὴν αἴτησιν ταύτην.

Οὗτοι λοιπὸν οἱ λόγοι ἀντέκειντο εἰς τὴν συγκάλεισιν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως. Ἄλλ' ἐπολεμοῦντο ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν πρῶτον ἀντιπάλων τοῦ Κυβερνήτου φρονούντων, ὡς καὶ οὗτος εἶχεν ἰσχυρισθῇ, ὅτι τὰ δικαιώματα τοῦ ἔθνους ἔπρεπε νὰ διατηρηθῶσιν ἀπέναντι τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους, καὶ ὅτι ἐπομένως ἔπρεπε νὰ σπεύσωσι, νὰ προσκαλέσωσι νέαν διακήρυξιν τοῦ ἔθνους, ὅτι αἱ ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων τότε μόνον ἤθελον εἶσθαι ὑποχρεωτικαὶ διὰ τῇ Ἑλλάδι, ὅταν ἀνεκοινοῦντο προσηκόντως εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν, καὶ ἐπεκυροῦντο ὑπὸ ταύτης. Ἄλλοι δὲ εἶκαζον ὅτι ὁ Λουδοβίκος δὲν ἤθελε δεχθῇ τὸν θρόνον ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του ἀνευ ὄρων, καὶ ὅτι, ἔως οὗ φθάσῃ ὁ ἀντιπρόσωπος, ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἤθελε πᾶ-

*) Papers relative to the affairs of Greece II Σελ. 15.

λιν ἐπραγῇ. Ἀμφοτέρα δὲ τὰ μέρη, καὶ οἱ πιστεύοντες· εἰς τὴν ταχείαν ἀφίξιν τοῦ ἀντιβασιλέως καὶ οἱ μὴ πιστεύοντες, ἀπή-
τουν ἐπιμόνως τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν. Ἡ γερούσια στενωχω-
ρθεῖσα καὶ ἀπειληθεῖσα ὑπὸ τοῦ λαοῦ κατὰ τινα τῶν συνε-
δριάσεών της, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν κυβερνήσιν τὴν
συγκάλεσιν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως. Αὕτη δ' ἐγένετο τὴν 30
'Απριλίου *), καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ Πανοῦτσος Νοταρᾶς, ὁ
πρόεδρος τῆς ἐν Μεγάροις συνελεύσεως, ἐξέδωκε πρὸς τὸν αὐ-
τὸν σκοπὸν προκήρυξιν, ἀρκούντως ἀποδεικνύουσαν ὅτι ἡ γε-
ρούσια δὲν ἐδύνατο πλέον ν' ἀντιστῇ.

Ἄλλ' οἱ πολυάριθμοι ὁπαδοὶ τῆς πεσούσης κυβερνήσεως εἴ-
χον καὶ ἄλλους λόγους νὰ ἐπισπεύσωσιν νῦν, ὅτε ἐξεδόθη ἡ
πρόσκλησις, τὴν συγκάλεσιν. Ἐθεώρουν τὴν ἐθνικὴν συνέλευ-
σιν ὡς τόπον, ὅπου οἱ ἐχθροὶ τῶν ἐμμελλον νὰ προσαχθῶσιν εἰς
δικὴν. Ναὶ μὲν ἐδύνατο νὰ ἐκδοθῇ νόμος περὶ ἀμνηστίας,
ἀλλ' ἤξευρον καλῶς πόσον ἐλαστικὸν ἦτο τὸ γράμμα αὐτοῦ.
Εἶχον ἀποκτῆσαι, καὶ ἠπειλοῦντο νὰ χάσωσι· εἶχον καταδιώ-
ξαι καὶ ἐξορίσει, ἀμοιβὰς ἐπὶ κεφαλῶν προσφέρει, ἰδιοκτησίας
δημεύσει· ἐδύναντο λοιπὸν νὰ ἐμπιστευθῶσιν;

Ἐκ τῶν πλείστων ἐπαρχιῶν συνέρρευσαν ἀμέσως πληρε-
ξούσιοι εἰς τὸ Ἄργος. Πολλοὶ δὲ μὲ ἀτελῇ πληρεξούσια ἡ καὶ
ἄνευ τινὸς ἐξουσιοδοτήσεως συνηνώθησαν μετ' αὐτῶν καὶ ἐ-
θεωροῦντο ὡς τοιοῦτοι. Πᾶς ὁ πρότερον λαβὼν πληρεξουσιό-
τητα ἦλθε πάλιν. Ἀληθεῖς ἐκλογαὶ ὀλίγαι ἐγένιναν. Ὁ γέρον
βένης τῆς Μάνης κατέβη ἀπὸ τὰ βουνά του. Οἱ προσεστώτες
καὶ ὁπλαρχηγοὶ συνῆλθον τῷ ὄντι, ὥστε ἐδύνατο ἤδη νὰ προ-
βῶσιν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν πληρεξουσίων. Ἀλλὰ πρὶν ἀνοιχ-
θῇ ἡ συνέλευσις, ἐξερράγει θυελλῶδες τὸ κατεσταλμένον μι-
σος τῶν ὁπαδῶν τῆς πεσούσης κυβερνήσεως, μὲ τὸ ὅποῖον ἡ-
νώθησαν δύο σπουδαῖα στοιχεῖα, ἡ δυσπιστία πρὸς τοὺς Γάλ-

*) Παράρτ. IB. 24.

λους, καὶ τὸ μῖσος τῶν Πελοποννησίων πρὸς τοὺς Ρουμελιώ-
 τας. Ἀφορμὴν δὲ πρὸς τοῦτο ἔδωκεν ἡ ὑπὸ τοῦ Κωλέττου καὶ
 τῶν ὀπαδῶν του, ὑπὸ τοῦ Ζαΐμη καὶ τῶν ἀνθρώπων του ἐπα-
 ναληφθεῖσα μεταθέσεις τῶν στρατευμάτων τοῦ Θεοδ. Γρίβα,
 τῶν ἑκτοτε περὶ τὸ Ἄργος ἐστρατοπεδευμένων, εἰς τὰς ἐπαρ-
 χίας τοῦ Λεονταρίου καὶ Φαναρίου εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χερ-
 σονήσου, μέτρον ληφθὲν κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, διότι ὁ ἀρ-
 χηγὸς οὗτος ἔμενε ἀποκεχωρισμένος καὶ δυσπηρεστέμενος εἰς
 τὸ φρούριον τῆς Καρυταίνης, καὶ αἱ ὑπὸ τὴν ἐπιτρόπην του δια-
 τελοῦσαι ἐπαρχίαι δὲν εἶχον πέμψει ἀντιπροσώπους εἰς τὸ
 Ἄργος. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐνόησε τὸν σκοπὸν τοῦ Κωλέττου,
 καὶ ἅμα τὰ στρατεύματα τοῦ Γρίβα, τὰ πάντων ἀπειθέστα-
 τα, ἐν μέρει ἐκ τουρκαλβανῶν συγκείμενα, κατέλαβον τὴν
 Τρίπολιν, καὶ κραυγὴ δυσαρесκείας καὶ ἀγωνίας ἀντήχησεν
 εἰς τὰ ἀρκαδικὰ ὄρη, ἐξηγέρθη ὁ μέχρι τοῦδε σιωπηλῶς θεώ-
 μενος τὴν ἐνέργειαν τῶν κομμάτων, καὶ τὴν 22 ἰουνίου ἐξέ-
 δωκε πρόσκλησιν πρὸς ὅλους τοὺς Ἕλληνας, ἐμφράζουσαν καὶ
 πάλιν τὸν σεβασμὸν του πρὸς τὸν δολοφονηθέντα Κυβερνή-
 την καὶ τὴν πεσοῦσαν κυβέρνησιν, κηρύττουςαν τὸ ἐπικρατοῦν
 κόμμα ὡς ἐχθρὸν τῆς πατρίδος, καὶ τὸν κατ' αὐτοῦ πόλεμον
 ὡς δίκαιον καὶ ἀναγκαῖον, ἀποκρούουσαν τὴν ἐθνικὴν συνέ-
 λευσιν ὡς παρὰ νόμους συγκεκροτημένην, ἀναγνωρίζουσαν μό-
 νους τοὺς ὑπὸ τῆς γερούσιας διορισθέντας ὑπαλλήλους ὡς νο-
 μίμους, καὶ προσκαλοῦσαν εἰς τὰ ὄπλα κατὰ τοῦ Γρίβα καὶ
 τῶν ὀρδῶν αὐτοῦ. Ὁ λόγος του εὔρεν ἤχῳ οὐ μόνον εἰς τὰ
 κομματικὰ συμφέροντα, ἀλλὰ μάλιστα εἰς τὸ μῖσος τῶν Πε-
 λοποννησίων κατὰ τῶν Ρουμελιωτῶν, ὅπερ διέφερεν ἀπὸ τὰ
 ἄλλα κομματικὰ συμφέροντα καὶ ἐγενήθη πρὸς ὑπεράσπισιν
 τῆς τιμῆς καὶ ἰδιοκτησίας. Ὑπὸ τὴν σημαίαν ταύτην ἐτάχ-
 θησαν μετ' ὀλίγον πολλοὶ σπουδαῖοι ὀπλαρχηγοί, οἵτινες ἔ-
 μειναν πιστοὶ εἰς τοὺς Καποδιστρίους, διότι τοὺς ἐθεώρουν
 ὡς φραγμὸν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τῆς Στερεᾶς. Ὁ Γεν-

ναῖος Κολοκοτρώνης, δοθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς του ἀρχηγὸς εἰς τοὺς Πελοποννησίους, ἔλαβε θέσιν πρὸ τῆς Τριπόλεως. Ὁ Νικήτας ἐξήγειρε τὴν Μεσσηνίαν, καὶ ἐστράτευσε κατὰ τῶν Μανιατῶν, οἵτινες κατέβησαν κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τὸν Κατσάκον. Ὁ Κωλέττης καὶ οἱ ὀπαδοὶ του ἐν τῇ κυβερνήσει ἐθεώρησαν τὸν κίνδυνον λίαν μέγαν, καὶ ἤθελον νὰ κάμωσι εὐρείας προτάσεις· ἀλλ' ὁ Ζαΐμης καὶ οἱ ὀπαδοὶ του ἀντεφρόνησαν, καὶ τέλος ἀπομακρυνθέντες τῶν συνεδριάσεων ἀφῆρσαν ἀπὸ τὴν κυβερνητικὴν ἐπιτροπὴν τὴν νόμιμον ἐξουσίαν πρὸς καταρτισμὸν ἀποφάσεων. Οἱ προὔχοντες καὶ ὀπλαρχηγοὶ τῆς χερσονήσου, ὅσοι ἀνήκοντες εἰς τὴν νέαν κυβέρνησιν ἔμεινον, 48 τὸν ἀριθμὸν, ἐν Ἀργεῖ, ἀντέταξαν τὴν 30 ἰουνίου εἰς τὰς προσκλήσεις τοῦ Κολοκοτρώνου διακήρυξιν, δι' ἧς ἐζήτουν νὰ ματαιώσωσι τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν. Ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις εἶχεν ἐκλέξει τὴν 23 ἰουνίου τὴν ἐπιτροπὴν τῆς ἐξετάσεως τῶν πληρεξουσίων· ἀλλ' ἡ γερουσία διεφίλονεῖκεσεν αὐτῇ τὸ δικαίωμα πρὸς διορισμὸν τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης, καὶ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Κολοκοτρώνου δὲν τῇ ἀφῆκαν οὔτε καιρὸν οὔτε ἡσυχίαν. Ὁ Δημ. Καλλέργης καὶ ἄλλοι ἀρχηγοὶ εἰσέλασαν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀργους, κατέλαβον τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης, ἐστρατολόγουν ἐν αὐτῷ τῷ Ναυπλίῳ, καὶ ἡ σημαία μὲ τὸν Φοῖνικα, τὸ σῆμα τῶν Καποδιστρίων, ἐπεφάνετο ὅτε μὲν ἐνταῦθα ὅτε δ' ἐκεῖ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς κυβερνήσεως. Αὕτη ἐξέδωκε προγραφὴν ὑπὸ τεσσάρων μόνον ὑπογεγραμμένην κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνου, καὶ τὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν Κριεζώτην ἐκτυπήθησαν μὲ τὸν Καλλέργην καὶ τοὺς ἄλλους. Σπετσιωτικὰ δὲ πλοῖα ἔλαβον μέρος ὑπὲρ τοῦ τελευταίου, ὅστις ὑπεστηρίζετο καὶ ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Ρικόρδου. Ὅθεν ἡ συνέλευσις ἀπεφάσισε νὰ πράξῃ ὅ,τι κατηγορήσῃ τὴν προκάτοχόν της, ἥτοι νὰ μεταβῇ εἰς τὸ Ναύπλιον.

Ἐν τῷ μεταξὺ δ' ἐγένοντο ἐν Λονδίῳ σπουδαῖαι ἀποφάσεις, καὶ ἐφθασαν εἰς τοὺς ἐν Ναυπλίῳ ἀντιπρέσβεις. Ὁ βασιλεὺς

τῆς Βαυαρίας εἶχε λάβει τὴν πρότασιν τῶν πληρεξουσίων τῶν τριῶν Δυνάμεων διὰ τὸν υἱὸν τοῦ πρίγκηπα Ὁθωνα συνωδευμένην μὲ αἰτήσεις καὶ ὑποσχέσεις. Ἀπήτησε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως διὰ τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδος· ἀπήτησεν ὑπὲρ τοῦ βασιλείου τὰ ἀπὸ Ἀρτης μέχρι Βώλου ὄρια, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς δευτέρας πόλεως, καὶ εἰ δυνατόν καὶ τῆς Κρήτης· ἀπήτησε προσέτι ἐγγύησιν ὑπὲρ δανείου 60 ἑκατομ. φράγκων, ὑποσχέθη τῷ νεαρῷ βασιλεῖ ὅτι ἤθελεν ἐξακολουθῆναι νὰ λαμβάνῃ τὰ εἰσοδήματά του ὡς πρίγκηψ τῆς Βαυαρίας, ἀντιβασιλείαν τριμελῆ, ἀξιωματικούς μισθουμένους ὑπὸ τοῦ βαυαρικοῦ ταμείου, ἀρκούντας ἵνα συστήσωσι τακτικὰ στρατεύματα, σῶμα ἐπικουρικὸν ἐκ 3500 ἀνδρῶν στρατολογητέον ἐκ τῶν τριῶν ὀπλων. Διεφύλαξε δὲ τῷ πρίγκηπι Ὁθωνι τὰ ἐπὶ τοῦ βαυαρικοῦ θρόνου δικαιώματά του, καὶ ἐπρότεινε τὴν διαδοχὴν εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του· ἀφῆκεν εἰς τὰς Δυνάμεις ν' ἀποφασίσωσι τὸν χρόνον τῆς ἐνηλικιότητος τοῦ νέου βασιλέως κατὰ τὸν βαυαρικὸν οἰκογενειακὸν νόμον, νὰ δεχθῶσιν αὐτὴν, συμπληρουμένου τοῦ 18ου ἔτους· ἢ νὰ τὴν παρεκτείνωσιν, ἐπίσης, καὶ ἂν αὗται ἤθελον, δεκτοῦ γενομένου τοῦ θρόνου, νὰ τὴν γνωστοποιήσωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα δι' ἰδίας πράξεως, ἢ, ἂν ἐπροτίμωι, νὰ πέμψωσι πρὸς τοῦτο πληρεξούσιον, ὅτε ἐζήτησε τὰ μέσα δι' αὐτόν· τέλος δ' ἀπήτησε τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν Δυνάμεων.

Τὰς αἰτήσεις καὶ ὑποσχέσεις ταύτας ἐσυζήτησαν τὴν 26 Ἀπριλίου ἐν Λονδίνῳ, καὶ ἀπήντησαν πέμψαντες σχέδιον συνθήκης ὑπογραπτέας ὑπὸ τῶν τριῶν Δυνάμεων καὶ τῆς Βαυαρίας, ἐν ᾗ αὗται ἐγίνοντο δεκταὶ κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος, καὶ ἀπεβρίπτετο μόνον ἡ ἐπέκτασις τῶν ὁρίων πέραν τῆς ὑπὸ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 26 Σεπτεμβρίου 1831 χαραττομένης γραμμῆς. Ὡς πρὸς τὴν διαδοχὴν δὲ προσετέθη ἡ ρήτρα ὅτι τὰ στέμματα τῆς Βαυαρίας καὶ Ἑλλάδος οὐδέποτε ἐδύ-

ναντο νὰ συνυπάρξωσιν εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Ἡ ἐνγλιαιότης ὤρισθη τὴν 1 Ἰουλίου 1833, ἥτοι μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους· ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος ὑπεχρεώθη νὰ βοηθῇ τὸν υἱὸν του πέραν τοῦ ποσοῦ τῶν εἰσοδημάτων του ὡς βαυαρικοῦ πρίγκηπος, μέχρι τῆς καταρτίσεως ἐπαρκoῦς περιουσίας τοῦ στέμματος· περὶ τοῦ δανείου δ' ἐτέθη ὁ ὅρος, ὅτι πρὸς τὸ παρὸν θέλει πληρωθῇ μόνον τὸ πρῶτον τριτημῶριον αὐτοῦ, τὰ δὲ ἄλλα δύο ἤθελον ἀποσταλῆ κατὰ τὰς ἀνάγκας· προσέτι ὅτι ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις ὑποχρεοῦται νὰ μεταχειρισθῇ τὰ πρῶτα δημόσια εἰσοδήματα πρὸς πληρωμὴν τῶν τόκων καὶ χρεωλύσιον, καὶ ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Δυνάμεων ἐν Ἑλλάδι ἤθελον ἐπιτηρῇ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης. Ἀπεφασίσθη δὲ ὅτι, ἂν γείνη ἀνάγκη ἀποζημιώσεως πρὸς τὴν Πύλην ἕνεκα τῶν συζητουμένων ὀρίων τῆς ἐλληνικῆς χώρας, αὕτη θὰ ἐλαμβάνετο ἐκ τοῦ δανείου· τέλος ἐπέμειναν ἐν Λονδίῳ καὶ εἰς τοῦτο, ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν σύναψιν τῆς συνθήκης ἡ ἀντιβασίλειά ἐπρεπε ν' ἀναχωρήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἵνα προπαρασκευάσῃ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ βασιλέως.

Ἡ συνοδεύουσα τὸ σχέδιον διακοίνωσις πρὸς τὸν ἐν Λονδίῳ βαυαρὸν πρέσβυν ἱππότην Κέττον περιεῖχε διασαφήσεις περὶ τῶν θεμάτων, εἰς ἃ διεφώνουν πρὸς τὰς ἀξιώσεις τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου. Ἐκήρυττον τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ βασιλέως περιττήν, διότι ὁ λαὸς εἶχε μεταβιβάσει εἰς τὰς Δυνάμεις τὸ δικαίωμα τοῦτο, ἀλλ' ἐδέχοντο νὰ ἐκφρασθῇ καὶ πάλιν ἀποστέλλων εἰς Μόναχον Ἑλληνικὴν πρεσβείαν. Δεχθέντες δὲ τὴν μεταβιβάσιν τοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ πρίγκηπος Ὁθωνος ἀπέκρουσαν τὴν ἐπιφύλαξιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τοῦ βαυαρικοῦ στέμματος, καὶ ἀπήτησαν νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τούτου.

Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν συνεζητήθη σχέδιον γνωστοποιήσεως πρὸς τὸν ἐλληνικὸν λαὸν καὶ ὁδηγίαι πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις

καὶ ναυάρχους. Αἱ δὲ ὁδηγίαι περιεῖχον ἐν τέλει τὴν εὐχὴν ὅτι Ἕλληνες πρεσβευταὶ νὰ καταθέσωσιν εἰς τοὺς πόδας τοῦ νέου βασιλέως τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς χώρας διὰ πολυαριθμῶν ἀναφορῶν, καὶ τὴν παρχώρησιν ἐθνικῶν κτημάτων εἰς τὸ στέμμα. Τὰ γαλλικὰ στρατεύματα καὶ οἱ στόλοι τῶν τριῶν Δυνάμεων ἐτέθησαν εἰς τὰς διαταγὰς τῆς ἀντιβασιλείας, καὶ οἱ ναύαρχοι παρηγγέλησαν νὰ πέμψωσιν ἐξ ἐκάστης τῶν τριῶν σημαίων πλοῖον εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας, ἵνα μεταφέρωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν ἀντιβασιλείαν· ἄλλα δὲ τρία πλοῖα ἤθελον συνοδεύσει τὸ ἐλληνικόν, ὅπερ ἤθελεν ὁρῶσθαι νὰ λάβῃ αὐτὸν τὸν βασιλέα, καὶ, ἂν ᾗ Ἑλλὰς δὲν εἶχε κατάλληλον πλοῖον, αὐτὰ τὰ τρία πλοῖα νὰ χρησιμεύσωσιν πρὸς τοῦτο.

Τῶν ἀποφάσεων τούτων δεκτῶν γενομένων ὑπὸ τοῦ ἱπποῦ Κέττου, συνήφθη τὴν 7 Μαΐου ἡ συνθήκη, ἣν ὁ βασιλεὺς πρέσβυς ὑπέγραψε μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν τῆς ἐπικυρώσεως. Τὴν δὲ 8 Μαΐου συνέταξαν οἱ πληρεξούσιοι ἀναλόγους ὁδηγίας πρὸς τοὺς ὁροθέτας *).

Ὅλαι αὗται αἱ πράξεις ἦλθον εἰς τοὺς ἐν Ναυπλίῳ ἀντιπρέσβεις καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπροτείνετο ἡ μετάβασις τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως εἰς Ναύπλιον. Οὗτοι δὲ βλέποντες τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἐπικείμενον καὶ θεωροῦντες σπουδαιότατον κατὰ τὸ παρὸν νὰ σβέσωσι τὴν πυρὰν του, προσεκάλεσαν τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν Κ. Τρικούπη, καὶ τῷ παρέστησαν ἐκ νέου πόσον ἄσχοπος καὶ ἐναντία εἰς τὰ συμφέροντα τῆς χώρας καὶ τὴν θέλησιν τῶν Δυνάμεων ἦτο κατὰ τὴν παροῦσαν στιγμήν ἡ ὑπαρξίς τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως. Δὲν ἐδέχθησαν δὲ τὸ νὰ συνεδριάξῃ αὕτη ἐν Ναυπλίῳ, εἰπόντες ὅτι, ἂν τοῦτο γείνη, ἤθελον ἀποσύρει ἐκ τοῦ φρουρίου τὰ γαλλικὰ στρατεύματα, διότι δὲν ἤθελον νὰ φανῶσιν ὅτι ὑπεστήριζον πρᾶξιν ἀντικειμένην εἰς τὰς διαθέσεις τῶν Αὐλῶν των.

*) Papers relative to the affairs of Greece II pag 52—81.

Ἡ δὴλωσις αὕτη διήγειρε μεγάλην δυσaráσκεϊαν οὐ μόνον παρὰ τοῖς θέλουσι τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν χάριν σκοπῶν φαρμαστικῶν ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς δυσπιστοῦσιν ἐκ τῶν προτέρων πρὸς τὴν ἀντιβασίλειαν ἕνεκα πικρᾶς προηγουμένης πείρας. Ὅλοι δ' ἔλεγον ὅτι ὀδηγία, δοθεῖσα ἐν Λονδίῳ ὅπου δὲν ἐδύναντο νὰ ἐκτιμήσωσι τὰς κατεπειγούσας ἀνάγκας τῆς Ἑλλάδος, οὔτε ἐδύναντο οὔτε ἔπρεπε νὰ ἐκτελεσθῇ. Ἐστράφησαν δὲ ἰδίως κατὰ τοῦ ἀγγλοῦ ἀντιπρέσβεως, ἀπεκάλουν αὐτὸν αἷτιον τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, καὶ ἐζήτησαν ἑγγραφον διασάφησιν. Οἱ δὲ ἀντιπρέσβεις ἔδωκαν αὐτὴν τὴν 16 Ἰουλίου· ὁ μὲν ἀγγλος καὶ ῥώσσοι ἀπλῶς, ὁ δὲ γάλλος μὲ τὴν προφορικὴν παρατήρησιν πρὸς τοὺς φίλους του, ὅτι δὲν ἐδύναντο ὧ ἀντιστῆ εἰς ὅ,τι οἱ δύο συνάδελφοί του παρεδέχοντο. Ἀλλὰ τὸ ἐπικρατοῦν κόμμα ἐπέμενε εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἔστω καὶ μόνον ὅπως δώσῃ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἔθνους εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἡγεμόνος καὶ καταρτίσῃ κάλλιον τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν. Παρεπονείτο δὲ μεγάλως κατὰ τῆς ἀξιώσεως τῶν ἀντιπρέσβεων τοῦ νὰ κλείωσι τὰς πύλας πόλεως ἑλληνικῆς εἰς τὴν κυρίαρχον συνέλευσιν τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλλάδος, καὶ διὰ νὰ μὴ χάσῃ καιρὸν, διεσκεύασεν οἰκίαν τινα ἐν τῇ προαστείᾳ τῆς Προνοίας, καὶ ἀφοῦ τέλος ἐζήτησαν τὰ πληρεξούσια, ἔκαμον τὴν 21 Ἰουλίου προκαταρκτικὴν συνεδρίαν, ὅπου συνεσκέφθησαν περὶ τῶν ἐπιχειρηθεισομένων ἐργασιῶν. Ἡ ἀνάγκη τῆς συμπράξεως τῆς ἀντιβασίλειας πρὸς μεταβολὴν τοῦ πολιτεύματος, ὑποστηρικθεῖσα ὑπὸ τινων, δὲν ἀνεγνωρίσθη ἐπὶ τέλους ῥητῶς. Ἐμνήσθησαν δὲ τῆς διανομῆς τῶν ἐθνικῶν κτημάτων. Τὴν 28 Ἰουλίου ἤρχισεν ἡ συνέλευσις τὰς συνεδριάσεις τῆς. Τὴν 27 ἀνήγγειλεν ὁ πληρεξούσιος τοῦ Μεσολογγίου Σπ. Τρικούπης, ὡς ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου, ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα αἱ διαπραγματεύσεις τῶν Δυνάμεων περὶ ἐπεκτάσεως τῶν ἀρκτικῶν ὁρίων, ἔλαβον αἰσίον πέρας,

καὶ ταχέως ἤθελον λάβει τὴν περὶ τούτου εἰδῆσιν ἀνήγγειλε τὸν διορισμὸν προξένων ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων τῆς Αὐστρίας καὶ Σουηδίας, ἐπέλυσεν περὶ τῶν πρωτοκόλλων τῆς 6 Ἰανουαρίου καὶ 7 Μαρτίου ἐπαινέσας τὸν Στρατῆφόδον Κάνιγκκα, καὶ δικαιολογήσας τὸν σκοπὸν, δι' ὃν ἡ παρούσα κυβέρνησις συνεκροτήθη· μικτὴ ἐκ τῶν κομμάτων, καὶ τὴν κατὰληψιν τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Κορώνης ὑπὸ γαλλικῶν στρατευμάτων ἐλάλησεν ὡσαύτως περὶ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 26 Ἀπριλίου καὶ περὶ τῆς διαγωγῆς τῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἀνταπεκρίθη ὀλοσχερῶς εἰς τὰς διατάξεις του περὶ ἐπανόδου τῆς τάξεως καὶ συνδιαλλαγῆς τῶν κομμάτων· ἔδωκε λόγον περὶ τῶν πράξεων, δι' ὧν ἡ κυβέρνησις καὶ γερουσία ἐγνωστοποίησαν εἰς τὸν βασιλεῆα τῆς Βαυαρίας τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ λαοῦ καὶ ὅλα τὰ συμβάντα, καὶ προσεκάλεσε ν' ἀναγνωρισθῇ πανηγυρικῶς ὁ πρίγκηψ Ὁθων ὡς βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ προσκληθῇ ἐκ νέου νὰ ἔλθῃ ταχέως εἰς τὸ βασίλειόν του *). Ἡ πρότασις αὕτη παρ' ὅλων ἐπευφημήθη, ἀλλὰ πρὶν γείνη περὶ τούτου ἀπόφασις τῶν 170 πληρεξουσίων, ἡ συνέλευσις ἔκρινε καλὸν, συμφώνως πρὸς τὰς ἀποφάσεις τοῦ Λονδίνου, καὶ ἵνα προσελκύσῃ τὸ κόμμα τοῦ Κολοκοτρώνη ἡ ἵνα τὸ ἐνοχοποιήσῃ ἔτι μᾶλλον, νὰ ἀναγγεῖλῃ γενικὴν ἀμνηστείαν. Τοῦτο δ' ἐπράξε τὴν 1 Αὐγούστου συνοδεύσασα αὐτὴν μὲ διακήρυξιν πρὸς τὸν λαόν, καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἡ κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ μαθοῦσα παρὰ τῶν ἀντιπρέσβειων τὴν ἀπαίτησιν τῆς Πύλης, ἐξέδωκε διαταγὴν ὅτι ὅλοι οἱ Ἕλληνες ὀφείλουσαν ν' ἀφῶσιν τὸν στόλον τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ Σουλτάνου προβάντος ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου, καὶ τοῦτο ἦτο τὸ πρῶτον βῆμα προσεγγύσεως τοῦ νέου κράτους πρὸς τὸν ἀρχαῖον δυνάστην *). Τὴν 2 ἡ συνέλευσις ἐν μέσῃ τῇ συνεδριάσει ἐπολιρκήθη αἵφνης ὑπὸ στί-

*) Παράρτ. IB. 26.

φῶν τῆς ἰδίας τῆς φρουρᾶς οὔσης ὑπὸ τὸν Κριζώτην· οἱ στασισκατοὶ ἀπειλοῦντες νὰ κόψωσι τὸ ὕδωρ τῆς πόλεως ἀπή-
 τουν τοὺς καθυστερουμένους μισθοὺς των. Ἄλλ' ἀδύνατον ἦτο
 νὰ τοὺς εὐχαριστήσωσιν ἄφρον δὲ θὰ ἦτο, καὶ ἐν εἶχον τὰ
 μέσα, νὰ τὸ πράξωσι. Τῷ ὄντι τὴν 4 ἔσπασαν οἱ στρατιῶ-
 ται τοῦ Κριζώτου τὸ μόνον ὑδραγωγεῖον τῆς πόλεως καὶ
 τοῦ προαστείου. Ἡ κυβέρνησις ἀπετάθη πρὸς τοὺς ἀντιπρέ-
 σβεις ἵνα πέμψωσιν ἐκ τῆς πόλεως γαλλικὰ στρατεύματα
 πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς συνέλευσεως· ἀλλ' οἱ ἀντιπρέσβεις ἐ-
 πανέλαβον μόνον τὴν αἴτησιν περὶ διαλύσεως τῆς συνέλευ-
 σεως, καὶ οἱ ἀντάρται ἐνθαβρυνθέντες ἐκ τούτου ἔδωκαν δέκα
 ἡμερῶν διορίαν, καὶ διώρθωσαν διὰ τὸν χρόνον τοῦτον τὸ
 ὑδραγωγεῖον. Ἡ ἀπόφασις περὶ ἐπικυρώσεως τῆς ἐκλογῆς
 τοῦ πρίγκηπος Ὁθωνος καὶ ἡ εὐχαριστήριος ἀναφορὰ πρὸς
 τὰς Δυνάμεις ἔμενον ἀνυπόγραφοι, διότι ἡ συνέλευσις δὲν ἐ-
 τόλμα νὰ συνεδριάσῃ ἐν Προνοίᾳ, καὶ διαπραγματεύετο ἐπὶ
 ματαίῳ μετὰ τῶν ἀντιπρέσβεων, ἵνα τὴν ἀφήσῃ νὰ συνε-
 δριάσῃ ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τοῦ Ναυπλίου. Καθησυχασθεῖσα
 δὲ ἐκ τῆς προσκλήσεως αὐτῶν τῶν στρατιωτῶν τοῦ Κρι-
 ζώτου συνήλθε πάλιν τὴν 8 Αὐγώστου, καὶ ὑπέγραψε παμ-
 ψηφει τὸ ψήφισμα, δι' οὗ ἀνεγνωρίζετο καὶ ἐπεκυροῦτο ἡ ἐ-
 κλογὴ τοῦ πρίγκηπος Ὁθωνος *). Ὑπῆρξαν μὲν τινες κρί-
 ναντες τὴν πρᾶξιν ταύτην ὡς ἀνάρμοστον καὶ ἄλογον, ἀλλ'
 ἡ εἰδησις ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης, Νικήτας, Τσαβέλλας καὶ ἄλ-
 λοι ἐκ τῶν ἐναντίων ἐπεμψαν ἀναφοράς πρὸς τὸν βασιλέα,
 ἔπεισε τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ νὰ μὴ μείνωσιν ὀπίσω.
 Ὁ καθηγητὴς Θεόφιλος ἀνεχώρησεν εἰς Μόναχον φέρων τὸ ψή-
 φισμα, ὅθεν ἦλθεν ἐν τῷ μεταξὺ ἡ εἰδησις περὶ τῆς ἐκλογῆς
 τῶν μελῶν τῆς ἀντιβασιλείας καὶ τῆς στρατολογίας τῶν
 στρατευμάτων. Ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν προέβη ἡ συνέλευσις

*) Παράρτ. IB. 27.

εἰς ἄλλο βῆμα, ἀποδείξαν ὅτι τὸ κομματικὸν πάθος δὲν ἤκουε πλέον κακμίαν εἰρηνικὴν φωνήν. Ἐρρέθισθείσα ἐκ τῆς στάσεως καὶ ἐνεργείας τῆς γερουσίας, ἣν ἡ πλειονοψηφία τῶν πληρεξουσίων ἐθεώρει πλήρη ἐχθρῶν, ἐψήφισε μετὰ βραχείαν, ἄτακτον καὶ σφοδρὰν συζήτησιν τὴν διάλυσιν αὐτῆς, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι ἐμελλε νὰ μεταβάλῃ τὰς ἐξουσίας.

Ἡ γερούσια μὴ ἀναγνωρίζουσα τὴν αὐτοκαλουμένην συνέλευσιν, ἡρνήθη νὰ καταθέσῃ τὴν ὑπὸ τῆς νομίμου συνελεύσεως τοῦ Ἄργους δοθείσαν καὶ διὰ ψηφίσματος ἀνατεθείσαν ἐξουσίαν εἰς τὰς χεῖρας σώματος παρανόμου. Ἐπέμεινε δὲ εἰς τὴν ἄρνησίν της, ὅτε τὴν ἐπαύριον στρατιῶται σταλέντες ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν ἐζήτησαν παρὰ τοῦ προέδρου τῆς γερουσίας τὴν σφραγίδα καὶ τὰ ἀρχεῖα. Οἱ ἀντιπρόσωποι ἀπέκρουσαν τὴν ἀπόφασιν τῆς συνελεύσεως διὰ διακοινώσεως, ἣν ἀπηύθυναν τὴν 10 Αὐγούστου πρὸς τὸν Τρικούπτην, ἀπεδοκίμασαν καὶ ὅλην τὴν ἐνέργειαν τῆς συνελεύσεως ὡς ἀντιβαίνουσαν εἰς τὰς ρητὰς ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων, καὶ ἀνέφερον ἐκ νέου τὰς ἀποφάσεις ταύτας· ἦτοι· 1) Μέχρι τῆς ἀφίξεως τῆς ἀντιβασιλείας ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἄθικτος ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις. 2) Δὲν ἐδύναντο νὰ ἐκποιήσωσιν ἐθνικὰ κτήματα, ἢ νὰ αὐξήσωσιν ὅπως θήποτε τὴν οἰκονομικὴν σύγχυσιν. 3) Οὐδεμία ἀπόφασις ἐδύνατο νὰ γείνῃ περὶ πολιτεύματος ἄνευ τῆς συμπράξεως τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. Ἐκήρυξαν δὲ τὴν διαγωγὴν τῆς συνελεύσεως ὡς παράνομον, τὴν γερούσιαν ὡς ἀπαράβιαστον καὶ ἀναγκαῖον μέλος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως, καὶ εἶπον ὅτι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ κάμωσι σεβαστοὺς τοὺς λόγους τῶν δι' ὅλων τῶν εἰς τὴν διάθεσίν των μέσων *).

Ἡ συνέλευσις τῆς Προνοίας ἀπηύθυνε σφοδρὰν ἀπάντησιν πρὸς τὴν κυβερνητικὴν ἐπιτροπὴν, δι' ἧς ἔλαβε τὴν διακρί-

*) Thierch I. Paß 407.

νωσιν τῶν ἀντιπρέσβων, ἐζήτησε νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ὑπαρξίν της, ἐδήλωσε περὶ τοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν ἐθνικῶν κτημάτων ὅτι μόνον προπαρασκευαστικὰς ἐργασίας προὔτιθετο νὰ κάμῃ, καὶ ἐπέμεινε εἰς τὴν περὶ γερουσίας ἀπόφασίν της, διότι κατὰ τὸν νόμον τὸ σῶμα τοῦτο, ἅμα τῇ συνόδῳ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως ἔπρεπε νὰ παύσῃ, ἐπομένως ἀπὸ τῆς 26 Ἰουλίου, ἡμέρας τῆς ἐνάρξεώς της, δὲν ὑφίστατο πλέον νομίμως. Ἐπεκαλέσθη δὲ καὶ τὴν κοινὴν γνώμην, καὶ ὑποσχέθη ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν γερουσίαν διὰ καταλλήλου σώματος. Προσέτι δ' ὑπεικοποιεῖτο ὡς ἀφιλονέκητον τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ συντάξῃ ἐν τῷ μεταξύ τὸ πολίτευμα, καὶ ἤρπειτο τοῦτο εἰς τὴν γερουσίαν, ἥτις ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της εἶχε μόνον συμβουλευτικὴν ψήφον, καὶ μόνον εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις μὴ ὑφισταμένας πλέον ἐδύνατο νὰ ὑπερβῇ τὰ ὅριά της *).

Ἀλλὰ τὸ μετρίοφρον μέρος τῆς συνελεύσεως κατέκρινε τὴν ἀπάντησιν ταύτην, καὶ τέσσαρες τῶν ὑπουργῶν, ὁ Μαυροκορδάτος, Τρικούπης, Ζωγράφος καὶ Κλονάρης ἀπηύθυναν τὴν 19 Αὐγούστου πρὸς τὴν κυβερνητικὴν ἐπιτροπὴν παράστασιν κατ' αὐτῆς, κηρύττοντες ὅτι ἦτο ἀκατάλληλος νὰ δοθῇ εἰς τοὺς ἀντιπρέσβεις, καὶ βλαβερὰ καὶ κατ' αὐτῆς τῆς συνελεύσεως, ἥς ἐμέμφοντο τὴν διαγωγὴν ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐξεδόθη τὸ περὶ ἀμνηστίας ψήφισμα, ὡς ἀντιφάσκουσαν πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ καὶ παραβιάπτουσαν τὰ βασιλικὰ προνόμια. Ἐύσταινον στενῶς τὴν συνδιαλλαγὴν τῶν κομμάτων, ἄνευ τῆς ὁποίας καμμία κυβέρνησις δὲν ἦτο δυνατὴ, ἐκήρυττον ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι ἐφ' ὅσον δὲν ἐπέλθῃ ἡ συνδιαλλαγὴ αὕτη, ἦτο μάταιον καὶ ὀλέθριον πᾶν βῆμα περὶ μεταβολῆς τῆς κυβερνήσεως, καὶ μάλιστα ἡ διάλυσις τῆς γερουσίας· ἀλλ' ἀνεγνώριζον καὶ τὴν κατεπείγουσαν ἀνάγκην, τοῦ νὰ ἐξέλθωσιν

*) Thiersch I. pag 409.

ἐκ τῆς παρούσης συγχύσεως, ἐπομένως νὰ ἐνώσωσι τὰ κόμματα, καὶ δι' ἐκουσίας παραιτήσεως ἑνὸς τῶν μελῶν τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως νὰ ἐλαττώσωσι τὸν ἔνκαυ τοῦ ἐπελοθόντος τὴν προτεραιάν, ἥτοι τὴν 18, θανάτου τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου ὑπάρχοντα ἀριθμὸν τῶν ἑξ εἰς πέντε, καὶ νὰ καταρτίσωσι πάλιν τὴν γερουσίαν μέτινας μεταβολὰς προσώπων *).

Ἡ ἐγγείρισις τῆς ἀπαντήσεως πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις ἔμεινεν Ἡ πλειοψηφία τῶν πληρεξουσίων ἐθεώρησε ταῦτο ὡς προσβολὴν κατὰ τῶν δικαιωμάτων τῆς συνελεύσεως, καὶ αὐθάδειαν τῆς κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς. Ἀλλ' αἱ φωναὶ τῆς δὲν εἰσηκούσθησαν.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ πόλεμος ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐξερράβη σφοδρῶς. Ὁ Κολοκοτρώνης πῦξανεν ὅλον ἐν τοῖς ὀπαδοῦς του, διότι ὅλοι οἱ Πελοποννήσιοι, θέλοντες ν' ἀπαλλαχθῶσι τῆς καταπίσεως τῶν Ρουμελιωτῶν, ὅλοι ὅσοι ζητοῦντες πᾶξιν καὶ ἡσυχίαν εἶχον προστεθῇ εἰς τὸ καποδιστριακὸν κόμμα, ἦσαν ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὁ Γρίβας διέτριβε περὶ τὴν Τρίπολιν, ὁ Γεώργιος Καρατάσος περὶ τὴν Κόρινθον· οἱ Μανιάται ὠφελήθησαν ἐκ τῆς ταραχῆς καὶ διέπραττον ληστείας. Ὁ Νικητὰς συνεκρούσθη μετ' αὐτῶν, ὁ Δημ. Καλλέργης μετὰ τῶν Ρουμελιωτῶν, ὁ δὲ Τσόκρης, καίτοι παρόντων τούτων ἐν Ἀργεῖ, ἀπῆλθε μετὰ τῶν ἀνδρῶν του πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην· ὁ Γεωβέλλας ἐκράτει καὶ ἐδέεποζεν ὅλης τῆς χώρας τῶν Πατρῶν. Οἱ ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι ἴσταντο ἐνοπλοὶ κατ' ἀλλήλων. Τὸ Μεσολόγγιον ἐπατήθη καὶ διηρπάγη ὑπὸ τοῦ Γαρδικιώτου Γρίβα. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἠνώθησαν ἀμφότερα τὰ μέρη καὶ ἐβάδιζαν πρὸς τὸν Ἰσθμόν. Ἐν αὐτῷ τῷ Ναυπλίῳ ἠναγκάσθησαν ν' ἀπομακρύνωσι τῆς πόλεως τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Νικολάου Ζέφδα, καὶ ἡ πόλις ἔμενεν ἤδη κατεχομένη ὑπὸ

*) Thiersch I. παρ 412.

μόνων τῶν γαλλικῶν καὶ ἑλληνικῶν τακτικῶν στρατευμάτων. Ταῦτα συμποσούμενα εἰς διακοσίους ἀνδρας ἐφρούρου ἐν Προνοίᾳ τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν, ἣτις συνεδρίαζεν ὑπὸ τὸ ἐπικείμενον ξίφος τῶν σιφῶν τοῦ Κρεζώτου λαβοῦσα ὡς χάριν καὶ δευτέραν διορίαν δέκα ἡμερῶν. Οὕτως ἀναρχία καὶ πόλεμος ἦτο πανταχοῦ, καὶ ὅλα τὰ κόμματα ἐνέησαν ὅτι μόνῃ ἢ ἀφίξις τῆς ἀντιβασιλείας ἐδύνατο νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὴν θλιβερὰν ταύτην κατάστασιν. Ἀλλ' ὅσον ἐπλησίαζεν ἡ ἐθεωρεῖτο προσεγγίζουσα ἡ στιγμή τῆς ἀφίξεως, τόσον σπουδαιότερον ἐθεώρει ἕκαστον κόμμα τὸ νὰ εὕρεθῃ κατέχον τὴν ἐξουσίαν. Τοῦτο δ' ἔφερε τὴν κατάργησιν τῆς γερουσίας καὶ τὴν ἀντίστασιν τοῦ σώματος τούτου, πρὸς δὲ καὶ τὴν διχόνοιαν ἐν αὐτῇ τῇ συνέλευσει, διότι αἱ προτάσεις τῶν τριῶν ὁπαυγῶν ἀπερρίφθησαν ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας. Οὗτοι ἐπομένως καὶ ἄλλοι μετριοφρονες, ὡς ὁ ναύαρχος Μιαούλης, Τάτσης Μαγγίνας καὶ ἄλλοι περὶ τοὺς 19, δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς συνεδριάσεις, καὶ τὴν 22 Αὐγούστου ἐπέμφαν εἰς τὴν συνέλευσιν ἐκθεσιν τῶν λόγων δι' οὗς ἀπεσύρθησαν. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ἐπεκελάμβανεν ὅλας τὰς μορφὰς κατὰ τῆς διαγωγῆς τῆς συνελεύσεως, ἐπρότεινε τὴν ἀναβολὴν τῶν συνεδριάσεων μέχρι τῆς συνδιαλλαγῆς τῶν κομμάτων, ἡ ἐζήτει τοῦλάχιστον σαφὴ ἐξήγησιν περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ βασιλέως εἰς τὴν νομοθεσίαν ἐν γένει, καὶ ἰδίως περὶ τοῦ πολιτεύματος, ἐπικύρωσιν τῆς παρούσης κυβερνήσεως καὶ ἐλάττωσιν τῶν μελῶν τῆς εἰς ἀριθμὸν περιττὸν, ἀνασούσας τῆς γερουσίας, διοριζομένων ἄλλων προσώπων, ἐκλογὴν ἐπιτροπῶν πρὸς ἐπεξεργασίαν τῶν σχεδίων τοῦ πολιτεύματος, τῆς διανομῆς τῆς γῆς, καὶ ἄλλων θεμελιωδῶν νόμων, καὶ ἀναβολὴν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως μέχρι τῆς ἀφίξεως τῆς ἀντιβασιλείας *).

*) Thiersch I. pag. 417.

Οἱ πληρεξούσιοι, αἱ συνηγμένοι κατὰ τὴν συνεδρίαν ταύτην τῆς 22 Αὐγούστου, συμποσούμενοι εἰς ἑκατὸν εἰκοσι δὲν συνεκέρθησαν κατ' ἀρχάς ἐπὶ τῶν προτάσεων τούτων, ἀλλὰ ἐωζήτησαν τὸ ζήτημα ἐν τῷ ἐκικρατοῦν διοικητικὸν σύστημα ἤθελε μείνει μέχρι τῆς ἀφίξεως τῆς ἀντιδυναστείας, ἢ ἔπρεπε ν' ἀντικατασταθῇ δι' ἄλλου; Οἱ μὲν ἤθελον τὸ συνταγματικὸν σύστημα κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν ψηφισμάτων τῆς Τροϊζῆνος, οἱ δὲ ἐκήρυξαν τοῦτο ἄκαιρον, καὶ ὡς ἄριστον τὸ ἀρχαῖον καίτοι ἀπόβλητον. Οἱ πρῶτοι ἐπροχώρησαν ἀπεφασίσθη δὲ νὰ ἐπαναφέρωσιν εἰς χρῆσιν τὸ πολίτευμα τῆς Τροϊζῆνος, καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε καιρὸς καὶ ἡσυχία νὰ ἐκλέωσιν αἱ ἐπαρχίαι τὰ νομοθετικὸν σῶμα, αὕτη ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις ἤθελεν ἐκλέξει ἐν τῇ μεταξὺ τὸ σῶμα τοῦτο ἐκ τῶν μελῶν τῆς. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ ἐκτελεστικὸν σῶμα, τὴν κυρίως κυβερνητικὴν ἐπιτροπὴν, οἱ μὲν ἤθελον κατὰ πρῶτον ἓνα δικτάτορα, ἐκλεχθισόμενον ἐκ τῶν νησιωτῶν πληρεξουσίων, οἱ δὲ ἤθελον πέντε καὶ ἄλλοι ἑπτὰ μέλη. Μυστικῇ δὲ ψηφοφορίᾳ ἀπεφάσισεν ὑπὲρ τῶν τελευταίων. Τώρα ἦλθε τὸ ζήτημα περὶ τῶν προσώπων, ὅπερ ἦτο τὸ οὐσιμωδέστατον, καὶ περὶ ὃ ἐστρέφοντο τὰ πάντα. Τὸ κόμμα τοῦ Κωλέττου, ὅπερ ἀποθανόντος τοῦ Δημ. Ὑψηλάντη ἀπώλεσεν ἐν τῶν μελῶν του ἐν τῇ κυβερνητικῇ ἐπιτροπῇ, ἤθελε ν' ἀποκλείσῃ τὸν Ἀ. Μεταξᾶν τὸν ἀντίπαλόν του. Ἡ συνέλευσις ἀντεκατέστησε τοὺς δύο τούτους διὰ τοῦ Μανιάτου Ἀ. Μαυρομιχάλου καὶ τοῦ Ψαριανοῦ Μάρκου Μηλαίτου, καὶ ἐπεκύρωσε τοὺς λοιπούς. Προσέτι ἐκήρυξεν ἀκύρους ὅλας τὰς ἀποφάσεις τῆς συνέλευσεως τοῦ Ναυπλίου, καὶ ὁ πρόεδρος ἔπαυεν ἤδη τὴν ὀκτάωρον συνεδρίαν, συμφωνηθέντος νὰ ἐκλεχθῇ τὴν ἐπαύριον ἡ νομοθετικὴ ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν μελῶν των, πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς γερούσιας, ὅτε αἱ ὀρδαὶ τοῦ Κριζώτου ἐπέπεσαν κατ' αὐτῶν, καὶ τοὺς ὑπενθύμισαν ὅτι καὶ ἡ δευτέρα δεκαήμερος προθεσμία παρήλθεν· ἔπειτα δὲ κατηγοροῦντες τὴν

συνέλευσιν ὅτι κατέτριβε τὸν καιρὸν τῆς εἰς ἑλκεῖνας βα-
δισουργίας καὶ οὐδεμίαν φροντίδα ἐλάμβανε περὶ τῶν ἀθλήων
πολεμιστῶν τῆς χώρας, ἀπῆτουν χρήματα. Τὰ παλληκάρια
τῆς φρουρᾶς τῆς συνέλευσεως ἠνώθησαν μετ' αὐτῶν. Οἱ ἀν-
τάρται συνέλαβον τὸν γέροντα Νοταρᾶν τὸν πρόεδρον τῆς
συνελεύσεως, καὶ ἔκτὰ ἐκ τῶν πλουσιωτέρων πληρεξουσίων,
διεσκόρπισαν τοὺς λοιποὺς, καὶ συναπῆγαγον ἐκείνους πρῶτον
μὲν εἰς τὸ χωρίον Ἀριαν ἔπειτα δὲ εἰς τὸ στρατόπεδόν των
εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀργούς. Ἐκεῖ δ' ἐπράτουν αὐτοὺς ὡς
ὁμήρου διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν καθυστρουμένων μισθῶν των.
Ἡ κυβέρνησις δὲν εἶχε λεπτόν. Οἱ αἰχμάλωτοι ἠναγκάσθησαν
νὰ λυτρωθῶσι δι' 110,000 γροσίαν, καὶ τὴν 30 Αὐγούστου
ἀπελευθερώθησαν. Ἀλλ' ἡ συνέλευσις ἠσθάνετο πλέον ὅτι ἦτο
ἀδύνατον νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς συνεδριάσεις τας. Ἐκτ' αὐτῆς
τὴν ἡμέραν τῆς ἀνταρσίας ἐξήκοντα δύο πληρεξούσιοι διε-
μαρτυρήθησαν ἐπισήμως κατὰ πάσης γενομένης αὐταῖς προ-
σδόλης *). Τὴν δὲ 1 Σεπτεμβρίου ἡ συνέλευσις ἀνεβλήθη
μέχρι τῆς ἀφίξεως τῆς ἀντιβασιλείας. Οὕτως ἐπαύσεν ἡ ἐ-
νέργεια τῆς τόσο ἐσχυρᾶς εἰς ἀταξίας συνελεύσεως ταύτης,
ἥτις οὐδεμίαν ἰσχὺν εἶχεν ὅταν ἤθελε νὰ φέρῃ τὴν τάξιν.

Ὁ Σίρ Στρατφόρδος Κάνιγκ φθὰς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως
τὴν 15 αὐγούστου ἔφερε τὴν εὐχάριστον εἰδήσιν τῆς ὁλοσχε-
ροῦς περὶ τῶν διαπραγματεύσεων μετὰ τῆς Πύλης,
ὧν τὸ ἐξαγόμενον συνῆδε κατὰ τὸ κύριον ζήτημα πρὸς τὰς
ἀξιώσεις τῶν ἀνακτοβουλίων καὶ τὰς εὐχὰς τῶν Ἑλλήνων.
Ἡ Πύλη ὀλίγας ἀντιλογίας ἔκαμε πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν
τριῶν Δυνάμεων, οἵτινες ἀπῆτησαν τὴν ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων
ἐπὶ ἀναλόγῳ χρηματικῇ ἀποζημιώσει. Ἀλλ' ἡ τελειωτικὴ
συνθήκη τῆς 21 Ἰουλίου, ἡ περιέχουσα τὸ πόρισμα τῶν δια-
πραγματεύσεων μεταξὺ τῶν ἐπιτετραμμένων τῶν Δυνάμεων

*) Thiersch A. Σελ. 421.

και τῶν τῆς Πύλης, οὐδεμίαν ἀκόμη λέξιν περιεῖχε περὶ ἐπεκτάσεως τῶν ὁρίων *). Παρὰ τὴν ὀρίζουσιν τὸ νέον κράτος γραμμὴν ἀπὸ τοῦ Παγαϊτικοῦ μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου ἐγένετο δεκτὴ καὶ ἡ ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σπερχαιοῦ εἰς τὸν κόλπον τῆς Λαμίας, ὥστε ἡ λαμιακὴ χώρα ἔμενεν εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἀνετέθη εἰς τοὺς ἐν Δουδίῳ ἐπιτετραμμένους ἡ ἐκλογὴ μεταξὺ τῶν δύο γραμμῶν. Καὶ ἂν μὲν ἐξελέγετο ἡ πρώτη τῶν γραμμῶν τούτων, ἤθελον δοθῇ εἰς τὴν Πύλιν 40 ἑκατομ. γρasiων, ἂν δὲ ἡ δευτέρα 30. Οἱ ὁροθεταὶ τῶν Δυνάμει καὶ τῆς Πύλης, εἰς οὗς ἐδύνατο νὰ προστεθῇ καὶ εἰς Ἑλλήν, ὤφειλον νὰ ἐπιληφθῶσι τοῦ ἔργου ἀμέσως, καὶ ἀμφοτέραι αἱ γραμμαὶ νὰ χαραχθῶσιν ἐντὸς ἐξ μηνῶν.

Μέχρι τέλους δεκεμβρίου ἔπρεπε νὰ κενωθῇ ὁλοσχερῶς ὑπὸ τῶν τούρκων ἡ νέα ἐπικράτεια, καὶ νὰ πληρωθῇ εἰς τὴν Πύλιν ἡ ἀποζημίωσις. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐπὶ τῆς ἀκαρνανίδος ἀκτῆς παρὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ κόλπου τῆς Ἀρτης κείμενον φρούριον Πούντα ἀφέθη εἰς τοὺς τούρκους, ἐδόθη ἀντὶ τούτου εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐλευθέραι εἰσοδος καὶ ἐξοδος εἰς τὸν κόλπον. Ἡ ἄδεια τῆς μεταναστεύσεως ἔπρεπε νὰ περιορισθῇ μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁροθεσίας εἰς τὴν προθεσμίαν 18 μηνῶν, ἀλλ' ἐδύνατο νὰ παραταθῇ εἰς τινὰς περιπτώσεις διὰ διαιτητικῆς ἀποφάσεως, καὶ ἕλαστος ὅ ἀπολαμβάνῃ τὴν νόμιμον κατοχὴν καὶ ἰδιοκτησίαν τοῦ μέχρι τοῦ τέλους τῆς προθεσμίας. Εἰς τὴν βασιλικὴν δὲ κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος ἀφέθη νὰ κανονίσῃ τὰς ἐμπορικὰς καὶ ναυτιλιακὰς σχέσεις μετὰ τῆς Τουρκίας. Πρὸς τὸ παρὸν δὲ πράκτορες ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἔπρεπε νὰ γίνωαι δεκτοὶ ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν κρατῶν, καὶ ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον νὰ ἐξασκήται ἀκωλύτως παρ' ἀμφοτέρους.

Διὰ τῆς συμφωνίας ταύτης ἐδήλωσαν οἱ ἐπιτετραμμένοι ὅτι

*) Παράρτ. IB. 28.

ἐπετεύχθη ἐντελῶς ὁ σκοπὸς τῆς Λονδίνου συνθήκης τῆς 6 ἰουλίου 1827, καὶ ὅτι τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα ἐλύθη διὰ παντός.

Μετὰ ταῦτα ἡ Πύλη περιωρίσθη νὰ ὑποβάλῃ τὰς ἀξιώσεις τῆς περὶ τινων παραχωρήσεων ὁμοῦ μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν πληρεξουσίων τῶν τριῶν Δυνάμεων ἐν τινι χωριστῷ πρωτοκόλλῳ τῆς αὐτῆς ἡμέρας, 21ης Ἰουλίου. Ἦσαν δὲ αἱ ἀκόλουθοι:

- 1) Αἱ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος νὰ περιορισθῶσιν εἰς τὸ πρὸς διατήρησιν τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως ποσόν.
- 2) Μήτε ἡ κυβέρνησις μήτε ἰδιῶται τοῦ νέου κράτους νὰ μὴ βοηθῶσι τοὺς ἐχθροὺς τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ὅπερ καὶ ἡ Πύλη ὑπόσχεται νὰ τηρήσῃ δι' ἑαυτὴν καὶ τοὺς ὑπακόους τῆς.
- 3) Νὰ συνομολογηθῇ ἡ παράδοσις τῶν ὀθωμανῶν φυγάδων, ὅταν ἡ Πύλη ἤθελε τοὺς ἀπαιτήσῃ.
- 4) Αἱ νῆσοι Σκιάθου, Σκόπελος καὶ Ἀλόνησος, ὡς κλείουσαι τὸν κόλπον τῆς Θεσσαλονίκης, ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν Πύλην. Τὰς ἀξιώσεις ταύτας, γενομένας πρὸς τὸν εὐλογον σκοπὸν τῆς ἐξασφαλήσεως τοῦ μέλλοντος καὶ διατηρήσεως τῆς εἰρήνης, ὑπεσχέθησαν αἱ πρέσβεις νὰ πέμψωσιν εἰς Λονδίνον.

Ταῦτα ἔφερεν ὁ Κάννιγκ εἰς Ναύπλιον, ὅπου τὸν ὑπεδέχθησαν πανηγυρικῶς, τῷ ἀπεύθυναν εὐχαριστήριον ἐπιστολὴν καὶ τῷ ἀπένεμαν τὸ δικαίωμα τοῦ Ἑλλήνος πολέμου. Τὴν δὲ 18 ἐνεχώρησε πάλιν ἐκ Ναυπλίου ἵνα δράμῃ εἰς Λονδίνον. Ἡ βραχεία ἐμφάνισις καὶ ἀποστολὴ του οὐδὲν ἴχνος ἀφῆκεν ἐν τῷ κοιμματικῷ πολέμῳ.

Μᾶλλον εὐχάριστοι ἦσαν αἱ ἐκ Λονδίνου εἰδήσεις περὶ τῆς ἐπικυρώσεως τῆς συνθήκης τῆς 7 Μαΐου, ἀνταλλαχθείσης τὴν 30 ἰουνίου μεταξὺ τῶν πληρεξουσίων τῶν τριῶν Δυνάμεων καὶ τοῦ βαυαρῶν πρέσβως. Ἡ αὐλὴ τῆς Βαυαρίας ἀπῆρτησεν ἀντὶ ταύτης νὰ καταβληθῇ ἐκτὸς τοῦ πρώτου τριτημορίου τοῦ δανείου καὶ τὸ δεύτερον, ὅπερ οἱ πληρεξούσιοι τῶν τριῶν Αὐλῶν παρεδέχθησαν. Ἐκῆρξε προσέτι ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ δεχθῇ τὴν παρτίτησιν τοῦ πρίγκηπος Ὀθωνος ἐκ τοῦ βαυαρικοῦ θρό-

· ναυ, διότι ὁ ἐγγύριος νόμος ἐμπόδιζε τοῦτο, ἐπομένως πα-
· ρεδέχετο μόνον τὴν ῥήτραν, ὅτι αὐτὸ βασιλικὸν καὶ ἑλληνικὸν
· στέμμα, δὲν ἐδύναντο νὰ ἐνωθῶσιν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρό-
· σωπον. » Οἱ πληρεξούσιοι εὐχαριστήθησαν εἰς τὴν δῆλωσιν
· ταύτην, καὶ ἐπεφύλαξαν εἰς ἑαυτοὺς μόνον τὸ δικαίωμα τοῦ
· ν' ἀπευθύνωσι τὴν περὶ παραιτήσεως αἴτησιν εἰς τὸν βασιλέα
· Ὁθωνα ἅμα ἐπιπληκωθῇ. Ὁ γάλλος πρέσβυς ὑπέβαλλε δια-
· μαρτύρησιν ὅτι ἀπὸ τοῦ νῦν τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων ἡ
· διαμονὴ καὶ χρῆσις ἐν Ἑλλάδι μόνον διὰ συμβάσεως μεταξὺ
· τῶν αὐτῶν τοῦ Ναυπλίου καὶ τῶν Παρισίων ἐδύνάτο νὰ ἐξα-
· κολουηθῇ, εἰς ὃ οὐδεὶς ἀντέλεξεν.

Τὰς ἀπεφάσεις ταύτας ἐγνωστοποίησαν οἱ πληρεξούσιοι
· πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις σχετίσαντες αὐτάς μετὰ τὸ πρωτόκολλ-
· λον τῆς 26 ἀπριλίου. Προσεκάλεσαν δὲ καὶ τοὺς ναυάρχους
· νὰ ἐνεργήσωσι δραστηρίως κατὰ τῆς πειρατείας, ἥτις ἐξερρά-
· γη πάλιν καὶ μάλιστα κατὰ τὰ ὕδατα τῆς Μάνης *).

Τὴν 25 Ἰουνίου συνήλθον πάλιν οἱ πληρεξούσιοι ἵνα ἐπι-
· σπεύσωσι τὴν ἀναχώρησιν τοῦ πρίγκηπος Ὁθωνος, ἡ τοῦλάχιστον
· τῆς ἀντιβασιλείας καὶ τῶν στρατευμάτων **), καὶ νὰ
· ἐνισχύσωσι τοὺς ἀντιπρέσβεις κατὰ τὴν ἕως εἰς τὰ μέσα τοῦ
· ἰουνίου πορείαν τῶν.

Περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ αὐγούστου ἐφθασαν αἱ ἀπαντήσεις τοῦ
· βασιλέως τῆς Βαυαρίας πρὸς τὴν κυβερνητικὴν ἐπιτροπὴν καὶ
· τὴν γερουσίαν, καὶ ἡ ἐπιστολὴ, δι' ἧς ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑ-
· πουργὸς Γίτσης ἀπάντηα εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Τρικούπη, τὴν συ-
· νωδεύσασαν τὰς περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου σταλείσας ἀναφοράς.
· Ὁ βαυαρὸς ὑπουργὸς ἔλεγεν ὅτι μία τῶν πρώτων φροντίδων τῆς
· ἀντιβασιλείας θὰ ἦτο νὰ συγκαλέσῃ τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν,
· ἵνα αὕτη ὑποδεχθῇ τὸν βασιλέα, στερεώσῃ τὸν μεταξὺ αὐτοῦ
· καὶ τοῦ λαοῦ δεσμὸν, καὶ ἐπεξεργασθῇ τὸ πολίτευμα. Ὁ λο-

*) Papers relative to the affairs of Greece II pag 82.**) Αὐτ. σελ. 89.

χρηγὸς τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς Φροντόνης, ὅστις ἔφερε τὰ γράμματα ταῦτα, ἐπανῆλθε λαβὼν τὴν 5 Σεπτεμβρίου νῆαν παράλλησιν πρὸς τὸν βασιλέα Λουδοβίκον καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα Ὄθωνα περὶ τῆς ταχείας ἀποστολῆς τῆς ἀντιβασιλείας. Πάντες ἐβλεπον προφανῶς τὴν ἀθλιότητα καὶ τὸ ἀδύνατον τοῦ ν' ἀπαλλαχθῶσιν αὐτῆς ἰδίαις δυνάμεσιν. Προέβησαν δὲ περαιτέρω ἡ κυβέρνησις πιεζομένη ὑπὸ τῶν ἀντιπρέσβεων νὰ πέμψῃ πάλιν πρεσβείαν, ἵνα δι' αὐτῆς θέσῃ εἰς τοὺς πόδας τοῦ πρίγκηπος τὴν ὑποταγὴν τῆς χώρας, διώρισε πρὸς τοῦτο τὸν ναύαρχον Μιαούλην, τὸν Κωνσταντῖνον Βότσαρη καὶ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην. Ἀλλ' ὁ πατὴρ τούτου ἠρνήθη νὰ δεχθῇ, διότι δὲν εἶχεν ἀναγνωρίσει τὴν κυβέρνησιν. Ὄθεν ἐξελέχθη ὁ Δημ. Πλαπούτας. Ἡ πρεσβεία αὕτη ἀνεχώρησε τὴν 5 Σεπτεμβρίου εἰς Μόναχον ἐπὶ τῆς φρεγάτας. Μαδαγασκάρης, διότι τὰ πολεμικὰ πλοῖα τῶν συμμάχων, ὀπισμένα νὰ μεταφέρωσι τὴν ἀντιβασίλειαν, καὶ τοι μὴ ἔχοντα ἔτι νεωτέραν τινα ὁδηγίαν, δὲν ἤθελον νὰ προόμενωσι πλείοτερον. Ὅλοι δ' ἐπαρηγοροῦντο πιστεύοντες εἰς τὴν ταχείαν ἔλευσιν τῆς ἀντιβασιλείας. Τὰ πλοῖα ταῦτα ἀπέπλευσαν εἰς Τεργέζην.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ὅτε ταῦτα συνεζήτοῦντο καὶ συνέβαινον, ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε κερδίσει τὸν Βούλγαρον Χατζή-Χρήστον, ἐδίωξεν ἐκ τῆς Τριπόλεως τὸν Θεοδ. Γρίβαν, καὶ εἶχε πέμψῃ τὸν Καλλέργην μετὰ διακοσίων ἀνδρῶν σχεδὸν πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Ναυπλίου. Διέταξε δὲ τὸ στράτευμα τοῦτο νὰ στρατοπεδεύσῃ παρὰ τὴν Τίρυνθα· ἡ δὲ κυβέρνησις δὲν εἶχε δυνάμεις διὰ νὰ τὰ ἀπελάσῃ ἐκεῖθεν. Καὶ αὐτὸς μάλιστα ὁ Κολοκοτρώνης κατέβη μέχρι τοῦ λιμένος τοῦ Ναυπλίου, εὔρεν καλὴν ὑποδοχὴν εἰς τὴν ναυαρχίδα τοῦ Ρικόρδου, καὶ ἀκρόασιν παρὰ τῷ ναυάρχῳ Χόθαμ ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀντιπρέσβευσιν. Κατέδειξε δ' αὐτοῖς τὴν ἀδυναμίαν τῆς κυβερνήσεως, τὴν ἀναρχίαν τῆς χώρας καὶ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν· ἐκήρυξεν ὅτι εἰς ὀλίγας ἡμέρας ὅκτῳ χιλιάδες ἀνδρῶν ἤθε-

λὸν περιμένει εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄργους τὰς διαταγὰς του, καὶ ἀπήτησε τὸν σχηματισμὸν νέας κυβερνήσεως. Τῷ ὄντι δὲ ὁ Τσαβέλας ἦλθεν ἐκ Πατρῶν· ὁ Μαμούρης διέβη τὸν Ἰσθμὸν μετὰ τῶν ἐκθεντῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος· οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Κωλέτου μετέβησαν στιφηδὸν πρὸς τὸν Κολοκοτριῶνν. Ὁ δὲ Γρίβας ἀπελπισθεὶς ἤνοιξε μὲ τὸ ξίφος εἰς χεῖρας τὴν πρὸς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὁδὸν, ὅπου ὁ ἀδελφός του κατεῖχε τὸ Μεσολόγγιον. Ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Πλαπούτα καὶ τοῦ Κωστ. Βότσαρη ἡ κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ συνεκροτεῖτο μόνον ἐκ τεσσάρων μελῶν. Ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις δὲν εἶχε λάβει πλέον καιρὸν νὰ ὑπογράψῃ τὰς ἀποφάσεις τῆς 22 Αὐγούστου, ἐπομένως ὁ Κωλέττης, Κουντουριώτης, Ἀνδρέας Μεταξᾶς καὶ Ζαΐμης ἔμειναν. Τότε ὁ πρόεδρος Κουντουριώτης ἀπεσύρθη εἰς τὴν Ὑδραν, καὶ ἤδη ἔμεινε μόνον ὁ Κωλέττης ἔχων ἀπέναντι αὐτοῦ τὸν Μεταξᾶν καὶ Ζαΐμην. Ἐζήτησαν δὲ νὰ συνεννοηθῶσιν. Τὸ ψήφισμα περὶ καταργήσεως τῆς γερουσίας παρημελήθη ὡς ἄκυρον, καὶ, ἵνα καταστήσῃσι δυνατὴν τὴν ἐπίσημον ἐνέργειαν τῆς κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς, ἠθέλησαν νὰ δώσωσι ψῆφον εἰς τὸν ἀρμόδιον γραμματέα τῆς ἐπικρατείας κατὰ πᾶσαν ὑπόθεσιν, περὶ ἧς ἡ κυβέρνησις ὤφειλε ν' ἀποφασίσῃ. Ἀλλ' ὁ μὲν Ζαΐμης ἐπέμεινεν εἰς τὸ ν' ἀναγνώριση ἡ γερουσία τὴν διάταξιν ταύτην. Ὁ δὲ Κωλέττης ἤθελε τὸ πολὺ νὰ παρέλθῃσι σιωπηρῶς τὴν ἀναγνώρισιν ταύτην. Ὅθεν οὐδὲν ἀπεφασίσθη, καὶ οἱ γραμματεῖς τῆς ἐπικρατείας συναπετελοῦν συμβούλιον, ὅπερ αὐθαιρέτως ἔλue τὰ σπουδαιότερα ζητήματα. Τὴν κατάστασιν ταύτην ἐζήτησεν ἡ γερουσία νὰ παύσῃ, καὶ νὰ στερεώσῃ τὴν ὑπεροχὴν τῶν δύο, τοῦ Ζαΐμη καὶ Μεταξᾶ, ἐπὶ τοῦ Κωλέτου, καὶ τὴν 3 Ὀκτωβρίου ἀπένεμεν εἰς τὴν τριανδρίαν τοῦ Ζαΐμη, Μεταξᾶ καὶ Κωλέττου τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐπτά. Τοῦτο ἐρρέθισε τὸ κόμμα τοῦ Κωλέττου, ὑπὲρ οὗ ἐκνήρυχθη καὶ αὕτῃ ἡ γαλλικὴ φρουρά. Ὅτε δὲ τὴν 4 ἐτοιχοκollήθη τὸ

ψήφισμα τῆς γερουσίας, γάλλοι στρατιῶται τὸ ἐξέσχισαν. Ὁ ἑλληνικὸς τακτικὸς στρατὸς ἐζήτησε νὰ ἐμποδίσῃ αὐτοὺς, μέγας θόρυβος ἠγέρθη ἐν ταῖς ὁδοῖς, καὶ τὴν ἐπαύριον οἱ ἀντιπρόεδμοι τῆς Ἀγγλίας καὶ Ρωσσίας ὑπεχώρησαν εἰς τὸν τῆς Γαλλίας, ὅστις ἀπήτησε τὴν ἐξωσιν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Ἡ Γερουσία ἠσθάνθη καιρίως τὸ κτύπημα τοῦτο, διότι τὸ ψήφισμά της εἶχεν ἐκδοθῇ ἐκ συνεννοήσεως μετὰ τῶν ἀντιπρέσβεων. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κωλέττης ὑπεχώρησεν εἰς τὰς παραστάσεις τῶν ἀντιπρέσβεων, καὶ ἐπέσθη νὰ δεχθῇ τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν δύο συναδέλφων του, ἀφίνων ἄλυτον τὸ ζήτημα περὶ τοῦ δικαιώματος ὅπερ εἶχεν ἡ Γερουσία νὰ ἀπονέμῃ αὐτοῖς ταύτην. Ἀλλὰ παρὰ τῇ κυβερνήσῃ ἱστατο τὸ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κολοκοτρώνη σχηματισθὲν σῶμα τῶν ὁπλαρχηγῶν, ὅπερ ἀπετέλει ἰδίαν διοικητικὴν ἐπιτροπὴν, διανεμήθη τὰς ἐπαρχίας, καὶ ἐπεμψεν εἰς αὐτάς τὰ στρατεύματά του. Τοῦτο δ' ἦτο ἡ κυρίως κυβερνήσις, ἡ ἑτέρα οὐδεμίαν ἐξουσίαν εἶχεν ἐξω τῶν τειχῶν τοῦ Ναυπλίου, καὶ μάλιστα καὶ ἐντὸς αὐτῶν οὐδὲ τὴν Γερουσίαν ἐδύνατο νὰ διαφυλάξῃ ἀπὸ τῶν καθημερινῶν ὑβρέων τῆς γαλλικῆς φρουρᾶς. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου ὁ πρόεδρος τῆς Γερουσίας ἐφυλακίσθη ἐπὶ τινὰς ὥρας ὑπὸ τοῦ γάλλου φρουράρχου δι' ἀσήμαντον αἰτίαν. Ἐνεκα τούτου, καὶ ἐπειδὴ ἡ κυβερνήσις κατήργησε τὰς ὑπὸ τῆς Γερουσίας εἰς τὴν δικονομίαν γενομένας μεταβολάς, καὶ ἐκλείσει προσωρινῶς τὰ δικαστήρια, πολλοὶ γερουσιασταὶ, ἐπειδὴ τὰ παράπονα τῆς Γερουσίας πρὸς τοὺς ἀντιπρόεδμοις δὲν εἶχον εἰσακουσθῇ, ἐφυγον τὴν 20 Νοεμβρίου εἰς τὸ Ἄστρος ἵνα ἐμφανισθῶσιν ἐκεῖ ὡς Γερουσία, καὶ τὴν 3 Δεκεμβρίου, ἐνῶ ἐλάμβανον τὴν εἰδησιν περὶ τοῦ ταξειδίου τοῦ βασιλέως καὶ τῆς ἀντιβασιλείας διὰ τῆς Ἰταλίας, καὶ περὶ τῆς προσεχοῦς θαλασσοπολοίας των, ἐνῶ μάλιστα βασιλικὴ διαταγὴ, ἡ πρώτη ἦν εἶδον ἐν Ἑλλάδι, ἀφῆρθε τὰς προπαρασκευὰς πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ βασιλέως καὶ

της ἀκολουθίας του, εἶχεν ἤδη πρὸ ἡμερῶν φθάσει, ἐξέδωκαν ψήφισμα, κηρύττον ὡς παράνομον ὅλην τὴν ἐνέργειαν τῆς κυβερνήσεως *). Συγχρόνως δὲ τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο τῆς Γερουσίας συγκροτούμενον μόνον ἐξ ἐπτά μελῶν συνεννοήθη μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη ὅπως σχηματίσῃσι κυβερνήσιν ἐκ τῶν ὀπλάρχῃων, οἵτινες μετέφερον τὰ στρατεύματά των εἰς τὸ Ἄργος. Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν Μεταξᾶν καὶ Ζαΐμην ν' ἀποκηρύξῃσι δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ 17 Δεκεμβρίου τοὺς μέχρι τοῦδε φίλους των τούτους **). καὶ οἱ γραμματεῖς δὲ τῆς ἐπικρατείας προσέβαλον ἐν γένει ἐν τινι ἐκθέσει περὶ τοῦ ψηφίσματος τούτου, τὸ δίκαιον τῆς Γερουσίας τοῦ νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῶν βουλευτικῶν τῆς ὁρίων ***).

Οὕτως ἔληξε καὶ τὸ ἔτος τοῦτο, χωρὶς ἡ Ἑλλὰς ν' ἀπαλλαγῇ τῶν δεινῶν της. Ὁ λαὸς τὸ ἐθεώρησεν ὡς τὸ χεῖριστον τῶν δέκα, ἀφ' ὅτου ἤρξατο τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ ἡ λέξις Σύνταγμα κατήντησε παροιμιᾶδῶς συνώνυμος μὲ τὴν λεηλασίαν καὶ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Εὐτυχῶς καὶ αὐτοὶ οἱ ἰσχυροὶ εἶχον πολὺ ἐξασθενήσει· ἡ κατάστασις τῆς ὀλοσχεροῦς ἀποσυνθέσεως εἶχε μὲν ἀπολύσει τὰς κακίας, ἀλλ' ἐνταυτῷ καὶ τὰς ἀρετάς, καὶ ἀπὸ τῶν θεσσαλικῶν ὁρίων μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ κατὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγο; αἱ κοινότητες ἡγετοδικοῦντο τρόπον τινα. Σποράδην μόνον κατὰ τὰ ὄρη ἢ ἐν τινι πόλει, ὑπῆρχε καταπιεστής τις ζῶν ἐκ τῶν ἰδρώτων τῶν φιλησύχων πολιτῶν καὶ χωρικῶν. Ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἤρχεν ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ τῶν Πυλῶν τοῦ Ναυαρίνου μέχρι τῶν τοῦ Νουπλίου καὶ μέχρι τοῦ Ἀκροκορίνθου, ὅστις εἶχε παραδοθῇ αὐτῷ, ἀλλ' ἡ ἐξουσία του ἦτο πατρικὴ καὶ δημοφιλής. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλουν τὰ ἐτι σωζόμενα διοικητικὰ ὄργανα τοῦ Κυβερνήτου. Τὰ ρουμελικὰ στίφη, μεθ' ὧν ὁ Κωλέττης διῆλθε τὸν Ἰσθμὸν, εἴτε συνεφιλιώθησαν

*) Παρέρτ. IB. 29. **) Thiersch I. pag. 440. ***) Thiersch Pag 442.

μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνου, εἴτε εἶχον ἤδη ἐξωσθῇ, εἴτε εἶχον ἀποχωρήσει εἰς τὰ ἴδια. Μόνον ἡ Μάνη ἔμενε κεχωρισμένη, ἐληλαττει γῆν καὶ θάλασσαν, καὶ ἐληλατεῖτο ἐκεῖ μὲν ὑπὸ τῶν Εὐρωπαϊκῶν πολεμικῶν πλοίων, ἐνταῦθα δὲ ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Κολοκοτρώνου.

Ἡ Γερουσία ἦτο διαλελυμένη ὥς καὶ τὰ δικαστήρια· οἱ γραμματεῖς τῆς ἐπικρατείας διετήρουν ἐν Ναυπλίῳ τὴν ὄψιν κυβερνήσεως ἵνα κρύψωσιν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν τὴν πλήρη ἀποσύνθεσιν, καὶ εὐκολύνωσι τὰς Δυνάμεις νὰ λαλῶσι περὶ Ἑλλάδος ὡς περὶ ὅλου τινός. Τοῦτο δὲ μεγάλας ὠφέλησε τὴν χώραν. Δημόσιον ταμεῖον ἀπὸ πολλοῦ δὲν ὑπῆρχε πλέον· ἐπώλουν δὲ ἐθνικὰ κτήματα εἰς τοὺς ἀείποτε προθύμους ἀγοραστὰς, καὶ ἔζων ἐκ τούτων μετὰ κόπου καὶ ἐκ τοῦ ὀλίγου χαρτονομίσματος.

Ἡ παράδοσις τῆς Ἀττικῆς καὶ Εὐβοίας, ἥτις ἔμελλε νὰ γείνη περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους, δὲν ἔλαβε χώραν, διότι οὐδεὶς ὑπῆρχε νὰ παραλάβῃ τὰς ἐπαρχίας ταύτας. Ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πατριασμοῦ ἀμέτοχοι τούτου οἱ ὁροθεταὶ τῶν τριῶν Δυνάμεων, ὁ ῥώσος συνταγματάρχης Σκάλων, ὁ γάλλος ἀντισυνταγματάρχης Βαρθελεμῆς, καὶ ὁ ἄγγλος Βάκερος, εἰς οὓς εἶχον προστεθῇ ἐκ μὲν τῶν Τούρκων ὁ Χουσεϊν-βέης ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων ὁ Ἰωάννης Στάϊκος, ἤρχισαν καὶ ἐπεράτωσαν τὴν χάραξιν τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς πρὸς τὴν Ἑπείρον καὶ Θεσσαλίαν. Ἐν τῇ Λονδίνειῳ συνόδῳ τῆς 30 Αὐγούστου εἶχον ἀποφασίσαι ὑπὲρ τῆς ἀρκτικωτέρας ἐκ τῶν δύο σύμφωνων μὲ τὴν ὑπὸ τῆς Τουρκίας προταθείσαν τὴν 21 Ἰουλίου γραμμὴν, κατεκύρωσαν εἰς τὴν Πύλῃν 40 ἑκατομ. γροσίων ὡς ἀποζημιώσιν, καὶ ἀπέρριψαν τὰς ἐν τῷ χωριστῷ πρωτοκόλλῳ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐκφρασθείσας ἀξιώσεις *). Ἡ Πύλη δὲν ἐπέμεινεν εἰς τοῦτο ἐπὶ πλέον, καὶ ἤδη πρὸ τῆς λήξεως τοῦ

*) Protocol dp. 52.

ἐτους ἀνεγνώρισε τὸν πρίγκηπα Ὁθωνα ὡς βασιλέα τῆς Ἑλλάδος.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὁροθετικὴν γραμμὴν, οἱ ὁροθέται εἰ-
χον ἀρχίσει τὴν χάραξιν ἀπὸ τοῦ δυτικωτάτου σημείου, καὶ
ἀποδώσει κατὰ πρῶτον εἰς τοὺς Τούρκους τὸ φρούριον Πούν-
τα μετὰ μικρᾶς τινος περιοχῆς ἐπὶ τῆς ἀκαρνανικῆς χώρᾳ·
Ἐπειτα δ' ἔσυραν τὴν γραμμὴν διὰ τοῦ ἀμβρακικοῦ κόλπου,
ὥστε τὸ μὲν Γαδαρονήσιον καὶ Κορακονήσιον ἐδόθησαν εἰς τοὺς
Τούρκους, αἱ δὲ νῆσοι Κέφαλος καὶ Βούβαλος εἰς τοὺς Ἑλ-
ληνας. Περαιτέρω δ' ἐξετάθη ἡ γραμμὴ ὡς ἐξῆς, ἀπὸ τῆς
παραλίας τοῦ ἀμβρακικοῦ κόλπου, ἐκεῖ ὅπου ἡ στενωπὸς τοῦ
Μενιδίου διέρχεται τοὺς πρόποδας τῶν λόφων μέχρι τὰς στε-
νωποῦ τοῦ Μακρονόρους, καὶ ἐγκαρσίως δι' αὐτῆς μέχρι τῆς
ὑπωρείας τοῦ ὄρους, καὶ παρὰ ταύτην μέχρι τοῦ ποταμίου
Λούπτου. Ἀπ' αὐτοῦ δ' ἀνῆλθε καὶ ἐπέρασεν εἰς τὴν φάραγγα
τοῦ Κομπότη, ἣν ἠκολούθησε μέχρι τῆς πηγῆς τοῦ ρυαλίου
καὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους χελῶνα. Ἐσταμάτησεν δ' ἐπὶ τῆς
κορυφῆς μέχρι τῆς ἀκρωρείας τοῦ Πλατοβουνίου, κατέβη εἰς
τὴν κοιλάδα μέχρι τοῦ λόφου Ῥάχη Γεωργοπούλου, καὶ ἀνέβη
εἰς τὴν κορυφὴν Γαμωρόβου, ὅθεν διὰ τῆς κοιλάδος Στοῦς
Καπνοῦς ἔφθασεν εἰς τὸν Ἀσπροπότημον. Τούτον δ' ἠκολού-
θησε μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Πλατανιαῖ καὶ κατὰ μῆκος τοῦ
ρύακος τούτου μέχρι τῆς κορυφῆς τῆς Τσουρνάτας. Ἐκεῖ δὲ
ἐξηκολούθησε ἐπὶ τῶν ἀκρωρειῶν μέχρι τοῦ ὄρους Πέντε Πύρ-
γοι, τῆς θέσεως Τρία Σύννερα καὶ τῆς κορυφῆς Βουγιουκάκη.
Ἐκεῖθεν δὲ ἀνῆλθεν εἰς τὸ σπήλαιον Κανιάκου, ἠκολούθησε
τὴν Καρίτσαν, ἥτις πηγάζει ἐκεῖ, μέχρι τῶν ἐκβολῶν τῆς εἰς
τὸν ρύακα Μάγγαρον, ἀνῆλθεν αὐτὸν μέχρι τῶν πηγῶν του
καὶ μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ Ἰτάμου, ὅστις ἀνῆκει εἰς τὴν κυ-
ρίαν σειρὰν τοῦ Πίνδου. Ἦδη δὲ διῆλθε τὰς κορυφὰς Καπρο-
βούνη, Τρικούκια, Βουλγάραν καὶ καθ' ἐξῆς, μέχρι τῆς ἀκρω-
ρείας Πέρα Πισαχώραχη, ἔφθασεν εἰς τὴν Βρύσιν τοῦ Ζαχα-

ράκη, τὴν ἀκρόρειαν τὴν μετὰ τῆς λεκάνης τοῦ Ἀγελῶν καὶ τῆς τοῦ Σπερχειοῦ, διέπλεε τὴν ἀκρόρειαν Ζούρδικον, Ἀγίος Πίλκις, Τρία δένδρα, Δερβένι Κερυά, Δερβένι Φούρκα, Σταυροδρόμι, Ὑψηλοράχη, ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τῆς Ὀρθρους μέχρι τοῦ Ἰερακίου οὐνίου, κατέληθεν εἰς τὴν πηγὴν τοῦ βυακίου Σταυροδρόμια καὶ ἠκολούθησε τοῦτο μέχρι τῶν ἐκβολῶν του εἰς τὸν κόλπον τοῦ Βῶλου. Τὴν 18 δὲ νοεμβρίου ἐπερατώθη ἡ ἐργασία αὕτη. *)

Ἡ ὁροθεσία αὕτη ἄφινεν εἰς τοὺς Τούρκους ὅλην τὴν παρὰ τὸν ἀμβρακικὸν κόλπον πεδιάδα καὶ ἐδίδεν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐκεῖ τὰ ὅρη καὶ τὰς ἐκβολὰς αὐτῶν εἰς τὴν πεδιάδα. Ἀπὸ τοῦ βύακος Κομποτή μέχρι τοῦ Ἀγελῶν τὸ ὄριον ἦτο καθαρῶς διαγεγραμμένον ὑπὸ τῆς φύσεως, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Πλατακῆ μέχρι τῆς ἄκρας, ὅπου ἐνοῦνται ὁ Πίνδος, ἡ Οἶτη καὶ ἡ Ὀρθρους, ὑπῆρχε φυσικὸν ὁχύρωμα. Ἀλλ' ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τῆς Ὀρθρους γίνεται ἀσθενές, ἕως οὗ φθάνει εἰς τὸ ὄρος τῆς Γούρας ὑπεράνω τῆς Λιμνίς, καὶ ἐκεῖθεν πάλιν σχηματίζεται ὁχυρώτερον μέχρι τῆς Οὐλάσσης.

B'.

Ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1833 ὅλη τὰ κόμματα ἦσαν ἐξηγνημένα, καὶ συνηθάνοντο ὅτι δὲν ἐδύναντο νὰ ἐξέλθωσι τῆς περιπλοκῆς διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων. Ὅλοι αἱ ἐνέργειαι ἐγίνοντο ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ τῆς ἀριζεύς τοῦ βασιλέως. Εἶχον δὲ μάθει τὴν ἐπιβίβασιν τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων ἐν Τεργέστη, καὶ εἰλάζον ὅτι ὁ βασιλεὺς ἦτο ἤδη ἐπὶ τῆς Οὐλάσσης. Ἡ δὲ γενικὴ σπουδὴ εὐκόλυνε τὸν βασιλικὸν οἰκονομικὸν σύμβουλον Γεγνὺν, ὅστις εἶχε πρωταλῆ, ἵνα διευθετήσῃ τὰς κατοικίας τοῦ βασιλέως, τῆς ἀντιβασιλείας καὶ τῆς ἀκ-

*) Procès verbaux des Séances de M. M. les Commissaires demarcaturs Recueil des Traités et pièces concernant la fondation de la Royauté en Grèce. Nauplie 1833.

λουθίας. Μέγιστος ἦτο ὁ ζήλος καὶ ἡ προθυμία τῶν κατ' ἑκαστὸν τοῦ Νικηπλίου, καὶ δυσχερὲς ἐγέννηθη ὅτε ἤκουσαν, ὅτι ὁ στρατηγὸς Κῆρβε, ὁ διοικητὴς τῆς γαλλικῆς φρουρᾶς, ἐκινῶν τὴν αἰτήσεως τῶν ἀντιπρόσθεν καὶ τῆς κυδερνήσεως δὲν ἐδέχθη νὰ πέμψῃ δύν λόχους εἰς τὸ Ἄργος, ὥστε νὰ κενώσῃ τόπον διὰ τὰ βαρβαρικά στρατεύματα. Ἐδέχσε δὲ νὰ σταλῇ ταχυδρόμος πρὸς τὸν ἐν Νικαρίῳ στρατηγὸν Κεχενέκ. Οὗτος δ' ἔδωκε τὴν διαταγὴν. Μέχρι τῆς 14 Ἰανουαρίου 750 γάλλοι ἐκένωσαν τὴν πόλιν, ἀλλὰ φητάζαντες εἰς τὸ Ἄργος ἦλθον ἐν τῷ μέσῳ τῶν στρατευμάτων τοῦ Κολοκοτρώνη, ἅτινα ἦσαν συνθηροισμένα ἐκεῖ μετὰ τῶν τοῦ Κριεζώτη καὶ ἄλλων ὀπλαρχηγῶν. Τὸ μῖσος καὶ ἡ δυσπιστία μετὰ τῶν γάλλων καὶ τῶν στρατευμάτων τούτων ἐγέννησαν τὴν ῥήξιν. Τὴν 16 δὲ Ἰανουαρίου συνεπλάκησαν ἐν τοῖς ὁδοῖς, καὶ πολλοὶ Ἕλληνες, πολλαὶ γυναῖκες καὶ παῖδια ἐφονεύθησαν, διότι οἱ γάλλοι μετεχειρίσθησαν τὰ κανόνια κατὰ τῆς ἀτυχοῦς πόλεως. Μετὰ ταῦτα ἐγένοντο καρτομαίαι. Ἡ δὲ κυβέρνησις ἐρόφθη ἐν τῷ μέσῳ. Τοῦτο ἦτο τὸ τελευταῖον αἶμα, ὑπερ' ἐχρήθη κατὰ τὰς ἐνεκατεῖς ὠδύνας. Εἶθε δὲ νὰ παύσῃσι πλέον αὗται, εἶθε τὸ αἶμα τοῦτο νὰ ἦναι τὸ τελευταῖον χυθὲν ἐν τῷ βαρεῖ ἀγῶνι τῆς παλληγιγενεσίας.

Τὴν 23 Ἰανουαρίου ταχυδρόμος ἐκ Νικαρίου ἀνήγγειλεν, ὅτι στόλος φέρων τὴν βασιλικὴν σημαίαν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τοῦ μεσχείου ἱπποῦ τοῦ προπορευομένου πλοίου ἐφάνη διερχόμενος. Ἀμέσως δὲ τὰ ὄρη τοῦ Ἀστρους καὶ Ἀργους καὶ Νικηπλίου ἐκαλύφθησαν ὑπὸ τῶν λαῶν, καὶ ὅλα τὰ ὄμματα ἐστράφησαν πρὸς τὸν κόλπον. Τὴν ἐσπέραν ἀνεκάλυψαν ὀκτώ πλοῖα, καὶ τὴν πρωΐαν τῆς 29 μέχρι τῶν τριάκοντα. Ὁ στόλος πλησιάζει. Φέρει τὸν βασιλέα! Ὅστις δύναται νὰ εὕρῃ λέμβον, τρέχει εἰς προῦπάντησιν, ἀλλ' ἐναντίοι ἄνεμοι ἐμποδίζουν τὴν ἔφωξιν μέχρι τῆς 30. Τὴν ἡμέραν τὴν αὐτὴν ἀγκυροβολοῦσι πρὸ τοῦ Νικηπλίου ἡ Μεδιγατσκάρη, ἡ ῥωσικὴ φρεγάτα Ἀννα, ἡ

γαλλικὴ κορβέτα Κορνηλία καὶ 36 φορτηγά. Ἀπὸ τῶν νη-
χίδων, ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων τοῦ φρουρίου κρατεῖ ἀπαύστως
τηλεβόλον. Ὅλοι δὲ οἱ ἀρχηγοὶ σπεύδουσιν εἰς τὸ πλῆθος
ἵνα χαιρετήσωσι τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Δυνάμεων
λέντα μονάρχην. Τὴν 3 φεβρουαρίου τὰ βαυαρικὰ στρα-
τα παραλαμβάνουν ἀπὸ τῶν γαλλικῶν τὰς θέσεις τῆς
λεως καὶ τῶν φρουρίων. Τὴν 6 δὲ ἐπάτησεν ὁ βασιλεὺς
ἐλληνικὸν ἔδαφος ἐν πανηγυρικῇ εἰσόδῳ, χαιρετηθεὶς
ἄγγελος τῆς εἰρήνης, ὡς τὸ ἀντίτιμον τοῦ αἵματος καὶ
ἀτελευτήτων ταλαιπωριῶν, ὡς ἡ ἐλπίς τοῦ μέλλοντος.
Ὁ οὗτος ἐπάτησε τὸ ἐλληνικὸν ἔδαφος, ἡ κυβέρνησις κα-
θέτει εἰς χεῖρας του τὴν ἐξουσίαν τῆς. *)

*) IB. 30 Convention du 7 Mai 1832.

~~1832-33-34-35-36-37-38-39-40~~

This book should be returned to
the Library on or before the last date
stamped below.

A fine is incurred by retaining it
beyond the specified time.

Please return promptly.

APR 13 '67 H

1433268
CANCELLED

pos ton He
006879582

780 879

